„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **685** ■ 6-12 aprilie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

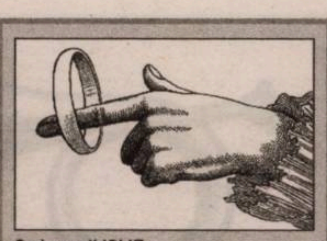

Selma IUSUF
legende **urbane**
10

ANDREI PLEŞU
„Chipul nocturn al patriotismului“
pagina **3**

IOANA NICOLAIE
„Leipziger Buchmesse“
pagina **14**

Interviu cu
ŞTEFAN GHENCIULESCU
paginile **20-21**

Mama mea

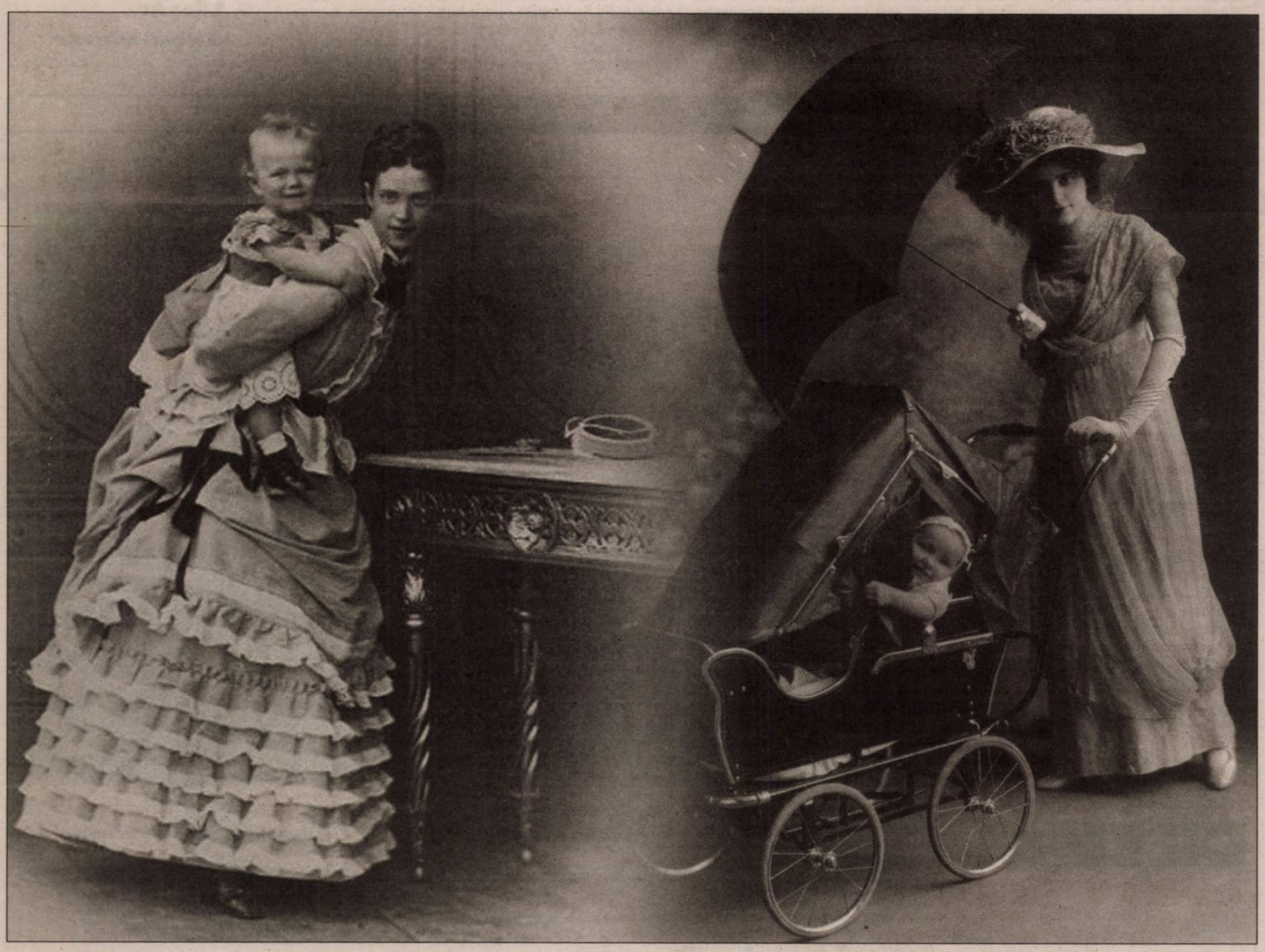

„O mamă bună face cît toţi dascălii.“

GEORGE HERBERT

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

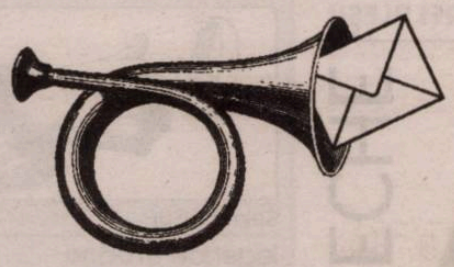

la vremuri noi, dileme vechi

AI. CĂLINESCU

Intelectualii și politica

Care este imaginea intelectualilor în rîndul tinerilor și cum văd aceștia raporturile dintre intelectuali și viața politică? Știu bine că există mai multe răspunsuri și că nu putem deduce o imagine standard (...). O confirmare în acest sens mi-a oferit-o propria-mi experiență profesională. Am ales pentru un curs special, dedicat studenților din anul IV de la Litere, o temă pe care am considerat-o interesantă și racordată la actualitate, anume istoria confruntărilor intelectuale din secolul nostru, mai exact a confruntărilor în care (...) intelectualii au apărut în prim-plan. La examen, le-am cerut să comenteze o afirmație a unui scriitor care constata ca pe o fatalitate faptul că, orice ar face și orice ar spune, dacă se amestecă în politică, intelectualii vor ieși întotdeauna prost (...). Ce s-a putut observa în răspunsurile studenților? Mai întîi, o adeziune cvasi-generală la aserțiunea respectivă. Politica, scriau studenții, trebuie făcută de „profesioniști". Intelectualii n-au cum să fie buni politicieni, mai mult, intrînd în politică, ei își abandonează vocația și menirea, pierd vremea, se amestecă în treburi la care nu se pricep și, în ultimă instanță, se „murdăresc" în contact cu viața politică. Așadar, o imagine a politicii eminamente negativă. (...)

Ferme, chiar tranșante pe terenul generalizărilor, răspunsurile deveneau ezitante și surprinzătoare cînd se trecea la exemplificări. Numele cel mai des menționate erau acelea ale lui Dinescu, Pleșu, Liiceanu, Manolescu, dar aprecierile asupra oportunității implicării lor în viața politică înregistrau variațiuni uneori amețitoare. Unul le lăuda luciditatea și perseverența, altul decreta că mai sus numiții n-au făcut nimic „valabil" și că locul lor e la catedră sau la masa de scris (...). Cineva – dintre puținii partizani ai unei mai active prezențe a intelectualilor în viața cetății – se întreba cu o sinceritate indubitabil netrucată: ce fac, unde sînt, de ce stau deoparte personalități precum Ștefania Rareș sau Stela Popescu? Cuvîntul lor ar avea greutate, de ce nu pun și ele umărul să scoată țara din impas?

E tentant, dar mult prea facil să ironizezi astfel de afirmații. În definitiv, la mijloc e confuzia, tot mai răspîndită, între „inteligență" și ceea ce se numește „showbiz". Legitimitatea intelectualilor depinde tot mai mult de gradul în care ei sînt sau nu „vizibili" (în primul rînd, evident, pe micul ecran) și, pe de altă parte, starurile mediatice capătă, în ochii publicului, și statutul de intelectuali, un statut chiar mai avantajos, pentru că e lipsit de conotațiile negative tradiționale. (...) Prefer de departe această extindere a conceptului de intelectual scepticismului și defetismului, discursului rudimentar violent ce stigmatizează politica și neîncrederea în democrație.

(apărut în *Dilema*, nr. 345, 17 septembrie 1999)

Dilema veche vă propune

■ La sfîrșitul săptămînii viitoare începe Campionatul Mondial de Snooker de la Sheffield. Va fi transmis, ca de obicei, la Eurosport. Cei care apreciază acest joc trebuie deci să se pregătească de stat pînă tîrziu în fața televizorului pentru a se delecta cu ciocnirile și efectele ce se vor petrece la masa verde, între bilele colorate ca ouăle de Paști. Simpaticii comentatori specializați îi vor ajuta să stea treji sau, de ce nu, le vor acompania cu un plăcut fundal sonor adormirea în fotoliu. (Andrei Manolescu)

■ La un Dosar despre mame, merge și o carte a tatălui: Gwenaelle Aubry, *Nimeni* (Editura Pandora M, 2014, traducere de Svetlana Cârstean). Taie adînc, pînă la os, și vorbește despre dragoste, acceptare și un *altfel,* care nu poate să fie niciodată comod. O scriitoare care amestecă tandrețea și luciditatea într-o scriitură de-a dreptul hipnotică. (Ana Maria Sandu)

■ A treia ediție a festivalului de arte performative „News from Polska", în perioada 31 martie – 9 aprilie, pe scena Centrului Național al Dansului din București (CNDB), cu cei mai interesanți artiști polonezi ai tinerei generații. O selecție de lucrări a căror dramaturgie este bazată pe dialogul interior și pe relația complicată a acestuia cu sisteme de autoreglare. Festivalul e realizat cu sprijinul Institutului Polonez. (Adina Popescu)

■ Excelent spectacolul *Jurnal de România. Sfîntu-Gheorghe,* montat de Carmen Lidia Vidu la Teatrul „Andrei Mureșanu". Un *performance* emoționant care pornește de la poveștile personale ale actorilor. (Matei Martin)

■ *Adorația magilor,* tabloul neterminat al lui Leonardo da Vinci, pictat în jurul anului 1481, și-a reluat locul în Galeria Uffizi, după o absență de șase ani, timp în care a suferit un complex proces de restaurare – exemplu emblematic privind conservarea patrimoniului universal. Potrivit Agerpres: „Timp de secole au fost aplicate diferite materiale pe tablou. S-au degradat, stratificat, aglomerat între ele și, prin urmare, a trebuit să intervenim selectiv pentru a putea ajunge încetul cu încetul, cu blîndețe, la imaginea pe care vrem să o obținem", a spus Roberto Bellucci, unul dintre restauratori. «Detalii vizibile doar cu infraroșii încep să fie văzute acum cu ochiul liber», a adăugat Marco Ciatti, director al Opificio delle Pierre Dure, arătînd că acest lucru va permite o mai bună înțelegere a «simbolurilor pînzei» și a «modului de lucru, precum și a procesului artistic al maestrului»". „O capodoperă aflată în pericol a fost salvată", a declarat, la rîndul său, Eike Dieter Schmidt, directorul Galeriei Uffizi, legat de acest moment. În urma restaurării, pictura a cîștigat „lumină și adîncime", a mai precizat specialistul (radioromaniacultural.ro). Dat fiind că unul din motivele cuprinse în tabloul recent expus va fi reluat de Leonardo în lucrarea *Bătălia de la Anghiari,* cu un destin nu mai puțin spectaculos și învăluit în mister, un popas estival florentin ar dobîndi o dublă semnificație. (Ruxandra Mihăilă)

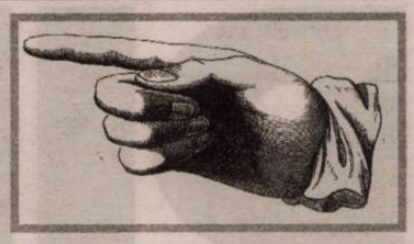

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Miorița azi**
- **Autosuficiența**
- **Petru Creția**
- **Adevăr și post-adevăr**

album dilematic Ernő Farkas

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHÓI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Eli Ranetescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.300

Tipărit la Tipomedia

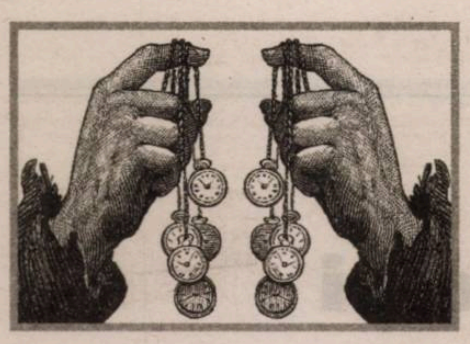

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Chipul nocturn al patriotismului. O mică antologie

Dintotdeauna, au existat, în mijlocul nostru, tot soiul de lichele care practică zgomotos eschiva retoricii patriotice. Fură, mint, se poartă birjărește, fac de rîs țărișoara, dar, luați din scurt, se dau mari patrioți și, la o adică, îți califică spiritul critic drept trădare națională. Cu ceva ani în urmă am publicat, sub titlul „Mică antologie a patriotismului amărît“ (http://adevarul.ro/news/societate/mica-antologie-patriotism-amarat-1_53660a9e0d133766a8575fdc/index.html, 5 mai 2014), cîteva citate din cei mai mari scriitori români, exasperați de abuzul ipocrit al patrioților de profesie și de unele vicii structurale al nației. Ofer, mai jos, și exasperările altora. Se pot găsi pe multe site-uri, dar nimeni nu pare să le frecventeze... Iată:

■ Thomas Jefferson (al treilea președinte al Statelor Unite, autor al Declarației de Independență din 1775): „Deosebirea de opinie este cea mai înaltă formă de patriotism.“

■ Mark Twain: „Patriot: persoana care răcnește cel mai tare, fără să știe ce anume răcnește.“

■ Albert Schweitzer: „Ce este naționalismul? Este patriotism care și-a pierdut noblețea.“

■ Edward Abbey (scriitor și eseist american): „Un patriot trebuie să fie întotdeauna gata să-și apere țara împotriva guvernului său.“

■ G.K. Chesterton: „«Bună sau rea, e țara mea» este un lucru pe care nici un patriot n-ar trebui să se gîndească să-l spună, decît într-un caz disperat. Este ca și cum ar zice «Beată sau trează, e mai-că-mea»!“

■ Charles E. Jefferson (cleric american, 1860-1937): „Patriotismul este asemenea religiei: este cel mai bun atunci cînd este cel mai puțin ostentativ.“

■ Voltaire: „Este lamentabil că, pentru a deveni un bun patriot, cineva trebuie să ajungă să dușmănească restul omenirii.“

■ Josip Margeta (scriitor croat): „Bucură-te, patrie dragă, pentru că ești tîlhărită de patrioți, nu de niște pierde-vară.“

■ Joe Biden: „Lupta împotriva corupției nu este doar bună guvernare. Este autoapărare. Este patriotism.“

■ Umberto Eco *(Cimitirul din Praga,* 2010): „Cineva [Samuel Johnson – *n.m.*, A.P.] a spus că patriotismul e ultimul refugiu al canaliilor: cine nu are principii morale se înfășoară de obicei într-un steag; bastarzii fac întotdeauna apel la puritatea stirpei lor.“

■ David Hume: „Înălțimile popularității și ale patriotismului sînt drumuri bătute către putere și tiranie.“

Dar să trecem și la ai noștri, că nu sînt deloc de lepădat:

■ Ion Heliade Rădulescu: „Patriotul cel bun nu este fanatic, el este iubitor de oameni și știe că natura nu cunoaște neamț, englez, francez, grec sau român, ci numai om.“

■ Traian Demetrescu *(Profile literare):* „Mă plimbam într-o zi pe cîmp, la țară... Deodată însă, colțul acesta fericit de natură e spintecat de răgetul strident al unui măgar, care păștea în apropiere de crîng. Fu parcă un țipăt de trîmbiță într-un concert de vioare. Și nu știu cum, măgarul acesta îmi făcu impresia unui... poet patriot.“

■ Și, *pour la bonne bouche,* Mihai Eminescu: „Cînd vedem dar pe «patrioți» cumulînd cîte 5-6 însărcinări publice asupra lor, putem fi de mai înainte siguri că nu-și îndeplinesc nici una cum se cade.“

■ Și: „Toate numirile în funcțiuni nu se fac după merit, ci după cum ordonă deputații, care, la rîndul lor, atîrnă de comitetele de politicieni de profesie, formate în fiece centru de județ. Aceste comitete își împart toate în familie. Ele creează, din banii județelor, burse pentru copiii «patrioților», trimiși în străinătate să numere pietrele de pe bulevarde, ele decid a se face drumuri județene pe unde «patrioții» au cîte un petec de moșie, încît toată munca publică, fie sub forma de contribuție, fie sub cea de prestațiune, se scurge, direct ori indirect, în buzunarul unui «patriot».“ *(Timpul,* 21 aprilie 1881)

Inventarul acestor melancolii se poate extinde indefinit... Una peste alta, ceea ce rezultă este că, încăput pe mîna infractorilor, șmecherilor și proștilor, patriotismul e modalitatea cea mai la îndemînă de a face rău țării.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

De la iarba dracului la „vezi tu pe dracu“

Da, știu, fumatul este un subiect tabu, iar a spune că e ceva în neregulă cu escaladarea campaniei antifumat e de-a dreptul riscant. Dar tocmai de aceea este un subiect incitant! Fumatul *există* și tot așa există și *ideologia* antifumat: sînt fenomene sociale și deci obiect de studiu (sau măcar de curiozitate...) pentru științele sociale. Să ne înțelegem însă: chiar dacă sînt fumător, asta nu înseamnă că minimalizez în vreun fel importanța avertismentului sau că încerc cumva să pledez cauza fumătorului frumos și liber. Deci să nu revenim asupra acestui aspect: faptul că fumatul este un risc major pentru sănătate este o premisă indiscutabilă. Ceea ce mă interesează este însă cum e „împachetată“ această informație, cum este marketizat acest risc și ce ne spun toate acestea despre societatea în care trăim.

Pentru aceasta, trebuie să aruncăm însă un ochi la trecut. Ei bine, tutunul a intrat în secolul al XVI-lea în Europa ca *medicament* – și așa l-a înregistrat și Tudor Pamfile în folclorul românesc. El a fost condamnat mai întîi de Biserică, aceasta asociindu-l cu lucrarea Diavolului: *iarba dracului*. Iar această condamnare a tutunului apare mai devreme în lumea ortodoxă decît în cea catolică, pentru simplul motiv că aceasta nu a avut colonii, deci nu a avut acces la tutun, astfel că statul nu a putut face profit din impozitarea propriilor consumatori de tutun. Motiv pentru care statele mari producătoare și exportatoare de tutun au continuat să fie și ocrotitoare ale fumatului pînă relativ recent: faimoasa campanie Marlboro Man, inițiată de Leo Burnett în 1954, a durat pînă în 1999. De prin anii 1960, odată cu mișcările de eliberare a corpului, au început să apară însă primele avertismente documentate științific despre riscul fumatului, pentru ca, pe măsură ce corpul a devenit un cult de masă, fumatul să devină și el un dușman (principalul dușman!) al acestui corp perfect, sănătos și veșnic tînăr. „Timp de secole, a existat o străduință de a convinge oamenii că nu aveau un corp – amintea Baudrillard în 1970; astăzi există obstinarea sistematică de a-i convinge de corpul lor. Totul probează astăzi că acest corp a devenit obiect de mîntuire. Acesta s-a substituit literalmente sufletului în această funcție morală și ideologică.“ Suspectarea, apoi stigmatizarea fumatului se încadra în acest nou spirit al vremii.

Într-un excelent studiu despre istoria tutunului, Petre Matei trasează, simplificînd, următoarele trei etape: „s-a trecut de la condamnarea strict religioasă (iarba dracului) la condamnarea religioasă cu argumente medicale (sinucidere lentă prin afecțiunile provocate, deci păcat împotriva Domnului), pentru a se ajunge, în sfîrșit, la condamnarea exclusiv medicală din prezent (boli, îmbătrînire prematură, moarte)“. Și mai adaugă o sugestie prețioasă: „Credem că este util să abordăm tutunul dintr-o perspectivă a *istoriei fricii*“. La rîndul meu, aș putea detalia astfel: de la reprezentarea socială a tutunului ca „iarba dracului“ la aceea de produs de lux (supratаxare) și de aici la fumatul ca infracțiune; de la o preocupare legată de suflet la una centrată pe corp; de la fumatul ca obiect de blam la considerarea acestuia ca un comportament antisocial controlat cu strictețe; și, în sfîrșit, de la o cultură a rușinii la una a fricii. Fumatul nu mai este acum o simplă neglijență individuală, ci o vină socială – sau de-a dreptul o infracțiune. Ar fi interesant de urmărit evoluția recentă a campaniei antifumat, de la simplele avertismente la imaginile înfricoșătoare de pe pachetele de țigări și de aici, mai recent, la imagini cu copii care își plîng moartea părinților, datorată, evident, fumatului. De la avertizare, campaniile antifumat au trecut la culpabilizare și de aici la stigmatizare: fumătorul este dușmanul. Odată identificat, acesta va fi apoi urmărit cu excesive delicii sadice: de la iarba dracului la „vezi tu pe dracu“!...

De acord, repet, fumatul este o cauză majoră de boală și moarte, dar ce înseamnă această frică punitivă care a ajuns să-l însoțească? Să aruncăm, spre comparație, un ochi și la a doua cauză mondială de mortalitate, după fumat: *obezitatea*. În SUA, de pildă, rata acesteia a ajuns în ultimii ani la +/-35%, produce aproximativ 18% dintre decese și costă economia americană între 150 și 210 miliarde pe an. Cauza acestei epidemii? Două-trei mese pe săptămînă la un fast-food cresc cu 33% riscul de obezitate, și două-trei pahare de băuturi carbogazoase pe zi mai adaugă vreo 30%. Speriați, specialiștii au tras semnalul de alarmă, iar unii au propus supratаxarea (faza „produs de lux“) alimentelor producătoare de obezitate. Rezultatul? Cîinii latră, ursul trece: companiile implicate sînt mult prea puternice. Dacă fumatul este stigmatizat în unanimitate, obezitatea este, iată, exonerată de vreo vină a individului și reabilitată public: este politic incorect să-i spui cuiva „obez“! Sănătatea este și ea un joc de putere și „politici corecte“...

Chiar și datele pe care se bazează împachetarea fricii și promovarea vinovăției pot intra în astfel de jocuri de putere. Acestea încep cu cine furnizează aceste date: comparînd cercetări asupra relației dintre băuturile carbogazoase și obezitate, de pildă, niște specialiști au constatat că această corelație era confirmată cu o frecvență de șapte ori mai mare în laboratoarele independente față de cele folosite de diverse firme implicate. Jocurile de interese continuă apoi cu ce anume se spune publicului și ce nu. Cel mai simplu, comunicarea este manipulată prin omisiune: fumatul duce la moarte; OK, dar cam cîte țigări în medie, de cîți ani, cu ce antecedente? Dat fiind că fumatul ca atare trebuie stigmatizat și nu doar excesul său, răspunsul este, științific, unul vag: fumatul, așa, în general... Și exemplele pot continua.

Ce vreau să spun cu toate acestea? Mai întîi, o constatare banală: între sănătate și îngrijirea sănătății intervin nenumărate filtre ale informației, care sînt orice, numai inocente nu. Apoi, că utilizarea fricii ca mijloc de convingere poate transforma necesara prudență în inutilă isterie. Și, în sfîrșit, o curiozitate: la un risc egal al fumatului pentru toți oamenii, de ce Germania a păstrat pretutindeni baruri pentru fumători, iar țări mai rebele, precum Italia, Grecia sau, iată, România, au devenit peste noapte campioanele europene ale antifumatului? Ceea ce mă deranjează, deci, nu este controlul fumatului, ci ipocrizia statului și isteria individului în modul în care se exercită acest control.

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Sînt nepotul Getei

Sînt iarăși în avion. Zbor de minimum două ori pe săptămînă și în general lucrez, așa că nu prea dau atenție la ce se întîmplă în jurul meu. De data asta am în fața mea doi bărbați care amestecă la greu cuvinte în română și în țigănească. Hoți. Fură în Elveția și se întorc acasă din cînd în cînd, cu zborul ieftin de București, pentru a se da mari cu cît de șmecheri sînt. Lîngă mine stau două domnișoare despre care aflu fără să vreau că au meseria de stripteuze. Tot în Elveția. Una dintre ele înțelege și ea țigănește și îi traduce celeilalte ce vorbesc cei doi, care încet-încet se pilesc rău bînd dintr-o sticlă de whisky pe care au furat-o în aeroport. Încerc să citesc, numai că discuțiile vecinilor mei sînt încîntătoare. Aflu cum și unde se fură cel mai bine prin Elveția și care sînt clienții cei mai fideli ai clubului unde lucrează fetele.

În 2004 lucram în Bruxelles și am fost invitat să vorbesc la PRO TV despre romi de succes. Cu cîteva zile înainte de a mă duce la emisiune m-am întîlnit cu un fost coleg, care în acel moment era directorul uneia dintre cele mai importante firme străine din România. Petre vine dintr-o familie de romi argintari. Mi-a fost tare drag să îl revăd și i-am propus să mergem împreună la emisiunea de la PRO TV.

– De ce?

– Cum de ce? Pentru că ești rom și pentru că te-ai cam ajuns.

– Păi, nu pot. Risc să îmi pierd slujba. La serviciu la mine nimeni nu știe că sînt rom.

A spus asta cam trist. Mi-a explicat cum a ascuns de toată lumea că e rom în ultimii zece ani. M-a invitat la el acasă, dar m-a rugat să nu aduc vorba despre romi, căci nici soția lui nu știe. Aveau împreună doi copii. O știam pe nevasta-sa. Și ea îmi fusese colegă. Primul lucru pe care l-am făcut cînd am ajuns la ei acasă a fost să o întreb dacă știe că Petre e țigan. Petre s-a strîmbat și ea a rîs.

– Sigur că știu că e țigan, că doar i-am văzut părinții.

Am vorbit toată seara despre cît de complicat era pentru el să pretindă că familia lui nu prea există și pentru ea să încerce să îi protejeze fricile. I-am acuzat pe amîndoi de ipocrizie. Habar n-am dacă au aflat vreodată copiii lor că sînt dintr-o familie mixtă. Dar mă cam îndoiesc.

Pe la mijlocul anilor '90 am fost managerul unei firme din Craiova. Încet-încet s-a aflat în interiorul companiei ca sînt rom. Reacția a fost haioasă: o bună parte a angajaților preferau să nege că sînt rom și spuneau că sînt parțial grec, pentru a justifica culoarea un pic prea închisă pentru stereotipul olteanului verde. Și acum, unele dintre persoanele apropiate mie preferă să îmi cam țin gura cînd vine vorba de apartenența mea etnică.

Și invers sînt probleme. Sînt destui activiști romi care îmi reproșează că sînt prea *mainstream* și că nu îmi folosesc îndeajuns de mult succesul pentru a promova problemele pe care ei le cred cele mai importante. De cele mai multe ori, prioritățile pe care ei și-ar dori să le sprijin se bat cap în cap.

Frica vine nu de la ceea ce sîntem, ci de la ceea ce sîntem percepuți a fi.

De foarte multă vreme, romii sînt prezentați în extreme. Asta nu ajută la nimic. Copiii din ghetou, cei cu care îmi petrec mai toate week-end-urile, sînt cei mai mulți din familii mixte. Sînt priviți ca romi, dar dacă ar putea, ar vrea să nu fie. Cel mai mult și-ar dori să fie copii și atît.

În ultimii douăzeci de ani, de foarte multe ori am întîlnit romi români care ascundeau că sînt romi. Am întîlnit mulți români, în special în Canada, care nu își doreau să spună că sînt români. Frica vine nu de la ceea ce sîntem, ci de la ceea ce sîntem percepuți a fi.

Spre sfîrșitul călătoriei aflu că cei doi sînt din Caransebeș. Mi-am petrecut prima parte a copilăriei în Caransebeș, așa că nu rezist și le spun asta. Fetele de lîngă mine au un șoc – au crezut că nu vorbesc română. Nu sînt romi. Au învățat limba în pușcărie. Amîndoi au crescut la casa de copii și o folosesc ca să nu îi înțeleagă alți români. Sînt ambii tare impresionați că sînt nepotul Getei. Geta presta ca vrăjitoare în timpul liber în Balta Sărată și se pare că era mult mai faimoasă decît credeam eu. Domnișoarele sînt din Constanța. Sînt singurul care refuză să poștească sticla de whisky.

Îmi dau seama, cînd aterizăm, că lumea se uită cam ciudat la mine. Sînt la costum, înconjurat de două fete îmbrăcate foarte provocator și de doi zdrahoni beți care vorbesc tare, vulgar și din cînd în cînd în țigănește. Sînt, ce e drept, cam albi, dar tot sînt sigur că vor fi cîțiva care își vor imagina că au mers în același avion cu o versiune nouă a lui Fane Spoitorul.

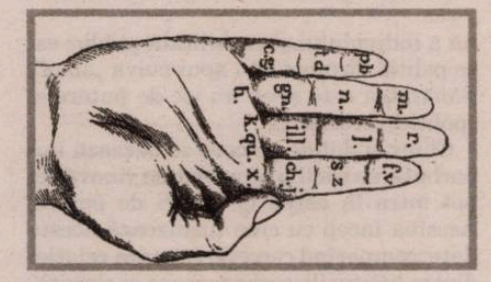

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Purgatoriul epic

Un bun prieten de-al meu – cunoscut prozator căruia, din motive lesne de înțeles, nu-i voi divulga aici numele, folosindu-mă, aleatoriu, de inițialele I.J. – a trecut prin niște experiențe greu de imaginat. Supliciul a pornit de la ideea stranie a împricinatului (deși, precizez, nicidecum originală!) de a da anunțuri la „mica publicitate", prin care solicita, contra cost, „subiecte interesante" și, pe cît posibil, „insolite" pentru „prelucrare literară". Omul sublinia amănuntul că „oferea discreție totală". Sînteți surprinși? Nu ar trebui. În primul rînd, pentru că, așa cum spuneam, practica nu este nouă. Mulți scriitori de condiție serioasă (precum Walter Scott bunăoară!) au apelat la ea din epoci străvechi. *Cumpărau / cumpără,* carevasăzică, prin tranzacții oneste, „intrigi" pentru romanele și nuvelele lor, atunci cînd propria fantezie sau propria experiență nu-i mai ajută în procesul creației („vînzătorii" sînt oamenii obișnuiți, dispuși să-și imortalizeze întîmplările de viață în texte literare și, în plus, dornici să cîștige un bănuț cinstit). Apoi, să admitem, dacă tot ne dăm de ceasul morții noi, specialiștii în scriitura artistică, să demonstrăm că literatura rămîne, orice ar fi, „o oglindă" a lumii înconjurătoare, de ce n-am accepta și faptul că, în logica ipotezei, un autor trebuie să devină scormonitorul infatigabil al acestei lumi, prin orice mijloace și cu orice preț?

Consider că amicul respectiv a procedat corect cînd a umplut rubricile de *cumpărări / vînzări* din presa tipărită și site-urile de profil din mediul virtual cu oferta lui exotică. Problema fu că, în mod cumva neașteptat, la scurtă vreme de la lansarea invitației, I.J. s-a trezit asaltat cu telefoane și mesaje de *disponibilitate* în materie de „povestiri". Băiatul s-a prezentat, conștiincios, la întîlnirile fixate de vocile aflate la celălalt capăt al „satelitului". *Rendez-vous*-ul inițial a fost cu o distinsă doamnă doctor în vîrstă de șaptezeci și șapte de ani (scriitorul o știa din mass-media, întrucît femeia fusese un fel de celebritate medicală locală în tinerețea sa – spre surprinderea lui însă, doamna nu-l recunoscuse la rîndul ei!). Bătrîna i-a explicat, tranșant, că se simțea măgulită să-l întîlnească pe însuși Povestitorul, dar că, în egală măsură, nu era pregătită să recurgă la un preț mai mare decît cel standard, achitat, de regulă, unui *gigolo* educat. Dacă „rezultatele serviciului" urmau să fie, într-adevăr, singulare, se arăta dispusă să pluseze, moderat, „la sfîrșit". Prozatorul deduse rapid că exista în urbe un prestator „de servicii" pentru doamne „în etate", supranumit Povestitorul (similar pesemne acelui *The Comedian / Comicul* din *Seinfeld,* culmea, *român* de origine, dacă vă amintiți detaliul din minunatul serial al anilor '90!), bucuria și visul femeilor din toate timpurile.

Înnebunit de fericire, amicul a plătit-o iarăși regește.

I.J. s-a scuzat (speriat, dar politicos), încercînd să explice teribila confuzie. Fosta doctoriță nu i-a acordat nici o șansă. L-a privit cu dispreț suveran, zicîndu-i zeflemitor (aproape ca tînăra gimnastă din menționatul *Seinfeld,* gimnastă dezamăgită de „performanțele" lui Jerry, presupus, eronat, a fi *The Comedian):* „Vei fi scriind matale povestiri, dragă domnule, dar, crede-mă pe cuvînt, nu ești, cu siguranță, Povestitorul!" Ulterior, îndepărtîndu-se, a adăugat solemn: „Nu vinzi grădinăresei *un astfel de cas-travete!"* Nebunia ambiguității a continuat. Prietenul meu a intrat, la un moment dat, în contact cu un proxenet fioros, care-l sunase cu sugestia că ar avea „niște subiecte ultra" pentru el. Se pare că „subiectele" erau trei fete dubioase: una cheală, alta știrbă și ultima cu ochii încrucișați. De teama represaliilor, I.J. a ales-o pe individa cu strabism, a plătit dublu față de cît îi ceruse „peștele" (autoprezentat drept Purcilă), a discutat cu ea banalități într-o cămăruță mizerabilă (unde s-au retras strategic) și, mai tîrziu, a șters-o ca din pușcă. O auzi pe fată strigîndu-i în urmă: „Cînd mai ai nevoii di *subiecti* din astia, sî-i zîci lu' Pursilî că vrai la Bambina dirăct, cî-mi placi di tini cî iești impotănt. Io îs Bambina..." În manieră identică, făcînd, mai precis, eforturi să limpezească o nouă confuzie, bietul scriitor a ajuns să fie aruncat în rîul Bahlui (legat de mîini și de picioare – noroc cu adîncimea apei, redusă, de la secetă, de-a lungul primăverii, doar la nivelul dejecțiilor din canalizare!) de către traficanții de droguri (cu ramificații în Columbia și Argentina, din cîte înțelesese pe parcursul „conversației" contondente cu ei!), care, aparent, codificau „marfa", printre „anunțurile publice", cu termenul benign de „povestire". I.J. a fost găsit lesinat (nu atît de la lovituri, cît de la mirosurile deversărilor din week-end!) de aceeași Bambina – rătăcită, nu se știa de ce, prin acea zonă, tocmai la vremea în chestiune. Înnebunit de fericire, amicul a plătit-o iarăși regește, iar ea a urlat după el, generoasă, că are „oricînd subiecti pentru impotănt, dacî impotăntul jînduieștii dupî ieli". În sfîrșit, prozatorul a aterizat și sub vizorul DNA, care descoperise o modalitate inedită a politicienilor corupți de a face trafic de influență și abuz de putere – prin mesaje criptice plasate la „mica publicitate". „Subiect" însemna, din cercetările rezultate, „mită", iar „povestire", suficient de cert, „intervenție la binom". Poate credeți că tulburătoarele evenimente l-au lecuit de literatură pe eroul nostru?! Ei bine, vă înșelați. Abia acum scrie romanul vieții lui! A creat un *Indiana Jones* carpatin, ce va răsturna ierarhiile în materie de „aventurieri". Fir-ar să fie: uite că „Indiana" ăsta are chiar inițialele folosite de mine aici! Vă jur că le alesesem aleatoriu!

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Problema regimurilor autoritare cu autoritatea

În Venezuela, președintele Nicolas Maduro a fost foarte aproape de a da o adevărată lovitură de stat, prin transferarea puterii legislative în mîinile Curții Supreme. O bizarerie care i-ar fi permis președintelui să dispună de puteri mult sporite, dacă nu chiar excepționale. Pînă la urmă, la presiunea internațională, Maduro a dat înapoi, dar povestea își păstrează relevanța ei, inclusiv pentru regiunea noastră.

Venezuela este – o știe toată lumea – un stat autoritar. În statele autoritare, conducătorul autoritar dorește tot mai multă autoritate, mai ales pe măsură ce situația țării se degradează. Și cum, în statele autoritare, situația se degradează mereu, liderul autoritar cere – și, de cele mai multe ori, obține – tot mai multă autoritate.

În Venezuela e o problemă cu mîncarea. Bine, e o problemă cu mai multe produse de strictă necesitate, nu doar cu alimentele, dar să ne referim, generic, la mîncare. Să observăm că, în regimurile autoritare, mîncarea începe să devină o problemă pe măsură ce autoritatea liderului se întărește. Cu cît mai multă autoritate, cu atît mai multă penurie. Și, după cum am mai spus, cu cît mai multă penurie, cu atît mai multă nevoie de autoritate.

Apoi, regimurile autoritare au foarte mulți adversari, mai ales în exterior (de cei din interior se ocupă ele, mai mult sau mai puțin eficient – în general, mai mult). Poate fi vorba despre Statele Unite (cel puțin cele de dinaintea lui Trump), de companiile multinaționale sau de miliardarul George Soros, în Europa Centrală. Pentru a proteja țara de asemenea influențe nefaste, regimurile autoritare au nevoie, evident, de mai multă autoritate. Dar ce face dușmanul în acest timp? Dușmanul nu doarme. El lucrează, din ce în ce mai îndîrjit. Așa că va fi nevoie de și mai multă autoritate pentru a-l contracara.

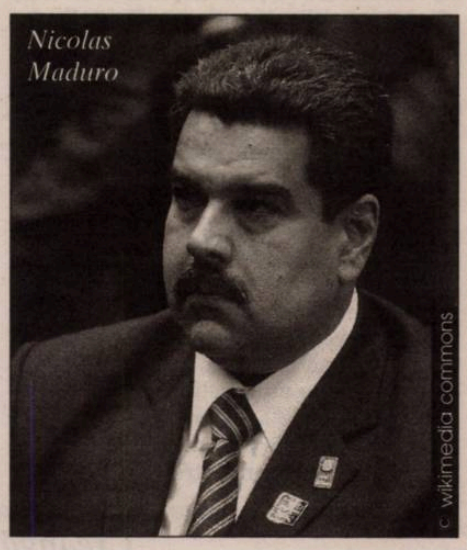
Nicolas Maduro
© wikimedia commons

Regimurile autoritare sînt mai mereu în criză de timp. Deciziile trebuie luate repede și puse în aplicare și mai repede. Regimurile autoritare sînt unele ale stărilor excepționale. Dezbaterea este vorbărie fără sens. Amendamentul, un moft consumator de timp prețios. Critica – sabotaj. Problema este că, odată luată o decizie pe repede-înainte, corectarea ei necesită – ați ghicit – mai multă autoritate.

Regimurile autoritare sînt străbătute de o morală simplă, neaoșă, au tendința de a simplifica și de a uniformiza, și așteaptă același răspuns din partea societății. Dar societățile, de cele mai multe ori, se dovedesc mai sofisticate decît își închipuie liderii autoritari, care vor cere și mai multă autoritate pentru a stăvili derapajele.

Astfel că artele plastice trebuie să fie simple și înțelese de toată lumea, piesele de teatru montate și jucate în stilul clasic (exprimările prea îndrăznețe putînd trece drept decadente), filmele trebuie să distreze sau să educe, nu să pună probleme, arhitectura trebuie să țină seama în primul rînd de aspectul utilitar (vezi criza de timp).

Științele sociale sînt, în general, suspecte – sociologia trebuie atent controlată și pusă în serviciul autorității, istoria oricum trebuie să redea doar aspectele luminoase din trecut și nu pe cele controversate. Științe care merg în direcția înțelegerii reciproce a culturilor, precum antropologia culturală, sînt de-a dreptul periculoase. Putem privi prin această prismă epurările din mediul universitar turc sau presiunile guvernului ungar asupra Universității Europei Centrale de la Budapesta. Ori controlul tot mai puternic efectuat de statul polonez asupra instituțiilor publice de cultură și media.

Regimurile autoritare au un adevărat cult al ordinii și al siguranței – cu atît mai mult cu cît văd în regimurile democratice și liberale cauze ale dezordinii și nesiguranței. De multe ori, însă, regimurile autoritare nu reușesc să asigure ordinea și siguranța promise. Cu cît autoritatea sa crește, cu atît regimul Erdogan este mai puțin eficient în lupta împotriva terorismului și, deci, se arată mai puțin capabil de a proteja siguranța propriilor cetățeni. Atentatul de la Petersburg arată și el că regimurile autoritare nu sînt deloc scutite de necazuri pe care, altfel, le consideră proprii societăților deschise și liberale. Ba mai mult, pare un fel de pedeapsă binemeritată pentru greșelile lor.

Diferența este că, în timp ce societățile liberale și democratice își afirmă tot mai clar valorile în fața terorismului, din Israel pînă în Franța și din Germania pînă în Marea Britanie, regimurile autoritare vor cere, de fiecare dată, evident, mai multă autoritate.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

PUBLICITATE

O campanie
pentru demnitatea animalelor,
inițiată de

FOCUS PRIMATV

STOP
INDIFERENȚEI
Fii tu schimbarea!

Doar împreună putem schimba ceva.

Intră pe focusprimatv.ro
și semnează petiția!

PUBLICITATE

ORGANIZATOR: SNV ASOCIAȚIA

PARTENER: rfi ROMÂNIA FRANCE MÉDIAS MONDE

SPERANȚĂ ÎN AER

Dialog
cu Tim Flannery

ecologist, biolog și jurnalist de mediu australian,
director al Climate Comission și colaborator National Geographic

INVITAȚII LUI TIM FLANNERY:

10 aprilie, ora 19.00,
Aula Bibliotecii Centrale Universitare,
Calea Victoriei 88
Roxana Bojariu,
climatolog, membru al Intergovernmental Panel on Climate Change;
Raul Pop,
consultant EY România, fost Secretar de Stat în Ministerul Mediului;
Magor Csibi,
director WWF

11 aprilie, ora 19.00,
Seneca Anticafe
Anastasia Staicu,
coordonatoarea colecției NOI a Editurii Seneca

PARTICIPAREA ESTE GRATUITĂ, pe baza înscrierii
la irina.vasilescu@asociatiasnk.ro

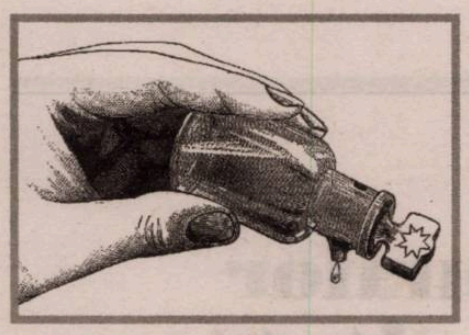

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Bucluc

Cuvîntul *bucluc,* folosit în registrul popular și familiar, are astăzi o semnificație atenuată și mai curînd glumeață, referindu-se, așa cum se spune în DEX, la o „situație neplăcută, încurcată". Și mai lipsit de gravitate e derivatul *buclucaș*, care apare adesea în mesaje, titluri și nume de jocuri destinate copiilor: de la *mașini buclucașe* la *cuvinte buclucașe,* e mereu vorba de lucruri și situații care produc oarece încurcături, dar fără consecințe serioase. Sensurile actuale ale lui *bucluc* și *buclucaș* ilustrează procesul de „ameliorare" semantică, de reducere în timp a judecății negative incluse în sensul anumitor cuvinte. *Bucluc* (cu varianta *bocluc*) e un cuvînt de origine turcă, răspîndit în spațiul balcanic; sensurile principale ale etimonului său, cuvîntul turcesc *bokluk*, sînt „bălegar" și „murdărie", cu o dezvoltare figurată ușor de imaginat și cît se poate de negativă. Sensul concret din turcă se regăsește regional în română, în Banat și Transilvania, unde, mai ales în varianta *bocliuc,* cuvîntul este înregistrat cu înțelesul „bălegar" sau pur și simplu „gunoi"; în *Dicționarul limbii române,* A-B (1913), găsim exemple de tipul „scoase o lopată de bucliuc" sau „tot locul e plin de bucluc". În limba mai veche, cuvîntul denumea ceva mai mult decît o simplă „situație încurcată"; cea mai veche atestare, dintr-o cronică muntenească, se referă la abuzurile și corupția manifestate în strîngerea taxelor, cercetate și pedepsite de domnitor. În căutarea dovezilor, „și mai multe *boclucuri* de acestea ieșiia la meidan" (o formulare interesantă nu doar prin folosirea lui *bocluc,* ci și a expresiei vechi *a ieși la meidan*, cu sensul „a ieși la iveală, a deveni public"). Pe baza acestui exemplu, Lazăr Șăineanu, în *Influența orientală asupra limbei și culturei române* (1900), stabilește sensul vechi „faptă necuviincioasă", iar Emil Suciu, în *Influența turcă asupra limbii române* (2010), îl reformulează ca „faptă murdară, fărădelege, mîrșăvie, ticăloșie". O dovadă a semnificațiilor inițiale net peiorative și concrete ale cuvîntului apare în glosarul publicat ca anexă la dicționarul lui Laurian și Massim (*Glosariu care cuprinde vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor,* 1871), în care primul sens al lui *bocluc* este „excrement, mai vîrtos omenesc", sens de care ar fi legată expresia figurată *a mînca bocluc* „a spune minciuni" (*„nu mînca bocluc:* nu spune minciuni, nu spune vorbe care mă supără"). Sensul concret și expresia în discuție par să fi ieșit cu totul din uz în vremea noastră. Nu este însă greu de imaginat că, pornind de la asemenea sensuri concrete, expresii ca *a intra în bucluc, a fi în bucluc, a da de bucluc* aveau în limba mai veche conotații cît se poate de peiorative.

Creangă folosește destul de des termenul.

Sensurile concrete din turcă au putut fi întărite regional în română prin contactul cu limbile slave din sud. *Pubelei* sau *coșului de gunoi* din română îi corespunde, în bulgară, sintagma *kofa za bokluk*. Expresia sună familiar pentru vorbitorul român, prin forma cuvintelor, dar acestea se dovedesc destul de diferite prin sens de cuvintele românești pe care le evocă. *Cofa* (cuvînt de origine slavă) e, în cultura populară românească, un vas de lemn, în care se ține mai ales apa de băut (a se vedea și diminutivul *cofiță* – „cofița cu apă rece"). În bulgara actuală, *kofa* e tot un vas, un recipient, dar echivalabil mai curînd cu „găleată". Sensul concret al lui bulgărescului *bokluk* („gunoi") e destul de departe de sensul abstract și atenuat pe care l-a căpătat în română *bucluc*.

Și derivatul *buclucaș* avea un sens mai accentuat negativ în româna mai veche: format cu sufixul de agent *-aș,* cuvîntul desemna autorul *buclucurilor,* deci un om rău, arțăgos, scandalagiu etc. Creangă folosește destul de des termenul, în contexte care trimit mai clar la valoarea peiorativă – moș Nichifor „se făcuse buclucaș, hărțăgos și de tot hapsîn" (cînd stătea prea mult pe acasă) –, dar mai ales în contexte ambigue și glumețe: în *Amintiri* apare „popa Buligă cel buclucaș", iar Dănilă Prepeleac exclamă, nemulțumit de gînsacul cumpărat: „Las' că te însor eu și pe tine acuși, măi *buclucașule!*" Atenuarea sensurilor negative ale lui *buclucaș* s-a produs probabil odată cu modificarea semantică a lui *bucluc*, dar la încărcarea cuvîntului cu conotații infantil-glumețe e foarte posibil să fi contribuit și reinterpretarea finalei *-aș,* apropiată de sufixul diminutival (din *copilaș, drăgălaș* etc.).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

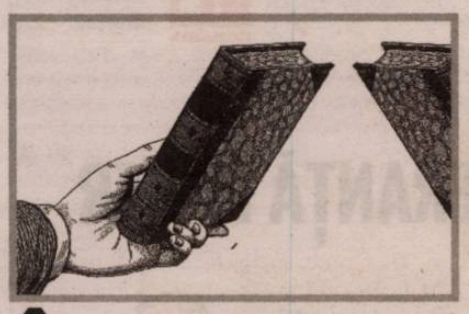

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Ordine și împrospătare

Începi cu hîrtiile. Vrafurile de dosare stivuite de un an de zile se clatină deja într-un echilibru precar. Clasezi, sortezi, triezi, pe podea se înalță un morman tot mai mare de hîrtii acrite, mucegăite, expirate. Iar în final, în pofida dimensiunilor considerabile ale movilei de pe podea și în sfidarea tuturor legilor fizicii, constați că vrafurile de dosare de pe birou au rămas la fel. Extinzi operațiunea la borcanele cu pixuri. Îl iei pe fiecare, îl probezi și arunci pixurile care și-au irosit vlaga. În final, aceeași constatare.

Te deplasezi apoi înspre bibliotecă. Sînt aici multe volume care și-au pierdut locul, altele care nu-și mai găsesc rostul. Rearanjezi, sortezi, triezi. Cînd ai deja un teanc de cărți bune de înstrăinat, le mai iei o dată la verificat. În cele din urmă, majoritatea revin pe rafturi. Îți amintești că li s-a mai întîmplat lucrul ăsta și primăvara trecută.

Te muți în dormitor, la cutia cu medicamente. De aici, în bucătărie, unde farfuriile, tacîmurile și paharele trebuie reorganizate, potrivit spațiului disponibil. Vezi ce a mai lăstărit și ce s-a mai borșit prin cămară. Te întrebi dacă mai ții sania de copii din pivniță și schiurile cu care te mai dădeai la vale acum o vreme. Și rulourile de sîrmă dezafectată la lucrările din curte sau cutiile cu cuie de diverse mărimi, de care s-ar putea să ai cîndva nevoie.

Treci pe nivelul superior. Începi ordonarea cuvintelor, a conceptelor. Ai preluat tehnica de la un joc digital, se cheamă Mahjongg. Ai aici ceva care seamănă cu niște cărți de joc răsfirate pe o masă, în

Scoți din sertar lista de To Do.

Ieși apoi în curte, unde ai de copilit jordiile de viță, de transat bradul de Crăciun, acum uscat, de revigorat răsadurile, de săpat, de semănat. Mai că ai ieși și în stradă, dar te oprești la gîndul că vei lua pîinea de la gură oamenilor municipalității.

După ce ai ordonat spațiul, în limita puterilor și drepturilor tale, te apuci de timp. Scoți din sertar lista de *To Do.* O inspectezi cu atenție, cu pixul în mînă. Tai lucrurile pe care le-ai făcut deja și pe cele de care ești sigur că nu le mai vei face. Adaugi, în schimb, ce ai uitat să notezi pînă acum. Iar lista finală este, fără doar și poate, mai lungă decît cea inițială. Transcrii apoi totul meticulos în agendă. E prilejul să constați că unele evenimente se suprapun.

mai multe straturi. Trebuie să le găsești pe acelea cu desen identic care pot fi deplasate cu desene identice și să le scoți din joc, două cîte două. Dacă ajungi să eliberezi masa cu totul, se cheamă că ai cîștigat. Așa, de pildă, împerechezi „reformă" (veche) cu „reformă" (nouă), vechiul *curriculum* cu noul *curriculum,* Bacul de ieri cu Bacul de azi ș.a.m.d. În final, te simți un om cult – pentru că așa ai învățat în școală despre cultură, că este ceea ce rămîne după ce ai uitat totul.

Nevoia primăvăratică de ordine vine la pachet cu cea de împrospătare. Anul ăsta sigur vei începe să scoți cîinele la plimbare și să mergi la piscină măcar o dată pe săptămînă. Îți aduci aminte de prietenii pe care nu i-ai mai sunat de un car de vreme. Faci o listă. Te oprești. Te enervezi. Ai vrea s-o rupi, dar ți se pare mult prea teatral, așa că decizi să o lași să pice peste mormanul de hîrtii pe care încă nu le-ai dus la pubelă. Te arunci îmbufnat în pat, unde începi să scociorăști în teancul de cărți începute și abandonate pe noptieră. Sună telefonul.

Dimineața îți bei cafeaua în pat, bleojdind ochii la știri și ascultîndu-ți sîngele cum se trezește în corp. Noul ministru al Educației anunță intenția de a da o nouă lege a educației. Te gîndești: bine barem că am terminat școala. Am devenit deja, se pare, needucabil. Te duci la curs și te uiți cu invidie la studenții care stau în bănci, așteptînd inevitabilul. Măcar o dată, ai vrea să fii în locul lor. Măcar o dată. Apoi revii acasă și constați că în grădină a înflorit magnolia. Și te-ntrebi cînd s-a întîmplat asta.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

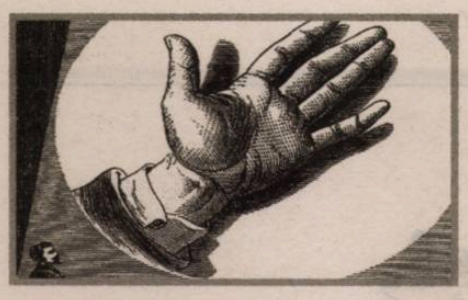

Adina POPESCU

portrete din mers

Familia tradiţională versus cea disfuncţională

„Eliber? Putem să ne așezăm și noi?“ În Obor, sîmbătă pe la prînz, aglomerația de la mici și bere atinge cote maxime, toată lumea se agită ca să găsească măcar un loc liber. Mănîncă și beau de-a valma, într-o comunitate aparent veselă și eterogenă, piețari, tarabagii, pensionari, cocalari și, mai nou, hipsteri. Le zîmbim noilor veniți și îi asigurăm că n-avem nimic împotrivă să împărțim masa cu ei. Familie „clasică“, ambii soți în jur de 30, gen „angajați, fără studii superioare“ (așa cum scrie prin sondaje), ea – rotofeie, cu părul prins în coadă, el – negricios și cam prost dispus, cu doi copii, în jur de 4 și 6 ani. Soția se instalează cu sacoșele pline cu spanac și leurdă și cu cel mic în brațe, iar soțul, însoțit de fiul cel mare, care deja își dă importanță de bărbat în casă, pleacă la coada la mici, care, la ora asta, e interminabilă. Însă coada merge repede și se întorc curînd cu un platou cu vreo 15 mici, cola pentru ea și bere pentru el. Pentru copii au pregătit deja sucul natural de mere, cumpărat din piață. Cel mic întinde mîna spre sticlă. „Nu acuma, mami! Să mîncăm micușorii mai întîi!“ Iar procesul de hrănire a copiilor durează cam o jumătate de oră, timp în care tatăl își bea berea apatic, cu privirea în altă parte, poate la țigăncușele tinere, în colanți, care vînd grămezi întregi de lămîi cu cîțiva lei. Prînzul „în oraș“, adică în Piața Obor, reprezintă pentru această familie o serie întreagă de compromisuri, rugăminți, negocieri între părinți și copii. „Ia micușorul ăsta! Nu pe celălalt, e al lui tata… Nu mai vrei? Vrei cu mustărel? Nu, nu-ți dau cola acum… ai suc de mere. Lasă cola în pace! Ia cu pîinică… dacă nu mănînci cu pîinică o să te doară burtica! Tati, dă-i tu lui Mihăiță din micii tăi… da, mami, cu mustărel, sigur! Dacă nu mănînci, mă supăr, să știi… mă supăr tare! Uite, și tati s-a supărat. Aha, vezi că mai vrei? Hai, mami, măcar jumate de mic să mai papi!“ – și tot așa. În principiu, mama îi îmbuibă pe copii cu mici, folosind diminutive pentru toate cuvintele din limba română care pot să le suporte. E ca o mamă-pasăre care îndeasă pe rînd în cioculețele puilor dumicați (nemestecați, totuși) de pîine, cu mic și cu mustar. Trag cu ochiul în așa fel încît să nu pară că mă holbez la ei și mă tot întreb oare de ce mama îi hrănește pe acei copii cu forța. De ce vrea să se asigure cu tot dinadinsul că vor pleca din piață sătui? Mi-amintesc că, atunci cînd eram mică, nimeni nu mă obliga să mănînc. Dacă nu mai voiam, spuneam „Nu mai pot!“, mă ridicam de la masă și plecam în treaba mea. Și totuși, eram un copil sănătos și robust.

Copiii țipă, aruncă cu cocoloașe de pîine, împroașcă cu mustar, toți patru par o familie fericită, într-o zi liberă de sîmbătă. Doar par. Pentru că îmi dau repede seama că cei doi soți comunică exclusiv prin intermediul copiilor, prin acțiunile lor. Nici măcar nu se privesc unul pe altul, privesc doar la copii, iar soțul aiurea, la oamenii care trec. Practic, sînt doi străini – mami și tati. La un moment dat, însă, ea îl întreabă pe el ceva care nu are legătură cu pasatul micilor de la unul la altul. Ceva despre ce trebuia să facă el astăzi. Iar el îi răspunde cu un soi de lătrat: „Și care-i problema? De ce nu-ți vezi de treaba ta?“ Ea tace, continuă să-și hrănească copiii. La final, se ridică de la masă, ne salută politicos și pleacă: tatăl, însoțit de puștiul cel mare, merge cu cîțiva pași în fața mamei, care duce sacoșele cu cumpărături și îl trăsnește după ea, de „mînuță“, pe cel mic.

„Ia micușorul ăsta! Nu pe celălalt, e al lui tata…“

Tocmai am asistat fără să vreau la o scenă din viața familiei tradiționale din România – „celula de bază a societății“, cum se spunea în comunism. Și încă o scenă importantă, scena mesei, cea care în filmele minimaliste românești se consumă în bucătăria de la bloc, cu multă ciorbă (cum au sesizat unii spectatori). Ca această familie sînt mii, poate sute de mii. Identice. Nici unul dintre soți nu știe, de fapt, „ce mai face“ celălalt și nici nu-l interesează. Își trăiesc relația prin copii. Și dacă ai putea să scotocești prin amintirile lor comune, ai descoperi probabil că singurul moment oarecum fericit care îi legitimează pe ei doi ca relație umană este nunta. Acea nuntă „tradițională“, cînd ea a purtat rochia de mireasă la care a visat din copilărie și a fost în centrul atenției, cînd el s-a simțit „bărbat“ alături de ea, au dansat împreună (oare au mai dansat de atunci?) și au tăiat tortul cu același cuțit, au venit și rudele ei, și rudele lui în egală măsură și au strîns sufiecienți bani „din dar“ (că doar lumea nu e nesimțită să vină la nuntă și să nu dea!) ca să-și ia mașină de spălat, dar și să-și pună ceva deoparte pentru zile negre. Însă nunta aceea s-a dus, au rămas doar niște imagini stocate pe DVD-uri, în urma ei n-a mai rămas nimic decît viața asta stupidă și banală de zi cu zi, lipsa de comunicare compensată cumva de apariția copiilor, care pot umple tot timpul. Alături de aceste minunate familii tradiționale, există familiile „disfuncționale“ (sau cel puțin așa le numește societatea) care nu sînt croite după aceleași tipare pentru că fiecare își are drama și specificul ei. Părinți plecați la muncă în străinătate, de multe ori unul hăis și altul cea, copii crescuți de bunici. Părinți separați, dar nu divorțați, fiecare încercînd să se reinventeze pe sine. Părinți divorțați, într-un război continuu, copii pasați de la unul la altul (în mod ciudat, chiar și după finalul unei relații, comunicarea se face tot prin copii). Părinți recăsătoriți, a doua, a treia oară, copii crescuți de tați vitregi pe care nu-i pot numi „tată“ și le spun Gigi sau Costel, sau mai rar, de mame vitrege. Părinți crescuți de mame singure, tați care suferă și au obsesii pentru că „nu mai au acces“ suficient de mult la copii. Părinți detașați de fosta lor relație, părinți frustrați și încărcați de resentimente după fosta lor relație, copii care suferă la fel în ambele cazuri. Mai nou, copii crescuți de două mame sau de doi tați. Mă întreb însă unde-i disfuncționalitatea în toate aceste povești de viață? Sau de ce ar fi aceste familii (căci tot familii se numesc ele) mai disfuncționale decît cele „tradiționale“? Cum se poate oare măsura gradul de „normalitate“ dintr-o familie?

„Să mîncăm micușorii mai întîi!“

Printre toate aceste familii se strecoară și familiile „normale“ – doi oameni care se înțeleg, comunică și își cresc în armonie copiii. Acestea sînt însă cele mai puțin vizibile, familii de bun-simț care nu ies în evidență prin nimic. Eu am avut parte de o astfel de familie „normală“, în anii comunismului erau mai multe ca acum, poate că oamenii erau mai solidari unii cu alții, puneau mai mult suflet în relațiile pe termen lung. Acum nu mai au răbdare, nu mai au timp, vor totul sau nimic. Deși am avut o familie „normală“ (în care cei doi părinți funcționau într-o simbioză aproape totală), nu mi-a folosit ca model, nici pe departe. Nu mi-am dorit niciodată să mă mărit, nu am visat la nuntă, nu mi-am dorit neapărat copii (deși mama mea a făcut cinci ani tratament pentru a avea un copil). În schimb, mi-am dorit să găsesc un om cu care să mă înțeleg și să comunic. Și cred că acesta-i singurul model valabil pentru un copil, indiferent de modul în care arată familia lui.

Eugen ISTODOR

Voi cum vă gîndiți la pîine?

negustori și mușterii

Eu nu mă gîndesc. Nici la îngrășare, nici la scădere. Nici la hrană, nici la nevroză. Este. Corina mi-a adus o pîine de-o mănînc întreagă. Nu știu cum. Stau și mănînc. Apoi, pîinea aia îmi stă în memorie o săptămînă cap-coadă. Mă hrănesc din ea. N-am nevoie de alte pîini s-o înlocuiască sau s-o uite. Mereu-mereu, aceeași, o mănînc, deși n-o mănînc deloc. Ciudat omul ăsta! De mic mîncam pîinea toată, fierbinte de mă lua damblaua. La Strehaia, unde am copilărit și eu, și Leo, aveau pîine rotundă, grea. O rodeam ca un șoarec, după ce, mult timp, o așteptam. Venea la prînz, mă puneam pe ros. Pînă la bunici, era gata jumătate. Nu se cruceau bunicii. Nu le păsa? Ba da, dar erau blînzi. Ce le mai putea aduce lor o pîine întreagă? Liniște, calm. Așa, mușcată, dezordine și aventură. La București, mușcam cu mama din pîinea lungă, ca țiganii. Nu-mi păsa de nimic. Eram conspirație. Dar frenezia pîinii înseamnă în mintea mea și colțurile mîncate de mucegai, uitate prin debara. Pentru că frenezia merge mînă-n mînă cu uitarea. Pasiunea cu amnezia. Am mîncat de m-am spart. De mi-e rău. Apoi ce urmează? Nimic-nimic. Tăcere în burtă și memorie sătulă. Așa este cînd mănînci. O iei de la capăt și ținerea de minte este mică. Tot ceea ce îți amintești este în cerul gurii. Dă-i cu apă! Vine amînarea. Uitarea e mare.

Radu NAUM

un sport la Răsărit

Chiar nu poți fi fotbalist dacă nu bei, nu fumezi și nu faci pipi în chiuvetă, așa cum zice Șumudică?

Ha-ha, depinde despre ce fotbal vorbim. Așa cum între bancheri există gangsteri și oameni super-corecți, așa și la fotbal. În general, acolo ideea e de gașcă, de nonconformism, de banditism artistic. Cine nu-i trăsnit sau nesimțit, carevasăzică, nu are nici o șansă să ajungă cineva în lumea asta. Evident, vorbele lui Șumudică șochează și trimit la un suburban tipic românesc, unde proastele maniere se asortează bine cu practicarea acestui sport pe terenuri desfundate, în scandările scabroase ale galeriilor, sau a ce-a mai rămas din ele. Dar ce ziceți de distinsul soț al Shakirei, onorabilul Piqué, care, la sărbătorirea cîștigării unui trofeu de către Spania, probabil după ce fumase „ceva“, sigur băuse un picuț cam mult chiar și pentru un băiat de club ca el și ca urmare e rezonabil să credem că făcuse și pipi în chiuveta avionului care aducea echipa acasă, a tras o flegmă profesională, cu o balistică de o asemenea precizie că i-ar fi rușinat chiar și pe artiliștii lui Napoleon care asediau Cadizul acum două sute de ani, fix pe costumul unui președinte de club care însoțea cortegiul semizeilor în tricou și chiloți. Drept care el și ai lui s-au prăpădit de rîs. Fotbaliștii aleg să fie proști și prost crescuți pentru că li se permite. Șumudică, dacă bate Steaua – pardon, FCSB –, poate să facă pipi și în capul spectatorilor, că rezultatul tot nu se mai schimbă. Și tot va fi un mare antrenor. Nu vă mai oripilați, am visat la lumea asta! Evident, în poze nu venea cu miros.

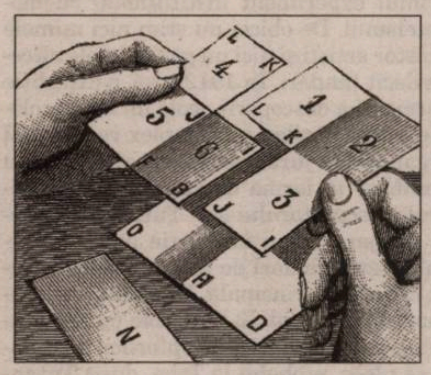

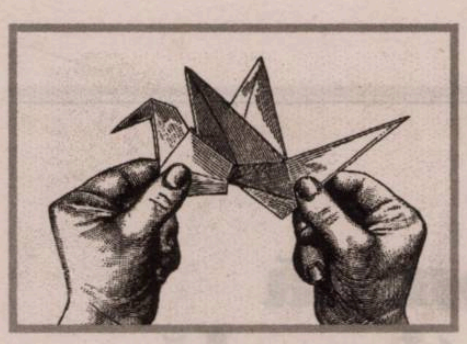

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Geamuri și uși, curent și sufocare

O cunoștință mi-a povestit cum, în prima ei tinerețe, lucra într-o fabrică tipică pentru vremurile de atunci: un fel de hală lungă, destul de înaltă și cu foarte multe geamuri care acopereau fațadele de sus pînă jos. Problema acelor geamuri nu era neapărat că niciodată nu erau spălate și deveniseră aproape opace de mizerie, ci că, în timp, ele se tot spărgeau și rămîneau așa. Nefiind bani de investiții (că erau vremurile cînd trebuia plătită datoria externă), nu le mai înlocuia nimeni. Așa se făcea că iarna în hală era frig ca afară și un curent teribil, iar „oamenii muncii" (cum li se zicea pe atunci) trebuiau să lucreze încotoșmănați cu paltoane și căciuli. Vara, în schimb, curentul care se strecura prin spărturi nu era destul de puternic pentru a vîntura aerul care, înăuntrul acelei hale industriale, se încingea exact ca într-o seră cu plante tropicale. Plîngerile muncitorilor n-au avut niciodată vreun efect, iar de-a lungul timpului geamurile întregi se tot împuținau, făcînd totul din ce în ce mai greu de suportat.

S-ar putea spune că lucrurile s-au schimbat foarte mult de atunci și că nu e probabil să mai găsești astăzi asemenea condiții dure de muncă. Totuși, cîrcotașii observă că nimic nu dispare, totul se transformă. Halele acelea pe orizontală cu multe geamuri, spun ei, s-au transformat în hale pe verticală, adevărate „turnuri" lucitoare și colorate, tot cu multe geamuri, dar care, spre deosebire de halele ceaușiste, sînt spălate periodic pe dinafară de alpiniști utilitari. De obicei e vorba de geamuri ușor fumurii care oferă protecție contra soarelui, nu se sparg, dar nici nu pot fi deschise vreodată, chiar dacă atmosfera de afară e perfectă. Temperatura interioară a acestor „turnuri" e asigurată de regulă prin centrale speciale care furnizează în tot imobilul aceeași temperatură și umiditate de-a lungul întregului an. Angajații nu mai tremură de frig iarna și nu se mai sufocă de căldură vara. Dar dacă unul vrea mai cald și altul mai frig, nu e absolut nimic de făcut. Viața acolo e ca într-o conservă pentru omul mediu, nici prea friguros, nici prea călduros. Există și sedii de firmă unde geamurile se deschid și în care aerul condiționat poate fi reglat.

Nimic nu dispare, totul se transformă.

Dar și acolo unii se simt întotdeauna hărțuiți de obișnuințele sau preferințele celorlalți. Unii vor curent, alții nu, unii vor aer condiționat, alții preferă geam deschis, unii sînt răciți, alții au bufeuri și tot așa. Nu cred să existe angajat care să nu se fi lovit de asemenea lucruri. Uneori, cîte un ins dominant își impune condițiile preferate în dauna celorlalți. Dacă sînt mai multe personalități puternice se iscă, bineînțeles, certuri. Mai sînt și nesimțiții care fac ce vor, fără să întrebe și fără să se sinchisească de ceilalți. Cînd se lucrează la comun, soluțiile care să împace pe toată lumea sînt de multe ori imposibile. Vorbim de niște probleme aparent mărunte, dar care îți pot măcina viața de zi cu zi.

Am lucrat odată într-o instituție, să-i zicem multinațională, în care lucrurile astea nu erau niciodată lăsate la voia întîmplării. Erai chestionat periodic prin e-mail-uri și dacă scaunul pe care stai e în regulă, dacă e reglabil, dacă are cotiere, dacă e prea moale sau prea tare. Într-o zi de week-end, eram de serviciu singur, la Londra, într-un birou a cărui ușă era, ca toate ușile de acolo, construită special contra incendiilor (o prevedere ce părea a se înscrie într-o serie aproape sfîntă de măsuri coborîte de la marele incendiu din 1666). Era dintr-un material ignifug și trebuia să se închidă singură, grație unui arc. Numai că, blocată de un mare dicționar pus pe jos, ușa era larg deschisă. Stătea așa de cînd o știam. La un moment dat, în cadrul ei au apărut un bărbat și o femeie, îmbrăcați cu veste reflectorizante, probabil de la administrația clădirii. M-au atenționat că nu e în regulă să stau cu ușa deschisă și femeia, care părea să fie șefă, s-a aplecat să ridice dicționarul, ca s-o închidă. Chiar dacă, la drept vorbind, nu mă prea interesa poziția ușii, tonul mustrător și felul intempestiv în care cei doi hotărau să mă închidă în birou m-au enervat. Mi-a venit pe loc ideea să le spun că sufăr de claustrofobie și că nu suport ușa închisă. Femeia a făcut ochii mari. M-a întrebat despre nu știu ce procedură legată de nevoi speciale. Eu am dat din umeri. Ea a intrat în derută. Nu cumva măsurile de protecție pentru angajații cu probleme aveau prioritate în fața regulilor contra incendiilor de care era ea responsabilă? După secunde bune de tăcere în care a părut să evalueze dilema, cu o scăpărare jucăușă în ochi, femeia a enunțat o soluție cît se poate de familiară pentru un român. „Uite cum facem, a zis. Noi închidem ușa așa cum scrie la regulament și, după ce plecăm, poți face ce vrei."

ready made

Încheere

„Conform cererii acesteia ordonăm înregistrarea statutelor și a firmei care se va conduce sub numirea «Tovărășia de consum ca însoțire din Vișeul de sus», tovărășie cu responzabilitate limitată."

Gazeta Oficială a Comisiunei Regionale de Unificare din Cluj, Nr. 48, 22 Decemvrie 1920

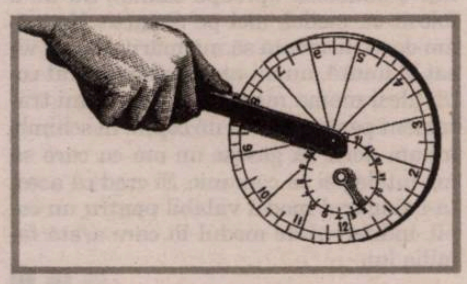

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Cămara cu statui a lui I. Tutmes

Știm pe nume o mulțime de pictori din antichitate (ni-i recită Pliniu cel Bătrîn), dar nu mai avem practic nimic din pictura lor de șevalet. Avem, pe de altă parte, multe sculpturi, dar cu rare excepții habar n-avem cine sînt autorii lor. Există totuși cîteva cazuri (zic cîteva, ca să ascund că-mi vin în minte numai două) în care avem nu doar opera și numele autorului, dar putem să intrăm – arheologicește – în atelierul lui.

Atelierul lui Tutmes mă interesează chiar mai mult decît bustul lui Nefertiti, sculptat de el și aflat acum la Berlin. În orașul antic cunoscut azi drept Tel el-Amarna (Egipt) se cunosc, de fapt, mai multe ateliere ale sculptorilor care l-au însoțit cîndva în noua lui capitală, construită de la zero, pe Akhenaton – faraonul revoluționar, omul care a făcut primul experiment instituțional cu monoteismul. De obicei nu știm nici numele acestor artiști și nici nu găsim în ele altceva decît țăndări. În 1912 însă, o expediție germană a descoperit acolo un fel de colonie a sculptorilor, un complex rezidențial organizat în jurul casei cu etaj – și patru hambare în formă de stupi – și al atelierului sculptorului-șef Tutmes. Numele îi apare într-o inscripție pe (ce altceva?) niște ochelari de cal, din fildeș, găsită în curtea principală. După moartea faraonului – acum 33 de secole (și jumătate) –, toată suflarea sculptorilor a trebuit să plece, probabil la Teba, după Tutankhamon. Cu excepția unei modeste locuiri de epocă romană, orașul a rămas abandonat pînă azi, scenariu ideal pentru arheologi. Cînd s-a dat stingerea istorică la Amarna, mi se pare rezonabil să presupui că un tip ca Tutmes, devenit celebru ca sculptor oficial al ereticului și familiei lui, n-avea cum să schimbe taberele prea ușor, și e posibil să se fi îndreptat nu spre Teba, ci spre Memfis. În orice caz, Tutmes, fiii și colaboratorii lui au lăsat în urmă ca inutile, dacă nu chiar periculoase, toate portretele neterminate ale cuplului de tristă amintire Akhenaton – Nefertiti, căruia nu i se cerea altminteri nimic – numai să nu facă o revoluție religioasă – ca să fie de veșnică pomenire. Tutmes nu s-a îndurat să lase sculpturile chiar de izbeliște, ci a adunat vreo cincizeci de capodopere și le-a vîrît într-o cămară de lîngă sala lui de recepție cu coloane de lemn. Apoi a zidit la repezeală ușa cu chirpici. Arheologul berlinez Ludwig Borchardt a găsit deci în cămara asta („Raum 19" din casa P.47.2, în raport) o serie întreagă de busturi de piatră, printre care cel faimos al lui Nefertiti și încă patru care mi se par de altfel comparabile calitativ, un bust de cuarțit și o statuetă de calcar, tot a ei, dar îmbătrînită, plus două de cuarțit roșu, respectiv galben, ale unor prințese, și un cap al lui Akhenaton în vreo douăzeci de bucăți). Tot acolo erau și 23 de capete/fețe de ipsos, excepționale studii de portret, unele mai aproape de măștile mortuare, pe care se marchează pînă și ridurile de la ochi, iar altele mai idealizate. Cîteva dintre obiectele din cămară, nu neapărat cele care ni se par nouă acum mai valoroase, erau dosite cu grijă suplimentară în acea cămară, și anume într-un mic spațiu închis de sub o masă de lemn („Raum 18"). Toate au eleganța stilului Amarna, stil atît de diferit de sculptura egipteană în general încît se recunoaște chiar și în detalii. În raportul lui, Borchardt se plînge că abia reușea să înregistreze o descoperire, că apăreau alte două, chestie cu care ne trezește o mare compasiune. Dar esențial e că arheologii au găsit în complexul lui Tutmes și dălțile, sfredelele de piatră, cănile de vin, cheile de la casă, cîrligul de pescuit. Un maestru adevărat. Cele două curți, nemaimăturate, sînt pline de debitaj de diorit, granit și cuarțit, mai ales în jurul fîntînilor, nu atît pentru că ți-e sete cînd muncești, dar pentru că ai nevoie de apă pentru lucrul cu burghie, fierăstraie și șmirghel. Spațiile pentru modelajul în ipsos au dat multe fragmente din obiecte sparte de alabastru și obsidian, refolosite pentru ochi. Oricum, în atelierul lui Tutmes nu se produceau decît capete, brațe, mîini și picioare. Torsul era invariabil lăsat pe seama unei divizii de ageamii din alte ateliere, din care fiecare era, de fapt, un profesionist.

Cănile de vin, cheile de la casă.

Conform raportului preliminar al acelei campanii, în ianuarie 1913, la sfîrșitul săpăturilor propriu-zise, nemții au angajat încă trei paznici pe șantier pe lîngă cei cinci folosiți de obicei (pentru că jefuitorii de situri arheologice aflaseră imediat de atelierul lui Tutmes), au făcut descoperirile pe din două cu egiptenii și au plecat acasă. Regretul meu e că nu există, nici măcar în publicația finală, o fotografie de ansamblu a sculpturilor din cămară, așa cum au fost găsite în săpătură. Există multe alte imagini, inclusiv una excelentă cu baia tencuită a sculptorului (una din multele din Amarna, totuși), cu vana joasă pentru duș și lespedea pe care stăteau vasele cu apă, dar nici o poză cu bizarul „Raum 19" și provizia lui istorică de capete regale.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

În căutarea inteligenței pierdute

Săptămîna trecută încheiam așa: „Dacă evenimentele îngăduie, aș spune săptămîna viitoare cîteva cuvinte despre rezervele multor conservatori autentici față de actualul președinte american.“ Din păcate, evenimentele nu îngăduie. Nu mă refer la evenimente politice americane, ci la evenimente românești. Și nu neapărat la evenimente autohtone de natură politică, deși politicienii au fost cuprinși la rîndul lor în vîrtejul național iscat de evenimentul care mă împiedică să mă ocup de Trump, așa cum aș fi vrut. Evenimentul care mă face să amîn considerațiile mele asupra divorțului complicat dintre actualul președinte american și adevărații conservatori americani este o surpare masivă, de proporții, a inteligenței în România. Adică, în termeni intelectuali, un dezastru. Așa ceva se întîmplă la noi, în aceste zile, văzînd felul în care se pune pe scena vieților noastre de români actuali problema familiei.

Discuția despre familie (cum trebuie ea definită în Constituție? ce înseamnă ea, de fapt?) aleargă bezmetică între Curtea Constituțională, care are de judecat o excepție de neconstituționalitate, Parlamentul României, care are pe masă un proiect cetățenesc de modificare a Constituției, Facebook, unde se strîng sute de mii de păreri în materie (cele mai multe stupefiant de imbecile), presă, unde comentariile nu depășesc nivelul de la Facebook, și spațiul public, unde se semnează zeci de petiții de către toate părțile către toate instituțiile. Nu-mi fac iluzii că mica mea intervenție de acum va altera cu un milimetru acest tărăboi, dar simt nevoie să vorbesc, totuși. Nu doar pentru a-mi salva sufletul. Ceea ce mă împinge să scriu despre acest subiect este o mare îngrijorare. Sigur, nu este nici prima și nici ultima oară cînd o temă de maximă importanță se discută, la noi, în spiritul prostiei și al răutății. Nu este prima oară cînd ignoranța și intoleranța sînt numele jocului de toate părțile. De data asta, însă, lucrurile prezintă o agravantă – ca de puține ori, văd în jur oameni inteligenți și informați, oameni care, de obicei, gîndesc sănătos, cu capul lor, cum sînt, unul cîte unul, luați de valul general. Faptul că inteligența sucombă în fața năvalnicei teme a familiei mă alarmează.

Cei mai mulți oameni, cei care nu-i urăsc nici pe unii, nici pe alții.

De obicei, marile fracturi în cetate se nasc din confruntarea dintre două mici tabere care se urăsc. De obicei, asemenea confruntări rămîn marginale, pentru că cei mai mulți oameni nu urăsc laolaltă cu beligeranții. Uneori, însă, duhul dihoniei dintre grupurile de ură ajunge să pătrundă sufletul cetății precum un cuțit încins pătrunde într-un calup de unt. În cazul nostru, de o parte sînt pretinșii ortodocși care îi urăsc pe homosexuali. Spun „pretinșii“ pentru că ura în general și, mai ales, ura împotriva unui grup de oameni care, culmea, n-au greșit cu nimic pentru că sînt așa cum sînt nu doar că te scoate din creștinism, dar te pune împotriva lui. Lupta creștinului nu poate fi contra altor oameni, ci contra păcatului. Și, în primul rînd, contra păcatului propriu. Dacă nu înțelegi că trebuie să lupți cu păcatul îmbrățișîndu-l pe păcătos, nu înțelegi nimic din ceea ce pretinzi că ești, dragul meu creștin. De cealaltă parte, sînt progresiștii, pretinșii democrați care îi urăsc pe credincioși. Spun „pretinși“ democrați pentru că, de fapt, sînt de o intoleranță feroce, sînt rezerva nesecată de cadre a viitorului totalitarism, oricare va fi el să fie. Între aceste două grupuri, aflate ambele în gravă abatere de la ceea ce pretind că sînt, a început confruntarea. Părerile unora despre ceilalți coincid perfect, ceea ce arată, de fapt, că nu sînt deloc diferiți – ura nivelează. Ei bine, dacă sfada dintre cele două grupări ar fi rămas între ei, n-aș fi avut nimic de zis. Aceste două triburi s-au mai înfruntat și se vor mai înfrunta. Dar, de data asta, ambele tabere au reușit să se întreacă pe ele însele și să pună tema așa cum vor ele în capul celor mai mulți dintre oamenii care, de fapt, nu-i urăsc nici pe homosexuali și nici pe credincioșii ortodocși. Treptat, oamenii de la mijloc, cei mai mulți oameni, cei care nu-i urăsc nici pe unii, nici pe alții, chiar dacă îi preferă pe unii sau pe alții, au început să alunece spre unul dintre cei doi poli. Pentru acești oameni, mai ales, spun:

■ Celor înclinați să le dea dreptate progresiștilor: înainte de a vă arunca în „luptă“, informați-vă. Nu de pe Facebook! Citiți ceva cărți de drept, ca să aflați cum e cu familia din punct de vedere juridic. Veți afla lucruri importante despre subiectul care vă aprinde. De pildă, veți afla că modificarea Constituției după cum vrea Coaliția pentru Familie nu are nimic de-a face cu familia monoparentală, din simplul motiv că acea modificare vizează căsătoria și nu filiația. Citind altceva decît postările de pe Facebook veți afla că activiștii „merge orice“ vă mint cînd spun că, dacă demersul de modificare a Constituției după cum vrea Coaliția pentru Familie reușește, se desființează legal familiile monoparentale. Relația juridică dintre o mamă (eventual singură) și copilul ei nu se alterează în nici un fel dacă legea fundamentală va defini căsătoria ca o uniune între bărbat și femeie. Iar cea mai bună dovadă este că acum, cînd Codul Civil chiar așa definește căsătoria, nu există nici un impediment în relația dintre mamă și copil. În drept, familia nu echivalează cu căsătoria. Una-i una, alta-i alta. Ca să fiu mai precis, căsătoria este doar una dintre instituțiile familiei. Familia există bine-mersi și în absența căsătoriei. Filiația funcționează foarte bine, din punct de vedere legal, fără căsătorie. De aceea, Constituția nu spune „familia este căsătoria dintre...“, ci „familia se întemeiază pe căsătoria...“. Mai mult, textul constituțional continuă, spunînd că „familia se întemeiază... și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.“ În raport cu copiii, căsătoria părinților este irelevantă din punctul de vedere al dreptului. Copilul are, prin lege, drepturi în raport cu oricare dintre părinți, indiferent dacă ei sînt sau nu căsătoriți. Bastardul a dispărut din lege de multe zeci de ani. Față de copii există o obligație a părinților (sau, firește, a părintelui, dacă e doar unul) și a statului, după cum se spune în articolul constituțional următor celui a cărui modificare se cere. Nu vă lăsați mințiți chiar așa ușor. Iar mamelor singure le spun că, dacă se redefinește căsătoria după cum vrea Coaliția, nu își pierd copiii, relația dintre ele și copiii lor va fi tot una „de familie“ și, practic, nimic nu se va schimba în această importantă privință. De asemenea, nu cred că e cazul să vă alarmați din cale-afară în ceea ce privește un eventual referendum. Mai întîi, că este dificil să se ajungă acolo – majoritatea parlamentară pe care o cere Constituția pentru un asemenea referendum este greu de realizat. Apoi, chiar dacă se ajunge la referendum, acesta va fi foarte dificil de validat. După ultimele anunțuri oficiale ale Autorității Electorale Permanente și după ce scrie acum în Legea Referendumului, Coaliția pentru Familie are nevoie de o prezență de peste 5,6 milioane de alegători dintre cei înscriși în listele permanente și de peste 4,7 milioane de voturi în favoarea proiectului lor. Mă îndoiesc serios că acest standard electoral poate fi atins. Să ne gîndim puțin: dacă petiția Coaliției a adunat trei milioane de semnături după o campanie care a durat cîteva luni, cum credeți că, după ce a fost deja atît de mur-

Cezar e una și Dumnezeu e alta, căsătoria e una și cununia e alta.

dărită mediatic, o asemenea campanie va aduce, într-o singură zi, aproape cinci milioane de voturi în urne?

■ Celor înclinați să dea dreptate Coaliției pentru Familie: înainte de a vă arunca în „luptă“, informați-vă. Nu de pe Facebook! Citiți cărți de drept ca să aflați cum e cu familia din punct de vedere juridic. Veți afla lucruri importante despre subiectul care vă aprinde. De pildă, veți afla că în statul de drept există o subordonare a principiului religios față de cel statal în materia căsătoriei și că e normal să fie așa din moment ce există cetățeni de mai multe convingeri religioase, dar și atei. Diferența dintre căsătoria civilă și cununia religioasă e imensă, e ca diferența dintre Cezar și Dumnezeu. Prin Constituție sau prin Codul Civil nu se alterează în nici un fel dogma creștină și veți fi liberi să credeți așa cum ați fost și pînă acum, chiar dacă se va decide la Curtea Constituțională că se permite căsătoria homosexuală. Ceea ce au de apărat creștinii înainte de orice este credința lor și abia apoi cetatea. Vorbiți lumii despre credința voastră, răspîndiți-o cum puteți mai bine, dar admiteți și înfrîngeri. Și Iisus Christos a murit înainte de a învia. Admiteți că foarte mulți oameni sînt surzi la Cuvîntul lui Dumnezeu. Lumea va fi judecată de Dumnezeu, nu de noi! Faceți-vă cunoscut punctul de vedere, vorbiți și voi la fel de mult precum vorbesc „progresiștii“, dar admiteți (cu regret sau nu) că există oameni care nu cred că Dumnezeu este Tatăl lor. Un monah de la Athos mi-a spus, odată, că cea mai bună dovadă a smereniei lui Dumnezeu față de propria creatură (da, da, Dumnezeu e smerit în fața noastră!) este aceea că îi îngăduie omuletului penibil care sînt să-L nege. Gîndiți-vă cît de liberi ne lasă Dumnezeu să fim dacă ne permite să-I contestăm existența! Și atunci, cine sîntem noi să nu le permitem unor oameni ceea ce Dumnezeu le permite? La Judecată se vor regla toate.

Legea stabilește ordinea: întîi căsătoria civilă și apoi cununia religioasă. De aceea și Biserica le cere certificatul de căsătorie mirilor înainte de slujba cununiei. Sigur că un bărbat și o femeie se pot cununa religios fără să fie căsătoriți civil, dar asta nu înseamnă nimic din punct de vedere legal. În ochii statului, ei sînt necăsătoriți chiar dacă sînt cununați în ochii lui Dumnezeu. Efectul duhovnicesc este că nu vor trăi în păcat, dar nu va exista nici un efect legal, în sensul că nu se vor bucura de drepturile civile care dau conținut juridic relației dintre soți. Acest principiu de subordonare a căsătoriei religioase față de căsătoria civilă trebuie înțeles în profunzime și în toate consecințele sale. Astfel, este nepermisă extinderea criteriilor de validitate ale cununiei religioase către căsătoria civilă, după cum legea nu are voie să extindă condițiile căsătoriei civile asupra cununiei. Este inacceptabilă suprapunerea celor două „căsătorii“. Nu este bine să facem din regulile bisericești ale cununiei lege civilă. Gîndiți-vă că, de pildă, de mîine, comunitatea musulmană, din ce în ce mai numeroasă, începe să militeze pentru legalizarea poligamiei, căci religia lor le permite așa ceva. Am fi, pe drept cuvînt, șocați. Sau, prin alte părți, există obiceiul religios al căsătoriei copiilor sau al promisiunii căsătoriei înainte de naștere. Nu-i așa că am fi revoltați să vină acele religii în cetatea noastră și să ceară legi conforme cu ritualurile lor? Așa cum Cezar e una și Dumnezeu e alta, căsătoria e una și cununia e alta. Este foarte bine cînd ele se pot celebra împreună, fără nici o contradicție. Dar nu ese necesar și nici nu poți impune prin lege să fie tot timpul foarte bine...

Și, mai ales, nu uitați că ochii lui Dumnezeu sînt alții decît ochii cetății și că, dacă credem în Dumnezeu, ceea ce vede El este cu mult mai important decît ceea ce vede cetatea. Noi, creștinii, să rămînem fără de păcat – inclusiv fără de păcatul oropsirii altora. În plus, noi, creștinii, avem față de progresiști un mare avantaj. Avem o dogmă a iubirii și a iertării, în vreme ce ei au doar o ideologie a egalităților. Să folosim acest imens avantaj.

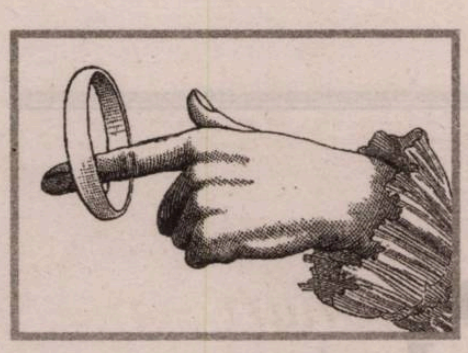

Selma IUSUF

legende **urbane**

O seară cu pizza

Sîntem picați dintr-un film al lui Woody Allen. Niște personaje pseudo-intelectuale care s-au strîns la cină cu cîte un pahar de vin în mînă. Fiecare cu idiosincraziile lui, în bula lui acră și indiferentă, dar cu siguranță încă prieteni. Prieteni buni de douăzeci de ani, fără întreruperi.

P. a slăbit douăzeci de kilograme și a renunțat să mănînce carne. A., așijderea, a dat jos zece și evită grăsimile și conservanții din mîncare. Eu... n-am prea slăbit, dar nu mai beau vodcă, fac sport și încerc să-mi temperez crizele identitare. Nici unul dintre noi nu mai fumează.

Am făcut pizza cu zucchini, anghinare și roșii uscate. Bem un vin alb bunișor pe care l-am plimbat la început prin gură, plescăind din limbă. Eu am aprins niște lumînări sub un recipient cu ulei parfumat. Sîntem niște caraghioși. Mă văd de undeva de sus cum stau așa, cu fața aia a mea stupidă, cu vin într-un pahar de cristal în mînă, cu anghinare în burtă; o imagine a moderației. A. și P., la fel. Acu' cinspe ani dormeam pe jos prin Vamă sau pe la cine știe ce concert și duhneam a bere ieftină și a vodcă la limita acceptanței pentru consumul uman. Trăiam lîteralmente dintr-un rucsac pe care-l căram peste tot și în care aveam cîteva tricouri și un parfum primit de la iubitul meu. Nu dădeam pe acasă cu zilele și nopțile. Mă apuca somnul la cursul de literatură contemporană prin amfiteatrele de la Filologie. Aveam o colegă care semăna cu Janis Joplin și chiuleam împreună de toceam cafenelele din zonă și mesele de la Arhitectură. Fumam cu nesaț pînă ni se îngălbeneau degetele, și fețele, și albul ochilor. Părul meu era lung și încercat de toate culorile posibile care pot ieși dintr-un tub normal de vopsea. Plămînii mei hîrîiau dimineața ca un motor calat și îmi erau suficiente două ore de somn. Scriam și poezii pe vremea aia. Niște chestii orășenești, ușor incerte, nu neapărat dezagreabile. Cu siguranță nepublicabile.

Sîntem niște caraghioși.

Ne-am bîntuit primele tinerețe, toți trei, eu, A. și cu P., cu patos și cu poftă. Înăuntru și afară din tot soiul de grupuri mai mult sau mai puțin închegate. La mare cu săptămînile, fără bani, în toate cotloanele unui București ba torid, ba cîinos de rece și ud, în baruri, cluburi și crîșme. La concerte de jazz din care nu pricepeam nimic, hippies întîrziați de ani '90 tîrzii și de 2000 devremiori. Au fost perioade în care nu ne-am văzut cu lunile, dar reîntîlnirea se făcea cu cea mai mare naturalețe, cu firescul de parcă îl văzusei pe celălalt abia ieri. Rupți, fără țel, cu angoase nestăpînite și instincte așijderea. Bukowski de Militari și de Drumul Taberei prin Jack, Barfly, Club A și Dumnezeu mai știe prin ce alte bombe pline de fum rece. Am schimbat prieteni și prietene; P. se pricopsise la un moment dat cu o iubită goth, albă ca varul la față, cu buzele date cu ruj negru și care m-a învățat să fac budincă de legume.

Ne-am împletit viața înainte, tot înainte cu progres și regres, cu toate dezamăgirile pămîntului, pierzîndu-ne din ochi și regăsindu-ne atunci cînd trebuia, am crescut împreună în altceva. Căci uită-te acum la noi: avem case, job-uri și televizoare plate cu diagonală mare. Citim, ne uităm la filme alternative și avem timp și răbdare să discutăm despre ele. Avem mașini de spălat rufe și vase, avem biciclete profesioniste, din alea cu cauciucuri pline. Avem creme de ochi și luăm vitamine de dimineață – Omega 3, încă ceva care oblojește ficatul și vitamina C. Mîncăm dimineața. Avem permanent în casă fructe, morcovi și avocado. Mergem la crîșme ca să mîncăm ceva bun și să bem un pahar-două de vin. Nimeni nu se mai pune în cap cu vodcă sau cu alte tării. Nu mai bem Cola. Bem apă. Ne-am moderat frezele și ne ascundem tatuajele vechi sub mînecile tricoului. Oricum au devenit atît de penibile în timp, că deja sînt de apreciat ca vintage-ironice, de hipster adevărat.

Dar am rămas prieteni. Mă uit la noi, în seara asta ușor snoabă. Și la mine, cît de caraghioasă sînt. Un adult responsabil care se agață cu mîinile și cu dinții ca viața să nu mă ducă în partea ei cea mai serioasă. Aia a fustelor de stofă, de unde nu mai ai scăpare.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Doctorate (VIII)

„[Radu Bordeianu] a comentat și motivul refugierii sale: «Puteam rămîne și cu alte ocazii, fiindcă participam la diverse congrese și reuniuni de specialitate în afara granițelor, inclusiv în țări occidentale. Dar, abia în 1988 m-am decis, fiindcă mă gîndeam la viitorul copiilor mei.» Bordeianu avea, pe bună dreptate, de ce să se teamă: Elena Ceaușescu era foarte ranchiunoasă și îi detesta pe cei care părăseau țara, mai ales dacă o făceau fără forme legale. Se răzbuna chiar dacă era vorba de persoane care îi serviseră, mult timp, interesele. Emblematic din acest punct de vedere este faptul că a refuzat să își ridice diploma de doctor, întrucît era semnată de rectorul Institutului Politehnic «Gh. Gheorghiu-Dej», George Bărănescu, care, la scurt timp după ce și-a pus parafa pe diplomă, a «fugit» în Statele Unite.

1957 – 1967 Elena Ceaușescu obține trei brevete privind procedee de polimerizare / extragere a polimerilor, publică 5 articole pe acest subiect și susține 10 comunicări. La toate acestea, în afară de lectura îngălată a unor texte pregătite în cadrul comunicărilor, Elena Ceaușescu nu a avut nici o contribuție. Colectivul de la ICECHIM, persoanele precizate și posibil altele sînt autorii adevărați. În cercurile chimiștilor, mai circulă varianta că cel care a coordonat cap-coadă realizarea tezei de doctorat a Elenei Ceaușescu ar fi fost, de fapt, academicianul Cristofor Simionescu, fost rector al Institutului Politehnic din Iași. Drept răsplată, acesta ar fi fost promovat în conducerea Academiei Române (...) și în Consiliul de Stat. Numele lui Cristofor Simionescu nu apare, însă, în nici un document oficial legat de teza de doctorat, iar el s-a stins în 2007, fără a admite sau dezminți, vreodată, calitatea de autor sau co-autor al lucrării."

Robert Veress, „Adevărul despre teza de doctorat a Elenei Ceaușescu", pe jurnalul.ro, 26 iunie 2012

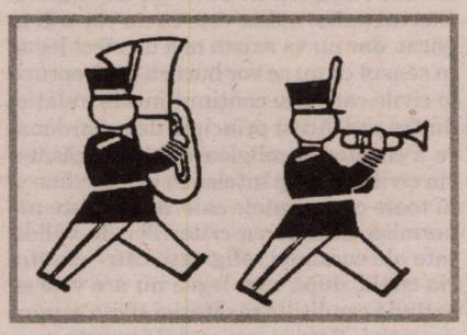

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

De ce ne place să dăm vești proaste?

Fiecare dintre noi cunoaște pe cîte cineva care găsește o plăcere profundă în a da vești proaste. Iar strategiile de a obține plăcerea asta sînt dintre cele mai diferite, după cum e normal, de la om la om. Pe cei mai dibaci dintre ei nu-i prinzi prea ușor, pentru că dețin minunate abilități retorice. Și își ascund plăcerea de a-ți strica ziua îndărătul unei perdele de vorbe mai frumoase decît diminețile gălbui, de septembrie. Alții, mai rudimentari sau, pur și simplu, mai nerăbdători, te pocnesc încă de cînd nici nu te-ai prins că se apropie de tine. Nu-ți dau nici măcar ocazia să-i saluți sau să-ți tragi sufletul. Zbang! Din prima. Cum te-au prins, cum te taie cu lama unei vești proaste. Iar dacă nu te prind în carne și oase, au grijă să te sune, să-ți dea un SMS sau să-ți scrie. Găsesc ei o soluție. Ideea e să te năclăiască rapid cu păcura dorinței lor clocotitoare de a-ți face praf ziua aia. După care, cu aerul cel mai degajat, să-și aprindă o țigară și, privind în cu totul altă parte, să arunce pe tine chibritul încă aprins.

Există o plăcere – una care poate părea mai adîncă decît cea erotică – în a anunța, în mod repetat, prăbușirea lumii. Catastrofa planetară, mersul ireversibil, în pas alergător, spre prăpastie. Da, domnule, lumea pare că a luat-o razna complet, dar ceri și tu voie, ca mulți alții, să fii lăsat în pace, în încercarea de a face ceva pentru a încetini, măcar un pic, goana asta spre pierzanie. Poți să vorbești tu, în tembelismul tău, despre orice rază de speranță, despre orice lucru bun, orice detaliu care poate părea un pas înainte pentru ființa umană. Atît ți-a trebuit. E ca și cînd ți-ai fi săpat singur groapa și te-ai fi uns cu napalm, în așteptarea chibritului. Ți se dă o veste proastă. Ești naiv și ai trăit într-o iluzie idioată pînă acum. Ești de un infantilism demn de a fi compătimit mai abitir decît un bolnav în fază terminală. Ești varză. Nu înțelegi nimic despre lumea asta. Uită-te la Europa. E praf. Coșmelia e gata. Se prăbușește în capul tău, dintr-o clipă-ntr-alta.

Aducătorul veștilor proaste, cel care face asta din plăcere, se răzbună mereu pe ceva. Pe orice. Găsește el. Și face asta chiar dacă te îndrăgește. Adică poate să-ți strice ziua tocmai pentru că-i ești drag. Pe cine să faci praf, dacă nu pe cineva care ți-e simpatic sau măcar apropiat? Efectul obținut în cazul ăsta e mult mai mare. Pe de altă parte, evident, ca orice ființă umană, ca oricare dintre noi, aducătorul pasionat al veștilor proaste poate fi victima unei catastrofe interioare. Una care își deghizează efectele într-un comportament răzbunător. Și poate face asta fără să-și dea seama. După cum poate fi și un amestec cu de toate. Plăcere, suferință, un pic de sadism. Dar toate vin de undeva. Vorba ardeleanului, contemplînd eternitatea: „Cumva o fi pînă la urmă. Că n-a fost nicicînd să nu fie cumva".

Iar veștile proaste sînt la fel de diverse ca flora și ca fauna. Inventarierea lor poate ocupa o parcelă serioasă de pe domeniul veșniciei. Să luăm însă veștile despre Europa. Sau despre orice lucru care ar trebui făcut pe aici, ca să ne fie mai bine, să fim mai aproape de „ăia" pe care îi privim cu invidie. Orice am vrea să normăm, orice firimitură de ordine am încerca să punem în lucruri, totul e sortit eșecului. Nu merge, dom'le, p-aicea, pe la noi. Birocrații ăia habar n-au pe ce lume trăiesc. Nu faci tu ordine, de la birou, de-acolo, de la Bruxelles, la mine în sat sau în județ. Că habar n-ai. Dă tu banii ăia încoa', că mă ocup eu de cheltuirea lor înțeleaptă. Și-așa ai prea mulți. Că, de fapt, faci parte din boierimea Europei care, pe noi, ne-a tras mereu în piept. De la Decebal pînă la Ștefan cel Mare și mult dup-aia. Doar Ceaușescu ce v-a mai pus cu botu' pe labe. De-aia l-ați și... În fine, nu deschidem subiectu'. Și lasă-mă să-ți dau o veste proastă! Oricît ai norma tu toate alea și oricîtă birocrație ai inventa, tot ca mine fac eu, aici, în țara mea. Că banii ăștia mi se cuvin, cumva, istoric. Ca o compensație că m-ai abandonat în mîna rușilor. Deci, de fapt, ai o datorie la mine, nu-mi dai tu ajutoare și chestii și cutare.

Iar veștile proaste se pot da cu tonul primarului mîrlan, care crede că e stăpîn pe tarlaua lui, la fel de bine cum se pot da pe orice ton de politician, de „cetățean responsabil", de „activist social", de apărător al „credinței străbune", de „om de bine". Oricăruia dintre noi i se poate trezi în suflet microbul răspîndirii de vești proaste. Pentru că e mai cald și mai bine să te răzbuni chiar și pe propria ființă, mai bine decît să recunoști că ai oroare de lege, de ordine, de disciplină, de rînduială a lucrurilor. Pentru că simți undeva, în adîncul tău, că toată lumea vehiculează vorbe goale, că ipocrizia guvernează universul și că tot blabla-ul, la sfîrșitul zilei, nu-ți bagă nimic în stomac. Poate doar o gastrită. Așa că dai vești proaste. Și te răzbuni pe toți ăia pe care-i prinzi în cale. Nu contează cine sînt. Cu cît mai apropiați, cu atît mai bine. Și ai senzația că, în fond, tu faci dreptate în mod egal. Te răzbuni pe propria neputință de a fi ca aceia pe care îi invidiezi. La fel de bine cum te răzbuni și pe tine însuți, pe propriile licăriri de umanitate și de speranță.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Utopia lui Paul Gherasim

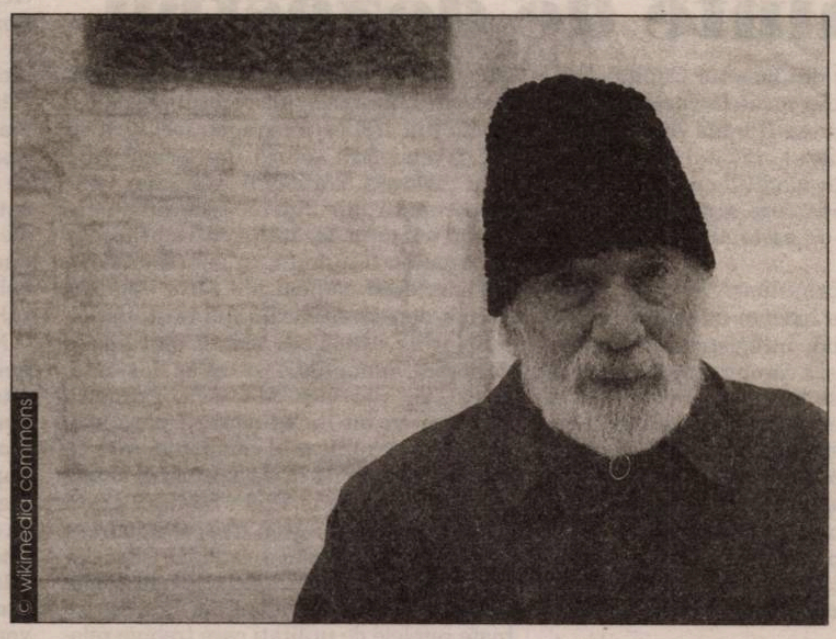

O confruntare tenace și polemică cu prezentul.

Deschiderea unei expoziții retrospective Paul Gherasim, începînd cu 6 aprilie, la Galeria Romană, este ocazia reluării reflecției asupra *parti-pris*-urilor metafizice ale gînditorului Paul Gherasim. El face parte din categoria de gînditori care nu se lasă citiți cu ușurință, cu atît mai mult oricine poate citi din el ceea ce caută. Gradul de libertate al hermeneutului este foarte mare, ceea ce înseamnă și că nici un hermeneut nu poate avansa argumente constrîngătoare în apărarea lecturii sale. Într-una din evocările recente, Paul Gherasim era perceput ca fiind modernist. Poate în sensul unei suprasofisticări, al unei construcții intelectuale erudite și meticuloase, în care aparatul critic și citatul îmbrățișează subiectul, pînă la contopirea cu el, Paul Gherasim este modern. Acest modernism al lui Paul Gherasim este rodul inteligenței sale clarvăzătoare, care l-a condus să se exprime cu virtuozitate în limbajul epocii sale.

Paul Gherasim însă se declara conservator. Și aici începe dificultatea hermeneutică. Întîi se pune întrebarea ce ar fi vrut Paul Gherasim să conserve. În al doilea rînd, cum să fii conservator cu instrumentele celei mai revoluționare dintre arte, pictura modernă, care a desăvîrșit iconoclasmul, închizînd privitorul recent în materialitatea pastei care se așază pe suportul de pînză? Acestea erau întrebările la care Paul Gherasim nu avea un răspuns ideologic, ci construit din atitudini, gesturi și inspirații circumstanțiale. De altfel, din registrul amintirilor mele cu Paul Gherasim, povestindu-i într-o zi vizita mea la Galeria Tretiakov, am surprins o tresărire de emoție cînd am evocat *Pătratul negru pe fond alb* al lui Kazimir Malevici. Paul Gherasim s-a format la școala modernismului.

Pentru a se putea raporta la o stare de lucruri sau chiar la o stare sufletească, Paul Gherasim și-a construit un univers țărănesc propriu, care avea ca punct de pornire interbelicul, adică propria sa copilărie la sat, care s-a încheiat însă la cincisprezece ani, cînd a plecat la liceu, iar ca obiectiv o utopie benignă, foarte aproape în ingrediente de ceea ce Serghei Bulgakov numea „utopia ortodoxă". Satul lui Paul Gherasim este pe jumătate mînăstire, iar țăranul lui Paul Gherasim este un monah mărturisitor, din etimologia cuvîntului *martir* (de unde alegerea temei martirilor). Pentru a se conforma modelului său, Paul Gherasim a învățat să bată toaca, să țină isonul la strană. El exprima prin acestea nu o vocație clericală, ci un *ethos*. Acest univers țărănesc al lui Paul Gherasim face parte din ceea ce este filonul cel mai fecund al culturii române, de vreme ce cea mai spectaculoasă realizare culturală din post-comunism este Muzeul Țăranului Român, iar cea mai de succes dintre științele sociale românești, antropologia rurală. Paul Gherasim a fost el însuși un muzeu viu al țăranului. Astfel, Paul Gherasim și-a definit ceea ce voia să conserve. Universul lui este însă în mod evident o reacție la un univers, cel al modernității, pe care îl respingea cu toată energia.

Pentru a răspunde la a doua întrebare, el a aplicat succesive strategii de înfometare vizuală. Prima a fost prin geometrism (tema octogonului sau a stelei în opt colțuri, tema Hrismon-ului, sau a literelor Lambda, Alfa și Omega) care deschide prin încărcătura simbolică către ceea ce este dincolo de semnul material. A doua a fost prin diminuarea intensității culorii în diferitele teme abordate pînă la limita percepției.

Următoarea treaptă în această asceză intelectuală a fost să excelez în efemer, și aici mă refer la opera sa curatorială. Nu numai că avea o ireproșabilă percepție a spațiului și a relației dintre obiecte, dar prin așezare în spațiu dădea glas obiectelor și imaginilor. Expozițiile semnate de Paul Gherasim erau discursuri despre lumea pe care voia s-o conserve, de fapt să o proiecteze spre viitor. Nu găsim la Paul Gherasim nici pășunism, nici idilism, ci o confruntare tenace și polemică cu prezentul. În acest sens aș evoca o expoziție fotografică a lui Paul Gherasim organizată în centrul vechi al Bucureștiului, cu portrete de tineri monahi și de tineri – victime ale violențelor din zilele lui decembrie 1989 și de la mineriade. Și unii, și alții, prin alegerea lor, protestau împotriva unui univers urît, totalitar și ideologic. Idealismul tinerilor, pe care îl exalta Paul Gherasim, era însă fundamental neangajat. Acești tineri, spunea el, nu voiau să reorganizeze sau să schimbe societatea, ci doar să semnaleze, să dezvăluie răul care îi bîntuie pe oameni. Discreția cu care a procedat Paul Gherasim în acest domeniu este tocmai încercarea de a spune lucruri pe care, prin meditație, privitorul să și le asume și astfel să se schimbe lăuntric. El știa prea bine ce sînt angajamentul social și arta angajată social. Discursul lui era tocmai împotriva acestui tip de angajare și de aceea trebuia să opereze cu alte metode.

Ultima fază a ascezei sale a fost seria de albume fotografice pe marile teme ale meditației sale vizuale, a căror editare continuă și în prezent: *Poezia locuirii*, *Urma Sfîntului Apostol Andrei*, *Străvezimea frumuseții*, *Om de treabă țăranul*, *Munții Buzăului. Locuri ale Sfințeniei*, *Casa țăranului român*, *Chipul țăranului român*, *Meșteșugul țăranului român*, *Biserica lui Hristos*, *Murmurul poeziei* și *Ștergerea urmelor*, publicate la Doxologia, Editura Bizantină, Renașterea, Editura Arhiepiscopiei Buzăului și Vrancei, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, editura Predania. Prin acestea, Paul Gherasim încerca să dea un îndreptar pentru arta vederii, mai precis cum și ce trebuie să vezi din lumea aceasta, ca să ți se dezvăluie, ca un puzzle misterios ascuns în materie, lumea de dincolo.

Treptat, Paul Gherasim a dezvoltat o metodă duhovnicească în comunicarea sa cu lumea, de a nu răspunde decît la întrebarea care i se pune, de a spune doar celor care vor să știe. De aceea, de lucrările sale trebuie să ne apropiem cu întrebări șoptite în mintea noastră. Bucuria lui Paul Gherasim este ca opera sa să se compună din răspunsurile pe care le formulează fiecare privitor în parte.

Este inevitabilă percepția unei expoziții retrospective ca început al unei canonizări, în sensul larg, metaforic, al cuvîntului. Lunga lui viața a cunoscut mai multe etape de recunoaștere publică și asimilare culturală de către un cerc tot mai larg de consumatori culturali, dar lui Paul Gherasim i-a plăcut să fie *underground*, în catacombele rezistenței culturale. Dialogul pe care îl inițiază acum îl aruncă cu adevărat în arenă, însă cel care acceptă provocarea își asumă o imensă responsabilitate, fiindcă frumusețea este în ochiul privitorului.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Un torționar, doi torționari

Condamnarea definitivă a fostului comandant al lagărului de muncă de la Periprava, Ioan Ficior, este încă un pas către recuperarea trăsăturilor unui stat de drept care își merită numele.

Înainte de a argumenta, un bilanț sumar în legătură cu celebra „listă a celor 35" lansată de conducerea anterioară a Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc. Dacă, pînă în martie 2014, Institutul a depus trei sesizări penale, dintre care una de formă, în mandatul conducerii actuale au fost depuse cinci sesizări, la care se adaugă una din afara listei. Așadar, din 35 de potențiale cazuri, opt au fost trimise Parchetului General. Cel mai recent caz înaintat instanței este al lui Marian Petrescu, fost comandant al penitenciarului Galați, trimis în judecată la 9 martie 2017. Numărul celor decedați în timpul cercetărilor este de zece. Alte douăsprezece cazuri au fost suspendate pentru moment din lipsă de probe, iar la șase se mai lucrează.

Dacă primele două sesizări – cauzele Vișinescu și Ficior – s-au concretizat în tot atîtea condamnări definitive, fapt ce trebuie salutat ca atare, a treia depusă de fosta conducere a IICCMER a fost, cum spuneam, de formă. Este un model de manual cum se poate manipula inclusiv în materie de istorie recentă. De numele lui Florian Cormoș fiind legate unele dintre cele mai teribile amintiri din sistemul represiv comunist, plîngerea înaintată dorea să exploateze această faimă sinistră. Doar atît. Pentru că, pe fond, șansele ca dosarul să ajungă în instanță erau de la bun început zero, cel în cauză fiind deja condamnat de justiția comunistă pentru infracțiunea de „acte de teroare" pe durata cît a fost comandant al coloniei de muncă de la Cernavodă.

Următoarele sesizări, făcute din aprilie 2014 încoace, au fost parțial zădărnicite odată cu moartea unora dintre cei vizați. Cazul Petrescu, deja amintit, a intrat pe rol într-o zi simbolică, 9 martie, ea fiind dedicată prin lege memoriei foștilor deținuți politici din perioada dictaturii proletariatului. Deja, prin includerea lui Theodor Sârbu pe lista sesizărilor penale, IICCMER a dat un prim semnal de lărgire a ariei în care trebuie căutați autorii crimelor comunismului. Inclusiv din perspectivă cronologică, o asemenea căutare nu se poate limita la deceniile 1950-1960, institutul lucrînd în prezent la cîteva mari dosare care acoperă perioada următoare, pînă în pragul schimbărilor din decembrie 1989.

La toate acestea să mai adăugăm cîțiva factori care încetinesc procesul de restabilire a dreptății în legătură cu victimele totalitarismului comunist. În primul rînd, nu avem o memorie arhivistică accesibilă în mod egal. Sînt cel puțin două fonduri importante care sînt încă filtrate de deținători: arhivele Armatei și cele ale Justiției. La acestea se adaugă viteza redusă cu care se înaintează în miile de pagini ale Securității, care a reținut enorm de multe date nerelevante și relevante la un loc, decelarea lor cerînd timp, nu doar discernămînt. Apoi, în ciuda numărului mare de victime ale fostului regim, România nu are încă un corp de magistrați specializați în materie, volumul de lucru concurînd cu complexitatea tematicii.

Una peste alta, șantierul justiției de tranziție este de durată, experiența, inclusiv din alte țări, precum Germania, arătînd că ne trebuie o respirație lungă și o viziune nepolitizată, peste toate interesele personale sau de grup. Pentru că miza, așa cum am sugerat de la început, este statul de drept, adică nu doar repararea, atît cît se mai poate, a unor abuzuri, ci perfecționarea acelor mecanisme care să împiedice pe viitor ca statul să devină dușmanul propriilor cetățeni. Pînă să ajungem în acel stadiu, să nu ne resemnăm că avem doar două cazuri de torționari condamnați. Este un început pe care sîntem obligați să îl continuăm spre binele copiilor noștri și ca semn de ultimă reverență față de cei pe care nu i-a apărat la vremea lor nimeni.

***Radu Preda** este profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

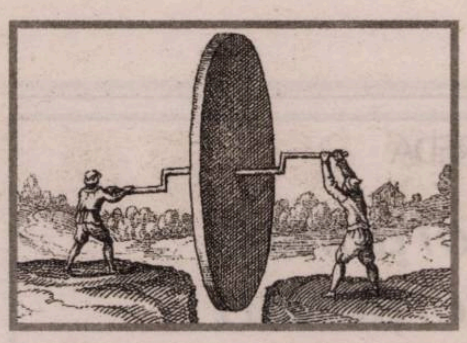

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

București înainte de dezastru

O știre, din categoria acelora care alimentează inutil nevoia aproape disperată a românilor de confirmare a propriei „normalități", spune că nivelul de trai din București (calculat în funcție de paritatea puterilor de cumpărare) este peste cel al Berlinului. Sigur, observația asta era completată de o alta referitoare la faptul că, din cele opt regiuni de dezvoltare ale României, cinci sînt în Top 20 al sărăciei din Uniunea Europeană. Însă regiunea București-Ilfov stă bine. Teoretic, pentru că, în practică, Bucureștiul arată ca un oraș înainte de apocalipsă.

Un spațiu în care tensiunea plutește în aer, iar nervozitatea locuitorilor săi e atît de prezentă încît îmi permit să estimez că, în cîțiva ani, o să devină obiectiv turistic: „Vino în București să vezi două milioane de rictusuri în trafic! Vino să asculți înjurături creative! Vino să vezi cinism pur și resemnare amară!"

Și ar fi greu să fie altfel. Drama orașului începe cu prima respirație. Nu mai departe de toamna trecută, ministrul Mediului avertiza că România se află într-o așa-numită procedură de pre-*infringement* la Comisia Europeană pentru că Primăria Capitalei întîrzie (eu aș zice că refuză) să ia măsuri pentru îmbunătățirea calității aerului.

Trecem mai departe la serviciile publice. RATB este subdimensionat și cu un parc auto depășit moral. În atari condiții, Primăria Capitalei decide brusc să subvenționeze noi rute preorășenești, donînd practic din bugetul Capitalei către comunele din jurul Bucureștiului. O idee care ar putea fi bună dacă problemele din interiorul orașului ar fi fost rezolvate. Însă, în condițiile actuale, e încă o decizie stupidă care servește orice interes în afară de acela al plătitorilor de taxe din oraș.

În fapt, e o continuare firească a unei tendințe care a început cu tolerarea serviciilor de taxi înregistrate în afara Bucureștiului și a căror calitate e abisală. Calitate care se traduce nu neapărat în disconfort estetic (mașinile acelea înregistrate în Ilfov sînt, în marea lor majoritate, mizerabile și prost întreținute), ci în riscuri pentru viața bucureșteanului care are ghinionul să se suie în ele. Îi voi păstra mereu o amintire duioasă domnului taximetrist ilfovean care m-a întrebat senin și prietenos unde e Bulevardul Magheru.

E deja evident că refuzul unui control al calității e deja strategie la nivelul Primăriei Capitalei, iar consecința directă e avansul Uber. Utilizatorii acestui serviciu nu sînt snobi amatori de creșteri bruște de preț, ci doar cetățeni exasperați de conduita și disponibilitatea serviciilor de taxi „legale".

Infrastructura rutieră e, la rîndul ei, sub nivelul mării. Un studiu al unei companii internaționale, făcut public recent, situa Bucureștiul pe locul 5 în topul celor mai aglomerate orașe ale lumii. Depășit doar de Mexico, Bangkok, Jakarta și Chongqing, europeanul București înregistrează, nu-i așa, alt record: prima capitală din UE care sare, cu locuitori cu tot, în emisfera sudică. Iar primii care simt căldura traficului staționar sînt corporatiștii din Pipera, sectorul financiar al orașului, legat de centru prin ceea ce ar putea fi numită, cu generozitate, o uliță. Aceiași oameni ale căror venituri permit depășirea Berlinului în statistici.

Soluțiile, atîtea cîte există, sînt lipsite de logică, imaginație și curaj. Iar cînd, totuși, se mai face cîte ceva, Primăria încearcă cu tot dinadinsul să pară stupidă. Un comunicat al companiei care se ocupă de lucrările la deja celebrul și întîrziatul pasaj de la Piața Sudului arată ca un rechizitoriu greu mascat la adresa neglijenței batjocoritoare a PMB. Citez din știrea de pe economica.net: „Firma spune că Primăria nu a oferit la timp date despre toate rețelele de utilități care trebuie relocate, că a pus la dispoziție cu întîrziere proiectele tehnice, că nu a încheiat la timp actele adiționale pentru lucrările suplimentare care au trebuit făcute la fața locului și, mai mult, că nu a plătit toate facturile". Altfel spus, Dumnezeu cu mila...

O situație la fel de neclară e și în zona serviciilor de apă și canalizare. O investigație DNA de acum doi ani vorbea despre trafic de influență în favoarea majorărilor de prețuri cerute de compania care administrează aceste servicii. Majorări care au avut loc de 15 ori în condițiile în care, potrivit *Ziarului Financiar,* indicele prețurilor de consum a crescut doar de patru ori. Discuțiile despre Apa Nova au încetat odată cu campania electorală și vor reveni, probabil, peste trei ani.

Și vine, apoi, factorul estetic. Dacă în Anglia poți lua amendă pentru cotețul cîinelui amplasat în curte fără aprobare, România a brevetat blocurile amplasate, cu binecuvîntare de la Primărie, în grădina altor blocuri. Sînt zeci de cazuri de clădiri care apar aberant pe spații tot mai strîmte și tot mai mici. Din nou, emisfera sudică. Senzația unui Hong Kong de secol XIX prevalează. Asta în timp ce sute de alte clădiri locuite, unele dintre ele capodopere de arhitectură, sînt protejate de cutremur cu emoticoane care simbolizează rugăciunea, extrase de pe contul de Facebook al Gabrielei Firea.

N-aș vrea să se înțeleagă din cele de mai sus că actuala administrație a Capitalei e vinovată pentru tot ce nu merge bine în oraș. Însă doamna Firea și minionii ei violenți din CGMB mărșăluiesc imperturbabil spre dezastru. Pentru că, mai devreme sau mai tîrziu, traficul se va opri, serviciile publice vor ceda, iar din clădiri o să cadă mai mult decît tencuiala. Recriminările și PR-ul n-au să ajute prea mult atunci cînd lucrurile astea se vor întîmpla.

Lipsa de voință și bunăvoință din partea unor politicieni care stau pe un buget de peste un miliard de euro (la care se adaugă și sutele de milioane ale primăriilor de sector) riscă să sufoce definitiv un oraș care merită probabil mai mult. Fie și doar pentru că muncește suficient cît să facă față Berlinului în statistici.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

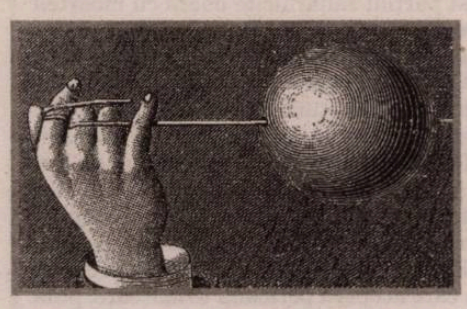

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Serbia: alegeri cîștigate prin absenteism

Pentru cei care i-au urmărit traseul politic, victoria lui Aleksandar Vucici la alegerile prezidențiale din Serbia nu e nici o surpriză. Surprinzător ar putea fi doar scorul obținut, care-i permite accesul la președinție încă din primul tur de scrutin. 55% din voturi e mai mult decît spera să obțină. Și, încă din clipa în care și-a anunțat victoria, a anunțat și că are de gînd să capitalizeze acest scor remarcabil: „După aceste alegeri, Serbia va fi mult mai puternică."

Lider al Partidului Progresist (SNS) și prim-ministru, Vucici a avut la dispoziție resurse consistente și, mai ales, o superioritate covîrșitoare în ceea ce privește prezența în mediile *mainstream.* Înaintea alegerilor nu a existat o dezbatere televizată cu toți candidații sau măcar cu principalii competitori. A fost, după cum au observat numeroase organizații civice, o campanie electorală dezechilibrată, lipsită de substanță și pe alocuri agresivă. În plus, Vucici s-a folosit de funcția sa în stat în scopuri partizane, după cum notează un raport al OSCE. În aceste condiții, opoziția a fost marginalizată; iar contracandidații săi – aproape invizibili.

Diferența față de adversari este enormă: liberalul Saša Jankovici a obținut puțin peste 16%, în vreme ce Luka Maksimovici (*alias* Ljubiša Preletacevici „Beli"), un candidat independent care a propus, pe post de program politic, o satiră, o parodie, a adunat în jur de 9% din sufragii, plasîndu-se pe locul al treilea. Este pentru prima oară în ultimii 25 de ani cînd președintele Serbiei este ales din primul tur de scrutin (în 1992, Slobodan Miloševici l-a învins pe Milan Panici).

La alegerile de duminica trecută s-au prezentat nu mai puțin de 11 candidați. Nu mai sîntem în logica bipolară, în care „blocul" opoziției democratice (DOS) se confruntă cu Slobodan Miloševici, și nici măcar în cea a disputelor ideologice, cînd democratul Boris Tadici (DS) îl înfruntă pe național-conservatorul Tomislav Nikolici (SNS); acum, în era post-ideologică, cel aflat deja la putere are în față o opoziție slabă și dezbinată și cîștigă fără prea mari eforturi.

Cel mai dificil capitol de negociere va fi, cu siguranță, legat de normalizarea relației cu Kosovo.

Un fenomen important la aceste alegeri a fost rata absenteismului (45%). Proporția e îngrijorătoare și poate părea paradoxală pentru o țară care, după mai mult de un deceniu de războaie și frămîntări interetnice și teritoriale, de-abia și-a început tranziția democratică, de-abia s-a avîntat pe parcursul european. Partidul celor care nu votează a avut, probabil, un rol hotărîtor în alegerea președintelui. Performanța electorală a lui Vucici se bazează însă și pe cîteva realizări ale guvernului pe care l-a condus. O creștere economică de 2,5% în 2016, lansarea unor proiecte de infrastructură majore, cîteva progrese în ceea ce privește modernizarea instituțiilor publice au constituit, probabil, argumente pentru cei care l-au preferat în defavoarea celorlalți candidați. Cît despre scăderea șomajului, de care Vucici a tot amintit în campania electorală, ea poate fi pusă și pe seama depopulării, a faptului că tot mai mulți tineri părăsesc țara.

Aleksandar Vucici

Pe vremuri un ultranaționalist apropiat de Slobodan Miloševici, Vucici pozează azi în liderul moderat și proeuropean. Va avea o misiune grea. Sînt 35 de capitole de negociere, deci o foaie de parcurs anevoioasă, cu multe steguleț roșii. Dezvoltarea rurală & agricultura, lupta anticorupție, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale, legislația de mediu, starea infrastructurii sînt doar cîteva dintre dosarele sensibile. Cel mai dificil capitol de negociere va fi, cu siguranță, legat de normalizarea relației cu Kosovo. De fapt, Belgradul trebuie să recunoască statutul de țară independentă al fostei sale provincii (regiuni autonome). E un soi de șantaj, chiar dacă neexplicit: aderare europeană în schimbul anulării oricăror pretenții teritoriale asupra Kosovo. Nici lui Vucici, nici omologului său de la Priștina nu le va fi ușor să „normalizeze" relațiile dintre Serbia și Kosovo, adică să nu mai provoace și să nu mai răspundă la provocări...

Pînă una-alta, în timpul campaniei electorale, Vucici a fost primit atît de cancelara Angela Merkel, cît și de președintele Vladimir Putin. Serbia întreține, de altfel, relații strînse cu Federația Rusă. Dacă aderarea la Uniunea Europeană e, deocamdată, doar o promisiune incertă, apropierea de Rusia, care e principalul partener economic al Serbiei, are avantaje concrete și imediate.

Mama mea

Texte și opinii de:

● Nicoleta ROMAN (cercetător)
„Maternitatea, o păpușă matrioșka“
● Bogdan MUNTEANU (scriitor)
„De-a șoarecele și pisica“
● Elena STANCU (jurnalistă)
„Eu și ea“
● Adina ROSETTI (scriitoare)
„Copiii ei rontăie morcovi și conopidă în loc de dulciuri“
● Bogdan-Alexandru STĂNESCU (scriitor)
„Pe marginea căzii“
● Iulia STOIAN (psihoterapeut)
„Le recomand părinților să își privească copiii ca pe o oglindă“ – interviu
● Ștefania MIHALACHE (scriitoare)
„Zgîriind suprafața“

argument

O adolescèntă de 19 ani

Să faci un Dosar despre mame și maternitate ar putea părea, la prima vedere, simplu și ușor desuet. Am citit de curînd că a apărut în Franța o carte semnată de Sabine Melchior-Bonnet, istoric la Collège de France, *Les Grands hommes et leur mère*. Printre protagoniștii restituirilor făcute din perspectiva relației pe care au avut-o cu mamele lor: Napoleon, Churchill, Stalin, Hitler, Martin Luther King. Și, poate, și această informație a fost un declanșator pentru tema de acum.

Apoi, m-am gîndit cît de condiționați rămînem de legătura maternă, indiferent cum ne-am construi viețile. S-ar putea să facem parte din niște generații în care multe lucruri nu s-au spus în familiile noastre. Așa am trăit, liniștea a acoperit și bunele, și relele, iar afecțiunea s-a întrevăzut cînd și cînd. Niciodată nu trebuia să fie prea multă, ca să nu se strice copilul. Invitații mei și-au spus poveștile. Le mulțumesc pentru onestitatea de a scrie despre copiii care au fost și despre ce le-a lipsit, emoțional vorbind.

Nu de puține ori am auzit istorii despre cum părinții de ieri, severi și hotărîți să-și educe copiii ca pe niște cîștigători, s-au muiat abia cînd au devenit bunici. Pojghița de responsabilitate s-a topit. Presiunea a dispărut, și ei s-au îmblînzit. E ca și cînd drăgălășeniile de care nu s-au bucurat fiii și fiicele lor au stat undeva în adormire și se revarsă acum asupra nepoților, răsfățați peste măsură.

Mereu avem de recuperat cîte ceva în relațiile cu cei apropiați. Și niciodată nu e prea tîrziu. Lumea s-a schimbat și vorbim și despre trendurile în materie de cum să fii o mamă *cool*.

M-am gîndit mult la mine și la mama în săptămînile astea. Mi-am dat seama că modelul ei de stăpînire de sine perfectă, de nelăsat garda jos indiferent de situație, n-a fost neapărat al meu. Dar l-am reprodus fără să mă gîndesc la asta. M-a născut cînd avea 19 ani. O adolescentă șatenă, care ține un copil în brațe, așa sîntem în prima noastră fotografie. De nenumărate ori m-am gîndit că viețile alor mei ar fi luat-o, poate, în alte direcții dacă n-aș fi apărut eu. De cînd mă știu am avut cu mama un soi de complicitate. Am simțit că victoriile mele sînt și ale ei, chiar dacă nu vorbim despre asta. Nimic nu o face mai fericită decît să știe că reușesc să fac ce-mi place.

Citiți Dosarul, amintiți-vă și, de ce nu, răspundeți și dumneavoastră la întrebarea anchetei: „Ce nu i-ai spus mamei tale niciodată?“ Ar putea fi un punct de pornire într-o călătorie sentimentală complicată. (**Ana Maria Sandu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Nicoleta ROMAN

Maternitatea, o păpușă matrioșka

A vorbi despre maternitate într-o posibilă istorie, la români, este ca și cum ai avea în față o păpușă matrioșka. Deschizi una și în spatele ei găsești altele, mai mici, dar la fel de viu colorate și frumoase. Așa și despre mame. Sînt atîtea tipologii care merg în tandem: cea căsătorită sau singură; cea bună sau *la mère cruelle* (nu neapărat vitregă); mama casnică sau, dimpotrivă, de carieră. Și nici măcar nu sînt statice, pot trece una în locul alteia, ca într-un dans, în funcție de contextul vieții lor. Mai nou, într-o literatură a subiectului, racordată la fenomenul migrației economice, un grup semnificativ ca număr este reprezentat de mamele transnaționale. Această tipologie amintită de noi, selectivă pînă la urmă, se diversifică și mai mult dacă luăm în considerare etnia, statutul social și variațiile regionale.

La alții și la noi

Într-o primă istorie a mamelor și a maternității, Catherine Fouquet amintea de un *timp al tăcerii* care se prelungea din Evul Mediu pînă spre jumătatea secolului al XVIII-lea din pricina precarității surselor și predominării unui discurs masculin. În umbra bărbatului, acolo se regăsesc femeile; iar pentru spațiul românesc situația nu este diferită. Le descoperim ca mame de domni, creînd și apărînd alianțe politice și matrimoniale, luptînd pentru dreptul fiilor la tron după cum a făcut-o Elisabeta Movilă în Moldova veacului al XVII-lea. Și-au înzestrat fiicele, au semnat testamentele sau ne-au privit trist din vreun tablou votiv; toate, boieroaice. Restul erau și mai tăcute decît suratele lor. Conform pravilei, se puteau căsători la 12 ani, dar nu se întîmpla mereu așa. Copiii îi aveau însă de foarte tinere și, chiar dacă aceștia erau mulți, condițiile precare de trai nu asigurau supraviețuirea tuturor. În secolul al XIX-lea, care aduce o cunoaștere statistică, utilă unui profil al mamei, s-a observat că: procentul căsătoriților era mai mic în mediul urban, că femeile sînt adesea mai tinere decît soții lor, dar că aveau și o durată de viață mai lungă. Cu alte cuvinte, mamele rămîneau mai mult alături de copii, ajunși adulți; și nu este doar o prezență fizică, ci una asumată în mai mare măsură la nivelul implicării în viața lor. În această perioadă, prioritatea era educarea și formarea cetățeanului, încorporînd și ideea că prin părinți se ajunge la copil. Primul ziar românesc dedicat maternității *(Mama și copilul)*, apărut în 1865, își propunea o educare a mamelor romînce tocmai în acest sens. Însă gradul scăzut de alfabetizare și acces la presă și cărți limita publicul feminin la cel provenind din mediul burghez și urban. Către el se îndrepta fondatoarea Maria Rosetti, o străină de loc, care arăta în primul număr al ziarului că femeia căsătorită și mamă era *Regina și-ntîiul ministru* al casei, *chemată a împlini funcțiunile impiegatului celui mai de jos, dar nu și cel mai puțin folositor,* avînd *atîta merit în împlinirea funcțiunilor ei cît și capul unui stat cînd își împlinește pe ale sale*. Ea avea, cel puțin teoretic, libertatea de gestionare asupra căminului și o relativă determinare, alături de soț și rude, a destinului familiei sale.

„Adevărata mamă nu este cea care-i dă viață copilului, ci buna creștere."

SFÎNTUL IOAN GURĂ DE AUR

„Mamă eroină" (cel puțin 10 copii).

Spre contemporaneitate

Comunismul a politizat corpul feminin și rolul de mamă în vederea *păstrării sănătății și tinereții națiunii noastre*, Nicolae Ceaușescu afirmînd în 1973 că misiunea este una nobilă, *creșterea unui număr cît mai mare de copii, pentru formarea unei generații sănătoase, robuste, profund devotate cauzei socialismului*. Gail Klingman și alții au arătat dimensiunile de responsabilizare stabilite de Partidul Comunist Român pentru viitoarea mamă și care nu mai țineau de opțiunea personală, de cea a familiei și de ceea ce-i putea oferi copilului. Femeia trebuia să-și îndeplinească rolul reproducător; nu conta cum îi creștea, alături de cine, doar să dea naștere la cît mai mulți copii. E drept, primeau o relativă și simbolică recunoaștere publică prin decorații: ordinul „Mamă eroină" (cel puțin 10 copii), ordinul „Gloria maternă" (7-9 copii) și „Medalia maternității" (5-6 copii). Retribuția bănească dată de această recunoaștere venea o singură dată, nu anual: 2000 de lei, 1500 de lei și 500 de lei pentru ultima categorie. Femeile se puteau pensiona mai devreme de 50 ani dacă aveau cel puțin trei copii, obțineau prioritate în acordarea de credite pentru locuință și zile suplimentare de concediu pentru anul primirii premiului. Toate acestea, raportat la nivelul de trai, erau o încurajare prea mică. Și atunci, dacă nu vrei să continui a fi mamă? Dacă doi sau trei copii sînt de ajuns? Ei bine, statul s-a gîndit și la asta și din 1966 a declanșat o politică pronatalistă restrictivă, devenită principala cauză a mortalității materne. Nedorind copilul, femeile (majoritatea covîrșitoare căsătorite, din medii sărace, fie agricultoare, casnice sau muncitoare) recurgeau la avort, iar analiștii occidentali au calculat o medie a mortalității de 302 femei pe an în 24 ani. Cifrele înregistrate de istoricii români nu sînt departe de adevăr, un maximum fiind atins în 1977, cînd au loc 614 astfel de decese. Maternitatea nedorită era blamată religios, neînțeleasă economic și social și a acționat ca o presiune psihologică asupra femeilor. Astfel, s-au născut de trei ori mai mulți copii, dar au murit cel puțin tot atîtea mame, un număr important de familii s-au destrămat, penuria economică a gospodăriei s-a resimțit acut, iar societatea în ansamblul ei nu reprezenta nici pe departe un tablou al armoniei. Un echilibru între dorința statului și cea a individului nu a fost atins, lupta continuînd tacit.

Azi, femeia își are dreptul său de a decide cînd să devină mamă, chiar dacă și aici există recomandări recente despre numărul de copii. Trei ar fi ideal pentru ca măcar unul să poată răspunde chemării țării și Bisericii. Profilul mamei s-a schimbat oarecum față de secolele anterioare și asta ne-o arată cel mai bine statisticile întocmite din 1990 și pînă în 2015. Vîrsta primei nașteri pendulează adesea între 25-29 ani, fiind în creștere în ultimii ani, în corelație cu vîrsta la căsătorie, și ea apropiată de 30 ani. Pare că femeia vrea să se simtă mai matură, mai pregătită să dea calitate vieții pe care se pregătește să o aducă în lume. Este de bine? Este de rău? Încă nu știm care e răspunsul, dar trebuie reținut că, în fond, un copil este un dar pe care trebuie să știi să-l prețuiești, să-i dai valoare și să-l ajuți să strălucească, nu încă o bifare între atîtea posibile realizări.

***Nicoleta Roman** este cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" din București. Cea mai recentă carte publicată:* Deznădăjduită muiere n'au fost ca mine. Femei, onoare și păcat în Valahia secolului al XIX-lea, *Humanitas, 2016.*

„Lacrimi valută forte"

interviu cu Ion BARBU

Cum v-a venit ideea unui Muzeu al Mamei? De ce l-ați făcut?

Pe vremea cînd făceam haiducie poetică, adică luam de la bogații poeți și dădeam la săracii Petrilei poezie pe toți pereții urbei, singurul cetățean care mi-a luat apărarea și s-a pus stavilă detractorilor mei a fost mama mea. Atunci, nedefinit însă, mi-a venit ideea să răsplătesc serviciile ei de avocat al diavolului. Apoi, cu cîteva luni înainte de a ne părăsi, am hotărît împreună cu frații mei să transformăm casa copilăriei noastre într-un loc unde, ca la biroul de obiecte pierdute, să ne regăsim paradisul dispărut al copilăriei. Iar acolo, vorba lui Coșbuc, să vedem „Cum își poartă-a ei făptură, toată-i ca-n zugrăvitură."

„Pentru că Dumnezeu nu putea fi peste tot, El a inventat-o pe MAMA."

(proverb evreiesc)

Care e lucrul cel mai prețios pe care l-ați pus acolo?

Sufletul! Dar nu știu dacă este ființă sau lucru. De-ar fi să ne luăm după omonimul poet, aș zice Lucru Prețios: „Că sufletul nu e fîntînă / Decît la om, fiară bătrînă." Fiară sînt, bătrîn sînt, deci asta este!

E o odă a Mamei sau o recuperare a unui sentiment / prezențe / absențe?

Muzeul, așa cum i-ar fi plăcut mamei, îl împărțim către toate mamele lumii. Veți găsi în el sau, mai bine zis, veți regăsi în el cîte ceva din mama fiecăruia dintre voi. Iară plata către ctitori nu poate fi decît – cum bine zicea Ion D. Sîrbu – lacrimi valută forte.

Dacă ar fi să alegeți o singură amintire legată de mama dvs., care ar fi aceea?

N-aș ști să aleg doar una. Poate un corolar din toate acestea. Mama mi-a dat șira spinării! Lui Gary Sîrbu tatăl i-a fost donatorul. Așa sîntem noi, petrilenii, imparțiali ca toți românii!

Cum le prezentați muzeul celor care îl vizitează?

Mi-ar plăcea ca Muzeul să se prezinte singur. Cei interesați pot intra pe pagina Mother's Museum de pe Facebook. Pasul al doilea ar fi să ne facă o vizită. Iar pasul al treilea, ca-ntr-o poezie de Mihai Ursachi, ar fi să rămînă definitiv acolo. Măcar cu sufletul.

Care sînt cele mai frumoase versuri despre mamă pe care le știți?

„O fotografie cu mama tînără ține întotdeauna loc de veșnicie" (Aurel Dumitrașcu).

a consemnat Ana Maria SANDU

Adina ROSETTI

„Copiii ei rontăie morcovi și conopidă în loc de dulciuri"

Planeta mamelor *cool*

De cînd am devenit mamă, viața mea compusă din cărți, filme, week-end-uri spontane la mare și unde-mai-ieșim-sîmbătă-seară a intrat într-o nouă dimensiune, ca și cum aș fi fost răpită de o navă extraterestră, scoasă de pe orbita vieții „fără copii" și parașutată pe o planetă necunoscută. Planeta mamelor. Am întîlnit, în acești ani, mame de toate felurile și în toate contextele. Am purtat conversații cu ele la groapa cu nisip, la tobogane, la ședințele cu părinții, la aniversări în locurile de joacă, în sălile de așteptare de la balet sau karate, la restaurant și la plajă, chiar și la evenimente culturale. Desigur că toate „tipologiile" sînt reductive și un pic exagerate, cam ca rezultatele testelor psihologice din revistele *glossy*. Dar vă invit să intrați în această convenție psiho-literară și să vă amuzați.

Modelul The-New-Age-of-Parenting

Nu te pune cu ea! A citit cele mai noi teorii de *parenting* și e la curent cu ultimele tendințe în comunicarea cu copiii. Merge regulat la conferințe de *parenting* pentru a-și îmbunătăți abilitățile fiindcă, se știe, a fi părinte este un continuu proces de autodezvoltare personală. Nu te naști părinte, ci devii! Este expertă în comunicarea nonviolentă, educația fără pedepse și recompense, alimentația bio și învățarea prin joc – și scrie despre toate acestea pe un blog al cărui scop este educarea celorlalte mame care nu au ajuns la același nivel de dezvoltare emoțională și spirituală. Citindu-i blog-ul sau auzind-o expunîndu-și părerile la groapa cu nisip, te simți de o incompetență lamentabilă. Copiii ei rontăie morcovi și conopidă în loc de dulciuri și covrigei, nu-și doresc Lego-uri scumpe, ci se mulțumesc cu bucăți din lemn pictat (jucăriile tipice ale sistemului Waldorf). În timp ce ai tăi țipă și nu „ascultă", ai ei fac totul cu zîmbetul pe buze, dintr-un soi de motivație intrinsecă și liniște interioară pe care o ating în general călugării Zen, după mulți ani de meditație. Explicația e simplă: tu sigur faci ceva greșit, în timp ce ea face totul ca la carte, cu un calm și-o răbdare infinite pe care le-a deprins de la marii maeștri ai noilor metode de *parenting*. Îți promiți și tu să studiezi marii maeștri, de unde afli mantre educaționale pe care încerci zadarnic să le aplici. Nu reușești. Te deprimi. Din masochism, citești un nou articol pe blog-ul ei despre cum îi iese totul perfect. Cu un ultim efort, încerci să-ți obișnuiești copiii cu conopida crudă și bucuriile simple ale vieții. Ei țipă că vor ciocolată și film 3D la mall. Cedezi. Îți promiți să nu-i mai citești niciodată blog-ul.

Nu există „timp liber", există „timp pierdut".

Modelul Știu-ce-doctorat-va-face-copilul

O întîlnești, mai mult ca sigur, în sălile de așteptare de la diverse cursuri extrașcolare: scriere creativă, caligrafie, limbi străine (cel puțin două), teatru de umbre, pictură pe sticlă, balet, pian și lista poate continua. Își duce copilul la cel puțin trei astfel de cursuri pe săptămînă, plus meditațiile la mate și română, ca să „facă față la școală". Știe exact ce va face copilul în următorii zece ani și se laudă cu succesele lui de parcă ar fi un cal de curse care iese mereu cîștigător. Toate economiile familiei se duc pe educația copilului, îți explică ea cu mîndrie, subliniind că educația e cel mai important lucru în viață. Copilul e un viitor adult în care trebuie investit de mic. Te simți oarecum prost că „ai tăi" merg doar la înot și, ocazional, la patinoar și de-abia bunghesc o frază-n engleză. Te întrebi, îngrozită, de ce nu faci mai mult pentru copiii tăi. E clar că nu vor avea nici o șansă atunci cînd se vor întîlni cu odraslele acestei doamne! Și ea te privește cu o oarecare milă amestecată cu superioritate: nu există „timp liber", există „timp pierdut", iar copiii care pierd timpul nu vor ajunge nicăieri. Mamele de acest tip știu încă de la grădiniță la ce școală urmează să înscrie copilul (la nevoie, fac orice pentru asta: își schimbă domiciliul, dau bani directoarei pentru a se asigura că vor fi repartizați la „cea mai bună învățătoare" etc.), iar din clasa a cincea încep să-l pregătească pentru admiterea la liceu – nu oriunde, ci la „cel mai bun liceu" unde, se știe, concurența este acerbă, dar nu au de ales pentru că la celelalte licee „nu se face carte". Copilul este un pion în marele plan al vieții ei în care totul se măsoară în funcție de succes. Dacă o întrebi mai bine, succesul e o noțiune greu de definit, un fel de cursă infernală pentru un job stabil care va aduce fericirea. Răsufli ușurată și-ți lași copilul să se joace cît poftește...

Modelul Trebuie-să-ne-organizăm!

Nu există ședință cu părinții la care să nu se remarce vreo mamă plină de inițiative în ceea ce privește „colectivul clasei". Propune excursii, caută oferte și idei pentru petrecerile de sfîrșit de an școlar – motiv pentru care finalul de grupă mijlocie a ajuns să semene cu banchetul de sfîrșit de liceu, incluzînd două-trei ședințe foto, tricouri personalizate, cameraman, tort cu etaje, costume speciale, cadouri pentru „cadrele didactice", albume de absolvire de grădiniță, închirierea unei „locații" suficient de mari pentru toată această desfășurare de forțe. Este cea mai activă pe grupul de WhatsApp al clasei (dacă nu aveți copii, nu vreți să știți ce se întîmplă acolo!), discutînd și semnalînd probleme, mobilizînd ceilalți părinți să contribuie la fondul clasei, cadoul pentru „doamne" de 8 Martie, florile de final de an sau micile „atenții" de Crăciun. Nu te poți împotrivi inițiativelor acestei doamne, pentru că ea le face pentru binele și fericirea „prichindeilor", ca să petreacă ei „clipe de neuitat" la serbare și să rămînă cu amintiri frumoase. Așadar, te poți doar retrage discret din discuție atunci cînd vine vorba despre a treia ședință foto de final de grădiniță și poți refuza tricourile personalizate pentru serbare. Ceea ce îți va atrage, invariabil, un renume de părinte zgîrcit sau indiferent...

„Sufletele de mamă n-au nici o cumpătare la recunoștință, cum n-au nici la iubire."

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

„Afară-i vînt și e-nnorat,
Și noaptea e tîrzie;
Copilele ți s-au culcat
Tu, inimă pustie,
Stai tot la vatră-ncet plîngînd:
E dus și nu mai vine!
Ș-adormi tîrziu cu mine-n gînd
Ca să visezi de mine!"

GEORGE COȘBUC

Modelul Dă-Doamne-să-vină-bona-mai-repede!

Vă rog să aveți puțină înțelegere și compasiune: a avut o zi foarte grea! Manichiurista a întîrziat și a fost nevoită să facă trei drumuri pînă la mall, pentru că mîine pleacă pentru a treia oară la mare. Fără copil, desigur, că doar are și ea nevoie de puțin timp numai pentru ea. Și, colac peste pupăză, și-a luat și bona o zi liberă tocmai astăzi, cînd avea mai multă nevoie! Mă rog, nu că bona n-ar fi oricum o incompetentă lacomă, dar ce să facă, are nevoie de ea, că s-a învățat copilul... Și dacă nu e bona, o bate la cap tot pe ea: mami, joacă-te cu mine, mami, spune-mi o poveste, mami, hai în parc! Cînd naiba să le facă pe toate, că acuș-acuș trebuie să vină maseuza și mai încolo se vede cu o prietenă la o cafea, cu care nu s-a mai văzut de mult. Cam de... săptămîna trecută. Și ăsta mic-u' deloc nu are răbdare să stea prin cafenele, tot trage de ea să se joace, să vorbească, nu stă liniștit o secundă! Îți spune toate acestea cu o voce plină de autocompătimire, trăgînd dintr-o țigară *slim*, aranjîndu-și buclele perfecte. Tu tocmai ai venit de la al doilea job, ai de băgat rufe-n mașina de spălat și n-ai reușit să ajungi nici astăzi la sala de sport, că a trebuit s-o duci pe cea mare la franceză și pe cel mic la dentist. Însă n-ai de ales și-o consolezi: da, trebuie să fie tare nasol să te bată la cap copilu' tocmai cînd întîrzie manichiurista. Între timp, odrasla ei face eforturi disperate de a-i capta atenția, pendulînd între agresivitate și sîcîială plîngăcioasă, iar ea îl expediază cu un „Da' stai, măi mamă, liniștit, că m-ai înnebunit". Trage din nou din țigară, la fix ca să-i observi unghiile cu manichiură perfectă, și se plînge din nou de oboseală și de lipsa bonei. Ca să-și calmeze copilul, îi promite ultimul model de Lego și niște bomboane. Copilul se liniștește pe moment și vrea să o pupe, dar nu chiar acum, pentru că lu' mami tocmai i-a sunat telefonul – ăsta nou, pentru că pe celălalt l-a pierdut săptămîna trecută la piscină. Te uiți la ceas discret și-ți iei la revedere, pentru că ți-ai amintit că ai ceva de cumpărat de la Mega și de verificat tema la română.

***Adina Rosetti** este scriitoare. Cea mai recentă carte publicată este* Cartea Curajului *(Curtea Veche, 2016).*

„Le recomand părinților să își privească copiii ca pe o oglindă"

interviu cu psihoterapeuta Iulia STOIAN

Care sînt cele mai frecvente greșeli pe care le fac mamele în relația cu copiii?

Aș porni de la nevoile copiilor. Desigur că există niște greșeli frecvente, însă în fiecare caz în parte aceste greșeli au nuanțele lor, date de tipul de relație dintre mamă și copil, și de felul în care mama se raportează la propriile nevoi și la nevoile copilului. Cea mai simplistă categorisire a acestor greșeli ar fi, pe de o parte, cele bazate pe o atitudine supraprotectivă și, pe de cealaltă parte, mame (și tați!) care vin prea puțin în întîmpinarea nevoilor copiilor.

În primul caz vorbim despre celebrul „cordon ombilical netăiat". Mamele vin în întîmpinarea nevoilor copilului fără ca acesta să apuce măcar să și le descopere și să și le exprime. În acest caz vorbim despre copii care nu își dezvoltă armonios autonomia personală: copii care au deja 5-6 ani și nu mănîncă singuri, nu se îmbracă/dezbracă singuri, nu se spală singuri (nici măcar pe mîini). Pornind de aici sînt afectate și imaginea de sine, și stima de sine. Și, uite așa, în funcție de structura fiecărui copil, dar și de alți factori din mediu, avem fie copii foarte timizi și nesiguri pe ei, fie, la polul opus, copii „obraznici" care așteaptă să fie „serviți".

Pentru că au în vedere doar viitorul imediat și beneficiile imediate, părinții uită de efectele pe termen lung. Nu cumva protejînd copilul de efort și de experiențe neplăcute pregătim terenul pentru un adult nefericit? Sînt statistici care indică un procent din ce în ce mai mare de tineri cu vîrsta între 20-25 de ani care se simt deprimați fără a avea un motiv clar. Tinerii susțin că au avut o copilărie magică și că părinții le-au fost cei mai buni prieteni, că nu au trecut prin experiențe neplăcute. Și totuși, sînt nefericiți.

La polul opus avem mamele (și tații) care nu vin în întîmpinarea nevoilor copilului. În acest caz vorbim despre copii care nu primesc atenția părinților și compensează fiecare după cum poate: dezvoltă probleme de comportament, le sînt afectate, și lor, imaginea și stima de sine. *Cum le pot conștientiza?*

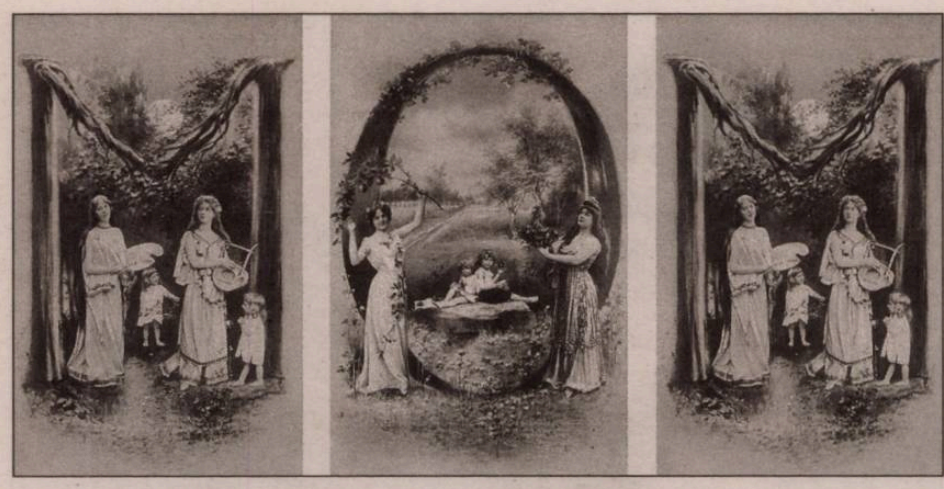

Cred că cea mai simplă metodă de a conștientiza aceste greșeli implică ieșirea din rutină și automatisme. Acele cîteva secunde înainte de a spune sau a face ceva, în care să conștientizeze motivația din spatele comportamentului lor, dar și al propriului copil și efectele pe termen lung ale acestui tip de comportament. Le mai recomand părinților să se pună în locul copilului și să vadă situația din perspectiva lor. Sau să își privească copiii ca pe o oglindă. Fiecare „problemă" a copilului poate fi o reflexie a unei probleme a unuia dintre părinți, a ambilor părinți, a relației dintre părinți sau a relației dintre părinți/părinte și copil. Trebuie doar să privească cu sinceritate imaginea de ansamblu și detaliile din imagine.

Știm că de la relația cu mama se pune baza întregii construcții emoționale a fiecăruia dintre noi. E o mare presiune în povestea asta pe umerii mamelor. Lor li se vor reproșa mai tîrziu nereușitele fiilor/fiicelor. Am auzit de atîtea ori: „din cauza maică-sii e așa". Cît adevăr e în povestea asta?

Nu cred că putem pune doar pe umerii mamei responsabilitatea asta. Responsabilitatea se împarte între toți cei care sînt implicați în creșterea și educația copilului. În acest „toți" îi includ pe tați, bunici, bone, cadre didactice. M-aș duce mai departe și aș îndrăzni să folosesc un termen general: societatea. Construcția emoțională a fiecăruia dintre noi este influențată și de „entitatea" aceasta numită societate. Copiii învață, în mare parte, prin observație și imitație.

Cum se întîmplă în cazul mamelor de copii cu nevoi speciale?

În cazul lor cred că sînt valabile aceleași lucruri, doar că mult amplificate. Probabil ce este mult amplificat este sentimentul de vinovăție, care are uneori mai multe surse. Îmi este greu să vorbesc despre greșeli cînd mă gîndesc la mamele copiilor cu nevoi speciale. Poate pentru că întrebările pe care mi le pun frecvent aceste mame sînt: „Cu ce am greșit? Copilul meu este așa pentru că am greșit cu ceva? De ce nu progresează? Greșesc eu cu ceva?"

Aș prefera să vorbesc despre ce face mama unuia dintre copiii cu care lucrez. Pînă acum un an locuia într-un sat la cîteva zeci de kilometri de Buzău. Și-a convins soțul să o lase să închirieze o garsonieră în Buzău și să se mute acolo cu băiețelul ei. Pentru că este convinsă că cel mic trebuie să facă terapie și să meargă la grădiniță. Cheltuielile sînt foarte mari pentru ei și calculează fiecare leu. Dar copilul face progrese. M-am gîndit de multe ori cum reușește să facă progrese atît de mari. Desigur, fără terapie nu ar fi reușit. Dar este mai mult de atît. Mama lui îl acceptă și îl iubește.

Mama lui este sinceră. Mi-a mărturisit că are momente cînd simte că nu mai poate, momente cînd îl respinge pe cel mic, cînd ridică tonul la el, cînd îl îmbracă ea, deși știe că poate și singur, cînd îi dă o bomboană ca să se oprească din plîns, cînd nu mai respectă nici o regulă din cele stabilite la ședințele de terapie. Și aici ajung la greșelile mamelor (și taților). De fapt, este o singură greșeală: să nu reușească să vadă și să recunoască atunci cînd greșesc.

a consemnat Ana Maria SANDU

Bogdan-Alexandru STĂNESCU

Pe marginea căzii

Sînt cocoțat undeva, foarte sus, o strîng cu picioarele de mijloc, mă agăț cu ambele mîini și mi-am înfundat fața în gîtul ei, așa că-mi rămîn doar ochii descoperiți, urmăresc cu atenție șirul de urme care se desenează în urma noastră: traversăm un șantier, prin noroiul înghețat, care se sparge cînd pune piciorul, lăsînd o groapă maronie, imediat plină cu apă. Plouă mocănește, poate chiar ninge, și ea poartă niște cizme îmblănite uriașe, ca niște labe de Yeti (cred că așa le și spunea). Mă aduce în cîrcă de la prima serbare de grădiniță, cred că sînt la grupa mică și am fost singurul copil care nu purta costumul special. Uitase de treaba asta și cînd m-a văzut pe scenă, îmbrăcat în civil, a început să plîngă. Plînge și acum, pe drum, așa că am început și eu să plîng. Eu plîng pentru că plînge ea, în fond mă cam doare în cur de costumul lor. O să mai plîng din cauza plînsului ei pînă tîrziu, spre adolescență, deocamdată descopăr voluptatea asta a lacrimilor.

Ani mai tîrziu, în spatele blocului rezervat angajaților de la ITB, stau pe banca scării, cu gemenii Petrică și Cristi, cu Bebe, băiatul camionagiului de la 5, și cu surorile Cota și Vali. Spargem semințe și facem concurs de flegme. Se spun și niște bancuri eventual porcoase. E vară și în fața scării, în dreptul ghenei de gunoi, s-a strîns o baltă verzuie pe care plutește o coajă de pepene stricat. Brusc, se lasă o liniște mormîntală și o aud cum mă strigă, mă uit în sus, spre ea și parcă o văd pentru prima oară așa cum e: frumoasă, atît de nepotrivită cu peisajul ăla, elegantă, o jignire ambulantă pentru gospodinele și lucrătoarele de la fabrica de pantofi Pionierul care sînt mamele tovarășilor mei. Cînd trecem de mînă prin spatele blocului, pe lîngă mustăciosul de la magazinul de carne care fumează în soare, pe lîngă băieții de la alimentară, se lasă o liniște pe care am înțeles-o doar după ce am văzut, foarte mulți ani mai tîrziu, *Malena*.

Stau în cur, pe holul liceului, în dreptul cancelariei și aștept să iasă de unde a intrat acum o oră, cu o damigeană de vin și o sacoșă plină cu alte treburi pentru directorul adjunct Iaru. Sînt în pragul încă unei exmatriculări și știu că am adus-o la capătul puterilor, dar nu am ce face. Nu mă interesează prea mult nici viitorul meu (despre care tot vorbim), nici notele, nici părerea profesorilor sau a colegilor. Nu mă interesează nimic. Singurul lucru care mai ajunge la mine, prin noroiul ăla înghețat pe care-l simt înăuntru, e imaginea ei așezată pe marginea căzii, sprijinită de chiuvetă și capul pus pe mîna îndoită, cuprinsă de o disperare pe care, iarăși, o s-o înțeleg decenii mai tîrziu.

Aș putea completa o veșnicie la puzzle-ul ăsta, dar tot nu ar ieși de aici o imagine mai clară de atît: mamele care-și cresc singure băieții sînt complicate și tind să plîngă pe marginea căzii.

Bogdan-Alexandru Stănescu *este scriitor, editor și traducător. Cea mai recentă carte a sa:* anaBASis *(Cartea Românească, 2014).*

Elena STANCU

Eu și ea

Mama e oncopediatru și profesor universitar, și toată copilăria mea a citit și a scris cărți de medicină, și-a dat doctoratul, a făcut gărzi, a predat, a mers la congrese, i-a tratat pe copiii bolnavi de SIDA, leucemie, cancer, hemofilie, pe care nimeni nu voia să-i trateze, s-a luptat cu un sistem medical defect, cu nepăsarea colegilor ei din spital, cu lipsa medicamentelor și cu moartea.

Eu și mama n-am fost niciodată prietene, n-am fost niciodată la cumpărături de haine împreună, n-am vorbit niciodată despre băieți, n-am avut niciodată secretele noastre și nu ne-am spus niciodată una alteia că ne iubim. Am puține amintiri tandre cu mama și le țin ascunse bine, pentru că intimitatea acestor scene mă rănește și îmi aduce aminte că au fost prea puține. Mama îmi împletește părul după baie, deși sînt adolescentă și între noi mocnește o puternică ostilitate. Mama rîde și cînd rîde e frumoasă, îi dispar venele umflate de pe frunte, face gropițe în obraji și, pentru scurt timp, apartamentul întunecat din Craiova se luminează. Mama curățată o gutuie și o mînnici ce aveam să aflu abia mult mai tîrziu: că mama e un doctor bun, că și-a dedicat viața unor copii care vin la ea din toate satele din Oltenia cu diagnostice îngrozitoare, că e cumplit să înfrunți nedreptatea, lipsa citostaticelor și disperarea părinților. Nu înțelegeam de ce mama a sacrificat timpul pe care trebuia să-l petreacă cu mine, copilul ei, și l-a oferit altor copii, care au fost mai mult copiii ei decît am fost eu.

Tata a fost cel care s-a ocupat și de mine, și de sora mea, care e cu zece ani mai mare. El ne gătea, făcea curat, spăla vasele, ne dădea bani, ne bătea cu cureaua, vorbea cu noi despre băieți, ne citea jurnalele pe ascuns și mă prindea sărutîndu-mă în fața blocului. A făcut ce-a putut, n-a știut să fie mai bun, asta ne-a zis-o mereu, s-ar fi descurcat mai bine dacă avea băieți, dar pentru două fete n-a fost deloc pregătit.

Eu m-am răzvrătit la 12 ani, am chiulit, m-am certat cu profesorii, am refuzat orice formă de autoritate, am fost exmatriculată, am fugit de-acasă, am fumat, am băut, cred că m-aș fi și drogat dacă se găseau droguri pe-atunci în Craiova. Cu

Mama n-a fost niciodată mulțumită de mine.

căm în pat, sub plapumă. E singura dată cînd îmi amintesc să fi dormit împreună cu mama, într-o după-amiază de toamnă cînd eu aveam șase sau șapte ani.

Mama a lipsit din copilăria mea. A lipsit fizic, pentru că era închisă la ea în cameră și citea sau scria cărți și articole, era de gardă, era plecată la congrese sau venea tîrziu de la serviciu, mai ales cînd vreunul dintre copiii ei era în stare gravă. Mama se întorcea din gărzi nervoasă, eram mică și nu înțelegeam ce înseamnă moartea, așa că nu mi-a păsat cînd a strigat la mine – nu mai știu ce prostie făcusem – că i-au murit trei copii în gardă și că numai de tîmpeniile mele nu-i arde acum. Mai tîrziu – eram deja adolescentă – mi-a povestit despre un băiat de șase ani care i-a spus că știe c-o să moară și care avea la capul patului cîteva lumînări, pe care le aranjase frumos.

Detaliile acestea mi se par sfîșietoare acum, dar cînd eram mică, fiică de doi medici, nu le înțelegeam. Nu înțelegeam cît luam mai multă bătaie, cu atît mai furioasă și mai autodistructivă deveneam și cu atît mai multă bătaie luam și cu atît mai tare îmi transformam părinții în dușmani, pînă cînd am crescut, am plecat la facultate la București și între noi a rămas o prăpastie pe care n-am știut niciodată cu ce altceva s-o umplem în afară de reproșuri.

Mama n-a fost niciodată mulțumită de mine, de notele mele proaste, de muzica pe care o ascultam, de prietenii mei, de felul meu de-a fi. Nici acum, cînd sînt ditamai adultul, nu e mulțumită de mine: trăiesc în concubinaj, m-am mutat într-o autorulotă, nu am nici o intenție să fac copii, sînt jurnalist și iubitul meu e fotograf (ăsta e hobby, nu meserie, zice mama). Nu m-a alintat niciodată – poate atunci cînd eram mică, dar nu-mi amintesc –, nu m-a îmbrățișat niciodată, nu mi-a spus niciodată că sînt cea mai cea. Eram la facultate atunci cînd le-am reproșat că nu mi-au spus niciodată că mă iubesc și de atunci tata a început să scrie la sfîrșitul SMS-urilor „Te iubim! Părinții".

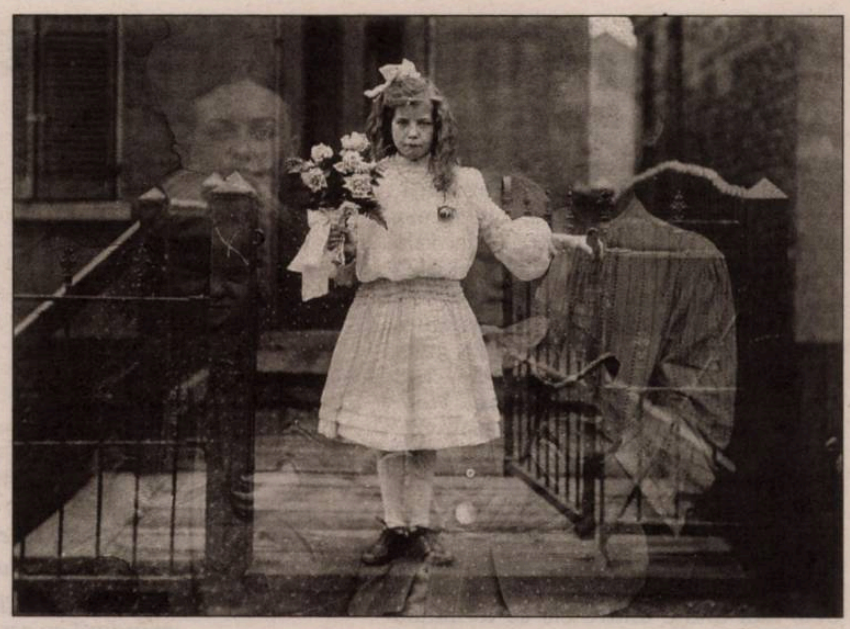

Am fost o adolescentă – și sînt un adult – cu mari probleme emoționale. Durerea s-a estompat de cînd am început s-o apreciez pe mama profesional, de cînd am văzut-o la spital, printre copiii ei, de cînd i-am cunoscut foștii ei pacienți, acum tineri de 20 de ani, care vin uneori s-o viziteze și să-i mulțumească. A meritat sacrificiul, mă gîndesc. Acum, mama are 71 de ani și nu vrea să iasă la pensie, deși eu, tata și sora mea insistăm, mai ales de cînd a avut un cancer de tiroidă și ne-a fost teamă c-o s-o pierdem. Mama nu vrea să se pensioneze pentru că e singura oncopediatră din județ și îi e teamă că dacă pleacă n-o să se mai ocupe nimeni de copiii din Craiova și din împrejurimi, ai căror părinți n-au bani să-i ducă la Timișoara sau la București.

M-am tot gîndit la mama în ultimii ani, am încercat s-o cunosc și s-o înțeleg mai bine. Mama s-a născut într-o familie cu zece copii dintr-un sat din Argeș. Bunicul meu a fost preot și mama a mers la liceu la Cluj și la facultate la București – la Pitești n-a intrat la liceu pentru că nu era „de origine sănătoasă", așa că a plecat din județ, să i se piardă urma. A trăit în cămine, cu bani puțini, departe de părinții ei și de casă de cînd avea 14 ani. A învățat cu îndîrjire, iar școala și Facultatea de Medicină au fost cele mai importante lucruri pentru ea. Avea note excepționale și ar fi putut rămîne în București, la Institutul Fundeni, dar s-a măritat și l-a urmat pe tata, care prinsese un post într-un sat din Dolj.

Mama s-a născut în 1946 și s-a măritat în 1970. Era o vreme în care femeile trebuiau să se mărite și să facă copii, acesta era rostul lor, iar mama a făcut lucrurile pe care trebuia să le facă o femeie. Nici nu i-ar fi trecut prin cap că ar putea să se ocupe doar de medicină, să trăiască în concubinaj sau să aleagă să nu aibă copii. Lucrurile acestea trebuiau făcute, bunicul meu, preot, ar fi fost nemulțumit altfel, colegii, oamenii ar fi judecat-o. Așa că mama s-a măritat și a făcut două fete, dar întotdeauna medicina a fost mai importantă decît familia ei. Cînd i-am plîns lui tata pe umăr și i-am spus că mama nu mi-a zis niciodată că mă iubește, tata mi-a răspuns: „Nici mie nu mi-a zis niciodată că mă iubește".

„Inima mamei este un adînc abis la capătul căruia găsești de fiecare dată iertare."

HONORÉ DE BALZAC

© I. Barbu

***Elena Stancu** este jurnalistă la teleleu.eu.*

Bogdan MUNTEANU

De-a șoarecele și pisica

Acum treizeci (și ceva) de ani, cînd jucam prinsa și ascunsa și fotbal și nu mai știu ce, că e tare mult de-atunci, discuțiile dintre adulți și pitici erau fulgerătoare. Cum bîzîiam puțin, în căutarea unor explicații, cum auzeam de la unu' mare că sînt mic și că nu-i treaba mea. Sau că o să-nțeleg mai încolo, cînd o să cresc. Da' n-o să crești dacă nu ești cuminte, dacă nu înveți bine și dacă nu-ți spui rugăciunea! În rest, stai, hai, taci, minți, nu fi obraznic, ce cauți aici, potolește-te, te iau țiganii (în sac), gata, gata, am zis gata, și altele, și altele – le-a prins Cehov pe toate în povestirea *Viața în întrebări și exclamații*. Așa erau vremurile. Așa erau oamenii, vorbeau mai puțin. Știm, știm, să n-o mai lungim.

Mama – nu mă-ntrebați de tata, habar n-aveam unde era tata –, mama era zi de zi în preajma mea. Cu toate astea, nu-mi aduc aminte aproape nici o discuție cu ea. Cele mai multe dintre ele se terminau înainte de a începe. Ceac-pac, ești mic! OK, OK, eram mic, mi-am văzut în continuare de-ale mele, școală, teme, fotbal, *să rumînapentrumasășimamaceamaifrumoasă, eusîntmictufămămare,* am respectat regulile, dar nu m-am dat bătut. Am studiat-o cu mare, mare atenție pe maică-mea, i-am memorat stările, gesturile, expresiile, grimasele, tot ce-am prins, apoi m-am apucat să inventez. Inventam conversații cu mama. Mai tîrziu, și cu alți oameni. Mă descurcam, îmi plăcea jocul. Îmi place și acum. Ceac-pac!

Ne băgaseră MTV, ce nebunie! Toată lumea avea, din senin, o melodie preferată. Avea și maică-mea una, mai mult ca sigur, și mă rîcîia că nu știam care-i aia. Nu prea îndrăzneam s-o deranjez cu chestii de doi lei, părea mereu preocupată. Mi-am pregătit terenul. M-am lăudat că am luat un zece la română (sau la mate, sau la geogra, nu mai țin minte, așa cum nu mai știu nici dacă l-am luat pe bune sau dac-am trombonit). Zecele și-a făcut treaba, ca-ntotdeauna. I-am prins maică-mii zîmbetul – asta-i, m-am încurajat, acum e momentul, un-doi-trei-și, bagă! Și-am întrebat-o, nici măcar n-am așteptat să zică na, fain. Hai, treci la masă, că se răcește, am auzit. M-am aprins. Am insistat. Că de ce nu-mi zice. Că sigur are. Toată lumea are! Na, eu n-am, a spus.

„Ce puternică e iubirea de mamă! Chiar dacă vede răutate din partea copiilor ei, ea îndură cu resemnare, dar nu-i poate dușmăni și urî."

SOFOCLE

Așa erau oamenii, vorbeau mai puțin.

M-am așezat la masă. Am mîncat super-șnițele cu piure & clătite cu gem. Sau ce-o fi gătit mama atunci. În timp ce-nfulecam, am ales eu pentru ea. Am fredonat o zi, două, bărăț nău secîrîfais, nău secîrîfaaaais, nău secîrîfais ăăărol. Elton John părea un tip simpatic.

Altfel, pîndeam momente de atenție din partea ei. Cînd mă săturam și de așteptat, și de inventat, forțam lucrurile, mințeam de stingeam. Și, uite-așa, am venit într-o zi de iarnă acasă fără ciorapi și-am zis că i-am pierdut la școală, mna, se mai întîmplă, ce să fac (neinspirat – minți, minți ca tată-tu, unde-s ciorapii, am auzit toată seara, și nici măcar n-am răcit), și, uite-așa, am transformat premiul trei în premiul întîi ștergînd cu un praf magic două bare de pe diplomă (foarte inspirat – am fost pupat de nu știu cîte ori și dus la cofetărie). Și cîte și mai cîte. În timp ce eu măsluiam și vrăjeam pentru a cîștiga atenție, mama era pe față la momentele mele de neatenție. Mă urmărea, mă mirosea, făcea o fentă, două și, auci, mai devreme sau mai tîrziu, mă prindea. Ne jucam, ne jucam de-a șoarecele și pisica.

Ei, și-au trecut anii, *vaidoamne*, cum au trecut, mama e bine, sănătoasă, eu, la fel, uneori ne scriem SMS-uri, alteori vorbim la telefon ca și cînd ne-am scrie SMS-uri. Cum nu am copii, ca să povestim despre ei, discutăm de năzbîtiile pe care le face bună-mea, la aproape 90 de ani, și despre starea vremii. Cînd ne întîlnim, sîntem, ca acum treizeci de ani (douăzeci, zece, cinci), ca alaltăieri, ca ieri, ca-ntotdeauna, pe față. Nu ne scapă nimic, ne jucăm unul cu altul, așa cum ne-am obișnuit. Ceva s-a schimbat, totuși. Amîndoi pîndim momente de atenție din partea celuilalt și ne prefacem că nu le vedem pe-alea de neatenție. Și știm că ne... eh, chestiile astea nu se spun.

Uite că a mai rămas un pic de spațiu. Hai, *mum,* zi-mi: care-i melodia ta preferată?

***Bogdan Munteanu** este scriitor. Cea mai recentă carte publicată:* Ai uitat să rîzi azi, *Editura Nemira, 2016.*

Alexandru MATEI

8 Martie însîngerat

Nu cred că ți-am scris multe scrisori cînd eram mic și nu locuiam împreună. Pentru că nu cred că simțeam nevoia, pentru că mă temeam de tine și fascinația nu se activa decît la distanță. Nu-mi amintesc de nici o scrisoare pe care să ți-o fi scris, doar poezii. Pe care cred că le-am scris ca să te seduc, așa s-ar spune psihanalitic. Dar nu te-am sedus, pentru că niciodată nu te-ai așezat la distanțe omenești față de mine, erai cînd sufocantă, violentă ca orice obiect care-ți intră în carne, cînd atît de departe încît nu se inventase o unitate de măsură pentru depărtarea aia.

Cred că patetismul e atmosfera naturală în care comunicăm noi doi. Aș vrea uneori să fiu beckettian ca Sorin Gherguț, dar nu pot, că m-ai formatat așa, nu pot fi decît patetic. Patetismul meu e cumva antipatetic, pentru că tu ești bună să intri în cartea aia a lui Hugo Friedrich, despre categoriile negative ale liricii moderne. Nu e un patetism retoric victor-hugolian sau liicenian, e cumva o expresie a ceea ce mă roade și ce nu pot să încerc altceva decît să uit. Patetism antipatetic și pentru că exercițiul ăsta e pe jumătate fals, pentru că e pus în scenă. Eu nu-ți scriu o scrisoare *ție*, ci sînt invitat pe o scenă pe care urc textul ăsta pentru ca lumea să-l vadă și să se lase pătrunsă de vreo emoție. E un fel de *pis aller* al unei poezii, și știi bine cîte poezii am tot scris pînă cînd Cărtărescu mi-a zis că-s modernist și nu m-am gîndit să trec și eu la proză (scrisesem *priză* adineauri, uite că nu șterg).

Dar cum să fiu poet, cînd din partea ta nu veneau decît valuri de gotic: muzică dată tare cînd eram mic, Klaus Schulze mai încolo, cuvîntul „metafizică", de care habar n-aveam, aflat pe la 9 ani, multe țipete, frică bolnavă de boală, interdicție de la orice papa bun – dulce, fructe, lapte, dracu-lacu (mai știi cum te păcăleam și beam Pepsi la Neptun fără să știi, și ce scandal făceai cînd aflai?). Aveai un jurnal prin anii 1990, am citit cîteva pagini din el și m-am speriat pentru totdeauna, deși nu eram încă thanatofob, thanatofob am ajuns după ce-am văzut viața lui Mitterrand pe TF1, pe cînd se dădeau francezii pe cablu. Cred că e mai bine că n-am învățat germană de la tata, cine știe în ce hal ajungeam. Franceza e mai disciplinată, mai politicoasă, mai reținută, te învață afecte ținute la cutie, te exasperează uneori, da-i mai bine așa. În franceză nu poți scrie poezie – ce banalitate! – și bine că mi-a trecut repede.

N-o mai lungesc, că am un număr de semne de respectat. Să spun ce cred eu despre tine, așa, ca persoană publică? Nu trebuie să te superi că circuli mai puțin ca altele, cultural adică. Tu nu prea ieși din casă, nu vorbești limbi străine, n-ai tropisme consecvente, te certi foarte ușor și ai noroc că ești femeie, intri-n paradigma femeie aprigă, demonica angela, bărbații te iartă, puștoaicele te admiră – unele. Dar poți trece peste frustrarea de a nu fi *mainstream*. Sigur, e mai bănos să fii *mainstream,* dar ce poet mare a fost *mainstream* una-două? Ca femeie, ești minoră din capul locului. Numai Ana Blandiana face excepție, dar ea făcea și-n anii '60, ea era făcută să fie *mainstream*. Ar fi fost altceva să știi engleză, asta-i viața, rămîi aici în Românica, bei un ceai în dimineața poeților, ești în istoria critică, te mai cheamă cineva la cîte un eveniment *cool,* poate scrii și-ntr-o carte din aia gen *De-a ce mă jucam cînd eram mic*, să spui cum băgai cuie pe post de ace de seringă în brațele puștilor îndrăgostiți de tine cînd vă jucați de-a doctorul. Ai o vagă intuiție a *cool*-ului, trebuia să-l cunoști pe a.l.ș., dar tu ești dincolo de *cool,* stai liniștită, *cool* e la Cărturești în pivniță, nu în subterane mentale. Deci cred că ești o mare poetă marginală, cu orgolii, faze care-s ba amuzante, ba enervante, har Domnului că nu știi să umbli pe net și că nu ai tu pagină de Facebook personală, te și vedeam *hater* (știu că nu știi ce-i aia, îți explic acasă, aici sîntem la *Dilema* și lumea știe). A, faci torturi bune, dar mi se pare tipic ție că supa e ba fierbinte, ba rece cînd vin la masă. La urma urmei, o supă numai bună de mîncat ar fi banală.

***Alexandru Matei** este eseist. Cea mai recentă carte publicată:* O tribună captivantă. Televiziune, ideologie, societate în România socialistă (1965-1983), *Editura Curtea Veche, 2013.*

Ștefania MIHALACHE

Zgîriind suprafața

Dragă mamă,

Uite că a venit vremea să-ți scriu și o scrisoare. C-așa a zis *Dilema veche*. Că dacă nu venea ceva din afara mea, n-aș fi făcut-o, probabil, niciodată. Cînd m-am gîndit să încep să-ți scriu, am avut același sentiment pe care-l am cînd mă gîndesc că odată și-odată trebuie să încep o terapie, ceva, să găsesc și eu pe cineva – un *professional* – dispus (sau plătit, mă rog, ambele) să-mi asculte viața, de fapt să mă ia de personaj principal.

Am copii. Am înțeles. Și nu-ți dau dreptate.

„În ceea ce privește creșterea ta, nu am nimic să-mi reproșez!"

Ce bine trebuie să fie să ai siguranța asta! Ce bună trebuie să fie odihna de noapte cînd știi asta! Uneori mă surprind gîndindu-mă la fel, că uite ce lucru bun am făcut, uite ce bine am rezolvat o situație, uite ce bine am scris nu știu ce. Dar atunci mai aud o voce mititică spunîndu-mi: „Hai, iar sîntem drăguță cu noi?" Taci. Nu am nimic să-mi reproșez.

Nu am voie să umblu în sertare, dulapuri, rafturi.

Gîndul să încep să-ți scriu îmi aduce în fața ochilor o bucată de unt. Un pachet nedesfăcut. Desfăcut apoi, dar încă neatins. Ce albă, compactă și neatinsă e bucățica aia! Tentația să o lași exact așa cum este e mare. Moleculele sînt așa de bine legate între ele. Dacă le desfaci... multe lucruri n-or să mai fie la fel. Cel mai bine ar fi să zgîrii numai puțin suprafața. Și o s-o fac simplu. Cu cele cîteva fraze pe care mi le-ai tot repetat, la care o să dau cîteva răspunsuri scurte, tot așa, numai zgîriate.

„O să vezi și tu cum o să fie cînd o să ai copii! Și-atunci o să înțelegi și-o să-mi dai dreptate!"

„Tu nu mă iubești. Orice ai face, eu așa simt!"

Iubirea e un personaj sensibil. Foarte ușor de ofensat. Dintre toate ființele eterice ale emoțiilor noastre, ea e aceea care cere credință totală. Fără demonstrație. Nu-i place să demonstreze. Nu-i place să i se ceară. Nu-i place să-și dovedească existența. Fă asta o dată și va fi jignită. Fă asta de mai multe ori și se va simți rănită. Fă asta întruna și... nici nu știu exact ce se va întîmpla.

„Știu eu cu cine semeni!"

Cu cine? Și e foarte rău? Ai o matriță, ceva, în care m-ai turnat? O mai ai sau ai aruncat-o? Că ție oricum nu-ți place să păstrezi multe lucruri. Sau poate mai e în sertarul cu fotografii în care nu am voie să umblu. Fiindcă nu am voie să umblu în sertare, dulapuri, rafturi.

Oricum, asemănare rea.

Vreau să-ți semnalez că e, totuși, o problemă să semeni. Cînd semeni, nu mai poți face nimic.

„E incredibil cît de bine seamănă fetița asta cu mine! Uite, în poza aia pe care v-am dat-o – sper că n-ai pierdut-o – în care am cozi împletite și sînt de vreo 12 ani, e leită eu!" Tu, despre Antonia. Asemănare bună.

Oare karma e ca acum să te cresc eu pe tine? Dacă e, eu n-o să-ți spun că semeni cu nimeni. Dar dacă, totuși, semănați? Ce verigă sînt eu între voi două, în lanțul evoluției?

„Nu cărțile cresc oameni, ci mamele."

AUGUST STRINDBERG

Jocul e un fel de „Ce-ar fi, dac-ar fi?" Numai că tu, uneori, ai jucat și „Ce-ar fi fost, dacă n-ar fi fost?" Și atunci eu am început să semăn.

Și tot așa, semănăm și ne schimbăm între noi pînă cînd ne placem. Apoi ne schimbăm din nou.

Acum o să netezesc bine bucata de unt – aproape că nu se mai vede nici o urmă – și o să închid pachetul.

***Ștefania Mihalache** este scriitoare. Cea mai recentă carte publicată:* Sisteme de fixare și prindere, *Editura Nemira, 2016.*

Violeta BELEGANTE

Rochia de dantelă

Într-o după-amiază de vară, într-o curte cu multă verdeață, o fetiță îmbrăcată într-o rochie frumoasă de dantelă, mult prea mare pentru corpul ei, privește serioasă către obiectivul unui aparat foto. Poartă rochia unei femei, faldurile ating pămîntul, deși stă cocoțată pe o pereche de pantofi cu toc cu cinci numere mai mari. Emoționată, fetița ține pe după umeri o femeie tînără, care acceptă convenția și stă ghemuită, aproape pe vine, ca și cînd ea ar fi copilul din fața aparatului de fotografiat. În această poziție, femeia îi ajunge fetiței pînă aproape de umăr și zîmbește larg, cu ochii mijiți din cauza soarelui puternic.

Știi, mamă, au trecut mai bine de trei decenii de la fotografia noastră. Am pierdut-o, din păcate. În dulapul meu, pe un umeraș de lemn, a rămas, însă, rochia de dantelă cu volane, preferata mea dintre toate rochiile „împrumutate" de la tine. Și, deși mi-a venit bine ca măsură încă din adolescență, nu am mai purtat-o niciodată de atunci, pentru că m-am simțit sugrumată de dantelele ei. Dar nu m-am îndurat să scap de ea ori să o transform. M-am întrebat, firește, ce proces misterios a topit emoția cu care am îmbrăcat-o în copilărie.

Revelația a venit întîmplător, în timp ce mă uitam la imaginile piesei „Photograph", a lui Ed Sheeran. Dincolo de partea peste măsură de idilică, mi-am dat seama că vorbește despre dragostea și emoția ascunse în lucrurile pe care le purtăm la un moment dat. Și care sînt capabile să păstreze, ori chiar să reconstituie, sentimente și stări. Și să le pună într-o altă lumină. Cînd am pozat atunci, îmbrăcată cu rochia ta, m-am pus de fapt în locul tău, dragă mamă. Nu știu cum ai perceput tu schimbul de roluri, dar, dincolo de stranietatea lui, pentru cîteva clipe eu ți-am luat locul. Nu am mai fost fetița răzgîiată, atît de avidă de atenție și afecțiune.

Mă întreb acum dacă de-a lungul anilor am fi făcut exercițiul ăsta mai des, să ne imaginăm cum ar fi dacă am fi în locul celeilalte, măcar pentru cîteva momente, cum ar fi fost relația noastră. Poate că nu ne-am mai fi înstrăinat de atîtea ori, poate că perspectivele noastre asupra vieții sau asupra unor alegeri s-ar fi apropiat. Aș fi înțeles, poate, din timp că iubirea nu trăiește doar în vorbe, în declarații și îmbrățișări, că viața nu e decît arareori ca în imaginile idilice cîntate de Ed Sheeran, că te aduce uneori în zone în care nu mai știi cum sau nu mai poți ori nu mai ai resurse să exprimi ceea ce simți.

„Mamă bună, mamă dragă,
Te-oi iubi o viață-ntreagă
Pentru tot ce ai facut,
Pentru că tu m-ai crescut."

NINA CASSIAN

Poate că nu aș mai fi resimțit atît de puternic sentimentul de abandon atunci cînd tu și tata v-ați mutat pentru o vreme, în copilăria mea, într-o margine de țară și de lume, ca-ntr-un exil, lăsîndu-mă în grija bunicilor. Mi-ar fi fost poate, mai simplu, să înțeleg că, în acele vremuri, nu a existat șansa să alegeți altceva și, mai ales, că asta nu a însemnat că nu mă mai iubiți. Îmi amintesc că, urcată de bunici în trenul care mă ducea din timp în timp spre locul acela, eram confuză, nu puteam să aleg, la rîndul meu. Nu mă puteam decide nici cînd să bocesc mai tare. Cînd urcam în tren să vin la tine sau cînd mă întorceam.

Sau poate că nu m-aș mai fi simțit trimisă în surghiun, cîțiva ani mai tîrziu, de data asta în trenul care mă ducea la școala severă dintr-un oraș de provincie, liceul-internat supranumit și școala de maici. Din nou, mi-ar fi fost poate mai ușor să înțeleg că la momentul acela n-a fost o altă cale mai bună de urmat pentru educația mea.

Poate că exercițiul ăsta de empatie ne-ar fi pus în mînă cheia de acces la ceea ce simte cealaltă, ne-ar fi ținut mai aproape. Vorbele nu ne-au ajutat prea mult de-a lungul timpului, dar în locul unor cuvinte potrivite, a unor declarații de iubire, ai pus alte gesturi – lucrușoarele trudite, făcute pe tăcute, doar pentru mine, dragă mamă. Nenumăratele și bogatele pachete de mîncare, pregătite cu o grijă nesfîrșită și ambalate atent, trimise la internat lună după lună, anotimp după anotimp, an după an. Ele n-au încetat niciodată să ajungă la fetița prea mare, așezată de mult la casa ei. Le-am primit tot timpul ca pe cel mai normal lucru. Cea mai bună zacuscă din lume ai pregătit-o pentru mine, copilul care a fugit și n-a mai crescut. N-a mai contat ce vîrstă aveam, ea a ținut de multe ori loc de declarații de încurajare și de mîngîieri.

Dragă mamă, am probat din nou rochia ta. Materialul ei parcă nu mă mai strînge. Încerc din nou să îmi amintesc de fetița îmbrăcată cu ea și de cît de aproape a fost de tine atunci. Cred că drumul nostru a început din acel moment și că tot acolo ar trebui să ajungă. Nu e simplu. Dar iubirea poate vorbi în mai multe feluri. Limbajul apropierii sau al reapropierii nu e uniform. Și capătă noi chipuri și se transformă și crește, cu toate poticnelile, ca într-o piesă care se rescrie odată cu vîrstele. Și nu seamănă tot timpul cu lumea idilică cîntată de Ed Sheeran în piesa lui.

***Violeta Belegante** este jurist.*

„Nu i-am spus niciodată că e frumoasă"

Ca întotdeauna în viață, lucrurile simple se dovedesc a fi cele mai complicate. Așa s-a întîmplat și cu ancheta de față, la care întrebările pentru invitații mei au fost: Ce nu i-ai spus mamei tale niciodată? Ce ai vrea să-i spui? Citiți-le răspunsurile și încercați să le găsiți pe ale dumneavoastră.

Dan COMAN, scriitor

Nu i-am spus niciodată că mi-e frică de Adi-Pumn-De-Fier, țiganul din vecini care se cățăra, seară de seară, pe zidul casei noastre ca să se uite la televizor. Nu i-am spus nimic despre romburile și dreptunghiurile violent colorate care-mi ieșeau înnebunitor din cap, unele după altele, chiar înainte de somn. Nimic despre salamandra pe care am căutat-o, în zadar, luni de zile, doar ca s-o fac să-mi treacă peste mînă pentru a deveni un bărbat priceput. Nu i-am spus niciodată că e frumoasă. N-am reușit niciodată să-i povestesc despre cum, într-o zi de vară, în timp ce leneveam pe prag, am văzut ploaia torențială apropiindu-se pînă foarte aproape de trepte, oprindu-se brusc acolo, la doi pași, continuînd să cadă așa, rapidă și sofisticată, vreme de cîteva minute, cît s-o pot privi nestingherit, îndepărtîndu-se mai apoi lent, retrăgîndu-se cu tot cu sunetele ei întortocheate înspre pădure. Nu i-am spus mamei niciodată că a existat o femeie discretă și abilă care a reușit să mă scoată viu din nenorocita mea de adolescență. Nimic despre dragoste, nimic despre aura pe care o port cu spaimă cîteva zile, înainte ca durerea și întunericul să vină brusc și să-mi înfunde capul.

Dar cînd o să cresc puțin și o să prind curaj, o s-o invit să mergem într-o plimbare prin Gersa și, ajunși în fața Casei Ursului, îi voi spune că am înțeles în sfîrșit ce e acolo, înăuntru. Și ea va zîmbi.

Ofelia NĂSTASE, PR manager

Mam, fumez. Și fumam și cînd mi-a zburat bricheta din geacă și ți-am spus că nu era a mea. Știu că știai, dar nu știi și că mi-ar plăcea să stau la o bere și o țigară cu tine. Pentru că, vezi tu, pot bea bere și, în general, cam orice băutură alcoolică. Nu mă îmbăt cu doar un pahar de vin, cum ai tu în continuare impresia. Știi cînd mi-a fost rău de la supa cremă de ciuperci? Nu ai de ce să te simți vinovată, era efectul shot-urilor de B52 de cu o seară înainte, din care jur să nu mai beau niciodată.

Îmi pare rău că orice vizită la școala mea se termina în lacrimi. Nu cred ca m-am simțit mai oribil vreodată ca atunci cînd te-am văzut pe geam, din clasă, ieșind plîngînd din școală. Dar să știi că aveam dreptate să mă răzvrătesc și, pînă la urmă, tu m-ai educat așa, nu?

Nu cred că voi putea să înțeleg vreodată cît de greu ți-a fost singură, cu două nu cele mai cuminți fete pe care le poți avea. Dar, vorba aia, măcar nu ne drogam.

Florin DUMITRESCU, scriitor

Am fost un copil gelos și posesiv. Eram singur la părinți, primeam toată atenția, dar, se pare, tot nu-mi ajungea. Azi, cînd sînt la rîndul meu părinte, încerc să deslușesc unele gesturi și să dau un sens trăirilor cețos năbădăioase ale copilului care eram atunci. Țin minte că, odată, din dorința de a primi doza de cocoloșire maternă după care tînjeam, mi-am tras singur pumni în nas pînă mi-am dat sîngele. Aveam șase sau șapte ani, eram mărișor și o sîngerare nu mai era probabil văzută ca un eveniment grav. E ceea ce și-a zis probabil mama, atunci cînd am intrat pe ușă, răcnind, cu nasul șiroind de sînge, muci și lacrimi. Așa că mama, care abia venise de la serviciu, nu mi-a acordat toată îngrijirea pe care mi-o doream. Pe vremea aceea, la începutul anilor '70, ai mei mergeau două ore pe zi cu troleibuzul pînă la IOR și înapoi. Pentru că primiseră repartiție de apartament tocmai în Drumul Taberei (asta, să ne-nțelegem, după ce casa noastră cu etaj din strada Foișorului, ridicată de bunicul mamei pe la 1900, fusese condamnată la demolare). După această adevărată navetă, mama avea toate motivele să fie obosită, preocupată de mîncare sau de curățenie, pe care doar ca prin minune reușea să le facă. Treaba e că nu m-a îmbrățișat atît cît aș fi vrut, nu m-a consolat destul, ca să-mi potolească bîzdîcul. Sau poate că, pur și simplu, și-a dat seama că mă prefac? Nu știu și nu cred că azi își mai amintește.

„Mama, ideal de femeie, fermecător și venerat."

LEV TOLSTOI

„I-aș povesti că nu trece nici o zi fără să mă gîndesc la ea."

Rodica LAZĂR, actriță

Toate lucrurile pe care nu i le-am spus mamei mele se întîmplă în fiecare zi; pentru că, pînă să plece, i-am zis tot ce trebuia să-i zic. Acum i-aș povesti despre fiica mea, despre casă, despre filme. I-aș povesti că am văzut un concert cu Carmen Rădulescu și unul cu Stela Enache. I-aș povesti totul. I-aș povesti că nu trece nici o zi fără să mă gîndesc la ea, că m-am ținut de promisiune și, măcar o dată pe zi, îmi amintesc să mă bucur că sînt vie și că am viața pe care o am.

Andra ROTARU, scriitoare

Nu știu de ce, mulți ani la rînd, am ascuns că am pisici. De fiecare dată cînd știam că vin părinții în vizită îmi luam micuții companioni și îi cazam la prieteni. Nu conta că urcam doar trei etaje sau mergeam cîteva stații, un lucru era cert: mă dedublam în fata fără companioni.

„Puii toți au zis de păsări,
Zarzării au zis de zarzări,
Peștișorii, de peștoaică,
Ursuleții, de ursoaică,
Șerpișorii, de șerpoaica,
Tigrișorii, de tigroaică.
Mînjii toți au zis de iepe,
Firul cepii-a zis de cepe,
Nucii toți au zis de nucă,
Cucii toți au zis de cucă,
Toți pisoii, de pisică,
Iară eu, de-a mea mămică."

NICHITA STĂNESCU

„Mam, fumez.
Și fumam și cînd mi-a zburat bricheta din geacă."

Am încercat să merg înapoi în timp și am ajuns pe la vîrsta de trei ani. Am avut un bichon, îl chema Muchi, iar eu încercam să înțeleg lumea din jur prin intermediul lui. Atît de mult încît voiam să-l mănînc. A fost momentul în care s-a luat decizia să fie dat cuiva care să aibă grijă cum trebuie de el. A ajuns un cățel care a făcut înconjurul lumii, la bordul unui vapor, deci finalul a fost fericit.

Apoi, în școala generală, aduceam toți amărîții din fața blocului în casă și aveam grijă să îi duc înapoi în fața blocului la ora la care veneau părinții acasă. S-au prins în final că e o „activitate anormală" în camera mea în momentul în care au apărut cîțiva purici, iar niște vecini au fost săritori și m-au pîrît. M-am lecuit de adus animale în casă atunci cînd tata a venit cu un fluture cap-de-mort și l-a înfipt într-un ac în fața mea. M-am consolat cu animalele de pluș, în special cu o pisică neagră, cu ochii foarte verzi.

Ajungînd iar în prezent, am ajuns să am două pisici negre. Tot nu-mi dau seama de ce nu i-am spus vreodată mamei că aveam pisici la un moment dat. Parcă, cu cît un lucru e mai tăinuit, cu atît devine mai greu apoi să-l transformi în ceva firesc. Astăzi, la telefon, mă întreabă zilnic ce fac eu, ce face Hubba, ce face Pluto; pentru că sîntem trei feline, fiecare cu cîte ceva din personalitatea celeilalte.

Diana POPESCU, jurnalistă

M-a crescut singură, de cînd aveam 10 ani. Rămasă văduvă la 38, a încercat – „inginerește" – să suplinească lipsa tatei. Și-a impus să traseze tot felul de de reguli stricte, ca nu cumva să se aleagă cu un copil răzgîiat. Și-a reprimat gesturile calde, de parcă tandrețea ar fi fost un semn de slăbiciune. Din pricina asta, o bună bucată de vreme am avut senzația că mama nu se prea înnebunește după mine. Am îndrăznit să-i mărturisesc, rîzând, impresia mea de copilărie abia pe la 20 și ceva de ani. Surprinsă și deloc amuzată de confesiune, n-a știut ce să răspundă. I-au dat, pe tăcute, lacrimile. N-am mai deschis subiectul. „Revelația" se produsese deja: o femeie nevoită să fie și „bărbatul în casă" a încercat să impună respect, într-un mod care nu-i era natural. A împuținat porțiile de alint pentru ceva ce credea că-mi va folosi mai mult. Rigoarea, seriozitatea, faptul că nu-mi tolera nici un fel de minciună, toate sînt lucruri care m-au făcut, în bună măsură, cine sînt azi. N-am avut parte de mari accese de duioșie, dar am înțeles cît cîntăresc (sau ar trebui să cîntărească), în viața cuiva, principiile și onestitatea. Pentru toate astea, mi-am dat seama că nu i-am spus niciodată mamei „Mulțumesc".

P.S. Acum, la 40 de ani, compensez din plin la capitolul răsfăț.

Bogdan COȘA, scriitor

E liniște. Storurile din camera de zi a bunicilor sînt lăsate, mai puțin unul, care e rulat pînă la jumătatea ferestrei. Felinarul din fața casei trimite înăuntru un chenar de lumină ca o păturică, pe care stau în fund. Mama doarme pe spate. Din profil, îi văd burta bombată, o secțiune de sferă, și în loc să mă culc la loc pe pernă mă așez cu capul pe ea. Înăuntru, o simt mișcîndu-se pe sora mea. Am doi ani și jumătate; sîntem fugiți de acasă de cîteva luni.

Chiar dacă au trecut douăzeci de ani pînă să-mi spună că am avut o soră care a murit la naștere, am știut dintotdeauna. Uneori visam scena asta, alteori stăteam întins pe spate și, semiconștient, alunecînd prin fluxul de fantasme, o căutam fără să știu ce caut și de ce.

Nu i-am spus niciodată că știam – după ce mi-a mărturisit, n-a mai deschis niciodată subiectul.

E straniu cum doi oameni ai zice apropiați se pot gîndi separat, în tăcere, la același lucru – mai bine de douăzeci de ani.

pagină realizată
de Ana Maria SANDU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Tristeți provinciale

Din cînd în cînd, îmi arunc ochii pe pagina comisiilor de învățămînt din Parlamentul României. Agenda deputaților și senatorilor noștri preocupați de soarta învățămîntului românesc e de o neașteptată bogăție: pe lîngă inevitabile amendamente la legea educației, propunerile legislative încearcă să pună ordine și în domenii cel puțin surprinzătoare, precum: siguranța rutieră (discuțiile au durat vreo trei zile, din cele trei luni care au trecut din noul an), regimul mormintelor și „operelor comemorative" de război, executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate, „transmiterea unei suprafețe de teren din domeniul public al statului și din administrarea Institutului Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Cartof și Sfecla de Zahăr Brașov, județul Brașov, în domeniul public al județului Brașov și în administrarea Consiliului Județean Brașov, pentru realizarea obiectivului Aeroport internațional Brașov-Ghimbav" etc.

Mă rog, detalii, cine stă să le analizeze?! Să trecem la lucruri ceva mai importante. Pe site-ul comisiei de învățămînt de la Senat, apare și secțiunea „Documentele comisiei". Te-ai aștepta să găsești lucruri esențiale despre reforma la care transpiră și aspiră toți aleșii: proiecte de lege, propuneri de revizuire, studii despre învățămîntul din România, despre programe sau manuale. Nici vorbă: sînt anexate doar scrisorile unor directori de școli, oameni de bine, supărați pe legea de organizare a concursurilor pentru ocuparea posturilor de conducere în școli, inițiată de fostul ministru Mircea Dumitru. Să citim cîteva dintre ele. Cît și cum putem (ortografia aparține petenților).

■ „Datorită perioadei foarte scurte pînă la concurs se va crea următoarea situație: profesorii vor neglija activitatea la clasă, își vor lua concediu fără plată pentru a învăța, alții vor învăța ori de cîte ori vor prinde momentul astfel nu se va mai ști (!) unde mai e limita între menirea de dascăl și dorința de a fi în frunte."

■ „Consider că cei care au gîndit organizarea acestui concurs nu au reflectat suficient asupra efectelor ce vor decurge ulterior selecției. Mă refer la faptul că nici un director/director adjunct în funcție nu dorește să înlăture de la catedră un coleg în ajunul sărbătorilor de pe catedra rezervată."

■ „Unica soluție este aceea a unei inițiative legislative pe care o pot avea doar politicienii noștrii (!) sensibili, prin care (...) din totalul condițiilor să fie eliminată pt toate situațiile condiția adeverinței de la udmr pentru că există profesori maghiari competenți care nu sînt simpatizanți udmr pe care actuala prevedere îi discriminează dacă au alte opțiuni politice sau sînt apolitici obligîndu-i să se înroleze în udmr practic în cv dacă ești maghiar competent nu poți ocupa funcția de director dacă nu faci sluj la Antal&Tamas." (În acest caz, mă întreb, totuși: a cercetat cineva afirmațiile conform cărora, în Covasna, candidaților la conducerea școlilor li se cer adeverințe de înscriere în partid, oricare ar fi el?)

■ „Îmi este foarte greu să nu merg la concurs dar este și greu să o fac. Cum să te pregătești cînd stai în școală 10-12 ore pe zi? Ce să fac cu familia mea? Cum să îmi ajut fiul care este student în anul I la Universitatea Politehnică din București? Ce să îi răspund cînd mă întreabă: «de ce ai mai multă grijă de alți copii decît de mine?» (...) Vă consider singura și cea mai îndreptățită persoană să o facă, pentru că vă consider și vă am MODEL din toate punctele de vedere, un exemplu demn de urmat și nu am avut curajul necesar!" (scrisoarea este adresată doamnei Ecaterina Andronescu)

■ „Stimată doamnă ministru, e corect legal și moral ca în timpul înscrierilor la concursul pentru ocuparea funcției de director, firma SC Euro Personal SRL Iași să organizeze curs de formare internațională cu durata de o zi la Chișinău cu costul de 500 de lei/persoană?"

■ „Mă numesc D.M., fost director al unei școli din Argeș, deci care ar avea interesul de a ajunge director din nou și vă scriu să îmi exprim revolta față de felul în care vom fi executați la examenul pentru directorii de școli prin întrebări care vizează strict memorarea – oare nu ne batem cu pumnii în piept că nu trebuie să le mai cerem elevilor să învețe fără să înțeleagă nimic, întrebări cu delfini și matematică – oare ce au în comun exerciții de matematică, algebră sau geometrie, păreri ale unor cercetători de care habar nu avem dvs înțelegeți oare la ce ne trebuie toate astea? Ne puteți scăpa de acest chin? Oare tehnocrații ar trece acest examen?"

■ „O să fie un eșec total pentru bulversarea învățămîntului privind concursul de directori pentru că timpul este foarte scurt să pregătești numai actele solicitate inclusiv documentele de întocmit nu așa repede privind oferta managerială și bineînțeles bibliografia solicitată să ai timp să o și parcurgi."

După citirea textelor de mai sus, mă gîndesc că ideea unor concursuri riguroase nu e prea rea...

„Tehnocrații ar trece acest examen?"

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

Element uman, în mulțime

Plecînd, din cînd în cînd, chiar pentru scurt timp, prin lume, ajungi să te vezi la altă scară. Să-ți schimbi sistemul de referințe și contextul în care te plasezi. Tu, cel aproape unic și exemplar, cel puțin în propriii tăi ochi, devii un element dintr-o mulțime pestriță, în care celelalte elemente au, desigur, puncte comune cu tine, dar și o grămadă de deosebiri. Cînd te afli în țara ta, în orașul tău, ba, și mai mult de atît, la tine acasă, în universul al cărui zeu autointitulat ești, aproape totul e, întrucîtva, unilateral: lumea din jur seamănă, în mare măsură, cu tine. Oamenii de prin preajmă ți-i alegi asemănători, împărtășind oarecum aceleași valori și principii. Chiar și cei din cercurile concentrice mai îndepărtate îți sînt cumva familiari – dacă nu împărtășești ceva de-a dreptul cu ei, măcar îi cunoști într-o oarecare măsură, îi intuiești.

Cînd ieși din țară, însă, vezi, brusc, că nu mai ești zeul nimănui (în anumite momente, nici măcar al tău însuți). Faci parte dintr-o mare de oameni care, în principal, se mișcă de colo pînă colo, căutîndu-și cîte un scop. Senzația asta am avut-o, în mod acut, la Disneyland, cînd așteptam la cozile interminabile, de cîte o oră, chiar mai mult, pentru o senzație „extremă" de cîteva minute. Acolo am văzut oameni de toate mărimile și culorile, cu ochi drepți sau alungiți, înalți sau foarte mici, vorbind limbi familiare sau de neînțeles, atît de diferiți și atît de asemănători. Mai relevant tablou al globalizării ca ăsta nu am văzut și nu am trăit. Din cozile respective am înțeles că nu contează atît de mult deosebirile, că există un „ce" comun, un sîmbure de umanitate aproape aceeași la toți. Acolo am simțit, pentru prima dată, la propriu, că sînt un cetățean global.

Am retrăit aceeași senzație, e drept că într-un context mai puțin idilic, în aeroportul din Amsterdam, cînd, nu știu de ce, de data asta coada la depunerea bagajelor și la controale era imensă, interminabilă. Dacă nu am fi ajuns cu două ore și douăzeci de minute înainte de plecarea avionului, cu siguranță nu l-am fi prins. Coada era pe vreo cinci rînduri. Ce puteai face în timp ce așteptai, aparent cuminte, decît să-ți rulezi gîndurile și fantasmele și să-ți oprești, din cînd în cînd, privirea asupra semenilor tăi? În primul rînd, am observat că aproape nimeni nu-ți zîmbea sau nu-ți întorcea privirea, dacă i-o căutai. Cu excepția unei asiatice de vreo 70 de ani, cu care am schimbat un zîmbet lung și cald. Altfel, oamenii își duceau așteptarea cum puteau. Mulți dintre cei cu copii mici – și erau destui – le povesteau cîte ceva non-stop odraslelor, ca să-i facă să le treacă timpul mai repede și să uite unde se află. Îndrăgostiții își umpleau timpul cu giugiulelile lor. Cîte un cuplu mai copt, precum cel al domnului cu mustăți întoarse și al doamnei decente și atît, își mai aruncau cîte o privire complice. O doamnă asiatică și care, una peste alta, părea cu totul ștearsă, cu excepția ochelarilor cu ramă strălucitoare, avea ceva comun cu funcționarele de la ANAF. Vreo două negrese (doamne de culoare, afro-americane), deși erau mai planturoase, aveau, încă, *sex-appeal* în mișcările lor unduitoare și-n eleganța semiostentativă. Doi oameni de afaceri germani, uriași, în costumele lor standard impecabile, puneau țara la cale, pe un ton revoltat. Un tînăr singur și grăsuț se lupta cu automatele: nu reușea să pună bagajul pe latura pe care trebuia, nu izbutea să-i lipească eticheta.

Într-un scenariu gen Prison Break.

Automatele pentru diverse erau unii dintre „dușmanii" oamenilor din aeroport. Mărturisesc că, și pentru tine, relația cu aparatul de *check-in online* e o problemă. Întrebările, completarea datelor și toate cele nu se pot compara cu „elementul uman", cu care te mai poți sfătui, care se mai uită urît la tine, dar îți mai aruncă, din cînd în cînd, și cîte un zîmbet. E adevărat că și același „element uman", în aeroportul din Amsterdam, putea fi uneori la fel de stresant (sau mai stresant) decît aparatele: la controlul pașapoartelor, unui tînăr și blond olandez de la ghișeu i s-a pus pata pe pașaportul meu. E adevărat că e de tip mai vechi (retro sau vintage, aș putea zice), dar valabil pînă-n 2019. L-a dat la verificat, mi-a spus. Verificare ce a durat vreo 40 de minute. Timp în care, încetîncet, am simțit cum fierb tot mai puțin mocnit, pînă cînd am sărit în picioare și l-am întrebat pe băiatul de la verificări ce se întîmplă. Tot ce mi-a spus a fost să am răbdare. Ceea ce am și avut, pînă-n următorul moment în care l-am întrebat din nou ce are și mi-a zis că sînt nepoliticoasă. Deja fierbeam pe foc mare și, deși-mi imaginam cum o să putrezesc în închisoarea aeroportului, într-un scenariu gen *Prison Break*, nu mă puteam abține. Noroc că lucrurile s-au terminat în timp util și a apărut un alt „element uman" care mi-a explicat, omenește și răbdător, de ce mi l-a verificat.

Am putut să răspund un singur lucru: *„It makes sense"*. Și am plecat mulțumită, cu pașaportul meu vintage cu tot. Mulțumită că, în plină mulțime cel puțin aparent dezumanizată, am mai găsit și picături de umanitate.

■ ■ ■

Ioana NICOLAIE

Leipziger Buchmesse – o schiță

Contextul

„Leipzig citește“ este sloganul pe care-l vezi peste tot în luna martie în orașul în care se desfășoară al doilea cel mai important tîrg de carte din Germania. Aici începe primăvara, spun germanii, așa cum toamna prinde avînt la Frankfurt, la celălalt tîrg de carte, uriaș, cu sute de expozanți și cu hale nesfîrșite. Prin contrast, Leipziger Buchmesse e mai prietenos, mai cald cu vizitatorii lui, mai atașant. Poate de aceea mulți dintre ei revin în fiecare an și se bucură de tot spectacolul de care au parte. Dacă acum doi ani vizitau tîrgul 186.000 de oameni, anul acesta cifra a crescut cu nu mai puțin de 100.000 de vizitatori, ceea ce este evident un mare succes de imagine. Sîmbătă erau hale în care nu puteai pur și simplu pătrunde, iar la evenimentele cu autori notorii publicul stătea în picioare. Cît din toată efervescența aceasta are legătură cu scriitorii și cu noile apariții editoriale și cît se datorează unor campanii profesioniste de atragere în tîrg a publicului, mai ales a celui tînăr, rămîne, desigur, o întrebare. Vizitatorii plătesc un bilet de 15 euro și, spre deosebire de tîrgurile românești, la standuri nu găsesc cărți la un preț mai bun, din simplul motiv că nu sînt puse în vînzare. Dacă doresc să achiziționeze ceva intră în cele cîteva librării în care prețurile sînt, de obicei, fără nici un rabat. Și-atunci ce-i determină să plătească o taxă pentru a ajunge într-un loc foarte aglomerat unde nu au nici unul din avantajele obișnuite ale cumpărătorului de carte? Noutățile editoriale și evenimentele, acesta e răspunsul, oricît de ciudat ar părea. Unde poți vedea mai bine ce volume noi îți propune un editor pe care tu-l prețuiești, dacă nu la un festival al cărților? Unde te poți informa asupra fenomenului editorial internațional – Lituania a fost țara invitată –, dacă nu într-un loc în care vin 2400 de expozanți – adică o cifră record – din 43 de țări? Unde poți vedea autori pe care-i știi doar din cărțile lor dacă nu într-un spațiu în care aceștia sînt vedetele? Participă la discuții televizate sau la emisiuni de radio, performează lecturi sau iau parte la varii discuții pe teme culturale. 3300 de autori s-au aflat printre invitații ediției din acest an, iar numărul evenimentelor în care s-au implicat a fost de nu mai puțin de 3400. Prin urmare, Leipzig a devenit pentru cîteva zile un fel de bulă uriașă în care puteai găsi cele mai spectaculoase lansări, cei mai buni autori ai momentului, cele mai interesante evenimente, cei mai buni editori, deci, cu alte cuvinte, cei mai reprezentativi actanți culturali.

Poate de aceea mulți editori germani aleg Leipziger Buchmesse ca spațiu preferat pentru lansarea noutăților editoriale. Mai mult, de cîteva decenii, tot aici au loc festivitățile de decernare a celor două mari premii germane: Leipzig Book Fair Prize (se acordă pentru beletristică, dar și pentru non-ficțiune și traduceri și are o valoare de 15.000 de euro) și Leipzig Book Award for European Understanding, pe care acum doi ani l-a primit Mircea Cărtărescu. În acest an, prestigioasele distincții au mers către Natascha Wodin, o autoare născută în Germania în 1945 din părinți ruși, pentru volumul *Sie kan aus Mariupol*, și către Mathias Énard, un scriitor francez specialist în persană și arabă, pentru romanul *Compas*. Argumentul esențial în stabilirea cîștigătorul Premiului pentru Înțelegere Europeană a fost tema cărții, care are legătură cu drama situației actuale din Siria. „Romanele sale construiesc poduri între Europa și Orientul Mijlociu“, s-a spus, așadar, despre Mathias Énard.

România

România a participat la Leipziger Buchmesse cu nouăsprezece personalități culturale, scriitori, dar și traducători sau critici literari. Cum, în 2018, țara noastră va fi oaspetele de onoare al tîrgului, ediția din acest an s-a dorit o avanpremieră. Prin urmare, echipa de la Ministerul Culturii, coordonată de Luminița Corneanu și de Alex Popescu, a avut un proiect coerent, încercînd să așeze sub reflector șase scriitori mai puțin cunoscuți în străinătate. Pentru ca demersul să aibă ecou au cerut recomandări de la trei autori receptați superlativ în spațiul german, Gabriela Adameșteanu, Mircea Cărtărescu și Filip Florian. „Disco Titanic. *Junge Literatur aus Rumanien*“ a fost, așadar, alcătuit din trei evenimente cu public în spațiul special amenajat Forum Ost Sudost. Gabriela Adameșteanu i-a propus pe Radu Pavel Gheo și pe M. Dușescu, cărora a încercat să le facă portrete de autor cît mai complexe, insistînd nu doar asupra romanelor *Disco Titanic* și *Uranus Park*, din care s-au tradus fragmente într-un

catalog elegant și deosebit de util publicului german. Un demers asemănător l-a avut și Filip Florian cu invitații săi, Adina Rosetti și Dan Coman, cărora a dorit să le evidențieze originalitatea și diversitatea stilistică. De altfel, pasajele citite din romanul *Parohia* (Dan Coman) se aflau la granița dintre poezie și proză, limbajul fiind în același timp tăios și adînc muzical. Moderator a fost, în toate trei situațiile, Bogdan-Alexandru Stănescu, editor, jurnalist și scriitor, atent mereu să dinamizeze și, mai ales, să insoliteze discuția.

Sîmbătă, în ziua cea mai aglomerată, Mircea Cărtărescu i-a prezentat pe Simona Sora și T.O. Bobe, punctînd excelentele lor calități de prozatori și insistînd asupra a două volume-reper din literatura ultimelor decenii: *Hotel Universal* și *Cum mi-am petrecut vacanța de vară*. Intenția fiecărui „selecționer“ a fost așadar să-i convingă pe editorii germani că literatura română e vie, puternică și, mai ales, surprinzătoare. Chiar dacă aceste cărți nu vor fi traduse pînă în 2018 – editorii germani își stabilesc planul editorial cu cel puțin doi ani înainte –, se poate spera că nu peste mult timp vor ajunge totuși la cititorii germani.

Standul românesc a găzduit, pe de altă parte, mai multe evenimente cu public, de la lansări pînă la discuții pe teme culturale cum a fost cea despre noua literatură pentru copii. Pentru prima dată, Editura Arthur a propus un catalog profesionist, cu fragmente traduse în engleză din cîțiva autori foarte buni (Adina Popescu, Florin Bican etc.) și cu ilustrații cît se poate de atrăgătoare. În stand, de asemenea, au fost expuse cîteva volume foarte frumoase, ilustrate de artiști foarte buni (Cristiana Radu, Walter Riess, Mircea Pop, Anca Smărăndache, Bilyana Velikova etc.). Ministerul Culturii a avut în vedere și cîteva materiale profesioniste de promovare: cataloage bine făcute, pliante cu informații despre diverse edituri, despre autorii invitați, despre varii inițiative culturale.

În 2018, România este țară invitată la Leipziger Buchmesse

Oare avem traducători? Nu destui. Cu Ernest Wichner, care are de tradus spre două mii de pagini numai în următorii doi ani, nu poți pansa o rană care, în loc să se cicatrizeze, devine tot mai evidentă și mai greu de vindecat. Cu Georg Aescht, Ferdinand Leopold, Jan Cornelius și alți cîțiva traducători, foarte puțini, care au la rîndul lor proiecte în derulare și care fac enorm pentru cultura română nu avem cum să ne prezentăm peste nici douăsprezece luni, cînd ne vom afla într-un punct de vizibilitate maximă, nici măcar cu zece volume noi. Poate nici măcar cu cinci volume noi. De ce se întîmplă asta? Din multe motive, unele legate de lipsa gîndirii în perspectivă a instituțiilor noastre culturale care stau sub veșnicul blestem al mănăstirii Meșterului Manole. Nu e nimic mai ușor decît să dărîmi peste noapte tot ce-a fost înainte. Nu e nimic mai simplu decît să gîtui proiecte incredibil de bine gîndite, ca acela al „serei“ de traducători tineri de la Mogoșoaia de pe vremea singurului ICR cu adevărat profesionist, cel condus de H.-R. Patapievici, Tania Radu și Mircea Mihăieș.

Oare există edituri interesate de cărți românești? Foarte puține, multă vreme traducătorii au jucat și rolul de agent, bătînd la tot felul de uși care se deschideau rar și deosebit de greu. Editura Zolnay, austriacă, condusă de Herbert Ohrlinger, care a și participat la un eveniment la standul românesc, are cîțiva români în portofoliu (de la Mircea Cărtărescu la Liliana Corobca), însă nu poate compensa lipsa de interes a altor edituri. Meritorie este editura Pop Verlag, un proiect aproape sinucigaș al poetului Traian Pop Traian, originar din România, care a reușit să publice în ultimul deceniu o mulțime de traduceri din autori români. Anul acesta i-a prezentat pe Daniel Bănulescu, dar și pe Edith Ottschofski, născută în Banat și aflată la primul său roman.

Ar mai fi multe de spus legat de această ediție a Leipziger Buchmesse, despre spațiile excelent gîndite pentru cei mici – o hală întreagă, nr. 2, a propus numai evenimente pentru copii –, despre parcarea enormă, plină de autocare din care coborau elevii aduși să viziteze tîrgul și de la o sută de kilometri depărtare (căci nu poți avea cititori dacă nu-i modelezi, nu-i așa?), despre carnavalul permanent, un spectacol în sine, despre hala nr. 3, manga, în care toți tinerii erau costumați în cele mai bizare personaje, majoritatea inspirate din jocurile pe computer. Căci tîrgul din Leipzig își cîștigă și-n acest fel vizitatorii: dacă porți un costum nu mai trebuie să plătești taxa de intrare. E o idee, nu?

Ioana Nicolaie *este scriitoare. Cea mai recentă carte publicată este* Pelinul negru, *Editura Humanitas, 2017.*

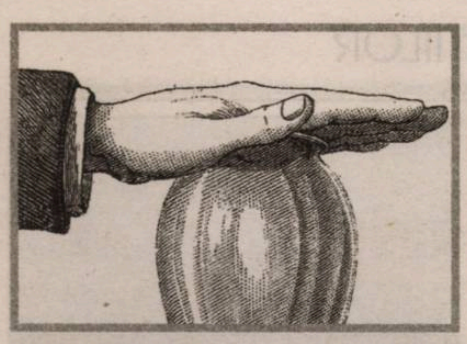

George BANU

scena lumii

Fotografia și moartea

Tadeusz Kantor avea geniul obiectelor plastice imaginare, dar și al obiectelor scenic utilizabile pe care le putem regăsi azi – însă inerte – în sălile muzeului ce îi e consacrat la Cracovia, Cricoteka. Și unul dintre aceste obiecte memorabile m-a fascinat de la prima sa apariție în celebrul *Wielopole, Wielopole*, spectacol ce reînvia memoriile de război, cel Mare, Primul, ale tînărului adolescent care-și petrecuse copilăria în comuna Wielopole, situată la confluența dintre Polonia, Ucraina și... Bucovina. Sat ce apare ca o figură emblematică a concordanței de atunci între culturi și religii. Kantor restituie, la început de spectacol, fotografia de nuntă a tatălui și a mamei sale, fixați într-o postură stereotipată, adoptată în toate studiourile din epocă. Fotografie standard a doi protagoniști imobili, căsătoriți sub ochiul aparatului. Apoi, doar cîteva scene mai tîrziu, intervine obiectul dublu inventat de Kantor: o mitralieră îngemănată cu un aparat de fotografiat. Obiect hibrid, aparținînd unui univers de artist. Un personaj incert sexual – bărbat, femeie? – îl manipulează violent, împușcînd și fotografiind simultan. Kantor asociază metaforic fotografia și moartea. Și ele, flagrant, își afirmă înrudirea căci aici – asimilare revelatoare! – a fotografia e sinonim cu a mitralia (de altfel, ironic, termenul va reveni mai tîrziu, cînd reporterii mercenari, *paparazzi*, pîndesc vedetele mediatice pentru a le „mitralia“ fotografic).

Cuvintele parcă îmi veneau de undeva, de departe...

Roland Barthes își va pierde mama, ceea ce îi va perturba complet existența, dar, în numele dorinței de a-i rămîne apropiat, el va scrie unul din cele mai frumoase eseuri, ultimul, de altfel, un eseu testamentar, *La Chambre claire*. Pentru a revizita trecutul, Barthes inversează termenul de *„chambre obscure“*, ce definește tradițional aparatul fotografic, în *„chambre claire“*, acordîndu-i dreptul la lumină, la claritatea de care de obicei e disociat. Fotografia, din nou, se situează în intimitatea morții, dar nu pentru a o produce, ca la Kantor, ci pentru a o contrazice, a-i atenua impactul. Barthes, ca un „antimodern“ asumat, se va opune „spontaneității“, considerată ca regim propice captării identității subiectului, pentru a considera că esența fotografiei se revelează în condițiile „pozei“ statice, crispate și definitiv fixate a personajelor. Ele apar astfel nu ca fugitive fulgurații, ci ca peceți pentru eternitate, efigii ale ființelor defuncte. Ele basculează dincolo de prezent, în domeniul clipei suspendate, al vieții imobilizate. Fotografia și moartea, din altă perspectivă, e drept, își reconfirmă înrudirea.

Cîțiva ani mai devreme descoperean, în condiții rocambolești, la Institutul Italian din București, *Blow-up,* filmul lui Antonioni, regizorul modernității pe care îl voi întîlni la Paris și căruia, entuziast, îi voi mărturisi șocul produs de capodopera sa. Nu părea indiferent, îmi surîdea ascultîndu-mă vorbind pe terasa hotelului Pont Royal. Cuvintele parcă îmi veneau de undeva, de departe... Din nou, și la Antonioni, fotografia intervine ca o practică în conivență cu moartea... moarte ascunsă, crimă disimulată într-un boschet pe care fotograful o descoperă în mod accidental. Ceea ce ochiul n-a văzut, aparatul a surprins și, grație unor developări succesive, obsesive, asasinatul din parc va fi revelat. *Camera obscură* captează moartea nu deliberat, ci printr-un hazard: ea privește lumea fără distincție, dar apoi înregistrările trebuie descifrate. Citite, interpretate de o privire vigilentă. Cîte filme polițiste nu fac din accidentul impregnat pe hîrtia fotografică soluția enigmei ce altfel ar fi rămas nerezolvată! *Blow-up* – o altă variantă a relației dintre fotografie și moarte.

Azi totul se fotografiază pentru ca turistul să-și poată constitui un carnet de amintiri, dar și din teama suscitată de carențele memoriei: cînd ne temem de uitare, fotografiem. Mereu, oriunde, oricînd. Dar sub inflația de imagini se insinuează cancerigen amenințarea dispariției: le pierdem, le rătăcim, se șterg. Fotografia de masă nu e decît un paliativ înșelător al prezentului, al instantaneității devenite regim existențial generalizat, pe scurt, al duratei fugitive, doar iluzoriu conservată pe ecrane translucide. În schimb, *arta* fotografiei s-a impus în spațiul cultural și protagoniștii ei beneficiază de o reputație nu doar necunoscută, ci și imprevizibilă acum cîteva decenii: ei au devenit cronicarii timpurilor moderne. Ai orașelor și ai corpurilor, ai nopților și ai ruinelor. Ceea ce pictura a abandonat, fotografia a preluat. Ea furnizează datele unei antropologii a prezentului. Cu geniu, pasiune sau trivialitate. Marii fotografi nu sînt niște indiferenți. Realul îi captivează și ei îi restituie artistic avatarurile.

Picasso, **Portret al lui Olga,** *1921*

Cînd sînt extreme, ele sfîrșesc prin a revela esența unei ființe.

Acestei vocații aproape generalizate îi răspunde polemic un film recent semnat de Kurosawa – nu maestrul japonez al tinereții mele, ci un omonim a cărui înrudire cu el o ignor – *Le secret de la chambre noire. Secretul camerei negre* reînscrie fotografia în relația sa cu moartea, registru originar, surprins de Kantor, dar și cu iubirea, exaltat de Barthes. Fotografia poate revela adevăruri dincolo de doliu...

Acum mult timp, m-au fascinat fotografiile unui artist azi uitat ce erau traversate de o umbră pasageră, de o pîlpîire luminoasă ce sugerau prezența fantomală surprinsă de cameră. Fotografii enigmatice care se sustrăgeau autorității realului considerat ca domeniu exclusiv al acestei arte recente. În filmul lui Kurosawa, și el preocupat de fantome, un fotograf, de mult celebru, s-a retras din universul modei și al succesului pentru a se consacra unei căutări alchimice: sufletul ascuns al personajelor prezervate pe hîrtie, grație camerei, pornind de la vechi imagini nostalgice. El reconstituie un gigantic aparat arhaic și imobilizează drastic personajele grație unui sistem ce pare inspirat de tehnicile medievale de tortură. Doar astfel, afirmă el, expunerea căreia îi sînt necesare durate nemăsurate – pînă la o oră! – se va efectua corect, căci corpul nu se poate mișca, rămîne fixat pentru a elibera fantoma căutată patetic de fotograf. Regăsim astfel, în mod exacerbat, firește, elogiul „pozei“, ca esență a fotografiei, formulat de Barthes. Doar astfel „secretul“ iese la lumină.

Fotografia și moartea... *La jeune fille et la mort,* pentru a relua celebrul titlu al lui Schubert, aceasta-i asimilarea ce îl animă pe fotograful posedat ce le asociază și sfîrșește prin a suscita apariția stranie a fantomei. Nu este însă fantoma femeii iubite, ci a femeii răzbunătoare care, ca într-un splendid *nô,* revine pentru a-și sancționa amantul torționar. Kurosawa se inspiră aici din universul japonez frecvent traversat de fantome. Dar, pe de altă parte, o tînără fată dispare și, versiune contrarie, ea se constituie în fantoma angelică, neintimidantă, fantoma de convietuire amoroasă. Discipolul maestrului care, derutat, s-a sinucis va face aceeași tentativă de captare a fantomei. Fotografia se prezintă ca explorare obsesivă a aparențelor pentru ajunge la centrul ascuns și ferit al ființei, centru de dincolo de moarte. Ființă a cărei reîntoarcere o poate, miraculos, provoca.

Privind *Secretul camerei obscure,* mi-am amintit de fotografiile crispate și „teatrale“ ale lui Sarah Bernhardt – imobilizată și ea în lungi ședințe de poză – și de cele destinse, libere, fluide ale lui Cehov, supus acelorași constrîngeri tehnice proprii epocii. Fotografia și moartea, fotografia și clipa – iată cele două opțiuni. Cînd sînt extreme, ele sfîrșesc prin a revela esența unei ființe.

Soția mea a pierdut în metrou o pungă cu fotografii vechi și s-a reîntors acasă în lacrimi. Dar eu am înțeles: ea, care trăiește în intimitatea fantomelor, s-a eliberat, inconștient, de morții ei și de fotografiile lor.

George Banu *este eseist și critic de teatru. Cea mai recentă carte publicată este* Parisul personal. Familia din Rivoli 18, *Editura Nemira.*

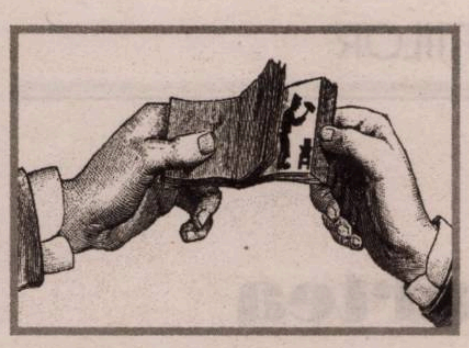

Marius CHIVU

feed**book**

Cristalele copilăriei

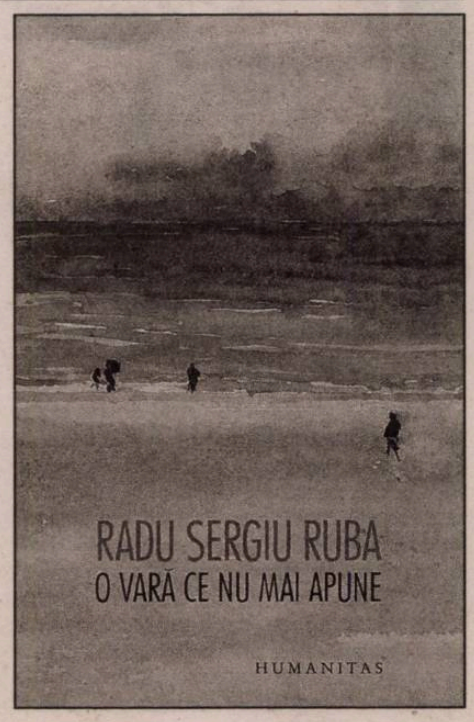

● **Radu Sergiu Ruba, *O vară ce nu mai apune*, Editura Humanitas, 2014.**

O vară ce nu mai apune este, poate, cea mai mare surpriză literară pe care v-ați putea-o face dacă, așa cum mi s-a întîmplat mie, n-ați apucat să citiți cartea la apariția ei în urmă cu trei ani. Radu Sergiu Ruba a publicat cîte puțin din toate: poezie, proză scurtă și roman, eseuri și interviuri cu scriitori străini, a și tradus cîteva cărți sau a editat antologii (precum *Constelația Homer – O antologie a scriitorilor nevăzători din România*, recent ajunsă la a doua ediție la Tipo Moldova). În tot ce a scris Radu Sergiu Ruba se văd o inteligență ieșită din comun, o cultură solidă, de modă veche, precum și un talent stilistic remarcabil. S-ar putea spune că e un scriitor complet, cum puțini sînt astăzi, iar această carte autobiografică, aparent neplănuită, însumează toate calitățile scrisului său.

„Am ajuns la această mărturie pe un drum lung, întîrziat de ezitări, de ocolișuri, de escale cu sau fără voie, de lunecări în capcane, de ieșiri anevoioase de acolo, de reveniri spre țintă din alte unghiuri, de lene și de teamă. Am mai spus-o, cu abținere de la detalii însă: vederea, cîtă a fost, mi-am pierdut-o pe la unsprezece ani… Omul poate să-și piardă vederea, dar nu și memoria vizibilului, funcția ochiului poate să dispară, însă nicidecum amintirea lumii arate cu privirea. În spatele pleoapelor, învie lumea ca reprezentare. Nu o văd, dar mi-o filmez spontan, mi-o reprezint pornind de la profilurile ei reale. Cel puțin la început, nu adaug nimic din propria-mi imaginație“, spune Radu Sergiu Ruba în „Cuvîntul înainte“, ajutîndu-ne să înțelegem cartea și ca pe o aventură a căutării lumii imprimate în privirea pierdută. *(Vezi și fragmentul de mai jos.)* Copilăria marchează aici hotarul amintirii („nu există Paradis în absența luminii“), iar această carte autobiografică trece rareori în adolescența și în maturitatea naratorului a cărui privire, deopotrivă melancolică și plină de viață, învie locurile și personajele (locurile devin ele însele personaje în amintire) întîlnite pînă la unsprezece ani în pitoreasca țara șvabă a Sătmarului.

Sînt anii ’60 și Radu Sergiu Ruba surprinde foarte bine atmosfera rurală încărcată politic din cauza Partidului care, abia scăpat de problema partizanilor, încearcă să-și impună autoritatea, inclusiv prin figura tatălui ajuns primar, în fosta regiune austro-ungară, deci multiconfesională și multilingvă. De altfel, istoria este cadrul tuturor poveștilor din carte, iar complicata istorie a Ardealului de la jumătatea secolului trecut, cu accentele antisemite horthyste, apoi și cu abuzurile regimului stalinist, este bine ilustrată de poveștile comunității, în special de destinul „jidovului rătăcitor Weisz“ sau al „legionarului haiducit Blidaru“.

Dar adevăratele personaje ale acestor istorii autobiografice sînt străbunicii Floarea (cea supranumită Floarea Nordului, adevărata povestitoare a familiei) și Gheorghe Pomean, ale căror povești de viață, ascultate de copilul în vîrstă de 6-9 ani depănate seara în casă, ocupă cele mai multe pagini din carte și pe bună dreptate, căci sînt de-a dreptul fabuloase. Între fuga de-acasă a străbunicii adolescente, traversînd oceanul în America, în căutarea soțului plecat acolo să muncească cu mult înainte de Primul Război Mondial, și deportarea străbunicului ajuns factor poștal în Siberia după al Doilea Război Mondial, între aceste două episoade se întind o mie și una de povești de viață, povești de imigrație, lagăr și război, inclusiv un miracol religios, toate absolut fascinante, deopotrivă dramatice, misterioase, emoționante și pline de umor. (Străbunicii „trăiseră spulberarea a două împărății și întregirea unui regat; trecuseră peste ei cinci stăpîniri lumești, le supraviețuiseră, aveau să îndure încă două…“) Rareori am citit cărți autobiografice atît de spectaculoase, ale căror capitole pline de aventuri să se desfășoare cu adevărat după logica romanului.

Episodul din tinerețea autorului al scurtei relații cu o fată cunoscută în copilărie este printre puținele treceri ale hotarului temporal al amintirilor și ajută la înțelegerea „vitalității memoriei vizuale“ a autorului, o calitate deopotrivă descriptivă și poetică reflectată în scrisul lui Radu Sergiu Ruba cu asupra de măsură. De asemenea, cîteva pagini eseistice abordează și alte teme, precum cea a visării, spre exemplu, extrem de interesantă („nevăzătorii congenitali visează iluzia spațiului deschis“), sau a tehnicilor scrisului („vocea electronică a calculatorului vede textul și-l preschimbă în cuvinte la fel cum mama Floare a prefăcut lumea văzută și închipuită de ea în vorbe și în poveste“). De altfel, finalul cărții vine, în mod simbolic, odată cu moartea acestei fabuloase femei înainte ca strănepotul ei să-și piardă vederea și care, mai tîrziu, tocmai el avea să-i scrie povestea.

Radu Sergiu Ruba este un povestitor grozav și un stilist desăvîrșit; *O vară ce nu mai apune* ridică foarte sus standardul cărților autobiografice.

Sîmbătă, 8 aprilie, de la ora 14, îl puteți asculta pe Radu Sergiu Ruba în emisiunea All You Can Read *de la Radio Seven (103,4 FM sau online la www.7radio.ro).*

aproape de carte

Radu Sergiu RUBA

O vară ce nu mai apune

(fragment)

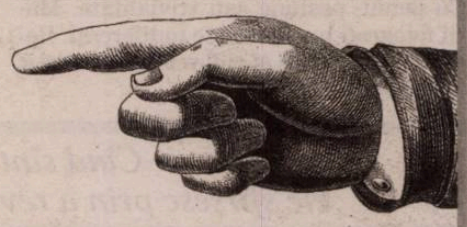

Ce-ar fi dacă o inteligență de sus mi-ar cerceta creierul? O inteligență de pe Syrius. De ce tocmai Syrius? Pentru că ascensiunea lui pe cer dă semnul revărsării Nilului. Se și credea de fapt că steaua atrage spre sine apele ce ies astfel din albie și dau să se înalțe. De groaza distanței, nu apucă decît să se reverse. Picătura asta de lumină poate fi cauza belșugului. Vine așadar o rațiune de pe Syrius, așa, ca o rază ce dezlănțuie Nilul, mă ia de bărbie și mi se uită înăuntrul testei. Nu o interesează materia, masa cerebrală. E o inteligență de sus, prin urmare, o ia în amonte pe firul gîndurilor, al imaginilor împletite una într-alta pînă la capăt, în spate, sub occipital, pe cîmpul vizual.

Bunul meu prieten, regretatul, de neuitatul poet Cristian Popescu, declama că visul zace înăuntrul craniului ca un cristal, iar pentru a-l citi trebuie să-l scoți de acolo. La fel și înțelepciunea syriotă: va constata mai întîi că, pe cîmpurile cerebrale 17, 18 și 19 ale lui Ruby, ale mele adică, e o dezordine de cristale ce refuză să se înlănțuie, dau îndărăt de la legarea lor într-o structură. Dar cleștarele sînt acolo și închid în ele crîmpeie de lume. Privelești care au fost și nu mai sînt, însă de care el leagă anumite identități. Peisajele nu sînt tocmai cele de altădată, s-au alterat cu timpul, au căpătat patine și scînteieri proprii de la regimul lor recluzionar, alimentat numai de intensitatea amintirii, nu de contactul cu modelul. Lanțurile de cristale rupte, împrăștiate, așchiile, pulberile, lăcrămările lor rănite, oglindind un cer de demult, conțin nu tocmai culori, ci emit nuanțe și penumbre cromatice care nu mai există sub soare, s-au format în fața locului prin amestecuri endogene haotice, în absența luminii. Dar imaginile despre care Ruby vorbește pot fi recunoscute pînă la urmă, iar dacă nu recunoscute, măcar reconstituite.

El afirmă, iar eu confirm că am întîlnit lumina acestei lumi doar prin vreo cinci sate din ținutul Sătmarului. Syrioții ar putea observa, cercetînd cristalele din capul meu, că de Rătești e legată culoarea verde, iar de Pișcari cea galbenă. E satul părinților mei care mă trimiteau aici vara la cele două perechi de bunici. Ajungeam uneori și iarna la ei în sania trasă de cai, bine ascuns sub dune pufoase, cu cărămizi încălzite la picioare. Cocișul mîna cu băgare de seamă prin Pădurea Cerhatului. Luneca o vreme încet. În sanie se tăcea mîlc de frica lupilor…

PUBLICITATE

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Rafturi de sticlă

La început, în copilărie, era o veche cofetărie așezată oarecum oblic în piață și care semăna vag cu un vas ancorat în centrul micului oraș de cîmpie. Mergeam acolo pentru mini-recuzita bucuriei la îndemînă în acele vremuri: prăjiturile „Carpați“, în celebra lor formă de triunghi, însoțite invariabil de paharul de suc gălbui, vag acidulat. Anii au trecut, clădirea cofetăriei a fost demolată și lîngă acel loc a apărut, în ultimii ani ai comunismului, o nouă clădire. La o primă vedere nu mai semăna cu nimic care să miște în vreun fel semnificativ imaginația. Părea doar un căsoi, un hambar de ciment.

Imediat după căderea regimului comunist, clădirea a fost transformată într-un centru cultural, „Ionel Perlea“, un fel de mini-mall cultural înainte să se breveteze termenul și *glossy*-ul său. La parter erau cîteva săli de expoziție, la etajul întîi o librărie și o cafenea, un spațiu pentru spectacole (țin minte că, în anii liceului, acolo se organiza un festival de lieduri), iar la ultimul etaj se mutase librăria județeană „Ștefan Bănulescu“. Pentru mine și prietenii mei, locul însemna în primul rînd librăria Humanitas, de la primul etaj. Nu semăna cu nici o altă librărie din Slobozia. Pentru că, da, în acei ani de după căderea regimului comunist, în orășelul din Bărăgan mai erau alte cîteva librării.

Imediat ce urcai scările în spirală care duceau la etaj, pe partea dreaptă, într-un spațiu separat de hol prin cîteva geamuri mari, se afla mica librărie cu rafturile ei din sticlă pe care erau așezate, aerisit, cărțile. Atunci cînd mergeam eu mai des, prin anii '94-'95, cărțile începuseră să aibă o identitate editorială, să aibă culoare, hîrtia să fie de mai bună calitate. Îmi plăcea să văd seriile de autor identificate după o singură culoare: Cioran în albastru, Ionescu în verde, Blaga în galben, Eliade în roșu sau mov. Căutam, alături de prietenii cu care eram, titlurile noi în frenezia inocentă pe care numai acea vîrstă o are și ne bucuram de ele cu aceeași intensitate cu care vedeam o nouă traducere la RAO sau la Univers în vechile librării înghesuite ale orașului. La această bucurie se mai adăuga, însă, ceva. Ne mira mai ales spațiul acela deschis, transparent, în care cărțile stăteau la îndemînă, „gata“ – așa cum zicea Antoaneta Tănăsescu, profesoara mea din facultate, într-o frumoasă evocare a librăriei Kretzulescu – „să le cunoști personal“, să le deschizi, să le simți mirosul și textura. Și după aceea, să mergi la cafeneaua de alături și să discuți despre noua apariție cu o prietenă ori să citești, pur și simplu, din cartea cumpărată. Ne plăcea delicatețea librarilor, faptul că zîmbeau. Pe unii îi cunoșteam, erau cu cîțiva ani mai mari ca noi. Erau dintr-o specie nouă, dezinvolți, neatinși de spiritul taciturn și blazat al „halatului albastru“ de librar la stat. Erau librarii care citeau cărțile pe care le vindeau, care puteau recomanda o ultimă apariție cu multă seriozitate. Cît de mult însemna pentru liceenii de atunci acea formă de prezență elegantă! Oricît de exersat mi-ar fi astăzi ochiul de adult în istoria destul de confuză a acelor ani, nu am cum să nu-mi aduc aminte de punctul luminos pe care mica librărie îl reprezenta în oraș. Așa cum – sînt sigur pentru că știu din povestirile prietenilor mei care au copilărit în acei ani – și alte librării din alte orașe mici s-au așezat atunci pe o hartă, transparentă și inocentă, a bucuriei de a citi. Era ceva foarte reconfortant să știi că, aproape concomitent cu apariția lor în Capitală sau în marile centre culturale, găseai și în oraș o ultimă apariție editorială. Era o formă de accesibilitate la corpul vizibil al cărților, cu ritualul minim, dar elegant, de a le vedea așezate pe rafturile din sticlă pe care distanța de un *click* internautic în care trăim astăzi nu o prea poate suplini.

Piața în care era librăria și-a schimbat de atunci de nenumărate ori înfățișarea. A găzduit un mini-parc, o fîntînă, coșuri de baschet. De cîțiva ani buni e un șantier al unei aproape – dat fiind traficul local – suprarealiste parcări subterane. Mă întreb însă pentru cîți dintre elevii orașului mai poate spune o poveste așa cum o carte, așezată pe un raft transparent sau nu, poate să o facă. Acolo sau în orice alt oraș mic în care nu mai există, deja de mult timp, vreo librărie.

PUBLICITATE

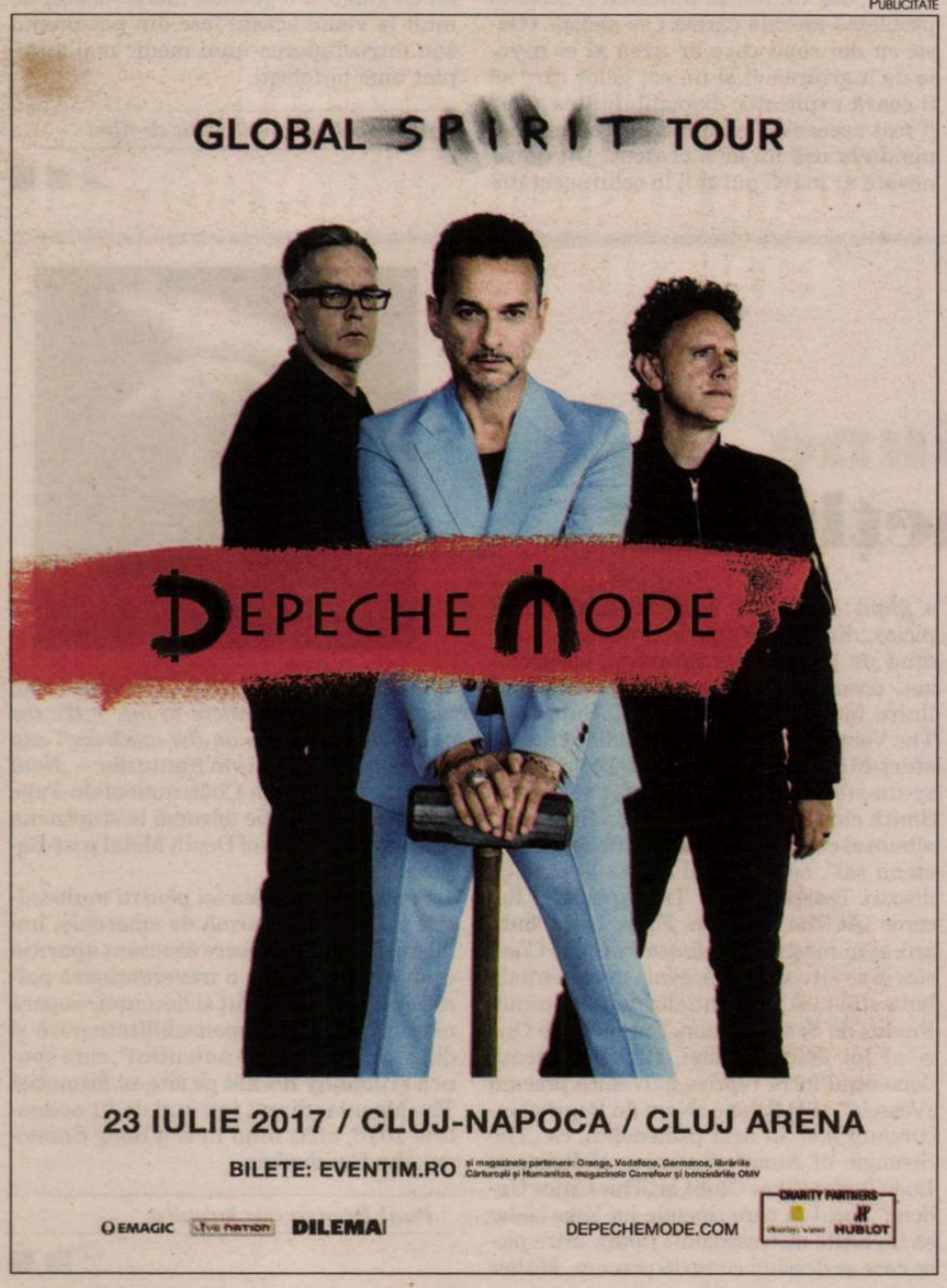

PUBLICITATE

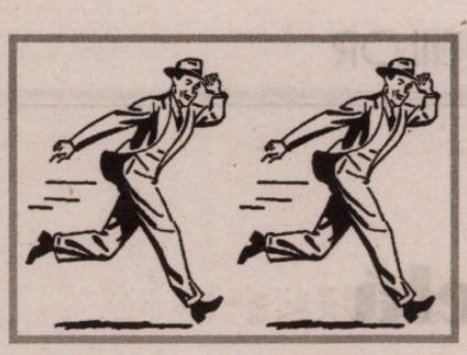

Ancuța PROCA

dilematograf

Notă despre realismul fraților Dardenne

● ***La fille inconnue / Fata necunoscută* (Franța-Belgia, 2016), de Jean-Pierre Dardenne, Luc Dardenne.**

În cronica de săptămîna trecută am amintit cîteva dintre trăsăturile realiste ale noului film al fraților Dardenne, *La fille inconnue,* care fac din schema de *mystery* clasic a filmului o construcție mai puțin rigidă, în special prin felul în care înfățișează relațiile dintre doctorița-protagonistă și pacienții pe care îi tratează în decursul investigației desfășurate pe cont propriu a unei crime. Din această perspectivă realistă a filmului, aș vrea să discut un aspect care mi se pare încă mai important: faptul că problema principală pe care o dramatizează cei doi regizori, spre care arată cu degetul, este cea a actului medical. Intriga pe care se construiește *La fille inconnue* descrie o doctoriță bine pregătită (diagnosticele pe care le pune se dovedesc de fiecare dată corecte, modul în care împlinește actul medical e exemplar, cu deosebită empatie față de suferințele pacienților), căreia i se întîmplă să nu răspundă la apelul unui pacient. Filmul nu trasează o linie directă între calitatea de pacient a tinerei fete care e găsită moartă (care nu venise acolo pentru a se trata, ci mai generic, pentru a cere ajutor, încercînd să scape de un agresor) și cea de doctor a celeilalte (cele două femei nu ajung să se întîlnească vreodată ca medic și pacient; doctorița vede, la poliție, alături de noi, imaginea fetei din înregistrările videofonului). Evenimentele din jurul morții tinerei fete și procedurile procesului medical pe care le pune în practică tînăra doctoriță față de pacienți (tratează o rană, pune diagnosticul unei bronșite etc.) nu se intersectează, dar se reflectă unul în altul. Faptul că putem vorbi despre o paralelă e întărit de vizitele medicale la care se întîmplă mereu ca doctorița să vorbească *și* despre urmele crimei, întrebîndu-și pacienții ce știu despre asta, *și* despre bolile lor. Cred, deci, că trasarea unei paralele între crima la care nu a intervenit și activitatea sa de medic nu e departe de construcția filmului, iar dacă admitem că această paralelă poate fi făcută, filmul fraților Dardenne e și o ilustrare a eșecului actului medical.

Problema care, din perspectiva realismului filmului, îl face să aparțină, în această logică, mai degrabă unui realism minor e aceea că această investigație asupra eșecului medical (de ce, cu toată competența doctoriței, unul dintre pacienții săi va trebui să moară, nu va putea fi ajutat?) rămîne la nivelul constatării limitate a unui eșec moral. Dacă doctorița e, din punct de vedere profesional, absolvită (cînd fata necunoscută sunase la ușă, ea era în afara orelor de program, iar în relația cu ceilalți pacienți nu vedem probleme de eficiență, ci din contra, activitatea ei e privită bine, răsplătită), problema filmului ține de bunăvoința/lipsa de bunăvoință a acesteia. Ea pornește în investigația crimei sub imboldul unui motiv narativ clasic: o greșeală provocată de neatenție, poate și de vanitate, pe care, pe parcursul filmului, o îndreaptă, alături de alte reflexii ale greșelii pe care și le impută (de pildă, faptul că ar fi determinat, fără să vrea, renunțarea studentului ei la Facultatea de Medicină). Dacă la început se poartă urît cu studentul pe care îl dăscălește, ulterior îi acordă tot sprijinul ei pentru a se întoarce la școală, ajungînd să îl caute, pentru a-l convinge, chiar și la casa părinților lui din alt oraș. Dacă pînă atunci își menținea ferm timpul său din afara programului pentru sine, după incident se mută cu totul în cămărița de deasupra cabinetului, devenind disponibilă non-stop. La postul de la cabinetul privat, unde fusese deja primită, renunță, deși ar fi cîștigat mai mulți bani. Odată conștientizată greșeala, drumul doctoriței e drept, fără alte căderi. Faptul că filmul nu arată că personajul ar avea și o viață personală (familie, prieteni, *hobby*-uri) accentuează implicarea ei dezinteresată, dar limitează puternic și această problemă morală căreia i se dedică. (Oare, cu doi copii care ar avea și ei nevoie de îngrijirea ei și un soț gelos care să îi ceară explicații, disponibilitatea ei ar fi fost aceeași? Probabilitatea să nu răspundă la ușă nu ar fi crescut? Cît de vinovată ar mai fi putut fi în ochii spectatorului?) Renunțarea protagonistei la postul din sistemul medical privat e pusă și ea pe seama moralității. Însă filmul nu investighează defel eșecul medical dincolo de această dilemă morală, nu își pune problema, de pildă, a faptului că bunăvoința nu rezolvă problema de la care pornise. Scoaterea explicită din contextul instituțional al mediului medical al protagonistei (care nu poartă halat, ci o haină cu glugă și o geantă, merge destul de mult la vizite acasă) face din personajul său întruchiparea unui medic mai apropiat unei mitologii.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

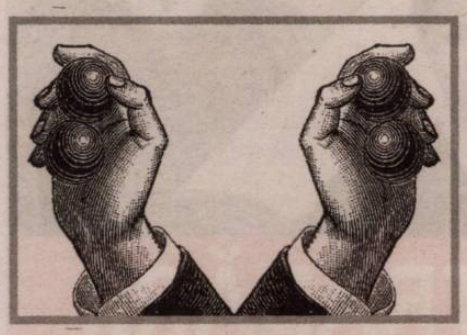

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Ficțiune și (re)acțiune

● **The Moonlandingz, *Interplanetary Class Classics*, Transgressive Records, 2017.**

„Fără nici o urmă de smerenie, îmi face o deosebită plăcere să anunț apariția unui album epocal, o ireverențioasă palmă dată bunului-simț și decenței, o operă născută dintr-o iresponsabilitate pură și dintr-o autoadorație autentică. Consider că acest album e fundat pe doi piloni inamovibili, mizantropia și narcisismul, fiind de neclătinat în dualitatea sa ireproșabilă. De azi înainte nu va mai putea fi vorba, desigur, de muzică pop, pentru că în urma acestui Big Bang cultural toate celelalte eforturi din acest domeniu vor părea ceea ce au fost întotdeauna – niște bâltoace puturoase de conștiință." Semnat: J. Rocket.

Ca să ne reîntîlnim cu Rocket, adică Johnny Rocket, ar trebui să derulăm timpul înapoi cu doi ani, în momentul cînd un trio din Sheffield, format din Maxine Peak, Adrian Flanagan, Dean Honer și numit The Eccentronic Research Council, plasat în aria *hauntologică* a pop-ului psihedelic, își lansa cel de-al patrulea album, unul conceptual, *Johnny Rocket, Narcissist & Music Machine... I'm Your Biggest Fan*. De acolo, din catacombele *avant-proto-electronica*, ieșea omul nostru din Cambodgia, laolaltă cu o formație fictivă și un oraș pe măsură, Valhalla Dale, plasat undeva în sudul regiunii Yorkshire. Un *musical* în toată regula, *Johnny Rocket, Narcissist & Music Machine... I'm Your Biggest Fan* ajungea să propulseze dincolo de ficțiune acea formație: The Moonlandingz, „un grup de *synth krautabilly* cosmic, făcînd *fuzzy pop* în maniera lui Joe Meek", format din doi dintre componenții The Eccentronic Research Council, Flanagan și Honer, și doi membri ai trupei londoneze Fat White Family, Lias Saoudi – cel care îl „joacă" pe *frontman*-ul Johnny Rocket – și Saul Adamczewski.

Trei EP-uri, două manufacturate în 2015 *(The Moonlandingz* și *Expanded)* și unul în 2016 *(Blak Hanz),* defineau *sound*-ul trupei din Valhalla Dale: *camp + glam + psych + motorik*, narcotic, lipicios, din cale-afară de amuzant, posedînd un grăunte de futurism, electronizat, posesor de pompozitate letală, întîlnire între Kraftwerk, Neu!, Suicide și The Velvet Underground, mediată de unsfert-Marc-Bolan-un-sfert-Bryan-Ferry-un-sfert-Nick-Cave-un-sfert-Mark-E-Smith cînd ridicol(i), cînd genial(i). Primul album al cvartetului „Johnny Rocket și prietenii săi", apărut anul acesta la casa de discuri independentă Transgressive Records (At The Drive-In, Foals, Neon Indian), se numește *Interplanetary Class Classics* și se situează în aceeași providențială bulă stilistică referențializabilă la infinit. Produs de Sean Lennon, fiul lui Yoko Ono și al lui John Lennon, *ICC* balansează dementul între reprize galvanice precum „Vessels", „I.D.S." sau „Neuf du Pape" și incursiuni *noir* în aria psihedelică, ca „The Strangle of Anna", *featuring*-ul Rebeccăi Lucy Taylor (Slow Club), și „This Cities Undone", locul în care țipetele lui Yoko se lasă înghițite de o cacofonie *funky,* între piese care se deschid cu texte precum *„Matter matter everywhere / Only one thing matter matter / Matters to me, / It's the matter that matters on the mattress!"* sau poartă numele unui vin franțuzesc – „Neuf du Pape" vine de la Châteauneuf-du-Pape –, deși sînt o reacție adversă la stupizenia discursului Eagles of Death Metal post-Bataclan.

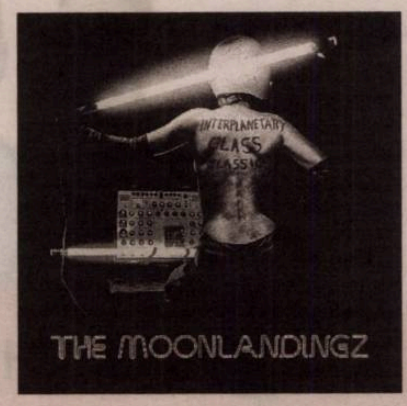

Pentru toate astea (și pentru multe altele), „fără nici o urmă de smerenie, îmi face o deosebită plăcere să anunț apariția unui album epocal, o ireverențioasă palmă dată bunului-simț și decenței, o operă născută dintr-o iresponsabilitate pură și dintr-o autoadorație autentică", cum spunea și Johnny Rocket pe site-ul formației The Moonlandingz, într-o zi de 21 noiembrie 2016, aflat fiind în Koj Rong Samloem, din Cambodgia.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

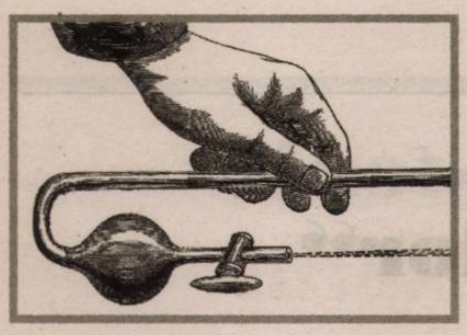

Oana STOICA

rosencrantz & co

Vorbește-mi, n-o să te ascult

● *Double Bind*, un spectacol de Kincses Réka și Alina Nelega. Cu: Claudiu Banciu, Barabási Tivadar, Bartha László Zsolt, Berekméri Katalin, Andrei Chiran, Csíki Szabolcs, Cristian Iorga, Laura Mihalache, Pál Emöke, Monica Ristea, Elena Purea. Teatrul Național Tîrgu Mureș, Compania „Liviu Rebreanu".

Cu o populație jumătate română, jumătate maghiară, Tîrgu Mureș este un oraș marcat de compoziția etnică. Primul conflict interetnic postrevoluționar a avut loc aici, pe 20 martie 1990, și a rămas pînă acum cel mai violent moment de după căderea regimului comunist: cinci morți și mulți răniți. Ce a fost înainte, asta știu numai cei care au trăit acolo. Ce a urmat acestui conflict – fără să se poată spune cu certitudine că este (exclusiv) consecința lui – se poate vedea pînă astăzi: un oraș în care cele două comunități trăiesc alături, nu și împreună. Distanțarea se înregistrează la toate nivelurile și poate fi remarcată în viața de zi cu zi. Chiar transformarea instituției teatrale locale într-un conglomerat singular în România, cu două companii autonome, română și maghiară, sub aceeași umbrelă (celelalte teatre cu secții în două limbi s-au divizat complet după 1989) este expresia acestei situații unice, a separării neterminate, a conviețuirii paralele (sintagmă de un absurd perfect logic în cazul de față). Privită de la distanță, viața „comună" a orașului pare împăcată cu sine, fără tensiuni vizibile.

Au fost mai multe – dar nu prea multe – încercări de investigare performativă a relațiilor româno-maghiare din Tîrgu Mureș. Unele au făcut subiectul vizibil la nivel național, precum spectacolul Gianinei Cărbunariu de la Studio Yorick, *20/20* (2009), care se concentra asupra conflictului din martie 1990 și a contextului acestuia, *Beznă de mină* de Csaba Székely, regia Aba Sebestyén, Compania „Tompa Miklós", axat pe conviețuirea românilor cu maghiarii, privită prin prisma retoricii naționalismului radical, și *MaRó*, de același Csaba Székely, regia Andi Gherghe, de la Studio Yorick, care tratează într-un registru comic-absurd relațiile cotidiene dintre cele două comunități. Concluziile rezultate sînt două: individual, românii și maghiarii au relații bune, pe care politica le strică la nivel de comunitate; „ignorarea" reciprocă este cea mai bună metodă de a „conviețui". Desigur, așa nu se rezolvă nici disputa istorică, nici crizele periodice, dar se poate trăi. Și totuși, nevoia de a scormoni în suferința istorică, de a înțelege – dacă nu de a alina – durerea, frustrarea, teama celuilalt există și pare a fi tot mai conștientizată de artiști.

Contactul cu străinii din afara țării duce la poziționarea comună, a românilor și maghiarilor, ca victime ale discriminării occidentale.

© C. Gânj

Alina Nelega și Kincses Réka au creat un spectacol autoreflexiv despre relația celor două mari comunități etnice din Tîrgu Mureș, pornind de la experiențele personale ale artiștilor implicați în proiect, români și maghiari. *Double Bind* este construit pe două direcții, revelate în procesul de lucru. Una vizează subiectul central, viziunile subiective ale celor două grupuri etnice, dar și pe cele obiective, nepasionale, ale celor veniți în oraș din alte zone. De o parte și de alta, problemele apar precum ghioceii primăvara: refuzul comunicării, lipsa de interes reciproc, perpetuarea în familie a aversiunii față de ceilalți, nostalgia fiecărui grup după un trecut eroizat, agresivitatea generată de naționalism, de multe ori doar o formă de gargară politică ce asigură faima locală unor personaje, mai puțin periculoase și mai mult ridicole etc. Extrase din situații reale, mentalitățile prezentate sînt binecunoscute, dar spectacolul atinge și alte perspective. Una este cea enunțată mai sus, a celor originari din alte zone și stabiliți în Tîrgu Mureș. Privirea actriței Laura Mihalache, originară din București, este cea a străinului care vrea să se adapteze prin înțelegerea oamenilor și a civilizației locale, dar i se refuză asta. Poziționarea ei rațională pare agresivă și de neînțeles pentru localnici. Cristian Iorga și Andrei Chiran vin din Moldova și, pe lîngă detașarea străinului, experimentează și o formă de discriminare regională. Contactul cu străinii din afara țării duce la poziționarea comună, a românilor și maghiarilor, ca victime ale discriminării occidentale. De aceste situații se leagă a doua perspectivă: diferendele etnice pălesc în fața mentalității discriminatorii generale (misoginism, homofobie – „agresarea" sexuală a „secuiului radical" de către naționalistul român, cu Bartha László Zsolt și Cristian Iorga într-o scenă de comedie bufă) și a corupției (solidaritatea fraudei în guvern), lucruri care apropie românii și maghiarii mai mult decît îi desparte etnia.

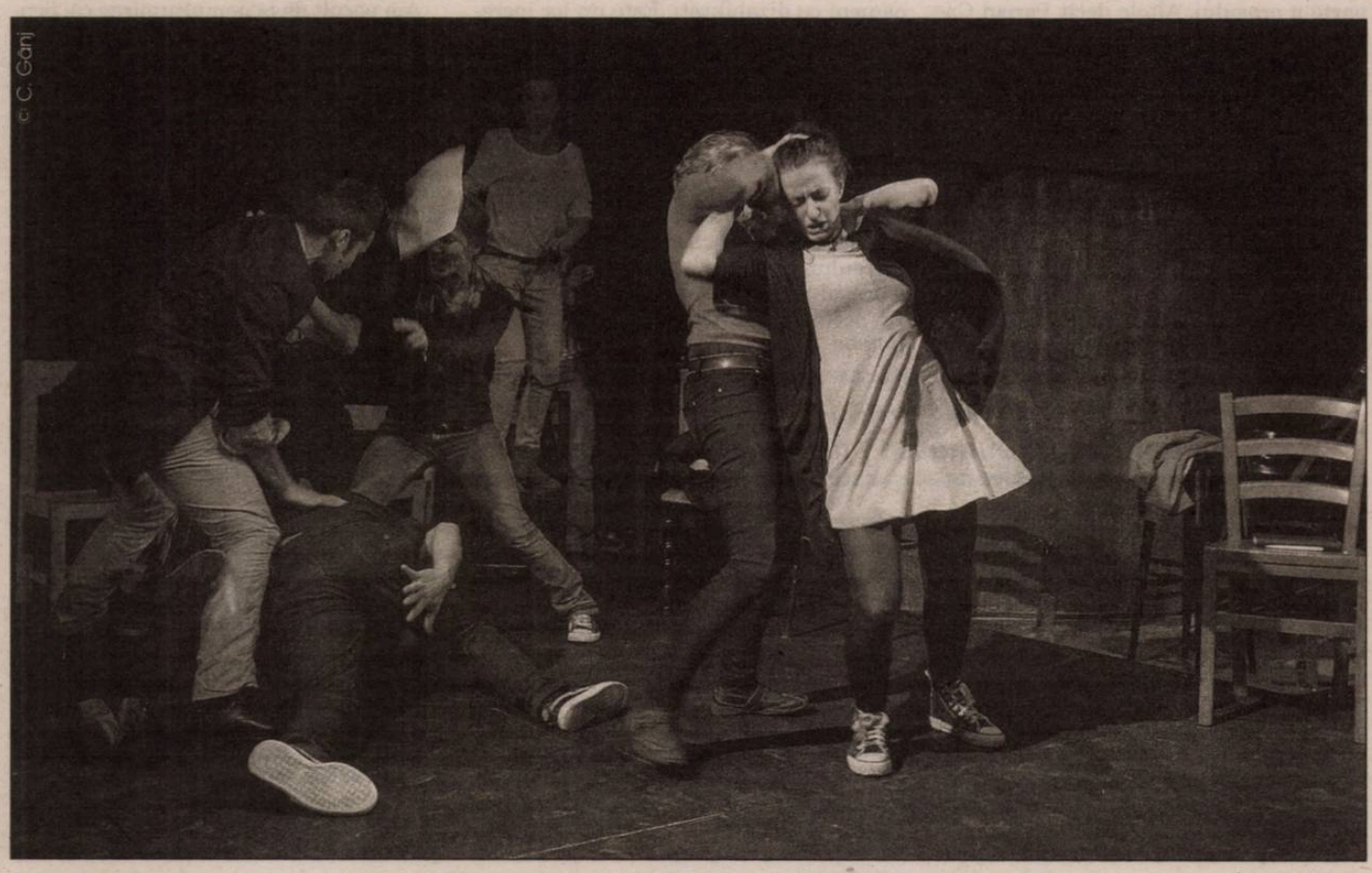

© C. Gânj

O a doua direcție integrează experiențele din procesul de lucru în spectacol și arată cum problemele identificate la modul general se particularizează în acest proiect. Sincopele de comunicare și acuzele reciproce se transferă din tema investigată în procesul de creație. Semnificativă este confruntarea autoarelor, Alina Nelega și Kincses Réka, întruchipate de Elena Purea și Berekméri Katalin, ale căror argumente pentru abordarea proprie a subiectului sînt fiecare în parte valabile, deși ele nu coincid, căci există mai multe adevăruri. Tot aici, raportarea actorilor – excelenți în acest demers brechtian – la temă și performance, prin comentariile personale, dar mai ales în final, cînd se distanțează și privesc înregistrările din repetiții, denotă caracterul autoreflexiv explicit al spectacolului.

Double Bind – termen ce definește imposibilitatea de comunicare între două grupuri care emit mesaje ce se anulează reciproc – este analiza, fără propunerea unei soluții, a unei duble orbiri, de unde și replica finală, a ambelor etnii: „Sînt invizibil". Același discurs al însingurării, al refuzului de vedea și al imposibilității de a fi văzut, tradus în română și maghiară, confirmă la final paradigma „alături, dar nu împreună".

Poziționarea pe scenă a actorilor, pe scaune așezate pe laturi opuse, pleacă de la premisa conflictuală, dar cum etniile sînt amestecate în cele două tabere, conflictul real nu pare a fi între români și maghiari, ci între prejudecățile fiecărui individ în raport cu ceilalți. Exact ca în viață.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

„Important este ca bucureștenii să se gîndească la orașul lor“

– interviu cu Ștefan GHENCIULESCU –

Este arhitect, publicist și cercetător în domeniul arhitecturii și urbanismului, redactor-șef al revistei Zeppelin *și conferențiar universitar la Universitatea de Arhitectură „Ion Mincu“. Într-o seară liniștită, am discutat cu* ***Ștefan Ghenciulescu*** *despre expoziția „Actopolis“, al cărei curator este. Discuția a mers, inevitabil, spre dezordonatul nostru oraș și problemele sale. Ștefan are un fel aparte de a iubi Bucureștiul. Și pe bucureșteni…*

Ștefan Ghenciulescu, ce este „Actopolis“?

Un titlu foarte bine găsit pentru un program cultural al Institutului Goethe. Acest program este, de fapt, o chemare la acțiune a cetățenilor în relația cu propriul oraș. Sînt implicate șapte orașe: Ankara, Atena, București, Belgrad, Sarajevo, Zagreb și Oberhausen. Ideea programului a fost aceea ca în fiecare oraș să se desfășoare proiecte artistice legate de acel oraș și de locuitorii săi, iar apoi să aibă loc o expoziție cu rezultatele acestei cercetări.

Nu avem, așadar, o expoziție de arhitectură?

Nu chiar. De altfel, printre cei care s-au implicat în program în celelalte orașe, majoritatea nu sunt arhitecți. Actopolis se adresează locuitorilor orașului și este realizat, pe cît se poate, cu ei, pentru ei. Este vorba despre cum poți acționa în propriul tău oraș pentru a-l face mai adecvat, mai echitabil. Aș spune că este un proiect artistic cu o puternică dimensiune civică. Forma pe care a luat-o a variat mult de la un oraș la altul, dar ținta a fost aceeași: relevarea unor probleme serioase cu care se confruntă orașele și formularea unor soluții de natură artistică.

Ce ați făcut voi, în București?

Raluca Voinea, celălalt curator, și cu mine am decis să vorbim despre sudul Bucureștiului, pentru că este zona cea mai puțin dezvoltată a orașului. La sud de Bulevardul Unirii locuiesc aproape jumătate dintre bucureșteni și acolo nu ai aproape nimic din ceea ce dă calitate urbană. Ai doar două muzee, de exemplu. Desigur, toate orașele au partea lor „bună“ și partea lor „rea“. Londra și Parisul au partea de est și partea de vest, cu diferențele știute de toată lumea. La București, partea bună e partea de nord, probabil pentru că dinspre nord bat vînturile, ceea ce este foarte important pentru un oraș aruncat în vastă cîmpie ca Bucureștiul, sau pentru că spre nord și nord-vest avem Ardealul, adică legătura cu Occidentul. Sudul dădea spre Balcani și spre centrul Imperiului Otoman. Așa a fost să fie la București: nordul e mai dezvoltat, sudul mai puțin. În epoca fanariotă, Calea Rahovei se numea Podul Calicilor, ceea ce spune totul despre realitatea acestei părți de oraș. Și, cînd Ceaușescu a tăiat brutal Bulevardul Unirii, departajarea nord-sud a devenit mai clară. În sudul Bucureștiului, oamenii sînt mai săraci, locuințele mai ieftine, densitatea e mai mare…

Ar trebui să dezvoltăm politici de omogenizare a zonelor orașului?

Omogenizarea este cea mai proastă idee. Trebuie, însă, să existe un minim decent pentru toți locuitorii și un oarecare echilibru. Nu poți lăsa dezvoltarea orașului în sarcina unor forțe invizibile, trebuie să acționezi coerent, prin strategii urbane. Există exemple în lume. Orice oraș are zone sărace, ieftine, abandonate, aparent lipsite de viitor. Fiind ieftine, vin artiștii, le locuiesc și le remodelează. Aceste zone încep să devină *cool*, devin *trendy*, se dezvoltă sub o nouă identitate. Sigur, apoi apare problema că locuitorii zonei încep să plece pentru că, devenind tot mai scumpă, ei nu-și mai permit să stea acolo. În final, pleacă și artiștii pentru că nici ei nu-și mai permit să locuiască în mediul pe care l-au recreat și în care au venit oamenii cu bani. Dar lasă în urmă o zonă care părea condamnată și pe care ei au salvat-o. Noi sîntem departe de acest neajuns. Noi nici n-am început procesul prin care o zonă căzută în ruină și disperare renaște artistic. Gentrificarea nu există încă în București. Dar există mari posibilități de a face lucruri interesante în locurile mai amărîte. Iar în sud se întîmplă lucruri puțin cunoscute, dar extraordinare.

Să revenim la proiectul vostru bucureștean din cadrul „Actopolis“.

Mai întîi, am cercetat terenul. Avem „Poveștile din București-Sud“: o serie de fotografii ale zonelor interesante din sud, din Vitan, Ferentari și Rahova, realizate de Andrei Mărgulescu, și cinci reportaje literare de Mihai Dușescu, arhitect și scriitor, el însuși locuitor al zonei: o radiografie sintetică și sensibilă a unei urbanități ascunse. Pentru a contrazice puțin un anume clișeu despre sudul Bucureștiului, dar și pentru a sublinia dinamica specială a acestei zone, am făcut o hartă a locurilor bune din această parte a orașului. Altele decît Parcul Carol sau Tineretului.

Care ar fi acelea?

În primul rînd, Delta Văcărești. Mie mi se pare că acest loc e paradigmatic pentru tot sudul orașului. Mai întîi, a cunoscut barbaria îngrozitoare a demolării ordonate de Ceaușescu. Apoi, Ceaușescu a început un imens lac betonat. Apoi, locul a fost complet abandonat. Și, după douăzeci de ani, ne-am trezit cu o minunăție: natura a revenit în forță în mijlocul orașului, profitînd de nepăsarea noastră. În Paris sau în Londra, într-un oraș în care lucrurile sînt sub control, așa minune nu s-ar fi întîmplat! Ei bine, destinul acestui loc vorbește despre potențialul enorm de dezvoltare existent sub nepăsarea edililor noștri. Orașul are o capacitate de regenerare, o capacitate de a o lua singur de la capăt chiar dacă diriguitorii lui îl distrug. Uită-te la zecile de mici inițiative private culturale apărute cînd criza economică a lovit rău bugetele publice: teatre cu 50 de locuri, galerii de artă prin hale abandonate, concerte prin subsoluri uitate…

Ce alte puncte bune ați mai identificat pe harta sudului?

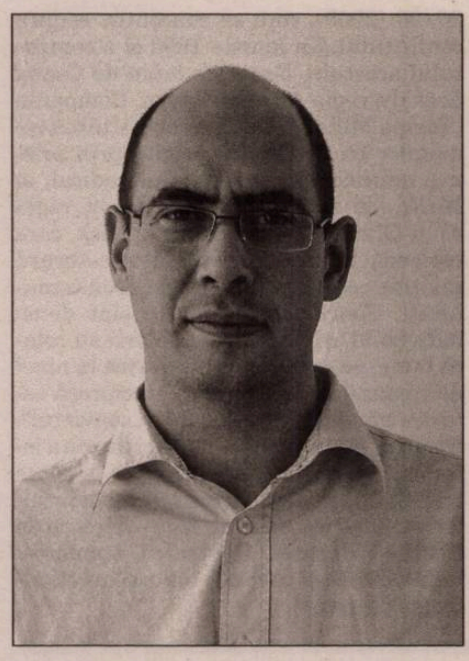

În fosta Fabrică de Bumbac a apărut Nod Maker space. Un grup de inimoși cu idei transformă fabrica într-un spațiu de birouri pentru arhitecți și de ateliere de lucru pentru artiști, designeri și arhitecți, au făcut o sală de conferințe, găzduiesc realizarea unui concept educativ pentru copii care pleacă de la arhitectură, există acolo și un bar simpatic cu o terasă superbă. Într-o ruină socialistă s-a dezvoltat un antreprenoriat cultural. Apoi, tot în sud, se află tranzit.ro. Poate ar fi trebuit să vorbesc mai devreme despre ei, căci sînt partenerii noștri în proiectul „Actopolis“, împreună cu inițiatorul – Institutul Goethe. Alt loc bun sînt Halele Carol – o fostă fabrică al cărei proces de reconversie în centru cultural a fost inițiat de către *Zeppelin*. Nu știu dacă știi despre Autobaza Radio, sau despre Fabrica, unul dintre cluburile simpatice din București, deschis într-un spațiu abandonat. Tot în sud se află și Clubul de fotbal „Frăția“ – un fel de bază sportivă unde s-a format o echipă de fotbal în care este primit oricine, inclusiv oameni cu dizabilități. Este un loc incredibil: patronul echipei creștea, la un moment dat, capre pe terenul de fotbal ca să poată să-și hrănească jucătorii. Sînt, așadar, locuri goale, abandonate, pe care oamenii le-au umplut cu ideile lor, cu inițiativele lor, cu sufletul lor.

Așa cum omul dă sens locului, primarul dă sens orașului, nu?

Partea bună, paradoxal bună, a dezinteresului edililor pentru politica urbană a orașului a fost tocmai aceasta: au apărut peste tot emoționante Delte Văcărești umane.

> *„Oamenii nu vor nici autostrăzi suspendate, nici port la Dunăre.“*

> *„Toate orașele au partea lor «bună» și partea lor «rea».“*

În ceea ce ne privește, am adăugat proiectului nostru dedicat sudului Bucureștiului un experiment de responsabilitate. Am pornit de la un scenariu utopic: ce-ar fi dacă această parte de sud a Bucureștiului s-ar autonomiza și ar deveni un oraș de sine stătător, care trebuie să se descurce singur? Așa am realizat proiectul „Primar pentru 10 minute“. Am confecționat un mic pavilion care cuprindea un fel de birou de primar și l-am instalat în trei locuri din zonă, invitînd trecătorii să fie primari pentru zece minute. Depuneau un jurămînt, le puneam o eșarfă de primar, le dădeam o ștampilă, îi așezam la birou și îi puneam în fața unei responsabilități specifice. De pildă, să împartă un ipotetic buget de 500 de lei pentru activitățile pe care le au de acoperit primăriile: școli, spitale, infrastructură, asistență socială, parcuri, acțiuni culturale etc. Rezultatele sînt extrem de interesante. Apoi, i-am rugat să scrie care sînt zonele rele și zonele bune din sudul Bucureștilor, dar și ce ar vrea ei să facă pentru a dezvolta zona. Poate că cel mai impresionant rezultat al acestui mic joc a fost că răspunsurile acelor bucureșteni erau de un mare bun-simț. Cu mult mai raționale și mai firești decît proiectele nebunești ale unora dintre primarii României. Oamenii nu vor nici autostrăzi suspendate, nici port la Dunăre. Ei vor condiții de viață decente, străzi curate, școli și spitale sigure, dar și o asistență socială care trece de nivelul penibil „gratuit pentru toată lumea“. În materie de protecție socială, oamenii vor mai degrabă instituții și rețele de solidaritate socială decît pomeni.

Bine, bine, dar se jucau…

Să știi că jocul devenea repede foarte serios. La început, firește, totul era un joc – așa îl și prezentam. Dar odată așezat în scaunul de primar și confruntat cu problemele, omul devenea serios și se gîndea cu responsabilitate la ce spune.

Ce faceți cu rezultatele acestui proiect?

Deocamdată, le prezentăm într-o expoziție. De fapt, în două expoziții. Pe 5 aprilie, la ArCuB, se va deschide o expoziție în care se vor prezenta rezultatele întregului program „Actopolis“. Practic, tot ce s-a realizat în cele șapte orașe europene, inclusiv unele dintre rezultatele proiectului nostru bucureștean. Apoi, pe 6 aprilie, se va deschide la Institutul Goethe o expoziție dedicată exclusiv Bucureștiului, în care vom expune tot ce am realizat noi, inclusiv pe acești primari de zece minute. De asemenea, vom amenaja iarăși un birou de primar la care se pot așeza și decide ce vor să se întîmple cu orașul lor vizitatorii expoziției.

Și după aceea, ce efecte sperați să genereze demersul vostru?

Am pornit de la nemulțumirea că, pentru cei mai mulți, democrația se consumă la vot. Între un scrutin și următorul, oamenii nu sînt obișnuiți să participe, să se implice civic, să ceară, să pună presiune pe cei pe care i-au ales. Altfel, nu mă aștept ca orașul să se schimbe de mîine. Am trecut de vîrsta la care credeam că arta schimbă lumea pe loc, că citim o carte azi și de mîine lumea se deschide altfel. Acum, cred în schimbările lente, graduale. Important este să-i punem pe bucureșteni să se gîndească la orașul lor și să își cristalizeze în minte ce vor să se întîmple în orașul în care trăiesc.

Vorbind despre expoziția mare, cea care cuprinde realizările programului în cele șapte orașe, avem motive să ne rușinăm de Bucureștiul nostru prin comparație cu celelalte?

Nu cred că cineva își pune problema asta. În fond, cele șapte orașe au probleme similare, chiar dacă aparțin unor geografii culturale diferite. Oberhausen este un oraș relativ nou. În 1700, pe locul lui creșteau cartofi, iar în 1880 avea sute de mii de locuitori. Este un oraș fără istorie, fără castele, fără spiritul burgului medieval specific celor mai multe orașe germane. Sigur că e un oraș cu autobuze curate și străzi ca-n palmă, dar îl simți cît este de disperat și de trist. Sarajevo poartă, încă, urmele cumplite ale războiului. Țesătura socială a orașului este făcută

praf, oamenii fac eforturi imense să trăiască unii în apropierea altora. La Atena, poți vedea cum se descurcă o comunitate cu criza economică, pe de o parte, și cu provocarea gestionării unui mare număr de refugiați, pe de altă parte. Știu că poate sună caraghios sau cinic, dar, în condițiile date, grecii s-au descurcat foarte bine.

Ce vede în această expoziție cineva care nu trăiește în nici unul dintre aceste șapte orașe?

Mie nu-mi place să cădem în capcana facilă a prezentării pitorescului. „Ia uitați cît sîntem de pitorești, de drăguți și ce apucături nemaiîntîlnite avem!" este o atitudine care nu-mi place. Vorba lui Dan Perjovschi, *„I am not exotic, I am exhausted..."* Ce s-ar putea vedea, însă, interesant pentru un ochi din afară este capacitatea extraordinară a locuitorilor acestor orașe, inclusiv a bucureștenilor, de a se descurca cu puțin. Sărăcia continuă și criza economică din urmă ne-au deprins să producem cultură și urbanitate. Se vede în expoziție ceea ce eu aș numi "bricolajul inteligent". Poți, cu resurse puține, să-ți faci o casă întreagă. Poți să îmbunătățești, să dezvolți ce ai, cu aproape nimic. Cunoaștem toți apetența locală pentru bricolaj; ce mi se pare interesant e că apare și un bricolaj pozitiv.

Care e diferența față de bricolajul negativ?

Responsabilitatea față de ceilalți. Bricolajul pozitiv se face cu grija pentru celălalt, poate chiar și în beneficiul lui. Și se bazează pe colaborare. Eu îl văd peste tot în inițiativele sociale și culturale independente, de exemplu.

Atunci, care mai este identitatea orașului nostru?

Una compusă din mai multe identități. Cînd i-am întrebat pe oameni care sînt locurile bune și care sînt locurile rele din zona lor, aproape toți au scris Parcul Carol la locuri bune și Ferentari la locuri rele. Chiar și cei care locuiesc în Ferentari. Dacă disprețuiești pînă și tu locul în care stai, atunci ai o mare problemă. Trebuie, ca primărie, să faci ceva. Să echilibrezi puțin părțile orașului din punct de vedere al infrastructurii și al echipamentelor sociale, să faci proiecte culturale – „far" care să ridice o întreagă zonă, să dezvolți politici urbane din care cîștigă toți, inclusiv întregul oraș, care devine mai bogat dacă starea și valoarea economică a unei zone cresc. M-am uitat pe hărțile unor firme de imobiliare și am văzut nu doar ceea ce știam, că în partea de sud proprietățile sînt mai ieftine sau că sînt puține clădiri de birouri și acelea merg prost, dar și că răspîndirea mall-urilor este perfect echilibrată în oraș, indiferent de cartier. Mall-urile se deschid și în cartierele sărace, și în cartierele bogate, pentru că oamenii de orice condiție merg acolo – sînt surogatele noastre de spațiu public.

Cum vedeți viitorul Bucureștiului?

Complicat. Nu cred că Bucureștiul va fi vreodată o mare atracție turistică. Cei care caută monumente UNESCO nu au de ce să vină aici. Dar cred că Bucureștiul e interesant pentru cei care caută un loc în care coabitează oameni de toate condițiile, cei care caută energiile demente ale unui astfel de oraș, cei care caută o doză de spontaneitate urbană. Noi avem mare noroc că orașul a rămas, chiar dacă stratificat, un loc în care trăiesc tot felul de oameni. În marile orașe ale lumii, aproape nimeni nu mai trăiește în centru, toți au fugit la margine, și acolo s-au închis în cartiere ca în caste urbane. Noi nu avem deloc cultura de ghetou, cu toate problemele ei imense, și nu ne dăm seama de acest enorm avantaj. Noi nu avem suprafețe mari ale orașului în care să nu poți să te duci. Chiar și în vestitul Ferentari, cam 90% din străzi sînt OK, cu oameni pașnici, săraci, care își duc viața cum pot ei, dar nu te afli în nici un pericol. Faptul că Bucureștiul nu fierbe de tensiuni sociale, în ciuda excluziunilor majore, este mare lucru. Așa era și Bucureștiul interbelic: sigur că pe Calea Victoriei nu stăteau săracii, dar la 200 de metri de Calea Victoriei – da. Și acum, vezi adesea pe o singură stradă o vilă somptuoasă, un bloc de birouri, un bloc mai comunist și căsuțe vechi, amărîte – toate locuite de oamenii respectivi. Viitorul Bucureștiului va fi frumos doar ca un oraș pentru toți oamenii, echilibrat din punctul acesta de vedere, cu o condiție minimă de viață decentă.

„I am not exotic, I am exhausted..."

■ Expoziția „Actopolis / Arta de-a acționa": ArCuB, 5-26 aprilie.

■ Expoziția „Actopolis / București-Sud": Institutul Goethe, București, 6-26 aprilie.

a consemnat Sever VOINESCU

PUBLICITATE

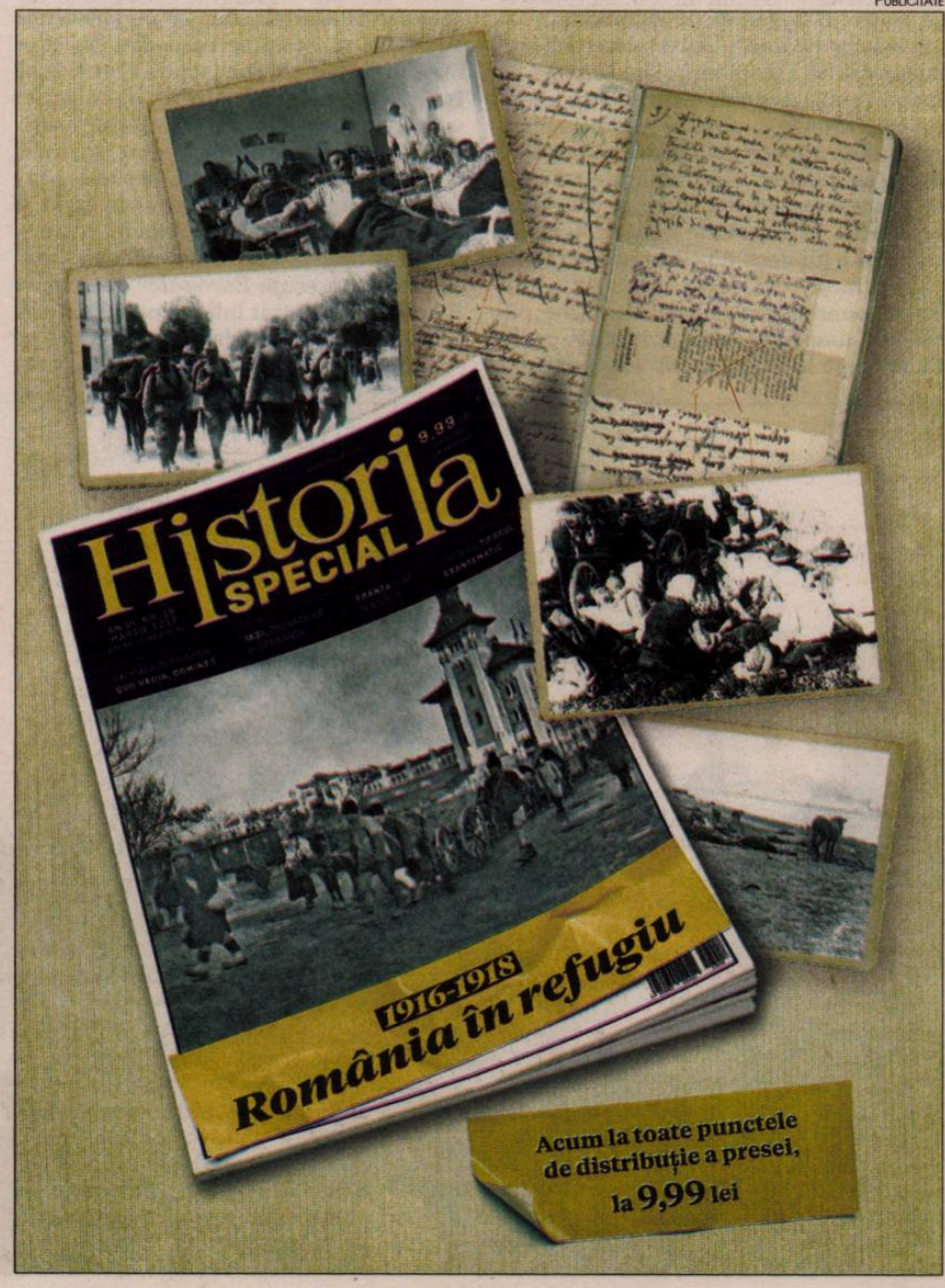

PUBLICITATE

Robert SKIDELSKY

împotriva curentului

Spionii non-comerciali din Rusia

Nimic nu irită mai mult percepția Occidentului asupra Rusiei ca legea referitoare la agenturile străine. Intrată în vigoare în iulie 2012, legea cere ca toate organizațiile non-comerciale (ONC) angajate în „activități politice" (nedefinite) să fie înregistrate la Ministerul Justiției ca „îndeplinind funcțiile unei agenturi străine". O măsură suplimentară din 2015, legea „organizațiilor indezirabile", obligă fiecare astfel de ONC să se prezinte *public* ca „agentură străină".

Suspectarea străinului are rădăcini mai adînci în Rusia.

Formularea este specifică și semnificativă. Care sînt, în fond, în vorbirea curentă, „funcțiile unei agenturi străine", în afară de slujirea intereselor unei puteri străine? Într-adevăr, legea rusească împiedică eficient ca ONC-urile care nu se află sub controlul statului să exercite orice activitate înăuntrul țării. Iar modul în care ele sînt definite exclude cu siguranță posibilitatea unei finanțări rusești, ceea ce le poate scoate din registrul comerțului. Căci ele sînt nu numai străine: sînt infiltrate și trădătoare!

Unele grupuri au ales lichidarea voluntară, altele au fost suprimate pentru că nu s-au conformat reglementărilor, iar altele funcționează în exil. Printre victimele cele mai proeminente se numără Centrul Saharov, Centrul comemorativ pentru drepturile omului și Școala de educație civică din Moscova. Reușind să pareze o tentativă de stigmatizare ca „agentură străină", Universitatea Europeană din St. Petersburg riscă acum să fie închisă pentru banale contravenții tehnice – o strategie predilectă a birocraților.

Vendeta împotriva grupurilor independente cu legături în străinătate nu aduce Rusiei nici un beneficiu și dăunează reputației ei internaționale. Putem încerca să o înțelegem pe trei niveluri.

În primul rînd, legea din 2012 a fost un răspuns direct la manifestațiile publice de amploare care au început cu un an în urmă la Moscova, St. Petersburg și în alte orașe rusești, ca formă de protest față de decizia lui Vladimir Putin de a candida pentru a treia oară la funcția de președinte, față de alegerea sa și față de învestitura sa. Cu ocazia singurului său discurs electoral, pe 23 februarie 2012, Putin a evocat victoria din 1812 a Rusiei asupra lui Napoleon și a avertizat împotriva amestecului străin în treburile interne ale țării. Ceea ce a fost o trimitere clară la Revoluția portocalie ucraineană din 2004, organizată și finanțată chipurile de CIA, care l-a îndepărtat de la putere pe Victor Ianukovici, candidatul prezidențial preferat al Moscovei. Legea din 2015 a venit în urma revoltelor din Piața Maidan din Kiev, care au reușit să îl înlăture pe Ianukovici pentru a doua oară.

Vladimir Putin

Teama de dezintegrare a statului rus, o moștenire a imperiului, i-a preocupat întotdeauna pe conducătorii Rusiei și a constituit principalul obstacol în calea dezvoltării politicilor democratice.

Este o moștenire împotmolită încă în lumea obscură a „organizațiilor de fațadă": adevărate „agenturi străine", aparent independente și devotate unor cauze nobile, dar controlate, în secret, de puterile străine. Rușii le cunosc bine, deoarece sovieticii le-au folosit în mod curent ca pe un instrument clandestin de politică externă. „Fațada" ar fi un colectiv de universitari și personalități culturale și sportive respectabile, care nu dau de bănuit, iar „spatele" ar fi controlat de KGB. Produsele organizației vor simpatiza sau vor fi măcar necritice față de punctul de vedere sovietic. CIA a reacționat similar. Congresul pentru libertate culturală, fondat în 1950, a fost una din multele ei „fațade", care a finanțat reviste literare și politice binecunoscute, precum *Encounter* din Marea Britanie, și a ajutat intelectuali disidenți din spatele Cortinei de Fier.

E greu de știut cîtă influență au avut realmente aceste „fațade" asupra evenimentelor. Pentru adepții teoriei conspirației, ele constituie o parte esențială a istoriei secrete a Războiului Rece. Iar publicațiile din print și online de azi oferă noi posibilități „fațadismelor". Cu suficientă imaginație, poți vedea brațul lung al lui Putin în numirea lui George Osborne ca redactor-șef al cotidianului londonez *Evening Standard,* deținut de oligarhul rus Alexander Lebedev.

Dar suspectarea străinului are rădăcini mai adînci în Rusia. Oricine se străduiește să învețe limba rusă se lovește curînd de extraordinara ei opacitate. Genomul cultural rus (ADN) a evoluat într-un mediu țărănesc, în care proprietatea era păstrată și viața era trăită la comun. (Comunismul sovietic, în pofida tuturor elementelor importate din Occident, era înrădăcinat în ideea tradițională de proprietate colectivă.) Relațiile nu erau guvernate de norme legale, ci de acorduri informale și de o distincție clară între cei din interiorul și cei din afara mentalității colective. Fiind o societate tradițional închisă, rușii iubesc sau urăsc – explica regizorul Andrei Koncealovski în 2015 –, ei nu respectă.

Occidentalizarea, începută de Petru cel Mare în secolul al XVIII-lea, a fost o creștere forțată – o grefă, nu un transplant. Fără Petru, scrie Koncealovski, nu ar fi existat Pușkin și nici Ceaikovski sau Tolstoi, ci doar Pimen, Teofan Grecul și Andrei Rubliov. Dar reforma lui Petru nu a deplasat centrul de greutate al civilizației rusești, care a rămas colectivă și slavofilă, și nu individualistă și occidentală. Vestul i-a dat Rusiei disidenții și rachetele sale, dar nu și sensul său. Și Putin înțelege asta foarte bine. Uneori, discursul său alunecă spre argoul de pușcărie *(tyurma* – în rusă) – o epitomă a unei societăți închise.

Ar fi prea mult să ne așteptăm la o abolire a legii agenturilor străine. Rusia însă ar putea face o concesie care nu ar costa-o nimic, limitînd înregistrarea ca „agenturi străine" la ONC-urile care primesc mai mult de 50% din finanțări din surse non-rusești. O astfel de măsură ar debloca finanțarea națională, permițînd unor astfel de grupuri să funcționeze în Rusia. Iar Vestul ar putea oferi la rîndul său o concesie gratuită, precum scoaterea cîtorva cetățeni ruși de pe listele persoanelor cu interdicție de intrare în UE sau SUA. Ținînd cont că pacea și prosperitatea mondială depind, în parte, de o relație stabilă între Occident și Rusia, e oare prea mult să cerem astfel de măsuri minimale, care să reducă o paranoia generalizată?

Robert Skidelsky *este membru al Camerei Lorzilor a Marii Britanii și profesor emerit de economie politică la Universitatea Warwick.*

© Project Syndicate, 2017
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză
de Matei PLEȘU

Petre M. IANCU

Prejudecăți și postcomunism

Cînd se fac bine societățile? Cînd își reduc la minimum prejudecățile și își amplifică la maximum considerația pentru o viață morală și pentru practicarea ei? România suferă de un regretabil exces din cele dintîi. Înainte de a ajunge să fie generalizări calomnioase și să provoace discriminare, violențe și alunecări în totalitarism genocidal, precum antisemitismul nazist, prejudecățile pot juca și un rol parțial pozitiv, psihologic degrevant. E deci o prejudecată să credem că prejudecățile ar fi rele toate și în orice condiții. Sau că ar fi integral defavorabile în raport cu obiectul prejudecat.

Oricum, unele clișee și stereotipii ne ajută să rezistăm rușinii inadecvărilor noastre, căci proiectează asupra altora și asupra unor grupuri străine propriile noastre neajunsuri. Apoi, ce ne-am face dacă ar trebui să tot refacem, fără pauză, de la zero, judecăți a căror articulare le-a cerut altora vieți întregi de studiu aplicat?

Apoi, nu mă mir că germanul Gadamer a încercat să le reabiliteze, deplîngînd, însă, în opinia mea pe nedrept, iluminismul antiautoritar și antitradițional. Excesele totalitare ale secolului XX n-ar fi imaginabile fără deconstrucții ale tradiției și autorităților tradiționale izvorînd din iluminism.

Fapt e că, în genere, prejudecățile sînt o catastrofă. Societatea românească e plină pînă la refuz de ele. E atît de doldora de clișee dintre cele mai pernicioase, nu doar la adresa „alogenilor", ci și a propriei națiii, a religiei, istoriei, destinului și elitelor ei, încît înclin să cred că prejudecățile îi sînt blocajul principal. Frîna, împiedicîndu-i o eliberare completă și rapidă. Piedica, zădărnicindu-i efortul de a ridica din resurse proprii un stat democratic și de drept deopotrivă liber și prosper.

Întregul postcomunism a început ca un bal al prejudecăților iscusit instrumentalizate de o oligarhie nou-veche, rămasă la pîrghii doar grație ingeniozității ei inepuizabile în opera de captare și valorificare a celor mai diverse clișee. Epoca a debutat cu frica de teroriști inventați, căreia i s-a adăugat cea iscată de o presupusă întoarcere a „moșierilor". A continuat cu teama de burghezie, de intelectuali, de evrei, de unguri, de clanurile rome.

S-a prelungit nu în oroarea, rațional cît se poate de firească, față de poliția politică a regimului comunist, ci în stimularea dezgustului față de puținii disidenți. Față de transfugi. Față de inșii calificați drept „oamenii Moscovei". Precum și în impulsionarea groazei stîrnite, complet irațional, de ex-securiștii care, trădîndu-l pe Ceaușescu, optaseră, ca Pacepa, spre a trece cu arme și bagaje din regimul crimei totalitare în tabăra democrațiilor liberale.

În fine, postocmunismul s-a „dezvoltat multilateral", spre a cita sintagma de lemn național-comunistă, cu ajutorul iudeofobiei, o supă reîncălzită prin stigmatizarea lui Soros, a „multinaționalelor" a „finanței internaționale", noțiuni-cod pentru evrei și imaginara lor „cabală".

Recursul insistent la imaginarul antisemit e tipic național-comunist. Semnalează restaurationism ceaușist. Tendința nu e nouă. Sub impactul îndoctrinărilor naționaliste marca Orbán, Frontul Național, Sputnik, Russia Today *et eiusdem farinae,* s-a petrecut și în România o mutație de proporții. Atît puterea USL-istă, cît și regimul Dragnea, televiziunile afiliate și site-urile de propagandă ale oligarhiei trădează de cîțiva ani buni tendințe accentuate de revenire accelerată la ceaușism.

Recursul insistent la imaginarul antisemit e tipic național-comunist.

Nostalgia face ravagii în rîndul celor prea slabi de înger și prea ignoranți ca să reziste *agitprop*-ului securist trimis ori lăsat liber să otrăvească mințile națiunii, ca nu cumva poporul să înțeleagă modul în care Ceaușescu le-a distrus românilor, pas cu pas, timp de un sfert de veac, existența și viitorul.

Necultivată cum trebuie și atacată sistematic de securisto-legionari și de propaganda postnomenclaturistă, memoria s-a evaporat din largi segmente ale societății românești. Mulți au uitat de frig, de foame, de frică, de supravegherea telefoanelor. Nu-și amintesc nici de cele două ore pe zi de cult al personalității televizat, nici de torturile și asasinatele din beciurile Securității. Creierele li s-au golit. Prin urmare, și inimile.

Gheorghe Ursu

Rezultatul? Din circumvoluțiunile mancurtizate au dispărut rînd pe rînd și superbia nomenclaturii, și brutalitatea polițiștilor politici. S-a șters imaginea atotputerii dosarelor. S-a refulat îndoctrinarea copiilor la grădiniță. S-a uitat de minciuna perpetuă și ubicuă despre prosperitate băgată pe gîtul unor inși flămînzi înfruntînd gerul năprasnic, în interminabile cozi pentru tacîmuri de porc, de moartea prin avortul interzis, pe masa din bucătărie.

Spațiile golite prin neglijare, demență senilă, uitare, amnezie.

Amnezia abia așteaptă să acopere cu jungla ei toxică și rănile încă vii ale istoriei recente. De pildă, asasinarea de către securiști, la ordinul Ceaușeștilor și cu mîna unor borfași de duzină, a poetului, inginerului și disidentului Gheorghe „Babu" Ursu. De pildă, împușcarea la granițe a „transfugilor". De pildă, vărsările de sînge din decembrie '89. La fel a înțelenit, în postcomunism, memoria crimelor mineriadelor. Ori e pe cale să obtureze amintirea devalizărilor ample ale statului la care s-au dedat, cu voie de la poliție și Putere, borfași gen Sebastian Ghiță.

Spațiile golite prin neglijare, demență senilă, uitare, amnezie, refulare s-au reumplut rapid cu prejudecăți televizate vechi și noi. O realitate fictivă, paralelă, s-a ivit din antibăsism, apoi din transformarea, de către securiști ori de urmașii lor, în Bau-Bau „securist" a unui presupus „binom" SRI-DNA.

Vînzării țării de către oligarhie, în speță deturnarea de la alianțele ei firești, occidentale, hulpav dorită, împreună cu Basarabia, de imperiul euro-asiatic pe care-l edifică migălos putinismo-dughinismul cot la cot cu populiștii și extremiștii de pretutindeni, i se contrapune alt mit persistent. E imaginara colonizare a României. Una la care, prin captare și valorificare a reminiscențelor și resentimentelor izvorîte din cotropirile tătaroturcești, se inventează că ar pune umărul nemții, europenii și americanii. Noile prejudecăți pretind că Zmeului-Zmeilor doar PSD și infractorul Dragnea, pe post de Făt-Frumos din lacrimă, i-ar putea ține piept, dimpreună cu șoferii și secretarele sale, care nici usturoi n-ar fi mîncat, nici Brazilia sau Rusia nu le-ar fi ținta finală.

© wikimedia commons

George Soros

Cînd se fac bine societățile? Cînd își amplifică la maximum considerația pentru o viață morală. Ceea ce presupune să-și reducă la minimum prejudecățile, împiedicîndu-le să împartă o dreptate autentică. Doar neuitarea bine cumpănită, unitatea și organizata facere mutuală de bine în conformitate cu lecțiile memoriei și istoriei le-ar salva românilor democrația suferind de exces de prejudecăți și de insuficient respect pentru ideea mîntuirii prin fapte.

Ce-ar trebui? Ca o masă critică să înceapă să-și combată eficient predispozițiile iraționale și clișeele, dînd cu tifla invidiei, prejudecăților, zîzaniei, fugii de răspundere și neîncrederii în forțele proprii.

(articol preluat de pe dw.com)

***Petre M. Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle.*

Cu ochii-n 3,14

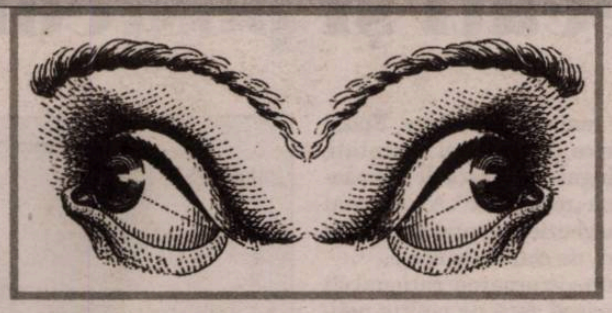

POATE N-AR FI RĂU SĂ LI SE SPUNĂ ȘI OFICIALILOR RESPONSABILI CU „FRUNTEA SUS!" CĂ UNII DINTRE EI (PENTRU CARE NU EXISTĂ VIAȚĂ MAI DEPARTE) AJUNG ÎN SPAȚIUL UNEI NOPȚI

■ Lumea ia foc cînd se duce cîte un oficial român și vorbește prost într-o limbă străină. Eu pur și simplu nu înțeleg cum pot să aibă o relație atît de accidentată cu limba română. Nu mai am nici un fel de îngăduință pentru cei care n-o vorbesc ca lumea. De încredere nici nu poate fi vorba. Poate n-ar fi rău să li se spună și copiilor că dacă vrei să te ia cineva în serios, indiferent ce vei face în viață, ar trebui să scrii și să te exprimi corect. (**A. M. S.**)

■ De la o vreme, copacii nu se mai curăță, nu le mai tăiem adică crengile, nu-i mai stropim cu var, ci, mai nou, *se toaletează* (reflexiv cu sens pasiv). Dar nu oricum, ci pe sărite… șirul din dreapta, da, cel din stînga, ba (nu, nu e vorba de orientarea lor politică, ci mai curînd de atracția pecuniară a edililor). De ce un atare regim discriminatoriu la două șiruri de copaci de aceeași esență și vîrstă, de pe aceeași alee (se cuvine să precizăm, sector 6)? Fără explicații. Unii or fi toaletabili, și alții nu… Singura explicație, totuși, la îndemînă ar fi că cei deja ferchezuiți adăpostesc peticele închiriate spre parcare mașini persoane fizice, deci mai pică un gologan în buzunarul oficialilor responsabili cu toaleta. Așa că fiți fără grijă, dragi electori, că de uscături avem noi… (**R. M.**)

■ Sînt prin oraș cîteva panouri publicitare „ușor" înspăimîntătoare: reclama la Hornbach cu bărbatul bărbos, cu pămînt pe față, semiîngropat, însoțit de sloganul „Hei, fruntea sus! Continuă treaba!". Completat cu succes de cel cu „Mergi în vacanță pînă nu vine ea la tine!". Par să fie printre pionierele trend-ului horror neaoș în advertising. (**I. P.**)

■ E criză. „România nu are capacitatea de a produce în maternități necesarul de porci", a spus ministrul Agriculturii, Petre Daea. După mintea mea, problema e alta: unii dintre ei pur și simplu nu mai ajung în galantare. (**C. Ș.**)

■ România este pe primul loc în UE la mortalitatea infantilă, cauza fiind nou-născuții prematuri pentru care nu există suficiente incubatoare în maternități. Un incubator costă cam 8000 de euro. Catedrala Mîntuirii Neamului, cam 200.000.000 de euro. (**M. C.**)

■ La mitingul „pro-viață" desfășurat în mai multe orașe din țară, mitropolitul Clujului a declarat că „țara nu s-ar prăbuși dacă toate tinerele familii din România ar avea măcar trei copii: unul pentru tata, unul pentru mama și unul pentru țară și Biserică". Acum, de ce să nu aibă patru, să fie unul pentru țară și unul pentru Biserică. Dacă tot nu dăm de la noi… (**S. G.**)

■ Se așază în dreapta mea. Încerc să nu fac contact vizual – știu că dacă fac asta, sînt pierdută. Scoate un teanc de hîrtii din geantă și mi le bagă în față: „Mă scuzați, domnișoară, puteți să-mi citiți și mie aici dacă asta e asigurarea de sănătate?" Îi zîmbesc – pîn-aici mi-a fost. Începe să turuie mai departe: „Sînt pentru frate-meu, îl trimit la analize, mă așteaptă în mașină acuma, că e tare fricos. E mai mare ca mine, da' mereu a fost așa, ce naiba o fi așa fricos nu știu." Bătrîna din stînga mea se bagă în vorbă: „Eee, așa-s toți bărbații, parcă nu-i știți." Din dreapta, doamna o aprobă zgomotos și începe să-mi povestească istoricul fratelui… (**C. Ș.**)

■ Discursul lui Gabriel Liiceanu din Parlamentul European l-a deranjat teribil pe Mircia Gutău, primarul din Rm. Vîlcea, care a declarat: „Nu știu cum ajung toți ăștia pe acolo. Se duc și fac România de rîs. Drept urmare, am decis să-i retrag domnului Liiceanu dreptul de a mai ocupa spațiul (Librăriei «Virgil Ierunca» – *n.m.*) cu titlu gratuit și vom acționa conform legii." Între timp s-a aflat că librăria plătește chirie, și încă

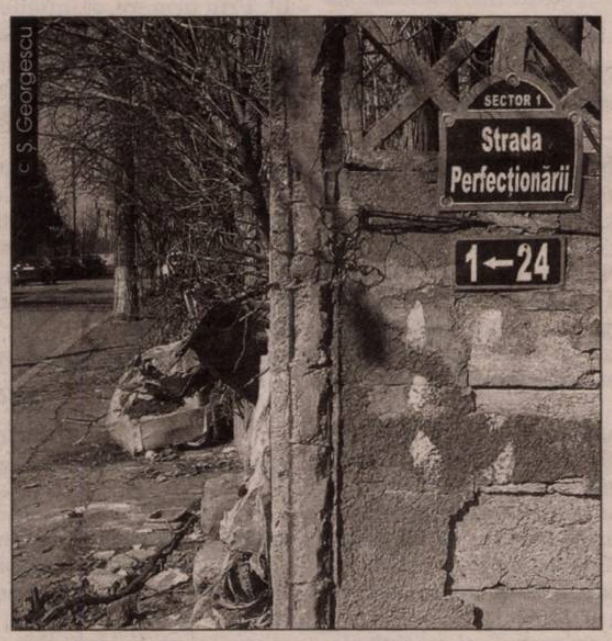

una mai mare decît pentru spațiul de alături, închiriat de un deputat local cu 78 de lei pe lună; așa că primarul a dat-o la întors. Pentru cei care nu știu, acest Mircia Gutău, în calitatea sa de primar PSD-ist, a fost condamnat definitiv, în 2010, pentru fapte de corupție, pentru ca în 2014 să fie condamnat, din nou, la doi ani și șase luni de închisoare cu executare. Magistrații însă au decis contopirea pedepselor și, pînă la urmă, individul a rămas în libertate, fiind înscăunat din nou ca primar, dar din partea PNL. Dacă tăcea, traseistul Gutău doar condamnat penal rămînea! (**M. C.**)

■ Titluri, texte, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (XV): *A Midsummer Night's Dream (Visul unei nopți de vară),* de William Shakespeare. În turcă: *Bir Yaz Gecesi Rüyasî;* în maghiară: *Szentivánéji álom;* în bulgară: *Săn v liatna noșt.* (**M. P.**)

PE LÎNGĂ POSIBILITATEA SĂ VĂ ÎNSENINAȚI VREMEA A MAI APĂRUT ȘI O APLATIZARE

■ Pe lîngă binecunoscuta noastră *Dilema veche,* pe piață a mai apărut o dilemă. Nu, nu e o revistă, ci o carte al cărei titlu te oprește puțin în loc: *Dilema omnivorului.* O dilemă care și ea e foarte veche, legată de sursele mîncării noastre cea de toate zilele. Interesant e că autorul, pe nume Michael Pollan, e profesor de jurnalism la Universitatea Berkeley. Te gîndești că și jurnalismul începe să se transforme în ceva tot mai comestibil (sau mai otrăvitor?). (**A. M.**)

■ Noua limbă de lemn e, de fapt, veche. Iată două mostre luate la întîmplare dintr-un discurs al actualului ministru al Agriculturii, Petre Daea: „Să preiei cu dibăcie conexiunea factorială, dar, mai cu seamă, să detașezi cu puterea de percepție direcțiile de acțiune…" Și: „Puterea de percepție nu-ți dădea posibilitatea să prinzi cu toată dibăcia conturul realizării, dar, mai cu seamă, nu îți puteai așeza mintea pe hîrtia de scris pentru a putea proiecta viitorul agriculturii." Dacă agricultura ar durea, atunci numele acestei usturătoare și iremediabile migrene ar fi daea. (**M. M.**)

■ Ca să vă înseninați puțin ziua: Burned your Tweet e un roboțel simpatic care printează și arde imediat *tweet*-urile lui Donald Trump. (**C. Ș.**)

■ La fix nouă luni după ce Națională de fotbal a Islandei a învins Anglia la Campionatul European, maternitățile islandeze au raportat un număr record de nașteri. În loc să susțină interzicerea avortului, BOR mai bine ar sponsoriza Națională noastră de fotbal, care n-a mai repurtat o mare victorie de pe vremea cînd Iisus era tîmplar. (**M. C.**)

■ Acum o vreme, trenurile de metrou din București aveau nume de flori. După un timp, cei de la Metrorex au schimbat macazul și le-au pus nume de județe. Mi se pare un regres onomastic și o aplatizare a farmecului călătoriei pe sub pămînt: era mai plăcut să călătorești cu „Garofița" decît cu „Ialomița". (**D. S.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....

în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

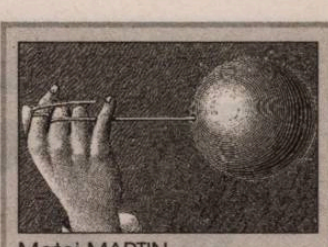

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

12

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **686** ■ 13-19 aprilie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEŞU

„Fantezii pascale“

pagina **3**

Interviu cu

LILIANA COROBCA

pagina **15**

PETRE M. IANCU

„Barbarie pascală“

pagina **21**

Mioriţa, azi

„Că-i iarbă de noi / Şi umbră de voi.“

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

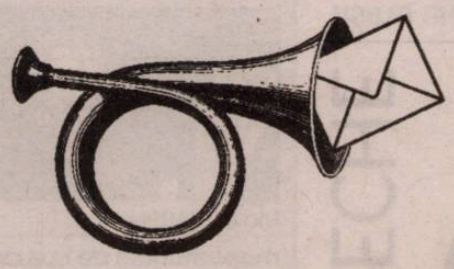

la vremuri noi, dileme vechi

Magdalena BOIANGIU

Victoria lui Medvedev

În seara victoriei electorale a lui Medvedev, noul președinte al Rusiei, au fost mari manifestații de bucurie (cîteva mii de oameni) și mici manifestații de protest (cîteva sute de participanți). Tonul mesajelor protocolare din străinătate a fost destul de reținut. Președintele Comisiei Europene, José Manuel Barroso, și-a anunțat convingerea că „parteneriatul strategic" UE-Rusia se va dezvolta. Felicitările venite din Germania au fost însoțite de regretul față de iregularitățile constatate în votul atît de majoritar de care a beneficiat Dmitrii Medvedev. Marea Britanie și-a declarat disponibilitatea de a aprecia noul guvern rus în funcție de acțiunile sale viitoare, iar ministrul de Externe francez, Bernard Kouchner, a declarat că Uniunea Europeană și Rusia vor trebui să înceapă un nou dialog. Purtătorul de cuvînt al Casei Albe a spus că „Statele Unite se pregătesc să colaboreze cu dl Medvedev", evitînd să comenteze procesul electoral. Procentul voturilor pentru – 70,23% – apără victoria lui Medvedev de orice contestație sau încercare de a revizui rezultatul; transmisiile televizate din ziua alegerilor arătau oameni politici calmi, nimeni nu avea emoții în legătură cu rezultatul. Seara, Piața Roșie a fost spațiul bucuriei, spontane pentru unii, comandate pentru alții: cele cîteva mii de ruși sărbătoreau mandatul puternic al noului președinte care, însoțit de vechiul președinte, le va asigura continuitatea: ordine, nivel de trai în creștere, noile averi puse în slujba puterii politice, un loc important (poate cel mai important) în politica mondială. În campania electorală, propaganda rusă a trebuit să facă față unui joc destul de subtil: Dmitrii Medvedev, o persoană de la vîrful puterii, practic necunoscut, trebuia prezentat ca un fidel continuator al lui Putin și în același timp ca o versiune liberală a acestuia. Dovada înclinațiilor democratice ale președintelui ales nu e prea convingătoare: se știe că îi plăcea muzica formației Deep Purple, că n-a făcut declarații anti-occidentale (dar nici pro-); se citează insistent o frază rostită la un miting electoral la Krasnoiarsk: „libertatea este mai bună decît absența ei". Nici Putin nu l-ar contrazice, deși se pare că preferințele lui muzicale merg spre marșuri. Medvedev a devenit lider al unei mari puteri prin cîștigarea unor alegeri unde a fost singurul candidat real, impus de fostul deținător al înaltului post. Acesta nu-l va lăsa pe Medvedev să iasă din front, să-și înfăptuiască vreun program personal, veghind din postul de prim-ministru asupra evoluțiilor politice, economice, sociale și nu în ultimul rînd asupra dialogului internațional. Cei mai mulți comentatori presupun că Putin va conduce pînă în 2020 Rusia (considerînd că Medvedev cel ascultător va avea două mandate de patru ani fiecare, pînă în 2016, cînd Putin va putea candida din nou); alții nu exclud apariția a două centre de putere, în situația în care elevul-premiant Medvedev va dori să se remarce prin vreo inițiativă sau prin vreo prietenie cu „băieții răi" din țară sau din străinătate. [...]

(Dilema veche,
nr. 212, 9 martie 2008)

Dilema veche vă propune

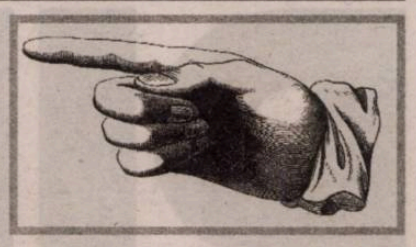

■ A apărut recent la editura Humanitas un roman scris de Vlad Zografi: *Efectele secundare ale vieții*. Un roman care, după cum spune criticul Ioana Pârvulescu, nu trebuie citit, ci ascultat ca o simfonie. Un roman simfonic, așadar, pe care nu l-am citit-ascultat încă, dar abia aștept s-o fac. Vlad Zografi e un autor pe care am curajul să-l recomand chiar înainte de a-i fi parcurs acest nou roman. (Andrei Manolescu)

■ Expoziția internațională „Mașinile lui Leonardo Da Vinci", între 25 martie și 20 ianuarie 2018, la Palatul Culturii din Iași, la inițiativa Ambasadei Poloniei în România. Pentru pasionații de mecanică, de aeronautică, de explorări subacvatice, tehnică militară, dar și de artă plastică. (Adina Popescu)

■ *Ready Player One* (Editura Nemira, 2016) de Ernest Cline, un SF cum n-am mai citit de multă vreme, l-am devorat în 24 de ore. Acțiunea se petrece într-un viitor (apropiat) sumbru, fără resurse, în care aproape singurele locuințe sînt rulotele din „stivele de rulote" (ce au înlocuit parcurile de rulote) și singura evadare e o lume virtuală – Oasis, aparent un joc online, însă de fapt mult mai mult de atît. O carte pentru *gamer*-i, însă nu doar pentru ei, o recomand tuturor celor care au jucat măcar o dată în viață Pacman. (Adina Popescu)

■ *Nocturnal Animals* (Tom Ford, 2016), cu Amy Adams și Jake Gyllenhaal – un film interesant despre cruzimea relațiilor personale, în realitate și imaginație. (Iaromira Popovici)

■ Prima expoziție a Margaretei Udrescu, „Macarena City", e un spectacol. La propriu și la figurat. Personajele ei sînt niște arătări simpatice și înfricoșătoare în același timp. O ilustrație care prinde viață și corp în spațiu. Dacă rămîneți în oraș, mergeți s-o vedeți. E deschisă pînă pe 21 aprilie. Iar colțul de București în care e expoziția e o splendoare: Artfooly Gallery, strada Pictor Ctin. D. Stahi nr. 9 (lîngă Ambasada Vaticanului, zona Cișmigiu). (Ana Maria Sandu)

■ The New Riga Theatre, prezent la FITS 2017 cu *Brodsky / Baryshnikov – one-man-show* în regia lui Alvis Hermanis, regizorul distins anul trecut cu o stea pe aleea Celebrităților din Sibiu pentru spectacolul *Farmecul adînc al Rusiei*. Poemele laureatului Nobel vor fi interpretate de cunoscutul coregraf, dansator și actor american. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Autosuficiența**
- **Petru Creția**
- **Devalorizarea științei**
- **Inimă albastră**

album dilematic Mircea Vasilescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Eli Ranetescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.300

Tipărit la Tipomedia

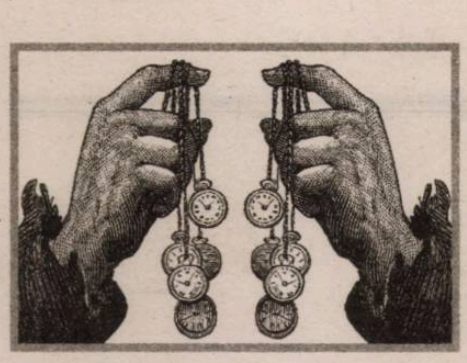

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Fantezii pascale

Acum vreo șase ani am publicat textul de mai jos, în urma unei „asfixii festive”. Primisem și auzisem, din felurite surse, mesaje zglobii cu ocazia sărbătoririi Sf. Paști. Am descoperit apoi că există site-uri întregi, pregătite să-ți ofere soluții la îndemînă pentru a scăpa fără efort de obligația corespondenței „de suflet” într-o asemenea împrejurare. Nu știam cum să calific ceea ce citeam. Inocență nătîngă? Kitsch incorigibil? Comoditate cronică? Infantilism? Somnolență mentală și sufletească? Fapt e că efectul e de o veselie factice, fără legătură cu sfera – și atmosfera – Sărbătorii. Pendulăm între chermeză și team building corporatist. După șase ani, n-am sentimentul că lucrurile s-au îmbunătățit. Judecați și domniile-voastre:

Toți trimitem, de sărbători, mesaje cuviincioase rudelor, prietenilor, colegilor și celor cu care, dintr-un motiv sau altul, vrem să păstrăm o bună relație. De Crăciun și de Sf. Paști, aceste mesaje sînt oarecum canonizate. „Crăciun fericit!“, „Sărbători fericite!“ sau „Hristos a Înviat!“ (cu corelativul „Adevărat a Înviat!“) sînt formule inevitabile, reînnoind, an de an, o veche tradiție. Poți, evident, să „personalizezi“ mesajul cu un adaos circumstanțial, legat de persoana căreia i te adresezi sau de o anumită împrejurare. În general însă, nimeni nu se așteaptă la capodopere literare sau metafizice. Sărbătorile nu sînt „ocazii“ festive ale propriei creativități. Rostul lor nu e seducerea destinatarului sau exhibarea talentelor personale, oricît de năvalnice. E vorba strict de un gest de solidaritate spirituală, caldă, pacificatoare, discretă. Pentru declarații de amor, giumbușlucuri rimate, glumițe sprințare, jocuri de cuvinte și finețuri retorice se pot folosi celelalte zile ale anului. De la o vreme însă, și datina exprimată laconic, și inflația lirică privată pierd teren dinaintea unei soluții noi, stupefiant hibride: un amestec de gata-făcut și fantezie delirantă, puse laolaltă în ample liste de propuneri „virtuale“, din care „clienții“ se pot inspira fără efort. Vrei să scrii un mesaj „tare“ de Paște? Te uiți pe Internet și găsești nenumărate variante, care mai de care mai inspirate și mai șugubețe. Nu mai trebuie să te resemnezi stilistic, adoptînd „obositele“ urări „clasice“. Nici să te căznești inventînd versiuni de o barocă subtilitate. Au gîndit alții pentru tine. Răsfoiești site-uri istețe și „te-ai scos“. Mai toate sugestiile valorifică drăgălaș figura iepurașului. Exemple: „Iepurașul mustăcios e de Paște norocos…“, „Un iepuraș cu boticul alb a venit la noi în prag…“, „Iepurași nenumărați să îți sară buclucaș drept pe covoraș!“, „16 iepurași… 8 se spionează… 5 sînt la somnic și frumos visează… 2 mai albiori… dau cadou de sărbători… iar ultimul a citit… un nou Paște fericit!“ În peisaj apar, din cînd în cînd, și iepurași voinici cu misiunea de a-ți aduce 100 de pupici, sau „iubitul iepuroi să v-aducă euroi“. Pentru firi mai sensibile, oferta e abundentă: „Să-ți fie viața pufoasă ca un cozonac, fără griji ca a unui miel, colorată ca un ou de Paște și luminoasă ca Ziua Învierii!“ Sau „E-n somn de sălcii un vis de răstignire (?!), e plîns de miei și plaiuri cu verdeață…“ (probabil o referință codificată la friptură și salată…). Avem și zglobii încercări de „romgleză“: „Mi-am făcut *Wishlist*-ul de Paște. Te vreau pe tine“ (după care se cere un *„reply“*). Avem și abile tentative de *captatio* vag erotic: „Urez întotdeauna «Hristos a Înviat!» persoanelor frumoase și inteligente“ (constat că, în mod curent, se consideră „Hristos a Înviat!“ drept o „urare“). Alte „urări“ se referă la bucuriile competitivității („satisfacție maximă și baftă la ciocnit ouă“) sau la fatalitatea chefului mocnit: „Poți să te maturizezi, să te cultivi, dar nu vei putea renunța niciodată la bunătățile mesei de Paște!“ Imaginația autorilor de mesaje „deștepte“ poate fi ilustrată indefinit. Avem de a face, în fond, cu o involuntară subversiune a oricărui sentiment religios. Sărbătoarea creștină începe să semene a amuzament de club, iar Răstignirea și Învierea Domnului sînt reduse la scenariul roz al unui film de desene animate cu iepurași.

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Farmecul pierdut al suferinței

Am descoperit întîmplător, într-o carte scrisă de Lesek Kolakowski în 1966, în plin comunism polonez, o impresionantă descriere a societății actuale – pe atunci viitoare –, care ar merita transcrisă aproape integral. Iată deci „ideile principale“:

„Dintre calitățile importante ale civilizației noastre, calități care au atras mai puțin atenția, face parte îndepărtarea totală de la credința în *valoarea suferinței*. Faptul că suferința este o sursă a valorii constituie o convingere prezentă în majoritatea culturilor primare pe care le cunoaștem. (…) Aceeași intuiție transpare în cultura creștină în toate componentele acesteia, care justifică necesitatea practicilor ascetice, precum și întreaga severitate – sau chiar ostilitate – sistematizată în atitudinea omului față de propriul corp. (…) Este adevărat că acest cult al suferinței a fost, de-a lungul veacurilor, un organ folosit la nesfîrșit și fără rușine de guvernanții Bisericii, pentru a justifica nedreptatea și exploatarea, că le-a servit fără de măsură claselor privilegiate, în grija lor de a-și păstra privilegiile“ (…). Dar există o diferență, totuși, între a refuza să accepți cultul masochist al suferinței (…) și să recurgi, de teama obsesivă în fața suferinței, la narcotice, care permit ca realitatea răului să nu ajungă la conștiință ori să-i estompeze prezența printr-o benevolă amețire a sinelui.“

„Analgezicele“, în forma lor elementară, sînt un remediu vechi: „drogurile și alcoolul acționează în același proces de evadare și tăinuire a suferinței: în loc să depun efortul de a asimila independent insatisfacțiile resimțite sau în loc să înving dificultățile de comunicare cu ceilalți, am la îndemînă un mediu psihic artificial, care topește insatisfacțiile într-o excitare de moment sau creează o comunicare aparentă“. Dincolo de „triumfurile impunătoare ale medicinei asupra bolii și durerii fizice – valori incontestabile, evidente“, aceasta acționează astăzi într-un mod similar. „Obsesia profilactică și obsesia curativă produc fenomene în general cunoscute, asupra cărora medicii au pierdut controlul: folosirea în exces a medicamentelor, combinată cu pierderea tot mai rapidă a valorii de vindecare a multora dintre ele, dar, în primul rînd, cu tulburări secundare ce solicită alte răspunsuri terapeutice. (Aici intră) și folosirea în exces a analgezicelor, somniferelor și neurolepticelor.“

Dar, prin „cultura analgezicelor“, Kolakowski înțelege infinit mai mult. Astfel, „evadarea încărcată de panică din fața suferinței pare mai distructivă în domeniul legăturilor interumane și ale vieții psihice decît în sfera afecțiunilor fizice. (…) Fugim din fața anticipării *morții*, care constituie o sursă a suferinței, dar nu familiarizîndu-ne cu inevitabilitatea ei, ci dînd-o la o parte din cîmpul de observație, eliminînd din viață întrebările supreme, lăsîndu-ne complet în seama proximității vieții. Fugim de *dragostea* care este izvor de suferință, impunîndu-ne un cinism forțat față de întreaga sfera a sexualității și renunțînd, ca urmare a temerilor, la această bogăție din viața noastră, realizabilă rareori în iubire fără durere. (…) Fugim de *singurătate*, dar nu pe calea depășirii singurătății printr-un efort de comunicare cu celălalt, care ne-ar îmbogăți pe amîndoi; devenim incapabili de a suporta singurătatea în orice ipostază, purtăm în buzunar aparate de radio cu tranzistori [erau anii '60!], pentru a nu ne lăsa surprinși, vreun moment măcar, de lipsa de companie: orice pauză în procesul de reciprocă afirmare în conviețuirea cu ceilalți ni se pare amenințătoare.“

Pentru ca toate acestea să fie posibile, pentru ca să am unde și cum să fug de suferință și de imaginea ei, „întreaga organizare a vieții colective trebuie să mi se înfățișeze ca un soi de sistem uriaș de asistență socială. Tot ceea ce ar putea trezi în mine conștiința responsabilității constituie obiectul de interes profesional din partea unor structuri special înființate în acest scop și a unor oameni special plătiți pentru acest interes. Nu trebuie să mă preocupe pregătirea propriului meu copil, de vreme ce există o mulțime de persoane cărora diviziunea socială a muncii le-a încredințat această preocupare. Nu trebuie să cred că sînt responsabil față de un trecător care cade pe stradă, lîngă mine, și-și pierde cunoștința, de vreme ce știu că structuri sociale speciale, de poliție și asistență medicală, sînt menite tocmai să vegheze asupra căderii acestuia, să-l ridice de pe trotuar, să-l trateze ori înhumeze. Structuri speciale sînt înființate cu scopul de a mă scuti de grija cu privire la căsătoria mea, viața mea sexuală, boala mea, munca mea, moartea mea. (…) Din cărțile de popularizare științifică, aflu că pot evita sau chiar întîrzia infarctul sau ulcerul, dacă doresc să-mi organizez corespunzător propria viață; totuși, asta nu înseamnă c-aș fi răspunzător pentru corpul meu; pur și simplu, înseamnă c-ar trebui să le fac vizite nu numai cardiologului, ci și psihiatrului, să caut o rețetă pentru o mai comodă amenajare a propriului meu interior spiritual.“

M-am oprit aici, brusc, deoarece o flagrantă diferență față de vremurile de azi mi-a sărit în ochi: astăzi *ești* responsabil de propriul corp! Dar și dintr-un motiv la care nu m-am gîndit niciodată pînă acum: trebuie să te îngrijești de propriul corp pentru a putea munci și consuma la randament maxim, desigur, dar și pentru ca, prin eventuala ta boală, să nu-i faci să sufere pe ceilalți, pentru ca suferința ta să nu fie molipsitoare. Apoi, mai departe, pentru că suferința costă, iar propagarea ei poate afecta piața.

Am putea considera aici că textul lui Kolakowski se referă la „statul bunăstării“. La un moment dat, acesta a devenit prea costisitor, drept care acum am optat pentru un „stat minimal“, din perspectiva căruia statul bunăstării a devenit un blamabil „stat asistențial“. Ajustarea neoliberală prin care am ajuns la asta este simplă, eficientă și fundamentală în același timp: amplificarea și diversificarea fără precedent a pieței „narcoticelor“ pentru toate gusturile, dar cu transferul responsabilității de la stat la individ și instituirea stării de obligativitate a fericirii acestuia: tu și doar tu ești vinovat, în aceste condiții, dacă nu ești fericit (a se citi împlinit, sănătos, bogat etc.). La o adică, tot tu și ceilalți ca tine trebuie să vă organizați pentru a vă îngriji nefericirile.

Cine ar putea regreta limitarea suferinței și cine nu-și dorește fericirea?! Dar fără testarea limitelor în și prin suferință, fericirea este doar euforie de moment și duce la „pierderea priceperii noastre de a înfrunta viața“.

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

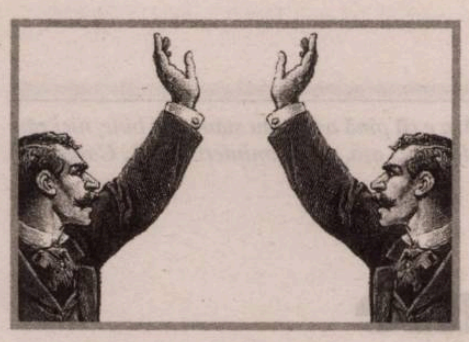

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Auraș

Am înțeles ce înseamnă să fii țigan atunci cînd Auraș, frumoasa blocului, de vîrsta mea, mi-a spus că nu are voie să se joace cu mine pentru că țiganii sînt plini de păduchi și o bate maică-sa. Să fiu rom era binișor, căci eram rom în sat la bunica. „Țigan" însă era o nenorocire care mi se întîmpla în orașul ăsta mare și plin de străini.

Am plîns rău, cel mai rău, din cîte îmi amintesc. Știu că tot atunci mi-am dat seama că emoțiile le simt în inimă mult mai tare decît în cap.

Mama a încercat să mă împace și mi-a cîntat povestea cu ursul brun care, în cele din urmă, după ce se chinuie îndeajuns, e acceptat de urșii albi. Mama a fost destul de dură pe partea asta și nu a vrut nicicînd să îmi audă scuzele pentru eșec. Mi-a repetat în neștire că, dacă ești chiar bun, nimeni nu poate să ignore astă. Doar că trebuie să fii mult mai bun decît bun pentru ca românii să ne accepte ca fiind buni. Că trebuie să muncesc mai mult și, mai ales, constant. Ea a muncit infernal toată viața. Asta cu muncă multă și constantă mi-a rămas bine înfiptă în cap.

Efectul negativ a fost nesiguranța. Nu am știut nicicînd dacă sînt îndeajuns de bun. Nu am fost nicicînd sigur dacă voi fi sau nu acceptat ca fiind îndeajuns de deștept, de profesionist sau de român. Nu mi-am dat seama dacă trebuie să mai încerc sau să mă opresc din a încerca. Nu am știut de multe ori dacă evaluarea mea a fost una bazată pe culoarea pielii sau pe ceea ce știam sau ceea ce am făcut. A fost cam chinuitor, mai ales că tata ura țiganii rău.

În liceu am avut colegi tare faini. Oameni care s-au purtat super-bine cu mine și cărora nu am știut să le mulțumesc cum trebuie. Am prins un pic de încredere. Și în facultate a fost bine, în ciuda faptului că, după 1990, rasismul în România a cam explodat. Colegii mei nu mă vedeau țigan și mulți nici măcar nu își doreau să mă vadă altceva decît român. Am trecut prin îndeajuns de multe incidente oribile datorate culorii pielii mele.

După 1990, rasismul în România a cam explodat.

Am devenit unul dintre cei mai tineri manageri din oraș și m-am bucurat de încrederea și respectul celor cu care am lucrat. Mi-a fost tare frică să nu fiu perceput ca hoț. Am făcut tot ce am putut, tot timpul, ca să evit să am contact cu bani în mod direct și să fac totul cît se poate de transparent. La un moment dat, patronul firmei mi-a spus că sînt un idiot, că singurul din întreaga firmă care se îndoiește de cinstea mea sînt eu. Un an mai tîrziu, la o întîlnire cu furnizorii, pe care o conduceam împreună cu patronul, după o mică pauză, unul dintre ei a anunțat că și-a pierdut telefonul. Era o cărămidă Nokia care costa cît jumătate de apartament. Zvonul că eram țigan era deja bine răspîndit, îndeajuns de răspîndit încît pînă și patronul firmei era văzut ca fiind țigan. Toată lumea s-a uitat spre mine. Omul a plecat furios, convins fiind că țiganii i-au furat telefonul. Era în mașină. Nu și-a cerut niciodată scuze, dar nici nu am mai lucrat cu el.

Acum sînt într-o situație cel puțin ironică. Atunci cînd fac lucruri bune, lumea crede că sînt excepționale, iar cînd fac ceva prost, mi se trece cu vederea. Sau, din nou, e o sechelă din copilărie. Îmi este tare drag de România. Mi se pare ca sînt răsfățat de o mulțime de oameni incredibil de buni și de deștepți.

Acum cîteva săptămîni am fost la o cină cu domnul Pleșu. L-am ascultat povestind despre Nichita Stănescu și sper că nu mi-au curs balele vizibil, pentru că mai vreau să îl ascult de cîteva sute de ori, că e plin de povești. Mă întreb, încă, dacă faptul că sînt băgat în seamă (din punctul meu de vedere, nemeritat) de oameni ca domnul Pleșu vine ca o urmare a așteptărilor mult mai mici de la romi decît de la români. Însă, imediat după ce îmi pun întrebarea, mă gîndesc că e jignitoare pentru oamenii ăștia senzaționali și că denotă o problemă structurală a mea.

Mama nu se vaită. Pentru ea întotdeauna a părut că nimic nu e imposibil. Un ghemotoc de om care lua hotărît fărașul de fier să îi spargă capul lui taică-miu cînd ăla, beat, depășea limitele (foarte relaxate, de altfel) dejecțiilor verbale rasiste. O singură dată i-am împărtășit gîndurile mele despre cum este să fii „țigan" de succes. Mi-a spus, dur, să las tîmpeniile și să îmi văd de treabă. Mama și-a omorît emoțiile. A fost soluția ei pentru a supraviețui abuzului continuu. S-a refugiat în muncă și în creșterea noastră și a trăit complet anesteziată toată viața. Supapa ei este în religie.

Acum o săptămînă am fost pentru o oră în mijlocul unei familii. Toate femeile din familie, mama, mătușa și fiica, au super-succes din punct de vedere profesional. Cele două surori seamănă mult cu mama. Fiica are tenul mai deschis. Numele de familie e cam de romi. Emoțional, toate sînt praf. Probabil și ele știu povestea cu ursul brun care trebuie să se chinuie pentru a fi acceptat de urșii albi. Tatăl lui Auraș era și el cam brun și, cel mai probabil, maică-sa compensa. Auraș a rămas o frumusețe. Nimeni, în Craiova, nu cred că ar putea să își dea seama dacă e romnie sau nu.

8 Aprilie e Ziua Internațională a Romilor. Ar fi fain să ne urăm „La mulți ani!" oricît de neromi ne-am crede. *Bahtalo ohto Avrilo savorenge!*

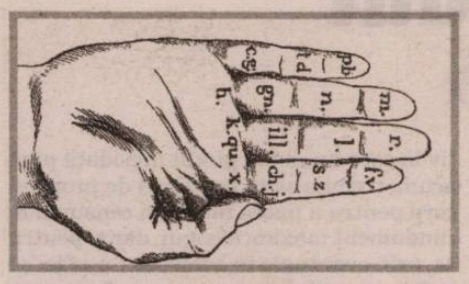

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Disfuncționalități onomastice

Un profesor mai puțin cunoscut (specialist într-o ramură istoriografică limitată ca impact: Studii Balcanice!) a fost recent premiat, în cadrul Zilelor Universității, cumva neașteptat (în viziunea unora), pentru trei decenii de muncă neîntreruptă la catedră. Un premiu onorific, de rutină, nu neapărat valoric. În săptămîna ulterioară festivității, spre surprinderea noastră (măcar a celor care-l știam, dacă nu a întregii comunități academice), omul s-a dus – nervos, se pare – la Evidența Populației pentru a-și schimba (radical!) numele. Ce se întîmplase? E drept că, asemenea multora, pe insul respectiv îl chema într-un fel cam exotic, dar, judecînd după vîrsta lui (de acum) înaintată, ai fi bănuit că se obișnuise cu „apelativele" în cauză. Explicația misterioasei decizii mi-a fost oferită chiar de către profesor (pe care, absolut întîmplător, l-am întîlnit în parcarea instituției). Să nu uit, înainte de a vă împărtăși epifaniile prilejuite de acel dialog, să precizez numele singular al bietului universitar: *Maimuțom Teodrag Moroianu*.

„Stimate coleg", și-a început balcanistul, pedant, lămuririle, „nu era, cred, pentru nimeni o noutate faptul că aveam un nume halucinant, ca să nu spun altfel. Vă întrebați, desigur, de ce am așteptat atîta vreme. Răspunsul rămîne, în esență, simplu: din prețuire pentru părinții mei. Ei, se înțelege, m-au botezat într-o manieră atît de bizară. Totul a pornit de la un conflict, cum să-i zic?, *ideologic* între soț și soție. Taică-meu, profesor de biologie, s-a născut intelectual din cărțile lui Darwin. Ce mai, a fost un mare susținător al evoluționismului, cel mai mare din lume, mai mare, poate, decît însuși autorul *Originii speciilor!* În semn de omagiu pentru filozofia sa de viață, a decis să-mi dea – mie, unicului lui fiu – un nume simbolic. Așa s-a ivit *Maimuțom*, asupra structurii căruia nu trebuie să mai insist în fața dumneavoastră, un apreciat filolog! Mama, dimpotrivă, profesoară de istorie, era creaționistă, religioasă pînă în măduva oaselor. A insistat, vehement-agresiv, să mă cheme *Teodrag*, adică *iubitorul de Dumnezeu*."

„Mă rog", reluă profesorul după o scurtă pauză, „este adevărat că ar fi putut să-mi zică, mai normal puțin, *Teofil*, care înseamnă același lucru, dar, pe lîngă bisericoasă, apriga femeie se mai considera și naționalistă. *Teodrag* îi suna ei pur românește. S-au dus atunci amîndoi, din ce mi s-a povestit cînd am crescut, la Starea Civilă (maică-mea în stare de lehuzie!) și și-au impus – fiecare – punctul de vedere. Astfel, am ajuns *Maimuțom Teodrag Moroianu*, rodul iubirii (cu năbădăi) dintre un evoluționist și o creaționistă (n-am avut, din fericire, în familie și ceea ce se numește azi un *intervenționist* – adică din ăia siguri de ipoteza apariției rasei umane pe Terra în urma vizitei extratereștrilor aici în timpuri imemoriale – că, probabil, m-aș fi numit și *Marțian!*). O nenorocire, vă dați seama: ținta ironiilor feroce ale celor din jurul meu, pe parcursul copilăriei, adolescenței și tinereții. Ironiile n-ar fi fost încă nimc, dacă nu apăreau și erorile (grave!) de identificare în documentele oficiale. Pe astea le-am suportat cel mai greu."

Domnul Moroianu continuă, trăgîndu-și, pentru o clipă, sufletul: „Diploma de bacalaureat a trebuit să-mi fie schimbată de cîteva ori – cu teribile intervenții juridice –, întrucît primul nume mi-a fost redactat greșit acolo în mod sistematic (mă întreb dacă nu cumva intenționat, de către vreo secretară iritată la vederea neverosimilelor mele acte de identitate?): *Maimuțoi, Maimuțel, Maimuț, Maimuțaș* și *Maimuțan*. În sfîrșit, nu m-am mirat niciodată foarte tare. Într-un an, printr-a șasea parcă, apărusem, în catalog, de-a dreptul *Cimpanzeu*. *Cimpanzeu Teodrag Moroianu*. Diriginta mi-o făcuse. Profesoară de română se declara și ea – știu sigur! – creaționistă și a vrut să se răzbune pe taică-meu, darwinistul, cu care era colegă de cancelarie. La facultate, mi-au greșit numele al doilea pe diploma de licență. Mi-au spus, pe rînd, *Teorag*, *Teobag*, *Teofag*, *Teomag* și *Teogag*. Înaintea ultimei corecturi, directorul administrativ a aruncat cu cererea de modificare după mine… Și în ziua de azi lăcrimez, amintindu-mi!"

Profesorul depăși cu dificultate momentul. „A urlat ca un dement – *După asta să nu te mai prind pe aici, teo-tembelule!* Anii au trecut. Eu am început să mă identific mai ales cu formula *Profesorul Moroianu*, uitînd de nefastele *Maimuțom* și *Teodrag*. Dar ce să vezi? Vine premierea de la Zilele Universității, unde mi-a fost dat să aud cea mai cumplită oroare onomastică, legată de mine, din întreaga-mi existență! Strigîndu-mă să urc pe podium, rectorul s-a descurcat, culmea, perfect cu *Maimuțom* și cu *Teodrag*, însă a tras, la sfîrșit, un *Strigoianu* în loc de *Moroianu*, de m-a luat durerea de cap. Mai mult, presa, dînd ulterior știrea, mi-a zis *Fantomeanu*. S-a supărat pînă și nevastă-mea (care și-a păstrat oricum numele de domnișoară – *Varză*, *Rodica Varză*). Mi-a reproșat probabila șușoteală a colegilor săi pe la colțuri că s-ar fi căsătorit cu unul *Vampireanu* ori *Zombianu*… Prin urmare, mi-am schimbat definitiv numele!" „Și cum vă cheamă în prezent?", am întrebat eu, bucuros de *happy ending*.

„Păi, nu sînt nici creaționist, nici evoluționist. Mă consider un servant al rațiunii, dar un rațional cu vocația clarviziunii. Am vrut să marchez aceste dimensiuni (aparent contradictorii) ale spiritului meu, păstrîndu-mi totuși substanța românească, prin trimiterea la *Ion* și la *Escu*. Am decis așadar că, de astăzi înainte, mă voi numi *Rațion Nostradamescu*."

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

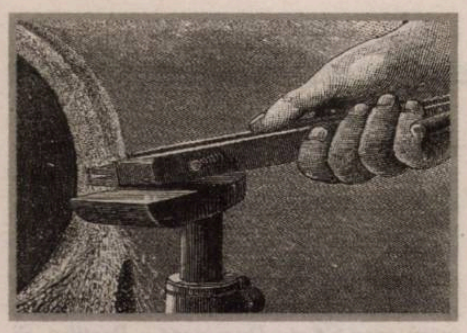

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Cum să ucizi democratic o democrație

Este democrația perenă? Nu – și istoria ne furnizează numeroase exemple în acest sens. Democrația poate să moară. Iar cauzele morții pot fi numeroase – de la războaie și dezastre de tot felul la state eșuate în corupție și incapacitate administrativă, de la ascensiunea populismului pe fond de criză la lovituri de forță, cu mînă militară. De cele mai multe ori, nedemocrația promite să le ofere oamenilor soluțiile așteptate mai repede și mai eficient decît democrația. Aceasta explică lipsa de reacție a societăților, în multe situații de gîtuire a democrației. Soluțiile ne- sau antidemocratice pot fascina adesea națiunile, mai ales dacă sînt purtate – și de cele mai multe ori așa se întîmplă – de conducători charismatici și populiști. Plus doza nelipsită de naționalism și stimulare a urii față de tot ceea ce este „altfel" decît majoritatea. Întotdeauna, ne- și antidemocrația vin cu așa ceva. Există însă un mod mai eficient și mai „curat" de a ucide o democrație, pervers și – consideră promotorii acestei politici – pe nesimțite: folosirea metodelor democratice. Sau, mai precis, pervertirea lor.

Spunem adesea că instituțiile, regulile și cutumele sînt fundamentele și, în același timp, gardienii democrației. S-ar putea să fim prea optimiști. Instituțiile, regulile și cutumele sînt fundamente și gardieni ai democrației atunci cînd sînt folosite cu bună-credință. Cînd oamenii chiar vor ca ele să fie așa. Avem democrație pentru că vrem să o avem și pentru că liderii vremelnic aleși sînt ținuți de propriile convingeri democratice. Nu instituțiile, regulile și cutumele îi forțează să fie așa. Ele doar îi pot ajuta să devină și niște democrați eficienți.

Turcia este astăzi, poate, cel mai bun exemplu de stat în care democrația este folosită cu succes în scopul uciderii democrației. Populația este consultată – democratic, nimic de zis – pentru ca liderul suprem să primească mai multă putere, imunitate practic pe viață și dreptul de a dispune în stat, în cel mai nedemocratic mod cu putință. Dincolo de neclaritățile ei, încercarea de lovitură de stat din iulie – un act nedemocratic prin excelență – a marcat intensificarea ofensivei statului democratic turc împotriva propriei democrații. Și asta, prin mijloace democratice – legi votate în instituțiile statului democratic, referendum.

În Ungaria și Polonia, partide alese în mod democratic exercită presiuni asupra instituțiilor statului pentru a-și asigura un avantaj nedemocratic în viitoarele alegeri – nu-i așa? – democratice. Atunci cînd controlezi mass-media publică și privată, precum în Ungaria, sau cînd încerci subordonarea politică a Tribunalului Constituțional, precum în Polonia, te mai poți aștepta la alegeri libere și democratice în viitor?

În Serbia, prin intermediul alegerilor democratice – asupra corectitudinii lor, Opoziția are însă dubii serioase – președintele ales Alexandr Vucici devine liderul incontestabil al statului. Despre președintele care pleacă, Timislav Nikolici, se spunea că era singurul care putea cenzura din puterea lui Vucici. După cum reclamă organizațiile neguvernamentale, implicate acum în proteste masive, Vucici patronează un sistem politic bazat pe clientelism și corupție și pe un control strict asupra mediilor de informare.

Premierul polonez Beata Sydlo

În România, cel mai important punct de pe agenda guvernului desemnat după alegerile din decembrie pare a fi dezincriminarea unor abuzuri în administrație și slăbirea ofensivei împotriva corupției. După o încercare de promovare a unei ordonanțe pe repede-înainte, în cel mai pur stil neliberal, soldată cu mari proteste de stradă, guvernul de la București a schimbat foaia. Și se arată dispus să folosească instituțiile democratice pentru atingerea unui scop cel puțin discutabil din punct de vedere democratic.

Vestea bună este că oamenii încep tot mai mult să sancționeze tendințele tot mai clare de folosire a mecanismelor democrației în scopul gîtuirii democrației. Nu poți face orice, odată cîștigată majoritatea, nu poți zdruncina fundamentele statului. Acesta este, de altfel, mesajul tuturor protestatarilor, de la Budapesta la Belgrad și de la București la Varșovia – a nu-i uita însă pe cei de la Moscova și din întreaga Rusie.

O nouă generație încearcă să apere fundamentele democrației peste tot în regiunea noastră. Iar rezultatul final rămîne incert. Fiindcă, din păcate, democrația nu e perenă. Ea poate fi ucisă.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

PUBLICITATE

adevărul prezintă

România lucrului prost făcut

CAMPANIE „ADEVĂRUL"

- Proiecte **fanteziste** și **scumpe, inutile** sau **greșit realizate**
- Investiții **fără sens** sau **abandonate**
- proiecte pentru care s-au cheltuit **foarte mulți bani** și care **nu vor ajuta niciodată pe nimeni**

prezentate pe larg într-o nouă campanie editorială marca adevărul

PUBLICITATE

PREȚUL TRĂDĂRII

LUNI-VINERI, ORA 17:40

TVR 2

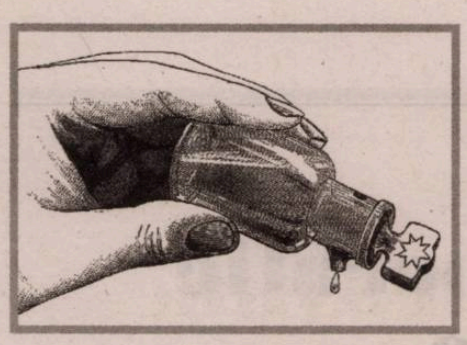

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Paști și Paște

Circulă de mai multă vreme în spațiul public o serie de critici aduse urării – tot mai răspîndite, de altminteri – *Paște fericit!* Reproșurile sînt de mai multe feluri: unii vorbitori resping formula pentru că ar fi o inovație inutilă și nepotrivită trăirii religioase a apropierii sărbătorii (Săptămîna Patimilor nefiind tocmai un interval de nerăbdătoare așteptare a unei petreceri); alții, pur și simplu pentru că e nouă și evident imitată după urări similare din alte limbi, în primul rînd din engleză *(Happy Easter!),* desigur și sub influența de mai multă vreme împămîntenitului *Crăciun fericit!* Pentru unii e subiect de ironie calamburul involuntar (în care *Paște* e reinterpretat ca imperativ al verbului omonim. O obiecție tipic filologică privește chiar tratarea în urare a substantivului *Paște* ca masculin singular, în vreme ce la origine acesta era un feminin plural.

Primele critici nu pot fi respinse total, dar trebuie relativizate. Reinterpretarea seculară a sărbătorilor e un fenomen inevitabil în lumea contemporană, legat și de internaționalizarea lor; o urare, oricît de convențională și superficială, nu-l va împiedica însă pe credincios să-și trăiască sărbătoarea interior, potrivit propriilor convingeri și sentimente (pe care urarea cu pricina nici nu le rănește, de altfel, pentru că se referă, totuși, la fericire, nu la valori materiale sau la excese consumiste). Simpla existență a unor urări similare în alte limbi (nu doar în engleză, ci și în franceză – *Joyeux Pâques,* în italiană – *Buona Pasqua,* în germană *Frohe Ostern* etc.) – arată că ele corespund unei nevoi sociale și comunicative actuale. Omonimia comică din română e un risc – dar dacă nu-i supără pe vorbitori într-atît încît să evite urarea, înseamnă că nu e unul grav.

Rămîne în discuție – pentru filologi – transformarea unui substantiv feminin în masculin (cu o ipostază, cam îndoielnică, de neutru). Fenomenul nu e neobișnuit și se explică prin identitatea terminațiilor și prin contextele tipice de folosire. În cele mai vechi texte, din secolele al XVI-lea – al XVII-lea, forma cuvîntului e *Paști,* substantiv feminin plural (din latinescul *pascha),* identic, cum arată și dicționarele noastre, cu substantivul comun care desemna pîinile de aluat nedospit ale sărbătorii evreiești pomenite în pasajele evanghelice. În *Tetraevanghelul* lui Coresi, de exemplu, cuvîntul apare în contextul: „Păsați de gătiți noao *paști* de să mîncăm". Forma de plural cu desinența *-e – paște* – putea fi moștenită, dar și refăcută, mai ales de la pluralul articulat *(paștile / paștele),* prin analogie cu numeroasele feminine care oscilează între pluralul în *-e* și cel în *-i* (tiparul *roate-roți).* Or, terminația *-e* este dintre cele mai puțin specifice în română, pentru că poate marca un plural feminin sau neutru *(case, care),* dar și un singular masculin, feminin sau neutru *(frate, floare, nume).* Forma *Paște,* articulată *Paștele,* a fost reinterpretată de vorbitori, care nu au mai simțit-o, la un moment dat, ca feminin plural, ci ca masculin singular. La această schimbare au contribuit, desigur, contextele în care categoria gramaticală era de fapt indiferentă: „ne vedem *de Paște".* Modificarea gramaticală e dovedită de acord, cel mai sigur în situațiile în care substantivul este însoțit de un adjectiv sau de articolul în genitiv și dativ: *Sfintele Paști,* sărbătoarea *Paștilor* – față de *Paștele acesta,* postul *Paștelui.*

Dicționarul limbii române (DLR, tomul VIII, partea 1, 1972) și după el și *Dicționarul explicativ* (DEX) indică forma *Paști* ca substantiv masculin. Din păcate, citatele din DLR nu sînt lămuritoare, conținînd fie feminine plurale („Paștile friguroase", „noaptea Paștelor"), fie forme ambigue. În prima ediție a DOOM, din 1982, *Paști* era considerat masculin singular, iar *Paște* un neutru singular, cu pluralul *Paști.* În ediția nouă a DOOM, descrierea cuvîntului *Paște* (masculin) e ușor reformulată, indicîndu-se un plural masculin *Paști* și un plural neutru omonim.

Interpretarea cuvîntului ca substantiv masculin singular nici nu este atît de nouă pe cît s-ar crede. Exemple pot fi găsite acum în bibliotecile electronice disponibile în Internet. Forma masculină a fost folosită, la începutul secolului al XIX-lea, chiar în titlul unei cărți bisericești tipărite la Mănăstirea Neamțului, în 1814: *Urmare întru prea Sfînta Duminecă a Paștilui.* Și scriitorii din secolul al XIX-lea foloseau cuvîntul ca pe un masculin singular; Bolintineanu publică, în 1867, *Călătorii la Ierusalim în sărbătorile Paștelui.* E posibil ca inovația să se fi răspîndit mai întîi în Moldova și Muntenia; oricum, A. Scriban, în dicționarul său din 1939, era convins că forma de singular *Paște* se impusese deja în uz și că diferențele finalei depindeau doar de pronunția regională: „Așa dar, spre vest *Paștele ăsta,* la mijloc *Paștile ăsta,* la est (Mold.) *Paștili ista".*

Încadrarea ca neutru a cuvîntului ar părea justificată, dacă ținem cont doar de existența celor două ipostaze gramaticale – singularul masculin, pluralul feminin. De fapt, cele două forme nu fac parte din aceeași paradigmă; cei care folosesc pluralul *Paști* nu folosesc singularul, iar cei care spun *Paște fericit* nu cred că ar construi un plural *Paști fericite!* În momentul actual sîntem pur și simplu în situația în care coexistă două norme, una cu substantivul feminin plural, defectiv de singular, mai veche și conservată de stilul bisericesc *(sfintele Paști),* alta mai nouă, cu un masculin singular, defectiv de plural – *postul Paștelui:* o neregularitate morfologică, explicabilă istoric și acceptabilă ca atare.

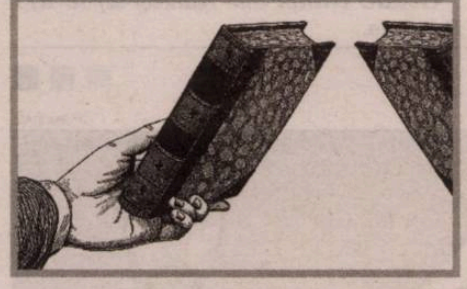

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Prin furcile caudine

Un alt cuvînt magic al zilelor noastre este „experiență". Bieții tineri, studenți sau proaspeți absolvenți care își caută primul job, ar da orice ca să nu ajungă la inevitabila întrebare din orice interviu de angajare: „Ce experiență aveți în domeniu?" E un paradox frustrant: pentru a căpăta experiență, trebuie să dovedești că o ai deja. Cam ca-n bancul care zicea că, pentru a primi un credit bancar, e musai să demonstrezi că n-ai nevoie de el.

Altminteri, „experiența" e o specie incertă. Cert e că se dezvoltă optim în CV-uri. Mărimea i se măsoară în unități de timp: luni, ani... Cînd crește cu asupra de măsură, experții – cei ce au experiență în materie de experiență – o consideră malformată. Un fel de acromegalie a vieții profesionale.

O vreme, experiența a funcționat ca o traducție elegantă a vetustului termen „vechime". Transferul semantic acoperă distanța dintre CV și carte de muncă. Un cadru didactic „cu experiență" din preuniversitar are cu siguranță cel puțin 15-20 de ani petrecuți la catedră, încununați – certificați – cu gradul I.

Pînă de curînd, vechimea era un criteriu obligatoriu pentru posibilitatea de promovare a cadrelor didactice. Pe orice palier. Nu conta, de pildă, că în cercetare, decisivă pentru cariera academică – cum zicea un amic: „Noi sîntem plătiți pentru ce predăm și avansăm prin ce cercetăm" –, mintea e mai alertă, mai ales în științele exacte, în tinerețe. Puteai lua, la o adică, și un Nobel pe la 25-30 de ani – nu-i o situație pur ipotetică. Mai aveai însă de așteptat vreo cîteva decenii ca să poți urca, treaptă cu treaptă, la asistent, lector, conferențiar și apoi profesor. Basca obținerea dreptului de a conduce doctorate. Justificarea venea din ideea că vechimea se convertește automat în experiență, care e, indiscutabil, o valoare redutabilă. Evident, nu-i așa. Unii își lărgesc, în timp, orizontul profesional, alții, dimpotrivă, și-l îngustează. Experiența nu e o mărime calendaristică.

Pentru a evita ambiguitatea, unii, puțini, preferă să vorbească de „expertiză". În limba română, asta însemna, de regulă, operațiunea făcută, la cerere, de un „expert" titrat. Epitetul ultim e esențial. În mediul anglo-saxon, e vorba pur și simplu de cît de bine te pricepi într-un anumit domeniu, fie el lipirea la cald a țevilor sau pulsația quasarilor.

Pedagogii numesc asta „învățare prin experiență".

Au trecut, slavă Domnului, vremurile acelea în care vechimea trona suverană, cu coroana experienței pe frunte. Din păcate, au trecut și pentru mine vremurile în care nu eram suficient de „vechi" pentru a nu fi acuzat de pledoarie *pro domo.*

„Experiența" mai are însă și un alt sens, foarte diferit de cel vizat îndeobște. În loc să se refere la un parcurs cumulativ, ea are, mai degrabă, un caracter instantaneu. Pedagogii numesc asta „învățare prin experiență". E situația care te expune la ieșirea din spațiul confortabil al știutului și îți testează disponibilitatea de a te aventura către „dincolo".

Ca ins temător de spectrul rutinei, mama vitregă a experienței, am căutat cu lumînarea, în repetate rînduri, asemeneni, împreună cu care am închegat un program de *Leadership creativ,* prin care au trecut, vreme de un deceniu, mai bine de trei sute de cursanți. Am intrat în jocul ăsta din două motive: din prietenie și din curiozitate. Amîndouă mi-au fost, pînă în momentul de față, bogat răsplătite.

Ca educator de profesie, propunerea de a sări din mediul învățămîntului formal – niște școală la începuturi, apoi, cronic, universitate – către o „piață liberă" a formării și către un alt fel de destinatari mi-a făcut cu ochiul și m-a umplut, totodată, de spaimă. Nu știam mai nimic despre oamenii de afaceri. Mai rău încă, aveam mintea doldora de tot soiul de stereotipuri despre ei, nu tocmai măgulitoare. Cam ce gîndește de regulă despre „business" cineva care n-a avut nici vremea, nici înclinația de a se întreba vreodată, ferm și aplicat: cum aș face să cîștig și eu niște bani? Mă temeam nu numai că eu nu voi fi capabil să-i înțeleg pe ei, cei cărora urma să mă adresez, ci și că nici ei n-or să poată, sau nici măcar n-or să vrea, să mă înțeleagă pe mine, *„loser"*-ul coborît de pe altă planetă. N-a fost așa. Beneficiul curiozității e că poate anula clișee, locuri comune, prejudecățile, în ultimă instanță.

Cînd am reușit să mă acomodez la noua situație, ceea ce n-a fost nici simplu, nici ușor, m-am hotărît să îmi iau revanșa. Dacă eu mi-am asumat riscurile învățării prin experiență, corect ar fi ca și cursanții mei să treacă prin ceva similar. Și, cum mă ocupam de modulul de vorbire în public, mi-am zis că ar fi bine ca, în final, să aibă parte de o expunere „pe viu": de pildă, să le vorbească unor liceeni, într-o sală de clasă, pe teme propuse de auditori și să fie evaluați de către aceștia. N-am crezut că voi vedea oameni cu poziții de invidiat, cu sute de angajați în subordine, tremurînd ca varga de frica apariției în fața unui grup de adolescenți. Și, mai ales, n-am crezut că, odată trecuți prin furcile caudine, vor veni la mine să mă întrebe: nu s-ar putea repeta?

(articol publicat în Dilema veche *nr. 584 din 2015.)*

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Adina POPESCU

portrete din mers

În căutarea oii năzdrăvane, pe Internet

În completarea Dosarului cu „Mioriţa" pe care l-am coordonat, am descoperit tot felul de năzdrăvenii pe net, ziceri şi clişee despre baladă, dar nu numai. Din cînd în cînd, apare şi Mioriţa ca brand. Le-am adunat într-un colaj care şi-ar pierde farmecul dacă ar fi comentat.

■ Ciobanul din *Mioriţa* nu a fost omorît. Poemul se încheie cu vorbele lui, după care el revine la oile sale şi pleacă cu ele la păscut. Cercetarea anterioară a neglijat conjuncţia condiţională *dacă* şi faptul că ciobanul pune verbele la condiţional-optativ şi la conjunctiv (care în *Gramatica Academiei* sînt categorisite ca moduri prezumtive), iar în unele variante la modul imperativ. Totul este viziunea lui despre o eventualitate, care nu are loc. Dialogul ciobanului cu mioara este un monolog interior. Mioara este *alter ego*-ul său. George Călinescu şi alţii ne-au atras atenţia că *Mioriţa* este un mit, nu o relatare despre o întîmplare concretă. Însă unii cercetători l-au desconsiderat pînă şi pe Călinescu şi au preferat să creadă că poemul descrie o crimă adevărată, mai apropiată de înţelegerea lor. De la înălţimea unor catedre, au tras concluzii pripite, aberante, jignitoare pentru demnitatea de român. (cunoastelumea.ro)

■ Un cioban de 18 ani din Pietrari, Dîmboviţa, a fost snopit în bătaie de alţi doi baci, de la stîna din aceeaşi zonă. Agresorii erau convinşi că victima le-a furat cîteva oi şi l-au pedepsit crunt. Tînărul susţine că nu are habar de oile despre care agresorii susţineau că le fuseseră furate. Nici nu crede că animalele au dispărut. Omul bănuieşte că atacatorii au invocat de fapt un motiv oarecare, ca să-l ia la bătaie. Între proprietarii celor două stîne la care sînt angajaţi ciobanii există neînţelegeri mai vechi soldate, de-a lungul timpului, cu ameninţări repetate. (stirileprotv.ro)

■ *Mioriţa* este un basm frumos, totuşi doar un basm. Şi aşa vrem să rămînă. Un basm. *Free Mioriţa* înseamnă ce vrei tu să însemne. Sau ce vrei tu să simţi. Ar putea fi „Mioriţa liberă", „Elibereaz-o pe Mioriţa" sau „Eliberează-te de Mioriţa". Dar înseamnă mai ales ce faci. Noi sîntem o mînă de oameni care vrem să eliberăm minţile de fatalismul mioritic. (freemiorita.ro)

■ În cunoscuta baladă *Mioriţa* sînt descrise cîteva întîmplări în care sînt implicaţi doi criminali, o oaie turnătoare şi un cioban ce şochează prin prostia lui. („perlă" la Bac)

■ „Din întreaga poezie izbucneşte năvalnic, ca un fluviu, vitalitatea dintotdeauna a omului din popor, dragostea oierului faţă de îndeletnicirea sa, faţă de artă, de viaţă, de natură şi, mai ales, iubirea filială pentru mama sa. În structura compoziţională a baladei, se pot distinge două mari părţi: una epică, în care sînt narate faptele, şi una lirică şi dramatică, în care se exprimă gîndurile şi sentimentele ciobănaşului aflat în faţa morţii. (escoala.ro – referate)

■ „Un istoric bulgar vine cu o teorie total schimbată a baladei *Mioriţa*. Nicolai Ivanov Todorov este convins că «statul de la nord de Dunăre» este o creaţie artificială şi de aceea încearcă demontarea falsei istorii mitologizante a românilor, care susţin întîietatea lor pe aceste meleaguri. (...) Astfel, bulgarii ar fi fost stăpînii ai civilizaţiei de la Dunărea de Jos, păstorii lor şi-au dus turmele din Balcani pînă în Carpaţi prin ţara bulgarilor. Ţara Românească şi Moldova ar fi fost provincii tîrzii ale românilor. În Transilvania, românii ar fi o minoritate, *Mioriţa,* balada identitară pentru români, ar fi o creaţie bulgară, iar cîinele ciobănesc românesc ar fi şi el o creaţie bulgărească. (stiripesurse.ro)

■ Părintele Dumitru Stăniloae vede în *Mioriţa* un profund sens creştin: *„Mioriţa* vorbeşte de Hristos şi sufletul omenesc. Ciobanul care are oi mai multe este Hristos; ceilalţi doi: Pilat şi evreii...

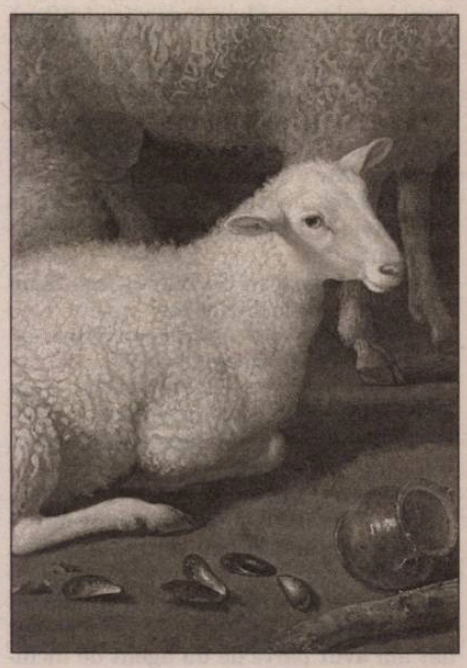

Şi el are ca mireasă sufletul omenesc. Iată cît de adîncă este *Mioriţa!* Se simte că poporul nostru este un popor creştin". (crestinortodox.ro)

■ Botoşănenii au preocupări mai puţin obişnuite. Ei schimbă pe mail balada *Mioriţa,* în varianta nouă, plină de amuzament. Personajele sînt Băsescu, Geoană şi Boc. Iată conţinutul baladei: *Pe-un picior de plai / La Izvor, pe Splai / Iată vin la vale, / Pentru confruntare / Două siluete, / Mîndre, violete. / Unul e Traian, / Baciul constănţean, / Mergînd pe furiş / Şi privind cruciş. / Cu engleza „unsă" / Şi şuviţa tunsă. / Iar celălalt e, / Lider PSD. / Familist convins, / Prostănac distins, / Care bea şampanii / Cînd îl bat duşmanii.* (botosaninews.ro)

■ Cel vrîncean şi cel ungurean, în loc să mi-l piardă pe cel moldovean, că-i mai ortoman, să treacă şi să facă împreună o asociaţie de oieri, să ia bani europeni şi să devină toţi trei mai ortomani. Iar mioriţa-laie, laie-bucălaie, în loc să vorbească de una singură, să se ducă să dea de veste că la noi, în România, oile au început să vorbească şi că uşor-uşor abandonăm spiritul de turmă şi începem să construim ceva demn de un picior de plai, o gură de rai. (Dragoş Pîslaru, fost ministru al Muncii, pe Facebook)

■ Încă o întrebare, tot despre *Mioriţa*... e un exerciţiu: ce secvenţe lipsesc şi ce implicaţii are acest fapt asupra textului în ansamblu? Această întrebare se referă la faptul că în această baladă nu există punctul culminant şi deznodămîntul? (Funda)

Răspunsuri: 1) Deznodămîntul lipseşte pentru că autorul anonim a dorit să ne imaginăm singuri ce se va întîmpla. 2) Auzi, dacă vrei sau, mă rog, voiai să îţi faci tema, caută pe Google şi ai rezolvat-o. (Tpu.ro)

■ „Mioriţa", 30 de ani, X.O. Special Reserve. Descriere: Pentru cei care au o viaţă plină de împliniri, acest vinars este doar o formă lichidă de încununare a succesului. Pentru cei ce aspiră la o viaţă plină de bucurie, de căldură şi de împliniri, acest vinars este o picătură de curaj ce dă pofta de a depăşi orice limite. (Vincon.ro)

■ Personajul principal al baladei populare *Mioriţa* este ciobanul moldovean. El apare în toate momentele subiectului, fiind caracterizat direct şi indirect. Frumuseţea fizică a ciobanului rezultă din caracterizarea directă. Portretul fizic este izvorît din imaginaţia arsă de dor a măicuţei care îşi caută cu disperare fiul. (Caracterizarea personajului principal din *Mioriţa,* afaceriardelene.ro)

■ Mioriţa şi Adrian Videanu sînt omniprezenţi pe Litoralul românesc. Vremurile în care cei doi făceau parte din celebrul „grup de la Monaco", petrecîndu-şi vacanţele estivale pe Coasta de Azur, sînt deja istorie, iar afaceristul şi stilata lui soţie se mulţumesc cu băile de soare de la Mamaia. (wowbiz.ro)

Eugen ISTODOR

negustori şi **muşterii**

Scenă erotică sau tabacheră?

Am stat ore-n şir. S-o iau, să n-o iau? Gelu m-a învăţat să mă uit la Catawiki. Acolo se licitează tot felul de drăcovenii. El stă ore. Mie mi s-a pus pata pe o tabacheră. Nu fumez, dar ce idee! Cam vulgar desenul, dar la 200 de euro merge, de ce n-aş lua-o? E un joc. Ştiu, dar am eu bani de aşa ceva? N-am, am? *14.*

Very rare snuff tobacco box in memory of Napoleon and featuring light-erotic scenes – aşa se numeşte. Nu ştiu, mîna ar licita, punga nu. Ce mă fac? E Dumnica Floriilor şi eu mă gîndesc la de-astea. Ce-o fi cu mine? Tu ai lua-o? Mai sînt zece ore pînă se închide licitaţia, ce zici? S-o iau? Trimite-mi un mesaj, cum citeşti!

Radu NAUM

un sport la **Răsărit**

Apropo de discuţiile legate de CSM Bucureşti, e acceptabilă, în cele din urmă, performanţa sportivă pe bani publici?

Pe bani publici să fie, dar s-o ştim şi noi! Iată necazul: cheltuirea fondurilor comunităţii fără consultarea ei. Cristina Neagu e un bun sportiv naţional, de aceea banul public rimează cu finanţarea salariului ei. Numai că asta trebuie bine definit, perfect legal şi cu acordul explicit al contribuabililor. Cum se face asta? E treaba celor care vor să fie largi cu punga altora. Există îndatoriri obişnuite ale unei primării – apă, căldură, curent, canalizare, asfaltare, şcoli, semafoare, marcarea drumurilor etc. – despre care nu mai trebuie nimeni consultat. Şi mai sînt proiectele speciale. Poate că unul vrea ca Bucureştiul să aibă echipă de baschet de Euroligă, altul vrea hochei, se găseşte şi un lunatic care să ceară fotbal sau un pragmatic care doreşte o Niágara la Unirii. Şi mai sînt cîţiva care o vor pe Neagu la CSM. Păi, nu mai bine întrebăm şi după aceea hotărîm? Asta ar însemna respect pentru cei care plătesc. Lumea s-a crispat greşit împărţindu-se în pro şi contra salariului de sute de mii de euro al celei mai bune handbaliste a lumii. Dar e vorba despre altceva, despre cum nişte oameni iau nişte decizii în birouri în vreme ce tu te bărbiereşti, sau te machiezi, şi cînd ieşi de la baie e gata, banii tăi au zburat! S-au dus pe Neagu, pe iepuraşi gigantici şi urîţi de Paşte, pe ouă atîrnate deasupra Căii Victoriei, legănîndu-se spasmodic în vînt, sau pe orice năzbîtie populistă. Pot fi lucruri bune sau lucruri rele. Un lucru e sigur: „bucuroşi le-om duce toate", că aşa ne-a învăţat nea Mihai prin gura lui nea Mircea, sau invers, fir-ar ea să fie de Mioriţă miorlăiţă!

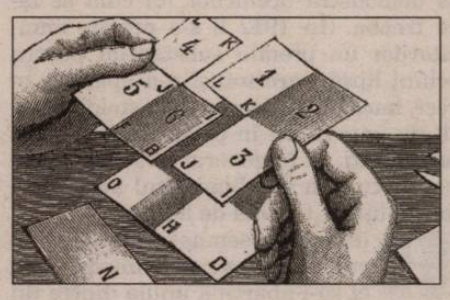

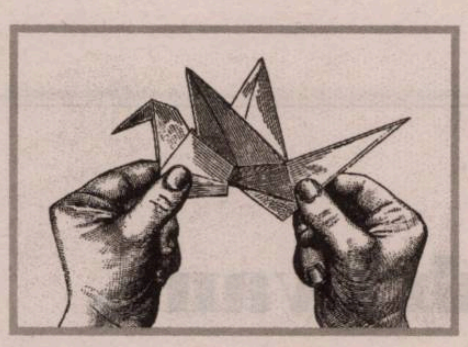

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

N-am închiriat Mustang-ul lui Steve McQueen

Băieții sînt fascinați de mașini, toți au mașinuțe de jucărie și afișe sau poze cu mașini spectaculoase, extraordinare, legendare. În copilăria mea era vorba, evident, despre mașini străine, cele care apăreau prin filme, că doar nu era să facă cineva vreo pasiune sau vreo colecție de Dacii. De altfel, nici nu țin minte să fi existat mașinuțe de jucărie Dacia. Nici cînd se fac mari, băieților nu le trece bucuria mașinuțelor. Doar că atunci ele se pot transforma în mașini adevărate. Bărbații nu-și împrumută niciodată automobilele proprii, dar, de cîte ori au nevoie, închiriază mașini. Și românii pot închiria acum orice fel de automobil din orice colț al Europei și nu numai. Dar bineînțeles că mașinile astea nu seamănă de obicei cu cele din copilărie. Nu sînt de colecție. Și de obicei nu închiriezi o mașină pentru că-ți place, ci pentru că ai nevoie. Agențiile de închirieri, însă, se dovedesc adeseori pline de surprize.

În Anglia, de exemplu, văzîndu-mi pașaportul românesc, mi-au cerut biletul de avion de întors în țară, ca dovadă că nu aveam de gînd să mă întorc cu mașina lor cu volan pe dreapta acasă la București, peste Canalul Mînecii, căruia ei îi zic English Channel. Cu altă ocazie, în Franța, procedurile birocratice de închiriere au durat foarte mult. Femeia de la ghișeu a verificat prin telefon pînă și dacă sînt înregistrat la hotelul pe care-l indicasem în formular. A intrat într-o oarecare viteză abia cînd am întrebat-o de ce nu am parte de aceeași încredere și operativitate de care se bucura individul cu pașaport american de la ghișeul alăturat. În cele din urmă mi-a dat o mașină în care a trebuit să mă urc fără s-o văd, pentru că individul care mi-a scos-o din garaj, direct în stradă, m-a zorit să-i iau locul la volan ca să nu încurcăm traficul. Cînd m-am apropiat cu ea de intrarea hotelului, ai mei mă așteptau cu niște figuri lungi și uimite. Ei vedeau botul boțit al mașinii, pe care eu nu-l observasem. M-am întors cu ea la agenție, unde mi s-a spus într-o doară să fiu liniștit, fiindcă „probabil" lovitura era înregistrată în evidențele lor. Era o firmă mare, în centrul Parisului.

Altă dată, în Germania, trei familii am închiriat trei mașini. Una dintre ele era foarte friguroasă. Pasagerii au descoperit că în dreapta, pe sub bord era o spărtură cît o minge de fotbal prin care intra aerul de afară. Pe autostradă, noaptea tîrziu, iarna, soluția a fost să acoperim gaura cu bandă adezivă (românul prevăzător are mereu așa ceva la el). A funcționat de minune și, o săptămînă mai tîrziu, mașina a fost dată înapoi cu acea improvizație cu tot. Sînt aproape sigur că și azi circulă tot așa, bandajată. În Italia, la un moment dat am avut parte de un agent de închirieri care și-a unit degetele de la o mînă cu vîrfurile în sus, începînd s-o miște de sus în jos, într-un gest tipic al italienilor care vor să te convingă că-ți oferă ceva cît se poate de bun. Ne oferea o mașină mai mare decît ceruserăm, fără cauciucurile de iarnă de care am fi avut nevoie și pe care, în total, a trebuit să dăm mai mulți bani decît scria în contract. Era o soluție pe care el ne-o prezenta ca pe o favoare.

În Austria, la predarea unui automobil închiriat, mi s-a întîmplat să dau peste un tip care l-a luat la puricat. A analizat toate zgîrieturile și zgîrieturicile făcute cine știe cînd, în istoria nu foarte scurtă a acelui automobil. Nu mai spun că unele zbenghiuri, pe care el le nota pe o foaie, nu erau decît niște minusculi stropi de noroi care dispăreau dacă treceai cu degetul peste ei. Am asistat așadar, nu fără un oarecare amuzament, la o demonstrație extraordinară de minuțiozitate nemțească. Inutilă, de altfel, întrucît mașina avea toate asigurările posibile. Spectacolul era să mă facă însă să pierd avionul. În fine, în Cipru, mi-aduc aminte că, bărbat fiind eu, cum spuneam, am fost curios la un moment dat să văd cum arată motorul Fordului pe care-l închiriasem. I-am deschis capota, dar, după ce mi-am satisfăcut curiozitatea, n-am mai putut s-o închid la loc. Toți bărbații de pe stradă s-au adunat lîngă mine, unii cu sfaturi, alții chiar cu unelte, încercînd să mă ajute. Nimeni n-a reușit însă să-i dea de capăt acelei închizători, așa că am fost nevoit să mă întorc cu mașina la centrul de închirieri, cît am putut de încet, așa încît capota care clămpănea ca o gură de pește să nu se dea peste cap. Acolo mi-au dat alta, fiindcă nici ei n-au fost în stare s-o repare pe loc.

Toți cei care închiriază mașini știu deja de mult și că orice asemenea procedură presupune blocarea unei garanții importante de pe cardul bancar, iar eliberarea banilor durează cu săptămînile. În ciuda acestor neplăceri, și eu, și probabil mulți alții ca mine vom continua să închiriem mașini ori de cîte ori ne vor face trebuință. Asta chiar dacă mai nou am aflat că nu mai există nici cea mai mică speranță ca printre aceste mașini să se găsească celebrul Ford Mustang pe care-l conducea locotenentul Bullit (Steve McQueen). Filmul acela pe care l-am văzut în copilărie și în care, în timpul celebrei urmăriri de pe străzile în pantă din San Francisco, timp de 11 minute nu se aude decît muzica rotundă de bas a fabulosului motor V8. După turnarea filmului, acea legendară mașină verde închis se pierduse. Unii sperau că, chiar așa bătrînă cum era, s-ar fi putut rătăci pe undeva prin lume, printre mașinile firmelor de închirieri. Ei bine, nu. Conform Fox News, luna trecută a fost descoperită într-o curte din Mexic și autentificată drept cea din film.

ready made

„Închipuiéscă'și cine-va două scoici de lutu arsu lipite una de alta pe muchi și avându d'assupra unuia din țesturi, o mică găurice care pune cavitatea teșită a obiectului în communicațiune cu aerulu esterioru. Stau de mă întrebu cumu a avutu răbdare d. Bolliac să vîre prin acea mică găurice și tutunu și éscă aprinsă? Eu bănuescu că Dacii, – ori-cătu de multu le-aru fi plăcutu luléua, – ba chiaru și d. Bolliac, s'aru fi lipsitu de fumatu d'aru fi fostu siliți totu mereu să împle și să aprinză o astu-feliu de narghilé, stându apoi cu gura căscată d'assupra ei ca să aspire ibrișimulu de fumu ce póte essi pe acea microscopică găurice."

A.I. Odobescu, *Fumuri archeologice scornite din lullele prehistorice,* Typographia Curtii (Lucratorii Associati), 1873

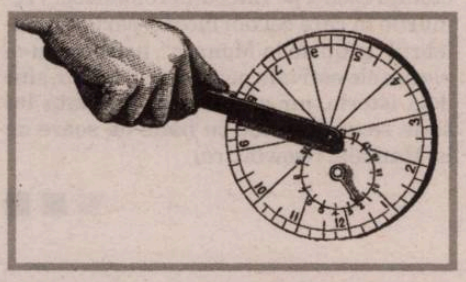

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Cămara cu statui (II. Nefertiti)

Cămara lui Tutmes e faimoasă în primul rînd pentru bustul lui Nefertiti, de calcar retușat cu ipsos, care e nu numai pictat cum scrie la carte, dar și perfect păstrat. Practic, doar cobra regală de pe coroană e ciobită. Cobra, nu ciorba. Bustul e valoros în principal, aș zice, pe de-o parte pentru că își păstrează subtilitatea în ciuda simetriei exagerate, pe de alta pentru că amestecă în frumusețea ei o notă de dispreț (poate din cauza pleoapelor puțin coborîte, lucru la rîndul lui cerut de bărbia împinsă înainte). În orbita dreaptă e introdus un ochi de cristal de stîncă, irisul și pupila fiind pictate pe interior, prin restul cristalului văzîndu-se albul calcarului. Orbita stîngă, nefinisată și fără urme de adeziv, a fost evident lăsată goală intenționat, pentru ca Tutmes să poată demonstra ucenicilor lui cum se face treaba. (În 1912 li s-a promis muncitorilor un premiu substanțial pentru ochiul lipsă, care totuși n-a apărut.) În rest, mușchii sternocleidomastoidieni, atît de importanți în portul capului, sînt accentuați, ca în general în stilul Amarna, lucru bun dat fiind gîtul altminteri foarte lung („tulpină de lotus").

Bustul nu e semnat și, deși în stocul lui Tutmes, nu e imposibil ca el să-i aparțină unuia dintre fiii lui, ce ocupau case mult mai modeste din complex. O senzațională prințesă de granit, de pildă, abandonată în curte, poate să fi fost a unuia dintre acești Achim sau Nilă – numele lor nu le știm. Craniul ei, extrem de alungit, probabil accentuează niște trăsături ereditare, vizibile și la mumiile acestei remarcabile familii, la care nu e totuși vorba de o deformare artificială, cu atele. În artă, dincolo poate de un interes exagerat în structura osoasă a craniului, această alungire are mai mult de-a face cu natura conceptuală (iar nu tocmai naturalistă) a portretelor în stilul Amarna, în care craniile regale trebuie să semene cu un ou, trimițînd adică, în noua teologie a timpului lui Akhenaton, la activitatea creativă permanentă a divinității. În loc de sprîncene, prințesa din curte are două șănțulețe, foarte convingătoare de altfel, deși explicația tehnică e că ele urmau să primească intarsii. Mai departe, în casa cea mai mică din complex (a lui Niculae, cum ar veni) a fost găsit un bust de granodiorit al lui Nefertiti, făcut cînd regina deja îmbătrînise, dar arătînd-o nemuritoare și rece, fără individualizarea tipică pentru stilul din cămara lui Tutmes. Asta ar putea fi extrem de interesant. De obicei se consideră că, după moartea lui Akhenaton, arta egipteană revine, brusc, sub presiune politică, la canoanele rigide de dinainte de domnia lui. Or, prezența unor busturi de tip post-Amarna în atelierul care lucra pentru însuși Akhenaton poate semnaliza că, de fapt, politica nu influențează major arta oficială decît dacă știe să speculeze o tendință preexistentă.

Acum douăzeci de ani, Alain Zivie a descoperit și mormîntul lui Tutmes *(„tombe des artistes")*, la Saqqara, cimitirul orașului Memfis. E drept că titulatura acelui Tutmes, mort la cîțiva ani după Akhenaton, e de șef al pictorilor, nu al sculptorilor, dar termenii egipteni se intersectează (e posibil, ca și la greci, ca meșteșugul sculpturii să fi fost considerat inferior picturii). La Amarna deja există reprezentări ale unui tip descris ca sculptor, dar arătat fie pictînd, fie corectînd ici-colo cu cerneală statuia unui ucenic, în vreme ce ucenicul așteaptă spășit. Hipogeul lui și cele învecinate sînt destul de afectate de nenumăratele catacombe construite pentru înmormîntarea în epoca ptolemaică și romană a pisicilor populației locale, dar frescele dinăuntru se păstrează binișor. Tutmes o pictează pe soția lui, dar și pe sine însuși, ținînd în mînă, așa cum ține un oficial însemnele autorității, o paletă de pictor, cu 24 de culori. Scena e unică în arta egipteană. Într-un mormînt alăturat e îngropată Meritaton, o fiică a lui Akhenaton cu Nefertiti, care probabil învățase pictura cu Tutmes, dat fiind că o paletă (cu doar șase culori) înscrisă ca fiind proprietatea ei a fost găsită în inventarul mormîntului lui Tutankhamon. Identificarea lui Tutmes, sculptorul de la Amarna, cu Tutmes, pictorul de la Saqqara, nu e imposibilă, deși ar fi fost bine dacă hipogeul de la Saqqara era mai tîrziu și dacă pe paleta lui Tutmes nu apărea cartușul lui Amenhotep III (tatăl lui Akhenaton). Ce nu mă încîntă totuși în rapoartele lui Zivie este graba cu care frescele excepționale din mormîntul lui Nebamun, pînă acum anonime, sînt propuse deodată ca fiind opera lui Tutmes, doar pentru că sînt contemporane cu el. Procedeul este cel conform căruia unui criminal prins i se atribuie și ultimele cinci crime nerezolvate.

Că veni vorba de criminali, s-a spus despre bustul lui Nefertiti că ar fi de fapt fals, sculptat ca un experiment de un tînăr asistent al lui Borchardt, ceea ce ar explica tăietura umerilor (care prea e în stilul secolelor XVIII-XIX), coroana uriașă și tehnica de ipsos pe calcar, toate extrem de rare în statuaria egipteană păstrată. Pentru mine, faptul că asistentul respectiv n-a ajuns celebru cu producția sa ulterioară e destul ca să mă facă să cred că nu se poate să fi produs el bustul lui Nefertiti.

Cătălin Pavel *este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Ironia sorții

Lectură duminicală. Răsfoiesc *The Irony of American History,* cartea scrisă de Reinhold Niebuhr în 1952. Nu pot trece, însă, de primele pagini pentru că mă năpădesc gînduri despre Europa anului 2017. E de ajuns să citesc, la Niebuhr, mica discuție pe care o face chiar la început despre armele nucleare – subiect fierbinte la data respectivă. Observația lui Niebuhr este următoarea: ca să prevenim un război nuclear despre care toți admitem că ar putea duce la suprimarea civilizației umane, este necesar să avem, toți (adică marile puteri ale timpului), arme nucleare. Egalitatea amenințării cu dezastrul nuclear îl paralizează, de fapt. Amenințarea generalizată cu dezastrul preîntîmpină dezastrul. Faptul că și eu pot să te distrug, așa cum și tu poți să mă distrugi, ne împiedică, de fapt, să ne distrugem. Ce ironie! Gîndul, cum ziceam, mă duce spre Europa de azi.

Presa europeană anunță: Viktor Orbán a lovit din nou. Guvernul său a propus Parlamentului maghiar amendamente la legislația educației anume țintite împotriva Universității Central-Europene (CEU) de la Budapesta. Astfel, parlamentarii maghiari au adoptat cu o largă majoritate (123 pentru, 38 împotrivă, 38 de abțineri) dispozițiile care cer unei universități care oferă diplome recunoscute în afara UE să poată opera în Ungaria doar dacă are campusuri și cursuri în țara în care este acreditată. La asta se adaugă și alte reguli mai mărunte care îngreunează semnificativ, de pildă, angajarea unor profesori din afara UE, admiterea studenților străini și altele. Dar aceste din urmă impedimente s-ar putea acoperi cu un efort financiar și administrativ sporit din partea universităților străine, însă prima modificare menționată de mine este teribilă pentru că țintește direct CEU. Dintre cele 28 de universități străine care operează în Ungaria, CEU este singura care, deși dă diplome acreditate în țara de proveniență, care este în afara UE, nu are campusuri și nu desfășoară activități universitare în acea țară. Sigur, discursul oficial vorbește despre restabilirea unei egalități în competiția dintre diversele universități de pe „piața" Ungariei. Dar nu te poți opri să nu vezi – coincidență! – că doar CEU nu respectă noua egalitate și îi va fi foarte dificil, de nu chiar imposibil, să o respecte. Aceeași CEU, iarăși coincidență, care este fondată de George Soros. Evident, modificările lui Orbán la legea educației naționale maghiare sînt un episod al războiului său cu controversatul miliardar, mai nou tatăl tuturor relelor din lume, iar CEU este o victimă indirectă. De lux, e drept, dar indirectă. Acțiunea în forță a lui Viktor Orbán, însă, ascunde și o mică ironie a sorții: el însuși a fost beneficiarul unei burse oferite de Fundația Soros. În 1989, tînărul Viktor Orbán a studiat la Oxford pe banii lui Soros, cum ar spune astăzi antisorosiștii. În aceeași situație cu Viktor Orbán se află și vehementul lui purtător de cuvînt, Zoltán Kovács. Și el a beneficiat de o bursă Soros prin 2001. E drept, Orbán și-a întrerupt studiile în Anglia după doar patru luni, întorcîndu-se în Ungaria pentru alegerile din 1990. Atacați pe această linie, atît Orbán, cît și Kovács au anunțat că îi vor da înapoi lui Soros banii cheltuiți pe bursele lor. Chiar și așa, ironia istoriei e evidentă. Cadrele școlite de Soros în Ungaria pentru promovarea idealurilor „societății deschise" îl aruncă pe Soros afară din țara lor.

Cazurile de acest gen nu vizează, însă, doar indivizi, ci țări întregi. Imediat după 1990, Ungaria și Polonia erau premianții clasei țărilor necăjite, fost comuniste, care lucrau din greu să promoveze în clasa de elită a Occidentului democratic. Astăzi, tocmai ele au ajuns să pună reale probleme unei Europe tot mai fragile, cu accesele lor antidemocratice. Cît îi privește pe codașii acelei clase pregătitoare, ei sînt cuminți, ascultători și cooperanți cînd clubului de elită îi e tot mai greu să își mențină coeziunea. Pe atunci, România era printre codași, cu grave și multe corigențe. România învăța greu lecțiile democrației occidentale și avea serioase probleme de comportament. Acum, chiar dacă nici la noi democrația nu este chiar funcțională, stăm cu mult mai bine decît foștii premianți.

Doar că, vorba unui mucalit american, viitorul nu mai este ceea ce era.

Am trăit din plin timpurile în care Ungaria, Cehia și Polonia ne erau date de exemplu și priveam cu invidie spre grupul de la Vișegrad. Ah, de cîte ori, în acei ani, nu am plîns în pumni că țara mea nu putea fi ca Ungaria, Polonia și Cehia! Acum, cînd îmi aduc aminte ce ciudă m-a cuprins în 1997, cînd cele trei țări au primit invitația să adere la NATO și noi am rămas pe-afară, sau în 2004, cînd tot ele au intrat în UE și noi am rămas iarăși pe-afară, zîmbesc. Nu pot să nu sesizez ironia sorții. Sigur, mai tîrziu (mai exact în 2001 și în 2007), am putut și noi vedea clar că trăim într-o țară cu mare noroc istoric, căci am ajuns și în NATO, și în UE fără să fim chiar pregătiți, profitînd de o serioasă diluare politică a criteriilor de aderare, iar după noi s-au cam închis ușile. Dar acea ciudă pe care tînărul est-european care eram a trăit-o cu intensitate a rămas bine conservată în muzeul emoțiilor mele politice. Din acea ciudă conservată vine, azi, zîmbetul meu. Și totuși, cine ar fi crezut atunci, în anii 1997-2000, că Polonia și Ungaria vor pune probleme politice serioase în NATO și UE, iar Cehia va ajunge una dintre cele mai eurosceptice țări?

Ca de fiecare dată cînd avem probleme cu ziua de azi, sîntem îndemnați să privim spre viitor. Doar că, vorba unui mucalit american, viitorul nu mai este ceea ce era. Cum să mai poți proiecta un viitor cînd trecutul recent s-a dovedit atît de impredictibil? Cum să mai pretinzi că vezi înainte cînd se dovedește zi de zi că azi este cu totul altfel decît ne puteam imagina că va fi? Și, iarăși, ca de fiecare dată cînd ne încurcăm în „meandrele concretului" (n-ați uitat, nu-i așa, aceste vorbe?), revenim la valori. Vorbim, încercînd să ne domolim neliniștea, despre valori, ca și cum ele ar fi stabilopozii de neclintit din mijlocul mării agitate. Vorbim despre democrație. Dar care democrație? În 1990, cînd o visam, democrația ne era cu mult mai clară decît astăzi, cînd o practicăm. Poate exista și democrație iliberală, a zis odată Viktor Orbán și a aruncat Europa într-o jelanie care nu se mai termină nici azi. Termenul „democrație iliberală" vine din articolele de specialitate, este o noțiune produsă de mintea analiștilor. A fost inventată în 1997 și, de atunci, așa cum se întîmplă în lumea academică, a fost folosită și contestată fără oprire. Ba că exprimă ceva real, ba că nu exprimă nimic, fiind un oximoron. Ba că e confuză, ba că pune lumina corectă pe un fenomen pînă atunci nenumit. Oricum, nu cred că Viktor Orbán a stat prea mult să despice firul în patru cînd a spus că Ungaria, membră UE și NATO, ar opta mai degrabă pentru o democrație iliberală. Ah, ce-au mai sîngerat cei îndrăgostiți de cuvîntul „liberal"! Și trebuie că lui Viktor Orbán i-a făcut mare plăcere... Dar termenul acesta, „democrație iliberală", ascunde și el o ironie. Căci a fost creat pentru a desemna o realitate existentă și a devenit numele unui proiect ideologic pentru viitor.

Cu atîtea ironii, nu mai e nimic de zis: Dumnezeu rîde de noi... Sigur, cînd am spus „Dumnezeu", am devenit și eu cam iliberal. Nu-i și asta o ironie?

Publicitate

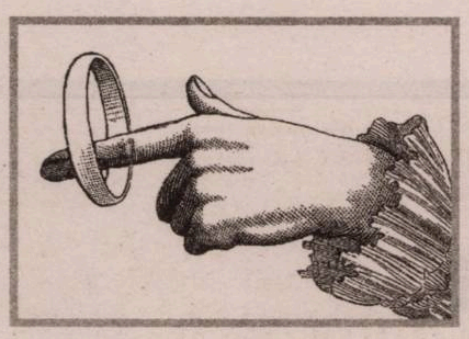

Selma IUSUF

legende urbane

Tataie pe Facebook

Profilurile de Facebook ale unor pensionari și pensionare mă înduioșează de fiecare dată. Ei or să apară foarte rar ca individualități; în poza de profil se va afla invariabil și un nepot/nepoată de vreo 2-3 ani, fix la vîrsta la care sînt, da, adorabili. Sau apar în cuplu. Soțul cu soția, soția cu soțul, cu ochelari de apropiere amîndoi, din cei cu multe dioptrii, care măresc neobișnuit de trist ochii.

Un tataie din ăsta o să dea *share* la nesfîrșit la toate fotografiile din vacanță ale fiului, nurorii și nepoțelei. Fiul cu familia în Grecia, prin sudul Spaniei, în șlapi. La bulgari, arși pe față și pe umeri, cu beri reci și supe cu cartofi prăjiți în față, într-o crîșmă oarecare. La pescuit pe undeva pe lîngă oraș, poze tremurate și defocusate, cu nepotica în crocși roz prinsă în plină alergare undeva la țară.

Tataie, cînd nu-și trolează copiii și nepoții comentînd de fiecare dată, dar de fiecare dată, la orice spun ăștia în public, are prieteni și prietene fix ca dumnealui. Din cei care se trezesc, deschid un net leneș de pe un calculator vechi, moștenit din familie, și pun pe Facebook o poză cu o ramură de pom înflorit sub care scrie cu italice *Bună dimineața!* La urare își răspund automat toți cu același *Bună dimineața!* Un cîrnat de *Bună dimineața!* curge sub fotografia aia cu pomul înflorit. Pare că tataie e popular. Mai popular ca tine. Pe lîngă pomi înfloriți se postează și o grămadă de fotografii dubioase cu copii anonimi bucălați, cu guri larg deschise în zîmbete din care se văd gingiile roz și doi dinți proaspeți. Cineva creativ a scris, tot cu un soi de font bătrînesc, cu înflorituri: „Rîzi în soare, copile cu părul bălai...“ Cu punctele de suspensie cu tot, pe care tataie oricum le folosește mult, că are suflet poetic. E dintre cei chinuiți de eul liric, cum am fost eu în liceu. Tataie mai și scrie ceva poezii și le pune tot pe Facebook, poezii la care comentează admirativ alte pensionare care se numesc Rozica, Bălan Dumitrița sau familia Ion și Maria Mitrache. Dacă mamaie ar ști ce poet admirat e tataie, nu știu, zău... Și iar nu știu de unde tot găsesc ei fotografiile astea pe net care-mi aduc aminte de felicitările cu sclipici de cînd eram mică. Estetica e rafaelită cumva, onduleuri lungi, blonde, obraji roz, piepturi nu neapărat sfielnice în voaluri mătăsoase, îngeri, aripioare, inimi roz care vibrează, toată estetica bombonie care moaie inimile.

Individul pensionar cu două capete, unul de soț, celălalt de soție, o să umple net-ul și cu pozele lui de la diverse nunți. Invariabil, tataie va avea un costum maroniu cu revere late, iar mamaie o să întindă peste un pîntece obosit un lurex verde. Picioarele lui mamaie or să fie sugrumate de niște pantofi prea strîmți, negri, lucioși, cu un toc jos, pătrățos. Or să stea nefiresc de țepeni la o masă, pe niște scaune cu fundițe făcute la spătar. Fotograful i-a prins împietriți între două bidoane de 2,5 litri care sfințesc masa ca două coloane de lumină – unul de Fanta și unul de Prigat sau așa ceva. Mamaie are o spoială de ruj care o să-i curgă numaidecît în ridurile din jurul gurii, reverele lui tataie își iau zborul spre marginile cadrului: are pe piept un pescăruș căcăniu care a întins niște aripi scorțoase, căcănii. Floarea de nuntă, o treabă stilizată cu lavandă provensală, e prinsă și ea în *rigor mortis*-ul pozei. Tataie cu mamaie n-or să ajungă în albumul oficial al mirelui și al miresei. *Not cool enough.*

Not cool enough.

Tot ei, pensionarii noștri de pe net, dau *like* la tot. La toate prostiile, la propriile postări, la articole de pe site-uri dubioase care proslăvesc efectul gălbenelelor în caz de orice, ei scriu isteric, cu majuscule. Nu vă desprieteniți totuși de tataie dînd vina pe hăurile de neînțeles ale unui Internet misterios, în ideea că oricum nu pricepe explicația. Căci el e de tot atîtea ori icoană de cultură pop. Ca atunci cînd a dat *share* la un desen al nepoatei de la grădiniță în care apare el, cu reverele alea late, zburînd printre aștri. Tataie în cerul cu diamante, cum ar veni.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

...de Paști, 1653

„Sosind Paștele, tot trebui însă să se facă o slujbă dumnezeiască; dar Paul de Alep ne spune că sărbarea lor fu de tot melancolică, mai ales că toți grecii, preuți și mireni, așteptau la fiece moment o moarte prin sabie. A doua zi însă și a treia zi de Paști nu se mai făcu nici o liturghie, deoarece se auzea de venirea oștirii căzăcești și toată lumea se aștepta la război. Noul domn era ocupat peste măsură cu îngrijirea adunării și întocmirea oștirii sale. El înrolă mai ales pe vrute și pe nevrute pe negustorii greci, care în inima lor țineau cu Vasile Lupu. Se dă o bătălie lîngă Iași, în care Gheorghe Ștefan, învins, o rupe de fugă, iar Timuș, ginerele lui Vasile Lupu, intră în oraș. Această bătălie a fost privită de Paul de Alep și de patriarhul Macarie din vîrful clopotniței mănăstirii Sf. Sava, unde erau găzduiți. Toată averea, ne spune Paul de Alep, pe care noul domn o răpise în acele puține zile de la boieri și negustitori, rămăsese în palat și fu apucată de fiul hatmanului căzăcesc, orașul fu expus unui jaf îngrozitor, de care suferiră mai ales evreii și turcii, dar de care nici moldovenii nu fură scutiți. Ce timpuri îngrozitoare! Cîtă lipsă de garanție a soartei individului față cu zvîrcolirile ocîrmuirilor. Numai patriarhul, apărat de bigotismul timpului, rămînea neatins de toate aceste furtunoase valuri. Gheorghe Ștefan îi trimisese spre sfințire o pască...“

A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia traiană*, IV, ed. Maria Simionescu și Nicolae Stoicescu, Editura Enciclopedică, 1993

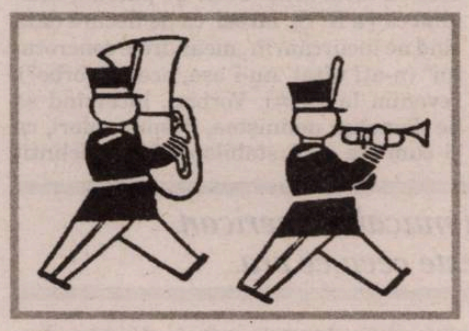

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Fascinația mitocăniei

Era blondă, purta ochelari de soare și conducea un SUV. Chiar așa era. Blondă. Nici urmă de ironie în constatarea asta, nici o trimitere la celebrele bancuri, mai bune sau mai proaste, cu blonde. Venea dinspre Piața Victoriei spre Romană și a oprit la semafor. Zîmbea, discutînd cu cineva la telefon. O mai despărțeau vreo cincizeci de metri de locul în care se putea întoarce, cît se poate de corect, în direcția din care venise. Nu i-a păsat. A întors exact pe trecerea de pietoni, rapid, pentru că-și permitea. Și pentru că tot nu venea nimeni din sens opus. Era degajată, veselă, suverană în dreptul ei de a face orice. Un drept pe care și l-a dat singură, cu generozitatea celui care crede sincer că regulile și obligațiile sînt valabile doar pentru ceilalți. Pe figura ei se întindea un cer senin, pe care un avion de acrobație, lăsînd fum alb în urma lui, reușise să scrie limpede: „E lumea mea!“

E aproape sigur că n-ar fi făcut așa ceva, n-ar fi întors pe o trecere de pietoni, și în ciuda celor mai evidente linii continue, dacă s-ar fi găsit în Franța, în Austria sau în Germania. Poate doar prin Bulgaria, „că sînt ca noi“. Altminteri, prin alte țări cu reputație bună, s-ar fi simțit o persoană civilizată, care găsește chiar un soi de bucurie în a se supune unei forme de ordine. E frumos și reconfortant să te simți civilizat. Aici, acasă, nu poți să trăiești bucuria asta. Compatrioții nu merită gesturile tale civilizate. Sînt primitivi și proști, sînt singurii vinovați de faptul că dînsa se simte, atunci cînd circulă cu mașina prin țara asta, ca și cînd ar traversa stepele Asiei. Și, evident, nu e vorba doar despre o „ea“ blondă, dintr-o întîmplare cît se poate de reală, petrecută într-o dimineață de primăvară, în inima capitalei acestei țări. E vorba despre mulți „ei“ și „ele“, despre noi, o lume, un univers al nostru, unde fiecare crede că doar celălalt e vinovat grav de nivelul de înapoiere în care băltim.

După ce călătorim prin alte țări sau cînd venim acasă, în vacanță, de la muncă, parcă scoatem punga cu gunoi dintr-un aspirator care nu mai trage aer, de plin ce e. O pungă pe care o deșertăm în stînga și-n dreapta, imediat ce-am ajuns acasă. Parcă ne răzbunăm pe noi înșine că ne-am comportat civilizat prin alte țări. Intrăm într-o buclă isterică, într-un soi de frenezie de a face pe-aici absolut tot ce nu e permis la alții. Cînd sîntem pe-acolo, ne găsim gata oricînd să fim foarte critici, să facem ordine chiar și în sistemele de guvernare și în viețile ălora. Cînd venim aici, dăm drumul resurselor de barbarie pe care le-am ținut în frîu cît am fost plecați. Disprețul pentru locul ăsta ne iese prin pori și se transformă într-o ceață deasă, prin care ne croim drumul cu macetele celor mai condamnabile gesturi. Suferim îngrozitor că „lumea“ ne vorbește de rău, fără să-și dea seama din ce cultură excepțională venim, și ne răzbunăm, făcînd risipă de imaginație, pe compatrioți și pe spațiul public de aici. Pe lîngă ce facem zilnic, gestul doamnei care a întors mașina în centrul capitalei, ca la dumneaei în curte, poate părea de o ridicolă lipsă de însemnătate. Știm bine, însă, că nu e așa. Știm că e un simptom care se manifestă în grade diferite la mulți dintre noi. Dar, atunci cînd e observat în toată splendoarea lui, îi vedem gravitatea doar la celălalt. Niciodată la noi înșine.

Avem un soi de fascinație în a plănui sau a improviza cît se poate de creativ – depinde de situație și de cît timp avem la dispoziție – orice mitocănie care rănește locul în care trăim. Dacă nu comitem un gest fizic de agresiune la adresa spațiului pe care îl populăm, compensăm cu repertoriul lingvistic. La gurile noastre se îmbulzesc falnice cascade de porcăială, care îneacă orice peisaj prin care trecem. Uneori știm că, în adîncul nostru, nu sîntem nici mai buni, nici mai răi decît alții, că am avut un traseu cultural complicat și traumatic, și că ține doar de noi și de felul nostru de a vedea lumea să ieșim din bucla asta. Așa cum știm și că procesul de învățare e destul de lung și foarte anevoios. Dar un anumit fel de oboseală ne face să trecem repede peste gîndul ăsta. Și alunecăm în prăpastia cu resentimente, din care urlăm cît ne țin plămînii că am fost abandonați, vitregiți, sabotați. Și că generația asta din ziua de azi strică, plină de sîrguință, tot ce-am construit noi bine.

Iar mitocănia care a învățat să se îmbrace cu straie croite în liniștea bibliotecilor e alt soi de răzbunare perversă. Credem că o idioțenie plină de răutate, dar spusă într-un anumit fel, scapă de lestul resentimentului, dacă pornește pe o alee discursivă pavată cu ironie sau cu un anumit fel de umor, pe care-l considerăm de soi. Dăm lecții aspre, din ipostaza de zîne neîntinate sau din cea de nihilist afanisit. Și răspundem cu un „bă“ implicit, deghizat în afișarea unor competențe din care reies mereu aceleași chestii. Fie că habar n-ai, fie că n-ai consultat cele mai recente cifre, fie că scrii la reviste care se pretind de cultură și că bănănăi prin turnuri de fildeș fără să dai soluții, fie că el ți-ar fi scris mult mai bine articolul, fie că țara arde și baba 'telectuală se piaptănă, iar lista continuă pînă mîine. Iar mîine, zîna neîntinată sau nihilistul afanisit, la întîlnirea cu prietenii, povestesc exact în registrul pe care l-au criticat ieri. Dar o fac ei, ceea ce e profund natural și complet necondamnabil.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Imaginea pusă la încercare

„Astăzi a fost spînzurat pe lemn Cel ce a spînzurat pămîntul pe ape“ se intonează la denia (vecernia) din Joia Mare. Versul e de o princiară frumusețe. Îmbină puterea suverană a lui Christos și suveranul lui sacrificiu. Într-o imensă, concisă simetrie, alătură gestul inaugural al Supremului și umilitatea Lui ultimă. Străbate cu verticala crucii întreg realul.

Cuvîntul e, iată, în stare să exprime articularea paradoxală a celor două extreme. Imaginea e în stare de așa ceva? Cum pot fi redate vizual patimile lui Christos fără a pierde coprezența, în El, a divinului și a umanului, fără a eluda tensiunea între chin, deriziune, răstignire, moarte și lumina Lui nelumească? Maeștri răsăriteni și apuseni au izbutit să dea expresie plastică acestei teme centrale pentru creștinism, acestei paradoxale coprezențe.

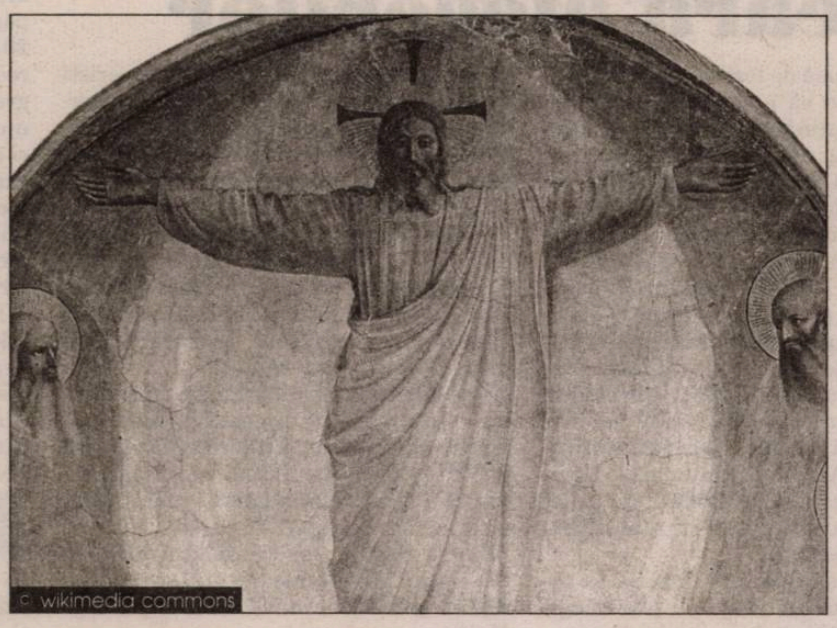
© wikimedia commons

În Răsărit, icoana pascală însăși oferă una dintre soluții. Cum se știe, scena e plasată în închiderea ultimă a lumii, înfățișează iadul destrămat. Din centrul acestui spațiu sumbru izbucnește mandorla de lumină orbitoare, iradiată de Christos. În unele variante, El ține crucea ca pe o armă a victoriei. (Potrivit unei linii foarte puternice în primele secole creștine, Iisus e celebrat, gîndit, interiorizat mai ales drept *Christos învingător,* izbîndind asupra tuturor închiderilor care separă lumea de divin.) Pe fondul obscur, irizîndu-l cu razele ei, mandorla (ovalul ca migdala) semnifică, potrivit unui simbolism consacrat, „forma infinită“ a slavei divine, densa ei strălucire transcendentă. Aceeași lumină a strălucit pe muntele Taborului, la Schimbarea la Față.

Iar în mijlocul mandorlei, Christos e de o impetuoasă, aproape violentă dinamică: pășește cu pas uriaș peste resturile infernului, întinzînd brațele pentru a-i trage afară pe Adam și pe Eva. Trupul lui șiroind de lumină e el însuși o cruce triumfătoare. Are un elan ascensional care depășește suveran „gravitația“ lumii, a finitudinii, a morții. Așa arată scena la mînăstirea Mîntuitorului în Chora (acum Khariye Djami), în Fanar, la Istanbul, restaurată în secolul al XIV-lea de Theodor Metochites (1270-1332). Înalt demnitar bizantin, filozof comentator al anticilor, savant și poet, în jurul căruia se aduna un distins cerc de studii, Metochites a conceput programul iconografic al ctitoriei sale ca pe un dialog între imagine și inscripție imnică, exaltîndu-și reciproc expresivitatea.

O altă soluție se află într-una din chiliile de la mînăstirea San Marco, la Florența. Cu ani în urmă am scris (în *Dilema veche* nr. 13, 9-15 aprilie 2004) despre acea uimitoare imagine. Îmi permit să reiau aici o parte din text. La San Marco, Fra Angelico a pictat nu numai mirabile Bunevestiri. A pictat și o batjocorire a lui Christos. Un specialist al pictu-

E exact același chip christic, același veșmînt, aceeași lumină.

rii sale, William Hood, spune că modul în care călugărul dominican a înfățișat scena e atipic, e o inovație. Imaginea se află într-o chilie, iar nu în spațiile comune, semipublice ale mînăstirii florentine. E o imagine destinată meditației călugărului în singurătate. Prin urmare, insistă Hood, chiar dacă e inovatoare, imaginea rezultă totuși din tradiția, din regula, din experiența contemplativă a ordinului dominican și se adresează unui membru al acestei comunități, capabil să-i perceapă codurile spirituale. Dar, pe de altă parte, ordinul acesta e dedicat predicării adevărului christic și, ca atare, o asemenea imagine nu era sortită să susțină doar meditația personală. Era menită să inspire tonul unui mesaj îndreptat spre lumea din afară. Iar astăzi chiliile de la San Marco sînt deschise tuturor: orice vizitator poate privi interpretarea pe care Fra Angelico a dat-o scenei.

E o interpretare care nu adoptă linia narativă, naturalismul, drama, dolorismul. Mizează pe simultaneitate, pe tensiune și pe paradox în evocarea episodului din Evanghelie. Scena e de o rezumativă simplitate. Christos e așezat pe tron, pe tronul de purpură batjocoritoare al unui fals împărat. Dar are statura de supremă stabilitate a Pantocratorului. Cu ochii acoperiți, ca într-unul dintre momentele de deriziune din casa arhiereului, deja încununat de spini, poartă în mîini sceptrul regalității iluzorii și sfera universului. Dar le poartă cu autoritatea celui care le dă realitate ultimă. În preajma capului său, extrem de agresive, însă fără a-l atinge, mîini decupate evocă loviri, un cap scuipă către obrazul lui.

În rezumativa ei simplitate, scena nu eludează deloc violența, agresivitatea, deriziunea; dimpotrivă, le intensifică prin contrastul între dezarticularea lor și maiestatea Domnului lumilor pe care ele o vizează. Christos legat la ochi, încins cu spini, livrat tuturor batjocurilor îndură lumea în violența și precaritatea ei și o susține în același timp, trecînd-o spre realitatea ei reală. Inovația picturii lui Fra Angelico stă și în faptul că, abătîndu-se de la detaliul evangheliilor, veșmîntul lui Christos nu este aici purpura injurios regală. E veșmîntul de un alb strălucitor, veșmîntul de lumină al Transfigurării, al slavei increate. În chilia alăturată, Fra Angelico a pictat de altfel chiar Schimbarea la Față: e exact același chip christic, același veșmînt, aceeași lumină. Numai că acolo, Christos, dominînd masiv, ca și aici, întregul spațiu al imaginii, stă drept, cu brațele planînd în cruce asupra personajelor scenei. Un același nimb, încărcat de raze, marcat de cruce, îi încununează în ambele scene capul. În scena Schimbării la Față, ca și în scena injuriilor, Christos e aceeași lumină transcendentă care a acceptat, din veșnicie, „să suie în sfeșnicul crucii“.

Scena de la San Marco nu dă numai o interpretare puternică și *globală* actului christic. Ea pune în imagine și o atitudine de interpretare. Pe marginea de jos a frescei, între scena propriu-zisă și privitor, sînt figurați, într-o discretă reculegere, Fecioara și Sfîntul Dominic, patronul ordinului. Nici unul nu privește scena în sine. Aproape cu spatele spre ea, sînt orientați către spectator, mediază între el și imaginea propriu-zisă. Fecioara, cu ochii plecați, așezată, are trupul adunat nu de mîhnire, ci de concentrare. Sfîntul Dominic, cu fața de o liniște angelică, e cufundat în citirea Scripturii. Dincolo de „codul“ acestei atitudini (pentru dominicani, în mod special, rugăciunea, ca și predica decurg din studiul și din meditația asupra textului sacru), cele două personaje sugerează cum ar trebui primite, interpretate, asimilate eventual, batjocorirea și patimile Domnului: printr-o atentă distanță față de sensul lor exterior, sentimental, parțial; scena e de adus în interiorul privitorului, e de citit în sensul ei integral, cu paradoxala unire între deriziune, patimă și lumina suverană.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Revoltă și resentiment

Mulți tineri trăiesc într-o *cultură a indignării:* ca să te afirmi și să-ți aperi demnitatea e nevoie să fii mereu vigilent, dar mai ales mereu revoltat de ceva. Ba chiar de tot ce te înconjoară! Cum altfel să participi la progresul societății? Trebuie să vezi pretutindeni, cu un ochi suspicios, răul social. Să nu crezi în aparențe, să denunți inerțiile care, pe seama tradiției, vor să justifice la nesfîrșit un aranjament strîmb, așadar intolerabil. A îmbunătăți starea lucrurilor presupune demolarea ordinii moștenite: cum să faci *curat* fără să arunci gunoiul? Nimic din ce a fost și este nu poate fi temelia lumii de mîine. *To make the world a better place* rămîne șansa (și datoria) unei generații menite să corecteze derivele trecutului și să instaureze o realitate perfect virtuoasă, justă, egalitară, fără pete. O lume chemată să încheie definitiv bîlbîielile metafizice ale teismului și scandalul discriminărilor de orice natură. Pe acel țărm oniric, dreptul la fericire, distracția și venitul universal garantat se vor împlini prin apoteoza diversității, mai presus de constrîngeri, obligații sau imperative gata făcute.

Îmi veți spune că citez (imaginar) un discurs progresist standard, pentru a-i sugera caracterul utopic. Și că urmează vreo șarjă conservatoare, în numele realismului bătrînesc și al bunului-simț ancestral, exaltat ca singură busolă funcțională a umanității „rezonabile“. Nici pomeneală! Vreau doar să leg acest ethos relativist postmodern de *Omul revoltat,* eseul lui Albert Camus din 1951. Da, există o genealogie a stării de spirit care domină lumea actuală: ea e alcătuită din Lucrețiu, Epicur, Sade, Rousseau, Hegel, Dostoievski, Nietzsche, completați de pleiada suprarealiștilor și de constelația noului nihilism „deconstructivist“. Toată Modernitatea pendulează între revoluție și revoltă. Revoluțiile – începînd cu cea franceză – au inspirat acțiunea politică anarhistă, radicalizată socialist prin îngemănarea nazismului & comunismului. Falimentul lor a demonstrat nu doar vocația criminală a promotorilor, ci și inconsistența acestor programe în raport cu ce sîntem, ce putem fi și ce trebuie să fim, ca oameni raționali, tainic echipați cu facultatea opțiunii. E greu de presupus că, după Holocaust și Gulag, am putea reveni, cu adevărat, la totalitarismele specifice secolului 20. Tocmai de aceea, motorul revoltei s-a repornit pe linia camusiană, nu pe cea sartriană. Există și neomarxiști declarați, care sapă de zor mormîntul capitalismului global, însă ei au căpătat aerul muzeal, spectral, al unui *remake* indezirabil și improbabil. Mai mult spațiu de manevră are, cum anticipam, *omul revoltat* descris de Albert Camus. Poate că autorul *Mitului lui Sisif* nu mai e citit, însă gîndirea lui – sportiv etică și peren juvenilă – se reinventează sub ochii noștri, ca alternativă critică la obtuzitatea elitei economico-financiare mondiale. „Mă revolt, deci sîntem“, scria filozoful existențialist. Doar revolta coagulează sentimentul comunității, transformînd în *acțiune* o libertate formală altminteri sterilă. În cea mai strictă obediență camusiană, această revoltă contestă nedreptatea condiției umane și restabilește ordinea morală sub semnul celor două devize emblematice: „totul sau nimic“ & „toți sau nimeni“. Figura lui Prometeu, eroul care a declanșat „istoria orgoliului european“, revine în actualitate. Numai că, în Estul postcomunist (unde România apare drept cel mai traumatizat element din fostul lagăr sovietic), *omul revoltat* coabitează cu *omul resentimentului.* Camus se contopește cu Max Scheler. Revolta *trendy* este, pentru noi, cea care vindecă sechelele comunismului, în vreme ce-i mai dă o șansă. Instinctul egalitarist, atît de prizat azi, prelungește criza unor ierarhii deja răsturnate (înainte de 1989). Simțul onorabil al dreptății devine un aliat al indistincției antielitiste. Pentru a face „lumea un loc mai bun“, e însă necesar să despărțim *revolta* de *resentiment,* ceea ce nu e nici subînțeles, nici la îndemînă.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

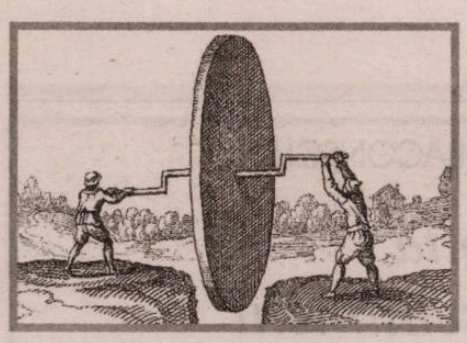

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

2020, seara alegerilor

Un exercițiu de imaginație: sîntem cu o săptămînă înaintea alegerilor parlamentare din 2020 și PSD își face calculele pentru alți patru ani de guvernare. Opoziția, grupată în mai multe coaliții de neconvinși măcinați de conflicte minore, nu își face mari speranțe cu privire la viitor. Exasperat de mizele minore și de personajele fără anvergură care îi sînt prezentate drept opțiuni, electoratul non-PSD se pregătește de un week-end amar departe de secțiile de votare. Unii, mai naivi sau mai încrîncenați, se vor duce totuși să voteze. Dar fără cine știe ce speranțe.

Au fost patru ani grei atît pentru Putere, cît și pentru Opoziție. Forțat de prea multele sale probleme cu justiția, Liviu Dragnea a cedat, în cele din urmă, conducerea partidului unui for colegial din care fac parte Gabriela Firea, Marian Oprișan, Lia Olguța Vasilescu și alți cîțiva baroni locali din aripa conservatoare a partidului. Umbra lui Dragnea rămîne însă lungă, cei patru ani de guvernare i-au oferit suficiente pîrghii de control cît să își păstreze o semnificativă influență asupra partidului.

Sondajele publicate aproape săptămînal în ultimele luni arată că PSD o să rămînă cel mai mare partid al țării. Nu va atinge scorul din 2016, dar asta și pentru că în zbuciumații ani de dinainte, partidul s-a rupt. O falangă reformistă condusă de fostul premier Grindeanu promite să readucă în România social-democrația reală. În ciuda opoziției vechiului PSD, noii social-democrați au fost primiți în rîndurile socialiștilor europeni, iar liderul lor a depășit faza de iepure în lumina farurilor de la debutul său în politica mare. Acum poate fi văzut adesea la Bruxelles, pozînd în european decent și evitînd orice urmă de radicalism. L-a ajutat foarte mult și pregătirea președinției românești a Consiliului UE. În decursul anului 2019, Grindeanu a reușit cumva să nu fie ridicol, iar România să facă o figură decentă la nivelul Uniunii. Anterior, centenarul Marii Uniri a reprezentat, la rîndu-i, un prilej de PR excelent care nu a fost ratat de fostul șef al Guvernului.

Grindeanu și-a pierdut funcția la începutul lui 2020, cînd speranțele colegilor săi de partid că își va ruina cariera s-au dovedit în van. Cum puterea trage putere, Grindeanu a reușit, cît a stat la Palatul Victoria, să își construiască propria rețea politică, ceea ce i-a permis să anunțe că obiectivele sale sînt mai ambițioase decît ale PSD și că nu poate continua reformele alături de oameni care nu le vor. A plecat luînd cu el un sfert din partid și balanța pozitivă a guvernării. Eșecurile au fost puse pe seama celor care au rămas în PSD. Fostului premier i s-au alăturat și mai mulți foști useriști de stînga, dezamăgiți de deriva conservatoare a partidului, împreună cu, paradoxal, o sumă mare de oameni de afaceri care și-au văzut averea crescînd semnificativ în timpul mandatului Grindeanu.

Acum, Partidul Stînga Reală al fostului premier ocupă un loc bun în sondaje. E urmat de o coaliție naționalistă, formată din PMP, foști uneperiști, pesediști și diverși alți marginali care practică un discurs revanșard, resentimentar și lipsit de direcție clară. E coaliția frustrării, iar votanții ei sînt în general oameni de vîrsta a doua care în tinerețe îl votaseră pe Vadim Tudor la președinția țării „pentru că e diliu". Naționaliștii izolaționiști își calculează cu grijă discursul, cît să nu fie prea radical, iar candidatul lor pentru postul de premier este fostul șef al SRI și ambasador la Washington, George Maior.

Îi urmează partidele „dreptei", a căror principală preocupare în ultimii ani s-a limitat la a comunica pe Facebook cu un electorat tot mai radical, greu de mulțumit și nerăbdător. În fapt, această comunicare a fost mai degrabă o operațiune de control al pagubelor, mici incendii zilnice care au fost stinse cu greutate și au lăsat în urmă mai degrabă dezamăgire decît convingere.

În seara alegerilor, sondajele sînt confirmate de primele rezultate venite de la secții. Nimeni nu are o majoritate. Analiștii se pregătesc de obișnuitul ghicit în ghioc privind componența viitoarei coaliții de guvernare. Nu apucă însă să spună nimic pentru că, după ora 21, la momentul declarațiilor, cele două aripi ale PSD dau brusc semne de împăcare. Împreună au depășit scorul din 2016 și trec de 50%. Liderii Gabriela Firea și Sorin Grindeanu uită de cuvintele grele pe care și le-au adresat în campanie, se felicită reciproc pentru rezultate și semnalează clar că e o cale de colaborare deschisă pentru a face un guvern și mai bun decît au reușit în trecut. Trebuie puse doar niște detalii la punct (numele miniștrilor, repartizarea portofoliilor etc.).

După 30 de minute vine rîndul celorlalți. Naționaliștii anunță că vor intra într-o coaliție doar dacă vor da premierul, însă nimeni nu i-a invitat nicăieri, iar candidatul lor se pregătește de o comodă carieră universitară dublată de rolul de invitat cvasi-permanent la TV.

La USR, tristețea e vizibilă. Partidul a confirmat scorul de la ultimele alegeri, însă nu a pus nimic pe lîngă el. Alți patru ani de opoziție. În final, vine și rîndul PNL. Președintele Cristian Bușoi își anunță deja candidatura pentru un mandat în fruntea partidului și promite că liberalii vor redeveni partid parlamentar în cel mai scurt timp. În toate studiourile de televiziune, analiștii încearcă din greu să rămînă sobri. Doar unii reușesc.

Teodor Tiță este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.

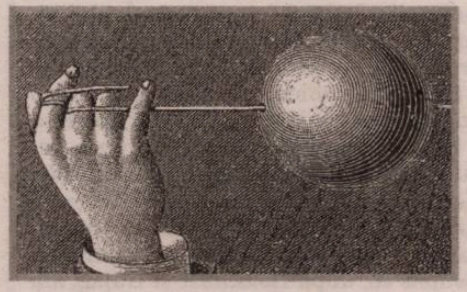

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Orbán contra CEU

Până la urmă, Ungaria a adoptat controversatele modificări ale legii educației care pun în pericol existența Universității Central Europene (CEU). Asta, în ciuda manifestațiilor de protest care au adunat zeci de mii de oameni la Budapesta și în ciuda numeroaselor scrisori și avertismente primite din partea comunității academice internaționale: Academia de Științe de la Budapesta, organizații civice, mii de profesori americani și europeni, printre care 17 laureați ai premiului Nobel. Solidaritatea din jurul acestui reper al vieții academice și al democrației a contat mai puțin decît „programul" naționalist și antieuropean al premierului Viktor Orbán.

George Soros e, într-un fel, dușmanul ideal.

Era nevoie, într-adevăr, de unele ajustări ale legii învățămîntului: în Ungaria au apărut în ultimul deceniu numeroase instituții de învățămînt superior care furnizează servicii educaționale de o calitate cel puțin îndoielnică. Însă modificările legislative adoptate nu aduc, așa cum afirmă inițiatorii, mai multă transparență, mai multă ordine în mediul universitar, și nici nu rezolvă problema diplomelor fără valoare, ci sînt croite parcă pentru a închide CEU, care e una dintre universitățile europene de top. De altfel, CEU este singura victimă sigură a acestei legi. Noua lege obligă universitățile străine active pe teritoriul Ungariei să dețină un campus (și) în țara de origine, să se acrediteze în Ungaria pe baza unui acord interministerial bilateral și, în fine, profesorii non-europeni ai universității trebuie să obțină permise de muncă în Ungaria. Legea complică foarte tare existența CEU pentru că universitatea nu are un sediu în statul american New York, pentru că în SUA nu există vreun Minister al Educației sau altă instituție similară care să solicite acreditarea în Ungaria în numele universității și, în fine, pentru că mulți dintre profesorii CEU nu sînt rezidenți în Uniunea Europeană. Schimbarea legislativă nu îi afectează pe studenții deja înscriși, dar face practic imposibilă continuarea activității CEU în Ungaria.

Universitatea Central Europeană a fost creată în 1992 de George Soros. Finanțistul și filantropul american de origine maghiară a vrut să promoveze astfel democrația și liberalismul într-o zonă a Europei care tocmai ieșise din dictatura comunistă. CEU atrage anual 1400 de studenți, majoritatea beneficiază de burse de studii. E un loc de întîlnire pentru studenți din țări trecute prin conflicte sîngeroase și printr-o tranziție democratică anevoioasă. Și a devenit un centru de excelență pentru studiul științelor umaniste.

CEU are mulți prieteni, dar și-a făcut, în timp, și mulți adversari. Iată cîteva

mostre ale discursului conservator care stă la baza noii legi care suspendă autonomia universitară: primarul orașului Debrecen, Lajos Kósa, vede în CEU o „universitate-fantomă". Maria Schmidt, directorul muzeului „Casa terorii" – un „avanpost al lui Soros în Ungaria". Iar fostul ministru al Educației Péter Harrach spune că profesorii de acolo ar fi „ofițeri ai unei armate de ocupație".

George Soros e, într-un fel, dușmanul ideal: e un om de afaceri de succes, e american, e evreu, e liberal și capitalist – nu e nici o întîmplare că a devenit o țintă pentru guvernul conservator, populist și eurosceptic de la Budapesta. Ironic și paradoxal e doar faptul că Orbán a fost el însuși student la CEU.

În ultima vreme s-au multiplicat atacurile la adresa autonomiei universitare și a libertății academice. Universitatea Europeană din Sankt Petersburg a pierdut avizul de funcționare. În Turcia, mai multe universități private străine au fost închise. Iar în România, fostul premier Victor Ponta declara, în urmă cu doar cîteva săptămîni, că își dorește o lege privind universitățile străine după „modelul" maghiar. A afirmat-o fără menajamente: „inițiativa legislativă a vecinilor noștri e foarte bună și corectă".

De fapt, legea împotriva CEU ar trebui să fie un semnal pentru Europa, pentru statele autentic europene. Căci etnicizarea sistemului universitar, precum și renunțarea la autonomie pun în pericol nu doar o universitate, ci însăși ideea de universitate. Eventuala închidere a CEU ar fi o înfrîngere nu doar pentru George Soros, ci pentru Europa însăși. Dar ce se (mai) poate face de la Bruxelles, ce (mai) pot face liderii politici din țările europene, cînd Ungaria însăși pare că vrea să se îndepărteze de Europa?

Coordonatoare: Adina POPESCU

Miorița, azi

Texte și opinii de:

- Florin BICAN (scriitor)

„Tînguire de păstor“

- Ioana BOTH (profesor universitar)

„A vorbi cu oile, astăzi“

- Florin IARU (scriitor)

„*Miorița* aroganților“

- Aurora LIICEANU (psiholog)

„Despre invidie, narcisism și nepăsare“ – interviu

- Alex TOCILESCU (scriitor)

„*Miorița*. Spot publicitar pentru radio“

argument

De ce Miorița?

Se zice că *Miorița* s-ar fi născut în zona sudică a Carpaților Orientali, în munții Vrancei, în actuala localitate Mănăstirea Cașin, Bacău, dar că ar fi avut peste 1500 de variante pe tot cuprinsul țării. „Autorul necunoscut“ ar fi fost mocanii – ciobanii din Transilvania care au venit peste populația catolică din Cașin. În Transilvania, însă, poemul folcloric era interpretat în timpul sărbătorilor de iarnă sub formă de colind. A fost cules de Alecu Russo la Soveja, Vrancea, iar varianta „de manual“ pe care o știm cu toții îi aparține lui Vasile Alecsandri. Balada este considerată de G. Călinescu unul dintre cele patru mituri fundamentale ale literaturii populare. Formula s-a extins, așadar *Miorița* a devenit un „mit“ (aici e o întreaga discuție despre ce reprezintă mitul) fundamental al poporului român.

De ce un Dosar despre *Miorița*? Pentru că mi s-a părut interesantă o dezbatere pe marginea acestor „mituri fundamentale“ (așadar, în pregătire: *Meșterul Manole, Sburătorul, Traian și Dochia),* în contextul de astăzi. Ce mai reprezintă *Miorița* acum, dincolo de clișee de tipul „plai mioritic“ și de brand-uri (de restaurante, de băuturi spirtoase, de produse lactate sau nume de ansambluri folclorice)? La școală, *Miorița,* text clasic, se predă în clasele a VIII-a și a IX-a. Ce înțeleg copiii din această baladă, mai ales cei din mediul urban, care nu știu nimic despre ciobani și despre oi și nici nu-i interesează? Cum încearcă profesorii să facă acest text atractiv pentru acești copii? Însă, dincolo de discuția filologică, ce nevoie avem noi, adulții, de *Miorița?* Este „fatalismul mioritic“ o trăsătură principală a poporului român? Ne împăcăm cu soarta, așteptăm moartea cu seninătate? La aceste întrebări există răspunsuri în Dosar din diferite perspective. Oare cine mai stă de vorbă cu oile, astăzi, fie ele și unele năzdrăvane?

Așadar, Dosarul propune *Miorița* comentată, reanalizată și disecată, *Miorița* clasică și cea postmodernă, *Miorița* ca brand, clișee legate de *Miorița.* O dezbatere creativă care poate să ascundă sensuri profunde. (**Adina Popescu**)

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

• Silvia CHIȚIMIA

Mioriţa. Prejudecăți și enigme

Pentru a discuta (măcar și în treacăt) enigmele *Mioriței* (ignorate adesea de cercetători și perpetuate pînă în zilele noastre), ar trebui mai întîi să-i dăm dreptate lui Albert Einstein. Ilustrul fizician care juca ping-pong cu zeii tărîmurilor cuantice observa că „Este mai ușor să dezintegrezi un atom decît o prejudecată". Afirmația este perfect valabilă și în cazul *Mioriței,* ținută prizonieră de peste 150 de ani (de la prima ei publicare de către V. Alecsandri, *Poezii poporale. Balade (cîntice bătrînești) adunate și îndreptate,* Iași, 1852) în chingile unor prejudecăți și stereotipii hermeneutice, legănate apoi, scîrțîit și plicticos, de comentariile manualelor școlare. Vorbind despre *Mioriţa,* se vehiculează ideile de complot, omor, resemnare mioritică, fatalism etc., dar despre ce fel de *Mioriţa* vorbim? Desigur, despre cea *îndreptată și întocmită* de V. Alecsandri, după contemplarea inspirată, prin vizorul romantic al pașoptiștilor, a unor texte de *cîntice bătrînești*... și colinde. „Numai Alecsandri", afirma un „mioritolog" postmodern, putea rescrie textul «Colindei păcurarilor», ca text de baladă" (A. Bulandra, *Vasile Alecsandri și cazul Mioriţa*, Slobozia, 2006).

Indiferent de situație, „varianta Alecsandri a rămas cea mai vie în conștiința publică", spune un „mioritolog" clasic, Dumitru Caracostea *(Poezia tradițională română,* București 1969). Am pus ghilimelele pentru a „dezactiva", într-un fel, sensul peiorativ al *mioritologiei*, termen introdus de eminentul etno-muzicolog și folclorist Constantin Brăiloiu *(La Mioritza*, Geneva, 1946) împotriva exaltării *Mioriței* și a studiului prea extins al baladei (aluzia nedreaptă viza cercetările lui Caracostea), dar și pentru a ironiza clișeele curente încă din vremea lui Alecsandri (resemnarea în fața morții, nostalgia întoarcerii în sînul naturii etc.). D. Caracostea este primul cercetător care a încercat o abordare exhaustivă a întregului corpus de variante al *Mioriței.* Referindu-ne la acest corpus de texte, este bine să nu ignorăm faptul că *Mioriţa* circula fie sub formă de specie rituală (colinde transilvănene), fie ca specie cere-

monială (cîntece epico-lirice, din Muntenia și Moldova). Spațiul nu ne permite să repertoriem numeroasele studii, exegeze, volume etc. valoroase, consacrate *Mioriței.* Un reper fundamental pentru orice comentariu serios al acesteia rămîne, și astăzi, monumentala monografie a lui Adrian Fochi *Mioriţa. Tipologie, circulație, geneză, texte*, Editura Academiei, 1964.

Trusa cu prejudecăți

În tot acest timp, în manualele școlare, problematica *Mioriței* se dezbate plivind clișee din așa-zisa „grădină" a literaturii populare. Să ne amintim, primele clișee hermeneutice au fost furnizate chiar de Alecsandri. În scrisoarea din 1849 adresată lui Alecu Hurmuzachi, *Românii și poezia lor,* unde sînt consemnate comentariile acestuia la balada Mieoarei: „Poporul român are o mare aplecare și crede în fatalitate, în soartă", iar „Moartea este o mîndră crăiasă care domnește peste omenirea întreagă și totodată ea este *mireasa lumii*". Alte clișee le furnizează Ovid Densusianu. La originea baladei păstorești se află un episod de transhumanță. Ciobani din zone diferite complotează împotriva păstorului cu turma mai mare, îl pîndesc și îl omoară. Intervine și teza lui Jules Michelet, primul traducător în franceză al Mioriței *(Légendes démocratiques du Nord,* Paris, 1854), care vorbește de o „prea ușoară resemnare", iar „din nefericire, aceasta este o trăsătură națională". Și iată, comentariul alcătuit din clișee hermeneutice (devenite apoi prejudecăți) este gata. Cuvintele-cheie: complot, invidie, lăcomie, omor, resemnare, fatalitate etc. nu pot însă descuia nicicum poarta de Rai. Elevii înțeleg și ei ce pot. Ne putem întreba: „Pentru ce trebuie să știe școlarul că în interiorul *Mioriței* se petrece un proces producător de fatalism?" (Ion Filipiciuc, *Mioriţa și alte semne poetice,* Cîmpulung Bucovina, 2002). Manualele nu încurajează creativitatea interpretării, ci reproducerea unei *anumite* lecturi a textului lui Alecsandri. Cu greu află elevii că există și *„Mioriţe fără mioriţa"* (cf. N. Constantinescu), adică fără oaie năzdrăvană, în variantele colind. Nu se dezbate nici o variantă colind. Nimeni nu remarcă ciudățeniile textelor mioritice (colind sau baladă), fisurile din logica narativă, enigmele care ar putea stîrni uimire, interes și creativitate din partea elevilor. Se încalcă astfel un principiu fundamental din lectura textului folcloric: consultarea variantelor. Punctul pe „i" îl pune Andrei într-un comentariu pe net: „săraca *Mioriţa,* nu are nici o vină că niște domni profesori le spun copiilor că singura cheie de interpretare e resemnarea în fața sorții... Așa că nu *Mioriţa* trebuie suprimată, ci o anumită metodă de a face școală."

De ce este Mioriţa *enigmatică*

Pentru că de aproape un veac și jumătate de la „descoperirea" ei, oferă încă și astăzi temei pentru nesfîrșite interogații, ne spune marele folclorist Al.I. Amzulescu *(Mioriţa și alte studii de folclor,* București, 2001). Numeroși autori (critici, istorici literari, folcloriști, etno-muzicologi, scriitori etc.) s-au pronunțat asupra unor aspecte criptice, paradoxale și enigmatice, pe care, la o cercetare mai atentă, le relevă textele *Mioriței.* Am putea spune că *Mioriţa* nu este „o mașinărie" de produs fatalism și resemnare, ci, mai curînd, un „motor literar", producător de fascinante enigme. Eroul se adresează prezumtivilor ucigași cu o simpatie nefirească: „dragii mei" sau „dragilor frați și fîrtați". Este întrebat de ciobanii complotiști cum dorește să moară. Refuzînd să fie împușcat, el cere, cu o insistență stranie, să i se taie capul (modalitate de ucidere nespecifică în mediul pastoral sau țărănesc). Dovedind o naivitate ireală, el încredințează fără teamă ucigașilor comoara de sub găleată, păstrată la stînă, pentru a-i fi dată „maicuței sale". Gest rămas enigmatic. Păstorul solicită la căpătîiul său obiecte funerare neobișnuite: instrumente muzicale (fluier, trîmbiță, bucium) și, deși nu se apără de ucigași, cere pe mormînt unele ce pot deveni arme (baltag, topor), dar și o enigmatică lance, inexistentă în mediul păstoresc. Într-o variantă din Năsaud, ucigașii, pentru a complota, trimit păstorul să aducă apă pentru a adăpa oile, cu găleţile (?!) de la o fîntînă aflată tocmai la Țarigrad (termen slavon pentru fosta capitală a Imperiului Bizantin, Constantinopole, actualul Istanbul). Ne întrebăm, în logica literară a textului, de cîte ori ar fi avut el ocazia să ceară ajutor sau să fugă?

Rămîne să medităm la enigmele *Păcurariului străinel,* așa cum ne sugerează chiar el, în finalul unei colinde cu același titlu: „Fluierașul m-a cînta... / Cînd a sufla vîntu-ncet, / M-a cînta ca pe un sacret."

Manualele nu încurajează creativitatea interpretării.

***Silvia Chițimia** este doctor în etnologie și scriitoare, cu un volum în pregătire:* Enigmele Mioriței.

© wikimedia commons

Ioana BOTH

A vorbi cu oile, astăzi

A fost o dată ca niciodată, nu foarte demult, în primii ani ai postcomunismului românesc, cînd toată lumea își purta clișeele naționaliste la vedere, cînd se spoiau băncile în culorile drapelului, iar preoții făceau slujbe ca să ne apere Sf. Eminescu de intrarea în Europa cea Nouă și Unită, a fost odată un reporter care l-a întrebat pe profesorul Marian Papahagi cum crede că ar trebui să se raporteze românii, carele cu Miorița, Meșterul Manole și Pasărea măiastră au crescut de milenii, la Occidentul valorilor străine (...Mioriței). Profesorul Marian Papahagi era un intelectual cum puțini au fost, universitar de o rafinată cultură și, mai ales, om întreg la minte, ceea ce îl făcea alergic la cîntecele de sirenă ale clișeelor mai-nainte amintite, așa că i-a dat poeticului ziarist un răspuns care suna cam așa: „Cred că e cazul ca românii să înceteze de-a mai vorbi cu oile...“ Îmi amintesc de el ori de cîte ori mă lovesc – și mă lovesc, nu glumă, am o profesie cu risc mare de accidentare – de aceste clișee *die hard* ale culturii noastre, în situații ce nu au nici pe departe de-a face, de fapt, nici cu conservarea unui patrimoniu cultural național, nici cu noile prevederi europene despre creșterea ovinelor pe picioarele plaiurilor noastre.

Să nu mai vorbim cu oile, așadar. Să ieșim din iluzia (confortabilă, poate, ca orice iluzie dată de o poveste sau de un mit) că putem vorbi cu oile și că asta ne-ar folosi la ceva. Mică notă a specialistei în literatură ce sînt: de fapt, și ciobanul din celebra baladă vorbește cu oaia năzdrăvană degeaba, că tot nu-i urmează poveței înțelepte. Nu-și cheamă cîinele, nu se luptă cu ciobanii complotiști, nu face nimic. Dar a vorbi (mioritic) cu oile e, oricum, o vorbire fantastă, imaginară, lipsită de efecte în real. Or, noi trăim într-o lume reală *(big news?)*, escapismele de tot felul nu sînt soluția la nici una din problemele noastre reale.

Îndemnurile acestea, de a acționa în funcție de idei sau constructe culturale (străvechi, care fac parte din discursul identitar românesc, mi se par infinit de primejdioase: fie că sînt demagogie pură, fie că sînt destinate unei aplicări perdante în sine. Aud, foarte des, despre necesitatea de a „aplica patriotismul eminescian“ în ceea ce facem și mă cutremur: eroii eminescieni ajung să invoce, din dragoste de țară, moartea patriei lovite de o molimă precum ciuma (logica acestei dorințe de moarte aparține exclusiv universului poetic eminescian, pentru care o lume / o patrie sortită suferinței în eternitate poate fi salvată de chinuri doar prin moarte). Oratorii noștri, politicieni, oameni de bine, creatori de opinie și mai ales sfertodocți, desigur că ignoră acest detaliu esențial – de fapt, ei vorbesc despre un subiect pe care nu îl cunosc, adică – metaforic, aș zice, dar ei înșiși nu știu asta – „vorbesc cu oile“. La fel, cînd e vorba despre a invoca *Miorița* (cea consacrată de romantici, publicată și comentată de Alecsandri, declarată mit național de Călinescu – cum vedeți, nimic folcloric aici, doar construcții culturale cu agendă subliminală) în cele mai inadecvate situații ale prezentului. Unii justifică prin „inacțiunea ciobanului“ (în sine, un concept discutabil, dar nimeni nu cere acuratețe conceptuală în asemenea exerciții de manipulare) tot felul de rateuri recente ale patriei, ale politicienilor săi, ale mafioților săi, ale poporului sărman... etc. Noi nu ne revoltăm, căci, precum ciobanul din *Miorița*...; noi nu respingem judecata nedreaptă, atacul dușman, pentru că nici ciobanul din *Miorița*...; noi nu credem sfaturilor specialiștilor (străini sau cel puțin școliți în străinătate), pentru că și ciobanul din *Miorița* asculta de oaia lui, nu de specialiști (fals: tocmai că *nu* asculta de oaia lui). Demagogia aceasta a ajuns să dezvolte tot soiul de comportamente *„mioritically* corecte“, care ar prezerva, vezi Doamne, specificul național, cînd ele nu sînt decît vînare de vînt și manipulare a celor slabi de judecată (dar patrioți: „mă gîndesc la țărișoara mea...!“ etc.)

A se slăbi, voi zice, în continuarea îndemnului lui Marian Papahagi: să lăsăm *Miorița* (baladă culeasă de romantici, colindă de doliu în Transilvania secolelor trecute, construct identitar al culturii naționale, născut la 1848 și consacrat la 1941 de marele Călinescu etc.) la locul ei, în istoria noastră culturală. Veacul înaintează, cum zicea un alt mare clasic sanctificat, și dacă ne-ar vedea cum visăm să vorbim cu oile, cred că înșiși pașoptiștii „ne-ar privi cel mult ironici“.

***Ioana Both** este profesor de literatură română la Universitatea „Babeș-Bolyai“ din Cluj-Napoca. Cea mai recentă carte publicată:* Autoportret cu principii *(2016).*

Florin BICAN

Tînguire de păstor

Mi-a transmis o mia
Că povestea mea,
Pe vremuri orală,
Azi se-nvață-n școală,
Dar e prea locală –
Nu pot s-o-nțeleagă
Toți din lumea-ntreagă.
Nu te poți opri
La Alecsandri,
Azi, neapărat,
Trebui' updatat
Fiecare vers
Și schimbat din mers
Încît să reflecte
Fapte și aspecte
Care sînt pe val
La nivel global.
Vor, deci, să modific
Spațiul mioritic
Și să mi-l amplific
Și geopolitic,
Și psihanalitic
(Sper că v-ați dat seama –
Chestia cu mama),
Spre a corespunde
Lumii de oriunde.

Toți cer de la mine
Să explic mai bine,
Aparenta-mi stare
De neimplicare
Și de împăcare,
Ca să fie clară
În oricare țară
(Că-i comunitară
Sau că-i din afară)...

Dar eu n-am de spus
Nici o vorbă-n plus,
N-am ce să explic –
Eu n-am vrut nimic
Decît să comit
Un act gratuit:
Mintea vrea să sfarme
Lanțul unei karme
Care te obligă
Să mînci mămăligă
Dumicată-n lapte
Din zori pînă-n noapte.
Orișice dietă,
Dacă se repetă,
Zi de zi, o viață,
Îți provoacă greață.
Am vrut, prin urmare,
Să găsesc scăpare
În alte hotare,
Într-un spațiu-n care
Să trăiești se poate
Și fără lactate –
Prea multă lactoză
Duce la psihoză
Și-n plus cauzează
Colici și gălbează.
Iar cînd ai un colic,
Nici mediul bucolic
Parcă nu-ți mai place –
Vrei să mori în pace!

Știam, bunăoară,
De la o mioară,
Cum că mă omoară
Ceilalți doi păstori
(Îmi erau datori
Și venea scadența –
Asta-i concurența!)
Însă de complot
Mă durea în cot:
E mai palpitant
Să pleci în neant
Cînd te-ai plictisit
Să trăiești un mit.

Mi-am propus să mor –
Să ies din decor
(Știți voi – vale, deal,
Ritmul ancestral,
Existențial,
Regulat de stele
Al vieții mele.)
Deci gurii de rai
Eu i-am spus *good-bye,*
Pentru că prefer
Să fac *nuntă-n cer,*
Cum zice un bade
(Unu' Eliade)...

Ca să vă explice
Ce se-ntîmpl-aice,
Trudesc în zadar
(Au sau n-au habar)
Critic literar,
Agent de PR,
Calfă și zidar –
Doar un lăutar
Ar putea să-ngîne
Cu arcuș pe strune
Noua mea poveste
În spații celeste,
S-avem, în final,
Mit fundamental
Și universal,
Care sigur are
O interpretare
Pentru fiecare,
Să se dumirească
Stirpea omenească –
Și ciobanul Jack
(Din Munții Brokeback)
Și ciobanul Ghiță –
Că cea Mioriță
Mi se manifestă
În sfera celestă,
Cînd eu pe pămînt
Deja nu mai sînt
(Cum spune discret
Cartea din Tibet).
Nu-i doar cazul meu –
E un procedeu
Pe care-l păscură
În literatură
Autori mai mulți –
Și dintre cei culți
(Vezi și *Rashomon,*
În spațiul nipon.)

Pe cel care are
Altă întrebare
Să îl lumineze
Poate și Pavese,
Ce de viață scrie
C-ar fi *meserie,*
Iar cînd *moartea* vine
Are ochi ca tine,
Pentru că, firește,
Munca obosește,
În veci, pe oricine –
Deci: *Așa e bine?*

***Florin Bican** este scriitor și traducător. Cea mai recentă carte publicată:* Singur printre mîrlani, *Editura ART, 2017.*

Alexandru OFRIM

„Nu trebuie să facem un mit național dintr-o oaie"

ce spun studenții despre *Miorița*

Atunci cînd mi s-a propus să scriu despre *Miorița,* mi-am adus aminte că undeva prin casă există răspunsurile la un chestionar dat în urmă cu ceva timp de soția mea unor studenți din anul III de la Litere. Studenții au fost rugați să răspundă la două întrebări: „Care este relevanța *Mioriței* astăzi?" și „Ce reprezintă *Miorița* pentru tine?" Pentru că reacția lor merită să fie cunoscută unui public mai larg decît cercul specialiștilor folcloriști și etnologi, mi-am propus să redau un colaj din aceste răspunsuri. Vă las acum să apreciați sinceritatea, prospețimea și diversitatea opiniilor.

■ „De fiecare dată cînd se vorbește despre *Miorița,* îmi vine să întreb: iar?"

■ „Cred că se întîmplă cu *Miorița* ceea ce se întîmplă cu Eminescu: unii îl adoră, îl transformă în idol, alții se răzvrătesc, îl denigrează. *Miorița* este balada noastră populară, capodopera folclorului românesc, sau dimpotrivă, ce atîta *Miorița,* nu mai există sat!"

■ „Sincer, pentru mine, *Miorița* nu reprezintă mare lucru. Încă din școala generală a fost prezentată pompos, în sensul de ridicată în slăvi: patriotism, neînfricata atitudine în fața morții și individul este extins la întregul popor."

■ „Pentru mine, *Miorița* este o baladă pe care am studiat-o în liceu și în primul an de facultate. Apoi am uitat-o. M-a impresionat atunci, de fapt în clasele mici. Apoi prea m-au bătut la cap profesorii de liceu; în facultate m-am întîlnit cu o interpretare nouă, dar am uitat-o. Acum sînt fascinată de marile opere din literatura universală. M-am întrebat ce înseamnă pentru mine *Miorița.* Eu nu aș avea niciodată atitudinea ciobanului, poate pentru că nu sînt în întregime româncă."

■ „În facultate, *Miorița* mi-a provocat revelații. Ar trebui predată la liceu dintr-un cu totul alt punct de vedere."

■ „Pentru mine, balada *Miorița* este o baladă exemplară, dar care nu-mi mai stîrnește interesul, probabil pentru că am studiat-o la școală, chiar la facultate, prea mult."

■ „*Miorița* înseamnă pentru mine în primul rînd o lungă și banală poveste, tălmăcită și interpretată prost de toți așa-ziși cunoscători în gimnaziu și liceu, cu efect de psihoză asupra multora, inclusiv a mea."

■ „*Miorița* este resimțită în cea mai mare măsură ca întruchiparea evidentă a unui patriotism desuet, patetic, circumstanțial, golit de semnficații. Acest lucru este evident la politicieni și în școală. În afară de cîțiva mohicani universitari, problematica mitului a rămas ascunsă. Pentru mine, *Miorița* este și rămîne un text."

■ „*Miorița* a devenit un concept desuet, aproape penibil de discutat într-o oră de seminar. Pentru mine, *Miorița* este puterea de a toci aberațiile altora."

■ „Cred că dacă cineva ar face un test asociativ și ar întreba ce cuvinte îți vin în minte cînd spui *Miorița,* un procent necrezut de mare din răspunsuri ar fi Eminescu. Care este mecanismul asocierii celor două cuvinte? Sînt simboluri naționale așezate pe socluri la care românii să se închine. Ce extraordinar este neamul acesta care a putut da un astfel de geniu precum Eminescu și cum altfel ar fi putut să apară el decît din genialitatea neamului său, autor colectiv al unei balade geniale, precum *Miorița!* Relevanța *Mioriței,* astăzi: nici una! Nu am avut șansa ca atunci cînd balada mi-a fost băgată pe gît să am un profesor de română care să mă facă să înțeleg în ce stă frumusețea baladei. Acum e prea tîrziu, iar mintea nu poate comanda afectelor."

■ „Azi cred că nimeni nu mai este interesat de acest subiect. Pentru că e studiată în școală la o vîrstă la care copilul nu înțelege prea bine subiectul și este categorisită drept o capodoperă fără a fi cu adevărat explicată, *Miorița* devine un subiect neinteresant. Aș vrea să cred că pentru mine reprezintă mult, dar intervine acea plictiseală cu care nu pot să lupt."

■ „Cred că se întîmplă cu *Miorița* ce se întîmplă cu Eminescu. Prea mult, de prea multe ori."

■ „Azi, *Miorița* face parte din același cult național clișeizat ca și poezia lui Eminescu. O percepere sinceră și personală a *Mioriței* este imposibilă datorită gradului mare de pervertire a acestei balade. Imaginea noastră asupra *Mioriței* este coruptă încă din școala generală, cînd sîntem obligați să învățăm aberante păreri despre ea. Pentru mine, *Miorița* nu înseamnă nimic. Nu sînt de acord cu cultul naționalist impus prin această baladă și refuz aderarea la vulgarele interpretări ale acesteia."

■ „*Miorița* este redusă azi la conflictul dintre ciobani, la intriga sa. Așa se explică sintagme de tipul: conflict mioritic. Spiritul pragmatic al actualității face ca *Miorița* să nu mai aibă public potrivit. Pentru mine, *Miorița* este o baladă exemplară, dar doar atît. Nu mi se pare a fi un mit fundamental al poporului român, așa cum o considera Călinescu. Dincolo de metafizica baladei trebuie să nu ignorăm că totul pornește de la o intrigă sîngeroasă, de la o crimă. Cum ar citi francezii acest mit care ne reprezintă? În mod sigur nu ar perora despre atitudinea păstorului în fața morții."

■ „Nu trebuie să facem un mit național dintr-o oaie."

■ „Deja s-a ajuns la saturație cu această *Miorița.* Mă plictisește, poate și pentru că am fost forțată să o învăț. Acum, că am trecut de această fază, nu mă mai interesează."

■ „Pentru mine nu înseamnă decît o poveste frumoasă, ireală. Nu doar pentru că ciobănașul vorbește cu mioara lui, ci și pentru că nu am cunoscut și nu am crescut într-un spațiu mioritic. Trăind în mediul urban, eu nu pot înțelege decît că cei doi ciobani au pus la cale uciderea celui de-al treilea, pentru averea lui. Nu înțeleg dragostea lui pentru o oaie. Eu, dacă aș fi avut una, aș fi vîndut-o și mi-aș fi cumpărat o excursie în Spania. Iar pe cîinii ăia de stînă, pe care mi-i închipui murdari și cu purici, nu i-aș fi ținut lîngă mine nici plătită, d-apăi să le duc dorul! Și să cînt la fluier nu profesional, ci așa, cum am învățat, după ureche, nu cred că ar fi avut vreun haz, m-aș fi plictisit. Pe ciobănașul mioritic eu nu îl înțeleg."

■ „Mie, rezolvarea conflictului prin acceptarea morții mi se pare stupidă, iar posibila perpetuare a unei mentalități de tip resemnare în fața greutăților, inacceptabilă."

■ „*Miorița* este filozofia populară despre moarte."

■ „La început m-au atras versurile, apoi, cu ajutorul profesorilor, am început să trec de suprafață. Pentru mine, *Miorița* este un mod de viață. Nu mă refer la faptul că merg cu oile la păscut, ci la faptul că sînt conștientă că voi muri și voi ajunge în lumea de dincolo, sper doar că în cea bună. Ca și ciobanul din *Miorița,* nu îmi pot închipui nimicul și cred într-o altă viață, în trecerea unui alt prag prin moarte."

■ „Atitudinea esențială pe care ne-o propune *Miorița* este aceea de a întîmpina moartea fără groază. Astăzi nu mai sîntem capabili să ne ordonăm viața după un sistem de valori etice, morale, religioase. De fapt, nu mai știm ce este valoarea. Fiind astfel goliți de orice conținut, este firesc ca oamenii de azi să fie speriați de moarte, să nu o mai accepte cu ușurință, pentru că nu știu ce-i poate aștepta dincolo. Vezi cu ce disperare se încearcă astăzi prelungirea vieții: regim vegetarian, posibilitatea unor conservări artificiale, eventual clonări. *Miorița* cred că este punctul meu de sprijin în fața morții."

■ „*Miorița* înseamnă fatalismul românesc. A fi mioritic înseamnă a fi *loser.*"

■ „În măsura în care intriga, așa-zis polițistă, îl mai interesează pe omul modern (vai, cît de limitată și simplistă), omorul și conflictul sînt înțelese *ad litteram.* Balada este privită ca o fantasmagorie tribulatorie despre o crimă și nu despre moarte ca idee. Din nefericire, *Miorița* nu reușește să învingă paginile din manualul școlar, din mai multe motive: contextul cultural este altul, orizontul mentalului este și el diferit, mediul rural este desacralizat, despiritualizat, iar cititorul modern citește numai cu grile, cu chei și nu cu sufletul ori cu înnăscuta capacitate de a fabula, de a proiecta idei. Pentru mine, *Miorița* este o poveste frumoasă despre moarte și un depozit de motive literare și nu numai."

■ „*Miorița* reprezintă unul dintre puținele lucruri proprii numai românilor, alături de țuică, dor, bani puțini."

■ „Nihilismul ciobanului, fatalismul lui nu sînt caracteristice poporului român."

■ „Străinii ne-ar întreba: cum vă reprezentați voi ca popor din punct de vedere cultural printr-o creație care scoate la iveală o crimă?"

■ „Din păcate, *Miorița* se pierde, se uită în ultimul timp, asta pentru că au venit americanii să ne scoată din impasuri obștești. Mai trist este că ea poate deveni o rușine sau o jenă, o haină veche ponosită care trebuie aruncată, deși aparținea bunicului și o îmbrăca în zilele cînd mergea la biserică sau la sărbători..."

■ „Azi, *Miorița* nu mai reprezintă decît cîteva pagini dintr-o carte, cîteva ore de studiu din programa școlară, un potențial subiect de examen sau teză și un așa-zis simbol de care se leagă anumiți indivizi pentru a-și dovedi cultura sau obîrșia. *Miorița* înseamnă o invenție, o creație în mare proporție falsă, care încearcă să construiască în imagini idealiste o realitate sau să prezinte conflicte existente în umbra unor false mituri, unor false sentimente și a unor cuvinte impresionante."

■ „Departe de a mai fi înțeleasă ca o reflectare a sentimentului seninătății înaintea morții (atenție, nu pasivitate!), *Miorița* a căzut în dizgrație. Poate că dîndu-i foarte mult, i-am luat inconștient și mai mult. Pentru mine, *Miorița* reprezintă sentimentul rezistenței mele. Dispariția ei mi-ar afecta identitatea și apartenența. Deja mi le simt clătinate și, sincer să fiu, nu prea am cu ce să le înlocuiesc, deși am încercat multe gesturi ale substituirii. Niciodată nu am înțeles în totalitate *Miorița* și m-am chinuit mult, mărturisesc cu sinceritate. Poate că în acest mod am înțeles că nu pot să mă înțeleg nici pe mine în întregime."

Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale,
Trei turme de miei,
Cu trei ciobănei.
Unu-i moldovan,
Unu-i ungurean
Și unu-i vrîncean.
Iar cel ungurean
Și cu ce-l vrîncean,
Mări, se vorbiră,
Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovan,
Că-i mai ortoman
Ș-are oi mai multe,
Mîndre și cornute,
Și cai învățați,
Și cîini mai bărbați,
Dar cea mioriță,
Cu lînă plăviță,
De trei zile-ncoace
Gura nu-i mai tace,
Iarba nu-i mai place.
– Mioriță laie,
Laie bucălaie,
De trei zile-ncoace
Gura nu-ți mai tace!
Ori iarba nu-ți place,
Ori ești bolnăvioară,
Drăguță mioară?

***Alexandru Ofrim** este conferențiar univ. dr., predă cursuri de istorie culturală la Facultatea de Litere, Universitatea București.*

Marilena ȘERBAN

Îmblînzirea clasicilor

Dacă este clasică „o carte care nu termină niciodată de spus ce are să-i spună cititorului“ (Italo Calvino, *Why Read the Classics?),* atunci literatura canonică din programa școlară are ce să-i spună chiar și cititorului tînăr din secolul al XXI-lea, fie el îndărătnic, *Homo zappiens,* din *Generația Z, Alpha* etc. Și ar putea spune mereu altceva chiar și profesorului, blocat fie pe drumuri prea mult umblate, fie el însuși plictisit de aceste drumuri. Aceasta este ideea de la care plec atunci cînd predau literatura, fie la gimnaziu, fie la liceu.

În spațiul public, există două tabere în jurul subiectului – unii susțin că literatura română este „prăfuită“, nu mai spune nimic tinerilor, alții se plîng că este expulzată din programele școlare și din manuale. Eu însămi am trecut prin fiecare dintre aceste tabere. Mai întîi, am constatat o inadecvare între universul propus de textele canonice pe care le predam și lumea adolescenților cu care lucram, cauză, spuneau ei, a plictisului și a lipsei de interes pentru oră. Așa m-am împrietenit cu literatura străină contemporană citită de tineri. Apoi, m-a întristat nu indiferența, ci disprețul pe care elevii mei îl manifestau față de valorile naționale, în raport cu cele occidentale. După etapa depresivă și a lamentațiilor, forțată de instinctul de supraviețuire în clasă, am găsit soluții, mai bune sau mai rele, oricum, mai degrabă personale decît legate de coerența și funcționarea unui sistem care ar fi trebuit să mă sprijine în astfel de dileme. Printre altele, am ales să mă reîmprietenesc cu literatura română, de care se agățau încă niște amintiri triste din liceu și facultate, să mă gîndesc la motivele pentru care am ales să fiu profesoară, să îmi gîndesc orele altfel și să mizez pe valori și atitudini, pe rolul cărții în dezvoltarea personală.

Presupune curaj și din partea profesorului.

Împrumutând „ochelarii“ generației cu care lucrez, încerc să îmi „îmblînzesc“ cititorii, astfel încît să se apropie de literatura canonică cu bunăvoință și să dorească să o descopere, fără a avea obligația de a simți, obligatoriu, extazul. O „îmblînzire“ de care mi-a amintit, de curînd, recitirea unei cărți clasice – *Micul Prinț* –, alături de sfatul profesoarei mele de la masteratul de didactică, Florentina Sâmihăian: „Pentru a face receptarea atrăgătoare și provocatoare, profesorul poate încerca să le ofere perspective/lentile diferite asupra unui text. A folosi o singură abordare [...] este cel mai sigur mod de a-i demotiva să citească, mai ales atunci cînd e vorba de textele canonice“ *(O didactică a limbii și literaturii române: provocări actuale pentru profesor și elev).*

De aceea, folosesc puncte de acces către text apropiate de lumea tinerilor: muzică, știri, filme, imagini, rețele de socializare etc. Taxate drept „neortodoxe“ și superficiale, pe drept cuvînt cronofage, ele sînt metodele prin care, deocamdată, am găsit o cale de a „îmblînzi“ un public dificil.

A fost un preambul destul de lung, menit să explice modul în care gîndesc, didactic, și abordarea *Mioriței.* Pe care, acum ceva timp, aș fi evitat-o, dar cu care, între timp, m-am împrietenit...

În etapa de prelectură, profesorul poate discuta, de exemplu, la gimnaziu, despre relația specială a copiilor cu animalele de companie, istoria personală sau numeroasele materiale video (filme, documentare) ușor de găsit cu ajutorul Internetului, fiind atractive pentru vîrsta lor. Astfel, relația afectivă unică dintre ciobănaș și oița năzdrăvană este mai bine contextualizată. Descrierea ființelor fabuloase preferate, din alte cărți (încă citesc *Harry Potter),* deschide discuția către motivul animalului năzdrăvan. Istoria mîncărurilor tradiționale (bulzul ciobănesc), documentarele despre viața ciobanilor din stînile răspîndite încă în Carpați, varianta melodică a baladei, un cîntec la fluier – sînt metode de a apropia tinerii cititori de text, mai ales dacă aceștia sînt și trăitori în spațiul urban.

În privința elevilor mai mari, autenticitatea tradițiilor prețuite și căutate acum de străini, care fac din România, totuși, o atracție turistică, ar putea fi un punct de plecare. Mă gîndesc și la documentarul BBC despre Transilvania, în care prințul Charles deplînge depopularea satelor în Marea Britanie, ceea ce este posibil să le nuanțeze tinerilor perspectiva asupra valorilor naționale, inclusiv asupra literaturii folclorice („vrem o țară ca afară“, dar învățînd inclusiv din greșelile celorlalți). Reclamele cu ciobani, care mizează pe punctele de intersecție dintre lumea tradițională și cea modernă, tehnologizată, știrile despre conflictele dintre ciobanii contemporani, o documentare sumară legată de statistici care relevă gradul de ruralizare a României în secolul al XIX-lea și în secolul al XXI-lea, migrația modernă către sat, reconsiderarea și valorificarea patrimoniului cultural tradițional (ia, meșteșugurile tradiționale etc.), prezentarea unor proiecte despre obiceiurile funerare, despre tradițiile de nuntă la români, picturi naive românești despre Rai sau Viața de Apoi – toate sînt căi de acces care, în funcție de clasă și de context, nu doar atrag atenția tinerilor, ci și pregătesc etapa mult mai substanțială a lecturilor succesive, ușurînd înțelegerea și interpretarea textului.

Dincolo de miza estetică, constant și temeinic abordată în școala românească, cred că *Miorița* este un text ofertant și prin prisma valorilor și a atitudinilor, importante în construcția identitară, mai ales în cazul adolescenților. Mă gîndesc nu doar la valorile comunității, promovate de literatura națională, ci și la cele individuale. Poezia permite și o abordare existențialistă, problematizantă, care pune în discuție subiecte de interes general-uman: pasiunea pentru o meserie, relația cu părinții (legături afective puternice, altele decît cele din sfera erotismului), efectele devastatoare ale invidiei, dorința de înavuțire prin mijloace necinstite. Astfel, sînt completate adordările uzuale de la clasă – cea structurală sau cea ilustrativă (analiza nivelurilor de organizare a textului – fonetic, morofosintactic etc. – sau identificarea trăsăturilor privitoare la gen, specie, curent literar).

Și dacă literatura (lectura) trebuie să aibă legătură cu viața, pentru a atrage un cititor contemporan emancipat, dezinvolt, cu trăiri hedoniste și trăitor într-un „prezent sacru“, atunci pare firesc ca ea să aibă legătură și cu moartea. Dacă, la liceu, subiectul mi-a fost întotdeauna la îndemînă, în cazul gimnaziului, m-am întrebat în ce măsură o discuție despre sensul mai profund al textului, despre moarte, despre lumea de dincolo, despre suferința celor care rămîn în urmă este potrivită la 14 ani, vîrsta cititorilor din clasa a opta, cînd se studiază balada populară. Reflecția m-a ajutat să constat că, de fapt, nici un text din literatura română studiat în gimnaziu nu are o asemenea deschidere problematizantă, cu excepția „Căprioarei“ din clasa a cincea, care este, totuși, o imagine edulcorată despre relația dintre copil și mamă și despre moarte. De aceea, în ultimii ani, nu am ocolit subiectul nici la gimnaziu, iar efectul nu a fost niciodată depresiv, ci stimulativ, descoperind eu însămi, cu surprindere, interesul copiilor pentru astfel de teme și maturitatea cu care răspund unor întrebări existențiale, care, ignorate, se transformă în tabuuri periculoase. Acum, sînt convinsă că „înfruntarea morții ne dă ocazia nu să deschidem o cutie otrăvită a Pandorei, ci să revenim la viață într-o manieră mai bogată și mai empatică“ (Irvin Yalom, *Privind soarele în față).*

– Drăguțule bace,
Dă-ți oile-ncoace,
La negru zăvoi,
Că-i iarbă de noi
Și umbră de voi.
Stăpîne, stăpîne,
Îți cheamă ș-un cîine,
Cel mai bărbătesc
Și cel mai frățesc,
Că l-apus de soare
Vreau să mi te-omoare
Baciul ungurean
Și cu cel vrîncean!

– Oiță bîrsană,
De ești năzdrăvană,
și de-a fi să mor
în cîmp de mohor,
Să spui lui vrîncean
Și lui ungurean
Ca să mă îngroape
Aice, pe-aproape,
În strunga de oi,
Să fiu tot cu voi;
În dosul stînii
Să-mi aud cînii.

Aste să le spui,
Iar la cap să-mi pui
Fluieraș de fag,
Mult zice cu drag;
Fluieraș de os,
Mult zice duios;
Fluieraș de soc,
Mult zice cu foc!

Interpretările critice variate, cu care elevii se întîlnesc într-o etapă ulterioară a lecturii, polemicile în jurul mesajului textului, în special referitoare la finalul deschis, sînt și ele valoroase în formarea adolescenților. Pe de-o parte, fondul acestor discuții presupune raportarea la perspective opuse – fatalism *versus* optimism, la soluții de viață diferite – lupta sau resemnarea (propuse de diferitele variante ale textului), la alegeri fundamentale – imperfecțiunea vieții tereste sau armonia vieții veșnice, moartea ca sfîrșit sau ca început – toate aceste idei suscită discuții „grele“, substanțiale, care pot fi coagulate inclusiv printr-o abordare afectivă, emoțională a textului, adică prin discutarea reacțiilor de identificare sau respingere, corelate cu experiențele personale.

Pe de altă parte, citind aceste texte din aparatul critic, adolescenții văd, în mod autentic, modul în care funcționează gîndirea critică și au modele în formarea unei astfel de abilități; apoi, diversitatea opiniilor ar trebui să îi îndepărteze de comentariile rigide, monocrome, din culegerile școlărești, demonstrîndu-le frumusețea omului ca ființă rațională și cultivînd atitudini autentice – de exemplu, curajul de a încerca interpretări personale, originale și argumentate, înainte sau după ce s-au confruntat cu cele ale profesioniștilor.

Perspectiva didactică prezentată aici este ideală, dar nu utopică. Presupune curaj și din partea profesorului, pentru că abordarea unor teme ca acelea enunțate mai sus poate naște reacții variate și vehemente din partea unor părinți, ei înșiși tributari unei perspective unice de interpretare, reacții care, uneori, închid poarta unor abordări mai interesante, acesta fiind și unul dintre motivele pentru care literatura clasică devine plictisitoare și neatractivă pentru copiii lor.

Cu siguranță, parcursul desenat ar fi mai accesibil și dacă mult dorita schimbare a programelor ar permite, la modul autentic, adaptarea la nevoile și interesele elevilor. Deocamdată, pe lîngă deschiderea culturală și motivația interioară de care are nevoie profesorul, aceste abordări sînt cronofage, solicită un efort substanțial de planificare și de armonizare între nevoie elevilor (și ale profesorilor) și cerințele rigide ale examenelor sau ale programelor.

***Marilena Șerban** este profesoară de limba și literatura română, membru ANPRO – Asociația Profesorilor de Limba și Literatura Română „Ioana Em. Petrescu“.*

Despre invidie, narcisism și nepăsare

dialog cu Aurora LIICEANU, psiholog

Ce mai e valabil din Miorița *în zilele noastre? La nivelul societății, în general.*

Dacă privim invidia ca tema centrală a baladei, constatăm că ea este valabilă și astăzi. Ba chiar spiritul profund al baladei a dus la modificarea expresiei „să moară capra vecinului", cu ceva mai aprig și mai în spiritul baladei, și anume „să moară vecinul ca să-i iau capra". Indiferent cine este vecinul. În societatea noastră, comparația socială s-a depărtat total de meritocrație – în baladă, invidia funcționează și e asociată cu recunoașterea meritelor ciobanului moldovean –, criteriile comparației nu se mai găsesc astăzi în fundamentele tradiționale morale. Dacă un primar iese din pușcărie ca să depună jurămînt, el fiind ales de oameni, deși penal, ce putem spune despre spiritul moral?

S-ar putea face un portret psihologic (actual) al ciobanului moldovean? Dar al oii năzdrăvane?

Unii pot crede astăzi că românul este ciobanul moldovean, iar oaia năzdrăvană este Uniunea Europeană sau alt organism extern. În baladă, oaia era a ciobanului, nu exterioară. Am putea crede că unii jurnaliști scriu avertizări, ca oaia năzdrăvană, dar degeaba, pentru că ciobanul, adică societatea civilă, nu ia în seamă aceste lucruri. Ciobanul moldovean ar fi, psihologic vorbind, un individ nepăsător, dar uite că oamenii au început să protesteze. Protestatarii sînt activi, nu pasivi.

Credeți că „fatalismul mioritic" este într-adevăr reprezentativ pentru poporul român?

Cred că „fatalismul mioritic" sună frumos, are o conotație filozofică ce s-a exploatat, dar corect mi se pare „nepăsare mioritică", căci acolo ne duc zicalele („Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus!"). Poporul român nu cred că are reflexe rapide de schimbare și dacă acceptă schimbarea o face prin mecanisme de imitație, nu din convingere (importul de obiceiuri din alte părți, de sărbători, contagiunea socială etc.), favorizate de globalizarea transparentă (vedem și poftim). Sîntem narcisiști și ipocriți, pentru că hoția este valorizată pozitiv, „a te descurca" nu precizează cum. Să nu uităm poeziile care s-au învățat de generații întregi – acum cred că au dispărut – cu „Cățeluș cu părul creț, / Fură rața din coteț. / Eu l-am prins cu rața-n gură, / El se jură că nu fură". Toți politicienii, după ei, au procese politice, nu penale. Narcisismul necontrolat, supraevaluarea (vezi discursurile în limbi străine ale Liei Olguța Vasilescu și chiar ale lui Emil Constantinescu, citate de Andrei Pleșu) exprimă elogiul mediocrității, chiar tirania mediocrității.

Este „plaiul mioritic" un alt clișeu legat de România? Este Miorița *un brand?*

Da, „plaiul mioritic" este un clișeu pentru România, dar mi se pare că și „Dîmbovița" devine tot mai des un clișeu. Miorița este un brand, dar conține oficial evitarea invidiei și accentul este pus pe soartă, deci invidia externalizată. Soarta este exterioară individului, nu te poți pune cu ea. Individul nu este co-autor la viața lui, el nu participă, nu are nici un rol, decît cel de așteptare. La școală, se insistă pe soarta noastră ca fiind consecința altora, turcii, rușii ne-au furat, ne-au sărăcit etc. Evităm să vedem relația între două părți.

Apropo de școală, ce ar fi bine să învețe copiii din această baladă?

Nu știu în ce clase se predă *Miorița* și nu cred că se vorbește despre invidie sau pasivitate, ci despre dușmanii externi – vezi „Nu ne vindem țara!" –, trecîndu-se sub tăcere dușmănia internă și lipsa de coeziune socială.

a consemnat Adina POPESCU

Florin IARU

Miorița aroganților

Mie, unuia, mi se pare tare ciudat să punem în vîrful mitologicalelor românești taman *Miorița*. Nu recunosc în celebra baladă nimic din lumea noastră. Nu se raportează nimeni, niciodată, în vreun context lumesc, la povestea nefericitului cioban abulic. Dimpotrivă, doar dacă un adversar, un dușman sau doar un tip antipatic refuză să moară cînd ne dă nouă prin gînd, abia atunci lumina neagră a Mioriței dă în clocot. „De ce nu poate stimabilul să se dea bătut, să dispară, să se stingă ca o lumînărică și ne tot încurcă fengșuiul? De ce nu e un bun român? De ce nu înțelege că nu are ce căuta pe lumea asta? Iar dacă înțelege și dispare, dracului, din cale, jur că am să-i fac cele mai înălțătoare funeralii, am să vărs chiar și o lacrimă." Aici, aroganța ipocrită neaoșă e la ea acasă. Cam așa merg lucrurile.

Vîntul, cînd a bate,
Prin ele-a răzbate
Ş-oile s-or strînge,
Pe mine m-or plînge
Cu lacrimi de sînge!

Cinstit să fiu, Miorița mă duce cu gîndul mai degrabă la *Piesă neterminată pentru pianina mecanică*, cînd vine la conac un mujic de hăt, departe, să-i ceară doctorului ajutor, că îi naște nevasta, dar copilul nu prea iese. Doctorul nu vrea să plece la datorie, că e petrecerea în toi și nu se face să lase damele necurtate. Iar mujicul stă în ploaie, stă și așteaptă cu orele. Cînd află că vraciul nu-i disponibil, că vremea e mizerabilă, că e drum lung, își acceptă soarta cu stoicism, în loc să-i spargă capul. Pleacă, mulțumind medicului că, totuși, a binevoit să stea de vorbă cu el. Mioriță laie, laie, bucălaie. Sau, de ce nu, îmi mai aduce aminte de zicala orientală, indiană, se pare, conform căreia dacă stai suficient de mult timp pe malul rîului, fără să faci nimic, vei vedea cadavrul dușmanului tău plutind la vale. Sau ar mai fi o mică japonezărie, tot dintr-un film, al lui Masaki Kobayashi: *Seppuku*. Dar numai prima parte, cea cu pumnalul de lemn. Că, în partea a doua, puteau să se fi rugat o mie de măicuțe cu minți rătăcite, nimeni nu l-ar fi împiedicat pe bătrînul ronin să-i lichideze pe ticăloși. Pe scurt, Miorița nu are nimic „românesc", așa cum înțelegem românismul cotidian, dacă nu sîntem ipocriți ori aroganți. Că una e ce sîntem, zicem și facem, și alta – ce credem sau ce ne place să credem. Resemnați, nu, dar fataliști, da (cum zicea Călinescu că l-ar fi privit Caragiale pe Eminescu: „Un Mitică sumbru, corect gramatical"). Nu uităm nimic, nici un afront, nici o măslină, nici o laudă (care ni se cuvenea de drept) risipită aiurea. Nu ne calcă nimeni pe bombeu. Nici americanii, nici rușii, nici bozgorii!

Miorița nu-i de pe la noi.

Apoi, e o contradicție ascunsă în poveste. Ciobanul condamnat de criminalii pizmași are oi mai multe, mîndre și cornute, și cai învățați, și cîini mai bărbați. Păi, toate astea au o ciudată rezonanță în contemporaneitatea capitalistă. Ca să ajungi ăl mai primul de pe colinele blînde ale lui „deal-vale" trebuie să te zbați, să muncești, să te descurci. Trebuie să ai talent de antreprenor. Unde ați mai văzut antreprenori melancolici și fataliști? Poate doar la psihiatru! Ei, după atîta amar de încordare a puterilor, nu-i oare straniu să asculți o oaie care vorbește și care, ca o Pithie îmblănită, mai poate ghici și viitorul, și să nu pui mîna pe ghioagă să-ți aperi avutul? Așa face micul capitalist român, chit că are butic, chit că are fabrică. Oare să fie vorba, cum cred orășenii pricăjiți, cărora Blaga le-a dat cu leuca sătească în moalele capului, de faptul că veșnicia s-a născut la sat, iar țăranul românesc e cuminte, temător, supus și boicotează istoria? Mare ciudățenie să-l crezi pe Blaga, dar să nu bleștești ochii la Rebreanu sau Preda, unde pentru pămînt se face moarte de om. Sociologia vorbește despre satul românesc ca de un loc al pierzaniei, al dezmățului, al foametei și al promiscuității. Dar e mai frumos, mai trendy, mai cool să crezi că Paradisul e pe-aici, pe-aproape, decît să accepți că e doar intangibil și imposibil.

Așadar, Miorița nu-i de pe la noi. Poate că poetul popular s-a lăsat fermecat de o viziune. Poate e la mijloc o poveste de dragoste nespusă la timp. Miorița o fi vreo fată de-mpărat blestemată. Ciobanul o fi vreun avatar al vreunui călător prin stele. Doar că, bată-i să-i bată de rapsozi, nici unul nu s-a-nvrednicit să ne spună și cealaltă poveste.

***Florin Iaru** este scriitor.*

Adrian CIOROIANU

Sună bine, dar nu se verifică

Miorița și „romanul național" politic

Să recapitulăm puțin „romanul național" al României moderne: pe de o parte avem trei șefi de stat alungați de pe tron (Alexandru Ioan Cuza, Carol al II-lea și Mihai I – este drept, ultimul n-a fost alungat de români, ci de o forță de ocupație străină), la care se mai pot adăuga domnitorul Carol I, care în primii ani de domnie dorea să plece el însuși, aproape convins că nu o să se înțeleagă în veci cu românii (și care, se prea poate, ar fi fost alungat la rîndul lui dacă în războiul franco-prusac din 1870 ar fi învins francezii, și nu prusacii), după cum se poate adăuga penultimul președinte, Traian Băsescu, care a trecut, în cele din urmă șifonat, prin două tentative de demitere – o demitere despre care s-a mai vorbit (cu un temei discutabil) inclusiv în februarie a.c., în legătură cu actualul șef de stat.

Pe de altă parte, avem în ultima sută de ani alți doi *conducători* care au murit executați prin împușcare: Ion Antonescu și Nicolae Ceaușescu. Desigur, dincolo de acest sfîrșit relativ similar există multe diferențe între cei doi – de exemplu, e limpede că decizia executării lui Antonescu a fost luată la Moscova (deși sînt unii care mai cred că la fel au stat lucrurile și în cazul lui Ceaușescu) dar, una peste alta, merită să meditățm dacă nu cumva sfîrșitul lui Antonescu ar fi fost același chiar și dacă ar fi fost, prin absurd, judecat în 1945 de către americani. Este de sperat ca nici unul dintre actualii și viitorii șefi de stat să nu mai ajungă în fața unui pluton de execuție, dar fapt este că primul președinte al României redemocratizate, Ion Iliescu, este acum într-un proces (în legătură cu morții Revoluției din 1989), după cum ideea unui proces pare a atîrna, de cîțiva ani, ca o sabie a lui Damocles, deasupra aceluiași expreședinte Băsescu (pe recurente motive de corupție, se spune). Dacă extindem aria morților violente și dincolo de cercul redus al conducătorilor de stat, mulțimea crește vertiginos: Barbu Catargiu (prim-ministru în funcție), Ion Gh. Duca (prim-ministru în funcție), Armand Călinescu (prim-ministru în funcție), Nicolae Iorga (fost prim-ministru), Corneliu Zelea Codreanu (viitor prim-ministru, sperau oamenii lui), plus alți numeroși oameni politici asasinați de legionari, alți numeroși oameni politici asasinați de comuniști (precum Iuliu Maniu, Constantin „Dinu" I.C. Brătianu, Gheorghe Brătianu, Lucrețiu Pătrășcanu etc.), la care, de ce nu, mai putem adăuga pe fostul premier Adrian Năstase, care în 2004 era unul dintre cei mai puternici oameni din stat (și candida la președinție) pentru ca opt ani mai tîrziu să fie „ucis" politic printr-un proces de corupție (prilej cu care, se pare, a trecut și la doi centimetri de o sinucidere propriu-zisă).

La toate acestea mai adăugați relativ desele lovituri de stat (unele reușite, altele nu – 1866, 1870, 1941, 1944, 1947, 1989), mai multe răscoale și revolte țărănești (1866, 1907, plus altele, multe, locale și mușamalizate de autorități, în primul deceniu al cooperativizării comuniste a agriculturii), unele revolte muncitorești foarte reale (1918, 1929-'33, 1987), unele revolte civice (vezi octombrie 1945, vezi ianuarie 2012, vezi noiembrie 2015, vezi februarie anul acesta), precum și cîteva „revoluții", unele reale, altele doar revendicate (1848 – revoluția burgheză, 1866 – revoluția „monstruoasei coaliții", 1870 – „revoluția de la Ploiești", 1941 – „revoluția legionară", 1989 etc.).

Fiecare țară, cum se știe, are un „roman național" – povestea autoasumată și autocreată a propriei sale istorii, în culori măgulitoare cel mai adesea, în care adevărul este mereu în urma legendei. Faptele, evenimentele și personajele de mai sus sînt, desigur, diferite între ele, fiecare merită propria sa analiză, iar factorii interni s-au împletit mereu cu cei externi. Dar întrebarea rămîne: cît de „mioritic" este, așadar, acest peisaj politic al României moderne?

Iar tu de omor
Să nu le spui lor.
Să le spui curat
Că m-am însurat
Cu-o mîndră crăiasă,
A lumii mireasă;
Că la nunta mea
A căzut o stea;
Soarele și luna
Mi-au ținut cununa.
Brazi și paltinași
I-am avut nuntași,
Preoți, munții mari,
Paseri, lăutari,
Păserele mii,
Și stele făclii!

Destul de puțin, în opinia mea.

Există încă și probabil vor mai fi și în viitor români care vor crede/spune că ciobanul mioritic sîntem noi toți, că „mămăliga nu explodează" (așa cum se spunea la începutul anului 1989 – pentru ca la finalul aceluiași an să fim singura țară ieșită din comunism cu multe victime umane și cu sînge pe un perete de la Tîrgoviște). S-ar zice, deci, că Istoria noastră nu-l prea confirmă pe *ciobanul mioritic*.

Mult mai adevărat, mi se pare, e faptul că românii, în realitate, sînt efectiv greu de condus. Inventivi, imaginativi (cînd e vorba despre interesul propriu) și individualiști, neîncrezători în stat și suspicioși față de orice autoritate, românii, pentru a fi disciplinați, trebuie mai întîi speriați bine (e ceea ce au făcut comuniștii, după 1946 – dar nici măcar comuniștii n-au reușit cu totul, din fericire, iar ultimul „rezistent din munți" a fost prins, dacă nu mă înșel, pe la începutul anilor '60, în munții Banatului).

În fine, apropo de ciobanul mioritic: unii vor spune că nu degeaba în baladă *ciobănașul pasiv* este cel moldovean. La fel credea și Dumitru Drăghicescu (sociolog de formație și oltean prin naștere): în *Din psihologia poporului român,* el spune că oltenii sînt cei mai revoluționari dintre români, în timp ce moldovenii-s cei mai pasivi. Prima ediție a cărții sale apărea în 1907. În chiar anul în care ultima mare răscoală țărănească a Europei pleca – ghici de unde? – fix din Moldova și, în decurs de cîteva luni, urma să aprindă țara toată *(y compris* Oltenia).

Miorița rămîne, desigur, o superbă baladă, cu mai multe lecturi posibile. Dar eu unul nu aș paria pe placiditatea predictibilă a „spațiului mioritic", atunci cînd e vorba de politică.

***Adrian Cioroianu** este istoric.*

Miorița. Spot publicitar pentru radio

ANNOUNCER (voce masculină caldă, adîncă): Uneori, cu toții ne simțim singuri. Și cu toții avem nevoie de un suflet alături de noi, care să ne spună o vorbă blîndă sau o glumă haioasă, sau cu care să vorbim pur și simplu despre ce se mai întîmplă prin lume. *(tonul devine brusc promoțional)* De acum înainte, singurătatea ta aparține trecutului! Cumpără-ți chiar astăzi oaia vorbitoare Miorița! Un tovarăș de nădejde pentru orice situație, alături de care nu te vei plictisi niciodată! Vrei să știi cele mai noi bîrfe și clevetiri din vecini? Oaia vorbitoare Miorița ți le spune cît ai zice pește! Simți că se unelțește un complot împotriva ta? Oaia vorbitoare Miorița este spionul perfect! N-ai pe cine să însărcinezi cu pregătirea funeraliilor tale? Oaia vorbitoare Miorița îți stă cu plăcere la dispoziție! Ai nevoie de un sfat de viață? Oaia vorbitoare Miorița le știe pe toate! Iată ce zic utilizatorii:

FEMEIE: (voce feminină, 30-35, emoționată, dicție imperfectă): Mi-am luat oaia Miorița pentru că bănuiam că soțul mă înșală cu cea mai bună prietenă, și... după scurt timp, oaia Miorița mi-a confirmat bănuielile. Acum, cînd soțul e plecat la... la cealaltă, oaia Miorița îmi șterge lacrimile și încearcă să mă înveselească! Nici nu știu ce m-aș face fără ea!

BĂTRÎN (voce masculină, 70-75, pierdută, bolnăvicioasă, abia se înțelege): Am făcut cancer acum șase luni. Am încercat să-i spun nevesti-mii ce model de sicriu să-mi ia, ce vorbe să spună popa... dar n-am avut cu cine să mă înțeleg, ea tot zicea că să mă duc la spital să mă operez. Da' de ce să mă operez? Nu mai bine las lucrurile orînduite cumsecade? Așa că mi-am luat oaia vorbitoare Miorița și i-am spus ce și cum. Nici măcar n-a fost nevoie să repet, a înțeles totul imediat și sînt convins că o să am o înmormîntare cum n-a mai avut nimeni la noi în oraș!

BĂRBAT: (voce masculină, 40-45, serioasă, cumpătată): Mi-am deschis un magazin de electrocasnice împreună cu cumnatul meu și cu încă un amic al lui. La început lucrurile mergeau bine, ne înțelegeam bine, dar apoi mi-am luat oaia vorbitoare Miorița și am aflat că cumnatul și cu prietenul lui plănuiau să mă ucidă. Că, vezi Doamne, eu fiind acționarul majoritar la noi, că am făcut un împrumut la bancă, îmi iau o parte prea mare din profit. Oaia vorbitoare Miorița m-a sfătuit să-mi iau un cîine și să fiu vigilent, a fost un sfat bun, cu siguranță că mi-ar fi folosit. Dar nu fac eu d-astea, nu umblu cu tertipuri, acum ce-o fi o fi, am înțeles că mîine or să-mi vină de hac cei doi, asta e, n-am ce să-i fac, așa-i viața.

ANNOUNCER (entuziast): După cum vezi, oaia vorbitoare Miorița este de folos în orice situație! Comandă chiar astăzi oaia vorbitoare Miorița, la doar 349 de lei, TVA inclus! Oaia vorbitoare Miorița, un produs 100% românesc, este antidotul perfect pentru singurătate, nesiguranță, paranoia sau plictiseală!

DISCLAIMER (voce masculină grăbită, cu timbru enervant; a se citi cît se poate de repede): Producătorul nu garantează pentru daune și pagube produse de oaia vorbitoare Miorița; produsul poate amplifica anumite boli psihice preexistente ale cumpărătorului; oaia vorbitoare Miorița poate vorbi pînă la 72 de ore fără oprire; producătorul nu oferă garanție pentru produs; oaia vorbitoare Miorița nu este destinată consumului alimentar; oaia vorbitoare Miorița este o entitate fără personalitate juridică și nu poate fi desemnată drept executor testamentar.

Iar dacă-i zări,
Dacă-i întîlni
Măicuță bătrînă,
Cu brîul de lînă,
Din ochi lăcrimînd,
Pe cîmpi alergînd,
Pe toți întrebînd
Și la toți zicînd:

***Alex Țocilescu** este scriitor.*

Lupi mîncați de oaie

gînduri ale copiilor de astăzi despre *Miorița*

Ciobanii ar fi trebuit să-i ceară baciului, „te rog frumos“, așa, poate bani, niște galbeni, brînză, lapte. Li se părea că el avea mai mult și voiau și ei din averea lui. Și erau invidioși. Cînd au venit ciobanii, se auzeau lupii în pădure. Baciul moldovean și-a băgat oile la adăpost și a pus zăvorul. Pe ciobani i-a lăsat cu lupii, afară. Și ei se rugau: „Lasă-ne să intrăm“. Baciul nu le va da drumul, pentru că ei voiau să-l omoare. Ciobanii au fost mîncați de lupi. L-au răzbunat lupii. (Daria Ilinca NICOLAE, 9 ani)

■ Astăzi, Miorița s-a mutat la oraș, cu surorile ei, cîinele și baciul, ca să scape de ceilalți doi ciobani criminali. Stau într-un apartament de patru camere. Cum la oraș nu sînt căpițe de fîn, baciul a cumpărat o saltea de paie. Și-a luat televizor, frigider și laptop, și-a găsit de lucru. Laptele, brînza, iaurtul și lîna oilor le duce la un magazin și primește mulți bani, că nimeni altcineva nu aduce lucruri atît de proaspete. (Anisia TĂNASE, 12 ani)

■ Miorița are marile ei premoniții – astăzi mă salvează pe mine, mîine te salvează pe tine, azi îți dezvăluie destinul, mîine îi apari în vis. Toți dau buluc să vadă cu ochii lor oaia care te scoate din bucluc. Așa s-a îmbogățit baciul moldovean pe seama oii-ghicitoare. (Rareș TOMA, 12 ani)

■ Miorița se hotărăște să tacă din gură și să-l salveze pe baciul moldovean, deoarece baciul ungurean și cu cel vrîncean vor să-l omoare pentru oile lui. După ce l-a salvat, baciul se aștepta ca oaia să tacă din gură, dar ea a început să vorbească fără oprire. El se aștepta ca oaia să se oprească din vorbăria eternă, însă nu a fost așa. Se pare că Miorița va vorbi pentru totdeauna. (Andreea CRISTEA, 12 ani)

■ Nu s-ar mai putea întîmpla asemenea lucruri astăzi, deoarece nu cred că mai există stîne cu capre. (Teodora RĂCHIȚEANU, 12 ani)

■ Astăzi, Miorița s-ar plimba prin oraș, s-ar duce la coafor, și-ar cumpăra haine de firmă și s-ar duce la serviciu. Poate s-ar duce să apere, la tribunal, drepturile baciului moldovean, pentru că este bună de avocat. (Andrei IOANA, 12 ani)

■ Ciobanul și-a vîndut oile, ca să nu mai stîrnească invidia altora. Numai pe mioriță n-a vîndut-o, a lăsat-o pe o pajiște cu flori, să pască la nesfîrșit. Doar că astăzi nu prea mai sînt cîmpii, pajiști și păduri. (Mara TÎRTAN, 12 ani)

■ Miorița noastră nu mai are ce mînca: pajiștea s-a terminat, pădurea s-a defrișat și lupul îi dă tîrcoale. Noroc cu Grivei, că-i paznic bun. Mioriței iarba nu-i mai place, a simțit gustul cărnii. Șnițel de pui are la fiecare masă! (Vlad POPESCU, 12 ani)

■ „Cum nici tu m-ai ascultat, nici eu nu te mai ascult! Datoria mea a fost să te avertizez. Misiunea mea s-a terminat aici.“ Acum, Miorița, agent secret, zburdă pe la alte case, să aducă vești, dar toți îi închid poarta-n nas. Gura nu-i mai tace, iarba nu-i mai place… (Bianca Cristina MATARA, 12 ani)

■ Într-o zi, a reușit să evadeze. S-a urcat într-un portbagaj de mașină, rămas deschis, și a ajuns în oraș. Nu mai văzuse așa ceva! Miorița era doar o oaie într-o turmă de oameni. (Daria MANOLE, 12 ani)

■ Cînd eram mică, am ajuns în mijlocul unei turme de oi. Erau multe oi, mai multe decît văzusem eu vreodată. Un cioban, care mînca liniștit o bucată de brînză, a văzut că dau să plîng și m-a asigurat că oile nu-mi fac nimic. Părinții mei mă rugau să mă calmez, ei erau calmi, dar eu aproape că am leșinat cînd o mioriță a ajuns pe pătura noastră. Acasă, pe pat, aveam un miel de pluș. Nu avea ciulini, nici lînă murdară, nici nu behăia și, în nici un caz, nu gusta din pătura roșie. Mielul ăsta zîmbea. (Alexia DANCIU, 15 ani)

„Cine-a cunoscut,
Cine mi-a văzut
Mîndru ciobănel,
Tras printr-un inel?
Fețișoara lui,
Spuma laptelui;
Mustețioara lui,
Spicul grîului;
Perișorul lui,
Peana corbului;
Ochișorii lui,
Mura cîmpului?“

■ Miorița este despre trecut, natură și blîndețe. În timp, tradiția se pierde, în fața altei civilizații, a plasticului din mîncare și din haine. Astăzi, Miorița poate fi orice sau oricine: o oaie, o cîmpie, o marcă de haine, o vecină de la etaj sau un vis frumos și vechi. Nici măcar nu-mi mai aduc aminte cînd am văzut ultima dată o oaie. (Bianca PASCU, 15 ani)

■ Pentru mine, balada aceasta este o fereastră către lumea de odinioară, lumea concentrată asupra omului simplu, rustică, însoțită de toate aspectele mitice și fabuloase. Din fericire, satele noastre păstrează încă, în parte, ecoul acestor balade. (Ioana PETROȘEL, 15 ani)

■ Nu pot să spun că sînt o mare fană a Mioriței (ca opera literară), dar apreciez faptul că este ușor de citit și că are multă rimă. Mi-ar fi plăcut ca personajul principal să nu fie o oaie, adică să nu fie un animal considerat bleguț. Mi-ar fi plăcut să fie un animal mai puternic, poate un lup. Nu prea am văzut multe oi la viața mea și poate din cauza asta nu-mi plac, în mod special, oile. Și nu-mi plac finalurile tragice. (Anca CRUCERU, 15 ani)

■ În spațiul sîrb, nu românesc, balada aceasta surprinde o altă atitudine, aproape războinică, oricum, de împotrivire. Prefer riposta împotriva trădătorilor. Ciobanul sîrb își ia cîinele cu el și îi atacă pe cei care-l amenință. De fapt, această atitudine o regăsesc eu și în cîntecele formației Phoenix, la Baba Novac mă gîndesc. Și la Nicu Covaci. (Andrei MIHALCEA, 16 ani)

■ În fiecare turmă de oi există o oaie asemenea Mioriței. Aceasta este grijulie și ține la aproapele ei. „Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai“ sînt metaforele unei lumi de Paradis, în care nu există crimă, violență, ură. Cred că acest paradis nu mai există sau nu mai este întreg. (Andreea CONSTANTIN, 16 ani)

■ Oaia din *Miorița* mă duce cu gîndul la Dumnezeu și la modul acestuia de a ne compara cu oile. Acest animal lipsit de apărare nu se poate hrăni singur, stă în țarc, trebuie condus la pășune, nu se poate orienta în spațiu, se rătăcește foarte ușor și trăiește în turmă. (Larisa BUCHE, 16 ani)

■ Este o vorbă: „E oaia neagră a familiei!“, paguba și nenorocirea. La fel, se spune să nu stai ca oile, în turmă. Dar Miorița nu e de-aici! (Irina LEFTER, 16 ani)

■ M-a impresionat atitudinea ciobanului moldovean, care s-a resemnat cu ideea că va muri, trecînd cu ușurință peste probabilitatea „și de-o fi să mor“. Mare parte a vieții mele am trăit la țară, am văzut destul de des turme de ori, trecînd pe drum sau la păscut, pe dealuri. (Violeta OLTEANU, 16 ani)

■ Asociez această baladă cu sfatul de a-ți alege prietenii cu grijă. Niciodată nu știi cînd un amic se transformă într-un ungurean sau într-un vrîncean. Poate fi și o poveste despre încredere, cel mai important lucru pentru a crea legături între oameni. (Ana Maria ILEA, 16 ani)

■ Ciobanul din *Miorița* nu a înțeles un adevăr limpede: nu avem posibilitatea să trăim veșnic, însă este posibil să nu fim uitați niciodată, putem lăsa generațiilor viitoare ceva specific personalității noastre: lupta. (Andrei TĂNĂSESCU, 16 ani)

■ Mergeam, o dată la zece zile, cu bunicul, la stînă pentru a lua brînză. Liniștea aceea de pe izlaz era tulburată cîteodată de tălăngile oilor sau de vreun fluierat al ciobanului care chema așa oile. Cîinii adunau turma. (Ștefan FRĂȚILĂ, 16 ani)

Tu, mioara mea,
Să te-nduri de ea
Și-i spune curat
Că m-am însurat
Cu-o fată de crai,
Pe-o gură de rai.
Iar la cea măicuță
Să nu spui, drăguță,
Că la nunta mea
A căzut o stea,
C-am avut nuntași
Brazi și paltinași,
Preoți, munții mari,
Paseri, lăutari,
Păserele mii,
Și stele făclii!

■ În primul rînd, această baladă ne arată frumusețea lumii românești, „gura de rai“. Dar nimic nu te scoate din sărite mai tare decît norocul altuia. Încă avem ceva mioritic în noi – mentalitatea, invidia, lăcomia, comploturile și dorința de a face rău, mai curînd decît aceea de a face bine, supușenie, efectul de turmă. (Aida ROȘCA, 17 ani)

■ Balada asta poate fi o lecție de geografie, de biologie sau de istorie a mentalităților sau a literaturii. Trăim în epoca în care unii nu mai fac diferența dintre rață și gîscă, dintre prună și corcodușă. Nu cred că balada asta mai înseamnă ceva pentru niște tineri care citesc *manga*, proza aceea japoneză. (Eduard STAN, 17 ani)

■ Oamenii acceptă ceea ce li se întîmplă sau ceea ce e posibil să li se întîmple și se resemnează, pentru că „n-ai ce să faci“. Invidia îl ucide atît pe cel invidiat, cît și pe cel invidios. Ucide spiritual. Dar toți avem pe lîngă noi o mioriță care ne avertizează: „Ai grijă!“ (Cristina GHEORGHE, 18 ani)

■ Cineva vrea să-ți ia cu forța ceea ce e al tău. Și tu nu lupți. Complotul, fratricidul, resemnarea sînt semne ale spiritului mioritic. Sînt pesimistă – altă boală a societății noastre! (Alexandra CHIRCĂ, 18 ani)

■ Balada transmite ideea că omul, în loc să lupte corect, alege întotdeauna calea cea mai ușoară și cea mai nefirească. Ciobanii ucigași reprezintă natura nedreaptă a omului. (Cristina PETRESCU, 18 ani)

■ Îi invidiem pe cei care ne sînt aproape și reușim să le tăiem elanul. Facem orice ne stă în putință să-i „aruncăm la vale“ pe cei care sînt buni, cinstiți, valoroși. (Alina PĂTRAȘCU, 18 ani)

■ Trăim într-o lume în care trebuie să facem față trădării celor pe care îi iubim. E în natura umană să-ți dorești să obții mai mult decît ai, mai mult decît ți se cuvine. (Teodora LUNGU, 18 ani)

■ Ciobanul moldovean se îngrijorează de starea mioriței: „Ori ești bolnăvioară, drăguță mioară?“ Resemnarea este adevărata boală. El este bolnav. (Lorena BĂLAN, 18 ani)

■ În zilele noastre, e mai greu să lupți cu violența psihică, rămasă nesancționată – atacurile constau astăzi în discreditare, răspîndirea zvonurilor defăimătoare, diminuarea meritelor. Ți-e frică să te apropii de cineva, amabilitatea lui s-ar putea să fie falsă, deci vătămătoare. Prietenii adevărați te înjunghie în față. (George CHIRCU, 18 ani)

■ Întîi ne lămurim, cu cei mici, că nu e vorba despre „o gaură de rai“, cum s-a citit din greșeală, la o primă lectură, ci de o „gură de rai“, că lîna nu e „pălăviță“, ci „plăviță“, că „ortoman“ înseamnă cu dare de mînă și că miorița nu este o pajiște, ci o oaie! Ascultăm versiunea dramatică a lui Tudor Gheorghe, trecem la „Miorița vizuală“ a Adei Milea (batem și noi ritmul „pe-un picior de mioriță“, toți trei ciobanii vor să moară, că nu mai au ce să taie!) și încheiem, la elevii de liceu, cu „Tînguire de mior“, Mircea Nedelciu – în epoca CAP-urilor, oile sînt ucise de ciobanii abrutizați. Cînd predai *Baltagul* sadovenian, pleci de la motto: „Stăpîne, stăpîne…“ Mi-e greu să aleg între spațiul mioritic blagian și dimensiunea românească a existenței, Mircea Vulcănescu. Am văzut și lupi mîncați de oaie – știe cineva ce înseamnă asta?! (Prof. Mihaela NICOLAE, Colegiul Național „Mihai Eminescu“, Buzău)

■ a consemnat Mihaela NICOLAE

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Salcia veselă și subordonata preferată

În vremea copilăriei mele, una dintre cărțile des citate (și citite!) în grupul nostru de amici era *Rîsete fără catalog:* un mic inventar al „perlelor" găsite în extemporalele elevilor, realizat de profesorul – foarte popular pe atunci – Nicolae Safta. Simpatica antologie circula printre școlari, stîrnind hohote sănătoase de rîs, fără parapon, fără iritări, fără stupefacții iprocrite în fața generațiilor tinere sau a crizei învățămîntului. Astăzi, aceleași perle sînt prilej de statistici apocaliptice despre școala românească, de radiografiere nemiloasă a bolilor din educație. E drept, totul are astăzi altă anvergură și nu te poți abține să constați că „perlele" la îndemînă semnalează nu doar caraghioase „scăpări", mai mult sau mai puțin inocente, ci și un soi de „mutație" psiho-pedagogică, fără precedent. Citesc, de pildă, site-ul brainly.ro, dedicat „temelor pentru acasă", și nu mă pot hotărî definitiv care ar fi reacția cea mai potrivită: pe de o parte, recunosc, văzînd subiectele pe care elevii sînt „invitați" să le trateze, că înclin spre spaime eschatologice și îmi pierd încrederea în orice tip de reformă. Pe de altă parte, parcurgînd comentariile școlarilor și eforturile lor de întrajutorare, astfel încît să fenteze „rigorile" didactice, rîd și mă îngrijorez. Dar rîd. Am să dau cîteva exemple.

O fetiță de clasa a patra cere ajutor pentru următoarea temă: „realizează o compunere de 8-10 rînduri, în care să îți realizezi autoportretul". Bănuind, evident, că un „*auto*portret" e greu de realizat de către un străin, adaugă: „Aici, o poză cu mine". Primește, de la un coleg de generație, compunerea cerută: „Numele meu este ..... Sînt o fată foarte drăguță. Am ... ani. Sînt în clasa ... Părul meu este de un maro care îți ia ochii. Că veni vorba de ochi, ei sînt căprui. Sînt foarte darnică. Îmi plac animalele. Buzele mele sînt ca două petale de trandafir. Un năsuc mic și o guriță alcătuiesc un frumos chip de fetiță. Sînt iubitoare și milo-asă. Culoarea mea preferată este..." Urmează comentariul solicitantei: „Mersi. Nasul meu nu este deloc mic, dar mă rog..."

„Cine știe ce poate înveseli o salcie?"

La secțiunea „studii sociale" găsim alt strigăt de ajutor: „Deci, ieri am avut ședința cu părinții și doamna i-a zis bunicii mele că nu mă mai dă drept exemplu la ședință deoarece am început să fac prostii cu o colegă de-a mea căci am fost influențată și i-a mai zis că nu mă mai iubește la fel de mult, iar cînd am auzit vorbele astea am început să plîng toată dimineața. Ce să fac ca să îi recîștig iubirea doamnei???" Iată și răspunsul primit de la un coleg empatic, dar și cu multă experiență de viață: „Dui *(sic!)* o ciocolată sau un măr și ia numai note bune la teste. Și dacă mai trebuie mai fă și alte lucruri pentru dumneaei."

În continuare, cîteva exemple de teme primite de copiii noștri.

Ora de gramatică: „Alcătuiește o compunere în care să prezinți importanța părților de vorbire neflexibile (poți personaliza părțile de vorbire neflexibile)." Păi, dacă un elev de gimnaziu reușește să înjghebe un dialog între o prepoziție și o interjecție sau un eseu despre rolul fatal pe care îl au în comunicare adverbele și conjuncțiile, l-aș prezenta degrabă decanului Facultății de Litere, să îl ia deja în evidență pentru primul an de studiu.

Temă, la ora de limbă română: „Scrie în 3 enunțuri despre o experiență personală în care sufletul tău devenise o insulă la despărțirea de cartea preferată și de personajul îndrăgit." Prima întrebare care îmi vine în minte este: și dacă sufletul tău nu a devenit o insulă la finalul nici unei povești, ce te faci? Ce povestești? Mi-aduc aminte de parcă a fost ieri: după ce am terminat de citit aventurile lui D'Artagnan, sufletul meu nu a avut timp să devină o insulă, fiindcă am trecut rapid la Pardaillan.

Teme la biologie: „Cine știe ce poate înveseli o salcie?"; „Alcătuiți o poezie cu tema «biologie»." Fără comentarii.

Temă la gramatică: „Redactați o compunere în care să prezentați subordonata preferată." Mă tot gîndesc și nu îmi vine deloc în minte cum îți dai seama că o subordonată ți s-a lipit de suflet: o folosești des, fără noimă, o fredonezi dimineața, îi spui definiția în grupul de prieteni, îi ții „fotografia" sub pernă?

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

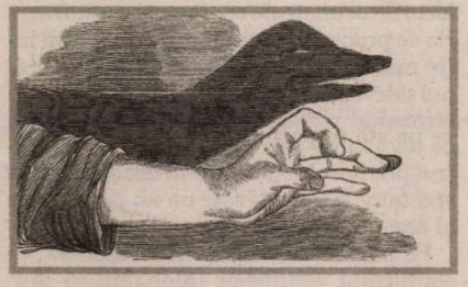

Iaromira POPOVICI

bazar

Aniversări

Am fost, dintotdeauna, o fană a aniversărilor de toate felurile. Dacă ar fi să cred că mă pricep la ceva, aș putea spune că la ținerea aniversărilor. Poate și pentru că, mică fiind, mama mi-a încredințat mie această prețioasă și – s-a dovedit ulterior – infinită activitate. Eu eram cea care le scria tututor cărți poștale (evident, așa era pe vremea aceea) sau scrisori de felicitare ori de mulțumire. Mai tîrziu, cea care dădea tot soiul de telefoane. Cea care invita la mine oameni de zilele tuturor, de Crăciun etc. Și, mai tîrziu, cea care făcea parastasele (devenite, cu timpul, tot mai numeroase). Probabil că toată povestea asta mi s-a și potrivit: e plăcut să devii un fel de calendar viu al evenimentelor. Monotonia cotidiană parcă nu se mai vede, e ascunsă în spatele unei existențe aparent veșnic sărbătorești, strălucitoare, plină de *glamour,* baloane, confetti și șampanie. Griul se deghizează, așa, într-un alb-galben spre auriu.

Aniversările noastre, pentru fanaticii sărbătoririlor de toate felurile, începeau, de obicei, în seara de dinainte. La 12 noaptea, deschideam sticla de șampanie și ne dădeam cadourile intime, primele, cele din familie. Anul ăsta, însă, am adormit și a trecut 12 noaptea. A doua zi de dimineață, ziua în sine, a venit grăbită și, cumva, nesemnificativă. Membrii familiei au plecat la cumpărături, pe care, nu-i așa, obligativitatea aniversării le cereau. Ritualul își impunea și partea pragmatică, rece, calculată. Calculele și rațiunea de care trebuie să ținem cont – oamenii maturi, adulții responsabili pe care sîntem nevoiți să-i întrupăm, cei mai mulți dintre noi, după o anumită vîrstă.

Am rămas singură acasă cu teancurile de cărți răzvrătite și sticla de șampanie nedeschisă (încă). Răzvrătite pentru că tind să ocupe tot mai mult din spațiul vital, de supraviețuire. În încăperea care, în termeni civilizați, corecți și aspirationali, s-ar putea numi living sau sufragerie. Spațiul separat din acest așa-zis living pe care-l ocupă biroul și cărțile din jurul lui devine tot mai cuprinzător, dintr-o pătrime a devenit o treime și tînjește spre o jumătate. Restul încăperii începe să devină un simulacru de cameră de primire: trei canapele îngrămădite dau senzația că vor să găzduiască mulți oameni. De fapt, sînt neprimitoare și mesajul cît de cît real pe care-l insinuează e că nu prea vor să găzduiască pe nimeni.

Teancurile de cărți nu sînt un semn al nivelului intelectual ridicat al locuitorilor apartamentului. Ci, mai curînd, al numărului tot mai mare al aspirațiilor și, proporțional, al frustrărilor lor în relație cu acestea: acumulări nerealiste, fără acoperie reală, *wishful thinking*... Pe fondul cărora, rămasă singură acasă, am deschis sticla de șampanie, evident roz (dar seacă) și care s-a dovedit una a Pandorei. Mi-am amintit, așa, de alte aniversări deloc idilice, sau parțial idilice, pe linia, mai curînd, a nunții din *Melancholia* lui Lars von Trier.

La bunicul meu, în ultimii lui ani (și a trăit vreo 90 și ceva), nu ratam nici acolo vreo aniversare. Ne adunam în jurul lui cei cîțiva membri ai familiei deloc numeroase. Bunica mea nu mai era de mult. Pe lîngă mine, copilul meu și tatăl lui, mai existau mama mea și unchiul meu, ambii divorțați. Și o vecină care-l ajuta pe vremea aceea. Țin minte și acum una dintre ultimele aniversări, care a debutat pașnic. Am venit cu toții, în casa fără uși a bunicului meu, cu multe paturi acoperite de multe carpete și cuverturi, în care personajul principal era un radio mic ce prindea BBC-ul. Fiecare și-a adus cadoul, în general nefolositor, pentru că bunicul meu, practic, nu mai avea nevoie de nimic, nu mai ieșea și nu ar mai fi ieșit vreodată din vechii lui pantaloni peticiți, antica bască găurită, maioul cu buzunar și cămașa în carouri.

Totul a mers bine, conversația părea ușoară, digerabilă, pînă la tort. Nu mai știu ce a declanșat începutul dezastrului, tortul în sine trebuie să fi fost: așa diplomat cum era, s-a dovedit, totuși, imperfect. Cert e că la tort s-au spus lucruri esențiale, din cele negative, gen *August Osage County*. Lucruri pe care oameni care totuși se iubesc și le aruncă în față cînd beau cîte ceva sau cînd pur și simplu se adună și se relaxează. La ocazii festive, pînă la urmă, te eliberezi de frustrări.

Lucrurile s-au spus, totul s-a terminat cu bine. Bunicul meu s-a înroșit la față, și-a dat cu pumnii în cap (așa cum făcea de cîte ori se enerva, în ultimul timp), dar nu a făcut un accident vascular. Tortul s-a mîncat. Ceilalți au tăcut.

Și a mai trecut o aniversare, veselă ca un balon care se fisîie deasupra tortului, eventual nimerit de dopul sticlei de șampanie. Important e, însă, că protagoniștii dezastrului de mai sus, după acesta și în general, au tot continuat să facă eforturi să fie bine. Și mai continuă pînă-n ziua de zi (cîți mai sînt în viață). Iar eu, după ce am băut singură mai toată sticla de șampanie, mă încăpățînez să țin, în continuare, cîte aniversări pot.

Dana ȚABREA

(Re)construcția realului în imaginație

Pe data de 27 ianuarie avea loc la Borderline Art Space vernisajul expoziției „Imaginarul colectiv ca rezultat al selecției naturale", curatoriate de Alexandru Bălășescu. Expoziția a cuprins 14 lucrări de grafică – desene mimînd stilul copiilor din cărțile de colorat, trei picturi – un triptic de imagini importante care au influențat mentalul colectiv de la sfîrșitul secolului XX și începutul secolului XXI (1992 – Michael Jackson și Ion Iliescu, alături de impresarul starului pop, Marcel Avram, tăind panglica la inaugurarea unui spațiu de joacă pentru copii; copilul sirian scos de sub dărîmături în urma bombardamentului din 2016 de la Alep; 2005 – președintele de atunci al Statelor Unite ale Americii, George Bush Jr., ținîndu-l de mînă pe prințul Arabiei Saudite, Abdullah) și o sculptură din plastilină, toate acestea fiind realizate de artistul Cătălin Rulea.

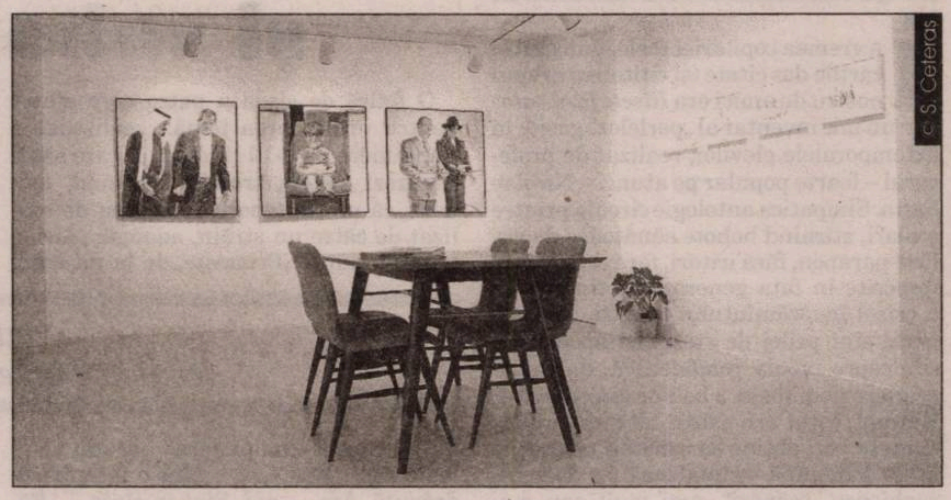

Lucrările redau imagini cu rol de simboluri, care s-au întipărit în subconștient, generînd în mod inevitabil anumite atitudini, reacții, opinii. Asemenea imagini arhetipale constituie imaginarul colectiv, determinînd din umbră alegerile, faptele, gîndurile oamenilor dintr-o anumită perioadă istorică. Foarte ingenioasă a fost ideea ca fiecare vizitator să primească o carte de colorat cu schițele desenelor din expoziție (carte produsă pentru expoziția care a avut loc iarna trecută la MNAC), putînd astfel alege să dea un chip contururilor schematice, conformîndu-se mai mult sau mai puțin *realității* imaginilor reproduse. În acest mod, cel ce trecea prin galerie era invitat să mediteze ulterior asupra conținuturilor expuse și a mecanismului de lucru, iar apoi să facă eventual un prim pas înspre conștientizarea modului în care mintea umană funcționează în fața asaltului de imagini din mass-media și a atacurilor subliminale.

Cea mai importantă miză a expoziției mi s-a părut a fi aceea de a demonstra că între mentalul colectiv și conștiința oamenilor se instalează un raport de corespondență biunivocă: arhetipurile ne influențează viața conștientă, însă universul de o bogăție infinită a imaginarului colectiv este în continuă expansiune, adăugîndu-i-se în permanență noi simboluri, plecînd de la imagini cu un impact deosebit pentru oamenii care conviețuiesc într-o anumită epocă, oameni care sînt puternic marcați de aceleași imagini.

Problematica este extinsă asupra chestiunii istoriei – istoria faptului obiectiv e negată, în favoarea relativității istorice, a istoriei ca un cumul de perspective depinzînd de arhetipurile dominante într-o anumită epocă. Prin elementele de decor introduse (canapeaua, plasma, masa cu scaune), expoziția relevă faptul că istoria noastră este produsă în studiourile de televiziune și consumată în sufragerie, în fața televizorului. În acest sens, Revoluția din 1989 a fost evenimentul prin care *„Reality TV* a devenit realitate politică" (Alexandru Bălășescu). Presupozițiile care, odată puse în discuție, pot stîrni reacții viscerale în oameni nu sînt de fapt deloc personale, ci reprezintă configurația mentalului unei întregi culturi și civilizații și a unei epoci istorice determinate; acestea nu sînt decît o simplă conjunctură istorică și nu ne aparțin. Mai mult, am putea spune că noi aparținem prejudecăților noastre care ne dirijează din umbră deciziile și ne determină modul de a gîndi, perspectiva asupra lucrurilor.

Două raporturi interconectate interesează aici: cel dintre trecut și prezent și cel dintre memorie și imaginație. Așa cum trecutul determină amintirea în prezent a lucrurilor care s-au petrecut, iar istoria nu-i decît reactualizarea trecutului în imaginație, plecînd de la mărturiile istorice, poate că viitorul nu-i el însuși decît rezultatul unui act de imaginație: „Memoria trecutului poate fi la fel de ușor memoria viitorului" (Alexandru Bălășescu). Creăm viitorul pe baza *icon*-urilor culturale care configurează mentalul nostru. Dacă amintirea se referă la ceea ce s-a petrecut în trecut, iar imaginația vizează ceea ce va fi, ce tip de viitor creăm noi, întreba retoric Simon McBurney într-un interviu, dat fiind că imaginația este ea însăși un act de creație? Modul tradițional de a gîndi (trecutul determină prezentul, iar prezentul determină viitorul) a devenit destul de îndoielnic. Astfel că a vorbi despre „memoria viitorului" pare să capete din ce în ce mai mult sens.

Răpirea din Irak – reactualizare istorică

Unul dintre evenimentele memorabile ale trecutului care ne-a influențat prezentul și ar putea constitui un reper în viitor l-a reprezentat răpirea celor trei jurnaliști români din Irak în 2005. Pe 28 martie, s-au împlinit 12 ani de la răpirea din Irak. Regizoarea Ioana Păun își propune un *re-enactment* prin care să analizeze perspectival evenimentul. Ioana Păun consideră că episodul i-a marcat adolescența, avînd motive personale să investigheze prin intermediul *re-enactment*-ului incidentul implicînd trei jurnaliști români. E evident cum la presupozițiile generale se adaugă presupozițiile subiective ale interpretului. Regizoarea se angajează într-un act de interpretare a istoriei recente, depinzînd de background-ul cultural individual, dar mai ales de cel colectiv. Relativitatea și perspectivismul nu se confundă cu subiectivismul. Faptul că aparții unei anumite epoci, culturi, mentalități și că ai o anumită opinie despre irakieni sau americani, despre modul în care funcționează mass-media sau despre manipularea prin intermediul imaginilor nu e chiar atît de individual precum ar putea părea, fiind împărtășit de o comunitate mai largă de oameni.

Reactualizarea istorică înseamnă reconstruirea trecutului pe baza interpretării surselor istorice. Istoricul-interpret nu pretinde că ar avea acces la un adevăr istoric originar, la sensul unic al evenimentului istoric supus atenției, ci la un context de întrebări și răspunsuri, diferit de cel actual. A înțelege un eveniment trecut presupune a reconstitui întrebările (al căror răspuns îl reprezintă respectivul eveniment) și presupozițiile (care stau la baza respectivelor întrebări). Respectivul eveniment este expresia gîndirii trecute. Deoarece locul înțelegerii e intervalul dintre trecut și prezent, producîndu-se întîlnirea dintre contextul actual de presupoziții și cel al trecutului, reconstrucția evenimentului istoric nu are în vedere o singură perspectivă, ci mai multe.

Printr-o succesiune de cadre, spectacolul Ioanei Păun reconstruiește evenimentele pe muchia fragilă ce desparte adevărul de neadevăr, realitatea de ficțiune, autenticul de *set-up*, avînd în vedere o multitudine de perspective. Fiecare cadru reconfigurează sub forma unui interviu format din răspunsuri, lipsind întrebările, ieșirile de-a lungul timpului la public ale jurnaliștilor răpiți, sechestrați și ulterior eliberați. Diferite aspecte ale evenimentului sînt prezentate sub forma respectivelor răspunsuri. Întrebările care stau la baza lor lipsesc, spectatorului revenindu-i sarcina de a le reconstrui în imaginație. În același mod, presupoziții care stau la baza întrebărilor ce subîntind răspunsurile sînt construcții în imaginație.

Dincolo de considerente de orice alt ordin (omiterea întrebărilor din posibilele interviuri pentru a eficientiza *re-enactment*-ul), cred că absența întrebărilor, spectacolul constituindu-se sub forma unei succesiuni de răspunsuri, este un punct forte. Dat fiind că la baza oricărei afirmații (răspuns) regăsim o întrebare, iar la baza oricărei întrebări se află o presupoziție, faptul că întrebările lipsesc generează nevoia unei întregi hermeneutici care, plecînd de la răspunsurile date, să încerce să reconstituie întrebările și presupozițiile. Întrebările și, plecînd de la ele, presupozițiile de la baza acestora au generat, prin intermediul imaginilor propagate de mass-media, anumite reacții, gînduri, atitudini, acțiuni (manifestațiile inițiale cerînd luarea de măsuri pentru eliberarea ostaticilor, dar și suspiciunile de după eliberarea acestora).

Expoziția și spectacolul sînt o variantă a manifestării de la MNAC din 2016 – „Totul e regizat. This is a *set-up*", unde *Răpirea din Irak* se plia pe trei diorame la care publicul avea, pe rînd, acces – trei fațete ale întîmplării, imaginea cu răpirea propriu-zisă, studioul de televiziune și sufrageria. La Borderline Art Space, fiind disponibile două camere diferite, spectatorii ocupă locurile din sala în care domnește canapeaua de sufragerie și au în față o plasmă, iar masa și scaunele formează tot în fața acestora studioul TV. Practic, două dintre spații sînt suprapuse, iar imaginea cu răpirea este preluată pe monitor prin proiecție în timp real din camera cealaltă. Și alte imagini post-răpire cu jurnaliștii sînt redate în același mod. Alternativ, jurnaliștii dau declarații în fața publicului că și cum ar fi în fața unui reporter sau sînt surprinși în studioul de televiziune.

Sînt avansate perspectivele diferite ale celor trei jurnaliști, iar acestea construiesc un periplu prin esențialul datelor despre răpire, avansînd ipoteza unui *set-up*. Documentarea a urmărit relatările din mass-media și aparițiile TV ale celor trei jurnaliști după eliberare, fără a pretinde restabilirea unui adevăr originar și indubitabil. Privitorul/spectatorul (re)construiește realitatea, plecînd de la datele care îi sînt furnizate de imaginile din expoziție și de scenariu. Pentru aceasta, parcurge un traseu cu du-te-vino între imaginea virtuală (plasmă), studioul TV (masa cu scaunele) și sufrageria, care e o sală de spectacol în miniatură, sau locurile ocupate de spectatori – o sufragerie de proporții. Multiplicarea realității între realitate virtuală (imaginea de pe ecranul televizorului), realitate filtrată prin intermediul regiei din mass-media (platoul de televiziune) și realitate trecută prin filtrul privitorului (receptorul din sufragerie, spectator și actant) este un alt punct forte al acestui *re-enactment*.

Pe parcurs, sînt pomenite numele însoțitorului victimelor (Mohammad Munaf) și al omului de afaceri sirian Omar Hayssam (sponsorul deplasării jurnaliștilor în Irak pentru a realiza interviuri cu noua conducere post-Saddam), acuzați ulterior de acte de terorism. Iar asupra unei dintre victime (Marie Jeanne Ion, redactor-șef adjunct la Prima TV) planează suspiciuni că ar fi avut legături cu omul de afaceri, personal sau prin tatăl ei din Buzău. În schimbul eliberării, s-ar fi cerut suma de patru milioane de dolari.

Dintre toți, cel mai afectat de faptul că nu a aflat nici pînă astăzi motivul răpirii din capitala irakiană a fost Ovidiu Ohanesian (reporter la cotidianul *România liberă*), care se ocupă și în prezent de jurnalismul de investigație, publicînd pe blog-ul său informații confidențiale cu privire la diverse afaceri dubioase din România. Iar cel de-al treilea implicat în povestea irakiană a fost cameramanul de la Prima TV Sorin Mișcoci. Performerii Maria Popistașu, Paul Dunca și Alec Secăreanu intenționează să redea nu atît personaje, cît oameni în carne și oase: isteria lui Marie Jeanne, intransigența lui Ovidiu, neîncrederea lui Sorin.

În final, este expus destinul celor trei, ce s-a întîmplat cu fiecare, punctîndu-se modul în care cariera lor jurnalistică a intrat în declin din cauza incidentului. Reacțiile au fost extreme, unii simțind nevoia obsesivă să soluționeze enigma răpirii (Ohanesian), iar alții schimbîndu-și radical domeniul de activitate (Marie Jeanne).

***Dana Țabrea** este critic de teatru.*

„Nu am scris ca să judec sau ca să iert“

– interviu cu Liliana COROBCA –

Este scriitoare și cercetătoare la Institutul de Cercetare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (ICCMER). ***Liliana Corobca*** *a publicat mai multe studii despre cenzură. Cea mai recentă carte a ei este romanul* Caiet de cenzor. *Intriga romanului, convenția, e că autorul-narator primește, în urma unui schimb de mesaje cu o fostă angajată a cenzurii, un așa-numit „caiet de cenzor” salvat de la distrugere. Un caiet în care lectorul și-a notat conștiincios diverse considerații despre literatură, despre scriitori și despre viața în comunism. Un roman fără acțiune propriu-zisă, dar care își păstrează suspansul de la prima la ultima pagină.*

Cum e să intri în pielea unui cenzor?

Potențialul romanesc al cenzurii este foarte vast și puteam să aleg multe alte perspective sau alte feluri de a scrie un roman despre cenzură. Dar eu am pornit de la o căutare personală. Există listele documentelor distruse, printre ele fiind și caietele cenzorilor. În momentul în care am văzut pentru prima oară aceste liste, m-am întrebat cum ar fi acest caiet și am început să-l caut. Nu l-am găsit. Au trecut anii, am uitat de aceste documente și la un moment dat, cînd mă gîndeam la subiectul unui nou roman, mi-am adus aminte de caiet. Așa mi-a venit ideea să reconstitui ficțional un caiet al unui cenzor. Mi-a plăcut și mi-am dorit să fiu în această ipostază foarte dificilă.

Atunci cînd am început să intru în acest personaj, nu a mai fost totul așa clar, nu a mai fost totul în alb și negru. Am încercat să-mi imaginez ceea ce nu se vede, ceea ce nu citești într-un document. Au apărut tot felul de nuanțe. Nici n-am vrut să creez un personaj prea simplu și de aceea l-am pus în tot felul de situații, din care el a trebuit să iasă, să găsească soluții și să se descurce. M-am gîndit și la potențialul de poveste, dar și la cititorul de astăzi.

Au fost cel puțin două etape ale cenzurii în România comunistă: o cenzură aproape fățișă, cu cuvinte care erau interzise, cu anumite fraze, contexte interzise, și o altă etapă în care cenzura a fost abolită, dar totuși funcționa. Cum a funcționat cenzura după abolire?

Fiecare perioadă – anii imediat de după război, anii ’50, anii ’60 – a avut particularitățile sale. Prima operațiune a fost epurarea cărților, a doua a avut ca pretext apărarea secretului de stat. Nu a fost o singură instituție a cenzurii și despre ierarhia cenzurii am scris de multe ori. Și de aceea nu sînt de acord cu ideea de abolire a cenzurii. E adevărat, s-a desființat una dintre multiplele instituții care practicau cenzura. De cenzură s-au ocupat foarte mult și Partidul, și Securitatea. Mulți cenzori au fost transferați la Consiliul Culturii și Educației Socialiste, unde au continuat să activeze exact așa cum au făcut și la Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor (DGPT), activitatea lor nu s-a schimbat deloc. A fost o operație de fațadă, într-un moment în care Nicolae Ceaușescu a vrut să pară mai democrat sau mai rebel în cadrul țărilor de după Cortina de Fier. Dar pentru scriitori situația nu numai că nu s-a schimbat, dar unii au simțit chiar că e mai dură. Ierarhia cenzurii s-a păstrat, autocenzura a fost la fel de puternică în anii ’80 așa cum a fost în anii ’70. Scriitorii intuiau ce pot să scrie și ce nu și după ce această instituție a fost desființată. Profesia de cenzor nu a mai existat după 1977, dar activitatea multiplă și complexă a cenzurii a continuat pînă în 1989, ba chiar și după, în alte forme.

„Așa mi-a venit ideea să reconstitui ficțional un caiet al unui cenzor.“

Dar ce înțelegea un cenzor din literatură? Avea și competențe literare sau făcea doar o verificare politică?

În cazul literaturii, verificarea politică era foarte superficială. Puțini scriitori criticau direct regimul în anii ’70. Pe de altă parte, una era să faci profilul cenzorului în anii ’50, cînd se cerea dosar ireproșabil, cînd printre cenzori erau persoane care nu absolviseră școala medie și al căror grad de inteligență era relativ, alta e în anii ’60, ’70, cînd situația se schimbă odată cu un nou val de recrutare a cenzorilor și aceștia sînt absolvenți de facultate și sînt obligați să învețe limbi străine, să meargă la cursuri postuniversitare etc. Cînd citești observațiile lor despre textele citite, vezi că mulți dintre ei se apropie de rafinamentul unor critici literari din epocă.

„Sînt un scriitor și stau prost cu dragostea. Sînt cenzor și nu stau mai bine, ne putem lua de mînă. Nimeni nu se mai iubește în țara asta, de asta și literatura e atît de constipată“, scrie la un moment dat personajul dumneavoastră în caietul de cenzor. De ce era cenzurată tema erotismului?

În anii ’47-’48 era epurată toată literatură erotică. La un moment dat, la începutul anilor ’50, se știe că a existat celebra expresie „haideți să dăm drumul la dragoste“. Dar dragostea în anii ’50 era ceva convențional: un sărut o dată la 300 sute de pagini sau o îmbrățișare o dată la cîteva poeme, dar nu mai mult. În anii ’70 situația se schimbă, Partidul nu mai e atît de sever în acest domeniu. Dar eu m-am referit aici la celebrul decret din 1966, interzicerea avorului, care complică situația. Cenzorii, la fel ca scriitorii, sînt și ei afectați. Cenzorițele, mai precis. Și aici e un exemplu de situație cînd cenzorul empatizează cu ce spune scriitorul. De obicei, ei nu sînt pe aceleași poziții. Aici însă, de voie, de nevoie, sînt de aceeași parte a baricadei.

„La început am avut o perspectivă de judecător, dar foarte repede am ieșit din ea.“

Pînă la urmă, orice frază dintr-un roman, dintr-o carte de ficțiune poate fi citită în nenumărate feluri. Cum navighezi în această duplicitate, în această ambiguitate a textului literar?

Este o întrebare pe care și-o pune mereu personajul, pentru că un caiet de cenzor nu poate fi despre cenzură, ci despre materia sa de lucru, despre literatură. Și cenzorii din domeniul literaturii au cele mai mari probleme. În cenzură au existat mai multe departamente. De pildă, la Știință și Tehnică sau într-un domeniu legat de agricultură sau economie, ei aveau niște ordine, niște dispoziții foarte clare: nu avem voie să anunțăm producția anuală sau venitul cetățenilor… Erau secrete de stat sau informații confidențiale. Dar la literatură nu se putea opera cu indicații și dispoziții fixe. Există, în acest sens, mărturii și explicații ale cenzorilor sovietici. Erau niște discuții în care aceștia puneau problema tranșant: noi vrem criterii, vă rugăm să ne spuneți ce anume trebuie să tăiem din poezia asta, că nu știm. Și răspunsul era: trebuie să aveți simț politic. Situația era foarte complicată și atunci ei, ca să se protejeze, puteau să facă un exces de zel nemaipomenit și totul li se părea subversiv.

Ați studiat fenomenul cenzurii în România comunistă ca istoric. Cum e să scrieți ficțiune despre cenzură?

N-am crezut niciodată c-o să ajung să fac ficțiune, am considerat că sînt două domenii care se exclud reciproc, dar atunci cînd s-a apropiat timpul pentru o nouă carte, am simțit că este domeniul pe care-l cunosc cel mai bine, în care mă simt ca peștele în apă. Aveam atîta material încît eu, care am zis că romanul trebuie să aibă cel mult 250 de pagini, am scris aproape 400 și tot nu mă puteam opri, tot mai era ceva de zis, am mai și tăiat din carte, pentru că era prea mult totuși. Sînt multe capitole care au ele singure potențial de carte întreagă. Am ales, de pildă, numai strictul necesar despre activitatea departamentului Import-Export, dar acolo ai material pentru mai multe cărți. Sau sînt departamente foarte interesante despre care poți scrie materiale științifice sau poți să mergi pe partea asta literară, care pentru mine, ca scriitor, e mai atrăgătoare, e mai greu totuși să te pui în pielea unui cenzor decît să editezi niște documente care există în arhiva cenzurii.

Ce poate explica ficțiunea din ceea ce istoriografia pură și dură nu reușește?

Mie îmi explică și istoriografia foarte multe lucruri, dar nu cred că celorlalți le explică. Unul dintre obiectivele cărții este popularizarea subiectului. Eu am povestit niște scene care s-au întîmplat cu adevărat, care au existat în arhiva cenzurii, dar acolo erau foarte greu de găsit, era foarte mult de citit și într-o formulă destul de seacă și poate nu atît de accesibilă. Și-apoi eu am avut ani de zile la dispoziție ca să găsesc aceste momente.

Găsiți vreo scuză pentru cenzori?

La început am avut o perspectivă de judecător, dar foarte repede am ieșit din ea. Nu am scris ca să judec sau ca să iert, eu am vrut doar să încerc să fiu un cenzor pentru puțin timp și să încerc să reconstitui un document. Nu mi-am propus nici să judec un cenzor, nici să-l iert și nici nu cred că lucrurile astea sînt atît de simple.

(interviu difuzat în cadrul emisiunii *Revista Literară Radio* la Radio România Cultural)

a consemnat Matei MARTIN

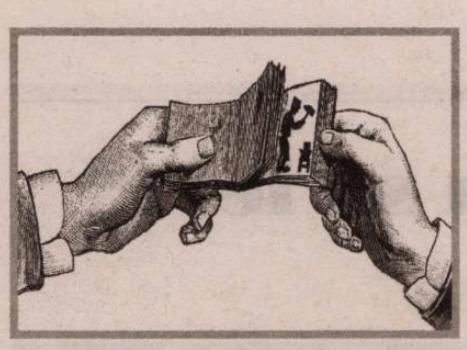

Marius CHIVU

feedbook

Corneliu Zelea Codreanu, terorist creștin

● **Tatiana Niculescu, *Mistica rugăciunii și a revolverului. Viața lui Corneliu Zelea Codreanu*, Editura Humanitas, 2017.**

Dintre toate genurile, la biografii stăm cel mai prost. Avem personalități cu duiumul – și din toate domeniile: istorie, cultură, știință, sport –, dar pe cît de interesante, pe atît de puțin cunoscute. Deși trăim într-o cultură care încurajează cultul personalității, iar interesul publicului pentru biografii există, scriitorii români nu sînt motivați să-și exerseze talentul și curiozitatea pentru a relata și dezvălui viața unui personaj real într-o carte de non-ficțiune. Prozatoarea fostă jurnalistă Tatiana Niculescu (Bran) pare însă tot mai interesată de acest gen: în 2015 a publicat volumul *Regina Maria: ultima dorință*, anul trecut – *Mihai I, ultimul rege ale românilor,* iar anul acesta a ieșit cu biografia legionarului Corneliu Zelea Codreanu. Prodigiozitatea scriitoarei (trei cărți publicate în doi ani) se explică cel mai probabil prin faptul că, pentru documentare, a folosit relativ aceleași materiale și a lucrat cărțile în paralel, lucru care, de altfel, nu se vede din formula și stilistica celor trei biografii, destul de diferite între ele. Am să prezint săptămîna aceasta și în cea următoare ultimele două titluri, începînd cu cel nou.

Ideea unei biografii dedicate artizanului Mișcării Legionare este cît se poate de oportună într-o perioadă în care BOR joacă un rol tot mai important în politică, iar mișcările ortodoxiste dau semnele unor orientări tot mai extreme. „La ce bun o biografie a unui antisemit notoriu, antidemocrat și xenofob, un apucat mistic și violent, cînd s-au văzut deja urmările totalitarismelor fascist și comunist și ale rasismului, iar în zilele noastre asistăm la înflorirea organizațiilor teroriste și a intoleranței pe baze religioase? Tocmai de aceea, aș răspunde", scrie și Tatiana Niculescu în nota introductivă, unde mai spune că motivația scrierii biografiei Căpitanului a venit inclusiv din nevoia personală de a-și explica „emoția admirativă sau, dimpotrivă, oroarea" stîrnită de acest personaj inclusiv în zilele noastre. Nefiind istoric, nu pot aprecia acuratețea expunerii contextului politic-istoric al epocii sau a profilului unor figuri politice, așa că îi dau credit scriitoarei a cărei bibliografie denotă un demers documentar solid. Pot spune însă că formarea tînărului Codreanu în atmosfera de efervescență naționalistă (avînd origini poloneze, românismul era „partea vulnerabilă a biografiei sale") și în contextul politic al epocii din preajma Primului Război Mondial, fascinația sa pentru pregătirea militară, influența tatălui (un personaj esențial în destinul său, și nu doar prin moștenirea firii sale violente), a naționaliștilor A.C. Cuza și Nicolae Iorga și a arheologului Vasile Pârvan, dar și a mișcărilor religioase reformiste deopotrivă neoprotestante și ortodoxiste (prin Dumitru Cornilescu și Teodor Popescu), prietenia timpurie cu Ion Moța ș.a., toate acestea explică în detaliu protoistoria Mișcării Legionare.

Imaginați-vă un tînăr îmbrăcat în costum național, cu suman de postav cu găitane și chimir la brîu, împușcînd cu revolverul în cap un prefect de poliție chiar pe treptele judecătoriei. E 25 octombrie 1924, iar tînărul este însuși Corneliu Zelea Codreanu, care, sub presiunea populară, este în cele din urmă achitat. Astfel începe ascensiunea lui de profet al unei religii noi, un amestec de credințe creștine (nicidecum exclusiv ortodoxiste) și spiritualism, de ezoterism și folclor, cu un Dumnezeu de tip nou (a se citi violent și răzbunător) pentru un Om Nou al cărui ideal de țară era un stat național etic, adică purificat de străini (în special evrei). Prin disciplina militară și organizarea tactică (își construise o colibă de cercetaș în munți), laolaltă cu purificarea prin rugăciune și asceză (chiar abstinență sexuală), prin înființarea mai multor organizații ai căror membri erau foști militari, instruiți și înarmați (puneau la cale ambuscade și asasinarea politicienilor, incendiau case și chiar sate întregi, bă-

teau și omorau pe stradă), Corneliu Zelea Codreanu a fost, de fapt, ceea ce se cheamă un terorist creștin. Un terorist creștin îmbrăcat în costum național ai cărui soldați/studenți teologi din organizația paramilitară Garda de Fier alcătuiau „echipe ale morții", un mix de comando și atentatori sinucigași pregătiți pentru o lovitură de stat. Victimă devine chiar un legionar care, la un moment dat, trădează cauza și demască în presă originea polono-germană-ucraineană a Căpitanului. *(Vezi scena crimei în fragmentul de mai jos.)* Finalul lui Codreanu este însă la fel de scandalos, fiind executat de autorități mișelește, fără proces, aruncat într-o groapă comună – episod care aruncă o notă de regret și indignare pentru moartea unui criminal mistic ajuns, la fel de brutal, o victimă politică.

Tatiana Niculescu scrie biografia lui Codreanu într-un stil alert, cu multă informație și cu puține considerații personale, cu ipoteze și presupuneri minimale, uneori cu prea mare prudență în punerea unor accente. Deși antisemitismul și xenofobia lui Codreanu (care e mai mult decît un „apucat mistic", e un fanatic creștin și un criminal psihopat) sînt notorii, exemplele concrete nu sînt atît de pregnante. Deși e clară activitatea teroristă a legionarilor, episoadele violente și crimele lor se petrec, cu cîteva excepții, în fundal și nu dau culoare (roșie, desigur) unei relatări deseori monotone și plane, fără adîncimi sau perspective mai înalte. Aș putea spune chiar că mîna prozatoarei se vede prea puțin în această biografie unde viața omului Codreanu se confundă cu opera legionarului Codreanu. Paradoxal, e prea puțină viață și moarte, prea puțin element uman într-o biografie plină de trasee, planuri și detalii organizatorice. Legionarii notorii (Moța, Cantacuzino, Stelescu, Marin) sînt doar niște nume, nu aflăm nimic altceva despre ei. Episodul nunții Căpitanului cu o fată pe nume Elena Ilinoiu este memorabil, dar nu aflăm nimic altceva despre căsnicia celor doi, în afară de faptul că au înfiat o fată și de zvonul că era o căsnicie în afara relațiilor sexuale. (Era Codreanu impotent? – este prima întrebare care mi-a venit în cap.) Din fericire, biografia regelui Mihai este scrisă cu o privire mult mai atentă asupra omului.

(va urma)

aproape de carte

Tatiana NICULESCU

Mistica rugăciunii și a revolverului

(fragment)

Pe 16 iulie 1936, pe cînd Mihail Stelescu se afla internat la Spitalul Brâncovenesc pentru o operație ușoară, zece studenți teologi, înarmați cu pistoale și cu securi la brîu, au pătruns în salon, au tras asupra lui zeci de gloanțe, după care l-au crestat cu securile. Apoi au cîntat și au dansat în jurul cadavrului. Dacă acest dans ritual nu era o caricatură sinistră a dansurilor războinicilor zulu din cartea lui Baden-Powell, atunci asasinii au reprodus străvechiul obicei precreștin al dansului la priveghiul mortului, care încă se mai păstra în satele românești și cu care vor fi fost familiarizați. Se credea că scopul dansului era să prevină transformarea celui decedat în strigoi.

Judecînd după violența ritualică a uciderii lui Stelescu, se poate bănui că detaliile fuseseră puse la cale de Ion Zelea Codreanu și de generalul Zizi Cantacuzino mai curînd decît de Codreanu-fiul, aflat atunci pe malul mării. De fapt, documentele publicate în *Cruciada românismului* îl vizau direct pe bătrînul Codreanu. Stătea în firea celor doi militari rezerviști să considere că, în anumite situații, ei știu mai bine ce trebuie făcut. Decizia executării trebuie să-i fi aparținut însă lui Corneliu Zelea Codreanu, care nu suporta ca imaginea tatălui său să fie vătămată în vreun fel. Pe vremea studenției, din pricina unui articol critic despre tată, fiul devastase o redacție de ziar și pălmuise un ziarist.

La cîteva luni după moartea fostului său camarad, în toamna anului 1936, Codreanu își lansa cartea intitulată *Pentru legionari,* apărută la Sibiu, la editura Totul pentru Țară. În această autobiografie, Zelea Codreanu răspundea acuzațiilor lui Stelescu prin omisiune...

PUBLICITATE

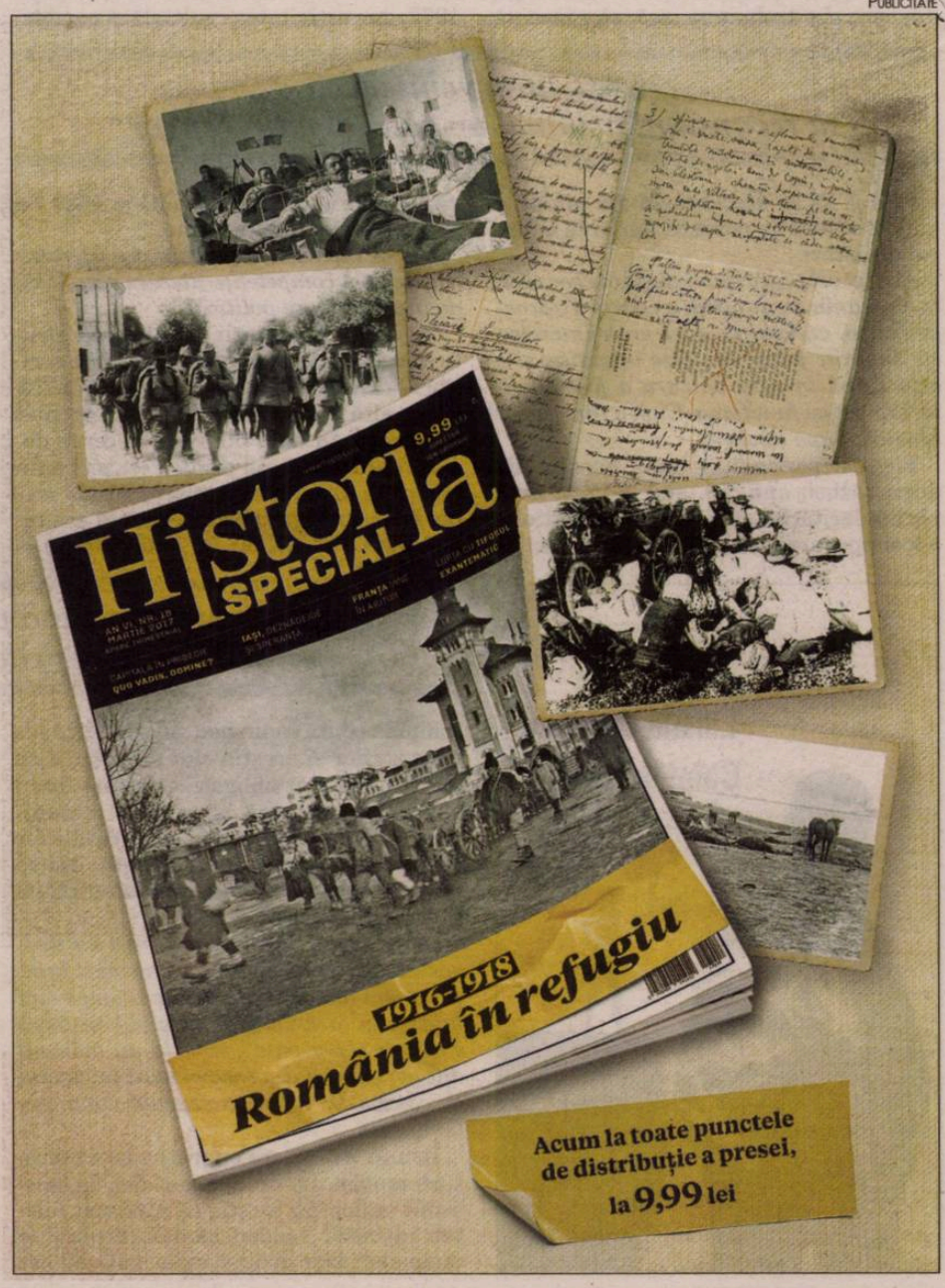

Ionuț IAMANDI

Metroul bucureștean: stații noi cu trenuri vechi

După 2010, în București au fost date în folosință patru stații de metrou. Toate pe magistrala 4: Jiului și Bazilescu în iulie 2011, Laminorului și Străulești în martie 2017. Anterior, în decada 2000-2010, au fost deschise stațiile Griviței și 1 Mai, tot pe M4, și prelungirea M3, pînă la linia de centură, cu patru stații (Nicolae Grigorescu, 1 Decembrie 1918, Nicolae Teclu și Anghel Saligny). Alte trei stații, Republica, Basarab și Gorjului, au fost inaugurate între 1990 și 2000, dintre care ultimele două în tuneluri existente. În medie, între 1990 și 2016, a fost făcută o stație la doi ani. În același timp, la Sofia, bulgarii au construit tot metroul (nu îl aveau în perioada comunistă), cu două magistrale și 35 de stații.

Ca design, cele două stații recent apărute, Laminorului și Străulești, continuă linia începută cu Jiului și Bazilescu. Noul concept contrastează cu cel de inspirație sovietică, perceptibil la 1 Mai, de exemplu. Mergînd pe M4 de la Basarab la Străulești, treci prin epoci de istorie recentă a Bucureștiului: de la cenușiul inexpresiv din Griviția și 1 Mai la culorile și strălucirea din Bazilescu sau Laminorului. Dar și între Jiului și Bazilescu, pe de o parte, și Laminorului și Străulești, pe de altă parte, e o diferență. Peroanele la ultimele două stații sînt mai înguste decît la primele, sugerînd o abordare mai practică. Lumea se grăbește, se strecoară prin locuri mai strîmte, deja nu mai are timp pentru reverii pe spații largi, fie ele și subterane.

Trenurile de pe M4 sînt toate de dinainte de 1989. Alte două generații de garnituri au fost între timp introduse la metrou, dar cele de pe M4 au rămas, indiferent de cîte stații noi au mai apărut pe magistrală. Astfel că cele mai noi stații sînt deservite de cele mai vechi trenuri ale metroului bucureștean. Ca pentru a încerca să le integreze în peisaj, administratorii le-au permis creatorilor de graffiti să își exerseze talentul în voie pe vagoanele făcute la Arad în urmă cu decenii.

Oamenii ce vin din afara Bucureștiului să își poată lăsa mașina în parcare și să își continue cu metroul călătoria.

Deși date în folosință, ultimele două stații ale magistralei 4 nu sînt pe deplin legate de restul liniei. Nu poți să mergi cursiv de la Străulești la Gara de Nord, ci trebuie să cobori la Bazilescu pentru că trenul cu care ai ajuns aici se întoarce la Străulești. La fel, dacă mergi de la Basarab la Laminorului, de exemplu, schimbi tot la Bazilescu, unde două garnituri fac legătura „în pendulă" cu ultimele două stații ale magistralei. Mi s-a spus că e o chestie temporară cauzată de faptul că depoul de garnituri de metrou de la capăt de linie (Străulești) nu este gata. La fel, lipsește temporar și semnalul de telefon mobil din interiorul stațiilor Laminorului și Străulești. Tot la capitolul „încă nu e gata" sînt și spațiile expoziționale promise la Străulești, în care ar urma să fie amplasate „panourile serigrafiate cu tematică culturală".

Pe un disc din stație, încadrat prin săgeți care se vor iscusite, Metrorex scrie că Străulestiul ar fi „un nod cultural de civilizație pentru București; un spațiu locuit din cele mai vechi timpuri (neolitic, epoca bronzului, sec. II-III, perioada medievală)". Cît despre numele sitului arheologic Străulești-Măicănești, descoperit în 1960, Metrorex susține că provine de la numele actual al cartierului (Străulești, care se întinde dincolo de stația de metrou și de lacul Griviția), cît și de la „numele inițial al satului din perioada medievală (Măicănești), azi dispărut". Din sat, se pare că a mai rămas totuși ceva: strada Măicănești, vecină cu stația. Dar din fosta Șosea Străulești nu a mai rămas nimic, întrucît a fost rebotezată Gheorghe Ionescu-Șișești.

Revenind în subteran, e de remarcat că în cele patru stații inaugurate după 2010 sînt funcționale toate lifturile și toaletele, chiar și la Jiului și Bazilescu, care deja au cîțiva ani vechime. În toaleta de la Străulești, duminică seară, erau chiar și hîrtie igienică, săpun, apă caldă și un uscător de mîini care funcționa. Iarăși o diferență enormă față de anii '90, cînd a trebuit să vină McDonald's-ul ca să avem și noi în București toalete curate și dotate cu tot ce le trebuie, măcar în restaurante, dacă nu și în locurile publice.

Dintre toate magistralele metroului bucureștean, M4 transportă cei mai puțini călători. Cu peste 140 de milioane de călători pe an la un loc, M1 / Dristor 2 – Pantelimon și M2 / Pipera – Berceni sînt cele mai solicitate, pe fiecare mergînd de peste zece ori mai mulți oameni decît pe M4. Chiar și față de M3 / Preciziei – Anghel Saligny, M4 are de patru ori mai puțini călători (datele sînt din 2015). Dar e posibil ca raporturile să se schimbe.

Ce se vede la suprafață este șantierul așa-numitului nod intermodal de transport care e în construcție lîngă stația Străulești. De fapt, o autogară și o parcare de 600 de locuri, conform proiectului. Mai frumos ar fi fost dacă aici era și o gară, dar cea mai apropiată cale ferată e la aproape doi kilometri, în zona Chitilei, iar de un racord de suprafață între ea și „nodul intermodal" nu a pomenit nimeni. Oricum, planul e ca oamenii ce vin din afara Bucureștiului, cu treburi sau la serviciu, să își poată lăsa mașina în parcare și să își continue cu metroul călătoria în interiorul Bucureștiului. O idee bună de luat în considerare în condițiile în care, de la an la an, gîtuirea auto de la podul Constanța devine din ce în ce mai sufocantă.

***Ionuț Iamandi** este jurnalist la Radio România Actualități.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

Ancuța PROCA

dilematograf

Un martir la școală

● ***(M)ucenicul / (M)uchenik / The Student*** **(Rusia, 2016), de Kirill Serebrennikov.**

Filmul regizorului rus Kirill Serebrennikov, prezentat în secțiunea „Un Certain Regard" a Festivalului de la Cannes de anul trecut, adaptare a piesei de teatru *Martyr* a germanului Marius von Mayenburg, operează ca o dezbatere privind fanatismul religios din Rusia de astăzi, sub forma unei drame sociale cu un conflict alert (un dialog rostit mai mult din mers și o cameră pusă în slujba urmăririi în cadre lungi a unui personaj mereu în mișcare) dintre un elev care ajunge să se creadă un nou lider religios și sistemul educațional (școala și familia) care nu reușește să îi facă față.

Schematic în portretizarea acestor personaje care ajung mai mult purtători vocali ai argumentelor, puși să verbalizeze confruntarea de idei a piesei, *(M)ucenicul* începe din momentul în care schimbarea suferită de Veniamin, un adolescent care nu poate împăca lecturile din Biblie cu modul de viață al adolescenților de aceeași vîrstă ca și el la școala la care învață (și poate, în sens mai larg, propria sa sexualitate cu versetele biblice) și al mamei sale în viața de familie, ia o turnură radicală. Revolta sa e construită ca un crescendo în mare parte realist, cu puține imersiuni în mintea tulburată a personajului, dar suficiente pentru a elimina îndoiala că ar fi altceva decît un delir (un Iisus răstignit pe cruce în sufragerie în fața televizorului întruchipat de profesorul de sport nu lasă urmă de ambiguitate). Conflictul începe de la un banal refuz de a participa la orele de înot, unde costumele de baie i se par indecente, continuînd cu boicotarea, îmbrăcat în costum de maimuță, a orelor de biologie în care se predă teoria evoluționistă, sau dezbrăcarea sa la orele de educație sexuală ca protest împotriva măsurilor de contracepție (filmul nu e neapărat subtil), ajungînd pînă la forma unui delir religios: încercarea de a vindeca boala incurabilă a piciorului unui coleg, antisemitismul și eliminarea celor care stau în calea reformării sale. Faptul că, despre formarea acestor convingeri, filmul nu discută (de unde a început preocuparea lui Veniamin pentru Biblie, cum era relația sa cu familia și colegii înainte de izbucnirea conflictului?) limitează destul de mult contextul dezbaterii. De cealaltă parte a baricadei, școala și familia își asumă o atitudine tradiționalistă. Directoarea, preotul școlii și o altă profesoară se arată dispuși să accepte și să implementeze ideile adolescentului: impun folosirea costumelor întregi la cursurile de înot, li se pare o idee bună să introducă, la ora de biologie, predarea perspectivei creaționiste, considerînd atitudinea sa ca fiind poziția morală corectă. Susținerea lor nu îi potolește însă elanul, nu se dovedește a fi eficientă în vreun fel, ci pare chiar să i-l alimenteze, dîndu-i încredere să continue. Opoziția din cadrul școlii se individualizează sub forma personajului profesoarei de biologie, o femeie tînără, cu un aer modern, care contrastează cu atmosfera școlii (fiind, pe deasupra, atee), și care i se opune invocînd contraargumente științifice, puse să demonteze teoriile religioase, interpretînd ulterior citatele biblice în sprijinul propriilor idei. Atunci cînd personajele citează din Biblie, citatelor le este notată proveniența prin înscrisuri direct pe ecran. Atunci, însă, cînd personajele citează din teoriile evoluționiste, acestea nu apar.

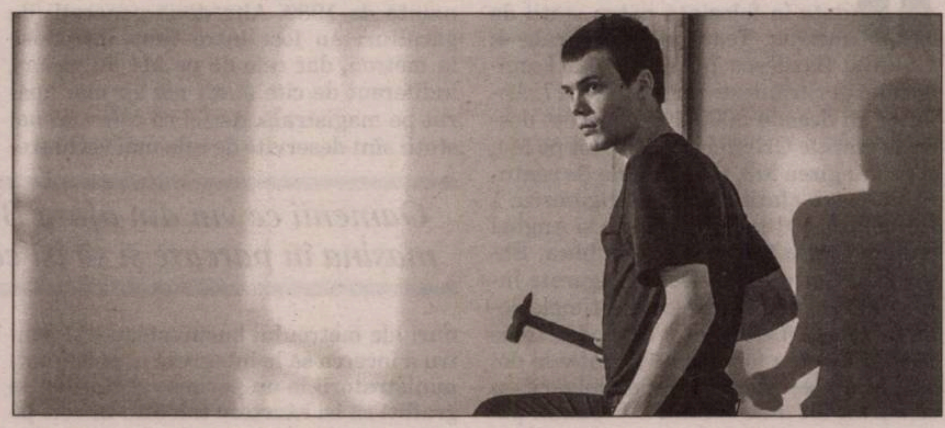

Poziția lui Serebrennikov pare să se alinieze astfel în mare parte cu cea a profesoarei, ajungînd să o transforme într-o victimă destul de eroică, respinsă în final de cadrul profesoral din care face parte și de partenerul său, profesor la rîndul său. Ea devine elementul necesar din școală, cea care trebuie să-i țină piept adolescentului prin întruchiparea unei opoziții, fără de care acesta ar avea cale liberă – ceilalți membri ai școlii și mama acestuia nu ar face nimic. Dar sînt destule lucruri care s-ar putea găsi și împotriva felului în care reprezintă personajul această (o) poziție didactică. Faptul că vede în elevul său un oponent e, din start, o problemă a felului în care percepe această relație elev-profesor. Felul în care prezintă argumentele sale științifice nu e mai nuanțat decît felul în care le prezintă Veniamin pe cele religioase. Natura acestor contraargumente pare să fie, pentru ea, absolută și nu neapărat rezultatul unui progres: lumea e rezultatul unui Bing Bang și adevărul științific nu mai poate fi contrazis, rediscutat, reamendat. Întreprinderea unei cercetări asupra poziției religioase a studentului (de unde provine, pe ce se sprijină?) nu e în nici un fel explorată. Alinierea filmului cu această poziție e și ea la fel de lipsită de nuanțe: nu arată că ar exista vreun posibil dialog între radicalismul adolescentin și sistemul complet șubred și limitat al educației în care acesta se formează.

__Ancuța Proca__ este critic de film.

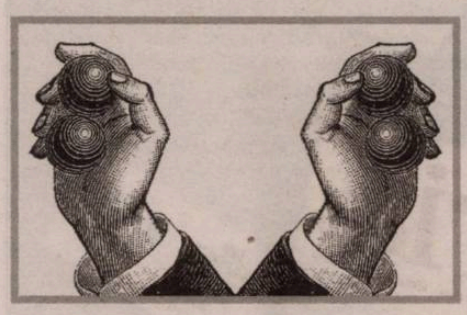

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Cosmos

● **Vangelis, *Rosetta*, Decca Records, 2016.**

● **Jóhann Jóhannsson, *Arrival* soundtrack, Deutsche Grammophon, 2016.**

Pionierii care scoteau cîndva muzica electronică din dadaismul ingineresc de tip *musique concrète* și o ofereau poporului în forme îndulcite au revenit în 2016 aproape sincronizați, să demonstreze că mai au un cuvînt de spus – totuși nu unul pe care nu apucaseră să-l spună deja, avînd în vedere că noile lor albume țintesc clar spre nostalgia fanilor loiali. Mike Oldfield și-a comemorat tinerețile cu *Return to Ommadawn*, Jean-Michel Jarre și-a revizitat succesele de altădată (și pe noi) cu box-ul *Oxygene Trilogy*, în timp ce Vangelis pare să fi primit o recomandare de la NASA după contribuția artistică la misiunea pe Marte *(Mythodea)*, iar acum a lucrat cu Agenția Spațială Europeană pentru o coloană sonoră a misiunii Rosetta. Poate țineți minte misiunea de acu' cîțiva ani – măcar din presa care îi boicota succesul sub pretextul că unul dintre astrofizicienii implicați purta tricouri cu Cannibal Corpse și ar fi făcut impresie proastă în fața eventualilor extratereștri pitiți pe cometa 67P. Vangelis încearcă să spele reputația misiunii cu acest album nominalizat la Grammy în categoria New Age, deși New Age înseamnă cu totul altceva decît triumful științific pe care îl omagiază acest album.

Prima piesă a albumului poartă subtitlul „Arrival", ceea ce m-a dus imediat cu gîndul la un material înrudit, apărut în aceeași perioadă – coloana sonoră a filmului SF *Arrival*, realizată de compozitorul islandez Jóhann Jóhannsson. O fi un pretext forțat pentru a face paralele, însă există și unele mai solide: Jóhannsson se ocupă și de coloana sonoră a noului film *Blade Runner* (anunțat pentru finalul acestui an), muzica filmului original din 1982 fiind realizată de Vangelis. Sînt deja cîțiva ani de cînd Jóhannsson e abonat la nominalizări Oscar, călcînd pe urmele succesului de altădată al lui Vangelis în industria cinematografică, iar preluarea proiectului *Blade Runner* pare o ambiție personală a islandezului de a fi perceput drept un succesor, ceva mai abil cu tehnicile moderne de producție.

O anume distincție de ton dintre *Rosetta* și *Arrival* vine probabil din seninătatea cu care, la capăt de viață și carieră, Vangelis scrutează cosmicul (o fi totuși și ceva spirit New Age la mijloc), spre deosebire de tînărul epigon a cărui muzică punctează amenințarea și provocarea resimțite față de vastul necunoscut de deasupra capetelor fiecăruia dintre noi. Albumul lui Vangelis e senin și celebrant – cel mai stresant moment (ritmul de thriller al piesei „Philae's Descent") are a face cu riscul de a izbi sonda spațială de vreun bolovan, în timp ce suspansul muzicii lui Jóhannsson ține de fiori serioși privind rostul și locul umanității. Coloana sonoră la *Arrival* punctează oroarea cosmicistă la contactul dintre niște „purtători de cuvînt" de-ai noștri și ființe despre care am prefera să nu ne bruieze niciodată orînduirile improvizate.

Cine a văzut filmul știe că oroarea n-are a face cu vreun semn ori scenă de violență – conflictul între civilizații se consumă în plan lingvistic, iar albumul lui Jóhannsson subliniază asta ingenios folosindu-se de talentele colectivului Theater of Voices, prin partituri vocale articulate după alte reguli decît ale limbajelor umane. Se mai folosește și de o piesă a minimalistului Max Richter, a cărei prezență proeminentă în film a dus la descalificarea de la Oscarul pentru coloană sonoră originală. Chiar și cu această neîmplinire, islandezul împărtășește cu Vangelis abilitatea de a produce muzică inseparabilă de designul sonor al filmului, capabilă să îmbogățească semnificativ experiența vizionării și să readucă scene în mintea spectatorului multă vreme după vizionare.

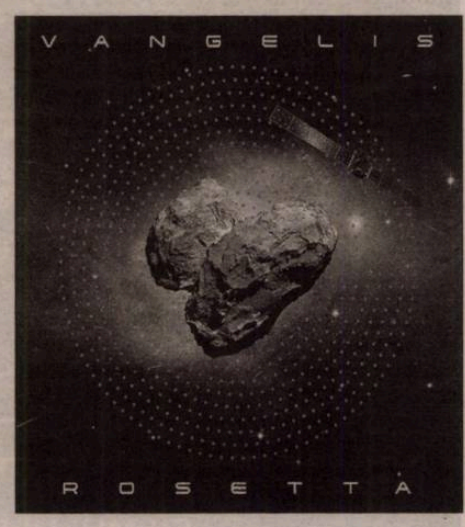

__Aron Biro__ este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.

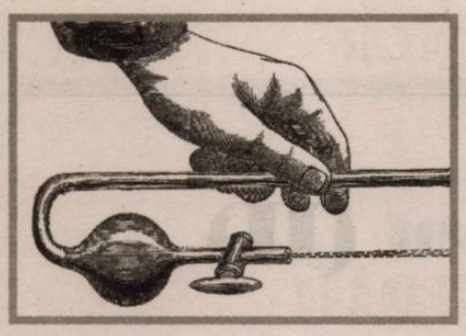

Oana STOICA

rosencrantz & co

Matrioşka teatrală

● *Pescărușul* de A.P. Cehov, regia: Attila Keresztes, scenografia: Fodor Viola, costume: Bianca Imelda Jeremias, muzică: Csaba Boros, asistent regizor: Franciska Keresztes. Cu: Fülöp B. Erzsébet, Bartha László Zsolt, Makra Lajos, Kádár Noémi, Györffy András, Lörincz Ágnes, Varga Andrea, Korpos András, Biró József, Henn János, Sallós Csaba. Teatrul Național Tîrgu Mureș, Compania „Tompa Miklós".

În *Pescărușul,* Cehov reinterpretează în registru „minor" un text esențial al dramaturgiei universale, *Hamlet* de Shakespeare, aflat (încă de pe vremea cînd Anton Pavlovici își scria comediile) pe un soclu la care se uită, cu jind și pioasă admirație, mai toți aspiranții la gloria scenei. Cehov ironizează tragedia confratelui său britanic prin reconfigurarea ei într-o „banală" dramă de familie în care

Pescărușul *lui Keresztes este spectacolul unui spectacol.*

surprinde, grație talentului și lucidității sale, dar și unui sănătos simț al umorului, natura umană în vulnerabilitatea și ridicolul ei.

Cehov este un dramaturg sacralizat, mai cu seamă în estul Europei, unde ninge poetic prin *Livezile de vișini,* iar cele *Trei surori* își plîng iubirile lîngă samovar. Abordările moderne nu lipsesc, desigur, dar esențială mi se pare a fi găsirea unor mize valabile în lumea contemporană pentru aceste texte. La *Pescărușul,* mizele par a fi legate de evoluția limbajului performativ și de rolurile artei. Nu întîmplător, în varianta de la Tîrgu Mureș a lui Attila Keresztes, Treplev depune la picioarele Ninei o pasăre ambalată ca la magazin și, probabil, congelată (forme „încremenite" de artă). Spațiul de joc este scena mare a Teatrului Național, unde publicul este plasat pe două laturi. În mijloc se află un șir de practicabile cu multiple întrebuințări, iar în colț, un pian la care Treplev, deprimat, cîntă aproape încontinuu. Scena este delimitată de cele două cortine, de catifea și de metal, coborîte pînă la nivelul la care spectatorul și actorul trebuie să se aplece ca să pătrundă în spațiul de joc. La intrarea publicului, actorii-personaje stau pe gradene, interacționează cu spectatorii sau se plimbă prin decor, așteptînd începerea spectacolului. Se pune astfel o ramă de teatru în teatru – alta decît cea generată de piesa lui Treplev –, susținută pe parcurs de discursurile personajelor adresate publicului, precum cel al lui Trigorin, care își expune la microfon, ostentativ, ca într-o conferință, opiniile despre literatură. La final, personajele, mai puțin Nina, Treplev, Maşa și Sorin, se retrag în fundal, dincolo de cortina de metal, privindu-i „ca la teatru" pe cei patru rămași pe scenă. Ce face Attila Keresztes este să creeze, în jurul teatrului simbolist al lui Treplev (aici un fel de performance, cu Nina reprezentînd embrionul primordial al vieții), unul realist și cinic, regizat de personajele însele, care invită personal publicul la „vizionare". *Pescărușul* lui Keresztes este spectacolul unui spectacol, în care piesa lui Treplev este doar simburele.

Prin urmare, actanții au o identitate multiplicată, iar stilul de joc implică detașarea ca formulă de delimitare a unor ipostaze față de altele. Unii, precum Arkadina, Trigorin sau Dorn, sînt autorii „spectacolului", alții, ca Treplev sau Nina, doar personaje. Există o dihotomie clară între primii, poziționați ca agresori morali (care îi manipulează pe ceilalți, exploatîndu-le slăbiciunile – a se vedea flirtul Arkadinei cu Şamraev și prefăcuta indiferență a lui Trigorin ca parte a procesului de seducție a Ninei) și ultimii, care joacă rolul victimelor. Scena finală este ilustrativă în acest sens, cu Arkadina, Trigorin și ceilalți așezați pe scaune dincolo de cortină, privind impasibili sfîrșitul comediei umane pe care au creat-o, în care Sorin (actorul Lajos Makra a împlinit de curînd 80 ani) și Treplev mor, iar Nina și Maşa suferă un proces iremediabil de distrugere.

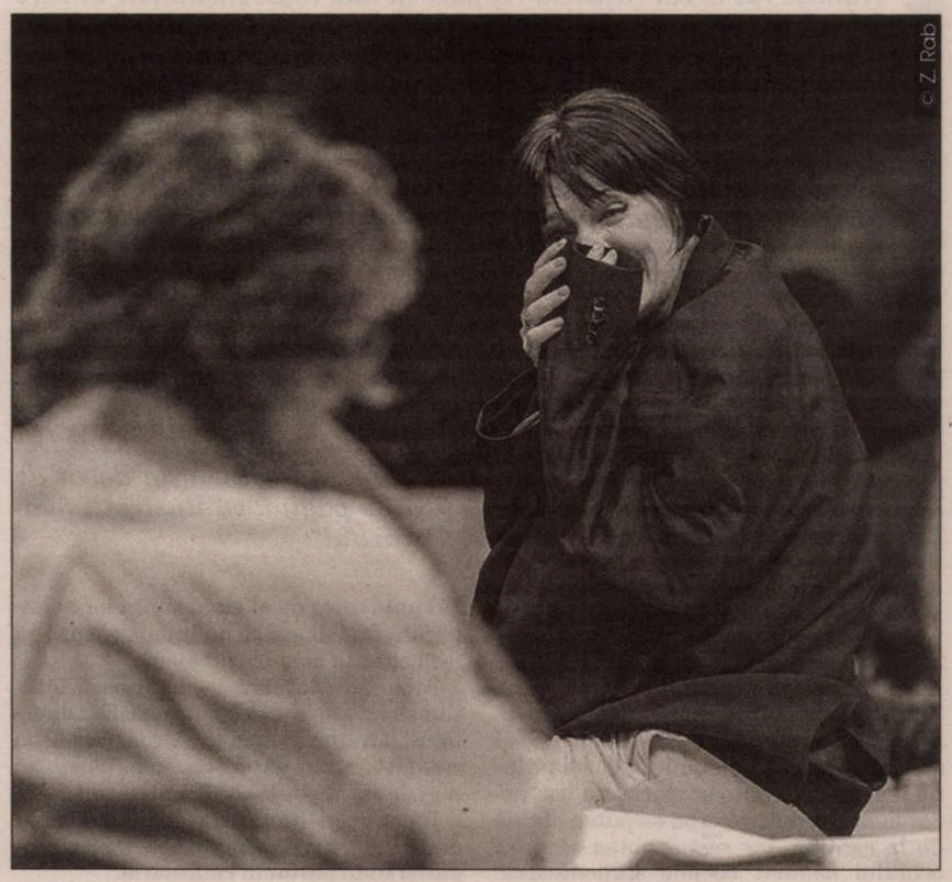

În această viziune, unele personaje suferă mutații față de scriitura lui Cehov. Arkadina este păstrată în conturul original, pe care Erzsébet Fülöp îl desenează cu precizie de filigran, creînd portretul unei femei orgolioase, care își obține autoritatea prin ludic, victimizîndu-se sau flirtînd, fără teama de a șoca, de a se expune, un personaj vanitos, care îi provoacă pe ceilalți doar pentru a-și demonstra superioritatea. Trigorin este bărbatul-trofeu – András Korpos se folosește de fizicul său generos pentru asta –, complementar Arkadinei, prezența lui devine puternică, apăsătoare chiar, prin minimalismul gesturilor, dar nici el nu se ferește de ludic (a se vedea „conferința" menționată mai sus). Este calculat și rece și asta se vede din modul în care o prinde pe Nina în mreje, distant, plictisit, fără empatie. Ambii sînt excelenți manipulatori. Dorn (József Biró), un om care nu mai așteaptă nimic, privește viața cu detașare: relația adulterină cu Polina Andreevna (Lörincz Ágnes) nu depășește sfera banalului, cu atît mai mult cu cît încornoratul Şamraev (Györffy András) pare mai preocupat de cai decît de nevastă. Medvedenko (Henn János) este un personaj la limita dintre victimă și agresor, care încearcă să devină „invizibil" cînd traversează scena prin crizele celorlalți în căutarea Mașei, pe care o vînează cu asiduitatea unui hărțuitor.

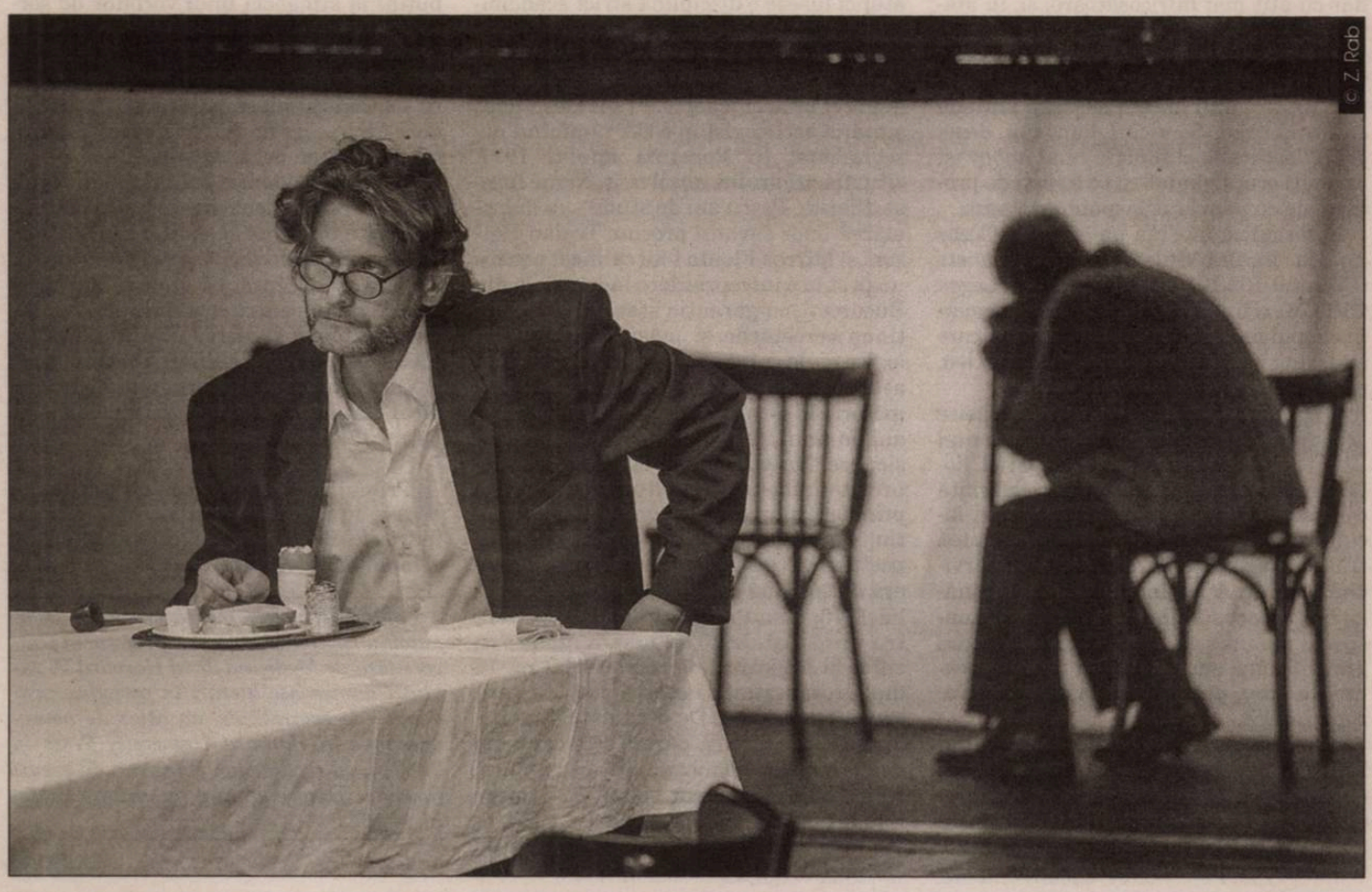

Treplev suferă de anxietate, este hiperlucid (mă gîndesc la „simț enorm și văz monstruos" al lui Caragiale), ceea ce îi provoacă o febrilitate bolnăvicioasă. Bartha László Zsolt face un personaj vizionar, fără cinism sau victimizare, dar avînd în el germenii ratării. De altfel, Treplev, Nina și Maşa sînt singurii care nu „joacă", nu își asumă o mască socială și nu încearcă să manipuleze. Ca și Treplev, Maşa îi observă pe ceilalți și trăiește insuportabil de intens, actrița Varga Andrea redînd această tensiune prin poziția pe care o adoptă, de pîndă, pe vine. Nina este una din reușitele spectacolului: Kádár Noémi îi dă o stîngăcie asociată cu inocența și lipsa de experiență de viață și pune astfel premisele pentru ratarea ulterioară a personajului.

Pescărușul este o reușită a excelentei trupe maghiare de la Tîrgu Mureș care explorează, într-un spațiu aproape gol, perspectivele teatrului asupra vieții. Și viceversa.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Peter RAȚIU

Omul care a trăit în socialism (II)

Numele lui Cezar Mititelu reapare în mai toate instanțele în care se discută viața sau opera bizarului scriitor Alexandru Monciu-Sudinski, care a făcut greva foamei în semn de protest împotriva arestării prietenului său. Acest episod a fost relatat pentru întîia oară de Virgil Ierunca în Semnul mirării *(1995), unde găsim și un scurt portret făcut de Monciu-Sudinski prietenului său, care a fost citit la postul de radio Europa Liberă în 1978. Își mai face apariția ca personaj episodic în memoriile pictorului Dorel Zaica, consemnate de Irina Nicolau, și în eseul memorialistic din 2012 al lui Nicolae Iuga, iar cel mai recent într-un articol din* România literară, *în care Bogdan Rusu caută să-l extragă din ficțiunea lui Monciu-Sudinski. Tentativa domnului Rusu este justificată, fiindcă Cezar Mititelu (1945-1999) a trăit cu adevărat și nu merită dat uitării, cu toate că, pînă acum, cel mai dedicat, deși nu foarte înzestrat cronicar al vieții și activității sale, rămîne defunctul Departament al Securității Statului, care i-a închinat un dosar de urmărire informativă (DUI) de 737 de pagini, cu ilustrații fotografice, sub numele conspirativ „Parazitul".*

Anul 1973 este un fel de „marți" în istoria României socialiste – așa-zisul dezgheț trecuse, penuria de performanță nu începuse încă. Timp de șapte ani, Cezar Mititelu avusese un statut inteligibil de student, fie el recalcitrant și chiulangiu. 50 de lei pe lună îi asiguraseră un acoperiș, un pat, acces la apă caldă; o ciorbă se putea obține de la cantină, iar restul putea să pară ochiului neatent boemie studențească. Îmi imaginez cu cîtă circumspecție a profitat de ultimele săptămîni cu statut legal. Împlinise 28 de ani, era deja cărunt, avea dinții stricați și decolorați de la tutun, cîntărea sub 60 de kilograme. Și-a dat toate examenele, dar nu și lucrarea de diplomă. După regula vremilor, a fost repartizat ca profesor la Podu Turcului, județul Bacău, comună pesemne prevăzută cu liceu, minus un profesor de filozofie. Nu și-a luat în primire postul. După o conștiincioasă pregătire de șapte ani, Cezar Mititelu a desfăcut centura de siguranță și și-a dat drumul pe toboganul pe care va călători în următorii 26 de ani – a doua jumătate a vieții. A devenit, după cum plănuise, vagabond și cerșetor profesionist.

Transcriu mai jos un fragment din DUI *Parazitul,* anexa unei adrese a Securității orașului Dorohoi către Securitatea municipiului București, datată 13.09.1979, consemnînd scrisoarea unui tînăr profesor către colegul său rămas în București. Motivul din care scrisoarea s-a rătăcit în dosarul Securității este neimportant. O folosesc aici să ilustrez ce fel de viață refuzase Cezar să trăiască:

„Cum însă și neîntîmplarea poate fi o întîmplare semnificativă, să-ți spun și eu ce se întîmplă pe aici. Dar să-ți descriu mai întîi cadrul acțiunii. Orașul nu ți-l mai descriu, ar putea să semene cu împrejurimile locuinței tale, avînd, deci, case, blocuri, parcuri și chiar un teatru, fără actori, din motive de economii bugetare. Școala arată, și ea, precum orice așezămînt asemănător construit în ultimii 15 ani, să zicem precum «Liceul 32». Ceva mai interesante sînt cadrele didactice. Este vorba, în general, de niște oameni nefericiți, care se vede că nu au avut condiții să învețe suficient în tinerețea lor, încercînd, totuși, să evite, pe cît posibil, o muncă fizică sau de birou. De aici și veșnica lor alergătură după «suplimiri» care, ca urmare a politicii științifice și materialiste a partidului nostru și a Secretarului nostru general, devin din ce în ce mai dificil de găsit, mai ales într-un oraș așa de important precum Dorohoiul. De unde și sincera lor simpatie pentru absolvenții ce aleargă după negații (cazul unui coleg de al meu) și ura lor neîmpăcată față de cei ce nu intenționează să facă chestia asta (cazul meu).

Atmosfera în care se desfășoară inacțiunea este tipic moldovenească. Ex.: directorul: «Crușea mamei lor, iar ou pus ăștia consfătuire, nu vă dușeți, măi, băieți, că nu-i de voi, distrați-vă cît sînteți tineri.»

Inacțiunea propriu-zisă are loc între orele 8 și 12 și se concretizează prin ocuparea unui scaun în cancelarie."

Vom recapitula pe dată unele din aspectele serviciului socialist românesc cînd vom face cunoștință cu Constantin Nanu, primul din șirul celor care, pentru un timp, „s-au luat după Cezar", dacă mie e permisă această abreviere brutală. Aici mai trebuie să apăs pe aspectul mai insidios, dar general al instituției serviciului, acela de a asigura o ocupație în momente de dezorientare profundă. Din fericire, mulțumită necesității de fier a mersului la serviciu, acestea sînt de durată scurtă, dar cu atît mai înfricoșătoare; și, în afara acestor momente, mai toată lumea știe mai totdeauna și ne spune cu seninătate: nu poți trăi fără o ocupație — motiv pentru care unii îmbrățișează și filatelia sau traforajul. Serviciul, bun, rău, deseori îndeplinește și funcția unui *hobby* cu care „îți ocupi gîndul" și te ferești de problemele cu adevărat înspăimîntătoare.

Hotărînd să nu-și ia un serviciu, Cezar nu doar încălca legile României socialiste (Decretul 153/1970 și, mai tîrziu, și Legea 25/1976), ci îi sfida pe concetățenii angajați în cîmpul muncii, nu mai puțin pe cei care se arătau înclinați să-l ajute cu cîte un leu, cu cîte o noapte de găzduire.

După cum la 19 ani părăsise UTM-ul deoarece conștiința nu-l răbdase să rămînă, tot astfel, hotărîrea de a nu presta muncă salariată o luase, cu mult înainte de a absolvi facultatea, fiindcă nu vedea cum ar putea trăi cu conștiința curată și cu un serviciu necurat. A nu intra în cîmpul muncii era un act susținut de eroism circumspect, nu un gest spectaculos, precum greva foamei sau declarații date în localuri cu ecou, precum stația de radio Europa Liberă.

Din memoriile lui Nicolae Iuga și din DUI *Parazitul,* am tabulat numele a circa douăzeci de studenți care ascultaseră fascinați, la căminul „6 Martie", între anii 1975 și 1977, seminarele gratuite ale lui Cezar, despre care am vorbit în episodul întîi. După ce au ascultat îndeajuns, și-au luat în primire repartițiile.

Nu știm cît ar fi trăit astfel, ca vagabond solitar, ținînd seminare private la căminul studențesc, știm însă că viața i s-a schimbat cînd, în 1977, l-a cunoscut pe Constantin Nanu, absolvent al secției de Sociologie de la Facultatea de Filozofie a Universității București.

Șeful de promoție Nanu a fost repartizat la Întreprinderea de Mașini Electrice București (IMEB) ca sociolog cu normă întreagă; i s-a alocat și un adăpost la care lumea se referea pe atunci ca „apartament" sau chiar „casă". În realitate, erau două încăperi anexe, într-un conac naționalizat, la capătul unui coridor întortocheat și fără ferestre. Camera de locuit, de circa 16 metri pătrați, dădea într-o a doua încăpere, de 1,5 x 3 metri, cu apă, canalizare și gaze, conținînd chiuvetă, veceu și o plită cu cuptor. Născut la Tălmaciu, județul Sibiu, absolventul împușcase trei iepuri dintr-odată: serviciu în Capitală, buletin de București și un acoperiș deasupra capului. Buletinul și serviciul de București erau legate cu o sforicică diabolică, iar provincialii ambițioși le obțineau prin varii tertipuri complicate și costisitoare. Lumea contracta căsătorii, plătea mite spre a cîștiga acces în fabuloasa Capitală. După standardele vremii, Nanu se afla la începutul unei cariere strălucite, succes verea și sancționarea unor contravenții privind regulile de conviețuire socială, ordinea și liniștea publică".

A nu intra în cîmpul muncii era un act susținut de eroism circumspect.

Dar să nu anticipăm. În anul 1977, Nanu avea, așadar, contract de muncă pe perioadă nedeterminată (cu alte cuvinte, pe veci) la IMEB, buletin de București și apartament cu chirie nominală de la ICRAL, la mai puțin de cinci minute de mers pe jos de Piața Mihail Kogălniceanu. Îi lipsea, însă, un orificiu în mijlocul dușumelei celei de-a doua încăperi care-i servea pe post de veceu și bucătărie, ca să se spele la furtun în zilele fierbinți de vară. Spre norocul lui, la alte cinci minute în direcție opusă Pieței Kogălniceanu se afla căminul „6 Martie", unde locuise în studență, unde mai cunoștea lume, pe conforturile căruia putea conta. Trecea pe acolo deseori să facă duș. Cezar trecea și el deseori, să stea de vorbă cu studenții. Nanu nu păruse, la început, captivat de vorbăria lui Cezar și nu zăbovea în auditoriu. Scund, suplu, ursuz, își făcea abluțiunile și pleca. Cu timpul, se obișnui cu întîlnirile și se deschise la suflet. Într-o zi, îi spuse: „Mă gîndesc, Cezare, că, și de-ar fi să ajung ministru, tot n-ar fi nici o scofală." Cezar fu impresionat, iar Nanu începu să petreacă ceasuri mai lungi la umbra dușurilor de la cămin (atît informatorul „Lucian", cît și memorialistul Iuga raportează că ședințele aveau loc și la baie). Curînd se văzu că spusese adevărul declarînd că nu prețuiește strălucitul său debut în cariera de sociolog român socialist. În toamna aceluiași an (septembrie 1977, ne spune DUI *Parazitul),* Consantin Nanu a încetat să mai fie membru al Partidului Comunist Român.

Și să nu anticipăm. În anul 1977, Nanu avea, așadar, contract de muncă pe perioadă nedeterminată (cu alte cuvinte, pe veci) la IMEB, buletin de București și apartament cu chirie nominală de la ICRAL, la mai puțin de cinci minute de mers pe jos de Piața Mihail Kogălniceanu. Îi lipsea, însă, un orificiu în mijlocul dușumelei celei de-a doua încăperi care-i servea pe post de veceu și bucătărie, ca să se spele la furtun în zilele fierbinți de vară. Spre norocul lui, la alte cinci minute în direcție opusă Pieței Kogălniceanu se afla căminul „6 Martie", unde locuise în studență, unde mai cunoștea lume, pe conforturile căruia putea conta. Trecea pe acolo deseori să facă duș. Cezar trecea și el deseori, să stea de vorbă cu studenții. Nanu nu păruse, la început, captivat de vorbăria lui Cezar și nu zăbovea în auditoriu. Scund, suplu, ursuz, își făcea abluțiunile și pleca. Cu timpul, se obișnui cu întîlnirile și se deschise la suflet. Într-o zi, îi spuse: „Mă gîndesc, Cezare, că, și de-ar fi să ajung ministru, tot n-ar fi nici o scofală." Cezar fu impresionat, iar Nanu începu să petreacă ceasuri mai lungi la umbra dușurilor de la cămin (atît informatorul „Lucian", cît și memorialistul Iuga raportează că ședințele aveau loc și la baie). Curînd se văzu că spusese adevărul declarînd că nu prețuiește strălucitul său debut în cariera de sociolog român socialist. În toamna aceluiași an (septembrie 1977, ne spune DUI *Parazitul),* Consantin Nanu a încetat să mai fie membru al Partidului Comunist Român.

Și să nu anticipăm. În anul 1977, Nanu avea, așadar, contract de muncă pe perioadă nedeterminată (cu alte cuvinte, pe veci) la IMEB, buletin de București și apartament cu chirie nominală de la ICRAL, la mai puțin de cinci minute de mers pe jos de Piața Mihail Kogălniceanu. Îi lipsea, însă, un orificiu în mijlocul dușumelei celei de-a doua încăperi care-i servea pe post de veceu și bucătărie, ca să se spele la furtun în zilele fierbinți de vară. Spre norocul lui, la alte cinci minute în direcție opusă Pieței Kogălniceanu se afla căminul „6 Martie", unde locuise în studență, unde mai cunoștea lume, pe conforturile căruia putea conta. Trecea pe acolo deseori să facă duș. Cezar trecea și el deseori, să stea de vorbă cu studenții. Nanu nu păruse, la început, captivat de vorbăria lui Cezar și nu zăbovea în auditoriu. Scund, suplu, ursuz, își făcea abluțiunile și pleca. Cu timpul, se obișnui cu întîlnirile și se deschise la suflet. Într-o zi, îi spuse: „Mă gîndesc, Cezare, că, și de-ar fi să ajung ministru, tot n-ar fi nici o scofală." Cezar fu impresionat, iar Nanu începu să petreacă ceasuri mai lungi la umbra dușurilor de la cămin (atît informatorul „Lucian", cît și memorialistul Iuga raportează că ședințele aveau loc și la baie). Curînd se văzu că spusese adevărul declarînd că nu prețuiește strălucitul său debut în cariera de sociolog român socialist. În toamna aceluiași an (septembrie 1977, ne spune DUI *Parazitul),* Consantin Nanu a încetat să mai fie membru al Partidului Comunist Român.

Excurs terminologic. Probez în fața oglinzii formule care ar putea să comunice fapta părăsirii unei organizații politice, dar nu găsesc una care să mă prindă bine. Îmi dau demisia de la un serviciu; fotbalist fiind, pot zice că „am plecat" de la Steaua, dar este oare mulțumitor să spun că „am părăsit partidul creștin-democrat"? Exprimarea lui Iuga, cum că studenții „s-au autoexclus" din UTC, pe lîngă că trimite (pe mine, cel puțin) la stîngăcia unui vorbitor de sorginte ungurească, dă de gol reminiscența inconștientă a credinței strămoșești după care din partidul forței conducătoare a societății nu se poate ieși. Poți să fii doar exclus, iar dacă o faci, totuși, voluntar, absurd au ba, te autoexcluzi.

Nu știm ca demisia solitară a lui Nanu din PCR să fi făcut furori la IMEB, unde acesta continuă să-și exercite misterioasa ocupație de sociolog pentru încă nouă luni. Știm, însă, că aceasta a constituit modelul pentru întreprinderile ulterioare a patru studenți (Dorin Necșuliu, Meluș Negrescu, Vladimir Teișanu, apoi și Viorel Horj), iar tuscinci schimbară radical viața lui Cezar. Să vedem cum s-au petrecut lucrurile.

(Primul articol despre Cezar Mititelu a apărut în *Dilema veche,* nr. 666. Textele fac parte dintr-o carte în curs de apariție, semnată de Peter Rațiu.)

***Peter Rațiu** este medic, specialist în anatomie computerizată, fost profesor al Universității de Medicină de la Harvard. A publicat numeroase lucrări în periodice academice de specialitate, un atlas de neuroanatomie la Harvard University Press în 2006 și, ca traducător, culegerea de eseuri filozofice Despre gîndire la editura Paideia, în 2013.*

Petre M. IANCU

Barbarie pascală

Săptămîna Patimilor și ajunul Paștelui evreiesc ar fi trebuit să inaugureze niște zile de pace și de adevăr. Dar asupra lumii nu pacea și dreptatea s-au pogorît. Ci ura, frica de război, minciuna și dezinformarea.

Nu de pace pascală, ci de barbarie are parte lumea. Frica de război ia amploare și pe alocuri face ravagii. Dar oare de ce? Din vina cui? Ideologii lui Putin pretind că Rusia ar fi apărătoarea creștinismului în contra globaliștilor și homosexualilor, care ar vrea să lichideze popoarele și religiile. Dar de creștini și de martiriul copților din Egipt, reprezentînd una dintre cele mai vechi comunități creștine din lume, propaganda rusă, cea dezlănțuită plenar în contra ripostei SUA, nu prea are timp. Soarta zecilor de victime sacrificate în exploziile declanșate de Florile de Moscova. Faptul că Rusia deține de ani de zile suveranitatea asupra spațiului aerian sirian n-a împiedicat regimul Assad să declanșeze săptămîna trecută raidul mortal soldat cu moartea chimică a zeci de oameni. Și a zeci de copii.

Ținînd cont de faptul că aceeași Rusie blochează în Consiliul de Securitate ONU orice proiect de rezoluție care nu-i convine și ar pune în dificultate regimul dictatorial al sîngerosului ei aliat, președintele sirian Bashar al-Assad, SUA s-au văzut nevoite să riposteze unilateral. Au lansat la 6 aprilie un tir de rachete de croazieră la ceas nocturn, cînd baza aeriană atacată era, practic, neocupată. N-au făcut-o însă înainte de a anunța Moscova, spre a da timp Rusiei să-și evacueze ofițerii de la baza aeriană implicată în prealabilul atac cu arme chimice.

Frica de război ia amploare și pe alocuri face ravagii.

rii, probabil de teroriști sinucigași islamiști, în bisericile creștinilor egipteni, nu figura luni dimineața nicăieri, la loc de frunte, pe site-ul postului de *agitprop* moscovit, Russia Today.

Cu atît mai mare atenție acordă atît RT, cît și posturile afiliate, precum și agenții de influență ai lui Putin, pseudoanalizelor și conspirationismelor difuzate pe bandă rulantă după abominabilul atac cu arme chimice, atribuit de Occident aviației siriene, controlate de Moscova. Faptul că Rusia deține de ani de zile suveranitatea asupra spațiului aerian sirian n-a împiedicat regimul Assad să declanșeze săptămîna trecută raidul mortal soldat cu moartea chimică a zeci de oameni. Și a zeci de copii.

În ciuda caracterului moderat și nedisproporționat al unei riposte americane mai degrabă simbolice, avînd deopotrivă o componentă morală și o alta politică și geopolitică, Rusia și aliații ei au reacționat dur. Șocați de fermitatea afișată de o administrație Trump pe care o socotiseră și o speraseră ferm izolaționistă, rușii au contraatacat nu doar proferînd amenințări de presupusă trecere la acțiune în cazul unor viitoare „încălcări de linii roșii", ci așa cum știu ei mai bine.

PUBLICITATE

adevărul
oferă gratuit cititorilor săi
EDIȚII DE COLECȚIE
2017

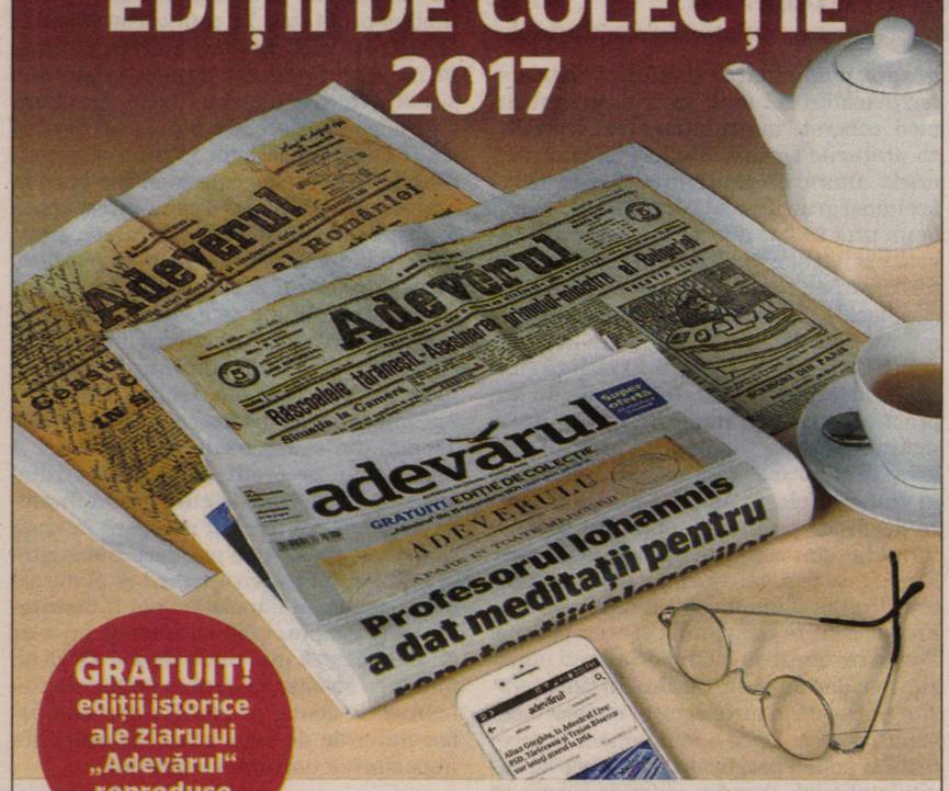

GRATUIT!
ediții istorice ale ziarului „Adevărul" reproduse integral

Descoperă istoria României moderne în paginile ziarului „Adevărul".

Lună de lună, „Adevărul" reeditează ediții de colecție din secolul trecut. Răsfoiește pagini ale trecutului: de la răscoalele țărănești din 1907 la intrarea armatei române în Budapesta. De la primele alegeri libere din România la marea criză mondială din anii '30.

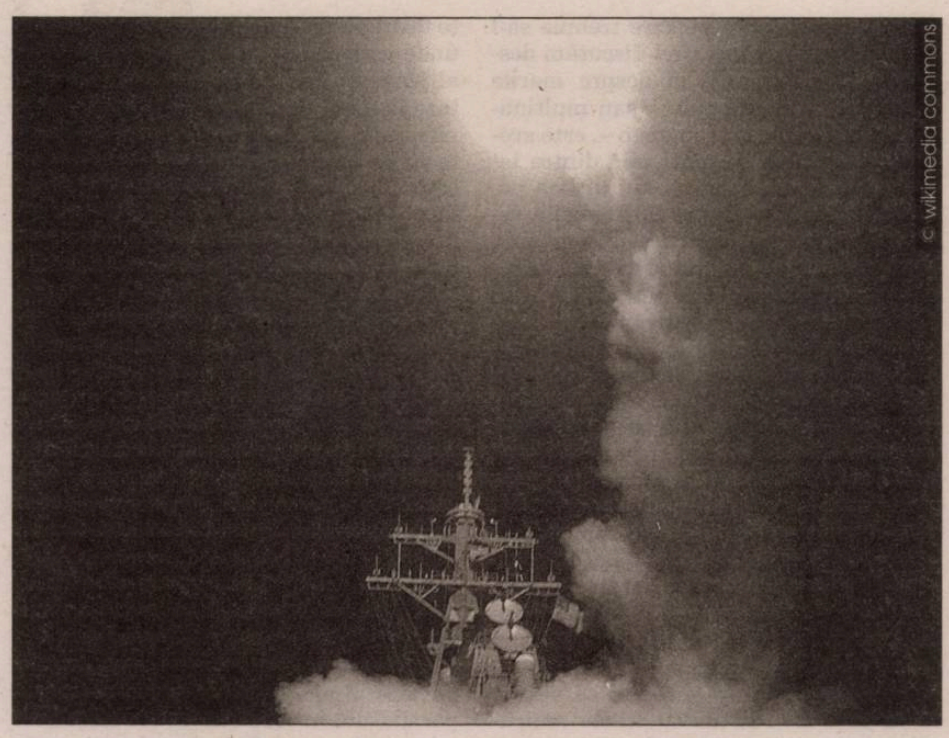

Au dat, în speță, drumul cîinilor „războiului hibrid", pe care Moscova îl stăpînește excelent. Și pe care Valeri Gherasimov îl definea, după propulsarea sa la șefia statului major al forțelor armate ale Rusiei, în felul următor: „Metodele conflictului s-au modificat și implică utilizarea intensă de măsuri politice, economice, *informaționale (subl. mea)*, umanitare, precum și a altor demersuri nemilitare".

Prin urmare, o uriașă cascadă „informațională" de semiadevăruri, de interpretări și reinterpretări convenabile regimului Putin, precum și de minciuni sadea s-a revărsat asupra scenelor politice și mediatice occidentale. Cele mai benigne evidențiază absența unui mandat ONU pentru tirul american de rachete și a unor probe irefutabile privind autorii atacului cu arme chimice.

Or, se știe că Rusia a blocat, inclusiv înaintea ripostei SUA, la Națiunile Unite, nu doar orice rezoluție siriană, ci și orice proiect de investigație obiectivă de către terți, capabili să deceleze pe teren ce anume s-a întîmplat, înainte ca probele să dispară ori să fie manipulate. Se mai știe că regimul Assad a mai folosit arme de distrugere în masă și că, apoi, Rusia a promis Americii că le va distruge.

mis și fundamentaliștii grupărilor teroriste sunnite. Dar toate acestea nu justifică vreo amnezie. Nu înseamnă a uita că poporul sirian nu-l mai vrea pe Assad din 2011. Și că, în fond, stăruința tiranului de a se perpetua la cîrmă și a opera transferuri de populație poartă, împreună cu puterea protectoare, Rusia, răspunderea pentru victimizarea a milioane de sirieni.

Din care sute de mii au fost uciși, alți cinci milioane fiind forțați să-și ia lumea în cap, inclusiv în urma unei politici de sistematice epurări etnice. Acestea fiind zise, ar trebuie să fie clar, azi, că pasivitatea comunității internaționale, alimentată de lașitate, pacifism și regrete deplasate legate de intervențiile din Irak ori Libia, n-ar fi trebuit să fie o opțiune. Dar, dincolo de aspectul moral al chestiunii, există și latura ei politică.

Or, Rusia, care, ipocrit, se afișează ca „putere creștină", nu se mulțumește să-și aroge în mass-media o partitură de Pilat din Pont, spălîndu-se pe mîini de orice răspundere pentru crimele în masă ce jalonează de ani de zile, cu Kremlinul la pupitru, conflictul sirian. Ci tolerează ca mașinăria ei propagandistică și aliații ei pe față ori sub acoperire, dimpreună cu partidele extremiste susținute de Ru-

Greu de imaginat auspicii mai defavorabile pentru un Paște liniștit.

Pare că s-a mimat lichidarea lor, fără ca regimul de la Damasc să se conformeze cerințelor comunității internaționale. În condițiile eșecului jalnic al organizației mondiale, oare ce ar fi trebuit, moralmente, să facă superputerea, singura în stare, militar, să ia măsuri în numele civilizației? Să stea cu mîinile în sîn, ca fosta administrație Obama, cea intens criticată pentru pasivitate în fața celor mai diverse barbarii, inclusiv a regimului Assad?

Sigur, ecuația siriană e complicată. E vorba, în mare măsură, de un litigiu derulat prin interpuși, în care alianței rusoirano-șiito-alevite i se opune o coaliție din care fac parte forțe sunnite susținute de Arabia Saudită și de emiratele din Golf. În zonă mai luptă grupări kurde, turci, precum și o opoziție siriană moderată.

Apoi, crime în masă nu mai puțin atroce decît ale șiiților regimului Assad au cosia, să lanseze, în serie, gogoși menite să împiedice orice rezolvare durabilă a conflictului.

Astfel, se falsifică istoria litigiului. Se întețește frica Vestului de o prezumtivă escaladare a conflictului. Se neagă potențialul disuasiv al promptei riposte americane, care ar putea determina regimurile Putin și Assad să fie mai grijulii, pe viitor, cu metodele lor de a purta război. Și se propun nonmăsuri menite să mențină intactă libertatea de acțiune a Moscovei și a aliaților ei.

Greu de imaginat auspicii mai defavorabile pentru un Paște liniștit.

***Petre M. Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle.*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Impozitarea marilor companii internaționale

Primul lucru pe care trebuie să-l facem atunci cînd discutăm despre România și despre marile companii internaționale – sau multinaționalele, cum le mai spunem –, este acela de a clarifica pe scurt una dintre temele marii dezinformări din ultima perioadă, și anume faptul că România este victimă în relația cu aceste companii, că are numai de pierdut și că pînă la urmă cel mai bine ar fi să ne apărăm „rîul și ramul" și să ne descurcăm fără aceste companii. Mai nou, tot ele sînt „vinovate" și de manifestațiile din prima parte a acestui an, pentru că vor „destabilizarea țării". Discuția este absolut neserioasă și tocmai de aceea argumentele solide împotriva sa sînt greu de găsit. Adică, și în acest caz, manipularea este atît de grosieră încît atunci cînd spui adevărul riști să fii luat de prost sau de naiv. Evident că România are nevoie de aceste companii pentru că ele creează economie și mobilizează factorii de producție în favoarea țării-gazdă, după cum tot atît de adevărat este și faptul că efectele adverse ale relației cu aceste companii trebuie gestionate tot de către statul-gazdă. Așa cum toate lucrurile de pe lumea asta au o față luminoasă și una întunecată, și prezența unei asemenea firme pe teritoriul unui stat poate avea avantaje și dezavantaje. Este obligația statului respectiv, în cazul nostru România, de a gestiona cu grijă această relație. Este vorba aici despre discuții, negocieri, contracte, angajamente și loialitate reciprocă într-un parteneriat dublu avantajos. Ca să încheiem, problema este simplă. Dacă îi permiți unui partener să te jefuiască, el o va face liniștit, considerîndu-te incompetent sau prost. Așa se întîmplă și în relațiile dintre state, dar și între state și multinaționale. Deci nu multinaționalele sînt vinovate pentru modul în care exploatează resursele (și fac referire în primul rînd la subiectul extrem de sensibil al exploatării lemnului), ci tu, ca stat, pentru modul în care le permiți această exploatare.

Discuția noastră de azi, însă, nu are un caracter general, ci un subiect foarte clar. Este vorba despre modul în care aceste firme realizează profituri și plătesc impozit pe profit în favoarea statelor pe teritoriul cărora acționează. Este o discuție foarte serioasă, pentru că, în contextul internațional de azi, pare că dimensiunile fugii de această impozitare sînt foarte mari. Avem deci de-a face cu o evaziune fiscală la nivel planetar. România este doar un caz. Aceste firme au un comportament similar oriunde acționează, în raport cu orice stat al planetei. Ele nu fac decît să se adapteze la două tendințe opuse care se manifestă în economia internațională. Este vorba despre impozitarea tot mai ridicată din statele dezvoltate, dar și despre faptul că există și state sau teritorii care nu procedează la această impozitare sau o fac în cote foarte mici, extrem de avantajoase pentru cel impozitat, persoană fizică sau firmă. Înspre aceste spații se îndreaptă fluvii de bani negri, albi sau gri. Aceste firme nu au ceva cu România. Ele au același tip de comportament și față de România, și față de America. Conduita lor este una unitară și nu are de-a face cu naționalitatea, ideologia sau politica. Afacerile sînt ceva neutru și acolo intră doar calculul rece, cifrele și optimizările acestor cifre. Revenind la subiectul în discuție, trebuie să spunem că este o dezbatere ce pare fără sfîrșit, adică toată lumea vorbește despre impozitarea profiturilor marilor companii străine și nimeni nu face nimic. Acum sîntem în situația paradoxală în care PIB-ul tot crește, iar impozitul pe profit colectat tot scade. Cum să explici unui om sănătos la cap un asemenea paradox? Între timp, frustrarea omului de afaceri român crește, și pe drept cuvînt (vezi Cristian Hostiuc, „Sîntem discriminați la noi acasă. De către statul român. Companiilor străine li se întinde covorul, în timp ce noi, antreprenorii români, sîntem aruncați «la cîini». Noi de ani de zile facem profit, iar multinaționalele raportează numai pierderi și nimeni nu le întreabă nimic", *Ziarul Financiar*, 3 aprilie, 2016).

Nu se face nimic nu pentru că nu s-ar dori acest lucru, ci pentru că mecanismele de acțiune nu sînt simple. De regulă, aparatul de stat și expertiza acestui aparat se află cu mult sub expertiza de care beneficiază aceste firme mari sau foarte mari. Uneori cifra lor de afaceri depășește cu mult PIB-ul statului pe teritoriul căruia operează. Vă dați seama despre ce discutăm? Din această cauză, metodele de a ascunde profiturile și de a evita impozitul pe profit sînt numeroase și extrem de sofisticate. Dar asta nu înseamnă că nu sînt cunoscute și nu pot fi explicate în cuvinte simple, de către cei care știu exact despre ce vorbesc.

Vom descrie două dintre ele cu ajutorul lui Gabriel Zucman (profesor la London School of Economics și cercetător la University of California, Berkeley) și al lucrării sale *Avuția ascunsă a națiunilor* (Editura Litera, București, 2016). Iată ce spune autorul: „Cum funcționează optimizarea fiscală a firmelor? Foarte simplu, în ciuda a ceea ce auzim adesea. Există două mari tehnici. Prima, cea a împrumuturilor dintre grupuri, constă în a îndatora masiv filialele situate în țările ce impozitează mult beneficiile, ca Franța sau SUA. Scopul este acela de a reduce profiturile acolo unde sînt taxate, pentru a le face să apară în Luxemburg sau Bermude, unde nu sînt deloc impozitate. Această manipulare foarte răspîndită se lovește totuși de o problemă importantă: este destul de ușor de detectat. Cea de-a doua tehnică de optimizare, manipularea prețurilor de transfer, joacă un rol mult mai important. În mod concret, multinaționalele trucheză prețurile cu care filialele își cumpără unele altora propriile produse. În sînul aceluiași grup, filialele din Bermude vînd la un preț în aur (foarte mare – *n.n.*) serviciile entităților localizate în Franța. Profiturile apar, astfel, din nou în paradisurile fiscale și pierderile în marile economii ale Europei continentale, în Japonia și în SUA" *(op. cit.*, pp. 116-117). Iată cum profiturile „fug", iar statele-gazdă nu au, practic, ce să mai impoziteze. Din acest motiv, sintagma „a impozita profitul acolo unde se obține" rămîne o simplă vorbă în vînt. Statele nu au ce să mai impoziteze deoarece profiturile obținute pe teritoriul lor sînt zero sau apropiate de zero. Din aceste motive, este bine să constatăm inutilitatea și inaplicabilitatea impozitului pe profit în economiile contemporane. Pare o revoluție în modul de a privi impozitarea, dar nu avem de ales. În timp, evaziunea fiscală în jurul acestui impozit a devenit enormă. Dacă o mai punem la socoteală și pe cea practicată de firmele cu capital național, atunci ne vom da seama că nu există altă soluție. Acesta este cel mai des și multilateral sabotat impozit. De altfel, Zucman constată: „Problema este că acest impozit (impozitul pe profit – *n.n.*) e epuizat și trebuie reinventat, căci paradisurile fiscale le oferă multinaționalelor posibilități aproape nelimitate de a i se sustrage, ceea ce, în final, înseamnă mai puține taxe pentru acționari și management. Deriva este profundă, dar soluția încă există. Motivul eșecului actual este acela că impozitul pe societăți se bazează pe o ficțiune: ideea că se pot stabili profiturile realizate de fiecare firmă, în fiecare țară în parte. Or, această ficțiune nu mai poate fi întreținută astăzi, căci grupurile multinaționale, consiliate de mari societăți de audit și de consultanță, au toată libertatea de a-și localiza beneficiile acolo unde doresc, adică unde sînt mai puțin impozitate" *(op. cit.*, p. 116).

Putem imagina o situație în care o firmă funcționează ani de zile pe pierdere? Pe banii cui?

Ce alternative la impozitarea profitului avem? Acum nu avem nici una, dar propunem un impozit unic pe venit, pe cifra de afaceri, pentru toată economia, indiferent de proveniența capitalului, mărimea firmei, obiectul de activitate al acesteia sau forma juridică a firmei. Sigur, veți spune că o asemenea impozitare ar fi nedreaptă deoarece l-ar obliga la plata sa și pe cel profitabil, și pe cel neprofitabil. Poate că ar fi timpul să nu mai gîndim în acești termeni – profitabil/neprofitabil. În capitalism, ceea ce există este profitabil, iar ceea ce nu există nu este profitabil. Putem imagina o situație în care o firmă funcționează ani de zile pe pierdere? Pe banii cui? Și pînă cînd? Cine aduce bani în afaceri neprofitabile și mai ales cine menține bani în afaceri neprofitabile? Trăim într-o epocă a absurdului în care toată lumea prosperă, dar toate firmele sînt pe pierderi. Vorbeam despre posibilitățile experților din multinaționale de a evita înregistrarea profiturilor, dar să știți că nici firmele românești nu sînt nevinovate. Practic, ne furăm singuri căciula, trăind într-o iluzie. Impozitarea profiturilor este o iluzie. Tocmai din cauza modului de așezare a impozitului pe profit, capitaliștii străini sifonează miliarde de euro anual în afara țării, iar cei români prosperă în timp ce firmele lor sînt pe pierderi. Elementele tehnice, de așezare, calcul și plată ale unei asemenea impozitări pot fi discutate. În principiu, cred că nimeni nu s-ar gîndi la o cifră mai mare de 2%. Dacă simulăm o asemenea cifră la economia României de acum, ar rezulta aproape patru miliarde de euro anual încasări din impozitarea unitară a venitului.

***Dorel Dumitru Chiritescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși" din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Capitalismul – O dezbatere despre construcția socială occidentală, *Editura Institutul European, 2016.*

Gülseren ADAKLI

Accesul la informații în Turcia lui Erdogan

În democrațiile vestice, a avea o opinie și a putea să ți-o exprimi este considerat a fi ceva normal. Acest drept fundamental este „libertatea de expresie", libertate care include și dreptul de a avea acces la informații – iar aici este vorba despre o paletă largă de informații, de la cele de interes public la informații privind activitățile guvernamentale.

Ca orice drept, însă, nu este nelimitat. Nu oricine poate accesa informații care țin, de pildă, de securitatea națională sau de intimitate, ceea ce pare a fi logic și chiar necesar. Cu toate acestea, în practică, aceste excepții pot fi folosite pervertit, limitînd accesul la o informație de interes public pe motiv că este informație de securitate națională.

Despre aceste cazuri vorbim și în Turcia, unde rezistența autorităților în ceea ce privește transparența capătă uneori forme rigide sau chiar violente, restricționînd drepturile individului.

Post-adevăr

Expresia *post-adevăr,* care a devenit atît de populară în ultima vreme, este direct legată de dreptul la liberă informație. Politicile neoliberale care, în detrimentul unor largi sectoare ale societății, vizează eliminarea obstacolelor din calea capitalismului reprezintă și o amenințare serioasă în ceea ce privește legitimitatea guvernelor. Trăim într-o perioadă în care informațiile ascunse publicului larg sînt probabil din ce în ce mai multe. Cu cît autoritățile politice și economice ajung să depășească limitele legale, cu atît mai mult se depărtează de la împărtășirea adevărului, pe care îl ascund și îl distrug în același timp.

Este suficient să ne amintim de cei care au tras semnale de alarmă și au adus la lumină informațiile ascunse și mai apoi distorsionate de marile puteri ale lumii, aflate sub conducerea lui George W. Bush sau Tony Blair, începînd cu invazia din Irak din 2003. Documentele WikiLeaks care au provocat atîta agitație, în întreaga lume, au demonstrat că afacerile secrete au avut multe hibe și au mai demonstrat, încă o dată, importanța accesului la liberă informație.

Nu sînt sigur dacă acest gen de a demasca informațiile secrete poate fi considerat un nou gen de jurnalism, dar în țările de tradiție pentru jurnalism, jurnaliștii au avut mereu o poziție privilegiată pentru a accesa aceste informații.

Într-o țară ca Turcia însă, jurnalismul nu a fost niciodată privilegiat, din contra, autoritățile au vrut dintotdeauna să-l controleze, iar jurnaliștii care se opun acestui control își riscă, de cele mai multe ori, viața. Azi, mai mult ca oricînd...

În Orientul Mijlociu, Turcia este percepută ca avînd o democrație tulbure, care privește înspre Vest și elaborează de mult timp legislația necesară pentru a accede în Uniunea Europeană. În această direcție a fost elaborată și Legea 4982 referitoare la Dreptul la Informație, adoptată în 24 octombrie 2003 și intrată în vigoare în 24 aprilie 2004.

Intenția acestei legi este de a reglementa procedura în baza căreia să fie permis dreptul la informare „în conformitate cu principiile de egalitate, imparțialitate și deschidere care sînt necesare unui guvern democratic și transparent". Unul dintre drepturile expuse în proiectul de lege este pus în aplicare de către Centrul de comunicare al prim-ministrului pe care cetățenii îl pot folosi pentru a-și depune cererile. Numărul acestor este în continuă creștere.

Recep Tayyip Erdogan

În Orientul Mijlociu, Turcia este percepută ca avînd o democrație tulbure.

Cu toate acestea, Centrul responsabil pentru a informa publicul ar trebui să fie legat de Parlament, locul unde politicile publice sînt dezbătute și decise. Dezbaterile parlamentare, rezoluțiile și întrebările legate de acestea – toate sînt informații importante pentru jurnaliștii care încearcă să ridice vălul de secrete care învăluie politicile publice.

Dar aceste tentative sînt rare și trec prin birocrația guvernamentală, iar procentul răspunsurilor la cereri este scăzut.

De exemplu, răspunsul la întrebarea parlamentară din 27.06.2016 formulată de un membru al principalei formațiuni de opoziție, Partidul Popular Republican, Ahmet Akin, dovedește că doar 7,82% din cele 841 de întrebări parlamentare au primit un răspuns în limita timpului legal, iar 53,42% nu au primit nici un răspuns. Cel mai mare număr de întrebări erau legate de activitatea prim-ministrului și de Ministerul Afacerilor Interne. Potrivit unui raport al activității Parlamentului, din noiembrie 2015 pînă în septembrie 2016, peste opt mii de cereri scrise și peste cinci sute de întrebări au fost înregistrate. Autoritățile au răspuns la 2767 de cereri și la 51 de întrebări. În acest an parlamentar, 15 moțiuni au fost înregistrate pentru dezbatere parlamentară, dar pînă în prezent nici una nu a fost abordată. Cele mai multe cereri din partea publicului au fost primite de către Comitetul de petiții, Comitetul dreptului uman și de Comitetul pentru egalitatea de șanse.

Odată cu modificarea constituțională din 2010 și pe linia ghidului de accedere în UE, în Turcia s-a format o nouă instituție pentru a ajuta oamenii să aibă acces mai ușor la informație: „un nou mediator a intrat în vigoare după publicarea în *Monitorul Oficial* a legii 6328 care stabilește rolul instituțional de mediator sau Ombudsman pe lîngă Parlament, instituție cu buget autonom. Conceptul de bază se referă la drepturile omului, iar funcția este aceea de a studia și a analiza respectarea principiilor dreptății și a egalității pe care funcționează toate acțiunile administrației și, de asemenea, are rolul de a emite recomandări în aceste direcții." Acest Ombudsman a început să primească plîngeri în mai 2013. Potrivit unor statistici, în 2015 a reușit să răspundă la 86% din aceste plîngeri.

Sute de exemple de non-transparență stau însă dovadă a faptului că aceste schimbări de a conștientiza dreptul cetățeanului la informare asupra procedurilor administrative sînt teoretice și schimbă, de fapt, prea puține lucruri, în practică.

Unul dintre cazurile cele mai mediatizate de către presa Opoziției s-a petrecut în 2011, în timpul protestului îndreptat contra prim-ministrului, aflat în vizită într-un sat din nord-estul Turciei. Protestatarii au fost alungați cu cantități uriașe de gaz lacrimogen, iar în urma acestei acțiuni profesorul Metin Lokumcu a murit. Cineva a vrut să știe cît gaz lacrimogen a fost folosit de către forțele de ordine. Autoritățile nu au dat un răspuns clar – ceea ce însemna că administrația publică nu a respectat dreptul la liberă informare. Respectivul cetățean a intentat proces, însă i s-a spus că informația este strict secretă, că ține de siguranța statului, deci nu intră sub incidența legii pentru liberă informare, iar informația importantă care privea abuzul de forță în timpul unei demonstrații a fost ascunsă de public.

Un alt exemplu bun este rezistența de a oferi informații publicului larg în legătură cu diplomele pe care le deține actualul șef al statului, și dacă acesta a respectat toate condițiile necesare pentru a deține această poziție. Una dintre condițiile de a deveni președinte al Turciei este aceea de a avea studii superioare. În luna mai 2016, presa Opoziției a început să vehiculeze știrea conform căreia Recep Tayyip Erdogan nu are această diplomă. Partidele de opoziție au făcut multe valuri cu această informație, obținînd mult ajutor din partea opiniei publice în încercarea de a-l împiedica pe Erdogan să devină președinte. Dar chiar dacă existau dovezi puternice, doleanțele lor au fost, pînă la urmă, ignorate.

Jurnaliști concediați sau amenințați cu închisoarea

Jurnaliștii sînt considerați, fără îndoială, cei mai importanți actori în procesul accesului la informație. Dar, din cauza caracterului tradițional al sistemului politic din Turcia, de multe ori aceștia sînt nevoiți să acționeze pe căi neoficiale și, chiar dacă obțin informația pe care o caută, se lovesc de deciziile în creștere asupra informațiilor clasificate drept secrete, decizii care subminează dreptul la informație.

Pentru a discuta despre problemele pe care le întîmpină jurnaliștii în obținerea de informații trebuie să ne referim, în primul rînd, la faptul că istoria jurnalismului în Turcia este strict legată de contextul istoric, politic, social și economic. Iar asta este important de menționat pentru că, în această țară capitalistă care folosește modelul democrației vestice, jurnalismul nu este perceput ca fiind autonom.

Iar cînd un consens nu este posibil, în Turcia se recurge la forță, guvernul fiind mereu pregătit să reducă la tăcere jurnaliștii, prin diferite metode, cea mai la îndemînă fiind să îi oblige să aleagă o culoare politică, incluzîndu-i astfel în mecanismul Puterii.

(varianta integrală a acestui articol pe www.balcanicaucaso.org)

traducere și adaptare
de Stela GIURGEANU

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

Cu ochii-n 3,14

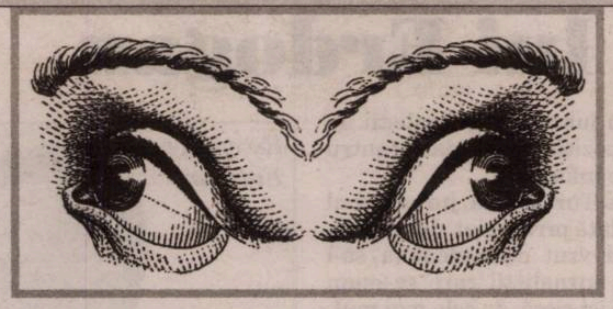

AU DISPĂRUT DE CEVA VREME DIN GROPI DINOZAURII CU COVRIGI ÎN COADĂ, E PLIN DE CĂPRIOARE PUBLICE CARE SE MANIFESTĂ PE UN GARD

■ Primii doi jucători de tenis din ierarhia mondială – Andy Murray și Novak Djokovici – au dispărut de ceva vreme din competiții. Ambii au probleme. De fapt, aceeași problemă. Se pare că pe amîndoi îi doare în cot. Tenisul dă de multe ori dureri în cot, la propriu. **(A. M.)**

■ Locuitorii dintr-un orășel britanic, Nottinghamshire, au serbat, cu un tort festiv, aniversarea de doi ani a unei gropi (gropițe?) în asfalt, după ce primăria nu a remediat situația. La cum stau lucrurile în România, cred c-am ține-o într-o sărbătoare continuă dacă le-am urma exemplul. **(C. Ș.)**

■ Mi s-a umflat pieptul de mîndrie cînd am aflat (cam tîrziu, ce-i drept) că avem și noi dinozaurii noștri, pe lîngă faliții de care știam. E vorba despre un humerus fosil aparținînd unui animal preistoric din ordinul pterozaurilor, subordinul pterodactili, descoperit în bazinul Hațegului, în apropierea satului Vălioara din comuna Răchitova, județul Hunedoara. În anul 2002, trei paleontologi (Éric Buffetaut, Dan Grigorescu și Zoltan Csiki) au studiat rămășițele pămîntești ale animalului și au ajuns la concluzia că i s-ar potrivi numele *Hatzegopteryx thambema*. Să fie primit! **(D. S.)**

■ Domnul Liviu Dragnea ne-a explicat, săptămîna trecută, cu cifre și grafice, cum or să crească salariile angajaților la stat. Pînă în 2022 se dublează, se triplează, pe alocuri se cvadruplează. Nu numai că încep să văd cîinii cu covrigi în coadă, văd chiar și sarea, macul, susanul de pe covrigii calzi. **(M. M.)**

■ Doamna Gabriela Firea, întîlnindu-se cu elevi de clasa a VI-a la o școală din sectorul 6 al Capitalei, le spune copiilor, printre altele, că e *cool* să asculte muzică bună – motiv pentru care l-a adus cu ea pe CRBL. Ce cîntă acest domn CRBL în fața copiilor? Cam așa: „Unde-i petre-petre-petrecerea / Sînt și fete sexy, fete rele care vor na-na / Vai, dar ce-avem noi aicea, / E plin de căprioare, bine că mi-am luat alicea." Eu cred că doamna Firea vrea, de fapt, să introducă în *curriculum* ore de educație sexuală, da' nu prea știe cum să zică. **(C. Ș.)**

■ Stimată doamnă primar general al Capitalei, Gabriela Firea, prerogativele funcției pe care temporar o deținești și pe care, în același registru, ar trebui s-o onorați (ușor de zis, da' greu de făcut, după cum se vede) impun cu obligativitate folosirea limbii române în discursurile publice. Cu atît mai mult cu cît publicul-țintă (evident tot electorală) sînt copiii (întîmplător cei din sectorul 6 bucureștean, eșantion experimental pentru discursuri bombastice). Nerespectarea acestei reguli ar trebui sancționată automat cu demisia redactată în limba română. Dacă însă acest lucru nu vă e foarte la îndemînă, apelați la un traducător, poate reușiți astfel să vă exprimați corect în limba română. *We need to keep as cool a head as possible, needn't we?* **(R. M.)**

■ *Hyperthymezie* este numele bolii (ori superputerii) care se manifestă prin amintirea de către cineva a fiecărui detaliu din întreaga lui viață. Doar 25 de pămînteni o au. **(M. C.)**

■ Într-un sat din apropiere de București, o fetiță de vreo zece ani, cățărată pe un gard, îi striga unei femei care trecea pe stradă, probabil o vecină: „A murit mama! A murit mama!" Femeia n-a prea băgat-o în seamă, probabil că o cunoștea prea bine. Fetița a continuat, aproape rîzînd: „A murit mama! Păcăleală de 1 Aprilie!" Unii sînt stupizi de mici. **(A. M.)**

INDIFERENT DE VÎRSTĂ ȘI DE NUMĂRUL DE ZILE MARI BINECUNOSCUTE, DESĂVÎRȘIREA KITSCH-ULUI CASEI NU POATE AJUNGE LA BIBLIOTECĂ

■ După două zile în Amsterdam, îți dai seama de normalitatea mersului – exclusiv aproape – pe bicicletă. Indiferent de vîrstă și de numărul de copii (am văzut chiar trei îngrămădiți în coșul-anexă uriaș). **(I. P.)**

■ Descinderea primarului general al Capitalei, Gabriela Firea, împreună cu Carmen Dan, ministrul Afacerilor Interne, într-o școală din București ca să-i sperie pe copii cu Balena Albastră a fost un spectacol de zile mari. Prost gust cît cuprinde, discursuri anacronice, țîmpite. Ce s-or mai fi distrat copiii ăia ascultîndu-i... Cu muzica și versurile lui CRBL de la sfîrșit n-au prea știut doamnele ce să facă. Dar au dat amîndouă din cap, semn că situația e sub control și partidul veghează. **(A. M. S.)**

■ Titluri, texte, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (XVI): *Così fan tutte,* de Wolfgang Amadeus Mozart. În turcă: *Kadînlar Böyle Yapar;* în maghiară: *Mind így csinálják;* în poloneză: *Tak czynia wszystkie.* **(M. P.)**

■ Primăria Capitalei s-a ținut de cuvînt: a atîrnat ghirlande festive de Paști. Beculețele de la Crăciun au fost intercalate cu iepuri, flori și ouă. Mai am o curiozitate: cînd se vor aprinde? Sper ca, pentru desăvîrșirea kitsch-ului, să le dea drumul exact după slujba de Înviere, cînd va spune popa: „Veniți de luați lumină." **(S. G.)**

■ România în trei știri de săptămîna trecută: Lucian Duță, președintele Casei Naționale de Asigurări de Sănătate, este acuzat de DNA că ar fi primit o șpagă de 8.600.000 de euro. Chipul Patriarhului Daniel a fost gravat pe clopotul Catedralei Mîntuirii Neamului, în valoare de aproape o jumătate de milion de euro. Agramatul Florin „Altă întrebare" Iordache, autorul OUG 13, a fost votat vicepreședinte al Camerei Deputaților. **(M. C.)**

■ Bibliotecile publice din Statele Unite au bunul obicei de a păstra un fel de cutie la care are acces oricine de pe stradă pentru a returna cărțile împrumutate. Adesea, cititorul nu poate ajunge la bibliotecă în timpul orelor de program, așa că asemenea *„drop boxes"*, meșterite după modelul cutiilor poștale, sînt binevenite. Însă aceste cutii ascund, de multe ori, surprize pentru bibliotecari. Recent, biblioteca publică din orașul Phillipsburg, New Jersey a primit înapoi, prin *„drop box"*, o carte împrumutată acum 50 de ani. Mai precis, pe data de 5 ianuarie 1967. Cartea este un exemplar din *Insula misterioasă* de Jules Verne. „Cred că cititorului i-a plăcut foarte mult cartea", a comentat, zîmbind, directorul bibliotecii. Cum regulile bibliotecii publice din Phillipsburg prevăd o taxă de 10 cenți pentru fiecare zi de întîrziere, cititorul întîrziat ar trebui să plătească aproximativ 1800 de dolari. Doar că nu se știe cine este acesta, pentru că, evident, fișele împrumuturilor din 1967 s-au pierdut de mult timp. Așadar, pentru a-l afla, biblioteca a decis să reducă penalizarea la doar 3 dolari și îl roagă pe cel care a restituit cartea să apară. Nu de alta, dar este posibil să fie la mijloc o poveste misterioasă. Sau doar interesantă... **(S. V.)**

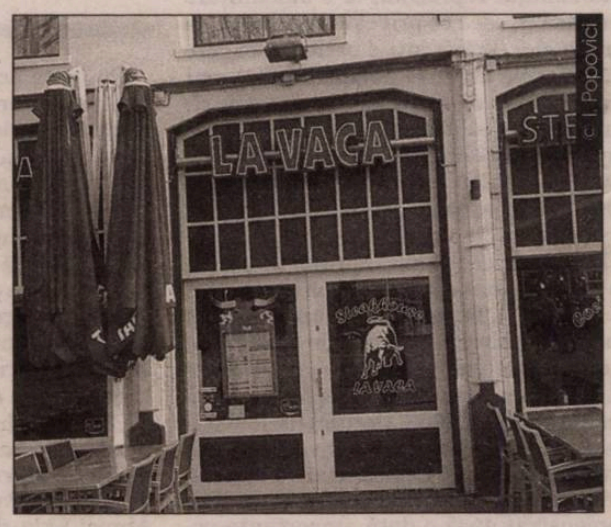

© I. Popovici

Ofertă specială pentru Dilematici!

3 luni 49 LEI

6 luni 89 LEI

12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS: Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data ..... în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **687** ■ 20-26 aprilie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

OVIDIU NAHOI
EU şi **UE**
5

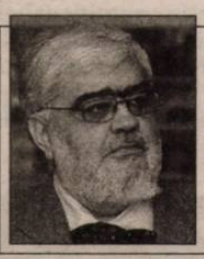

ANDREI PLEŞU
„Ce mai aflăm de Sf. Paşti“
pagina **3**

VALERIU NICOLAE
„Paştele: curăţenia, gătitul şi îndoparea“
pagina **4**

CARL HENRIK FREDRIKSSON
„Suedia după atentatul de la Stockholm“
pagina **22**

Autosuficienţa

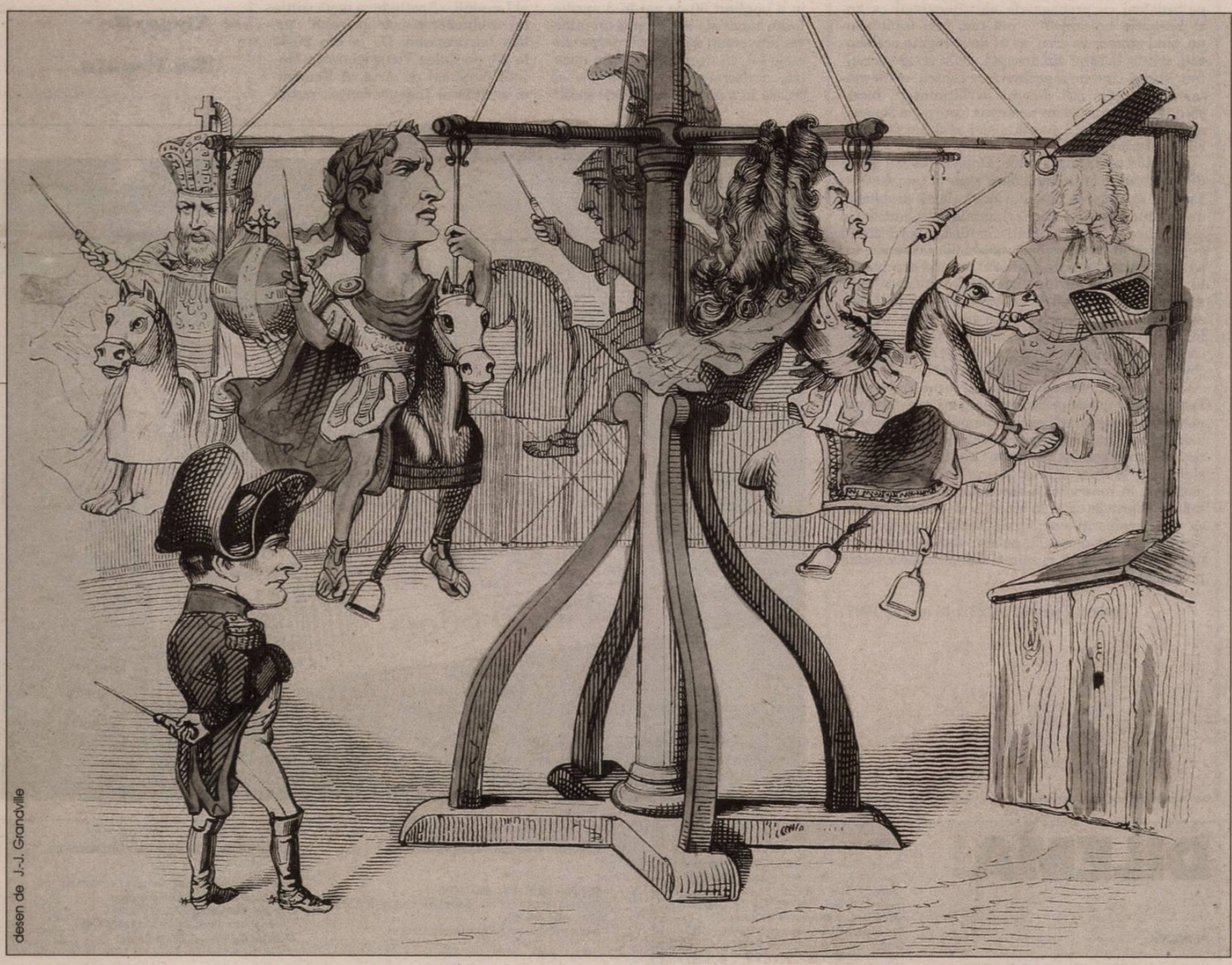

desen de J.-J. Grandville

„La unii, aroganţa ţine loc de măreţie, neomenia de fermitate şi viclenia de spirit.“

LA BRUYÈRE

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

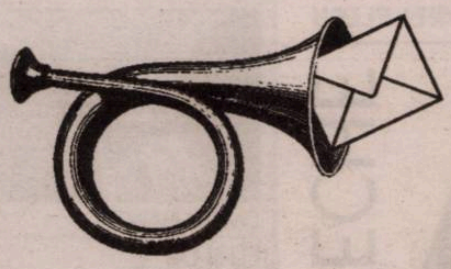

la vremuri noi, dileme vechi

Dan C. MIHĂILESCU

Scara de incendiu

Despre Bizanț și bizantinism se discută, în general, la noi, atunci cînd gîlceava occidentalismului cu autohtonismul și a sincronismului cu izolaționismul atinge cota pericolului de inundație. Atunci cînd ne simțim respinși de Vest și dăm iute din mîini și din picioare ca să nu ne revelăm de-a binelea ca gubernie, facem apel la *soluția balcanică* precum la o scară de incendiu sau ca la ieșirea de serviciu.

Nu am avut răgazul să-mi documentez afirmația, dar știu că și în anii '30, cînd ne înarmam de la cehi, în anii coalițiilor balcanice și ai „micilor înțelegeri", după conflictele cu bulgarii, sau în secolul trecut, tot navigînd între imperiul turc și cel rusesc, ori cînd se iveau chestiunea aromânilor, disputa Cadrilaterului, statutul țărilor dunărene, sau cînd Londra ne împingea spre Atena, Parisul către Ankara, iar SUA către Piața Roșie, cînd Hasburgii îi copleșeau pe ardeleni cu propaganda anti-București ca anti-„barbaria balcanică"... mă rog, mai întotdeauna, cînd sîntem la greu, avizi de surogate occidentale, bătuți la tălpi din dreapta și din stînga simultan, atunci cînd ne repezim către centru, către contextul balcanic atît de oropsit altminteri, încercînd să-i redescoperim noblețea („purpura imperială"), virtuțile civilizatorii și să-i exaltăm strălucirile misterioase.

Nu altfel se întîmplă acum. După șapte ani de redilematizare a întrebării dacă sîntem (am fost) în Europa sau înspre Asia sovietică (falsă problemă, de-o redundanță aproape criminală prin inutilitate și stupizenie, dar sistematic indusă și întreținută cu dichis), în plină psihoză națională (absurdă, însă pernicioasă ca orice psihoză) privind acceptarea în NATO, instinctul ne dictează deschiderea unor supape de siguranță. Între acestea – *refugiul balcanic,* aliat cu „teoria flancului sudic" și cu sfaturile venite din afară, de-a inspira NATO pe nara turcă și pe cea grecească. Asta, spre a evita căderea în „bulgaritate", ori chiar în „albanizare"...

(...) Teoretic văzînd lucrurile, bizantinismul a fost privit la noi de pe cei doi versanți care definesc identitatea națională: europenismul liberal modernizat și autohtonismul conservator, paseist. Teoretic, deci, ar fi trebuit să „avem" un antibizantinism sistematic și chiar agresiv *versus* încăpățînarea îndătinării în matricea pehlivăniei ca formă supremă de supraviețuire. În final, e de la sine înțeles că ambii versanți s-ar fi relativizat și omogenizat într-o versiune normală, pentru care nu contează disjuncția schizoidă, ci numai complementaritatea profitabilă.

(apărut *Dilema,* nr. 221, 18 aprilie 1997)

Dilema veche vă propune

■ Au început turneele importante de tenis pe zgură, care culminează în iunie cu cel de Mare Șlem de la Roland Garros. Ordinea lor consacrată e Monte Carlo, Madrid, Roma. Deocamdată, săptămîna aceasta se desfășoară cel de la Monte Carlo, din tribuna căruia se vede Marea Mediterană cea albastră, cu iahturile ei scumpe. Participanții cei mai importanți ar fi Murray, Djokovici, Wawrinka și Nadal. Roger Federer nu participă. Regele acestui sport e și mai în vîrstă și își poate permite unele pauze, acolo unde, probabil, știe că are mai puține șanse (zgura e mai bună pentru alții). E totuși o competiție tare, de urmărit pe DigiSport. (Andrei Manolescu)

■ Începînd cu 20 aprilie și pînă pe 23 aprilie, în București, la Cinema „Elvira Popescu" și Institutul Balassi din București are loc a șasea ediție a festivalului de film politic Cinepolitica. (Stela Giurgeanu)

■ În caz că ați ratat interviul lui Mihnea Măruță cu Cristi Puiu, puteți să-l citiți aici: https://pressone.ro/cristi-puiu-la-50-de-ani-portretul-unei-generatii/. „Cristi Puiu a împlinit 50 de ani în 3 aprilie. L-am sunat și i-am propus un interviu aniversar, dar nu atît despre filmele lui, cît despre generația noastră, a decreteilor, care începe să treacă în a doua jumătate de secol", spune jurnalistul. A ieșit un dialog emoționant. (Ana Maria Sandu)

■ Între 25 aprilie și 15 iulie, la Centrul Național al Dansului București, urmăriți seria de spectacole *Tribute to Iris Barbura.* Artistă avangardistă de origine română, Iris Barbura a creat spectacole coregrafice la Berlin și apoi în SUA. CNDB prezintă două spectacole-omagiu, *Tribute to Iris Barbura* și *Iris* în coregrafia artistei americane Beth Soll. (Matei Martin)

■ *Vivaldianno – City of Mirrors,* pe 21 mai, la Sala Palatului. O experiență muzicală inedită pe scena bucureșteană valorifică, prin cele mai moderne mijloace audio-video, emoția muzicii clasice. Un joc magic de oglinzi într-un spectacol deopotrivă fabulos și comercial. Depinde din ce unghi recuperăm mesajul. Conceptul vizual e semnat de regizorul japonez Kosuke Sugimoto pe un libret scris de scenaristul și dramaturgul ceh Tomas Belko. Producător: renumitul compozitor ceh Michal Dvorak. (Ruxandra Mihăilă)

■ Între 20 și 23 aprilie, în Capitală revine Festivalul Internațional al Luminii – Spotlight, o nouă ediție ce reinterpretează peisajul urban bucureștean. De la ora 20,30 la 23, pe Calea Victoriei, între Muzeul Național de Artă al României și Splaiul Independenței, puteți

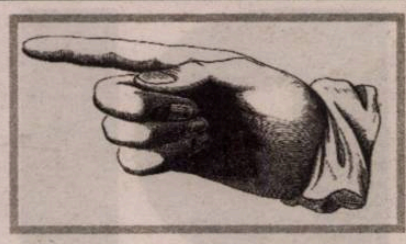

vedea peste douăzeci de instalații, proiecții și sesiuni de *video mapping* care vor transforma zona într-un gigant spațiu expozițional: un Fiat va deveni acvariu, Palatul Telefoanelor va fi bîntuit de fantome în „Laser Pacman", Cercul Militar va fi acoperit de *video mapping* și multe altele. (Cristina Ștefan)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Petru Creția**
- **Devalorizarea științei**
- **Inimă albastră**
- **Alegerile din Franța**

album dilematic Adrian Damian

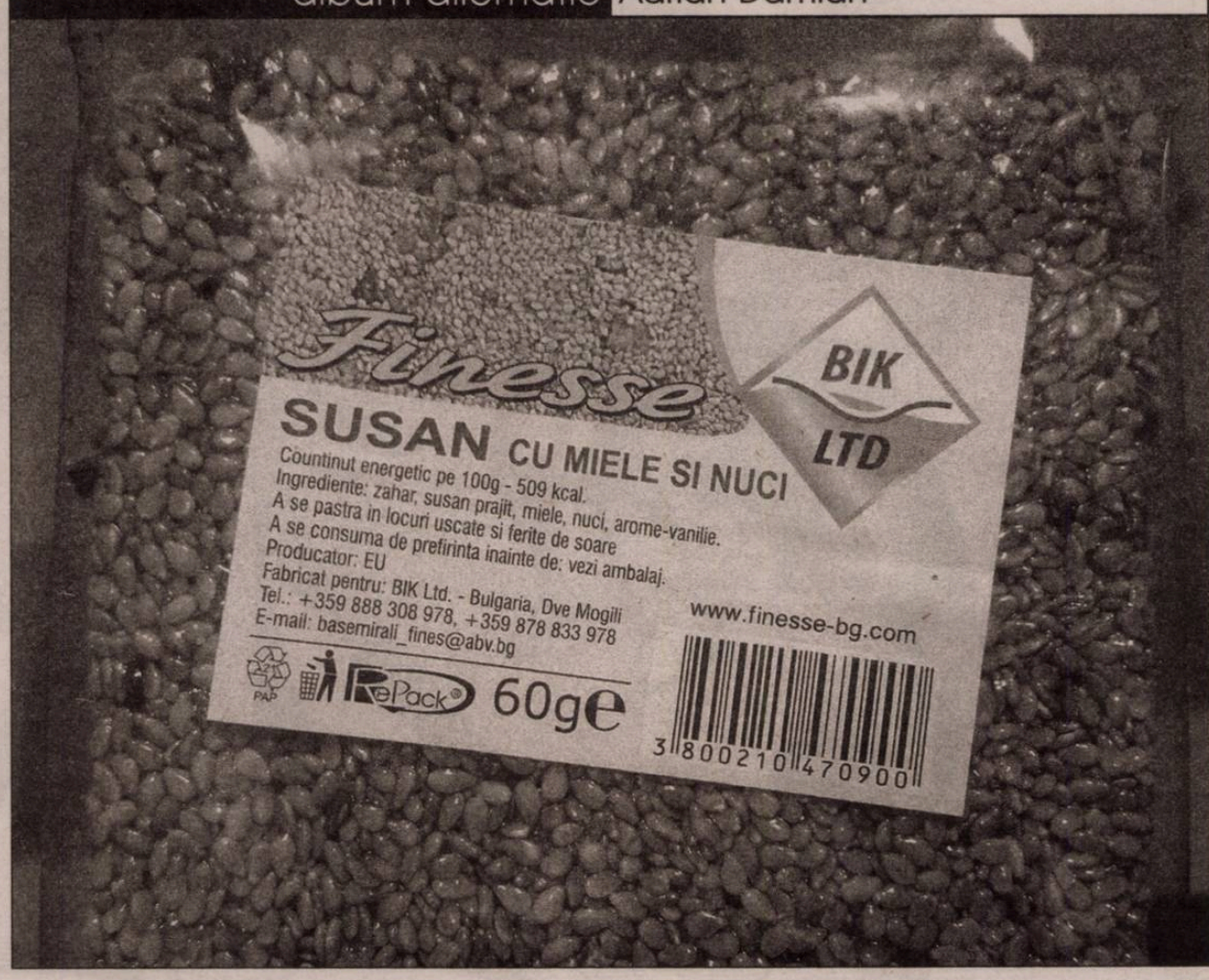

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Eli Ranetescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.300

Tipărit la Tipomedia

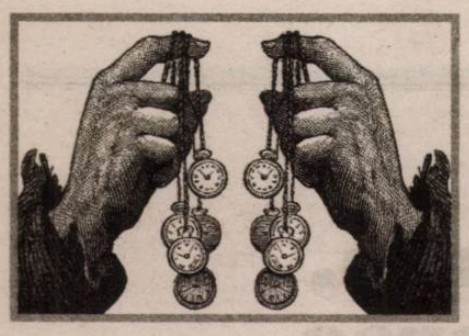

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Ce mai aflăm de Sf. Paști

Echipa *Dilemei vechi* adună săptămînal, la rubrica „Cu ochii-n 3,14“, știri și comentarii curente, care mai de care mai șturlubatice, mai suprarealiste, mai hiperrealiste. Le citesc cu mare plăcere și, invidios, intru astăzi și eu în joc, răsfoind presa zilelor de Paști. Iată ce găsesc:

■ Laura Lavric își caută „disperată“ sora, dispărută de un an și jumătate, cînd s-au certat pentru o problemă de moștenire. De ce o caută și de ce surioara e de negăsit? Pentru că dna Laura vrea s-o aducă în fața instanței.

■ Titlu neliniștitor: „Ce se întîmplă cu Alexandru Arșinel?“ Te temi că o fi pățit iar ceva. Aș! E de bine! Dl Arșinel s-a hotărît să nu respecte, de sărbători, nici o restricție alimentară. Poate doar ceva mai puțin vin.

■ Mistere. Un „personaj ciudat“ vine regulat la mormîntul dnei Paula Iacob. Ziariștii ne lămuresc: e vorba de o pisică neagră. Altă știre *breaking:* se pare că Vadim Tudor s-a transformat în strigoi.

■ Vechiul liberal Dan Radu Rușanu aruncă pe piață – spun gazetele – o mare „bombă“: Crin Antonescu joacă bine, dar nu vicios, poker. Cel mai mult a cîștigat 80 de lei! Iar odată, după o partidă reușită (în ajunul referedumului din 2012!), le-a spus, într-o pauză, comilitonilor (mai în glumă, mai în serios): „Parcă sîntem comuniștii în ilegalitate. Mergem la Palat să stabilim lovitura de stat de la 23 august! Tu (adică Rușanu, n.m., A.P.) ești Bodnăraș, eu sînt Pătrășcanu, Geoană – Titel Petrescu...“ Bombă, nu glumă!

■ Mihaela Rădulescu este – ne comunică ziarele – în „stare de șoc“. Ne repezim să vedem ce a putut s-o tulbure în asemenea hal pe vajnica, mereu victorioasa vedetă. Aflăm că a rămas tablou cînd i s-a comunicat că Gabriela Firea e primarul Capitalei. Înțelegem. Noi știam deja și tot în stare de șoc sîntem...

■ Victor Viorel Ponta a înțeles, în sfîrșit, ce înseamnă democrația adevărată: e ceea ce au obținut, acum, turcii. Nu noi de pe-aici, care nu ne respectăm majoritățile, nu țările europene, care sînt mai catolice decît Papa. Nu. Democratul *par excellence* e Erdogan! Bunul prieten Erdogan, cel care l-a operat la picior...

■ Decebal Traian Remeș e trist că Iohannis i-a luat președinția de sub nas lui Ponta. Cine e Iohannis? Ne spune Decebal: un neamț, care în Germania ar fi fost șomer!

■ Din cînd în cînd, presa ne oferă și puțină cultură. Aflăm, de pildă, că lui Napoleon, în copilărie, i se spunea „Nabulio“ și că, adult, nu era chiar așa de mărunțel cum pretind răuvoitorii. Avea, de bine, de rău, 1,69 m, adică era mai înalt decît Sarkozy cu 3 cm! Oricum, luat la bucată, corpul lui s-a dovedit, în posteritate, foarte prețios. O șuviță din modesta lui podoabă capilară s-a vîndut la licitație cu 4600 de euro (în vreme ce o piesă echivalentă din coafura lui Wellington abia dacă a urcat la 753).

■ Vești bune: nu toți românii sînt afectați de Brexit. Cristi și Timea (nume predestinat, căci, între altele, *Timea* a fost și *team*-leader) au deschis, în orașul britanic Hull, o „alimentară“, „Tășnădeanul“ (cei doi sînt din Tășnad), cu produse românești. Motivația inițativei lor este „dragostea de țară“, spun unii comentatori.

■ Tot cultură: la Sulmona (Italia), unde s-a născut marele Ovidiu, a avut loc o conferință comemorativă („Ovidio 2017“), cu participarea unor marcante personalități: președintele Italiei, cîțiva profesori de la Cambridge, Harvard, München și Vatican, dar și cîțiva români: pe lîngă dl Sorin Rugină (prezent, în mod legitim, ca rector al Universității „Ovidiu“ din Constanța), au mai fost de față și cîțiva experți: Decebal Făgădău (primarul Constanței), George Scupra (primarul orașului Ovidiu), George Drăgan (purtătorul de cuvînt al primăriei din Ovidiu) și doamna Simona Marinoiu, de la firma Schmilevschi Ecserv Interprod SRL. Nasc și la noi oameni!

■ A murit dna Emma Morano, în vîrstă de 117 ani. Mărturisirile sale antume ne pun la îndemînă rețeta longevității: trei ouă pe zi, dintre care două se vor consuma crude. Tot ouăle explică și vitalitatea unui domn japonez de 82 de ani, care joacă eficient în filme porno: ouăle crude și – adaugă dînsul – imaginația...

■ Dl Grindeanu – un exemplu de bună manevrare a limbii române: „...respectarea tradiției“ – ne învață dînsul – „ne definește *ca și* țară“. Omul de rînd ar fi spus „ca țară“, nepricepînd că e *ca și* pîndit de o subtilă cacofonie.

■ E incredibil, dar am găsit și o veste încurajatoare în plan personal: unii cercetători de la London School of Economics au stabilit, în urma unor sondaje scrupuloase, că oamenii ating maximum de fericire la 23 de ani și la 69! Cum anul acesta împlinesc exact 69 de ani, abia aștept să văd cum e!

DILEMA VECHE

„Omul fără dileme e creatorul tuturor dictaturilor, de dreapta sau de stînga. E marele organizator, marele pedagog, marele vindecător.“

Andrei Pleșu, 1993

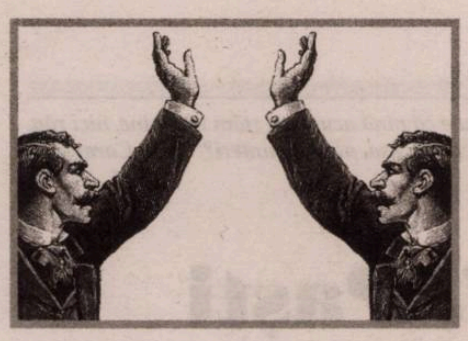

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Paștele: curățenia, gătitul și îndoparea

Curățenia

Mama începe să fie din ce în ce mai agitată. Se fac provizii de gaz, de tifon medicinal „împrumutat de la serviciu“ și de săpun de casă. E un miros de belea mare în aer și tata face tot ce e omenește posibil să dea cît mai puțin pe acasă. Tata, cînd se pilea ușurel și avea nevoia să se simtă important, ne spunea că el a fost ilegalist în timpul în care Partidul Comunist era interzis de lege. Noi glumeam și spuneam că el se ascundea fără să-l fi căutat nimeni. Culmea, discutînd cu alți puști din bloc, am înțeles că nu era singurul care își imagina asta. De-a lungul anilor, mi-am dat seama că exista un fel de celulă de ilegaliști, a alcoolicilor ceferiști din bloc, care devenea foarte activă în timpul Săptămînii Patimilor. Christos este cinstit cu vrednicie, în ilegalitate, ei sînt bine ascunși de gospodinele care se bucurau că pilangiii lor erau în păduricea de lîngă calea ferată și nu le stăteau pe cap.

Într-una dintre săptămînile astea, tata a promis că n-o să mai bea. I-am descoperit sticla de țuică ascunsă în cămară și i-am spus mamei. Mama, o doamnă, m-a rugat să mă piș în sticlă ca să-l pedepsim. Nu a contat prea tare, tata a ras întreaga sticlă într-un moment de neatenție al mamei. Cînd a aflat tata, s-a cam strîmbat, mi-am luat o palmă, iar apoi și-a continuat cu același devotament cariera de alcoolic. A rămas convins, pînă la ciroza finală, că o cură cu alcool și nu una cu pipilică îi va aduce integrarea în absolut, în ciuda succesului lui guru Bivolaru. Dar să revenim.

Dacă aș fi putut, la începutul Săptămînii Patimilor era momentul în care aș fi fugit de acasă. Mama se transforma, dintr-o femeie cu tendințe obsesiv-compulsive pentru ordine, în zeița plină de spume a curățeniei. Se spăla tot ce era omenește posibil. Nu e glumă, spălam bibelourile, cratițele, cele 50 de minicovorașe din casă și cel de la ușă, suta de milieuri, ghivecele de flori, scările blocului unde, spre bucuria noastră, mai urina din cînd în cînd cîte un gentleman din bloc. Mama avea pentru ei, de cîte ori spăla scările, o tradițională urare romă, „să înflorească toți românii ăștia nespălați“, adică să moară și să răsară din ei flori. Se spălau parchetul, pereții, mobila, beciul, lustrele, becurile, frigiderul și interiorul radioului cel mare, cu lămpi, care aduna praf în dușmănie. Sînt convins că dacă ar fi existat gîndaci îndeajuns de tenace încît să reziste sărăciei și curățeniei de la noi, mama i-ar fi spălat unul cîte unul, după care le-ar fi dat drumul undeva departe, că ea era creștină și nu omora în timpul Săptămînii Sfinte. Asta în ciuda faptului că arăta ca și cum ar fi fost o ucigașă în serie care a hotărît să își spele pe bune păcatele. Oricum, sînt cîțiva adulți din bloc la care mama se uită cu privirea aia periculoasă, fixă, cu ochii sticlind și, în fiecare an, mi se pare că plănuiește să-i răpească și să-i spele așa cum ar trebui să fie spălați regulamentar oamenii înainte de înviere. Casa arată cumva goală fără perdele, covoare, milieuri și cei cinci litri de gaz folosiți ca să ștergem mobila, iar cada și chiuvetele dau un semnal clar masculilor din familie că încă e periculos să se întoarcă acasă. Semnalul adunării bețivilor este începutul gătitului.

Un iepuroi de Paște zîmbind.

Gătitul

Vineri, curățenia e gata. Începe gătitul. Mama face provizii pentru Paște imediat după Revelion. Gătim pentru întregul bloc, că doar nu putem să ne facem de rîs și să refuzam doamnele care au descoperit cozonacii mamei. Mama e în priză de la 5 dimineața pînă pe la 9 seara. Se mișcă înfricoșător de repede și bagă groaza și în pisica ce dispare pe sub mobilă de teamă să nu fie și ea decorată regulamentar cu o cruce de maioneză, ceva glazura sau pictată în chip de iepuraș. Se gătesc peste o sută de sarmale, pască, cozonaci, ouă umplute, salată de boeuf, ciorbă de miel, drob de miel și de găină, friptură și încă vreo cinci-șase aperitive. Întregul bloc miroase ca bucătaria noastră și, cu un pic de moderație, am fi în stare să hrănim toți vecinii pentru cîteva zile. Toți devenim slugile scorpiei care o posedă pe mama și facem tot ce putem ca să mulțumim stihia.

Îndoparea

Se scoate milieul cel mai procopsit și se pune pe masa din sufragerie. Coșul cu ouă vopsite și cozonacii grăsuni stau la loc de cinste împreună, bineînțeles, cu vaza cu flori artificiale, care au fost și ele bine spălate. De fiecare dată trebuie să uit că pe aceeași masă a stat cel puțin un coșciug. Desigur că se ia milieul cînd mîncăm, că doar, cu atîția bețivani și neatenți în casă, nu poți să te aștepți să mănînce disciplinat, fără să păteze minunăția, așa că atunci cînd ne așezăm la masă punem mușamaua de plastic cu trandafiri. Ne îmbrăcăm în hainele cele mai bune, care sînt călcate și apretate de parcă ar fi de tablă. Mîncăm disciplinați, cît ne zice și cum ne zice ea, căci nu vrem să provocăm scorpia care încă pîndește undeva în mama. Mîncarea ne ajunge pentru două săptămîni nouă și tuturor rudelor și vecinilor care îndrăznesc să ne calce pragul.

Scriu asta chiar în ziua de Paște. Ieri am distribuit mîncare de sărbători la 32 de familii nevoiașe din Ferentari. Cîteva dintre femei seamănă mult cu mama. Am lăsat mașina deschisă. Cînd toată lumea a plecat, am descoperit că în mașină era și tableta care îmi dispăruse cu ceva timp în urmă (dintre cele pe care le folosim pentru a-i învăța pe copii matematică). Mi-am imaginat un iepuroi de Paște zîmbind.

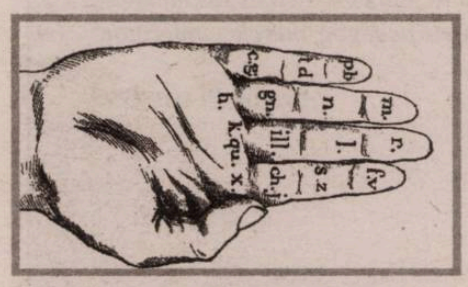

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Dileme ancestrale

Un coleg universitar, Iancu Parmenide, a stîrnit oarece consternare, recent, în mediul academic, anunțînd că-și dă demisia din funcția de decan, în care stătuse, cu unanimă susținere și apreciere din partea comunității, peste doisprezece ani. Într-un anume sens, omul ajunsese să se confunde cu poziția respectivă, fără îndoială, din întemeiate rațiuni de vocație administrativă. Cuvîntul „decan“ căpătase, cred, măcar în DEX-urile online din România, un sinonim perfect în străvechiul substantiv propriu „Parmenide“. Ce se întîmplase așadar acum, la debutul celui de-al patrulea mandat (cîștigat lejer de Iancu, practic fără vreun contracandidat credibil), care să-l determine pe stimatul șef de facultate să ia o astfel de decizie radicală? Mi-a răspuns el însuși deunăzi, cînd l-am întîlnit prin Universitate. „Bătrîne“, a spus, „nu am mai făcut față la *principiul imobilității normative,* căruia m-am supus, într-adevăr, timp îndelungat, dar care, iată, în cele din urmă, m-a învins fără drept de apel. Nu trebuie să-ți explic ție, bănuiesc, ce înseamnă această *imobilitate*, întrucît ai fost și tu, ceva vreme, decan și știi, desigur, la ce mă refer. Pe scurt, mi-am dat seama rapid, încă din primele luni de administrație, că noi nu schimbăm nimic *de facto*, vreodată, în lungile și stufoasele regulamente și metodologii cu care lucrăm de generații întregi. Adică ele trec, aproape *ad litteram,* de la o promoție la alta, cu mici intervenții cosmetice (înlocuiri, cum ar veni, de prepoziții, conjuncții și, cel mult, adverbe în textele matusalemice ale legilor). Fondul însă este întotdeauna același, transmis, în eterna sa îmbrăcăminte a limbajului de lemn și după consacrata metodă *copy-paste*, de la o etapă istorică la următoarea. Nimeni nu se sinchisește să le rescrie, fie și minimal, darămite să le citească sau să le aplice!“

Noi nu schimbăm nimic de facto.

„Uite așa“, continuă Parmenide după un scurt repaus meditativ, „dacă rămîi suficient de îndelungat într-o funcție de conducere, la un moment dat, nu-ți mai poți reprima un gînd pervers, care te sîcîie sistematic, precum ucigașa picătură chinezească: la ce folosesc atîtea ședințe de dezbateri și polemici legate de substanța *noilor* acte normative (care, chipurile, *trebuie aduse la zi* și *adaptate cerințelor prezentului),* cînd, în realitate, toți admitem tacit, ele vor fi *aceleași și mai departe,* poate, să zicem, cu benigne retușuri stilistice? Totuși, n-aș vrea să mă înțelegi greșit. Nu ipocrizia contextului mă tulbură peste măsură de ani buni. Dacă am stat eu (spre) un deceniu și jumătate decan, ai certitudinea, sînt convins, că dețin de mult centura neagră cu zece dani în ipocrizie. Nu m-a apucat brusc eroismul mucenicesc, nu m-am simțit străbătut subit, în vreun fel, de puseurile conștiinței. Nicidecum. Sînt ce-am fost mereu, aidoma oricărui conducător care se respectă și care tinde să aibă funcția pe viață: un ticălos agreabil, o lepră simpatică, un nemernic fermecător. Ca atare, cum am trăit doispe ani cu fățărnicia la masă, o mai puteam face, fără probleme, încă o sută. Nenorocita de revelație însă că hîrtiile din administrație nu-și înlocuiesc niciodată conținutul m-a împins către o altă obsesie, ce s-a dovedit a fi, din nefericire, fatală. Am început să mă întreb, compulsiv, cine a scris, *ab origine,* aceste regulamente și metodologii pe care generațiile ulterioare numai le-au înzorzonat lexical. Referindu-mă la planul strict academic, m-am gîndit că ele au apărut în laboratoarele birocratice ale sistemului de învățămînt Bologna. Eroare! Și astea se trag, cu mici modificări, din planurile strategice ale marilor instituții educaționale europene din Evul Mediu și ale primelor școli de gîndire antică.“

Iancu se opri îngîndurat, apoi reluă: „Și așa mai departe. Pas cu pas, citind hîrtiile ce ne înconjoară, te îndrepți spre zorii umanității. Îți zic sincer, cu puțin efort, în regulamentele cu care noi operăm astăzi, îl găsești chiar și pe Tata Moise, cu decalogul lui de fier! Mai mult, descoperi, probabil, și primele învățături *(principii normative,* cum ar veni) trasate cuplului originar Adam și Eva! Cine a fost deci *autorul* lor? Dumnezeu însuși? Sub presiunea incertitudinii, am eșuat într-o întrebare teribilă secundară: cine a existat mai întîi – *omul* ori *regula?* N-am mai putut să mă abțin și, într-un Consiliu de Administrație, m-am ridicat, răstindu-mă la rector, prorectori și ceilalți decani că discuția asupra noilor metodologii mi se părea inutilă, dată fiind neputința noastră de a stabili *prototipul lor istoric. Voi înșivă, domnilor*, le-am zis, *habar nu aveți ce sînteți, ancestral judecînd lucrurile, indivizi sau principii, ouă ori găini…*“ „Păi, și ce s-a întîmplat?“, am întrebat speriat. „Ce să se întîmple?“, a răspuns Parmenide. „Mi s-a cerut demisia. Și o fișă de evaluare psihiatrică… Ei, Codrine, abia acum e acum! Oare cine va fi conceput *această* fișă de evaluare psihiatrică *ab initio?* N-o voi accepta pînă nu mi se va spune!“

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

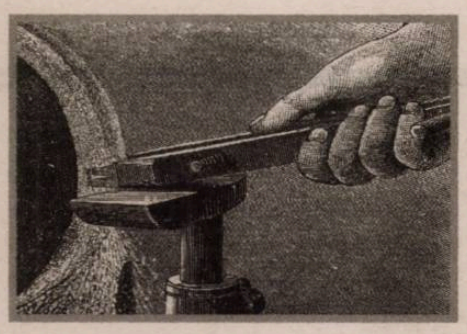

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Problema Fidesz și consecințele ei în România

După promulgarea legii prin care Universitatea Central-Europeană de la Budapesta ar urma să fie desființată, Comisia Europeană a amenințat că va lansa o procedură de încălcare a legislației europene de către Ungaria. De asemenea, Partidul Popular European (PPE) ar putea să ia în discuție o îndepărtare de Fidesz, partidul lui Viktor Orbán. Consecințele asupra României ar putea fi mai puternice și mai rapide decît ne imaginăm. Dar să rămînem, deocamdată, la Ungaria.

Săptămîna trecută, istoricul britanic Timothy Garton Ash, laureat al Premiului Carol cel Mare pentru anul 2017, care răsplătește în fiecare an o personalitate care apără ideea europeană, a lansat un mesaj tranșant în publicații precum *La Repubblica* din Italia sau *The Guardian* din Marea Britanie.

„Cunoaștem prețul tăcerii. Și acestei tăceri trebuie să-i punem capăt. În caz contrar, declarațiile constante de fidelitate față de anumite valori universale, din partea grupului Partidului Popular European (PPE), nu vor avea nici măcar valoarea bucății de hîrtie pe care sînt scrise.

Ungaria este renumită pentru salamul său. Iar Orbán este un maestru al tacticii salamului. Termenul provine de la liderul stalinist ungar Mátyás Rákosi, care spunea în anii 1940 că va tăia partidele non-comuniste «precum feliile de salam». Acum, anticomunistul Orbán feliază democrația liberală. Și taie fiecare felie atît de subțire încît partenerii săi europeni nu cred că acesta chiar este un motiv pentru a face prea mare gălăgie.

Puteți urmări online cum Jean-Claude Juncker, arătînd ca un om care tocmai s-a bucurat de un prînz bun, așteaptă să-i primească pe șefii de guvern la summit-ul UE din Letonia, în 2015. «Vine dictatorul», glumește el înainte de a-l saluta jovial pe Orbán: «Dictatorule!» Ce fel de exemplu este acesta pentru tinerii europeni?

„Anticomunistul Orbán feliază democrația liberală."

L-aș întreba pe prim-ministrul spaniol Rajoy: oare ați uitat cum sună fascismul? Și pe prim-ministrul irlandez, Enda Kenny: chiar credeți că ar trebui să vă fie atît de indiferentă soarta unei țări de «departe și despre care noi nu știm nimic»? Pe Grzegorz Schetyna, liderul Platformei Civice din Polonia: cum puteți lupta cu orbánismul în Polonia, în timp ce îmbrățișați acest partid în propria grupare europeană?

Și pe bavarezul Horst Seehofer, liderul Uniunii Creștin Sociale: chiar vreți cu adevărat să fiți văzut ca idiotul util al orbánismului? Și pe Angela Merkel: nu cumva acest om este reprezentativ pentru tot ceea ce vă stă împotrivă?", scria istoricul britanic. Mesajul său este clar: partidul lui Orbán nu trebuie să mai facă parte din familia politică a creștin-democrației – familia politică moștenitoare, de altfel, a ideii părinților fondatori ai Uniunii Europene.

Pragmatic vorbind, decizia excluderii Fidesz nu este tocmai simplă. Fidesz este un partid de guvernămînt, iar în Parlamentul European asigură 11 dintre cele 2014 locuri deținute de grupul creștin-democrat, altfel cel mai numeros din adunarea legislativă europeană. Este adevărat că PPE poate supraviețui, politic vorbind, și fără voturile Fidesz. Iar mesajul care ar însoți o eventuală excludere a aripii maghiare ar fi foarte clar: în familia creștin-democrată europeană nu e loc pentru promotorii iliberalismului.

Va fi însă acest mesaj receptat corect în rîndurile alegătorilor de centru-dreapta, în condițiile creșterii apetenței pentru soluțiile naționaliste și izolaționiste? Chiar partidele de centru-dreapta au făcut, în ultimii ani, numeroase concesii de discurs și comportament politic în direcția extremei drepte, gîndind că astfel vor putea stopa hemoragia de voturi. Nu cumva Fidesz va reuși să joace, în mod inteligent, cartea autovictimizării?

Apoi, situația e delicată și din alt punct de vedere: scoțînd în afară partidul lui Orbán, PPE ar recunoaște, de fapt, că morbul antieuropenismului l-a afectat din interior. Deci PPE are o problemă cu ideea europeană – să nu uităm, vorbim de familia creștin-democrată a părinților fondatori. Și aici intervine elementul direct legat de situația României.

Cele două mari grupuri politice din Parlamentul European, PPE și Grupul Socialiștilor și Democraților (S&D), sînt cele mai profund legate de ideea europeană. Membri influenți ai celor două formațiuni sînt solidari atunci cînd vine vorba despre apărarea valorilor europene.

Și de aici vine problema României. Nu este exclus ca, în schimbul unui mesaj puternic, așa cum ar fi îndepărtarea Fidesz, socialiștii europeni să fie convinși să dea și ei ceva la schimb. Iar aici PSD, partidul de guvernămînt din România, cu accentele sale iliberale, populiste și cu discursul său antijustiție, ar putea să reprezinte prețul. În definitiv, PSD-ul român este pe atît de social-democrat, în comportament și valori, pe cît este Fidesz de creștin-democrat.

Social-democrații români ar avea toate motivele să fie foarte atenți în perioada următoare.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

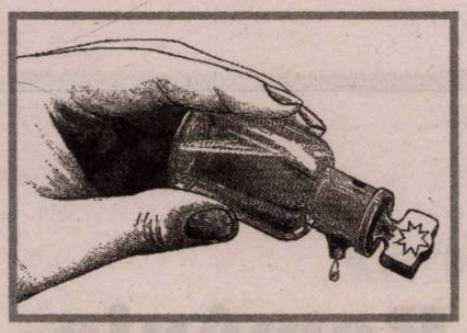

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Binomul

În limbajul politic vehiculat și în mare parte chiar construit de mass-media apar în permanență noi cuvinte-emblemă, semne de recunoaștere între partizanii aceleiași tabere, insigne cu valoare simbolică, nesupuse unei examinări rațională. Folosirea lor e predominant emoțională, pentru că marchează atașamentul față de grup și sentimentele negative față de adversar. Cuvintele sînt purtătoare de presupoziții existențiale: dacă afirmi ceva despre un *binom*, accepți că el există. E drept, se cîștigă astfel timp, nemaifiind nevoie de multe indicii subtile pentru a indica și a detecta înregimentarea ideologică și politică. E suficient ca, schimbînd posturile TV cu telecomanda sau asistînd la o conversație între musafiri, să auzi pe cineva vorbind de *binom*, pentru a ști tot ce va spune respectiva persoană în orele următoare.

Nu orice creație politico-jurnalistică are însă aceleași șanse de a deveni emblemă ideologică; de acea cazul cuvîntului binom *merită* analizat. Succesul e asigurat de activarea unor mituri – cît mai multe și mai profunde. Cuvintele care desemnează un grup de elemente prin indicarea numărului lor – *binom, troică, patrulater…* – capătă adesea conotații afective și statut de emblemă. Termenii transmit ideea unei asocieri, care, evocînd mitul „dușmanului care conspiră", nu poate fi decît secretă și periculoasă pentru ceilalți. Nu degeaba se repetă, pe la festivități patriotice, că „unirea face puterea"; numai că puterea e suspectă, așa că și unirea este privită cu îngrijorare, presupunîndu-i-se dintru început scopuri ilicite și agresive.

Binomul *a devenit în anumite discursuri un personaj mitologic.*

Formulele în care este inclus astăzi cuvîntul *binom*, prezente din belșug în Internet, au sonorități caragialiene, de discurs bombastic: *secretele binomului, arma mortală a binomului; noua țintă a binomului; un cîntăreț pe față al sistemului și al binomului, paralizat de frica binomului* etc. Mă îndoiesc că toți cititorii și ascultătorii știu care sînt cele două elemente asociate în formula repetată pînă la sațietate de unele voci; de altfel, în rarele cazuri în care se mai oferă explicații, aflăm că este vorba fie de instituții (SRI și DNA), fie de persoane cu funcții de conducere în respectivele instituții. Termenul a fost lansat în spațiul public de puțină vreme și la început folosirea sa era chiar mai vagă decît este acum. Oricum, *Binomul* a devenit în anumite discursuri un personaj mitologic, ca și mai puternicul și mai misteriosul său tovarăș, *Sistemul*. Cîte o voce critică mai observă că, în algebră, de unde provine termenul, expresia se referă la două elemente asociate nu doar prin adunare, ci și prin scădere. În limbajul jurnalistic, punctul de pornire al extinderii l-a constituit însă sensul deja lărgit al cuvîntului, înregistrat de *Micul dicționar academic* (MDA) și pe care îl are și în franceză *binôme*, etimonul cuvîntului românesc: „ansamblu de două elemente". Or, a numi un asemenea ansamblu *cuplu* sau *pereche* era prea marcat de nedorite conotații erotice; a-i spune *diadă* suna parcă prea elegant, așa că termenul tehnic *binom* s-a potrivit cel mai bine uzului jurnalismului politic…

Un exemplu similar, tot din stilul jurnalistic, e *troica*, termen cu conotații peiorative folosit pentru a desemna asocierea dintre Comisia Europeană, Banca Centrală Europeană și Fondul Monetar European. Acum cîțiva ani, în contextul crizei din Grecia, termenul era foarte folosit în multe limbi, inclusiv în română: „Troica împinge Grecia în brațele Rusiei" (evz.ro, 2015); „Troica vs. Grecia. Dragoste cu năbădăi, final fericit" (adevarul.ro, 2015). Între multe alte cuvinte care ar fi putut desemna grupul de trei elemente, cu conotații religioase sau istorice, pozitive sau neutre *(treime, trinitate, triumvirat, triadă* etc.), a fost ales cel legat de abuzurile pseudo-judiciare din fosta URSS. Presa românească a folosit însă termenul și pentru acuzații interne („*Troica* Băsescu – Macovei – Gitenstein a pritocit condamnarea lui Năstase", jurnalul.ro, 2012).

Revenind la *binom*, e interesant că în momentul de față uzul și abuzul termenului produc atît o clișeizare care permite orice combinație și atenuează conotațiile negative („un binom de referință în muzica lăutărească de Gorj", youtube.com), cît și reacții umoristice, parodice: „Acuma stau așa, cu un binom de *bere* în față, adică cu două peturi" (tetelejurnal.ro).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

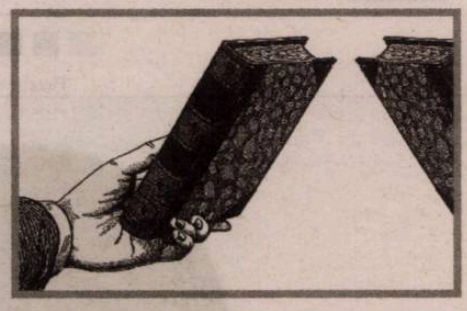

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

De ieri pînă azi

Un nou scandal în școala românească, dintre cele care izbucnesc aproape zilnic. Un profesor de la o școală ajutătoare, acuzat că și-ar bate elevii, declară cu nonșalanță că la fel procedează toți colegii lui. Urmează comentarii în presă, declanșarea unei anchete, declarații ale autorităților, tot tacîmul. În scurt timp, persoana cu pricina își dă demisia.

Îmi vin în minte cei trei ani de stagiatură, cu peste trei decenii în urmă, la o școală generală dintr-un orășel de pe Valea Prahovei. Se spunea, la vremea respectivă, că poți avea parte, ca începător stagiar, de un post undeva unde oprește trenul, sau unde se aude trenul, sau unde s-a auzit de tren. Eu unul fusesem băftos, aveam parte de varianta întîi. Ba mai mult încă, prinsesem un post într-o localitate cu oarecare știaf, pe unde băștănei locali sau chiar din capitală își ridicau căsuțe de vacanță, cu mult fier forjat și cioburi de oglindă decorînd zugrăveala exterioară. Își făcuse fieful acolo, nu de mult, poetul Adrian Păunescu, care avea program de audiențe pentru localnici, la Primărie. La liceul de peste drum de școala unde predam se iscase la un moment dat oarecare tevatură, pentru că, la un extemporal de rutină, unul dintre elevi declarase în scris că nu agreează poezia lui Păunescu. A doua zi, o tovarășă de la minister descinsese pe teren să ancheteze cazul. Nu-i simplu să fii în același timp și în manual, și la vilă, și la Primărie.

În plus, avusesem norocul să nimeresc la școala centrală a urbei, chiar în buricul tîrgului, lîngă un cartier de blocuri recent înălțate, unde fuseseră strămutați, mai de voie, mai de nevoie, locuitorii din mărginime, oameni sărmani, ai căror copii continuau să se joace desculți printre blocuri și să revină apoi în apartamentele lor cu noroiul pînă la genunchi.

Nu-i simplu să fii în același timp și în manual, și la vilă, și la Primărie.

La vremea în care fusesem parașutat în miezul vieții active și responsabile, învățămîntul românesc trecea printr-un nou cutremur de schimbări radicale. Se prelungise durata școlarității obligatorii de la opt la zece clase. Asta însemna o creștere substanțială a procentului de educabilitate pe plan național, pe de o parte, și, pe de cealaltă parte, pentru majoritatea elevilor din urbe, încă doi ani de suferință.

Clasele aveau, de regulă, 40 de elevi și chiar mai mult. Într-o clasă cu doar 35 te simțeai ca în rai. Elevii cu probleme speciale nu puteau fi transferați la școala ajutătoare din localitate decît foarte greu, nu neapărat din cauza unei viziuni integrative, cît din pricina acelorași procente. Aveam în școală, din cîte îmi amintesc, un nou val de „decreței", de copii născuți împotriva voinței părinților, adesea după tentative de avort eșuate. Nu era cazul să apară în statistici.

Avuseseră loc schimbări și în privința statutului cadrelor didactice. Cea mai spectaculoasă era aceea a stagiului obligatoriu de trei ani de după terminarea facultății, prin care corpul profesoral putea fi permanent împrospătat cu tineri navetiști. Venise apoi și faimoasa „legare de glie", prin care profesorii și medicii erau obligați să-și schimbe rezidența după locul de muncă. O ștampilă în buletin era suficientă, așa că purtam cu toții la noi fotocopii ale actului de identitate. Iar în școala în care predam, navetiștii – trei, cu tot cu mine – nu prea erau agreați. Nimeni nu ne dorise acolo, cum, de altfel, nici noi nu ne doriserăm să stricăm, prin prezența noastră, aranjamentele locale.

Apăruse și o altă modificare majoră în activitatea didactică a cadrelor didactice. Astăzi i-am zice responsabilizarea profesorilor. Aceștia erau singuri răspunzători de rezultatele elevilor lor. Pentru elevii amenințați cu corijența, erau obligați să organizeze ore suplimentare. Iar dacă în final nu se obținea o notă de trecere, eșecul era contabilizat drept culpă didactică.

În școala în care predam, segregarea claselor era regula de bază, începînd chiar din clasa I: elevii buni adunați în clasele de la începutul alfabetului și așa mai departe, pînă la „clasele de sacrificiu", rezervate profesorilor nou veniți. Însă și la acestea trebuia să obții rezultate similare – procentele sînt procente! –, altminteri te trezeai la sfîrșitul anului cu un calificativ de rușine. Elevii învățaseră destul de repede trucul cu 3-urile preschimbate în 8-uri la final de trimestru și-și vărsau și ei năduful pe școală cum puteau. Copii care pierduseră cu ani în urmă trenul învățăturii, obligați să asculte zilnic ore în șir lucruri din care nu înțelegeau o iotă, dar care figurau în programa obligatorie, copii deprinși să fie în permanență disprețuiți și să-și disprețuiască ei înșiși neputința, cu încrîncenările rebele ale adolescenței, cu antecedente serioase de delincvență juvenilă, transformau orele de curs într-un calvar.

Exista, totuși, o ieșire din impas: bătaia. Distribuită și ea inegal de la A la D sau E, bătaia părea să fie singura metodă didactică aptă să asigure profesorului un minimum de disciplină, cît să nu fie nevoit să iasă din clasă înainte de a suna de recreație. Ascultînd povestea profesorului demisionar din zilele noastre, n-am putut să nu mă întreb care a fost pricina plecării lui: felul în care se purtase cu elevii sau ideea neinspirată de a rosti adevărul? După cum continui să mă întreb dacă mult clamata „cădere" a învățămîntului românesc nu e mai degrabă o tenace supraviețuire a acestuia la toate tentativele haotice de înnoire succedate din 1990 încoace.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

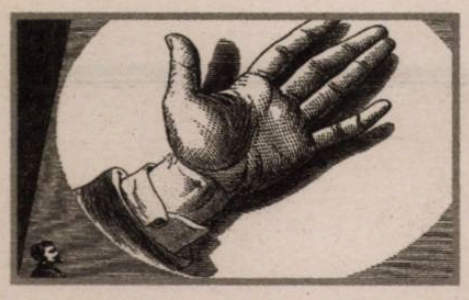

Adina POPESCU

portrete din mers

Cei întorși

Cumva, i-am admirat mereu pe cei care s-au hotărît să plece, indiferent de vremuri, de situația politică sau de cît de săraci și lipsiți de perspective erau aici. Orice ai spune, a-ți lua lumea în cap și a te muta definitiv într-o altă țară, unde să te reinventezi, să pornești de multe ori de la zero, e un act de curaj. Cel puțin din perspectiva mea, un om anxios, căruia cea mai mică schimbare îi produce atacuri de panică. Însă i-am admirat și pe cei care, după cinci, zece, cincisprezece ani „de Occident" sau chiar mai mult, s-au întors. Mi se pare o altă formă de curaj, la un alt nivel, căci presupune o dublă dezrădăcinare și readaptarea. Mereu m-am întrebat: de ce s-au întors, de fapt? Ce i-a nemulțumit acolo, ce își închipuie că i-ar face mai fericiți aici? Cu alte cuvinte, ce ar putea găsi în România diferit față de ceea ce n-au găsit dincolo, în țări mai ofertante, mai „normale"? În afară de „dorul de casă" sau de diferite motive patriotarde. Mulți se întorc cu zîmbetul pe buze, în primele luni sînt plini de încredere și de *goodwill,* aparent e o bucurie să le stai prin preajmă, entuziasmul lor devine molipsitor, te bat pe umăr și-ți zic: „Hai că se poate și aici!" Noua lor „mentalitate occidentală" te urnește și pe tine din loc, însă lor le dispare treptat. Pentru unii e ca și cum și-ar fi construit un gard înalt, nou și fățos la o casă mai veche (casa părintească, de pildă) în care au decis să se reîntoarcă, iar gardul se năruie în scurtă vreme, descoperind hibele de dincolo de el, casa în sine care se dărîmă. Tot speră că vor reuși să o reconstruiască, însă uneori fisurile sînt mult prea adînci. În timp ce încearcă să le acopere, îți explică ție, cel care ai fost tot timpul aici și n-ai experiența lor globalizată de „arhitect" și de „constructor", cu același entuziasm și *goodwill,* cum ar trebui construită o casă. Ei știu.

Ce ar putea găsi în România diferit față de ceea ce n-au găsit dincolo?

Desigur, e tipologie care nu are o legătură directă, de pildă, cu oamenii simpli ce pleacă de foame și nu-i interesează dacă cîmpul de pe care culeg cartofi e din România sau Olanda, doar banii să fie mai mulți. Însă are legătură cu așa-zisa categorie *smart* („exodul creierelor", să zicem), iar tipologia poate să arate cam așa: mascul, aproape 40 de ani, deci încă tînăr, mai mult de zece ani de Occident și experiențe multiple, de la barman și „viața de jos" la reorientare profesională și o carieră anonimă în mass-media, dar care a adus bani. O căsătorie eșuată, tot cu o estică, un copil născut într-una dintre „locațiile" occidentale, o consecință „vie" a vieții lui de emigrant care îl apasă. Însă ce a fost a fost, trebuie să o ia de la capăt. Așa că s-a întors în România cu scopul declarat de „a schimba ceva aici". Vrea să-și înființeze o companie, măcar în România să nu mai fie angajatul nimănui, să nu-i mai spună nimeni ce trebuie să facă. Începe o viață *cool & trendy,* pentru că și-o permite – face sport, merge la psiholog și la yoga. Redescoperă fetele locale, are relații ca la 20 de ani. Cu ceva bani în buzunar, România te reîntinerește. Atrage vehement atenția oamenilor care aruncă hîrtii pe stradă, face ordine și disciplină în blocul în care locuiește, nu suportă locurile în care se fumează, tot ce e *green* e bun de mîncat, iar sandvișurile cu parizer sînt *out of the question.* De fapt, e oripilat de ce se întîmplă în România, de cît de înapoiați sînt toți cei de aici față de oamenii din Occident, dar după un *lunch* la Energiea se mai calmează, iar „băștinașii" încep să i se pară din nou prietenoși. Din nou, își amintește că vrea să înființeze o companie, să schimbe mentalități, să le ofere tinerilor de aici ocazia să... etc. Se aruncă în mai multe proiecte, în care își dă seama că cel mai important este să fii „șef", fiindcă el în Occident a fost mereu un angajat. Însă acum a sosit momentul, dacă a făcut marele sacrificiu de a se întoarce, să arate și el că poate mai mult. Cumva, în subconștient, își dă seama că ceea ce i-a lipsit dincolo a fost faima. Să audă lumea de el. Acolo, „piața" e mare, concurența la fel. Poți să rămîi toată viața acel simplu angajat, cu un trai decent, de altfel, însă numele tău să nu strălucească niciodată pe firmament. În România e mai simplu, „piața" e mică, cu siguranță că va răzbate. Totuși, e nesigur. Realitatea „din mintea lui" nu corespunde deloc cu realitatea din România, unde oamenii aruncă în continuare hîrtii pe jos și fumează, și sub 1% din populație merge la schi și mănîncă în localuri *fancy.* Așa că omul nostru întors din Occident se simte sub 1% *safe* aici. Însă începe să-și construiască cu mult zel gardul fățos despre care povesteam mai devreme, fără să se îngrijească de casa de dincolo de el. Începe să încerce să „cumpere" oameni care să lucreze pentru el, din categoria „băștinașilor", de obicei sînt ieftini și docili – pentru a-i scrie proiectele, pentru că nu intră în atribuțiile lui și habar n-are să lege două fraze pe hîrtie (vă amintiți de fotbalistul Răducioiu? Limba română se uită repede...), deși le semnează, pentru idei creative sau pentru a-i face PR și a-i scrie prezentări personale, a da comunicate de presă în care numele lui să apară de cel puțin trei ori. În numele viitoarei sale companii care nici nu există în acte, deocamdată, își face un *office* ad-hoc la el acasă – posibilii „angajați" își văd de treabă în living, în vreme ce el se odihnește în dormitor sau merge la tenis. I se pare că muncește foarte mult. Tot timpul vorbește despre „proiectele lui", despre „investiția lui", despre cît de tare îl obosește toată treaba asta. Își dă seama că în România are nevoie de oamenii de aici, eventual de „negri" creativi, pentru că altfel nu se descurcă, nu poate să-și atingă scopul pentru care s-a întors, adică „marea schimbare", ceea ce s-ar traduce, de fapt, prin dobîndirea unei nume, în mica noastră lume provincială. Și își mai dă seama că are nevoie de relații – adică să dea cu papagalul, asta a învățat deja, să promită în dreapta și în stînga fără să aibă habar ce promite, de fapt. Are nevoie și de compromisuri – cum ar fi să aplice la niște fonduri europene „pe ochi frumoși", chiar dacă *deadline*-ul pentru aplicație a trecut de mult, pentru că „merge și așa" în România. Oare în Occident ar fi făcut asta sau ar fi fost un om corect?

Oare în Occident ar fi făcut asta sau ar fi fost un om corect?

Revin la întrebarea de la început – ce-i mînă pe acești oameni în luptă, ce-i întoarce, de fapt, acasă? Iar răspunsul este ambiția. „Am fost acolo, m-am ajuns, vin înapoi și vă arăt eu cine-s eu!" Aparent, o atitudine pozitivă – există cazuri decente în care oamenii plecați în Occident au învățat acolo cum se mulg vacile mai productiv și au înființat aici, cu aceiași „băștinași", ferme de vaci de succes. Însă – ca-n studiul meu de caz, și am întîlnit mai mulți din această categorie în ultima vreme – ambiția în domeniile așa-zis intelectuale și creative poate fi nemăsurată. Se poate suprapune, de pildă, ca în acest caz, peste un eșec „occidental" personal care se transformă în traumă – căsnicii ratate, copii lăsați în urmă prin alte țări, care n-au nici o vină. Însă pe mine acest tip de ambiție mă duce cu gîndul la făloșenia tipic românească, la celebrul sat Certeze din Oaș, unde aproape toți locuitorii sînt plecați în străinătate, însă trimit bani pentru a-și construi case cît niște palate în care nu se știe dacă se vor întoarce vreodată, dar îl angajează pe pictorul local, „băștinașul", cu sume incredibile, pentru a le face prin case portrete în mărime naturală – proprietarul cu turnul Eiffel în spate, cu Statuia Libertății sau, la vînătoare, cu un picior pe grumazul ursului, pe post de „crăișorul munților". Totul doar pentru gloria și numele de aici.

Eugen ISTODOR

negustori și **mușterii**

Popîrcă

M-am conversat, în Post, cu Mircea Groza, preferatul meu în lumea asta culinară, delicioasă. Și uite, păcat. L-am întrebat ce să fac eu de Post, dar, pe loc, hop, m-am gîndit și la cum va fi după Înviere. Așa că uite popîrcă. Treci la treabă!

POPÎRCĂ DE HIRIBE CU HIRIBOANCE USCATE (de post)

Speli bine hiriboancele și le pui într-o țîră de apă să se moie binie, binie... le scurji...

Cîrcălești on pticuț de ceapă tăietă mînînțăl, numa o moi așe, no arz, că n-ai făcut nimnică atunci! Sloboz păstă ceapă hiriboancele și mai cîrcălești, da' tăt amesteci... așe...

...pui tri jejite de poprică dulce, da' și tri-patru scrijele de thipăruse roșie... adauji o finjie de apă caldă, amesteci și lași să hiarbă cătingan pă marjinea fiteului...

...cureți hiribele și le dărăbulești, așe, pă lung, în două-tri, care-cum... le speli bine...

...le țîpti și pă iele în laboș...

...mai pui ș-on hir de cimbru. Coată amu și de sare și thiperi, la thiperi nu te șăinăli, pune bine-bine, că ș-așe n-ai carne... să sîmțăști că mînci oarice...

...cojești o porodică și tai-o mînînțăl...

....dă-i drumu' și la aiasta în laboș. De n-ai porodică pune on păhar de zapă de porodici, de-aceie ce o-ai pus pă iarnă... mere ș-așe... amestecă... hierbe cătingan, cătingan... mai coată de sare...

Radu NAUM

un sport la **Răsărit**

La 36 de ani, Francesca Schiavone a cîștigat turneul de la Bogota. Parcă în ultima vreme s-au înmulțit victoriile „bătrînilor". Au găsit ei un leac special sau „de vină" sînt competitorii mai tineri?

De vină sîntem noi. Am rămas la ideea veche că o carieră se sfîrșește pe la 32 de ani. Între timp s-a mărit speranța de viață și, implicit, cea de viață sportivă. Oamenii se antrenează altfel, consumă alte lucruri, există o altfel de recuperare. Iar o formă fizică bună e înmulțită, spre 40 de ani, cu factorul experiență. Combinația poate fi ucigătoare. Plus că tenisul însuși s-a schimbat, acum poți sta jos la două *game*-uri, adăpostit de soare, ești sorbit din priviri, micii sclavi moderni îți dau apa, prosopul și, dacă li s-ar da voie, te-ar purta pe brațe pînă la locul de serviciu. Chestii care contează. De fapt, culmea performanței funcție de vîrstă se deplasează pe de-a-ntregul. Pentru că „bătrînii" nu se lasă, e mai puțină pradă pentru tineri, care ajung mai tîrziu la marile victorii și apoi le cade greu să-și facă repede bagajele. Schiavone a cîștigat Roland Garros spre 30 de ani. Unde să plece? Și dacă e greu să fii sportiv de mare performanță, așa cum a fost întotdeauna, azi e și frumos. Ai multe avantaje, plecînd de la bani la recunoaștere globală, facilități de tot felul. Rămîi, deci. Și mai e ceva. De fapt, probabil, esențialul. Oamenii au învățat să-și consume fără rest pasiunea, lucru care îi ține vii și zburdalnici. Au o mai mare conștiință a faptului că trăiesc cea mai bună parte a existenței lor. Și, de aceea, vor să o trăiască pînă la capăt. Uite așa, văzînd că poate fi cîștigat un turneu de Mare Șlem oricînd, ne mai vine speranța și cu Halep.

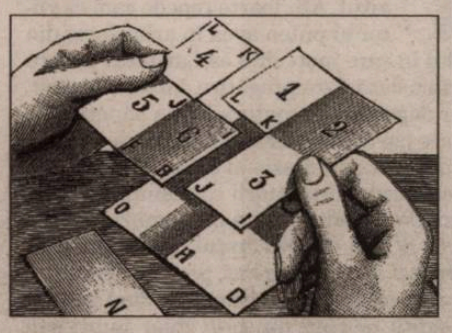

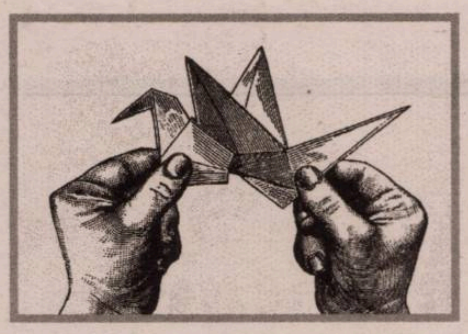

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Explicarea unor fenomene „stranii“

Cine a absolvit un liceu profilat pe științele exacte își aduce aminte cu siguranță de momentele în care fizica „s-a rupt“ complet de realitate, prin clasa a XI-a sau a XII-a, cînd nimic nu mai era palpabil, imaginabil sau intuitiv. Nu mai era vorba de scripeți, de planuri înclinate, de principii ale termodinamicii sau măcar de rezistențe și condensatori. Se vorbea dintr-odată despre caracterul dual al luminii – undă și corpuscul (greu de imaginat) –, despre energiile fotonilor cei fără masă (cum s-o putea așa ceva?), despre fermioni care se împart în cuarci și leptoni (există așa niște ciudățenii minuscule?), despre principiul incertitudinii (într-o știință exactă?) sau, pe de altă parte, despre dilatarea timpului, relativitatea simultaneității și contracția distanțelor (ce drăcii!). Toate lucrurile astea erau însoțite de formule matematice greu digerabile. Matematica trecuse și ea pe nesimțite de la rezolvarea clară a unor probleme de care te poți lovi în viața de zi cu zi, pe care le poți cunoaște și recunoaște, la niște abstracțiuni ce păreau desprinse de orice realitate curentă. O bună parte dintre elevi învățau să rezolve problemele automat, pe baza unor formule, fiindcă era nevoie de ele pentru Bac sau pentru admiterea la facultate (dacă îți alegeai una mai tehnică), dar fundamentul lucrurilor era o adevărată nebuloasă.

În vremurile noastre, comunicarea științei a devenit o știință în sine, ba, uneori, chiar o adevărată artă.

De ce se întîmpla asta (mă tem că se întîmplă și astăzi)? Pentru că rareori profesorii voiau și erau și în stare să explice esența filozofică a unor asemenea chestiuni, să povestească istoria acestor teorii și descoperiri, să descrie cum și de ce s-a ajuns la ele, să arate la ce folosesc. Ei bine, în vremurile noastre, comunicarea științei a devenit o știință în sine, ba, uneori, chiar o adevărată artă. Am citit recent o carte de popularizare a fizicii moderne scrisă de un mare fizician italian, Carlo Rovelli, și intitulată simplu: *Șapte scurte lecții de fizică* (Editura Humanitas 2016, în traducerea lui Vlad Zografi). De fapt, sînt șapte lecții de fizică modernă pentru nespecialiști, pentru oameni care au un minim bagaj de cunoștințe în domeniu și care poate nu au nici timp, nici chef să facă efortul de a descifra formule și alte lucruri complicate. Chiar autorul spune de la început: „Aceste lecții au fost scrise pentru cei care știu puțin sau nu știu nimic despre știința modernă“. Pentru unii dintre noi, însăși formula „lecții de fizică“ poate fi descurajantă tocmai din perspectiva a ceea ce înțelegem prin „lecții“. Un termen care ne aduce aminte exact de acele lecții obligatorii din școală de care vorbeam și care trebuiau buchisite fără a fi neapărat înțelese. Dar nu e nimic de genul ăsta în interiorul cărții. În cele doar 90 de pagini nu apare decît o singură ecuație matematică, și aceea cu titlu de exemplu. Rar am văzut o mai clară descriere a teoriei relativității, a teoriei cuantelor (a fizicii cuantice) sau a arhitecturii cosmosului, care fac obiectul primelor trei lecții. Nu doar că orice nespecialist cu o inteligență obișnuită le poate pricepe, dar sînt convins că și destui cercetători în domeniu ar avea nevoie de asemenea explicații limpezi care să le ordoneze gîndirea și, eventual, să le clarifice orizonturile propriilor eforturi. Rovelli compară teoria relativității generale a lui Einstein cu alte „capodopere absolute care ne trezesc o emoție intensă: *Recviemul* lui Mozart, *Odissea* lui Homer, Capela Sixtină, *Regele Lear*“ și, pornind de la descoperirile lui Newton legate de gravitație și de la întrebarea de ce se atrag lucrurile în univers, el rezumă ideea lui Einstein într-o singură frază esențială: „Cîmpul gravitațional nu e răspîndit prin spațiu, cîmpul gravitațional e spațiul însuși“. Spațiul prin care se mișca mărul lui Newton (care cădea din pom) și cîmpul gravitațional „sînt unul și același lucru“, mai explică Rovelli. Mai simplu de atît nu se poate. Lucrul ăsta fiind stabilit, curburile și „ondulările“ spațiului și ale timpului, prezise prin teoria lui Einstein (și care au fost verificate experimental), devin mult mai ușor de înțeles. La fel de simplu reușește Rovelli să explice și teoria cuantică. O teorie aparent nefirească (ce încă stîrnește o mulțime de contradicții și îndoieli, deși are deja efecte cît se poate de practice), pe care la începuturi a dezvoltat-o tot Einstein (a și luat premiul Nobel pentru asta), dar de care, ulterior, a început să se îndoiască. După cum spune Rovelli, Einstein însuși nu mai credea că lumea poate fi „atît de stranie“. Dar să explici necunoscătorilor într-un mod limpede o lume „atît de stranie“, cu tot cu limitele ei și cu îngrădirile date chiar de felul în care funcționează mintea umană, e o performanță impresionantă. Rovelli o reușește, iar cine-i citește cartea are de cîștigat.

ready made

„Că daca ei acest izvor, ce și pre ei adapă,
Căci și romînii dintr'al lor beau căzuta lor apă,
De pizmă 'ntunecându-se pornesc ca să'l astupe,
Ce mai așteptți sîrman romîn?
Ascuti-te la pulpe.“

„Din scrierile lui Zilot Românul“, în *Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie,* Anul III, volumul V, fasc. II, 1885

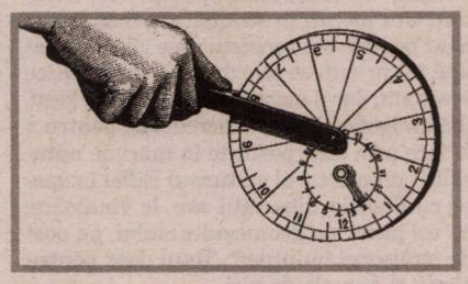

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Demonul de pe raftul de sus

În fiecare profesie există demoni. Direcția în care merg specializarea ta și toată cariera ta e de obicei expresia punctelor tale tari, calibrate însă după abilitățile tale de a face față demonilor respectivi. Care sînt mulți și diferiți: unii nu suportă, de exemplu, să lucreze cu schelete umane, alții nu suportă ideea unui venit instabil sau (cum să spun?) mic. Unii constată pe șantier că soarele sufocant e o ordalie, alții devin claustrofobi de îndată ce groapa în care lucrează depășește un metru adîncime. Și tot așa: mai e trauma școlară a Evului Mediu românesc, una din specialitățile istorice cel mai prost predate, panica instinctivă în fața unui vas aflat într-o sută de bucăți, cînd îți dai seama cît ești de fericit, de fapt, citindu-l liniștit pe Kosmas Indikopleustes, chiar dacă și manuscrisele lui au o traiectorie îmbîrligată etc.

Unul din demonii ăștia este depozitul. Afli foarte repede cam ce viitor ai putea avea în arheologie din felul în care înoți cînd ești aruncat pentru prima oară, fără pregătire, într-un depozit. Iar depozitul de materiale din săpătură (o mare parte fiind ceramica) poate fi – și adesea profită de ocazie și chiar este – o bolgie în care cercetătorii condamnați caută, eoni de-a rîndul, lădița cu numărul XOXO 1965 3/7 P3 G4. Nu faptul că ea e plină de cîrcîiaci și e undeva sus, pe ceva instabil, e marea problemă. Problema e cînd găsești o lădiță pe care nu scrie chiar nimic sau cînd dai, după o ușă, de un sac de hîrtie cu ceramică (pentru prieteni, cioburi), al cărui fund se transformă în confetti. De fiecare dată cînd dai de ceramică orfană, expresie a unei campanii arheologice ratate, infracționale, ți se taie cheful să mai calci vreodată într-un depozit. Prin comparație, faptul că o parte din sticlăria (sau debitajul de silex, fragmentele de frescă etc.) din campania din 1965 se află pe raftul 3, o altă parte pe raftul 303, o altă parte la muzeu și o altă parte la institut e un inconvenient minor (dar numai prin comparație). Nu vreau deloc să zic că un depozit trebuie să arate ca o instalație spațială. Am văzut în depozite serioase că anumite artefacte se pot păstra excelent în pachete de țigări și cutii de chibrituri. Dar asta nu înseamnă nici că depozitul trebuie să-ți amintească de închisorile lui Piranesi sau de grajdurile lui Augias.

Depozitul arheologic e adesea, la noi, o zonă crepusculară.

Mi-a căzut în mînă un volum cu lucrările unei conferințe de la Innsbruck, din 2011, despre depozitele de muzeu. Nimic revoluționar, pînă la urmă, dar pentru că subiectul e cu totul marginalizat în studiile de specialitate, pesemne ca fiind o chestie de bucătărie, face bine ca totul să fie spus pe șleau: să nu existe variații de temperatură sau umiditate (variația e rău, nu atît temperatura/umiditatea prea ridicată sau scăzută), să nu existe dăunători (fiecare depozit e prevăzut cu o cameră de fumigații pentru artefacte, contra insectelor și mucegaiurilor), accesul ușor (să nu-ți fie lehamite să verifici ceva), protecție împotriva multor feluri de furt (din depozitele noastre dispar piese de zici că se ocupă cineva special de asta), depozitul ieftin te costă cel mai scump (costuri suplimentare de restaurare, productivitate scăzută a cercetătorului plătit de stat)... Noul depozit central al Kunsthistorisches Museum din Viena, în care s-au mutat recent cele nouă depozite diferite ale muzeului, era acolo unul din studiile de caz. Cost total: 14 milioane de euro (costurile terenului, construcției, mutării etc.); durata: doi ani și trei luni (de la idee la inaugurare). Suprafața utilă: 14.000 m², din care 12.000 pentru depozitarea artefactelor, inclusiv extinderea previzibilă a colecțiilor, la care se adaugă, între altele, o cameră foto și spații de împachetare și despachetare, toate de cîte 120 m², și, ceva mai mici, patru ateliere și spații de carantină și de consultare a materialului. Un milion de artefacte sînt înregistrate digital, prin atașarea unor coduri de bare. Umiditatea (50%) și temperatura (20°) sînt constante, și anume fără aer condiționat, ci ieftin, cu pompe care fac să circule apa prin conducte de plastic pe de-o parte încorporate în plăcile de beton, pe de alta introduse la 100 m adîncime în pămîntul de sub clădire.

Depozitul arheologic e adesea, la noi, o zonă crepusculară, și nu merită să fie așa. O fi vorba de numai 10% din suprafața muzeului, dar acolo sînt 80% din obiectele lui. Esențial e să accepți că obiectele dintr-un depozit nu sînt acolo închise, inaccesibile, pe o perioadă cît mai lungă, cu penalizări dacă atingi vreunul, ca în depozitul la termen. Din contra, ele ar trebui să poată fi studiate oricînd de cercetători și aduse în muzeu în expoziții temporare. Să lucrezi într-un depozit bine organizat poate fi – cum era biblioteca pentru Borges – paradisul. Dacă ești suficient de tînăr, nici nu trebuie să fie chiar așa de organizat. Îmi amintesc depozitele muzeului din Milet, unde, dacă studiai ceramică greacă arhaică (anume *Wild Goat style* și Fikellura, care sînt acolo acasă la ele), îți ieșeai din piele de bucurie. Ca orice demon, depozitul poate fi și cuceritor.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Ce rămîne după spaima Marine

Europa în care trăim se sperie ușor. Nu zic că n-are motive. Dimpotrivă, se petrec multe evenimente care neliniștesc pe bună dreptate. Dar sînt și situații în care ne speriem de umbra noastră. Tonul alarmist, de sirenă intensă, a devenit obișnuit pe străzile noastre, la televizoarele noastre, în sufletele noastre. Ceas de ceas, cîte un sfîrșit al lumii ne bate pe umăr. Nu-i vorbă, profeții tuturor spaimelor de tot felul umplu tot cuprinsul. Ca să arăți cît ești de deștept, astăzi, este nevoie să atragi atenția lumii asupra cîte unui pericol mortal, la care nimeni nu s-a gîndit încă. Trîmbițele tuturor apocalipselor imaginabile sună deodată. Mai nou, fiecare moment electoral dintr-o țară europeană aduce cu sine cîte o spaimă. În noiembrie anul trecut, europenii erau speriați că vine Trump la Casa Albă. Să vezi nenorociri! Am încercat, în cîteva rînduri, să pun un bemol previziunilor catastrofice – am fost imediat acuzat că țin cu Trump. Apoi, caravana spaimelor europene s-a mutat în Europa. În Olanda, a fost spaima de Geert Wilders. A trecut. Nu-i nimic, vine Franța! Acum, la ordinea zilei, e spaima de Marine Le Pen.

Pe 23 aprilie, francezii merg la urne. Rezultatul primului tur are, deocamdată, o certitudine: Marine Le Pen va merge în turul II. Cu cine? Probabil, cu Emmanuel Macron. Mai puțin probabil, cu François Fillon. Și mai puțin probabil, cu Jean-Luc Mélenchon. Sondajele, însă, liniștesc. Cu oricare dintre acești contracandidați, Le Pen pierde. Dar cît mai pot liniști sondajele astăzi? O opinie publică înspăimîntată și manipulată pînă la amețeală este, de fapt, insondabilă. Mai ales că manipularea nu vine dintr-un singur loc și nici măcar nu este făcută de „profesioniști". Acum, milioanele de oameni se manipulează singuri. Fiecare individ cocoțat pe Facebook devine un manipulat manipulator. Că nu-și dă seama de asta este o agravantă și nu o atenuantă. Spaima de Marine Le Pen nu face excepție – multă manipulare.

Marine Le Pen

© wikimedia commons

De la un timp, Le Pen și partidul ei încearcă o operațiune pe care singuri o denumesc „dediabolizare". Simțindu-se victime ale unei campanii generalizate de diabolizare, frontiștii francezi încearcă să arate că dracul nu e atît de negru. Ba, chiar, că nu e drac. Firește, nu mă înscriu într-un asemenea efort. Cred că o eventuală victorie a lui Marine Le Pen în prezidențialele franceze înseamnă un cuțit în inima Uniunii Europene și nu pot decît să fiu îngrijorat. Nu de alta, dar știu că mersul înainte al Uniunii Europene este esențial pentru biata noastră țară. Retragerea Franței din proiectul Uniunii Europene ar fi, după judecata mea, o lovitură cruntă pentru viitorul României. Sînt dintre cei care cred că România are nevoie ca de aer de o Uniune Europeană puternică și capabilă să intervină de cîte ori românii aleși de români o iau razna. Dacă tot am vorbit despre spaime, să v-o descriu în două vorbe și eu pe a mea: România rămîne pe de-antregul pe mîna celor pe care românii îi aleg să o conducă. Experimentul deplin suveranist, pe care Le Pen îl vrea pentru Franța, ar fi extrem de periculos pentru noi. Nu zic că nu ne putem organiza singuri treburile de zi cu zi – zic, însă, că cei pe care îi alegem democratic să ne conducă trebuie să simtă cumva că nu pot face absolut orice le trece prin cap. E bine să simtă că deasupra lor mai e ceva ce-i poate constrînge, la o adică, să țină țara pe un anumit drum. Admit, însă, că sînt țări în Europa pe care un asemenea ghidaj supranațional le încurcă. Britanicii, de pildă, știu prea bine cum să aibă grijă ca țara lor să rămînă ceea ce este. Pentru noi, însă, lucrurile stau cu totul altfel.

România are nevoie ca de aer de o Uniune Europeană puternică.

Cu Franța, e altă poveste. Ei nu sînt, desigur, o națiune care să aibă nevoie de ghidaj, cum sîntem noi, dar nici o națiune care să spună că apartenența la UE o încurcă, precum britanicii. Pentru simplul motiv că dacă, în cazul nostru și al britanicilor, apartenența la Europa este temeiul apartenenței la UE, în cazul Franței, legătură e mai adîncă: Franța este însăși Europa. Dacă Franța părăsește Europa, Franța se părăsește pe sine, or, așa ceva este de neimaginat. Dar dacă Franța părăsește Uniunea Europeană, părăsește ea Europa? Mă gîndesc de la un timp dacă nu cumva facem o greșeală echivalînd fără rest Europa cu proiectul politic și economic numit Uniunea Europeană. Mai ești european dacă, în limba bruxelleză, ești eurosceptic? Mie, de pildă, Marine Le Pen mi se pare că este un politician 100% european. Tot ce spune ea, tot ce face ea este adînc înrădăcinat în tradiția și stilul european. Naționalismul și expresia lui constituțională, suveranismul, sînt invenții pur europene. Dar asta este o altă discuție pe care sper că o să putem să o facem odată...

Revenind la Marine Le Pen, ceea ce mi se pare cu totul fals este etichetarea ei drept „extremistă de dreapta". Las la o parte că e din ce în ce mai neclar ce-i acela extremism într-o Europă în care respectivul cuvînt a devenit o etichetă pe care orice om (politic sau nu) o pune imediat pe fruntea adversarului său. A fi extremist este, astăzi, eticheta oricărui dezacord. Că extremismul politic este o formă a răului, nu am nici o îndoială. Dar că orice om care nu ne place este extremist mi se pare nu doar o formă vinovată de diabolizare, ci și o dovadă că limbajul politic este tot mai rudimentar și, pe cale de consecință, că gîndirea politică a devenit tot mai primitivă. De ce este Marine Le Pen extremistă, așadar? Pentru că susține agresiv ieșirea Franței din Uniune? De ce n-ar fi extremiști și cei care militează pentru o Europă federală, cu unică suveranitate, atunci?

Apoi, nu prea înțeleg de ce Marine Le Pen este „de dreapta". Știu, stînga a cîștigat războiul ideologic de după Războiul Rece. Nu mai poți spune cu toată gura că există un extremism de stînga. Încet-încet, pînă și comunismul este cauționat. Totuși, programul economic și social al candidatului Marine Le Pen este de un stîngism feroce. Le Pen se opune privatizărilor, vrea să îngrădească piața liberă cu reguli de natură politică, vituperează băncile private, propovăduiește egalitatea socială, susține patetic cauza clasei „de jos", detestă elitele. Nu orice naționalism este de dreapta. Occidentul, desigur, a cunoscut direct naționalismul și rasismul dement ale lui Hitler, dar noi am cunoscut naționalismul dement al lui Ceaușescu, sîrbii au cunoscut naționalismul dement al lui Miloșevici, iar rușii, acum, pe cel al lui Putin. Pe acesta, de altfel, Le Pen îl admiră la scenă deschisă. Ca tip de lider autoritar, Le Pen este mult mai aproape de Putin decît, să zicem, de Trump.

Se spune, adesea, că, la extremă, stînga se confundă cu dreapta. Odată ce ești extremist, nu mai contează de unde vii, căci extremismul are profilul său unic, cumva dezideologizat. Sînt de acord. Dar, dacă e așa, de ce continuăm să numim extremismul ca fiind musai „de dreapta", dacă se suprapune perfect peste cel „de stînga"? La fel cu xenofobia. La fel cu orice altă intoleranță. Cazul Le Pen mi se pare interesant de analizat și din această perspectivă. Chiar și după ce spaima Marine, cel mai probabil, va trece pe 7 mai, mutîndu-se, sub alt nume, în alt colț al lumii...

PUBLICITATE

adevărul prezintă

România lucrului prost făcut

CAMPANIE „ADEVĂRUL"

- Proiecte **fanteziste** și **scumpe, inutile** sau **greșit realizate**
- Investiții **fără sens** sau **abandonate**
- proiecte pentru care s-au cheltuit **foarte mulți bani** și care **nu vor ajuta niciodată pe nimeni**

prezentate pe larg într-o nouă campanie editorială marca adevărul

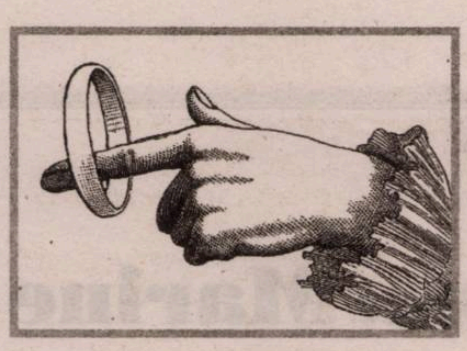

Selma IUSUF

legende urbane

Cutia cu poze

Primesc destul de des – bănuiesc că cei mai tehnici dintre dumneavoastră au și identificat ușoara mea inadaptare digitală –, primesc, spuneam, mesaje pe telefon cum că spațiul de stocare e insuficient și că vă rugăm să mai ștergeți, pentru numele lui Dumnezeu, dintre fotografiile și filmulețele cu care l-ați umplut pînă la refuz.

Ce naiba am atîta de pozat? Și cum se face că din ce în ce mai multe dintre fotografiile astea sfîrșesc ba pe Facebook, ba pe Instagram – un adevărat festival de pus poalele în cap și de împărtășit cu lumea culoarea dată prin filtre a sendvișului cu cașcaval din care abia ai mușcat?

M-am gîndit un pic la resorturile acestui impuls care pare cumva scăpat de sub control. Am ajuns să nu mă mai bucur de vacanțe pentru că am nenorocitul ăsta de telefon lipit de mînă și pentru că sînt ocupată să fac fotografii – chipurile, artistice – cu diverse amănunte pe care le văd pe stradă. Dacă mă gîndesc apoi ce am văzut, care e atmosfera cutărui oraș, cum sînt oamenii, cum miroase un loc anume sau ce gust are marea, probabil că o să mă uit repede în telefon.

Am intrat cu capul înainte în grupul caraghioșilor care cred în lăuntrul lor artistic că au un ochi sensibil la frumusețe, la diverse bizarerii sau la cine știe ce simbolistică ascunsă. Dacă vreți să vă reveleze Iusuf tristețea manifestă a unui balon albastru părăsit pe peronul jegos al stației de metrou din Romană, gata e instantaneul! Sau poate aveți nevoie de un unghi bine ales din care să vedeți o casă frumoasă și părăsită din București. Vă rezolvă nineaca! Un graffiti, ceva? Sigur că sînt persoane, persoane pe care le urmăresc cu drag, care știu ce fac, ale căror fotografii respiră profesionalism reținut. Eu sînt însă în liga micilor căței cu limba pe afară care își imaginează că Altul pune un șir interminabil de cafele din cele cu model de inimioară din lapte la mijloc. Altcineva pozează pur și simplu mîncare urîtă, total neinstagramabilă, cum ar fi, să zicem, o mîncare de spanac. Sau de urzici. Astea nu arată deloc bine în poze. E bine să ne abținem, cred.

Eu îmi pozez paharele cu vin.

orice șervețel mototolit aruncat pe jos, pe care l-ai saturat cu un Chrome, îl poate face pe un oarecare privitor să cadă pe gînduri.

Oricum, de cînd toată lumea are telefoane cu cameră, fotografiatul s-a banalizat într-atît, că gestul de a deschide camera atunci cînd ți se pare că magnolia înflorită pe care ai văzut-o e unică, e deja reflex. Toată lumea se dă artistă și nu e neapărat rău. Rău e că rămîi fără spațiu în telefon cînd ți-e lumea mai dragă și atunci cînd sfîrșești cumva să-i sufoci pe toți ceilalți cu pretențiile tale artistice.

Cum se strîng doi-trei la o masă, pac! Poză. Ba un *selfie* de grup, ba mîncarea adusă la masă și pozată de sus ca să se vadă frumos pe Instagram. Asta cu pozele făcute ciorbelor, hamburgerilor sau cine știe cărui alt fel de mîncare rafinat, pus pe farfurie între trei picături de sos, e nebunie curată. O să vezi lume care pare întreagă la cap ridicată în picioare, aplecată în față sau țintuită în poziții nefirești ca să iasă poza bună. În spate așteaptă cuminte chelnerul să termine ăla cu pozatul ca să toarne un pahar cu apă. Eu îmi pozez paharele cu vin.

Unde sînt toată pompa și solemnitatea care însoțeau actul fotografierii pe la începuturile lui? Atunci cuiva i se făcea o fotografie-portret, poate singura din viața sa, iar emoția se simțea în cea mai mică granulație a hîrtiei. O doamnă încorsetată care se sprijină țeapăn pe un soi de mini-coloană grecească de studio. Două surori de vreo 8-9 ani leagănă niște coșuri cu flori; legănatul se vede blurat și acum, după o sută de ani, în fotografie. Fetele sînt încremenite de emoție, se strîng de mînă tare-tare, inima lor bate nebunește sub pieptarele încheiate cu nasturi minusculi ale rochiilor bufante. Un act aproape magic, o furăciune a sufletului se petrecea acolo.

Acum, toată magia s-a topit în hlizeala noastră dezinhibată și instantanee. Nu zic că e rău. E evoluția firească a lucrurilor. Zic doar că abia aștept să se inventeze un alt fel de a ne fura sufletele unii altora. Cît sînt încă în viață.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Gherla, Paștele 1961

„Încă de mult, Marinică P. ne-a spus lui Sile Cătălinoiu și mie că are, perfect cusute într-un colț de batistă, cîteva fărîme de împărtășanie, date lui cu vreo trei ani în urmă de părintele Ion Iovan, duhovnicul Vladimireștilor. Am hotărît, cîteși trei, în lipsa unui preot în celulă, să ne grijim singuri. Vom ajuna sîmbăta și Duminica dimineață și vom păstra cîte ceva din mîncarea de sîmbătă, dacă se va putea. Sile, care a venit de curînd în celulă de la bucătărie, unde a stat vreo cîteva luni, are la dînsul o punguliță de plastic și într-însa cîțiva biscuiți uscați și opt bucățele de zahăr. Marinică știe la perfecție toate rugăciunile împărtășaniei. Izbutim să punem de o parte felioarele de pîine care, în săptămîna aceea, ni se dau sîmbătă. Ajunăm, ne rugăm. Duminică la prînz ne urcăm la etajul al patrulea unde e patul lui Sile. Ne așezăm turcește. Marinică recită pe îndelete întregul șirag al rugăciunilor. Apoi spunem fiecare: Cred Doamne și mărturisesc… și Luați, mîncați… De pe podul palmei, cu grijă spălată, înghițim fiecare cîte o firimitură de grijanie; firimiturile sînt de necrezut de mici, aproape invizibile. Apoi mîncăm cu mare poftă cartofii care în ziua aceea se nimeresc a fi fost, ca niciodată, curățați și oarecum fierți. Rontăim biscuiții și zahărul. Marinică rostește rugăciunile de mulțumire. După deșteptare, încercarea de a cînta în surdină *Hristos a înviat* fusese brutal reprimată de gardieni. Acum însă, la prînz, ne dau pace și din cîte un colț, de sus de unde suntem cocoțați auzim – ca din văi, de acolo, de dincolo – cîte o îngînare de cîntec și o reluăm și noi, șușotind."

N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, 1991

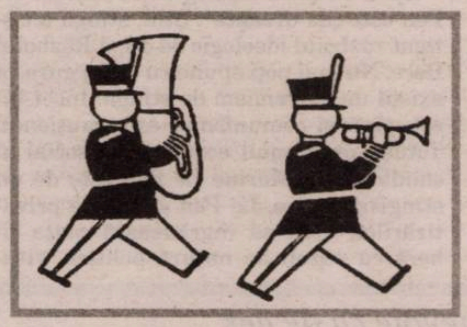

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Umiliți și disprețuiți

E momentul acela în care, chiar dacă nu ți se spune pe șleau, ți se dă de înțeles că nu însemni absolut nimic. L-am trăit mulți. Situațiile au fost dintre cele mai diferite, dar sentimentul, trăirile din acele momente sînt foarte asemănătoare. Un exemplu simplu: nu te temi atît de mult să fii bolnav, pe cît ți-e de frică de ideea că ajungi la spital. Gîndul ăsta ți-a intrat atît de adînc în străfundurile ființei încît, uneori, ți se pare chiar normal să vezi lucrurile așa. Și… nu, nu urmează vreo analiză a felului în care unii dintre medicii români văd lumea în care trăiesc. Există mulți oameni buni în meseria asta, care cred sincer în ceea ce fac și nu se opresc din învățat. La fel de bine cum există impostori și ticăloși. E valabil pentru orice meserie. Partea îngrozitoare e că există și medici care trăiesc aceleași sentimente, de disperare sau de frică, în fața ideii de spital. Uitîndu-te mai atent în jur, descoperi că trăiești într-o cultură a umilirii și a disprețuirii.

Și te gîndești la asta doar la nervi. Doar atunci cînd nu-ți convine ceva, cînd simți că-ți năvălește sîngele în obraji și-n timpane, cînd te revoltă un anumit fapt în așa măsură, încît ai senzația că explodezi. Ideea de spital îți produce reacțiile astea în funcție de distanța la care te afli față de ea. Dacă ești mai departe, lași „filozofiile" pe altă dată. Cum te apropii, cum vezi lumea din altă perspectivă, în care nuanțele dispar. Iar mecanismul funcționează identic, în raport cu nenumărate alte situații. Numai că, în preajma ideii de spital, umilirea și disprețul se simt complet altfel. Aici e contextul în care cuvintele astea dor cel mai tare. Doar aici simți în modul cel mai direct censeamnă dispariția bruscă a oricărei forme de demnitate. Ți se scurge prin tălpi. Și se amestecă, într-o clipă, cu umezeala lăsată de trecerea unei cîrpe puse pe „teu". Devine substanța de bază cu care se spală holurile de spital de la noi.

Dacă un polițist ridică din umeri și-ți spune că n-are ce să facă în cutare situație, dacă ditamai căsoiul de neam prost, construit fără autorizație, se va înălța semeț, fără griji, la distanță de un chibrit de geamul tău, dacă stai în trafic pînă-ți blestemi zilele, pe drumurile astea înguste și complet gîtuite de numărul uriaș de mașini, dacă treci prin situațiile astea și printr-o mulțime de altele, asemănătoare, nici una nu te face să simți umilirea și disprețul la fel de tăios cum o faci în raport cu ideea de spital. Mecanica fulgerătoare a scurgerii demnității nu se simte nicăieri atît de cutremurător. Cu toate că tipul de realitate care stă la baza trăirilor ăstora, pe care le simțim mai dur sau mai vag, e același. Cînd stai în trafic pe niște drumuri proaste, etern aglomerate și mereu aflate în reparații, nu te gîndești că absența autostrăzilor e ceva care te umilește. O vezi, cumva, ca pe una dintre fatalitățile obișnuite, doar o piesă din colecția de greutăți istorice și insurmontabile pe care le purtăm atîrnate de gît. Nu te gîndești că e o dovadă de dispreț față de tine, din partea unora pe care i-ai trimis să te reprezinte în organismele conducătoare ale țării. Îi înjuri crunt, în gînd sau în gura mare, înjuri țara, neamul, geografia și meteorologia, dar nu simți aceeași confiscare a demnității, cum ți s-a-ntîmplat în preajma ideii de spital. Deși e același lucru, doar că arată diferit.

Acceptarea faptului că ești umilit și disprețuit doare îngrozitor. Și-atunci driblezi cumva gîndul ăsta, ascunzîndu-l prin răgăliile altor gînduri, prin complicățeniile teoriilor, prin orice, doar să nu fie la vedere, să nu doară în halul ăsta. Nu te gîndești că autostrada și spitalul fac parte din interesul nostru comun, în definiția lui elementară. Sînt extrem de asemănătoare. Cu toții avem mare nevoie de ele și contribuim ca ele să existe și să funcționeze. O dai pe teorii, pe factori genetici, pe conspirații internaționale, pe antropologie și statistici, pe sociologie și psihologie, pe orice, dar nu pe limpezirea gîndului că participi în mod direct la propria umilire. Sau te gîndești că nu poți fi Prometeu, să duci celorlalți focul acestei idei. N-are nici un rost. Oricum, nu pricep nimic. Pentru că sînt prost. Și nici nu merită nimic. Pentru că-i disprețuiești.

Întorci spre semeni exact ce ai primit și nu te simți culpabil nici o secundă. Participi, fără să-ți dai seama, la cultura în care trăiești. Și nu te mai preocupă faptul că demnitatea e ceva esențial, de la care pleacă totul. Demnitatea își schimbă definiția într-un soi de „Scapă cine poate!". Asta pînă cînd stai iar în trafic, blestemîndu-ți zilele și compatrioții. Sau pînă cînd ajungi iar la spital. Și te ia cu amețeală, cu nervi, cu revoltă, cu palpitații, cu broboane de sudoare pe frunte și pe șira spinării. Devii zgomotos și-ți vine să ceri socoteală. Dintr-odată, ai vrea să fii într-un loc în care lucrurile sînt simple și umane. Adică primești înapoi ceva rezonabil de proporțional cu ce-ai dat, cu ce-ai contribuit, iar asta nu se referă doar la taxe și impozite, ci și la energia gîndurilor care-ți umblă prin cap. E un moment tare greu. E secunda în care-ți trece prin minte că ar fi trebuit să pleci de multă vreme. După care vine clipa în care te gîndești că „totul ar putea fi simplu, dacă n-ar fi foarte complicat". Și rîzi amar, de unul singur. Pentru că, totuși, știi că se poate și altfel. Iar demnitatea e un mușchi. Trebuie antrenat zilnic.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Învierea și viața

Sărbătoarea Paștilor îmi dă ocazia să revin la tematica creștinismului timpuriu, pe care am părăsit-o circumstanțial în ultimele articole. De aceea am s-o reiau frontal, cu întrebarea: Ce este creștinismul? Despre ce este vorba, de fapt? Istoricii religiilor, dar și mulți dintre scriitorii bisericești, de altfel, au încercat să descrie morfologic creștinismul, fie ca o continuare anunțată a iudaismului antic, tema Noului Israel, fie dimpotrivă, ca o derivă sau o schismă din iudaismul clasic. Ceea ce contează în această lectură este continuitatea culturală, transmisiunea textelor, pe scurt tradiția, contextul istoric. Creștinismul ar face parte din marea familie a civilizațiilor semite, din ramura iudaică. Evangheliile permit și o lectură istorică de tipul acesta, prin faptul că Matei și Luca prezintă o genealogie a lui Iisus din Nazaret, care-l introduce în descendența lui David – așa cum este apelat de diferiți interlocutori sau chiar aclamat de mulțimi –, dar îl și urcă pînă la Adam pe linia semitică ce trece prin Urul Chaldeii și Babilon, dincolo deci de iudaismul istoric. Cînd Iisus însă face El însuși afirmații care trimit în această direcție de interpretare, precum „nu am venit să stric Legea, ci s-o împlinesc" (Matei 5, 17) sau „nu sînt trimis decît către oile cele pierdute ale casei lui Israel" (Matei 15, 24), pare mai degrabă o litotă, adică altceva urmărește să spună decît pare a afirma. Ucenicilor le atrage atenția asupra felului în care trebuie citită Legea și ascultați profeții, iar pe femeia cananeancă o pune la încercare pentru a scoate în evidență pentru Apostoli, adică pentru cei din casa lui Israel, ce înseamnă puterea credinței. În majoritatea dialogurilor cu conținut cultural-istoric, Iisus din Nazaret încearcă tocmai să se elibereze de rolul spre care este împins, atît de către farisei și cărturari, cît și de către ucenici, acela de eliberator terestru al casei lui Israel, de renovator al unei măreții istorice sau inspirator al unei utopii politice: regatul păcii și al dreptății. Nu numai că Iisus plătește impozitul către cuceritorii romani, dar îi tratează cu magnanimitate și considerație (vindecarea slugii sutașului), nu numai că refuză orice întreprindere în forță („Nu știți, oare, fiii cărui duh sunteți?", Luca 9, 54-55), ci și ironizează ideea de intrare triumfală călărind pe cel mai umil animal, mînzul asinei, spre Ierusalimul în care anunțase că va fi răstignit de către ai săi. Ce vrea, de fapt, Iisus din Nazaret de la contemporanii săi?

Este sau nu Iisus Mesia? Răspunsul lui Iisus este condiționat. Da, este, dar a fi Mesia nu este ceea ce-și închipuie fariseii și cărturarii că ar trebui să fie. Astfel, El începe practic prin a desființa lectura politică a mesianismului. Dar atunci ce vrea Iisus de la contemporanii săi? Mesajul este de căutat în cu totul altă direcție decît ceea ce s-ar numi întemeierea unei religii. De unde clasica interpretare a lui Ernest Renan, conform căruia creștinismul ar fi creația lui Paul din Tars. Și totuși?

Este posibilă o lectură literală a fragmentelor care par ermetice prin alegorism, a îndemnurilor care par de neurmat prin caracterul lor contrainstinctiv – preluate de creștinism ca un ideal pios, dar nerealizabil – și a minunilor care anulează legile naturii?

Întrebarea apare chiar în Evanghelii, în dialogul lui Iisus cu surorile lui Lazăr. Cînd Marta acceptă ideea învierii ca un cadru mitologic general, în care învierea nu privește chiar viața aceasta, ea se înscrie într-o perspectivă religioasă propriu-zisă. Universul spiritual acompaniază, dar de la distanță, universul social și îi reglează funcționarea. Iisus contrazice această viziune afirmînd permeabilitatea dintre cele două universuri: „Eu sînt învierea și viața; cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi. Și oricine trăiește și crede în Mine nu va muri în veac. Crezi tu aceasta?" (Ioan 11, 25-26). În învierea lui Lazăr miza, subliniată prin amînarea cu două zile a deplasării către Betania, este tocmai arătarea reversibilității proceselor materiale determinate de timp, fie că ne închipuim o reconstituire a materiei, fie că admitem o întoarcere în timp. Moartea este o ieșire din scenă, dar intrarea în culise nu anulează scena. „Eu sînt ușa: de va intra cineva prin Mine, se va mîntui; și va intra și va ieși și pășune va afla" (Ioan 10, 9). Imaginea morții ca trecerea printr-o ușă spre o pajiște este amplu exploatată de C.S. Lewis în volumul *Ultima bătălie*, din *Cronicile din Narnia*, și în *Marea despărțire* (dintre iad și rai).

Caracterul organic al celor două moduri de existență este exprimat și prin alegoria viței: „Eu sînt vița, voi sînteți mlădițele. Cel ce rămîne întru Mine și Eu în el, acela aduce roadă multă" (Ioan 15, 5) sau a pîinii: „Eu sînt pîinea cea vie, care s-a pogorît din cer. Cine mănîncă din pîinea aceasta viu va fi în veci. Iar pîinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu" (Ioan 6, 51).

Nici ucenicii nu iau în serios această perspectivă „cuantică" asupra ființării, adică înțelegerea ființei este atît de diferită față de paradigma religioasă încît nu trece inhibiția psihologică: Apostolul Petru începe să meargă pe apă și se scufundă, deși tocmai constatase că „funcționează". Astfel, universul „lumii acesteia" nu este închis din neștiință, ci se închide prin necredință. Dimpotrivă, știința lumii acesteia, pe care o posedă cărturarii, este o piedică, ea trebuie ștearsă printr-un procedeu atît de radical încît echivalează cu nașterea din nou care îi este propusă de Iisus lui Nicodim.

Pe măsură ce se dezvăluie tensiunea între concepția timpului, care prin curgere anulează și șterge tot, ascunzînd orice prin ireversibilitatea lui, și perspectiva ca acesta nu numai să-și oprească curgerea, ci mai ales, prin reversibilitate, să readucă conștiința în chiar momentul faptei reprobabile sau al alegerii greșite, dușmănia față de Iisus devine ireductibilă. În Evanghelia după Ioan, „evenimentul" care produce decizia eliminării lui Iisus este însăși învierea lui Lazăr.

Învierea este semnul trecerii pragului ontologic de la înțelegerea socio-religioasă a ființei la cea atemporală, dar nu neapărat imaterială. Este un salt de înțelegere „cuantic". Refuzul lui Iisus de a se da jos de pe cruce, cum îi cer fariseii, are aceeași semnificație ca amînarea deplasării către Betania unde zăcea Lazăr pe moarte, de a ieși din logica temporală a unei relații de putere. Moartea nu amenință ființa, iar învierea este viața fără bariere între sus și jos. De aceea, tocmai credința în literalismul misticii salvează sensul textului evanghelic.

Învierea este viața fără bariere.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Memoria la distanță

O provocare pentru spațiile muzeale, la noi și oriunde în lume, rezidă în capacitatea de a cultiva memoria unor evenimente de care ne desparte o distanță în timp din ce în ce mai mare.

Această dificultate crescîndă o regăsim și în cazul acelor inițiative publice sau private preocupate de memoria trecutului recent totalitar. Pentru al treilea an consecutiv, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICCMER) a participat în Polonia, la Kryzowa (germană: Kreisau) – loc cu rezonanțe speciale privind rezistența antinazistă, dar și pentru ulterioara reconciliere polono-germană de după căderea comunismului –, la cel de-al 15-lea Seminar European Est-Vest (29 martie – 1 aprilie) care reunește instituții angajate în cultivarea culturii memoriei la nivel local și continental deopotrivă. Tema de anul acesta: „Demarcație și conexiune. Experiențe istorice la granițele din Europa".

Referatele, proiectele și schimbul de bune practici au avut drept numitor comun întrebarea legată de tehnicile vizînd cointeresarea și implicarea generațiilor tinere în procesul mai amplu de cunoaștere a istoriei și de mijlocire a acesteia celor care vin peste decenii și secole. Așa cum ne arată și experiența de pînă acum a dezbaterilor IICCMER din cadrul expoziției foto-documentare „Comunismul în România", găzduită cu generozitate de Biblioteca Națională, aceasta este miza reală nu doar pentru istorici, însă în egală măsură pentru democrație ca proiect social și mod de viață, așa cum este inclusiv și pentru marile comunități de credință confruntate cu amnezia ca formă mult mai eficace a ateismului, a combaterii în cunoștință de cauză.

Forțînd puțin limitele unei comparații la îndemînă, așa cum necunoașterea legii nu te scutește de consecințele ei, în cazul în care o încalci, nici istoria nu poate fi facultativă. Măcar și din simplul motiv că, orice ai face, ești în cadrele unor evenimente petrecute deja, dar care au încă ecouri, chiar consecințe nemijlocite, vizibile în viața cotidiană. Loc comun, dar nu mai puțin corect, ieșirea din istorie este echivalentă cu ignorarea activă, chiar dacă nu mereu conștientă, a propriei noastre definiții de ființe precedate, cu biografii parțial scrise de alții, cunoscuți și necunoscuți. Cu alte cuvinte, probabil la fel de plate în adevărul lor, a-ți imagina că nu ai nimic în legătură cu trecutul este atitudinea sigură prin care îți compromiți cu succes viitorul.

Un proiect baltic prezentat la Kryzowa anul acesta a atras atenția nu atît prin noutatea lui – este foarte dificil să fii nou absolut în această materie a muzeografiei recente după un secol devastat doar în Europa de două cataclisme –, cît mai ales printr-o anumită eficiență memorială: cum istoriile personale ale multor victime ale comunismului au fost aflate tîrziu, inclusiv după moartea celor în cauză, urmașii lor, nepoți și strănepoți, le povestesc pentru cei de azi și de mîine. Dincolo de legătura de familie, esențială, asistăm la recuperarea, la aducerea în imediat a unei memorii care părea să se îndepărteze iremediabil de noi într-un orizont difuz. Din posibil capital civic, suferința înaintașilor ajungea, prin necunoaștere, „inutilizabilă".

Revenind la expoziția IICCMER de mari dimensiuni de la București, care poate fi vizitată tot anul 2017 și care reprezintă miezul unui viitor Muzeu al Crimelor Comunismului, intenționăm organizarea în curînd a unei dezbateri *intra*generaționale și ulterior a uneia *inter*generaționale. Prima ar lămuri în linii mari care este percepția trecutului recent totalitar în rîndul tinerilor de liceu. A doua ar pune față în față bunicii, părinții și copiii tot pe tema comunismului ca cezură istorică majoră. Asemenea ocazii sînt un rezervor de idei și tematici muzeale, de sugestii de contextualizare a informației, de traducere a datelor istorice, asigurîndu-le atractivitatea și implicit relevanța pentru ziua de azi și de mîine.

***Radu Preda** este profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

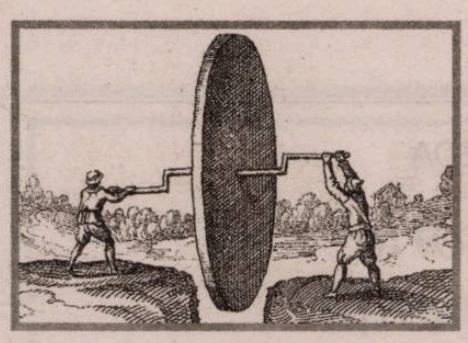

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Împotriva ambiguității. Ce învățăm de la turci?

La ora la care scriu acest text, rezultatele referendumului din Turcia indică o victorie neconvingătoare a taberei care a propus abolirea unei bune părți a controalelor democratice în favoarea unui regim prezidențial lipsit de nuanțe. Un regim care îl transformă pe Recep Tayyip Erdogan într-un soi de faraon de ale cărui mofturi depind milioane de oameni și aproape toate instituțiile statului turc. Neconvingătoare, dar, totuși, victorie. E foarte puțin probabil ca rezultatul să fie modificat. Turcia intră definitiv în zona statelor în care autoritarismul e consfințit de lege, iar alegerile își pierd relevanța fiind, cum le plăcea unor ONG-uri românești să spună, „pre-fraudate" de lipsa de competiție și dispariția garanțiilor legale din partea statului.

Alunecarea Turciei în afara civilizației nu a avut loc într-o duminică de aprilie din 2017, ci a fost un proces. Menționez doar cîteva simptome care puteau fi identificate lesne înainte de referendum: eliminarea procurorilor și judecătorilor independenți, călcîiul greu pus pe gîtul intelectualilor turci cu opinii democratice și, mai ales, atacul permanent și foarte creativ la adresa presei. De la amenzi uriașe, preluări ostile de redacții și pînă la sentințe grele cu închisoarea, jurnaliștii turci sînt probabil cea mai oropsită breaslă din interiorul granițelor acestui stat. În fapt, organizațiile internaționale care apără dreptul la libera exprimare sînt de acord că Turcia deține recordul mondial la ziariști închiși.

Gustul amar al cenzurii îl simt și cetățenii de rînd, care riscă adesea pușcăria pentru opinii exprimate pe rețele sociale. Atunci cînd acestea din urmă funcționează – Turcia descoperindu-și în ultimii ani o pasiune specială pentru blocarea accesului la Facebook și Twitter cu sau fără motiv.

Căderea în beznă s-a produs, așadar, gradual, pe fondul eternului conflict dintre tradiționaliști și pro-occidentali. Conflict în care, lucrul ăsta se spune mai rar, partizanii secularismului și, mai tîrziu, ai integrării europene au tolerat și încurajat chiar rolul de garant al democrației pe care armata turcă și l-a arogat încă de la înființarea republicii. Ei bine, de-a lungul timpului, armata s-a luat în serios și a produs o inimitabilă serie de lovituri de stat dintre care se remarcă cea din 1980, ale cărei înfiorătoare statistici îl fac pe Erdogan să arate ca un politician elvețian ușor coleric. Peste 500.000 de mandate de arestare, 50 de execuții, sute de morți în pușcării din „cauze naturale" și mii de oameni rămași brusc fără cetățenie.

Altfel spus, ceea ce se întîmplă zilele acestea în Turcia e încă doar un episod, grav, din războiul între democrație și adversarii ei, cu diferența că, de această dată, inamicii libertății vin din interiorul sistemului democratic, îi folosesc resursele pentru a o îngenunchea definitiv. Dacă armata turcă și-a extras întotdeauna legitimitatea din principiile lui Mustafa Kemal Atatürk, fondatorul republicii, Erdogan se folosește de votul popular. Nu există nici o lege universală care să stipuleze că voturile unor oameni vii sînt mai puțin importante decît ideile unui politician din secolul XX, dispărut de multă vreme.

Turcii au tolerat zeci de ani rolul armatei. Ulterior, pe fondul slăbiciunii și, trebuie spus, al incompetenței partidelor seculare (vinovate, printre altele, de o criză economică extrem de serioasă care a explodat la începutul anilor 2000), Erdogan a devenit posibil. Agenda lui islamistă, conservatoare și revanșardă a luat avînt și a produs consecințele de astăzi. În treacăt fie spus, e cumva logic că prima și nu tocmai nevinovata sa victimă a fost armata.

Pentru eșecul democrației turcești, atîta cîtă era, Erdogan poartă o răspundere majoră și, probabil, va veni și vremea cînd va fi judecat obiectiv. Însă Erdogan nu este numai rezultatul frustrării, al acelui mult discutat război cultural între urban și rural, între național și global, între tradiție și modernitate. Succesul lui e, parțial, și un merit dubios al celorlalți, al liberalilor turci. Aceștia din urmă se fac vinovați de incapacitatea de a propune un proiect incluziv și convingător pentru turcii de rînd. Au avut de-a lungul anilor totul de partea lor, dar cel mai mare avantaj (sprijinul militar) a fost și cea mai mare slăbiciune, pentru că, ori de cîte ori au pierdut partida, au știut că lucrurile vor fi întoarse în favoarea lor de mîna înarmată a coloneilor și generalilor.

Asta este lecția pe care o putem reține din drama statului turc. Instituțiile firave, credința veșnică într-un *deus ex machina* (în cazul românesc, ambasadele străine și Bruxelles-ul) și preocuparea sporadică pentru apărarea liberalismului ne pun pe o traiectorie turcească. Nu e obligatoriu ca Erdoganul nostru să fie unul dintre actualii politicieni. Nu trebuie să se numească Dragnea, Iohannis sau Șerban Nicolae. Dar cred că acolo, în planul secund, sînt destui cei care iau Turcia drept model.

În atari condiții, mi se par un act de trădare a spiritului Constituției, dacă nu chiar a literei ei (articolul 1, alineatul 3), mesajele elogioase la adresa dictatorului turc. Și nu numai ele. Fiecare cedare retorică sau factuală pe terenul democratic rămasă nesancționată vine, mai devreme sau mai tîrziu, cu o notă de plată.

Adăugați admirației de care se bucură Erdogan în anumite zone politice românești și alte detalii. De exemplu, avansul stupefiant al serviciilor secrete în viața publică, discuția aproape absentă despre sărăcie sau asaltul religios asupra primăriilor, școlilor și discursului public. Simptome vizibile ale unei boli pe care refuzăm să o recunoaștem. Teama de propria ei imagine într-o oglindă obiectivă sau, pur și simplu, comoditatea împiedică societatea românească să se gîndească la riscuri pe termen lung.

Se fac calcule meschine, compromisuri de etapă sau lipsește pur și simplu capacitatea de a calcula efecte. E mai puțin relevant. Ceea ce este sigur e că, în țara lui Ceaușescu, ambiguitatea în apărarea unui liberalism incluziv și tolerant îl face pe Erdogan posibil.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

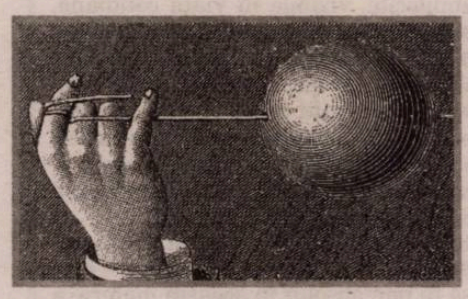

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Supersultanul

În ziua de după referendum, principalele publicații anunțau, pe tonuri care mai de care mai apodictice, că Turcia se îndepărtează tot mai mult de Europa. De parcă în ultimii ani ar fi existat măcar un indiciu al unei apropieri sau al unei intenții de consolidare a ordinii democratice... De fapt, încă de la preluarea mandatului, președintele Recep Tayyip Erdogan și-a arătat înclinațiile autoritare. Tentativa eșuată de lovitură de stat din vara trecută și represiunea care a urmat au accentuat această tentație a tiraniei.

E greu de găsit un echivalent al noului regim creat de Erdogan. Președintele însuși spune că s-a inspirat din regimul semiprezidențial francez și din modelul prezidențial american. E un hibrid care pune laolaltă prerogativele președinților din cele două modele democratice fără a prelua însă și mecanismele de echilibrare a puterilor în stat. Rezultă o pseudodemocrație, un regim superprezidențial cu toate atributele unei dictaturi. Conform noii ordini constituționale, președintele va avea puteri sporite, va încarna puterea executivă (funcția de prim-ministru devine în cel mai bun caz decorativă) și va putea guverna prin decret prezidențial.

Noua Constituție a Turciei va intra în vigoare de-abia peste doi ani, în 2019. Două prevederi însă au aplicare imediată: cea care îi permite președintelui să fie și lider al partidului politic care l-a propus (în speță, AKP) și cea care îi acordă președintelui posibilitatea de a numi și revoca judecători și procurori. Reforma constituțională inițiată de președintele în exercițiu înseamnă deci mai mult decît tranziția de la un regim parlamentar la unul prezidențial. Noua Constituție, adoptată prin referendum, la limită (cu 51,4%), echivalează cu acapararea întregii puteri. Erdogan devine un superpreședinte. Sau un supersultan.

Rezultă o pseudodemocrație, un regim superprezidențial cu toate atributele unei dictaturi.

Singura veste bună e că, odată cu reforma constituțională, președintele devine responsabil penal. E însă doar o palidă consolare: o anchetă împotriva sa va putea fi deschisă doar în condițiile unei moțiuni parlamentare care întrunește cel puțin trei cincimi din voturi. E puțin probabil ca acest mecanism să poată fi folosit vreodată împotriva lui Erdogan. El va putea să rămînă la putere pînă în 2029.

Lideri ai Opoziției, precum șeful Partidului Republican al Poporului, au atras atenția asupra unor posibile fraude, în vreme ce OSCE vorbește despre un *teren de luptă inegal,* despre faptul că cele două tabere pro și contra reformei nu au avut parte de aceleași condiții și oportunități. În plus, se arată în raportul OSCE, există suspiciuni de folosire frauduloasă a resurselor statului pentru a sprijini inițiativa de modificare a Constituției. Aceeași organizație semnalează și absența unei dezbateri autentice pe fondul inițiativei, precum și discursul insidios al susținătorilor reformei care i-au învinuit pe opozanți că ar susține terorismul. Dincolo de posibilele nereguli și de impactul pe care le-au avut asupra rezultatului final al referendumului, Turcia rămîne o țară divizată după acest scrutin. În marile orașe (Istanbul, Ankara, Izmir) s-a votat masiv împotriva modificării Constituției, în vreme ce în mediul mic-urban și rural s-a votat mai degrabă pentru. Clivaje există însă și la nivel etnic: kurzii, o minoritate importantă, au votat împotriva reformei lui Erdogan. E clar deci că, deși referendumul a întrunit majoritatea necesară, președintele Erdogan se află într-o criză de legitimitate.

Contestat atît în Turcia, de propriul popor, cît și de numeroși lideri europeni, președintele nu are multe opțiuni pentru a recîștiga încrederea. Singura soluție, singurul refugiu e să-și întărească prerogativele, să grăbească implementarea reformei. Izolarea internațională care ar urma e, implicit, o condamnare a turcilor. Europa este și ea, încă o dată, lipsită de mijloace de acțiune. Suspendarea negocierilor de aderare a Turciei (impusă de o eventuală adoptare a pedepsei cu moartea) echivalează cu abandonarea acestei țări.

Autosuficiența

Texte și opinii de:

● Ioana BOT (profesor de literatură română la Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca)
„E destul și-atîta!"

● Nicolae REDNIC (medic)
„Cine este cel mai bun doctor, pentru mine?"

● Laurențiu COLINTINEANU (jurnalist)
„I «LOV» balet"

● George GURESCU (jurnalist)
„Nu ne lăsați singuri!"

● Mircea TOMA (director ActiveWatch)
„Avem un soi de cultură genetică a autosuficienței" – interviu

● Gáspár GYÖRGY (psiholog)
„Eu, ca părinte, sînt OK, copilul trebuie să se schimbe" – interviu

argument

Buricul pămîntului

De cele mai multe ori, cînd vine vorba despre România, sintagma cea mai folosită este „aici nu se schimbă niciodată nimic". Și, deși au trecut aproape treizeci de ani de la Revoluție, în ciuda zecilor de reforme, a intrării în Uniunea Europeană și a schimbărilor masive care au avut totuși loc în țara noastră, suferim în continuare de o frustrare a stagnării. Este autosuficiența o trăsătură caracteristică a românului... care „se pricepe la toate"? A devenit un soi de maladie care ne paralizează dorința și capacitatea de a ne dezvolta?

Într-o anumită măsură, toți trăim episoade de autosuficiență. Cînd sîntem comozi și ne spunem „atît pot eu să fac" sau cînd avem nevoie de o încredere excesivă în noi și, pentru a nu ceda din „teritoriu", sîntem surzi la orice fel de argument. Dar, dacă avem noroc, lăsăm aceste accese de autosuficiență să ne prindă doar temporar. Ne oprim la timp. Conștientizăm că poate nu sîntem mai buni decît restul și sîntem dispuși să acceptăm critici. Ne permitem să învățăm de la alții. Iar atunci avem toate șansele să evoluăm.

Cînd ne priponim însă pe picioarele din spate, adoptînd o mentalitate de catîr, și respingem cu vehemență și cu aroganță faptul că nu sîntem chiar buricul pămîntului, atunci apare acea autosuficiență malignă. Ne oprim la un nivel și de acolo mergem pe o linie moartă, convinși însă că urcăm spre stele.

Atunci, autosuficiența de tipul „las' că merge și așa" devine malignă, prinde accente obraznice, capătă o atitudine sfidătoare și devine platoșa omului incompetent care, în dorința de a epata, va nega orice tentativă de dialog și va continua să-și impună punctul de vedere prin forță. Iar această platoșă este cu atît mai grea cu cît cel care o poartă este „ajutat" să avanseze pe o scară ierarhică, în ciuda capacităților sale reale. Iar acest paradox devine un model care întreține cercul vicios al autosuficienței: dacă un incompetent a reușit fără să depună efort, eu de ce m-aș agita?

Despre autosuficiență nu există studii. Nu există statistici. Există însă realitatea imediată la care ne putem raporta, iar autorii articolelor din acest Dosar tocmai asta au făcut. Au disecat problema pe mai multe paliere – educație, sănătate, politică, mass-media, *parenting* și social –, căutînd acel sîmbure maladiv al stagnării de care ne plîngem. De aproape treizeci de ani de democrație încoace. (**Stela Giurgeanu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Nicolae REDNIC

Cine este cel mai bun doctor, pentru mine?

Meseria de doctor este cea mai respectată profesiune în România, conform tuturor studiilor de opinie publică din ultimele decenii, în schimb spitalele sînt instituțiile care ne provoacă cele mai multe resentimente. Aceste două observații nu se contrazic: aroganța instituțională a sistemului medical de azi o întrece cu mult pe cea proverbială a medicilor. Oriunde în lume.

Domnul Lăzărescu, pacientul român model, a experimentat autosuficiența acestui sistem. Pentru mulți bolnavi, asemenea celor imaginați în parodiile serialului TV *Little Britain,* computerul spune nu, *„computer says no“*. Un pacient – domnul Lăzărescu? –, infectat concomitent cu virusurile hepatice B și C, cu o reactivare a suferinței ficatului, are nevoie de o intervenție chirurgicală. Angrenajul medical pornește. Pentru „B“ se pot face toate analizele, pentru „C“ nu, trebuie alt bilet, altă internare de zi, conform contractelor cu Casa de Asigurări. Operația nu se programează fără consultul hepatologului și al cardiologului, hepatologul are nevoie de toate analizele, cardiologul de opinia pneumologului și de o baterie de teste, conform algoritmilor medicali în vigoare, care, însă, nu se pot face nici cu bilet de „B“ , nici cu bilet de „C“. Și, oricum, pentru protecția juridică a medicului și a spitalului, înaintea operației trebuie semnat noul consimțămînt informat, care este, însă, impropriu elaborat, după părerea unor experți în drept. „Înțelegeți acest lucru, domnule Lăzărescu?“ Pleacă nemulțumit, i se pare că renumele acestui spital e nejustificat, l-au privit de sus și nu i-au rezolvat problema. Nu poate reproșa nimic unui anume medic, dar computerul i-a spus de prea multe ori nu, fără să înțeleagă de ce.

Nu e vina nimănui. Medicina a devenit o industrie, spitalele sînt numite furnizori de servicii medicale, pacienții sînt consumatori de sănătate, iar îngrijirea bolnavilor e un „job“. Companiile de asigurări stabilesc limite medicilor, iar conducerile spitalelor îi obligă să urmeze ghiduri de diagnostic și tratament. Controalele financiare și procesele de malpraxis sînt comune. În acest hățiș de reglementări și constrîngeri, medicii nu pot oferi adesea bolnavilor tot ce aceștia doresc, iar o relație cu pacientul la nivel personal este greu de stabilit. Aceste lucruri pot crea percepția de aroganță și suficiență a instituției sanitare.

Avantajele acestei practici medicale sînt evidente. Dacă suferi un politraumatism prin accident de mașină sau un infarct miocardic, preferi să intri într-un mare spital, în care ești imediat înconjurat de mai mulți oameni, care nu se prezintă, te privesc cu suficiența rutinei și aplică pe corpul tău un algoritm de manopere, lipsiți de empatie, dar în cele din urmă te salvează. Progresele terapeutice ale științei medicale, în numeroase boli, sînt uriașe.

Dezavantajele sînt mai greu de văzut. Se estimează că 80% din toate situațiile medicale pentru care oamenii solicită ajutor sînt fie autolimitate, adică se ameliorează semnificativ sau se vindecă repede, fără nici o intervenție, fie dincolo de posibilitățile medicinei. Totuși, și acești pacienți, majoritari, se simt mai bine, mai ușurați, după vizita la medic și respectarea prescripțiilor lui. Conversația, diversele medicamente și alte manopere terapeutice ușurează suferințele pacienților, dincolo de dovezi-

desen de J.-J. Grandville

le științifice. Acești patru din cinci bolnavi simt cel mai mult autosuficiența și aroganța sistemului medical, care le etalează în față legile științei, ale economiei sau ale jurisprudenței, ce guvernează industria sănătății, dar care nu le folosesc nicidecum pentru alinarea durerii lor.

Pe de altă parte, imaginea medicului arogant și suficient este tot mai estompată azi. Asaltul împotriva doctorilor, condus de Molière, și-a pierdut din vigoare. Figura medicului pedant și stupid, bolborosind în latină o erudiție vastă și irelevantă, prețios și inabil, și-a pierdut popularitatea. A dispărut pînă și inofensiva prețiozitate a marilor vizite din vremea studenției mele, cu parada pe coridoarele clinicii a alaiului condus de profesorul-general, urmat de conferențiarii-maiori și, tot așa, pînă la trupa de studenți.

Aroganța medicilor poate fi distructivă, dar și benefică, vindecătoare.

Delăsarea, insolența, bădărănia sînt adesea comportamente însușite înaintea medicinei, dar o decizie de a le considera criterii de eliminare la admiterea în facultate ar arunca, probabil, în haos învățămîntul medical. Aceste defecte, din păcate, se pot deprinde și mai tîrziu. Autosuficiența medicilor, infatuarea și indiferența sînt transmisibile. Există secții sau clinici în care comportamentele proaste se învață de la o generație la alta, ele fiind norma locului. Dimpotrivă, sînt unități medicale în care bunul-simț profesional și atitudinea onestă și empatică a medicilor sînt generalizate. În medicină, efectul cursurilor și seminariilor din timpul facultății este efemer, iar exemplul doctorilor reputați din jurul tău, în primii ani de practică, determinant.

Două fiice își îngrijesc de mai multe săptămîni mama, în spitalul unde lucrez. Are o boală gravă, un cancer într-un stadiu foarte avansat. Mai multe consulturi ale unor medici experimentați, oncologi, chirurgi și interniști, care au verificat și au interpretat științific toate informațiile, au hotărît că nu se mai poate face nimic curativ și au recomandat îngrijire paliativă. Familia, agățîndu-se de orice speranță, a cerut și sfatul unui alt chirurg, din alt spital. „Dacă ați fi venit la mine de la început, era salvată. Eu aș face și acum operația și poate scapă cu viață.“ S-au întors în serviciul nostru dezorientați, anxioși, îndoiți de deciziile lor, telefonînd în dreapta și în stînga. Încrederea acestui medic în posibilitățile lui terapeutice este neîntemeiată, iar vanitatea cu care și-a prezentat oferta a creat o confuzie dureroasă în mijlocul acestei familii, în ultimele zile alături de mama lor. Autosuficiența acestui medic se află în convingerea lui că e omnipotent, cînd, de fapt, are doar ceva putere. În medicină, incompetența este imorală.

Aroganța benefică, vindecătoare, este reprezentată uneori de ceea ce bolnavii descriu ca autoritarism, atitudine paternală, dominatoare a doctorului. Pacienții sînt tot mai informați, solicită cele mai avansate servicii și pun tot mai multe întrebări. (Privindu-i pe unii bolnavi ai zilelor noastre, Sfîntul Anselmo ar spune: Internetul – *cartea* – în mîna unui ignorant e la fel de periculos ca și o sabie în mîna unui copil.) Medicii explică tot mai mult toate opțiunile de diagnostic și tratament, toate avantajele și riscurile. Bolnavii aleg cu dificultate, copleșiți de informații pe care nu le înțeleg. Doctorul nu este un vînzător, nu etalează pe tarabă opțiunile și spune: „Luați ce vă place!“ El recomandă, propune un drum, pe care îl consideră, după zeci de ani de carte și practică, bun. Desigur, pacientul acceptă sau nu. Aroganța benefică a medicului stă în puterea de a alege pentru tine. Aceasta poate părea o înfumurare pentru unii, dar vindecă pe mulți.

Doctorii sînt acuzați frecvent, mai ales de adepții diverselor forme de medicină alternativă, că fac recomandări, cu o încredere neîntemeiată, în boli despre care știința nu știe mai nimic. Ca și în alte activități umane, și în medicină se acționează uneori fără dovezi, mai ales în situații de urgență. Suficiența nu stă în această atitudine, ea apare doar dacă nu recunoști limitele procedurii tale. Doctorii buni sînt totdeauna cu ochii deschiși, conștienți de cît de puțin știu despre multe dintre suferințele pacienților lor.

În urmă cu aproape o mie de ani, medicul Ibn Jumay era chemat de sultanul său, faimosul Saladin, să explice de ce, în întreg califatul, oamenii se plîng atît de mult de doctori. Răspunsul este întins între coperțile unei cărți *(Tratat pentru Saladin privind renașterea artei medicale).* Identifică mai multe defecte ale medicilor, că nu citesc destul și înlocuiesc cunoștințele cu haine scumpe, parfum și vorbe complicate sau că nu-și asumă riscuri. Dar principalul motiv pentru care se plîng oamenii, crede Ibn Jumay, este următorul: bolnavii nu știu cum să aleagă un doctor bun. E greu și azi. Spitalele moderne asigură că sînt dotate cu ultimele tehnologii și oferă servicii medicale aprobate de știință, legale și cost-eficiente, dar toate acestea par o autoîncredere nejustificată în puterea lor, cîtă vreme nu răspund acestei permanente întrebări: cine este cel mai bun doctor, pentru mine?

(Un secret: remediul homeopat pentru aroganță este Platina. Nici un medic nu și-l poate permite!)

Aroganța medicilor poate fi distructivă, dar și benefică, vindecătoare.

„Îndoieli profunde, înțelepciune profundă; îndoieli mărunte, puțină înțelepciune.“

(proverb chinezesc)

***Nicolae Rednic** este medic.*

Ioana BOT

E destul și-atîta!

„Noi nu vrem să fim geniali,
noi vrem să fim trimbulinzi…“
(nu-i nimic dacă nu recunoașteți
autorul, merge și așa)

Frate cu românul, precum codrul, plaiul, gura de rai sau alte clișee care ne populează discursurile cu sunetul lor de „monedă calpă“ (da, citez din Eminescu, incidental „poet național“, pe aceeași listă…), frate sau soră cu noi, așadar, nepoți de daci și de romani, e și zicerea aceea cu „Merge și așa!“. Ea se aplică oricînd, cu mare succes: ea potolește anxietăți, reînnobilează pre cîrpaciul auctore, calmează furia ce te-ar putea cuprinde înaintea „lucrului rău făcut“ (știu, vorbesc numai în clișee la un asemenea subiect, ce să zic… „ghinion!“), s-o pui pe rană, nu alta! Și o punem… cu mic, cu mare, pe toate rănile. De la autostrăzile vagi la guvernele de cumetrie, de la presa de audiență generală la sfînta Constituțiune (mă-nțelegi…), de la balamaua ușii de spital la palmierii sădiți în intersecții, de la legea educației naționale, „revăzută și măcelărită“, la canalizarea satelor din România profundă… Merge și așa, spunem, fericiți că toate acestea există: că avem, adicătălea, autostrăzi, guvern, Constituțiune, presă, educație (neapărat națională), uși la spitale și zone verzi în metropolă (să nu uit: să fim fericiți și că avem măcar o metropolă, știm noi care, cu palmieri mici, metrou scurt și catedrală mare – e destul și-atîta!). În loc să mai adăugăm, în ritm alert, deceniile de muncă necesare pentru ca toate astea să aibă substanță adevărată, ne oprim cu grăbire, ne admirăm realizările de pîn-acum (destule sînt, dacă lumea le cere – să-i ajungă!), ne privim încîntați buricul („Buricul pămîntului avea un buric / Decît el și mai mic / Și se credea, în virtutea nimicului / Buricul buricului…“ – nu, asta nu mai e din poetul național, n-ați ghicit, dar e tot dintr-un poet mare, e bine și atîta…), tot astfel cum contemplăm zarea, locul miraculos unde plaiul românesc întîlnește cerurile strămoșilor (nu e un citat exact, dar bîntuie amintirile mele de la olimpiadele școlare ale tinereții, pot spune despre el că merge și așa). Ajunge. Destul să ne fie, destul să vă fie, destul să le fie. De ce să faci mai mult, cînd se poate să faci mai puțin? De ce să te gîndești la alții, de ce să ai în vedere consecințele (…peste veacuri? Păi, cine trăiește atîta?) autosuficienței tale, de ce să lucrezi mai mult cînd se poate mai puțin (sau deloc)? De ce, coane Fănică, de ce?

Se numește autosuficiență, e soră bună cu lenea și cu mediocritatea (și-s endemice, toate, chestie de familie), mamă îi e superficialitatea, iar tată… cutuma culturală locală? contextul geo-politico-istoric permisiv? prostia a' veche? Greu de spus, dar așa e cu tații, inefabili prin definiție. Nu-i nimic, merge și așa, e de familie străveche, are titluri de noblețe-n traistă și sînge albastru-n vine. O întîlnesc atît de des, încît aș putea pentru ca să spun că îmi e tovarășă de serviciu („studenții pe care îi reprezint m-au delegat să vă spun că nu doresc să primească la examen subiecte nerezolvate la curs, studenții nu doresc să aibă în bibliografie romane care nu au fost ecranizate, studenții nu vor să li se pună întrebări de istorie la un curs de istoria literaturii…“ etc.), colegă de clasă (…socială, na!), camarad de călătorii mari (ați vizitat recent vreun aeroport daco-roman renovat pentru a corespunde standardelor europene?) sau mici (ați folosit recent vreun vagon CFR de clasa I? dar toaleta acestuia?). Și, dinaintea nenumăratelor ei înfățișări, eu mă înfurii, de fiecare dată, chiar dacă îmi înghit furia și renunț să mai caut a repara, a educa, a-mi provoca interlocutorul să își depășească nivelul acesta. Care numai bun nu e, sînt convinsă. Dar parcă tot mai puțini ne aflăm, cei convinși că autosuficiența e una din căile sigure care duc spre dezastru.

Deși e un cuvînt format cu „auto-“ în față (de fapt, asta se numește „prefix“, dar dacă nu știți, sau nu vă mai amintiți din gramatica de gimnaziu, nu-i nimic, merge și așa…), autosuficiența nu îl privește numai pe cel ce și-o asumă – are nepl

Autosuficiența studentului la Litere va ucide cultura în spiritele elevilor săi viitori.

cuta capacitate de a se răsfrînge imediat asupra celorlalți. Aud, foarte adesea, în jurul meu, replicile colegilor (profesori de diverse școli și de la fel de diverse niveluri) despre elevii și studenții noștri, care le acceptă acestora autosuficiența: „lasă-i, de ce să-i mai stresezi cu atîtea cerințe/evaluări/lecturi? Le ajunge cît știu, că nu vor ei să facă gaură în cer cu știința lor de carte…“ (etc., metaforele pentru asta pot varia, limba noastră-i o comoară, cum știți cu toții – nu-i nimic

desen de J.-J. Grandville

desen de J.-J. Grandville

dacă nu știți cine a spus-o primul, dacă ați auzit-o la Antene, merge și așa, important e că recunoașteți cultura cînd vă întîlniți cu dînsa…). De ce să vrei să scoți pe porțile (și diplomele) universității un profesor de nota 10, cînd e bun și unul de nota 5 (de-un 4 căznit, de fapt, dar să nu cerem prea mult)? Chiar așa, de ce? Tuturor colegilor mei, în această situație, le urez din tot sufletul să le ajungă copiii personali și nepoții (la fel de) să învețe de la profesori care au fost absolvenți de nota 4, iar nu de nota 10. De ce? Prin analogie – cine ați vrea să vă opereze de inimă, un chirurg „de nota 10 cu coroniță“ sau unul care și-a cumpărat diploma cu bani grei, însă nu deosebește inima de ficat nici dacă le pui etichete scrise cu markerul? Moment de groază și de spaimă în ochii interlocutorilor mei blajini și îngăduitori: de ce să exagerez? De ce să dau exemple sinistre, de astea, cu boli și cu morți, cînd noi (profesorii… autosuficienți, predicînd autosuficiența) pregătim *decît* profesori de română (maghiară, limbi străine, matematică, geografie, *you name it),* nu operăm pe cord? De ce, coane Fănică, de ce?

Sînt convinsă că autosuficiența unora e întotdeauna otrăvitoare – ucigașă, chiar, dacă mi se permite figura de stil – pentru ceilalți, nu doar pentru ei înșiși (inconștienți de pericol, probabil). Autosuficiența studentului la Medicină va ucide pacienții medicului în viitor, autosuficiența studentului la Litere va ucide cultura în spiritele elevilor săi viitori, va ucide limba – și, printr-o firească extensie, capacitatea de a gîndi a celor care îl vor avea la catedră. Să ieșim din anecdoticul meseriei, prea singura, ce-o practic, la general? Nimic mai simplu: autosuficientă e Natura, ea poate să își fie sieși destul (deși, ca să mîrîi și aici, pînă și Natura învață din propriile greșeli, evoluează etc.). Noi, oamenii, nu sîntem Natură, sîntem… Cultură, Spiritualitate, Duh sau cum mai vreți să numiți dimensiunea inefabilă care ne desface de animale și ne încarcă de atîtea alte sensuri. Cultura nu își poate fi autosuficientă, Spiritul nu e niciodată „destul și-atîta“, Duhul nu se manifestă oricum, nu „merge și așa“. Vi se pare prea solemn? Vreți mai *low key,* mai puțin exigent, cu cerințe mai accesibile sau cu standarde mai apropiate de nivelul participanților la ciclul formativ? Nu cred că se poate. Nici măcar în paginile unei reviste dilematice.

„Sursa tuturor suferințelor este ignoranța.“

DALAI LAMA

Ioana Bot *este profesor de literatură română la Universitatea „Babeș-Bolyai“ din Cluj-Napoca. Cea mai recentă carte publicată este* Autoportret cu principii *(2016).*

George GURESCU

„Nu ne lăsați singuri!"

„Dă-i încolo de golani" era replica furioasă a lui taică-miu de fiecare dată cînd îl întrebam de ce nu s-a pus interfon în blocul său. A încercat, din proprie inițiativă, să strîngă bani pentru acest aparat încă de prin 2006-2007, însă n-a reușit să ofere răspunsuri suficient de convingătoare atunci cînd era întrebat „Dar la ce ne trebuie?", „Nu e bine și așa?" sau „Ce rost are să ne complicăm?", deși parterul se umplea de graffiti, semințe și tot soiul de sticle.

Am spune că acest sistem este deja o banalitate, numai plimbați-vă prin orice cartier din București să vedeți dacă mai există vreun bloc fără acest cititor electronic de cartele. Dar cînd locuiești într-un oraș pierdut în nord-estul țării, care e pomenit la știri doar de ziua lui Eminescu și cînd echipa locală de fotbal reușește să bată strălucitoarele cluburi din capitală, atunci interfonul poate să fie văzut ca un factor perturbator pentru liniștitul trai al celor 16 familii. Scara B, în care locuiau ai mei, îmi aducea aminte de Fortăreața Bastiani din *Deșertul tătarilor* de Buzzati, acel loc vrăjit unde timpul nu putea fi măsurat.

desen de J.-J. Grandville

Revoltă

Astfel de fortărețe există peste tot. Oana Gheorghiu, de la Asociația Dăruiește Viață, le vede mai degrabă ca pe „state în stat", mici sisteme care se supun propriilor reguli, dezvoltate de-a lungul anilor, fără să fie verificate sau trase la răspundere.

„Eu cred că autosuficiența este moștenită din comunism", povestește ea. „Uneori mi-e că nu e doar «Las-o că merge și așa». E mai mult de atît și mai rău; uneori fac lucruri în mod special pentru a te întîrzia, iar eu aici nu mai înțeleg. Uneori își încalcă atribuțiile, nu și le respectă, încalcă chiar legea, doar ca să îți pună bețe în roate pentru că e o lipsă de responsabilitate și de răspundere."

Oana Gheorghiu a început această cursă cu sistemul public de sănătate în 2009. Împreună cu Bianca Voinescu și Carmen Uscatu, cele trei au încercat să ajute un băiat de 17 ani să obțină – prin formularul E112 – banii necesari unui transplant de celule stem. După zece zile de umblat pe holurile instituțiilor, au descoperit că băiatului îi trebuia o altfel de finanțare, pe Ordinul de Ministru 50. „Atît de încurcat și de birocratic era sistemul, atît de ascunse erau aceste informații încît îți trebuia multă hotărîre, perseverență ca să reușești să le deslușești", povestește Oana Gheorghiu.

Această vanitate a sistemului de sănătate a fost motorul care le-a împins pe cele trei femei să meargă mai departe și să „facem asociația care chiar să lupte pentru drepturile pacienților". De-a lungul ultimilor ani, organizația a reușit modificarea Ordinului de Ministru 50/2004, a creat primul centru de excelență în tratarea și diagnosticarea cancerului la copii sau a ajutat la modernizarea unor secții din spitalele românești. „Cred că asta ne-a motivat pe noi, acest «nu se poate» nu poate fi acceptat în situația în care un copil, care avea 17 ani atunci, moare dacă nu primește ajutor. Revolta ne-a motivat; pur și simplu, revolta față de felul în care un tînăr este tratat în țara lui", spune Oana Gheorghiu, vicepreședintele asociației.

Misiunea Asociației Dăruiește Viață este să ajute la modernizarea și îmbunătățirea sistemului de sănătate, însă, de multe ori, interacțiunea cu instituțiile publice se transformă într-o luptă. Dialogul nu are loc decît după presiuni îndelungate sau chiar procese în instanță. „Este autosuficiență, ce li se poate întîmpla lor, care sînt deasupra tuturor?", adaugă ea.

„Unele cărți par să fi fost scrise nu pentru a învăța ceva din ele, ci pentru a afla că autorul a știut ceva."

GOETHE

Pasiune

Acțiunile unor astfel de asociații nu vor duce, de pe o zi pe alta, la schimbarea sau la reformarea unor mentalități sau sisteme, însă ele devin modele molipsitoare (și atît de necesare) pentru cei din jur. Un alt exemplu al celor care luptă împotriva suficienței de sine se găsește în județul Iași, în comuna Valea Lupului, unde Petronela Petrea le arată copiilor frumusețea științelor exacte, dincolo de calcule și teorii.

Profesoară de matematică, ea a înființat Clubul Roboticon, unde elevii din clasele a VII-a și a VIII-a au pus în practică noțiuni din științele exacte. „Am vrut să vadă beneficiile matematicii în afara orelor de curs", spune ea. Cu alte cuvinte, peste douăzeci de elevi au învățat cum să proiecteze un oraș inteligent cu ajutorul plăcilor Arduino; elevii au dezvoltat sistemul de iluminare publică, alții au făcut semafoare multifuncționale sau coșuri de gunoi inteligente.

Petronela Petrea a pornit acest club cu ajutorul Fondului Științescu, un program derulat de Fundația Comunitară Iași, care finanțează proiecte educaționale alternative din domeniul STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics) dedicate elevilor. „Fondul Științescu a venit ca o soluție pentru motivarea copiilor", într-un context în care școala românească este descrisă ca fiind demodată, cu materii stufoase, predate într-o mod ineficient, care nu mai atrag elevul.

Deși apar constant știri despre români medaliați la olimpiadele internaționale, studiile PISA din 2012 ne arată că 37,3% din elevii români au un nivel scăzut de cunoștințe în disciplinele reale, față de 16,6%, media europeană. De unde această diferență uriașă între olimpici și restul elevilor? O cauză ar fi lipsa unor politici stabile și raționale, victime principale fiind copiii și profesorii. „Eu obosesc foarte mult în momentul în care văd că nu există continuitate între ce începem astăzi și mîine, cînd o luăm de la capăt. Le înțeleg frustrările colegilor mei și momentele astea în care spun că, pentru cît sînt plătiți, fac prea multe, sau [frustrările] pentru modul în care sînt tratați", spune profesoara din Valea Lupului.

Pasiunea ei de a-i face pe elevi „oameni împliniți, fericiți" nu a început cu Clubul Roboticon, ci a fost dezvoltată de-a lungul celor douăzeci de ani de catedră. De opt ani de zile se ocupă și de grupul de cercetași, care acum numără 80 de membri, atît din Valea Lungă, cît și din comunele alăturate sau din orașul Iași. „Educația în școală este insuficientă, iar cercetășia, care are o metodă pedagogică foarte serioasă, îi învață principii și valori ca onestitatea, corectitudinea sau cinstea", iar prin acest grup au trecut, în acești ani, circa 400 de membri.

Indignare

Cei 400 de membri ai grupului de cercetași sau sutele de pacienți care au beneficiat de programele Asociației Dăruiește Viață sînt puncte dispersate pe teritoriul țării, dar dacă le unim, observăm că Oana Gheorghiu și Petronela Petrea au creat o rețea de oameni care vor ajuta la reformarea societății.

Andrei Roșu a văzut cu ochii săi cum crește o astfel de rețea. El a devenit cunoscut în țară pentru cursele extreme la care a participat, intrînd în *Cartea Recordurilor* pentru cele șapte maratoane și șapte ultramaratoane pe care le-a făcut pe fiecare continent.

În 2010, cînd s-a apucat de alergat, parcurile erau lipsite de alergători, iar acest sport era luat în derîdere de trecători. Acum, însă, „s-a creat o masă critică". Sînt zeci de mii de oameni care aleargă săptămînal în parcurile românești, pentru că „văd beneficiile, sînt încîntați și încep și ei să facă mișcare", spune Andrei Roșu, care coordonează la rîndul său grupuri cu sute de membri de alergători.

Anul acesta, Andrei Roșu a fost martorul dezvoltării unei noi mase critice care va împinge (sau va trage după ea) societatea românească. „Fără vreun antecendent de activist", Andrei a fost printre cei care au ajuns în Piața Victoriei după adoptarea OUG 13. „S-a depășit gradul de incompetență și sînt atacate niște valori fundamentale care ne-ar fi întors în anii '90", descrie momentul din seara de 31 ianuarie.

Și-a mutat serviciul în Piață, iar în fiecare zi venea de la ora 9 și lucra cu privirea îndreptată înspre Guvern. „Programul de azi: 9-17: birou, 17-....: Protest. P.S. – cerem aprobare și lucrăm și în week-end. Nu ne lăsați singuri!", era mesajul ce apărea pe biroul său temporar.

* * *

Prin pasiunea lor și energia cu care luptă, oamenii pe care i-am prezentat în rîndurile de mai sus ne arată că nu mai „merge și așa". Motivațiile lor sînt diferite – fie că e revoltă, indignare sau pasiune –, dar, ca un un efect de domino, ei reușesc să-i molipsească pe cei din jur și astfel se formează masa critică de care orice societate solidă are nevoie, iar ei nu vor mai fi lăsați singuri.

Cît despre interfonul din Botoșani, au trecut zece ani și, abia după ce a fost furată balustrada scării, vecinii au „observat" utilitatea aparatului.

***George Gurescu** este jurnalist.*

„Eu, ca părinte, sînt OK, copilul trebuie să se schimbe"

interviu cu psihologul Gáspár GYÖRGY

Cînd l-am întîlnit pe ***Gáspár György,*** *psiholog specializat în* parenting, *aveam oarecari prejudecăți față de acest domeniu. Mi se părea un moft să apelezi la rețete de crescut copiii, un moft cu un iz periculos: dacă îți cresti copilul din cărți, nu risti să-ți inhibezi instinctele de părinte? – era una dintre întrebările „de atac" pe care le pregătisem pentru interviul cu autorul cărții* Copilul invizibil, *apărută în urmă cu un an la Editura Curtea Veche. Am aflat însă, de-a lungul convorbirii, că* parenting*-ul se referă, sau ar trebui să se refere, în primul rînd, la educația părintelui în relație cu sine însuși, pentru a avea o relație bună cu copilul. Pentru că „meseria" de părinte este una dintre cele mai grele sarcini pe care cineva și-o asumă, uneori, există, derapaje. Și poți să cazi ori în extrema autosuficienței, în care refuzi orice sfat venit din afară, ori în cea a rețetelor propuse de unii specialiști într-ale parenting-ului.*

desen de J.-J. Grandville

Cît de sănătoase sînt „rețetele" pentru relația dintre un părinte și copil?

În primul rînd, eu nu sînt un adept al rețetelor. Cred că fiecare părinte e bine să-și găsească strategia de *parenting* care se potrivește atît personalității sale, cît și aceleia a copilului. E clar însă că există experți, dar și non-experți care se străduiesc să vîndă o serie de idei miraculoase în baza cărora ar exista un număr de pași prestabiliți pe care, dacă îi urmezi, vei avea o relație de succes cu copilul. Pentru unii poate funcționează, dar cînd nu se întîmplă, pericolul e ca frustrarea părintelui să crească. De asemenea, aceste rețete au tendința de a merge pe un tipar de autosuficiență, „eu, ca părinte, sînt OK, copilul trebuie să se schimbe", și pe o mentalitate veche, de tipul „eu te-am făcut, eu te omor". În primul rînd, părinții sînt cei care au nevoie să-și vindece rănile. Despre asta e vorba și în cartea mea, *Copilul invizibil* fiind, de fapt, o metaforă a rănilor pe care le aducem din copilărie în viața de adult. Nimeni nu se naște în familia perfectă, pentru că nu există familie perfectă. Fiecare vine cu o serie de traume relaționale și, înainte de a pune accentul pe copil și să-i aplic „rețeta potrivită", e important să văd de ce mă deranjează un anumit comportament al copilului. Cum reacționau părinții mei cînd eu făceam același lucru?

Din experiența dumneavoastră, care sînt problemele relaționale dintre un părinte și copilul său?

Există părinți care își aduc copilul la psiholog cu pretenția ca acesta să-l „facă bine". E ca și cum ai duce un vas ciobit la reparat, fără a aduce însă partea lipsă. Din punctul nostru de vedere, al terapeuților de familie, problemele pe care le are un copil sînt de fiecare dată un simptom al unor probleme din familie sau de la școală. Pentru că, de obicei, copilul, fiind individul cel mai vulnerabil într-o familie, se sacrifică, devine un fel de burete care absoarbe tensiunile și problemele din mediul în care trăiește, producînd astfel un simptom. De multe ori certurile dintre părinți, neajunsurile financiare, problemele de comunicare sînt toate îndreptate către copil – care, neavînd formate pîrghiile emoționale, exteriorizează frustrările și furiile într-un mod pe care părinții îl percep ca fiind o problemă a copilului, nu ca pe un ecou al propriilor probleme. Responsabilitatea unui terapeut abil e să transmită acestor părinți că toți, atît ei, cît și copilul, se află, de fapt, în aceeași barcă, problema fiind una comună, nu copilul este cel „defect".

Ce este, așadar, parenting*-ul?*

Parenting-ul se referă, în primul rînd, la creșterea și autodisciplinarea noastră ca adulți. E un *musai* pentru generația crescută pentru a supraviețui și a se dezvolta din punct de vedere cognitiv. Dacă ne folosim doar mintea, în maniera clasică nu vom putea ajunge la sufletele copiilor noștri așa cum ei au nevoie pentru a se dezvolta și a ajunge să-și dezvolte relații cît mai armonioase cu ceilalți. Cred că prima întrebare din *parenting* ar fi: care sînt rănile pe care noi le aducem din propria copilărie? Care sînt nevoile pe care adulții din jurul lui nu au putut să le satisfacă? Pentru că aproape de fiecare dată, așa cum am fost noi răniți, dacă nu conștientizăm și nu facem o analiză a poveștii de viață, îi vom răni și pe copiii noștri, iar trauma merge mai departe de la o generație la alta. Copiii au nevoie de multă afecțiune, acea afecțiune care ține de inteligența emoțională. Să înțelegi că în spatele unui comportament agresiv se ascunde o nevoie nesatisfăcută. Ce ne vine automat să facem cînd copilul își iese din echilibrul psihologic, trîntește cu obiecte sau este „obraznic"? Să îl pedepsim, să ne impunem autoritatea. Ce ne arată însă știința *parenting*-ului? Gîndiți-vă la cauze.

Vorbind despre curente de parenting, *există această modă de a-ți lăsa copilul să facă ce vrea ca să nu-i inhibi personalitatea?*

Mie mi se pare la fel de periculos ca și *parenting*-ul autoritar, acolo unde părintele stabilește totul, nu există negociere. Copiii au nevoie de contact uman, de *feedback* din partea părintelui, ei se oglindesc în funcție de ceea ce văd la noi. Dacă el nu are interiorizată capacitatea de a respecta reguli, de a avea grijă de celălalt, de a face bine, de a-și folosi compasiunea, nu-l vor păli în viața adultă înțelepciunea și adevărul divin, iar el nu va ajunge o persoană bine integrată din punct de vedere social. Are nevoie de structură – asta trebuie să înțeleagă părinții care preferă *parenting*-ul permisiv: structura înseamnă siguranță, îl ajută pe copil să știe cum să-și ajusteze comportamentele astfel încît să nu pice în extreme. Părinții care preferă acest trend – iar eu cred că există acest trend în România – de a nu fixa reguli, de a nu pune limite, sînt părinții care se pot bucura de relația părinte-copil pînă ajunge copilul la grădiniță sau la școală, moment în care copilul se întîlnește cu un mediu în care el nu-și mai dă seama ce se întîmplă pentru că a fost obișnuit cu mediul în care îi era permis să facă ce vrea, cînd vrea, cum vrea.

Ce se întîmplă cu părinții care intră în panică, spunînd că ei nu se pricep să fie părinți?

E greu să crești un copil, e probabil cea mai mare responsabilitate, e imposibil să nu greșești, nu poți să fii un părinte conștient fără să îți oferi posibilitatea de a greși. Părinții conștienți sînt aceia care își dau seama că au greșit și își cer iertare, spunînd că nu sînt perfecți și că le pare rău. Pe de altă parte, avem și părintele „inconștient", cel autosuficient, care spune: de ce să îmi cer eu iertare? Cum să fac eu asta? Vina este a lui. Părintele conștient nu e cel care nu o dă în bară, ci acela care își dă seama că nu poți să îți asumi responsabilitățile parentale fiind perfect și făcînd lucrurile ca la carte.

„Cel mai bun mijloc de a învăța să te cunoști e să încerci a-i înțelege pe ceilalți."

ANDRÉ GIDE

„Adevărata înțelepciune înseamnă să-ți recunoști propria ignoranță."

SOCRATE

Ați creat această platformă, paginadepsihologie.ro, unde există și un curs de parenting...

Cursul are la bază chiar ideea cărții *Copilul invizibil:* asumarea minusurilor din viețile noastre, o asumare care dă capacitatea părintelui de a lucra cu sine și de a se împăca cu sine și cu emoțiile sale, fapt care îi oferă capacitatea de a crea relații stabile cu cei din jur și cu copilul. Una dintre lecții este despre acest aspect. Studiile de specialitate ne arată că atît sănătatea fizică și psihică, cît și nivelul de fericire și starea de bine, toate sînt influențate nu de nivelul de trai, ci de relațiile în care funcționăm. Relațiile care ne permit să fim vulnerabili, în care ne putem deschide, în care ne putem verbaliza dificultățile sînt cea mai importantă resursă pentru ființa umană. Noi nu sîntem educați în direcția asta. La școală nu primim educație pentru a ne dezvolta inteligența relațională, ci competiția. Avem, de asemenea, o lecție despre cum funcționează și se formează creierul uman, care explică cît de puternic e impactul pe care mediul îl are asupra noastră în primii doi ani de viață, sau cît de importantă e inteligența emoțională și despre cum ne putem îmblînzi emoțiile. Pentru că mulți încearcă să își controleze și nu să își îmblînzească sau să-și asume emoțiile. Or, a încerca să controlezi o emoție este extrem de nociv, dar cînd le conștientizăm și le acceptăm, putem să le și facem față în interiorul nostru.

Cursul este construit pe ceea ce am observat în experiența mea de 11 ani de lucru cu familiile din România și pe studiile științifice din lume, testate însă pe cultura din România. Pentru că sînt de părere că un studiu, oricît de relevant ar fi în Elveția sau SUA, poate sau nu să se plieze pe realitatea din România. Așa că, de fiecare dată cînd descopăr o tehnică nouă, încerc mai întîi să o testez în viața personală sau în viața clienților mei. La final, dacă tragem linie, pot spune că aceste lecții nu sînt lucruri luate din cărți, ci testate în cabinet.

a consemnat Stela GIURGEANU

„Avem un soi de cultură genetică a autosuficienței"

interviu cu Mircea TOMA, directorul ActiveWatch

V-am solicitat acest interviu pentru a vorbi despre autosuficiență în mass-media, dar, pentru început, cum ați defini dumneavoastră autosuficiența în general și cum credeți că această meteahnă se manifestă în societatea românească?

„Mi-am atins plafonul de creștere. Mi-e bine acolo. Am ajuns într-un loc călduț și nu are sens să fac mai mult sau să mă agit" – cred că cel mai bine am defini autosuficiența prin opusul acesteia, care este exigența – o calitate pe care nu o întîlnești prea des în societatea românească. Dacă e să generalizăm, cred că noi avem un soi de cultură genetică a autosuficienței. Acea cultură a lui „merge și așa". Cînd nu ducem pînă la capăt un lucru, din comoditate, cînd nu sîntem punctuali sau cînd nu sîntem atenți la detalii care îi deranjează pe cei din jur. Bineînțeles, asta dacă e să vorbim la modul general. Pentru că acest „merge și așa" depinde foarte mult de context. Cînd am lucrat în aviație, am văzut cît de uriașă este distanța între modul de abordare a unei activități în spațiul nereglementat cu rigoare în comparație cu un spațiu în care reglementările merg pînă la a controla vechimea unui șurub: cînd trebuie să știi cîți ani are un șurub, sau cît timp a stat montat într-un aparat, pentru că de asta pot depinde vieți umane, dar nu o faci, autosuficiența poate fi criminală. Da, sînt cîteva asemenea meserii care impun responsabilitate maximă, din care autosuficiența este exclusă.

Este aroganța o parte a autosuficienței?

E o nuanță distinctă. Aroganța e o formă de valorificare publică a autosuficienței. Mă asum ca fiind cel mai bun și vă anunț acest lucru prin cuvinte și gesturi impertinente. Cred că Eugen Nicolicea este un exemplu bun. Răspunsurile în doi peri pe care le dă la întrebările jurnaliștilor despre modificările legislative și lucrurile sensibile referitoare la justiție, subiecte care au stîrnit multă emoție și au adus în piață sute de mii de oameni, stau dovadă a autosuficienței exprimate prin aroganță. Deputatul nu obosește să dea răspunsuri de mistocar. Mesajul lui este, de fapt, unul de genul „Eu știu foarte bine că pentru voi nu merită să mă deranjez mai mult. E suficient cît dau pentru că știu că sînt atît de șmecher încît nu trebuie să vă dau explicații. Sînteți mărunți pe lîngă cît de mare sînt eu". Este un fel de manea a politicii.

Vorbind despre presa din România și despre criticile frecvente care vizează lipsa de profesionalism: vorbim despre o presă care, într-adevăr, s-a inventat rapid, s-a inventat din mers. A existat însă un moment cînd cineva a spus stop, trebuie să învățăm să fim și profesioniști?

Bineînțeles, au fost chiar de la început, încă din anii '90, și sînt și acum. Problema este cu disperata goană după audiență, pe de o parte, și cu derapajele care țin de propagandă, pe de alta. Presa este un domeniu care trebuie abordat cu o atenție specială, nu la pachet cu restul culturilor profesionale. Țin minte că, în primele luni ale anului 1990, au apărut vreo două mii de ziare noi – ca răspuns al cererii mari din piața de consum care se formase rapid după așa-zisa Revoluție. Dar, ca să ai cu cine să lucrezi, angajai direct de pe „trotuar", iar numărul celor absorbiți din piață, oameni fără vreo pregătire specială, a depășit masiv numărul celor care lucrau pînă atunci în presă. La apariție, *Evenimentul zilei* a angajat pe bandă rulantă spunînd că își formează ziariștii la locul de muncă. Profesia de jurnalist a avut parte de o naștere prematură, ceea ce s-a regăsit, firește, în calitatea profesională submediocră a presei. Dar, tot atunci, a apărut și școala BBC, care a generat cîțiva dintre purtătorii „virusului" rigorii. Nu foarte mulți, dar foarte buni ziariști au crescut în acea echipă și au purtat cu ei modele exemplare de funcționare. Așa s-a născut, la Iași, un post de radio, iar, apoi, rețeaua de ziare *Monitorul* – primele ziare din țară care au separat paginile de informație de cele de opinie. Cu toate astea, în epocă, fenomenul dominant a fost instalarea culturii instituționale a suficienței. După patru-cinci ani, primele promoții de ziariști cu studii de specialitate, formați în spiritul rigorii profesionale, au intrat în coliziune cu o cultură profesională a autosuficienței care i-a înghițit.

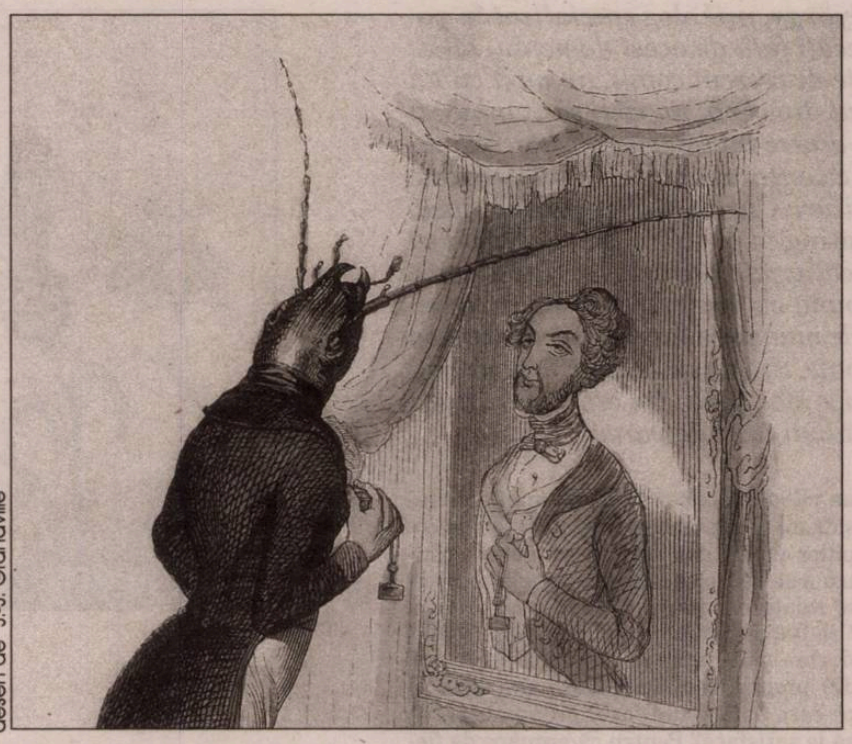

desen de J.-J. Grandville

„Întotdeauna există o cerere mare de mediocritate nouă. Fiecare generație întîmpină această problemă: cu cît simțul artistic este mai puțin cultivat, cu atît apetitul pentru mediocritate este mai mare."

PAUL GAUGUIN

Această cultură instituțională a mass-media se referă și la faptul că mergi pe o politică editorială impusă, pe o rețetă prestabilită care nu îți lasă loc să te dezvolți și să crești?

Depinde foarte mult despre ce fel de rețetă vorbim. Sînt redacții care au fost formate cu o foarte bună școală în spate. Uite, de exemplu, PRO TV-ul: cu toată opțiunea asumată de televiziune de consum comercial, pe partea de știri a avut mereu o echipă care a lucrat cu acuratețe; prima generație de jurnaliști proteviști a fost formată la școala de televiziune americană, iar modelul profesional a fost bine conservat de generațiile următoare.

După Revoluție, mass-media a evoluat, a involuat, a stagnat?

Dacă privim în amonte, constatăm că sînt mari diferențe. Sînt televiziuni care și-au păstrat nivelul de profesionalism – TVR-ul ar putea să fie un model, dacă nu ar fi eșuat economic și dacă ar avea o lege care să protejeze televiziunea publică de sabotaje politice –, unele care s-au pervertit, au pierdut meciul cu patronii lor, precum și cîteva care sînt modelul perfect pentru a ilustra autosuficiența, abandonul oricăror valori, nu doar cele profesionale, ci în general al celor morale. Vorbesc aici nu doar de televiziunile de propagandă, ci și de cele de budoar. Astăzi, formatul Digi24 pare să fie cel mai responsabil și ilustrează prima categorie pe care am pomenit-o. Pe de altă parte, să ne amintim de fostul OTV și de postul care i-a preluat moștenirea culturală: România TV. Aici, deși dezinformarea și grotescul mustesc prin toți pixelii, nu mă va convinge nimeni că avem de-a face cu un format editorial riguros, care impune minciuna ca regulă. Cred că se minte mult și din autosuficiență. Dar dincolo de anecdotic, colegii mei de la ActiveWatch, care produc anual raportul FreeEx – un barometru al libertății presei – semnalează de aproximativ șapte-opt ani că derapajele, contaminarea cu propagandă politică au decolat spre noi dimensiuni.. Azi, în cazul unor instituții media nici nu mai putem vorbi despre derapaje. Noi, în echipa care se ocupă de monitorizarea mass-media, folosim instrumente care măsoară tendențiozitatea politică. Or, așa cum arată în ultimii ani, pentru cîteva televiziuni instrumentele de monitorizare au devenit inutile. E ca un termometru cu care încerci să măsori temperatura unui corp care a atins 1000 de grade. Nu mai măsoară, se topește.

Jurnalistul autosuficient?

Poate cel mai ilustrativ personaj este Dan Diaconescu. Care a fost și om de televiziune, dar și proprietar, și care se erija într-un deținător al adevărului absolut, cu personalitatea lui delirantă. Dintre jurnaliștii activi, îmi vine în minte Radu Banciu, care plutește într-un acvariu al propriei personalități și comite grețeli costisitoare pentru că ia amenzi în suită, în special pentru adresări agresive, discriminatorii către grupurile de persoane vulnerabile. Iar faptul că amenzile nu îl opresc nu se poate explica decît prin faptul că el are o imagine extraordinar de bună despre sine.

Cînd nu ducem pînă la capăt un lucru, din comoditate, cînd nu sîntem punctuali sau cînd nu sîntem atenți la detalii.

De cealaltă parte a baricadei, putem vorbi și despre o anumită suficiență din partea publicului consumator, care se mulțumește cu ce i se livrează, fără a mai pune sub semnul îndoielii informații propagandistice?

Aici vorbim despre un întreg context care începe cu lipsa de educație a publicului consumator de mass-media. La noi, o ofertă alternativă nu apucă să se așeze bine pe piață pentru că e într-o continuă competiție cu răul. Pentru ca politicile editoriale de la noi să prindă audiență este nevoie de răbdare și putere financiară. Pentru că, în loc să ofere în contrapondere calitate jurnalistică și să aibă răbdare să crească audiența, mulți pleacă după locomotiva diabolică a răului. Iar în acest context este greu să faci o audiență cu presă de calitate. Publicul, în mare parte, este suficient pentru că, pe de o parte, nu există alternativă, dar și pentru că, pe de altă parte, nu are școală în domeniu. Și nu are pentru că nu (prea) există. Cînd are la îndemînă o resursă ca să își dezvolte capacitatea de a se dezvolta ca cititor sau ca privitor de TV și nu o face, atunci, da, putem vorbi de autosuficiență. Dar îi spune cineva că trebuie să verifice informațiile?

a consemnat Stela GIURGEANU

Laurențiu COLINTINEANU

I „LOV" balet

Discursul politicienilor din România – fie Putere, fie Opoziție – este de o autosuficiență dezarmantă pentru oricine mai are funcțională o oarecare brumă de creier. Și pentru că meseria îmi impune să urmăresc zilnic acest discurs, nu pot spune altceva decît că, aici, cauzele „e" două. Prima este un fapt de care m-am convins 100% în ultima perioadă, anume că discursul politic nu este altceva decît o fumigenă menită să ascundă măgării mult mai mari, dar ținute departe de atenția publică. A doua este o realitate pe cît de tristă, pe atît de îngrijorătoare. România nu are obiceiul să tragă la răspundere politicienii.

Probabil că miniștrii din cabinetul Dragnea... pardon, Grindeanu, vorbesc din cînd în cînd unii cu alții întrebîndu-se: „Bă, ce dracu' mai aruncăm pe piață azi ca să-i ținem pe fraieri ocupați?" Stau, se gîndesc, sigur mult, pentru că o fumigenă bună nu e simplu de construit. Ea trebuie să consume timp, să stîrnească energii, să ocupe spațiu de emisie și să anime armata de analiști ai neamului care să despice firul complet inexistent în patru.

Așa cred eu că s-a născut ideea impozitării gospodăriilor. O petardă atît de mare și de zgomotoasă că pînă și șeful ANAF, Bogdan Stan, s-a trezit, într-o conferință de presă la Palatul Victoria, contrazicîndu-și șeful, ministrul de Finanțe, și spunînd că nimeni nu știe ce e aia gospodărie în sensul fiscal în România. Săracul Stan cred că și-a furat-o rău de tot după conferință, judecînd după stilul abrupt în care a fost smuls de la microfon de purtătoarea de cuvînt a Guvernului.

România nu are obiceiul să tragă la răspundere politicienii.

Nu-i nimic, PSD-ul are ventilatoare destule ca să întrețină fumigena. Iese la rampă doamna ministru al Muncii Lia Olguța Vasilescu și anunță triumfal că „dacă vrei să îți duci copilul la școala de balet și să deduci această cheltuială (...). Și la meditații, exact. Vă duceți copilul la meditații (...), puteți să vă deduceți". Și bomboana de pe coliva discursului politic: „Este sistemul american".

desen de J.-J. Grandville

Apoi vine Dragnea cu ministrul de Finanțe și anunță cum o să avem 35.000 de consultanți fiscali care să ne calculeze taxele, ca la medicul de familie. Poate, la final, declarația e un fel de rețetă compensată pentru medicamente de nevroze. Pfuai, dă-i analiză la televizor. Că 10% în loc de 16%, că de unde oameni, că de unde bani. Simplu și superficial, dar mult, foarte mult. Pe Facebook la fel, gospodăria ține capul de afiș. Am fi putut dezamorsa fumigena? Punînd întrebări, cred că da. Și, măcar ca efect secundar, să expunem gogomăniile pe înțelesul tuturor.

„Este sistemul american" – Nu zău?! Diferența mare de tot între impozitarea din România și cea din SUA e că la noi impozitul se reține la sursă, iar la ei primesc banii în sumă brută, dacă vreți, adică fără să le ia firma banii și să-i dea la stat.

„Deduceți baletul" – *Ay, mi corazon,* dar de ce să deduc baletul copilului? La ce ajută asta societatea? O deducere fiscală în orice stat civilizat susține o măsură, o politică publică. De exemplu, în Germania, cuplurile căsătorite au altă clasă de impozit (mai favorabilă) decît persoanele necăsătorite. Persoanele cu copii au impozite mai mici decît cele fără copii. Hai, toată lumea în cor: ce face statul german? Coreeect, susține natalitatea. Nu, nu deduce baletul, dar sprijină familia (nedefinită în Constituție ca fiind ceva între un bărbat și o femeie, că ai dracu' progresiști conduși de o conservatoare au legalizat și căsătoria gay). A, și mai fac ceva insipizii ăia de nemți. Dau deduceri fiscale pentru munca de acasă. Ca să poată mama să stea cu ăla micu', să lucreze ca să plătească taxe și să revină mai repede la job într-o idee stupidă pentru noi: stima de sine a femeii.

„Deduceți meditațiile" – Asta-i bună, cum adică? Deduc fiscal eșecul sistemului de educație care obligă părinții să-și ducă plozii la meditații dacă vor să ia Bac-ul sau să intre la facultate? Cum vine asta? Nu să facem noi mai degrabă școala să funcționeze decît să legiferăm și să fiscalizăm eșecul ei?

„Impozităm gospodăria" – OK, nu știm încă ce e aia, dar hai să zicem că o vor defini cumva. Păi, atunci cum se poate opune PSD-ul parteneriatului civil, că rezultatul ar fi tot o gospodărie?!

Personal, chiar nu cred că ideea asta cu impozitarea va deveni realitate. Cumva, Liviu Dragnea o va folosi ca să zică „Uite, noi am vrut, dar Occidentul, Soros, Oculta Mondială etc". Noi, societatea, trebuie să învățăm să facem lumină în fumigene. Presa să pună întrebări, nu doar să citeze declarații și să ruleze aceiași analiști obosiți. Oamenii să se întrebe și ei și, în preajma alegerilor, să facă un bilanț înainte de a vota. Da, e obositor. În mod normal, nu ar trebui să ne preocupe asta constant, dar, iată, democrația asta scapă de sub control dacă nu depunem și noi un minim efort.

Între timp, în ședința de Guvern din 12 aprilie, Dragnea... of, Grindeanu a aprobat Strategia Generală de Descentralizare. Știați de ea? Ați citit-o? Asta nu mai e fumigenă.

***Laurențiu Colintineanu** este jurnalist.*

desen de J.-J. Grandville

„De ce stau acolo ca proștii?"

În urmă cu o lună, pe site-ul *Adevărul* a apărut un interviu în care Cătălin Rădulescu, deputat PSD, a declarat că protestatarii din Piața Victoriei ar trebui alungați cu tunuri de apă. „De ce stau acolo ca proștii? N-au treabă? N-au serviciu? N-au copii?" Plusînd, Cătălin Rădulescu a amenințat că și-a păstrat mitraliera AKM cu care a luptat la Revoluție și că este pregătit să o folosească din nou.

Peste cîteva zile, Poliția s-a autosesizat, iar procurorii Parchetului General au început urmărirea penală pentru tulburarea liniștii publice în urma declarațiilor. Deputatul și-a justificat mai apoi declarațiile spunînd că a vrut doar să își bată joc de jurnaliști. „Nu e nici o armă în dotare, decît de vînătoare, mîine o să spun că am o bombă atomică, ca să îi prostesc iarăși pe anumiți jurnaliști, ca să meargă să vadă. Poate am vreo bombă atomică acasă. Tocmai Poliția s-a dus și a căutat acolo și a văzut că nu e nimic din ce s-a spus, e o nebunie la cap, dar e frumos că jurnaliștii mai pică și în plase de genul ăsta", a mai spus, adăugînd că „pot să spun ce vreau eu, important e care e realitatea".

Pe 20 martie, Cătălin Rădulescu s-a autosuspendat din PSD, din cauza „scandalului mediatic și a presiunilor mediatice" provocate de declarațiile sale, afirmînd, în continuare, că a fost înțeles greșit.

La începutul lunii aprilie, Comitetul Executiv Național al PSD a decis însă suspendarea pentru șase luni din partid. Liviu Dragnea, președintele partidului, a declarat că „a încercat să se autosuspende, nu i-a ieșit. O să propun eu autosuspendarea lui". (**S. G.**)

Stela GIURGEANU

Șmecherii, aroganțe, părerisme

mozaic de autosuficiențe autohtone

Autosuficiența este un amalgam de nuanțe. Se cuibărește în atitudini care merg de la șmecheria instalatorului pînă la aroganța politicianului. Poate fi motorul unor episoade benigne de obrăznicie, dar poate căpăta implicații maligne asupra unei întregi societăți. În unele cazuri ne poate amuza ca o poveste inedită, bună de postat pe Facebook. În altele, însă, autosuficiența poate fi criminală.

Am ales, așadar, cîteva ipostaze, de la firul ierbii la probleme sociale, de la episoade personale la luări de poziție ale formatorilor de opinie sau ale liderilor politici.

■ Un șir prelung de tarabe se întinde în Piața Romană, cu cîteva zile înainte de Paște. Printre brizbizuri cu bijuterii care îți iau ochii cu străluciri false, iepurași de carton, sutiene și chiloți, se află și o tarabă cu icoane și poze înrămate ale lui Arsenie Boca. Costă între 15 și 20 de lei, în funcție de mărime. Poate și de culoare. Vînzătoarea le stropește cu un mănunchi care pare a fi un buchet de busuioc. Nu înțeleg de ce le stropește ca pe niște legături din piață. Zice că e aghiazmă, le sfințește cu aghiazmă din oră în oră. Sau de fiecare dată cînd mai oprește în fața tarabei cîte un credincios. Dacă nu ajung la Biserică, măcar să cumpere, în drum spre casă, de aici, din Romană, ceva sfințit. De ce udă icoanele? Certificat de garanție, îmi rînjește larg și șugubăț. Ce face popa poate face și precupeața, apă să fie.

■ Săptămîna trecută, Ministerul Sănătății a pus în dezbatere publică noul proiect al legii vaccinării. Aceasta nu prevede sancțiuni pentru părinți, dacă vor refuza să își imunizeze copii. Cu toate astea, la înscrierea la grădiniță sau la școală, copiii trebuie să aibă documentele care să ateste efectuarea vaccinărilor obligatorii.

Epidemia de rujeolă din România se extinde. Pînă la data de 14 aprilie s-au înregistrat 4793 de cazuri și 21 de decese. Potrivit declarației recente a președintelui Societății Române de Microbiologie și consilier al Ministrului Sănătății, Alexandru Rafila, creșterea numărului de cazuri este consecința nevaccinării (news .ro). În aceste condiții, epidemia riscă să se răspîndească în toată Europa – avertizează și Centrul European pentru prevenirea și controlul bolilor.

desen de J.-J. Grandville

„A fi mediocru nu este o rușine; dar a cădea în cealaltă mediocritate, a culmilor, a tipului superior – este de-a dreptul vulgar."

MIRCEA ELIADE

desen de J.-J. Grandville

Cu toate că pericolul epidemiei este unul real, grupul antivacciniștilor stă ferm pe poziții, susținînd că vaccinurile sînt criminale, iar una dintre cele mai vocale oponente ale mișcării, Olivia Steer, continuă cruciada sa contra științei și a realității, propagînd curentul antivaccin. În siajul acestor revolte, pe un asemenea site cu sfaturi antivaccin citesc că oreionul poate fi tratat cu whiskey: „Oreionul nu necesită tratament medical. Dacă copilul vostru a făcut oreion, insistați să stea în pat 2-3 zile, hrăniți-l cu alimente ușoare și cu lichide din belșug și folosiți pungi cu gheață pentru a reduce tumefierea glandelor. Dacă durerea de cap e severă, administrați-i cantități foarte mici de whiskey sau acetaminofen. Administrați 10 picături de whiskey la un sugar și pînă la jumătate de linguriță la un copil mai mare."

Olivia Steer continuă cruciada sa contra științei și a realității, propagînd curentul antivaccin.

■ Acum cîteva luni am avut probleme cu dușul. Chem instalatorul. Mă întreabă la telefon care e problema, încerc să-i descriu, pe scurt, ca să știe omul despre ce e vorba: se scurge apa pe sub cabina de duș. Vine, se uită la cabină, își scoate șapca, se scarpină în cap, se uită la mine: „Și eu ce trebuie să fac?" Îngheț, mă bîlbîi, îi spun: „Păi, dacă mă pricepeam, nu vă chemam". Oftează și-mi spune, ca și cum mi-ar face un hatîr: „Dacă nu mă ajutați, o să încerc să rezolv eu". Îmi demontează cabina, se apucă de lucru. După vreo jumătate de oră iese din baie, victorios, ținînd însă în mînă o piesă necunoscută mie. „Gata, domnișoară, v-am rezolvat. Merge acum". Mă bucur, pe jumătate: dar cu obiectul ăla ce faceți? Îmi spune să stau liniștită. Merge și fără, și oricum n-a mai putut să-l monteze la loc. Dar ce e? O nimica toată, filtrul de miros de la canalizare. Să dau cu un spray, dacă miroase.

■ Decorațiile de Paște din Capitală au iscat sute de critici din partea bucureștenilor. Pornind de la lipsa de sens pînă la lipsa de bun gust. Tîrgul organizat în Piața Constituției a adus niște figuri grotești – carul alegoric cu iepurele care mînă o găină a fost printre cele mai mediatizate fotografii. Apoi ghirlandele sărăcăcioase atîrnate prin oraș sau ouăle gigantice. Ca răspuns la critici, Primăria emite un comunicat de presă: „Subliniem că în organizarea acestui eveniment sînt angrenați sute de oameni cu experiență, profesioniști din cadrul instituțiilor Municipalității, dar și colaboratori cu realizări recunoscute în marile capitale ale lumii. În ceea ce privește decorul amplasat în Piața Constituției care a făcut obiectul unor comentarii răutăcioase vă informăm că acesta este realizat de Dragoș Buhagiar, un scenograf de renume internațional".

Cu alte cuvinte, nu știe țăranu' ce-i șofranu'.

■ Mi s-a întîmplat de curînd să ajung în Vama Veche. Nu mai fusesem de ani buni, dar, fiind în zonă, am vrut să trag cu ochiul, așa, de nostalgie. Mai ales că, fiind aprilie, înainte de Paște, plaja, mă gîndeam, va fi aproape pustie. Am parcat mașina și m-am plimbat pe plajă. Și, cum în apropiere era un restaurant deschis, am intrat. O ultimă cafea înainte să mă întorc spre București. Înăuntru, cîteva mese ocupate. Am comandat o cafea și ceva de mîncare. Luasem deja atitudinea romantică de savurat marea. Primesc cafeaua relativ repede. Mîncarea însă durează. Și durează. La răstimpuri, chelnerul, *en passant:* vine, acum se face! După vreo oră primesc ceva ars și crud, în același timp. Oftez, sînt în întîrziere, așa că rog chelnerul să-mi aducă nota. Din mîncare ciugulisem cît să-mi spun că e timpul să plec. Apare însă patronul. Nervos, mă ia la rost, pe un ton agresiv, care mă bagă în corzi: de ce n-am mîncat, de ce nu-mi place restaurantul? Inițial mă cam sperii, încerc să zîmbesc împăciuitor și să intru în defensivă. Patronul este din ce în ce mai nervos: este treaba dvs., îmi spune iritat, eu încerc să vă ajut, dar văd că n-am cu cine vorbi. Aproape că mă dă afară din restaurant, spunînd că nu trebuie să plătesc nimic. Un gest normal, în orice restaurant, dacă te plîngi de calitatea proastă a serviciilor. Mai puțin atitudinea jignită și agresivă a patronului care, în loc să-și ceară scuze, te boscorodește și te acuză de „fițe".

■ Într-un interviu acordat canalului public de știri ungar M1, Victor Ponta a declarat că în democrațiile post-decembriste, alături de autoritățile politice acționează sisteme paralele de putere. În România, acest sistem paralel fiind alcătuit din organizații neguvernamentale – fostul premier vizînd în special acele ONG-uri finanțate de George Soros, organizații care atacă oamenii politici care cred că deciziile politice trebuie luate mai întîi la nivel național și abia mai apoi la nivelul Uniunii Europene. În ceea ce îl privește, Ponta a susținut, în același interviu, că au existat semne că rețeaua de fundații a lui Soros a fost implicată în mod direct sau indirect în înlăturarea sa. Bineînțeles, declarația fostului premier se leagă de teoria vehiculată de unele televiziuni în timpul demonstrațiilor din iarnă contra Ordonanței 13. Sutele de mii de demonstranți care au ieșit în stradă nu au făcut-o pentru a susține un proces democratic, ci pentru că erau plătiți de Soros.

■ ■ ■

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Ouă roșii, cu pălării de pirați

Sărbătorile pascale sînt parte a calendarului religios. Asta ar trebui, cred, să implice cel puțin două lucruri: 1) Că celebrarea lor e preponderent rituală și 2) că rostul lor e bucuria de ordin spiritual și nu „distracția" de weekend. Nu vreau să mă dau mai catolică decît Papa, dar mi se pare oleacă în neregulă să spui că, atunci cînd dansezi pe mese în cluburi sau sorbi un cocktail pe marginea piscinei, sărbătorești învierea lui Iisus. Pentru tipul ăsta de activități avem date calendaristice mai lumești: 1 Mai, Dragobetele, 8 Martie, Revelionul și, de fapt, mai toate zilele anului...

În ton cu propunerile de „distracție maximă" făcute de comercianți adulților, constat că și site-urile așa-zis educative adresate părinților ne aduc în fața ochilor tot felul de trăsnăi, pe post de sfaturi despre sărbătorirea Paștelui în familie, alături de copii. Iată cîteva dintre ele.

Un site dă indicații despre cînd și cum să fie spusă povestea Învierii: „Cel mai bun moment în care să îi povestești copilului tău despre sacrificiul pe care l-a făcut Mîntuitorul este seara. În loc să-i citești un basm de noapte bună, poți da sărbătorii o formă de poveste. Evită însă aspectele mai violente precum biciuirea sau tortùrile, deoarece ele ar putea fi traumatizante pentru cel mic." Nu înțeleg și pace: de ce este seara, exact înainte de culcare, momentul potrivit să îi vorbești unui copil despre Iisus? Cum ai putea evita să vorbești despre învierea Lui nevorbind despre omorîrea Lui (care este, evident, un „aspect violent")?

Un alt site propune părinților un fel nou de a-i distra pe copii de Paște: să confecționeze împreună pălării pentru ouă. Pălării care au, evident, semnificații pascale: „Transformați cîteva dintre ouăle vopsite pentru Paște în stăpînii mărilor, piraților, atașîndu-le pălării specifice. Creați boneta din fetru sau carton de culoare neagră. Nu uitați să inscripționați pe pălărioară simbolul specific piraților: craniul." Sau: „Pălăria de Harry Potter este unul dintre cele mai simpatice accesorii pentru ouă, iar procedura de confecționare este foarte simplă. Presupune crearea unui simplu coif din fetru albastru și decorarea lui cu un fulger din sclipici argintiu sau carioci."

Mi se pare oleacă în neregulă să spui că, atunci cînd dansezi pe mese în cluburi sărbătorești învierea lui Iisus.

În alt loc, altă invitație la distracție și amuzament cu ocazia învierii lui Iisus: „Cinci activități tematice de Paști pentru copii: coșulețul ecologic, ghivece din ouă de Paște, iepurași cu codiță de vată, Maracas din ouă de Paște, suport pentru gustări din cartoane de ouă (de Paște), albinuțe luminoase din ouă de plastic".

Viitoarele mămici nu sînt lăsate nici ele de izbeliște, există cîteva propuneri și pentru ele: „Dacă bebelușul tău se va naște în preajma Sărbătorilor de Paște, iată o serie de sugestii pe care le poți lua în considerare pentru micul tău iepuraș sau iepurășiță (!) de Paște. Dacă aștepți un băiețel sau o fetiță în preajma acestor sărbători, sperăm să îți placă sugestiile noastre care au legătură directă cu frumusețea și importanța Paștelui. Iată, deci, nume de copii ce conțin nuanțe de spiritualitate ale Paștelui: Azalea – Azalea este un nume nou de fată – și de floare în același timp. Numele de Azalea cunoaște o popularitate recentă – de cînd cu cîntăreața Iggy Azalea; Fleur – un nume de origine franceză care semnifică: floare; Zarina – derivat din limba arabă (zahrah) – înseamnă: floare înflorită; Codruț – un nume foarte românesc în perfectă legătură cu pădurea; Nestor – cade în ziua de 26 aprilie – un nume de origine greacă care are semnificația de: călătorul; Crin – nume de floare și de politician." Îmi și imaginez o duminică pascală, în care auzi: „Azalea, Fleur, Zarina, haideți să facem drobul și să punem de sarmale!"

Pentru limpezirea problemei nu avem decît două opțiuni: ori acceptăm că e vorba de o sărbătoare religioasă, cu semnificațiile și comportamentul de rigoare, ori ne bucurăm pur și simplu de cîteva zile libere date de stat. Altfel, riscăm ca, în amintirile copiilor, Crăciunul și Învierea Domnului să se confunde cu sărbătorirea zilei de naștere proprii sau cu ora de lucru manual de la grădiniță. Și-ar fi păcat.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

De Paști

Dacă sărbătoarea Crăciunului a fost și va rămîne mereu ușor de gestionat, cu Paștele mereu va fi mai complicat. Începînd cu postul de dinaintea sărbătorii, care nu poate fi luat ușor, ca acela al Crăciunului – nu e un post cu multe dezlegări și pe care să ai senzația că-l ții cu inima ușoară. În postul Paștelui parcă simți, de fiecare dată, tristețea lumii. Nu-ți vine să-l calci, cu toate că mai sînt dezlegări, nu-ți vine să te prea bucuri în timpul lui. Pur și simplu parcă ceva te-apasă, parcă ceva nu te lasă. Chiar dacă nu ești, altfel, cel mai fervent creștin practicant. Industria de consum a momentului te afectează, în virtutea aceleiași logici instinctive, mai puțin sau chiar deloc.

Cu mine, una, cel puțin, așa se întîmplă. Deși sînt, altfel, o fană aproape necondiționată a kitsch-ului drăgălaș sărbătoresc, deși iepurașii și puii se numără printre preferații mei, totuși, în ajunul Paștelui, entuziasmul meu de consumator de fleacuri inutile e în vădită scădere, pînă la totală estompare. Nu am chef să cumpăr șiraguri de iepuri, iepuroaice cu șorțuri înflorate, găini portocalii ori pui ieșind din găoace. Nici chiar ouă antropomorfizate ori încondeiate. Nici icoane pe linia kitsch-ului sacru. Nici cozonaci cu ciocolată, fructe confiate sau alte aiureli gustoase. Ci doar chestii simple și tradiționale. Cît e post, îl țin, îl respect, cuminte și uneori chinuit, fără farafastîcuri. Nu-mi plac cei care, atunci cînd ies la mese cu alții, fac caz exagerat de postul lor, fac din asta un subiect de discuție cu ceilalți atunci cînd își comandă mîncarea. Și, desigur, unul de laudă: ceilalți trebuie să ia notă de sacrificiul lor și să le spună cîteva cuvinte „simțite" despre asta.

Nu, postul – și mai ales cel al Paștelui – se ține discret, fără să faci caz. Iar după aceea, dacă iepurașii și ouăle tip Disney își au rostul pentru cei mici, pentru cei aparent ceva mai mari poate fi suficient să vopsească niște ouă obișnuite și, dacă pot, să facă și un cozonac. Sau măcar să cumpere unul tradițional, cu nucă și atît. Cît despre miel, părerile (chiar propriile mele păreri) sînt împărțite: recunosc că am mîncat, cu poftă barbară, mai în fiecare an, friptură de miel, și ciorbă de miel, și drob. Și că, în același timp, mă bucur să mă uit la mieii zburdînd liberi și voioși pe cîmpuri, am pus chiar mîna pe numitul Vasilică, adus prin Piața Amzei, de nenumărate ori. Îmi pare rău de masacrul mieior, împotriva căruia se protestează în fiecare an și sînt conștientă, în același timp, de semnificația religioasă a mielului, de simbolistica lui. Nu am, deocamdată, o poziție fermă, dar sper să-mi vină natural, în momentul în care voi deveni vegetariană.

În Săptămîna Patimilor, deniile din fiecare seară sînt niște slujbe speciale, neasemănătoare cu nimic din timpul anului, iar atmosfera din biserică, în penumbră și în așteptarea spovedaniei (pentru cine se încumetă) e un amestec de mister, smerenie, gravitate și speranță. Care, în Joia și, în special, în Vinerea Mare, devine, cel puțin pentru mine, tristețe de-a dreptul. Parcă nu mi-au ieșit niciodată acțiunile „vesele" (chiar atunci cînd am încercat) în Vinerea Mare.

Urmate de bucuria, de astă dată, a mersului la Înviere. Cînd eram mai mică, pe vremea lui Ceaușescu, și nu prea știam mare lucru despre asta, era mai curînd bucuria aventurii în noapte. Pe lîngă noaptea de Revelion, era una dintre puținele nopți

albe ale unor adolescenți altfel devreme acasă și cam lipsiți de simțul transcendentului. Era noaptea în care simțeam, instinctiv și implicit, că ceva, în firea dimprejur, e diferit. Simțeam, dar nu conștientizam, nu știam cum și de unde să apuc senzația. De aceea, tot ce puteam face era să hălăduiesc din biserică în biserică, cu gașca. Dîndu-ne mari și făcînd mișto de toate cele, dar, de fapt, copleșiți de atingerea unei altfel de aventuri pe care n-o înțelegeam.

Acum, după ani, am mers la Înviere cu un calm, cumva, nou. Care în noaptea de Înviere s-a lăsat asupra mea, încă în mare parte neînțeles. Dar ca o ușurare pe care n-am mai simțit-o de mult (sau niciodată?), în care mai nimic din cele care altădată ar fi fost esențiale n-a prea mai contat: nici imperfecțiunea pregătirilor și lipsa lor de *timing*, nici mulțimea agitată, din jur, de la Înviere, nici petrecerile ratate de la apropiați și nici măcar faptul că, în plină zi de Paști, la prînz, a trebuit să așteptăm vreo două ore la o cameră de gardă a unui spital unde tot veneau copii cu febră și, probabil, boli ale copilăriei (nu eram acolo pentru ceva grav).

A fost, cred, pentru prima dată cînd am trăit Paștele cu calmul și sentimentul de ușurare pe care mi-am imaginat altădată că le-ar presupune. Cînd, în zilele cu pricina, nu mi-am dorit, practic, nimic: nici să particip la mese festive, nici să ofer eu mari ospețe, nici să văd filme cu Iisus, nici să ies la iarbă verde. Nimic concret. Ci doar să le simt, să trăiesc și să mă las molcom în seama acelor zile.

Șerban AXINTE

Dumnezeu inutil

● **Ioan Es. Pop, *Arta fricii*, Editura Charmides, 2016.**

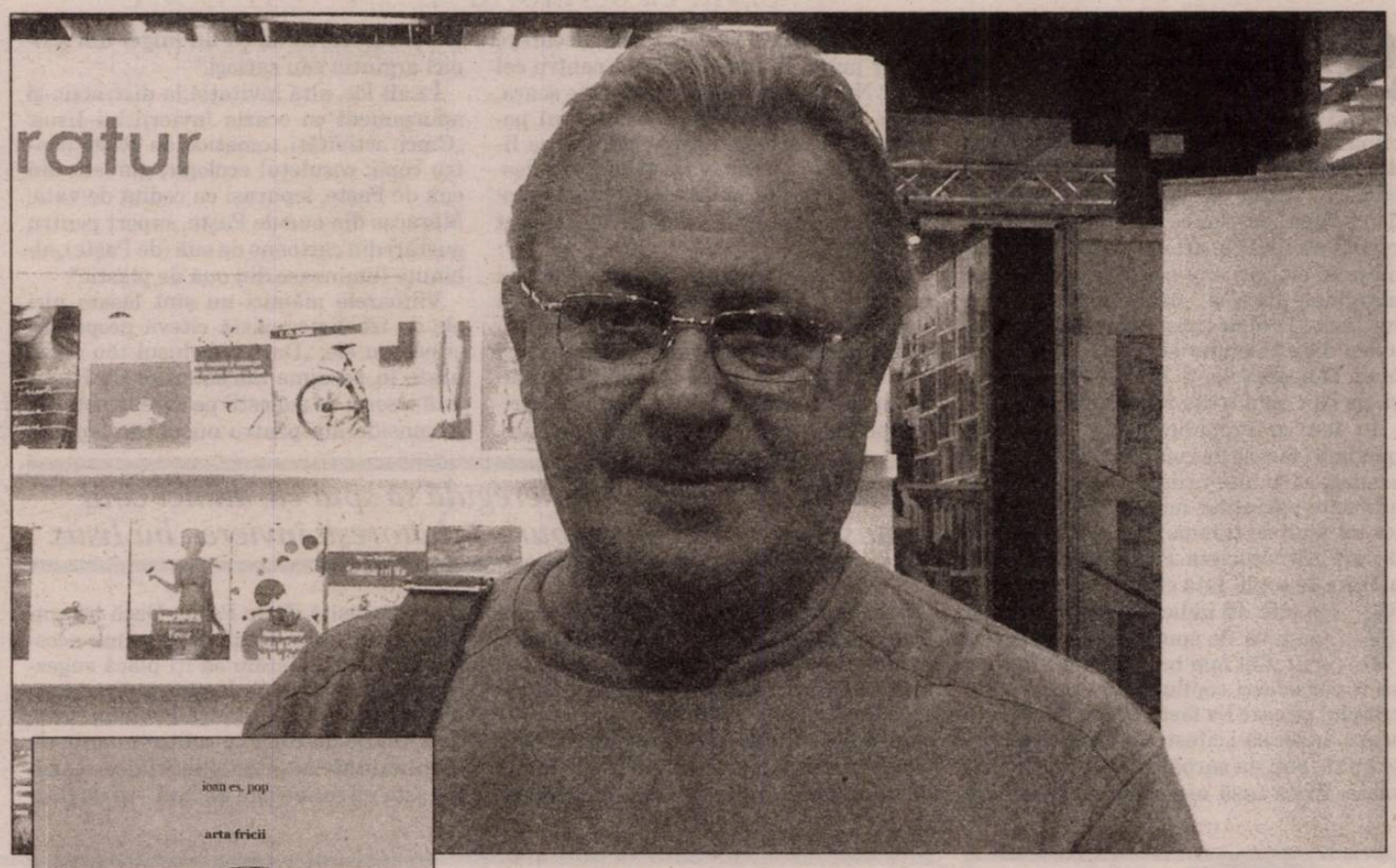

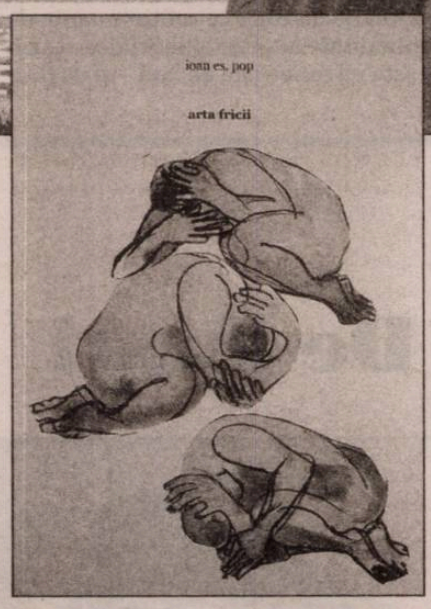

După *Unelte de dormit* (2011), un volum mai puțin reușit, Ioan Es. Pop revine cu o carte care stă foarte bine alături de cele mai bune ale sale, adică *Ieudul fără ieșire* (1994), *Porcec* (1996), *Pantelimon 113 bis* (1999) și *Confort 2 îmbunătățit* (2004). Reluarea temelor sale binecunoscute nu deranjează, căci în *Arta fricii* le regăsim conduse mai spre profunzime. Cititorii pot verifica acest lucru, citind în paralel cu această carte și *Opera poetică* (Paralela 45), apărută tot în 2016. Autorul pare că atribuie acestei cărți un statut special. Primul text, „acum, pune la lucru voința. inversează totul", propune o direcție de lectură: „mila e neputința celor umili. / de sus nu se primește nici iertare, nici milă. / tocmai de asta te și afli aici. / ca orice exercițiu de golire, / și acesta e necesar măcar o dată la douăzeci de ani. / altminteri, rămîi plin de hoituri". În general, *golirea* ar fi premergătoare umplerii de altceva, dar la Ioan Es. Pop golirea de „hoituri" nu aduce cu sine promisiunea vreunui *catharsis*, ci conștientizarea unor realități și mai joase. Mai joase decît iadul, după cum reiese și din textul final al cărții.

Coborîrea, ca temă a volumului, e bine definită, susținută de majoritatea textelor. Această cufundare lentă e înregistrată prin toate simțurile omenești, privilegiat fiind mirosul, cel capabil să perceapă „inegalabila duhoare a unor morți". Corporalitatea de-a dreptul obsesivă nu e în nici un fel spiritualizată. Dumnezeu există, dar e complet inutil oamenilor: „va trebui să-ți / obișnuiești simțurile cu toată această fundătură în care / ochii nu mai văd ce-au văzut, urechile nu mai aud ce-au / auzit, / nici pipăitul ce-a atins, nările ce-au mirosit și limba / ce a gustat / vei crede că ai fost părăsit de tot și de toate și așa va și fi". O ieșire din discurs ce pare inițial de natură metatextuală vine să completeze și să justifice brutal conținutul de pînă în acel moment al poemului: „stop. trebuie să mă opresc pentru că e zece seara și a / bătut cineva la ușă. nu știu cine, pentru că la ușa mea n-a / bătut nimeni în ultimii doi ani. a, m-au întrebat dacă l-am / cunoscut pe locatarul de la etajul trei care s-a spînzurat / acum un ceas. firește că nu l-am cunoscut, cum l-aș fi / putut cunoaște?"

Setea de dispariție

Lucrurile par a se contrage unele în altele, au „sete de dispariție". În peisajul agonic apar animalele de pradă, niște suboameni cărora li s-au extirpat pînă și instinctele de bază. Răul cere un rău mai mare, un rău ce se vrea dus pînă la capăt: „omul monstruos înaintează pe stradă / cu pași gingași și șovăitori. norii fac fuioare / în cerul acela al lor. nici măcar noaptea / nu va spăla străzile de urma omului monstruos. / dar peste ea, ca balele melcilor, se vor așterne / pașii următorilor oameni monstruoși, pentru că / nimeni nu e unic și singur. și, desigur, cu vremea, / aceștia se vor înmulți și cu încetul urmele lor vor ajunge / niște pahare subțiri și tremurătoare de argint".

Tema bolii e prezentă și ea cu toate ale ei. Aduce totuși o schimare de perspectivă prin perturbarea unor raporturi. Cel care a scris la un moment dat un „argument împotrivă" – la *Petrecere de pieloni* (2003) – și a demarat, vag programatic în cartea de față, inversarea tuturor lucrurilor scrie cu o emfază disimulată despre sănătatea de care se bucură. Din punctul meu de vedere, cel mai bun poem din carte este acela intitulat „sînt sănătos întreaga zi. boala apare". „Cufundarea" corespunde aici cu „adîncitura" din saltea. Devine mai mult decît evidentă asumarea în întregime a acelei stări joase căreia nu-i mai poate urma decît paradoxul amar: „am cumpărat patul ăsta acum șapte ani. / cînd mă prăbușesc în el nu mai sînt eu. / dar altcuiva nu cred că i-ar folosi. / m-am obișnuit să iubesc această lipsă de dăruire. / numai că mă scol ceva mai greu, / iar el s-a făcut neobișnuit de adînc / și eu dorm tot mai mult și mi-ar fi rușine / să-l părăsesc tocmai acum, cînd încep / să mă simt atît de sănătos și viața mea să fie / atît de vie și amărăciunea să nu-mi mai pară / atît de trufașă". Adîncirea în rău face parte dintr-un proces de înțelegere a unei realități care, deși este la vedere, nu pare acceptată ca atare de conștiință. Din acest motiv, și partea mai luminoasă a existenței trebuie privită prin lentile fumurii. Altfel, esența multiformă a omenescului nu ar putea fi redată convingător. Aceasta este cauza pentrū care inversarea raporturilor dintre bine și rău e atît de importantă în poezia lui Ioan Es. Pop. Contrastele sînt asimilate în natura acestui tip de lirism. Nu vom găsi aici nimic destinat să șocheze pur și simplu. Imaginile mai dure apar integrate în contexte capabile să le mai estompeze, esențială rămînînd forța revelatorie a tragicului.

O jovialitate cinică și, totodată, tragică.

Se poate vorbi și despre o anumită jovialitate a acestei poezii. O jovialitate cinică și, totodată, tragică. Această relaxare survenită în plină apocalipsă seamănă cu o amorțeală autoindusă a celui mult prea încrîncenat de un pahar de tărie. În acest fel, discursul poetic capătă o curgere armonioasă, în ciuda imaginilor și a temelor care ar reclama, poate, o desfășurare mai sacadată și mai tăioasă: „trebuie să ne despărțim. eu merg spre un / altfel de înapoi decît tine. încotro am pornit-o / nu e loc pentru doi. dar fără tine n-aș fi / ajuns să pornesc. cînd dragostea va fi departe, te voi rescrie și voi arde în sloiuri. / [...] / dar mîine, care în mine a lăsat deja amărăciune, / și ieri, care îmi dă încă speranță, / sînt pe cale să se săvîrșească. sînt copt / și pentru viitorul care a fost, / și pentru trecutul care va să vie". Inversarea raporturilor temporale – cu toate că nu este o găselniță prea originală – induce sentimentul că timpul, chiar dacă există, nu contează. În definitiv, cel convins de natura maladivă a vieții nu încearcă să găsească nici o soluție salvatoare. Nici nu ar fi de dorit pentru poezia lui Ioan Es. Pop o asemenea soluție. Oricum răul ajunge să se banalizeze, să devină o realitate ce nu mai ia prin surprindere pe nimeni. Dar în cartea de față, frica este cea care aduce – prin frisoanele ei – un plus de dinamică acestui relief poetic. „Aspra artă a fricii" e un rău necesar răului.

Răul de fiecare zi

Frica e o gazdă „bună" a omului, pe care reușește să îl anuleze, inducîndu-i trăiri cosmarești. E o plasă, nu de siguranță sau de salvare, firește, ci de păianjen. Există în această carte numeroase clișee legate de rău, frică și moarte, dar poetul știe să jongleze cu ele ca să nu pară supărătoare: „am observat că suborganul care naște / și întreține spaima stă în cap / și că puterea lui crește pe măsură ce se lasă seara. / de la șapte încolo sau puțin după ce cade întunericul, / lucrează cu atîta îndîrjire, încît și-ar putea ucide gazda. / în cuptorul fricii se coace acum / pîine neagră pentru gurile infernale". Banalizarea răului conduce către o tocire a simțurilor. Toate porțile către lume par închise definitiv. Arta fricii se insinuează după ce toate celelalte arte s-au epuizat. Ca să înțelegi ceva din această coborîre ce durează de-o viață, trebuie să cobori și mai mult. Tot ceea ce trebuie să faci ca să nu-ți mai fie frică de moarte este să-ți obligi simțurile (sau ce a mai rămas din ele) să o perceapă în fiecare clipă ca și cum ar face parte din normalitatea vieții de fiecare zi. Și nici măcar asta nu e pînă la urmă o soluție: „cînd ați dat mîna cu el, nu ați simțit / că avea mîna mai rece decît a noastră a tuturor? / de unde venea? De unde putea să aibă / acea mînă mai rece decît a oricărui muritor? / din iad, am zis toți, din iad, dar el a zis / nu din iad, nu din iad, ci mai de jos. / atunci iartă-ne, iartă-ne, iartă-ne / pe noi toți". Cine să fie acești „noi toți"? și cine poate fi „el", cel care vine dintr-un loc atît de jos? Diavolul nu poate fi pentru că el își are adăpostul în iad.

Atunci nu ne rămîne decît să credem că nu poate fi vorba despre altcineva decît despre Dumnezeu sau cel puțin despre Dumnezeul din întreaga operă poetică a lui Ioan Es. Pop, acela care exersează de o eternitate „arta fricii" și, din acest motiv, este complet inutil oamenilor.

***Șerban Axinte** este scriitor și cercetător științific la Institutul de Filologie Română „A. Philippide" al Academiei Române, filiala Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Gabriela Adameșteanu. Monografie, antologie comentată, receptare critică, *Editura Tracus Arte, 2015.*

„În casa noastră, pisicile portocalii se potrivesc cel mai bine“

– interviu cu scriitorul Alex TOCILESCU –

E cel de-al patrulea ***Alexandru Tocilescu*** *din familie, asta însemnînd că tatăl, bunicul și străbunicul său au avut același prenume. Pe pisicile lui le cheamă Ursula, Cici și Jiri (se pronunță Irji) și sînt celebre pe Facebook. În 1989 a plecat cu părinții săi în Gemania, la Frankfurt. A debutat în 2005 cu* Eu et al, *în 2007 a publicat* Carne crudă, *iar în 2009* Standard. *În curînd îi va apărea la Editura Polirom un volum nou de povestiri,* Imperiul Pisicilor. *A avut trupa Aeroport, împreună cu Luca Dinulescu. Este președinte de bloc și publicitar. Interviul acesta este un fragment al discuției pe care am avut-o nu demult, în cadrul „Intersecțiilor de miercuri“, seria de întîlniri și dezbateri care se desfășoară săptămînal la Rezidența Scena9.*

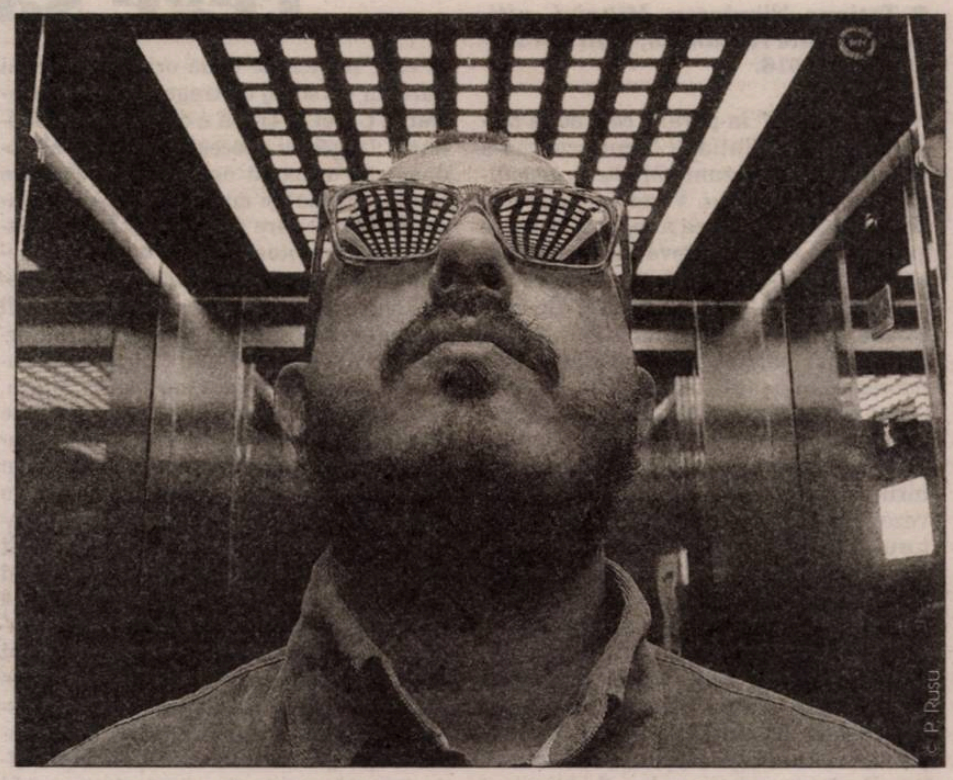
© P. Rusu

În prima proză din Imperiul Pisicilor, *Dorin îi spune personajului narator Tocilescu: „Știi, oamenii sînt morți, toți sînt morți, doar niște corpuri, dar n-au nimic în ei, nu mai au suflet, mă, asta e problema, sunt ca niște... ca niște pești...“ Ca să tragă la sfîrșit concluzia: „Numai tu ești viu, bă, a zis“. Pornind de la acest schimb metafizic de replici, v-aș întreba: cîtă viață e pe Facebook?*

E multă viață pe Facebook. Eu pot să trăiesc numai acolo. De exemplu, toți oamenii cu care mă întîlnesc mă întreabă ce-mi mai fac pisicile. Dar și asta e ciudat, că ar putea să fie niște imagini aleatorii, luate dintr-o bancă de imagini, și pisicile mele să nu existe, de fapt. Din fericire, ele sînt reale. Dacă pun o postare cu ele, 1300 de oameni, care ar trebui să fie vineri seară în altă parte, dau *like*. Așa că mă bucur că am reușit să creez personajele astea. Ursula e idioată și vorbește urît. Jiri nu știu exact ce caracter are. Cici e mai bătrînicioasă și mai retrasă. E și mai urîtă, de altfel. Am două pisici portocalii foarte frumoase și una gri nu prea frumoasă.

Dumneavoastră v-ați ales pisicile sau ele pe dvs.?

În viața mea au fost mereu pisici. Pe Cici am găsit-o la 2 Mai și a luat-o taică-miu acasă. Deci, e moștenită. Am mai avut-o pe Alberta și pe Frăsinel și despre ei am scris cîte o proză. După ce ei n-au mai fost, aveam nevoie de o pisică portocalie. Mi se pare că e un fel de *trademark*. În casa noastră sînt cele care se potrivesc cel mai bine. O colegă de-a prietenei mele a întrebat-o într-o seară dacă vrea una mică, murdară și portocalie, care era pe la geamul ei. Și ne-am dus și am luat-o. Era Jiri. Iar Ursula, despre care unii spun că au văzut-o în Balta Albă înainte de a ajunge la mine, a fost a unui băiat care lucra la IT la Editura Art. Și tot prin prietena mea a ajuns la mine. Doamne, îți mulțumesc pentru ea!

De ce v-ați apucat de scris? Ce v-a venit? Vă plictiseați în Germania?

În Germania nu mă plictiseam deloc, corectam formulare de asigurări medicale. Și studiam. Dar nu eram un student foarte interesat, și lucram în timpul ăsta, ca să-mi întrețin familia, pentru că eram căsătorit pe vremea aia. În cea mai mare parte, deci, asta făceam, corectam aceste asigurări medicale și eram foarte bun. Cel mai bun din firma respectivă. Sunam și ziceam: „Doamnă, îmi pare rău că v-a murit soțul, dar îmi trebuie și o dovadă“. Chestii din astea. Oamenii trebuiau să trimită hîrtii prin care să dovedească că își merită asigurarea. În același timp, lucram și la un *call center* pentru o firmă care făcea laptop-uri foarte proaste. Iar noi știam că sînt foarte proaste. Iar eu eram ăla care mințea și zicea: „Da, sigur, o să recuperăm datele. Nu, nu, sigur nu ștergem hard-ul.“

În timpul ăsta, în țară, Luca Dinulescu, prietenul meu, scria proze scurte. Mi le trimitea, le citeam și mă gîndeam ce talentat e Luca, dar, în același timp, mă întrebam: „Ce, eu nu pot“? Am început să scriu niște povești pentru prieteni, pînă s-a făcut de un volum. Se numește *Eu et al* și a avut întîi o poveste veselă, apoi tristă și iarăși veselă. Avea o copertă galbenă, veselă, cu niște copii care se bat și alții care se uită la ei. Taică-miu o știa pe Denisa Comănescu, care era la Polirom pe vremea aia, și i-a zis: „Uite, fiimiu scrie“, ea i-a dat-o lui Teodorovici, care mi-a scris apoi și mi-a zis să facem o carte și am făcut. A apărut cartea și eu îmi imaginam, ca atunci cînd îți apare primul volum, că, gata, o să rupă. Dar nu s-a întîmplat nimic. Și tot dădeam *refresh* să văd dacă a apărut ceva despre carte. A scris Marius Chivu ceva frumos, au mai scris cîțiva, dar nu se auzea de carte, nu era cine știe ce. Pînă într-o zi, cînd m-a sunat taică-miu, care stătea în România, eu eram în continuare în Germania, și mi-a spus: „Băi, cred că ai devenit vedetă! Vezi pe net, Antena 3!“ Și m-am uitat la înregistrarea emisiunii *În gura presei,* iar Mircea Badea era cu cartea mea în mînă și spunea: „Ia uitați-vă ce citesc copiii!“

> *„Am început să scriu niște povești pentru prieteni, pînă s-a făcut de un volum.“*

Curios, am încercat să aflu ce se întîmplase. În 2008, după trei ani de cînd apăruse *Eu et al,* la o școală din capitală, niște copii au fost buni la limba română și au ajuns la olimpiadă. Niște părinți harnici și darnici s-au gîndit să facă ceva pentru acești copii deștepți de clasa a VI-a, așa că o mamă s-a dus într-o librărie să le cumpere niște cărți. A luat Oscar Wilde, după care a văzut cartea mea, care părea pentru copii, după desenul de pe copertă. L-o fi știut pe taică-miu regizor și, fără să se uite pe coperta a patra, unde ar fi dat de o descriere poetică și vulgară a lui Emil Brumaru, care îmi lăuda limbajul, a luat mai multe exemplare. Erau și la 1 leu, de altfel. A făcut pachetele și le-a dat copiilor. Care cred că s-au distrat, pentru că e una dintre cele mai bune cărți pe care le poți primi la 12 ani. Afli de acolo lucruri pe care le bănuiești, se vorbește mai ca la oameni. În fine, copiii și-au citit cărțile. Părinții s-au uitat și ei prin ele și o mamă, oripilată de ce a descoperit, s-a dus la coafor, unde s-a așezat pe un scaun cu cască și i-a povestit coafezei cît de revoltată e de ce a citit fiică-sa. Și, de lîngă ea, îmi imaginez că s-a întors o altă doamnă, și ea cu o cască pe cap, care a întrebat-o: „Ia spuneți-mi, despre ce carte e vorba?“ Era mama lui Mircea Badea. Aflînd ea povestea, și-a notat numele meu, s-a dus acasă și i-a zis lui Mircea Badea. Evident, el a simțit nevoia să tragă un semnal de alarmă legat de ce citesc copiii noștri. Partea bună e că asta l-a făcut să citească trei emisiuni la rînd din cartea mea.

Orice discuție despre implicare nu poate să înceapă decît de la faptul că sînteți președintele blocului în care locuiți. La un moment dat v-ați dorit să intrați în politică. Ce ați aflat despre dvs. în perioada aceea? Ați mai încerca?

Am aflat despre mine că pot să pierd vremea degeaba cu un scop nobil. Mi-am zis cîndva, ca mulți dintre noi, că așa nu se mai poate. Eu nu mai am cum să mă gîndesc să emigrez în străinătate, pentru că am fost deja plecat. Cînd m-am gîndit să fac politică, eram deja președinte de bloc. Am făcut la un moment dat pe Facebook o campanie la mișto, cum că vreau să fiu membru în comitetul blocului. Și m-am dus la ședința aceea, unde erau administratorul și mai mulți oameni. Administratorul ne-a anunțat că își dă demisia și pleacă la Timișoara, unde și-a făcut o fermă. Și a mai zis: „Îl propun pe Alex Tocilescu să fie președintele blocului.“ Cel vechi își dăduse și el demisia.

În blocul nostru locuim doi oameni sub 40 de ani și alții în vîrstă, care nu se implică. Administratorul mi-a dat hîrtiile și toți banii blocului. O doamnă a zis că trebuiau să fie mai mulți bani, că ar trebui verificat și că lipsesc 5000 de lei. „Domnul președinte“, adică eu, „faceți ceva!“ Am sunat la 112 și, cînd au venit, o jumătate de oră au țipat la noi nervoși că i-am chemat: „Nu curge sînge și nu moare nimeni“, ne-au zis. Degeaba le-am spus că administratorul voia să fugă și că banii nu mai sînt de găsit. Ulterior am aflat că omul plecase cu o sumă între 15 și 50.000 de euro din banii blocului. Bănuiesc că m-a ales să fiu președinte pentru că păream cel mai incapabil să fac ceva. Dar uite că am reușit să ne redresăm și, la ședința de săptămîna viitoare, voi anunța chiar un plus. De aici am ajuns și la politică. Într-o zi ne-a venit factura de la Apa Nova. Tocmai fusese un scandal cu șpagă dată consilierilor locali pentru creșterea prețului. Și cînd, în loc de 1100 de lei cît aveam de obicei, erau 14.500. Și m-am gîndit: „Uite, asta e șpaga, o văd pe o hîrtie.“ Și m-am gîndit să intru la Monica Macovei în M10. Dar n-am strîns semnăturile necesare și a urmat un eșec răsunător la alegerile locale.

V-ați gîndit și la un partid care să nu depășească pragul de semnături?

Cunosc destui oameni în USR încît să mi se pară că cel puțin ei sînt rezonabili, dacă nu și partidul. Dar, pe de altă parte, îmi zic, nu e mai bine să fiu eu *influencer*-ul ăla din afară care stă și zice uneori de bine, alteori de rău despre USR? Dar, pe de altă parte, dacă tot aportul nostru ca societate e să-i criticăm și lăudăm din cînd în cînd, oamenii ăștia or să se dea bătuți. Adică sîntem foarte neînțelegători cu USR-ul, fără să vedem nimic din ce fac ei bun. Pentru că ce fac bun este extrem de plictisitor. De exemplu, ce legi au schimbat etc.

Cum se vede Bucureștiul de la geamul pisicilor dvs.?

Ele văd orașul din două locuri. Geamul din spate dă într-o curte interioară. Acolo vine o mierlă care se uită la ele și le scoate din minți. Și, din cînd în cînd, trece un băiat care parchează o motocicletă. La geamul din față, unde nu obișnuiesc să stea foarte mult, văd oameni, o stradă, mașini care intră cu viteză în intersecție și se pocnesc. Probabil că se uită cu jind la restaurantul turcesc de vizavi. Din ce văd ele, Bucureștiul ar putea fi un oraș mișto.

Credeți același lucru?

Orașul ăsta îți oferă mult mai multe lucruri decît oricare alt oraș. Frankfurt-ul avea, cînd m-am mutat acolo, cele mai înalte trei clădiri din Europa. Ei, și ce? Le vezi o dată și gata. Aici, poți să mergi pe stradă și să vezi că fosta Legație germană e vopsită în roz. Și, mai mult decît atît, în ghereta din fața ei e chiar paznicul care a vopsit-o și, la o adică, ai putea să te duci la el și să-l întrebi ce a fost în mintea lui cînd a făcut-o. Avem iepurași, atîrnă fluturi, există mereu ceva nou. Lîngă biroul meu s-a spart o țeavă zilele trecute și s-a umflat o stradă cum n-am mai văzut în viața mea. În orice alt oraș e plictiseală. Aici, nu.

a consemnat Ana Maria SANDU

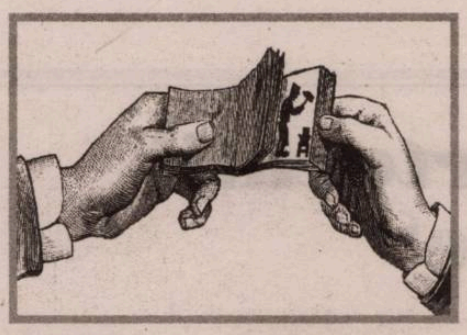

Marius CHIVU

feedbook

Mihai I, rege sacrificat

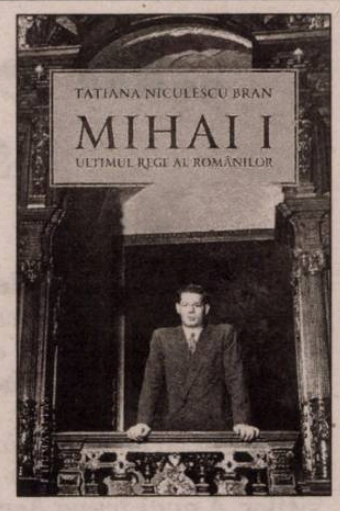

● **Tatiana Niculescu, *Mihai I, ultimul rege ale românilor*, Editura Humanitas, 2016.**

Dacă „citești" în paralel cele două biografii scrise de Tatiana Niculescu, cea a legionarului Codreanu *(Mistica rugăciunii și a revolverului. Viața lui Corneliu Zelea Codreanu)* și cea a regelui Mihai, e greu să nu observi cîteva bizare asemănări: amîndoi sînt firi tăcute și au probleme în a vorbi în public (regele și din cauza unei presupuse afecțiuni a cerului gurii, numită palatoschizis), amîndoi sînt puternic influențați de figurile paterne (unul prin prezența tatălui, celălalt, regele, prin absența lui), amîndoi au doar douăzeci și ceva de ani cînd își joacă rolurile în istoria țării, amîndoi vor să salveze țara de bolșevici (Codreanu cu ajutorul lui Hitler, regele cu ajutorul iluzoriu al lui Churchill). Altfel, firește, e vorba de două personalități complet diferite: regele Mihai n-a fost un criminal și, în ciuda faptului că biografia lui este povestea unui rege care pare să nu fi avut nici o șansă, cartea Tatianei Niculescu îi dezvăluie un profil mult mai complex decît și-ar fi imaginat, poate, unii dintre noi. Dacă comuniștii nu l-ar fi obligat să abdice prin lovitura de stat pusă la cale de Moscova *(vezi scena din fragmentul de mai jos)*, Mihai I, „primul prunc de os domnesc născut în granițele României Mari", ar fi fost un rege bun pînă la capăt.

Prima parte a biografiei lui Mihai este dedicată tatălui, regele Carol al II-lea, un personaj tragic în felul său, suferind de priapism (boală ereditară), constrîns la exil, și încă de două ori. Dacă Mihai pare un personaj de tragedie shakespeariană, Carol al II-lea e croit după imaginarul tragediei grecești. Aproape abandonat de o mamă nefericită în căsnicie (regina Elena) și cu un tată (regele Carol al II-lea) care renunță la tron, pleacă în exil, se-ntoarce și divorțează de regină pentru a se căsători cu amanta (Elena Lupescu) – un tată care, în general, îl cam ignoră –, Mihai crește „ca un mic orfan, dornic de afecțiune", după cum notează în jurnal bunica sa, regina Maria. Mai mult decît atît, are cinci ani cînd este smuls dintre jucării, încoronat rege și împins pe scena protocoalelor de la Curte, în mijlocul unor adulți străini (mai tîrziu va fi detronat de propriul tată). „Copil abandonat politicii", după cum foarte nimerit se exprimă Tatiana Niculescu, descriind memorabil scena înduioșător-absurdă a încoronării regelui-copil. (Inițierea sexuală de mai tîrziu a adolescentului Mihai pusă la cale de regele Carol al II-lea este un alt episod memorabil, de data asta înduioșător-comic.) De altfel, cum spuneam și la finalul recenziei de săptămîna trecută, scriitoarea reușește un profil uman al personajului său mult mai bine conturat. Spre deosebire de cazul Corneliu Zelea Codreanu, de data aceasta Tatiana Niculescu a beneficiat din plin pe de o parte de jurnalul reginei Maria, pe de altă parte de confesiunile regelui însuși. Copilăria lui Mihai este evocată, astfel, cu multă înțelegere și este descrisă cu detalii semnificative, iar educația sa școlară urmărită îndeaproape, la fel și relația tînzie cu tatăl, marcată de o afecțiune retrospectivă căznită, pentru ca profilul psihologic și personalitatea regelui să se contureze, în ciuda luminilor și umbrelor, cu destulă claritate.

Cu un tată „excesiv de sever, excesiv de bănuitor" care, deși pune mare preț pe educația lui, nu-l inițiază și în politică (îi ascunde ascensiunea fascismului, spre exemplu), izolat de realitatea istorică și de situația economică (nu are voie să citească ziare, nu cunoaște starea armatei), Mihai își va găsi, pe de o parte, pasiuni paralele (mecanica auto, vînătoarea, pilotarea avioanelor), iar pe de altă parte, va fi un autodidact (în secret) în treburile politice și constituționale. Foarte interesante sînt, în plan familial, relația lui Mihai cu Elena Lupescu, mama vitregă („Pe măsură ce crește, sentimentele lui față de femeia tatălui său par să evolueze de la repulsie și respingere la acceptarea stării de fapt și curiozitate, de la dispreț la toleranță și chiar la o oarecare simpatie"), iar în plan politic, relația cu mareșalul Antonescu, un general destul de ambițios, dar lipsit de intuiție militară și de imaginație tactică, primitiv politic și dezinteresat ideologic („politica generalului este antisemită, fără să fie însă propriu-zis fascistă", scrie autoarea, menționînd masacrul, din ordinul său, al ostaticilor evrei de la Odessa).

Cu o țară devenită stat național-legionar cu manifestări anarhice, prinsă între nazismul german și bolșevismul sovietic, constrînsă la o lovitură de stat împotriva mareșalului, iar, după război, surprinsă de abandonul anglo-american și de lovitura de stat a comuniștilor (asta după o fraudă electorală, spioni sovietici infiltrați în guvern și un plan de asasinare eșuat), destinul regelui Mihai se desfășoară ca o partidă de șah în care, de culoarea lui, nu mai rămăseseră pe tablă decît niște pioni. Abdicarea forțată în fața lui Groza și a lui Dej are semnificația unui mat provocat de manipularea jocului.

Ultima parte a biografiei regelui are un suspans de thriller politic și e meritul Tatianei Niculescu că descrie complicata perioadă finală a domniei regelui într-un tablou atît de dinamic și de limpede, deopotrivă plin de informații și atins de sentimentul deznădejdii. Destinul ultimului rege al românilor are toate ingredientele unei mari narațiuni (inclusiv cinematografice) despre familie, țară și război, iar această biografie îl surprinde admirabil.

aproape de carte

Tatiana NICULESCU

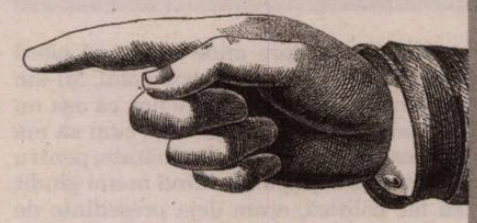

Mihai I, ultimul rege ale românilor

(fragment)

...Totul e aranjat pînă în cele mai mici detalii: palatul e înconjurat de trupe din Divizia „Tudor Vladimirescu" și de agenți ai Siguranței, gărzile Palatului sînt deja capturate, liniile telefonice sînt întrerupte, pe șosea așteaptă dube ale poliției. Ieșind în balcon, Mihai constată că palatul e încercuit de blindate. Se întoarce în cameră și citește din noul textul *[adus de Petru Groza – n.m.]*. Mînia, disperarea, neputința îl înăbușă. Negel și Ionnițiu îl sfătuiesc să semneze. E mai bine decît să fie arestat sau omorît și speranțele românilor să fie năruite pentru totdeauna. E, oricum, un act ilegal, semnat sub amenințare.

Mihai se întoarce în salonul unde îl așteaptă regina-mamă și cei doi demnitari comuniști *[Petru Groza și Gheorghe Gheorghiu-Dej – n.m.]*, care nu se mai ostenesc să se ridice în picioare la intrarea lui. Regele face o ultimă încercare: „Și dacă nu semnez?" Dacă nu semnează, vor fi executați imediat o mie de studenți arestați pentru că-și manifestaseră atașamentul față de tron, iar dacă va izbucni un război civil, el, regele, va purta întreaga responsabilitate. Să fie oare o cacealma? Nu vor avea îndrăzneala să ucidă o mie de studenți, se gîndește regele. Dar își dă seama că miza e atît de mare, încît planul va fi dus la îndeplinire cu orice preț. Scoate stiloul din buzunar și semnează: „Mihai R". Apoi îi înmînează documentul lui Groza. Atingerea acelei prețioase hîrtii trezește saltimbancul din el, care abia așteaptă să facă tumbe de bucurie că, iată, îngenunchează un rege și o regină. Le arată un pistol spunîndu-le glumeț că l-a adus cu el preventiv: nu cumva să pățească ce pățise Antonescu. Apoi, chicotind, îl îndeamnă pe Dej să-i trimită persoanei particulare care a devenit regele o felicitare de Anul Nou. După care îl întreabă pe Mihai, ca pe un prieten de pahar, ce planuri are, rămîne în țară, pleacă... La final îi atrage atenția ca nu cumva să ia legătura cu britanicii sau cu americanii sau cu alți occidentali, să nu fie necazuri...

După plecarea celor doi, Mihai și regina-mamă rămîn așezați pe canapea împietriți. Nu mai e nimic de spus. E ora 15. În seara acelei zile, Adunarea Deputaților ia act de abdicarea regelui și proclamă Republica Populară România.

PUBLICITATE

Petre M. IANCU

Mama tuturor știrilor

În timp ce mama tuturor bombelor lichida în Afganistan un buncăr islamist, cutremurînd, de la Damasc la Phenian, axa răului cu arsenale de distrugere în masă, s-a ivit mama tuturor știrilor românești. Un Ghiță cu barbă.

Apariția lui a avut darul de a zgudui din temelii, în Săptămîna Mare, mafia politico-economică românească. Marele penal Ghiță, magnatul ultranaționalist prins de Paști la Belgrad, de sîrbi, cu acte false, de sloven, după ce săvîrșise gafa impardonabilă pentru un fugitiv de a se lăsa vizitat de frățior, a curentat întreaga oligarhie dîmbovițeană. Care-și pune, firește, mama tuturor întrebărilor.

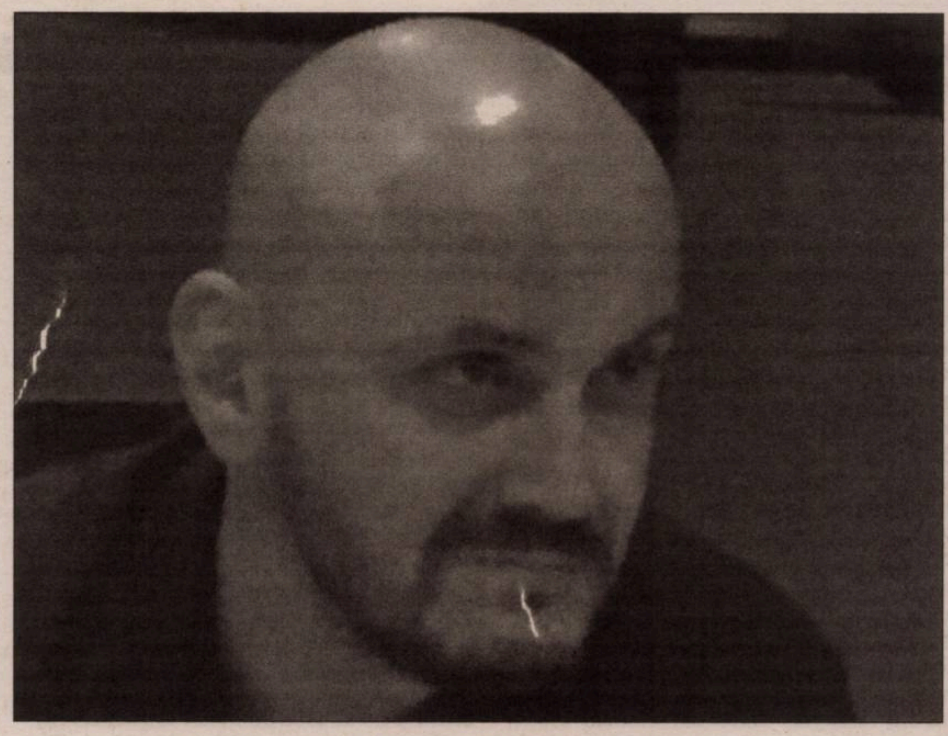

Marele penal Ghiță a curentat întreaga oligarhie dîmbovițeană.

Ce va da oare pe gură proaspăt interpelatul guru al afacerilor penalilor cu statul român? Și corolarul ei: pe cine oare va încondeia, ca pe ouăle de Paști, această figură de proră între mogulii SRI? Pe cine va mai vîrî în bucluc acest mare mahăr mediatic și politic, precum și aliat al expremierului Ponta, ca și al altor dregători din mafia, media și lumea de afaceri românească?

Fiindcă înainte de a-și lua tălpășița din țară, scăpînd în mod suspect de sub supravegherea autorităților, Ghiță n-are cum să nu fi aflat multe, în timp ce făcea și dregea ca să adune o avere uriașă chiar și la parametri oligarhici, una de nesăi de rele au avut grijă s-o împroaște sistematic, în interes propriu, cu noroi compromițător, sperînd ca mîlul stropit să fie durabil maculant. Și politic fatal. Pentru mulți cetățeni de rînd, ahtiați nu doar după o pîine cît mai puțin muncită, ci și după circ cît mai sîngeros, operațiunea cu pricina s-a dovedit, oricum, un deliciu. Motiv pentru care nu puțini telespectatori au pus umărul la eficientizarea ei.

Dată fiind sarabanda de acuze la adresa „binomului", capturarea lui Ghiță, cel pe care, spre lauda sa, ziaristul Dan Tăpălagă îl localizase în martie la Belgrad, context în care, picant și semnificativ, s-a spus că fugarul s-ar fi întîlnit cu patronul *Evz,* Dan Andronic, aflat și el în colimatorul DNA, nu putea să nu fie o veste bubuitoare.

Difuzarea ei, precum căderea unui obuz, va ține vreme îndelungată în urechile românilor. Dar încă de pe acum dosarul Ghiță cere, imperativ, clarificări urgente. Ca mamă a tuturor știrilor, reținerea lui reclamă, în fond, mama tuturor măsurilor juridice și politice. În speță, un set amplu de măsuri.

Căci pentru redresarea foarte bolnavei democrații românești sînt necesare nu doar extrădarea, anchetarea și judecarea inculpatului în ritm alert. Apoi condamnarea lui pentru încălcarea legilor de care s-a făcut probabil vinovat prin fuga de autorități. Și achitarea pentru capetele de acuzare care nu se vor putea proba. Nu mai puțin este nevoie însă și de elucidarea și recuperarea integrală a sumelor reprezentînd prejudiciul enorm pe care, dacă e vinovat, fugitivul le-a cauzat statului.

Însă întrucît cariera lui s-a construit prin implicarea activă a unor instituții-cheie ale statului și el se apără în mass-media prin conspirațiionisme, este nevoie de mai mult. E obligatorie o curățenie generală de primăvară, atît în instituțiile cu pricina, cît și, în genere, pe scena politică și mediatică.

Or, pînă ce i se vor putea proba diversele delicte prezumtive și se va deretica și politic, și mediatic, românii riscă să aibă parte nu atît de clarificări, cît de noi și noi mistificări, nu mai puțin brizante decît știrea capturării lui Ghiță. Întrucît instrucțiunile de utilizare a televiziunilor de știri false nu s-au schimbat, e clar că posturile oligarhiei și site-urile afiliate din țară și străinătate vor continua să investească resurse maxime în victimizarea pe sticlă a mielușelului prins și în răspîndirea de conspirațiionisme, nu mai bune spre a se torpila susținerea pentru democrație și statul de drept.

Vor perpetua cu emfază, în numele unei presupuse libertăți, strădania răstignirii mediatice a DNA, instituție nu întîmplător discreditată fără încetare ca braț al unui presupus „sistem". Căci rațiunea ei de a fi este traducerea în justiție a marilor mafioți și, deci, implicit, de a ajuta la combaterea sistemului potentaților corupți, a fiarei structurilor de putere politico-economico-mediatice pe care oligarhii o hrănesc rupînd hălci din separația puterilor, din principiile statului de drept.

Încrengătura de dregători și oameni de afaceri corupți controlînd mai tot ce mișcă în țară, care s-a cuibărit la pîrghiile statului, nu e, desigur, un fenomen pur românesc. Dar dincolo de frontierele rusești și sîrbești, rețeaua lor nu s-a durat parcă nicăieri atît eficient ca în România condusă de un partid doar nominal social-democrat, în fond populist și iliberal. E lesne de înțeles că mafia politico-mediatico-economică din țară are nevoie absolută de o decredibilizare durabilă a magistraților participanți la efortul, parcă sisific, de contracarare a corupției românești la nivel înalt.

Țara are toate șansele să renască din cenușă, cu moartea corupției pe mortala corupție călcînd.

În această situație ar fi ideală existența unei instituții precum a procurorului independent care, în SUA, de pildă, beneficiază, de regulă, de încredere generală și e îndrituit să ancheteze la nevoie și președinți. Dar, cerc vicios, chiar dacă legea fundamentală românească ar autoriza-o și încrederea generală n-ar părea pe moment o sintagmă utopică, în România ar fi greu de găsit personalitatea credibilă, competentă, înzestrată cu destulă autoritate morală, precum și cu suficient prestigiu profesional ca să-i poată da viață.

E prea devreme deci să se anticipeze rezultatul actualei încleștări. Vestea arestării lui Ghiță e, însă, indiscutabil, dătătoare de speranțe. În mod vădit, unii polițiști și procurori nu se mulțumesc să-și facă datoria fără tragere de inimă, ci se arată chiar capabili. Țara nu e deci pierdută. Dimpotrivă. Are toate șansele să renască din cenușă, cu moartea corupției pe mortala corupție călcînd.

(articol apărut pe dw.com pe 14 aprilie 2017)

***Petre M. Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle.*

PUBLICITATE

Ancuța PROCA

dilematograf

One-woman show cu fantome

● ***Personal Shopper* (Franța-Germania, 2016), de Olivier Assayas.**

Personal Shopper este cea de-a doua colaborare dintre regizorul francez, fost critic de film, Olivier Assayas și actrița americană Kristen Stewart, după *Clouds of Sils Maria,* în care Assayas introdusese, printre rînduri, și un metadiscurs despre prejudecățile privind valoarea filmelor așa-numite comerciale (în lumea cărora devenise cunoscută Stewart, în megaproducții hollywoodiene precum seria *Twilight) vs* a celor așa-numite de artă (în rîndul cărora e cunoscut Assayas, care a împărțit anul trecut la Cannes premiul pentru regie cu Cristian Mungiu). Personajul secundar interpretat de Stewart era asistenta invizibilă a unei adulate actrițe europene (jucată de o celebritate din lumea filmelor de artă, Juliette Binoche), care devenise, în dubla ei umbră (a statutului său de actriță de filme comerciale și a personajului său), punctul de atracție al filmului lui Assayas. Extensia acestui metadiscurs a ajuns mai departe de granițele filmului: prestația lui Stewart a fost recompensată cu un premiu César (premiu francez elitist, care pînă la ea nu mai fusese acordat unei actrițe americane) și, pe de altă parte, întîmplător sau nu, Binoche poate fi văzută zilele acestea într-un film SF cu roboți *(Ghost in the Shell)* din aria comercială a producțiilor pe care personajul său le criticase ca fiind lipsite de valoare în *Clouds of Sils Maria*. Noul film al lui Assayas, dedicat în întregime lui Stewart, mizează tot pe o conversie. E un film cu granițe fluide între mai multe genuri (film cu fantome? *horror? crime thriller* hitchcockian?) fără să semene, de fapt, cu nici unul dintre ele, dar dincolo de entuziasmul pe care îl poate stîrni exercitarea din nou a talentului lui Stewart într-un cadru de film european și a talentului lui Assayas în cadrul unei combinații de film aparent de gen, rezultatul e mai mult un eșec.

Personajul interpretat de Stewart, tot o asistentă personală, de data aceasta responsabilă cu vestimentația unei celebrități, e varianta modernă a personajului unui medium (a unui intermediar). Fără a avea o ocupație stabilă, ci mai mult slujbe care să îi plătească chiria, izolată de familie și de prieten din cauza distanței, Stewart locuiește de trei luni la Paris, de la moartea fratelui său geamăn (un medium, și el, care făcuse infarct, din cauza unei probleme genetice la inimă pe care o împărtășește și ea), unde încearcă să ia legătura cu spiritul acestuia, în urma unei înțelegeri conform căreia cel care va muri primul va transmite un semn de dincolo. Vocația sa de medium, de traducător dintre o lume a spiritelor pure și una materială, e dublată de ocupația sa de asistentă, care o obligă să tranzacționeze costume, cumpărate sau împrumutate de la case de modă faimoase. Angajamentul său e dublat de o interdicție: actrița-șefă îi permite să le cumpere, însă nu și să le probeze. Cu toate că e perfect capabilă să selecteze, fără vreun aparent efort, diverse combinații vestimentare excentrice, îmbrăcămintea sa e cît se poate de banală (blugi, tenișii roși, pulovere și geacă de piele), dar hainele pe care le cumpără o tentează – atunci cînd probează o pereche de încălțăminte cu toc pare să aibă un fior erotic. În așteptarea unui semn de la fratele său și primind semne pe care le consideră prea vagi, eroina e interpelată de un necunoscut, pe chat-ul iPhone-ului său. Identitatea lui e lăsată în ambiguitate: ar putea fi fratele său, dar ar putea fi și un alt spirit sau un bărbat în carne și oase care o urmărește. Assayas nu dezleagă misterul, lăsînd filmul să se deruleze în paralel și ca o poveste cu spirite (în case bîntuite în care din cînd în cînd mai apar cîte o fantomă, o cruce pe perete sau obiecte plutitoare), și ca *horror,* și ca mister al unei crime care are loc ulterior, în apartamentul actriței. În împletirea acestor genuri, fantomele rămîn totuși niște apariții generice, celelalte personaje din film rămîn indistincte, iar punctul central al intrigii, interpelarea fetei de spiritul/psihopatul necunoscut, nu depășește limitele unui joc de intimidare.

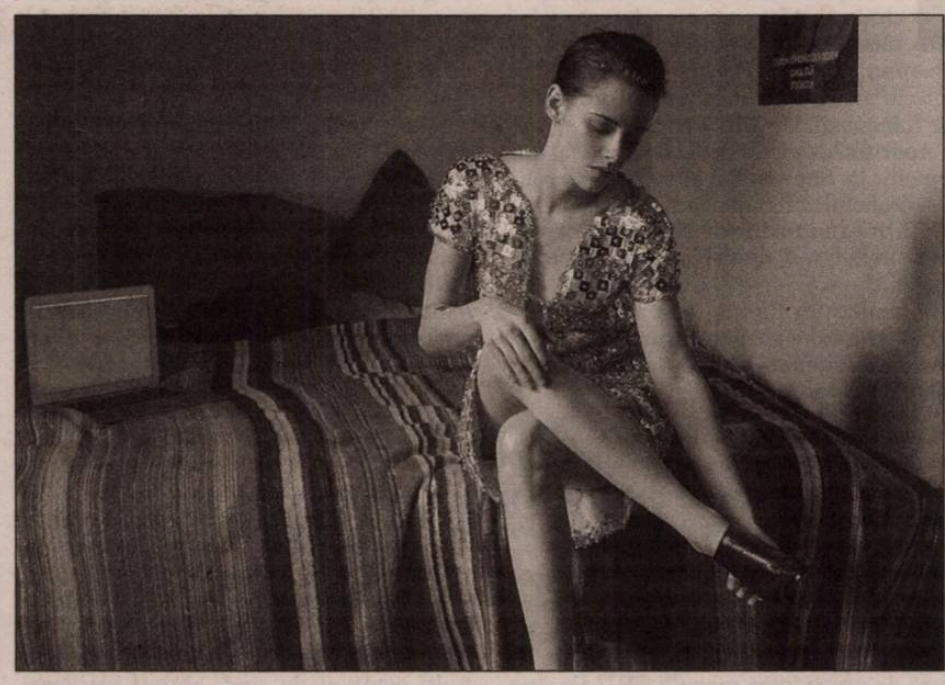

Discursul referitor la modurile de comunicare în lumea în care se desfășoară personajul lui Stewart (prin iPhone, Skype, clipuri video), în contrast cu izolarea sa, cu foarte puținele și inconsistentele conversații în timp și spațiu real cu ceilalți oameni, e mult mai interesant. O legătură între ideea de spectre pe care Stewart le accesează și prezențele personajelor online sau pe telefon se conturează distinct. Discuțiile au loc aproape exclusiv prin intermedierea mediului online. La un moment dat, personajul lui Stewart găsește picturile artistei Hilma af Klint, medium și ea, decedată în 1944, iar accesarea acestui conținut dintr-un alt timp, la îndemînă în izolarea propriului său apartament, e mult mai aproape de accesarea unui spectru decît toate aparițiile fantomelor, fraterne sau nu, din acest film.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

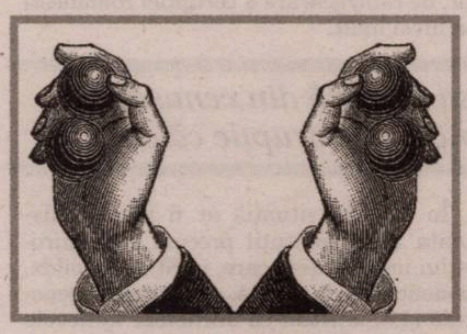

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Căldură & sentiment

● **Gregory Porter, *Take Me to the Alley,* Blue Note Records, 2016.**

Recent premiatul film *La La Land* scoate la lumină o problemă îndelung ținută sub preș – aceea că fetelor nu le place jazz-ul. Precedentul film al aceluiași regizor, *Whiplash*, mergea chiar mai departe, prezentînd jazz-ul drept un sport sîngeros, bărbătesc, un război de orgolii masculine (filmul e comparabil cu *Rocky* ori *Blood Sport*, doar că violența nu are loc în ringuri de box, ci pe scene muzicale). *„I should probably tell you something now, to get it out of the way: I hate jazz…"* – așa își începe eroina din *La La Land* povestea amoroasă cu pianistul de jazz ratat jucat de Ryan Gosling. Pînă cînd relația lor ajunge la obștescul sfîrșit, acesta se tot străduiește să-i arate, să-i explice… Într-un tîrziu, conflictul sexist-cultural se încheie cumva (n-aș dezvălui finalul traumatizant), dar pe parcurs ai mereu senzația că personajul lui Gosling își joacă prost șansele, prin strădanii didactice care nu fac decît să irite tot mai tare. Cînd tot ce trebuia să facă era să-i pună fetei niște Gregory Porter.

Nici unul dintre cele patru albume solo ale lui Gregory Porter n-a scăpat nenominalizat la Grammy, iar două dintre ele, inclusiv acest *Take Me to the Alley,* au primit chiar laurii în categoria Best Jazz Vocal Album. O categorie controversată căci, după unii „progresiști", vocea este cel mai dispensabil instrument din jazz – prezentă mai degrabă sub chipul unei dive care să atragă privirile publicului de *salon lounge,* decît al unui proletar bondoc precum Porter. *Scat*-ul și diverse vocalize experimentale se străduiesc din răsputeri să dezumanizeze vocea jazz, alăturînd-o instrumentelor din lemn și alamă. Or, nici vorbă de alămuri și experimente în gîtlejul lui Porter: avem aici una dintre cele mai calde voci contemporane ale genului. Nici R'n'B, nici blues, nici soul, dar puțintel din fiecare, călcînd pe urmele marilor baritoni siropoși ai istoriei – de la Barry White la Leonard Cohen, ceva mai aproape de primul datorită apartenenței rasiale, rădăcinilor soul/gospel și romantismului (heterosexual) lipsit de orice subtilitate. Nu cred că l-a caracterizat nimeni mai bine decît Neil McCormick, recenzentul de la *Telegraph:* se poate face baie în vocea lui Porter.

Artistul nu pare dispus la metafore mai sofisticate decît *„She never walked on water / She never turned that water to wine / But being 'round her made my blind eyes see",* atacînd frontal și fără milă sentimentele firilor romantice, rare în spațiul tot mai cerebral al jazzului. Instrumentele au intervenții minimale și decorative, de *club lounge* cu public liniștit în căutare de sunete terapeutice – domină pianul de salon, cu cîte un solo de saxofon sexy, nestridٍent, inserat pe ici pe colo. Rezultatul e consumabil și de către un public pop, cu excepția cîtorva (rare) momente *scat* integrate în cadența versurilor „normale", încît nimic să nu pară nelalocul său. Porter spune povești despre cazne și succese amoroase, plus cîteva subiecte de natură mai socială (probleme de cartier afro-american), fără a deveni însă cu nimic mai răsunător decît atunci cînd închină ode femeilor din viața sa. Totuși, „amoros" nu înseamnă aici și erotic – romantismul lui Porter ținteste spre un familism călduț și nu spre aventuri fierbinți, fiind adresat sub aspect ideologic unui public conservator pentru care jazz înseamnă, înainte de orice, Nat King Cole.

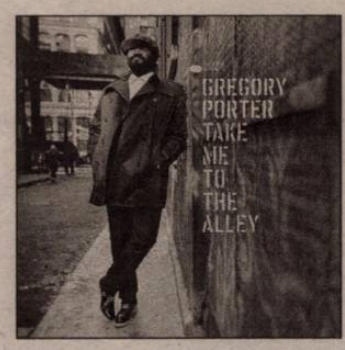

Gregory Porter încearcă să ne convingă că jazz-ul nu e doar o cursă a înarmării și a muzicii manufacturate, că esența sa uitată stă totuși în voce, iar obiectivele genului țineau cîndva de empatie și sentiment, a căror stîrpire sub justificarea lucidității inginerești nu e neapărat un triumf.

Gregory Porter va concerta pe 24 aprilie la Sala Palatului din București.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Oana STOICA

rosencrantz & co

Singurătățile performerului de cursă lungă

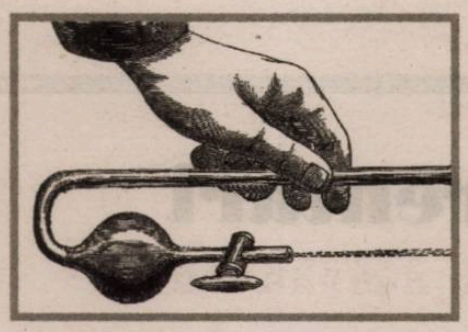

● **Festivalul LIKE CNDB. *lonely, lonely;* producător: Sööt/Zeyringer, imagetanz/brut Wien & Sõltumatu Tantsu Lava, concept și interpretare: Sööt/Zeyringer, dramaturgie: Andrea Salzmann, Anat Stainberg, costume: Laia Fabre.**

În festivalul din luna februarie al Centrului Național al Dansului, LIKE, unul dintre spectacolele invitate folosea o recuzită alcătuită integral din cutii de carton. Coproducția austriaco-estonă *lonely, lonely* se configurează în jurul însingurării omului contemporan, asaltat de tehnologia care facilitează comunicarea, dar care are, de fapt, efectul contrar. Dependența de gadget-uri (conținute de ambalajele cartonate) și de *social media* duce, paradoxal, la pierderea aptitudinilor comunicaționale și la dezvoltarea anxietății care „avariază" individul, anulîndu-i statutul de animal social și încărcîndu-l, în schimb, cu angoase. Două performere, Tiina Sööt și Dorothea Zeyringer, folosesc cutiile de carton precum matricile matematice, într-o serie de combinații care panoramează ideea de singurătate urbană în diferite formate: de unul singur, în doi, în dragoste, în prietenie *(„close friends, too close")* etc. Retragerea în bula proprie înseamnă izolare, cu multiple consecințe negative, dar poate reprezenta și un mod de a supraviețui, atunci cînd viața se mută din spațiul real în cel virtual.

Conflictuală și tandră totodată, simbioza dintre om și obiect atinge punctul în care unul devine continuarea celuilalt.

Performerele folosesc creativ cutiile de carton care devin spații de configurare a recluziunii și a eșecului socializării (scena finală, cu rețeaua de prieteni sugerată de ambalaje așezate în două turnuri și performerele retrase în cutiile de la bază, redă ironic neadaptarea la realitatea concretă a individului care trăiește în lumea virtuală). Licitația de îmbrățișări rămîne unul dintre cele mai bune momente din performance (ce se licitează, de fapt, este durata, timpul cît se poate rezista într-o îmbrățișare, aceasta fiind resimțită ca gest invaziv/agresiv pentru individul urban). Universul sonor este creat din fraze rostite de performere, înregistrate sau *live*, cu o mică defazare astfel încît să dea senzația unor multitudini de singurătăți care își analizează, lucid-anxios, fricile și care se pot sincroniza chiar și antagonic *(„I like you / I don't like you")*.

lonely, lonely este o demonstrație de performance coerent în concept și realizare, cu o temă clară și o modalitate de dezvoltare practică a acesteia; este antipodul perfect al ideilor însăilate și al show-urilor dezlînate care bîntuie prin performance-ul contemporan astăzi.

teren de dans

© A. Usurelu

● ***teren de dans / one to all concept*, coregrafie, interpretare: Mihaela Dancs, light designer: Ionuț Cherana, sound designer: Marian Cîtu, producător: CNDB.**

Mihaela Dancs are o personalitate puternică, cunoscută și respectată în dansul contemporan din România. Extrem de energică, ea introduce în spectacole mișcarea de rezistență (serii de sărituri, dar nu numai), care devine element de bază în performance, suferind diferite interpretări, mutații, sensuri, în funcție de modul în care este direcționată. În noua sa producție, *teren de dans*, gîndită inițială ca un performance *one to one* și dezvoltată apoi și într-o variantă *one to all*, Dancs este singură pe scenă și execută o serie de sărituri continue, timp de 45 de minute (care se constituie într-un test de anduranță), cu fesul tras pe ochi (altă marcă personală a performerei, o variantă de fes „joacă" în *Out of Order)*.

De fapt, Dancs e și nu e singură pe scenă. Ceea ce creează în cele 45 de minute este o relație personală cu muzica și cu obiectul prin care aceasta se difuzează, o boxă cu stativ. Relația dintre performeră și muzică – resimțită acut, în sfera strictă a spațiului intim, motiv ca Dancs să „aspire" sunetele băgîndu-și capul în boxă, la propriu – trece în plan secund, ceea ce ajunge în penumbra reflectoarelor fiind mai degrabă parteneriatul cu obiectul: un proces de tatonare, apropiere și contopire. Conflictuală și tandră totodată, simbioza dintre om și obiect atinge punctul în care unul devine continuarea celuilalt. Acesta este, într-un anume sens, un demers erotic. Dancs imprimă mișcarea boxei, preia sunetul transmis de obiect și îl întoarce acestuia pînă acolo unde nu se mai știe care dintre ei performează. Om, obiect, sunet se contopesc performativ, acesta fiind conceptul performance-ului.

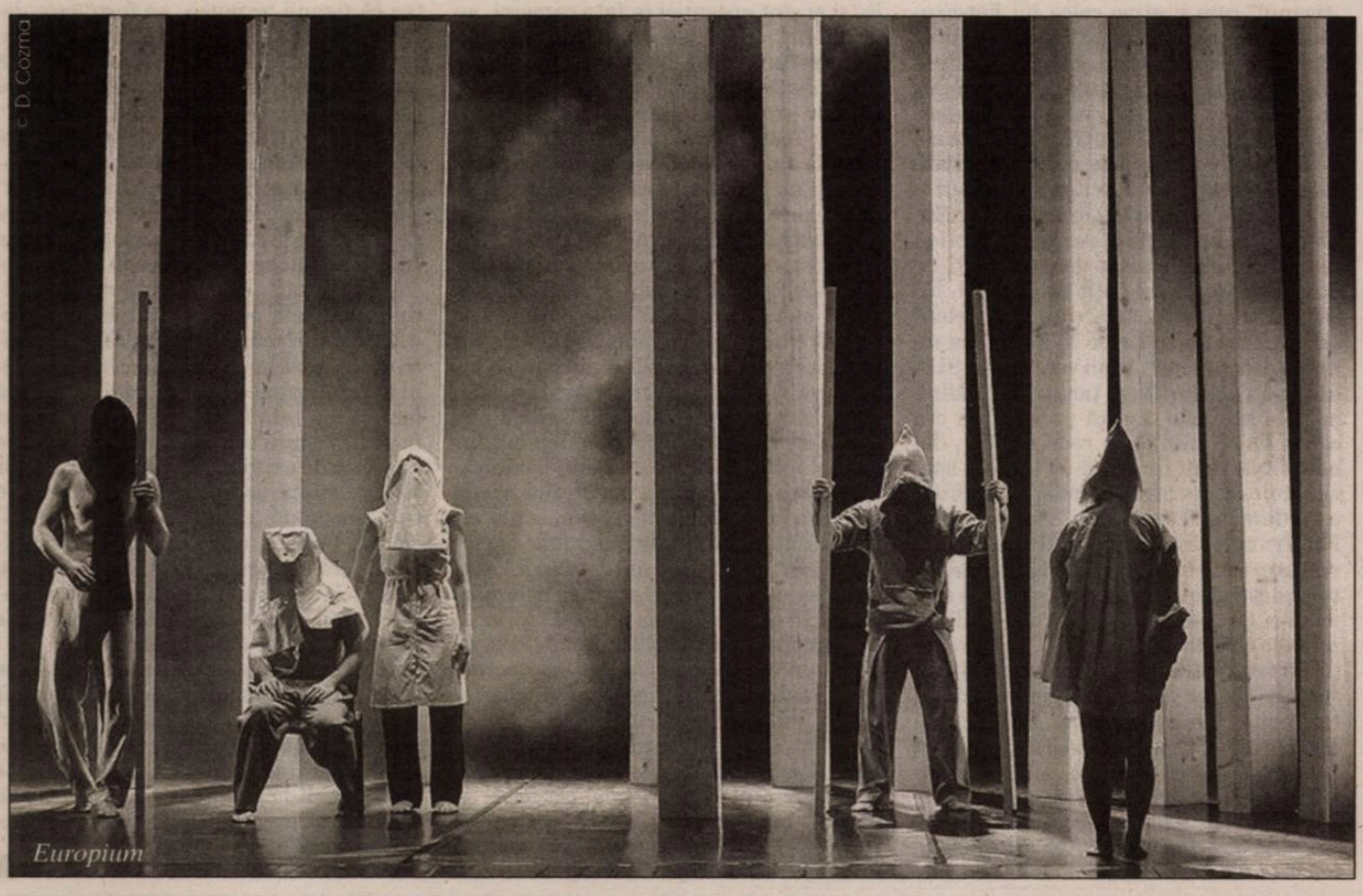

Europium

© D. Cozma

● ***Europium*, spectacol produs de Centrul Cultural „Onassis" din Atena și RootlessRoot. Coproducător: Centrul de Dans JoJo-Oulu, concept și coregrafie: RootlessRoot, concept vizual și decor: Jozef Frucek, muzica: Vassilis Mantzoukis, text: Martin Kubran, creație și interpretare: Hyaejin Lee, Manuel Ronda, Jacob Ingram-Dodd, Alexios Fousekis, Linda Kapetanea.**

Recomandat de CNDB în timpul festivalului LIKE, spectacolul invitat la Teatrul Odeon de Fundația Culturală Greacă și Centrul Ceh din București, *Europium* este o alegorie a Europei contemporane. Perspectiva este cinică, în ciuda notei optimiste pe care o afișează la final. Realizat pe doi mari piloni, unul de dans (mișcare sincron și elemente de acrobație) și unul de text *(stand-up)*, spectacolul metaforizează un naufragiu (al fregatei Meduza în 1816) care devine sugestiv pentru continentul european și, mai ales, pentru forul comunitar, ambele în derivă. Titlul spectacolului trimite la instabilitate, fiind împrumutat de la EU63, un element chimic care se descompune cu ușurință. Dansatorii sînt de diferite etnii și rase – unitate în diversitate – și manevrează cu îndemînare niște *axis mundi* (cîte una pentru fiecare țară europeană?) din care reușesc să construiască o plută pe care îl „închid", cu ajutorul altor tije lungi, pe performerul-vorbitor. Ideea ar fi că, în final, Europa își găsește țărmul, dar optimismul e atenuat de claustrarea „nebunului" (în sens shakespearian) care continuă să vorbească „în dodii" (performanța artistului e atît de bună încît publicul nu a realizat că spectacolul se terminase și că singurul motiv pentru care artistul rămăsese pe scenă era „încătușarea" sa). O Europă în derivă, o Uniune-închisoare, autodevoratoare (Grecia s-a confruntat cu fața mai puțin binevoitoare a forului comunitar), o speranță firavă pentru viitorul comun. Trebuie precizat că spectacolul a fost creat înainte de Brexit.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Adina POPESCU

Atunci cînd dragonii din Ferentari scuipă foc

– despre corectitudinea politică –

Îmi amintesc aproape obsesiv o scenă din copilărie, din cei aproape 12 ani pe care mi i-am petrecut în comunism – eu și părinții mei mergînd pe stradă, călătorind duminica cu troleibuzele ticsite care veneau o dată la o oră spre Parcul Herăstrău sau în oricare alte ipostaze pașnice din spațiul public, care nu reprezentau aparent o amenințare pentru mica noastră familie, taică-miu înjurînd regimul sau pe Ceaușescu printre dinți, plecînd de la mici detalii din jur, iar maică-mea, speriată, trăgîndu-l de mînecă: „Taci, Antoane, că te leagă!“. Cred că e o situație prin care au trecut mulți din generația mea, copii pe atunci, și care într-un fel sau altul i-a marcat. Mama mi-a spus la un moment dat, în 1990, cînd publicase primul ei articol în *Dreptatea,* fără mari pretenții de jurnalism profesionist, cum era pe atunci, cînd orice cetățean își putea da cu părerea: „Ceea ce ați cîștigat voi, generația voastră, este în primul rînd libertatea de exprimare, libertatea de opinie pe care noi nu am avut-o zeci de ani…“. Cred că asta m-a determinat să scriu, să mă exprim și am găsit la *Dilema veche* un spațiu mai mult decît decent, unde nu mi s-a cenzurat niciodată un rînd, chiar dacă colegii mei de redacție aveau alte opinii.

Însă, în ultimii ani, simt că această libertate de opinie ar putea să-mi fie cumva îngrădită, dar nu într-un mod direct – scriu în continuare așa cum vreau și ce vreau, însă într-un mod parșiv și indirect care îmi amintește într-un mod absurd tot de comunism, pentru că alte repere de îngrădire sau de excludere din „ceea ce trebuie să fie, pentru că spunem noi“ nu am. Iar această îngrădire o identific cu modul intolerant și abuziv în care corectitudinea politică începe să se manifeste și la noi. Nu știu mai nimic despre corectitudinea politică (nu este domeniul meu), s-au scris tomuri despre ea, în ultimele decenii, în principiu mi se pare o idee pozitivă, ca multe altele (multe idei aparent pozitive s-au transformat în dezastre, nu-i așa?), îi admir pe oamenii care luptă pentru „cauză“, adică accept și forma de activism, însă nu atîta timp cît cei care sînt cu un pas în afara „cauzei“, care au abordări diferite, devin niște dușmani și trebuie puși la zid.

În fine, să revin tot la exemple concrete. Pentru că scriu pentru copii de cînd mă știu, anul trecut m-am implicat într-un proiect legat de copiii care locuiesc în cartierul Giulești-Sîrbi, o margine a Bucureștiului unde nu ajunge niciodată nimeni pentru că nu are o ieșire nici măcar spre o reședință județeană. Copiii romi și români învață laolaltă în școala din cartier, sînt cam jumi-juma. Pentru străinii care vin să facă acolo proiecte „de integrare“ (fiindcă asta sînt în fond, oricum s-ar numi ele), nu există conflicte, viața de acolo se desfășoară într-o armonie „perfectă“ între cele două etnii. Însă toți acești copii au un numitor comun, dincolo de corectitudinea politică – sărăcia. Sînt copii fără șanse, pentru care ar trebui să se facă ceva. Noi am făcut niște jocuri creative, i-am ajutat să se exprime într-un fel, deși știu că genul ăsta de proiecte au o doză de ipocrizie – nu poți, de pildă, să rezolvi situația legată de spațiul locativ al unei familii formate din 11 persoane, mamă, tată și opt copii, cu rezultate excelente la învățătură, care stau într-o garsonieră și împart spațiul în funcție de necesitățile fiecăruia, adică fata care dă Bac-ul anul ăsta rămîne în casă să învețe, iar frații mai mici sînt „exilați“ afară pe toată perioada verii, la joacă, pentru ca sora respectivă să poată învăța. Am făcut niște interviuri cu copiii și am observat multe animozități, lucruri care nu pot fi spuse așa, oricum și oricui – un puști foarte blond și foarte mic, venit în cartier de undeva de la țară, cu părinții lui, spunea încontinuu că-și dorește ca „ceilalți copii să fie mai buni“, „să nu mai existe bătaie“ etc. Dacă eu aș fi fost psihologul acelui puști, aș fi spus că e traumatizat, însă rolul meu era cu totul altul. Copiii romi păreau mai adaptați vieții „de cartier“. Băieții își doreau în general să fie fotbaliști, fetele coafeze sau cîntărețe – un moment important din viața fetițelor rome a fost nunta sau botezul unei rude mai îndepărtate, unde l-au cunoscut pe Salam sau pe un alt *boss* al manelelor. *Input*-ul creativ al proiectului a fost o cărticică, un BD inspirat din viața acestor copii. Și așa a apărut „De unde ești? Din Giulești“, o poveste desenată în care rolul principal imaginat de mine a fost al unui copil rom din cartier, cu desenele lui Alexandru Ciubotariu. De ce rom și nu român? – m-am întrebat atunci, din moment ce copiii cu care am lucrat erau din ambele etnii. Răspunsul e simplu – pentru că banii se obțin pentru minoritate, nu pentru majoritate, deși copiii aceia erau exact în aceeași situație de sărăcie lucie și de lipsă de perspective. Nu vreau să intru în discuții legate de cît, cum și ce se cheltuiește pe problema de integrare a romilor, cum se „hrănesc“ zeci de asociații pornind de la astfel de fonduri, fără să facă, de fapt, nimic.

De ce rom și nu român?

Proiectul a ieșit bine și a adus după el un altul care suna din nou bine, în principiu – o carte pentru copii care „să exprime diversitatea“. Pentru un autor pentru copii, o astfel de carte e o provocare, sînt o grămadă de „cîntice țigănești“ care pot fi exploatate, plus că mi-a venit automat în minte situația întîlnită în mai multe basme populare – „țiganul“ care îi aține calea lui Făt-Frumos ce tocmai a omorît balaurul și pe drumul spre casă adoarme, iar el îi fură limbile din tolbă și se prezintă drept un fals erou. Cum ar fi să spui povestea din perspectiva „țiganului“? Lucrurile astea nu-s de ieri, de azi, fac parte dintr-o mentalitate colectivă care durează de veacuri – în mitologia populară, „țiganul“ era inclusiv cel care fura copii și cu care își speriau mamele pruncii înainte de culcare. Și, de aceea, subiectul este atît de sensibil. Însă pentru proiectul ăsta, care ar fi trebuit „să exprime diversitatea în literatura română pentru copii“, banii veneau din SUA (dintr-un *fundraising),* țara corectitudinii politice asumate, așa că perspectiva era calpă. Orice, numai cu romi să fie… din nou, cît de mult contează un context istoric, anumite lucruri asumate, mentalități care durează de generații? *No way,* dacă Făt-Frumos e rom, e probabil bine, ne-am mai atins un obiectiv și l-am bifat. Fără să te gîndești că o astfel de carte și altele asemeni ei (la „bazarul“ ad-hoc din Giulești, primele obiecte care s-au luat de către copii au fost cărțile aduse de mine de la Editura Arthur) ar putea să schimbe mentalitatea unor generații. Așadar, m-am implicat, oarecum cu inima îndoită despre cît de „corect politic“ ar trebui să fie rezultatul în acest proiect cu cartea, dar sperînd că voi putea să evit toate aceste clișee și că voi scrie o carte sinceră. Așa am ajuns la o școală din Ferentari, cea de unde a plecat Toto în călătoria lui cinematografică și unde am cunoscut-o pe Maria, o femeie onestă care se dedică acestor copii, români și romi, care de cele mai multe ori stau într-un *after-school* pentru o felie de pîine cu salam și un măr. Mi-am petrecut aproape de trei ore cu cei mai atașanți copii pe care i-am întîlnit în multiplele mele vizite prin școlile din țară, în calitate de autor pentru copii. Fetițe care se lipesc de tine și-ți fac codițe, băieței stingheri care vor să se bage în seamă (la 9 ani nu au încă atitudinea aia de masculi dominanți care apare în adolescență), copii care își pot imagina că pe Aleea Livezilor, cea mai cumplită vecinătate din Ferentari, se înalță castele de cleștar, iar din asfaltul plin de gropi ies la suprafață dragoni. Și intrînd în poveștile lor încropite ad-hoc, mi-am dat seama că scopul pentru care am venit eu aici e unul fals – „proiect de diversitate în literatura pentru copii“, ce înțeleg acești copiii din asta? Cu ce se aleg, pînă la urmă? Sînt atîția bani irosiți prin diferite formule birocratice și/sau creative pentru a face ateliere, a stabili obiective, a avea un produs/*input* creativ, adică o minunată carte care nu ține de foame, dar care se exprimă „corect politic“… cînd, în fond, tot ce contează pentru acești copii este un pic de afecțiune și de încredere? Contează să vină un om din afară oarecum realizat profesional și să le spună: „Hai că puteți!“

Dar să revenim la tema principală a articolului, care este corectitudinea politică. În ultimii ani, tot felul de asociații, comisii și comitete trimit aplicații pentru „inepuizabile“ fonduri europene și nu numai, în care cuvîntul „rom“ este cheia succesului. Poți obține bani pentru orice „invenție“ creativă legată de așa-zisele comunități de romi, fără să le schimbi viața acestora prin nimic. Poți să-i filmezi din toate unghiurile (și ei sînt autentici în fața camerei, au un talent nativ!), să scrii cărți în limba lor și pentru copiii lor, să-i duci la școală pe adulți pentru două luni (alfabetizare), cît ține proiectul, și dup-aia să-i trimiți acasă. Toate aceste proiecte nu țin, de fapt, de apropierea față de acești oameni, diferiți de majoritate, ci de o oportunitate a celorlalți, în general a majorității, de a cîștiga bani de pe urma lor. Și totul are legătură, de fapt, cu această corectitudine politică, interpretată „curat“, cu fraze de manual și cu doctorate obținute pe la universități americane pe holurile cărora portrete ale lui Shakespeare se înlocuiesc cu cele ale unor scriitori africani, doar pentru culoarea diferită a pielii, nu neapărat pentru valoarea lor. Iar opera lui Mark Twain „se cere“ modificată, pentru desființarea cuvîntului *negro,* așa cum noi, cei de aici, nu mai avem voie să pronunțăm în spațiul public cuvîntul „țigan“, chiar dacă am crescut folosindu-l frecvent și nu într-un mod peiorativ, ci pentru că „pe vremea noastră“ nu exista termenul corect politic „rom“. Mie, de pildă, un om care de cînd se știe lucrează cu textul și e îndrăgostit de limba română, îmi place mult cuvîntul „țigan“ – e suculent, exotic, sălbatic, are o istorie și e plin de sensuri –, în vreme ce „rom“ e artificial. Faptul că nu mă mai pot folosi de „țigani“ în ceea ce scriu fără să stîrnesc coruri de lamentații și acuzații de rasism mi se pare o nedeptate, însă astăzi ori-ce opinie în afara „cauzei“ e discutabilă și detestabilă. Cei intoleranți sîntem noi, „majoritatea“, din principiu.

Am fost exclusă din proiectul legat de cartea pentru copii înainte ca el să înceapă. Am primit un e-mail în care mi s-a spus că nu „corespund“ pentru că, în urmă cu cîțiva ani, am publicat un articol în *Dilema veche* în care mi-am permis să-i numesc pe romi țigani. Dar și pentru că mi-am permis să-i descriu pe țiganii din mahalaua mea – cei de pe Precupeții Vechi, Episcop Radu, Radovici. „Mahala“ în care locuiesc și acum și beau bere la pet cu nea Gică atunci cînd își scoate masa în stradă și-mi zice „Vecino, nu servești ceva cu noi?“, iar celor de pe Vitorului, care lasă gunoaiele în stradă, le spun „Cam mizerie ați făcut pe aici!“, iar ei îmi răspund „Lasă, domnișoară, că vine gunoiul mîine… nu vedeți ce lună plină s-a lăsat… ta-ram-tam-tam“ și bat ritmul în sticlele goale de pet, iar puștanii se pupă pe colțul de la Precupeți de parcă ar veni sfîrșitul lumii, în vreme ce țigănușii de 3-4 ani de pe Episcop Radu îți ațin calea și își cer „taxa de trecere – 1 leu“, iar tu le zîmbești și te gîndești că, dacă nu se face ceva concret pentru copiii ăștia acum, mîine e posibil să-ți ceară taxă de protecție 100 de lei. Însă da, dacă gîndești așa, ești categoric „rasist“. Așa cum ești „rasist“ pentru că îți închizi ferestrele cînd pleci de acasă, fiindcă știi că Micul Mario a furat laptop-uri și tablete din casele oamenilor din cartier, iar Micul Mario e doar un golan dintr-un carter amestecat. Ești „rasist“ atunci cînd observi diferențe pentru că, din păcate, oamenii nu-s la fel, ca-n comunism, și e bine să fie diferențe, pentru a ne raporta și noi la unii și la alții, de pildă la americani, la francezi, la indieni, la turci, la chinezi, la țigani, ca să ne dăm seama pe ce lume trăim, de fapt. Și e bine ca și ei să se raporteze la noi, iar pentru asta nu avem nevoie de proiecte „de integrare“. Dacă spui că „românii fură“ e OK, ei aparțin majorității și pot fura cît vor, însă faptul că doar aduci în discuție posibilitatea că țiganii ar putea „să fure“ este deja o dovadă de rasism și o „crimă împotriva umanității“. Așadar, am fost eliminată strategic din proiectul cu cartea pentru copii deoarece aveam o bubă la „dosar“, pentru că trăiesc într-o vecinătate în care există întîmplător și (niște) țigani pe care nu i-am descris conform „manualului“ – o comunitate minunată de romi în curs de integrare. Între timp, s-a luat legătura cu o altă autoare pentru copii cu „un dosar mai curat“. Asemănarea acestor atitudini cu cele pe care doar le-am intuit în regimul comunist, fiindcă din fericire eram prea mică pentru a înțelege răul în profunzimea lui, mă năucește și mă face să mă întreb dacă chiar am cîștigat în urma căderii comunismului o oarecare libertate de exprimare. Însă e foarte ușor să-ți închipui așa-zise proiecte creative care presupun „diversitatea“ din America, din Canada sau din alte țări multiculti, fără să cunoști deloc realitățile de aici. E chiar și mai ușor, ca asociație locală, să obții bani închizînd ochii, intențiile tale fiind în principiu unele oneste.

Totuși, gîndul meu a rămas la copiii de la școala din Ferentari, pe care n-am avut șansa să-i cunosc mai bine, aparținînd ambelor etnii și, de fapt, Bucureștiului, într-o margine nefericită a lui, atît de atașanți și de dornici de a veni cineva „din afară“ pentru a le spune o poveste. Ce facem cu ei?

Andrei GĂITĂNARU

Ectenia mărturisirii și ispita comunismului

De fiecare dată cînd slujește Sfînta Liturghie, părintele Nicolae Bordașiu spune un pasaj din Ectenia Mare într-un fel aparte: „Pe eroii neamului căzuți pe toate cîmpurile de luptă, care s-au jertfit pentru unitatea neamului și slava Sfintei noastre Biserici, pe eroii căzuți în Decembrie '89 pentru libertatea și demnitatea poporului român și pe toți cei care în perioada comunistă și-au pierdut viața în temnițe, în lagăre, în tăinuite chinuiri și în lupte prin munți, să-i pomenească Domnul Dumnezeu întru Împărăția Sa".

O poate face astfel pentru că Ectenia este momentul liturgic în care Biserica se roagă îndelung și *stăruitor* – conform grecescului *ektenis*, care i-a dat și numele – pentru cele care marchează existența de zi cu zi credincioșilor: pentru Biserică și pentru credincioși, pentru ierarhul locului, pentru preoțime, pentru cler și popor, pentru cîrmuirea țării, pentru buna întocmire a văzduhului, pentru îmbelșugarea roadelor, pentru vremuri pașnice, pentru cei ce călătoresc și pentru orice altceva este important. Deși poate părea, textul liturgic nu este niciodată încremenit în atemporalitate, ci permite adaptări și adecvări. El este întotdeauna înrădăcinat jos, în greutatea cotidianului, și sus, în harul lui Dumnezeu.

Părintele Nicolae Bordașiu a gîndit acest pasaj aparte al Ecteniei împreună cu Părintele Constantin Galeriu. Amîndoi au avut experiența închisorilor comuniste, a prigoanei și a tăinuitelor chinuiri prin care foarte mulți credincioși au trecut. Și amîndoi au avut conștiința faptului că pentru vindecarea traumelor lăsate de comunism este nevoie de rugăciune și stăruință. Dacă nu știi istoria acelor vremuri, atitudinea credincioșilor care aud textul pasajului rostit îți spune că acolo este ceva. Pe mulți îi simți mișcați de cuvinte, aproape toți se închină ca treziți din toropeală. Regimul comunist a lăsat Bisericii o rană care nu a fost încă vindecată.

Acesta este și motivul pentru care Patriarhia Română a anunțat că 2017 este „anul comemorativ al lui Justinian Patriarhul și al apărătorilor Ortodoxiei în timpul comunismului". Însă gestul comemorativ nu face decît să ne amintească faptul că avem o rană, că am suferit, că încă suferim și că e bine să nu uităm. El nu ne oferă nimic în sensul unei vindecări. Iar problema este că, fără o încercare reală de terapeutizare, inclusiv gestul reamintirii poate fi văzut ca bifare simbolică sau ca inițiativă butaforică.

De unde se poate începe? În primul rînd, de la punerea unui diagnostic. Ar trebui văzut cum a fost Biserica afectată de comunism și ce a făcut posibil acest lucru. Cînd mergi la doctor pentru că te simți rău, ai vrea să știi ce ai, cît de grav este și cum poți scăpa. De fapt, salvarea începe de la abilitatea doctorului de a-ți face o diagnoză, adică de a vedea, de a cunoaște dincolo de aparențe sursa răului de care ești afectat. Dacă diagnosticul nu e corect, vindecarea va întîrzia sau nu va mai veni vreodată. Iar dacă doctorul începe prin a-ți propune optimist o comemorare a anticorpilor care au făcut tot ceea ce au putut pentru a te proteja, îl poți bănui de faptul că încă nu știe care este cauza suferinței tale.

Biserica Ortodoxă nu a avut încă parte de o atitudine pe deplin asumată de punere în lumină a fenomenului colaborării anumitor clerici cu Securitatea. Iar această rezervă îi este mai mult dăunătoare decît benefică. Într-un interviu realizat de Dinu Cruga, referindu-se la tensiunea schizofrenă dintre opoziția Bisericii față de regimul comunist și colaborarea cu acesta, Mitropolitul Roman Braga sublinia faptul că „Biserica subterană era în fiecare individ. Fiecare arhiereu, una avea în inimă și alta era silit să facă; una simțea și alta trebuia să spună. În fiecare individ era o dedublare, și lucrul acesta torturează; am văzut aceasta în mărturisirile multor ierarhi din perioada comunistă, care mai sînt ierarhi și acum. Noi care am fost în închisoare, n-am avut ca ei responsabilitatea apărării și menținerii în viață a Bisericii. Iar după ce ne-am refugiat, este imoral să-i criticăm de departe (...); să criticăm niște oameni care au făcut niște contorsiuni sufletești ca să salveze instituția Bisericii". Aceste cuvinte vorbesc atît despre profilul tragediei prin care Biserica a trecut, cît și despre ezitarea de a reveni asupra unei răni atît de dureroase. Doar că această rezervă, așa cum se vede pînă acum, nu a vindecat și nici nu a adus ceva bun.

Cum își poate vindeca Biserica maladia descreștinării?

În momentul în care Patriarhia Română îi va încuraja pe istorici și pe cercetători să investigheze sistematic acele arhive care au legătură cu viața Bisericii Ortodoxe din perioada regimului comunist, vom afla nu doar care au fost colaboratorii Securității din rîndul clerului, dar vom înțelege și contextul acelei colaborări, miza aflată în joc, efectele ei, pozitive sau negative. Doar așa vom putea afla în profunzime cum a reacționat Biserica Ortodoxă împotriva provocărilor punctuale ale Securității, unde a cîștigat și unde a pierdut.

În plus, asupra exemplelor glorioase de luptă împotriva comunismului nu va mai stărui umbra îndoielii provocată de refuzul reprezentanților Bisericii de a asuma explicit episoadele de slăbiciune. Pentru moment, sîntem în stadiul în care ne iau prin surprindere fapte precum cel evidențiat de istoricul Adrian Petcu, conform căruia, în Duminica Ortodoxiei din 14 martie 1943, Biserica Ortodoxă Română, prin persoana Mitropolitului Visarion Puiu, șeful misiunii ortodoxe din Transnistria, a anatemizat explicit comunismul, în cadrul unei procesiuni care a avut loc la Odessa. Gestul i-a atras ierarhului represiunea regimului sovietic instalat în 1944 în România. În acel an, Visarion Puiu se refugia în Occident, iar în 1946 Tribunalul Poporului îl condamna la moarte în contumacie, forțînd și obținînd, în 1950, excomunicarea lui din Sfîntul Sinod. Prin înlăturarea acestuia, Biserica Ortodoxă era forțată să se dezică simbolic de anatema aruncată asupra comunismului. Cu toate acestea, ea nu a ridicat oficial anatema, iar pe 25 septembrie 1990, la nici un an după căderea regimului comunist, Sinodul îl reabilita post-mortem pe Visarion Puiu.

În *Simple reflecții despre comunism*, Părintele Andrei Scrima observa că, „la origine, comunismul a fost cu putință, deoarece lumea începea să se descreștineze. (...) Comunismul necesită o înțelegere, un răspuns creștin autentic; acolo unde întîlnește acest răspuns în sufletul credinciosului și înlăuntrul Bisericii unde este celebrată liturghia, el este anihilat; acolo unde simte că adevărul creștin lipsește, devine insolent, nerușinat, aproape de neînfrînt". Cum își poate vindeca Biserica maladia descreștinării? Conform Părintelui Scrima, răspunsul este, ca întotdeauna în ordinea duhovnicească, interior problemei înseși. Propovăduind o epifanie a inexistenței lui Dumnezeu, comunismul vrea să împlinească „o îndumnezeire fără Dumnezeu", un catehism al egolatriei absolute. Or, aceasta înseamnă că taina mărturisirii, a punerii în lumină a propriei slăbiciuni este singurul antidot prin care Biserica se poate vindeca de orice formă ascunsă de egolatrie.

O mărturie care vine de la Părintele Macarie Ioniță, fostul mare duhovnic al obștii de la Mănăstirea Pasărea, spune că, la cîțiva ani după 1989, ieșind din Catedrala Patriarhală la finalul Sfintei Liturghii, Patriarhul Teoctist a fost asaltat de o femeie care l-a acuzat pentru faptul că Biserica a colaborat cu Securitatea. În contact cu vehemența plină de durere a femeii, Patriarhul și-a plecat capul și a zis: „Așa este... Am greșit. Am fost slabi. Iertați-ne". Părintele Macarie povestea cu bucurie despre cum femeia a amuțit descumpănită de sinceritatea și de conștiința vie a Patriarhului. Asaltul venit din partea celui rănit a fost înlocuit de tăcerea celui a cărui rană avea acum un bun temei de vindecare: mărturisirea greșelii, autenticitatea gestului și acceptarea durerii.

Însă, dacă Biserica sîntem noi, credincioșii, de la simplii laici la ierarhi, cine trebuie să mărturisească ispita colaborării cu regimul comunist? În cheie duhovnicească, răspunsul este „noi, toți". De la clericii care au avut legătură într-un fel sau altul cu structurile represive ale regimului comunist, pînă la noi, ceilalți, care i-am osîndit deja pe aceștia după tiparul antihristic al culturii suspiciunii și al îndreptățirii narcisice. Un patriarh a mărturisit, deja, și și-a cerut iertare. Mai rămîne să o facem și noi. După cum spuneam la început, în acest demers este nevoie de stăruință.

***Andrei Găitănaru** este doctorand la Facultatea de Filozofie și membru al Centrului de Studii Medievale de la Universitatea din București.*

PUBLICITATE

Carl Henrik FREDRIKSSON

Bullerby a fost ieri. Suedia după atentatul de la Stockholm

Comentatori din întreaga lume ne spun acum că Suedia și-a pierdut inocența, că această țară pașnică, o societate deschisă, nu mai există. E oare adevărat?

Vinerea trecută, un camion deturnat a intrat din plin în mulțimea de pe Drottninggatan din Stockholm, una dintre cele mai populare străzi comerciale ale capitalei suedeze, ucigînd patru persoane și rănind mult mai multe. Imaginile difuzate acum pe întregul mapamond ne amintesc de cele petrecute pe Promenade des Anglais din Nisa, la tîrgul de Crăciun din Breitscheidplatz, în Berlin, sau, cu numai cîteva săptămîni în urmă, pe Podul Westminster din Londra. Ceea ce s-a petrecut în Stockholm pare să fie un alt exemplu dur al noului terorism *low-tech,* în care autovehicule obișnuite sînt transformate în arme letale, în mîinile unor făptași singuratici, dar controlați de la distanță.

Vest din Stockholm, solicitînd eliberarea unui număr de membri FAR din închisori vest-germane, printre care și Andreas Baader și Ulrike Meinhof. Înainte de a declanșa mai multe explozii, teroriștii au executat doi diplomați germani.

În 1986, prim-ministrul suedez Olof Palme a fost împușcat mortal în timp ce venea de la Grand Cinema, mergînd spre casă, pe strada Sveavägen din centrul Stockholmului – iar în 2003, Anna Lindh, succesoarea social-democrată a lui Palme și ministru de Externe, a fost asasinată într-un magazin universal, la numai cîteva străzi distanță de locul unde a avut loc recentul atac de vineri.

La începutul anilor 1990, teroristul de extremă dreaptă John Ausonius a împușcat, cu zece ocazii diferite, unsprezece oameni din Stockholm, cu toții imigranți, la origine. Unul a murit, restul de zece au suferit răni grave, dar au supraviețuit. Cunoscut în media ca „O-

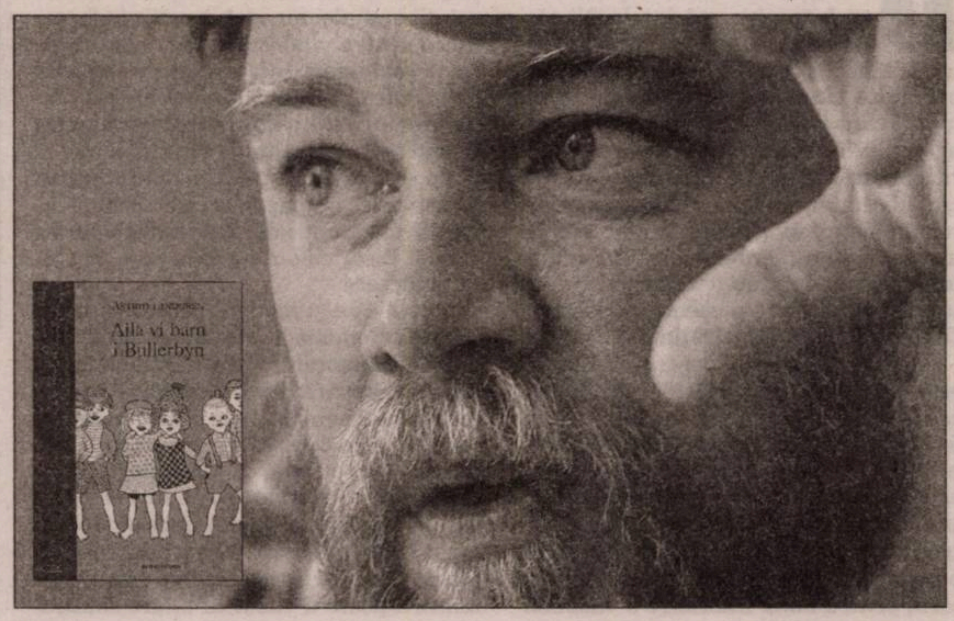

În realitate, terorismul și violența politică au o lungă istorie în Suedia.

Ceea ce este înspăimîntător. Dar cînd corespondenți proaspăt sosiți sugerează că nimeni nu poate înțelege cum de s-a putut întîmpla așa ceva aici, în Suedia, o țară atît de deschisă și de cosmopolită, acest fapt nu face decît să arate cît de repede uităm.

În realitate, terorismul și violența politică au o lungă istorie în Suedia.

În 1973, parlamentul suedez a aprobat prima „lege a terorismului" din țară. Doi ani mai tîrziu, un grup de croați afiliați mișcării fasciste postbelice *Ustașa* au atacat ambasada iugoslavă din Stockholm, l-au împușcat pe ambasador și l-au rănit pe secretarul acestuia. Un an mai tîrziu, cu ocazia unui incident de deturnare pe aeroportul din Bulltofta, simpatizanți Ustașa au cerut ca grupul croat să fie eliberat din închisoarea suedeză, ceea ce a determinat o comisie parlamentară să propună o nouă legislație.

În 1975, comandoul Holger Meins, un grup al Facțiunii Armata Roșie germane (FAR), a asediat ambasada Germaniei de

mul laser", Ausonius a inspirat mai mulți teroriști, printre care și Peter Mangs, care a împușcat numeroase persoane de culoare în Malmö, între 2009 și 2010; Anders Behring Breivik l-a elogiat, cu ocazia atacurilor din Oslo și Utøya din 2011, ucigînd 77 de persoane.

Apoi, în 2010, două bombe au explodat pe Drottninggatan, declanșate de cetățeanul suedez născut în Irak Taimour Abdulwahab – primul atacator sinucigaș cu bombă din Peninsula Scandinavă. De data aceasta, o coincidență – și pura neîndemînare a făptașului – au salvat Stockholm-ul de o tragedie majoră. Abdulwahab a reușit să se arunce în aer doar pe sine însuși.

Nici chiar succesiunea continuă de romane polițiste suedeze – de la *Wallander,* de Henning Mankell, la trilogia *Millennium* a lui Stieg Larsson – nu a reușit să altereze imaginea Suediei ca țară pașnică, oarecum naivă și total inocentă. Se pare că Europa și întreaga lume au nevoie de acest model neobișnuit de

perfecțiune, rol jucat de scandinavi încă de pe vremea deceniilor de aur ale modelului suedez din anii 1950 și 1960.

Dar de cîte ori poți să îți pierzi virginitatea și să rămîi totuși virgin? Reacțiile din urma atacului de vineri au arătat că Suedia și-a învățat, oficial, lecția și că știe foarte bine că e doar o țară ca toate celelalte, departe de un Bullerby idilic și sigur.

Au trecut doar trei săptămîni de cînd SÄPO, poliția de securitate suedeză, a prezentat un raport care avertiza că un atac precum cel din Stockholm este foarte probabil. Poliția se pregătea, de fapt, exact pentru acest scenariu. Astfel încît nimeni nu a fost cu adevărat surprins atunci cînd atacul a avut loc. Dimpotrivă, toate planurile pregătite au fost implementate sistematic, ceea ce a dus la blocarea unei mari părți din centrul Stockholm-ului.

În același timp, *hashtag*-ul #OpenStockholm s-a răspîndit în rețelele de socializare atît de drage suedezilor. Cetățeni obișnuiți ai orașului și-au deschis casele și apartamentele pentru cei care nu au mai reușit să ajungă acasă în urma opririi trenurilor și metrourilor: un încărcător pentru *smartphone,* un loc la masă, o canapea pentru odihnă…

Va schimba atacul de la Stockholm, de pe Drottninggatan, Suedia?

Populația Stockholm-ului s-a mîndrit cu această deschidere – pe bună dreptate. Este o atitudine care, departe de a fi naivă, face parte dintr-o viziune cît se poate de pragmatică asupra lumii. Scopul teroriștilor este polarizarea totală, divizarea societăților; ei vor să-i determine pe oameni să aleagă una dintre tabere, într-un război care nu lasă loc pentru altceva în afara acestui război. Teroriștii vor să elimine orice spațiu intermediar.

Să arăți o disponibilitate sfidătoare de a ajuta și o deschidere fundamentală către celălalt, către străin – la numai cîteva clipe după atac – înseamnă cu adevărat un act de rezistență.

În orice caz, cu adevărat naiv ar fi să credem că un act înspăimîntător de violență ca acela din 7 aprilie nu va lăsa urme în politică și în societate. Populiștii de toate culorile știu cum să folosească imaginile fricii și terorii.

„În sfîrșit", a scris pe Twitter Alexandra Brunell, secretara lui Jimmie Åkesson, după atentatul precedent de pe Drottninggatan, din 2010. Åkesson este liderul partidului xenofob Democrații Suedezi, care ocupă 49 de locuri în Parlamentul suedez, adică 14%. Atacatorul sinucigaș de pe străzile Stockholm-ului a reprezentat pentru secretara lui, mai presus de toate, o oportunitate politică. Poate s-a spus despre acest *tweet* că ar fi odios, dar odioși sînt, fără îndoială, cei care vor să capitalizeze politic acest atac.

Pînă acum, cei mai mulți politicieni de vîrf s-au abținut să folosească din primul moment atacul ca pe un argument politic. Dar cît va dura asta? La fel ca și atacatorul din Berlin, Anis Amri – un tunisian care a cerut azil în Germania –, cel suspectat de atacul suedez, uzbecul Rakhmat Akilov, urma să fie expulzat. El a solicitat un permis de rezidență pe 10 noiembrie 2014. Solicitarea i-a fost respinsă pe 15 iunie 2016, ceea ce l-a determinat pe Akilov să intre în clandestinitate. Discuția despre ineficiența implementării ordinelor de expulzare abia a început.

La toamnă, în Suedia au loc alegeri parlamentare. Dar Democrații Suedezi – asemenea partidelor similare din alte țări – exercită deja acum o influență considerabilă asupra politicii suedeze, în vreme ce alte partide tind să-și adapteze parțial agenda, sperînd să își recîștige astfel alegătorii. Cu puțină vreme în urmă, Suedia a primit mai mulți refugiați ca oricare alt stat UE – pe departe. Astăzi, legile pentru acordarea de azil și imigrație ale Suediei – introduse de un guvern verde-roșu – se numără printre cele mai restrictive din Europa.

Va schimba atacul de la Stockholm, de pe Drottninggatan, Suedia? Probabil că da. Dar nu atît de mult cît își închipuie unii; schimbarea la care se gîndesc ei a avut deja loc. Se va schimba imaginea Suediei? Pesemne. Ar fi și timpul.

traducere din limba engleză
de Matei PLEȘU

Carl Henrik Fredriksson, *fost redactor șef al* Ord&Bild *– cea mai veche revistă culturală suedeză –, este co-fondator al site-ului Eurozine, al cărui redactor-șef a fost pînă în 2015.*

Saso ORDANOSKI

Jurnalismul a murit, trăiască vox populi!

EUROPEAN CENTRE FOR PRESS & MEDIA FREEDOM

În urmă cu o sută de ani, nimeni nu-și putea imagina civilizația fără cai, animalele cruciale pentru transport, agricultură, călătorii, pentru a purta războaie sau pentru a instaura pacea. Cu toate acestea, dacă mîine caii ar dispărea, în zilele noastre nu s-ar schimba nimic. Caii sînt niște animale minunate, elegante, niște creaturi superbe, dar „funcția" lor este desuetă. După cum va deveni, în curînd, și jurnalismul.

Fac parte dintr-o minoritate de jurnaliști care cred că profesia lor este condamnată. Cel puțin acel jurnalism pe care îl practicăm, în care un subiect este pregătit cu atenție, în conformitate cu standardele profesionale, și verificat înainte de a fi publicat. Acel jurnalism care stabilește faptele și explică în ce context au avut ele loc. Dar nu cred că mai e mult și probabil că, peste vreo douăzeci de ani, acest tip de jurnalism va deveni, pur și simplu, demodat.

Internetul a schimbat lumea într-un mod pe care nimeni nu l-ar fi prevăzut în urmă cu cîțiva zeci de ani, cînd a fost inventat. Nu a schimbat doar felul în care comunicăm sau ne informăm (prin această „democrație a distribuției" după cum a numit-o Om Malik), dar a influențat și tabieturile noastre zilnice, conceptele de bază ale intimității, ale anonimatului, regulile dezbaterii publice, responsabilitatea morală și participarea politică.

Vechiul obicei de a consuma știrile, obișnuința de a urmări îndelung buletinele de știri de la TV, ritualul citirii ziarului de dimineață, toate dispar. Publicul tînăr – și, de fapt, publicul de orice vîrstă – nu își mai ia știrile din mass-media tradițională. Este deja binecunoscut faptul că platforme precum Twitter sau Facebook încep să fie preferate ca resurse de informație.

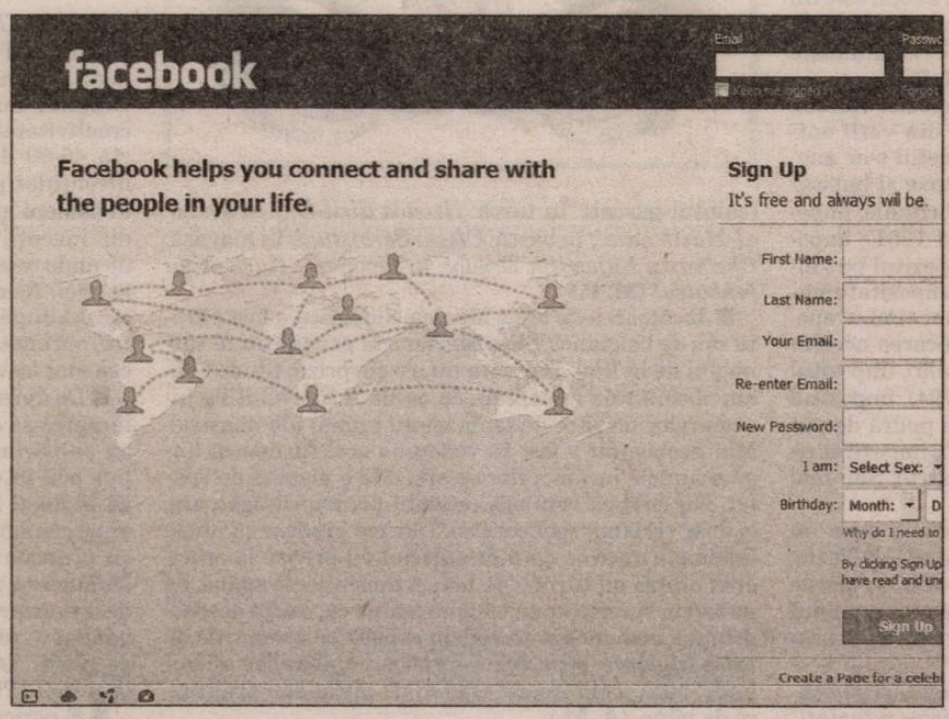

este deschisă – dar trend-ul platformelor media este de necontestat. În douăzeci de ani, copiii nici nu vor mai ști că televiziunile erau pe vremuri transmițători de știri și informații.

Să ne uităm înspre țările mai slab dezvoltate economic, precum India: în jur de 76 de milioane de oameni, dintr-o populație de 1,25 miliarde, nu au încă acces la surse de apă potabilă, dar mai mult de 80% din indieni au unul sau chiar mai multe telefoane mobile – dacă ar fi să aleagă între apă potabilă și un telefon mobil, ce credeți că va alege majoritatea?

Și cine știe ce ne mai pregătește Apple în laboratoarele sale? Dar, indiferent de cum va arăta următoarea invenție tehnologică, cu siguranță va fi una mai „mobilă", mai personalizată, mai mică și mai bine conectată decît orice ne-am imagina noi acum.

În cîțiva ani, numărul dronelor va fi mai mare decît al reporterilor.

De exemplu, un studiu de anul trecut a arătat că două treimi dintre copiii din Marea Britanie au tablete sau un computer acasă și petrec mai mult timp pe Internet decît în fața televizorului. Da, mai urmăresc și programele TV pe tablete sau telefoane mobile, însă doar acele emisiuni pe care le caută datorită conținutului – nu urmăresc emisiuni transmise live.

Bineînțeles, dezbaterea privind formatul programelor și conținutul acestora

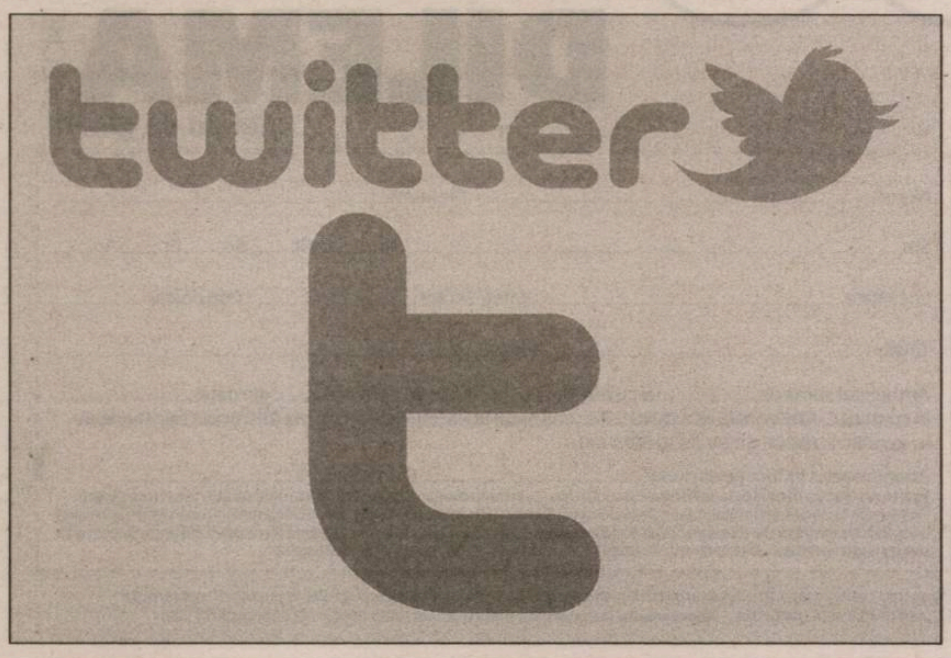

Schimbarea de platformă este esențială însă pentru schimbările care au loc în profesia jurnalistului. Ciclul știrilor dintr-o platformă digitală este măsurat în ore și, din ce în ce mai des, în minute. Noul format digital se calează însă pe dimensiunea ecranului, știrea este măsurată în cuvinte, imaginea în filmulețe video scurte. Paragraful nu mai există.

Poți să transmiți o revoluție printr-un tweet, *dar ca să reformezi o societate ai nevoie de un jurnalism de calitate.*

În acest ritm, să verifici informațiile sau contextul este improbabil, dacă nu imposibil. Contextul nici nu mai contează atît de mult – rapiditatea și senzaționalul sînt punctele importante. Președinți, corporații, organizații – toți își fac publice opiniile sau pozițiile printr-un *tweet*. Cursa nebunească pentru un *breaking news* este mult mai importantă decît competiția pentru a furniza o știre echilibrată care pune accent pe integritate și verificarea surselor. Mulți comentatori sînt de acord că, în timpul recentelor alegeri americane, contul de Twitter al lui Donald Trump și cantitatea masivă de mesaje *tweet* au avut mai multă influență asupra alegătorilor decît știrile din mass-media tradițională din SUA.

OK, BBC-ul și CNN-ul – cu toată impredictibilitatea transformării tehnologice și a conținutului – cel mai probabil vor supraviețui ca platforme media mai mult de douăzeci de ani. Dar cei mai mulți dintre noi, ceilalți, cel mai probabil nu vom reuși. Chiar și marile companii de mass-media vor trebui să își reducă *input*-ul jurnalistic de dragul „jurnalismului civic" sau al abordării „Ai dreptul să spui ce vrei". Rezultatul va fi unul și mai șocant: exclusivitate și conținut care va produce scandal.

Se va schimba și felul cum vor arăta redacțiile. În cîțiva ani, numărul dronelor va fi mai mare decît al reporterilor. Căci dronele, nu jurnaliștii, vor primi misiunea din partea editorilor să transmită live știrile, conferințele de presă, manifestațiile sau dezastrele naturale. Rapiditatea dronelor, *feed*-urile video, cadrele luate de aproape și realitatea necenzurată sînt mai atractive și mai puțin costisitoare decît să trimiți un reporter pe teren. Iar acestea vor schimba rapid și sumele de bani care vin din reclame în mass-media, ceea ce poate distruge mass-media tradițională.

De exemplu, sportul și emisiunile de *entertainment* atrag cele mai mari bugete de publicitate pentru televiziuni, în timp ce știrile, dacă vorbim comparativ, sînt cele mai costisitoare. Asta în cazul în care știrile nu sînt construite în siajul trend-ului de pe Internet.

Felul cum vinzi o știre către un public fracturat, dar și către agenții de publicitate va trebui să combine mult divertisment, scandaluri, crime și dezastre cu informații scurte, care vor deveni din ce în ce mai scurte.

Cînd am discutat despre acestea la o conferință, un tînăr din public m-a „atacat" spunînd că jurnaliștii de azi sînt responsabili pentru faptul că el a devenit blogger. A simțit că rolul său este acela de a informa publicul despre diverse subiecte și „adevăruri" pe care mass-media tradițională le ignoră și le ascunde sau le prezintă viciat.

„Așa că" – a ținut, cu pasiune, să știe – „de ce dispariția jurnalismului este o veste atît de rea?"

Vestea nu este nici bună, nici rea. Este, pur și simplu, o realitate. Cu toate acestea, pentru o democrație liberală, în accepțiunea noastră, declinul jurnalismului este, cu siguranță, o veste proastă. Meseria de jurnalist facilitează dezbateri publice și este un instrument esențial pentru democrație. Faptele sînt identificate și contextul este prezentat. Sursele și interlocutorii sînt consultați. Spațiul și timpul sînt alocate, într-o dezbatere, experților și nu disipate într-o majoritate care își dă cu părerea. Iar conținutul prezentat de un jurnalist este unul credibil și responsabil. Fără acestea, democrația s-ar sprijini pe o abordare de genul *vox populi*, unde o majoritate vocală ar începe să dicteze deciziile politice – iar această majoritate are tendințe extremiste și valori intolerante.

De aceea populiștii, cu răspunsurile lor simpliste la probleme majore, domină dezbaterile sau chestiunile importante. Ca să-l parafrazez pe Ivan Krastev: poți să transmiți o revoluție printr-un *tweet*, dar ca să reformezi o societate ai nevoie de un jurnalism de calitate și cu tradiție.

Cu alte cuvinte: noroc democrației liberale!

***Saso Ordanoski** este un specialist cu o vechime de peste treizeci de ani în jurnalism, PR, relații publice, atît pe plan național, cît și internațional. Predă jurnalismul, media, teoria și practica comunicării, avînd un rol important în societatea civică din Europa de Sud-Est.*

traducere de Stela GIURGEANU

European Commission

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

Cu ochii-n 3,14

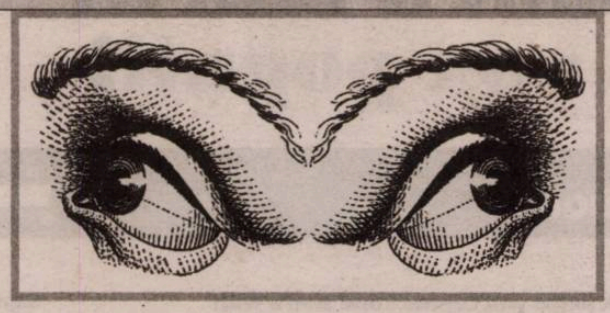

SEMNIFICAȚIA FIECĂREI PĂLĂRII AUTENTICE RĂMÎNE, ÎN BASCĂ, O SURPRIZĂ

■ Unul dintre cadourile de Paște pentru copii este un pitic care a înghițit un ou (Kinder). Piticul e foarte simpatic și oul iese din el simplu și original. Semnificația gestației lui rămîne, însă, în suspans. (**I. P.**)

■ Bugetul, pentru a crește, taxe și impozite voiește. Și le primește (sau le primea, cîndva) din varii surse (unele bizare), fiindcă altminteri bugetul s-ar anemia. Spre edificare, cîteva exemple de taxe și impozite care alimentau pe vremuri bugetul britanic: impozitul pe ferestre (perceput între 1697 și 1851), impozitul pe hîrtia de tapet (1712-1836), impozitul pe vînzarea pălăriilor (1784-1811, dar erau impozitate numai pălăriile bărbătești, prin lipirea unor timbre speciale în interiorul fiecărei pălării, falsificarea acestor timbre fiind pasibilă de pedeapsa capitală), impozitul pe mănuși (mai puțin longeviv, 1785-1794), impozitul pe parfumuri (1786-1800), impozitul pe pudra de păr (1786-1869), taxa pe zaruri (1711-1862), impozitul pe almanahuri (1711-1834) și așa mai departe. Sau mai bine nu. (**D. S.**)

■ În urma criticilor, Primăria Capitalei a emis un comunicat de presă privitor la decorațiunile de Paște, în care menționează faptul că „decorul aduce valorile estetice naționale autentice". Uite așa învață românul că în zestrea valorilor sale naționale se află iepuri care mînă găini. (**S. G.**)

■ Titluri, texte, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (XVII): *„Christos a înviat!"* (salutul pascal). În turcă: *Hristós diril-Dí!;* în arabă: *al-Masih qam!;* în bască: *Cristo Berbistua!;* în mayașă: *Cha'kuxaj Kajwaltik Kristo!;* în japoneză: *Harisutosu fukkatsu!* (**M. P.**)

■ Jucătoarea de tenis Monica Niculescu a fost bătută rău de belgianca Elise Mertens în primul tur al turneului de la Biel. Dar asta nu e o surpriză, fiindcă neam obișnuit de mult timp cu oscilații în evoluțiile jucătoarelor noastre de tenis (și nu numai ale noastre). Mai neobișnuit a fost să vedem la acel turneu că lîngă scaunele jucătoarelor se afla cîte o mașină de spălat. Nu cred că asta era premiul pentru cîștigătoare, ci doar reclama sponsorului. Dar mă gîndesc că unele feministe ar avea ceva de obiectat cu privire la asocierea dintre un turneu de fete și mașinile de spălat de pe teren. Nu mai spun că mi-e teamă că, odată deschis drumul, vom începe să vedem expuse pe terenurile de tenis frigidere, plite vitroceramice, cuptoare cu microunde, hote, aspiratoare, mașini de călcat sau prăjitoare de pîine. (**A. M.**)

© M. Pleșu

NATURA ÎNCEARCĂ SĂ CONFIGUREZE, PE NEMESTECATE ȘI INVERS, CEL MAI FRUMOS PROST

■ Văd, în *The New York Times,* un grafic al distribuției pe vîrste al celor care obțin patente de invenții. Graficul prezintă, cumulat, situația din Statele Unite, Uniunea Europeană și Japonia. Ei bine, inspirația și creativitatea ating clar apogeul în segmentul de vîrstă 46-60 de ani. Nu mai puțin de 53% din totalul invențiilor patentate în aceste spații creative vin de la oameni aflați în acest interval de vîrste. Doar 30% din invenții vin din intervalul de vîrstă 30-46 de ani, de unde te-ai cam aștepta să vină „grosul" creativității speciei. Acum, cînd am aflat iarăși că natura nu lucrează după cum ne îndeamnă să credem iluziile noastre, mă simt în plină formă: abia am intrat în perioada cea mai fastă a vieții. (**S. V.**)

■ De apreciat că ministrul Sănătății, Florian Bodog, încearcă să configureze un sistem coercitiv de a-i obliga pe părinți să-și vaccineze pruncii. Numai că s-au pus boii în coada carului și nu prea știu să mai tragă la jugul PSD-ist, în atare condiții. Oare ce pedepse se configurează în situația la zi, cînd, și să vrei, tot cu pruncul nevaccinat defilezi? Că dacă nu e... nici Dumnezeu nu cere. Așadar, pentru moment, schema de imunizare a bebelușilor e de mult sărită în aer. Nici pentru 0, nici pentru 3 luni etc. etc. nu există vaccin pe piață. Seamănă asta, sau mă înșel, cu generația decreteilor?! (**R. M.**)

■ E periculos să torni gogoși – dar și mai grav e să le înghiți pe nemestecate. Recent, în SUA, un bărbat a murit sufocat cu mîncare în timpul unui concurs de mîncat gogoși. (**C. Ș.**)

■ Anul trecut, la Piața Romană primeam pliante care promovau apartamentele noi din Pipera. Anul acesta, tot la Romană, un băiat poartă un panou mare, galben – un soi de reclamă ambulantă la un studio de videochat – pe care scrie „Într-un an faci bani să-ți iei apartament". Acum, întrebarea e: reclama merge și invers? Cînd mergi să vezi apartamentele din Pipera primești și oferte de colaborare la videochat? (**C. Ș.**)

■ Primarul general al Capitalei, Gabriela Firea, a anunțat că vrea să organizeze un concurs: „Cel mai frumos balcon", „Cea mai frumoasă fațadă", „Cea mai frumoasă fereastră". Sună bine. Dar, înainte de asta, aș propune edililor să facă un concurs cu titlul: „cea mai frumoasă casă demolată", „cel mai frumos parc defrișat" sau, de ce nu, „cel mai frumos monument părăginit". (**M. M.**)

■ „A fost un prost care conducea camionul pe Drottninggatan. A intrat în leii ăia urîți. Nu m-a nimerit. Uite că trăiesc, și am peste 80 de ani. Viața merge înainte. Nu e altă cale." (Păpușa Ciuraru, supraviețuitoarea atentatului de la Stockholm, pentru publicația suedeză *Expressen)* (**A. M. S.**)

Ofertă specială pentru Dilematici!

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS: Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevaruiholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **688** ■ 27 aprilie – 3 mai 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

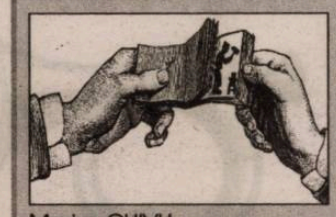

Marius CHIVU
feedbook
16

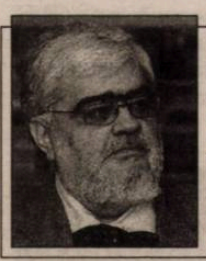

ANDREI PLEŞU
„O boală letală: vanitatea“
pagina **3**

OVIDIU NAHOI
„Alegerile franceze, faza pe România“
pagina **5**

Interviu cu
ANAMARIA MARINCA
pagina **15**

Petru Creţia

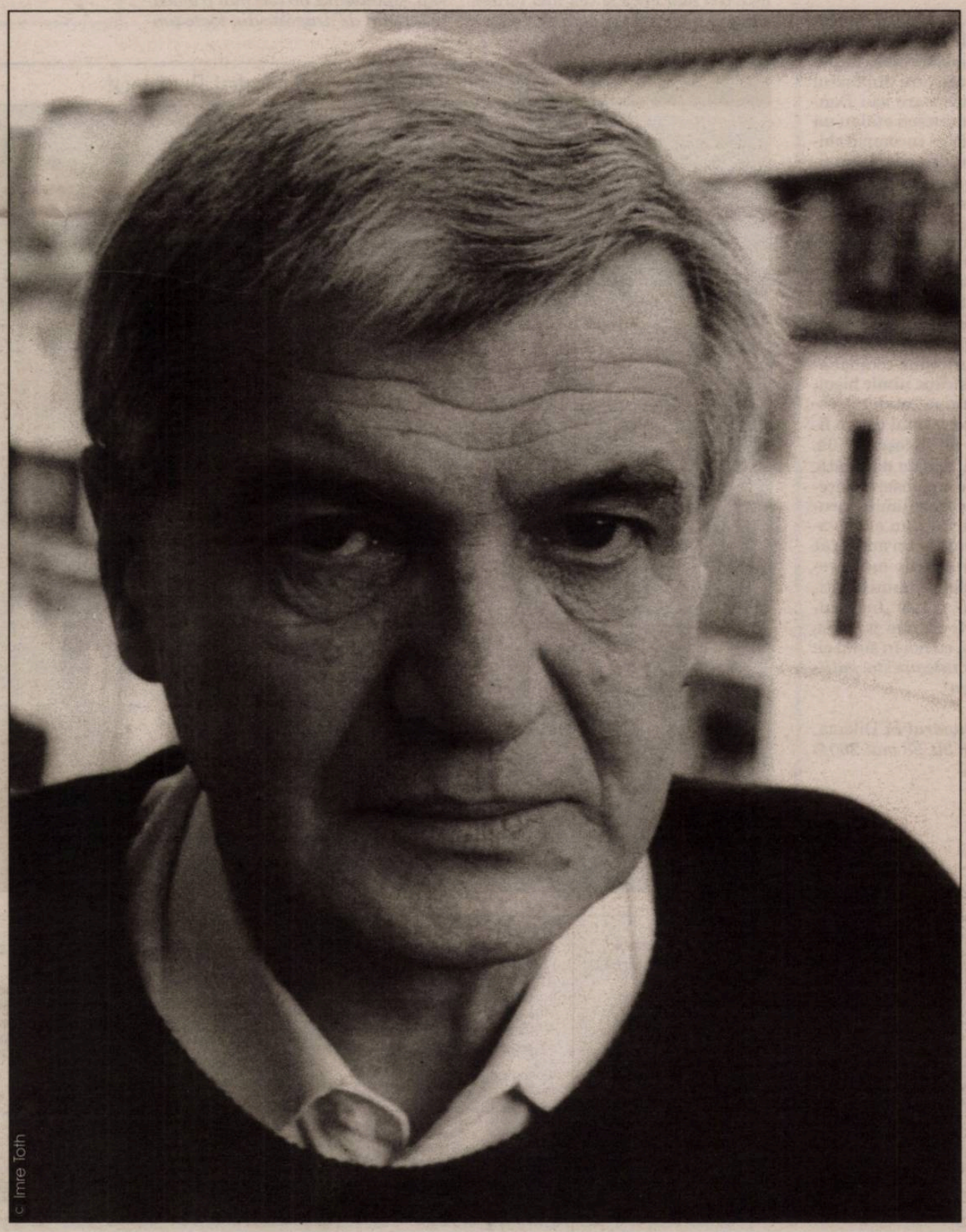

© Imre Toth

„Cîteodată toată nădejdea vieţii noastre e în frumuseţea anotimpurilor şi-a perindării.“

PETRU CREŢIA (1927–1997)

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Andrei PLEȘU

Petru Creția

Croiala academică a instrucției și a metodei sale l-ar fi predispus, în condiții normale, la suspensia biografiei. S-ar fi putut rezuma la catedră și cărți. Conjunctura istorică și complicate umori personale au decis însă o cu totul altă traiectorie existențială. Petru a trăit intens, risipit, umbros, alternînd gheața septentrională cu patima valahă, inundația cu incendiul, impasibilitatea cu abisul tulbure. Dincolo de aparențe convenționale, fermentau chipuri divergente și, pe anumite porțiuni, inavuabile. Omul era patetic, hiper-interesant, nesistematizabil. Dar tocmai policromia lui lăuntrică și regimul de umilințe la care a fost adesea supus (din mîrșăvie uneori, dar, alteori, din pură imbecilitate) i-au adăugat, de la o vreme, un nimb de noblețe resemnată, de amărăciune distinsă. A pătimit și a trecut prin atîtea împătimiri, îmcît a fost scutit de scleroza livrescului, curentă la naturile savante de anvergura lui.

Ca orice ins copleșit de talente, Petru era un histrion. Fără ostentație, fără abuz de regie, el deținea, în chip suveran, arta efectului spectaculos. Expunerile lui didactice, lecturile cu voce tare din textul grecesc al Evangheliei, din Shakespeare sau Dante, din poemele proprii sau din Eminescu etalau un simț al măsurii și un firesc al rostirii incomparabile. Combinația de lirism și rigoare, de pedanterie filologică și emotivitatea extremă, aceasta era rețeta lui Petru. O rețetă care însă nu sucomba niciodată în repetitivitate și previzibil.

Petru Creția nu era ateu, dar nu era nici credincios în varianta curentă. Paginile lui despre credință din *Eseuri morale* sînt de o sobră prudență, chiar dacă îndeamnă la frecventarea textelor sacre și a tainei lor. Tonul e mai curînd acela al unui înțelept grec. Lipsa emfazei, respectul pentru libertatea interioară, demnitatea posturii sînt coordonatele unei religiozități în care nu încape nimic bigot, nimic autoritar sau exclusivit. Drama cotidiană este contemplată cu un calm classic: „Omul este o ființă complicată și ambiguă, dar nu indescifrabilă. Destul de chinuită și vulnerabilă, dar nu damnată. Iar sufletul său este în stare să compenseze urîțeniile și josniciile naturii sale cu neverosimile biruințe și elevații". În intervalul dintre chin și elevație, Petru se mișca hiper-competent, ca un adevărat specialist. Parcursese toate semitonurile melancoliei și ale nopții. Și știa – cum altfel? – numele latinești ale acestor semitonuri. *Norii*, p.128: „Îndelungată fie sărbătoarea nopții, încet, cît mai încet se scurgă, după lege, sfintele ei părți, cu noi în sînul ei: *crepusculum, fax, concubium, nox intempesta, gallicinium, conticinium, aurora. Amen*".

(apărut în Dilema, *nr. 20, 28 mai 2004)*

Dilema veche vă propune

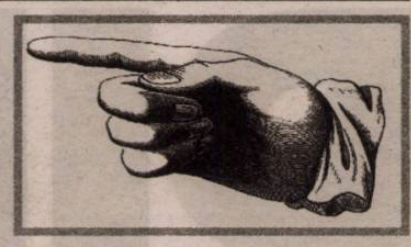

■ *Jaf cu stil (Going in Style,* 2017, Zach Braff), cu Morgan Freeman, Alan Arkin, Michael Caine – un film calm și clasic despre un jaf așijderea, cu trei actori admirabili pe care i-aș putea vedea oricînd în orice. (Iaromira Popovici)

■ Kristen Stewart joacă foarte bine în cel mai recent film al regizorului Olivier Assayas, *Personal Shopper* – o dramă-*horror story* bizară, dar absolut captivantă. Vă va pune pe gînduri. (Cristina Ștefan)

■ 29 aprilie este Ziua Internațională a Astronomiei, deci e o ocazie numai bună să stați cu ochii pe stele. Începînd de la ora 17, la Observatorul Astronomic „Amiral Vasile Urseanu" din București (str. Lascăr Catargiu nr. 21) va avea loc o serie de evenimente, printre care o expoziție temporară despre planeta Jupiter, proiecții de filme și observații astronomice nocturne. (Cristina Ștefan)

■ *Feminist(ă), feminiști* a prozatoarei nigeriene Chimamanda Ngozi Adichie (traducere de Anca Dumitrescu, Editura Black Button Books) este cea mai mică și cea mai fermecătoare pledoarie pentru egalitatea dintre sexe. Aproape 50 de pagini de adevăr față cu istoria și cu lumea de azi! (Marius Chivu)

■ Foarte bun *Le Nouvel Observateur*-ul dinainte de alegerile din Franța. „În capul candidaților" e un material în care cinci scriitori au fost invitați să le facă cîte un portret principalilor pretendenți la funcția de președinte. „Ce e în mintea indecișilor cînd vine vorba despre vot?" sau „Liberalismul poate să fie de stînga?" sînt doar două dintre întrebările acestui număr. (Ana Maria Sandu)

■ *Republica Moldova. Un stat în căutarea unei națiuni,* de Matei Cazacu și Nicolas Trifon. O cronică la zi a Moldovei de peste Prut scrisă cu nerv și la cald de doi istorici angajați. Volumul, apărut la editura Cartier, se lansează vineri, 5 mai, la ora 18, la Biblioteca Centrală Universitară din Iași. (Matei Martin)

■ „Astăzi este a șasea zi de cînd am plecat de lîngă tine și, pe legea mea, mi se pare că a trecut un an." – Mozart către Constanze; sau Frieda Kahlo, sau Napoleon Bonaparte... sau, sintetizînd, *50 cele mai frumoase scrisori de dragoste din toate timpurile,* culese de David H. Lowenherz, o antologie a stilului epistolar al iubirii, apărută la Nemira. Azi, cînd amorul se transmite prin SMS, Facebook etc. etc., savoarea scrisorii de dragoste expediate cu poștalionul devine etalon literar. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Devalorizarea științei**
- **Inimă albastră**
- **Alegerile din Franța**

album dilematic Matei Bumbuț

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Eli Ranetescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.200

Tipărit la Tipomedia

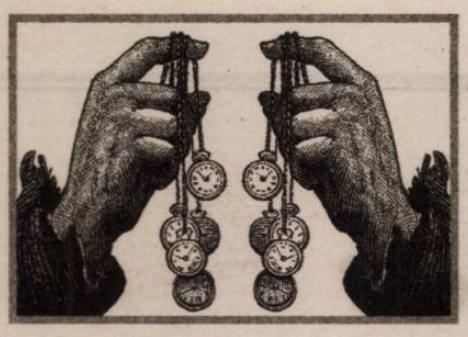

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

O boală letală: vanitatea

Reiau, exasperat, un text apărut tot în Dilema veche, *în toamna lui 2012. Exasperat, pentru că, năpădiți de corupție și incompetență, nu mai percepem vicii mai adînci, care ne mutilează sufletește și sînt surse ascunse ale păcatelor aflate la lumina zilei. Cel mai rău dintre toate e vanitatea. O mai spun o dată, după cinci ani. Știu că fără nici un folos.*

Nu scapă nimeni. Sau aproape nimeni. Lovește în proști (care devin fuduli) ca și în deștepți (care devin proști). Smintește, în egală măsură, pe urîți și pe frumoși, pe talentați și pe netalentați, pe credincioși și pe atei, pe politicieni și pe „simplii cetățeni“, pe laici ca și pe aparținătorii clerului. Reușește să transforme complexele de inferioritate în complexe de superioritate, încurajează impostura, amputează simțul ridicolului, inhibă orice urmă de umor, de decență, de generozitate. Eul propriu pîrjolește totul în jur: realitatea devine materia primă a unor ambiții private, ceilalți devin adversari sau unelte, viața nu mai e trăită decît ca o mare ocazie pentru un cult egolatru. Cazurile de vindecare sînt rare. E nevoie de efectul trezitor al unui eșec de proporții, de vreo suferință destrămătoare, de uitarea de sine a unei îndrăgostiri absorbante sau a unei radicale schimbări de destin. De regulă însă, și eșecul e citit tot în cheia vanității: sînt de vină ceilalți, țara, veacul, soarta. Iar dacă, prin concursul capricios al împrejurărilor, vanitosul ajunge, totuși, în vîrful piramidei, oficiul lui va fi mereu pîndit de abuzul autoritar. Orice vanitos are în raniță bastonul de dictator.

Trebuie, totuși, să admit că vanitatea e mai aproape de utopia de sine a intelectualului decît de metabolismul lăuntric al „omului simplu“. Un țăran vanitos păstrează, în exercițiul vanității sale, o anumită candoare. Nu poate fi luat prea în serios și, în general, nu face victime. În plus, rareori ajunge în poziții publice care să dea frîu liber unei pernicioase dilatații de sine. Cît despre tîrgovețul obișnuit (de la funcționărime la veleitarii luptei politice), el își trăiește vanitatea mai degrabă ca *lăcomie*. Lăcomie de bunuri, de însemne ale reușitei sociale, de privilegii. Intelectualul vanitos trăiește mai puțin în lăcomia de cîștig, cît trăiește într-o desfigurantă *lăcomie de sine*. Atașat pînă la pasiune de calitățile sale, de îndreptățirile sale, de mintea și de farmecul său, de competența sa, de performanțele sale, el vrea să scurtcircuiteze drumul spre statuie, spre demnitățile ultime, spre recunoștința obștească. Și cu cît e mai pornit, mai nărăvit, mai hămesit, cu atît e mai ineficient și mai dezamăgitor. Inșii cei mai inteligenți ajung să fie, din cauza vanității, de o monumentală prostie. Inadecvați, nerealiști în deciziile lor strategice, din ce în ce mai caraghioși în defilarea lor arogantă dinaintea „mulțimii“, ei pierd, cu aere de învingători, toate bătăliile. Hipersensibili la lingușeală și opaci (cu o mină ofensată) la orice observație critică, asemenea indivizi sînt greu de ajutat. Nu pricep cum de te poți îndoi de excelența lor, de anvergura lor providențială. Oricum, ei știu mai bine decît oricine ce au de făcut. Curățată de toxina vanității, intervenția lor în viața publică ar putea fi, într-adevăr, esențială, salvatoare. Dar sabotată de vanitate, ea nu face decît să încurce lucrurile, să înșele toate așteptările, să sporească haosul din jur.

Derapajul și falimentul multor vieți se explică prin nebunia latentă a vanității. Există femei frumoase pe care vanitatea le schimonosește fizic, există premianți care ratează cariere onorabile pentru că alunecă într-un sterilizant narcisism, există cupluri care sucombă din cauza unor intratabile accese de vanitate, de țîfnă autocomplezentă (de ambele părți). Dizolvantă la nivel individual, vanitatea nu e mai puțin primejdioasă la nivel colectiv. *Vanitatea de partid,* combinată cu impure interese de grup, pune cu ușurință între paranteze problematica adevărată a țării și a națiunii. *Vanitatea națională,* la rîndul ei, hrănită de un provincial excepționalism etnic, poate, de asemenea, produce monștri.

Succesul stimulează, inevitabil, vanitatea, anesteziind simțul deșertăciunii. Dar și insuccesul e, pe această linie, catastrofal: e urmat, mai întotdeauna, de irezistibile valuri de *frustrare,* în care mania persecuției, invidia, ura de toți și de toate ajung să frizeze patologia. O formă perfidă a vanității se exprimă în convingerea că ea este, preponderent, viciul *altora*. Dar repet: în fapt, nu scapă nimeni de ea. Sau aproape nimeni. O simțim, pe pielea noastră, zi de zi…

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Client sau musafir

Când am ajuns la pensiunea pe care ne-o aleseserăm de la Crăciun pentru a petrece Paștele, s-a lăsat liniștea. Făcuserăm rezervarea prin booking.com și anunțaserăm gazda cu cinci minute mai devreme că ajungem. Aceasta ne aștepta în poartă, iar de la bucătăria din fundul curții se iteau două capete îngrijorate. Cînd ne-am dat însă jos din mașină, toate fețele s-au luminat, iar gazda ne-a luat în brațe, zîmbind larg: *Păi, de ce n-ați spus așa?!* Fețele noastre mirate au făcut-o să ne explice: *De ce nu ne-ați sunat direct? Am văzut că au făcut unii o rezervare pe booking.com și acum nu știam la ce să ne așteptăm, s-a pregătit toată lumea să le fie pe plac* – și ne-a îmbrățișat încă o dată. Pînă să ne scoatem bagajele, pe masa din curte apăruseră o sticlă de țuică, una de vin și niște cozonac cald, toate din partea casei. Mai fuseserăm o dată aici, anul trecut; o singură dată, dar, deh, nu mai eram străini!… Și au urmat trei zile de vis.

Nu era prima dată când am avut parte de surprizele „turismului la gazdă“, dar niciodată nu mi se mai întîmplase să fie atît de evidentă diferența dintre „client“ și „musafir“. Asta m-a făcut să mă gîndesc la avatarurile turismului în România post-socialistă. Ca și în (aproape) oricare alt domeniu, pornind de la un simplu caz ca acesta, poți să reconstitui o istorie întreagă.

În acest caz, turismul a început în România post-socialistă ca toate celelalte lucruri: prin distrugerea eliberatoare a tot ce aveam. La scară largă, mai toate hotelurile sindicatelor, BTT-ului și statului, în general, de la mare la munte, au fost lăsate în paragină pînă și-au pierdut urma în hățișuri juridice nedefrișate nici pînă în ziua de azi. A fost un (auto) jaf de miliarde. La nivel mic, la 2 Mai, de pildă, oamenii au început să-și betoneze, plini de mîndrie, curțile, iar la Vama Veche s-au apucat să cucerească plaja cu construcții fudule – adică să distrugă tot ce aveau mai de preț. Turismul de curte și-a pierdut curțile, iar nudismul pe plajă și-a pierdut plaja.

În paralel, am început să vindem ce nu aveam: lux occidental în hotelurile și restaurantele cu pretenție, care recuperaseră cîteva dintre spațiile abandonate de stat. În marile orașe, mai ales în București, noii proprietari – de multe ori, foștii șefi sau responsabili de sală din vremurile comuniste – ademeneau clientela cu Chateaubriand, Wiener Schnitzel și *panna cotta,* mirîndu-se că românii nu năvăleau la noua ofertă de piață – de regulă, cu prețuri peste posibilitățile lor. Cîteva restaurante au devenit locurile de întîlnire și afaceri ale noilor bogați, și cam atît. În aceste condiții, nu puține restaurante au dat faliment. Același lucru s-a întîmplat și cu cele cîteva hoteluri de pe litoral sau de pe Valea Prahovei. După un timp, și-au făcut apariția „restaurantele etnice“, începînd cu pizzeriile și continuînd cu restaurante turcești, arabe, indiene, mexicane etc. Într-o cercetare realizată de Departamentul de sociologie de la SNSPA asupra bucătăriei etnice în București, am putut constata că restaurantele cu specific românesc declarat se aflau de-abia pe locul 10 ca număr. Cei care au avut inspirația să mizeze de la început pe bucătăria românească, îngrijită cum trebuie, au făcut avere. La țară, cînd au început pensiunile, acestea s-au grăbit, în primul rînd, să le ofere turiștilor „condiții civilizate“ și, pe lîngă baia cu duș, s-au apucat să-și betoneze și ele curțile, ca să nu fie „mizerie“, au băgat ceva faianță italienească și ceva marmură, visînd la piscina cu care îi vor face pe occidentali să uite de Baleare. Altele au mers direct pe farmecul local, s-au declarat „agroturism“ și au început să ademenească turiștii cu „produse tradiționale“ cumpărate de la supermarket-ul din cel mai apropiat oraș. Fiind o noutate și în niște locuri superbe, unora le-a mers, drept care au început să-și facă niște calcule manageriale ușor infantile: dacă pe astea patru camere obțin 1000 de lei, înseamnă că pe opt camere voi obține 2000 de lei. Așa că au investit tot profitul după această logică și acum o mare parte a lor sînt de vînzare sau închise. Capitalismul ăsta nu-i o treabă atît de ușoară pe cît pare…

Atrecut timpul și criza, lucrurile s-au mai așezat și acum putem constata, și în domeniul turismului, un fel de „două Românii“, dar nu în sensul valoric ce însoțește de regulă această sintagmă. Pe de o parte, o Românie a turismului occidental tip *spa resort,* cu o ofertă *full-option* absolut rezonabilă, dar, de cele mai multe ori, la prețuri necompetitive, unde lumea bună vine mai mult ca să fie văzută decît ca să se bucure de această ofertă. Pe de altă parte, o rețea în creștere de pensiuni autohtone, tot mai cochete și cu personalitate, care au învățat să ofere cu adevărat produsele locale, „ca la mama acasă“, și să atragă, astfel, o clientelă de oameni cu venituri mai mici, concomitent cu una cu venituri mai mari, dar pentru care aceste locuri relativ izolate constituie o retragere ideală din stresul urban și/sau profesional. Prin urmare, pe de o parte, „industria turismului“, pe de altă parte, „turismul pe gazdă“. Sincronism și protocronism?

Ce le deosebește pe cele două? Contractul, norma. În cazul industriei turistice, contractul este strict, același ca peste tot în lume: ai plătit, pretinzi să ți se ofere tot ce ți s-a promis de banii tăi. Nu te interesează *cine* îți va oferi aceste servicii – iar dacă acestea nu au calitatea stabilită, poți reclama și cere pe loc îndreptarea lucrurilor. În cazul turismului pe gazdă, contractul este minimal – și aceasta doar dacă faci o rezervare oficială și poți depune plîngere la compania prin care ai făcut rezervarea. Dar, de obicei, nu faci, căci ceea ce interesează în acest caz este în primul rînd cine îți oferă serviciile: *gazda*. Iar pe gazdă o știi deja, știi la cè să te aștepți – și îți convine. Pe scurt, în cazul industriei turistice, norma este anterioară, impersonală și generală; de regulă, este însă mimetică, învățată prin dresaj: așa se face la casele mari (din Occident)! În cazul turismului pe gazdă, norma se stabilește ulterior (mai mult ca habitus), este personalizată și deci particulară; de regulă, va fi și spontană, așa, „ca între oameni“: așa se face la noi acasă!

Desigur, cele două sînt complementare. Doar că turismul la gazdă, la noi, este o practică națională cu un puternic iz identitar. Pensiuni există pretutindeni în lume, dar majoritatea fac parte tot din industria turismului. La noi, ele sînt o prelungire a ospitalității și oferă mai degrabă *familiaritate* decît *servicii*. Se schimbă gazda, se schimbă și clienții. Nu prea e capitalism de piață, dar poate fi tare bine. Sau nu. *Romania, always surprising…*

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

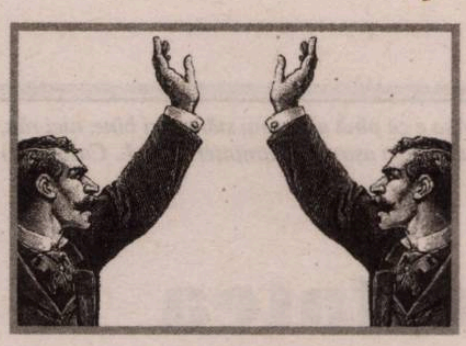

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Cine sîntem noi?

Acum vreo doi ani am discutat în mod serios cu puștii din Ferentari despre cum ne pregătim pentru meci. Că noi sîntem Învingătorii. Că o să-i facem praf și pulbere. Cel puțin așa am crezut. Ne strîngem într-o grămadă.

– Unu, doi, trei! Cine sîntem noi?

Liniște. Clar, puștii sînt încurcați. Mai încerc o dată:

– Unu, doi, trei! Cine sîntem noi?

Găbiță e singurul care îndrăznește să zica ceva:

– Ghetoiști?

Vreau să zic că am întrebat cine și nu ce, dar Nino e mai șmecher și sare repede:

– Nu, bă, fraiere, sîntem țigani!

Alex, care e blond, e un pic revoltat:

– Eu nu sînt țigan!

Miki se trezește și el:

– Nici eu nu sînt, domnu' Valeriu! Ăștia sînt, dar eu nu sînt. Eu sînt român.

Broască se trezește și el:

– Nici eu, domnul, eu sînt turc!

– Bine, mă, dar eu sînt rom. E o rușine cu asta?

Stabilim că nu e o rușine, dar e clar că nu e nici vorbă de liantul magic care să ne facă Învingătorii pe care i-am văzut eu prin filme. S-a dus dracului toată schema mea motivațională. Sîntem corciți rău și trebuie să construim o identitate de echipă. Cel puțin așa zic toate teoriile cele procopsite că ar trebui să facem.

Mi se pare că acuși sîntem în același punct cu societatea noastră cea minunată. E destul de clar că exercițiul democratic a început să intre într-o fundătură și că nu prea e deloc clar cine sîntem noi. În 1991, Michnik îi spunea lui Havel că datorită simplității lui a funcționat comunismul: „[comunismul] putea să îi explice oricărui idiot complexitatea lumii... era îndeajuns să cunoști cîteva formule pentru a fi mai deștept decît Platon, Heidegger sau Descartes". Michnik credea că

Eu sînt rom.
E o rușine cu asta?

naționalismul mîrlănesc și primitiv o să ocupe golul lăsat de comuniști.

Incredibila reușită a lui Funar de a ocupa timp de trei mandate funcția de primar al Clujului în urma alegerilor, popularitatea lui Vadim Tudor perpetuată de foștii lui locotenenți care ocupă poziții extrem de importante în PSD, succesul discursului xenofob de dinaintea alegerilor și al derapajelor rasiste ale unora dintre noii politicieni îi cam dau dreptate lui Michnik. Popularitatea pe care o au RTV-ul și Antena 3, posturi care promovează tot felul de teorii isterico-naționalisto-mîrlănești, arată că în mod clar o bună parte dintre compatrioții noștri nu par a fi învățat mare lucru din experiența comunistă.

Emisiunile recente în care liderul PSD scoate la tablă jurnaliștii cu care discută și îi încurajează cu un „bravo" blînd cînd spun ceea ce își dorește dînsul, glorificarea doamnei Firea și a domnului Tăriceanu la televiziunea domnului Ghiță sînt, toate, motive de îngrijorare. Așa cum sînt și minciunile deșănțate ale „invitaților imparțiali" menite să-i prezinte pe corupții momentului ca victime ale unei poliții politice, minciuni prezentate la televiziunile controlate de tot felul de mafioți disperați să iasă sau măcar să nu intre în pușcărie.

Dar cea mai îngrijătoare este tendința din ce în ce mai clară de acceptare și proslăvire a arhetipului tătucului mult iubit al partidului luptător pentru românii adevărați. Băsescu a fost candidat unic la șefia PMP, Dragnea la șefia PSD, Tăriceanu la șefia ALDE și Bușoi la șefia PNL București. Este oarecum greu de înțeles cum toți cei de mai sus se bat cu pumnul în piept, de fiecare dată cînd pot, că ei sînt cei mai mari apărători ai democrației. Începem din ce în ce mai mult să reproducem sistemul democratic al lui Putin și Erdogan, și, personal, mă simt îngrozit de simțămîntul de duioșie pe care îl am reamintindu-mi de modelul, prin comparație benign, al *democrației originale* promovate de Ion Iliescu. Declarația recentă a celui mai faimos bolovan al României, care din nefericire ne-a fost și președinte, prin care acesta îl compara pe domnul Tăriceanu cu Thatcher, Kohl și Gorbaciov, este la fel de pupincuristă și interesată cum sînt și declarațiile de iubire și admirație nețărmurită ale altui tont faimos pentru sultanul de la Răsărit.

În acest moment, exercițiul pe care l-am făcut eu cu puștii mei ar fi un succes pentru o grămadă de oameni politici dintre cei mai influenți în România, care ar striga triumfător într-un singur glas: „Sîntem români verzi și penali!" Cel mai logic răspuns pentru noi, restul, ar fi însă că sîntem cam corciți și cu tendințe asemănătoare cu ale turcilor.

În mod sigur, domnul Ponta ar rînji satisfăcut ca orice naționalist mîrlan la care se gîndea Michnik.

O țară divizată, cu jumătate din populație fiind fascinată de mitomani hoțomani cu porniri autoritare și cu excese religioase ipocrite, cu televiziuni bine controlate de ei și cu un risc mare de demonstrații stradale, poate fi la fel de bine nu numai Turcia, ci și România, precum și o mulțime de alte state din jurul nostru.

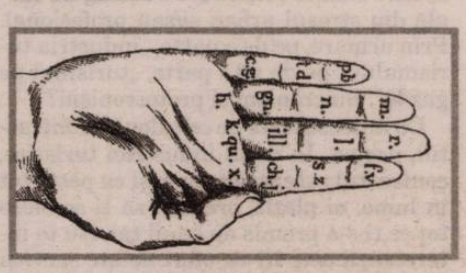

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Scrisul-fluviu

În urmă cu cîteva zile, l-am întîlnit întîmplător pe Mirel Castratin, prozator în plină ascensiune, ins cu mari perspective literare, aș zice, judecînd după ce a publicat pînă în prezent. Arăta cam ciudat: neîngrijit, cu ochii măriți de o misterioasă agitație interioară, abrupt în gesturi. M-a recunoscut repede în mulțime (ne aflam la intrarea într-un imens mall local) și a venit hotărît înspre mine. Încă înainte de a ajunge în dreptul meu și de a întinde, firesc, mîna, a strigat, anormal de tare, atrăgînd, destul de stingheritor, atenția celor din jur, că îmi citise „Purgatoriul epic", articolul pe care l-am publicat recent în *Dilema veche,* și că știa secretul de a-l fi folosit *pe el* ca model pentru scriitorul menționat acolo. L-am asigurat că nu mă gîndisem nici o clipă la persoana lui, dar fără mare convingere. În atîția ani de publicistică, m-am obișnuit cu multitudinea de indivizi ce se identifică singuri ori îi identifică pe alții în textele mele, încercînd apoi, cu mari insistențe, să-mi obțină confirmarea năstrușnicelor lor ipoteze „detectiviste". „Numai eu puteam fi personajul, într-adevăr, cu intenția-mi nebunească de a mă izola de lume și de a accede la *scrisul-fluviu,* precum odinioară Balzac, Henry James sau, la noi, Sadoveanu", a continuat Castratin, complet netulburat de negația mea anterioară. Simțindu-l pe punctul de a-mi destăinui ceva, nu l-am mai contrazis încă o dată, lăsîndu-l să explice de ce se vedea în acel povestitor al meu, trecut prin chinurile iadului pentru a-și regăsi inspirația artistică. Nu am regretat.

„Asemenea lui Indiana Jones ăla autohton, am intrat, bătrîne, acum vreo lună, poate chiar mai bine, într-o profundă criză de creație. Nu m-am gîndit să dau anunț în presă că m-aș afla în căutare de subiecte epice contra cost, însă ideea nu-mi pare deloc rea. M-am întrebat ce făceau oare corifeii literaturii, precum amintiții Balzac, James, Sadoveanu, atunci cînd cunoșteau și ei – și o cunoșteau fără îndoială! – așa-numita *pană a scriitorului*. Mi-am răspuns imediat într-un mod subliminal, transcendent parcă: *se izolau de oameni*. Da, cu siguranță, asta era cheia. Plecarea în pustie. N-am ezitat o clipă. Mi-am abandonat familia, fără prea multe explicații, și m-am dus la un schit de maici din creierii munților, unde o știam vag, din descinderi anterioare, pe stareță. Nu mi-am luat nimic cu mine

Călugărițele
m-au primit regește.

din tehnologia momentului, te rog să mă crezi. Nici telefon, nici tabletă și nici măcar laptop. Aveam doar creioane și hîrtie din belșug. Ca pe vremuri. Așa, poate, reușeam să descopăr starea de grație, acea plutire existențială imponderabilă – cînd devii tot, carevasăzică, în postură de ființă biologică, *un encefal hiperactiv* –, de unde va fi țîșnit *scrisul-fluviu*, *scrisul primordial*... Călugărițele m-au primit regește, n-am ce să spun. Chilie izolată, liniște de mormînt, aer curat, păpică bună (de frupt pentru mine, în ciuda faptului că locul este vestit pentru votul postului continuu!), interacțiune umană (aproape) zero. Eu însă, nu și nu! *Encefalul* făcuse, subit, *encefalită*. Mă tîmpisem, nu știu cum, senzațional, epopeic. Eram handicapat..."

„Ce mai, bătrîne, nu puteam să scriu nici măcar un rînd pe zi. Mă prăbușisem total. La început, de nervi și frustrare, înghițeam foile albe de hîrtie. Ulterior, într-un puseu de furie, am ronțăit, pe nerăsuflate, un creion. Totul a culminat cu ieșirea mea intempestivă, numai în indispensabili, în curtea mănăstirii, unde am răcnit că sînt ateu, că nu cred, *nu am cum să mai cred* în Dumnezeul scriitorilor. *Deus absconditus, deus otiosus,* iată două formule ipocrite, urlam, prin intermediul cărora noi mascăm o realitate sumbră, aceea că, de fapt, Dumnezeu – Dumnezeul marilor prozatori cel puțin – *nu există*. Într-o fracțiune de secundă, mi s-a rupt filmul. La reconstituire, am realizat că fusesem doborît și, practic, aruncat în comă, cu o lovitură bine plasată, de maica stareță însăși, alertată de monahile speriate. Vajnica femeie a fost, se pare, maestră *aikido* în tinerețea ei tumultuoasă. Așa m-am trezit, pachet, în primul personal către casă. Dar crezi cumva că aventura s-a terminat? Nicidecum. În vagon s-a lăsat cu beție strașnică, de navetiști. Refuzînd să ating spirtul dubios pe care, generoși, pasagerii mi-l întinseseră și mie, am mai încasat o bătaie ce m-a dus înapoi în starea comatoasă. Bănuindu-mă în leșin etanolic, conductorul m-a coborît, iritat, pe peronul unui cătun din munți... În fine, într-un tîrziu, am dat peste un fel de taxi al cărui șofer a acceptat să mă ducă acasă. Pe drum însă ne-am contrazis în legătură cu traseul. Eu spuneam că-i mai scurt prin sud, el prin nord. *Punem pariu?* – am întrebat neinspirat."

„Atîta i-a trebuit. M-a dat jos din mașină și m-a caftit ca pe hoții de cai. Cică era un vechi parior care se recupera acum, cu tratament psihiatric, din teribila adicție, iar eu l-aș fi aruncat, iarăși, în viciu... Revenit la familie, intru direct în nebunie: copilul bolnav de rujeolă și soția depersonalizată de isterie că nu mă găsea nicăieri. Soacra-mea, fost căpitan la USLA din Băneasa, pe vremea lui Ceaușescu, mi-a împins și ea o corecție fizică, demnă de western-urile hollywoodiene, pînă ce am ajuns în familiara stare de *knock-out*... De atunci totuși, omule, *scriu. Scriu-fluviu. Dunăre, Tamisa,* ce vrei tu. Nu mă mai opresc. Uite, am venit aici să-mi cumpăr încă douăzeci de cartușe pentru imprimantă. Sînt adevăratul Indiana Jones, frate! Indiana Jones!"

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

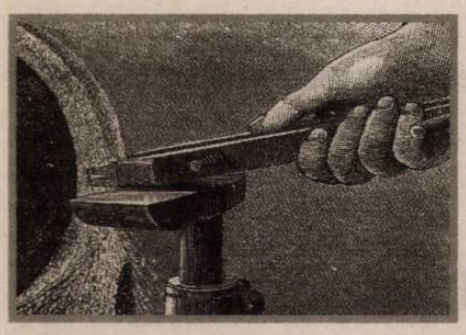

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Alegerile franceze, faza pe România

Alegerile prezidențiale franceze au o importanță europeană și globală. Iar România este și ea afectată de această veritabilă undă de șoc. Mai întîi de toate, să privim contextul larg, strategic și istoric. Pentru România, proiectul european și euroatlantic reprezintă vehiculul modernizării.

Privind în istorie, momentele-cheie ale procesului de modernizare au fost strîns legate de contextul european – de la Unirea Principatelor la proclamarea independenței sau Marea Unire de la 1918. Istoria modernă a României este o istorie a drumului către Europa, cu mai mult sau mai puțin succes și cu o paranteză de cîteva decenii, în perioada comunistă.

După căderea comunismului, România a optat, aproape firesc, pentru reluarea drumului către modernizare pe model european. De unde și consensul larg din societate în această privință, la vremea respectivă. Vorbim despre securitate, cu referire mai ales la aspectul euroatlantic, vorbim, evident, despre finanțările europene, dar, foarte important, despre implantul de bune practici, în administrație, justiție și în decizia politică. Toate aceste „importuri" din Occident, în măsura în care ele au fost realizate, au contribuit la schimbarea în bine a României.

Acum, o victorie a candidatului proeuropean Emmanuel Macron și, odată cu aceasta, o relansare a proiectului european ar fi în avantajul României. Modul în care se va reconstrui Uniunea Europeană rămîne subiect de dezbatere – direcția, însă, ne va fi în principiu favorabilă.

Victoria candidatei de extremă dreapta, Marine Le Pen, care ar duce la blocarea Uniunii Europene, dat fiind programul pe care îl afișează, va însemna pentru România o închidere a orizontului și o intrare într-o zonă de incertitudine, pentru o perioadă încă nedefinită. Și aceasta, într-un context regional și așa complicat, prin creșterea agresivității Rusiei.

Apoi, ne putem gîndi la interesul politic imediat – de pildă, la președinția românească a Consiliului Uniunii Europene, din 2019, unde colaborarea cu o Franță pro-europeană – o Franță cu care, de altfel, avem un parteneriat strategic – contribuie la o președințe de succes, așa cum Bucureștiul își dorește. Și tot în 2019, de fapt cu începere de la 1 decembrie 2018, se va desfășura Sezonul cultural România-Franța, ce marchează centenarul creării României moderne și care se va desfășura pînă la 30 iunie 2019. Vor fi, așadar, șapte luni în care România va avea ocazia să-și prezinte, pe pămînt francez, tot ce are mai reprezentativ și mai creativ din punct de vedere cultural. Nu este lipsit de importanță ce fel de Franță vom găsi: una deschisă către lume și angajată în susținerea valorilor europene sau, dimpotrivă, o Franță refugiată în spatele propriilor ziduri și mituri.

Să nu uităm apoi aspectul economic. Relația economică româno-franceză este una foarte puternică și ea este potențată tocmai de avantajele pieței unice europene, atît de hulită de candidata de extremă dreaptă. Franța a „exportat" un număr impresionant de locuri de muncă în România, în industrii extrem de competitive, dacă ne gîndim la investiția de succes Dacia-Renault și pînă la recentul proiect Airbus Helicopters de la Ghimbav. Toate aceste colabărări de succes ar fi fost greu, dacă nu imposibil de imaginat în afara libertăților oferite de piața unică europeană. Protecționismul vizat de candidata extremei drepte va sufoca tot acest proces de transfer financiar și tehnologic, în beneficiul ambelor părți. Și nici nu este cazul să ne gîndim ce ar însemna un eventual Frexit pentru economia românească.

Avantajele pieței unice europene.

În sfîrșit, să ne mai gîndim la miile de studenți români care învață în Franța, prin intermediul programelor Erasmus, și alte mii de tineri francezi care se pregătesc în România. O Franță care ar arunca în aer proiectul european va însemna, pe acest teren, mii și mii de vise spulberate.

Această lecție a interdependențelor lumii de azi trebuie să fie înțeleasă și la București. Nici o decizie politică de amploare nu poate fi luată în afara contextului european și regional. Apoi, este bine să conștientizăm importanța parteneriatelor, dar mai ales a economiei și societății deschise. De multe ori considerăm aceste lucruri ca fiind subînțelese, ca făcînd parte din cotidian, dar iată că vin momente în care vedem că deschiderea și libertățile pot fi atît de fragile și, în consecință, atît de ușor de pierdut.

(acest articol a fost prezentat de Ovidiu Nahoi în cadrul emisiunii 40 de minute *de la RFI România)*

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

Publicitate

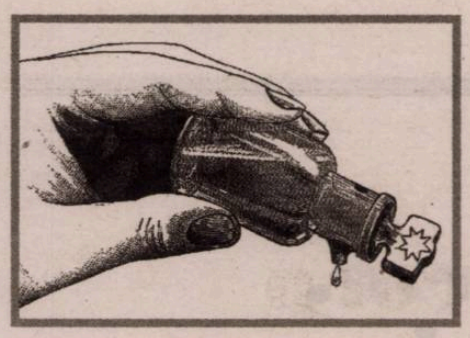

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

Femei asumate...

O formulă de caracterizare – și mai ales de autocaracterizare – apărută în ultima vreme cuprinde adjectivul *asumat,* provenit din participiul verbului *a asuma,* folosit cu un sens apreciativ destul de vag, neînregistrat ca atare în dicționare. Multe dintre exemplele disponibile în Internet aparțin unor femei: „Sunt *asumată*“ (formula-as.ro); „Am tot auzit părerea cum că *o femeie asumată* n-ar avea nevoie să i se spună că-i frumoasă (...); eu sunt femeie, știu că sunt frumoasă, *sunt asumată,* dar în același timp ador să fiu complimentată“ (byani.ro); „Azi sunt un om disciplinat, cu mici accente de lejeritate, sunt *o femeie asumată*, muncesc mult și lucrez constant la mine“ (interviu, simonatache.ro) etc.

Verbul *a asuma* e un împrumut lexical modern, preluat în secolul al XIX-lea din franceză (unde provine din latinescul *assumere)* și având consemnate în dicționarele noastre sensurile „a lua ceva asupra sau pe seama sa“, „a se angaja să îndeplinească ceva“ (DEX). În contextele prototipice ale verbului (tranzitiv) este vorba de cineva care *(și-)a asumat o responsabilitate, o poziție, diverse comentarii, anumite riscuri, propriile erori* etc. În *Trésor de la langue française informatisé*, descrierea sensurilor verbului *assumer* e atent detaliată, insistîndu-se asupra utilizărilor morale ale cuvîntului: „a lua asupra sa ceva, cu toate consecințele“, cu referire la „un act de care cineva se consideră responsabil“ etc. Precizările sugerează conotațiile pozitive ale verbului, existente și în română și care ar putea explica transformarea participiului într-un termen apreciativ. Și în engleză există verbul *to assume,* care are mai multe sensuri ușor diferite de ale etimonului (așa cum s-a întîmplat de foarte multe ori, cultismele latino-romanice din engleză au păstrat sensuri mai vechi sau au inovat mai mult, diferențiindu-se de cuvintele din limbile romanice cu aceeași sursă latină); alături de „a se angaja“, înseamnă și „a prelua“, „a pretinde“, „a presupune“ etc. – sensuri care nu pot însă explica modificarea semantică a participiului din română.

„Nu, nu-i vorba de siluetă, ci de blugi!“

Utilizările citate mai sus ale adjectivului *asumat* nu pot fi deduse direct din sensurile de dicționar ale verbului *a asuma:* în mod normal, *asumat* poate fi doar obiectul angajamentului, nu și insul care își ia sau își recunoaște o responsabilitate. La schimbarea semantică au putut contribui verbul folosit absolut, fără complement: „asta este... *îmi asum!*“ (wowbiz.ro), precum și adverbul *asumat* – necuprins în dicționarele noastre, dar folosit frecvent cu sensul „în mod conștient, explicit, deschis“: „viziune *asumat* conservatoare“ (dw.com). Tiparul schimbării exista deja: în română pot apărea, alături de participiile cu sens pasiv *(vin băut* – „care a fost băut“) și participii cu sens activ, mai rare și aparținînd mai mult limbii populare *(om băut* – „care a băut“). În cazul participiului *asumat*, pe lîngă sensul pasiv *(risc asumat),* a apărut și un sens activ *(ins asumat* – „care își asumă“), sunînd mult mai puțin firesc, mai ales pentru că verbul nu are sens clar într-o folosire intranzitivă. Inovația e riscantă mai întîi prin confuzia dintre sensul activ și cel pasiv, apoi prin ambiguitatea produsă de absența unui complement al verbului. Ce înseamnă *asumat* nu e atît de clar pe cît par a crede cei care folosesc cuvîntul, preluîndu-l probabil de la alți vorbitori, printr-un fenomen de contagiune tipic inovațiilor semantice. Adjectivul este în anumite contexte un sinonim aproximativ pentru *hotărît, direct, curajos:* „Știți că sunt *asumată* și sinceră“ (miriam-followme.ro); „Eu sunt *asumată* și recunosc absolut orice despre mine dar și despre ceilalți“ (ask.fm); „Eu sunt *asumată* și spun mereu cu voce tare ceea ce alții nu pot rosti decât șoptit pe la colțuri...“ (reportervirtual.ro, comentariu). Alteori, persoana *asumată* este cea care își asumă propria identitate, cu calitățile și defectele sale deopotrivă: „Eu sunt una dintre cele mai puternice femei pe care le-am întîlnit vreodată, sunt *asumată*, îmi văd atît calitățile, cît și defectele“ (imagli.net), „nu te iubești, nu ești *asumată* și ai și ceva frustrări“ (spynews.ro); „Nu, nu-i vorba de siluetă, ci de blugi! Într-adevăr, merg pe siluetele subțiri, dar, dacă ești *asumată*, arată super bine și pe forme pline dar cu atitudine!“ (mayra.ro).

Cuvîntul ajunge să se și substantivizeze – „Sigur, *asumatul,* respectiv *asumata,* e o ființă statornică, odată ce și-a lipit eticheta asta pe frunte“ (catchy.ro, comentariu). Folosirea aleatorie și aproximativă e și mai evidentă în construcțiile prepoziționale neobișnuite: „Sunt *asumată cu* orice ținută aș fi purtat vreodată“ (click.ro).

Inovației i se poate găsi o explicație (încercarea de a fixa o calitate umană pornind de la conotațiile pozitive ale actului de a-și asuma responsabilități), ceea ce nu îi elimină defectele. Un participiu activ similar – *greșit,* cu sensul „care greșește“ („dragă, *ești greșită!*“) – nu a fost acceptat de limba standard, deși are mai puține ambiguități decît *asumat.* Rămîne de văzut dacă inovația supărătoare se va răspîndi totuși, dacă moda și imitația vor fi mai puternice decît impresia negativă pe care o produce asupra multor vorbitori noul clișeu apreciativ.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

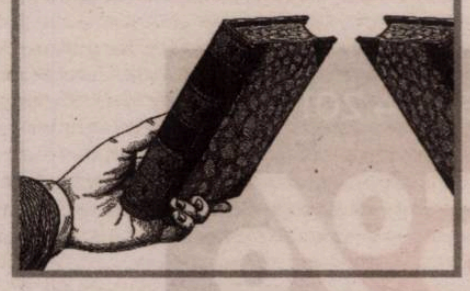

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Unde-i lege-i și tocmeală

Făceam nu demult socoteala că în ultimii douăzeci de ani s-au perindat la conducerea Ministerului Educației sau cum va fi fost el denumit/redenumit la vremea respectivă nu mai puțin de 19 miniștri. Adică, în medie, un mandat de 12,8315789474 luni. Dacă mai punem la socoteală și perioada de acomodare, și pe cea de evanescență de dinaintea transferului de portofoliu, ne rămîn vreo 300 de zile. Pînă și Șeherezada a avut de trei ori mai mult timp la dispoziție – e drept, măsurat în nopți, nu în zile lucrătoare.

Miniștrii succedați la cîrma ministerului n-au stat degeaba. În primul rînd, ei au legiferat. Așa că am avut parte, de la căderea comunismului încoace, de o activitate legislativă frenetică în domeniul educației.

O primă Lege a învățămîntului, Legea 84, s-a dat în 1995. A fost coaptă la foc mărunt și, una peste alta, de bun augur. Dup-aia lucrurile au început să se precipite. Doi ani mai tîrziu a fost aprobată o lege complementară, Statutul personalului didactic. O primă modificare substanțială a survenit în 1999, prin Legea 151 – care ratifica OUG 36/1997. N-a avut însă viață prea lungă, pentru că parte dintre prevederile ei de bază – ca, de pildă, cele referitoare la ciclurile de școlaritate – au fost preschimbate prin Legea 268/2003, prin care învățămîntul obligatoriu a fost extins de la opt la zece clase.

Trei ani mai tîrziu s-a adăugat Legea nr. 87/2006 privind asigurarea calității în învățămînt. În 2011, o nouă Lege a educației, cu numărul 1, a redefinit cadrul normativ al sistemului. Astăzi se vorbește despre un proiect similar, ce ar urma să fie finalizat pînă în 2018.

Peisajul schițat aici, și așa excesiv populat cu elemente ambientale, este doar unul *à vol d'oiseau*. Modificările operate prin Ordonanțe de Urgență, mai ales după Legea din 2011, au fost atît de numeroase, încît e nevoie de o acribie filologică de elită pentru a desluși ediția princeps de modificările ei succesive. Rezultatul freneziei legiferante pare să nu fi fost însă pe măsura așteptărilor. Educația din România tot pe locuri codașe la testările internaționale se află, presa cîrtește în continuare, precum îi e felul, părinții își manifestă și ei nemulțumirea cum pot și pe unde pot, angajatorii dau semne de lehamite, ONG-urile cu profil educațional se străduiesc să mai dreagă cîte ceva pe ici, pe colo, prin punctele esențiale, experții *en titre* în politici educaționale fie s-au dus pe la Banca Mondială, fie își văd resemnați de munca lor la catedră, dătătorii cu părerea – ca mine – se luptă cu sentimentul futilității, iar elevii și studenții mai trec din cînd în cînd pe la școală sau pe la facultate, să vadă ce mai e nou. Cît despre profesori, aici e poate partea cea mai sensibilă. Întrebați-i ce cred ei că se dorește să facă. Elevii vor una, părinții alta, inspectorii sînt de altă părere, care nici ea nu coincide cu cea a metodiștilor, iar mentorii lor spirituali din universitate, dacă mai există, ridică neputincioși din umeri.

Bun. Poate ceva din toate astea o să se mai repare cu noul proiect de nouă lege a educației. Consider, în ce mă privește, optimismul ca pe o datorie de serviciu. Însă ce constat pînă acum nu-mi miroase a bine. Întîi de toate, se zice că vrem o nouă lege, dar nimeni n-a venit să explice, cît de cît cu cap și coadă, de ce e nevoie de ea. Se zice că va fi rodul unei largi consultări publice. Însă am am avut parte de atîtea experiențe amare în privința asta, că-mi vine greu să cred că s-ar mai putea întîmpla vreun miracol. Cuvinte precum „transparență“ sau „dezbatere“ au trecut de mult în Dicționarul explicativ pentru fraieri.

Aș vrea să văd, în următoarele luni, ceva ce se cheamă un *policy paper,* un document de politici educaționale, fie el din partea ministerului de resort, a administrației prezidențiale, a vreunei universități, a vreunui colegiu național, a vreunui ONG, indiferent din partea cui, în care să scrie, negru pe alb, care sînt principalele probleme ale învățămîntului românesc în momentul de față, cum ar putea fi ele rezolvate și care ar putea fi contribuția proiectatei Legi a educației la ameliorarea situației. Cam așa ar trebui să înceapă o discuție serioasă, într-o chestiune atît de delicată, în care oamenii de tot felul au păreri dintre cele mai felurite.

Mă tem însă că așa ceva, din nou, n-are să se întîmple și că în diverse laboratoare vor fi iarăși concoctate diverse variante legislative, iar în final vom dezbate asiduu unde trebuie pusă virgula la articolul cutare, paragraful cutare. Și, mai ales, într-o bună tradiție românească, ne vom lua de păr pe chestiunea cine a dorit cutare reglementare și de ce.

Eu, unul, îmi doresc de la viitoarea Lege a educației, întîi de toate, ca indiferent cine o va redacta să aibă la dispoziție, ca la unele probe de examen, o limită de spațiu: atîtea semne. Legile noastre din domeniul educației seamănă al naibii cu omniprezentele regulamente de organizare și funcționare, care îți spun, fie că ești elev sau student, cadrul didactic, director de școală, decan sau rector, cu ce mînă trebuie să ții pixul și cu ce mînă să te scarpini după ureche cînd te iscălești pe o foaie de hîrtie. Legiferăm nu ca să întîmpinăm viitorul, ci ca să-l facem deja trecut.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

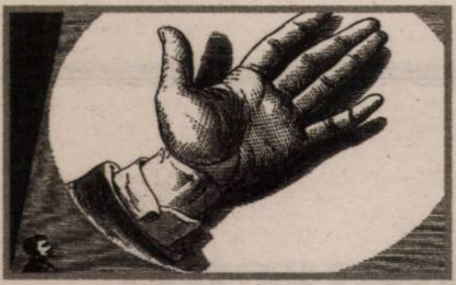

Adina POPESCU

portrete din mers

Obsesia pentru corp

Într-o duminică după-amiază am ajuns întîmplător, în căutarea unui supliment alimentar „minune“ pentru mama mea, la un soi de Mecca a farmaciilor bucureștene. De ceva timp încoace, farmaciile fac parte din viața noastră mai mult decît oricînd. Ne-am obișnuit, de pildă, ca pe aceeași stradă să existe cîte trei farmacii diferite, înșiruite una după alta și nici una să nu dea faliment, ca și cum concurența n-ar exista. Ni se pare firesc să se închidă cîte un magazin de pantofi sau unul de gablonțuri, iar în locul acestora să se deschidă cîte o farmacie. Dacă există cerere, există și ofertă. Aproape în fiecare farmacie vei sta la o coadă formată din două-trei persoane, de diferite vîrste, care se conversează îndelung, cu voce scăzută, cu vreun farmacist, așteptînd sfaturi, eventual diagnostice sau asigurări că totul va fi bine. Însă nu-mi închipuiam ca, într-un oraș deja îmbîcsit de farmacii, să existe una atît de celebră încît duminica, cu cîteva zeci de minute înainte de ora închiderii, pe o vreme perfectă de ieșit în oraș sau la iarbă verde, să găsesc aici o mare de oameni. O mulțime agitată, împărțindu-se în cozi și codițe, vreo zece case, două etaje, rafturi pline de tot soiul de recipiente, flacoane, cutii și cutiuțe, un personal zîmbitor și amabil, agenți de securitate, un soi de mic mall farmaceutic, ce mai! M-am așezat la o coadă și după vreo zece minute, cînd am ajuns în față, am fost îndrumată spre o alta, destinată produselor naturiste. M-am uitat la oamenii din jurul meu – în afară de cîțiva bătrîni, toți păreau perfect sănătoși, deși nu se știe niciodată. În plus, mulți tineri, 25-30 de ani. Coada de la plafar a mers repede. Femeia din fața mea și-a îndesat în geantă vreo cinci cutiuțe cu extracte din plante cu nume imposibil de pronunțat, în vreme ce vorbea la telefon: „Da, finuța, terminăm aici și trecem pe la voi! Vrei ceva de la farmacie?“ Tonul era firesc, ca și cum ar fi întrebat-o pe „finuța“ la care mergea în vizită: să luăm și o sticlă de vin? Am cumpărat, la rîndul meu, suplimentul alimentar pentru care venisem (și al cărui nume îl scrisesem conștiincioasă pe o bucățică de hîrtie, fiindcă nu reușisem să-l rețin) și am primit din partea casei niște vitamina C.

Un soi de mic mall farmaceutic.

Nu a fost nevoie să o mai întreb pe mama de unde îi venise ideea cu acel supliment alimentar, pentru că știam deja – de pe net. De acolo de unde ne vin cele mai multe „idei“ legate de propriul nostru corp și de ce îi lipsește lui pentru a supraviețui de la o zi la alta. Și tot de pe net ne vin și cele mai multe diagnostice. Cînd ai o durere difuză „în partea stîngă“ și începi să cauți o cauză posibilă pe diferite site-uri medicale, te lămurești destul de repede că ești în pragul unui infarct. Cînd n-ai nici o durere, însă cauți doar așa, ca să te afli în treabă, începi să te întrebi cum de-ai reușit să trăiești pînă în acel moment fără un aport în plus de zinc sau de potasiu, pentru că deficit de magneziu știai că ai încă de luna trecută, tot Internetul ți-o confirmase, așa că ai intrat în prima farmacie și ți-ai rezolvat această mică problemă.

Îmi imaginam că povestea cu farmaciile este o „boală“ românească recentă, însă Jan, din Germania, mi-a spus că și la ei e cam la fel. Oamenii sînt din ce în ce mai preocupați să trăiască cît mai mult și să fie cît mai „sănătoși“, calitatea vieții să îndeplinească anumite standarde, ceea ce nu e rău, în fond. Însă nu-mi amintesc de această obsesie pentru corp, pe vremea cînd eram copil. Desigur, existau și atunci farmacii, cîte una într-un cartier de blocuri socialiste. Și atunci oamenii se îmbolnăveau și mureau, însă toate spaimele și angoasele rămîneau undeva în spatele blocului, acolo unde vecinii se conversau și mai aflai despre cutare că „se pare că avut un cancer“ sau despre nu știu ce mătușă care „are colesterolul mărit“. Erau și pe atunci „tratamente naturiste“ la modă – îmi amintesc că părinții mei, oameni tineri încă, „se vindecau“ la un moment dat de toate bolile pămîntului plimbînd prin gură niște ulei (obișnuit, pentru gătit), în fiecare dimineață, pe stomacul gol, sau că gospodinele creșteau în borcane un soi de meduză care se înmulțea și o dădeau, în semn de solidaritate, și altor gospodine; tot ce trebuia să faci era să bei apa din borcan, ca să ai ceva șanse de a deveni nemuritor. Însă cel mai tare era, prin anii '80, un „savant“ rus care vindeca prin televizor, așa că în fiecare duminică după-amiază era mare îmbulzeală în apartamentele celor „care prindeau rușii“, cu purici. Cei mai mulți dintre „pacienți“ nu știau o iotă rusește, însă era suficient să închidă ochii și să asculte vocea „miraculoasă“ din țara vecină și prietenă ca să se „vindece“. Efectul placebo funcționa mai bine decît astăzi, cînd toate aceste „metode“ depășite au fost înlocuite de hapuri și prafuri standard care se vînd în farmacii, oamenii erau mai dispuși să creadă în minuni. De fapt, într-o lume închisă și lipsită de informație, nevoile spirituale de orice fel erau importante, iar dramele existențiale eclipsau ipohondriile, tusea și junghiul. Astăzi, spiritualitatea pierde teren și totul se transferă pe corp, ne concentrăm exagerat pe nevoile lui, iar corpul însuși, care nu mai este doar un vehicul, ci un scop în sine, ne transmite semnale greșite, apar somatizările. Corpul nu trebuie doar să arate bine, ci și să funcționeze perfect, este ca o mașinărie care ne aparține și trebuie să ne asigurăm în mod „responsabil“ că n-o să ne lase pe drum. De aceea trebuie să te înfunzi cu suplimente alimentare, cu vitamine, cu potasiu, cu magneziu, cu zinc, doar ca să uiți de faptul că bătrînețea, degradarea și moartea te pîndesc, de fapt, la tot pasul. Treptat, se ajunge la anxietate, la a-ți urî corpul și a nu mai comunica deloc cu el.

Un „savant“ rus vindeca prin televizor.

În urmă cu cîteva nopți am avut un atac de panică din categoria celor urîte. A început, ca de obicei, în mod parșiv și imprevizibil. Încercam să adorm, mă uitam cu ochii pe jumătate închiși la Discovery Science. La un moment dat, în liniștea absolută din jur, am conștientizat că inima îmi bate într-un mod nefiresc sau prea tare. Mi se părea că bate de peste tot – din piept, din spate, din buricele degetelor. Am încercat s-o ignor, „să gîndesc pozitiv“, adică acele tehnici de relaxare cu care n-am reușit să mă păcălesc niciodată. Am luat o jumătate de Xanax, însă pînă să-și facă efectul mi-am amintit povestea unui prieten care a făcut un preinfract la 35 de ani – mîna stîngă care amorțea, aerul din jur care parcă se rarefiase, lespedea de pe piept. În următoarele zece minute, toate luminile din casă erau aprinse, toate geamurile deschise, iar eu stăteam pe marginea patului sufocîndu-mă, în timp ce pe ecranul plat al televizorului telescopul Hubble continua să descopere noi lumi, noi constelații, stele care mor transformîndu-se în supernove, explodînd în nuanțe de roșu, portocaliu și albastru, pline de o frumusețe de dincolo de noi. Scena a fost suprarealistă în felul ei, doar cei care au avut vreodată un atac de panică o pot înțelege. Este una din consecințele neplăcute ale obsesiei pentru corp. Am adormit tîrziu în noapte, iar a doua zi m-am trezit cu senzația (și satisfacția) că am trecut din nou pe lîngă o moarte iminentă.

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Ştevie cu lipie

Tăcerea prin piață e bună. Tac și privesc prin piață, fiindcă altfel sînt furat. Cum deschid gura, cum mă ia valul. Comersanții rar tac. Cînd leagă încă un mărar, cînd taie un tarhon de cioate. De obicei, vorbesc. Laudă marfa sau vorbesc de-ale lor. Piața înseamnă larmă. Popor, veți spune – nu, este larma poveștilor. Este larma oamenilor care vorbesc fiind în tranzit, a norocului trecător, este larma banului făcut în ore, în ani. Și tăceam în piață, fiindcă voiam să aud și să adulmec aromele ierburilor, verdețurilor. Da, au apărut chiar căpșunile trufanda. Cum s-a întîmplat? S-a întîmplat la 20-30 de lei kilu'. Și mă opresc eu la tarhon, că scria că-i tarhon cu mentă. Și-mi zic: ce bine, uite, iau din amîndouă, că nu-mi trebuie mie mult. Și mă tot uit la legătură. Nu e mentă. Cucoana mă vede și mă întreabă ce-i. Tac, cum mi-e felul. Apoi întreb de ce nu e și mentă în chită. Nu-i, cum să fie? Scrie doar fiindcă n-am avut timp de dimineață să scriu separat. Scrie. Dar e doar tarhon. Și dacă e tarhon, eu nu păcălesc. Și tac, iar. Dar ea îmi luase limba la plimbare. Uite, nu vrei ștevie? De unde pînă unde? Și nu tace. Mă uit uimit la frunzele de ștevie. Mari cît chiparoasele. Trei la 5 lei. Zic da, uimit de mărime. Și zice: nu-i destul. Mai ia că nu-i destul. Nu vorbesc, nu intru în polemici cordiale. Tac. Bag în sacoșă și tac. E destul. Dar comersanta avea limbariță, că cică nu mi-ajunge. Tac. Mi-ajunge de două porții. Tac. Cum vreți. E bun cu spanac. Luați și spanac. Plec. Tac. Ștevia e acolo în sacoșă. Vorbăreață. Turuie că-i singură. Și atunci știu de-o lipie. I-o iau. Și tace. 6 lei.

Radu NAUM

un sport la Răsărit

Veteranul Ilie Năstase a mai „creat“ o fază?

Da. Și am obosit. E prea mult. Poți avea toată dreptatea din lume (deși poate că nu o ai, nu o are nimeni), e fără apel un astfel de comportament. De atunci încoace, de la meciul de FED Cup cu Marea Britanie în care Ilie le-a luat la gură pe toți și toate, se glosează și se aberează pe toate temele, cele patriotice, cele ale tratamentului românilor în străinătate, unde sînt făcuți „țigani“ (se știe doar că numai ei au voie să le spună așa romilor), despre Perfidul Albion care a determinat ITF-ul să pună o supervizoare englezoaică la o astfel de confruntare (critică justificată altfel), despre cum stăm noi cu capul plecat (ca să nu folosesc expresia dinamoviștilor cu „capra“), despre labilitatea psihică a Johannei Konta (noi fiind niște stînci precum statuia lui Decebal la Cazane). Cînd, de fapt, e simplu. Un bărbat, aflat într-o postură oficială, a înjurat grav un alt bărbat, tot oficial, și o jucătoare aflată în timpul unui meci, după care a jignit o jurnalistă. După care a continuat. Nu e mai complicat de atît. Restul vine mai pe urmă. Grosolănia e de nivel zero, măcar atît putem pricepe. Ea nu are naționalitate, nu e patriotică sau legitim determinată. E doar grosolănie. Și dacă e cu repetiție, e încă și mai grav. Am sugerat un exercițiu de imaginație. Cum ar fi fost să îl facă alții, în meci, pe Ilie al nostru albie de porci? Cum am fi reacționat, ia gîndiți-vă? Din această întrebare nu vom ieși. În afară, evident, de cei care aleg să nu intre.

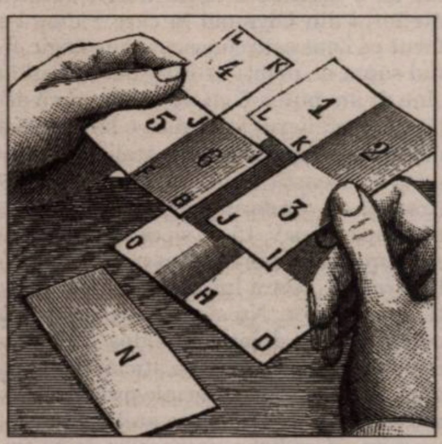

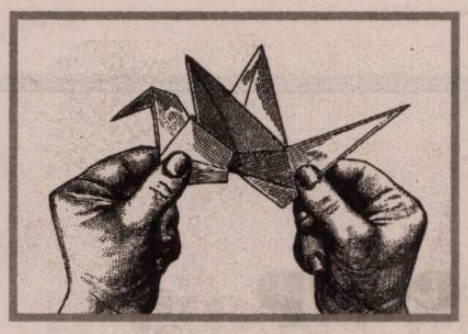

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Copii care pot fi împușcați

„Ai nimerit direct de la mama de acasă, unde era cald și bine, aici, pe platoul de adunare, cu singurele tale bunuri adunate într-o valiză de lemn. Ești în fața unor tovarăși ofițeri necunoscuți, dar care dau ordine pe care trebuie să le respecți. Timp de nouă luni ei îți vor ține loc și de mama, și de tata. Trebuie să suporți rigorile vieții de militar, să te scoli dimineața la șase sau noaptea cînd se dă alarma, să faci înviorarea, să-ți faci singur patul în fiecare zi și să-ți cureți sectorul, să mănînci de la cazan, să faci instrucție, să stai noaptea de planton și uneori de gardă, să dormi cu alți 40 în cameră pe un pat de fier. Ce te vei face oare? Cum o să te descurci? Întrebările astea vi le puneți toți, eu știu.“ Cam așa suna discursul unui ofițer (apevist, cum le ziceam noi, adică *armată pe viață)* care încerca să pară înțelegător în primele zile de armată. Ni s-a dat cîte o armă despre care ni s-a spus că trebuie s-o curățăm și s-o îngrijim ca pe ochii din cap, să învățăm s-o folosim și să avem mare grijă, că nu e de jucărie, e un AKM-47. „Un glonț scăpat de la una d-asta și te pupă mă-ta rece“, ziceau apeviștii. Dincolo de amenințări sau idioțenii verbale, ne-au tîrît prin noroaie cu masca de gaze pe figură, ne-au bătut la fund cu bulanul de cauciuc, ne-au obligat să facem duș cu apă rece în plină iarnă, să stăm de gardă ore în șir în frig, încotoșmănați cu o șubă udă, să mărșăluim noaptea zeci de kilometri cu tot armamentul și echipamentul din dotare în spate, să culegem porumbul sau varza de pe cîmp și multe altele. Aveam doar 18 ani și noroc că era pace (în fine, pacea dictaturii lui Ceaușescu). La vîrsta majoratului se consideră că ești apt și ai destul discernămînt pentru serviciul militar. „Aici intri copil și ieși bărbat“, ziceau apeviștii și poate că aveau ceva dreptate, fir-ar ei să fie.

Se pare totuși că pe lumea asta există situații mult mai rele. După estimările publicate de revista *The Economist,* în cel puțin 17 conflicte militare care se desfășoară în diferite părți ale lumii, pe post de combatanți sînt folosiți copii. Sînt estimări care vorbesc de peste o sută de mii. Militari ai puterilor occidentale aflați în misiuni de menținere a păcii se confruntă destul de des cu țînci înarmați (uneori de numai șase ani). În asemenea zone ale barbariei, se pare că războinicii adulți văd o mulțime de avantaje în folosirea copiilor în luptă. Ei sînt ieftini, ascultători, pot fi drogați ușor (caz în care devin neînfricați) și își pun inamicii adulți într-un mare dezavantaj moral: cum să tragi într-un copil? Au fost cazuri în care militari din trupe de menținere a păcii au fost luați prizonieri, răniți și chiar omorîți de copii înarmați asupra cărora au ezitat să deschidă focul. Pe de altă parte, militari profesioniști care s-au apărat trăgînd în copii înarmați s-au confruntat apoi cu serioase traume psihice și unii chiar s-au sinucis. De cele mai multe ori, copiii combatanți sînt înarmați cu AKM-uri, bineînțeles, arma universală ce poate fi mînuită ca o jucărie.

Convenția de la Geneva nu prevede nimic pentru asemenea situații, dar Canada a devenit prima țară din lume în care, prin noua doctrină militară adoptată în martie anul acesta, se clarifică în detaliu cînd și cum te poți apăra de un combatant copil. *Dacă trebuie, trageți,* spune documentul. *Un soldat copil cu pușcă sau lansator de grenade poate reprezenta o amenințare la fel de mare ca un soldat adult care poartă același armament,* se mai scrie în noua doctrină. Bineînțeles, e vorba de situații-limită, ca ultimă soluție de autoapărare, cînd un astfel de omuleț înarmat amenință viața unui soldat pe care-l consideră inamic. De multe ori, decizia trebuie luată într-o fracțiune de secundă. De asemenea, documentul adoptat în Canada spune că în zone cunoscute pentru riscul de a întîlni trupe formate din copii trebuie trimiși militari special pregătiți. Aceștia sînt instruiți să tragă pe cît posibil în comandanții adulți, așa încît copiii să-și piardă „îndrumarea“ și eventual să rupă rîndurile sau să se predea. La întoarcerea dintr-o asemenea misiune, militarii trebuie asistați de psihologi. Lucrurile acestea se fac în paralel cu eforturile de a descuraja folosirea în războaie a celor care n-au împlinit încă măcar 17 ani. În cele mai multe țări europene, în Statele Unite și Canada, vîrsta minimă de recrutare este de 17 sau 18 ani. Dar poate că și legile astea ar trebui schimbate în întreaga lume. Adică vîrsta minimă de recrutare să fie stabilită la 110 ani.

ready made

„Va distribui încălțăminte gata confecționată sau materiale pentru confecționat încălțăminte de comandă numai acelora care declară că nu au decât o singură pereche de încălțăminte bună de purtat, confecționată cu talpă de bovine sau cavaline excepție făcând încălțămintea cu talpă de lemn, sintetică sau alte materiale și numai dacă predă o pereche de încălțăminte uzată (degradată).“

Monitorul Oficial, Anul CXII, Nr. 4, Miercuri, 5 Ianuarie 1944

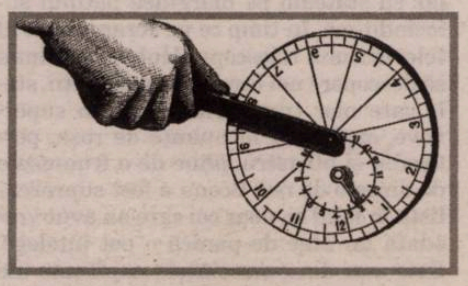

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Schela lui Zeus

Merită să vezi fața unui istoric de artă care se uită la o statuie de 12,5 m înghesuită pe o monedă de 3 cm. Mai ales cînd statuia aia a fost una din cele șapte minuni ale lumii antice. Și mai ales cînd nu există nici o altă copie antică mai detaliată. Zeus al lui Fidias, făcut din aur și fildeș, cel care, chiar așezat pe tron, avea creștetul în tavanul templului său din Olympia, e pe monedă, dată fiind diferența de scară, doar un ins căpățînos care așteaptă în autogară cu bagajele lui bizare.

Acum, chiar și fără să-l aibă pe Zeus pe CV, Fidias tot ar fi celebru, dată fiind implicarea lui în proiectele arhitecturale din Atena lui Pericle și, în special, cealaltă uriașă statuie criselefantină, cea din Parthenon, a Atenei, după care s-a păstrat o copie romană pasabilă, de 4 cm (glumesc – Athena Varvakeion are cam un metru). Motivul pentru care, contrar principiilor mele, vorbesc azi de o minune a lumii antice este că atelierul din Olympia în care Fidias l-a făcut pe Zeus este cunoscut arheologic, fiind săpat de nemți în 1954-58. Faptul în sine că am putea fi cît de cît siguri că ăsta a fost atelierul lui Fidias e bineînțeles deja interesant. Prezența atelierului undeva în această zonă era, ce-i drept, garantată de o referință a unui autor antic (Pausanias V, 15, 1) și, ce să vezi, o cană pîntecoasă purtînd inscripția, în stilul vremii, „sînt a lui Fidias“ a fost găsită în apropiere. Nu singură, ci împreună cu grămezi de debitaj de fildeș, fragmente de matrițe ceramice și sticlă, dar și cu mici cantități din materiale probabil asociate cu alte proiecte ale atelierului, între care, în ordinea numerelor de pe tricou, piatră ponce, abanos, chihlimbar, obsidian, cretă, bronz, cuarț, gips, pigmenți, cochilii diverse, colți și coarne de tot felul și evident unelte, majoritatea databile exact cînd trebuie, pe la 440-430 î.Hr. Trebuie să fii Sfîntul Anton ca să reziști ispitei de a zice că Fidias e răspunzător pentru atare poluare a mediului înconjurător. E drept că inscripția în sine, religios invocată prin manuale, s-ar putea să fie o glumă cărturărească a cuiva din echipă (cum se zvonește). Oricum, dacă prezența lui Fidias – și a vinului său – e dovedită în Olympia la această dată, ar însemna că el nu a participat efectiv la decorația frontoanelor Parthenonului din Atena.

În ruinele atelierului a fost construită, la aproape o mie de ani după Fidias, o bazilică paleocreștină, ale cărei porți de altar în filigran de piatră *(cancelli)* le vedeți și în foto. Interesant e că atelierul (Bau A, în raportul german) semăna din capul locului cu un templu, poate pentru că reproducea dimensiunile naosului templului unde statuia urma să fie instalată. În orice caz, n-a fost gîndit ca o construcție temporară – trebuia, de altfel, să aibă un spațiu interior liber de 13 m înălțime, deci să fie destul de solidă. Totuși, cînd îl aduci pe Fidias și-i pui în vedere să facă ceva deosebit, dar deosebit, nu îi repartizezi o șandrama care stă să cadă. Nu, asta e o strategie brevetată de cei care alocă ateliere sculptorilor din București. Fidias trebuie să fi făcut aici, ca model, un Zeus în mărime normală, apoi a construit, piesă cu piesă, la o scară de opt ori mai mare, întreaga statuie (care era demontabilă, deci transportabilă). Nu m-aș mira să fi conceput, poate trăgînd învățăminte din lucrul la statuia Atenei, abia terminată pentru Parthenon, și planurile atelierului însuși, de la detaliile cele mai mici (ușa care se deschide în exterior) pînă la cele mai mari, și mai ales la sistemul de schele permanente. Zic permanente pentru că, pe lîngă schelele de lemn, de-o parte și de alta a statuii se găseau, conform reconstituirii plauzibile a arheologilor germani, cîte două platforme solide, susținute de coloane de piatră, creînd așadar trei niveluri de lucru, fiecare luminat de cîte trei ferestre, cel mai de sus nivel fiind în dreptul umerilor statuii. Ideea îmi place: cînd instalezi componente masive de tot felul, inevitabil ceva ține, mai trebuie dres, și e de preferat să le poți ciocăni acolo sus pe platformă, dacă e destul de solidă, decît să le plimbi mereu sus-jos cu riscurile asociate.

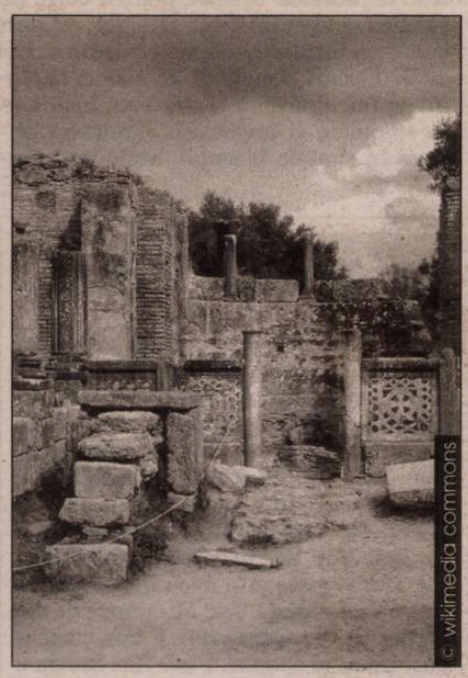

Săpăturile par să indice că sticla juca un rol – neatestat de sursele scrise – în sculptura criselefantină. Matrițele ceramice pentru veșminte (ale lui Zeus și ale zeiței Nike de pe brațul său), pe care inițial s-a crezut că se forma foița de aur ce urma apoi să fie aplicată pe nucleul de lemn, par să fi fost menite să creeze forme de sticlă, și anume nu prin turnare a sticlei topite, ci prin încălzire pînă la înmuiere a foii subțiri de geam așezate deasupra ei. În orice caz, în atelier nu s-a găsit nici un fel de rest provenit de la producerea pieselor. Nu doar pentru că s-a făcut curățenie temeinic înăuntru. Dacă podeaua era de pămînt, garantez că rămîneau prinse în ea nenumărate chestii; dar e clar că a fost o podea de lespezi, care lespezi au fost ulterior, cu multă înțelepciune, scoase și refolosite în altă clădire.

Statuia, scoasă din templu și dusă la Constantinopol în secolul V d.Hr., a dispărut prompt într-un incendiu. Din Zeus cel cu spatele de trei metri și jumătate n-a mai rămas nimic – în afară de imaginea lui Hristos *Pantokrator,* care îi moștenește chipul în arta creștină.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

La statuile lui Ronald Reagan

Agențiile de presă transmit că Bucureștii vor fi fericiți cu o nouă statuie. Nu-i rău, dat fiind că Bucureștii sînt, între capitalele europene, urbea cu cele mai puține statui pe cap de locuitor. Or, se știe, statuile sînt importante pentru un oraș care se respectă, sînt chiar dovada că orașul se respectă. Dar despre a cui statuie e vorba? „Primăria Municipiului București a anunțat că, prin Administrația Monumentelor și Patrimoniului Turistic, intenționează realizarea și amplasarea într-o zonă centrală a Capitalei a statuii lui Ronald Reagan, președintele american care o avut o contribuție importantă la căderea comunismului", zice știrea. De ce tocmai Ronald Reagan? Ce legătură are capitala noastră cu legendarul președinte american? Răspunde, prin comunicat, dna Gabriela Firea: „Doresc să avem în București statuia președintelui american Ronald Reagan, pentru că acesta reprezintă un simbol al democrației, al luptei împotriva comunismului, al respectării drepturilor omului, al libertății presei, dar și al economiei de piață." Ei da, strașnică motivație! O citești și nu mai ai ce zice. Și dna Firea continuă: „Acest monument va fi amplasat în centrul orașului și îi reasigur pe toți cetățenii Bucureștiului că investițiile culturale nu se realizează în detrimentul proiectelor sociale, de infrastructură sau din domeniul sănătății. Capitala României trebuie să se dezvolte unitar, atît din punct de vedere cultural, cît și social și economic". Precizarea e binevenită, nu cumva să creadă cohortele de asistați social (care aduc voturi) ori grupul milionarilor privilegiați la contracte cu municipalitatea (care aduc bani) că statuia celui de-al 40-lea președinte american se va plăti din bugetul pe care primarul Firea îl pune, cu generozitate, la bătaie. Așadar, ceva cultură, dar nu din banii săracilor votanți sau ai bogaților finanțatori!

Știrea aceasta m-a făcut să zîmbesc pentru că mai știu un loc în România (și nu orice loc!) unde s-a mai plantat o statuie a lui Ronald Reagan: la Ploiești. Aici există, ca să fiu mai precis, un bust al fostului președinte american. Bustul a fost dezvelit acum vreo doi ani și a fost asumat de Consiliul Județean, costul său fiind acoperit de o fundație patronată de cel care era președinte al CJ Prahova la acel moment, baronul absolut al județului, Mircea Cosma. Acum, iată, și Gabriela Firea vrea un Reagan la București. Mie mi se pare extrem de interesant acest amor pesedist pentru o figură fundamentală a dreptei americane. N-am văzut vreun pesedist să-i facă statuie lui Carter sau, măcar, lui Roosevelt. Toți trag la Reagan. Și, după cum se vede, ce le place pesediștilor mai mult la el este... anticomunismul său. Ce-o zice, oare, inimioara lui Ion Iliescu, fondatorul acestui partid care, iată, s-a umplut de anticomuniști?

Dar să lăsăm speculațiile răutăcioase asupra sufletului pesedist. Important pentru mine este mitul Reagan. Ai zice că

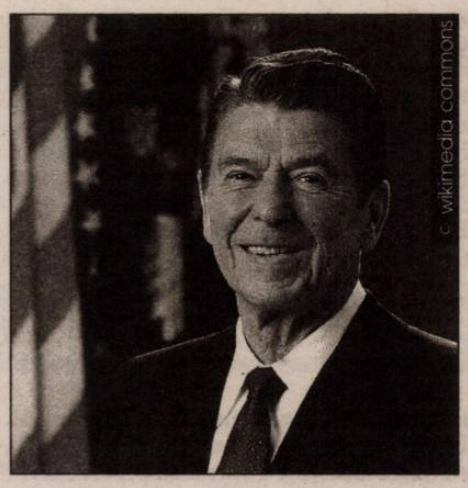

victoria lui este deplină din moment ce, iată, erezii foștilor comuniști ajung să-i facă statui. Din două una: ori mitul politic Ronald Reagan a devenit transideologic, ori făcătorii social-democrați de statui s-au dezideologizat cu totul și, doctrinar vorbind, nu mai au nimic sfînt. Prefer prima variantă, nu pentru că cea de-a doua nu ar fi adevărată, ci pentru că nu mi se pare prea generoasă cu analiza. Așadar, cum de a ajuns Ronald Reagan un erou pozitiv în toate zările politice? Cu precizarea, firește, că vorbesc despre spațiul est-european, căci în America lucrurile stau altfel. Mai ales acum, cînd Partidul Republican este cuprins de tulburarea trumpistă, Reagan a devenit un reper tot mai șubred din punct de vedere politic.

În Europa de Est, însă, Reagan e dincolo de dezbatere. Este prototipul eroului politic. Sigur că legătura dintre politica sa externă și căderea comunismului este directă, iar națiunile ieșite din comunism îi văd mai ales această față. Un factor important al mitului Reagan în Estul Europei îl joacă, desigur, charisma lui. Alura de actor hollywoodian, simțul umorului și excepționalele sale abilități de comunicator l-au făcut aproape o icoană politică. Ronald Reagan a devenit un model de om politic pentru orice politician est-european, fie el de dreapta, fie el de stînga. A proiectat în istorie genul de lider puternic, cu succes electoral și viziune. Mulți politicieni de pe la noi își doresc să fie ca el, fără să fie, totuși, el. Moștenirea lui politică, însă, nu este aproape deloc însușită. Ronald Reagan a rămas o figură seducătoare, de succes, dar ceea ce promova el, ca idei și convingeri, este cu totul ignorat. E ca și cum ai vrea să semeni cu cineva, să ai gloria lui, dar fără să-i urmezi crezul. Astăzi, anticomuniști sîntem toți și ni se pare că e suficient ca să îl omagiem pe Reagan, anticomunistul. Reagan, însă, a fost cu mult mai mult decît un anticomunist hotărît. Anticomunismul său era consecința naturală a conservatorismului său. Credea cu putere în superioritatea capitalismului, cu tot ce înseamnă el. Credea ferm în virtuțile competiției libere de orice ingerințe. Credea că o societate democratică este imposibilă fără o viață religioasă vibrantă. Credea în tradiții și în forța firescului, fără program politic, fără inginerii sociale. Credea într-un guvern mic, în dereglementare și în lăsarea oamenilor în pace. Credea că nimeni nu știe mai bine ce-i trebuie unui om decît el însuși. Credea că forța unei națiuni nu stă în bugetul guvernului, ci în banii din buzunarul cetățeanului. În țara în care toți (politicienii, de la dreapta la stînga, dar și poporul, de la pensionar la student) cred că guvernul este cel mai important lucru de pe Pămînt și că cetățeanul este în mod natural legat ombilical de guvern, mi se pare un pic comic acest cult al lui Reagan.

De aceea, cred că punerea statuilor lui Reagan în România este mai degrabă o copilărie decît un gest matur, de eternizare a unei memorii. Aș spune că ceea ce îi seduce pe edilii care-i fac statui lui Reagan este actorul intrat în politică și nu politicianul care a lăsat actoria. Edilii noștri se joacă cu statuile lui Reagan așa cum un copil se joacă cu soldățeii, fără să știe prea bine ce-i acela un soldat adevărat.

Cu România, Ronald Reagan a fost mai degrabă rece. Îl disprețuia pe Nicolae Ceaușescu și știa că rolul său pe harta comunistă a lumii este minor. Reagan era interesat, firește, de Uniunea Sovietică înainte de toate, și apoi de Polonia, de Cehoslovacia și de Ungaria. Dacă lăsăm deoparte URSS – adevăratul competitor al Statelor Unite în anii 1980 –, vom sesiza că pe fostul președinte american îl interesau țările în care simțea că sistemul comunist crapă, în care se formase o societate civilă în opoziție cu regimul comunist, în care existau mișcări ce puteau fi susținute. Sub Ceaușescu, în 1980, România era o Siberie politică – ca să parafrazez o celebră remarcă a lui I.P. Culianu. La București, Ronald Reagan trimisese un ambasador brav, numit politic, pe nume David Funderbunk. Cartea pe care acesta a publicat-o în America, la doi ani după terminarea mandatului său amabasadorial de la București, dovedește cît de puțin interes exista la Casa Albă pentru România lui Ceaușescu. În anii 1970, Ceaușescu fusese răsfățat de americani,

În Europa de Est, însă, Reagan e dincolo de dezbatere.

pentru că crezuseră că el poate fisura blocul estic, dominat de sovietici. Zece ani mai tîrziu, Casa Albă se lămurise cu cine are de-a face, chiar dacă funcționarii Departamentului de Stat lucrau în continuare cu clișeele și formulele deceniului anterior, care nu se mai potriveau deloc. Faptul că diplomația americană nu își „updatase" paradigma de lucru cu Ceaușescu dovedește tocmai dezinteresul lor. Interesul pentru noutățile din România era aproape nul, în vreme ce toată lumea alerga după ultimele informații din Polonia, Ungaria sau Cehoslovacia. Și asta îl exaspera pe Funderbunk. După el, Reagan a trimis la București un diplomat de carieră, Roger Kirk, un diplomat modest, fără realizări notabile, care a și prins la fața locului Revoluția din decembrie 1989. De altfel, în 1988, România a renunțat la clauza națiunii celei mai favorizate printr-un gest pe care Ceaușescu l-a vrut spectaculos și de care pe americani i-a durut direct în cot...

Nu vreau să închei acest text fără să precizez, totuși, că îl consider pe Ronald Reagan un adevărat erou politic pentru tot ce era el și nu doar pentru anticomunismul său. Ar fi frumos ca statuile lui să aducă în România întregul său spirit. Dar nu va fi așa...

PUBLICITATE

„CU TENDA"
STORIES, IMAGES AND SOUNDS ON THE MOVE
[LIVING MEMORY OF SOUTHEASTERN EUROPE]

PROIECTUL EUROPEAN „CU TENDA" INIȚIAZĂ CAMPANIA DE STRÂNGERE A UNOR DOCUMENTE, FOTOGRAFII ȘI MĂRTURII DE ISTORIE ORALĂ PENTRU PRIMA ARHIVĂ CARE DOCUMENTEAZĂ ELEMENTE DE PATRIMONIU ȘI ISTORIE CULTURALĂ A UNOR MICI COMUNITĂȚI DIN SUD-ESTUL EUROPEI.

CU TENDA

Co-funded by the Creative Europe Programme of the European Union

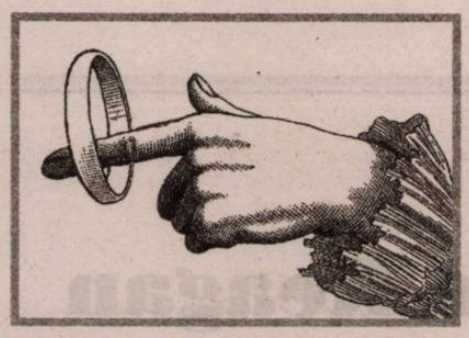

Selma IUSUF

legende urbane

Mese rotunde

Cînd aud de „mese rotunde“ mi se face imediat rău. De regulă, pe masa rotundă se pune un subiect prețios sau o carte nouă – pretext pentru ca mai mulți interlocutori să emită diverse panseuri pe marginea acestora. Va începe un soi de concurs în care cîștigă cine vorbește mai mult și cel căruia îi place mai tare să se audă pe sine însuși. Exact ca la ședințe. Există, desigur, și întruniri extrem de interesante, grațioase și echilibrate, dar despre astea, altădată.

Într-un grup chiar minuscul de doi-trei invitați, plus moderatorul, se vor desprinde figurile clasice. Glumețul-cabotin, timidul și maestrul-enciclopedie, ăla care o ia pe cîmpii și alături cu subiectul și care e în stare să acapareze toată discuția. Moderatorul poate fi și el exact ce-i spune numele – un moderator menit să îndrepte discuția acolo unde trebuie – sau poate fi, la rîndul lui, o vedetă care crede că toată adunarea e menită să-i pună lui în valoare talentele extraordinare de moderator.

Între personaje se va țese o încrengătură de relații și reacții numai bune de observat. O să vedeți cum glumețul face glume la care nu rîde nimeni. Îl ironizează pe timid, că vede că acolo e un punct mai slab în țesătura umană de la masă, și îi dă la bubă. Timidul se face roșu ca focul și începe să se bîlbîie, pierde șirul ideilor și e întrerupt de mica enciclopedie umană care a mirosit, la rîndul lui, că e rost de sînge nevinovat. Ăsta, enciclopedicul, e de-a dreptul înfricoșător. Vorbește în citate imposibile. Știe ce spunea Duiliu Zamfirescu despre *ethos* și *mythos*. Îl citează pe nu știu care Brătianu vorbind despre revoluția franceză. Îi place stilul – atenție, doar stilul, ține el să atragă atenția – lui Nae Ionescu și copiază vocea lui Călinescu la catedră. Face de toate. Știe versuri de poeți mici, moldavi și cu firman de boierie, și potrivește cîte un Păstorel Teodoreanu la orice situațiune. Ca atunci cînd îl plînge și îl admiră pe Caragiale: „Cu greu îmi vine să aștern, / Un adevăr ce nu-l suport, / Ca tocmai tu să fii cel mort / Și Cațavencu cel etern...“ Îi simți punctele de suspensie în glas și în ochi. Îl simți cum așteaptă aplauze și un oftat adînc de admirație.

Omul citează din el însuși.

Timidul e vai de mama lui. E singurul care s-a pregătit pentru întrunirea asta. Singurul care a citit cartea despre care se vorbește, singurul care s-a documentat pe marginea subiectului care va fi discutat. Și-a făcut notițe, bietul de el, s-a stresat toată noaptea și și-a repetat în cap fraze frumoase și deștepte de captivat publicul. A descoperit sensuri noi în cartea respectivă și s-a ridicat să-și noteze. A pus semne colorate la paginile interesante. A dormit prost și a rulat în cap, toată noaptea, filmul posibil al întrunirii de a doua zi. Odată ajuns la intimidanta masă rotundă, i-a zburat totul din cap. Și frazele deștepte, și ideile. Mîinile i s-au umezit de emoție, glasul i s-a frînt. Nu înțelege glumele glumețului, iar informațiile enciclopedicului îl gîtuie interior. Cine naiba știe ce-și nota în jurnal Kogălniceanu într-o noapte senină de august? Și pe cine naiba interesează? Lumea timidului e în prăbușire. Masa rotundă s-a micșorat, s-a făcut cît o nucă, laolaltă cu celelalte personaje din jurul ei, iar el a rămas așa, mare și prost în fața publicului care așteaptă să vorbească. Ce să vorbească? În cap îi hăulește vidul.

Îl scapă glumețul, care s-a văzut pus în umbră de enciclopedic. Ciupește fin din aura acestuia cu o ironie bine țintită. În același timp, îi pune și mîna pe umăr – semn de pace și prietenie, ambele false. Enciclopedicul nici nu a observat. E absorbit să închege din memorie următorul citat, de data asta din propria carte. Omul citează din el însuși. Glumețul face o glumă care începe cu „Maestre...“ Timidului îi transpiră palmele.

Între timp, moderatorul e atît de absorbit de bagheta cu care crede că dirijează totul, încît mica lume razna din jurul lui pare o altă planetă. Publicul se foiește, a ajuns la limitele îngăduinței. Ultimul cuvînt îl are enciclopedicul. Timidul a căzut de mult, cu vuiet surd, într-o gaură de iepure. N-o să mai ies de acolo în veci.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Doctorate (VIII)

„În cercurile chimiștilor, mai circulă varianta că cel care a coordonat cap-coadă realizarea tezei de doctorat a Elenei Ceaușescu ar fi fost, de fapt, academicianul Cristofor Simionescu, fost rector al Institutului Politehnic din Iași. Drept răsplată, acesta ar fi fost promovat în conducerea Academiei Române (a fost vicepreședinte cu delegație de președinte între anii 1977 – 1980) și în Consiliul de Stat. Numele lui Cristofor Simionescu nu apare, însă, în nici un document oficial legat de teza de doctorat, iar el s-a stins în 2007, fără a admite sau dezminți, vreodată, calitatea de autor sau co-autor al lucrării. «Ar fi putut face unele clarificări, fiindcă știa cine fuseseră autorii, dar nu a vrut să se interpreteze că ar acuza pe cineva. Este adevărat că Elena Ceaușescu i-a cerut tatălui meu să fie conducătorul tezei sale de doctorat. Dar tata a refuzat-o, invocînd distanța – ea ar fi vrut să susțină teza la București și tata ar fi trebuit să se mute acolo. Ulterior, i-a cerut să conducă sau să facă parte din Comisia de doctorat. De data asta, tata s-a scuzat, motivînd că este foarte bolnav și chiar a obținut de la medicul său o scutire medicală, rămînînd acasă mai multe zile. Pînă la urmă, Elena Ceaușescu i-a cerut să verifice lucrarea, cînd a fost gata, și el a făcut unele observații; nu știu dacă au fost luate în considerare», explică academicianul Bogdan Simionescu, directorul Institutului de Chimie Macromoleculară «Petru Poni», din Iași.“

Robert Veress, „Adevărul despre teza de doctorat a Elenei Ceaușescu“, pe jurnalul.ro, 26 iunie 2012

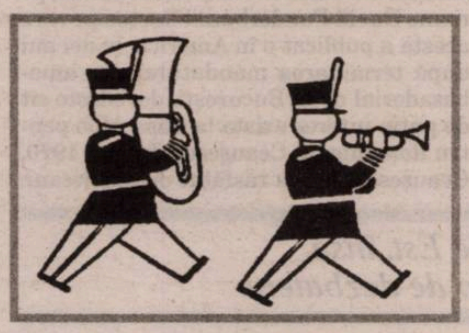

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

„Străinii ne joacă în picioare la noi acasă!“

Ba încă mai mult decît atît, ne omoară cu „politicălcorecnesu' ăsta“, care e un soi de cal troian, băgat pe șest în fortăreața ființei noastre naționale. E ceva care amenință continuitatea pe aceste teritorii, realizările strămoșilor și moștenirea culturală. Sînt suficiente o gafă sau un șir de gafe amendate public în afara țării – cum s-au dovedit a fi recentele isprăvi „amuzante“ ale domnului Ilie Năstase – ca să se tragă semnalul de alarmă, care declanșează manifestările zgomotoase ale patriotismului de circumstanță.

Un compatriot, altminteri o personalitate recunoscută la nivel mondial, a comis recent un șir de gafe, dintr-o serie lungă de alte mici năzbîtii, care fac parte din policromia personalității domniei-sale. Numai că, de data asta, gafele au fost făcute în timp ce domnul Ilie Năstase se găsea în poziția oficială de căpitan nejucător al echipei de Fed Cup a României. Printre multe altele – complet deplasate sau cel puțin nepotrivite –, să-i strigi unei jucătoare din echipa adversă că e... „curvă“ n-are absolut nici o justificare. Reacția oficială a fost promptă, domnul Năstase a fost deposedat de poziția pe care o ocupa în cadrul echipei României. De-aici a început revărsarea de „patriotism“. Spiritul critic, analiza evenimentelor, cîntărirea faptelor, bunul-simț, toate s-au ascuns urgent, ca de o ploaie cu grindină, ca atunci cînd cerul aruncă după tine cu bucăți de gheață cît oul de bibilică.

A început o luare la mînă, filă cu filă, a tuturor momentelor din istorie în care noi, ca indivizi sau ca națiune, am fost nedreptățiți, umiliți, trași în piept. Ce dacă a făcut-o „p-aia“, la un moment dat, „curvă“? Ei nu ne-au făcut pe noi „țigani“? Și-ncă de nu știu cîte ori! Cam așa se pune problema. Ca-n spatele blocului, cînd facem concurs să vedem care dintre noi scuipă mai departe și ne luăm la bătaie ca să vedem cine are dreptate într-o discuție pe care nici măcar n-am început-o. Și dăm buzna cu toții în subiectul ăsta, că doar e ceva care are legătură cu mîndria națională și cu reputația noastră europeană. Începem să comentăm tot ce mișcă, mutînd atenția de la gestul impardonabil al compatriotului la orice altceva, cu sau fără legătură cu evenimentul în cauză.

Reanalizăm regulamente, delegări, dezgropăm fapte petrecute în paleolitic, amintim cum au fost jigniți sportivii noștri de-a lungul istoriei, facem orice ca să ieșim cumva bine din situația asta jenantă. E limpede ca lumina zilei. Dincolo de strategiile psihologice ale unei competiții sportive, strategii care pot merge uneori pînă foarte departe, există o limită dincolo de care treci doar asumîndu-ți consecințele. O serie de gafe, gesturi neinspirate sau nepotrivite, declarații și comentarii deplasate, toate aparținîndu-i aceluiași autor, au culminat cu o jignire gravă, venită din partea unui oficial român, aflat în exercițiul funcțiunii la o competiție sportivă. E urît și grav. Nu mai are nici o legătură cu exotismul personajului, cu înțelegerea față de calitatea uneori îndoielnică a manifestărilor unui *showman,* cu performanțele sportive excepționale ale domniei-sale sau cu locul pe care îl ocupă în istoria sportului.

Cele mai aiuritoare luări de poziție sînt cele în care ni se spune că „ne lăsăm umiliți și jigniți la noi acasă“ de „străini“, dacă ne delimităm de gesturile făcute de compatriotul nostru. E ca și cînd am fi niște trădători, niște lași care își abandonează camaradul rănit în bătălie. Cum ar veni, n-avem dreptate, dar merită să crăpăm cu dinții-n gîtul „străinilor“, că nici ei nu sînt ușă de biserică, au făcut în istorie atîtea nenorociri. Plus c-au mai adus pe lume nemernicia asta de „politicălcorecnes“, cu care ne pun la punct și ne aneantizează tradițiile și ființa națională.

Da, atunci cînd devine ideologie radicală, *political correctness* poate s-o ia razna foarte rău, devenind o maladie gravă. Cînd se trezește cîte un cetățean sau cîte o mișcare de cetățeni să ceară scoaterea anumitor cuvinte din scrierile lui Mark Twain, bunăoară, sau alte asemenea aberații, lucrurile o iau la vale rău de tot. Asta nu înseamnă că n-am putea avea o discuție civilizată inclusiv despre subiectul cu pricina. Dar atunci cînd e evident, sub prezența de necontestat a cifrelor, că noțiunile de abuz și violență în familie și în afara ei sînt prezențe consistente ale felului nostru de a fi la ora asta, *political correctness* nu e o fiță occidentală sau un dușman al ființei naționale. E doar o încercare de propulsare și de impunere a civilizației, a măsurii și a bunului-simț. Dacă există lege care-ți spune că vei fi pedepsit dacă-ți înjuri vecinul și-i dai cu un topor în cap, doar pentru că te-a enervat el în nu știu ce chestie, de ce-ar fi acceptabil să înjuri un om sau să-l umilești pentru că e gay, să nu-l angajezi pentru că e rom, să-l scuipi pentru că are o dizabilitate sau să-l disprețuiești pentru că vine dintr-o altă etnie decît a ta?

Panica de *political correctness,* indiferent de chipul în care se înfățișează această noțiune, se manifestă cel mai zgomotos la cei ce simt că li se pune în pericol „dreptul“ de a jigni și de a maltrata, de a înjosi și de a urî, după bunul lor plac. Iar resentimentul și dorința de răzbunare – pe orice, nu contează, pentru orice eventualitate, să nu rămînem nerăzbunați – sînt vietăți care pasc în curtea vecină cu apucăturile de mai sus.

Anca MANOLESCU

Un mic fenomen de religie seculară

De cîtăva vreme afișele antitabac de pe pachetul meu de țigări s-au radicalizat. Nu mai au un text prevenitor și o imagine aluzivă referitoare la riscurile de cancer, ten livid, probleme de sarcină, circulație, moarte și altele. S-a trecut la tehnici *hard,* la încercarea de a te îngrozi/îngrețoșa/teroriza. Pe pachet se răsfață imagini sîngeroase, cărnuri despicate, excrescente, necrozate: plămîni vineții puși la vedere de lame medicale, degete pe jumătate mîncate, dantură ciuruită, pozată dinăuntrul gurii ca o microcosmică explozie, gîturi spintecate, expunînd tumori spectaculoase. Nu mai e un avertisment care te lasă să alegi. Sînt amenințări dure, teribile pedepse, chinuri rezervate celor care nu se supun trendului purificator. Ți se arată un fel de iad în care îți va arde în curînd, ce-i drept, nu sufletul, ci corpul. Pe pachet ți se oferă însă și salvarea, dacă ești dispus să te căiești: „Tel Verde STOP FUMAT", urmat de un număr de telefon.

Propaganda antitabac a căpătat stil de război sfînt laic. Fumătorii trebuie convertiți ori sînt expulzați – ca fumători – din locurile publice (deocamdată închise). Să stea afară pe ger și pe caniculă, sub ochii acuzatori ai trecătorilor! În aeroporturi au la dispoziție, în cel mai bun caz, mici cutii de sticlă, sînt „expuși în vitrine" unde aerul e supraîmbîcsit de viciul lor. Așa le trebuie. Așa e hotărît prin lege.

E foarte bine, evident, să cunoaștem riscurile fumatului. Dar e caraghios să faci din el ținta unei virulente eradicări, să-l tratezi ca pe unul dintre dușmanii fatali ai societății. Mi se pare firesc, civilizat să existe în locurile publice spații speciale – și decente – pentru fumători, așa încît să nu altereze aerul consumatorilor. Însă din legislația europeană, deja dură în domeniu, legea românească a ales varianta cea mai tare. Ordine și disciplină! Tabacul nu e abuz în serviciu, ca să-i pui prag de nocivitate. E viciu abominabil. Afară din societate cu fumătorii!

Tabacul e viciu abominabil.

Dacă dreptul societății – nu al indivizilor – la sănătate e absolut, dacă el impune măsuri „totale", ideologic susținute, atunci ar fi cazul să se interzică, printre altele, și consumul de alcool în cîrciumi, și circulația mașinilor pe stradă (cu dreptul, totuși, de a fi ținute acasă).

Ideologia antiliberală progresistă, pe val în Occident, face din fumător nu doar un exclus, ci un „păcătos" civil. Face din nefumător – cu voia ori fără voia lui – modelul unic de cetățean, exponentul societății sănătoase, pure, *uniforme,* pe cale de a fi „implementată". Drepturile unuia nu mai sînt negociate / limitate de drepturile celuilalt. Pluralitatea opțiunilor, a libertăților individuale e evacuată. Ideologii antiliberali proclamă agresiv că un singur tip de comportament e valabil, sănătos, moral. Cel pe care *ei* îl definesc și îl promovează. Cel pe care, determinat de propaganda lor, statul îl impune prin lege. În fond, ei impun pe piața publică un „absolut" socio-cultural. Unul foarte suspect – ca „absolut" – de vreme ce mentalitatea și comportamentele se schimbă. Și mai suspect dat fiind că e ușor de obținut prin interdicție. În sfîrșit, suspect de vreme ce pretinde să asigure sănătatea *colectivului.* În „Dușmanii libertății" *(Evenimentul zilei,* 5 februarie 2009), Horia-Roman Patapievici califica pe drept cuvînt această ideologie (de succes) drept „o formă de milenarism secular".

Dar, în fond, propaganda antitabac nu e decît un caz particular (și întrucîtva ridicol) de producție a unui „absolut" de nivel socio-cultural, fără transcendență. Secularizarea a putut îndepărta din mentalitatea și structura publică a societăților occidentale reperul divin. Dar n-a putut extirpa din structura umanului setea de transcendent. În schimb, a marginalizat instituțiile, cultura, memoria, tematica absolutului religios. A lipsit omul tîrziu modern de familiaritatea cu acest Suprem, de *experiență* în ce privește *calitatea* Lui. Și făcînd așa, a dat cîmp liber pentru succesul unor pseudo-absoluturi, pentru tot soiul de surogate cu înfățișări promițătoare. Cel mai crunt fiind totalitarismul, care pentru a-și realiza promisul *eschaton* în istorie a făcut milioane de victime și a schimonosit umanul. Există însă și pseudo-absoluturi mai blînde, mai insinuante.

Un exemplu: pînă tîrziu în secolul XX, psihanaliza a avut, pentru marele public, un prestigiu cvasi-religios, de tehnică a vindecării sufletului. Nu era privită doar în calitatea ei legitimă de tratament medical. Era socotită o metodă de „salvare" laică. Or, în măsura în care sufletul se înrădăcinează în ceva mai înalt decît el, în măsura în care setea de transcendent e în el de neextirpat, chiar dacă e adormită ori deviată, psihanaliza intră într-o fundătură. James Hillman (1926-2011), psiholog american cu nuanțări față de linia lui C.G. Jung, observa, într-o conferință la cercul Eranos, *Gîndirea inimii* (1981), că psihanaliza determină o confesiune trunchiată, ce poate fi periculoasă în incompletitudinea ei. Stîrnește dispoziția religioasă a mărturisirii, dar nu are cui să transfere rezultatul obținut. Individul e a doua oară împovărat cu propriile carențe. Nu există aici un absolut veritabil care să îl absolve de povara lui.

Cum e tratat „păcatul secular" spre deosebire de păcatul religios? În cazul fumatului, de pildă, individul are două posibilități: ori renunță complet (sub presiunea ideologiei progresiste, autoinstituite în morală), ori rămîne un fumător „privat", supunîndu-se legii. Libertatea cotidiană i-a fost în ambele cazuri ciuntită. A fost „rezolvat" împotriva voii sale de către ideologie sau justiție. Și asta în beneficiul unei instanțe colective.

Păcatul religios e tratat puțin altfel: cu mai mult realism, cu respect pentru libertatea omului. Nici instituțiile, nici oamenii religioși nu-și închipuie că perfecțiunea poate fi dobîndită în această lume. Ceea ce poate fi dobîndit aici e efortul îmbunătățirii de sine, asistat de Absolutul care te cheamă, dar nu te violentează. Un efort mereu reluat, susținut de iertare, sprijinit de speranță și de gustul Absolutului care te atrage spre sine.

P. S. a) Am vorbit despre interdicția fumatului în spațiul public doar ca exemplu de mic fenomen al unei religii seculare, iar nu cu intenție personal polemică. Cum sînt pensionară și nu prea merg la restaurant ori cafenea, legea nu mă deranjează cine știe ce.

b) Dacă directivele antitabac ale UE sînt criticabile în excesele lor, e de la sine înțeles, în schimb, că principiile și structura UE rămîn cel mai bun mediu socio-politic și cultural în care putem trăi. Și asta tocmai fiindcă ea apără statul de drept, fiindcă păstrează democrația ca formă de guvernare mereu amendabilă, iar nu de o închipuită perfecțiune. Fiindcă aici e posibilă dezbaterea critică, pluralitatea vocilor, nuanțarea legilor, inițiativa cetățeanului.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Banalizarea terorismului

Floriile ortodoxe din 9 aprilie 2017 au devenit, în două lăcașuri copte din Egipt, teatrul tragic al unei băi de sînge: 44 de oameni uciși și peste 100 de răniți grav marchează bilanțul unui dublu atac cu bombe, revendicat de Statul Islamic. Evident, „lumea civilizată" a condamnat acest nou act de terorism anticreștin, în vreme ce președintele Egiptului a instituit starea de urgență pentru următoarele trei luni. Așa cum ne-am obișnuit, impactul emoțional al masacrului a fost amplificat *via* Internet, stîrnind indignări globale, dintre care cele mai multe, inevitabil, retorice. Nu e vina „cuiva" anume, din rîndul publicului larg, pentru acest tip de reacție cumva decorativă. Pe de o parte, creșcuta frecvență a terorismului de matrice islamist-radicală pe sol european sau în Orientul Mijlociu și Africa induce, prin acumulare mecanică, un soi de apatie defetistă, neputincioasă: deschizi un flux de știri sau televizorul și afli, pur și simplu, că un nou asemenea atac s-a produs, că se fac anchete de poliție, că suspecții sînt căutați, că numărul victimelor crește pe măsură ce fumul, cioburile și groaza de la fața locului se risipesc.

Mecanismul defensiv cu care sîntem psihologic echipați ne face să deplîngem faptul ca atare, dar și să ne simțim în siguranță (relativă), ceea ce ne ajută să ne reluăm, mai devreme sau mai tîrziu, rutina cotidiană. Liderii politici condamnă prompt aceste evenimente, presa, cu experții săi de serviciu, adaugă înțelegerii noastre o sumă de explicații ceva mai detaliate despre contextul fiecărui atentat și... viața își reintră în drepturi, pînă la proximul val de *breaking news* cu o tematică similară.

În condițiile acestei percepții standardizate, care se supune unui ritual civic, politic și mediatic deja previzibil, moartea acelor oameni inocenți se abstractizează, cînd nu devine ușor frivolă, în spatele campaniilor de tip *„Je suis..."* de pe Facebook. De fapt, asimilăm aceste „daune colaterale" riscului însuși de a trăi, alături de statisticile privind morțile provocate pe drumurile publice, catastrofele aviatice ori cele strict naturale. Ne gîndim la cei apropiați, simțim o anumită ușurare dacă printre victimele atentatului terorist nu regăsim și ceva compatrioți (deși, în ultima vreme, n-a fost așa), după care ne vedem de treburile curente.

Toată lumea pierde ceva din banalizarea terorismului. Ne tocim reflexele empatice, pentru că ele sînt strict plafonate, și alimentăm tensiunile mari, difuze, dintre lumea islamică și cea creștin-secularizată a Occidentului. Terorismul, ca fapt deja obișnuit, ne forțează să revizităm valorile noastre de bază: conservatorul se simte cel mai iritat de „slăbiciunea" guvernelor europene pro-imigrație, liberalul și socialistul caută să „nuanțeze" originea islamistă a masacrelor, căutînd motivații social-psihanalitice pe temeiul cărora culpa revine în final tot Occidentului opresor, care „trebuie" să deconteze cumva abuzurile erei coloniale...

Prin aceste poziționări „ideologice", polemic-unilaterale, întețim războiul cultural din sînul societăților noastre: avem altceva de făcut în fața unor crime pe care nici un cetățean obișnuit nu are cum să le oprească? Și tocmai pentru că guvernele noastre par incapabile să stopeze fenomenul, ne exprimăm electoral, creditînd prea ușor demagogii dreptelor naționaliste, cu tot cu arsenalul lor de „măsuri dure" anti-imigrație. Altfel spus, deși pare banalizat, terorismul ne schimbă, insidios, decorul, alterînd coeziunea axiologică a democrațiilor de care încă ne bucurăm. La Stockholm, Berlin, Londra, Nisa sau Bruxelles, atacurile teroriste paralizează (uneori zile în șir) activitatea economică normală. Cele petrecute recent în Egipt au folosit ca pretext al suspendării ordinii „civile" (pe lîngă lovitura dată, din nou, industriei turismului). Terorismul e banal în măsura în care răul din noi e, la rîndul lui, integrat în perimetrul normalității. Și cine mai poate *izola* răul, într-o lume a relativismului generalizat?

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

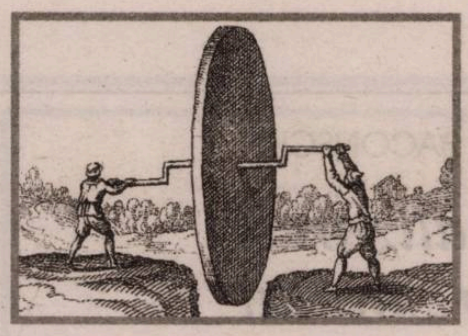

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Facem opoziție. Așteptăm dezastrul

Sînt aproape șase luni de la alegerile parlamentare, iar singurele două partide care par netulburate și relativ sigure pe ele sînt PSD și UDMR. Restul continuă un proces greoi de asimilare a rezultatului și de stabilire a unei strategii de viitor.

PNL e înaintea unui congres care, deocamdată, nu promite decît să instituționalizeze senzația că avem de-a face cu un masiv partid-moluscă incapabil să își asume o identitate și, pe alocuri, o coloană vertebrală. Nici unul dintre posibilii candidați pentru președinția partidului nu dă semne că ar avea curajul unei viziuni care să inspire și să dea speranțe membrilor și militanților. În fapt, deși ar trebui să fie lămuritor, congresul PNL va fi cel mai probabil încă o etapă în tranziția către nicăieri a liberalilor.

Sfîșiați între istoria partidului și datele demografice care arată că, încet-încet, PNL se transformă într-un partid al localităților mici, marcat de un nesănătos dezechilibru regional al rezultatelor, liberalii își pun absurd speranțele în președintele Klaus Iohannis. Ignoră astfel faptul că șeful statului a fost doar pentru scurtă vreme liberal cu acte și că nici domnia-sa nu stă chiar bine în sondaje. În eventualitatea în care președintele va dori un al doilea mandat, absolut nimic nu îl împiedică să renunțe la PNL sau să treacă partidul în plan secund, dacă strategia o va cere. Și mai e ceva. Primul tur al alegerilor prezidențiale din Franța a arătat destul de clar că „marele partid de dreapta" poate fi ignorat cu seninătate de electorat. Asta e o lecție atît pentru președinte, cît și pentru liberali.

Teoretic, beneficiarii dezorientării liberale ar trebui să fie de găsit în USR, partid care, la rîndu-i, se pregătește de un congres. Însă USR suferă o criză de creștere, iar dezbaterile cu privire la viitorul partidului au ceva nedefinit care te face să te gîndești la o sectă milenaristă ai cărei membri sînt nedumeriți de succes și incapabili să îl administreze. Preocupați de mici conflicte interne, liderii USR refuză cu încăpățînare să privească în afara partidului și în viitor. Refuză să priceapă faptul că perioada de grație care i-a transformat în a treia forță politică a României se prelungește și anul acesta, cît vreme PSD continuă să se comporte ca un mamut iresponsabil, iar PNL privește hipnotizat în oglindă.

Momentul de maximă strălucire al USR ca partid parlamentar a fost acela în care senatorii și deputații partidului au protestat virulent față de Ordonanța 13. Figura fostului ministru al Justiției, Florin Iordache, încercînd, pe 1 februarie, să vorbească cu presa pe fondul protestelor useriste rămîne de neuitat. Unul din acele momente rare cînd un demnitar al PSD simte, în mod evident, jenă, dacă nu chiar rușine. Însă chiar și acest cîștig a fost ulterior anulat de bîlbele conducerii USR, care a dat semne că a intrat într-o spirală a confuziei. Rezultatul a fost o prelungă tăcere din care s-a ieșit doar atunci cînd partidul a considerat necesar să intre într-o inutilă dezbatere despre Dacian Cioloș. Privind înapoi, din frămîntarea aceea nu a rămas mai nimic util. Toți participanții, incluzîndu-l pe fostul premier, au pierdut.

PMP, cel de-al treilea partid al opoziției parlamentare românești, trăiește și el o mică și aproape amuzantă dramă internă provocată de contorsiunile narative ale lui Traian Băsescu, devenit în ultima vreme cel mai competent susținător al asaltului pesedist asupra Justiției. E foarte greu pentru bieții pemepiști să fie coerenți în atari condiții, iar dl Băsescu nu dă semne că ar suferi foarte mult din cauza neliniștilor resimțite de ultimii săi soldați loiali. Cinismul de manual al domnului Băsescu e egalat doar de îndîrjirea cu care luptă pentru o agendă departe de orice interes public.

În treacăt fie spus, e o criză și în partea cealaltă a liniei de demarcație dintre putere și opoziție. ALDE e, zilele astea, scena unui conflict cu accente ridicole între cei doi co-fondatori ai partidului, care riscă să încheie povestea acestei formațiuni-balama foarte devreme. În fapt, ALDE este ținut în viață doar de bunăvoința PSD, care, deocamdată, nu a trecut la recrutarea pseudo-liberalilor domnului Tăriceanu. Însă asta nu e o garanție pentru viitor și, oricum, nu ar schimba major datele din Parlament.

Atîta cîtă e, opoziția vine mai degrabă din afara Parlamentului. Faptul că Guvernul și majoritatea parlamentară sînt încă forțate să își explice acțiunile în fața societății începe să semene, încet-încet, cu un act de bunăvoință și mai puțin cu o datorie, dat fiind că nu e nimeni care să ceară așa ceva în mod serios la Parlament.

Probabil cea mai păcătoasă strategie politică a momentului este să aștepți o sciziune a PSD, o eventuală condamnare a liderului său sau vreun dezastru major al guvernării. Se poate presupune, fără teama de a greși prea mult, că asta e principala strategie a Opoziției noaste. Însă legitimitatea efortului de a prelua puterea vine, aici și aiurea, din capacitatea de a propune un viitor, nu din incapacitatea de a face un rău la fel de mare ca aceia care, temporar, dețin guvernarea. Asta e o lecție pe care PNL, USR și ceilalți refuză, deocamdată, să și-o însușească.

Teodor Tiță este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.

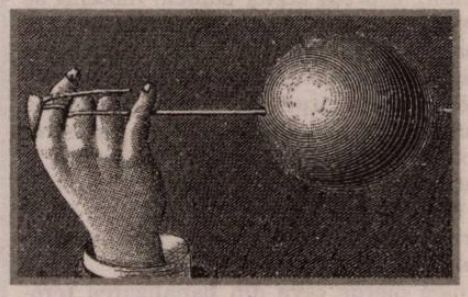

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Adevărata bătălie se amînă

Turul întîi al alegerilor prezidențiale din Franța a adus mai multe premiere. E pentru prima dată cînd nici unul dintre partidele istorice (Socialist și Conservator/Republican) nu are un candidat în turul doi al prezidențialelor. Două coincidențe nefericite au condus la această situație fără precedent: pe de o parte, rezultatul modest, ca să nu spun dezastruos, al mandatului lui François Hollande; pe de altă parte, dezvăluirile despre afacerile dubioase de familie ale lui François Fillon, care i-au afectat credibilitatea și legitimitatea. Rezultatul primului tur de scrutin înseamnă, implicit, și o înfrîngere zdrobitoare pentru partidele „clasice". A doua premieră: e cel mai important scor obținut vreodată de Frontul Național. Chiar dacă Marine Le Pen a obținut doar poziția a doua și chiar dacă șansele ei să devină președinte sînt infime conform sondajelor de opinie, performanța electorală e notabilă. Aveau dreptate cei care se temeau de revirimentul populismului de dreapta și al curentelor eurosceptice: Marine Le Pen și Frontul Național au un număr semnificativ de simpatizanți pe care se vor putea baza la legislativele din iunie.

Confruntarea din 7 mai va fi despre Europa și despre identitatea națională. Cei doi candidați luptă cu forțe inegale. Centristul Emmanuel Macron (En Marche!) e copilul teribil al politicii franceze. Mișcarea politică pe care a fondat-o în urmă cu doar un an a ajuns să depășească numeroase partide cu/de tradiție. E foarte tînăr, ceea ce, pentru scena politică din Franța, dominată în general de figurile patriarhale ale unor eterni candidați, e o virtute în sine. Însă nu se poate prezenta drept un „boboc" în politică: a fost, totuși, ministru și a știut să-și păstreze relațiile. Macron promite politici social-liberale, o relansare economică a țării care să permită crearea de noi locuri de muncă, o reformă a educației și deschidere în politica externă astfel încît Franța să joace în continuare un rol central în Europa și în lume. Oferta lui Emmanuel Macron e atractivă pentru că e moderată. Nu are poziții tranșante în (aproape) nici o situație, e deschis, pare că lasă mereu teren liber pentru manevră. Problema e că această obsesie a centrului poate fi înțeleasă și ca o formă de oportunism, ceea ce îl face vulnerabil. Dacă nu adaugă acestui spirit al echilibrului un program politic consistent, riscă să piardă încrederea publicului.

Le Pen pozează, eroic, într-un fel de Ioana d'Arc contemporană care se luptă cu „sistemul".

Cît despre Marine Le Pen, ea pare să-și fi atins deja potențialul, pare că nu mai are de unde să obțină voturi noi. După

ce inițial anunțase o ieșire a Franței din Uniunea Europeană și renunțarea la moneda unică europeană, Marine Le Pen și-a mai temperat tonul, spunînd că va convoca un referendum pe această temă odată ajunsă președinte. Temele principale ale discursului ei sînt legate de securitate și suveranitate. Și-a fidelizat electoratul speculînd frica de imigranți, de străini, în general, de Europa, de globalizare. Le Pen pozează, eroic, într-un fel de Ioana d'Arc contemporană care se luptă cu „sistemul", orice va fi vrînd să însemne acest sistem: corupția din politică, birocrația de la Bruxelles, granițele deschise, capitalul etc. Însă oricît de populară ar fi în anumite medii, credibilitatea ei a început să se clatine: se vorbește, tot mai des, despre finanțarea dubioasă a campaniei electorale, precum și despre acuzele cu privire la angajări fictive la biroul parlamentar european.

Sondajele de opinie efectuate după primul tur arată că Emmanuel Macron va cîștiga detașat împotriva lui Marine Le Pen. Dar deznodămîntul nu e chiar atît de sigur de vreme ce nu știm încă dacă și mobilizarea la vot va fi aceeași. Apoi, e foarte posibil ca electoratul numeros al lui Jean-Luc Mélenchon – un stîngist-etatist-suveranist-anticapitalist-ecologist – să refuze să voteze cu (totuși!) liberalul Macron și s-o prefere pe Marine Le Pen. Este la fel de posibil ca o parte din electoratul conservatorului François Fillon să voteze la dreapta extremă, adică tot cu Marine Le Pen.

Dar oricine ar cîștiga alegerile prezidențiale va avea nevoie de o majoritate parlamentară stabilă pentru a susține guvernul și programul de guvernare. Or, dacă e (aproape) sigur că Emmanuel Macron va cîștiga alegerile prezidențiale, nu e nici o garanție că partidul său, En Marche!, va obține suficient de multe mandate în Parlament pentru a-și asigura și guvernarea. Așadar, bătălia cu adevărat importantă va fi la alegerile parlamentare, în iunie.

dosar DILEMA VECHE

Coordonator: Marius CHIVU
Fotografii din arhiva familiei

Petru Creția

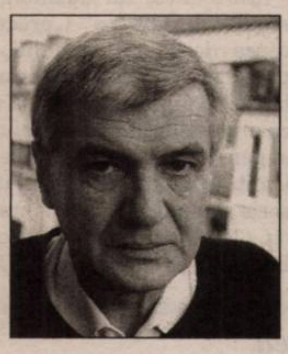

Texte și opinii de:

- Maria Francisca BĂLTĂCEANU (filolog)

„Superior în multe“

- Eugen CIURTIN (istoric al religiilor)

„Corpus Magnum Tristitiae“

- Gabriela CREȚIA (filolog)

„Evocare sentimentală“

- Gabriel LIICEANU (scriitor)

„Nu vreau să-l uit“

argument

Intoleranța

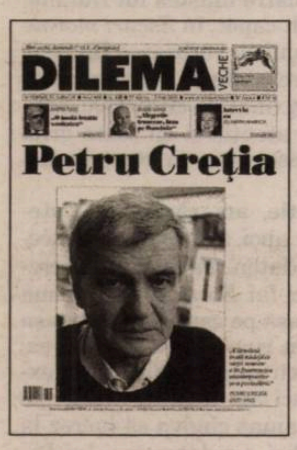

Întreaga realitate cosmică este guvernată de un principiu de diferențiere și de diversificare. Dintr-un număr fundamental de elemente constante, universul năzuiește mereu să producă combinații din ce în ce mai distincte în complexitatea lor, din ce în ce mai specifice, pînă la unicitatea irepetabilă a individului. Iar fiecare entitate tinde să-și mențină specificitatea și să se afirme pe sine ca atare. Ceea ce, în chip inerent, duce la tensiuni și conflicte, benefice pînă la un punct și chiar principiu dinamic al oricărei realități. Numai că în cazul realității omenești există primejdia unei *patologii a diversității.* Iar numele ei este *intoleranța.* Fiecare entitate distinctă, tinzînd, cum am spus, să dăinuie ca atare, poate fi înclinată ca, în loc să coexiste cu altele, rămînînd ea însăși sau chiar îmbogățindu-se din celelalte, să urmărească *tăgăduirea dreptului la existență a Celuilalt,* resimțit nu doar ca străin, ci chiar ca dușman, numai pentru că este *altfel.* Și atunci, în locul sănătoasei concurențe în direcția aceluiași țel și în locul unei firești coexistențe și conlucrări, se instituie multimilenarul război al tuturor împotriva tuturor, *bellum omnium contra omnes,* care, potrivit *Leviathanului* lui Hobbes, este starea caracteristică a omenirii în stadiul ei primitiv. Stadiu primitiv despre care putem lua cunoștință consultînd istoria omenirii din străvechime pînă la ultima știre din ziarul de azi. Să ne gîndim la ura ucigașă dintre rase și ginți, dintre clase și crezuri, la tot ce ne-a însîngerat trecutul și ne însîngerează prezentul, la războaiele „sfinte“ și la persecuțiile religioase, cu fundamentalismele, cu măcelurile și cu rugurile lor, la atîtea uri de rasă care au dezonorat omenescul cu urgia pogromurilor și cu infernul camerelor de gazare, la prigoanele de clasă, cu gulagurile lor și cu exterminările în masă, la atîtea și atîtea genocide care mai bîntuie planeta și astăzi. Iar cele mai sinistre dintre ele sînt mai recente decît tot ce au scris despre toleranță Montaigne, Locke, Spinoza, Voltaire, Kant și destui alții, pînă la *Declarația drepturilor omului,* urmată nemijlocit de ororile ghilotinei.

Pentru aceia dintre noi care consideră că toleranța este o înaltă valoare morală, e bine să spunem răspicat că toleranța nu înseamnă nepăsare condescendentă față de părerea sau de fapta altora, răbdate așa, într-o doară, ca fiind lipsite de importanță. Și nu înseamnă, pe de altă parte, iresponsabilitatea de a-i ierta pe cei vinovați în fața dreptății și a legii. Ea înseamnă, în lumina adevărului evident, că nimeni nu își poate aroga proprietatea întregului adevăr și a întregului bine. Ea înseamnă înțelegere, îngăduință și respect față de cel care se deosebește de tine, față de credințele, de tradițiile și de limba lui, față de drepturile și de îndreptățirile lui. Înseamnă nu dorința de a exclude, ci de a însuma, nu de a stîrbi ceva din întregul lumii, ci de a lăsa să sporească umanul după legea cosmică a diversității. Și mai este bine să amintim că, întru afirmarea crezului, se cade să folosești mijloace de convingere întemeiate pe fapte verificate și pe argumente raționale, nu pe constrîngere, calomnie sau violență. Dincolo de toate diversitățile, sîntem cuprinși într-o singură umanitate și, ca oameni, avem aceleași drepturi, indiferent de cadrul instituțional în care rase, neamuri și clase distincte au fost aduse de istorie să locuiască laolaltă, și putem trăi împreună fără vrajbe zadarnice, făcînd lumea mai bogată și mai frumoasă prin însăși frumusețea și bogăția diversității. Iar cînd se ivesc interese potrivnice, hotărască legile drepte și cu dreptate puse în faptă.

Petru CREȚIA

(din volumul Luminile și umbrele sufletului, *1995)*

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Maria Francisca BĂLTĂCEANU

Superior în multe

Am mai vorbit, am mai scris despre Petru Creția, așa că adesea am să mă repet; dar sînt amintiri care merită să ajungă la cît mai mulți – și poate mai ales la generațiile tinere.

Întîi i-am fost studentă. După primul an de greacă veche, ajunseserăm cu toții la o năuceală totală: formele morfologice ne dansau în minte refuzînd să se legitimeze, iar cuvintele nu se legau nicicum. Dar în anul doi, am văzut scris pe orar: „Verbe grecești" – Petru Creția. Ce ne mai putea spune acest profesor pe care nu-l cunoșteam? ne-am gîndit noi; doar am păscut verbele în anul întîi! Era însă altceva. Totul începea să se așeze, formele cele mai stranii se desfăceau cuminți în bucăți, fiecare afix își raporta supus ce vrea să zică. Multă vreme glumeam că lumea celor interesați de greaca veche se împarte în două: cei care au învățat verbul cu Petru Creția și ceilalți. Era mintea lui clară, capacitatea de a cuprinde sistemul, bucuria de a transmite. Ne dădea extemporale de cîte zece minute la începutul orei de curs, alegînd de fiecare dată ce putea suna mai straniu („formele tematice de la un verb atematic"). Cînd am ajuns și eu mai tîrziu să predau limba greacă, ani de zile reciteam seara, în ajunul lecțiilor, acele extemporale. Veneau uneori la noi, la secția de Limbi Clasice, și studenți sau absolvenți de la alte facultăți, dornici să se perfecționeze în greacă: ce bucurie era cînd, pe măsură ce le explicam *secundum Petrum* morfologia, îi vedeam luminîndu-se la față și exclamînd „Ahaaaa!" Și chiar dacă la început extemporalele acelea ni se întorceau „înflorite" în roșu, Profesorul nu avea nici un fel de aroganță academică: rîdeam împreună de prostiile noastre, dar nu ne făcea să ne simțim prost; nu vedeai la el nici umbră de satisfacție – cum vezi, din păcate, la unii – de a te prinde că ai greșit.

Au urmat seminariile de literatură. Întîi „Tragedia greacă". Citeam, traduceam, încercam să comentăm. Abia cu timpul ne-am dat seama cîtă știință, cîtă reflecție presupunea felul cum el ne explica textul: nu făcea paradă de erudiție, ci ne refăcea lumea aceea, cu extraordinară grație și discreție; ne făcea să intrăm în acea lume, să trăim pe insulă alături de Filoctet, să-l auzim urlînd de durere, să fim cuprinși de teamă, nu cumva să se lase amăgit și să dea arcul. Apoi *Troienele* lui Euripide: auzeam jelania aspră a femeilor așteptînd, în fața ruinelor arse, să fie duse în robie, în timp ce zeilor, încremeniți în fericirea lor, nu le păsa de oameni. Și după toată frămîntarea însîngerată dintr-un loc și timp anume, intra corul, lărgind înțelesurile pentru oricînd și pentru oriunde, iar cînd cuvîntul nu mai era de-ajuns, izbucnea în cîntec și în mișcări de dans.

Așa era și în scris. Îmi amintesc și acum de primul text al lui Petru Creția pe care l-am citit: „Marea homerică", articol apărut în *Studii Clasice*. Erau acolo adunate toate pasajele, cu trimiterile lor, dar nu ucise a doua oară în scheme și supraexplicații docte, cu trimiteri savante la o bibliografie tinzînd spre infinit. Ci regîndite, readunate, reașezate, compunînd o lume a cărei adîncă frumusețe ți-o arătau; mereu el ne-a ajutat să descoperim această frumusețe, și în cuvînt, și în cele înconjurătoare. Era acolo și un excurs despre epitetul homeric, cum acesta ajunge să intre în formule fixe, uneori adecvat situației (despre marea în vreme senină sau, dimpotrivă, pe furtună), alteori, tocmai invers, și astfel îți amintește simultan toate ipostazele ei. Avea și un adaos manuscris despre prezența vîntului în textul homeric. Sînt locuri văzute cu o tristețe decantată, dar mereu prezentă; de pildă, Troia e mereu *'n'móeis*, am putea spune „veșnic bătută de vînturi".

Mai citește cineva azi *Iliada?* Sper, și sper să n-o facă precum studentul în noaptea dinaintea examenului: „Încă o luptă... Încă o jertfă!" Ca să înțelegi într-adevăr *Iliada,* trebuie neapărat să citești *Ahile,* ca să-ți dai seama, de pildă, cum cîmpiei întunecate a războiului îi face ecou, prin comparația de tip homeric, lumea în care curg apele și scînteiază în soare, cresc florile, suflă vîntul peste cîmpii și păduri. Nu se poate povesti, trebuie citit! Așa scria: știind tot ce s-a mai scris, dar neînchizînd în bibliografii și trimiteri savante, ci îmbrăcînd și transformînd prin reflecție adîncă și printr-o extraordinară putere de asociere și refăcînd astfel o lume.

> *Cartea*
> *mi-a fost furată de mult.*

A urmat Marcus Aurelius: Marcus, cum îi spunea Petru cu firească familiaritate. Nu era o teorie despre stoicism, ci descoperirea unui om: știam ce vede Marcus de la fereastra palatului, am fost cu el departe, în campania împotriva marcomanilor, căutînd peste tot să pătrundem alături de el în armonia cosmosului.

Apoi a fost seminarul de epigramă greacă („epigramă" în sensul larg, etimologic, de poezie scurtă, indiferent de subiect). Petru adunase pentru noi, cu răbdare de benedictin, ce socotea că e mai frumos din poezia scurtă; copiase zeci și zeci din micile poeme de cîteva versuri, dar cum să le înmulțești ca să aibă fiecare textul în față, într-o vreme cînd te temeai că te arestează numai dacă pronunți cuvîntul „xerox"? Ne-am adunat, un grup de nebuni, și copiam în fiecare săptămînă nenumărate texte grecești, cu indigo, pe foiță, cîte șapte exemplare, și iar cîte șapte... Era în epigramele acelea o lume întreagă, adevărată, cu tristețea, cu hazul, cu frumusețea ei. Era cel care a murit într-un naufragiu și nu are un mormînt mărginit, definit, ci *pâsa thálassa táphos* „marea toată îi este mormînt". Era cîinele care a binemeritat slujindu-și cu credință stăpînul, iar acum, după ce a murit, ulițele, la răspîntii, îi păstrează lătratul, care încă răsună, noaptea, venind de dincolo. Treceam de la siguranța dăinuirii mormîntului lui Midas – cît vor curge apele, cît vor lumina soarele și luna – pînă la conștiința sfîrșitului unei lumi, cînd oracolul de la Delfi trimite vorbă regelui că acolo nu mai este nimic: nici incinta sacră, nici laurul foșnitor, s-a stins și apa care grăia: *apésbeto kaì lalón hýdor*.

Între timp ne apropiaserăm, discutam îndelung, de toate. De exemplu, dacă e așa cum spune Marcus, că pentru Divinitate sîntem ca boabele de tămîie aruncate pe altar, unul ca altul, sau sîntem fiecare unic și irepetabil, iubit personal de Dumnezeu. Dar și despre cum vorbesc oamenii de la Rusca sau cum poartă vîntul norii pe cer. Odată mi-a dăruit o carte, o raritate în ceea ce apărea pe atunci, cu fragmente din piesele lui Shakespeare. Cartea mi-a fost furată de mult, dar dedicația pe care mi-o scrisese pe ea Petru mi-a rămas prezentă pînă azi: *„Que Dieu te bénisse, petite-sœur!"* – era o definire a acestei relații.

Era mult mai în vîrstă, mult mai învățat decît mine, era domnul profesor Petru Creția, superior în multe, dar niciodată nu aveam sentimentul că ne privește sau ne vorbește de sus, că vrea să ne domine; avea o calitate excepțională a relației umane, a prieteniei.

Cît despre relația cu Cel de dincolo, părea atunci a-i da dreptate mai degrabă lui Marcus. Cînd l-am întrebat dacă merge la biserică măcar de Paști, mi-a zis că a fost o dată, dar auzind Psalmul „Să se scoale Dumnezeu" („precum se topește ceara de la fața focului, așa să piară păcătoșii"), și-a zis „Despre mine e vorba" și a fugit. Cu mintea de acum, cred că era o glumă sau un fel delicat de a-mi sugera că nu vrea să intre în această intimitate a sufletului. Mai tîrziu însă mi-a scris ca dedicație pe prima ediție din *Norii* (1979) un text din comentariul lui Bernard de Clairvaux la *Cîntarea Cîntărilor*: *Tranquillus Deus tranquillat omnia et quietum aspicere quiescere est*: așa privea el cerul, către liniștea lui Dumnezeu? Iar la un alt capăt, în *Eseuri morale* (2003), are curajul să vorbească limpede și profund despre credința în Dumnezeu, îndemnîndu-l în final pe cititor să „recitească cu toată atenția și cu toată grija întregul Nou Testament în stare de deplină libertate".

După studenție, am rămas la Catedra de Clasice; apoi a început traducerea operei lui Platon. Petru mi-a încredințat *Apărarea lui Socrate*. Era prima traducere serioasă pe care o făceam, așa că la sfîrșit l-am rugat să se uite pe ea. A lucrat mult cu mine, îndreptînd, explicînd. Și atunci am învățat multe: pe scurt, dacă am ajuns cîndva să lucrez la traducerea Bibliei, i-o datorez și lui Petru, la distanță de cîteva decenii.

Multe am învățat, multe îi datorez, să spun pe scurt, în a descoperi frumusețea lumii, cu încărcătura, cu misterul ei. O singură, ultimă amintire: la un moment dat m-a îndemnat să mă apuc să citesc *Iliada* pe grecește. Ca să mă încurajeze, mi-a dat caietul lui în care scosese cuvinte la vremea cînd o citise prima dată. Stăteam de una singură, zi de zi, cu caietul, cu dicționarul, învățam cuvinte, citeam, la început mai căznit, apoi tot mai ușor. Îmi amintesc pînă azi sfîrșitul. Ajunsesem la Cîntul 24, se făcuse noapte, citeam deja cu sufletul la gură, nici nu-mi mai dădeam seama că era în greaca veche. Ahile, turbat de durerea morții lui Patrocle, tîra prin țărînă trupul lui Hector. Apoi Priam vine să-i ceară lesul fiului său. Și în noaptea aceea, în fața Troiei veșnic bătute de vînt, cei doi dușmani de moarte plîng împreună, înfrățiți în durere, pînă în zori, cînd vraja se rupe și fiecare își urmează calea.

De fapt, n-am povestit texte grecești, am vorbit despre Petru Creția, de care cred că ar trebui să ne amintim mai des și ale cărui scrieri, mult mai multe decît cele amintite aici, ar trebui să le citim mai atent.

Petru Creția (1927–1997), important filolog, elenist, editor, traducător, eseist. În perioada 1952–1971 a urmat o carieră universitară, fiind asistent, apoi lector la Secția de limbi clasice a Facultății de Litere din București. În anii 1971-1975 a fost cercetător la Institutul de Filozofie. Din 1975 a îngrijit, alături de Dimitrie Vatamaniuc și un grup de cercetători de la Muzeul Literaturii Române, sub egida Academiei Române, ediția critică a operei lui Mihai Eminescu. Din 1971 a coordonat împreună cu Constantin Noica la Editura Științifică ediția Platon, Opere. *După 1989 a condus revista de istorie literară* Manuscriptum.

Scrieri originale (prima ediție) de Petru Creția:
Norii *(1979);* Epos și logos *(1981);* Poezia *(1983);* Pasărea Phoenix *(1986);* Oglinzile *(1993);* Luminile și umbrele sufletului *(1995);* Catedrala de lumini. Homer, Dante, Shakespeare *(1997);* În adîncile fîntîni ale mării *(1997).*

***Maria Francisca Băltăceanu** este filolog și teolog.*

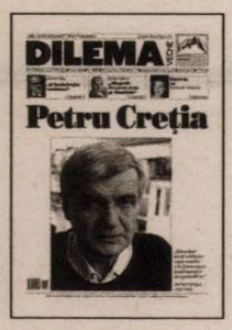

Gabriel LIICEANU

Nu vreau să-l uit

Îmi e din ce în ce mai dor de Petru Creția. Omul acesta, care era capabil să coboare în viață cît mai jos, pentru a fi sigur că nu are să-i scape nici unul dintre abisurile ei de abjecție, se ridica cu o nemaipomenită ușurință către tot ce era mai pur. Ai fi zis că, pentru a ajunge-n vîrf, avea nevoie să bată pe treapta cea mai de jos a căderii. „Jos"-ul îl catapulta. De aceea, tot ce era înalt în el era excesiv. Scria sublim dintr-o urgență a compensării. Părea că experimentase toate viciile, pentru a putea vorbi cu competență despre virtute.

Putea simți orice și putea gîndi orice. Știa tot, citise tot. În greacă, latină, engleză, franceză, italiană. Cînd scria despre contingență, despre libertate sau despre etic, gîndea ca un profesionist, deși nu-i frecventase în mod sistematic pe filozofi. Și totuși cîndva, pesemne într-o altă viață, îi citise și pe ei. Cînd scria despre Homer, Platon, Dante, Shakespeare sau Eminescu, despre cei mari pe care îi iubea, se muta cu toată ființa lui în universul lor. Toată viața s-a pregătit pentru întîlnirea cu ei. De altfel, cam tot ce a scris important se îngrămădește în anii lui tîrzii, cînd a căpătat certitudinea că se familiarizase, uzîndu-le între timp, cu toate resorturile vieții. De aceea interpretările lui la marii scriitori sînt sapiențiale, și nu culturale. Vorbea, cu ajutorul celor foarte mari, despre el însuși, iar despre ei, cu tot ce învățase despre viață pe cont propriu.

Așezat undeva între Noica și noi, nemaiputînd fi învățăcel, dar nu încă maestru, a plecat lăsîndu-mă cu regretul că n-am luat de la el tot ce-ar fi vrut să-mi ofere. Îmi reproșez că n-am știut să profit pînă la capăt de nevoia lui de a mă fi iubit. A rămas fratele meu mai mare, pe care, de la nivelul răsfățurilor sau răzgîielilor mele, îl puteam lua uneori peste picior. Și totuși, era un frate vitreg, pentru că spiritul lui critic și un anumit orgoliu filologic nu-i îngăduiau să-l recunoască pe Noica drept părinte.

Inteligența lui era incisivă: tăia gînduri care, deja despicate, păreau să nu mai suporte o nouă diviziune. În ce școli o șlefuise? Nu studiase în nici o universitate celebră și nu avusese maeștri. Totul se născuse miraculos, printr-un soi de partenogeneză culturală. Avea ceva suveran în conducerea unui gînd către imprevizibilul deznodămîntului său.

A mai fost și un mare seducător. Dar nu o făcea trăgîndu-te pe un drum al lui, ci, prin altă formă de iubire, intrînd cu voioșie pe cel pe care te găsea. Însă odată venit lîngă tine, termina prin a te lua de mînă și a deschide, el mai departe, calea pe care te aflai.

Mințea copios. De fapt inventa, ca și cum viața pe care o avea îl plictisea și trebuia să născocească în permanență altele mai palpitante. Cînd îi dădeai pe față minciunile nu se supăra, nici nu bătea în retragere, ci lua minciuna dovedită ca un punct de plecare către o minciună nouă. Credea atît de mult în propriile lui născociri, încît își făcea un punct de onoare din a nu le recunoaște niciodată ca atare. Ar fi fost un mare romancier, pentru că nu avea scrupule în a imagina orice.

Aș vrea să adaug ceva despre contrastul care exista la el între felul de a se îmbrăca și cel de a locui. Era oarecum sclivisit. A locuit o vreme la mine și mă uimea să văd că se pregătea să ia micul dejun, apoi să-nceapă ziua de lucru la masa de scris, îmbrăcat întotdeauna în costum și cravată. Își făcea îndelung toaleta și, nu știu de ce, mi se părea, pornind poate de la pieptănătura lui îngrijită, cu cărare pe o parte și cu părul aproape lins, că avea ceva din silueta pedantă a unui castor. Făcea parte dintre oamenii care purtau cu știaf chiar și costumele obosite sau nearătoase. N-a avut niciodată bani (care dintre noi ar fi putut avea în perioada aceea?), și totuși reușea să lase impresia, după felul țanțoș și demn cu care apărea în lume, de om cîndva avut, de aristocrat scăpătat.

Nu știu de ce, dar mi-am imaginat întotdeauna că între stilul vestimentar al cuiva și felul său de a locui există o legătură. O asemenea legătură nu exista în cazul lui Petru Creția. De fapt, cred că îi era indiferent dacă ar fi avut la dispoziție un apartament în toată regula sau o simplă chilie. Cred, totuși, că avea o înclinație către poduri și mansarde și că îl atrăgea tipul de cameră monahală, care se rezumă la obiectele esențiale ale locuirii, patul, masa și un raft pentru cărți. Însă oriunde ar fi stat, fie și în cel mai umil spațiu, aducea cu sine stilul acela pe care l-am numit „sclivisit" și care consta într-o pedanterie a organizării pe spații mici, începînd cu propria persoană și terminînd cu cei cîțiva metri din jurul său. Împingea obsesia alinierii obiectelor atît de departe – pixurile, gumele, ascuțitorile, riglele, cutiuțele cu fișe, foile de hîrtie, dicționarele erau dispuse pe masă sub forma unor mici trupe gata oricînd să se pună în mișcare –, încît un psihiatru l-ar fi încadrat lesne în categoria anancaștilor. Din aceeași nevoie de ordine exterioară perpetuă, care era, neîndoielnic, menită să ascundă și să compenseze dezordinea suferitoare a sufletului său, făcea parte și domolirea zgomotelor unei case. Năzuia să locuiască într-o liniște perfectă. Pîndea zgomotele pentru a le veni de hac. Principalul lui dușman erau ușile care scîrțîie. Lipsind eu într-un weekend de acasă – locuia, cum am spus, la mine pentru cîteva săptămîni –, nu mică mi-a fost mirarea cînd, la întoarcere, odată intrat în vestibul, apoi în prima cameră, m-au întîmpinat, întinse pe jos, ca secerate de o uriașă furtună, ușile apartamentului. Fuseseră toate demontate, iar Petru, cu un aer absorbit și conștiincios, ungea cu vaselină arămie, pe care o scotea ceremonios dintr-o cutie de tablă cu ajutorul unei așchii de lemn, balamalele astfel eliberate.

Îi plăceau locurile promiscue, mai cu seamă cîrciumile de cartier, cu ciment murdar pe jos, cu miros de bere stătută, cu ospătărițe șleampete și soioase, cu proletari zgomotoși, cu fum de țigară să-l tai cu cuțitul, cu înjurături peste mese. Acolo se retrăgea, la o masă sordidă, cu un păhărel de votcă ordinară alături, pe care, la răstimpuri, îl golea mecanic, cu mișcări de manechin, în timp ce citea Croce, Emilio Cecchi sau Eliot.

Era plin de ciudățenii. Dacă te vedea luînd un medicament, te ruga să-i dai și lui „să guste" o pastilă, pe care, dacă te-nvoiai, o înghițea închizînd ochii și dînd capul, scurt, pe spate. Declara apoi că e „bună". Într-o dimineață, venind la mine să lucrăm, mi-a spus că noaptea dormise în cadă, îmbrăcat în palton și cu o pernă sub cap, și asta pentru că avusese musafiri și le lăsase lor dormitorul. A ținut să mă asigure că în cada de baie se doarme excelent și că ar merita să-ncerc odată.

Despre profesoratul lui la Facultatea de Limbi Clasice și despre felul unic în care „se juca" cu morfologia și semantica greacă am scris cu altă ocazie. Aici aș adăuga doar că se pregătea pentru fiecare curs sau seminar asemeni unui actor care intră în scenă și care știe că în lumina rampei nu poți apărea oricum. Aș mai putea spune că se purta asemeni unui samurai, care, potrivit codului bushido, nu avea voie să iasă niciodată în public fără o ținută ireproșabilă, iar fața lui trebuia să aibă tot timpul prospețimea florii de cireș, pentru atingerea acestui scop, la nevoie, spunea codul, putînd fi folosit și fardul. L-am văzut uneori, înainte de a intra în sala de curs, îndepărtîndu-și cearcănele cu o urmă discretă de pudră și de aici, cred, asocierea care s-a făcut de-atunci în mintea mea între meseria de profesor și cea de actor. Intra în amfiteatru asemeni lui Laurence Olivier pe terasa castelului din Elsinor. Ca și prima lui soție, Gabriela Creția, o femeie de-o mare frumusețe și o profesionistă desăvîrșită, colegă cu el la Clasice, avea o imagine foarte înaltă despre sacerdoțiul didactic. Slujeau amîndoi de la catedră cu semeție și știaf. Cultura rostirii cuvîntului era esențială pentru el și de aceea nu e de mirare că, mai tîrziu, a ajuns să citească la radio, ca un actor de clasă, reconstituite de el însuși, sonetele lui Eminescu.

De unde apăruse acest om, care în viața lui de zi cu zi putea pendula fără încetare pe un spectru ce acoperea condiția umană în toată amploarea ei, nelăsîndu-te să știi niciodată dacă în clipa următoare te vei întîlni cu un *clochard* sau cu un prinț, cu cel umil sau cu semețul din el, cu cel hîrșit prin catacombele vieții sau cu spiritul înalt, apt de severe geometrii morale? Dacă, în acest etern travesti, purtarea lui nu putea fi dinainte ghicită, judecata, în schimb, rămînea totdeauna neclintită și mergea întotdeauna, fără abatere, la țintă. I-am povestit odată cum am fost chemat la conducerea Academiei – urma să plec din Institutul de Filozofie și să trec la cel de Istorie a Artei –, pentru a mi se propune să devin membru de partid. M-a întrebat, fără nuanță în glas, ce am făcut. I-am spus c-am refuzat. Și atunci am auzit vorba aceea pe care am trecut-o apoi și altora, rostită ca unul dintre marile comandamente ale vieții: „Nu se intră într-un partid a cărui istorie e pătată de sînge." Nu respecta morala în sensul ei filistin obișnuit, dar micile lui texte pe teme morale au frumusețea unui cod sau a unui îndreptar de viață.

Era cu totul conștient de calitatea excepțională a minții sale. Dar, așa cum astăzi este total ignorat, în timpul vieții n-a fost niciodată onorat pe măsură. Și asta nici măcar atunci cînd numele său s-a confundat cu clasicismul culturii sau cu cel al editorului *en titre* al manuscriselor eminesciene. Înțelesese, cred, că împărtășea soarta dintotdeauna a intelectualului de rasă confruntat cu standarde ale vedetismului cultural pe care poate că, în secret, și le dorea, dar pe care, prin sobrietatea minții sale, el nu le putea atinge. Nu înseamnă că n-a suferit. Știa că ne domină pe toți prin știința lui de carte, poate prin sensibilitate, oricum prin nebunie existențială și, desigur, prin felul nespus de nobil în care folosea limba.

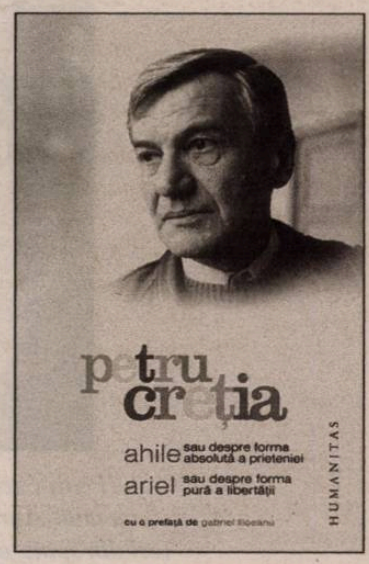

Traduceri (multe însoțite de aparat critic) de Petru Creția: Cinci cărți din Biblie / Iov, Iona, Ecleziastul, Ruth, Cîntarea cîntărilor; *Platon,* Phaidon, Banchetul *și, în colaborare,* Hippias Minor, Ion, Euthyphron, Menon; *Dante,* De vulgari eloquentia, Epistolae, Eclogae; *M. Bontempelli,* Oameni în timp; *E. Cecchi,* Peștii roșii; *Longos,* Daphnis și Chloe; *A. Tilgher,* Viața și nemurirea în viziunea greacă; *Marguerite Yourcenar,* Povestiri orientale, Alexis, Creierul negru al lui Piranesi; *Imre Toth,* Palimpsest; *G. Dumézil,* Zeii suverani ai indoeuropenilor; *Emil Cioran,* Antologia portretului; *G. Duby,* Cavalerul, femeia și preotul; *F. Bluche,* De la Cezar la Churchill; *Virginia Woolf,* Doamna Dalloway, Valurile, Eseuri; *T.S. Eliot,* Eseuri; *Frances A. Yates,* Iluminismul rozicrucian; *Graham Swift,* Ultima comandă.

(fragment din prefața volumului de eseuri Ahile sau Despre forma absolută a prieteniei & Ariel sau Despre forma pură a libertății *de Petru Creția, Humanitas, 2009)*

***Gabriel Liiceanu** este scriitor.*

Eugen CIURTIN

Corpus Magnum Tristitiae

„Toate coboară și urcă în tristețe. Ea este statornică înstrăinare și întoarcere în sine a ființei, tăcerea din adîncul oricărei muzici, înserarea ce crește cu zorii laolaltă, plînsul abstract al oricărei definiții, esență și ceață, prohod neauzit, vis latent al treazului suflet al lumii, posibil nicicînd împlinit.“ Necesități mantice și împrejurări mai inomabile pot deschide *Norii* aici. O pot face oriunde. E pretutindeni aceeași voce incantatorie, cu privirea care străbate, străpunge și știe. S-a mai tradus și se va mai traduce poate din Platon în română (pesemne chiar mai bine, ca și din ceilalți cîțiva), s-a mai editat Eminescu (niciodată mai bine), eseuri morale ar mai putea fi, cine știe, intact morale mai departe, *Ahile* – aceeași întrupare a prieteniei, abia *Norii* însă (și *Oglinzile)* sînt măsura lui, poate și destinul, posibilul de două ori (și geamăn) împlinit, poate justificarea. Cărți elocvente și suportabile chiar și în preajma unui război nuclear. Pentru că pînă și în fața ireparabilelor îți trebuie o formă de conștiinciozitate. Pentru insolubilul care nu rămîne intransmisibil în întregime. După anumite ajustări inevitabile, ar străluci – cu densitatea lor de metale rare ordonată în zăcăminte pline de geometrie – traduse mai ales în latina din care par la răstimpuri transpuse, cu mult mai elocvent decît ar face-o în vreuna dintre limbile moderne din care el însuși a tradus cărți care îi semănau.

Aș putea descrie exemplarele afluente ale acelor îndrăgostiți care își scriau unul altuia, între rîndurile lui tipărite, alte rînduri, alți nori și alte oglinzi, pînă cînd s-au despărțit lăsînd în urmă, sau poate au murit numai, volumele lor nemăsurate, elastice și inutile. Sau aș putea spune povestea acelui aeronaut care a luat cu el *Norii* și *Oglinzile* în spații pe care ele abia îndrăzneau să le viseze sau să le uite, departe de tot ce ține de mîna omenească și de industria aici inecarisabilă a asemănătorului, deschizîndu-le în singurele minute de pripas ale stațiilor orbitale, adăpostindu-le în siliciul unor sateliți botezați deocamdată cu cifre, pulverizîndu-le în vulcanii inaccesibili din galaxii descrise deja în ele, roditoare chiar și acolo, ca în solitudinea unei primate a cărei voce descoperă că poate să articuleze. Dar nu-mi place să inventez.

Și de ce să o faci? Nu le poți îmbunătăți o uncie. Le-ai strica. Par (și poate chiar asta sînt) o deocamdată imaterială epigrafie, cu întruchipările și clipele cele mai fugare aținute în palisada epitafului. Nimic nu mai e de schimbat, altminteri le-ai aliena imposibila lor integritate. (Mai sus, însă, el a făcut-o: „plînsul abstract“ fusese, straniu, cu totul altceva mai înainte: „aura de excludere care împrejmuiește“). E un control al cuvîntului just, calitate a solitudinii lui, care arondează maculaturii vaste porțiuni de bibliotecă și destul din puținul care s-a scris despre el. Secole care în română nu s-au hrănit cum ar fi putut din greacă și din latină sînt presate să o facă retrospectiv: topica, metrica pasageră sau ascunsă, tranzițiile, opțiunile de sinonimie, eufoniile – vin toate de acolo, cu tehnicile ancestrale de a enumera și apoi de a închide cu sigilii invincibile șirul unor cuvinte. Pare că li s-a dictat limbilor vechi să iradieze încă, să îmbunătățească o limbă nu atît de vastă încă și încă nu la fel de puternic vie, cu ustensilele sterilizate ale unora moarte, ca indirecta salvgardare dintr-o operație pe fetuși.

Petru Creția copil, cu tatăl, Aurel Creția (cel din spate, cu șapcă)

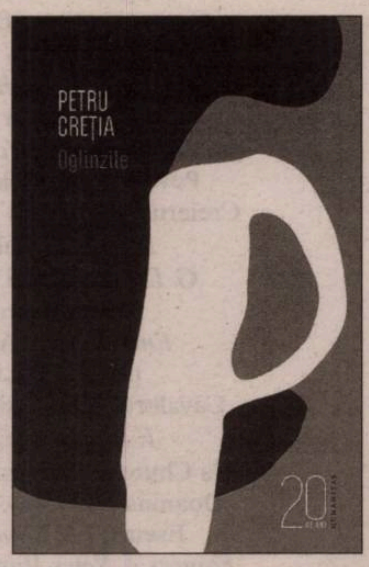

Și nu lipsește nimic din spațiul lor de necesitate. Sanscrita poate, numai, cu zecile ei de cuvinte pentru nori, cu Kalidasa făcîndu-i pentru totdeauna să vorbească, adică să poarte (în *Megha-duta,* norul cel mesager) ceea ce el îi spune ei cînd ea e la atîția nori distanță. În *Norii,* în schimb, există o singură trimitere directă la India, incongruă de naivitate. Dar întregul care a rezultat e, în acele pagini, incomparabil: un fel de *Timaios* răsturnat și secret, conceput din afara atmosferei, ca și cînd cuvintele ar subzista și acolo, înainte de a întîlni Pămîntul, străpungînd și apoi cîntărind mișcările universale ale norilor cu un ochi care nu are somn și nu are pleoapă. Și e scăzut din vrere.

Norii, cu o gestație elefantină, și *Oglinzile,* cu o execuție fulgerătoare, sînt generate de calitatea acestor obiecte devenite teme, game, stele polare. Sînt obiecte profund intermediare, obiecte fatal siderale întrucît răsfrîng, obiecte inepuizabile despre care abia se cuvenea scris cîte ceva. S-au fanat epoci și orașe, nu aceste obiecte, care trăiesc cunoscîndu-și harurile îndoielnice și iubindu-și deșertăciunea, absente, atente sau înspăimîntate cum pot fi în imperiile lor de iluzii catoptrice. Corpuri expeditionare de vedenii și ugere circumceleste de fantasme care varsă un lapte ireal, sputa coșmarescă și orice limfe peste puținul nimic în care, aici sub cer ca și în cerurile false și nule din oglinzi, trec viețile. În nori și în oglinzi tronînd trecătorul, din ele nu se pot isca decît imperioase și interminabile cataloage ale impermanenței. Dacă le aparții întrucîtva, nu le poți nici citi vreodată pentru prima oară. De la început deja le regăsești, cum și el ar fi putut regăsi ceea ce n-a mai apucat să afle. Cioran, de pildă, în însemnări din 1958 (*„Que serais-je, que ferais-je sans les nuages? Je passe le plus clair de mon temps à les regarder passer“*), în 1962 (*„Les nuages me sont aussi nécessaires qu'à d'autres, l'azur“*), în 1966 (*„Les nuages, j'en ai un besoin physique. Du reste, je m'accorde automatiquement avec eux: ils sont* moi“). Nu a apucat însă să spună că norii, în *Norii,* sînt el – și oriunde. *Norii* îi știa, dar bunul său prieten Radu Petrescu (coleg cîndva de facultate) nu a văzut nici el *Oglinzile*. E drept, nici Saint-John Perse nu a apucat să îl cunoască, chiar dacă a presimțit cîteodată cum se pot îngheța flamurile incantației. Și nici unul dintre aceștia nu a știut acele patruzeci și trei de pagini în întregime orchestrate din *Nuages d'automne sur les forêts,* în care Enescu a scris – primul, în anii 1930 – *Nori* care se aud.

Ca în intersecția dintre nori și oglinzi în anumite încăperi devastate de singurătate, rămîne un dar nespus să le citești cînd ai șaptesprezece ani cu promisiunea că lumea ar putea să mai țină șapte sute. Iar dacă ne-am uita la ele dintr-un așa improbabil viitor și cu garanția că limba asta ar prinde termenul, le-ar vedea oricine pesemne așa cum au părut puținora cîndva, fără să se știe între ei: lipsite de orice compromis, disjunse din epoca celui care le-a scris și a celui care le citește, împlinindu-se acolo unde atîtea altele se destramă sau nici n-au ce perisa măcar (în repetiție, în comparație, în iscodire, în repulsie), inalterabile în congestia purității lor, suprasaturate aidoma firmamentelor, ilizibile cîteodată, supreme.

Soledad doar, *pulchra soror,* transmigratorie și indiscernabilă, o știe cu adevărat, e ea Tristitia tocmai, după cum înăuntrul ei Laetitia poate fi, pesemne, femeie. *„Și tot ce trece trece cu tristețe, pe lîngă ceea ce rămîne cu tristețe, sub niște ochi fără zîmbet și orbi.“*

***Eugen Ciurtin** este istoric al religiilor.*

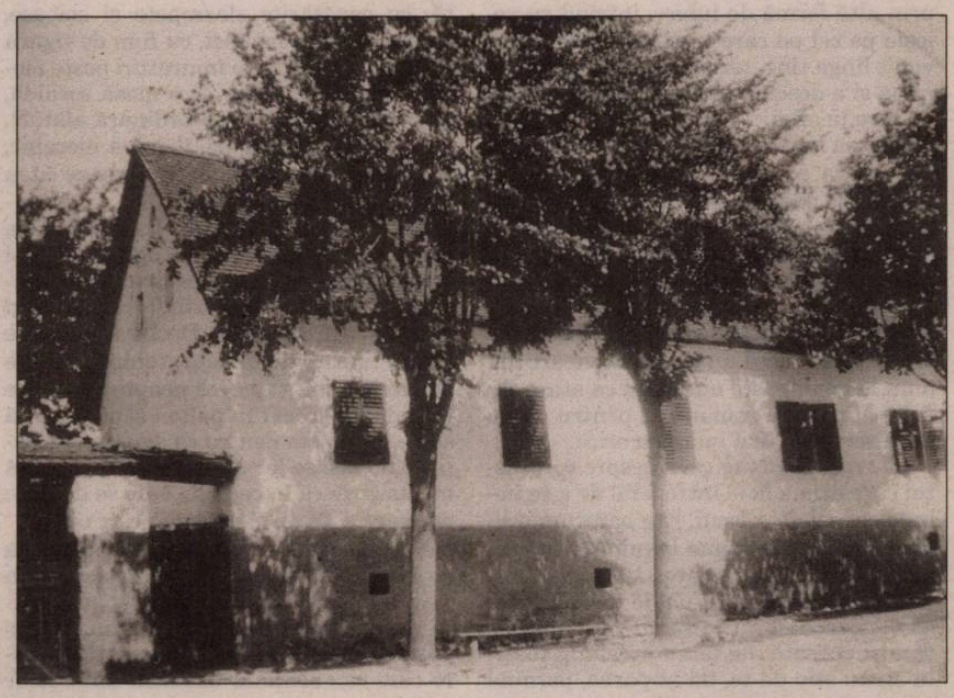

Casa părintească din Rusca

Radu VANCU

A vorbi poezia fără să o poți rosti

Poet, Petru Creția nu e. Natură de poet, însă, este; sau, mai bine zis, natura aceasta o are – întrucît i-a fost dăruită ca puțini altora. Nu fac nici un paradox, după cum se va vedea imediat. Să luăm lucrurile pe rînd.

În poezia lui propriu-zisă, Petru Creția nu e cu nici un chip poet – cel puțin nu unul în accepțiunea contemporană a termenului. Nu doar pentru că nu participă la ceea ce Julia Kristeva numea, cu un anarho-scientism cam antipatic, „revoluția limbajului poetic", ci mai ales pentru că nu participă la efortul de umanizare concret-biografică a poeziei pe care, de la Pound & Eliot încoace, toți poeții reali au încercat-o, nu dă poeziei nimic din concretețea vieții lui, și nici nu își compensează deficitul de existență concretă prin voltijări înspre avataruri fantasmatice ale ei. Esențialist convins într-o epocă axiomatic convinsă că existența precedă esența, Creția se obstinează în a crede într-o conjuncție astrală între poezie și filozofie.

Prin urmare, va face în poemele lui tot ce găsește necesar pentru a desena locul geometric al numitei conjuncții: va produce imnuri în strofă saphică, precum în „Exercițiu metric", va filozofa, mai mult sau mai puțin precis, dar categoric nepoetic, precum în „Logos epitaphios frust", va elabora fabule sapiențiale, cristaline, dar lipsite de căldura animală a poeziei, precum în „Legea, puterea și clipa" sau în „Iubirea", uneori va imprima acestor fabule o figurație mitologică, precum în „Himeră plîngînd", dar carnația acestor poeme va rămîne una strict butaforică, fără sangvinitate reală. În fine, anxietatea precedenței poetice îl plasează cel mai adesea în siaj blagian, uneori doar din punctul de vedere al fagocitării lexicului poetului ardelean, precum în „Cuvintele", alteori organizînd întregul poem ca pe o meditație metafizică pe cadență & tipic blagian, ca în „Antifrază".

În rezumat, poemele lui Creția sînt scenografii culturale, filozofarde, originînd într-o credință axiomatică în conjuncția poeziei cu filozofia, în cele mai bune cazuri desenată cu o mînă bine antrenată cultural, dar goale întotdeauna de viață, vide de orice urmă de căldură umană reală, concretă, empatizabilă.

Ce diferență enormă, însă, apare atunci cînd Creția scrie nu poezie – ci *despre* poezie! E extraordinar lungul lui *credo* intitulat chiar „Poezie", cu subtitlul „triumf" și dedicat poeziei înseși. Sînt zeci de pagini de o temperatură întotdeauna aproape de ebuliție (ba chiar ducînd cîteodată cuvintele dincolo de temperatura la care ele sublimează), rostogolind frazele epifanice una după alta, participînd afectiv cu toate celulele (și chiar la nivel subcelular) în fiecare articulație a frazei, în fiecare silabă pe care o enunță. Nimic nu mai e aici scenografie, textul îți dă certitudinea că e viu, irigat pe toată suprafața lui de căldura emoțională și de cea intelectuală a celui care-l desfășoară sub ochii tăi cu o inventivitate lexicală uriașă, cum doar Eminescu, Arghezi și Șerban Foarță au mai avut în poezia noastră (deși nu uit că textul lui Creția nu e propriu-zis poezie, ci o incantație aproape religioasă *despre* poezie, cred că extraordinara lui calitate merită din plin așezarea lui în apropierea acestor nume ale unor poeți enormi).

Astfel de ample recitative în proză *despre* poezie, astfel de arte poetice îndrăgostite de poezia pe care o descriu (cam în felul și cu pathos-ul mistic cu care sfinții descriu transcendența de care sînt bîntuiți și pe care o hăituiesc peste tot) sînt greu de găsit în întreaga noastră literatură. Cele mai apropiate, ca amplitudine a pathos-ului și ca desfășurare de forțe stihiale ale limbajului, sînt anumite pasaje din Lautréamont sau din Saint-John Perse, unele fragmente din romanticii germani cei mai avîntați (Novalis sau Jean Paul, în primul rînd), poate acele rînduri în care Coleridge teoretizează *phantasia* poetică, adică, în fond, acele texte *despre* poezie pe care numai cîțiva mari poeți au reușit să le transcrie.

Poemele lui Creția sînt scenografii culturale, filozofarde.

Acesta e paradoxul lui Creția: fără să fie de fapt poet, a reușit să scrie despre poezie în felul în care numai un mare poet o putea face. A trăit poezia, ca toți acești mari poeți, deopotrivă ca pe o „nemișcare a formelor pure" (pură formă intelectuală, adică), dar și ca „oarba chemare spre locul adînc unde fierbe noaptea", ca pe „blestematele flori ale răului nostru", venită din biologicul cel mai infernal. Ca pentru marii poeți, poezia e și pentru el „al treilea regn", situat „între *actio* și *passio*", „unde orice senzație devine transempirică". Deopotrivă clandestină și oraculară, poezia e pentru Creția „mierea și sarea luminii", e „idol polibrah heliocefal", cum gongoric și memorabil o numește într-un verset. Nimeni n-a scris, în întreaga noastră literatură, un imn mistic adresat Poeziei mai viu, mai intens și mai memorabil ca acest om – care, însă, nu a fost poet.

Iată de ce spuneam că, fără a fi poet, Creția a avut natura unui mare poet: fiindcă a fost la fel de reactiv la poezie ca cei mai mari dintre ei. A vorbit poezia fără să o poată rosti. E un dar enorm acesta – la fel de enorm și de otrăvit ca poezia însăși.

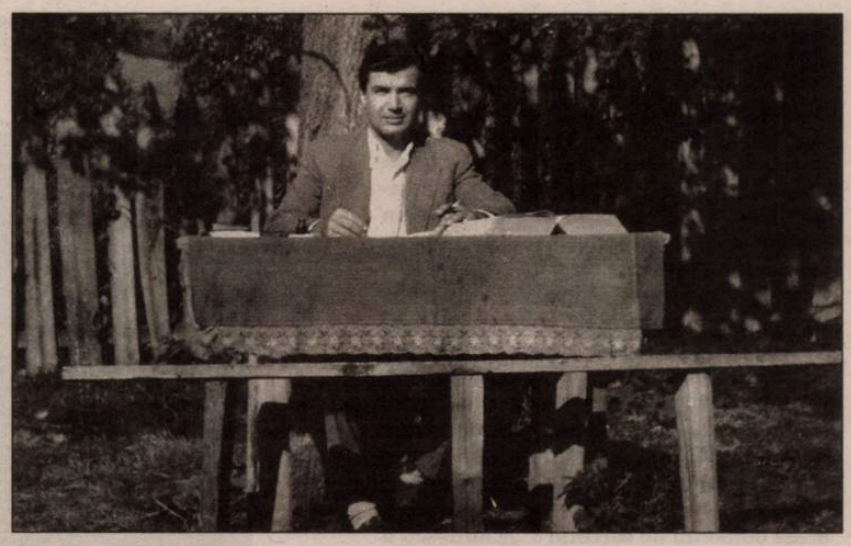

Studiindu-l pe Homer

***Radu Vancu** este scriitor. Cea mai recentă carte publicată:* Elegie pentru uman. O critică a modernității poetice de la Pound la Cărtărescu, *Humanitas, 2016.*

La Rusca, în 1956, împreună cu Gabriela Creția (stînga) și mama, Călina Creția (dreapta)

Petru CREȚIA

Trecînd din timpul vechi în neștiut

Ca printr-un ochean întors am privit înapoi
La clipa abia dusă, încă vie și puțin rănită:
Mici și departe ne vedeam,
Foarte prezenți, dar în alt timp ori niciodată,
Eram frumoși și tineri (chiar eram)
Și nimeni nu ar fi putut să spună cîtă bucurie
Ne locuia și cîtă nu
În miezul potolit al unei veri și-al unei zile
Care devenea deja trecut și viitor.
Ca o noapte ascunsă în lumină ne împresura
Durerea care e în tot și nu putea lipsi de lîngă noi,
În timp ce se simțea cum murmură în nevăzut
Apele grele și amare ale unei mări
Altfel de neștiut.
Din altă parte, ca dintr-un alt, mai aspru, gînd,
Venea spre noi, călcînd ușor cenușa clipei și zîmbind,
Cu ochii mari, împărătești, Iubirea,
Însăși ea, și s-a oprit apoi, privindu-ne cum numai ea
Știe privi, dulce-amar, făpturi atît de pieritoare și pierdute;
Destrăinîndu-le, desingurîndu-le, iertîndu-le.
Știi bine că așa a fost, în timp ce timpul încerca,
Doar încerca, să șteargă chipurile omenești și chipul clipei,
Dar ce a fost rămîne veșnic cum a fost atunci.

din volumul 111 cele mai frumoase poezii, *ediție îngrijită de Ofelia Creția, Nemira, 2014*

Cătălin CIOABĂ

Imperativul primenirii

La doar cîțiva ani după apariția, în 1994, a ultimului volum din ediția completă Eminescu, Petru Creția scrie *Testamentul unui eminescolog*. Lucrase încă din anii '70 la alcătuirea ultimelor volume de *Opere*, avea o experiență considerabilă în ceea ce privește editarea de text eminescian. Și cine, aflat în situația lui, n-ar fi simțit nevoia imperioasă de a transmite această experiență? Însă momentul era neprielnic. Privind în jur, Creția constată că vechii cărturari au dispărut, alții mai tineri nu au apărut încă. Eminescologia se află într-un impas: părăsită de ceva vreme de către cei competenți, e cotropită de buruiana mistificărilor. Specialistul denunță efectele devastatoare ale pătrunderii masive, încă de pe atunci, a amatorismului în acest domeniu de cercetare: „Eminescu a devenit obiectul unui cult, cu dogmele de rigoare, cu o martirologie, cu ritualuri și ceremonii fixate deja de o tradiție încremenită în înfricoșătoarea ei vacuitate."

Ce era de făcut? Erau multe de făcut, dar nu era cu cine. Nici oameni, nici instituții (Academia „nu s-a arătat receptivă"). A ținut la începutul anilor '90 un curs memorabil la Facultatea de Litere, în care ne-a vorbit, celor de atunci, despre cum ar arăta „o nouă ediție Eminescu". Dar o făcea cu disperarea celui care știe că nu va apuca să-și vadă visul împlinit. Și, într-adevăr, suna tare straniu, în anii '90, cu neașezarea lor, cînd nimic nu prindea cheag, să auzi pe cineva spunînd că, în materie de Eminescu, mai este enorm de făcut. Cum, nu s-a făcut deja totul? Ediția „întemeiată" de Perpessicius nu e acum definitivată? Cum să se mai poată ivi „ceva nou" după atîta vreme, după atîta tradiție adunată în urmă?

În fond, ceea ce urmărea acest împătimit al scrisului eminescian nu era să inventeze noul de dragul noului, ci să *primenească* vechiul. Orice tradiție îmbătrînește, gustul ei devine sălciu, trebuie sleită fîntîna, ca să dăruie din nou apă proaspătă. Prestigioasa ediție care servește drept etalon a fost concepută totuși cu destulă vreme în urmă, în interbelic, și rămîne – lucru absolut de înțeles – tributară cutumelor editoriale din epocă. Realizată impecabil, cu o competență maximă atît în privința transcrierilor, cît și a înfățișării genezei textelor, ea lasă totuși loc noului, ba chiar îl cheamă, îl invocă. Prin ce anume? Prin faptul că, organizată în jurul distincției între „antum" și „postum", dovedește ea însăși, la o privire atentă, că această separare nu se susține și că ne împiedică în cele din urmă să avem o imagine corectă asupra corpusului de texte eminescian. Multe dintre poeziile postume s-au dovedit între timp de egală importanță și valoare cu antumele, drept care nu pot rămîne „marginalizate" în arhitectonica unei ediții complete. Ele pot contribui, dacă sînt aduse în prim-plan, la alcătuirea unei imagini „mai apropiate de realitate", de realitatea scrisului lui Eminescu. O nouă ediție ar urma să elimine această separare și să înșiruie creațiile „în ordinea cronologică a ultimei redactări", lucru care va permite cercetătorului (dar și pasionatului de poezie) să surprindă creșterea și dezvoltarea internă a scrisului lui Eminescu. Un exemplu cît se poate de bun, fiindcă înfățișează un caz extrem, este cel al poeziei „Sara pe deal", scrisă în 1872, dar publicată treisprezece ani mai tîrziu, în 1885. O ediție care păstrează distincția antum-postum, și care ordonează poemele după data publicării, va poziționa aceste versuri în perioada de maturitate a creației, cînd de fapt e vorba de un fragment de poezie de tinerețe! Mai mult, dat fiind că publicarea celebrei poezii a survenit accidental, iar nu prin voința autorului (Maiorescu a extras-o din lada de manuscrise a poetului și a dat-o la tipar, fără să o dateze), ea nici nu este o poezie antumă în adevăratul sens al cuvîntului. Datorită circumstanțelor biografice, dar nu numai, multe dintre poeme apar într-o poziție inadecvată în geografia operei. Iar Petru Creția vede „noul" chiar aici, în dejucarea competentă a acestor circumstanțe creatoare de neînțelegeri.

Cu mama, Călina Creția

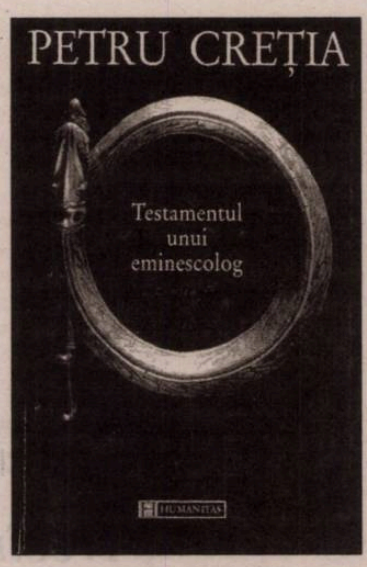

La fel, relația dintre forma finală și versiunile lor preliminare este problematică în vechea ediție, deoarece le introduce pe acestea din urmă într-o prea strictă subordonare. Există teritorii întregi de vers cu sunet impecabil, care nu trebuie nicidecum așezate „în umbra" marilor poeme, ci trebuie privite ca autonome, ba chiar redescoperite. Vorbind despre o nouă ediție, Creția nu avea în vedere doar eventuale ajustări, îndreptări *ad locum*, ci un nou principiu de organizare, știut fiind că *imaginea definitivă a operei lui Eminescu* a căzut încă de la început în sarcina editorilor. Fără-ndoială, viziunea sa asupra organizării operei este nu doar îndrăzneață, profundă, ci mai ales viabilă, lucru pe care am avut ocazia să-l constat cu ocazia alcătuirii a două antologii (Mihai Eminescu, *Poezii*, Humanitas, 2014 și *Versuri din manuscrise*, 2015, în colaborare cu Ioana Bot). Însă nu doar despre principiul de organizare al unei ediții este vorba, ci și despre o seamă de strategii de lucru care, împreună, alcătuiesc o adevărată arheologie de text. Reconstrucțiile și autonomizările poemelor eminesciene inedite publicate de Creția în 1991, în celebrul număr special al revistei *Manuscriptum*, ne înfățișează în detaliu noua manieră de editare. Nu rămîne decît ca ea să fie urmată.

Dacă *Testamentul* începe pe un ton depresiv, cu descrierea „stadiului cercetării", acesta se schimbă încetul cu încetul, se înalță și capătă tărie pe măsură ce sînt înfățișate „deziderate-le pentru o nouă ediție". De la un moment dat încolo, Creția îi uită pe contemporani, cu nepăsarea lor, și începe să vorbească ardent cu viitorul. Citind, ai senzația că asculți o uvertură wagneriană: fraza intonată la început firav, de cîteva viori, e reluată și amplificată de celelalte instrumente, „rostirea" ei capătă din ce în ce mai mult aplomb, instrumentele de corzi intră în zbucium, vin din urmă suflătorile, alămurile, timpanele și tobele. Totul răsună, în afară de acest tumult nu mai există nimic pe lume. Cine va parcurge această carte se va molipsi de un avînt care, mai devreme sau mai tîrziu, se va traduce într-o muncă pasionată, ce va aduce poate, în cultura noastră, primenirea atît de mult visată de Creția.

***Cătălin Cioabă** este lector la Facultatea de Filozofie, Universitatea București.*

„Între noi și adevărul despre noi stau (printre alte lucruri, de cercetat la locul lor) *prejudecățile*. Active, tenace, atotprezente ca un rău endemic. Însumate, ne fac opaci la adevăr și nedornici să-l aflăm, chiar ostili oricărui demers de revizuire. Firește, nu este societate umană în care să nu opereze prejudecățile. Gravă la noi este însă persistența lor îndărătnică, uneori seculară, caracterul lor preponderent și prioritar în detrimentul judecății. Încremenirea în prejudecăți. Ferocitatea împotriva celor care încearcă să le exorcizeze. Judecățile se întemeiază pe fapte certe, pe evaluarea lor corectă și nepărtinitoare, pe corelarea concluziilor într-un ansamblu coerent. Prejudecățile, la rîndul lor, se hrănesc și proliferează din informații deficitare sau măsluite, din crîmpeie răzlețe, din evaluări pripite, toate turnate în tiparele preexistente ale voinței de a crede așa și nu altfel. Adesea din simple închipuiri. Prejudecățile sînt, în multe feluri, mai nocive decît minciunile, decît falsul pragmatic deliberat. Acela, falsificîndu-l, pleacă totuși de la un adevăr știut. Prejudecățile implică asumarea neverificată a falsului rămas fără referent în lumea adevărului. Cine are prejudecăți crede în ele ca în litera Evangheliei, stăruie în ele cu încăpățînare și se complace în ele. Ca și cînd ar fi adevăruri dovedite și irecuzabile. De fapt, prejudecățile sînt doar simulacre de judecăți, sînt travestirea în veșmintele adevărului a unor pasiuni preexistente oricărei elaborări conceptuale. Spaime obscure, pofte și jinduri, complexe, dușmănii iraționale, aspirații găunoase, vanități și orgolii, speranțe deșarte, frustrări și invidii, sălbatice gelozii, vinovății ascunse, toate, ca într-un funest bal mascat, se costumează în adevăruri și, mult mai grav, se cred adevăruri și vorbesc limba lor. Odată instalate, prejudecățile tind, profitînd de un teren sau de o conjunctură prielnică, să se înmulțească. Și se înmulțesc din ele însele, invadează întregul cuprins al minții și mereu mai multe minți. Iar pe un set de prejudecăți gata existent se clădesc altele și altele, tot mai aberante. Unele, cele mai pernicioase, se încing și iau foc, transformîndu-se în fanatisme agresive. Nu scapă nimic de ele, de la prescripțiile de sănătate pînă la rasism, trecînd prin creșterea copiilor, influența zodiilor, latura ocultă a personalităților publice, rolul hotărîtor al conspirațiilor mondiale, pericolul galben, sfîrșitul lumii, firea femeilor, respectiv a bărbaților, valoarea nutritivă a alimentelor și cea curativă a leacurilor, caracteristicile, mai ales negative, ale altor neamuri, Eminescu martir și luceafăr, românul verde, marile virtuți strămoșești. Superstițiile sînt și ele prejudecăți și ne sporesc spaimele și precauțiile legitime cu atîtea altele, pur imaginare. Superstițiile, ideile gata făcute și devenite fixe, crezurile stupide și contagioase, ura cu care ne alimentează atîtea ideologii: sisteme de minciuni asimilate ca adevăruri și devenite prejudecăți. Ura dintre oameni și oameni pentru că nu cred în aceleași nerozii, pentru că preferă, fie și numai din lene, să nu gîndească, punîndu-se astfel într-o relație falsă cu ei înșiși și cu ceilalți. False și nocive, adesea primejdioase, cum primejdios poate fi doar răul care, încuibat în noi și rătăcindu-ne mintea, ne refuză adevărului."

din volumul Luminile și umbrele sufletului, *Humanitas, 2015*

Andrei GĂITĂNARU

(Anti)teodiceea după Petru

Rareori întîlnesc un autor care să mă contrarieze așa cum o face Petru Creția. În primul rînd, pentru că ceea ce acționează din partea lui asupra mea este stilistica libertății și reflexul delicateții pentru detalii. Parcă nu există opreliști pentru întrebare, iar această dezmărginire este pusă în operă cu cea mai mare atenție, ca pentru a nu tulbura nimic din respirația gîndirii. În același timp, uneori te poți trezi în atmosfera închisă a unui unghi foarte îngust. Ceea ce experimentezi atunci stă sub semnul unui fatalism împovărător. Zborul săgeții sale te poartă în spațiul unei închisori în care nici Petru Creția nu se simte bine și din care pare a căuta o deznădăjduită scăpare. Se simte acest lucru mai cu seamă în interpretarea la *Cartea lui Iov*.

Unul dintre cele mai mari pariuri lansate în textul introductiv la traducerile sale din *Ecleziastul, Cartea lui Iona, Cartea lui Ruth, Cartea lui Iov* și *Cîntarea Cîntărilor* este cel al posibilității de a citi în afara Tradiției, fără ajutorul ei, ba, uneori, chiar împotriva ei – măcar prin gestul de a nu ține cont de contribuția acesteia la geneza în multe feluri stratificată a unui text. Mărturia lui Petru Creția este simplă, seducătoare și zdravănă prin puterea de a te pune pe gînduri: „M-am hotărît să traduc aceste cărți din via dorință de a-i pune la îndemînă cititorului român de astăzi un text degrevat de întreg protocolul, inerent, al tradiției bisericești, un *text de citit, liber, ca marea literatură*“ *(Cinci Cărți din Biblie,* Humanitas, 2009).

doar din cauza greșelilor omenești, ci și pentru că Dumnezeu, în nemărginita sa putere, o îngăduie sau, mai rău, uneori o provoacă. „Iov își afirmă cu încăpățînare nevinovăția și, prin aceasta, este tot timpul tangent afirmării nedreptății divine și astfel, ca spectatori ai disputei, sîntem împinși către o concluzie înspăimîntătoare: aceea că autorul legii morale o încalcă, nesocotind propriul său principiu justițiar. Că Dumnezeu, ispitit de Satan, cade în păcat.“

Interpretarea lui Petru Creția pare a fi un ecou al *Răspunsului la Iov,* textul prin care, în 1952, Carl Gustav Jung vorbea despre „fața“ și „umbra“ lui Dumnezeu ca despre „Yahweh“ și „Satan“, cele două aspecte ale uneia și aceleiași Divinități. Scopul fondatorului psihologiei analitice era acela de a evidenția, prin recursul la Iov, faptul că atunci cînd omul nu își conștientizează cotloanele umbroase ale Sineului, crezînd că trăiește într-o casă inundată de lumina conștiinței, suferința va surveni ca măsură de vindecare a unui ego inflaționat, care crede că orice ar face, face bine. Or, din acest punct de vedere, interpretarea lui Jung presupune un pas în plus: deși este nevinovat, Iov este sedus de propria-i nevinovăție. Propriul păcat este stagnarea în monumentalitatea nevinovăției. Iar asta, din perspectiva relației cu Dumnezeu, este un factor de stază și necroză.

Se simte acest *pas mai departe* la Petru Creția? Nu, în cazul său interpretarea pare a rămîne centrată asupra *tragismului* celui vrednic și cinstit. Iov este nevinovat și pledează astfel neîncetat.

Dezvrăjirea de tradiție este una dintre cele mai subtile vrăji.

Petru Creția citește la liber *Cartea lui Iov,* iar ceea ce pare a rezulta este o antiteodicee, adică o răsturnare a încercării de a arăta că existența răului și a suferinței nu infirmă bunătatea divină. Analizînd răspunsul pe care Iehova îl adresează întrebărilor prin care Iov caută să afle pentru ce a fost pedepsit, Petru Creția subliniază faptul că acesta „nu este rostit de Dumnezeul dreptății în replică la niște întrebări legate, în totalitatea lor, de problema dreptății, ci de Dumnezeu ca autor atotputernic al lumii: de cineva pe care, în nimicnicia ta, nu ai a-l întreba nimic, de cineva incomensurabil cu tine și care te face să știi asta“.

Ceea ce este contestat în această perspectivă este tocmai interpretarea suferinței ca răspuns proporțional față de răul propus de om. Suferința este măsura punitivă și terapeutică pe care Dumnzeul iudeo-creștin pare a o aplica celor care greșesc. Or, dacă atît în antichitatea iudaică, cît și în cea greacă, relația dintre Dumnezeire și Creație stă sub semnul dreptății și al ordinii, cum rămîne cu suferința lui Iov, „un om vrednic și cinstit, care se ferea de păcat“?

Petru Creția admiră puterea autorului *Cărții lui Iov* de a ataca însăși problema răului din lume și de a duce gîndul pînă la capăt. Nimicirea treptată a lui Iov „îl pune pe Dumnezeu în cea mai crîncenă lumină a sa: aceea de a chinui fără margini un om bun tocmai pentru că e bun, doar pentru a dovedi cuiva că bunătatea sa este dezinteresată“. Iar aceasta înseamnă că în timp ce bunătatea lui Iov este probată pînă la capăt, cea a lui Dumnezeu nu rezistă. În lume există suferință nu Îi cere socoteală unui Dumnezeu atotputernic, discreționar și capabil să facă rău, primește un răspuns zdrobitor și neconcludent. Este iertat doar pentru că Dumnezeu vrea să omagieze dîrzenia de a pleda pentru propria nevinovăție. Alege să tacă doar pentru că e convins de faptul că nu are cu cine vorbi. Și sfîrșește prin a prin a spera într-un „Dumnezeu de dincolo de Domnul cu care se află în nedumerire și vrajbă“. Petru Creția ne înfățișează un Iov ca desprins din filmele noului val al existențialismului francez, în regie camusiană, un Iov frumos în asumarea propriei finitudini și care, într-adevăr, pare a nu avea nimic de-a face cu Tradiția talmudică sau cu cea patristică de interpretare a Scripturii.

Însă interpretarea lui Petru Creția se apropie de una dintre exegezele patristice ale cazului Iov, fără a se duce pînă la capătul gîndului construit de aceasta. Ceea ce au în comun este constatarea faptului că Dumnezeul cu care se confruntă Iov nu este o divinitate a dreptății, a echilibrului și a proporționalității. Ci, mai degrabă, una care e dispusă să *nu* respecte legea morală. Acesta este punctul în care perpectivele se despart. Pentru că în timp ce Petru Creția traduce disponibilitatea transgresivă a lui Dumnezeu ca trăsătură a samavolniciei sale, Tradiția vede aici semnul tainei de „dincolo“ de transcendență și, prin urmare, al indisponibilității divinității de a se conforma tiparelor comportamentale ale umanității.

Într-adevăr, conform Tradiției creștine, Dumnezeu pare a excede în gesturile sale logica economiei, a schimbului proporțional, a lui a *da* pentru a *lua* ceva înapoi, ca răsplată sau ca pedeapsă. În pilda evanghelică a talanților, sluga care a primit doar un singur talant răspunde, atunci cînd i se cere socoteală pentru neîmbogățirea darului primit, zicînd: „Doamne, te-am știut om aspru, care seceri unde nu ai semănat și aduni de unde nu ai împrăștiat“ (Matei 25, 24). La fel, în pilda măslinului neroditor un smochin este blestemat pentru faptul că nu a rodit, deși nu era încă vremea roadelor sale (Marcu 11, 13). Nicolae Steinhardt citește aceste pilde exact în sensul excederii de către Dumnezeu "a ideilor noastre de dreptate, relația cu el nefiind întemeiată pe un *do ut des* contabil“ *(Jurnalul fericirii,* Dacia, 2000). „Parcă Dumnezeu ne cere să lucrăm după soroace și regulamente, ca la bănci.“ Din acest unghi, *Cartea lui Iov* este înțeleasă de Tradiție ca pildă despre trezirea celui mai credincios dintre oameni din încremenirea în postura de *pietà* a cucerniciei. Iov uitase de relația vie cu Dumnezeu, iar suferința este cea care îl pune în postura dinamică a interogării. Iar a te întreba înseamnă a fi treaz, a fi alert, a fi pe cale.

La 33 de ani

Pentru că nu întrezărește în *Cartea lui Iov* nimic despre condiția amorală a dumnezeirii, lui Petru Creția nu-i rămîne decît să îl vadă pe Dumnezeu din postura unui demiurg imoral. Iar trauma acestei negre revelații este oblojită cu speranța deznădăjduită într-un Creator aflat dincolo de Domnul cu care se află în nedumerire și vrajbă. Inevitabilul este, astfel, aproape întîmplat. Ferindu-se de o lectură conformă protocolului tradiției bisericești, Petru Creția oferă o hermeneutică a *Cărții lui Iov* în buna tradiție concurentă creștinismului, cea a dualismelor gnostice, potrivit cărora salvarea din mîinile unui demiurg ignorant nu poate veni decît din partea unei alte dumnezeiri, mai înalte și mai nobile. Semn distinctiv pentru faptul că cel mai probabil dezvrăjirea de tradiție este una dintre cele mai subtile vrăji care acționează încă asupra noastră atunci cînd citim.

***Andrei Găitănaru** este doctorand la Facultatea de Filozofie și membru al Centrului de Studii Medievale de la Universitatea din București.*

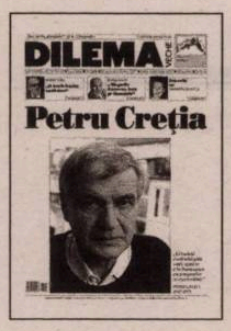

Gabriela CREȚIA

Evocare sentimentală

Am avut un noroc extraordinar și un privilegiu unic: i-am fost lui Petru studentă, colegă, camaradă de drum preț de vreo douăzeci de ani și apoi prietenă frățească pînă la plecarea lui dintre noi. Am trăit sub binecuvîntata lui aură.

În 1952 eram studentă în anul I la secția de Filologie Clasică. Precum colegii mei, trăiam sub semnul setei de cunoaștere și al curiozității, dar și sub cel al tracului în fața încercării care știam că ne așteaptă: cu limbile clasice nu era de glumit! Ne-a intrat în clasă, într-un seminar de seară, un tînăr asistent senin, voios, nonconformist, frumușel prin zîmbetul care-i flutura mereu în ochii căprui și în colțul buzelor cărnoase. Dar aparența prietenoasă ascundea o neclintită rigoare și o fervență a predării fără fisură; dăruirea lui față de actul paideic era totală, așa încît, precum el se implica fără rezerve în dialogul cu noi, tot astfel ne-am predat lui și noi, cu toții – mai ales cu toatele –, devotați și fermecați.

Ne explica intricata morfologie a verbului grec: din mulțimea aparent haotică și bizară a formelor, asistentul nostru clădea un sistem ordonat și clar, o geometrie disciplinată, euclidiană, consolantă precum muzica lui Bach, pe care, aveam să aflu mai tîrziu, o iubea atît de mult. Iar cînd citea cu noi din *Iliada,* ne invita alături de el, într-un univers al vitejiei și al patosului, de o poeticitate fără pereche și o bogăție perenă, nemărginită, care pentru el nu avea taine. O inițiere ca aceasta nu se uită.

Era, într-adevăr, un profesor cu vocație și cu har. Dar și foarte exigent: cerea, cu dreptate, și de la discipoli, un egal respect față de învățătură. Mi-l amintesc, în anii următori, întorcîndu-se literalmente bolnav acasă după un examen la care studenții nu-l răsplătiseră așa cum îi plătise el: asemenea cumpănă strîmbă îi rănea sufletul.

Era un coleg desăvîrșit de politicos, cordial chiar, dar nu intim cu ceilalți, exceptînd prietenia literară cu profesorii Traian Costa și Cicerone Poghirc. Nu făcea rabat de la convingerile lui, în ședințele de catedră era neînduplecat în dezvăluirea erorilor de predare și a nepăsării, și mai ales neiertător față de încercările de răsturnare a scării valorice reale a studenților prin notări neadecvate (uneori, într-adevăr, funcționa sistemul de „pile" politice, din păcate cu acordul, într-o vreme, al conducerii prea obediente). De aici un conflict surd, apoi deschis, soldat cu plecarea lui din Universitate, spre marea daună a studenților, dar spre marele noroc al lui Eminescu, a cărui exegeză a cîștigat un expert neîntrecut, profund similar sufletește poetului.

Cu Gabriela Creția

Aș vrea acum să enumăr trei însușiri ale lui Petru Creția, cardinale, din perspectiva mea. Întîi, capacitatea lui de a ghici într-o clipă străfundurile alcătuirii persoanelor din fața lui, cu o acuitate de laser. Așa fiind, le oferea acestora exact ce le trebuia, exact cînd le trebuia, făcîndu-se ecoul năzuințelor lor secrete. Lecturi, consolare, îndreptare, sfat, luminare – puteai primi totul de la el. Astfel te cîștiga pe vecie și rămîneai sub pecetea lui indelebilă, ruda lui de suflet, recunoscătoare. A fost un mare binefăcător.

În al doilea rînd, blîndețea lui, compasiunea lui, astfel spus, *agape* sau *caritas,* virtute care, cum frumos spune el însuși, nu are nimic de-a face cu lipsa de fermitate sau cu toleranța vinovată. După nenumărate lecturi (din care nu lipseau Marcus Aurelius sau La Rochefoucauld) și îndelungi meditații asupra firii omenești, cu toate păcatele și scăderile ei, înțelegînd, ierta. A fost un mare înțelept.

În sfîrșit, cred că se cuvine amintită și onorată aspirația lui permanentă către înalt, către sublim, către desăvîrșire. Nu admitea aproximația, neglijența, lipsa de răspundere, purtarea calpă. Cerea perfecțiune mai ales de la sine însuși. Dar, cum știm, o ștachetă foarte înaltă nu poate fi întotdeauna trecută. De aici o sursă continuă, chinuitoare, de insatisfacție, de automustrări, de suferință pentru a nu fi fost în stare să atingă soarele cu mîna.

Un ecou al acestui zbucium nepotolit mi se pare că regăsesc într-un minunat pasaj din *Norii:* „Pantocratul sufletelor i-a spus astfel într-o zi arheghetului său de-al doilea: «Să iei aminte că un copil a început să se afle prin preajma puterii noastre, înspre grădinile de răsaduri și altoiuri, dar nu-și află locul. Lasă-l să nu și-l afle, dar, fără a-l lua anume în seamă ca și cînd n-ar fi primit rînduiala grijii noastre, vegheați asupra lui tu și cîțiva slujitori, în numele meu și cu dragostea lui cuvenită, nu mai multă și nici mai puțină. Este de cinstită obîrșie, e nărăvaș fără să fie dîrz și sperios fără să fie rău. Este ales, dar nu este chemat. Să fie lăsat, spre întremare și curățire, să trăiască și să uite, să crească și să cugete, să priceapă și să nu pricepă, dar să ia aminte la prea lesnea zăbavă în timpii sorociți și să se știe pe el însuși ca străin întru cele ale sale și ca prieteag în lăcașul lui, ca părăsit în umbra darului nostru. În mare taină să-i fie date ajutorul și călăuzirea și, cu preaușoara, nevăzuta mînă a rangului tău, acele feluri de sfinte băuturi ce par că nu sînt, iar tu bine le știi. Astfel să taci, și mirungerea să nu o uiți, la ceasul ei.»"

Aș vrea să cred că și-a găsit pacea în locul unde este, și că-l mîngîie cumva gîndul nostru comun către el.

***Gabriela Creția** este specialistă în filologie clasică și traducătoare.*

Puteai primi totul de la el.

■ Între transparență și opacitate, oglinda înalță regnul ei. Puterea care dă o formă viselor și amintirii guvernează și înstrăinarea noastră din oglinzi.

■ Patosul geometric al oglinzilor, ca formă pură a pasivității, se corelează automat cu patosul existențial al sentimentului ca formă impură a pasivității; geometria oglinzilor se transfigurează în geometrie lirică.

■ Oglindă amintirea? Nu. Vizibilul din ea nu e esențial. Esențială în amintire este identitatea în timp a sinelui, nu conținuturile sale, reprezentabile ori nu.

■ Oglinzile dau o imagine evanescentă a eternității. În apele lor încremenite și fără memorie timpul nu se oglindește, iar clipa e irecuperabilă.

■ Reflectarea aduce, în lumea sensibilă, prima mijlocire.

■ Cel care nu mai poate să se vadă în oglinzi, orbul, defunctul, prea pierdut visătorul, sihastrul, îngerii de bună seamă.

■ Tantal, flămînd, voia să rupă din fructele unei reflecții, să se îndestuleze cu o amăgire, să muște lacom dintr-un nimic părelnic. Clara afirmație a realului dată de oglinzi este doar tăgăduire și osîndă, un pervers simulacru care ne înșală veșnic foamea, veșnic setea.

■ Nimic din ce se vede în oglinzi nu se poate autonomiza sau nu poate fi făcut să se autonomizeze. Ce e activ în ele are drept temei pasivitatea absolută și pură.

■ Oglinzile sînt receptacolul inert al unui secret vid, eternă tăinuire fără sens a unei tăinuiri.

■ Pitagora scria cu sînge pe o placă de metal lustruită, scria un text ca să-l citească cei din preajma sa, dar nu nemijlocit, ci oglindit pe fața lunii, oglindă a cerului.

■ Oglinda e purul prezent, vid de sens, de unde îi vine, din ce eroare, aerul acesta de eternitate?

■ Vine un ceas cînd, în locul reflecției noastre în oglindă, în această oglindă, putem găsi acolo, sau în altă oglindă, sau în infinite alte oglinzi, limpedele chip al spaimei.

■ Oglinzile perfecte sînt nevăzute.

■ Dacă nu este amintire în oglinzi, oare nu am putea, privind mereu, să discernem în ele chipul uitării?

■ Narcis a spus: chipul din apă sînt eu, pentru ca eu să fiu, nefiind, doar chipul din apă, și amîndoi o nepîngărită dublă aparență în singurătate a iubirii.

■ Dacă spun sînt, ființa mea din clipă a și trecut, dar oglinda mă însoțește neîncetat, împiedicîndu-mă să rămîn în trecut și să mă alcătuiesc din trecut.

■ Oglinzile par să ascundă tot atîta cît arată, desigur pentru că ele există și operează în sfera purei vizualități. Dar ceva care dezvăluie ascunzînd și ascunde în pro priasa revelație are nevoie de un mai înalt principiu explicativ.

■ Oglinda ne spune eu sînt eu, dar această identitate este totuși o alteritate, o incomodă și totuși atît de dorită obiectivare a sinelui, o alienare ratată.

■ Privind în oglinzi, mereu ne întrebăm ceva despre noi, îndoiala noastră caută o certitudine de negăsit, de căutat mereu.

■ Narcis este dovada că ne putem îndrăgosti de vizibilul pur, ceea ce dovedește cît de zănatică poate fi forma iubirii. Și totuși, sau tocmai de aceea, unii dintre noi ar putea muri pentru vizibilul pur.

■ Circularitatea dezastrelor ne lipsește de hotărniciri, astfel că jocul reflecțiilor are loc între oglinzi care dezrădăcinează realul.

din volumul Oglinzile,
Humanitas, 2005

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Cîțiva pași pentru copilul perfect. O nimica toată

Eplin Internetul de tot felul de rețete de „dezvoltare personală“: cum să fii fericit, cum să nu fii nefericit, cum să ai succes, cum să trăiești singur, cum să nu fii singur, cum să alegi profesia ideală, cum să te îmbraci ca să seduci, cum să te dezbraci ca să seduci, cum să bei, cum să ții furculița, ce să spui la prima întîlnire, ce să nu spui la ultima întîlnire etc. Pe scurt, specialiștii și profesioniștii de pe Internet par cu toții pregătiți să nu te lase de izbeliște nici un minut: nici o întrebare, nici o clipă de reflecție, nici o nedumerire, nici o experiență personală, totul se poate rezolva în trei, maximum cinci, hai, șapte pași ai unei rețete, verificate, de succes pentru a avea succes.

„Aștepți cu emoție diversificarea bebelușului (!)“

Stupefacția vine însă cînd citești „rețetele“ oferite părinților pentru educarea copiilor: pare că umanitatea întreagă a uitat cele mai firești, cele mai la îndemînă, cele mai comune și mai sănătoase obiceiuri, norme, legi de creștere a unui copil. Ai probleme cu copilul tău, care își înnoadă degetele cînd își leagă șireturile? Există un specialist care face un *training* pe încălțăminte și utilizarea ei. Fetiței tale nu îi place tenisul? Internetul scoate la iveală un profesionist care te va învăța cum să o transformi în Martina Navratilova, în zece pași. Băiețelului tău nu-i place broccoli? Nu-ți face griji, există o rețetă sigură prin care va deveni cel mai tînăr consumator de mîncare *raw vegan*. Dar să nu anticipăm. Iată cîteva dintre soluțiile-minune oferite de Internet întru fericirea completă a copilului tău și, implicit, a ta.

Ce poți realiza în șapte pași simpli (evident!): poți să faci o achiziție perfectă de pantofi pentru copilul tău, să crești un copil care să mulțumească (!), să asiguri un somn liniștit pentru copilul tău, să îl înveți să își controleze furia, să-i faci bagajul pentru vacanță, să depășești, împreună cu cel mic, un divorț, să ai o relație mai frumoasă cu adolescentul tău, să îl faci fericit, fiindcă nefericirea este opțională (!), să ai un copil fericit fără motiv, să nu țipi la copil. Un site dedicat părinților aruncă în lume următorul mesaj emoționant și „motivațional“: „Aștepți cu emoție diversificarea bebelușului (!) și te simți atrasă de autodiversificare (!)? Iată șapte pași de urmat.“ Mai încolo, mămicile sînt invitate la luptă. Una pentru o cauză demnă: „Plan de atac în șapte pași pentru a te simți bine în pielea ta.“ În fapt, e vorba de o biată cură de slăbire după naștere, la sfîrșitul căreia participantele primesc drept recompensă ouă de prepeliță.

Mai departe. Ce poți face în patru pași: din nou, poți să îl faci fericit pe copilul tău (varianta prescurtată, bănuiesc), să îți protejezi copilul de insecte, să îl dezveți de obiceiul de a mînca dulciuri nesănătoase (asta după ce într-un singur pas l-ai învățat să o facă), să stai calm cînd copilul e agitat (dacă primul pas din cei patru este să iei Extraveral, metoda devine plauzibilă, altfel, nu cred nici o vorbă), să îl împrietenești (!) pe copil cu legumele și fructele (un obiectiv destul de straniu, dat fiind că, în fond, mi-aș dori doar să le mănînce, nu să se ducă cu ele la cinematecă). Pe un alt site, găsim următorul sfat plin de rafinament intelectual: „Îmbogățește vocabularul copilului tău în patru pași simpli. Pentru a-l încuraja pe micuțul tău să învețe mai multe cuvinte și să fie tolerant în același timp, vei fi nevoită să îi interzici să folosească anumite expresii.“ Cred că e vorba despre cum să îl faci pe copilul tău să nu înjure, dar nu sînt sigură.

Mai am cîteva exemple, pe care le citez ca atare, fiindcă sînt „intraductibile“: „Cinci pași pentru a vorbi la telefon cînd ai copii“ (probabil sînt cei cinci pași pe care trebuie să îi faci în afară spațiului lor de joacă); „Scapă de vinovăție în trei pași. De ce? Pentru că vina atîrnă greu (!) în inimile multor mame“; „Cinci pași pentru o experiență plăcută la oftalmologul pediatru“ (pentru cine, pentru mamă sau pentru copil?); „Olița în șase pași. Cum îl convingi să o folosească, dar nu pe post de pălărie“; „Zece pași pentru evitarea accidentelor mortale“; „Ce facem cînd bebe începe să vomite/să verse? Doisprezece pași“ (bine-bine, facem doisprezece pași, dar ca să luăm șervețele și să băgăm rufele la spălat, zic); „Cinci pași astfel încît copilul tău să meargă iarna la înot fără să răcească“; „Cinci idei pentru a-i face pe copii politicoși“ (cîtă creativitate pentru un biet „mulțumesc“!); „Cinci pași pentru a crește copiii fără bătaie“ (în toate cărțile pe care le-am citit nu era vorba decît de un pas: nu dai, orice ar fi. În rest, e după posibilități, vorba lui Caragiale); „Asigură-te de siguranța jucăriilor (!) în doisprezece pași“; „Zece pași pentru a-l învăța pe copil să numere“ (o soluție ar fi să numere cu tine cei zece pași pe care trebuie să îi faci ca să îl înveți să numere).

Cam așa arată programul încărcat al unui părinte contemporan, un părinte extenuat de sutele, miile de pași pe care trebuie să îi facă pentru a avea un copil perfect, nefericit că nu ține pasul cu rețetele de succes, vinovat că nu știe cum, irascibil că nu îi iese după ce s-a ținut de toate sfaturile prețioase, simple, foarte ușor de pus în practică.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

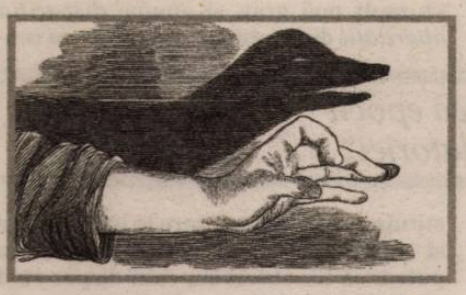

Iaromira POPOVICI

bazar

Acumulări și îngrămădiri

Ferice de oamenii ordonați și dotați cu simțul „puținului“. Oameni pentru care un birou lung, lat, gol și lucios, pe care-și așază, mîndri, strict propriul laptop într-un colț, e o bucurie. Pentru care o încăpere uriașă, cu parchet sobru pe jos, fără covor, cu o canapea firavă, de două persoane, într-un colț, o măsuță joasă și, eventual, un televizor, e raiul de pe lume. Oamenii spațiilor deschise și goale, oamenii care nu se tem de gol. Din nefericire, nu fac parte din categoria lor. (Spun din „nefericire“, dar, în sinea mea, nu mi se pare chiar așa o nefericire.) Ci, dimpotrivă, din categoria oamenilor mici, înghesuiți și burdușiți. Pentru care spațiul, oricît de promițător, nu poate fi niciodată suficient de încăpător pentru mobila, cărțile, jucăriile, hainele și obiectele fără număr ale unor asemenea oameni. Oameni pentru care golul e moarte. Iar viața, în contrapondere, e o îngrămădire, o aglomerare pestriță de obiecte nu neapărat asortate între ele, nici adecvate spațiului din care fac parte, ci cu valoare afectivă și mai puțin estetică pentru proprietarul lor.

Persoane pentru care trecutul nu trece niciodată, ci persistă în jurul lor sub forma unui turn, a unui tort sau măcar a unui sandviș. Un turn care s-a înălțat din diversele momente intense în care persoana în cauză s-a străduit să construiască ceva. Construcțiile nu i-au ieșit în totalitate, de fapt nu i-au ieșit unitar: a izbutit doar să creeze straturi de aproape aceeași structură și culoare, dar care nu au dus la ceva, în mod special. Doar s-au acumulat acolo, transformîndu-se în cărămizi. Cărămizi care au alcătuit turnul pestriț despre care pomeneam.

Varianta B este cea a tortului: mai puțin impresionant decît turnul, acesta are doar două straturi, cu cremă la mijloc. Mai moi amîndouă. În fiecare s-a acumulat un amalgam de trăiri, afecte și frustrări, din care nu a mai rămas nimic distinct, dar componentele lui nici nu au dispărut cu totul: s-au contopit în pasta devenită clisoasă a blatului și au devenit lipicioase la intersecția acestuia cu crema prea dulce. Frișca de deasupra ce-l mai salvează, dar asta doar pînă cînd nu începe și ea să se scurgă, odată cu fructele din dotare, inundînd platoul cîndva maiestuos pe care stătea.

Varianta viață-sandviș pare mai colorată.

Varianta viață-sandviș pare mai colorată și mai vioaie. Un sandviș poate fi mai picant, cu un amestec de ingrediente proaspete, identificabile, care nu se contopesc între ele (decît dacă-l înecăm într-un sos de maioneză care-i omoară gustul și face totul irecognoscibil), ci își păstrează identitatea aproape neștirbită. Problema e că sandvișul îl înfuleci repede, cu sau fără maioneză, și praful se alege urgent și din vioiul salam pepperoni al încercărilor aventuroase, din mai monotona mozarella a rutinei zilnice, din șvaițerul actelor ratate, din ardeiul iute al pasiunilor scurte și insolite.

Trecut care (ca să ne-ntoarcem de unde-am plecat) se contopește, ades, cu prezentul sub forma unor teancuri-teancuri care ne-nconjoară unde ne e lumea mai dragă. În cazul meu, pe jos, prin casă, cărți adunate în grămezile aspirațiilor mele parțial sau deloc împlinite, al preocupărilor mele intelectuale, desigur, dintr-un moment sau altul: multe de cultură populară și consum, care ne învață ce, cît și de ce consumăm și devenim dependenți de fleacuri; la fel de multe de iubire, care ne sfătuiesc cum să conștientizăm diferențele dintre sexe și cum să manipulăm lucrurile ca să „punem mîna pe un bărbat“, femei fiind, dar și cum să ne găsim sufletul-pereche conectîndu-ne la tainele universului și lăsîndu-ne pradă energiilor. Printre care se mai strecoară, din fericire, și cărți ale altor timpuri, mai serioase sau mai simandicoase, precum cele de teoria literaturii sau de civilizație, pur și simplu, din colecțiile de la Univers sau Meridiane de altădată, din care aflăm, de pildă, cum e cu metafora vie, de ce retorica e în declin și cum stăm cu frica în Occident. Ori altele de jurnalism, cursuri de comunicare și rețete pentru a scrie concis, obiectiv și pe-nțelesul tuturor – semne ale unei meserii în care ai trăit, ai sperat și pe care a luat-o „ușor“ valul spre alte țărmuri.

Așa aș zice dacă aș fi poetică. Dar cum nu sînt, spun că toate acestea, păstrate nu doar în mințile noastre, ci, în cazul unora (al celor cu chenofobie, exces de afectivitate mică și nenecesară, și incapabili de uitare), chiar în spațiul din jurul nostru, sînt într-adevăr dovezi palpabile ale vieții noastre (și, în cazul meu, ale părinților și bunicilor noștri), ale aspirațiilor, sentimentelor, încercărilor și, uneori, chiar realizărilor noastre. E ca și cum am trăi în propriul nostru creier amestecat cu inimă sau, mai *terre à terre*, în propriul nostru computer, din care nimeni niciodată nu a dat *delete* folder-ului *Trash* (da, știu, e nevoie de o mulțime de *hard disk*-uri externe cu memorii grozave). În tot acest trecut-prezent cu iz de viitor și alură de tomberon, depozit, dar și *playground*, ne chinuim să ne urnim cochilia de melc spre restul vieții noastre care ne așteaptă, glorios, înainte.

Ramona ARDELEAN

Instinctul reverenței

Nu întotdeauna reprimarea instinctelor este un lucru bun și folositor civilizației omului. Ba uneori, instinctului reprimat i se-ntîmplă să-i crească pe dedesubt, în loc de aripi, cum se dorea, coarne cu care „împunge", lovește și strivește civilizația. Vorbim în acest caz de pervertirea instinctului. Și e uluitor să vezi cum unul dintre cele mai puternice, mai viguroase și mai nobile instincte ale omului, care e *instinctul reverenței,* ca octavă superioară a instinctului supunerii, a ajuns să se degradeze într-un asemenea hal, încît să-și anuleze chiar funcția de bază: aceea a *recunoașterii unei realități mai înalte sau a unui principiu de ordine superior.*

Nerecunoașterea unei superiorități valorice, mergînd pînă la eliminarea ei, e semnul distinctiv al epocii sau civilizației noastre, noua găselniță, noua superstiție și noul „complex" cu care operează azi societatea „corectitudinii politice", ei revenindu-i meritul de a fi reprimat metodic și cu bună știință *instinctul valoric,* instinctul reverenței, instinctul aristocratic.

Regretatul Alexandru Paleologu afirma la un moment dat că numai aristocratul e cu adevărat capabil să se încline, să se plece și să servească, ceea ce înseamnă că numai aristocratul e cu adevărat în stare de... reverență, gest total a cărui noblețe izvorăște nu dintr-o supunere sau constrîngere exterioară, ci din impulsul liber și nobil al supunerii, direct proporțional cu conștientizarea unei realități mai înalte, ca sistem de referință al reverenței.

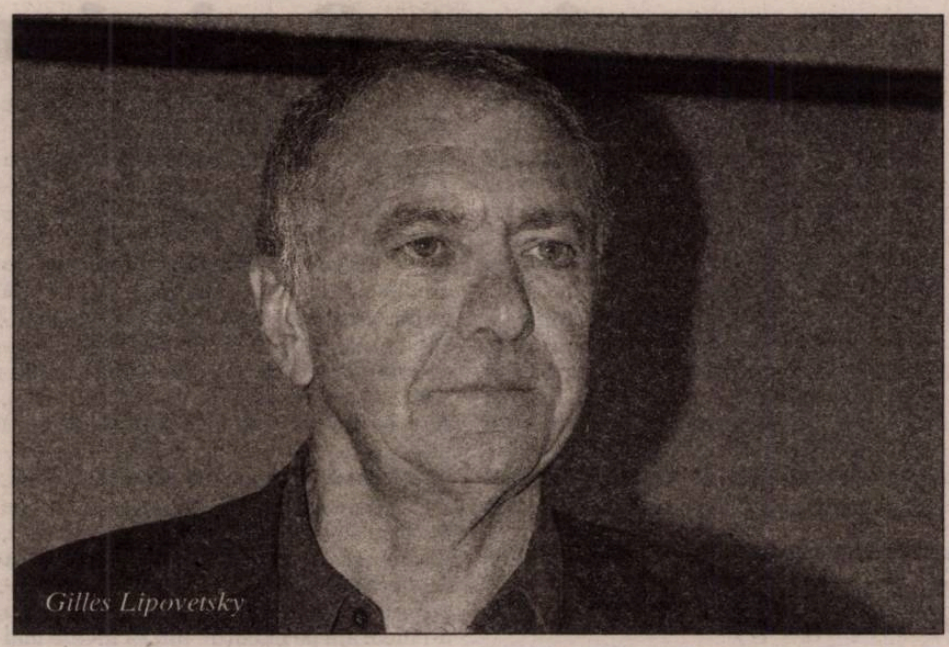
Gilles Lipovetsky

Nu mă refer aici la aristocrație ca o clasă sau castă socială, ci la acea aristocrație a inimii sau a spiritului, singura capabilă să recunoască și să se încline în fața unei realități sau valori superioare, fie aceasta Dumnezeu, principiul, legea sau morala. Căci, s-o spunem deschis, numai spiritele cu adevărat aristocrate au reușit să descopere un Dumnezeu, un principiu, o lege, o morală sau o rațiune superioară care, umplîndu-le inimile de respect, au trezit în ele instinctul reverenței. E absolut sigur că fără acest instinct al reverenței nu ar fi fost posibile nici religia, nici morala, nici legea, nici autoritatea, nici educația, nici cunoașterea, nici cultura, pe scurt, *nici valoarea*. Astfel, instinctul reverenței, din care s-a născut și instinctul valoric, e superior celorlalte, fie și numai pentru faptul că recunoașterea superiorității a ceva e semnul cel mai sigur de superioritate. Umanitatea datorează toate marile ei valori acestui instinct valoric sau instinct aristocratic al reverenței, pus în slujba unei realități de ordin mai înalt, a unei realități de ordin superior pe care s-a clădit, de altfel, tot ceea ce s-a numit „morala datoriei" (Lipovetsky) și măreția respectului.

este definitiv reprimat sau înăbușit, pe cenușa lui ridicîndu-se nu aripile păsării Phoenix, ci coarnele diavolului, maimuțărindu-se în unica oglindă a Eului care, rămas fără sistem de referință, devine *autoreferențial*. Marele instinct al reverenței, creator de valori, este înlocuit astfel cu egoistul instinct al ireverenței, această înlocuire ducînd apoi și la înlocuirea *admirației,* ca respect sau reverență pentru o *valoare,* cu *competiția*, ca ireverență pentru aproapele nostru, devenit rival sau dușman în lupta lipsită de demnitate și scrupul pentru *succes.*

Într-adevăr, cea mai izbitoare manifestare a instinctului ireverenței este competiția, zămislită din zarea joasă a invidiei egalitariste și devenită posibilă prin răsturnarea axei verticale într-una orizontală, pe baza falsei premise a egalitarismului. Acesta, reprimînd valoarea sau centralitatea individuală pe considerente „corecte" politic, a purces, ajutat și de progresul tehnologic, la nivelarea, uniformizarea și aplatizarea diferențelor care, greu de cuantificat, nu se puteau încadra într-un „program", întreținînd astfel „programul" competițional în care valorile sau diferențele individuale sînt excluse, deoarece, nefiind cuantificabile, pot „virusa" sau afecta „programul". Competiția, cantitativă prin excelență, devine astfel posibilă doar pe baza epurării diferențelor calitative dintre oameni, furnizîndu-le acestora impresia sau iluzia că sînt egali.

Linia orizontală a noului nostru egalitarism e semnul cel mai distinctiv al nivelării sau uniformizării vieții și relațiilor noastre, indicînd, dincolo de toate, ceva mult mai grav, și anume *dispariția alterității* din viețile noastre, fapt ce con-

Instituirea epocii „post-datoriei".

Ce diferență uriașă față de „morala drepturilor" din zilele noastre, care a înăbușit atît „morala datoriei", cît și instinctul altruist al reverenței ce-i stătea la bază în favoarea instinctului egoist al *ireverenței* din care s-a născut și „morala drepturilor"! Această reprimare a instinctului reverenței a avut loc treptat. Astfel, dacă în *epocile premoderne* Dumnezeu apare ca fundament al moralității, în *epoca modernă,* odată cu emanciparea omului de religie, pînă la ruperea cordonului ombilical de Dumnezeu, asistăm la epurarea valorilor etice de orice conținut religios, „religia datoriei" fiind înlocuită, cum remarca Gilles Lipovetsky, cu „datoria fără religie", pentru ca în *epoca postmodernă* să se ajungă la dizolvarea datoriei înseși și la instituirea epocii „post-datoriei", caracterizată de „valorile" narcisist-egoiste ale individului preocupat exclusiv de fericirea și bunăstarea personale.

Astfel, raportarea la *Dumnezeu*, ca prim sistem de referință, e înlocuită cu raportarea la aproapele, la *„Tu"*, ca al doilea sistem de referință, pentru ca în postmodernitate să se ajungă la raportarea exclusivă la *„Eu"*, ca al treilea sistem de referință. Dacă în primele două sisteme de referință, Eul era doar presupus, el fiind cu atît mai mic cu cît Dumnezeu sau aproapele erau mai mari, azi, dimpotrivă, Eul este cu atît mai mare cu cît Dumnezeu sau aproapele sînt mai mici, pînă la inexistente.

Ca urmare a acestui fapt, instinctul reverenței, ca simț sau orientare valorică înspre o realitate de ordin mai înalt, stituie o reală amenințare la integritatea și stabilitatea noastră psihică. Căci nu putem să nu observăm cum dispar rînd pe rînd alteritățile din viețile noastre, de la alteritatea divină la alteritatea umană, iar în cadrul ei dispariția unor forme de alteritate ca aceea morală, a principiului, valorii sau autorității, generînd la rîndul lor ștergerea altor categorii de alterități, cum ar fi, pentru a le aminti pe cele mai la-ndemînă, cea dintre părinte-copil, profesor – elev, bărbat – femeie, om de valoare – om de succes, om normal – om anormal, toate fiind nivelate pe o singură, unică axă, pînă la ștergerea granițelor sau diferențelor dintre ele.

Suprimarea instinctului reverenței, a cărei ultimă și nefastă consecință este suprimarea alterității (reverența fiind mereu orientată spre altul, ca obiect al admirației), închide porțile sublimului și deschide porțile infernului cotidian, cel mai mare infern fiind, la urma urmei, acela de a nu (mai) putea să iubești, să admiri sau să te închini, deoarece... *nu mai există nimeni,* nici o alteritate. Cel mai mare infern este acela de a fi lăsat singur.

***Ramona Ardelean** este profesoară de filozofie și doctorand la Facultatea de Filozofie, Universitatea din București, A publicat cartea* Scandalul nedreptății. Eseuri de metafizică morală *(ed. Fundației Academice Axis, Iași, 2016).*

PUBLICITATE

„Nu țin neapărat să înving la final“

–interviu cu actrița Anamaria MARINCA –

Vă amintiți, desigur, de 4, 3, 2, *filmul lui Cristian Mungiu, și de răscolitoarea interpretare a rolului Otilia de către* ***Anamaria Marinca.*** *Au trecut exact zece ani de atunci. Între timp, Anamaria Marinca i-a avut ca parteneri pe Liam Neeson în* Five Minutes of Heaven, *pe Kenneth Branagh în miniseria* Wallander, *pe Brad Pitt în* Fury, *pe Glenn Close în* The Girl with All the Gifts, *pe Scarlett Johansson în* Ghost in The Shell. *A interpretat o uimitoare diversitate de roluri și a lucrat sub îndrumarea unor regizori reputați. Actrița a acceptat să ne vorbească despre cariera ei internațională, despre nostalgii și proiecte, despre teatru și film.*

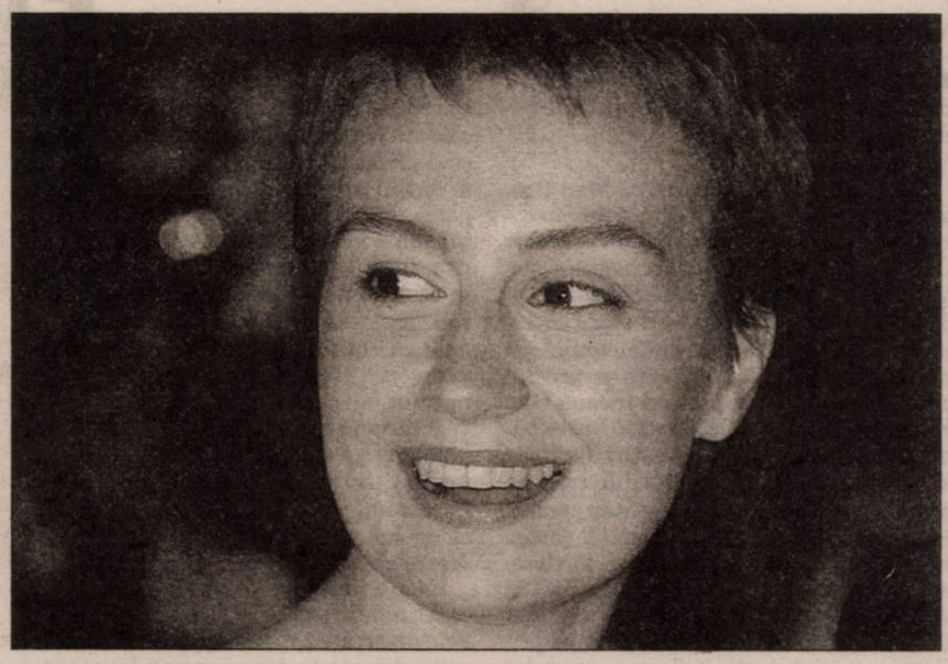

Ce amintiri vă leagă de Iași?

Copilăria. Vederea de la etajul cinci. Parcurile, teii. Verile. Zăpezile. Plecările.

Meseria de actor a tatălui dumneavoastră v-a influențat opțiunile artistice?

Mă întrebați dacă am ales actoria datorită tatălui meu? Nu știu. Tata a fost foarte discret în ceea ce privește profesia. De altfel, el e cel care a insistat ca eu și fratele meu să studiem muzica. Nu am petrecut mult timp în teatru, ci la filarmonică. Atunci cînd i-am spus că doresc să dau la teatru nu a jubilat, dar nici nu m-a oprit, și m-a ajutat cu tot ce i-a stat în putință. Alegerile mele artistice au fost întotdeauna influențate de ceea ce am învățat de la el.

Ați absolvit Facultatea de Teatru a Universității de Arte „George Enescu“ din Iași și ați studiat muzica de la 6 ani. Cum ați trecut de la muzică la actorie?

Pe la 16 ani am început să mă duc la film duminica dimineața. La Cinema Victoria, de obicei. De multe ori eram singură în sală. Un an mai tîrziu îi mărturiseam Ancăi, prietena mea, că vreau să devin actriță. Părinților le-am spus abia cu o lună înainte de admitere. Nu cred că se așteptau. Hotărîrea nu a fost ușoară, nici trecerea lină. Era doar începutul.

V-ați stabilit la Londra de 13 ani și ați jucat întîi pe scene londoneze. Unde ați mai jucat? Ați ajuns și în Statele Unite?

În America doar am filmat. Turnee cu Teatrul „L.S. Bulandra“ și compania Complicité am făcut în Polonia, Ungaria, Italia, Spania, Franța, Germania, Columbia, Rusia și India.

Vă mai permiteți „luxul“ de a accepta și proiecte teatrale?

Teatrul a devenit un lux. Pe care mi-l permit rar. Dacă se întîmplă să accept, o fac în condițiile mele.

Există roluri pe care vi le-ați dori în dramaturgie? Cu ce regizori v-ar plăcea să lucrați?

Nu am o listă. Teatrul, ca și filmul, depinde de succesul la public și de un anumit profit de cele mai multe ori. Face parte dintr-o „industrie“ a divertismentului. Într-o lume ideală mi-ar plăcea să joc Brecht. Cu siguranță, Cehov. Shakespeare. Tennessee Williams. Cu regizori ca Thomas Ostermeier, Arpad Shilling, Ivo van Hove, Deborah Warner, Robert Icke. Dacă mă gîndesc bine, am avut două visuri. Pina Bausch și Patrice Chéreau.

Un actor pe care îl admirați?

Mark Rylance.

Acum zece ani ați filmat 4, 3, 2 *cu Cristian Mungiu. Cum vă raportați astăzi la acel moment?*

S-a întîmplat? A fost real? Îmi amintesc... cu tandrețe. Mi-au rămas – paradoxal poate – un sentiment de libertate și o prietenie care sper să dureze o viață.

Există întîlniri definitorii în cariera internațională a unui actor. Care sînt acestea pentru dumneavoastră?

În ordine cronologică, Christian Benedetti, Alexandru Darie, David Yates, Abi Morgan, Simon McBurney, Francis Ford Coppola, Cristian Mungiu, John Hurt, David Ayer, Brad Pitt.

Tradiția serialelor londoneze de televiziune reprezintă pentru artiști o șansă de afirmare. Ați jucat alături de Benedict Cumberbatch în miniseria de succes The Last Enemy. *Cum se lucrează la astfel de producții prin comparație cu filmele de cinema? Există o specificitate a registrelor actoricești?*

Televiziunea britanică a fost întotdeauna excepțională. Am avut șansa să debutez la Channel 4 cu multipremiata miniserie *Sex Traffic* în regia lui David Yates. Au urmat alte producții BBC, ITV și, mai recent, National Geographic. Există o diversitate din ce în ce mai mare în ceea ce privește producțiile de televiziune – și modul în care le consumăm. Mulți actori de cinema – și scriitori – s-au întors la televiziune pentru că subiectele și partiturile sînt cîteodată mai ofertante. Între film și TV cred că există mai ales diferențe de ritm și stil. Eu sînt interesată în special de filme de autor și prefer să filmez pe peliculă, cu toate constrîngerile și condiționările impuse de sistemul analogic. Sînt veche...

„Sînt veche...“

Ați jucat în blockbustere americane, cu parteneri de platou ca Brad Pitt și, de curînd, Scarlett Johansson în producția Paramount Ghost in the Shell. *Fiind vorba de un science-fiction, ne putem imagina că v-ați construit personajul altfel decît la un rol obișnuit... A fost greu?*

Nici un rol nu e obișnuit, însă Dr. Dahlin *(interpretat de Anamaria Marinca în* Ghost in the Shell, *n.m.)* a fost unicul personaj inspirat dintr-un anime pe care l-am interpretat pînă acum. În *Innocence* (regizat de Mamoru Oshii și inspirat de seria manga a lui Shirow Masamune), personajul se numește Doctor Haraway și se pare că e desenat după chipul și asemănarea profesoarei emerite Donna Haraway (gînditoare post-umanistă și autoare a mitului politico-ironic *The Cyborg Manifesto).* În film e un medic legist specializat în roboți distruși, ea însăși fiind un hibrid. Un astfel de rol presupune un text destul de abstract, numeroase ședințe în scaunul de machiaj și mișcări descompuse și repetate în multe rînduri la filmări în vederea efectelor speciale. Am lucrat în Noua Zeelanda, la Stone Street Studios în Wellington (unde s-a filmat și *Stăpînul inelelor)* și am avut bucuria să lucrez cu artiști de la studioul Weta Workshop și să îl cunosc pe Sir Richard Taylor *(creator de efecte speciale, n.m.).*

Am amintiri frumoase din Wellington și L.A. – întîlnirea cu Rupert Sanders *(regizorul filmului* Ghost in The Shell, *n.m.),* Jesse Hall *(director de imagine al filmului, n.m.),* scenele cu actorii Scarlett Johansson, Pilou Asbaek și Michael Pitt, probele de costum și conversațiile cu Kurt & Bart, doi dintre cei mai talentați designeri cu care am colaborat.

În serialul SF intitulat Marte, *lansat anul trecut în peste 150 de țări, interpretați rolul unui biolog rus, pe nume Marta Kamen. Intenția producătorilor a fost de a arăta cum s-ar putea desfășura o călătorie pe Marte în anul 2033. Cum e să intri în pielea unui astronaut?*

Am avut relativ puțin timp de pregătire înainte de începerea filmărilor și destul de mult material de parcurs. Din fericire, nu e prima dată cînd joc un astronaut – în urmă cu cîțiva ani am făcut un film numit *Europa Report* în care aveam aceeași misiune, de a găsi dovada existenței unei forme de viață pe o altă planetă. În *Europa Report* eram pilot, în *Mars* exobiolog și geolog. Am petrecut o săptămînă de antrenamente și teste cu Dr. Mae Jemison (inginer, doctor și astronaut NASA). Una din temele primite presupunea prezentarea unui scenariu posibil în care trebuia să pilotez o navă spațială, să mă orientez în funcție de corpurile cerești și să dau comenzi. În mod ironic, exercițiul se numea *Routine Star Alignment.*

Am prins cîteva ore de somn în noaptea de dinainte, în care am visat despre Jupiter, Saturn, deviații de curs, coordonate, puncte de referință, azimuturi și algoritmi recursivi. M-am trezit agitată, nu știu de ce – în fond, era doar un exercițiu de rutină. La care s-au adăugat multe alte momente vesele sau nu prea, gimnastică, studiu individual despre viața microbiană, călătorii în spațiu, istoria și mediul inconjurator al planetei Marte.

Marte ca Marte, însă pentru Sahara *(unde au avut loc o parte din filmări, n.m.)* nu există pregătire teoretică. Îți taie răsuflarea. La propriu. Aventura continuă – în două luni vom pleca din nou pe planeta roșie.

Ce filme românești recente v-au plăcut?

Un etaj mai jos de Radu Muntean și *Bacalaureat* de Cristian Mungiu.

Îmi imaginez că faceți o selecție riguroasă cînd vă hotărîți asupra unei partituri. Ce elemente luați în considerare cînd alegeți?

Mă concentrez mai mult asupra scenariului decît asupra partiturii. Mă uit unde începe și unde se termină o poveste. Și cu cine pornesc la drum. Nu țin neapărat să joc roluri principale. Și nici să înving la final. Vreau doar să-mi astîmpăr setea de iluzie.

a consemnat Roxana CĂLINESCU

Ghost in the Shell

Fury

Mars

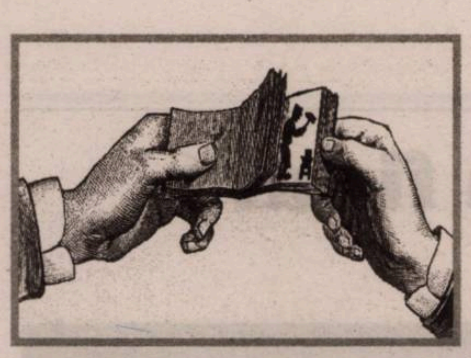

Marius CHIVU

feedbook

Plantomorfoza

● Han Kang, *Vegetariana*, traducere din limba coreeană de Iolanda Prodan, Editura Art, 2016.

Premierea de anul trecut cu Man Booker International, într-o competiție în care se aflau romanele remarcabile ale unor Orhan Pamuk *(O ciudățenie a minții mele*, Polirom), Elena Ferrante *(Povestea copilului pierdut,* Pandora-M) sau Yan Lianke *(The Four Books),* rămîne totuși cea mai impresionantă realizare a acestui prim roman scris de poeta coreeană Han Kang (n. 1970). Publicat în 2007 prin punerea cap la cap a trei povestiri distincte stilistic și publicate separat (una dintre acestea primind și un important premiu literar coreean de proză scurtă), cartea lui Han Kang a fost ecranizată în Coreea de Sud doi ani mai tîrziu și tradusă în 2015 în Marea Britanie, unde s-a vîndut inițial în 20.000 de exemplare. După primirea premiului, vînzările s-au apropiat de o jumătate de milion, revista *Time* a inclus-o pe lista celor mai bune cărți ale anului, fiind concomitent tradusă într-o duzină de alte limbi.

Cum poți judeca cu adevărat valoarea literară a unei cărți traduse dintr-o limbă perfect necunoscută? – se întreba Tim Parks, cronicarul de la *The New York Review of Books*, deopotrivă interesat și intrigat de entuziasmul deșănțat din lumea literară britanică pentru această carte scrisă în coreeană și prezentată drept „grațioasă", „elegantă", „fascinantă", „seducătoare", „uluitoare", „poetică", „devastatoare", plus multe alte asemenea adjective prezente în cele treizeci și patru de note de recomandare ale ediției britanice. Tim Parks, un critic cu un foarte fin simț al limbajului, s-a apucat să analizeze stilistic atît de aproape versiunea engleză „de geniu" a lui Deborah Smith (traducătoarea împreună cu care autoarea coreeană a împărțit premiul), încît aproape că n-a mai rămas nimic din carte. De altfel, Tim Parks nici n-a mai spus altceva despre roman în cronica sa intitulată „Crudă și gătită" („Raw and cooked"). Stîrnindu-mi curiozitatea, am comparat frazele engleze problematice analizate de Tim Parks cu variantele lor din ediția românească și trebuie să spun că, spre meritul ei, Iolanda Prodan, traducătoarea din coreeană în română a cărții lui Han Kang, a făcut o treabă infinit mai bună decît omoloaga sa britanică. Practic, nici o inadvertență sau o ambiguitate care i-au atras atenția lui Tim Parks nu se regăsește în versiunea românească a pasajelor respective. Astfel stînd lucrurile cu traducerea, îmi rămîne mai mult spațiu decît lui Tim Parks pentru analiza propriu-zisă a cărții.

te: bărbatul nu are nici o apreciere pentru soția lui („Nevastă-mea nu a avut niciodată ceva special în personalitatea ei" este prima frază a cărții), visul revelator al femeii este un coșmar organomorf sîngeros, tatăl-socru, fost militar în războiul din Vietnam, devine violent cu propria fiică în timpul unei mese în familie în care aceasta refuză cu obstinație carnea, moment în care femeia își taie venele cu cuțitul. A doua povestire, „Pata mongolă", este construită în jurul cumnatului, un artist care, fascinat de sora vegetariană a soției sale, pune la cale un happening video în care filmează corpuri umane pictate cu elemente vegetale și florale angajate într-o scenă vag ritualică de sex. (Mie m-a amintit de romanul *Michelangelo electric* de Sarah Hall.)

În fine, ultima povestire, „Copaci în flăcări", ni le arată pe cele două surori, ambele divorțate între timp, cea mare avînd grijă de vegetariana ajunsă la sanatoriu într-un stadiu îngrijorător de degradare corporală, după ce ajunge să refuze să mai mănînce orice fel de alimente, în ceea ce pare a fi, sub forma unei anorexii schizofrenice, o sinucidere lentă cu aspect de plantomorfoză: închisă în propria mutenie, vomîndu-și sîngele, emaciată și cu un corp tot mai pal, femeia își provoacă o metamorfoză vegetală a corpului: „Yeong-hye e întinsă pe pat. Nu mai are deloc carne pe ea, nici pe față, gît sau umeri, nici pe brațe sau picioare. Arată de parcă ar fi un refugiat înfometat. Sora ei observă fire subțiri și lungi de păr pe obrajii și pe antebrațele ei, ca puful de pe pielea bebelușilor. Doctorul îi explicase că, din cauza perioadei lungi de înfometare, organismul lui Yeong-hye suferă de un dezechilibru hormonal... Sta întinsă în fața ei, arătînd ca o fetiță cu un corp bizar, lipsit de orice caracteristică sexuală. Pentru o clipă, imaginea florilor împroșcate ca un fluid din pata mongolă și devorînd tot corpul lui Yeong-hye îi tremură încețoșată în fața ochilor, apoi dispare."

În 1996, Marie Darrieussecq publica romanul *Truismes (Schimbarea la trup*, Pandora-M, 2003) în care o femeie se transforma lent într-o scroafă *(truie* în franceză). Pus în relație cu „Metamorfoza" lui Kafka și cu *Rinocerii* lui Ionesco, romanul lui Darrieussecq a fost discutat la vremea respectivă în termenii simbolici și social-politici ai „denunțării fobiei ordinii morale", „cultului *new age* al corpului igienic", „terorismului gîndirii unice", „extremismului feminist" ș.a. Cronicile pozitive ale romanului lui Han Kang au folosit cam aceleași chei de lectură: veganismul ca reacție la societatea masculină carnivoră și agresivă inclusiv sexual. În fond, vegetariana suferă de abuz sexual din partea soțului și abuz artistic din partea cumnatului, este agresată de propriul tată și, la final, de infirmierii de la sanatoriu. Constrînsă la hrană și la medicație împotriva voinței sale, vegetarienei i se refuză controlul exclusiv asupra propriului corp și, prin urmare, sinuciderea („Nu e voie să mori?", se întreabă ea). Într-o lume carnivoră și într-o societate masculină opresivă (zugrăvită *în mod univoc* opresivă), refuzul alimentației de origine animală, urmat de emaciere și expulzie sanguină, altfel spus, sublimarea corporalității și trecerea în vegetal invită prea direct la o interpretare în cheia respingerii condiției umane, a revoltei împotriva speciei.

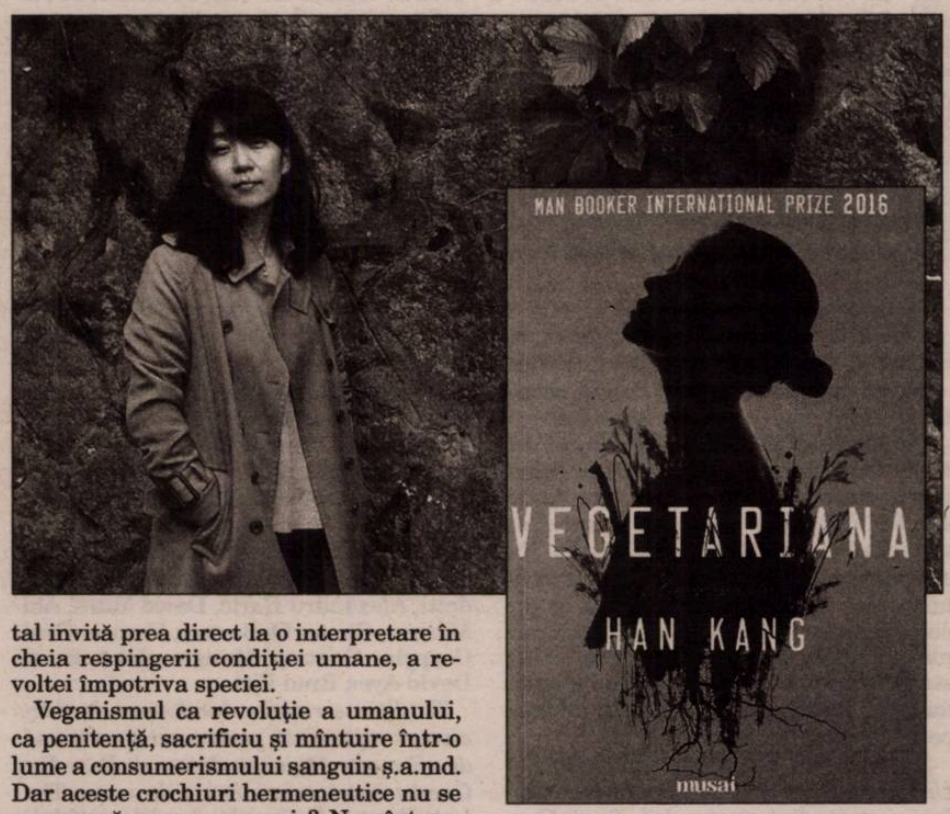

Veganismul ca revoluție a umanului, ca penitență, sacrificiu și mîntuire într-o lume a consumerismului sanguin ș.a.md. Dar aceste crochiuri hermeneutice nu se generează cumva mecanic? Nu sînt suprainterpretări politice prea evidente? Problema bio-alegoriei poetei Han Kang este precedența literară strivitoare (pot fi invocate și povestirea „Un artist al foamei", tot a lui Kafka, sau „Bartleby, copistul" a lui Herman Melville sau *Persona* lui Ingmar Bergman, căci vegetariana refuză cu obstinație să vorbească), calitățile romanului ei fiind, mai degrabă, modeste. Un roman interesant, dar nu mai mult.

„Nu e voie să mori?"

Într-un interviu de pe *Literary Hub*, Han Kang povestea cum ideea romanului – o femeie care se transformă într-o plantă – i-a inspirat inițial scrierea unei povestiri, regîndite ulterior într-un mod „mai crud și mai întunecat". Pînă la urmă, cum spuneam, romanul este alcătuit din trei povestiri distincte stilistic. În prima dintre acestea, „Vegetariana", un bărbat povestește cum, în urma unui vis bizar, soția lui ia decizia de a deveni vegetariană stîrnind mai întîi nedumerirea, apoi de-a dreptul indignarea lui și a familiei ei. Povestea, spusă cît de poate de banal, nu este lipsită de tușe violen-

PUBLICITATE

Igor MOCANU

Tribute to Iris Barbura (1912-1969)

„Din pricina mea se certa tata cu mama. El spunea că voi fi o mare actriță, iar ea susținea că voi deveni o mare dansatoare. Ca să-i împac pe amîndoi, am plecat la București, m-am înscris la Conservatorul de artă dramatică, ca să ajung la urmă o dansatoare", îi mărturisea Iris Barbura în 1942 reporterului revistei *Rampa,* care decisese să aloce spațiu în paginile sale unei arte de-acum legitimate, cum era deja dansul modernist la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, precum și unei dansatoare și coregrafe revenite de cîțiva ani la București de la Viena și Salzburg, ca să-și reia cu aplomb recitalurile întrerupte în 1935.

Iris Barbura s-a născut la Arad, pe 4 noiembrie 1912, unde a urmat cursurile Liceului „Elena Ghiba Birta". Atunci cînd ajunge la București, cîndva între 1930 și 1931, scena locală de dans cunoștea mai multe școli și curente coregrafice (importate din Franța, Italia, Germania sau URSS). Vestul României, în special Transilvania de Nord, cunoscuse mai îndeaproape influența școlii expresioniste germane, model pe care îl va practica și Iris Barbura, atît la București, precum și în periplurile sale germane sau finlandeze, alături de partenerul, compozitorul și corepetitorul său Sergiu Celibidache.

Debutul în dans și-l face prin intermediul teatrului, fie prin coregrafii atașate spectacolelor, fie prin inserturi coregrafice în programe mai variate, iar în 1938 merge la Berlin, Viena și Salzburg, unde aprofundează studiile de dans în ambianța unor Harald Kreutzberg, Gret Palluca, Mary Wigman sau Max Terpis. După aproape un an de stagiu, Iris Barbura revine la București, unde performează recitaluri pe scenele Operei Române sau la Teatrul Național. De la începutul anilor '40, coregrafa dezvoltă o carieră internațională impresionantă. După o serie de recitaluri la Berlin, unde merse-se însoțită de Celibidache, la invitația lui Kreutzberg și a lui Palluca, Iris Barbura susține recitaluri la Helsinki și Tampere.

Sfîrșitul Războiului o prinde la Berlin, unde artista se alătură colectivului antinazist de artiști suprarealiști numit Die Badewanne / Cada de Baie, condus de pictorul Alexander Camaro. În cadrul acestui grup, numit, precum cel al mișcării dada, „cabaret", Iris Barbura creează coregrafii și costume după lucrări de Picasso și Camaro sau dansează în coregrafii făcute de alții după lucrări de Paul Klee sau Tristan Tzara, cum este performance-ul *Herr A. A. der Antiphilosoph.* Pînă în 1951, cînd Iris Barbura părăsește Europa, la bordul vasului „General M.B. Stewart", ca persoană relocată după Război, aceasta își susține recitalurile atît în colaborare cu scena berlineză de dans, precum și în spectacole solo, unde repertoriul actualizează de multe ori dansuri gîndite și create la București, cum este acel uimitor „Dans al ursarului", inspirat din coregrafia populară roma.

În noiembrie 1951, Iris Barbura ajunge la New York, iar din 1952 va preda limba română în cadrul Departamentului de Limbi Moderne al Universității Cornell din Ithaca. În același an deschide primul său studio de dans, la Ithaca, susținînd cu regularitate anuală atît cursuri de coregrafie pentru elevi de liceu, cît și recitaluri de grup cu aceștia sau în formulă solistică. Din studiourile lui Iris Barbura de la Ithaca au ieșit, după aceea, nume importante al istoriei dansului mondial, precum Beth Soll ori Hannah Kahn, sau nume ale muzicii, precum compozitorul Julius Eastman, care și-a făcut debutul și căruia Iris Barbura i-a încurajat spiritul experimental în studiul acesteia, în timpul repetițiilor cu elevii.

Probabil că momentele dificile ale trecutului – Iris Barbura a rămas orfană la vîrsta de 12 ani, a urmat experiența traumatică a războiului, statutul de imigrantă, despărțirea abruptă de Sergiu Celibidache ș.a. – au determinat-o pe artistă ca în vara lui 1969, în luna iunie, să se sinucidă, aruncîndu-se de pe Triphammer Bridge, într-unul din defileurile din Ithaca.

__Igor Mocanu__ este critic de artă.

PUBLICITATE

În 27 aprilie îți facem CADOU 48 de pagini cu și despre automobile.

Ne-am întâlnit în premieră cu Opel Insignia la Frankfurt, am pontat o zi de muncă la uzina Ford de la Craiova și am testat preț de 5.000 km modele noi...

Distribuit GRATUIT doar împreună cu ziarul adevărul

PUBLICITATE

Ancuța PROCA

dilematograf

Noua adaptare a lui Scorsese

● ***Silence*** **(SUA-Taiwan-Mexic, 2016), de Martin Scorsese.**

Noul film, adaptare a unui roman de Shûsaku Endô, pregătit de peste 25 de ani de faimosul regizor Martin Scorsese, cu contribuția scenaristului Jay Cocks, urmărește doi preoți iezuiți portughezi, Rodrigues și Garrupe (Andrew Garfield și Adam Driver), aflați în căutarea mentorului lor dispărut. Părintele Ferreira (Liam Neeson) s-a pierdut în decursul unui misionariat de predicare a credinței creștine în Japonia în jurul anului 1640 (perioadă a persecuțiilor creștinilor), trimițînd înapoi doar o scrisoare în care povestea despre soarta credincioșilor de acolo și transmitea că a renunțat la credință și că a adoptat modul de viață japonez, cu o soție localnică și copii. Pentru cei doi discipoli leali, bine intenționați, acesta e un motiv suficient ca să îi sară în ajutor, indiferent de pericolele pe care le presupune încercarea de a-l găsi într-o țară străină care i-ar vrea mai mult morți. Filmul se deschide cu supliciile la care sînt supuși creștinii, torturați cu apă fierbinte pe cruci, despre care tinerii discipoli ai părintelui Ferreira sînt bine informați înainte de plecare. Unul dintre preoți, Garrupe, e ca o pasăre mare, care așteaptă în ploaie neprevestind nimic bun, celălalt, Rodrigues, care ne va însoți pînă la capătul drumului, e o figură cu barbă și plete, mai mult mesianică.

Silence e un film inegal în realizare, în care structura unui western de cucerire a spațiului japonez de către creștinism se suprapune cu decorul natural al Japoniei și mitologia căutării tărîmului biblic. Există un conflict continuu alimentat de o punere în balanță a contrariilor: o dezlănțuire a unei naturi solemne, prin zgomotele pădurilor, greierilor și valurilor mării, prin aburii produși de apele termale și ceață, și în același timp nici un semn al lumii de dincolo în ea. Ajunși în Japonia cu ajutorul lui Kichijiro (Yôsuke Kubozuka), un creștin cruțat de la moarte cu condiția renunțării la credință, călugării sînt primiți ca niște salvatori de creștinii japonezi. Puținul mijloacelor sătenilor, venerația lor pentru obiectele de cult confecționate din cele mai umile materiale fac ca credința lor să îi uimească pe călugări. În același timp, această credință pentru care sînt dispuși să moară ține de ceva destul de difuz, nedefinit (învățăturile creștine se transmit în engleză, care e înțeleasă foarte parțial), din care clară e doar convingerea lor într-un paradis foarte concret, un loc al fericirii veșnice unde creștinii pot intra, pe cînd ceilalți nu. Paradoxurile devin tot mai accentuate și sînt și singura structură pe care mizează filmul: prezența preoților acolo, menită să le întărească credința, devine catalizator al tortúrilor și al crimelor suferite de săteni, persecutați pentru că i-ar adăposti. Pentru japonezii care îi asupresc, punctul critic, maxim, al violențelor constă din nou într-un paradox – nu e unul al rezistenței fizice, ci al unei renunțări simbolice la credință, profanînd o icoană prin călcarea cu piciorul, pe care majoritatea dintre ei o refuză, preferînd moartea. Cu toate acestea, frumusețea imaginilor filmului nu e pusă în valoare în acest punct de rezistență a credinței lor, pe care Scorsese nu îl glorifică, ci în scenele de violență fizică, fie că sînt cele ale creștinilor lăsați să moară agățați de cruci, ca niște stînci în mijlocul valurilor mării, fie în cele din confruntarea punctului culminant, dintre călugărul Rodrigues, obligat să fie martor la supliciile impuse de inchizitorul responsabil pentru suferințele creștinilor, Inoue (Issey Ogata), figură clasică solidă în reprezentarea seducătoare a răului. Acestea îl transformă pe Rodrigues, din punctul central al observației noastre, în cel de observator al suferințelor creștinilor, pe care nu le poate opri decît trecînd, la rîndul său, prin același ritual al renunțării la credință.

Silence nu transformă aceste paradoxuri într-o provocare filozofic-morală despre incitantă pe cît o sugerează grandoarea mizanscenei, nici măcar în scenele de dialog dintre cei doi reprezentanți ai celor două culturi. Are mai multe merite în trezirea interesului, prin premisele sale, decît în susținerea lui.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

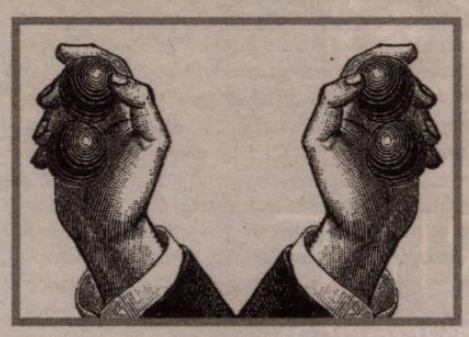

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

O revoluție amînată

● **Depeche Mode, *Spirit*, Columbia Records, 2017.**

Ultimul deceniu și-un pic al grupului Depeche Mode se suprapune impecabil peste cîteva fapte de netrecut cu vederea. Printre ele, respiritualizarea în cheie pozitivă a lui David Gahan – asta înseamnă și validarea ipostazei lui de *songwriter* –, redescoperirea, laolaltă cu hoarde întregi de muzicieni, a instrumentarului analog și intrarea *sound*-ului trupei într-un univers care nu mai conotează simbolic și narativ atît de percutant precum în trecut. Citită într-o astfel de grilă, muzica formației engleze în acești ultimi ani, oricît de interesantă (sau nu) în fond, a început să sufere în formă. De la *Playing the Angel* încoace, numărul hiturilor a început să descrească, simptom relativ îngrijorător pentru cineva care în epoca de glorie livra pachete de piese cu lipici. De *single*-uri. Dincolo de orice alt considerent, DM era o mașină de reprize memorabile, iar Martin L. Gore, un maniac al formulei cîștigătoare.

Pînă la *Exciter* (2001), cu toate problemele lui, Depeche Mode a avut șarmul acela special al unei formații venite de la începutul anilor '80 și rămase în joc pentru că a știut cum sau a avut energia să survoleze următoarea decadă. La sfîrșitul unei pauze de patru ani, în 2005, *Playing the Angel* se erija, cu siguranță fără să vrea, în vector paradigmatic pentru ceea ce urma să vină. Să nu mă înțelegeți greșit, *PtA* este un album mai mult decît rezonabil în portofoliul DM, dar el a dat tonul unei noi perioade în viața trupei. Puneți-o pe seama unui prelung puseu introspectiv sau a unei dorințe, normale pînă la un punct, de a se desprinde de cîrligele ușor ruginite ale *goth pop*-ului. Cu *Sounds of the Universe* (2009), Depeche Mode încerca să devină o formație „matură", în timp ce *Delta Machine* (2013) se uita în trecut fără urmă de furie. Ba chiar cu un soi de resemnare creativă.

La, evident, patru ani distanță, un *single* numit „Where's the Revolution?" anunța două lucruri: apariția noului album al Depeche Mode, care se va numi *Spirit*, și faptul că acesta va fi o operă politică. Nimic nelalocul lui pînă acum, poate cu excepția faptului că *Spirit* este primul album al englezilor căruia îi lipsește covîrșitor un ingredient pe care nu l-au neglijat niciodată: atmosfera. Fără producătorul Ben Hillier *(Playing the Angel*, *Sounds of the Universe*, *Delta Machine)*, înlocuit cu James Ford, membru al proiectului Simian Mobile Disco, Depeche Mode sună mai aseptic ca niciodată. Iar furia și anxietatea, mărcile evidente ale unui disc scris cu gîndul la situația politică actuală – atunci cînd nu deraiază peste limitele pateticului –, nu cuplează întotdeauna cu acest *modus operandi* al lui Ford: tăieturile lui sînt mult prea precise și claustrofobizante, iar muzica trupei devine adeseori captivă lor.

Depeche Mode revine în România pentru a susține un concert la Cluj Arena la data de 23 iulie 2017. Concertul face parte din Global Spirit Tour, turneul de promovare a albumului Spirit.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

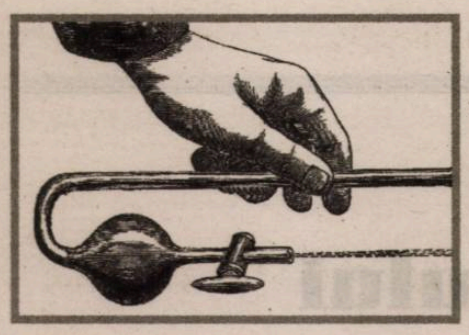

Oana STOICA

rosencrantz & co

Demonstrația tăcerii

● ***Plastic*** **de Marius von Mayenburg, traducerea: Elise Wilk, regia: Theodor-Cristian Popescu, scenografia: Velica Panduru, muzica: Lucian Ban, *light-design:* Alexandros Raptis, video și graphic design: Ioana Bodale. Cu: Bogdan Dumitrache, Cristina Toma, Istvan Teglas, Ciprian Nicula, Nicoleta Lefter / Ioana Mărcoiu. ArCuB.**

Marius von Mayenburg este unul dintre cele mai puternice nume din dramaturgia europeană. Scrie lucid și acid despre lumea contemporană și are perspective surprinzătoare asupra unor probleme actuale. Textele sale se configurează în jurul familiei, ale cărei provocări sînt multiple astăzi, în parte cauzate de evoluția conceptului de familie, dar și de mutațiile diferitelor valori asociate acesteia (religia, bunăstarea, educația etc.). Colaborarea cu regizorul Thomas Ostermeier la Schaubühne, Berlin, i-a sporit notorietatea, adaptările sale fiind unanim apreciate (textul său după *Hamlet* de Shakespeare ar putea fi predat la școală ca model de lucru asupra unei piese clasice pentru o viziune regizorală specifică). În România, unul dintre promotorii săi constanți este Theodor-Cristian Popescu, cel care i-a regizat piesele de multe ori în premieră națională, așa cum este și cazul noului spectacol de la ArCuB, *Plastic*.

Un personaj agresat psihic care sfîrșește prin a-și distruge agresorii.

Montat chiar de autor la Schaubühne, Berlin, textul este un rechizitoriu virulent al societății occidentale, mai precis al clasei de mijloc, trecînd în revistă, în discursuri (auto)incriminatoare, cam toate viciile atribuite acesteia, de la preocuparea excesivă și fără scrupule pentru propria bunăstare la aroganța și disprețul față de categoriile sărace și defavorizate. Acuzele lui Marius von Mayenburg sînt multe și dure, unele valabile și frisonant scrise, cu o acuitate a observației și o pertinență a argumentației admirabile, dar, per ansamblu, textul suferă de un oarecare tezism, căci păcătuiește printr-o perspectivă unilaterală: clasa de mijloc devine țap ispășitor pentru toate problemele contemporane. Orice argument în favoarea ei este enunțat doar pentru a fi demontat: vor să ajute în zonele sărace ale lumii, dar sînt fricoși, vor să fie generoși, dar sînt inadecvați etc. Personajul soției Ulrike adună toate tarele burgheze și devine un construct detestabil (dramoletele ei sînt de o superficialitate ridicolă; actrița Cristina Toma a umanizat cît a putut acest personaj, destinat exclusiv unor demonstrații ideologice). Și scriitura, cu discursuri lungi care confirmă și reconfirmă vidul și vinile clasei de mijloc, este obositoare de la un punct încolo, cînd demonstrația despre cît de răi sînt acești oameni a fost înțeleasă deja de toată lumea. În plus, demonizarea acestei pături sociale pare a fi mai degrabă contraproductivă într-o posibilă dezbatere despre exploatare.

c. I. Bodale

Demonstrația lui Von Mayenburg se realizează printr-o familie din clasa de mijloc: un medic, o pseudo-artistă (de fapt, asistenta unui artist conceptual) și copilul lor, un adolescent precoce. O viață plină de beneficii, dar și de muncă și responsabilități, ceea ce determină nevoia de a angaja o menajeră. Pentru ca lucrurile să se complice, apare și șeful soției, celebrul artist. În spectacolul lui Theodor-Cristian Popescu, această familie artificială este încapsulată într-un acvariu, un spațiu sterilizat, aseptic, de un alb imaculat, lipsit de culoare și viață (decorul excelent a fost creat de Velica Panduru), în care mizeria poate apărea, ironic, numai ca act artistic. Doar că dincolo de perfecțiunea imaginii, fracturile de moralitate sînt tot mai multe în raport cu tînăra menajeră, obscurul obiect al disprețului și dorinței tuturor celorlalți. Căci raportarea familiei la această femeie este duală: pe de o parte, o aroganță superioritate, pe de alta, o atracție (chiar erotică) față de umanitatea/căldura ei (în fond, ei se mișcă în limita unor tipare sociale rigide, ea evoluează liber, adică imprevizibil). Cuplul burghez suferă de nevoia de a fi validat ca posesor de valori morale valabile (aprobate) în societate. Dar cum funcționează această validare în relațiile de muncă și în ce măsură „avocații" săracilor, în care se erijează la nivel discursiv acest cuplu, pot fi credibili cînd poziționarea lor este dominatoare? Dacă soția ratează complet umanitatea, soțul Michael (Bogdan Dumitrache) este ceva mai înțelegător, enunțînd, măcar la nivel de intenție, unele aspirații umanitare. Adolescentul Vincent (Ciprian Nicula) este deja pervertit, obsesia lui pentru filmarea/spionarea celorlalți căpătînd o turnură agresivă.

c. I. Bodale

Ce este cel mai interesant se află însă în afara acestei familii. Artistul Haulupa (Istvan Teglas, exploziv în acest rol) este un personaj-hibrid, căci conține două perspective contrare: el are caracteristicile „burgheziei" artistice, cumulînd succesul, comportamentul provocator, frivolitatea, conceptualismul chestionabil al artei, în care demarcația între valoros și ridicol este confuză, dar în același timp, el este cel care diagnostichează ipocrizia morală a clasei de mijloc. Spre deosebire de artistul care își verbalizează agresiv gîndurile, menajera este tăcută, face parte din lumea celor care nu se aud (o cheamă Jessica Schmidt, un nume anost, ales special pentru a-i ilustra anonimatul), un personaj agresat psihic care sfîrșește prin a-și distruge agresorii. Nicoleta Lefter (pe dublu rol cu Ioana Mărcoiu, pe care însă nu am văzut-o jucînd) reușește fabulos să se impună pe tot parcursul spectacolului, chiar și în scenele în care are foarte puține replici sau deloc. Actrița are o prezență apăsătoare, care captează atenția și cînd actanții sînt exclusiv ceilalți, iar asta se datorează, în mare parte, modului în care folosește privirea, de multe ori în pămînt (e un personaj umilit), dar mereu la pîndă. Chiar și tăcerea ei e intrigantă și creează așteptări, astfel încît parcursul personajului, de la victimă la călău, pare perfect logic.

Ce mi se pare interesant la nivel performativ în *Plastic* este modul în care reușește să opună veridic un singur personaj, aproape mut și prea puțin actant, unui grup activ și foarte vocal. Și să-l facă să cîștige.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Împotriva sărăciei sau pentru demnitatea omului

Zilele trecute mă uitam pe un canal TV și urmăream cu interes un documentar despre China prezentului. În contextul dezbaterii despre un sistem de sănătate, cel chinez, prăbușit în fața sutelor de milioane de cereri, autorii documentarului descriu faptul că există o pătură socială care pur și simplu nu are acces la servicii medicale din cauza lipsei asigurărilor, dar și din cauza barierei financiare impuse de sistem. Ne este chiar descris și arătat modul în care familiile sărace stau la poarta spitalelor cu bolnavii lîngă ei și cerșesc pentru a putea intra cu bolnavul în spital. Imaginea este sinistră și-mi amintește faptul că bătălia cu sărăcia este, de fapt, marea bătălie pentru demnitate umană. Aici nu mai contează dacă ești liberal, socialist sau conservator. Împotriva sărăciei trebuie să facem front comun. Din păcate, și la noi se vorbește tot mai puțin despre sărăcie, chiar dacă la putere se află un partid care se reclamă a fi social-democrat. De fapt, în realitate nu are nici o doctrină la bază, dar asta este deja o altă discuție. Dacă ne vom mărgini la a arunca cu ajutoare sociale înspre cei săraci nu vom combate niciodată sărăcia pentru simplul motiv că ea aduce și degradarea umană, iar pe acest fond, are o capacitate perversă de autoîntreținere. Combaterea sărăciei presupune programe pe termen lung, educație, locuri de muncă, viață socială și nu bani puși în buzunarul omului sărac și degradat. Acum are acești bani și tot acum nu-i mai are, pentru că și-a cumpărat alcool sau țigări.

În mod cert, nu putem discuta despre demnitate umană în lipsa unei minime stări materiale. Există un prag suportabil dincolo de care omul nu mai are un comportament uman. Pragurile sărăciei sînt calculate și luate în discuție în deciziile managementului politic modern. Nu putem discuta despre confort social decît prin situarea colectivității respective deasupra acestui prag. Dacă marea majoritate a populației este săracă, atunci oamenii vor fi umili și caracterul lor va fi deviat. Ei se vor comporta nu ca niște ființe demne, ci pur și simplu ca niște oameni săraci, cu probleme și preocupări specifice. În lipsa celor minim necesare traiului, banii pot deveni o obsesie periculoasă. În același timp, este de observat cum foarte mulți dintre semenii noștri, crescuți și educați în sărăcie, deprind comportamente deviante legate de bani și gestiunea banilor. De cele mai multe ori se situează la poli opuși, devenind ori indiferenți față de bani, ori prea preocupați de bani și prea lacomi. Numai dincolo de asigurarea nevoilor de bază, chiar fiziologice, ființa umană poate aspira la ceea ce numim fericire (un echilibru stabil, pozitiv și de lungă durată, în raport cu sine și cu lumea). În afara acestor nevoi, de hrană, de medicamente, de căldură, de minim respect social, adică de integrare într-o anume colectivitate, ființa umană este profund alienată. Aici socialiștii au avut dreptate. Lipsurile produc nefericirea în mod natural. Capitalismul a reușit să despartă omul de aceste preocupări, astfel încît lumea în care trăim să nu mai poată fi considerată o lume a lipsurilor. Abraham Maslow a creat celebra piramidă a nevoilor umane. Conform teoriei sale, ființele umane nu sînt cuprinse sau atrase numai de forțe mecanice, ci mai degrabă de stimuli, obiceiuri sau impulsuri instinctive necunoscute. Motivația apare în urma unor nevoi nesatisfăcute, drept care nevoile situate pe treptele inferioare ale piramidei trebuie satisfăcute înainte de a se ajunge la cele superioare. Aceste nevoi sînt, în ordinea urgenței lor, cele biologice, de siguranță, nevoile sociale, nevoia de autorealizare, nevoile spirituale. După cum se vede, omul evoluează de la instinct către o ființă evoluată în funcție de nivelul de satisfacere a fiecărei trepte. Nu putem discuta despre fericire decît odată cu atingerea ultimei faze, a împlinirii de ordin spiritual. Pînă atunci omul se află în procesul firesc al căutării. Este de la sine înțeles că bogăția este o premisă a fericirii, ea este, așa cum spuneam, condiția obligatorie, dar nu și suficientă.

A te îmbogăți nu a fost dintotdeauna un lucru acceptat social. Capitalismul a democratizat viața economică, permițînd oricui este capabil să încerce a accesa bogăția și nivelul de trai superior. Deși oamenii sînt diferențiați de bogăția lor din vremuri imemoriale, creștinismul nu a încurajat achiziția fără limită a bunurilor, cel bogat nefiind un personaj biblic demn de urmat. Chiar gîndirea filozofică precreștină, reprezentată mai ales de către filozofii greci, nu încuraja achiziția fără măsură a bunurilor materiale. Aristotel arată că „celor bogați în bani le lipsește adesea hrana necesară deși este ciudat ca bogatul să moară de foame cu toate că posedă bani" (Aristotel, *Politica,* Editura IRI, București, 2001, p. 59). Pofta nesătulă de cîștig era personificată de Midas, în fața căruia, din cauza căutării permanente a profitului și a cîștigului, toate bunurile se prefac în aur. Filozoful grec desparte activitatea economică în două părți, și anume în „bogăție" și „arta achiziției de bunuri". Cea de-a doua este neutră și se desfășoară doar pentru a asigura oamenilor cele necesare traiului, iar prima este o activitate condamnabilă, în care omul dorește și obține mai mult decît are nevoie pentru a trăi. A produce pentru familia ta era o activitate economică onorabilă, iar comerțul, adică producția pentru schimb, nu era o activitate onorabilă. În context este sesizată în mod corect capacitatea comerțului de a produce bogăție fără limită: „De aceea sînt îndreptățiți în căutarea lor cei care disting bogăția de arta achiziției de bunuri, căci arta achiziției de bunuri este diferită de bogăție în mod natural, prima se referă la administrarea familiei, cealaltă la producerea de bunuri comerciale (...). De aceea bogăția pare să se refere la bani, căci banul este elementul și limita schimbului. Iar bogăția care provine din arta achiziției de bunuri este lipsită de limită" *(ibidem).*

Capitalismul a făcut un pas lateral față de judecățile pe care tocmai le-am evocat. El este mai degrabă o lume a judecăților practice. Capitalismul este o lume a finalităților și a efectelor așteptate. Niciodată nu a fost o lume a rețetei pe care cineva trebuia s-o respecte, iar altcineva trebuia să vegheze la respectarea ei. Poate tocmai din această cauză, în experiența trecerii de la socialism la capitalism, în ultimele decenii ale secolului trecut, unii au tot căutat o rețetă a succesului care nu se lăsa găsită. În mod clar, capitalismul nu este o rețetă a succesului în sine și au existat și încă mai există state capitaliste sărace. Dacă socialismul a însemnat mereu o stare de penurie și sărăcie, capitalismul nu înseamnă mereu o stare de bogăție. Știm cu exactitate că lumea românească, de exemplu, este încă o lume a căutărilor și că imposibilitatea de a ne desprinde de sărăcie poate compromite întreg efortul de democratizare în plan politic. Capitalismul în sine nu este o rețetă a bogăției. Lupta împotriva sărăciei este cea mai teribilă luptă pe care o poate duce un individ sau o colectivitate. În focul acestei lupte se pot crea sau se pot distruge oameni sau colectivități, indivizi și caractere. Aici se consumă energiile cele mai importante și apar cele mai mari angoase de tip social. Dacă privim în jurul nostru vom vedea că nu există rețete fixe, naționale, pentru combaterea sărăciei, după cum iarăși putem cunoaște foarte ușor experiența altor state. Este vorba, în esență, despre muncă și cultul muncii, dar nu numai atît. Aveam un vecin în copilărie care, atunci cînd nu avea ce face, muta dintr-un loc în altul al curții tot felul de acareturi. Omul muncea, dar nu progresa, obiectele din jurul său fiind mereu aceleași. Efortul trebuie dublat de inteligență și deschidere, și mai ales trebuie susținut pe generații și generații. De asemenea, nu există creație și mobilizare de energie în afara interesului individual-egoist. Omul nu se încadrează într-un angrenaj dacă nu i se permite atingerea țelurilor proprii. Din această cauză, socialismul nu a reușit și nu avea cum să reușească în lupta cu sărăcia.

După mii de ani în care sărăcia era considerată un dat social, azi am reușit să mai facem cîte ceva și în acest domeniu. Lumea modernă se bate cu sărăcia și săracul de aici este mult mai bogat decît săracul din statele sărace. Cea mai sigură soluție de combatere a sărăciei este producerea și difuzarea prosperității și educației. Locul de muncă bine plătit și educația sînt rețete sigure. Numai că, în practică, lucrurile se complică infinit de mult. Statutul de sărac este ca o povară. Așa cum bogăția se transmite, „se ia" prin contagiune în sistemul social, tot așa și sărăcia se poate lua foarte ușor. Din această cauză, a fi bogat sau a fi sărac, în lumea contemporană, atît ca națiune, cît și ca individ, înseamnă a fi dincolo sau dincoace de o linie de demarcație foarte fină, chiar invizibilă. Sărăcia dezumanizează, alterează personalitatea umană, mutilînd-o definitiv. Oamenii care nu dispun de baza elementară a existenței lor se comportă altfel decît ceilalți. Șansa lor de a răzbi în viață este mult mai redusă și, din această cauză, acești oameni caută drumuri scurte spre realizarea de sine. O carieră normală, care să le permită accesul la o viață cu minime satisfacții, este imposibilă. Din această cauză, omul sărac este prietenul infracționalității, al indiferenței și al degradării umane.

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Capitalismul – O dezbatere despre construcția socială occidentală, *Editura Institutul European, 2016.*

PUBLICITATE

Steven NADLER

Viaţa fără interogaţii a lui Trump

În *Euthyphron (Despre pietate),* unul dintre dialogurile de tinereţe ale lui Platon, Socrate se îndreaptă spre tribunalul din Atena, pentru a se apăra împotriva unor acuzaţii scornite, potrivit cărora ar corupe tineretul cetăţii şi nu ar crede în zei. Dar, înainte să ajungă la tribunal, are loc o întîlnire care aruncă o lumină aparte asupra neajunsului celui mai însemnat al preşedintelui american Donald Trump.

În drum spre tribunal, acesta îl întîlneşte pe prietenul său Euthyphron, un tînăr care se îndrepta spre acelaşi loc, pentru a-şi acuza propriul tată de uciderea prin imprudenţă a ucigaşului unuia dintre sclavii săi. Euthyphron îi spune lui Socrate că face ceea ce trebuie să facă, deoarece un răufăcător vinovat de crimă trebuie pedepsit, indiferent dacă face parte din propria familie şi indiferent dacă victima este o rudă sau un străin. Euthyphron insistă asupra faptului că fapta sa va fi pe placul zeilor, fiindcă îndeplineşte ceea ce impune pietatea.

Fiind însă Socrate, Socrate transformă explicaţia lui Euthyphron într-o discuţie mai amplă despre natura însăşi a pietăţii. Socrate este convins că Euthyphron nu şi-ar acuza propriul tată dacă nu ar fi absolut sigur că înfăptuieşte astfel un act de pietate. Şi totuşi, din punct de vedere socratic, Euthyphron nu poate avea această certitudine dacă nu ştie exact ce anume este pietatea.

Încercările lui Euthyphron de a defini pietatea nu fac faţă confruntării cu întrebările iscoditoare ale lui Socrate; el nu ştie, în cele din urmă, ce este pietatea. La finalul lui *Euthyphron,* protagonistul omonim bate în retragere, precipitat şi laş, după ce declară subit că are treburi mai importante de rezolvat.

Evident, scopul lui Platon în acest dialog nu este definirea pietăţii: Socrate nu ne spune dacă are o definiţie mai bună decît cele neviabile, propuse de Euthyphron. Platon vrea mai degrabă să arate că Euthyphron nu e conştient de faptul că nu ştie ce anume e pietatea, şi că el nu poate şti astfel dacă face ceea ce trebuie, atunci cînd îşi acuză tatăl.

Cunoaşterea care provine din acest fel de introspecţie este esenţială pentru luarea oricărei decizii. Trebuie să cunoşti caracterul moral al oricărei acţiuni pe care ai de gînd să o îndeplineşti. Şi pentru a şti *asta,* trebuie să fii conştient atît de ceea ce nu ştii, cît şi de ceea ce ştii. Altfel, nu poţi aprecia just caracterul moral sau imoral al propriilor fapte.

Astfel, o idee centrală a dialogului *Euthyphron* este existenţa a două tipuri de necunoaştere: a nu şti dacă o faptă este dreaptă sau nedreaptă; şi a nu şti ce anume ştii, şi ce anume nu ştii despre dreptate şi nedreptate.

Această necunoaştere din urmă – necunoaşterea propriei ignoranţe – este cea mai îngrijorătoare însuşire a lui Trump. Multe dintre măsurile specifice propuse de Trump sînt neliniştitoare în sine; dar ele sînt cu atît mai neliniştitoare

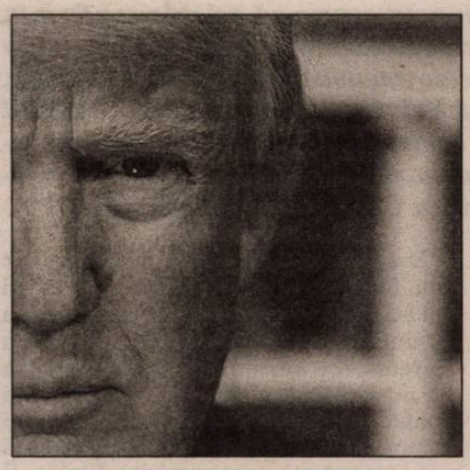

în lumina a ceea ce a spus (prin viu grai şi pe Twitter) despre o mulţime de chestiuni interne şi internaţionale.

Trump a dovedit o profundă lipsă de înţelegere a unor probleme politice complexe de securitate naţională, afaceri externe, imigraţie, taxe, inegalitate economică, sănătate, educaţie, mediu, comerţ, avorturi, libertate religioasă, libertate de exprimare şi multe altele. Nu e de mirare că administraţia sa a abordat, pînă acum, cele mai multe dintre aceste probleme de-a dreptul greşit – lipsit de pietate, chiar.

Asemenea lui Euthyphron, Trump nu crede doar că ştie ceea ce ştie, şi că ceea ce ştie e suficient pentru a lua decizii sănătoase; el e absolut sigur de asta. Această siguranţă de sine arată că el nu şi-a pus niciodată problema a ce anume nu ştie. El pare incapabil să practice acel tip de reflecţie introspectivă care dezvăluie lacunele propriei cunoaşteri – şi care este primul pas pentru a-ţi spori cunoaşterea asupra unui lucru.

Aroganţa epistemologică a lui Trump este un lucru pe care îl tolerăm şi încercăm să-l corectăm, la copii. Nu e o trăsătură pe care te aştepţi să o întîlneşti la adulţii maturi şi educaţi – şi cu atît mai puţin la persoana care deţine cea mai înaltă funcţie, în cea mai puternică ţară din lume.

Pe măsură ce preşedinţia haotică a lui Trump continuă să se desfăşoare, putem spune cu certitudine un singur lucru: orice măsură politică pe care acesta o aplică şi orice decizie pe care o ia se petrec pe fondul unei ignoranţe profunde – al unei metaignoranţe, chiar. Şi, din păcate, nimic nu e mai periculos pentru Statele Unite, pentru alte ţări sau pentru întreaga planetă.

***Steven Nadler** este profesor de Filozofie şi Studii Iudaice la Universitatea din Wisconsin-Madison.*

© Project Syndicate, 2017
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză
de Matei PLEŞU

PUBLICITATE

PUBLICITATE

Prejudecăți și frumuseți ascunse

– interviu cu preotul catolic John Vincent XERRI –

Între 21 și 22 februarie a.c. am avut ocazia să asist la conferința de inaugurare a ENP (European Network of Parents of LGBTI+ Persons), la Mosta, în Malta. Acolo am avut privilegiul să-l cunosc, printre alții, pe ***John Vincent Xerri,*** *preot dominican, în vîrstă de 70 de ani. Născut în Malta, e paroh în Brazilia din 1974. În interviul de mai jos a răspuns, în mare parte, curiozităților mele legate de felul cum privește Biserica Catolică persoanele LGBT.*

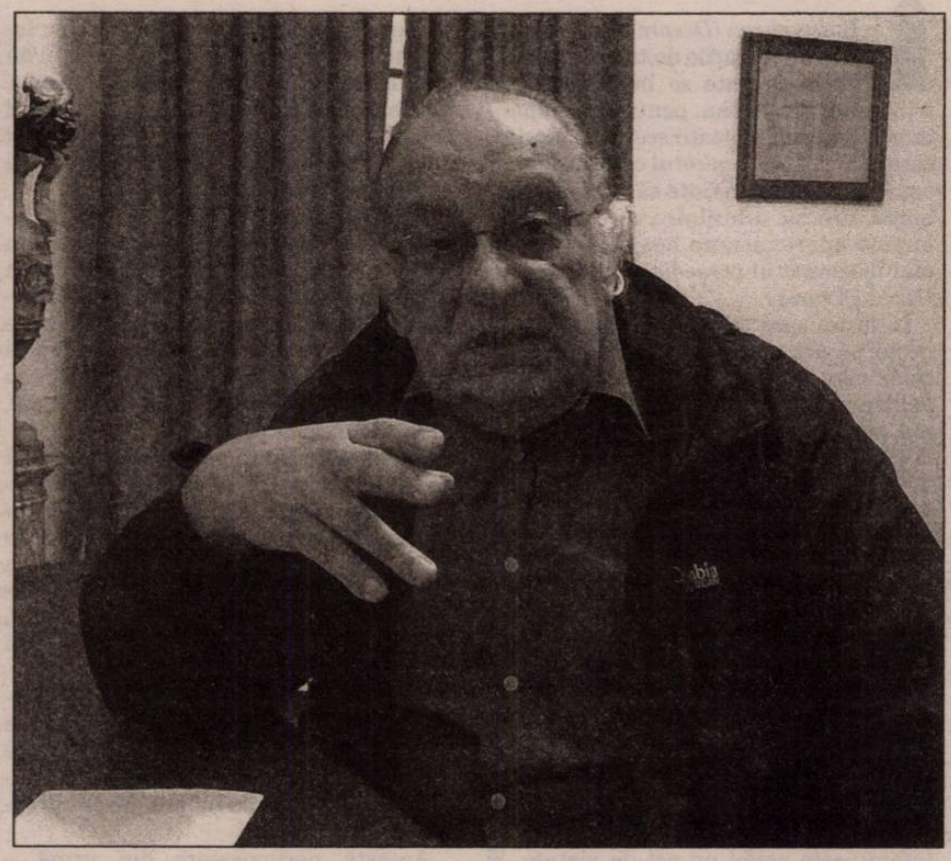

De ce ați devenit preot?

Era una dintre opțiunile mele, pe vremea aceea, în 1964. Am simțit că e o vocație. Dar a fost și o alegere naturală. Am fost botezat în biserica în care sîntem acum. Aparțineam acestei parohii. Familia mamei mele îi aparținea acesteia. În Malta, parohiile creează identități, mai puternice decît cele strict religioase. Înainte să știu că sînt maltez, am auzit de la partea maternă a familiei că sîntem dominicani. E o decizie construită în ani, pe care încă mai trebuie s-o construiesc. Sînt angajamente pe viață și, de aceea, există și momente cînd ești în criză. Căci așa e în viață. Nu e ca într-un pașaport, în care identitatea e clar menționată.

Cum v-ați apropiat de marginali?

Cred că din cauza educației mele, în special din cauza mătușii mele (sora mamei) Cecilia, care era neconvențională. Mătușa asta avea prieteni printre săraci. Ne lua cu ea la plajă, și apoi spunea: „Hai să-i vizităm pe prietenii mei." Ei locuiau în mahalale, în condiții teribile. Tot mergînd acolo, cu ea, și acestea ni s-au părut ceva normal. Ne-a învățat că lumea e și așa. Cei invizibili și marginalizați erau prietenii mătușii mele. Și ea era importantă pentru mine.

Cînd am fost la cursul pastoral, de teologie bresciană, am început să conștientizez asta. Am văzut că te poți apropia de săraci, de cei slabi, de cei excluși și i-am conferit acestei activități și o dimensiune spirituală.

Este aceasta misiunea unui preot catolic?

Este, da, este. De fapt, în momentul de față, simt că fac prea puțin în raport cu ceea ce ne cere Papa. El ne cere să ieșim în lume, să ne murdărim, să luăm mirosul oilor...

Cum ați ajuns să vă implicați și în chestiuni sociale?

Nu am ales neapărat să mă implic în multe din aceste chestiuni. Multe mi s-au întîmplat pentru că cineva mi-a cerut ajutorul. Sigur că acestea coincideau cu chemarea, cu ideologia mea. Nu era coincidență, ci Dumnezeu, care ne conduce în felul lui (sau al ei). De multe ori am lucrat cu persoane din afara Bisericii. Cu mulți dintre cei aflați în primele linii.

În 1974 am plecat în Brazilia, ca preot de parohie. Dar ordinul m-a trimis și să fac și cercetare pastorală. Am studiat asta la Rio. Eram în perioada de vîrf a Teologiei Eliberării, la începutul anilor '80. Și de atunci m-am angajat în mod constant în chestiuni de pace și justiție. Local și internațional. M-am implicat în mișcarea anti-apartheid din Africa de Sud. În Brazilia m-am implicat în lupta pentru pămînt. De asemenea, m-am alăturat unor cauze ale Secretariatului Internațional al Partidului Laburist, deși nu am fost niciodată membru al acestuia. Am fost implicat în cauza palestiniană, în Haiti.

Sînteți membru al organizației malteze Drachma, care sprijină persoanele LGBT?

Da. Deși nu sînt părinte al unei persoane LGBT și nu sînt gay. Am fost invitat de un prieten gay. Căruia i-am fost prezentat de o rudă a mea. Am intrat pentru a sprijini mișcarea gay.

Drachma exista mai de mult. Acum opt ani, funcționa deja de doisprezece ani și tot atunci a fost constituită și organizația părinților persoanelor LGBT, Drachma Parents. Am intrat în organizație pentru că mi-a plăcut, e bine pentru mine, îmi conferă valori evanghelice. Mă face mai uman, mă învață, mă ține concentrat și mă ajută să-mi mențin spiritualitatea. E un tip de prezență în care nu eu sînt centrul, nu pe mine se pune accentul. Dar am grijă de ceilalți.

Auzeam mereu părinți care-mi vorbeau de „iubirea necondiționată". Toată viața am predicat „iubirea necondiționată", pentru că asta e teologia. Dar nu mai era un text, sau o predică, și o vedeam ieșind din inimile celor care o trăiau. Asta e important.

Nu aveam nici un motiv personal pentru care să intru în Drachma. Asta era greu de înțeles pentru alții. Episcopul m-a întrebat: dacă tu nu ești gay, ai rude care sînt gay? Așa că i-am spus și lui povestea cu ruda mea care m-a rugat să ajut mișcarea Drachma. Care deja exista – pentru că am oficiat în această biserică o slujbă de înmormîntare a unui tînăr gay care s-a sinucis. Mi s-a spus că a murit accidental. Așa au început toate.

De ce se numește Drachma această organizație?

Mario Gerarda, prietenul gay al rudei mele, cu care am devenit prieten, mi-a explicat. Iisus a povestit trei parabole: cea a oii rătăcite, a fiului risipitor și a drahmei. O femeie a pierdut o drahmă. Era o monedă care reprezenta o sumă considerabilă. Ea face curat în casă și o găsește. E ceva nemaipomenit. Oaia a rătăcit de capul ei, e vina ei, dar și a păstorului care trebuia să aibă grijă de oaie. În ce-l privește pe fiul risipitor, e doar vina lui, el și-a părăsit tatăl, el a hotărît asta. Dar drahma nu – drahma e femeia. Asta se întîmplă cu persoanele gay, de fapt cu toți marginalizații: praful de pe masă care se acumulează trebuie curățat, ca să descoperim frumusețea de dedesubt. E o restaurare. Cum de ne-am pierdut umanitatea? Ne-am pierdut-o prin prejudecăți. Ce sînt prejudecățile pentru Iisus? Sînt praful, murdăria care se acumulează în casa femeii. Povestea vine din viață, nu e o poveste inventată. Era ușor ca o casă pe vremea lui Iisus să adune murdărie, nu erau drumuri pavate, nu erau podele. Cînd femeia o curăță, începe să descopere valori pe care le pierduse prin prejudecăți.

Care este poziția oficială a Bisericii Catolice față de persoanele gay?

Oficial, nu s-a schimbat. În Malta avem unele dintre cele mai bune legi de *gender*, dar nu întotdeauna funcționează. Pentru ca legile să funcționeze trebuie să credem în ele. Legile trebuie internalizate de societate. E nevoie o schimbare culturală, care nu s-a produs încă. Orice prejudecată e fructul necunoașterii: ai auzit anumite discursuri, glume, pe stradă, discursuri creștine moralizatoare și ajungi să fii speriat.

De fapt, cu toții ne-am schimbat. Nu-ți corectezi prejudecățile din cărți. Nu citești o carte și te schimbi. Îți schimbi prejudecățile dacă ajungi să cunoști o persoană. De-a lungul anilor, am acumulat tot soiul de lucruri sigure despre diverse. Din punct de vedere teoretic, dogmatic. E o tradiție pe care trebuie s-o demolezi, încet. Papa încearcă să atragă atenția că avem, pe de o parte, dogma și, pe de alta, realitatea. Trebuie să adaptăm una la alta. Un coleg episcop din Albania spune că sînt oameni care iubesc legea și oameni care cred în legea iubirii. Nu e un joc de cuvinte. Dacă începi de la lege în jos nu e nici o șansă să faci ceva.

Ce schimbări se pot face? Ce reinterpretări?

Reinterpretăm o serie de texte din evanghelii. Iisus a spus asta: dacă citiți evangheliile, schimbați practica. El spune: nu am venit să schimb legea, ci s-o împlinesc. Legea spune, de exemplu, că nu poți vindeca de Sabat. Împlinirea legii e să o vindece pe femeie de Sabat, pentru că ea e femeie și e exclusă. Ca să împlinesc legea, trebuie s-o eliberez. De ce nu am voie să lucrez de Sabat? Pentru că sărbătoresc eliberarea. Sabatul sărbătorește Exodul, eliberarea din sclavie. Principiul nu se schimbă.

> *„Dacă tu nu ești gay, ai rude care sînt gay?"*

Să fii gay era un păcat și acum nu mai e? Ăsta nu e un răspuns de adult. Trebuie să reconstruim înțelegerea faptelor. Sodoma, de pildă. Mișcările gay studiază asta. Sodoma nu este despre sodomie, ci despre ospitalitate. Despre asta e, de fapt. Legea care a fost încălcată era cea a ospitalității. Acum două mii de ani și astăzi, cuvintele s-au schimbat, nu mai înseamnă aceleași lucruri.

Cum tratează acum preoții catolici persoanele gay?

Chiar și în vechiul catehism principiul e că Dumnezeu te iubește. Chiar dacă ești adulter, rasist. Problema e că, în creștinătate, singurul păcat care mai e considerat ca atare e sexul. Cîți oameni se mai spovedesc sau se simt nelalocul lor pentru că sînt rasiști? Cîți oameni mai simt că e ceva moral să fie misogini? Nu am auzit pe nimeni mărturisind așa ceva.

De ce e sexul tratat ca ceva interzis?

Cultura occidentală îl tratează așa, distincția dintre trup și suflet, dintre materie și spirit. Nu e tratat holistic, ca în doctrinele orientale. Totul e dualist, vorbim de conflict intern, unde spiritul e prizonier în trup, și deoarece chestiunea sexului e una de dominare: cine domină pe cine? Chestiunea patriarhiei, a poziției femeii în societate. E cultură care apoi a devenit dogmă, a devenit religie.

În Biserica Catolică avem două sinoade despre familie. Fiecare caz e unul aparte. Un vechi principiu spune că *forum intimum* al tău e teritoriul sacru – al tău și al lui Dumnezeu. Eu, din afară, te pot ajuta, dar nu pot judeca acest *forum intimum* al tău. *Forum intimum* e cunoscut numai de Dumnezeu, nici măcar tu însuți nu-l cunoști destul. În cele din urmă, tu trebuie să decizi, în ce-l privește, căci tu ești responsabil.

S-a schimbat ceva, în momentul de față, în atitudinea Bisericii catolice față de persoanele gay?

Părinții sînt cei care au schimbat situația. Toți vin din familii cu rădăcini puternice. Ei au început să se întîlnească cu episcopii și să-i schimbe. Spunîndu-le, pur și simplu, că asta nu e cum zic ei. Am fost la o întîlnire cu episcopul, care e prietenul meu. Am fost cu Joseanne Peregin (membră Drachma și inițiatoare ENP), dar el a vorbit cu ea, nu cu mine, despre strategia Drachma.

În viitor, cred că totul se va schimba. Va fi multă suferință, pentru că ne aflăm într-o situație politică ciudată. Și aș mai vrea să adaug ceva: cu sinceritate spun că nu sînt sigur că tot ce gîndesc, ce spun și mai ales ce fac e cu totul corect, ortodox... Dar ceea ce știu e că toate acestea m-au făcut o persoană mai bună, mai aproape de Dumnezeu, mai umană, mai iubitoare, cu mai multă compasiune... mai binecuvîntată. Îl implor pe Dumnezeu să-mi ierte greșelile.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Cristina ȘTEFAN

E caraghios să salvezi un copac?

Sîntem la începutul primăverii, însă Capitala nu e foarte verde. Conform Cadastrului Verde din 2011, în București sînt aproximativ 2,1 milioane de arbori, dintre care 1,7 milioane pe domeniul public, iar restul pe domenii private. Deși Primăria estimează că în prezent numărul arborilor a crescut mult, acesta rămîne unul mic față de recomandările Uniunii Europene – statisticile indicînd doar în jur de 1 arbore pe cap de locuitor, față de 3, cît se cere la nivel european. Nici legislația românească privind calitatea aerului nu respectă cerințele – sîntem pe ultimul loc în Europa la acest capitol, mai multe substanțe poluante înregistrînd valori peste limitele stabilite de UE sau cele recomandate de către Organizația Mondială a Sănătății și ducînd, în timp, la apariția mai multor boli. În plus, în București, numărul autoturismelor a depășit în prezent 1,2 milioane, se construiesc numeroase blocuri de locuințe și parcări și se betonează de zor, fiind tăiați foarte mulți arbori – deși legislația interzice construirea pe spațiul verde –, fără a fi plantați suficienți în loc. Nu scapă nici parcurile – bucăți din acestea fiind retrocedate sau amenințate de proiecte imobiliare. Vă simțiți sufocați? Și copacii la fel.

În ultimii ani au dispărut din Capitală în jur de un milion de arbori.

Cu toate că, în perioada 2012-2016, Direcția de Mediu a Primăriei București a emis avize de defrișare pentru doar peste 25.000 de arbori, cu obligativitatea plantării în compensare a peste 49.000 de arbori, Dan Trifu, vicepreședintele Fundației Eco-Civica, estimează că în ultimii ani au dispărut din Capitală în jur de un milion de arbori. „Cei care construiesc blocuri noi au obligația de a planta 4 copaci la 1 loc de parcare, dar asta nu se întîmplă. Legea nu e respectată. Firmele ori nu plantează deloc în perimetrul alocat construcției, ori spun că vor planta în altă zonă, în compensație. În acte apar plantații în locuri care figurează deja ca spații verzi. Marii retaileri, mall-urile – aceștia sînt cei mai păcătoși: de pildă, Mega Mall a compensat cu Parcul Păsărarilor. Se pierd în jur de două hectare la fiecare hipermarket sau mall", afirmă Dan Trifu. Justiția reușește, uneori, să facă dreptate. La începutul lunii aprilie – după mai mulți ani de eforturi susținute ale locuitorilor din zonă, alături de Eco-Civica și Asociația Salvați Bucureștiul –, Tribunalul București a anulat autorizația de construire emisă de Primăria Sectorului 4 pentru ridicarea unui cartier de blocuri pe două hectare din Parcul Tineretului. Asta însă abia după ce arborii au fost defrișați, iar blocurile au fost deja, în mare parte, ridicate.

O altă problemă o reprezintă așa-numita „toaletare" a arborilor. De multe ori, au loc defrișări în spatele blocurilor, copacii fiind ciuntiți sub scuza toaletării. „Termenul de «toaletare» din română este profund înșelător, deoarece el acoperă mai mulți termeni de specialitate, clar diferiți între ei. «Toaletare» spune totul și nimic", îmi povestește Mihai Buzea, arborist cu experiență atît în țară, cît și în afara ei. „În Marea Britanie am învățat despre *crown lift* – înălțarea coroanei, prin tăierea crăcilor din josul acesteia, despre *cutback* – tăierea crăcilor într-o parte a coroanei, de exemplu cea care atinge o clădire sau un felinar stradal, despre *pruning* – tăierea vîrfurilor coroanei, pentru a obține o anumită formă, despre *crown reduction* – tăierea unui anumit procent de crăci din interiorul coroanei, pentru a o aerisi (10%, 25%, 35%, 50%), despre *deadwood reduction* – „a lua toată uscătura" –, despre *pollard*, adică o reducere foarte drastică a coroanei, în urma căreia copacul trebuie să arate ca un schelet (fiind extrem de util anumitor specii, teiul, platanul, castanul, paltinul, arțarul, cărora le prelungește viața cu mulți ani), despre *monolith*, adică tăierea coroanei aproape cu totul, din arbore rămînînd niște monoliți, exact cum spune și numele, metodă care dă rezultate excelente în cazul nenumăratelor varietăți de plopi."

Echipele de arboriști sînt plătite fie de primăriile locale, fie de particulari, de obicei ca să toaleteze copacii periculoși, din rațiuni de siguranță. Anul trecut, de pildă, zeci de arbori au fost tăiați de pe Șoseaua Kiseleff și din Cișmigiu, considerați „pericol public" de către autorități, cu toate că, în opinia publică, aceștia păreau sănătoși. Cît despre clienții privați, spune Mihai Buzea, „cea mai mare problemă este faptul că au nevoie de aprobare pentru orice lucrare de arboristică asupra copacilor de pe propria proprietate (uneori chiar de la Ocolul Silvic), așa că de foarte multe ori oamenii aleg să rișteși să ne ofere lucrarea fără aprobarea primăriei. În general, primăriile preferă să cheme la muncă echipe de oameni slab calificați, care fac și ei ce pot, cu rezultate care se văd prin toate orașele țării (există și excepții). Din punct de vedere profesional, majoritatea lucrărilor de arboristică pe care le văd eu în București, cel puțin, sînt făcute de oameni care nu se pricep. Taie și ei cum îi taie capul, scuzați-mi jocul de cuvinte. Mă doare sufletul cînd văd cum își bat joc de copaci! Dar de unde oameni calificați într-o meserie despre care românii nici nu știu că există?!"

Sînt mulți copaci bolnavi în București.

Discutînd tot despre toaletarea arborilor din Capitală, Vera Dobrescu, lector dr. la Facultatea de Horticultură a USAMV, îmi spune: „Din păcate, în București sînt puțini arbori aranjați frumos – toaletarea lor a devenit de-a dreptul amputare. Fără frunziș, arborii se sufocă, nu mai au acces la suficient oxigen. Nici o specie nu se taie fără a fi urmărite anumite modalități specifice de toaletare. În plus, trebuie analizat fiecare copac individual. Nu pot fi blamați cei care se ocupă de toaletări – de regulă, ei nu sînt specialiști, ci alpiniști utilitari. Poate că dacă ar fi instruiți înainte să meargă pe teren, lucrurile ar fi mai bune, dar la noi, din păcate, se aleg firmele cu prețurile cele mai mici. Noi, la Facultatea de Horticultură, am propus Primăriei București un proiect: vrem să oferim lecții lucrătorilor care merg pe teren la toaletarea arborilor. Ei au fost de acord, în principiu." (Din păcate, însă, Primăria București nu ne-a putut oferi detalii despre implementarea acestui proiect.)

Ce ne rămîne, așadar, de făcut? Lăsînd aceste defrișări și „toaletări" abuzive să aibă loc, s-ar spune că nu ne deranjează și nu ne interesează prea mult cum arată orașul în care locuim. În afara propriului apartament, mulți bucureșteni nu simt o foarte mare nevoie de a se implica – fie că asta înseamnă să aibă grijă de curtea blocului, să anunțe autoritățile privind cîinii vagabonzi de pe strada lor ori mașinile parcate aiurea, sau să fie atenți la soarta arborilor din cartier.

Există însă și oameni care se implică. Edmond Niculușcă este unul dintre ei – fondatorul Asociației Române pentru Cultură, Educație și Normalitate, un tînăr care vrea să genereze o schimbare. Îndrăgostit de clădirile vechi și patrimoniul istoric al Bucureștiului, Edmond Niculușcă își începe povestea cu atragerea de fonduri pentru restaurarea, în 2009, a Școlii Centrale din București. La momentul respectiv, nu s-a ocupat și de grădina interioară a liceului, însă anul trecut și-a îndreptat atenția și către aceasta. În centrul acestei grădini – concepute ca grădinile-paradis, de arhitectul Ion Mincu – se află un arbore, un frasin plantat la inaugurarea școlii, în jur de 1891. „Există mărturii istorice", spune Edmond Niculușcă, „avem fotografii. Cea mai veche este din 1901, unde frasinul apare deja, e mic, e pui, e foarte verde. Aceea e de fapt prima fotografie a primelor generații de la Școala Centrală care se fotografiază cu acest frasin. Copacul e ca un fir roșu care leagă generațiile care au învățat în Școala Centrală din 1891 pînă azi, e singura prezență vie, aș putea spune, care leagă generațiile astea și care a fost martorul tuturor celor care au trecut pe acolo."

Anul trecut, însă, frasinul și vegetația din grădină se aflau într-o stare tot mai deteriorată. Așa că Edmond a luat legătura cu Universitatea de Agronomie, iar Vera Dobrescu, specialist horticultor, a fost de acord să îi ajute. Aceasta a luat întîi probe din scoarță, frunze și sol, ca să vadă ce boli are frasinul și ce se întîmplă în jurul lui. „Părea că se instalează această stare de regresie a vieții copacului, erau semne de ciocănitori în copac, iar anumite tipuri de ciuperci arătau că se apropie de moarte. S-a curățat tot ce era uscat, a fost echilibrat puțin copacul, pentru că el e înclinat, și a fost dat cu o soluție împotriva dăunătorilor. I s-a făcut și tomografie, ca să vedem interiorul. S-a stabilit un tratament, a fost adusă o perfuzie din China, cu minerale, tratament care a mai fost folosit și la teii din Iași, dînd energie copacului pentru a se întrema. Ar mai putea trăi pînă la 20 de ani, poate chiar mai mult", spune Edmond Niculușcă.

Astfel de tratamente au mai fost aplicate, în București, în curtea cu platani a BNR, spune Vera Dobrescu – acolo, arborii erau foarte afectați. La Școala Centrală a lucrat voluntar, însă la BNR, cei de la bancă au înțeles că arborii aceia sînt foarte importanți și au investit în salvarea lor, mai adaugă ea. Și Primăria Capitalei se implică – pentru anul 2017, a alocat în bugetul local fondurile necesare achiziționării unui tomograf acustic pentru evaluarea stării de sănătate a arborilor. Cu ajutorul acestui tip de aparat, se poate stabili cu exactitate dacă arborele are sau nu o problemă majoră de sănătate, putînd fi evidențiate deformațiile patologice, în vederea prevenirii producerii unor incidente provocate de prăbușirea arborilor sau a ramurilor – susține Direcția de Mediu.

Revenind la frasin, Edmond îmi spune că acesta „e arbore de pădure, are nevoie de umezeală, iar în mediul lui natural trăiește pînă la 200 și ceva de ani. Problema e că se află într-un București tot mai uscat. Discutam cu specialiștii și aceștia spuneau că sînt mulți copaci bolnavi în București. Teii și castanii nu mai rezistă. Castanii se usucă în august, iar unii dintre ei înfloresc în septembrie, ceea ce înseamnă că un castan trăiește două cicluri într-un an, iar asta îl îmbătrînește. Se usucă din cauza poluării, și teii au început să se îmbolnăvească.

Noi, la ARCEN, încercăm să obținem fonduri pentru a restaura grădina și a reface microclimatul din jurul copacului – el se usucă și pentru că nu mai e multă vegetație în jur, iar căldura rămîne în sol în profunzime." Din fericire, în această primăvară, se poate vedea că tratamentul a avut efect și frasinul se regenerează.

De Noaptea Muzeelor și de Sînziene, grădina interioară a Școlii Centrale este deschisă publicului. În acest fel, Edmond Niculușcă și ARCEN încearcă să tragă un semnal de alarmă, aducînd în atenție starea grădinilor, a spațiilor verzi din Capitală. „Miza era să salvăm copacul, să dăm un exemplu. A salva un copac nu e un lucru atît de complicat, dar e extrem de important. Am vrut să facem asta și pentru că acest arbore are o valoare memorială, e un simbol al Școlii Centrale. Poate că e caraghios să salvezi un copac, dar demersul, daca are succes, e de replicat", adaugă Edmond. „Dacă fiecare om și-ar asuma să salveze cîte un copac, ar fi ceva."

Cu ochii-n 3,14

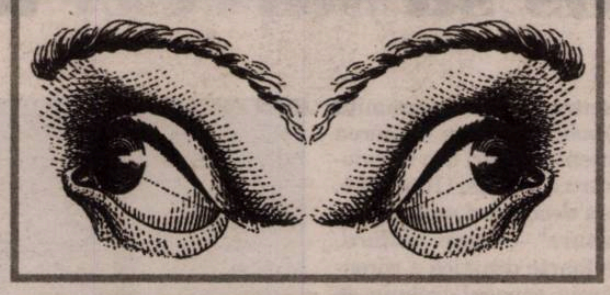

ȘI ACUM, CĂ S-A TERMINAT TĂRĂȘENIA MOMENTULUI, NE PREGĂTIM SĂ FIM CU OCHII-N PAIȘPE LA DIVERSE SUPRAFEȚE PUBLICE, ÎN LOC SĂ NE BATEM PENTRU IEȘIREA DIN CONȘTIINȚA UNEI LUMI

■ Și acum, că a venit și Moș Crăciun, ne pregătim de Revelion, nu-i așa? (**A. P.**)

■ Cînd Samantha O'Neal a intrat pe ușa casei sale din Alachua, Florida, l-a găsit pe un anume Ronald Gregory Wesly gătind un pui la cuptor. Femeia nu s-a pierdut cu firea, a sunat la poliție și bărbatul a fost în cele din urmă reținut. După ce s-a terminat tărășenia, femeia a mîncat puiul și a declarat presei că fusese „extrem de bine gătit". De fapt, se întîmplă frecvent ca hoții să se simtă ca acasă după ce intră prin efracție. O femeie a surprins un hoț la ea în bucătărie în timp ce spăla vasele, iar alta l-a găsit sub duș. (**M. C.**)

■ Sîmbăta trecută, chiar înainte de Înviere, Național TV a transmis un film potrivit momentului: *Sfîntul Petru*. La un moment dat, imaginea s-a micșorat pentru a face loc unui insert promoțional care anunța filmul din săptămîna următoare: *Închisoarea Diavolului*. Că pînă atunci trece Paștele și reintrăm în normal. (**D. C.**)

■ În Thailanda, un șarpe a atacat un motociclist, în plin drum. În South Dakota, un bărbat a fost amendat pentru că nu i-a pus lesă pitonului cînd îl plimba în parc. Între timp, președintele PSD Liviu Dragnea își petrece vacanțele prin tot felul de locuri exotice – cel mai recent a fost în Qatar, de Paști. Să fim cu ochii-n paișpe la tîrîtoare, deci. (**C. Ș.**)

■ În autobuzul 331, printre alte inscripții indescifrabile, etalate pe diverse suprafețe, una își declară limpede autorul: „Clanu Măslină Neagră și Verde". (**D. S.**)

■ Un DJ britanic, pe numele său de scenă Dax J, a fost condamnat, în absență, la un an de închisoare pentru indecență și ofensă adusă moralei publice după ce a mixat pe ritmuri de dans, într-un club de noapte din Tunisia, chemarea la rugăciune a unui imam. Știrea asta îmi amintește de piesa „God is a DJ" a trupei... Faithless. Mare e clubul lui Dumnezeu! (**M. C.**)

■ Din cauza taifunurilor, Japonia s-a confruntat cu un deficit de snacks-uri. Japonezii au intrat în vrie și au ajuns să se bată online, licitînd pentru pungile de chips-uri – prețurile urcînd pînă la 14 euro pentru o pungă. Propun să preluăm exemplul: în loc să ne batem la propriu pe cozonaci (cum s-a întîmplat de curînd la Iași), să o facem mai pașnic, prin licitații pe Internet. (**S. G.**)

■ Astronauți importanți ai Agenției Spațiale Americane susțin că, în timpul sau chiar înaintea misiunilor spațiale, au văzut OZN-uri. Cel puțin patru astronauți ai NASA au dezvăluit în mod public că ei cred în extratereștri, conform *Daily Mail*. Între timp, turiștii care tranzitează România au, de-acum, un nou punct de atracție: un restaurant în formă de OZN. Un nou concept de restaurant, unic în România, s-a deschis pe DN1, la ieșirea din Cîmpina, în dreptul comunei Cornu. Pentru ca cele două știri să capăte împreună un sens, mă gîndesc că printre primii clienți s-au numărat cel puțin patru astronauți de la NASA. (**A. P.**)

© C. Ștefan

■ Un artist pe nume Abraham Poincheval a clocit, timp de trei săptămîni, zece ouă. Pînă a scos un pui. S-a întîmplat la Palais de Tokyo, la Paris. E artă conceptuală, e un discurs artistic despre metamorfoză. Apropo: mă aștept ca, odată ajuns la maturitate, puiului să i se dezvolte conștiința critică și să-i piuie creatorului său că asta nu e artă. (**M. M.**)

■ Gabriel García Márquez a călătorit în 1957 în Europa de Est. Din păcate, nu a trecut și prin România. Cartea lui de amintiri se numește *Călătorind prin Europa de Est* și a apărut Editura RAO. La fragmentul ăsta am rîs în hohote: „Eu am cunoscut un delegat german care, într-o gară din Ucraina, a făcut elogiul unei biciclete rusești. Bicicletele sînt foarte puține și scumpe în URSS. Proprietara bicicletei elogiate – o fată – i-a spus neamțului că i-o face cadou. El s-a împotrivit. Cînd trenul a dat să plece, fata, ajutată de mulțime, a aruncat bicicleta înăuntrul vagonului și, fără să vrea, i-a spart capul delegatului. La Moscova a devenit un spectacol familiar la festival: un neamț cu capul bandajat plimbîndu-se pe bicicletă prin oraș". E în el tot absurdul și drăgălășenia unei lumi. (**A. M. S.**)

LA CÎTĂ VIAȚĂ E LA VÎRF, A ÎNVIAT IEPURAȘUL NEAMULUI

■ X, XL, L... măsuri de straie lumești la ouă „de la găini crescute la sol". Că te apucă subit filozofarea și te întrebi: oare cine să fi fost mai întîi? Omu' sau găina? La cîtă cotcodăceală e la vîrf... Votați galinacee! În ce mă privește, am vopsit ouă de Grid, unu' mai mare, altu' mai mic... avantaj ciocnire! (**R. M.**)

■ Gardianul Penitenciarului din Ploiești care a doborît cu mătura o dronă ce transporta un telefon mobil pentru un deținut mi-a amintit de cowboy-ul din Orlando care a prins cu lasoul un hoț de biciclete. Viață lungă uneltelor vetuste! (**M. C.**)

■ Titluri, texte, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (XVII): *„Adevărat a înviat!"* (salutul pascal). În turcă: *Hakíkatén diril-Dí!;* în arabă: *Haqqan qam!;* în bască: *Benatan Berbistua!;* în mayașă: *Ta melel cha'kuxaj!;* în japoneză: *Jitsu ni fukkatsu!* (**M. P.**)

■ De Paști, anul ăsta, la Sinaia, nu a venit Iepurașul. Ci un urs care a stat în curte o oră. (**I. P.**)

■ Turiștii au aruncat anul trecut în Fontana di Trevi monede în valoare de aproximativ 1,5 milioane de dolari. O astfel de fîntînă construită în fața Catedralei Neamului ar face minuni! (**M. C.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **689** ■ 4-10 mai 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Adina POPESCU
portrete din mers
7

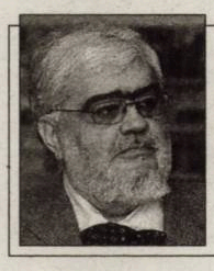

ANDREI PLEŞU
„Sînt o babă moralistă“
pagina **3**

NORA IUGA
„I have a dream“
pagina **14**

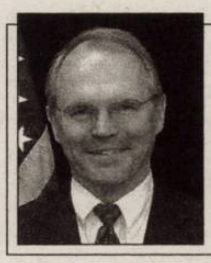

CHRISTOPHER R. HILL
„Deficitul diplomatic al lui Trump“
pagina **21**

Ştiinţa într-o lume a ştirilor

„Ştiinţa este cea mai democratică sursă a puterii.“

ALVIN TOFFLER

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Solomon MARCUS

Cultura științifică, între oximoron și limba de lemn

Știința s-a depărtat de public. Nu a făcut-o din dispreț față de acesta, ci din rațiuni care țin de dezvoltarea internă a ei. Limbajul științific s-a diferențiat tot mai mult de limbajul comun. Mai mult, a devenit tot mai dificilă explicarea rezultatelor sale pe înțelesul publicului. Tot mai multe dintre aceste rezultate contrazic intuiția comună, fapt care, și el, derutează. De la situația din secolul al XIX-lea, cînd un savant ca Pasteur era recunoscut drept un binefăcător al omenirii, s-a ajuns la situația frecventă în care medicina universitară are un credit mai mic în ochii publicului decît medicinile alternative ale unor șarlatani. A mai contat și faptul că unele utilizări ale științei (energia atomică, de exemplu) au venit în conflict cu interesul celor mulți. Acum, manipulările genetice creează și ele dubii asupra credibilității științei. O confuzie gravă între valoarea științei ca manifestare superioară a spiritualității umane și posibila ei folosire defectuoasă face ravagii. Bine, s-ar putea spune, dar școala ce face? Nu inițiază noile generații în tainele cunoașterii? Ajungem astfel la rădăcina răului. Pe de o parte, școala rămîne mult în urmă față de stadiul atins de cunoaștere; pe de altă parte, din comoditate și din considerente practice, reține din diferitele discipline partea descriptivă, operațională, care se poate relativ ușor sistematiza și evalua, dar acest lucru se face cu prețul sacrificării ideilor și problemelor care constituie viața autentică a diferitelor discipline. Se ajunge astfel la despărțirea științei de factorul uman, iar disciplinele care în mod explicit se referă la om par a avea un monopol asupra umanului. Terenul devine pregătit pentru a se promova dualitatea știință/umanism sau opoziția științe exacte / științe socio-umane, deturnîndu-se astfel atenția de la sensul real al evoluției actuale a culturii, spre un metabolism tot mai pronunțat al unor domenii care, pînă mai ieri, păreau a se afla într-un conflict ireductibil. Mai rămîne să se acrediteze drept condiție obligatorie a culturii prezența interesului pentru om, pentru ca știința să fie practic eliminată din cultură; în această perspectivă, locul științei este numai alături de tehnologie, funcția utilitară capătă un rol predominant în știință, iar factorii de putere și întreaga birocrație culturală insistă ca știința să fie apreciată după rezultatele imediate pe care le obține. Să nu ne mirăm că, în acest fel, știința este redusă la funcția de unealtă. Dar sînt uneltele cultură?

(apărut în *Dilema veche*, nr. 218, 21 aprilie 2008)

Dilema veche vă propune

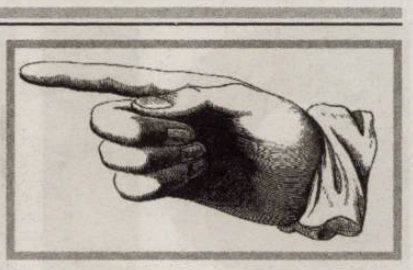

■ Vineri, 12 mai, începe prima ediție a Festivalului „FREUDescu", subintitulat de entuziaștii săi organizatori „un festival cu tușă psihanalitică". Pe parcursul zilelor weekend-ului 12-14 mai, „FREUDescu" prezintă evenimente culturale extrem de interesante, în care psihanaliza va fi „regina balului". Festivalul se va desfășura în sala ArCuB, din strada Lipscani, nr. 84-90, și va cuprinde lansări de carte, vernisaje, conferințe, dialoguri, concerte și proiecții de film. Din programul generos al lui „FREUDescu", remarcăm conferința lui H.-R. Patapievici, intitulată „Imaginea sufletului la cei doi Freud", proiecția filmului *Ana, mon amour* de Călin Nezter și recitalul lui Nicu Alifantis. Întregul program al Festivalului cu tușă psihanalitică poate fi găsit pe Internet (de pildă, https://arcub.ro/eveniment/freudescu-un-festival-cu-tusa-psihanalitica). (Sever Voinescu)

■ Un program extrem de elaborat și, pe alocuri, inedit reunește la București, în perioada 15-21 mai, peste o sută de poeți din 30 de țări, în cadrul celei de-a VIII-a ediții a Festivalului Internațional de Poezie. Peste douăzeci de evenimente vor prilejui întîlnirea publicului cu Poezia, în zece spații culturale proprii Bucureștiului. „Maratonul de Poezie și Jazz", eveniment care marchează Noaptea Europeană a Muzeelor, are invitați 17 poeți reprezentanți ai unor generații și geografii literare diferite, care vor citi din propria creație. Amfitrioni: Dan Mircea Cipariu și Ioan Cristescu. Renumita trupă de blues Mike Godoroja & Blue Spirit va susține, în binecunoscutu-i ritm, mesajul liric. (Ruxandra Mihăilă)

■ Joi, 4 mai, începe Festivalul Filmului European și aveți de unde alege: vor fi proiectate peste 60 de „filme de tot felul", dintre care mai mult de 35 vor fi vizionate în premieră în România. Puteți citi pe site-ul nostru o serie de cronici, iar programul complet al evenimentelor e la adresa http://ffe.ro/2017/program-filme. Vizionare plăcută! (Cristina Ștefan)

■ *Orange Is the New Black* (2013, de Jenji Kohan, cu Taylor Schilling) – primul sezon, cel puțin, din primul serial care m-a mai „prins", după mult timp, și care poate fi văzut pe Netflix. (Iaromira Popovici)

■ Încercați să vedeți cum se aude poezia contemporană de pe scena unui club bucureștean. E o experiență. „Hey, have you tried Poetry?" – sîmbătă, 6 mai, ora 18, în Control Club. Vor citi poeții Nora Iuga, Livia Ștefan și Angela Baciu. De muzică se va ocupa Marius Chivu. Iar Bogdan Șerban va modera această lectură de poezie SUBCAPITOL. (Ana Maria Sandu)

■ Concertul grupului belgian de jazz Blow Trio de duminică, 7 mai, în Clubul Expirat – Halele Carol, Sala Compresoarelor din București. Un mix de dubstep-ul, free-jazz și dance-acustic încă și mai neortodox, căci e vorba de două saxofoane tenor și o baterie. Un concert organizat și garantat de Green Hours jazz-café. (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Inimă albastră**
- **Alegerile din Franța**

album dilematic Șerban Georgescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Eli Ranetescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.200

Tipărit la Tipomedia

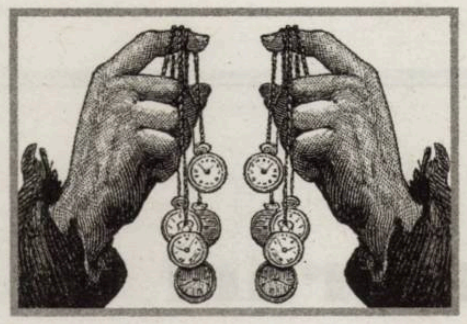

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Sînt o babă moralistă

Mi se întîmplă des să fiu de acord cu dl Sorin Ioniță. Cred că am spus-o și public, într-un text scris pe marginea unei conferințe Expert Forum. Evident, nimeni nu e perfect și ar fi absurd să subscriu, fără pauză, *tuturor* părerilor dumnealui, la fel de absurd cum ar fi și ca dînsul să fie mereu de acord cu mine. De curînd, pe site-ul Contributors, am citit însă un comentariu legat de moartea celor doi „alpiniști“ minori din Retezat și, într-o primă instanță, m-am cam enervat. Ideea dlui Ioniță este că numai „babele moraliste“ se reped să ceară represalii juridice, pentru împrejurări care (1) au un ce „eroic“, umanist și (2) țin de „soartă“.

Întîmplător, de cîțiva ani, plănuiesc să scriu ceva pe tema destinului. Mă tem că voi abandona acest proiect, pentru că, pe măsură ce reflectez și citesc mai mult din uriașul inventar bibliografic al subiectului, lucrurile mi se par tot mai greu de tranșat. Cîteva lucruri sînt, totuși, unanim acceptate. De pildă, că înțelegerea destinului ca „fatalitate“ e riscantă. Ea tinde să suspende marja de libertate a fiecăruia dintre noi și, prin aceasta, responsabilitatea pe care o avem pentru faptele noastre. Iar relativizarea responsabilității individuale pune un serios semn de întrebare asupra întregii sfere a „dreptului“. Are legea căderea de a sancționa acte predestinate?

Dl Ioniță combate incriminarea posibilă a adulților care și-au expus, conștient, copiii unui risc mortal, cu următoarele argumente: A) A dori performanța este mobilul esențial al progresului. Cine nu riscă nu cîștigă. Contraargument: există și performanța gratuită, de obicei vanitoasă sau pur și simplu bezmetică. Dacă încerci să intri în *Cartea Recordurilor* stînd în cap 48 de ore sau mîncînd 50 de hamburgeri la o masă, omenirea n-are de ce să-ți fie recunoscătoare. Dacă doi copii, de 12 și 14 ani, vor să se cațere pe vîrfuri montane greu abordabile, după ce părinții au aflat că e pericol maxim de avalanșă și nu și-au luat măcar precauția să pună căști de protecție pe creștetul „eroicilor“ lor campioni, eu, unul, nu mă umplu de admirație. Părinții sînt inconștienți, iar bieții copii – lipsiți de discernămînt. B) Invocarea „prognozei“ e meschină. Nu te poți baza pe prognoză. OK, de acord, dacă prognoza anunță ploaie și, cînd colo, răsare soarele. Dar dacă meteorologii mă avertizează că temperatura mării a scăzut sub 4 grade, nu m-aș grăbi să-mi pregătesc costumul de baie. Nici n-aș face nani liniștit dacă specialiștii ar anticipa un tsunami vehement. C) „E absurd să crezi că părinții nu s-au gîndit la riscuri...“ De acord. Dar dacă s-au gîndit și n-au tras nici o concluzie din „luciditatea“ lor, sînt ori stupizi, ori țăcăniți. D) Curajul în sport înseamnă să asumi, viril, riscuri. Ți se spune că un oarecare traseu montan e „închis“ din motive meteorologice? Nu-i nimic! Succesul înseamnă ignorarea „traseelor închise“. Așa s-a cucerit Everestul! Mă rog, pot accepta că un adult, un iubitor al sportului „extrem“, un halucinat al gloriei personale, un ins gata de jertfă pe altarul cine știe cărui experiment științific sau, pur și simplu, un excentric haios decide să sfideze riscul obiectiv, să-și încerce norocul, s-o facă lată. Dar să ia cu el, în această aventură, pe cineva care nu are încă discernămîntul necesar și nici impulsul matur al autoapărării, e a fi curajos cu materialul altuia... Ca părinte, ești fie bolnav de orgoliu (cum sînt, din păcate, mulți părinți, doritori să se „mîndrească“, egolatru, cu isprăvile progeniturilor lor), fie, într-un fel sau altul, idiot.

Ajung la problema „sorții“. Care-vasăzică, lui Erik Gulacsi, de 12 ani, și Getei Dor Popescu, de 14 ani, le-a fost scris să moară pe Retezat, loviți în capul (descoperit) de pietrele stîrnite de o avalanșă (anunțată). „Se întîmplă!“ – zice dl Sorin Ioniță. Nu poți să nu cazi pe gînduri. Țineți minte copilașul sfîșiat, acum cîțiva ani, de un cîine vagabond, pe cînd se plimba în parc? Asta-i situația! Că n-o fi de vină bietul cîine! Dar nici bunica neatentă! Dar dacă, să zicem, un tată atletic, mare înotător, îl „provoacă“ pe fiul lui de 13 ani să traverseze un lac plin de crocodili sau un bazin cu rechini, urmînd ca, în caz de reușită, să fie declarați, amîndoi, modele planetare ale neînfricării (cu medalia aferentă)? E periculos? Este. Dar ce-ar reuși specia noastră dacă s-ar gîndi, obsesiv, la primejdii? Desigur, cum spune dl Ioniță, trebuie să luăm în calcul și imprevizibilul. Chiar dacă e oarecum previzibil. Destinul explică, probabil, multe. Dar sîntem siguri că explică tot? Nu e, cumva, simplă soartă ca un băiețel sau o fetiță să ajungă pe mîna unui pedofil? Nu se nasc unii, nevinovați, cu bastonul de tîlhar în raniță? Și de ce am interzice unui preadolescent năbădăios să se joace cu pistolul? Poate e presimțirea unei glorioase cariere militare!

Sincer vorbind, sînt gata să negociez cu amicul Ioniță oportunitatea unei condamnări penale pentru părinții crunt pedepsiți, oricum, prin moartea dramatică a copiilor lor. Dar nici nu mi-e foarte la îndemînă să văd în prevenție și rezonabilitate „excese“ ale gîndirii postmoderne, obsedate de imperativul „ingineriei sociale“, Cît despre teoria destinului, abia ea tinde să devină un simptom al *relativismului* postmodern. Îți ispitești copilul să se joace cu un porc mistreț scăpat din rezervație și dacă, Doamne ferește, nu reușește să supraviețuiască temerarului experiment, ții un discurs luminat despre soartă și despre virtutea unică a speciei umane de a încerca imposibilul...

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

O vizită în capitalism

Mi-am lăsat mașina mai departe, căci nu știam dacă voi găsi acolo loc de parcare. Am mers, așadar, vreo cinci minute pe jos, după care am ajuns și am trecut de bariera cartierului de *offices*. Căci era un adevărat cartier, dar corporatist. Am mai mers deci încă vreo cinci minute pînă să ajung la „blocul“ meu. Am trecut pe lîngă două-trei terase însorite, unde tare m-aș fi oprit să-mi beau cafeaua de care nu avusesem încă parte, dar nu mai aveam timp. Am mai apucat doar să văd cu colțul ochiului gardurile care împrejmuiau acest spațiu uriaș, dincolo de care își iteau capetele murdare blocuri de patru etaje din anii '50, cu balcoanele lor în care atîrnau la uscat izmene colorate și ciorapi desperecheați. Nu am putut împiedica un gînd rebel: *Fiți atenți* – spuneau parcă acele blocuri tuturor celor care se grăbeau spre locul lor de muncă din cartierul corporatist, *sînteți liberi să locuiți și acolo! Dar vreți?* Și dacă nu erai vreun activist fanatic, parcă nu-ți doreai asta... Nimeni nu-și propusese această topografie simbolică, dar mai toate marile spații corporatiste din București au nimerit, vrînd-nevrînd, printre blocurile vechilor cartiere comuniste de periferie, punînd deci față în față cele două lumi. Un avertisment subliminal, neintenționat, dar eficace, pentru corporatiști, care, conștient sau nu, reproduc apoi această diviziune prin gentrificarea orașului, retrăgîndu-se în spatele altor ziduri, dincolo de care să nu mai vadă lumea propriilor angoase.

Am intrat apoi în clădire și am fost dus la etajul unde aveam „întîlnirea de afaceri“. Persoana cu pricina nu terminase încă întîlnirea anterioară, așa că și-a cerut scuze și m-a lăsat să aștept într-un birou. Am avut ceva timp să-mi arunc puțin ochii primprejur. Un birou uriaș, *open space*, cu vreo patruzeci de birouri, din cîte am putut să număr. Pe latura din spate erau trei birouri, vizibil ale unor șefi, deși identice cu toate celelalte. Puține erau „personalizate“ cu o fotografie sau vreun fleac domestic; toate aveau însă cana de cafea personală. Mă simțeam privit de peste tot și, în același timp, abandonat într-un *no man's land*. Apoi am mers la întîlnire...

Cînd am ieșit, m-am oprit la una dintre acele terase cochete și am comandat un espresso. În timp ce trăgeam din prima țigară după o pauză de două ore, mintea mea socio-hai-hui bătea cîmpii. Și amintirile. Peste gard se vedeau și mai bine blocurile *acelea*. Am continuat cu gîndul confruntarea dintre cele două lumi. Barul unde mă aflam era un soi de snack-bar combinat cu fast-food: ideal pentru pauza de masă a muncitorilor corporatiști. Am privit la vitrinele frigorifice: totul era frumos ambalat, dar, nu știu de ce, nimic nu m-ar fi făcut să iau masa acolo... Echivalentul comunist au fost cantinele muncitorești sau faimoasele „împinge-tava“, pentru care – ironia istoriei – sovieticii se inspiraseră din tehnologia McDonald's. Analog cu bancul despre fabrica de biciclete de la Zărnești, unde, oricum asamblai piesele componente ale bicicletelor, tot mitraliere ieșeau, și cantinele proletare au ieșit altfel decît modelul lor capitalist. Teoretic însă, ideea era aceeași. M-am gîndit apoi la spațiul de birouri. Arăta impecabil, dar, din nou, nu știu de ce nu m-aș fi văzut lucrînd acolo. Sînt, probabil, un răsfățat al sorții. Oricum, această tiranie a transparenței și expunerea ostentatorie a egalității îmi dădea fiori pe șira spinării. Mi se spusese, într-o pauză, că, de cîteva luni, conducerea hotărîse ca angajații să folosească birourile prin rotație. Logic și coerent: o economie de piață presupune mobilitatea – și nimic nu subminează mai insinuant această mobilitate decît atașamentul față de loc. Biroul, clădirea, complexul – toate figurau perfect ceea ce antropologul francez Marc Augé a acreditat ca „non-loc“. Asta era: mă simțeam delocalizat! Sau, în jargon comunist, „repartizat“ într-un non-loc. Dar, apropo de comunism: erau spațiile industriale comuniste altfel? Încerc să-mi aduc aminte. Bun, erau, desigur, incomparabil mai mizere, dar să trecem peste asta. „Halele“ erau, evident, deschise, dar TESA stătea în birouri. Mici și înghesuite, dar birouri închise privirilor celorlalți – ceea ce nu îi ferea însă pe angajați de control: acesta era ascuns privirilor, dar ubicuu. În plus, statul nu-și dorea mobilitate, ci stabilitate: de cînd luai o diplomă de absolvire, pensia scria pe fruntea ta!

Ce reiese din toate aceste comparații factuale? – m-am întrebat la un moment dat. Ce mai este diferit între comunism și capitalism în afară de tot ceea ce știm deja? *Seducția!* – mi-a venit în minte. Comunismul a vrut să guverneze prin *voința conducătorilor;* capitalismul a preferat să-și asigure mai întîi *dorința celor conduși,* așa că a pus la punct o uriașă industrie a seducției – iar seducția este singura alternativă la tiranie. Și comunismul a mizat pe un soi de seducție, prin care îi atrăgea pe oameni să fie *puternici* (politic), dar puterea nu se poate împărți decît între puțini. Capitalismul a preferat să te ademenească să fii *bogat* (economic), iar bunăstarea poate fi distribuită între mai mulți. A rezultat o *economie* capitalistă, care a produs bogăție pentru suficient de mulți încît toți să și-o dorească, și o *putere* comunistă, care a acaparat și puțina bogăție produsă. Postcomunismul nostru a combinat cele două, rezultînd un *capitalism politic* destul de original. În ultimă instanță – mi-am zis eu –, capitalismul este comunism plus seducție, dar cred că mulți preferă să fie seduși decît reeducați!

Întors acasă, am lăsat deoparte toate aceste comparații și m-am gîndit puțin la „lumea corporatistă“ actuală, pe care tocmai o vizitasem. Dincolo de un *glamour* cît se poate de seducător, am simțit-o „rece“. Rece/cald, iată o metaforă senzorială ce poate exprima mai multe lucruri. O regăsim, *sui generis,* în opoziția dintre non-loc și loc și în obsesia casei personale („pe pămînt“?), prin care corporatiștii încearcă să compenseze non-locul *office*-ului. Ea acoperă, de asemenea, polaritatea solitar/solidar. Lumea corporațiilor este una hobbesiană, a solitarității competitive. Aceleași corporații pierd, astfel, o groază de timp și bani pentru a recupera solidaritatea prin *„team building“*. Corporatiștii preferă totuși să o recupereze prin sociabilitate, devenind hipsteri în timpul liber: îi găsești de la Vama Veche la reuniunile cu manele. Nu vă grăbiți să aruncați piatra! I-am găsit cu toții, ca hipsteri civici, și în Piață, unde sentimentul dominant, după spusele lor, a fost cel de... solidaritate.

Capitalists who came from the cold...

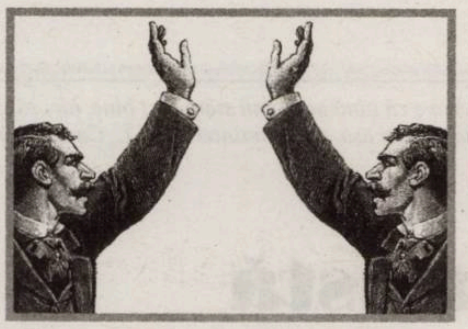

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Despre fotbal și omoruri

În copilărie și adolescență, dacă trecea o zi fără scandal și o săptămînă fără vreo bătută în familie, însemna fie că eram la bunica, studiind ca un intelectual ce sînt cum pasc bovinele, fie în vreo tabără comunistă. Cînd am aflat de sindromul Tourette, am fost sigur-sigur că familia mea și, în general, familiile alcoolicilor din bloc ar fi fost extrem de bine calificate pentru a fi candidați excepționali și cîștigători exclusivi ai Oscarului pentru Tourette. Înjurăturile și abuzul verbal erau parte a vocabularului de bază al tezaurului lingvistic, utilizat cu sfințenie în fiecare zi.

Dacă Gogu nu o bătea pe Ana, pe Nuța sau pe Lica, dacă Gigilică nu o bătea pe Lili și mama pe tata după ce el încerca, beat fiind, să o trosnească, săptămîna aia era sigur din luna în care se făcea țuica și erau toți într-o semicomă alcoolică. Exista, desigur, și posibilitatea să avem o explozie de stoluri de porci pe cerul senin, care în mod maiestuos să își înceapă zborul spre țări mai calde. Absolut firesc, pentru bărbații din familie – rafinați amatori de excentricități și posesori ai unui simț estetic aparte –, observarea evenimentului în cauză ar fi devenit o prioritate absolută, în dauna practicilor curente.

Situația din ghetourile unde am stat sau pe care le-am vizitat de-a lungul ultimilor anilor este mult mai proastă. Violența din taberele de refugiați din Bekaa, în Liban, din satele izolate din Laos, din ghetourile din Tbilisi și de peste tot în Uniunea Europeană este, practic, aceeași. Știm că abuzurile sînt cumplite în zonele cele mai complicate ale societăților noastre, dar nu sînt deloc convins că înțelegem foarte clar ce se întîmplă acolo. Nu cred că înțelegem deloc de ce abuzurile din ghetouri sînt mult mai multe, mai violente și mai deloc raportate.

În Ferentari, femeile bătute nu pot să facă mai nimic. Traficanții de droguri nu sînt foarte fericiți dacă cineva sună la poliție și au metode de răzbunare dure. În cazul în care totuși cineva sună la 112, există o posibilitate destul de mare ca polițistul să considere că o bătută nu strică unei femei, că doar așa e tradiția și la el în familie. Se prea poate, de asemenea, ca omul să fie un admirator al lui Antonescu, care automat crede că oricine locuiește în Ferentari ar fi meritat să nu existe pentru că strică puritatea neamului celui bun. În ambele cazuri, intervenția este mult întîrziată sau nu este deloc.

În cazul foarte fericit în care un polițist mai cu suflet catadicsește să intervină, apar alte probleme majore. Femeia stă într-un bloc insalubru și condițiile în care trăiesc copiii ei sînt departe de a fi cele potrivite. Bărbatul ei este alcoolic sau ia droguri și adesea își bate cu sălbăticie copiii. În mod firesc, intervenția polițistului va duce și la sesizarea serviciului de protecție a copilului. Cum polițistul, practic, nu poate să facă nimic în primele 72 de ore, femeia va rămîne singură cu un bărbat probabil amendat și extrem de furios.

În concluzie, sesizarea poliției pentru violența în ghetou irită traficanții de droguri, înfurie agresorul, care, după plecarea polițistului, rămîne în casă împreună cu victima și toată povestea riscă să se termine cu o decizie a Serviciului de Protecție a Copilului de a lua copiii din familie. Desigur, amenda va fi plătită tot de femeie.

Ca secretar de stat la Ministerul Muncii am încercat să fac tot ce am putut ca să schimb situația actuală. M-am lovit de o șefă a Agenției Naționale care mi-a explicat rapid că ea e atît fina lui Ponta, cît și a mîinii drepte a președintelui, domnul Mihalache, și că socrul său actual este unul dintre cei mai mari avocați din România. Agenția, în timpul președinției doamnei, a avut un proiect super-dubios cu SRI-ul și a plătit senzațional de bine o parte a șefilor de ONG-uri care se ocupă de violența domestică. Principala ei preocupare părea a fi fost călătoriile în străinătate și proiecte care mai de care mai bănoase. Acuzată de plagiat, am reușit – ce e drept, cam greu – să o eliberăm din funcție.

Sistemul administrației publice se mișcă foarte greu și, la fiecare trei zile, în România o femeie moare din cauza violenței domestice. Deși am avut sprijin de la ministrul Muncii și ministrul Justiției în ceea ce privește reacția statului împotriva violenței domestice, lucrurile nu se schimbă datorită blocajului de la Ministerul de Interne. După ce am amenințat că îmi dau demisia și că o să ies în presă, domnul Tobă a acceptat o întîlnire, la care am fost șapte oameni. Domnul Tobă a început întîlnirea glumind cu bun-simț, că nu este numai o problemă cu femeile bătute, ci și cu bărbații bătuți de femei, și ne-a amintit cazul în care „o nebună îl alerga pe unul cu cuțitul prin Brăila". Secretarul de stat de la minister, aflat la întîlnire, un domn cu mult bun-simț, și-a pus în mod involuntar mîinile în cap.

Copiii din Ferentari cu care îmi petrec majoritatea week-end-urilor văd violența ca pe un lucru normal. Mai toți știu mult mai mult despre fotbal decît despre orice altceva.

În noua mea poziție, am reușit să îl conving pe secretarul general al Consiliului Europei și pe prim-vicepreședintele Comisiei Europene să trimitem o scrisoare către UEFA pentru a face împreună o campanie care să reducă abuzurile împotriva femeilor. Am primit un răspuns călduț, așa că acum strîng semnături în Parlamentul European pentru a crește presiunea asupra președintelui UEFA.

Visul meu este ca, pentru un întreg sezon, fiecare meci al UEFA să înceapă cu un videoclip de 15 secunde cu cei mai cunoscuți fotbaliști, avînd un mesaj clar – *Stop violenței împotriva femeilor!* Aș vrea ca toate meciurile să înceapă cu jucătorii și arbitrii venind pe teren îmbrăcați în aceleași tricouri – eventual roz – cu același mesaj. Jucătorii să fie însoțiți de fete jucătoare de fotbal, îmbrăcate la fel. Și, pentru 15 secunde, singura reclamă pe stadion să fie același mesaj. Ar fi tare fain dacă toate porțile ar fi vopsite în roz și cu același mesaj pe bara transversală.

Strîngem semnături. Dacă vreți să ne ajutați, trimiteți un e-mail la v.nicolae@diplomacy.edu. Cine știe, poate că Federația Română de Fotbal începe prima.

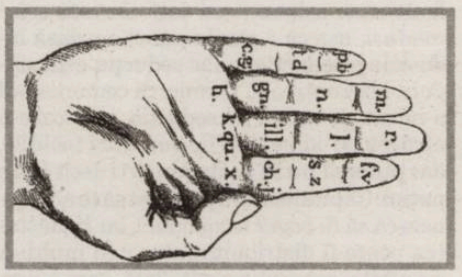

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Cu mînie, la terapie

Am un fost coleg de facultate – astăzi profesor la un liceu din Iași – care s-a tratat, cîteva luni bune, de o afecțiune (nu-mi dau seama dacă ar trebui să spun din zona competențelor *psihiatrice* sau *psihologice)* abia recent recunoscută ca atare în interiorul sistemului nostru de psihoterapie. E vorba de așa-numita „gestionare controlată a furiei" – acel *anger management* din spațiul anglo-american, care a dat, prin 2003, cred, și titlul unei celebre (și savuroase) comedii cu Jack Nicholson și Adam Sandler. Pe scurt, în cadrul tratamentului respectiv, psihologul (ori, mai degrabă, psihiatrul, dacă ar fi să judec după amintitul film) îl învață pe individul care suferă de puseuri irepresibile de mînie (adesea, din te miri ce) cum să-și stăpînească propriii demoni prin diverse tehnici, frecvent, exotice. Colegul meu, C. Persan pe numele său, avea, de mulți ani, încă din tinerețe, aș observa, bazîndu-mă pe faptul că îl cunosc destul de bine, această cumplită problemă. Se enerva apocaliptic din orice, zbiera, se schimonosea epileptic, își trăgea palme *(nota bene* – lui însuși, nu și celorlalți!), sărea pe loc cu gesturi spasmodice, se învîrtea ca un titirez și, nu de puține ori, făcea spume în colțurile gurii. Ce mai, în cazul bietului băiat, furia nu reprezenta un accident sau un capriciu, ci, într-adevăr, o teribilă maladie, necesitînd intervenția urgentă a specialiștilor. Mă rog, în acord cu ritmurile noastre istorice de manifestare, potrivite după linia melodic-plîngăcioasă din *Miorița,* „urgența" în cauză a durat mai multe decenii, dar totul este bine cînd, nu-i așa, se termină cu bine. Finalmente, cum precizam deja, ca matur, C. Persan a ajuns, iată, în fața unui doctor expert în *anger management*. Momentul merită prețuit.

Mi-am vizitat amicul acasă la ceva vreme de la debutul terapiei. L-am găsit pe Nicu, spre surprinderea, însă, totodată, și bucuria mea, senin, surîzător, liniștit, așa cum – mărturisesc – nu-l văzusem niciodată în cei treizeci de ani de cînd îl știu. Înainte să merg mai departe, înțeleg, dorîți o clarificare. De ce l-am identificat pe eroul nostru de azi drept „Nicu", dacă menționasem mai sus că, în buletin, el apărea „C. Persan"? Ei, aici ne lovim de o ciudățenie pe care eu, nefiind specialist în vreo taină a psihologiei, am bănuit-o dintotdeauna, în logica spiritului meu analitic de origine literară, a fi cauza reală a „bolii" enigmatice, dezvoltate de tristul profesor în timp (deși, *mea culpa,* lui nu am îndrăznit vreodată să i-o comunic – cine știe, poate, în loc să-l „vindec", l-aș fi enervat în mod absolut și insul ar fi intrat într-o criză ireversibilă de nervi!). Așadar, pe coleg nu-l chema Nicu, dar ne ceruse să-l strigăm astfel încă de la începutul facultății (Nicu era, se pare, numele unui bunic de-al său). În rest, forțat de contextele oficiale, Nicu prefera să folosească doar inițiala C. alături de numele de familie – Persan. Misterul a durat cîteva săptămîni, pînă cînd, la un curs, profesorul de lingvistică generală, un individ cam rudimentar, cu mare slăbiciune pentru rachiul de mere vasluian, sesizîndu-i numele real în condica de prezență, a exclamat fără menajamente: „Bă, da' pe tine taf-tu și mă-ta te-au botezat *Covor? Covor Persan?* Chiar așa? Sînt proști la cap?" Răspunsul lui Nicu a constat în prima sa decompensare în mediul academic, la care, spre oroarea noastră, am fost cu toții martori. A răcnit ca pe cîmpurile medievale de luptă și și-a articulat singur măcar zece pumni fioroși în țeastă.

L-au scos atunci din amfiteatru, cu greu, trei portari (solicitați cu disperare de profesorul rudimentar) și o femeie de serviciu (cea mai eficientă, în fond, în lupta cu Nicu: abia cînd i-a izbit ea un croșeu de stînga în bărbie, furiosul s-a oprit subit din propriile „auto"-lovituri și a putut fi înhățat de portari). În sfîrșit, nu vreau să dezgrop morții. Așa *îl botezaseră* părinții în 1968, fericiți că reușiseră să-și achiziționeze, cu chiu, cu vai, un foarte la modă în epocă, dar și după aceea, *covor persan*. Important rămînea că acum Nicu, judecînd după aparențe, își aflase liniștea și se tratase, cu mare succes, de *furie incontrolabilă*. I-am spus cît de mult mă bucuram pentru asta. M-a privit mirat: „Te referi la tratament? Aș! Nu l-am urmat nici o secundă! O mizerie. Îmi furnizau bazaconii freudiene și mă țineau pe sedative. I-am abandonat în doi timpi și trei mișcări. Camelia, nevastă-mea, m-a vindecat, oferindu-mi un pont neașteptat de valoros. Mi-a spus că, din punctul ei de vedere, *am o problemă de identitate* (am mîrîit de ciudă – aș fi putut să-i comunic detaliul în chestiune în urmă cu trei decenii, n.m.!). *Sînt nervos cronic* pe numele dat de cei doi idioți care mi-au fost părinți. Ca să scap de traumă, trebuie să o îmbrățișez, a observat Camelia, să devin simbiotic cu ea..." Nu am reușit să mă abțin și am întrebat: „Păi, și cum *fuzionezi* cu... *ideea de covor persan*?" „Simplu!", a răspuns Nicu. „Atunci cînd îmi vin nervii, mă transpun instantaneu într-un univers mirific, cu sunete și mirosuri orientale, un paradis arab inaccesibil muritorilor de rînd. Nu mai am convulsii, nu mă mai lovesc singur, nu mai urlu. Strig doar două cuvinte și toți mă lasă în pace. Unii chiar se topesc, precum aburii, din preajma mea."

„Ce strigi?", am rostit cu glas pierit. Covor Persan s-a ridicat în picioare și, cu brațele larg desfăcute, a declamat marțial: *„Allahu Akbar!"*

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

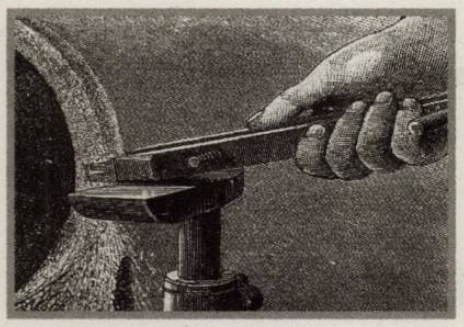

Ovidiu NAHOI

EU și **UE**

Surprinzătoarea dimensiune europeană a protestului taximetriștilor

Claxoane, miros de gaze arse, o mulțime de mașini galbene îngrămădite în fața Palatului Victoria. Bucureștiul resimte din greu protestul taximetriștilor. „Unda de șoc" îngreunează circulația la kilometri întregi de sediul Guvernului. Șoferii bucureșteni, obișnuiți deja de ani buni cu efectele blocării Pieței Victoriei, se înarmează cu răbdare. S-a întîmplat săptămîna trecută.

De ce au protestat taximetriștii? Mai întîi de toate, față de apariția pe piață a platformei Uber. Nimic nou sub soare. Acum cîteva luni am ascultat același discurs plin de revoltă din partea unui șofer de taxi de origine nord-africană, pe drumul de la Aeroportul Charles de Gaulle pînă în inima Parisului. Uber reprezintă o provocare pentru taximetriștii „clasici" din întreaga Europă și nu numai. Problema e într-adevăr complicată, dar nu despre soluționarea ei discutăm aici.

În plus, am aflat că, în România, organizația care a susținut protestul din Piața Victoriei, COTAR, a deschis procese și împotriva platformelor care îi ajută pe șoferii taximetrelor clasice. Astfel, pe rolul Tribunalului București sînt două acțiuni inițiate de COTAR, ce vizează două mari companii care oferă servicii de comandă *(E-hailing)* prin intermediul telefonului mobil sau al dispozitivelor similare. Așa cum sînt Clever sau Star Taxi. De ce? Pentru că șoferii foloseau stații de emisie-recepție, închiriate de la firma de taxi, cu 150-300 de lei pe lună. Acum, contra a 70-80 de lei pe lună, pot folosi aplicațiile online. Stațiile clasice sînt depășite. Cu noile platforme cîștigă și clienții, și șoferii. Pierd, însă, firmele.

Ei bine, acest protest are o dimensiune europeană la care e bine să ne gîndim. Sîntem, de fapt, în pragul unui nou tip de economie. Iar proteste de genul celui al taximetriștilor vor mai apărea.

Revoluția tehnologică aduce pe piață și noi modele economice. Oamenii sînt puși în rețea, accesul la bunuri și servicii elimină o serie de intermediari sau, în alte cazuri, este deschis furnizorilor care lucrează în afara sistemelor organizate. Este așa-numita economie de acces (sau colaborativă) – un model nou, care va schimba societatea, după cum declara, recent, pentru RFI România, deputatul Varujan Pambuccian.

„Nu mai există relații de muncă între cei care utilizează o platformă tehnologică și platforma tehnologică. (...) Este pentru prima dată cînd apare o schismă economică majoră între două moduri, cel în care producem bunurile și serviciile și cel în care accesăm bunurile și serviciile. (...) Trebuie să regîndim societatea. În primul rînd, trebuie să regîndim școala, dar și legislația. Trebuie găsită o formulă care să permită oricărei persoane care dorește să ofere un bun sau să desfășoare o activitate utilizînd o asemenea platformă să poată să o facă, în deplină legalitate fiscală, fără complicații extraordinar de mari. (...) Este pentru prima dată cînd, la o scară mare, aceste platforme aduc noi reguli ale jocului pe care ele le propun și își propun să le și respecte. Acestea se substituie unei forme generalizate, reglementate într-un singur fel la nivelul unui oraș, unei regiuni sau unei țări. (...) Este normal să existe o rezistență legată de apariția unor lucruri foarte noi", spune deputatul. De altfel, la Camera Deputaților se află în lucru un proiect menit să dea un cadru general de reglementare în economia de acces.

La rîndul lor, instituțiile europene încurajează dezvoltarea economiei de acces (sau colaborative), pe care o văd ca aducătoare de progres și deschizătoare de noi locuri de muncă în domenii inovatoare.

Vineri, 28 aprilie, în cadrul unei întîlniri cu oficiali români la București, vicepreședintele Comisiei Europene, Andrus Ansip, responsabil pentru piața unică digitală europeană, și-a exprimat susținerea pentru economia colaborativă, deoarece aduce inovație. „Economia colaborativă este un fenomen nou. (...) Nu cred că este o soluție să reglementezi serviciile precum Uber, (...) ci este mai important să vezi cum ai putea proteja consumatorul. (...) Cred că este o oportunitate mare pentru România, pentru tinerii antreprenori care găsesc soluții. Nu putem opri progresul. Întrebarea este: noi participăm sau nu?", a spus vicepreședintele Comisiei Europene, Andrus Ansip, citat de News.ro.

Ei bine, răspunsul la această întrebare este mai complicat decît am putea crede. Pentru că protestele se vor multiplica, iar decidenții politici vor fi tentați să dea răspunsuri populiste, în genul „apărăm locurile de muncă". Sau, mai bine zis, apărăm vechile locuri de muncă descurajîndu-le pe cele noi.

Revenind la România, după protestul taximetriștilor, Guvernul a anunțat o dezbatere publică referitoare la revizuirea legii care reglementează transportul de persoane. Ceea ce poate însemna orice.

Iar întrebarea rămîne: unde vor privi guvernanții, către schimbările tehnologice la nivel global sau mai degrabă către sondajele de opinie din România?

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

„CU TENDA"
STORIES, IMAGES AND SOUNDS ON THE MOVE
[LIVING MEMORY OF SOUTHEASTERN EUROPE]

PROIECTUL EUROPEAN „CU TENDA" INIȚIAZĂ CAMPANIA DE STRÂNGERE A UNOR DOCUMENTE, FOTOGRAFII ȘI MĂRTURII DE ISTORIE ORALĂ PENTRU PRIMA ARHIVĂ CARE DOCUMENTEAZĂ ELEMENTE DE PATRIMONIU ȘI ISTORIE CULTURALĂ A UNOR MICI COMUNITĂȚI DIN SUD-ESTUL EUROPEI.

CU TENDA

Co-funded by the Creative Europe Programme of the European Union

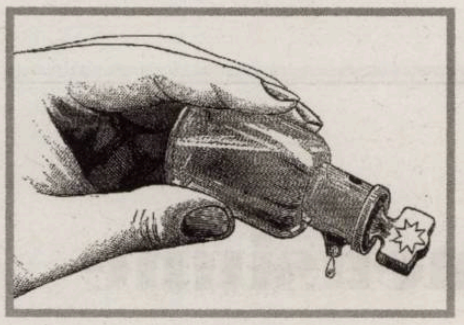

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Samsareală

Unele turcisme din domeniul comercial, foarte numeroase în româna din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea *(alișveriș, mușteriu, chilipir, saftea, mofluz* etc.) au intrat în registrul colocvial, cu conotații ironice și depreciative, ceea ce le-a asigurat supraviețuirea, apariția de sensuri noi și chiar formarea de noi derivate. Cuvîntul *samsar* – „mijlocitor, intermediar, într-un proces de vînzare-cumpărare" – provine din substantivul turcesc *simsar („commission agent, broker, middleman"*, în Redhouse 1998), pătruns în tot spațiul balcanic. *Samsar* ar fi putut deveni un arhaism, cu întreaga sa familie lexicală: femininul *samsaroaică,* numele de acțiune *samsarlîc* și *sămsărie,* adjectivul *sămsăresc,* adverbul *sămsărește,* verbul *a sămsări* (toate cuprinse în *Dicționarul limbii române,* DLR, Litera S). Uzul curent l-a păstrat însă, adăugîndu-i unele note specifice și adaptîndu-l activităților comerciale moderne.

Cuvîntul s-a specializat, în mare măsură, pentru a-i denumi pe cei care practică un anumit tip de activitate: vînzarea de produse uzate, mai ales de automobile („rulate", potrivit unui eufemism la modă): *„samsarii* se văd nevoiți să reducă prețurile la mașini" (portalsm.ro). În Internet există texte care definesc categoria și îi dezvăluie practicile: „ei bine, *samsar* se numește orice om care face bișniță, adică cel care cumpără o mașină la un preț bun și vrea să o vîndă în cîștig (...); mai pe scurt, un *samsar,* sau vînzător specializat de mașini, va da cîteva detalii pe care un om cu bună credință, care își vinde mașina personală, nu le va da niciodată" (4tuning.ro). Există totuși și alte tipuri de produse vîndute, așa că se vorbește și de „samsari de medicamente" (stirileprotv.ro), „samsari de animale (adevarul.ro), ba chiar de „samsari de litigii" (avocatura.com), fiind curentă și precizarea *samsari de mașini: „samsarii* de mașini dau foarte multe țepe, unele de neimaginat, de la mașini reparate fără nici un fel de standard la acte false, eludarea TVA..." (adevarul.ro).

Șmenuit, mînărit, cîrpit, cosmetizat, ferchezuit.

Verbul *a samsari* (sau *a sămsări)* e destul de rar folosit: „cine samsarește azi un aparat foto mîine va samsari un automobil" (cetin.ro). Sensul verbului poate fi unul relativ neutru, general și descriptiv (a intermedia o vînzare, a cîștiga din cumpărarea și revinderea unor produse), dar și unul mai specific, cu conotații clar negative: a falsifica, a ascunde defectele produsului, pentru a obține un preț mai mare, nejustificat. Cel de-al doilea sens e dominant în folosirea participiului adjectival *samsarit* (sau *sămsărit),* foarte des folosit în sintagma *mașină samsarită* (adică modificată pentru a părea mai bună și mai nouă decît este în realitate): „să nu iei o mașină samsarită la greu" (forum.softpedia.com); „Știi momentul ăla în care nu mai ai răbdare să dai kilometrajul înapoi și îi faci poze mașinii și o pui pe net și lumea se prinde că e samsarită?" (zoso.ro); „așa la prima vedere nu pare samsarită" (automarket.ro); „s-a dovedit a fi o coajă samsarită în ultimul hal" (forum.twingoclub.ro) etc. Sensul este pus în evidență de alte adjective cu care *samsarit* intră într-o serie cvasi-sinonimică: *șmenuit, mînărit, cîrpit, cosmetizat, ferchezuit* („o mașină reală, nu samsarită sau *șmenuită",* olx.ro; „cu speranța că nu iau o mașină *mînărită,* samsarită, forum.clubford.ro; „sînt mașini *cîrpite* și samsarite", diseara.ro; *„cosmetizată* și samsarită", reddit.com; „arta machiajului auto la samsari și mirajul mașinilor *ferchezuite",* inspectorauto.ro).

Substantivul nume de acțiune samsareală, derivat cu sufixul -eală, tipic registrului popular și familiar, e foarte răspîndit, atît cu sensul general „vînzare, intermediere" („nu vreau să fac samsareală, vreau să ajut colegi care vor mașini", clubc4.ro; „m-am ocupat de închirieri auto, nicidecum de samsareală", turatii.ro), cît și cu cel de „înșelătorie, mascare a defectelor" („mie nu-mi inspiră încredere, pare samsareală", forum.clubmazda.ro). Cu primul sens, cuvîntul dublează turcismul samsarlîc, mai rar folosit azi („tre' să se ocupe careva de samsarlîc și fraudă fiscală", ziare.com). Mai rar, apar și adjectivul – „sistemul nostru samsaresc, bazat pe fraiereala cumpărătorului" (gmclub.ro) – și adverbul: „știu că sună samsarește, dar acesta este adevărul" (bmwclub.ro).

Trebuie făcută o precizare legată de forma cuvintelor: textele din Internet din care am citat sînt scrise în majoritate fără diacriticele specifice ortografiei române, așa că nu e ușor de spus dacă forma dominantă în uz e *samsareală, samsăreală* sau *sămsăreală.* Tendința populară de închidere a vocalelor neaccentuate în derivate ar sugera preferința pentru formele cu *ă (a sămsări, sămsărit, sămsăreală).* Pe de altă parte, tendința modernă e de a nu introduce alternanțe și de a lăsa mai vizibilă legătura cu cuvîntul de bază. DLR a ezitat, alegînd, și în funcție de atestările de care dispunea, fie forma cu *a (samsaroaică)* – fie pe cea cu *ă (a sămsări).* Cred că formele cu *a,* care trimit mai clar la *samsar,* sînt cele preferate azi: *samsareală, a samsari, samsarit.*

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

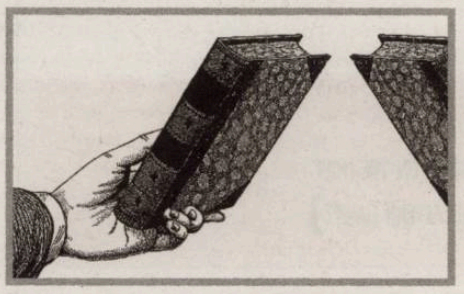

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Pisica mea în sala de lectură

Acum un an și mai bine am descoperit apetitul cîinelui meu pentru citit.

Pe Exa mi-au dat-o niște prieteni care s-au trezit cu ea într-o dimineață în fața porții. Au vrut s-o ia la ei, dar cum aveau deja doi cîini, n-a fost chip.

Eu aveam doar o pisică. Cînd a văzut-o pe Exa, Bope s-a înfoiat ca un arici și i-a tras o pereche de gheare peste bot. Exa a fugit chelălăind să-și găsească un cotlon unde să se pitească. Nu era la ea acasă.

Cu timpul, cei doi s-au obișnuit unul cu celălalt. Au ajuns adică să considere că celălalt nu există. Uneori se mai încrucișează pe scări și au un scurt moment de ezitare, apoi trec mai departe, fiecare pe drumul lui. Nu m-ar mira dacă la un moment dat ar trece unul printr-altul, ca în filmele cu fantome.

Pofta de citit a Exăi am descoperit-o cînd am încercat să o scot în lesă la plimbare. Dacă veți vedea vreodată pe stradă un om tras în zigzag de un cîine, să știți că acela sînt eu. De cum deschid poarta, Exa își proptește nasul în pămînt și o ia din loc, cu mine cu tot. Seamănă întrucîtva cu cercetătorii care scanează terenul cu un detector de metale. Numai că scanează frenetic, cu schimbări de direcție imprevizibile și cu opriri și porniri la fel de neașteptate. Exa citește marele tom de mirosuri al străzii cu o voracitate care mă lasă perplex.

Credeam în schimb că Bope e analfabetă. Asta probabil pentru că m-am lăsat pradă prejudecății că pisicile nu trebuie scoase la plimbare. Pentru Bope strada e oricum împărăția ei. Iese cînd vrea, revine cînd vrea. Mușcă – atunci cînd vrei să o mîngîi, de pildă – dar nu latră, așa că trecătorii nu-și fac griji din partea ei. Din cînd în cînd, venind către casă, o mai văd hălăduind prin fața porții. O strig, mă privește nedumerită – Cine ești? Ce vrei? – și-mi întoarce spatele, văzîndu-și mai departe de plictiseala ei.

Și totuși, mai deunăzi, mi-am dat seama că și Bope e cititoare.

Am o curte în spatele casei, pe care o folosesc, în principal, ca să pot da orătăniilor o gură de aer proaspăt. Pe Exa o scot afară cu șoșeli și momeli, cu îndemnuri și porunci. Încerc să-i explic că e cîine, fără prea mult succes. Ia drumul bejeniei cu pasul șovăitor și grumazul căzut și abia în fața ușii către curte își îndreaptă statura și își preia cu demnitate atribuțiile canine. În curte însă se face îndată covrig prin vreun ungher, cu aerul bosumflat al unei prințese în exil. Mai tresare cînd se oprește prin preajmă vreo vrabie, vreo mierlă, vreun graur, sau se repede să latre la vreun vecin care trece de partea cealaltă a gardului, după care recade în apatie. Curtea nu-i spune mare lucru. A mai citit-o.

Bope, în schimb, vrea în permanență cînd afară, cînd înăuntru. Dă semne că vrea să iasă, îi deschid ușa, pleacă, Dumnezeu știe încotro. Uneori în numai cîteva minute o aud zgrepțănînd de afară. S-a răzgîndit. Pentru Bope, orice pare să fie deopotrivă plictisitor și interesant. Cum am învățat cîndva la facultate, asta se cheamă *coincidentia oppositorum,* un fel de stare mistică.

Hotărît lucru, și Bope citește.

Mai deunăzi s-a întîmplat să ies un pic la soare, în curte, și mi-au căzut ochii pe Bope, care își făcea rondul printre răsaduri. Am rămas fascinat, contemplînd-o.

Întîi de toate, pentru că se mișca cu grija unui expert care răsfoiește, cu mănuși în mîini, un manuscris prețios și delicat. Și, probabil, era vorba despre un op scris într-o limbă rară și complicată, pentru că Bope încerca să descifreze textul grădinii cu o lentoare pe care Exa n-ar înțelege-o niciodată.

Cînd și cînd se apleca să amușine un pasaj obscur sau interoga cu pernițele labei din față lecțiunea incertă a unui bulgăre de țărînă. Apoi, la fel de lent, pleca mai departe, pe un traseu învăluit, aducînd laolaltă literalitatea textului – glia, arbuștii, cărămizile potecii – și epifenomenele lecturii: o rază de soare picată curmeziș, o gîză zburătăcită.

Hotărît lucru, și Bope citește. Numai că ea, spre deosebire de Exa, e o maestră a relecturii. Matei Călinescu, cu a sa minunată carte *A citi, a reciti,* m-ar fi invidiat pentru o asemenea pisică.

Iar revelația canino-pisicească m-a aruncat îndărăt în disputa dintre lectura extensivă și cea intesivă, ce se poartă de vreo trei secole încoace: e mai bine să citim cît mai multe lucruri, sau mai degrabă mai puține, dar repetat și în profunzime?

Exa e o navigatoare înnăscută și o facebookistă patentată, în vreme ce Bope proustianizează în căutarea timpului pierdut, pe care știe să-l piardă ca nimeni altcineva.

Nu m-am putut abține să mă întreb cum aș prefera să fie studenții cu care am de a face într-ale lecturii: ca Exa, cititorul devorator, sau ca Bope, cu al ei *plaisir du texte?* Bope – mi-am zis în cele din urmă, deși mușcă și zgîrie, dar ce are de-a face?

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Adina POPESCU

portrete din mers

Două pensiuni, două Românii

Am plecat într-o prospecție de cinci zile și, pentru că mi-am imaginat că nimeni nu caută o cazare în Gherla în timpul săptămînii și în „extrasezon“ (nu că Gherla ar fi o mare stațiune turistică!), am mers la plesneală, fără să dăm telefoane înainte sau să facem *booking,* cum se spune acum. M-am documentat superficial pe net – chiar în oraș existau vreo cinci pensiuni, dintre care una cotată bine, alta chiar în centru, destul de incertă. Cînd am ajuns la cea din urmă, am aflat că între timp se desființase și că apăruse în locul ei o sală de fitness. Am întrebat de prima și ni s-a răspuns: „Nu aveți nici o șansă să găsiți ceva liber! Toate pensiunile din zonă sînt ocupate de muncitorii de la Fujikura... au contracte pe trei luni“. În următoarele zile, misteriosii muncitori de la Fujikura au devenit un soi de leitmotiv al călătoriei noastre – erau peste tot și nicăieri, pînă cînd am avut de-a face cu ei și în realitate. Așadar, după nouă ore de drum, eram obosiți și înfometați, fără să știm încotro să ne îndreptăm. La o ultimă căutare disperată pe net, am descoperit pensiunea „Sóvirág“ din satul Sic, la vreo 12 kilometri de Gherla, și am sunat. O voce de fată cu un puternic accent unguresc ne-a dat vestea bună – aveau camere libere (însă doar pînă sîmbătă, cînd pensiunea era rezervată pentru o nuntă) și ne-a îndrumat cum să ajungem. Iar o altă veste bună a fost că restaurantul era deschis pînă la miezul nopții, ceea ce se întîmplă rar prin satele din România, unde bucătăresele de ocazie de pe la pensiuni se grăbesc să ajungă acasă înainte de 10 seara, pentru că să stea mai mult „nu se merită“, iar ospătarii te privesc îmbufnați atunci cînd le ceri o bere sau o apă după ora închiderii, chiar dacă ești *in the middle of nowhere.*

Știam despre Sic că este un sat aproape 100% unguresc, înconjurat de sate de români. Mereu m-am întrebat cum de rezistă astfel de enclave în timp, în afara zonelor tradiționale din „ungurime“, cum de reușesc să-și păstreze identitatea. Probabil că există explicații antropologice, însă pe mine, de pildă, fata delicată și zîmbitoare din Sic care servea la masă și cu care nu reușeam să ne înțelegem pe românește (și nici într-o altă limbă de circulație internațională), așa că am dezbătut îndelung problema orezului cu legume din meniu, despre care ea susținea că ar conține prune, pînă cînd s-a lămurit că, de fapt, prunele erau boabe de porumb, m-a înduioșat. Era cu adevărat de acolo, autentică, lumea pentru ea însemna satul Sic, iar atunci cînd doar îți zîmbea pentru că nu înțelegea ce-i spui, ți-ai fi dorit să știi maghiară ca să comunici cu ea. În cele trei zile petrecute la Sic, mi s-au activat în mod miraculos toate cunoștințele de maghiară pe care le aveam din copilărie, cuvinte și înțelesuri îmi zumzăiau în cap (am copilărit la Cluj, alături de Andreea „ungurească“, bună prietenă cu Andreea „românească“, în spatele blocului din Gheorgheni, cu ișlere făcute la comandă de doamna Eniko din Mărăști, cu tanti Rozy, coafeza, și cîte altele). Așadar, la Sic, limba maghiară mi-a sunat dulce și familiar. Însă dincolo de povestea cu limba asta străină și în același timp prietenoasă, pentru că ai copilărit cumva în ea sau alături de ea, la pensiunea de la Sic m-am simțit ca în Ungaria, pe de-o parte, ca în Occident, pe de alta, dar mai ales m-am simțit ca acasă, prin căldura oamenilor de acolo care te întrebau în fiecare dimineață cum ai dormit, care se îngrijorau că nu ți-a plăcut mîncarea dacă lăsai trei cartofi în farfurie. Ceea ce a contat cel mai mult a fost atenția acordată detaliilor, cum ar fi „loc de fumat“, plante ornamentale, vaze cu levănțică, mobilier și lavițe pictate manual, fotografii cu vechiul Sic pe pereți – inclusiv una cu celebrele „servitoare“ din Sic care erau cele mai căutate în Cluj, în perioada interbelică, pentru hărnicia și corectitudinea lor. Camera a costat 100 de lei pe noapte, un preț mic pentru ce am primit în schimb, dar mai ales pentru acel sentiment de „acasă“ în mijlocul unui grup etnic diferit de majoritate, dar cu care te poți înțelege perfect, în primul rînd prin zîmbete, pentru că ești un oaspete, nu un client. Iar pentru mine pensiunea de la Sic a fost și o experiență culturală.

Vaze cu levănțică, mobilier și lavițe pictate manual.

Pentru că mai aveam două nopți de stat, am reușit să găsim o cameră la pensiunea „Acasă“, de la ieșirea din Gherla. Un nume promițător. 75 de lei camera pe noapte, preț pentru „domnii de la București“, probabil, stabilit ad-hoc de patron. Așa-zisa pensiune era încropită în curtea unui magazin de piese auto, avea chiar și „restaurant de categoria a II-a“ la primul etaj. Patronul, un ardelean aparent de treabă și îndatoritor – „Păi, dacă știam mai din timp, vă dădeam cheile să mergeți la cabana mea de la Geaca, pe încredere! Dar așa, abia dacă pot să vă servesc, pensiunea e plină de muncitorii de la Fujikura... îi drept că e bine că avem ocupat pe termen lung, plus meniu, dar sînt adunați din toată țara și știți cum sînt muncitorii ăștia, mai necivilizați!“. Urcăm pe o scară întunecoasă de ciment pînă la etaj, ca să ne arate camera. Ceea ce te izbește încă de la intrare este mirosul de căcat care vine din baie și pe care nici un deodorant nu ar putea să-l risipească prea curînd. Camera e claustrofobă, mansardată și cu un geam minuscul, dar la o primă vedere pare locuibilă pentru două nopți și altă opțiune nu prea avem. Plătesc pentru cele două nopți și abia apoi observ (din nou) detaliile – cele două pături chinezești rufoase și așternuturile pătate, de care nu te poți atinge. Geamul care nu se deschide. Crăpăturile din pereți. Unicul bec din tavan, de vreo zece wați. Însă mă resemnez – n-o să mor două nopți, mai ales că nu-s în vacanță! Mă gîndesc la o investiție și merg la un „magazin chinezesc“ din Gherla de unde cumpăr un set de lenjerie și o pilotă – 50 de lei. Îmbrac patul și pernele. În baie tot nu îndrăznesc să intru. Pe la 11, încerc să adorm resemnată, învelită în pilota mea, cu becul de zece wați aprins, ca să observ o posibilă fosgăială de ceva prin colțuri. Tocmai atunci începe cheful muncitorilor de la Fujikura. Cu chiuituri, dansuri și răcnete repetate pe „Rău mă dor ochii, mă dor...“ Se potolesc pe la unu. Pe la două, ațipesc, însă din camera de alături izbucnește un răcnet: „Băi, nu pot să adorm! Care merge pîn' la benzinărie să mai ia ceva de băut?“

În baie tot nu îndrăznesc să intru.

Dorm patru ore, mă trezesc la șapte, la nouă avem o filmare. Plecăm cu tot cu bagaje. Din cauza acelui loc, nu mai vreau să aud de Gherla în viața mea. Sîntem praf, a fost o noapte traumatizantă. Îl sun pe patron ca să-i zic că n-am putut să dormim din cauza muncitorilor de la Fujikura. Dar mai ales ca să-i cer banii înapoi pentru a doua noapte plătită deja. Mi-e jenă să-i spun și cît jeg e, de fapt, în pensiunea lui. Mi-e jenă pentru el. Omul promite că îmi lasă banii la portar. Cînd trec să-i iau, portarul îmi întinde 50 de lei, „că atît i-a lăsat patronul“. Așadar, pensiunea „Acasă“ ne-a costat 100 de lei pe noapte, exact cît a fost și camera din Sic, cu mobilier pictat manual, levănțică în cameră și oameni care te întreabă dimineața, cu un sincer interes, cum ai dormit.

Nu-mi vine să cred că astfel de locuri coexistă în aceeași țară, la douăzeci de kilometri depărtare unul de anul. Senzația mea este că trăim într-o țară profund divizată, în care țopîrlanii și șmecherii trăiesc laolaltă cu oamenii gospodari și de bun-simț, indiferent de etnie, iar o cale de mijloc nu prea există.

Eugen ISTODOR

negustori și **mușterii**

Friptură de ied cu comlău

(comlău = hamei)

Ingrediente: trei-patru bucăți de carne de ied, din pulpă sau cotlet, frumos porționate; untură de porc sau de rață; ulei; sare, piper; ceapă verde; usturoi verde; mărar verde; roșii coapte, opărite, decojite, tăiate mărunt (sau bulion); puțină făină; trei mîini bune de muguri de comlău.

Mod de preparare: Sărați, pipărați carnea. Puneți într-o tavă potrivită puțină untură și puțin ulei. Prăjiți atent carnea de ied, adăugați puțină apă caldă (sau o supă limpede). Dați tava acoperită la cuptor după ce ați pus peste carne cîteva fire de ceapă și usturoi verde și, după preferință, cîteva fire de tarhon verde. Puteți pune, dacă aveți, și două crenguțe de cimbru verde. Spălați mugurii de hamei și opăriți-i în apă cu sare, strecurați, puneți în apă rece.

Ceapa verde și usturoiul, tăiate fin, se trag la tigaie în puțin ulei, se adaugă roșiile tăiate, puțin bulion (sau numai bulion de casă, gros), se fierb puțin, să se împrietenească aromele. Se pune o lingură de făină, se amestecă și se stinge cu puțin bulion sau supă, se fierbe ușor și se adaugă mugurii de hamei și mărarul tăiat mărunt. Se fierbe încet, cu grijă să nu se zdrobească mugurii. Controlați de sare și piper.

Se încearcă carnea dacă este făcută, se ia capacul și se mai lasă la cuptor să devină puțin crocantă la suprafață. Se servește carnea cu garnitură de hamei și cu pîine prăjită aită (frecată cu usturoi) și stropită cu oloi de ruje (ulei de floarea-soarelui presat la rece).

S-aveți poftă!

Radu NAUM

un sport la **Răsărit**

Oamenii din fotbal, în special, continuă să se plîngă de arbitri și să dea vina pe ei. S-ar cere să adoptăm formula „Don't shoot the referee!“?

Pe *referee* poate nu-l împușcam, dar măcar pe asistent?... Că cică la „marele derby“ FCD *vs* FCSB, unul dintre ei l-ar fi înjurat pe Reghecampf „ca la ușa cortului“. E posibil? Orice e posibil. Într-o lume de sfinți, paradisul te pîndește la fiecare cotitură. Un lucru e clar: arbitrajul e bolnav. În primul rînd de el însuși și de importanța pe care și-o dă. Adunările lui devin cabale ale adevărului pur în luptă cu un pămînt care nu-l merită. Dar această maladie derivă din alta și mai gravă, care îi transformă pe arbitri în victime certe. Aceea a unui fotbal incapabil să evolueze și să-și transfere corpul obez de bunăstare și mintea sufocată de bani în epoca pe care o trăim. Oamenii cu fluier sînt puși să dirijeze, numai cu ajutorul propriilor simțuri, acțiuni cîteodată greu de citit chiar și după mai multe reluări TV derulate *au ralenti.* Ăsta e ori sadism, ori prostie. Ori, ceea ce ar fi mai grav, intenția de a ține acest sport în obscurantismul născător de monștri care pot servi bine în anumite ocazii. Arbitrajul electronic, care, cu chiu, cu vai, va fi introdus la Cupa Mondială din Rusia, va putea urca acest sport la un alt nivel. Dar nu va rezolva totul. Pentru că mult stă și în mentalitatea paradoxală a oamenilor din fotbal de a cere, cînd sînt judecați, obiectivitatea absolută, deși ei se mișcă într-un spațiu asaltat de minciună, blaturi, aranjamente la pariuri, simulări, dublu limbaj. Cu o astfel de atitudine, „pistolul“ fotbalului e îndreptat nu către cineva, ci către propria tîmplă.

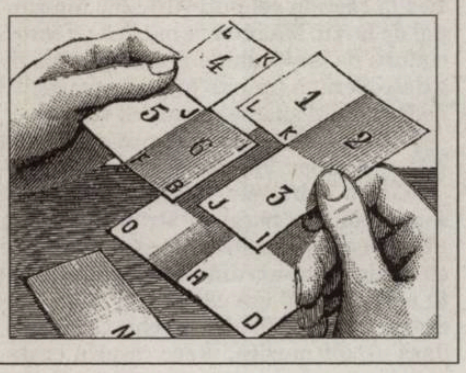

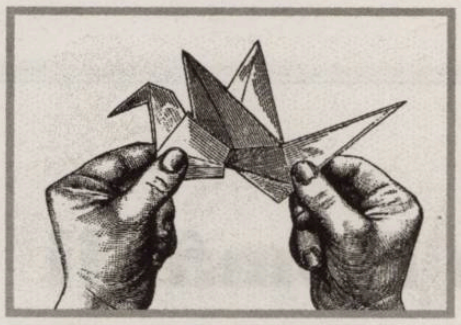

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Lecții care nu se uită

■ În clasa întîi, la puțină vreme după primul contact cu școala, Dănuț a auzit-o pe învățătoarea lui spunîndu-le la clasă ceva despre o *tombolă*. Nu știa ce-i aia. Îi mai trecuse lui pe la urechi cuvîntul *tulumbă,* dar nu știa ce înseamnă nici acela, așa că își închipuia doar un fel de *tobogan*. În fine, esențialul pe care l-a prins era că, dacă aduce la școală o jucărie, va primi în schimb una *și mai frumoasă*. S-a dus acasă fericit. Nu le-a spus părinților nimic, era marea lui ocazie secretă de a cîștiga ceva extraordinar. Peste noapte a visat un tobogan cu jucării sclipitoare. A doua zi și-a pus în ghiozdan cea mai frumoasă mașinuță pe care o avea, o adevărată bijuterie chinezească, cu șasiu din acela negru de metal pe care dacă-l apropiai de nas simțeai un miros special, ușor halucinogen, și în interiorul căreia erau doi omuleți colorați, dintr-un cauciuc moale, plăcut la pipăit. A predat-o la școală, la marea tombolă, și a așteptat înfrigurat să primească înapoi o minune, ceva ce nu mai văzuse, fiindcă greu își putea imagina o jucărie *și mai frumoasă* decît mașinuța lui favorită. În cele din urmă, a primit un pachețel cu o formă nedefinită. Era ceva ambalat la repezeală, într-o coală de hîrtie albă mototolită. Desfăcînd-o cu mînuțele tremurînde, a descoperit în interior o scrumieră dintr-o sticlă ordinară, transparentă. Era murdară, aproape că nici nu fusese scuturată, și puțea îngrozitor a scrum de țigară. După o clipă de stupoare, Dănuț a izbucnit în lacrimi. A ajuns acasă plîngînd, cu acel obiect în mînă, spre oroarea mamei sale, care l-a întrebat mustrător de unde a mai găsit și porcăria aia și de ce pus mîna pe ea. I-a aruncat-o imediat la gunoi.

■ Otilia era la o școală sportivă. Într-o zi a participat la concursul „de rezistență", cum i se zicea, organizat la școală. Elevii trebuiau să alerge trei ture în jurul terenului de fotbal, circa 900 de metri, iar primii trei clasați urmau să primească diplome, în fața unei asistențe formate din părinți și profesori. Ambițioasă din fire, după primele două ture Otilia era deja în frunte, îndreptîndu-se spre o victorie destul de detașată. Dintr-odată însă, un părinte de pe margine i-a aruncat direct în obraz o corcodușă. Izbitura a făcut-o să se oprească speriată și a scos-o din ritm. Pînă s-a dezmeticit, alte fete au depășit-o și a ajuns la sosire abia a zecea. S-a dus la profesorul de sport să i se plîngă de ceea ce i s-a întîmplase. Neîncrezător, acesta a ascultat-o cu o ureche, apoi i-a spus: „Să-ți explic eu mai bine ce ți s-a întîmplat mătăluță. Ai început alergarea prea repede, ca la suta de metri, nu ca la rezistență șiii… pe urmă, după două ture, normal că ți-ai pierdut suflul și a trebuit să încetinești. Nu ți-ai dozat efortul, don'șoară!"

■ Programul școlii la care învăța Răzvan a fost la un moment dat schimbat. Trebuiau să recupereze niște zile pierdute, pe motiv de ninsori. Se făceau pauze mai scurte și ore mai multe, iar cei de după-amiază intrau cu 20 de minute mai tîrziu decît de obicei. Cînd s-a revenit la normal însă, n-au mai fost înștiințați. Aveau oră de Geografie cu directoarea și, în afara cîtorva care veniseră întîmplător mai devreme, toți ceilalți au întîrziat 20 de minute. Profesoara, supărată, le pusese deja absențe. După oră, elevii au încercat să-i explice că n-au știut de modificare și că nu erau vinovați de întîrziere. Înfuriată de-a binelea, profesoara le-a spus că le transmisese cu o zi înainte schimbarea de program, prin profesorul de sport. Acesta nu le spusese însă nimic. Probabil că uitase. Directoarea a trimis să fie chemat profesorul de sport, ca să-i confrunte. Omul a venit cu o falcă în cer și alta în pămînt, spunînd că el i-a făcut atenți asupra noului program. Și fiindcă Răzvan părea cel mai revoltat, profesorul l-a privit în ochi și i-a spus: „Chiar ție ți-am spus ieri că azi începeți de la 12 fix. Te faci că n-ai auzit sau vrei să spui că eu mint?" Cu lacrimi în ochi, Răzvan s-a dat bătut. Absențele au rămas în catalog. După ani de zile, copiii încă își amintesc acel moment.

■ În clasa a treia, Oulete (așa-l porecliseră din cauza formei mai ovale pe care o avea capul lui) s-a trezit acuzat de învățătoare, în fața clasei, că-i telefonase unei colege și-i spusese niște porcării în receptor. Fata îl pîrîse. Tatăl ei, care spunea că băiatul i se prezentase și îi ceruse să i-o dea pe fiica lui la telefon, era de-a dreptul revoltat. Oulete a încercat să se dezvinovățească. I s-a acordat o unică șansă de a-și demonstra nevinovăția. Trebuia să-i telefoneze tatălui fetei, pentru ca acesta să-i poată compara vocea din receptor cu cea a nerușinatului din urmă cu cîteva zile. Oulete a telefonat cu încredere. „Bună seara, v-am dat telefon ca să-mi auziți vocea, așa cum am convenit cu doamna învățătoare." „Mdea, mdea…" – a răspuns tatăl scîrbit –, „am înțeles cine ești" – și a închis. A doua zi, Oulete s-a dus la școală, cu speranța că lucrurile s-au lămurit. Se știa nevinovat. Dar învățătoarea i-a spus că tatăl fetei i-a recunoscut vocea și că, fără îndoială, el era cel ce sunase și data trecută. Au intervenit și părinții lui Oulete, care-și credeau copilul. Argumentul lor că, dacă ar fi fost vinovat, copilul nu și-ar fi spus numele adevărat la telefon, a rămas fără rezultat. Învățătoarea a decis să-i scadă nerușinatului nota la purtare. După un timp, Cosma – un fel de terorist al clasei – a început să se laude printre colegi cu ce i-a făcut lui Oulete, dîndu-se drept el. Cineva l-a pîrît. Luîndu-l tare la întrebări, învățătoarea l-a făcut în cele din urmă să-și mărturisească fapta. El și nu Oulete era autorul porcăriilor telefonice. Se făcuse dreptatea la care Oulete nici nu mai spera. La sfîrșitul anului școlar însă, la fel ca și Cosma, Oulete s-a trezit cu nota scăzută la purtare. A întrebat de ce, că doar se dovedise că era nevinovat. „Ba nu!" – a replicat învățătoarea. „Nu mai știu exact cum a fost, dar mi-aduc aminte că și tu erai implicat în povestea aia. Nu ți-am scăzut nota degeaba." Alți profesori, văzînd nota aceea infamantă în carnet, îl întrebau ce a făcut. Oulete nu știa ce să le răspundă.

■■■

ready made

„Viermii dorm sub coaja arborilor, cârtița sub pământ, broasca în baltă, lupul în păpuriș, privighetoarea pe crengile frumoase, Lăbău la strungă iar Fifi pe canapea."

Sfinxul. Revistă pentru științele oculte, Anul I, No. 2, Aprilie 1924

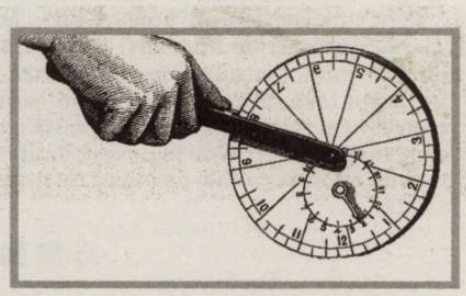

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Cu căciulili pă frunte și căștile în urechi

Aveam un coleg arheolog care visa să devină director de săpătură – pînă aici, totul e-n regulă, visul e cam modest, dar e OK – ca să poată interzice oamenilor să asculte muzică la căști pe șantier. Ăsta pare la început un motiv surprinzător, apoi, imediat, foarte firesc, deoarece dacă există o chestie care face mare plăcere unora, există alții care vor s-o interzică.

Muzica este, cum se știe, dispozitivul care îți permite, din momentul în care ți-ai pus căștile la urechi, să te întinzi în pat în timp ce dai cu tîrnăcopul. Această formă portabilă de confort suprem reprezintă principala descoperire a umanității, după faptul că apa e bună e băut. Printre drepturile oricărui angajat trebuie stipulat clar, zic eu, dreptul de a asculta muzică la căști în cel puțin 10-20% din timpul de lucru. Mă refer la muzică pe care o cunoști de mulți ani, nu la încercarea de a descoperi, în timp ce lucrezi, compoziții dodecafonice sau heavy-metal turcesc.

Colegului de care ziceam, pusul căștilor la urechi i se părea ceva subversiv. Așa cum nu voiau comuniștii să mergi în străinătate, așa nu vrea el să ascultăm muzică. Cine știe cu ce idei te-ntorci din cîntecul ăla!? O altă obsesie a lui era că nu poți să te concentrezi cu căștile în urechi. Chipurile, dacă ascult muzică, judec ca prin ceață, ochii mi se împăienjenesc și, în loc să fiu ager și să fac *pattern recognition,* eu mă gîndesc la codrii seculari, la doica mea și la faptul că totul e deșertăciune. Pe scurt, nu pricepea cum de nu se iau măsuri, în cele mai înalte foruri, împotriva acestui flagel.

Se înțelege că, în general, în timp ce sapi n-ai cum să asculți muzică, mai ales pentru că, dacă supraveghezi mulți muncitori sau mai multe secțiuni, tot timpul e ceva care trebuie dezbătut. În arheologie, de altfel, se vorbește și se scrie mult de tot. În plus, sunetul pe care îl produce solul la contactul cu truela, sau lovit ușor cu palma, poate fi relevant pentru interpretare, deci trebuie auzit, deși importanța lui nu prea e recunoscută oficial (spre deosebire de cea a culorii, consistenței, incluziunilor etc). În fine, nu zice nimeni ca în loc să asculți – cum le zice? – privighetorile, tu să stai obtuz cu căștile la urechi. În practică însă, mai ales odată stabilit ritmul de lucru și relația cu muncitorii, există și perioade calme în care poți și trebuie să bagi un sfert de oră de muzică în timp ce bibilești cămășuiala unui cuptor sau scrii etichete pentru mici descoperiri. Ca să nu mai zic că există duminici în care ieși să desenezi profilele, ești singur sus pe deal cu tăblița de desenator la gît și nu-ți scoți căștile din urechi decît cel mult pentru Sfînta Elena, protectoarea arheologilor. (Cît despre privighetori, sînt săpături de salvare în care un avion îți trece pe deasupra capului o dată la cinci minute. Așa că…)

Evident, nici șantierul și nici vreun alt loc unde se face treabă nu trebuie să fie vreo întîlnire de melomani absorbiți. Dar muzica la timpul potrivit are o contribuție funcțională reală. Rezum aici argumentele pe care le înaintez legislatorului. 1) Muzica este un intensificator de odihnă. Ai numai zece minute de pauză, dar dacă asculți muzică, sînt douăzeci. 2) Muzica este plăcere. Cînd ești stresat, creierul începe să zbiere: „Mie asta nu-mi place deloc, ceea ce vreau eu este plăcere!" Dintre plăcerile oamenilor, și exceptînd diferite patologii, muzica e printre foarte puținele compatibile cu munca neîntreruptă. 3) Muzica înlocuiește stimulii divergenți din jur cu o realitate cristalizată care nu mai trebuie scanată de tine tot timpul, deci poți să te concentrezi pe desenul tău sau pe pregătirea pentru fotografie a depozitului de fundație al templului. În timpul săpăturii totuși, ziceam, trebuie să alegi cu grijă momentul cînd poți elimina acest fundal. (După ziua de lucru, pe de altă parte, cînd lucrezi la computer, scrii jurnalul, cauți analogii, completezi fișe de unitate stratigrafică, se va asculta muzică la căști în permanență, sub pedeapsa cu concedierea). 4) Muzica pe care o cunoști foarte bine îți dă iluzia controlului. Un șantier arheologic are prin definiție o componentă haotică, pe care nu o poți domestici. N-ai nici o idee ce urmează să apară din pămînt, controlul e minimal, lucrurile trebuie făcute repede, greșelile costă. Or, muzica e perfect previzibilă în desfășurarea ei. Ordine în loc de haos. 5) Frumusețea muzicii este cumulativă cu alți stimuli pozitivi, nu în competiție cu ei. Din 1-5 rezultă: muzică pe teren și la birou.

Te întorci deci din șanț triumfător, și nu numai pentru că ai descoperit ceva, dar și pentru că ai dat dovadă de o utilizare judicioasă a muzicii în procesul de producție. Restauratorul căruia îi dai, în depozit, cutiuțele cu conuri de teracotă pentru mozaicuri parietale, tipic orientale și pentru care ai o slăbiciune, pune scalpelul pe masă, își scoate căștile și zice: „Da, lasă-le acolo, mersi. Da' cardul de memorie cu mp3-uri mi l-ai adus?"

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

■■■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Cea mai importantă declarație din ultimii 25 de ani: neîncrederea ucide!

De la un timp, puține publicații din România îmi dau mai mult de gîndit decît o face *Gazeta Sporturilor*. În paginile ei am găsit, nu de mult, cele mai cutremurătoare vorbe pe care le-am citit în ultimii 25 de ani în presa noastră. În ciuda faptului că aproape toate paginile *Gazetei* sînt pline de fotbal, nu la vreo zicere venită de la Becali, Șumudică sau Burleanu mă refer. Ceea ce mă tulbură în paginile cotidianului sportiv sînt investigațiile jurnalistice ale echipei conduse de excelentul Cătălin Tolontan. Într-una dintre ele, am găsit vorbele.

Nu cred că exagerez prea mult dacă spun că Tolontan și ai lui au revitalizat specia anchetei jurnalistice, intrată în comă profundă odată ce presa a devenit un fel de damă de consumație în insolvență cronică, gata să facă orice ca să trăiască de azi pe mîine. Ancheta jurnalistică este specifică presei sănătoase, cu adevărat puternică în independența ei financiară, așa că nu se prea face la noi. Sigur că ancheta jurnalistică este mereu riscantă. O anchetă jurnalistică subîntinde capcane multe. Tensiunea acestor riscuri, mereu potențiale și, uneori, chiar actualizate, dă anchetei intensitatea dramatică pe care nu o are nici o altă specie jurnalistică. Cu ancheta se pătrunde în zona cețoasă a adevărurilor periculoase.

În același timp, o anchetă jurnalistică, dacă e bine făcută, nu mărturisește doar o înșiruire de fapte și probe. Dacă, repet, e bine făcută, ancheta are în chip natural un halou nerostit, ceva ca o umbră a ei – o meditație implicită despre etosul lumii în care se desfășoară faptele propriu-zis investigate. Pentru cei mai mulți cititori, forța unei anchete jurnalistice stă în ceea ce ea dezvăluie la prima mînă, în imediatul pe care îl prezintă. Fapte! Neașteptate uneori sau, dimpotrivă, bănuite de toată lumea, dar asta nu afectează deloc succesul de public. Și surpriza, și confirmarea produc jubilații cititorilor. Ancheta jurnalistică este singura specie publicistică generatoare de adrenalină în corpul consumatorului de presă. Dezvăluirea într-o anchetă este un fel de dezbrăcare a lumii, de smulgere a secretelor ei, iar reacțiile sînt, întotdeauna, frenetice. Însă dincolo de dezvăluire se află altceva, mai profund și mai relevant.

Așadar, într-una din investigațiile publicate de Cătălin Tolontan am găsit un prilej de reflecție pe care vreau să vi-l împărtășesc, pentru că mi se pare că merge direct în partea întunecată a inimii României de azi. Materialul jurnalistic vorbea despre transplanturile realizate în sistemul nostru medical. Evident, nu mă pricep la asta, habar n-am cum se poate organiza un asemenea complicat domeniu. Habar n-am cum se face un transplant, dar înțeleg foarte bine că la mijloc este nu doar diferența, ci și numitorul comun între viață și moarte. Ca mai toți oamenii, nu contenesc să mă minunez că este posibil să treci un organ de la un om aflat în moarte cerebrală la unul viu și mă plec în fața acelora care sînt în stare să facă așa ceva. Spun asta ca să înțelegeți că ignoranța mea în materie e totală. Însă ceva din investigația *GSP* mă tulbură...

Aflu că unul dintre impedimentele cele mai serioase în calea dezvoltării sistemului de transplant de la noi este neîncrederea celor chemați să accepte ca o parte din corpul omului decedat din punct de vedere medical să treacă în corpul altuia, suferind, pentru a-l salva. Rata de refuz în donarea de organe a crescut în ultima vreme de la 20% la 40%, zice investigația *GSP*. Consecințele sînt cît se poate de rele. Nu doar că un număr tot mai mare de pacienți nu vor găsi organele de care au nevoie și vor muri, dar rata de succes a operațiilor de transplant va scădea pentru că, o spun studiile de specialitate, în materia transplantului e așa: cu cît transplantezi mai mult, cu atît rata de succes e mai mare, cu cît transplantezi mai puțin, cu atît crește rata eșecului. Așadar, nu doar că împuținarea transplanturilor duce la moartea celor aflați în așteptare, dar și la o rată mai mare a morții celor care au norocul de a găsi organul potrivit.

„Nu vreau să dau organele copilului meu la oameni bogați."

De ce a crescut atît de mult refuzul donării de organe? Iată un fragment din interviul cu medicul respectiv:

– Care sînt replicile cel mai des întîlnite la familiile care vă refuză?

– Vi le spun: „Nu cred că este mort", „Nu vreau să dau organele copilului meu la oameni bogați", „Cred că pe liste (e vorba despre listele bolnavilor în așteptarea unui organ – n.m.) se fac aranjamente".

– Ultimele două răspunsuri suspectează manipularea procesului de alocare a organelor?

– Da. Neîncrederea în etica alocării organelor este unul dintre motivele importante ale refuzului.

Acestea sînt, cum spuneam, cele mai puternice vorbe rostite în public ultimii ani, după umila mea părere. Las la o parte prima motivație a refuzului de a dona organe – problema morții excede cu totul analiza de orice fel. În fața morții, toți sîntem atît de fragili, de mici și de speriați încît ar fi inacceptabil să judecăm în vreun fel sau altul pe cei care, în primele ore de după moartea unui apropiat, refuză să accepte moartea cu totul. Dar celelalte două motive vorbesc direct despre viață. Despre viața noastră de aici și de acum...

Sufletul nostru colectiv s-a chircit sub atîtea cicatrici. Se apără secretînd, fără oprire, neîncredere, după ce a fost de atîtea ori lovit. Observ de ani mulți cum lumea românească este un spectacol grandios al neîncrederii și al suspiciunii. Pînă acum, însă, nu mi-a dat prin cap că neîncrederea are o asemenea profundă legătură cu moartea. Neîncrederea ucide.

În cazul concret prezentat mai sus, se spune că oamenilor le vine greu să înțeleagă că, în privința organelor, important nu este locul la rînd al bolnavului care așteaptă organul, ca la o coadă, ci compatibilitatea între organul donat și donator. Așadar, din lista fatalmente alcătuită din bolnavi în ordinea sosirii, nu se aleg cei dintîi cînd apare un organ disponibil, ci cei compatibili cu organul apărut. Asta e logica. Dar neîncrederea nu este logică. Dimpotrivă, neîncrederea sufocă logica. Mai mult, desele controverse publice pe tema transplantului, alimentate de o presă și incompetentă, și inconștientă, însetată de scandal, au indus ideea că pînă și în rîndul muribunzilor care așteaptă organul salvator există un aranjament, o șpagă, o pilă... Și concluzia românului: dacă mie mi se pare că e ceva urît cu lista asta de bolnavi, să moară, că eu nu-i ajut! Stupefiant, nu?

După cum este șocant să aud că un om, probabil sărac, care ar putea salva viața unui bogat bolnav cu o simplă semnătură care nu-l costă absolut nimic, refuză să o facă pe motiv că bolnavul... e bogat. O agresivă presă de stînga le-a băgat în cap oamenilor povești despre inegalitate pînă într-acolo că săracul îl vrea mort pe bogat. Mintea cuiva care refuză să accepte donarea de organe pe motiv că pe acea listă se află bolnavi bogați este infectată cu cel mai abject virus moral. Probabil că propovăduitorii „justiției sociale" jubilează. Au de ce. De cînd cu activismul lor, săracii îi urăsc și mai tare pe bogați, ceea ce înseamnă că baza socială a justiției la care visează ei este deja solid așezată. Terenul urii de clasă e pregătit, așa că n-au decît să aștepte, iarăși, momentul oportun pentru erupția noului bolșevism...

Dar cel mai grav mi se pare că ultimele generații de români sînt crescute într-un adevărat cult pentru neîncredere. Sfaturile pe care le primesc la vîrstele formării sînt de genul: „Nu e bine să ai încredere", „Dacă ești deștept, n-ai încredere", „Doar proștii au încredere", „Toți vor să te păcălească, fii mereu vigilent"... Mi se va spune că încrederea se cîștigă greu, că e firesc să n-ai încredere de la început și abia după un timp de cunoaștere să ai încredere. Mi se va spune că nimic nu e mai dureros decît să ți se înșele încrederea și că cea mai bună cale să ne ferim de durerea încrederii înșelate este să nu mai avem încredere. Și totuși, am convingerea că România merge prost și pentru că noi nu mai sîntem deloc generoși cu încrederea. Hayek explica odată, în cîteva pagini memorabile, de ce capitalismul merge cu atît mai bine cu cît există mai multă încredere „investită" în societate. În afaceri, în politică, în gazetărie, în justiție, în cultură, peste tot, dacă oamenii sînt incapabili de încredere, totul se construiește mult mai greu, cu mai mult efort, mai scump și, vai, cel mai adesea, netemeinic. Iar eu știu bine că oamenii buni sînt cei care nu doar că privesc lumea cu încredere, ci cei capabili să pună la loc încrederea exact în privința în care le-a fost sfărîmată. Dar României îi lipsesc oamenii buni, după cum se vede și în ancheta *Gazetei Sporturilor*...

PUBLICITATE

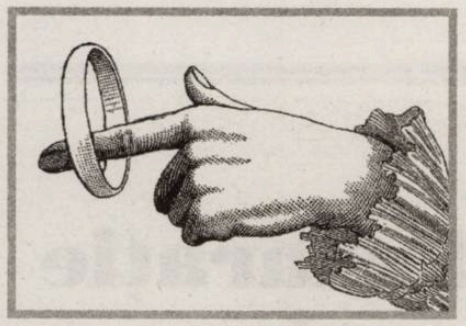

Selma IUSUF

legende urbane

Fițe, fumuri, farafastîcuri

De cînd mă știu mi-am dorit să fiu acea persoană cu alegeri manifeste și ferme, cu preferințe beton pe care să le onorez indiferent de circumstanțe. Am vrut foarte-foarte tare să fac și eu fițe așa cum am văzut la altă lume. Să mi se îndeplinească diverse dorințe, să fiu puțin prințesă.

N-am reușit. Probabil că singura perioadă cît de cît conștientă în care am făcut mofturi s-a petrecut pe la 6-7-8 ani, cînd toate fetițele sînt costelive și nu mănîncă mai nimic. Dar atît. Căci mai apoi am fost frunză în vînt fără mari pretenții personale, fluturînd de la un grup la altul și mergînd pe mîna vreunui *alfa dog* sau *beta bitch* din grupurile respective. Singura chestie care mi-a rămas din copilărie și pînă acum pare să fie o anume aversiune față de supa cu găluști, dar la foame, sigur trec și peste asta.

Fiind eu cu simțul valorii și al preferințelor personale într-atît de fleoșcăit, nu am putut să nu mă uit cu o oarecare admirație la persoanele care-și puneau lumea la picioare. Oricare și oricît de mică se întîmpla să fie lumea asta a lor: părinți, soț, familie, cei mai buni prieteni. Persoane care știau clar că nu mănîncă sendvișurile cu crustă și chiar așa le primeau, cele care aveau tabiet de dormit pînă la o oră anume și chiar așa făceau, cele care nu puteau să meargă un pic pe jos în ploaie fiindcă ar fi făcut o criză de nervi pe care o și făceau, și altele asemenea. Nu știu cum se făcea că eu, pe de altă parte, ajungeam să mănînc nu neapărat ce aș fi vrut, să beau nu neapărat ce mi-ar fi plăcut și să merg în locurile în care nu țineam neapărat să ajung. O moliciune sufletească, o amabilitate bovină, combinată cu o stupidă dorință de a face ceva pentru ca restul lumii să se simtă bine (de parcă dădeam permanent o petrecere mondială în care eu eram gazda eternă) făcea ca prezența mea, alegerile mele să fluture zdrențuite în direcția vîntului alegerilor altora.

În jos, se umblă pe vîrfuri și se vorbește ca la spital. Cazuri în care alegerea unui șnițel devenea o problemă de strategie mondială și un prilej de nesfîrșite scenarii legate de prospețime, etică alimentară și urmări digestive. Nu exagerez deloc cînd spun că am văzut familii care navighează anevoie printre aisbergurile capriciilor celor care o compun. Mame care

Ar fi făcut un război atomic-nuclear din biata greșeală.

Din cauza acestei lipse de certitudini, fără o personalitate închisă la guler ca a altora, nu am putut, de pildă, să trimit niciodată o mîncare proastă sau o comandă adusă greșit înapoi la bucătărie. M-ar fi îngrozit ochii speriați ai chelnerului nevoit să ducă înapoi – și să plătească probabil pentru greșeală – ceva ce nu comandasem. Acum cîteva zile m-am făcut că nu observ că se trecuse pe nota de plată un fel de mîncare comandat, dar care nu venise niciodată la masă. Vă spun imediat și de ce. Eram la masă cu o persoană care ar fi fost în stare să răstoarne localul ăla cu fundul în sus, care ar fi făcut un război atomic-nuclear din biata greșeală. Am preferat să-mi păstrez zenul. Sînt sigură că e multă lume care nu va fi de acord cu asemenea comportamente, dar asta e, îmi asum, la urma urmei, totul.

Am văzut apoi ce înseamnă părinți reduși la nimic din cauza fițelor copiilor lor. Cazuri în care, dacă pe copil îl doare burta, se răstoarnă toată familia cu susul gătesc vreo trei feluri de mîncare ca să mulțumească pe toată lumea. Tați cu riduri de îngrijorare pe frunte că trebuie să ducă și să ia copiii de la înot, desen și franceză, drumuri în care nu încape nici greșeală, nici întîrziere. Soți aflați pe muchia unei căderi nervoase pentru că soțiilor li s-a pus pătrunjel în ciorbă, iar alea nu suportă pătrunjelul.

Cineva nu se poate scula devreme, altcineva are alergie închipuită la gluten, altul refuză supa călîie și, în general, îndoaie lumea după chipul.și asemănarea lui. O generație proaspătă e din ce în ce mai hotărîtă să facă ce vrea, cum vrea. E nemaipomenit de bine. Atîta vreme cît mai are răbdare și cu Done Quijoate din astea ca mine, locuite încă de cavalerisme mucegăite.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Doctorate (IX)

„Și referitor la promovarea tatălui său, Bogdan Simionescu are obiecții: «Evolutia nu i s-a datorat Tovarășei. Dimpotrivă, a fost demis de la conducerea Institutului Politehnic în 1976, unde fusese rector timp de peste 20 de ani și prorector chiar din 1948. Securitatea a interceptat o discuție a sa cu ambasadorul Germaniei Federale. În cadrul acelei discuții, tata a făcut-o pe Elena Ceaușescu ceea ce era: o incultă și o analfabetă. Pierzînd rectoratul, tata a ieșit și din Consiliul de Stat, unde erau numiți, automat, rectorii instituțiilor de învățămînt mai importante, cum era Politehnica din Iași». În același an, 1976, lui Cristofor Simionescu i s-a refuzat dreptul de a participa la ceremonia de înmînare a medaliilor de aur conferite de Societatea Americană de Chimie, care își serba centenarul, inclusiv prin decernarea unor distincții către cei considerați cei mai mari chimiști la ora aceea, din afara granițelor SUA. «Din cîte știu, au fost 15 sau 25 de medaliați. Din România, tata a fost singurul, din Polonia, Ungaria, Bulgaria nu a fost nici unul. Dintre toți medaliații, singurul care n-a fost prezent personal la decernarea medaliilor, a fost Cristofor Simionescu. Asta i-a infuriat pe americani, care au organizat ulterior o ceremonie în România. Au venit cîțiva chimiști americani aici, iar medalia a fost înmînată de ambasadorul american», povestește fiul savantului.“

Robert Veress, „Adevărul despre teza de doctorat a Elenei Ceaușescu“, pe jurnalul.ro, 26 iunie 2012

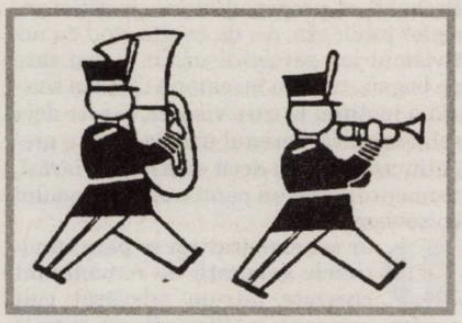

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Fantoma de la Trianon

Cum dă colțul ierbii, imediat apar și crizele de ulcer. Vara, la cald, se mai potolesc, pentru ca toamna, cînd vin ploile și frigul, să pornească iar, cu motoarele în plin. Spre slava Domnului, în cazul acestui fel de ulcer există tot soiul de medicamente care fac minuni, repară repede și temeinic. Cu ulcerul istoric e mai greu. Se deschide din cînd în cînd, mai ales în preajma aniversărilor sau a comemorărilor. Deși poate fi vorba despre unul și același eveniment. Se-ntîmplă și prin alte locuri din lumea asta. Ce e pentru unii o aniversare înseamnă pentru alții o comemorare.

Cu cît ne apropiem mai mult de aniversarea celor o sută de ani care au trecut de la Unirea din 1918, cu atît mai abitir se deschid ulcere vechi, „baiuri“ mai mici sau mai mari – cum s-ar spune-n Transilvania –, unele netratate și neglijate ani la rînd, altele pur și simplu rezistente la tratamente clasice. Dar „baiurile“ de felul ăsta riscă să devină foarte contagioase. Și se amestecă de minune cu alte patologii asociate. Cu nevroza istorică, astmul resentimentar și gripa conspiraționistă. Totul devine o hărmălaie pe rețeaua socială, prin subsolurile articolelor, în comentarii de pe te miri unde, sau se decantează încet în serbări cîmpenești de toate felurile, lansări de cărți, dezveliri de busturi și retrageri cu torțe.

Unii stau pe margine și fac băscălie de toate scremerile și învîrtoșările astea. Alții sînt foc și pară că majoritatea compatrioților nu vibrează la momentul de mobilizare în care trebuie să facem ceva, să arătăm cine sîntem, să „dăm dovezi în lume, că-n aste mîini mai curge un sînge de roman“. Alții, la fel de porniți pe drumul defilării cu pieptul înainte, la vederea întregii ulițe, trag mîndri pe ei uniforme de carnaval din secolele trecute și, călare, pătrunși de importanța momentului, arată și ei din ce neam viteaz se trag. E o zăngănire de ambiții care, pentru unii, par complet ridicole, pentru destui sînt neimportante și tratate cu indiferență, iar pentru alții sînt semne că lumea e anesteziată și nu mai e atentă la lucrurile care contează. Se reanalizează a mia oară definiția patriotismului și, indiferent de limba în care se formulează, se ajunge la concluzia că moderații și indiferenții sînt niște pericole la adresa moștenirii din bătrîni, a demnității naționale, a „adevăratei“ noastre istorii.

Cam orice ai pune în discuție, lucrurile se opresc la cîteva bariere care nu se ridică de ani buni. „Ce-a fost Matei Corvin? Român sau maghiar?“ „Cine a construit orașele și civilizația urbană din Transilvania?“ „Cine a fost primul pe pămînturile astea?“ Și-ncep niște discuții aiuritoare, care pot fi nostime, dacă nu alunecă în rătăciri și supărări grave. La fel de deranjant, deplasat și, în fond, rudimentar e cînd auzi vorbe din categoria „Să-și țină pliscurile, cîtă vreme sînt aici, la noi, acasă, în țara noastră!“. Din orice direcție s-ar rosti această formulă ridicolă, ea e la fel de nocivă și lipsită de orice fundament rațional și de bun-simț. Iar eterna tergiversare și epuizanta hîrîială referitoare la instalarea plăcuțelor bilingve prin anumite localități din Transilvania reprezintă doar un vîrf de munte, vizibil deasupra unui ocean adînc, de provincialism cras, în care înotăm mulți dintre noi.

Neîmplinirile economice, precaritatea școlilor și a spitalelor, corupția, lipsa de igienă, aberantele bîlbîieli administrative, masacrul clădirilor de patrimoniu, starea proastă a infrastructurii, toate astea și altele, multe, dau apă la moară celor care spun că civilizația a murit odată cu destrămarea Imperiului Austro-Ungar. De parcă destrămarea asta a venit din neant. În sfîrșit... Și tot aceștia din urmă sînt cei care spun că Iugoslavia n-a rezistat, Cehia și Slovacia s-au separat, deci e limpede ca lumina zilei că Imperiul era soluția cea mai bună, iar vechile organizări stăteau mai bine pe picioare. Și tot ei sînt cei care spun că, la o adică, la un referendum, populația din Transilvania, chiar dacă e, cît se poate de clar, majoritar românească, ar vota pentru despărțirea de vechile Principate. Unii ar rîde de afirmațiile astea, tăvălindu-se pe jos. Alții ar fi mai precauți și ar propune să nu rîdem de ce ni se poate întîmpla. După cum există și oameni care ne-ar spune că ne inflamăm atît de mult la aceste subiecte, încît alunecăm cu mințile în alte secole.

Există însă și cei care spun că România întîmpină centenarul cît se poate de bine. O mică parte dintr-o minoritate etnică e activă în scurmarea mușuroiului de resentimente. La fel și cu unii din majoritate. Altminteri, reprezentarea parlamentară a minorităților e exemplară, cu tot cu bombănelile care s-ar auzi pe lîngă această afirmație. În general, drepturile minorităților încă se confruntă cu anumite probleme, dar, în comparație cu vecinii noștri, aici se stă mult mai bine. Presa de la noi nu sare-ntr-un picior că o duce minunat, dar nici nu e cu buza spartă și cu dinții scoși, ca-n Ungaria. La nivel politic, dar mai ales la nivelul relației Puterii cu societatea, România tocmai și-a demonstrat maturitatea democratică și orientarea pro-europeană, spre deosebire de Ungaria și de Polonia, unde e cam trist.

Iar în condițiile astea, presupunînd că se adevărește zvonul cu înființarea unui grup de gînditori maghiari, la Budapesta, care să facă zarvă în lume, compromițînd momentul poetic al centenarului nostru, nu pare să fie cea mai bună idee, tocmai pentru cei care ar fi creat-o. Nu prea cred că s-ar înghesui popoarele Europei să asculte vrăjite prelegerile unor respectabili propagandiști ai domnului Orbán.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

„Cine nu adună cu Mine risipește“

(Matei 12, 30)

Există în Evanghelii vreo bază pentru a construi un spirit comunitar, o identitate religioasă, o ortodoxie? Se poate extrage un criteriu de distincție între cei dinăuntru și cei din afară? Întrebarea se izbește de portretul paradoxal al proorocului din Nazaretul Galileii, care sparge sistematic orice frontieră comunitară, socială și religioasă: laudă credința păgînilor (sutașul și femeia cananeancă) pe care de altfel îi vizitează în repetate rînduri (Tir și Sidon, Gadara, Samaria), își alege interlocutori privilegiați printre femei (Maria, sora Martei, Maria Magdalena, femeia samarineancă), vameși și o gamă largă de estropiați cărora societatea timpului le-a rezervat un semnificativ loc în marginea ei (orbi, șchiopi, surzi, leproși, demonizați), supune ritualul nevoilor și neputințelor omenești (Sabatul este pentru om), iar cînd este întrebat care sînt condițiile mîntuirii răspunde prin îndemnul de iubire față de Dumnezeu și de aproapele. Învățătura lui Hristos este universală prin absența unui conținut dogmatic limitativ. Și deodată cade ca o sentință versetul: „Cine nu adună cu Mine risipește“, care de fapt precizează prima parte a versetului 30, „Cine nu este cu Mine este împotriva Mea“. Piatră de poticnire pentru lectura unui Iisus ultraliberal. Evangheliștii Matei și Luca (Luca 11, 23) citează versetul în același context, în răspunsul la acuzația fariseilor că Iisus scoate demonii cu Beelzebul, căpetenia demonilor, și formulează imaginea opoziției radicale între două împărății. Între acestea trebuie operată alegerea. Imperativul acestei alegeri, al deciziei spirituale, se regăsește în ansamblul parabolelor receptivității și

Puterea spirituală indică renunțarea la puterea socială.

disponibilității, după cum le-a denumit Andrei Pleșu, al căror înțeles îl formulează cu maximă concizie astfel: „În universul parabolelor, nimeni nu e exclus în mod arbitrar și nedrept, dar nimeni nu e inclus în mod necondiționat.“* Condiția este de a aduna cu Hristos.

Dar presupune această alegere adeziunea la un conținut dogmatic sau la un grup cultic, la un corp social, la o comunitate? Răspunsul vine la Marcu 9, 38-41: „Și I-a zis Ioan: Învățătorule, am văzut pe cineva scoțînd demoni în numele Tău, care nu merge după noi, și l-am oprit, pentru că nu merge după noi. Iar Iisus a zis: Nu-l opriți, căci nu e nimeni care, făcînd vreo minune în numele Meu, să poată, degrabă, să Mă vorbească de rău. Căci cine nu este împotriva noastră este pentru noi. Iar oricine vă va da să beți un pahar de apă, în numele Meu, fiindcă sînteți ai lui Hristos, adevărat zic vouă că nu-și va pierde plata sa.“

Iar în Evanghelia după Luca 9, 49-50, răspunsul este formulat: „Nu-l opriți; căci cel ce nu este împotriva voastră este pentru voi“. În parte, contradicția dintre cele două răspunsuri către faresei și către Apostoli se rezolvă prin diferența între singular și plural. A fi cu Iisus este o decizie spirituală individuală, a fi cu grupul Apostolilor care-L urmează pe Iisus este o circumstanță omenească și temporală. Tema competiției și diversității în utilizarea darurilor divine apare deja într-un răspuns al lui Moise: „Atunci a alergat un tînăr și i-a spus lui Moise, zicînd: «Eldad și Medad profețesc în tabără». Și răspunzînd Iosua, fiul lui Navi, cel ales dintre apropiații lui Moise, a zis: «Domnul meu Moise, oprește-i!» Moise însă i-a zis: «Nu cumva ești gelos pe mine? O, de-ar fi toți profeți în poporul Domnului cînd Își trimite Domnul duhul peste ei!» Apoi s-a întors Moise în tabără, el și bătrînii lui Israel.“ (Numerii 11, 27-29)

Manifestarea harului divin nu răspunde unei logici ierarhice, el este liber să sufle unde vrea. Există însă și situația în care adeziunea este mimată sau folosită ca alibi pentru consolidarea unui sistem de putere. Adeziunea la Hristos și beneficiul harului care rezultă presupun renunțarea la orice utilizare socială a acesteia. Puterea spirituală indică renunțarea la puterea socială. În finalul marii predici de pe Munte din Evanghelia după Matei, Iisus avertizează asupra pericolului falșilor prooroci, care deturnează puterea spirituală: „De aceea, după roadele lor îi veți cunoaște. Nu oricine Îmi zice: Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu Celui din ceruri. Mulți Îmi vor zice în ziua aceea: Doamne, Doamne, au nu în numele Tău am proorocit și nu în numele Tău am scos demoni și nu în numele Tău minuni multe am făcut? Și atunci voi mărturisi lor: Niciodată nu v-am cunoscut pe voi. Depărtați-vă de la Mine cei ce lucrați fărădelegea.“ (Matei 7, 21-23)

Alegerea spirituală trebuie asumată adînc în sine. Apelul la numele lui Iisus ca la o formulă magică nu funcționează. În Faptele Apostolilor (19, 13) este relatată tocmai o asemenea încercare de uzurpare, în care fiii unui arhiereu Scheva pretind că alungă duhurile rele cu numele lui Iisus. Formula pe care o folosesc, de altfel, denotă distanța cognitivă: „Vă jur pe Iisus, pe Care-l propovăduiește Pavel“. Demonii sînt primii care sesizează impostura și se răzbună.

Adeziunea nu are o expresie dogmatică și nu îmbracă forma unei solidarități de grup sau de practică cultică și spirituală, dar trebuie să-și verifice profunzimea și sinceritatea tocmai prin îndepărtarea de orizontala raportării la grupul social și să păstreze numai verticala relației cu Iisus.

Confuzia planurilor, amestecul împărățiilor, slujirea la doi stăpîni sînt sursa sminteli: „Vai lumii, din pricina sminteliilor! Că smintelile trebuie să vină, dar vai omului aceluia prin care vine sminteala.“ (Matei 18, 7). Adeziunea spirituală nu impune o demarcare socială sau micro-comunitară („Eu sînt al lui Pavel, iar eu sînt al lui Apollo, iar eu sînt al lui Chefa, iar eu sînt al lui Hristos!“, I Corinteni 1, 12), dar presupune o conștientizare interioară completă și puternică. Astfel, criteriul ortodoxiei hristice este întîlnirea personală cu Hristos, în ascunsul inimii, și se formulează ca mărturisirea lui Petru în răspuns la chemarea lui Hristos: „Adevărat, adevărat zic vouă: Cel ce ascultă cuvîntul Meu și crede în Cel ce M-a trimis are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat de la moarte la viață.“ (Ioan 5, 24) Pentru ca ortodoxia să devină publică și istorică a fost nevoie de reîntoarcerea spiritualului în social. Produsul acestei reîntoarceri s-a numit Noul Israel sau Biserica, iar rolul său istoric a fost de a aduna la Hristos toate neamurile, pînă la capătul pămîntului, dezvăluindu-le misterul întîlnirii personale.

* A. Pleșu, *Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste*, Humanitas, 2012, p. 56.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Suferința care nu unește

Organizată de Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc și de Fundația Konrad Adenauer, între 24-29 aprilie 2017 s-a derulat școala internațională de primăvară „Tinerii și memoria în Europa postcomunistă“.

Timp de o săptămînă, tineri din Muntenegru, Croația, Slovenia, Bulgaria, Letonia, Estonia, Albania, Serbia și România au avut ocazia de a vizita Fortul 13 Jilava, Palatul Parlamentului (ce contrast amețitor, vizitele fiind în mai puțin de jumătate de zi!), Memorialul Închisoarea Pitești, Casa Memorială a Victimelor Dictaturii Comuniste din România de la Sfîntu Gheorghe, Cetatea Făgăraș, Complexul monahal dedicat victimelor regimului comunist de la Aiud, Memorialul și Muzeul Revoluției și Muzeul Consumatorului Comunist, ambele din Timișoara. Dincolo de vizitele ca atare, cîștigul esențial a constat în discuțiile care s-au consumat, în schimbul permanent de impresii și opinii, în metabolismul personal și de grup al asimilării unor realități trecute și prezente ale unei țări străine, chiar dacă relativ apropiată.

Inițiativa IICCMER și KAS de a mijloci o asemenea călătorie de studiere a locurilor memoriei de către vecini imediați sau îndepărtați a avut la bază două constatări. Prima este și cea mai evidentă: știm foarte puțin, spre nimic, unii despre alții. La un simplu concurs improvizat sub forma unei investigații sociologice pe stradă, nu cred că mulți dintre compatrioții noștri ar face diferența între Tallinn, Riga și Vilnius. Ca să nu mai amintim de confuzia statornică, facută de alții, între Budapesta și București. Pe scurt, cu toate că am trecut prin experiența aceleiași ideologii totalitare, est-europenii nu se cunosc între ei. Fixația lor din timpul dictaturii către Vest, de unde așteptau eliberarea, s-a adîncit în ultimele decenii, încurajată fiind și de ambiția de a deveni parte a marelui proiect politic al Uniunii Europene.

A doua decurge natural din prima: suferința acumulată timp de decenii, cu intensități diferite de la o țară la alta, nu constituie un capital comun al fostului bloc comunist. Nu vibrăm și nici nu ne solidarizăm în orizontul unei tragedii care rămîne, dincolo de nuanțele locale, a tuturor est-europenilor. Dimpotrivă. Imediat după 1989, a început o concurență care pare să devină mai repede și mai fățiș altceva. Grupul de la Vișegrad este un exemplu. Sugestiv, tocmai țările care îl formează au cele mai diferite politici memoriale și juridice, între Cehia și Polonia, de pildă, existînd o discrepanță majoră. În vreme ce în patria Chartei 77, cu Havel în frunte, asistăm la onorarea unor stîlpi ai dictaturii comuniste, la Varșovia funcționează un exemplar Institut al Memoriei Naționale, model folosit la înființarea IICCMER.

Într-adevăr, este cît se poate de ciudat, la nivel istoric, faptul că țări întregi lovite de același flagel nu găsesc în acesta punctul de coagulare menit să încurajeze inițiativele comune. Rezistența față de expansiunea lui Napoleon avea să producă o asemenea coeziune. Nu însă și comunismul. Motivul esențial: temperaturile specifice, teroarea cunoscînd faze distincte, între situația din Ungaria după 1956 și pușcăriile politice din România înainte de 1964 existînd diferențe mai mult decît notabile. Altfel spus, suferința nu a fost la fel peste tot, teroarea fiind aplicată gradual și ținînd seama de potențialul de rezistență de la fața locului. Blocul comunist a tolerat în interior o uimitoare diversitate, în ciuda liniilor comune de acțiune ale elitelor conducătoare școlite fără excepții la Moscova.

Sîntem în fața unei situații stranii, la limita patologicului. Suferința îndurată nu ne unește. Necunoașterea istoriilor vecinilor, ignorarea reciprocă, concentrarea exclusivă pe propria traumă sau, la polul opus, negarea existenței acesteia, idealizarea propriului preț plătit pentru libertate, dar fără contextualizarea aferentă – toate acestea se răzbună. Cu alte cuvinte, dacă este adevărat că (încă) nu ne unește suficient de mult cultura democratică, nu mai puțin adevărat este și faptul că nu ne unește suficient nici memoria trecutului totalitar. Este o evoluție deloc promițătoare tocmai într-o vreme în care recursul la trecut revine pe scenă ca instrument de dominare prin manipulare. Asta explică de ce unii, deloc puțini, văd în comunism nu atît crimele sale, cît promisiunile pe care continuă să le facă.

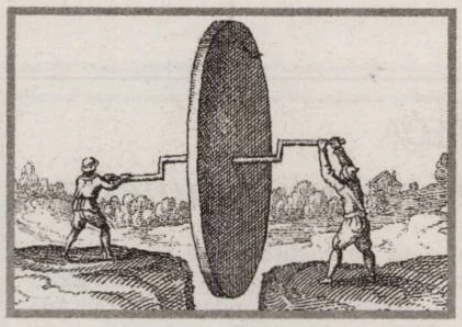

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

TaximeTriștii, piața și viața

Un recent protest al taximetriștilor bucureșteni a reușit una din performanțele acelea rare pe care numai PSD, în preajma alegerilor prezidențiale, reușește să le obțină: a enervat pe toată lumea. Organizatori, clienți, concurenți sau simpli actori în coșmarul care de cîțiva ani poartă eufemistic numele de „trafic" în București au constatat individual și colectiv că e ceva în neregulă. Protestul nu a făcut altceva decît să dea naștere unui val de plîngeri, ironii și acuzații în toate direcțiile fără ca din „dezbatere" să iasă ceva productiv. Din contra, fanii Uber au fost și mai convinși că taximetria clasică e ceva ce trebuie cu orice preț evitat, iar șoferii de taxi au rămas cu aceeași senzație că sînt nedreptățiți de stat și de piață. Ar fi foarte frumos să punem manifestația de la finalul lui aprilie în contextul mai larg al avansului economiei digitale colaborative, cea al cărei potențial de perturbare a modelelor clasice a creat nu numai miliardari, companii-unicorn și locuri de muncă *part-time,* ci și nenumărate necazuri celor care nu au știut sau nu au vrut să se adapteze. Am putea pretinde astfel că România este conectată la marile idei și încercări ale economiilor mature. Însă asta e doar parțial adevărat și, pînă să ajungem la astfel de subtilități, trebuie să privim mai atent la context.

Dacă, în Statele Unite, Uber (Lyft și alte aplicații asemănătoare) au apărut ca o reacție a pieței față de un sector al serviciilor scump și subdimensionat, rolul său în România este mai degrabă acela al unei declarații de principii și de *status.* În București, prețul serviciilor de *ride-sharing* este în cel mai bun caz comparabil cu acela practicat de taximetriști și, foarte des, mai mare. Așa se face că piața locală a întors cumva Uber cu susul în jos, găsindu-i un sens care are logică doar aici. Ca orice import relativ nou, Uber este văzut ca superior calitativ și de preferat taximetriștilor cărora li se reproșează bădărănia, comportamentul în trafic și, foarte important, faptul că nu respectă prețul afișat pe portiera mașinii. Să le luăm pe rînd.

■ *Prețul.* Aici intrăm într-o zonă aflată undeva la granița dintre ironie și suprarealism. Dacă, în cazul Uber, creșterea automată a prețului atunci cînd cererea este mare e văzută drept o decizie corectă, nu același raționament i se aplică taximetristului care vrea și el, la un nivel mai mic, să profite de mîna invizibilă a pieței. Uber e civilizat, taximetristul e hoț. Sigur, veți spune că șoferul din mașina galbenă are o obligație legală să practice prețul respectiv și ați avea perfectă dreptate. Însă, deși nici unul nu i-ar recunoaște celuilalt această calitate, și clientul, și taximetristul sînt, în cazul de față, victime. Primul, din motive evidente: legea e lege și, oricît de năpăstuiți ar fi șoferii de taxi bucureșteni, nu au primit încă privilegiul de a decide cînd să o aplice și cînd nu. Cel de-al doilea are perfectă dreptate să se întrebe de ce „colegul" de la Uber poate practica prețuri mai mari, fără să fie obligat să treacă prin toată birocrația scumpă și consumatoare de timp căreia el trebuie să îi facă față. E cumva firesc că va încerca, chiar și ilegal, să egalizeze situația. Aici e nevoie de o decizie politică pentru a marca într-un fel ieșirea din ipocrizie. Așa numitul *ride-sharing* este taximetrie. Sau, dacă vreți, taximetria e *ride-sharing.* Legiuitorul are obligația să elimine aceste diferențe de tratament, fie că relaxează normele legale pentru taximetriști, fie că decide că Uber e taximetrie. Pentru client e mai puțin important.

■ *Calitatea.* De partea Uber stă, spuneam mai sus, și argumentul civilizației. Despre șoferii Uber se povestește, în general, că sînt mai tăcuți, ascultă Chopin și conduc mașini mai curate. Îmi permit să estimez că acesta e doar un efect statistic al numărului mult mai mic de șoferi și al unei selecții mai atente a colaboratorilor. Însă, ca și în cazul taximetriei, pe măsură ce numărul șoferilor și al orelor de călătorie va crește, va crește și cel al incidentelor neplăcute. O banală căutare pe Google produce suficiente rezultate cît să nu fie nevoie de alte argumente.

Avem de-a face aici cu lipsa de viziune politică.

■ *Cererea.* Legea taximetriei, emisă în 2003, fără nici o previziune corectă despre dezvoltarea orașului, spune că Bucureștiul ar trebui să aibă puțin peste 7000 de licențe de taxi. Au fost emise în jur de 10.000 și acestora li se adaugă mile de mașini care, contrar legii, oferă servicii de transport în baza unor licențe din localitățile limitrofe. Altfel spus, cînd toată lumea, cu primăria și poliția în frunte, încalcă legea, nu e cumva ridicol să reproșăm asta doar Uber? Haideți să recunoaștem, primul și cel mai *disruptive* serviciu de *ride-sharing* din București a fost Taxi Pelicanul, nu Uber. Și asta pentru că piața și viața au cerut-o. Avem de-a face aici cu lipsa de viziune politică, combinată, putem să presupunem, cu diverse interese ale celor care profită de aranjamentul actual. Problema e că, dacă dăm la o parte cîțiva patroni de companii, pierde și primăria (taximetriștii înregistrați în Ilfov scot bani din oraș și nu dau nimic înapoi), pierd și taximetriștii locali, forțați să ceară prețuri prea mici, pierde și clientul care ajunge pe mîna unor șoferi incompetenți sau, ca să fiu politicos, neglijenți. E firesc că, exasperat, clientul ajunge să tolereze creșterile de preț ale Uber și să se autoconvingă că asta e soluția. Eu, unul, nu cred însă că soluția e să plătești mai mult pentru un serviciu care altminteri este reglementat, iar undeva în clădirea primăriei sînt niște oameni care au obligația, repet, obligația, să vegheze la buna lui funcționare. Practic, fiecare *price surge* de la Uber este un impozit plătit pe incompetența sau reaua-voință a Primăriei Generale. La un calcul lejer, se poate estima că orașul are nevoie de minimum 15.000 de taxiuri pentru a nu se crea sincope în momentele în care cererea e foarte mare. În acest număr pot intra lejer și șoferii-parteneri ai Uber. Fără calcul, putem estima că nemulțumirile bucureștenilor ar scădea în amploare dacă taximetriștii reclamați de clienți ar fi sancționați cum se cuvine. Dacă ar exista, așadar, nu numai ofertă suficientă, ci și un pic de ordine.

Concluzionînd, soluția nu e nici interzicerea Uber și nici liberalizarea absolută care ne-ar întoarce în vremurile de haiducie de la începutul anilor '90, ci identificarea corectă a problemei și rezolvarea ei în interesul orașului. Poate n-ar fi rău ca, ori de cîte ori dați de un taximetrist neconform, să vă gîndiți nu numai la Uber, ci și la primar. Primul poate rezolva o problemă punctuală, celălalt pe cea generală.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

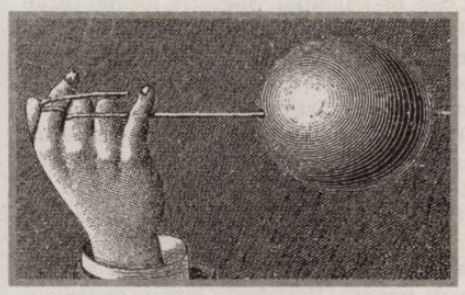

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Se poate și mai rău?

– presa în 2017 –

Ziua mondială a libertății presei nu e, anul acesta, un prilej de sărbătoare. Dimpotrivă: e un moment sumbru care obligă la o reflecție serioasă despre viitorul democrației. Ce s-a întîmplat de-am ajuns în această situație? Și, mai ales, ce avem de făcut?

■ Raportul despre libertatea presei, prezentat anual de organizația Reporteri Fără Frontiere, ne arată o imagine cît se poate de îngrijorătoare. Libertatea presei nu a fost niciodată mai amenințată ca acum. Mai mult de două treimi dintre țările analizate au cunoscut o agravare a situației față de ultimul an. În 72 din cele 180 de țări analizate, situația e considerată dificilă sau foarte gravă. Implicit e nesocotit și dreptul cetățenilor de a se informa corect.

■ Presa e considerată „liberă" doar în 50 de state, în America de Nord, Europa, Australia și în sudul Africii. În topul țărilor în care presa este considerată liberă se află statele scandinave (Norvegia, Suedia, Finlanda, Danemarca). Pe ultimele locuri în clasament se află Sudanul, Vietnam, China, Eritreea, Coreea de Nord. Printre statele unde presa e cea mai amenințată se numără Egipt și Bahrein (considerate „închisori pentru jurnaliști"), Turkmenistan („una din cele mai crunte dictaturi ale lumii"), Siria (o țară „criminală" cu jurnaliștii), Iran (un stat în care jurnaliștii sînt încarcerați „cu zecile" și condamnați la ani grei de pușcărie ori la pedepse fizice, cu biciul).

■ Raportul vorbește despre o degradare generală a climatului în care lucrează jurnaliștii. Printre amenințările menționate de RFF: atacurile politicienilor la adresa companiilor de media, știrile false, triumful unor oameni politici autoritari, precum Donald Trump în SUA sau Recep Tayyip Erdogan în Turcia. Dacă, în ultimii ani, observatorii comentau schimbările mai mici sau mai mari din acest clasament, astăzi se poate spune că ele au devenit irelevante. Desigur, statele occidentale sînt în continuare în top, dar, una peste alta, o ducem tot mai rău. Și nici o țară nu este ferită de riscul populismului ori de derapaje. De fapt, raportul RFF de anul acesta spune că starea democrației, în general, s-a degradat. Fenomenul cu adevărat îngrijorător nu e situația precară din statele care se află în partea inferioară a clasamentului, ci banalizarea acestor amenințări, contaminarea unor state considerate democratice, stabile și libere: „Obsesia supravegherii și nerespectarea confidențialității surselor contribuie la descalificarea unor state considerate, pînă nu demult, repectuoase cu libertatea presei" (a se vedea evoluția din SUA, Marea Britanie, Chile, Noua Zeelandă).

Raportul RFF de anul acesta spune că starea democrației, în general, s-a degradat.

■ Au regresat state precum Polonia (54), care „sugrumă financiar" presa independentă de opoziție, și Ungaria (71) lui Viktor Orbán. În Turcia, zeci de jurnaliști sînt în închisoare sau amenințați cu procese pentru defăimare sau chiar pentru trădare. Cazul lui Deniz Yücel a devenit emblematic, însă nu e nici pe departe singular.

■ Franța a urcat șase poziții, de pe locul 45 pe locul 39. E, de fapt, o revenire, după atentatul din 2015 căruia i-au căzut victime redactorii de la *Charlie Hebdo.* Însă raportul remarcă și aici climatul de neîncredere din partea unor politicieni în presă și în libertatea presei, în general, precum și atacurile verbale la adresa unor companii de media. Să ne amintim, candidata Frontului Național nu a ratat nici o ocazie să vorbească, la televiziunile totuși libere din Franța, despre „presa mincinoasă". La fel ca Donald Trump, și ea a atacat verbal presa de investigație și jurnalismul critic. Raportul denunță și cenzura economică (cazul Grupului Vivendi), precum și condițiile contractuale ale jurnaliștilor (cazul iTélé) ca factori destabilizatori în această țară considerată, pînă nu demult, un model.

■ România a urcat trei poziții în clasament, plasîndu-se pe locul 46. Sîntem, ca să spunem așa, într-o vecinătate onorantă și, oricum, în zona cea mai „fericită" a acestui top. Dar să nu ne îmbătăm cu apă rece: RFF atrage atenția că presa din România are probleme grave. Printre acestea, politicile editoriale subordonate intereselor de afaceri ale patronilor, corupția, precum și infiltrarea redacțiilor cu delegați ai serviciilor secrete.

Coordonator: Andrei MANOLESCU

Știința într-o lume a știrilor

Texte și opinii de:

● Sorin COSTREIE (prorector al Universității din București, conf. univ. la Facultatea de Filozofie)
„Știința și dușmanii ei“

● Vlad ZOGRAFI (dramaturg, scriitor, doctor în fizică atomică)
„Sînt mulți care cred că Soarele se învîrte în jurul Pămîntului“ – interviu

● Dana JALOBEANU (conf. univ. Facultatea de Filozofie a Universității din București)
„Cercetarea științifică, între entuziasm și impostură“

● Ionuț IAMANDI (jurnalist la Radio România Actualități)
„O emisiune de dezbateri de acum 500 de ani“

● Tudor Călin ZAROJANU (jurnalist și analist media)
„Știința în corzi. Supercorzi“

argument

Care-i treaba cu mamuții

Amintesc doar cîteva lucruri cu care ne-am confruntat foarte recent sau în anii din urmă: alarma potrivit căreia protestatarii antiguvernamentali din Piața Victoriei de astă-iarnă ar fi fost supuși unei radioactivități crescute cauzate de existența unui mamut radioactiv în subsolul Muzeului de Geologie din apropiere; răspîndirea unei „informații“ despre așa-numite unde psihotronice cu care ar fi fost bombardată Piața Victoriei tot în perioada amintitelor proteste, unde emise de organizații oculte și malefice, „informația“ avînd drept rezultat apariția unor manifestanți cu coifuri din foiță de aluminiu (preventiv sau ironic?); alarma privind un cutremur iminent, de gradul 10 pe scara Richter (nici nu există așa ceva), difuzată printr-o aplicație cu pretenții de seriozitate; organizarea de manifestații publice în 2008, de către lideri ai Partidului Conservator, împotriva inaugurării acceleratorului de particule al CERN, din Elveția, pe motiv că, odată intrat în funcțiune, acesta ar fi putut provoca o gaură neagră; mediatizarea intensă din deceniul trecut, la unele posturi de televiziune, a unui ins care prevestea, cu mare precizie (după cum spunea el), cutremure catastrofale; răspîndirea curentului de opinie împotriva vaccinării copiilor la o cotă care a determinat guvernul să ia în considerare măsuri legislative; protestele unor persoane apropiate cercurilor ultra-îndoctrinate religios împotriva „cipului din buletin“ și a codurilor de bare pentru scanarea prețurilor de pe produsele comerciale.

Dincolo de manipulare, exemplele astea sînt de natură să dezvăluie ignoranța masivă cu care societatea se confruntă, raportarea greșită la ideea de știință și teama de noile tehnologii. În sine, dezvăluirea nu e surprinzătoare, nu e ceva nou. Noutatea ultimei perioade constă mai degrabă în amestecul la scară mare, chiar prin intermediul noilor tehnologii, dintre certitudinile științifice și certitudinile pseudo-științifice, în înlesnirea accesului la aiureli și la exprimarea lor în mod public, în egalizarea care se produce între cuvîntul specialiștilor și părerile novicilor sau ale impostorilor. Iar acolo unde oamenii de știință nu au răspunsuri definitive, sînt ezitanți și dilematici, conștienți de sfera necunoașterii lor, cîștig de cauză pot avea opiniile tari, exprimate vehement de impostori sau ageamii, acele „legiuni de imbecili“, cum le-a zis Umberto Eco. Cum am mai scris și altă dată, s-ar putea ca la un moment dat să ajungem să stabilim prin vot dacă unu plus unu fac doi, ori dacă e bine ca mamuții să fie radioactivi sau nu. Riscurile acestea pîndesc, după cum se vede, nu doar în România, ci și restul lumii.

Analiza pericolelor la care este expusă știința și a gradului în care aceasta e acceptată și prețuită în zilele noastre e făcută în paginile care urmează de oameni pricepuți în ale științei și tehnologiei. Ceilalți vor avea ocazia, oricum, să se exprime în mediile de socializare. (**Andrei Manolescu**)

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Sorin COSTREIE

Știința și dușmanii ei

Știința este pîndită astăzi de o serie de pericole care vin atît din interiorul ei, cît și din afara cercurilor oamenilor de știință. Dar înainte de a aborda propriu-zis acest subiect, vreau să relatez o întîmplare anecdotică de la începutul secolului trecut. Era prin 1918 cînd fizicianul german Max Planck a primit premiul Nobel pentru rezultatele sale din mecanica cuantică. Acesta primise invitația mai multor universități pentru a ține conferințe de popularizare a cercetărilor sale. Planck ținuse deja mai multe prezentări în acest sens și, în drum spre München, unde urma să țină o altă conferință, este întrebat de către șoferul său dacă nu s-a plictisit să prezinte publicului aceleași lucruri și dacă nu cumva n-ar vrea să-l lase pe el să țină următoarea prezentare, căci, de cîte ori o auzise, o învățase deja pe dinafară. Planck, amuzat, acceptă, șoferul ține prezentarea și la sfîrșit este întrebat de către un profesor de fizică ceva specific cu privire la noua teorie. Acesta spune că nu se aștepta să primească o întrebare așa de simplă de la un public atît de sofisticat, drept care o să-l lase pe șoferul său să răspundă. Publicul se amuză, Planck răspunde la întrebare și toată lumea e mulțumită. Morala este că avem două tipuri diferite de cunoaștere: cunoașterea specialistului, a omului de știință veritabil, și cunoașterea „șoferului", a celui care doar prezintă niște rezultate științifice fără să le înțeleagă prea bine și fără să le cunoască semnificația lor reală. Provocarea vremurilor actuale este ca știința și popularizarea ei să nu ajungă să fie făcută de „șoferi". Aceștia pot chiar vrăji publicul, dar pînă la urmă rămîn tot niște forme fără fond.

O primă categorie de „șoferi" ai cunoașterii sînt *sofiștii științei*, acei oameni de știință care nu văd știința în primul rînd drept o căutare onestă a adevărului și o încercare de înțelegere a universului, ci mai degrabă ca pe un mijloc de a cîștiga bani și faimă. Ei sînt adevărați predicatori contemporani care, cu vorbe meșteșugite, au mare succes în a primi fonduri, a populariza știința și, uneori – iar acesta este cel mai trist și îngrijorător lucru – în a decide sau chiar imprima o direcție de cercetare, în detrimentul altora care nu au avut parte de „avocați" așa de elocvenți. Aceștia par și apar să susțină cauza științei prin mass-media și prin diferitele anticamere ale puterii. Verbiajul fără substanță și chiar rezultatele modeste din domeniul cercetării îi dau de gol în fața veritabililor cercetători, dar în fața publicului neavizat ei pot apărea ca adevărați maeștri ai cercetării științifice. Precum sofiștii antici, ei nu au o poziție fermă cu privire la un subiect, putînd apăra o poziție sau alta în funcție de care le aduce mai multe avantaje.

Plaja de manifestare a acestor sofiști este foarte mare, ei reprezentînd în definitiv impostura în știință și cunoaștere în felurite forme și sub diferite aspecte. Aceștia sînt foarte abili în a publica și a obține *grant*-uri de cercetare, în a accede la funcții de conducere și a obține tot felul de titluri și distincții academice. De obicei vorbesc mult și fără rost, dar de acest lucru nu-și dă seama decît adevăratul specialist, în ochii publicului nespecializat ei trecînd drept adevărați *guru* ai adevărului și cunoașterii. Ei sînt șoferii cunoașterii științifice, care o conduc și o prezintă mimetic, dar care, în clipa cînd sînt confruntați cu o întrebare reală la care nu știu să răspundă, pasează problema la alții. Ei sînt răsfățații studiourilor de televiziune și ei ne sînt prezentați drept purtătorii de cuvînt ai științificității. Aceștia preferă laboratorului sau catedrei această expunere mediatică de star, vor mai degrabă lumina puternică a studiourilor decît lumina plăpîndă a cunoașterii. Ei sînt viermii care mănîncă mărul lui Newton.

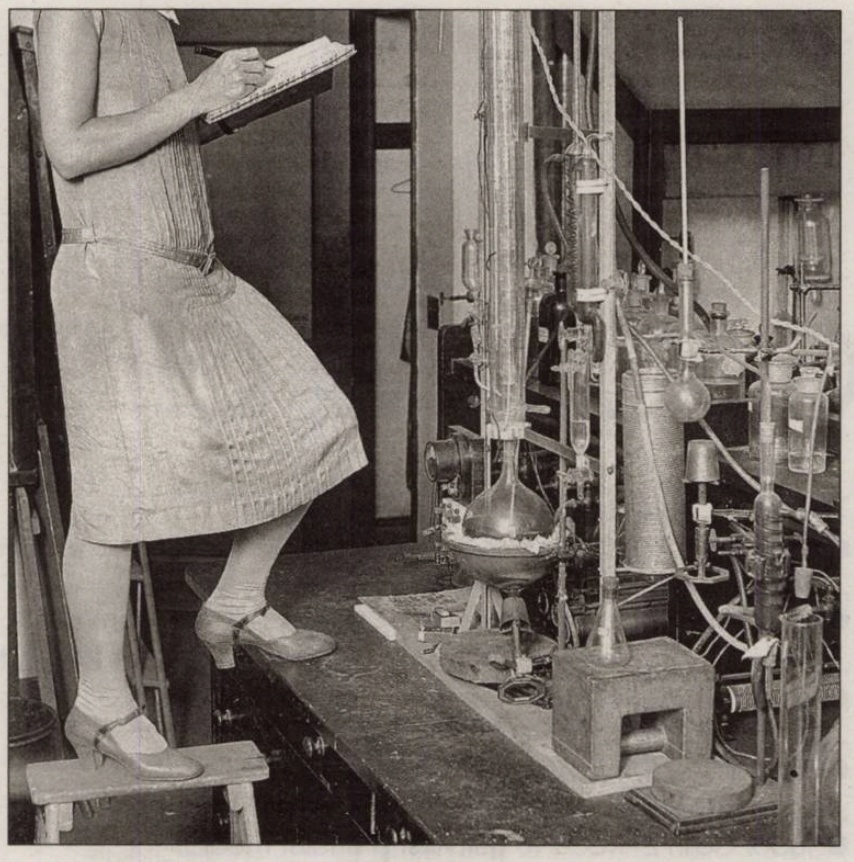

„Îndoiala e începutul științei."

DESCARTES

O altă categorie de „șoferi" sînt cei din afara științei, care la rîndul lor pot face mult rău bunului mers al științei. De fapt, ei sînt cumva șoferii șoferilor, ei nefiind nici măcar oameni de știință. Aceștia ar fi echivalentul unor mecanici la atelierul cărora șoferul lui Planck a mers cu mașina și le-a povestit cîte ceva despre mecanica cuantică, iar mecanicii, la rîndul lor, discută mai departe toate acestea (pe post de specialiști) la un pahar de bere. Aceștia sînt detractorii științei. Ei ne vorbesc de limitările științei, făcînd propagandă pentru pseudo-știință, pentru paranormal și psihedelic. Aceștia umplu la rîndul lor studiourile de televiziune, făcînd astrograme și discutînd despre flăcări violet. Ei vin și fac audiență în fața unui public neavizat, care se ferește încă de pisici negre și crede în blesteme și fantome. Este incredibil că astăzi mai avem astfel de „specialiști" expuși și ascultați în mass-media. Acesta este un indicator clar al gradului nostru de cunoaștere și civilizație. Cît timp sistemul nostru educațional va fi centrat pe reproducere și repetitivitate, vom fi simpli șoferi și vom fi hrăniți și ținuți captivi într-o lume (cu flăcări) violet, plină de unde psihotronice și strigoi. Toți acești impostori sînt, în definitiv, strigătul nostru de neștiință, slăbiciunea unui popor needucat și îndoctrinat, ușor de manipulat și speriat. Te umflă rîsul să vezi cum tot felul de personaje cu ghiul și ochelari fumurii ne vorbesc despre principiul de incertitudine al lui Heisenberg sau despre teoria relativității a lui Einstein. Sau avem varianta mai colorată de popularizare, în care tot felul de pirande cu rochii înflorate și pieptul plin de aur ne vorbesc cu aplomb despre trecut, prezent și viitor, făcînd tot felul de predicții sumbre pe care nu le mai verifică nimeni și pentru care nu va fi în veci tras la răspundere cineva. Vorbe în vînt, vorbe fără acoperire... Or, exact asta nu e știința.

Tot felul de personaje cu ghiul și ochelari fumurii ne vorbesc despre principiul de incertitudine.

Știința este un asamblu de cunoștințe sistematice despre un anumit domeniu din realitate, despre care, cu ajutorul unor modele matematice, avem parte de explicație și predicție cu privire la evoluția unor fenomene empirice. Știința testează ipoteze și verifică idei într-o manieră și în conformitate cu o metodologie foarte strictă, al cărei principiu de bază este cel al verificabilității și reproducerii rezultatelor. Or, dacă o predicție nu se confirmă, fără a avea o explicație plauzibilă și rațională, înseamnă că avem parte de impostură. Dar cum e mult mai facil să invoci strigoi și forțe oculte decît să studiezi serios niște tratate, cu siguranță că o să mai auzim de tot felul de explicații paranormale ale unor fenomene din realitate. Problema e cînd aceste lucruri devin sport național, cînd în mod sistematic se face apel la astfel de „specialiști" și se invocă astfel de explicații venite din negura cunoașterii. Toate acestea se vor perpetua pînă cînd vom atinge acel prag de maturitate socială, cînd discuțiile noastre vor fi preponderent raționale, bazate pe argumente și pe o analiză logică a problemelor. Știința presupune un anumit tip de gîndire cu care ar trebui să fim familiarizați de mici. E nevoie să vedem și să înțelegem universul într-un mod cît se poate de clar și de articulat. Marca unui veritabil om de știință este că, pe lîngă că duce cunoașterea lumii mai departe prin descoperirile sale, e capabil să te facă să înțelegi prin vorbe simple, fără să facă apel la termeni specializați și tehnici, care e miezul cercetărilor lui, la ce se referă acestea și care sînt rezultatele la care a ajuns. Popularizarea științei e o treabă complicată și care trebuie privită cu maximă atenție, căci dacă ea ar deveni fenomen de masă, lumea s-ar schimba și am ajunge la un prag de maturitate socială mult mai avansat. Pentru toate acestea e nevoie de gîndire critică și de discernămînt analitic, de o educație temeinică. Pentru a avea o societate care să-l prețuiască cum se cuvine pe Planck și nu să se lase sedusă și condusă de șoferul acestuia sau, mai rău, de mecanicii mașinii lui, e nevoie să cinstim cum se cuvine știința, or, pentru asta ar trebui să avem capacitatea să o și înțelegem. Pentru acest lucru e nevoie de o mai bună popularizare a ei și, în genere, de o mai bună abordare (mai rațională și mai critică) a problemelor noastre.

Sorin Costreie *este prorector al Universității din București și conferențiar la Facultatea de Filozofie. A fost consilier și secretar de stat la Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice. Cele mai recente publicații includ* Early Analytic Philosophy – New Perspectives on the Tradition *(Springer) și* Șase studii fregeene *(Editura Universității din București).*

Tudor Călin ZAROJANU

Știința în corzi. Supercorzi

E foarte posibil ca, după politicieni („Toți o apă și-un pământ!“) și oameni de afaceri („Toți fură!“), cel mai cunoscut personaj colectiv al zilelor noastre să fie *cercetătorii britanici*. Numai că, spre deosebire de primele două categorii, aceasta se bucură de o nelimitată credibilitate.

Cercetătorii britanici au descoperit recent că laptele de iepuroaică din rasa Brementhal, dacă este supus unui bombardament cu particule elementare epsilon, cremonizează într-o substanță care, aplicată pe hublourile submarinelor atomice, le permite acestora să coboare la adîncimi cu 230% mai mari decît în prezent. Aproape nimeni nu clipește citind asta. Nu se-ntreabă care cercetători, de ce n-au nume, de la ce institut, dacă există rasa de iepuri Brementhal (nu există) și particule elementare epsilon (nici atît), dacă submarinele nucleare au hublouri (n-au) și ce naiba înseamnă a cremoniza (nimic, cuvîntul nu există).

Lumea contemporană este bîntuită de știri false, *fake news*. A nu se confunda cu știrile greșite, conținînd erori, exagerări sau interpretări abuzive – nici acestea nu lipsesc! Dar *fake news* desemnează o categorie aparte, care pornește de la *intenția* de a minți, de a păcăli, de a răspîndi o aiureală. În mediul online – oricum dominant – li se mai spune și *hoaxes*, adică farse.

În linii mari, ele pot fi de două feluri: inventate 100%, precum cea de mai sus, sau combinînd elemente reale cu unele fictive. Or, e limpede că victima principală a unor asemenea „știri“ este știința, și asta dintr-un motiv banal: covîrșitoarea majoritate a consumatorilor de știri nu au instrumentele necesare pentru a identifica o aiureală științifică. Faceți un test rapid: întrebați cîțiva cunoscuți care dintre următoarele lucruri nu există: spin negativ, acid metalic, teorema celor patru culori, desfășurarea plană a sferei. Și încă un test: „Băiatul lui Pepe...“ (o să fiți deja întrerupt: Pepe are fete!)

Despre știință se poate spune orice, pentru că aproape nimic nu e verificabil la nivelul simțului comun sau a ceea ce cîndva – ehei! – se numea cultură generală. Cînd o crainică TV anunță deraierea unei locomotive și precizează că s-a adus o macara specială să ridice cele o mie de tone, e limpede nu că nu știe cam cît cîntărește o locomotivă, ci că habar n-are ce-i aia o tonă.

Marele Poc!

Dar este imaginea precară despre știință doar victima intoxicărilor și a inculturii – sau și a unor cauze interne?

Nu mi-aș fi permis să pun întrebarea dacă n-aș fi citit recent, cu mare atenție, un volum de istorie a științei. În urmă cu două milenii și jumătate, Pitagora a formulat o teoremă de-o simplitate, claritate și utilitate incredibile: *Într-un triunghi dreptunghic, suma pătratelor catetelor este egală cu pătratul ipotenuzei.* 12 cuvinte care au schimbat radical istoria! Culmea: teorema poate fi ușor demonstrată de un elev de clasa a patra!

2500 de ani mai tîrziu, știința arată cu totul altfel. Ea nu mai emite teoreme, leme, propoziții, reciproce etc., nici formule de calcul, verificabile de către oricine și cu aplicabilitate imediată – ci *ipoteze* și *interpretări*. Probabil cea mai cunoscută (ca nume, cel puțin...) teorie a vremurilor contemporane pornește de la observația că galaxiile s-ar îndepărta constant unele de altele și, pe cale logică, *deducînd* că, mergînd invers pe scara timpului, le-am vedea apropiindu-se tot mai mult, pînă cînd... ce? Pînă cînd toate distanțele dintre toate elementele Universului ar deveni zero. Un punct fără dimensiune, conținînd întreaga materie a cosmosului. Punct care, reluînd curgerea normală a timpului, se *deduce* că s-ar fi expandat în urma unei explozii. Marele Bang.

Unde și mai ales cum se afla întreaga materie a Universului înainte de Big Bang, ce se întîmplă cu timpul tot înainte de Poc! și ce a cauzat explozia – sînt întrebări fără răspuns. Iar întrebarea „Unde se află centrul expansiunii?“ nici nu se pune.

Să mai citim o dată, vă rog: *Într-un triunghi dreptunghic, suma pătratelor catetelor este egală cu pătratul ipotenuzei.* Cristal!

Interpretări interpretabile

Nu altfel stau lucrurile în cazul „cosmosului mic“. „Interpretarea Copenhaga“ (numele spune deja esențialul, nu?) este doar una dintre numeroasele teorii cuantice care au încercat – fără succes – să elimine contradicțiile dintre diferitele rezultate, construcții teoretice și – nota bene – *predicții*. După ce că e, chiar prin nume, o interpretare, dacă îi veți căuta o definiție – succes! Dicționarele anunță solemn: „Nu există o definiție universal acceptată a «Interpretării Copenhaga»“, precizînd că „De fapt, Bohr și Heisenberg nu au fost niciodată întru totul de acord despre cum poate fi înțeles formalismul matematic al mecanicii cuantice și nici unul dintre ei nu a folosit vreodată termenul «Interpretarea Copenhaga» ca o denumire sintetică a ideilor lor“.

Nu e de mirare că, deși teoriile sale stăteau la baza ei, Erwin Schrödinger s-a enervat și a imaginat un experiment mental (!) în care o pisică e în același timp și moartă, și vie, ca să demonstreze ce probleme apar dacă se aplică «Interpretarea Copenhaga» asupra obiectelor din viața de zi cu zi. Ajuns aici, nu poți să nu pui frînă și să nu te-ntrebi: Dar asupra a ce să se aplice, dacă nu asupra vieții de zi cu zi?! Răspuns evident: asupra teoriei.

Vă supărați dacă insist? *Într-un triunghi dreptunghic, suma pătratelor catetelor este egală cu pătratul ipotenuzei.* Superb. Aproape un haiku!

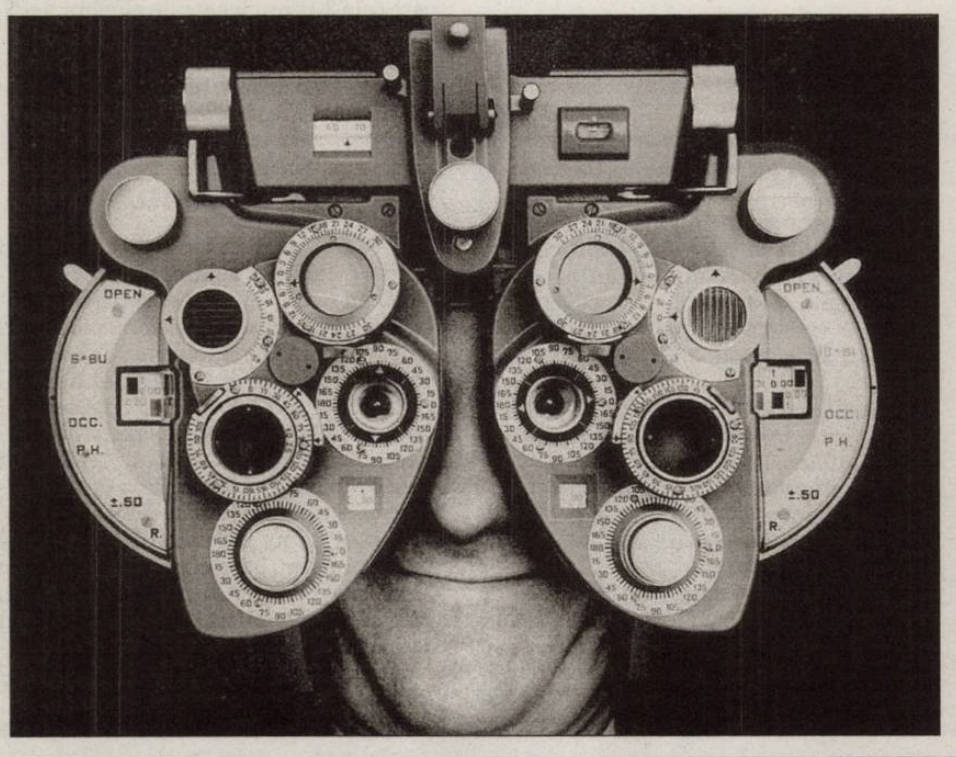

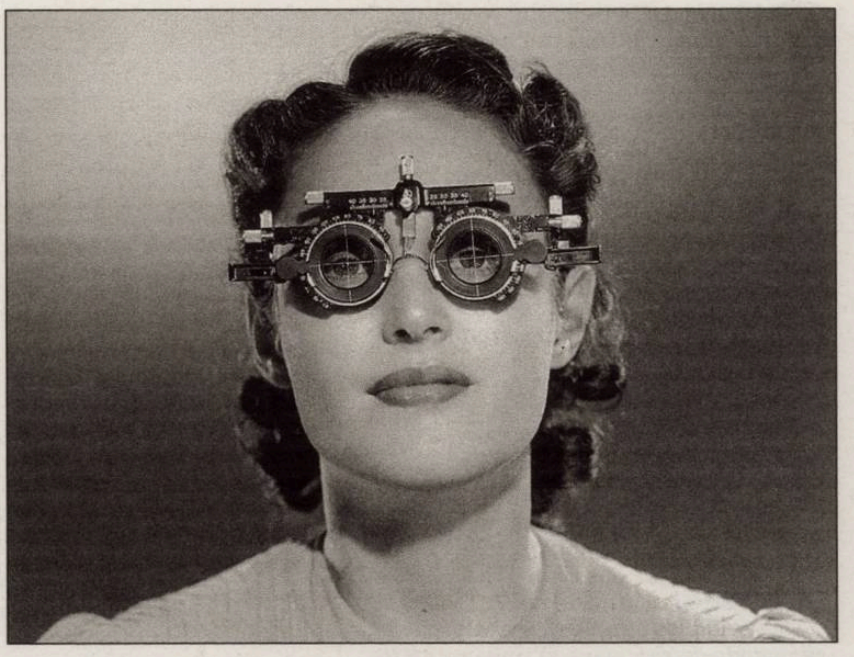

„Știința este, de fapt, bunul-simț la valoarea sa maximă.“

THOMAS HENRY HUXLEY

Era împăcării?

Dacă o parte dintre fizicieni trudesc la răspunsul întrebării „Ce era înainte de Marele Bang?“, iar alții la interpretarea Interpretării Copenhaga, alții – sau aceiași – visează la o Teorie despre Tot, care să unifice într-un singur enunț cele patru forțe fundamentale din Univers. Există pînă acum vreo cinci modele – pur teoretice, desigur –, printre care Teoria Supercorzilor. Sau a Corzilor, e tot aceea. Sau a Coardelor, că DEX permite ambele variante. Am pomenit-o, recunosc, numai pentru că Sheldon Lee Glashow, laureat al Premiului Nobel pentru Fizică pentru studiile și contribuțiile sale în domeniul teoriei unificate a interacțiunilor slabă și electromagnetică (două din cele patru), a încercat să-i scoată din Universitatea Harvard pe teoreticienii corzilor (s-a ajuns aici!) și, într-un documentar, a descris corzile ca o „tumoare pe corpul fizicii“.

O veste bună: teorema lui Pitagora încă n-a fost contestată. Paternitatea, e drept, da, cică ar fi mult mai veche, de pe la mesopotamieni, indieni și chinezi.

Nici teorema celor patru culori nu e contestată. Formulată în 1852, a fost demonstrată în 1976 cu ajutorul calculatorului. Omul pare să-și fi atins limitele, predînd ștafeta. O excepție s-a înregistrat în 1995, cînd Andrew Wiles a demonstrat în sfîrșit Marea Teoremă a lui Fermat, la 357 de ani de la formularea ei. Problema e că, din cîte mi-a spus regretatul Solomon Marcus, există în lume foarte puțini matematicieni capabili să înțeleagă sutele de pagini ale demonstrației...

Pe de altă parte, faptul că știința formulează azi mai rar adevăruri atît de simple, clare, verificabile și pragmatice precum teorema lui Thales (am schimbat!) sau Legea lui Ohm poate că marchează o epocă în care presupusele conflicte dintre marile domenii ale spiritului au început deja să fie demontate.

Mă gîndesc, de pildă, la faptul că, în exact logica teoriei Big Bang, observînd creșterea constantă a populației, mergînd invers pe scara timpului constatăm că eram tot mai puțini, pînă cînd undeva în trecut trebuie să fi fost doar doi...

***Tudor Călin Zarojanu** este jurnalist și analist media.*

Ionuț IAMANDI

O emisiune de dezbateri de acum 500 de ani

„Știința este căutarea adevărului – nu este un joc în care cineva încearcă să își învingă oponentul, să îi prejudicieze pe alții."

LINUS PAULING

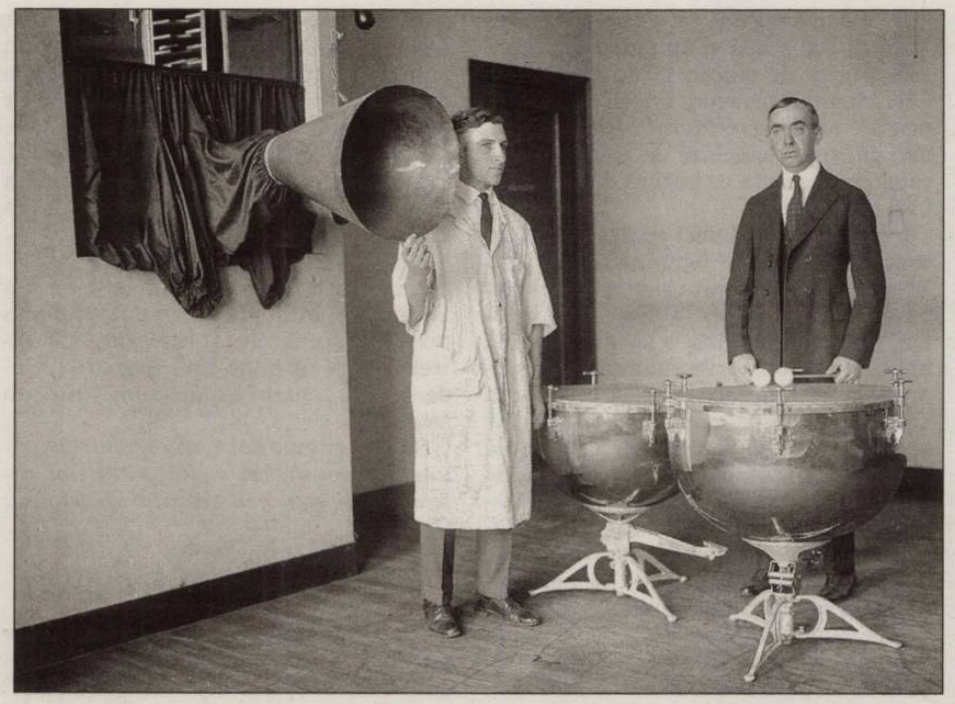

Cîndva, pe la începutul secolului al XVI-lea; la Universitatea din Bologna preda un profesor de matematică, Scipione dal Ferro. Preocuparea matematicienilor vremii era pe atunci rezolvarea așa-numitei „cubice", ecuația de gradul trei. Dal Ferro nu era un geniu de talia lui Abel sau Galois, dar ajunsese prin forțe proprii specialist în ecuațiile de forma $ax^3+bx=c$. Cum spune Mario Livio în cartea sa *Ecuația care n-a putut fi rezolvată* (Humanitas, 2007), specializarea lui dal Ferro se numea în limbajul epocii „necunoscute și cuburi egale cu numere". Evident, necunoscutele sînt „x"-ii implicați, în număr de „b", cuburile sunt de forma „x^3", în număr de „a", iar numărul cunoscut e „c". Nu e forma generală a ecuației ($ax^3+bx^2+cx+d=0$, care nu era nici măcar formulată pe atunci, matematicienii tratînd separat cele 13 versiuni ale cubicei), dar chiar și așa, faima lui dal Ferro era considerabilă.

Dar el nu s-a grăbit să își facă publică metoda de rezolvare. O ținea pitită în manuscris, iar după ce a murit, trucurile i-au ajuns pe mîna unui student al său, Antonio Maria Fiore. Nici acesta nu s-a grăbit cu publicarea demonstrației. Avea însă un alt plan decît cel al inventatorului decedat. Căuta momentul optim de a se folosi de formulele lui dal Ferro.

Și momentul a sosit, prin anul 1535. Talk-show-urile vremii nu erau, bineînțeles, televizate, dar cu toate acestea aveau o audiență colosală. Notabilitățile, specialiștii membri ai juriului și o mulțime de gură-cască se adunau în piața publică sau în curtea unei biserici mai mari pentru a asista la dezbaterile care îi opuneau pe corifeii zilei. Iar matematica era pe atunci un domeniu important de dezbatere.

După un astfel de moment a tînjit Antonio Maria Fiore. L-a provocat la un concurs public de rezolvări de probleme pe unul dintre matematicienii vestiți ai vremii, pe Niccolo Tartaglia din Brescia. Dacă îl dovedea, lui Fiore i se deschideau uși noi și importante: notorietate, prestigiu, poate un salariu mai mare, o carieră la o universitate de top sau un post de consilier mai bine remunerat la curtea unui nobil. Cît era el de mare, Tartaglia („Bîlbîitul", în traducere) nu se afla în posesia metodei generale de rezolvare a cubicei. Se lăudase însă – și aceasta îi atrăsese atenția lui Fiore asupra lui – că găsise soluțiile ecuației particulare $x^3+3x^2=5$.

Veni și ziua concursului. Fiecare depusese din vreme la notar cîte un set de 30 de probleme. Seturile au fost desigilate în fața asistenței. Pe lista lui Fiore pentru Tartaglia erau numai probleme de tip $ax^3+bx=c$. Pe cea a lui Tartaglia pentru Fiore erau probleme de algebră de cele mai diverse feluri. Fiore miza pe faptul că Tartaglia nu putea rezolva nici o ecuație, neavînd cunoștințele necesare, pe cînd el poate ar fi reușit să dea de capăt la cîteva probleme măcar și ar fi cîștigat astfel competiția.

Dar lucrurile au stat exact pe dos. În mai puțin de două ore, Tartaglia a rezolvat toate ecuațiile lui Fiore. Acesta, în schimb, nu a putut să rezolve nici un exercițiu al adversarului, pentru că Tartaglia nu i-a dat nici o ecuație de gradul trei de forma celei în care odată fusese specialist mentorul lui Fiore, maestrul Scipione dal Ferro. Într-o carte pe care a scris-o mai tîrziu, „Bîlbîitul" a povestit foarte clar care a fost cheia succesului său: „Motivul pentru care am fost în stare să îi rezolv cele 30 de probleme într-un interval atît de scurt a fost că toate cele 30 erau legate de algebra necunoscutelor și a cuburilor egale cu numere. Făcuse aceasta crezînd că eu nu voi fi în stare s-o rezolv pe nici una din ele (...). Dar, printr-un noroc, cu numai opt zile înainte de data fixată pentru a ridica de la notar cele 30 de probleme sigilate, descoperisem regula generală pentru asemenea expresii".

Algoritmul de rezolvare al lui Tartaglia nu era ușor de reținut; se spune că

Tartaglia însuși nu ar fi reușit să îl țină minte dacă nu l-ar fi versificat.

Iată cum suna începutul rezolvării cubicei de secol XVI: „Atunci cînd cubul și necunoscuta / Împreună fac un număr întreg, cunoscut: / Găsește-ntîi două numere diferind la fel; / Produsul lor, atunci, ca și faima lor comună; / Va fi egal cu o treime, la cub, din necunoscută; / Resturile rădăcinilor lor cubice / Scăzute cum trebuie vor da, în sfîrșit, / Valoarea necunoscutei, negreșit!" Și poezia continuă tot așa. Dacă ar fi aflat de ea înainte de dezbatere, l-ar fi umplut de fiori pe... Fiore.

De unde și ultimul verset al articolului: *Impostura nu e infailibilă, dar îți trebuie puțin noroc ca s-o demaști.*

***Ionuț Iamandi** este jurnalist la Radio România Actualități.*

Versetele imposturii

- Impostura nu doare, e dezinvoltă, neîngrădită, neprovocată. Nu are dubii, nu are ezitări. Impostura e ea însăși și nu o interesează bunele maniere.
- Impostura are gura mare, e locvace, populară, face cu ochiul, are cunoștințe multe și sus-puse. Are succes și are funcții.
- Impostura e gregară și face ușor tovărășii cu alte imposturi, mai ales dacă nu se sălășluiesc în același birou. Umblă cu suratele în gașcă prin oraș.
- Impostura e agresivă și intimidează. Îi place să pună la punct, să se certe și să aibă ultimul cuvînt. Impostura e *bullying*.
- Impostura e invitată permanent la TV și iute la comentarii pe Facebook.
- Impostura are un nas fin pentru competență. O simte de la o poștă. Și se agită, se zburlește, se dosește la întuneric. Clevetește, defăimează, pune piedici.
- Impostura știe prea bine ce poate și cît poate. De aceea e maestră în arta camuflării.
- Pe impostura demascată n-o încearcă rușinea. Dar nu uită și nu iartă. Impostura demascată se repliază și încearcă să se răzbune.
- Impostura e adaptabilă. E răspîndită uniform în spațiu, timp și pe domenii. E fundalul competenței. (**Ionuț Iamandi**)

Știința și poveștile

Cînd vorbim despre Big Bang sau despre textura spațiului, ceea ce facem nu e continuarea poveștilor gratuite și fantastice pe care oamenii le-au spus în vremuri străvechi, nopțile, strînși în jurul focului, ci e continuarea poveștilor cu care, în zorii zilei, aceiași oameni căutau urmele lăsate de vreo antilopă în praful savanei – analizînd detaliile realității pentru a deduce ceea ce nu putem vedea direct, dar ale cărui urme ne pot călăuzi. Știm că ne putem mereu înșela, și sîntem în orice moment gata să ne schimbăm direcția, dar știm de asemenea că, dacă sîntem suficient de buni, ne vom descurca pînă la urmă și vom găsi ce căutăm. Asta e știința.

Confuzia dintre aceste două activități umane diferite – născocirea poveștilor și urmarea unei piste pentru a găsi ceva – e sursa neînțelegerii științei și a neîncrederii în ea dintr-o parte însemnată a culturii noastre contemporane. Distincția e subtilă: antilopa vînată în zori nu e departe de zeița- antilopă din poveștile care se spun noaptea, în jurul focului. Linia de demarcație nu-i strictă. Miturile hrănesc știința, iar știința hrănește miturile. Valoarea congnitivă a științei e însă certă: dacă nu găsim antilopa, nu putem mînca.

(fragment din cartea lui Carlo Rovelli *Șapte scurte lecții de fizică,* Editura Humanitas, 2016)

Dana JALOBEANU

Cercetarea științifică, între entuziasm și impostură: pseudoștiințele și criteriul de demarcație

Îmi aduc aminte cu precizie cînd m-am gîndit prima dată că vreau să fac cercetare: în 1986, după accidentul de la Cernobîl. Eram în clasa a X-a și, deodată, fizica pe care o învățam la școală, ba chiar și biologia, pe care o uram din răsputeri, deveneau ceva cu sens, o activitate importantă și de mare utilitate socială. În plus, întîmplarea făcuse ca un comitet de părinți înfuriați să determine transferul clasei aflate în stagiul de practică „industrială", de la fabrica „Terapia" (în halele căreia pericolele pîndeau la tot pasul, în lipsa oricărei noțiuni elementare de protecția muncii) la Institutul de Fizică Nucleară din Cluj. Acolo, în cîteva săptămîni, am descoperit ceea ce știu abia acum că se numește entuziasmul cercetătorului.

Acolo am început să pun întrebări, am reușit să văd chiar și niște rapoarte de măsurători, am început să citesc de pe unde apucam despre efectul radiațiilor asupra țesuturilor și am scris o lucrare pentru un concurs școlar de biologie. Lucrurile n-au ieșit chiar cum trebuie pentru că, evident, biblioteca institutului nu prea avea cărți (reviste și mai puțin), am văzut unul sau două rapoarte de măsurători, dar fără să pot să le țin prea mult (nu se puteau fotocopia, desigur, de fotografiat nici nu putea fi vorba), după care cineva mi-a spus că celelalte rapoarte sînt inaccesibile (curios cum nu mai țin minte nici cine, nici contextul, ci-mi amintesc doar revolta mea că mi se îngrădește astfel accesul la cunoaștere). De măsurători experimentale serioase nici n-a putut fi vorba. Așa că lucrarea mea, în final, era un fel de rezumat a ce reușisem eu să învăț în cîteva săptămîni din niște manuale vechi de fizică nucleară, cîteva chestii de biofizică pescuite din reviste de popularizare în limba franceză (procurate pe sub mînă, desigur), plus ce reușeam să-mi aduc aminte din raportul sau măsurătorile la care asistasem (țin minte drama de la noi din casă cînd un cașcaval afumat, procurat cu mare greutate de pe piața neagră și adus tocmai de la Cîmpulung, s-a dovedit atît de radioactiv încît a trebuit aruncat la gunoi).

Concursul propriu-zis a fost o experiență de neuitat. A fost prima mea întîlnire cu impostura „sistemului". Cumva, am sesizat pe loc că marea majoritate a comunicărilor erau niște referate copiate. Mai era o lucrare interesantă, a unei colege care preparase o cremă din plante, pe care apoi o testase pe șoareci, la cercul de biologie de la Casa Pionierilor (sistemul comunist era în mod particular rămas în urmă la chestiunile de etică a științei). Comisia nu prea știa ce să facă cu lucrările noastre, iar planșele mele despre efectele cancerigene ale radiațiilor au provocat o tăcere încurcată. În final, am primit o mențiune (sau poate premiul III, nu mai țin minte prea bine). Oricum, premiul propriu-zis a fost o participare la Tabăra de Ecologie de la Bicaz. O altă experiență de neuitat, o altă ciocnire cu sistemul... dar mai ales cu interstițiile acestuia. Tabăra respectivă era un fenomen în sine: reunea personaje de rang înalt din ceea ce Orwell numește partidul interior (secția de tineret a CC a PCR), politruci locali (de la Casele Pionierilor din diverse orașe) și o gașcă de cercetători entuziaști. Ecologia în sine era deja o mare descoperire – în special în România cenușie și poluată a anilor '80. Bicazul industrial era locația ideală pentru a înțelege necesitatea și importanța unor politici de mediu (de care, din păcate, nu putea fi vorba). Din cîte-mi amintesc, însă, majoritatea discuțiilor din tabăra de ecologie se focalizau pe un alt subiect: efectul de piramidă. Unii dintre cercetătorii entuziaști lucrau chiar la asta; construiseră la Pitești o piramidă de sticlă (de zece ori mai mică decît piramida lui Keops) și creșteau în ea o specie de alge, încercînd să arate că acestea își accelerează enorm rata de reproducere. Cred că am avut parte de un curs de o săptămînă pe tema efectului de piramidă: mumificarea, ascuțirea lamelor de ras, vindecarea durerilor de cap, accelerarea creșterii plantelor etc. Nu țin minte ca vreunul dintre cei prezenți să ne fi avertizat în vreun fel asupra caracterului neortodox al acestor cercetări. Îmi aduc aminte doar de entuziasmul sincer și de devoțiunea acelor cercetători implicați într-un proiect care avea toate trăsăturile caracteristice a ceea ce – aveam să aflu mai tîrziu – era unul dintre exemplele cele mai citate de pseudoștiință.

Mai tîrziu, studentă la Facultatea de Fizică, m-am întîlnit cu alte ramuri pseudoștiințifice, la fel de promovate și adesea prezentate drept cercetare de frontieră în România anilor '88-'89. Regimul comunist, ca toate regimurile autoritare, părea să fie irezistibil atras de pseudoștiințe: undele cerebrale, telepatia, fuziunea la rece, energia apei, stranii teorii de biofizică, numărul de aur etc. etc. Nu știu dacă cineva a investigat în mod sistematic acest fenomen al predilecției regimurilor totalitare pentru pseudoștiințe (în detrimentul științelor consacrate). Cîteva încercări au existat, așa cum aveam să descopăr și mai tîrziu, în anii '90, cînd, la Facultatea de Filozofie, începusem să citesc criticile lui Karl Popper la adresa pseudoștiințelor, precum și încercările lui (și ale discipolilor lui) de a formula un criteriu de demarcație între știința „propriu-zisă" și diferite forme de pseudoștiință. Pentru Popper, în anii '40, știința se reducea la științele tari, caracterizate prin mecanisme de replicare a fenomenelor în discuție și, mai ales, de testare a teoriilor. Tot ce cădea în afara acestui model – de la astrologie la psihanaliză sau marxism – era clasificat drept pseudoștiință. În anii '70, Imre Lakatos rafinează metodologia popperiană aducînd criterii suplimentare pentru a distinge între un program de cercetare progresiv (caracterizat prin capacitatea de predicție empirică, testare experimentală, replicabilitate și putere explanatorie crescută) și programele regresive sau „degenerate" care, uneori, puteau ajunge să aibă un caracter pseudoștiințific și ideologic. Exemplul predilect al lui Lakatos este lîsenkoismul – un exemplu de ingerință politică în cercetarea științifică și de transformare a unei teorii în ideologie. În anii '80, problema găsirii unui criteriu de demarcație între știință și pseudoștiințe a devenit acută în comunitatea internațională în contextul dezbaterilor pe marginea „creaționismului științific." Însă abia după căderea Cortinei de Fier au început să apară cercetări ceva mai aplicate asupra fenomenului despre care vorbesc.

Pînă la un punct, predilecția dictaturilor pentru pseudoștiințe este de înțeles: lipsa de informație, inexistența unor comunități internaționale competitive, dorința de a „arde etapele" și de a produce rezultate de nișă (obsesia de a fi primii, de a descoperi ceva românesc, rusesc, chinezesc, de a produce știință națională). Însă fenomenul e mai larg și mai complex decît atît: și ar merita o investigație mai amănunțită.

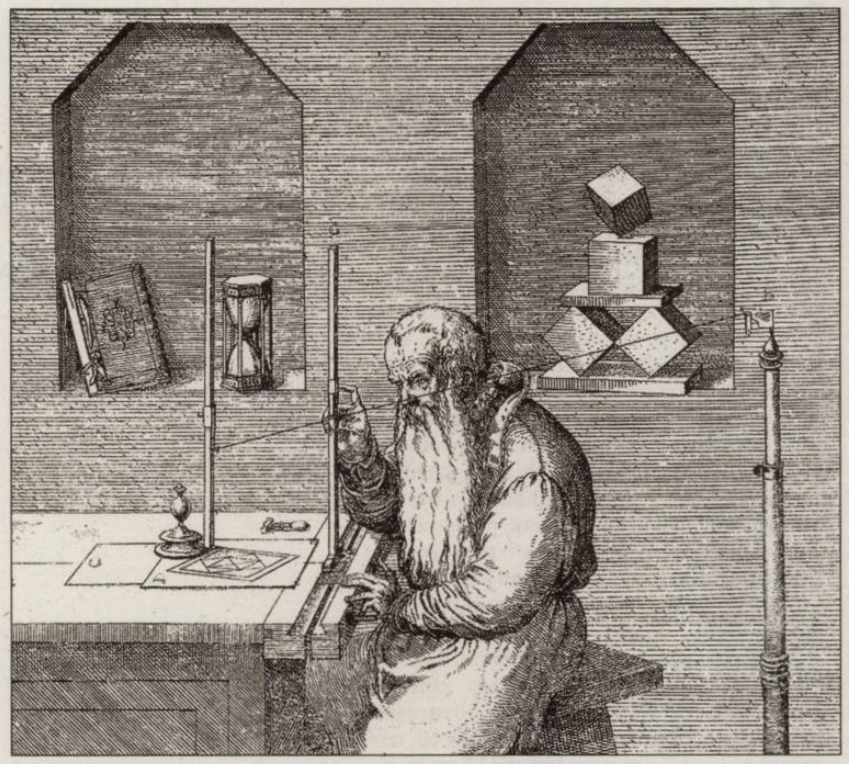

„Știința este ceea ce am învățat despre cum să ne protejăm de a ne păcăli pe noi înșine."

RICHARD FEYNMAN

„Știința e o ancoră care dă stabilitate omului; cine n-o are poate fi zdrobit de stînci."

H. TAINE

De fapt, problema filozofică a demarcației între știință și pseudoștiințe nu este deloc simplă, după cum o arată persistența subiectului în literatura *mainstream* de filozofia științei[1]. E foarte greu să oferim o definiție fără echivoc a științei sau să caracterizăm fără rest activitatea de cercetare, dialog critic, testare și replicare ce caracterizează comunitățile științifice. Există mereu cazuri de graniță, între activitatea științifică propriu-zisă și pura șarlatanie, sau ideologiile care susțin pretenții științifice fără acoperire. Uneori, din aceste cazuri de graniță se nasc științe noi. Alteori, domeniul rămîne o simplă curiozitate cu pretenții de știință, însă fără acoperire propriu-zisă pentru aceste pretenții. Diferențele dintre aceste categorii sînt de multe ori extrem de subtile, pentru că ele țin nu doar de atitudini și proceduri explicite (testarea experimentală a teoriilor, replicabilitatea, dialogul critic etc.), ci și de practicile și valorile unei comunități anume, precum și de legăturile ei cu alte comunități de cercetare și de producere a cunoașterii.

Ca să revin la amintirile mele din tinerețe: cercetătorii entuziaști ai efectului de piramidă pe care i-am cunoscut în anii '80, investigatorii fuziunii la rece cu care am discutat în anii '90 erau oameni cu o formație științifică și o educație solidă, cu lecturi consistente, dublate de un infatigabil entuziasm pentru propriul lor domeniu. Erau încurajați în cercetările lor de proiecte și contracte de cercetare finanțate de statul comunist sau post-comunist. Un stat care, în același timp, îi condamna la impostură, la izolare în domenii de nișă pe care filozoful riguros al științei nu ezită să le caracterizeze drept pseudoștiințifice.

1. Pentru cei doritori să afle mai multe, recomand colecția de articole editată de Massimo Pigliucci și Maarten Boudri, *Philosophy of pseudoscience: reconsidering the demarcation problem*, University of Chicago Press, 2013.

***Dana Jalobeanu** este conf. univ. la Facultatea de Filozofie a Universității din București și membru al Centrului de logica, istoria și filozofia științei CELFIS.*

Constantin VICĂ

Revoluția științifică nu va fi live pe Facebook

Știința, față de credința religioasă, are un mare avantaj: nu poate fi luată în posesie și instrumentată sau codificată canonic de către o biserică sau alta. Dar, precum religiile, poate duce la apariția unor dogme. Una dintre acestea a fost pozitivismul în secolele al XIX-lea și al XX-lea, alta materialismul, iar una contemporană este chiar scientismul exagerat și exasperant al cîtorva figuri reprezentative ale scenei publice. Desigur, aceste dogme nu au surse comune și nu sînt nici *rezultate* științifice, ci *produse secundare*, indirecte, care întotdeauna au fost sau vor fi depășite. Pentru că știința, la urma urmei, este, în sens mertonian, scepticism instituționalizat și organizat. O revoluție adesea duce la decăderea, chiar dispariția unei religii, pe cînd în cazul științei nu va face decît să schimbăm traseul, poate chiar să avansăm cunoașterea spre o nouă paradigmă (iar acesta este singurul sens adecvat în care putem vorbi de „paradigme").

„Știința este magie care funcționează."

KURT VONNEGUT

Dogma despre care vreau să glosez mai jos este tocmai cea a revoluției. Despre cum știința revoluționează, mai ales prin tovarășa sa de drum, tehnologia (înțeleasă și ca știință aplicată, dar nu doar atît), lumea și societățile. Știința ca motor revoluționar și salvator al lumii apare la televizor și online, este știința care face viața mai bună și economia mai performantă, știința care aduce viață veșnică și călătorii spre exoplanete. Fără îndoială, știința este revoluționară, dar nu în sensul în care a ajuns să fie marketată și vîndută celor mulți și adesea obidiți. Orice revoluție științifică cere timp și putere de luptă. Aceste revoluții, care n-au fost atît de multe pe cît de des întîlnit este discursul revoluționar, se întind uneori pe secole și vin la pachet cu tragedii personale sau sociale. Revoluțiile sînt momente de cotitură și de dezorganizare, în care facțiunile se luptă fără a ști clar că asta fac. Oamenii de știință nu au un spațiu de bătălie bine fixat, ci mai degrabă un timp al dezbaterii și dezacordului pînă se ajunge la un consens, cel puțin metodologic. Poți fi martorul unei revoluții științifice și să nu-ți dai seama. La fel se poate întîmpla și în cazul în care ești chiar agent al revoluției. I s-a întîmplat lui Newton, iar de-abia Kant a adus în conștiința tuturor faptul că mecanica newtoniană a devenit „orizontul de nedepășit" al științei moderne. Dar și acesta a fost depășit.

Cînd auzim că s-a mai făcut un pas științific revoluționar, să ne gîndim mai degrabă la cum, din revoluția cubaneză, au rămas doar tricourile cu El Comandante. Totul este în media, iar mediația aduce inevitabil distorsiunea faptelor și exagerarea interpretărilor. Tocmai din scepticism, extrem de puțini oameni de știință, chiar în fața unor descoperiri epocale, ar numi rezultatele lor „revoluționare". Cuvintele mari rămîn pe mîna sofiștilor de Facebook și a invitaților din studiourile televiziunilor. Această utilizare improprie a științei pe post de cheie universală, care deschide toate ușile, este semnul unei neînțelegeri profunde născute din fantasma salvării. Dacă pînă acum religiile (mai ales cele monoteiste) jucau acest joc, odată cu emanciparea iluministă altcineva trebuia să dea chip fantasmei. Iar știința, prin robustețea rezultatelor sale (care se cîștigă doar în timp și niciodată definitiv), prin faptul că e deschisă – orice opinie bine întemeiată va fi recunoscută în cele din urmă chiar dacă va duce la anularea unor eforturi de secole, orice rezultat trebuie să fie reproductibil, oricine poate face știință indiferent de ierarhie și statut – s-a dovedit un candidat bun. De aceea astăzi aflăm din media aproape zilnic cum s-a găsit tratamentul unor boli fatale, cum putem crea viață și creiere mai bune, cum inteligența artificială e posibilă ca învățare statistică, cum vom salva planeta de la dezastru, cum vom coloniza Universul și chiar vom tranzita găurile negre în căutarea altor universuri. Omul a ajuns zeu. Ceea ce, să recunoaștem, religiile nu au cutezat a spune. Și bine au făcut, căci zeii nu au limite.

În acest amestec fantasmatic, știința devine doar un discurs al puterii manipulative a media, iar revoluțiile sale curg pe bandă. Este probabil cea mai mare trădare a științei: să dea răspunsurile de-a gata. Ea nu poate face acest lucru: știința avansează rezultate spre a fi chestionate, ipoteze care se cer falsificate, explicații care trebuie coroborate. Cine iubește știința o practică, atît cît poate, împins(ă) de spiritul căutării și întrebării. Știința vîndută prin media pe post de panaceu nu e dragoste, e pornografie.

***Constantin Vică** este lector la Facultatea de Filozofie și cercetător la Centrul de Cercetare în Etică Aplicată, Universitatea din București.*

Adrian STĂNICĂ

Pe ulițele satului global

Acum șase decenii primul satelit începea să orbiteze planeta noastră. Cu patru ani mai devreme, structura moleculară a ADN-ului își dezvăluia secretele. Iar cu nici un deceniu în urmă primul computer modern începuse deja să funcționeze. Energia atomică fusese descoperită și, din păcate, și testată, iar conceptul Big Bang primise deja un nume. Aceiași ani '50 aduc dovezi majore privind deriva continentelor, tot atunci începînd să se dezvolte și primele cercetări ale abisurilor oceanelor. Existau, practic, toate materialele de construcție a ceea ce avea să devină „satul global". Deceniile următoare au fost martorele unei explozii de creativitate: șiruri nesfîrșite de descoperiri și invenții care au modificat lumea, așa cum fusese pînă atunci, ne-au adus pe toți, din toate părțile planetei, din ce în ce mai aproape. Acum un sfert de veac construcția era aproape terminată, însă mai lipsea ceva.

„Știința nu e decît arta de a făuri iluzii adevărate."

CARL GUSTAV JUNG

Apariția Internetului și a revoluției industriilor informatice au fost factorii decisivi care au transformat lumea într-un adevărat *Sat global*. Iar, ca în orice sat, și în cel global locuiesc cam aceleași categorii de persoane. Înțelepții și oamenii harnici sînt și cei mai ocupați; trebăluiesc permanent, cît e ziulica de lungă. Unii au început să pună pe picioare tot mai multe unelte care să le simplifice viața tuturor, alții încearcă să repare gropile din sat...

În satul nostru global sînt locuitori, unii foarte muncitori, care nu mai pricep nimic din ce li se întîmplă. De ce apar în fiecare zi lucruri noi? Oare acelea chiar îi ajută în vreun fel? Sau acei cîțiva făurari vor, de fapt, să îi distrugă? Dacă nu pricep ce fac, cu siguranță trebuie să fie ceva rău la mijloc. Nu cumva cei mai harnici și isteți vor să îi elimine sau, poate și mai rău, să îi facă sclavi? Nu că „sătenii" temători ar avea vreun motiv să gîndească așa, dar așa i-au auzit vorbind pe „proștii satului", cei care, pînă de curînd, trăiau din mila publică, dar care, de cînd cu televiziunea și cu Internetul, au ajuns să fie noile modele de viață.

Iar cum proștii satului au idei clare despre orice, evident, au și despre știință. În mințile lor odihnite, din idei puține, dar încîlcite, se nasc permanent conspirații, sînt țesute văluri de minciună, e menținut aprins jarul neîncrederii. Aceștia sînt încurajați și de bîrfitori și cîrcotași, de multe ori în slujba diferiților fruntași sau veleitariști ai satului.

În mod paradoxal, tehnologia le vine în ajutor. Cu alte cuvinte, nicicînd în istoria omenirii nu au lucrat atîția oameni în atît de multe domenii, spre a crea o lume în care, dacă dai de perete portița spre spațiul virtual, vei vedea și un spațiu al bîrfelor online, al informațiilor tendențioase, al prostiilor și minciunilor.

Ce e drept, pe multe ferestre spre lumea virtuală apar permanent și alte informații – poate prea multe pentru a fi asimilate cum trebuie de către populație. Platformele informatice aduc acasă imagini și informații din spațiu, din natură, de la periferia sistemului solar și pînă în adîncurile mărilor.

Noi materiale și tehnologii, genetica, toate călătoriile în spațiu și timp de la cele mai mici dimensiuni, cu ajutorul nanotehnologiilor, spre rădăcinile istoriei vieții prin studiile genetice – sau spre cele ale universului – cu ajutorul fizicii particulelor... Noi tratamente, noi metode de construcție și dezvoltare, crearea inteligenței artificiale... Noul vine cu o viteză nemaipomenită și cred că toți avem probleme în a evalua și clasifica știrile din fiecare zi din lumea științei. Dar pînă cînd vom putea organiza această explozie de informație cît mai eficient, reacțiile multor săteni globalizați sînt cam la unison: „Iar încearcă ăștia să ne mintă".

Ce se întîmplă însă pe ulița noastră? De obicei, în partea noastră de sat se disting două curente majore și perfect opuse. Pe de o parte, singurătatea. Cei mai buni au plecat de aici, în țară nerămînînd decît niște amărîți în cel mai bun caz, totul părînd o escrocherie, iar speranța fiind un cuvînt care ar trebui șters din dicționar. Pe de altă parte, sînt cei care susțin gloria trecutului nostru strălucitor, dacii extratereștri care au inventat piramidele și fantastica cercetare din a doua jumătate a secolului trecut, cu magnificele ei rezultate, precum lama de ras românească. Aici, conspirația globală de a ține sub obroc mareea inventivității naționale ne face să nu mai existăm aproape deloc, sîntem otrăviți, furați, hăituiți.

Ambele curente ajung însă la aceeași concluzie. În România nu se mai face nimic bun. Evident, nici cercetare. Păcat... De ce ne mai chinuim? La ce bun orice efort de a schimba ceva? Sîntem deja condamnați... Și nu avem nici o șansă de a ieși din beznă..

Dar ce hărmălaie se aude la noi pe uliță? Muzică, de să crape boxele, chiuituri, veselie. Aici e lumea de valoare. Ce mai contează restul? Trăiască distracția la maximum!

***Adrian Stănică** este jurnalist de știință și cercetător științific la Institutul Național de Geologie și Geoecologie Marină – GeoEcoMar.*

„Sînt mulți care cred că Soarele se învîrte în jurul Pămîntului"

interviu cu Vlad ZOGRAFI

V-ați început cariera în fizica atomică, aveți un doctorat la Paris și articole în reviste importante de specialitate. În ce măsură dramaturgul, scriitorul și traducătorul care sînteți astăzi se mai ține la curent cu noile descoperiri științifice?

Prin forța lucrurilor, ocupîndu-mă de colecția de știință de la Editura Humanitas, trebuie să mă țin la curent cu lucrurile care apar, pentru că noi încercăm să publicăm cărți care prezintă publicului larg descoperiri recente. De pildă, acum cîțiva ani am scos o carte despre descoperirea bosonului Higgs, la foarte puțină vreme după ce bosonul a fost găsit în laboratoarele de la CERN. Fiindcă am studiat fizica, e vorba de lucruri care mă interesează și care fac parte din cultura mea. Pentru foarte mulți oameni însă, cultura nu include și cultura științifică.

Știința pare a se depărta tot mai mult de percepția simplă, comună, ea nu se mai ocupă de lucruri intuitive. Cît de mare e problema asta pentru explicarea științei, pentru popularizarea și chiar popularitatea ei?

Asta se întîmplă de peste o sută de ani. De fapt, prima teorie care a șocat simțul comun a fost teoria relativității a lui Einstein. Apoi, teoria cuantică forțează și mai mult imaginația, pentru că e foarte departe de percepțiile noastre curente. Cel puțin în fizică, e clar că intuiția nu mai e o cale de acces către cunoaștere. Dar nu-i mai puțin adevărat că se scriu de ceva vreme cărți adresate publicului larg. De exemplu, George Gamow a scris *Minunata lume a domnului Tompkins,* o carte pe care am publicat-o și noi la Humanitas, și care încearcă să explice intuitiv, cu imagini și cu povești, anumite noțiuni de relativitate și mecanică cuantică.

Cum explici omului obișnuit că această căutare a bosonului Higgs, de exemplu, este ceva serios și important, și nu e un fel de alergare după cai verzi pe pereți?

Nu e simplu să explici în termeni elementari cum arată lumea la care ai ajuns tu, cercetător fiind. Dar sînt fizicieni, biologi sau matematicieni care scriu cărți adresate unui public mai larg din nevoia de a-și limpezi ei înșiși ideile. E cazul *Peisajului cosmic* de Leonard Susskind, care și spune în prefață că a scris-o în mare măsură pentru sine. Uneori simți nevoia să-ți traduci ție însuți lucrurile complicate pe care le faci, în termeni mai simpli. Dar asta e o practică întîlnită mai ales la americani și englezi.

De multe ori m-am întrebat dacă unele demonstrații matematice ale unor fenomene neintuitive, depărtate de percepția curentă, deși corecte, logice și corelate cu alte demonstrații, nu pot totuși la un moment dat să ajungă să valideze fenomene sau lucruri ireale, care de fapt nici nu există.

Sigur că da, asta e o problemă fundamentală a fizicii în zilele noastre. Spre deosebire de fizică, matematica nu e o știință a naturii, e un construct care explicitează într-un anumit sens rațiunea umană. Or, fizica fiind o știință a naturii, predicțiile ei trebuie testate experimental. În momentul în care nu mai ai acces la energiile la care să poți testa experimental, construiești teorii, așa cum poetul face poezii (ăsta e statutul cunoașterii în fizică în momentul ăsta, sînt foarte multe teorii netestate). Ele pot fi frumoase, dar criteriul estetic nu e decisiv. Criteriul estetic funcționează mai curînd *a posteriori,* adică după ce o teorie e testată, vezi și că e frumoasă. Steven Weinberg, un mare fizician, scrie într-o carte – *Visul unei teorii finale* – (pe care de asemenea am scos-o la Humanitas) că frumusețea teoriilor fizicii seamănă mai mult cu aceea frumusețe din construcția tragediilor antice decît cu frumusețea pe care o percepi în piesele lui Shakespeare. E o frumusețe în care prevalează economia de mijloace, o anumită simplitate, nu complexitatea construcției sau ludicul.

Există ambiguitate chiar și în științele exacte?

Ambiguitatea interpretării. Dar nu există ambiguitate asupra rezultatelor. Interpretezi lucrurile în fel și chip. De pildă, mecanica cuantică are mai multe formulări. De fapt, nu contează cum o formulezi. În momentul în care ai niște rezultate ale calculului, ele sînt aceleași și se află mereu față în față cu rezultatele experimentale. Ăsta e punctul în care lucrurile se leagă. Altminteri, ai o libertate mare de interpretare, e problema ta.

Nu cumva de la aceste interpretări apar și probleme legate de credibilitatea științei, în ultima vreme?

Asta e o problemă delicată. În general, lumea nu știe ce înseamnă o teorie științifică. Aud de foarte multe ori criticat darwinismul pe motiv că e *doar* o teorie. Păi, a face o teorie e cel mai înalt lucru la care poți aspira în cunoașterea științifică. Dar povestea se încurcă pentru că în limbajul curent există două sensuri ale cuvîntului *teorie*. Sensul din știință e acela de formă supremă a cunoașterii, în care lucrurile sînt organizate după niște principii din care deduci consecințe și așa mai departe. Sensul mai comun apare atunci cînd spui *teoria mea,* cum ai zice *părerea mea*. Adică ceva oarecum arbitrar, subiectiv. Cînd în legătură cu darwinismul e avut în vedere al doilea sens, lucrurile devin de-a dreptul comice. Darwinismul e o teorie științifică minunată, la mai mult de atît nici nu poți spera. Dar cuvintele ne joacă feste. Cred că punctul delicat aici ține de cele trei niveluri la care poate fi privită știința. Primul e acela al metodei științifice. Oamenii care vorbesc despre știință, în general n-au habar de metoda științifică. Al doilea nivel e cel al culturii științifice, care presupune nu numai un număr de cunoștințe, dar și cadrul în care așezi acele cunoștințe. În al treilea rînd, sînt cunoștințele în sine. La ele poți avea acces prin Internet. La Librăria Cișmigiu, acum ceva vreme, am avut parte de o întîmplare nostimă. Era o discuție despre Stephen Hawking și un domn din public a citit un text, așa-zis de fizică. Eram alături de alți fizicieni și am observat că nici o propoziție din acel text nu avea sens. L-am întrebat ce e textul acela, de unde îl are. A răspuns că de pe Internet. Pe Internet sînt foarte multe site-uri, sînt multe texte scrise de oameni care nu știu fizică, sau matematică, sau biologie, sau orice ar fi, nu știu engleză și nu știu română. Și atunci apar asemenea monstruozități, care trec drept informații științifice. Aici n-ai altceva de făcut decît să explici oamenilor că Internetul e o sursă unde găsești lucruri minunate, dar e în aceeași măsură o sursă periculoasă. Eu cred că înainte să ai acces la Internet ar trebui să înveți să judeci critic. Internetul nu te învață să gîndești. El îți oferă un ocean de informații, dar înainte de a avea acces la oceanul ăsta ar trebui să înveți să gîndești. Ăsta e primul pas. E adevărat că, în viața de zi cu zi, foarte puțini oameni folosesc informația că Pămîntul e rotund sau că se învîrte în jurul Soarelui. Pentru publicul larg, lucrurile astea sînt irelevante. Nu te ajută efectiv, dar țin de cultura științifică. Și prin România sînt mulți care cred că Soarele se învîrte în jurul Pămîntului.

Dacă, înainte, oamenii care nu aveau vreo legătură cu știința nici nu erau prea interesați și nu se băgau în astfel de probleme, după apariția Internetului, pare că tot mai mulți asemenea novici vor să ia parte la tot felul de dezbateri, fără să se priceapă deloc.

Asta și pentru că, înainte, cunoștințele la care ajungeai erau prezentate într-o formă discursivă. Gîndirea noastră se articulează numai în măsura în care e expusă la această formă discursivă de prezentare a lucrurilor. Internetul oferă un infinit tablou pointilist. Îți dă niște cunoștințe ca niște pilule mici, care nu se leagă de nimic altceva și care pot fi și otrăvitoare. Oricine poate lua o informație de pe Internet, o poate specula chiar și politic, asta-i altă poveste, și apar monștri. Sînt pe de-o parte șmecherii care se folosesc de asta, și pe de altă parte naivii care cad în capcană. Există o curiozitate în orice om. Dacă și-o satisface folosindu-se numai de tabloul pointilist pe care i-l dă Internetul, fără să aibă un cadru în care să așeze cunoștințele și fără să fie înarmat cu spirit critic, ajunge la enormități.

Lumea beneficiază tot mai mult de rezultatele practice ale științei, dar în același timp apar tot mai mulți indivizi gata să se îndoiască de rezultatele științei. E un paradox?

Sigur, dar trebuie observat că, pe de-o parte, ai oamenii care fac cercetare, iar lucrurile pe care le descoperă ei par de-a dreptul ezoterice. Pe de altă parte, vin inginerii care preiau cunoașterea asta și o folosesc creînd obiecte. Tu, la rîndul tău, nu știi ce s-a descoperit, nu știi cum se creează aceste obiecte, dar știi să le folosești, ai un set de instrucțiuni pentru ele. Să luăm exemplul unui calculator. Nimeni nu știe de fapt, în ultimă instanță, ce e în calculator. Pentru că la crearea lui au participat cei care se ocupă de fizica solidului și care au făcut niște calcule ținînd de mecanica cuantică în legătură cu procesele fizice de acolo, pe urmă inginerii au construit hard-ul, iar apoi softiștii și-au făcut jocurile lor matematice, construind o lume virtuală. Calculatorul înglobează toate astea. Dar nu există vreo minte care să le cuprindă pe toate.

Am văzut într-un film documentar cum niște sălbatici aflați în epoca de piatră, descoperiți abia prin anii '60 (cred) de către lumea civilizată, s-au trezit dintr-odată cu avioane aterizînd pe insula lor. Au pus un avion dezafectat în mijlocul satului și l-au transformat într-un fel de templu. Devenise zeul sau templul lor. Din cauza modului rapid în care se dezvoltă știința și tehnologia, riscăm să ajungem să apară asemenea temple chiar și în interiorul lumii civilizate?

Da, dar pot să apară nu doar temple, ci și diavolul. Riscul ăsta există în permanență. Trebuie spus că, în fizică cel puțin, e tot mai greu să ai acces la rezultatele cunoașterii. Lucrurile astea presupun cunoștințe matematice aprofundate. Nici pentru fizicieni nu e simplu să treacă de la un domeniu la altul. Cineva specializat în fizica plasmei, de exemplu, nu știe cu adevărat ce se întîmplă în fizica particulelor, și viceversa. Nu poți cunoaște și nu poți judeca cu adevărat rezultatele din alte domenii, asta e situația. Și e cu atît mai greu pentru publicul larg să înțeleagă ce fac oamenii ăștia și să poată judeca importanța descoperirilor lor. Și atunci, nu ai decît să te bazezi pe verdictul acelor puțini specialiști din domeniu. E o chestiune care ține de încredere. De fapt, e încrederea în aplicarea corectă a metodei științifice.

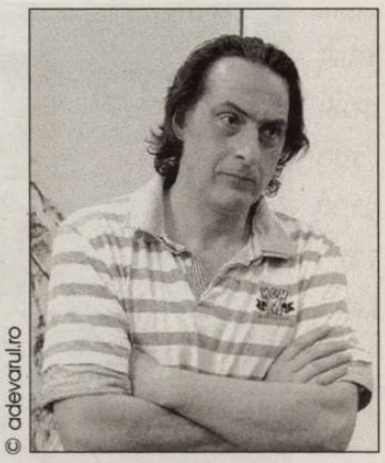
© adevarul.ro

„Toată știința nu-i decît rafinarea gîndirii de zi cu zi."

ALBERT EINSTEIN

„Știința nu-i decît o imagine a adevărului."

FRANCIS BACON

a consemnat Andrei MANOLESCU

Cristian CHIVU

Știința credinței și credința științei

Știu și cred sau *cred și știu* a fost și este o dilemă a teologiei. Premerge cunoașterea credinței sau credința cunoașterii? *Știu ce să cred* sau *cred ce să știu* este o dilemă diacronică a științei. Cum își poate depăși știința propria limită împăcîndu-se cu credința? Voi încerca în acest scurt expozeu să-mi răspund, ca să vă răspund, în așa fel încît să vă sporească dilemele.

Pentru început, aș vrea să mă refer la principiile gnoseologiei filozofice și teologice, anume cum, ce, pe cine și cu ce scop cunoaștem.

Toți oamenii au din fire dorința de știi, scrie Aristotel la începutul *Metafizicii* (980a). Este vorba de o dorință puternică, o poftă, o înclinație ontică și ontologică, de vreme ce marele filozof folosește aici, pentru a arăta dorința, verbul *oregontai.* Astfel, el subliniază încă din primele fraze că dorința de știi, de a cunoaște, de a afla este un dat natural al omului. În gîndirea antică elenă, omul, ca măsură a tuturor lucrurilor, după expresia lui Protagoras *(panton chrematon metron estin o anthropos* – vezi Platon, *Theaitetos,* 152a) trebuie să ajungă la cunoașterea lucrurilor *(gnosis ton pragmaton)* care îi duce la adevărul lucrurilor *(he ton pragmaton aletheia).* N-ar trebui însă să limităm semantic cuvintele *pragma* și *chrema,* care aveau în antichitate sensul de realități în sine, nu doar lucrurile care cad sub incidența simțurilor. Chiar și în secolul al XIV-lea, Grigorie Palama numește credința *dystheraton chrema* (Filotei Kokkinou, *Viața Sfîntului Grigorie Palama,* KEB, p. 453), adică un lucru la care ajungem greu. Sugestiv poate este faptul că astăzi în neogreacă *chrema* înseamnă bani și are doar acest înțeles!

Teologii spun că această poftă este un dar al lui Dumnezeu, care, fiind izvorul cunoașterii, dorește ca *tot omul să vină la cunoștința adevărului,* iar adevărul este *unul este Dumnezeu, unul este și Mijlocitorul între Dumnezeu și oameni: omul Hristos Iisus* (I Tim. 2, 4, 5). Biserica este de acord cu procesul gnoseologic anabatic de la cunoașterea lucurilor pînă la adevărul lucrurilor, iar adevărul este Dumnezeu. Este vorba de o descoperire a Creatorului prin creația lui și de o ridicare la cunoașterea Lui nemijlocită. Împărțirea Revelației în naturală și supranaturală în manualele și cursurile de Dogmatică (Valer Bel, *Curs de Teologie Dogmatică,* p. 12, vezi varianta *soft,* Dumitru Stăniloae, *Dogmatica,* vol. 1, p. 9) este greșită conform Părinților și asta pentru că Revelația lui Dumnezeu este aceeași, în același timp și naturală, și supranaturală. De asemenea, tot prin manualele de Dogmatică, cunoașterea se împarte în cunoașterea catafatică și cunoașterea apofatică, ce ar reprezenta *via affirmationis* (afirmații că Dumnezeu e bun, iubitor) și *via negationis* (negăm afirmațiile, pentru că Dumnezeu e dincolo de acestea) (vezi Isidor Todoran, Ioan Zagrean, *Teologia dogmatica,* 94-96). Este o învățătură străină tradiției patristice, care nu împarte astfel cunoașterea, pentru că ea este unitară. Mai mult, în greacă, *katafasis* nu înseamnă numai afirmare sau afirmație și *apofasis* nu înseamnă numai negare sau negație! Catafaza înseamnă descoperirea lui Dumnezeu prin creație, prin Scriptură, pe cînd apofaza este pregătirea printr-o curățire de gînduri pentru comuniunea cu lumina lui Dumnezeu. Apofaza nu este vederea lui Dumnezeu, ne spune Grigorie Palama, ci doar pregătirea pentru vederea lui Dumnezeu care este cunoașterea de dincolo de

cunoaștere *(Opere Complete,* III, 552).

Aici aș vrea să fac o paranteză și să spun că Grigorie de Nyssa vorbește despre trei etape ale cunoașterii: *episteme*, cunoașterea științifică, empirică, informațională, *gnosis* (foarte sugestiv, cuvîntul are același rădăcini lexicale cu *gignomai* = a deveni și cu *gennao* = a naște), cunoașterea care presupune contactul cu acea realitate cunoscută (ne aduce amite de Arghezi cu „Vreau să pipăi și să urlu: Este" – Psalmul VI), *diakrisis,* acea cunoaștere cu discernămînt care distinge binele de rău. Este starea în care omul începe să se asemene cu Dumnezeu și distinge binele de rău.

„Știința fără religie este șchioapă, religia fără știință este oarbă."

ALBERT EINSTEIN

„Știința este marele antidot al entuziasmului nefondat și al superstiției."

ADAM SMITH

Ce grav e că unii oameni de știință au început să nu mai aibă prea multe îndoieli.

Deci precedă cunoașterea credinței sau credința cunoașterii? La această întrebare a trebuit să răspundă Sfîntul Vasile cel Mare în secolul al IV-lea *(Epistole,* 235, 1, ed. Courtonne, 3, 44). Dacă pentru gnoseologia filozofică, el spune că precedă credința (a crede în ceva, cineva) cunoașterii, în gnoseologia teologică în mod esențial nu se pune această problemă, de vreme ce scopul și conținutul credinței se identifică cu scopul și conținutul credinței: *cel ce crede și cunoaște, din cele ce crede din acelea și cunoaște (Epistole*, 234, 3, 44). Totuși, cunoașterea precedă credinței, atunci cînd se referă la credința în existența lui Dumnezeu, care are nevoie de cunoașterea rațională a lui Dumnezeu din creația Lui *(ibidem).* Însă credința precedă cunoașterii, atunci cînd ne referim la acea credință care vine din iluminarea lui Dumnezeu. Această credință care duce la unirea omului cu Dumnzeu îi conferă omului cunoașterea față-către-față a lui Dumnezeu *(Cuvînt la „Ia aminte la tine însuți"*, 7, PG 31, 216A). Peste secole, Grigorie Palama face distincția între a crede în Dumnezeu *(eis Theon)* și a crede lui Dumnezeu *(to Theo),* ceea ce presupune a-L urma și a te uni cu El *(Omilia* 53, –P– 11, p. 76).

Cum se poate împăca credința cu știința și știința cu credința? Logic, putem răspunde scurt, lapidar: știința este cunoaștere, credința are nevoie de cunoaștere, Dumnezeu este izvorul științei și al cunoașterii, deci ele merg împreună. Credința adevărată și știința adevărată se completează una pe alta. Unde este dar problema? Problema o reprezintă credința greșită și știința greșită, și aici mă refer la conținutul și scopul lor. Credința bigotă, redusă la interminabilele pelerinaje la moaște și la teleportările science-fiction ale părintelui Arsenie Boca, fără grija de a citi Scriptura și Părinții, cu minunile sufocante, nu se va împăca niciodată cu știința.

Pe de-o parte, teologia credinței în Dumnezeul cel adevărat trebuie să iasă din închistarea ei și să nu se mai teamă de știință, că aceasta este de la Dumnezeu. Prea multă teamă și sminteală au credincioșii cînd unii oamenii de știință aduc ipoteze sau concluzii care ating credința lor. Credința lor, dacă este solidă, ar trebui să fie intangibilă! Aș da și un exemplu elocvent. Cîtă frustrare a produs și încă mai produce credincioșilor teoria evoluției a lui Darwin... Așa cum am mai spus, sînt idei de neacceptat în teoriile lui, cum ar fi evoluția omului din maimuță, deși acestea au fost expuse vădit mai mult de către urmașii lui, dar este evident, pentru orice om logic, că lumea a avut și are o evoluție. Nu a fost creată perfectă, ci spre perfecțiune. Ca similitudine, o evoluție a lumii găsim și la Părinții Bisericii. Grigorie al Nyssei vorbește despre creația continuă a lumii, ca una ce este în permanență în procesul creației *(pantote ktizesthai).* Aceasta implică și calea evolutivă a universului și a omului. Lumea și istoria sînt într-o dinamică, aș spune nemărginită, cum spunea marele teolog Matsoukas. Teologia lui Grigorie de Nyssa este clară: numai Dumnezeu cel în Treime, necreat fiind, nu evoluează, pentru că este în totalitate desăvîrșit, în timp ce lumea și omul, încă de la creația lor, au început calea evoluției și a desăvîrșirii, o cale fără sfîrșit *(La Cîntarea Cîntărilor,* PG 44, 885D).

Pe de altă parte, știința autosuficientă care nu-și recunoaște limitele, care împinge totul numai spre un progres material efemer nu se va împăca niciodată cu credința. Știința trebuie să-și arate limitele ei și să accepte că fără un Cauzator nu există nici o cauză, nici un început, iar acest început al celor ce sînt, inclusiv al oamenilor de știință, este Dumnezeu. Ce grav e că unii oameni de știință au început să nu mai aibă prea multe îndoieli, iar acest lucru pare destul de... neștiințific. Cum, dară, poate fi explicată eminamente științific minunea numită om, cu structura lui psihosomatică insondabilă? Cum vom putea explora trupul omului fără să ne minunăm de Cel care a făcut această minune? Cum vom explica științific gîndurile, trăirile, voirile, aspirațiile? Cum vom explica științific ceea ce spune Aristotel, anume că avem din fire dorința cunoașterii ca un dat creațional? La urmă, cum vom explica științific iubirea? Evident, se poate explica numai prin Cel ce este iubire, Dumnezeu. Și tare mi-e frică de știința fără iubire. Dar mai frică mi-e de credința fără iubire...

***Cristian Chivu** este doctor în teologie al Facultății de Teologie a Universității „Aristotel" din Salonic. Cea mai recentă carte:* Sf. Grigorie Palama, Opere complete, *vol. IV, ed. bilingvă (traducere, note, introducere), ed. Gîndul Aprins, 2016.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Shakespeare, da, Eminescu, ba

Acum cîteva luni apărea în spațiul virtual un „autodenunț" al doamnei profesoare de limba română Cristina Tunegaru, în care mărturisea că a schimbat cu de la sine putere programa oficială a materiei pe care o predă. Pe scurt, nu le citește copiilor opera lui Eminescu, Creangă, Slavici, pastelurile lui Alecsandri și nu le cere acestora să memoreze noțiuni de teorie literară. Toate acestea i se par nepotrivite pentru educația unui copil de gimnaziu. Așa că a decis să le înlocuiască cu Magda Isanos, Tudor Arghezi, Cervantes sau Shakespeare, ale căror texte ar fi mai potrivite, în opinia domniei-sale, pentru atingerea scopului educativ: „Să exersăm lectura activă, ne exprimăm opiniile, le motivăm, învățăm să fim sinceri, asertivi." Domnul Nicolae Manolescu scrie, într-un articol din *România literară,* că o astfel de răzvrătire împotriva programei școlare i se pare o alegere nefericită: autorii „expulzați" sînt atît de valoroși pentru istoria literară autohtonă, pentru formarea limbii române curate, încît merită făcut orice efort pentru a-i studia, cu atît mai mult în zilele noastre, amenințate de vulgaritate și insalubru. Doamna profesoară îi răspunde într-un articol pe Contributors.ro, din care extrag principalele idei: 1) „În viziunea sa (a lui Nicolae Manolescu, n.m., M.I.), e inacceptabil ca un profesor să nu trudească pentru a face aceste texte digerabile, suportabile pentru elevi, ca și cum scopul studierii literaturii îl reprezintă cunoașterea autorilor români reprezentativi la un moment dat." 2) „Domnul Manolescu nu observă diferența de viziune care așază literatul și educatorul la doi poli diferiți (!) în ce privește rolul educației. Pe mine, educatorul, mă interesează ce trebuie să facem la oră ca să obținem de la elevi cele mai bune rezultate. Pe de altă parte, literatul este interesat de felul în care este predată literatura pentru ca marii noștri autori să fie onorați așa cum li se cuvine." 3) „În primii ani de contact ai copilului cu literatura, trebuie să-i cucerim, dacă îi vrem cititori pentru toată viața. Lectura să fie o bucurie vie, o sursă a binelui, a amuzamentului, o activitate plăcută, nu un veșnic chin de asimilare a unor idei străine." 4) „Trebuie să alegem drumul cel lung spre Mecca literaturii române, drumul sinuos, cu texte diverse din literatura română sau străină, texte atrăgătoare însoțite de muzică sau animații, calea ocolitoare chiar cu riscul să sosim în alte destinații intermediare interesante."

Vrem să îl învățăm că există o deosebire între citit și mînuit telecomanda.

La acest cvasi-dialog între doamna profesoară și criticul român, am cîteva comentarii.

■ Dacă niște copii de gimnaziu citesc Cervantes și Shakespeare cu plăcere, atunci cred că pasul spre înțelegerea textelor lui Sadoveanu și Eminescu e ca și făcut. Mai apoi, poți fi un cititor „activ, sincer, creativ" dacă ora de literatură este bine structurată, fie că e vorba de *Frații Jderi* sau de *Don Quijote de la Mancha*. Și, nu în ultimul rînd, nu înțeleg de ce *Sonetele* lui Shakespeare sau *Macbeth* sînt mai „amuzante" pentru copii decît „Floare albastră" sau „Somnoroase păsărele".

■ Opiniile unui literat – și încă ce literat! – fac parte sau ar trebui să facă parte din educația unui copil de gimnaziu. Ajută, atunci cînd nu înțelegi prea bine, de exemplu, de ce e valoros Ioan Slavici.

■ Dacă ne interesează, ca profesor, să obținem de la elevi cele mai bune rezultate, atunci din educația lor nu pot lipsi curiozitatea față de cei care au format limba română vorbită azi, interesul față de evoluția ei și a literaturii autohtone, admirația față de bunii mînuitori ai cuvîntului. Toate acestea nu sînt doar un „interes particular" al literaților, ci ar trebui să fie și unul profesional al dascălilor.

■ Unul dintre scopurile studierii literaturii *este* acela de a-i cunoaște pe autorii români reprezentativi la un moment dat. Așa cum bănuiesc că la ora de istorie se vorbește și despre inventatorul stiloului, chiar dacă astăzi folosim butoane pentru a scrie.

■ Ideea că, pentru copiii de gimnaziu, textul citit trebuie acompaniat de muzică și animații pentru a deveni interesant, amuzant, este una care strică exact ceea ce ne-am propus să facem: o relație autentică a elevului cu cartea. Cartea simplă, cu pagini, dialog, cuvinte. La urma urmei, vrem să îl învățăm că există o deosebire între citit și mînuit telecomanda.

Am scris eu însămi de nenumărate ori despre inadecvarea textelor alese pentru a fi studiate de către elevi, dar mai ales despre exercițiile care însoțesc aceste texte și care vlăguiesc orice pornire, orice efort de înțelegere. Așa că înțeleg amărăciunea doamnei profesoare. Cred, însă, că argumentele pentru o reformare a manualului de literatură română trebuie mai mult și mai fin șlefuite: eu, una, cred că autorii români, de ieri și de azi, sînt singurii care mai dau vești astăzi despre o limbă română curată, creativă, corectă, expresivă. Și n-ar fi rău ca, din cînd în cînd, elevii noștri să o audă.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

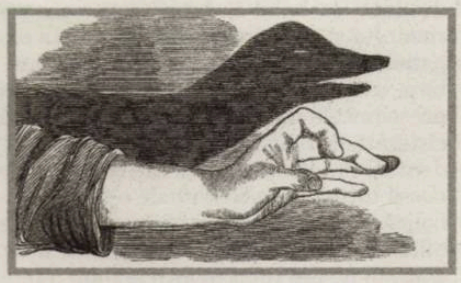

Iaromira POPOVICI

bazar

Întuneric și singurătate

Dacă m-ar fi întrebat cineva, ani la rînd, care e cea mai mare frică a mea, aș fi răspuns că e cea de singurătate. Întotdeauna m-am gîndit la asta ca la un blestem și mai toate acțiunile mele au fost ca să o contracarez. Ca nu cumva să mă găsesc, mai mult de oră-două, doar eu cu mine însămi și să simt „întunericul rece" din jur. „Întunericul rece", pentru mine, timp îndelungat, a definit tot ce putea fi mai rău. Lui i se opuneau imagini idilice cu interiorul luminos și cald, invadat de obiecte și ființe omenești prietenoase și îndelung vorbitoare, care te copleșeau cu afecțiunea lor. Astăzi aș zice, poate, te sufocau.

Dar a trebuit să treacă mult timp pentru asta. Ideea de „întuneric" nu mi se mai pare atît de înspăimîntătoare. Pe vremuri, chiar mersul pe stradă, noaptea, mă înspăimînta îngrozitor. Mă simțeam urmărită, aruncam priviri furișe și dese în urmă și, de cîte ori le aruncam, simțeam tupilîndu-se în urma mea creaturi nocturne amenințătoare – vagabonzi, beți și potențiali violatori (ca să nu mai vorbim de cîini comunitari, în largul lor pe străzi pe atunci). Desigur că asemenea ființe chiar se mai iteau în întunericul Bucureștiului devenit, brusc, Gotham City. Se mai iteau și se itesc și acum, dar scopul lor nu era, neapărat, năpăstuirea mea. Majoritatea lor ori nu mă observau, ori cerșeau și de la mine, ca de la atîția alții. Doar mie, pe vremea aceea, mi se părea că universul se învîrte strict în jurul meu.

Într-o noapte, la o altă vîrstă, am plecat de acasă într-un moment cu adevărat nelalocul lui. Era pe la trei noaptea și întunericul putea fi la fel de rece ca oricînd, dacă așa voiai să-l vezi. Însă eu, una, atunci, nu l-am mai simțit așa. Am simțit întunericul ca libertate, față de prea multa și, brusc, sufocanta lumină caldă de acasă. De atunci încolo nu mi-a mai fost frică: nici de noapte, nici de creaturile ei *à la* Gotham City. Nu am am mai avut senzația de libertate și exaltare din noaptea aia, dar s-a instalat o indiferență calmă, de genul ce-o fi o fi și o să văd ce fac dacă o fi să mi se-ntîmple ceva. Indiferența m-a făcut chiar să mă pot bucura de peisajul de noapte, să mă uit cu drag și curiozitate la ferestrele luminate prin care se întrezăreau bucăți de intimitate, să admir casele, unele luminate profesionist pe dinafară, să apreciez pisicile care trec în trombă și plantele formidabile. Să nu fiu decît parțial suspicioasă cu puținii trecători rătăciți și uneori chiar binevoitoare.

Singurătatea de noapte, afară, în mijlocul intemperiilor, e pentru mine cel mai greu de stăpînit. Comparativ cu ea, cea de noapte, dar în interior – cea care, altădată, mă făcea să tremur, literalmente, de frică –, e floare la ureche. Cînd eram, cred, prin clasa a XII-a și mama a plecat de-acasă vreo două nopți, lăsîndu-mă complet singură, pentru prima dată, a fost un adevărat coșmar. Stăteam la parter, cu gratii la geamuri, e adevărat, dar senzația că eram expusă și că, practic, oricine putea avea acces la apartamentul meu, primul pe dreapta cum intrai în bloc, era mai tare decît orice. Imediat ce a plecat mama, țin minte că am început să improvizez capcane, legînd chestii cu sfori deasupra ușilor, care evident ar fi căzut în capul potențialilor atacatori cînd acestea s-ar fi deschis. E adevărat că ușa de la intrarea în apartamentul nostru era precară (dar pe vremea aia cam toate erau așa) și cu un șut mai puternic ar fi putut fi ușor deschisă, gîndeam eu. Gîndeam stăpînită de groaza neagră ce pusese stăpînire pe mine în momentul acela. Groază pe care n-am uitat-o pînă-n ziua de azi. Țin minte că am lucrat mult la capcane, parcă aveam și una clasică, o oală cu apă care s-ar fi răsturnat, dar și unele simpatice, cu clopoței, care sunau în caz de... Pînă la urmă am adormit, agitată, și noaptea respectivă a trecut.

O oală cu apă care s-ar fi răsturnat.

Au trecut ani după asta, și tot n-am învățat să-mi gestionez singurătatea de noapte. Erau nopți în care nu puteam dormi și atunci îi sculam, cu egoism feroce, pe cei apropiați, pentru că pur și simplu nu puteam gestiona neantul care se lipea de mine ca un capot sintetic transpirat. Încet, foarte încet, anii au trecut și a venit, pe neașteptate, peste mine o perioadă în care a trebuit să am mai multe nopți de singurătate. Atunci am învățat să văd în tenebrele nopții și potențialul ei, în care îți veneau gînduri și inspirații, în care scrisul țîșnea ca un furtun de grădină înțepat din greșeală și în care se prefigurau soluții de ieșire din situații imposibile pentru a doua zi, în realitate și în ficțiune. În care eu cu mine însămi făceam, în sfîrșit, un tot care se putea cuibări confortabil și creativ în întunericul rece devenit lumină călduță.

Singurătatea asta, cînd nu a mai fost circumstanțială, s-a transformat, tot mai des, într-o opțiune. Opțiunea momentelor de „stop joc" comunitar și de savurare a unuia solitar, introspectiv, și creativ, care te ajută s-o iei a doua zi, iar, de la capăt.

Nora IUGA

I have a dream

„Trecut-au ani ca norii lungi pe șesuri…“, versurile învățate la școală se-ntorc acasă ca niște cîini credincioși care își simt locul și drumul în mușchii și sîngele lor. *Locul* și *drumul* nu sînt antagonice, cum s-ar putea crede la prima vedere, ele stabilesc startul, traseul de alergare și *finish*-ul sau linia de sosire, chiar dacă aceasta din urmă poate fi cu plus sau cu minus. Iertați-mă, constat că, odată cu vîrsta, cresc și frazele. Am devenit gongorică – de fapt, voiam doar să spun că în călătoriile cu trenul, cînd unul de-ai noștri se află pe culoar alături de un străin care ne vizitează pentru prima dată țara, discuția se leagă invariabil la fel. Străinul spune: *„Ein wunderschönes Land“* („Ce țară superbă“) și românul răspunde: „Păcat că n-avem nemți“. Și iată, am ajuns, în sfîrșit, la startul propriu-zis al acestui text despre credință, recunoștință și dragoste *über alles,* virtuți astăzi expirate, fiindcă e mult mai *cool* să-ți placă „urîtul“ și „răul“ într-o lume în care teatrele terorii prezintă zilnic același spectacol fără *„relache“*. Toată vorbăria asta excesivă și fără noimă m-a apucat noaptea, la 1, pe un peron complet accidentat la Caransebeș în gară, stînd de vorbă cu domnul Carol König, solul Ministerului Culturii care asigură „creșterea limbii germane și a patriei simțire“ în mica enclavă reșițeană. Trenul de la Timișoara are întîrziere o oră și la Caransebeș „e frig și burează“. Toată pologhia asta nu vrea să se lege, de nici un fel, ca maioneza pentru salata de boeuf în ajunul Paștelui. Chiar, vorba lui Bacovia, în mai puțin de o săptămînă e Paștele. Ieri au fost Floriile. Din nou, sorții au făcut ca sărbătorile legate de Paște să le petrec cu „Lordul“ (scriitorul Joachim Wittstock). Acum vreo 15 ani, Învierea la Iași și iată, acum, Floriile la Reșița. N-am știut niciodată că orașul ăsta, în viziunea mea eminamente siderurgic, înainte de „răsturnare“, unde luam interviuri inginerilor șvabi și scriam articole despre activitatea brigăzilor artistice ale minorității germane din vremea comunismului pentru revista *Volk und Kultur,* o să mă marcheze emoțional pe viață. Eu îi întrebam pe șvabi despre Orchestra de fanfară și despre echipa de dansuri populare, și ei îmi povesteau cum îl împușcase miliția pe consăteanul lor, Otto Schossal, cînd se întorcea cu carul plin de cucuruz de pe tarlaua proprie. Îmi venea să vărs, mi se făcea silă de mine, dar trebuia să scriu despre fanfară, că pensia de boală a bărbatului meu, poetul George Almosnino, era de 700 de lei și băiatul nostru, Tiberiu, nu ajunsese încă prim-balerin la Opera Română…

În anul 2000, imediat după „răsturnare“, am obținut prima bursă în Germania de la „Preussische Seehandlung – Berlin“ și, curînd după aceea, șase luni la „Solitude“, în acel Stuttgart unde am călcat pe „umbra“ pe care și-o pierduse Joachim Wittstock la Schicksalsbrunnen (Fîntîna destinului), după cum mărturisește în cartea *Strania călătorie a lui Peter Gottlieb,* pe care i-am și tradus-o. Drumurile și urmele (umbrele) ne leagă și sînt convinsă că există locuri predestinate să pună oamenii la loc și să renască o comunitate, cum spunea o veche poezie germană care, iată, îmi vine chiar acum în minte: *„…wir haben auch Arbeit und gar zu zweit / und haben auch Sonne und Regen und Wind / um so frei zu sein wie die Vögel sind / nur Zeit…“*

De ce Reșița? Acolo unde, la marile laminoare, acei șerpi de foc își urmau sălbatic înaintarea aprinsă, dirijată de bărbați tineri și musculoși, goi pînă la brîu, șiroind de sudoare… muncitorimea aia săracă suduia în gînd fiindcă trebuia să-și hrănească familia și habar n-avea ce-nseamnă *citoyens du monde,* ha, ha. O viață are omul și e obligat să și-o facă după placul și posibilitățile lui… probabil că pentru unii a fi *citoyen du monde* e summum-ul la care poate aspira doar un om important, mai ales un artist. Dar Erwin Josef Țigla, „primașul“, cum îi spun eu, care întreține flacăra culturii germane pe pămînt românesc la Reșița, a avut un vis. Nu unul premonitoriu privind propriul său destin, ci, mai curînd, încredințarea unei misiuni. Îmi amintesc că Martin Luther King spunea mereu *„I have a dream“*. El știa că visele oamenilor se realizează întotdeauna cînd crezi în ele. De aceea în aprilie, cînd crapă mugurii, Erwin Țigla deschide ferestrele literaturii germane la Reșița (Deutsche Literaturtage in Reșița). Evenimentul a avut loc anul acesta între 6 și 10 aprilie în Sala Bibliotecii germane „Alexander Tietz“. Visul lui Erwin Josef Țigla nu a luat sfîrșit nici după 27 de ani de existență. El știe că trebuie să-și pună nemții la loc, pentru început în minunatul Banat montan… și dacă n-a prea mai găsit șvabi, a chemat, alături de bănățenii de-o faită cu el, sași și unguri din Transilvania, ba chiar și români din Vechiul Regat, purtînd toți pe limbă amprenta graiului german. E minunat să-i vezi pe șvabii vorbăreți și veșnic puși pe glumă laolaltă cu sașii mai domoli, interiorizați și contemplativi. Primii rîzînd zgomotos, ceilalți zîmbind ironic. Dar se pare că visul lui Erwin continuă nopți în șir, iar Reșița nemților strămutați din Imperiul Chezaro-Crăiesc pe pămînt românesc atrage din nou ca un magnet și unguri, sîrbi, sloveni, austrieci și, mai nou, se mai

Parcă se umple din nou Banatul de nemți.

încumetă, mînat de cine știe ce dor, cîte unul stabilit în Germania, ca de pildă un Ingmar Brandsch sau, chiar la actuala ediție, Horst Samson, un nume reprezentativ în celebrul Aktionsgruppe Banat, a cărui întîlnire a fost pentru mine o întoarcere în timp. Întîlnirile de la Reșița ne adună pe toți, fie că-i soare sau ploaie, sub aceeași umbrelă a limbii germane. Și parcă se umple din nou Banatul de nemți și nici „Lordul“ Joachim Wittstock nu se mai simte atît de solitar cînd vorbește cu Dr. Andras F. Balogh din Cluj despre problema „miturilor literare“. Sau nelipsitul Hans Dama din Austria, care are mereu ultimul cuvînt, sau slovenii Ales Tacer, Veronika Haring și Ivan Korponai – primul, un poet meditativ, în ciuda unei vitalități debordante, Veronika mai aproape de artele plastice și cel venit mai tîrziu cultivînd o poezie cu tentă minimalistă. Pendulînd între Bamberg și Sibiu, Dagmar Dusil le citește elevilor de la școlile germane din Reșița cu ochii iscoditori sau melancolici ai acoperișurilor din vechiul Hermannstadt. Cum l-aș putea uita pe Balthasar Waitz, oscilînd între rîs și discrete evocări sentimentale; își desface mereu *Acordeonul roșu,* ultimul lui roman, culoarea iscă discuții și ne prăpădim de rîs. Dar la capitolul umor nimeni n-o întrece pe Edith Guip-Cobilanschi, care nu poate pricepe viața decît ca farsă, ceea ce nu e la-ndemîna oricui. Recunosc, numai cînd discut cu acel domn retras și modest care nu vorbește decît românește și de-aceea tot ce spune se traduce, vai, poate de-aceea în mintea mea abundent cu populație germanică, sosită fie din Evul de Mijloc, odată cu breselele, cum e cazul sașilor, fie dinspre Imperiul Austro-Ungar, mult mai tîrziu, de unde au venit și reșițenii noștri. De obicei, întîlnirile de la Reșița se încheie și cu un variat program muzical, însă *clou*-ul acestei desfășurări de talente îl constituie momentul teatral. Microbuzul verde ne duce la Oravița. Pe bancheta din spate, Horst Samson povestește despre Rolf Bossert, eu îl întrerup la fiecare frază. Am fost bună prietenă cu Madi și cu Rolf și știu mult mai multe decît toți ceilalți despre viața lor, care s-a rostogolit violent în prăpastie. Și vorbele mele prind viteză pe măsură ce mă apropii de final. Îmi place că „Lordul“ s-a așezat lîngă mine – între noi e culcată servieta lui. Parcă e paloșul dintre Tristan și Isolda. Rîd în gînd. Îl uităm pe Bossert și începem o discuție mult mai pasionantă decît orice poveste de dragoste despre formulele eliptice din limbajul lui Rilke și despre destrucția sintaxei în textul artistic actual. Pe mine o conversație intelectuală mă stimulează intens afectiv. Ajungem la teatrul din Oravița – copie miniaturală a Volkstheater-ului din Viena –, unde periplul nostru artistic reșițean se încheie, mai totdeauna, după o excursie, în care „Lordul“ îmi oferă o mînă pe care mă pot bizui atunci cînd simt că mă clatin. Asistăm, așadar, ca doi albatroși albi, pe puntea aceluiași vapor, la piesa de teatru concepută, scrisă, regizată și interpretată de cuplul teatral „Duo Bastet“, un turnir dramatic în care se înfruntă doi artiști

numele lui a fost acoperit de Nietzsche, din a cărui operă a tradus șapte volume. Curios, doar cînd vorbesc cu el și cu „Lordul“ am impresia că sînt teleportată în vremurile cărților scrise cu litere gotice, cînd urmăream cu sufletul la gură duelurile dintre Nietzsche și Wagner. Am lăsat la sfîrșit pepiniera noilor poeți din Banat care scoate recolte încă timide, deocamdată, sub îndrumarea atentă a Annemariei Podlipny-Hehn, a cărei operă memorialistică e impresionantă. De remarcat, și în cazul ei, un real talent peisagistic. Ce mi se pare surprinzător din capul locului la majoritatea membrilor care frecventează Zilele Literaturii de la Reșița, din țară sau de aiurea, este vizibila lor înclinație către abordarea mai multor domenii artistice. Îmi explic acest spectru artistic divers, la majoritatea dintre ei, printr-o educație artistică timpurie, practicată în mai toate zonele colonizate totali, cunoscuta scriitoare Carmen Puchianu și poetul Robert Gabriel Elekes, care a primit anul trecut Premiul Național de Poezie de la Botoșani și Premiul Uniunii Scriitorilor pentru debut. Un exemplu incontestabil că instinctul și inteligența înving profesionalismul. Cei doi artiști, care au evoluat cu succes și în străinătate, deschid în arta teatrală actuală un drum nou în care se încrucișează perfect expresionismul cu absurdul, tragicul cu bufonada. Și acum, cînd an după an, visul lui Erwin Țigla prinde mai mult contur, iar limba, ca și spiritul german, renaște tot mai pregnant în vechea ei obîrșie, îmi pun întrebarea: noi, care am fost conștienți de pierderea suferită prin plecarea lor, noi, care am avut numai de cîștigat datorită conviețuirii cu ei, acum, deodată, probabil și datorită euroscepticismului și unui curent naționalist în expansiune, începem să mîrîim și să ne uităm urît la Germania și, implicit, la președintele nostru, singura bilă albă cîștigată de noi în fața înaltelor fețe occidentale în ultima vreme. Am căzut într-o cursă întinsă cu abilitate de o minte diabolică, hotărîtă să acapareze totul. Ne aflăm sub dominația unui partid unic. Dar noi ne-am iubit nemții și i-am admirat. Burgurile durate de ei atrag străinii care rămîn uimiți să constate că nu sîntem cea mai urîtă țară de pe mapamond, cum ne încondeiază adesea chiar compatrioții, cînd ajung în Occident. Acum, cînd îi văd pe nemții noștri cum se-adună din nou laolaltă, cînd le aud limba guturală răsunînd în țara mea, mă gîndesc la cei rămași la noi, la sfîșierea resimțită cînd le-au plecat frații dincolo și ei nu s-au putut rupe de toate acele bresle care au născut o civilizație pe aceste meleaguri bîntuite mereu de barbari. Sigur, unii nu recunosc că sute de ani le-am fost leagăn sărac, dar, de cele mai multe ori, iubitor… nu putem să nu recunoaștem că fără ei am rămas infirmi, cum infirmi am rămas la fiecare plecare a unui german trăitor pe pămîntul nostru, fie că a fost rege sau muncitor la cuptoarele siderurgice din Reșița de altădată. Erwin Țigla a avut un vis. Menirea lui e să păzească flacăra limbii germane acolo unde au aprins-o strămunii lui. Unii cresc la loc ca arborii pădurilor, alții vin, măcar fiindcă li se face dor sau fiindcă le place, și rămîn. Poate mai apuc ziua cînd în tren o să aud un german spunînd: *„Ein wunderschönes Land!“* Și eu voi răspunde: „Da, și păsările călătoare se-ntorc la cuibul lor.“

***Nora Iuga** este scriitoare și traducătoare.*

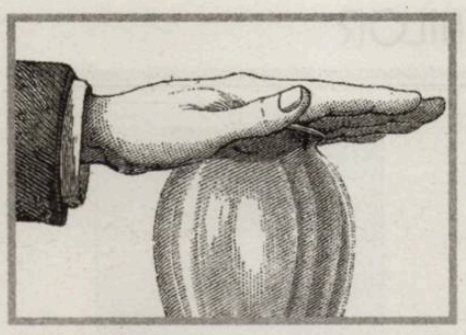

George BANU

scena lumii

Teatrul nou și teatrul vechi

Călătoria, pentru un spectator, e adesea șansa de a vedea un spectacol în leagănul său de origine. O asemenea convingere îmi motivează voiajul, chiar dacă uneori tentația sedentară se insinuează și corpul pare să i se opună. Și totuși, „Bine că am fost aici" – îmi murmur acest refren, în ciuda reticențelor inițiale, pînă la urmă depășite. Un asemenea sentiment l-am resimțit recent, cînd, succesiv, am descoperit două extreme ale teatrului, două contraste care mi-au permis să recunosc că ceea ce se opune radical pasionează, că puterea contradicțiilor provine din coabitarea lor intensă și nu din sinteza lor unificatoare. Dilema survine grație acestei confruntări. „A fi sau a nu fi" – alegere radicală între ceea ce se deosebește iremediabil. Teatrul vechi și teatrul nou…

Ele se întrepătrund și cultivă speranța comună de a ajunge dincolo de real.

De ani de zile îmi doream să vizitez unul din rarele teatre baroce păstrate ca un vestigiu prețios și fragil în patrimoniul acestei arte care adesea nu poate dăinui. Nu doar spectacolele, ci și sălile, elisabetane, spaniole, franceze, cele mai multe au dispărut. Văzusem Drottningholm lîngă Stockholm, teatrul uitat în urma unui asasinat care i-a determinat închiderea: un rege suedez care-l imita pe Ludovic al XIV-lea a fost înjunghiat pe cînd dansa pe scena lui. Acest loc a fost redescoperit, după două secole de abandon, grație unei excursii pedagogice în anii '30. Un învățător și grupul său de elevi, plimbîndu-se prin pădurea pe atunci rar frecventată, au avut revelația edificiului părăsit… și apoi, cîteva decenii mai tîrziu, acolo a filmat Ingmar Bergman celebrul său *Flaut fermecat,* unde copiii lumii, de rase și culori diferite, ascultau uimiți istoria mozartiană a lui Pamino și a Taminei. P/T – cum ar fi spus Barthes, care a meditat pe baza unei alte similitudini, S/Z… În acest loc mi s-a revelat mitologia unui teatru vechi, readus la lumină ca un diamant deteriorat și din nou șlefuit. Fiind la Praga, amintirea vizitei de atunci mi-a suscitat dorința de a face voiajul pînă la Cesky Krumlov, unde directorul acestui alt teatru baroc a acceptat să mă primească însoțit de o colegă erudită, Jitka Pelechova. Și de neuitat rămîne surpriza de atunci, cînd în întuneric, brusc, lumina s-a aprins și, încă din pragul ușii, scena mi s-a arătat ca o apariție onirică, fantomală. Fantoma teatrului de altădată ce reînvia sub ochii mei. Fantomă translucidă, ireală și magică, fantoma unei amintiri livrești, revelată pe neașteptate. O iluminare ireală, un loc necunoscut pe care-l purtam în mine și unde acum pătrundeam.

Apoi directorul m-a condus în culise și, entuziast, mi-a explicat secretele vîntului și ale furtunii produse pe scena teatrului vechi – cum să uit că Strehler, în celebra sa *Furtună,* le expunea ca uneltele elegiace ale teatrului, uneltele magiei lui Prospero? Pe urmă am circulat printre palmieri și palate, decoruri în două dimensiuni, mediocre și sugestive, ale unei lumi imaginare, m-am oprit în fața felinarelor, a costumelor, a pînzelor pictate… și astfel, mai mult ca oricînd, mi s-a revelat cum teatrul, secole de-a rîndul, a construit o lume secundă, ireală și fragilă, „un dublu". Mi se permitea să vizitez și să descopăr secretele acestei alchimii onirice, o alchimie a teatrului în căutarea altui „aur" decît cel dorit cu disperare de maeștrii secreți din Mala Strana de la Praga, aurul iluziei de viață, aurul imaginației care se materializează. Instrumentele sînt modeste, dar orizontul se desenează, un orizont naiv și fizic palpabil! Teatrul vechi mi-a apărut în acea zi ca o cutie magică, ca un loc unic de captare a iluziilor necesare. Și atunci l-am iubit profund. Un teatru al memoriei imaginare, dar un teatru ce îmi revela secretele sale, ca și strategia lui decorativă. Teatru vechi, teatru conservat, acum reînviat. Aici, în aceste spații ireale și totodată recognoscibile, se deplasează dansatori și cîntăreți ce restituie poezia uneori desuetă a barocului. Plimbîndu-mă, vizitînd Cesky Krumlov, pătrundeam uimit într-un spațiu al memoriei imaginare, nu a mea, ci acea memorie culturală a cărei nostalgie o purtam în mine și care acum își găsea împlinirea. În piesele lui Shakespeare, spectacolele sînt asimilate viselor, fugare ca și ele, dar aici ele subzistă, persistă și, dintr-odată, acest loc, dincolo de realitatea sa tehnică, se constituie în metafora concretă a timpului ce seduce tocmai prin puterea sa de a repune în mișcare o durată de altădată care, brusc, reînvie, agită, seduce.

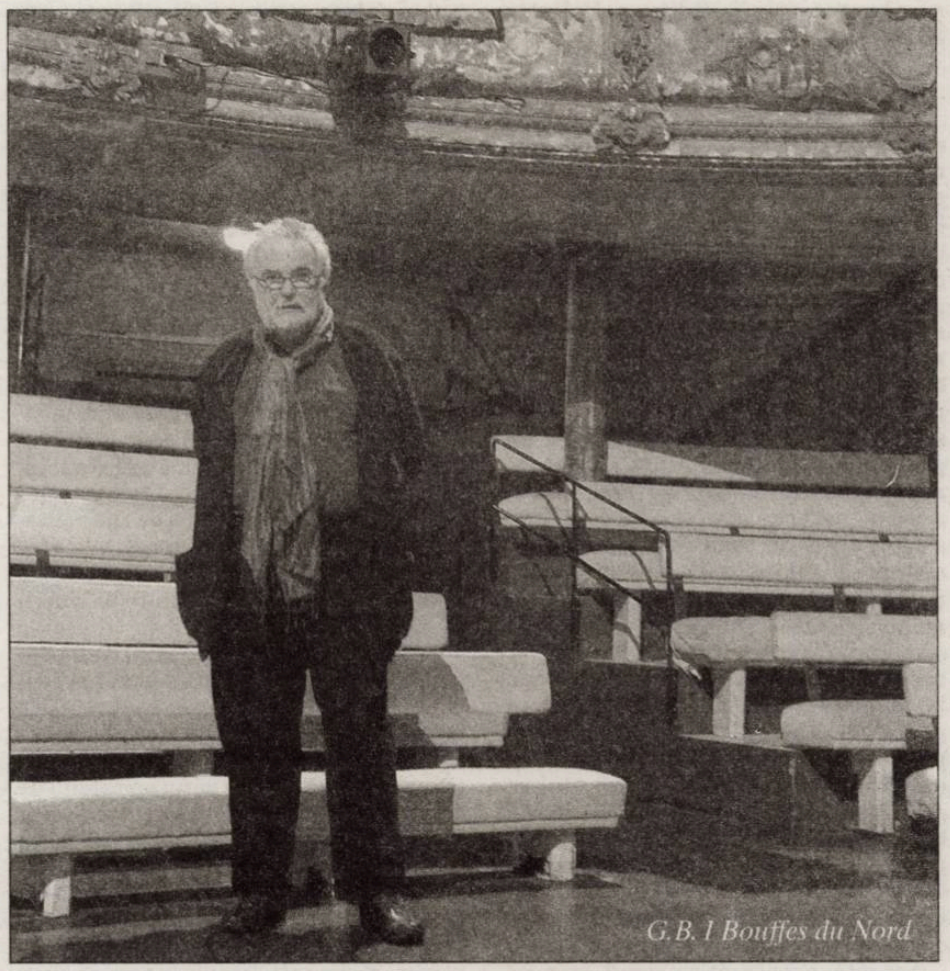

G.B. I Bouffes du Nord

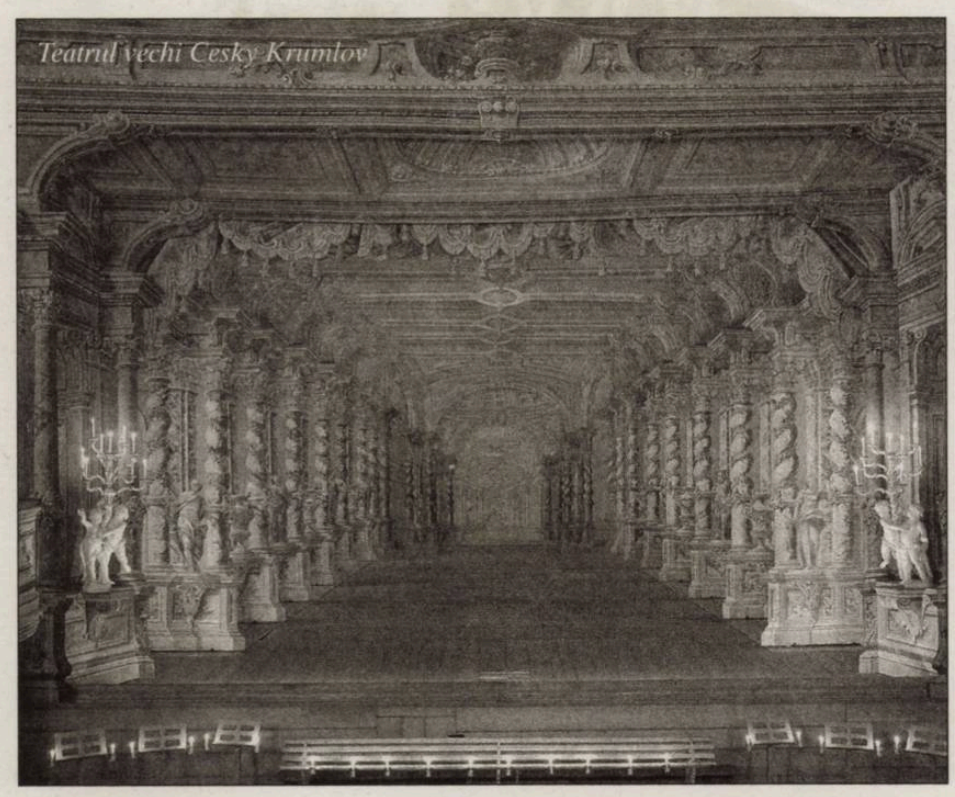

Teatrul vechi Cesky Krumlov

Cîteva zile mai tîrziu, la Varșovia, marele regizor Krzsysztof Warlikowski m-a invitat să-i vizitez Teatrul Nou / *Nowy Teatr* – acesta-i chiar numele ales. Intrăm într-un depou de tramvaie recondiționat, circulăm printre schele, el și scenografa sa Malgorzata Szczesniak îmi arată viitorul amplasament al gradenelor, locul garderobelor, sala de machiaj… de astă dată eram convocat la o altă experiență, nu una retrospectivă, ci una prospectivă. Protejat de o cască și semnalat pentru securitatea de șantier grație unui veston colorat, treceam de la un spațiu la altul ghidat de maeștrii locului, ce-mi expuneau visele nutrite de ei, pe care locul acela era programat să le realizeze. Nu trebuia să reactivez un trecut mitologic, ci să cred în viitorul acestui teatru încă neterminat. Mi se părea a fi prea luminos, prea lipsit de secrete, prea deschis, dar, sceptic, trimțîndu-i o imagine lui Andrei Șerban, el mi-a răspuns: „E frumos, e total liber". Teatrul nou, afirma el, implicit, interesează ca un loc al posibilului, un loc al jocului autonom fără constrîngeri și nici restricții. Un teatru al cărui spirit artiștii îl întrevăd și speră, apoi, să ni-l comunice și nouă, spectatori în așteptarea unor revelații. Ele nu sînt aceleași ca la Cesky Krumlov, însă rămîn la fel de necesare. În teatrul nou, noi sîntem vizitatorii plini de încredere în spectacolele ce vor veni și care vor depune emblema lor azi necunoscută pe privirea de acum, pură, în teatrul vechi noi sîntem călătorii porniți în căutarea unei lumi dispărute pe care, încîntați, o reactivăm și o readucem la lumină ca pe un vapor scufundat.

Teatrul vechi și teatrul nou, teatrul nou și teatrul vechi – ele se întrepătrund și cultivă speranța comună de a ajunge dincolo de real, de a asuma concretul scenei și al jocului ca acces spre teritoriile nelimitate ale dublului. Rareori am fost confruntat cu această probă a coexistenței contrariilor între care nu doream, nu puteam să optez. Și, perplex, am decis să le asum și să le recunosc ca locuri opuse, la fel de indispensabile. Cesky Krumlov ar fi versiunea delicată, fragilă, *yin* a unei săli de teatru, vestigiu feminin melancolic, în timp ce Nowy Teatr se impune ca versiunea *yang* ce definește teatrul nou, activ și devotat prezentului, confruntării cu realul de aici și acum. Nu alegerea interesează aici, ci libertatea de a se confrunta fără urmă de *a priori* cu aceste locuri care sînt centrele complementare a căror incandescență e asociată cînd memoriei reactualizate, cînd așteptării unei împliniri.

Doar Peter Brook, creînd celebrul său Bouffes du Nord, a evitat deopotrivă poezia patrimonială a teatrului vechi și amnezia teatrului nou. El a realizat sinteza între o restaurare limitată și o actualizare parțială, el a reunit două durate distincte și ne-a permis să le resimțim logodna unică, aceea dintre teatrul vechi și cel nou. Les Bouffes du Nord rămîn opera cea mai importantă a lui Brook, un loc cu adevărat dialectic, unde teatrul e totodată memorie și prezent. Această impuritate o iubesc și, asemeni mie, generații de spectatori s-au regăsit în ea.

George Banu *este eseist și critic de teatru. Cea mai recentă carte publicată este* Parisul personal. Familia din Rivoli 18, *Editura Nemira, 2016.*

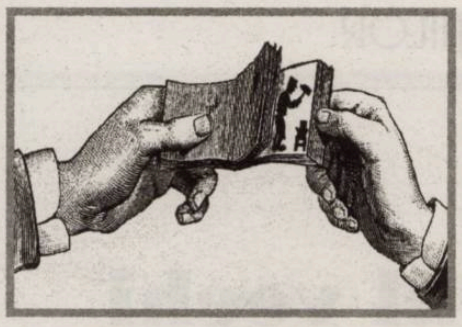

Marius CHIVU

feedbook

Banalitatea cancerului

● **Lucian Dan Teodorovici, *Cel care cheamă cîinii*, Editura Polirom, 2017.**

„Nu e deloc cartea pe care mi-aș fi dorit s-o scriu. Mă pregătisem pentru un roman de ficțiune, plin de fanatisme religioase, de tenebre și de drame. În locul lui m-am aventurat într-o poveste autobiografică, despre scris și despre moduri de-a trăi și supraviețui. Despre semne de punctuație și despre miracole", scrie prozatorul la finalul acestei cărți care e mult mai puțin decît un roman, dar țintește mult mai sus decît atît. În toamna anului trecut, Lucian Dan Teodorovici (n. 1975) a descoperit că are cancer limfatic și, după o intervenție chirurgicală, a făcut chimioterapie vreme de șase luni. Cartea aceasta, nedorită, dar gîndită ca o carte, a fost scrisă „în timp real" (cu *delay*-ul aferent) și a devenit, parte din superstiție (sau misticism narativ declanșat de o mantră de artă stradală – *„Writing is the only way of life"*), parte din obișnuință și necesitate, un fel de narațiune personală, autobiografică în doi pași: fiecare capitol cuprinde notația zilei/perioadei cu pricina, e „un soi de jurnal", urmat de un exercițiu memorialistic din trecutul recent, dar și de amintiri mai vechi. Cartea bolii devine, astfel, un substitut de carte pentru a-l însoți pe scriitor în perioada tratamentului și va fi fost publicată din lipsa „curajului sau a lașității de a o ține doar pentru sine".

Apărută, nepotrivit cu genul, în colecția „Fiction Ltd.", locul acestei cărți de non-ficțiune creativă ar fi fost, de fapt, în colecția „Narator" a Editurii Publica și fac această remarcă pentru a sublinia genul și natura scriiturii, cu atît mai mult cu cît scriitorii și jurnaliștii români scriu foarte rar astfel de cărți. Primele cîteva zeci de pagini în care Lucian Dan Teodorovici descrie relația dificilă cu sistemul medical (recomandări, amînări, intervenții, incompetențele specialiștilor), precum și fenomene adiacente (ignoranța pacienților, *influencer*-ii antivaccin), este un fel de reportaj pe cont propriu despre cum, în România, accesul la profesionalismul medical este o chestiune de noroc și perseverență. La nivel personal, scriitorul își descrie, prin scene(te) de la fața locului (a se citi spital), parcursul emoțional (nedumerire, rușine, vinovăție, teamă), praguri psihologice ale bolnavului, pe care, de altfel, nu le regăsește la sine manifestate fidel în succesiunea prezentată prin cărțile de specialitate *(vezi și fragmentul de mai jos)*.

Scriitorul nu insistă prea mult asupra schimbărilor corporale cauzate de chimioterapie (stările de rău fizic, alterarea simțurilor, depresia), în primul rînd pentru că nu face din boală subiectul principal al scrierii. De fapt, cartea este o formă de digresiune, paragrafele cu amintiri (bunica este protagonista absolută a trecutului revizitat pe patul spitalului de nepotul ajuns, spre disperarea ei, scriitor) sau întîlnirile din salonul de spital (martora lui Iehova, asistenta grijulie) sînt mai interesante și mai emoționante decît patologia bolii. Urmele operației sînt doar elementul declanșator al unor povești personale (scena spargerii unei oglinzi din copilărie, istoria unei aluniță din adolescență) care capătă o dimensiune metaforică și pun în perspectivă experiența vieții. Așa cum „amărăciunile politice" (victoriile lui Trump și Dodon, alegerile parlamentare de la noi, atentatele de pe tot cuprinsul Europei) concurează cu desfășurarea ședințelor de chimioterapie într-un tablou general în care normalitatea, în ciuda mutării în spitalul oncologic, suferă mai puține mutații decît te-ai aștepta: „[Normalitatea] își creează rapid obișnuințele specifice, trasee proprii, moduri de a se desfășura fără mustrări de conștiință."

Jocul pe telefonul mobil *Clash of Clans* are o pondere mai însemnată decît alte referințe culturale, în general, foarte puține (un schimb de replici între Faulkner și Hemingway, un pasaj din *Așteptîndu-l pe Godot*, o scenă din filmul *Taste of cherry* de Abbas Kiarostami, cazul biografiei contrafăcute a așa-zisului sfînt Arsenie Boca – aceasta fiind probabil și prima atestare a personajului într-o carte de non-ficțiune laică). Singura preocupare literară a scriitorului este, la un moment dat, pentru stilistică și punctuație – un alt mod de punere în perspectivă a relației dintre viață/biografie și scris. Scriitorul e „hărțuit" de clișee, truisme și panseuri, reflectează la „tristețea cuvintelor" și mărturisește că el oricum a scris dintotdeauna „de parcă n-aș fi avut timp să îndrăgesc cuvintele" – motiv pentru a se întreba, destul de subtil, de ce scrie și cine e adevăratul cititor al acestei cărți, al acestui „roman autobiografic construit pe obsesii, bucurii, temeri, speranțe" – și multe observații, aș adăuga eu.

Dacă ai putea recenza o astfel de carte – un om în fața unei boli fatale –, dacă ai putea-o recenza după criteriile ficțiunii (cînd ea, de fapt, își creează propriul gen și își găsește propriul ton), ai putea reclama faptul că e prea stăpînită, prea decentă, cu prea puțină expunere și deznădejde, preferînd observațiile introspecției, punînd amărăciuni în locul disperărilor – că nu e suficient de dramatică, așa cum autorul însuși remarcă undeva, glumeț-înciudat, că „boala se transformă într-una neserioasă". Scriitorul mărturisește că nu a vrut să aducă nici în viața celor din jur, nici în text stările de rău, durerile sau depresiile și vorbește despre „lunile întregi de liniște" pe care, paradoxal, boala i le-a oferit; motiv pentru care a scris pe un ton optimist, povestind în paginile sale „despre orice" și nefăcînd „caz" de ghinion, fatalitate sau de vreo metamorfoză specială a unei supraviețuiri cu cancerul, concentrat fiind pe manifestările vieții din jur. Din fericire, cu această carte a micilor mărturisiri, amintiri, superstiții și întrebări, păștrăm, la propriu și la figurat, un deja vechi și foarte bun prozator.

aproape de carte

Lucian Dan TEODOROVICI

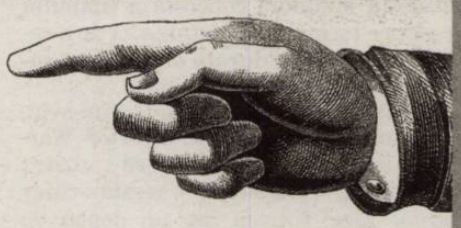

Cel care cheamă cîinii

(fragment)

Pentru că au fost în familia mea cîteva cancere, am trăit permanent sub presiunea ei. Iar presiunea te obligă uneori să te întrebi: cum ar fi dacă aș fi eu? De fapt, în privința asta mintea mea s-a jucat întotdeauna de-a inevitabilul, nu de-a condiționalul, așa că întrebarea mea a fost: cum va fi cînd voi fi eu? Și m-am închipuit oricum, numai așa cum sînt acum nu. Nu m-am gîndit că, în fond, viața nu ți se schimbă decisiv: vei avea aceleași idei stupide, vei reacționa exact la fel de prost cum reacționai întotdeauna la felurite vorbe sau întîmplări. Îți vei face planuri exact la fel cum ți le făceai înainte. Te vei simți bolnav atunci cînd vei avea starea care să-ți amintească asta și sănătos în tot restul timpului. Vei aștepta cu același interes rezolvarea misterului vreunui serial TV care, altfel, știi că va mai avea, cel mai probabil, încă vreo sută și cincizeci de episoade, deci s-ar putea să se termine peste cel puțin zece ani. Sau, dacă joci *Clash of Clans* pe telefonul mobil, cum fac eu, vei fi la fel de nerăbdător să construiești, să-ți dezvolți orașul, toate astea cu un singur scop: de a-l duce pe cea mai înaltă culme de civilizație și forță militară, deși știi foarte bine că asta s-ar putea produce peste trei sau cinci ani.

În imaginația mea, precedentă îmbolnăvirii, nu-mi acordam nici o șansă la normalitatea de acum: nu puteam să mă văd altfel decît ca pe-un soi de martir care, în ciuda permanentului chin, va trebui să se prefacă normal. Și zîmbesc, pentru că e de zîmbit: nu am mai multă tristețe în mine decît înainte. Sînt, de fapt, exact la fel de banal ca întotdeauna. S-au schimbat doar privirile celorlalți, ale celor, puțini deocamdată, care știu. Numai că eu nu merit privirile astea, iar ei habar n-au că nu le merit. Pentru a avea dreptul la asemenea priviri, trebuie să fii măcar un pic martir. Nu e deloc cazul.

Eu nu port nici un război. N-am deschis nici un front. Nu duc nici măcar vreo luptă amărîtă-n doi. Eu aștept, atît. Și, între timp, în această așteptare, s-ar putea să fiu doar, recurg la sintagma asta tocită pentru că mi-e utilă, eroul propriului meu ridicol.

PUBLICITATE

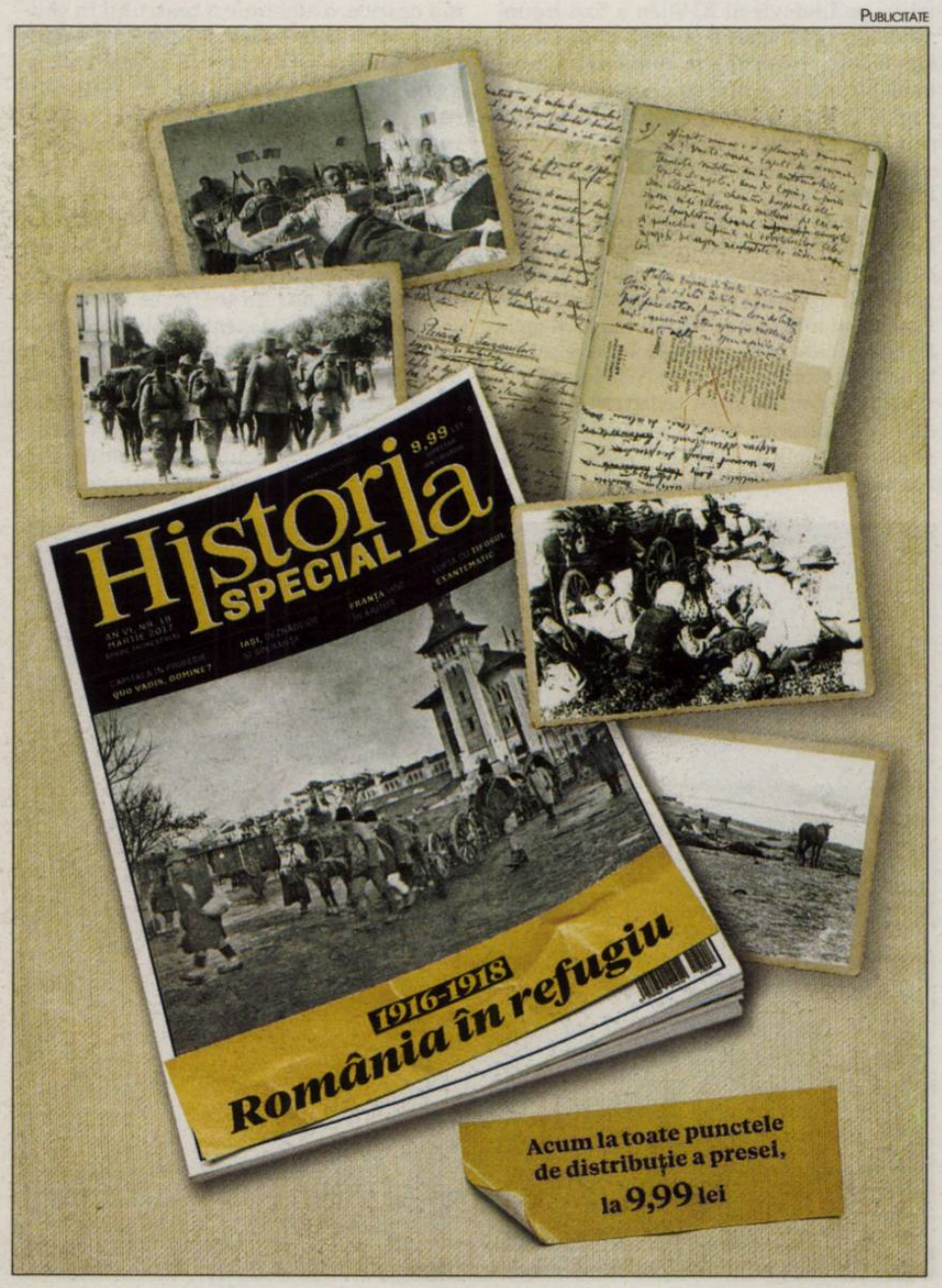

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Cel mai frumos drum

Dintre reprezentările călătoriei în imaginarul cultural occidental, reîntoarcerea lui Ulise, cu tot repertoriul ei de obstinație sublimă, ori hălăduiala zigzagantă a lui Jack Kerouac sînt poate printre cele mai persistente. Am crescut, mulți dintre călătorii de astăzi, cu descrierea acestor drumuri ori cu călătoria din *Toate pînzele sus!* pînă la non-locul speranței pe care îl reprezintă orice „capăt de lume", punctul cel mai îndepărat de pe hartă în care putem ajunge în afara rutinei cotidiene. Sau cu orice alt drum ascultat inocent în basme. Mi-au plăcut întotdeauna călătoriile care descriu drumuri și nu destinația, pentru că am văzut în ele mitologia de hîrtie a amînării Destinației cu *D* mare, o veche și la îndemînă schemă a suspendării lucrurilor grave. Vacanțele, călătoriile sînt un bun exercițiu al amînării benefice.

Călătorim doar după ce am ascultat, uneori pînă la saturație, uneori pînă la aparenta lor uitare în vreun colț al memoriei noastre obosite de repetiția cotidianului, povești. Ce a fost mai întîi, călătoria sau povestea ei? Mă număr printre aceia care cred în întîietatea celei din urmă, în puterea ei de a crea consecințe. În puterea ficțiunii de a crea trasee și hărți cu mult înainte de a ne cumpăra un bilet online la un zbor *low cost* sau la vreo croazieră, cu mult înainte de a ne urca într-un tren pe distanțe lungi, cu mult înainte de a ne așeza în dreapta șoferului iubit, cu mult înainte de a hoinări pe străzile întortocheate ale vreunui oraș. Nu vorbesc doar de reconstituirea unui traseu al vreunei geografii mai mult sau mai puțin literare, de bovarisme aruncate peste impulsurile timpului lejer și suspendat al vacanței, ci mai ales de dorința de a călători pentru că știm, mai mult sau mai puțin conștient, că orice drum e făcut, milimetru cu milimetru, din mecanismul ficțiunii, al suspendării realității. Chiar și atunci cînd pornești spre o destinație despre care nu ai citit încă nimic. Nu există pe lumea aceasta vreun loc care să nu fi fost vreodată povestit, descris, însegmentat în cuvinte sau culori, adică transformat într-un peisaj cu mult înainte ca tu, călătorul pornit spre „tărîmuri virgine", călătorul pornit cu mitologia noului absolut la subraț, să ajungi acolo. Nu există locuri care să nu domesticească tenația de cuceritor, de civilizator, de erou mai mult sau mai puțin de mucava al celui pornit la drum cu această fantasmă. Totul e să vezi mai degrabă drumul și să ai în minte cît mai puțin imaginea destinației.

Poveștile nu nasc doar drumuri lungi, deși lungimea unui drum îngăduie mai mult romanescul, aglomerarea de detalii, personajele întîlnite de-a lungul călătoriei. Poveste este și drumul scurt, pe Mekong, cu un vaporaș cu covilitir, aparent gata în orice moment să se scufunde, dar tăind cu încăpățînare apa în falii strălucitoare, preț de un moment, neînsemnat. Povestea este și în spatele unui drum printre întinderi de munți, așa cum mi s-a întîmplat odată în Stîncoșii canadieni, străbătuți înfipt în scaunul unui autocar și privind monotonia aglomerării de splendori ale acelor locuri. Cel mai frumos drum este cel pe care îl vezi. Una dintre cele mai frumoase amintiri pe care le am e legată de mersul cu bunicul meu patern, atunci cînd eram mic de tot, în partea încă nedemolată și reconstruită în comunism a orașului Slobozia. Atunci, orașul era într-o mică pantă, sau cel puțin așa țin eu minte, cu case colorate strident de-o parte și de alta a străzii principale. Nu mai țin minte unde mergeam, poate la vreo frizerie, poate la vreo cofetărie, dar îmi aduc aminte cristal nerăbdarea bucuroasă a copilului de atunci de a trece iar și iar pe lîngă albastrul țipător al unei case ori urcușul pe lîngă verdele metalic al unui gard.

Călătoria doar de dragul drumului o găsești și la navetistul care își cunoaște deja vecinii de călătorie în vreun compartiment de tren sau în vreun microbuz prăfuit, la șoferul care știe deja toate gropile unei șosele și cărora le dă eventual un nume mai haios pentru a-și omorî timpul și a mai alunga puțin din nervi. Cel mai frumos drum este și cel pe care nu îl mai aștepți. Cel mai frumos drum este cel care redesenează, iar și iar, pentru fiecare călător, „posibilitatea unei insule", posibilitatea unei povești.

DILEMA VECHE

„Omul fără dileme e creatorul tuturor dictaturilor, de dreapta sau de stînga. E marele organizator, marele pedagog, marele vindecător."

ANDREI PLEȘU, 1993

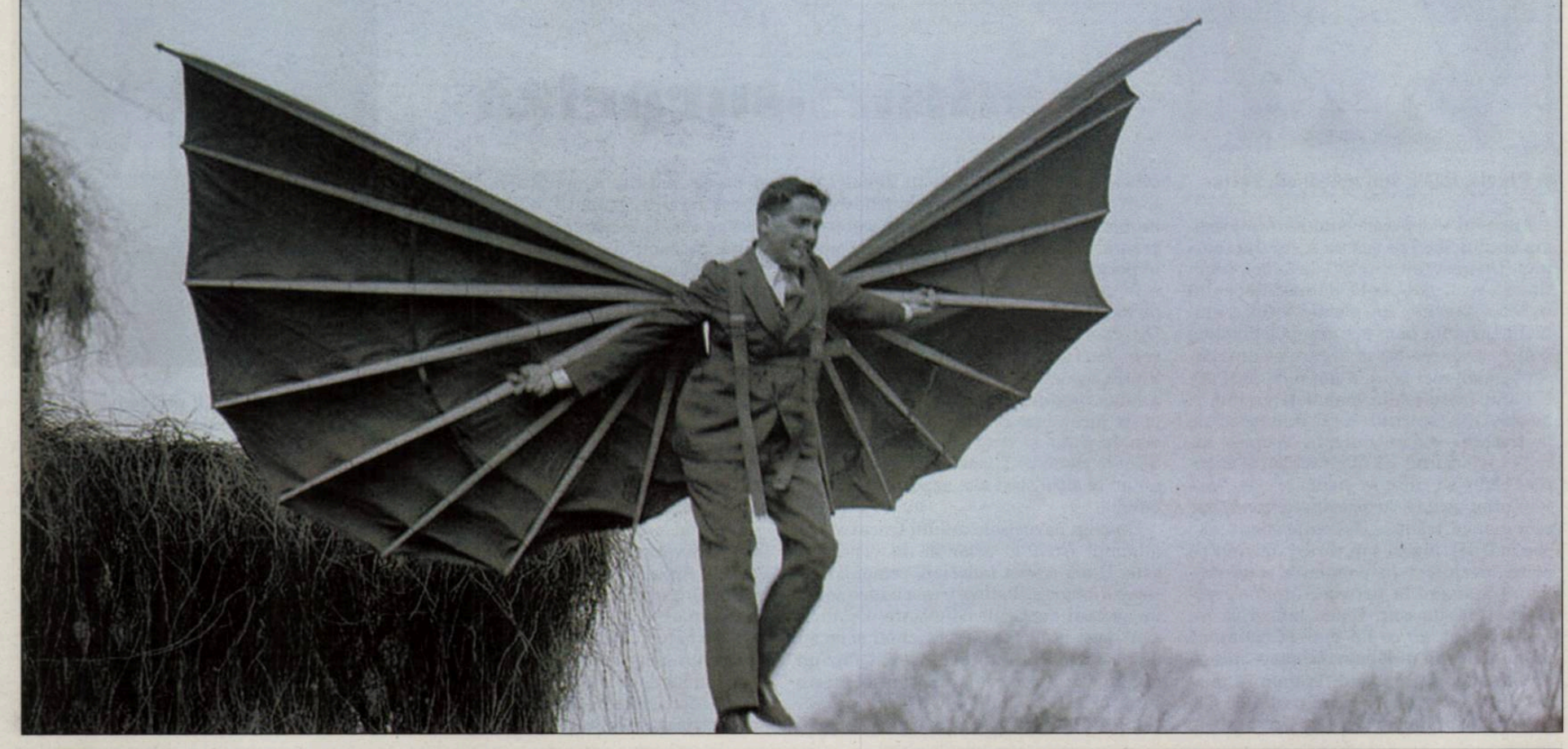

Ancuța PROCA

dilematograf

Contemplînd-o pe Marina Abramovic

● ***Dincolo de zona de confort – Marina Abramovic în Brazilia / The Space in Between: Marina Abramovic and Brazil* (Brazilia, 2016), de Marco Del Fiol.**

Documentarul performativ-poetic regizat de Marco Del Fiol despre călătoria spirituală în Brazilia a Marinei Abramovic, artistă cunoscută îndeosebi pentru experimentele sale în domeniul artelor performative, e o paralelă fără prea mari merite estetice între diferite ritualuri mistice, prezentate de un oficiant, culese din diferite locuri și culturi braziliene (a căror componentă etnografică filmul nu o pune în contex), la care Abramovic asistă ca observator sau în care se implică direct, și spectacolele sale senzaționalist-radicale, cu practici care testează lucruri precum limitele fizice și mentale ale corpului. Pentru cunoscătorii artei Marinei Abramovic, ritualurile la care sunt supuși brazilienii bolnavi, care vin să se trateze de boli grave prin niște operații foarte îndoielnice din punct de vedere medical (fără anestezie, folosind ceea ce pare a fi o stare de hipnoză, fără mănuși chirurgicale, cu instrumente rudimentare precum cuțite, într-un mediu departe de a fi aseptic) ar trebui să le amintească de spectacolele sale de explorare a limitelor propriei sale corporalități, precum cel în care folosește o ruletă rusească cu cuțite. Dacă Marina Abramovic percepe ritualurile prin care trece ca o exprimare a individualității sale artistice, un performance și o sursă de explorare ca oricare alt spectacol al său, regizorul Marco Del Fiol ar fi putut să aibă o perspectivă mai largă, oferindu-ne, de pildă, explorarea acestor forme de spiritualitate, poveștile acestor oameni care trec prin experiențe extreme ale căror motivații ar putea să difere de motivațiile artistei, de cunoaștere prin arta performativă, documentarea felului în care practicanții trăiesc pe pielea lor (la propriu) ritualurile (tratați în cele mai multe cazuri ca pe un personaj colectiv), sau desfășurarea ritualului ca proces, de la început și pînă la capăt, însă camera se concentrează aproape exclusiv pe experiențele ei. Ingerarea unor substanțe halucinogene e, de asemenea, asemănătoare altor experimente făcute de Abramovic luînd anumite medicamente folosite de obicei pe pacienții în stare de catatonie, iar discursurile unei practicante despre evoluția spirituală pe care o presupun aceste ritualuri corespunde cu multe declarații ale artistei. Această paralelă dintre dimensiunea de spectacol a respectivelor ritualuri și propriile sale acte performative e subliniată și prin inserarea unor momente de contemplație, de obicei în natură, în peisaje deschise, precum cascade în care se scaldă, văi în care meditează, ape în care plutește, care se remarcă, în ciuda dimensiunii voit performative, printr-o stereotipie îngroșată de poster cu un guru feminin.

Ceea ce se poate observa cu ușurință este faptul că vocea documentaristului (a regizorului) nu ajunge să se distingă clar de cea a personajului său principal. Interpretarea acestor ritualuri, aparținînd Marinei Abramovic, reiese ca una spiritual-generică (un ritual nu e mai apreciat ca altul, nici nu există vreo experiență pe care artista să o refuze), fără a aparține în mod distinct unei religii. Cît din concepția filmului i se datorează regizorului Marco Del Fiol și cît i se datorează Marinei Abramovic e greu de stabilit și pentru că, deși filmul nu ascunde prezența unui cameraman și a unei camere (depărtîndu-se de un stil observațional), această implicare a celorlalți participanți la procesul facerii filmului sau felul în care a influențat prezența lor desfășurarea acestor ritualuri nu e pusă în discuție. Sunt decorurile în care este fotografiată și filmată artista concepția sa sau a regizorului documentarului? Care e poziția lui Marco Del Fiol față de niște experiențe spirituale la care nu are acces? Camera o urmărește în momentele cele mai intense ale acestor experimentări, însoțită de vocea artistei pe post de narator, care ne oferă explicații despre ceea ce a trăit, iar imaginea e voit imersivă, cu efecte impresioniste care amintesc de un *horror*. Faptul că filmul nu implică spectatorul printr-o cunoaștere a contextului acestor practici, prin înțelegerea motivațiilor diferite a celor care trec prin ele și a specificităților fiecărui ritual, face experiența documentată mai degrabă una privată, personală, aparținînd Marinei Abramovic, bizară și totodată perfect confortabilă pentru un observator exterior.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

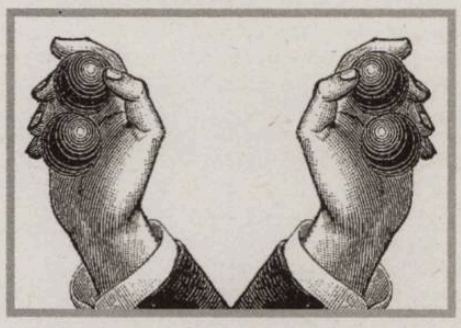

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Cotituri-surpriză

● **Pixels, *ROK*, self released, 2016.**

Am avut o depresie cumplită în preajma anului 2000 pe seama nivelului rockului (tineresc, alternativ) de la noi. Identitatea rock națională părea înțepenită în teme precum „în plastic totul e fantastic“, „iubita mea n-a mai polenizat de mult“, „trăiască berea în care ne-am născut“, „n-am nici bani, n-am nici mașină“. Nu sînt spicuiri din manelele vremii, ci mostre din spiritul rock românesc de la trecerea dintre milenii. Trupele care se aventurau să abstractizeze, eventual chiar să cînte în engleză, erau rare (și cîntau pe nas, cu accent școlăresc), iar cele mai cu tradiție cîntau prudent despre măritiș, îngeri sau ceruri, mizînd pe priza ideologică la populația conservatoare. Stăteam la petreceri proto-corporatiste într-un colț, venea lumea să întrebe ce am, de ce nu dansez acum, că mi-au pus una rock cum îmi place mie, și nu știam ce să răspund. Trăiam în miezul unui experiment social perfid de formatare mentală, iar dacă aș fi avut niște ochelari din ăia magici ca în filmul *They Live,* aș fi putut vedea chipurile reale, inumane, ale artiștilor și producătorilor vremii. A fost și o eclipsă totală de soare în perioada aceea.

În consecință, n-am mai pus urechea pe rock românesc vreme de vreo zece ani. Divorțul a fost benefic (între timp apăruse și YouTube să ne mai conecteze la realitate), așa că reîntîlnirea la ani distanță a adus o anume prospețime. Am trecut peste jurăminte și am reînceput să frecventez chiar și trupe locale ori necoapte, care acum evoluează perceptibil de la un an la altul și în alte aspecte decît garderoba.

Una din surprizele anului trecut a fost albumul *ROK* al celor de la (The) Pixels. După cîteva indecizii, remanieri și repoziționări stilistice, trupa aduce acum un melanj eterogen de electro-pop dansant, post-punk competent, chiar și un fel de nu-metal discret (deconstruit într-un hip-hop politicos ce dă mîna prietenește cu hipstereala indie). Creierul proiectului, Cătălin Rulea, a mai pus umărul la un alt hei-rup semnificativ al istoriei rock recente, grupul Toulouse Lautrec, însă cu Pixels încearcă altceva și încearcă multe, combinînd pe fiecare material noi ingrediente – nu e clar dacă în căutarea vreunei proporții de aur ori doar ca să se mențină în alertă creativă. Îl ajută bateristul Tudor Popescu, lansînd recent și interesantul proiect jazz dance cu numele Cuantune. Basistul Andreas Aron a adus în trupă răsteala rap cu debit sub presiune. Li se alătură clăparul Liviu Iancu și o voce feminină al cărei nume se schimbă de cîte ori verific componența grupului – acum se numește Diana Secu, să-i urăm persistență.

Albumul are calitatea de a surprinde la fiecare cotitură – drumul de la Linkin Park la Arcade Fire și de la Daft Punk la (reminiscențe de) Toulouse Lautrec e unul sinuos –, însă trupa nu derapează la nici o curbă. Sînt chiar prea multe idei pentru un singur album, avem aici ceea ce un manager cu gîndire strategică ar califica drept „risipă de surprize“, ridicînd provocări serioase pentru următorul pas

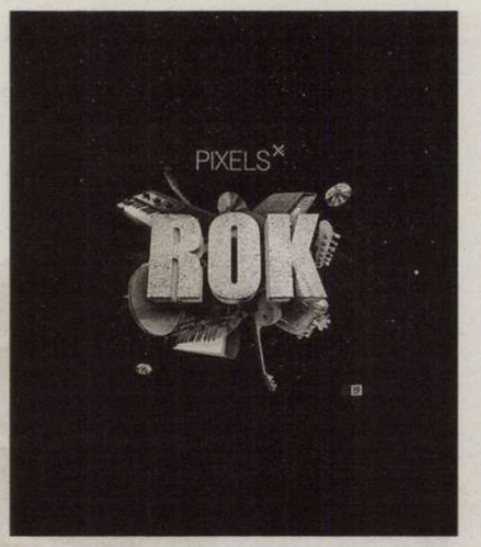

al trupei. Mai ridică probleme și cu privire la publicul-țintă – cînd oferi de toate riști să bruiezi ascultătorii care țin la o anume zonă de confort. Piese mai recente, lansate după albumul *ROK*, anunță deja o nouă reinventare a trupei într-o direcție mai conformă cu cerințele Ministerului Culturii și Identității Naționale, însă istoria ne învață să nu facem presupuneri pripite cu privire la viitoarele materiale Pixels.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

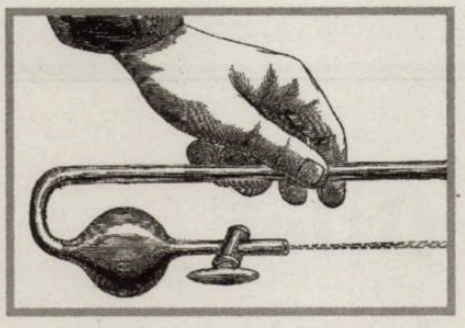

Oana STOICA

rosencrantz & co

Oameni și locuri

● ***Jurnal de România. Sfîntu Gheorghe*, scenariul și regia: Carmen Lidia Vidu. Cu: Elena Popa, Alexandrina Ioana Costea, Ion Fiscuteanu Jr., Sebastian Marina, Daniel Rizea, Costi Apostol. Foto/Video: Vetró Baji, Levente Vargyasi, muzica: Luiza Zan, Kónya Ütö Bence, costume: Raluca Alexandrescu, regizor tehnic: Lidia Baciu. Teatrul „Andrei Mureșanu" din Sfîntu Gheorghe.**

„Omul sfințește locul", „Schimbi locul, schimbi norocul", „Omul potrivit la locul potrivit" sînt formule simplificate de expresie a modului în care individul și locul în care trăiește își influențează reciproc biografiile. Investigarea conexiunii omului cu spațiul urban a fost subiect al mai multor spectacole, cu perspective diferite asupra identității orașelor și a modului în care acestea intră în relație cu locuitorii lor, parcurgînd procese de adaptare unii față de ceilalți. Ca în orice cuplu, orașul și omul ajung să-și transforme existența comună într-o continuă negociere. În timp ce personalitatea individului se modifică sub presiunea locului în care trăiește, orașul își creează și el o identitate în funcție de cei care îl locuiesc. Mai mult decît atît, fiecare individ are o evoluție unică în raport cu orașul și fiecare oraș are o personalitate unică din perspectiva fiecărui locuitor al său.

Această comunitate urbană, mică și discretă, a generat deja, în doar doi ani, două spectacole care îi investighează identitatea complexă.

Peca Ștefan și Ana Mărgineanu au realizat o serie de spectacole în proiectul *Despre România, numai de bine* prin care analizează identitatea mai multor comunități urbane – *Povești adevărate complet inventate despre Baia Mare*, *5 minute miraculoase în Piatra Neamț*, *Tîrgoviștea de jucărie*, *Sfîntul din Sfîntu Gheorghe* – pornind de la o documentare pe care o ficționalizează (titlul primului spectacol fiind, din acest punct de vedere, sugestiv). Formatul este uneori ludic și interactiv – spectacolele au o compoziție modulară care se modifică la fiecare reprezentație și permite spectatorilor să se implice în desfășurarea lor – și exprimă astfel performativ, încă o dată, influențele reciproce între om și oraș.

În *SUNTRACK (În căutarea sunetului pierdut într-un oraș cu soare)*, Radu Afrim face o declarație de dragoste Brăilei, (re)descoperindu-i atmosfera boemă și farmecul istoric, abandonate în timp prin transformarea orașului, a cărei modernitate pare mai degrabă deziluzionantă decît benefică. Abordarea lui este profund personală, dar pleacă de la observații realiste și documentate, recuperînd nu atît imaginea istoric corectă a Brăilei, cît pe cea subiectivă, nostalgică, păstrată în memoria afectivă a oamenilor.

Aceste spectacole care chestionează identitatea urbană (nu sînt singurele realizate în spațiul românesc) se configurează la intersecția documentării cu ficțiunea, între obiectiv și subiectiv, transformînd orașul într-o matrice afectivă bazată pe o arhivă de istorii personale.

Locuitorii tăcerii

Regizoarea Carmen Lidia Vidu a început să creeze o serie de spectacole despre viața orașelor, primul dintre acestea fiind *Jurnal de România. Sfîntu Gheorghe* (între timp, a apărut și *Jurnal de România. Constanța)*. Perspectiva din spectacolele ei, cel puțin în primul episod (pe toți vin „temporar", dar ajung să rămînă în Sfîntu Gheorghe și asta îi obligă la o continuă reevaluare a relației lor cu orașul și comunitatea, față de care își modifică, în timp, atitudinea și sentimentele. Și mai este finalul care înregistrează momentul în care fiecare dintre ei ajunge la „un acord" cu orașul, care maschează, de fapt, o împăcare cu sine însuși. Un fel de tratat de pace care, în funcție de biografie și de propriile vise și speranțe, împlinite sau nu, poate parafa realizarea sau abandonul. În spectacol, actanții par să fi stabilit o înțelegere cu orașul, ceva care cuprinde dragoste și resemnare, un fel de căsnicie în care pasiunea se transformă în complicitate (e bine, e rău?).

Bazat pe actori, al căror aport este considerabil nu doar ca interpretare, ci și ca dramaturgie, *Jurnal de România. Sfîntu Gheorghe* este un colaj performativ autoreferențial, formulă care îi permite autoarei să expună istorii personale – livrate de personajele însele, care sînt și actanți – pe care le transformă în povestea unei comunități. Confesiuni rostite și scrise, video, fotografii de familie, toate se subsumează unei arhive care descoperă, încet-încet, imaginea unui spațiu urban ce funcționează ca un catalizator pentru locuitorii săi. Nu este o poveste de succes, nici de insucces, ci una despre cum trăiesc acolo, fără iluzia unei seducții, rebelii Seba și Fiscu, Elena și Alexandrina, care își găsesc și pierd iubirile aici, singuraticii Daniel și Costi. Spectacolul are mai multe paliere de receptare care determină spectatorul să-și chestioneze relația cu propriul său oraș, să-și reviziteze visele sau, dacă a trecut vreodată prin Sfîntu Gheorghe, să-și reamintească de acel loc tăcut.

Sfîntu Gheorghe este un oraș introvertit, dominat de două culturi (deși aici trăiesc trei etnii, dar asta este deja o altă poveste, povestită de Peca și Mărgineanu în *Sfîntul din Sfîntu Gheorghe)* și de două limbi, ceea ce pune la încercare mentalitatea și sentimentele unui străin, un oraș în care poți să-ți găsești pacea, dar și să înnebunești de atîta liniște, vindecătoare pentru unii și insuportabilă pentru alții, un oraș în care te poți ascunde și, ceva mai greu, te poți afirma. E interesant că această comunitate urbană, mică și discretă, a generat deja, în doar doi ani, două spectacole care îi investighează identitatea complexă. În acest recent poem performativ am regăsit un copac pe care l-am botezat, oameni pe care i-am cunoscut și un ritm al vieții care refuză să se schimbe. Și mi s-a făcut dor de Sfîntu Gheorghe.

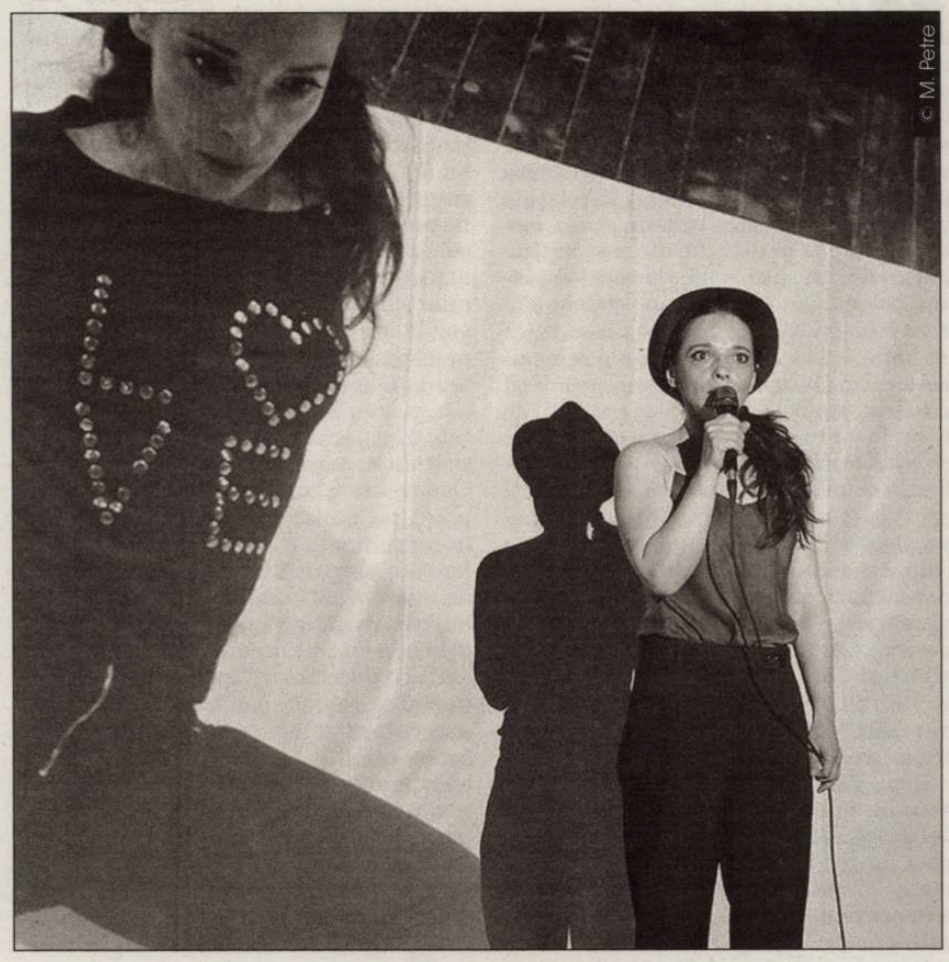

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Insolubila problemă a repartiției

Puțini dintre noi își dau seama, dar semnele de „oboseală" pe care le dă lumea liberă vin și dintr-un model al repartiției care pare să nu mai aibă strălucirea de altădată. Este vorba despre modelul liberal, conform căruia efortul tău (al fiecăruia dintre noi) este valabil și răsplătit de societate în măsura în care acest efort este validat, în relațiile interumane, de către ceilalți. Acest model a fost pus în discuție din nou în timpul crizei din anul 2008. Cu această ocazie, oamenii au aflat că în spatele său stau oameni care pur și simplu se joacă cu banii, cu averile și cu viețile semenilor lor. Am mai aflat că, în timp ce unii își pierdeau slujbele și casele, președinții de bănci încasau salarii, prime și comisioane de sute de milioane de dolari, chiar de miliarde de dolari. Acești bani sînt ascunși prin tot felul de locuri exotice ale planetei, dacă pur și simplu nu sînt folosiți la cumpărarea de insule sau cine mai știe ce mărfuri ciudate. Tema opoziției dintre săraci și bogați a revenit, iar eterna poveste, utopia egalității între oameni, a alimentat din nou „socialismele" de toate felurile. Dar în ce constă acest model al repartiției? Acesta este subiectul nostru de azi.

Repartiția este marea problemă, iar accesul, după merite, la un anumit nivel de trai nu a fost rezolvat în întregime de-a lungul istoriei umane. Și din acest motiv avem mereu sentimentul că sîntem nedreptățiți și că aici mai trebuie făcut ceva. Se întîmplă asta indiferent de mărimea norocului pe care îl avem și de mărimea averii pe care am dobîndit-o. De aceea ideea liberală a repartiției prin recunoașterea de către „celălalt" a muncii și meritelor a fost și este o idee strălucită, cu toate că tema opoziției dintre săraci și bogați este una fundamentală de-a lungul întregii istorii umane (vezi și Jean Baechler, *Capitalismul,* Editura Institutul European, Iași, 2001, vol. II, pp. 197-198). Indiferent ce ar imagina utopicii, nu există o soluție perfectă la ideea unei repartiții echitabile. Liberalii spun că echitabil și corect, deci valabil din punct de vedere social, este ceea ce recunosc ceilalți. Meritul nu este unul valabil decît în măsura în care este recunoscut de către ceilalți. Cu alte cuvinte, ecuația este una simplă. Nu e de ajuns să credem noi despre noi că sîntem deștepți și frumoși. Acest lucru mai trebuie recunoscut și de către ceilalți, de către oamenii din jurul nostru. Acest proces de reflectare socială este permanent și continuu, fiind prilejuit de viața împreună, de vecinătatea umană. Contribuția fiecăruia se află astfel sub lupa și sub imperiul intereselor celorlalți. Este vorba aici despre un proces continuu și infinit de reflectare a personalității umane, reflectare, dar și validare. Ești bun în măsura în care folosești celorlalți. Ideea că fiecare dintre noi poate imagina un sistem de repartiție, mai corect decît îl realizează piața liberă și economia liberă, este una falsă. Doar libertatea, prin posibilitatea alegerii, rezolvă definitiv această dilemă. Atunci cînd un om nu este mulțumit de poziția sa și de accesul la mărfurile create, își poate reconsidera viața și poate oricînd să reintre în bătălia pentru prosperitate (Ludwig Von Mises, *Mentalitatea anticapitalistă,* Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, Iași, 2011, p. 21). Această posibilitate este garantată, iar în democrație are chiar statutul unei „instituții sociale". Oricine, oricînd, poate intra sau poate ieși din această competiție. Intelectualii au convingerea eronată că prestigiul și bogăția ajung la cei lipsiți de merite și că întîmplarea poate juca un rol nemeritat de mare în viața noastră. Este de înțeles că, așa cum subliniază Mises, oamenii, în interiorul democrației capitaliste a pieței, nu sînt recompensați după criterii care țin de morală sau de merite pe care ei cred că le au. În interiorul sistemului economiei și societății libere, „ceea ce face ca un om să fie prosper nu este evaluarea contribuției sale plecînd de la un principiu «absolut» al justiției, ci evaluarea din partea semenilor săi, care aplică exclusiv măsura nevoilor lor, a dorințelor și a obiectivelor personale. Aceasta este semnificația sistemului democratic al pieței" (Mises, *op. cit.,* p. 20). Este vorba aici despre utilitate și reflectare a muncii și efortului fiecăruia în nevoile și interesele celorlalți. Capitalismul nu răsplătește la întîmplare, iar acolo unde o face, se întîmplă în concordanță cu interesele tuturor celor care participă la viața socială. Sigur, ne putem simți umiliți atunci cînd vecinul nostru cîștigă mai mult decît noi, mai ales în condițiile în care îl considerăm a fi mai prost decît noi. Da, poate fi mai prost, numai că poate fi mai hotărît, mai decis, mai hotărît și mai puternic decît noi. În aceste condiții, lumea în care trăim îi va oferi mai mult decît nouă, care sîntem mai înzestrați de la natură. Înzestrările naturale pot să nu însemne mare lucru dacă nu reușim să le valorificăm social, să le punem în slujba celorlalți.

Nouă, românilor, ne este specifică povestea despre capra vecinului care trebuie neapărat să-i moară dacă a noastră a murit. Există în spatele acestui mod de a fi în lume ceva care ne ține pe loc, care demolează orice inițiativă sau ne face să nu mai încercăm nimic pentru că oricum va veni unul căruia i-a murit capra și care va strica tot. Invidia rea, egoismul sînt mari dușmani ai capitalismului. Sîntem anticapitaliști și pentru că vecinul de la trei și-a schimbat mașina și noi nu am reușit, deși „am făcut toate eforturile". Pentru asta ne certăm cu nevestele care ne consideră niște incompetenți sau ratați și atunci aruncăm vina pe „haosul" generat de capitalismul acesta „sălbatic". Oricine este vinovat atunci cînd o ducem rău, numai noi nu sîntem vinovați. În același timp, atunci cînd reușim, meritele sînt numai ale noastre. Este bine ca oamenii din subordinea unui tip de conducător specific românesc să nu fie nici mai înalți, nici mai frumoși, nici mai deștepți decît el. Lumea românească funcționează asemenea unui imens pat al lui Procust, în care amputăm, tăiem și mutilăm tot ceea ce nu seamănă cu noi. Așa se face că sîntem în continuare stagnanți și anticapitaliști.

„Exigența capitalismului, despre care se face atîta vorbire, rezidă în faptul că acesta tratează pe fiecare după propria contribuție la bunăstarea semenilor. Dominația principiului «fiecăruia după propriile realizări» nu permite nici o scuză defectelor personale. Fiecare individ știe foarte bine că există oameni asemănători lui care au reușit acolo unde el a eșuat, că cei pe care îi invidiază sînt *self-made men* care au început în aceleași condiții. Mai rău, realizează că toți ceilalți își dau seama de acest fapt. El citește în ochii soției sale și ai propriilor copii reprosul nespus: «De ce tu nu ai fost mai isteț?» Vede cum oamenii îi admiră pe cei ce au avut mai mult succes decît el și privesc cu dispreț sau cu milă propriul său eșec" (Mises, *op. cit.,* p. 22). Este un lucru cert, pus în evidență și de către Mises, că mulți oameni își doresc realizarea aspirațiilor, dar numai cîțiva reușesc. Se întîmplă așadar ca unii să joace, ca într-un meci de fotbal, iar unii să fie rezerve și alții, cei mai mulți, spectatori. Întotdeauna unui spectator i se va părea că jucătorii nu-și dau toată silința, mai ales dacă el însuși nu a fost niciodată jucător. Faptul că lumea în care trăim nu ne poate oferi la toți totul este un lucru evident, natural, de care nu se face vinovat capitalismul. Anticapitalismul vine și din această necunoaștere. În termeni imediați, mărfurile și bunurile din jurul nostru nu sînt nelimitate, iar accesul la ele nu poate fi deschis oricui în orice moment. În șirul utopiilor despre repartiție se înscrie și modelul imaginat de Campanella în opera sa *Cetatea soarelui*. Modelul are la bază lipsa proprietății asupra bunurilor, „deoarece primesc de la comunitate tot ceea ce le este necesar, iar magistrații veghează cu grijă ca nici unul să nu primească mai mult decît merită; nu se refuză nimănui nimic din ceea ce îi este strict necesar" (Campanella, *Cetatea soarelui,* Editura Științifică, 1958, p. 74). Modelul utopic al repartiției vorbește mereu despre asigurarea a ceea ce este necesar pentru fiecare locuitor al cetății, dar nu vorbește despre infinitele nevoi ale fiecăruia, ca și despre infinita lăcomie umană.

Așa cum spuneam la început, modelul de repartiție pe care tocmai l-am descris nu este unul perfect, dar este tot ceea ce a putut inventa mai bun omul liber. Vom mai căuta mult, între utopie și pragmatism, un model care să ni se pară a fi perfect. De fapt, nici acela nu va fi perfect pentru că noi, oamenii, nu sîntem perfecți. Este însă vorba aici despre altceva, și anume despre acceptabilitate socială. Or, modelul liberal al repartiției a fost și este, cu toate contestările, larg acceptat social pentru că este unul democratic, un model ce oferă o șansă oricărui om. Între nepăsarea bogatului și foamea săracului este o mare marjă de căutare. Utopiile socialiste spun că putem lua de la cel bogat pentru a oferi celui sărac. Nu putem imagina așa ceva pentru că și bogatul muncește pentru ceea ce are. Pe de altă parte, și cu atît mai puțin, nu trebuie să permitem nici celui bogat să ia de la cel sărac pentru a avea mai mult decît are. În modelul său utopic, Campanella ne spune că sînt de evitat, într-o societate, și bogăția, și sărăcia; bogăția, pentru că îi face pe oameni insolenți, îngîmfați, ignoranți, trădători, bănuitori fără temei, înșelători, lăudăroși, lipsiți de afecțiune, demni de ocară; sărăcia, pentru că îi face pe oameni josnici, vicleni, înșelători, hoți, vagabonzi, mincinoși, martori falși (Campanella, *op. cit.,* p. 74).

Dorel Dumitru Chiriței *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși" din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Capitalismul – O dezbatere despre construcția socială occidentală, *Editura Institutul European, 2016.*

PUBLICITATE

Christopher R. HILL

America într-o lume nouă

Deficitul diplomatic al lui Trump

Stabilirea unor legături strategice între Afganistan, Siria și Coreea de Nord a devenit o sarcină inevitabilă. Numai în felul acesta va putea lumea să discearnă ceva care să semene cu o politică externă americană coerentă, chiar dacă nechibzuită, a administrației președintelui Donald Trump.

Să începem cu asaltul militar asupra bazei aeriene siriene de pe care regimul Bashar al-Assad a lansat un atac chimic. A vrut oare aversa de bombe Tomahawk să transmită, pur și simplu, un mesaj – după cum susține administrația Trump? Sugerează oare acest atac o abordare în mai mare măsură intervenționistă a războiului civil, aparent fără ieșire, din Siria?

Ne-am putea întreba dacă acest bombardament semnalează o politică externă mai „musculoasă", în general. La puțin timp după acesta, armata SUA, care a primit de la comandantul ei suprem „autorizație totală" de a acționa, a lansat o bombă cu suflu de mare putere (MOAB) – cea mai mare bombă nonnucleară din arsenalul SUA – în Afganistan. Scopul imediat a fost distrugerea unei rețele de tuneluri folosite de organizația Statul Islamic. Întrebarea care se pune este dacă acesta a fost unicul țel al MOAB; predilecția Coreei de Nord pentru plasarea la adîncime, sub pămînt, a instalațiilor sale militare este bine cunoscută.

În urma tensiunilor în creștere legate de testele nucleare și cu rachetă ale Nordului, Trump a ordonat deja unei flote de

Kim Jong-un

portavioane ale marinei SUA să se îndrepte spre apele teritoriale ale Peninsulei Coreene. În aceste împrejurări, se pare că politica de „răbdare strategică" față de Coreea de Nord a fostului președinte Barack Obama e pe cale să fie înlocuită.

Dar, în vreme ce Trump se bizuie pe etalarea de *hard-power* în mai mare măsură decît Obama, el nu pare să se fi decis în privința unei abordări diplomatice globale. După ce s-a pripit, încă din prima zi a învestiturii sale, să demită garnitura de diplomați numiți de Obama, Trump a lăsat neocupate posturi-cheie, precum cele de ambasador SUA în Coreea de Sud, Japonia și China.

Iar eforturile diplomatice minimale depuse de Trump – cum ar fi summit-ul recent cu președintele chinez Xi Jinping – par să fie menite numai a susține soluțiile militare. Lucrurile ar trebui să stea invers: forța militară ar trebui să fie folosită pentru a sprijini diplomația. Pentru a cita remarca faimoasă a generalului prusac Carl von Clausewitz, războiul este un mijloc serios de a atinge un scop serios.

Publicitate

adevărul prezintă

Românía lucrului prost făcut

CAMPANIE „ADEVĂRUL"

■ Proiecte **fanteziste** și **scumpe, inutile** sau **greșit realizate**

■ Investiții **fără sens** sau **abandonate**

■ proiecte pentru care s-au cheltuit **foarte mulți bani** și care **nu vor ajuta niciodată pe nimeni**

prezentate pe larg într-o nouă campanie editorială marca **adevărul**

te, în mai multe armate, cu perspective minime de unificare – și cu șanse cu atît mai mici de a răsturna regimul. Cea mai plauzibilă opțiune pentru a pune capăt luptelor din Siria ar fi angajarea SUA alături de alte puteri globale – inclusiv aliații lui Assad – în vederea unui acord diplomatic bazat pe distribuția puterii și descentralizarea guvernării.

Coreea de Nord suferă și ea de pe urma unui conducător autocrat, fără strategii și perspective. Dar, spre deosebire de Assad, Kim Jong-un ar putea detona în orice moment un nou dispozitiv nuclear.

Dar chiar și în acest caz există rețineri cu privire la avantajele unei abordări militare, ceea ce nu l-a împiedicat însă pe vicepreședintele Mike Pence să declare recent că „ia în considerare toate opțiunile". La rîndul său, secretarul de stat Rex Tillerson și-a petrecut, luna trecută, întregul sejur din Coreea de Sud pe teren, alături de comandantul militar SUA de la fața locului, în loc să își viziteze propriii angajați – diplomații ambasadei americane.

Senatorul Lindsey Graham a mers pînă la a recomanda lansarea unui atac împotriva Coreei de Nord, acum – înainte ca regimul să apuce să construiască rachete capabile să poarte focoase nucleare către SUA. Graham se consideră pragmatic, dar a distruge încrederea care stă la baza alianței dintre SUA și Coreea de Sud nu este cîtuși de puțin pragmatic.

Puțini ar avea, în SUA, nervii să propună o acțiune militară care ar expune 20 de milioane de sud-coreeni unui pericol iminent. Unii sînt de părere că ar trebuit să se ajungă la o înțelegere cu regimul lui Kim: o încetare a testelor balistice în schimbul unei restrîngeri a exercițiilor militare comune ale SUA și Coreei de Sud. Dar această abordare ar slăbi alianța vitală cu Sudul – chiar dacă în mică măsură –, fără însă a stăvili apetitul Nordului pentru arme nucleare.

Probleme care nu pot fi rezolvate în lipsa unor strategii diplomatice.

Circumstanțele din Siria, Afganistan și Coreea de Nord diferă semnificativ, dar au anumite lucruri în comun. Toate reprezintă provocări de politică externă pentru administrația Trump. Și reprezintă probleme care nu pot fi rezolvate în lipsa unor strategii diplomatice mai cuprinzătoare.

Se spune adesea că 80% din viață e dedicată efortului de a te face văzut. În diplomație însă, esențiale sînt consecvența și continuitatea, necesare pentru a transforma viziunea globală a factorilor majori de decizie într-o strategie coerentă, care să structureze efortul zilnic de protejare a intereselor SUA și ale aliaților lor de pretutindeni. Așa ceva nu se poate obține prin mijloace exclusiv militare.

Să luăm situația din Afganistan. Regretatul Richard Holbrooke, fără îndoială cel mai de seamă diplomat american al acestui început de secol, a încercat să negocieze cu insurgenții talibani. Chiar dacă nu toți talibanii afgani ar fi dispuși să discute, suficient de mulți, credea el, ar putea fi totuși atrași în negocieri și aduși la pace, slăbind astfel cele mai radicale facțiuni. El a recurs la o abordare strategică inteligentă, cu rădăcini în Imperiul Roman: „dezbină și cucerește".

Iar acum, sub conducerea lui Trump, armata SUA a lansat „mama tuturor bombelor". E posibil ca administrația lui Trump să urmărească o retragere unilaterală din Afganistan, la fel cum a făcut și administrația Obama. Sub conducerea lui Trump însă, e probabil ca SUA să mai lanseze cîteva MOAB în timp ce se retrage.

Administrația Trump pare să se alinieze cu predecesorii ei și în privința unui alt țel strategic: îndepărtarea lui Assad de la putere. Dar ce s-ar întîmpla după aceea? Ar depune islamiștii sunniți, care reprezintă majoritatea opoziției din teren, pur și simplu armele, s-ar lepăda de extremismul lor exasperant și ar căuta să trăiască, liberi și fericiți, într-o guvernare democratică?

Răspunsul s-ar putea să nu-l aflăm niciodată, deoarece Assad continuă să cîștige. El e sprijinit de aliați puternici, precum Rusia și Iranul, iar opoziția e complet divizată. Chiar și Armata Siriană Liberă (FSA) e divizată, în realita-

Christopher R. Hill, *fost ministru secretar de stat pentru Asia de Est, este decanul Facultății de Studii Internaționale Korbel, la Universitatea Denver, și autor al volumului* Outpost.

© Project Syndicate, 2017
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză de Matei PLEȘU

Petre IANCU

Automutilarea prin antisemitism

De la egipteni și Luther pînă la moderni, puțini au rămas la adăpost de greșeli cînd e vorba de iudeofobie și de evrei. Căci versatilitatea și venalitatea antisemitismului sînt imense. La fel, tenacitatea lui.

Infailibil, se știe, nu e nimeni. Nici papa, în ciuda fișei postului, de vreme ce Francisc a comis enormitatea de a compara taberele de refugiați ale statului elen cu lagărele de concentrare naziste.

Că a săvîrșit-o în scopul, moral, al ajutorării unor năpăstuiți și n-a făcut-o *ex cathedra,* în calitatea sa de șef al Vaticanului și dascăl al creștinilor, nu-mi pare a-i diminua decisiv gafa. Căci a compara incomparabilul e a relativiza, dacă nu a disculpa oroarea exterminărilor naziste.

Din antichitate și pînă azi nu mulți demnitari sau gînditori religioși ori seculari au rămas fără hiat la adăpost de erori mai mărunte sau mai grave, în sfere variate, cînd vine vorba de evrei și de ura împotriva lor.

Căci versatilitatea antisemitismului este imensă. Nu mai puțin toxicitatea, venalitatea și tenacitatea lui. Încît nici măcar evreii nu sînt vaccinați pe veci. Filozoful israeliano-germano-american Hans Jonas deplîngea pe bună dreptate păcatele majore comise din ignoranță ori încăpățînare de evreica Hannah Arendt, eleva și iubita antisemitului filozof Martin Heidegger, în cărțile ei, altfel excelente, cu privire la evrei, la Holocaust și la o presupusă, de fapt impropriu invocată „banalitate a răului". În *Originile totalitarismului* și *Eichmann la Ierusalim*, de pildă.

În domeniul politic, o eroare cu efecte greu calculabile a comis șeful diplomației germane, Sigmar Gabriel, ratîndu-și vizita în statul evreu. Unde i s-a refuzat întrevederea cu premierul israelian. După ce acum cîțiva ani le-a vexat, vituperînd la Hebron în contra unui prezumtiv „regim de apartheid", demnitarul social-democrat și-a bruscat gazdele de la Ierusalim din nou, insistînd, în pofida unor semnale de alarmă diplomatice, să stea de vorbă cu organizații antiisraeliene care calomniază sistematic forțele armate ale statului evreu.

E o țară ce-și apără nevoile și neamul recurgînd, la rigoare, la forță. Și a cărei politică, inclusiv cea din teritorii, e, pe moment, puternic controversată. Și criticabilă, cît timp nu se transformă Israelul în „jidan" al națiunilor și li se contestă evreilor dreptul la un stat propriu. Unul care, în ciuda deceniilor de război ce i s-au impus, a rămas singurul democratic din Orientul Mijlociu. Singurul dotat cu o justiție independentă, care, spre deosebire de a unor țări ca Rusia ori China comunistă, parvine sistematic să-și judece și să-și condamne liderii sau militarii dacă sînt corupți ori își pîngăresc armele prin exces de violență.

E și un stat de care Vestul are mare nevoie în combatarea terorismului islamist. Și a cărui conducere fie și numai din acest motiv n-ar trebui să fie tratată de un ministru de externe european ori de formatori de opinie apuseni de sus, cu superbie, ca și cum ar fi un regim totalitar sau autoritar de tip chinezesc sau rusesc. Mă întreb în context, ca alți comentatori, cum ar fi reacționat guvernul federal dacă premierul israelian, aflat în vizită în Germania, ar fi stăruit, din rațiuni electorale, să se afișeze cu exponenții unor organizații populiste, virulent antieuropene, ca Pegida?

Sigur, nici gazda demnitarului german n-a procedat tactic înțelept. Din rațiuni de hipersensibilitate ori poate din rațiuni politice interne, Beniamin Netanyahu și-a iritat la rîndul său oaspetele, acordînd involuntar, prin anularea întrevederii cu diplomatul german, importanță excesivă unor organizații ostile nu doar Israelului, ci, implicit, vestului și intereselor sale.

În plus, nu trebuie uitat că statul evreu se bucură, pe bună dreptate, de o relație specială cu Germania, în baza răspunderii firești preluate de Republica Federală pentru crimele Reich-ului nazist. Deci pentru Holocaust. Pentru o crimă de genocid de o anvergură, natură și dimensiuni fără precedent, comisă la scară industrială de germani, în numele germanilor, de care nu e străină nici România, de vreme ce legionarii, Antonescu, parte din funcționarii, jandarmii și militarii săi au pus umărul la Holocaust în numele românilor.

Hannah Arendt

Toți liderii totalitari și marii criminali în masă din istorie s-au pretins animați de patriotism.

E curios cît de puțin se înțelege că a defrișa jungla de minciuni acoperind acest trecut național și european extrem de trist și de accidentat nu e pur și simplu o umilință, un serviciu oneros făcut evreilor, o plecăciune față de străini, sau, chiar, o „mistificare" rentabilă, cum mai cred mulți negaționiști și analfabeți în materie de istorie.

E un act imperativ de igienă morală. Unul fără de care nici unei națiuni, oricît de avansată ar fi cultural și economic, nu-i poate merge realmente bine, întrucît carența de memorie privind suferințele pricinuite celuilalt, fie el evreu, rom sau ungur, constituie și o distanțare contaminantă și autoinfamantă față de seamăn. Ea se va răzbuna politic, invariabil, prin amplificarea pînă la ireparabil a distanței dintre guvernanți și guvernați.

Iată de ce a-l ucide în efigie pe un Soros, ca evreu, așa cum îl execută programatic PSD-ul, nu face bine românilor, nu îi ajută și nu e un act de veritabil patriotism, oricît de problematice ar fi opțiunile politice ale magnatului american.

Cristian Pantazi are deci dreptate să deplore că „zece morminte evreiești au fost (recent) vandalizate" (la București). Și să ceară „să nu se mire nimeni că după ani de campanii mediatice și politice împotriva străinilor, împotriva lui Soros (prezentat în subtext ca un evreu care vrea să sugă resursele țării), împotriva a tot ce nu e neaoș se întîmplă asemenea orori. Cînd semeni vînt, culegi fix furtună".

Cum are loc acest tip de „semănat"? Prin falsificante tradiții de familie, transmise din generație în generație. Prin instituții deficitare. Prin școli rele și lipsă de educație. Prin confuzii și derapaje intelectuale, care-i determină pe unii să ignore munți de probe și să interiorizeze, mancurtizați, agitpropul îndelung repetat, potrivit căruia generalii și ofițerii lui Antonescu ori mareșalul însuși ar fi fost animați de „patriotism".

Unii au fost. Majoritatea nu. Toți liderii totalitari și marii criminali în masă din istorie s-au pretins animați de patriotism. În fapt, erau însuflețiți de mizantropie și bîntuiți de un rău ancestral.

Furtuna pe care o dezlănțuie acești inși nu se traduce doar prin vandalizări limitate precum cele de la cimitirul evreiesc din București: Devine la un moment dat un uragan care devastează în cele din urmă, durabil, suflete și colectivități întregi. În care prea puțini pricep că a evoca trecutul nu e o probă de „hipersensibilitate", ci o terapie. Și că indiferența față de victimele oricărui totalitarism, fie el fascist, comunist, islamist și, cu atît mai mult, față de poporul lui Dumnezeu și al Sfintelor Scripturi, e nu doar antidemocratică și anticivilizatorie. Ci autodistructivă.

Ca actul unui arbore în stare să înșface un topor și să-și reteze singur tulpina.

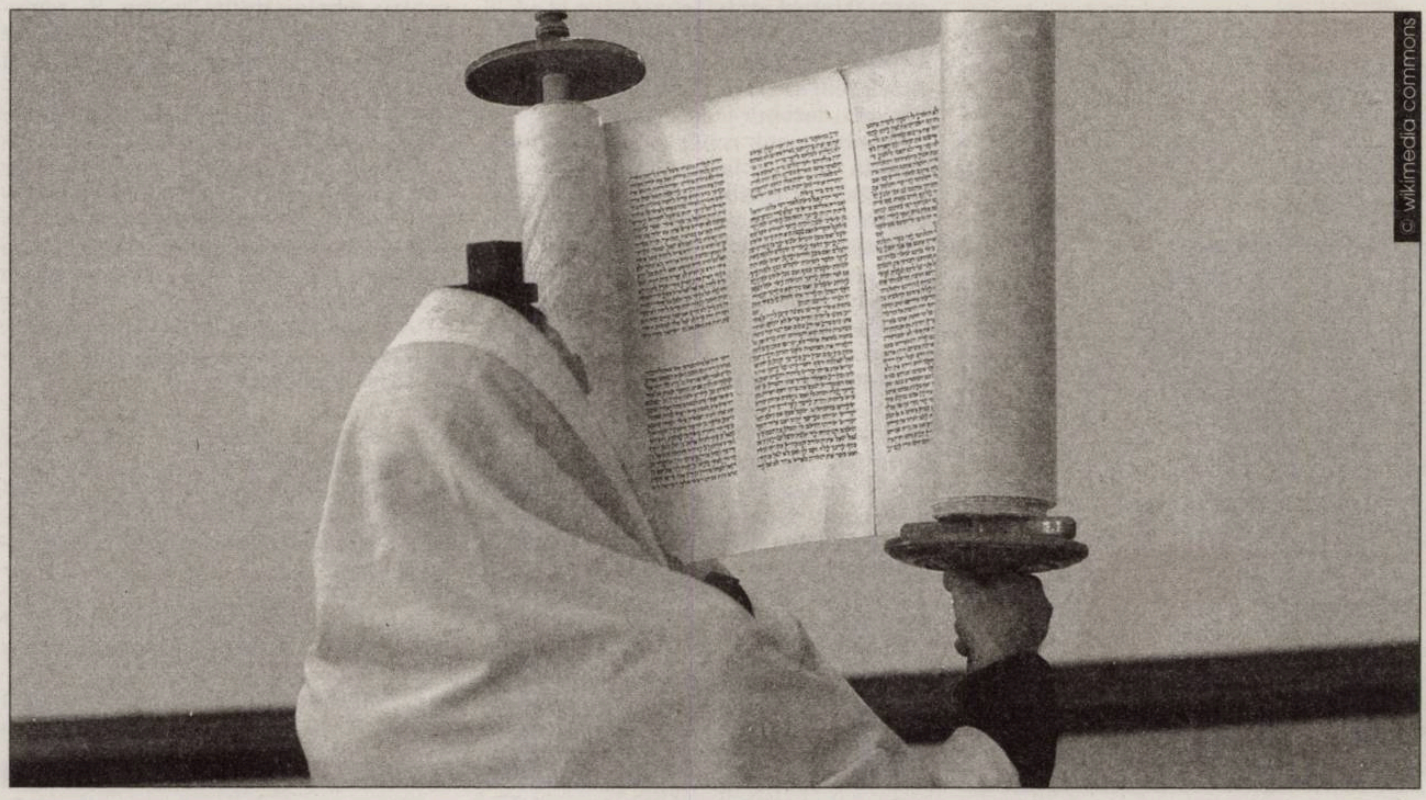
© wikimedia commons

***Petre M. Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle.*

Horia V. PĂTRAȘCU

Ar fi renegat Iisus? Chipuri ale abjurării

● ***Silence*, 2016, de Martin Scorsese.**

Ideea absolut genială de la care pleacă filmul lui Scorsese ține de o inversare de perspectivă. Ce s-ar fi întîmplat dacă Iisus ar fi avut ocazia să vadă șirul nesfîrșit de suferințe, morți, martiraje, torturi, căruia credința creștină i-a dat naștere?! Nu este ușor să suferi din cauza a ceea ce crezi, dar să fii martorul suferinței provocate de credința pe care tu ai sădit-o în lume poate fi de-a dreptul insuportabil. Chiar și pentru Mîntuitor? Mai ales pentru el.

Scorsese ne pune în fața unui adevăr cu totul tulburător. Iisus a fost scutit de această sfîșietoare rană a inimii, față de care răstignirea Lui pare, iertată să-mi fie îndrăzneala, o joacă de copii. Filmul lui Scorsese răspunde astfel dubiilor formulate la adresa iubirii divine. Cît de mult l-a iubit Dumnezeu pe Fiul său din moment ce l-a trimis pe pămînt ca să sufere și să fie răstignit? Putem răspunde acum, după ce am văzut *Silence: iubirea* față de Fiul Său a fost cu adevărat dumnezeiască din moment ce nu a permis ca Mielul să asiste *in actu* la vreuna din cumplitele grozăvii ce – nu din vina lui, dar *din cauza lui* – au sfîrtecat umanitatea. Nici măcar una! E drept că unele locuri din Evanghelii anticipează „prigoanele" la care vor fi supuși cei ce-l mărturisesc pe Hristos, dar chiar dacă acceptăm că nu sînt simple interpolări justificative, una e să teoretizezi asupra suferinței generale și cu totul altceva e să *vezi*, să *asiști* la suferințe reale, în carne, particulare, individuale – nesubsumabile nici unui concept. Suferința nu este un (singur) monstru: este o succesiune infinită de monștri, unul mai îngrozitor și mai neașteptat decît altul. De aceea niciodată nu te poți obișnui cu suferința. De acea iadul este nesfîrșit.

Celor care l-ar fi întrebat ce să facă dacă li s-ar cere să abjure prin blasfemierea unei icoane, nu le-ar fi răspuns Iisus, precum părintele Sebastiao Rodrigues (Andrew Garfield): „Calc-o, calc-o-n picioare!"?

Ce ar fi făcut deci Iisus dacă ar fi asistat la măcar una dintre pedepsele aplicate mărturisitorilor lui? Filmul lui Scorsese ne face să vedem și cît de mult a evoluat omenirea în materie de „reeducare". Față de inchizitorul Inoue (Issey Ogata), Pilat din Pont pare un inocent. Se pot imagina chinuri mai mari decît cele îndurate de Iisus? Da, dar omenirea a trebuit să mai progreseze pentru a le descoperi. A ți se cere, de pildă, să-ți vinzi „sufletul" (credința într-o idee, într-un adevăr, într-o religie, o anume hotărîre) pentru a-i salva de la cele mai orible suplicii pe cei dragi – frații, copiii, părinții, prietenii tăi: familia ta (fie că vorbim de familia trupească, fie de cea spirituală)...

Fiindcă nu pot crede sub nici o formă că părintele Ferreira (Liam Neeson) – un misionar fervent și devotat creștinării Japoniei – a abjurat, părintele Sebastião Rodrigues și părintele Francisco Garrpe (Adam Driver) pleacă în căutarea lui. Cei doi tineri preoți pot băga mîna în foc pentru Ferreira. N-au nici cea mai mică îndoială că el și-ar da oricînd viața întru mărturisirea lui Hristos. Și nu se înșală. Ce nu știu, dar vor afla, e că alegerea este infinit mai dificilă atunci cînd în joc, în jocul morții, nu este doar viața ta – ci și viața altora. Iar abjurarea este întotdeauna (o știm prea bine și din practicile Securității române) – la început – doar o „formalitate", o simplă semnătură, un acord pur verbal, o încuviințare pe care o poți face fără nici o convingere. Inchizitorul Inoue este extrem de „înțelegător": o simplă călcare a icoanei lui Hristos – oricît de ușoară – este suficientă. El știe că, odată făcut un singur pas în afara credinței tale (în afara sufletului tău), prăbușirea este inexorabilă. Și, de la acel moment, ți se poate cere și mai mult, *oricît* de mult: de la scuiparea crucifixului și blasfemierea Fecioarei pînă la scrierea unor tratate apostatice, în care să combați, cu sistem, credința creștină și să argumentezi în favoarea budismului.

Silence

Scorsese introduce o ironie care face ca filmul să poată fi interpretat și într-o altă cheie.

Întîlnim în filmul lui Scorsese trei figuri ale abjurării. La cel mai de jos nivel, Kichijiro (Yosuke Kubozuka) – un japonez creștinat, care abjură pentru a-și scăpa pielea. Din întreaga lui familie, el este singurul care refuză să se sacrifice pentru credința lui. Chinuit de remușcări, se refugiază în China. Acolo îl găsesc Sebastião și Francisco, care îl vor folosi ca ghid în călătoria lor în Japonia. Întîlnirea cu tinerii preoți îi oferă prilejul să avanseze pe drumul pe care și l-a deschis prin abjurare: devine un Iuda „cu repetiție", care – depășind criza de conștiință ce l-ar fi putut împinge la sinucidere – se transformă într-un robot al trădării, cu o dexteritate tot mai pronunțată a mizeriei morale, într-un automat al infamiei. Judecata lui amintește tot de „mintea" unei mașini de calcul: dacă iubirea divină este infinită, pot greși infinit de mult, căci Dumnezeu mă va ierta de fiecare dată, iar preotul – chiar și cel pe care-l vînd – este constrîns de propria-i credință să-mi accepte confesiunea...

O mult mai complicată figură a abjurării este reprezentată de cea a părintelui Ferreira. Iar inchizitorul Inoue știe cum să „trateze" cu fiecare. Credința lui Ferreira este atacată din mai multe părți. Abjură abia după ce i se aplică o „procedură" specială („picătura japoneză": spînzurarea în jos, cu capul fixat deasupra unei gropi în care, dintr-o mică incizie practicată în prealabil la nivelul gîtului, i se scurge, picătură cu picătură, sîngele; practic aude, ceasuri de-a rîndul, cum se scurge viața din el). Totuși, nu terifiantul supliciu îl face pe Ferreira să abjure. Eficientă este îndoiala disolutivă pe care inchizitorul Inoue i-a strecurat-o, iremediabil, în suflet, cu care va fi „tentat" și Sebastião: creștinismul este *străin* de ținuturile mintale ale Soarelui-Răsare, de „matricea stilistică" a japonezilor. Nu doar cei care-l resping nu-l înțeleg, dar chiar și cei care-l acceptă, căci „convertiții" nu fac altceva decît să convertească învățătura creștină la propriile lor prejudecăți și tradiții, la felul *lor* de a simți și de a gîndi. Creștinismul nu este un adevăr universal, ci se adaptează „peisajului" local. Și totul pare să confirme această ipoteză: de la felul în care japonezii creștini „niponizează" cuvintele „creștin", „Iisus", „Dumnezeu" sau „Paradis" pînă la felul în care le alterează semnificațiile și asimilează noua divinitate bine-vestită de misionari zeității la care se închină de secole: Soarele. În această privință, Scorsese are de partea lui toată filozofia culturii și toată istoria religiilor, lăsîndu-ne în minte întrebarea amară: nu cumva creștinismul nostru, european, are – precum creștinismul nipon – o legătură la fel de slabă și de deformată cu mesajul lui Iisus? Nu sîntem, nu am fost de la bun început și noi, europenii – de îndată ce am făcut din mesajul lui Iisus o religie –, niște *Krishtani?*

Cea de-a treia figură a abjurării este întruchipată de Sebastião Rodrigues – cel mai apropiat de imaginea pe care ne-o facem asupra lui Iisus: simplu, blînd, iubitor, de o nepămîntească milă față de semeni. Inchizitorul știe că este o victimă sigură de la bun început: el nu va fi torturat nici măcar un minut. Căci pentru el tortura cea mai insuportabilă este să asiste la suferința căreia semenii lui îi cad pradă datorită credinței pe care el a venit să o însămînțeze pe aceste îndepărtate tărîmuri, în această „mlaștină" – cum este numit în mai multe rînduri acel pămînt nefast. Pentru a salva cîteva femei supuse caznelor „picăturii japoneze", Rodrigues acceptă să blasfemieze. O secvență memorabilă în acest sens este scena în care abjură. Filmat cu încetinitorul, pasul pus de Rodrigues pe icoană este indiscernabil de detenta făcută de un sportiv: doar că acestei „desprinderi" îi urmează o imediată și ireversibilă prăbușire. Destinul lui este de-acum pecetluit: va urma „drumul" lui Ferreira, acționînd – un timp chiar alături de el – pentru combaterea încercărilor de pătrundere a creștinismului în Japonia, fiind la rîndul lui periodic supus controalelor de verificare a menținerii tăriei renegării.

Părintele Francisco, cel care suferă la fel de mult de suferința *Krishtianilor* japonezi ca și Sebastião, refuză să abjure. Soluția pe care o găsește este să li se alăture, să moară cît mai repede alături de cîteva victime ale „inchiziției" nipone, executate prin înec. Sinuciderea este o soluție de ordinul „nodului gordian". O anulare a problemei. Dar și o demisie din rolul de păstor al turmei de enoriași.

Printr-o simplă denominație, Scorsese introduce o ironie care face ca filmul să poată fi interpretat și într-o altă cheie. O subtilitate a cărei finețe îi asigură pătrunderea prin sita extrem de deasă a minților bine îndoctrinate. Persecutorul japonez al niponilor creștini este numit „inchizitor". Dar știm prea bine că inchiziția este o instituție – monstruoasă – a Bisericii Catolice, al cărei obiectiv îl reprezenta „apărarea" și „puritatea" religiei creștine. Ceea ce înseamnă că toată povestea filmului este la fel de valabilă dacă, schimbînd ce e de schimbat (foarte puțin, de altfel), privim totul din perspectiva prigoanelor – nu suferite, ci *săvîrșite* de creștini *în numele* creștinismului și al creștinării.

***Horia V. Pătrașcu** este doctor în filozofie al Universității „Al.I. Cuza" din Iași, cadru didactic la Departamentul de Științe Socio-umane din cadrul Universității Politehnice București. Cea mai recentă carte a sa este* Terapia prin Cioran. Forța gîndirii negative *(Editura Trei, 2014).*

Cu ochii-n 3,14

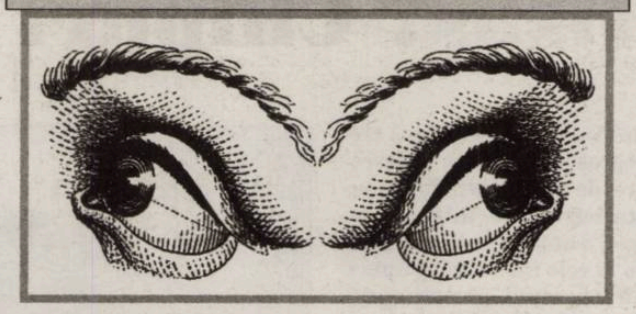

SÎNTEM O NAȚIUNE CU MÎNER (90 CM), ÎMBRĂCATĂ ÎN PIJAMA DE VEGHE ȘI DUCÎND 30 KG DE ZAHĂR PE CAP DE LOCUITOR

■ Aflăm cu îngrijorare, de pe site-ul Mediafax, că un iepure uriaș a murit în circumstanțe suspecte în timpul unui zbor United Airlines. Același site ne semnalează un caz grav de evaziune fiscală, în care 40 de persoane au comercializat extensii de păr fără să declare venitul real. Cu adevărat neliniștitor mi se pare însă sloganul unui comerciant de pește din capitală: „Sîntem pește tot!“. (**M. P.**)

■ Declarație halucinantă a președintelui ALDE, Călin Popescu Tăriceanu, rostită cu solemnitate (cum altfel!) de la tribuna Parlamentului: „O națiune își poate pierde teritoriul, populația, Capitala și armata, dar rămîne vie și trează atîta timp cît continuă să fie întrupată de Parlament“. Domnul Tăriceanu, care iubește funcția sa de președinte al Senatului, nu a aflat, probabil, că, dintre toate instituțiile statului, Parlamentul e una dintre cele mai puțin credibile. (**M. M.**)

■ Dintr-un pliant Hornbach am aflat de existența unor „articole“ care (pentru mine, cel puțin) par venite din alte lumi: „sondă pentru instalare“, „stabilizator Modena colț“, „prelungitoare pentru curățitoarele Karcher WV 50“, „burete curățare cu mîner“, „substrat standard 40 de litri“, „distanțier plăci“, „îngrășământ start gazon“, „bandă picurare“, „bandă mascare“, „picioare reglabile“, „împrăștietor universal“. (**D. S.**)

■ Citesc știrea: „Un iepure imens a fost găsit mort în cala unui avion Boeing“. Urmează detaliile: „iepurele avea 90 cm și era puiul lui Darius, un alt iepure imens: 1,32 metri“. Deci, dacă ești iepure și ai norocul să fii imens, cam așa ar arăta necrologul tău. (**S. G.**)

■ Un hoț a intrat noaptea într-un restaurant din Washinghton, unde și-a prăjit un burger, iar la plecare a luat o sticlă de apă. Un alt hoț a intrat noaptea prin acoperișul unui magazin de unde a reușit să iasă după atîtea eforturi, încît pînă la urmă n-a mai luat nimic cu el. În Utah, o femeie îmbrăcată în pijama și neînarmată a jefuit șase bănci (cinci dintre acestea în decursul unei singure dimineți de sîmbătă), iar la plecare a împărțit din bancnote trecătorilor. Hoți cumsecade! (**M. C.**)

■ Au fost discuții în presă legate de schimbarea aparatelor de taxare în stațiile de metrou. Că n-ar fi neapărat o investiție în interesul călătorilor, de unde vin banii, ce a cerut ISU etc. Pentru a clarifica astfel de lucruri e nevoie de o documentare mai serioasă. Dar, la primul contact cu noile aparate, constați o problemă mult mai simplă: ele sînt pe dos. Angajații Metrorex stau de veghe să-i ajute pe călători să introducă în noile aparate vechile cartele pentru că, în mod nefiresc, acestea trebuie introduse cu săgeata înapoi. Probabil ca să nu ne pierdem obiceiul lucrurilor făcute anapoda. (**A. M.**)

■ În timp ce, pe la noi, prezența cetățenilor la vot e în jur de 40% (la ultimele parlamentare, de pildă), în Kenya, recentele alegeri au fost anulate din cauza numărului prea mare de oameni care au dorit să voteze, totul ducînd la proteste spontane și acuzații de fraudă. (**C. Ș.**)

■ Dextroză, maltoză, glucoză, sucroză, fructoză, lactoză, maltodextrină, sorbitol, manitol, malitol, xylitol, sirop de porumb, nectar de agave, melasă sau caramel, adică tot atîtea denumiri pentru zahăr de pe etichetele produselor alimentare. Consumul mediu anual este de 30 kg de zahăr pe cap de locuitor, adică de trei ori mai mult decît e necesar. (**M. C.**)

ÎN CEEA CE PRIVEȘTE FINANȚAREA UNEI RELAȚII MONOTONE CU O SACOȘĂ, CONSTAT CĂ A INTRAT ÎN UZ UN FEL DE COMUNICARE MULT MAI INTERACTIVĂ

■ Cu doar 3,1% din PIB, România se află fix pe ultimul loc din Uniunea Europeană în ceea ce privește finanțarea educației. Islanda (cu 7,5%), țările scandinave, plus Elveția, Belgia, Estonia, Letonia și Portugalia, fiecare dintre acestea oferă de două ori mai mulți bani educației decît România. (**M. C.**)

■ Un bărbat din India i-a promis iubitei sale o vacanță în Mumbai, dar, pentru că nu avea bani, i-a trimis acesteia un bilet de avion fals. În ajunul plecării, a intrat într-un Internet Café și a trimis scrisori în care anunța tentative de deturnare a zborului. A fost, firește, găsit de autorități și arestat. Ce nu fac oamenii ca să scape de corvezile unei relații monotone... (**C. Ș.**)

■ Am scris, mai demult, despre preotul, simpatic, care aduna fonduri în fața la Unirii. Acum l-am văzut plecînd acasă, pe la sfîrșitul programului, cu o sacoșă cu Mickey. (**I. P.**)

■ Rog să se consemneze în procesul-verbal: *selfie* s-a instalat bine de tot în limba română. Constat că a intrat în uz verbul *a se selfui:* eu mă selfuiesc, tu te selfuiești, el/ea se selfuiește. Ș.a.m.d. (**M. V.**)

■ Emmanuel Macron a fost un fel de asistent al lui Paul Ricœur, în ultimii ani de viață ai filozofului. Și și-a dorit să se facă scriitor. Va deveni, foarte probabil, președintele Franței. (**A. M. S.**)

■ Statisticile arată că 75% din oameni își folosesc telefoanele cînd stau pe budă. În altă ordine de idei, de curînd, deputații PSD au anunțat că lucrează la o aplicație de mobil „pentru o comunicare mult mai interactivă“ în privința inițiativelor legislative. (**C. Ș.**)

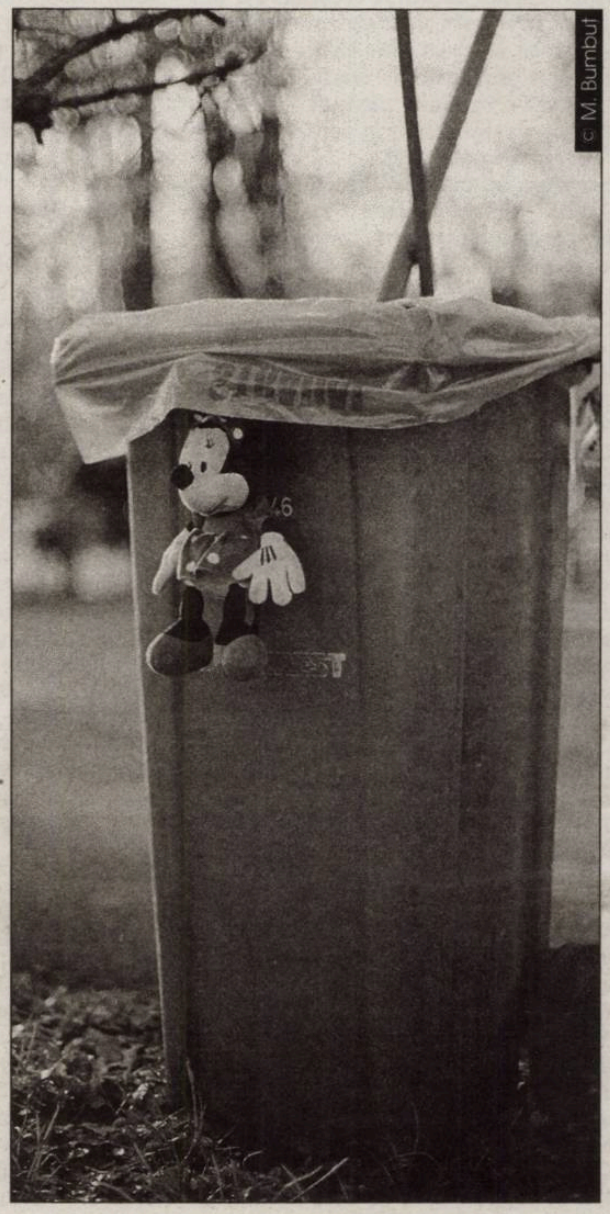

3 luni 49 LEI

6 luni 89 LEI

12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....

în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

3

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **690** ■ 11-17 mai 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

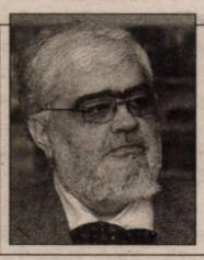

ANDREI PLEŞU

„Lamento“

pagina **3**

ANCA MANOLESCU

„Politica violenţei“

pagina **11**

Interviu cu
GETA BRĂTESCU

pagina **15**

Emoţii

„Un bun actor ştie să pună emoţie în acţiune şi acţiune în emoţie.“

CHARLIE CHAPLIN

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Magdalena BOIANGIU

Victoria lui Jospin

E greu de găsit un șef de stat democratic – în absența grației divine, presupus a fi dotat cu o inteligență superioară – care să fi izbutit, asemeni lui Jacques Chirac, să-și provoace o umilință publică atît de categorică. Convocarea alegerilor anticipate în condițiile în care partidele de dreapta aveau o majoritate arhiconfortabilă în Parlament a fost motivată de nevoia unui vot care să confirme acceptarea programului de austeritate al Guvernului Juppé. Era de prevăzut că urnele nu vor degaja aceeași majoritate covîrșitoare, dar, spera Chirac, avansul dreptei va fi suficient pentru adoptarea măsurilor necesare integrării europene, pentru respectarea strictă a criteriilor pe care s-ar putea întemeia o monedă europeană puternică. Or, votul din ultimele două duminici a demonstrat că poporul suveran (a cărui „inteligență colectivă" a fost atît de lingușită în campania electorală) nu este dispus să mai suporte impunerea unor sacrificii de către o clasă politică suferind din cauza deficitului de comunicare, copleșită de povara acuzațiilor (unele dovedite) de corupție, de divergențele de opinii în probleme majore etalate nu atît de fracțiunile, cît de personalitățile dreptei. Poate că poporul posedă o inteligență colectivă. Dar inteligența individuală a îndemnat o majoritate să voteze cu aceiași politicieni de stînga, care promit îmbunătățirea imediată a situației lor materiale. Lionel Jospin, cel care a condus Partidul Socialist la victorie, nu a făgăduit mare lucru: 700.000 de noi locuri de muncă, reducerea săptămînii de lucru, fără diminuarea salariului, sistarea privatizărilor, impunerea unor criterii politice pentru aderarea la euro, ca o condiție a flexibilizării standardelor economice. Nu reiese din ce fonduri va putea stînga să asigure realizarea obiectivelor economice. Este evident că propaganda Partidului Socialist își trage seva din razele stinse ale statului puternic centralizat, care în cei 30 de ani de după război a asigurat înflorirea și puterea Franței. Dar peripețiile din cele două septenate Mitterrand au dovedit cu prisosință necesitatea adaptării la noile realități ale economiei și politicii mondiale. Provocări la care politica președintelui Chirac și a premierului Juppé a încercat să răspundă. (...)

Victoria lui Jospin înseamnă reconsiderarea politicilor de austeritate din toată Europa. Faptul că ele sînt adoptate în țări bogate nu-i consolează pe cei excluși și pe cei care-și văd venitul – minim – incapabil să le mai asigure un trai decent. În măsura în care s-au deplasat la vot, mulți dintre cei foarte nemulțumiți au votat cu Frontul Național, partid de extremă-dreaptă care îi asigură că, prin gonirea străinilor și refuzul oricărei integrări europene, situația păturilor defavorizate se poate îndrepta. (...)

(apărut în *Dilema* nr. 228, 6 iunie 1997)

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Nu știu cît de departe vor ajunge jucătoarele noastre anul acesta în turneul de tenis de la Madrid, cel deținut de Ion Țiriac, dar fazele finale din acest week-end merită urmărite. Pînă una-alta, am observat că publicul s-a bucurat de victoria smulsă cu greu de Eugenie Bouchard din mîinile proaspăt revenitei Maria Sharapova. Două fete frumoase și „bătăioase", una mai iubită decît cealaltă (care a fost prinsă cu „bombonele"). (Andrei Manolescu)

■ *Războiul nu are chip de femeie* a Svetlanei Aleksievici (Editura Litera, 2016, traducere de Ion Covaci) e genul de text care te lovește în moalele capului. Vocile fetelor care au plecat pe front și au luptat în al Doilea Război Mondial sînt o arhivă umană adusă la viață după ani de căutări și de interviuri. Mărturiile au mai multă viață și moarte în ele decît o să poată vreodată consemna cărțile de istorie. Scrise de învinși sau de învingători. (Ana Maria Sandu)

■ În perioada 12-14 mai 2017, Institutul Francez din București va găzdui proiecțiile celor mai apreciate pelicule din cadrul prestigiosului Festival International du Film d'Histoire de Pessac 2016. Evenimentul este rezultatul parteneriatului dintre festivalul din Pessac și Festivalul de Film Istoric Rîșnov. Filmele au fost prezentate publicului francez în noiembrie 2016 și vor putea fi văzute la București, la cinematograful „Elvira Popescu". Filmele abordează percepția creatorilor (artiști și oameni de cultură) asupra libertății în diferite contexte istorice, de la epoca iluministă la protestele din 1968, ilustrată atît în documentare, cît și în filme de autor. Pe lîngă cele cinci documentare și trei filme de lungmetraj, vor avea loc și interesante dezbateri despre condiția artistului în diferite perioade istorice recente. Programul evenimentului se găsește pe: https://www.facebook.com/filmistoricrasnov/. (Sever Voinescu)

■ „Culorile Marțialității. Splendoarea uniformei înaintea Marelui Război" – expoziția deschisă în Salonul Cerchez din cadrul Muzeului Național Cotroceni reunește piese din colecția prof. univ. dr. Adrian Silvan Ionescu, uniforme militare din România, Franța, Anglia, Danemarca, Austro-Ungaria, Germania, SUA, Rusia. 10 Mai – „adevărată Zi Națională a României, prin care să ne omagiem și Regii întemeietori de țară" (A.S.I.) – este astfel glorificată prin omagiul simbolic adus jertfei patriotice. (Ruxandra Mihăilă)

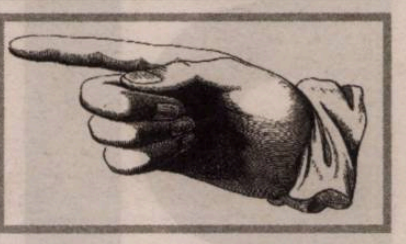

■ Dacă tot sîntem sub influența întîmplării realist-magice a vaporului cu oi care a scufundat crucișătorul de război, recomand volumul memorialistic, apărut la Editura Publica, *Viața păstorului. O poveste din Lake District* de James Rebanks, absolvent de Oxford și totodată păstor, proprietarul unei ferme de oi din nordul Angliei, unde familia sa are grijă de oi de vreo șase sute de ani. O carte despre oi ajunsă bestseller pe lista *The New York Times*. (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Alegerile din Franța**
- **Ierusalim**
- **Examene**

album dilematic Lucian Muntean

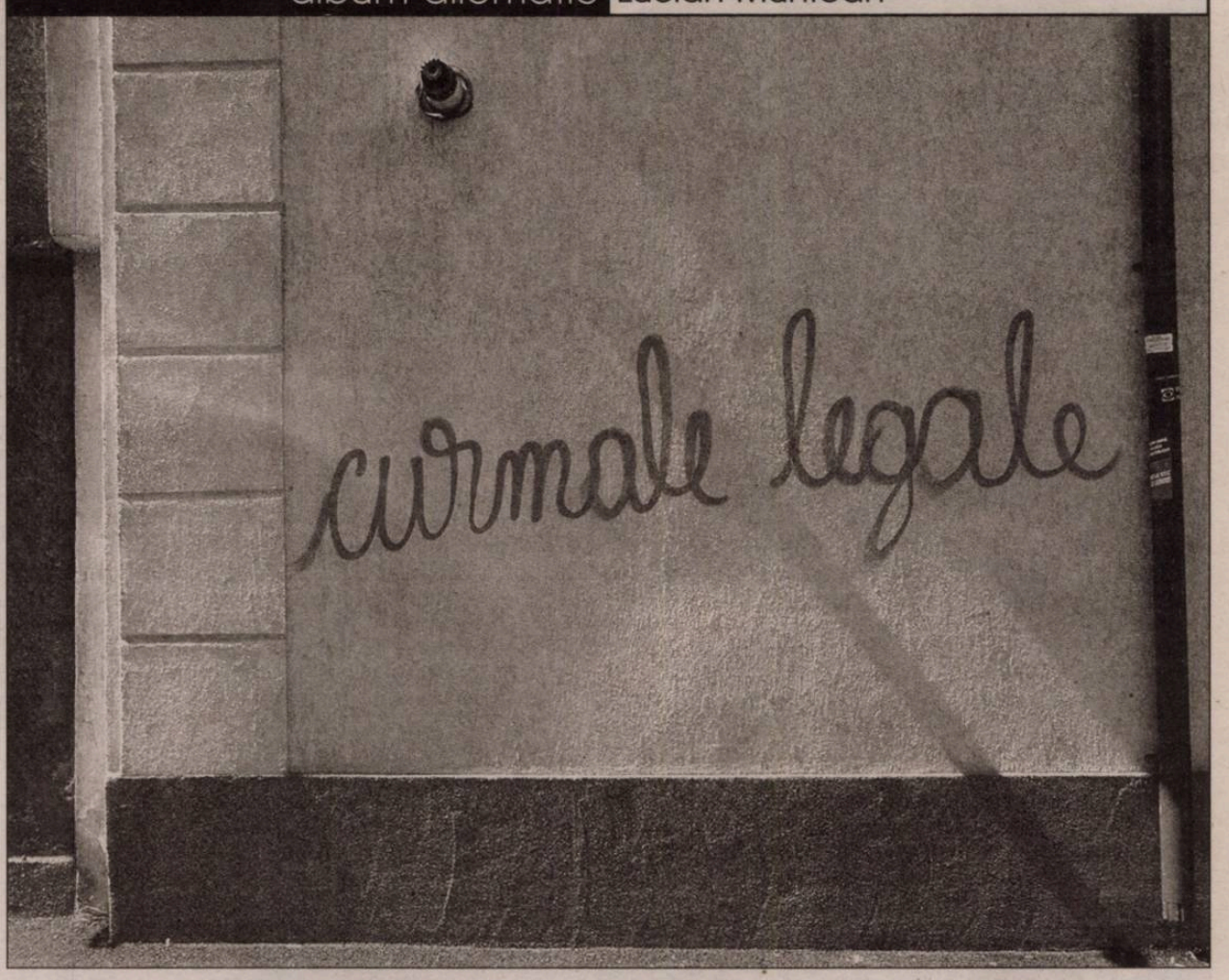

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Eli Ranetescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.200

Tipărit la Tipomedia

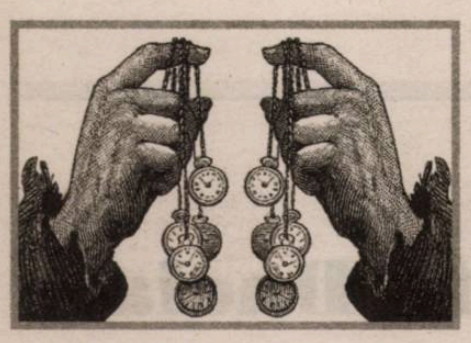

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Lamento

În martie 2014, am scris, epuizat, textul de mai jos. L-am scris degeaba. Lucrurile s-au schimbat din rău în mai rău. Între timp, sînt mai bătrîn cu trei ani, mai obosit și mai deprimat. Mai încerc o dată! Poate de data asta o să am mai mult noroc.

De multă vreme trăiesc discrepanța tragi-comică dintre solicitările care vin asupra mea și capacitatea mea de reacție. Cu cîțiva ani în urmă, am vrut să-mi notez fiecare telefon, fiecare rugăminte, fiecare propunere, fiecare invitație, care, adunate laolaltă, puteau alcătui, pentru fiecare zi, o agendă suprarealistă. Am încercat să fac această experiență, dar am obosit și m-am speriat: deveneam colecționarul masochist al tuturor agresiunilor (mai mult sau mai puțin tandre) cu care mă confruntam fără încetare. Mi se cereau și mi se cer: job-uri, recomandări pentru burse în străinătate, pile pentru apariții editoriale, interviuri, participări la dezbateri publice, discursuri aniversare, apariții la televiziune, asumarea sau sprijinirea unor proiecte educative, umanitare, științifice sau politice, sfaturi de lectură, vizite la expoziții sau ateliere de plasticieni, mici conversații de „cîteva minute“, reacții prompte la evenimentele zilei etc. Mi se dau la citit: sute și sute de pagini de proză, versuri, eseistică, filozofie, schițe de reformă a învățămîntului, strategii de politică externă, planuri de „acțiuni“ culturale. Totul, construit pe două presupoziții: 1) Mă pricep la orice. 2) Pot scoate pe gură, fără pregătire, fără efort, panglici multicolore de cuvinte. „Haideți, domnu' Pleșu, ce înseamnă pentru dumneavoastră cîteva cuvinte bine simțite?“ Domeniul nu contează. Dau, s-ar zice, impresia – și încep să cred că e vina mea – unei versatilități profesionale, a unei omniscience zglobii, care nu așteaptă decît să fie pusă în priză, pentru a se desfășura torențial. Am fost abordat pe teme de bucătărie, irigații, istorie veche, gramatică, jurisprudență, ocultism, modă și cîte și mai cîte. Îmi petrec ore întregi ca să refuz politicos. După care fac crize de furie sau de depresie.

O să ziceți că vreau să mă pun în valoare, să mă dau mare. Sau că ar trebui să fiu flatat de o asemenea amplă, nediscriminatorie, „recunoaștere“ publică. Dar eu nu mă laud. Mă plîng. Și nu cred că am vreun merit în tipul acesta de evoluție a lucrurilor, în afară, uneori, de incapacitatea refuzului tranșant sau de inaptitudinea de a mă da, definitiv, la fund. În aparență, abundența și diversitatea apelurilor dovedesc apreciere, simpatie, eventual respect. Și nu exclud ca, printre solicitanți, să existe și asemenea măgulitoare afecte. În realitate însă, motivația multora – chiar dacă ei înșiși nu-și dau seama – este mai curînd ofensatoare. Nu le trece prin cap că am 66 de ani, că, poate, în puținul timp care mi-a mai rămas, sper încă să duc la bun sfîrșit cîteva proiecte personale, că am inevitabile căderi de energie, că am dreptul să-mi administrez ziua, săptămîna, lunile, anul ținînd cont de prioritățile proprii. Or, mi se cere insistent, lacrimogen uneori, răstit alteori, să mă înham mereu la proiectele altora, să port războaiele altora, să fiu un instrument util în proiecte de carieră ale altora. Am devenit o etichetă, un ornament de butonieră, o rețetă la îndemînă. „Ce-ar fi să-l chemăm pe Pleșu? Are papagal, spune și glume, și o întoarce bine din condei, indiferent de subiect!“ E asta prețuire candidă, admirație genuină? Sau e interes privat deghizat în piruetă omagială? Culmea ironiei este că, acceptînd, într-un tîrziu, 20% din ofertele care îmi parvin, apar voci (mai ales ale „lupilor tineri“) care îmi reproșează ubicuitatea: „Nu se mai satură! Se bagă pe gîtul publicului cu toate mijloacele! Monopolizează tot!“

N-aș vrea ca lamentația mea să fie luată personal de unul sau altul dintre cei care mi s-au adresat vreodată cu o rugăminte. Nu incriminez persoane, ci o anumită categorie și o anumită mentalitate. Nu cer decît un pic de milă. Am, cred, dreptul, la vîrsta mea, la nițică libertate, la șansa de a nu mă risipi în toate direcțiile și de a nu fi preluat, ca o anexă eficace, în tot soiul de întreprinderi. Nu mai vreau să aud fraze de genul: „Știu cît sînteți de ocupat, dar vă asigur că, în cazul meu, nu veți regreta. Citiți măcar cîteva pagini. Am scris un roman unic. Numai dvs. veți ști să-l apreciați.“ E unul din modurile în care vanitatea, siguranța (de fapt, euforia) de sine, pofta de parvenire se învesmîntează în flaterie pentru a-și atinge scopul. Mai e ceva. Și eu am fost cîndva tînăr, și eu am fost cîndva un debutant anonim, un veleitar. Dar nu mi-a trecut niciodată prin minte că aș putea cere vreunuia dintre maeștrii mei să mă cădelnițeze public sau să mă strecoare la vreo tiparniță, în vreo slujbă, în vreo poză „de elită“. Nici măcar să mă citească. E clar că trăim o altă eră, o eră în care „succesul“, „rețeaua de solidaritate corporatistă“, „fericirea“ au devenit „obiective“ supreme, înlocuind orice alte idealuri.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Muzeul kitsch-ului?

„Bucureștenii și turiștii au la dispoziție o nouă destinație muzeală, dedicată, de această dată, kitsch-ului românesc“ – au anunțat ziarele începînd cu 5 mai. „Ea include aproximativ 200 de exponate și poate fi vizitată în Centrul Vechi al Capitalei. Muzeul de tip boutique cuprinde peste 200 de exponate, care compun o imagine de ansamblu a kitsch-ului românesc. Aceasta poate fi dedusă și din cele șapte categorii în care au fost împărțite obiectele: Dracula, religie, comunism, design interior, gypsy, modern și *make your own kitsch.*“ Un jurnalist supralicitează: „În Muzeul Kitsch-ului, vizitatorul nu se poate plictisi. «Nimic nu este mai vulgar decît kitsch-ul sofisticat», este mesajul de întîmpinare. O statuie a lui David cu dolarul de gît întîmpină, de asemenea, musafirul avid de cunoaștere. Oricine își va regăsi un obiect care i-a aparținut sau pe care încă îl are acasă“.

Avid de cunoaștere, așa cum mă știți, mi-am luat nevasta și, ca tot burghezu' care se respectă, am dus-o duminică la muzeu.

– Bine ați venit la muzeul kitsch-ului! – ne întîmpină o domnișoară zîmbitoare.

– De-abia așteptam un asemenea muzeu! – se aud două voci la unison, ale unui cuplu de tineri din spatele nostru.

– Pentru români, știți, avem bilete mai ieftine, că ei sînt expuși tot timpul kitsch-ului!

Noi mormăim ceva, mulțumim și ne luăm biletele. *Și în asta sîntem excepționali?* – încep eu să mă enervez. *Tot restul muritorilor nu sînt expuși la kitsch și trebuie să ajungă în România ca să descopere acest fenomen exotic, numai noi ne-am născut și vom muri în kitsch. Măi, să fie!...* Apoi îmi dau seama că domnișoara zîmbitoare mi-a luat cu zece lei mai mult pe bilete, căci prețul nefiind afișat nicăieri, am crezut că atît costă. Dau să mă întorc, dar renunț: o iau ca pe o experiență *live* a kitsch-ului românesc...

Înăuntru găsim, într-adevăr, tot ceea ce ne așteptam să regăsim. Înșiruirile jurnaliștilor care au trecut pe aici sînt corecte – și toate încep cu ceea ce știau oricum: peștele de sticlă albăstruie de pe televizor și „Răpirea din Serai“ de pe perete. Sînt, evident, mult mai multe. Ba chiar mult prea multe. Sifonul acesta vechi, de pildă, în plasa lui de sîrmă, ce caută aici?

– Dar ăsta e frumos! – se minunează și un jurnalist care s-a întîmplat să-și facă reportajul în timp ce eram și noi acolo. Dacă mergi jos, la restaurantul X, ăia chiar au expuse sifoane d-astea!

– Îl aveam aici și n-am știut unde să-l pun, așa că... – se scuză stăpînul muzeului.

Rezultă din cele expuse că tot comunismul a fost, pur și simplu, kitsch. Mă rog, fie, omul știa că asta prinde la public. Dar de ce este Dacia 1300 kitsch? Sau Sala Palatului? Sau cravata de pionier, așa, ca atare? Kitsch-ul religios cuprinde tot felul de icoane care îți fac cu ochiul, cruci cu beculețe, Iisus în posturi grotești etc. De acord, e kitsch în stare pură. Se bate apoi monedă pe fastul preoților. O fi reprobabil, dar nu e kitsch. Apoi se trece la kitsch-ul bisericilor. Unele sînt însă impecabile, doar că fie sînt mari (probabil că proprietarul a auzit ceva de la trupa Taxi despre Catedrala Neamului), fie au forme mai îndrăznețe. Una însă e chiar superbă...

– Hainele astea puse la uscat nu sînt kitsch, dar le-am pus ca să completeze atmosfera – îi spune patronul jurnalistului, pe cînd treceam pe lîngă o sfoară lungă de care atîrnau chiloți, sutiene și cîrpe. E tipic românesc! – mai precizează acesta.

Și străzile din orașele medievale italienești cum or fi atunci? – îmi trece mie prin minte, cu gîndul la toate instalațiile de uscat rufe pe sub care treci pe străduțele atîtor orașe vechi din Italia. Acolo e pitoresc, la noi e kitsch...

Ajungem la colțul cu „camera comunistă“, cu un pat cu noptieră-ladă-de-pat care domină totul.

– Aici facem poze! – se animă brusc patronul. Aici, în sertar, avem și bani – falși, desigur! – și lumea se așază pe pat, ia un pumn de bani și îi aruncă, așa, în aer, ca să zică că sînt bogați! Vizitatorilor noștri le place foarte mult aici! – rezumă amfitrionul cu mîndrie.

Ei da, acesta chiar e kitsch de zile mari: să parodiezi cu bani falși kitsch-ul la care rîvnești, dar n-ai parte, căci e pe bani adevărați! Poate că adevăratul kitsch din acest muzeu nu este cel pe care îl expune, ci cel pe care îl produce... Muzeul nu are stil, dar nici umor, nu are distanță, dar nici empatie. Ce au oare cu bietele milieuri, de pildă, aceste obiecte atît de desuet tandre, cu care bunici și mătuși își alintau locuința amărîtă pentru a o însufleți puțin?

„În materie de kitsch, sînt și eu diletant, la fel ca toți ceilalți“ – se scuză proprietarul Muzeului Kitsch-ului. „Nu cred că există specialiști în kitsch, pentru că nu este o știință. Nu toate (exponatele) sînt 100% kitschoase, dar mi s-au părut de prost gust. Voi ține cont de *feedback*-urile și rating-urile vizitatorilor pentru a face schimbări sau pentru a îmbogăți colecția de exponate“. Și adaugă: „Niciodată nu vom ști dacă am făcut cea mai bună selecție...“ Puțin șmecheraș de provincie, puțin visător, declarat diletant, a mirosit o lovitură de piață, dar se declară, prudent, diletant și e vizibil speriat de ce-o să zică lumea. Nu te poți supăra pe el. Dar cazi pe gînduri și te întristezi puțin. Onest, în felul său, inițiatorul muzeului a fost foarte precis cînd a spus că nu prea știe ce obiecte a pus în muzeu, „dar mi s-au părut de prost gust“. Există un naiv mesaj pedagogic în această confesiune: *Dragi vizitatori, nu vă înconjurați de astfel de obiecte, să știți că sînt de prost gust!* Or, vorba jurnalistului citat mai sus, „oricine își va regăsi un obiect care i-a aparținut sau pe care încă îl are acasă“. Muzeul kitsch-ului nu este nici muzeu, nici al kitsch-ului, ci un soi de cabinet de curiozități, alcătuit de un autodidact în căutarea bunului gust. Pe de altă parte, astfel expus public, kitsch-ul „unora“ devine „al altora“ – drept care „unii“ pot *să se rîdă* de el și, eventual, să se ridice deasupra lui. E altceva, dar este și asta ceva...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

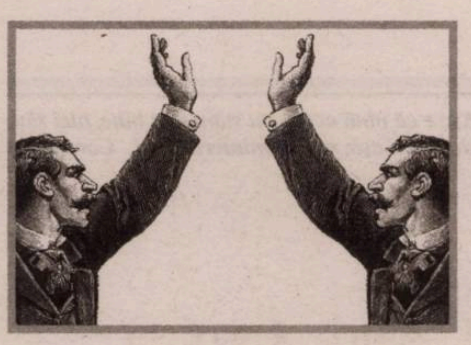

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

E grozav, frățică, să fii Dacian

De ce dracului ar vrea un om sănătos la cap să fie Dacian? De ce un profesionist foarte bun, un om tare fain, decent, cinstit, care urăște scandalul și e cam introvertit să își dorească să intre într-o luptă electorală în general mîrșavă, pliși și-au părăsit viețiile liniștite, carierele de succes și cîteodată familiile sînt vînați de goarnele mediatice ale unuia ca Ghiță sau Voiculescu și amenințați cu pușcăria de o clasă politică ce se luptă cu disperare să își păstreze privilegiile?

Care este responsabilitatea noastră pentru a convinge oameni ca Dacian să ne reprezinte?

Fiul vitreg al lui Soros, mîna dreaptă a lui Iohannis și cea stîngă a Bruxelles-ului voitor de nenorociri, liderul zdrențelor ălora de vor să ne vîndă țara dușmanilor. Elitistul ipocrit și zgîrcioman de nu merge la *business class* ca să se dea mare că e cu boborul, nenorocitul care a vrut să ia conducerea PNL-ului fără să treacă prin alegerile din partid, rupătorul de USR și neam de grof franțuz și Julien de la Zalău. Șeful guvernului zero barat, nesimțitul care a vorbit de rău Antena Sfîntă, fraierul care nu a știut să mintă cum și cînd trebuie, și fricosul care nu s-a luat la scandal cu valorile patriei, gen Codrin Ștefănescu, și nu e capabil de mistocărie *à la* geniile Ponta și Dragnea. Ăla de a făcut compromisuri acceptînd în guvern tot felul de nemernici de la partidele dușmane și nu a fost capabil să ne conducă precum Țepeș Vodă.

Arhanghelul care ne va salva țara și neamul, sfîntul care s-a sacrificat să ne scoată din mocirlă, culmea românismului, a bunului-simț și a valorii profesionale, guru mondial al agriculturii, Făt-Frumos de Zalău, singurul capabil să unească dreapta, cavalerul luminii tehnocratice, marele traversator de stradă neînsoțit, gigantică eminență cenușie a spiritului națiunii, primul, cel mai principal și unicul necorupt al țării. OMUL care a ținut în spate de unul singur economia țărișoarei și a dus la o creștere economică nemaîntîlnită în istoria României. Arsenie Boca reîncarnat tehnocrat și pictat pe clădirile și gardurile Bucureștiului. Însă...

De ce dracului ar vrea un om sănătos la cap să fie Dacian? De ce un profesionist foarte bun, un om tare fain, decent, cinstit, care urăște scandalul și e cam introvertit să își dorească să intre într-o luptă electorală în general mîrșavă, plină de sociopați luptînd disperați să evite pușcăria? De ce un om care nu are nevoie nici de onoarea, nici de puterea și nici de banii murdari din politica românească să își dorească să fie liderul unei formațiuni politice?

De ce să se expună avalanșei de mizerii comandate, venite de la mafioții care au controlat în tot acest timp România, și așteptărilor exagerate ale oricărui român supărat pe clasa politică și, desigur, mai deștept decît oricare alt politician? De ce să o mai facă? De ce, după un an în care a muncit așa cum ar trebui să muncească un prim-ministru – aproape non-stop –, după ce a făcut tot ce a putut ca să acopere găurile din sistem, să stopeze corupția endemică și să reziste presiunilor enorme ale șobolanilor politici, să vrea să intre în conflict deschis cu ei? Pentru a cîștiga încă o dată o poziție în care să poată fi înjurat de o mulțime de lume și cu riscul de a dezamăgi marea noastră majoritate, care avem așteptări uriașe de la el și mai nimica de la noi? De ce să își dorească cineva să se simtă vinovat că oamenii care l-au urmat la țara lui Pandele sau de la capitala lui Firea? Pentru Oltenia Olguței și Teleormanul lui Dragnea? Pentru cine? Pentru #rezist?

Dincolo de frazele găunoase ale politrucilor șmecheri care se bat cu pumnul în piept pentru cît de mult le pasă de România după ce au furat tot ce-au putut, care ar fi motivația să o faci? Pentru România? Care România? România aia dependentă de Antena 3, România TV, Realitatea TV și B1 TV, care preferă să fie spălată pe creier decît să facă un minim efort de a examina critic propaganda mediatică ambalată ca *știri*? România celor care și-au băgat picioarele în el de vot și s-au dus în week-end să se relaxeze, căci nimeni nu se ridică la standardele lor de etică și morală? România orgoliilor exagerate, care permite oricărui român cu un titlu cît de cît pompos să își dea cu părerea despre orice la televizor și oricărui Gică să comenteze cu spume cît de buni sau proști sînt oamenii din guvern, fără să știe atribuțiile elementare ale guvernului?

Pentru cine? Pentru toți cei care îi spun ce și cum să facă în timp ce ei nu au făcut și nici nu vor face nimic pentru a ajuta *țărișoara* pentru care se bat cu pumnii în piept? Pentru România adevărată de Ce facem noi ca să avem un lider bun? Care este responsabilitatea noastră pentru a convinge oameni ca Dacian sau mai buni decît el să își dorească să ne reprezinte și să își asume „binecuvîntările" multiple care vin odată cu curajul de a te bate cu un sistem feudal de dependență de baroni politici, cu o administrație publică incompetentă și mitomană, cu cultura șpăgii și a nepotismului? De ce ne așteptăm ca liderul să vrea să ne fie lider în condițiile în care marea noastră majoritate căutăm, de fapt, un Mesia și nu un profesionist cinstit?

Dacă aș fi Dacian, singura mea motivație pentru a face mulțimea de lucruri care îmi sînt inconfortabile ar fi oamenii din jurul meu care să mă inspire să fac sacrificiul ăsta. Și oamenii ăia nu ar trebui să fie numai cei care #rezistă, ci și cei care fac. Cei care nu numai vorbesc că își doresc schimbarea, dar și fac ceva să se schimbe ei și lumea din jurul lor în mai bine, la fel sau mai bine decît și-ar dori să o facă clasa politică.

Deocamdată, nu avem îndeajuns de mulți. Și pînă cînd vom avea, va trebui să acceptăm că politica românească rămîne atractivă pentru tot felul de ciurucuri șmecherașe și sociopate și aproape infrecventabilă pentru cei de care într-adevăr am avea nevoie să ne conducă.

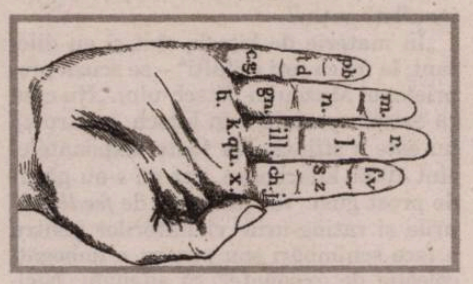

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Lansare de carte

Bătrîneii se înghesuie, în pîlcuri, la intrarea în clădirea serios degradată. Sînt zgomotoși și în vervă gesticulatorie, deși, judecați strict fizionomic, cei mai mulți par mai curînd defazați. Un bărbat se sprijină în toiag, tremurînd ca o budincă de vanilie Dr. Oetker, proaspăt răsturnată pe un platou. Strecurîndu-se prin ușa strîmtă, își ridică brusc toiagul, cu neașteptată vioiciune, și bate cu el, tare, în afișul lipit pe geam. Strigă pițigăiat înspre cei din jurul lui: „Acu' țcrie despre Ieminețcu, țecuristu' ista de Gore. Pe vremuri îi trădțea cu Țiausescu, mînca-l-ar tata pe iel de golănas." „Haide, dom' profesor", zice un alt moșneag, cu voce baritonală, din spate, „las-o mai moale, că și mătăluță ai dat din cioculeț odinioară ca un cintezoi! Mamă-mamă, ce ne mai prelucrai cu omul nou la ședințele de partid pe facultate, în postura ta de neobosit secretar cu propaganda..." „Ține, io?", întreabă primul vorbitor, fluturînd cîrja în aer, dar neputîndu-se întoarce către celălalt, întrucît valul de oameni l-a împins deja pe un coridor întunecos, cu miros de mucegai. „Io am foțt valoros profețional, de ațeia m-a promovat partidul. A foțt promovare soțială, nu politică. N-am linț pe nimeni. Voi erați niște lingăi, țiausistilor!" Ultima remarcă provoacă o consternare generală. Toți vociferează și se îmbrîncesc, încercînd parcă să ajungă la bătrînelul cepeleag. Mișcarea rămîne totuși incertă. Grupul se leagănă haotic înainte și înapoi, ca și cum unii i-ar ține partea declanșatorului furtunii, încercînd să-l protejeze cu trupurile lor.

Observăm o mînă întinsă abil printre capetele albite, care înșfacă pălăria ponosită a fostului secretar cu propaganda pe facultate și o aruncă în sus. Autorul – un ins înalt și uscățiv, cu aer sepulcral – țipă triumfal, dominîndu-i pe ceilalți nemulțumiți: „Comuniștii la Ghencea, după tătucul lor! Ați păpat suficient sufletul bietului popor. Sus țărăniștii!" Episodul a generat o adevărată răscoală. Grupul s-a oprit practic din mers. Toți au început să zbiere. Cîțiva s-au încăierat de-a dreptul, ca într-un dans macabru, de roboți rudimentari. Se aud și plesnituri de palme, produse, predominant, la nivelul tîmplelor, encefalelor și occipitalelor. Invectivele însă colorează atmosfera apocaliptic: „țecurist neisprăvit", „turnător paralitic", „lacheu pidosnic al primvicepreședintelui de la municipiu din comunism", „turist în Franța și Germania pe statele de plată ale lui Iulică Vlad", „valetul Elenei Ceaușescu", „mortăciune BOB (*i.e.* Biroul Organizației de Bază), „pecerist neterminat", „maimuță socialistă", „godacul înfrățirii dintre popoare", „idiotul lui Postelnicu", „oligofreni din toate țările, uniți-vă!" (acest îndemn este aruncat în ansamblu, către întreaga adunare, după aparențe cel puțin, fără o țintă precisă, *n.m.*), „javră în curtea personală a prim-secretarului de la județ", „berbec stalinist", „jeg al lui Lenin în Moldova", „sugativa CC-ului", „otreapă", „propagandist doftanist", „teleleu-*cominternase*", „umbra lui Ceaușescu la Universitate", „urangutan sovietic", „mama lui Brejnev cel Mare"...

Deodată, un zgomot strident acoperă hărmălaia octogenarilor isterici. Geamul ușii de la intrare – chiar cel cu afișul – s-a făcut țăndări. Urmează o clipă de liniște derutată. Apoi, un bătrîn apărut subit în capul coridorului țipă revoltat, apucîndu-se cu mîinile de cap: „Ce-ați făcut, nenorociților? Mi-ați distrus lansarea. Am dat o groază de parale ca să scot volumul ăsta..." „Lață, că ai de unde!", îi răspunde, în continuare arțăgos, fostul secretar cu propaganda pe Facultate. „Ia țpuni, neicusorule, Gore Țiresaru, asa-dțis dom' profețor de literatură română, de marii clasiți, vorba vini, cît luai matali de la Țecuritate pentru o notă informativă, adicătelea pentru o frumusică de delațiuni coledțială!?" Fraza în cauză are darul să împingă bizara confruntare spre un trist apogeu. Gore Cireșaru, specialistul în marii clasici, cască niște ochi furioși în direcția cepeleagului și se repede, cu degetele zbîrcite, la gîtul său. Îl înhață, chinuindu-se să-l strîngă, dar, în mod evident, nu posedă suficientă enregie în palme pentru a-și duce intenția la finalul dorit. Prin urmare, nu reușește decît să smulgă de la adversar un urlet ca din gură de șarpe: „Săriți, fraților, că mă omoară dțeneralul! Dțeneralul Pațepa! Băi, ista-i Pațepa!" Toți sar nebunește unul împotriva celuilalt. Se cară pumni în dreapta și-n stînga. Mai pocnesc, sinistru, cîteva ferestre, iar ușa de la intrare – putredă oricum – este scoasă din țîțîni foarte rapid.

În scurt timp se aud sirenele mașinilor cu girofar și mai mulți jandarmi cu cagule și căști năvălesc brutal în interiorul agitatei congregații. Rînd pe rînd, beligeranții sînt scoși din clădire și aruncați de-a valma în dube. Bocancii trupelor de intervenție calcă zdrobitor pe cioburile de la intrare și pe afișul mototolit de pe jos, unde un ochi atent încă ar putea citi: „În cadrul serilor dedicate *Culturii Române,* Muzeul Simbolurilor Literare vă invită miercuri, 12 octombrie a.c., la ora 12, la lansarea cărții *Erotica eminesciană între pasiune halucinantă și contemplație rece. Un studiu critic*, aparținînd profesorului universitar Gore Cireșaru. Volumul a ieșit la Editura Nostalgia SA și e prefațat de autor. Vă așteptăm cu drag!"

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

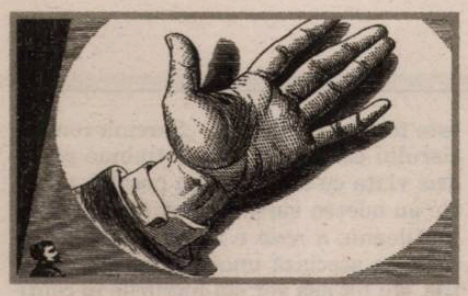

Adina POPESCU

portrete din mers

La Sovata, „unde l-am cunoscut pe tata“

Am ajuns întîmplător la Sovata, după ce am plecat tîrziu din Cluj și am hotărît să petrecem o noapte undeva, pe drum. Astfel de popasuri neprevăzute au ceva din viața itinerantă pe care mi-am dorit-o dintotdeauna, mă duc cu gîndul la călătoriile din alte vremuri, cînd nu puteai parcurge mai mult de cîteva zeci de kilometri pe zi, caii de la trăsură trebuiau să se odihnească și să mănînce, așa că era musai să tragi la un han, iar în toate romanele pe care le-am citit hanurile erau niște stabilimente cu totul speciale, adunîndu-i laolaltă pe călători, cu poveștile lor. Însă în zilele noastre avem mașini (care, în România, tot nu pot parcurge mai mult de cîteva sute de kilometri pe zi, pentru că nu avem autostrăzi), în loc de hanuri avem moteluri și pensiuni pe marginea drumului, unde nu îndrăznești să te oprești pentru că nu-ți inspiră nimic bun, eventual o posibilă toxiinfecție alimentară (am pățit-o acum doi ani, tot într-o călătorie, și așa mi-am petrecut o noapte la spitalul din Alba Iulia), și mai avem și aplicații cu GPS care îți sugerează drumuri pitorești, dar ocolite, pînă la Sovata. Așadar, am ocolit în mod absurd vreo 80 de kilometri, pentru că GPS-ul ne-a scos de pe drumul național și ne-a dus de drumuri județene înguste și cîrpite, cînd dădeam peste indicatoare, mereu eram la 30 de kilometri de Tîrgu Mureș și aveam senzația că ne învîrtim în cerc. Totuși, am primit ceva în schimb – o imagine aproape completă a județului Mureș, cu drumuri aproape pustii, aruncate pe coasta dealurilor, cu păduri și văi din care se ridicau pîcle albăstrui, sate cu plăcuțe bilingve și terenuri de fotbal încropite la marginea satului, între ogoarele proaspăt semănate unde, pentru că era duminica, „se juca etapa“. Nici un peisaj din România nu mi se pare mai relaxant ca acela din Ardeal, unde cerul e nemărginit și foarte aproape, sprijinit parcă pe culmile acestor dealuri identice, aerul tremură ușor, te simți ca pe fundul unui ocean, te scufunzi pur și simplu în peisaj. Totuși, era duminică după-amiază, drumul nostru nu părea să aibă vreun capăt, deși „la dus“ puteam să jur că trecuserăm printr-un sat unde se vindeau colaci și mingi de plajă la tarabe improvizate – ce naiba să caute colacii în Ardeal?, mă întrebasem, pînă cînd am zărit indicatorul cu Sovata, 35 de kilometri, și m-am lămurit.

Abia după ce am trecut de Reghin, ne-am îndreptat spre munți și satele s-au rărit. Am traversat de mai multe ori o cale ferată în miniatură, o singură linie, precum cea din Orășelul Copiilor, pînă cînd ne-am intersectat cu mocănița de la Sovata. Apoi am intrat într-un sat obișnuit, însă împînzit de pensiuni de toate categoriile, majoritatea închise. Inițial, fusesem îngrijorată că nu vom găsi nici o cameră liberă pentru că a doua zi era 1 Mai și mă gîndeam că există și aici un exod precum cel de pe Valea Prahovei. Însă nu părea prea mare agitație, nici măcar după ce am trecut de sat și ne-am pomenit chiar în mijlocul stațiunii – strada principală, cu pensiuni îngrămădite de-o parte și de alta, prietenoase și zugrăvite în culori pastelate, cafenele, restaurante și, ca peste tot, tarabe cu de toate, de la șlapi turcești la suveniruri, fără să lipsească „magneții de frigider“, grupuri de turiști (în general, familii) îmbrăcați în treninguri, plimbîndu-se fără scop în sus și în jos și rontăind porumb fiert, mașini parcate haotic și „la liber“ de-o parte și de alta a străzii, cu numere de Mureș, Bistrița, mai rar de Cluj, un zvon de muzică disco, hotelurile tipic comuniste, ca niște schelete de mamuți dezgropate recent, cu ferestre întunecate și balcoane fără veșnicele prosoape întinse la uscat, deci posibil fără mușterii, căci abia a început sezonul „la băi“. Era exact ce căutam, motivul pentru care insistasem să dormim la Sovata în loc de Sighișoara, care ne era mai în drum. Sentimentul de întoarcere în timp, atmosfera de stațiune din anii '80 alterată cumva de comerțul de bazar al anilor '90, însă nu suficient de mult ca să nu simți bucuria nedisimulată a celor veniți aici „la odihnă și tratament“, fără fițe de Sinaia, un imperiu al kitsch-ului „montan“ simpatic, de care mi-era dor. N-am fost niciodată într-o stațiune balneo-climaterică în copilărie, părinții mei alegeau sejururile „clasice“ – douăsprezece zile pe litoral, zece zile la munte, la gazda noastră de la Bușteni. Stațiunile balneo erau o lume în sine, pe care am ratat-o și acum e imposibil de recuperat – cele mai multe sînt în paragină, au dispărut de pe harta turistică, la Herculane, de pildă, m-am întristat pentru gloria de mult apusă a unui loc care arăta devastat, la Slănic Moldova, unde am ajuns întîmplător la începutul anilor 2000, n-am mai găsit mai nimic, doar îmi amintesc că m-am încăpățînat să beau din toate izvoarele minerale care mi-au ieșit în cale, doar cîțiva stropi de apă, cu un gust puturos, mai picurau din niște robinete ruginite, nimeni nu se mai trata acolo de nici o boală, hotelurile erau închise sau goale și reci, ca niște grote preistorice nelocuite. Oamenii muncii mergeau atunci „la băi“ cu bilete prin sindicat și locuiau pentru o săptămînă sau două în acele hoteluri mastodont cu baze de tratament, de multe ori aveau parte de o vacanță mizerabilă, cu servicii proaste, însă în acest mod toate aceste stațiuni erau ținute în mod artificial în viață, continuau să existe, la fel ca multe alte lucruri din comunism care păreau funcționale, însă, în realitate, erau „defecte“. După 1990, n-a existat nici o strategie la nivel național de reabilitare și promovare a acestor stațiuni, fiecare a supraviețuit cum a putut, au devenit, din destinații cunoscute, „stațiuni de interes local“, în anumite cazuri administrația locală n-a avut nici un interes să se implice, hotelurile au fost lăsate să se dărîme de la sine, în vreme ce în jurul lor apăreau cabanele de vacanță ale noilor îmbogățiți din zonă și astfel ei aveau la dispoziție „stațiuni“ cu circuit închis, fără să mai fie deranjați de „turiști“. Sovata, însă, m-a surprins în mod plăcut – a rezistat, ba chiar am înțeles că „e în curs de dezvoltare“, se deschid stranduri noi și, la o primă impresie, și-a păstrat oarecum neștirbit farmecul de odinioară, din vremurile în care circulau tot soiul de mituri și anecdote pe seama acestui loc, precum „Sovata, locul în care l-am cunoscut pe tata“ și unde se concep copiii – stațiunea avea un renume în tratarea bolilor ginecologice, inclusiv sterilitate, iar orice sejur aici era și un prilej pentru relații nonconformiste, „de vacanță“.

Am intrat la întîmplare într-una dintre vile, ușa era larg deschisă, în holul în care ar fi trebuit să fie recepția mergea un televizor, dar n-am întîlnit pe nimeni. Prețurile erau afișate: 60 de lei camera (fără baie), 80 de lei camera (cu baie), „pentru cazare sunați la...“, precum și „După ora 22, vă rog păstrați liniștea!“. Am sunat și mi-a răspuns un tip cu accent și cu o pronunție poticnită în limba română (conform recensămîntului din 2011, 87,66% din localnici sînt maghiari, urmați de „minoritățile“ română și romă), ceea ce, după experiența minunată de la Sic, n-a putut decît să mă bucure. „Intrați prin camere și vedeți dacă vă convine... ca să nu vin pînă acolo degeaba!“ Am intrat ca la muzeu, erau OK chiar și cele fără baie, un strict necesar, luminoase și cochete. După zece minute a apărut un tip pe la 40 de ani, pe bicicletă. A promis că ne va face cald în cameră, deși pensiunea era pustie, în afară de noi se mai cazase doar o familie alcătuită din o bunică și doi copii. Am plătit, ne-a dat cheia de la cameră și pături groase *just in case*. Apoi ne-a recomandat cîteva locuri decente unde puteam mînca: „La noi, sezonul a început abia acum, de 1 Mai, terasele sînt închise, acolo vara se mănîncă ieftin și bine, vă așteptăm și la vară... am avut doar de Revelion deschis, ce iarnă grea o fost pe aici, pe la noi! Că tot se zice de încălzirea globală, dar la noi nu e... dacă vreți ceva specific, mergeți la «Dracula»... Dar nu vreți să puneți mașina în curte?“ Omul era amabil, fără să fie intruziv, acea ospitalitate nativă din Ardeal care, din păcate, dispare treptat. N-am vrut „ceva specific“, așa că n-am mers la „Dracula“, ne-am oprit la „Ciuperca mică“, cu priveliște la lacul principal, Ursu, deși am fi putut rezolva problema cinei mult mai ușor – jumătate din turiștii care se aflau în stațiune se îndopau pe stradă cu niște langoși uriașe, cu smîntînă, usturoi și cașcaval. Pe terasa aglomerată a restaurantului se vorbeau, în egală măsură, româna și maghiara. Erau grupuri de oameni de vîrsta a treia care zăboveau cu orele în fața unui pahar cu vin, dar și multe cupluri, unele dintre ele nu aveau răbdare să aștepte, dacă în zece minute ospătarul nu le lua comanda, se ridicau și plecau. Un amurg cețos se lăsa peste lac, ploua mărunt, un soi de burniță, însă turiștii îmbrăcați în treninguri bleumarin își făceau conștiincioși plimbarea de seară în jurul lacului, înainte de distracția de seară.

Publicitate

La magazinul alimentar se cumpărau sticle de whisky care se potriveau cu vremea de afară, m-am bucurat că am găsit filtre pentru țigări, vînzătoarea, o unguroaică tînără, mi-a zîmbit într-un anume fel, își imagina că fumăm oarecșce, deși noi aveam doar tutun obișnuit. Mai tîrziu, ploaia s-a oprit, am băut vin pe terasa pensiunii, cu proprietarul învîrtindu-se în jurul meu și întrebîndu-mă dacă nu mi-e frig, ca să-mi aducă o pătură, făcîndu-și de lucru, în timp ce bea bere din mai multe sticle desfăcute, plasate strategic în diverse locuri care îi erau la îndemînă. Brusc, am început să mă simt ca-n vacanță, deși nu era vorba decît de-o singură noapte, mi-am adus laptop-ul, am început să scriu ceva, pe la 11 muzica disco și agitația de pe stradă s-au potolit, s-a lăsat o liniște profundă care m-a învăluit odată cu starea de bine, așa că mi-am promis că mă voi întoarce la Sovata.

A doua zi dimineață, stațiunea era pustie, mașinile cu numere de Bistrița și de Mureș dispăruseră – mi-am dat seama că mulți veniseră „în plimbare“ pentru o singură seară, doar ca să mai iasă din casele lor, care probabil că nu erau departe de aici. Însă, pînă să plecăm spre București, au început să sosească alții, „tura“ de 1 Mai. Era soare și plăcut, mulți lîncezeau la terasa de pe malul lacului, cu cîte o cafea în față, vorbeau la telefon aproape în șoaptă, nu se strigau unii pe alții cu „măă“, „bă“ și „hai“, așa cum îmi imaginau că se întîmplă deja în jurul grătarelor de pe Valea Prahovei. Pînă să trecem de Brașov n-am întîlnit semne ale sărbătorii de 1 Mai, traficul a fost lejer, de duminică, poate că la ardeleni „nu se obișnuiește“. Cum am ajuns pe la Predeal, bară la bară, polițiști și televiziuni care filmau coloana de mașini, am parcurs distanța Predeal-Sinaia într-o oră și jumătate, cu geamurile deschise pentru că se defectase aerul condiționat, inhalînd fumul de mici amestecat cu gaze de eșapament, întrebîndu-mă oare de ce toți acești „sudici“ dau năvală în mod disciplinat doar pe Valea Prahovei, la orice sărbătoare cu iz popular, îndeplinind an de an aceleași „ritualuri“ stupide, cînd, în fond, există locuri ca Sovata? Dar mai bine să nu știe de ele, poate le vin idei și le strică.

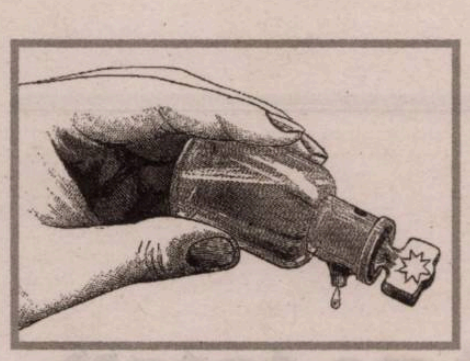

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Redare

Stilul didactic are o tendință recunoscută spre conservatorism, provenind din dorința justificată de a le transmite elevilor lucruri simple, verificate și ușor de aplicat, dar și din comoditatea profesorului care recurge la amintiri din propria experiență de elev, dacă nu a învățat (sau i se pare că nu a învățat) prea multe de atunci. La această inerție se mai poate adăuga rutina lecțiilor repetate la nesfîrșit (pornind de la manuale neschimbate timp de decenii). Inovația e de multe ori formală, manifestîndu-se într-un jargon profesional de ultimă oră, vehiculat mai ales în documentele oficiale ale breslei. În dialogul cu elevii și în modelele de interpretare care li se oferă acestora persistă destule vechi clișee, în ciuda criticilor care li s-au adus între timp.

Sînt decenii de cînd critici, teoreticieni și profesori de literatură recomandă evitarea verbului *a reda* în comentarea textelor literare. Frecvența cuvîntului e ușor de explicat: *a reda* e unul dintre acele verbe prin care se poate stabili o legătură între idei (o clasă semantică mai largă, incluzînd și verbele copulative din gramatică). Echivalentele „mai elegante" ale verbelor cu sens foarte general *a fi, a avea* și *a face* alcătuiesc o serie de care tindem cu toții să abuzăm în efortul de a redacta în registrul cultivat: *a consta, a reprezenta, a conține, a realiza, a crea* etc. *A reda* e un fel de *a face* care are ca subiect un autor sau textul său literar, iar ca obiect – lumea imaginară, emoțiile produse etc. Defectul principal al termenului e că transmite inevitabil o viziune a literaturii ca pură reflectare, orientată către reproducerea realului și punînd în umbră creația, imaginarul și subiectivitatea. Forma transparentă a cuvîntului – format cu prefixul *re-* de la verbul de bază *a da* – induce vechea idee a „copiei după natură". E motivul pentru care termenul a fost criticat, recomandîndu-se înlocuirea sa prin verbe la fel de generale, în care însă apar în prim-plan subiectivitatea și/sau comunicarea: *a crea, a construi, a exprima, a transmite* etc.

A reda rezistă totuși, cel puțin în comentariile literare și în alte auxiliare didactice distribuite anonim prin Internet: „autorul redă frămîntările personajului cauzate de întîrzierea peste obicei a soțului" (preferatele.com); „autorul redă o serie de imagini de epocă" (referat.clopotel.ro). Într-o sinteză în care se oferă scheme și formule de interpretare bune pentru orice situație, *a reda, redat* și *redare* apar la tot pasul: „Eul liric se oglindește și în sentimentele variate *redate* de aceste poezii", „enumerațiile contribuie la *redarea* atmosferei, la diversificarea aspectelor prezentate"; „figurile de stil nuanțează aspectele *redate*"; „textul *redă* prin mijloace descriptive aspecte ale unui minunat tablou din natură, surprinsă într-un moment de grație, într-o zi / seară / noapte de vară / toamnă / iarnă / primăvară". În indicațiile de lucru, constatăm că și elevul are obligația *să redea:* „fiecare sentiment *va fi redat* cu citate din text".

În DEX verbul *a reda* este înregistrat cu sensul său primar, previzibil – „a da din nou cuiva un lucru, o situație etc.; a restitui" –, dar și cu cel special, figurat: „a descrie, a exprima ceva prin viu grai, prin scris sau prin diverse mijloace artistice; a reproduce". Cu acest înțeles – care nu e și al modelului francez *(redonner)* după care se consideră că verbul românesc ar fi fost calchiat – *a reda* a fost folosit în critica literară mai veche, în primul rînd de G. Ibrăileanu, corespunzînd viziunii realiste a acestuia despre *mimesis* în creația literară. Într-un studiu despre Al. Brătescu-Voinești se găsesc mai multe formulări caracteristice cuprinzînd verbul *a reda:* „autorul *redă* numai acele și numai atîtea vorbe ale lui Pană cîte sînt necesare"; „pentru *a reda* exact starea sufletească în care l-a adus pe acest om afacerea neașteptată" etc. De altfel, primul citat cu care este ilustrat acest sens în dicționarul academic *(Dicționarul limbii române,* DLR, Litera R, 1975) este tot din Ibrăileanu: „Sarcina romancierului este grea, căci el trebuie *să redeie* viața cu adevăr și cu poezie". Clișeele au adesea surse perfect onorabile; la Ibrăileanu, *a reda* e motivat de o viziune și se asociază unor interpretări subtile. Nu tot așa vor sta lucrurile în continuare. Verbul a fost intens folosit în perioada proletcultistă, reflectînd o viziune simplistă a „realismului socialist", ceea ce a contribuit la devalorizarea sa în critica literară, dar nu a împiedicat perpetuarea sa în mediul școlar (căci prefețele vremii au fost și sînt citite și copiate chiar după schimbarea contextului ideologic). Citatele din DLR sînt semnificative: „Poeții au reușit *să redea* sentimentele cele mai scumpe poporului, izvoarele adînci ale dîrzeniei și hotărîrii sale" (Mihai Beniuc); „Măiestria literară înseamnă arta de *a reda* marele adevăr al vieții, esențialul, în imagini artistice" *(Lupta de clasă,* 1953).

În comentariile școlărești și în alte redactări stîngace, *a reda* a devenit un substitut universal, un cuvînt generic, despre care unii par să creadă că poate fi plasat în orice construcție (de exemplu, în loc de *a conferi, a atribui, a arăta, a explica* etc.): „Care sînt mijloacele prin care autorul redă basmului o notă comică?" (brainly.ro); „Autorul redă succint ce este spațiul Schengen" (ziare.com).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

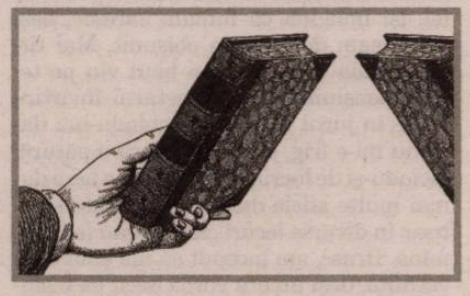

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Stilistică și obtuzitate

Nu demult, o tînără profesoară posta pe Facebook următorul „Autodenunț": „Subsemnata, profesoară de română, declar că nu respect, în mod premeditat, programa școlară de limba română, asemenea unui element dușmănos: nu citesc cu elevii mei poeziile de Eminescu, *Amintirile* lui Creangă, baladele populare, pastelurile de 150 de ani, nuvelele lui Slavici; nu dictez comentarii, nu arunc în brațe interpretări și nu le cer să învețe pe dinafară teorie literară despre genuri și specii. Declar de asemenea că, în schimb, citesc cu elevii mei poezii frumoase de Magda Isanos sau Tudor Arghezi, texte din literatura universală ca *Micul Prinț* sau *Cartea junglei,* fragmente din marii autori ai literaturii universale ca Cervantes sau Shakespeare, exersăm lectura activă, ne exprimăm opiniile, le motivăm, învățăm să fim sinceri, asertivi. Fac cunoscut că nu voi respecta nici viitoarea programă care îmi cere să selectez numai texte ale autorilor români clasici menționați mai sus. Voi continua să propun elevilor mei numai lecturi care să-i atragă spre literatură, să sădesc în ei o sămînță de bucurie a lecturii."

Cam în aceeași vreme intrau în gura presei noile programe de română pentru gimnaziu. Și, spre nedumerirea mea, am găsit în nenumărate publicații, semnalat drept marea „noutate" a acestor programe, faptul că ele lasă la latitudinea profesorilor ce texte anume se vor studia la școală. Spun nedumerire, pentru că „noutatea" cu pricina e veche de aproape două decenii.

Cum arată și alte semne destul de vizibile din postare, „autodenunțul" era unul ironic. (În treacăt fie spus, remarc familiaritatea tinerei autoare cu sintagme precum „element dușmănos", care trimit indubitabil la epoca stalinistă. Dar, absolventă de Litere fiind, bănuiesc că nu a trecut nici peste acest capitol din istoria noastră politică și culturală.)

Din păcate, cum era previzibil, nu au lipsit cei care să dea textului o lectură literală, înțelegînd că autoarea își declară public insubordonarea profesională.

Între altele, cine va avea curiozitatea să citească o programă școlară – extrem de puțini o fac! – va vedea că lucrurile stau cu totul altfel. Programa se mărginește să facă niște recomandări vagi și confuze în privința alegerii textelor, precum: „Profesorii au libertatea să aleagă texte-suport în măsură să sprijine formarea competențelor specificate în programă", cu singura mențiune că aceste texte „trebuie să respecte următoarele criterii: valoric, estetic, formativ și adecvare la vîrsta elevilor", dar și, în același context, recomandarea ca „Pentru textul epic, pentru textul liric și pentru textul dramatic (ceea ce pare a fi doar o subsecțiune, nu se știe cît de largă sau de îngustă, a domeniului „Lectură", n.n.) se vor selecta texte literare de bază, cu preponderență din scriitorii clasici ai literaturii române" – intră aici și Arghezi, de pildă, sau numai Slavici, înțelegînd în sens strict „marii clasici"?

Să nu ne speriem: o atare jonglerie de vorbe nu e proprie doar *curriculum*-ului românesc de limba și literatura maternă. De mai bine de două secole, literaturii i s-a atribuit, pe lîngă rostul său estetic, și calitatea de constituent al patrimoniului cultural național. Mai ales în cazurile în care națiunile s-au definit prin comunitatea de limbă și tradiții, era firesc ca literatura, artă a cuvîntului, să capete un statut privilegiat în acest sens, în comparație cu celelalte arte, precum pictura, muzica sau arhitectura. Ca atare, studiul literaturii în școală a început să se bifurce între două obiective majore, sensibil diferite: plăcerea și deprinderea lecturii beletristice, pe de o parte, cunoașterea valorilor literare naționale, pe de cealaltă parte.

Nu-i greu de ghicit că cele două obiective pot intra în competiție, uneori chiar în coliziune. Nu trebuie să fii englez ca să-ți placă *Macbeth* sau *Alice în Țara Minunilor,* neamț ca să te delectezi cu *Muntele vrăjit* sau cu *Poveste fără sfîrșit,* american ca să degușți *Zgomotul și furia* sau *De veghe în lanul de secară* etc. Pentru un specialist, e recomandabil să aibă acces la textele pe care le discută în limba în care au fost scrise. Altminteri însă, mai toți citim preponderent traduceri, fără ca asta să ne afecteze nici apetitul, nici abilitățile de lectură. Totodată, însă, e de neconceput ca un elev să fi terminat o școală în limba romînă fără să fi luat act de existența unui Eminescu sau Sadoveanu.

Istoria studiului literaturii în școli în ultimele patru-cinci decenii, cel puțin în aria europeană, poate fi rezumată drept o continuă expansiune a celui de-al doilea obiectiv, adjudecîndu-și, atît în politicile educaționale, cît și în practica didactică, supremația în raport cu cel de-al doilea. Au contribuit la aceasta o multitudine de factori, pe care nu îi pot detalia aici: șubrezirea „spiritului națiunilor" de către imensa traumă colectivă produsă de al Doilea Război Mondial, globalizarea galopantă, atît cu beneficiile, cît și cu vulnerabilitățile ei, mondializarea pieței de carte, ascensiunea *popular culture* și dezvoltarea impetuoasă a industriilor de divertisment, lărgirea multilingvismului atît în aria școlară, cît și în viața de zi cu zi, mutațiile tehnologice apărute în comunicații și multe, multe altele.

Traseul acesta, schițat în linii foarte sumare, nu a cuprins și țările cu regimuri totalitare cu o puternică tentă naționalistă, cum a fost cazul României. Studiul literaturii, cu texte obligatorii, mai bune sau mai rele, a fost inevitabil orientat către afirmarea robustă a unei canonicități culturale, care s-a concretizat în obligația elevilor de a asimila un imens depozit de informații și de a învăța pe de rost comentarii literare pe care să le reproducă la teze și la examene. Din perspectiva apetitului și abilităților de lectură – un dezastru. Din perspectiva întăririi mîndriei naționale – un rezultat incert. Avem, în România, o vînă patriotardă puternică și vocală, tot așa cum avem o sumedenie de compatrioți care își detestă apartenența la națiunea română. Este, și acesta, rezultatul previzibil al unui proces îndelung de îndoctrinare, care duce fie la submisiune, fie la revoltă.

Între timp aflu că autoarei „autodenunțului", care a comis eroarea de a ironiza moștenirea noastră totalitară, i s-a suspendat colaborarea cu școala la care predă, începînd cu următorul an școlar. Unei inabilități stilistice i se răspunde, din cîte înțeleg, cu obtuzitate administrativă vindicativă. Detalii, în numărul viitor.

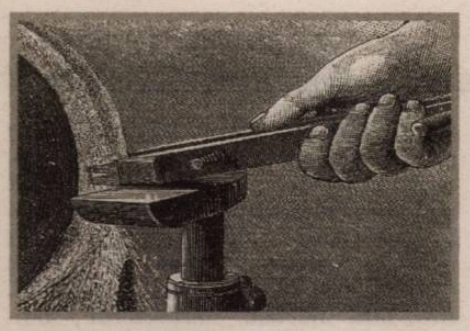

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Victoria lui Macron, cîteva consecințe

■ *Uniunea Europeană are în față cinci ani pentru reconsolidarea proiectului.* Cîteva șantiere importante așteaptă aici intervenții urgente, începînd cu găsirea modelului politic pentru viitoarea Uniune. Sînt apoi migrația și terorismul. Dar poate că provocarea cea mai importantă este aceea a găsirii unui nou model social european, adaptat erei globalizării și revoluției tehnologice. Văzînd amploarea provocărilor, cinci ani nici nu înseamnă tocmai mult.

■ *Brexitul are toate șansele să devină mai dur, dar își pierde locul privilegiat de pe agenda europeană.* Emmanuel Macron este cunoscut drept adept al unui divorț în termeni radicali, în care Marea Britanie trebuie să plătească prețul pentru ieșirea din Uniune. Din acest punct de vedere, venirea sa în fruntea Franței nu este tocmai cea mai bună veste la Londra.

În același timp, victoria centristului francez scoate din discuție, cel puțin pentru următorii ani, ideea efectului de domino, ce părea să se declanșeze odată cu referendumul din iunie 2016 din Marea Britanie și cu alegerea lui Donald Trump ca președinte al Statelor Unite. În decembrie anul trecut, candidatul extremei drepte a pierdut prezidențialele din Austria, în martie, olandezii au optat în principal pentru partidele tradiționale. Lipsită de presiunea unor dezordini interne, Uniunea Europeană va putea negocia mai relaxat cu Marea Britanie. Pentru Uniune, Brexitul va rămîne, fără doar și poate, un dosar important, dar între alte dosare importante. În timp ce, pentru Londra, va fi unul de importanță vitală.

■ *Rusia pierde o partidă, dar se va reorienta.* Nu încape îndoială că Marine Le Pen a fost favorita Kremlinului, cel puțin în acest al doilea tur de scrutin. Iar atacul cibernetic la adresa echipei Macron, din ultima zi a campaniei electorale, a făcut parte din arsenalul deja cunoscut – și de aceea mai ușor de contracarat – al destabilizării regimurilor democratice occidentale în perioade de alegeri. Ceea ce a fost posibil la referendumul din Marea Britanie și la alegerile americane s-a dovedit imposibil în Franța.

Nucleul dur al Uniunii Europene rămîne stabil. Alegerile germane din septembrie nu vor schimba cursul, indiferent dacă Angela Merkel va rămîne cancelar sau dacă Martin Schulz îi va lua locul. Iar Germania s-a pregătit din timp pentru a face față atacurilor informatice și campaniilor de dezinformare.

Însă nu încape îndoială că Rusia va învăța și ea din eșecurile anului 2017. Și este posibil să-și concentreze pe mai departe eforturile în zonele mai slabe ale Uniunii – în sudul încă în suferință de pe urma crizei, în statele cu regimuri iliberale din Europa Centrală, în Balcani.

■ *Budapesta și Varșovia ar trebui să-și regîndească în mod serios poziționarea în cadrul Uniunii.* Nici Bucureștiul n-ar trebui să rămînă indiferent. Derapajele guvernului de la Budapesta, cele mai recente fiind ofensiva împotriva universităților străine și chestionarul antieuropean trimis cetățenilor, nu au trezit reacții foarte vehemente, nici la Bruxelles, nici în marile capitale. Lucrurile s-ar putea să se schimbe dramatic, odată cu noua dinamică a construcției europene. Pînă acum, o eventuală reacție europeană mai dură împotriva Budapestei și Varșoviei i-ar fi putut da un cal de bătaie Marinei Le Pen, în campania electorală. Dar acum situația s-a schimbat și nimic nu o mai poate opri pe Angela Merkel să inițieze, de exemplu, sancționarea partidului lui Viktor Orbán, FIDESZ, în cadrul Partidului Popular European (PPE), și aceasta ca un preludiu al unor acțiuni mai ample, la nivel instituțional european. Ba chiar un asemenea gest i-ar folosi cancelarei în politica de acasă. Adversarul ei, social-democratul Martin Schulz, s-a dovedit a fi, în Parlamentul European, un critic neînduplecat al regimului Orbán. El nu va ezita să o atace direct pe contracandidata sa, Angela Merkel, acuzînd-o că îl protejează pe liderul ungar, doar pentru a nu periclita dominația PPE în Parlamentul European.

Emmanuel Macron

© wikimedia commons

Odată motorul franco-german consolidat, liderii europeni vor sancționa derapajele de la normele democrației.

Odată motorul franco-german consolidat, liderii europeni nu vor mai avea complexe în a sancționa derapajele de la normele democrației și ale statului de drept. Iar aici, guvernanții de la București ar trebui să ia și ei aminte.

■ *Pentru România, alegerile desfășurate în statele membre considerate drept piloni ai Uniunii au o influență covîrșitoare.* Și aceasta, deoarece aceste state sînt cele care dau, în acest moment, direcția Uniunii Europene. Adică a unui proiect în care România și-a pus întregile speranțe de dezvoltare și modernizare pentru deceniile ce vin. Marile puteri pot trece cu pagube minime sau măcar suportabile peste șocuri cum ar fi Brexitul, alegerea lui Trump sau o ipotetică victorie a Marinei Le Pen.

Pentru o putere de rang inferior, precum România, asemenea lovituri geopolitice, fie și prin ricoșeu, pot avea consecințe catastrofale, ce se pot resimți pentru generații. O prăbușire a proiectului european – care părea la un moment dat posibilă, odată cu votul pentru Brexit și cu ascensiunea extremei drepte în Franța – ar fi însemnat o tragedie istorică, un fel de cădere de pe hartă.

Acum, că perspectiva consolidării proiectului european se deschide, România trebuie să-și gîndească bine pașii. Cîștigarea credibilității este esențială. Iar un proiect coerent de aderare la zona euro ar fi un element extrem de important în această direcție. Dar despre aceasta vom mai vorbi.

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

7000 de dolari a dat un american pe „cel mai scump taco din lume“

Omul nici nu a gustat chestia asta înainte de a o cumpăra. Era în stațiunea balneară Los Cabos și ce și-a spus? Hai să mănînc și eu homar, carne de vită Kobe, caviar Beluga, trufe albe și negre, toate pe o tortilla de porumb, cu fulgi de aur de 24 de carate. Și așa a fost. Cred că la ora asta omul și-a mîncat deja taco-ul. Vă dați seama ce-ar însemna asta în Piața Reșița? Rac, vită de Băicoi, icre de crap, mînătărci, o lipie de 50 de bani și niște căpșune aruncate în scîrbă. Comparați asta cu homar, carne de vită Kobe, caviar Beluga, trufe albe și negre, toate pe o tortilla de porumb, cu fulgi de aur de 24 de carate. Sărăcani mai sîntem! Ce talmeș-balmeș, ce amestecătură de două parale! Cine le amestecă așa? Nu, cine mănîncă așa ceva? Cred că, în fapt, lumea și-a pierdut gustul. Făcut de mame, bunici. Mîncatul la fast-food sau în oraș creează tentația de a sări peste bun-simț, peste tradiție. Cumperi, ți se dă, merge! Și, cum ai bani, îți poți permite orice. Amestecătura poate fi făcută din orice. Banul cumpără, stomahul n-are minte.

Radu NAUM

un sport la Răsărit

Cum mai stăm la capitolul corectitudine în fotbal, mai ales că titlul se va decide în luptă strînsă, în ultima etapă, între Viitorul, FCSB și Dinamo?

A, minunat! Întrebare fără sens. Fotbalul e corectitudinea întruchipată. Și nu e (neapărat) o ironie. În sistemul lui de referință, fotbalul e cît poate fi de corect. Fotbalul, în sine, e despre cineva care trebuie să bată pe altcineva. Dar fotbalul e și un mare business, asta ni se tot spune. Deci e ca în afaceri, ca în corporații. Sîntem corecți cît timp sîntem neprinși. A fost prins cineva cu ceva în acest campionat? Nu. Sau încă nu. Dar asta e tot nu. Așa că totul e în regulă. E în regulă că fostul portar dinamovist Marc, acum la CFR, iese pe sub minge de cîteva ori într-un meci tocmai împotriva lui Dinamo și apoi ia un gol de tot rîsul. E OK ca CSU Craiova să alinieze o formație cu mai mulți debutanți în fața Viitorului care luptă la titlu. Și cel mai tare e că FCSB, alias Steaua, pare blat în favoarea contracandidatelor la locul 1, într-atît de tare și-a tot dat cu stîngul în dreptul. Așa se povestește fotbalul. Așa și-a așternut el, așa sforăie. Ce e incorect în treaba asta? Totul e minunat, așa cum a fost și în alte campionate. În lupta asta de oameni corecți, șmecheria e să nu ajungi să depinzi de corectitudinea altora. Așa, nu îți mai pui întrebări, ca să nu ajungi să vorbești singur. Să urli la lună sau la Facebook. Adică să nu creadă nimeni că sîntem într-o poveste cu Albă ca Zăpada care, de tare ce-a crezut în corectitudinea babei cu mărul, a mușcat. Hai, că am trecut de vîrsta asta.

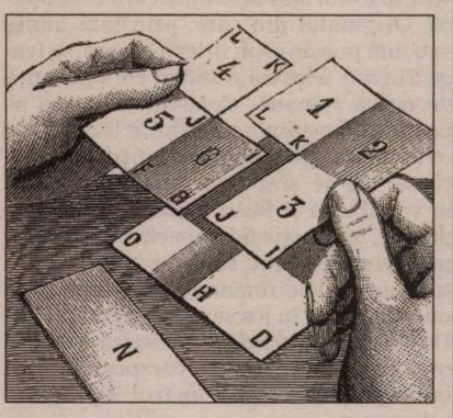

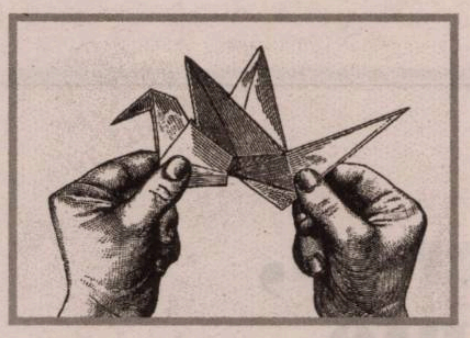

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

De prin Germania

Unele lucruri nu mai sînt cum au fost. Dar oare chiar au fost? Pe aeroportul din München, la sosirea pasagerilor din avionul românesc, noile scanere de pașapoarte, cu autoservire, s-au blocat. A apărut un polițist înalt care ne-a spus ceva cum că „system defekt". Am așteptat vreo douăzeci de minute pînă s-a reparat. Prin München și Stuttgart am văzut parcă neobișnuit de multe lucrări. Peste tot funcționau pickhammerele, iar săpători și asfaltagii erau într-o activitate frenetică. Multe străzi erau răscolite de șantiere. Ei bine, nu chiar atît de multe ca la noi, nu. Autostrada de la München la Stuttgart e la fel cum o știu de douăzeci de ani: aglomerată, cu multe camioane și cisterne care se depășesc ca niște mastodonți în competiție, cu mirosuri chimice, cu *stau*-uri de kilometri, cu lungi porțiuni de beton dur și, mai nou, cu zone întregi de restricții și lucrări. În România, în general, ideea autostrăzilor „ca-n Germania" e un adevărat ideal, ceva de neatins. În realitate, la ore de vîrf și nu numai, idealul ăsta poate fi neplăcut. Pînă la urmă însă, chiar dacă nu e paradisul la care visăm noi, e măcar ceva funcțional.

Cred că de dată mai recentă pentru Germania e claxonul la semaforul care se face verde sau cel de mustrare pentru cine încurcă traficul. Moda asta nu poate să vină decît din aval, adică din josul Dunării. Dacă cineva se plînge de stridența sirenelor mașinilor de Salvare, pompieri sau poliție de la noi, să meargă la München. Acolo sînt de-a dreptul wagneriene și singura soluție e să-ți pui mîinile la urechi. Nu-ți mai auzi nici propriile exclamații. Tot din categoria grandioaselor sonorități teutonice a făcut parte și reprezentația stradală la care am asistat în centrul vechi al München-ului, unde zeci de veseli tobosari, de bună seamă amatori, băteau de zor în tobe și își agitau tamburinele în ritm și în pași de dans. Își găsiseră loc pe o stradă îngustă, cu reverberații. Mi-am închipuit că printre ei ar putea fi (măcar cu spiritul) și Richard Feynman, celebrul fizician care cînta la bongo pe străzile din Rio, în timpul carnavalului.

Într-o berărie bavareză care zumzăia ca un mare stup cu albine germane, clienții se înveseleau pînă cînd începeau să cînte la unison, lovind cu halbele în masă. Mi-am adus aminte de un film foarte vechi în care Marlene Dietrich, cred, îi spunea unui american că așa se manifestă nemții la cîrciumă. Americanul a replicat că în țara lui oamenii beau singuri. La masa din spatele meu ședea un cuplu gen Emmanuel și Brigitte Macron. La un moment dat, nu știu de ce, dar bănuiesc, femeia a căzut de pe scaun și s-a întins pe jos cît era de lungă. S-a ridicat într-un tîrziu, parcă filmată cu încetinitorul, îndreptîndu-și cu demnitate sînii. Și fiindcă tot veni vorba, era cu o zi înainte de alegerile în care Macron o învingea detașat pe Marine Le Pen.

În centrul Stuttgart-ului am dat peste un festival al filmului de animație, despre care un *dealer* de mașini ne povestise că e festival de bere. Un fel de Oktoberfest în mai. N-am priceput dacă omul nu știa că există și altfel de festivaluri decît cele de bere sau dacă nu cumva nemții beau prea multă bere chiar și la festivalurile de desene animate. Tot în Stuttgart am văzut o manifestație de bicicliști. Preț de vreo 15 minute au tot trecut prin fața hotelului nostru. Bicicliști din toate țările, uniți-vă!

Înapoi la München, la Alte Pinakothech m-a străbătut un puternic sentiment de egalitate. Într-o sală oarecare, în linie cu omniprezentul Canaletto, o poți descoperi pe *Madonna del Garofano* a lui Leonardo da Vinci sau pe *Madonna della Tenda* a lui Raphael. Rembrandt nu e nici el scos în evidență în mod special, ci plasat pur și simplu printre alți pictori olandezi. Să-l descoperi singur, ca din întîmplare. În schimb, explozia de cărnuri din uriașele tablouri ale lui Rubens, invadînd mai multe săli, mi-a provocat și de data asta o senzație de sastisire. Ca după mulți cartofi.

Tot München-ul era plin de ruși. N-am habar dacă asta e de bine sau de rău. Noaptea, pe stradă, am observat o mulțime de oameni fără adăpost. Un bărbat cu barbă albă tocmai își aranja culcușul într-un sac de dormit în intrîndul de la ușa unui magazin, cînd lîngă el s-a oprit un tip cu o figură respingătoare, slab ca o surcea și cu o gentuță pe umăr, un fel de Aghiuță care, spre surprinderea noastră, l-a abordat pe bărbos în română. Au schimbat două fraze de politețe, după care „Aghiuță" i-a urat „Spor la treabă!". Apoi, s-a apropiat de cerșetorul aflat în următorul intrînd. Era, fără îndoială, „inspectorul", individul care strîngea banii. Era vorba de homleși profesioniști, bine organizați. Întrezărind culisele acelei operațiuni nocturne, te cam înfiorai. Noi știm bine cum stă treaba: „Mîna întinsă care nu spune o poveste nu primește de pomană."

La întoarcere, stăteam în spatele avionului și, cînd era gata să decoleze, am văzut cum o mulțime de mîini s-au întins, aproape simultan, după butoanele de aer condiționat. Poate că emoția decolării i-a făcut pe mulți să caute ceva aer mai rece.

ready made

„Pîno cîndu se mișcă pămîntulu noi ne aflămu totu în *susu* pre dînsulu, și nici o dată nu ne aflămu în *giosu*, că-ci noi numimu susu ceea ce este désupra capului nostru, și giosu ceea ce este de desuptulu picióreloru nóstre; prin urmare ceriulu pentru noi este susu, pămîntulu giosu, și în tótă rotațiunea pămîntului piciórele nóstre remânu totu-déuna îndreptate spre pămîntu, și capulu spre ceriu. Noi nu venimu nici o dată în atare pusețiune, ca și cumu amu sta pre capu, și piciórele le amu întinde însusu."

A. Treb. Laurianu,
Elemente de Cosmografiă pentru Classile primarie, 1860

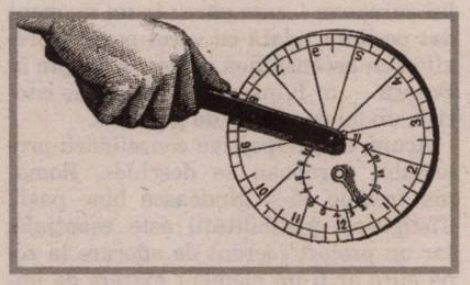

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Cu autostopul prin imperiu

O mie de kilometri de drumuri romane din Dacia apar pe o hartă medievală (de pe la 1200, judecînd după forma literelor), așa-zisa *Tabula Peutingeriana,* și n-ar fi rău ca imaginea asta să devină logo-ul Companiei Naționale de Autostrăzi. Harta arată drumurile care străbat lumea antică de la Atlantic la India (în vest lipsește segmentul dedicat Angliei – Brexit *avant la lettre* – și Peninsulei Iberice). Tema acestei hărți, sau *itinerarium,* e neobișnuită în antichitate, iar dimensiunile, 7 m lungime și doar 33 cm înălțime, o fac foarte distorsionată. Totul e aplatizat, mai toate mările și lacurile sînt reduse la minimum, de-ai putea ușor să faci un pod peste Adriatica (cum visa nu mai știu care împărat). Orientarea, ca pe hărțile moderne, e nord-sud, lucru atipic deoarece foarte puținele hărți de epocă romană pe care le avem sînt orientate care cum apucă. Originalul din care, prin mai multe sau mai puține copii intermediare, se trage *Tabula* noastră e totuși cu siguranță de epocă romană. Copistul (copiștii) se poate să fi schimbat anumite lucruri (de ce nu există nume pentru lanțurile muntoase? de ce sînt toate mările și rîurile verzi?), să fi făcut mici schimbări de poziție, în funcție de imperfecțiunile propriului pergament, sau alte greșeli (printre numeralele romane apare un XIIIII, un V cu capul în jos și un 28 scris XXIIX). Dar e cert că stîlcirea artistică a hărții nu i se poate atribui – perspectiva asta îndesată trebuie să fi apărut în originalul roman.

Original sau, mai degrabă, originale, în plus nici unul nefiind o reprezentare a lumii într-un anumit moment istoric, ci o chestie compozită. Cînd te uiți pe *Tabula* și vezi drumurile din Dacia, te întrebi ce mai caută pe hartă Pompei, care la data anexării Daciei era deja distrus de erupția Vezuviului de aproape treizeci de ani. La fel, dacă apare Constantinopolul, de ce mai apar drumurile din Dacia, provincie de unde romanii se retrăseseră cu mai bine de cincizeci de ani înainte de reîntemeierea orașului de către Constantin cel Mare. E probabil deci că au existat redactări succesive ale hărții, care între altele, prin secolul IV, au pus repede pe o hartă păgînă bazilica Sf. Petru lîngă vinieta Romei, locuri de pelerinaj (ca Muntele Măslinilor, pe o hartă în care Terra Sancta nu primește altminteri vreo atenție deosebită) și, cum ziceam, Constantinopol (acolo unde pe hartă era, desigur, vechiul Byzantion). Sună plauzibil ca redactările importante să fi avut loc în timpul lui Hadrian, care nu degeaba și-a petrecut jumătate din domnie pe drumurile imperiului, al lui Filip Arabul, care a organizat sărbătorirea unui mileniu de existență a Romei, și al unuia dintre tetrarhi, ca Maxențiu.

Utilitatea hărții nu se poate să fi fost practică și doar atît. De altfel, dacă realmente autorii ei ar fi vrut să te ajute să-ți planuiești călătoria (sau campania militară), ar fi calculat totul în mile romane, în loc ca ea să fie folosită la grămadă cu mila galică, în Galia, sau înlocuită în

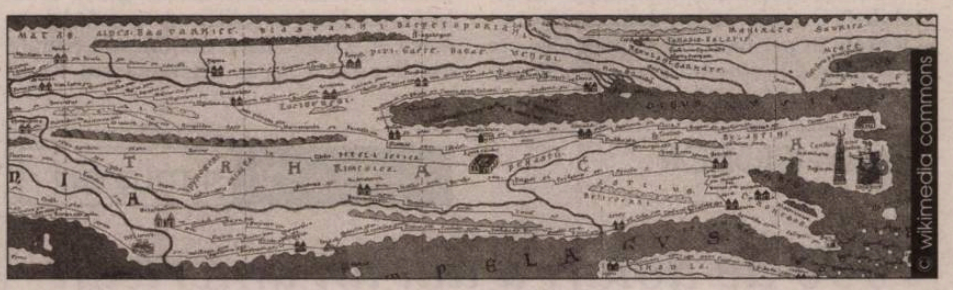

alte părți cu stadiul grec, parasanga persană și alte unități indiene. De asemenea, n-ar lipsi distanțele pe mare și nici indicațiile militare specifice. O utilitate propagandistică suplimentară mi se pare sigură, și mă gîndesc că probabil segmentele hărții se inspiră indirect din picturile purtate prin oraș în ceremonia triumfului, alături de pradă, captivi și armata victorioasă. S-a spus și că harta era poate expusă undeva – de pildă, într-o aulă imperială, ca un fel de frază ideologizată *sui generis* în jurul tronului. Potențialul propagandistic al hărților mari expuse în contexte triumfaliste a fost de altfel folosit din plin și mai tîrziu, de la Henric al VIII-lea la Mussolini.

Ca și diagrama metroului londonez, *Tabula* este o hartă topologică, în care scopul nu este reprezentarea la scară, ci transmiterea mesajului. Mesajul e, pe de-o parte, unitatea și eternitatea stăpînirii imperiale și ecuația civilizație – romanitate, și pe de alta, cum ajungi și cît faci de la A la B (ambele orașe celebre în antichitate ca și azi). Asta înseamnă că, dată fiind natura conceptuală a hărții, e acceptabil ca la o adică un oraș să apară de două ori dacă e prezent pe două rute diferite – cazul orașului Tibiscum din Dacia. Multe din aceste orașe au viniete frumos desenate, care în Dacia sînt rezervate pentru Tibiscum, Sarmizegetusa, Apulum, Napoca și Porolissum. E neclar dacă vinietele (șapte categorii diferite) arată importanța militară, a creștinismului local sau a serviciilor pentru călători (hanuri, arpacaș, Internet). În Dobrogea mi se pare interesant că Tomis este unul din cele doar cinci orașe, în cei șapte metri de hartă, reprezentat cu trei turnuri. Celelalte patru sînt vechea Narona (azi lîngă Metkovic în Croația), Lucca, Fréjus și Torino. Ce aveau aceste orașe în comun, nu știu. Tot o șmecherie a lui Ovidiu trebuie să fie la mijloc.

Foto: segmentul VII al TP, *unde estul Daciei și Dobrogea sînt în cvadrantul din stînga sus, cu Alba Iulia și Cluj între Carpați și Dunăre.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Dificultatea de a fi conservator în România

Acum 11 ani, scriam în paginile acestei reviste un articol în două părți despre dificultatea de a fi conservator în România. Am dat, întîmplător, de acel text și nu mă pot opri să îl rescriu pentru că unele împrejurări la care mă refeream, firește, s-au schimbat. A rămas, însă, perfect validă prima observație cu care deschideam articolul: „În România, nu e deloc greu să fii liberal sau să fii socialist. Cel mai greu e să fii conservator.“ Azi, știu mai bine și de ce: liberalii nu te înțeleg, iar socialiștii te detestă.

Fundamental, conservator este acela care preferă procedurile instituționale revoluțiilor, schimbările chibzuite reformelor, tradiția verificată inovației aventuroase. La noi, conservatorul se află de la bun început într-o situație imposibilă.

Presiunea publică pentru schimbări de magnitudine este imensă.

Nimic din trecutul recent al României nu este de păstrat. Din ultimii 70 de ani, pur și simplu nu ai ce să conservi. Nici refugiul în interbelic nu poate fi reconfortant pentru un conservator adevărat. O fi arătat România dintre războaie excelent din punct de vedere cultural, dar politicește a fost mai degrabă instabilă și haotică decît democratică și solidă, așa cum vrea un conservator. De altfel, nici atunci conservatorii nu aveau mare trecere. În fine, nici anii lui Carol I nu mai pot aduce azi soluțiile pentru care să merite să lupți intelectual, ideologic sau chiar politic. România de acum nu mai are nici o legătură cu România de atunci. De aceea, liberalii și socialiștii, oameni ai schimbării, au succes la noi, iar conservatorii, oameni ai evoluțiilor firești, naturale, nu prea. Aproape toți românii sînt sătui pînă la exasperare de România, așa că presiunea publică pentru schimbări de magnitudine este imensă. Și, după decenii de eșecuri, este potențată de frustrare colectivă. Așa că nimeni nu are urechi pentru mesajul conservator.

Însă cred și acum că dificultatea supremă pentru cel care vrea să fie conservator în România este eradicarea eticului și a decenței din spațiul public. Instituțiile noastre, bizantine și bizare, pendulează spectral între incompetență și abuz, seamănă cu labirinturi întunecoase în care, odată pătruns, ți se poate întîmpla orice. Ele nu mai sînt, de multe decenii, păstrătoarele moralei publice. Atunci, cum mai poți să fii conservator în România de azi?

Este de spus, pentru informarea minimală a celor care încă nu știu, că echivalarea conservatorismului cu opoziția la orice schimbare, cu rigiditatea și imobilismul este un abuz propagandistic al stîngii liberal-socialiste. Conservatorul nu se opune schimbărilor, ci doar unui anumit fel de a schimba. Spre deosebire de revoluționari, de radicali, de reformatorii incurabili, de terapiștii prin șoc, conservatorul crede că schimbările sînt dezirabile numai dacă vin natural, firesc, din logica lucrurilor, se întemeiază pe necesar și nu pe utopii sau programe. Asta nu înseamnă că voința (eventual politică) nu are un rol în schimbare. Să nu uităm că una dintre marile figuri ale conservatorismului secolului al XX-lea, Margaret Thatcher, și-a început mandatele succesive de prim-ministru printr-o reformă radicală a serviciilor publice. Thatcherism-ul însă a fost posibil pentru că a schimbat instituții și proceduri, legi și reguli, dar temeiul etic al serviciului public britanic era acolo și a fost conservat. Era acolo de secole.

Conservatorul crede că societatea preexistă individului. Spre deosebire de contractualiști, conservatorul nu crede că aranjamentele sociale se fac și se desfac asemenea pactelor, ci au rădăcini adînci care trebuie respectate și, spre deosebire de socialiști, nu crede că relația individului cu societatea este mediată de clase sociale, ci de probitatea morală și de competența profesională individuală. Puterea în societate este a instituțiilor și nu a oamenilor care le populează, iar statul exercită, înainte de orice, o autoritate morală, căci instituțiile, deși subiect al aranjamentului constituțional, sînt autonome.

Deși e greu să fii conservator în România, există mulți oameni care, dacă nu se definesc ca atare, se simt mai degrabă conservatori. Opțiunile lor interioare, modul lor de viață, felul lor de a înțelege lumea sînt coerente în orizontul neamenajat al conservatorismului românesc. Astfel, chipul conservatorului român se compune încet-încet.

Încerc, acum, o rapidă schiță de portret. Fiind o natură antiutopică, conservatorul român este deopotrivă anticomunist și antifascist. El crede în Dumnezeu, dar nu în sens „spiritualist“ sau „nondenominațional“, ci în sens evanghelic, și se socotește aparținător al Bisericii Sale fără emfază, fără gesticulație, fără să facă prozelitism. Prin urmare, conservatorul crede că există ceva sacru în cuvîntul dat sau în instituții sociale pe care alții le consideră anacronice, precum căsătoria, familia, prietenia – și nu acceptă denaturarea lor. E preocupat să trăiască bine, e responsabil față de familia sa și față de lume în general (știe că lumea nu începe și nu se sfîrșește cu el) și își pune mereu problema utilității sale sociale. Judecă lumea și după criterii utilitariste, și după criterii etice, în același timp. Simte că asumarea tensiunii dintre util și moral este o obligație care derivă direct din umanitatea sa și știe că excluderea oricăruia dintre cei doi termeni duce la dezastru – de aceea, nu va accepta niciodată să judece lumea altfel. Ideea lui despre justiție exclude varianta „justiției sociale“ și aderă direct la sursele primare ale teoriei statului de drept. Crede că socialul este intrinsec naturii umane și, de aceea, crede că obligațiile individului sînt absolut egale ca importanță cu drepturile și libertățile sale. Vrea un stat puternic, dar discret, care să nu aibă altă menire decît asigurarea securității cetățenilor săi. Iar cînd securitatea cetățenilor este în pericol, vrea ca statul său să fie în stare să răspundă rapid, exact pe măsura pericolului, și cu ceva în plus, dacă se poate. Nimic nu-i este, însă, mai prețios decît libertatea individuală. Așadar, o piață liberă și decentă este singurul criteriu al valorii sociale, iar statul de drept e singura organizare juridică acceptabilă. Înțelege rostul adînc al gestului gratuit, al donației și al caritații. El crede în diferență și o respectă, are preferințe pe care le exprimă dezinhibat și poate fi – cum se spune azi cu reproș – „*opinionated*“. Rasismul îi este cu totul străin. Dar conservatorul crede că ordinea socială presupune o ierarhie. O lume corect ordonată este o lume corect ierarhizată. Iar o ierarhie socială corectă înseamnă că unii sînt „sus“ și alții „jos“ în cetate strict în temeiul valorii profesionale și morale a fiecăruia. Conservatorul este gata să recunoască oricui ceea ce recunoaște pentru sine – acesta este singurul sens în care se poate vorbi despre egalitate într-o viziune conservatoare. Oricine intră în acest profil e conservator.

PUBLICITATE

Astfel, cred că în România de azi există mulți oameni care împărtășesc o viziune conservatoare asupra lumii, care își construiesc viața după opțiuni conservatoare. Acum, ei nu se recunosc pe deplin în nici o formațiune politică de pe eșichierul nostru bezmetic. Ei au votat mereu împotriva partidelor dlui Iliescu pentru că erau continuatoare ale comunismului, dar au fost mereu nemulțumiți de guvernările „de dreapta“. Au văzut prea multă versatilitate, prea multă incompetență și prea multă corupție în aceste guvernări. Sigur că, pus să aleagă între socialism și liberalism, conservatorul va alege liberalismul. Dar nu o va face cu inima întreagă. Eșecul organizării politice a curentului conservator în România este consecința directă a dificultăților pe care conservatorul le întîmpină în a se manifesta ca atare în spațiul nostru public mai ales din cauza unei oribile și masive manipulări a termenilor.

O presă confuză (exact aceeași presă *mainstream* care, de pildă, o numește pe Marine Le Pen „extremistă de dreapta“, fără să-i fi citit proiectul economic, care este aproape comunist și profund antiliberal, doar pentru că „extremist de stînga“ nu sună la fel de periculos ca „extremist de dreapta“) face un portret deprimant conservatorului român: sărac, cu mentalitate de asistat, religios în sens rudimentar (adică un amestec de teamă inexprimabilă, de superstiții cam păgîne și de fascinație pentru „paranormalul“ tabloid), misogin, înapoiat, necablat la binefacerile Internetului, cu studii submedii. Dar nici una dintre aceste trăsături nu este proprie conservatorului.

Un conservator nu poate fi un simpatizant al asistenței sociale și, cu atît mai puțin, un nostalgic al comunismului. Tocmai pentru că ia credința în serios, el nu poate fi superstițios, bigot sau „paranormal“. Apoi, un conservator nu poate fi misogin; rezervele față de activismul feminist nu sînt același lucru cu misoginismul. În fine, nimic mai străin unui conservator decît intoleranța.

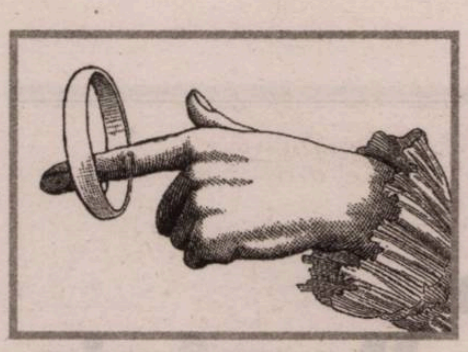

Selma IUSUF

legende **urbane**

Viața la țară

Să zicem că aveți o zi proastă. Plină de ședințe în care se pierde vremea, iar cățelandrii vor să arate că latră gros în fața dulăilor, în care se discută nimic și după care nu se aplică nimic din nimicul discutat. Vă trece viața pe lîngă urechi. Pe geamul înalt, care nu se deschide niciodată, că așa a fost construit, intră un soare frumos de mai. Te uiți la lumea reală de afară ca la televizor. Zaci în acvariul ăsta, ia uite la tine cum plutești printre imprimante și ficuși bolînzi, printre telefoane de conferință, printre foi cu Excel-uri, note, calcule și inimioare desenate cu pixul de cîte un coleg plictisit. Plutești ca un pește exotic smuls din marea lui caldă și adus aici, la borcan. Ești hrănit cu viermișori uscați, aer adevărat nu intră în acvariul ăsta al tău, doar bule de aer condiționat care-ți unduiesc imperceptibil apa în care înoți, aerul în care plutești. Ia uite la tine cum plutești și tu printre gupi și zebre și carași burtoși. Ești un neon mic, aproape nebăgat în seamă, unul din zecile care dau corp peștelui celui mare.

Dacă cineva ar sta pe trotuarul de vizavi și s-ar uita la clădirea ta, ar vedea cum în toate acvariile astea, așezate unele peste altele, plutesc mai repede sau mai lin sute de pești. E un tablou frumos, cu domni care înoată în costumele lor obligatorii, cu cravatele unduind aproape grațios în apa asta cristalină, doamnelor și domnișoarelor li se umflă fustele diafane și par niște meduze extraordinare, cu cilii subțiri ai picioarelor terminați în excrescențele pantofilor cu toc, uite și doamnele care fac curat cu mopurile ca niște anemone de mare.

Tu, pește-neon mic, stai în ședința aia și te gîndești că nu mai vrei, că îți dai demisia într-un mod spectaculos și memorabil, că zici la final vreo două celor pe care nu îi placi, dar cărora trebuie să le zîmbești, și trîntești spectaculos ușa acvariului după tine. *Now what?*

Ai citit într-o grămadă de locuri cum temerari cu finanțe neclare și-au luat lumea în cap și au plecat în nesfîrșite călătorii în Nepal și Birmania, ai auzit de lume care are revelații pe plajele roșiatice din Goa, care meditează în Indonezia, dar decizi că e un pic cam prea exotic pentru tine și pentru creditul tău, și te gîndești cum ar fi totuși să te muți undeva la țară, așa, mai aproape de oraș, cu niște pămînt de jur împrejurul casei, unde să pui și tu ceva roșii, ardei și pătrunjel, ca tot omul. Te gîndești apoi un pic mai mult ce înseamnă munca asta în grădină, la pămînt. Abia deosebești leușteanul de pătrunjel, iar păstîrnacul e pentru tine un concept abstract. Cînd ai auzit prima oară de cuvîntul „a copili" în legătură cu roșiile, mintea ta a plecat imediat într-o călătorie metaforică și ți s-au umezit ochii de frumusețea lingvistică care zace pe pămînt. Altfel, habar n-ai nici măcar cum și cînd se udă. În puținele dăți în care ai ajuns la țară, pe la prieteni, era să-ți cosești picioarele și, cu toată sala și ganterele tale, n-ai reușit să despici cu toporul o surcică. Sigur că e o chestie de îndemînare și nu neapărat de forță, de aia îți și imaginezi că există oameni cu un braț mai gros decît celălalt din cauza vreunei munci fizice repetitive, cam ca în *Timpuri noi* al lui Chaplin, așa.

Abia deosebești leușteanul de pătrunjel, iar păstîrnacul e pentru tine un concept abstract.

Pămîntul nu vei fi în stare să-l lucrezi, o casă cumsecade nu vei fi în stare să încropești din cele pe care le-ai văzut la vînzare și pe care ți le poți permite, iar despre lumea din sat ai o viziune pe care ți-a format-o, fondant, în copilărie, Ionel Teodoreanu. Nu știi că în lumea din sat se fac drifturi cu mașina noaptea, în mijlocul străzii, și se calcă babe neatente după care nu jelește nimeni. Că se aruncă cîini și pisici mici, de vii, în WC-ul din curte. Că, în fond, e o amestecătură de lume ca aici, în oraș, și că, în plus, dacă ai pămînt și vrei ceva de la el, atunci muncești de-ți sare inima din piept. De dimineața pînă seara. Că atunci cînd ți-ai desfundat coșul de fum, se strică hidroforul, că atunci cînd ți-ai izolat pereții, se găurește acoperișul.

Îți cade falca din mînă brusc. Ești în acvariu, la ședință. Las-o așa.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Doctorate (X)

„8 decembrie 1967 – Ziua cea mare, în care ar fi trebuit ca Elena Ceaușescu să susțină dizertația tezei de doctorat într-un cadru public.

«Era susținere publică și anunțul evenimentului a fost afișat la avizierul Institutului, jos, la intrare. Toată lumea, mai ales tinerii asistenți erau curioși. Era un eveniment la fel de interesant ca vizita lui Gogu Constantinescu sau a lui Coandă. Așa că au venit de dimineață, să ocupe locuri cît mai în față, în acea sală. Să nu fie în ultimele rînduri, să n-audă nimic, ca ăștia, mai bătrîni, mai vorbeau și cu prune în gură. După ce au luat masa la cantină – fuga, cu mic, cu mare, la Sala de consiliu. De la 7 și un sfert – 7 și douăzeci, începuseră să apară. Sala era închisă, dar pe ușa sălii era un afiș: teza s-a susținut la ora 6 dimineața. Aceasta este mărturia verbală a patru persoane care au participat, direct, la acel eveniment. Mi-au relatat mie, direct, nu din auzite. Sînt persoane acum în vîrstă, profesori consultanți. Persoane de mare probitate. Așadar, rămane întrebarea: a susținut teza Tovarășa inginer Elena Ceaușescu sau s-a susținut singură teza?», punctează Vasile Constantin Diaconescu. În procesul-verbal de susținere a dizertației scrie: «Astăzi, 8 decembrie 1967 (nu se precizează ora) a avut loc susținerea publică a disertației pentru obținerea titlului de doctor a tovarășei inginer Elena Ceaușescu, Directorul Institutului de Cercetări Chimice – ICECHIM (...) Cu unanimitate de voturi Comisia conferă tovarășei ELENA CEAUȘESCU titlul de doctor-inginer»".

Robert Veress, *ibid.*

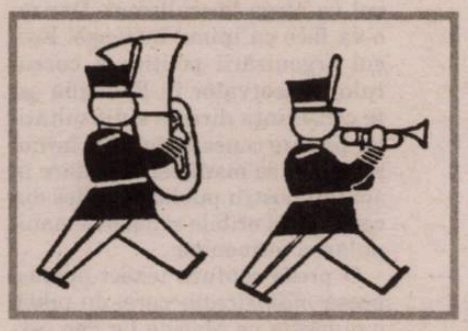

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Oamenii pe care îi disprețuim

Cei care au păreri diferite de ale noastre. Cei care se uită la alte televiziuni și la alte emisiuni decît cele care ne plac nouă. Cei care postează pe Facebook alte citate, alte poze, alte mesaje decît cele pe care le considerăm noi interesante. Cei care își mobilează casele altfel decît o facem noi. Cei care ascultă alte muzici decît cele care ne fac pe noi să vibrăm. Cei care vorbesc mai îngrijit decît noi. Cei care vorbesc mai dezlînat decît noi. Cei care se spală pe dinți mai des decît noi. Cei care se spală pe dinți mai rar decît noi. Cei care mănîncă mezeluri. Cei care cred că mezelurile sînt otravă. Cei care își vaccinează copiii. Cei care cred că vaccinul e brațul înarmat al unei forțe malefice. Cei care fumează. Cei care nu mai fumează. Cei care n-au fumat niciodată. Cei care dau de mîncare cîinilor de pe străzi. Cei care cheamă hingherii. Cei care dau șpagă pentru că „altfel nu obții nimic". Cei care nu dau șpagă nici în ruptul capului. Cei care merg la serviciu cu bicicleta. Cei care merg cu mașina pînă la magazinul de la colțul străzii pe care locuiesc. Cei care ies în stradă să protesteze. Cei care cred că ăia care protestează sînt manipulați, proști, trădători.

Cei care poartă „ghiul". Cei care poartă cercei în nas și în buric și unde mai vor ei. Cei care nu poartă nici o podoabă. Cei care se tatuează. Cei care cred că tatuajul e o formă de sălbăticie. Bărbații care poartă barbă. Bărbații care se bărbieresc în fiecare dimineață. Cei care își lasă unghie mare la degetul mic. Cei care își leagă nenumărate cruciulițe la oglinda retrovizoare din mașină. Că tot sîntem la capitolul ăsta, cei care își fac cruce ori de cîte ori trec pe lîngă o biserică. Cei care rîd de unii oameni atunci cînd își fac cruce în fața unei biserici și le atrag atenția că aia e o sinagogă. Cei care aruncă chiștocul pe geamul mașinii. Cei care nu au curajul de a lua chiștocul ăla de pe jos, ca să-l arunce înapoi în mașina de unde a ieșit. Bărbații care iubesc bărbați. Femeile care iubesc femei. Bărbații care iubesc femei. Femeile care iubesc bărbați. Oamenii care nu știu ce sînt, femei, bărbați sau pur și simplu altceva. Cei care țin în casă pisici. Cei care țin în casă cîini. Cei care cresc broaște țestoase, hamsteri, iguane, maimuțe, pinguini, papagali. Cei care nu acceptă animale în casă. Inclusiv unii membri ai familiei și rude din alte localități.

Romii. Maghiarii. Evreii. Bulgarii. Românii. Italienii săraci, ajunși pe-aici. Cei care scriu comentarii la articole. Cei care scriu articole. Cei care beau șprit. Cei care beau bere la „sticlă de plastic". Cei care poartă „trening" de fiș. Cei care țin cu Dinamo. Cei care țin cu Steaua. Cei care țin cu o echipă de fotbal, oricare va fi fiind ea. Cei care beau cafea dimineața, pe stomacul gol. Cei care fac sex (des și zgomotos) în apartamentul de alături. Cei care își parchează mașinile ca niște boi. Cei care dau zeci de ture pînă găsesc un loc de parcare. Cei care sînt în stare să dea ture o zi întreagă, deși au găsit un loc de parcare, dar nu îl ocupă, pentru că e un loc rezervat persoanelor cu dizabilități. Cei care parchează din prima secundă pe un loc rezevat persoanelor cu dizabilități. Cei care claxonează ca niște isterici, crezînd că asta îi calmează. Cei care întreabă ceva la o conferință care se încheie cu următoarele cuvinte: „Aveți întrebări?" Cei care tac în situațiile astea și privesc, încurcați, în pămînt. Cei care merg la terapeut. Cei care zic că rezolvă ei situația, că ei cunosc omul în zece secunde, după cum spune bună ziua, și-l scanează mai bine decît orice aparat de pe lumea asta, ce mai pierdem vremea cu teorii și rahaturi de doi bani, cînd ei pot să-ți spună din prima cum stă treaba cu orice om de pe planeta asta?

Hipsterii. Rockerii. Lumbersexualii. Feministele. Țăranii proști. Ecologiștii. Ăștia cu *political correctness*. Ecologiștii, din nou, pentru că sînt foarte enervanți. Cei care își pun picături în nas de zece ori pe zi. Bărbații care se dau cu creme. Femeile care se epilează. Bărbații care se epilează. Doamne, apără și păzește! Femeile care iau anticoncepționale. Bărbații care folosesc prezervativ. Dacopații. Motocicliștii. Filateliștii. Numismații. Ortodocșii. Catolicii. Greco-catolicii. Reformații. Protestanții. Neoprotestanții. Musulmanii. Liber-cugetătorii. Ateii. Agnosticii. Indiferenții. Bărbații care încă mai poartă, iarna, izmene sau orice poate să semene cu așa ceva. Ființele umane care merg la sala de fitness. Ființele umane care mănîncă o șaorma mare, cu de toate, pe la trei dimineața. Compatrioții care iubesc filmele românești. Astea din ultimii ani. Compatrioții care urăsc filmele românești. Cei care spun că românii sînt cel mai înzestrat popor din lumea asta, că aici e centrul energetic al lumii, că prin munții noștri sigur se găsește un Stargate sau așa ceva și că nu poți traduce cuvintele „dor" și „doină" în alte limbi, pentru că doar sufletul românesc e capabil să simtă și să creeze asemenea frumuseți. Cei care spun că românii sînt cel mai jalnic popor, laș, leneș, ticălos, furăcios, trădător, n-are nimic original, doar gura e de el, își merită pe deplin soarta, pentru că nimic de pe lumea asta nu îl va schimba vreodată, acum și-n vecii vecilor, amin!

Cam ăștia sînt oamenii pe care îi disprețuim. În rest, totul e bine. Există respect, considerație, bun-simț, putem sta de vorbă civilizat cu oricine, cu condiția să nu facă parte din vreo categorie enumerată mai sus.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Politica violenței: un rău cu care nu trebuie să te obișnuiești

„Dacă-i alegeți pe ăștia trei [Marine Le Pen, Emmanuel Macron, François Fillon], o să scuipați sînge", a tunat, în preajma alegerilor, Jean-Luc Mélenchon către tinerii „Franței nesupuse". „Voi chema rezerviștii să apere frontierele Franței de imigranți", a lansat, de partea ei, Marine Le Pen înaintea primului tur. „Scufundarea sub migrație la care sîntem supuși nu e o fantasmă, e o realitate", a declarat ea.

© C. Popescu

Limbajul violenței și al urii, un limbaj de bătăuși și de insurecție ieftină, a invadat spațiul electoral și spațiul public francez. Un limbaj brut care mizează pe trezirea unor spaime viscerale, care vrea să paralizeze reflexivitatea, care isterizează dificultățile prezentului sociopolitic, zugrăvindu-le drept catastrofe apocaliptice. Dinspre dreapta și dinspre stînga, republicana Franță e ademenită către extremism. Și nu rezistă tocmai bine de vreme ce, la primul tur, J.-L. Mélenchon a primit 19,58% din voturi, iar Marine Le Pen a obținut 21,3%.

Scriu acest text înainte de turul doi al alegerilor. Sper, ca mai toți adepții democrației liberale și ai europenității, ca Emmanuel Macron să aibă nu numai victoria, ci și un bun avans față de Marine Le Pen. Macron nu e un erou înalt al democrației liberale și al europenității. E doar candidatul proeuropean rămas în cursă, care, în Franța anului 2017, se opune extremismului și nu mizează pe apropierea de Putin. Unele puncte ale programului său, prea economic liberale sau prea politic corecte, pot stîrni rezerve în diferite zone ale electoratului. Dar cei care văd cu teribilă îngrijorare cum în Franța se degustă tot mai mult demagogiile violenței declară că, în ciuda acestor reticențe, îl preferă. Va avea el un bun avans față de contracandidata sa, de un brutal naționalism?

Analiștii, media, publicul caută opinii ale unor personalități politice, civice, intelectuale. Sau spirituale. În fond, criza europeană pe care o traversăm e mai mult decît o poticneală socioeconomică. E o criză a valorilor europene. Democrație liberală *vs* autoritarism violent? Europenism chibzuit *vs* naționalism agresiv? Ospitalitate controlată pentru migranți *vs* izolaționism? Credința – care apără demnitatea și libertatea persoanei, alături de fraternitate – are și ea a-și spune cuvîntul față de cutremurul valorilor occidentale.

Intervievat înainte de turul doi al alegerilor din Franța, Papa Francisc a dat însă un răspuns vag, contradictoriu. Se întorcea din vizita în Egipt, unde menționase la Universitatea Al-Azhar „riscurile populismelor demagogice". Avînd grijă să sublinieze că nu cunoaște datele politicii franceze, el a calificat-o totuși pe Marine Le Pen drept reprezentînd o dreaptă „dură", iar despre Emmanuel Macron a spus că „nu știe cine e, nu știe de unde vine". Papa Francisc, care cheamă Occidentul să-i primească pe migranți, să nu știe oare nimic despre „chemarea rezerviștilor la hotarele Franței"? Și nu e straniu – dacă nu periculos – să amestece extremismul de dreapta cu o dreaptă care, „dură" fiind, acceptă mecanismul democratic? Nu știe oare că, în ochii opiniei publice, autoritatea lui spirituală covîrșește nepriceperea lui politică? Și că așa stînd lucrurile, riscă să dea legitimitate populismului împotriva căruia tocmai avertiza? Probabil că poziția lui Macron – liberalism economic fără accent pe fragili și marginali, progresism în problemele de gen – contrariază teme dominante din discursul Papei. Dar la votul din 7 mai nu se mai înfruntă programe, teme. Dincolo de candidați, se joacă opoziția democrație liberală și europenitate *vs* extremism.

Episcopatul francez, curajos, realist, reflexiv în genere în problemele de societate, s-a mărginit și el să indice „elemente de discernămînt pentru conștiința fiecărui alegător". A reafirmat principiile care să conducă proiectul de societate francez și european, deja expuse în diferite documente: participare activă la democrație, căutarea binelui comun, grijă pentru cei vulnerabili, atenție față de demnitatea ființei umane nereduse la „un element al procesului economic sau tehnologic", considerarea religiilor ca actori sociali deplini, respectul pentru familie și filiație naturală, ecologie, ospitalitate pentru migranți. „Statul", se afirma în document, „trebuie să gestioneze în mod pozitiv tensiunea între un liberalism necontrolat și salvgardarea mecanismelor de protecție socială." Desigur, ar fi foarte bine, toți ne-am dori asta... Dar formularea unei ideale poziții de centru nu „ajută discernămîntul" electoral în periculoasa situație din teren. Un singur punct în declarația Episcopatului trimitea mai limpede la imediat: avertismentul împotriva riscului ca democrația actuală să se transforme într-o societate a violenței.

Anumiți episcopi au avut însă poziții mai tranșante. În declarațiile lor personale, publicate pe rețelele de socializare, principiile religiei ajungeau să devină expresive în mod concret. Monseniorul Marc Stenger, episcop de Troyes: „În 7 mai, care buletin de vot? Nu cel al fricii, al urii, al respingerii, al minciunii, al excluziunii, al închiderii, care sînt opusul Evangheliei". Monseniorul Pascal Wintzer, arhiepiscop de Poitiers: „Ce e populismul? E pretenția de a rezolva prin soluții simple probleme complexe. E simplificarea realității pentru ca ea să corespundă soluțiilor propuse... Nu voi vota Marine Le Pen" *(La Croix,* 26 aprilie 2017). Monseniorul Pierre d'Ornellas, arhiepiscop de Rennes, Dol și Saint-Malo, într-un comunicat de presă: „Ura sau violența, de oriunde ar veni, verbală și fizică, nu e tolerabilă; dezbinînd, ea face întotdeauna rău. Noi, catolicii, vrem să lucrăm împreună cu alții pentru binele comun."

În 2002, cînd Jean-Marie Le Pen a intrat, alături de Jacques Chirac, în turul doi al alegerilor prezidențiale, opinia publică franceză s-a cutremurat. Dar s-a și mobilizat împotriva extremismului politic. La al doilea tur, într-un foarte popular cartier din Seine-Saint-Denis, cu vederi de stînga, candidatul dreptei a primit mai mult de 87% din voturi (Faustine Vincent, în *Le Monde,* 27 aprilie 2017).

Acum, publicul francez s-a obișnuit cu scorurile ridicate ale Frontului Național. Dificultățile Uniunii Europene, neîncrederea în clasa politică, descumpănirea au produs o anestezie periculoasă. Ea îi face pe mulți francezi și europeni prea puțin sensibili la atacurile împotriva democrației liberale, la scandalul extremismelor. Indecența limbajului și a demagogiei populiste nu-i va trezi oare la realitate? Vocile cîtorva responsabili religioși au rostit limpede, alături de atîtea altele, pericolul... Ele susțin că simplismul iresponsabil al urii, că politica violenței sînt un rău cu care nu trebuie să te obișnuiești.

Alegerea Franței decide, în bună parte, ceea ce se va alege de întregul proiect european. Acum, cînd în America a învins Trump, se pare totuși că Franța și Europa rezistă mai bine populismului, că aleg în continuare democrația liberală. Să sperăm, așadar...

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Pălținiș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Justinian Marina

Patriarhia Română a dedicat anul curent evocării Patriarhului Justinian Marina și a martirilor creștini din închisorile comuniste. Tocmai se împlinesc patru decenii de la moartea fostului patriarh „roșu", așa încît asocierea lui cu martirii creștini din gulagul românesc poate părea nepotrivită, dacă nu chiar paradoxală. Gîndul moral se înfioară dinaintea acestei combinații, dat fiind că Patriarhul Justinian a dus o viață aparent încărcată de onoruri și privilegii, în vreme ce martirii creștini mureau schingiuiți, netratați de boli, uneori omorîți cu zile și aruncați în gropi comune. Cum îl reține posteritatea pe fostul preot de mir Ioan Marina, prieten al liderilor comuniști (începînd cu dictatorul Gheorghe Gheorghiu-Dej) și promovat fulgerător ca mitropolit al Moldovei, înainte de a ajunge Patriarh, între 1948 și 1977? Are el, arhipăstorul „Apostolatului social", vreo părtășie cu preoții, teologii, monahii și credincioșii mireni încarcerați, „reeducați", distruși socialmente, ba chiar suprimați de către aparatul represiv al Securității comuniste?

Am ascultat mai demult evocări ale lui Justinian făcute chiar de către unele personalități ecleziastice din preajma sa: Bartolomeu Valeriu Anania și André Scrima, de pildă. Există și destule alte mărturii directe, care ne arată că omul a dus „lupta cea bună", folosind mijloacele compromisului tactic cu o putere pe care o asocia, fals, cu voia lui Dumnezeu. Greșeala majoră a lui Justinian a fost că n-a citit fenomenul comunist ca pedeapsă severă a providenței față de lumea creștinismului răsăritean (care acumulase, încă de la Petru cel Mare, păcate acute), cît ca pe un soi de evoluție inexorabilă, într-un anume fel binevenită. Patriarhul Justinian a fost un om cu vederi socialiste. Nu i-a fost greu să descifreze în revoluția bolșevică, adusă de Stalin la nivele paroxistice de mesianism ideologic, o expresie a renovării umanității într-un duh chipurile creștin. El a făcut o mulțime de fapte bune într-un cadru politic și metafizic esențialmente viciat și vicios. A patronat o renaștere a BOR (prin restaurări, construcții de noi biserici, dezvoltarea învățămîntului teologic, lucrări editoriale teologice și cultice, dar și intense relații ecumenice) într-un context de strictă obediență totalitară. Tocmai pentru că avea influență pe lîngă vîrfurile partidului unic, Justinian a fost omul Bisericii în bîrlogul diavolului. Nici o biografie nu va putea tălmăci irevocabil această misiune stranie, de care s-a achitat prin neștiute tribulații și travestiri conjuncturale.

Putem spune, azi, cînd avem deja suficient recul istoric pentru a nu mai miza pe judecăți univoc emoționale, că Justinian a primit comunismul ca pe o fatalitate, căutînd să-i limiteze efectele perverse: nu le dădea el bani, lunar, multor profesori ieșiți din pușcării? Nu i-a protejat pe mulți stareți prigoniți? Nu a mimat mereu alinierea, „uneltind" în culise cu puzderia marginalizată a „dușmanilor poporului"? Balansul acesta, asemănător cu pasul ezitant al unui funambul, a salvat poate esențialul (de pildă, continuitatea vieții liturgice), însă a pus, pe de altă parte, bazele unei coabitări inedite: aceea dintre trupul mistic al lui Hristos și primul stat declarat ateu din istorie. *Mysterium iniquitatis!* Era de găsit aici ultimul – și cel mai odios – avatar al constantinismului? Ultima expresie a mezalianței dintre tensiunea eshatologică a corpului eclezial și spiritul lumii? Greu de spus, deși e mare tentația de a răspunde afirmativ. Și mai greu de spus, în cheie contrafactuală, ce-ar fi fost BOR fără Justinian...

Oricum, e bine că tema a intrat pe agenda bisericească. Alături de ambiguitățile legate de „diplomația" Patriarhului Justinian, noile generații vor putea afla mai multe despre martirii din închisori, a căror jertfă plină de roade duhovnicești a fost adesea relativizată din motive politice. Se mai deschide astfel un culoar de lumină în obscuritatea unui trecut recent aproape necunoscut, dar pe care nu-l vom depăși decît după ce-l vom fi cunoscut în detaliu, cu tot cu grozăviile și clipele sale de grație.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

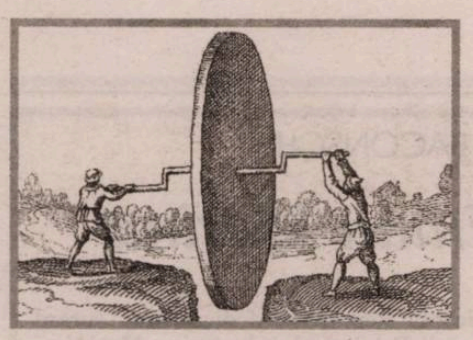

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Deriva

Jurnalistul Dan Alexe relata zilele trecute o convorbire cu Monica Macovei despre viitoarea președinție românească a Consiliului UE. Răspunzînd unei îngrijorări a ziaristului cu privire la stadiul pregătirilor de la București, doamna Macovei explică, pe un ton pe care îl bănuiesc sarcastic-amar, faptul că nu vor conta teribil de mult eforturile românești, dat fiind că perioada respectivă coincide cu alegerile europarlamentare. „Din fericire, președinția română va dura doar trei luni. Din aprilie-mai avem deja campaniile naționale pentru alegerile europarlamentare, iar ultima lună de muncă a Parlamentului actual, iunie, nu va mai conta."

Această teamă că România ar putea să strice cumva echilibrele sau, mai rău, să se facă de rîs este prevalentă ori de cîte ori vine vorba despre rolul Bucureștiului în concertul european. Sînt foarte rare cazurile în care vocea României poate fi identificată clar la Bruxelles. Nici vorbă de contribuții creative și inteligente la marile dezbateri europene sau de poziții de principiu care să atragă măcar respectul, dacă nu admirația partenerilor. Cele cîteva personaje cu cetățenie română din aparatul birocratic și politic european a căror voce e relevantă sînt mai degrabă excepții fericite. Printre ele nu o includ și pe Corina Crețu, comisarul european pentru Politică Regională, care s-a remarcat printr-un scandal public relatat de *Politico* în urmă cu doi ani și prin stînjenitor-inutilele eforturi de propangadă îndreptate spre un public românesc care, pe bună dreptate, le ignoră senin.

Cît despre semnalele de la București, acestea sînt, în cel mai bun caz, absente. A trecut puțin observat reprosul lui Manfred Weber, liderul deputaților PPE, adresat premierului român, care n-a considerat necesar să participe la o dezbatere ce privea chiar acțiunile guvernului său. Asta prin opoziție cu Viktor Orbán, care a avut curajul necesar să explice și să își susțină deciziile în fața europarlamentarilor. Or, să arăți rău în comparație cu Orbán la Bruxelles nu e chiar ușor.

În fapt, România contează doar prin dimensiunile ei, care, oarecum ironic, devin și mai importante odată cu apropierea Brexit-ului. Și mai contează prin capacitatea de a nu adăuga la problemele și așa mari ale Europei. Între București și Bruxelles pare să se fi încheiat un soi de înțelegere tacită care obligă România să nu exagereze pe drumul iliberalismului, iar UE promite să nu remarce prea vocal deriva lentă a românilor către mlaștina medievală din care au tot încercat să scape.

Mi-a fost foarte clar acest lucru în urma unei discuții cu unul din reprezentanții importanți ai socialiștilor europeni, pe care l-am întrebat de ce îl tolerează ca partener pe Liviu Dragnea, cu CV-ul lui penal și cu tentativele nesfîrșite de a ucide lupta anticorupție. Un pic enervat, omul mi-a replicat că i s-a comunicat direct liderului PSD că nu merge într-o direcție bună. Lucrul ăsta e lesne de verificat, vocile socialiste care s-au exprimat sînt multe și importante. Am mers mai departe și am întrebat dacă vor fi consecințe pentru PSD și Liviu Dragnea. Liniște. „Asta e treaba voastră, a românilor", a venit răspunsul, după cîteva secunde. Greu de contrazis un astfel de argument, însă la fel de greu de contrazis este faptul că nici un partid de stînga românesc nu se va putea dezvolta în umbra mastodontului PSD cîtă vreme acesta va fi legitimat de la Bruxelles. Și nici vreo reformă reală a PSD, presupunînd că e cineva care ar vrea să se angajeze la așa ceva.

Aici n-am mai primit nici un răspuns, însă am aflat răspunsul-șablon pe care socialiștii români îl dau ori de cîte ori primesc reproșuri de la parteneri sună cam așa: „Nu e cazul să exagerați, sîntem partidul de stînga cu cele mai bune rezultate din Europa. Chiar credeți că e momentul să ne certăm?" Genul ăsta de atitudine face ca, în cercurile stîngii europene, dl Dragnea să fie privit cu o combinație de admirație și neplăcere. Însă neplăcerea e dată la o parte din calcul politic, iar președintele PSD depinde în acest moment doar de evoluții interne pe care le poate influența nemijlocit.

În fapt, raportarea socialiștilor la președintele PSD e identică cu aceea a popularilor la Viktor Orbán. Logica e că, atîta vreme cît împart un colț de masă cu acești estici încăpățînați, europenii își pot încă exercita influența asupra lor. E adevărat, în același timp, că efectul secundar și pervers este că derivele esticilor devin cumva mai ușor de implementat și justificat.

Pentru că a ales o metodă mai puțin ideologizată de capturare a statului decît Orbán sau Kaczynski, Liviu Dragnea este mult mai greu de clasificat decît cei doi. Iar faptul că România nu a fost niciodată teribil de prezentă în dezbaterile europene face ca disoluția românească a elementelor democratice să rămînă cumva subdetectată și subanalizată.

Ignorînd alunecarea României către zone tulburi sub conducerea unui Lukașenko *light,* Uniunea Europeană, prin multele și diversele ei voci, comite o greșeală uriașă. Efectele se vor putea măsura, la un moment dat, proporțional cu dimensiunile și ponderea țării în termeni de populație, teritoriu și, de ce nu, economie.

Pînă la urmă, UE este atît de democratică și de liberală pe cît e fiecare dintre membrii săi. Iar dincolo de semnalele optimiste din Franța sau Germania, în Est are loc o dezvrăjire de liberalism, ale cărei consecințe nu pot fi încă pe deplin calculate.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

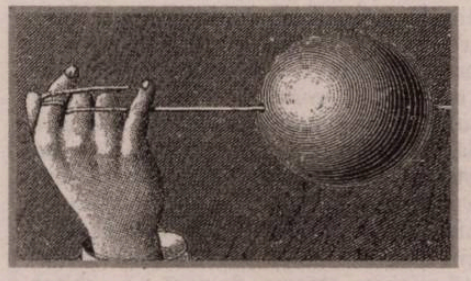

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Franța e en marche!

Emmanuel Macron a cîștigat alegerile prezidențiale din Franța cu o largă majoritate (66,10%) împotriva lui Marine Le Pen. E un semnal liniștitor pentru viitorul european într-un moment în care euroscepticismul părea că a atins cota de alarmă. Dar nu e nici o garanție că partidul său, En marche!, va obține suficient de multe mandate în Parlament pentru a-și asigura și guvernarea. Să nu uităm că Frontul Național e un partid bine organizat, cu lideri locali (re)cunoscuți; ei se vor prezenta la alegerile legislative întăriți și de popularitatea lui Marine Le Pen, care a adunat un număr semnificativ de voturi. Unii comentatori atrag atenția asupra faptului că sistemul electoral nu-i avantajează pe candidații Frontului Național, că și la aceste alegeri se va produce același tip de blocadă ca la prezidențiale. Posibil. Dar cine se poate baza pe asta? Să nu uităm că „nesupușii" lui Mélenchon vor avea și ei un cuvînt de spus; să nu-i uităm nici pe socialiști... Așadar, bătălia cu adevărat importantă pentru Macron va fi în iunie.

Dilema veche *vă propune un dosar despre „Franța după alegeri" în numărul din 25 mai 2017.*

Pînă una-alta, au început mișcările de trupe: fostul premier (socialist) Manuel Valls se alătură mișcării En marche!, pe ale cărei liste va candida la alegerile parlamentare. Candidatul socialist la prezidențiale Benoît Hamon promite o revenire în forță a partidului. Iar Marine Le Pen a anunțat că vrea să reformeze partidul.

Ce fel de guvern va numi președintele ales al Franței? Anunțul va fi făcut la începutul săptămînii viitoare, după preluarea efectivă a mandatului de la François Hollande. Mai mult ca sigur, acest guvern „de tranziție" va trebui să se prezinte cu figuri noi și să reușească deja cîteva măsuri pînă în iunie.

MacronLeaks. Vineri noaptea, după încheierea oficială a campaniei electorale, niște inși au încărcat pe net vreo 10 GB de date piratate de pe serverele En marche!. E vorba de sute, mii de mesaje și documente ale echipei de campanie. Ele au devenit publice într-un moment în care candidatul Macron nu mai putea să intervină public pentru a se apăra, căci legea electorală interzice publicarea de informații electorale după închiderea campaniei. Autoritățile au dat consemn ca nici presa să nu comenteze. Presa *mainstream* n-a dezvăluit conținutul acelor date. Poate că

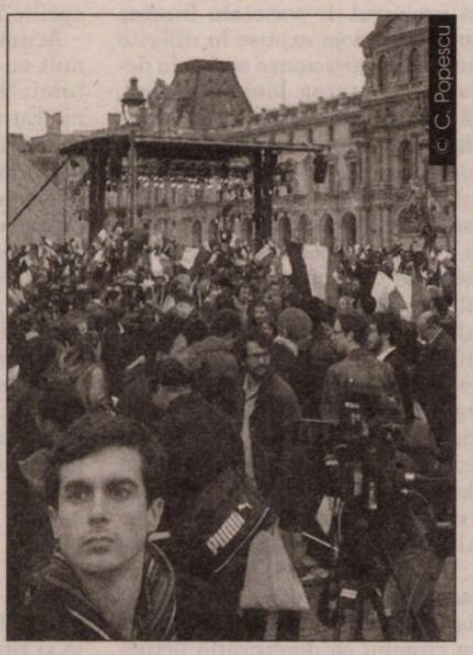

e clar că datele au fost obținute ilicit. Dar, imediat după încheierea procesului electoral, jurnaliștii s-au apucat să le analizeze Vor găsi: schimburi de mesaje despre cum s-a negociat cutare apariție TV a candidatului Macron. Sau cum s-a dat BT-ul pe un afiș. Sau cine știe ce strategie. Sau un *briefing* pe cine știe ce subiect. Chestii interne care nu sînt de interes public. Dar e posibil să se găsească și informații despre finanțarea campaniei electorale. Dacă e ceva ilegal? Ei, asta ar fi de interes public. Nu va dura mult și aceste informații vor fi publicate. Va urma un cor de speculații și acuzații. Fix acum, cînd se pregătesc alegerile parlamentare. N-o să fie ușor pentru En marche!. În orice caz, într-o democrație, secretul corespondenței ar trebui să fie garantat.

Rată foarte mare de absenteism la acest tur de scrutin. Doar în jur de 75% din cetățenii înscriși pe listele electorale au votat. Absenteismul (25%) a atins un nou record. Comparativ cu alte state din Europa, numărul mare al absenților din Franța nu pare îngrijorător. Însă pentru această republică semiprezidențială clasică scăderea apetenței de a participa la vot e un semn al declinului. Încă și mai interesant e ce a ieșit din urne: mai precis, cele patru milioane de voturi nule sau „albe". Mulți alegători nu s-au regăsit nici în propunerea etatistă & naționalist-xenofobă a lui Marine Le Pen, nici în propunerile liberale ale lui Emmanuel Macron. Pentru cei (totuși) angajați politic, votul a fost o formă de protest. E ca și cum ar fi votat cu un al treilea candidat. Dintre cei care au votat „alb", majoritatea e constituită din „nesupușii" lui Jean-Luc Mélenchon.

Apropo de nesupuși: luni seară, cîteva mii de persoane au protestat la Paris și în alte cîteva orașe. Aceste mitinguri spontane nu au fost importante numeric. Important e doar momentul: la doar o zi după alegeri, niște oameni strigă deja *„Macron, demission"*.

Emoții

Texte și opinii de:

● Maria BALABAȘ (realizator de emisiuni radio)
„Un liant subtil și misterios“
● Andrei CHIȘCU (psiholog)
„Ce ne mai emoționează astăzi?“
● Oana MITRE (profesoară)
„Manuale și emoții“
● Florin DUMITRESCU (textier și antropolog)
„«Tușa umană» în reclame“
● Raluca POPESCU (sociolog)
„Ești așa mamă!“

argument

Puțină înduioșare, pur și simplu

Se pare că mai mulți dintre noi avem o nevoie acută de sentimente: ne-am săturat să mai fim doar observatori *cool*, documentați și vigilenți ai lucrurilor, vrem să le și trăim, intens, dacă se poate, să ne înduioșăm la ele, dacă e cazul, și nu doar să le analizăm docți.

De ce și la ce mai plîngem, la ce ne mai emoționăm, ce ne mai impresionează și cum e tema acestui Dosar. Nu atît în realitate (deși sînt două articole care vorbesc puțin și despre asta), cît în produsele culturale care ne sînt la îndemînă, de care ne ciocnim, pe care le consumăm, vrînd-nevrînd. Cărți, muzici, filme. Care ne formează, măcar parțial, chiar și atunci cînd nu ne propunem explicit asta. Care ne educă sentimental, învățîndu-ne, la niveluri cît se poate de diferite, să simțim și să ne identificăm emoțiile.

E un fel de „educație sentimentală“ și atunci cînd ne lăsăm în voia unei cărți, a unei bucăți muzicale sau a unui film fără să încercăm cu tot dinadinsul să le disecăm, să le reducem la semnificații esențiale. Ne-am învățat să facem teorii din orice și să fim impresionați doar atunci cînd e ceva extrem: tot produsele culturii populare ne-au indus asta, mereu îmbîrligînd lucrurile pentru a cîștiga audiență. Am devenit excesiv de documentați, rafinați, specializați și argumentați în opiniile noastre.

Și asta nu e rău deloc. Dar e loc și pentru partea cealaltă, mai simplă: înduioșare, pur și simplu. Așa cum rîsul ne face bine, cred că și puțin plîns, sincer, din cînd în cînd, fie în sala de cinema sau acasă, pe tastatură (vezi articolul „Lacrimi și film“), nu ar avea de ce să ne strice. Ne-ar mai descătușa din cînd în cînd.

Fie că plîngem, copii fiind (sau nu neapărat), la textele din manuale, precum „Puiul“, „Fefeleaga“, „La Vulturi“ sau „Bunica“. Ori că lăcrimăm la *Love story* (Arthur Hiller, 1970, după romanul lui Eric Segal) sau la mai recentul *Titanic* (James Cameron, 1997), ori *Moulin Rouge!* (Baz Luhrmann, 2001). Sau, în cazul meu, la *Casablanca* (Michael Curtiz, 1942) – cînd Rick face, desigur, gestul nobil din final, dar nu rămîne cu Ilsa) sau la *Gone with the Wind* (Victor Fleming, 1939), cînd Scarlett spune că mîine va fi o nouă zi și se întoarce la Tara, dar nu rămîne cu Rhett. Și la *The Age of Innocence* (1993, Martin Scorsese), cînd cele două personaje care s-au iubit toată viața, Newland Archer și Countess Olenska, nu se revăd nici măcar înainte de moarte, ori la *The English Patient* (1996, Anthony Minghella), la scena în care Katharine moare singură în peșteră pentru că Almasy nu ajunge, la timp, la ea.

Și lista ar putea continua la infinit, măcar cu *Anna Karenina, Doamna Bovary, Dama cu camelii, La răscruce de vînturi*. Chiar și cu *Colț Alb, Morcoveață* sau *Cățelușul șchiop*. Ba chiar și cu *Bambi* sau cu „Oh, My Darling Clementine“, melodia pe care o învățam cînd eram mici la engleză, ori cu „Where the Wild Roses Grow“, cîntată de Kylie Minogue și Nick Cave, cea pe care o mai ascultam singură, din cînd în cînd, la maturitate. Totul e să păstrăm proporțiile. (**Iaromira Popovici**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Andrei CHIȘCU

Ce ne mai emoționează astăzi?

Cu alte cuvinte, ce ne mișcă? Că sînt persoanele dragi, filmele, cărțile, muzica, jocurile, natura, culorile, mîncarea, băutura, politica, ofertele irezistibile, sportul, lumea – toate stîrnesc emoții, plăcute sau neplăcute, care ne spun că ceva s-a întîmplat, că a survenit o schimbare, înăuntrul sau în afara noastră, și că e timpul să facem ceva. Etimologic, dar și din punctul de vedere al corelatelor fiziologice, emoția este sinonimă cu viața. Dar și cu lumea, pentru că ne ajută, prin această funcție de semnal, „Hei, este ceva nou, tare, nasol… aici!!!", să ne adaptăm ei. E despre noi! Vii și conectați!

„Ai emoții…?!"

Înaintea înscrierii în clasa I, înaintea primelor examene școlare importante (treapta întîi, treapta a doua, Bacul), prima încercare nereușită de admitere la facultate și apoi la postliceala sanitară – încercări prin care trecem, mai mult sau mai puțin, cu toții –, mama îmi punea această întrebare. Nu știu ce să-i răspund…

În clasa a IV-a, „tovarășa" învățătoare m-a ridicat în picioare să răspund la una dintre lecții. Întrebarea e grea și, pe măsură ce timpul trece, capul mi se golește. Transpir, iar capul parcă îmi ia foc. Mă uit disperat în jur, în clasă, poate mă ajută cineva. Nimeni nu îndrăznea să-și riște pielea. Încerc să trag de timp, repetînd „…adicaa… adicaa…". În tăcerea de mormînt din clasă, am auzit-o pe una dintre colege, pe care o plăceam în secret, o diafană cu cosițe, șoptindu-i colegei sale de bancă suficient de tare încît să audă întreaga clasă: „Ce mă enervează ăsta cînd spune «adica»!!!" Îmi venea să intru în pămînt de rușine! A fost o experiență de moarte socială și de mortificare publică, dar și o eficientă lecție de gramatică, pentru mine.

Abia mai tîrziu, mult mai tîrziu, am aflat că „a avea emoții" se referă la „a-ți fi frică", dar ceva din lumea băieților (în cartier) și din lumea sportului (făcînd scrimă, participam deseori la concursuri) m-au învățat repede că e rău să-ți fie frică, reprezintă un semn de slăbiciune. Atît de rău, încît am fost nevoit să accept provocarea unui coleg de a ne bate, deși îmi era frică și nu aveam nici o șansă, doar pentru a nu-i arăta, lui și celorlalți, asta.

Frică, teamă, neliniște, panică, nesiguranță, groază, teroare – erau tot atîtea nume, etichete pentru „emoțiile", trăirile de atunci și de altminteri.

Dincolo de aceste etichete, un lucru rămîne prezent și mă însoțește și astăzi: felul în care trăiesc emoțiile. În viscere. În mațe. În piept. Palpitații. Căldură în corp, transpirații. Gol în stomac. *În corp.* Pentru că, așa cum o spune Bessel van der Kolk, psihiatru care se ocupă de studiul și tratamentul traumei, „corpul își amintește", corpul este tabela de marcaj ce ține scorul experiențelor noastre emoționale.

„La început a fost cuvîntul"

În teorie, cu cît învățăm să dezvoltăm un vocabular mai bogat referitor la emoții, cu atît avem șanse mai mari să le putem identifica și, astfel, să le putem controla, gestiona, și apoi trăirile noastre devin mai nuanțate, prin urmare mai complexe. Nu putem controla ceva ce nu cunoaștem, iar primul pas în dobîndirea autocontrolului îl reprezintă învățarea numelor stărilor noastre. La fel ca în Geneză, a da nume stărilor noastre ne ajută să dăm sens unui univers interior haotic și nediferențiat, pentru a-l organiza și stăpîni. Mulți copii, dar și adulți traumatizați nu pot pur și simplu descrie ceea ce simt pentru că nu pot da un sens senzațiilor corporale pe care le au. Psihiatria denumește această incapacitate a persoanelor de a denumi ce simt „alexitimie". Ele descriu ceea ce simt în termeni de acțiuni, de exemplu, la întrebarea „Cum v-ați simțit cînd X v-a înjurat?", răspunsul lor este: „Nu știu, l-am lovit…!"

„Fetița mergea cu picioarele ei goale, roșii-vinete de frig; și-n șorțul ei vechi ținea strîns un vraf de cutii cu chibrituri și mai avea și-n mînă o cutie. Fusese o zi rea pentru dînsa și nimeni nu-i cumpărase în ziua aceea nimic, și n-avea prin urmare nici un ban; și-i era foame și frig tare. Biata fetiță! Fulgii de zăpadă cădeau pe părul ei lung și bălai, care se încreștea frumos pe lîngă ceafă, dar nu se gîndea ea acum la părul ei creț. Luminile străluceau pe la ferestre, miros de fripturi se răspîndea în stradă; era ajunul Anului Nou, iată la ce se gîndea ea.

Se opri și se ghemui într-un colț dintre două case, din care una ieșea în stradă mai mult ca cealaltă. Își strînse piciorușele sub dînsa. Frigul o pătrundea din ce în ce mai mult, și totuși nu-i venea să se ducă acasă; aducea înapoi toate chibriturile, și nici un bănuț măcar. Tatăl său are s-o bată; și afară de asta, și acasă nu era tot așa de frig? Ei locuiau tocmai sub acoperiș și vîntul sufla în voie, cu toate că fuseseră astupate crăpăturile cele mari cu paie și cu trențe vechi. Mînuțele ei erau aproape înghețate de frig. A! Un chibrit aprins le-ar putea face bine."

HANS CHRISTIAN ANDERSEN,
„Fetița cu chibrituri"

Mintea și corpul constituie o unitate, *„Mind-Body"*, iar ca să se poată proteja de sentimentele copleșitoare pe care trauma le aduce cu sine, mintea „rupe" legătura cu corpul, decuplează corpul, e o formă de autoprotecție adaptativă, mai ales în relațiile abuzive de lungă durată, din care nu se poate ieși, cum este o relație abuzivă copil-părinte. Acest prototip de relație se poate repeta la vîrsta adultă în situațiile în care, ipotetic, cineva ar putea să iasă sau să se apere activ, dar nu o poate face: relația de cuplu cu un partener abuziv, relația cu un șef-tiran. Ceea ce într-o perioadă poate fi adaptativ, mai tîrziu se demonstrează a fi disfuncțional. Pentru că această ruptură poate duce la următoarele tipuri de consecințe:

- Nu mai sîntem în contact cu ceea ce simțim în corp, amorțim, împietrim, prin urmare mintea nu mai poate sesiza modificările survenite în stările noastre și, respectiv, nu le poate modula sau regla (probleme de reglare emoțională).
- Emoția, principala forță organizatoare a creierului (D. Siegel), înseamnă energie, care, nemaifiind accesată de minte, rămîne blocată în corp, ea caută să se manifeste, producînd somatizări, cu un consum enorm de servicii medicale, fără nici un beneficiu real în sensul ameliorării simptomelor, poate doar un „beneficiu secundar", al căutării unui profesionist de sănătate care să mă asculte (probleme ale serviciilor de sănătate publică).
- Dacă nu sînt în contact cu emoțiile mele, nu pot înțelege emoțiile altei persoane (probleme de relaționare socială, lipsa empatiei).

În școala de psihoterapie pe care am urmat-o, prima lecție pe care am învățat-o de la profesorii noștri este că obiectul muncii noastre este „disconfortul" clientului. Un termen generic, care cuprinde ca o umbrelă generoasă diverse tipuri de probleme: anxietate, depresie, lipsa motivației, probleme de relație în cuplu, dar și părinți-copii sau părinte-adolescent. În lucrul cu copiii și tinerii, dar și cu adulții, un indicator important al locului unde ne aflăm, de unde plecăm în demersul terapeutic, îl reprezintă răspunsul la întrebarea-clișeu „Cum vă simțiți?". „Mă simt prost!", cu variantele de „rău", „naspa", „aiurea", „nasol". Asta cînd, de fapt, vrem să spunem plictisit, fără chef, respins, jignit, umilit, izolat, singur, descurajat, deprimat, inutil, confuz etc. etc. Dimensiunea redusă a vocabularului emoțional al persoanelor cu care lucrăm ne pune deseori în fața unor istorii dureroase de abuz și neglijare, de perpetuare a unor vulnerabilități din generație în generație. În aceste cazuri, un obiectiv de lucru îl reprezintă dezvoltarea unui astfel de vocabular al emoțiilor, împreună cu clientul, pe care să le poată asocia unor situații, unor senzații fizice și unor gînduri. A diferenția aceste stări și a le autoobserva oferă clientului un grad de control asupra sa și deciziilor sale, un sentiment de competență și încredere în sine, experiențe noi.

Ce e de făcut?

Copilul, de aproximativ 3 ani, se tăvălește pe jos, urlînd roșu la față, în fața magazinului cu jucării. Mama, încruntată, strigă la el: „Fii cuminte, termină cu prostiile, că-ți dau două la fund de nu te vezi! Ai grijă că te las aici!" Probabil mulți dintre noi am văzut scene similare, dacă nu cumva le-am trăit chiar ca personaje principale. În spatele acestei scene, să ne imaginăm două „bule" în care sînt scrise emoțiile lor. În bula de deasupra copilului ar scrie probabil „furie, frustrare, pentru că nu pot să am jucăria asta, acum", în bula de deasupra mamei, „furie, iritare", dar pentru un alt motiv: copilul ăsta nu mă ascultă, face asta ca să mă scoată din sărite, mă face de rîs, trebuie să înceteze, acum.

Rewind. Copilul, de aproximativ 3 ani, se tăvălește pe jos, urlînd, roșu la față, înaintea magazinului cu jucării. Mama, calmă, se duce lîngă el, se apleacă, și îi spune: „Văd că ești foarte supărat. Îmi pare rău că te simți așa, dar astăzi nu putem cumpăra jucării. O să aștept să te liniștești". Aceeași situație, dar cu un deznodămînt diferit, nu pentru că mama nu se înfurie, ci pentru că observă și înțelege furia copilului, vede și înțelege propria furie, se poate opri din a reacționa cum îi dictează emoția și, în schimb, controlîndu-și starea, face ceva ca să-l ajute pe copil să se liniștească și să-i reorienteze atenția spre altceva. Înainte de dobîndirea limbajului, copiii își exprimă emoțiile prin comportamente, acționînd și reacționînd, emoțiile la această vîrstă fiind intense și greu „de dus" de un sistem nervos imatur, aflat în dezvoltare.

Totul începe în mica copilărie sau în preșcolaritate cu „psihoeducația emoțiilor", procesul prin care părinții îi pot învăța pe copii să asocieze un cuvînt unei stări. Mai întîi, pornind de la cele patru emoții de bază (tristețe, frică, furie, bucurie), părinții le arată copiilor, în cărțile cu imagini, pe desene, păpuși și alte personaje (ursulețul este trist), ce emoții trăiesc, apoi spunîndu-le, în diverse situații, precum în exemplul anterior, cum observă ei că se simt copiii („Văd că ești supărat"). Acest proces de oglindire, care începe mult mai devreme în relația dintre mamă și sugar (cînd copilul e supărat, mama face o față supărată, cînd e vesel, îi zîmbește), are un rol de învățare (învăț copilul să pună în cuvinte felul în care se simte), dar și de reglare emoțională, prin intermediul părintelui, a stării copilului, care observă că cineva îl vede și înțelege. În pasul al doilea, părintele îl învață pe copil să facă legătura dintre o emoție și o cauză: „Sînt supărat pentru nu pot avea jucăria!" Dacă știu ce anume îmi produce o anumită emoție, pot învăța și ce să fac pentru a o schimba, dacă vreau asta. De multe ori, însă, cei mari transmit mesaje de tipul „M-ai supărat, nu mai vorbesc cu tine!" sau „Ce ai?!? De ce plîngi?! Dacă nu încetezi imediat, o să-ți dau eu motive să plîngi!", dînd de înțeles copilului că nu este în regulă ce simte, invalidînd experiența trăită. Acest lucru ne învață de timpuriu că unele emoții sînt acceptabile, iar altele, nu. În realitate, nu există emoții bune sau rele, toate emoțiile ne ajută să ne cunoaștem pe noi, ce este important pentru noi, pentru ceilalți și pentru lumea în care trăim, despre valori, cum să facem față problemelor și să depășim obstacolele.

***Andrei Chișcu** este psiholog clinician și psihoterapeut cognitiv-comportamentalist.*

Raluca POPESCU

„Ești așa mamă!"

Aplecarea mea emoțională către familie are o istorie recentă. Din adolescență am simțit o atitudine de revoltă față de familia solidară larg idealizată. Eu veneam dintr-o asemenea familie, în care mama și tata s-au iubit din liceu, s-au căsătorit la 20 de ani și, 50 de ani mai tîrziu, atunci cînd intram la ei în cameră, încă îi găseam dormind îmbrățișați; în care mătușa și unchiul mă iubeau ca pe fiica lor pe care nu au avut-o, că au avut doi băieți, în care bunicii și bunicile ne-au ajutat mereu, ba cu bani, ba cu casa, ba cu timpul petrecut cu mine și mi-au făcut copilăria frumoasă ca în povești.

Apoi, mi s-a aplecat de atîta emoții pozitive și am decis că eu nu vreau să trăiesc așa, nu vreau să ajung într-o bună zi să spun că cea mai mare realizare a mea sînt copiii. La facultate mi-a fost mai ușor să studiez familia rațional. Mi-am dat lucrarea de licență, disertație și doctorat încercînd să înțeleg care e treaba cu această instituție și de ce pun oamenii atîta preț pe ea. Aveam un principiu de care mă țineam strict: nu te înmuia, nu vei fi soția și mama cuiva, vei fi tu, domnișoară și profesoară!

Mă emoționează tot ce mă scotea din sărite.

De fiecare dată, discuțiile despre copii mă treceau printr-o serie de emoții negative, de la plictiseală la enervare. Filmele sau cărțile care se axau pe cultura copiilor fie nu le alegeam, fie nu aveam răbdare să le văd sau să le citesc pînă la sfîrșit. La un moment dat, prietenii mei au început să facă copii. Aveam un asemenea renume, încît buna mea prietenă, de teamă să vadă cum voi reacționa, a tot amînat momentul în care să îmi spună că e însărcinată, pînă am aflat de la altcineva și m-am supărat.

Apoi a venit o perioadă în care toate lucrurile s-au schimbat în viața mea: partenerul de viață, prietenii, locuința, locul de muncă. Și am început să primesc emoțiile legate de familie și copii diferit. Am fost ușor-ușor convinsă că o viață plină de copii s-ar putea să fie distractivă și amuzantă. Am construit împreună o poveste în care copiii, mulți la număr, ne trezeau dimineața devreme sărind pe noi, în care fiecare masă în familie era haos, în care toate lucrurile din casă erau multiplicate ca să nu se certe între ei, în care colindam lumea în rulote sau alte mijloace de transport, cu bilete pentru familie numeroasă, și umpleam avioane, compartimente de tren, holuri de așteptare... Chiar și acum, cînd scriu aceste rînduri, mi se umezesc ochii de emoție.

La 39 de ani am făcut primul copil, iar acum, la 41, îl aștept pe al doilea. Mai avem ceva de lucrat la planul nostru. Măcar unul mai trebuie să vină, că nu ești familie numeroasă cu doi copii, trebuie măcar trei. Băiețelul de 1 an și 8 luni ne trezește deja dimineața venind peste noi în pat, sărind și chiuind. O așteptăm în curînd și pe surioara lui să facă la fel. Și după ea, pe cine va vrea să vină, frățior sau surioară.

Acum, toate poveștile, filmele, muzica, evenimentele cu copii mă emoționează pînă la lacrimi. Iau toți copiii pe care îi văd în brațe, mă joc, mă prostesc cu ei și simt o emoție de parcă ar fi toți ai mei. În dimineața aceasta ne-am uitat la ultimul video al unei trupe la modă, în care cei doi se cunosc de copii, cresc împreună, se iubesc și în final vin la ușa părinților lor cu doi nepoței. Am plîns – clișeu, conștientă de faptul că mi se exploatează fiecare părticică de emoție maternă din mine, și a fost bine. „Ești așa mamă!", mi-a zis soțul meu. Și mi s-a părut frumos, și am repetat la rîndul meu, alintîndu-mă: „Sînt așa mamă!"

Mă emoționează tot ce mă scotea din sărite în adolescență. Înainte credeam că toți părinții sînt enervanți, scot la înaintare copiii pentru că nu au făcut nimic cu viața lor; după ce am născut și am văzut cum e, îi cred pe toți niște eroi, chiar dacă unii continuă să fie enervanți. Nu știu de ce s-a întîmplat așa. Poate are legătură cu vîrsta, poate are legătură cu faptul că mi-am pierdut aproape toată familia de origine: mi-au murit pe rînd toți bunicii și, acum cîteva luni, mama.

Nu e nimic extraordinar în a avea copii, nu de aceea mă emoționează atît. Copiii nu sînt un miracol, îi face oricine de cînd lumea. Fascinant e ce se întîmplă după ce se nasc, cînd cresc și devin, sub ochii părinților, din mormoloci, oameni. Iar părinții reușesc să se vadă și ei mici, mormoloci, și pe părinții lor – oameni, nu doar părinți.

Toamna trecută, cînd tocmai aflasem că sînt însărcinată din nou și zburam veseli toți trei spre casă, gîndindu-ne ce bine se desfășoară planul familiei numeroase, soțul meu a exclamat: „Ce perfectă e clipa asta, cu noi trei așteptînd să fim patru!" și apoi a continuat cu o poveste în care băiețelul nostru crește, face și el copii, ei vor face copii la rîndul lor și noi vom ajunge combustibil pentru stră-stră-străneopții noștri, ca să vadă și ei ce frumos e cerul și să aibă un moment perfect ca acesta. E lucrul cel mai frumos și mai emoționant pe care l-am auzit.

Aș vrea să îi fi spus mamei mele că o iubesc mai des.

Raluca Popescu *este doctor în sociologie, conferențiar la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București, și cercetător la Institutul de Cercetare a Calității Vieții al Academiei Române.*

Monica STOICA

O zi cu oamenii străzii

Timpul se oprește-n loc cînd te-amușină cea mai domestică mîță, plînsul. Istoria lacrimilor mele e trivială, nu tragică. De ce ar trebui să plîng azi? Azi merg pe strada mea către gară. Văd blocurile melancolice. În preajmă sînt oamenii care se adăpostesc lîngă copacii de pe Șoseaua Olteniței. Oamenii cu casa-n spate, ca melcii. Cu casa-n sacoșă de rafie.

Bucureștiul are la fiecare colț de stradă cîte un locuitor.

Îmi vine să plîng atunci cînd mă gîndesc la copiii orașului-mamă. E o reacție umană. Bucureștiul îi ține-n marsupiul compus din alei, ganguri, coridoare și trotuare. Îi numim oamenii străzii. Ca și cum am spune Omul din Lună. Sînt cei pe care-i zărești fugar. Poate nici nu-i vezi pe unii dintre ei. La fel cum nici la Lună nu te uiți în fiecare noapte.

Mi se face drag de ei, însă azi n-o să plîng. Zîmbesc cînd văd ființele care ar trebui să mă facă să plîng. Sînt lîngă supermarket. Acolo sălășluiește bătrînul captiv în comunism, care scoate portretul lui Ceaușescu, pe aleea din fața blocului, alături de un radio și de o pereche de pantofi cu toc pe care vrea să-i vîndă. Eu m-am născut după comunism, în capitalismul luminos și utopic pe care-l sperau alții pentru mine. Plîng, da, cînd mi se povestesc ororile fostului regim. Comunismul e ca o fantomă blocată între lumi, în România. Și fantoma stă azi lîngă bătrînul care vinde pantofii pe stradă. Dar merg mai departe. Merg înspre casa de amanet. Un tîrgoveț cu ochii exoftalmici îmi vinde flori de cîmp, în stradă. Ajung la mall. Lîngă gura de metrou e Mugurel, băiatul de la casa de copii, care se-mbracă-n haine de duminică în toate zilele săptămînii și se bărbierește, ca să apară primenit și spilcuit cînd cîntă pentru un leu în fața mall-ului, la muzicuță.

Iau metroul. Trebuie să ajung la gară. Bucureștiul are la fiecare colț de stradă cîte un locuitor. Pe scările rulante, ies la Ministerul Transporturilor. Băiatul cu converși e lîngă florărese. Are trupul mîzgălit de praful străzii, al orașului. O sticlă cu suc răcoritor în mîna stîngă. Pe antebraț – un tatuaj cu un nume de fată. Mona. Tenișii lui, scîlciați. Dar are părul buclat și ochii enormi, cu gene-ntoarse. E al străzii. Al gării. S-a pus pe o bordură și a numărat cîteva bancnote de un leu. Tristețea lui are candoare și sinceritate. Nu cere nimic de la nimeni acum, dar o să ceară poate de-o pîine, după lungirea umbrelor, către noapte.

La gară, într-un supermarket, văd tineri ca mine, de-aproape aceeași vîrstă. Trei băieți săraci scot mărunțiș din buzunarele zdrențuite. Nu te-aștepți să vorbească așa cum vorbesc. Pentru că noi, oamenii, credem în aparențe. Îi ascult. Nu-i las să-mi scape ochilor și urechilor. O frază pe care o rostește unul dintre băieți spune cea mai frumoasă poveste a orașului. Nu mă face să plîng, mă pune pe gînduri. Le spune celorlalți: „Ia uite, mă, mergem mereu înainte cu Soarele și tot la Lună ajungem."

Monica Stoica *este redactor la HotNews .ro, rubrica „Haute Culture".*

Oana MITRE

Manuale și emoții

Se discută în mod frecvent despre faptul că elevii generației actuale nu savurează textele propuse în manualele de limbă și literatură română, pentru că sînt învechite, iar stilul lexical e unul greoi și demodat (care, de ce nu, necesită folosirea unui dicționar de limbă) ș.cl. Îndreptîndu-ne atenția asupra impactului generat de operele literare devenite obligatorii în învățămîntul preuniversitar, trebuie să avem în vedere mai mulți factori: colectivul de elevi căruia un profesor i se adresează, metodele pe care acesta le aplică, cronologia lecturilor, precum și disponibilitatea sa de a-i determina pe cei dintîi să citească un text. Da, exact, să îl citească. Voi vorbi, așadar, din experiența acumulată, referindu-mă la școlarii unor clase gimnaziale.

Schița „Bunica" de Barbu Ștefănescu Delavrancea a fost opera literară care, din punctul meu de vedere, a reușit să capteze atenția și să stîrnească emoția elevilor încă din titlu. Privindu-i, am observat cum chipurile lor se luminau dintr-odată sau cum melancolia îi încerca. *O văz, ca prin vis. O văz limpede, așa cum era. Naltă, uscățivă, cu părul alb și creț, cu ochii căprui, cu gura strînsă și cu buza de sus crestată în dinți de pieptene, de la nas în jos.*

În clasă era liniște deplină și parcă fiecare cuvînt rostit ar fi fost sacru. *Îi sărutam mîna. Ea-mi da părul în sus și mă săruta pe frunte. Ne duceam la umbra dudului din fundul grădinii. Ea își înfigea furca cu caierul de in în brîu și începea să tragă și să răsucească un fir lung și subțire. Eu mă culcam pe spate și lăsam alene capul în poala ei. Fusul îmi sfîrîia pe la urechi. Mă uitam la cer, printre frunzele dudului. De sus mi se părea că se scutură o ploaie albastră.*

– Ei, ce mai vrei? îmi zicea bunica.

Surîsul ei mă gîdila în creștetul capului.

Pe parcursul lecturii am plîns toți: și eu, și elevii mei. Cînd un text ajunge astfel la sufletul cititorului, indiferent de vîrsta pe care o are, e de prisos să mai adaugi ceva. În societatea în care trăim, blamată și acuzată de degradare, mai există valori. În România familia rămîne importantă. Copiii cresc, încă, sub ochiul atent și protector al bunicilor, care devin pentru ei modele de urmat. Relația strînsă care se creează tinde chiar să o eclipseze pe cea dintre copii și părinți, tocmai pentru că, exact ca în textul lui Delavrancea, arhetipul bunicii presupune îmbinarea cîtorva elemente fantastice și reale.

Cu capul în poala bunichii, niciodată n-am putut asculta un basm întreg. Avea o poală fermecată, și un glas, și un fus cari mă furau pe nesimțite și adormeam fericit sub privirile și zîmbetul ei.

Povestea puiului, care nu își ascultă mama și este rănit de un vînător, reprezintă unul dintre textele despre care mărturisesc că m-aș fi așteptat să impresioneze elevii pînă la lacrimi, fără ca morala conturată pe parcurs să aibă vreun efect. Finalul prozei scurte a lui Brătescu-Voinești e unul tragic, care surprinde momentul morții unei vietăți lipsite de apărare:

– Nu mă lăsați! Nu mă lăsați!

A încercat să se tîrască după ei, dar n-a putut, și a rămas în loc, urmărindu-i cu ochii pînă au pierit în zarea dinspre miazăzi. Peste trei zile, toată preajma era îmbrăcată în haina albă și rece a iernii. După o ninsoare cu viscol, urma un senin ca sticla, aducînd cu dînsul un ger aprig. La marginea lăstărișului, un pui de prepeliță, cu aripa ruptă, sta zgribulit de frig. După durerile grozave de pînă atunci, urmează acum o piroteală plăcută. Prin mintea lui fulgeră crîmpeie de vedenii... miriște... un carîmb de cizmă pe care se urcă o furnică... aripa caldă a mamei. Se clatină într-o parte și într-alta, și pică mort, cu degetele ghearei împreunate ca pentru închinăciune.

„Dis de dimineață, o vezi pe drum, tîrîndu-și calul de căpăstru. Femeia e înaltă, uscată, cu obrajii stricați de vărsat, arși de soare și de vînt. Pășește larg, tropotind cu cizmele tari, pline de umflături uscate. Calul o urmează cu gîtul întins, scobițînd din picioarele ciolănoase. [...] Calul e alb, dar sub coșărci i s-a ros părul tot, și pielea. De atîta frecătură, e-o rană tăbăcită, tare ca potîngul. Merge-n urma muierii, adormit parcă de tropotul cunoscut al cizmelor ei. [...] Nici femeia nu-și are grija lui, ci pășește mereu înainte; doar în răstimpuri zice așa, ca pentru sine:

– Ghii, măi Bator!

[...] Pe femeie o chema Maria, dar oamenii, batjocoritori cum sînt, îi zic Fefeleaga. Tineretul mai mărunt din sat așa a pomenit-o. Cu Bator de căpăstru, ducînd piatră la unii și la alții. [...] Odată, trăise și mai bine. Pe cînd îi trăia, bărbatul, Dinu, oamenii îi ziceau Maria Dinului. [...] Dinu a murit mai degrabă ca toți. [...] De cînd și-a închis Dinu ochii, [...] a simțit că nu oamenii aceia care vor veni să vadă pe mort îi vor fi sprijin de-acum înainte, ci calul acela mare, alb, care sta legat de-un pociumb și ronțăia liniștit la ogrinji."

Ion Agârbiceanu,
„Fefeleaga"

Spre surprinderea mea, elevii cărora le-am citit această operă literară au fost vehemenți și, deși strigătul disperat al puiului le-a provocat fiori, mi-au mărturisit cu lacrimi în ochi: *Ne comportăm uneori cum a făcut-o puiul, știm că nu este bine să trecem peste spusele părinților noștri și credem că, așa cum, în basm, antieroul e pedepsit, același lucru i s-a întîmplat și lui, puiului de prepeliță.* Firește, copiilor le-a părut rău că puiul a murit, tocmai pentru că s-au regăsit în el și, măcar pentru un moment, au înțeles metafora textului. Că apoi le-a ieșit pe o ureche, e altă poveste.

Basmul popular e un alt tip de text literar care impresionează elevii. Studiate, de regulă, în anul întîi de gimnaziu, basmele „Aleodor Împărat" sau „Prîslea cel voinic și merele de aur" au sorți de izbîndă, pentru că propun tema universală a triumfului binelui asupra răului. Chiar dacă acțiunea este plasată într-un spațiu vag menționat și în ciuda folosirii unor cuvinte cu forme arhaice și populare, esența textului trece dincolo de aceste bariere, iar tînărul prinț, care trebuie să își depășească statutul, cîștigă repede simpatia copiilor. El este frumos, inteligent, bun la suflet, invidiat de frați și vrea să îi ajute pe cei aflați la ananghie.

A fost odată un împărat. El ajunsese la căruntețe, și nu se învrednicise a avea și el măcar un copil. (...) Cînd, tocmai, la vreme de bătrînețe, iată că se îndură norocul și cu dînsul și dobîndi un drag de copilaș, de să-l vezi și să nu-l mai uiți. Împăratul îi puse numele Aleodor. Cînd fu a-l boteza, împăratul adună Răsărit și Apus, Miazăzi și Miazănoapte, ca să se veselească de veselia lui. („Aleodor Împărat")

Tipologia băiatului ideal cucerește repede fetele, care empatizează automat cu stîngăciile eroului în devenire, și stîrnește orgoliul băieților, care văd în el un cavaler al dreptății.

Fata de împărat dete apă lui Prîslea de bău și prinse mai multă putere; atunci strînse pe zmeu în brațe, îl ridică în sus și, cînd îl lăsă jos, îl băgă pînă în genunchi în pămînt; se opinti și zmeul, ridică și el în sus pe Prîslea și, lăsîndu-l jos, îl băgă pînă în brîu; puindu-și toate puterile, Prîslea mai strînse o dată pe zmeu de-i pîrîi oasele și, aducîndu-l, îl trînti așa de grozav, de îl băgă pînă în gît în pămînt și-i și tăie capul. (...)

Pus la încercare de soartă, eroul basmului stîrnește revolta și neliniștea copiilor, care trăiesc fiecare întîmplare prin care trece el cu sufletul la gură și cu teama că nedreptatea care i se face ar putea rămîne nepedepsită.

El simțise de mai-nainte că frații săi îi poartă sîmbetele și, cînd se mai lăsă frînghia ca să-l ridice și pe el, dînsul legă o piatră și puse căciula deasupra ei, ca să-i cerce; iară frații dacă văzură căciula, socotind că este fratele loc cel mic, slăbiră vîrtejile și dete drumul frînghiei, care se lăsă în jos cu mare iuțeală, ceea ce făcu pe frați să crează că Prîslea s-a prăpădit. („Prîslea cel voinic și merele de aur")

Chiar dacă finalul basmelor este unul previzibil, de care elevii sînt conștienți, aceștia se bucură de povestea în sine și de modelul uman promovat. Astfel, rețeta basmului rămîne una de succes.

Schimbăm registrul și deschidem discuția despre poezie. *Poezia e frumoasă și melodioasă, dar e atît de grea. De ce trebuie să existe figuri de stil?* Elevii studiază, în gimnaziu, cîteva poezii de Eminescu: „Povestea codrului", „Revedere", „Lacul" etc., „Emoție de toamnă" a lui Nichita Stănescu, „Sfîrșit de toamnă" de Alecsandri. Înțelegerea textelor lirice se face cu trudă din mai multe motive. Deși copiii apreciază expresivitatea și sînt impresionați de ambiguitatea unor creații, ei nu observă într-o poezie cu un cîmp dominant al naturii mai mult decît nivelul evident. Pentru elevii de clasa a VI-a, în poezia „O, rămîi..." era vorba despre o pădure fermecată, aflată în dialog cu un copil. Întrebați despre semnificația titlului, elevii au speculat că *e ceva în plus, nu este vorba numai despre natură, dar nu știm cum să explicăm.*

Astfel zise lin pădurea, / Bolți asupră-mi clătinînd – / Șuieram l-a ei chemare / Ș-am ieșit în cîmp rîzînd. / Astăzi chiar de m-aș întoarce / A-nțelege n-o mai pot... / Unde ești, copilărie, / Cu pădurea ta cu tot?

Studiată în clasa a opta, poezia „Emoție de toamnă" a lui Nichita Stănescu: *A venit toamna, acoperă-mi inima cu ceva, / cu umbra unui copac sau mai bine cu umbra ta. / / Mă tem că n-am să te mai văd, uneori, / că or să-mi crească aripi ascuțite pînă la nori, / că ai să te ascunzi într-un ochi străin, / și el o să se-nchidă cu o frunză de pelin. / / Și-atunci mă apropii de pietre și tac, / iau cuvintele și le-nec în mare. / Șuier luna și o răsar și o prefac / într-o dragoste mare* sensibilizează lectorii. Aproape adolescenți, elevii rezonează cu fiorul transmis de poezie, cu nostalgia și dezamăgirea poetului. Melancolia se citește pe chipurile lor, iar din clasă se aud cîteva oftaturi: *Ce frumos! / Ce romantic! / Ce profund! Toamna este anotimpul tristeții, de aceea e asociată cu despărțirea, cu pierderea ființei dragi,* explică ei. Le place Nichita, căci poezia sa naște o perspectivă. În plus, se cîntă, știu și ei de melodia lui Alifantis, au ascultat-o, dar cîțiva abia acum, la oră, au aflat că e pe versurile lui Nichita Stănescu.

Conchid prin a afirma că elevii cu care am interacționat (colectiv majoritar de băieți) au dat dovadă de un simț pregnant al realității, că nu s-au lăsat impresionați cu una, cu două și că reacțiile lor în raport cu textele propuse au fost, în general, unanime.

Oana Mitre *este profesor de limba și literatura română.*

Stela GIURGEANU

Efectul de telenovelă

Sînt lacrimogene. Durează mult. Nu prea contează calitatea. Fiind vorba mai ales de cantitate, de cele mai multe ori nici scenariul, nici regia și nici actorii nu sînt de top. Cu toate acestea, au un succes nebun. De la prima telenovelă, *Sua vida me pertence,* lansată în anii '50 în America Latină, în Mexic, serialele comerciale, cu sutele lor de episoade, cu poveștile lor încurcate de amor și cu pedala apăsată pe emotivitate și sentimentalism, au prins întreaga lume – publicul-țintă fiind, statistic, feminin.

Într-un articol din *Australian Journal of Cultural Studies,* Mary Ellen Brown, cercetătoare a curentului feminist, scrie: „Serialele *soap opera,* romanele de dragoste și filmele pentru femei au fost caracterizate, tot timpul, prin extreme: este multă vorbărie, multă emoție, extrem de puțină acțiune, vestimentație opulentă, mult sex sau multă iubire, multe personaje, multă intrigă. Cu toate acestea, în ciuda disprețului universal la care sînt supuse, aceste trei genuri sînt enorm de populare în rîndurile publicului feminin. Serialele au însă ceva care le separă de romane sau de filmele de lungmetraj. Se îndepărtează de forma clasică narativă. Nu se termină, iar subiectul nu este construit într-o ierarhie."

În plus, susține cercetătoarea, serialele de tipul *soap opera* sau telenovelă contrabalansează fantezia cu realitatea. Pe de o parte, avem acea perspectivă din care dispar problemele existenței culturale a femeii – în seriale, femeile sînt independente, iar bărbații sînt sensibili –, pe de alta, însă, ne întoarcem în realitatea patriarhală cu toate problemele tradiționale la care sînt supuse femeile.

Publicul feminin, care este vizat de către producători, se transpune, astfel, de cele mai multe ori, în contextul scenariului. Chiar dacă femeile își regăsesc problemele de zi cu zi, își găsesc și rezolvările sau fanteziile, încercînd, mai ales prin acestea să evadeze din viața cotidiană. Fiind un consum de ficțiune televizată, este mult mai ușor de asimilat și, datorită periodicității episoadelor, telenovela îndeplinește și un rol de ritual, de tabiet, construind și un tipar mental al siguranței.

Ieșind însă din sfera cercetărilor, cineva chiar îmi spunea că, atunci cînd se „leagă" de o telenovelă, se leagă de toate personajele, ca de o familie extinsă. Stai cu ele, zi de zi, le cunoști bucuriile și tristețile, iar pe parcursul sutelor de episoade personajele alea încep să facă parte din viața ta. Dacă plîng ele, plîngi și tu, pentru că, nu-i așa, sînteți prieteni. Dacă rîd și se bucură și au succes, atunci e și victoria ta. Ești îndreptățit, pentru că și tu ai pus umărul atîta timp la construirea poveștii.

O poveste plină de amor și de sentimentalisme – pentru că sentimentalismul este miezul acestor seriale fără pretenții, care vizează în primul rînd comercialul, oferind publicului ceva facil, o evadare dintr-un cotidian anost. Iar efectul scontat este unul de recreere – mai ales că, atunci cînd te emoționezi sau chiar plîngi la un film, conform unui studiu condus de Paul J. Zack, director fondator al Centrului de Studii în Neuroeconomie din cadrul Clearmont Graduate University, nivelul de oxitocină din sînge crește, conferind o stare de bine.

Cum telenovela este supusă ironiilor de tot felul, acest „efect de telenovelă" a devenit și un termen tehnic: din cauza procesoarelor de ultimă generație, unele televizoare performante pot suferi un derapaj: chiar dacă pe ecran rulează un film de Oscar, imaginea apare ca fiind filmată de o echipă de amatori.

O fire emotivă

interviu cu Steluța GOGU, pensionară

Sînteți o persoană care se emoționează ușor?

Da. Foarte ușor plîng. La orice situație grea. Dacă văd un film în care se bat, se taie sau cine știe ce mai fac, imediat mă emoționez, plîng. Sau, de exemplu, cînd a murit Ileana Ciuculete, la televizor, cînd striga mama ei, parcă simțeam și eu... Deși nu am cunoscut-o, doar așa, cînta muzică populară și o știa lumea. Și dacă trece un mort pe stradă, spre biserică, și văd lumea plîngînd, plîng și eu. Emotivă sînt, într-adevăr.

Ce filme v-au făcut să plîngeți?

Din epoca lui Ceaușescu, cînd ne tăia filmele, erau totuși alea indiene, foarte frumoase: *Vandana, Prietenii mei, elefanții, O floare și doi grădinari...* la care într-adevăr puteai să plîngi, era situația ca atare. De groază, de frică, vedeai că suferă un om...

Telenovelele vă emoționează?

Acum chiar nu mă mai emoționează, pentru că au, practic, toate, același subiect și sînt același lucru. Nu le mai zice cum le zicea odată, dar sînt chiar și aceiași actori, le-a schimbat doar numele.

Dar serialele?

M-am uitat și la *Tînăr și neliniștit,* care a durat douăzeci de ani, te ținea în suspans, să mai vezi cine cu cine rămîne, știam personajele. M-am uitat și la *Dallas,* și acolo era o situație... Era bun și aveai ce să vezi: scene din realitate. Sue Ellen care se-mbăta, ăla care o înșela pe Pamela...

Sînt cărți care v-au stîrnit plînsul?

Singur pe lume am citit-o cînd eram în clasa a opta, dar am recitit-o de vreo două ori, pentru că m-a impresionat copilul ăla, cînd l-a găsit bătrînelul cu maimuța... Eu, cînd citesc, sînt atentă acolo, mă pun în pielea personajului respectiv. Pînă nu termin și văd despre ce e vorba nu mă las. Iar m-a impresionat o carte despre moartea lui Mozart, cum a fost el asasinat, care te făcea să plîngi... Am citit-o și pe *Doamna Bovary,* dar nu m-a impresionat, deși moare, pentru că pînă atunci face numai prostii... Am citit și Sandra Brown, dar alea nu sînt de milă, sînt de porcării și toate au același subiect.

Ce melodii vă merg la suflet?

Muzica populară, cu asta am trăit cînd eram la țară. M-au făcut să plîng multe melodii. Spre exemplu, are Olguța Berbec, acum, recent apărut, un cîntec cu dragostea: cum o părăsește ăla, cum o înșală; ea-și spune oful – ea pusese atîta dor și el trăia cu menajera din casă, sau ceva de genul ăsta. Iar la muzica ușoară, Aurelian Andreescu, Luigi Ionescu. Erau la locul lor, și ce cîntau se știa. „Copacul meu" era chiar de suflet, era el pus în personajul copacului, a murit pînă la urmă... Îmi plăceau și Corina, și Angela... Adrian Romcescu. Steliana Sima mai are multe cîntece bune, de pildă despre animale – cum a venit un cățel și l-a dat afară după mult timp.

Ce vă mai impresionează, altfel?

Mă mai impresionează familia în general. Mă impresionează sărăcia, dar nu sărăcia în prostie. Faci opt copii și pe urmă te duci la televizor să ceri pentru ei... Biserica mă impresionează. Mai am treabă sîmbăta, duminica, dar mă duc, biserica e în drumul meu. Și florile, și animalele. Nu mă gîndeam că un cîine te poate iubi necondiționat, fără să-ți ceară nimic în schimb. Iubeam toate animalele, și vaca, și calul. Am avut un cal frumos, care s-a născut de Izvorul Tămăduirii, și Izvor i-a pus numele. Era negru și cu o stea în frunte. Și-a trăit viața. Am avut mulți miei, pe care tata îi aducea în casă, să-i țină la cald. La un moment dat, cînd le venea rîndul la tăiere, că asta era legea, plecam de acasă, nu voiam să-i aud și nici să știu ce se întîmplă... Și mulți pui, rațe, gîște...

a consemnat Iaromira POPOVICI

Călin BOTO

Lacrimi și film

Este de necontestat că cinematografia rămîne arta care poate stoarce cea mai multă empatie de la public, prin simplul fapt că poate reda cît mai exact realitatea. Odată cu empatia, cinematografia a stors și multe lacrimi de la publicul ei, persoane care au clacat emoțional în momentele deja planificate de scenarist sau, din contra, pe care le-a apucat plînsul la cu totul alte scene. Cert este că fiecare dintre noi are o listă de filme care l-au făcut să verse măcar o lacrimă și că există niște puncte slabe ale omului care sînt universal valabile.

Punctele sensibile sînt atinse de tristețile sau bucuriile cu care spectatorul vede o apropiere. Condiția umană în diferite ipostaze face publicul vulnerabil. Unii au plîns cînd Rose și Jack s-au despărțit pentru totdeauna în ocean. Eu am plîns cînd mama le spunea copiilor ei „Somn ușor", deși știa că vaporul se scufundă și nu îi va mai vedea vreodată (da, e vorba de *Titanic)*. Moartea rămîne cel mai la îndemînă subiect pentru un film care dorește să emoționeze, însă chiar și aici sînt nuanțe. Contează cine moare, cît se moare și cum se moare. Moartea cuplului *queer* din *Bent* nu va obține niciodată mai multe lacrimi (ar trebui să existe un *box office* bazat pe lacrimi la drame) decît moartea tînărului Bruno din *Băiatul în pijamale dungate,* deși amîndouă au loc în lagăre naziste.

Personajele victimizate sînt absorbante de empatie, pentru că, în doze diferite, și spectatorii sînt victime în viața lor de zi cu zi. Domnul Lăzărescu *(Moartea Domnului Lăzărescu)* rămîne doar o victimă a sistemului medical precar, Jenny din *Love Story* – o victimă a unei boli care i-a fost fatală, iar Lili din *The Danish Girl* – o victimă a timpurilor sale. Desigur, există și teme care au fost adesea folosite ca subiecte de film din cauza naturii lor tragice. Războiul, Holocaustul, *highschool shootings,* sărăcia, formele de discriminare, hazardurile naturale, violul, abuzul, violența etc. Toate acestea au în comun independența de voința sau puterea noastră, fiind incontrolabile și imprevizibile, iar cînd pe ecran sînt personaje care trec prin incontrolabilul de care noi ne temem atît de mult, nu putem decît să ne emoționăm. Trebuie menționat că să plîngi în sala de cinema este o cu totul altă experiență față de plînsul pe tastatură. Te rușinezi, zîmbești celor care te-au văzut, îți ascunzi lacrimile sau te lași mai jos pe scaun. Pentru că asta rămîne ultima calitate a sălii de cinema în secolul 21, acum, că valul de aparatură *indoor,* electrocasnică, a ajuns aproape un tsunami: vizionarea unui film alături de străini, participarea inconștientă la amalgamul de reacții pe care un film îl produce, la *feedback*-ul autentic care nu cere steluțe pe IMDb sau MUBI, ci emoție neîndulcită.

„Eu am numai trei picioare,
Și de-abia mă mișc: țop, țop,
Rîd cînd mă-ntîlnesc copiii,
Și mă cheamă «cuțu șchiop».
Frații mei ceilalți se joacă
Cu copiii toți, dar eu
Nu pot alerga ca dînșii,
Că sînt șchiop și cad mereu!
Și stau singur toată ziua
Și plîng mult cînd mă gîndesc
Că tot șchiop voi fi de-acuma
Și tot trist am să trăiesc."

ELENA FARAGO,
„Cățelușul șchiop"

Primul film la care îmi amintesc că am plîns este *Ferma animalelor,* animația din 1954. Evident, nu știam pe atunci de George Orwell, stalinism sau alte concepte „de oameni mari", însă în momentul în care Snowball (un porcușor alb, cred că așa îi și spuneam) a fost omorît de o haită de cîini dresați de Napoleon, am sesizat nedreptatea și am plîns, reacție catalizată de vederea unei bucăți din pielea lui Snowball care atîrna pe un gard ghimpat. Ultimele filme la care am plîns abordează exact subiecte standard de sensibilizare: *Germania anul zero,* regizat de Rossellini, prezintă situația precară în care oamenii sînt aduși din cauza războiului, la fel ca *Roma, oraș deschis,* al aceluiași regizor. Ambele au sfîrșituri tragice, dar deja se știe că nu există sfîrșit cu adevărat fericit în război.

De-a lungul timpului, subiectele care emoționează un individ se diversifică, însă nu se schimbă. Evident că acum înțeleg mult mai multe legat de contextul *Fermei animalelor,* însă rezultatul este același, moartea personajului e punctul sensibil.

Într-o notă mai optimistă, se plînge și de fericire la filme. Poate generația mea recunoaște replica *„And in that moment I swear we were infinite",* din filmul cult *The Perks of Being A Wallflower*. Filmele ce prezintă personaje care ating aspirațiile universal valabile ale condiției umane (iubire, prietenie, fericire, stabilitate, în general sentimentul că faci parte din ceva mai mare) emoționează ușor, însă e nevoie de o măiestrie scenaristică și regizorală mai mare decît la momentele triste, elementul lipsă fiind șocul.

Desigur, există și cinefilii care au devenit imuni la șocurile și trucurile scenaristice și regizorale menite să emoționeze. Ochiul format și învățat nu mai varsă lacrimi, însă pierde inocența amatorului și, odată cu ea, intensitatea emoțională în care se angajează spectatorul la vizionare.

***Călin Boto** este student la UNATC, secția Scenaristică și Filmologie. Scrie pentru publicații online precum* SUB25 *și* Dissolved Magazine.

Alcor C. CRIȘAN

Ham-ham! Ghici cine miaună de pe ecran?...

Lumea în care trăim a luat-o cu totul razna, iar aceia dintre noi care mai refuzăm să sprijinim sminteala din jur ne refugiem care cum putem în diverse universuri imaginare. Sînt unele cărți și filme care ne urmăresc dintr-o perioadă a vieții în alta, iar revenirea la ele ne face bine, chiar dacă sanctuarul e regăsit doar vremelnic. Asemenea unor vise care, precum serialele de televiziune, apar din cînd în cînd, ca să ne bîntuie nopțile în căutarea somnului, alungat de luna plină sau de grijile de zi cu zi.

Harry și Tonto e un astfel de film. Pierdut și regăsit, văzut mai întîi în copilărie, regăsit mai apoi la maturitate, iar acum la a doua tinerețe, filmul e odiseea unui Ulise a cărui Ithacă a fost făcută praf și pulbere de buldozerele progresului. În căutarea casei pierdute, bătrînul idealist nu mai are ca legătură cu prezentul decît motanul iubit, care îi e alături la bine și la greu, mai mult decît membrii umani ai familiei, victime ale consumismului și celorlalte mode ale momentului. Atunci cînd vîrsta și disperarea îi dau tîrcoale, iar cîntecul de sirenă al renunțării și resemnării pare tot mai atrăgător, iubirea pentru Tonto îl ține în viață și îl face să meargă mai departe.

Văzut pentru prima dată pe vremea cînd tata îmi citea din *America ogarului cenușiu,* de Romulus Rusan, filmul e același și totuși altul acum, după ce – între timp – am bătut și eu la pas trotuarele străzilor din Upper West Side, cu farmecul lor puțin desuet, cu clădirile oarecum în paragină și gropile destul de adînci din caldarîm. Aventurile bătrînului Harry sînt și aventurile mele. Motanul lui temporar dispărut e și motanul meu temporar dispărut. Dialogurile sau monologurile lui cu patrupedul, de multe ori mai reușite decît dialogurile sau monologurile paralele cu alți oameni, sînt în egală măsură și ale mele.

La polul opus – filmul *Hachiko,* în varianta americană, cu Richard Gere. Povestea de dragoste dintre om și animal devine tragică mult mai devreme, prin moartea stăpînului, lucru de neînțeles pentru cîinele credincios, care continuă ani în șir să-l caute și să-l aștepte. Aici cîinele are rolul principal, el e eroul fără speranță al cărui zbucium nu ne lasă indiferenți. Ce ne mișcă pînă la lacrimi și ce ne aduce în pragul disperării, oameni și animale deopotrivă? Cine e omul și cine animalul?

Întrebare cu atît mai justificată cu cît, în multe filme, personajele malefice recurg la acte diabolice împotriva animalelor favorite ale personajelor pozitive, pentru a le face un rău și mai mare acestora din urmă. A se vedea, în trecutul mai mult sau mai puțin recent, prima serie din *Line of Duty,* în care cîinele alb al personajului negru are un sfîrșit teribil.

Dar, din fericire, și animalele de companie își iau, uneori, răzbunarea. În filme, cel puțin, dacă nu și în viață. Mă refer, evident, în primul rînd la personajul felin principal din *Acea pisică blestemată,* care le vine de hac, în cele din urmă, tuturor răufăcătorilor din film. În egală măsură, și la pe nedrept aproape necunoscutul *Umbra pisicii,* film alb-negru de la începutul anilor '60, în care pisica titulară ne ține cu sufletul la gură în lupta oarecum inegală cu asasinii stăpînei sale. Mai recent, pisica apare și în rol terapeutic-educativ, în *A Street Cat Named Bob,* în care îl face pe stăpînul ei să renunțe la diverse alte dependențe și să revină pe drumul cel bun.

Prin anii '70, Iordan Chimet publica un volum intitulat *Eroi, fantome, șoricei,* în care făcea o trecere în revistă nostalgic-sentimentală a perioadei de glorie a celei de-a șaptea arte, și care cred că ar merita o completare cu cîinii și pisicile favorite ale cinefililor și cineaștilor. Cum ar putea exista Jerry fără Tom, doamna fără vagabond, familia adoptivă fără pisicile aristocrate? Și lista rămîne, evident, deschisă...

În căutarea unor soluții la problemele de zi cu zi, de multe ori filmele și personajele lor ne vin în ajutor. Imaginația are, temporar, cîștig de cauză în fața realității. Atunci cînd oamenii ne dezamăgesc, pisica sau cîinele favorit ne salvează cu inocența lor autentică. De o parte și de alta a micului sau a marelui ecran, cei mai buni prieteni ai omului sînt actori și spectatori în egală măsură. Cățelul meu care latră cînd îl vede pe terrierul lui Hercule Poirot din *Martor fără glas* sau motanul care încearcă să prindă tot ce mișcă pe ecranul televizorului sînt staruri încă nedescoperite de lumea divertismentului. Pisica egipteană pe care Poirot i-o oferă lui Miss Lemon, sub privirile neîncrezătoare ale Căpitanului Hastings, e la fel de vie precum siameza mea, care toarce și se cuibărește mai bine pe canapea, visînd probabil la eternele cîmpuri de vînătoare din paradisul pisicilor.

***Alcor C. Crișan** este eseist, cinefil, iubitor de cîini, pisici și alte animale mici.*

Maria BALABAȘ

Un liant subtil și misterios

În 2007 am participat, la Budapesta, la concertul Roger Waters din turneul *Dark Side Of The Moon*. În acea perioadă căutam să fiu cît mai critică vizavi de limbajul muzical, de performanța artiștilor, și căutam cu tot dinadinsul *autenticitatea*. Tot concertul am încercat să mă păstrez distantă, să observ mai mult decît să simt elementele din care era compus showul. În cele din urmă, la final, am cedat și am cîntat alături de toți ceilalți „Comfortably Numb". Mi s-a părut peste puterile mele să nu admit că muzica aceasta face parte din mine, într-un mod care întrece mijloacele teoriei și ale criticii. Timp de un cîntec, am făcut parte dintr-o mare comunitate a celor care știau versurile, vibrau odată cu ele, se pierdeau în interiorul lor. Nu cunoșteam pe nimeni în masa aceea de oameni, dar noi toți cunoșteam *„When I was a child I had a fever / My hands felt just like two balloons"*.

Momentul acela de la Budapesta a însemnat ceva anume în dezvoltarea mea ulterioară. În primul rînd, era primul dintr-o serie de concerte la care am asistat în afara țării, lucru complet inaccesibil părinților noștri; primul eveniment prin care marcam independența financiară și, totodată, împlinirea unui ideal gestant din generațiile de dinainte. Cu timpul, am deprins metoda urmăririi unor artiști anume, informarea vizavi de festivaluri, am înțeles cum funcționează mecanismul – transport/cazare/bilet/bere/tricouri – și, încetîncet, m-am deprins cu ideea de *entertainment*, renunțînd treptat la cenzură/interdicție. Dar acela a fost primul concert care a pus în funcțiune mecanismul de adaptare la limbajul muzical social contemporan.

Avansînd în această lume, m-a înspăimîntat într-o vreme nebuloasa de mici și din-ce-în-ce-mai-mici comunități înfiripate în jurul unor idei care amestecă modul de trai cu gusturile muzicale. Probabil, mintea mea fiind plină de cărți de mitologie și cvasi-teorie muzicală, asocia publicul restrîns cu inițierea autentică, drept care mi se părea că doar în astfel de locuri se mai poate percepe sau întîmpla *muzica adevărată*. Teama venea din recunoașterea faptului că atît educația mea, cît și existența mea de pînă atunci erau complet exterioare acestor enclave, iar eu aș fi putut fi lipsită de mijloacele adecvate de a înțelege ceea ce se petrece în muzica aceea.

Pe parcursul acestui drum, m-am forțat să uit multe dintre piesele care-mi marcaseră copilăria, adolescența, anii de studiu. Miza era în continuare adaptarea la noul mediu sonor, lărgirea cunoașterii muzicale, dezvoltarea unui limbaj personal de exprimare prin intermediul sunetelor. Mi-am anulat nostalgiile, mi-am pus la îndoială gustul. Am absorbit tot ceea ce am găsit în cale, încercînd să înțeleg sistemul, referința culturală din care vine muzica aceea, necesitatea sa de a exista, nevoile cărora le răspunde. Îmi amintesc că, odată, la un concert, unul dintre muzicieni a dat ca bis un *cover* după Massive Attack și cineva de lîngă mine a comentat: „E bine să mai recunoști și melodia".

În momentul în care mi s-a părut că nu mai pot face nimic și am cedat propriei mele oboseli de a căuta și raționaliza experiența muzicală, emisiunile mele de la radio s-au transformat și s-a întîmplat un fenomen asemănător celui petrecut la Budapesta: am găsit o limbă comună cu publicul. Am acceptat înăuntrul acestui limbaj fiecare cîntec, fiecare voce care se lipise de auzul meu, fără să mai fac diferențieri între artiști, fără să-i mai valorizez în funcție de anul în care trăiseră sau casa de discuri unde semnaseră. Abia în acel moment a apărut senzația că rezonăm cu toții, nedefinibil, cu aceleași stări emoționale. Din nou, muzica era liantul dintre noi, într-un mod mult mai subtil și, întrucîtva, misterios.

„Sus, pe o columnă înaltă,
stătea privind peste cetate
statuia Prințului Fericit.
Strălucea Prințul din creștet
pînă-n tălpi în poleială de
aur curat, ochii lui erau
două safire luminoase, iar la
mînerul spadei un mare rubin
își juca apele sîngerii.
Și toată lumea rămînea uimită
la vederea lui. [...]
Într-o noapte a zburat
peste cetate un flecușteț de
Rîndunel. [...] A zburat așa,
o zi întreagă, și la vreme de
seară a ajuns în cetate. «Unde
să trag oare?» se întrebă el.
«Sper că orașul a făcut ceva
pregătiri.» Ochii îi căzură pe
statuia de pe columna înaltă.
«Am găsit!» strigă el bucuros.
E un loc minunat, plin de aer
proaspăt!

Muzica își face efectul pe îndelete, pe tăcute, aș putea spune, iar noi nu mai apucăm să descoperim, să ne însușim această experiență. Uneori, viața însăși te-a absorbit atît de tare încît ai uitat cum e să petreci cîteva ore ascultînd, pur și simplu, fără nimic altceva de făcut. Chiar și dorința de a relaționa onest cu arta aceasta are limitele sale... poți deveni ori prea snob, ori prea singur. Dar, da, dincolo de comunități, topuri, mode și PR stă această stare de comunicare posibilă doar prin intermediul ascultării atente, conștiente a muzicii. Nu critici, nu valorizezi, nu cauți să fii prea stimulat, doar asculți. Și cred că emoția reală în spațiul acesta se naște.

Caut acum momentele rare în care se poate petrece schimbul acesta. Nu știu dacă ce ascult are o importanță atît de mare, dacă mi-e cunoscută muzica sau nu. Ca și la Waters, ca și la radio, cel mai mult contează disponibilitatea mea de a renunța la ceva, aparent dinainte știut, simțit, întîmplat. Pare simplu...

***Maria Balabaș** realizează emisiunea* Dimineața crossover *la Radio România Cultural și va publica* Whole Lotta Love *la Casa de pariuri literare.*

Florin DUMITRESCU

„Tușa umană" în reclame

Publicitatea românească, așa cum s-a reformatat începînd cu 1990, este una spirituală și preponderent rațională. În anii '90, și-a permis o sumedenie de mesaje frondiste, ironic ireverențioase, uneori grotesc absurde, greu de imaginat astăzi, într-o epocă a conformismului uniformizant.

Am mai expus, în paginile acestei reviste, ipoteza conform căreia reclamele românești post-'90 au suplinit momentele de umor și divertisment, așa-zisele scheciuri ale TVR-ului comunist. În decursul anilor, s-a perpetuat un fel de concurență, între brand-uri, agenții, oameni de marketing și publicitate, de a demonstra în piață care e mai spiritual, mai *witty* și mai ingenios în ceea ce „execută". E ceea ce, cu o altă vorbă abuziv folosită, s-a numit creativitate. Creativitatea, în România, a devenit un tabu și o scuză. Nu înțelegi reclama cu „Zboară, puiule"? Nu ești suficient de creativ, de *smart,* nu te duce capul. Te simți ofensat de reclamele vădit și asumat absurde, în care sînt ultragiate persoane în vîrstă? Nu ai simțul umorului!

Treptat, excesele de tot felul s-au diminuat sub constrîngerea adecvării la piață și la profitabilitate. A urmat, în preajma lui 2000, o cădere în platitudine și conivență la nivelul mesajelor, al conținuturilor epice și ideologice ale reclamelor. Este și perioada în care a crescut rolul cercetării sociologice, al pretestărilor și auditărilor. S-a răspîndit, s-a diluat și s-a vulgarizat obiceiul de a concepe mesajele reclamelor „științific", pe un sistem de axe rațional/emoțional, care ține seama de aureola de valori a produsului/brandului în cauză în raport cu profilul publicului vizat. Abia atunci, în publicitatea românească intră, pe ușa din față, *emoționalul*. Dar, pentru observatorii fini, începe și un război mocnit, de rezistență, al taberei creativilor împotriva constrîngerilor precaute ale onor clientului. Din ce motiv reclamele românești, destinate să frîngă inimi și să declanșeze emoții puternice, se prezintă, cu puține excepții, ca însăilări de ingrediente ale emoției: muzică duioasă, clișee sentimentale (copii, animăluțe, cupluri îndrăgostite), fără ca ele să se închege, lipsite de acea chimie care generează adevărata emoție? Mai mult decît execuție neglijentă (celebra „fușăreală"), subminare de-a dreptul. Un sabotaj de catifea, ironic, al creativilor, care ne transmit un *clin d'œil,* atunci cînd își șarjează stilistic mesajul: un zîmbet exagerat al unui personaj, o atitudine prea rigidă a altuia sau, pur și simplu, intonația actorului din *voice-over* (chipurile, „alternativă", contrară normelor elementare de dicție). E un război lung, de uzură, pe care creativii români îl duc, pentru a-și salvgarda libertatea și a transmite, cui știe să-l decodifice, un mesaj de nesupunere și rebeliune. Niște „șopîrle" antiregim, ca acelea din arta anilor '70-'80, doar că acum nu sînt anticomuniste, ci anticonsumiste. Se poate verifica oricînd, cu telecomanda la pîndă: cele mai duioase și mai emoționante reclame sînt adaptări ale unor spoturi de afară; fie preluate ca atare, doar cu vocea dublată, fie refăcute cu actori români, precum celebrul *Fluture,* spotul unei companii de telefonie care trata relația tată-fiu într-un mod mai mult decît tușant. Apropo: mai nou, rețeta de a stoarce emoție de la telespectatori este să arăți nu mame cu copii (maternitatea este mai mult decît un clișeu, este una dintre universalii), cît mai ales tați, bunici, bărbați în general: neîndemînatici și tandri, dacă sînt tineri, înțelepți și triști, ca-n Păunescu, în cazul contrar.

Și se lăsă de sus chiar la
picioarele Prințului Fericit.
[...] Dar cînd să-și vîre capul
sub aripă, un strop mare de
apă a picat pe el. «Ia te uită
poznă!» strigă mirat. [...]
Rîndunelul privi în sus, și
văzu... Vai, ce-i fu dat să
vadă?!
Ochii Prințului Fericit înotau
în lacrimi și lacrimile lunecau
șiroaie pe obrajii lui de
aur. În lumina albă a lunii
chipul lui era atît de frumos,
încît Rîndunelul se simți
înduioșat."

OSCAR WILDE,
„Prințul Fericit"

Există însă oare un domeniu al marketingului în care este comunicată pe deplin emoția, în care această emoție este fasonată pe gustul consumatorului român majoritar? Se pare că da: e vorba de acele produse alimentare industriale care mimează artizanalul, tușa umană și, mai ales, tradiția. Toate lactatele preparate, publicitar-fantasmatic, de bunicuți și bunicuțe în tinda casei, toate acele pateuri care se întind la picnic în poiană, într-un decor mioritic, mezelurile șterpelite din afumătoare într-o copilărie universală... Toate acestea și încă multe altele (căci trend-ul tradiționalist e în creștere) sînt constructe culturale care, prin apelul la tradiție, își încropesc credibilitate, dar, de asemenea, provoacă nostalgia, printr-un efect de madlenă. *Tradiție-brandurile* au reclame care evocă o lume pierdută, mai bună, acel *ca la mama, ca odinioară* etc. al gustului, al calității nealterate, al originii sănătoase, care poartă cu sine și o constelație de valori morale (atribuite îndeobște Țăranului ideal).

Și, atenție: această nostalgie duioasă nu exclude umorul. O galerie întreagă de lelițe și uncheși, unul mai sfătos, altul mai hîtru, vin să-și spună replica. De cîțiva ani, sloganul „prea bun, prea ca la țară" al Coanei Chiva e preluat sporadic de către tarabagiii din piețe. Să aveți poftă, boierilor!

***Florin Dumitrescu** este textier, publicitar, doctor în socio-antropologie. Cea mai recentă carte publicată:* Dodii, *Nemira, 2016.*

Ana-Maria NICULESCU-MIZIL

Walt Disney, „cu ochi lungi, cu gene lungi"

„Cu ochi lungi, cu gene lungi", scrie Macedonski. Și bine mai scrie, deși nu îl bănuiesc c-ar fi fost vreun împătimit al filmelor de animație produse de studiourile Walt Disney. Nu de alta, dar Macedonski a murit la 24 noiembrie 1920, cu nu mai puțin de optsprezece ani înainte de apariția primului film de animație al lui Walt Disney, *Snow White and the Seven Dwarfs* (1938). Deși nu l-a prins pe Macedonski, Albă ca Zăpada are „ochi lungi, cu gene lungi", mîini de Madonă și răspîndește acea aură de fascinație, soră cu vrăjitoria, cu care cineastul știe să-nveșmînteze personajele lumii Disney alături de care noi, copiii mileniului al treilea, am rîs, am plîns și, inevitabil, ne-am maturizat. Să fim serioși, noi nu am crescut cu cheia la gît, ci cu telecomanda în mînă, și nu am bătut decît maidanele imaginare pe care le sorbeam șezînd turcește, cu ochii înlăcrimați în fața unei cutii magice pentru care ne trezeam la șapte într-o sîmbătă dimineață. De Bach, Goethe și Spărgătorul de nuci am aflat în timp ce priveam o tînără-centaur cum se lasă împletită de trei îngerași dolofani cu freze punkiste; tot de la ea am aflat și cît de seducătoare poate fi o femeie cînd se privește absentă într-un lac.

De altfel, seducția exercitată de filmele de animație produse în studiourile Walt Disney prinde consistență la nivelul „proximității cu cotidianul", definită de John Fiske drept una dintre formele intertextualității, dar care poate fi tratată, după cum susține Monica Spiridon, drept o caracteristică de sine stătătoare a *popular culture*. Reflecțiile teoretice asupra parcurilor tematice Disneyland sau Disney World, cum este cea a lui Umberto Eco, atrag atenția asupra naturii lor paradoxale: lumea proiectivă triumfă în fața celei reale, cea dintîi propunînd drept canon o versiune îmbunătățită a celei de-a doua. În mod paradoxal, seducția începe tocmai cu acele mici stîngăcii, care atenuează perfecțiunea „ochilor lungi cu gene lungi" și apropie personajele Disney de fabilibilitatea umană. Ceea ce ne suscită empatia, adică posibilitatea unei transpuneri simpatetice, este tocmai naivitatea adorabilă a unor personaje precum Ariel, mezina aiurită care omite să se prezinte la o celebrare de importanță pentru tatăl său și întreg regatul, fiind preocupată să cotrobăie printr-o epavă după furculițe, pipe și alte obiecte ale lumii uscatului, pe care o găsește fascinantă. Neîndemînarea lui Bambi de a învăța să meargă, bîlbîiala lui Sebastian în fața autorității regale a lui Triton sau aerul nepriceput și imperativ, de mic-burghez, al domnului Darling ne seduc prin naturalețe, anulînd distanțele dintre universul proiectiv și cel real. Prin acestea, filmele de animație produse de studiourile Walt Disney angrenează comicul, cultivînd tradiția milenară a rîsului. Putem vorbi, așadar, în cazul producțiilor Disney despre ceea ce Bahtin numește „cultura rîsului", dar avem de a face și cu o cultură a plînsului?

Prințesele Disney sînt binecunoscute pentru faptul că își ascund chipul atunci cînd plîng. Cenușăreasa plînge pe genunchii zînei sale, Belle plînge cufundată în patul său, Ariel își sprijină capul de o stîncă, iar Jasmine plînge pe marginea unei fîntîni. Ele plîng, dar noi? Poate vreo Margaret Thatcher să fii ca să nu te fi surprins vreodată un film de animație Disney cu nasu' într-o batistă. Eu una-s o femeie în toată firea, la cei douăzeci și șapte de ani ai mei, și îmi amintesc că nu-i un an de cînd plîngeam într-o cameră de hotel din îndepărtata Japonie, aflîndu-mă într-unul dintre nodurile decisive ale vieții cu celebrul „Let It Go" pe repeat, un fel milenar de a-mi spune: „Zoe, fii bărbată". Parol că mi-ar fi plăcut să am și eu la dispoziție niște hăuri de zăpadă și ceva puteri magice, posibil distructive, să nărui cîțiva nămeți sau, dacă nu, un tomberon-două, cît să mă calmez, sau măcar un păr lung, împletit, pe care să-l descătușez din prinsoare într-un efort eliberator. Ah, ce bine ar fi fost.

Am mai plîns și de drag, ce să le faci, ale naibii stereotipuri feminine! Am plîns în fața unei mogîldețe cu codițe roșcovane care s-a trîntit peste soră-sa în speranța că aceasta o s-o scoată la joacă. Da, e chiar Anna din *Frozen*, cea care-a stîrnit toată nebunia cu „Hai afară la zăpadă". Cel mai adesea am plîns din cauza nedreptății: pentru că omul chinuiește animalele și îl lasă pe Bambi fără mamă, pentru că omul se teme de necunoscut și o îndepărtează pe Elsa de cele ale lumii, pentru că răul ia chipuri înșelătoare – precum Ursula pe-al Vanessei, și binele-i pus totdeauna la încercare. Am plîns pentru bunătate. Am plîns pentru sacrificiu. Am plîns în fața încercărilor, ba din frustrare, ba întru eliberare. Iar cine n-a plîns nu știe ce-a pierdut. Poate-i spune Corina Chiriac. Începe cam așa: „Inimă, nu fi de piatră, inimă nu fi haină!"

Cert e că a noastră n-a fost. Noi, copiii mileniului al treilea, am plîns. Ah, ce-am mai plîns cu fiecare dintre eroii și eroinele „cu ochi lungi, cu gene lungi" și ce-am mai palpitat alături de inimile acestea cineanimate care ne-au invadat sufrageriile și idealurile cu visele lor despre dragoste și vitejie, despre cum să învingi imposibilul, despre o lume ticsită de pericole unde triumfă infailibil binele! Binele „cu ochi lungi, cu gene lungi" la care eu, una, încă sper. Altfel, toate lacrimile ar fi în van.

***Ana-Maria Niculescu-Mizil** este sociolog și doctorandă în Științele Comunicării la Universitatea din București.*

Andrei DRĂGOIU

Muzică și extaz

Cînd eram în clasa a XI-a, era anul cu Festivalul Internațional „George Enescu", 2009. Deși am fost mereu atras de muzica clasică, mai ales interpretată *live*, nu prea aveam bilete la acea ediție. Într-o zi m-a întrebat o prietenă dacă vreau să merg cu ea la concert la Sala Palatului, că ne lasă să intrăm dacă zicem că sîntem studenți la „Dinu Lipatti" (ea chiar era). Nu m-am uitat peste program, am mers pur și simplu. După ce a intrat grosul gloatei, ne-am rugat de doamna de la intrare să ne lase și pe noi, și ne-a lăsat. În sală am identificat două locuri care nu se ocupaseră, prin rîndul 7, chiar în spatele lui Tudor Chirilă. Nu aveam nici o așteptare, nu aveam cum să fiu pregătit pentru ce a urmat.

În program au fost trei piese pe care nu le ascultasem în viața mea. Interpretate de una dintre cele mai bune orchestre din lume, Royal Concertgebouw Orchestra, sub bagheta lui Mariss Jansons. Au început cu uvertura operei *Oberon* de Weber. A fost de parcă ascultam pentru prima oară o orchestră. Volumul și subtilitățile nuanțelor, auzite la Sala Palatului, unde fix astea se pierd de obicei... Țin minte cum ne-am uitat unul la altul ca proștii, cu gurile căscate. Nu prea îmi mai amintesc ce a urmat, în mod sigur și o simfonie de Dvorák. Bănuiesc că o mare parte din uimirea și bucuria pe care le-am simțit au venit tocmai din faptul că acționaserăm improvizînd și, în loc să mergem la bere după ore, am mers la concert.

La final, cînd au cîntat la bis *Dansul Ungar* numărul 5 de Brahms, special ca să ne rupă gura, m-a bușit plînsul direct. Pînă și această piesă super-cunoscută, interpretată la un nivel înalt, era emoționantă. Dinamic, tînguit, nuanțat, de parcă era un tablou care cînta. Am rămas prost, am plîns cu lacrimi de crocodil. Apoi am aflat că afară, în mașină, îi asculta și mama la radio, și făcea același lucru, plîngea și se bucura că măcar unul din noi a putut să îi asculte *live*. Uneori e bine să fii neatent, să faci lucruri spontane. Există șansa să fii surprins de rezultat.

A doua oară cînd mi s-a întîmplat ceva similar a fost la concertul Queen & Adam Lambert din vara trecută. Aici totuși aveam așteptări. De fapt, totul a fost o mare așteptare, pentru că am cumpărat biletele în prima zi în care s-a anunțat și au trecut multe luni pînă la concert. Bineînțeles, în tot acest timp, în capul meu era o bătălie între „nu e Freddie Mercury" și „nu contează, sînt ceilalți". Da, Freddie a fost unic și nu îl va înlocui nimeni niciodată, dar pînă la urmă nici nu cred că încearcă cineva. A venit și ziua solstițiului de vară, 21 iunie, în care aveam să aflăm cu toții cum sună *live* una dintre cele mai bune trupe ale tuturor timpurilor. Încă nu am cuvinte să descriu energia pe care am simțit-o cînd au intrat pe scenă și au început să cînte.

A fost un extaz permanent, un delir parcă. Frate, ăștia sînt chiar Queen. Emoția a venit în special din partea trupei, la melodii precum „Under Pressure", în memoria lui David Bowie, care murise la începutul anului (e melodia mea preferată a tuturor timpurilor). Nici nu puteam să cînt, eram șocat să aud așa ceva *live*. Apoi a fost „Love of my life", în care Freddie însuși a fost proiectat pe scenă, în dialog cu publicul, primul moment în care cred că mi-am dat seama că era real ce se întîmpla. Nici nu mai știu de ce plîngeam, că sîntem noi acolo sau că Freddie nu mai e... Poate conștientizam că e unul din cele mai magice momente pe care aveam să le trăiesc vreodată, dar era ceva natural oricum. E ciudat să vorbesc despre un punct culminant, întrucît totul se putea eticheta astfel. Totuși, la „Bohemian Rhapsody" am înnebunit, pur și simplu. Pentru toate momentele în care auzeam piesa la radio și dădeam volumul la maximum, pentru karaoke-ul făcut pe această melodie, la mare, acum mulți ani, pentru cea mai complexă compoziție muzicală rock creată vreodată... am urlat cu lacrimi în ochi: *Will you do the Fandango?*

***Andrei Drăgoiu** este absolvent al Leeds Metropolitan University, secția Art, Events, Performance, și în prezent lucrează la Harp&Loom, înființată de el în 2015.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Urcușuri fără cască de protecție

Doi adolescenți au murit în timpul unei avalanșe în munții Retezat. Ei erau însoțiți de tații lor și erau foarte experimentați, pentru vîrsta lor, în escalade. Cu puțin timp înainte de deces, unul dintre ei primise din partea autorităților argentiniene o interdicție de a urca la peste cinci mii de metri altitudine. Cam acestea sînt singurele certitudini din cazul care a provocat dese dezbateri publice în ultima vreme. S-a vorbit mult, și de multe ori legitim, despre părinți, educație, prevenție, abuz, libertatea de a alege, presiuni ale societății, „modele" și performanță, costuri și riscuri. S-a vorbit, mai ales, despre responsabilități și vinovății, respectiv despre oportunitatea unei anchete penale. Sigur, în astfel de momente, nu poți să nu te gîndești la familiile celor doi adolescenți și la ce simt: durere, sentimente de vinovăție, povara unor reproșuri nemiloase ale societății, presiunea anchetelor jurnalistice și a fotografilor de presă. Nu puțini sînt cei care au afirmat că deschiderea unei cercetări judiciare ar fi o cruzime suplimentară față de rudele supraviețuitoare, inutilă, oricum, pentru cei decedați.

■ Primul și cel mai la îndemînă argument ar fi acela că decesul celor doi nu s-a produs din cauze naturale: circumstanțele în care au murit sînt cu totul excepționale – doi adolescenți aflați pe un traseu montan dificil, în condiții meteorologice dificile, fără echipament de protecție. Justiția trebuie să afle dacă și în ce fel această tragedie putea fi prevenită. Căci rolul ei nu este acela de a consola familii îndurerate, ci de a sublinia responsabilități și de a sancționa neasumarea lor.

■ Această întîmplare poate și trebuie să aducă noi întrebări și noi reglementări în spațiul public: bun, există părinți neștiutori, alpiniști imaturi, turiști neexperimentați, temerități iresponabile. Dar există și profesioniști ai muntelui, care știu bine *dacă* și *cînd* e cazul să te aventurezi în urcușuri periculoase, profesioniști care au îndatoriri cu mult mai mari decît aceea de a avertiza. În fond, atunci cînd nămeți mari pun stăpînire pe străzi și autostrăzi, există oameni ai legii care îți interzic deplasarea, tocmai pentru a preveni eventuale accidente. La fel, salvamarii au puterea și obligația de a-ți interzice scăldatul pe furtună, în valuri uriașe. De ce asociațiile de alpiniști nu ar avea aceeași responsabilitate?

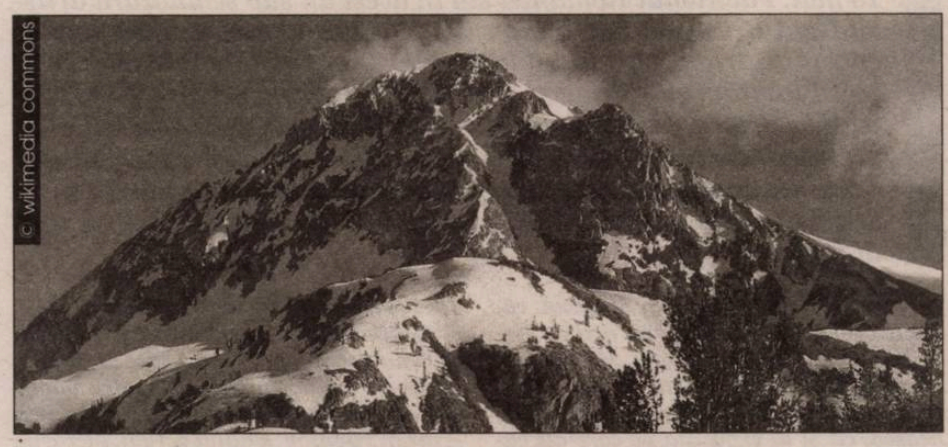

Justiția și educația.

Și totuși, citind toate declarațiile celor mai mult sau mai puțin avizați, cred că acest moment tragic trebuie însoțit de o analiză corectă, fără patimă și fără resentimente. O analiză care trebuie făcută de instituții prezumate a fi imparțiale: justiția și educația. Iată de ce cred asta.

■ Una dintre cele mai evidente întrebări este cea care vine dinspre tărîmul educației: pînă unde ridicăm ștacheta performanței pentru copiii noștri? Bun, nu toți copiii practică activități atît de vădit periculoase. Dar sînt mulți cei care practică fie și obligațiile pedagogice curente, cu același zel excesiv și riscant cu care se practică „sporturile extreme": zile lungi și pline, de dimineață pînă seara, au teme, ore de balet, de tenis, de franceză, de engleză, de pian, de înot, de „dezvoltare personală" etc. Fără odihnă, fără relaxare, fără discernămînt, le fac pe toate fiindcă „le place să le facă". De fapt, fiindcă *ne dorim* să le placă. Fiindcă noi, părinții, ne consolăm cu gîndul că „antrenamentul" extenuant din copilărie le va face maturitatea mai ușor de dus.

■ Moartea celor doi ar trebui să ne facă să reflectăm mai mult la spiritul comunitar: sîntem, fiecare dintre noi, vecini, prieteni, cunoștințe cu familii care fac excese în formarea propriilor copii. Noi înșine sîntem supuși greșelii. Oare nu ne-ar fi de folos un semn prin care să (ne) fie sesizată zona periculoasă? Un tras de mînecă, un sfat, o atenționare a autorităților în măsură să prevină, nu neapărat să sancționeze, un derapaj?

■ Cred că un astfel de caz nu poate lăsa indiferentă o societate civilizată: ea trebuie să dea seamă despre felul în care își protejează copiii, despre felul în care își educă generațiile tinere, despre felul în care ajută părinții să își îndeplinească rolul. Școala, direcțiile pentru protecția copilului, justiția, presa, asociațiile sportive sau profesioniste, toate au nevoie să reflecteze la responsabilitățile sociale care vin la pachet cu graba lumii moderne de a avea cetățeni „performanți", dar fără a le oferi o „cască de protecție" împotriva stihiilor.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

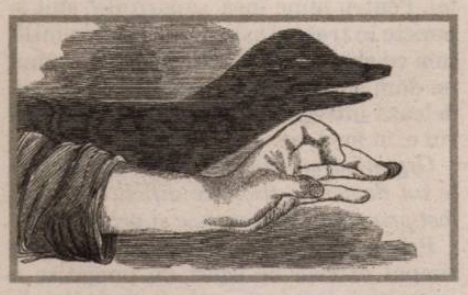

Iaromira POPOVICI

bazar

Tapet și detașare

Dacă singurătatea de noapte e cea mai spectaculoasă, ea nu e neapărat și cea mai înspăimîntătoare. Întunericul, deși încărcat de conotații *horror,* ascunde, uneori, adevărata față a lucrurilor: prea preocupat să te ferești de tenebrele din exterior, le mai eludezi pe cele din interior, mai grozave.

În lumina zilei, însă, ele apar în toată splendoarea lor. Te trezești dimineața și, dacă nu e chiar o zi bună, te uiți în oglindă și vezi toate detaliile care, brusc, devin înfricoșătoare. Fiecare rid, fiecare pată și fiecare fir de păr nelalocul lui se transformă în drame, calamități, tragedii. Singura soluție e să te îndepărtezi rapid de oglindă și să nu te mai gîndești. Cînd nu te lași în voia contemplației propriei imagini și dacă ai o minte activă, plină de rotițe ca de ceasornic care sînt mereu în legătură și se împing, cînd agale, cînd vioi, una pe alta, începi să faci scenarii. Scenarii ale posibilei tale evoluții și ale anilor care vor urma. Total nesănătoase. Care nu te lasă să-ți savurezi cafeaua, omleta sau baia.

Dacă treci și de proba oglinzii, și de cea a rotițelor scăpate de sub control, nu-ți mai rămîne decît să intri în rîndul lumii și să te străduiești să ajungi acolo unde ai treabă. De multe ori, însă, pregătirea, a ta și a locului pe care-l lași în urmă, devine un capăt de țară. Tu trebuie să fii „perfectă", deși te îndrepți către o întîlnire uzuală, de rutină. Iar casa ta, locul „sacru" în care-ți desfășori cea mai mare parte a activităților tale atît de creative și de importante pentru omenire (cum ar fi uitatul, compulsiv, la mai multe episoade ale vreunui serial), e necesar să devină, imediat, impecabilă, să nu existe vase în chiuvetă, haine pe scaune și pantofi nealiniați pe hol.

Așa că plecarea devine un ritual atît de perfecționat, încît nici un timp rezonabil nu-l mai poate cuprinde. Ca atare, întîrzii, peste tot, cu cel puțin 15 minute. Odată ajunsă unde ai treabă, chiar dacă e vorba de plata unei facturi, de stabilirea unei viitoare colaborări sau de oful vreunui pisălog de treabă pe care nu poți să-l refuzi, trebuie să faci față. Dacă ești un bun creștin (și te străduiești să fii, nu discutăm acum cu ce rezultate), nu poți să faci față doar formal. Nu ai voie să-ți trăiești viața ca pe un tapet în așteptarea lucrurilor care chiar contează. Nu. Trebuie să fii implicat *full time* în aproape toate mărunțișurile de zi cu zi pe care le ai de rezolvat.

E adevărat că societatea și tehnologia, cu obositoarele ei înnoiri, nu te lasă să faci altfel. Ți se pare, de pildă, că totul e OK cu telefonul tău. Ai o relație apropiată cu el, precum cu un prieten. Îl consideri, așa, un fel de roboțel zoomorf din *Războiul stelelor,* care te ajută în situații stresante. Îți arată drumul cînd te rătăcești. Dacă te lasă memoria în legătură cu ceva, îți aduce repede aminte, fără să te apostrofeze că ai uitat. Te ajută să ții legătura oricînd cu membri ai familiei ori prieteni dragi de peste mări și țări. Te amuză în momentele de plictiseală etc. Doar că, uneori, tipul tău de roboțel prietenos nu mai corespunde înnorilor tehnicii. Aplicațiile evoluează și ajungi ca, de pe el, dacă nu-l schimbi la doi ani, să zicem, să nu mai poți chema taxiul. Mai rău, să nu mai poți folosi esențialul (pentru comunicare) Messenger, din aceleași motive: devine neadecvat în raport cu inovațiile tehnologice.

Și atunci, iarăși, devii obligat să iei în seamă contactele cu anumite grupuri de persoane pe care mereu ai încercat să le eludezi: și anume cele cu reprezentanți ai diverselor companii, care vor – ai, n-ai chef – să te ajute. Să-ți „ofere" (cuvînt mult îndrăgit) mereu ceva mai bun, care să te-ajute să-ți economisești banii. Desigur, nimic nu e chiar pe gratis. În schimbul acestor avantaje, ți se cere discret, aproape imperceptibil, să rămîi fidel, în continuare, companiei lor. Să-ți mai prelungești abonamentul cu un an, doi. Ei îți pun la dispoziție „pachete" (și cînd pronunță cuvîntul parcă le și văd, în cutii cu buline sau romburi, legate cu o fundă mare, roșie) care îți simplifică existența.

Dar, încet-încet, devii al lor cam pe viață. Și, mai rău de atît, ești obligat să-ți pierzi timpul cu ei, vorbind, parlamentînd și chiar enervîndu-te sau trîntindu-le telefonul. Fie că e vorba de companiile de telefonie, fie de cei care-ți vînd diverse produse casnice sau farmaceutice (dacă ai ghinionul ca aceștia să fi pus mîna pe numărul tău). Desigur, poți bloca numerele în final. Dar și ăsta e un efort.

Încă un efort care te îndepărtează de la starea măcar un pic Zen pe care tot urmărești s-o ai din momentul în care te-ai trezit de dimineață și te-ai uitat în oglindă. Și atunci ne întoarcem de unde am plecat, la trăirea vieții ca un tapet, ca un fundal, aș zice, de un albastru deschis, imitație de cer, care să nu te atingă întotdeauna în profunzime. Care să-ți permită să privești lucrurile cu o senzație de detașare, ce poate deveni, uneori, chiar plutire.

România la Bienala de Artă de la Veneția

– interviu cu Magda RADU, curatoare –

Între 13 mai și 26 noiembrie are loc cea de-a 57-a ediție a Bienalei de Artă de la Veneția. Pavilioanele naționale își deschid porțile pe 10 mai. Pavilionul României stă în acest an sub semnătura artistei Geta Brătescu, într-o expoziție curatoriată de ***Magda Radu,*** *istoric de artă și curator, și intitulată „Apariții". În cele ce urmează vă invităm să înțelegeți mai multe despre o personalitate centrală a artei contemporane românești, începînd cu anii '60, despre opera complexă – de la desen la tapiserie și film experimental – a unei artiste care, pe 4 mai anul acesta, a împlinit 91 de ani. O artistă care continuă să se întoarcă în atelierul său zi de zi: Geta Brătescu.*

Vă invit să mergem puțin în trecut, către istoria dvs. personală cu artista Geta Brătescu și opera acesteia. Mă gîndesc acum deopotrivă la cercetarea dvs. doctorală, care vizează neo-avangarda românească, cît și la expoziția pe care ați curatoriat-o la Salonul de proiecte din București în 2012, „Geta Brătescu: Atelierele artistului." Cum a evoluat această istorie a dvs. și cum s-au rafinat căutările referitoare la opera acestei artiste?

Da, istoria mea cu Geta Brătescu e destul de consistentă. Întîlnirea propriu-zisă cu ea s-a petrecut cînd lucram la MNAC, cu prilejul expoziției „Resurse" care îi reunea pe ea și pe Ion Grigorescu – cei doi artiști colaborînd de-a lungul timpului în mai multe rînduri. Dar eu o știam pe Geta Brătescu mai de mult, prin cîteva dintre lucrările ei care constituie repere incontestabile ale artei contemporane din România (neexpuse, din păcate, într-o expoziție permanentă). Treptat însă, mi-am dat seama că Geta Brătescu e o artistă mult mai complexă și că a te apropia realmente de arta ei implică un exercițiu îndelungat de cunoaștere și interpretare. Ea nu e o artistă a cărei prioritate e să se autopromoveze, fiind întotdeauna absorbită de preocupările ei cele mai recente, iar etapele anterioare de lucru trec adeseori într-un plan secund. Geta Brătescu nu e interesată să-ți livreze o narațiune despre traiectoria ei artistică, deși îți poate oferi numeroase indicii, mai ales dacă ajungi să îi citești textele. Trebuie tu, ca istoric de artă, să îți asumi acest lucru; ai, cu alte cuvinte, această libertate și responsabilitate. În ceea ce mă privește, am avut mai multe revelații pe măsură ce noi și noi lucrări intrau în sfera mea de atenție, iar grilele obișnuite sau convenționale de lectură a demersului ei erau mereu destabilizate sau deplasate către noi piste de interpretare. Dar e un tip de înțelegere care s-a construit în timp. La un moment dat, așa cum ați amintit, am scris un studiu mai amplu despre Geta Brătescu, și atunci am reflectat, de pildă, și asupra locului ei într-un context mai larg al artei contemporane privitor la contribuția artistelor femei, aplicînd așadar o perspectivă globală, non-ierarhică, ce evidențiază afinități, puncte de convergență între artiste care lucrează în diverse puncte ale globului, dar care subliniază mai ales diferențele. Aș spune că expozițiile au pornit din acest efort de a înțelege și analiza, prin texte și lecturi, practica Getei Brătescu.

> *„Istoria mea cu Geta Brătescu e destul de consistentă."*

În expoziția citată mai sus, mediile de lucru ale artistei constituiau firul conceptual. De data aceasta ne aflăm într-un alt tip de context, cel al Bienalei de la Veneția. Înțeleg că vor exista trei direcții în cele două expoziții (pavilion și institut): familiarizarea cu opera artistei, un fel de loc de studiu, accesibil, în Noua Galerie a Institutului Român de Cultură și Cercetare Umanistică – un spațiu care se bucură de o enormă vizibilitate și pentru publicul, să-i zicem, neinteresat direct de artă –, iar în Pavilion: stadiul actual, lucrările noi ale Getei Brătescu, alături de o selecție din lucrările mai vechi, precum și încercarea de a capta toate mediile de lucru ale artistei, de a surprinde tocmai agilitatea sa și drumul continuu dintre un mediu și altul, inventivitatea și nu blocarea într-un mediu unic. Cum ați defini abordarea curatorială la nivel de concept? Ce v-ați propus?

La Veneția încerc o abordare diferită față de expoziția de la Salonul de proiecte din 2012. Bienala obligă la o abordare mai concentrată. Cu toate acestea, nu am gîndit lucrurile din prisma unui concept care să ghideze într-un mod constrîngător lectura expozițiilor în cele două spații. Totul pornește de la lucrări și de la felul în care îți imaginezi că ele ar putea comunica într-un spațiu, de la o împletire organică a discursului vizual cu subiectivitatea și preocupările artistei. Provocarea e cum să produci un parcurs coerent fără a fi simplificator. Două aspecte m-au călăuzit în această selecție: cum să transmit diversitatea de medii și direcții în care se exprimă Geta Brătescu și cum să arăt că artista a conceptualizat mereu capacitatea de a crea prin prisma reflecției îndreptate asupra subiectivității feminine. Mi-am dat seama, în timp, că acest ultim element se regăsește constant în practica ei: de la invocarea unor personaje feminine din literatură, precum Medeea, Mutter Courage, Didona, figurile feminine din *Faust* al lui Goethe – Margareta, Elena, mumele –, trecînd prin numeroase declinări ale corpului feminin în desen, pînă la autoportretele artistei, există această continuă referință la complexitatea „tiparului" feminin. Sper ca acest fir să fie vizibil în cadrul expoziției. Sîntem, de altfel, într-o perioadă în care asistăm la o afirmare a puterii și relevanței artistelor pretutindeni în lume, după ce mult timp ele au fost marginalizate și nu au beneficiat de același tip de atenție ca artiștii bărbați. Însă Geta Brătescu a afirmat mereu, fără ezitări sau complexe, incredibila mobilitate conceptuală, forța intelectului și a dotației proprii femeilor, artistelor, dar nu numai.

> *„Un labirint deschis, care acomodează mai multe trasee de vizionare."*

Cum ați defini abordarea dvs. curatorială la nivel de display? *Nu e un spațiu ușor cel al Pavilionului, vine încărcat politic, cu toată istoria sa de reprezentări naționale. De asemenea, fuga publicului dintr-un pavilion în altul, arta într-o cantitate absurd de mare la Bienală, încercarea vizitatorului de a capta esența într-un timp relativ scurt, stereotipurile și etichetele puse rapid pe o anumită participare – toate acestea își spun și ele cuvîntul. Cum reacționezi?*

Există, desigur, o dimensiune de atractivitate vizuală, dar ca întotdeauna la Geta Brătescu, factorul estetic e dublat de multe alte trăsături care țin de orizontul intelectual al artistei, de un tip de gîndire care integrează preocupările ei și multiplele medii de lucru într-o matrice de idei ce compun un formidabil discurs despre artă și despre posibilitățile ei. Expoziția din Pavilion e structurată ca un labirint, dar aș spune că e un labirint deschis, care acomodează mai multe trasee de vizionare. Există ecouri ale atelierului, așa cum arată el acum, dar și ipostazieri ale atelierului mental, dacă avem în vedere o serie absolut seminală, precum *Faust*. Pornind de la această alăturare, ajungem la o relație interesantă între practicarea actuală a colajului – „jocul cu foarfeca", extrem de liber, supus automatismului procesului de creație – și „colajul conceptual" corespunzînd „universului vizionar" din tragedia *Faust*. Expoziția încearcă să capteze astfel de relaționări menite să evidențieze complexitatea demersului Getei Brătescu, urmărind, de pildă, deplierile pe care le generează gîndirea despre feminitate întîlnită la *Faust*. Noua Galerie a ICR formează un pandant al expoziției din Pavilion. Două coordonate definesc identitatea acestui spațiu în ecuația dată: el este deopotrivă un cabinet de studiu – ce oferă condiții pentru imersarea în lectura catalogului și parcurgerea altor materiale relevante pentru traiectoria artistică și intelectuală a Getei Brătescu – și o expoziție concentrată, avînd ca temă procesul de creație al artistei.

Cum s-a născut titlul proiectului, „Apariții"?

„Apariții" are mai multe sensuri. Pe de o parte, e titlul unei serii de lucrări expuse în Pavilion, realizată parțial cu ochii închiși, care face parte dintr-o suită mai amplă de astfel de experimente cu desenul. În plus, e vorba și de problematizarea relației dintre viziunea interioară și capacitatea mîinii de a traduce în imagini aceste impulsuri mintale. Dar aparițiile sînt totodată epifanii, momente cînd arta survine prin transfigurarea celor mai simple elemente plastice (linia, cercul) în „expresie" sau cînd orice material/obiect banal e introdus, prin pura intenționalitate sau prin integrarea lui în combinații neașteptate, în sfera artei. Pentru mine însă, „aparițiile" sînt și puncte în traseul expoziției, cînd ne întîlnim cu chipul și trăsăturile artistei, cînd ne dăm seama că subiectivitatea ei modelează întreg cîmpul vizual și că atelierul e, în fond, ea.

Organizarea unui Pavilion național este un demers extrem de dificil. Care au fost principalele obstacole și provocări?

Principala problemă este legată de timpul extrem de scurt de pregătire a expoziției. Iar dacă vrei să ai catalog la vernisaj, atunci lucrurile se complică și mai mult. În ceea ce mă privește, m-am simțit extrem de responsabilă pentru artistă și pentru felul în care ea e reprezentată într-un context de maximă vizibilitate. Pe cît posibil, am ales să fac în primul rînd perceptibilă vocea ei, să nu sufoc prezența artistei printr-un discurs curatorial rigid, controlat excesiv. Revenind la riscurile organizării, a fost într-adevăr o cursă contra cronometru și lucrurile nu ar trebui să se deruleze așa. Din fericire, am lucrat într-o echipă extraordinară, coordonată de Corina Bucea (managerul de proiect), beneficiind de aportul crucial – curatorial și organizatoric – al Dianei Ursan, dar și de profesionalismul comisarului participării României la Bienala de la Veneția, Attila Kim. Marian Ivan a fost și este un neobosit susținător al Getei Brătescu și de multe ori el a găsit soluții în situații-limită. Colegii mei din echipa Salonului de proiecte – Alexandra Croitoru și Ștefan Sava – mi-au oferit încrederea și susținerea lor necondiționată și fără ei nu aș fi avut curajul să concep acest proiect.

a consemnat Daria GHIU

„Niciodată nu am lucrat ca să răspund unei mode“

– interviu cu artista Geta BRĂTESCU –

Aș vrea să pornim din prezent, de la ceea ce lucrați recent. Cînd am putea stabili o perioadă nouă în opera dumneavoastră? Cînd s-a schimbat ceva în modul în care lucrați?

Nu prea s-a schimbat. Dumneavoastră aveți aici, în atelier, lucrări vechi. Cînd am pus pe același perete lucrări noi, nu am simțit o diferență între unele și altele.

Lucrați mult cu formele decupate.

Da, folosesc ca instrument foarfeca în multe situații. Hîrtia este materia și foarfeca lucrează în această materie. Mie nu mi se pare o problemă diferența tehnicii. Important este spiritul lucrării. Ceea ce îmi cere mie mintea, gîndirea și viziunea. Desenul acesta, de pildă, este inspirat de ce am văzut pe fereastră. Toate lucrările acestea sînt foarte libere, nu am nici o viziune creată de un interes, nici un interes profesional, bănesc, nimic. De plăcere. Lucrez de plăcere și asta fac de cînd exist, din copilărie.

În cazul seriei „Medeea“ (1980), o definiți tot prin intermediul desenului: „desen cu mașina de cusut“. Totul se reduce la desen, deși vorbim în acest caz de mediul textil.

Foarte multe materii se pot folosi la desen. Desenul este o problemă de spațiu. Dacă fotografiezi un dansator, fotografia este o lucrare care a fost creată prin traversarea spațiului. Eu cînd desenez mă bucur foarte mult. Desenînd, mîna mea dansează.

Citind o carte a dumneavoastră precum De la Veneția la Veneția *(1970), am remarcat că în descrierile pe care le faceți în călătoria italiană se regăsesc dansuri ale formelor, foarte multă geometrie.*

Sigur că da. Eu am călătorit destul de mult, alături de soțul meu, cu mașina, am avut o viață liberă. Totul se strînge, se reduce la traversarea spațiului. Traversarea spațiului se face prin linie.

Mă gîndesc acum la întîlnirea dumneavoastră cu mediul industrial (tipografia, cazangeria). Cum a fost această experiență de lucru, cu utilaje enorme, cu spații care nu vă erau familiare? Ați transformat spațiul industrial într-un prilej de reflecție asupra posibilităților formelor, așa cum se întîmplă în seria „Regula cercului, regula jocului“ (1985): 12 colaje – textil și tempera pe hîrtie – asamblate după regulile hazardului, în forma cercului.

Eram foarte tînără atunci. Era o lume foarte interesantă. Muncitorii erau niște domni. Îmi dădeau posibilitatea să văd mașini, să observ cum se lucrează cu acele utilaje, să fac schițe. Nu desenam portrete.

Pentru că spuneți că foarte rar apăreau personaje în desenele dumneavoastră, îmi amintesc acum prezența dumneavoastră în Pavilionul României la Bienala de artă de la Veneția, în 1960, atunci cînd în expoziția colectivă de grafică militantă organizată de Jules Perahim participați și dumneavoastră. Una dintre lucrări este intitulată Sărbătoare, *o defilare de 1 Mai pe străzi bucureștene. Acolo apare o masă de oameni, dar fiecare e reprezentat printr-o liniuță mică neagră, aproape punct.*

Eu niciodată nu am lucrat ca să răspund unei mode. Niciodată. Întotdeauna am lucrat pentru plăcerea mea și plăcerea mea este de a fi eu însămi. Adică atunci cînd iau un creion în mînă, creionul acela devine eu însămi. Fie că scrie, fie că desenează. Cam asta e, simplu vorbind. Sînt egoistă. Am lucrat la revista *Secolul 20,* actuala *Secolul 21,* și încă lucrez.

Acolo sînt niște reguli care ți se impun.

E ca o muzică. Un muzician cîntă ceea ce poate el să cînte, ceea ce îi place să cînte. Obișnuiam să mă duc la Ateneu la concerte, or, acestea erau susținute de oameni cărora le era personal acel tip de muzică. Cam așa e și desenul.

Iar mîna execută o coregrafie.

Da. E foarte plăcut să desenezi.

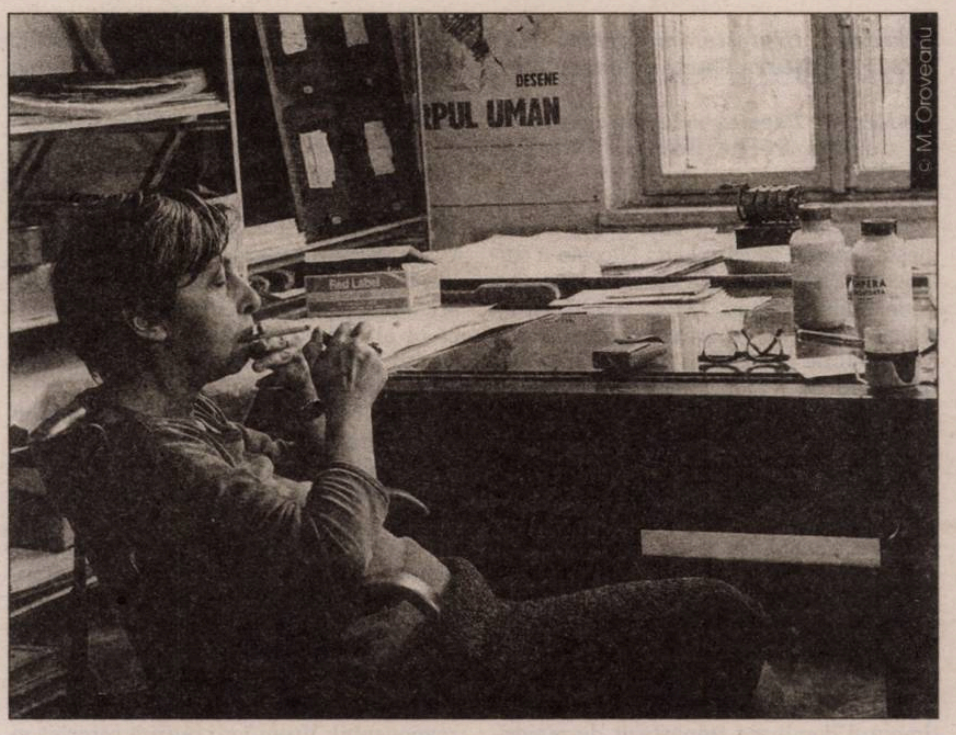

© M. Oroveanu

> *„Lucrez de plăcere și asta fac de cînd exist, din copilărie.“*

Cum e experiența ilustrației de carte? Pentru că ați făcut și așa ceva. Acolo ești strîns legat de o poveste. Mă gîndesc, de exemplu, la ilustrațiile pentru Nastratin Hogea.

Îmi plăcea teribil.

Acolo apăreau personaje, îl identificai pe Nastratin și totuși e o mare unitate între acele ilustrații și desenul independent, de acum, de aici, din atelier.

Este altceva. Dar desenul îl făceam în același fel, mă jucam. Și aici mă joc, la urma urmei. E foarte greu de spus. Caracteristica desenului meu este asta: să fiu eu însămi în momentul în care desenez.

Lucrați în fiecare zi?

Da.

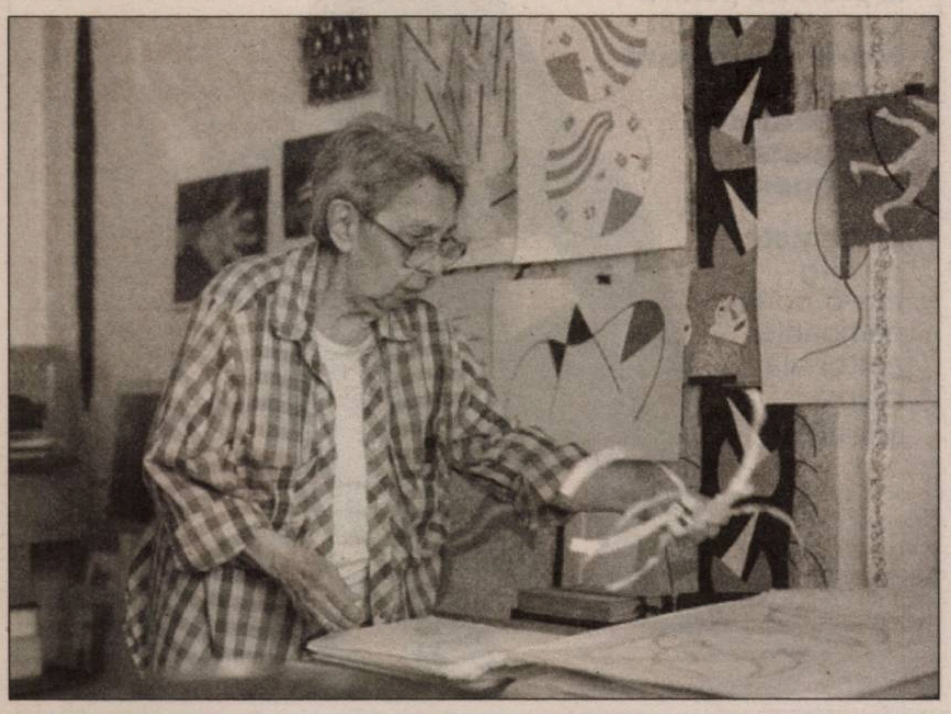

De cît timp în fiecare zi?

Dintotdeauna. Cînd eram copil, desenam cu hîrtie ruptă de-a lungul peretelui.

Era un desen în spațiu.

Îmi plăcea teribil. Erau personajele mele.

Ați studiat și în cadrul Facultății de Litere și Filozofie (cu un profesor ca G. Călinescu), și la cea de Arte, cu un mentor precum Camil Ressu. Ați scris mult de-a lungul vieții. Cum ați descrie acest interes pentru literatură?

Tatăl meu era un farmacist care a studiat, pe lîngă farmacie, și cinci de ani de medicină. Mama mea a studiat farmacia și, totodată, citea literatură. Aici, în atelier, se află biblioteca ei, cu cărțile ei înăuntru. Știa multe lucruri și m-a crescut în acest spirit. Îmi citea povești, îmi aducea cărți, trăiam într-un spirit al scrisului, al imaginii, citeam și eu foarte mult.

Albume de artă existau în casă?

Nu, dar mama mergea la expoziții și mă lua și pe mine. Eu am stat la Ploiești. Cînd am ajuns la București mergeam frecvent la Sala Dalles.

Conceptul de atelier mental – vagabond, continuu (citez astfel titlurile unor cărți semnate de dumneavoastră) – e unul important pentru propria dumneavoastră metodologie de lucru.

Atelierul a devenit spațiu sfînt, între ghilimele, în momentul în care tatăl meu mi-a creat în casă un loc de lucru și apoi, cînd m-am căsătorit, soțul meu. Soțului meu, Mihai, îi datorez cel mai mare dar al spațiului. De pildă, această cameră i se datorează lui.

În opera dumneavoastră își fac apariția și obiectele în spațiu, cu viața lor, obiecte ce amintesc de un spirit al avangardelor.

Dumneavoastră vorbiți ca omul de astăzi, care știe că lucrul acesta aparține unui anumit tip de artă. Asta cu tipul de artă nu exista cînd eram eu tînără. Eu mă jucam. Am avut părinți și un soț generos și mă jucam. Astăzi, la bătrînețe, mă joc, dar dacă mă joc, știu că jocul meu e mai mult decît joc.

Realitatea politică s-a schimbat radical în jurul dumneavoastră în mai multe rînduri, societatea s-a modificat – cum s-a reflectat acest lucru în arta dumneavoastră? Reușesc cele două planuri să se mențină autonome?

Nu cred că politicul se reflectă în artă. Dar este esențial să existe mereu spații de expoziție. Orice artist lucrează. Foarte mulți artiști pe care îi cunosc lucrează de cînd îi știu. Epocă mai bună, epocă mai puțin bună... dar lucrează mereu. Ca și scriitorul.

Dar scrisul pentru dumneavoastră ce rol are? Ați publicat un număr considerabil de cărți.

Apare foarte des nevoia de a scrie. Ceea ce scriu eu nu este străin desenului. Chiar aș vrea să fac o carte despre artă, despre desen. În revista *Secolul 21* public din cînd în cînd reflecții despre desen. Am multe caiete pline de scrieri ce îmi aparțin.

Pe un carnețel plin cu desene recente, pe care tocmai mi-l arătați, scrie, pe prima pagină: „Petit dessin, grand plaisir“. *Și același lucru în română, pe un alt carnețel: „Desen mic, plăcere mare“. „Se dansează“ scrieți în alt loc...*

Despre trăirea artei este foarte greu de spus. Artiștii epocilor trecute au murit, rămîn lucrările care vorbesc prin ele. Arată o formă a spiritului lor.

Îmi spuneați că eu, cel din exterior și din prezent, pot trasa etape în opera dumneavoastră, pot stabili paralele cu alte momente din istoria artei. Dar dumneavoastră cum priviți în urmă la ceea ce ați realizat? Eu văd lucrurile dintr-un anumit unghi, dar cum le vede cel direct implicat, creatorul lor?

Întotdeauna va exista o diferență secretă în forma lucrului care rămîne.

Marile întrebări pe care un artist și le pune se schimbă în timp? Căutarea rămîne mereu aceeași?

Eu căutările acestea nu le cunosc. Îmi place să lucrez. Ceea ce îmi place se dovedește aici, în ceea ce fac. Dacă este similar modul în care am lucrat acum treizeci de ani cu acela în care lucrez acum, asta puteți vedea dumneavoastră, eu mai puțin, eu diferențele le consider o plăcere. Nu îmi place ceea ce nu este bine făcut. Și ceea ce nu este bine făcut nu e bine făcut în spiritul meu. Eu privesc la lucrările mele ca un străin.

a consemnat Daria GHIU

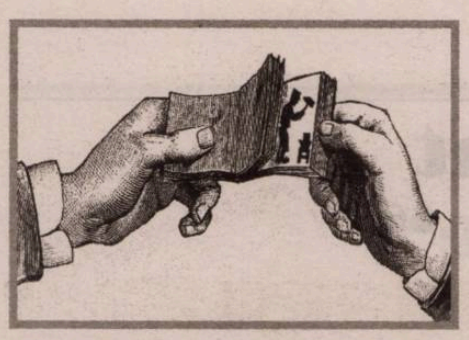

Marius CHIVU

feedbook

La cald

● ***#rezist. Proteste împotriva OUG 13/2017*, Editura Curtea Veche, 2017.**

● ***#Rezist! Poezia*, selecție realizată de Cosmin Perța, Editura Paralela 45, 2017.**

Grafitti (dec. 1989 – ian. 1990) se numește broșura pe care Irina Nicolau a editat-o în 1999 la Muzeul Țăranului Român, unde a adunat exact 141 de înscrisuri (lozinci și sloganuri) apărute în timpul și după Revoluție pe zidurile a nouă locuri din București. Acea transcriere la cald a folclorului stradal este menționată și de Vintilă Mihăilescu într-unul dintre cele opt texte care însoțesc prezentul album de fotografie dedicat recentelor proteste: „Ce s-a continuat, ce s-a schimbat? Pentru unii, persistă o memorie a continuității. «Sîntem copiii golanilor din Piața Universității» a mai apărut pe cîte o pancartă a unui tînăr; pe alta scria «Golan 2.0»... Și mulți dintre foștii «golani» s-au simțit ca acasă. Poate nu este întîmplător că, din cîte rezultă dintr-un mic sondaj tot la «cald», sentimentul dominant împărtășit de majoritatea celor din Piață nu a fost furia, revolta sau indignarea, ci solidaritatea: «Ați reușit, ne-ați unit!» Da, istoria continuă, dar nu bate niciodată pasul pe loc: sîntem pe o altă buclă a spiralei timpului. Este, totuși, altă lume". Și sociologul Vintilă Mihăilescu vorbește despre „civismul demnității", despre noua generație de protestatari, despre creativitatea pusă în joc, despre rețelele de socializare și *brainstorming*-ul colectiv, despre limbajul foarte proaspăt. Andrei Oișteanu vorbește, de asemenea, despre elementele comune ale manifestațiilor („protestatarii au simțit cumva că ei continuă o luptă începută cu 27 de ani în urmă de «părinții» lor"), iar ceilalți – Paula Herlo, Mircea Toma, Dragoș Bucurenci, Ioana Popescu, Liviu Papadima și Cristian Șimonca – continuă seria de texte pe tonuri mai personale.

Albumul documentează „cel mai amplu protest din istoria postdecembristă" care a avut loc la București, Sibiu, Iași sau Cluj, dar și în diaspora, în 150 de fotografii oferite de treizeci de fotografi și fotoreporteri din țară și din străinătate. Mesajele din timpul protestelor, le știm cu toții, oferă o varietate impresionantă: de la desene, colaje și înscrisuri de mînă la printuri digitale și proiecții de lumini, *meme*-uri și artefacte, cartoane, steaguri și cearșafuri, măști, costume, jucării și obiecte casnice – albumul oferă o imagine fidelă a creativității cu care s-a manifestat împotriva infamei OUG 13 pe care „guvernarea cleptocrată și oligarhică" (după formula lui Andrei Oișteanu) se străduiește, de atunci încoace, să o treacă pe alte căi și sub alte modalități, menținînd protestele într-o formă latentă și după aproape patru luni.

Al doilea mare merit al acestui album este calitatea lui de demers civic – profitul rezultat din vînzarea cărții va fi donat de Editura Curtea Veche organizației non-guvernamentale Funky Citizens, care desfășoară proiectul www.factual.ro, primul site de *fact-checking* pe politicile și declarațiile publice din România, cu scopul de a-i motiva pe cetățenii români în a-și dezvolta gîndirea critică: „Credem că este esențial pentru dezvoltarea societății ca decidenții să vorbească factual și responsabil. Vrem mai puțină retorică și mai multă ancorare în concret... Pe lîngă dovada creativității, protestatarii au fost și extrem de bine informați. A fost o mare lecție publică de educație civică... Lucrăm voluntar alături de o comunitate de experți și creștem natural, dar avem nevoie de resurse pentru a duce mesajul nostru la cît mai mulți cititori. Împreună putem combate manipularea și teoriile conspirației", scrie echipa Factual.ro / Funky Citizens, cu care, de altfel, *Dilema veche* a colaborat în mai multe rînduri.

Fotografiilor din albumul de la Curtea Veche li se adaugă poemele din ineditul volum colectiv (o premieră la noi) de la Paralela 45, cel despre care scriitorul inițiator Cosmin Perța scrie: „Această antologie nu reprezintă un act politic. Cel mult o bornă istorică, o foiță de turnesol, un *aide-mémoire,* un gest estetic, un manifest poetic. Poezia este forma artistică cea mai sensibilă la tectonica socială, spațiul imediat de manifestare a reacțiilor nedecantate, necizelate, spațiul strigătului. Acesta este spațiul care ne interesează, cel în care psihicul și sensibilitatea reacționează la cald, în care rațiunea este supusă instinctului poetic. Antologia aceasta vine să surprindă, să imortalizeze – folosind poezia ca vehicul, pe post de cameră video – tocmai bolboroseala aceasta a sinelui în fața istoriei..."

Dintre sutele de poete și poeți români care au ieșit în stradă la protestele din țară și străinătate, 47 (printre care și americana Tara Skurtu) se află prezenți cu cîte un poem în această antologie neobișnuită pentru spațiul românesc. Poeți din toată țara, din cîteva generații (seniorii antologiei sînt Călin Vlasie și Paul Vinicius, născuți în 1953, mezina fiind Gabriela Feceoru, născută în 1993), scrind diferit: de la cîteva versuri la poeme fluviu și poeme-colaj, cu pasaje în proză, secvențe dialogale, cu rime și refrene, folosind referințe și citate din cultura înaltă sau din folclorul urban, versuri, scrise în italice, cu bold, cu majuscule *(vezi și poemul de mai jos), hashtag*-uri. Cum remarcă și Cosmin Perța, e vorba într-adevăr de o simfonie atipică și inegală, hibridă și compozită, spontană și necenzurată în care temele sociale se amestecă cu dragostea, lamentațiile cu revolta, indignarea cu solidaritatea, iar versurile-slogan cu exprimările fruste.

De la București '21, epopeea participativă cu 40 de poeți, coordonată de Svetlana Cârstean pentru ArCuB în 2015, *#Rezist! Poezia* este cel mai interesant experiment poetic și cea mai vie carte de poezie colectivă. Ar trebui să se predea la școală.

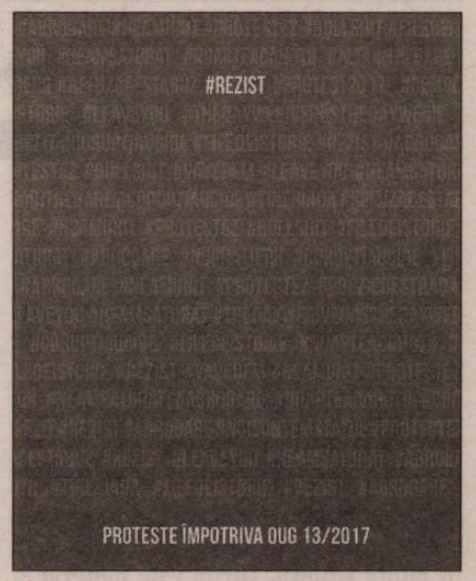

aproape de carte

Răzvan ȚUPA

***

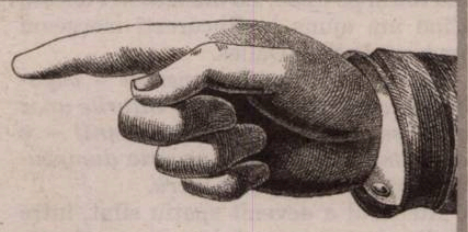

UN STEAG PE BUZA GUVERNULUI ȘI ALTUL
ÎN ACELEAȘI CULORI PRIN PIAȚĂ Cînd a fost
evident a pus fiecare mîna pe ce-a avut pe desktop
Dintre toate felurile în care știm
să nu fim de acord
cel mai incisiv e chipul tău cînd
îți verifici telefonul
***și nu* pare să te mai țină prea**
mult bateria așa că
te așezi *la un selfie rapid care să*
reziste în locul tău ca
***Pink Floyd* pe wall. Că nu e om să**
nu fi numărat un
like în viața lui odată Cînd au ieșit pînă și introvertiții
cu pancartele lor discrete **Și cînd**
lucrurile au ajuns
în top au dat cu lumini și cu steaguri color Violenții
au venit dar statul avea monopol și
s-au rușinat sau
Tare ne mai place să avem dreptate dar nici vorbitul
pe lîngă *nu pare să fie chiar pe*
ultima sută de metri
***chiar dacă* suflă greu și o arde în**
metafore sensibile
și *găsește o explicație pentru orice baltă* în care pari
ca obiectele mai îndepărtat și
mai frumos pe urmă
au ieșit mărțișoarele și revolta a intrat în folclor

(din volumul #Rezist! Poezia*)*

Publicitate

adevărul prezintă

România lucrului prost făcut

CAMPANIE „ADEVĂRUL"

■ Proiecte **fanteziste** și **scumpe, inutile** sau **greșit realizate**

■ Investiții **fără sens** sau **abandonate**

■ proiecte pentru care s-au cheltuit **foarte mulți bani** și care **nu vor ajuta niciodată pe nimeni**

prezentate pe larg într-o nouă campanie editorială marca adevărul

Cristina ȘTEFAN

Definiții

În ultimele săptămîni de liceu, consiliera școlară ne-a chemat pe rînd în biroul său și ne-a dat teste de aptitudini, pentru a stabili ce slujbe sau domenii de activitate ni s-ar potrivi. La momentul respectiv, eram teribil de nehotărîtă în privința drumului pe care să-l aleg pentru facultate, oscilînd între Chimie-Biologie – pentru care mă și pregătisem mai mult de-a lungul ultimului an – și Filologie, literatura atrăgîndu-mă din copilărie. M-am gîndit că un astfel de test mi-ar prinde bine, m-ar ajuta să-mi mai limpezesc gîndurile. Am intrat în biroul strîmt al consilierei, plin de dosare, și am completat întrebările. La final, am avut un șoc. Pe ecranul computerului a apărut o listă de slujbe care mi-ar fi fost potrivite. Pe primul loc: contabil. Nu mai țin minte care erau următoarele pe listă, însă nu semănau deloc cu ceea ce-mi doream eu. Testul m-a demoralizat profund. Nu-mi dorisem niciodată să lucrez în mediul financiar, iar matematica nu era punctul meu forte. Nu se putea ca aptitudinile mele să fie în primul rînd acelea ale unui bun contabil. Dar dacă un test psihologic a avut acest rezultat... ceva adevăr o fi la mijloc, nu? Mi-am petrecut următoarele săptămîni într-o stare de confuzie și mai mare, alegînd, în final, Literele.

„Sînt definit ca project manager“, mi-a spus el.

În urmă cu cîteva zile, discutam cu un amic despre locul său de muncă. „Sînt definit ca *project manager*“, mi-a spus el. Recunosc că nu am înțeles mare lucru din răspunsul lui. M-a surprins, însă, și mi-a rămas în minte expresia „sînt definit“ prin slujba mea. Întrebarea „Cu ce te ocupi?“ este, într-adevăr, printre primele lucruri pe care vrem să le aflăm de la o persoană abia cunoscută. E un bun indiciu – chiar dacă ușor superficial – privind statutul social și financiar al omului cu care discutăm – educația, nivelul de inteligență, locul său în lume.

Dar cît de mult ne definește, de fapt, locul de muncă? Dacă sînt un șofer de autobuz care compune poezii în timpul său liber, mă „definesc“ drept șofer sau drept poet? Ori, dacă am terminat Politehnica, profesînd ca inginer, dar devenind mai tîrziu muzician, se mai poate spune că mă definesc drept inginer sau nu? Sau dacă singura mea slujbă e cea de șofer?

Multă vreme după ce am terminat facultatea, bunicii mei au fost convinși că sînt profesoară. (Că doar de la Facultatea de Litere nu poți să ieși altceva decît profesor, nu-i așa?) Probabil că, într-o oarecare măsură, ei așa mă definesc – nepoata lor, profesoară de română, cuminte, înconjurată de cărți și reviste. Se potrivește cu imaginea pe care o au despre mine.

Un alt amic îmi povestea că a avut, în urmă cu cîțiva ani, un loc de muncă unde ajunsese să nu îi mai placă deloc ceea ce lucra. La birou, făcea orice altceva ca să

evite să se apuce de proiectele pe care le avea – stătea pe Facebook, se uita la filmulețe, vorbea cu prietenii, își lua pauze cît mai dese. A și refuzat să urmeze un curs de pregătire superioară, oferit de firmă, și asta cu toate că era bun în domeniul ales. Avea aptitudinile necesare, dar, pur și simplu, nu îi mai plăceau sarcinile care îi erau atribuite. Nu îl mai „definea“, nu îl mai mulțumeau profesional.

Din fericire, am norocul ca ceea ce profesez să îmi și placă, să-mi ofere satisfacții. Cred, însă, că slujba e doar ceea ce facem pentru a ne cîștiga existența, dar nu neapărat și ceea ce sîntem. Identitatea noastră e mult mai mult decît locul de muncă. Sinele nostru e „definit“ mai ales prin ceea ce facem în afara job-ului – calitățile și defectele noastre, aspirațiile, simțul umorului, ce ne place și ne displace, felul în care îi tratăm pe ceilalți, dacă sîntem prieteni buni, părinți buni. Care e tipul nostru de personalitate, ce convingeri politice avem, cît și cum ne implicăm în societate, ce traume am suferit, dar și ce filme urmărim, ce muzică ascultăm sau unde călătorim, cum vedem noi, de fapt, lumea. În tot acest puzzle, slujba rămîne doar o mică piesă.

PUBLICITATE

Ancuța PROCA

dilematograf

În vara lui '99

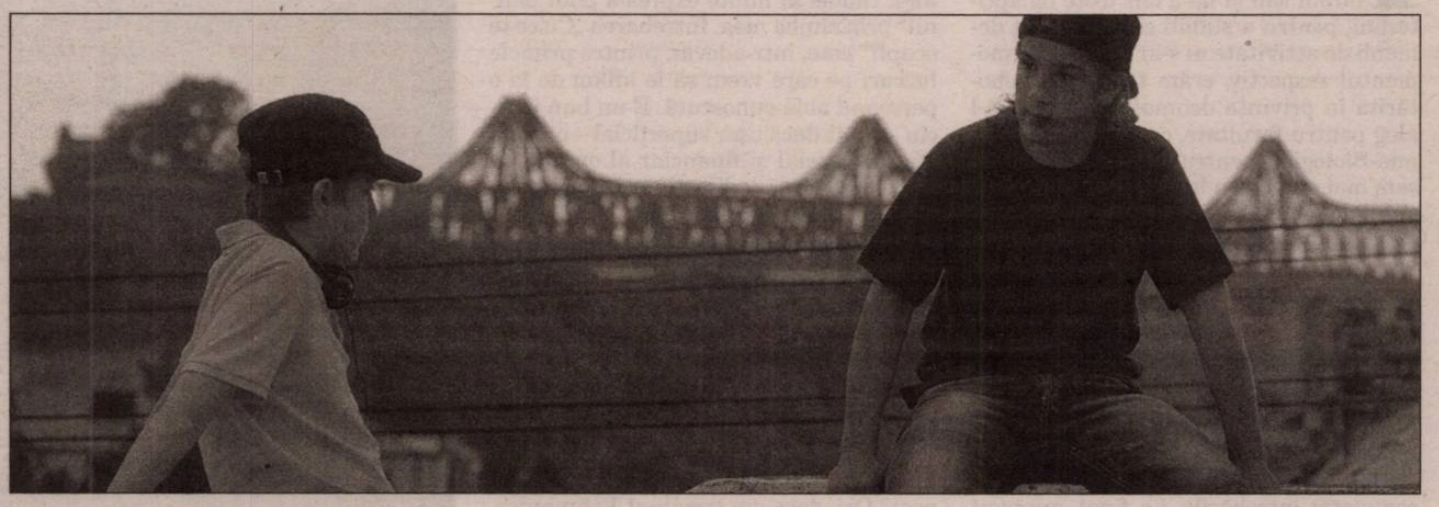

● ***Vara s-a sfîrșit* (România, 2016), de Radu Potcoavă.**

Noul film al lui Radu Potcoavă e o poveste cu un subiect rar întîlnit în filmele românești recente: copilăria a doi băieți de vîrste apropiate și foarte diferiți, unul ținut mai mult în casă și extrem de cocoloșit, altul *cool*, venit de la București și aproape abandonat de părinți și rude, și prietenia care se înfiripă între ei într-o vară sufocantă, marcată de eclipsa de soare din 1999, într-un loc retras de lume, la Dunăre, urmărind momentul exact al pierderii unei anumite inocențe. Există cîteva lucruri care îi reușesc filmului și care îl duc ceva mai departe de filmul-de-gen-cu-copii, care îi conferă o anumită sensibilitate și poezie dincolo de povestea tipică: imaginea lui Oleg Mutu care scrutează spații deschise și aproape abandonate în care nu se petrece nimic în afara dominației soarelui puternic al verii peste un oraș mic de provincie, jocul actorilor copii lăsați să se desfășoare în naturalețea lor, Mircea și Alex (Nicholas Bohor și Dan Hurduc), urmărirea lor în niște momente complexe psihologic, precum vinovăția, și accentul pe care îl pune filmul pe jocurile și preocupările lor legate de muzică. Cele mai reușite scene sînt cele în care Mircea și Alex sînt surprinși în momente banale, în lumina caldă a verii, din care ies la suprafață umbre ale frămîntărilor lor. Alex își așteaptă tatăl plecat în afară, care promite să vină, dar îl lasă baltă, Mircea îl consolează cu un „o să vină, o să vezi", în timp ce amîndoi par să se pună de acord că asta nu are să se întîmple.

Dincolo de aceste lucruri, filmul nu e o reușită – rămîne prins în rigiditatea poveștii și în niște probleme de construcție a narațiunii care, de la un punct încolo, vizează căi bătătorite și încearcă să stîrnească suspansul, într-un film care pînă atunci nu avusese nimic care să ne pregătească pentru asta. Dintr-odată, băieții se hotărăsc să organizeze răpirea lui Alex și să îi trimită tatălui său o scrisoare pentru a-l răscumpăra. De aici, filmul ia turnura unei drame pe care o conduce, pentru a-i oferi o rezolvare, în momentul încărcat de mister al eclipsei de soare. Parte a acestui schematism provine din scenariu. Dialogurile specifice vîrstei băieților sînt un punct bine țintit, dar nu conțin o reală culoare și specificitate, lucruri care ar fi putut să dea personalitate filmului. Dincolo de faptul că băiatul de la București folosește expresii precum „marfă" și cîteva înjurături preluate de la B.U.G. Mafia, iar celălalt răspunde prea respectuos cu „hai să revenim" și „la revedere", potențialul bogăției acestui limbaj și a ceea ce ar fi putut să îi adauge filmului rămîne neexplorat. Construcția narațiunii se bazează pe niște elemente care funcționează ca niște madlene pentru un spectator care și-a petrecut copilăria atunci (muzica pe care o ascultă copiii și apariția unor formații, casetofoanele cu căști, sălile de jocuri apărute atunci), stîrnind nostalgie, dar ele rămîn destul de lipsite de detalii și de emoție (dincolo de statutul lor implicit de obiecte pierdute) pentru un public care nu a copilărit atunci, de pildă, pentru publicul băieților de astăzi cu vîrsta personajelor. Celelalte personaje îndeplinesc funcții narative: un prieten bătrîn care locuiește chiar lîngă autogară îi furnizează lui Mircea albumul despre astronomie și îi ajută pe băieți să repare bicicleta, părinții tradiționaliști și cicălitori ai lui Mircea sau bunica dezinteresată a lui Alex zugrăvesc un context familial. Atunci cînd Mircea intră într-o încurcătură, mediul acesta familial devine și o posibilitate de critică a obiceiurilor lor. Petrecerea pe care i-o pregătesc părinții de ziua sa zugrăvește cu sensibilitate lipsa de comunicare dintre cele două lumi. E o ocazie de satisfacere a nevoilor adulților, nu neapărat ale băiatului, iar eforturile lor pentru a face totul ca la carte sînt dublate de o ciudată indiferență față de ceea ce noi știm că e problema sa de conștiință: primește o cămașă prea largă de la o fetiță care, de fapt, nici nu o alesese singură, e pus să se arate bucuros chiar dacă ceva îl roade în mod evident, și toată această punere în scenă a petrecerii devine un motiv de sufocare, de prăbușire interioară, urmărit îndeaproape, pe trăsăturile expresive ale actorului.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

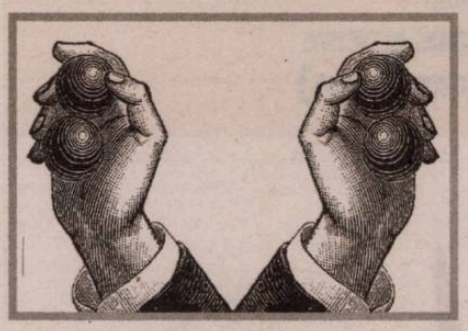

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Blues și ritm într-un sat din Sahara

● **Fatou Seidi Ghali & Alamnou Akrouni, *Les Filles de Illighadad**, Sahel Sounds, 2016.**

Christopher Kirkley e un tip cu fler. Cînd, în 2009, acest inginer chimist din Portland, Oregon, ateriza în Mali, cu un rucsac în spate, o chitară în mînă și un fetiș de dimensiuni respectabile pentru munca lui Alan Lomax, descoperea acolo un nou „continent": muzica tuaregilor. Acesta părea a nu fi fost călcat apăsat de pasiunea sonofagă pentru ceea ce încă numim, cu o sintagmă problematică, *world music*. Popor seminomad, de religie islamică, trăind în nord-vestul Africii, de-a lungul deșertului Sahara, pradă, în secolele al XIX-lea și al XX-lea, pretențiilor colonialiste ale Franței și, mai apoi, diverselor imperative ale statelor între granițele cărora locuiau, tuaregii au început să performeze, uneori în strînsă legătură cu rebeliunile postcolonialiste, un stil muzical în care chitara electrică își tăia partea leului. Numit *Tichumaren*, legenda spune că a fost inventat de o formație cu un Grammy în vitrină, Tinariwen, fondată la sfîrșitul anilor '70 de cîțiva muzicieni tuaregi dintr-o unitate militară „sponzorizată" de Muammar al-Gaddafi. Un fel de blues al deșertului, muzica aceasta, hipnotică și îndeajuns de nonconformistă pentru urechile occidentale – probabil că unii dintre voi își mai amintesc filmarea aceea viralizată cu chitaristul Mdou Moctar cîntînd la o nuntă în orașul său natal din Niger, Tchin-Tabaraden –, a ajuns să fie exportată de chiar *label*-ul pe care Kirkley îl fonda nu la mult timp după ce pusese piciorul în Mali.

Tot din universul muzicii *Tichumaren* – numele dat și culturii tinere din locurile populate de tuaregi, aflată într-o condiție periferică determinată de contextul istoric socio-politic – vine și Fatou Seidi Ghali, una dintre foarte puținele chitariste din spațiul tuareg. Dar ea nu trăiește, ca toți ceilalți performeri ai genului lansați în lume de Sahel Sounds, într-o zonă urbană, precum Agadez sau Niamey – Christopher Kirkley însuși îi caracterizează muzica drept una rurală. Nici nu cîntă, pe acest prim album pe care îi apare numele, *Les Filles de Illighadad*, la o chitară electrică, ci la una acustică – „e muzică pentru atunci cînd nu ai electricitate", spunea același Kirkley pe blog-ul propriului *label*. Și nici nu cîntă despre fapte de arme, ca „artiștii soldați" (l-am citat aici pe Abdallah Ag Alhousseini, chitarist și vocalist în Tinariwen), ci, spune Kirkley, despre viața cotidiană, trăgînd cu coada ochiului la *tendé*, un stil muzical comunitar bazat pe instrumentul de percuție eponim. Muzica lui Ghali pe acest album e repetitivă și, paradoxal, intimistă, spartă firav de ceea ce se aude în fundal (înregistrările au fost făcute în aer liber, în satul Illighadad din Niger): alte voci, dialogurile dintre piese, țipătul îndepărtat al unei păsări, sunetele stranii ale unui sat nomad din mijlocul celei mai mari întinderi de nisip a lumii. Ea curge cu delicatețe către un climax materializat pe cea de-a doua față a LP-ului: Fatou Seidi Ghali, acompaniată de Alamnou Akrouni ca interpretă principală, dar, de fapt, de toți cei prezenți, performează un magnetizant *tendé*. Este finalul magistral al unui disc care vorbește, de fapt, despre muzica în jurul căreia o comunitate de partea cealaltă a Mediteranei (sau a Atlanticului, în cazul lui Christopher Kirkley) își ordonează viața, acompaniindu-i-o, în același timp.

* *Albumul* Les Filles de Illighadad *poate fi comandat, în varianta vinil, și descărcat contra cost, în format digital, de pe pagina de Bandcamp a* label-*ului Sahel Sounds, la adresa sahelsounds.bandcamp.com/album/les-filles-de-illighadad.*

Fatou Seidi Ghali și Alamnou Akrouni vor concerta la cea de-a doua ediție a festivalului Outernational Days, organizat de The Attic Magazine, care va avea loc între 7 și 9 iulie 2017 la Grădina Uranus din București. Mai multe detalii despre eveniment puteți găsi la adresa the-attic.net/outernational și pe pagina de Facebook a festivalului, facebook.com/outernationaldays.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

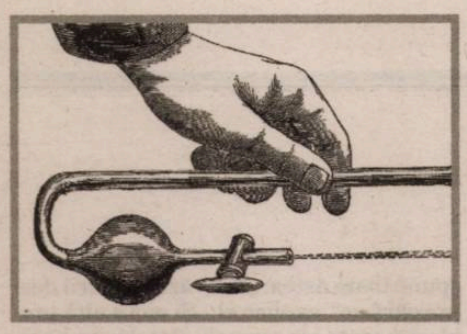

Oana STOICA

rosencrantz & co

Revoluția de la Frumoasa

● *Cine a omorît-o pe Szomna Grancsa?* Cu: Liana Ceterchi, Mihaela Drăgan, Zita Moldovan, muzica live: Elena Albu, scenografia: Elena Dobîndă, afiș: Alexandra Horghidan, regia: Mihai Lukacs. O producție a companiei de teatru Giuvlipen. Macaz Bar Teatru Coop.

Din ultima sa fotografie, în costum tradițional, cu un buchet de flori în mînă, Szomna Grancsa privește direct în obiectiv. Zîmbește, dar ochii îi sînt triști și zîmbetul resemnat. La 1 iunie 2007, în satul Frumoasa din județul Harghita, fata de 17 ani s-a sinucis. Motivațiile gestului nu sînt clare. Mesajul lăsat de Szomna pe perete deschide o posibilă direcție (tatăl nu a mai lăsat-o la școală), o alta (părinții voiau să o căsătorească) se conturează din declarațiile celor din jur, fără a se exclude reciproc. Un reportaj al excelentului jurnalist Viorel Ilișoi, „Cine a ucis-o pe Grancsa Szomna?“, publicat în *Cotidianul* și pe blog-ul autorului, prezintă o imagine panoramică a poveștii, cu mărturiile mai multor oameni care, într-un fel sau altul, au avut o legătură cu fata: părinții, preotul satului, vecini, profesori, colegi. Articolul stă la baza spectacolului lui Mihai Lukacs, *Cine a omorît-o pe Szmona Grancsa?*, produs de Giuvlipen (compania de teatru a femeilor rome) la Macaz. Creat din diferitele și uneori contradictoriile perspective ale martorilor, ca un *policier* cu accente de suspans, spectacolul ridică probleme dincolo de situația punctuală a sinuciderii.

Întrebarea din titlu, regăsibilă în reportaj și în spectacol deopotrivă, pune un accent precis: cineva/ceva a determinat-o pe Szomna, o fată dintr-o comunitate romă, tradiționalistă și endemic subeducată, dintr-o zonă rurală marcată de precaritate, să se sinucidă. De aici încolo precizia dispare, căci, spre deosebire de poveștile polițiste clasice, moartea Szomnei implică vinovății și responsabilități la nivel sistemic.

Spectacolul lui Mihai Lukacs o pune pe Szomna la intersecția între precaritate și comunitatea patriarhală a romilor, în care căsătoria timpurie, supunerea în fața bărbatului, maternitatea sînt elementele principale, dacă nu cumva singurele, din viața femeilor. Soarta le este decisă de părinți și, ulterior, de soț, iar educația este opțională. La toate astea se adaugă sărăcia, care are una dintre cele mai ridicate rate în aceasta zonă.

Pe acest fundal, Szomna a cerut să meargă la școală și a reușit, chiar dacă mai tîrziu, după ce părinții au cedat la insistențele ei. De aici încolo, ea a avut mici victorii personale, dar revoluționare de-a dreptul pentru comunitate (a fost prima care a purtat blugi). La 16 ani a ajuns la liceu în Miercurea Ciuc, prima dintre cei doi copii din sat care au luat capacitatea. Dar aici, revoluția Szomnei se oprește: de Ziua Copilului, fata s-a spînzurat în șura casei, lăsînd ceva scris pe perete. Mesajul, invocat în mai toate mărturiile, nu este niciodată citat în spectacolul lui Mihai Lukacs și asta este o formă de suspans, de concentrare a spectacolului pe o miză clară, dar și de reflectare a unei realități esențiale în conținutul poveștii, aceea că martorii sînt, în mare parte, analfabeți și nu îl pot citi. La final însă, într-o scenă aproape integral ficțională, în care Szomna și o prietenă joacă Spînzuratoarea, mesajul real apare scris, categoric și dezarmant de dureros.

Trei lucruri favorizează sinuciderea Szomnei: precaritatea, lipsa de educație și discriminarea, împachetate în bunăvoință.

„Iskola vagyok (Eu sînt școala)“

De-a dreptul auster ca producție, spectacolul funcționează cu o singură piesă de decor, o bancă mobilă ce se transformă, permițînd diferite spații de acțiune. Costumele de bază sînt complet negre, personajele fiind identificate prin elemente distincte și reprezentative aplicate pe ele. Jucat de trei actrițe, spectacolul se configurează în spațiul neutru al scenei, într-un întuneric luminat pe rînd de perspectivele diferite asupra poveștii: jumătăți de adevăr, tăinuiri, subiectivisme. Mihaela Drăgan, care are o picturalitate dramatică, probabil datorită ochilor expresivi, și Zita Moldovan, excelentă în redarea multiplelor fațete ale așa-numitei patine locale, alcătuiesc un cuplu complementar care portretizează locuitorii satului, etnici romi sau maghiari. Liana Ceterchi își asumă rolurile autorităților – preot, judecătoare, profesoară –, cărora le identifică subtil mai multe niveluri de ipocrizie. În fond, toată lumea are bune intenții, marcate, desigur, de contextul etnic și comunitar, de capacitatea de înțelegere și de nivelul de cultură al fiecăruia. Căci undeva, între „eu i-am vrut numai binele“ și „atît am putut să fac“, soarta Szomnei a fost pecetluită. Rebela din Frumoasa, care a făcut primii pași spre schimbarea perspectivei locale asupra educației și feminității, avea să fie transformată în martiră de aceeași comunitate (includ aici profesorii) care, cu bune intenții, desigur, o lăsase să se zbată singură. Tributară unei mentalități tradiționaliste, conservată de abuzurile istorice asupra minorității din care face parte (Szomna știa asta cînd și-a asumat etnia în fața colegilor, cerîndu-le să se poziționeze în raport cu ea), familia nu-și poate depăși limitele. Cu tot efortul fetei, profesorii și colegii rămîn prizonierii unei perspective discriminatorii, dacă nu la nivelul etnic, atunci la cel al clasei sociale. Între două presiuni majore, Szomna cedează. La cîțiva ani de la moartea ei, familia părăsește satul.

Nu e frumos la Frumoasa

Miza spectacolului nu este să dea un răspuns nominal asupra unei vinovății individuale, ci să genereze întrebări legate de un sistem social care se prăbușește. Trei lucruri favorizează sinuciderea Szomnei: precaritatea, lipsa de educație și discriminarea, împachetate în bunăvoință. Rezultatul este indiferența sistemică față de soarta unor oameni, și aici e mai puțin relevant criteriul etnic, cît cel material. În mediul rural, educația se află într-o situație dezastruoasă: școli închise, profesori slab pregătiți, absenteism, abandon școlar la cote alarmante, deși nici o autoritate nu pare alarmată de această situație. România se va confrunta nu foarte tîrziu, dacă îi va mai păsa cuiva, cu necesitatea realfabetizării populației. Și asta spune ceva despre „orbirea“ colectivă.

E remarcabil cum acest spectacol spune atît de multe cu atît de puțin. Dacă am trăi într-o utopie, aș vedea printre spectatori directori de instituții publice care să învețe de aici că teatrul nu (mai) este despre frumos, ci despre (lucruri precum) Frumoasa. Dar trăim într-o distopie.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Mihai BUZEA

Pestanii

Am fost la Pesta în 1991 și am dormit pe ziare-n gară, în Keleti (eram mic întreprinzător pe vremea aia, altfel spus bișnițar, și era singura posibilitate reală de cazare între două trenuri, că toți banii disponibili fuseseră băgați în marfă); am fost la Pesta în 2001 și-am dormit la o gazdă, undeva pe lîngă Deák Ferenc tér (Piața Deák), în condiții modeste, dar omenești; am fost la Pesta în primăvara lui 2017 și-am dormit într-un apart-hotel de pe lîngă Corvin-negyed. Pentru cine cunoaște orașul este evident c-am stat lipit de metrou ca timbrul de scrisoare, iar pentru cine nu-l cunoaște, asta n-are nici o importanță, că altceva vreau să zic.

Înainte de-a spune ce am de spus, e necesar să explic de ce cred că am dreptul de-a scrie ceva despre Budapesta, pentru că altfel mă apropii periculos de ridicol, ca sula de prefectură. În primul rînd, pentru că sînt unul dintre prea puținii bucureșteni filomaghiari care se exprimă public. În al doilea rînd, pentru că iubesc Budapesta și cred că performanța orașului (administrativă, economică, turistică, imagologică) este pur și simplu un bici (cnut, cravașă, nagaică) pentru edilii Bucureștiului, oricare ar fi ei („Budapest-Bucarest“ este deja o glumă planetară, cu „Budapest“ pe post de șmecher și „Bucarest“ pe post de prost). Iar în al treilea rînd, pentru că acest bici dă semne de slăbire și asta nu-mi convine deloc: Chișinăul, Sofia și Belgradul nu sînt termeni reali de comparație, iar Kievul este prea departe (și, pentru români, o mare necunoscută). Tot Budapesta rămîne cea care trebuie să pună jar sub tălpile primarilor și consilierilor noștri, ca să-i hărnicească și să ne facă orașul mai de Doamne-ajută; și tocmai aici văd că am o problemă. Budapesta a redus ritmul. Nu e bine, nu e bine deloc!

Budapesta

c. wikimedia commons

Oamenii sînt triști, acesta este al doilea lucru ce-ți sare-n ochi: unde este orașul-lumină care m-a fascinat în '91 (bine, nici nu era greu)?! Unde este legendarul vitalism unguresc care chiar îi însuflețea pe budapestani în 2001, de păreau de pe-o altă planetă, față de noi, necăjiții Estului? Acum n-am mai găsit nimic din „vitalismul“ ăla, părea c-a rămas din el doar legenda, dar și pe-asta o știu numai turiștii, localnicii au uitat-o ca și cum n-ar fi fost – și e păcat. Timp de cel puțin 45 de ani (pînă prin 2010, depinde cu cine stai de vorbă), Budapesta a fost un loc în care era plăcut să trăiești, iar asta este o realizare incredibilă pentru comuniști și postcomuniști, care nu se știe prea bine ce-au reușit, dar în mod sigur au creat locuri, țări și continente din care lumea vrea să plece. Nicăieri n-a fost plăcut de trăit în comunism și în tranziție, în afară de Budapesta (și, poate, de Ljubljana): *„Extra Hungariam non est vita. Si est vita, non est ita“* nu era o glumă în ăștia 45 de ani, dacă înlocuim Ungaria ca întreg cu Budapesta ca parte, ca niște sinecdocari ce se respectă.

Primul lucru care-ți sare-n ochi este numărul stupefiant de oameni ai străzii. Homleși, SDF-iști, Obdachloseri, boschetari, spuneți-le cum vreți și cum vă lasă inima – eu o să rămîn la termenul de „boschetar“, ca un incorect ce sînt. Dintr-un motiv pe care nu-l cunosc și nu-l intuiesc, ei toți se concentrează în Pesta și de-aia am ales acest titlu, poate jignitor pentru oamenii din Pesta care nu locuiesc pe stradă, dar grăitor, mai ales în perspectiva celor de mai jos.

„Salariile sînt mici“, spune Zoltán, care-a venit tocmai din Óbuda ca să-mi explice chestii. „De-aia sînt supărați oamenii, nu «triști» cum crezi tu; sînt supărați și furioși, ăsta-i adevărul. Orașul lor e plin de turiști care aruncă cu banii pe toate prostiile, iar ei nu-și permit decît să meargă cu cortul, la Poroszló, că la Balaton e deja prea scump. Cine muncește trebuie să zică «Săru' mîna» că are unde munci, iar cine rămîne fără muncă ajunge pe stradă, doar ai văzut; pe de altă parte, afaceriștii și politicienii trăiesc vieți de vis și asta mai e cum mai e, dar dărîmă bucăți mari din zonele vechi ale Pestei și construiesc ansambluri rezidențiale 3.0, pe care nu și le permite nimeni. Bine, ele se vînd ca pîinea caldă, că cine nu-și dorește un apartament în Corvin Sétány, de pildă – dar de unde să scoată omul atîția bani?! Le cumpără chinezii, rușii, saudiții, turcii, ba chiar românii și transnistrenii, dacă vrei să știi! Plus rechinii globali, sigur, ca să le revîndă sau să le închirieze, ca peste tot în lume“. L-am întrebat despre boschetari: „E o problemă foarte complexă“, a zis Zoltán. „În primul rînd, ce-ai văzut tu este nimic, să vezi iarna cum arată stațiile de metrou, pasajele pietonale subterane și în general orice loc ferit de zăpadă! E impresionant, este tragic! Sigur, pentru localnici e foarte neplăcut, iar pentru turiști este insuportabil, din toate punctele de vedere: miros, cerșit, bețivie, urină, senzație de insecuritate, le știi bine. Acum, pe vreme bună, se mai refugiază prin parcuri, mulți părăsesc orașul, se poate respira, dar în noiembrie, odată cu prima ninsoare, se întorc. An de an se întorc tot mai mulți, e o bombă cu ceas. Dar ce să facă administrația? Să lovească în niște oameni deja foarte loviți de soartă? Să-i adune cu forța și să-i ducă – unde? Ce, au făcut ceva, au comis vreo infracțiune? Sînt înfiorători, cu bărbile lor, cu mirosul și cu păduchii, dar se tem de poliție ca de dracul și nu face vreunul ceva, să aibă măcar motiv să-l amendeze, darămite să-l închidă.“ Coboară vocea: „Și pe urmă, Mihai, dacă stai să te gîndești“, Zoltán soarbe din bere, „ăștia sînt prețul. Nu există calitate fără concurență, iar concurența naște învinși, că altfel nu se poate. Tu te uiți și spui că-s boschetari, dar ei au avut cîndva o viață: unii au fost muncitori din industrie sau din servicii, mulți – foarte mulți! – au fost intelectuali, mai ales profesori, funcționari și ziariști, poveștile lor sînt extraordinare, unele! Nu vorbim aici de cerșetori profesioniști, de cerșetori generaționali, ca în România, aici e vorba de alt fenomen“. Zoltán își adună cuvintele în cap, cum fac toți ungurii educați cînd se exprimă în română: „Uite, în Oradea mea natală, un sociolog a făcut o cercetare și rezultatele au contrazis toate cărțile lui de sociologie, așa c-a mai făcut-o o dată, dar degeaba, că tot la fel au ieșit. Trei sferturi dintre boschetarii Oradei sînt maghiari, în condițiile în care doar o treime din populația orașului este de etnie maghiară. Suprareprezentare! Asta nu se poate! Ce facem aici, ne întoarcem în secolul XIX?! Dar uite că se poate. Ungurii tind să fie tranșanți, românii tind să caute compromisul; cînd un ungur se ceartă cu proprietarul, îi strigă-n față că n-are nevoie de mila lui, de pomană sau de orice, își ia lucrurile și pleacă bezmetic pe stradă, zice că-i o situație temporară, pînă găsește ceva; dar acolo rămîne. Românul, pe de altă parte, se tîrguiește cu proprietarul, se milogește, dacă e nevoie, iar ca ultimă soluție se refugiază la rude, nu pe stradă“. Îl întreb pe Zoltán de ce-mi spune toate astea: „Am văzut că scrii despre sărăcie“, explică el. „Și aici e altă problemă: toate programele sînt de combatere a sărăciei, adică hai să ne gîndim cum să-i scoatem din sărăcie pe cei care sînt deja săraci, cum să-i integrăm, cum să le găsim și vieților lor un sens, că altfel nu e bine: dacă nu le dăm și lor ceva, o să-și ia singuri. Ei sau copiii lor. Și nu cu frumosul! Dar despre prevenția sărăciei nu zice nimeni nimic, nu știu de ce. Sînt foarte mulți oameni care stau să alunece spre boschetăreală și care n-ar aluneca dacar primi la timp o mînă de ajutor, dar n-o primesc, iar rezultatul l-ai văzut aici. Și nu te culca pe urechea ceea, că asta se întîmplă la unguri din cauza «caracterului național» sau a altor nuanțe locale, că se-ntîmplă peste tot: cînd creșterea economică nu se pupă cu protecția socială, cînd dreapta nu știe ce face stînga, iar stînga face cu mîna la mitinguri electorale, rezultatul sînt bețivii din stradă, care «nu vor să muncească». Pesta e un avertisment pentru tot Estul: aici au fost 45 de ani de creștere, de-aia. Și încă nu vorbim de imigranți! Dar o să vorbim, o să vezi. O să vorbim.“ Îl întreb de ce îmi spune mie toate astea, de ce nu le scrie el, că doar e și ziarist, printre altele: „Eu îs ungur, măi Mihai. Dacă le scriu eu, toți vor spune «Uite ungurul, se ia de Sfînta Noastră Creștere Economică, vrea să ne vîndă la ruși!» Scrie-le tu, că pe tine te crede lumea“.

***Mihai Buzea** este jurnalist la* Cațavencii.

PUBLICITATE

Noul *Nespresso* EXPERT & MILK

CONFIGURAT PE MĂSURA PREFERINȚELOR DUMNEAVOASTRĂ

Un espressor automat, ultra-performant, care vă oferă cel mai înalt nivel de confort și ușurință în utilizare pentru prepararea unei cafele excepționale. Alegeți dintre 5 dimensiuni programabile ale cești, inclusiv opțiunea Americano și 3 niveluri de temperatură.

Conectat la dispozitivul dumneavoastră mobil prin Bluetooth® Smart Technology.

UTILIZAȚI APLICAȚIA SHAZAM PENTRU A AFLA MAI MULTE INFORMAȚII

www.nespresso.com/expert

NESPRESSO®
What else?

oria V. PĂTRAȘCU

De ce nu sînt de acord cu moartea

Pe „vremea mea“ exista o întrebare care intra în mod obligatoriu în interogatoriul politicos adresat unei persoane abia cunoscute: „Ești optimist sau pesimist?“ Era un fel de a-l / o întreba „Ce culoare au umorile ochilor tăi“ sau „Cum se vede lumea de acolo, din tine?“ Cum orice variantă ai fi ales, discuția s-ar fi complicat inutil, devenise tot atît de obișnuit să „o scurtezi“ cu un răspuns „deștept“ și fără legătură cu întrebarea, să lovești dilema drept între coarne cu o variantă la care, chipurile, nu se gîndise nimeni. Spuneai „Realist“ – așa cum, într-un caz similar și mult mai răspîndit, se răspunde „Bine“ la întrebarea-salut „Ce faci?“ –, schimbul de replici încheindu-se cu un zîmbet agreat de ambele părți.

Mi-am amintit de această succintă „anchetă psihologică“ în contextul discuției despre eutanasie. Oare adepții eutanasiei sînt optimiști sau pesimiști? Ei bine, da, răspunsul pe care se vor grăbi și ei să-l dea va fi: „Realist“. Și totuși, să le refuzăm această eschivă luînd „realismul“ drept punct de reper la care se raportează ambele „extreme“ și să reformulăm întrebarea astfel: sînt ei realist-optimiști sau realist-pesimiști? Sînt absolut convins că adepții eutanasiei sînt optimiști „incurabili“, oameni voluntari ce reușesc tot ce-și propun, pentru care nu există „obstacole insurmonatabile“ și – mai ales – oameni pentru care viața este dominată de „principiul plăcerii“. Acest fond puternic hedonist al gîndirii și sensibilității lor răbufnește în raționamentul ce pare atît de imbatabil la prima vedere: „Cînd, în viața unui om, cantitatea de suferință depășește cantitatea de plăcere de a trăi, atunci pentru acesta e timpul să moară“. Premisele sînt vizibile în această concluzie atît de radicală: „viața este făcută pentru plăcere“, „durerea și suferința sînt încălcări ale demnității umane“, „nu există nimic ce nu poate fi decis de ființa umană, inclusiv moartea sa“.

Deși uneori îi împrumută numele (sinucidere asistată), eutanasia trebuie clar distinsă de sinucidere. Moartea „voluntară“ a fost de-a lungul vremii subiectul a numeroase abordări de ordin religios, psihologic, sociologic, psihiatric și filozofic. Doar că prezența „celuilalt“ în această ultimă afacere a individului, în această „încheiere a socotelilor“ cu viața era strict de ordinul judecății – fie aprobative, fie condamnatorii. În eutanasie însă, „celălalt“ este implicat în legiferarea și administrarea morții voluntare. Spre deosebire de sinucidere, eutanasia se dorește să fie o „instituție socială“ atît din punct de vedere politico-juridic (alegerea morții este un drept al individului; corelativ dreptului la viață, există dreptul la moarte al fiecărei persoane), cît și din punct de vedere economic (moartea fiind un „bun“ care poate fi livrat, în anumite condiții, la cererea clientului). Moartea voluntară devine, astfel, nu doar acceptată de societate, ci reglementată, normată, desfășurată în anumite condiții, programată, cumpărată și controlată.

Nu de puține ori s-a vorbit despre hedonismul societății europene actuale, despre eliberarea principiului plăcerii de sub apăsarea – angoasantă și terifiantă – a perspectivei morții. Or, pentru hedonistul zilelor noastre, ideea că există ceva care – orice ar face – îi scapă de sub control, îi limitează capacitatea de acțiune și, mai ales, îl face să sufere este inacceptabilă. Cum te mai poți bucura pe deplin de viață dacă în orice bucurie este înfiptă așchia lui *memento mori*, boldul morții și al perspectivei suferinței, fie ea și ultimă? Pentru omul zilelor noastre – alergic la orice formă de transcendență, *homo deus* cum i s-a spus –, moartea rămăsese singura alteritate insurmontabilă, limita absolută – a puterii sale, a averii sale, a libertății sale, a personalității sale. Desigur, medicii din zilele noastre sînt avocați excelenți care pot obține amînări ale punerii în execuție a condamnării noastre definitive și irevocabile. Dar nimic mai mult! În cele din urmă, fiecare dintre noi trebuie să-și „plătească obștescul tribut“ celui mai orb și mai inflexibil perceptor. Moartea este plata de care nimeni nu scapă, este impozitul pe care toată lumea trebuie să-l plătească, este „seama“ pe care o datorezi pentru simplul fapt că te-ai născut. Nu există alt fel de a plăti excursia pe tărîmul însorit al vieții decît moartea, sfîrșitul călătoriei coincide cu sfîrșitul călătorului.

O asemenea perspectivă este cît se poate de vexantă pentru omul întreprinzător și activ al zilelor noastre. El, care a dărîmat zeii și miturile, el, care l-a ucis pe Dumnezeu însuși, el, care și-a luat propria viață în mîini, el, cel liber să decidă cum să trăiască și cine să-l conducă și care poate hotărî cum să arate, dacă e femeie sau bărbat sau nici una din cele două, se confruntă cu această inacceptabilă *transcendență imanentă propriului său corp*, cu această limită „intim-străină“ (Gabriel Liiceanu), cu această contradicție identitară. Or, eutanasia este instituția prin care incontrolabilul morții este trecut în „puterea“ individului, moartea devine *apropriabilă*. Moartea este ultima proprietate pe care omul actual și-o poate cumpăra. Și, ca în oricare tranzacție similară, notarizarea este esențială: prezența martorilor, constatarea actului de voință și a lucidității celui în cauză. În urma acestui act, individul devine stăpîn pe veci asupra noii proprietăți dobîndite. Nicicînd *împămîntenirea* n-a avut un înțeles mai literal... Mai mult decît alte considerente, tocmai această similitudine cu achiziționarea unei proprietăți face atît de necesară *asistența* în cazul acestui tip de moarte voluntară.

Prefixul *eu-* din cuvîntul „eutanasie“ (în greacă – bine, plăcut) spune prin el însuși foarte multe. Eutanasia este felul în care hedonistul zilelor noastre își închipuie că a „reușit“ unirea celor două teze contradictorii – eros și tanathos, plăcerea și moartea. De fapt, tensiunea diferenței radicale nu este în acest caz nici depășită dialectic, pe un nivel superior, nici acceptată, sfîșietor, ca „sinteză existențială“. În nici unul din sensurile ei, nu avem aici o sinteză, ci – cum ar spune Camus – este vorba despre anularea termenului opus. Din punctul de vedere al complexității, reducerea morții la plăcere este cel mai simplist și primitiv mod de a rezolva problema. Dar nu complexitatea este în discuție acum. Faptul că moartea trebuie să fie, în viziunea omului hedonist al zilelor noastre, plăcută, nedureroasă, ne arată că principiul plăcerii și-a dobîndit – chiar și prin fraudarea logicii – supremația în psihismul omului actual. Durerea, suferința, agonia sînt modurile prin care viața răspunde acestei absolute contraziceri a ei care este moartea. Deși intrinsecă vieții, moartea nu este și nu poate fi *un act al vieții*, așa cum își imaginează adepții eutanasiei. De aceea a vedea spectacolul eutanasiei este atît de răvășitor: ai pînă la capăt senzația că cel în cauză confundă pînă în ultima clipă moartea cu un fapt de viață, căci numai faptele de viață pot fi alese, moartea este fatalitatea absolută, deci, prin definiție, iese complet din registrul alegerii.

În același timp, eutanasia este, în mod inconștient,o formă naivă de exprimare a dorinței de imortalitate a unui om pe deplin secularizat. Privată de „atributele“ ei „tradiționale“: exterioritatea (moartea nu mai vine din afara mea, ci din mine), imprevizibilitatea (nu mă ia prin surprindere, ci o programez din timp), necesitatea (nu mai este fatală pentru că eu decid că vreau și cînd vreau să mor), moartea este – în imaginarul omului hedonist – „desființată“, abolită. De fapt, „moartea“ clasică, în tot ce avea ea mai înspăimîntător și mai hidos, nu mai există. Prin eutanasie devii, practic, nemuritor sau, mai precis, *non-muritor*.

Însă cel mai înfiorător lucru în problematica eutanasiei mi se pare tocmai implicarea celuilalt în administrarea morții. „Instinctele“ noastre fundamentale sînt atrofiate în ambele direcții: în cel care-și cere moartea și în cel care i-o dă. Stă în natura noastră de oameni – de ființe vii, în cele din urmă – să fugim de moarte, să „perseverăm în existență“ și să încercăm salvarea oricărui semen aflat în pericol de moarte. Or, prin implementarea eutanasiei, sîntem „convinși“ să ne inhibăm reacția naturală de a sări în ajutorul celui care stă să moară – ruda noastră apropiată –, să-i acceptăm sfîrșitul, să vedem cum moare, la cererea sa, sub ochii noștri. Sinuciderea „asistată“ este o dublă sinucidere – a celui care „alege“ să moară și a celorlalți participanți la eutanasie.

Dezacordul fundamental cu moartea este subminat în cele două centre ale ființei umane: iubirea de sine și altruismul. Or, omul este om doar întrucît are înlăuntrul său, în mod conștient, acest dezacord total, insolubil, cu moartea. Moartea ne va învinge în cele din urmă pe fiecare în parte. Dar rămînem oameni numai într-atît cît continuăm să ne luptăm cu ea, în ciuda enormei, injustei sale superiorități. Nu întîmplător acel ultim fenomen al corpului nostru cotropit de moarte a fost numit agonie, luptă. Omul și orice ființă vie se luptă în mod natural pînă în ultima clipă, pînă la ultima picătură de energie și de sînge cu ceea ce constituie *contrazicerea absolută* a vieții, cu care deci, din principiu, este imposibil să cazi la un acord sau la pace. Între viață și moarte nu există termen mediu. Porțile vieții sînt bine zăvorîte pe dinăuntru. Moartea nu poate intra aici decît prin violență, brutal, prin cotropire. A încerca să-i deschizi calea din interior, pe lîngă faptul că este o iluzie, este un act contra naturii. Este o iluzie contra naturii. Viața nu poate face pact cu moartea, de la cele mai simple forme ale ei pînă la cele mai dezvoltate. Strivitoarei superiorități a morții îi corespunde o inflexibilitate totală a formelor de viață, oricît de fragile ar fi. Moartea este alteritatea absolută a vieții – nu există nici un „simț“ al ei, nici un „principiu“, nici o „amintire“. Orice formă de viață este, în această privință, oarbă și surdă, nu are nici un organ prin care să-i „perceapă“ întunericul și tăcerea. Conștiința morții este o formă paradoxală de cunoaștere (și poate originea oricărei cunoașteri): între obiectul cunoscut și subiectul cunoscător nu există nici un „punct de contact“, nici un „principiu“ comun și deci, propriu-zis, nici o posibilitate de cunoaștere*. Conștiința morții emite o judecată universal-necesară pe temeiuri exclusiv empirice: „toți oamenii sînt muritori“ este o judecată *a priori – a posteriori*, o matematică a observației. În sfîrșit, conștiința morții este cea mai deplină conștiință a misterului. Toate încercările de a explica rațional moartea eșuează pentru că, așa cum bine zicea cineva, în logică nu există moarte. Orice pereche de ochi se deschide în lume nu se poate simți altfel decît eternă și necesară, existentă dintotdeauna și pentru totdeauna. Față de noi înșine, lumea însăși pare un accident secundar, de care – la nevoie – ne-am putea dispensa. Și cu toate astea, în același timp, noi, oamenii, *știm* că murim. Conștiința morții este *evidența unei imposibilități*, o certitudine ilogică, o judecată apodictic-absurdă. De aceea simplificarea acestei conștiințe, prin reducerea morții la un fapt de viață și la un act de voință, este un act de „dezertare“ din condiția umană. Nu poți face din tragedie un vodevil. Nu poți rîde și schimba glumițe pe patul de moarte...

Adepții eutanasiei fac mare caz de demnitate. Ei consideră că omul trebuie să moară demn, adică fără durere, suferință și degradare. Să le amintim, doar pentru a nu-și imagina că demnitatea au descoperit-o ei, că nu cu mult timp în urmă același concept avea o cu totul altă semnificație în contextul unei discuții similare. De exemplu, I. Kant considera că maximum de demnitate morală îl atinge ființa umană atunci cînd, nemaivînd nici o poftă, nici o dorință, nici o plăcere de a trăi, continuă totuși să trăiască. Continuă totuși să refuze tentația (înclinația) autosuprimării! Iată deci că demnitatea înseamnă, în contextul unei alte morale decît cea hedonistă, cu totul altceva.

Părinții și bunicii noștri ne învățau cu privire la posibilitatea sinuciderii: nu ai dreptul să-ți iei viața, nu ți-ai dat singur viața, nu poți să ți-o iei singur. M-a bulversat și m-a iritat această afirmație. Nu cumva eram mai îndreptățit să mi-o iau tocmai pentru că nu mi-am dat-o singur, nu puteam să o refuz tocmai pentru că nu o alesesem? Mi-am dat seama în timp că nu eu, ci ei aveau dreptate. Nu aveam acest drept – libertatea de alegere este atotcuprinzătoare, dar nu se poate exercita asupra ei înseși; pot alege orice, mai puțin capacitatea de alegere. Omul actual crede că-și aparține în totalitate, că există o identitate absolută între el și el însuși. Or, acești părinți și bunici ne învățau că nu ne aparținem în totalitate nouă înșine, că avem doar drepturi de folosință limitate (și nu de proprietate) asupra vieții noastre, viață care vine de dincoace de noi și merge dincolo de noi. Era felul în care eram învățați, pe pielea noastră, despre transcendență, era felul în care ni se provoca senzația fizică a transcendenței.

Iar singura formă de trăire a transcendenței este antinomică, tainică și agonică. Comunicarea cu ceea ce nu ai nimic în comun nu se poate face decît prin rapt, prin violență, prin ieșire din sine. Prin moarte!

* Freud a încercat, tîrziu și inutil, să găsească o întemeiere ontologică și gnoseologică a morții în subiect. E vorba de așa-numitele instincte ale morții, un termen contradictoriu, termen scos din joben pentru a putea „explica“, din reminiscențele unor scrupule ale idealismului subiectiv, apariția morții, căci – nu-i așa? – conform acestuia, tot ce există este, trebuie să fie întemeiat în „subiect“.

Horia V. Pătrașcu *este doctor în filozofie al Universității „Al.I. Cuza“ din Iași, cadru didactic la Departamentul de Științe Socio-umane din cadrul Universității Politehnice București. Cea mai recentă carte a sa este* Terapia prin Cioran. Forța gîndirii negative *(Editura Trei, 2014).*

Nicolae DRĂGUȘIN

Responsabilitatea colectivă. Între votul cetățeanului și rechizitoriul procurorului (I)

Legătura dintre infracțiunile de corupție și oligarhia politică se desfășoară în dublu sens: de la corupție se ajunge la oligarhie și invers. Un specific al circularității este că finalitatea își conține propriul început sau, cum se spune în logică, premisele conțin concluzia. De aici rezultă că, pe măsură ce se frecventează această relație, pe atît ea se consolidează, astfel că nu e suficient să „lucrezi" asupra corupției pentru a slăbi oligarhia, fără ca oligarhia să fie avută în vedere pentru slăbirea corupției. De ce este important ca oligarhia să nu fie analizată fără corupție, iar corupția fără oligarhie? Nu doar din perspectiva strînsei interdependențe, ci și din rațiuni de eficiență: cînd doar una e slăbită, cealaltă îi asigură resurse de supraviețuire.

Instrumentele sînt diferite, iar legitimitatea și eficiența acestora țin de tipul răspunderii angajate. Astfel, oligarhia angajează o răspundere politică, sancțiunea fiind de natură electorală, iar corupția angajează o răspundere juridică, sancțiunea fiind de natură penală (privativă de libertate). Practic, instrumentele legitime și cele mai eficiente pentru a sparge acest cerc vicios al oligarhiei și al corupției, care se consolidează și se autoreproduc, sînt alegerile politice pentru Parlament și pentru instituțiile locale (primarul și consiliul local, președintele consiliului județean și consiliul județean), pe de o parte, și Parchetul General prin structura specializată – Direcția Națională Anticorupție –, pe de altă parte. Cu alte cuvinte, contraponderea morală și legală la tandemul oligarhie-corupție este tandemul cetățeni cu drept de vot (corpul electoral) și procurori. De la votul cetățeanului și de la rechizitoriul procurorului începe drumul laborios al vieții democratice.

Am propus anterior acestui articol un argument pentru felul în care oligarhia se naște din corupție. În esență, puterea și avuția deținute de cei puțini, două atribute definitorii ale oligarhiei, sînt obținute prin faptele de corupție. Sînt puțini întrucît corupția, în sensul legii penale, reprezintă o practică specifică funcționarilor publici (adică a persoanelor angajate în realizarea prerogativelor de putere publică – administrative, legislative și judecătorești, propriu-zis și asimilate), iar puterea deținută de ei reprezintă nu un temei pentru realizarea serviciilor publice, ci o sursă de îmbogățire privată. În rîndurile de față, doresc să propun un argument complementar care să dovedească calea inversă: cum oligarhia generează la rîndul ei corupție, faptele de corupție fiind un mijloc de conservare și multiplicare a oligarhiei.

Din motive de spațiu, mărginesc explorarea parcursului dinspre oligarhie spre corupție la sesizarea imposibilității de a angaja răspunderea politică și ineficiența sancțiunii de tip electoral în cazul instituției parlamentare. Aceasta înseamnă că exclud orice discuție asupra consiliilor locale și județene, însă raționamentul este perfect valabil și pentru acestea, esența instituțiilor fiind asemănătoare. Desigur, nu doar absenteismul cetățenilor cu drept de vot în ziua alegerilor este lucrul care trebuie să fie avut în vedere. Aici ar fi multe de spus, însă nimeni nu cred că poate ocoli evidența zdrobitoare a ultimilor trei ani: diferența de participare între alegerile prezidențiale din 2014, mai ales în turul secund, și alegerile parlamentare din 2016. Pe cît de mare a fost prezența la vot în ziua de 16 noiembrie 2014 (64% din numărul cetățenilor cu drept de vot), pe atît de mică a fost prezența la vot în ziua de 11 decembrie 2016 (39%). Desigur, diferența de 25% în gradul de participare ar putea, la prima vedere, să nu fie chiar așa de mare, însă devine esențială atunci cînd este analizată în considerarea diferențelor dintre instituții: instituția președintelui statului și, respectiv, instituția Parlamentului. În categoriile politice consacrate, instituția președintelui statului n-ar putea niciodată să producă, prin natura ei, oligarhie, ci doar tiranie. Numai că legea fundamentală cuprinde garanții extrem de eficiente pentru a împiedica o astfel de posibilitate. Dimpotrivă, instituția Parlamentului nu doar că poate să producă oligarhie, dar este și cea mai expusă unei astfel de degenerări morale, mai cu seamă în împrejurările în care legea fundamentală nu oferă garanții concludente împotriva oligarhiei. Pentru a dovedi afirmația, voi enumera trei importante garanții care lipsesc din Constituție: întîi, mandatele de parlamentar nu sînt limitate la două, așa cum se întîmplă în cazul mandatului de președinte. Parlamentul numără încă o seamă de membri influenți care dețin neîntrerupt mandate din 1992 sau chiar din 1990. Este surprinzător că pînă acum Curtea Constituțională a României nu a fost sesizată și, deci, nu s-a pronunțat asupra neconstituționalității acestei posibilități legale: idealurile Revoluției din 1989 reprezintă un principiu constituțional, iar între aceste idealuri s-a numărat și limitarea mandatelor pentru funcțiile publice. Mai mult, faptul că unii cetățeni par să aibă mandate nelimitate de membru în Parlament insinuează ideea nedemocratică potrivit căreia calitatea de parlamentar reprezintă o profesie a unor politicieni cu avuție și influență, iar nu o vocație generală a cetățeanului. În al doilea rînd, Constituția nu este suficient de prudentă să diferențieze atribuțiile celor două Camere ale Parlamentului, astfel că, funcțional vorbind, ele acționează ca una singură. Unicul criteriu care poate face diferența dintre cele două Camere este unul, să-i spunem așa, extrafuncțional: opinia publică. Un proiect de lege discutabil, adoptat de o Cameră, poate fi răsturnat de cealaltă Cameră pe măsură ce se conturează o opinie publică nefavorabilă. Dar nu întotdeauna această opinie publică se formează, astfel că mai rămîne posibilitatea ca președintele statului să refuze o singură dată promulgarea, însă refuzul nu funcționează ca un veritabil drept de veto, așa cum ar trebui măcar în anumite domenii de legiferare, ci doar ca un mijloc prin care președintele atrage atenția societății asupra proiectului legislativ ori îi îndeamnă pe parlamentari să mai reflecteze o dată la propria muncă; știm însă că reflexivitatea este o expresie a onestității, a bunei-credințe. Cîte legi oare n-au fost promulgate fără ca nimic din toate acestea să nu se fi întîmplat de la retrimiterea în Parlament? În sfîrșit, președintele statului are doar o posibilitate teoretică (niciodată practică) de a dizolva Parlamentul. În condiții de legitimitate egală (atît instituția Parlamentului, cît și cea a președintelui emană direct din exercițiul electoral), dacă șeful statului poate fi mai puternic decît Parlamentul prin prerogativa dizolvării este numai și numai pentru faptul că tirania unei persoane este mai puțin periculoasă decît oligarhia unui grup. Desigur, nu se pune problema deosebirii de intensitate a răului, ci de posibilitate de tragere la răspundere a celui vinovat. Acesta fiind un alt subiect de discuție, mă voi rezuma să constat doar decizia întrucîtva discutabilă a Curții Constituționale potrivit căreia procurorii nu îi pot trage la răspundere pe membrii Parlamentului și ai executivului, prin delegare, în activitatea de legiferare, decizie luată pe fondul controversei iscate de OUG nr. 13/2017. Pe lîngă sancțiunea electorală atrasă de răspunderea politică care nu prea este eficientă, aceasta ar fi fost unica modalitate prin care corpul legiuitor putea să răspundă, fie și sub aspectul oportunității. Parlamentarii oricum sînt puși la adăpost de răspunderea penală prin modul subiectiv de ridicare a imunității, care privilegiază înțelegerile transpartinice mediate de pasiuni primare (invidii, dorințe de răzbunare) ori, pur și simplu, de bani – cumpărarea protecției instituționale în fața acțiunii legii penale. S-a putut vedea, de pildă, că pe cît de simplu se acordă în cazul unora votul pentru ridicarea imunității la cererea procurorilor, pe atît de simplu se refuză altora, motivele fiind mai curînd specifice unei societăți de clan decît unei societăți guvernate de reguli și instituții. Din modul în care parlamentarii s-au raportat la cererile procurorilor a rezultat adevărul dureros că înțelegerea de partid este mai importantă decît acțiunea legii, iar rezultatul politic al alegerilor a fost deturnat de la aplicarea unui program de guvernare la un mijloc de protecție personală. Și să nu aibă această realitate aptitudinea de a demonstra contururile unei oligarhii?!

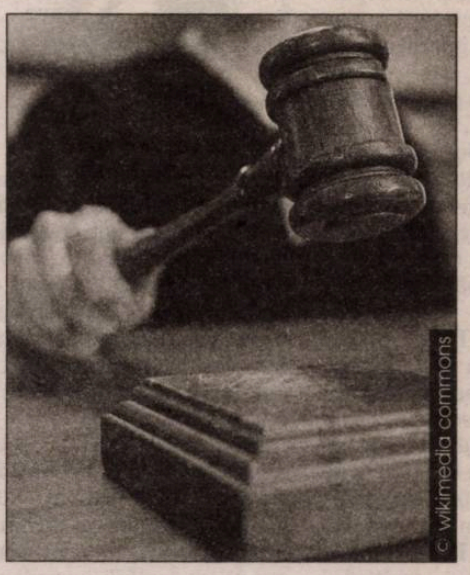

Utilizarea instituției Parlamentului ca scut de apărare față de cererile justiției.

Trăgînd linie sub toate cele de mai sus, Parlamentul nu doar că devine *de facto* instituția cea mai puternică a unui stat, dar și cea mai vulnerabilă la cedarea în fața ispitei oligarhice. Dacă motivele de mai sus nu conving, atunci trebuie arătată asimetria de răspundere constituțională între Parlament și președinte, care s-a putut observa în timpul celor două suspendări din 2007 și 2012. La judecata cetățenilor, exprimată prin referendum, dacă Parlamentul are dreptate în măsura politică a suspendării, președintele este destituit; nu la fel stau lucrurile dacă Parlamentul nu are dreptate: președintele rămîne în funcție, însă Parlamentul nu se dizolvă. Ce explică acest tratament dublu în chestiunea răspunderii constituționale, dacă nu aspectul clientelar și, deci, oligarhic al clasei politice parlamentare?

Oligarhia se manifestă nu doar prin legiferarea în considerarea intereselor private și nu publice, ci și prin utilizarea instituției Parlamentului ca scut de apărare față de cererile justiției. Nu neagă nimeni că instituția Parlamentului este cea mai importantă în democrație, dar a fi important nu-i totuna cu a fi puternic. Această confuzie este subînțeleasă în discursul public al dlui Călin Popescu Tăriceanu, căruia, pesemne, îi scapă puține ocazii de a apăra Parlamentul. La noi însă, lucrurile se petrec tocmai invers: este puternic pentru că nu răspunde de nici un fel (nici politic, nici juridic, îndeosebi constituțional și penal), dar nu este important pentru că reprezentarea este excesivă (număr prea mare de aleși la numărul de alegători) și nu se face în considerarea și a altor trăsături ale populației, în afara cetățeniei, așa cum ar fi, de pildă, regiunile geografice, profesiile care și-ar fi avut locul moral în structura Senatului. Bicameralitatea, o trăsătură a importanței Parlamentului, este anulată practic prin modul echivalent de funcționare al celor două Camere, între acestea neexistînd diferențe notabile de funcționare, de constituire, de componență etc. Un exemplu bun de Parlament important și, totodată, puternic este, de bună seamă, Congresul SUA. În absența garanțiilor constituționale și pe fondul ineficienței sancțiunii de tip electoral, existînd deci toate garanțiile pentru transformarea adunării parlamentare într-o oligarhie, activitatea de corupție reprezintă o practică prin care aceasta se conservă și se multiplică, în măsura în care puterea iresponsabilă are nevoie de avuție pentru a se menține și multiplica. Ar fi interesant de văzut, sub aspect statistic, cîți dintre autorii faptelor de corupție le-au săvîrșit în exercițiul funcției de parlamentar ori în legătură cu aceasta. Sau cîți dintre condamnați au avut calitatea de membru al Parlamentului la data săvîrșirii faptelor de corupție ori dacă aceasta fusese decisivă pentru accederea într-o altă funcție publică din care s-a săvîrșit fapta de corupție. În felul acesta, s-ar putea documenta, sub aspect statistic, validitatea sau invaliditatea acestui argument. Pînă atunci, rămîn cîteva cifre oferite de mass-media: din cei aproape 600 de parlamentari ai legislaturii 2012-2016, în 2014 un număr de 35 se aflau sub incidența legii penale (Dan Tăpălagă, HotNews.ro, 16 octombrie), iar în 2015, numărul crescuse la 80 (Lucian Gheorghiu, cotidianul.ro, 10 iulie). E relativ greu de spus cum ar fi arătat cifrele într-o apreciere contrafactuală, bunăoară dacă DNA ar fi avut un număr dublu de personal – procurori și poliție judiciară – și un buget triplu.

***Nicolae Drăgușin** este dr. în filozofie, lector univ. la Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir" din București.*

Cu ochii-n 3,14

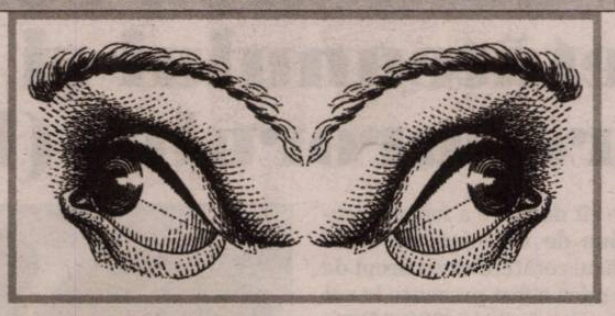

LUCRURILE CU EFECT DE CONFUZIE AU AJUNS PREA DEPARTE, STÎRNIND UN VAL DE INDIGNARE ÎN SPAȚIU

■ Aflu că „anul acesta va fi aglomerație foarte mare pe Everest, guvernul nepalez acordînd un număr record de permise pentru cei care doresc să urce pe cel mai înalt vîrf al Terrei. Lucrurile au ajuns prea departe, se vor crea «ambuteiaje», numărul alpiniștilor fără experiență este tot mai mare, iar cel al operațiunilor de salvare deja a crescut cu peste 50%“, notează *Washington Post*. Noi, ăștia care mai speram că o să găsim un loc pe o plajă, ce să mai zicem? (**A. M. S.**)

■ Primesc un e-mail ca o anatemă: „După masa copioasă de 1 Mai îți recomandăm: pantaloni de slăbit, plasturi de slăbit, costum de slăbit cu efect de saună, cerc fitness și masaj, corset invizibil pentru abdomen, maiou de slăbit pentru bărbați“. Promit ca la anu' să ronțăi doar morcovi și să beau numai apă plată cu lămîie. (**S. G.**)

■ În dialogul cu Ionuț Cristache de pe TVR 1, doamna Lia Olguța Vasilescu, referindu-se la actualul guvern, a ținut să facă precizări suplimentare: „guvernul actual care este“. Asta ca să nu se iște vreo confuzie cu guvernul actual care a fost sau cu actualul executiv care va fi. E clar? Precum actualul ministru al Muncii, de tristă amintire, care a fost… sau care este?! Mai știi?! Din această dilemă nu putem ieși… Cum care?! Actuala dilemă care este, vezi bine, monșer! (**R. M.**)

■ La o conferință de presă din cadrul summit-ului UE, Klaus Iohannis a mutat drapelul englez cîțiva centimetri mai încolo ca să poată discuta cu jurnaliștii, stîrnind însă un val de ură și indignare din partea internauților britanici, care susțin că asemenea gesturi au dus la votul Brexit. N-ai cum să cîștigi cu britanicii – e ca și cum un bărbat i-ar spune iubitei: „Dragă, parcă te-ai mai îngrășat…“ (**C. Ș.**)

■ Poșta britanică a lansat în spațiu, luna trecută, un balon cu heliu în care a fost introdus un set unicat de timbre cu chipul lui David Bowie. Evenimentul a omagiat filmul lui Bowie din 1976, *The Man Who Fell to Earth,* urmînd ca fanii să recupereze timbrele căzute pe Pămînt odată ce balonul se va fi spart în stratosferă. Evenimentul, numit „The Stamps That Fell to Earth“, poate fi urmărit aici: www.royalmail.com/stampstoearth. (**M. C.**)

NOUL TU E ROȘU LA FAȚĂ ȘI VA CREȘTE DE LA 18% LA 35%

■ Cîteva reclame: Frutti Fresh – „Libertatea începe atunci cînd îndrăznești“, spune sloganul lîngă care apare chipul (criminalu)lui Che Guevara format din bule de suc; Kaufland – „Noul tu e rapid și eficient. Noul tu trăiește *fresh*“, spune sloganul ilustrat de fotografia unui usturoi; Pfanner – „Nectar portocale 100% vegan obținut din suc de portocale concentrat de portocale“; Angst – „Merinde urbane“. Mare e grădina creativilor din publicitate! (**M. C.**)

■ Nu te mai poți așeza pe o bancă în orașul ăsta fără să intre cineva în vorbă cu tine: acum cîteva zile, cînd m-am așezat, a venit un domn roșu la față și fără dinți la mine. M-a întrebat dacă am obosit, apoi m-a rugat să-i răspund la o întrebare. Întrebarea s-a dovedit a fi o lungă ghicitoare. Nu mai țin minte mare lucru din ea, dar mi-a plăcut răspunsul (pe care tot el l-a dat): *Cărțile.* (**I. P.**)

■ Primesc un SMS de la ApaNova București: „Stimate client, conform anunțului public din 14.03.2017 și avizului ANRSC nr. 426790, din 1 aprilie 2017 se modifică structura tarifară. Ponderea serviciului de alimentare cu apă va scădea de la 82% la 65%, iar ponderea tarifului serviciului de canalizare va crește de la 18% la 35%. Tariful combinat rămîne la valoarea de 5,05 lei mc + TVA. TVA-ul pentru serviciul de apă este de 9%, iar cel pentru serviciul de canalizare este de 19%.“ Deduc că factura de apă va fi mai mare, iar tariful la WC-ul public va crește și el. (**D. C.**)

CEEA CE URMA SĂ FIE SIMPLU ÎN SUFLET S-A DOVEDIT A FI DE NERECUNOSCUT

■ Ceea ce urma să fie noua emblemă a orașului București, aleasă inițial de un juriu în urma unui concurs, s-a dovedit a fi un plagiat. Un logo asemănător pînă la identic are și orașul New Taipei din Taiwan. În marketing, nimic nu dispare, totul se reciclează. (**M. M.**)

■ Cum s-ar putea chema un „punct de lucru“ al unei firme care oferă servicii funerare non-stop? Simplu: Magazin Eden Tic Tac. (**D. S.**)

■ Tot dau peste afirmații fascinante ale mitropolitului Clujului, Andrei Andreicuț (ar trebui printate pe obiectele care se vînd prin biserici și pe la mănăstiri): „Telefoanele mobile performante, care au și Internet, îi oferă omului imagini. Prin imagine intră dracul în suflet. Imaginea bună, în sensul absolut al cuvîntului, este icoana.“ (**M. C.**)

■ Titluri, texte, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (XVIII): *„Divide et impera“* (Dezbină și cucerește). În turcă: *Böl ve yönet;* în cehă: *rozdel a panuj;* în maghiară: *Oszd meg és uralkodj;* în finlandeză: *Hajota ja hallitse.* (**M. P.**)

c. I. Diaconescu

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS: Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector....., Cod poștal.....,

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr..... din data.....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna*..... Semnătura.....
Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **691** ■ 18-24 mai 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

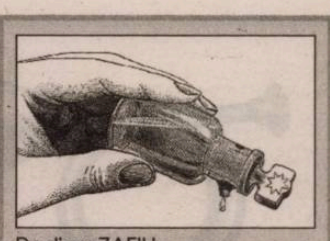

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

6

ANDREI PLEȘU

„Globalizare fără comunicare“

pagina **3**

CRISTINA HERMEZIU

„Mobile Journalism“

pagina **14**

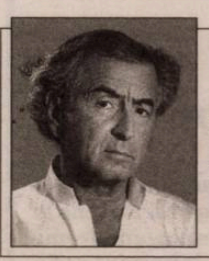

BERNARD-HENRI LÉVY

„Romanul Emmanuel Macron“

pagina **21**

Modelul praideic*

** Brînza Praid se bazează pe un mix unic de culturi și pe un proces natural de maturare în aerul special, bogat în sare, al Salinei Praid.*

Paideia – concept al excelenței în educație, în Grecia antică, bazat pe cultivarea armonioasă a minții, caracterului și trupului deopotrivă.

„Brînza este saltul laptelui spre nemurire.“

CLIFTON FADIMAN

Redacția DILEMA VECHE: șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, 020331 București ● **telefon:** 0372 130 006 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Radu IONESCU

Prost gust prin nepotrivire

Bun gust, rău gust? Frumoasele adipoase, asemenea aluatului de cozonac, din vremea lui Rubens ar rămîne astăzi nemăritate, după cum elegantele anilor '20, cu gura transformată într-o inimioară roșie, ar stîrni pînă și hazul răcanilor cu vocație erotico-estetică puțin selectivă. Ce trecere ar mai avea acum o felicitare cu un buchet de flori în relief, rîndunici cu o inimioară în cioc, o lună pe cer și un puternic iz de odicolon? Evident, nici una, pentru că ne-am obișnuit să judecăm cu ochii zilei de azi fără a face un salt în timp, în trecut.

Sînt, fără îndoială, diferite modalități de a aborda – și analiza – prostul gust, fenomen exacerbat în epocile de răsturnări sociale, de ascensiuni false de la o clasă socială la alta, de îmbogățiri rapide etc. Ne vom limita la prezentarea cîtorva exemple pescuite la întîmplare din jurul nostru și pe care le-am putea grupa în categoria „Prost gust prin nepotrivire".

La nici o sută de kilometri de București, pe o șosea obișnuită, cu oameni și case de țară obișnuite, unele mai frumoase, altele mai puțin, sînt luat prin surprindere de un spectacol aproape ireal. Uimit, primul gînd a fost către Sergiu Nicolaescu, dar negăsind acolo nici daci, nici ilegaliști, nici exploratori, am eliminat ipoteza unui decor de film, după cum o eliminasem și pe aceea a unui Disneyland românesc (...). În realitate, în inima unui sat, un om cu bani din belșug (...) și-a construit o casă cu turnulețe. (...) Vecinul, mai fudul, și-a durat o casă cu și mai multe turnulețe, altul cu încă mai multe etaje, și altul... În sfîrșit, în sat a răsărit o pădure de turnulețe zglobii, lucitoare și ridicole în raport cu restul satului (...).

(...) Pe cînd unii dădeau și alții primeau, aceștia din urmă au dat de bani. O singură casă, o singură mașină, o singură nevastă și servitoare, nu devize, nu acțiuni. Atunci ce? Tablouri, pictori cunoscuți, de preferință lucrări reproduse în cărți, deci mai sigure. Cînd pereții s-au umplut, domnul a devenit „colecționar". Iarăși o nepotrivire, ia uitați-vă la covorul de pe jos (cel ce se uzează), la paharul din care bea apă, la tacîmurile cu care mănîncă, la suficiența mitocănească evaluată prin numărul de Grigorești sau Pallazi ce se plictisesc atîrnați pe pereți. Oricum, aici nu se potrivesc. Să-l numești colecționar ar fi un gest de prost gust din partea ta.

Aruncăm cu ușurință această sintagmă, fără să ținem seama că, uneori, o atribuim doar din nepotrivirea noastră cu ceilalți, lucru normal. Este prost gust să asculte cineva muzică populară gen operetă, cu soliste fardate și frizate, să se uite doar la emisiunile de sport (Hagi – președinte!), să-i placă Bălașa sau să citească părerile despre fostul (?) regim ale lui Dumitru Popescu? Nu, dacă mintea nu-l duce mai departe. Prostul gust este de partea idolilor, căci admiratorii nu pot și nu înțeleg mai mult. (...)

(apărut în *Dilema* nr. 82,
5 august 1994)

Dilema veche vă propune

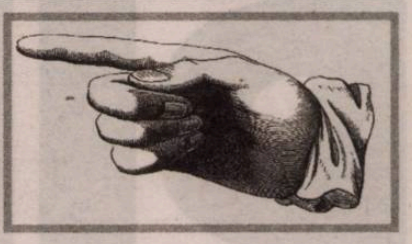

■ Proiectul Noaptea Muzeelor va include, pentru prima dată, anul acesta, și „Noaptea sinagogilor deschise". Sîmbătă, 20 mai 2017, între orele 22 și 24, patru sinagogi bucureștene – Templul „Unirea Sfîntă" (intrarea Mămulari nr. 3), Sinagoga Mare (str. Vasile Adamache nr. 11), Templul Coral (str. Sfînta Vineri nr. 9-11) și Sinagoga „Yeshua Tova" (str. Tache Ionescu nr. 9) – își vor deschide porțile pentru publicul larg. Programul include expoziții tematice, muzică klezmer *live*, piese de teatru, un stand de carte și alte atracții. Proiectul este inițiat de Centrul Comunitar Evreiesc (JCC) București și realizat împreună cu Federația Comunităților Evreiești din România și Comunitatea Evreilor București. (Matei Pleșu)

■ Mă bucur mult că a fost, în sfîrșit, tradusă Joan Didion cu *Anul gîndirii magice*, Editura Pandora M. Căutați-o! Am citit, de curînd, *Durerea e o făptură înaripată* a lui Max Porter, apărută la aceeași editură, în traducerea Mihaelei Buruiană. E o ciudățenie de carte, jumătate poem, jumătate *fantasy* livresc. Poate o să vă placă. (Ana Maria Sandu)

■ Sîmbătă are loc Noaptea Muzeelor. La ediția din acest an participă 145 de muzee și organizații partenere din 45 de orașe. Programul complet al evenimentelor poate fi găsit la noapteamuzeelor.ro. Și, nu uitați, anul acesta e o ediție specială, adică de protest: muzeologii vor să atragă atenția asupra situației de precaritate în care își desfășoară activitatea aceste instituții esențiale ale comunității. (Matei Martin)

■ Pînă pe 22 mai, la Rezidența Scena9, Salonul European de Bandă Desenată, un proiect EUNIC România, la a V-a ediție, avînd ca temă principală „Respect" – banda desenată cu subiect social. Salonul reunește artiști din 15 țări, iar subiectele sînt incitante, mai ales sub formă de bandă desenată – migrație, refugiați, minorități, drepturile omului, abuzuri. Pe lîngă proiectele expuse, în cadrul salonului au loc dezbateri, prezentări și ateliere. (Adina Popescu).

■ Tocmai a apărut al doilea volum al ghidului *The Wine Book of Romania* – primul ghid bilingv al celor mai bune vinuri din România și din Republica Moldova. Autoarea ghidului, Marinela V. Ardelean, a reunit și a prezidat un juriu internațional format din nouă experți – somelieri, critici specializați, promotori ai vinului – care au degustat peste două mii de vinuri din România și Moldova. Rezultatul este acest impresionant ghid, care are un important rol informativ și educațional pentru consumatori, fiind, totodată, nu mă îndoiesc, extrem de util însăși industriei vinului. Pentru cei care au consultat primul volum, dar și pentru cei care se apropie acum de această lucrare, anunț noutatea celui de-al doilea volum: pe lîngă zecile de vinuri, într-un capitol separat sînt prezentate distilatele din vin, numite „vinars" în România și „divin" în Republica Moldova. *The Wine Book of Romania*, vol. II, se lansează la București, pe 20 mai, în cadrul RO-Wine | The Wine Festival of Romania. Vor urma lansări în țară: Sibiu, 23 mai, Cluj-Napoca, 25 și 26 mai, Tîrgu Mureș, 1 iunie. Așteptăm volumul III. (Sever Voinescu)

■ A 47-a ediție a Sibiu Jazz Festival va reuni nu mai puțin de 120 de muzicieni din 17 țări. Păstrînd cadrul devenit de-acum tradițional, ediția din acest an lansează un proiect inedit – Romanian Jazz Meeting – ce-și propune valorificarea particularităților jazz-ului autohton. Printre numele de rezonanță prezente la Sibiu la această ediție, amintim: Irina Popa și cvintetul ei, Grzegorz Karnas și Karnas Formula, Mauro Sigura și Natalia M. King cu cvintetul ei. Așadar, între 18 și 21 mai, Sibiul își adjudecă titlul de capitala jazz-ului din România. (Ruxandra Mihăilă)

■ Inspiratul și neobositul nostru colaborator, artistul Ion Barbu, a mai inventat ceva: un festival de film la Petrila. Pentru că, așa cum spune creatorul festivalului, „chiar dacă Mina Petrila a murit, asta nu înseamnă că trebuie să arborăm o mină tristă". Această primă ediție a festivalului va avea loc în zilele de 3 și 4 iunie, la Centrul Pompadou. După cum se spune în invitație, avem de-a face cu o inițiativă „unică în lume". Sînt sigur că e interesant să-ți faci drum pe acolo, pe la Petrila, în acele zile. (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Alegerile din Franța**
- **Ierusalim**
- **Examene**

album dilematic Robert Zamfir

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Eli Ranetescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.000

Tipărit la Tipomedia

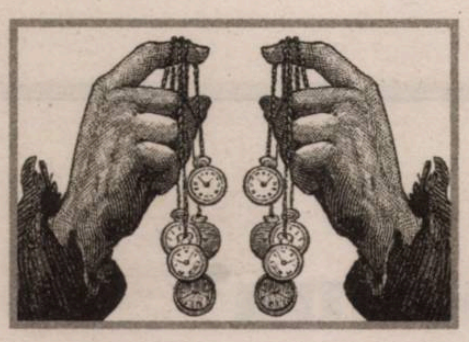

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

Globalizare fără comunicare

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Siria se află, față de București, cam la o oră și jumătate de zbor. De vreo șase ani, acolo se întîmplă lucruri teribile: dictatură, război civil, sărăcie, în jur de 400.000 de morți (printre care 16.000 de copii), circa patru milioane de emigranți, distrugeri patrimoniale, haos social. Cît de informați sîntem despre o tragedie de asemenea proporții, aflată nu departe de noi? Întrebați primul trecător pe care îl veți întîlni pe stradă și veți vedea că nu știe despre ce este vorba. Dar întrebați miniștri, parlamentari, lideri de partid și rezultatul va fi același. Și nu e vorba numai de România. Să nu ne facem iluzii: globalizarea e o realitate incontestabilă, trăim – se spune – în „era comunicării“, sîntem informați cînd se fură o bicicletă în Central Park sau cînd moare un campion al longevității din Indonezia, dar nu știm mai nimic despre evenimente și fenomene de anvergură, cu efect imediat asupra „noii (dez)ordini mondiale“. Avem, zi de zi, tone de *„breaking news“*, dar nu mai avem *„news“*, știri consistente, cu adevărat importante! Povestea e veche. Pe vremea conflictului din Kosovo, am descoperit, perplex, că, pentru înalți demnitari ai administrației americane, populația României era majoritar musulmană. Un consultant al Pentagonului, Edward Luttwak (întîmplător, de origine română), a încercat să-și prevină superiorii asupra dozei de arbitrar pe care o implica decizia ocupării Irakului: o țară atît de diversă și de divizată (sunniți, șiiți, kurzi, arabi, sabeeni, mandeeni etc.) nu poate deveni „democratică“ peste noapte, prin simpla evacuare a dictatorului Saddam Hussein. N-a fost ascultat. Rezultatul e că nici azi situația din Irak nu e limpede și stabilă.

Riscuri asemănătoare pîndesc, la orizont, și în cazul Siriei. Opoziția siriană are nevoie de solidaritatea noastră, de asistența promptă a marilor puteri și organizații internaționale, dar nu poate spera să obțină ceea ce dorește cîtă vreme nu avem o imagine clară și amănunțită a situației locale. Nu orice tip de solidaritate e benefică, dacă temeiul ei nu e buna *cunoaștere* a realităților. Nu de solidaritate *„ideologică“* e nevoie (am trăit-o și noi, în România, sub demagogia „internaționalismului proletar“ și a „Internaționalei Socialiste“), nu de solidaritate bazată pe *interese* străine de cele ale țării aflate în criză (acces la surse de petrol, strategii geopolitice de negociere a „întîietății“ în zonă) și nici măcar de o simplă solidaritate umană, sentimentală, dar nearticulată și ineficientă. Solidaritatea *funcțională* e numai aceea care stăpînește *informația* necesară pentru a interveni *în cunoștință de cauză*.

Înainte de a propune soluții pentru Siria, înainte de a ne implica, atît cît se poate, în ieșirea țării din marasmul actual, trebuie să fim *preocupați* de obținerea datelor de pe teren și să fim ajutați să le obținem. Care e structura mișcării de opoziție? Cît este ea de omogenă? Înainte de a fi victorioasă, orice revoluție pare focalizată strict pe înlăturarea necondiționată a răului. Și la noi, înainte de 1989, mai toată lumea era, fără mari nuanțe doctrinare, împotriva lui Ceaușescu. Abia *după* destrămarea dictaturii, am aflat că „opoziția“ aduna laolaltă perspective și motivații politice distincte: țărăniști, liberali, ecologiști, naționaliști, comuniști nostalgici etc. E bine să știm mai multe și despre rezistența siriană. Cîți liberali-democrați, cîți radicali războinici, cîți tradiționaliști islamizanți, cîți europenizanți și cîți „integriști“ se luptă cu regimul Bashar? De ce creștinii sînt martirizați mai curînd de opozanți decît de oficiali? Cîți vor secularizare, cîți vor consolidare religioasă? Evident, nu diversitatea e periculoasă. Ea poate fi, cum s-a spus, fundamentul unui multipartitism viitor, fără de care nu se poate spera democratizarea autentică a țării. Dar e nevoie de „un proiect de țară“ coerent, de un *„da“* prospectiv (pentru viitorul mediu și lung) și nu doar de *„nu“*-ul revoltei. Reprezentanții luminați ai mișcării de opoziție (dna Samira Al Masalmeh, de pildă, aflată, de curînd, în vizită în România) știu asta și adaugă revendicărilor legitime tonul rațional, echilibrat al unei construcții răbdătoare, pe termen lung.

În efortul ei eroic și foarte costisitor de *normalizare* a lucrurilor, opoziția siriană trebuie să știe foarte bine *ce așteaptă* de la opinia publică și de la instituțiile planetei. Să găsească dozajul optim între ce are de făcut *pe cont propriu* și ce tip de sprijin internațional vrea. Iar Occidentul (în sens larg) trebuie să depășească mediocritatea unor poncife pernicioase (islam = terorism), să se simtă răspunzător de soarta oricărei părți a lumii, știind că, mai devreme sau mai tîrziu, va fi afectat de ecourile ei, să se apropie cu mai multă atenție de tradiții diferite de tradiția proprie. (În paranteză fie spus, privesc uneori, cu melancolie, și faptul ca arabii înșiși nu-și mai cunosc temeinic și luminat propriul tezaur spiritual.) Sper, din toată inima, ca „revoluția“ siriană să-și atingă țelurile. Dar știu – din experiență – că orice revoluție începe, cu adevărat, abia după ce revoluția de primă instanță s-a încheiat…

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Sentimentul românesc al prispei. O feerie de primăvară

Si a venit primăvara… Stînd pe terasă, adică *nici în casă, nici în lume*, visez la *prispa* caselor de țară. Este arhitectura lui *întru* – obișnuiesc să le spun eu studenților la cursul de cultură materială. Nimeni nu înțelege nimic și nici eu nu mă iau prea în serios, dar *se non è vero, è ben trovato,* mă consolez eu.

Această „visare a prispei“ a început acum aproape o jumătate de veac, pe cînd eram încă student și am început să fac „antropologie“ precum Monsieur Jourdain și să filozofez precum orice adolescent cu insuficient succes la fete. Ea a început pe o prispă, unde am auzit pentru prima dată ceea ce nu am ezitat să consider, cu binecuvîntatul patos al vîrstei, „adevărata“ cosmogonie românească: *fiertul mărgicii*. Într-un anumit loc, la un anumit timp – adică la locul și timpul *potrivite*, cum aveam să aflu mai tîrziu de la Mircea Vulcănescu –, se adună toți șerpii, se „bat în limbi“ și din „spuma“ lor se ivește o mărgică, o „piatră năstămatică“, spunea bătrîna mea din Gorj. Acel șarpe care o va înghiți „se transformă în balaur, se ridică la ceruri și poartă ploile“. În unele variante, pe care le-am auzit ulterior, acest „balaur“ este apoi vînat de șolomonari. *Și ce i se întîmplă?* – întrebam eu. Povestitorii mei cădeau pe gînduri, căci povestea se oprea aici, dar, ca să nu mă lase fără o explicație logică, oftau și adăugau: *Păi, ce să se întîmple? Cade la pămînt…* Aveam tot ce-mi trebuia pentru a iscodi o arhaică (originară?) cosmogonie îndelung folclorizată: imaginarul universal (ființa ofidiană a originilor, divinitatea aducătoare de apă – adică fertilitate, viață etc.) și particularitatea „națională“ (monstrul ofidian nu este răpus de un zeu cosmocratic, fie el Indra, Zeus sau alții, ci se naște din sine, se autofecundează, dă naștere Lumii prin apa vieții, după care, împăcat cu soarta, cade la pămînt și totul se reia de la capăt în următoarea primăvară, la locul și timpul potrivite). Cercul se închide. O perfectă cosmogonie vegetală a ciclurilor vieții…

Tot în vremea aceea, rezistam prin cultură, bineînțeles, citindu-l pe Noica. Nu mi-a trebuit mult ca să identific sursa arhetipală a revelației lui *întru* din filozofia acestuia: cosmogonia fiertului mărgicii, desigur. Nici ființă, nici devenire, cosmogonia „românească“ se închide și se deschide permanent în cercul mitului originii lumii. Nici virtualitate ofidiană, nici creație cosmocratică, disjuncția „occidentală“ *sau-sau* se resorbea în coexistența lui *și-și* din subtilul *întru*. „Încercare asupra filozofiei tradiționale“ îmi oferea apoi un argument suplimentar: în-*cerc*-are. Iată și cercul! Aveam să aflu mai tîrziu că și alții au fost tentați de acest joc de cuvinte, dar și că acesta nu era atît de gratuit pe cît mi se părea chiar și mie: figura cercului nu este întîmplătoare în gîndirea lui Noica.

Pe Mircea Vulcănescu l-am descoperit de-abia ulterior: mi-a sunat deja cunoscut. În *Dimensiunea românească a existenței* (re)găseam, mi se părea, viziuni similare dincolo de rostiri conceptuale mai mult sau mai puțin diferite: negația „slabă“, care nu des-ființează, ci limitează și așază o „vamă“; acea „lume (care) e plină, dar e plină cu o trecere“; acel „dincolo“, care nu derivă dintr-un hotar spațial: „între aici și dincolo, rămîne vamă“ – spune Vulcănescu, ceea ce mie îmi evoca „lumea albă“ și „dalbul călător“ al imaginarului funerar-geografic țărănesc; și multe altele. În această viziune românească a existenței, mai spune Vulcănescu, totul este „amestec de ființă și neființă, adică afirmarea simultană a conjuncției și disjuncției existentului și nonexistentului“. Adică, ce să mai lungim vorba, *totul* este *întru,* nu-i așa?

În 1982, cînd a fost tradusă la noi o primă lucrare a sa, l-am descoperit apoi pe Ștefan Lupașcu. Acum totul devenea clar: „logica dinamică a contradictoriului“ formaliza fiertul mărgicii! Ortodialecticile sale pun la lucru un dualism antagonic al actualizării și potențializării, în care A și non-A coexistă de-a pururea, actualizarea lui A fiind doar potențializarea lui non-A și invers, ca în cazul complementarității undă – corpuscul din fizica cuantică. Ne aflăm, materie, energie și oameni, mereu *între* actualizare și potențializare, heterogenizare și homogenizare, iar starea de echilibru este doar starea T (tranzitorie) din formulele lui Lupașcu. Nu cumva acest *între* este rudă cu *întru?*

În orice caz, ceva părea a fi comun în toate aceste viziuni: subminarea lui Hegel. Vulcănescu o face implicit, Noica și Lupașcu – explicit. Noica propune, astfel, o versiune revizionistă: *tema – antitema – teza – tema*. Pentru Lupașcu, însăși structura logică a dialecticii se întemeiază într-un dualism antagonist, în care contradicția este nu doar necesară, ci și suficientă. *Exit* zeul cosmocrator al „sintezei“ hegeliene, care orientează devenirea și, secundar, istoria. Totul se joacă *între* șarpe și balaur, *întru* cercul nedezmințitei deveniri a firii. Zeus n-a ajuns pe la noi, n-am fost niciodată greci…

Și au urmat alți cugetători, mult mai îndepărtați și totuși apropiați: Vasile Conta cu „ondulația“ sa universală, Ștefan Odobleja, Traian Herseni cu destul de „complementara“ sa relație dintre individ și societate, ba chiar și Daniel Danielopolu și alții. S-au inspirat toți aceștia din profunzimile viziunii cosmogonice „românești“? I-a inspirat metafizica prispei? Ei, hai să nu cădem în ridicol! Dar e posibil să fi procedat precum Brâncuși, care nu și-a dorit să închipuie formele copilăriei sale țărănești, ci mai degrabă să scape de ele prin migăloasă șlefuire a unor chipuri care să alunge tot acest accidental biografic. S-ar putea deci să existe o anumită sensibilitate în fața existenței, pe care toți aceștia să o fi exorcizat prin „șlefuire“ conceptuală *sui generis* – căci nu există (aproape) nici o legătură de sistem între ei.

Mă întorceam, așadar, la *sentimentul românesc al prispei,* loc al riturilor de trecere, al trecerii ritualizate între aici și dincolo, un acasă întru lume și lume întru casă; un spațiu plin cu o trecere, început și sfîrșit al vămilor dalbului călător care sîntem de la început pînă la sfîrșit. În casă, te paște homogenizarea; în lume, te confrunți cu heterogenizarea; pe prispă, șezi și cugeți – dar nu poate fi decît o stare tranzitorie.

Stau deci la soare și visez în continuare. Dar dacă nu e doar vis, ci și o visare cu rost? Nu cumva pe-aici, pe undeva, se află originea faimosului nostru „boicot al istoriei“? Un motor în doi timpi al mișcării universale, o dialectică neisprăvită, care se mișcă în cerc între temă și temă, între actualizări și potențializări ale aceluiași? *Sub specie aeternitatis,* poate că nici nu e așa de rău.

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Fashionu' și Einsteinu'

Eu nu am interacționat mai deloc cu familia tatălui meu. Familia mea a fost familia mamei. La noi în familie, fashionu' a fost o preocupare normală, date fiind rădăcinile aristocratice. Tataie a fost fierarul satului, iar mamaie a fost primăriță pentru cîțiva ani. Desigur, factorul determinant a fost sîngele albastru și nu faptul că era singura romnie (termenul corect pentru țigancă) din sat care știa să citească și să scrie cît de cît.

Unica poză pe care o am cu ei este și ea foarte grăitoare în ceea ce privește pasiunea familiei pentru artă. Amîndoi stau pe niște scaune elegante în mijlocul uliței. Sînt îmbrăcați în hainele cele bune. Pantalonii bunicului sînt suflecați în stil hipster și sînt legați cu sfoară, iar cămașa este de un alb impecabil. Bunica e în rochia cea bună și fără basma pe cap. În 1975, în satul nostru, asta era o chestie absolut revoluționară. Amîndoi sînt desculți și în spate se văd iapa care paște pe marginea drumului și văru-miu, Nelu, artist și boem în puța goală, că doar era vară și nu stătea bunica să spele toată ziua.

Maică-mea a moștenit și ea sîngele albastru de Budrea. A avut tot timpul niște standarde foarte clare legate de cum trebuie să fim îmbrăcați. Bănuiesc că a fost inspirată de ceva înmormîntări fine, căci altfel e greu de explicat pasiunea ei de a mă îmbrăca, în perioada de aur a comunismului, în pantofi de lac și costum negru. Eram de rîsul lumii la Budrea, căci toată lumea de vîrsta mea era desculță și cu puța goală, numai eu păream să fiu pregătit în orice moment de vizita reginei Angliei.

Începutul anilor '80 a fost tare greu. Stăteam nouă într-un apartament de 58 de metri pătrați. Atît Gogu, cît și tata erau alcoolici, iar tanti Ana era casnică, așa că bani nu aveam mai deloc. Și dacă am fi avut, tot nu prea se găsea nimic. Mama cumpăra pantofi care să țină și să se potrivească cît mai bine pentru cît mai mulți membri ai familiei – am avut o pereche de pantofi pe care i-a purtat mama, soră-mea, frate-miu și eu. Îmi plăcea tare mult să joc fotbal și tot timpul loveam o piatră sau o castană de la școală pînă acasă. Pantofii mei aveau mai tot timpul găuri în tălpi, pe care le reparam cu leucoplast. Uniforma mea era întodeauna supercurată și călcată, iar cămășile mele erau parcă făcute din tablă din cauza pasiunii pe care mama o avea pentru apret.

Am devenit celebru printre cei care luau același autobuz cu mine pentru că adolescența și lipsa unei oglinzi au avut un efect năucitor asupra mea, care s-a manifestat și în fashion, prin încălțarea repetată a unui pantof în stîngul și a unui tenis în dreptul și închiderea absolut inovatoare a nasturilor de la cămașă.

Jucam baschet, iar ghete de baschet existau doar în visele mele cele mai bune. Singurele lucruri pe care le-am avut și care se potriveau cît de cît erau niște ghete de box. Colegii mei, care erau mai toți ceva mai sus pe scara socială, au rîs de au căpiat cînd m-au văzut jucînd baschet în chiloți Tetra, maiou alb regulamentar și ghete de box. Edi, un coleg de clasă, îmi împrumuta din cînd în cînd pantofii lui de sport Romika și, în afară de sex, nimic nu se putea compara cu alergatul în pantofi făcuți chiar pentru sport. În clasa a XII-a, am nimerit accidental într-un magazin de încălțăminte chiar în momentul în care aduseseră ghete de baschet. Erau albe cu vișiniu și, desigur, din vinilin. Cea mai mică pereche era numărul 45. Eu port 41,5. I-am luat, am pus un pachet de vată în ei ca să îmi stea în picioare și am fost tare mîndru de mine.

La începutul anilor '90, mama făcea curățenie la o nemțoaică ce lucra la fabrica de confecții. Era cam cît mine și i-am purtat cu entuziam hainele – cele pe care nu le mai îmbrăca și i le dona mamei – vreo cîțiva ani. De cîteva ori s-au dat bărbați la mine, dar abia peste ani buni m-am prins că hainele de femei nu sînt chiar la fel ca hainele de bărbați. Experiența a fost utilă pentru a-mi educa homofobia tipică orașului. M-am îmbrăcat apoi, ani de-a rîndul, de la tîrgul de vechituri din Craiova. De fapt, era mai mult tîrg de furăciuni din Germania. Am purtat cu entuziasm boxeri drept pantaloni scurți, la baschet, ani la rîndul, pînă cînd am aflat de ce aveau șliț. Prima mea pereche de ghete de baschet adevărate am cumpărat-o tot de la un tîrg de vechituri, dar în Anglia. Nike – am dat trei lire pe ele. Le-am purtat cu entuziasm la singurul costum pe care l-am avut – un costum care stătea pe mine ca pe gard, nu de alta, dar era bun și pentru tata, care era mai scund cu vreo 5 centimetri și avea vreo 15 kilograme în plus. Mi-am luat, cîțiva ani buni, numai pantofi la reducere. Cîteodată mai mici cu o jumătate de număr, cîteodată mai mari cu un număr. Ca doar erau la reducere.

Acum mă îmbrac mult mai bine și cred că gîndesc și fac lucrurile mult mai bine decît acum douăzeci de ani. Asta nu înseamnă că, brusc, am devenit vreun Coco Chanel. Nu mai sînt sărac, dar nici n-am început să cred că sînt din os boieresc. Scriu asta pentru că, de-a lungul timpului, am văzut o grămadă de prostovani care cred că, fiindcă au ajuns la televizor sau în diverse funcții și demnități, devin brusc Einsteinii politicii, jurnalismului sau culturii. Unii dezvoltă o pasiune pentru cocotieri, alții pentru Pareto, blonde, borduri, case, moaște sau doctorate de orice fel. Bușoi e, în clasa lui, de unul singur.

Mai ales în ultima vreme, mi se pare că s-a înmulțit numărul Einsteinilor într-o așa măsură, că devine de-a dreptul periculos. Faptul că am fost vai de capul meu și că încerc să îmi amintesc cît de capabil sînt în a spune, gîndi sau scrie tîmpenii cît mai des este un fel de tratament împotriva virusului ăstuia care face ravagii pe la noi.

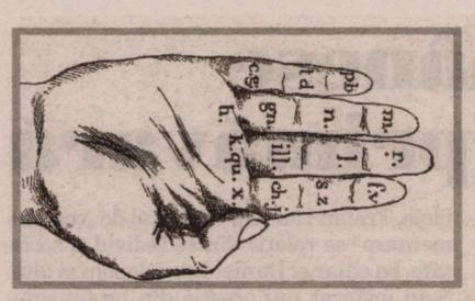

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Etologul felin

De trei ori consecutiv a creat mare zarvă în Universitate colegul nostru de la Psihologie, Mitruț Mitran Mitrică, în ultimii cinci ani. Mai întîi, a uimit comunitatea academică atunci cînd, întors de la o specializare de zece luni în Statele Unite, a renunțat să mai predea cursul care-l consacrase într-o anumită măsură, intitulat „Tulburarea comportamentală a anorexicului lipsit de imaginație", și a solicitat imperios conducerii instituției să-i aprobe introducerea unei noi discipline în planul de învățămînt, în speță „Etologia felină". „Ceva insolit, revoluționar, subtil și rafinat, de maximă actualitate pe mapamond", preciza petiționarul în lungul memoriu pe care l-a depus la Registratură, însoțit fiind de un grup agitat și curios de reporteri locali. Cu alte cuvinte, Mitrică dorea să inițieze, pe meleagurile noastre, o profesiune inovatoare (asumată, pare-se, de către originalul universitar pe parcursul stagiului de cercetare peste Ocean și, într-adevăr, răspîndită deja binișor în America!), aceea de *cat behaviorist* – un fel de specialist în psihologia mîțelor. Pentru a fi convingător în demersurile sale, MMM și-a deschis, în paralel, un cabinet privat (el îi zicea „clinică"!) de „etologie felină", frecventat, din ce se auzea, în mod încurajator, de stăpînii autohtoni ai unor pisici cu probleme de atitudine. Ca atare, Consiliul de Administrație și Senatul s-au lăsat înduplecate, iar singularul curs propus de profesorul în chestiune s-a înființat. Studenții erau încîntați. Procentul admitanților Facultății de Psihologie a crescut în anul următor, preponderent datorită acestei neașteptate oferte didactice.

Totuși, Mitruț Mitran Mitrică nu s-a oprit din stîrnirea de valuri, ci a mai surprins o dată lumea, la scurtă vreme de la debutul oficial al „etologiei" lui „feline", cînd, pe nepusă masă, a decis să-și schimbe, la Tribunal, numele. A devenit, nici mai mult, nici mai puțin decît *Felix Pisič* (ultimul citit *„Pisici"*, cu accentul pe prima silabă). Personal, am bănuit că Mitrică se plictisise de redundanța vechiului „apelativ" ori că și-a descoperit, subit, cine știe ce origini sîrbe, însă mi s-a explicat că, la mijloc, se afla dorința etologului de a se situa „în tema" preocupărilor zilnice prin toată ființa lui, lucru ce includea, desigur, numele și comportamentul. În privința comportamentului, trebuia remarcat faptul că, de un timp, Mitruț – în fine, Felix! – se schimbase fizionomic: purta favoriți imenși, asemănători celor din faimoasa rasă mîțească (gigantică) Maine Coon și își lăsase o mustață lungă și subțire, cu vîrfurile (ușor grizonante) ascuțite, deliberat, în sus, ca la felinele tinere și robuste. Se povestea că, în „tratamentele" psihologice aplicate pacienților săi pisicești, fostul Mitrică mergea chiar mai departe. Se așeza în patru labe în fața bietelor animale, clipea languros și des către ele (pentru a stabili puntea de comunicare), mieunînd totodată discret. Adeseori, cînd reacția mîței era pozitivă, își freca obrazul îmblănit de cel al pacientului cu coadă și se întindea afectuos pe podea, pe întreaga lungime a corpului lui, cu „labele" în sus, pregătit carevasăzică de joacă. Amănuntul de a se numi acum Felix Pisič venea în completarea tabloului de ansamblu.

Surpriza s-a instalat abia la cea de-a treia „transgresiune" a lui Pisič, de dată foarte recentă. Exoticul personaj a decis deunăzi să-și închidă „clinica", să-și dea demisia de la Universitate și să facă cerere de emigrare în SUA. Ce se întîmplase oare atît de radical în viața profesorului? N-am putut să mă abțin și am întrebat în dreapta și-n stînga. Un prieten comun m-a lămurit: „Mitrică a fost profund dezamăgit aici, Codrine, dar, te vei mira poate, nu de oameni, ci de *pisici*. Da, da, chiar de mîțe, pacientele lui iubite. Se plîngea că motanii autohtoni sînt necivilizați, lipsiți de maniere, aroganți incorigibil și obtuzi la tehnicile sale de terapie. Credea că au *o genă dacică* în ei, adînc rudimentară. Capac la toată povestea a pus un cotoi celebru în cartierul lui pentru cafturile în care se lăsa antrenat cu alți rivali. Se numea Ciobanul, tocmai din cauza cojocului uriaș de blană aruncat de natură pe el, a dimensiunilor înfricoșătoare și a căutăturii agresive pe care o oferea tuturor. Proprietarii l-au adus la tratament în cușcă. Pisič a considerat că ar trebui să înceapă terapia printr-o periere generală. Își procurase de pe Internet o limbă de pisică (din plastic), prevăzută cu zimți. Pe asta, de obicei, omul o ține în gură și, prin mișcări meșteșugite, masează cu ea pisica de-a lungul corpului. Fiind prinsă între dinți de stăpîn, mîța crede că este linsă, drăgăstos, de o altă pisică și se relaxează. N-a mers însă la solidul Cioban. Cînd s-a apropiat Mitrică de el cu chestia aia la bot, motănoiul a intrat în isterie și și-a hăcuit, pur și simplu, etologul. A stat Felix trei săptămîni în spital pe tot soiul de antibiotice... Mai trist e că și americanii i-au respins, iată, solicitarea de emigrare."

Cat behaviorist – *un fel de specialist în psihologia mîțelor.*

„Aoleu", am tresărit, „și cum a reacționat, sărmanul, la auzul veștii?" „Cum să reacționeze? Ca de obicei: a miorlăit lugubru."

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Cui folosește referendumul pentru familie?

Odată cu votul din Camera Deputaților privind inițiativa cetățenească de revizuire a Constituției pe tema definiției familiei, un drum periculos se deschide în fața societății noastre. Și se pare că, dată fiind conjunctura politică din acest moment, alunecarea în această direcție este inevitabilă. Să privim puțin în urmă și să vedem de unde și cum s-a făcut că bulgărele a luat-o la vale pînă cînd avalanșa să nu mai poată fi oprită.

Ce a fost inițial? Mici grupuri neoprotestante, inspirate din străfundurile Americii paleoconservatoare, aceea care a avut o contribuție importantă în aducerea lui Donald Trump la Casa Albă – *via* teoriile conspiraționiste vehiculate de publicațiile lui Steve Bannon. Catolici ultraconservatori, pentru care Jaroslaw Kaczynski este icoană de pus în ramă, iar Papa Francisc – un deviaționist (cel puțin). Ortodocși fundamentaliști, eurasianiști, adăpați la teoriile lui Dughin și la propaganda putinistă din rețeaua Sputnik. Dacopați. Nostalgici ceaușiști, național-comuniști convertiți la legionarismul securist. Legionari și neofasciști nedeghizați. Adversari ai vaccinării. Tot felul de grupuri au reușit să iasă din marginalizare și să impună teme în societate, grație fanatismului lor și folosind cu sîrg rețelele sociale.

România nu este izolată de restul lumii. Ceea ce a facilitat votul pentru Brexit și victoria lui Trump în Statele Unite lucrează și la noi, dar în moduri diferite. Însă toată această oaste de strînsură n-ar fi putut căpăta relevanța de azi fără un aliat fundamental: Biserica Ortodoxă Română (BOR). Probabil că instituția a văzut aici o șansă nesperată de a-și reabilita imaginea publică, după tragedia din clubul Colectiv.

Peste toate acestea s-a suprapus voința politică: PSD și coaliția majoritară, interesate să dea un răspuns societății după protestele masive din februarie. PNL, în căutare de teme care să-l scoată din amorțeală și în condițiile transformării într-o formațiune de tip conservator, cu vizibile nuanțe iliberale de tip Viktor Orbán (vezi promovarea legii privind 50% produse românești în magazine sau susținerea aproape unanimă pentru candidatura lui Marian Munteanu la Primăria Capitalei). Plus aripa conservatoare a USR și oportunismul UDMR.

Toleranța – un moft.
Diversitatea – un lux.

Inițiativa a căpătat astfel o uriașă relevanță politică și socială, ajungînd să fie susținută de drept-credincioși ortodocși, care urmează cuvîntul Bisericii, de simpatizanți ai partidelor principale, de conservatori moderați. În fața acestui val, separarea Bisericii de stat devine o glumă bună. Aspecte controversate, precum pericolul lipsei de protecție constituțională pentru familiile monoparentale, rămîn simple teorii. Toleranța – un moft. Diversitatea – un lux. Voința politică e de necontestat, tăvălugul legal nu poate fi oprit, referendumul e aproape cîștigat. Dar ce se va întîmpla după aceea?

Desigur, conspiraționiștii, ultraconservatorii, putiniștii, național-comuniștii, legionaroizii și toți ceilalți vor căuta să pluseze, pentru a-și impune agendele. Cine știe ce alte propuneri năstrușnice vor mai apărea – însă nu se știe cu cît succes. Probabil, foarte puțin, deoarece BOR și partidele nu vor mai dori să-și asocieze prea tare imaginea cu aceste grupuri, după o campanie pentru referendum ce se va fi dovedit destul de dură. Și în care se vor fi spus destule lucruri incomode – de la finanțarea BOR la corupția morală a partidelor sau la intruziunea rusească. BOR, însă, nu va putea contabiliza mari cîștiguri de imagine, așa cum speră. Dimpotrivă, se va îndepărta exact de categoriile dinamice și deschise ale societății. Aventurîndu-se atît de mult pe teren politic, BOR va adînci falii din societate, se va îndepărta cu încă un pas – și încă unul uriaș! – de misiunea sa unificatoare. Prestația jalnică de după drama Colectiv nu pare a-i fi servit drept lecție.

Despre partidele mari, prea multe nu sînt de spus. Au dat deja prea multe dovezi că nu mai sînt capabile să înțeleagă dinamica societății.

În februarie, România a dat Europei o frumoasă dovadă de maturitate civică și democratică. Mai mult, le-a reamintit europenilor de valorile care stau la baza proiectului nostru comun, au arătat că Europa deschisă către lume este o idee pentru care merită să lupți. Exemplul românilor a fost urmat de mulți europeni. Azi, odată cu alegerea lui Emmanuel Macron ca președinte al Franței, această Europă are în față cinci ani în care se poate reconstrui.

Referendumul care se pregătește va arăta însă Europei cealaltă față a României – obtuză, intolerantă, izolaționistă. Altfel, lumea nu se va opri în loc – nici măcar pe pămîntul românesc. Oameni vor continua să privească spre lume, să caute oportunități. Cupluri necăsătorite vor aduce în continuare pe lume copii. Bărbați și femei se vor căsători și vor divorța, vor continua să trăiască în uniuni consensuale. Cuplurile de același sex nu vor dispărea, vor rămîne parte a societății.

Doar România se va trezi a doua zi mai divizată și va încerca, cu greu, să revină la o stare de normalitate.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

PUBLICITATE

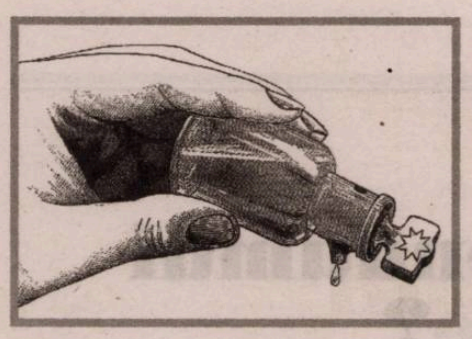

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

Butonul „pe repede înainte“

Se știe că domeniile tehnice recurg în mod curent la împrumuturi lexicale, în ultimele decenii acestea provenind aproape exclusiv din engleză. Și totuși, în mod surprinzător, se mai întîmplă uneori ca nu tehnicismul străin să se impună în uz, ci o echivalare a sa, o traducere produsă mai mult sau mai puțin spontan de distribuitori sau chiar de utilizatorii înșiși. Un caz de succes în transpunerea prin calc în română a unei denumiri tehnice e reprezentat în prezent de locuțiunea adverbială *pe repede înainte.* Formula-sursă aparține domeniului tehnic, dar era accesibilă unui număr larg de utilizatori. Originea locuțiunii e transparentă pentru mulți vorbitori; s-ar putea însă ca, din cauza rapidei schimbări a tehnologiilor, să devină curînd destul de obscură, mai ales pentru cei foarte tineri. Dispozitivele de reproducere a sunetului sau a sunetului și imaginii înregistrate pe bandă, de tipul radiocasetofoanelor sau videocasetofoanelor – azi devenite aproape istorie –, aveau, între funcțiile lor, și pe acea de a permite derularea mai rapidă a benzii, pentru a se ajunge la punctul dorit de utilizator. Semnul care indica funcția de derulare în sensul reproducerii înregistrării, imprimat în dreptul butonului de declanșare, era reprezentat de două săgeți compacte, lipite, orientate spre dreapta (⏩, ⏭); denumirea sa, în engleză, e *fast forward.* Reprezentarea iconică este destul de sugestivă, dublarea săgeții sugerînd amplificarea vitezei; Wikipedia trimite, de altfel, la un studiu în care se arăta că, la un moment dat, simbolul era decodat corect de 80% din persoanele investigate. Derularea era posibilă și în sens contrar înregistrării – lucru marcat de semnul cu săgețile îndreptate spre stânga (⏪,⏮ – *fast backward).* Trecerea la mediul digital, cu posibilități mai largi de navigare și selectare a informației, a dus la abandonarea butonului, reprodus totuși, uneori, în programele care imită intenționat vechile tehnologii.

Formula *fast forward* a fost foarte folosită, multe limbi preluînd-o ca atare. Și în română sintagma e uneori inserată ca atare în text: „modul de a schimba viteza butonului *fast forward*“ (vishow.info). În română a avut însă mare succes și traducerea *(pe) repede înainte,* folosită inițial doar pentru a descrie modul de funcționare respectiv, procesul de derulare rapidă a înregistrării: „unele mp3-uri le citește prost, în sensul că se aud ca *pe repede înainte* (cei care își amintesc cum se-auzea cînd îți agăța casetofonul banda, cunosc senzația)“ (hondafan.ro). Într-o descriere tehnică, se observă că denumirile păstrate în engleză alternează cu cele traduse: „multe comenzi de acolo le regăsim lîngă *displayul Doc-ului,* cum ar fi *butonul power on/off, play, înainte/înapoi,* chiar și *pe repede înainte/înapoi*“ (cristiannicolau.wordpress.com).

Și mai interesant e felul cum, în română, locuțiunea *pe repede înainte* și-a lărgit sensul, devenind un echivalent colocvial-glumeț pentru *desfășurat foarte repede,* în caracterizarea unor acțiuni diferite: „Bugetul, aprobat pe repede înainte“ (digi24.ro); „Școală pe repede înainte“ (cyd.ro); „La Dobroești, strategia în handbal este *prea pe repede înainte!*“ (ilfovsport.ro). Clișeul e foarte prezent în stilul jurnalistic actual, ilustrînd categoria frazeologismelor inițial expresive, apoi iritante prin exces. Adesea se activează o conotație ironică, graba fiind prezentată ca superficială și chiar suspectă, rău intenționată: „Ministerul Culturii dedică, pe repede-înainte, proiecte încropite“ (mediafax.ro); „Digitalizarea făcută nedocumentat și pe repede înainte este un pericol“ (zf.ro); „Bugetul a fost adoptat *pe repede înainte* fără dezbateri pe fond“ (revista22.ro) etc. Conotația negativă nu este însă definitiv fixată, lucru dovedit de folosirea clișeului în campanii publicitare, în care rapiditatea apare ca un mare merit al produsului: „Răsfăț în bucătărie, pe repede înainte“ (inspiratiepentruacasa.ro); „Creditul pe repede înainte“ (creditecubuletinul.com). Utilizată în legătură cu acțiuni incipiente, formula devine echivalentă cu un alt clișeu jurnalistic – *în linie dreaptă:* „Brexitul, pe repede înainte“ (cotidianul.ro); „Brexitul, în linie dreaptă“ (londonezul.co.uk); „Pe repede înainte cu lista tinerilor ce primesc terenuri de la primărie“ (realitatea.net); „în linie dreaptă cu alegerile interne“ (evz.ro) etc.

Expresia poate apărea și în alte contexte, mai marcat figurate, prin revenirea la contextul inițial al butonului: „Cine este individul *fast forward,* sau, altfel spus, *setat pe butonul «pe repede înainte»?* Ei bine, acesta este un animal social evoluat“ (ziuaconstanta.ro); „Te-a prins sesiunea cu proiectele neterminate? Este momentul să iei măsuri și să apeși *butonul «fast forward»* pentru a reuși să dai gata în timp util toate proiectele restante“ (studcard.ro).

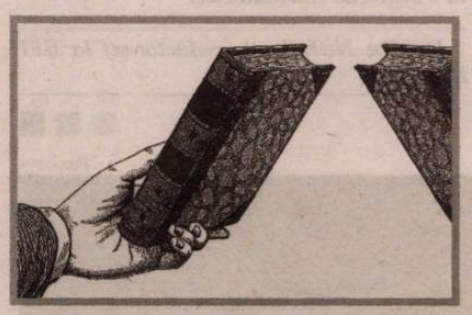

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Stilistică și canoneală

Așadar, profesoara de gimnaziu de limba și literatura română care s-a autodenunțat ironic că refuză să respecte programa școlară pare să fi fost sancționată administrativ pentru gestul său teribilist. Nu a fost însă singurul fapt. În urma descinderii doamnei primar general al Capitalei și a altor oficialități într-o școală bucureșteană, pentru a-i preveni pe copii de primejdiile Balenei Albastre, doamna profesoară posta pe pagina sa de Facebook următoarele: „Mi-e rușine de colegii mei, profesorii de la Școala Gimnazială 164, că au participat cu slugărnicie la circul desfășurat de Gabriela Firea sub pretextul conștientizării pericolelor Internetului. Au așteptat-o de la intrare, cuminți, au orchestrat întîmpinarea ei folosind copii mici pe care i-au îmbrăcat în haine populare. Cu flori în mîini, ca-ntr-un show comunistoid grotesc. Îmbrăcați cu tricourile și purtînd șepcile primăriei, copiii școlii devin marionete care arată supușenia adulților. Să nu uităm, dragi colegi, că școala nu e troaca unor animale politice“.

Nu doar doamna profesoară a reacționat critic la adresa inițiativei, ce a făcut pentru o vreme subiectul nr. 1 în mediile virtuale românești. În privința modului deplasat în care a fost organizat evenimentul și a obedienței gazdelor îi dau întru totul dreptate. Cît privește îndemnul final... Sintagma „animal politic“ nu este o injurie. Sînt convins că și doamna profesoară știe asta. „Animal politic“ traduce literal formula aristotelică *„zoon politikon“.* Pentru edificare ajunge chiar și o scurtă plimbare pe Wikipedia: „Politica, prima dintre științe în concepția lui Aristotel, studiază omul ca *zoon politikon* (animal social – *politikon* provine de la cuv. *polis,* „cetate“ în limba greacă). Omul este destinat prin natura sa nu numai pentru a trăi o existență biologică, ci și pentru bine și pentru fericire. Fericirea presupune o independență maximă față de constrîngerile materiale, pe care individul este incapabil să o obțină singur și care nu este pe deplin realizată decît în comunitatea politică.“ Numai că, în concepția lui Aristotel, sintagma nu face referire la animalitate, ci dimpotrivă, la umanitatea omului, la ceea ce îl diferențiază de biologic – ca și rațiunea, rîsul sau multe alte diferențe specifice invocate de-a lungul vremii. În măsura în care ne revendicăm de la condiția umană, *zoon politikon* sînt și eu, și doamna Firea, și autoarea comentariului. Cum se ajunge de aici la „troacă“, vă las pe dumneavoastră să înțelegeți. De altminteri, iarăși, doamna profesoară e departe de a fi singura care deplînge, în mod public, calitatea vieții politice românești. Din nou, o supralicitare stilistică face ca textul să poată lesne aluneca într-o receptare ultragiată de impresia de injurie și atitudine suburbană. Amuzant este oarecum faptul că și reprezentanți ai blamatei clase politice reușesc să fie grosolani în comportamentul lor verbal, cel mai adesea cînd se străduiesc să facă recurs la ironie – un procedeu nu numai legitim, dar și extrem de eficient în dezbaterile publice.

Un alt episod al istoriei pe care încerc să o narez este intervenția unui critic și istoric literar de mare autoritate – cum domnia-sa nu dă nume și nici eu nu am făcut-o pînă acum, păstrez în continuare regula anonimatului. Dinspre partea domniei-sale, o eventuală anchetă a Ministerului Educației în cazul semnalat sau în altele asemenea nu face decît să arunce lucrurile în derizoriu. Iată de ce: „E vorba de un fenomen mult mai grav decît nerespectarea programei. Este de datoria profesorului să-i facă pe elevi să iubească literatura, e obligația lui profesională. Nu elevul e de vină cînd crede că lumea lui Sadoveanu nu-l privește, ci dascălul care nu l-a convins de contrariu. Există tîrguri de job-uri în fiecare an: un profesor, care ratează ocazia de a-l face pe elev (nu pe toți, desigur!) să-i citească pe Sadoveanu, pe Creangă, pe Eminescu și să-i înțeleagă, e mai bine să-și caute de lucru în alt domeniu.“

Polemica e destul de stranie. Unul argumentează că, dat fiind că „este de datoria profesorului să-i facă pe elevi să iubească literatura, e obligația lui profesională“, atunci studierea unor texte din Sadoveanu, Creangă sau Eminescu în gimnaziu nu este mijlocul cel mai indicat, iar celălalt răspunde că cine nu e capabil să-i facă pe elevi să-i citească cu plăcere pe aceiași ar trebui să-și găsească altă slujbă, deoarece „este de datoria profesorului să-i facă pe elevi să iubească literatura, e obligația lui profesională“. *Non idem est si duo dicunt idem.*

Apoi argumentația ia o turnură și mai bizară. În fond, susține criticul literar, nerespectarea programelor n-ar prea fi o culpă, pe cît de proaste sînt ele: „Dacă ele ar fi impecabile, atunci, da, am putea vorbi de indisciplină cînd dascălul nu le respectă. Nu și cînd ridică întrebări delicate. Ca și temele la concursuri și examene.“ Urmarea e de-a dreptul bulversantă: „Am mai scris despre asta de nenumărate ori: reforma trebuie să înceapă cu schimbarea concepției, cu adecvarea învățămîntului la lumea contemporană. Să nu mi se spună că nu cunoaștem această lume nouă într-o măsură suficientă. N-am avut niciodată în trecut mai multe informații despre școala din toate țările decît avem în prezent. Experiența în materie, acumulată în ultimii cîțiva ani, o depășește pe aceea din întreaga istorie. Dar de ce n-om fi luînd act de ea? De ce nu încercăm s-o adaptăm la condițiile de la noi? Ce ne face să bălmăjim la nesfîrșit în căutarea unor soluții? Sau, mai rău, să nu ținem cont de ele?“

Aici reputatul critic literar pare să-i acorde o caldă îmbrățișare celei căreia tocmai îi recomandase să-și schimbe meseria. Oare nu același lucru cerea și insurgenta autodenunțătoare – apropierea copiilor de literatură prin frecventarea unor texte mai apropiate de lumea lor actuală? Însă criticul literar nu se mai gîndea la literatură, ci la religie: „Iată, ministerul a autorizat manuale de religie care nu corespund recomandărilor europene etc.“ De acord, manualele de religie și modul în care materia se predă în școlile românești ar fi mai degrabă de plasat în secolul al XIX-lea. În schimb, religia literaturii e îndreptățită să rămînă ferm pe baricade: canonul mai presus de toate!

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Adina POPESCU

portrete din mers

Pauze, respirații

Cînd mă gîndesc la cuvîntul „pauză“, îmi vine în minte următoarea imagine, din școala primară: clopoțelul care sună, ecourile slabe de pe culoarele școlii, care se transformă treptat într-un vuiet, o larmă care se întretaie cu zgomote de uși trîntite, de tot felul de proiectile azvîrlite, tropăieli care dau năvală în curte, șuturi în minge, care începe să se izbească de ziduri, icnete de fete trase de cozi și trîntite, plesnituri și bufneli ale bătăilor care se nasc din senin sau le continuă pe cele mai vechi, ce au rămas neterminate, toate acestea întîmplîndu-se simultan în momentul în care începeau cele zece minute de libertate. După ce ele treceau, mereu mult prea repede, mulțimea de copii care se revărsase mai devreme spre curte se întorcea în valuri spre școală – mai tîrziu am aflat că acest fenomen se numește flux și reflux. Totuși, pauza aceea era un mic univers în sine, ca o bulă care se desprindea din rutina vieții școlare și ne purta undeva, în altă parte – o mie de chestii se petreceau în acele zece minute, unele memorabile, așa că pauzele deveneau mult mai importante decît orele de curs, uneori veneai la școală doar pentru ele.

Astăzi nu mai simt pauzele, indiferent de natura lor, în acest mod atît de intens, pline de atîtea emoții diferite. Uneori, ele trec fără să aducă nimic nou, fără să le bagi în seamă, pentru că rămîi conectat mental la „treburile care contează“ și care s-au întîmplat înainte de pauză sau se vor întîmpla după pauză. În anii comunismului exista un slogan la locul de muncă, de fapt, mai mult o anecdotă: „Pauzele mici și dese, cheia marilor succese!“ Pentru că nu prea muncea nimeni, în adevăratul sens al cuvîntului, întreaga activitate „de la serviciu“ era, de fapt, o pauză, așa că devenea dificil să iei o pauză la pauză. Îmi amintesc de vizitele pe care le făceam la institutul de proiectare unde lucra mama mea și de timpul care părea că se tîrăște cumplit de greu pentru toată lumea, nu doar pentru mine, care eram un copil ce se plictisea. Un timp lăbărțat și elastic, de care putea să tragi în toate părțile, la nesfîrșit. Colega cu părul lung, prins în coc, care amesteca cu o linguriță într-o cană un strop de nes cu zahăr. Colegul cu ochelari, mai în vîrstă, care citea parcă mereu aceeași carte. Colegul mai tînăr care dormea cu capul pe birou. Muștele care bîzîiau între geamuri. Foșnete și conversații în șoaptă, care încetau doar cînd pe culoar trecea șefa. Iar cînd ceasul de pe perete arăta ora patru fix, cu toții se ridicau ca la un semnal, se îmbrăcau și ieșeau. Mulți mergeau să-și preia locurile pe care și le opriseră din vreme pe la diferite cozi din cartier, la unt, carne sau portocale. Adevărata „muncă“ abia atunci începea, însă tot în așteptare. Dacă mă gîndesc acum la anii aceia, întreaga societate mi se pare cumva încremenită într-o pauză lungă și inutilă.

Însă, treizeci de ani mai tîrziu, se muncește categoric mai mult, iar pauzele încep să capete din nou o semnificație. Am lucrat pentru puțin timp în redacția unui ziar, „o fabrică de conținut“, cu un program de tip *corporate,* de la 9 la 18. Într-o clădire nouă, cu birouri ergonomice, toate la fel, într-o hală uriașă pe care o împărțeau toate departamentele. O imagine deja binecunoscută, destul de apăsătoare. Acolo am învățat importanța „pauzei de o țigară“. Mergeau la „pauza de țigară“ chiar și cei care nu fumau, era vitală, chiar dacă inspirau fumul colegilor lor. Se fuma undeva pe un holișor întunecos, în dreptul unei scări de serviciu, aici trona o scrumieră uriașă plină de mucuri, mai era și o cutie de carton pe post de coș de gunoi, unde se aruncau paharele de cafea. În permanență, vreo 10-12 colegi de redacție stăteau îngrămădiți pe trepte, trăgînd cu sete din țigările lor, de multe ori își aprindeau o a doua țigară direct de la prima. Acolo se discuta despre cărți, despre filme, despre filozofie, despre diferite nuanțe ale unor subiecte de presă care, de regulă, nu apăreau niciodată în ziar. Acolo se legau prietenii, cum ar fi, de pildă, prietenia mea cu Lucian, care mi-a explicat într-o zi, preț de două țigări, ce înseamnă să bei cu cap, ca să nu-ți fie rău a doua zi. Tot ce era important în viața ziarului se întîmpla, de fapt, acolo, pe holul acela cu un aer stătut, fără ferestre și cu pereți îmbibați de fum. Mai era și pauza de masă pe care o aștepta toată lumea, încă de la ora 9, așa că se mînca de prînz devreme, pe la 12. Niciodată de atunci n-am mai mîncat ciorbă și tocăniță în ceea ce eu consider acum prima parte a zilei. Pentru pauza de masă se formaseră deja bisericuțe, oameni care ieșeau mai mereu împreună, știau ei cîte un loc bun, undeva, în apropiere. După ciorbă, tocăniță și eventual și o bere, te întorceai la birou moleșit și nu prea mai aveai chef de mare lucru. Pauza de prînz puncta, de fapt, finalul zilei de muncă, ce urma după ea nu mai era decît pierdere de vreme, plictis, ineficiență.

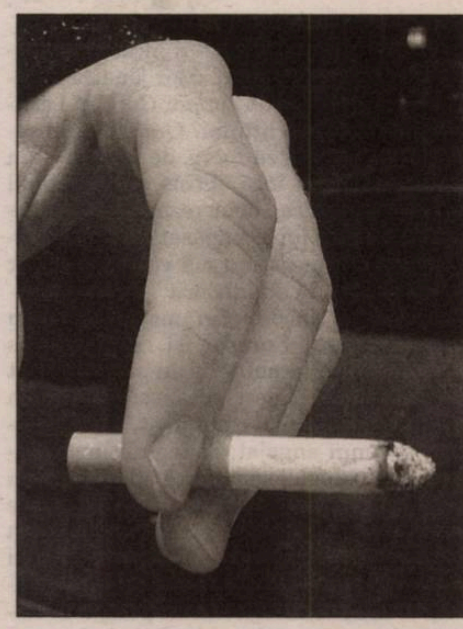

Echipa de meșteri care mi-au zugrăvit garsoniera în trei săptămîni, deși promiseseră că o termină lejer în zece zile, începea mereu ziua de muncă cu o pauză binemeritată. Cel mai în vîrstă își bea tacticos cafeaua, fuma și strivea mucurile direct pe podea, unde oricum urma să pună gresia cea nouă. Fratele său mai mic nu ridica bidineaua de jos pînă nu-și termina „citirica“, sticla de 200 de ml de coniac „Triumf“. „Copilul“, care nu avea mai mult de 17 ani, se uita nedumerit la cei doi colegi și aștepta să-și termine „pauza“. El a muncit cel mai mult. De obicei, la prînz le aduceam sandvișuri, într-o zi ne-am gîndit să le facem o bucurie cu un pui la rotisor, cartofi, mujdei și toate cele, plus berea la PET, care era obligatorie. Imediat după prînz, șeful mi-a spus că a primit un telefon de acasă, o urgență, și că în ziua aceea trebuie să plece cu toții mai repede. Și au plecat. Mi-am dat seama că pauza lor de masă fusese prea mișto ca să o strice cu puțină muncă, așa că a doua zi le-am adus din nou sandvișuri.

În relații, atunci cînd unul dintre parteneri spune „Aș vrea să luăm o pauză!“, se gîndește, de fapt, la o despărțire. Cel puțin așa am citit în toate articolele care dau sfaturi în amor pe Internet. Și de obicei așa e. Cînd, de fapt, relațiile au nevoie de mici pauze ca să funcționeze cum trebuie, însă puțini își dau seama de eficiența lor. Pauza e clar percepută drept „Gata, mi s-a luat de tine… vreau să fiu lăsat în pace!“. Mă întreb de ce, exact acolo unde pauza s-ar dovedi cu adevărat eficientă, ea nu se aplică niciodată.

Trăim o viață din ce în ce mai fragmentată, facem o mie de lucruri mărunte și inutile pe zi, uneori simultan, *multitasking.* Le facem pentru că așa trebuie sau pentru că așa ne-am obișnuit. De obicei, pauzele nici nu-și mai au rostul, ne fragmentează și mai mult timpul, nu mai știm să ne bucurăm de ele. Ne obosesc parcă și mai mult. Nu mai reprezintă nici o bulă desprinsă din realitate, care ne duce în altă parte, într-o scurtă vacanță mentală de unde ar trebui să ne întoarcem mai relaxați. Totuși, gîndiți-vă, de pildă, la muzică – la cît de importante sînt pauzele într-o compoziție muzicală, acele momente de tăcere profundă în care armonia s-a stins, pentru ca sunetele să izbucnească mai apoi cu și mai multă forță. Așa că mai bine încercați să mai luați cîte o pauză, una adevărată. Se mai numește, într-un mod atît de plastic, moment de răgaz. Care s-ar „traduce“ prin liniște, tihnă, pace.

Eugen ISTODOR

negustori și **mușterii**

Ce vrem, de fapt?

Am găsit o fată de 9 ani. Pe net. A fost în serialul *Toddlers and Tiaras.* Și firma ei produce modă, machiaj și bijuterii. Deci și-a arătat fața. A încasat. A înzecit banii. Clar, la 9 ani nu știe business. Știe mama – sau nu –, s-o vedem, nu-i așa, cînd uită lumea de fața fetei și o să cumpere numai de la „Glitzy Girl“ și „Bound By the Crow Couture“. Tot ce știe ea este „să fiu foarte *cool* și frumoasă“, „nu este nimic ce nu-mi place“, „viața mea este agitată“. „Cîteodată nu merg la gimnastică deoarece trebuie să mă duc la diferite audiții sau întîlniri“, spune fetița. Fetița este un umeraș de mică, nimic mai mult. Dar cel mai tare mi se pare modelul fetiței: sora ei, Victoria. Ea a fost bătută, lăsată lată pe marginea drumului. Au urmat operații estetice și concursuri de frumusețe. Milionara Barby a văzut în asta un model și nu și-a dorit decît să fie ca sora sa, după bătaie. Să tragem o concluzie. Asta aș vrea și eu, vorba cîntecului Issabelei, „I'm Just a Kid“:

„They say I'm cute and sweet
whoa oh eh-oh
From my head to my feet
whoa oh eh-oh
But when I rock on stage
whoa oh eh-oh
People wanna know my name
whoa oh eh-oh
And I'm just a kid in this big ol' world
Just trying to up on the show
But I'm still so young, so I wanna have fun
Come on, Let's Go – Let's Go“.

Cîntă! Vezi, intră milionul?

Radu NAUM

un sport la **Răsărit**

Jucătoarele noastre au performanțe bune la turneul de tenis de la Madrid. Contează patronul?

O ploaie de spaghetti din hîrtie cuprinde incinta ca o pînză de păianjen. O fată scundă și fericită ridică în aer un soi de buzdugan cu țepi. În spatele ei stau aliniate cîteva persoane. Lîngă un domn în vîrstă și simpatic, de aproape 80 de ani, cu nume de chitarist pentru mai tinerii cetățeni – Santana –, stă un tip grizonant, cu cercel. Mai tîrziu avea să vină și scandalul. Ce a căutat Ilie Năstase acolo, după slobozelile din meciul de FED Cup de la Constanța? Cum e posibil să îl pui atît de aproape de miezul lucrurilor mari pe un astfel de mojic? – s-a întrebat președintele WTA. „Iresponsabil și inacceptabil.“ Nici un alt nume în afară de acela al fostului număr 1 ATP nu e specificat în comunicatul indignat. Indignat pe cine? Următorul cadru al ceremoniei de premiere de la Madrid e un prim-plan din tribună. Un cap ușor aplecat într-o parte, o privire impenetrabilă, vag gînditoare, emisă de ochi mici și grei. E cel despre care transpiră comunicatul fără să-l numească. Un om care construiește și dărîmă cu frenezia unui antreprenor de cazinouri american. Un reper relativ. Un paradox în carne, oase, un sac de ani și unul de bani. Un luptător cu CIO sau WTA pentru cauze discutabile, dar absolute dacă devin personale. Acesta e tabloul celor trei români. *The Good, the Bad and The Ugly.* Răspunsul e, deci, da. Totul are legătură cu totul.

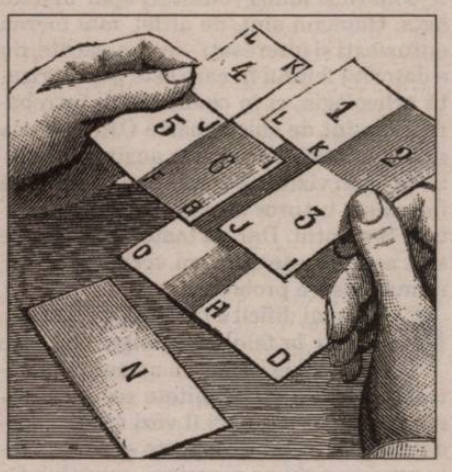

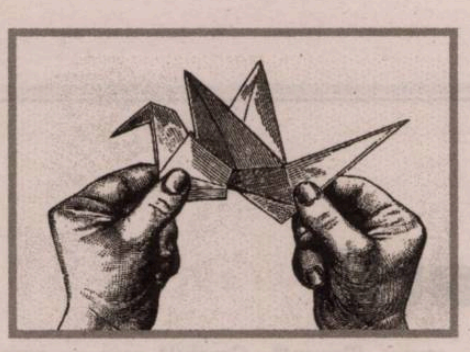

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Lupta cu automatizările

Un sistem tot mai răspîndit și la hotelurile noastre, dar mai ales pe la cele din vestul Europei este acela în care liftul nu urcă (sau nu ia comanda) decît dacă în prealabil introduci într-o fantă cardul de acces în cameră. E probabil o măsură de siguranță, ca să nu intre în hotel alți indivizi decît cei cazați acolo. Deși, dacă vor cu tot dinadinsul, la hotelurile mari, intrușii se pot amesteca printre alții. În ultimele săptămîni m-am tot confruntat cu asemenea lifturi și prin Germania, și prin Anglia. Am observat că ele par să aibă niște rutine proprii, imposibil de influențat. Și pot spune că rareori am ajuns direct la etajul la care voiam. În Anglia, la un moment dat, în liftul hotelului aflat la parter am intrat mai multe persoane. Cineva a introdus cardul propriu și a apăsat pe butonul etajului său. Eu și ceilalți am apăsat pentru etajele noastre, fără să mai punem cardurile noastre. Înainte să se închidă ușa, în lift s-a repezit un angajat grăbit, care, uitîndu-se la mine, ne-a rugat să-l scuzăm pentru mica deturnare și a apăsat butonul pentru subsol. Liftul a ascultat în primul rînd comanda lui (din motive necunoscute nouă, celorlalți). Am ajuns la subsol, angajatul a ieșit, ușile s-au închis din nou și liftul a început să urce la etajele comandate. Numai că, din motive pe care iarăși nu le pot descifra, etajul meu a fost sărit (deși becul era aprins). Liftul a mers mai sus. La ultimul etaj rămăsesem singur în cabină. Liftul a pornit singur înapoi în jos și m-am gîndit că, în sfîrșit, se va opri și la etajul meu. Dar nu! A coborît direct la subsol, unde în pragul ușii a apărut din nou angajatul care-și îndeplinise sarcina pe care o avea acolo. Dînd cu ochii de mine, m-a recunoscut uimit: „Sînteți încă aici, domnule?“ Am dat din cap ușor jenat. Probabil că arătam ca un tîmpit. Cum să-l conving că era vina liftului? Omul m-a întrebat unde vreau să merg, de fapt, și i-am arătat butonul încă aprins pentru etajul trei. A dat din cap neîncrezător, a introdus un card de-al lui și a apăsat din nou. A urcat cu mine pentru a mă vedea debarcat în siguranță la etajul dorit.

Noua modă prin magazinele din vestul Europei (și care a ajuns și pe la noi) e ca în supermarket să-ți scanezi singur produsele luate din raft și să faci plata automat, fără ajutorul vreunui angajat. Sistemul fiind relativ nou, oamenii se încurcă adesea, dar și aparatele cu pricina încă au o mulțime de hachițe. N-am trecut vreodată printr-un asemenea loc fără să văd cum angajații încearcă să-i descurce pe clienți. Automatul te întreabă electronic de pungă, de sistemul în care vrei să plătești și alte asemenea lucruri. Uneori însă, și nu rar, o ia razna, cum spuneam. Întotdeauna am avut puțin trac la trecerea prin această procedură. Tocmai mă felicitam că începusem să mă descurc, cînd, la un moment dat, m-am trezit că, la plată, după ce mi-a înghițit vreo trei lire, automatul a început să mi le „scuipe“ pe următoarele. Nu îndrăzneam să folosesc cardul bancar acolo și voiam și să scap de metalul din buzunar, așa că m-am încăpățînat. Dar aparatul era și mai încăpățînat. Angajatul de serviciu era ocupat cu altcineva care avea probleme. În fine, cînd a avut timp să se ocupe și de mine, mi-a spus că monedele mele erau prea noi și aparatul nu le recunoștea. Mi-am încrucișat mîinile în semn că aștept de la el o soluție. În cele din urmă, mi-a cerut monedele cele noi și mi le-a schimbat cu unele vechi pe care aparatul le-a acceptat. Automatizarea ne-a făcut, de fapt, să pierdem timp.

La metroul londonez există niște automate pentru bilete. Într-o zi am vrut să-mi alimentez cardul, așa-numitul Oyster, pentru încă o serie de călătorii. Dar, spre deosebire de automatul de la magazin, care nu primea monede noi, acesta nu primea bancnote de nici un fel. Cum monede nu aveam destule, am cerut ajutorul persoanei care se afla de serviciu acolo și care, constatînd problema, mi-a spus că îmi dă voie să intru pe gratis. Mi-a spus că la stația de ieșire trebuie să-i spun angajatului de acolo ce problemă am avut, ca să-mi dea drumul să ies.

La unele aeroporturi, în ciuda noilor aparate automate de scanare a pașapoartelor, cozile continuă să fie imense (vezi Stansted, lîngă Londra). Sistemele astea se blochează, am pățit-o în Germania. Mai nou, la Stansted există și niște aparate care fac automat ceea ce înainte făceau polițiștii cu detectorul de metale. Un fel de arcade în care trebuie să stai drept și să-ți ridici singur mîinile în sus și apoi să le lași în jos. Sînt probabil gîndite să țină loc și de poartă detectoare clasică, și de polițist cu detector mobil. Dar ce se întîmplă cînd impui unui copil de nici trei ani să intre acolo? Am asistat la un așa moment în care copilul nu înțelegea sau nu voia să-și ridice mîinile. Întregul flux s-a blocat, iar lumea nervoasă, după parcurgerea unui nesfîrșit labirint de cozi printre gardurile mobile și grăbită să nu piardă avionul, a început să vocifereze. În atmosfera de balamuc, copilul „de scanat“ a început să urle. Speriați, polițiștii au încercat să-l liniștească și pe copil, și pe adulții furioși. În fine, după toate întîrzierile astea, am văzut pasageri cărora li s-a închis poarta de îmbarcare în față, la secundă. Li s-a spus că îmbarcarea a fost oprită în mod automat. Au fost lăsați pe dinafară, deși ceilalți, ajunși cu cel mult un minut înainte, încă urcau pe scara avionului. A ieșit un scandal enorm. Cînd e cazul, britanicii știu să urle ca pe stadioane. Și erau vreo zece în această situație. Unul dintre ei striga: *„We are people, not numbers!“*

Ar mai trebui să amintesc că atacurile cibernetice de săptămîna trecută au blocat programările și procedurile de intrare într-o mulțime de spitale din Marea Britanie. Lumea civilizată chiar a ajuns la mîna roboților și a hackerilor.

ready made

„Tribunalul somează pe dispărutul și pe toți cari au cunoștință că decedatul ar fi în viață, să încunoștințeze despre aceasta tribunalul ori pe curatori și de odată să comunice și datele din care s'ar putea stabili ființa în viață a decedatului, pentrucă în caz contrar tribunalul după espirarea celor trei luni computate dela ziua ce a urmat inserării a treia în Gazeta Oficială va declara pe susnumitul de mort.“

Gazeta Oficială a Comisiunei Regionale de Unificare din Cluj,
Nr. 48, 22 Decemvrie 1920

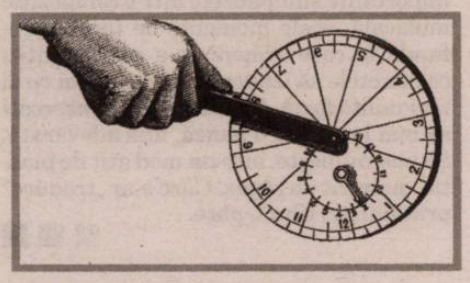

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Pericol de vizitatori

N-o să spun că pe un șantier arheologic toți turiștii sînt primiți cu brațele deschise. E drept că majoritatea săpăturilor sistematice la care am participat aveau o politică explicită de prietenie față de vizitatori, de la cultivatorul turc de tutun la turistul japonez, nu mai zic de copii. Dacă se putea, lăsam întotdeauna accesul liber pentru cei care, după traseul oficial, treceau curioși și pe la secțiunile în lucru, unde cineva îi lămurea ce facem și de ce. Vrei să ai o presă bună, în comunitatea locală și dincolo de ea. Fie și numai pentru faptul că multe donații și mulți voluntari apar în felul ăsta. Oamenii sînt, de altfel, mai mereu entuziaști și interesați – și, din păcate, nu e datorită felului în care este popularizată arheologia, ci în ciuda lui. Și întrebările lor sînt de obicei foarte OK, deși cea mai simpatică pe care am auzit-o vreodată de la un vizitator rămîne „Aș dori să vă fac cinste tuturor cu o înghețată, se poate?“. S-a putut. Dar nu toate experiențele sînt așa plăcute. Aici voi vorbi, meschin, numai despre probleme.

Cel mai dificil e turistul competent, chiar în felul lui benign. Cel care se uită la ce faci cu un aer impenetrabil, ascultă cu o politețe sceptică prima ta propoziție, apoi îl vezi că face deodată cîțiva pași într-o parte și se lasă într-un genunchi pe marginea șanțului, fără o vorbă, căutînd unghiul care să îi confirme ceva ce bănuise încă de la început și ce noi, mă tem, nu vom descoperi niciodată. Turistul competent este și mai periculos dacă este însoțit de familie. Uneori, el merge șușotind de jur-împrejurul secțiunilor, făcînd gesturi largi și dîndu-i partenerei lămuriri în așa fel încît să nu fie auzit de cei care lucrează. Dar turistul competent știe că poate face asta și acasă, cînd se uită cu partenera la televizor. Aici trebuie să fie auzit de către familia lui vorbind de la egal la egal cu arheologii, cu care deci e musai să înceapă un dialog abil. Are multe atuuri în mînecă. Începe așa: el a vizitat situl ăsta acum 30 de ani, cînd tu erai un puștan, conform calculelor lui. Apoi: a văzut niște documentare foarte recente, pe National Geographic, despre perioada respectivă – știam noi că la Efes romanii foloseau iluminație nocturnă etc. Apoi aduce artileria grea: ehe, cîte transee s-au făcut aici în timpul războiului, tot ce era mai bun s-a scos, dar se ține secret, noi săpăm degeaba. Iar finalul stabilește definitiv de partea cui e avantajul: „Pe cutare îl cunoașteți, de la universitatea din Belgrad (sau simplu: din Australia)?“ Nu știu cum se face că niciodată nu-l cunosc. Atunci vine lămurirea turistului competent: „Mare arheolog! A fost la... M-am întîlnit cu el la... Chiar nu-l știți?“

Tipologia vizitatorilor dificili, așa 5% cîți sînt ei, e un pui de Balzac. Cîte unul ascultă ghidajul tău rapid și la sfîrșit, fără alt comentariu, te întreabă dacă monedele sau opaițele astea pe care tocmai le-a cumpărat sînt originale. Altul face un efort să te asculte, dar la jumătate nu se mai poate stăpîni și te întreabă dacă e adevărat că aici *ar fi putut fi* Atlantida. (Formulări ca asta mă fac, în loc să răspund pe loc că nu, să am tot felul de ezitări stupide.) Pentru altul, ghidajul tău e din capul locului suspect. Vrei să-l speli pe creier? Lasă-l să experimenteze ruina, să se hrănească din autenticitatea ei! Turistul vrea, cum s-ar zice, să vadă filmul, nu cum se face filmul. Că veni vorba, există și vizitatorul care nu numai că n-are timp de explicații, dar n-are timp nici să se uite. El face poze. Acasă, cînd descarcă pozele, va vedea lucrurile mai bine decît le-ai văzut tu vreodată, cu nasul în ele. „Pentru că rezoluția“. N-ai ce să-i mai arăți unuia care vede mai clar ca tine, e logic. Invers, există vizitatorul care scoate o păturică, o întinde în apropierea secțiunii și se transformă în colegul tău, dorește să coboare să „dea cîteva lopeți“ (?), în cutiuța asta ce este? Dacă mut puțin stația totală are ceva?

Foarte rău îmi pare, drept să spun, de faptul că mulți turiști sînt ori foarte nedormiți, ori abia s-au certat. Și mai ales mi se rupe inima cînd mă gîndesc că sînt dezamăgiți, că s-au abătut din drum pînă la situl ăsta, au început să meargă prin soare și iată că nici ruinele nu sînt cine știe ce, oricum, nu se compară cu pozele dramatice pe care le-au văzut, nici arheologii nu descoperă mare lucru, degeaba se zice că descoperă. Ce să faci cînd ești obosit și ți-e sete și te ard pantofii, normal, te grăbești, gata, am bifat, ce atîta... hai la mașină, hai la hotel.

Neapărat trebuie pomenit și cuplul care pare că vine sus pe deal (și poate chiar vine) direct la discotecă, parfumuri, geluri, tocuri, accesorii. Cînd ridici capul din șanț, decolorat și jegos, îi vezi deasupra ta ca niște statui post-rococo mestecînd gumă și reprezentînd toată civilizația pe care ai pierdut-o, poate, pentru totdeauna. Te poate salva atunci un alt vizitator, cel care se miră cu o blîndă generozitate la tot ce spui. Acum două mii de ani... Acum două mii de ani? Un zid... Un zid?? Niște ceramică... Ceramică??? Plecînd, se mai miră o dată în beneficiul copiilor, pe jumătate admirativ, pe jumătate zoologic: ați văzut?! Arheologii!

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Un judecător care m-a sedus (I)

Vorbeam în trecutele mele articole despre uimitorul proces de românizare a Americii. Mai mult în șagă, firește, dar nu pe de-a-ntregul. Sesizam unele – aparent uimitoare – asemănări. Pare-se că democrațiile de azi, de la cele incipiente și nesigure, precum România, la cele solide, consolidate, cu tradiție serioasă, precum Statele Unite ale Americii, trec prin crize uimitor de sincronizate. Una dintre ele este creșterea tensiunii dintre politic și puterea judecătorească. Pe de o parte, politicienii par a spune că, odată ce sînt validați de popor prin alegeri libere, au un fel de mandat fundamental să facă ceea ce au promis. Pe de altă parte, puterea judecătorească pare să își aroge spații tot mai largi de control în activitatea specific politică. În America, Trump critică deschis judecătorii care îi anulează ordinele executive. În România, Curtea Constituțională este tot mai des chemată să se pronunțe în această chestiune de principiu și, recent, a hotărît cu privire la limitele unei investigații judiciare asupra actelor de guvernare. La un pol și la celălalt, democrațiile par a nu mai putea echilibra cele două componente esențiale ale statului. Politicienii și magistrații își reproșează unii altora același lucru: că sînt excesivi.

Mai pe șleau, politicienii reclamă că magistrații îi incomodează, de nu chiar îi abuzează. Magistrații spun că nu fac decît să aplice legea – adică fac ceea ce sînt obligați să facă. Politicienii spun că magistrații încep să intre pe teritoriul lor, specific politic, acolo unde legea nu le dă voie să intre, căci magistrații trebuie să fie apolitici. Acuzați că fac politică în robe, magistrații răspund că politicienii își asumă un tip de impunitate la care nu au dreptul, că și în teritoriul politicii legile se aplică așa cum se aplică peste tot. Cum se vor reechilibra lucrurile, vom vedea. Cert este că avem nevoie de noi granițe între unii și ceilalți, din moment ce nimeni nu-și dorește nici politicieni care să facă pe judecătorii și nici judecători care să facă politică. Fapt este că influența judiciară asupra proceselor electorale este tot mai accentuată – vezi, mai recent, cazul Fillon în Franța, dar și cazul alegerilor din SUA. La fel de adevărat este că nevoia politicienilor de a-și desfășura autoritatea într-un spațiu tot mai imun față de puterile magistraților este tot mai mare din moment ce, în campanii electorale, promisiunile sînt tot mai largi. Astăzi, politicienii au ajuns să promită nu doar o guvernare mai bună, ci și justiție. De la candidații noștri la Donald Trump, politicienii promit în campanie chiar și pușcăria pentru oponenții lor! Ai putea zice că, dacă te-a votat cineva după o campanie în care ai promis că bagi oponentul pușcărie, odată ales, trebuie să îndeplinești promisiunea. Că legea nu-ți dă acest drept contează prea puțin.

În acest context, un recent material de presă americană mi-a atras atenția. Postul de televiziune CBS a realizat recent o ediție a faimoasei emisiuni *60 minutes* cu judecătorul Alex Kozinski. Celor mai mulți dintre cititori, desigur, acest nume

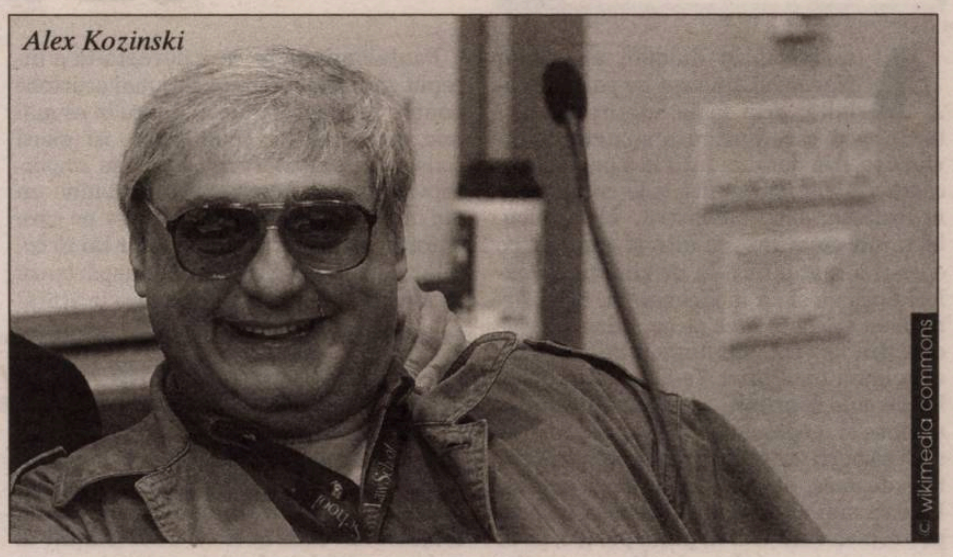

Alex Kozinski

© wikimedia commons

nu le spune nimic. Presa noastră, superficială cum e, nu a dat încă de numele lui, deși judecătorul Kozinski are ceva în biografia lui ce este irezistibil pentru provincialismul ei jenant. Omul s-a născut în România și este, de mulți ani, unul dintre cei mai importanți judecători ai faimoasei Curți de Apel nr. 9 din America – adică instanța care rade pe bandă rulantă ordinele lui Trump. Vă dați seama ce titluri specifice micului nostru sat ar fi explodat pe primele noastre pagini dacă jurnaliștii români ar fi băgat de seamă? Ceva de genul „Un român îl blochează pe Trump", sau „Judecătorul român de care se teme Trump", ori „Incendiar! Trump pus cu botul pe labe de un judecător român". Sigur că aceste titluri ar fi cu totul inexacte, dar de dragul unui asemenea titlu, ce jurnalist român ar sta să se gîndească de două ori? Inexacte, spun, pentru că Kozinski a avut opinie separată cînd colegii săi au suspendat ordinul executiv cu privire la intrarea în America a unor cetățeni musulmani. Dar ce contează detaliul acesta pentru o presă... incendiară?

Așadar, Alex Kozinski s-a născut la București, în 1950. Părinții lui au fost supraviețuitori ai Holocaustului. Cînd avea 11 ani a emigrat împreună cu familia sa. Acum, mărturisește că la acea vîrstă era un mic comunist convins, dornic să ajungă în America pentru a duce acolo flacăra luminoasă a revoluției proletariatului. Totul a ținut pînă cînd, în drumul emigrației, a ajuns în prima gară occidentală: la Viena. Acolo, văzînd chișcurile pline cu gumă de mestecat și cu ciocolată, a devenit pe loc un adept înfocat al capitalismului și așa a rămas pînă azi. Amuzamentul cu care povestește reorientarea lui ideologică mi-l face, pe loc, simpatic. Kozinski și ai lui au ajuns în America, el a urmat studii juridice și, în anii 1980, Ronald Reagan l-a numit în diverse demnități judiciare, culminînd cu numirea sa ca judecător la ceea ce s-ar putea numi Curtea de Apel nr. 9 *(United States Court of Appeals for the Ninth Circuit)*. Precizez pentru cei care nu știu că, în America, dintre meseriile juridice, cea de judecător este cu adevărat supremă, la ea se accede cel mai greu. Iar între judecători, aceea de judecător de Curte de Apel este cea mai înaltă treaptă la care se poate spera, dacă îi excludem pe cei nouă judecători ai Curții Supreme – aceștia fiind deja un fel de semizei judiciari. De altfel, în cele mai multe cazuri, cînd se vacantează cîte un loc de judecător la Curtea Supremă a SUA, locul se ocupă cu un magistrat din rîndul judecătorilor acestor Curți de Apel. Judecători precum Alex Kozinski. De asemenea, precizez că această Curte de Apel nr. 9 are competență pentru un teritoriu american imens, practic tot Vestul Statelor Unite, iar Alex Kozinski a fost chiar președinte *(Chief Judge)* al acestei instanțe între 2007 și 2014. Socotit un judecător cu înclinații conservatoare, Alex Kozinski a avut pe mînă cazuri faimoase, care acum se studiază în școlile de drept, are o carieră bogată, deloc ferită de controverse, iar experiența uriașă pe care a acumulat-o îl îndreptățește să se pronunțe cu detașare și curaj profesional asupra unor chestiuni extrem de importante în contextul dezechilibrului creionat de mine la începutul acestor rînduri. Sigur, el însuși o spune, faptul că în sistemul american numirile judecătorilor la acest nivel se fac pe viață îl pune, practic, la adăpost de furia politicienilor care, invariabil, vin și pleacă de la putere. Și, dacă tot a venit vorba, mă întreb dacă nu cumva este preferabil ca, la nivel foarte înalt, să judece magistrați numiți pe viață decît magistrați care se străduiesc, tot la trei sau patru ani, să se pună bine cu mediul politic care îi numește și îi deznumește, pentru obținerea unui nou mandat în funcție. Dar asta este o altă discuție...

În emisiunea *60 minutes* la care mă refer, Kozinski răspunde, poate surprinzător, dar foarte convingător după părerea mea, multor întrebări importante. De pildă, în chestiunea pedepsei cu moartea, părerea lui este că cea mai corectă formă de a executa o asemenea sentință este fie prin împușcare, fie cu ghilotina. Astfel, s-ar exclude cu totul discuțiile legate de eficiența injecției letale: condamnatul moare sigur și instantaneu. În fața obiecției imediate referitoare la barbaria acestor metode, Kozinski are un răspuns profund: o societate care susține pedeapsa cu moartea trebuie să aibă puterea de a asista la așa ceva. Injecția letală (care întîi adoarme și apoi ucide) acoperă ipocrit violența unei sentințe capitale; ea dă iluzia unui mod blînd de a comite suprema brutalitate. Nu poți să susții că vrei să condamni la moarte, dar nu vrei să vezi și nici să știi ce înseamnă, de fapt, uciderea unui om. În plus, în afara glonțului și a ghilotinei, nu există o metodă mai rapidă și mai sigură de a executa un condamnat. Vrei pedeapsa cu moartea, privește-o în față și nu te ascunde după ipocrizii chimice!

Însă, dintre multele afirmații ale lui Kozinski, cele mai relevante pentru noi sînt cele referitoare la atacurile pe care președintele Trump (și, prin extensie, orice politician) le lansează la adresa judecătorilor americani (și, prin extensie, la adresa oricărui judecător) cînd îl nemulțumește cîte o sentință. Dar, despre asta, săptămîna viitoare.

PUBLICITATE

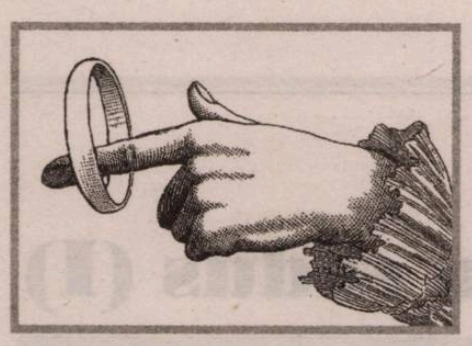

Selma IUSUF

legende urbane

Un dulap

Am intrat în dulapul ăla ca în Narnia și am ieșit pe partea cealaltă, prin foaia subțire de carton presat care-i asigura spatele, fix în viața ta. Am dat mai întîi la o parte niște cămăși. Cele mai multe ți le cumpărase nevastă-ta, bleu, albastru, bleu, bleu, bleu, un crem incert, uite și cămașa pe care ți-a luat-o fiică-ta de ziua ta, în culori aprinse și cu model nebun. Stă atîrnată cu eticheta încă pe ea, mînecile călcate din fabrică, apretate și tăioase precum lama unui brici. Te-ai arătat atît de fericit cînd ai primit-o, i-ai lăudat culorile aprinse și modelul nebun, dar ai preferat apoi să porți iar vechiturile tale, cămășile tale de moș, din cele cu mînecă scurtă. Uite că mai ai în dulap o cămașă încă de pe vremea cînd erai în plină putere, pe la patruzeci și ceva de ani, uite-o ce veche e, îngălbenită și moale de atîta purtat și spălat. N-a aruncat-o nimeni, că la vîrsta asta nu se mai aruncă nimic, ce flamură tristă zace în dulapul tău, domnule!

Am trecut apoi printr-o barieră scundă de pulovere. De casă și de afară. Alea de afară erau la fel de impersonale ca orice lucru care iese din magazinele care vînd haine ieftine, din *sweat-shop*-uri de prin Pakistan, la fel ca orice hanță vîndută la Dragonul Roșu. Nimic deosebit, o modestie curată, o lipsă de imaginație cromatică, indiferență. Alea de casă, deși împăturite la rîndul lor, ascund în ondulerile de lînică, melană și plastic gîturi lăbărțate, mîneci obosite, amintirea aerului de afară cînd încă nu fuseseră descalificate la hainenasoaledestatîncasăcuele.

Pantalonii tăi, pe care nevastă-ta a început să-i dea la croitor să-i mai scurteze pentru că te tasezi. Devii din ce în ce mai mic, te retragi în tine, oasele își pierd consistența și se surpă aproape imperceptibil, ia uite, creștetul tău rămîne un pic mai jos față de luna rotundă pe care o arătai, noaptea tîrziu, copiilor tăi în copilăria lor. Creștetul tău se îndepărtează de stelele și constelațiile pe care le arătai

Ce flamură tristă zace în dulapul tău, domnule!

celor care voiau să te asculte: Venus, ambele Care, Ursele, Orion și ce s-o mai vedea acolo. Geaba îi arătai tu fiică-tii, că ea tot altceva vedea în stele. Constelațiile ei se legau altfel, în fond, imaginația unora care-s de mult oale și ulcele n-avea cum să rezoneze cu imaginația ei de copil din vremurile astea, sensibil și puțin apucat și n-aveai tu nici o problemă cu asta.

Am urcat apoi pe sertare ca pe niște trepte. Pe prima treaptă bulbucau – ochi imenși de broască – ciorapii făcuți ghem unul într-altul. Ciorapii tăi, mulți, foarte mulți, pentru că toată lumea îți ia ciorapi de Crăciun și de ziua ta. Mulți, foarte mulți, pentru că încă se aruncă lucruri cu regret și ai de-a valma noutăți și vechituri, nimic deosebit totuși, aceeași modestie și lipsă de interes, pînă la urmă, căci, atunci cînd stai jos, ciorapii tăi sînt prea scurți și arată din cracul pantalonului o parte din pielea albă și bătrînă a gambelor tale subțirele.

Alt sertăraș ține de-a valma cîteva șepci și batiste din bumbac. Cine mai are batiste din pînză? Tu ai, la fel, probabil, ca alții de vîrsta ta. Batiste bărbătești în carouri, frumos împăturite în pătrate egale. Le iei cu tine pe afară? Iei o batistă din aia, în carouri albastre și grena (formidabilă combinație tristă) și o bagi în buzunar? O folosești? N-am mai văzut pe cineva cu batiste de pînză încă din copilărie, cînd mă uitam la desenele colorate de pe batistele mele de copil ca într-o carte de povești. Ce frumoase erau! Țin minte una cu un pescar care arunca o undiță galbenă într-un lac foarte albastru. Pe lac erau nuferi, la mal iarba era verde și tot peisajul ăsta colorat de pînzică era conținut într-un chenar roșu. Uite, ți-am povestit una dintre batistele mele, tu nu-mi poți povesti batistele tale.

În alt sertar ai note scrise pe dreptunghiuri de hîrtie îngălbenite. Note de la școală, prinse în clame de birou, mai ai ceva scrisori de familie pe care copiii tăi ți le-au citit pe ascuns, dar apoi le-au uitat după ce au crescut. Le vor reciti, poate, după ce n-oi mai fi, cu inima flamură moale, cum e cămașa ta din tinerețe. Sau poate nu, tată.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Doctorate (XI)

„Muncitoare textilistă, apoi inginer chimist și om politic comunist; membru al CC al PCR (21 iul. 1972-22 dec. 1989), prim viceprim-ministru al guvernului (1 apr. 1980-22 dec. 1989); soția lui Nicolae Ceaușescu. Născută în familia unui țăran de condiție medie, vînzător de lumînări, [Elena Ceaușescu] urmează șase clase primare, fiind declarată repetentă. Se mută cu domiciliul la București împreună cu fratele său, înscriindu-se în 1939 în PCdR, unde îl va întîlni pe Nicolae Ceaușescu, cu care se căsătorește în 1945. A lucrat ca ucenic la fabrica de textile din Dealu Spirii, București, laborant (1944-57), apoi cercetător (1957-64, după absolvirea la fără frecvență a Facultății de Chimie Industrială la Institutul Politehnic București), director (1964-72) și director general (1972-80) la Institutul de Cercetări Chimice București. După vizita cuplului în RP Chineză (1971), o ia ca model pe soția lui Mao Zedong, devenind activă politic și ajungînd chiar să-și domine soțul. (...) Cabinetul nr. 2 al Elenei Ceaușescu devine o dublură a cabinetului prezidențial (Cabinetul nr.1), făcînd-o a doua persoană ca importanță politică în stat. (...) Cariera sa științifică constituie o mistificare de proporții: doctor în chimie macro-moleculară (1967), membru al Academiei RSR (1974) și al mai multor institute de prestigiu mondial, *doctor honoris causa* al mai multor universități din lume și autor a numeroase lucrări de specialitate, nu a ținut niciodată un curs sau conferință pe baza rezultatelor propriilor cercetări."

Alexandru V. Ștefănescu,
în *Dicționar biografic de Istorie a României*, Editura Meronia, 2008

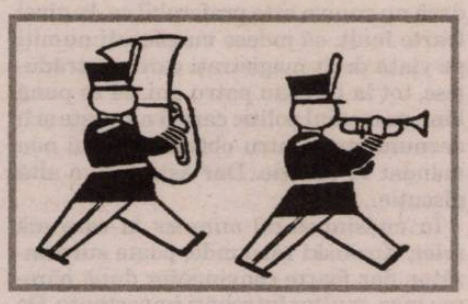

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Care e cea mai bună literatură?

Băiețică, ia-o matale mai ușurel cu subiectu' ăsta! *Da' de ce, dom'le?* Aici e lume grea care-și dă cu părerea. Vezi că bagi elefantu-n expoziția cu cristaluri. *Ba nu, dom'le.* Ba da, băiete! Literatura e ceva măreț. Nu doar ca autori, așa. Adică nu doar ca nume de-ți încovoaie spatele. Că e suficient doar să pronunți un nume mare și parcă ți-a căzut în cap meteoritu' ăla din Tunguska. Măi, eu cînd zic măreț, mă gîndesc, poate, mai degrabă, la vastitate. *Deci așa, dom'le...* Da, dragă. Literatura e un teritoriu enorm. Are categorii, căprării, gubernii, uniuni de state, triburi, rezervații, comune, bisericuțe, oho, e lucru complicat. Deci nu poți să-ntrebi tu, așa, care e cea mai bună literatură. Adică... poți. Da' ți-o iei peste bot rapid. *De ce, dom'le?* Mă scoți dintr-ale mele! Pentru că așa ceva nu se-ntreabă! Sau pentru că așa ceva nu-ntreabă oricine! Plus că nu există alb și negru în treaba asta. E cu nuanțe. Vai de mine, da' ce meclă ai făcut...

Ce meclă, dom'le? De mirat peste poate. De uluit. De „ochii ca la melc", cum se zice. *Așa, dom'le?* Fix așa, băiete! Fii atent cum stă treaba. Nu poți să-ntrebi tu, senin, care e cea mai bună literatură. În subiectul ăsta ești într-o lume de ouă și becuri cu sticlă subțire, de-alea vechi, cu filament. Uneori se sparg chiar dacă se-ntîmplă doar să treci prin preajma lor. *Dom'le, eu am vrut doar să...* Taci! Acum, taci! Ai deschis subiectu', îți ții flitu'! Dacă vrei explicații. *Vreau, dom'le.* Păi, urmărește-mă, atunci! Uite... Cineva poate să-nțeleagă din întrebarea ta că încerci să faci o discriminare între culturi, între țări, între literaturi. *Dom'le, da' eu nu asta am...* Taaaci! Cum să te bagi în zona asta? E un risc enorm. Plus că e o tîmpenie. Adică tu compari tabăra lu' Dante cu cea a lu' Dostoievski? (Vorbesc așa, cu apostrofurile la vedere, pentru un plus de oralitate în oralitate. În sfîrșit... Nu e treaba ta.) Și p-aia a lu' Shakespeare cu a lu' Goethe, sau a lu' Cervantes cu a lu' Molière? Tabăra, zic. Sau literatura. Nu poți să faci așa ceva. *Dom'le, da' mie nici nu mi-a trecut prin cap să...* Tăcere, am zis! Ai scos porumbelu', acum trebuie să-ți asumi. Băi, literatură înseamnă cam orice! De la memorii și scrisori la romane și povești. Cam tot ce citește un public sau, poate, doar un singur cititor. Teatrul e literatură. În fine... Aici avem o dispută. Ca la poezie, altminteri. Unde mai pui literaturile de specialitate din fiecare meserie?! Afișele de pe stradă sînt literatură. Benzile alea de la televiziuni. Succesiunea numelor de firme și de magazine, ce citim din SMS-uri sau pe Facebook, oho, nu mai zic. Mda... Mi s-ar putea spune chiar și mie că m-am turat și intru pe unde nu trebuie.

Plus că tu n-ai instrumentaru' cu care... Cum să zic? Cu care să... instrumentezi. Uite ce m-am enervat! Că-mi pierd cuvintele, fac tautologii și repetiții... Doamne, apără și păzește! Ce mi-ai făcut, băiete? Tautologia e și ea un soi de repetiție! M-ai tulburat peste măsură cu naivitatea asta. Băi, flăcău! Nu intri, frate, în așa ceva! Stîrnești niște alea greu de oprit dup-aia. Adică, în primul rînd, scriitorii... Înainte era mult mai rău, că erau și criticii. Acu' nu mai sînt. Nu știu să zic dacă e din cauza sau datorită timpurilor ăstora. Sînt diverși indivizi cu păreri, pe care... cum să zic?!... „breasla îi acceptă", cumva. Ca-n teatru. Stîrnești actorii, nene. Că ei au mai rămas, săracii de ei. Deci, ideea e: în ce calitate întrebi tu, mă?!

Păi... dom'le, eu n-am vrut să întreb așa. Adică dumneavoastră ați luat-o pe... Pe ce-am luat-o? Ești și obraznic! Uite! Eziți și te bîlbîi! Pentru că nu știi ce vrei să spui. Ești căzut în capcana propriei erori de a amesteca lucrurile. Băi, putzifriciule! Nu-ți dai seama ce abis deschizi tu cu naivitatea asta pretinsă. Că nu pot să nu mă gîndesc și la asta. Că faci pe prostu'. Pretinzi că ești pe dinafară, doar ca să produci o agitație în lumea asta cu un echilibru îngrozitor de fragil. E suficientă o biată suflare. Și toate se pornesc la vale, ca munții ăia de lemne care se surpă imediat ce l-ai scos pe unul de unde nu trebuia. Deci, se intră fin, citești cu discreție, fără să deranjezi și să ai păreri, după care se iese, la fel de fin. Abia ține coșmelia și așa. Scriitorii sînt ființe foarte fragile. Pe bune. Bine... unii sînt niște boi. Da' nu asta contează. Ce nu ți se așază ție, citind, s-ar putea să te depășească.

Deci, dom'le, dacă tot am ajuns aicea... „Aici", loază! *Așa. Mă scuzați! Deci, dacă tot am ajuns aici, întreb și eu. Dacă nu mă ține lectura aia, înseamnă că sînt prost?* Da, dragă! Cel mai probabil, da! Bine... există o șansă mică să dai peste lucruri fără valoare, dar mereu trebuie să ții minte că frumusețea e-n ochiul privitorului. Degeaba-ți place ție literatura aia care curge, te învăluie, schimbă totul în jurul tău, te confiscă într-o altă lume. S-ar putea să fii o victimă a siropurilor ieftine. Deși nu e obligatoriu. Există și scriitori care scriu, pur și simplu, frumos. Pare că e pentru toată lumea. Există și literatura care te bruschează un pic, aia care te pune la muncă, să legi episoade, să aduni piesele la un loc și să faci din ele o lume. După cum e literatura ca un delir, mai vesel sau devastator, ca o poezie, ca o muzică sau ca un fel de mîncare, ca o plimbare, ca un mers eliberator la toaletă, ca un înlocuitor de oameni dragi care s-au dus, ca singurul loc în care mai poți să fugi și să nu închei fuga intrînd, cuminte, pe ușa balamucului. De fapt, se poate orice.

Vaaai, da' ce bună e vodca asta... *E din Islanda.* Nu mă-nnebuni! *Da. E făcută cu apă din ghețari.* Ce-a ajuns și lumea asta. Știi ce?! Dă-i în... Doamne, iartă-mă! Poți să zici orice. Oricum, lucrurile rămîn la fel. *Deci, dom'le, po' să zic ceva?* Ia să vedem, poți? *Deci, literatura bună nu e aia care-mi place mie?* Ba da, flăcău. Da' nu e prea bine să zici asta în public. Se interpretează aiurea.

Petre GURAN

Vocabularul politic în Evanghelii

Cum se explică utilizarea unui limbaj cu terminologie politică în Evanghelii, avînd în vedere că dimensiunea mistică este preponderentă? De ce ne anunță Ioan Botezătorul întîi, apoi însuși Iisus că urmează să vină o „împărăție", care este aproape sau deja între oameni? Dacă citim cu atenție preambulurile la propovăduirea lui Iisus în Evangheliile după Matei și Marcu, am putea identifica un titlu al unei ipotetice opere a lui Iisus din Nazaret: *Euaggelion tes basileias tou Theou* (Anunțarea împărăției lui Dumnezeu). Acesta este subiectul despre care tratează Iisus în discursurile și parabolele Sale. Cu toate acestea, de-a lungul textului Iisus se silește să arate ucenicilor, fariseilor și în cele din urmă lui Pilat că împărăția Sa nu este din lumea aceasta și că, deci, nu trebuie să aștepte de la El nici intervenție armată, nici chemare la luptă.

Pentru Iisus, dimensiunea socială a omului este esențială.

Tot în preambul figurează și scena ispitirii lui Iisus în deșert, în care Satana a încercat să-i propună împărățiile acestei lumi (la plural!) și slava lor în schimbul închinării. La Luca, fraza Satanei este surprinzător de explicită: „Ție îți voi da toată stăpînirea aceasta și strălucirea lor, căci mi-a fost dată mie și eu o dau cui voiesc". De la început, deci, peisajul este plin de „împărății", care au toate și un stăpînitor spiritual, căruia i-au fost date. Împărățiile acestea ale Satanei sînt însă cît se poate de reale, pot fi văzute dintr-un loc (munte) înalt, au slavă și pot fi stăpînite.

Primul răspuns posibil este trimiterea la contextul politico-religios al iudaismului, și anume așteptarea mesianică. Mesia trebuie să fie un rege și trebuie să restaureze regatul lui David. Apostolii Iacob și Ioan îmbină în lectura lui Iisus din Nazaret dimensiunea puterii spirituale cu cea politică, de aceea vor să stea de-a dreapta și de-a stînga Sa, așezîndu-se într-o ierarhie a puterii, iar cînd, în drumul lor cu Iisus spre Ierusalim, identificat probabil cu un marș triumfal, un sat din Samaria le refuză primirea, cei doi sugerează ca Iisus să cheme foc din cer pentru a nimici satul acela. Propunerea este șocantă pentru orice cititor contemporan și, de fapt, tot atît de șocantă pentru Iisus: „Iar El, întorcîndu-Se, i-a certat și le-a zis: Nu știți, oare, fiii cărui duh sînteți? Căci Fiul Omului n-a venit ca să piardă sufletele oamenilor, ci ca să le mîntuiască. Și s-au dus în alt sat." Tipul acesta de confuzie între puterea spirituală și puterea politică s-a repetat adesea de-a lungul istoriei creștinismului, în reflexe de tip cruciadă. Dacă modelul politico-religios este la îndemîna tuturor contemporanilor lui Iisus și de aceea este primul cadru conceptual în care este citit mesajul lui Iisus, cu tot atîta energie Iisus se angajează să combată confuzia celor două puteri ca fiind esența falsificării binelui și deci principalul pericol spiritual. De altfel, regatul mesianic este și la originea conceptuală a înțelesului istoric al împărăției de o mie de ani din Apocalipsă și a tuturor concepțiilor și mișcărilor milenariste de-a lungul Evului Mediu pînă astăzi. Prin secularizare, milenarismul a contribuit la dezvoltarea gîndirii utopice și ideologice moderne și contemporane.

Al doilea răspuns ține de lectura alegorică proprie parabolelor. Adică „împărăția" n-ar fi decît o imagine sau un simbol al existenței lui Dumnezeu și a oamenilor în Dumnezeu. De altfel, o întreagă școală istoriografică modernă a identificat împrumuturi din imaginarul imperial (André Grabar). Dar și în parabole, figura împărăției nu are multe de a face cu exercitarea puterii, este vorba mai degrabă de o masă, o cină festivă, eventual o cină de nuntă, un loc în care, chiar dacă ești invitat pe ultima sută de metri, primești o haină de nuntă. Împărații parabolelor oferă, dar sînt refuzați.

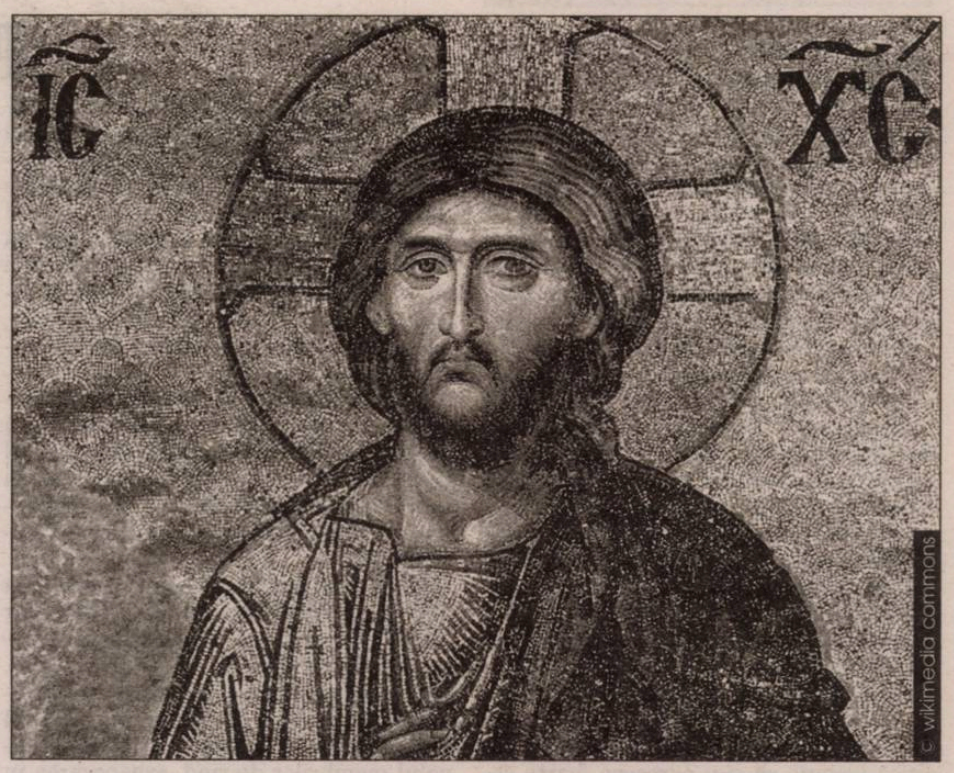

© wikimedia commons

Mai rămîne să constatăm că împărăția care s-a apropiat este printre oameni sau înăuntrul oamenilor, ea este și acționează chiar dacă nu este vizibilă sau în vreun alt fel perceptibilă. Acest caracter invizibil este în contrast cu masivitatea împărățiilor lumești, care au soldați și armate, dar mai ales au elite tradiționale sau birocratice care știu să-și apere poziția în ierarhie. De aceea „împărăția" nevăzută a lui Dumnezeu are nevoie de un antrenament al puterii de a vedea. Dar caracterul imperceptibil al acestei împărății face și mai greu de înțeles rostul vocabularului politic, care se completează cu teme ca libertatea, fraternitatea și libertatea.

Poate că ultimul răspuns trebuie să-l căutăm în definiția aristoteliciană a omului: *zoon politikon,* omul ca ființă care se definește prin relațiile pe care le stabilește cu congenerii săi. Ceea ce-l deosebește pe om de restul regnului animal este această construcție intelectuală care-i permite să intre într-un sistem de relații atît de complexe și intime încît ajunge să formeze un corp cu grupul căruia îi aparține. Să acceptăm atunci că, pentru Iisus, dimensiunea socială a omului este esențială. Umanitatea lui nu se împlinește decît în relație cu aproapele. Pentru Iisus nu este împlinire mai mare decît dragostea, de la micul gest de compătimire sau de generozitate (a da cuiva însetat să bea sau cuiva înfometat să mănînce, sau a îngriji un rănit pe stradă, cum face bunul samarinean) pînă la cea care duce la sacrificiu („mai mare dragoste decît aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să și-l pună pentru prietenii săi", Ioan 15, 13). Putem astfel înțelege că împărăția lui Dumnezeu stă în relaționarea dintre oameni, cu precizarea că această relaționare trebuie să se așeze pe un principiu nou: „Poruncă nouă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul" (Ioan 13, 34). Societatea pe care o propune Iisus implică o autonomizare a individului în sensul eliberării de dorința mimetică dintre indivizi și concentrarea întregului efort mimetic spre prototipul umanității îndumnezeite, Iisus Hristos. Evacuarea ierarhiei din societate nu se face pe cale exterioară, adică prin combaterea uneia vechi prin alta nouă. Nu este nevoie de înlocuirea legilor și de schimbarea cutumelor, ele devin de la sine caduce pe măsură ce fiecare individ aplică cele două porunci în care Iisus a rezumat toată legea și proorocii: „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Aceasta este marea și întîia poruncă. Iar a doua, la fel ca aceasta: Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți." (Matei 22, 37-40).

© wikimedia commons

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

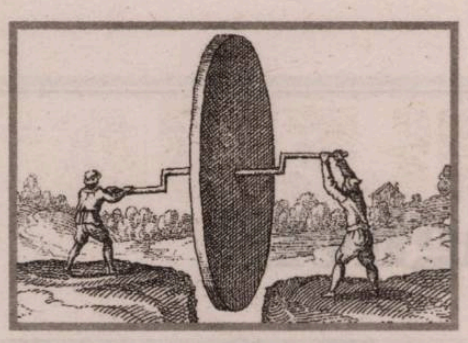

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

USR – fost copil minune, posibil orfan

Desfășurat într-o discreție curioasă, congresul USR de la Cluj nu a lămurit foarte multe lucruri. Partidul și-a confirmat extinderea la nivel național, și-a reconfirmat liderul și, în același timp, și-a reconfirmat poziția de pol politic al ezitării. Sigur, useriștii care s-au adunat la Cluj pot contesta o astfel observație, însă chiar și ei pot admite că marea lor temere a fost explozia și aneantizarea partidului. Scenariul acesta era foarte plauzibil în contextul conflictului provocat de propunerea privind cooptarea lui Dacian Cioloș într-o funcție oarecare în partid. Nu s-a ajuns la demisii și plecări din partid doar pentru că partizanii fostului premier au ales să se concentreze pe o construcție internă, de care e clar că USR are teribil de multă nevoie. Strategia izolaționist-mofluză de tip „noi sîntem speciali" a dat rezultate o vreme, însă pentru o formațiune căreia îi place să se prezinte sobru drept al treilea partid al țării nu mai poate funcționa.

Să ne închipuim, de dragul scenariului, că USR ar prelua puterea peste o lună. Întrebarea pe care noua sa conducere politică trebuie să și-o adreseze foarte serios ține de oamenii cu care va popula administrația centrală. Există? Sînt suficienți? Sînt pregătiți? Cu ce mandat politic vor guverna? Vreau să reamintesc, în acest context, că majoritatea filialelor partidului încap într-un autobuz, unele într-un SUV. Baza de selecție este, de fapt, foarte mică.

Sigur, întotdeauna vor fi invocați faimoșii specialiști care plutesc pe undeva prin societatea civilă și sînt gata să se sacrifice pentru țară. Nu vreau să fiu foarte pesimist, ei există, s-a văzut asta parțial în precedentul guvern. Am însă dubii că sînt foarte mulți și mai ales foarte dispuși să se angajeze într-un efort riscant și destabilizator pentru viețile lor personale, doar pentru că la un moment dat un partid oarecare are nevoie de ei. O eventuală participare la guvernare trebuie pregătită din timp, diligent și pe baza unui program clar atît din punct de vedere al soluțiilor, cît și al valorilor care stau la baza lui și care trebuie armonizate pentru a evita surprizele neplăcute de ambele părți.

Baza partidului, atîta cîtă e, a transmis exact mesajul ăsta, iar dovada este componența structurilor de conducere votate la congres. Foarte puțini dintre apropiații lui Nicușor Dan au reușit să pătrundă în Biroul Național, iar asta arată că, măcar la nivelul membrilor de rînd, exasperarea în fața imobilismului a fost convertită într-o soluție politică constructivă. Cînd și-au ales conducerea, oamenii aceia au votat în același timp pentru deschidere și pentru continuitate. Au recunoscut o nevoie și și-au manifestat recunoștința pentru omul care a făcut posibile toate acestea.

Însă politica nu e gratitudine decît, poate, după finalul carierei. De aceea, Nicușor Dan e obligat să accepte onest deschiderea partidului pentru atragerea de resurse umane și pentru eliminarea ambiguităților care întotdeauna sfîrșesc prin a enerva pe toată lumea. Orice altă atitudine ar prelungi inutil starea tranzitorie a partidului, transformîndu-l în ceva care merge de nicăieri către nimic, cu escală în Parlament.

Poate insuficient analizată, dar nu mai puțin evidentă, perioada aceasta este marcată de o efervescență civică autentică. Și nu mă refer numai la faptul că există oricînd oameni gata să iasă în stradă, ci și la dispoziția manifestă de implicare în tot felul de inițiative care urmăresc să mai îndrepte, pe ici, pe colo, societatea. Cea mai vizibilă dintre ele este, evident, Platforma România 100, cu mile ei de aderenți care și-au oferit CV-urile aproape instantaneu atunci cînd li s-a cerut să vină alături de Dacian Cioloș. Fondatorii platformei vorbesc de zeci de mii de aderenți. Am îndoieli în legătură cu numărul exact, însă e clar că interes pentru platformă există, sensibil mai mare decît ceea ce am văzut în alte situații asemănătoare.

E datoria USR să se transforme în umbrelă și sprijin politic pentru aceste eforturi. Și spun asta nu numai pentru că în aceste energii există o oportunitate de creștere, ci și pentru că nu e nimeni altcineva care să o facă. O ratare nu va fi uitată sau iertată de segmentele de public din ce în ce mai mari care nu se mai simt reprezentate de cele două mari partide românești. De aceea, alternativa la un USR care nu livrează e apariția unei puzderii de mici formațiuni politice de nișă a căror viabilitate este puțin probabilă chiar și pe termen scurt, în condițiile actuale. Asta face ca responsabilitatea useriștilor să fie cu atît mai mare.

Obiectivul declarat al USR de a deveni a doua forță politică a țării este pe jumătate realizat, dată fiind similitudinea dintre PSD și PNL. Însă a presupune, așa cum a făcut-o pînă acum Nicușor Dan, că absența unei istorii de proastă guvernare și furt e suficientă ar fi, pe undeva, aroganță. Aroganță și inadecvare pentru că să ceri voturi, ferindu-te de subiecte, fără să propui soluții și fără să inspiri e ceva ce publicul căruia i se adresează USR nu va tolera. Riscul e ca acest public să devină din ce în ce mai cinic sau mai radical. Or, pentru așa ceva, „opoziția curată" ar fi la fel de vinovată ca PSD-ul domnului Dragnea sau PNL-ul domnilor Bușoi și Orban.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com / jaunetom.*

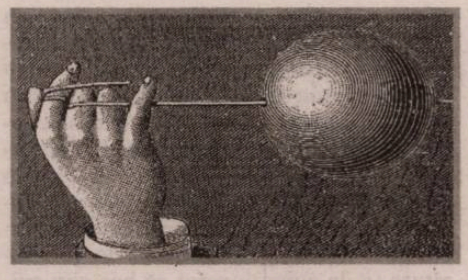

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Războiul lumilor la Cannes

Anul acesta, Festivalul de la Cannes începe cu un teribil zgomot de fond. O dispută începută acum o lună, imediat după anunțarea selecției oficiale, riscă să deturneze atenția de la ce e cu adevărat important, adică filmele de autor. Selecționerul Thierry Frémaux a inclus în competiție două filme produse de platforma de difuzare online Netflix: *Ojka,* de Bong Joon-jo, și *The Meyerowitz Stories,* de Noah Baumbach. Federația Națională a Cinematografelor (FNCF) a lansat imediat un protest virulent. În cauză este statutul filmelor selectate. Căci, în Franța, pentru ca un lungmetraj să fie recunoscut ca operă cinematografică, trebuie mai întîi să fie difuzat într-o sală de cinema.

Începînd cu anul viitor, pentru ca un film să fie acceptat la Cannes va trebui, mai întîi, să fie proiectat în cinema.

Cît privește Netflix, acesta nu are nici un interes să proiecteze filmele în săli de cinema. Compania operează în regim *video on demand* (video la cerere), într-un sistem în care clienții plătesc abonament. Dacă ar vrea să-și difuzeze producțiile în cinematografele din Franța, atunci ar trebui să aștepte trei ani de la prima difuzare în sală pînă la prima difuzare pe platforma online. Această reglementare specifică pieței din Franța permite producătorilor și difuzorilor să organizeze eșalonat și eficient difuzarea filmelor; pentru operatori, asta înseamnă o evoluție previzibilă, deci o șansă în plus de a rentabiliza o „întreprindere" fragilă. Pentru o companie ca Netflix, ar fi un cu totul alt model de afaceri și e greu de presupus că firma s-ar putea adapta la aceste cerințe.

La urma urmei, un premiu la Cannes nu ar reprezenta mare lucru pentru companie: ar fi un obiect valoros de pus în vitrină și, poate, promisiunea unui public mai numeros pentru filmul respectiv, dar cam atît. Miza cu adevărat importantă e însă faptul că, odată ce compania americană intră în competiția oficială, ea va putea beneficia de toate avantajele pe care sistemul francez reglementat le aduce creatorilor de cinema – inclusiv organizarea festivalului însuși. Și exact asta i se și reproșează companiei: faptul că, deși nu plătește taxe în Franța, intră în concurență (neloială) cu producții europene care se supun unor reglementări.

Furia proprietarilor de cinematografe e de înțeles. Lor li s-au asociat și cîțiva producători. Iar protestele au avut efectul unui bulgăre de zăpadă accelerat de tăcerea reprezentanților Netflix. Teribil de amuzante sînt și perspectivele diametral opuse asupra chestiunii: cîteva ziare americane și britanice anunțau că „Festivalul de la Cannes declară război împotriva Netflix", în vreme ce în presa franceză se spunea „Netflix vrea să schimbe regulile" la Cannes. În mod paradoxal, ambele perspective sînt adevărate, cu singura diferență – esențială, totuși – că inițiativa i-a aparținut lui Thierry Frémaux. Și tot el a găsit soluția: anul acesta, în ciuda protestelor, cele două filme rămîn în competiție. Însă, începînd cu anul viitor, pentru ca un film să fie acceptat la Cannes va trebui, mai întîi, să fie proiectat în cinema.

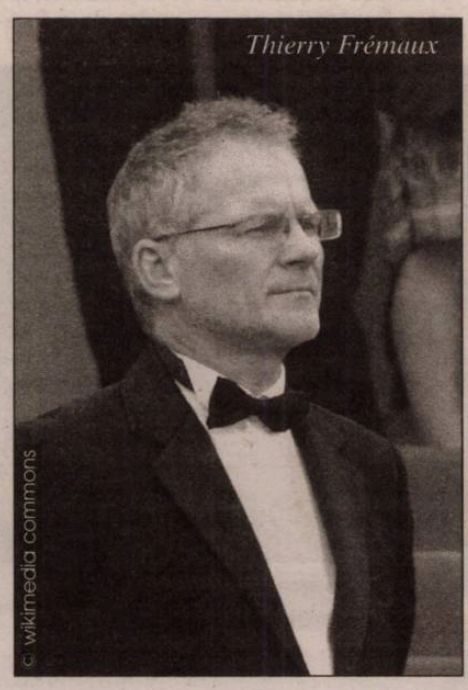

Dar, în același timp, nu trebuie uitat că aceste platforme de difuzare online reprezintă o oportunitate excelentă și pentru producătorii independenți – sau mai ales pentru ei. Ele oferă producătorilor vizibilitate și publicului un acces facil la o diversitate de conținuturi. Între Netflix și rețelele clasice de difuzare în săli de cinema e mai degrabă o relație de complementaritate decît de competiție. Căci piața franceză e sufocată de cantitatea imensă de producții. Numai anul trecut au intrat în săli peste 650 de filme – prea multe pentru capacitatea publicului de a asimila, prea puține în comparație cu nivelul mondial al producției.

Dilema chestiunii e dacă Festivalul de la Cannes, care a fost încă de la început deschis către producții cinematografice din întreaga lume, către experiment, către genuri de nișă, către necunoscut, pînă la urmă, trebuie sau nu să se deschidă acum – sau nu – și către noile suporturi ale cinematografiei. Dacă filmul pe peliculă e pe cale de dispariție, dacă sălile de cinema, așa cum le cunoaștem, supraviețuiesc cu greu (printre altele, datorită unor subvenții), noile canale de difuzare, printre care se numără și Netflix, rămîn o soluție viabilă pentru ca opera cinematografică să ajungă la public.

În ce fel suportul bruiază receptarea? În ce măsură (co-)producătorul, care e și difuzor, își pune amprenta pe conținut, formează și deformează creația? Astea ar fi întrebările cu adevărat relevante.

dosar DILEMA VECHE

Coordonator: Matei PLEȘU
Dosar realizat cu sprijinul

Hochland

Modelul praideic

Texte și opinii de:

● Cosima RUGHINIȘ (conf. univ. dr. la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a Universității București)
„Despre vechimea persoanei umane, numită și bătrînețe“
● Alexandru OFRIM (conf. univ. dr. la Facultatea de Litere a Universității din București)
„Farmecul discret al patinei“
● Daniela ULIERIU (jurnalist și gastronom)
„Spune-mi ce brînză mănînci, ca să-ți spun cine ești!“
● Sorin COSTREIE (prorector al Universității din București și conf. univ. dr. la Facultatea de Filozofie)
„Educația: formare sau informare?“
● Cosmin DRAGOMIR (jurnalist gastronomic)
„Brînza-i bună, dar cine ne-o mănîncă?“
● Emanuel CIOCU (scriitor)
„Flori de mucegai“

argument

Caseus valachicus

Să nu vă mire cînd veți citi, în acest Dosar, articole despre senectute și vechime, despre educație și maturizare, dar și povești despre brînzeturi și istoria lor. Ambele direcții aduc în discuție, în fond, tema îndelungatului proces al formării caracterului.

Se pot găsi astfel multe analogii și similitudini între formarea caracterului unei persoane și facerea unei brînze cu „caracter“. „Operațiunile“ care însoțesc procesul de fabricare a brînzei: închegarea, separarea coagulului de zer (lămurirea, cristalizarea), fermentarea (prefacerea), maturarea (învechirea, îngălbenirea) și sărarea dătătoare de savoare – sînt bune metafore, aplicabile și demersului paideic de formare și educare a unui individ.

Atît succesul demersului paideic, cît și reușita fabricării unei brînze depind de calitatea materiei prime, a „datului“ (învățăcelul, laptele), dar și de competența și priceperea dascălului (sau brînzarului). Brînza Praid – o brînză tînără pe piață, dar deja veche și cu „caracter“ format – este un bun exemplu.

Vorbind despre numele europene ale brînzei, se spune că romanii transportau brînza, pe întinsul întregului imperiu, în cutii, în forme numite *„caseus formatus“* (brînză în bloc – „la vrac“, am spune azi). Unele seminții au păstrat cuvîntul *„caseus“*, care a dat variantele *queso, queijo, Käse, cheese* și românescul *caș*, altele au rămas la *„formatus“*, de unde numele *fromage, formaggio, furmo, fourmaj* ș.a.m.d.

Cît despre etimologia cuvîntului „brînză“, aici concurează, pe de o parte, două orașe europene: orașul slovac Brezno, care ar fi dat numele slav al brînzei *(bryndza, brenca, brinza* etc.), întîlnit la slovaci, cehi, polonezi, sîrbi, ucraineni și ruși deopotrivă; și orașul elvețian Brienz, de unde italianul *sbrinze* ori germanul *Brinsen(käse),* care descriu un anumit tip de brînză. De remarcat că „Brienz“ provine din celtul *brigantion*, adică „înălțime“. Or, brînza se fabrică, tradițional, la stînă, pe munte, la loc înalt. Cuvîntul german *„Hochland“* înseamnă, în fond, același lucru: „ținut înalt“. Pe de altă parte, un document ragusan din secolul al XIV-lea definește *„brençe“* ca fiind *„caseus valachicus“* sau „brînză valahă“, ceea ce sprijină ipoteza potrivit căreia păstorii valahi au avut un rol important în propagarea cuvîntului „brînză“ în lumea slavă și pe întinsul Imperiului Austro-Ungar.

Alături de descoperirea focului și de inventarea tăișului, facerea brînzei a însemnat fără îndoială un pas important în evoluția civilizației. Folclorista Elena Sevastos povestea, cu mai bine de un secol în urmă, că „brînză“ era și numele unui vechi dans țărănesc. O dovadă în plus că brînza e mai mult decît o simplă „mare brînză“. **(Matei Pleșu)**

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Timpul prezent*
va fi reluată joia viitoare.

Alexandru OFRIM

Farmecul discret al patinei

În copilărie eram fascinat de laviţa din bucătăria bunicilor. Lemnul ei negru-maroniu avea un asemenea lustru încît puteai să te priveşti în el ca într-o oglindă. Cred că era foarte veche, mă întrebam oare cîte trupuri şezuseră pe ea, oare de cîte ori fusese ştearsă şi curăţată. Avea un luciu cald, purta aceeaşi patină ca mînerele de lemn ale uneltelor meşterilor, păstra o urmă vie a unei folosinţe îndelungate.

Acasă am acum un amestec de mobilă datînd din diverse epoci, mai mult sau mai puţin patinată. Uneori mă simt claustrofob, mi-aş dori un *open-space* şi mă întreb dacă nu cumva aglomeraţia de lucruri tocite din jurul meu nu e semn de sărăcie şi de destrămare. Nu mă pot totuşi despărţi de aceste obiecte care îmi dau senzaţia unei legături nemijlocite cu trecutul familial. Cînd m-am mutat aici, la începutul anilor '90, am primit mobilă de peste tot: de la bunici (o parte venea de la străbunici), de la părinţi, mătuşi. În fiecare dimineaţă îmi beau ceaiul într-un vechi fotoliu al cărui suport de braţe lucreşte. Unii musafiri noi nu se sfiesc a se mira: „Vai, ce mobilă *vintage* aveţi!", dar se vede în ochii lor că o consideră demodată, vetustă. Se aşteptau poate la nichel, sticlă, furnir, la ceva funcţional şi aerisit.

Astăzi, de îndată ce lucrurile se învechesc, se uzează sau se demodează, sînt fără ezitare aruncate şi înlocuite cu altele, mai bune, mai la modă. Încă din 1935, Le Corbusier, în impresiile sale de călătorie în SUA (*Quand les cathédrales étaient blanches. Voyage au pays des timides)*, spunea despre americani că sînt practici: „Oamenii care îşi curăţă hainele, îşi renovează mereu casele şi îşi spală geamurile au o etică diferită de cei care cultivă praful. Ei disprețuiesc patina timpului."

Are patina o istorie? Cum au fost percepute de-a lungul timpului obiectele care poartă semnele vechimii? Cum era considerată patina în gusturile oamenilor, în preferinţele lor estetice, în modă şi în sensibilităţi? Originea cuvîntului este italiană: iniţial, *patena* era o cremă neagră pentru uns încălţările. În secolul al XVII-lea devine un termen folosit doar de pictori pentru a desemna procesul de atenuare a culorilor ca efect al trecerii timpului. Astăzi, patina se referă la apariţia treptată a semnelor vechimii obiectelor, acumulate pe suprafaţa lor, prin modificarea culorii, luminozităţii, texturii etc.

Înainte de secolul al XVIII-lea, vechimea şi patina nu erau considerate aspecte plăcute. David Lowenthal, în *Trecutul e o ţară străină* (traducere românească, 2002), spune: „Neoclasicilor din Renaştere şi Iluminism le displăcea patina, element care însoţea ravagiile timpului. Arta clasică, acum revitalizată sau emulată, era curată, strălucitoare, nouă." Clădirile vechi, ruinele stîrneau oroare, erau considerate locuri urîte, de nefrecventat. Învechirea, patina nu erau încă subiecte care să trezească reveria şi trăirile estetice, dimpotrivă, erau considerate repulsive, dezolante. Însă gusturile se schimbă, au apărut şi s-au generalizat noi atitudini care considereau că trecerea anilor conferă obiectelor valori estetice suplimentare, îndeosebi în ceea ce priveşte operele de artă.

Perioada romantismului a contribuit în mod decisiv la apariţia unei noi sensibilităţi faţă de vechime. Ruinele şi lucrurile vechi erau privite cu aviditate şi într-o manieră spectaculară, provocînd emoţii sublime. Patina a devenit unul din ingredientele peisajului romantic. Ea nu mai este dezgustătoare, ci obiect al fascinaţiei. Existau chiar case construite astfel încît să dea impresia de ruină. Gustul pentru patina artefactelor a dus la creşterea preţului mobilei vechi şi stricate. Cele mai scumpe peruci erau cele confecţionate din păr alb, de la persoanele în vîrstă. Balzac a ţinut neapărat să facă rost de o ramă veche sculptată, pentru propriul portret, şi nu a ezitat să facă o călătorie obositoare pentru a o cumpăra. Pasiunea pentru relicve făcea posibilă oferirea drept cadou a ceştilor vechi ciobite. Aici trebuie să fac o comparaţie cu preţuirea obiectelor vechi în cultura japoneză: transmise din generaţie în generaţie, vasele de ceramică nu numai că erau confecţionate intenţionat într-o formă neregulată, cu discrete imperfecţiuni, ci, dacă se spărgeau, erau lipite la loc cu lac şi pulbere de aur, fiind folosite în continuare, cu veneraţie.

„Omului îi place de a considera tot ce este vechi, tot ce îşi are rădăcinile departe în trecut, ca mai bun."

ALEXANDRU PHILIPPIDE

„Iaste el om de caracter ales."

DIMITRIE ŢICHINDEAL

„Vorbele mieroase şi privirile linguşitoare vestesc rareori un caracter bun."

CONFUCIUS

„Dacă vrei să afli caracterul unui om, dă-i putere."

ABRAHAM LINCOLN

„Caracterul se poate recunoaşte şi în cele mai neînsemnate fapte."

SENECA

„Dacă nu ai duşmani, înseamnă că nu ai caracter."

PAUL NEWMAN

„Caracterul ni-l construim din ruinele disperării noastre."

RALPH WALDO EMERSON

În secolul al XIX-lea, patina tablourilor devine un element estetic important. Kenneth Hudson, în cartea *O istorie socială a muzeelor* (traducere românească, 1975), redă atitudinea opiniei publice faţă de restaurarea unor tablouri de la Galeria Naţională din Londra, la 1845. După ce le-au fost redate culorile iniţiale şi au fost expuse, publicul a fost şocat, condamnînd „vandalismul", „iresponsabilitatea". De fapt, pînă azi continuă o veche controversă a restauratorilor, anticarilor şi colecţionarilor *(cleaning controversy)*: înlăturăm patina sau nu? Tot în secolul al XIX-lea, municipalităţile au impus renovarea faţadei clădirilor cu obligaţia respectării aparenţei de vechime, cu păstrarea patinei originale. Oboseala rafinată a construcţiilor vechi este amprenta inconfundabilă a Romei, a Veneţiei.

Patina se află în legătură cu practici culturale, cu gusturi (habitusuri), dar şi cu diferenţele sociale. Una din punţile de legătură între patină şi spaţiul social este fenomenul modei. Surprinzător, moda şi patina coexistă. Grant McCracken, cercetător specializat în antropologia consumului, a arătat în cartea lui *Culture and consumption* (1988) că patina este nu numai un proces chimic şi fizic, ci şi o realitate cu o mare valoare simbolică, marcă de distincţie şi de legitimare socială. Studiind *boom*-ul consumului în Anglia secolelor XVI-XVIII, el descoperă că patina era o strategie a diferenţierii sociale, separînd aristocraţia de noii îmbogăţiţi. Amplificarea societăţii de consum a dus la transformări sociale şi culturale. Vechimea şi patina erau valori importante ale statutului social aristocratic, care intră în concurenţă cu valorile noutăţii. Înainte de avîntul consumului, o familie cumpăra obiectele, inclusiv unele haine, pentru a le lăsa în folosinţă şi generaţiilor viitoare.

În Franţa şi Anglia secolului al XVI-lea au fost date mai multe legi somptuare, care stabilesc ce veşminte şi ţesături să poarte diversele categorii sociale, conform rangului. Nu era ceva nou, asemenea reglementări există încă din Antichitate şi pe tot parcursul Evului Mediu, însă acum aceste legi sînt mai puţin respectate. Burghezia, din ce în ce mai bogată, a intrat într-un consum ostentatoriu, mai ales în privinţa vestimentaţiei. Acum apare moda, care se schimbă mereu, cu rapiditate, apărînd noi şi noi modele şi materiale.

Aristocraţia a simţit nevoia să se delimiteze de această neofilie a burgheziei, apelînd la strategia patinei. Aceasta funcţiona ca un cod ascuns, imediat inteligibil pentru cunoscători, un mijloc de identificare, de exprimare a statutului social. Aristocraţia a adoptat mici detalii semnificative: poartă haine puţin diversificate, de culoare neagră, uşor învechite (servitorii erau puşi să le îmbrace înainte!), care să cadă natural pe corp, în contrast cu scrobeala albă a vestimentaţiei burgheze.

Referitor la învechire, îmi amintesc că înainte de 1989, cînd ne cumpăram, pe sub mînă, blugi noi aduşi din Occident, ne străduiam din răsputeri să îi frecăm cu peria, să îi tocim cu o cărămidă pentru a-i face să arate vechi, purtaţi de cînd lumea. Prin acest detaliu încercam poate să obţinem o anume nonşalanţă, ne ajuta să ne imaginăm liberi.

Preţuirea patinei vestimentare n-a dispărut, a supravieţuit în timp. Ea a fost recuperată de trend-ul hainelor *vintage* (care, spre deosebire de hainele *second-hand,* se referă şi la piese noi şi la cele vechi). Purtătorii de haine *vintage* practică un fel de *slow fashion* (precum multele mode *slow* din ziua de azi), opus *fast fashion*-ului de firmă, deci tot un mod de diferenţiere simbolică faţă de ceea ce este banal şi comun. Ar mai fi un aspect, vizibil mai ales în Occident, dar şi la noi: tineri din *upper-class*, bine educaţi şi cu profesii de vîrf, care afişează un look vestimentar patinat: haine de calitate uzate, un pic neîngrijite. Încă o dovadă că vechile modele ale patinei au rămas, ca nişte vestigii, în practicile consumului contemporan şi în tehnicile expunerii statutului social. Această strategie a patinei s-a opus consumului ostentatoriu al noilor îmbogăţiţi, nevoii lor de noutate, de reînnoire continuă a obiectelor – ideologia dominantă a consumului. Este o permanentă confruntare între patină şi noutate. „Patina" – afirmă McCracken – „funcţiona ca un fel de *gatekeeper*, îndepărtînd impostorii."

Desigur, *„les nouveaux riches"* puteau cumpăra obiecte, dar nu şi patina lor. Această amprentă le rămîne veşnic străină, pentru că urmele trecerii timpului nu erau lăsate de strămoşii lor. Patina rămîne o provocare. (Pentru toate celelalte lucruri există cardul de cumpărături.)

Alexandru Ofrim *este conferenţiar univ. dr., predă cursuri de istorie culturală la Facultatea de Litere, Universitatea din Bucureşti. Cea mai recentă carte publicată:* Străzi vechi din Bucureştiul de azi, *Humanitas, 2011.*

Sever VOINESCU

Caracterul și brînza

Într-o dimineață de toamnă a anului 1970, un regizor de film relativ tînăr, cvasi-necunoscut, care făcuse deja trei filme și toate fuseseră niște eșecuri, suna la ușa unui actor dintre cei și foarte buni, și foarte celebri, un veritabil *„icon"* pentru lumea filmului, cu o misiune destul de complicată, legată de un film care se chinuia să se nască sub auspicii complet nefavorabile. Tînărul regizor era însoțit de un colaborator și cei doi aveau în genți scenariul filmului, o cameră de filmat, o sticlă de vin și o bucată de brînză. Cu acest arsenal, regizorul spera să își îndeplinească misiunea.

Tînărul regizor cu scenariul, brînza și vinul în brațe, autor de eșecuri și angajat, totuși, de studio să facă filmul pentru bani foarte puțini se numea Francis Ford Coppola. Actorul bun și celebru, care avea atunci 46 de ani și luase deja un Oscar (pe cel de-al doilea îl va lua exact cu filmul care agoniza acum în brațele lui Coppola!), se numea Marlon Brando. Iar filmul care se năștea greu, cu imense piedici din toate părțile și în care, de fapt, nu credea nimeni cu adevărat pe atunci, se numește *The Godfather*. O capodoperă, veți exclama, și aveți 100% dreptate. Dar la acel sfîrșit de 1970, cînd mai erau trei luni pînă la primul tur de manivelă, din comportamentul tuturor celor implicați în producția filmului se vedea limpede că nimeni nu miza cu adevărat pe acest proiect. Producătorii voiau doar un film de consum, încă un film „cu mafia", care trebuia făcut repede și cu buget mic. Nimeni nu credea că va ieși un film mare, un film care va marca o artă întreagă. Nici măcar junele Coppola, care acceptase angajamentul pentru că era falit și dator vîndut după primele eșecuri, nici măcar producătorul, care nu credea în talentul lui Coppola, dar pe care îl angajase pentru că toți regizorii la care se gîndise refuzaseră și, pur și simplu, alt regizor nu avea la îndemînă. O singură certitudine ținea în viață proiectul: romanul omonim al lui Mario Puzo, după care urma să se facă filmul, avea un succes consistent...

Misiunea complicată a junelui Coppola consta în faptul că trebuia să-l convingă cumva pe marele Brando să dea o probă pentru rolul Don Vito Corleone. Studiourile Paramount nu au vrut să audă de Marlon Brando cînd Coppola le-a spus că pe el îl vrea în rol. Brando era, desigur, un star adevărat, dar renumele lui era, în industrie, destul de rău: era irascibil, imprevizibil, devenea brusc violent, era mofturos și capricios. Plus că nu era deloc ieftin. Coppola insistă, spunîndu-i producătorului că nu se poate un Don Vito mai bun decît Marlon Brando. Ca să pună capăt discuției, Paramount l-a anunțat pe Coppola că îl acceptă pe Brando cu trei condiții: 1) nu va fi plătit deloc, 2) Brando depune o garanție la dispoziția studioului din care se vor extrage imediat despăgubirile în cazul în care acesta se comportă pe platou într-un fel care dăunează filmului, 3) Marlon Brando dă probe pentru rol, iar studioul vrea să le vadă înainte.

Ei, cum te duci la Marlon Brando cu aceste propuneri și să speri că va lua rolul? Situația în care era pus Coppola era aproape imposibilă: cum să poată un regizor care nu a avut nici măcar un succes în scurta lui viață artistică să convingă un star care luase Oscarul și ale cărui filme erau deja socotite un fel de punct de cotitură în arta actorului de cinema să joace în filmul său cu aceste condiții? Evident, Paramount fixase aceste condiții știind că regizorul nu va îndrăzni să meargă să-i ceară lui Brando să accepte așa ceva și, dacă totuși va fi suficient de nebun să o facă, știind că Brando îl va da afară pe ușă. Dar Coppola nu s-a lăsat, a gîndit pozitiv, cum am spune astăzi, și a socotit că important este acordul final al studioului, iar condițiile puse sînt chestiuni rezolvabile. Așadar, a trecut la treabă. Chestiunile financiare le-a reglat împrumutîndu-se el însuși de ceva bani și punînd cauțiunea în numele lui Brando, dar fără ca actorul să știe, firește. În privința onorariului, a negociat cu agentul actorului pe procente din încasările ulterioare ale filmului. Dar cea mai dificilă condiție de îndeplinit era ultima: cum să obții de la Brando o probă filmată pentru rol? În principiu, cineva de statura lui Brando nu prea dă probe – este invitat să ia rolul și gata. Și chiar dacă ar face-o, în nici un caz nu pentru cineva precum Coppola, cel din 1970! Așa că, în acea dimineață, tînărul Coppola bate la ușa marelui Marlon Brando avînd în minte un plan care se baza mult pe ceea ce avea în geantă: scenariul, brînza și vinul...

Coppola și însoțitorul său sînt primiți în casă și sînt poftiți într-un fel de *living room*. Companionul regizorului este operator de film. În așteptarea actorului, el instalează imediat o cameră mică de luat vederi într-un unghi potrivit pentru ceea ce va urma. Într-un tîrziu, apare Brando. Îi plăcuse rolul, îl acceptase, dar habar nu avea de opoziția studioului. Coppola îi spune că le va juca rolul fără doar și poate, așa că scopul vizitei era acela de a discuta despre rol. Brando era îmbrăcat într-un fel de kimono japonez, avea un aer prietenos, dar aerian, juca aceeași anxietate lirică pe care o știm, se desfăta într-un fel de dezorientare, gesticulînd și vorbind în stilul lui atît de personal. Părea că nu observase camera de filmat. Coppola știa că Brando, ca orice actor instinctual, își creează personajele din stimuli senzoriali de orice fel. Așa că a scos pe masă bucata de brînză și sticla de vin. Siciliene! Au început să citească scenariul și Brando mai sorbea un strop de vin și mai gusta o bucată de brînză, și începea să se gîndească cum va fi Don Vito Corleone. Brînza și vinul aduceau spiritul Siciliei în venele marelui actor, care metaboliza cu geniul său textul din scenariul scris de Puzo și Coppola. În colț, discreta cameră filma. Tot mai stimulat de rol și sub crescînda inspirație ivită din gustul brînzei și al vinului, Brando a început să creeze: „ar trebui să arate ca un buldog" – și și-a modificat cu ajutorul unor mici tampoane de vată fizionomia, „pentru că va fi împușcat în gît, trebuie să aibă o voce mai hodorogită" – și a început să creeze vocea personajului, ar trebui să meargă așa... ar trebui să rîdă astfel... etc. Sub ochii fascinați ai lui Francis Ford Coppola se năștea unul dintre cele mai mari personaje din istoria filmului. Au fost cîteva ore bune de lucru, la capătul cărora Don Vito Corleone fusese creionat. Era acel țăran sicilian ajuns la New York, din care Sicilia nu va ieși niciodată. Iar Sicilia i-a venit lui Brando nu din cine știe ce documentare, nu dintr-o excursie la fața locului, nu din fotografii: din brînză și vin...

În final, ceea ce filmase camera dintr-un colț a fost prezentat ca probă de filmare dată de Marlon Brando, iar conducătorii studioului n-au mai avut ce să zică.

Aceasta este întîmplarea. O întîmplare absolut reală. Gustul unui anumit fel de brînză a fost esențial pentru nașterea unui mare personaj de film. În engleză, personajul se cheamă *„character"*. Cuvînt apropiat de „caracter"-ul din limba română. Fără îndoială, pentru un actor sau pentru un scriitor, a crea un personaj presupune crearea unui caracter. Mă întreb, de pildă: ce trăsături de caracter ar putea inspira această brînză, maturată la 50 de metri sub pămînt, în mediul cu totul aparte al salinei Praid? Dar, poate că nu avem nevoie nici de scriitori, nici de actori ca să ne dăm seama... Mă gîndesc că această experiență o putem avea singuri, fiecare dintre noi. Gustăm brînza cu iz de Praid, o savurăm puțin și apoi lăsăm senzația să ne arate ce-i de arătat.

O vorbă zice: „Spune-mi ce mănînci, ca să-ți spun cine ești". Bună vorbă!

„Cu cît e laptele mai gras,
cu atît mai multă brînză
va da."

ARISTOTEL,
Istoria animală

„[Pe tovarășii] Zeița-i
duse-n casă, unde-i puse
La rînd să șadă-n scaune
și-n jețuri
Și-apoi le pregăti o torocală
De brînză, de făină
și de miere."

HOMER, *Odiseea*

„Cînd vine vorba de brînză,
poeții adoptă o tăcere
misterioasă."

G.K. CHESTERTON

Cosima RUGHINIȘ

Despre vechimea persoanei umane, numită și bătrînețe

Valoarea vinului vechi nu stă în vin, ci în întîlnirea dintre vin și degustător. Valoarea persoanei umane vechi stă într-o întîlnire cu cineva care să o aprecieze – cum ar fi o altă persoană. Dat fiind că oamenii nu sînt struguri, valoarea poate fi apreciată și de persoanele în cauză, cele care încorporează anii sub formă de bătrînețe. Voi explora mai jos, pe rînd, cele două tipuri de întîlniri, într-o scenă a interacțiunilor și una a experiențelor proprii.

1) *Prima scenă – despre interacțiuni.* În stația de troleibuz din fața Universității stau de vorbă o doamnă mai în vîrstă și un tînăr. Cine să fie? Mamă și fiu, profesoară și asistent, director și angajat? Să fie doar o amiciție? (Precis vă gîndiți la prostii, acum, după alegerile din Franța.) Amicițiile între persoane vechi și persoane noi sînt foarte rare – iar cele care să traverseze și distincția de gen fără implicații romantice sînt și mai neobișnuite. Regăsim adesea, prin reclame, bătrînele care surprind, fraieresc sau chiar agresează tineri bărbați, pentru efectul comic. Prieteniile transgeneraționale sînt improbabile chiar și în interiorul aceluiași gen, deoarece organizarea socială stă împotrivă. Doamna în vîrstă și bărbatul tînăr sînt antipozii spațiului social.

Pe măsură ce avansăm în vîrstă ocupăm poziții de autoritate, în profesiune sau familie, astfel încît cei tineri ne *datorează* respect, vrînd-nevrînd. În România, cel puțin, sînt rare ocaziile în care tineri și vîrstnici să participe cot la cot, de la egal la egal, în vreo activitate – de tip voluntariat, sport, artă și altele asemenea. Așadar, diferența de vîrstă se traduce aproape întotdeauna într-o distanță socială stabilizată de roluri inegale. Acestea pot fi relații extraordinare de mentorat și dezvoltare reciprocă, sau pot fi relații indiferente, ba chiar și de dominație sau exploatare, precum și amestecuri din cele de mai sus.

Eu, una, simt furnicături cînd aud apologii ale înțelepciunii vîrstnicilor. Le-am ascultat adesea rostite de oameni care nu credeau în ele sau de oameni în care nu mai credeam eu. Cu mîna pe inimă, cunosc persoane care, la vîrste înaintate, și-au dat la o parte propriile interese pentru a susține dezvoltarea unor ființe, comunități și instituții. Cunosc și unii care au făcut altminteri. Valoarea vechimii umane nu este automată, nu este manifestă și își are terenuri prielnice și adverse, variabile de la o relație la alta. Relațiile asimetrice, în care puterea se exercită mai ales într-o direcție, sînt, de regulă, un mediu ostil înțelegerii mai profunde a ființelor umane din spatele clișeelor și rolurilor generaționale. Atunci cînd relațiile se echilibrează, dacă nu se subțiază în intensitate spre o comunicare formală și ocazională, avem șansa să fim realmente împreună. Putem atunci să înțelegem, examinîndu-ne unii pe alții cu atenție, care sînt arhitecturile construite într-o viață de om, care sînt surpările la care am fost parte în acești ani și cum putem naviga unii prin ceilalți și împreună cu ceilalți, spre beneficiul reciproc.

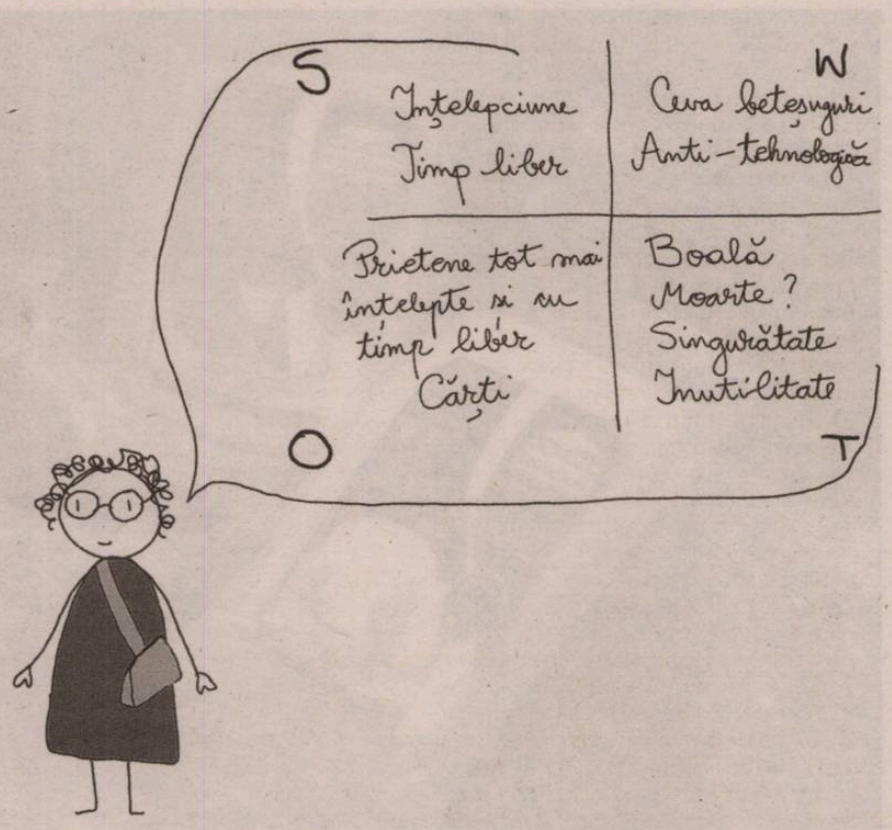

„M-am tot pus p-îngă feciori
Și le-am șopti la ureche
Că sînt tînără, nu veche."

S. Fl. Marian, *Nunta la români*

„Fericirea adevărată
cu cît să vechește, cu atîta mai
mult să fericește."

Dimitrie Cantemir

„Nu părăsi pe priiatenul
cel vechi, pentru că cel
proaspăt nu este potrivă cu el."

Biblia, 1688

2) *Scena a doua – despre experiența bătrîneții.* Să zicem că stați comod acasă, vă vedeți de viață, cînd primiți o cutie. Are capac, este oarecum pătrățoasă, ca orice cutie, și pe ea e scris cu litere mari numele destinatarului. Vă rog să faceți *apologia cutiei*. Ce-o să spuneți în favoarea ei?

– Păi, depinde ce este în cutie.

Sociologic vorbind, bătrînețea este o cutie în care sînt azvîrlite tot felul de aspecte și obiecte.

– Hm, oare chiar asta este bătrînețea? Nu prea pare sociologic – poate veți spune.

Permiteți-mi să detaliez, inspirîndu-mă puțin din pisica lui Schrödinger, pusă și ea într-o cutie de stăpînul său. Bătrînețea este un pachet în care noi și alții aruncăm, peste ani, mări și țări, viitoarele noastre proprietăți de vîrstnici, cam cum făceau și egiptenii amenajînd piramidele cu tot felul de dotări, dar pentru viața de apoi. Aspectele ajung acolo probabilistic. Aflăm de ele doar cînd o deschidem. Noi și societatea zvîrlim peste ani ziarele pe care le vom citi, ca pensionarii din reclame, cărțile, nepoții, dulciurile, rețetele și uleiul de la bunica, bețeșugurile și medicamentele, pensiile, parcurile, spitalele, trecerile de pietoni, culoarea hainelor, prieteniile, călătoriile, tablele, tabletele. Unele ajung, altele nu nimeresc. Poate acum mă îngrijesc, dar dacă fac diabet, atunci pac! – ciocolata cade lîngă cutie. Concetățenii mei vor lansa spre cutie trotuare, drumuri și autobuze cu care voi putea – sau nu – să călătoresc prin oraș. Oamenii de știință vor inventa și poate voi avea medicamente azi necunoscute.

Cutia depinde destul de mult de mine. *Cum îți așterni, așa vei dormi. Cine se scoală de dimineață, departe ajunge. Cine seamănă vînt, culege furtună. Strînge bani albi pentru zile negre.* Dar depinde foarte mult și de ceilalți, împreună cu care trăiesc. *Socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din tîrg. Nu-i pentru cine se pregătește, ci pentru cine se nimerește.* Pensionarea este obligatorie, conform legii, fie că vreau eu sau că nu vreau. Dacă nu-mi fac propria universitate, nu voi mai putea preda. Voi primi liniștită pensia de la poștaș, dacă va mai exista poștaș și dacă va mai exista pensie. Am copii, dar nepoții nu-i pot genera singură. Bețeșugurile vin și ele, probabilistic – în funcție de stilul de viață, cum se zice, și de mîna destinului. Rămîne să mă agit ca molecula pentru a găsi și alte molecule prietene, dacă nu îmi place singurătatea. Sau poate va ajunge să îmi placă. Lumea se va schimba cu mine și în jurul meu, astfel încît îmi va deveni tot mai interesantă și, cu o oarecare probabilitate, incomprehensibilă. Voi fi tot mai amuzantă și *tinerii* vor rîde, sper, *cu* mine.

Al doilea motiv pentru care discursurile despre valoarea senectuții mă sperie este că pot servi ca opiumul popoarelor: dacă tot lăudăm caracterul vîrstnicilor, nu mai remarcăm forțele cumplite de eroziune și amuțire exercitate asupra bătrînilor și mai ales asupra bătrînelor. Credibilitatea opiniilor lor scade vertiginos, aspectul fizic trebuie să fie modest, decolorat și solemn, competențele acceptabile sînt cele ale unei bunicuțe din povești, poziționarea potrivită este aceea de victimă sau măcar de persoană vulnerabilă, iar celelalte posibilități de viață la vîrstele trei-patru sînt sistematic șterse din imaginarul colectiv. *Bătrînețe – haine grele.* Purtînd aceste haine, voi deveni tot mai mult eu însămi, mai înțeleaptă și mai profundă – sau voi deveni altcineva? Cum voi reziста straturilor de neatenție, singurătate și ridicol prin care va trebui să mă fac auzită, dacă voi mai avea ceva de spus?

Voi fi tot mai amuzantă
și tinerii *vor rîde, sper,* cu *mine.*

Noi, oricine am fi, sîntem cei care *performăm*, mai degrabă decît demonstrăm, valoarea vechimii umane – prin calitatea vieții persoanelor în vîrstă și prin calitatea întîlnirilor pe care le trăim. În ceea ce mă privește, mi-aș dori ca, pe măsură ce trăiesc mai mult, să învăț să mă împrietenesc cu oameni de vîrste diferite de ale mele. Mi-aș dori să îi enervez pe toți cei ce vor crede că sînt o bătrînică drăguță. Sper ca peste patruzeci de ani să scriu un articol mult mai optimist exact pe aceeași temă.

***Cosima Rughiniș** este conferențiar dr. în cadrul Departamentului de Sociologie al Facultății de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București.*

Sorin COSTREIE

Educația: formare sau informare?

Unul dintre cele mai triste și cumva chiar revoltătoare spectacole umane mi se pare că ne este oferit de vederea acelor seniori răi și proști care ne otrăvesc întîlnirile cu veninul și necunoașterea acumulate de-a lungul vieții. Nu vorbesc de acei bătrîni ajunși senili din motive medicale sau de cei iremediabil zdruncinați lăuntric din cauza unor diverse accidente biografice, independente de ei: războaie, boli, cataclisme etc. Nu, eu vorbesc de aceia care au dus o viață normală și care la vîrsta senectuții se prezintă acri și inepți. E trist și cumva împotriva firii ca la capătul a ceea ce ar trebui să fie un parcurs existențial de formare și dezvoltare personală să te prezinți lumii plin de fiere și nerozie. Senectutea ar trebui să fie însoțită de înțelepciune, de bunătate și seninătate, și nu de venin și stupiditate. Cine e de vină? Individul? Societatea? Vina e, fără doar și poate, împărțită, dar cred că vina principală o poartă educația. Nu sîntem educați să devenim mai buni, mai drepți, mai fericiți sau mai înțelepți. Sîntem educați să repetăm și să reproducem spusele profesorilor noștri, ei înșiși fiind uneori acri și plictisiți, anoști și tîmpi. Mai mult, poate chiar sîntem educați, în lipsa deprinderii de a ne analiza critic viața și comportamentul, să repetăm o parte dintre greșelile părinților noștri.

Pedagogii împart educația în trei mari categorii: educația formală, nonformală și cea informală. Pe scurt și simplificînd lucrurile, *educația formală* este dată de tot palierul de activități pedagogice care se desfășoară la școală, cea *nonformală* este ansamblul de activități educative care se desfășoară în afara cadrului instituționalizat al școlii, iar educația *informală* este tot ce ne înconjoară și ne populează spontan și neintenționat pedagogic viața noastră cotidiană, dar care are o finalitate educativ-formatoare. În plus, prin „școală“ nu înțeleg clădirea școlii ca atare, ci instituția școlii, adică tot acel asamblu de măsuri și procese educative care se desfășoară urmărind un *curriculum* pe o perioadă bine delimitată, cu obiective și metode clar specificate și în urma cărora cunoștințele și competențele dobîndite vor fi certificate și atestate de instituțiile abilitate în acest sens. Astfel, la școală omul are parte de educație formală, în cadrul activităților extrașcolare, de educație nonformală, iar în toate celelalte contexte incidentale și neintenționate din punct de vedere educativ, în care omul învață (dobîndește cunoștințe, abilități și aptitudini), de educație informală. Aceasta este cumva perspectiva sistematică în care specialiștii din domeniul științelor educației împart și analizează lucrurile.

Din punctul meu de vedere, o altă distincție este importantă, și anume cea care privește educația ca avînd o latura informativă și una formativă. Trebuie precizat, în lumina celor de mai înainte, că aspectul *informativ* al educației nu se reduce nici pe departe doar la educația informală, după cum aspectul *formativ* al educației nu vizează doar educația formală. Cele două aspecte sînt componentele esențiale ale tuturor celor trei forme de educație. E vorba mai degrabă aici de ceva asemănător cumva distincției și relației dintre formă și conținut. Partea formativă a educației dezvoltă personalitatea și caracterul omului, după cum partea informativă dezvoltă aria de cunoștințe și informații pe care acesta le acumulează de-a lungul vieții.

Teza mea este că o școală autentică ar trebui să se focalizeze în primul rînd pe aspectul formativ și nu doar să formalizeze (să reglementeze și să evalueze) partea informativă a cunoașterii, așa cum se întîmplă cu precădere și, din păcate, la noi. Imaginea pe care ne-o oferă sistemul acum este una asemănătoare unei cămări pline cu tot soiul de oale și ulcele, prin și din care curg și se scurg tot feluri de sosuri și amestecuri (a se citi *cunoștințe* și *competențe).* Cred că partea cea mai importantă a oricărui tip de proces educativ este în primul rînd modul în care este modelată oala, cît de robustă și bine proiectată este și nu atît ce și cît poți să torni în ea. Dacă aceasta este fisurată, poroasă, găurită sau ciobită, va pierde și nu va folosi cum trebuie informațiile acumulate, așa cum în van torni apă într-un ulcior spart. Omul trebuie mai întîi *modelat* pentru a avea capacitatea de a reține și utiliza cum trebuie tot ce învață despre sine și univers. La ce îmi trebuie să știu toate capitalele lumii, dacă eu nu știu cine sînt și ce vreau? La ce bun că știu să fac integrale și tot felul de calcule abstracte, dacă nu știu să mă prezint și să interacționez cu semenii mei? La ce mă ajută să știu tot felul de date istorice, dacă nu știu să-mi direcționez și influențez cum trebuie istoria personală? Cred că în primul rînd școala trebuie să ne formeze, să ne modeleze, și abia după aceea să ne informeze.

Modelarea se face explicit, prin modul în care învățăm, și implicit, prin modelele pe care le adoptăm și care ne sînt oferite de către familie, școală sau societate. Dar cîți profesori mai sînt azi luați drept modele și pentru cîți dintre cei care sînt la școală, încă, întîlnirea cu un profesor a fost determinantă pentru evoluția lor spirituală? Dincolo de toate teoriile din domeniu, educația înseamnă oameni care formează și informează alți oameni. Din păcate, cred că prea puțini sînt acei profesori care formează cu adevărat caractere și influențează decisiv evoluția unui copil, în sensul în care îi modelează în bine personalitatea și abilitățile cognitive și afective. Învățăm enorm, epuizant de mult și de multe, fără să pricepem și să integrăm cum trebuie aceste informații. Citim fără să înțelegem, acționăm inerțial și mimetic.

România stă relativ bine la capitolul alfabetizare (aproximativ 97% din populație), dar este un dezastru cu privire la *analfabetismul funcțional*. Testele PISA administrate de către OECD ne arată că peste 40% din copiii noștri, la vîrsta de 15 ani, știu să citească sau să scrie (deci nu sînt analfabeți absoluți!), dar nu înțeleg un text simplu și/sau nu pot să facă operații aritmetice elementare. E trist și revoltător. Media europeană a analfabetismului funcțional este de aproximativ 20%, deci situația este cît se poate de îngrijorătoare. Dar cum de s-a ajuns aici? În mare parte, pentru că elevii noștri sînt obligați de sistem în primul rînd să memorizeze informațiile primite și nu să le înțeleagă și analizeze. Școala noastră se bazează pe repetiție și reproducere și nu pe înțelegere și creativitate.

A învăța înseamnă, în primul rînd, să înveți să înveți. Astăzi, accesul la informație nu mai ridică mari dificultăți, problema e ce facem cu acest bombardament de informații, cum navigăm prin oceanul informațional cotidian. Cum știm ce este relevant și autentic, cum integrăm și folosim în mod eficient ce învățăm? Aici intervine sau, mai bine zis, ar trebui să intervină școala. Sistemul educativ ar trebui, în primul rînd, să fie centrat, să aibă drept țintă principală dezvoltarea și formarea unor elevi și studenți capabili să gîndească critic, care știu să-și gestioneze emoțiile și comportamentul social, care știu să se integreze în diverse comunități și pot să colaboreze bine cu ceilalți membri ai unei echipe.

Modelarea se face prin admirație. Te formează cel pe care îl apreciezi și îl respecți foarte mult. Vrei să fii ca el sau ca ea. Te gîndești la ceea ce îți spune și îți transmite prin cuvinte, gesturi sau atitudine, apreciezi sfaturile și îndemnurile pe care ți le dă. Dar cîți dintre noi ne gîndim în acești termeni la profesorii noștri? E vorba aici de profesorul idol, de profesorul guru, de profesorul maestru. Pe scurt, este vorba de profesorul-model, care ne modelează personalitatea și destinul. Dar nu e nevoie ca aceasta să fie venerat și poate nici măcar admirat, e nevoie să fie ascultat și respectat. E nevoie de o școală care să ne formeze ca oameni și care să nu ne deformeze sub greutatea informațiilor pe care le avem de memorat. E nevoie de profesori de calitate, care să ne îndrume și să ne stîrnească mintea și cunoașterea, să ne facă mai buni și mai înțelepți. Altfel, îmbătrînim strîmb și ajungem, în pragul senectuții, acri și proști.

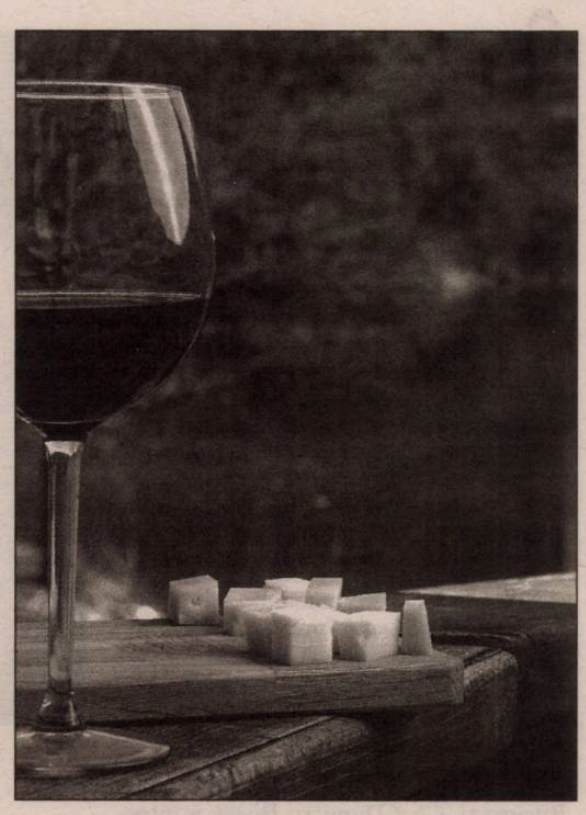

„Cu cît mai multă brînză,
cu atît mai multe găuri.
Cu cît mai multe găuri,
cu atît mai puțină brînză.
Așadar: Cu cît mai multă
brînză, cu atît mai puțină
brînză! Sau?“

Paradoxul brînzei
(atribuit lui Aristotel)

„Cu bani, găsești
și brînză de iepure.“
proverb

„Săptămîna brînzii sau săptămîna albă *e a opta săptămînă înainte de Paști, în care se mănîncă frupt alb, adică lapte, ouă, brînză etc.“*

„Lăsata de brînză: *lăsata secului de Paști înainte de săptămîna brînzii.“*

„Duminica brînzii: *cea din urmă duminică înainte de postul Paștelor.“*

A învăța înseamnă,
în primul rînd, să înveți să înveți.

Sorin Costreie *este prorector al Universității din București și conferențiar la Facultatea de Filozofie, și a fost consilier și secretar de stat la Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice. Cele mai recente publicații includ* Early Analytic Philosophy – New Perspectives on the Tradition *(Springer) și* Șase studii fregeene *(Editura Universității din București).*

Cosmin DRAGOMIR

Brînza-i bună, dar cine ne-o mănîncă?

În contextul globalizării, conceptul *„eat local“* poate avea nebănuite și surprinzătoare valențe: am descoperit, într-un local recent inaugurat al cărui meniu conține, exclusiv, preparate de la producători locali, Burrata făcută în Transilvania de un indian cu cetățenie engleză; în timp ce specialitatea pugliеză face deliciul gourmeților bucureșteni, la Negrilești, în Vrancea, ultimul păpușar de caș nu are pe cine învăța meșteșugul. Și dacă tot sîntem pe plaiurile mele natale, s-ar cuveni să amintesc, pe lîngă cașul afumat de la Soveja, de *buric* (unii spun că e o invenție comunistă), dar și de defuncta „Cremă de Focșani“ (două preparate nu neapărat bune, dar cărora le duc dorul).

Acest articol e publicat într-un moment prielnic: în magazine au reapărut niscaiva soiuri de tradiție, frumos și europenește ambalate și, cu toate că legislația este încă încîlcită și ostilă producătorilor mici și medii, parcă s-au înmulțit degustările și vorbele despre brînzeturile autohtone. Acasă la unul dintre cei mai buni bucătari români, Nico Lontraș, am fost îmbiat cu brînză de Horezu, într-un hotel ultracentral din București, *Chef* Dumitru Bucșă a întocmit un platou cu bunătăți neaoșe, printre care puturoasa de Trascău, ce poate satisface chiar și cele mai pretențioase papile, la Radu Rughiniș – probabil cel mai cunoscut căutător și comersant de trufe – am avut prilejul să gust o brînză maturată în Harghita, la Valea Strîmbă, pe care un ageamiu ca mine o poate confunda, lejer, cu Parmigiano Reggiano. Pe lîngă Tîrgu Mureș, un sătean își învechește preparatul cîte șase luni într-o fîntînă secată, dar nu îl poate comercializa cu acte în regulă din două motive: DSV-ul l-ar închide imediat (o procesează ca acu' sute de ani: în curte, pe lîngă mîțe și găini) și taxele l-ar obliga să-i dubleze prețul. Partea bună e că la raft, pe lîngă clasica telemea, fie ea și de Ibănești (primul produs românesc cu DOP – Denumire de Origine Protejată), și diferitele cașcavaluri, au apărut și specialitățile de Țaga/Năsal/Peștera/Praid, dar lipsesc cașcavalul de Săveni sau brînza de Gulianca, cele care, alături de brînza de burduf în scoarță de brad din Brașov, ar putea fi recunoscute (sau sînt în proces de recunoaștere) la nivel european.

Vorbim de cele originare și originale, că de surogate nu am dus lipsă niciodată. Altfel ce să-l mîne-n luptă pe celebrul băcan Ion Anghelescu ca să adauge anunțului său din presa vremii, prin care vestea că a adus cașcaval de Penteleu: „Cît despe cele zise de d-l Perșescu că și al d-lui este tot de Penteleu, am onoarea a spune că rău zice că și al d-sale este tot de Penteleu, fiindcă se știe că nu toți munții României sînt Pentelei, ci numai acei ai casei Prințului Costache Ghica și al căror arendaș sînt numai eu...“ (Gheorghe Crutzescu, *Podul Mogoșoaiei,* Editura Meridiane, 1987). Adevărul e că există și o mică tradiție în maimuțăreala brînzeturilor, atît a celor autohtone, cît și a celor occidentale. O remarcă și Maude Rea Parkinson, o nemțoaică stabilită în 1889 la București, care publică în 1921 volumul de memorialistică *Twenty years in Romania (Douăzeci de ani în România, 1889-1911,* Editura Humanitas, 2014): „Întreaga Românie este împînzită de fabrici de brînză și, pe lîngă producția de brînză națională, multe brînzeturi străine, cum ar fi Emmentaler, Roquefort etc., sînt imitate destul de bine. Brînza de oaie, necunoscută în Anglia, este unul dintre cele mai bune produse românești. Este albă, cu un gust fin, deloc picantă. O ciudățenie a brînzei de oaie este aceea că se face într-o formă lunguiață și apoi se introduce în scoarță de copac. Cînd se servește la masă, feliile se taie cu tot cu scoarță. Brînza capătă o aromă deosebită în contact cu scoarța de copac, nu una neplăcută, dimpotrivă. Se vinde în cantități foarte mici, pentru că oile nu dau mult lapte.“ Că dragă ne-a fost și ne este, chiar și în lipsa laptelui ori în zilele de post, pe cînd tofu nu ajunsese pe la noi, se vede și din rețeta publicată în 1841 de Kogălniceanu și Negruzzi: „Mijloc de a face brînză din cartofe“. Păi, nu degeaba se împăuna primul în *Iluzii pierdute* cum că „are să facă o revoluție strașnică în toată Moldova întru chipul de a face frigănele și găluști; vreu să vorbesc de o colecție de 200 de rețete de feluri de bucate, care are să ne facă cea mai mare reputație între bucătărițe și viitorimea recunoscătoare ne va da negreșit frumosul nume de: introducătorii artei culinare în Moldova. Sîntem mulțumiți și cu atîta“.

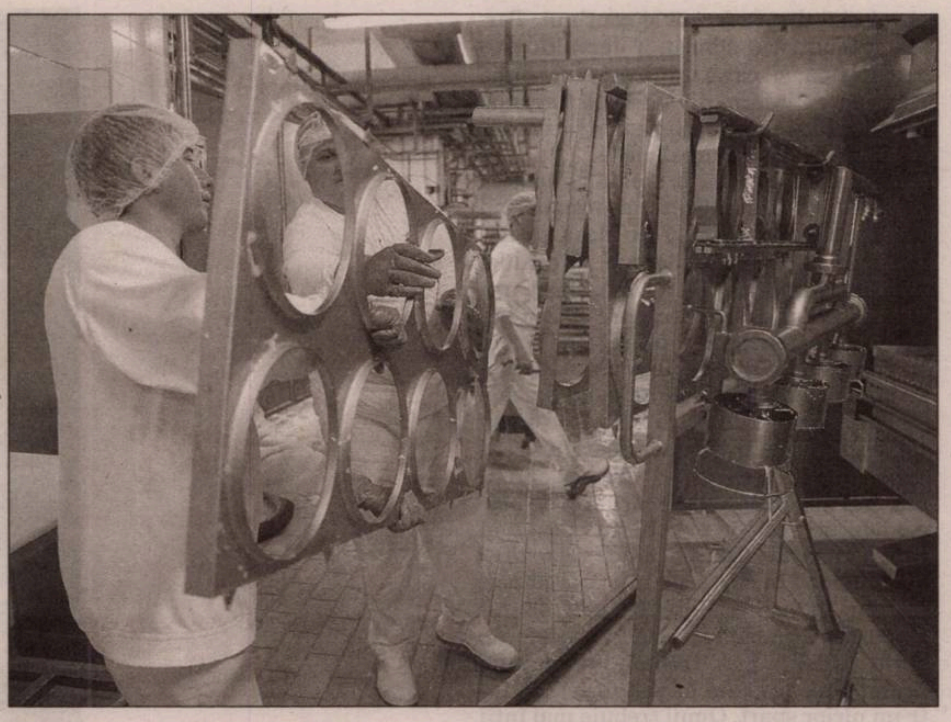

„Specii de brînză: brînză bătută *(care se bate bine după ce s'a făcut),* brînză de burduf *(îndesată în burduf de oaie sau în băsică de porc ori de bou),* brînză de brad *(în coșulețe de coajă de brad),* brînză de putină *sau* de brădoaie *sau* de brebință *(îndesată cu pilugul sau braiul și acoperită cu frunze de nuc sau de hrean, peste care se pune pămînt, ca să nu răsufle brînza),* brînză nouă *(făcută imediat după fătatul oilor și puțin sărată)* și veche *(sărată mai tare și de aceea mai iute la gust),* brînză zburată *(din lapte zburat sau prins),* brînză murată *sau* de Brăila *(caș păstrat murat în zer sărat),* brînză acră *(închegată de sine din laptele înăcrit),* brînză felii *(făcută din caș tăiat felii),* brînză bulgărească *etc.“*

DLR, vol. I,
Editura Academiei, 2010

Dar dacă ai lapte și dacă e zi de dulce, îl mînii pe Dumnezeu dacă lîngă un boț de mămăligă nu pui și o bucată de brînză, cît pentru un dejun strașnic. Cum să facem cașcaval de vacă ne învață tot cei doi cărturari: „Îndată ce va mulge laptele, să-l pui într-o caldare de trei vedre sau după mulțimea laptelui și, dîndu-i cheag foarte puțin, să-l pui pe foc pe socoteală, ca tocmai pe la al trielea ceas să se închege, și necontenit să-l mestici cu mîna, pîn' nu va mai putè suferi mîna înăuntru. Și pe urmă, amestecîndu-l cu o cracană, pînă se va face laptele în colțuri ca alunele și cînd acele colțuri or începe a se lipi unul de altul, atunce să-l pui în strecurătoare de astariu și să-l pui pin tipariu. Și sare zbrobunțată să-i dai în patru rînduri: întîi, puțin; al doile, după trecere de 12 ceasuri, mai multă; al trielea, după 24 de ceasuri, și mai multă, și al patrule, iarăși la 24 de ore. Apoi să-l scoată din tipariu și să-l puie pe o scîndură de teasc, unde să șadă vr-o patru-cinci zile. Tipariul să fie rătund și de mărimea unei sîte“ *(200 de rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești,* Editura Dacia, 1973).

Și pentru că ne-am întors nițel în timp, aș zice să rămînem tot pe aici și să vedem ce zic și alți călători străini prin Țările Române despre brînzeturile noastre. Sir Sacheverell Sitwell ne bagă ușor în ceață vorbind despre brînza de capră în scoarță de brad. „Se cuvine să nu uităm nici cealaltă specialitate a Rucărului, o brînză de capră de o delicatețe de nedescris, pe care o vedem în cilindri din scoarță de brad. Rezultatul acestui mod de pregătire este gustul ușor afumat, picant, de rășină și de lemn de brad. Se cuvine să nu uităm nici puii fripți, rumeniți pe cărbuni, o specialitate românească, și nici musacaua, o invenție culinară orientală avînd la bază vinetele, de origine grecească sau, mai probabil, turcească.“ *(România interbelică văzută de un călător englez. Sir Sacheverell Sitwell, Călătorie în România,* Editura Humanitas, 2011, colecția „Vintage“). De oaie (burduf) știm cu toții, dar despre brînză de capră nici preainformatul Google nu ne poate ajuta. Dar unde el nu e de folos apar prietenii: doamna Simona Lazăr – unul dintre cunoscătorii temeinici ai gastronomiei românești, a cărei bunică este chiar din Rucăr – îmi confirmă existența specialității și spune că încă se mai face, dar rar și în cantități mici. Zilele trecute am găsit în Piața Sălăjan niște „gogoși“ din burduf de capră, cu o crustă de mirodenii cu gust de ceai de iasomie.

Brînzeturi *„ținute în coajă de pin, ceea ce le dă un gust plăcut și aromat“* gustă și Ethel Greening Pantazzi *(România între lumini și umbre, 1909-1919,* Editura Humanitas, 2015). Dar mai interesantă este o altă observație a canadiencei: *„Untul este socotit un lux și se folosește foarte rar, în schimb, există multe varietăți de brînză, folosite în locul untului“.*

„Nu toți munții României sînt Pentelei, ci numai acei ai casei Prințului Costache Ghica.“

Șah-mat! Încă nu m-am dumirit despre ce soiuri vorbește, deoarece nu se referă la unele tartinabile, ci surogate pentru gătit, cel puțin așa se deduce din context (explicații despre găteli cu ulei de măsline și prăjeli în untură precedă pasajul citat).

Iată-ne la final, deși multe sînt de spus despre brînzeturile noastre, care ne-ar putea propulsa cu repeziciune într-un top al destinațiilor culinare, dacă am ști să ne „marketizăm“ ca atare. Dar cum România este ultima țară europeană fără o identitate culinară asumată și promovată, deruta turistului plimbat prin cîrciumi tradiționale de mîna a doua este de înțeles. Încă rămînem cramponați în mentalități desuete – în strategia pentru București – Capitală Culturală 2021, termeni precum mîncare, culinar, gastronomie, restaurant, cramă etc. nu apăreau – și, din păcate, citatul emblematic al *Dilemei vechi,* „Sînt vechi, domnule!“, aplicat mecanismelor instituționale, se traduce în prezent prin „Sîntem învechiți, domnule!“, ceea ce, contrar tehnicii nobile și benefice de maturare a brînzei, se arată găunos și dăunător unei gastronomii tradiționale deloc de lepădat.

***Cosmin Dragomir** este jurnalist (gastroart.ro).*

Daniela ULIERIU

Spune-mi ce brînză mănînci, ca să-ți spun cine ești!

Si non è vero, è ben trovato! Între timp, lucrurile s-au mai schimbat, azi sînt înregistrate peste 1500 de brînzeturi franțuzești, iar în Rusia doar 195 de etnii, rușii incluși. Ei bine, ei nu se mai mulțumesc cu *sîr* sau cu *tvorog,* celebrele lor varietăți de *cottage* ușor îndulcite, ci preferă brînză franțuzească, acest produs emblematic, sinonim cu rafinamentul și eleganța. În 2014, Putin a impus embargo asupra produselor alimentare din UE, boicot prelungit pînă la sfîrșitul lui 2017 și mulți producători europeni de brînză au trebuit să spele putina. Rușii însă, mari amatori de *fromage,* s-au apucat să producă „propria" brînză franțuzească, unii direct acasă, adaptînd-o pe ici, pe colo gustului autohton. Conform unui sondaj publicat de CNEL (Centre National de l'Économie Laitière), 95% din ei iubesc acest produs și 55% îl adoră. Mă întreb dacă au chestionat și țărani: „Bade, ce preferi, un Emmentaler sau o racletă?" „Mi-a plăcut Roquefortu', nepoate, dar acum mănînc doar Coulommiers!"

Brînza e mare, chiar așa, e uriașă, e o instituție. E artă!

Parafrazîndu-l pe Umberto Eco, e momentul să trecem „de la Platon la cîrnați în patru mutări" pentru că eu, de fapt, voiam să vă povestesc despre un prieten de-al meu, Serghei, brînză bună în burduf de cîine. După ce a făcut armata în Afganistan la tancuri, a devenit jurnalist. Cu aparatele lui foto de gît, a colindat cam trei sferturi de lume. Serghei zîmbea rar. Era un bărbat puternic și îndîrjit, nu te-ai fi așteptat să se lase sedus cu una, cu două. Pînă cînd s-a produs întîlnirea. Starul gastronomiei franceze și-a pus toate atuurile la bătaie. Ademenit, jurnalistul s-a recalificat, a cumpărat o bucată de teren lîngă Paris, niște capre și s-a apucat de făcut brînză.

„Am greșit de atîtea ori și am aruncat atîta brînză că nici cîinii nu mai aveau chef s-o mănînce." La o degustare de *chèvre,* mi-a explicat cum, în lungul drum al laptelui către brînză, pasteurizarea este, pentru acest produs, ceea ce sînt pamperșii pentru mame, o invenție eliberatoare, care a aruncat domeniul într-o nouă eră. Totul e posibil, fermentarea devine esențială, căci brînzeturile, ca și talentele, se maturează... Și eu, care crezusem că pasteurizarea omoară bacteriile și sterilizează gustul...

De ce vă istorisesc eu toate astea? Pentru că am o lungă poveste de dragoste cu subiectul/personajul în cauză.

În cei șapte ani petrecuți la Paris, traseul din fiecare dimineață, mereu același, îmi oferea trei momente distincte de plăcere absolută. Mai întîi, ieșeam din clădire și traversam lent Pont des Arts. Mă opream pe la jumătatea podului, urmărind încîntarea de pe fețele străinilor, fericirea autentică, aproape palpabilă a celor care se plimbau, poate prima oară, cu vaporașul pe Sena.

Urma al doilea popas – o *boulangerie* care aparținea unui artizan patiser, deținător al titlului „Meilleur Ouvrier de France". Vitrina, în care străluceau prăjituri și *macarons* în culori de rochii indiene, mă ținea țintuită în fața ei pentru cîteva minute. Experimentam un fel de sindrom Stendhal bine temperat. Creierul trecea pe modul irațional și, invariabil, cumpăram patru-cinci *macarons caramel beurre salé (macaron* cu caramel și unt sărat) și vreo două bucăți cu fistic.

Ultima oprire, esențială, *fromageria!* O adulmecam de pe partea cealaltă a intersecției, de la zeci de metri, amintindu-mi de fiecare dată povestea lui Jerome K. Jerome: brînza adusă cu trenul de la Paris la Londra, al cărei miros putea să străbată ușor trei mile, să doboare un trecător la două sute de yarzi, să golească un compartiment de tren și să transforme o mîrțoagă jigărită și somnambulică într-un avion cu reacție.

Ei bine, în acest magazin mi-am investit asiduu o mare parte din puținii mei bani, încercînd fel de fel de titluri, de stiluri, de forme, de origini: de oaie, de capră, de vacă, de care mai de care. Nu mi-am cumpărat nici măcar o pereche de pantofi, deși aș fi putut! Detest expresia „Ce mare brînză?!" Brînza e mare, chiar așa, e uriașă, e o instituție. E artă! Și, ca să dau cezarului ce e al cezarului (căci nu vreau să fiu zgîrie-brînză), trebuie să amintesc una dintre celebre fraze ale autorului *Psihologiei gustului,* renumitul gastronom, magistrat și om politic Brillat-Savarin: „Spune-mi ce mănînci, ca să-ți spun cine ești!" Cu mîna pe inimă, recunosc că am mîncat zi de zi, cu religiozitate, cu pasiune, cu devotament și cu bucurie brînză, inclusiv o delicioasă varietate normandă care a împrumutat numele celebrului gastronom (în ciuda opoziției familiei acestuia, care era totuși mîndră de prăjitura omonimă: savarina!). Dacă tot vorbim de Brillat-Savarin, el denumește brînza Époisses regina brînzeturilor! E un „soi" produs încă de pe la 1500, într-o abație cisterciană (am avut și noi una, la Cîrța). Ce diferă? Crusta este spălată într-un amestec de saramură și rachiu. Napoleon era mare fan, și nu numai el. Căzută în dizgrație după război, a fost reinventată în anii '50.

În topul preferințelor mele se află camembert-ul de Normandia în varianta Papillon și brînza Saint-Marcellin, a cărei atestare documentară datează din vremea lui Ludovic al XI-lea, de pe ale cărui mese regale era nelipsită. Ar trebui totuși spus că atunci, cu mici excepții, brînza era pentru sărăntoci, înalta societate evita consumul acestui aliment rezervat persoanelor cu venituri modeste, de unde și expresia: *„Fromage et pain est repas de villain."* („Neamul prost mănîncă pîine cu brînză.")

DE GAULLE: *„Franța e un stat atît de dificil... Cum poți guverna o țară care are peste 246 de feluri de brînză?"*
STALIN: *„Eheheee, ce mare brînză! Va dați seama cum e să guvernezi una care are peste 365 de etnii diferite?!"*
MON GÉNÉRAL (relaxat): *„Mai ales cînd nu ai brînză..."*

(Tête-à-tête De Gaulle – Stalin)

„Brînză bună în burduf de cîine: *se zice despre oameni cu calități intelectuale, dar fără caracter."*

„Frate, (ne-)frate, brînza-i pe (sau cu) bani."

„A nu face brînză cu cineva: *a nu face nici o ispravă cu cineva."*

„Alt stăpîn în locul mieu nu mai face brînză cu Arap Alb, cît îi lumea și pămîntul."

I. CREANGĂ

„A nu fi de nici o brînză: *a nu fi bun de nimic, de nici o treabă."*

„A băga în brînză cu cineva: *a băga în plug sau în cîrd cu cineva."*

Tot printre preferatele mele mai e și Saint-Nectaire, urmat de Brie de Meaux și de vreo două varietăți de brînză bască, dintre care inconfundabila Ossau-Iraty. Încăpățînată această brînză, care se laudă cu trei milenii de istorie (șapte, după basci) și un gust ușor fructat! Vreo trei luni am mîncat numai Boursin, ediția cu usturoi. Dar, categoric, brînza mea preferată e cea de capră. Am făcut multe excursii gastronomice pe la ferme, unde capre nelămurite mă priveau direct în ochi, mestecîndu-și paiele agale. Ani în șir am fost în fruntea eșalonului de mîncători de brînză, cu peste 30 de kilograme pe an, francezul mediu consumînd 25, iar chinezul sub un kilogram. Am mîncat-o simplă, în salată, în tartă, la microunde, la cuptor, ca antreu, între mese, ca masă principală și ca desert, căci tot marele Savarin zicea: „Un desert fără brînză este ca o femeie frumoasă cu un singur ochi." Am acompaniat-o cu vin de toate culorile, cu șampanie, cu cidru, cu pîine neagră, cu nuci, cu struguri, cu smochine, cu dulceață de cireșe negre și – Doamne, iartă-mă! – chiar și cu roșii!

Mi-amintesc că, odată, fostul meu partener, fiind în criză de timp, a cumpărat brînză din aeroportul cu numele generalului cu care începe articolul. A îndesat-o într-o valiză de mînă plină cu acte și dosare, pe care a pus-o din greșeală la cală. Valiza a ajuns la Sofia, de aici în Dubai și apoi s-a plimbat un pic prin Kuweit. Cînd am recuperat-o, la București, vameșii ne-au privit oripilați. „Cu ce vă ocupați?" – s-a răstit unul dintre ei. „Cu vînătoarea de carcalaci", am răspuns amîndoi, în același timp. Acasă, am băgat brînza în frigider. Apoi am mîncat-o. Minunată! Ce caracter, ce savoare, ce aromă, ce senzații! Mult timp după ce am terminat-o, frigiderul gol încă mai mirosea. Iar geanta? Geanta a fost spălată insistent de mai multe persoane, inclusiv de un portar cu o rinită cronică și, ulterior, aruncată. Trei ani mai tîrziu, contractele ușor verzi încă duhneau.

Îmi mai amintesc cum altă dată, împreună cu soțul meu, om cu armata făcută înainte de Revoluție, am hotărît să mergem la un celebru restaurant de *fondue,* aflat în Montmartre. Eram în perioada romantică și el mi-ar fi îndeplinit orice capriciu *(Caprice des Dieux, Caprice des Anges).* Era o seară de noiembrie cu o ploaie suavă, dar persistentă, și o coadă la intrare de vreo douăzeci de metri. În timpul așteptării de vreo trei sferturi de ceas, am văzut mai mulți turiști ieșind grăbiți, albi la față, evident fără să fi terminat consumația. Nu o să o uit pe doamna care leșinase și care a fost scoasă pe brațe. Soțul meu făcea haz, dar, pe măsură ce coada înainta, umorul îi era tot mai stins, iar culoarea din obraji tot mai palidă. În final, cînd ne-a venit rîndul, Vlad a deschis ușa hotărît, a intrat în restaurant și apoi s-a întors brusc și, cu o față pămîntie, mi-a zis: „Am auzit de-o braserie alsaciană excelentă. Tare aș mînca un ciolan cu varză! Mergem acolo." V-am povestit asta ca să înțelegeți că o brînză puternică necesită mai mult decît o iubire la fel de puternică.

***Daniela Ulieriu** este jurnalist și gastronom (danielaulieriu.ro).*

Emanuel CIOCU

Flori de mucegai

În CosmoCaixa din Barcelona, un spațiu dedicat științei susținut de o bancă comercială, Leo – fiul meu în vîrstă de 6 ani și jumătate – se urcă pe un aparat care îi va determina cantitatea de bacterii din organism. E o determinare statistică, nu o măsurătoare precisă, dar rezultatul e impresionant. Aparatul apreciază, în funcție de vîrstă și de greutatea subiectului, că din cele douăzeci de kilograme pe care le cîntărește, un kilogram îl reprezintă bacteriile. Adică 5% din greutatea lui! Practic, nu cresc și dezvolt doar o ființă, ci hrănesc și miliarde și miliarde de alte organisme care îl compun și îl definesc pe el. Nu am doar un copil, am un întreg microunivers. „Un kilogram de bacterii?!“, exclamă Leo și surpriza se amestecă cu groaza pe fața lui.

E vina mea și a celor ca mine că e îngrozit copilul. A celor care îi repetă să se spele pe dinți minimum cinci minute, privind nisipul care se scurge din clepsidră, și să se săpunească bine de fiecare dată pentru a omorî bacteriile și germenii. E vina etichetelor care ne promit că omoară cel puțin „99% din bacteriile și germenii cunoscuți“. E vina medicinei arhaice, nesigură și îngrozită de bacterii și viruși, care propune aproape preventiv tratamentul cu antibiotice pentru a ucide orice risc și, odată cu el, și flora bacteriană, parte integrantă a sistemului nostru digestiv și imunitar.

E vina educației pe care a primit-o generația noastră de a respinge și de a anihila tot ce este străin, de a urî și a ignora tot ceea ce îi e străin sau nu înțelege. E vina celor care ne-au predat primele ore de matematică, mințindu-ne – pentru a nu ne bulversa, zic ei – că după egal trebuie să fie un număr pozitiv. Pentru ca după un an sau doi să aflăm că minus și cu minus pot să dea și plus, că după semnul egal poate să fie și un număr negativ. Că nu totul e alb și negru așa cum ne-au spus înainte.

Dar ce îi spun eu acum copilului? Pentru că dincolo de bacteriile cu care îl inoculăm de la naștere, prin sînge, lapte și salivă, sîntem responsabili și de ideile pe care i le transmitem. Pentru că cultivăm deopotrivă, nu de fiecare dată conștient, culturi de idei și bacterii în cei pe care îi creștem. Și de multe ori preferăm să îl ferim pe copil de ce îi face rău pe moment, în loc să-l „construim“ în așa fel încît să se dezvolte și să se protejeze singur, într-o atitudine proactivă, deschisă față de mediul biologic și ideologic.

„Li s'a împuțit brînza:
li s'a stricat prietenia sau tovărășia.“

„A prins brînza viermi:
(cuiva) nu-i mai merge bine.“

„Cînd e brînză, nu-i bărbînță:
cînd ai una, îți lipsește alta.“

„I-a picat brînza-n poală:
a dat norocul peste el.“

„S-a băgat brînza în putină:
s'a isprăvit, nu se mai întîmplă ce s'a întîmplat, nu o să mai fie foloasele care au fost.“

„Zgîrie-brînză
sau Brînză-n sticlă: *zgîrcit.“*

„Opt cu-a brînzii! sau Opt,
și cu-a brînzii nouă!:
se exclamă cînd pleacă cineva pe care de mult dorești să-l știi plecat, cînd scapi de cineva, cum scapi de întîia săptămînă de post, știind că mai ai încă șapte înaintea ta.“

„Brînză de iepure:
lucru imposibil.“

Să le spunem, de exemplu, că e important să spele fructele și legumele, fără să le ascundem că de multe ori calitatea lor depinde de calitatea fecalelor de animale și chiar umane cu care fertilizăm solul în care cresc. Că o treime din alimentația noastră e formată în urma proceselor de fermentare. Că dacă fierberea omoară bacteriile și sterilizează, fermentarea le dezvoltă și le transformă. Că zaharurile se convertesc în urma fermentației lactice și se metamorfozează în lucrurile care ne plac: pîinea, iaurtul sau brînza, berea sau vinul, murăturile sau socata. Sigur, alcoolul și zahărul ne fac rău în cantități mari, dar vinul și ciocolata, rezultatul fermentării boabelor de strugure și a celor de cacao, au calități incontestabile.

O treime din alimentația noastră e formată în urma proceselor de fermentare.

Am crezut în mod eronat că sarea omoară bacteriile din carne și brînză, dar, de fapt, nu face decît să deshidrateze rapid, refuzînd mediul în care bacteriile dăunătoare ar putea să se dezvolte. Iar ce oferă este un teren propice și timpul necesar pentru maturare și multiplicare a bacteriilor bune, care să formeze brînza învechită sau *jamon*-ul maturat, adică florile și fructele mucegaiurilor.

Pentru că asta e, în fond, diferența dintre educația rigidă și anacronică pe care am primit-o și cea modernă pe care trebuie să o transmitem mai departe. Că nu trebuie să fim mai răi, în sensul războinic al cuvîntului, față de cei cu care intrăm în competiție, ci mai buni, la modul calitativ, decît ei. Să cultivăm prebiotic, nu antibiotic.

Am văzut cu propriii ochi cît de stupidă poate să fie dorința aseptică a spiritelor slabe și nevoia lor exagerată de igienă, pornită din nesiguranță, cînd am scris, acum 15 ani, despre singura brînză fermentată, cu mucegai, din România, maturată într-o grotă. Legenda spune că efectul mucegaiului din grotă, care se imprimă și se dezvoltă natural pe cașul pus la maturat, fără a fi nevoie de cultivarea lui artificială, cum se întîmplă cu alte brînzeturi, a fost descoperit întîmplător de ciobanii care depozitau brînza acolo. În grota originară, bacteria a fost omorîtă de către comuniști, care au „igienizat-o“ cu var. Și tot ei au încercat, fără succes, să spoiască cu bacterii un tunel din beton construit în apropiere, pentru a crește producția de brînză, limitată inițial la dimensiunile mici ale grotei originare.

Generația mea și cele anterioare au crescut cu mitul igienizatorului absolut care este varul, cel care omoară toate bacteriile, pe care trebuie să-l pui pe pereți și în apa de fîntînă, pentru a o purifica. Eu aș vrea să-l învăț pe Leo că apa este cea care întreține viața. Că primul semn al faptului că apa este potabilă nu este faptul că e sterilă, ci faptul că poate întreține viața, că poate hrăni, și chiar e populată de plante și pești.

Jared Daimond, cîștigător al premiului Pulitzer, a dezvoltat, în cartea sa *Viruși, arme și oțel,* teoria potrivit căreia cucerirea Americii de Sud de către conchistadorii spanioli a fost facilitată, printre altele, de decimarea numeroaselor armate de bășținași de germenii aduși de coloniști (inferiori numeric) și în fața cărora aceștia nu erau imunizați. Germeni care nu ar fi afectat nici un copil european au reușit să doboare mari războinici de pe continentul sud-american. O civilizație a fost cucerită de cultura de viruși adusă de noii veniți...

Ignoranța e cel mai fertil teren pentru intoleranță.

Probabil nu e întîmplător faptul că Louis Pasteur, cel care a definit procesul de fermentație a zaharurilor, este totodată și cel care a inventat procesul de sterilizare a produselor alimentare care îi poartă numele (pasteurizarea), dar, mai ales, vaccinul împotriva holerei și a rabiei, cel care ne-a învățat că singura șansă pentru a lupta împotriva virușilor este să ne folosim chiar de viruși.

Iar analogiile între inocularea de bacterii/viruși și idei se contopesc aproape fizic în campaniile antivaccinare, în care bagajul redus de informații și cunoștințe cu care fiecare a fost inoculat la un moment dat produce un anumit tip de reacție și idei. Dar, așa cum se întîmplă în natură, cel mai ușor ne răpun virușii și ideile cu care nu am venit niciodată în contact și pentru care nu am dezvoltat un răspuns imunitar. Ignoranța e cel mai fertil teren pentru intoleranță, la fel cum lipsa bacteriilor din sistemul imunitar ne lasă expuși în fața celor din exterior. Unicul răspuns e dezvoltarea bacteriilor și ideilor care să ne mențină sănătoși.

Multiculturalismul, înainte de a fi o coexistență a ideilor și a oamenilor proveniți din culturi și regiuni diferite, a fost cu siguranță o coexistență a culturilor bacteriologice, atunci cînd simplul contact dintre oameni proveniți din regiuni diferite nu mai reprezintă risc epidemiologic. Oamenii, indiferent cît de diferiți, ajung să coexiste atîta timp cît reușesc să se pună în acord bacteriologic și ideologic. De aceea este foarte important ce bacterii și idei cultivăm în copiii noștri. Și, mai apoi, cu ce fermenți îi hrănim.

***Emanuel Ciocu** este scriitor și editor al cevabun.ro.*

Mic dicționar de stînă

Dacă innuiții au, mi se pare, aproape o sută de cuvinte ce numesc zăpada, în funcție de culoare, consistență, grosime etc., uite că și păcurarii români au o adevărată jerbă lexicală ce însoțește, extrem de nuanțat și de precis, prefacerile laptelui, de la primul muls și pînă la brînză.

■ *Broștioiu, lapte de putină, lapte gros* – lapte fiert și acrit cu cheag ce se adună, zi după zi, pentru iarnă, amestecîndu-l mereu, în aceeași putină strașnic închisă, accesibilă numai printr-un țanc (un fel de cep).

■ *Caimac* – coaja groasă și grasă ce se formează la suprafața laptelui fiert.

■ *Caș* – lapte nefiert închegat și scurs de zer (el poate fi proaspăt – deci *dulce* – sau *dospit* – fermentat).

■ *Chișleag* – lapte nefiert prins și smîntînit.

■ *Coraslă, colastră* – laptele foarte gros muls imediat după fătare, ce se brînzește, se încheagă, se „corăslește“ imediat.

■ *Groscior, groștior* – smîntîna dulce de pe oale, înainte de a se prinde bine

■ *Jintiță* – amestec de urdă și zer ce se depune pe fundul ceaunului cînd se fierbe zerul pentru urdă.

■ *Jintuială* – zerul cel mai gras scos din caș sau zer rămas de la urdă.

■ *Lapte acru* – lapte dulce fiert închegat (cu cuib de lapte acru).

■ *Lapte bătut* – chișleag cu smîntînă cu tot (sau lapte acru), bine amestecat.

■ *Lapte covăsit* (sau covașă muntenească) – lapte dulce fiert închegat (cu cuib de lapte covăsit).

■ *Sămătiș* – lapte acru gros, înăcrit tare.

■ *Scopt* – amestec de lapte acru și brînză de vaci.

■ *Smîntînă* – crema grasă ce se formează la suprafața laptelui nefiert.

■ *Soboră* – spumă de pe laptele muls (odată lichefiată la loc, e folosită la balmoș, fiind foarte grasă).

■ *Țîțîni* – lapte acru subțire.

■ *Zară* – lichid albicios și acrișor ce rămîne după ce s-a ales untul de smîntînă.

■ *Zer* – lichid galben verzui, acrișor, ce se separă din lapte la prepararea cașului, brînzei, cașcavalului sau din iaurt, lapte prins, unt etc. Ciobanii fac distincție severă între un zer și altul, cum facem noi între vinuri.

Radu Anton Roman, *Bucate, vinuri și obiceiuri românești,*
Editura Paideia, 2001

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Trei glume cu conjuncții

Am revizitat, de curînd, site-ul meu preferat: brainly.com (pentru necunoscători, un site al temelor pentru acasă). Elevi din întreaga țară solicită și oferă ajutor, în schimbul unor „recompense" simbolice („coroniță", puncte, mulțumiri adînci, recunoștință eternă, promisiuni de revanșare etc.). Întîlnim, astfel, o comunitate de „internauți" cu totul specială față de altele din același mediu: se vorbește (mă rog, se scrie) civilizat (cu agramatismul de rigoare...), bunele maniere însoțesc fiecare postare (se spun cuvinte rare precum *mulțumesc, vă rog frumos, ajutoor, dau coroniță, pliiz* etc.), nimeni nu înjură pe nimeni, nici școala, nici profesorii, nici colegii, nici Ministerul Educației. În general, mesajul e simplu și la obiect, fără prea multe acolade, explicații, înfloriturі. Ironia, băşcălia nu încap, umorul, dacă este, e mai curînd involuntar. Am încercat să sistematizez solicitările după tipul de perplexitate pe care îl pot provoca unui „spectator" rezonabil. Iată ce a ieșit (menționez că punctuația, ortografia și exprimarea din citate aparțin elevilor).

■ Există teme pentru a căror rezolvare n-ar fi necesară decît o simplă căutare pe inepuizabilul Internet: „De ce este Bucureștiul cel mai important oraș al României?", „Două bătălii cu turcii ale lui Ștefan cel Mare", „Cum e numit autorul de fabule?" etc. Nu pricep de ce o generație crescută cu Internetul în sufragerie (dacă nu chiar sub pernă) nu face nici cel mai mic efort să afle singură răspunsul la acest tip de întrebări.

■ Sînt teme care țintesc experiența personală a elevului. Răspunsul ar trebui să fie, deci, cît se poate de simplu, de la îndemînă: „O compunere despre planurile mele de vară", „Scrie 4-5 enunțuri în care să precizezi una din următoarele persoane: sora ta, fratele tău, bunica ta. Vei folosi pentru prezentare: lucruri deosebite sau importante despre înfățișare, cel puțin o însușire sufletească pentru care o apreciem, o întîmplare, un fapt care arată ce fel de persoană este", „Povestește o întîmplare din vacanța de iarnă" etc. Unde-i marea problemă? Ce nu știu? Cum arată propria bunică?! Ce calități are fratele?! Sau poate că bieții copii nu sînt obișnuiți să vorbească despre toate acestea (pentru că, de pildă, nu îi întreabă nimeni astfel de lucruri...).

■ Copiii care scriu pe acest site fac parte din familii echilibrate din punct de vedere financiar: în fond, ca să menții un dialog pe Internet îți trebuie un computer, un telefon, un laptop. Sînt deci copii care nu duc grija zilei de mîine, iar interesul, curiozitatea pentru ce e în jurul lor le-ar putea fi lesne stîrnite. Și totuși, întrebări de tipul „Care este rolul Internetului în viața voastră?", „Ce importanță are în viața societății un artist?", „Ce opinie aveți despre viața animalelor ținute în captivitate?", întrebări care ar putea naște dialoguri extrem de interesante, revelatoare și educative, lasă în urmă mirări, ridicări din umeri, dezinteres.

■ Următoarea perplexitate este a mea: mă întreb ce-o fi în capul adulților – profesori, autori de manuale, educatori de orice fel – cînd dau astfel de teme copiilor: „Exprimă-ți atitudinea față de Evul Mediu Românesc", „Scrieți trei glume cu conjuncții", „Găsiți antonimul cuvîntului «suspinînd»", „Scrie un discurs despre Alexei Mateevici", „Compuneți două ghicitori pe tema romanizării geto-dacilor", „Am nevoie de o compunere în care eu sînt Alexandru Ioan Cuza și ce aș face eu ca Alexandru Ioan Cuza", „Vă rog frumos din toată inimioara mea să mă ajutați: trebuie să alcătuiesc propoziții cu cuvinte cheie Carpi, Tyrageți, Costoboci, daci liberi. Vă rog frumos, dau 70 de puncte și să fie istoric", „Exprimă-ți atitudinea față de a) fărîmițarea politică, b) războiul de 100 de ani", „Aș vrea și eu un eseu, dacă se poate sf, dacă nu, e bine și așa, despre istoria în viitor."

■ Și nu în ultimul rînd, mă întreb ce-o fi în capul copiilor cînd scriu astfel de solicitări: „O concluzie proprie despre rolul școlii arteriene (!)", „Pe vio îl iubește criss, pe mine cine mă iubește? Dau coroană!!!", „Să se realizeze un proiect: ce înseamnă comunismul pentru mine la care să se descrie cum am fost și cît a durat", „Care erau izvoarele de venituri ale regelui. E ceva despre Westfalia sau ceva de genul...", „Cum se numea cartea de păcătîi (!) a creștinilor?", „În Evul Mediu cum e corect, țărani șebi sau altfel?".

Nu vreau să iau prea în serios mica mea cercetare pe un site cvasiprivat al școlarilor. Dar, citind postările, dialogul dintre școală și elevi, dintre manuale și elevi, dintre reformă și manuale, dintre învățămînt, lume și viață, dintre prezent și viitor, pare un dialog al surzilor. Cu savuros-triste accente dadaiste...

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

În grup și pe deasupra

Toată adolescența și, apoi, în facultate, mi-am dorit să fac parte din grupuri mari și vesele. Așa îmi imaginam eu, pe vremea aceea, că se desfășoară viața în general: ca un soi de hăhăit continuu pe un covor zburător, de pe care nimeni nu e aruncat, nici măcar în caz de uragan. În liceu, cumva, povestea asta a funcționat. Mai întîi, chiuleam în grup de la ore, să jucăm badminton și să cîntăm din Beatles în curtea școlii. Ce putea fi mai comunitar și mai benign de atît? Era și modul nostru de protest la adresa orelor de multe ori inutile, sau inutile în contextul în care examenul la facultate era foarte greu și ne pregăteam pentru el într-un sistem de învățămînt privat paralel, și anume acasă, la meditații. La liceu veneam să ne destindem și învățam, vrînd-nevrînd, să fim necinstiți ca să facem față. Să ne motivăm absențele cu scutiri false. Să copiem cu cartea pe bancă, cu fițuici-armonică făcute de acasă sau să „operăm" cu lucrări *ready made*.

Sentimentul comunitar, întru necinste, dar și rebeliune, era cam ce ne rămînea. Ca atare, mai în fiecare zi, la sfîrșitul orelor, puneam laolaltă puținii bani ce-i aveam de la fiecare și, cu fondul minimal încropit, ne înființam la cofetăria Casata. Ca să mîncăm prăjituri cu frișcă, să bem un fel de sirop incert și să facem planuri. Căci activitatea de bază a grupului nostru, aproape unanim compus din fete, era cea de *wishful thinking, make believe,* țesere de utopii. Cu atît mai comunitare cu cît se învîrteau în jurul aproape singurului băiat dezirabil din clasă (care, în realitate, habar n-avea de asta și-și vedea, din fericire, nestingherit de treburile lui). Și cu atît mai simpatic cu cît, o generație absolut livrescă fiind, utopiile noastre erau atît de suprarealiste încît nu puteau avea nici cea mai mică acoperire reală și, ca atare, nu puteau face rău nmănui.

Una peste-alta, da, am avut un grup și un soi de viață comunitară, dar, în nici un caz, nu se putea numi *cool*. Nu era cea a copiilor etichetați prin filme cu adolescenți drept populari. Deși eu, una, pe vremea aceea, aș fi putut avea aparența asta, pentru că mă îmbrăcam cu haine „la modă" (desigur, peste și pe lîngă uniformă) trimise de nașa mea din Germania, dar asta era doar praf în ochi...

În facultate, dorința comunitară a apărut iarăși, și mai asiduă, la o vîrstă și mai coaptă pentru „mari întreprinderi". Auzisem eu că, în anii facultății, „distracția" e mare, oamenii merg la băut în grupuri masive și între ei se creează o emulație continuă – același flux interminabil, precum cel de pe covorul fermecat, dar pe linia halbelor de bere, de data asta. Realitatea era că, printre altele, eram studenți la Latină, unde aveam o grupă mică, de vreo șase fete și un băiat genial, dar gay. Am fi putut spune că se repeta situația din liceu, dar nu: diferența era că tot ce făceam aici ne interesa în cel mai înalt grad, că profesorii noștri de atunci (dl Fischer, dna Creția, dl Slușanschi, dl Costa, dl Nichita, dl Cizek, dna Băltăceanu) erau tot ce putea fi mai bun atît academic, cît și uman pe vremea aceea și oricînd în cea de azi. Așa că orele erau, cel puțin pentru mine, de-a dreptul fascinante, nu ne plictiseam și nu simțeam nevoia să chiulim aproape niciodată.

Cînd, totuși, o făceam sau cînd ieșeam, *comme il faut,* în timpul liber reglementar, cu greu găseam un grup destul de mare, destul de liber, jovial și democrat, așa cum mi-l imaginam eu pe cel cu care ar fi trebuit să mergem la bere. Tot căutam grupul ăsta, al distracției absolute, cu fete și băieți în număr egal, sorbind din halbe de bere și hăhăind non-stop, fără griji. Cînd să mă împrietenesc cu un grup pe care îl credeam așa, m-am îndrăgostit și am ratat „admiterea" în el.

Mulți ani mai tîrziu, am avut, în sfîrșit, ocazia să ies „la bere", în grupuri mai mici sau mai mari. Doamne, eram și eu în rîndul lumii, în sfîrșit. Nu mai eram nici tocilara cu aparențe hippie tardive și aspirații sexy, nici studenta de fapt fată bună, cu veleități nerealiste de fată rea. Eram o „tînără" care ieșea la bere cu grupul. Și am ieșit eu așa, de vreo cîteva ori și în diverse contexte, pînă am început să prind șpilul lucrurilor. Și odată ce m-am cam prins care-i desfășurarea și ce se-ntîmplă acolo, care sînt etapele ritualului și care rutina lui, am început să mă plictisesc. Și pentru că luptasem o viață să ies, în sfîrșit, cu grupul, nu am renunțat complet la aceste ieșiri. Am continuat să merg, învățînd, în același timp, să gestionez senzația de... *deasupra.* Eram la bere și nu eram la bere, vorbeam, glumeam, rîdeam cu o falcă și cu alta observam ce se întîmpla și mă gîndeam la ale mele. Senzația de *deasupra,* cînd rămîne parțială și nu se transformă într-o detașare totală, rămîne benignă. O posibilitate de supraviețuire cotidiană, în situații care se dovedesc altfel decît ți le-ai imaginat. O posibilitate cît de cît decentă de a reconcilia realitatea cu imaginația și cu utopiile.

Cristina HERMEZIU

Mobile Journalism

– despre gramatica lumii de azi –

Ce e un *selfie?* Cîțiva moraliști se vor încăpățîna să spună că un *selfie* este exacerbarea tehnologică a impulsului narcisiac al fiecăruia. Alți preopinenți mai pragmatici, specialiști în gramatica lumii tehnologizate de astăzi, vor răspunde că un *selfie* este „persoana întîi pe telefonul mobil". Ce este un smartphone? O proteză a corpului uman, s-ar putea răspunde, fără de care interacțiunea individului cu lumea nu mai e azi de gîndit. O altă definiție este posibilă, una care, aplicată unei meserii bine înrădăcinate în formele și mijloacele ei clasice de expresie, ajunge să o redefinească aproape cu totul. La Ambasada României de la Paris a avut loc recent prima ediție a întîlnirilor profesioniștilor francofoni care produc materiale video pe telefonul mobil.

Telefonul mobil „inteligent" a devenit o microstație de televiziune, autonomă și individuală, de buzunar. A apărut și un nou cuvînt, un barbarism tehnic, util în măsura în care desemnează o realitate evidentă, o practică vie în societate: un MoJo este „un jurnalist-mobil", ca prescurtare de la englezescul *Mobile Journalism*. Un MoJo este un jurnalist care produce informație video în mod „solitar", grație telefonului mobil performant, un instrument din ce în ce mai sofisticat, capabil prin funcțiunile sale să înlocuiască o echipă de tehnicieni. Perspectiva de reflecție pe care o deschide n-are relevanță dacă se rezumă la una de lamentare, de genul profesia de jurnalist va muri, de vreme ce cu smartphoneul în buzunar, oricine se poate improviza jurnalist. E adevărat că democratizarea și accesibilitatea acestui instrument alternativ de produs conținut cu potențial jurnalistic a deschis calea jurnalismului „participativ", cu toate mizele, dar și deviațiile sale: spre exemplu, monetizarea discutabilă deontologic a imaginilor surprinse în momentul unui atac terorist, pentru a profita de aviditatea concurențială a televiziunilor clasice, gata să cumpere cu bani buni imagini de amator, pentru a avea exclusivitatea difuzării și a cîștiga audiență. Tranzacții de acest gen s-au făcut la lumina zilei pe trotuarele Parisului, cu teancuri de bani oferiți pe loc și la vedere, după atacurile teroriste din 13 noiembrie 2015, cînd jurnaliști de la o televiziune anglo-saxonă au plătit pînă la 1000 de euro pentru imaginile unor corpuri însîngerate, victime ucise de teroriști la terasele Parisului.

MoJo propune înainte de toate un spectaculos jurnalism video de imersiune și un inedit jurnalism video de hiperproximitate. Cînd din lumea întreagă revoluțiile, protestele de stradă – cîți au fost? ce spuneau manifestanții? – se autopovestesc azi *live* cu o „cameră-stilou" și cu un „ecran-scriitor", viața civică pare instantanee și imediată. Cînd războiul din Siria e trăit hiperemoțional, în ritmul nesigur și autentic al posesorului de mobil care-și filmează propria fugă dintre zidurile bombardate care cad în jur, nu viața și ororile ei, ci moartea e cea documentată în direct, i-mediat. O revoluție! Ce consecințe are modul de a produce și de a consuma știre și realitate prin așa-numitul „mobtext" – conținut jurnalistic produs cu telefonul mobil? Problematizări de acest gen au avut loc la o foarte interesantă primă ediție a evenimentului *„Rencontres francophones de la vidéo mobile"*, găzduit de Ambasada României din Paris și organizat de Samsa.fr, o structură de consiliere pentru tranziția la tehnologiile numerice. La eveniment au participat jurnaliști, universitari, sociologi, studenți la jurnalism, videaști și producători de kit-uri de filmare cu smartphone din Anglia, Belgia, Elveția, Franța, Irlanda, România, Spania, Tunisia.

Dezbaterile, intervențiile, reflecțiile profesioniștilor în domeniu au alternat cu excelente scurte video-filme de cîteva secunde pînă la un minut, realizate exclusiv cu telefonul mobil, cele mai multe premiate sau participante la festivalul MobileFilm.fr, fondat în Franța în 2005 de Bruno Smadja. Conștientizînd faptul că e un instrument alternativ de expresie, dar unul de sine stătător, care implică un *savoir-faire,* o gramatică și o estetică proprie, jurnalismul clasic îl recuperează în mod accelerat și inteligent. Eric Scherer, director al departamentului Prospective, France Télévisions (televiziunea publică franceză), e convins că mass-media tradiționale sînt obligate să se realfabetizeze, pentru a integra gramatica, sintaxa și vocabularul acestei noi media, reprezentată de MoJo. În timp ce, spre exemplu, canalul de televiziune informativ BFM TV și-a echipat integral reporterii cu kit-uri de filmare smartphone, un post de radio informativ precum France Info a impus chiar o emisiune live MoJo. Pentru *L'instant detox* – emisiune interactivă de *fact-checking* –, jurnalistul Julien Pain coboară în stradă cu un echipament de filmare discret pentru a interacționa în același timp cu francezii obișnuiți, pe trotuar, dar și cu cei care-l urmăresc pe rețelele sociale simultan, în jurul unui subiect de societate, de obicei plin de clișee și de informații false, toxice. Difuzată (sistematic) *live* pe rețelele sociale, una dintre ediții i-a adus un public de 200.000 de privitori în direct.

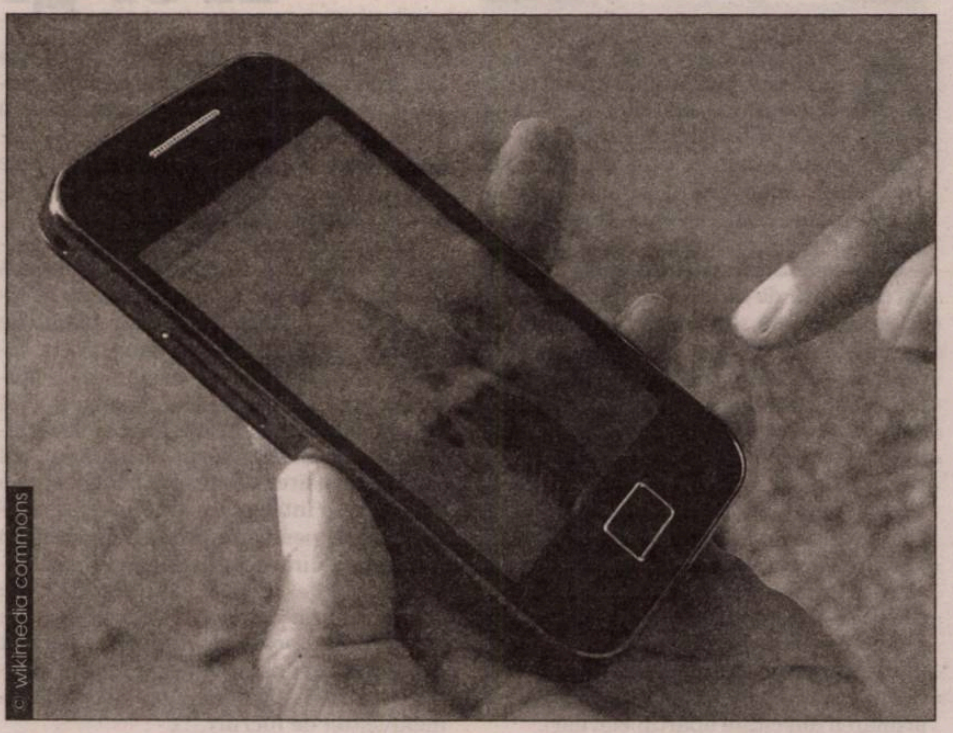

Să produci conținut mediatic cu telefonul mobil e mai puțin greoi, mai puțin invaziv, mai puțin intruziv, mai intim, mai autentic, mai reactiv.

Potrivit unei aserțiuni deja clasicizate în cultura mass-media, cu impact de lege, „canalul, *media* este mesajul", de la Marshall McLuhan citire. Noul mod de expresie MoJo ne orbește cu avantajele sale: să produci conținut mediatic cu telefonul mobil e mai puțin greoi, mai puțin invaziv, mai puțin intruziv, mai intim, mai autentic, mai reactiv. Ceva se schimbă însă fundamental, și anume raportul jurnalistului-mobil cu subiectul său, cu care se confundă aproape osmotic prin natura discretă a instrumentului, subiect la care participă, și pe care îl trăiește în hiperproximitate: discreția instrumentului face din reporterul MoJo un martor al evenimentului sau un actor, un participant? În ce mod se modifică acel *storytelling* – povestea – prin faptul că e rostită cu mult mai aproape de subiect, și-a pus întrebarea Laurent Keller, director al Leman Bleu TV din Elveția, primul canal local de televiziune din lume care și-a produs emisiunea informativă integral și exclusiv cu smartphone. Suspiciunea că montajul, în televiziunea cu minciună, o manipulare a informației, dispare în *live*-ul MoJo a fost de părere Aurelien Viers, redactor-șef al polului vizual al *Obs,* dar în același timp jurnalistul-mobil, integrîndu-se în peisaj, fiind în imersiune, are obligația dificilă de a aduce *context*, fiind pe moment la fel de vulnerabil ca orice alt actor al evenimentului pe care îl scrutează la firul ierbii. Dacă se spune că funcția creează organul, acest nou gadget de tehnologie jurnalistică, ușor, creator de autonomie, de libertate de mișcare, încurajează cu preponderență transmisiile *live* și imersiunea. Dar un *live* în MoJo te obligă să respecți și să împrumuți codurile (naturalețea) subiectului tău, iar cum posibilitatea de distanțare e minimă, în anumite contexte reflexul de neutralitate, sau de disociere, obligatoriu deontologic, e mai greu de exersat: reporterul, fie el MoJo sau nu, solitar – înarmat cu kit-ul său de filmare cu smartphone-ul sau, dimpotrivă, înconjurat de o întreagă echipă și de greoiul dispozitiv al camerelor de filmat clasice, ambii au datoria să se dezică și să condamne, spre exemplu, eventualele opinii rasiste ale unui interlocutor oarecare.

„Canalul este mesajul" și în sensul în care noile tehnologii cuceresc și de-limitează teritorii tabu din societate. Dreptul de a informa în stradă și din stradă nu era deloc o banalitate în Franța acum zece ani, iar jurnalismul de investigație datorează enorm, oriunde în lume, practicii de a filma cu camera ascunsă a unui discret instrumentar jurnalistic. Pe de altă parte, practica din ce în ce mai curentă a MoJo și mariajul acestuia cu rețelele sociale – Facebook, Snapchat etc. – distorsionează raporturile între dreptul la viață privată, dreptul la transparență și la informație.

Laurence Allard, sociolog al tehnologiilor numerice, a subliniat o caracteristică a modului de a produce și de a consuma știri sau realitate MoJo: e o promisiune de *efemer,* dar în aceeași măsură este și o ingerință în timpul nostru, pentru că *live*-ul rețelelor sociale și al actorilor ei, pe de o parte, și simplitatea dispozitivului, pe de alta, ne programează și condiționează fie producerea de conținut Mojo, fie receptarea acestuia. Deși n-aveam intenția, sfîrșesc prin a fi spectator mai mult sau mai puțin reactiv pe telefonul mobil la o transmisie *live,* pentru că un avertizor pîlpîie persuasiv. Deși nu era prevăzut, scot telefonul, filmez și transmit *live* o scenă, din noianul de alte situații efemere și anonime, pentru că instrumentul e prea la îndemînă, democratic și ușor de folosit.

Orice tip de eveniment se pretează la a fi povestit în mod MoJo? Ce modalități de narațiune video ne impune sau ne obligă să inventăm telefonul mobil? Avem nevoie să fim tot timpul conectați la un *live* video mobil? A uita de cameră, a ignora că o cameră filmează garantează o informație mai lizibilă? Noul mod de expresie MoJo ne face mai informați sau mai dependenți de informație?

Dacă profesioniștii din jurnalism prezenți la dezbaterile de la Paris au fost cu toții de acord că MoJo obligă la mai multă creativitate, promițînd un public mai tînăr și un *feedback* instantaneu, prima întîlnire a francofonilor care produc materiale video pe telefonul mobil a fost relevantă și din perspectiva interesului pentru a dezvolta o pedagogie și o reflecție filozofică în jurul culturii MoJo. În acest context rămîne remarcabil faptul că România de la Paris, prin ambasadorul Luca Niculescu și echipa sa, a inițiat și a găzduit în premieră aceste dezbateri în față cu lumea de mîine: „Cred că niciodată nu a mai fost atîta tehnologie ultramodernă în Palatul de Béhague, iar participanții chiar remarcau contrastul dintre locul plin de istorie și echipamentele *hi-tech* instalate în toate colțurile clădirii. Au venit sute de ziariști (și nu numai) din lumea francofonă, din Europa și Africa. România a fost reprezentată de toți jurnaliștii români care lucrează la Paris. Pentru noi a fost și o ocazie de a vorbi despre România, de a evidenția IT-ul românesc și viteza extraordinară cu care se dezvoltă", a sintetizat Luca Niculescu.

Informația ne parvine azi prin intermediul telefonului mobil, imaginarul nostru e populat de imagini produse, difuzate, formatate de telefonul mobil. Ca societate, putem fi în față cu noile tehnologii, cum e în bună măsură România, și, în lipsa unei distanțe critice, putem fi în același timp prizonierii noilor tehnologii. Mai inteligenți decît cele mai inteligente instrumente nu sînt decît oamenii care le pun sub lupa dezbaterilor.

***Cristina Hermeziu** este jurnalistă. În 2005 s-a stabilit în Franța. Cea mai recentă carte publicată:* Parisul nu crede în lacrimi, *Junimea, 2016.*

„Banda desenată este o modalitate de a spune o poveste“

– interviu cu Alexandru CIUBOTARIU –

Pe 9 mai, chiar de ziua Europei, s-a deschis a V-a ediție a Salonului European de Bandă Desenată la Rezidența Scena9, a cărei temă a fost „Respectul“. Am stat de vorbă despre această ediție a salonului cu ***Alexandru Ciubotariu,*** *autor de bandă desenată și curatorul expoziției românești.*

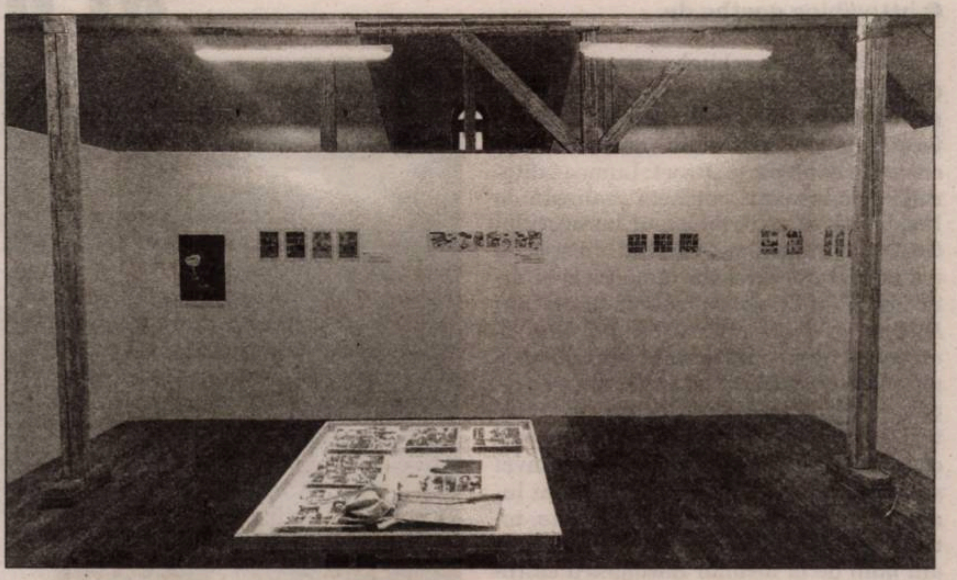

De ce această ediție este mai specială decît cele anterioare?

Salonul European de Bandă Desenată este un proiect inedit pe piața benzii desenate românești. E un salon organizat de EUNIC România, adică rețeaua institutelor culturale naționale și propune de fiecare dată un mozaic de bandă desenată care provine din diferite culturi europene, fără să existe vreun curator sau vreo direcție dată de o anumită persoană sau de o asociație. Este un aspect pe care eu l-am găsit foarte bun încă de la început, pentru că surprizele sînt nemăsurate, fiecare institut propune ce crede că este reprezentativ sau ce are în strategia de promovare culturală, adică un artist, un proiect, un grup de artiști, singurul numitor comun sau singura „restricție“ ar fi să fie bandă desenată, sau cel puțin așa a fost pînă la ediția trecută. La această ediție s-a adăugat și o temă a salonului, care dă o unitate mai puternică, și e vorba despre bandă desenată cu subiect social.

O retrospectivă a benzii desenate românești cu subiect social.

De fapt, ce înseamnă banda desenată cu subiect social?

Subiectul de natură socială este cel care contează, iar ca mod de realizare lucrările se pot împărți în trei categorii. Cele mai multe sînt realizate împreună cu asociații, care la un moment dat, pentru a-și transmite mesajul, au ales ca formă de exprimare banda desenată. Ceea ce pe mine mă bucură, pentru că au conștientizat faptul că banda desenată este în primul rînd o modalitate de a spune o poveste. Toate proiectele prezente în expoziție mi se par foarte bune, pentru că au povești foarte bune. Cele mai multe sînt inspirate din fapte reale, sînt povești de viață care cu greu pot fi bătute de ficțiune. A doua modalitate de realizare ar fi dorința unui artist de a face o lucrare de acest gen, indiferent dacă vreo editură sau vreo asociație se implică în proiectul lui. Este cazul unui fanzin editat la Cluj despre Roșia Montană, în care diferiți artiști și-au exprimat părerea despre acest subiect. Foarte important este că e autoeditată, deci a fost dorința lor de a-și spune punctul de vedere, nu au fost plătiți de nimeni, pentru că au fost mici discuții la selecție, cînd am propus acest proiect pe care lumea îl privea oarecum suspect: „De cine a fost făcut? Unde a fost editat?“ E pur și simplu editat de artiști, au fost doar cîteva exemplare care au circulat pe la tîrguri și saloane de bandă desenată, deci nu poate fi vorba despre vreo propagandă într-un sens sau altul. A treia modalitate e din nou dorința unui artist de a spune o poveste pe care, însă, o cunoaște foarte bine, cum e exemplul lui Dan Ungureanu, cu *Povestea lui Eli*. El cunoaște un caz cutremurător al unei fetițe orfane care a trecut prin multe încercări, și și-a propus să facă un roman grafic legat de acest personaj. Deocamdată a realizat doar cîteva capitole care au fost publicate în *Decît o Revistă*.

Cît de importantă este documentarea în banda desenată cu subiect social?

Documentarea e esențială pentru a ajuta povestea. Mereu spun asta – orice alegere faci în banda desenată, ea trebuie să ajute în primul rînd povestea, de la cromatică, la compoziție, decoruri, cum arată personajele, chiar și pînă la modul de a scrie în bule. Cineva mă întrebase ieri – pe lîngă documentare care trebuie să fie foarte riguroasă, unde mai este loc de intervenția ta ca artist în banda desenată cu subiect social? Eu zic că este loc, pentru că trebuie să vii cu aportul tău la o poveste adevărată, acesta e rolul ilustratorului și chiar al autorului de bandă desenată, să vină cu ceva în plus.

Banda desenată cu subiect social poate să se adreseze și copiilor? De fapt, în România, există percepția generală că banda desenată se adresează exclusiv copiilor...

E foarte bine că ai punctat asta pentru că am lucrat de curînd la o bandă desenată care se numește *Povestea Emei* și va fi lansată chiar în cadrul acestui salon, în ultima zi, și nu s-a specificat de la bun început cui se adresează. E foarte important pentru cine facem noi banda desenată și atunci putem avea bandă desenată cu subiect social care se poate adresa copiilor. Mi se pare foarte eficientă pentru rolul ei educativ, poate ajunge în școli, la copii, cum s-a întîmplat în cazul experienței noastre comune cu *De unde ești? Din Giulești*. Copiii au văzut că pot fi ei eroii de bandă desenată și că poveștile lor se pot regăsi în banda desenată. Însă există benzi desenate care se adresează exclusiv adulților, chiar în cadrul salonului sînt cîteva interzise copiilor, pentru că tratează niște subiecte foarte dure și cu o abordare fără menajamente. Au ieșit niște lucrări care sînt greu digerabile chiar și pentru adulți. Așa cum ziceam, banda desenată este o modalitate de a spune povești, fie că sînt pentru copii, fie că sînt pentru oamenii mari.

Ce fel de lucrări putem vedea în acest salon? Care sînt temele?

Sînt artiști din 15 țări, o parte dintre lucrări fac parte din proiectul „Respect“, care este o asociație/editură din Rusia ce publică exclusiv bandă desenată cu subiect social și care colaborează cu institute culturale și artiști din Europa. În plus, fiecare țară contribuie cu lucrări surprinzătoare și aproape necunoscute la noi. Cum ar fi Estonia, pînă în acest an nu știam nici o bandă desenată din Estonia. Temele sînt diverse, de la refugiați, abuzuri, respectarea drepturilor omului, minorități șamd. Mie mi-au plăcut doi artiști care îmi sînt oricum foarte dragi și care la un moment dat au vizitat România – Ptiluc din Franța și Mawil din Germania, amîndoi fac parte din proiectul „Respect“. Mawil îmi place extrem de mult. Din păcate, e o problemă cu expunerea benzii desenate, pentru că aceasta e făcută pentru a fi publicată, nu expusă. Cum expui banda desenată? De multe ori, se expun doar fragmente, unele pot fi însoțite și de carte, însă uneori replicile și povestea sînt scrise în limbi greu accesibile, ceea ce limitează cumva înțelegerea în profunzime a poveștii.

Ce ne poți spune despre expoziția românească?

Am fost curatorul expoziției românești și am încercat să adun cam tot ceea s-a făcut în zona de bandă desenată cu subiect social în ultimii ani. Au fost surprize chiar și pentru mine, care credeam că știu destul de multe despre banda desenată. În cadrul expoziției, sînt lucrări realizate de 14 artiști, ne-am limitat la cîte un proiect din partea fiecăruia, pentru că sînt artiști care au mai multe proiecte sociale. Sînt subiecte de la ecologie, la minorități, la abuzuri de toate felurile, trafic de ființe umane. Există chiar și un proiect social care s-a adresat penitenciarelor, o carte care se intitulează *După gratii* și a fost distribuită exclusiv în penitenciare. Așadar, e o retrospectivă a benzii desenate românești cu subiect social.

Ce se întîmplă cu banda desenată din România în momentul de față?

E cu suișuri și coborîșuri. Eu fiind atît de implicat în fenomen, am senzația că se întîmplă o groază de lucruri, dar încercînd să mă detașez un pic, îmi dau seama că prezența bandei desenate în peisajul publicistic românesc e încă destul de slabă. Dar s-au făcut pași importanți cu traduceri foarte bune, cum ar fi cele de la Editura ART. Există și o revistă *mainstream* autentic românească – *Harap Alb continuă*... Există și multe proiecte ale artiștilor, autoeditate, autofinanțate, care sînt extrem de spectaculoase, mai mult vizual decît ca poveste. Avem bandă desenată pentru copii în două reviste – *Fabulafia* și *Ghidul poznet de cultură*. Există webcomics precum cele realizate de *Fredo & Pid'jin*, care au foarte mulți fani. Sînt și autori care lucrează pentru edituri de afară. Deci, un pic din fiecare. Banda desenată se face în România prin prisma unei pasiuni foarte mari, ăsta e numitorul comun. Fie că e vorba de organizat saloane, festivaluri, fie că e vorba de publicare.

a consemnat Adina POPESCU

Marius CHIVU

feedbook

Declinul lent al pieței editoriale

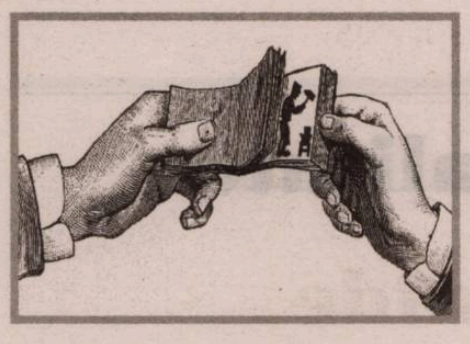

● http://blog.goethe.de

„Dacă ai putea schimba ceva în felul în care funcționează lumea editorială în România, care ar fi primul lucru pe care l-ai face și de ce?“, așa sună întrebarea anchetei în două părți „Reset: Lumea editorială românească“, anchetă realizată de Bogdan Coșa pentru blog-ul Institutului Goethe. Nu e prima dată cînd citesc și citez anchete pe această temă (vezi și articolul „Ce-i lipsește pieței de carte“ din *Dilema veche* nr. 666/2016), dat fiind că nu avem prea multe date oficiale despre piața de carte. Știm și simțim pe propria noastră piele de scriitori, traducători, editori, librari sau jurnaliști literari că lucrurile nu funcționează la un nivel satisfăcător, dar, cînd e vorba de aflat lucruri concrete despre piața de carte, totul e estimat, aproximat și parțial. Sînt ani buni de la ultimul Barometru cultural, timp în care peisajul cultural s-a modificat dramatic. De altfel, miniștrii Culturii perindați cu viteze supersonice prin ultimele guverne au lăsat cartea în urma altor sectoare culturale, oricum, *nici un ministru n-a făcut din carte prioritatea mandatului său*. Avem de puțină vreme o Lege a cinematografiei, dar nu avem și o Lege a cărții, teatrele sînt foarte bine finanțate, în timp ce revistele literare sau librăriile dispar constant ori agonizează, avem festivaluri folclorice în orașe, dar nu avem biblioteci la sate... N-o mai lungesc pentru că vreau să-i las pe respondenții anchetei să spună ei ce ar schimba. Iată ce zic scriitorii:

Radu Pavel Gheo: „Chestiunea numărului de cititori (și cumpărători de carte) cred că e marea noastră problemă, care nu-i una editorială: slaba apetență pentru lectură, combinată cu – sau stimulată de – accesul redus la cartea tipărită (cîte librării mai există în orașele mici? dar biblioteci sătești?)... Dacă ar fi să schimb totuși ceva în lumea editorială, în primul rînd aș anula cu totul TVA-ul la cartea tipărită – deși asta nu ține de edituri. Fiindcă primul lucru de care avem nevoie cu toții e încurajarea lecturii, iar prețul (mai) redus al cărților ar fi un stimulent evident.“

Lavinia Braniște: „Aș implica mai mult Ministerul Culturii (și alte instituții care pot finanța programe culturale și difuzarea culturii scrise la nivel local și național) și aș împrieteni pe toată lumea. Adică pe toți cei implicați în această «industrie săracă», după cum ni se reamintește constant, mai ales nouă, scriitorilor și traducătorilor... Sărăcia oribilă din țara asta face ca alte domenii să fie prioritare, măcar pe hîrtie. Cultura e mereu la coadă. Ca scriitor, ți-e rușine să spui că ți-ai dori (pentru că te-ar ajuta enorm) o bursă de la primărie ca să stai jumătate de an acasă și să scrii o carte, în condițiile în care în România sînt copii care mor înecați în rahat în «toaletele» din fundul curții școlii.“

Ștefan Baghiu: „În primul caz, cred că e nevoie de un sistem de distribuție stas pentru revistele literare. Poate avem deseori impresia că nu e cine să le citească, poate ne gîndim că sînt «vetuste» sau, în ultimă instanță, «expirate», dar ele creează un spațiu de dezbatere cu bătaie lungă și la nivelul educației filologice preuniversitare. Profesori de liceu, spre exemplu, pierd tot mai mult contactul cu dezbaterile literare pentru că au foarte rar și limitat acces la reviste... Nu avem un consum cultural proporțional. Nu sînt naiv: știu că anumite cărți sau nume de autori circulă dincolo de aceste carențe sistemice. Dar pentru a crea o cerere mai mare trebuie să existe o imagine mai bine răspîndită a ofertei.“

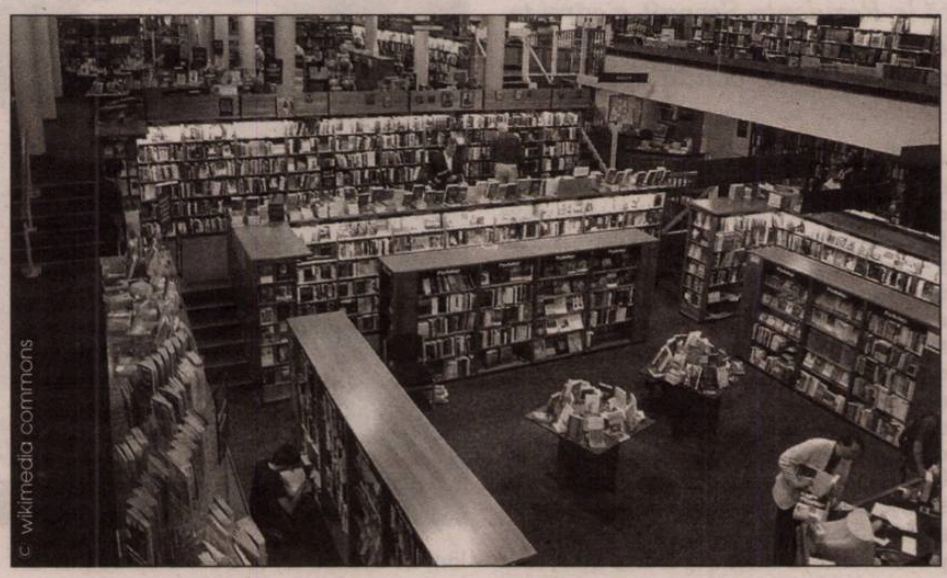

© wikimedia commons

Iată ce zic editorii:

Laura Albulescu (ART): „Mi-aș dori transparentizarea pieței: statistici credibile pentru cît și ce se produce în acest domeniu, pentru cît și ce se vinde și se consumă, ca să renunțăm la fler și la aproximări de ordin personal cînd vine vorba de planul editorial. Aș propune scutirea de impozit pe suprafețele care găzduiesc librării (ajustată cu prorata) sau subvenționarea directă a unei părți din chirie ca să nu mai asistăm la moartea librăriilor.“

Bogdan-Alexandru Stănescu (Polirom): „Suferințele lumii noastre editoriale se trag dintr-o degradare cruntă a învățămîntului, din suprataxarea cumpărătorului, din amatorismul instituțiilor care ar trebui să promoveze cultura în țară și străinătate (cu excepția perioadei ICR Patapievici), cu dezmembrarea rapidă și ireversibilă a lanțurilor naționale de distribuție. Dacă citiți cu atenție veți observa că nu sînt probleme ale căror origini să fie intrinseci lumii editoriale, ci vin exclusiv din afară, din zona politicului. Dacă ar trebui totuși să vin cu o schimbare imediată, aș desființa TVA-ul pe carte. Și aberația aia de Timbru Literar. Aș subvenționa profesorii pentru achiziția de carte – cu un control mai riguros al achiziției. La fel, bibliotecile.“

Ana Nicolau (Nemira): „După 27 de ani de la privatizarea pieței de carte, încă nu există un distribuitor pe piață, adică acel intermediar între editori și lanțurile de librării, care să reprezinte interesele mai multor edituri și astfel să poată negocia mai eficient cu marile lanțuri de librării. Iar în ultimii ani, achiziția de cărți în biblioteci și școli, un canal tradițional care în alte țări absoarbe o mare parte din tiraje, la noi e pe cale de dispariție din cauza bugetelor tot mai scăzute alocate la nivel local și central pentru cultură. Reducerile masive practicate în online sînt iarăși un fenomen nociv pentru piață pentru că oferă cititorilor impresia că prețul redus este adevăratul preț al cărții și apoi pentru că duc la dispariția librăriilor fizice, care nu pot concura cu reducerile acordate în online.“

Dincolo de problemele pieței, există, aparent, și o problemă de solidaritate a breslei: „Înainte de a visa la o masă fabuloasă de cititori, eu aș schimba mai întîi modul în care ne percepem și ne raportăm unii la alții, noi, cei care lucrăm în industria cărții: autori, redactori, traducători, editori, distribuitori. Sînt multe scurtcircuite între noi, apărînd astfel o grămadă de neînțelegeri păguboase și neproductive“, spune Laura Albulescu, susținută de Ana Nicolau: „Nu avem școli de *publishing*, de management și marketing cultural, de *social media* cultural, de librari etc. Dar multe dintre aceste situații s-ar putea îmbunătăți sau remedia dacă editorii ar învăța să lucreze împreună pentru viitorul pieței de carte. Cred că multe dintre problemele cu care ne confruntăm astăzi sînt rezultatul unei lipse de coeziune în breaslă și al unei lipse de viziune în gîndire pe termen lung.“

Rezumînd, iată care ar fi problemele principale ale pieței de carte (unele decurg din altele) și motivul lor:

■ Lipsa (unui număr rezonabil de) cititori/cumpărători de carte. Motivul: lipsa librăriilor/bibliotecilor (sute de localități nu au așa ceva), dar, mai ales, sistemul de învățămînt, unde activează profesori săraci, neadușiși la zi cu lecturile, predînd după manuale/programe/bibliografii vetuste. *Școala produce analfabeți funcționali pe bandă rulantă!*

■ Lipsa subvențiilor pentru librării/biblioteci, dar și a subvențiilor destinate profesorilor pentru achiziția de carte, precum și lipsa finanțărilor de programe culturale și de trategii pentru difuzarea culturii scrise (cărți și reviste) la nivel local și național. Motivul: inconștiența/indiferența/disprețul politic față de cultură. *Politicienii vor cetățeni needucați, agramați, inculți!*

■ Lipsa achizițiilor de cărți în biblioteci și școli, lipsa statisticilor în domeniu, precum și lipsa promovării culturii la nivel local, național și internațional. Motivul: ineficiența/incompetența instituțiilor de cultură locale sau naționale. *Instituțiile culturale n-au viziune, (pentru că) sînt corupte!*

Concluzia îi aparține lui Bogdan-Alexandru Stănescu: „În absența unor măsuri urgente, piața noastră, care se scufundă de ani de zile, își va continua coborîrea veselă și lină în groapa Marianelor.“

■ ■ ■

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Ape reci, ape calde

În decursul unui an, în 2011, am avut șansa să călătoresc de mai multe ori pe mai multe feluri de apă. Mai întîi a fost apa caldă a fluviului Mekong. În Luang Prabang era o dimineață de sfîrșit de ianuarie, călduroasă și liniștită, iar apa fluviului nu mai semăna deloc cu cea din zilele precedente. O putusem observa cu cîteva zile mai devreme de la o mică înălțime, de la marginea unei străzi. Era o apă tulbure care înainta printre malurile nisipoase, destul de mocirlos și care nu te tenta mai deloc. În dimineața aceea, senină pînă la răcoros, apa era mai limpede.

Mai văzusem Mekongul în acea călătorie la Vientiane, actuala capitală a Laosului. Acolo, la granița cu Thailanda, Mekongul părea mai uscat, ca un rîu deșertic, bolnăvicios, cu malurile sale lățite pe marginile căruia se jucau în *ralenti*-ul căldurii de amiază cîțiva școlari împrăștiați. Îl văzusem și mai în interiorul țării, lîngă un sat sărăcăcios. Acolo era un amestec indian de gangeizare, de domesticire pauperă pînă la os, folosit de oamenii locului pentru minima toaletă matinală, spălatul pe dinți sau al unor rufe, adăpatul unor vite ori pescuit. Ca mai peste tot în acea Asie, fluviul era de-al casei. La fel de tulbure, de anevoios în curgere, dar liniștit în integrarea sa în ritmul cel mai intim al vieții locale. Cred că mi-a prins bine să-l văd în mai multe forme înainte să ajung să călătoresc pe el. Îmi învinsese oarecum teama mea mai veche de apă. Nu înot și, în rarele momente cînd mai călătorisem așa, cu un vaporaș sau cu vreun bac, traversînd dinspre o insulă înspre alta, nu avusesem timp să-mi reactualizez fobia. În acele rare momente cînd nu mi-era teamă, eram fie în timpul, încet și suspendat, al unei încîntătoare vacanțe de azur ca în Grecia, cu cîțiva ani mai înainte, fie la distanță sigură, pe mal, privind-o cu admirație. Momentul era acum altul. Mă întorceam în România, acasă, după mulți ani petrecuți în Asia, și stresul își făcea simțită mai mult prezența.

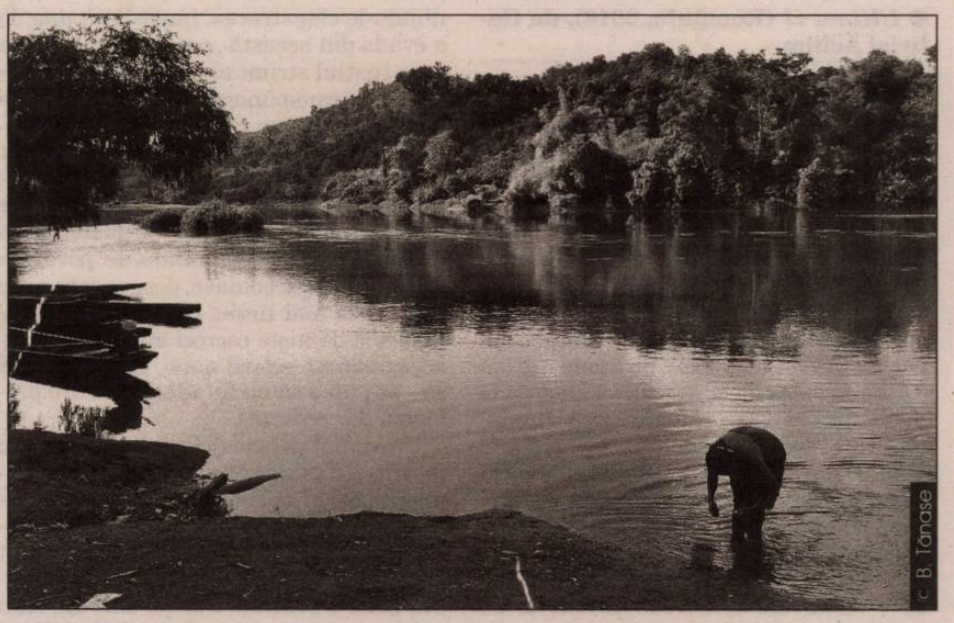

Cu toată apa mai liniștită din acea dimineață, am urcat în mica ambarcațiune motorizată – cu un coviltir foarte jos care te făcea să te simți și mai apropiat de apă, și mai aproape de nesigurul ei – destul de anxios. Am străbătut așa un drum de vreo două ceasuri pînă la Pak Ou, peștera celor o mie de Buddha, cu o scurtă oprire într-un sat de țesătoare. Cu tot contextul turistic, și la peștera spectaculoasă, și în satul acela sărman, fluviul și oamenii săi păreau în cea mai bună dintre conviețuiri. Oameni blînzi, siguri de ei prin calmul rutinei zilnice din care fluviul făcea parte ca un prieten monoton, somnoros și încredere.

Aceeași senzație am avut-o și cîteva luni mai tîrziu de partea cealaltă a lumii, în Canada marilor Munți Stîncoși, în Canada prosperității blînde. Acolo am mers cu mici vaporașe între munți, pe întinderi vaste de ape reci de ghețar, verzi, clare. Aceeași liniște, același respect calm din partea oamenilor locului pentru întinderea de ape. O liniște fără rest.

E ceva aparte cu oamenii care nu văd apele din comunitățile lor ca pe ceva străin. Am crescut, în lumea occidentală, poate prea mult, cu această mitologie culturală a apei hotar, liman, separație între lumi, locuri și oameni. Uneori o revizităm, scurt și timorați, în imaginile tragice ale refugiaților aruncați în bărcile supraviețuirii care traversează Mediterana înspre prospera, dar atît de nesigura Europă. Ori în formele ei mai moi. Imaginarul apei ca străin, ca Celălalt, e vast și persistent, exploatat în regim grav, biblic, ori în simulacrele apocaliptice hollywoodiene mai recente. Atunci, în acel an, am văzut de aproape o ecologie a intervalului – care nu separă, dar nici nu aduce cu totul împreună ca să șteargă identități – pe care apele integrate în comunitate o poartă. Mie mi-a făcut bine să revăd acest sens al lui „acasă".

PUBLICITATE

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE DIN ROMÂNIA!

EDIȚIA DE MAI, acum la toate punctele de difuzare a presei

PREȚ PACHET SPECIAL 24,99 LEI

numai împreună cu revista Historia, în limita stocului disponibil

1877-1878 Cucerirea Independenței, între patriotism și dibăcie politică

Mihai I al României Regele și țara

„Cu nestrămutată credință în viitorul nostru, animat de același devotament și de dorința de a munci, voi continua să slujesc poporul român, de care destinul meu este indisolubil legat."
Regele Mihai I, 4 martie 1948

OLIMPIADA RECORD A SPORTULUI ROMÂNESC LOS ANGELES 1984 | LAGĂRUL MORȚII DE LA PERIPRAVA MĂRTURII INEDITE DIN ANCHETA TORȚIONARULUI FICIOR | „ADEVĂRATUL FIU AL LIBERTĂȚII" TADEUSZ KOŚCIUSZKO

Historia.ro

ABONEAZĂ-TE! Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0318.603.057

PUBLICITATE

adevărul oferă gratuit cititorilor săi Joi, 25 mai Ediție de colecție

Participă la crearea istoriei! Urmărește negocierile Tratatului de la Versailles din 1919

Adevĕrul

Cum stăm la Conferința păcei

Ce vrea să cedeze Germania

GRATUIT! ziarul din 25 mai 1919 reprodus integral

Distribuit numai cu adevărul

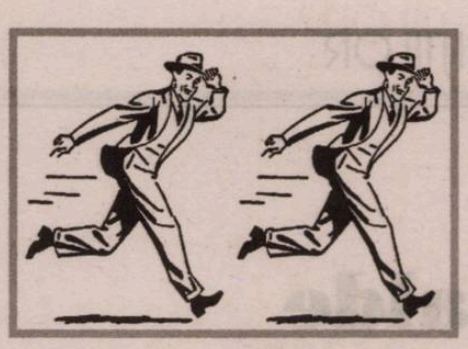

Ancuța PROCA

dilematograf

Teme mari, rezultate minore

● ***Ultima zi*** **(România, 2016), de Gabriel Achim.**

Cel mai nou film al lui Gabriel Achim e un *road movie* apocaliptic înțesat de marile teme și referințe ale cinema-ului modernist al lui Tarkovski (pe care îl citează) și Béla Tarr (pe care nu îl citează, dar ale cărui scene cu stihii care spulberă drumuri apocaliptice sînt binecunoscute), de sub influența cărora nu reușește să se individualizeze. Povestea acestei zile apocaliptice e destul de simplă: un bărbat la vreo 40 de ani, pe nume Adrian (Mimi Brănescu), ia decizia să meargă la mănăstire și să se călugărească. Împreună cu el merg la drum un primar grobian despre care aflăm că ar fi un vechi prieten (Doru Ana, în același rol negativ tipic, al autorității corupte, cu care ne-a obișnuit), care face legea locului și care e interesat să îl filmeze în această „ultimă zi" a vieții sale de mirean, urmat de un polițist corupt și slugarnic (unidimensional – Adrian Văncică), și de liderul Asociației Tinerilor Creștini (indistinct ca personaj – Adrian Ciglenean). Aceștia se oferă să îl conducă înapoi în oraș, după ce află de la călugări (dintre care unul e jucat chiar de Achim) că starețul nu se află acolo pentru a-l putea primi la mînăstire.

Partea de început a filmului se desfășoară într-un ritm greoi, apăsat simbolic, în atmosfera catastrofică de sfîrșit de lume, prin care trec două mașini (a primarului și a poliției) în noapte, întrerupînd șuieratul vîntului din cînd în cînd cu cîte o conversație, tăind prin montaj cînd la o mașină, cînd la cealaltă. Camera e poziționată în fața acestor personaje, suprapunînd parbrizul cu ecranul prin care privim, ca spectatori, și sublimîndu-le claustrarea, imposibilitatea de a evada din această „condiție umană", în care spațiul strîmt al mașinii nu e altceva decît transpunerea caselor bătute de vînt în pustie, cu cîte o fereastră de unde putem privi spectacolul teribil. Pe tot parcursul drumului, singurul eveniment important e luarea unui autostopist, care apare în mod neașteptat și misterios în mijlocul furtunii, spunîndu-ne povestea soției sale grav bolnave, despre care ni se sugerează mai tîrziu, cînd niște polițiști întreabă de niște escroci autostopiști care jecmănesc șoferii naivi, că ar putea fi sau ar putea să nu fie adevărată (e o problemă de credință).

Universul personajelor care îl însoțesc pe viitorul călugăr se dorește a fi caragialian – cel al micilor corupți, al zeflemelei și al luatului peste picior, care degenerează în tragic, dar rămîne mai mult enunțat decît construit. Construcția personajelor e precară. Cei doi bărbați, foști prieteni, sînt un fel de Cain și Abel. Unul încearcă să se întoarcă la mănăstire, gîndindu-se că starețul l-a pus, de fapt, la încercare, celălalt vrea să îl abată de la drum. Fața îngîndurată și gîtul încorsetat al lui Adrian, care vorbește rar și mai mult de nevoie, ar trebui să sugereze chinurile acestui „ultim om". În același timp, logoreea prietenului său cu trăsături îngroșate, de un umor de o calitate îndoielnică, care îl ispitește cînd cu sugestii privind (in)existența lui Dumnezeu, cînd persiflîndu-l, cînd (mai tîrziu) cu glume despre iepurașii de Paște și despre Iisus, ar trebui să ne dea o idee despre degradarea acestei lumi întoarse cu fundul în sus. Nici una, nici cealaltă (nici lucrurile care îl chinuie pe viitorul călugăr, nici cele care îl afundă pe fostul său prieten) nu devin însă distincte. Dialogul nu ne ajută să le pătrundem mai bine – replicile dintre ei se bazează pe sugestii, în care tăcerile și privirile cîntăresc mai mult decît cuvintele, dar dacă în primele minute ale drumului ele relevă o tensiune, care ar fi ajutat la clădirea și întreținerea pas cu pas a conflictului, această tensiune se pierde pe parcurs. Faptul că între cei doi bărbați există o concurență avînd la mijloc o femeie (Rodica Lazăr) – al cărei portret în acest film e cel al unei posesiuni și atît, disputată de cei doi bărbați, alături de celelalte bunuri și decorațiuni ale primarului, fără vreun semn că ar putea avea o voință proprie – reiese în partea a doua a filmului, fără a fi explicitată. Ajunși aici, atmosfera apocaliptică se liniștește misterios. Vijelia e înlocuită de izolarea din jurul vilei primarului, în care acesta își primește invitații într-o cameră *spooky*, cu animale împăiate (un motiv superuzitat *à la* Hitchcock), în care îi pune la masă oferindu-le vînat și în care sîntem anunțați insistent de ticăitul unui ceas că ceva are să se întîmple. Direcția în care se îndreaptă rezolvarea conflictului devine extrem de previzibilă din acest punct, al ajungerii în mediul primarului, care culminează cu scoaterea măștii sale și care aduce filmul foarte aproape de zona ecranizării nereușite a nuvelei *Moara cu noroc*, filmul *Orizont* al lui Marian Crișan, din 2016.

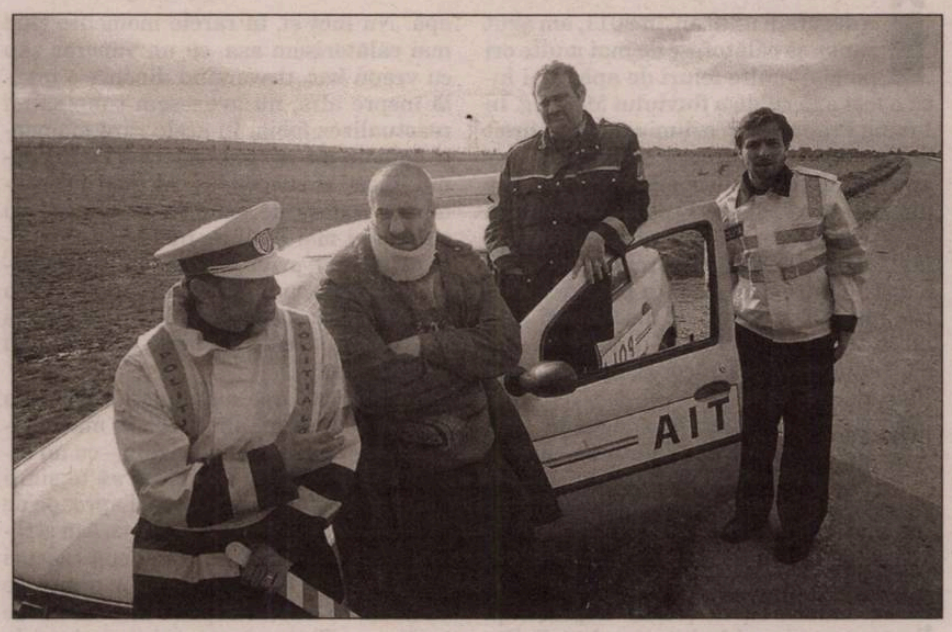

Ancuța Proca *este critic de film.*

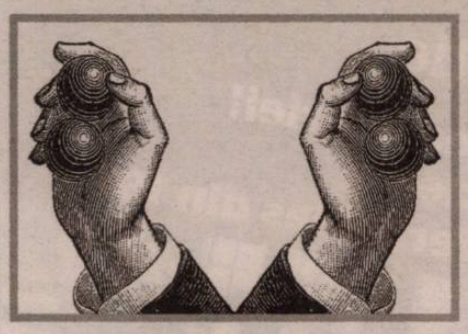

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Condiții de ecou

● **David Torn,** ***Only Sky,*** **ECM, 2016.**

Se întîmplă să mai fac comparații între Mike Oldfield și muzicieni de jazz, evaluate uneori drept inadecvate, deși Oldfield nu e străin de mari festivaluri de jazz. O poziție similară, la limita toleranței ideologice, are și chitaristul David Torn, care împărtășește cu Oldfield preocuparea pentru muzică ambientală și o vastă experiență în coloane sonore – de la jocul video Starcraft II (a cărui atmosferă e evocată inclusiv pe acest album) la contribuții pentru numeroase producții hollywoodiene din ultimii 25 de ani (o nominalizare Grammy pentru muzica filmului *The Order)*. Totuși, conexiunile lui Torn cu jazz-ul sînt cuantificabile – chiar acest album e publicat sub egida ECM, cu care a mai avut colaborări sporadice, ceea ce îl legitimează în ochii fanilor unui Bill Frisell, cu ale cărui albume „comerciale" chitara sa are multe în comun. Are unele în comun și cu spații mai accesibile – Neil Young ori Jimi Hendrix – și chiar cu materialele electrificat-vibrante ale pomenitului Oldfield. Chitaristul nu e străin de spațiul pop, a colaborat în trecut cu artiști ca David Bowie sau Tori Amos și, în general, a fost preocupat să se facă plăcut ascultătorului mai mult decît să treacă drept un avangardist autoindulgent.

David Torn nu e la fel de siropos ca Oldfield și nici la fel de avangardist ca Fred Frith, reușind să ocupe spațiul de la mijloc între acele feluri de a lucra cu chitara. Spații vacante se creează natural prin polarizare stilistică și ideologie de marketing pe măsură ce artiștii își consolidează identitatea, iar muzicieni ca David Torn sînt interesați în a identifica și a ocupa faliile rămase în urma polarizărilor, rămînînd liberi să se adreseze unor eterogene categorii de public. Artistul nu pare preocupat de vreun public-țintă, ci e introvertit spre investigarea conexiunii dintre chitara electrică și creier, în special de cînd și-a pierdut auzul dintr-o ureche și a dezvoltat o relație mai intimă cu instrumentul.

Albumul *Only Sky* e o mostră excelentă a echilibrului fragil și a mersului pe sîrmă pe care îl practică David Torn. Este un album solo cumplit de solitar, ambiental într-o manieră rareori practicată în muzica de gen, avînd drept mijloace o chitară electrică vibrantă și niște butoane care îi mai perturbează suplimentar vibrațiile. Nu e neobișnuită utilizarea a chitarei pentru a crea ambianță (fără ritm și solo-uri incisive) – post-rock-ul a făcut ceva bani din asta –, însă maniera în care o face David Torn are mai multe în comun cu un Neil Young rătăcit în pădure, fără speranța de a mai fi găsit, decît cu clișeele post-rock.

În unele privințe, albumul e o alternativă chitaristică la experimentele *Echolocations* ale violonistului Andrew Bird, prin capacitatea de a evoca condiții meteorologice și geologice. Un truc care a consolidat identitatea lui Torn e pasiunea pentru ecouri și „looping", micro-fragmente repetitive inserate „din butoane" – uneori în fundal, pentru un plăcut efect hipnotic, alteori producînd peste chitara din prim plan bruiaje neașteptate, perturbații și distorsiuni iscate imprevizibil, bruscînd cîte o piesă aparent calmă. Experiența cu muzica de film își spune cuvîntul aici, David Torn experimentînd, cu un complex discurs chitaristic, o retorică a chitarei manipulată din mers. Artistul cîntă cu creierul mai mult decît cu mîinile.

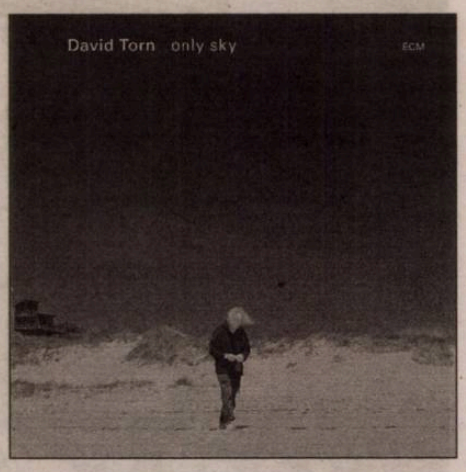

Nu e nicidecum un album relaxant, dar nu e nici chitara avangardistă care uneori în jazz poate aduce cu sunetul spălatului de geamuri. Melodia domină materialul, însă nu mizează pe o ambianță relaxantă – e tensionată, anunță furtuni iminente, e întreruptă de incidente sonore stranii, manipulînd copios senzorialul ascultătorului, menținîndu-l curios chiar și în piese foarte lungi.

David Torn *va concerta în cadrul Festivalului de Jazz de la Gărîna pe 6 iulie. Programul complet la www.garanajazz.ro.*

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

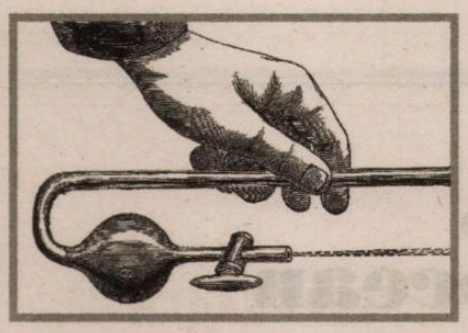

Oana STOICA

rosencrantz & co

Scurte povestiri dinăuntrul distopiilor

● ***Războiul nu a început încă*, de Mihail Durnenkov, traducere de Raluca Rădulescu, regia: Bobi Pricop, decor: Adrian Damian, costume: Corina Boboc, muzica: Alexandru Suciu, mișcare scenică: Arcadie Rusu, *light design:* Cristian Șimon, cu: Ionuț Vișan, Florentina Năstase, Mihaela Popa, Bogdan Farcaș, Cristian Popa, Teatrul „Toma Caragiu" Ploiești.**

Piesa *Războiul nu a început încă* a dramaturgului rus Mihail Durnenkov a apărut în plin conflict al Rusiei cu Ucraina (2014), pe fondul manipulărilor media și al amplificării terorismului, într-o perioadă de schimbare radicală a lumii contemporane, cu efecte dramatice la nivel individual. Textul (scris pentru trei interpreți, dar regizorul Bobi Pricop alege să lucreze cu cinci actori pentru a fluidiza trecerile dintr-o scenă în alta) radiografiază presiunile la care este supus individul urban în cîteva fabule fantastico-absurde care conturează imaginea unui univers distopic în care viața, așa cum o știm, nu mai este posibilă. Durnenkov descrie violența fizică, dar mai ales psihologică, frica și înstrăinarea, toate elemente esențiale care definesc astăzi relațiile interumane: obsesia războiului, media văzute ca singurele furnizoare de adevăr, abuzul în cuplu, înlocuirea afectului cu bunuri materiale, dominația tehnologiei asupra umanului etc. Personajele suferă de izolare, amplificată de teamă și de deteriorarea generală a vieții, și se confruntă cu diferite forme de „război": real, imaginar, psihologic, personal etc.

În spectacolul său, Bobi Pricop decupează bine povestirile și clarifică, în unele cazuri, temele (povestea puștiului creator de jocuri video pentru care realitatea cruntă a războiului este prea... ternă), păstrînd linia scriiturii, fragmentară, minimalistă, comic-absurdă. Cu ajutorul scenografului Adrian Damian, care a creat un spațiu concentraționar futurist, realizat din panouri cu reflectoare care glisează din toate părțile, punînd presiune pe personaje prin „strivire", regizorul creează o atmosferă angoasantă, de frică și însingurare. Decorul instituie ideea de supraveghere (un Big Brother terifiant, care pîndește din penumbră – lumina are rol esențial nu doar vizual, ci și dramatic, pentru că aceste momente de derapaj existențial se produc în semiîntuneric). Disoluția relațiilor de familie (de la abandonul părinților sau al copiilor pînă la abuzul fizic și psihologic prin intruziunea soțului în visele soției) are ca pandant transformarea lumii înconjurătoare (corporațiile acaparează angajații, media „creează" adevărul etc.). Bobi Pricop realizează niște „bretele" între textul suprarealist și realitatea imediată prin cele două coperți în care actorii fac o trecere în revistă a recentelor incidente violente la nivel mondial. Este o formulă prin care i se oferă textului conexiunea cu lumea reală, refuzîndu-i-se limitarea la metaforă.

Există o componentă muzicală importantă, cu song-uri live.

Ce mi se pare important la spectacolul ploieștean este modalitatea în care un text bine scris, profund ca tematică și alert ca scriitură, este transformat într-un spectacol puternic vizual, fără a fi deformat, dar și fără a minimaliza latura spectaculară. Aceasta este o îndemînare a regizorului Bobi Pricop care îi caracterizează în mod fericit toate spectacolele.

● ***Psycho*, după o idee de Robert Bloch, regia: Iris Spiridon, scenografia: Bianca și Sabina Vești eman, pregătire muzicală: Ghighi Eftimie, adaptare muzicală și reorchestrare: Petru Damșa, cu: Istvan Teglas, Vlad Bîrzanu, Ioana Mărcoiu, Andrei Radu / Răzvan Krem Alexe, Ghighi Eftimie, Teatrul Apollo 111.**

Teatrul Apollo 111 continuă seria spectacolelor conectate, într-un fel sau altul, cu filmul. Regizoarea Iris Spiridon a realizat o adaptare după romanul lui Robert Bloch *Psycho,* a cărui ecranizare celebră regizată de Alfred Hitchcock a redefinit genul *horror* în cinematografie. Scenariul simplifică intriga și se concentrează pe nebunia lui Norman Bates, a cărui personalitate disociativă este prezentată în spectacol ca o antimetaforă a trinității creștine: mama și „tatăl" (interpretați de Istvan Teglas) și fiul adolescent (jucat de Vlad Bîrzanu), un trinom macabru, care se autodivinizează. Accentul se mută astfel de la *horror* la explorarea poetică a identității personajului principal și a relației deviante cu mama, trecînd în plan secund atît narativitatea, cît și crearea suspansului.

Iris Spiridon este preocupată în mod constant de universul tinerilor fragili și de relațiile complicate, uneori patologice, dintre ei sau cele cu părinții *(Copiii teribili, Piesă pentru frate și soră* etc.), astfel că interesul pentru lumea schizofrenică a lui Norman Bates, în care mama ocupă locul central, este de înțeles. De aici, apar două consecințe: pe de o parte, o oarecare stîngăcie a scenariului și regiei, iar pe de alta, plasarea greutății spectacolului asupra personajului principal. În primul caz, se remarcă o narativitate grăbită și momente monotone care anulează aproape în totalitate supansul specific unui *thriller*. În cel de-al doilea caz, Istvan Teglas reușește un rol excelent (actorul este într-o perioadă foarte bună, amintesc personajul Haulupa din spectacolul *Plastic* de Marius von Mayenburg la ArCuB), mizînd pe o stranietate reținută, în care privirea și zîmbetul – aici este o tușă la Anthony Perkins și, de altfel, există o raportare directă la filmul lui Hitchcock pe care, la un moment dat, Norman adolescentul îl privește la televizor – sînt elementele intrigante, fascinante și înfricoșătoare deopotrivă. Există o componentă muzicală importantă, cu song-uri *live* – mult Jay Jay Johanson, Julee Cruise, Koop – pe care Teglas le cîntă aproape nemișcat, ceea ce îi conferă o atitudine bizară, chiar dementă. Scenografia (Bianca și Sabina Vești eman) permite o alternanță de planuri clare și înșelătoare (efect de *trompe-l'œil* în camera mamei și la duș). *Psycho* este un spectacol de atmosferă, interesant prin modul în care îl valorizează pe Istvan Teglas.

Răeboiul nu a început încă și *Psycho* sînt spectacole complet diferite, dar au în comun distopia în care omul contemporan își configurează existența, obiectiv și subiectiv, în lumea cea mare și în lumile personale.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Victor ALARTES

Între Miami și Madrid, Simona a mai pus încă un ocean

Într-o seară în care s-a încheiat (cel puțin pe teren) bătălia de la distanță dintre Rege și Reghe pentru un campionat de fotbal jucat după reguli neclare, Simona a luat prim-planul, triumfînd maiestuos pe zgura de la Madrid la capătul unui meci pe muchie de cuțit.

Nu, n-a fost meciul vieții ei. Marile triumfuri sînt încă în fața Simonei Halep, căci acest început de epocă post-Serena în tenisul feminin este momentul în care ea poate prelua supremația. Nu este nicidecum o certitudine, zarurile nu au fost încă aruncate, dar este o posibilitate. O oportunitate reală pentru Simona, care, fără a fi o jucătoare completă, îmbină agresivitatea cu răbdarea într-o manieră inteligentă. Nu are cum practica un tenis 100% ofensiv, pentru că nu este construită pentru așa ceva. Dar ceea ce chiar Simona a numit inspirat *„smart aggressive“* este maniera de joc care o poate duce către izbînzi și mai răsunătoare.

Scriam cîndva, după ce a fost la doar un pas de a deveni camioana campioanelor în Singapore, că tenisul Simonei este „o joacă perfectă“. Perfectă, dar joacă... Între timp, vremea de joacă a trecut, iar Simona a reușit, cu formidabila ei tenacitate, să își ducă tenisul la un nivel superior. Un tenis matur, lucid, pragmatic, gîndit strategic și adaptat din mers la jocul adversarei. Nu mai este loc pentru panică, dar nici pentru relaxare la acest nivel de performanță.

Am observat că fata care făcea reclamă la fericire nu mai scrie *„HAPPY“* cu litere mari pe obiectivul camerelor de luat vederi. Fericirea de a (se) juca este un capitol frumos, romantic, dar deja închis, în cariera Simonei. Capitolul de acum se cheamă profesionism.

Tenisul Simonei este „o joacă perfectă“.

Bătălia pierdută cu Johanna Konta la Miami n-a fost doar o fotografie mișcată din filmul unui drum presărat cu succese. A fost un eșec de care Simona avea nevoie pentru a învăța din el, spre a se reîntoarce mai puternică în arenă. Ceea ce a și făcut la Madrid, nu înainte de a răzbuna *en passant* și *en fanfare* acea înfrîngere prin victoria netă asupra britanicei pe zgura de la malul Mării Negre. A trecut în Spania printr-un moment asemănător celui de la Miami, cînd Mladenovici i-a smuls dramatic setul al doilea, precum Konta în martie. Dar Simona de (la) Madrid nu s-a mai prăbușit fizic și psihic, ci a revenit pe teren cu acea răceală profesionistă eficientă care a înlocuit bucuria – dar și nebunia! – copilărească a jocului ei din trecut.

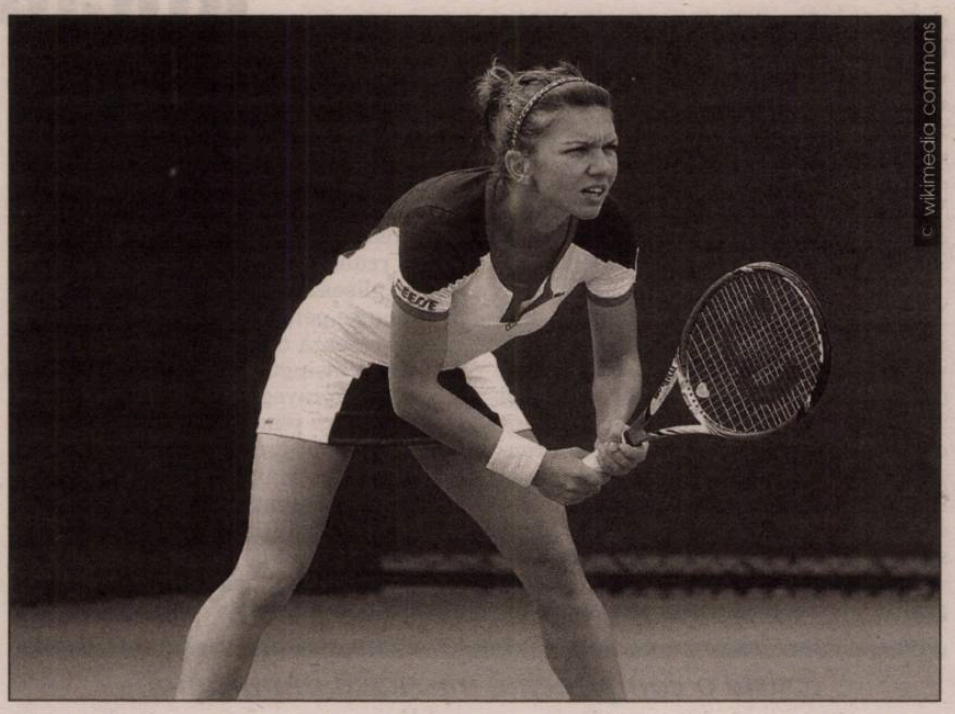

Între Miami și Madrid exista deja un ocean. Simona Halep a mai pus între ele încă un ocean: cel dintre joaca perfectă și profesionismul desăvîrșit. Iar pe cînd traversa Atlanticul ei personal, a găsit energia să dea o fugă (dar cînd nu fuge Simona?) pînă acasă, la Marea Neagră, să se asigure că echipa României scoate Albionul de pe harta lumii bune a sportului alb...

abandonulcaluluinegru@yahoo.com

PUBLICITATE

adevărul prezintă

România lucrului prost făcut

CAMPANIE „ADEVĂRUL“

- Proiecte **fanteziste** și **scumpe, inutile** sau **greșit realizate**
- Investiții **fără sens** sau **abandonate**
- proiecte pentru care s-au cheltuit **foarte mulți bani** și care **nu vor ajuta niciodată pe nimeni**

prezentate pe larg într-o nouă campanie editorială marca **adevărul**

PUBLICITATE

Bernard-Henri LÉVY

Romanul Emmanuel Macron

Victoria lui Emmanuel Macron în alegerile prezidențiale din Franța poate fi confundată cu intriga unui roman pe care nici un editor nu l-ar accepta. Și apoi, cel care într-un tîrziu îl acceptă se alege cu un *best-seller* răsunător.

Un președinte în funcție, François Hollande, decide, pentru prima oară în istoria modernă a Franței, să nu candideze din nou. Un grup de ștabi conservatori, printre care și un fost președinte, se răfuiesc între ei, deschizînd calea lui François Fillon, un candidat despre care toată lumea credea că e fără pată, pînă cînd trecutul său a ieșit la iveală.

Socialiștii de la guvernare, după ce își elimină propriul prim-ministru, Manuel Valls, își divizează susținerea între un aparatcik, Benoît Hamon, care obține, după primul tur de scrutin, un scor cu o singură cifră, și un stîngist radical, Jean-Luc Mélenchon, care se joacă de-a revoluționarul, admiră dictatori și propria hologramă, dar se poticnește în pragul celui de-al doilea tur de scrutin.

Candidatul de extremă dreaptă, Marine Le Pen, se sinucide apoi public, la finalul principalei dezbateri prezidențiale. Ea se leapădă, precum personajul unei farse, de masca respectabilității pe care echipa ei a pus-o să o poarte și, după un strip-tease retoric jenant, își arată adevăratul chip de lider al unui partid fascist de linie dură.

Apoi, în ultimul moment, calculatoarele din biroul lui Macron sînt piratate, scoțînd la iveală o grămadă de e-mail-uri care dovedeau că membrii partidului din spatele candidatului erau implicați în activități echivoce, precum plata angajaților, rezervarea de mese în restaurante și o serie de circulare menite să fie citite de către fiecare în parte. Iar într-un *tweet* fatal, cel mai apropiat colaborator al lui Le Pen pare să se pună în legătură cu un atac cibernetic conceput, cel mai probabil, dacă nu chiar executat, în Est, la mii de kilometri distanță.

Iar în momentul adevărului, după toate aceste incredibile răsturnări de situație – într-o dramă care a dus la noi cote „voluntara suspendare a neîncrederii", care constituie, credea Coleridge, „credința în realitatea poetică" – un tînăr, necunoscut, cu un an în urmă, accede la președinția Franței.

Cu mult înainte ca istoria amănunțită a acestei campanii – dezastruoasă și magnifică, absurdă și miraculoasă – să fie scrisă, noul președinte al Franței va trebui să se confrunte cu provocările aduse de circumstanțele victoriei sale. El va trebui să rezolve probleme și să convingă în același timp că poate rezolva probleme. Și va trebui să fie conștient de faptul că insuccesul lui Le Pen nu e totuna cu încuviințarea platformei sale program.

Începînd cu primele ore ale mandatului său, Macron va trebui să se dedice cauzei adevărului și unității, pe care, ca un cititor atent al filozofului creștin Paul Ricœur, a situat-o în centrul campaniei sale. Și va trebuie să reziste acelora dintre votanții săi care, în înflăcărarea năvalnică a victoriei, văd în el un demiurg și un taumaturg totodată.

Asemenea lui Canute – regele danez din secolul al XI-lea, care a ordonat valurilor să nu-i atingă tronul, pentru ca mai apoi, așezîndu-și tronul pe plajă, să demonstreze fragilitatea imperiului său în fața lingușitorilor și a visătorilor care și-l imaginau ca pe stăpînul universului –, Macron va trebui să se comporte cu modestie. La fel ca în fața muncitorilor de la uzina Whirlpool din nordul Franței, el trebuie să readucă politica înapoi la dimensiunile ei juste și rezonabile.

Dar încă nu am ajuns în punctul acesta. Pentru moment, singura mea dorință este să salut un om care a înlăturat riscurile și primejdiile din calea sa, printr-o aruncare de zaruri, și a devenit astfel cel mai tînăr președinte din Europa.

Nu vreau să spun că tinerețea în sine a fost vreodată un argument convingător. Și eu sînt conștient, asemenea celorlalți, de avertismentul din *Ecleziast* cu privire la „țara al cărei împărat este un copil".

Dar mai știu, asemenea lui Machiavelli, că în entuziasmul tinereții – în temeritatea și în impetuozitatea ei, în *furia*, în *virtutea* și în *rîvna* ei – se află ceva înaintea căruia sînt șanse mai mari ca destinul să cedeze. Nu a fost oare acesta cazul, în 1789, al revoluționarilor francezi Hoche și Saint-Just, al lui Bonaparte I și al lui Napoleon al III-lea (pînă la Macron, cel mai tînăr președinte din istoria Franței)? Nu a fost la fel și în cazul lui Benazir Bhutto, Ioana d'Arc, John F. Kennedy și Theodore Roosevelt?

Știu, sînt prea multe forme de conservatorism în această țară, prea multe blocaje și tromboze potențiale, prea mulți fanatici care au jurat, înainte de alegerea lui Macron, să-l respingă pe bancherul care va fi președinte și să-l azvîrle de pe Stînca Tarpeiană. Și știu, sînt prea mulți populiști – la stînga (mai ales înverșunatul Mélenchon) și la dreapta (lamentabilul Nicolas Dupont-Aignan, fugind dinaintea camerelor de filmat vineri noaptea, după ce a părăsit catedrala din Reims, în care se încoronau regii Franței) – care, în spatele frunzei de smochin a disprețului față de finanțe, trădează adevăratul spirit al Franței.

Știu că pasiunile triste care dormitează în aceste ipostaze sînt atît de virulente încît nu mai lasă loc pentru idealurile împărtășite, care reprezintă liantul social al democrației republicane. Și știu că entuziasmul cîștigătorului de azi, bucuria sa, optimismul său tineresc (un optimism ponderat, fervent și didactic totodată) au ceva care se adresează neajunsului civilizației franceze.

Timpul, care părea să stea pe loc, dintre cele două reprize electorale, un răstimp în care Franța părea că pîlpîie, a trecut. Acum începe lupta deschisă dintre cei care cred că libertatea trăiește și cei care deja au îngropat-o.

Ambele părți și-au dat cărțile pe față. Pentru a reuși, lumea democratică are nevoie de Macron.

***Bernard-Henri Lévy** este unul dintre fondatorii mișcării „Nouveaux Philosophes".*

© Project Syndicate, 2017
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză de Matei PLEȘU

PUBLICITATE

„România a făcut progrese uriașe“

– interviu cu Ionuț SIBIAN, directorul executiv al Fundației pentru Dezvoltarea Societății Civile –

„We stand în solidarity with you – statement to Hungarian people and civil society organisations“ – *stă scris pe pagina de Facebook a FDSC. Ce se întîmplă în Ungaria?*

Este a doua oară cînd încercăm să adunăm rîndurile într-o formă de solidaritate în sprijinul colegilor noștri din Ungaria. Am făcut-o acum doi ani, cînd Guvernul Orbán a pus lacătul pe ușa unor organizații importante din Ungaria, organizații care asigurau susținere pentru proiectele societății civile. Am crezut atunci că e vorba doar de o demonstrație de intimidare din partea guvernului vizavi de organizațiile active în sfera civică, însă speranța noastră nu s-a materializat și de fapt azi, în Ungaria, asistăm la o politică publică de diminuare a spațiului civic, fie că e vorba despre sfera universitară, fie a organizațiilor neguvernamentale.

Acum vor să amendeze legislația de funcționare a sectorului neguvernamental, mai cu seamă orice organizație care primește surse de finanțare din afara Ungariei, inclusiv cele de la Uniunea Europeană, ceea ce e ridicol, pentru că, pînă la urmă, vorbim despre surse interne, de vreme ce sînt membri ai structurii europene. Pe scurt, dacă primești, ca ONG, fonduri de peste 24.000 de euro, intri într-o procedură belicoasă care sugerează că tu, ca ONG, ești, de fapt, „agent străin“. Totul construit pe modelul lui Putin din Rusia: trebuie să punem lăcătul pe orice organizație care critică sistemul, decredibilizîndu-le prin această ștampilă cum că ele reprezintă alte interese decît cele naționale. Asistăm în Ungaria, de fapt, la consolidarea a ceea ce Orbán a numit mai de mult statul iliberal.

Cum reacționează oamenii?

Oamenilor le este teamă. La întîlnirea pe care am avut-o la Budapesta, pentru susținerea societății civile, alături de mai multe organizații din țările Europei Centrale și de la Bruxelles, au venit foarte puțini colegi din ONG-urile din Ungaria. Te așteptai să ai cel puțin 300 de oameni în sală. Am fost doar 50, iar jumătate dintre cei prezenți eram de la organizații din afară, inclusiv organizații internaționale, precum Fundamental Rights Agency a UE. Lumea nu a venit și pentru că televiziunea de stat a fost acolo și multora le-a fost frică să nu fie luați în vizor și să li se pericliteze activitatea organizației de către guvern.

Pentru mine e un șoc ce se întîmplă în prezent, în Ungaria. Mai ales că ei au fost un model pentru noi, majoritatea inițiativelor legislative de creare a unui spațiu favorabil dezvoltării societății civile în România au avut la bază modelele și pionieratul societății din Ungaria. Acum, colegilor mei de la Comitetul Economic și Social European le-a fost frică să semneze comunicatul pe care l-am emis pentru susținerea societății civile. Cineva chiar mi-a spus că, după ce s-a exprimat public contra ideilor partidului de guvernare, fiica lui, care lucra într-o instituție publică, a fost concediată. E greu de crezut că se întîmplă aceste lucruri atît de aproape de noi.

„Constatăm o creștere a nivelului încrederii populației în ONG-uri.“

Am reușit să strîngem aproximativ o mie de semnături pe care le-am transmis înainte de dezbaterea din Parlament de pe 24 aprilie, cînd prim-ministrul Orbán a fost prezent, și încercăm să ne pregătim, atît aici, în regiune, cît și să atenționăm Bruxelles-ul de pericolul contagiunii. Căci avem de-a face cu un efect de domino: ce a început în Rusia s-a extins în Polonia, Ungaria și va merge tot mai mult spre centrul Europei.

Vocea străzii nu există?

Ungaria tinde să devină un stat captiv, capturat de regim. Organizațiile civice și mișcările politice noi nu au forța de a acoperi lipsa unei opoziții puternice in Parlament. Datorită politicii de aservire a presei de către guvernul Orbán, majoritatea celor care își iau informațiile din zona de presă scrisă și TV nu observă decît faptul că Orbán reface „mîndria“ pierdută Ungariei și oprește valurile de islamiști. Situația din Ungaria e cauzată și de faptul că instituțiile de la Bruxelles nu au reacționat cînd a fost cazul.

Ce se întîmplă cu societatea civilă din România, în acest context?

Am lansat de curînd „România 2017. Sectorul neguvernamental – profil, tendințe, provocări“. Cifrele sînt încurajatoare. În zona locurilor de muncă observăm că sectorul neguvernamental e un angajator important – la nivelul anului 2015 asigura aproape o sută de mii de locuri de muncă și tot la nivelul aceluiași an a contribuit cu 1,6% din PIB. Într-o perioadă în care nu a existat o politică publică din partea nici unui guvern de încurajare a sectorului neguvernamental, acesta totuși a reușit să se dezvolte. Dar observăm cu tristețe că rămîne „continentul pierdut“ pentru societate, așa cum îl caracteriza Lester Solomon în anii '90. Continuă să nu fie recunoscut, să fie de multe ori invizibil pentru partidele politice, pentru media – de aici și marele nostru semn de întrebare: cum putem face acest sector mai vizibil, de vreme ce contribuția sa la societatea românească, o societate care a evoluat, este demonstrată, chiar dacă ne raportăm doar la cifre.

Față de studiul FDSC „Romania 2010“, constatăm, pe de o parte, o creștere a numărului locurilor de muncă în sectorul neguvernamental și, pe de alta, creșterea numărului de organizații, care a ajuns la peste 88.000. Dintre acestea, peste 48% sînt ONG-uri active (organizații a căror activitate se reflectă, din punct de vedere economic, prin depunerea unui bilanț contabil la Ministerul de Finanțe). Pentru România e o cifră bună, chiar dacă sîntem sub media țărilor din Vest la acest capitol. În plus, o mare parte dintre aceste organizații, 68% din ele, își desfășoară activitățile pe bază voluntară – ceea ce implică dezvoltarea culturii implicării. Tot la capitolul vești bune, constatăm o creștere a nivelului încrederii populației în ONG-uri. Dacă pînă acum cîțiva ani încrederea fluctua între 30-33%, acum 51% din cei intervievați au declarat că au foarte mare sau oarecare încredere în sectorul neguvernametal. Numărul celor care nu răspund sau nu știu s-a diminuat, cifra prezentă e undeva la 2%, scăzînd însă de la 15% în trecut. Asta înseamnă că am asistat la o diminuare a numărului celor care nu au nici o părere despre sectorul neguvernamental.

De asemenea, și acest instrument de susținere – 2% – a început să fie accesat și folosit. Oamenii au început să direcționeze 2% către organizații.

Există organizații care fac lucruri fantastice cu banii proveniți din acei 2%. Salvați Copiii, de exemplu, a reușit să utileze multe maternități cu aparatură care să salveze viața copiilor născuți prematur. Sînt organizații care au beneficiat de acest 2% și au ajutat oameni foarte mulți. Dacă ar fi să dau doar cîteva exemple: Fundația pentru SMURD, Hospice Casa Speranței, care oferă servicii de îngrijire a celor afectați de cancer sau aflați în stadiul terminal, pe care familia nu îi poate îngriji acasă, Caritas, cu rețeaua lor de îngrijiri la domiciliu.

Ce se întîmplă cu noua propunere de Cod Fiscal? Am înțeles că posibilitatea de a direcționa acești 2% va dispărea...

Este îngrijorător faptul că, în proiectul de reglementare, dispare prevederea referitoare la direcționarea a maximum 2% din impozitul pe venit al persoanelor fizice. Se propune astfel abrogarea unei prevederi legale care s-a bucurat de o utilizare largă din partea populației, care a fost apreciată și de sectorul neguvernamental și de instituțiile de cult deopotrivă și care va avea un impact financiar devastator asupra a mii de organizații și a sute de mii de persoane beneficiare ale serviciilor oferite de aceste organizații.

Ceea ce propunem, împreună cu colegii de la ARC (Asociația pentru Relații Comunitare) Ministerului de Finanțe, este ca, prin dialog, să găsim cea mai bună soluție pentru ca acest sistem să supraviețuiască pentru că finanțează inclusiv servicii pe care statul nu le poate acorda, nu și le permite și nu are *know-how*-ul pentru a le acorda. De exemplu, dacă e să vorbim doar despre situația copiilor cu autism, statul nu are servicii pentru ei. Pentru că sînt extrem de costisitoare, doar ONG-urile au reușit să le dezvolte. Dacă aceste organizații rămîn fără sursele financiare provenite din 2%, ce se va întîmpla cu acești copii, persoane în nevoie, bătrîni etc.? Iar acești 2% sînt, de fapt, un cost mic pentru stat, vorbim de o sumă între 30 și 35 de milioane de euro, prin care ONG-urile aduc un impact major în comunitate, iar pentru stat nu sînt, de fapt, o miză ca să lase un gol atît de mare în domenii în care nu este în stare să vină cu o alternativă la serviciile ONG-urilor. Pentru că acei 2% înseamnă pentru organizații o bază pe care se adună sponsorizări, finanțări de la fonduri europene, o bază de funcționare. În plus, dacă vreți, este și un sistem care îl face pe cetățean să se implice și să se informeze: cînd direcționezi acei 2%, începi să te interesezi și de organizația sau organizațiile pe care vrei să le susții, sau e o recompensă pentru o organizație de ale cărei servicii ai beneficiat tu sau un membru al familiei atunci cînd a avut nevoie.

a consemnat Stela GIURGEANU

Emil BELU

Hecho en Mexico

Lăsăm în urmă Guadalajara, capitala statului Jalisco, al doilea oraș ca mărime al Mexicului. Pe o căldură sufocantă, autobuzul înaintează cu greu pe o șosea plină de hîrtoape, cîrpită ca vai de lume cu pietrele scoase din rîul ce o însoțește de o bună bucată de vreme. Zgomotul motorului lasă cu greu să treacă frînturi de muzică de la radioul șoferului, muzică tradițională mexicană: trompete văitîndu-se în registre înalte, voci acompaniate de chitare, întrerupte adesea de reclame în care cuvîntul cel mai frecvent este „tequila".

Cu un pliant turistic pe genunchi, încerc cu greu să urmăresc rîndurile unei istorii condensate a Mexicului. În hurducăielile autobuzului, cititul a devenit imposibil, recitesc pentru a nu știu cîta oară aceeași frază, așa că renunț. Prin geamul panoramic al autobuzului privesc în zare, încercînd să ghicesc ce se ascunde în spatele perdelelor de vegetație abundentă, de un verde crud, sfidînd parcă absența sezonului ploilor.

Prima oprire, în sfîrșit!

Sub un șopron cu un acoperiș de trestie, cu greu puteai bănui existența unei cîrciumi. Deasupra porții, o placă de lemn cu vopseaua scorojită, agățată de un lanț ruginit, indica numele popasului: „Don Rigoberto".

La intrare, strîngînd mîna fiecărui nou venit, era însuși Don Rigoberto. Pe cap cu un sombrero uriaș, cu un șorț alb, imaculat, tras în grabă peste niște pantaloni uzați, plini de pete, ce trădau meniul cade sudoare, iar mustața i se înfoaie asemeni unui arici amenințat de primejdii numai de el știute. Cu glas stins, de parcă izvora din străfundul istoriei aztece, obosit de atîta drum prin timp și spații, îi șoptește ghidului: „Am o surpriză pentru turistul român".

Masa a fost servită sub șopron – bucătărie tradițională mexicană –, în „ambianța" muzicală creată de doi mexicani care ciupeau anapoda corzile chitarelor, instrumente ce păreau a le fi dușmani. După ce Don Rigoberto a trecut pe la fiecare masă, cerînd părerea despre calitatea meniului și a serviciilor, ne invită să vedem o instalație manuală de fabricare a băuturii naționale mexicane, tequila.

„Istoria acestei licori se pierde în străvechea civilizație precolumbiană", își începe *speech*-ul Don Rigoberto. Strămoșul tequilei este *pulque,* băutura zeilor azteci, un produs de fermentație obținut din agava albastră – „planta divină", cum o numesc mexicanii. Se bea doar la ceremonii și ritualuri speciale închinate divinităților, iar numărul celor aleși era limitat: preoți de cult, nobili și căpetenii de oști.

Agava albastră este una dintre marile bogății ale Mexicului: peste patruzeci de mii de hectare care produc cinci sute de milioane de kilograme de materie primă. Aria de răspîndire a acestei culturi este destul de restrînsă, strict limitată de lege, iar cel mai mare producător de agave este statul Guadalajara, unde se află și

Don Rigoberto mă aștepta, înconjurat de o droaie de cîini și copii.

Tequila, orașul marilor case de fabricație și comerț. Cîteva state mexicane limitrofe Guadalajarei au și ele o bună producție de agave albastre, Nayarit, de exemplu. Există și tequila de calitate inferioară, produsă din alte soiuri, numai în Mexic identificîndu-se peste patru sute de varietăți de agave. Legislația mexicană obligă firmele producătoare la dubla distilare a alcoolului, concentrația maximă ajungînd la patruzeci de procente.

Înghesuindu-ne unii în alții, ne apropiem de cele cîteva rînduri de agave cultivate lîngă distilerie. Frunze înalte, ce porneau radial dintr-o rădăcină aproape sferică, ajungînd la înălțimea unui „stat de om", zimțate, cu mici țepi, erau cultivate acolo, anume, ca „material didactic" pentru vizitatori. Pentru a putea fi utilizată în procesul de fabricație, o agavă trebuie să fi atins pragul maturității. Asta înseamnă în jurul a cel puțin zece ani, dar de cele mai multe ori această limită e depășită. Cea mai mare cantitate de amidon se găsește în bulbul aceastei rădăcini și nu în frunze, care ar sta mai bine într-o vază, glumește Don Rigoberto. Recoltarea trebuie să se facă neapărat înainte de înflorire – agava face o singură floare, la maturitate –, altfel se pierde o mare cantitate de amidon, iar producția va fi compromisă. Unul dintre supușii patronului a smuls din pămînt o rădăcină de agavă, apoi, cu un hîrleț special, a efectuat prima operație: curățirea de frunze a bulbului care avea mărimea unei mingi de fotbal, alții putînd atinge chiar optzeci de kilograme. Apoi l-a tăiat în bucăți, așa cum tai lubenița, ieșind la iveală miezul gălbui care va lua drumul cuptorului. Frunzele, mult mai sărace în amidon, nu sînt utilizate, eventual pot constitui materie primă la fabricarea zahărului. „Bifînd" și această fază, în șir indian, am luat-o printre rîndurile de agave spre a doua etapă a inițierii: coacerea.

© wikimedia commons

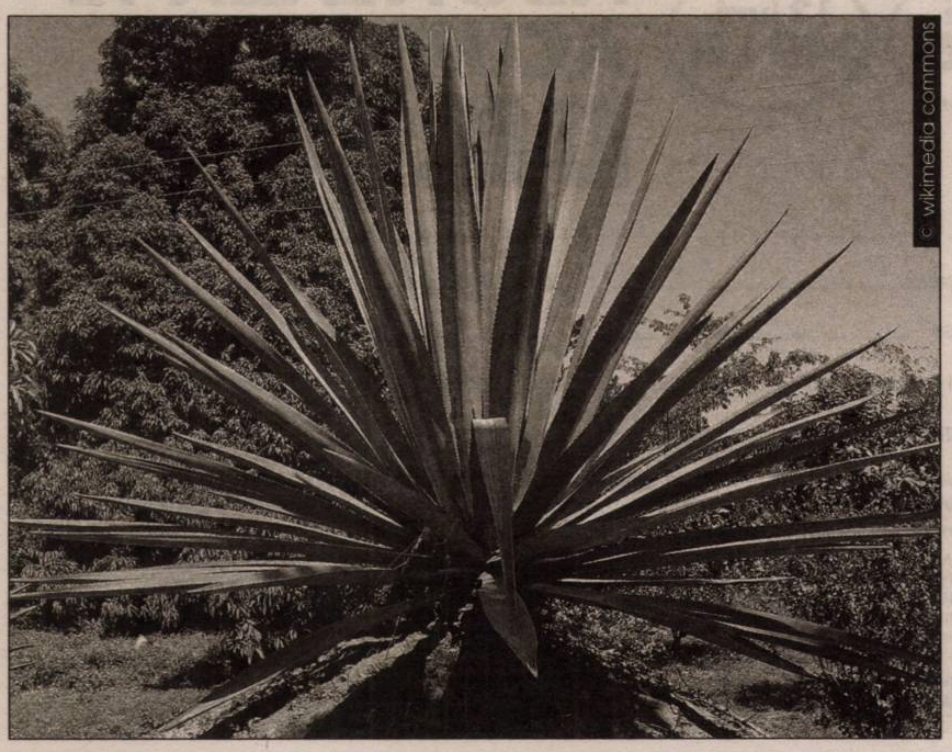
© wikimedia commons

Bulbii crăpați se așază într-un cuptor, iar temperatura necesară este asigurată de un jar din lemne de esențe tari. Cuptoarele au evoluat în timp, de la cele ancestrale, căptușite cu pietre, la moderne tancuri din oțel inoxidabil, cu temperaturi controlate electronic. Coacerea va dura între douăzeci și patru și treizeci și șase de ore, apoi cuptorul este „dezvelit", iar aceste imense felii coapte sînt lăsate să se răcească douăzeci și patru de ore.

Un bazin circular, ca un ghizd de fîntînă, foarte încăpător, cu un lemn așezat diametral pe circumferință, fixat în centru pe un ax vertical dotat cu palete, cu o roată grea la o extremitate, iar la cealaltă extremitate aplicîndu-se o forță mecanică de rotire – iată ingenioasa instalație unde se prepară borhotul necesar distilării. Cine duce greul acestei istovitoare munci? Măgarul, desigur. El este „forța mecanică", nelipsit din peisajul mexican, cel căruia, cu toții, i-am dat tot ce aveam prin buzunare și sacoșe: fructe, bomboane, biscuiți, ba chiar o felie de tort adusă de la masă de o doamnă care părea prosternată în fața acestei minuni a naturii, imagine vie a muncii și supunerii. Mă gîndeam la fratele lui, cel descris de Apuleius *(Asinus aureus)* care, din păcate, nu a avut parte de binefacerile turismului.

Trecem la a treia etapă, unde acest borhot este transferat într-o distilerie rudimentară, asemănătoare alambicului de țuică de la noi, mult mai mare, însă, ca dimensiuni. Nelipsitul cazan sub care trosnește focul, țevi de cupru sau inox și diverse recipiente mi s-au părut a face parte dintr-o „scenografie" cunoscută.

După distilare, alcoolul va sta un timp să se așeze – de la șaizeci de zile pînă la patru ani, chiar mai mulți pentru mărcile de calitate –, în condiții speciale de temperatură și umiditate, în pîntecoase butoaie de lemn, în special lemn de *sequoia*. După atîta așteptare, un nou cuvînt apare pe etichetă: *reposado*. Așadar, de acum încolo vom bea *tequila reposado!*

Sala de prezentare și degustare este o etapă necesară și firească, bineînțeles. Don Rigoberto pare la el acasă: enumeră sorturile de tequila, ridicînd succesiv sticle pătrate, rotunde și butelci pîntecoase, cu etichete cromatice în care galbenul e predominant. Nu uită să menționeze mari case producătoare, clienți celebri, prețuri amețitoare, mai ales cele produse manual, care pot atinge ușor cîteva mii de dolari americani litrul.

Dînd pe „goarnă" cîteva pahărele – turiști sîntem! –, aproape uităserăm de inițiala atenționare a patronului. O mînă străină mă atinge discret, făcîndu-mi semn să ies afară. Don Rigoberto mă aștepta, înconjurat de o droaie de cîini și copii, tot pe atîția. Împinge ușor cu piciorul o ușă care ducea de multă vreme dorul balamalelor, apoi mă poftește să intru și, intuind surpriza, ia dintr-un raft o sticlă cu o etichetă acoperită de praf, pe care o șterge încet cu mîneca. „Iată!" – pare a-mi spune. În semiobscuritatea magaziei nu mi-am putut da seama despre ce era vorba. Am făcut cîțiva pași înapoi, spre prag, la lumina zilei, citind eticheta: *Szilvapálinka, Budapest, 1998.* Într-adevăr surpriză, acum de partea mea.

Bizară confuzie... Doar cu puțin timp înainte, la fiecare sticlă prezentată, punea cu mîndrie degetul arătător pe etichetă, evidențiind inscripționarea inconfundabilă: *Hecho en Mexico* (Fabricat în Mexic.)

Banii îi număra ca nimeni altul, iar conversia dolar american / peso mexican o făcea aproape instantaneu, părînd un computer rătăcit în acest cîmp de agave. Și acum, la cîțiva ani de la instructiva lecție mexicană, întrebarea revine: știa Don Rigoberto să citească?

Să fi fost unul dintre trucurile de a atrage și de a impresiona turiștii? Nu i-am mărturisit că „Palinca de prune", așa cum scria pe etichetă, este fabricată în altă țară decît România. Am lăsat explicația pe seama altor vizitatori, care, cu siguranță, vor mai trece pe acolo. Nu voiam să-i stric buna dispoziție.

Veselia din sala de prezentare trecuse pragul degustării. Înainte de a mă alătura grupului, i-am mulțumit de intenție, ne-am strîns călduros mîinile, el invitîndu-mă să mai trec pe acolo, iar eu invitîndu-l să viziteze România pentru a cunoaște, printre altele, și procesul fabricării palincăi românești.

Don Rigoberto, Don Rigoberto...

***Emil Belu** este scriitor și trăiește în Canada.*

Cu ochii-n 3,14

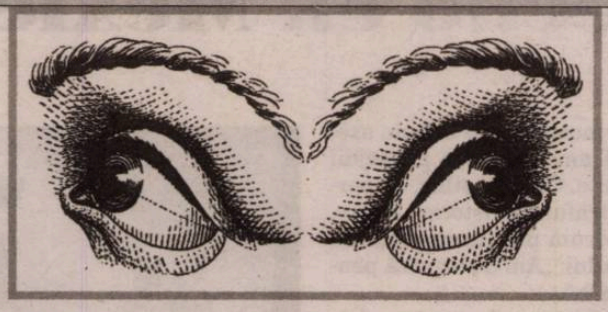

TRĂIM OARE, SUB PRIVIREA PLINĂ DE PETE GALBENE A OMULUI AȚOS, EPOCA GRAMATICII GASTRONOMICE?

■ În iarnă, la o tarabă, am văzut un afiș: „1 pereche de mănuși, 4 lei. 2 perechi, 8 lei". Zilele trecute, pe o cutie de paste, din cele pe care le încălzești la microunde, avertismentul: „După încălzire, produsul va fi fierbinte". Să trăim oare epoca unui scepticism acerb? (**S. G.**)

■ Președintele Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, în vizită la București. Îl pupă, duios, pe frunte, pe fostul președinte Traian Băsescu, sub privirea plină de admirație a președintelui Senatului, Călin Popescu Tăriceanu. Juncker l-a salutat călduros și pe fostul premier condamnat penal Adrian Năstase. Dacă integrarea e un cuvînt-cheie pentru Uniunea Europeană, atunci hai să integrăm și corupția! (**M. M.**)

■ Saloanele de cosmetică, cele de ultima generație, au început să arate mai ceva ca nava Enterprise din *Star Trek*. Cu aparate ultraspecializate și cosmeticiene hipertrainuite, ale căror discursuri trebuie să le descifrezi cu dicționarul. Dacă ai curajul să le lași să-ți evalueze fața, constați cu stupoare că aceasta e, de fapt (după cum arată computerul), o colecție de pete galbene și portocalii așezate precum constelațiile. Dacă ai mai multe pete portocaliu închis, ai încurcat-o. (**I. P.**)

■ Să fie finalul unuia dintre cele mai mari mistere ale omului și să se fi găsit răspunsul la întrebările: ce și de ce visăm? Cercetătorii din Wisconsin (Institutul visului și al conștienței) cred că putem afla motivul dacă ne scanăm creierele. Studiul a fost publicat în *Nature*. Se vorbește despre o „zonă caldă" din creierele noastre, care se activează în momentul în care visăm. Prin analiza acestei activități cerebrale s-ar putea prevedea pînă și conținutul unui vis. De la „viața e vis" pînă la „visul e viață" n-a mai rămas decît un pas. (**A. M. S.**)

■ În 1672, niște cetățeni indignați l-au ucis pe prim-ministrul olandez, după care l-au mîncat. Mă tem că Grindeanu e cam atos. (**M. C.**)

■ Naziștii gramaticii *(grammar nazis)* sînt peste tot. Institutul de Tehnologie din New Jersey a pierdut un grant federal de 1,5 milioane de dolari pentru că nu a respectat întocmai regulile de formatare în scrisoarea de înscriere. Mai precis, textul nu a fost redactat... cu interliniere dublă. (**C. Ș.**)

■ Semn al vremurilor gastronomice pe care le trăim, *„All You Need Is Love"* (titlul faimosului cîntec lansat de Beatles în 1967) a devenit, într-o reclamă, *„All You Need Is Lunch"*. Cum ar veni, dacă dragoste nu e, măcar să fie ceva de haleală. Sta-v-ar în gît. (**D. S.**)

MAI DELICAT SPUS, ÎNSEAMNĂ CĂ NU ȘTII NIMIC DESPRE O TREABĂ DE AUR DIN CE ÎN CE MAI FINĂ, ÎNCHISĂ DUPĂ O VREME

■ Un interlop a fost arestat la Iași. Mai delicat spus, în cuvintele purtătorului de cuvînt, „polițiștii ieșeni au preluat persoana în cauză și au depus-o în Penitenciar". (**M. C.**)

■ Dialog cu Lenuța: „Băiatul meu a suferit un accident de mașină." „Și e grav? El se afla la volan?" „Nu, a fost doar nițel ametit. L-a lovit mașina, el era pe bicicletă." „Și cum s-a încheiat?" „Păi, a reușit să scoată o bicicletă nouă." „Înseamnă că nu era foarte ametit, de vreme ce a negociat așa de bine." „Da, știți, băiatul meu merge des la biserică și se roagă." „Ce-are a face?" „Păi, el e credincios. Să-l lovească mașina pe un creștin?!" „Și creștinii mai păcătuiesc, Lenuțo, din cînd în cînd..." (**R. M.**)

■ Ediția din acest an a faimoasei curse de galop „Kentucky Derby" a avut loc pe 6 mai, pe o pistă mai degrabă noroioasă – a plouat mult în zilele premergătoare cursei. Totuși, ceea ce jurnaliștii sportivi americani numesc „cele mai intense două minute sportive ale anului" nu au dezamăgit deloc. A fost o cursă palpitantă, alergată relativ rapid, avînd în vedere condițiile terenului, de cai superbi, conduși de jockey foarte buni. Anul acesta, mai mult decît oricînd, numele primilor cinci cai încîntă: pe locul 5 a ieșit *Practical Joke,* un armăsar de trei ani care promite mult; pe locul 4 a venit *Classic Empire,* un armăsar de aceeași vîrstă, care a fost desemnat, anul trecut, cel mai bun cal de doi ani din America; pe locul trei a ajuns *Battle of Midway,* iar locul 2 a fost ocupat de *Looking at Lee*. Campionul acestei ediții a derbiului Kentucky a fost un armăsar perfect, pe nume *Always Dreaming*. Pe mama lui *Always Dreaming* o chema *Above Perfection* – o mare campioană, la rîndul ei. Văzînd lista cailor înscriși la derby, mă încearcă o frustrare că nu am fost de față. Cînd nu știi nimic despre caii unei curse, în general pariezi orientîndu-te după nume. Pui banii și speranțele în calul cu numele care te impresionează cel mai mult. Dacă aș fi fost acolo, pe *Always Dreaming* aș fi pariat... (**S. V.**)

■ „Ministrul de Interne așteaptă rezultatul cercetării unui polițist care a filmat un gîndac la serviciu fără să fi cerut acordul șefilor cu 15 zile înainte", spune știrea. Infama filmare a avut loc într-un sediu de poliție din Teleorman, așa că prin „șefi" eu înțeleg Liviu Dragnea, ceea ce mi se pare și logic: pare o treabă pe măsura președintelui PSD. (**M. C.**)

■ Din ciclul „Meseria – brățară de aur": 50.000 de dolari pe an cîștigă, în China, un mirositor profesional de vînturi umane. (**M. C.**)

■ La micul dejun, îmi pică privirea pe următoarea reclamă: „Sissi, șuncă din ce în ce mai fină". Aș fi curios să o întîlnesc pe Sissi peste săptămîni, peste luni și ani de zile, ajunsă pe culmile fineții mezelistice. (**M. P.**)

■ Stephen Fry a fost cercetat de poliția irlandeză pentru că a susținut despre Dumnezeu că e maniac și capricios, într-o emisiune de acum doi ani. Ancheta a fost însă închisă după o vreme – autoritățile nu au găsit suficienți oameni ultragiați de atitudinea lui Stephen. (**C. Ș.**)

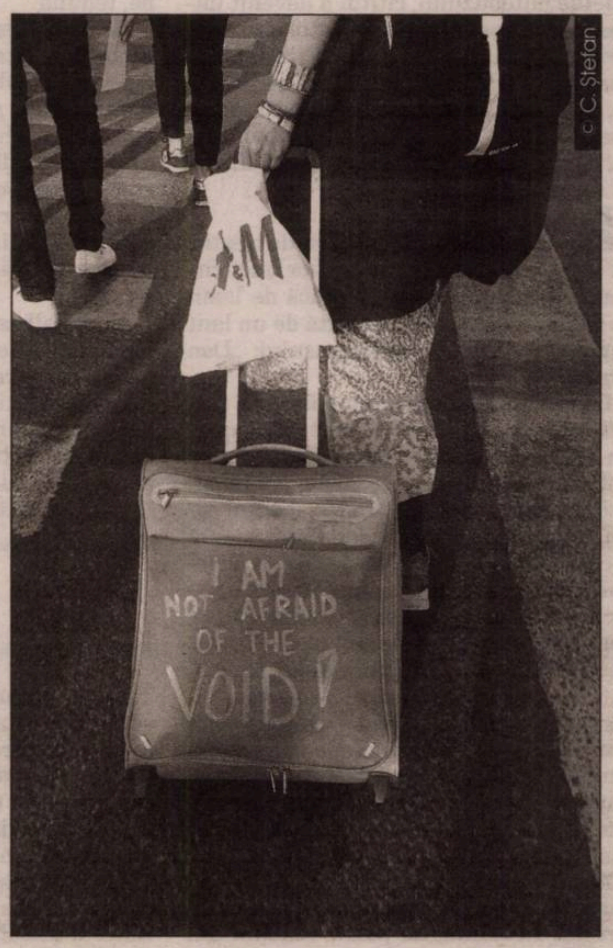

© C. Ștefan

Ofertă specială pentru Dilematici!

3 luni 49 LEI

6 luni 89 LEI

12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....

în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **692** ■ 25-31 mai 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Maria IORDĂNESCU
lasă-ți **copiii** să vină la **tine** 13

ANDREI PLEȘU
„Două note“
pagina **3**

ANDREI MANOLESCU
„Londra, după 12 ani“
pagina **8**

„Cele mai așteptate cărți la Bookfest“
pagina **14**

Franța după alegeri

© Matei Martin

„Cum să guvernezi o țară unde există peste două sute patruzeci și șase de soiuri de brînză?“

CHARLES DE GAULLE

Redacția DILEMA VECHE: șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, 020331 București ● **telefon:** 0372 130 006 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Magdalena BOIANGIU

Succesiunea

Dispariția liderului Autorității Palestiniene, Yaser Arafat, repune problema negocierilor de pace în Orientul Mijlociu într-un nou context. Considerat de israelieni „cel mai mare terorist din toate timpurile, cel care, după naziști, e responsabil de moartea celor mai mulți evrei" (Dan Margalit în *Maariv),* Arafat a fost pentru palestinieni simbolul luptei poporului lor. El a transformat niște lagăre de refugiați într-un popor existent pe hartă, popor pe care l-a condus spre recunoaștere internațională, inițiind multe acțiuni a căror violență era departe de a-i asigura statutul de partener legitim în eventuale tratative. Transformarea sa din lider terorist într-un om de stat este probabil cea mai mare performanță a acestei persoane-personaj, dominînd politic frămîntările din cea mai turbulentă regiune a globului. [...]

Puterea militară a Israelului, susținerea neabătută a Statelor Unite au făcut imposibilă realizarea acestui plan și Arafat a trecut la cea de-a doua ipostază, cea de negociator într-un proces de pace, cînd public, cînd secret, unde a trebuit să-și mascheze convingerile intime în predispoziția pentru compromisuri. Cine își amintește istorica strîngere de mînă de pe pajiștea Casei Albe dintre premierul Israelului Rabin și liderul palestinian Arafat, sub privirea ocrotitoare a președintelui Clinton, nu se poate să fi uitat impulsul de reținere al lui Rabin: a ezitat, era pe punctul de a refuza să întindă mîna și pînă la urmă a făcut gestul, convins, probabil, că acceptarea ipocriziei poate fi mai eficientă decît căutarea sincerității. Rabin a fost asasinat: a stimulat sentimente complexe, de neînțeles pentru mințile simple, cu degetul pe trăgaci. [...]

E greu să privești cu optimism succesiunea lui Arafat. Ca orice personalitate puternică, nu a permis în preajma sa evoluțiile altora. Grupul din jurul său (e semnificativ că majoritatea au cîte două nume: unul oficial, de folosit în timp de pace, și altul „de război», mai cunoscut decît primul) este împărțit între cei fideli, tovarăși în exilul din Tunis și cu care a revenit, și cei născuți și rămași în teritorii, organizînd lupta cu dușmanul. Cel mai popular din această a doua categorie este Marwan Barghouti, fostul lider al organizației Fatah de pe Malul Occidental al Iordanului. A susținut și a organizat Intifada, dar a declarat că ar fi necesară continuarea tratativelor începute la Oslo. Acum e într-o închisoare israeliană, condamnat la cinci sentințe pe viață.

La Paris, soția lui Arafat se opune vizitei celor mai apropiați colaboratori ai conducătorului. Pe Internet circulă povești despre felul cum serviciile secrete israeliene au izbutit în cele din urmă să-l otrăvească pe „nemuritor". [...]

Cînd și dacă va avea loc, transferul de putere se va exprima prin forme dramatice, fără a schimba, în fond, datele esențiale ale problemei. [...]

(articol apărut în *Dilema veche* nr. 44, 12 noiembrie 2004)

Dilema veche vă propune

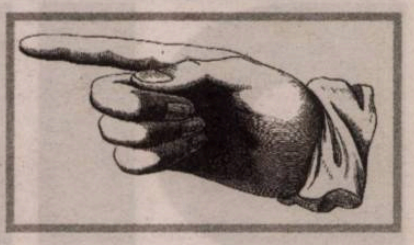

■ Pe 3-4 iunie va avea loc Festivalul Filmului Petrilean. La TIFF va avea premiera documentarul lui Andrei Dăscălescu, *Planeta Petrila*, produs de HBO, al cărui protagonist este inegalabilul, imprevizibilul și irepetabilul Ion Barbu. Totul se leagă, așadar. (Ana Maria Sandu)

■ *Cercul (The Circle,* 2017, James Ponsoldt), cu Emma Watson, Tom Hanks – o distopie ce, pe măsură ce filmul înaintează, ți se face teamă că ar putea deveni realitate. (Iaromira Popovici)

■ De vineri, 26, pînă duminică, 29 mai, are loc Festivalul Femei pe Mătăsari – trei zile de muzică, modă, conferințe, concursuri și alte evenimente. Haideți să vedeți frumusețea străzii Mătăsari. (Cristina Ștefan)

■ Mai aveți timp pînă duminică, 28 mai, să vedeți lucrările din cadrul Romanian Design Week, un eveniment anual care promovează designul românesc contemporan drept instrument ce poate contribui la progresul social, economic și cultural. Expoziția centrală, găzduită de viitorul Mega Image Concept Store din strada Grigore Cobălcescu, nr. 45, reunește anul acesta 200 de lucrări semnate de 150 de designeri și arhitecți. (Cristina Ștefan)

■ În această perioadă nu pot decît să recomand fără originalitate, exact așa cum am făcut și altădată, turneul de tenis de Mare Șlem de la Roland Garros, împreună cu un castron de căpșune, în fața televizorului fixat pe canalul Eurosport. Asta pentru cine nu și-a luat bilete să vadă totul în direct. Cred că anul acesta telespectatorilor români li se va adăuga unul important, despre care se spune că, în ciuda trecutului său glorios, nu mai are acces pe acele arene de la Paris nici dacă plătește bilet. (Andrei Manolescu)

■ În perioada 29 mai-18 iunie, la Muzeul Național Cotroceni, expoziția „Aici-Acolo. Artiști din România și Diaspora. Trasee subiective din anii '80, atunci și acum", prilejuită de Ziua Diasporei. Vor fi prezenți artiști din afara granițelor – Paris, Avon, Innsbruck, Geneva, Düsseldorf, Dortmund, Aachen, Portland –, dar și din România. (Dana Călinescu)

■ Ediția de anul acesta a Festivalului Internațional de Literatură și Traducere de la Iași (FILIT) se anunță foarte tare. Cap de afiș: doi autori laureați ai premiului Nobel: Svetlana Aleksievici și Gao Xingjian. Așa că rezervați-vă locurile încă de pe acum. Festivalul va avea loc în perioada 4-8 octombrie. (Matei Martin)

■ La Polirom, tocmai a apărut a doua ediție a lucrării Madeei Axinciuc *Profetul și oglinda fermecată. Despre imaginație și profeție în Călăuza rătăciților de Moise Maimonide* – o carte care pune la dulce încercare pe orice cititor care vrea să nu se (mai) rătăcească. Un excelent comentariu la una dintre cărțile fundamentale ale culturii iudaice, un gest de curaj intelectual despre care însuși Moshe Idel ne spune că este o intrare în labirintul gîndirii maimonidiene urmată de o ieșire în pace. Maimonide a scris *Călăuza rătăciților* în 1190, pentru intelectualii evrei ai timpului, năuciți la confluența dintre creștinism și islam. Este calea unei regăsiri, a limpezirii și a clarificărilor. O cale care, chiar dacă ar putea contraria pe ne-evrei, are virtuțile ei indiscutabile. Folosind imaginația și profeția, Madeea Axinciuc găsește relevanța eternă a acestei mari cărți. (Sever Voinescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Ierusalim**
- **Examene**

album dilematic Lucian Muntean

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

PUBLICITATE PENTRU PRINT:
d.stan@teaminnovation.ro / Tel: 0742.100.630
office@teaminnovation.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

PUBLICITATE PENTRU ONLINE:
vanzari@ead.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

Informații și reclamații ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 9.100
Tipărit la Tipomedia

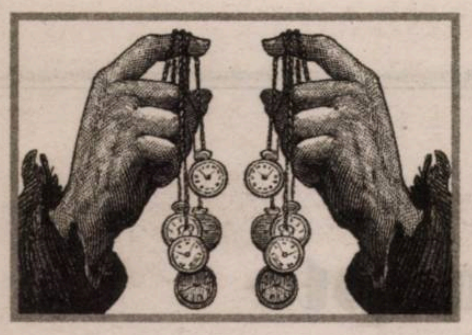

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Două note

Una mai veche

Am scris la începutul săptămînii, pe blogul Adevărul, *că mă simt depășit „epistemologic“ de revenirea în forță a unui discurs apologetic cu privire la comunism: că n-a fost chiar așa de rău cum pretind „anticomuniștii viscerali“, că multe erau mai bune atunci decît acum, ba chiar că soluția de viitor cea mai rezonabilă ar fi o revenire pioasă la premisele vechii orînduiri. Răsfoind însemnări mai vechi, am dat peste un mic text pe această temă, semn că „stafia comunismului“ ne (mă) bîntuie de mult. Reproduc, melancolic, însemnarea cu pricina.*

De cîte ori televiziunile de-acum mă scot din minți, mă tratez cu meditații retrospective despre televiziunea socialistă. E o tehnică pe care o recomand, în genere, tuturor nostalgicilor. Îmi dau totuși seama că există deja, în mijlocul nostru, o generație care nu are acces la această tehnică, pur și simplu pentru că s-a născut tîrziu. E o generație al cărei trecut nu e radical diferit de prezentul ei, ceea ce e totuna cu a spune că e o generație fără trecut. Pentru buna lor educație, sau, măcar, pentru buna lor informare, ar fi foarte util ca, o dată pe lună, postul național să difuzeze, cu titlu experimental, cele două ore ale televiziunii ceaușiste de la sfîrșitul anilor '80. De văzut, nu era, în fond, nimic. Nu te uitai decît dacă erai deja spălat pe creier, sau dacă voiai să te înfurii, să-ți oferi pretextul de a înjura. Disidența imposibilă (sau prea riscantă) pe față devenea o intensă ocupație privată. Puteai să-l terfelești pe marele conducător de pe ecran ca la ușa cortului și să te culci, apoi, liniștit, cu conștiința datoriei împlinite.

În ce mă privește, pot adăuga experienței comune o mărturie din interior asupra modului cum se făcea televiziune înainte de '89. În anii '70, așadar într-o perioadă mai puțin radicală, ajunsesem – *via* Tudor Vornicu – să fiu invitat, din cînd în cînd, la anumite emisiuni de artă plastică. Dacă emisiunea era în direct, tensiunea ideologică era supremă. Îmi amintesc, de pildă, că, înaintea unui program supervizat de Dinu Săraru, a trebuit să debitez, preventiv, tot ce aveam de gînd să spun, înainte ca programul propriu-zis să înceapă. Vigilent, dl Săraru nu voia să riște nici o surpriză. Dacă tînărul începător care eram ar fi luat-o razna? Dacă ar fi făcut vreo nefăcută? Precauția era, la drept vorbind, inutilă, căci nimic nu m-ar fi putut împiedica să spun în emisiune altceva decît spusesem înainte. Psihologic însă, rezultatul era paralizant. Iar actorii scenariului aveau prilejul să părăsească, în final, studioul, cu o perfectă conștiință falsă. Eu – mîndru că nu acceptasem să adaug nici o notă politică comentariului meu, dl Săraru – mîndru că avesese curajul să riște o emisiune în direct cu un oarecare.

Din păcate, puneam și unele probleme de „ambalaj“. Aveam oarecari plete, iar pletele erau interzise. Drept care, părul îmi era prins cu o clamă la spate, iar regia îmi desena cu creta, pe podea, un cerc, din care n-aveam voie să mă mișc. Cum mă mișcam, cum mi se vedeau pletele! Intram, deci, în platou, legat la gură de măsurile de siguranță ale dlui Săraru, legat la păr de indicațiile morale ale partidului și legat de picioare prin ingeniozitatea regiei. De ce-o făceam? Nu știu. Între altele, de prost ce eram! Ironia e însă că, urmărind prestația unora dintre oamenii noștri de televiziune de-acum, mă simt ispitit de demonul perfid al nostalgiei: n-aș ști ce să le leg mai întîi.

(Pentru corectitudine, trebuie să adaug, astăzi, că dlui Săraru nu i se pot contesta anumite isprăvi utile. Ca director de teatru bucureștean, a lăsat o amintire onorabilă, în condiții în care puțini știau să practice cu succes slalomul ideologic. Chiar și scena povestită mai sus confirmă – în context – o formă meritorie de îndrăzneală culturală: aducea în scenă un personaj încă neprofilat și nu-i punea samavolnic în gură fraze gata făcute. Ce e drept e drept...).

Una nouă

În comuna Voluntari, a fost adus Brîul Maicii Domnului. Nu vreau să fac acum comentarii despre scenografia, psihologia, teologia și estetica spectacolului provocat de acest mare eveniment. Cozi interminabile (cu frustrările aferente), pompă sacerdotală, politichie oficială „fină“. Într-un colț (dar lîngă „șefi“), dl Gigi Becali căsca strămoșește (ceea ce dădea, pînă la urmă, oarecum firesc solemnității generale), dna Firea era pupată de popor, poporul pupa prețioasa relicvă, adusă din Grecia. Reținem, deocamdată, un episod unic la nivel planetar: primarul orașului, în inevitabilul său discurs, a citat-o, evalvios și patriotic, pe însăși „Maica Domnului, care spunea (sic!) că România este grădina Maicii Domnului“! Două lucruri sînt epocale: 1. Dl Pandele are, în biblioteca sa, o raritate absolută: o colecție de ziceri ale Sfintei Fecioare, din care a putut spicui un pasaj. 2. Maica Domnului avea o (profetică) informație despre existența viitoare a unei țări numite România. Și o iubea ca pe propria Sa grădină. Ce poți să mai spui? Mare e grădina lui Dumnezeu!

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Frica și ura. Sau despre spirala populismului

Într-un număr anterior al *Dilemei vechi*, Cătălin Ștefănescu a schițat una dintre cele mai comprehensive și temperat-disperate imagini ale societății actuale: lista „oamenilor pe care îi disprețuim“ – adică mai toți și cam din orice motiv; disprețul este cauza, nu efectul! Cu două săptămîni în urmă, revista *Sinteza* a scos un excelent număr despre *Fake News* și „epoca post-adevărului“ în care trăim. Ce legătură există între cele două subiecte? Una alarmantă: ceea ce Maestrul Umberto Eco ar numi *cogito interuptus*.

Povestea este lungă și, desigur, mult mai complexă. Pe scurt, ea sună cam așa: Puterea, în genere, a exagerat cu *good news* (de exemplu, ideologia fericirii, a gîndirii pozitive și a Prozacului), *bad news* (de exemplu, industria fricii, de la E-urile din alimente la imigranți) și imperturbabile *fake news* (de la Anglia plătește subdezvoltarea din UE la Soros ne-a cumpărat cu Mioriță cu tot), astfel încît nimeni nu mai știe prea bine care e realitatea, dar toți reacționează la imaginea pe care și-o fac despre aceasta. După care, tot Puterea s-a spălat pe mîini și a zis că asta e, *societatea* este cea care a intrat în epoca post-adevărului, precum România sub blestemul spiritului mioritic. Între timp, ne-a lovit și o criză economică globală, care a evidențiat și mai mult disparitățile structurale existente în lume, erodînd clasa de mijloc și accentuînd extremele, astfel încît în prezent tindem tot mai mult spre două categorii sociale polare, cu frontiere fluide: *antreprenoriatul* și *precariatul* (cu o categorie efemeră, *proiectoratul*, care trăiește decent cîtă vreme are acces la proiecte). Primul îl urăște pe ultimul, acestuia îi e frică de primul, iar proiectoratul este ciclotimic, alternînd între ură, frică și zîmbet. Această criză a fost ambalată și ea în *good/bad/fake* news, de nu mai știa nimeni care este cauza reală, dar toți simțeau efectul concret: scăderea nivelului de trai și creșterea insecurității.

Astfel, nemulțumirea a crescut pretutindeni, avînd drept unul dintre principalele sale efecte scăderea încrederii în Autoritate (oricare ar fi aceasta), urmată de revolta împotriva ei. Aruncînd copilul împreună cu apa din copaie, această revoltă (îndreptățită!) a pus sub semnul întrebării și autoritatea cunoașterii (adică, în ultimă instanță, a Rațiunii): *cine ești tu să-mi spui mie ce e adevărat sau nu?* Ce rămîne în aceste condiții? Propriile tale emoții, sincere și autentice! Acestea sînt apoi preluate și amplificate de rețelele de socializare, care generează propriul univers de „adevăruri“, fiecare cu secta sa de fideli drept-credincioși. Cînd nu este *război religios*, cunoașterea realității devine un *plebiscit de fiecare zi*. Politica devine și ea, în cel mai bun caz, o gestiune „democratică“ a emoțiilor: *cogito interuptus est!*

Toate acestea au devenit sistem și s-au globalizat. Ceea ce îmi aduce aminte de cartea lui John Lukacs: *Democracy and Populism. Fear and Hatred.*

Acesta insistă de multă vreme asupra apariției unei noi forme de democrație în lume: *democrația populistă*, profund diferită de democrația „clasică“, pe care o numește *constituțională*. Democrația populistă diluează, cu timpul, distincțiile ideologice și partinice, dreapta și stînga, sfîrșind prin a le contopi într-un populism național care se diferențiază doar prin clientela dominantă: „poporul“ pe care și-l alege pentru a-l reprezenta politic. O dreaptă și o stîngă ideologică devin discuții de salon.

În aceste condiții, continuă Lukacs, „una dintre principalele diferențe dintre cei de dreapta și cei de stînga este următoarea: în timp ce, în cele mai multe cazuri, ura îi motivează pe primii, frica îi motivează pe cei din urmă. Dacă ura este un defect moral, aceasta poate fi, din păcate și cel puțin pe termen scurt, și o sursă de obținere și păstrare a puterii, mai ales în vremurile democrației populiste“. Aparent mizantrop, Lukacs conchide: „ura este cea care unește oamenii. Aceștia găsesc o satisfacție în ideea că noi sîntem buni pentru că ei sînt răi“. Dar și frica poate uni în egală măsură: ne temem de răutatea lor!

În ultimă instanță, această dimensiune emoțională (altminteri, general umană) este cea care face diferența, în apele profunde ale mișcărilor de masă, dintre democrația parlamentară și cea populistă. De fapt, marele risc al populismului constă în decuplarea îngrijorărilor populare – indiferent de cine este considerat a fi „poporul“ – de grija pentru cadrul normativ de expresie și acțiune al acestora. Politica devine astfel, tot mai mult, o gestiune de moment a fricilor și urii „populare“ – deci „legitime“. Iar libertatea de expresie și acțiune, eliberată de cadrele normative împărtășite ale unei autorități legitime, devine însăși democrația – genul de democrație pe care „poporul“ o reclamă tot mai mult și pe care liderii populiști se întrec tot mai frecvent să o satisfacă de azi pe mîine: populismul, spune Marine Le Pen, este apărarea politică a poporului. Mass-media (relativ reglementate) și Internetul (total nereglementat) sînt apoi mediile propice de diseminare a unor epidemii de frică & ură, de natură să amplifice spirala i-rațională a populismului.

Politica românească recentă ar trebui citită și ea (și) în această cheie. Încă din 1990, anticomunismul nostru, care a mobilizat elitele democratice, a fost și el predominant emoțional. De fapt, România nu a fost niciodată „comunistă“. A fost o societate socialistă înapoiată, cu un terorism de stat (internaționalist) inițial și un soi de sultanism (naționalist) ulterior. De crezut în comunism au crezut doar puțini; în anti-comunism au crezut însă mulți! Apoi, cel puțin din 2000 încoace, alegerile sînt tot mai „emoționale“, iar voturile sînt, de regulă, „negative“. Manifestațiile din ultima vreme au fost și ele emoționale, doar că în alt spectru afectiv: *umilirea* populației prin *disprețul* Puterii. Ceea ce ne mînă tot mai mult și mai des în luptă nu mai sînt atît rațiuni pe termen lung, cît raționalizări pe termen scurt ale emoțiilor de moment: întîi te urăsc, și pe urmă găsesc eu un motiv printre atîtea *fake news* revelatorii...

Dar Lukacs mai spune un lucru: cînd politica abdică de la rațiune și adevăr (măcar ca idealuri și criterii), populismul preia puterea, folosindu-se de emoțiile „poporului“ și amplificîndu-le pentru a-i sluji propriilor interese. Populismul este astfel anticamera violenței! Un populism globalizat e pe cale să globalizeze violența. Al treilea război mondial nu va avea loc, dar primul război global se pregătește deja...

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

O relație de o noapte

Am decis că o să dorm o noapte în Victoria Station. Am găsit un bilet de avion ieftin pentru Praga, dar numai pentru a doua zi. Sînt anesteziat emoțional și încă nu simt nimic. Un tip brunețel și grăsuliu vine și stă de vorbă cu mine. Nu pricep nimic și am vreo 4000 de lire, toți banii pe care i-am făcut, așa că fug de el. Costul unui hotel pentru cele 11 ore pe care trebuie să le petrec noaptea aia depășește pensia mamei și a tatălui pentru două luni. Sînt mulți oameni în jur și mă relaxează să îi privesc. Vine o echipă de la McLaren și montează o mașină de curse în mijlocul gării, așa că pentru două ore sînt total fascinat.

Tipul grăsuliu revine. Habar nu am ce vrea, vorbește repede și cu un accent pe care nu îl prea înțeleg. Totuși e clar că e oarecum inofensiv. O japoneză vine și ea lîngă mine. Vorbește prost și rar, așa că o pricep. Mă întreabă ce fac și unde mă duc. Mă aud vorbind și e destul de ciudat, am vorbit tare puțin de cînd a murit Agnieszka.

– Ești gay?

Întrebarea nu are nici un sens în capul meu. Spun că nu. Îi spune grăsuliului că nu sînt gay. Pricep. E dezamăgit și pleacă. Ea rîde.

E frumoasă. Îmi dau seama de asta și sînt puțin șocat. Și ea pleacă tot a doua zi. Mă întreabă dacă vreau să stau cu ea în noaptea aia. Îi spun că da, numai că o să vreau să stau în gară.

Îmi povestește despre ea. Cîntă la pian, în engleză numele ei înseamnă „cer" și familia ei e bogată. E plecată de aproape un an de acasă, ca să vadă lumea. Arată bogată. Următoarele două luni are de gînd să le petreacă călătorind în Europa de Est. Îmi este tare greu să înțeleg cum cineva poate să aibă așa de mulți bani încît să poată să călătorească pentru un an.

Îi povestesc despre mine. O fac oarecum chirurgical. O disecție a mea cu toate urîțeniile și fricile. Face și ea același lucru.

La 3 noaptea ne dau afară din gară. Pînă la ora 5, gara este închisă pentru curățenie. Mai sînt cîțiva ca noi și ne strîngem în holul de la intrare. E un cuplu ciudat în fața noastră, el e bătrîn, și ea e foarte tînără și foarte îndrăgostită de el.

Tot nu simt nimic.

Japonezoaica începe să cînte încet. Cîntă o piesă de muzică simfonică la pian. Pricep că mi se întîmplă ceva extraordinar, dar tot nu pot să simt nimic.

Stă lipită de mine și mă ia de mînă. Nu se întîmplă nimic în interior, dar tot mi se pare fascinant. Are o memorie fenomenală pentru muzică. Se strînge în mine și îmi zice că îi e frig. O iau în brațe. Adoarme rapid.

Cuplul din față doarme și el. Se trezesc cînd răsare soarele. E aproape de 5 și ea trebuie să plece la 7. Eu trebuie să plec la 9. Îmi povestește o mulțime de lucruri, cu un fel de furie. Mă trezesc spunînd că mi se pare că vrea să epuizeze cît mai repede tot ce se poate spune.

Foc rapid și super intens.

Se uită ciudat la mine. Îi spun că e foarte frumoasă. Nu am vrut să-i spun asta, dar asta m-am trezit spunînd. Îmi zice că o să ajungă în România cam în două săptămîni. Îi dau numărul meu de telefon.

Trebuie să plece. O duc la gura de metrou. Pleacă. Mă plimb iarăși prin gară. Grăsuliul a venit iarăși la agățat. Îmi face cu mîna. Simt un gust sărat. E sînge. Am buza ferfeniță. Fata mi-a mușcat-o rău cînd a plecat.

Au trecut trei săptămîni.

Sînt obosit. Senzația aia de frig umed de care îmi e și frică, și silă, în același timp. E dimineață și tocmai au scos gunoiul din blocurile de lîngă mine. Un puști de vreo 10 ani, murdar rău, mi-a arătat cum prinde șobolanii. De coadă. Are dexteritate. Șobolanii sînt grăsulii și deloc agresivi, sînt șobolani de ghenă, tare diferiți de șobolanii de tomberon, care sînt mai agresivi și mai greu de prins – îmi explică puștiul. Maică-sa e o femeie mică și se mișcă rapid printre gunoaie. Am stat de vorbă cu el vreo zece minute. Deștept foc, foarte rapid în mișcări. Mă gîndesc că sînt norocos că nu sînt el.

Urăsc șobolanii. Îi văd des mai ales cînd vin seara acasă. Trec printre blocuri și e plin de gunoaie aruncate aiurea în jurul tomberonului care este întotdeauna plin. Zoaiele de la gunoaie se scurg pe beton și în timpul verii mirosul este revoltător. Le văd ochii licărind și îmi e scîrbă de ei. Șobolani sînt destui și în beciul blocului.

Sună telefonul. E ea. O ascult pentru cîteva zeci de secunde, fără să zic nimic. Închid și mă hotărăsc să mă duc în Polonia, la cimitirul unde e îngropată Agnieska.

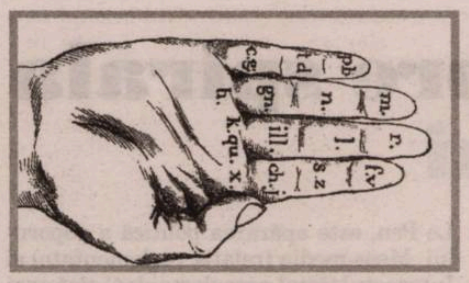

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

O excursie în Munții Chiricahua

Un prieten mi-a relatat o situație demnă de interes. Fratele său – aflat de mai mult timp în Canada și, paradoxal, bine situat acolo socio-profesional – găsea adaptarea la modelul cultural occidental extrem de dificilă, iar, pînă la un punct, de-a dreptul inutilă. La ce îți folosește însușirea completă a unor norme mentale de existență preponderent ipocrite? – raționase tînărul român prins în încleștarea șocului civilizator. Convingerea sa fermă – obținută după o experiență canadiană semnificativă – era că vesticii, în copleșitoarea lor majoritate, rămîn niște indivizi fundamental falși, rupți de autenticitatea trăirilor primordiale, prezumtiv nealterate în zonele „arhaice", cum ar fi spațiul nostru, bunăoară. Exemplul pe care amicul mi l-a dat – din recuzita empirică a rudei emigrate – m-a tulburat, declanșîndu-mi (anamnetic) epifanii personale, bănuite ascunse în negura timpului. Compatriotul captiv în procesul naturalizării forțate se arăta deranjat de entuziasmul (infantil?) al canadianului (americanului) față de natură. Spunea interlocutorul meu că un simplu pescuit la sfîrșit de săptămînă declanșează, în acea lume, adevărate epopei psihologice. Evadat din biroul unde își duce prizonieratul social al celor cinci zile din șapte, vesticul transatlantic vrea să regăsească în weekend – după modelul proustian – tot timpul pierdut. El pornește veritabile expediții mitologice, tratînd banala ieșire în natură (la 50 km de casă) ca pe o odisee homerică. Pentru pescuitul (iluzoriu) într-o baltă de cîmpie, pregătește minuțios lansetele cu laser și năvoadele cu semnal electronic, echipîndu-se totodată în costumații extraterestre, pline de accesorii terifiante. Nu lipsesc, desigur, combinezoanele de scafandru, vestele antiglonț, extinctoarele, trusele de prim-ajutor, binoclurile, camerele de luat vederi, computerele, antenele parabolice și, uneori, *shotgun*-urile cu cartușe *dum-dum*. Înaintea copacului îmbătrînit sau a cabanei părăsite, din mijlocul unei pădurici, individul occidental nu încetează să se minuneze, scoțînd sunete guturale și icnete de admirație extatică. Face poze buruienilor sălbatice și omizilor din arbori, țipînd isteric la cel mai mic semn de viață forestieră. Românul ajuns subit în acest context rîde mai întîi humulesțean, după care, evident, cade în disperare suicidală.

Simpaticul dialog amical mi-a trezit – cum ziceam – amintiri proprii, cărora, pînă în prezent, nu le-am acordat atenția cuvenită. Spre sfîrșitul stagiului meu american, niște colegi de la Universitatea arizoniană m-au invitat (împreună cu soția) într-o excursie caracterizată ca „mirifică", prin pădurile sudice ale faimosului stat deșertic. Profesorul (organizator) și consoarta sa erau două persoane admirabile, cu simțul umorului și pline de generozitate. În buna tradiție americană, ei pregătiseră Jeep-ul cu care urma să călătorim ca pentru un *safari* african, deși popasul preconizat nu se afla decît la două-trei ore de oraș. Eu însumi am fost dotat cu binoclu, pușcă (pe care nu am luat-o, totuși, niciodată din portbagaj) și vestă vînătorească. Pe măsură ce ne apropiam de Munții Chiricahua (finalitatea turistică a traseului), tensiunea creștea, profesorul și soția lui (care își zîmbeau complice în mod frecvent) promițîndu-ne un spectacol nemaivăzut. Apogeul experienței părea să fie o întîlnire (de gradul trei?) cu un animal (?!) unic în lume – datorită semnului particular ce-i fusese dat de natură. Misterul rămînea însă total, nimic din identitatea bizarei vietăți nefiindu-ne dezvăluit în avans. După ce am intrat pe un drum „forestier" (în termeni americani, pentru că, în realitate, era vorba despre o rută puțin mai strîmtă decît apropiata autostradă), profesorul a încetinit în mod vizibil, devenind extrem de concentrat. Doamna – veritabil copilot și partener de enigmă – păstra, la rîndul ei, o tăcere patetică. Deodată, *Jeep*-ul s-a oprit brusc, inerția proiectînd pălăria de latifundiar a femeii direct în parbriz. Profesorul a răcnit paralizant, arătîndu-ne agitat, în zare, niște puncte maro. „Iată-le!" strigă el. „Burticile albe! Burticile albe!... Să nu le ratați, pentru numele lui Dumnezeu!... Pregătiți aparatele de fotografiat!" Nu voi insista pe misterul julesvernian, întrucît nu doresc să creez palpitații bunilor mei cititori. „Burticile albe" nu erau altceva decît niște căprioare arizoniene care aveau, ca semn distinctiv, o pată *(albă,* desigur) pe abdomen. Ele alergau mereu în grup și, cînd săreau, își dezvăluiau, pentru o clipă, imaculata blăniță de sub coadă, care le făcuse atît de celebre în America. Momentul trebuia imortalizat cu orice preț pe peliculă, în viziunea profesorului-ghid. Nu animalul în sine se dovedea interesant, ci „burtica albă", arătată, e drept, cu nespusă parcimonie.

Nu mai reținem dacă visul gazdei noastre s-a îndeplinit în acea stranie excursie alături de doi musafiri nedumeriți, dar știu sigur că prietenul nostru, asemenea multor altor occidentali, trăia, în clipele respective, tensiunea unei căutări de identitate. Trebuie să înțelegem că, în interiorul universului postindustrial, experiența sacră este un lux. Lumile pragmatice, ale obsesiilor economice și acumulărilor materiale, sînt niște universuri profane, unde sinele se depersonalizează constant. Oamenii de aici suferă astfel într-un mod subliminal și, ca atare, obscur. Suferința lor se vede în entuziasmul bizar de localizare a naturii arhetipale, uneori, în decoruri artificiale. Așadar, *listen to me, pals,* cît timp noi încă mai avem avantajul „arhaismului", să nu le luăm prietenilor noștri din „postmodernitate" bucuria de a fotografia cîte o zburdalnică „burtică albă"!

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

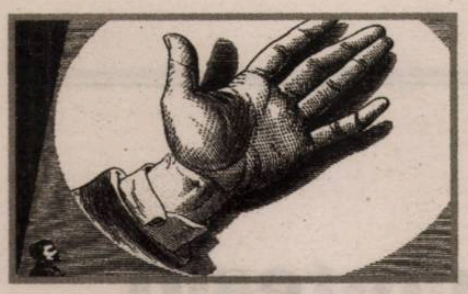

Adina POPESCU

portrete din mers

Adolescența, mereu aceeași

În urmă cu cîteva zile, am primit o invitație din partea fundației PRAIS să particip, împreună cu Aurora Liiceanu, la o miniconferință despre adolescență. Urmează să ne adresăm unor grupuri de liceeni din Ploiești, iar evenimentul are loc în cadrul Săptămînii liceelor. A fost un prilej pentru mine să reflectez un pic asupra propriei mele adolescențe, dar și a vîrstelor și a generațiilor, în general. În urmă cu fix 20 de ani debutam, ca elevă în clasa a XII-a, în revista *Dilema,* cu un articol despre adolescență care se intitula „Generația X". Pe atunci, eram foarte preocupată de problema generațiilor și a conflictelor dintre ele; cu timpul, mi-am dat seama că generațiile se topesc de fapt unele în altele și conflictele se diluează. Îmi amintesc că, în primul an de liceu, mi se părea că exista o diferență enormă, ca mentalitate și maturizare, între noi, „copiii" de a IX-a, și cei de-a XII-a. Se observa mai ales la băieți, fiindcă fetele erau mai emancipate – colegii noștri de clasă se comportau ca niște „băieței", în vreme ce elevii dintr-a XII-a erau deja, în accepțiunea tuturor fetelor, „bărbați". Astăzi, nu mai percep aproape nici o diferență între generația mea, de pildă, și a celor care au aproape 50 de ani, de parcă zece ani nici nu mai contează, doar semnele îmbătrînirii sînt oarecum mai prezente. Pe atunci, un an reprezenta o „distanță" de la Pămînt la Lună, poate și mai mult. Revenind la Generația X, primul meu articol din *Dilema* începea cam așa: „Americanii au atribuit generic fiecărei generații un termen care să o denumească. Părinții noștri, generația ce a explodat după război, rebelii anilor '60, martorii conflictelor diplomatice, victime ale comunismului ș.a.m.d. au fost definiți ca *baby-boomers.* Noi sîntem Generația X. Ce ne caracterizează? Computerul conectat la Internet și e-mail-ul, cu toate că pe primul loc rămîn jocurile, pagerul și beeperul, telefoane celulare, cucerirea spațiului cosmic, hard-rock-ul, poate și isteria provocată de celebrul serial *Dosarele X.* Și am avut un mare atu – am crescut după Revoluție, am ars cravatele de pionier și am uitat de cozile la banane. Oricine se naște cu povara unei generații întregi în spinare trebuie să se conformeze, mai mult sau mai puțin, ei. Ce fac cei din Generația X? Suportă cu greu rutina zilelor școlare și vin acasă cu o conștiință a inutilității, fără a se putea revolta împotriva unui sistem de învățămînt învechit. În schimb, învață despre contracepție și răsfoiesc revista *Playboy* încă din gimnaziu. Își îndreaptă aspirațiile către o meserie, și jumătate din venitul părinților se alocă pentru meditații. Venerează formații rock din Occident, hamburgerul din Occident... Occident. Își pierd apoi timpul prin baruri și cluburi de biliard, declarîndu-se mulțumiți cunoscători ai tuturor speluncilor din cartier. Îl citesc emoționați pe Eliade și califică drept „superbă" *Trilogia antică* a lui Andrei Șerban, preferînd să n-o comenteze. (...) Are Generația X vreun ideal? Desigur, el există. Care? Idealul X". Astăzi, vorbim deja despre generații Y, Z, despre *„millennials",* ba chiar și despre *„new millennials",* oare ce s-a schimbat însă în acești 20 de ani (în afară de tehnologie, desigur; în zilele noastre, pagerul și beeperul sînt obiecte de muzeu, nu cred că adolescenții de astăzi știu cum arătau de fapt)? În nici un caz spiritul rebel, „sistemul de învățămînt învechit" sau atracția pentru Occident. Au aceste noi generații vreun ideal? Putem discuta punctual despre adolescență, adolescența *lor,* cu vreun specific al ei, sau nu ne rămîne decît să vorbim despre adolescență în general, aceeași de cînd s-a inventat termenul?

În nici un caz spiritul rebel, „sistemul de învățămînt învechit" sau atracția pentru Occident.

Noi sîntem Generația X.

Citeam pe sub bancă Stephen King.

Privind în urmă, mi-aș caracteriza adolescența drept Evul Mediu al existenței mele. Și nu pentru că am fost nefericită în acei ani (oare care adolescent este fericit?), ci pentru că mi s-a părut o perioadă atît de confuză, încît și acum o văd învăluită într-o nebuloasă. Îmi dau seama că de multe ori mă simt mai aproape de vîrsta copilăriei, eul meu de atunci e similar cu cel de acum, decît de vîrsta adolescenței în care aș spune că „n-am fost eu". Eram doar o fată veșnic depresivă, frustrată, veșnic îndrăgostită de cel nepotrivit, care nu mai citea mai nimic, care se îndepărtase de părinții ce-i fuseseră pînă atunci cei mai buni prieteni, obsedată de corp și de dorința de a fi populară. Ca multe altele, de fapt. Era firesc să se întîmple așa, în adolescență preocuparea de sine (mereu în comparație cu alții) atinge cote maxime. Chiar dacă aș fi mers la un psiholog, chiar dacă ar fi existat vreo consiliere, în orice formă a ei (în anii '90, nu se punea problema de așa ceva), nu cred că m-ar fi ajutat prea mult. În clasa a IX-a mi-am dat seama că eram ceva mai grasă decît o cereau „standardele" de atunci, adică „să încapi în blugii Motor numărul 27". Eu purtam 29 și am ajuns la concluzia că acesta trebuia să fie unicul motiv pentru care nu aveam un iubit și nu eram „o fată populară". Și așa am început să țin interminabile „cure de slăbire", haotic și după capul meu, calculîndu-mi baremuri de 1000 de calorii pe zi, adică mere și iaurt, o dată pe săptămînă o bucățică de ciocolată. Și cum să fii fericit doar cu mere și iaurt? Ai mei habar n-aveau ce mîncam, treceau amîndoi printr-o depresie „de vîrsta a doua" (fiecare vîrstă cu „patologia" ei), cred că, dacă ar fi știut, ar fi luat măsuri. După un an și jumătate de chin, am reușit cu chiu, cu vai să încap în faimoșii blugi numărul 27, aplicînd metode sigure învățate la școală – „îmbracă-i stînd întinsă pe pat, suge burta, trage de ei, forțează nasturii, o să se mai lase!". „Rezultatele" au fost aproape imediat vizibile: m-am dus la liceu în noii mei blugi și cu un pulovăr pînă în talie, cum se purta pe atunci, iar colegele s-au holbat admirativ la mine: „Ce-ai slăbit, fată!" Cu timpul mi-am dat seama că obținusem și alt gen de rezultate – în urma regimurilor draconice de slăbire, m-am ales cu o carență pe termen lung de vitamina B și mi-am distrus definitiv părul. Faptul că eram în mod oficial „o gagică slabă" și purtam blugi numărul 27 nu mi-a adus popularitatea dorită. Mi-am dat seama că eram o fată timidă, așa că trebuia să lucrez „la atitudine" și nu știam cum. Am încercat să mă lipesc de diferite grupuri, pentru că „grupul ține de cald", și să-i imit pe alții. Mergeam săptămînal cu fetele la un fast-food celebru de lîngă Cișmigiu, beam Cola Diet și, din cînd în cînd exclamam toate în cor despre temiri-ce: „Ce mișto!" Nu refuzam nici o invitație la petreceri unde, de fapt, nu se distra nimeni. Mă apucasem de fumat pentru că era *cool* și ca să am o ocupație în curtea școlii, în timp ce îi aruncam ocheade băiatului care îmi plăcea. N-am mai reușit să mă las nici pînă acum. Chiuleam în „Anita", barul neoficial al liceului, și eram nevoită să ascult toate suferințele în amor ale colegelor care îmi plîngeau pe umăr, deși eram conștientă că ele nu se arătau deloc interesate de propriile mele suferințe. Tăiasem orice comunicare cu părinții, mi se păreau dintr-odată bătrîni și de modă veche. Ultima vacanță petrecută împreună, în clasa a IX-a, s-a dovedit a fi un dezastru, ne-am certat tot timpul, voiam să plec de una singură pe munte. La școală nu mă interesa mai nimic din ceea ce ni se preda (în afară de orele de română), citeam pe sub bancă Stephen King. Și continuam să fiu nefericită. Abia printr-a XI-a, cînd m-am îndrăgostit cu adevărat, am început să-mi revin. Îndrăgostită mă simțeam în sfîrșit puternică și inevitabil rebelă. Așa că, atunci cînd colegele mi-au spus depreciativ: „Te-ai îngrășat, fată!", nici că mi-a mai păsat. Trecusem la blugi numărul 28, diferența era mică, însă eu mă simțeam deja altfel.

Ce-aș putea să le spun liceenilor de acum despre adolescență, din propria mea experiență, dincolo de multe lucruri pozitive și generale? Nu vă speriați, o să vă treacă!

PUBLICITATE

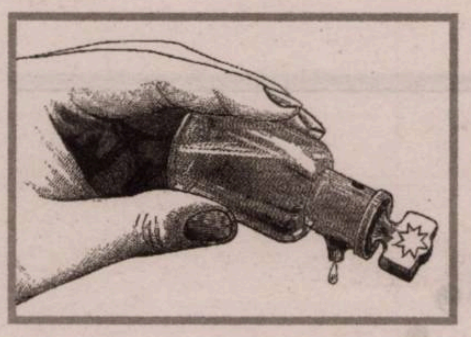

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Mămicul, zînul și prințesul

Limba română vorbită permite un tip de modificare lexico-gramaticală care funcționează de obicei ca joc de cuvinte, cu scopul de a surprinde și a amuza: substantivele feminine cu terminații și sens specific pot fi transformate în masculine, prin simpla omitere a terminației (derivare regresivă). Procedeul e aplicat de mai multă vreme, în limbajul familiar, termenului de rudenie *mămică*, de la care se formează un masculin marcat de un surplus de afectivitate, *mămic*, folosit mai ales în formula de adresare *mămicule*. Forma are deja vechime: apare în dialoguri din proza lui Delavrancea, a lui Sadoveanu, în proza și corespondența familială a lui Rebreanu. E atestată de la bun început și utilizarea formei ca simplu termen de desemnare, în afara situației de adresare directă: „O, nu știi ce bună e *mămicu!*" (Delavrancea, *Boaca și Onea*). Ca multe alte vocative afective, *mămicule* are o utilizare de bază, primară – în adresarea vorbitorului către propria mamă –, dar și utilizări secundare, derivate, ca în așa-numita *adresare inversă* – a mamei către copil. *Mămicule* pare oarecum specializat (mai ales în prezent) pentru adresarea soțului către soție – prin extindere, pornind de la situațiile în care aceasta e mama copiilor; în acest context, are în genere o notă comică, ironică, asociindu-i-se un stigmat social suburban. Vechimea formei e confirmată și de evocările teatrului de revistă bucureștean, în care un celebru cuplet de la Union a fost păstrat în amintirea memorialiștilor în diferite variante: „Vin, bibicule, vin, *mămicule*, vin / Cu buzunarul plin..." sau „Vin, tăticule, vin, *mămicule*, vin..."

Dicționarele noastre fie nu înregistrează deloc forma *mămic* (DEX), fie menționează doar vocativul *mămicule*, ca variantă pentru *mămico*, prin analogie cu *tăticule (Dicționarul limbii române* – DLR, Litera M).

O formă glumeață de substantiv masculin – *zîn* – a fost utilizată cu câțiva ani în urmă de o campanie publicitară de succes. Cuvîntul e obținut din forma substantivului feminin, prin omiterea terminației specifice *-ă*. Denumirea a fost asociată cu crearea unui personaj comic – varianta masculină a zînei – și a fost introdusă cu abilitate de explicația un personaj din filmulețul publicitar: „le-a plăcut rochia, că era de zînă. Mă rog, de *zîn*". Termenul a devenit o marcă identitară a băncii, fiind reluat în diferite contexte: „În 2006, Traian Tudorică își făcea pentru prima dată apariția de *Zîn*, în reclamele Băncii Transilvania" (iqads.ro); „renunță la fusta de zîn" *(ibidem)*; „Zînii și zînele pădurii fac minuni la Budești!" (bistrițeanul.ro); se vorbește de *povestea zînului, bagheta zînului, colegii zînului, echipa zînului* etc.

Interesant e că termenul nu e o inovație absolută, ci o redescoperire, pentru că exista în limba mai veche, ieșind apoi din uz. Nu e înregistrat în DEX, dar un dicționar-tezaur ca DLR, care cuprinde și forme și sensuri vechi, îl ilustrează foarte bine. Încă din secolul al XVII-lea, cuvîntul apărea la Dosoftei, cu sensul „zeu": „ocărâia și defăima naintea tuturor *zânii* elinilor"; îl regăsim, cu același sens, pînă în secolul al XIX-lea: „cel de frunte *zân* al popoarilor de la nord, închinătoare la idoli" (Asachi).

Cele două cazuri descrise sînt totuși diferite: *mămic* e o variantă afectivă, un substantiv care, în ciuda formei masculine, desemnează în continuare o femeie; *zîn* creează un cuvînt masculin care desemnează un personaj fabulos masculin. Diferită este și situația formei *prințes*, care dublează o formă și o ipostază masculină deja existentă – *prinț*. A forma un al doilea masculin prin derivare regresivă de la *prințesă* pare inutil și absurd – și e, de fapt, doar un joc ironic. *Prințesul* apare în genere ca extindere parodică a conotațiilor produse în cultura populară de figura *prințesei*. Cuvîntul apare în pseudonime autoironice – *Prințesul Dian, Prințesul războinic* –, în referirea ironic-afectuoasă la copii – „prințesul meu se va naște Vărsător" (forum.desprecopii.com); „nici să crezi că ți se cuvine totul doar pentru că tu ești prințesa / prințesul lu' tata/mama" (summerday.ro) – sau la vietăți de companie – „am dat drumul la apa de la chiuvetă, ca să salvez prințesul" (absinthmagic.blogspot.com) – sau în jocuri de cuvinte extinse prin crearea unui alt feminin de la *prinț*: „*Prinț*a și Prințesul" (fatacuportocale.ro); „prințesul cel mai isteț și *prinț*a cea mai deșteaptă" (e-dimineata.ro). E drept, uneori nu sînt semne clare ale intenției glumețe, ceea ce ar putea indica o surprinzătoare răspîndire a formei: „jocuri cu prințesul broscuței" (jocuri.online.us).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

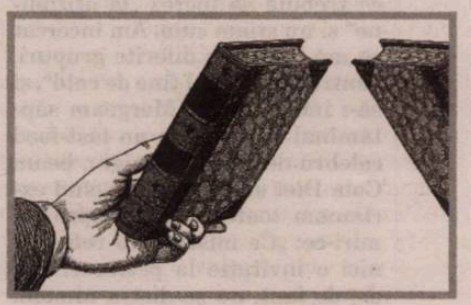

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Stilistică și onomastică

Episodul polemicilor stîrnite în ultima vreme de intervențiile tinerei profesoare de română cu privire la textele literare care ar fi mai bine să se studieze de către elevii de gimnaziu mi-a readus în minte sintagma „strigarea numelor". Nu mai știam de cînd și de unde o știam, așa că m-am dus pe net și am descoperit: e titlul unui volum de proză al lui Ion Longin Popescu, apărut la Editura Eminescu, cîndva prin anii '80. Ce va fi fost în acel volum al unui fost coleg de redacție nu-mi mai amintesc. Poate ceva folcloric, legat de îndrăgostire, poate de cultul strămoșilor, sau poate ceva civic, legat de asumare, de responsabilitate. Sintagma însă mi s-a păstrat în memorie. De regulă, chemi sau strigi pe cineva, cu ajutorul numelui. Aici relația apărea inversată: numele era cel strigat, chemat să se prezinte în fața ta.

Ce a retrezit această amintire? Simpla intuiție că, dacă doamna profesoară ar fi scris, de pildă, că alege pentru studiu la clasă texte care să stimuleze apetitul de lectură al elevilor săi de 10-15 ani, s-ar fi ales cel mult cu două-trei aplauze stinghere și, în rest... *silentio stampa*. O crasă banalitate, întru totul în spiritul, dacă nu chiar și în litera programei școlare. Dar cînd dna profesoară a mai adăugat că autori de vîrf ai literaturii române, precum Eminescu, Creangă, Slavici sau poetul *Pastelurilor* nu sînt dintre cei mai potriviți pentru a îndeplini o atare misiune – opțiune pentru care, avînd în vedere marja de vîrstă a „andrisanților", tind să îi dau dreptate – lucrurile au luat o cu totul altă turnură.

Sînt familiarizat cu o astfel de situație, din interminabilele dispute curriculare pe care le-am purtat cîndva, legate de programele de română pentru liceu. Am învățat din ele că se pot purta discuții rezonabile despre orice aspect al unei programe de literatură națională, despre finalități, obiective, competențe, strategii, metode, corelații, ponderi, încărcături ș.a.m.d., pînă la un punct: rostirea unui nume.

N-a fost deloc greu să cădem cu toții de acord asupra principiilor generale privind viitoarea programă: să fie flexibilă, pentru a se putea plia pe specificul clasei și pe stilul de predare al profesorului, să se concentreze pe calitate, nu pe cantitate, pe formarea abilităților și a gustului pentru lectură, nu pe asimilarea de cunoștințe despre opere, scriitori și concepte teoretice ș.a.m.d. – în sfîrșit, acele repere care să ajute la reorientarea actului didactic dinspre dictarea de comentarii spre a fi învățate și reproduse la teze sau la examene, către formarea capacității elevilor de a înțelege și de a valoriza operele literare propuse pentru studiu.

Toate bune și frumoase, pînă la un punct: strigarea numelor.

Toate bune și frumoase, pînă la un punct: strigarea numelor.

În principiu, cu toții ne-am fi dorit ca programa de literatură pentru liceu să fie altceva decît o listă de autori și de titluri obligatorii. În acest punct, însă, deja un nume cădea ca un proiectil de mare tonaj în cîmpul dezbaterii: și Eminescu? Ce ne facem dacă vreun profesor va decide că el nu vrea să-l predea pe Eminescu? (În context, „a preda" căpăta o coloratură cazonă, demnă de un cîmp de bătălie.) Și așa a început furtunoasa și istovitoarea dispută canonică în proiectarea curriculară. Lista scurtă, a viitorului, *vs* lista lungă, a trecutului. Autori *vs* opere.

Rezultatul este multora cunoscut, chiar dacă el a trecut prin mai multe prefaceri. Reproduc din programa în uz pentru clasa a IX-a faimoasa listă a „autorilor canonici", cei ale căror scrieri nu pot fi complet ocolite: M. Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Titu Maiorescu, Ioan Slavici, G. Bacovia, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, G. Călinescu, E. Lovinescu, Marin Preda, Nichita Stănescu. Dar veșnic tînărul și fericele Alecsandri? Dar Coșbuc, poetul țărănimii? Dar Goga, poetul pătimirii noastre? Dar Macedonski, emirul neconsolat? Dar Cantemir, prințul melancolic? Unde dispar întemeietorii conștiinței noastre de neam – Ureche, Costin și Neculce? Unde-și mai are locul conlocutorul lui Mitru Perea, ingeniosul Budai-Deleanu? Și din Heliade nici măcar vreun zburător să nu mai adie? Unde sînt îndrăgiții de optzeciști Mateiu Caragiale, Max Blecher, Gellu Naum, Mircea Ivănescu sau Leonid Dimov? Pe Sorescu l-a înghițit chitul? Unde e doamna literaturii române, Hortensia Papadat-Bengescu? Unde e căprioara lui Labiș? *Ubi sunt?*

Am vorbit săptămîna trecută despre polemica dintre tînăra profesoară insurgentă și un influent critic literar. E firesc să apară astfel de divergențe de opinie, atîta vreme cît în joc sînt două tipuri diferite de responsabilitate. Specialistului în literatură nu-i stă dinainte nici un curriculum care să-i prescrie ce teme să abordeze și cum, nici măcar în postura de profesor universitar, unde el își alcătuiește propria programă de curs. Specialistul în literatură se simte responsabil în primul rînd față de domeniul său de exercițiu și dă seama pentru asta în fața colegilor de breaslă și a celor care îl citesc sau îl ascultă. Un profesor, în schimb, este responsabil față de copiii pe care îi educă și pe care ni i-am dori cu toții să ajungă la maturitate sănătoși la trup și la minte, chiar și la suflet, dacă se poate, pregătiți pentru ce-i așteaptă în continuare. Și, fie că ne place sau nu, modul în care profesorul își asumă această resposabilitate este condiționat de niște reguli prestabilite – pentru conturarea cărora programele școlare au, desigur, o importanță majoră.

Delicatelor dileme curriculare pe care le evocam mai înainte li s-a găsit, la momentul respectiv, o soluție stilistică. A venit, de la „centru", directiva că în toate programele, indiferent de materie, verbul „trebuie" trebuie înlocuit cu „se recomandă". Chiar așa.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

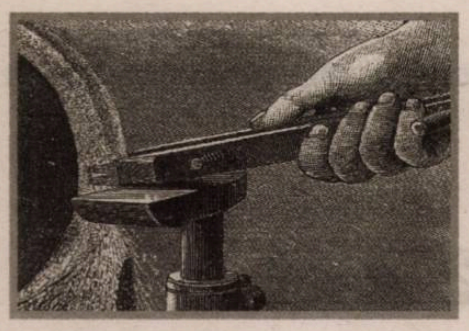

Ovidiu NAHOI

EU și **UE**

Brexit: cu cărțile pe și pe sub masă

La începutul acestei săptămîni, Consiliul pentru Afaceri Generale al Uniunii Europene a dat undă verde negocierilor privind ieșirea Marii Britanii din blocul comunitar. Michel Barnier a fost învestit, formal, drept șef al echipei de negociere din partea Celor 27 și, din acest moment, discuțiile cu Londra pot, teoretic, să înceapă.

Evident, acestea vor începe doar după alegerile anticipate din 8 iunie cînd, mai mult ca sigur, conservatorii britanici vor dobîndi o majoritate solidă. Și este de așteptat ca negocierile să se încheie pe timpul președinției semestriale a Consiliului Uniunii, asigurată de România, cu începere de la 1 ianuarie 2019. Astfel, ieșirea efectivă a Marii Britanii ar trebui să se producă înainte de alegerile europene programate, teoretic, pentru sfîrșitul primăverii lui 2019. În caz contrar, am putea vedea cum britanicii își trimit deputați în Parlamentul European, pe care oricum vor fi obligați să-l părăsească în scurt timp, ceea ce ar fi un nonsens.

A subestima capacitatea de negociere a Londrei ar fi o greșeală gravă.

De remarcat că ambele părți se vor prezenta la deschiderea negocierilor, de pe poziții întărite. Theresa May își va consolida, de bună seamă, legitimitatea după alegerile anticipate din 8 iunie.

De partea cealaltă, Uniunea Europeană vine și ea mult mai optimistă la masa negocierilor, după victoria lui Emmanuel Macron la alegerile din Franța. Cu ambiții sporite de reconsolidare a proiectului european, Bruxelles-ul nu se mai află, în acest moment, sub iminența unor noi mișcări centrifuge.

Într-un fel, ambele părți constată că partenerul de negociere se găsește acum pe poziții mai puternice decît se anticipa. Brexiterii își vor vedea legitimitatea reconsolidată în alegeri, cu toate ezitările demonstrate în ultimele luni cu privire la pozițiile de negociere și, mai ales, cu toate că mulți britanici au putut constata foarte repede că multe dintre argumentele campaniei proieșire erau exagerări sau de-a dreptul minciuni. Bruxelles-ul nu va avea în nici un caz de-a face cu o guvernare britanică în criză de legitimitate. Însă nici Londra nu va avea în față o Uniune în pragul dezintegrării, așa cum se putea anticipa, la un moment dat.

Deocamdată, părțile insistă pe priorități diferite în cadrul negocierilor, dar declarațiile pot foarte bine să fie simple exerciții retorice, bune pentru adormit reflexele partenerului.

Britanicii nici nu vor să audă de eventuale obligații financiare, cifrate, după surse neoficiale, chiar și la 100 de miliarde de euro. Cum să plătească Londra pentru un acord de ieșire și, eventual, pentru accesul pe piața unică, atîta timp cît susținătorii Brexitului au acuzat în permanență costurile rămînerii în Uniune?

Pentru Bruxelles, primordiale sînt drepturile cetățenilor europeni aflați în Marea Britanie – o săgeată înfiptă drept în inima brexiterilor, care au prezentat întotdeauna ieșirea ca pe o ocazie istorică de punere sub control a migrației, inclusiv din statele membre ale Uniunii.

Ana Birchall, ministrul român pentru Afaceri Europene, a susținut și ea, din partea Bucureștiului, prioritatea acordată drepturilor cetățenilor, în cadrul negocierilor.

Întrebarea este cît de mult se poate avansa în această direcție. Sau, cu alte cuvinte: chiar reprezintă drepturile cetățenilor piatra unghiulară a negocierilor?

Să remarcăm faptul că o componentă esențială a negocierilor, despre care aproape că nu se vorbește în public – în orice caz, nu de pe poziții polemice – o reprezintă capitolele industriale și comerciale.

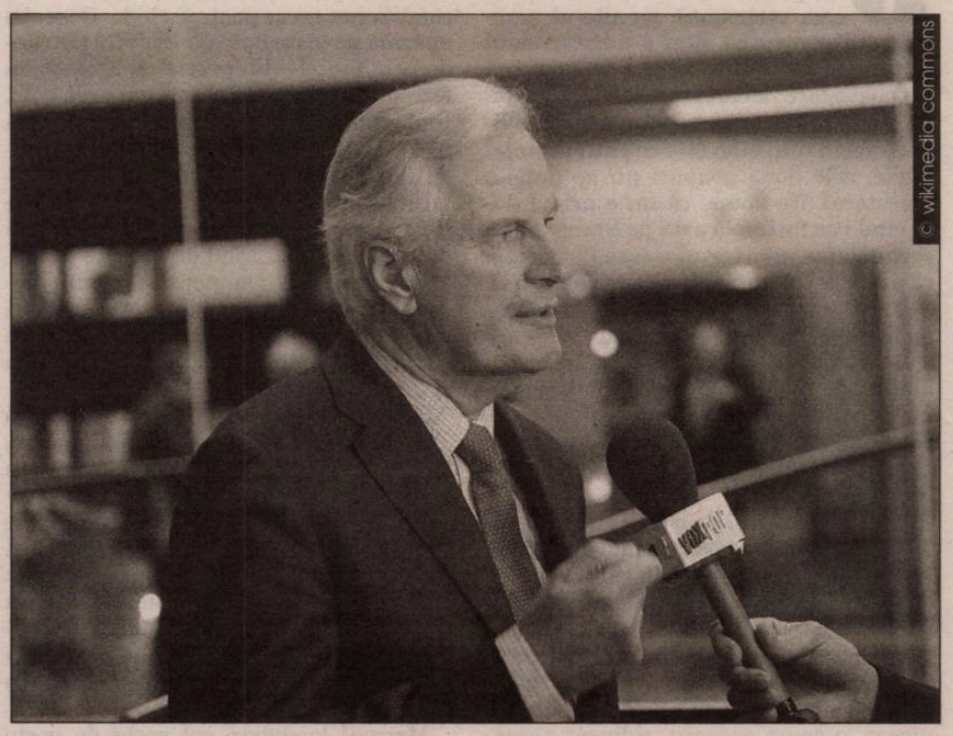

Dacă pentru o țară precum România, la fel ca și pentru alte surate din Europa răsăriteană, chestiunea cetățenilor aflați în Insulă este de importanță vitală, nu același lucru se poate spune despre statele cele mai dezvoltate ale Uniunii. În cazul lor, economia este cea care vorbește.

În 40 de ani, industriile din Insulă și de pe Continent au devenit atît de bine integrate (și vorbim aici despre sectoare vitale, precum cel al automobilului, sau de vîrf, precum cel aerospațial), încît un Brexit dur ar lovi puternic în interesele ambelor părți. Și atunci, ce garanții există că migranții europeni vor avea întîietate?

Să nu uităm că acordul din primăvara anului 2016, obținut de fostul premier David Cameron și care ar fi urmat să stea la baza rămînerii Marii Britanii în Uniune, prevedea tocmai o „frînă de urgență" pe care Londra ar fi putut să o declanșeze în vederea stopării migrației. Iar ideea, oricum, a fost și pe placul statelor membre din vestul Uniunii.

Și apoi, pragmatic vorbind, ce este mai important pentru Uniune: competitivitatea sau libera circulație în afara Uniunii (fiindcă britanicii vor pleca oricum)?

A subestima capacitatea de negociere a Londrei ar fi o greșeală gravă. Iar a alimenta speranțe ce cu greu se pot transforma în realitate ar fi o greșeală chiar și mai gravă.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Născut în zodia Berbecului,
cu ascendent în Scorpion, mărarul este obsesia mea de vreo săptămînă. Visez un mărar cu curcan. Între timp am mîncat icre de manciuria cu lingura, salam de Sibiu cu furculița, o pîine de la Corina cu bucseală, nu, nu, mărarul mi-a rămas cu frustrare și deliciu suprem. M-am văzut în piață chiar. Explicînd despre mărar, m-am trezit în fața studenților iar cu mărarul meu trăncănitor. Da, am expus studenților situația mărarului cu curcan, cum se face. Au zis scîrbiți că nu, nu, nu, așa ceva, nici gînd de a asocia ieșirea din stereotipurile de gîndire prin mărar. Ce oroare! Ce-oi fi pățit, ce mlaștină a memoriei m-a salvat pe malul mirodeniilor de mărar. Ce biet balaur m-o fi hărțuit să umblu printre verdețurile astea? Mărar, tu supremă memorie! Deci, trebuie s-o scriu pe asta. Mărarul acum e la 1 leu chita, cu scumpirile astea ale lui Dragnea, altfel ar fi fost la 2 la leu. Mă rog, deci, dacă iau 9 chite, le tai de codițe, apoi le tai mărunt, mărunt. Curcanul un pic trebuie lăsat la băițuit. E cîlțos și dat dracului, chiar înfrînt. Dihanie care vrea respect pînă la capăt. Baiț simplu de ulei, sos de soia sau vin, ce ai prin casă. Frecat cu busuioc, măghiran. Deci, lucruri simple. Și bagi la fript un pic curcanul după baițul de-o zi. Și frigi un pic în ulei, apoi arunci mărarul tocat mărunt, mărunt. Nu uita să bagi ulei, sare. Bucățică! Aromele alea mă doboară. Ce-am pățit? Cu 5 lei porția te faci om! Ce-am pățit? De ce mă leg cu lanțuri de mărar? Ce se rupe? Ce începe sau nu vrea să se nască? Ce traumă urbană m-a fisticărit în acest fel încît să mă fac de mărar? O fi vreo conspirație? Ia spuneți voi!

Radu NAUM

un sport la Răsărit

Poate cineva crede că Națională reușește să bată Polonia?

Eu știu, or mai fi cîțiva năuci. Restul așteaptă meciul acesta cu senzația iminenței unui (alt) accident. Doar că acum va fi daună totală. Deja știm. Iluzia nu ne mai este permisă. Cu Daum la cîrmă sîntem ca într-un desen animat în care șoferul unui autobuz zig-zagheză bușind mai totul în cale, timp în care zîmbește și cîntă vesel *„Alles ist in Ordnung!"*. Pasagerii au sperat la început, apoi au crezut că e o glumă, după care s-au crispat, s-au enervat, au înjurat. Acum au trecut de toate acestea și se uită jumătate distrați, jumătate închinîndu-se la noile aventuri ale acestui driver debusolat. Sigur, autobuzul era prost, defect de la început, cu direcția strîmbă și cutia de viteze blocată. Dar el ne-a zis că o să-l facă mașină de curse! Din două, una: ori sîntem duși cu pluta de am crezut așa ceva (e drept că noi credem în multe, vezi cozile la moaște și felul în care votăm), ori n-am înțeles bine de la început. În primul caz, nu e vina domnului neamț. În al doilea, e doar pe jumătate. Așa că să nu-l mai facem în toate felurile. Că tot așa nici compatrioții cu alba-neagra duși prin Vest n-au avut vreo vină, ce să facă dacă oamenii făceau coadă la măsuța lor cu miracole? Deci, cu Polonia, să ne instalăm bine în ce avem fiecare pe acasă, să ne agățăm de ce putem și să ne pregătim de impact. *Achtung, Katastrophe!*

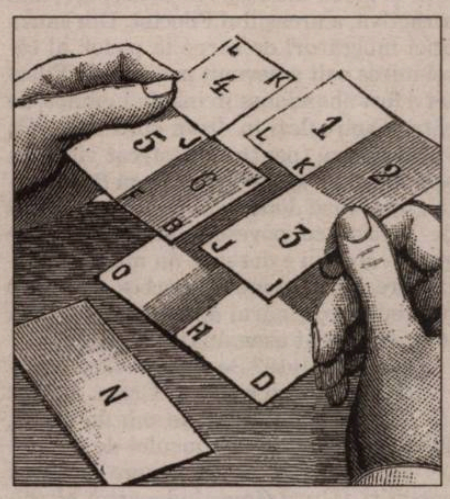

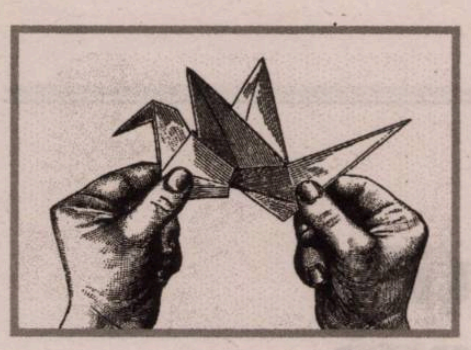

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Londra, după 12 ani

După aterizare, cu o voce indignată, pilotul ne recomandă să facem reclamație pe site-ul aeroportului pentru că, deși a adus avionul în timp și la locul stabilit, i se spune că nu poate face debarcarea pasagerilor pînă cînd nu coboară toți pasagerii din avionul vecin (din cine știe ce rațiuni inflexibile, cele două grupuri nu se puteau amesteca). Ne spune că nu e prima dată cînd i se întîmplă asta pe Stansted, că organizarea aeroportului lasă de dorit și că e nevoie de cît mai multe reclamații ca să se schimbe ceva. Stăm încuiați degeaba în avion, încă 20 de minute.

În autobuzul către oraș ne nimerim alături de niște suporteri de fotbal spanioli (nu le-am identificat echipa) care, aruncîndu-și remarcile lor sîsîite peste capetele noastre, ne tulbură ațipeala. Ce limbă imposibilă!

După 12 ani de cînd n-am mai văzut-o, frumoasa Londră se dovedește același loc în care plouă de două-trei ori pe zi. Nu mă mai impresionează chiar ca altădată. Să fie antipatia provocată de Brexit? Ori arhitectura tot mai amestecată? Bietul „castravete", controversatul zgîrie-nor de odinioară, e acum acoperit, eclipsat aproape complet de blocuri mai înalte și mai spectaculoase, de toate formele, care conturează un adevărat cartier, asemănător cu La Défense din Paris. Chiar dacă mai puțin simpatică, metropola rămîne grandioasă. Automatizările, am scris asta și săptămîna trecută, sînt tot mai multe. În camera de hotel, de exemplu, geamurile nu se pot deschide, în vreme ce aerul condiționat nu se poate închide. Degeaba apăsăm pe toate butoanele. Jetul pătrunde prin fantele din perete cu zgomot infernal și e cînd prea rece, cînd prea cald. Indicațiile tehnice pe care recepționera ni le dă prin telefon se dovedesc inutile. Îmi amintesc o chestie de foarte demult: difuzorul din camera de hotel de la Moscova, care nu putea fi închis și nici dat mai încet, cu rolul de a emite propagandă sovietică non-stop. La hotelul londonez, în cele din urmă am descoperit că vijelia putea fi oprită dacă ne făceam că ieșim din cameră, adică dacă deschideam și închideam ușa.

Pe stradă, englezoaicele continuă să poarte indestructibilii șlapi, chiar și la 12 grade Celsius, cu piciorușele lor rotunjoare, albicios rozalii: tîrș-tîrș, tîrș-tîrș... La rîndul lor, turiștii din întreaga lume continuă să-și facă poze cu toată familia înghesuită în cîte o cabină telefonică roșie, clasică. Ca orice țară care se respectă, Marea Britanie continuă să aibă telefoane publice în era mobilelor, și ziare multe și groase în era Internetului.

Metroul londonez, cel vechi de peste 150 de ani, ne întîmpină cu un mare afiș *Twin Peaks – it is happening again* (celebrul serial se reia de săptămîna asta). Descopăr și un amănunt care-mi scăpase: cele mai multe stații ale metroului nu au nici un fel de facilități pentru accesul persoanelor cu dizabilități. Într-o stație, un cuplu ocupă la repezeală scaunele din mijloc, obligîndu-ne să ne împărțim în stînga și-n dreapta. Bombăn că „ăștia s-au așezat ca țăranii", după care aud că „țăranii" vorbeau chiar românește.

Românește-moldovenește vorbesc și cele două doamne lîngă care ne așezăm la o cafenea din magazinul Harrods (în care, ca de obicei, n-am cumpărat nimic). Una dintre doamne tocmai spune că trebuie să dea un examen, spre ironia celeilalte, care exclamă cu o oarecare superioritate: „Draga mea, dar ieu dau iecsamen în fiicare siară". Aflăm că la Harrods nu se mai vînd piane (nu voiam decît să le încercăm, ca acum 12 ani), în schimb avem o întîlnire neașteptată cu Ding Junhui, celebrul jucător chinez de snooker. Chiar dacă pentru noi toți, chinezii seamănă între ei, nu avem nici o îndoială că e el. Cu un aer degajat și sportiv, cască gura pe la etajul cu haine de damă, fără să pară a fi recunoscut de cineva, în afară de noi. A doua zi, culmea, îl vedem iarăși, într-un reportaj la BBC World, în care zice că, spre deosebire de Marea Britanie, unde își petrece mult timp, în China nu poate ieși pe stradă fără să fie imediat recunoscut.

Cozile la teatrele londoneze sînt la fel de mari și tot acolo unde le știam pe vremuri. Colțul speakerilor din Hyde Park, care e acum dominat de musulmani, pare să-și fi pierdut orice haz. Prin magazinele alimentare domină tot mai mult produsele semipreparate, cum li se spunea odată pe la noi, în caserole care pot fi băgate rapid la microunde, dar din care, de fapt, nu prea știi ce mănînci. De altfel, gătitul nu a fost niciodată marea bucurie a englezilor. Și totul e foarte scump. Pe lîngă scumpetea tradițională a Londrei, se adaugă și inflația adusă de Brexit. Apropo, încă se fac sondaje de opinie pe tema asta, iar în cele mai recente 45% dintre respondenți cred că Brexit-ul e o cale proastă, în vreme ce 44% încă susțin că e un lucru bun. În condițiile astea, politicienii sînt cam debusolați. În avion, cineva, văzînd noile mori de vînt plasate chiar în mare, în apropierea coastei britanice, a emis ipoteza că de fapt nu ar fi mori de vînt, ci niște elice construite acolo pentru a împinge insulele britanice, ajutîndu-le să se depărteze de Europa.

ready made

„[...] în acele țări se află numeróse școli de lăptărie, școli de argați de vite și de lucrători de lăptărie, laboratorii de încercare și cercetare a laptelui, gazete de lăptărie, învățători preumblători de lăptărie, cari merg din sat în sat și povățuesc pe țărani în zilele de Duminecă și sărbători; societăți de lăptărie, cari între altele îngrijesc de învățătura lăptăriei [...]."

Dr. I. Felix, *Laptele. Puterea sa ca hrană și producerea lui,* Biblioteca Populară a Administrațiunei Domeniului Coroanei, cărticica XXVI-a, 1904

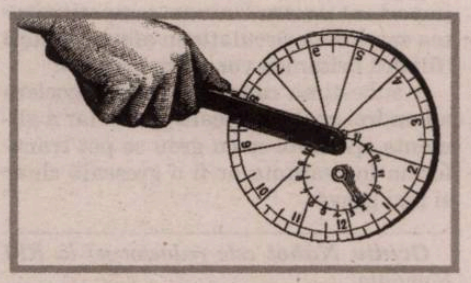

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Sîngele zeilor

O scenă bizară pe un vas produs în Grecia lui Pericle arată un bărbat care se prăbușește, în vreme ce un tînăr îngenuncheat lîngă el și o minusculă figură înaripată meșteresc ceva la piciorul lui. Începi să treci în revistă mitologia greacă căutînd ceva care se potrivește. Întîmplător, tema piciorului bolnav/rănit/malformat joacă un rol important în biografia multor personaje din legendele antice. Să fie vorba de Ahile și călcîiul lui vulnerabil? Sau de Hefaistos cel cu picioare strîmbe, singurul zeu infirm? Oedip, cel cu „piciorul umflat"? Ulise, recunoscut în Itaca în timp ce doica îi spăla piciorul cu cicatrice? Pe criterii iconografice se pot elimina aceste variante și multe altele, inclusiv aceea, și mai atractivă, a arcașului Filoctet. Din cauza unei mușcături de șarpe la picior, al cărei miros urît a devenit proverbial, Filoctet a fost abandonat în insula Lemnos, de către aheii aflați în drum spre Troia. Pe vasul nostru (pentru amestecat vinul cu apa, adică un *krater,* găsit lîngă Benevento), apar însă două detalii curioase, greu de asociat cu povestea arcașului – pe glezna omului e desenat un mic, dar precis cerc, iar „îngerașul" (bărbos, de altfel) împreună cu tînărul aplică în acea zonă un instrument asemănător unei chei.

Alte soluții? Să vedem. Cînd Argonauții au ajuns în Creta, au fost întîmpinați de un om de bronz, Talos, care dădea ocol insulei de trei ori pe zi, azvîrlind stînci înspre oaspeții nepoftiți. (Un strămoș îndepărtat al obiceiului de a oferi coroane de flori *lei* ca bun-venit în Hawaii.) Uriașul Talos avea o singură venă, de la gît pînă la gleznă, închisă la capăt cu un cui de bronz. E clar că asta arată vasul: Medeea îl face pe Talos neputincios cu vrăjile ei (și apare cu o poțiune magică în fundal), în vreme ce Iason, îngenuncheat, îi scoate cuiul din picior. Mitul spune că astfel tot *ichor*-ul (sîngele zeilor) s-a scurs din omul de bronz, aducîndu-i moartea. Scena apare pe doar alte două vase grecești. Pe cel mai realizat artistic (un *krater* din Ruvo – singurul pe care l-am putut ilustra în ediția online) doar în mod generic, adică fără înger și fără cui, doar un uriaș pictat alb, din ochiul căruia curge o lacrimă, și care leșină. Figura înaripată care apare pe vasul de care vorbeam la început a fost interpretată în fel și chip, în special ca Eros, pînă cînd a devenit clar că aici era vorba de mitul lui Talos și ea nu putea fi deci decît Thanatos, personificarea morții. Dar pe mine mă interesează mai puțin această confuzie între Eros și Thanatos (unde am mai auzit asta? Într-o reclamă?) – și mai mult cuiul, vizibil în toată arta antică numai pe vasul din Benevento. Deja un discipol al lui Frazer s-a prins, acum o sută de ani, că o explicație pentru acest curios episod mitic, al omului de bronz cu o singură venă, închisă cu un cui, ar putea fi căutată în metoda turnării bronzurilor, numită a „cerii pierdute". Nu sînt pentru raționalizarea miturilor, dar nici pentru decontextualizarea lor. Deci merită să ne gîndim. „Ceara pierdută" e metoda predilectă pentru bronzurile sofisticate, de mari dimensiuni și cu tridimensionalitate bogată (să zicem, cu braț întins și degete răsfirate, iar nu cu palma lipită la vipușcă). Acolo e nevoie și de suprafețe foarte lise (trunchi, membre), și de un nivel de detaliu excepțional; dacă vrei o barbă cîrlionțată de bronz, n-ai altă variantă. De asemenea, ceara pierdută îți permite să torni statui goale pe dinăuntru, nu masive; or, o cantitate de metal foarte mare e exclusă: ar fi foarte scump, ar atîrna greu, și e complicat cu cuptoarele (e drept că piese goale pe dinăuntru se pot turna la o adică și în tipar bivalv). Dezavantajul e că forma, spre deosebire de un tipar bivalv pentru piese simple, nu poate fi refolosită pentru altă turnare. În orice caz, ideea e că pe un miez de argilă care aproximează statuia finală se adaugă un strat de ceară în care se incizează cu ușurință și, presupun, fluierînd, fiecare detaliu și care este apoi acoperit cu straturi succesive de argilă (la început extrem de fină – o barbotină, în care unii pun și cenușă – și apoi se împachetează mai consistent). Se străpunge cu niște tije metalice care fac ca miezul și învelișul să nu se miște unul în raport cu celălalt și se dă la cuptor după ce s-a pus berea la rece. Argila devine teracotă iar ceara se topește, lăsînd deci în interior un mic spațiu gol între două straturi solide, în care se va turna bronzul topit. Dacă ar trebui să ilustrezi grafic, rapid și simplificat procesul, probabil cam așa ar arăta: scoți omul de teracotă inform din cuptor, îi dai o gaură într-un călcîi sau în gleznă – poate scoțînd una din tijele metalice – și de acolo se scurge un șuvoi de ceară topită („pierdută"). Prestigiul statuariei de bronz, aproape miraculoasă în luxosul ei naturalism, poate să fi ajutat asemenea motive narative să pătrundă în imaginarul colectiv. Ca explicație alternativă, care nu exclude alte mecanisme mitopoetice, cred că ipoteza asta tehnicistă nu reduce mitul, ci îl îmbogățește.

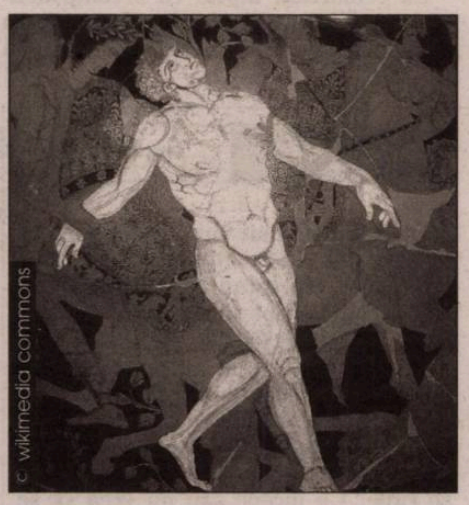

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Un judecător care m-a sedus (II)

Așadar, judecătorul Alex Kozinski, născut la București în 1950 și stabilit încă din copilărie în America, acum judecător la Curtea de Apel nr. 9 din San Francisco, a fost intervievat în cadrul emisiunii *60 minutes* a postului american de televiziune CBS. Subiectul principal al interviului a fost relația dintre președintele Trump și justiție. Redau aici ideile extrem de interesante ale lui Alex Kozinski pentru că, pe de o parte, tema este extrem de actuală și pentru noi (politicienii și justiția par a se incomoda din ce în ce mai mult unii pe alții în cadrul statului nostru de drept) iar, pe de altă parte, experiența acestui magistrat este vastă și gîndirea lui este ferită de poncife. Ideile lui vor fi însoțite, ba chiar amestecate, cu observațiile mele, pentru că acest articol nu își propune să redea, fie și în formă prescurtată, interviul.

Acum, să trecem la substanța interviului. Kozinski a fost întrebat ce crede despre ideea multor americani că, în condițiile în care toată puterea politică (Președinte, Senat, Camera Reprezentanților, adică executiv și legislativ) ajunge în mîna unei singure formațiuni politice (în speță, Partidul Republican), justiția trebuie să se comporte ca un fel de opoziție, pentru a echilibra balanța puterilor în stat. Înainte de a vă spune ce a răspuns Kozinski, precizez că ideea echilibrului puterilor statului este extrem de prețioasă tuturor iubitorilor democrației. Puterile statului – o știm deja cu titlu de axiomă – trebuie să fie și separate, și echilibrate, astfel încît nici una dintre ele să nu le domine pe celelalte, și fiecare să își facă treaba, independent de celelalte. Kozinski este de părere că justiția nu trebuie să fie niciodată văzută ca o contragreutate față de puterea politică. Treaba justiției este să oprească abuzurile, și atît. Dacă alegătorii au decis ca întreaga putere politică să fie în mîna unui singur partid, justiția nu are a se opune acestei decizii și nici nu o poate cenzura, interpreta, dilua. La fel – adaug eu – lamentările lui Trump, cum că „justiția nu ne ajută să facem ce a decis poporul prin vot", nu pot să fie lu-

Justiția nu trebuie să fie niciodată văzută ca o contragreutate față de puterea politică.

Oricine vrea să găsească precis ce spune Alex Kozinski poate ajunge la el în cîteva secunde, pe Internet.

Ca să înțelegem mai exact contextul ideilor judecătorului Kozinski, să fixăm poziția personajelor în principiu. Sigur că detaliile contează, dar propun să rămînem la un anumit grad de generalitate, ca să descoperim, mai ales, revelanța discuțiilor americane pentru neliniștita noastră țărișoară. Donald Trump a cîștigat alegerile prezidențiale americane promițînd alegătorilor că va lua anumite măsuri. În campania electorală, promisiunile sale au fost discutate pe îndelete, s-au adus argumente

„Nu trebuie să-l ținem ostatic, promisiunilor sale electorale, pe cel care a cîștigat."

pro și contra – dintre cele contra, argumentele cele mai consistente au vizat legalitatea/constituționalitatea propunerilor lui Trump. Dezbaterile au fost suficient de larg mediatizate și de consistente, încît se poate spune că alegătorii puteau singuri să decidă asupra măsurilor propuse de candidatul Trump. În final, l-au votat. Odată ajuns președinte, Trump a trecut la treabă și a emis acte de autoritate care împlineau promisiunile. Aceste acte au fost atacate în justiție de către oponenții președintelui. În mod constant, Curtea de Apel nr. 9, din care face parte și Alex Kozinski, a anulat/suspendat aceste acte pe care le-a găsit nelegale/neconstituționale. În completul de judecată, Kozinski a făcut opinie separată, din cîte aflăm, cel puțin într-un caz: acela al opririi accesului unor cetățeni

Totuși, omul a ajuns președinte al Statelor Unite datorită sistemului constituțional.

ai unor state arabe pe teritoriul Statelor Unite, în ianuarie. Cînd scriu aceste rînduri, Curtea de Apel nr. 9 are de judecat încă o dată aceeași temă, de data asta reglementată într-un nou ordin executiv emis de Trump, în care Casa Albă spune că a ținut cont de obiecțiile din prima decizie a Curții.

ski. În fond, bieții de ei, candidații vor doar să fie aleși și fac orice pentru asta, iar alegătorii știu bine că așa stau lucrurile. Dar dacă mint? Aici, Kozinski răspunde rece, pe urmele lui Machiavelli: e normal ca politicienii să mintă; uneori, minciuna e o adevărată datorie politică. Iarăși, nu judecătorii trebuie să identifice minciunile politicienilor. Însă, cînd acțiunile unui politician intră în zona ilegalului, treaba se schimbă. Ilegalul nu are de-a face cu adevărul sau minciuna. O acțiune ilegală este o acțiune abuzivă, și justiția – cum ziceam – trebuie să oprească abuzul.

O altă temă importantă atît în America, dar mai ales în România, este aceea a atacurilor publice ale politicienilor la adresa justiției. E normal ca un președinte să-i atace pe judecătorii care îi dau peste mînă, așa cum a făcut-o Trump? Ar fi de adăugat, din perspectivă dîmbovițeană, e normal ca un post de televiziune sau un ziar să atace *ad hominem* un judecător, cînd acesta pronunță o hotărîre de condamnare a patronului? Kozinski este de părere că orice om politic (și orice organ de presă, adaug eu) se poate exprima liber asupra actelor justiției. În fond, oricine este liber să spună public ce crede despre un act de justiție sau altul, ori despre justiție în ansamblu. Totuși, este inadmisibil ca politicianul să se refere direct, cu nume și prenume, la un anumit judecător. Asta – crede Kozinski – este mai degrabă o dovadă a slăbiciunii omului politic, și nu a curajului său. Motivul e simplu de dedus: o hotărîre judecătorească este produsul unui sistem, al unei proceduri, al unor legi, aplicate după regulile de aplicare ale sistemului judiciar, nu este hotărîrea discreționară a unui judecător, chiar dacă este exprimată de un judector sau de altul. Așadar, critica deciziilor, da, e permisă, critica judecătorului X sau Y, nu. Aș spune că părerea lui Kozinski este perfect aplicabilă și presei.

Dacă ar fi după mine, eu l-aș invita pe judecătorul Alex Kozinski la București să vorbim pe îndelete despre statul de drept. Cred că ne-ar folosi...

P.S. Făcînd un bilanț al primelor sale 100 de zile de președinție, într-un interviu acordat televiziunii FoxNews, Donald Trump și-a vărsat năduful pe Constituție. A spus că sistemul constituțional – prin care, între altele, deciziile executive ale președintelui ajung să fie cenzurate de orice instanță din America la plîngerea cuiva care se simte lezat – este deficitar, arhaic și, în esență, face rău Americii. Ca admirator al sistemului constituțional american, sînt încă o dată dezamăgit de Trump. Totuși, omul a ajuns președinte al Statelor Unite datorită sistemului constituțional.

PUBLICITATE

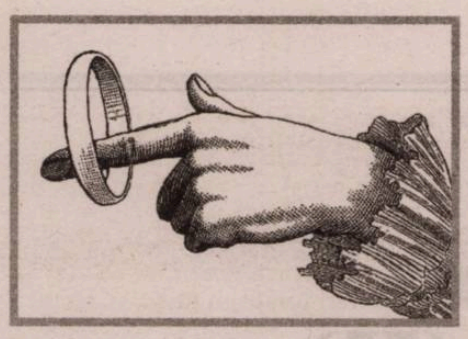

Selma IUSUF

legende urbane

Bătrîn într-o lume indiferentă

Am 81 de ani și mîine zbor. Am ieșit de cîteva ori din țară, dar deloc în ultimii zece, poate cincisprezece ani. Eheeei, pe la 70 eram tînăr și lumea mi se părea că se mișcă altfel.

Trebuie să zbor acum undeva, într-un oraș german, unde mă așteaptă copiii. Singur. Trebuie să zbor singur. Nu m-am mai privit niciodată de dinafară așa cum a trebuit s-o fac acum. Credeam că sînt încă puternic, credeam că mai luminează stins, dar totuși fierbinte cărbunele, jăraticul vieții mele care respiră în coșul pieptului meu și al oricăruia dintre noi. Cărbunele ăla pîlpîie încă, dar e paralizat de frică, vă spun cinstit.

Pregătirile pentru o asemenea călătorie pentru un bătrîn ca mine sînt epuizante emoțional și fizic. Chit că zbori doar preț de vreo două ore jumate, cam cît faci cu trenul pînă la Constanța, perspectiva unui aeroport străin, a mulțimilor de oameni, a check-in-urilor, a controalelor de securitate e în stare să mă aducă în stadiul unui puști de cinci ani care s-a pierdut de părinți.

A trebuit, înainte de toate, să-mi fac o asigurare de călătorie. La un centru din ăsta de asigurări, o fată tînără, îmbrăcată într-un soi de ie și cu un mic cercel auriu în nas, s-a uitat la mine cu ochii moi. Ținea buletinul meu în mînă, buletinul pe care un funcționar trecuse cinic anul de expirare 2069. 2069, ați înțeles bine. În momentul în care îl făcusem, eram deja prea bătrîn ca să se mai chinuie cineva cu termene de valabilitate reale. Dar douămiișaizecișinouă sună SF pentru oricine, nu? Fata drăguță de la birou mi-a spus cu un ton în care se amestecau regretul amabil cu o ușoară mirare amuzată, că acolo la ei, persoanelor peste 70 de ani nu li se mai face asigurare. Pfii, normal, am gîndit. Cine să-și asume riscul tensiunilor crescute, al bolilor cronice de inimă ale artrozelor paralizante, ale ficaților și plămînilor, ale rinichilor și ale sistemelor noastre digestive

Mîine zbor, țineți-mi pumnii.

hîrbuite? Cine naiba să-ți asigure pieile zbîrcite, oasele poroase de poți cînta ca la un fluier la ele, șoldurile de sticlă și venele, arterele și capilarele tale subțiate sau îngroșate? Am înțeles-o, dar am întrebat dacă totuși există firme care se aruncă la așa ceva. Există cîteva, am aflat.

A trebuit apoi să-mi fac singur bagajul. Ați înțeles, ultima oară mi-l făcuse soția mea. Am aruncat acolo bărbătește ce am crezut de cuviință. Posibil ca cineva cu inima moale să fie înduioșat la vederea cămășilor împăturite strîmb, puse laolaltă cu niște tricouri despre care eu cred că sînt purtabile, dar e foarte posibil să nu fie decît bune de făcut cîrpe de praf din ele. Mi s-au cumpărat unele noi, dar mi se par nu știu cum, prea ostentative. Tînăr fiind, mi-era jenă oricum să ies cu haine foarte noi pe stradă. Nu întrebați de ce.

Am bagajul făcut și asigurarea plătită. Știu ce mă așteaptă mîine dimineață. Trebuie să chem un taxi și trebuie să mă descurc cu geanta asta mare care, chiar dacă e pe roți, are un sistem odios la mînerul ăla retractabil. Nu știu cum mi se întepenește ori de cîte ori l-am probat. O să ajung la aeroport cu mult mai devreme și o să casc obsesiv ochii în panourile de afișaj. Sper să nu plece două avioane în același oraș că am încurcat-o. Șirurile luminoase ale tuturor capitalelor lumii – gata de zbor, gata de check-in, închise, anulate – o să se oglindească furibund în irisul meu care din albastru curat s-a făcut cenușiu. Sper din tot sufletul să nu-mi uit cureaua, ceasul, mărunțișul sau cheile de acasă prin tăvile ălora care mă trec prin filtrele de securitate și care oricum mă îngrozesc. Mă fac să mă simt vinovat, mă fac să mă simt că am ceva de ascuns de fiecare dată. Așa să știți. Sper să nu-mi vină pipi. Robinetele astea noi, de toate soiurile, mă enervează. Unele-s cu senzori, cică, altele au un țumburuș ascuns așa bine că nu știi de unde naiba dai drumul la apă, iar altele arată atît de aiurea, că-ți vine s-o lași baltă. Plus că am un mare talent să rămîn încuiat în toaletele publice. N-o să înțeleg ce-mi spune stewardesa, mintea mea se va bloca de emoție și va amesteca sensurile și cuvintele. O să-mi fie rușine să mănînc în avion, o să vărs apa.

Am 81 de ani. Mîine zbor, țineți-mi pumnii.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Neagra

„Și am ajuns seara la Jilava. Încă de la poartă au început «grijaniile», ciomăgeala și dezbrăcarea completă, pe un ger de minus 20 de grade. Apoi depunerea tristei turme de trupuri goale în așa-numita «cameră neagră», fără geamuri, fără fir de lumină, unde erau trimiși recalcitranții și condamnații la moarte. Aici, sub tălpile groase, mustea urina vechilor locatari, frigul ne încingea. Doctorul Petrescu luă hotărîrea: «Ne așezăm în monom, ne ținem strîns unul de altul, primul va fi descoperit în față un timp, ultimul la spate, dar ținîndu-ne aproape, corp la corp, și mișcîndu-ne continuu, vom fi expuși doar lateral la frig.» Și a început cavalcada fără somn, fără hrană, timp de 36 de ore. Ce bucurie cînd îl aveam în față sau în spate pe unul mai tînăr și mai plin, și ce senzație cînd îl țineam strîns în brațe pe unul costeliv, de o înțepenire uscată, un om de peste 60 de ani! Înaintam așa în beznă cu pași mici, schimbînd locurile, așteptînd cu groază locul din față ori din spate cînd rămîneam pe jumătate descoperiți. Totul era să nu ne lăsăm doborîți, să nu ne lăsăm pe cimentul ud. Și fiincă era în preajma Crăciunului – am colindat, am povestit, am recitat. Fiecare se identifica-se în întunericul celulei doar prin voce. Și, Doamne, ce apropiați eram! În ziua de 24, dimineața, un gardian ne-a dat voie să ne îmbrăcăm, a lăsat să pătrundă lumina în «neagra» și ne-a dat cîte o porție caldă de terci. Uitasem de condamnările noastre care se ridicau de la 6 la 25 de ani, ieșeam din tenebre…“

Gabriel Țepelea, „Secvențe de galeră“, în *Memoria. Revista gîndirii arestate*, nr. 8.

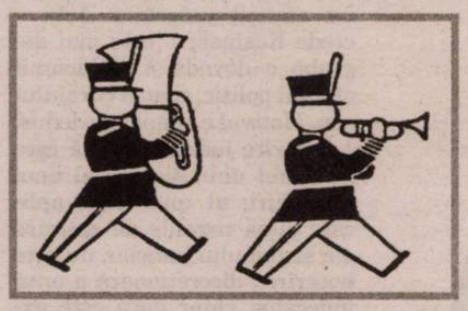

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Taxi Driver

(plutește-n aer nevroza de vacanță)

1. Tocmai încheiase o convorbire telefonică. Vorbise cu soția. Și-l enervase. Că i-a zis clar, a mia oară, să-i intre bine-n cap. Bă, femeie, ești nebună cu capu'? Nebuno care ești tu! Da' ce, io sînt mama Omida? Mafalda? Că să-i spun io, dacă e bine-n Corfu. Păi, de unde să știu io, domnu', dacă e bine-n Corfu? Că n-am fost. De unde să visez eu cum e-n Corfu, dacă n-am călcat p-acolo? Că dacă nu merge-n Corfu tușește. Nu mai e bine la turci. Că zice că ai *all inclusive*, da' te tapează de bani la toate alea. Că să vezi, că cutare, că ai pachetu' nu știu care, că te-a calculat ei să ieși bine, da' după ce-ai băut șapte-opt beri, tre' să plătești, că dracu' să-i pieptene, te face că nu mai știi de capu' tău. Și ea a zis că nu mai mergem la turci. Că dacă bea două Mojito, la al treilea o taxează. Că să ne ducem anu' ăsta în altă parte. Zic: Da' unde, Mami? Zice: În Corfu. Cum e-n Corfu? Domnu', vă rog să mă credeți, că de patru zile cu asta mă aia la cap. Să mă scuzați. Că cum o fi-n Corfu? De unde să știu io, mă, Mami? Dă-l în noru' mă-sii de Corfu și uită-te și tu pe Internet să vezi cum e! Nu, că s-a uitat ea, da' nu poți să zici care e treaba, doar după poze. Că dacă e ca la turci și te pune să plătești după două Mojito, și tu ai *all inclusive?* Că la greci e foame acuma, n-ați văzut că-și dau în gură cu gaborii de dracii-i ia. Bine, nu-n Corfu. Pe la ei, p-acolo, pe la Atena. Deci sînt cu nervii varză, vă rog să mă credeți. Mai bine mă duc și sap la metrou în Drumu' Taberei, decît să mă duc acasă, să mă ia iar cu cum e-n Corfu. Deci am ajuns s-o driblez și io cum pot, stau cu orele pe traseu, da' acuma mă sună și mă ia și pe WhatsApp, că ce facem cu Corfu. Deci, vă rog să mă credeți, că mă ia cu capu'! Deci, efectiv, mă-ia-cu-ca-pu'! Ați fost? *Unde?* În Corfu, domnu'! *Nu, n-am fost.* Deci, n-ați fost… Da' la Athos? *Nici la Athos.* Cică n-ai voie cu femei acolo. Mai bine. Măcar știi o treabă.

2. E un domn calculat, conduce calm, nu claxonează, nu se strecoară pe linia de tramvai. Mașina e foarte curată. Nu deschide geamurile „să vină aer“, folosește instalația de aer condiționat. N-ai ce să faci. Asta-i situația. Nu te respecți pe tine, nu te respectă nici clientu'. Consum mai mult, da' nu stau să fierb aicea cu orele în trafic. Cum ai în mașină, ai și acasă. Și nu poți să condamni clientu' că te judecă. Ești jegos, așa și vorbește cu tine. Cum vorbești cu un jegos. N-ai ce să faci. Asta-i situația. Ești țigan, te ia de țigan. Știți cum se spune. Țiganu', tot țigan. Asta-i situația. N-am nimic cu ei, că sînt și printre ei mai spălați. Da' nu-ți faci de lucru cu ei, că țiganu' atîta așteaptă. I-ai dat un deget, îți ia toată mîna, cu ceas cu tot. Că au în sînge treaba asta. Eu vă spun, și-n concediu, mă uit mereu să nu mă amestec cu de-ăștia. Mie nu-mi place țigănia. Vă zic sincer. Nu-mi place. Asta-i situația. Deci, la un grătar, sau ceva, nu stai, domnule, pe lîngă ei. Eu nu suport. La bulgari, nu-i lasă-n oraș. Sau, dacă-i lasă, au bilet de voie. Așa e la ei. I-au pus la respect. Deci, bulgarii nu se joacă. Le-au construit ce le-au construit în afara orașului, au școală, poliție, tot. Să stea acolo. Vrei în oraș, ai bilet de voie. Ai întîrziat? Te-am ars! Să știi de frică. Pe urmă, nu mai faci. Asta-i situația. Deci, anul trecut, am luat o amendă de viteză în Bulgaria. Bine… niște idioți. Adică pui limită de cincizeci pe drum drept, nu tu localitate, nu tu nimic. Deci, de-ai dracului. Nu poți să mergi la nesfîrșit cu cincizeci. Cum ai călcat pe bec, cum te-a ars. Ei știu care-i treaba. Că tu te grăbești. Ori la turci, ori la greci, ori la ei, la Nisipuri, sau unde mai au ei. Că stau mai bine ca noi. Asta-i situația. Și te arde urgent. Și nici nu stau la discuții. Deci s-a dus vremea aia, cu cinci euro și-ți vezi de drum. A trebuit să mă opresc la Sofia, jumătate de zi, să umblu să plătesc amenda. Sînt foarte împuțiți. Asta-i situația. Bulgari. Nici n-ai ce să le ceri. Atîta pot.

3. Da, are două iconițe la talpa oglinzii retrovizoare. Dar atît. Nu e un întreg iconostas agățat de oglindă. Evident, își face semnul crucii, cu gesturi largi, ori de cîte ori trecem pe lîngă vreo biserică. Își studiază discret clientul, oftează, își drege glasul, pregătește temeinic o conversație. E un om bun, care și-a asumat o misiune. Vrea să spună, în felul lui, că binele încă există, dar n-avem chef să-l vedem. Și… dumneavoastră de ce religie sînteți? Nu vă supărați că vă-ntreb. *Ortodoxă*. Aha. Nu v-ați supărat, sper. *Nu. De ce să mă supăr?* Că acuma nu mai știi care ce e. Tot Turnu Babel. Care, cum. Exact cum spune scriptura. Cu amestecătura de limbi și de secte. Eu nu sînt habotnic, să știți. Dar ceva trebuie să fie. O credință. Altfel totul se duce de rîpă. Nu vedeți? Bărbați cu bărbați, femei cu femei, că așa e acuma. Să cerem drepturi. Să stricăm tot. Dacă s-a dat liber la stricat… Nu vreau să vă plictisesc sau să vă deranjez. *Nu mă deranjați*. Că noi, Ortoxia, acuma cam deranjăm… Ați citit studiul despre microbi? *Nu. Ce studiu?* S-a scris pe Internet. Un studiu serios, făcut de oameni de știință. Deci au fost duși microbi în biserică și s-a constatat că nu se înmulțesc. Cum au fost scoși afară, cum s-au înmulțit. Ce dovadă mai mare vrem? Doar să avem un pic de dorință să vedem cum stau lucrurile. Sigur, în industria de medicamente nu convine treaba asta. Păi, cum să convină? Nu se mai face profit. În fine… Vine vara, încep concediile, mai respirăm și noi în orașul ăsta. Nu mergeți în concediu? La greci e frumos, să știți. Cum-necum, dar grecii țin la tradiție.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Parabola Fiului risipitor: o interpretare dramatică

De curînd a apărut la Humanitas una dintre cărțile binecunoscute ale lui Henri Nouwen: *Fiul risipitor. Povestea unei întoarceri acasă,* tradusă de Monica Broșteanu. Henri Nouwen (1932-1996) este el însuși, în mediile creștine occidentale, o figură binecunoscută de spiritual dramatic, locuit de aspre crize interioare, de o sete aspră, încordată după Dumnezeu. O figură alcătuită din cețuri, trude și rigori nordice, cu o finală înseninare, asemenea lui Rembrandt, în care a recunoscut un apropiat. Preot catolic, Nouwen e format în teologie și psihologie în Olanda natală, apoi în America, unde își petrece mai toată viața academică, de cercetare și asistență spirituală. Predă la Yale Divinity School și la Harvard Divinity School. Numeroasele lui conferințe și cărți au o vastă audiență. Dar, pentru propria viață în credință, succesul i se pare un obstacol, o înstrăinare. Petrece o perioadă în disciplina liniștii, într-o comunitate trapistă. Merge apoi spre condițiile umane cele mai umile, mai uitate, întîi către săracii din America de Sud, în sfîrșit către bolnavii cu handicap mental sever îngrijiți în comunitățile L'Arche. Într-una dintre acestea, în Canada, va fi preot, dar și lucrător în rînd cu ceilalți, asistînd ființe umane neajutorate.

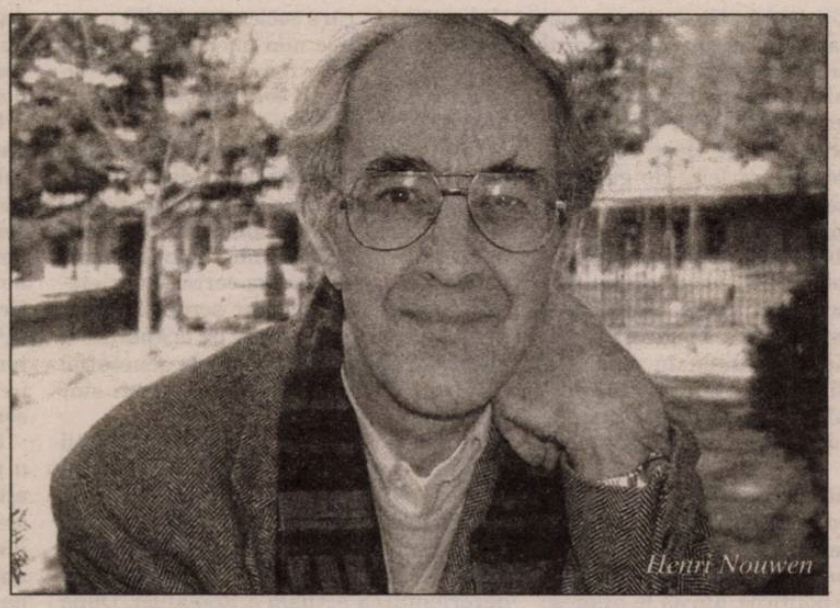
Henri Nouwen

Cartea de față e un jurnal interior condus prin interpretarea parabolei; e o descifrare a parabolei pornind de la analiza propriei lupte lăuntrice.

Nouwen nu face, pentru „Fiul risipitor", o calmă exegeză biblică. Face o lectură de tip dramatic, existențial, dinamic, care îi *transformă* pe cei care îndrăznesc să devină interpreții ei nu numai în sensul de exegeți, ci și de *actori:* el însuși și Rembrandt, al cărui tablou i-a trezit atenția către cifrul parabolei. De altfel, chiar în Evanghelie, „Fiul risipitor" are un apăsat caracter dramatic. Are personaje puternice, răsturnări de situații, tensiune, mișcare scenică. Are piste de sens spre un final deschis. Interpretarea lui Nouwen pătrunde în această *dramă* evanghelică, în spațiul ei „teatral", unde se recunoaște în fiecare personaj, unde se *cunoaște* astfel mai limpede pe sine, privindu-se pe rînd în fiul risipitor, în fiul închistat și devenind capabil, în sfîrșit, să aproximeze condiția tatălui de o necondiționată generozitate. Existențial și reflexiv, el își *joacă* astfel aventura spirituală a vieții. Își înțelege drumul dur, accidentat către transcendentul acasă. Înțelege că, de fapt, Cel ce locuiește acolo îl atrage cu forța iubirii de „dincolo de orice comparație".

Iar interpretarea lui nu se rezumă la cazul personal, la un nivel individual de tratare. Purtat de dinamica parabolei, Nouwen citește – prin cifrul ei – destinul condiției umane, plecată departe de originarul acasă ca fiul cel mic, atașată de tranzacțiile, pretențiile, meritele ei, ca fiul cel mare, capabilă totuși de conversație și generozitate. Citește de asemenea mișcarea lui Dumnezeu, care iese din propria plenitudine pentru a-l întoarce pe om și a-l primi în intimitatea Lui.

La un moment dat, Nouwen spune: „totul se îmbină prin parabolă: povestea lui Rembrandt, povestea omenirii, povestea lui Dumnezeu" și desigur povestea autorului. E o bună definiție a parabolei, a oricărei parabole. Într-o istorioară de cîteva rînduri, parabola izbutită strînge un spațiu de sens care poate fi transpus pe diferite niveluri de realitate. Organizează un cîmp de interogativitate pentru o problemă de căpătîi, pentru o temă care face parte din structura umanului. Parabola izbutită nu dă răspunsuri, nu rezolvă situații. Ea stîrnește reflexivitatea, o orientează, o solicită, o îmboldește, îi dă direcții de mers. Cheamă cititorul la interpretare și reinterpretare nesfîrșită. „Invită la o asiduă muncă spirituală" – spune Nouwen. Parabola trebuie mestecată – *ruminatio* era termenul medieval pentru această muncă – trebuie să-i spargi înțelesurile de primă instanță, să-i cauți și să-i guști substanța de profunzime, să o metabolizezi. S-o faci să lucreze în tine. Cartea lui Nouwen este relatarea unei asemenea *ruminatio.*

Confesiunea necomplezentă se îmbină cu tonul predicii luminoase.

Care e genul literar al acestei cărți? E greu de spus. O istorie de viață în credință, cercetată cu onestitate fără umbră se îmbină cu reflecții teologice îndrăznețe, lipsite de morgă profesorală. Confesiunea necomplezentă se îmbină cu tonul predicii luminoase, introspecția neîndurătoare cu avîntul spiritual. Analiza picturii și analiza sufletului se află în dialog cu analiza mișcărilor lui Dumnezeu. Toate acestea se pot îmbina fiindcă privesc destinul spiritual al omului, al unui om care își pune în pagină propriul parcurs, propria experiență însoțită de reflexivitate. Simplitatea tonului, sinceritatea lui sînt cea mai bună dovadă în această privință. Detașat în mod deliberat de postura profesorală, Nouwen se ține aproape de condiția umană cea mai modestă, mai chinuită, mai neajutorată. Dă chiar impresia, pe alocuri, de discurs umanitar argumentat religios.

Și totuși, de-a lungul unui demers formulat cu atîta deliberată simplitate, se petrece ceva aparte, neașteptat. Se petrece o schimbare a privirii. Treptat, analitic, fără exaltări factice, autorul poate dubla cu un alt mod de privire privirea umană – perspectiva noastră obișnuită, care are ego-ul drept centru, care neglijează sau concurează alte centre de perspectivă, care privește lucrurile limitat, decupîndu-le după interese individuale. Treptat, analitic, fără exaltări factice, autorul poate vorbi convingător despre modul de privire a lui Dumnezeu. Poate să se asimileze întrucîtva acelei priviri care îmbrățișează toate ființele, indiferent de meritele, carențele, condiția lor, care le cheamă pe toate în casa Împărăției. În cuvinte simple, Nouwen vorbește despre universalitatea milei lui Dumnezeu, a bucuriei Lui de a-și întîmpina fiii întorși acasă.

În secolul al XV-lea, un teolog contemplativ german, Nicolaus Cusanus, vorbea despre privirea noastră, limitată la un unghi particular, o privire de tip perspectival și despre privirea sferică infinită a lui Dumnezeu, care cuprinde simultan și neîncetat întreg realul. Cusanus experimenta această deosebire pe calea meditației inspirate, a unei cunoașteri contemplative. Nouwen o experimentează pe calea generozității, a milei, a unei greu cîștigate seninătăți. Pe de o parte, ajunge să poată privi el – însuși ființele „prin ochii generozității lui Dumnezeu". Pe de altă parte, ajunge să-și dea seama că, în aventura spirituală, omul nu caută, ci e căutat; nu înaintează, ci e atras.

Simplitatea discursului și accentul, *decurs din experiență,* pe Dumnezeu ca iubire infinită vorbesc expresiv omului tîrziu modern.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Machiavelism

E instructiv să treci printr-un filtru evanghelic textele autorilor „necreștini", de la Seneca la Nietzsche sau Cioran. Nu atît pentru a-i încreștina forțat, ci pentru a măsura influența logosului creștin asupra autonomiei intelectuale manifestate împotriva sa. În cazul scrierilor filozofice precreștine, reține teza Apologeților din primele veacuri: pentru ei, marii înțelepți păgîni erau precursori ai Întrupării Cuvîntului, dat fiind că mintea lor era luminată de o rațiune naturală, diseminată în orice act de cunoaștere. În cazul autorilor ostili Bisericii, mai ales după Renaștere, se poate spune că și ei rămîn în sfera Logosului, fie pentru că se limitează la contestarea autorității clericale, fie pentru că se leagă de tradiția evanghelică prin chiar dorința lor, fierbinte, de a o demonta critic. În creștinismul răsăritean, raportul dintre înțelepciunea revelată și cea profană a fost mai curînd complementar, pe temelia neoplatonică a teologiei Părinților Cappadocieni, din secolul IV. Poate că veacul acela a fost socotit „de aur" tocmai pentru că a împăcat cele două mari tradiții într-o sinteză indiscernabilă.

Cum arată însă acest tip de întrebare dacă ne oprim la un scriitor politic apusean, de felul lui Niccolo Machiavelli, care scrie în plină Renaștere, reflectînd antropologia averroistă (și, iarăși, neoplatonică) a ethos-ului italian de la începutul anilor 1500? Aici, receptarea postumă a scrierii sale de căpătîi – numită inițial *De principatibus,* dar universal aclamată sub titlul *Il Principe* – sufocă judecata senină în norul unei notorietăți redundante. *Opus*-ul lui Machiavelli e un exemplu clasic de text mai mult citat decît citit. Machiavelismul, ca emblemă a lipsei de scrupule în viața politică, și-a eclipsat părintele, reducîndu-l la o etichetă. Și asta în pofida bogatelor exegeze pe care *Principele* le-a inspirat, atît în cultura peninsulară, cît și în restul lumii occidentale. Publicul educat, dar nespecialist, a reținut un singur lucru: că secretarul florentin închide Evul Mediu, axat pe o teologie politică providențialistă, și deschide Era Modernă, postulînd fatalitatea unei lumi în care dreptul divin și cel natural sînt deopotrivă surclasate de pragmatismul cinic al cuceririi puterii „cu orice mijloace". Faimosul pasaj (din capitolul al XVIII-lea) despre omul politic agresiv ca leul și viclean ca vulpea, figură ambiguă, situată, asemenea centaurului Chiron, la intersecția dintre animalitate și umanitate, pare să justifice această reducție.

Machiavelli era contemporanul unei Papalități obsedate de expansiunea puterii sale seculare, *manu militari,* îi citea asiduu pe clasicii romani (Titus Livius, Cicero, Quintilian, Suetoniu) și fusese martorul luptelor dintre ducatele și republicile italiene, care căutau să scape de presiunea regilor Franței sau ai Aragonului, printr-un joc cinic de alianțe și de trădări oportuniste. Pe scurt, nu prea era „dus la biserică". El era însă și un mare cititor al lui Dante și respira cumva în atmosfera încă prezentă a Evului Mediu tîrziu. Nouă este, dacă vreți, înlocuirea tandemului medieval *natură/grație divină* prin dialectica dintre soarta (mereu schimbătoare) și virtutea activă a omului prudent, abil, deci capabil să raționalizeze imprevizibilul. Machiavelli susține că „întîmplările lumii sînt cîrmuite de soartă și de Dumnezeu"; „cu toate acestea, pentru ca voința noastră liberă să nu fie cu totul negată, (...) soarta este stăpînă numai pe o jumătate din acțiunile noastre, dar că tot ea ne îngăduie să cîrmuim noi singuri cealaltă jumătate sau aproape" (cap. XXV). Formal, această schemă iese din cadrul finalismului biblic. Istoria nu are un orizont eshatologic, fiind mai curînd o adunătură de fapte aleatorii, care ne pot distruge dacă nu ne folosim inteligent libertatea. Putem spune că prima „dezvrăjire a lumii" post-medievale se consumă pe terenul politicii, definite ca luptă pentru avuție și glorie, în afara oricărui context soteriologic. După Machiavelli, omul european nu-și mai folosește libertatea pentru a confirma planul divin, ci pentru a se salva din fața dezastrelor.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

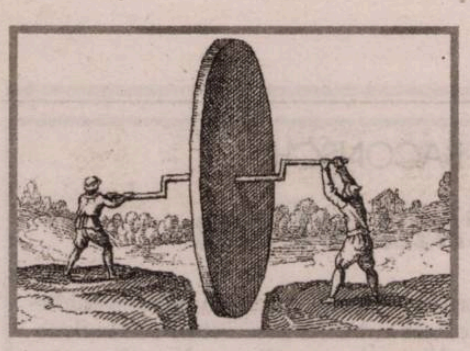

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Deceniul putrezit

Acum mai multe săptămîni atrăgeam atenția în acest spațiu asupra unor subiecte relativ ignorate. Printre ele era și campania „Noi sîntem statul" desfășurată de *Evenimentul zilei*. Textele, aflate undeva la granița dintre confesiune, investigație și amenințare voalată, sînt mai mult sugestie decît afirmație și mai degrabă avertisment decît dezvăluire.

Cert e că au produs pînă acum o intervenție a Parlamentului într-o posibilă fraudare a alegerilor prezidențiale din 2009 și sînt pe cale să producă și alte acte administrative cu potențial stînjenitor pentru o parte din figurile notabile ale deceniului trecut.

Nu am să încerc să ghicesc cît din ceea ce scrie Dan Andronic este real. Nu am avut acces la delicatețuri precum meciuri de tenis între șefi de instituții de forță și politicieni sau petreceri private la care participă același cerc restrîns de personaje. Pot însă observa reacțiile celor menționați, foarte puțini confirmă, restul tac. Și, îmi permit să bănuiesc că măcar o parte dintre ei ar putea să nege. Probabil nu o fac de teamă că serialul ar putea ajunge și la alte detalii pe care chiar nu le vor publice.

Nu cred că textele respective, chiar așa vagi cum sînt, sînt inutile. Ele dau măsura unui anume tip de raportare la puterea politică, la felul în care este ea influențată și exercitată. Ca să fiu sincer, imaginea e mai puțin aceea a unei vaste conspirații, așa cum vrea autorul să sugereze, și mai degrabă aceea a unui cerc accidental de oameni de mică anvergură ajunși prea repede prea sus. O imagine deprimantă a unei clase conducătoare compuse din tot felul de guși supradimensionate și sobre.

Pentru o imagine completă, articolele respective trebuie puse lîngă jenanta dezintegrare publică a fostului președinte Traian Băsescu, alături de toate odele sau atacurile stupefiante la adresa serviciilor secrete (pur și simplu, în zona asta nu există analize lucide) și alături de pustietatea actuală a clasei politice care nu mai produce decît pigmei interșanjabili și enervanți.

Asta este moștenirea anilor 2000. Sub ochii noștri, primul deceniu al acestui secol putrezește. Se topește în istoria recentă, lăsînd urme pe care, ca să fiu politicos, am să le numesc neplăcute.

Nu sînt de părere că deceniul de care vorbim a fost nefast. Din contră, e deceniul în care România a aderat la NATO, la Uniunea Europeană, deceniul în care bună parte din umilința cozilor la ambasade a rămas doar o amintire urîtă, deceniul în care economia a crescut într-un ritm năucitor și românii au putut să mai abandoneze din frustrările acumulate în zeci de ani de izolare. A fost și deceniul unei binevenite recalibrări anticorupție și deceniul în care societatea civilă a putut să se exprime mai liber decît oricînd în istorie. A fost vremea unei prese vibrante și utile și a fost vremea tuturor nuanțelor de entuziasm.

Ceea ce vedem acum este un proces lent de demitizare a acelei perioade. Aflăm că succesele ei au avut o bază toxică, personajele principale erau prea puțin mînate de scopuri înalte și că bună parte din temele pentru care ne-am certat cu prietenii sau familia erau doar perdele de fum pentru un exercițiu cinic de acaparare a puterii. Chiar și așa, meritele generației care se prăbușește sub ochii noștri sînt incontestabile.

I se poate reproșa însă acestei generații de lideri politici și înalți funcționari ai statului faptul că nici unul dintre ei nu a putut sau nu a vrut să lase în urmă un proiect de țară sau măcar o linie de urmat. Așa se explică o bună parte din dezorientarea actuală a României. După aderarea la structurile occidentale, nu mai știm ce e de făcut în continuare.

Sigur, e cumva banal, prioritățile sînt evidente – sistemul de sănătate, educația, eradicarea sărăciei etc. Însă moștenirea unor oameni ca Traian Băsescu, Adrian Năstase, George Maior și alții (unii încă în funcții) e o administrație aflată în imposibilitate de a funcționa în interesul publicului, un sistem politic mincinos și închis și o societate în care majoritatea se simte abandonată și disprețuită.

Veți spune că nu e tocmai așa, atunci cînd vă uitați la mașinile noi de pe stradă, la cartierele în construcție sau la aglomerația de pe Henri Coandă: „România e bine".

Nu, România nu e bine. Cine crede că 600.000 de oameni au ieșit în stradă doar pentru a forța retragerea unei ordonanțe se înșală. Chiar dacă e cumva sub radar, tensiunea e totuși mare. Oamenii au nevoie de un proiect decent în care să creadă și care să le permită să își facă planuri de viitor.

Dați-vă un pas în spate și o să vedeți că banii se fac mai ales din contracte cu statul sau din retail. Am înlocuit lohn-ul din industria textilă cu lohn-ul din IT. Economia, cu ratele ei fabuloase de creștere, e mai degrabă o minciună sau un accident pe care îl decontăm mai devreme sau mai tîrziu. Infrastructura e subdimensionată și, grație acestui fapt, aproape toată puterea economică a țării se concentrează în Capitală. Capitală care așteaptă resemnată un dezastru.

O întreagă generație de intelectuali a plecat din țară ca după mineriade. O altă generație, de muncitori de data asta, crește copii spanioli, italieni sau britanici care vor vorbi peste 20 de ani o română stricată și vor plăti impozite în altă parte.

Exportăm lemn și oameni.

Prețul hei-rupului din primul deceniu al anilor 2000 e uriaș. Și va fi justificat doar printr-o trezire, chiar și acum, în vremea zgomotoasei doamne Firea și a tăcutului domn Iohannis.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

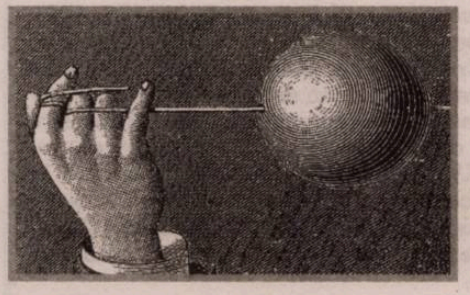

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

De ce protestează cineaștii

Zeci de cineaști protestează împotriva respingerii Ordonanței 91/2016 de modificare a legii cinematografiei. Revolta lor e întemeiată: legea care reglementa domeniul cinematografiei avea nevoie de o actualizare – iar modificările fuseseră negociate, dezbătute, convenite cu breasla după o lungă și uneori zbuciumată consultare. La consultarea inițiată de ministrul Culturii de atunci, Corina Șuteu, au participat reprezentanți de seamă ai mediului cinematografic precum Mungiu, Giurgiu, Mihăileanu și mulți alții. N-a fost o dezbatere de complezență. Din cîte îmi amintesc, s-au iscat discuții aprinse atît despre fondul chestiunii, cît și despre formă.

„Respingerea ordonanței ar echivala cu decapitarea a încă unor posibile generații de cineaști."

Printre altele, modificarea legislativă instituie reguli noi în ceea ce privește (co)finanțarea proiectelor cinematografice, inclusiv a co-producțiilor europene și prevede mărirea procentului obligatoriu de proiecții cu filme românești în cinematografe, de la 5 la 10 la sută. În fine, conform ordonanței de urgență, Arhiva Națională de Filme trece din subordinea Centrului Național al Cinematografiei în subordinea Ministerului Culturii.

Însă, la nici o jumătate de an de la adoptare prin ordonanță de guvernul Cioloș, Comisia pentru cultură, arte și mijloace de informare în masă a Camerei Deputaților cere respingerea modificărilor. Toată discuția din Comisie n-a durat mai mult de zece minute. La ora la care scriu aceste rînduri, plenul Camerei Deputaților dezbate ordonanța de respingere, iar rezultatul votului îmi e încă necunoscut. Vor conta, pentru deputați, scrisorile deschise ce le-au fost adresate de cineaști și producători? Vor fi cîntărite efectele respingerii?

După cum s-a explicat într-o scrisoare deschisă, Comisia a cerut respingerea Ordonanței 91/2016 „pe baza unor argumente neadevărate (precum faptul că ordonanța de urgență ar fi fost adoptată pe perioada vacanței parlamentare) sau ridicole, fără nici o legătură cu conținutul său, comisia condusă de domnul deputat Gigel Știrbu a acordat acesteia un aviz negativ". Ba, mai mult, se arată în scrisoare, raportul scris al Comisiei nu explică în nici un fel avizul negativ. Cum ar veni, legea este expediată *in corpore*, fără vreun argument, pe baza unei minciuni. Prin respingerea modificărilor, ne întoarcem în timp, la momentul 2005, la o lege depășită.

„Practic s-ar reveni la vechea lege a cinematografiei care împiedică accesul tinerilor la finanțare, îngreunează realizarea coproducțiilor europene, înlesnește corupția și cheltuirea banului public pe producții lipsite de valoare artistică" – se afirmă într-o a doua scrisoare de protest.

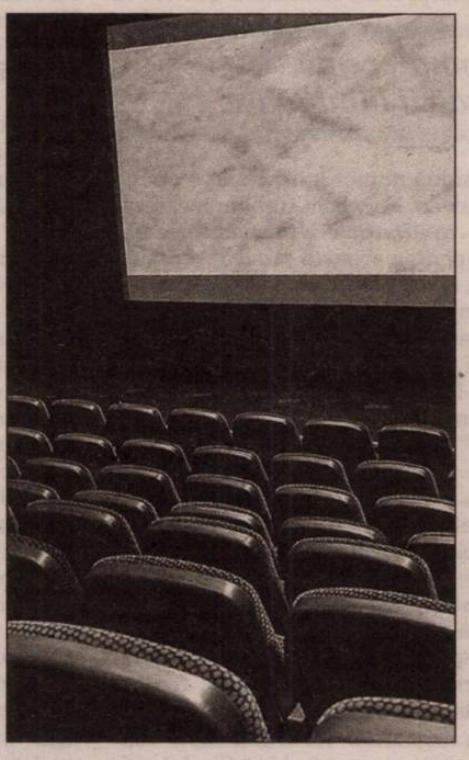

„Respingerea ordonanței ar echivala cu decapitarea a încă unor posibile generații de cineaști".

Pe de altă parte, și cu modificările adoptate, și – mai ales, fără ele – sîntem încă departe de un cadru ideal de dezvoltare pentru cinematografie. Finanțăm, de ani buni, prin CNC, producția de film românesc. Multe dintre aceste filme s-au dovedit valoroase: au fost recompensate la festivaluri importante, au intrat în competiție cu alte producții, susținute de bugete cu mult mai generoase, au fost apreciate de critici și de presa culturală, dar nu au ajuns niciodată cu adevărat la publicul din România. Barometrele consum cultural o arată periodic: consumul de cinema e, tot mai mult, o întreprindere casnică, individuală. De ce? Pentru că nu mai avem cinematografe. De bine, de rău, România și-a construit mijloace pentru a susține producția, dar nu are și instrumentele de difuzare necesare. Cineaștii și casele de producție au inventat soluții alternative, mici festivaluri locale sau caravane cinematografice. Ele sînt, pe cît de inventive și de costisitoare, pe atît de ineficiente. Nu ai cum să ajungi la publicul larg prin inițiative mici, independente. Rețeaua extrem de vastă de săli de cinema, distrusă după 1990, e o componentă esențială. Dar pot fi recuperate vechile cinematografe, transformate, între timp, în săli de bingo, discoteci și magazine de boarfe? Poate RADEF să eficientizeze sălile de cinema pe care le administrează, să le modernizeze, să le integreze în circuitul european care susține filmul de artă? E nevoie de bani. E nevoie de competențe. Și e nevoie de implicare din partea responsabililor culturali.

Franța după alegeri

Texte și opinii de:

● Camil-Alexandru PÂRVU (conf. univ., Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București)
„Sfîrșitul unei republici?“

● Adrian CIOROIANU (istoric, ambasadorul României la UNESCO)
„Franța noastră cea de toate zilele (electorale)“

● Șerban Filip CIOCULESCU (lector asociat, Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București)
„În vîrtejul controverselor privind politica de securitate“

● Alexandru CĂLINESCU (critic și istoric literar)
„Un centru incert“

● Cristian PREDA (eurodeputat)
„Euroscepticismul e o parte a culturii politice din Europa“ – interviu

argument

Fenomenul Macron

Noul președinte al Franței este, fără îndoială, o forță. A reușit ceea ce puțini credeau că este posibil. A fost ales președinte la doar un an de la lansarea mișcării En marche!. Considerat mai degrabă un fenomen media, un produs de marketing, Emmanuel Macron s-a dovedit a fi, pînă la urmă, și un veritabil combatant politic. În ciuda experienței politice reduse, a reușit nu doar să convingă electoratul, ci și să-și construiască bazele unui mandat care ar putea deveni istoric.

Misiunea lui Emmanuel Macron e să restabilească încrederea francezilor în Uniunea Europeană după cel puțin un deceniu în care popularitatea Europei a scăzut considerabil. Dar, pentru a putea relansa proiectul european, noul președinte va trebui mai întîi să recîștige încrederea francezilor în Franța.

Dezamăgiți sînt mulți – și asta s-a văzut și la alegeri, în participarea relativ scăzută și în votul important pentru candidații așa-zis antisistem, de extremă dreaptă sau stîngă. După inegalitățile din era Sarkozy au urmat ezitările din cincinalul Hollande. Economia scîrțîie, problemele sociale se acumulează, datoria publică e în creștere, amenințarea teroristă e tot mai prezentă – iată contextul în care își începe mandatul cel mai tînăr președinte din istoria Franței. Va reuși el să cîștige o majoritate parlamentară stabilă care să-i permită să guverneze? Este capabilă La République en marche să genereze soluții de guvernare pe măsura perioadei critice prin care trec Franța și Europa? Noul guvern – interimar sau „de tranziție“, compus din specialiști de orientări politice diferite, e promițător. Iar valul de popularitate de care se bucură Emmanuel Macron ar putea atrage victoria în alegeri a mișcării pe care a inițiat-o. Acesta ar fi cel mai optimist scenariu. Dar nu e singurul. Perspectiva unei coabitări ar fi sumbră. Este foarte probabil ca în noul Parlament, partidul ultranaționalist și eurosceptic al lui Le Pen să trimită un contingent mai numeros de reprezentanți. (**Matei Martin**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Raluca ALEXANDRESCU

Fără precedent, fără echivalent

Alegerile franceze au scos cu siguranță exercițiul cincinal al francezilor din aproape toate cutumele. Au fost alegerile premierelor și surprizelor, așa cum a spus de altfel proaspătul președinte al Franței, Emmanuel Macron (ales cu 66,1% din voturi), în discursul pronunțat în fața susținătorilor adunați pe esplanada de la Luvru, pentru a sărbători victoria: alegerile prezidențiale franceze 2017 nu au „nici precedent, nici echivalent" în istoria celei de-a cincea Republici.

Primul și cel mai evident motiv este că noul șef al statului nu a cîștigat susținut de unul din partidele tradiționale care au asigurat atît președinția, cît și alternanța la putere în ultimii cincizeci de ani. Emmanuel Macron a fost, ce-i drept, ministru al Economiei în guvernul socialist al lui Valls, dar divergențele legate de orientările în doctrina economică au stîrnit repede controverse în sînul partidului socialist. A făcut parte, înainte de mandatul guvernamental, din echipa de la Elysée, dar prestația sa în timpul prezentei campanii electorale nu îl face un continuator nici al stilului, nici al politicilor lui François Hollande.

Poate tocmai ca o formulă de distanțare netă de modelul promovat de președintele sortant, Macron și-a construit întregul discurs de campanie pe o atitudine ofensivă, atacînd subiectele spinoase ale scenei publice franceze, într-o manieră echilibrată, dar francă și lipsită de rețineri. Prezent între cele două tururi, pe 26 aprilie, la uzinele Whirlpool din Amiens, amenințate cu delocalizarea în Polonia, în 2018, candidatul En marche! are o discuție cu reprezentanții sindicali. În același timp, cu un instinct populist înnăscut, Marine le Pen trece rapid prin parcarea uzinei, aruncă două-trei mesaje și tweet-uri și se retrage. Avertizat, Macron se duce direct în mijlocul muncitorilor nervoși, pentru o scurtă – și îndrăzneață – acțiune de *damage control* și îi reproșează, în același timp, echipei sale de campanie restricțiile impuse de echipa de securitate. O atitudine timorată ne va aduce în poziția lui Hollande, le spune candidatul apropiaților săi: în siguranță, dar morți.

Formula folosită de Macron nu este numai extrem de grăitoare pentru minimumul istoric de popularitate al finalului de mandat al lui Hollande (4%!), dar traduce parțial și impasul sistemului francez de partide, gripat în mod evident de incapacitatea de a răspunde eficient și convingător unui climat public din ce în ce mai problematic: șomaj, terorism, mondializare, imigrație, schimbările climatice. Modul cum candidații au înțeles să-și construiască, încă înainte de primul tur, o formulă de răspuns la aceste dosare a determinat în mare măsură clasamentul final.

Ajungem astfel la a doua mare premieră a alegerilor prezidențiale franceze, anume desemnarea inițială a candidaților. Cele două partide dominante – Partidul Socialist (de stînga) și Republicanii (de dreapta) – au încercat să corecteze ceea ce se reproșează din ce în ce mai mult partidelor tradiționale, anume osificarea, lipsa de suplețe și ruptura nu numai față de membrii obișnuiți ai partidului, ci și față de publicul larg. Sub impactul mișcărilor civice din ultimii ai – *La manif pour tous* a fost cazul francez – și sub presiunea din ce în ce mai mare a unui deficit democratic resimțit acut de popoarele Europei atît în sistemele politice naționale, cît și în structurile Uniunii, cele două partide au trecut la ceea ce au considerat că va fi semnalul unei democratizări interne: au instituit o modalitate de desemnare a candidaților la prezidențiale care a chemat la consultare directă nu numai membrii de partid și simpatizanții titrați, dar și restul electoratului. Oricine a vrut să voteze în alegerile interne ale republicanilor sau socialiștilor a putut să o facă, în schimbul unei simbolice taxe de 2 euro. Modelul, imitat parțial din sistemul american, nu a avut însă consecințele scontate, nici pentru democratizarea internă a partidelor în chestiune, nici pentru selectarea candidatului optim care să le reprezinte în alegeri. Dimpotrivă.

„Marile principii ale Frontului Național au fost mereu aceleași: restabilirea autorității statului, restabilirea suveranității naționale, asigurarea unei perenități pentru civilizație."

MARINE LE PEN

Candidații propuși în final după această procedură nu au beneficiat de credibilitate ori de legitimitate mai mare.

Eroarea comisă a fost una de substanță. Partidele bazate pe un sistem ierarhizat de luare a deciziilor (e vorba, evident, de partide democratice), cum sînt de fapt partidele politice europene tradiționale, nu reacționează bine la administrarea unei injecții de democrație participativă acționată exclusiv pe orizontală. Mai mult decît atît, un asemenea tratament poate să destabilizeze funcționarea internă a partidului, cu urmări cel puțin neplăcute pentru scorul obținut în alegeri. Candidații propuși în final după această procedură nu au beneficiat de credibilitate ori de legitimitate mai mare. Republicanul François Fillon și-a văzut expuse rapid scheletele din dulap (insuficient sondate de propriul partid sau de echipa de campanie: aici, modelul american ar fi putut servi!), care l-au și scos de fapt din cursa pentru turul al doilea. Scandalul angajării fictive a soției și a copiilor, pentru care a fost și declanșată urmărirea pe 15 martie, cu 40 de zile înainte de alegeri, a avut consecințe palpabile. În raport cu amploarea scandalului public, Fillon a obținut chiar mai mult decît anticipaseră sondajele, clasîndu-se, cu 19,94%, al treilea în primul tur, din 23 aprilie, după Emmanuel Macron și Marine Le Pen.

Moștenirea Hollande a atîrnat greu în balanță.

În cazul socialiștilor, Benoît Hamon, candidatul desemnat după primare, cîștigase detașat în fața lui Manuel Valls, cu 116.0000 de voturi din totalul de 2 milioane exprimate. Nu era un nou venit în politică: a fost ministru al economiei între 2012-2014, a avut apoi un foarte scurt mandat ca ministru al educației, în aprilie-august 2014. În actuala campanie, Hamon a încercat să atragă și voturile militanților ecologiști, prin cooptarea candidatului desemnat de verzi, Yannick Jadot. Scorul foarte slab obținut de Hamon în primul tur a arătat că, în actuala stare de spirit a electoratului francez, simplul fapt de a fi candidatul desemnat al Partidului Socialist nu numai că nu te mai propulsează în al doilea tur, dar nu-ți garantează nici măcar urcarea pe podium sau mențiunea. Hamon a obținut 6,3% din voturi la primul tur de scrutin, iar statisticile catastrofale nu se opresc aici: el nu a reușit să mobilizeze decît un sfert din bazinul tradițional al electoratului socialist și numai 14% din votanții lui Hollande din 2012.

E drept că, pe lîngă alte considerente – moștenirea Hollande a atîrnat greu în balanță – socialiștii au avut mai la stînga un candidat redutabil în persoana lui Jean-Luc Mélenchon. Europarlamentar, politician cu state vechi în Partidul Socialist, cu două mandate de senator, ministru delegat pentru învățămîntul profesional în guvernul Lionel Jospin (2000-2002), Mélenchon pleacă din PS după alegerile prezidențiale din 2002 (cu Jean-Marie Le Pen în al doilea tur!) și are, de-a lungul timpului, diverse tentative de agregare politică întotdeauna mai la stînga decît partidul de origine. La alegerile din 2012 a ocupat tot locul 4, cu 11,10% din voturi. Scorul obținut în 23 aprilie 2017, de 19,62%, arată o migrație a electoratului PS spre *Franța nesupusă (La France insoumise)* a lui Mélenchon și o aderență mai mare la discursul antieuropean, protecționist și antisistem care l-a apropiat adesea, în mod paradoxal, de programul asumat de candidata Frontului Național.

Prezența Frontului Național în al doilea tur de scrutin nu a reprezentat în sine o premieră în istoria celei de-a cincea Republici franceze, precedentul fiind dat de tatăl candidatei Marine Le Pen, în 2002, cînd Jacques Chirac a fost ales președinte cu 82,21% din voturi. Noutatea (a treia semnificativă a alegerilor) vine mai ales din prezența candidatei la dezbaterea televizată dintre tururi. În 2002, scena publică franceză a tratat prezența lui Le Pen în finalele prezidențiale ca pe un accident rușinos ale cărui urme trebuie ascunse sub covor cît mai repede posibil. În 2017, normalizarea discursului și a temelor de extremă dreapta promovate de Marine Le Pen a dus la dublarea procentului din 2002 (17,79%) și la o acoperire mediatică asiduă și cuprinzătoare. Într-o Europă amenințată, în unitatea ei, de precedentul Brexit, cu un discurs iliberal în urcare, cu diverse variante ale populismelor care exploatează fricile și valurile de frustrări ale popoarelor europene, discursul lui Le Pen a găsit ecou în opțiunile a 33,9% dintre votanți.

Violența dezbaterii televizate difuzate în seara zilei de 3 mai 2017 amenință să se transforme din excepție în monedă curentă în campania pentru legislative, declanșată *de facto* deja în seara de 7 mai. Mai cu seamă că, pentru Marine Le Pen și Jean-Luc Mélenchon, elementele de similitudine în discurs continuă să apară: cei doi par a fi într-o competiție pentru titlul de cel mai virulent contestatar al noului președinte Emmanuel Macron, în vreme ce republicanii și socialiștii sînt ocupați să digere din mers eșecul usturător al prezidențialelor. Duritatea climatului politic dintre cele două tururi riscă să devină, din această perspectivă, monedă curentă a campaniei pentru legislative, dată fiind miza extrem de importantă a majorității parlamentare viitoare.

Raluca Alexandrescu *este conf. univ. la Facultatea de Științe Politice a Universității din București.*

Yves-Claude LLORCA

Moștenirea lui François Hollande

François Hollande nu putea bănui că cei cinci ani petrecuți la Palatul Elysée, din mai 2012 pînă în mai 2017, vor bulversa într-atît peisajul politic francez. Nimeni nu se gîndea, în urmă cu doar un an, că Emmanuel Macron, în vîrstă de doar 39 de ani, care nu mai fusese niciodată ales într-o funcție și fără să aibă un partid în spate, avea să devină al optulea președinte al celei de-a cincea Republici – fondată în 1958 de Charles de Gaulle –, liderul celei de-a cincea puteri mondiale, membru al Consiliului de Securitate ONU și deținător al puterii nucleare.

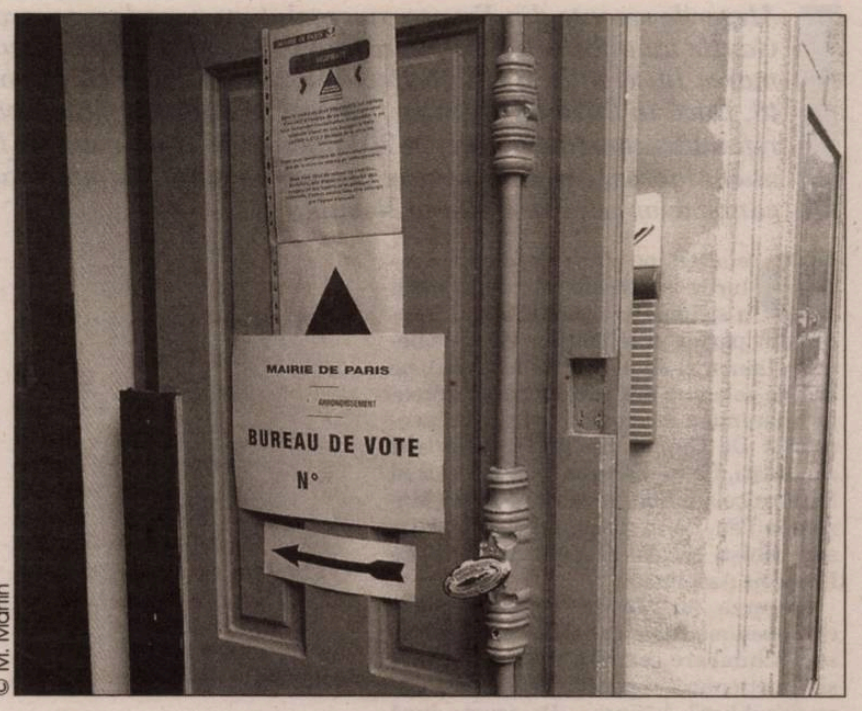

© M. Martin

În cei cinci ani de mandat, François Hollande, altfel decît exuberantul său predecesor Nicolas Sarkozy, s-a vrut un „președinte normal". A trebuit să suporte din plin schimbările de pe eșichierul politic tradițional, atît la dreapta, cît și la stînga, fără a mai reuși să oprească ascensiunea extremei drepte. Marine Le Pen a obținut 34% din voturi în turul al doilea al alegerilor prezidențiale din 7 mai.

Părăsit de mulți dintre apropiații săi, toamna trecută, după publicarea unei cărți de interviuri intitulată *Un président ne devrait pas dire ça* („Un președinte n-ar trebui niciodată să spună asta"), într-un moment în care sondajele indicau că se află la cel mai scăzut nivel de popularitate, Hollande se vede nevoit să renunțe la a mai visa la un al doilea mandat. Lasă în urmă o țară fracturată economic, social și politic. Detractorii îi conced totuși succesul acordului istoric de la Paris împotriva încălzirii climatice globale, așa-numitul COP21. De asemenea, a fost de partea bună – într-un moment de mobilizare fără precedent a dreptei – cînd s-a adoptat „căsătoria pentru toți", o măsură favorabilă homosexualilor.

Dar, mai ales, a trebuit să se confrunte cu teribilele atentate teroriste care au însîngerat Franța de mai multe ori: la redacția revistei *Charlie Hebdo*, la sala Bataclan sau la Nisa, anul trecut, pe 14 iulie. Tot pe seama lui Hollande e pusă și intervenția armatei franceze împotriva grupărilor militare islamiste în Mali.

Să ne amintim: cu un an înainte să fie desemnat candidat la primarele socialiste, Hollande nu era cotat cu prea multe șanse în confruntarea cu directorul de atunci al FMI, Dominique Strauss Kahn, promisiunea unei alegeri facile – într-atît de puternic era sentimentul de repulsie față de „omniprezentul" Nicolas Sarkozy.

Odată cu întîmplarea devastatoare de la hotelul Sofitel din New York și acuzația de viol care l-a scos din joc pe DSK, Hollande a devenit candidat al stîngii, aproape din oficiu, și avea să cîștige alegerile prezidențiale împotriva lui Sarkozy.

Dar, foarte repede după învestire, Hollande se va confrunta cu problemele economice și sociale și va dezamăgi tocmai stînga care l-a ales. „Finanțele sînt dușmanul meu!", a spus el într-un discurs de campanie de la Bourget, lîngă Paris, promițînd, printre altele, să renegocieze tratatul european din 2012 cu cancelarul german. Destui sînt cei care îi reproșează că a cedat în fața Angelei Merkel, slăbind în mod durabil „motorul" franco-german al Uniunii Europene.

„Finanțele sînt dușmanul meu!"

Începînd cu 2012, aflat în fața unei datorii publice colosale, care încă mai dă bătăi de cap Comisiei Europene, cu impozite tot mai mari, șomajul explodează și creșterea economică rămîne slabă, în ciuda celor 40 de miliarde de euro de ajutoare de stat oferite întreprinderilor. Ruptura între Hollande și Partidul Socialist se produce în 2014, odată cu „fronda" miniștrilor Arnaud Montebourg și Benoît Hamon, care părăsesc guvernul.

Noul premier, Manuel Valls, considerat autoritar, ba chiar brutal, va accelera ruptura între două aripi ale stîngii devenite ireconciliabile, cea a guvernului și cea din stradă.

Grație articolului 49-3 din Constituția gaullianã, Hollande a impus, fără a mai trece prin votul Parlamentului, o reformă a Codului Muncii care facilitează concedierile, și asta, în ciuda opoziției de dreapta și a „frondorilor" de stînga. Această ruptură în tabăra lui Hollande se va traduce, la alegerile prezidențiale din 2017, printr-o prăbușire a candidatului oficial al PS, fostul frondor Hamon, care nu avea să obțină decît 6%, în vreme ce șeful stîngii celei mai radicale, Jean-Luc Mélenchon, avea să ajungă, în turul întîi, pînă la aproape 20%.

Ce rămîne din cincinalul Hollande, președintele „normal"? Să fie un fiasco? Ca adesea, cu timpul, istoria va putea fi mai îngăduitoare cu succesorul lui Sarkozy, cu cel care a contribuit atît de mult la desacralizarea figurii de „monarh republican" pe care au încarnat-o un De Gaulle sau un François Mitterrand.

Fără să intrăm în considerațiile de tipul celor din presa tabloidă, putem să ne amintim de episoadele din viața privată a președintelui Hollande, de cartea devastatoare a consoartei lui, Valérie Trierweiller, care a venit odată cu el la Elysée, pentru ca apoi să fie înlocuită cu o actriță mai tînără, Julie Gayet, cea după care șeful statului umbla în scuter.

Această desacralizare a președintelui francez, condamnată de majoritatea francezilor, va lăsa urme, poate la fel de multe ca reducerea mandatului prezidențial de la șapte ani la cinci ani, instaurarea primarelor, catastrofale atît pentru Partidul Socialist, de stînga, cît și pentru partidul de dreapta, Les Républicains, la fel cum și inversarea calendarului electoral, prin organizarea alegerilor legislative după cele prezidențiale, aduce deservicii funcționării statului. Instituțiile celei de-a cincea republici au fost zdruncinate... Iar Emmanuel Macron, foarte tînărul nou președinte, nu e deloc sigur că va avea o majoritate în Parlament, pentru a putea să guverneze cu adevărat.

© M. Martin

***Yves-Claude Llorca** este jurnalist și publicist. A fost director al biroului de la București al Agenției France Presse în perioada 2002-2007. Co-fondator al Asociației Presei Străine în România.*

traducere de Matei MARTIN

Camil-Alexandru PÂRVU

Sfîrșitul unei republici?

Alegerile recente din Franța au revelat un paradox: generalul De Gaulle nu a fost niciînd, în ultimele decenii, atît de popular, iar marea lui creație, a cincea Republică, niciodată atît de contestată. Dacă în 2015 62% dintre francezi se declarau favorabili unei refondări constituționale, în 2017 peste 66% l-au votat pe Emmanuel Macron, candidatul care promitea păstrarea întocmai a mecanismelor celei de-a cincea Republici.

De altfel, pe cît de dese erau apelurile la schimbarea din temelii a sistemului constituțional francez din partea candidaților stîngii (Benoît Hamon și Jean-Luc Mélenchon), pe atît de solemnă era revendicarea aproape unanimă a moștenirii politice a generalului De Gaulle din partea celorlalți candidați, fie în discursul conservator al lui François Fillon, revanșard al lui Marine le Pen, fie în discursul candidaților suveraniști Nicolas Dupont-Aignant sau François Asselineau.

Alegerea lui Macron este unul dintre evenimentele capabile să genereze o schimbare semnificativă a sensului și funcționării republicii franceze. Care republică? A cincea. Pe scurt, după Revoluția franceză de la 1789 urmează nu mai puțin de cinci guvernări republicane, intercalate cu perioade de monarhie, imperiu, cezarism și dictatură.

Mitologia gaullistă a celei de-a cincea Republici consfințește, începînd cu 1962, alegerile prezidențiale directe ca pe „întîlnirea unui bărbat cu un popor". Dincolo de prezidențializare, mizele Constituției din 1958 vizau încercarea de a rezolva problemele excesivei fragmentări partizane și a instabilității guvernamentale ce caracterizau Republica a treia și a patra, și chiar de a preveni lovitura de stat a generalilor care luptau pentru a menține Algeria franceză, în cursul unui război de durată ce se încheie tot în

© wikimedia commons

1962. Era inaugurat un executiv puternic, dominat de un președinte ales prin vot universal, dispunînd de capacitatea de a dizolva Adunarea Națională și de a numi prim-ministrul – căruia, de altfel, De Gaulle dorise să-i acorde statutul minor de „colaborator al președintelui". Pînă în 2000, președintele era ales pentru un mandat de șapte ani iar parlamentul – pentru un mandat de cinci ani, ceea ce conferea regimului aura unei monarhii republicane.

Repetatele episoade de coabitare (perioade cînd președintele și majoritatea parlamentară provin din partide diferite, cu legitimități echivalente, dar priorități contradictorii) introduceau o notă falsă în această dinamică concentrată pe președinte, așa că, în 2002, calendarul electoral a fost modificat, astfel încît logica majorității prezidențiale să fie întărită. Acum, mandatele președintelui și ale deputaților sînt de cinci ani, iar alegerile prezidențiale sînt urmate imediat de cele legislative – o manieră de a asigura președintelui nou ales o susținere parlamentară puternică și o logică politică unitară. De altfel, miza alegerilor din 18 iunie este definită în mass-media ca fiind cea a „majorității prezidențiale", nu cea a constituirii unei majorități parlamentare. Unii oameni politici numesc chiar aceste alegeri „turul trei" al alegerilor prezidențiale. Guvernul rămîne așadar unul dominat de președinte.

Atît Hamon, cît și Mélenchon au încercat să propună o nouă republică, cu instituții mai egalitare și participative. De altfel, nici un alt stat european democratic nu are o asemenea concentrare de puteri în mîinile unui președinte, și în acest sens modelul constituțional francez pare cu adevărat o reminiscență a anilor '50. Cei doi candidați ai stîngii au propus un președinte mai puțin implicat în guvernarea propriu-zisă, un sistem electoral care să reprezinte mai adecvat națiunea (și nu unul destinat producerii unui guvern monocolor, de preferință în nuanța președintelui) și care să includă o nuanță de proporționalitate (în prezent, francezii aleg membrii Adunării Naționale cu un vot majoritar în două tururi) – cu alte cuvinte, o formă de parlamentarism mai consistentă.

Însă laolaltă cu slăbiciunea electorală a stîngii, aceste ultime alegeri au confirmat faptul că, dacă în următorii ani vor exista inițiative privind Constituția, acestea nu vor afecta rolul major al președintelui, un rol pe care Macron intenționează să-l îmbrace într-un stil mai apropiat de solemnitatea primilor președinți (De Gaulle, Giscard d'Estaing, Mitterrand) decît de figurile mult prea umane ale lui Sarkozy, cel prea strident, sau Hollande, cel prea banal.

În ciuda atmosferei pesimiste și a opiniei larg răspîndite că Franța e în declin, aceste instituții rămîn eficiente și capabile să funcționeze.

Important de remarcat e că instituțiile profunde ale statului francez sînt gîndite și funcționează în paradigma celei de-a cincea Republici. În ciuda atmosferei pesimiste și a opiniei larg răspîndite că Franța e în declin, aceste instituții rămîn eficiente și capabile să funcționeze convingător în ochii cetățenilor. Însă disoluția „frontului republican" (ce izola politic Frontului Național), bulversarea radicală a clivajelor politice tradiționale și perpetuarea stării de urgență reprezintă provocări considerabile, ce vor pune la grea încercare soliditatea acestor instituții și a arhitecturii constituționale franceze.

***Camil-Alexandru Pârvu** este conf. univ. la Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București.*

Prioritățile lui Macron

De Emmanuel Macron se leagă speranțele a aproape două treimi dintre francezi. Odată cu învestirea noului guvern condus de Edouard Philippe ar trebui să înceapă și aplicarea programului său de relansare economic și de consolidare a poziției Franței în cadrul Uniunii Europene. Care sînt prioritățile? ***RFI** a făcut o listă scurtă:*

■ Prima sa preocupare va fi să obțină la legislativele din iunie o majoritate parlamentară care să-i permită să guverneze și să reformeze așa cum a promis. Emmanuel Macron spune că va depăși tradiționalul clivaj dintre partidele de dreapta și de stînga pentru a creea o nouă majoritate pe bazele mișcării sale *„En marche!"* născută acum exact un an. Cu alte cuvinte, tabăra sa va număra centriști, dar și conservatori și socialiști.

■ Reducerea fracturilor va fi a doua mare sfidare a lui Emmanuel Macron. Să nu uităm că la primul tur al prezidențialelor din 23 aprilie, practic jumătate din electorat a votat cu extremele, adică contra Europei, contra globalizării și contra așa-ziselor elite. Analiza votului de atunci a mai arătat o Franță divizată în două, una urbană și mai degrabă favorizată și reformatoare și o a doua, rurală, mai săracă și atrasă de diverse extreme. Macron știe că cele 66% obținute acum nu sînt toate voturi de adeziune. Multe au fost și voturi menite să bareze calea extremei drepte.

■ Combaterea șomajului va fi pentru Macron, ca și pentru predecesorii săi, un alt cal de bătaie. Cu o rată de 10% – contra 4 procente în Germania și 8 media europeană – Franța stă prost, foarte prost la acest capitol. De unde deci și dorința lui Macron de a reforma repede codul muncii, încă de la vară și prin ordonanțe la nevoie, cu riscul, evident, de a provoca mișcări sociale.

■ Un alt subiect fierbinte pentru noul președinte va fi combaterea terorismului. Franța este de doi ani și jumătate o țintă privilegiată a jihadiștilor. Fără experiență în acest domeniu, Macron va trebuie totuși să-și asume repede și rolul de șef al armatelor franceze. Angajamentul militar francez în Sahel și în Orientul mijlociu ar urma să fie menținut, dar Macron vrea să întărească și frontierele externe ale UE, în particular mărind sensibil efectivele agenției Frontex.

■ Emmanuel Macron promite o relansare a Europei după cutremurul provocat de Brexit. Pentru aceasta are însă nevoie de o relansare a motorului franco-german. Pariu practic cîștigat, avînd în vedere că Berlinul a fost prima capitală care a salutat victoria noului președinte francez... (sursa: rfi.ro)

Adrian CIOROIANU

Franța noastră cea de toate zilele (electorale)

sau despre cine, pe bune, a pierdut recentele alegeri

În cursul anului 2006 și în prima parte a lui '07 am avut cîteva întîlniri cu dna Marine Le Pen, în Parlamentul European – dar, mai ales, îmi aduc aminte de o discuție anume, petrecută în '06 într-un lounge al aeroportului din Strasbourg. În acei ani, mai întîi ca observatori, iar mai apoi ca europarlamentari, noi, MEP-ii români (MEP – membru al Parlamentului European, în engleză), alături de ceilalți, mergeam trei săptămîni pe lună la Bruxelles și una la Strasbourg. Din acest din urmă oraș, pentru revenirea în țară, drumul aero spre București trecea prin Paris – drept care, inevitabil, ne intersectam în aeroportul strasbourghez cu mare parte din delegația franceză, cei care reveneau joi seara la Paris. Înainte de zborul spre capitala Franței, timp de 35-40 de minute, beam cu toții suc de roșii într-un salon micuț, dar decent mobilat (stilul funcțional al anilor '80) și, cum pe-atunci nu erau smartphone-uri în care să citim breaking *(sau* fake*)* news*, vorbeam mai mult între noi.*

Notă de trecere la istorie

Doamna Le Pen era atunci, dacă nu mă înșel, în echipa de consilieri a tatălui său – membru plin, și oarecum celebru, al Parlamentului European. Fie că în acea amiază ne-am trezit unul lîngă altul în fotolii, fie că ceilalți MEP-i francezi (de la stînga la dreapta politicului clasic) nu se înghesuiau să converseze cu dînsa, fapt e că într-una din acele zile de joi am schimbat cu dna MLP unele idei; poate că dînsa a deschis discuția, poate că eu, nu mai contează – cert e că domnia sa mi-a spus că e plăcut surprinsă de faptul că majoritatea MEP români vorbesc franceza, iar eu i-am povestit pe scurt cum se face că noi studiam franceza în școală încă din clasele primare, nu numai în anii '30 ai secolului trecut, ba chiar și în anii '70 ai comunismului trecut (cazul meu, bunăoară). Dna Le Pen a ascultat, cu empatie.

A fi UE sau a nu fi?

Marine Le Pen are un talent pe care noi, cei din Estul Europei, îl cam știm: amestecă lucruri reale cu altele discutabile, astfel încît *cetățeanul turmentat* din Franța nu mai știe ce să creadă. Exemplu de afirmație reală: *e posibil ca, în viitorii ani, politica Europei să nu se mai joace între stînga și dreapta, ci între naționaliști și globaliști*. Prezumția e reală (și merită o discuție aparte), chiar dacă eu am o mai bună părere despre *globaliști* decît are dna Le Pen. Un exemplu de afirmație *fake: Franța va fi condusă de o femeie, fie de mine, fie de dna Merkel*. Aici sîntem relativ imunizați: naționaliștii români arată de 25 de ani (chiar mai mult) cu degetul spre Ungaria, după cum naționaliștii maghiari arată constant cu degetul spre România (atenție: urmează un Centenar!). *Dependența* pretinsă a Franței față de Germania e o afirmație falsă și neelegantă: în ciuda conspiraționiștilor care au expandat de indignare la aflarea veștii că Emmanuel Macron va face prima vizită ca președinte la Berlin (ceea ce pare a o confirma pe dna Le Pen – de parcă Macron s-ar duce să dea raportul!), adevărul e că noul președinte este *al treilea* președinte francez (după N. Sarkozy și Fr. Hollande) care face prima sa vizită, după alegeri, în Germania. De ce? Simplu: pentru că Franța și Germania sînt piesele *sine qua non* ale construcției europene numită UE. În astfel de cazuri, liderul/lidera Germaniei vine în Franța, iar cel/cea a Franței vine în Germania. Iar Macron a avut curajul, notabil, de a ține sus steagul Uniunii – rețineți melodia pe care și-a făcut apariția în curtea Luvrului, în seara de 7 mai a.c. Nu a fost „Marseieza", ci „Oda bucuriei". Place unora sau nu, e realitatea brută: fără Franța și Germania, UE se va întoarce la *căsuța numărul unu*, cum se spune. Alte state pot părăsi, spre regretul nostru, Uniunea – v. Marea Britanie (Anglia?), în 2016 –, dar nu cele două. Fără Franța sau Germania, fără oricare dintre ele, orice manual-introducere, gen *Géopolitique pour les nuls* sau (dacă sînteți francofili anglofoni) *Geopolitics for Dummies*, vă va spune că UE nu poate rezista. Și punct.

Poate e cazul să ne întrebăm: cui nu-i convine actuala Uniune Europeană?

Am rămas cu impresia că dna Le Pen cunoștea istoria Europei ceva peste media unui politician francez generic (atîția cîți întîlnisem pînă atunci). Mi-a vorbit apoi despre amenințarea islamismului în Europa, dar mie nu mi-era clară ideea atunci și eram convins că exagerează. La final ne-am spus *zbor plăcut* și *la revedere* și am urcat în același avion Air France.

Dezbatem ca să ne aflăm în treabă

Și iată-ne în anul 2017. De cel puțin șase luni, toate sondajele o dădeau pe dna Le Pen ca finalistă în cursa prezidențială, indiferent de ceilalți candidați. Poziția de diplomat nu-mi permite să comentez sondajele din țara de reședință; pe de altă parte, meseria de profesor/istoric îmi spune că un vot de peste 20-30% nu poate fi obținut doar zîmbind frumos, dacă măcar unele din temele tale de campanie nu sînt reale. În seara de miercuri, 3 mai a.c., am privit cu interes aparte dezbaterea finală: Marine Le Pen *vs* Emmanuel Macron. O spun cît de diplomatic pot: dezbaterea a fost slabă (presa locală a scris apoi că a fost cea mai slabă din istoria *televizată* a Franței, și cea mai puțin privită!), iar mare parte din *modestia* acestei dezbateri i se datorează dnei Le Pen. Domnia sa parcă era convinsă că va pierde – drept care a transformat discuția într-o hîrjoană plină de ricanări, fente verbale și întreruperi. La final, mi-a fost clar că EM va cîștiga; tot ce am mai așteptat au fost procentele finale.

© I. Barbu

„Înnoirea vieții noastre publice se va impune tuturor, începînd de mine. Moralizarea vieții noastre publice, recunoașterea pluralismului vor fi, din prima zi, la baza acțiunilor mele."

EMMANUEL MACRON

rea că UE e deplin benefică pentru România; accept orice părere opusă, dar să fie argumentată; nu am primit deocamdată așa ceva.

Perdanții...

În ciuda părerii pe cale de a se instaura, nu dna Marine Le Pen a fost perdanta principală a alegerilor din 7 mai a.c.

Perdanți au fost partidele clasice: *stînga* socialiștilor și *dreapta* republicanilor. Ba chiar accentul trebuie pus invers: principalii perdanți au fost republicanii de dreapta (partidul lui De Gaulle, d'Estaing, Chirac, Sarkozy etc.), care nu au fost capabili să preia președinția, în acest an, deși totul părea că le e favorabil; nu sînt eu acum în situația de a da note; dar majoritatea comentatorilor francezi au socotit drept *modest* mandatul președintelui Hollande, drept care dreapta republicană părea că va culege președinția ca pe un fruct tocmai copt; și iată că nu a fost așa.

Ca impresie, una de profesor de istorie român, cred că ambiția organizării în preliminar a *alegerilor primare* – atît la stînga, cît și la dreapta – a fost mai curînd un spectacol TV decît o reală distilare a soluțiilor pentru problemele Franței. La socialiști, a cîștigat Benoît Hamon (în locul lui Manuel Valls, dat ca favorit); la republicani, a cîștigat François Fillon (în locul lui Alain Juppé, favoritul primei ore). Mărturisesc, n-am fost singurul diplomat european surprins de acest deznodămînt pe stînga și pe dreapta. Ulterior, Hamon s-a pierdut efectiv în peisaj (n-a dat nici o clipă impresia că ar fi urmașul lui Fr. Mitterrand), după cum Fillon s-a consumat prematur în războiul de gherilă *media* privind banii pentru soția sa, pentru costumele sale etc. Este incredibil cum stînga și dreapta franceze – pe care noi, din România, le priveam cu admirație – și-au dat cu stîngul în dreptul (și nu între ele, ci chiar în interiorul taberelor lor).

... și cei doi finaliști

Actualul președinte, Macron, a fost notabil de curajos în a susține ideea unei Franțe europene, aflate în căutarea unei reforme necesare. Dacă v-ați imaginat vreodată un J.F. Kennedy european (da, e greu...), atunci acela a fost Macron. Reformă. Reformă. Reformă. Reforme în Franța, reforme în UE – restul sînt vorbe.

Păstrați, în același timp, atenția, pe cealaltă finalistă: dna Le Pen. Nu iubește UE, pare mai înclinată să se înțeleagă cu Moscova decît cu Bucureștiul sau Varșovia etc., dar unele dintre problemele pe care le-a ridicat (în societatea franceză) sînt, din păcate, reale. Cîtă vreme statul laic francez se confruntă cu o răbufnire a islamismului radical, mișcarea dnei Le Pen va rămîne în prim-plan.

La final... țin să precizez că sucul de roșii băut în timpul discuției cu dna Le Pen din 2006 era făcut din tomate franțuzești. Nu-mi imaginez cum ar arăta politica actuală a țării acesteia dacă roșiile spaniole, românești, olandeze sau bulgare ar fi întinat, de pe-atunci, nobilele idealuri ale sucului îmbuteliat...

***Adrian Cioroianu** este istoric, profesor la Universitatea din București și ambasador delegat permanent la UNESCO.*

Șerban Filip CIOCULESCU

În vîrtejul controverselor privind politica de securitate

Victoria clară a centristului Emmanuel Macron asupra extremistei Marine Le Pen deschide drumul unei posibile noi abordări a politicii de securitate și de apărare într-o Franță în care aproape jumătate din electorat și-a manifestat nemulțumirea, în turul întîi, votînd cu extrema dreaptă și extrema stîngă, eliminînd spectaculos din turul final, pentru prima dată în decenii, candidații establishment-ului socialist și republican.

Franța e, alături de Marea Britanie și înaintea Germaniei, prima dintre puterile militare din cadrul UE, cu un buget al Apărării estimat (pentru 2016) la 40,8 miliarde de euro, cu o armată profesionistă, bine înzestrată și antrenată, angrenată nu doar în apărarea teritoriului național (inclusiv apărarea colectivă sub egida NATO), ci și în proiectarea securității pe alte continente: misiuni în Mali și în alte state din Sahel, Republica Centrafricană, Irak, Afganistan etc.

Situația militară a Europei e departe de a fi armonioasă și rezolvată. Odată cu anunțul că Londra va părăsi corabia europeană, Paris și Berlin s-au grăbit să anunțe formarea unui pol european autonom de apărare, care, pe termen lung, ar putea periclita sistemul defensiv colectiv structurat în jurul NATO. Britanicii au boicotat, de peste două decenii, toate inițiativele franco-germane similare, dar evident că în aproximativ doi ani nu vor mai putea să o facă, odată cu părăsirea Uniunii. Nu e întîmplător că premierul britanic Theresa May și cei din cercul său de influență au fost contra lui Macron, deoarece, cu o Le Pen victorioasă și o Franță dispusă se încerce ieșirea din UE, Marea Britanie și-ar fi găsit un partener natural cu care să consolideze sistemul euroatlantic defensiv și să slăbească grav puterea de negociere a UE în dosarul Brexit-ului. Însă Le Pen de fapt urmărea și ieșirea Franței din comandamentul militar integrat al NATO, ceea ce pentru britanici, în condiții normale, ar fi trebuit să fie o linie roșie. Nu și acum, cînd sînt în corzi și acuză Germania că se pregătește să impună condiții draconice în negocierea pentru exit. Nu trebuie uitat că Parisul a părăsit acest comandament integrat în epoca președintelui De Gaulle, acum vreo 50 de ani, și a revenit abia în 2009, cînd un Nicolas Sarkozy ceva mai atlantist decît media președinților anteriori a acceptat acest pas istoric. Dar de ce vrea Le Pen ceva atît de radical? Ca nu cumva Franța să fie atrasă în războaie care nu servesc interesul național, aluzie transparentă la scenariul unui conflict major, probabil accidental, al aliaților cu Rusia, în condițiile în care nu mai e demult un secret că Le Pen și Frontul Național au beneficiat de sponsorizări și încurajare din partea Rusiei lui Putin...

Dar Franța se mai confruntă cu două probleme mari, de fapt existențiale pe termen lung. Terorismul de natură religioasă și imigranții musulmani, atît cei recenți (prima generație) cît și, paradoxal, cei din generațiile doi și trei, dintre care mulți se dovedesc frustrați, agresivi, violenți și neadaptați vieții din Occident. Nu există un consens referitor la ceea ce trebuie făcut în privința acestor francezi care nu sînt loiali statului și valorilor sale laic-republicane.

Pe 5 mai, un raport prezentat de eurodeputatul liberal spaniol Maite Pagazaurtundúa indica faptul că între anii 2000 și 2016 au avut loc numeroase atentate teroriste pe teritoriul Uniunii Europene, în care au fost ucise în total 658 de persoane, iar țările cu cele mai multe victime sînt de departe Spania, cu 253 de morți (din care 192 doar de pe urma atacului cu bombe în trenuri din 11 martie 2004), urmată îndeaproape de Franța, cu 250. Problema este că Franța pare să sufere cel mai mult dintre toate statele membre ale UE, în ultimii doi-trei ani fiind vorba de aproximativ 230 de pierderi de vieți omenești. Practic, odată cu 15 ianuarie 2015, cînd un grup de radicali islamiști au atacat și au ucis o mare parte dintre membrii redacției revistei satirice *Charlie Hebdo,* au urmat luni și ani de anxietate și incertitudine pentru francezi, conștienți că pot cădea oricînd victimă unor atacuri de acest gen, comise cu fel de fel de arme și procedee specifice conflictelor asimetrice. Teroriștii, neputînd elimina facil ținte „oficiale" tradiționale, precum autorități statale, politicieni, militari de rang înalt, au deplasat violența către țintele „soft", cetățenii obișnuiți, vulnerabili.

Previzibil, Marine Le Pen a insistat pe amenințarea generată de imigranții islamici, pe riscurile de natură teroristă și dreptul de a închide moschei cu predicatori radicali și de a expulza masiv anumite categorii de străini indezirabili (așa-numiții „fișați S străini", în număr de aproximativ 20.000: litera S vine de la *„sureté (de l'Etat)"*, adică persoane ce aduc atingere siguranței statului. Practic, ar vrea să îi alunge pe suspecții străini, înainte ca ei să fi comis vreun delict, doar fiindcă sînt suspecți! Iar pe suspecții francezi să îi aducă masiv în fața justiției, controlîndu-i și hărțuindu-i.

Emmanuel Macron e împotriva expulzărilor în masă, fără dovezi clare, el dorește mai degrabă coordonarea optimă a eforturilor de culegere de informații inclusiv prin formarea unei celule anti-Daesh. Desigur, atacuri precum cel de pe Champs Elysées, din preziua alegerilor, comise de lupi singuratici, sînt extrem de greu de anticipat și de prevenit. Realist, el recunoaște că nu există soluții-miracol, așa că francezii vor trebui să învețe să trăiască cu amenințarea constantă, aceptînd inevitabilul, dar dînd dovadă de maximă vigilență. În acest sens, propune niște remedii parțiale: formarea unei poliții cotidiene de securitate, recrutarea a încă 10.000 de polițiști și jandarmi în următorii cinci ani, de asemenea, 15.000 locuri noi de detenție în închisori.

Nu doar terorismul și imigranții veniți din Magreb și din Orientul Mijlociu au constituit teme de interes în campania electorală, ci și politica militară, misiunile asumate în trecut și în prezent de armata franceză ca parte a NATO, UE sau în alte formate de cooperare multinațională.

Macron dorește creșterea progresivă a bugetului Apărării în hexagon cu 2% din PIB (cerința standard pentru toate țările NATO odată cu summitul din Țara Galilor din 2014) pînă în anul 2022 și un serviciu militar universal obligatoriu redus la o lună. El este favorabil unei intervenții militare în Siria sub egida ONU și plecării președintelui Bashar Assad din fruntea statului. De asemenea, este pentru menținerea sancțiunilor contra Rusiei (stat acuzat adesea în mass-media franceze că ar fi ajutat la atacurile cibernetice dirijate de adversarii lui Macron contra taberei acestuia). Cît despre Le Pen, ea promitea creșterea la 3% din PIB a cheltuielilor militare pînă în anul 2022 (suma vehiculată fiind de 60 miliarde de euro), investiții masive în industria națională de Apărare, restabilirea unui serviciu militar obligatoriu minimal de trei luni, construirea unui al doilea portavion ca garant al independenței strategice a Franței (preț estimat la 4,5 miliarde de euro). A mai anunțat și recrutarea în armată a încă 24.000 de persoane, în următorii ani.

Nu există un consens referitor la ceea ce trebuie făcut în privința acestor francezi care nu sînt loiali statului și valorilor sale laic-republicane.

Președintele Macron se pregătește acum pentru alegerile legislative, fiind conștient că La République en marche nu va putea cîștiga majoritatea decît printr-un miracol. El trebuie să accepte, implicit, ideea de coabitare cu elemente liberal-progresiste, cu un premier al dreptei moderate sau al taberei socialiste, în funcție de preferințele electoratului dintr-o țară divizată politic. Deși constituția franceză oferă președintelui puteri foarte mari, el nu poate reforma viața politică, așa cum a promis, fără să fie cu adevărat deasupra partidelor, un simbol al echidistanței și al măreției unei națiuni mîndre de istoria și cultura sa. Nu poate produce de unul singur prosperitate, securitate, nu poate corecta problemele structurale profunde ale societății și economiei franceze. Nicidecum nu poate ameliora singur clasa politică. Dar, fiind legat de un partid de buzunar, poate dovedi că nu ezită să se distanțeze de obiceiuri și idei pe care grosul francezilor le detestă din toată inima, evitînd să se asocieze cu figuri compromise ale *establishment*-ului. Să nu uite niciodată cît de impopular devenise la final de mandat președintele Hollande. Și mai ales nu trebuie să uite că peste jumătate din electoratul său din 7 mai l-a ales în lipsă de altceva mai bun, mulți doar ca să blocheze ascensiunea extremismului simbolizat de Front National și de Marine Le Pen Așadar, un electorat extrem de ușor de dezamăgit și care peste cinci ani ar putea vota din nou, și mai masiv, pentru candidați ai extremelor, dînd poate o lovitură fatală sistemului consacrat de a cincea Republică...

© wikimedia commons

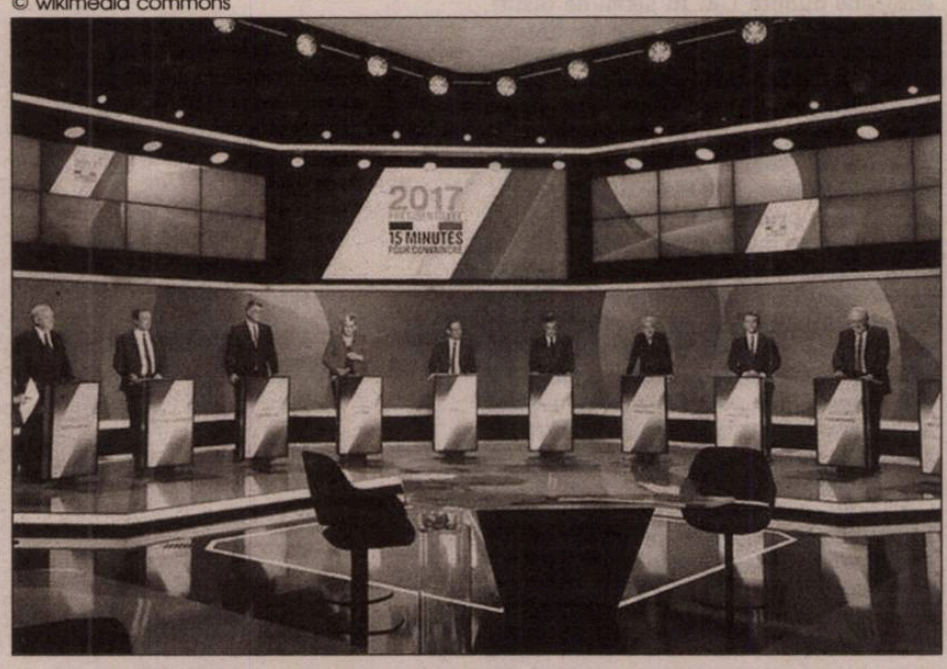

***Șerban Filip Cioculescu** este lector asociat la Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București.*

Alexandru CĂLINESCU

Un centru incert

Ce vor face milioanele de votanți ai lui Marine Le Pen și Jean-Luc Mélenchon? Care va fi configurația parlamentului? Va face față noul președinte?

Cine a citit cu atenție programul lui Emmanuel Macron va fi observat, cred, că pe lîngă o serie de propuneri inofensiv-generoase (bibliotecile să fie deschise seara și în week-end, interzicerea telefoanelor mobile în școlile primare și în colegii etc.), măsurile ce ar trebui să amorseze reforme de substanță sînt vagi: se preconizează încurajarea antreprenorilor, a investițiilor, întărirea protecției cetățenilor, moralizarea vieții publice ș.a.m.d. Presupusa orientare „liberală" a lui Macron rămîne, cel puțin deocamdată, o etichetă fără acoperire. De altfel, ar fi fost sinucigaș din partea actualului președinte să se afișeze în campanie ca liberal: în Franța, liberalismul are o reputație foarte proastă iar François Fillon (înainte de povestea cu Penelope) era taxat de către mass-media – pe lîngă acuzațiile de „reacționar", „conservator" și alte asemenea drăgălășenii – drept „liberal", cu variantele, încă și mai infamante, „neoliberal" și „ultraliberal" (despre acest ritual al diabolizării liberalismului, Mario Vargas Llosa a scris pagini memorabile). E drept, pe de altă parte, că programul lui Macron nu este nici unul de stînga (în afara, din nou, a unor generalități). Și atunci? Este legitim să vorbim despre *centrismul* lui Macron? Dar, în definitiv, ce înțelegem prin centrism? *Nici* dreapta, *nici* stînga, sau o (improbabilă) sinteză între ele? Cei care se declară în Franța centriști pretind că își propun o reconciliere între libertatea economică și libertatea socială, refuzînd totodată extremismele de orice fel. E foarte posibil ca votanții lui Macron să fi fost seduși de poziționarea lui moderată. Numai că nu trebuie să ne lăsăm înșelați de rezultatele de la turul al doilea. Voturile efective pro-Macron sînt cele din turul întîi, cînd extremele (Le Pen + Mélenchon + alți cîțiva candidați cu programe „revoluționare" de inspirație comunistă) au avut cam jumătate dintre sufragii... Iar în turul al doilea, abținerile și voturile albe au fost tot atîtea avertismente fără echivoc. Și apoi, cine a reprezentat centrismul în Franța, pînă la intrarea în scenă a lui Macron? François Bayrou, un politician ajuns proverbial, prin eșecurile sale repetate, la alegerile prezidențiale și a cărui formațiune politică (Modem) nu s-a impus niciodată cu adevărat.

Dacă victoria lui Macron a fost o mare surpriză, cîștigarea alegerilor legislative de către formațiunea sa politică (re)botezată La République en Marche ar fi un miracol. Macron a mizat cu siguranță, de la bun început, că va atrage politicieni de la dreapta, dar mai ales de la stînga eșichierului politic. În fond, la aceste alegeri se profila – după dezastruosul mandat al lui Hollande – un naufragiu al stîngii (scorul lui Hamon este elocvent în acest sens) iar Macron a salvat-o. El însuși este mai curînd un om de stînga, prin angajamentele sale anterioare și prin formație: se mîndrește că ar fi fost elevul filozofului marxist Etienne Balibar (deși Balibar nu-și amintește de prestațiile unui student cu numele Emmanuel Macron) și e apropiat de Jacques Attali, cel care a fost în intimitatea lui Mitterrand. La République en Marche a anunțat că va prezenta candidați în toate circumscripțiile electorale, dar pînă în acest moment marea majoritate a numelor nu ne spun mai nimic: știm doar că va fi respectată sacrosanta paritate bărbați-femei și că vor fi atrase persoane din societatea civilă, ceea ce este, desigur, lăudabil. Cum la legislativele din iunie se profila o victorie a dreptei, Macron a făcut o mișcare îndrăzneață, numindu-l prim-ministru pe Edouard Philippe, membru al partidului Les Républicains și om de încredere al lui Alain Juppé. Mișcarea nu este doar îndrăzneață, ci și perversă: republicanii se vor găsi, în campania pentru legislative, într-o postură inconfortabilă, ceea ce sporește – nesperat – șansele formațiunii En Marche (care și-a adăugat în titulatură și cuvîntul République, parcă pentru a pătrunde și mai insinuant pe teritoriul partidului Les Républicains).

Pentru filozoful Luc Ferry, victoria lui Macron este victoria a ceea ce s-a numit *„jeunisme"*, adică sacralizarea vîrstei tinere, care merge mînă în mînă cu pasiunea obsesivă pentru nou și cu idolatrizarea progresului. Epoca noastră – adaugă Ferry – valorizează schimbarea, considerată benefică prin ea însăși. Să ne amintim că, în urmă cu cinci ani, sloganul lui Hollande era *„Le changement, c'est maintenant!"* („Schimbarea are loc acum !") Macron a privilegiat ideea de *reînnoire,* ceea ce e cam același lucru. Fapt este că nu putem prevedea care vor fi următoarele sale mișcări. Ce se va întîmpla cînd Macron va lua primele măsuri liberale? Cum va reacționa stînga (și aripa stîngă din La République en Marche)? Ce vor face milioanele de votanți ai lui Marine Le Pen și Jean-Luc Mélenchon? Care va fi configurația parlamentului? Va face față noul președinte?

Cît privește depășirea clivajului dreapta-stînga, nu mă pot abține să nu citez un pasaj dintr-un scheci al marelui umorist Raymond Devos: *„Mon pied droit est jaloux de mon pied gauche. Quand l'un avance, l'autre veut le dépasser. Et moi, comme un imbécile, JE MARCHE !"*...

***Alexandru Călinescu** este critic și istoric literar. Profesor de literatură franceză la Facultatea de Litere a Universității din Iași.*

Florin IARU

Orice naș își are nașa...

Am început să pariez politic din 2012. Eram la o emisiune la România TV, la sfîrșitul lui iulie, și am avansat procentul participării la vot: 47-48%. Au rîs de mine Marius Pieleanu și un demnitar PSD. A doua zi aveam confirmarea. M-am mirat și nu prea. Cînd intrasem în secția de votare, numărul participanților mi-a sugerat rezultatul. Nici prea-prea, nici foarte-foarte. Mai degrabă sub medie.

Doi ani mai tîrziu, mi-am luat inima în dinți și, în august, am pariat pe Klaus Iohannis: 53%-47%. Nu am fost deloc departe de adevăr, în ciuda faptului că un strălucit sociolog etilic m-a îngrămădit în categoria „pufoșilor". În 2016 am dat două rezultate corecte: victoria lui Trump în fața lui Hillary (nu în fața lui Sanders, dar asta-i altă poveste!) și victoria zdrobitoare a PSD-ului, atît la locale, cît și la parlamentare. Mulți dintre amici îmi datorează tone de bere. Pentru că, în general, pe asta am pariat. Menționez că nu am înțeles Brexit-ul...

Hai să explic cum am făcut, ca să nu creadă lumea că sînt un soi de Pampon, din *D'ale carnavalului.* Eu mă uit în stradă, observ lumea, ascult ce vorbește cetățeanul anonim, atunci cînd vorbește neîntrebat. La fel și în America. Dincolo de pălăvrăgeala ziarelor, de minciuna mare cît hotelul Ritz, am observat profunda neliniște albă a clasei de mijloc, căreia Hillary și Partidul Democrat nu i-au acordat atenție nici cît negru sub unghie. Eroarea partidelor românești, bîlbîiala, indolența lor, nepăsarea față de problemele populației, toate astea traduse într-un discurs aiuristic, dacă nu nerușinat, mi-au indicat, cu destulă precizie, încotro e bătaia peștelui. Cine nu are „omul" în centrul preocupărilor politice e condamnat la o înfrîngere rușinoasă. Cămașa-i mai aproape de piele decît paltonul.

Acum să revenim la cestiune. Am pariat pe Marine Le Pen acum șapte luni de zile, cînd am observat, și în Franța, aceeași birocratică preocupare a partidelor principale pentru teme nepopulare, ori o problematică măruntă. Pe vremea aceea, Macron nici nu exista, iar ceilalți candidați erau ori tociți, ori inexpresivi, ori vorbăreți, ori corupți. Sigur, toți cu staif franțuzesc, care sună mai bine decît cel american sau, vai!, dîmbovițean. Macron s-a născut din profunda criză a politicii de cadre (o boală mondială, după părerea mea) ca soluție-minune. Iar dna Le Pen a dat cu bîta-n baltă, prezentîndu-se la confruntări nu numai nepregătită, în fața unui public cu o superioară educație cetățenească, dar ca un Geoană francez. Nu puteam să bănuiesc că e atît de slabă. Și nici pe candidatul-minune nu avusesem de unde să-l iau. Am greșit, dar nu pentru că am la rever o mamă Omida, ci pentru că nu am avut destule date cu care să jonglez. Mă bucur și pentru Franța, dar și pentru România. Însă numai temporar. Abia acum se aude vuietul alegerilor parlamentare și, în ciuda faptului că am greșit acum (voi plăti, conștiincios, pînă la ultima bere pariată), viitorul nu arată nicidecum bine. Eu, primul, mi-aș dori să mă înșel, dar ceea ce văd în politica de pretutindeni mă dezamăgește pînă la frică.

***Florin Iaru** este scriitor.*

„Euroscepticismul e o parte a culturii politice din Europa"

interviu cu Cristian PREDA

Europa și viitorul Franței în Uniunea Europeană au fost teme centrale ale campaniei electorale. Într-un fel, alegerile prezidențiale au semănat cu un referendum la care cetățenii au fost chemați să voteze pentru sau împotriva rămînerii Franței în UE. Pînă la urmă, prin votul masiv pentru Emmanuel Macron, francezii s-au pronunțat pentru o Franță europeană. L-am întrebat pe eurodeputatul ***Cristian Preda*** *care sînt principalele provocări pentru noul președinte, în plan european.*

© adevarul.ro

Care e semnificația victoriei lui Emmanuel Macron pentru Franța și pentru Europa?

Aș nota trei semnificații. E vorba, întîi de toate, despre victoria unui liberal, situat la centrul eșichierului politic. Valéry Giscard d'Estaing a fost ultimul membru al familiei politice centriste trimis de către francezi la Elysée. Exemplul i-ar putea inspira și pe alții, fiindcă sînt liberali și-n alte părți din Europa, dar aceștia fie nu au majoritate (a se vedea Olanda sau Spania), fie – cum e cazul în România ori Suedia – nu sînt la centru. În al doilea rînd, alegerea lui Macron arată că în Franța majoritatea proeuropeană e solidă: două treimi. Nu e singura țară unde finala prezidențială a fost marcată de clivajul care-i separă pe susținătorii și adversarii UE. În Austria, la alegerile de anul trecut, sprijinul pentru candidatul extremei drepte a fost mult mai mare decît cel pentru Marine Le Pen. Europa e diversă, și din acest punct de vedere. În al treilea rînd, aș observa că noul președinte francez a anunțat în programul său că vrea un Parlament, un buget și un ministru de Finanțe al zonei euro. Aceasta ar fi o schimbare majoră în geografia politică a Uniunii. Cum sîntem în plină perioadă de reflecție despre ce va fi UE după plecarea britanicilor, ideea diferențierii politice sporite între statele care fac parte și cele care nu fac parte din zona euro ar putea domina agenda publică în următorii doi ani. După întîlnirea sa cu Macron, Angela Merkel a declarat că Berlinul ar putea susține schimbări instituționale care ar putea necesita modificări ale tratatelor în vigoare.

În logica celor „cinci scenarii" propuse de Jean-Claude Juncker, asta ar însemna o Europă cu mai multe viteze. Care ar fi consecințele pentru statele care nu fac parte din zona euro?

Nu cred că metafora automobilistică e utilă pentru a înțelege situația prezentă și cum ar putea ea evolua. De fapt, UE e deja scindată în funcție de apartenența la euro. Dacă s-ar crea, însă, o reprezentare politică diferită pentru statele care aparțin acestei zone, dacă acestea ar avea și un buget separat, n-am avea două viteze, cum ziceți dvs., adică o diferențiere în privința cooperării dintre statele membre, ci două Europe. Așa că ar fi sănătos să fixăm un calendar pentru aderarea la euro, ca să fim siguri că nu retrogradăm în divizia B. Cred că asta e o urgență sau un proiect de țară, cum se spune în ultima vreme.

Va reuși mișcarea inițiată de Emmanuel Macron, En marche!, să obțină, la alegerile legislative din iunie, un număr suficient de mandate pentru a-și asigura accesul la guvernare?

Nu sînt profet și nici măcar nu fac pronosticuri, așa că mi-e imposibil să răspund cu „da" sau „nu" la această întrebare. În sondaje, în ziua în care Macron își începea mandatul, La République en marche, partidul noului președinte, avea 29%. Cu un asemenea scor, ar putea participa la guvernare doar într-o alianță. E o formațiune abia creată, așa că n-ar fi nimic excepțional. E foarte greu să ajungi de la zero mandate la o majoritate monocoloră.

Emmanuel Macron a reușit să seducă electoratul printr-un discurs moderat. Dar este centrismul o formulă cîștigătoare și la legislative?

Întrebarea dacă e posibilă o majoritate de centru va fi un test, în primul rînd, pentru Macron, dar și pentru regimul francez. Într-adevăr, cînd s-a făcut reforma constituțională care a scurtat mandatul președintelui de la șapte la cinci ani, s-a decis ca alegerile pentru Adunarea Națională să aibă loc imediat după cele prezidențiale. De ce? Pentru a evita situațiile de coabitare, cînd președintele și majoritatea parlamentară au culori diferite. Jacques Chirac, Nicolas Sarkozy, François Hollande au beneficiat de pe urma acestui dispozitiv electoral, obținînd un sprijin larg în Adunarea Națională, imediat după alegerea lor ca în cea mai înaltă demnitate publică. Dacă La République en marche nu va obține o majoritate, președintele Macron va trebui să negocieze o formulă de colaborare. Deocamdată, el l-a desemnat premier pe republicanul Edouard Philippe, un apropiat al lui Alain Juppé, iar în guvern regăsim miniștri din mișcarea creată de noul președinte, dar și de la Republicani sau socialiști. E evident că noul președinte vrea să folosească diviziunile din sînul partidului de centru-dreapta. El și-a propus să recupereze moderații, care nu au susținut apropierea de tezele extremei drepte nici în 2012, cînd Sarkozy voia să fie reales, nici acum, cînd François Fillon i-a fost preferat centristului Alain Juppé. Pe de altă parte, Macron transferă în propriul partid politicieni din PS. Nu pe toți. Pe fostul premier Manuel Valls, care i s-a raliat înainte de turul întîi, nu l-a sprijinit pentru a fi candidatul La République en marche. Dar a promis să nu desemneze un concurent în circumscripția în care acesta se va prezenta.

Cum mai poate fi relansat Partidul Socialist după scorul infim atins de Hamon în primul tur al alegerilor prezidențiale?

Benoît Hamon a slăbit PS, la fel cum Fillon a diminuat încrederea în Republicani. Din păcate, alegerile primare organizate de cele două mari partide au condus la un dezastru electoral: pentru prima dată în istoria celei de-a cincea Republici, finala prezidențială s-a disputat fără reprezentanții socialiștilor și gaulliștilor. Dacă Fillon a strîns totuși aproape o cincime din voturi, în cazul PS scorul e un minim istoric: 6,3%. În schimb, candidatul situat la stînga stîngii – Jean-Luc Mélenchon, liderul formațiunii La France insoumise – a obținut de trei ori mai mult decît Hamon. Va avea el mai mult sprijin la legislative decît socialiștii? Imposibil de făcut predicții. Ce se vede cu ochiul liber este că în tabăra socialistă e mare derută. O exprimă foarte bine reacția unora dintre membrii PS la inițiativa susținută de Anne Hidalgo, Martine Aubry și Christiane Taubira, trei figuri emblematice pentru identitatea PS din ultimii ani. Acestea au propus o mișcare intitulată Dès demain, în vedere renunțarea la regimul semiprezidențial. Pe de altă parte, cînd a fost ales Macron, el a fost comparat mai curînd cu Louis Napoléon decît cu Charles de Gaulle, fiindcă s-a ținut seama de vîrsta lui, nu de profilul politic.

> *„S-a ajuns aici fiindcă și partide de centru-dreapta, și unele de centru-stînga vînează voturile euroscepticilor."*

Marine Le Pen a pierdut alegerile la scor, dar euroscepticismul rămîne un fenomen important în Franța și nu doar acolo. Ce pot face liderii politici pentru a restabili încrederea cetățenilor în UE?

Euroscepticismul e o parte a culturii politice din Europa. De fapt, sîntem atît de toleranți, încît îi acceptăm nu doar pe sceptici, ci și pe adversarii înrăiți ai Uniunii. Inclusiv în Parlamentul European, unde și deputații care se îndoiesc de UE, și criticii radicali ai acesteia sînt foarte vocali. În ultima vreme, familiile care erau în mod tradițional proeuropene au fost timorate. Au pierdut teren electoral, așa că au preferat să fie ambigue sau să nu mai vorbească deloc despre chestiuni importante. Cel mai bun exemplu e extinderea UE, despre care la nivel oficial nu se mai spune decît că va continua. De fapt, e amînată *sine die*. S-a ajuns aici fiindcă și partide de centru-dreapta, și unele de centru-stînga vînează voturile euroscepticilor, ale celor care afirmă că extinderea la Est a fost o greșeală. Exemplul acesta ne-ar putea da o sugestie despre ce-i de făcut. Două cuvinte ar putea rezuma atitudinea necesară: curaj și moderație. Cred că avem nevoie de curaj, ca să înfruntăm dificultățile, și de moderație, pentru a defini soluții practicabile. Dacă lipsește curajul, ești măturat de pe scena publică, iar dacă vrei să seduci (a se citi: să sfidezi) lumea cu radicalisme, mai devreme sau mai tîrziu ajungi să crezi că singura soluție e ghilotina. În Europa, această invenție franceză a fost abolită. Curajul moderației – iată soluția păstrării libertăților!

Cristian Preda *este profesor la Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București. Este deputat european din 2009.*

a consemnat Matei MARTIN

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Din nou, despre educația sexuală

De pe site-ul Camerei Deputaților aflăm că în aprilie 2017 a fost depus un proiect de lege numit „Inocența copilăriei", proiect care propune interzicerea educației sexuale în școli, fără acordul scris al părinților sau al tutorilor. Comisia juridică și cea pentru învățămînt au respins această propunere, cu amendamentul că vor organiza în luna mai o dezbatere publică pe acest subiect, dezbatere la care vor fi invitați profesori, medici, psihologi, specialiști în educație, părinți etc. E sfîrșitul lunii mai și nu s-a înfiripat încă nici un fel de dialog, nici în presa scrisă, nici la televiziuni, pe această temă importantă. Și fiecare alianță este acela de a se opune educației sexuale în școli. Fotografiile, articolele, documentarele prezentate pe site descriu, aproape obsedant, efectele nocive pe care le-ar putea avea orele de anatomie asupra copiilor. Or, pentru ca opoziția pe care o face educației sexuale în școli să fie una consistentă, ar trebui ca această alianță să aibă un chip: să știm cine sînt liderii, membrii ei, cu ce se ocupă, cum de au devenit purtători de cuvînt ai părinților din România, dar, mai ales, să vină cu soluții la problema adolescentelor care devin mame înainte de a ști prea bine pe ce lume se află.

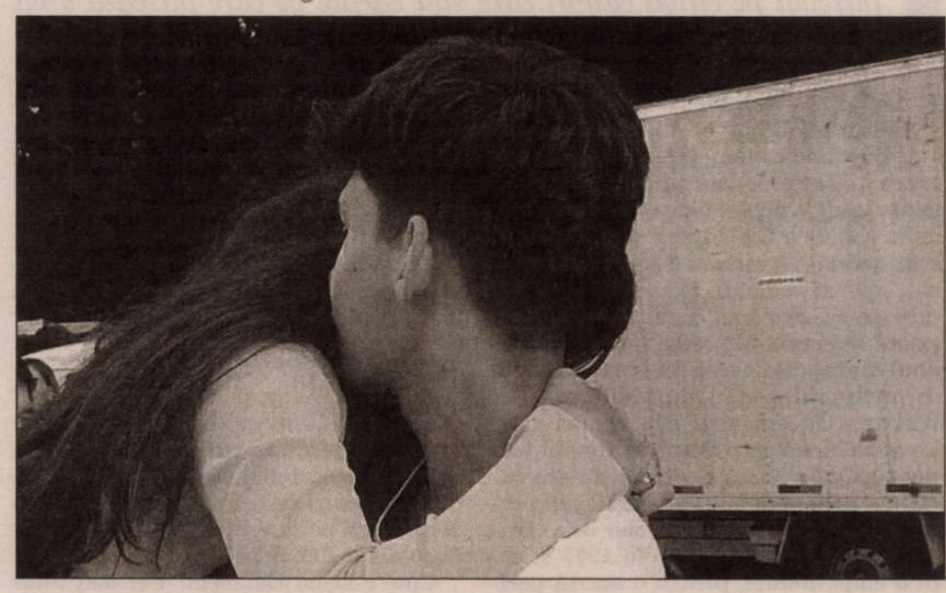

Nu oricine le poate vorbi copiilor despre sex, sexualitate, protecție etc.

binte: România este țara din Uniunea Europeană cu cele mai multe tinere care devin mame înainte să împlinească 15 ani. Patru mii de adolescente cu vîrste între 14 și 18 ani au cîte doi copii.

Pe marginea acestui subiect am de făcut cîteva comentarii:

■ Din documentele publicate pe site-ul Camerei Deputaților reiese că unul dintre susținătorii acestui proiect este Alianța Părinților, reprezentată de domnul Cristian Filip. Am intrat pe site-ul organizației să aflu detalii despre activitatea, membrii, evenimentele care dau acestei „alianțe" un profil distinct și legitimitatea necesară pentru a deveni purtătorul de cuvînt al părinților autohtoni. Din toate căutările mele, rezultă că singurul motiv pentru care există

■ Sînt evidente motivele pentru care adolescenții din România se luptă cu sarcini nedorite, abuzuri sexuale, infectări cu HIV sau alte boli cu transmitere sexuală: sărăcia și lipsa educației. Tocmai de aceea sînt lăudabile eforturile organizațiilor nonguvernamentale de a suplini acest gol informatic prin susținerea unor programe gratuite de instruire și tratare medicală a tinerilor. La fel de importante sînt și campaniile de susținere a educației sexuale în școli. Există însă o problemă pe care nu reușim nicicum să o rezolvăm credibil: subiectul este unul sensibil, nu oricine le poate vorbi copiilor despre sex, sexualitate, protecție etc. E nevoie de persoane care să aibă talent pedagogic, cunoștințe medicale de top, tact, prudență. Unde le găsim? Știm prea bine cum stă învățămîntul românesc, cînd e nevoie de profesioniști care să predea fie și fotosinteza, darămite igiena organelor sexuale...

■ Cred că miile de adolescenți care devin anual părinți ar trebui să înlăture prejudecăți, ideologii, interese private, false credințe și ar trebui să construiască dialog și eforturi comune: „alianțele pentru părinți" ar trebui să fie îngrijorate de sutele de copii abandonați de tinere care nu au puterea și nici mijloacele financiare să le ofere acestora o familie, iar organizațiile nonguvernamentale ar trebui să fie îngrijorate de adolescenții care nu au acces la programele de educație sexuală.

Pentru ca dialogul și eforturile comune să existe, ar trebui, cred, să fie eliminate pozițiile extreme: „cursuri de educație sexuală obligatorii" sau, de partea cealaltă, „educația sexuală înseamnă o invitație la prostituare". Poate că eforturile de educare și de informare ar trebui îndreptate, mai curînd, înspre generațiile adulte. Altfel, conflictul pe acest subiect îl va obliga pe tînăr să aleagă între oameni în care ar trebui să aibă o încredere egală: între părinți, medici și educatori. Adică să facă o alegere imposibilă...

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

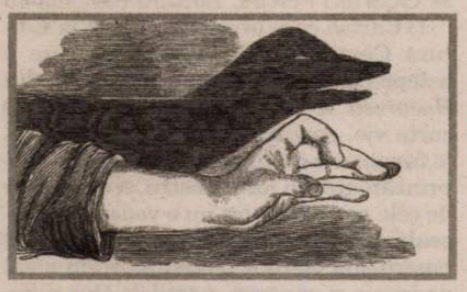

Iaromira POPOVICI

bazar

Poze și petice

Cînd eram prin facultate, imediat după '89, un redactor al primei reviste ecologiste de atunci, unde am încercat să colaborez, mi-a dat un sfat, dacă voiam să reușesc în acest demers: să scriu despre „un colț frumos de natură".

Știu că, pe vremea aceea, am rîs mult și des de acest sfat. Nu doar pentru locul comun evident pe care-l conținea, ci și pentru că natura, pentru mine, pe atunci, nu era mare lucru. Orașul, cu pulsul lui pe care eu îl simțeam trepidant, era „totul": iubeam aglomerațiile, oamenii la un loc și în mișcare, evenimentele, actualitatea. Un petic de iarbă, o magnolie înflorită, un trandafir în largul lui în vreo grădină străină nu prea îmi spuneau nimic. Frumusețea avea legătură, pe atunci, strict cu lucrurile construite, deliberat omenești, elaborate, agitate, bucșite.

Încet-încet, anii au trecut și s-a activat în mine o coardă pînă atunci nevăzută, nesimțită, sensibilă la pomi, flori, ierburi... La culorile cerului la apus și la rațele de pe Dîmbovița. La pietrele năpădite de buruieni și la scaieții de prin maidanele orașului. La păsările ce ciripesc sau croncăne guroase în pomii de sub geam. Toate, oricît de nespectaculoase ar fi, sau mai ales nespectaculoase fiind, au ajuns să mă miște într-un mod discret, subtil, dar esențial, de neînțeles chiar pentru mine însămi.

Ocazie cu care mi-am reamintit că legăturile mele cu natura, de-a lungul timpului, nu au fost chiar inexistente. Doar că „sentimentul naturii" despre care învățam la școală în poezia eminesciană se manifesta altfel, la diverse vîrste. În copilăria petrecută parțial în peticul de curte al bunicilor aveam cu natura un contact direct, amestecat cu o parte naiv-poetică. „Direct" în sensul în care mă jucam în grădină, aproape de pămînt, mai rupînd cîte o floare de gura-leului ca să mă uit curioasă la ea, mai culegînd margarete ca să-mi fac coroniță, mai urmărind o omidă cum se rupe și se refăcea sau o viespe cum mă înțeapă. Ba chiar (precum am mai scris...) ucigînd odată, cu sînge semirece, o furnică ieșită în cale – după care am avut amare și îndelungi remușcări. Dar și stînd pe spate și holbîndu-mă la nori, ale căror forme evoluau *in no time* de la un pește uriaș plutitor la un dragon, care apoi devenea o corabie, un castel și o prințesă cu rochia zdrențuită.

A trecut și faza „primitivă" de percepție a naturii, și, mai spre adolescență, am perceput-o drept pur și simplu un... mediu în care îmi pot desfășura cîteva din activitățile mele preferate și necesare. De pildă, în curtea bunicului meu, devenită, între timp, tot mai puțin petic de iarbă și mai mult asfalt și copertine (dar, totuși...), găsisem un șezlong unde puteam învăța pentru examene, chiar pe vreme rea: acoperită din cap pînă-n picioare, dar netemîndu-mă de aerul rece. Cu care am o relație bună, pînă azi: nu mi-e frică de vremea rea. De asemenea, parcul apropiat devenise loc de întîlnire cu gașca și cu băieții, loc de făcut poze „sexy" (în sensul în care zîmbeai prin tufișuri în fustă scurtă și cu păru-n vînt). Natura înconjurătoare se dovedea, și ea, utilă.

Mai tîrziu, în studenție, am descoperit „extremele" (cele la îndemînă, la care aveam eu acces...) ale naturii. Am acceptat-o și m-am lăsat copleșită de ea doar cînd am „accesat-o" în ipostazele ei formidabile, copleșitoare, infinite. Marea și muntele sus, pe înălțimi. Ambele în relație cu cerul, și în raport cu infinitul *vs* atunci tot mai aparenta noastră micime omenească. Într-o „abordare" simbolică, filozofică. Avînd drept rezultat final nu dorința nebună de a le cuceri și stăpîni (precum a întreprinzătorilor care duc lumea mai departe...), ci una de, dacă nu înfrîngere, măcar resemnare molcomă în fața unor imensități cu care nu putem și nu avem de ce concura.

A urmat, apoi, o perioadă în care nu-mi aduc aminte de nici un fel de sentiment al naturii. Viața m-a trăit prea intens pe mine ca să o mai trăiesc eu pe ea și să am timp de contemplații și meditații. După un timp, la o maturitate coaptă, a venit, pe nepusă masă, senzația de confort în natură. O percepție să zicem materialistă a ei: e plăcut să stai pe terasa unei case frumoase, cu mulți brazi în curte, să vezi veverițele și să asculți păsările albastrulucios care-și fac acolo cuib, în timpul verii. Ca să ai și să întreții o asemenea casă, trebuie să mai cumperi cîte o greblă, o lopată, o floare din piață, ba chiar să știi să le folosești. Natura devenise, brusc, gospodărească.

Ca, într-o penultimă fază, să ajungă subiect de poze. Te uiți în jur, vezi „colțuri frumoase" din ea, și dorința ta cea mai aprigă e să le pui pe Facebook, să le împărtășești comunității tale mai mult virtuale decît reale. Să te dai mare cu sentimentul tău al naturii, cu ochiul tău atît de educat și cu simțul tău estetic exagerat.

Zic penultima fiindcă, slavă Domnului, a trecut și asta. Acum am ajuns în faza în care chiar mă bucur de peticele de natură din jur fără să vreau să le dau vreo interpretare sau utilizare. Din fericire.

Cele mai așteptate cărți

Salonul de Carte Bookfest, ediția 2017, a început miercuri. I-am întrebat pe cîțiva editori care sînt cărțile pe care mizează anul acesta și care sînt titlurile cele mai așteptate.

■ Bogdan-Alexandru STĂNESCU, Editura Polirom

1) Dat fiind că puneți problema atît de exact („o carte de la Polirom la care țin foarte mult"), nu am nici o șansă de a mă fofila sau de a fi un agent de vînzări decent: trebuie să vorbesc despre o carte care a apărut acum, în buza tîrgului, și la care țin cu adevărat. Slavă Domnului că există așa ceva! Mă refer, bineînțeles, la unul dintre cele patru romane publicate de profesorul, poetul și prozatorul John Williams, la singurul său roman care i-a adus o oarecare faimă în timpul vieții: *Augustus*. Viața și extraordinara carieră a primului Împărat roman ca pretexte ale unui roman epistolar ce a cîștigat National Book Award în 1972 și care a adus lumină, pentru o scurtă perioadă de timp, asupra unui autor cu totul și cu totul incomod, celebru pentru lipsa lui de diplomație, *a real pain in the ass*. John Williams a scris extrem de puțin, dar tot ce a publicat se încadrează fără discuții în categoria capodoperelor, iar *Augustus*, roman comparabil cu *Memoriile lui Hadrian* sau cu *Moartea lui Vergiliu*, nu e un roman istoric *per se*, ci o meditație sumbră asupra istoriei, asupra personalității umane puse în fața mecanismului implacabil devenirii universale. Fără exagerări, *Augustus* nu e cu nimic mai prejos decît *Stoner*, ba chiar, aș îndrăzni, reușește să ridice de multe ori ștacheta.

2) A doua cerință era să vorbesc despre o carte de la altă editură pe care o aștept cu înfrigurare – iarăși, nu am prea mult de gîndit: abia apărut, romanul care încheie tetralogia napolitană a Elenei Ferrante *(Povestea fetiței pierdute)* și-a luat locul în biblioteca mea alături de celelalte trei și așteptă cu nerăbdare să treacă mondenitățile Bookfestului ca să o citesc. La sfîrșitul fiecărui volum al acestei tetralogii mi-am spus că e inevitabil ca drumul ei să devine descendent, că Ferrante nu poate ține pasul cu propria creație: m-am înșelat de fiecare dată și deja sînt sigur că *Povestea fetiței pierdute* trebuie să fie o carte genială.

■ Raul POPESCU, Editura Univers

1) E foarte greu, uneori, să alegi o carte anume despre care să poți spune că te-a acaparat aproape în întregime, zile întregi. Nu de puține ori mi s-a întîmplat să acord atenție mai multor cărți, în același timp, să le las să mă invadeze în aceeași măsură, cu aceeași intensitate. Cum, totuși, trebuie să aleg, recunosc că *2666* de Roberto Bolaño a reușit să-mi dea peste cap programul zilnic, pentru o bună perioadă de timp. Masivă, impresionantă, cu o scriitură alertă, cu o problematică diversă (socială, literară etc.), *2666* te prinde bine de tot, mai ales că poate fi citită și ca un *policier*. Dar, dar... mai este o carte, o apariție nouă la Editura Univers, care m-a impresionat prin simplitatea și delicatețea cu care spune povestea unei tragedii, cea a pierderii memoriei. Romanul se numește *Darurile mamei*, iar autoarea este Cecilie Enger. Eroina romanului, care se numește tot Cecilie, precum autoarea – lucru deloc întîmplător, căci romanul are o bază autobiografică –, găsește în casa mamei sale, bolnavă de Alzheimer și internată într-un sanatoriu, liste cu cadouri făcute membrilor familiei, timp de patruzeci de ani. Este o poveste despre memorie și uitare, despre generozitate, despre iubire și despre sacrificiu.

2) În ceea ce privește aparițiile noi de la Bookfest, aștept cu nerăbdare volumul de poezii *Voi, cuvinte* de Ingeborg Bachmann (Humanitas Fiction) și romanele *Cel care cheamă cîinii* de Lucian Dan Teodorovici și *Măcelaria Kennedy*, de Radu Țuculescu (ambele la Editura Polirom).

■ Lidia BODEA, Editura Humanitas

1) *Cartea Deliei*, pe numele ei întreg *O zi din viața Deliei așa cum le-a povestit-o trimișilor noștri speciali*, Humanitas Junior, cu lansare duminică, 28 mai, de la 13,30. Alături de ea, doi dintre prietenii și scriitorii pe care Delia îi iubește, Ioana Nicolaie și T.O. Bobe.

Cine e Delia Calancia? Cel mai tînăr autor pe care-l puteți întîlni la tîrg. Locuiește în Vaslui, e elevă în clasa a treia, desenează cu un har nemaipomenit și citește-ntr-un an cît alții-ntr-o viață (și speră că în curînd meseria de cititor va fi trecută-n rînd cu toate celelalte meserii).

De ce, din suta de noutăți Humanitas de la acest tîrg, am ales *Cartea Deliei?* Pentru că e cea mai luminoasă, pentru că acest jurnal ilustrat e ghiduș, solar, plin de candoare și emoție pură. Pentru că povestea Deliei (fetița de 9 ani, autoarea și personajul) e un bun remediu împotriva apocaliptitei de care nu puțini, mă tem, suferim (nimeni nu mai citește!, cărțile nu mai interesează pe nimeni!, copiii se joacă tot timpul pe computer! ș.a.m.d, ș.a.m.d!).

2) *Cel care cheamă cîinii*, Lucian Dan Teodorovici, Editura Polirom, cu lansare sîmbătă, 27 mai, de la 13,30. Cartea o am deja, ba chiar aș zice că o am în mine, căci am citit-o și e, de-acum, dintre cărțile acelea pe care le-așez pe raftul interior, al lecturilor care contează. De ce am ales roman-jurnalul-confesiunea-limită a lui Lucian Teodorovici? Răspunsul cel mai bun e de găsit într-o mărturisire a lui: (pentru că) „e o carte, pînă la urmă, despre cel mai banal lucru posibil, adică despre mine însumi. Și, mai ales, e o carte de care am avut, în felul meu, mare nevoie".

■ Ana NICOLAU, Editura Nemira

1) Volumul de proză scurtă al lui Ted Chiang, *Povestea vieții tale*, este de departe cartea mea favorită la Bookfest, anul acesta. Într-o vreme în care graba de a publica și grafomania sînt în floare, opera de 20 de ani a lui Ted Chiang cuprinde numai paisprezece povestiri scurte și o nuvelă care, de-a lungul anilor, au cîștigat toate premiile internaționale importante. Așa a devenit Ted Chiang un scriitor cult în literatura science americană, cu un singur volum, despre care Junot Diaz spunea că este cea mai bună colecție de povestiri pe care a citit-o vreodată. Cu totul aparte față de alți scriitori ai genului, mare parte din prozele lui Chiang nu se petrec în viitor, ci undeva în trecut, cîteodată mult în trecutul omenirii, pe vremea Vechiului Testament sau a Babiloanului. Temele abordate de el sînt extraordinar de diverse, de la lingvistică, determinism și înțelegerea timpului („Povestea vieții tale", cea care dă titlul volumului și care a fost recent adaptată pentru film de Villeneuve în *Arrival)*, pînă la neuroștiință, religie și existența lui Dumnezeu. Un scriitor de descoperit, dacă nu ați făcut-o pînă acum.

Bookfest
SALON INTERNAȚIONAL DE CARTE, EDIȚIA a XII-a
24 - 28 MAI
ROMEXPO Pavilioanele C1, C2, C4, C5
INTRAREA LIBERĂ

2) Cît despre cărțile publicate la alte edituri, recunosc că abia aștept să îmi cumpăr *Augustus* de John Williams, publicată recent la Editura Polirom. Williams m-a cucerit acum doi ani cu romanul lui, *Stoner*, și sînt tare curioasă să citesc acest roman epistolar, singurul de altfel care a primit și un premiu în timpul vieții scriitorului (pe care tot a trebuit să-l împartă cu John Barth).

■ Anca DUMITRESCU, Black Button Books

1) *Argonauții* de Maggie Nelson, de la Black Button Books, este cartea care te face să vezi în perspectivă fiecare aspect al acestui conglomerat de reacții și emoții pe care-l numim „relație", să înțelegi diferența ca pe o componentă inerentă fiecăruia dintre noi, și nu ca pe ceva ce trebuie de cele mai multe ori judecat negativ, în contradicție cu ceilalți.

2) Cartea *memoir* a lui Joan Didion – scriitoarea cu cel mai iconic statut în literatura americană a ultimilor ani –, *Anul gîndirii magice*, Editura Pandora M, vorbește despre durere și singurătate într-un fel atît de lipsit de ornamente retorice, încît îți este imposibil să nu-ți transpui în totalitate propria lume emoțională în lumea ei.

■ Dana MOROIU, Editura Baroque Books & Arts

1) *Culorile și viața lor secretă* de Kassia St Clair, la Editura Baroque Books & Arts. Geniu și hazard, inspirație și alchimie, religie și literatură, modă, design, elitism nonșalant, armonie, splendoare și desăvîrșire. Neobișnuitele povești ale celor mai seducătoare nuanțe, ale celor mai fascinanți pigmenți și ale celor mai fragile umbre. De la galbenul-solar imaginat de Van Gogh într-o pleiadă de tente crude sau frînte, la cel mai stins Veronese pornit spre albastru-regal, de la puritatea morală și spirituală din gîndirea lui Le Corbusier, la albul-infinit modelat de Rodin, de la cărbunele de pe pereții peșterii din Lascaux, la perioada albastră a lui Picasso, de la verdele-Kelly, la purpura imperială și rozul-fluorescent al generației punk, un foc de artificii, un studiu fără asemănare al civilizației umane.

2) *Cartea simțurilor*, Editura Humanitas, editor Dan C. Mihăilescu – o simfonie a simțurilor în mîinile unor străluciți autori, o subtilă pledoarie pentru al șaselea simț și o permanentă întîlnire cu tine însuți, la cele mai neașteptate adrese. O bucurie pe care o meritați!

■ Dan PLEȘA, Editura Vellant

1) *Un impuls bizar* de Lydia Davis, al doilea volum din integrala prozei scurte, apărută la Vellant. Scurte, dense, poetice sau cinice, fantastice sau fals ziaristice, prozele scurte, foarte scurte, uneori și de zece rînduri, urmăresc, dincolo de povești, sentimente și stări care devin personaje principale. Lydia Davis e o scriitoare care a reușit să dea un impuls (de data aceasta deloc bizar) prozei scurte americane.

2) *Casa din Strada Sirenelor* de Octavian Soviany, volum publicat la Hyperliteratura. Apărut în 2011, romanul *Viața lui Kostas Venetis* a fost, pentru mulți critici, romanul anului. Poetul deja confirmat surprindea printr-un roman fermecător și incomod, o explozie de imaginație, originalitate și curaj. Soviany a devenit un scriitor care trebuie citit din scoarță în scoarță.

■ Cristina VIDRAȘCU, Editura Litera

1) Ca în fiecare an, la Bookfest, editurile se străduiesc să-și atragă cititorii cu cele mai noi și mai așteptate cărți, fie că sînt de ficțiune sau de nonficțiune. Mă bucur enorm că editorii încearcă să țină pasul cu piața de carte internațională. Observ cu bucurie titluri premiate și apreciate de cititorii adulți, cărți absolut minunate pentru tineri și copii, trenduri noi în materie de carte non-fiction. Dintre noile apariții de la Litera recomand romanul *Io contra Statele Unite ale Americii* de Paul Beatty, cîștigător al Premiului Man Booker 2016, o satiră mușcătoare la adresa principiilor sacre ale Constituției Statelor Unite, o parodie despre rasă, cultura pop și politică în America, o carte cu atît mai actuală în contextul politic american al zilelor noastre.

2) Am remarcat, de asemenea, apariția în premieră a unuia dintre cele mai cunoscute romane ale lui Philip Roth – *Contraviața* –, în seria de autor dedicată de Polirom acestui important scriitor american. Sper ca seria să continue cu celelalte cărți care îl au ca personaj pe nonconformistul romancier Nathan Zuckerman, chiar dacă Roth a zis *„To tell you the truth, I'm done."*

■ Cosmin PERȚA, Editura Paralela 45

1) Cartea care urmează să iasă la Editura Cartea Românească și pe care o aștept cu nerăbdare este *Povestiri din București* a Danei Fodor Mateescu. O carte vie, aproape perfectă, scurtmetraje fascinante decupate din realitatea surprinzătoare din jurul nostru, ceea ce pe cele mai multe ori nu o vedem de oboseală sau pur și simplu pentru că ochiul nostru și-a pierdut inocența. Dozaj ideal de ironie și sarcasm, pastilele Danei Fodor Mateescu te provoacă, nu doar la rîs, ci și la meditație asupra naturii umane și a mecanismelor absurde ale societății. Discursul ei este firesc, izbucnește și se încheie la fel de natural ca ploaia într-o zi de vară, subiectele ei sînt minore, dar cu atît mai reprezentative pentru sfînta banalitate a vieții contemporane, stilul ei este acela al unui autor exersat care surprinde amănuntul semnificativ și ți-l servește pe un platou de argint. Merită să vă lăsați purtați de povestirile Danei Fodor Mateescu printr-un București al ei în care trăim noi toți.

2) Cartea de la altă editură care îmi face cu ochiul și mă tentează să o cumpăr este *Beatitudine*. Un eseu politic de Cosmina Moroșan, apărută la editura Nemira. Cunosc cîteva texte de ale Cosminei care nu seamănă cu nimic din poezia contemporană. De asemenea, i-am urmărit evoluția ca artist multimedia (muzică, imagine, text) și mi se pare că este o figură singulară, cel puțin în spațiul românesc. Am mari așteptări de la volumul acesta al ei.

anchetă realizată
de Ana Maria SANDU,
Marius CHIVU și Matei MARTIN

„În artă, ideea de piață ar trebui să fie nesemnificativă“

– interviu cu Voicu RĂDESCU –

Nouă ediții de Green Hours JAZZ Fest – ce s-a schimbat; ce-a rămas la fel?

Ușoară întrebare, dificil de răspuns! S-au schimbat vremurile foarte tare. Lumea, care părea totuși că o ia un pic înainte, face pași înapoi, iar noi aici, la Green, din zona de pionierat pozitiv în care am început festivalul, ne cantonăm acum în una aproape defensivă, în care eforturile de a rezista ne iau poate cea mai mare parte din energia pe care o investim în festival.

Care sînt criteriile după care realizați line-up-ul festivalului? Cît este gustul propriu, cît gustul publicului și cît alte circumstanțe?

Încercăm să menținem un echilibru între gusturile noastre și ale celor din jurul nostru din lumea jazzistică, direcțiile internaționale ale jazzului... Nu în ultimă instanță, în construirea unui line-up contează și costurile, și sprijinul pe care îl găsim în partenerii vechi sau noi ai festivalului.

„Mă uit înainte dorindu-mi să reziste cît mai mult în continuare.“

Helge Lien Trio sînt, incontestabil, capul de afiș; dar de la cine credeți că va veni marea surpriză?

Probabil că pentru tine sînt, incontestabil, capul de afiș. Noi căutăm să aducem atît artiști consacrați – și sînt mai mulți artiști super-consacrați (iartă-mi folosirea super-uzitatului „super“) – cît și artiști tineri, emergenți, cărora le întrevedem traiectorii serioase. Și în sensul acesta cred că avem mînă bună. De exemplu, acum îl rechemăm pe Paweł Kaczmarczyk, care la ediția din 2010 a festivalului a venit ca un emergent, desigur valoros, iar în acest moment este un consacrat al citadelei jazzului european: scena poloneză.

Privind înapoi, care este marea satisfacție legată de acest festival? Privind înainte, care este marele ideal legat de acest festival?

Privind înapoi, satisfacția este faptul că primul și se pare că încă singurul festival de jazz de club din România a rezistat, iată, pînă acum, nouă ediții. Mă uit înainte dorindu-mi să reziste cît mai mult în continuare, poate chiar să depășească acest moment de „post-tranziție“ prelungită, în care un mult prea mare efort este îndreptat spre această rezistență, în loc să fie, în special, creativ.

Green Hours JAZZ Fest, Jazz Night Out, Jazz Nouveau, Bucharest Jazz Festival, Jazz in Church, Jazz Fan Rising... Dacă stai să aduni, ies destule inițiative bucureștene, mai vechi sau mai noi, dedicate jazzului. Există între acestea diferențe conceptuale notabile?

Una importantă ar fi că, între toate acestea, prima a pornit din clubul Green Hours, fiind așadar cea mai veche. Ne bucurăm să știm că unii s-au inspirat cel puțin într-o măsură, sau alții copiază din ce am început noi. Rozana Mihalache, coordonatorul artistic al festivalului de cîteva ediții încoace, îmi șoptește un citat din Oscar Wilde: *„Imitation is the sincerest form of flattery“*.

Între cele menționate mai sus de tine, am o plăcere specială gîndindu-mă la faptul că omul care în 2010, la a doua ediție, m-a convins că Green Hours JAZZ Fest trebuie făcut anual, și nu bienal, Cristi Moraru pe numele lui, a inițiat și continuă (adică rezistă!) un festival cu adevărat original, deja recunoscutul Jazz in Church.

Care-s avantajele și dezavantajele organizării unui festival de jazz în București? Și ce lipsește, în general, pieței concertistice din Capitală?

Încerc să-ți răspund la o întrebare de tip 3 în 1!

1 din 3: Satisfacția interioară, plăcerea chiar, a mea și a celor din jur, care ne ocupăm de festival. Adică emoțiile – atingînd uneori transpirația groazei! – eforturile de nedescris, dar și zîmbetele... din care rezultă, pînă la urmă, fiecare ediție.

2 din 3: Fiind un festival outdoor, sîntem întotdeauna obligați să facem eforturi în plus pentru a diminua efectele ploii; totuși, un fenomen natural, pe care nu ne putem supăra (apropo, dragi spectatori, anul acesta, între 25 și 28 mai va fi cu siguranță vreme bună!). Un dezavantaj serios este curiozitatea oamenilor, atît de greu de incitat, în condițiile în care consumerismul, căruia mass-media îi este în prea mare măsură aservită, induce publicului lenea de a se bucura de lucruri noi și de valori reale.

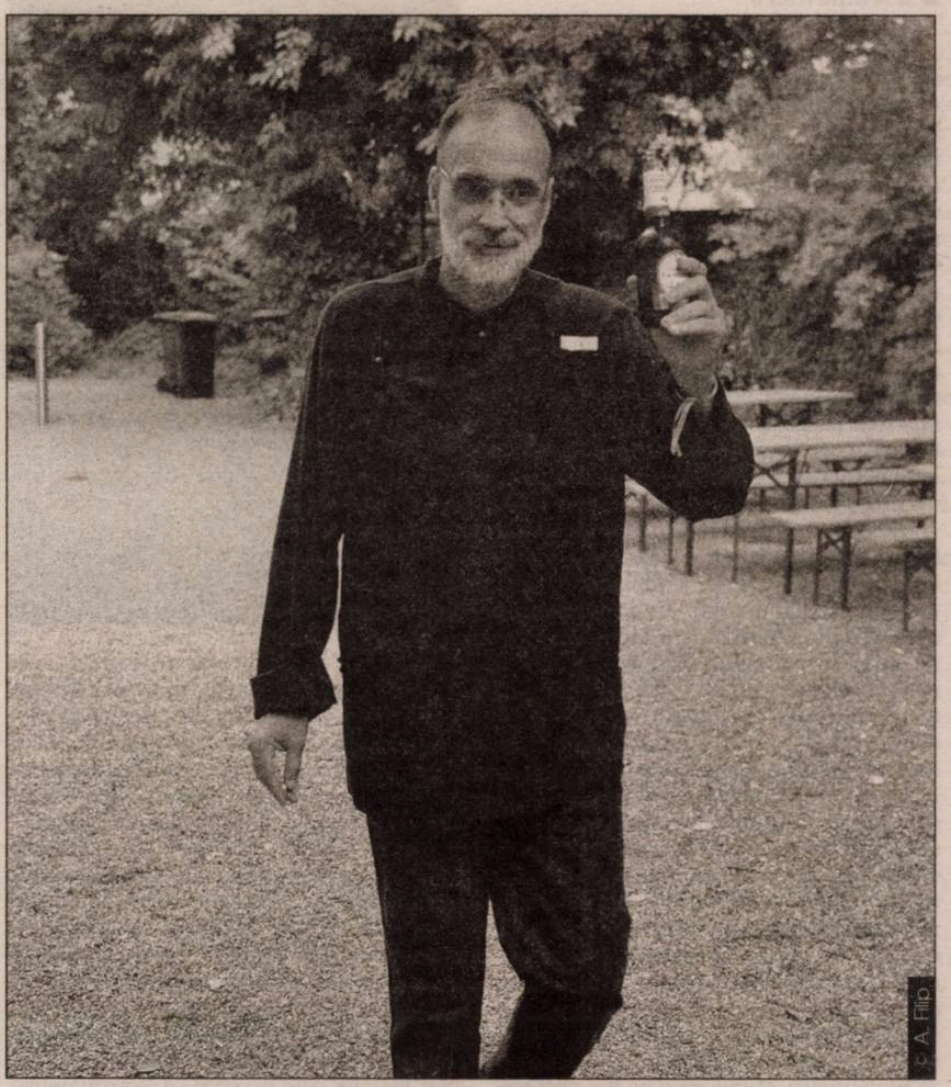
© A. Filip

3 din 3: Nu numai din punct de vedere al jazzului, eu nu i-aș spune piață, i-aș spune „zonă“. Continui să afirm cu tărie că cel puțin în cultură, în artă, ideea de piață ar trebui să fie nesemnificativă.

Sînt românii deschiși la a descoperi muzicieni noi?

Din cauzele pe care le-am menționat mai sus, cu mult mai puțin în mod concret decît ar exista potențial.

Cum vedeți prezentul și viitorul industriei muzicale, în condițiile în care acum muzica este ascultată predominant în streaming?

Atît timp cît oamenii nu vor fi devenit chiar roboți, muzica live va continua să conteze și sper că, în jurul ei, și obiectele palpabile numite discuri, sau iată că, din nou, chiar și vinilurile.

Dacă v-ați permite, dacă ați putea îndeplini toate condițiile necesare, pe cine ați aduce să cînte pe o scenă românească: 1) din zona jazzului și 2) din orice alt gen muzical?

Hai să încep cu orice alt gen muzical. Aș face toate eforturile posibile să-l văd pe Tom Waits în Green, în underground, cu o țigară (chiar stinsă) în colțul buzelor, cîntînd la pian, din voce și la orice alt instrument – căci știe! Iar din jazz, cu siguranță Abdullah Ibrahim, muzicianul care m-a făcut, atunci cînd am dat de el, la finalul anilor '70, să mă orientez în special spre jazz. Iar din ceea ce se întîmplă acum în lume – în opinia mea cel mai aproape de geniu – John Zorn și ale sale Bagatelles.

Coordonatorul artistic al festivalului strigă din spate: Nick Cave / Wayne Shorter.

Dar pînă vom reuși, la ediția cu nr. 13, să-i aducem pe cei de mai sus, vă invităm la a noua ediție a GHJFest!

Între 25 și 28 mai, în grădina Green Hours, va avea loc a noua ediție a Green Hours JAZZ Fest. Mai multe la greenjazzfest.ro.

a consemnat Marius CHIVU

Hanno Bush Trio

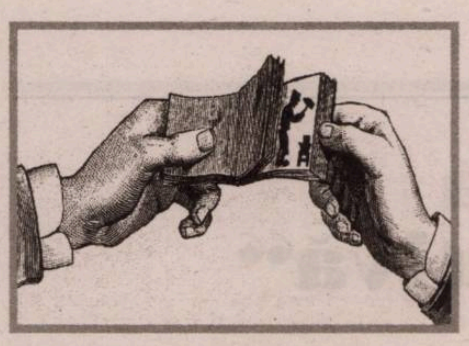

Marius CHIVU

feed**book**

Scriitorii față cu istoria

● **www.news.ro**

În așteptarea Salonului internațional de carte Bookfest (24-28 mai, Romexpo), unde Suedia este invitată de onoare (găsiți programul evenimentelor, lansări și dezbateri, la www.bookfest.ro), am (re)citit cîteva interviuri cu scriitori străini, ale căror cărți au fost recent traduse, interviuri care mi-au atras atenția și pe care vreau să le recomand mai mult decît printr-o simplă frază, mai ales că toate sînt realizate, pentru agenția de presă www.news.ro, de jurnalista Magda Grădinaru, pur și simplu cea mai bună autoare de interviuri cu scriitori de la noi. Nu veți găsi pe altcineva mai bine pregătit în fața unui scriitor străin: a citit cărțile, întrebările sînt grele, căci în general depășesc cu mult sfera literară, iar interviurile – consistente și lungi.

După interviul luat la sfîrșitul anului trecut lui Amos Oz cu prilejul lansării noului său roman, *Iuda,* tradus în seria de autor de la Humanitas Fiction, luna trecută, Magda Grădinaru a făcut, la Paris, un interviu cu Ismail Kadare, de asemenea prezent și la noi cu un nou volum, cartea de povestiri *Firmanul orb* (traducere de Marius Dobrescu, Humanitas Fiction). Kadare vorbește despre mecanismul terorii care face să funcționeze dictaturile, despre asemănările dintre Imperiul Otoman și comunism (ambele au separat Balcanii de Europa, dar „Balcanii înșiși păcătuiesc mult din cauza rivalităților; de multe ori, rivalitatea e chiar între limbi, între alfabete"), despre opțiunile proeuropene ale țărilor fost-comuniste, despre Albania sau despre Marx, din care preiau acest citat mai amplu: „Marx nu s-a gîndit deloc la un lucru simplu, la faptul că această clasă muncitoare, atunci cînd va lua puterea, va fi extrem de crudă cu cei pe care îi numea burghezie – și nu erau doar cîțiva, ci milioane de oameni. Intelectuali, militari, oameni de știință, artiști, bancheri, cu familiile lor, cu toți cei apropiați. Și iată că așa a apărut comunismul, cea mai mare crimă din istoria umanității. Și din acest motiv, pentru că nici Marx, nici Lenin nu au scris un rînd despre moderație. Dimpotrivă, au tot vorbit despre lupta de clasă, despre cum trebuie să fii vigilent, să duci cruzimea pînă la capăt, fără milă. Practic, la baza marxismului se află sloganul «să nu mai existe pic de umanitate». Și ce este ciudat e că nici măcar acum nu se vorbește despre adevărata față a marxismului. Se admite uneori că Marx a făcut unele erori, dar totuși se spune că a fost un geniu."

Britanicul Howard Jacobson, cîștigător al Man Booker Prize în 2010, a fost recent tradus și la noi (motiv pentru care a venit la București) cu romanul *Shylock este numele meu* (traducere de Dana Crăciun, Humanitas Fiction), o reinterpretare a piesei *Negustătorul din Veneția,* parte a Proiectului Hogarth Shakespeare, serie din care au mai apărut la noi romanele *O paranteză în timp* de Jeanette Winterson (traducere de Vali Florescu) și *Scorpia* de Anne Tyler (traducere de Georghe Volceanov). De data aceasta, Magda Grădinaru face un interviu mai literar, centrat pe rescrierile pieselor lui Shakespeare, dar chiar și-așa discuția ajunge la subiecte despre evreitate și condiția evreilor, despre multiculturalism, despre Brexit, Soros, Merkel, Macron și, firește, despre Trump.

Dacă Ismail Kadare vorbește despre ura de clasă a lui Marx, Howard Jacobson vorbește despre ura față de educație a lui Trump: „Acest om nu știe suficiente cuvinte pentru a ține un discurs. Asta m-a fascinat în mod deosebit: nu are limbaj. E un om fără limbaj. Dar iată că oamenii au fost

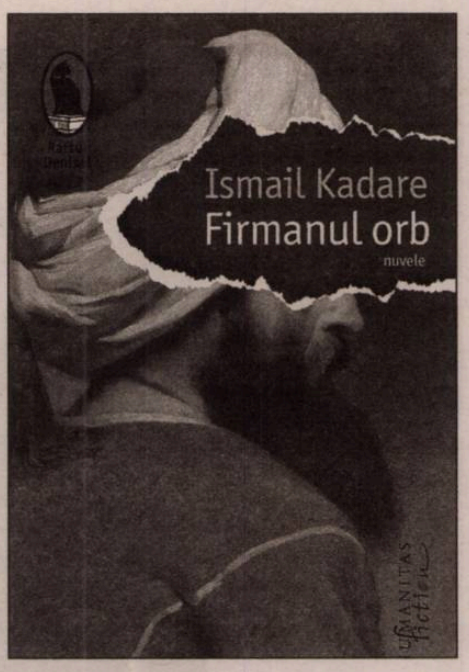

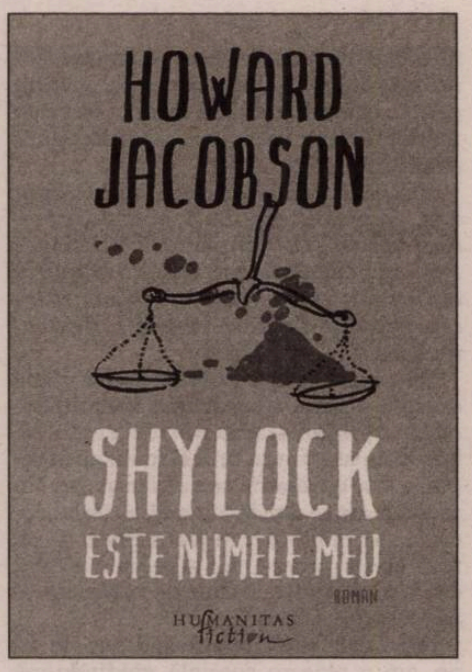

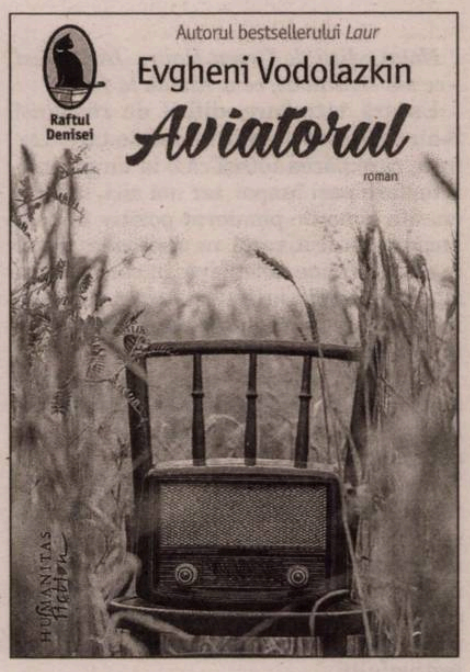

atrași de el, nu pentru că ar fi văzut ceva pozitiv la el, ci dimpotrivă, au considerat că toate aceste lucruri sînt un fel de virtuți: lipsa limbajului – o virtute, ignoranța – o virtute. Deci, lucrul cel mai îngrozitor e că trăim într-o lume în care cei needucați se întorc împotriva celor educați. Ignoranții contra celor care prețuiesc cunoașterea. Trump a adus cu el însuși ideea urii față de cunoaștere… În toate întîlnirile sale de campanie, Trump își bătea joc de intelectuali; îmi amintesc cum a spus: «Îi iubesc pe cei needucați. Îi iubesc tocmai pentru lipsa lor de educație». Toate problemele cu Trump pleacă de aici. E o mare problemă ca un om să nu știe suficiente cuvinte. Noi, ceilalți, cînd nu știm să exprimăm ceva, ne apucăm să căutăm un cuvînt. L-ați văzut vreodată pe Trump având vreo dificultate, căutîndu-și cuvintele? Nu, pentru că nu simte această nevoie. Oricum nu simte prea multe lucruri, nu are nevoie de idei noi, de opinii diferite, ba chiar respinge această posibilitate, deci nu are nevoie de cuvinte noi. Lui îi plac propozițiile scurte, a ales Twitter-ul, pentru că i se potrivește perfect, cu limita lui de cuvinte. Plus că poți reitera la nesfîrșit aceleași idei, iar în campanie oamenii ajungeau să le rostească precum niște incantații. «Băgați-o la zdup!», «Construiți un zid!». Misiunea lui Donald Trump este să-i facă pe americani să gîndească mai puțin, iar acesta e un lucru îngrozitor. De altminteri, ceva similar a fost și cu Brexitul. Toate aceste mișcări populiste au ca obiectiv să facă lucrurile mai mici. Să facem o lume mai mică, a noastră, să avem gînduri mai simple, să folosim cuvinte mai puține. Iar un vocabular sărac nu îți mai permite să scapi din lumea prejudecăților. De asta este atît de important limbajul, pentru a scăpa de obsesii și de prejudecăți."

În sfîrșit, al treilea interviu este cu romancierul rus Evgheni Vodolazkin, al cărui al treilea roman tradus la Humanitas Fiction, *Aviatorul* (traducere de Adriana Liciu), spune povestea unui deținut dintr-un lagăr stalinist din anii '20, devenit protagonistul unui experiment de criogenie. Scriitorul vorbește despre omul față cu Istoria, despre cum dictaturile urmează haosului, despre comunism și, dacă tot l-am citat pe albanezul Kadare vorbind despre marxism, iată ce are de zis și rusul Vodolazkin: „Comunismul în Rusia a fost o copie îngrozitoare a religiei. Dumnezeu era, fără îndoială, Lenin, iar Marx și Engels erau mari sfinți… Ei au devenit Dumnezei sau zei sau cel puțin sfinți. Această tendință stranie de a deveni religie se explica în multe lucruri, iar cei mai progresiști comuniști din acele vremuri spuneau asta. Codul de construire, de edificare a comunismului, și am avut așa ceva, seamănă foarte mult cu cele zece porunci. Spuneau: religia și comunismul seamănă foarte mult, cheamă la bunătate. Sigur că era o minciună, comunismul chema la separare între clase. Dacă este să continuăm această analogie între Biblie și comunism, dacă în Biblie aveam poporul ales care mergea spre Pămîntul Făgăduinței, poporul ales al comunismului era proletariatul. Toți ceilalți trebuiau fie distruși, fie reeducați. M-am gîndit de ce comunismul ura atît de tare religia. Pentru că el însuși era o religie și nu puteau exista două religii."

Interviurile Magdei Grădinaru merită căutate și citite integral. Prevăd chiar o carte și ar fi păcat ca aceste substanțiale convorbiri să nu fie cîndva adunate într-un volum.

Publicitate

George BANU

François Fillon, Tartuffe life

În mai mult de patruzeci de ani, în această țară pe care am ales-o, Franța, pentru prima oară am resimțit senzația „insuportabilă a rușinii“ în timpul acestor alegeri recente. Și cauza sînt nu doar „afacerile“ lui François Fillon, ci și îndeosebi ce revelau ele, ce puneau în lumină ca mizerie a unui om politic de referință. Într-o democrație tradițională, într-o țară căreia nu i-am fost destinat, ci pentru care am optat, m-a indignat atîta mizerie, o asemenea aptitudine de disimulare, o astfel de pervertire a unei funcții publice reprezentative. „Greața“ sartriană mi s-a impus indefectibil. Acum doar am înțeles ce înseamnă *„la nausée“* – nu ura, nu suferința, ci greața!

François Fillon s-a plasat în mod programatic sub semnul virtuții, diferențiindu-se de predecesorul său Nicolas Sarkozy, implicat în procese, afaceri dubioase, scandaluri suspecte. Cu el, Fillon, vechile derive erau excluse și, afirma el peremptoriu, „nu poate candida la președinție cineva care e *mis en examen*“. Aluzie asasină la Sarkozy, care se afla în această situație și cu care intra în competiția alegerilor primare. „Ne putem imagina un De Gaulle *mis en examen?*“, întreba el retoric pentru a afirma explicit voința de a restabili demnitatea prezidențială. Sarkozy era evident exclus, odată admise asemenea exigențe de morală civică.

Fillon va cîștiga, spre surprinderea generală, prima etapă și va deveni candidat al Republicanilor, căci francezii, în ciuda reacției de respingere, îi copiază pe americani cum eu de mult o știam și cum Régis Debray o confirmă într-o carte recent apărută. Dar campania va fi atinsă în zbor de o rachetă informatică: soția sa Pénélope a fost remunerată ca asistentă parlamentară a lui Fillon pentru o sumă de aproape un milion de euro, fără a fi exersat niciodată la Adunarea Națională, unde nu avea nici *badge* de intrare, nici calculator și nici nimeni nu a văzut-o. O va declara ea însăși într-un interviu scos din arhive: „Nu m-am amestecat niciodată în politica lui François!“ Discretă, dar convenabil plătită. Vom afla apoi că și copiii, studenți pe vremea aceea, au beneficiat de dispendii parlamentare. Informațiile produse de celebrul ziar *Le Canard enchaîné* defilau fără întrerupere săptămînă după săptămînă: multiple conturi în bancă, neplata impozitului pe veniturile personale... Apoi a intervenit scandalul publicațiilor lui Pénélope în *Revue des Deux mondes,* revistă istorică, suspectă de colaborare în timpul Ocupației germane, dar și azi respectată ca un vestigiu patrimonial. Ea îi aparține unui bancher cultivat, Marce Ladreit de Lacharrière, intim al lui François Fillon care o „bugetizează“ pe sărmana Pénélope cu un salariu de 5000 de euro lunar, fără ca ea să publice, sub pseudonim – e chiar ea? – decît trei note de lectură reduse fiecare la cîteva rînduri. În schimb, generosul patron va primi o recompensă la propunerea lui François Fillon, care a acordat amicului filantrop al familiei Legiunea de onoare la rangul de Mare Cavaler. Aceasta m-a indignat personal cu atît mai mult cu cît francezii au rămas indiferenți la degradarea simbolică a celei mai importante decorații. O medalie pentru o simbrie! Schimb de o exasperantă mediocritate! Au intervenit apoi cele două costume de marcă valorînd 13.000 de euro, oferite de un suspect om de afaceri care se declara ca fiind mai degrabă amic cu Sarkozy, adevărat „escroc“, spre deosebire de Fillon, care nu se asuma cu o egală franchețe! Dezonoarea Franței se difuza la nivelul Europei, al lumii.

Campania a fost poluată de „afaceri“, dar pînă la urmă ea a fost și neutralizată pe plan politic datorită lui Fillon, căruia, în mod absurd, Republicanii nu i-au retras învestitura electorală. În ciuda revelațiilor care au determinat un val de demisii – printre care și cea a lui Edouard Philippe, rămas ferm și devenit azi prim-ministru – demisii oportuniste căci au fost recuzate de semnatarii lor cînd Fillon nu s-a dezis și a decis a nu se retrage și nici a-i deschide drumul unui centrist de dreapta ca Alain Juppé. El va organiza ca reacție strategică o manifestare monstru ce a reunit pătura catolică cea mai reacționară a Franței. Aceasta nu va evita totuși „lovitura de grație“ juridică – *la mise en examen.* Dar, în ciuda declarațiilor inițiale, el se încăpățînează și nu demisionează. Va adopta chiar o absurdă strategie de apărare afirmînd că e victima unui complot – Sarkozy, Hollande, presă, justiție –, dar e incapabil să contrazică informațiile acuzațiilor. Nu cine le-a denunțat conta, ci veridicitatea lor indiscutabilă.

Mereu îmi spuneam ceea ce prieteni de altundeva îmi confirmau: „Oriunde în altă parte din lume un asemenea candidat ar fi fost exclus!“ Doar în Franța nu! Campania a continuat, e drept întreruptă de intervenții publice trecute sub tăcere de televiziune, încît „afacerile“ păreau să-și diminueze progresiv impactul. Și pînă la urmă chiar această eroziune lentă exacerbează impresia de murdărie „ascunsă sub covor“, conform unei expresii franceze. Totul mă dezgustă. Pînă la urma Fillon a pierdut și a dispărut!

Ființă în viață seduce și prin incertitudinea care îi e proprie și pe care vorbele, comentariile, epitetele caută să o seziseze și interpreteze. Aceasta produce uneori descifrarea unei identități devenite astfel lizibilă. Cînd ea însă apare ca fiind prea explicită, se operează, pentru a o defini, asimilarea cu un personaj de teatru cunoscut și repertoriat. Incertitudinea dispare, și astfel rolul „etern“ intervine ca o etichetă ce suprimă secretul incert. În timpul campaniei, Fillon își făcea cruce, cum îl surprindeau televiziunile, pentru a-și afilia cercurile catolice, se afirma credincios și adept al eticii sacre, dar, totodată, noi îi aflam săptămînal turpitudinile, venalitatea și disimulările. El mi-a/ne-a apărut atunci ca variantă actuală a lui Tartuffe. El îi adopta comportamentul denunțat de Molière. Aceeași mizerie și același apetit „pămîntesc“, de putere și avere!! Fillon a jucat un „personaj“ detestat pe scena lumii. *Tartuffe life!*

***George Banu** este eseist și critic de teatru. Cea mai recentă carte publicată este* Parisul personal. Familia din Rivoli 18, *Editura Nemira, 2016.*

Publicitate

Ancuța PROCA

dilematograf

Dincolo de ring

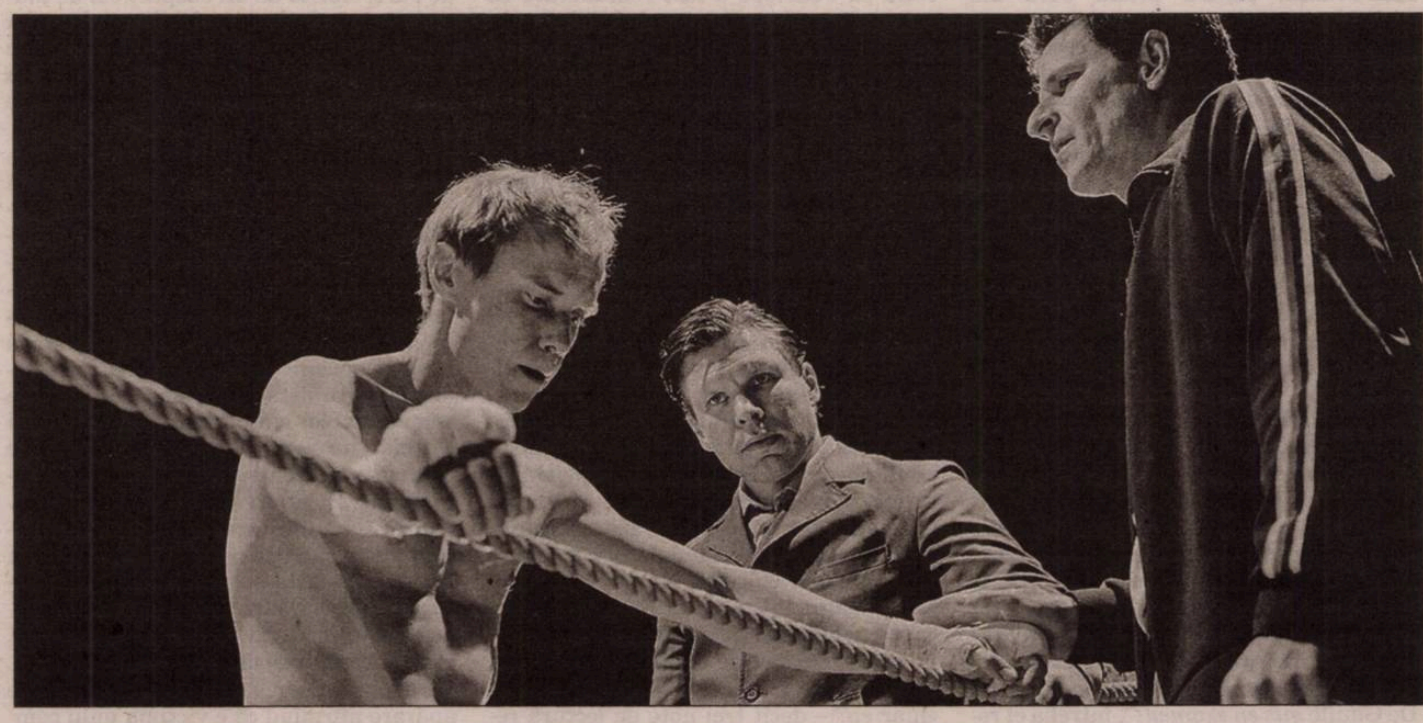

● ***Cea mai fericită zi din viața lui Olli Mäki / Hymyilevä mies / The Happiest Day in the Life of Olli Mäki* (Finlanda-Suedia-Germania, 2016), de Juho Kuosmanen.**

Interesantul debut în lungmetraj al regizorului Juho Kuosmanen, premiat la Cannes anul trecut în secțiunea „Un Certain Regard", e un film realist, în format alb-negru, foarte neobișnuit în peisajul producțiilor inspirate de boxeri celebri, și a poveștilor de evoluție spectaculoasă și decădere în jurul cărora se învîrt de obicei astfel de filme. Folosindu-se de un stil observațional și demonstrînd o subtilă senzualitate față exterioarele naturale, în principal față de peisaje acvatice, filmul îl urmărește pe Olli Mäk (Jarkko Lahti) în preajma unui eveniment major al carierei sale și al boxului finlandez (în anul 1962) – meciul dintre el și neînvinsul pugilist american Davey Moore pentru titlul mondial. În ciuda plasării în jurul marelui eveniment, *Cea mai fericită zi din viața lui Olli Mäki* favorizează însă un altul (fericirea din titlu nefiind aceea a unui cîștig competițional), din afara ringului, lipsit de importanță pentru restul de milioane de oameni care îi așteptau victoria, aparținînd biografiei personale a sportivului și ținînd mai degrabă de transformarea interioară în centrul căreia se află portretul viitoarei sale soții, Raija (Oona Airola).

Întregul film se construiește pe o schimbare de direcție, de la ceea ce am putea crede că este important narativ (meciul, antrenamentele de zi cu zi, publicitatea și conferințele de presă, negocierea cu sponsorii, mese pompoase alături de personaje celebre), la evenimentele intimist-minore – o petrecere ca toate petrecerile la care Olli Mäk e însoțit de Raija, defectarea neașteptată a unei mașini și traversarea drumului de cei doi, împreună, pe o singură bicicletă, sau găsirea unui zmeu în pădure – toate evenimente banale și mici epifanii. Meciul propriu-zis, care într-un astfel de film ar fi ocupat cea mai mare pare din timp, e expediat în cîteva minute, prin două-trei lovituri, nici atît de sîngeroase pentru a impresiona prin violență, nici întreținute de suspans, adunînd un total de două runde complet neglorioase. Obligat să dea declarații după, despre cum a experimentat, în calitate de pierzător, meciul (al cărui eșec nu e neapărat o surpriză pentru spectator, fiind vorba despre un eveniment celebru), Olli Mäk răspunde că a fost cel mai simplu și mai scurt meci la care a boxat. Lumea boxului e privită în mod total nespectaculos, iar portretul lui Olli Mäk se conturează prin eforturile sale de a corespunde unei imagini care nu are nimic de-a face cu viața sa normală, supusă vulnerabilităților, de zi cu zi: antrenamente în care își rănește picioarele, diete și ore petrecute la saună, pînă la epuizare, pentru a ajunge la greutatea cerută. La conferințele de presă, atenția sa, pe care spectatorul e invitat să o urmeze, deviază de la conversațiile despre meci, în care e pus să declare viitoarea victorie cu emfază, și se îndreaptă înspre logodnica sa, care nu ia în serios postura lui de erou național, într-o comedie dulce-romantică, în care se strîmbă și fac fețe-fețe. Contraponderea personajului logodnicei e reprezentată de managerul său, Elis (Eero Milonoff), fost pugilist și el, mai mult aparent fioros, decît portretul tipic al managerului exploatator, care încearcă să îi readucă atenția în jurul evenimentului meciului, punîndu-l să slăbească pentru a se încadra categoriei la care l-a înscris (ignorînd faptul că nu e categoria sa), să discute cu sponsorii și să pozeze urcîndu-l pe un scăunel, alături de o doamnă împopoțonată, mult prea înaltă prin comparație, pentru o reclamă la costume. Toate eforturile sale sucombă în mod previzibil, culminînd cu o scenă foarte aproape de idealul scenaristului Cesare Zavattini, care amintește de *Hoții de biciclete*. Dat afară din casă de soția sa în urma unui conflict legat de banii care trebuiau să vină din box, dar nu dădeau semne că vor mai veni, Elis împreună cu copiii și cu Olli merg să negocieze cu sponsorii, cerîndu-le un avans. Evenimentul nu e lipsit de importanță narativă, însă conflictul e umbrit de o ploaie torențială, pe care regizorul Juho Kuosmanen o transformă în personajul central al scenei, udînd personajele pînă la piele și făcînd din ei niște apariții comice și stinghere, care încearcă să îți argumenteze propunerea de afaceri, în timp ce se luptă cu propria băltoacă, care nu îi lasă să se desfășoare firesc. Unul dintre copii e uitat în învălmășeala creată de ploaie și discuțiile despre afaceri, făcînd personajele să mai treacă o dată prin ploaie, să intre din nou în casă picurînd apă, sub privirile uscate, mirat-nepăsătoare ale locuitorilor bogați ai casei.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

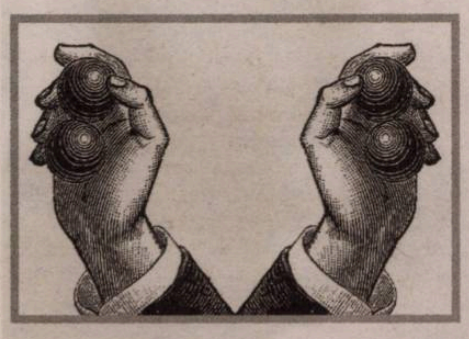

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Comedia alămurilor

● **Mnozil Brass, turneul *Cirque***

Șapte bărbați îmbrăcați ca de nuntă balcanică behăie și cotcodăcesc pe o scenă oarecare, înainte de a se lansa impetuos într-un *yodel* demn de renumitul Franzl Lang. Ne aflăm doar la prologul unei interpretări necanonice a celei mai faimoase uverturi a unei opere semnate de Gioachino Rossini. Care uvertură este, de fapt, pretextul unui *zapping* pop printr-o istorie culturală alandala. În altă parte, șase bărbați îmbrăcați ca de nuntă balcanică reinterpretează o faimoasă temă dintr-un oarecare film cu James Bond. În fața lor, solistul, îmbrăcat ca-n filmele cu mafioți din vremea Prohibiției, are – o aluzie foarte transparentă – un deget de aur. Un *cover* al hitului șaptezecist al lui Andrew Gold (sic!), „Lonely Boy", devine pretextul unui număr de pantomimă, sfîrșit cu moartea protagonistului. Șapte bărbați îmbrăcați ca-ntr-o zi de luni liberă pentru clasa muncitoare cîntă o polcă ajutîndu-se și de picioare. Între teatru absurd și kitsch – un entuziast îi compara chiar cu Monty Python – distanța nu mai este deloc mare. Pe scenă sînt aliniate trei trompete, trei tromboane, o tubă și un simț onorabil pentru o duzină de clișee din *commedia dell'arte*. Ele par a fi ingredientele suficiente pentru succesul lui Mnozil Brass. Înființat în capitala Austriei la începutul anilor '90, grupul acesta este un septet capabil, prin cuvintele celor care îl alcătuiesc, „să facă față oricărei provocări, să nu i se pară nici un ton prea înalt și, important, să nu considere nici un gen muzical inferior". Combo ded(ic)at gagurilor muzicale, în care, de exemplu, amintitul Rossini, Haydn, Dvorak, Satie, Queen, Andrea Berg, Udo Jürgens, dar și Darude sau Pitbull sînt personajele către care se îndreaptă deopotrivă săgeți ironice și afecțiune, MB și-a luat numele după o tavernă din vecinătatea Conservatorului vienez și a ajuns să concerteze în Royal Albert Hall din Londra, la Moscova și la Tokyo. Un *performance* al Mnozil Brass poate fi o călătorie trepidantă între un aranjament bîntuit de rîs al temei din *Psycho* și o „Moonlight Serenade", *evergreen*-ul lui Glenn Miller, interpretată cu o morgă hilară. Îmbrăcați uneori și în costume de cosmonaut și făcîndu-i cu ochiul lui Buzz Aldrin, împărțindu-se întotdeauna între virtuozitate și clovnerie, schimonosind foarte eficient o piesă cît se poate de pretabilă unui astfel de gest, precum „Bohemian Rhapsody", trupeții din Mnozil Brass joacă într-o comedie în care tot ei sînt, deopotrivă, și coloana sonoră.

Mnozil Brass va performa pentru prima oară la București luni, 26 iunie 2017, la Circ & Variete Globus, de la ora 19,30, în cadrul turneului Cirque. *Biletele se pot cumpăra din rețeaua Eventim.*

***Paul Breazu** este jurnalist.*

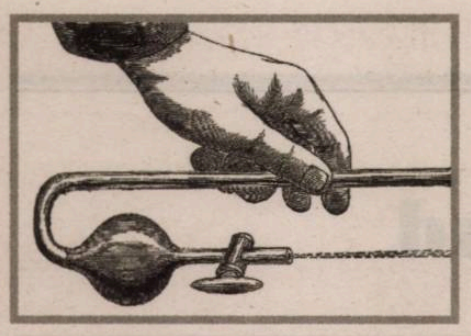

Oana STOICA

rosencrantz & co

Două săruturi gay și 13 canapele colorate

● ***Dacă am gîndi cu voce tare*** **de Adnan Lugonic, regia: Radu Afrim, decor: Vanda Maria Sturdza, costume: Lia Dogaru, coregrafia: Flavia Giurgiu, muzica: Alex Bălă. Cu: Cătălin Vieru, Iulia Colan, Constantin Cicort, Tamara Popescu, Marian Politic, Romanița Ionescu, Eugen Titu, Claudiu Mihail, Alex Calangiu, Raluca Păun, George Albert Costea, Dragoș Măcești anu, Costinela Ungureanu, Lili Sîrbu, Cătălin Strateone. Teatrul Național „Marin Sorescu" Craiova.**

Cu prima sa montare la Teatrul Național din Craiova, Radu Afrim are de cucerit publicul local, neobișnuit cu limbajul său performativ, cu temele și arhiva de personaje pe care regizorul le poartă cu el. Obișnuit, prin Festivalul Internațional Shakespeare și istoria glorioasă postrevoluționară a teatrului local, cu un spectacol preponderent baroc, bazat, în mare parte, pe dramaturgie clasică, spectatorul craiovean poate trăi întîlnirea cu show-ul lui Afrim ca pe o confruntare (ar fi de studiat de ce festivalurile puternice, valoroase în sine, și teatrele cu producții de top precum cele din Sibiu și Craiova nu au dezvoltat în timp și un public pe măsură – la Sibiu, de exemplu, cosmopolitul public al FITS este covîrșitor străin de oraș. S-ar putea porni o discuție de la lipsa de comunicare între instituții și spectatori). Odată cu schimbarea conducerii Naționalului craiovean (Director general: Alexandru Boureanu, Director artistic: Vlad Drăgulescu), s-a modificat și strategia repertorială. Accentul cade pe regizori tineri, scenarii contemporane și limbaje performative actuale. Afrim este un risc asumat al noii conduceri, cu atît mai curajos cu cît textul ales îi oferă regizorului prilej de etalare a inventarului său spectacular cu care deschide apetitul publicului pentru formule performative noi.

Afrim gravitează în jurul spațiului ca arhivă de afecte care definește individul, generator de impulsuri în istoria personală, determinant al traiectoriei existențiale (prin spațiu se recuperează memoria sentimentelor ascunse de personaje la rădăcinile biografiilor personale). Sînt spații explorate în etnicitatea lor (comic-absurd în *Castingul dracului* sau melancolic în *SUNTRACK),* depozitare ale dramelor *(Tihna),* majoritar, dar nu exclusiv, urbane și care deseori au corespondent în biografia regizorului *(Pasărea retro se lovește de bloc și cade pe asfaltul fierbinte).*

La Craiova, Afrim a montat piesa de debut a dramaturgului bosniac Adnan Lugonic, *Dacă am gîndi cu voce tare,* care radiografiază actualitatea într-o țară europeană afectată de război. În text predomină lipsa de orizont și confuzia – socială, identitară, de gen – cu care se confruntă oamenii într-o lume în care nu își mai găsesc rostul. Deși trăiesc într-un oraș aglomerat (sau tocmai de aceea) și au familii, personajele sînt afectate profund de singurătate. Metaforă demoralizantă a unei Europe care agonizează, comunitatea din *Dacă am gîndi cu voce tare* trebuie să facă față unor provocări pe care le-a generat schimbarea dramatică de regim politic. Textul este valabil pentru tot Estul Europei în care oamenii sînt prinși, încă, între două lumi, fără a reuși să se adapteze, dar în special pentru țările din fosta Iugoslavie, măcinate de un război torturant și nevoite să își (re)găsească identitatea.

O formulă pe cît de intens vizuală, pe atît de mobilă.

Aici însă Afrim intervine asupra piesei și dislocă sensuri și bucăți de text care configurează realitatea bosniacă, pentru a înșuruba în locul lor România de

© A. Bulboacă

azi (face asta și în *Girafe. Fabulă urbană #1* de Pau Miró, la Teatrul Național „Radu Stanca" Sibiu, unde, ca și aici, personajele poartă numele actorilor). Urmele războiului sînt șterse și în locul lor se amplifică poveștile despre migrația forței de muncă, căsniciile eșuate, jobul corporatist care înlocuiește viața personală, depresia postnatală, identitatea de gen și tabuu-rile sociale, teribilismul adolescenților și eșecul școlii etc. Regizorul lucrează și la nivelul limbajului, aducînd la Craiova, pe lîngă accentul transilvănean (bătrîna venită de la țară la fiul ei orășean, între timp emigrat), și denaturarea cuvintelor în stilul propriu („garsonelă" în loc de „garsonieră") care face ca spectacolele sale să aibă nu doar un limbaj performativ specific, ci și o identitate lingvistică proprie. Identitatea de gen sau sexuală a personajelor este actualizată pentru a crea galeria de caractere specifică regizorului, la care se adaugă personaje – simbol precum prințul-broscoi (Cătălin Vieru) ce amintește de piticul migrenos din *Mai întîi te naști.* Fiecare are ceva de ascuns, fie că este vorba de bisexualitatea unui viitor tată (Dragoș Măcești anu) sau incerta sexualitate a unei fiice (Raluca Păun), fie de singurătatea, ascunsă cu bravură, a părinților bătrîni (Tamara Popescu, Constantin Cicort), rămași acasă după emigrarea copiilor. Adolescenții, bătrînii și posesorii de sexualitate dincolo de norma socială au tușe apăsate, care le deformează portretele, ca și cum ar fi priviți prin oglinzi defecte. Ceilalți sînt desenați (aproape) realist. Este modul lui Afrim de a opune vulnerabilități diferite, în funcție de acceptabilitatea socială.

© A. Bulboacă

Structura dramaturgică în care poveștile se intercalează este susținută scenografic de o formulă pe cît de intens vizuală, pe atît de mobilă: 12 canapele viu colorate și una neagră, străjuite de cîte un lampadar și dotate cu roți configurează spațiile fiecărui personaj. Costumele sînt la fel de vii, cu una sau două culori dominante care arată atît apartenența la spațiul propriu, cît relația personajului cu un altul.

Coperțile spectacolului sînt două sinucideri, dintre care prima este a vînzătorului (Alex Bălă, creatorul universului sonor), personaj-reper în raport cu ceilalți, DJ care orchestrează viața de dincolo de moarte. Coregrafia (Flavia Giurgiu) și songurile – care creează o relație dublă, distanțare-implicare, a actorilor față de spectacol, o foarte personală formulă brechtiană pe care Afrim o experimentează dintotdeauna – sînt personalizate pentru anume personaje și contează în portretizarea acestora (căci spectacolul este un inventar de portrete). Și aici apare un alt efect benefic al spectacolului: valorizarea, alături de maturi, a actorilor tineri care au devenit acum echipa de bază a teatrului craiovean.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Andra ARDELEANU

O lună în America de Sud

E a treia zi cu zăpadă și temperaturi de -10 grade, iar eu beau un vin de Chile, importat în România de la o podgorie pe care am vizitat-o acum vreo trei luni. Era cald și frumos, am văzut tot felul de butași și le-am testat rodul, iar acum chiar mă bucur de aroma și gustul unui vin roșu care îmi transmite puțin din căldura de acolo.

Mi-aș fi dorit să pot călători în stilul lui Marius Chivu, o lună în America de Sud fără telefon, deci fără postări pe Facebook, fotografii trimise pe Whatsapp. N-am reușit, sînt o persoană prea extrovertă pentru asta și în plus mai aveam nevoie și de un mijloc de comunicare la îndemînă pentru eventuale probleme care puteau apărea acasă și de care nu avea cine altcineva să se ocupe. Ca atare, am postat/trimis multe poze... cam din fiecare loc. Și pentru că, vorba cuiva, *„Beauty becomes beautiful only when it is shared with others"*. Ca atare, după întoarcere, multă lume mi-a spus cît mă admiră/invidiază și că visează și ei să facă o excursie asemănătoare. M-au întrebat despre cum a fost, ce mi-a plăcut mai mult din tot ce am văzut. Articolul de față este un astfel de răspuns.

Visam de vreo cinci ani să merg în America de Sud, să ajung mai ales în Argentina. Mi se părea însă excentric să cheltui atît de mult pentru o excursie – mai fusesem cu cîțiva ani în urmă în Thailanda, însă în America de Sud costurile săreau clar de 2000 de euro, dacă aveam de gînd să vizitez mai mult decît, să zicem, Buenos Aires și vreo *hacienda* (fermă) de prin apropiere. Am căutat oferte, timp de vreun an – pentru că mi se părea mai convenabil să merg în vacanțe organizate –, am comparat și, în final, pînă m-am decis eu, am primit vestea că locul meu de muncă din acea perioadă urma să dispară, ca și toată filiala din România a respectivei companii. *Bad timing*. E lecția nr. 1 acum, cînd mă uit în urmă: dacă poți (și îmi era perfect accesibil, ca venituri și timp, cînd am început să explorez), nu ezita prea mult să o iei din loc.

Atrebuit să mai treacă doi ani pînă ce a fost din nou un moment potrivit. Am găsit o ofertă bună pentru Argentina și Chile, la care se mai adăugau două excursii opționale pe care inițial nu am vrut să le iau, dar care s-au dovedit cireșele de pe tort: cascada Iguazu de la granița Braziliei cu Argentina și insula Paștelui (uau, mi-am zis inițial, cine ar fi crezut că voi ajunge și acolo vreodată...?)

Un București al anilor '90

America de Sud e un ținut încărcat de o anume mitologie, la numele căreia lumea încă reacționează puternic. Evident, inclusiv eu. Pare că acolo se întîmplă lucruri ieșite din comun, se trăiește încă un pic mai haiducește, ca să nu mai vorbim de Patagonia... deci, cum a fost pentru mine?

A fost, în primul rînd, altceva, așa cum percep de regulă toate călătoriile în afara Europei. Europa ne este atît de familiară, pînă la urmă, datorită unei istorii relativ asemănătoare. Sîntem în marea majoritate creștini, am fost implicați aproape toți în marile războaie de secol XX și sîntem din ce în ce mai conectați la problemele de secol XXI. Nu avem un subiect al populațiilor „indigene". Cînd am ajuns în Buenos Aires, în prima seară de ieșit prin oraș pentru o primă impresie, am dat peste un spectacol al comunităților boliviene. M-au frapat fizionomia lor indiană, statura mică, costumele tradiționale. Era parcă o altă planetă. În același timp, trăiam o senzație de familiar datorită arhitecturii europene și a gîndului că localnicii sînt urmași ai europenilor transplantați pe alt continent. De altfel, într-o mare măsură te simți ca în sudul Italiei, de unde a venit o parte însemnată a imigrației, din punct de vedere al infracțiunilor stradale. Ești avertizat permanent să ai grijă la geantă, la telefonul mobil – pe care nu trebuie să le lași la vedere într-un restaurant. O senzație de grijă permanentă care, din păcate, a atenuat considerabil din farmecul orașului. Pentru că Buenos Aires rămîne un oraș frumos ca arhitectură și, cu siguranță, viu, deși plin de contraste. Aleile largi, construite pe model spaniol, cu străzi perpendiculare la cîte 100 m una de cealaltă, cimitirul La Recoleta, zona La Boca, unde s-a dansat prima dată tango, clădirile *„vintage style"* în care străini și argentinieni vin deopotrivă ca să danseze tango, artă murală, toate combinate cu străzi în construcție, cu gunoaie aruncate în apa rîului, cu furturi pe stradă în urma unor „scheme" de care, din păcate, și noi am avut parte, în grupul nostru, cu oameni dormind sub cerul liber la cîteva sute de metri de palatul prezidențial.

O varietate de culori, de peisaje, de la rîuri, cascade, munți ascuțiți, fragmente de ghețar.

Îmi dorisem mult să vizitez acest oraș, despre care avusesem impresia că deține o combinație unică de boemie, rafinament și *joie de vivre* latine, dar am realizat că nu pot gusta pe deplin toate aceste ingrediente dacă nu mă simt și în siguranță. Poate voi reveni la un moment dat și îl voi percepe în altă lumină, acum mi s-a părut ca un București al anilor '90. Cu potențial, dar incapabil să își depășească problemele.

Un oraș cu o istorie agitată

Un al doilea oraș mare pe care l-am văzut a fost Santiago de Chile. Nu la fel de stilizat arhitectural, mult mai modern și mai „obișnuit", dar pe de altă parte mai sigur și mai „curățat". Santiago este și mai frumos poziționat – chiar unde încep Anzii, așa încît tot timpul munții se găsesc pe fundal. Aceleași principii spaniole de construcție – bulevardele largi, străzile laterale la fix 100 de metri, centrala Plaza de Armas (tipică Americii Latine). În Santiago am avut puțin mai mult contact cu istoria locului. Am ajuns întîmplător să văd La Moneda, reședința unde s-a orchestrat în mod violent schimbarea de regim a lui Salvador Allende și am văzut și Museo de Los Derechos Humanos, unde asemănările cu perioada anilor '50 de la noi sînt vizibile. O istorie agitată, ca în mai toată zona, cu lovituri de stat și multe interferențe CIA. Mai știam cîte ceva despre dictatura dură a lui Pinochet care a urmat, dar dincolo de realitatea pe care o accepți rațional, pe mine una mă ating detaliile. De exemplu, la o stradă distanță de apartamentul unde stăteam erau nume înscrise în pavaj. Am bănuit că era vorba de niște deținuți politici, ca să aflu ulterior că acolo fusese, într-adevăr, un centru de detenție.

Capătul lumii

Din Brazilia nu am văzut decît aeroportul din Rio, care încă mai avea posterele de la Olimpiadă, și micul oraș aproape de cascadă – Foz do Iguazu. Un oraș care, contrar prejudecăților zdravene care mă dominau, părea destul de sigur. Am remarcat autobuzele cu taxatoare, nu mai văzusem o căruță de ani!

Orașele mai mici pe care le-am văzut nu mi-au rămas pe retină, cu cîteva excepții subiective. Punta Arenas din Chile este locul în care a ajuns nava Speranța din *Toate pînzele sus*, un film care a reprezentat un fel de echivalent local al lui Jules Verne pentru generațiile care au prins anii copilăriei în deceniul '80. Personal, eu nu îmi mai aminteam detalii, dar au fost destui alții în grup care și-au amintit. E un oraș micuț, la Pacific, unde mi s-a părut tare amuzant să aflu că există o statuie a goeletei Speranța, adusă de un român nostalgic plecat în SUA. Din păcate, nu am avut răgazul să o găsesc. Am înțeles că și autorul cărții a visat să facă acea călătorie în jurul lumii, dar, din păcate, între timp a venit comunismul peste el și nu a mai reușit... iată însă că uneori un vis neîmplinit poate să ducă la imbolduri de călătorie pentru mulți alți oameni (erau mai mulți în grup care au mărturisit că au început să viseze la Patagonia după ce au citit cartea sau au văzut filmul!)

Valparaiso, Chile. Îl salvează grafittiurile, nu degeaba este sit UNESCO. În rest, un mix de sărăcie lucie și culoare, cum pînă acum nu am întîlnit, probabil pentru că nu am vizitat India. Ushuaia, Argentina. Marketat intens drept cel mai sudic oraș al lumii, cu trenul *„Del fin de mundo"*, oficiul poștal ultim, și desigur o grămadă de magazine cu pinguini, că doar eram aproape de Antarctica. Parcul național Tierra del Fuego, cel cu trenul și poșta de capăt de lume, nu mi s-a părut mai special decît o Piatra Craiului de la noi, dimpotrivă, aș zice că sînt peisaje montane românești cu mult peste.

În schimb, m-am simțit mult mai la capătul lumii pe Isla Martillo (insula „Ciocan", denumită așa datorită formei), la vreo 80 km de Ushuaia, unde chiar nu mai era nimic în afara pinguinilor magellanieni și regali... și, desigur, vîntul polar.

„Oficial, e cel mai frumos loc pe care l-am văzut"

Primul loc unde am simțit o fericire intensă în această călătorie a fost cascada Iguacu (Iguacu/Iguazu, în funcție de limba în care este denumită), aflată la granița dintre Argentina și Brazilia. Cascada e o răsfirare incredibil de lungă și diversă a căderilor de apă, amenajată foarte inspirat de ambele părți. Ești sfătuit să mergi în prima zi pe partea braziliană, ca să o vezi în perspectivă. Te minunezi pe măsură ce înaintezi, ca la final să dai de *„Garganta del diablo"* (Gîtul diavolului), adică un final exploziv, unde mai vezi și cîteva curcubeie pe deasupra. Și după ce credeai că ai văzut tot, a doua zi mergi pe partea argentiniană, unde de data asta vezi de la cîțiva pași – și cîțiva stropi distanță – aceeași minunăție care pe alocuri îți taie respirația sau, ca să citez un clasic, „oficial, e cel mai frumos loc pe care l-am văzut"... Un loc în care îți vine să-ți suni prietenii cu copii și să le zici să strîngă bani să îi aducă acolo, ca unul din cadourile cele mai frumoase pe care le pot face.

Patagonia, o zonă în mare parte aridă, unde mergi cu autobuzul zeci de kilometri, ba chiar sute fără să întîlnești nici o benzinărie măcar – ca să nu zic de vreo așezare umană–, cu vegetație puțină și din cînd în cînd cîte un *guanaco* – un tip de lamă, niște flamingo și eventual condori planînd. O mare pustietate aproape necirculată, rar treceau mașini pe lîngă noi. Parcul chilean Torres del Paine (tradus „Turnurile albastre" din cauza culorii pe care o iau cele trei vîrfuri emblematice) este însă unic. O varietate de culori, de peisaje, de la rîuri, cascade, munți ascuțiți, fragmente de ghețar, albastrul acela specific apelor glaciare și zone cu un vînt record de cîteva sute de kilometri la oră, unde trebuia să te așezi că să nu fii dărîmat. Din păcate, un incendiu provocat de turiști neglijenți în 2012 a distrus mai multe hectare de pădure, iar urmele se văd și acum.

Ghețarul Perito Moreno (Argentina) e și el un fenomen care merită văzut, însă în ce mă privește nu este un loc care m-a impresionat foarte tare. Poate și pentru că sînt o fire mai solară, iar întinderile mari de zăpadă/gheață îmi cam dau fi-

ori. Ziua în care l-am văzut a fost caldă, cu mult soare. Mă pregătisem pentru ea temeinic din țară, întrucît era polul de frig al călătoriei – fusesem avertizată că va fi foarte mult vînt și că mai ales cînd te apropii de gheţar e o senzaţie fantastică de rece. În loc de asta, senzaţia zilei a fost zgomotul spectaculos al bucăţilor de gheaţă în toate nuanţele de alb-bleu, rupîndu-se din corpul masiv al gheţarului vechi de mii de ani, de fiecare dată ca un mic cutremur. Și încă ceva – Perito Moreno vine de la numele lui Francisco Moreno, care l-a explorat în secolul al XIX-lea, și, deși ar fi fost simpatic, nu înseamnă „Cățelușul brunet". Perito i se zicea lui Moreno și așa i-a rămas numele și gheţarului. Perito e unul din singurii trei gheţari ai lumii care încă înaintează, cam doi metri pe zi și rămîne încă un mister cum de se întîmplă asta.

© A. Ardeleanu

Insula Paștelui

Insula Paștelui (din nou Chile) nu are nici o legătură, ca impresie, cu partea continentală a Chile. *Moaii* (statuile protectoare, fiecare de cîțiva metri), în toate formele și pozițiile. Culcați, drepți, în genunchi. În piețe sau locuri izolate. Pe malul mării. Dar obligatoriu cu fața înspre insulă, pentru a proteja cu spiritul lor populația. Statuetele, în marea lor majoritate, sînt foarte expresive. Nici nu e de mirare, întrucît sînt sculptate după fizionomii reale – erau comandate încă din timpul vieții de către „mai marii" tribului. După ce credința în *moai* s-a atenuat, a apărut cultul omului-pasăre. Se vede foarte bine de pe mal insula unde cei mai viteji flăcăi înotau după ouăle unui soi de pescăruș, iar primul care îl aducea întreg la mal capătă onoarea de a fi rege în următorul an. Capitala, Hanga Roa, este un fel de sat mai mare unde mai totul a rămas ca acum cîteva zeci de ani. Ceea ce mie mi-a plăcut foarte mult. Faptul că este atît de necomercial, că încă se vorbește și se protejează limba și tradițiile locale și că, din cîte am înțeles, descendenții băștinașilor încă dețin pozițiile-cheie în administrația insulei mi se pare fantastic. Știm bine că, de regulă, se întîmplă altfel. Insula e suficient de izolată, încît nici pentru chilieni nu este o excursie frecventă – am înțeles că este și destul de scump avionul.

Și unii, și alții te avertizează că Brazilia e „cu adevărat periculoasă".

Rămîne, de altfel, un loc plin de mistere, nu înțeleg cum o populație polineziană a plecat fără nici un reper în afară de stele și de un vis șamanic, ca să găsească o insulă îndepărtată în sudul Pacificului… și au și găsit-o.

Dintr-o țară „de foarte departe"

Am fost întrebată deseori și am reflectat și eu însămi la diferențele dintre Argentina și Chile (întrucît din Brazilia am văzut prea puțin ca să pot compara). Argentina mi se pare că traversează o etapă mai proastă economic, iar asta influențează cam tot. Oamenii par agitați, nu prea ușor zîmbitori, iar pe de altă parte, în urma atîtor avertizări pe care le primești să fii atent, intervine o stare de alertă pe care pînă acum nu am asociat-o cu ideea de vacanță. E drept, în orașele mai mici asta se estompează și e mai bine. Și unii, și alții te avertizează că Brazilia e „cu adevărat periculoasă".

Nici unii și nici alții nu au auzit de România, poate în rare cazuri cel mult de Transilvania stokeriană. Reacționau însă simpatic cînd auzeau răspunsul, că și cînd ar fi știut cîte ceva – iar cînd insistam cu întrebarea „Deci, ce știți de țara asta?", răspunsul era, de cele mai multe ori, amuzantul *muy lejo* („foarte departe"), fără să aibă o localizare în minte. Singura excepție pitorească a fost ghidul nostru argentinian din Buenos Aires, care de copil căpătase un interes pentru România, descoperind că avem tot o limbă latină și ajunsese să o și învețe în timpul facultății. De vizitat însă nici nu se punea problema, e mult prea scump pentru un profesor de engleză.

În rest, cum e să fii plecat o lună? (o întrebare auzită des după ce m-am întors). Cum să fie? Eu am descoperit despre mine cu ocazia asta că aș mai fi putut rămîne să bat continentul în următoarele cel puțin trei luni. Cu toată oboseala care, la un moment dat, pare de netrecut, îți revii gîndindu-te că ești atît de norocos că poți vedea locuri așa de îndepărtate. Nefiind foarte rezistentă la privarea de somn, au fost momente cînd m-am simțit, paradoxal – aproape la limită fizic, dar foarte relaxată mental. Tind să cred că e varianta preferabilă celeilalte.

Sigur că e loc, chiar dacă mergi cu un grup, și pentru multe reflecții personale, de-a lungul unei luni departe. Stai și te întrebi de ce nu faci și acasă efortul de a-ți oferi în fiecare zi o bucurie, cea a unei descoperiri mai mari sau mai mici. America de Sud, pe care am văzut-o eu, a fost, în cea mai mare parte, despre natură și oameni. Și a fost perfect așa.

PUBLICITATE

„CU TENDA"
STORIES, IMAGES AND SOUNDS ON THE MOVE
[LIVING MEMORY OF SOUTHEASTERN EUROPE]

PROIECTUL EUROPEAN „CU TENDA" INIȚIAZĂ CAMPANIA DE STRÂNGERE A UNOR DOCUMENTE, FOTOGRAFII ȘI MĂRTURII DE ISTORIE ORALĂ PENTRU PRIMA ARHIVĂ CARE DOCUMENTEAZĂ ELEMENTE DE PATRIMONIU ȘI ISTORIE CULTURALĂ A UNOR MICI COMUNITĂȚI DIN SUD-ESTUL EUROPEI.

CU TENDA

Co-funded by the Creative Europe Programme of the European Union

PUBLICITATE

CONCERT- CONCEPT- SPECTACOL
TURNEU MONDIAL

AQUA CARPATICA

magicfm
Muzica inimii tale

CIRC & VARIETE GLOBUS
26 IUNIE 2017 ora 19.30

GLOBUS

Bilete în rețeaua eventim

adevărul DILEMA VECHE Historia CATAVENCII blitz

Ionuț IAMANDI

Márquez și mumia lui Stalin

În anii sumbri ai amurgului comunismului, în România apărea în foileton un proaspăt roman al lui Gabriel García Márquez. Așa l-am citit prima dată pe celebrul columbian: cu frîne, anticipînd, așteptînd ziua din săptămînă în care să decupez și să colecționez următorul fragment de carte de pe penultima pagină a ziarului. Însă o continuitate a lecturii exista. Atmosfera ireală din roman își găsea corespondențe răzlețe în lumea concretă în care trăiam. Și aici mă refer și la condițiile sociale, cu nocturnele, fantasticele cozi la lapte, și la trăirile vîrstei, romanul în cauză fiind intitulat atunci *Dragostea în vreme de ciumă*. Suna ca pentru mine.

Vulgata literară spune că în romanele sale, Márquez s-a inspirat din viața revoluționarilor socialiști și a dictatorilor latino-americani. Dar un lucru mai puțin știut este că el a mers la fața locului și în lumea în care am trăit eu și în care romanele sale ulterioare au găsit un ecou natural. În 1957, Márquez, simpatizant socialist, a vizitat mai multe țări comuniste din estul Europei. Experiențele de atunci au contribuit și ele, probabil, la filonul de inspirație din *Toamna patriarhului* (1975), *Un veac de singurătate* (1967) sau *Dragostea în vreme de ciumă* (1985). Dovadă ar fi, de exemplu, portretul lui Stalin pe care i-l face după cele cîteva zeci de secunde în care i-a văzut cadavrul expus în mausoleul din Piața Roșie.

Întoarcerea lui Márquez în Europa seamănă cu întoarcerea colonistului în cetatea-mamă tocmai devastată de război și mîncată pe jumătate de o ciumă roșie. Obișnuim astăzi să spunem că România e ca o țară sud-americană, dar pe atunci, în 1957, un sud-american, din adăpostul aproape imbatabil al unui întreg ocean, venea în zonă ca să studieze în manieră superioară, aproape clinică, experimentele sociale stranii de dincolo de Cortina de Fier. A rezultat un jurnal de călătorie, *De viaje por Europa del Este*, apărut și în românește în 2016, *Călătorind prin Europa de Est,* la editura RAO, în traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru-Mehedinți.

Viziunea lui Márquez e aparte pentru că el venea *dinspre* Occident și nu neapărat *din* Occident. Avea o oarecare detașare față de clișeele propagandistice ale Războiului Rece abia început, indiferent de sursa lor, de dincoace sau de dincolo de Cortina de Fier. Era dispus să vadă dacă socialismul cu care cochetase la Bogota chiar merge în țările din estul Europei. În același timp, era conștient de imaginile prefabricate pe care comuniștii încercau să i le bage în fața ochilor și a căutat permanent pe timpul călătoriei să treacă și să vadă dincolo de ele. Vizita lui are loc după moartea lui Stalin, aparentul dezgheț al lui Hrușciov și mai ales după revoluția anticomunistă din Ungaria reprimată sîngeros de sovietici în văzul întregii lumi, pe jumătate neputincioase, pe jumătate dezinteresate. O revoluție care a zdruncinat sau cel puțin a reașezat multe comunisme de cafenea, posibil și pe cel al lui Márquez, la acea vreme mai mult un jurnalist combativ decît un scriitor cunoscut.

Periplul lui Márquez include Germania de Est, Ungaria, Polonia, Cehoslovacia și URSS. În România și Bulgaria nu ajunge. Sînt țări pe care nu pare să le fi evitat, dar nici nu l-au interesat. La Berlin nimerește pe cînd orașul nu fusese încă împărțit de celebrul zid ridicat de comuniști. În anumite sectoare ale Berlinului putea trece în zig-zag dintr-o parte în alta a orînduirilor. Pe de-

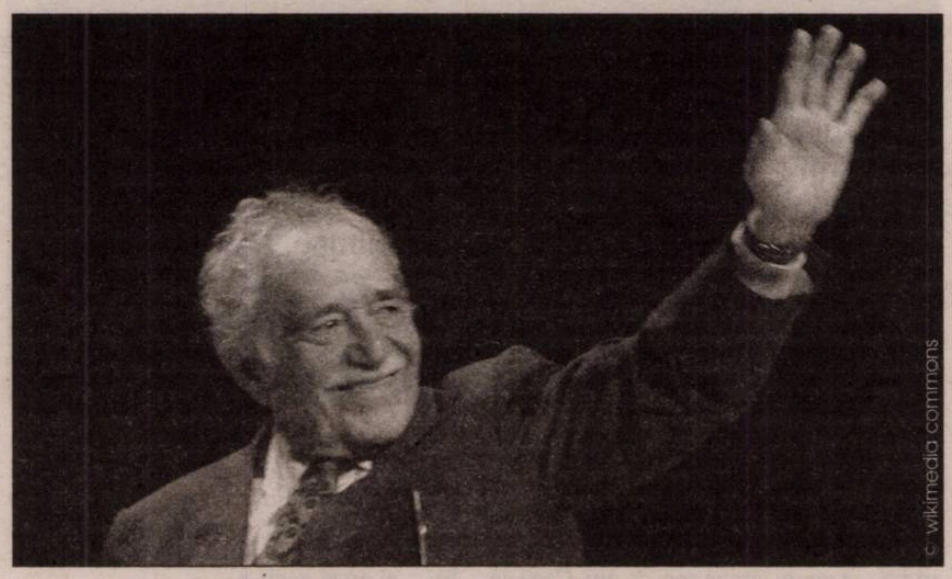

subt, pe la metrou, oamenii aveau încă și mai multă libertate decît la suprafață și circulau și mai intens. „Un oraș absurd", conchide Márquez, după ce compară cele două mari artere prin care vestul și estul se luaseră la un soi de întrecere a opulenței: fostul bulevard Unter den Linden al lui Hitler și noul bulevard Stalin. Pe est-germani îi găsește apatici și nemulțumiți că marxismul a fost confiscat de sovietici, pervertit la Moscova, adus înapoi pe tancuri și implementat cu forța la ei în țară. „Era de necrezut că poporul din Germania de Est luase puterea, mijloacele de producție, comerțul, băncile, comunicațiile și totuși era un popor trist, cel mai trist pe care-l văzusem vreodată". Și era astfel pentru că, îi citează el pe cei cu care a vorbit, „în RDG nu există o dictatură a proletariatului, ci a unui grup comunist care a încercat să aplice întocmai experiențele sovietice". Simpatizanții comuniști din RDG trăiau o dublă confiscare: a doctrinei germanului Marx, de către Moscova, și a dictaturii proletare, de către propriul partid.

În Polonia, e frapat de aparenta schizofrenie a populației. Remarcă obiceiul generalizat de a merge sîmbăta la ședințele de partid iar duminica la liturghie. Cei mai populari polonezi ai momentului sînt liderul comunist Władysław Gomułka și cardinalul catolic Stefan Wyszynski, „care se cunosc doar din portrete", dar care și-au supărat simetric patronii – Kremlinul și respectiv Vaticanul – prin concesiile făcute reciproc. Polonezii fac o frondă deschisă față de Moscova, mai spune Márquez, vizibilă și prin fervoarea cu care limba și cultura franceză sînt cultivate. Cu toate acestea, polonezii nu sînt anti-socialiști, ci doar nu înțeleg, ca și est-germanii, ce caută sovieticii în socialismul lor. Ca pretutindeni în est unde a fost, Márquez îi consacră capitalei țării o frază memorabilă. Caracterizarea Berlinului a fost citată mai sus; de Moscova, de pildă, a scris că e „cel mai mare sat din lume", nu atît prin întindere, ci mai ales pentru că locuințele orașului sînt precum casele de țară ucrainene construite însă la proporții gigantice. Iar din automobilul cu care intra în Varșovia observa „un oraș simplu, cu mari spații goale, dar cu mulți oameni. Totul era cu desăvîrșire uscat, dar – nu știu de ce – mi s-a părut că în Varșovia plouase fără încetare preț de mulți ani".

După revoluția din octombrie 1956, Ungaria și-a închis granițele; printre primii străini care ajung la Budapesta, după zece luni de recluziune, fiind și Márquez. Povestește că la un moment dat a reușit să scape de supraveghetorii care îl însoțeau permanent. „Un kilometru mai departe de insula Margareta, pe Dunăre în jos, este un sector proletar compact, unde muncitorii trăiesc și mor îngrămădiți. Există acolo niște baruri cu circuit închis, încălzite și pline de fum, unde clientela bea uriașe halbe de bere în țăcănitul ca de mitralieră care este conversația în limba maghiară. (...) Eu am făcut turul acestor baruri cînd s-a înnoptat și am văzut că, în ciuda regimului de forță, a intervenției sovietice și a liniștii aparente ce domnește în țară, germenul revoltei continuă să fie viu. Cînd intram în baruri, țăcănitul se prefăcea într-o rumoare densă. Nimeni n-a vrut să vorbească. Dar cînd oamenii tac – din cauza fricii sau a prejudecăților – trebuie să te duci la WC ca să afli ce gîndesc. Acolo am găsit ceea ce căutam: printre desenele pornografice, devenite clasice în toate pisoarele din lume, erau inscripții cu numele lui Kádár, într-un protest anonim, dar extraordinar de semnificativ. Aceste inscripții constituie o mărturie clară despre situația maghiară: *„Kádár, asasin al poporului, Kádár, trădător, Kádár, cîine de pradă al rușilor"*. E singurul context în care în carte e pomenită și România: țara în care era ținut prizonier Imre Nagy, liderul revoluției maghiare, pînă cînd Kádár „trădătorul" și sovieticii se hotărau ce să facă cu el.

Pe Márquez nu pare să îl fi preocupat aspectele culinare ale călătoriei. Remarca penuria, dacă era cazul. A pomenit mai mult în treacăt de vodca poloneză și de bețivii senini ai Moscovei. Are pagini consacrate birocrației socialiste, dar și eficienței sovietice în lucrul cu numerele mari. În schimb, era foarte atent la felul în care se îmbrăcau oamenii. „Aspect sărăcăcios" și „haine vechi și prost croite" pentru sovietici. „O sută de bărbați și femei prost îmbrăcați" văzuți într-o cantină din RDG. La Varșovia, s-a întîlnit cu „mulțimea compactă, prost îmbrăcată" care cască ochii la vitrinele de pe bulevardul Marszalkowa și nu cumpără nimic. Singurii est-europeni bine îmbrăcați sînt bărbații cehi, scrie Márquez, și femeile lor, care se îmbracă bărbătește. Contrastul vestimentar e generalizat apoi. Cehii fac notă aparte în tot peisajul de pînă acum. Nu vorbesc – și nici nu tac – despre politică; pur și simplu se străduiesc să nu facă din politică un subiect prea important. Au afaceri cu Occidentul („Cehoslovacia aprovizionează cu mașini multe țări Occidentale și toate țările sovietice, inclusiv URSS") iar pe sovietici caută să nu îi deranjeze. Márquez povestește că a întîlnit cehi care mergeau în mod curent în occident, fără să dorească să rămînă acolo. „Directorii de teatru și medicii de aici au salarii exagerate. Statul le asigură educația, specializarea, și apoi îi plătește foarte bine ca să nu emigreze în Occident". Cît despre portretul Pragăi: „Am ajuns la unsprezece noaptea și am găsit un oraș viu și vesel". Cehii au trecut și de testul ceasului. În țările în care ajungeau, Márquez și prietenul său își dădeau ceasurile de mînă cu o oră înainte, se suiau în tramvai și se țineau de bară așa încît să li să vadă ceasurile. Rușii erau în stare să se holbeze la ele cîteva stații pînă să observe ora; doar în Praga oamenii nu se uitau la ceas, ci la oră, coborînd impacientați cînd realizau că două ceasuri arată la fel și că deci sînt în întîrziere.

Márquez îi rezervă intrării în URSS o descriere care anunță stilul inconfundabil din romanele de mai tîrziu: „După multe ore goale, sufocați de vară și de parcimonia unui tren fără orar, un copil și o vacă ne-au văzut trecînd cu aceeași stupoare și imediat a început să se lase seara peste o cîmpie nesfîrșită de floarea-soarelui și tutun. Franco – cu care mă întîlnisem la Praga – a coborît geamul și mi-a arătat strălucirea îndepărtată a unei cupole aurite. Ne aflam în Uniunea Sovietică. Trenul s-a oprit."

O dovadă a deschiderii și lipsei de prejudecăți cu care Márquez și-a făcut călătoria în Estul Europei este mulțimea de nuanțe în care a descris raportările oamenilor la regimul comunist. Chiar dacă uneori narațiunile se suprapun, fiecare țară capătă pînă la urmă un profil al ei inconfundabil. În ce privește URSS-ul, concluzia lui Márquez este că „în felul lor țărănesc, sovieticii sînt fideli guvernului lor", lucru pe care nu l-a mai afirmat atît de tranșant despre est-europenii din nicio altă țară vizitată. Poate doar polonezii să se fi apropiat de această descriere. În rest, experiența sa la Moscova nu e atît sovietică, cît rusească. Exagerările sentimentale, simțul proporției dat peste cap sau „arhitectura de patiserie" a Moscovei îl descriu mai degrabă pe rusul din orice regim, comunist sau țarist. Chiar și vizitarea mausoleului cu trupurile mumificate ale lui Lenin și Stalin e mai curînd un pelerinaj la moaște decît o mărturisire de credință sovietică. Întîlnirea scriitorului cu spectrul lui Stalin, în continuare venerat de sovietici alături de Lenin, în aceeași încăpere a mausoleului, în timp ce la suprafață Hrușciov declara destalinizarea, este unul dintre pasajele de forță ale cărții. După trei tentative nereușite, Márquez reușește în cele din urmă să intre în coada celor ce stăteau să îi vadă pe Lenin și Stalin în mausoleul din Piața Roșie. Coada era tunsă de autorități la fix doi kilometri și erai legitimat ca să te așezi la ea. În fața cadavrelor „care păreau conservate doar de la brîu în sus" nu puteai sta mai mult de un minut. Suficient pentru un portert márquezian. „Stalin e cufundat într-un somn fără remușcări. (...) Părul, complet alb, pare roșu în strălucirea sicrielor. Are o expresie omenească, vie, un rictus ce nu pare o simplă contracție musculară, ci reflexul unui sentiment. E un dram de batjocură în expresia asta. Ce excepția gușii, nu corespunde personajului. Nu pare un urs. E un bărbat cu o inteligență senină, un bun prieten, cu un anume simț al umorului. Corpul e solid, dar ușor, cu fire de păr fin și o mustață care abia aduce cu aceea din portrete. Nimic nu mă impresionează atît de mult ca delicatețea mîinilor lui, cu unghii subțiri și străvezii. Sînt mîini de femeie."

***Ionuț Iamandi** este jurnalist la Radio România Actualități.*

Matei PERAHIM

O brînză de poveste

„*Comment voulez-vous gouverner un pays où il existe 258 variétés de fromage?*“, spunea Charles de Gaulle, dar se înșela. Dacă numărăm cu minuțiozitate brînzeturile din *Ghidul brînzeturilor din lapte crud* (nepasteurizat) editat în 2002 de prestigiosul magazin *Profession Fromager* vom vedea că în realitate sînt cam 1600, produse de 2070 de ferme, fără să numărăm marile „complexe industriale“.

Nu vom vorbi, în cele ce urmează, despre toate brînzeturile care necesită un timp îndelungat de îmbătrînire, cum ar fi: Beaufort (12 luni), Cantal (minimum 240 de zile), Comté (care poate să ajungă la 41 de luni) sau preferatul meu, Roquefort, cu o perioadă de maturare de minimum cinci luni. Voi spune mai curînd povestea unei brînze banale, pe care fiecare român o poate găsi în supermarket-ul local: Camembert.

Nu de mult, plimbîndu-mă prin Franța sau, ca să fiu mai precis, prin Normandia, de care mă leagă duioase amintiri, am ajuns în mica comună Camembert, unde mă întîlneam cu prietena Catherine L., normandă, blondă cu ochi albaștri, specialistă incontestabilă în istoria, gastronomia și obiceiurile locale. Ca întotdeauna, discuția era obligatoriu să se desfășoare la o masă, în jurul unui pahar sau al mai multora.

Camembert a devenit un termen generic căzut în domeniul public.

Ne-am oprit așadar la restaurantul „La Maréchalerie“, unde meniul ales începea cu *foie-gras de canard entier* stropit cu Pommeau de Normandie (aperitiv obținut din suc de mere proaspăt și rachiu de mere Calvados). Urma, evident, o coastă de bouraș de Normandia la grătar, cu un sos de cidru și smîntînă. Aici m-am revoltat și nu am acceptat decît un Nuits-Saint-Georges din '86, la fel ca acela despre care Charles Baudelaire făcea aluzie în al XXVI-lea poem din *Les Fleurs du mal*: „*Je préfère au constance, à l'opium, au nuits, / L'élixir de ta bouche où l'amour se pavane*“ (Las altora, și opiu, și-al nopții cer stelos; / Nectarul gurii tale îl vreau în clipa vană [...]). La desert am comandat *Pommes en Gelée au Pommeau de Normandie*.

Abia acum Catherine a început să depene povestea minunatei brînze din comuna Camembert. Această brînză delicată și savuroasă s-a născut în sătucul omonim, pe la 1780, grație unei tinere de 26 de ani, pe nume Marie Christine Harel. Ca multe țărănci fermiere din Franța și Navara, ea fabrica o brînză locală, pentru consumul propriu, pe atunci, nu foarte căutată. Ajutată de sfaturile unui călugăr prigonit de Revoluția franceză, ea își standardizează producția. Așa se naște Camembert-ul, dar nimeni nu află încă de el. Una dintre fiicele sale, numită și ea tot Marie, începe să producă mai mult și să ducă brînza la tîrgurile din împrejurimi. Abia în 1850, inaugurarea căii ferate Paris-Lisieux-Caen permite transportul brînzei, pe un pat de paie, pînă la Paris, considerat încă de atunci „pîntecul Franței“. O invenție importantă – cutia de lemn a meșterului Jules Charrel – desăvîrșește uniunea dintre recipient și conținut.

De aici preiau eu firul povestirii, dovedindu-i lui Catherine că mi-am făcut sîrguincios temele. Cunoscînd un succes imens, Camembert-ul normand a început să fie copiat: orice brînză „nemernică“ de pretutindeni – din America, Asia sau Africa – îi putea fura numele, chiar și fără să aibă savoarea sublimă a originalului. În fața acestei situații, normanzii se constituie într-un sindicat profesional și stabilesc, pe 31 iulie 1909, următorul standard: „Este Camembert o brînză cu pastă moale scursă, nici presată, nici malaxată, ușor sărată, cu mucegaiuri superficiale, cu formă rotundă, cu o greutate maximă de 350 de grame, cu un diametru de 10 pînă la 11 centimetri, a cărei materie uscată conține minimum 38% grăsime, provenită din lapte pur de vacă, fabricată în Normandia de Jos“.

Numeroasele procese intentate de către acest sindicat fabricanților de fals Camembert din Franța sau de aiurea duc la o decizie definitivă a Curții de Apel din Orléans, din care nu mă pot abține să citez: „...numele Camembert a devenit un termen generic căzut în domeniul public. Orice utilizare a acestui nume este astfel posibilă, oricare ar fi locul de fabricare a produsului (Franța sau străinătate), doar menționarea acestui loc este obligatorie“.

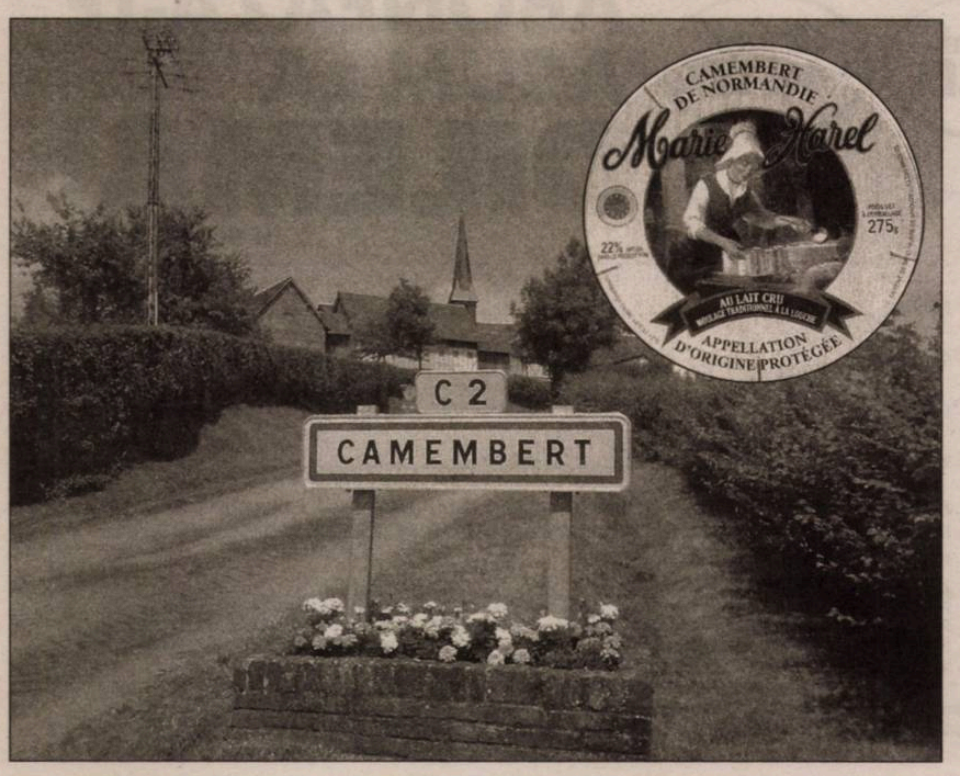

Dar cum se fabrică, de fapt, Camembert-ul? Așa cum se fabrică toate brînzele, din cele mai vechi timpuri – mai întîi la greci și la romani, apoi, odată cu cucerirea romană, la helveți și la gali, apoi în toată lumea: laptele proaspăt se încălzește, apoi se încheagă sau se coagulează, coagulul (laptele închegat) se separă de zer și, în final, brînza obținută se sărează și se maturează.

Dar această ecuație aparent simplă se complică extrem prin adăugarea unor numeroase variabile care intervin de-a lungul procesului. Originea laptelui este o primă variabilă – poate fi lapte de vacă,

Fiecare brînză este un ecosistem populat de bacterii.

de oaie, de capră, de iapă, de cămilă, de bivoliță sau chiar de iac sau de ren. Apoi, fiecare categorie de mamifere poate avea diferite rase, care aduc în ecuație o nouă variabilă. Tipul pășunii este o altă variabilă importantă ș.a.m.d.

„Apoi mai putem spune că fiecare brînză este un ecosistem populat de bacterii, de levuri, de ciuperci, care trăiesc ca în societate, fiecare făcînd o muncă specifică, ansamblul trăind într-un echilibru fragil, între competiție și cooperare. Brînza este astfel rezultatul digestiei, realizat de microbii care se invită la masa laptelui; și sînt numeroși, mai mult de două sute“ – citez din Marie-Christine Montel, cercetătoare la Institutul Național de Cercetare Alimentară din Paris. Aici îmi permit o pauză...

„Mă rog“ – zice Catherine, luîndu-mi rapid vorba din gură, pe cînd antamam a doua sticlă de Nuits –, „toate bune și frumoase, dar eu voiam să-ți povestesc și ultima parte a poveștii cu Marie Harel.“

În 1926, un american pe nume dr. Joseph Knirim face drumul de 15 zile pe pachebotul Olympic al companiei White Star Line (ar fi trebuit să aștepte pînă în aprilie 1948 ca să facă acest drum cu avionul) și ajunge în Normandia. El întreabă autoritățile locale, uluite de americanul lunatic, cum ar putea să-i aducă un omagiu Mariei Harel, creatoarea Camembert-ului. Și precizează că brînza cu pricina i-a salvat viața, favorizînd vindecarea crampelor de stomac de care suferise o viață întreagă. Lansează chiar o listă de subscripție pentru ridicarea unei statui în memoria doamnei Harel. Fondurile se strîng rapid, căci anumiți producători văd aici o bună oportunitate de „marketing“.

Statuia este inaugurată pe 7 aprilie 1928, în prezența fostului președinte al Franței, Alexandre Millerand. Bietul doctor nu a putut participa, căci între timp murise. Dar povestea nu se termină aici. În timpul bombardamentelor cauzate de cel de-al Doilea Război Mondial, statuia este decapitată de un obuz, privînd Normandia de acest omagiu adus de americani micii comune. Americanii și mai ales Borden's Cheese Company sînt emoționați de această catastrofă și oferă imediat 2000 de dolari (echivalentul a 30.000, astăzi) pentru refacerea statuii. Survin însă alte probleme, căci producătorii locali nu văd cu ochi buni menționarea pe placa comemorativă a Borden's Cheese Company, o companie care produce Camembert în Statele Unite. După luni de tratative dureroase pentru orgoliile de pe ambele părți ale oceanului, se ajunge la o formulă care împacă pe toată lumea: „Această statuie a fost oferită de 400 de bărbați și femei care produc brînzeturi la Van Wert, Ohio, SUA.“

Mai rămîne de spus că în Franța anului 2016 se prelucrau cca. 50 de milioane de litri de lapte, cu un rezultat de 5500 de tone de Camembert de Normandie, adică aproximativ 17 milioane de cutii.

Am terminat sticla de Nuits-Saint-Georges și, ca să nu uităm unde eram, am mai dat peste cap și cîteva păhărele de Calvados, care este pentru Normandia precum coniacul pentru Charente sau Armagnac-ul pentru sud-vestul Franței.

Aceasta este una dintre poveștile Camembert-ului, iar în rest, să auzim numai de bine.

***Matei Perahim** este gastronom și consultant de marketing.*

Cu ochii-n 3,14

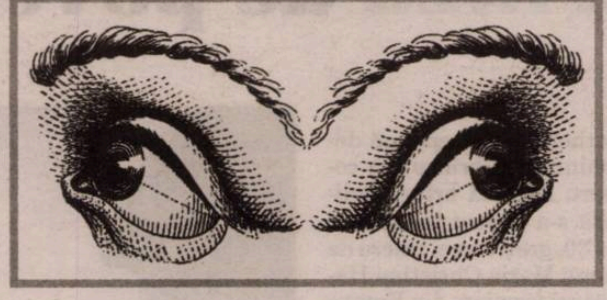

ROMICĂ SCRIS CU ALB,
ÎNTRE ȘINELE TRAMVAIULUI 21,
APĂRĂ ȘI ÎNCĂLZEȘTE,
ÎN ABURII EUFORIEI,
POPOTA ILIE CEAUȘESCU

■ „Romică Sună PRESTO PIZZA 0219229" – reclama, sufletul comerțului. Cu condiția să nu mergi cu capul în nori, printre gropile Capitalei noastre europene. Că s-ar putea s-o ratezi și ar fi păcat! Scris cu alb pe asfalt, între șinele tramvaiului 21, Calea Moșilor. **(R. M.)**

■ Premierul Sorin Grindeanu vorbește într-un interviu pentru Mediafax despre creșterea economică, despre progres, despre stabilitatea guvernului și despre susținerea politică de care se bucură. Apoi, în culmea euforiei: „Vreau să fim conectați foarte bine la realitate. Nu mă îmbăt cu aburii euforiei." Zic să-l lăsăm să se bucure acum, cît e deconectat de la realitate... **(M. M.)**

■ Scările exterioare ale Catedralei Episcopale „Învierea Domnului" din Oradea vor fi încălzite pentru ca preoții și enoriașii să nu alunece pe trepte în caz de polei. Doamne, apără și încălzește! **(M. C.)**

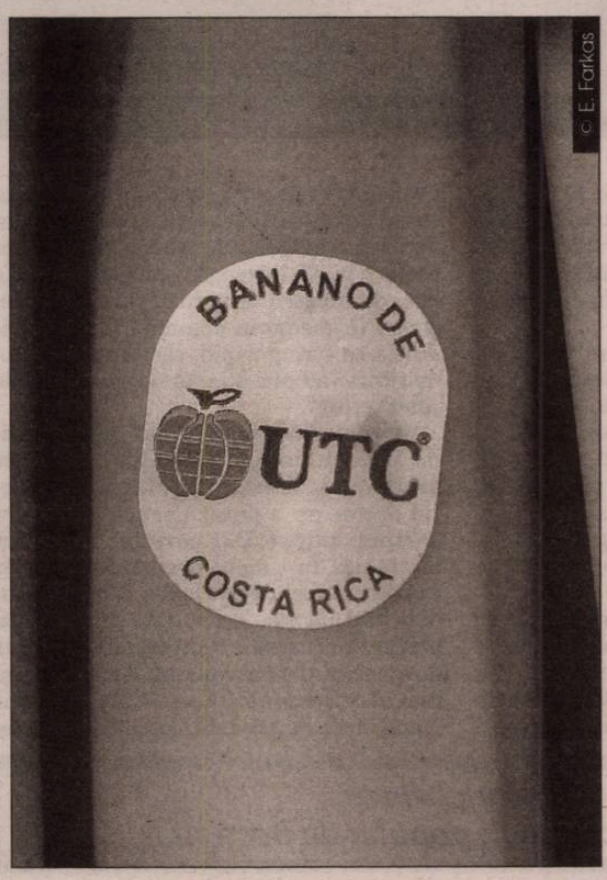

© E. Farkas

■ În Germania e în toi un scandal legat de niște militari de extremă dreapta care au plănuit să asasineze personalități politice (binevoitoare la adresa primirii refugiaților) printre care și fostul președinte, pastorul Gauck, făcînd însă să se creadă că ar fi vorba de acte teroriste islamiste. Complotul a fost descoperit, iar ministrul de externe Ursula von der Leyen, pus sub presiunea opiniei publice, a promis că în armata germană se vor institui cursuri de „educație politică". Cu această ocazie s-a aflat că, de exemplu, în unitățile militare germane există barăci botezate cu numele mareșalului nazist Rommel, în ideea că acesta ar fi fost un conducător militar capabil. Cum ar veni pe la noi: baraca Atanasie Stănculescu sau popota Ilie Ceaușescu. **(A. M.)**

PE O BANCĂ ÎN STAȚIA LUI 133,
CODUL LUI DA VINCI
PROMOVEAZĂ DISCURSUL
INSTIGATOR LA URĂ CU SABIA:
MAKUBE KHONA UKUKHANYA!

■ Ce ți se poate întîmpla dacă stai pe o bancă în stația lui 133 fără să aștepți 133-ul: să se așeze lîngă tine două doamne cu sacoșe uriașe de la Mega Image, să povestească ce au în ele și să scoată diverse lucruri, precum pliantele gratis de pe la farmacii și să le lase pe bancă; să treacă pe lîngă tine un cățel și o domnișoară cu părul în aproximativ aceleași nuanțe: blond, brunet, alb aproape. **(I. P.)**

■ Un magazin caritabil din Anglia roagă oamenii să nu le mai doneze *Codul lui Da Vinci*. După ce a primit, în medie, cîte un exemplar pe săptămînă în ultimele luni, magazinul susține că nu mai are loc pentru alte cărți și că nici nu le poate vinde pe primele suficient de repede. Proprietarii s-au mai confruntat cu o situație similară anul trecut, cînd nu au mai vrut să primească exemplare uzate ale volumului *Cincizeci de umbre ale lui Grey*. **(C. Ș.)**

■ La recenta și unica Gală a Urii, organizată de ActiveWatch, unul dintre premiile oferite celor care promovează discursul instigator la ură a fost acordat Coaliției pentru Familie. Premiul s-a numit: „Vă declar hoț și hoție". **(S. G.)**

■ În Cluj, pe terasa Clubului Midi, a avut loc o altercație în urma căreia un tip a fost tăiat cu sabia. **(M. C.)**

■ Titluri, texte, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (XIX): *„Fiat lux!"* („Să fie lumină!" *Facerea* I, 3). În turcă: *Işîk olsun!;* în ungară: *Legyen világosság!;* în zulu: *Makube khona ukukhanya!* **(M. P.)**

DEȘI ȘI-A ÎNJUNGHIAT IUBITUL
(N-AU MAI RĂMAS DIN EL
DECÎT SANDALELE ȘI CHILOȚII
PE CARE I-A LUAT APA),
ROLUL FEMEII ÎN SOCIETATE
ÎȚI DĂ FIORI ÎN CAZUL
UNUI NAUFRAGIU.
DAR CUI ÎI MAI PASĂ?

■ Deși și-a înjunghiat iubitul, o studentă la Oxford ar putea să nu ajungă la închisoare, căci, conform unui judecător, fata ar avea un talent „extraordinar" pentru medicină. Probabil că așa gîndesc și parlamentarii noștri atunci cînd dau legi în favoarea unor membri ai societății, cu siguranță talentați, chiar dacă într-ale corupției. **(C. Ș.)**

■ Jonathan Mthethwa, pastorul orășelului White River Mpumalanga din Zimbabwe, s-a înecat și a fost mîncat de trei crocodili în timp ce încerca să le demonstreze enoriașilor cum, cu puterea credinței, va merge pe apă. Un martor ocular a povestit îngrozit: „Încă nu înțeleg cum de s-a întîmplat acest lucru, doar pastorul s-a rugat și a postit întreaga săptămînă! Crocodilii l-au mîncat în cîteva minute. N-au mai rămas din el decît sandalele și chiloții pe care i-a luat apa". Biserica unde slujea drept-credinciosul pastor se numea „Sfîntul Ultimelor Zile". **(M. C.)**

■ Concluzia studiului realizat anul trecut, în 22 de țări ale lumii, este că 4 persoane din 10 consideră că „rolul femeii în societate este acela de a fi mamă bună și soție". Sigur, procentele diferă de la o țară la alta. Dar, chiar și așa, e genul de sondaj care îți dă fiori. Mai ales cînd nu ești nici una, nici alta. **(A. M. S.)**

■ Aproape 18 tone de gunoaie (aproximativ 38 de milioane de obiecte de plastic) a scos oceanul pe plaja insulei Henderson, o insulă nelocuită, protejată de UNESCO, din sudul Pacificului. În cazul unui naufragiu, ai găsi acolo cam tot ce-ți trebuie. **(M. C.)**

■ Cineva se întreba, de curînd, ce se întîmplă cu secretele noastre după moarte. Vă vine în minte și alt gen de răspuns în afară de ăsta: dar cui îi mai pasă? **(A. M. S.)**

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)
■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **693** ■ 1-7 iunie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

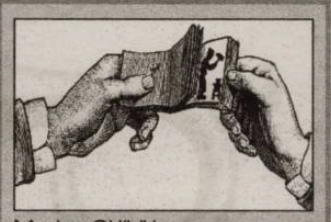

Marius CHIVU

feedbook

16

ANDREI PLEȘU

„O amintire din vremea Ducăi vodă“

pagina **3**

O NOUĂ RUBRICĂ

MIHAELA SIMINA

„Accent pe istorie“

pagina **9**

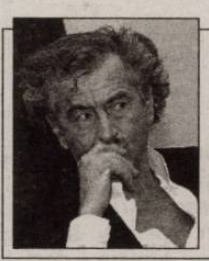

BERNARD-HENRI LÉVY

„Trezirea din coșmarul Trump“

pagina **22**

Ierusalim. Cetatea

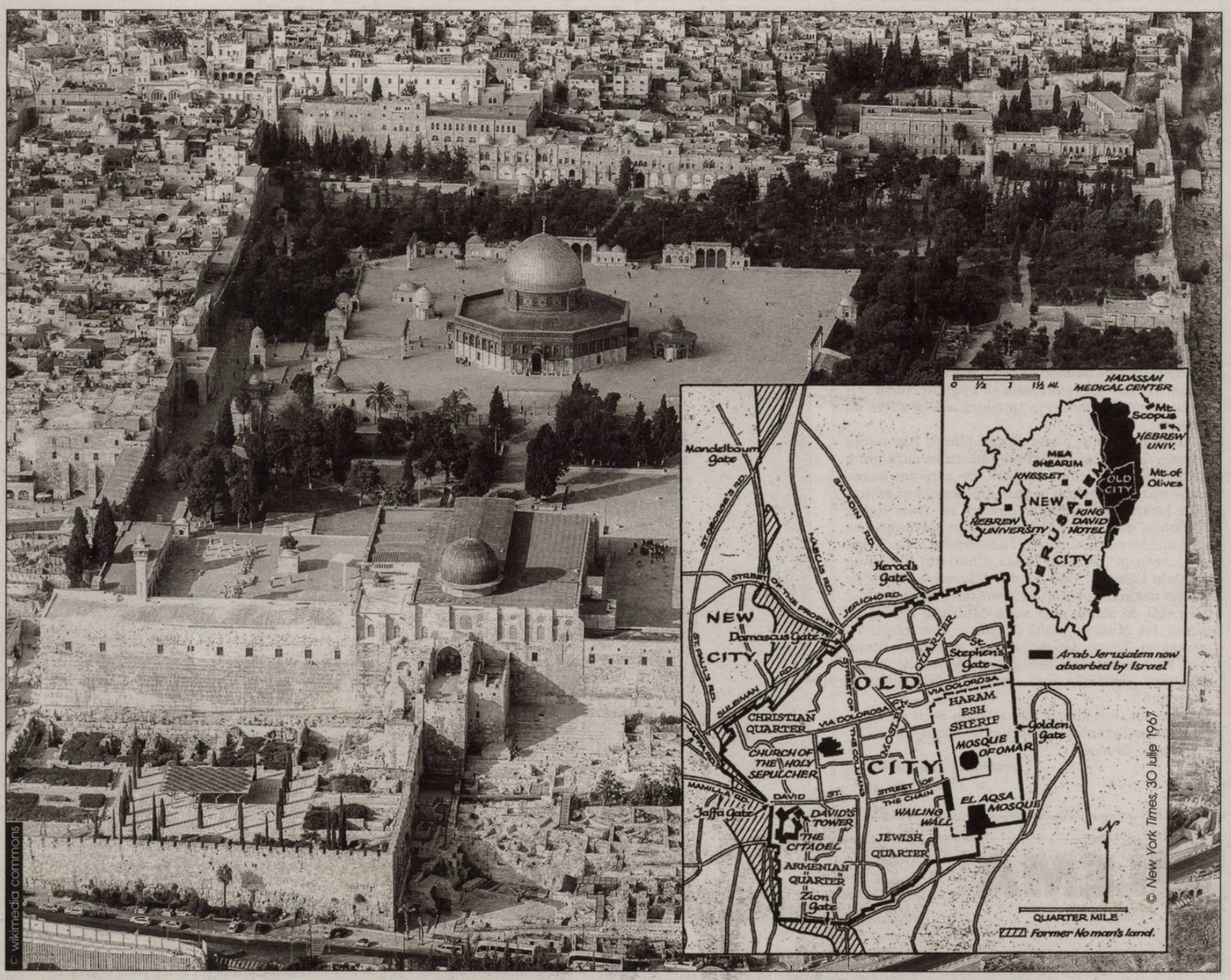

„Oriunde mă duc, la Ierusalim mă duc...“

RABINUL NACHMAN DIN BRATSLAV

Redacția DILEMA VECHE: șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, 020331 București ● **telefon:** 0372 130 006 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

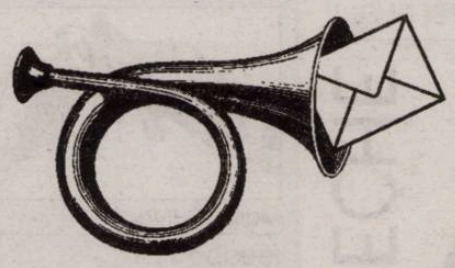

la vremuri noi, dileme vechi

Alex. Leo ȘERBAN

Canneseuforia

Imediat după anunțarea premiilor, a-nceput să-mi sune telefonul ceva de speriat. Inițial am înțeles: eram întrebat *eu* ce cred despre premiul *lui [Cristian Mungiu tocmai luase Palm d'Or pentru* 432 – *n.red.].* Asta intră în *job description*. Am zis – deci – cui voia să audă că este „un moment istoric blablabla", dar că dincolo de euforia acestui moment – cel mai important premiu la cel mai important festival de film din lume trebuie să fie un *wake-up call* (asta am zis-o chiar așa, pe englezește, că era pentru BBC World Service) pentru „decidenții" din cultură, care trebuie să realizeze – odată pentru totdeauna, și mai bine mai tîrziu decît niciodată – că Filmul Românesc *face* Brand de Țară, și ca atare trebuie considerat domeniu prioritar, și că este aberant ca CNC-ul sau mai știu eu ce „for" să se laude cu niște filme *(Moartea domnului Lăzărescu, A fost sau n-a fost, 432...)* făcute în regim de gherilă!! OK, chestia cu „brandul de țară" sună a limbă de lemn, dar chiar e pe bune: nu-mi dau seama ce ar putea „bate" Palme d'Or-ul ca „imagine a României", poate doar Nobelul pentru literatură – ca sîntem un popor logocentric...

Apoi – mai ales după intervenția în direct de la Realitatea TV – am început să primesc telefoane în care eram rugat, cu cerul și pămîntul, să pun o *vorbă bună* pe lîngă Mungiu să accepte interviuri – cu ziare, radiouri ș.a.m.d. M-am convins că devenisem mai mult decît o secretară *(idem):* devenisem *mesageria telefonică a lui Cristian Mungiu, regizor român premiat la Cannes cu Palme d'Or!* Or, cu Mungiu abia m-am intersectat – eu plecînd de la directul respectiv, el venind –, pasîndu-i mobilul meu ca să stabilească un interviu.

A doua zi de dimineață, mobilul a sunat încontinuu... „De ce nu l-ai închis?", m-au întrebat prietenii de la Paris – oameni cu simț practic și mai mult umor. Pentru că promisesem să intru în cîteva „directuri", mai intram și în tuneluri, așa că a fost un coșmar.

Și totuși – cum naiba să mă plîng?! Am multe păcate, dar măcar ipocrit nu sînt: cu ce gură plină i-am explicat vecinei de TGV, pe care-am asasinat-o cu telefoanele și pe care am rugat-o să schimbăm locurile, ca să fiu „la culoar", că *„Nous avons la Palme, desolé!"*...? Cu ce mîndrie patriotică (nu sînt moldovean, da' orișicît!) am văzut poza cu Mungiu, „anturat" de Jane Fonda, Charlotte Rampling și Alain Delon...? Sau aia din *Libération*, mare, pe prima pagină, cu titlul *„Le genie des Carpathes"*...? OK, sînt de acord, asta sună ca dracu' și nu-i va aduce lui Mungiu mulți *friends*... Dar măcar rimează cu „Epoca de aur", în care se petrece filmul său. Nu a sunat de la Realitatea, să-l felicite, însuși meșterul „Epocii de aur" – maestrul Nicolaescu în persoană?!

Nu e vis, e realitate. Eu atît am avut să spun, acuma ies din emisie. Și închid telefonul, pa!

Cannes, 29 mai

apărut în Dilema veche,
nr. 173, 1 iunie 2007

Dilema veche vă propune

■ Putem transforma o stradă într-o grădină de idei? Putem deschide noi spații publice în orașele noastre? Putem să cerem mai mult verde? Tema Street Delivery din acest an, între 9 și 11 iunie, este „Grădini posibile". Ne vedem acolo. (Cristina Ștefan)

■ Achuar, Amarakaeri, Ashaninka, Awajún, Bora, Kandozi, Kuhama-Kukamiria, Machiguenga, Matsés, Shawi, Shipibo, Yánesha, Yagua, Tikuna, Wampís și Yaminahua – așa se cheamă grupurile etnice din bazinul peruan al Amazonului documentate în fotografiile expoziției *„Perú Amazónico"*. Deschisă la Institutul Cervantes din București (bd. Regina Elisabeta 38), expoziția reunește 18 fotografi cunoscuți și va fi deschisă pînă la 30 iunie. (Marius Chivu)

■ Revista *Arta* propune cititorilor un incitant dosar tematic curatoriat de Cristina Bogdan, pe tema „Hibrizi": „Hibriditatea se referă la intervenții și moduri de organizare care într-un fel sau altul sînt asimilate noțiunii de artă contemporană, în special prin procesul de lărgire a limitelor acestei discipline, și care provin din domenii care nu sînt în mod tradițional artistice." În această secțiune semnează unii dintre cei mai interesanți artiști și teoreticieni români: Alina Popa, Florin Flueraș, Irina Gheorghe, Ion Dumitrescu, Adriana Gheorghe, Ștefan Tiron, V. Leac, Bogdan Lypkhan, Mihnea Mihalache-Fiastru, un călător cunoscut sub pseudonimul Șmirghel, Livia Pancu, Marta Jecu, Ovid Pop, Mihai Pecingine, Georgiana Cojocaru și teoreticianul principal al grupării Kinema Ikon, Gheorghe Săbău. Proiecte recente, asumate de Paul Covaci, Sasha Meret și Mitoș Micleușanu, completează sumarul deosebit de atractiv și divers al acestui recent apărut număr dublu (24 – 25/2017) al prestigioasei publicații. (Ruxandra Mihăilă)

■ După acest Bookfest, un lucru e clar. Au apărut atît de multe cărți și atît de diferite, încît e imposibil să nu găsești ceva care să ți se potrivească mănușă. Fac o listă scurtă: la Editura Polirom – Florin Iaru, *Sînii verzi,* Lucian Dan Teodorovici, *Cel care cheamă ciinii,* Bogdan-Alexandru Stănescu, *Copilăria lui Kaspar Hauser,* Alex Tocilescu, *Imperiul pisicilor,* Bogdan Coșa, *Ultraviolență,* Adrian Georgescu, *Exitus*, Mihai Radu, *Extraconjugal*, Andrei Crăciun, *Aleea Zorilor;* la Editura Humanitas – Ioana Nicolaie, *Pelinul negru,* Ioana Bâldea Constantinescu, *Nautilus;* la Editura Nemira: Iulian Tănase, *Aventurile lui Sacha în Castelul fermecat,* Cosmina Moroșan, *Beatitudine (eseu politic),* Doina Ioanid, *Cele mai mici proze.* (Ana Maria Sandu)

■ În perioada 15-16 iunie, caravana Docuart ajunge și la București. Pelicule premiate la București Docuart Fest 2016 vor fi proiectate, cu intrare liberă, la Cinema Muzeul Țăranului. Puteți vedea, între altele, documentarul *Ultimul căldărar,*

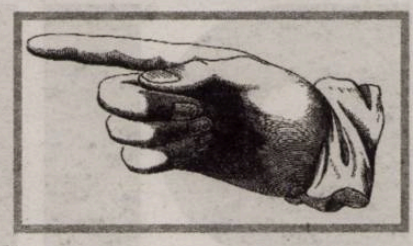

realizat de prietenii noștri Cosmin Bumbuț și Elena Stancu. Programul complet pe caravana.docuart.ro. (Cristina Ștefan)

■ *Ascuns în transparență* de Pavel Vereș și Robert Șerban este mai mult decît o carte de poezie și mai mult decît un album de grafică: este un obiect bibliofil conceptual de o rară eleganță, care mixează poemele lui Robert Șerban cu grafica digitală a lui Pavel Vereș. O sută de pagini de splendoare. Ca și cum fiecare dintre cele două arte n-ar fi fost deja un lux! (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Examene**
- **Literatura contemporană în școală**
- **Tabieturi**
- **Arsenie Boca**

album dilematic Șerban Georgescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

PUBLICITATE PENTRU PRINT:
d.stan@teaminnovation.ro / Tel: 0742-100.630
office@teaminnovation.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

PUBLICITATE PENTRU ONLINE:
vanzari@ead.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

Informații și reclamații ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 8.900
Tipărit la Tipomedia

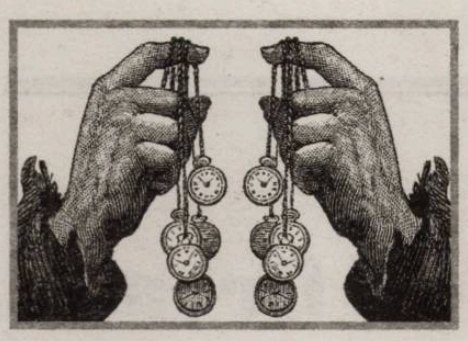

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

O amintire din vremea Ducăi vodă

„Amestecul de I.V. Stalin și I.L. Caragiale.“

Mă preocupă, în ultima vreme, înclinația unora de a „reabilita“ regimul trecut: erau și lucruri bune, probleme avem și sub „capitalism“, nea Nicu era patriot, nu exista șomaj etc. Mi-am exprimat perplexitatea cu privire la această stranie „re-evaluare“ și pe blogul adevărul.ro și în *Dilema veche*. Constat că nu mă pot dezlipi de subiect. Sînt podidit de amintiri și simt nevoia să le pun pe masă, în beneficiul (incert) al generațiilor mai tinere. În 2015, Editura Humanitas a publicat, la inițiativa și sub îngrijirea Ioanei Pârvulescu, o antologie de texte pe aceeași temă *(Și eu am trăit în comunism)*. Contribuția mea de atunci n-a apărut, pînă acum, în presă și mi se pare că momentul e potrivit pentru reluarea ei într-un spațiu jurnalistic mai larg. Din motive de spațiu, reiau, deocamdată, doar o parte a textului. Cealaltă parte, altă dată... Fragmentul de azi se cheamă „Unde-i inundația?“ Iată-l:

„Eram student, la sfîrșitul anilor '60, și locuiam într-un bloc de pe strada Pictor Mirea, nu departe de Arcul de Triumf. Blocul avea, la demisol, un șir de camere, gîndite ca anexe (pentru servitori) ale apartamentelor de deasupra. Toate camerele de pe coridorul demisolului erau ocupate de studenți, chiriași ai proprietarilor de la parter și etaj. Aveam, cu toții, acces la un singur closet, cu un duș alăturat. Viața era frumoasă, ne vedeam fiecare de treabă, ne împrieteniserăm și făceam toți curte singurei femei vecine cu noi, o secretară, încurcată, din păcate, cu un scandinav mai în vîrstă, care îi promitea, probabil, s-o scoată din țară.

Locuiam foarte modest, dar într-un cartier pretențios, aproape «rezidențial». Vizavi de noi era casa generalului Ion Ioniță, pe atunci ministru al armatei. Într-o noapte, a plouat abundent și tot demisolul s-a umplut cu apa prost absorbită de canalizarea – etern deficitară – a Capitalei. Noroc că eram în sesiune, așadar treji, astfel încît ne-am mobilizat prompt și, înarmați cu lighene, oale și găleți, ne-am apucat să evacuăm potopul care ne ajunsese pînă spre genunchi. Spre stupoarea noastră, tocmai cînd eram în plină acțiune, a apărut, alături de noi, un grup de pompieri. Ne-am gîndit că vreunul dintre proprietari le-a cerut ajutorul (deși era greu de crezut că se executaseră atît de rapid, pentru un prăpădit de demisol). Fapt e că au pus în funcțiune o pompă eficientă, care, într-un timp record, a supt toată apa de pe coridor, umplînd cu ea cisterna mașinii cu care veniseră. Operațiunea era practic încheiată, cînd, dintr-odată, a apărut, pe scară, un soldat desfigurat de panică, strigînd în gura mare: «Stop! Nu aici e inundația! Inundația e în pivnița tovarășului general Ioniță, vizavi!» După un scurt moment de derută, pompierii au realizat gafa, și-au strîns «sculele», dar și-au dat seama, în ceasul al doisprezecelea, că nu mai au loc în cisternă pentru un supliment lichid. Ce era să facă? Ne-au turnat la loc apa proaspăt evacuată și s-au dus, pregătiți pentru un nou asalt, în pivnița demnitarului de vizavi. Lucrurile reintrau în ordine. Filmul se dăduse îndărăt: eram iarăși cu apa pînă la genunchi și ne străduiam, cu materialul din dotare (lighene, oale, găleți), să «lichidăm» lichidul rebel, care ne cotropise demisolul. După care am reluat studiul pentru examenul de a doua zi.“

Scurt comentariu retrospectiv. Și textul de mai sus, și celelalte texte din antologia Ioanei Pârvulescu au o componentă umoristică. S-ar putea înțelege că episodul comunist din istoria noastră e o colecție de anecdote. Și e o caracteristică a vremii de-atunci, această prezență a comicului absurd, a unui subton de ilaritate, cu efecte edulcorante și compensatorii. Incredibilul, nerezonabilul, arbitrarul extrem produc, între altele, un efect paradoxal. E celebrul „rîsu'-plînsu“ al lui Nichita Stănescu sau „amestecul de I.V. Stalin și I.L. Caragiale“ prin care Bellu Silber definea comunismul autohton. Dar să nu ne facem iluzii. În universul dictatorial nu se murea de rîs! Iar ceea ce, *după* evacuarea lui, se poate savura, la un pahar, ca o „haioasă“ colecție de lucruri „trăznite“, era resimțit, în timpul desfășurării evenimentelor, ca o fundătură de neocolit, ca o primejdie de fiecare clipă, ca o condamnare pe viață. Acum putem rîde, dar să nu uităm să așezăm, în jurul „comèdiei“ de-atunci, o cunună de cearcăne.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Acasă. Senzații și sentimente

Acasă nu este doar o casă, asta o știm cu toții. Dar ce înseamnă, mai exact, viața *acasă*, sentimentul de a te simți *acasă* și ce faci pentru a te simți cît mai *acasă*? IKEA a lansat zilele trecute, la Romanian Design Week, o cercetare pe această temă, realizată pe populația Bucureștiului, ca parte a unei anchete internaționale desfășurate în alte douăsprezece mari orașe ale lumii. Comparațiile cu celelalte orașe cuprinse în anchetă sînt revelatoare și sugerează anumite particularități ale bucureștenilor – și, prin extensie și într-o anumită măsură, ale românilor în general. Iată cîteva dintre ele.

Mai întîi, se desprinde o anumită semnificație socială a lui *acasă*, care pune accentul pe relații, pe care o întîlnim pretutindeni, dar care în București are un plus de importanță: 57% dintre bucureșteni, de pildă, locuiesc în același oraș cu majoritarea rudelor, față de 38% în cazul celorlalte orașe; 84% dintre locuitorii celor douăsprezece orașe ale lumii asociază *acasă* cu sentimentul de siguranță, dar în București, procentul este de 88%; urmează sentimentul de apartenență (83% în București, față de 77%), familiaritate (88% *vs* 83%), libertate (86% *vs* 81%), intimitate (84% *vs* 76%), relaxare (87% *vs* 81%), calm (56% *vs* 36%) etc. Pînă și obiectele din casă inspiră mai multă familiaritate, confort, liniște și siguranță decît în celelalte orașe. Diferențele nu sînt mari, dar sistematice: sentimentul de spațiu protejat și tihnit legat de *acasă* pare să fie comparativ mai puternic la bucureșteni. Ceea ce confirmă, într-un fel, tendința noastră de retragere în spațiul privat al casei, învestit cu funcții de solidaritate familială și adăpost în fața amenințărilor diverse din spațiul public: gospodăria împotriva statului, spațiul privat la adăpost de spațiul public...

Între aceste acompaniamente ale sentimentului de *acasă*, unul are însă o conotație aparte și, foarte probabil, una puternic culturală – adică „românească“: *îngrijit*. Cînd sînt întrebați ce sentimente le trezește gîndul la acasă, „îngrijit“ este evocat de 87% dintre bucureșteni, față de 77% dintre locuitorii celorlalte orașe. Complementar, 93% dintre bucureșteni leagă sentimentul de „îngrijit“ doar de casa proprie, față de media globală de 84%. Diferențele nu sînt considerabil mai mari decît în celelalte cazuri, dar, după cum arăta un antropolog britanic în studiile sale asupra domesticității românești, aceasta este centrată pe acțiunile de îngrijire: *acasă* este legat de îngrijirea casei, căci ceea ce îngrijești devine al tău, presupunea vechiul drept cutumiar românesc. Dar pentru ceea ce nu este al tău, nu-ți faci tu griji – și cum spațiul public nu este al tău, nu te îngrijora ce se întîmplă cu el... Vă sună cunoscut?

Mă întreb, astfel, dacă o diferență importantă care rezultă din această cercetare nu este și ea legată de îngrijit: „mirosul“ casei. Astfel, sentimentul de *acasă* este legat, de 50% dintre bucureșteni, de „un miros particular“ (față de 40% media globală), 58% *(vs* 46%) declară că fiecare casă are „parfumul“ său, iar 51% *(vs* 31%) se așteaptă ca o casă în care sînt invitați să miroasă plăcut: să miroasă a îngrijit?...

Acasă este foarte încărcat afectiv și senzorial – este clar. Mai important, poate, este faptul că, pentru români, *acasă* este, în mai mare măsură, un spațiu al relațiilor decît unul al posesiilor – sau, mai abstract spus, un spațiu al lui *a fi* mai degrabă decît al lui *a avea*. Mai puțini bucureșteni consideră că *acasă* este doar un spațiu fizic (12% *vs* 20%) și, comparativ, mai mulți consideră că obiectele pe care le au în casă au doar valoare funcțională (36% *vs* 22%); 21% declară că nu ar avea nici o problemă să arunce lucruri din casă *(vs* 16%); 36% *(vs* 22%) cred că, în viitor, oamenii vor avea mai puține lucruri în casă, iar 55% *(vs* 34%) afirmă că mai puține lucruri fac casa mai frumoasă. De asemenea, lucrurile din casă aduc, într-o mai mică măsură, fericire (35% față de 57%) sau prestigiu/statut (19% față de 26%). Atașamentul față de obiecte pare deci mai redus. Dar, aparent contradictoriu, tot bucureștenii sînt cei care ar schimba o serie de obiecte din casa lor (41% *vs* 24%) iar 55% *(vs* doar 27%!) ar cumpăra o groază de noi obiecte. Explicația pare destul de banală și materială: bucureștenii nu au ajuns încă să-și satisfacă nevoile casei, le lipsesc încă o serie de obiecte necesare și pe gustul lor. Dovadă că cei care schimbă mai frecvent lucrurile din casă, pentru a se potrivi cu nevoile și preferințele lor, sînt comparativ mai mulți în București decît în restul orașelor (34% *vs* 22%), iar 47% dintre bucureșteni *(vs* 43%) consideră că lucrurile care contează cu adevărat sînt cele care îi ajută să facă ceea ce le place. Deci, da, am arunca lucruri din casă (pentru că s-au strîns prea multe, pentru că sînt vechi) și am cumpăra lucruri noi (pentru că ne lipsesc și avem nevoie de ele), dar acestea rămîn predominant funcționale și „reci“, și nu e cazul să-ți umpli casa cu ele. Importante sînt doar obiectele cărora le porți grija...

Pe de altă parte, investiția afectivă în relații – importantă pretutindeni în lume – pare a fi și mai prezentă în cazul bucureștenilor. Pentru a crea sentimentul de *acasă*, de pildă, 75% dintre bucureșteni ar petrece mai mult timp cu rudele și familia *(vs* 63%). Mai mult, pentru 61% dintre bucureșteni *(vs* 37%), *acasă* merge mai departe de cei patru pereți ai casei, iar pentru 49% *(vs* 38%), vecinătatea face parte din acest sentiment de *acasă*. Pe scurt deci, nu atît posesia obiectelor și utilitatea lor, cît relația cu oamenii face casa un *acasă;* iar obiectele participă la acest sentiment de *acasă* doar ca obiecte emoționale, lucruri vorbite și îngrijite, purtătoare de amintiri și/sau vise.

Aici apare însă și un aparent paradox: întrebați dacă există locuri unde se simt mai *acasă* decît în propria lor casă, 41% dintre bucureșteni răspund că da. Procentul rămîne însă mai mic decît în celelalte orașe și este foarte mic în rîndul celor de peste 61 de ani (19%). Explicația poate fi următoarea: dorința tinerilor de a sta la casa lor este tot mai mare, dar posibilitățile rămîn mici, drept care sînt constrînși să rămînă în casa părinților – unde 52% dintre cei între 18-29 de ani nu se simt *acasă*... În sine, acest procent mai spune și multe alte lucruri...

Am lăsat la sfîrșit o constatare care i-a pus pe gînduri pe designeri: în portretul casei ideale, lumina este evocată de 75% dintre bucureșteni, față de doar 31% în celelalte orașe. Bezna din comunism? Vă las să găsiți o explicație...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* De ce este România astfel? *(coord.), Editura Polirom, București, 2017.*

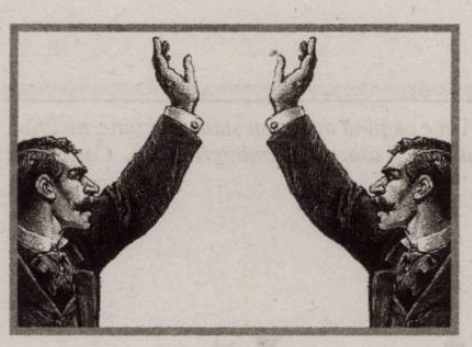

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Dumnezeu (se) ține cu firea!

Pe la noi, p-acilișa, Dumnezeu a ajuns un curvoi. Unul care îl ajută servil pe marele Șova cînd îl miruiește o vaac… o doamnă. Pretenaru' lu Becali sau al altor mafii… meșteri, vrusăi să zic, că doar, dacă marcă oamenii banu', pot să și stea în față. Șmenaru' doamnei Udrea, căci a învățat paraglaaaa… ministreasa psalmurili cele bune să o ajute să scape de pușcărie, Năsicu' lu' Firea și al lui Pandelică, că – deh! – mai mare pupători de moaște sînt tare greu de găsit.

Din 1990 încoace, tot felul de prostovani, mîrlani, șmecheri, securiști, șobolani oportuniști, vedete de toate felurile l-au găsit pe Dumnezeu ca pe o justificare a „succesului" lor.

Enormal ca toți oamenii ăștia să creadă că sînt în grația lui Dumnezeu. După ce ai furat, înșelat și mințit la greu, după ce ai ajuns pe șmechereală în vîrful piramidei elitelor politice și ai făcut o poală de bani, după ce ai pupat în cur tot felul de varani, ghiți și alte ghionoaie, trebuie să crezi că există acolo o zeitate care să te iubească și să te sprijine, căci altfel nu are cum. Trebe' să fie, frate, o intervenție divină pentru ca orice medicru, orice bolovan, orice țață să ajungă un Nicolicea, un Daea, o madamcă la televizor.

În ultima vreme sînt din ce în ce mai convins că Dumnezeu e un nume de cod pentru niște super-șmecheri, probabil foști securiști sau rudele lor, la care se „roagă" toată floarea cea vestită a elitelor românești. Din cînd în cînd bănuiesc că dumnezeii în cauză vorbesc cu supușii lui:

– Coae, băi Manole, te-am lăsat, trăi-ți-ar, să îți faci de cap 27 de ani ca mahăr de bancă și tu ai uitat de mine, așa, ca un cocalar! Te-am făcut prim-ministru, băi nesimțitule, te-am umplut de bani, mă!!! Te trăsnesc, băăăi, te trăsnesc! Hai, bagă repede o rugăciune la mandea și mai lasă schimbul ăla valutar așa cum trebuie, că doar – vorba Patriarhului – dacă vrei un lucru frumos, trebuie să marci banul.

– Fraiere, băi fraiere! Băăăi, cu tine vorbesc! Băăăi, ai înnebunit!!! Erdoganul României, Titulescu lui tac-tu-socru, cu tine vorbesc, mă! Băi, îți dau încă una la genunchi de nu te mai scapă nimeni! Băi, tu cine te crezi, mă, să faci partid așa cum vrea mușchiul tău?! Și vezi că nevastă-ta nu mai contribuie unde trebuie! Da, mă, sînt eu, prietenu' lu' socru-tu, dar ăla măcar a produs o grămadă ca popa pentru Domnul, slăvească-se numele Lui. Tu ai pupat la Năstase și cam atît, băi băiete. Erdogan o fi el plin de bani, dar nu e din religia care trebuie, băi Viorele!

– Fată, făi femeie! Mai lasă pupatul lui Voiculescu și concentrează-te pe chestii mai sfinte, că se prinde proștii și nu mai ajungi tu președintă neam de neamul nostru! Și, ete, așa riscăm să băgăm toată rețeaua de credincioși în pușcărie. A fost bine aia cu iepuroi și cu linia de autobuz, dar concentrează-te, fătucă, pupă, făi, moaște, nu dosuri de varani moșnegi, că aia e treaba lui Gâdea și Badea!

– Vanghele!!! Eu este! Fratili tău de șmechereală! Să vezi ce almanahe îți dau peste cap, băi, dacă o mai iei așa razna pe la tot felul de televiziuni cu papagali și te dai tu mare cu ce știi de la mine!!! Stai, băi, potol, că îl trimit iară pe Arhanghelul colonel Turcescu, să te facă de tot rahatul.

– Domnu' Oprescu, ce mai faceți, meșterică? Ești bine, frățioare, că uitași să mai contribui la slăvirea Domnului și te-am blestemat să iei 10% în ani la mititica. Uite, vezi, mă, ce se întîmplă dacă te lasă băiatul din mînă?! Tu și cu guzganul ăla rozaliu v-ați trezit mari șmecheri și ați uitat de unde ați plecat. Băi, păi de cîntat se cîntă numa' la mînăstirea mea, mă, nu altundeva!

– Ciuvică, tăticu', vezi, băi băiete, că eu te plătesc să faci voia mea și nu altceva! Și zi-le asta și lui Pieleanu, Chirieac și Roșca Stănescu, că pînă și mie îmi este scîrbă să mai vorbesc cu ei. Și mai ușor cu înjurăturile de securiști, că știi că sînt mulți proști supuși mie care nu pricepe cu manipularea asta și poate se supără vreunul și vă dă în gît.

– Mustațăăă, stai, băi, la locul tău! Cocotieri ai, porc este cît cuprinde, gagicuță fragedă – rezolvat. Gata cu scandalul, că trebe să produci pentru Dumnezeu! Nu pentru Ghiță, măi nebunule, că ăla e doar un interpus! El făcea softuri și alte vrăjeli de produs banul, tu văd că ai cam uitat de ce ai fost pus unde trebuie!

– Ei, doamnă Olguța! Doamnă Olguțaaa! Alooo! Cleopatrooo! Ia să vedem noi, ce activitate aveai matale în timpul tinereții tale puse în slujba marelui bard Vadim??? Aaaa, mă auzi acuși?! Bre, mai ușor cu fițele pe la televizor, că doar sfințenia se obține greu și după mulți ani de prestat pentru cine trebuie!

– Domnu' Hellvig! Nu contează, dom'le, biserica, că doar știi că Dumnezeu e același. Și nu e ăla de la Cotroceni, e ăla de la Secu'. Bușoi e drept că face pe multă lume să se simtă frumoasă și deșteaptă prin comparație, dar sper să îl ții bine în frîu, nu ca pe Crin, care se credea de unul singur la conducerea partidului!

Toți generalii, de la Oprea pînă la Ilie cel mai Năstase, toți baronii, de la Mischie pînă la Oprișan, toate goarnele, de la Grecu la Crețuleasca și la gornacii de la Ciutacu la Rareș, politicieni, fotbaliști, bețivani, șoferi, oameni de afaceri, corupți, lepre, golani, toți îl scot pe Dumnezeu în față de fiecare dată cînd trebuie să pretindă că sînt și ei buni de ceva. Sînt gata să pupe oase putrezite, icoane îmbălșate, mîini slinoase sau cururi supuse, doar-doar or păstra norocul ăla chior care i-a făcut așa șmecheri.

Dacă există, Dumnezeu probabil borăște plin de scîrbă. Dumnezeii ăștialalți de la celebra Crîșmă a Generalilor o fac și ei din cînd în cînd, dar din cauză de ghiftuială și alcool.

(Articolul de mai sus este scris pentru Belea – un puști deștept foc din Ferentari care m-a îndemnat să scriu mai pe înțelesul lui.)

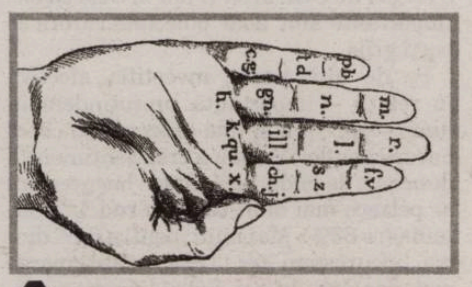

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Doi țărani

Îmi revine în memorie, de la o vreme, destul de apăsător, o amintire din trecutul meu apropiat. În urmă cu cîțiva ani, pe cînd armata mai era încă obligatorie în România (veți vedea imediat relevanța informației!), mă aflam, la un moment dat, în spatele clădirii care adăpostește Facultatea de Informatică din Iași, încercînd să localizez intrarea cea mai potrivită în enigmaticul labirint. Aproape fără zgomot, cu sfială și îndelungi ezitări, s-au apropiat de mine două persoane, încurajîndu-se parcă reciproc să mă abordeze. Tată și fiu – după toate aparențele –, veneau, fără îndoială, de prin vreun sat învecinat (cu Iașiul), lucru sugerat nu atît de bîlbîiala comportamentală, cît de vestimentația tip „ajutor internațional", din tradiția inaugurată de Armata Salvării din America, devenită un fel de uniformă a țăranului român, în anii '90 mai ales. Tînărul, om la aproximativ douăzeci de ani, atrăgea atenția prin paloarea exagerată a obrazului și un anume aer morbid, de debilitate generală. Tatăl, pletos și nebărbierit, cu o coloratură exotică a hainelor, asemănătoare cromaticii lepidoptere, de vară tîrzie, privea ritmic la băiat și la mine, sugerînd, printr-o expresie tembelă a fizionomiei, că adolescentul maladiv este subiectul de discuție.

„Unde e Spitalul Militar, vă rog frumos?" se auzi, în cele din urmă, întrebarea. Mirat de faptul că puteau fi atît de derutați chiar în preajma uriașului obiectiv, le-am arătat, într-o gestică elaborată, poarta edificiului – situat, de altfel, la puțini metri în spatele lor. Mi-au mulțumit și s-au îndreptat către soldatul de serviciu, cu pas rar, mai curînd nesigur. Probabil întîmplător, zona de acces în spital era populată la acea oră. Mai mulți angajați în halate albe pălăvrăgeau și, sporadic, aruncau priviri prin diverse documente, creînd impresia agitației generale. Cei doi au înaintat o vreme, țintuind, cu ochi îngrijorați, dinamica adunare, și, cînd mai aveau doar o aruncătură de băț pînă la destinație, s-au oprit inexplicabil. Dintr-un neștiut motiv, tatăl a cedat primul. S-a aplecat la urechea fiului și i-a șoptit, temător, ceva. Băiatul a acceptat observația, întrucît s-a întors din drum, uitîndu-se cu nedumerire în jur. Au schimbat mai multe replici, toate scurte, și au păstrat aceeași buimăceală pe figuri, neștiind, în mod vizibil, ce ar trebui să facă. După o așteptare bizară, de ordinul minutelor (nu pot să spun de ce am continuat să-i privesc!), a urmat un fel de explicație între ei, încheiată cu o ridicare din umeri. S-au întors și, cu pași hotărîți, au luat-o la stînga și, mai apoi, pe bulevardul Copoului în vale.

Irepresibilul meu instinct asociativ și analitic m-a determinat imediat să construiesc în minte următorul scenariu care, accept din start, s-ar putea să fie în totalitate fantezist. Tînărul țăran cu aspect patologic fusese nu de mult chemat la recrutare. Prezentat consțiincios la Centrul Militar din Iași, băiatul aflase, în urma controlului efectuat de către doctorii de acolo, că este suspect de o boală, pesemne serioasă. Cum se proceda în astfel de cazuri, el a fost direcționat spre comisia medicală a spitalului amintit. În ziua respectivă, recrutul, însoțit de părintele îngrijorat, ajunse, în sfîrșit, la locul indicat. Traumatizați deja de forfota orașului și problemele ivite aici, cei doi au intrat cu adevărat în panică abia în fața severei construcții, animate, chiar de la intrare, de semnele autorității. Speriați, sătenii au găsit soluția cea mai comodă pentru ei: să lase totul baltă și să permită istoriei, după modelul generațiilor tradiționale, să decidă în locul lor. Exemplul biblic al păsării cerului, care trăiește fără să-și bată capul cu grija zilei de mîine, fusese deja transformat de predecesorii lor, după epoci întregi de ostracizare, în mod de viață.

Cum am precizat, supoziția narativă de mai sus derivă din ficționalul pur, nefiind întemeiată nici măcar pe o minimă confirmare. În definitiv, persoanele menționate s-ar fi putut afla acolo pentru a vizita o rudă bolnavă și, văzînd aglomerația, vor fi amînat evenimentul pentru mai tîrziu sau, aflați în zonă, veniseră să se familiarizeze cu necunoscutul locului, în anticiparea unei incursiuni ulterioare. Ipoteza mea epică se justifică însă printr-o realitate absolut incontestabilă. Ea se referă la inhibiția și perplexitatea aproape neverosimilă a oamenilor simpli din țara noastră în fața sistemului. Deși, în mod paradoxal, noi nu avem respect pentru autoritate, practicînd mereu zeflemeaua la adresa oricărui factor de stabilitate legislativă, confruntați nemijlocit cu imaginile autorității, (unii dintre noi) intrăm într-o stare de surprindere paralizantă. Manifestăm o mentalitate păguboasă, acordînd prioritate comunității în fața persoanei. Nu avem deocamdată deprinderea să ne cerem drepturile și să apelăm la sistem ca la un instrument de sprijin și propulsare a individului, și nu ca la o structură rigidă de represiune.

Chiar dacă explicația retragerii înfricoșate a celor doi țărani, similară, în mintea mea, nebuloasei panicate a „proștilor" lui Rebreanu, are un conținut epic, grefat pe relaționările mele (posibil) deviate, conturul celor două ființe obosite, pierdute în mulțimea zgomotoasă a Copoului ieșean la oră de vîrf, mi-a lăsat o umbră de tristețe. Amețiți de zgomotele străzii, tatăl și fiul mergeau în toate direcțiile, încercînd să evite deranjarea celorlalți, dar, paradoxal, provocînd-o prin lipsa de coordonare. Exoticul hainelor lor continua să atragă atenția, făcîndu-i pe amîndoi vizibili în aglomerația de indivizi și obiecte. În plus, pe spatele hainei tînărului erau imprimate, în galben țipător, cuvintele *U.S. Air Force*.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

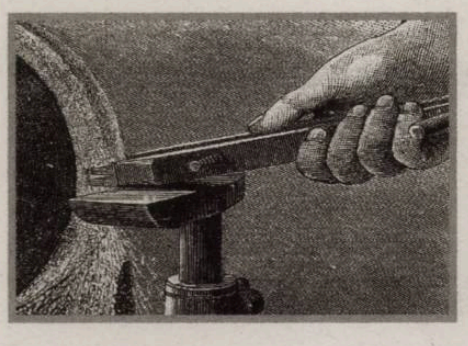

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Pot europenii să fie mai uniți decît sînt acum?

Europa trebuie să-și ia soarta în propriile mîini. Aceste cuvinte, rostite de cancelara Angela Merkel la München, ca un fel de preambul al campaniei electorale pentru alegerile legislative din septembrie, sînt întoarse pe toate fețele în cancelarii și în mariile redacții. Brexitul și mandatul președintelui american Donald Trump au slăbit alianța occidentală. Dar și venirea la putere a lui Emmanuel Macron la Paris, după insuccesele extremei drepte în Austria și Olanda, o fac pe lidera de la Berlin să considere că europenii continentali pot înainta acum foarte mult împreună.

Comentatorii au apreciat chiar că declarația vizează inclusiv crearea unei politici militare, care să susțină securitatea statelor Uniunii Europene. În definitiv, nici nu pare a exista altă variantă, cîtă vreme, în mult așteptata sa vizită la NATO, președintele Donald Trump a evitat să dea declarația așteptată de toată lumea: aceea că Statele Unite vor interveni în apărarea aliaților europeni, în eventualitatea în care aceștia ar fi atacați. Adeziunea la Articolul 5 din Tratatul NATO, piatra unghiulară a apărării comune, rămîne una dintre zonele de incertitudine (printre numeroase altele) ale mandatului lui Donald Trump.

Apoi, nu se poate ca europenii să nu fi remarcat, pe de o parte, susținerea totală declarată liderilor sunniți din Orientul Mijlociu și Zona Golfului (asupra unora dintre ei planînd de mult timp bănuiala că ar fi sponsori ai terorismului) și, pe de altă parte, perdaful public pe care Donald Trump l-a administrat aliaților occidentali.

În aceste condiții, europenii au toate motivele să strîngă rîndurile. Nu pentru a sparge alianța transatlantică – aceasta va supraviețui, într-o formă sau alta, în funcție și de ceea ce va dori Casa Albă –, ci pentru că o asigurare în plus nu strică. Nu este însă vorba doar despre aspectul strategic. În acest moment, ideea unui buget comun al zonei euro și a unui ministru de Finanțe dedicat pare să aibă susținere atît la Paris, cît și la Berlin. Există însă numeroase obstacole în fața drumului împreună al europenilor. Iar faliile de pe continent nu trebuie în nici un caz subestimate.

Dar în ce măsură?

Să remarcăm aici o diferență importantă de mentalitate: europenii de vest au năzuit mereu la ieșirea de sub „controlul" strategic american, iar prezența lui Trump la Casa Albă, cu toate inconsecvențele lui, nu face decît să le întărească această dorință. Pentru est-europeni, care la interval de o generație încă mai resimt traumele fostei Cortine de Fier, America reprezintă garanția că Europa nu va mai fi niciodată împărțită în două.

Pentru statele din Vest, prioritatea este acum adîncirea integrării în zona euro. Pentru estici, prioritățile sînt apărarea (iar aici se mizează în continuare pe americani) și politica de coeziune (adică banii europeni). Estul n-ar vrea să fie pus vreodată în situația de a face o alegere între cele două. Vestul, în calitatea lui de contributor net la bugetul european, are în politica de coeziune o armă eficientă în a-i convinge pe estici să aleagă în mai mare măsură Europa.

Dar în ce măsură? Ei bine, aici trebuie din nou să sesizăm nuanțele. Donald Trump este mai bine privit în rîndul elitelor politice est-europene decît printre omologii din Europa de Vest. În orice caz, pentru liderii iliberali de la Budapesta și Varșovia servește drept model. Nici la București nu e displăcut. Liderul PSD Liviu Dragnea și premierul Sorin Grindeanu n-au scăpat ocazia de a merge la inaugurarea mandatului lui Donald Trump (spre invidia nedisimulată a Budapestei). În definitiv, dacă ești la putere, cum să-ți displacă un tip care ia decizii în mod discreționar, refuză să-și facă publică declarația de venit și îl dă afară printr-o simplă semnătură pe cel care îl anchetează?

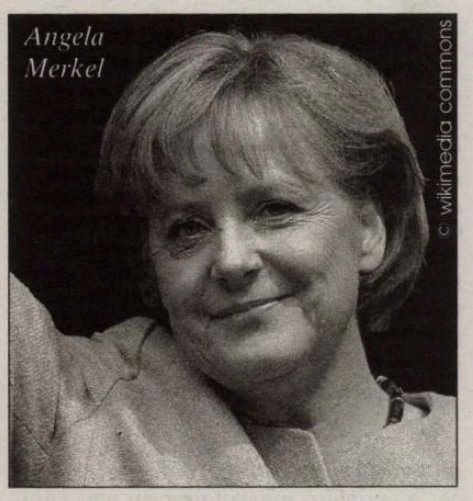

Pe de altă parte, Donald Trump își are fanii săi declarați printre intelectualii cu vederi conservatoare din România și din întregul Est. Poate părea curios, dar în timpul manifestațiilor de protest din februarie, de la București, admiratori ai lui Trump s-au aflat atît în stradă, cît și în palatele Puterii.

Da, Europa trebuie să-și ia soarta în propriile mîini, dar, în practică, lucrurile se pot dovedi cu mult mai dificile decît ne-am imagina.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

PUBLICITATE

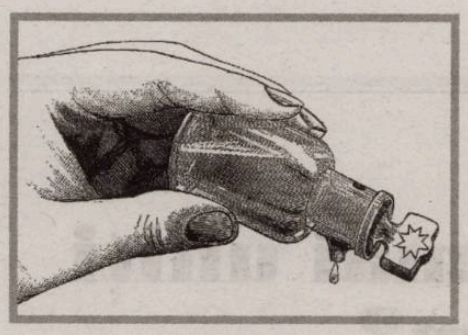

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

„Rochii care flatează...“

Apare tot mai des în ultima vreme o formulare neobișnuită pentru limba română: verbul *a flata,* un mai vechi împrumut din franceză, este folosit cu sensul „a avantaja“: „Rochii elegante scurte care flatează orice siluetă“ (missgrey.ro); „designerii (...) au creat modele de costume de baie din două piese menite să flateze orice tip de forme“ (stil.acasa.ro); „Inelele de dimensiuni mici, cu siluete delicate, flatează cel mai bine mîinile micuțe și fine“ (alistmagazine.ro); „Rochia mini îți oferă senzualitate, eleganță și un stil care flatează“ (intrends.ro) etc.

Verbul *a flata* a intrat în română cu un sens destul de restrîns: în DEX este explicat prin sinonimul vechi *a măguli,* la rîndul său definit ca „a satisface amorul-propriu sau vanitatea cuiva prin vorbe sau fapte; a flata; a linguși“. Unele dintre sinonime sînt diferențiate doar de conotațiile lor: *a linguși* este clar marcat negativ, în vreme ce *a măguli* și *a flata* sînt neutre, primul – termen vechi și popular – fiind pur și simplu dublat de cel de-al doilea, un împrumut cult modern. Vechile dicționare considerau *a flata* un „barbarism“ (Scriban, 1939) sau chiar decideau să nu îl înregistreze: cuvîntul e absent din *Dicționarul limbii române,* Litera F (1934). *Micul dicționar academic* consemnează o primă atestare foarte tîrzie a verbului, deși el era deja folosit de personajele lui Caragiale, de pildă de mușteriul din schița *C.F.R.* (1899), lăudîndu-se cu vîrsta nevestei, tînăra Mița: „Vezi? ... și mai zici că-n poză te *flatează*... N-a-mplinit nici douășunu“. În presa ultimelor decenii ale secolului al XIX-lea cuvîntul apărea deja destul de des: „Sîntem obicinuiți a nu face ocoliri: acestea *flatează*, dar sunt departe de amiciția veritățiі“ *(România liberă,* 10 mai 1879); „crezînd poate că ne *flatează*...“ *(Epoca,* 21 aprilie 1887); „tot ce *flatează* instinctele sale“ *(Lupta,* 24 august 1889) etc.

> *„Sîntem obicinuiți a nu face ocoliri.“*

În franceză, verbul *flatter* (de origine germanică) intră în diferite construcții și are multe sensuri: „a mîngîia ușor cu mîna“, „a produce o senzație agreabilă“, „a încuraja“, „a lăuda excesiv și/sau în mod fals“, „a avantaja, a înfrumuseța“ etc. *(Trésor de la langue française informatisé).* Și în engleză, verbul *flatter,* un împrumut din vechea franceză, are printre sensurile sale atît „a lăuda pe cineva, adesea într-un mod nesincer, pentru a-l face să se simtă atractiv sau important“, cît și „a face ca cineva să arate mai atractiv decît de obicei“ (sens pentru care citatele din Cambridge Dictionary – versiunea online – se referă la coafură și la fustele scurte).

Noua utilizare din română se poate explica și prin franceză, și prin engleză; e totuși de presupus că o influență mai mare a jucat-o aceasta din urmă. În ultimii douăzeci de ani, în vocabularul modei, influența engleză a înlocuit-o pe cea franceză cu o rapiditate uimitoare. Termenii intrați în română începînd din secolul al XIX-lea au început să iasă din uz, fiind substituiți de cei preluați din engleză, prin intermediul revistelor și a emisiunilor – care sînt, desigur, de *modă,* dar mai ales de *fashion*. Foarte frecvent se modifică și sensurile unor împrumuturi mai vechi (denumiri specifice ale pieselor de îmbrăcăminte, ale culorilor, ale cosmeticelor etc.), prin imitarea celor din engleză.

Judecînd doar comparativ, nu ar părea atît de absurd ca un verb să-și lărgească sfera de semnificații și de aplicație, preluînd prin intermediul altor limbi sensuri pe care nu le-a reținut în momentul inițial al împrumutului. Numai că în română multe neologisme au intrat cu sensuri restrînse, mai exacte, tocmai pentru a se deosebi de cuvintele vechi, devenite ambigue prin exces polisemantic. Specializarea care a făcut ca două franțuzisme ca *a flata* și *a avantaja* să-și împartă domeniul semantic și să aibă reguli și contexte proprii de folosire riscă acum să fie anulată, din neglijența traducerii grăbite. Lexicul nu este supus unor reguli fixe, dar nici nu merită să fie lăsat în seama unor modificări haotice, prin imitații care ignoră sensurile deja stabilizate. Deocamdată, *rochiile care flatează* par rodul unei personificări, riscînd să evoce stilul fabulelor.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

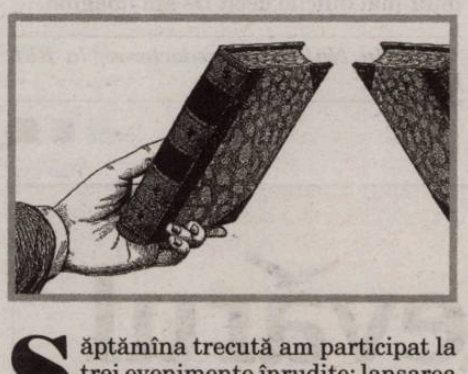

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Ce alegem să povestim

Săptămîna trecută am participat la trei evenimente înrudite: lansarea cărții *Matei Călinescu Festschrift,* editată de Călin Mihăilescu, profesor la Western Ontario University, Canada, lansarea cărții Sandei Golopența – *Fluviul Alfeu sau despre exil și întoarceri,* într-o elegantă ediție în două volume, la Editura Spandugino, și dezbaterea din Aula Facultății de Drept a Universității din București, cu prilejul Zilei Românilor de Pretutindeni. În toate cele trei evenimente s-a vorbit, direct sau indirect, despre exil, despre emigrație, despre ceea ce se numește îndeobște, cu un termen foarte neclar, diaspora românească.

La diaspora ne putem referi din multiple perspective: din unghi politic, ca domeniu de cercetare sociologică, ca problematică culturală, ca factor economic sau educațional. Tot așa cum putem privi diaspora din perspectiva experienței personale a exilului, a emigrării sau, în cazul comunităților „istorice“, a separării de entitatea colectivă de care, într-un fel sau altul, simți că aparții.

Purtată în termenii experienței personale, discuția despre românii din afara granițelor aduce în prim-plan o noțiune problematică: identitatea. M-am mai referit la această chestiune cînd am comentat „decalogul“ educațional propus de Solomon Marcus. Reiau pe scurt.

„Identitate“ poate însemna două lucruri foarte diferite, poate chiar opuse: pe de o parte, înseamnă „la fel“ („relație de identitate“, în matematică), pe de altă parte, „unic“, „irepetabil“ („carte de identitate“, cu al său cod numeric personal). E un termen care, proiectat în planul existenței personale, reunește ceea ce ne aseamănă cu ceilalți și ce ne deosebește. Ne definim, așadar, la intersecția dintre „la fel“ și „altfel“. Identitatea este, ca și codul nostru genetic, o *ars combinatoria*. Spre deosebire însă de „genotip“, ea se construiește neîncetat pe parcursul întregii vieți.

Pornind de la constatări similare, filozoful francez Paul Ricœur a disociat două fațete ale identității, „idem“ și „ipse“, „același“ și „însuși“. Eul nostru, acea entitate evazivă care ar trebui să dea răspunsul la întrebarea „Cine sînt?“, reprezintă o identitate de tip „ipse“, la conturarea căreia concură numeroase – și adesea fluctuante – identități de tip „idem“. Nimic din zestrea noastră, primită sau acumulată, nu este fără pereche. Și totuși, nici personalitatea și nici viața noastră nu sînt aidoma cu ale nimănui altcuiva.

> *Reprezintă o identitate de tip „ipse“.*

Despre asta am încercat să vorbesc la întrunirea de duminică, de Ziua Românilor de Pretutindeni. Și anume, pornind și eu de la o experiență personală.

Cînd am început să predau limba, literatura, cultura și civilizația română la Institutul de Limbi Romanice al Universității din Viena mi-am dat seama că mă confrunt cu o situație inedită. Parte dintre studenți erau etnici austrieci care, dintr-un motiv sau altul, se hotărîseră să înceapă de la zero studiul românei la universitate. Alții, în schimb, erau etnici români, unii dintre ei chiar cu liceul și bacalaureatul absolvite în țară. Dificultatea cu care are de-a face orice profesor, aceea de a lucra cu niște colective neomogene atît ca nivel de pregătire, cît și ca interese personale, era împinsă în cazul de față la extrem. Cum să fac ca și unii, și alții să aibă de profitat de pe urma cursurilor urmate?

La ora de curs, totul era „negociabil“: tematica, informația vehiculată, modul de implicare a cursanților, pînă și limba de predare. Foloseam, atît eu, cît și studenții, în funcție de împrejurare, un melanj româno-german în permanentă mișcare. Surpriza a fost să constat că, în general, etnicii austrieci preferau să folosim cît mai mult româna, în vreme ce românii favorizau germana. De fapt, nu ar fi trebuit să fie o surpriză. Austriecii doreau să li se deschidă porțile de acces către limba și cultura către care optaseră să se îndrepte. Românii erau preocupați de intrarea lor în cultura și în colectivitatea în care se strămutaseră.

M-am gîndit ce aș putea face pentru a transforma acest handicap didactic într-un avantaj. Să găsesc, de pildă, o strategie pentru a-i aduce pe studenți să conlucreze cît mai intens, utilizînd fiecare resursele de care dispunea: în primul rînd, competența lingvistică, fie germană, fie română. Am lansat, în cele din urmă, ideea unui seminar integrat, instruire-cercetare, de două semestre, cu sprijinul unei asistente – la acea vreme – de la Institut, Petrea Lindenbauer, și al unui, pe atunci, doctorand, Othmar Kolar. Proiectul a constat în alcătuirea unei antologii bilingve, *Der politische Diskurs in Rumänien,* cu analize dedicate fiecărui text în parte. Am dezbătut și am conturat împreună, în același melanj lingvistic care devenea tot mai firesc, aparatul conceptual al lucrării, iar la fiecare capitol au lucrat adesea echipe compuse din mai mulți studenți, fie austrieci, fie români. A fost unul dintre cele mai răsplătitoare experimente didactice de care am avut parte, iar pentru studenți a fost o recompensă enormă să-și vadă numele pe cartea tipărită în 2003.

Din unghi sociologic, se vorbește despre comunități „istorice“, cele pentru care păstrarea unui trecut identitar este crucială, ca și de comunități „emergente“, cele structurate prin exilul și emigrația ultimelor decenii. Putem în egală măsură vorbi despre „identități emergente“. Mărturisirile exilului și ale emigrării ne oferă un material neprețuit în acest sens.

Întrebînd mai demult un prieten psiholog ce ar însemna, din punctul lui de vedere, „eul“, mi-a dat un răspuns de neuitat: „Ce aleg să povestesc despre mine“. Repertoriul poveștilor în care figurez ca protagonist sau barem ca personaj ține de trecut. Alegerea se îndreaptă către viitor.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Adina POPESCU

portrete din mers

Cum să devii smart la orice vîrstă

De fiecare dată cînd unul dintre părinții mei (amîndoi destul de aproape de vîrsta de 70 de ani) primesc de la vreo companie de telefonie mobilă cîte un nou telefon smart „pe puncte", are loc următorul ritual: „Poți să-mi schimbi și mie melodia cu una care se aude mai tare?" Nu că ai mei ar avea probleme cu auzul, n-au. Însă pe stradă, în vacarmul orașului, printre claxoane, sirene de ambulanță și voci răstite, oricine își dorește să-și audă telefonul cînd sună. Eu una nu-mi doresc – lasă-l să sune! E o formă de lejeritate să nu răspunzi, să suni mai tîrziu, să nu fii în trend-ul celor care vorbesc „singuri" pe stradă, eventual și cu *handsfree,* gesticulînd, de s-ar cruci oamenii din secolul al XIX-lea, dacă s-ar teleporta pe la noi. Însă să nu uităm că eu fac parte din prima generație cu telefoane mobile, Nokia 5110, uriaș și cu antenă, trebuia să ți-l afișezi pe masa de la terasă ca să arăți că ești om important și conectat. Am observat că generația părinților noștri, cea care s-a obișnuit o bună parte din viață cu telefoanele cu disc, cu „cuplajul", dar și cu „l-am sunat, dar nu era acasă!", are o ușoară senzație de panică cînd e vorba despre apeluri pierdute. Poate că au senzația că, dacă nu au reușit să răspundă, au pierdut ceva irecuperabil, care nu se va mai repeta a doua oară. Revenind un pic la vacarmul orașului, părinții mei, care s-au mutat de ceva vreme din București, după pensionare, mi-au spus în mai multe rînduri că Marele Oraș îi asurzește. Însă același lucru mi-a spus un prieten de vîrsta mea, despre New York: „Nu mi-a plăcut. Am făcut toate eforturile să-mi placă, mi-aș fi dorit mult să-mi placă... însă era un huruit permanent, zi și noapte, care mă înnebunea!" Cred că nu ține de vîrstă, ci de lucrurile sau locurile la care te raportezi.

Așadar: „Poți să-mi schimbi și mie melodia aia?" Pentru ei, navigarea prin telefonul smart e o aventură, pentru mine – o chestiune ușor neplăcută, pentru că sînt conștientă de faptul că nu mă descurc prea bine, mai ales cînd tastez, am degete boante și încurc meniuri, pentru cei de clasa a VI-a – *a piece of cake*. „Ce melodie vrei?" – întreb. „A, nu din alea de la setări, o melodie mai bună și care să se audă tare, de pe net!" Le spun că, pentru asta, telefoanele smart ar trebui să fie conectate la Internet. Însă ele nu sînt. Sînt mari, sînt frumoase și cu imagini colorate, însă părinții mei nu văd rostul conectării lor la Internet, din moment ce au acasă computere. Telefonul este pentru vorbit, computerul pentru Facebook și alte treburi „internautice" (ambii mei părinți au conturi active pe FB). Dacă stau și mă gîndesc, nici eu nu văd rostul acestei conectări permanente, din moment ce nu ești bancher și nu urmărești bursa. Este motivul pentru care eu nu am un telefon inteligent, chiar nu simt nevoia să fiu conectată în permanență cu ceilalți, cu lumea exterioară, cîteodată îmi doresc să-mi dispară și semnalul, poate atunci voi avea în sfîrșit și timp de mine însămi. Altfel, mă simt obligată să răspund – la SMS, la mess, la WhatsApp. În toată comunicarea dementă de acum, mi se pare că se ard niște etape cu care eram obișnuită înainte, nu mai ai unde să te ascunzi, căci teoretic, oriunde „ești de găsit", nu mai ai scuze, oricît ai fi de obosit poți să răspunzi la un amărît de mesaj, ca să confirmi întîlnirea de a doua zi, trebuie să fii „prezent", să dai din degete, să-ți textualizezi întreaga existență, altfel ești un element antisocial. Însă am un prieten bun, tot de vîrsta mea, care nu are nici măcar telefon mobil – dacă trebuie să dau de el, îi scriu un mail, pe care îl vede doar la job, pentru că acasă nu prea își verifică mail-urile. Așa că uneori prefer să nu mai încerc să dau de el, pentru că mi se pare cumva foarte departe, deși locuim în același oraș, iar el este un artist, un om destul de activ în viața orașului. Mi-e lene, pur și simplu, să-l caut prin mijloace „neconvenționale". Tot ce era înainte întîlnirea „la ceas", la o oră fixată (vine sau nu vine?), „trec să te iau de la serviciu", „ne vedem direct la concert, în stînga scenei" a devenit un mod „neconvențional" de a interacționa cu oamenii. Ca să nu mai vorbim de întîlnirile întîmplătoare... ele, practic, nu mai există.

„Vivaldi au toți cocalarii!"

Am conectat telefonul la Internet prin wi-fi-ul din casă. Am intrat în Magazin Play, însă mi-a cerut contul de google, am introdus un cont de-al meu pentru de toate. Am un cont pe care nu-l folosesc și care există pe toate telefoanele smart ale părinților mei. Am descărcat vreo două aplicații de sonerii free. Și am început să le încercăm pe rînd – care sună mai tare și mai bine. Anton mi-a spus – „nu vreau din astea moderne, din alea cu muzică clasică nu ai?" Am descărcat aplicația cu melodii clasice. Sonatele de pian nu le aude. „Lacul lebedelor", nici atît! „Încearcă la concerte, trebuie să fie și orchestră, ca să se audă mai tare!" Băgăm și orchestră. Un întreg concert fragmentat de sonerii mobile are loc în micul nostru apartament. Anton oscilează între două branderburgice. Apoi, trei încercări din Vivaldi. „Crezi că le auzi pe astea?" „Da, da, pune-o pe asta!" „Anton, Vivaldi au toți cocalarii!" – rîd eu. „Nu contează, e partea mea preferată!", și începe să fredoneze prin casă. E fericit. „Și, te rog, acum scoate-mi Internetul că îmi consumă din baterie!" Dau off la wi-fi. Telefonul lui smart „va cînta" Vivalvi pe stradă, și nu va mai fi niciodată conectat la Internet, pentru că rolul lui este, pur și simplu, cel de a înlocui telefonul cu disc, nimic altceva. Mama mea e mai puțin pretențioasă, ar fi de acord și cu o melodie a lui Smiley, „doar să se audă bine!" M-am enervat un pic cu soneriile lor, însă dup-aia am stat un pic și m-am gîndit – ce moment frumos între niște părinți și o fiică nu foarte tînără, de a căuta pe telefonul smart niște melodii clasice, banale, prin care de fapt încercăm să fim aproape unii de alții? Să ne „auzim" unii pe alții?

„Wow, ai telefon din ăla vechi!" – îmi spune Maria, fata lui Alex, fostul meu coleg de gimnaziu. Mă simt rușinată. Da, am telefon „cu butoane". I-l dau să-l vadă. E un Nokia Lumia, are și un pic de touch screen, e telefonul meu din ultimii șapte ani. Îi explic că îl prefer așa, pentru că mă ține mult bateria. „Cît te ține?" „Șapte zile!" Am un telefon la care doar vorbesc. Pentru Maria acest telefon e o piesă de muzeu, pentru mine e un telefon care nu este intruziv. La un moment dat, am avut o prietenă care, între stația de metrou și blocul în care locuia (200 de metri), mi-a scris 2000 de cuvinte. Pur și simplu m-am speriat că 2000 de cuvinte pot fi scrise pe o distanță atît de scurtă. Și cu atît de multă lejeritate. M-am speriat că toate aceste cuvinte care mă definesc pe mine, ca om și ca scriitor, se pot împrăștia atît de ușor în lume, în univers. Fără să rămînă nicăieri, doar între noi două, ca un soi de burniță a prieteniei noastre care să ne lege din Berceni pînă pe Calea Moșilor. Și m-am întrebat care mai este rostul cuvintelor, în general. Oare mai spunem ceva cu ele?

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Astă-iarnă, cîteva zile am purtat ochelari

Unii maron, mișto, imitație de lemn. Foarte fericit eram. Toată lumea zicea că-s de lemn. Mi-au slăbit balamalele la ei; reparatorul, ce credeți, a zis că sînt foarte prețioși, trebuie să fi costat o avere. E, nu costaseră decît 25 de lei de la H&M. Eram fericit. Iarna, prinț. E, vine primavera, nu-s. Îi caut prin paltoane, din ciorapi, prin chiloți. Nu-s și nu-s. Am fost deochiat, blestemat, terminat psihic. Frumuseața mea de ochelari, motiv de invidie pentru mapamond, na, nu-s! Nu-s și nu-s. Cine mi-a luat fudulia? Ce drac mi-a înghițit lăcomia? Pe scurt, am rămas văduvoi bătrîn, talpa iadului. Umblu stînjenit, vai de mama mea, pe străzi. Nu mă vede, nu mă laudă nimeni. Nici o gheară nu mă arată cu degetul. Și-mi iau alții. Nu la 25, mai scumpi, negriiiiii, de plastic, nici o ambiguitate, nimic. Dar bîntui prin H&M și într-o zi, văd ochelarii. Tot 25 de lei, tot, tot, tot. Se întoarce ambiguitatea, revine fala, iubirea de sine e la cote înalte. Pot păcăli iar pe toată lumea! 25 de lei! Uraaa! Acum folosesc tocul de la ochelarii scumpi, și pentru cei negriiiiii și ambigui, fala mea! Ce om, ce capcană de shopping m-a prins în mreje. Vai de capul meu de compărător!

Radu NAUM

un sport la Răsărit

Medalii de aur și argint la campionatele europene de canotaj. Reînvie canotajul românesc?

Dar el nu a murit. Cu fantasticul final al echipajului de 8+1 la Jocurile Olimpice trecute – o cursă după care s-ar fi făcut deja un film dacă am fi fost americani –, acest sport a arătat că nu vrea să se predea. Nu e în firea lui. E și el bușit, ca toate celelalte, de dezorganizarea sistemului de performanță care încă nu-și găsește, în macro, un drum despărțit de povestea comunistă a lui „taci și vîslește". Numai că nici tradițiile, reflexele, această patrie nevăzută a unei meserii care îți pare a arăta, la capătul unui soi de infern, un fel de paradis nu se dau bătute. Dincolo de speranță, nu știu ce înseamnă rezultatele de la Racice. Nu știu cît promit ele. Vom vedea la Mondiale. Oricum, sîntem departe de un nou termen olimpic. În principiu, la începutul unui nou ciclu de patru ani, multe țări execută rearanjări. Unii își iau un timp de respiro și atunci e ceva mai mult loc în fotografia de grup. S-ar putea ca aceste medalii să nu aducă neapărat o reintegrare completă în elita acestui sport. Nu trebuie neapărat să sărim în sus de bucurie și să umblăm la seiful cu vorbe mari, a cărui ușă oricum nu se mai închide de mult. Ce e de zis clar e că acolo se muncește și se întîmplă lucruri. Se simte, se aude o dorință de a nu depune ramele. Deocamdată asta e destul de important pentru a nu activa, la cealaltă parte a instabilității noastre emoționale, defetismul bine exersat. Nu decese, nu reînvieri. Muncă și inteligență. Și noroc în a ocoli toate buturugile pe care țărișoara obișnuiește să le arunce înaintea celor pe care mai apoi îi sanctifică.

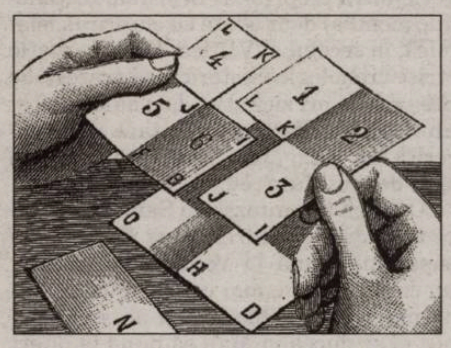

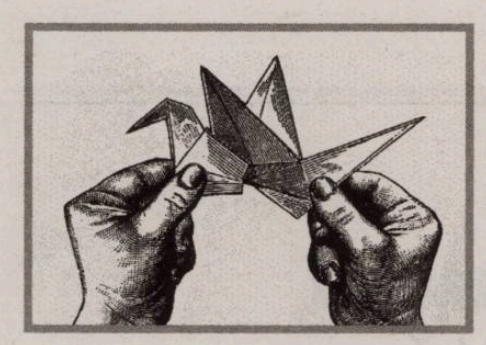

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Muzicienii viitorului

O simfonie de Beethoven cu pîrîituri, abia auzită la un radio cu tranzistori și care ajungea la urechile mele prin ușa întredeschisă a biroului unui ofițer de serviciu, pe vremea cînd făceam armata, mi s-a părut o adevărată evadare din mizeria și umilința cotidiană la care eram constrînși în acea perioadă comunistă întunecată. Era, desigur, ofițerul care se ocupa de corul unității, de fanfară, că doar el mai asculta așa ceva, iar eu mă nimerisem întîmplător pe lîngă biroul lui, în timp ce îndeplineam niște corvezi. Acele acorduri mi-au readus în minte faptul că, dincolo de „sectoarele" noastre care trebuiau curățate, de porumbul care trebuia prășit la normă, de comenzile răcnite ale superiorilor la instrucțiile în care ne împingeau în noroi cu masca de gaze pe față și dincolo de nesfîrșitele ore de gardă în frigul miradoarelor de beton, exista și o lume civilizată, luminoasă și pașnică, o lume a dirijorilor în frac, a alămurilor strălucitoare, a viorilor diafane, a rochiilor de seară și a scaunelor cu pluș roșu pentru spectatori educați și cultivați.

De atunci, am asociat mereu muzica clasică cu partea bună a lumii, cu normalitatea. Am observat că la fiecare ediție a Festivalului Enescu se găsesc comentatori care să lege acest eveniment de o „Românie a normalității", de o anume așezare a societății și de civilizarea ei. Nu sînt, deci, singurul care face astfel de asocieri. Zilele trecute am avut ocazia să descopăr că normalitatea asta pare să se infiltreze tot mai serios în România, chiar dacă și anormalitatea persistă în paralel, avînd în continuare partea ei. Am asistat la Concertul Absolvenților Colegiului Național „George Enescu". Niște copii care cîntă, mi-am închipuit la început. Concertul era totuși în sala mare a Ateneului Român și am aflat că e deja ceva tradițional, un spectacol care se ține în fiecare an. Era un concert în toată regula, fiind extrem de greu pentru un nespecialist să facă deosebirea între acei tineri de 18 ani și niște artiști consacrați. Nu erau doar niște copii care cîntau. Timp de aproape două ore au fost interpretate zece bucăți muzicale – în general, cîte o parte dintr-un concert de Mozart, Grieg, Brahms, Bach sau Weber, fiecare parte avînd drept solist cîte un absolvent de vîrf. Orchestra colegiului a fost dirijată de Gheorghe Iliuță. Cineva observa că e greu ca vreun liceu din țară să se mai poată lăuda cu organizarea unui eveniment de o asemenea calitate, susținut aproape exclusiv de propriii elevi. Se mai spune însă și că seria celor care-și încheie studiile anul acesta e una de excepție. Pare-se că Dumnezeu distribuie talentele în serii, le concentrează pe generații, nu le împrăștie. De fapt, în spatele acestor serii stau, cu siguranță, eforturile profesorilor, ale părinților, investiții de toate felurile și, în general, așa cum spuneam, acumularea mai multor ani de normalitate în care oamenii, eliberați întrucîtva de lupta cotidiană pentru supraviețuire, au avut timp și de lucruri mai înalte. Rezultatele se reflectă și în prestația pe scenă a acestor tineri, care s-a dovedit cît se poate de spectaculoasă. În afara instrumentelor larg cunoscute, am asistat și la un concert mai puțin obișnuit de Emmanuel Séjourné, pentru marimbă și orchestră de corzi. Marimba e un instrument folosit mai mult în America Latină, un fel de xilofon, la care Alexandru Silian și-a demonstrat virtuozitatea folosind cîte două bețe de percuție în fiecare mînă. La rîndul său, talentatul Ștefan Vârtejaru a cîntat partea a treia a concertului pentru pian și orchestră nr. 20 de Mozart, iar tot la pian, Andrei Petrache a smuls ropote de aplauze cu partea I a concertului pentru pian și orchestră de Edvard Grieg. Nu pot să nu-i amintesc și pe ceilalți foarte tineri soliști: Alexandru Marin la contrabas, Vlad Vișenescu, Horia Constantinescu și Nil Mladin la pian, Alexandru Semeniuc la vioară, Gabriel Mărtinaș la clarinet, Cătălin Antemie la trombon și cel pe care mulți îl consideră talentul cel mai pregnant al seriei, care, în orice caz, pare cel mai sigur pe forțele sale (poate prea sigur pentru cei doar 18 ani), violonistul Mircea Dumitrescu. Sînt nume de care cu siguranță vom mai auzi, chiar dacă nici unul nu are intenția să-și continue studiile în România. Nu mă pricep și sînt de așteptat cronici propriu-zise ale spectacolului din partea specialiștilor. Eu nu pot relata decît impresii de simplu spectator. Și mai pot spune că sala Ateneului era plină ochi, se stătea și pe scări, așa cum în ultima vreme nu s-a mai întîmplat decît la concertul pianistului Christian Zacharias sau la concursul internațional George Enescu.

Impresii de simplu spectator.

ready made

„Intrarăm din întâmplare într'un local oare-care, ne așezarăm la masă, și tocmai când voiam să luăm din castronul cu supă, cade din tavan un șarpe Cobra, care frigându-se în supă, a sărit repede, și svârcolindu-se de durere, a sărit, stropindu-ne, și se ascunse tocmai sub banca pe care ședeam eu.

I-am spus atunci cu spaimă lui Velescu, că scăparăm de *răul mărei* și acum dădurăm peste *răul de uscat.*"

George Moceanu, *Memorii asupra gimnasticei și a călătorielor mele în Europa, Asia, Africa și America,* Tipografia Modernă, Gregorie Luis, 1895

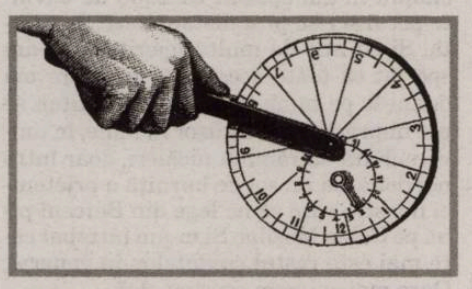

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Sahara și-un strop de aur

Era vorba că scriu nu numai despre statui, ci și despre cioburi, și nu numai despre ruine pe care le-ați văzut la televizor, ci și despre – încă din primul paragraf am intrat într-o încurcătură retorică – ruine pe care nu le-ați văzut la televizor. Trebuie deci să spun că și eu, ca mulți alții, am o mare problemă cu Timbuktu. Asta pentru că înflorirea acestei cetăți a dus la decăderea și abandonarea, pe la 1400, a unui oraș caravanier de la marginea de sud a Saharei, tot în Mali, numit azi Essouk (în arabă „piața") și pe vremuri Tadmakka (în berberă, „cel asemănător cu Mecca"). Essouk, cercetat arheologic pentru prima oară abia în primăvara lui 2005, e cel mai vechi și mai important centru de comerț trans-saharian în Africa de Vest. Acest tip de comerț fusese încercat și de romani, și de cartaginezi, dar zona dintre Senegal și Nigeria intră propriu-zis în sistemul economic mondial doar odată cu cucerirea islamică, în secolul al VII-lea. E o observație strict cronologică; istoricii se trezesc de prea multe ori zicînd că, la o adică, a fost un lucru bun ca nu știu ce țară să fie cucerită de alta, „mai civilizată", „cu un spor de vitalitate" etc.

(O lungă paranteză. Cu Sam Nixon, care a condus săpăturile de la Essouk, am săpat împreună la Volubilis, în Maroc, un caravanserai, mai corect spus în arabă un *funduq*. Chiar după acea campanie, el se ducea în Mali să pună la punct detaliile pentru primele sondaje de la Essouk. Îl admiram. Eu mă întorceam în București, iar el cobora în inima Africii, să cerceteze situri nemaisăpate vreodată. De fapt, l-am invidiat atît de mult, încît am scris un roman în care Essouk era aproape central *(Aproape a șaptea parte din lume,* Humanitas, 2010). Nu numai că m-am vîrît și pe mine în acțiune acolo în Mali – o rescriere demnă de milă a istoriei –, dar românul e într-o profitabilă rivalitate cu arheologul britanic. Cam asta despre înălțătoarele mobiluri ale literaturii.)

Sticla provine din mărgele pisate.

Caravanseraiurile, moscheile și cimitirele din Essouk, înconjurate de stînci și aproape acoperite de nisip, se întind pe ambele maluri și pe insula unui wadi. Dar nu despre ele e vorba, nici despre casele unde podelele erau de nisip cernut sau nenumăratele couscousiere din bucătăriile medievale. Ci despre două fleacuri găsite de Sam acolo, în cele trei mari secțiuni săpate în 2005, prin care a obținut prima stratigrafie a orașului. Sau despre cum niște chestii foarte mărunte pot deveni, bine privite, piese-cheie într-o reconstrucție istorică. Mai întîi un ciob cu o culoare bizară, să-i zic alb cu o umbră verzui (culoarea laptelui comunist), singurul de felul ăsta din miile de cioburi de pe sit. Nu știi de unde să-l iei, dar ai măcar intuiția că trebuie pus deoparte și dibuit după specialistul corect; se dovedește a fi dintr-un vas de porțelan chinezesc Qingbai, din vremea dinastiei Song. Afli cu această ocazie, dintr-un singur ciob, că e probabil că mărfuri chinezești tranzitau Sahara în vremea Fatimizilor. Vasul a ajuns la Essouk cel tîrziu la 1100, adică 300 de ani înainte ca porțelan asemănător să ajungă în Europa. Deja nu-i rău. Apoi, tot printre cioburi, două mici cît o ghindă, se vede că nu-s tipice, probabil dintr-un creuzet, cu ochiul liber se observă urme de zgură de sticlă albastră și verzuie pe ele. Testele arată rapid că sticla provine din mărgele pisate și că mulți stropi microscopici de aur, de diferite compoziții, aderă ici-colo la suprafața vasului. În creuzet s-a purificat aur prin topire împreună cu sticlă pisată, astfel încît mineralele din impurități, mai ușoare ca aurul, să rămînă suspendate în zgura de sticlă. Procedeul e foarte rar folosit azi de amatori, și n-a mai fost identificat arheologic nicăieri în lume. Istoric, aurul se purifica de obicei cu mercur, greu de adus în Sahel. Informația e coroborată de descoperirea la Essouk a trei matrițe pentru monede, de secol IX, și ele cu urme microscopice de aur, singura dovadă că exista monedă în Africa de Vest înainte de epoca modernă, și cea mai veche atestare a comerțului trans-saharian cu aur. Essouk exporta deci aur sub formă de monede, mai exact de flan monetar, adică de pastile de metal care puteau fi ștanțate după dorință, odată ajunse în nord, la destinatar. Căci degeaba ai toate indicatoarele de statut din lume, dacă nu bați și propria monedă cu versete coranice frumos ligaturate (pe monedele islamice, evident, nu există fețe de conducători. Pe nici una din monedele lui Harun al-Rashid, pe care le-am văzut, nu-i apare fața, și uneori nici măcar numele). Acest tip de monedă produsă la Essouk e numit de o sursă arabă medievală, geograful al-Bakri, dinarul „chel", adică nebătut. Imediat după ce menționează moneda cheală din Tadmakka/Essouk, printr-o asociație de idei care acum ne scapă complet, geograful arab zice că femeile din Tadmakka sînt mai frumoase ca în orice altă țară. În orice caz, Almoravizii n-au tolerat mult ca mici conducători să bată monedă proprie. Indicatorul de statut principal a devenit, probabil, să cumperi carne de oaie și să faci propriii mici.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Paideia – nod la aţă

În 1990, dl Ion Bănşoiu, astăzi profesor la Facultatea de Filozofie a Universităţii bucureştene, a decis să fondeze o editură, dintr-o frustrare. Decenii în şir, prea multe dintre cărţile importante ale culturii lipsiseră din România. „Frustrările pot dezlega în om energii uimitoare şi depinde tot de om, de felul frustrării, de destinul personal, dacă urmările capătă accente nobile sau mizerabile“ – spune profesorul Bănşoiu. La el, frustrarea a rodit o editură.

I-a spus, de la bun început, Paideia. Cuvîntul este grecesc şi, în secolul V î.Ch., desemna limpede operaţiunea de creştere a copiilor. Peste un veac a ajuns să însemne şi educaţie la nivel înalt, educaţie spre excelenţă şi, ceva mai tîrziu, desemna deja suma tuturor cunoştinţelor de care dispune o societate ca o ţintă a acumulării pe care un individ de excepţie trebuie să o atingă. Într-o după-amiază de toamnă, ascult povestea Paideiei de la întemeietorul ei şi nu mă pot opri să nu simt o interesantă similitudine între evoluţia semantică a cuvîntului şi evoluţia, în 27 de ani, a editurii. La început, au fost textele fundamentale de care lumea tocmai eliberată era însetată: Homer, Platon, Aristotel, Dionisie Pseudo-Dionisie Aeropagitul, Filon Alexandrinul, dar şi Hegel, Kant, Locke, Descartes. „Am vrut să înnod aţa ruptă“ – îmi spune dl Bănşoiu.

Apoi, editura şi-a diversificat portofoliul spre excelenţe: Cantemir, Berdiaev, Rilke, Heidegger, Borges. În sfîrşit, deja la 15 ani de la înfiinţare, cu un catalog de titluri absolut impresionant, Paideia a trecut la preocuparea pentru modul în care arată cărţile, dezvoltînd serii şi colecţii cu caracter bibliofil. Am, sub ochi, splendide cărţi-obiect. Sub coperţi din toval cu scorţă de copac care păstrează „memoria“ propriei învechiri, pagini din hîrtie manuală cu minunate inserturi pe pînză ori succesiuni de calc - hîrtie („asta dă impresia de cald – rece“) se lasă răsfoite cu pioasă voluptate. Îmi imaginez că asemenea producţii nu sînt deloc ieftine şi că rari sînt cumpărătorii. Dl Bănşoiu confirmă, dar adaugă profetic: „În viitor, nu vor mai exista decît cărţi frumoase“. Ediţiile bibliofile, aşadar, nu sînt doar răsfăţuri costisitoare – în viziunea acestui mare îndrăgostit de carte, ele sînt singurele cărţi care vor mai exista, într-o lume care se mută cu totul în digital şi virtual. „Cartea-obiect, o denumire cu care nu sînt neapărat de acord, dar care a intrat în uz, este o carte care îţi spune mai mult decît ce îţi spune lectura ca atare. De pildă, ediţiile bibliofile sînt experienţe tactile pe care nu le poţi uita şi vrei să le repeţi“ – spune dl Bănşoiu. „Fac aceste cărţi pentru că, la un moment dat, aţa se va reînnoda din nou“ – adaugă fondatorul Paideiei referindu-se la pofta de carte a românilor.

În 2017, Ion Bănşoiu este la fel de frustrat ca în 1990, dar din alte pricini. Dacă atunci lipseau cărţile, acum lipsesc cititorii. O ştim, piaţa de carte din România este cea mai mică din Europa. Nimeni din Europa nu citeşte mai puţin decît noi. Lipsa cărţilor a putut fi acoperită printr-un efort editorial. La lipsa cititorilor, însă, pare că nu avem soluţii.

La lipsa cititorilor, însă, pare că nu avem soluţii.

Criza de carte a putut fi rezolvată pentru că efortul antreprenorial al cîtorva împătimiţi din anii 1990, printre care se află şi Ion Bănşoiu, a fost suficient. Criza de cititori nu poate fi rezolvată antreprenorial – efortul cîtorva nu e de-ajuns. E nevoie de un efort naţional, depotrivă instituţional şi ne-instituţional, deopotrivă de stat şi privat, pentru a duce pe români spre carte. Dar asemenea gen de acţiuni colective nu ne sînt obişnuite – nu ştim nimic despre efortul vast, solidar. Aşa că deteriorarea pieţei de carte de la noi nu are leac…

De curînd, Paideia a publicat o serie de admirabile albume dedicate unor exponenţi ai culturii şi civilizaţiei româneşti (colecţia se cheamă „Emblematic România“): Brâncuşi, Enescu, mănăstirile din Nordul Moldovei, ia. Sătul de atîta propagandă-degeaba făcută acestor produse româneşti, sînt sceptic în faţa entuziasmului cu care Ion Bănşoiu îmi povesteşte despre acest proiect. Pînă cînd văd albumele. Într-un format neobişnuit (40 cm x 23 cm), cu texte inspirate care sînt grijuliu ferite de poncife, şi fotografii excelente, rare în general, aceste albume sînt convingătoare pledoarii pentru puţinele lucruri cu adevărat bune pe care le avem. Disponibile şi în engleză şi în franceză, albumele au fost concepute pentru a fi foarte potrivite cadouri de oferit unui străin cu care nu eşti atît de prieten încît să-i dai direct o sticlă de ţuică, dar nici atît de îndepărtat încît să nu-i dăruieşti nimic.

La plecare, întreb: „Care sînt cei mai vînduţi autori ai editurii?“ „Borges şi Radu Anton Roman“ – răspunde dl Bănşoiu fără să ezite. Cea mai cunoscută carte lui Radu Anton Roman, *Bucate, vinuri şi obiceiuri româneşti,* este un best-seller constant al Editurii Paideia. Iar cărţile care cuprind texte inedite (da, inedite!) ale marelui argentinian sînt, şi ele, la mare căutare. Nu ştiu de ce, dar această preferinţă a cititorilor paideici pentru bucătărie românească şi sofisticat mister de bibliotecă îmi dă speranţa că aţa se poate înnoda…

Publicitate

Mihaela SIMINA

accent pe istorie

Ştiri false? Nici o ştire

Ne confirmă o sursă de încredere, Mark Twain, printr-una dintre cele mai cunoscute fraze ale sale, pe care istoria a consemnat-o exact într-un început de iunie, cu nu mai puţin de 120 de ani în urmă (2 iunie 1897), în ziarul *New York Journal*. Aceasta suna astfel: *Ştirea despre moartea mea a fost o exagerare.*

Afirmaţia scriitorului, cu numele oficial Samuel Langhorne Clemens, reprezenta dreptul său la replică, urmare a unui articol publicat de *New York Herald* pe 1 iunie 1897. La această dată, domnul Twain se afla în Londra, invitat de *New York Journal,* o altă publicaţie cunoscută a vremurilor, pentru a acoperi un eveniment istoric: Jubileul de Diamant al Reginei Victoria.

Deşi *New York Herald* era unul dintre cele mai apreciate jurnale din Statele Unite ale Americii, în epocă, se pare că informaţia referitoare la prezenţa lui Mark Twain în Londra a creat destulă confuzie în redacţia gazetei… de unde a ieşit ştirea că Twain este *grav bolnav, fiind posibil să moară*. Şi cum o ştire falsă nu e falsă destul pînă nu conţine şi cîteva elemente de context – la fel de false –, articolul continua cu următoarea informaţie despre *pacientul* Samuel Langhorne Clemens: *capacitatea sa de a gîndi este grav afectată şi se află într-o teribilă nevoie de bani.*

De unde eroarea? De obicei, istoria – dar şi actualitatea – propun două variante: din rele intenţii cu scopuri diverse sau din dorinţa de cîştig jurnalistic de prestigiu şi imagine. *The Herald* de acum 120 de ani pare că a optat pentru a doua. Marele scriitor american avea un verişor numit James Ross Clemens, care era foarte grav bolnav şi se afla exact în (aţi ghicit!)… Londra. Pentru ziariştii de la *The Herald,* diferenţa de nume, de la Samuel Langhorne Clemens, adică Mark Twain, la James Ross Clemens, adică vărul lui Mark Twain, a trecut neobservată şi astfel a luat naştere ştirea. Falsă.

Nu ştim exact cum a reacţionat Mark Twain cînd a citit despre apropiata şi iminenta sa moarte în sărăcie (sau ce ar fi zis *Tom Sawyer* ori *Huckleberry Finn),* dar în ziua următoare, pe 2 iunie 1987, *New York Journal,* ziarul pentru care urma să relateze despre Jubileul de Diamant i-a oferit ocazia (cu încîntare, putem bănui) de a clarifica situaţia într-un articol intitulat: „Mark Twain amuzat“. Cu umor şi ironie, scriitorul afirma, printre altele, că: *Ştirea despre moartea mea a fost o exagerare.*

Relevanţa mesajului continuă. Ca şi istoria.

***Mihaela Simina** este licenţiată în istorie, specializarea relaţii internaţionale.*

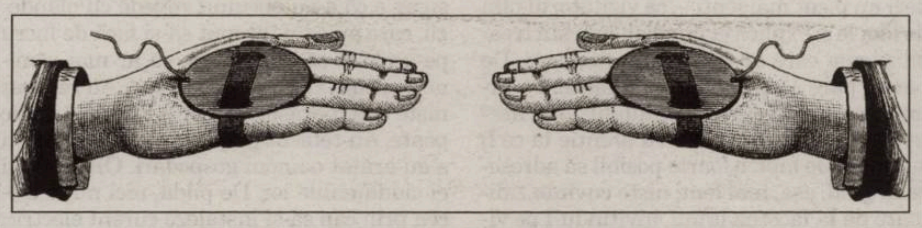

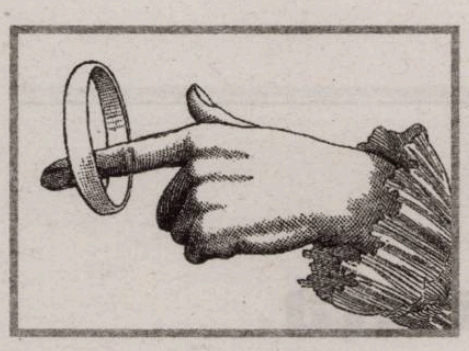

Selma IUSUF

legende urbane

În cartier

Domnul Bolocan s-a agitat, a zburătăcit în sus și-n jos în atelierul lui de croitorie, iar acum e roșu tot la față și îmbrobonat de sudoare. Un politician important odinioară, acu căzut într-o decrepitudine prost ascunsă, îi adusese nu știu ce pantaloni și sacouri la modificat. În atelierul lui numa ce se întîmplase o mondenitate, iar fața domnului Bolocan lucea a fericire și mîndrie.

Domnul Bolocan, croitorul de modă veche, e primul care deschide șirul unor locuri care sînt pilonii cartierului de dincolo de orice memorie. A moștenit croitoria de la taică-su, care la rîndul lui l-a moștenit pe bunic. O lungă tradiție de împuns cu acul, de tăiat, croit, ajustat și prins în bolduri. La el în atelier intri ca într-o buclă de timp. Podelele de lemn miros încă a petrosin, în colț are o sobă de teracotă, tejgheaua e din lemn lucios de atîta folosință, cu genul ăla de cauciuc verzuliu pus peste tăblie. El, Bolocan, e o figură. Sănătos și zdravăn, să tot aibă un șaizeci, cu o chelie strălucitoare în care se reflectă becurile de sus și cu niște ochelari petrecuți de un șnur ca să-i poată purta și atîrnați de gît. Tot de gît îi atîrnă un lanț impresionant din aur foarte galben, de care bălăngăne o cruce preoțească. Domnul Bolocan poartă cămășile, așa, italienește, desfăcute la mulți nasturi, numa bine să vezi crucea lucind între cîrlionții deși, suri, de pe piept. Și tot așa, atîrnat de gît e centimetrul lui galben, ros de atîta folosință, semn nobil al meseriei sale, așa cum orice medic – are, n-are nevoie – apare cu un stetoscop de gît.

Croitorul vorbește cu gesturi mari și trage zdravăn în jos de haina pe care ți-a modificat-o sau cusut-o de la zero. Mîndru de capodoperă, netezește cu latul palmei reverele, mai trage de poale și face un gest larg cu ambele brațe de parcă vrea să te îmbrățișeze: „Eeee...?“ Ochii îi scapără cînd se uită la tine. Tu răspunzi admirativ: „Eheheeee...“

Mai jos de domnul Bolocan, imediat după un mic magazin de pantofi, e altă comoară: un Nufărul cu un soi de domnișoară Havisham înăuntru. Tot decorul e halucinant. Vitrina în care zac de-a valma flori de plastic prăfuite, farfuriuțe chinezești de cafea cu marginile aurite, cutii de detergent și tuburi de insecticide. Hăinuțe minuscule de copil, luminițe uitate de la Crăciun, candele și multe jucării de pluș înghesuite una în alta – un iepure, o oaie, un leu se îmbrățișează indecent, cu bumbii ochilor lucind cafeniu. Înăuntru e la fel de haotic. Pe lîngă șirurile de haine gata curățate, băgate în plasticele subțiri de care stau capsate niște etichete, găsești acolo cam tot ce i-ar trebui unui cuplu să înceapă o gospodărie modestă. De la oale și capace, pînă la papuci de casă cu broderia făcută neglijent la mașină, cu ațele lăsate pe afară, neînnădite.

Înăuntru e la fel de haotic.

Ea, domnișoara Havisham, e înfrigurată iarnă-vară. Peste un soi de rochie/trenci/capot poartă o vestă pe care o mai strînge cînd și cînd de la mijloc. Are un ten alb-alb care n-a văzut lumina soarelui. Pare că a crescut acolo, în Nufărul ăsta, dintr-un spor de ciupercă, că s-a întins peste tot, că a făcut rădăcini jos, sub tejgheaua de dincolo de la care cred că nu iese niciodată. E stăpîna vegetală a acestui Nufăr care îi e casă, castel, palat. Cred că nu iese nici noaptea de acolo și strălucește opalin-fosforescent printre bujorii ei de pînzică roz pînă dimineața, la primul client.

În sfîrșit, mai încolo e un sirian aflat de zeci de ani în România și care, ca vecina sa, ciupearca Havisham, e înconjurat de tot soiul de nimicuri pe care însă le vinde. Găsești în cîțiva metri pătrați tot – de la cîrlige de rufe pînă la chei franceze. Vara atîrnă afară niște covorașe mititele și scoate la aer și la soare colivile cu sticleți și canari. Căci asta e nemaipomenita atracție de la sirian – păsările mici cît un pumn de copil care cîntă dumnezeiește. Stau mereu și le ascult cu pungile de cumpărături în mînă, în trinitatea fantastică a cartierului meu.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Turcii (I)

„Cafeneaua e locul de întîlnire pentru bărbați, nefiind cîrciumi în satele turcești. Aici se pun la cale geambășii de cai, însuratul băieților și măritatul fetelor, chiar dacă ei nu știu de asta. Li se spune doar după ce au făcut bătrînii tîrgul *(bazarlîc)*. La cafenea găsește perceptorul pe contribuabili să-i încaseze. Aici vin toți pierdevreme ca să stea degeaba, unde trebuie să consume măcar o cafea de doi lei, uitîndu-se la cei ce joacă table: notarul, jandarmul, perceptorul, pădurarul. Aici pierd noaptea moțăind cu coatele pe masă; fumează și numără de sute de ori șiragul cu mărgele de sticlă sau de os, ori de lemn, frumos lucrate, ce nu lipsește de la brîul nici unui turc. Picioarele le ține așezate sus pe bancă și fumează la țigări una după alta; crezi că fiecare gură a devenit un mic burlan prin care iese fumul. Tîrziu de tot, ori despre ziuă, vin acasă, se culcă și dorm, femeia avînd grijă de treabă. La arat și săpat pleacă tîrziu, după ce soarele s-a ridicat de o suliță; pe drum nu se grăbesc, merg încet, *iavaș, iavaș* („încet, încet“). Seara se întorc înainte de a apune soarele, cînd e la chindii. Nu se trec cu firea la lucru; au norocul de un pămînt binecuvîntat care dă mai mult decît i se dă. Sînt și unii dintre ei mai muncitori, stau acasă și-și îngrijesc gospodăria, îngrijesc de vite, dar pe aceștia îi poți număra pe degete.“

Mihail Beloiu,
„Viața turcilor într-un sat din Cadrilater: Cara-Ezechioi – Durostor“,
în *Sociologie românească*,
aprilie-iunie 1938.

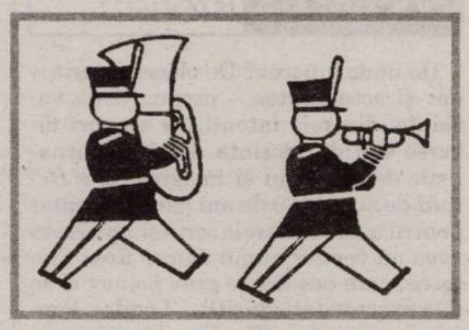

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Adevărata putere a comunității

Localitate mică, undeva în Transilvania, prin părțile nord-vestice ale patriei. Oameni sărmani, necăjiți că trăiesc într-o zonă cu pămînt cam rău, pietros, neroditor. Numai că ce-a luat Domnu' din rodnicia pămîntului a-ntors cu nemiluita în frumusețea locurilor. Nebănuite sînt căile Lui. Așa a hotărît la un moment dat. Ca oamenii ăia de pe-acolo să scuipe cu obidă și să dea cu căciula de pămînt cînd e vorba de agricultură, dar să fluiere admirativ și să se scarpine în vîrful capului cînd se uită-n jur și văd ce locuri frumoase au pe-acolo. Păi, nu?! Ca-n minunatele noastre povești. Se-ntîmplă și-așa. Să dai peste niște colțuri de vis, să zici că pe-acolo s-au zbenguit Adam și Eva, înainte de a descoperi manualul de folosire a lumii, dar să constați mai tîrziu că, în afară de vegetația sălbatică, prin pămîntul ăla nisipos și pietros nu crește nimic. Dacă ești în vizită, îți dă mîna să faci pe înțeleptul și să spui că se găsesc soluții pentru orice. Nici n-apucă să respire oamenii locului – deh, ardeleni, deci un picuț mai lenți –, că vizitatorul plin de idei le și explică el imediat cum stă treaba și cam care ar fi căile de rezolvare. De părut, pare că oamenii iau aminte. Pe urmă, trec mai departe, chinuindu-se să arate preocupați, chibzuind cu atenție la ce li s-a spus. De fapt, e foarte posibil să adreseze în gînd, așa, mai lent, niște cuvinte zidditoare de la facerea lumii, invitîndu-l pe vizitatorul cu idei să se mute el cu mama lui acolo. Și să-i lase pe ei să plece unde-or vedea cu ochii. Dar nu știm ce-i în mintea oamenilor, că nu dau voie să iasă pe gură prea multe. Ardeleni. Oameni liniștiți.

La un moment dat, prin părțile alea cam uitate de lume au ajuns, nu știu cum, niște olandezi. Doamne, ce le-a mai plăcut pe-acolo! Nu se mai săturau să tragă pe nări aer curat – să știți că nu e nici o aluzie malițioasă pe-aici – și nu mai conteneau să se minuneze, cum puteau și ei, pe limba aia a lor, de frumusețea amețitoare a minunii peste care tocmai dăduseră. Oamenii locului s-au crucit discret cînd i-au auzit pe oaspeți vorbind cam cum fac ei cînd sînt răciți, tușesc și expectorează. Dar s-au obișnuit repede, au zis că mare e grădina Domnului, și și-au văzut de treabă. Bun... Aici e o discuție. „Treabă“ e un fel de-a spune. Că nu prea ai treabă într-un loc unde pămîntul e așa zgîrcit. Ori nu aveau ei prea multe idei. Ori cine știe care e, de fapt, fața reală a lucrurilor? N-avem de unde ști. Ce-i sigur e că s-au obișnuit repede cu olandezii, care au cam început să-și facă de lucru pe-acolo și să dea semne că ar mai rămîne o vreme. Ceea ce au și făcut. Au reparat niște case părăsite, să tot fi fost vreo două, poate. Au refăcut grădinile, gardurile, deci s-au arătat oameni gospodari. OK... Au și ei ciudățeniile lor. De pildă, nici nu le trecea prin cap să-și instaleze curent electric. Că, cică, s-au săturat de-atîta curent. Mai bine să trăiască ei ca în alte timpuri, cînd descoperirile astea tehnologice nu se făcuseră. Vai de mine, ce le mai plăcea! Zici că-l apucaseră pe Dumnezeu de-un picior. Apăreau în vacanțe, tot mai des, și nu se săturau să ridice în slăvi locul în care nimeriseră. Sigur, cinstit ar fi să zicem că locuri de-alea, poate mult mai frumoase, se găsesc cu duiumul peste tot pe-aici. Dar ar putea părea o răutate să zici așa ceva. Acolo au nimerit ei, acolo le-a plăcut de-au dat pe spate. Ce să le faci? Olandezi.

Eh, dar uitîndu-se olandezii mai cu luare-aminte în jur, au văzut că vecinii lor, ca, de altfel, comunitatea întreagă, nu prea știu să zîmbească. Și, evident, i-au întrebat cum stau lucrurile, care-i treaba. Așa au ajuns să afle de tristețea localnicilor cu pămîntul neroditor. Pe urmă, au vorbit ceva pe limba aia a lor și au zis că au ei niște idei. Și, ca să n-o mai lungesc, în scurt timp au și arătat cam ce idei aveau, ca să readucă zîmbetul pe fețele consătenilor. Că acum erau consăteni, nu?! S-au apucat să aducă din Olanda niște vaci, cumpărate pe banii lor. Mai mari, așa, mai bine făcute, cam ca alea de prin poze. În sfîrșit... Vaci serioase, domnule! Au zis că au studiat ei zona și soiul ăla de vacă o să meargă foarte bine pe-acolo. Și s-au apucat să-mpartă gratis vacile astea, cam cîte două, pe la consăteni. Ăia, complet derutați. Adică nu-nțelegeau nimic din ce-aveau de gînd olandezii. Doar că s-au pomenit cu ograzile populate de soiul ăla de vaci mari și, nu știu cum să zic, parcă zîmbitoare, cumva, calme și binevoitoare. Adică numai că nu ziceau: „Stimați consăteni, vă rugăm frumos să ne mulgeți! Dar vă rugăm să poftiți! Nu vă sfiiți! Doar de-asta sîntem aici!“ Pe urmă, olandezii au zis că chestia cu vacile nu era tot. Că ei au vorbit cu comunitatea de unde veneau ei. Și că ăia au adunat niște bani, să facă în satul ăsta românesc o clădire modernă, cu instalații de mulgere și de depozitare a laptelui, ca pe urmă să-nceapă să se dezvolte, să facă brînză, în fine, cunoașteți modelul. Și că, poate, o vreme, ăia ai lor, din Olanda, ar fi și cumpărat ce s-ar fi produs pe-aici, pînă se punea treaba pe picioare.

Ei bine, comunitatea de localnici a cam intrat în trepidații. Se petreceau lucruri fără precedent, cu o viteză amețitoare. Nu reușeau să se dezmeticească din schimbările apărute peste noapte. Ce doreau, totuși, olandezii ăia de la oamenii locului? Ce-i apucase, frate, să tulbure în așa hal liniștea satului? Prin urmare, localnicii au reușit să facă ce nu-și închipuiseră vreodată că o să fie cu putință. S-au adunat la sfat. Cam toată comunitatea. Și au hotărît să le transmită un mesaj olandezilor. Care suna cam așa: „Noi vă mulțumim că ne ajutați. Și sînteți bineveniți la noi. Am văzut că aveți foarte mulți bani. Că ați adus și vaci, vreți să faceți și o fabricuță, sau așa ceva. Dar mai bine, cu tot bănetul ăsta, nu ne faceți o biserică nouă?“

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Momentul constantinian și civilizația creștină (I)

Istoriografia europeană a rămas lung timp captiva diviziunilor geopolitice ale comunităților creștine, dintre care cea mai vizibilă este schisma dintre Apusul și Răsăritul creștin. Astfel, *grosso modo* în viziune apuseană, Constantin cel Mare promovează o Biserică, cea a Romei, prin privilegiile pe care le acordă episcopului Romei și prin simplul fapt că părăsește și eliberează de prezența imperială această capitală, iar în viziune răsăriteană întemeiază un imperiu, gata să primească atributul de creștin, prin relația pe care o construiește cu episcopatul, exprimată în convocarea sinodului de la Niceea, adică în disponibilitatea de a media sau chiar de a gestiona conflictele bisericești. Astfel, Constantin s-ar afla la originea distincțiilor dintre cele două Biserici: în Apus o Biserică în loc de imperiu, în Răsărit un imperiu cu rol de Biserică.

Rezultatul neprevăzut al provocărilor politice.

Am îngroșat trăsăturile tocmai pentru a scoate în evidență contradicțiile unui creștinism care, abia ieșit din clandestinitate, se și aruncă în vîltorile unei istorii teleologice, adică predestinată să producă diferențele pe care sîntem învățați să le citim. Dar dacă am face abstracție de așa-zisele consecințe istorice, de tabloul unui creștinism spart în Biserici, confesiuni și denominațiuni, și ne-am replasa în secolele IV-V, poate am descoperi deocamdată un creștinism care nu are încă o încărcătură culturală prea pregnantă, capabil să ne dezvăluie un ADN creștin, trăsături generale, definitorii, pe care să le regăsim de-a lungul istoriei ulterioare.

Prima misiune pe care le-o trasează împăratul Constantin episcopilor este tocmai exprimarea culturală, ceea ce înseamnă și politică, a creștinismului. Cum se manifestă în lumea aceasta lumea de dincolo? Astfel, din *domus ecclesiae* sau *ecclesia domestica*, din comunități minoritare, al căror obiectiv este să fie diferite, să se distingă din corpul social, deodată Biserica este chemată să construiască, printr-o perspectivă răsturnată la 180 de grade, o expresie publică, o instituție prezentă în veacul acesta, adresîndu-se ansamblului societății antice. Demersul acesta *constructiv*, întins pe mai multe secole, a presupus în primul rînd formularea unui cult public. Fără a nega importanța elementelor de continuitate cu secolele creștinismului primar, secolul IV dă expresie cultului creștin, ale cărui trăsături fundamentale s-au păstrat cu cel mai înalt grad de fidelitate în creștinismul răsăritean, pe care le cunoaștem astăzi sub numele de liturghii ale sfinților Vasile cel Mare și Ioan Gură de Aur, cărora le corespunde un cult liturgic antic roman, dar și primele liturghii de limbă siriacă și coptă. Aceste formulare liturgice continuă să se îmbogățească și să se precizeze de-a lungul secolelor V și VI, fie prin adaosul unor cîntări și rugăciuni cu funcție dogmatică, cum este recitarea Crezului, cîntarea Trisaghionului sau imnul heruvic, fie prin specializarea pentru anumite momente ale zilei sau ale anului, cum e cazul liturghiei Sfîntului Grigorie Dialogul, papă al Romei. Tot în secolul IV prind viață liturghiile staționale sau procesiunile liturgice, care aduc cultul creștin în spațiul public. Marile orașe ale antichității se umplu de creștini, care traversează cîntînd și rugîndu-se principalele artere ale orașului. Ceremoniile constantinopolitane înregistrează o permanentă pendulare între biserica Sfinților Apostoli și biserica Sfînta Sofia. De asemenea, la Roma, marile locașuri ale Apostolilor sînt legate prin procesiuni de centrul Romei și cu precădere de Lateran, palatul desemnat ca reședință episcopală.

A doua temă esențială, trasată tot de împăratul Constantin, este reorganizarea politică a imperiului. Desființarea cultului imperial a însemnat nu numai oprirea unor ceremonii și procesiuni cu funcție politică, ci chiar ridicarea întrebării ce fel de regim politic corespunde creștinismului sau, mai general, ce fel de legătură poate fi stabilită între credința în Iisus Hristos și modul de organizare a societății. Întrebarea era urgentă întrucît convertirea lui Constantin suspenda suportul ideologic al monarhiei din vremea dominatului: divinitatea împăratului. În această privință, răspunsul s-a formulat mai greu și, mai ales, mai ezitant. Pe de o parte, fiindcă teoria și chiar practica politică antică prezentau cel puțin trei opțiuni pozitive, monarhia, aristocrația și democrația, care lăsaseră urme instituționale în organizarea Imperiului Roman. Pe de altă parte, fiindcă momentul fast al convertirii împăratului Constantin punea episcopatul în fața unui inevitabil parteneriat cu puterea imperială. Întîi prin edictul de toleranță, apoi prin încreștinarea familiei imperiale, punctul de sprijin al episcopatului se afla mai degrabă în puterea centrală decît în instituțiile aristocratice sau democratice ale cetății antice. Opțiunea pentru ceea ce istoricii moderni au numit „teocrație" este rezultatul neprevăzut al provocărilor politice și al ezitărilor clericale. În prima ei formulare, teocrația este o strategie de neangajare politică, adică orice regim politic este legitim, fiindcă este îngăduit de Dumnezeu. Dacă este însă nevoie ca această îngăduință să se transforme în bunăvoință și să capete o expresie publică, atunci istoricul se confruntă cu o permanentă construcție și deconstrucție de strategii legitimatoare. Distincția între Răsărit și Apus în definirea teocrației este mai degrabă expresia unor ritmuri diferite în formularea teoretică. Astfel, Apusul revendică, mai repede și mai clar, un rol central pentru cler în mecanismul de legitimare, ceea ce dă naștere teoriei că voința divină se exprimă prin cler și, mai precis, printr-un mare preot, pontiful Romei. În Răsărit, constatăm mai degrabă incidente politice și soluții ceremoniale *ad hoc*, care presupun o inovație în mecanismul de legitimare. Astfel, dacă la accederea la tron a împăratului Leon I, după stingerea dinastiei teodosiene, patriarhul Anatolie este un asistent al procesului de legitimare, politică, militară și populară, la accederea la tron a împăratului Anastasie patriarhul devine un actor activ al procesului de legitimare, îmbrăcîndu-l cu hlamidă și punîndu-i coroana pe cap. Rolul clerului în legitimarea politică fluctuează la Constantinopol pînă la fixarea în scris a ceremoniilor în secolul al X-lea de către Constantin Porfirogenetul și pînă la inovația ceremonială a secolului al XIII-lea, mirungerea, care dă clerului, în persoana patriarhului, un rol major, dar încă nu determinant, în legitimarea politică. Astfel, „teocrația" acoperă și cezaropapismul și papocezarismul, dar și orice formă de concordat modern sau parteneriat instituționalizat între Biserică și stat.

O a treia trăsătură constructivă, schițată de momentul constantinian, este reorganizarea socială. Intrarea ecclesiei în cetate, manifestată prin apariția bazilicii din centrul orașului, cu rol de catedră episcopală, a deschis calea către reorganizarea vieții urbane în jurul episcopului și al clerului episcopal. Dimensiunea filantropică a creștinismului a oferit o soluție declinului evergetismului antic și, astfel, Biserica locală a preluat treptat rolul de organizator social al cetății. În timp, s-a născut un nou sistem ierarhic, mai simplu și mai suplu decît cel al cetății antice, dar îndeplinind, în linii mari, aceeași funcție de diminuare și reglementare a potențialului de violență anarhică din orice societate.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Încrucișarea sensurilor

Traducerea românească de la Editura Vremea, datorată Ilenei Cantuniari, a eseului despre cruce a lui Vintilă Horia este o surpriză de trei ori plăcută.

Înainte de toate, așa cum sîntem obișnuiți la acest autor de excepție, avem în fața ochilor nu atît un exercițiu de erudiție, ceea ce nu exclude o impresionantă incursiune culturală, cît unul de cugetare. Sîntem invitați în grădina interioară a unei gîndiri căutătoare. În mijlocul exceselor raționaliste ale epocii în care trăia și pe care noi o moștenim fără a fi cu nimic mai înțelepți, mai prudenți, martor direct la transformarea rațiunii în barbarie, cunoscînd personal cele două dictaturi ale secolului XX, lămurit definitiv că entuziasmele tinereții au fost amăgiri, depășind irevocabil orice înclinație către extreme, convins în cele din urmă că toate ofertele de mîntuire terestră sînt în esență diabolice, înrobind și ucigînd omul pe criterii de rasă sau de clasă – Vintilă Horia ajunge la maturitatea etică și estetică deopotrivă. Preocuparea teologală traduce această limpezire caracterizată nu de cunoașterea specifică celor informați, exteriori datelor pe care le dețin pentru o vreme, ci de pasiunea aprofundării celor descoperite interior, în intimitatea sufletească.

Dacă teologia de școală are tendința de a decontextualiza trăirea religioasă, dorind de fapt să ofere eșafodajul credinței, utilizabil de oricine și oriunde, texte precum cel al lui Vintilă Horia intră în categoria jurnalului de bord al unei călătorii personale care vrea, din etapă în etapă, să se convingă de justețea drumului. Or, concret, crucea este instrumentul central, compasul cu ajutorul căruia poți menține drumul drept. Altminteri decît majoritatea teologilor, convinși de evidența mesajului și a purtătorilor săi, de unde și o anumită autosuficiență, autorul nostru pleacă, pe urmele lui Eliade, de la constatarea că sacrul se camuflează, „conținutul creștin rămînînd fără conținător". Iată de ce, Vintilă Horia pledează pentru recuperarea „ezoterismului", adică a calității călăuzitoare a crucii, sinteză a învățăturii Domnului Hristos.

Nu în ultimul rînd, în contextul mai larg al biografiei autorului și al disputelor cacofonice ajunse pînă la urechile celor de azi, cartea lui Vintilă Horia poate fi citită și drept o tentativă de spovedanie. Or, aceasta este, cum se știe, asemeni anamnezei în medicină, începutul terapiei. Accentele critice ale penitentului, vizînd mai ales istoria intelectuală și artistică a lumii occidentale, reprezintă tot atîtea strigăte de neputință care cheamă la vindecare. Dar nu prin proiecte mesianice sau revoluții, așa cum s-a întîmplat inclusiv în trecutul recent, ci prin asumarea la propriu a crucii. Vintilă Horia confirmă, la rîndul lui, faptul că lupta spirituală este înainte de toate cu titlu personal, că nu ne mîntuim dacă îi convertim violent pe alții, că forța argumentelor noastre stă în chiar viața pe care o ducem. Este sugestivă în acest sens concluzia pe care o trage autorul pe marginea dialogului dintre religie și știință:

„Drama vie a omului de știință este aceea a unei ultime opțiuni, căci, recunoscînd totuși existența unui Creator și prezența în materie a unei forțe sau a unei energii dificil de definit prin separatismul cartezian, fizicianul, la fel ca biologul, încă prinși în angrenajele trecutului, sintetizează în loc să sincronizeze. În cursul întîlnirilor mele cu Heisenberg, Bernard Lovell, Lupasco, Gonseth și alții, am rămas mereu cu întrebări nerezolvate. Căci faptul că ei au recunoscut sacrul, vreau să spun prezența divină, îmi era limpede, iar textele mi-o confirmau întotdeauna, pe cînd aderarea lor la factorul religios ca atare părea să aștepte strădanii noi, sau poate o anumită smerenie pascaliană, pentru a se consolida fără a renunța, totodată, la necesitatea lor de a se ști la adăpost de orice sentimentalitate, dar și de orice acuzație de trădare față de știința exactă. Ne aflăm în plină încrucișare a sensurilor. De unde și îndemnul de a nu sintetiza, pierzînd esențele odată cu nuanțele, ci de a sincroniza, cîștigîndu-le pe toate și una în plus, cea mai importantă.

***Radu Preda** este profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

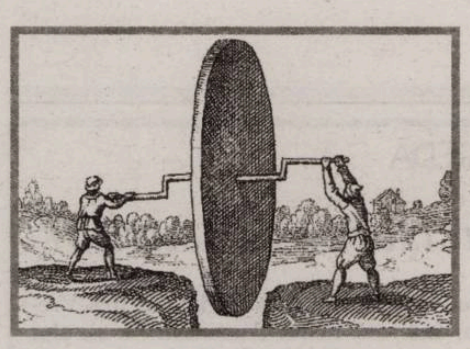

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Micșorarea lumii

Tom Nichols e îngrijorat. Profesor la US Naval War College, consultant în chestiuni de politică externă și de înarmare, Nichols este un participant activ la viața publică americană și nu poate fi bănuit că e încă unul dintre acei alarmiști obositori care te fac uneori să crezi că trăiești într-o epocă a indignării fluide și perpetue.

Îngrijorarea sa vine de la un fenomen al cărui principal simptom constă în evaporarea credibilității și a status-ului acelei categorii de oameni care stăpînesc un subiect suficient de bine încît să poată contribui la înțelegerea lui sau, pur și simplu, să poată avea opinii valide asupra lui. Specialiștii nu mai contează, spune Nichols și argumentează, cale de cîteva sute de pagini, într-un volum apt intitulat *Moartea expertizei*.

Nu mai avem dezbateri cu argumente. Raportarea cetățeanului de rînd la chestiunile publice a trecut rapid de la faza de lipsă de informații la cea de selectare și însușire a unor date nereale și merge rapid către ceva ce ar putea fi numit eroare agresivă. Oamenii nu numai că ajung să creadă în chestiuni stupide, dar resping activ și hotărît orice fel de opinie avizată care le-ar putea desființa opiniile.

Statele Unite au devenit o țară obsedată de adorarea propriei ignoranțe, observă îngrijorat profesorul american, însă, privind din afară, cred că oricine îl poate asigura pe autor că fenomenul nu este singular și, în cazul ăsta cel puțin, excepționalismul american nu există. Ajunge doar să menționez stupefianta dezbatere românească privind utilitatea vaccinurilor. Să respingi experții a devenit cumva egal cu declararea autonomiei personale.

Volumul lui Nichols furnizează o sumă largă de exemple, unele dintre ele cu consecințe oribile care depășesc granițele formale. Negarea existenței HIV de către un profesor american în anii '90, în ciuda tuturor dovezilor comunității științifice, a provocat efecte tocmai în Africa de Sud, unde președintelele Thabo Mbeki și-a însușit teoria respectivă (nu a renunțat nici azi cu totul la ea). Convingerile sale au avut rezultate în politicile de sănătate ale statului respectiv. Potrivit unor estimări independente, peste 300.000 de sud-africani au murit pentru că nu au avut acces la medicamente, iar 25.000 de copii s-au născut purtători ai virusului. Toate acestea puteau fi prevenite.

Însă exemplele disparate și extreme din trecut au devenit acum regulă. Oamenii nu numai că resping opiniile specialiștilor, dar o fac atît de frecvent și furios și arogant încît, crede Nichols, nu mai avem de-a face cu neîncredere, ci de-a dreptul cu narcisism. Părerile *trollului* de pe Internet și ale efemeridei de platou TV devin cumva egale cu ale medicului, inginerului sau cercetătorului. „Diferență onestă de opinii", după cum constată sarcastic Nichols.

Menționez *Moartea expertizei* nu numai ca recomandare de lectură utilă, ci și ca punct de pornire pentru o posibilă grilă de interpretare a lumii în care trăim. Oriunde ne întoarcem, o să vedem căderea în triburi, în grupuri mici, tot mai mici, și demisia din calitatea de cetățeni ai unei lumi libere. Afilierea devine mai importantă decît dreptatea.

Actualul președinte american a cîștigat cu sloganul *„America First"*. Marea Britanie se retrage încet și confuz din Europa, în timp ce calculează pagube și construiește narațiuni justificative. Cancelarul Merkel vorbește despre întărirea proiectului european ca replică la îndepărtarea aliaților. Peste tot se ridică ziduri și se alcătuiesc raționamente defensive sau pasiv-agresive. Grupuri tot mai multe și mai mici văd dușmani tot mai mari și mai implacabili. În epoca informației, selecția partizană e mai importantă decît ierarhia rațională. Statistica, constatarea empirică și precedentul au devenit, toate, inutile. Convingerile de grup domină individul și îi răpesc autonomia. Ne îndreptăm, dacă vreți, spre o tiranie a convingerilor minore.

Inclusiv în România, asistăm la polarizări și dezbateri pe cît de inutile, pe atît de ridicole. Referendumul privind definirea constituțională a familiei e una dintre ele, dar nu singura. Vedem, simțim chiar, cum se strecoară în societate un antioccidentalism subtil care urmărește nu neapărat alinierea României la Est, cît mai degrabă izolarea și picarea ei în irelevanță. Sîntem mai degrabă creștini decît cetățeni, mai mult români decît oameni și mai degrabă asediați decît liberi.

Nu e clar de ce am ajuns aici. Poate pentru că ne-am mișcat prea repede în ultimii douăzeci de ani. Poate pentru că, așa cum spun conservatorii, elitele liberale ale lumii au tendința să trateze de sus temeri legitime. Sau poate, pur și simplu, pentru că, fascinați de strălucirea și oportunitățile unei lumi tot mai deschise, am uitat să mai privim și în apropierea noastră. N-am văzut dezorientarea vecinului, frustrarea colegului și oboseala prietenului. Poate că avem de-a face doar cu un recul temporar, cu o mișcare de ludiți de secol XXI care cer un pic de timp pentru a putea asimila ce li s-a oferit pînă acum. Nu am un răspuns la așa ceva.

Am, în schimb, o întrebare. Sîntem siguri că vrem să rămînem doar noi între noi?

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

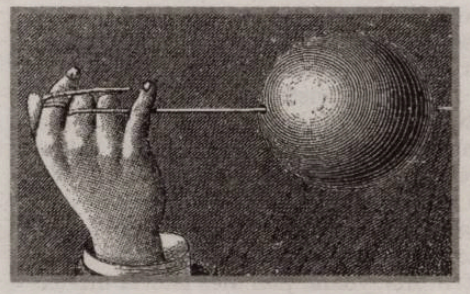

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Un milion și jumătate de cititori

România este pe ultimele locuri în Europa în ceea ce privește consumul de carte. O spune acum, cu cifre, un studiu realizat de Federația Editorilor Europeni. E vorba de o cercetare amănunțită care arată cum a evoluat în ultimii zece ani piața de carte. În Europa, industria cărții pare că și-a revenit după criza financiară. Dar se prefigurează o nouă criză, sistemică, de această dată. Deși numărul de titluri noi crește constant – anul trecut, în Europa s-au publicat peste cinci sute de mii de titluri noi –, tirajele sînt tot mai mici. La fel și cam un milion și jumătate de cititori cu totul – în varianta cea mai optimistă. Tirajele medii sînt printre cele mai mici din Europa. Numărul de librării raportat la numărul de locuitori e, iarăși, extrem de scăzut. Suma de bani alocată pentru achiziția de carte e infimă în comparație cu media europeană. Etc. Una peste alta, piața de carte din România înseamnă o cifră de afaceri de aproximativ șaizeci de milioane de euro. Tot cam șaizeci de milioane are și Bulgaria, doar că la o populație de două ori mai mică. Tot o populație înjumătățită față de România

© wikimedia commons

Reducerea TVA la carte, acum doi ani, a fost doar o gură de oxigen pentru un organism aflat în colaps.

profiturile editurilor. De fapt, evoluția tendințelor e asimetrică: profitul e în scădere, proporțional cu numărul de titluri noi publicate. Cititorii nu mai țin pasul cu tot ce se publică. Piața nu mai asimilează o diversitate atît de mare de „produse" noi.

O altă concluzie interesantă a studiului: cărțile în format electronic evoluează lent, ele rămîn în continuare un fenomen mai degrabă marginal, în ciuda progresului tehnologic, în ciuda accesului larg la tehnologie. În fine, cea mai mare problemă a industriei de carte o reprezintă difuzarea. Numărul librăriilor a scăzut, aproape peste tot în Europa. Efectele nefaste sînt greu de cuantificat.

Cît privește statisticile referitoare la România, ele arată îngrijorător. Sîntem are și Ungaria, dar acolo, piața de carte se ridică la peste două sute de milioane de euro. În orice ecuație ai pune-o, industria cărții din România șchioapătă.

În ceea ce privește promovarea lecturii, vremea micilor cîrpeli a trecut. Reducerea TVA la carte, acum doi ani, a fost doar o gură de oxigen pentru un organism aflat în colaps. Printre altele, și pentru că sectorul librăriilor e în declin. Sînt tot mai puține librării în țară. Există chiar și orașe de talie medie care au rămas fără librării. Nici nu mai știi care e cauza și care e efectul: au dispărut cititorii pentru că nu mai există librării? Sau librăriile s-au închis pentru că nu mai sînt cititori?

O să mi se reproșeze că, în fond și la urma urmei, banii cei mai mulți rămîn în lanțul de difuzare, că doar librăriile, nu-i așa, vînd cărți, percep comisioane și apoi tot amînă plățile către edituri. E adevărat. Dar faptul că au dispărut atît de multe unități, faptul că doar puține lanțuri se mai dezvoltă, faptul că există atît de puține librării independente arată că sistemul funcționează la limita de jos a rentabilității, dacă nu cumva chiar sub linie. De bine, de rău, scriitorii și-au cîștigat un statut și o recunoaștere. La fel și editorii, care, pentru a-și apăra interesele, au găsit formule de asociere. Încet-încet, începe să fie recunoscută și munca bibliotecarilor, chiar dacă sînt în continuare subfinanțați și subapreciați. Librarii, însă, au rămas, în acest parcurs al cărții de la scriitor la cititor, singurii fără statut.

Poate e cazul ca statul să se implice mai mult în susținerea lecturii. Misiunea e nu doar urgentă, ci și esențială. În joc nu e atît piața de carte, cît bazele unei educații elementare. Fără cărți, fără educație, românii vor fi condamnați la sărăcie și la o existență periferică în raport cu Europa și cu modernitatea. Apropo de intervenția statului: Franța și Germania susțin țintit piața de carte. Nu doar prin taxare scăzută, ci și prin subvenții directe îndreptate spre librării: pentru reabilitare, pentru formarea personalului, pentru programare de evenimente. Nu poți spera la un număr mare de vizitatori (și de cumpărători de carte) dacă nu transformi librăria într-un spațiu într-adevăr atractiv. Iar în Italia s-au introdus, începînd de anul trecut, așa-numitele bonuri culturale, adică niște cecuri cu valoare fixă oferite tinerilor pentru a achiziționa bilete de intrare la teatru, concerte și muzee sau pentru a-și cumpăra cărți. Există deci modele pe care le-am putea prelua în dezvoltarea politicilor culturale sau de educație.

Ierusalim. Cetatea

Texte și opinii de:

● Tamar SAMASH (ambasador extraordinar și plenipotențiar al Israelului în România.)
„Dorința evreilor de a supraviețui s-a dovedit mai puternică decît dorința altora de a ne distruge“

● Fuad Karim Saliba KOKALY (ambasador extraordinar și plenipotențiar al Palestinei în România.)
„Utimul asediu al Ierusalimului“

● Mihail E. IONESCU (general-maior în rezervă)
„Evenimente cu impact pe «durată lungă»: Războiul de 6 zile (5-10 iunie 1967)“

● Madeea AXINCIUC (profesor de Studii Iudaice la Universitatea din București)
„Cetatea de aur“

argument

Centrul lumii

DILEMA VECHE
Ierusalim. Cetatea

Mă gîndesc la un dosar dilematic despre Ierusalim de foarte mult timp. În ultimii 12 ani, am călătorit de cîteva ori în acest oraș și am avut, de fiecare dată, șansa de a avea timp să-l străbat la pas, pe îndelete, în sus și-n jos, să mă opresc pentru a-l vedea și a-l auzi mai bine, să îmi las inima să-i simtă inima.

Anul acesta se împlinesc 50 de ani de la ceea ce a rămas în istorie drept Războiul de 6 zile. Am socotit că această aniversare, tristă pentru unii, jubilatorie pentru alții, este mai mult decît un pretext legitim să alcătuiesc un dosar tematic ierusalemitan (căci războiul din 1967 a deschis brusc o nouă eră în istoria multimilenară a Ierusalimului) – am socotit că această aniversare ar putea fi chiar centrul dosarului. Însă, despre Ierusalim nu poți alcătui un discurs cît de cît plauzibil cu o singură idee centrală. În chip ciudat, Orașul refuză unicitatea și exclusivitatea. Personal, sînt convins că Ierusalimul este centrul lumii (dacă admitem că această lume bezmetică are un centru), și îmi dau seama imediat că despre acest centru nu poți vorbi urmărind o singură idee sau plasînd în centrul vorbirii un singur eveniment. Ierusalimul este un centru-sinteză al vastei noastre lumi și, de aceea, cere o vorbire complexă, polifonică. Aici, istoria a curs enorm și compact, aproape imposibil de secvențializat. Poate de aceea orice discuție cu un locuitor al Ierusalimului despre orice mic fleac contemporan devine, repede, un interminabil excurs în istorie pînă hăt, departe, la Primul Templu sau încă și mai încolo... La Ierusalim, lucrurile se leagă ca niciunde pe această lume.

Așa se face că am ajuns la concluzia că un singur dosar dedicat Ierusalimului ar fi nu doar insuficient, ci și incorect. Prin urmare, am decis să alcătuiesc, în acest an, două asemenea dosare în *Dilema veche*. Primul este cel pe care îl aveți acum sub ochi. L-am intitulat „Ierusalism. Cetatea“, pentru că vorbește mai mult despre identitatea orașului. Va urma, peste cîteva săptămîni, un al doilea dosar, intitulat „Ierusalism. Visul“, în care se va vorbi despre simbolistica lui. Azi, încercăm să vedem cîte ceva din *ce este* Ierusalimul – în curînd, vom încerca să vedem și *ce înseamnă* Orașul Sfînt.

În introducerea impresionantei monografii pe care a scris-o despre Ierusalim, Simon Sebag Montefiore spune: „Ierusalimul este Orașul Sfînt, dar a fost întotdeauna și adăpostul superstițiilor, șarlataniei și bigotismului; ambiția și trofeul imperiilor, chiar dacă nu avea nici o valoare strategică; spațiul cosmopolit al multor secte care au crezut, fiecare dintre ele, că orașul îi aparține doar ei; un oraș cu multe nume, dar în care fiecare tradiție a fost atît de sectară încît le excludea pe toate celelalte. Acesta este un loc atît de delicat încît este desemnat în literatura sacră evreiască prin genul feminin – întotdeauna o femeie senzuală, plină de viață, mereu frumoasă, fiind, uneori, o prostituată nerușinată, alteori o prințesă rănită, abandonată de iubiți.“ Să ne apropiem, așadar, de Ierusalim ca de o femeie... Ce fel de femeie, socotește fiecare. După mine, o femeie deplină!

P.S. Nu pot să închei acest argument fără să mulțumesc Ambasadei Israelului și Ambasadei Palestinei pentru amabilul sprijin pe care l-am primit în alcătuirea acestui dosar. (**Sever Voinescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Anna KOULOURIS

Priveliștea Ierusalimului creștin

Într-o plimbare de dimineață prin vechiul Ierusalim, se revarsă înaintea ta, unul după altul, blocurile de piatră albă și lucioasă alcătuindu-se în străduțe întortocheate și pereți impenetrabili. Albastrul cerului din fundal este tăiat de vîrfurile zidului de apărare otoman care înconjoară cel mai sacru spațiu din lume. Reflectată din marginile acestuia, lumina soarelui învăluie orașul în strălucire. Din vechea cetate răsare cupola Bisericii Sfîntului Mormînt; pare un ac de ceas înțepenit, acolo timpul s-a oprit.

Pentru localnicii creștini, această stare este una obișnuită. Mormîntul Sfînt al lui Iisus Hristos marchează mai puțin evenimentul de acum 2000 de ani și simbolizează mai mult întîlnirea dintre cer și pămînt. Oricine venerează astfel de locuri sacre are acest sentiment al eternității, al ieșirii din timp. Rîurile și lacurile acestui pămînt fertil al Ierusalimului au îmbrățișat blînd corpul lui Dumnezeu întrupat, Iisus Hristos. Din pămînt sfînt, care I-a simțit fiecare pas, au crescut copacii care I-au dat umbră, pomii care L-au hrănit cu fructele lor, pînă în acel ceas al sorții în care acest pămînt I-a sorbit sîngele și, apoi, pentru trei zile I-a găzduit corpul în adîncimile sale.

Aceste meleaguri sacre au fost moștenite de Patriarhia Ortodoxă Greacă a Ierusalimului, cea mai veche și neîntreruptă instituție a Pămîntului Sfînt, condusă de succesorii Apostolului Iacob. Tocmai de aceea, misiunea Patriarhiei este aceea de a proteja aceste locuri de rugăciune și de a le păstra cît mai accesibile pentru fiecare om, fără excepție. Datoria aceasta este tratată cu multă seriozitate. De altfel, părerile divergente legate de acest subiect au contribuit, în mare parte, la conflictul care plutește permanent asupra regiunii, asemenea unui nor negru care nu se mai risipește.

De-a lungul vremii, diferite puteri politice au invadat Ierusalimul, l-au cucerit, l-au stăpînit și, în cele din urmă, au eșuat, dar religia a prosperat mereu. Autoritățile ce au guvernat de-a lungul anilor nu au reprezentat un obstacol ideologic pentru prezența creștină, atît timp cît sacralitatea Țării Sfinte a rămas netulburată. Un exemplu clar este invazia arabă din anul 637, condusă de califul Omar ibn al Khatab, cînd Patriarhul Sofronie a abdicat de la conducerea orașului. În prezent, cînd statutul oficial al Ierusalimului este un subiect constant de îngrijorare, dimensiunea creștină a locului reprezintă un agent de promovare a păcii și reconcilierii pentru întreaga regiune. Deoarece multe din numeroasele locuri sacre de la Ierusalim sînt în egală măsură importante pentru mai multe, de nu chiar pentru toate religiile, poziția Bisericii este că din sfințenia acestor locuri ne putem cu toții împărtăși, fără ca un grup sau altul să revendice exclusivitatea asupra acestora.

Politica creștină a împărțirii locurilor sfinte între toate religiile se înrădăcinează în tradițiile evanghelice, care disting între autoritatea pămîntească și autoritatea cerească, precum între Ierusalimul pămîntesc și Ierusalimul ceresc – „Căci nu avem aici cetate stătătoare, ci o căutăm pe aceea ce va să fie.“ (Evrei, 13-14)

Așadar, în timp ce legile asupra cărora diversele comunități au căzut de acord sînt respectate pentru a asigura ordinea, limitările lor au relativ puțină importanță pentru creștini, care așteaptă ca realitatea pămîntească să facă loc realității cerești.

De aici decurge faptul că, în creștinism, nu există nici o confruntare ideologică între Legea lui Dumnezeu și legea oamenilor, după cum nu există nici o contradicție între aplicarea uneia și a celeilalte. Asemenea confruntări nasc atitudini fundamentaliste, care pur și simplu nu există în comunitatea creștină din Țara Sfîntă. Noul Testament este considerat o dezvoltare a legii Vechiului Testament, care oferă, în mod particular, libertate. Deși religia creștină se supune legilor și tradiției proprii, natura obligativității acestora este diferită față de cea specifică religiei iudaice. Această eliberare de sub lege a fost exprimată de Iisus Hristos prin cuvintele Sfîntului Evanghelist Marcu: „Și le zicea lor: Sîmbăta a fost făcută pentru om, iar nu omul pentru sîmbătă.“ (Marcu, 2-27)

Realitatea vieții de azi a creștinilor din spațiul marelui Orient Mijlociu și al Africii de Nord este înnegurată. Dar Țara Sfîntă și, în particular, Ierusalimul reprezintă o rază de lumină pentru cei care au fost strămutați, umiliți, răniți, garantînd prezența lor prin secole și pentru secolele care vin. Patriarhatul, autocefal și oficial recunoscut de toate autoritățile guvernamentale din jurisdicția sa care se întinde pînă în Qatar, este păstrătorul și păzitorul vechii moșteniri creștine. Locurile în care, indiscutabil, Iisus Hristos și-a trăit viața pămîntească în contextul istoric al timpului Său sînt protejate și venerate zi de zi, fără încetare, de Frăția Sfîntului Mormînt, de localnicii creștini, de sutele de mii de pelerini din întreaga lume. Ierusalimul, cu brațele sale deschise, este mama și casa întregii lumi creștine.

„Cînd vezi Ierusalimul, vezi istoria lumii, de nu chiar mai mult: este istoria cerului și a pămîntului...“

BENJAMIN DISRAELI

„Vin la Ierusalim. Acolo cerul este mai albastru și amintirile sînt mai clare.“

MENAHEM BEGIN

„Grandoarea Ierusalimului este, totodată, și marea lui problemă.“

UMBERTO ECO

© wikimedia commons

© wikimedia commons

Anna Koulouris, *născută în Syracuse, New York, este scriitoare și consilier de comunicare al Prea Fericitului Partriarh Teofilos al Ierusalimului.*

traducere de Isabela POP
și Sever VOINESCU

Laura SITARU

Există pe lume mii de Bagdaduri și mii de Damascuri, dar Ierusalimul este doar unul!

„Ierusalimul și arabitatea sa reprezintă consolarea mea pentru toate nedreptățile vieții! Există pe lume mii de Bagdaduri și mii de Damascuri, dar Ierusalimul este doar unul! Evreii mi-au cerut să le ofer un coridor prin care să poată ajunge la „zidul" lor, dar am refuzat; Vaticanul a cerut acces internațional la locurile sfinte, dar am refuzat; Marea Britanie a dorit să pun în aplicare decizia de partajare a Ierusalimului, însă nu am fost de acord; pînă și Liga arabă a solicitat retragerea Iordaniei din orașul sfînt, iar eu am refuzat."

© wikimedia commons

Aceste rînduri îi aparțin regelui Abdallah I, fondatorul Regatului Hașemit al Iordaniei, care, printr-o ironie a destinului, este ucis chiar la Ierusalim în Moscheea al-Aqsa. La acea dată (1951), Regatul iordanian exercita controlul asupra părții de Est a Ierusalimului, în vreme ce partea Vestică a orașului fusese declarată capitală de către statul Israel, pe 23 ianuarie în 1950.

Acesta este doar un episod din istoria tumultuoasă a Ierusalimului, o istorie de revendicări, războaie și cuceriri care a lăsat puține momente de liniște locuitorilor cetății. Nu aș numi surprinzătoare această istorie, date fiind conotațiile religioase și spirituale pe care cetatea Ierusalimului le are pentru cele trei mari monoteisme, iudaismul, creștinismul și islamul, ca să nu aducem în discuție și multiplele subdiviziuni confesionale care complică și mai mult tabloul revendicărilor asupra locurilor sfinte.

Al-Quds (numele arab al Ierusalimului) este cel de-al treilea loc sfînt al religiei islamice, după Mecca, locul nașterii profetului Muhammad și a islamului, și Medina, orașul în care s-a coagulat prima comunitate de musulmani *(umma)*. Direcție inițială a rugăciunii pentru musulmani în primii ani ai islamului, Ierusalimul, mai precis locul pe care se înălța cîndva templul lui Solomon, este în tradiția islamică punctul din care profetul Muhammad și-a început călătoria nocturnă către Ceruri *(al-mi'raj)*, unde a primit revelația. Tot aici, pe locul templului lui Solomon, Muhammad s-a rugat împreună cu profeții Abraham, Moise și Iisus – afirmă tradiția islamică –, în timpul miticei călătorii nocturne a fondatorului islamului *(al-isra')*. În amintirea acestor momente din viața și profeția lui Muhammad, califul omeyyad Abd al-Malik construiește, peste cîteva decenii, Domul Stîncii (în 691) și Moscheea al-Aqsa (705). Ierusalimul a avut o importanță covîrșitoare pentru primele generații de musulmani, orașul fiind cucerit în 638, la numai patru ani de la preluarea frîielor noului stat din Peninsula arabă de către califul Umar ibn al-Khattab (634-644). Istoriografia islamică manifestînd o evidentă preferință pentru cel de-al doilea calif al islamului, Umar ibn al-Khattab, acordă spații largi intrării lui Umar în Ierusalim, în urma negocierilor cu patriarhul Sofronie. Comportamentul exemplar al califului Umar, care refuză invitația de a se ruga alături de patriarhul Ierusalimului în biserica Sfîntului Mormînt, pentru a preveni implicațiile viitoare ale gestului său, este intens subliniat de sursele istorice islamice. Pactul pentru Ierusalim asupra căruia au convenit cei doi conducători, califul Umar și patriarhul Sofronie, este prezentat de către istoriografia islamică ca fiind un exemplu de conviețuire și relaxare în relațiile intercomunitare și interconfesionale. Califii islamului nu au scăpat din atenție cetatea Ierusalimului, chiar dacă centrul de putere al statului s-a deplasat geografic dinspre centrul Peninsulei arabe către Damasc, Bagdad, Cairo sau Istanbul. Califul omeyyad Abd al-Malik construiește mai întîi în Ierusalim splendidul Dom al Stîncii, una dintre emblemele vizuale ale cetății pînă în zilele noastre, și abia apoi este proiectată construirea Marii Moschei Omeyyade din capitala Damasc (705) de către fiul său, califul al-Walid, moment care coincide și cu debutul lucrărilor la ridicarea Moscheei al-Aqsa din al-Quds. Nici abbasizii, legați mai ales de orașele Mesopotamiei – Bagdad, Kufa, mai apoi Samarra' –, nu au neglijat Ierusalimul, refăcînd sau întreținînd monumentele de cult ale islamului. În 771, califul abbasid al-Mansur reface Moscheea al-Aqsa, serios avariată în urma unui cutremur; în 1187, sultanul Salah ad-Din (cunoscut nouă ca Saladin) reface moscheea după ce fusese anterior modificată de către cruciați. Otomanii sînt deopotrivă preocupați de Ierusalim; este cunoscută acțiunea de reconstrucție a Domului Stîncii și a Moscheei al-Aqsa, sub atenta supraveghere a sultanului Suleiman Magnificul. Nici dinastiile șiite (referința privește explicit dinastia fatimidă, 909-1171), care au stăpînit vremelnic Ierusalimul, nu s-au dovedit lipsite de interes față de cetatea istorică. Califul al-Aziz (975-996), care reprezintă apogeul dinastiei fatimide, era înconjurat de creștini care ocupau poziții importante în ierarhia statului (soția rusoaică a vizirului său creștin era și sora celor doi patriarhi, al Alexandriei și al Ierusalimului). Toate acestea nu șterg, desigur, episoadele de violență irațională îndreptată împotriva Ierusalimului creștin din partea unor califi, precum fatimidul al-Hakim (996-1021), care a ordonat demolarea bisericii Sfîntului Mormînt în 1009, iar creștinilor și evreilor din cetate le-a impus o serie de particularități vestimentare (purtarea de veșminte negre, iar la băile publice, creștinii erau obligați *să poarte o cruce, iar evreii – un fel de jug cu clopoței,* consemnează istoricul Philip Hitti).

Principal motiv de dispută între musulmani și cruciați.

Principal motiv de dispută între musulmani și cruciați, Ierusalimul a trecut pe rînd de la o stăpînire la alta, cunoscînd tot atîtea episoade de sîngeroase care au pus la grea încercare buna funcționare a relațiilor interconfesionale, iar uneori însăși existența orașului. În 1099, cruciații cuceresc Ierusalimul din mîinile unei garnizoane fatimide care nu rezistă foarte mult asediului creștin, intră în oraș și masacrează populația. *(Pe străzile orașului, zăceau munți de capete, de brațe și de picioare,* notează deopotrivă cronicile creștine și islamice, citate de istoricul Philip Hitti.) „Aceste animale curajoase și bătăioase", cum sînt numiți cruciații în cronicile musulmanilor, au devenit ulterior aliați ai diferitelor state musulmane, stabilind relații trainice cu acestea. Deși mare cuceritor al Ierusalimului (în 1187), figură-simbol în istoria islamului clasic, recuperată mai tîrziu, în secolul XX, de către discursul naționalist arab, Salah ad-Din (Saladin) și-a căpătat faima și datorită manierei rafinate în care a negociat și interacționat cu regii creștini, mai ales cu Richard Inimă de Leu.

Căderea Imperiului Otoman schimbă configurația geopolitică a Orientului Mijlociu, iar Ierusalimul devine obiectul disputelor locale și internaționale, în contextul mandatului britanic asupra fostei provincii otomane a Palestinei și, ulterior, al apariției în regiune a statului Israel, începînd cu anul 1948. Statutul internațional special propus de Liga Națiunilor, în 1947, pentru Ierusalim nu este agreat de părțile vizate de planul de partiție a Palestinei între evrei și palestinieni. Identitatea religioasă a Ierusalimului capătă concretețe și relevanță teritorială atît pentru palestinieni, cît și pentru evrei, mai ales pe fondul exacerbării ideii de structurare națională, adică în națiuni de sine stătătoare. Dimensiunea spirituală covîrșitoare a Ierusalimului face din acesta – în proiecția statală ideală – capitala prin excelență a noului stat Israel, dar și a proiectului statal palestinian. Discursurile radicale, și dintr-o tabără, și din cealaltă – dar nu numai cele radicale – nu renunță la ideea unei capitale la Ierusalim, împărțit deja între partea sa vestică, evreiască și cea estică, arabă și palestiniană. Ierusalimul, astăzi ca și altădată în istoria sa, pare să plătească prețul sacralității sale și al locului central, fundamental, pe care îl ocupă în structura de profunzime a celor trei mari monoteisme. Dacă disputele între creștini și musulmani s-au atenuat întrucîtva, a venit rîndul celor dintre evrei și musulmani, dar, de data aceasta, factorii teritorial și geopolitic dau o greutate în plus situației. Vai, ție, Ierusalim, *floare a orașelor!* – cum spunea Feiruz, minunata cîntăreață a Levantului, într-o la fel de minunată interpretare.

„Ierusalimul este orașul mic al lucrurilor mari, așa cum orașul obișnuit al modernității este marele oraș al lucrurilor mici."

G.K. Chesterton

„Sînt oameni cu inimi de piatră și sînt pietre cu inimi de oameni."

Rabinul Abraham Isaac Kook, despre Zidul de Vest, cunoscut la noi ca Zidul Plîngerii.

„Acel Ierusalim care va supraviețui pentru totdeauna este Ierusalimul Zidului de Vest, al Sfîntului Mormînt și al Cupolei Stîncii, nu Ierusalimul care a servit de capitală seculară pentru David, Godfrey sau Ben Gurion."

Arnold Toynbee

***Laura Sitaru** este conferențiar la secția de arabă a Facultății de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București.*

Madeea AXINCIUC

Cetatea de aur

Cînd urci la Ierusalim, dinspre deșert, dinspre mare sau dinspre Valea Iordanului, orașul așezat pe coline te întîmpină cu toate contrastele lui: vechi și nou, modern și tradițional, religios și secular. Pentru a iubi Ierusalimul, trebuie să iubești diversitatea și nuanțele, cărările sufletului și țărîna trupului, cerul și pulberea pămîntului, stînca și firele de nisip. Mai multe lumi într-una singură. Există o rivalitate între Ierusalim și Tel Aviv, ca diferență între două moduri de viață radical diferite. Numai un tel-avivian convins poate spune că cel mai bun lucru în Ierusalim este drumul spre Tel-Aviv.

Inima Ierusalimului este orașul vechi. O alcătuire parcă neverosimilă. Aici, acum, în toate timpurile și dincolo de ele. „Ierusalimul de aur, și de aramă, și de lumină" – după cum frumos spune cîntecul lui Naomi Shemer.

Cetatea sfîntă pare a fi din piatră vie, o piatră din care curg ape. Izvoarele sufletului se nasc aici neîncetat. Într-un tărîm curat, al transparenței luminoase fără de umbră, nici în afară, nici înăuntru, la cumpăna dintre lumi, vezi cum se înalță din piatra albă zidurile Ierusalimului.

Aerul este dens, dar mai ușor și străveziu, căci poți privi prin el către înalturi. Cetatea respiră blînd, iar norii se așternsus, ca niște aripi nemaiîntîlnite.

În amurg, adierea coboară și se unește cu piatra. Pare că Cetatea se naște de sus, „pe aripi de Duh" (Ps. 18: 10). Termenul ebraic *ruah,* „Duh", înseamnă deopotrivă „adiere", „vînt", „aer care se mișcă", „suflare" și „duh" al omului. *Ruah* comunică misterios cu *reiah,* „parfum", „miros plăcut", „mireasmă". Există o aromă, un parfum al Ierusalimului, așa cum există o muzică a lui, aparte, ca o îngînare fără de sfîrșit: clopote, vocea imamului chemînd la rugăciune, oameni vorbind în toate limbile și, mai ales, o necurmată liniște în care se țes iscusit toate.

Noaptea, serafimi aprind candele. *Saraf* (la plural, *serafim)* provine în ebraică de la rădăcina *s.r.f.*, „a arde incandescent", așa cum ard cărbunii aprinși. Serafimul este o făptură ce înmănunchiază razele strălucirii celei mai luminoase, este jarul nestins ca semn al transfigurării materiei, al prezenței divine care le ține și le unește pe toate. Umbra lui aici este chipul lui Moise strălucind la coborîrea din munte, în mîini cu tablele Legii.

Ierusalimul de aur este această îngemănare a pietrei-nepiatră cu focul nestins, cu aerul înmiresmat al Duhului și unduirea apelor nenăscute.

Yerushalayim, Cetatea păcii

Dubla etimologie propusă pentru numele Cetății (în ebraică, *Yerushalayim)* evocă Ierusalimul ca loc privilegiat al păcii: fie este vorba despre *yir Shalem/ yir shalom,* „cetatea Salemului"/ „cetatea păcii", fie este vorba despre *yerush shalom,* „moștenirea" ori „dobîndirea, prin moștenire, a păcii".

Ierusalimul ne apare ca sălaș al păcii într-o geografie reală, în spațiu și timp, dar și dincolo de ele, *sub specie aeternitatis*. Moștenirea nu presupune doar o continuitate orizontală, a păcii înțelese politic, ci, mai cu seamă, o dimensiune verticală, a unei continuități instituite prin manifestarea prezenței divine, singura care poate aduce și dărui adevărata pace.

Ajungem astfel la începutul înțelegerii a ceea ce înseamnă în limba ebraică *shalom,* „pace".

Rădăcina cuvîntului desemnează, în același timp, faptul de a fi întreg, complet, faptul de a avea sau de a așeza toate părțile în armonie, faptul de a dobîndi, printr-o bună rînduială, prin integralitate și completitudine, pacea.

Nu poți ajunge la pace fără a reașeza fiecare parte la locul ei, potrivit rostului pe care îl are în armonie cu toate celelalte. Numai în virtutea principiului ultim, lucrurile și ființele își recîștigă strălucirea menirii pentru care au fost făcute, dobîndind astfel pacea.

Cetatea păcii este locul în care prezența divină reinstituie buna ordine. La Templul din Ierusalim, Domnul Însuși a venit să locuiască între oameni, în Sfînta Sfintelor:

„Să-Mi facă un locaș sfînt, și Eu voi locui în mijlocul lor." (Exod 25:8)

Nu întîmplător, cel care construiește Templul este Solomon, în ebraică *Shlomo,* nume avînd aceeași rădăcină cu termenul *shalom*. Regele Solomon nu rămîne în istorie prin bătălii cîștigate, ci prin înțelepciune. Or, a înțelege cu inima este un dar pe care îl primesc, după cum ne arată textul, doar aleșii Domnului, mai precis doar aceia care nu mai acționează în virtutea propriilor principii, părtinitoare, ci în virtutea principiului ultim. Solomon aduce prin înțelepciune pacea.

De asemenea, nu întîmplător, iubita lui Solomon în *Cîntarea Cîntărilor* este Sulamita, în ebraică *Shulamit,* cuvînt care nu reprezintă altceva decît forma de feminin, derivată, a numelui ebraic al lui Solomon, *Shlomo*. Rabi Akiva apără, conform tradiției rabinice, păstrarea *Cîntarii Cîntărilor* în canonul biblic: așa cum este Sfînta Sfintelor pentru Templul din Ierusalim, tot astfel este *Cîntarea Cîntărilor* pentru textul biblic. Binecuvîntarea și prezența Domnului în mijlocul oamenilor se oglindesc în armonia lumii. Shlomo și Shulamit stau chezășie pentru aceasta.

Ierusalimul de jos și Ierusalimul de sus

Yerushalayim, substantiv cu formă de dual în ebraică, nu marchează doar pluralul exprimat numeric prin cifra 2, ci indică o legătură de complementaritate între două părți ale unui întreg. Gramatical, numărul dual face referire, în primă instanță, la părțile-pereche ale corpului omenesc: doi ochi, două urechi, două mîini, două picioare etc. Forma de dual *Yerushalayim* nu trimite, așadar, la două Cetăți, ci, așa cum privești lumea prin doi ochi, tot astfel Ierusalimul de jos și Ierusalimul de sus, Ierusalimul pămîntesc și Ierusalimul ceresc sînt îngemănate.

Cetatea sfîntă ni se dezvăluie ca loc al întîlnirii dintre lumi, ca scară care le unește pe toate sau centru în care toate treptele sînt tainic aduse împreună, așa cum tainic se întîlnesc culorile spectrului în lumina albă.

Zidul Plîngerii

Ierusalimul reprezintă, în tradiția iudaică, locul privilegiat în care Domnul a ales să I se construiască o Casă pentru a locui în mijlocul oamenilor. Pînă astăzi, Templul din Ierusalim este numit în ebraică *Bayit,* „Casă", iar colina pe care a fost înălțat Templul se numește *Har ha-Bayit,* „Muntele Casei" – același loc, se spune, unde Avraham a venit să îl aducă jertfă pe Ytzhak. Solomon Îi cere Domnului ca orice rugă rostită aici să fie ascultată:

„Îți ascult rugăciunea și cererea pe care Mi-ai făcut-o, sfințesc casa aceasta pe care ai zidit-o ca să pui în ea pentru totdeauna Numele Meu, și ochii Mei și inima Mea vor fi acolo pe vecie." (1 Regi 9:3)

După distrugerea celui de-al doilea Templu, serviciul liturgic este întrerupt și instituția preoției dispare. Marele Preot avea la Templu rolul liturgic de mijlocitor între Prezența Domnului din Sfînta Sfintelor și popor. Distrugerea Templului este comemorată pînă astăzi printr-o zi de post, *Tisha be-Av,* iar ceea ce a rămas din zidul de vest al Templului poartă numele de Zid al Plîngerii. Instituția rabinică, dezvoltată cu precădere după distrugerea celui de-al doilea Templu, nu înlocuiește instituția preoției. Rabinul nu este preot. El este învățătorul care mijlocește între textul biblic și comunitatea pe care o îndrumă.

Cartierul evreiesc din Cetatea Ierusalimului are un pitoresc aparte. Viața liturgică își are temei în celebrările de la Zidul Plîngerii, care imprimă ritmul vieții comunitare. Prezența Domnului aici, promisă lui Solomon, este o certitudine pentru evreul ortodox. Orice rugăciune rostită lîngă Zid va fi ascultată. De aceea, mai ales pelerinii își scriu ruga pe un bilețel pe care îl prind în Zid.

Frumusețea acestui loc este nepămînteană. Rugăciunea se rostește neîncetat, zi și noapte. Pietrele vorbesc. Din Zid cresc flori și se aude fîlfîit de aripi. Și porumbeii au găsit cu cale să își facă cuib aici.

Înfășurați în talitul alb, mireni, rabini și copii se roagă, cîntă și dansează lîngă Zid. În partea dreaptă, femeile îi urmează și îi îngînă în rugăciune pe bărbați. Toate drumurile duc, în cartierul evreiesc, la Zidul Plîngerii. Nunta, *Bar-Mitzva,* bucuria Shabatului se celebrează toate în preajma Zidului. Aici, lîngă ochii și inima Domnului, își trăiește evreul practicant viața.

În zilele de Shabat, cartierul se îmbracă în sărbătoare: într-o clipită dispar tarabe, magazine, restaurante, ca și cum n-ar fi fost niciodată. Coboară liniștea, apoi rugăciunea și cîntecul. Lumina este alta. Bucuria și pacea sînt purtate ca două nestemate nevăzute de bărbații înveșmîntați în albul atît de curat al talitului. Împreună cu femeile, copiii și toate ale lor, împreună cu arborii de piper, cactușii uriași, firele de nisip și pietrele albe din Zid, ei înalță necurmat, în inimile lor, un Templu Domnului.

„Bucurați-vă împreună cu Ierusalimul, și veseliți-vă cu el, toți cei ce-l iubiți; împărtășiți și bucuria cu el, acum, toți cei ce l-ați plîns, ca să fiți săturați, bînd laptele mîngîierilor lui, ca să vă desfătați în totul de plinătatea slavei lui.

Căci așa vorbește Domnul: «Iată, voi îndrepta spre el pacea ca un rîu, și slava neamurilor ca un pîrîu ieșit din matcă, și veți fi alăptați; veți fi purtați în brațe, și desmerdați pe genunchi.

Cum mîngîie pe cineva mamă-sa, așa vă voi mîngîia Eu; da, veți fi mîngîiați în Ierusalim!

Și cînd veți vedea aceste lucruri, inima vi se va bucura, și oasele voastre vor prinde putere ca iarba.»" (Isaia 66:10-14)

„Ierusalime, Ierusalime, care omori pe prooroci și cu pietre ucizi pe cei trimiși la tine; de cîte ori am voit să adun pe fiii tăi, după cum adună pasărea puii săi sub aripi, dar nu ați voit..."

Iisus în Luca 13:34

„Ierusalimul este o bătrînă nimfomană care își sufocă iubiții unul după altul pînă îi ucide și apoi îi abandonează cu un căscat; o văduvă neagră care îi devorează pe masculi în timp ce aceștia o penetrează."

Amos Oz

„Ierusalimul este cel mai ilustru dintre toate orașele. Totuși, Ierusalimul are unele dezavantaje. Astfel, se spune că Ierusalimul este o cupă de aur plină cu scorpioni."

Muqaddasi

„Ierusalimul este casa unui singur Dumnezeu, capitală pentru două popoare, templu pentru trei religii și, totodată, este singurul oraș care are o dublă existență – cerească și pămîntească, iar grația lui pămîntească fără de pereche este nimic pe lîngă gloriile lui celeste."

Simon Sebag Montefiore

***Madeea Axinciuc** este profesor de Studii Iudaice la Universitatea din București.*

Michael FINKENTHAL

Cum este să fii acasă în excepțional

În general, mă țin departe zilele acestea de intervenții festive, de anchete jurnalistice și alte asemenea activități, dar întrebarea pe care mi-a pus-o domnul Sever Voinescu în mesajul prin care mă invita să particip la ancheta revistei cu ocazia zilei Ierusalimului, m-a luat prin surprindere. Ca să mă încurajeze, domnia sa a adăugat observația că, desigur, un locuitor al orașului îl vede într-un mod cu totul diferit de turistul care îl vizitează ocazional și care se deplasează, grăbit, de la hotelul la care a tras, la atracția turistică a zilei. Fiecare vizitator descoperă că „orașul este magic, are o încărcătură spirituală și istorică unică în lume" și prin urmare, pentru el este un oraș excepțional! „Dar", se întreabă domnul Voinescu, „cum este să fii acasă în excepțional?"

© wikimedia commons

Da, sînt multe orașe care au o „încărcătură spirituală" semnificativă, dar dimensiunea lor istorică este oarecum limitată; sau invers. De fiecare dată cînd am un oaspete la Ierusalim, îl duc la început pe „muntele" Scopus, de unde, într-o zi senină și cu vizibilitate bună, acesta poate vedea – așa cum au observat și cuceritorii romani de acum două mii de ani – orașul vechi, care la acea vreme avea deja o vechime de mai bine de un mileniu. Apoi, întorcîndune cu 180 de grade, vedem în zare, la răsărit, munții Moabului și ghicim nordul Mării Moarte (pe vremuri, se putea întrezării un licăr, o reflexie a apei saturate de sare, dar marea s-a retras de atunci înspre sud și dispare acum încet-încet, de la an la an). Apoi, îl duc în oraș, aproape de centru, unde în spatele elegantului hotel „Regele David" poate vizita grote în care au fost descoperite morminte dintr-o perioadă contemporană cu nașterea creștinismului în Țara Sfîntă. Din nou, o rotație de 180 de grade ne aduce în față zidurile vechiului oraș, construit de Suleiman Magnificul în secolul al XVI-lea. De multe ori, cînd ești în mijlocul unui oraș, această mișcare giratorie te aduce față în față cu un alt obiectiv impunător; miracolul rămîne însă circumscris în timp. La Ierusalim, acest arc executat în cîteva clipe îți dezvăluie, în mod surprinzător, un modern înscris într-un cu totul alt timp: de la turnul YMCA, construit de britanici după Primul Război Mondial, pînă la clădirile apărute în partea de vest a orașului, în ultimii ani, de cînd municipalitatea a abandonat interdicția de a construi clădiri cu mai mult de opt etaje, ai în față un oraș european modern. Nu american însă; doar cînd megem la Tel Aviv avem impresia că sîntem la... Los Angeles.

Nietzsche a fost ultimul profet în tradiția profeților biblici.

Locuiesc în partea de sud a orașului, nu departe de Betleem. Casa este construită pe creasta unui deal care domină valea ce se întinde de la grădina zoologică pînă aproape de șoseaua care urcă înspre mănăstirea Cremisan, construită pe vremea turcilor, stăpîni prin părțile locului, pe ruine care datează din secolul al VII-lea. În zilele bune, premergătoare începutului de mileniu, urcam dealul și cumpăram de la călugării viticultori cîte o sticlă de vin Marsala. Cum au ajuns tocmai ei să producă acest vin sicilian rămîne un mister, unul din misterele „minore" ale locului. La fel ca și prezența călugărului dominican Père Dubois, care ne preda un curs de filozofie la universitatea din Ierusalim, în anii '70 ai secolului trecut, sau rabinul Arie Leib Weisfish care, cam în aceiași, ani spunea oricui voia să audă în Ierusalim că Nietzsche a fost ultimul profet în tradiția profeților biblici. Liniștea locului este uneori tulburată de răgetul unui leu sau de cadența metalică a roților, la intrarea în gară a trenului, care încă mai urcă gîfîind de pe malul mării, pe un traseu creat pe vremea Imperiului Otoman. După intifada din 2000-2001, schimburi de focuri violente au viciat atmosfera pastorală a locului, valea Cremisanului transformîndu-se într-o linie de front. Îmi amintesc de o seară cînd un invitat la cină, oaspete venit din străinătate, înghițea cu greu bucățile servite cînd, în răstimpuri, un elicopter suspendat în aer deasupra văii de sub terasa casei noastre lansa cîte o rachetă înspre Beit Jala. Cîteva minute mai tîrziu, rafale de mitralieră răspundeau, nu mai puțin dramatic. O altă minune minoră a locului poate fi considerat faptul că, în ciuda unor asemenea împrejurări, repetate de-a lungul anilor, și astăzi, în fiecare seară, promenada care domină valea e populată de cei care-și fac, unii mai agale, alții aproape în fugă, plimbarea de seară.

„De te voi uita, Ierusalime,
uitată să fie dreapta mea!
Să se lipească limba mea
de grumazul meu,
de nu-mi voi aduce aminte
de tine, de nu voi pune
înainte Ierusalimul,
ca început al bucuriei mele."

Psalm 136, 5-6

Ierusalimul este, într-adevăr, dominat de istorie și de spiritul mereu viu al celor trei religii monoteiste și al celor care le practică sau nu, cu mai multă sau mai puțină dedicație. Întîlnirea, în concretul realității imediate, dintre oameni atît de diferiți, precum evreii ultra-ortodocși și musulmanii care trec, în drumul lor înspre moscheia lui Omar, pe străzi învecinate cartierelor acestora sau creștinii, arabi sau armeni din orașul vechi închis între ziduri, creează de fapt adevăratul miracol. Miracolul unei confruntări care este de altă natură decît cea observată în alte orașe vechi și poate nu mai puțin „magice": cea *spirituală,* infinit mai greu de descris, mai greu de înțeles și, în cele din urmă, mai perenă decît orice confruntare fizică.

Michael Finkenthal *este eseist, profesor de fizică și astronomie israelian, originar din România.*

© wikimedia commons

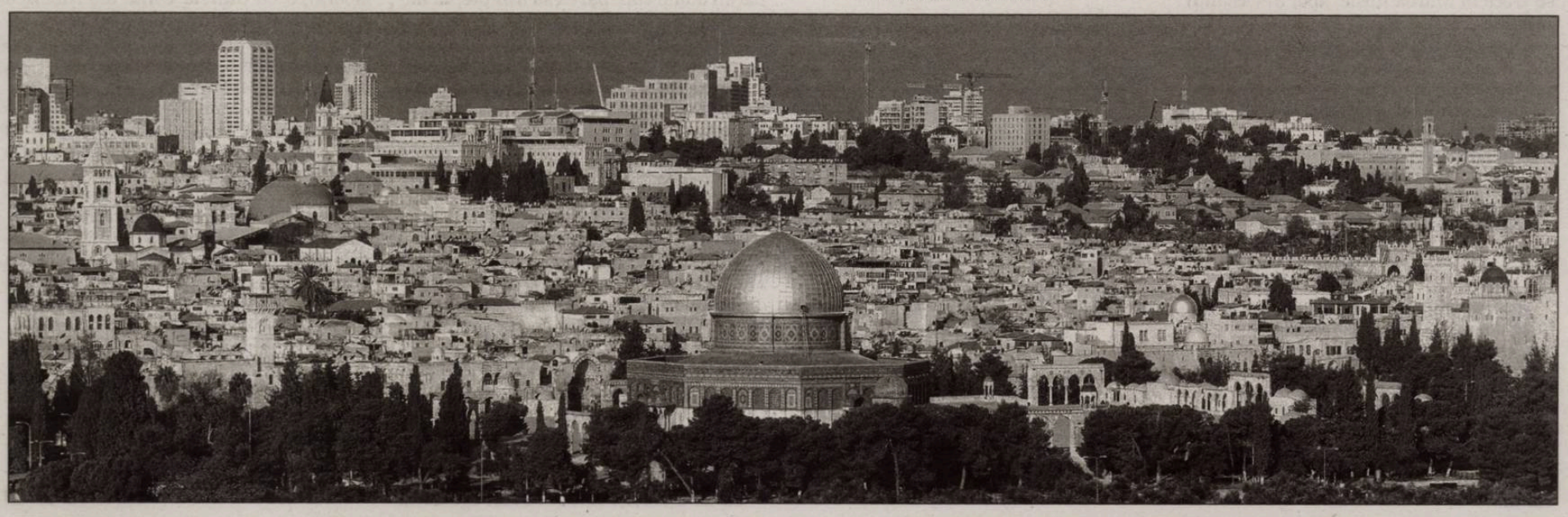

George GÎLEA

3 ore de pace, 6 zile de război, 5 decenii de tensiuni

Era într-o marți cînd am ajuns în Tel Aviv. Se făceau deja pregătiri pentru Yom Haatzmaut (Ziua Independenței), iar cerul era brăzdat de zeci de avioane militare. Cu două zile înainte, patru persoane fuseseră rănite într-un atentat, în zona turistică din apropierea unui hotel de pe faleza Tel Avivului de un tînăr palestinian de doar 18 ani, cu un cuțit. La începutul acestei veri se împlinesc 50 de ani de la Războiul de 6 zile.

Zidul

Sîntem la intrarea în Ierusalimul Vechi, la poarta Jaffa. În spatele meu, la cîteva zeci de metri în vale, a fost linia frontului, acum 50 de ani.

Cobor pe aleea David și mai departe pe Hashal Shelet, spre zidul de Vest. În partea dreaptă se întinde mai întîi Cartierul Armean, apoi cel Evreiesc. În stînga, Cartierul Creștin, iar mai jos, Cartierul Musulman.

La Zidul Plîngerii sînt sute de oameni. Mulți dintre ei se roagă. Alții fac poze. Îmi atrage atenția un grup de vreo 30 de băieți de liceu. S-au prins într-o horă și cîntă „Hatikva" (Imnul Israelului. În română s-ar traduce prin Speranță). Intru în vorbă cu ei și aflu că sînt din Argentina.

„Războiul de 6 zile este foarte important pentru că ne arată cum am reușit să supraviețuim, în fața unor oameni care își doreau să ne distrugă. Prin această victorie am arătat lumii, atunci, că Israelul nu este o țară slabă!", îmi spune Emilio. Nu are mai mult de 16 ani și, chiar dacă locuiește la 13.000 de kilometri distanță, apartenența sa la Israel, la cultura și istoria poporului său este profundă.

Las în urmă Zidul Plîngerii și pe tinerii care cîntă Hatikva, avînd toată viața înainte. E încă nevoie de speranță pentru pace.

„În vremea aceea Ierusalimul se va numi tronul Domnului și toate popoarele se vor aduna acolo pentru numele Domnului și nu se vor mai purta după îndărătnicia inimii lor celei rele."

IEREMIA 3;17

Scurta istorie a păcii

Străbat Sectorul Evreiesc din Ierusalimul Vechi și încerc să-mi imaginez cum arăta în 1948, după ce a fost distrus. Atacul a venit din țările arabe vecine, la doar trei ore de la declararea Independenței Israelului, de către David Ben Gurion, la 14 mai.

După cîțiva pași, șirul gîndurilor se oprește la Campania din Sinai. Israelul decide să se retragă din teritoriul cucerit, lăsînd locul Căștilor Albastre ale ONU. Acestea urmau să garanteze libertatea navelor israeliene de a trece prin Strîmtoarea Tiran. Traseul era și este unul important. Din Golful Aqaba, se trece în Marea Roșie, apoi în Oceanul Indian.

Aflat la conducerea Egiptului, tînărul ofițer Gamal Abdel Nasser își dorea înlăturarea trupelor de menținere a păcii din Sinai și obține un acord din partea ONU, în acest sens, în mai 1967.

Tensiunile erau deja la nivel maxim, iar războiul părea iminent, odată cu alăturarea Iordaniei și a Siriei la planurile lui Abdel Nasser de eradicare a Israelului.

Istoria a arătat însă altfel

Termin de urcat aleea David, iar dincolo de Poarta Jaffa mă așteaptă fostul meu profesor, de la care am învățat, între altele, despre Mișcarea Haskala (cunoscută ca Iluminismul evreiesc).

Lucian Zeev Herșcovici este originar din Galați, iar în timpul Războiului de 6 zile era student la Iași. A emigrat în Israel în 1972, iar acum locuiește în Ierusalim.

„Cînd una dintre părți va înceta să-mi mai ceară demisia ta, te voi demite."

(Mesajul pe care premierul britanic Lloyd George l-a transmis lui Ronald Storrs, guvernatorul militar britanic al Ierusalimului, urmare a faptului că, pe de o parte, evreii, pe de altă parte, arabii se plîngeau simultan de el și îi cereau fără oprire premierului să-l demită.)

„Și eu simt că lumina Ierusalimului are puteri purificatoare și filtrează sîngele și gîndurile; nu mă pot opri să mă gîndesc că această lumină poate fi podoaba exterioară a lui Dumnezeu."

SAUL BELLOW

„Aici, în fața noastră, a fost linia frontului. Apoi luptele s-au dus pe străduțele înguste din Orașul Vechi, chiar în spatele nostru. Pentru a nu se distruge monumentele și locurile sfinte, lupta a fost mult mai grea, iar mulți soldați israelieni au căzut aici", îmi spune Lucian Herșcovici.

Trei avioane militare brăzdează cerul. Mai sînt șase zile pînă la celebrarea a 69 de ani de la Independență.

„Îmi amintesc că eram student și stăteam la cămin, în acea perioadă. Căutam mult ziarele străine, pentru a afla ce se mai întîmplă. Citeam și ziare românești, dar nu găseam în ele toate informațiile, pentru că România încerca să păstreze o poziție de neutralitate.

Victoria a fost un miracol.

Citeam mult *Le Monde* și *L'Humanité*. Vorbeam mult între noi și ne era teamă să nu înceapă un nou război mondial" – își amintește Lucian Herșcovici.

„Desfășurarea și deznodămîntul războiului au adus însă un entuziasm general, poate chiar exagerat, uneori. Acest entuziasm s-a pierdut la Războiul de Yom Kipur, în 1973, atunci cînd Israelul a fost atacat prin surprindere" – îmi spune în final Lucian Herșcovici.

Îmi iau rămas bun de la fostul meu profesor și mă îndrept spre Tel Aviv, unde îl voi întîlni pe regizorul Judd Ne'eman.

Povestea unui erou

De la Yarid HaMirah iau un taxi spre Piața Rabin. Îl întreb pe David, taximetristul meu, ce părere are despre războaie. Îmi spune că victoria a fost un miracol, dar că armata Israelului era și este puternică și că nu vede o țară mai sigură în care să poată trăi.

Pe Judd Ne'eman îl aștept pe o bancă a Memorialului Itzhak Rabin. Unul dintre cei mai importanți lideri ai Israelului, fost prim-ministru, Itzhak Rabin a fost comandantul Statului Major al armatei israeliene, în timpul Războiului de 6 zile. Pe 4 noiembrie 1995 a fost asasinat de un evreu, extremist de dreapta, în această Piață, care acum îi poartă numele. S-a întîmplat în timpul unei manifestări de susținere a politicii sale de pace cu palestinienii. Cu un an în urmă, primise Nobelul pentru Pace.

Mă ridic de pe bancă și mă îndrept către un domn care părea să aștepte, ca mine. Era cunoscutul regizor și profesor al Universității Tel Aviv, Judd Ne'eman. Un domn cu înfățișare de intelectual, care nu arăta deloc așa cum îmi imaginasem. Acest om a fost în prima linie a războiului, în acele zile de la începutul lui iunie, 1967. A înfruntat moartea de mai multe ori și a salvat mulți soldați. A fost apoi decorat pentru fapte de curaj.

„Am luat parte la două bătălii. Prima a fost la granița cu Egiptul, iar a doua la granița cu Siria" – își amintește fostul medic de război, acum regizor de film.

„Batalionul meu a fost amplasat lîngă granița internațională cu Egiptul. Cu o noapte înainte de izbucnirea războiului, întregul batalion a traversat granița și a trebuit să parcurgem, pe jos, aproximativ 15 kilometri, prin dune de nisip, cu tot echipamentul la noi. Misiunea era să atacăm o poziție egipteană, care gestiona armament anti-tanc.

La un moment dat, am auzit zgomotul unor mașini. Bănuiam că sînt vehicule militare ale egiptenilor, care veneau pentru un contra-atac, așa că eram în alertă. Comandantul nostru a dat ordin de foc asupra vehiculului, pentru a-l opri. Imediat, au izbucnit o serie de explozii, pentru că, de fapt, acel camion era încărcat cu muniție. Era într-o misiune de rutină. Nici măcar nu știau că noi deja cucerisem acea poziție.

În același timp, însă, mulți soldați au fost uciși sau răniți. Am fost nevoiți să tratăm soldații răniți grav, în apropierea exploziilor, pentru că acea încărcătură de muniții continua să explodeze" – își amintește Judd Ne'eman.

În dimineața de după această cucerire, a urmat atacul fulgerător al aviației israeliene, care a distrus aviația Egiptului, la sol. Această victorie imensă avea să ducă la cîștigarea războiului de către micul stat, înconjurat de inamici.

Pentru Judd Ne'eman a urmat însă ieșirea din Egipt. Un drum greu, prin deșert, în care a trebuit să-și care colegii morți și în același timp să-i trateze pe cei răniți.

Apoi o altă luptă, la granița de nord, cu Siria.

Războiul văzut din România

Pentru evreii din toată lumea, a fost un parcurs dificil, de la îngrijorare și tensiune extremă, la ușurare și entuziasmul victoriei.

„Am trăit puternic acele evenimente, pentru că o parte mare a familiei mele se afla în Israel. Nu aveai cum să nu îți faci griji..., ce fac fratele, sora, nepoții" – își amintește președintele Federației Comunităților Evreiești din România, dr. Aurel Vainer.

Eu am aflat multe informații de la radio. Se transmitea detaliat ce se întîmplă, iar pentru noi, evreii care mai eram aici, a fost o adevărată sărbătoare, distrugerea la sol a aviației egiptene, care era gata să pornească la atac.

„Situația în Israel s-a îmbunătățit fundamental după război. Iar dincolo de evoluțiile economice și sociale, efectele acestui război se simt încă, mai ales în armată, pe care o fac și băieții, și fetele și în care se investește mult. Apoi, este colaborarea cu Statele Unite ale Americii și faptul că Israelul este văzut ca un pilon important în regiune, sub aspect militar, dar și ca o democrație stabilă" – a mai spus Aurel Vainer.

Pe 5 iunie, se vor împlini 50 de ani de la Războiul de 6 zile, un conflict care își face încă simțite efectele. Realitatea este că deși au trecut cinci decenii, procesul de pace stagnează, iar o soluție pare să rămînă în seama altei generații. La fel de adevărat este că, cei aproape 2 milioane de palestinieni care locuiesc în Israel trăiesc mult mai bine decît cei din Fîșia Gaza și din West Bank, dar mai puțin bine decît majoritarii evrei, deși au drepturi egale.

Shalom! Salam Alaikum! Pace!

***George Gîlea** este jurnalist la Radio România Cultural, iar acest reportaj a fost realizat cu sprijinul Institutului Cultural Român.*

Mihail E. IONESCU

Evenimente cu impact pe „durată lungă": Războiul de 6 zile (5-10 iunie 1967)

Războaiele sînt, chiar mai des decît se crede, evenimente fondatoare, practic formatoare pe „durată lungă" de făgaşe de evoluţie istorică distincte şi radical deosebite de cele precedente. Formatarea istorică are loc deopotrivă pe planul evoluţiei fenomenului război, dar şi în viaţa naţiunilor sau chiar a lumii.

Războiul de 6 zile, desfăşurat între 5 şi 10 iunie 1967, a fost studiat amănunţit, iar documente pertinente referitoare la contextul internaţional şi acţiunile diplomatice sau militare ale beligeranţilor continuă să fie puse la dispoziţia cercetării, din tainiţele arhivelor. Chiar în aceste zile, arhivele israeliene au pus la îndemîna cercetătorilor un mare număr de documente referitoare la săptămînile de dinaintea declanşării războiului (cunoscute sub numele de „perioada de aşteptare", cînd statele arabe aliate au luat măsuri care făceau războiul iminent, precum blocarea circulaţiei navale în golful Aqaba, pentru Israel, şi solicitarea retragerii forţelor ONU de pe linia de despărţire), dar şi din timpul şi de după sfîrşitul operaţiunilor militare. Cele mai multe din aceste documente sînt în limba ebraică, puţine în limba engleză, dar cercetarea lor cu siguranţă că va fi utilă în viitoarele întreprinderi ştiinţifice de reconstituire a ceea ce s-a întîmplat atunci. Atrag atenţia – cel puţin aşa lasă să se înţeleagă rezumatul dosarelor desecretizate – numeroasele documente care evidenţiază că, în „perioada de aşteptare", pe plan internaţional s-au întreprins demersuri pentru evitarea războiului, inclusiv de către guvernul britanic pe lîngă liderul Egiptului, Gamal Nasser. De asemenea, există acte referitoare la convorbiri ale oficialilor israelieni la Paris vizînd embargoul pe livrarea de arme. Tot atît de interesante promit să fie documentele care relatează activitatea diplomatică desfăşurată de Israel pentru a cunoaşte atitudinea faţă de evoluţia crizei premergătoare războiului, în cele mai diferite state ale lumii, dar şi interesul marcat pentru starea de spirit a comunităţilor evreieşti dispersate global, atît din „perioada de aşteptare", cît şi din lunile următoare. Menţionez, în acest context, referirile frecvente la afluirea voluntarilor din statele occidentale către Israel, pentru a lupta în războiul care nu putea întîrzia mult, dar şi eforturile politice interne de la Tel Aviv, pentru a forma un guvern de uniune naţională în „perioada de aşteptare". În legătură cu eliberarea Ierusalimului de Est la sfîrşitul Războiului de 6 zile, printr-o acţiune fulgerătoare rămasă celebră, se cuvine observat că a existat încercarea de a declara întregul oraş ca fiind *open city,* ceea ce nu s-a putut realiza, dar şi preocuparea constantă pentru statutul locurilor sfinte de aici, poziţia Vaticanului şi a Papei fiind atent urmărită şi avută în vedere.

„Perioada de aşteptare" a luat sfîrşit printr-un atac preventiv al Israelului, care în şase zile a reuşit să înfrîngă forţele celor trei state arabe aliate (Egipt, Siria şi Iordania), să elibereze Ierusalimul de Est şi să ocupe o parte însemnată din teritoriul inamic. Încetarea focului, care a avut loc în urma intervenţiei rapide a comunităţii internaţionale (să nu uităm că ne aflam în epoca unei acerbe competiţii între cei doi poli ai perioadei Războiului Rece, SUA şi URSS!), avea să fie urmată de decenii de eforturi politice aplicate pentru a înlătura consecinţele acestui război. Pînă azi, însă, acestea au generat probleme ce nu au putut fi rezolvate integral. Ba chiar au mai avut loc şi alte războaie identice, astfel încît planurile de pacificare a scenei volatile a Orientului Mijlociu includ şi acum referiri la urmările acestui război, din iunie 1967. Trebuie, de altfel, menţionat că unele analize istoriografice consideră acest război ca unul care a creat, prin consecinţele lui, „Orientul Mijlociu modern".

© wikimedia commons

Războiul victorios al Israelului şi salvarea statalităţii sale, refăcută în 1948, după două milenii, pe vechiul teritoriu, poate fi considerat un eveniment formator pe durată lungă, dat fiind faptul că ţinta inamicului a fost tocmai suprimarea acestei statalităţi. Iar caracterul formator al acestui război se vede nu doar în cazul Israelului şi, în general, în cazul poporului evreu, ci şi pe plan sistemic. Pentru Israel, victoria obţinută a însemnat afirmarea şi consolidarea legitimităţii existenţei sale, ceea ce, în regiunea extrem de sensibilă geopolitic a Orientului Mijlociu, unde interesele contradictorii ale actorilor locali şi globali se interţes într-un ghem greu de descîlcit, este o performanţă notabilă în plan istoric. Cum se ştie, armata israeliană a obţinut victoria în faţa unui adversar mult superior numeric şi în dotare cu armament, prin acţiuni surprinzătoare care au compensat toate asimetriile, inclusiv pe cea geografic-strategică – absenţa adîncimii strategice a teritoriului propriu fiind una dintre cele mai mari carenţe ale apărării Israelului. Dar recuperarea Ierusalimului de Est la sfîrşitul războiului, ca răspuns la atacurile adverse materializate în tiruri de artilerie provocatoare asupra părţii israeliene a oraşului, a determinat mutaţii esenţiale în psihologia naţională israeliană şi în diaspora evreiască din întreaga lume.

Cum se ştie, după victoria împăratului roman Titus din anul 67 e.n., statul evreiesc a fost desfiinţat, templul identitar al evreilor distrus, iar populaţia a fost dispersată în imperiu, mai ales pe teritoriile de azi ale Italiei şi Spaniei. De două mii de ani, evreii de pretutindeni au inclus în identitatea proprie, oriunde s-au aflat, nostalgia capitalei pierdute şi de neuitat, neîncetînd să-şi exprime voinţa de reîntoarcere în căminul lor iniţial. Abundă formulele tradiţionale folosite de evrei în reuniuni sau în rugăciuni sau cu ocazia unor evenimente de zi cu zi, care cuprind explicit numele Ierusalimului, formulînd astfel un adevărat program existenţial şi identitar.

„Oraşul naşterii mele. Oraşul viselor mele.
Oraşul strămoşilor mei
şi oraşul tînguirilor poporului meu. Şi acum eram condamnat să merg pe străzile lui înarmat cu o puşcă automată...
Să fiu un străin într-un oraş străin..."

AMOS OZ
(despre Războiul de 6 zile)

„În oraş sînt atît de multe locuri de rugăciune,
că nu-ţi ajunge o zi întreagă să le parcurgi pe toate."

SF. IERONIM (secolul IV)

Studii recente arată că Războiul de 6 zile, cu episodul eliberării întregului Ierusalim, a determinat o mutaţie esenţială în percepţia naţională evreiască asupra sensului evoluţiei sale istorice. Dacă pînă la acest eveniment, centralitatea vieţii evreieşti era socotită a fi în diaspora, cu invocarea permanentă, zi de zi, a Ierusalimului îndepărtat drept element de unitate locală a comunităţii, Războiul de 6 zile a produs o schimbare fundamentală. Neuitarea Ierusalimului, invocat vreme de milenii, este acum împlinită prin reîntoarcerea evreilor în patria originară, redobîndind aşadar sensul primar, originar, nealterat, acum definitiv regăsit. Iată cum descrie Denis Charbit, un important analist francez de origine evreiască, această mutaţie esenţială: „...[s-a întărit]... sentimentul că, odată cu Războiul de 6 zile, anul 1967 a fost nu doar un reset salutar şi decisiv pentru relaţiile pînă atunci sporadice şi lipsite de fervoare... [dintre Israel şi diaspora evreiască]..., el fiind, se poate spune, apogeul acestor relaţii. Perioada zilelor de aşteptare, războiul însuşi precum şi victoria militară fulger, teritorială şi psihologică, au cristalizat o asemenea unitate afectivă şi un asemenea elan de solidaritate spontană încît toate celelalte secvenţe consumate de atunci încoace apar ca un regres, o cădere faţă de acest punct iniţial înalt. Dincolo de efuziunea lirică a regăsirii, noua eră a fost marcată de revendicarea explicită adresată diasporei de a recunoaşte centralitatea statului Israel în sînul lumii evreieşti."

Rezultatul esenţial al războiului a fost redefinirea relaţiilor dintre Israel şi diaspora evreiască, în sensul că cele două ramuri ale poporului evreu au format, de acum înainte, un binom indestructibil de tip „centru (Israel) şi periferie (diaspora)", desigur fără ca „centrul" să nege „periferia". Dezbaterile asupra acestei noi relaţii apărute în urma unei transformări istorice profunde continuă şi azi, îmbogăţind deopotrivă dimensiunile sionismului, dar şi istoria poporului evreu în ansamblu. Din această perspectivă a redefinirii esenţei existenţiale a poporului evreu şi a rolului său în lume, Războiul de 6 zile apare ca o piatră de hotar, declanşator al unei reformatări istorice încă în curs de finisare.

Am menţionat că evenimentul la care facem referire a avut un impact serios în ansamblul sistemului relaţiilor internaţionale. Inclusiv în politica externă a României, unde a determinat angajarea unei direcţii de autonomizare a regimului comunist în cadrul lagărului sovietic. A fost pentru prima dată cînd Bucureştii au respins deschis semnarea unui document impus de Moscova, care cerea ruperea relaţiilor diplomatice ale statelor comuniste cu Israelul. România a menţinut relaţiile diplomatice cu Tel Aviv, un gest de frondă fără precedent, semnificînd, vreme de mai bine de două decenii, asumarea unei linii politice care a făcut şi face să curgă multă cerneală pentru a-i descifra resorturile şi consecinţele. La urma urmei, Războiul de 6 zile a formatat, pentru mai bine de două decenii, evoluţia relaţiilor internaţionale ale României.

Mihail E. Ionescu *este general-maior în rezervă, profesor la SNSPA şi director al Institutului pentru Studii Politice de Apărare şi Istorie Militară.*

Tamar SAMASH

„Dorința evreilor de a supraviețui s-a dovedit mai puternică decît dorința altora de a ne distruge"

M-am născut într-un oraș extraordinar și mereu m-am considerat binecuvîntată pentru acest fapt. Ierusalimul, un loc al contrastelor, al poveștilor și al speranței, m-a învățat mai mult decît aș fi crezut posibil despre moștenire, coexistență și diversitate, iar pentru asta îi sînt recunoscătoare.

Copilă fiind, mă lăsam adesea purtată de freamătul străzilor colorate și mă pierdeam printre mulțimile de locuitori a căror mișcare browniană făcea orașul să vibreze. Dar mereu am simțit că, deși m-aș fi pierdut, nu aveam motive să-mi fie frică. Eram acasă.

Însă nu întotdeauna a fost astfel. Istoria s-a dovedit a fi puțin îngăduitoare cu noi, evreii. Am îndurat secole de exil, opresiune și necazuri. Totuși, dorința noastră arzătoare de a ne întoarce acasă a rămas nemișcată și, în adîncul inimilor noastre, o mantră a continuat să răsune: „De te voi uita, Ierusalime, fie ca mîna mea dreaptă să-și piardă destoinicia."

Secole înainte de stabilirea statului modern Israel din 1948, evreii începuseră să revină treptat în patria lor și să o reconstruiască. După două milenii, pribegia noastră ajungea la final; eram înapoi acasă.

Odată cu obținerea independenței, am îmbrățișat atît părțile bune, cît și pe cele rele; am salutat sprijinul celorlalte națiuni, dar ne-am confruntat și cu amenințările și luptele îndreptate să ne distrugă țara, o constantă și în ziua de astăzi. În ciuda vicisitudinilor, ne-am continuat traiul, am readus la viață vechea noastră limbă, ebraica, și am creat un leagăn pentru aceia dintre noi care încă se aflau printre străini, cu dor de casă.

„Sanctuarul Pămîntului este Siria; sanctuarul Siriei este Palestina; sanctuarul Ierusalimului este Muntele; sanctuarul Muntelui este locul de rugăciune; sanctuarul locului de rugăciune este Domul Stîncii."

THAUR IBN YAZID

Planul de Partiție din 1948, acceptat de partea evreiască, respins de cea arabă, a pogorît un zid între noi și vecinii noștri, precum și o divizare foarte strictă. Ierusalimul, eterna noastră capitală, era un oraș fragmentat între vestul israelian și estul iordanian, unde evreilor și creștinilor deopotrivă li s-a suspendat accesul la locurile sfinte.

Ajunseserăm atît de aproape de nucleul ce ne definește ca popor și ca religie, Muntele Templului și Zidul Plîngerii și, totuși, eram atît de departe. Dorința din inimile noastre era vie, dar resemnarea asigura pacea.

Din copilăria mea, îmi amintesc cum bunicii au fost alungați din casa lor, aflată în zona de sub control arab. De asemenea, îmi revine în minte imaginea tatei, care obișnuia să mă ducă la ultimul etaj al unei clădiri înalte, pentru a putea vedea, peste zid, locurile noastre sfinte.

Fără îndoială, 1967 a fost un an al deciziilor dificile și al provocărilor. Viața sub amenințarea constantă a vecinilor noștri ostili era nu doar o realitate, ci și o conștientizare tragică a faptului că orice viitoare luptă cu care ne vom confrunta va avea ca miză supraviețurea noastră.

Războiul de 6 zile a fost o astfel de circumstanță. Îmi amintesc și acum; atacurile au venit din toate părțile, cu putere maximă. Pe atunci eram elevă, iar în timpul orelor auzeam bombardamentele. Unul dintre obuze ne-a lovit chiar casa. Eram o copilă, într-adevăr, dar puteam citi tensiunea și incertitudinea de pe fețele celorlalți.

Dorința noastră de a supraviețui s-a dovedit însă mai puternică decît dorința altora de a ne distruge. Din fericire pentru noi, David se luptase cu Goliat și acesta fusese înfrînt încă o dată.

Noi, evreii, avem o zicală populară: „Anul viitor, la Ierusalim!" Mă întreb cîți dintre noi credeau că vor vedea vorbele acestea transformîndu-se în realitate...

După ani de speranță, Capitala noastră fusese reunificată. Fiecare avea dreptul binemeritat de a merge pe urmele Regelui David, ori să viziteze locurile în care Iisus Hristos și-a împărtășit înțelepciunea, în urmă cu două milenii.

Ierusalimul este un loc al contrastelor, al poveștilor și al speranței, după cum spuneam în introducere.

Reîntregirea acestuia din 1967 a adunat sute de mii de evrei, musulmani și creștini, care coexistă, bucurîndu-se de libertatea de a-și practica religia și de a vizita locurile sfinte. Este un creuzet al minților cu spirit întreprinzător. Un melanj al tradiționalului și al modernului. Este epicentrul acestei lumi.

Privind către viitor, poate fi dificil să anticipăm ce ne rezervă acesta. Ceea ce știm cu siguranță, totuși, e că în sufletele noastre avem o nouă dorință care ne ghidează pașii, iar aceasta este cea pentru o zi de mîine cu pace și înțelegere.

***Tamar Samash** este ambasador extraordinar și plenipotențiar al Israelului în România.*

Fuad Karim Saliba KOKALY

Utimul asediu al Ierusalimului

Sînt creștin ortodox, ca majoritatea copleșitoare a românilor, și mă simt aici ca acasă. Beit Sahour, orașul în care m-am născut, e înfrățit cu Alba Iulia, simbolul unității voastre. E un privilegiu să fiu ambasador în țara din care ne vin cei mai mulți pelerini, țara care s-a îngrijit, cu generozitate, de educația universitară a atîtor palestinieni și al cărui popor înțelege atît de bine, după decade de suferință care i-au zdruncinat ființa, vigoarea vie a rezistenței noastre. Vă mulțumesc pentru asta.

Scriind despre Ierusalim în tihna acestei prietenii, mă simt confortabil cu propriul impuls de a face un exercițiu de sinceritate în marea de vorbe meșteșugite și a jumătăților de adevăr care ne otrăvesc zilele și ne invadează intimitatea morală. Noi, palestinienii, n-avem nevoie să țesem narative care transformă catastrofa în sărbătoare, legitmitatea în ilicit, realitatea factuală în distopie, iubirea în ură, credința în rușine. Adevărul – Ierusalimul și Palestina sînt consubstanțiale. Adevărul se află în fibra ontologică a poporului meu.

De șapte decade, ocupantul nostru, Israel, încalcă legea internațională, ființînd fără frontiere recunoscute de Națiunile Unite și de comunitatea internațională. De șapte decade, ocupantul nostru, Israel, nu are Constituție, prin urmare n-are fundament. De șapte decade, se ridică deasupra legii internaționale și supraviețuiește, în mod miraculos, într-o tocmeală năucitoare care adună două sisteme ieșite din uz: legislația otomană și legislația ocupantului britanic. Legislația otomană îi permite guvernului israelian să confiște orice proprietate funciară, dacă proprietarul nu se îngrijește de starea imobilului, dar în același timp interzice renovarea de către proprietar. Un proces lent și dureros de deproprietărire. Pe de altă parte, legislația ocupantului britanic îi permite guvernului israelian, sub pretextul asigurării siguranței și a securității cetățeanului, să aresteze pe oricine, să demoleze orice casă, să alunge orice palestinian din casa părintească, în mod discreționar. Știați?

„Pămîntul lui Israel este centrul lumii: Ierusalimul este centrul acestui pămînt; Templul Sfînt este centrul Ierusalimului; Sfînta Sfintelor este centrul Templului; Chivotul Legii este centrul Sfintei Sfintelor; iar Piatra care a servit de temelie la facerea lumii stă în fața Chivotului."

MIDRASH TANHUMA

De șapte decade, odată cu Rezoluția 181 a ONU, statul Israel nu poate ființa legitim fără existența unui stat palestinian, cu capitala în Ierusalimul de Est. Cu alte cuvinte, fără existența celor două state, un singur stat este ilegal. Dacă legea internațională ar fi respectată, ar exista un consens universal asupra faptului că Ierusalimul de Est este capitala țării mele, Palestina. Nici o rezoluție internațională nu a abrogat Rezoluția 181. Dimpotrivă, pînă în prezent, Consiliul de Securitate al ONU a emis rezoluții ulterioare care cer întocmai aplicarea rezoluțiilor precedente! Sîntem la granița dintre un univers absurd și o distopie în carne și oase. Numai știrea că noua administrație americană a renunțat la intenția de a-și muta misiunea diplomatică la Ierusalim ar trebui să ne pună pe gînduri. Fiindcă nici o țară de pe planeta noastră nu-și are ambasada la Ierusalim... Știați?

În Cetatea Veche a Ierusalimului, cum spune Mahmoud Darwish, te plimbi dintr-o epocă în alta, dintr-un timp în alt timp, în interiorul aceleași geografii sacre. Geografic, geopolitic, mistic, Palestina e o inimă, o conștiință a lumii, care continuă să pulseze, deși a fost atît de adînc înjunghiată. Duceți-vă la poarta Jaffa, luați drumul Damascului și căutați piața de condimente, găsiți acolo toate aromele lumii, așa cum făceam eu cînd eram copil, de mînă cu tatăl meu. Beți un suc proaspăt de rodii, cînd vă odihniți pașii. Minunați-vă de împreunătrăirea celor trei mari religii, vă asigur că n-o veți găsi la televizor. Pătrundeți cu grijă în stratul invizibil al Ierusalimului etern, cel pe care spațiul public nu se pricepe să vi-l înfățișeze, poate pentru că e incapabil să-l redea în cuvinte și semne, dar poate și pentru că orice mijlocire ucide suflul vital. Dacă faceți asta, veți înțelege, singuri, tot. Nici o retorică a lumii, oricît de vicleană, nu poate să umilească transcendența Ierusalimului și să anuleze locul lui legitim pe harta Palestinei, mama tuturor începuturilor și sfîrșiturilor, cum tot Darwish a spus.

După distrugeri din temelii, zeci de asedii, nenumărate capturări, rîuri de sînge și jertfe grele, Ierusalimul își va urma destinul de capitală eternă a tuturor pelerinilor care-și proclamă descendența de la Avraam. Eu trăiesc cu speranța că trăim ultimul asediu al Ierusalimului și vă invit să vă alăturați.

***Fuad Karim Saliba Kokaly** este ambasador extraordinar și plenipotențiar al Palestinei în România.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Jumătatea lor de drum

Din experiența proprie, dar și din comentariile auzite în jurul meu sau citite în mass-media, părerile despre noua generație aflată la început de drum pe piața muncii conturează un nou tip al aspirantului la angajare (vorbim, desigur, despre o imagine generală, despre un „trend", nu despre excepții): sînt tineri care vorbesc la interviuri mai mult despre drepturi și beneficii, decît despre obligații, care manifestă mai puțin interes pentru dezvoltarea profesională pe cont propriu și mai mult pentru timpul liber petrecut în afara serviciului; tineri pentru care orele în plus față de programul de muncă reprezintă o imixtiune gravă în viața personală și pentru care raportul echilibrat între orele petrecute la serviciu și cele petrecute în afara lui reprezintă un obiectiv vital. Unii îi admiră pentru piciorul pus în pragul angajatorului eventual abuziv. Alții traduc semnalmentele de mai sus într-o lipsă de interes pentru profesie și se declară stupefiați. Una peste alta, tinerii noștri ne pun în față noi semne de întrebare: sînt inteligenți, bine conectați la lumea tehnologică și la informații, cu talente evidente, avînd, deci, la îndemînă toate premisele unei cariere strălucite. Nu par să și-o dorească. Nu sînt dispuși să sacrifice timp și resurse pentru a pune cărămidă peste cărămidă în construcția unei profesii care să devină pasiune. De ce? Am să comentez pe scurt acele premise de bun augur de la care viața lor profesională începe, dar care, se pare, nu sînt suficiente pentru a o lansa pe termen lung:

■ Este prima generație în educația căreia părinții au investit enorm. Programe cu duiumul, în afara școlii, i-au ținut ocupați ani în șir, zilnic: cîte 4-5 ore de balet, pian, „dezvoltare personală", antreprenoriat, limbi străine și scumpe, sporturi, teatru. Mai apoi, tot părinții au consumat bani și timp ca să găsească școli moderne, în care instrucția trebuie să pară orice, mai puțin instrucție: joacă, dans, muzică, antren, programe hiperperformante de învățat, prin simpla apăsare pe două-trei butoane. Mulți dintre acești tineri au avut parte la vîrste mici, cu mari sacrificii din partea părinților, de ieșiri în străinătate și de un instrumentar tehnologic avansat. Și totuși, din toate acestea, nu s-a născut profesia-pasiune. Profesia care să te îndemne să parcurgi pașii clasici, care, la început, vin la pachet cu mai puțini bani, dar cu mai multă rîvnă și interes pentru învățare, cu mai puțin timp liber și cu mai mult timp alocat orientării în carieră.

■ Este prima generație conectată prompt la toate informațiile disponibile pe planetă: de la propuneri de evoluție școlară și profesională, pînă la acces la burse, formări în străinătate, platforme de învățare *online* ale unor instituții de învățămînt prestigioase. Au tot, sau aproape tot în fața ochilor: rețete pentru succes, scheme de carieră, traininguri pentru depășit eșecul și vînat succesul. Puțini, foarte puțini sînt cei care speculează la maxim aceste oportunități.

■ Este prima generație învățată de timpuriu să prețuiască și să folosească exprimarea liberă. Fără constrîngeri, fără reguli, fără interdicții. Fără critici, fără note, fără observații, fără ajustări.

Foarte bine. Ajunși, însă, în pragul serviciului, se lovesc de constrîngeri, reguli, interdicții, critici, note, evaluări. Și mulți eșuează.

S-ar zice, deci, că li s-au oferit toate oportunitățile pentru a ajunge să își construiască un plan de viață, în care meseria să devină pasiune, în care serviciul să devină o plăcere, și nu un timp chinuitor. Și nu se întîmplă așa. Unde-i buba? Poate că au început prea de mici să efectueze exerciții „libere" în aparență, dar de fapt *impuse* de un plan iluzoriu de carieră. Poate că oferta de dezvoltare avea prea multe opțiuni din care, la o vîrstă fragedă, nu ai argumente și impulsuri să alegi. Poate că informațiile și „rețetele" i-au năpădit inflaționar, nelăsîndu-le timp să-și descopere propriile rețete și curiozități.

Poate că, în graba noastră de adulți speriați de lumile noi care stau să vină, am făcut pași în exces către copiii noștri de ieri, tinerii de azi. Și în loc să ne oprim la jumătate de drum, să-i așteptăm să vină spre noi în ritmul lor propriu, mînați din urmă de întrebările proprii, de curiozități și impulsivități specifice vîrstei, am mers prea repede și prea departe, pînă cînd i-am simțit identificîndu-se cu imaginile noastre despre viitor. Iar ei nu au mai apucat să parcurgă, singuri, jumătatea *lor* de drum. Ne-au însoțit doar, în proiectul nostru. Care nu e neapărat și al lor.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Timpul, printre degete

Nu am avut niciodată o relație decentă, măcar, cu timpul. Ori l-am întins ca pe un *chewing gum* dezgustător, scos din gură de plictiseală, ori l-am trăit pe repede-nainte, hăpăindu-l ca pe un covrig prea mare pentru o pauză prea scurtă. N-am găsit mai niciodată calea de mijloc rațională și echilibrată, prin care să-l trăiesc molcom, fără pericolul de-a adormi pe parcurs, dar și fără cel de a mă îneca ingurgitîndu-l.

De pildă, cînd eram la școală, prin clasele mici, dar și mai tîrziu, nu eram în stare să învăț egal o lecție, să-i sistematizez conținutul în așa fel încît să rețin ideile importante din tot ce sta scris acolo. Nu. Adăstam indefinit la introducere, pe care o aprofundam excesiv, precum și pe prima parte a cuprinsului propriu-zis, după care, evident, nu mai aveam timp de restul lecției – pe care, în cel mai bun caz, îl fușeream. La matematică, îmi plăceau, pînă la un anumit nivel, problemele: mă aplecam asupra lor pînă le dădeam de capăt, dar nu aveam răbdare să ajung la rezultatul final, să fac toate calculele...

De asemenea, de cînd mă știu, nu puteam suporta, aproape fizic, ideea că lucrurile bune se termină, și ele, ca toate celelalte. De la prăjitura care îmi plăcea (de pildă, *joffre*-ul, care chiar era foarte mic), trecînd prin filme, piese de teatru, cîntece, cărți și pînă la petreceri, vacanțe, relații – nu puteam accepta că au limite clare. Că nu cantitatea lor contează, ci tocmai picătura de gust și bucurie pe care trebuia să fii capabil s-o simți în puținătatea și precaritatea ei. Numai că eu, una, mult timp, nu am putut concepe că există picături și nu șuvoaie de fericire, momente și nu zile, săptămîni, luni, puncte și nu linii. Pe scurt, la orice sfîrșit, fie că era vorba de un film care-mi plăcea (și care pe atunci nu putea fi pus din nou pe laptop), fie de o carte pe care o terminasem și de ale cărei personaje mă atașasem prea mult (și, da, aș fi putut s-o reîncep, dar știam că mai sînt și altele de citit), fie de o vacanță care tocmai se terminase, făceam o dramă și mă certam cu timpul.

Există picături
și nu șuvoaie de fericire.

Evadevărat că, după ani, consumismul și tehnologia au făcut posibilă prelungirea aproape infinită a acelor „momente dulci" pe care timpurile mai fruste ale copilăriei noastre ni le ofereau drept unilaterale. Dar repetiția și excesul lor (fie că e vorba de mîncatul a nenumărate *joffre,* de privitul aceluiași film de 30 de ori sau de sărbătorirea Crăciunului tot anul, ori măcar din octombrie pînă-n februarie) s-au dovedit nu prea prielnice bunei noastre funcționări fizice și mintale. Au existat și există oameni care practică extinderea lor nelimitată, dar ce fac ei poate fi catalogat, în mare măsură, drept dependență – fie că e de mîncare, de alcool, de seriale ori jocuri pe computer.

De asemenea, dacă te arăți prea indulgent cu timpul tău, lăsîndu-te în voia unei vacanțe perpetue, riști să cazi în depresie: fericirea devenită rutină și obligativitatea poate cădea greu. Dacă, totuși, ai vacanțe limitate și după aceea te întorci cuminte la viața de toate zilele, de care nu ești prea mulțumit, diferența dintre cele două categorii de timp poate fi, și ea, insuportabilă: preaplinul vacanței *versus* cenușiul cotidian (atunci cînd acesta chiar e cenușiu). Viața de toate zilele poate deveni interesantă uneori, cînd ai cîte un interes, urmărești sau cercetezi ceva cu pasiune, creezi. Dacă nu e așa – și, de fapt, nu poate fi mereu așa –, timpul tinde, iarăși, să se lăbărțeze și să te înghită lacom și placid.

Cînd ești îndrăgostit, sigur că timpul trece alert: ești mereu cu simțurile ciulite la obiectul dorinței, pe care nu vrei decît să-l devorezi, cu cît mai mare poftă și patimă. Problema e că, din timpul ăsta dement al pasiunii, te trezești, într-o dimineață geroasă de iarnă, că l-ai consumat pe celălalt și că, deodată, vîrtejul devine iarăși mlaștină, doar că în doi.

Cînd îți crești copilul, timpul te trăiește pe tine. E timpul miraculos și formidabil al devenirii lui, cel în care ți se dă o a doua șansă să iei, practic, totul de capăt, să vezi lumea prin ochii lui mult mai deschiși și mai minunați de ce văd în jurul lor decît ai tăi. Iar timpul ăsta al lui, împrumutat, ca o mare favoare, ai dreptul să-l frămîntești într-o realitate mitică și magică. Și ești fericit așa, deși nici aici nu-i ușor, pentru că, pe parcurs, renunți la propriul tău timp.

După ce crește copilul și ieși, cu un pocnet, din realitatea ta feerică, descoperi că, de fapt, nu ai renunțat la timpul tău. L-ai trăit și pe el, doar că nu ai simțit, el te-a trăit pe tine și te-a adus cam la punctul în care era Făt-Frumos din *Tinerețe fără bătrînețe.* Poate, totuși, nu chiar acolo. Și poate, dacă reușești să supraviețuiești momentului, vei învăța să-ți creezi un timp al tău ca un scut, ca o aură care te-nconjoară mereu, o medie între puncte și linii, de care să te bucuri fără să te plictisești.

„TIFF-ul a crescut cot la cot cu Noul Val“

– interviu cu Mihai CHIRILOV –

Între 2-11 iunie are loc la Cluj cea de-a șaisprezecea ediție a Festivalului Internațional de Film Transilvania. L-am întrebat pe ***Mihai Chirilov,*** *directorul artistic al festivalului, ce a pregătit pentru acest an, ce înseamnă meseria „de selecționer” și ce s-a schimbat în acești ani în felul în care construiește programul. Ca în fiecare an, ne vedem la Cluj.*

De unde a pornit și unde a ajuns TIFF-ul în 16 ani?

A pornit ca un minimarket și a ajuns ca un Mega Image. Nu-i vorbă că nici minimarket-ul de la prima ediție nu a fost tocmai mini. El venea pe un teren virgin, nefamiliarizat cu ideea de festival: filme de dimineață pînă noaptea tîrziu, în două săli paralele, cu proiecții suprapuse. Astăzi, cînd festivalul a crescut de la 45 de filme (cîte au fost la prima ediție) la peste 200, iar numărul spațiilor de proiecție de la 2 la 15, începutul poate părea un mizilic. La vremea respectivă însă, el a fost perceput ca un bombardament. Sigur, între timp au crescut și numărul, și varietatea secțiunilor, invitații au dat năvală, publicul s-a multiplicat galopant, iar cinematografia românească a trecut printr-o revoluție care a pus-o pe tapet ca pe o floare carnivoră, alimentată periodic cu premii și din ce în ce mai mulți spectatori – cel puțin în timpul festivalului.

Publicul s-a multiplicat galopant.

Cît de mult v-ați schimbat în timpul ăsta? Cînd selecționați filme e ca atunci cînd te antrenezi pentru maraton? Sînteți din în ce în ce mai bun sau din ce în ce mai pretențios?

Am învățat enorm în toți acești ani și mereu îmi spun că ar trebui să fie mai simplu. Nu e chiar așa, pentru că numărul filmelor înscrise crește de la o ediție la alta, timpul alocat vizionărilor așijderea – și oricît de experimentat și de eficient ai deveni, nu poți face ca ziua să dureze 48 de ore. Altminteri, da, deciziile de selecție le iau mai ușor, pentru că am reușit să mă relaxez cu timpul și îmi este mult mai clar din prima designul de asamblu. Poate că în primii ani, cînd cu toții eram la început, în formare, și echipa festivalului, și publicul, selecția semăna cu monstrul lui Frankenstein, cu cusăturile la vedere. Astăzi știu ce vreau, știu cînd să plusez și știu pînă unde să risc – astfel încît toate deciziile, oricît de contradictorii pot părea (de la proiecții pentru copii sau în biserici, la delicatesele picante din secțiunea „Viva Erotica“, de la comediile romantice alternative la filmele fără limită etc.), se constituie într-un tot organic. Pe de altă parte, nu am devenit mai exigent (poate doar cu filmele românești, sau cel puțin asta e percepția acum, cînd se fac din ce în ce mai multe filme și, inevitabil, multe rămîn pe dinafară), ci mai blînd cu slăbiciunile mele, traduse în programare prin plăceri vinovate sau deschideri mai largi către alte categorii de public decît cinefilii puri și duri.

Cantitatea de filme e, așadar, mare. Există mărci ale celor pe care le alegeți într-un an, de exemplu?

Altele decît cele deja înregistrate, nu neapărat – pentru că nu caut cu lumînarea să bifez chestiunile fierbinți ale zilei doar de dragul de a le bifa și de teamă să nu fiu acuzat că ignor crizele globale, cum cu aplomb fac multe festivaluri oportuniste. Iar cînd zic mărci înregistrate mă gîndesc, de pildă, la acele secțiuni tradiționale de la TIFF care necesită săpături dedicate, cum ar fi „Umbre“ (filme de groază și fantastice: de neratat în acest an lynchianul *Animals,* comedia licențioasă *Prevenge* sau joaca periculoasă de-a „hai să fim din nou tineri“ din *Parents)* sau titlurile din *Fără limite*. Aici lista de recomandări e mai lungă, deși trebuie spus că nu e vorba doar de sînge pe pereți, disconfort crîncen sau șoc (ca-n chilianul *Jesus*, noul Ulrich Seidl *Safari* sau temerarul *Even Lovers Get the Blues),* ci și de inovație narativă (iranianul *Immortality,* un plan-secvență de două ore și jumătate filmat ca pe o bandă Moebius) sau incorectitudine politică fără plasă de siguranță (comedia neagră daneză *Small Town Killers).* Există însă la fiecare ediție un pariu, cînd două-trei filme aproape că îmi impun o direcție de urmat, după care dau sfoară în lume și, încet-încet, „colorez“ o întreagă secțiune tematică.

Și care ar fi secțiunea tematică de anul ăsta?

Se cheamă „alt.rom.com“ și e dedicată comediilor romantice alternative. Altfel spus, acel specimen de multiplex snobat de festivaluri, pentru că e prea frivol. Deja aud acuzații că facem concesii publicului larg. Dar îi conjur pe cei care vor merge, de pildă, la rusescul *Zoology* sau la grecescul *Afterlov* să le vadă ca pe niște comedii romantice, deși la prima vedere nu par, și să le compare cu rubedeniile formatate de la Hollywood. În aparenta ei lejeritate, „alt.rom.com“ e o secțiune-capcană.

De cîțiva ani încoace, am tot auzit cinefili care se plîng că nu apucă să vadă la TIFF tot ce și-ar dori. Dacă ar fi să-i consolați, cum ați face-o?

Dar de ce să-i consolez? Pe noi cine ne consolează că trebuie să vedem atîta amar de filme pentru a tria ceea ce ajunge în cele din urmă în selecție? Măcar nu e ca la vot, cînd se întîmplă să n-ai pe cine alege, dar sfîrșești prin a-ți pune ștampila pe răul cel mai mic. La TIFF ai de unde alege, dovadă plîngerile de care vorbești. Dacă aș ști care sînt acele 30 de filme pe care toate zecile de mii de spectatori de la TIFF și-ar dori și ar putea, fizic, să le vadă, le-aș programa fix pe alea și toată lumea ar fi fericită. Ba nu, mint, n-aș face-o nici atunci.

Important e ca provocarea să nu fie în gol.

Ce ar trebui să conțină kit-ul de festival?

Broșura-program – biblia exhaustivă a festivalului. Ziarul *AperiTIFF* – pentru recomandările de ultimă oră și argumentele extra care te fac să alegi în ultima clipă un film în detrimentul altuia. Ginsengul siberian luat dimineața pentru a fi în priză toată ziua și nurofenul luat înainte de culcare, după posibilele derapaje bahice nocturne, pentru a fi sigur că a doua zi, de la 10, poți vedea liniștit un documentar despre turiștii de la Auschwitz fără să-ți simți capul ca un burete îmbibat în ulei.

Cum mai reușiți să provocați publicul de festival?

Nu eu îl provoc, ci filmele din program. Dilemele morale provoacă. Sofisticăria intelectuală provoacă. Ceea ce nu e conform cu valorile tale, politice, morale sau sociale, provoacă. Tot ce e nou provoacă. Moartea provoacă. Pînă și un scurtmetraj cum e cel al lui Abbas Kiarostami, *Take Me Home*, în care rolul principal e interpretat – remarcabil – de o minge de fotbal, poate să provoace cu aerul lui poetic și aparent inofensiv. Important e ca provocarea să nu fie în gol. Chiar sînt curios cum va fi primit polonezul din competiție, *Playground*. La San Sebastian, trei sferturi din public a părăsit sala în ultimele 20 de minute. Sigur, e insuportabil și atacabil, dar și incredibil de curajos – oare de ce oamenii întorc spatele atunci cînd cineva riscă să tragă un semnal de alarmă?

Pentru filmele românești, Clujul a fost, în toți acești ani, un loc perfect. Săli mari, pline, spectatori entuziasmați. Mai e așa?

TIFF-ul a crescut cot la cot cu Noul Val, definindu-se treptat ca o platformă solidă de expunere și acompaniere a filmului românesc. Succesele de anul trecut cu diametral opusele *Sieranevada* și *Două lozuri* vorbesc de la sine, pentru că, în mod paradoxal, nici Cristi Puiu, nici Paul Negoescu nu se așteptau la un asemenea flux de simpatie din partea publicului. Atunci cînd nu a omagiat cineaști consacrați, readucîndu-i în atenția unui public nou, TIFF-ul a lansat cineaști tineri, aflați încă la primele lor scurtmetraje. Dar cel mai important, cred eu, este că a validat – de cele mai multe ori și comercial – recunoașterea internațională a filmelor românești și a esteticii lor, care acasă s-au lovit de un zid de ostilitate.

A fost primul Cannes fără nici un film românesc, după multă vreme. E o întîmplare sau se schimbă ceva?

E o întîmplare nefericită. Există noul film al lui Constantin Popescu, *Pororoca*, de o intensitate devastatoare, și trei debuturi excelente care ar fi meritat un loc în festivalul de pe Croazetă: *Un pas în urma Serafimilor* de Daniel Sandu, *Charleston* de Andrei Crețulescu și *Soldații. O poveste din Ferentari* de Ivana Mladenovic. Mi se pare că li s-a făcut o nedreptate crasă, cu atît mai mult cu cît am văzut la Cannes filme românești sub nivelul acestora. Cei care se grăbesc să tragă concluzii pripite ar trebui să-și muște buzele. E trist, dar nu e tragic, dimpotrivă – filmul românesc e cum nu se poate mai viu și rămîne pe val sau, mai bine zis, se mută pe alt val. Mai nou, mai surprinzător, mai excitant.

Cum vedeți TIFF-ul și cinema-ul românesc peste 16 ani?

Cel mai probabil, printr-o pereche de ochelari.

a consemnat Ana Maria SANDU

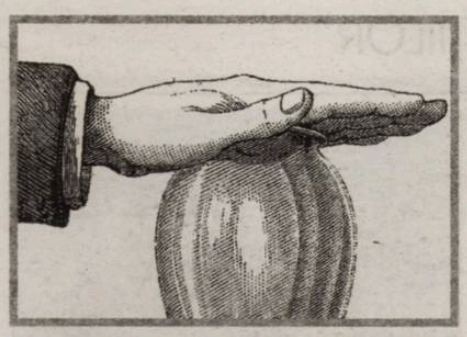

George BANU

scena lumii

Un eveniment. Faust la Budapesta

Faust e un spectacol legendar. El e soclul pe care s-a construit progresiv identitatea Teatrului „Radu Stanca" din Sibiu. În istoria teatrului modern, asemenea cazuri există și ele au rămas memorabile. De-a lungul a numeroase stagiuni, Teatrul de Artă din Moscova a jucat piesele lui Cehov, îndeosebi *Livada de vișini*, Max Reinhardt, la Salzburg, în fața catedralei, juca în fiecare an *Jedermann*, Teatrul de Cameră al lui Tairov a reprezentat *Fedra* și, în Franța, Louis Jouvet, *Knock*, succes ciclic reluat. Apoi Berliner Ensemble a lui Brecht și-a impus identitatea jucînd *Mutter Courage* cu celebra Helene Weigel iar, mai tîrziu, Teatrul Laborator al lui Grotowski a impus în lume *Prințul constant*, cu Rys-

Teatrul
e o aventură comună.

zard Cieslak, în rolul principal. La Mamma a prezentat la scară planetară *Trilogia antică* a lui Andrei Șerban. În ultimii ani, Lev Dodin și Teatrul Mic din Sankt Petersburg au circulat îndelung mai întîi cu *Frați și surori*, epopee a Rusiei agrare în timpul Războiului Mondial, iar apoi a jucat două decenii *Gaudeamus*, reflecție poetică despre soarta tinerilor în Rusia sovietică. Spectacole emblematice. *Faust*, a cărui carieră a început acum zece ani, face parte din această categorie rară a operelor scenice care durează și se impun ca fundament al unei aventuri teatrale asemeni celei de la Sibiu condusă de Constantin Chiriac.

Faust, după Edinburg și Bruxelles, în ciuda dimensiunilor distribuției și a condiției imperative de a fi jucat într-un spațiu special amenajat, a fost prezentat la Budapesta în cadrul festivalului MITEM. Pentru aceasta, direcția Teatrului Național a investit o sală de uzină dezafectată, construită de către marele inginer Eiffel. Cît de agreabilă e plăcerea spectatorului care caută și descoperă în oraș un loc necunoscut, un vechi edificiu adus la viață pentru a exalta un spectacol. E ce au resimțit parizienii acum cîteva decenii cînd căutau Cartuseria de la Vincennes, unde Ariane Mnouchkine prezenta celebrul său *1789*, sau, foarte recent, la Cluj, cînd pătrundeam de asemenea într-o uzină abandonată pentru a asista la *Regele Lear*, de acest regizor care are „darul" locurilor rare, Gavriil Pinte. Acum la Budapesta, pentru un spectator ca mine, plăcerea provenea și din ecoul vorbelor în română care răsunau entuziast nu doar pe scenă, ci și înainte, în sală, în culsie. Acum aveam sentimentul că se concentrau pentru reușita reprezentației toate forțele unei instituții, de la studenți la mașiniști, de la actori la muzicieni și autorii spectacolului, Silviu Purcărete (regie), Helmut Stürmer (scenografie), Vasile Sirli (muzică). Totul atestă pasiunea unei comunități care se afirmă cu dăruire acestui spectacol *„grand format"*, acestei aventuri ieșite din comun: reprezentarea lui *Faust*, epopeea lui Goethe! Această misiune producea un sentiment de coeziune, de angajare, pe care nu l-am mai perceput decît în turneele lui Ariane Mnouchkine cu celebrul Théâtre du Soleil. La unii ca și la alții, forfota efervescentă a participanților confirmă spiritul de grup căruia fiecare membru îi atestă puterea. Teatrul e o aventură comună. Pe scenă și în afara ei!

Știam că pentru a confirma invitația lansată de MITEM s-au luat decizii di-

© P. Baila

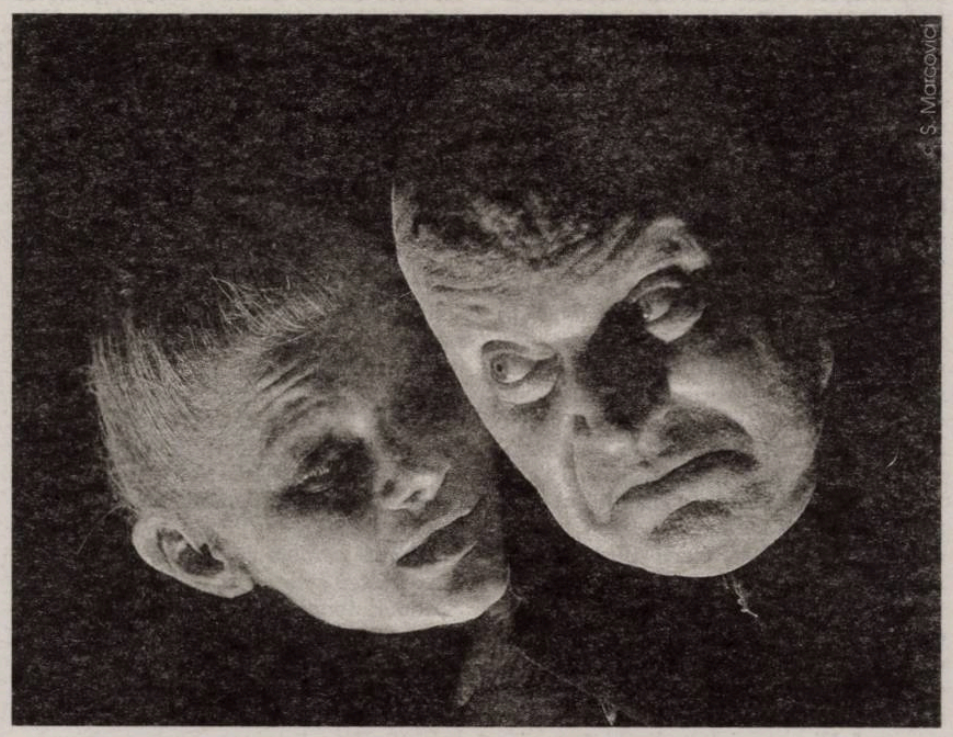
© S. Marcovici

ficile și neliniștiți, autorii lor așteaptă să le și verifice consecințele. În urma unei probleme de sănătate, protagonistul spectacolului, Ilie Gheorghe, trebuia înlocuit. Cum se poate modifica un echilibru constituit în timp, cum poate rezista un proiect confruntat cu accidentele umane pe care teatrul le comportă? – ia-tă întrebările esențiale! La sugestia Marinei Constantinescu, Silviu Purcărete a distribuit un interpret care nu-i era necunoscut, Miklos Bacs, de la Teatrul Maghiar din Cluj, care jucase și în *Cumnata lui Pantagruel*, și în *Iulius Cezar*. Mă întrebam: cum voi reacționa în fața acestei mutații, cu atît mai mult cu cît o strînsă prietenie mă leagă de Ilie Gheorghe? Surpriza m-a tulburat: intuiția lui Silviu Purcărete și a lui Miklos Bacs a fost de a nu abandona și transforma viziunea inițială a lui *Faust*, ci, dimpotrivă, de a o prezerva. Cu emoție priveam scena și, în semiobscuritate, mă îndoiam: îl vedeam pe Ilie sau pe Miklos? Cît semănau! Ei se confundau subtil sub ochii mei și îmi apăreau ca o ființă dublă, geamănă. Interpretul de azi nu-l neagă pe cel de ieri, dimpotrivă, dar totodată își afirmă nuanțele identității sale. Experiență unică! Ca și cum tatăl se retrăsese dincolo de scenă, iar succesorul îi prelungea, fără a-l trăda, drumul inițial trasat! Astfel, ambii erau prezenți! Succesiune generațională de artiști reuniți pentru a-l face pe *Faust* să supraviețuiască pe scena Sibiului!

Contrariul lui Faust, Ofelia Popii, alături de noul său partener, fascina ca de la debutul său în rol de acum zece ani. Publicul i-a salutat entuziast pe unul și pe celălalt, căci dacă savantul contaminat de melancolie capătă acum un surplus de energie față de precursorul său, Mefisto își prezervă condiția ambiguă, nici bărbat, nici femeie, un androgin incert, o creație a minții, o fantasmă. Intuiție genială, confirmată de interpreta care dialoghează cu Faust, dar nu construiește un personaj omogen, ci dimpotrivă, fluid, insesizabil, un fel de viziune avînd un nume: Mefistofeles, „spiritul care neagă"! Faust i se adresează, semnează cu sînge pactul solicitat, se asociază și voiajează cu partenerul ce-i permite să descopere plăceri demoniace, dincolo de rațiune, amestec de bîlci și de infern. Ambiguitatea relației lor e unică, niciunde asemenea: nici la Peter Stein, nici la Tomasz Pandur... sau alții!

Într-un celebru *Faust* semnat de Klaus Michael Grüber, textul era redus la relația dintre bătrînul savant, intepretat de marele actor Minetti, și tînăra fată, inocentă și devotată, Margareta. O ultimă iubire înainte de sfîrșit. Aici însă Margareta nu se prezintă ca o identitate singulară, ci e dispersată în mai multe „margarete", ca și cum dragostea lui Faust nu se poate cristaliza în jurul unei unice partenere, ci o resimte peste tot, printre tinere fete reunite în jurul lui, fete care seduc cîntînd melodii melancolice și distribuind, idilic, flori de cîmp. Viziune angelică! Faust nu iubește o fată, ci iubește iubirea diseminată în jurul său.

Spectacolul seduce prin soluțiile finale, unde, în ciuda morții programate de Goethe, intervin accente comice – Faust, al cărui cadavru nu poate intra în sicriul prea mic – sau dimpotrivă, sfîșietoarea durere a lui Mefisto, care-și constată înfrîngerea. Cîtă tulburare produce Ofelia Popii în acest dans final, cîtă durere a personajului învins! Atunci, pe amîndoi, Ofelia și Mefisto, în mod egal i-am iubit.

Spectacolul de la Budapesta s-a împlinit și a fost salutat ca o sărbătoare a teatrului. A unui teatru poetic și filozofic, derizoriu și patetic. Și, la sfîrșit, prin aplauzele entuziaste, mi se părea că identific un nou pact, acela al împlinirii dialogului dintre scenă și sală, grație acestui *Faust* mereu viu, neobosit.

P.S. Revenind la Paris împreună cu un prieten apropiat, m-am dus să-l văd la spital pe Ludwik Flaszen, colaboratorul istoric al lui Grotowski. Părea pierdut, cu spiritul aiurea, dar Erik, văzînd pe noptieră un volum cu *Faust*, a început să-i citească în polonă cîteva replici. Flaszen a revenit încet la el însuși și, luminat, a continuat cîtva timp... din nou, altfel, am regăsit puterea lui Faust.

George Banu *este eseist și critic de teatru. Cea mai recentă carte publicată este* Parisul personal. Familia din Rivoli 18, *Editura Nemira.*

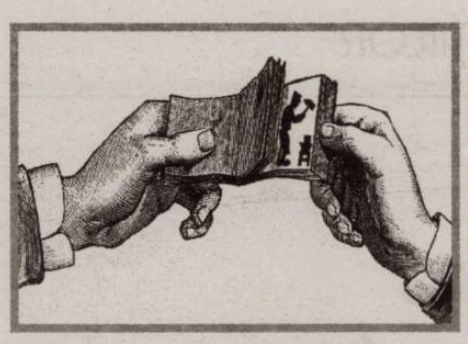

Marius CHIVU

feedbook

Cînd ea nu mai e

● Max Porter, *Durerea e o făptură înaripată*, traducere de Mihaela Buruiană, Editura Pandora M, 2017.

Debutul de acum doi ani al britanicului Max Porter (n. 1981), editor la Granta Books, cu acest întunecat și livresc poem, a fost fulminant: recenzat la superlativ, multiplu nominalizat și premiat (cu Dylan Thomas Prize), tradus în zeci de limbi, vîndut spectaculos, inclusiv ca drepturi de ecranizare.

Subintitulată roman, cartea are ca titlu un vers ușor schimbat din Emily Dickinson: *~~Hope~~/Grief is the thing with feathers*. Inițial mi-a părut rău că în limba română nu avem un cuvînt specific pentru durerea pricinuită de moartea cuiva: „doliu" e conotat mai degrabă vestimentar, oricum religios, așa cum „a boci / a jeli" se referă mai mult la ritualul în sine, teatral pînă la Dumnezeu, decît la procesul interior al concilierii sugerat de *„to mourn"* (chestiune care i-a dat mult de furcă, spre exemplu, și lui Radu Paraschivescu atunci cînd a tradus *Niveluri de viață* de Julian Barnes). Varianta cea mai exactă de traducere, dar perfect ridicolă, ar fi fost „jalea este lucrul/chestia cu pene". Nici în celelalte limbi romanice traducerile n-au păstrat forța copleșitoare, imaginea bîntuitoare și sensul exact al originalului: *La douleur porte un costume de plumes* sau *Il dolore è una cosa con le piume*. Așa că varianta de titlu aleasă de Mihaela Buruiană mi s-a părut, pînă la urmă, fericită: „făptură înaripată" sună mult mai bine, chit că renunță la articolul hotărît din original.

Ca să mai rămîn puțin la chestiunea traducerii: pasărea din poemul lui Porter este cioara *(„crow")* din poemul lui Ted Hughes, dar traducătoarea a folosit numele Kra preluat din traducerea românească a lui Ted Hughes realizată de Valentin Nicolescu: *Din cîntecele lui Kra* (Univers, 1977). O soluție mai bună în română ar fi fost „corb" și chiar apare, la un moment dat, adjectivul „corvid" (căci „cioară" e conotat negativ, îi lipsește sugestia de eleganță funebră din engleză, se vede asta și în text, acolo unde traducătoarea nu l-a putut evita: „Durerea continui s-o simți și acum, și pentru asta n-ai nevoie de o cioară"), dar atunci ar fi intrat în sfera de referință a *„raven"*-ului lui E.A. Poe. Așa că, din nou, soluția preluării misteriosului nume/apelativ Kra este mai bună, e oricum în spiritul cărții lui Porter, unde „The Crow" îndeplinește un rol de tragedie greacă cu semnificație mitologică.

S-a înțeles deja că această carte a lui Max Porter este poemul livresc al durerii îndoliate: un bărbat își pierde soția și rămîne singur cu doi băieți, durerea provocată de dispariția bruscă a soției/mamei și de absența ei din viața familiei fiind întrupată de un straniu vizitator nocturn *(fragmentul de mai jos este chiar începutul cărții)*. Construit pe trei voci, a tatălui, a băieților (mereu împreună) și a lui Kra, poemul acesta dramatizat este deopotrivă o fabulă (nivelul simbolic este evident), o elegie (onomatopeele păsării au muzicalitate) și un eseu (meditație despre dragoste și pierdere, despre absență și memorie, despre traumă și vindecare). Pasărea întrupează deopotrivă confuzia și greutatea care urmează pierderii, este însăși imaginea tristeții, dar în același timp aduce consolare în familia îndoliată. De altfel, tatăl tocmai scrie o carte despre Ted Hughes, astfel că el este cel care, în aburii disperării, invocă personajul literar. (Interesant e că, în rolul ciorii lui Hughes, Porter se gîndise inițial la Telemah al lui Homer.)

Kra este un personaj straniu și misterios în ambiguitatea lui, deopotrivă sentimental și crud („un demon care se hrănea cu durere", „era josnic ca tabloidele"), avînd el însuși mai multe voci, jucînd el însuși mai multe roluri („un trickster cu multiple înfățișări", cum a scris un cronicar), fiind „vopsit" (ca să apelez la o expresie neaoșă asociată ciorii) în mai multe nuanțe de negru: „În alte versiuni, sînt doctor sau stafie. Instrumente perfecte: doctori, stafii și ciori. Noi putem să facem lucruri pe care alte personaje nu le pot face, cum ar fi să mîncăm tristețea, să deznaștem secretele și să purtăm bătălii teatrale cu limbajul și cu Dumnezeu. Am fost prieten, scuză, *deus ex machina*, glumă, simptom, născocire, spectru, cîrjă, jucărie, fantomă, căluș, psihanalist și dădacă." Sentimentele contradictorii – de la disperare la umor, de la revoltă la derizoriu – sînt expuse alternativ în narațiunea monologal-dialogală datorită salturilor inclusiv în timp („făceam lucrurile astfel ca să ne fie dor de ea, să continuăm să o vrem"), nu doar în curenții liberi ai conștiinței traumatizate de moarte.

Într-un interviu, Max Porter a povestit că a trăit el însuși, la vîrsta de șase ani, experiența pierderii tatălui și a doliului alături de fratele său și că a folosit acest mic volum ca pe o oportunitate de a explora sentimentele sale de atunci, dar că, fundamental, a dorit să-și exprime cît mai adevărat dragostea față de soția și de copiii săi: „În ciuda faptului că mai totul este o invenție, pot susține că această cărticică este cel mai onest lucru pe care l-am scris." Onestitatea este, oricum, ultimul lucru care te-ar interesa la o astfel de carte a cărei vrajă vine din atmosfera apăsătoare și întunecată în care umorul, speranța și dragostea luminează intermitent precum licuricii.

PUBLICITATE

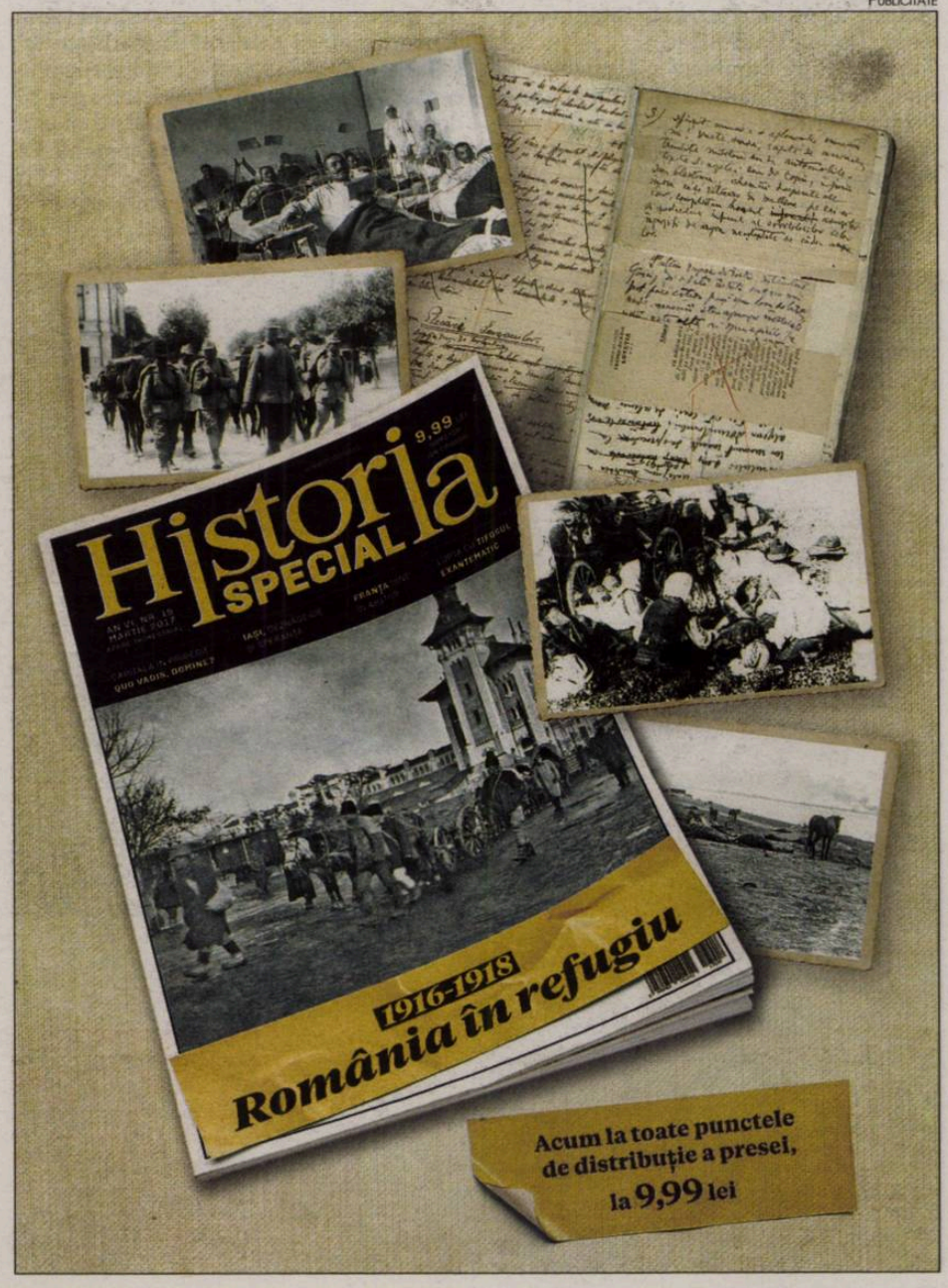

aproape de carte

Max PORTER

Durerea e o făptură înaripată

(fragment)

La patru sau cinci zile de la moartea ei, stăteam singur în camera de zi și mă întrebam ce să fac. Mă învîrteam pe acolo, așteptam să treacă șocul, așteptam ca din modul aparent organizat în care-mi petreceam zilele să răsară un sentiment bine definit. Mă simțeam la fel de gol ca un spînzurat. Copiii dormeau. Eu beam. Fumam țigări răsucite la fereastră. Simțeam că poate principala consecință a dispariției ei avea să fie că eu urma să devin pentru totdeauna un organizator, un creator de liste care face schimb de clișee de recunoștință cu alții, un arhitect mecanic al rutinelor pentru niște copii mici fără mamă. Durerea mi se părea cvadridimensională, abstractă, vag familiară. Mi-era frig.

Prietenii și membrii familiei care zăboviseră pe acolo, plini de compasiune, plecaseră la ei acasă, la propriile vieți. Cînd copiii s-au dus la culcare, apartamentul n-a mai avut nici un sens, nimic nu se mișca.

S-a auzit soneria de la intrare și m-am pregătit sufletește pentru încă o dovadă de bunătate. Încă o lasagna, niște cărți, o îmbrățișare, niște vase mici cu mîncare gătită pentru băieți. Sigur, deveneam expert în comportamentul jelitorilor care mă înconjurau. Cînd ești în epicentru, capeți o înțelegere ciudat de antropologică a tuturor celorlalți: a copleșiților, a apaticilor afectați, a prea-tîrziu-veniților, a inoportunilor, a noilor celor-mai-buni-prieteni a ei, ai mei, ai băieților. Oameni despre care încă habar nu aveam cine dracu' erau. Mă simțeam ca Pămîntul în fotografia aceea extraordinară cu planeta înconjurată de o centură groasă de deșeuri spațiale. Simțeam că aveau să treacă ani pînă cînd visul încîlcit cu spectacolul condoleanțelor la moartea soției mele avea să se risipească suficient încît să văd din nou spațiul negru. Sigur, nu mai este nevoie s-o spun, astfel de gînduri mă făceau să mă simt vinovat. Dar, îmi ziceam eu în apărarea mea, totul s-a schimbat, ea nu mai este și pot să gîndesc ce vreau. Ea ar fi de acord, pentru că întotdeauna eram prea analitici, cinici, probabil neloiali, nedumeriți. Niște vipere pline de intenții bune care făceau autopsia cinelor la care fuseserăm invitați. Ipocriți. Prieteni.

A sunat din nou. Am coborît scările mochetate în holul friguros și am deschis ușa din față.

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Fragilitatea e un tatuaj în pielea oraşelor

Am ajuns anul acesta, pentru prima oară de cînd se organizează în Bucureşti, la Noaptea Muzeelor. Am ales să începem cu două muzee vecine pe care le nu le vizitaserăm niciodată. Trecuserăm de foarte multe ori pe lîngă locul respectiv în drum spre nordul oraşului, spre aeroport sau munte, ştiam că acolo se mai realizau şi nişte emisiuni culturale, dar de vizitat nu îl vizitaserăm niciodată. Muzeul de Artă Populară „Nicolae Minovici“ şi fratele său, Muzeul de Artă Veche Apuseană „Ing. Dumitru Furnică-Minovici“, sînt despărţite de un gard mic de piatră şi au în curtea lor două mici grădini splendide ale Bucureştiului, puţin ştiute, care se disting cu greu din traficul străzii adiacente.

Poate pentru că ştiam că la Muzeul de Artă Veche Apuseană urma să fie expus, pentru prima oară după foarte multă vreme, *Cap de copil* de Brâncuşi, din perioada lui rodiniană de la începutul secolului trecut, poate pentru curiozitatea de a vedea un loc greu vizitabil, aflat în afara rutelor comode ale traseelor urban-culturale locale, ne simţeam, eu şi prietena cu care venisem acolo, destul de nerăbdători. Dar oricum, nu merseserăm acolo cu o ţintă culturală precisă. Am ajuns destul de tîrziu, la poarta muzeului de artă populară era deja o coadă destul de consistentă, care, atît cît aveam să rămînem acolo, se tot refăcea. Cît timp am stat la coadă, cîţiva actori ai teatrului Masca, alt loc aflat din păcate într-o zonă *non-fly* a geografiei artistice locale, au întreţesut banalul cozii cu cîteva momente frumoase, o statuie vivantă cu un înger şi un dans amuzant. Aşa începea un tur, foarte atent şi profesionist organizat de către Muzeul Municipiului Bucureşti, cel care are în custodie cele două spaţii.

E greu să te opreşti cu atenţie asupra unor exponate atunci cînd sînt organizate astfel de tururi. E poate la fel de greu să le vezi cu adevărat, ca atunci cînd încerci să te uiţi cu atenţie la cărţile dintr-un tîrg de carte. Aceeaşi ameţeală, acelaşi fugitiv care-ţi ocupă fără rest ochii. Pentru mine, cam aşa stau lucrurile. Şi atunci mă las purtat de ceea ce lasă locul să arate involuntar, de miniascunzişurile sale, de acel involuntar care nu se lasă prea uşor muzeificat. Retina mea reţine mai ales blurul sonor al unor momente care fac legături de sens mult mai subţiri şi mai tîrzii, ca o pînză de păianjen pe care se aşază „elefanţii“ vizibili şi invizibili ai locului. Aşa cum erau, în aceste muzee, diplomele de studii ale fraţilor Minovici, hărţi ale unei epoci în care bucuria educaţiei însemna ceva, colecţia de tatuaje, micile obiecte personale, tabachere de argint încrustate, bastoane sculptate, ace de cravată de un rafinament baroc, pardoseli mozaicate. Sau, dincolo, la muzeul în stil Tudor, vitraliile delicate prin care puteai vedea

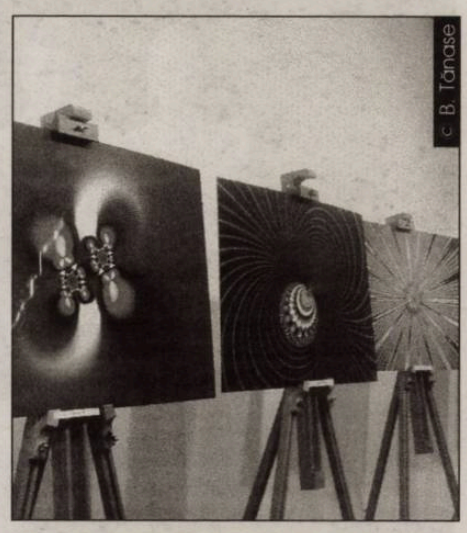

flori care în lumina nopţii şi în reflexia culorilor păreau albastre. Grădinile din jurul caselor – anunţate în prealabil de o mini-expoziţie despre grădinile pierdute ale Bucureştiului de altădată care te făcea să îţi reaminteşti că orice oraş e o o adunare de grădini, personale sau publice, pe care nu trebuie să uiţi să le cultivi – sînt un miraj cum nu te poţi lesne gîndi că ar putea fi în Bucureşti. Mai ales prin aşezarea lor în vecinătate, în firescul unei legături est-vest pe care acei oameni cultivaţi o redesenaseră, prin artă şi generozitate, în tot calmul ei. Mica grădină de la casa Dumitru Minovici, cu statuetă, lac şi nuferi, cald prerafaelită. Grădina uşor terasată, cu coloane şi sculpturi, a casei Nicolae Minovici, care găzduieşte o sală de spectacole şi unde, în acea seară, am putut asculta un minunat concert peste care nu mă aşteptam să dau. Expoziţia de fractali din jurul concertului.

Mi-a rămas în minte scrisoarea unui frate Minovici, din casa în stil românesc, în care acesta scria că a construit-o cît mai departe de centrul oraşului, în pădurea Băneasa, în admiraţia pentru acel miraj al detaşării şi suspendării, al fragilităţilor întrebătoare pe care nordul le aduce cu sine. Un loc, aşadar, al firescului, al europenităţii naturale, pe care nu îl poţi vedea ca atare decît dacă te rupi de vîlvătaia cotidianului şi călătoreşti spre el. Cînd, mai tîrziu în acea seară, am ajuns pe Calea Victoriei, mai plină ca oricînd în miez de noapte de oameni mergînd febril de la un muzeu la altul, m-am gîndit că scopul acelei scrisori fusese atins acolo, în centrul oraşului. Centru luminat, atunci, de mulţimea de oameni, de revizitarea acestui tatuaj fragil care este dintotdeauna istoria unui oraş şi pe care îl purtăm cu noi uneori sub prea multe, inutile straturi de haine.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

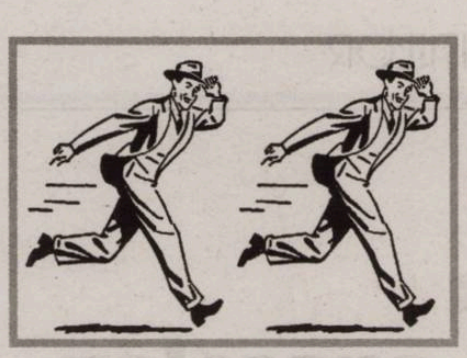

Ancuța PROCA

dilematograf

Miracole mici la Helsinki

● ***Cealaltă parte a speranței / Toivon tuolla puolen / The Other Side of Hope*** **(Finlanda-Germania, 2017), de Aki Kaurismäki.**

Cealaltă parte a speranței, al doilea film regizat de Aki Kaurismäki care tratează direct tema refugiaților, după drama-fantezie precedentă, *Le Havre,* e o comedie plasată în Finlanda, la fel de inconfundabil stilizată în stilul Kaurismäki, și se alătură și ea uneia dintre viziunile regizorale de astăzi cele mai impregnate de acel umanism tipic neorealismului italian, al filmelor lui De Sica, dar într-o manieră mult mai distanțator-antisentimentalistă.

Spre deosebire de *Le Havre*, intriga noului film este mai simplă și cu o rezolvare mai previzibilă, fără o răsturnare finală spectaculoasă de situație, de tip miraculos, deși ideea de miracol care se manifestă în locuri banale (restaurante și magazine obscure, oameni cu condiții sociale modeste sau medii) și totodată bizare, însoțite de apariția unui nelipsit cîine, e încă prezentă. Un tînăr emigrant sirian din Alep, Khaled Ali (Sherwan Haji), ajunge în Helsinki printr-un cargou de transport al cărbunelui și, după o baie care îl transformă din aproape un coșar într-o apariție-prezentabilă-cu-cămașă, cere refugiu legal autorităților finlandeze, care se hotărăsc însă să îl trimită înapoi. Ajutorul vine de unde nu te-ai aștepta, din partea unui patron de restaurant recent instalat în funcție, Wikström (Sakari Kuosmanen), care își cumpără restaurantul în urma cîștigării tot cam miraculoase a unui joc de poker, și a echipei sale de angajați, care îl ajută pe tînărul sirian să își procure documentele, îi dau de lucru și îi caută sora. Un aer absurd înconjoară narațiunea, în evenimente precum cîștigul spectaculos al restaurantului. El se manifestă destul de evident și în portretizarea patronului: *Cealaltă parte a speranței* nu ne arată defel cum se face trecerea de la felul în care Wikström își tratează angajații la început, cînd le vorbește despre salariul minim, la felul în care se poartă cu ei ulterior, cînd se arată deschis să le ofere un avans, sau în atitudinea sa inițială față de ținerea unui cîine în interiorul restaurantului, la acceptarea lui, care nu mai e discutată ulterior. Același ton miraculos-absurd al filmului dă roade mai tîrziu, în episodul în care Wikström îl găsește pe Khaled Ali lîngă tomberoanele restaurantului său, care îi deveniseră adăpost, și își dispută teritoriul într-o încăierare cu pumni (prezentată într-un mod la fel de comic-mecanic precum e dezvoltat și dialogul dintre personaje, parcă derulîndu-se în reluare), după care apar, printr-o elipsă de montaj, liniștiți la masă, fiecare cu un șomoiog de vată în nas, vorbind prietenește la o supă despre o colaborare. Cum s-a ajuns de la o stare de conflict la o reconciliere, filmul nu ne arată, așa cum nu ne arată nici ce emoții sau gînduri se ascund sub carcasa personajelor, al căror joc e mecanizat-devitalizat, dar de sub care apare, în mod neașteptat, un umanism care nu pare să corespundă deloc cu exteriorul lor. Angajații par robotizați, la fel cum apare și Wikström, făcînd notă discordantă cu tînărul Khaled Ali, al cărui joc e evident construit să impresioneze, să transmită emoție. Plauzibilitatea nu e astfel una dintre țintele filmului. Nimeni nu se miră de evenimentele bizare care au loc, deși e foarte ciudat, de pildă, ca un restaurant care servește la prînz sardine direct din conservă să aibă totuși destui clienți. Această lipsă a unor coordonate plauzibile se manifestă și în lipsa unor determinări temporale și spațiale clare. Filmul prezintă un Helsinki afectat de criza refugiaților de astăzi, dar decorul său e mai mult atemporal (mașini vechi, un restaurant care nu pare deloc acordat la realitatea lui 2017, cu mobilă și fețe de mese învechite, iar desfășurarea evenimentelor se petrece în locuri ferite de trafic, mall-uri și zgîrie-nori). Toate acestea au determinat criticarea cinema-ului practicat de Aki Kaurismäki, în cronici precum cea scrisă de către Owen Gleiberman pentru *Variety* (http://variety.com/2017/film/markets-festivals/the-other-side-of-hope-review-berlinale-2017-1201987859/), despre care se vorbise și în legătură cu *Le Havre,* drept un demers escapist, cam prea confortabil pentru spectator, prin această sustragere în lumea demodată pe care o prezintă pentru tema stringentă pe care o abordează. Pe de altă parte, acțiunile miraculoase și umaniste din *Cealaltă parte a speranței,* ca și cele din *Le Havre,* pot fi văzute ca forme de exemple nemoralizatoare, create de oameni obișnuiți și situații neexcepționale.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

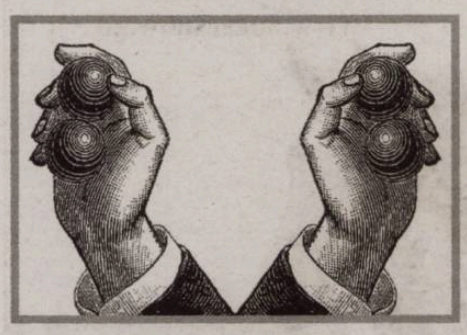

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Muzică de petrecere

● **Ogoya Nengo & The Dodo's Women Group, *On Mande*, TAL Music, 2016.**

Există păreri care susțin că vocea și versurile n-au ce căuta în muzică. Nu-i pasă nimănui de grijile și rimele vreunui cîntăreț – dacă are ceva de spus, să și le scrie undeva, eventual într-o poezie. Muzica trebuie să fie sunet manufacturat și inginerie sonoră, iar vocea e doar un ingredient al trișorilor care bruiază experiența audiofilă cu vorbe în vînt. Acest punct de vedere e tradițional în rîndul fanilor muzicii compuse inginerește (jazz, clasică etc.), dar de la o vreme e vociferat și cu privire la muzicile pentru norod, inclusiv la cea electro-dansantă adresabilă cu precădere șoldurilor. Vocea dispare treptat și din muzica de club, pe măsură ce aceasta se specializează pe „ascultarea cu trupul".

Istoric e ușor de demonstrat că în astfel de puncte de vedere avem de-a face, de fapt, cu o uzurpare. Muzica a fost întîi voce și abia pe urmă sunet produs pe căi artificiale. În spațiul world music și în leagănul african al umanității se practică încă forme muzicale primordiale pentru care instrumentele sînt cel mult decorații sonore. Cîntărețul se folosește de muzică în scop oratoric pentru a relata povești, pentru a formula evaluări ori avertismente.

Ce anume are de spus Ogoya Nengo pe albumul *On Mande* rămîne în bună parte un mister de deslușit de către antropologi. Poporul din care se trage e comunitatea est-africană Luo, etnie veselă (ni l-a dat și pe Barack Obama) cunoscută pentru exercitarea cîntatului la orice ocazie socială – nu doar la obișnuitele nunți și ceremonii religioase, ci și în scop terapeutic, pentru a marca evenimente sportive, pentru a ușura muncile casnice ori în sprijinul retoricii declarațiilor politice. Multe lucruri s-ar schimba și la noi dacă luările de cuvînt în Parlament ar trebui cîntate.

Ogoya Nengo a învățat să cînte în timp ce ieșea cu vitele – un bun indiciu cu privire la felul în care s-a născut muzica însăși. Genul pe care ni-l prezintă pe puținele materiale disponibile (în ciuda unei cariere de peste trei decenii în scena locală a Kenyei rurale) se numește „dodo" – muzică de petrecere consacrată în cadrul ritualurilor de fermentare a berii la care femeile își alină plictisul cîntînd pe margine, în timp ce bărbații beți se iau la trîntă în competiții sportive improvizate. În Occidentul alb, muzica acelor locuri a mai ajuns prin intermediul lui Ayub Ogada, editat și reformatat cu grijă pentru urechile noastre sensibile (vezi coloana sonoră a filmului *The Constant Gardener).* Ogoya Nengo ne este oferită într-un format mult mai brut – inițial prin înregistrări cîrpite de doi turiști nemți pasionați de obscurități folclorice (Stefan Schneider și Sven Kacirek, care acum trec drept producători ai albumelor Ogoyei), iar recent prin acest album mai bine ambalat care conservă totuși spiritul live al muzicii dodo și nu prezintă semne de cosmetizare în studio.

Antreprenorii care au adus-o pe Ogoya Nengo în Europa i-au organizat și unele versiuni remixate pentru zbînțuială techno. Există în muzica de club un subgen menit să transpună delirul dansului tribal primordial în urbanismul tehno-modern, deci legătura nu e forțată – dansul tribal are același context ritualic ca și destrăbălările noastre de week-end, însă pentru asta se bazează pe structuri rudimentare, dominate de percuție. Vocile intense ale Ogoyei Nengo și ale îngînătoarelor ce o însoțesc sub numele The Dodo's Women Group se pierd în astfel de răstălmăciri pe care unii le găsesc necesare pentru a aduce veterani world music în atenția generației Soundcloud. Rămîne esențial contactul live cu astfel de cîntăreți instinctuali, care și-au conceput muzica pentru comunicare nemijlocită, în absența oricărei practici și posibilități de editare ori producție.

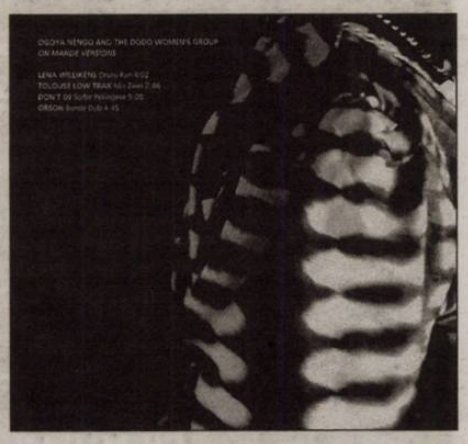

***Ogoya Nengo & The Dodo's Women Group** vor concerta la cea de-a doua ediție a festivalului Outernational Days, desfășurat între 7-9 iulie în Grădina Uranus din București. Mai multe detalii la facebook.com/outernationaldays.*

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

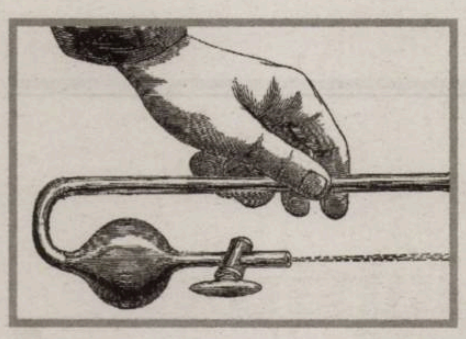

Oana STOICA

rosencrantz & co

Arheologia familiei

● ***Familia fără zahăr.*** **Text: Mihaela Michailov, regia: Radu Apostol, versuri: Bobi Dumitraș, muzica: Bobo Burlăcianu, scenografia: arh. Gabi Albu, coregrafia: Paul Dunca, videodesign: Elena Găgeanu, arh. Gabi Albu, asistent de regie, asistență tehnică: Andreea Iacomiță, pregătirea muzicală: Oana Pușcatu, orchestrație pian live: Silvana Negruțiu și Oana Pușcatu. Cu: Mihaela Rădescu, Viorel Cojanu, Gabi Costin, Oana Pușcatu, Silvana Negruțiu, Paul Dunca. Centrul de Teatru Educațional Replika & Teatrul Mic.**

O intersecție de povești și portrete ale celor, tot mai mulți, care nu se regăsesc în imaginea pretins fericită a familiei așa-zis tradiționale.

De doi ani, Centrul de Teatru Educațional Replika din București (strada Lînăriei, în apropiere de Parcul Tineretului) oferă gratuit comunității din cartier teatru și ateliere de arte performative pentru copii. Creat de un grup de artiști – Radu Apostol, Mihaela Michailov, Mihaela Rădescu, Viorel Cojanu, Elena Găgeanu, Gabi Albu – ca un spațiu independent, Replika se concentrează pe educație și problemele tinerilor, iar gratuitatea se află în relație directă cu acest proiect pentru că permite unei categorii vulnerabile financiar accesul la programe culturale. Finanțarea activității Centrului vine din fonduri publice, locale și naționale, pe care artiștii le accesează prin concursuri de proiecte culturale. Replika a trecut printr-o amenajare inițială, care a reconfigurat drastic spațiul, făcîndu-l propice pentru spectacole, și prin reparații ulterioare, după ce acoperișul s-a deteriorat. Fondurile, eforturile și grijile au fost procurate/asumate de artiști și se pare că a meritat: Replika este un spațiu viu și dinamic al Capitalei („a produs 6 spectacole, a coprodus alte 3 și a găzduit zeci de spectacole, rezidențe, evenimente“ – conform propriului bilanț) și oferă o alternativă la teatrele de stat, prea puțin interesate, dincolo de discursurile oficiale, de nevoile copiilor și ale adolescenților. Și printre independenți, Replika are o identitate bine definită, dezvoltată în urma proiectelor educaționale derulate și înainte de închirierea spațiului și care au venit pe un teren aproape gol în peisajul teatral autohton. Căci echipa Replika a creat proiecte educaționale înainte ca teatrul pentru adolescenți (aproape inexistent la noi în urmă cu cîțiva ani) să devină o modă.

Dar la Replika nu s-au terminat grijile. După problema acoperișului, rezolvată cu eforturi mari, acum Centrul se confruntă cu o creștere semnificativă a chiriei pentru următoarele 15 luni, determinată de îmbunătățiri absolut necesare, de care spațiul are nevoie. Situația financiară este dramatică, iar soluțiile nu par să fie la îndemînă. Dar în timp ce caută sponsori care să finanțeze (și) inițiative educaționale, Replika își continuă programul din această stagiune.

Cu amărăciune, despre familie

Unul dintre proiectele importante în acest an este recenta premieră *Familia fără zahăr,* o coproducție (prima a Centrului Replika și una dintre foarte puținele la nivel național din 1990 încoace) cu Teatrul Mic din București. Primul lucru pe care îl remarc este curajul creatorilor de a face un „șou muzical“, așa cum este prezentat pe afiș. La muzicalurile autohtone, pe fondul lipsei de pregătire specifică a actorilor (școala românească de actorie este axată preponderent pe text), riscul este acela de a avea spectacole de slabă calitate... muzicală, în care discrepanța între ceea ce se intenționează și ceea ce rezultă practic sare tare în urechi. Construit în colaborare cu trupa Fără zahăr – Bobi Dumitrescu și Bobo Burlăcianu –, spectacolul lui Radu Apostol tratează muzicalul în cheie minoră, folosind calitățile protagoniștilor exact așa cum sînt ele, fără pretenții de excelență (de altfel, actorii se descurcă bine, fără a fi muzicieni). Asta denotă o perspectivă (artistică) sănătoasă, conștientă de resursele aflate la dispoziție și determină o formulă hibridă de show, teatru muzical, în care, chiar dacă tot spectacolul este cîntat, teatralitatea lui prevalează în fața muzicii. Mai mult, muzica permite o oarecare detașare care ajută la configurarea poveștilor ca expresii semnificative ale unor probleme emblematice din societate, și nu drept cazuri individuale. Și actorii – Mihaela Rădescu, Viorel Cojanu, Gabi Costin, Oana Pușcatu, Silvana Negruțiu, Paul Dunca – funcționează ca grup, nu neapărat compact, dar oricum, o mulțime, și asta pentru că personajele lor sînt caracteristice pentru tipuri de comportamente, atitudini, gîndire etc.

Analiză comic-dramatică a familiei la români, realizată în plină dezbatere asupra redefinirii constituționale a acesteia, spectacolul oferă o imagine de ansamblu asupra modelelor, regulilor și viciilor înregistrate în celula de bază a societății. Formă de convietuire care ar trebui să ocrotească individul, familia devine tot mai mult un creuzet care reproduce, la scară mică, clișeele și mizantropismul mentalului colectiv, în care se frîng destine și se tolerează abuzul. *Familia fără zahăr* este o intersecție de povești și portrete ale celor, tot mai mulți, care nu se regăsesc în imaginea pretins fericită a familiei așa-zis tradiționale. Ceea ce neagă spectacolul este un tipar universal pentru familie. Și nu, nu e vorba doar despre sexualitatea *queer* (prezentată într-o formă dureroasă, a părinților care își neagă copiii *gay),* ci și de configurarea standard a familiei, în (prea) strînsă legătură cu o tradiție exaltată și tezistă (metaforizată prin iconografia populară care apare în proiecții sub forma unei hore de țărăncuți și țărăncuțe și căreia i se adaugă, ironic, noua „tradiție“: obsesia românilor pentru concediile *all inclusive).* Realitatea lovește în imaginea familiei, idealizată în retorica publică, prin traumele cotidiene: violența, însingurarea (Crăciunul petrecut cu o femeie virtuală, de fapt o aplicație pentru oamenii singuri), divorțul. În plus, relațiile dintre membrii familiei sînt complicate, chiar și cînd nu sînt dramatice (raporturile între frați). Un inventar al regulilor de acasă arată cum, învățate în copilărie, acestea sînt reproduse în mare parte la maturitate, perpetuînd involuntar formula familiei (ne)fericite.

Spectacolul înregistrează declinul, în practică, al ideii clasice de familie, tot mai restrictivă în raport cu schimbările din societate.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Elena STANCU

„Și eu am răbdat“

După 19 ani de căsătorie, o femeie și cele două fiice ale ei fug de lîngă bărbatul care le-a făcut viața un calvar.

– Tati în ultima vreme, de cînd am început și noi să pricepem, a început să bé mai mult și s-o bată pe mami mai des. Dacă mă vedea că învăț, mă punea să duc lemne în casă. Dacă ne uitam la desene, chiar dacă erau tăte făcute, striga, nu suporta ideea să stăm jos sau să dormim. Țipa la mine și mă înjura: „Fută-te Dumniezău“, „Du-te dracului!“ M-o făcut și curvă, că dacă stăteam p-afară zicea către mine că umblu cu fututica.

– Cînd o-nceput calvarul?

– Acu' șapte ani. O fo' la ordinea zilei [să mă lovească, să mă împingă], dar dup-aia o început violența. Găsea motive – că n-are țigări, că n-are beutură – și mă lovea cu pumnul, cu palma, cu ce prindea, nu conta, beat, treaz. N-am mai putut să răbd într-o vreme, știți?

Rodica*, 46 de ani, și cele două fiice ale sale, Andreea, 16 ani, și Eliza, 14, stau în bucătărie, pe aceeași parte a mesei, cu scaunele lipite unul de altul, de parcă ar fi un singur organism. Rodica e îngrozitor de slabă, iar mîinile și picioarele ei sînt, la propriu, numai piele și os. Ne spune că s-a îngrășat de cînd a ajuns în adăpost, cînd cîntărea puțin peste 30 de kilograme.

Sîntem în adăpostul pentru victimele violenței domestice al Asociației Atena Delphi din Cluj, unde locuiesc în prezent două mame și copiii lor. Într-una dintre camere stau soția unui polițist și fetița ei – femeia a fost stîlcită în bătaie de bărbatul ei, și decidem să nu-i împărtășim povestea pentru că ne temem pentru viața ei. Rodica, Andreea și Eliza stau în cealaltă cameră și dorm în același pat, care e mai mare decît cel în care dormeau acasă. Andreea, fata cea mare, e cea mai descurcăreață dintre ele și se comportă de parcă ea ar fi mama, iar Rodica și Eliza, copiii ei.

33.317 cazuri de violență în familie au fost înregistrate de Poliția Română în 2015. În 104 dintre cazuri, victimele au fost ucise.

– Odată, pe mine și pe soră-mea ne-o lovit pentru o alcoolistă. Am venit de la școală și ne-am băgat să-i luăm lui țigări și era la bar femeia aia, beată. Și l-o sunat că i-am furat telefonul. Curățam ceva pe lîngă masă și numa' ce m-am trezit c-o nuia peste picioare. O terminat cu mine, o început cu soră-mea. Dup-aia l-o sunat femeia că a găsit telefonul. M-o luat în brațe.

– Le obliga, le amenința: „Dacă nu stai la mine în brațe, nu mai meri la școală. La Andreea i-o spart un telefon că n-o vrut să se pună la el pe genunche s-o pupe. Și mi-o fo' frică: aista, ferească Dumnezeu, la o beție se dă la fete”. Zice Andreea: „Tati, du-te afară să mă spăl“. Zicea: „Da' spală-te lîngă mine că doar îi tati“. Noaptea trăgea plapuma, o căta dacă are tricou. Îi ziceam: „Da' ce vrei, omule?“ Sărea la bătaie: „Da' ce, e copilu' meu, fac ce vreu“. Vă dați seama? O zis către Andreea să-i spuie lui cînd e la ciclu. Ferească Dumnezeu!

– Lui îi plăcea tot timpul să stăm lîngă el. Adică dă-mi o cană de apă, fă-mi aia, adă-mi aia. Dacă veneam de la școală și întîrziam zece minute că mi-erau grele cărțile și aduceam și bere sau pîine sau știu eu ce-mi dădea, și oboseam că aveam un deal de trecut, pornea scandalul cu mine, că de ce-am întîrziat atîta.

– La mine striga să ies afară. La veceu, că de ce stau atîta. Dacă meream la o vecină, de ce nu-s acasă? Mă chema la poiată și, dacă meream 'naintea lui, lua lopata să-mi deie în cap. Dacă mă vedea în curte, striga, dacă mă vedea la poartă, striga.

– Era 6 decembrie și o fo' zi de tîrg. Și m-am întîlnit cu niște prietine de-ale mele. Și o zis către mine – el era cu berea în mînă – că să văd de cai că el mere să caute nu știu ce în tîrg. Era frig și i-am zis că nu stau. Și n-am stat, m-am dus. Pe la vreo unu, două, o venit acasă. O mers la grajd, o deshămat caii, o venit în casă și o luat cîrligul de la sobă cu care se face jarul, fierul ăla, și după mine prin casă că el o să-mi rupă picioarele.

– La Paști am zis către el: „Mă duc la biserică să mă spovedesc“– el nu crede în biserică. „Bine, du-te.“ Pînă am ieșit, doi kilometri încolo, doi încoace, durează. Și cînd vin: „Unde ai fo'?“ „Păi să mă spovedesc.“ M-o luat și m-o bătut. „Tu ai mers la popa să-ți facă treaba?“ Mi-a făcut un ochi atîta.

– Atunci s-a urcat efectiv peste ea, a pus-o în pat și nu s-o mai putut apăra și-o ținea cu mîinile așé și o dat în ea, dar i-o dat de mai multe ori. Atunci i s-o făcut un cheag de sînge la ochiul ăsta.

– Cuțitele stăteau așé, împlîntate în masă. Mi-o spus de multe ori că mă omoară. Știa toată lumea din sat, da' nu se băga nimé, zicea că-s copiii lui, îs pe numele lui. În familia lui o fo' la fel, o crescut cu un tată vitreg care l-o bătut.

– Oamenii îi ziceau că nu e bine, au fost și reclamații la Protecția Copilului pe chestia asta, doar că asistenta socială e nevastă la văru-său. O venit, o stat juma de oră la vorbe și atît. Mami o sunat de cîteva ori la Poliție și polițiștii îs preteni cu el.

– Mi-or zîs că, dacă mai sun, mă amendează pe mine și-mi ia fetele. Și l-or dus la bar să beie cu ei.

– Odată o venit tot beat și o pierdut o pungă. Tot cu caii era, tot iarnă era. Aveam 13 ani, n-am fost făcută încă 14. M-o trezit să merg cu el să căutăm punga. Și am zis că nu mă duc că era vreo două, tri noapte, și tot lua plapuma de pe mine, eu o trăgeam înapoi și tot așa pînă o început scandalul. M-o bătut foarte rău, aveam două camere și eu am mers în astălaltă cameră. Și-a venit după mine și-a spart ușa. M-am băgat pe sub mîna lui și am fugit în cealaltă cameră, sub masă. S-o băgat mami și o lovit-o, o spart un rigips din părete cu ea. Pe mine m-o tras, m-o lovit cu ce-o apucat, cu palmele, cu pumnul. Atîta am plîns în noaptea aia!

– N-avea voie să plîngă 'naintea lui. Le bătea, da' n-avea voie să plîngă. Mai ales cu asta mică ce făcea! Și le amenința să nu spuie în sat ce se întîmplă acasă.

– Ce înțeleg eu printr-o bătaie gravă? Ori vînătăi, ori să te bage în spital, ori să-ți rupă ceva.

– Acuma să vă povestesc de ce ne aflăm noi aici. Era prima zi de Crăciun și, no, am zis că merem la biserică. Și pe cînd să merem la biserică, tati i-o zis la mami că nu i-s buni pantalonii, că ăia nu-s pantaloni de mers la biserică. S-o făcut vreo 12 pînă s-o terminat tot balamucul ăsta și n-am mai mers. După aia, a doua zi de Crăciun, era o ninsoare și-o zăpadă și-o furtună și o trimis-o pe soră-mea după țigări și bere. Și, no, v-am zis, trebuie să treacă un deal pînă ajunge. Dar s-a dus, că altfel o bătea.

– Seara, pe mine m-a scos afară, că e ca-

© C. Bumbuf

Lucrurile cu care a fugit de acasă Andreea, 16 ani, împreună cu mama și cu sora ei.

sa lu' mă-sa și să plec. Și-apăi nu mai răbdam frigul. Fetele n-avea voie să-mi deschidă ușa. El e un om așé, ca dînsul, dar cum să vă spun, e mai făcut, e trăit, mîncă, bé, doarme.

– A treia zi de Crăciun, mami și tati o mers la colindat, la vecini. Și atunci o bătut-o pe mami că de ce a alunecat pe gheață.

– O fo' nins și, cînd am păsit, o fo' gheață dedesubt și m-am tot dus. M-o suduit și o zis că ce-am beut de alunec și pic. Aia o fo' prima bătaie. Al doilea, m-am băgat în casă și mi-am luat o bucată de prăjitură, că o zis omul ăla să-mi ieu. De ce ieu prăjitură, n-am ce mînca acasă? Am ieșit afară și m-a luat la bătaie în pumni, în picioare, eram tăt albastră. Zice către mine: „Asta n-o fo' nimic, să vezi ce-ți dau acasă“. M-am întors la oamenii 'ceia și am stat acolo pînă a venit ele după mine.

– A patra zi a trimis-o iar pe soră-mea după țigări și beutură și eu am mers după mami s-o aduc acasă. Și i-am zis la tati să-i deie pace. Mami s-o pus să doarmă că n-o putut să doarmă acasă la oamenii ăia, o stat într-o cameră.

– Am stat într-o cameră, dar am știut că acolo-s în siguranță.

– No, bun. Pe urmă, era noaptea de 30, o mers tăt cu caii și iar o venit beat acasă. M-o chemat la grajd și m-o pus să scot rogoz să împrăștii pe sub vacă. Și mi-o luat furca din mînă și face către mine: „Mă crezi c-o bag în tine?“ M-am uitat așé la el și i-am dat pace. Că nu așa se face, că,

PUBLICITATE

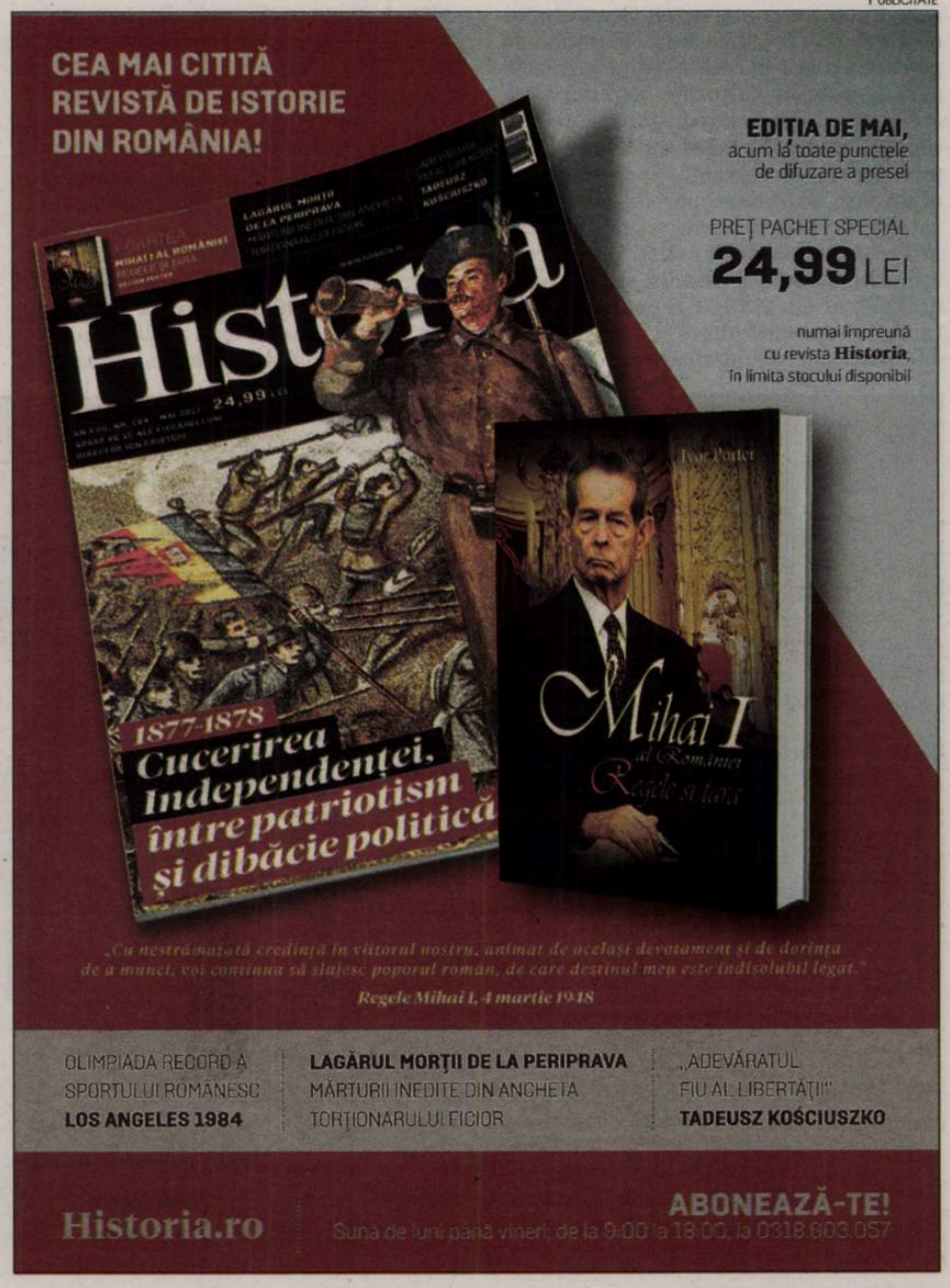

nu, așa se face. Am venit în casă și o început cu mami să deie în ea și m-am băgat să n-o lovească. I-o deschis ușa să iasă afară din casă.

— Aia era la ordinea zilei, mă dădea afară că e casa lu' mă-sa. Nu conta ce oră îi, afară!

— M-am băgat tăt eu și n-a scos-o afară. Și noaptea aia am zis că gata, fugim. Mami mi-o tăt zis înainte „Hai să merem, nu mai pot să stau aicea", dar mie mi-o fo' frică.

— Am mers cu lanterna în ceilaltă cameră, că ne-a fost frică să nu se trezească. Era beut, dar nu era chiar foarte, foarte, adică să nu steie în picioare. Avea obiceiul să se trezească noaptea și să strige la mine să-i aduc apă. Mi-am luat diplomele, că am zis că, dacă merem, nu ne mai întoarcem. Am avut un ghiozdan și mi-am luat blugii ăștia, placa de păr, soră-mii i-am luat tricoul ăsta și două, trei haine.

— Eu mi-am luat buletinul și certificatele de naștere la fete, niște rochii, două bluze și o pereche de cizmulițe pe mine, una în plasă.

– Aveam vreo cinci milioane de la colindat și cardul cu bursa de la liceu. Tati mă tot întreba din septembrie dacă mi-o intrat banii pe card și eu îi ziceam că nu.

– P-asta mică am trezit-o frumos, încet. Camera e de patru pe patru și un pat e aci, celălalt în partea ceilaltă – e un metru între ele. Eu dormeam cu fetele și el dormea singur.

– Cînd am ajuns în strada principală am așteptat două ore la ocazie că n-au început încă mașinile să umble. Am crezut că ne congelăm. După o vreme, m-am trezit că-mi sună telefonul, era tati. Cînd i-am văzut numărul, am luat punga și așé am mers! Cînd am ajuns la jumătatea satului, o oprit un domn. Și face: „Îs –14°C, nu vi-i frig?" Ne-o dus la gară, în Cluj, și nu ne-o luat bani pe transport. Nu am mîncat nimic, că eram foarte spăriete și era tăt închis. Nu ne-o trebuit mîncare, numa' să fim în siguranță.

– Am mers la casa părintească a lu' mami. Acolo nu mai stă nimeni și fratele ei ne-a lăsat să dormim în bucătăria de vară. I-am povestit și lui, și lui mătușa ce s-o întîmplat; amîndoi îs polițiști, dar n-o făcut nimic să ne ajute. La celelalte mătuși nu le-am zis, că și ele țin cu tati. Nu era vorba să ne ajute, da' măcar să ne lase să stăm acolo pînă trece Revelionul.

– De Revelion ne-am dus la neamuri, am fo' la biserică, la morminte, la părinții mei.

– Patru zile am stat acolo și a patra zi o venit unchiu' la noi foarte nervos: să ne întoarcem înapoi la tati că nu știu ce. Mai era un pic și-o bătea pe mami. I-o făcut așa în păr și o zis că pe dimineață să nu ne mai găsească acolo. Am plecat la o pretină a lu' mami, în satul vecin, și am stat șase zile acolo. Tati m-o tot sunat și mi-o zîs că să mă întorc acasă să-i spăl haine. M-o întrebat la telefon de ce-am plecat și am zis că nu știu, că mi-o fo' frică să-i zic.

– Noaptea n-am dormit și am căutat pe telefon centre de femei abuzate. Știam de Cîmpia Turzii că este un centru și am zis că neapărat trebuie să fie și în Cluj. Și am tot căutat, am tot căutat. Am găsit două centre, dar la primul nu mi-a răspuns nimé. La al doilea număr mi-a răspuns doamna Ramona și i-am zis despre mami. Mi-o dat adresa și mi-a zis că luni dimineață să mergem la dumneaei la birou. Și luni ne-a și dus [în adăpost].

0800500333 e numărul național de urgență pentru victimele violenței domestice.

Lucrurile cu care D., 44 de ani, a fugit de acasă împreună cu fetița ei. D. a fost stîlcită în bătaie de soțul ei și a avut fracturi la un picior și la un brat.

– Eu încă am coșmaruri că-s acolo, că mă sfădește, că mă bate. Cînd mă trezesc, îmi fac cruce și mă pun 'napoi să dorm. E un fel de satană, un vis urît pentru mine.

– Și eu tăt acasă mă visez și îl visez pe tati.

– Acuma mă simt mai bine, mai liberă. Pentru fete n-am plecat mai răpede, că n-a vrut să vie. Și mi-o fo' frică, n-am avut unde să merg. Tata mi-a zis să răbd, mătușa a zis „Și eu am răbdat". Știți cum îi.

Asociația Atena Delphi a ajutat-o pe Rodica să se angajeze la un magazin, unde face curățenie. Andreea, fata cea mare, e în clasa a X-a și e hotărîtă să se țină de școală și să facă facultate. Eliza, fata cea mică, are o întîrziere în dezvoltare pe care a început s-o recupereze de cînd nu mai locuiește împreună cu tatăl abuziv. E în clasa a V-a și de cîteva luni studiază vioara.

Avocații care au înființat Asociația Atena Delphi o ajută pe Rodica cu procedurile de divorț. Au depus actele necesare și, pînă cînd e gata procesul, care poate dura și un an, au cerut pentru Rodica custodia temporară a minorilor și pensie alimentară.

**Numele mamei și al celor două fete au fost schimbate ca să nu li se recunoască identitatea. Soțul, respectiv tatăl fetelor, nu știe unde locuiesc în prezent.*

Adăpostul Asociației Atena Delphi pentru victimele violenței domestice a fost finanțat prin granturile SEE și norvegiene 2009-2014, în cadrul Fondului ONG în România. Echipa Teleleu, jurnalista Elena Stancu și fotograful Cosmin Bumbuț, documentează o parte dintre proiectele sprijinite de Norvegia, Islanda și Liechtenstein.

***Elena Stancu** este jurnalistă la Teleleu.eu.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

Bernard-Henri LÉVY

Trezirea din coşmarul Trump

Americanii pot scăpa din calvarul președinției lui Donald Trump în trei feluri. Dar dacă și cînd s-ar petrece acest lucru este o problemă ireductibilă de politică, și nu una care se bazează pe posibilitățile legale.

În primul rînd, este metoda Nixon, în care președintele, obosit de luptă, demisionează pur și simplu, speriat și fără chef de a se supune procedurilor pe care le vede aglomerîndu-se în jurul său. Dar chiar să fie aceasta o cale de exit pe care să o urmeze Trump? Împărtășește el această predispoziție suficient de melancolică cu îndepărtatul său predecesor republican? Își poate imagina cineva un bărbat copilăros, compulsiv și narcisist predînd, fără luptă, acea jucărie, cea mai prețioasă din lume, care este statutul de cel mai puternic om din lume? Eu mă îndoiesc.

A doua posibilitate se bazează pe articolul 4 al celui de-al 25-lea amendament al Constituției ratificate în 1967, care descrie un proces prin care vicepreședintele și cabinetul pot înlocui un președinte care a decedat sau e împiedicat din motive de sănătate să guverneze. Acesta s-ar fi aplicat în urma asasinării lui John F. Kennedy, dar și cînd președintele Ronald Reagan a început să dea primele semne de Alzheimer.

Dar în cazul de față, nu se poate aplica. O fi Trump instabil și incapabil să guverneze – după cum susțin criticii săi, dar se comportă el acum diferit decît în momentul în care a fost ales de poporul american? Cel mai probabil că nu.

Așa că rămîne soluția punerii sub acuzare – despre care se discută din ce în ce mai pe față zilele astea în Washington, discuție însoțită (ca un soi de semn) de cartea *The Case for Inpeachment*, scrisă de Allan J. Lichtman. (Istoric politic, Lichtman este celebru pentru că a inventat un model prin care a putut să prezică alegerea fiecărui președinte american de la Reagan la Trump.)

Punerea sub acuzare, amintită în articolul 2 al Constituției, este o procedură de îndepărtare din funcție a președintelui, a vicepreședintelui și a altor actori oficiali (inclusiv judecători) suspectați de „trădare, mită, sau alte infracțiuni". Este un proces complex care se desfășoară în două faze: în primul rînd, Casa Reprezentanților trebuie să decidă, cu o majoritate simplă, că acuzațiile sînt suficiente pentru a ajunge la proces; în al doilea rînd, se declanșează un proces cu drepturi depline în Senat, care trebuie să ajungă la o majoritate de două treimi, pentru a comanda funcționarul și a declanșa ștergerea imediată din funcție.

Însă există două motive pentru care această punere sub acuzare nu va funcționa în cazul lui Trump. În primul rînd, trebuie să ne gîndim la balanța puterii din Senat. Cel puțin 19 senatori republicani ar trebui să fie de acord cu democrații, pentru a-l acuza pe Trump.

În prezent, există cel mult 5 care ar putea s-o facă.

Singurele precedente prezidențiale, Andrew Johnson, pus sub acuzare în 1868 pentru abuz de putere, și Bill Clinton, în 1998, pentru sperjur și obstrucția justiției, sînt departe de a fi exemple încurajatoare: amîndouă cazurile au fost achitate de Senat.

În al doilea rînd, există reticența șefilor Partidului Democrat de a-l vedea pe ultraconservatorul vicepreședinte Mike Pence preluînd locul vacant lăsat de Trump. N-ar beneficia el de acea stare de grație pe care au avut-o alți vicepreședinți care au intrat în Biroul Oval, în circumstanțe excepționale (Lyndon Johnson după Kennedy, Gerald Ford după Nixon)? Și ce s-ar întîmpla dacă ar rămîne în funcție, nu doar pentru o perioadă redusă, ci pentru încă cîțiva ani?

Toate acestea au o logică suficientă. Dar timpurile s-au schimbat de la Johnson, Ford și chiar Clinton. În democrațiile postdemocratice, nu există decît un singur șef: opinia publică. Iar aceasta funcționează după propria logică. Cît timp vor mai tolera americanii dovezile aproape zilnice de conflict de interese, începînd cu licențele acordate investitorilor chinezi, la cel mai înalt nivel prezidențial, de a folosi brandul Trump pentru spa-uri, hoteluri de lux sau proiecte imobiliare?

Ca să nu mai spun despre legăturile financiare ale lui Trump cu Rusia, și ale asociaților săi, printre care se numără fostul său consilier pe probleme de securitate internă, Michael Flynn, sau fostul manager de campanie, Paul Manafort?

Ce avantaj vor avea oligarhii ruși care, în 2004, cînd Trump a fost prins într-unul dintre falimentele sale, au intervenit pe băncile americane care îl puseseră pe listele negre și au reinvestit în companiile sale, cumpărînd – pe nevăzute și la prețuri uriașe – apartamente de lux în Trump World Tower? Nu sînt acestea niște datorii care vor trebui plătite la un moment dat?

Și, în sfîrșit, vorbim despre acea grosolană obstrucție a justiției cînd a fost concediat directorul FBI, James Comey, a cărui mare greșeală se pare că a fost refuzul de a-l exclude pe Trump din investigația privind interferențele ilegale ale Kremlinului, în campania din 2016. Ce vor crede votanții despre dezvăluirile revelatoare care vor ieși la lumină acum, cînd predecesorul lui Comey, Robert Mueller, a fost numit consilier special pentru a investiga legăturile dintre Rusia și campania pentru alegeri a lui Trump?

Semnele dezaprobării publice cresc. O petiție pentru punerea sub acuzare a lui Trump, inițiată de avocatul din Massachusetts, John Bonifaz, a strîns mai mult de un milion de semnături. Sondajele indică faptul că majoritatea electoratului înclină spre demisia lui Trump, dacă există dovezi care să lege campania de implicarea Rusiei.

Și un număr tot mai mare de votanți transmit aceste lucruri reprezentanților care, mai devreme sau mai tîrziu, vor trebui să îi asculte, dacă vor să-și păstreze propriile șanse de a mai fi votați.

Pentru Trump, pericolul real va fi atunci cînd mulțimea pe care a captivat-o în timpul campaniei se va întoarce contra lui. Acea mulțime pe care, observatori politici abili de la Plator la Tocqueville au demonstrat, este cu atît mai greu să o ignori, cu cît îți construiești puterea pe ea.

Cel mai rău caz este de neevitat. Și probabil că acea mulțime a valului populist va deveni, încă o dată, acel măreț popor american, un popor de cetățeni. Cînd se va întîmpla acest lucru, Trump va dispărea.

***Bernard-Henri Lévy** este unul dintre fondatorii mișcării Nouveaux Philosophes.*

© Project Syndicate
www.project-syndicate.org

traducere de Stela GIURGEANU

Robert SKIDELSKY

Experiența populistă

Victoria decisivă a lui Emmanuel Macron împotriva lui Marine Le Pen, în cea de-a doua rundă a cursei prezidențiale, a reprezentat o victorie majoră a Europei liberale. A fost însă o bătălie, nu un război. Ideea că un cetățean francez din trei ar vota cu Frontul Național al lui Le Pen era, cu doar cîțiva ani înainte, de neconceput.

Comentatorii au aplicat eticheta „populist" valului de politici demagogice care mătură Europa (și o mare parte din restul lumii). Dar ce au în comun aceste mișcări, dincolo de stilul belicos al populiștilor? Podemos-ul spaniol și Syriza grecească sînt, în fond, mișcări de stînga. Frontul Național francez, Partidul Libertății olandez și Alternativa pentru Germania (AfD) sînt de dreapta. Beppe Grillo, liderul Mișcării Cinci Stele din Italia, susține că formațiunea sa nu este nici de stînga, nici de dreapta. Și totuși, toate aceste mișcări au în comun anumite teme: naționalismul economic, protecția socială, antieuropenismul, antiglobalizarea și ostilitatea nu numai față de *establishment*-ul politic, dar și față de politică însăși.

Ca să înțelegem ce înseamnă toate acestea pentru evoluția politicilor europene, vom lua ca exemplu istoria fascismului. Benito Mussolini, întemeietorul fascismului italian în 1919, a început ca un socialist revoluționar. În Germania, cuvîntul *„Nazi"* era, să nu uităm, prescurtarea de la Partidul Muncitoresc Național Socialist.

Inițial, fascismul era o mișcare naționalistă, anticapitalistă. Mai tîrziu, și-a delimitat atacurile împotriva capitalismul liberal și mai ales a „finanțelor internaționale". Ceea ce a alunecat, curînd, spre antisemitism – numit de socialdemocratul german August Bebel, cu o formulă devenită celebră, „socialismul proștilor". Fascismul european s-a năruit odată cu înfrîngerea Germaniei în 1945, dar forme mai puțin agresive au supraviețuit în alte părți ale lumii, cum e cazul peronismului din Argentina.

Baza socială a fascismului interbelic i-a conferit o imagine plauzibilă de partid de dreapta. La acea vreme, clasa muncitoare sprijinea consecvent partidele de stînga. Singurul spațiu politic rămas liber pentru fasciști era mica burghezie: proprietarii de magazine, micii antreprenori și mica funcționărime. Astăzi, baza socială a politicii de stînga a dispărut. Clasa muncitoare clasică nu mai există: partidele socialdemocrate și sindicatele sînt doar umbre a ceea ce au fost odată. Ceea ce înseamnă că populiștii de extremă stîngă sînt nevoiți să concureze cu populiștii de extremă dreaptă, pentru voturile aceluiași segment de electorat care a fost atras de fascism în perioada interbelică: bărbații tineri șomeri, „cetățeanul de rînd", care se simte amenințat de „oligarhia" bancherilor, de rețelele de aprovizionare globale, de politicienii corupți, de funcționarii îndepărtați ai Uniunii Europene și de „bogătașii" de tot felul. Populiștii de astăzi, indiferent de culoarea politică, vizează în tot mai mare măsură nu numai aceiași votanți potențiali, dar și aceiași dușmani.

Ce șanse sînt ca populismul să prolifereze în continuare și ce categorie de populism – socialist sau fascist – va atrage voturile disponibile?

Răspunsul general la prima întrebare a fost formulat de fostul președinte al SUA Bill Clinton, în timpul campaniei electorale din 1992: *„It's economy, stupid."* („Depinde de economie, fraiere!") Dintre marile centre economice ale lumii, UE s-a refăcut, după criza din 2008, cel mai lent. În Franța, rata șomajului este de 10%. Segmentul tînăr al șomerilor este de cca. 24%, iar în Italia de 34%, ceea ce creează un teren de recrutare propice atît pentru extrema stîngă, cît și pentru cea dreaptă.

Chiar dacă Macron nu este cîtuși de puțin un finanțist feroce, el vrea să reducă deficitul guvernamental al Franței de la 3,4% la 3% din PIB, în conformitate cu plafonul stabilit de Pactul de stabilitate și de creștere al UE. În prima linie se află 120.000 de posturi de funcționari publici. De asemenea, el vrea să stimuleze economia cu un pachet de 50 de miliarde de euro (55 de miliarde de dolari) și să mențină un stat al bunăstării.

În ciuda discuției despre „economia verde" și a apelurilor pentru un program de investiții la scară europeană, agenda lui Macron este, în general, neoliberală. Macron speră ca agenda sa, dacă va fi implementată la nivel UE, va relansa nu numai economia franceză, dar și pe a celorlalte țări europene.

De fapt, e mai probabil ca aceste reforme să scufunde toate economiile europene, oferind astfel o șansă în plus populiștilor. Care categorie de populiști va profita, în cazul acesta, de o asemenea oportunitate?

Economistul Dani Rodrik vorbește despre atractivitatea populismului. El argumentează că democrația, suveranitatea națională și integrarea economică globală sînt reciproc incompatibile; cel puțin una dintre ele trebuie sacrificată. Dat fiind că mulți alegători europeni și americani se simt năpăstuiți de globalizare, un partid populist care pune națiunea, în mod agresiv, pe primul loc va fi cu un pas înaintea rivalilor săi.

Din această perspectivă, Macron a fost candidatul ideal în fața căruia Le Pen putea să piardă. El întrupează elita globalistă. Și pare tolerant față de imigrație. Presupunînd că noul său partid politic nu va reuși să obțină o majoritate la alegerile parlamentare de luna viitoare, guvernul său va avea nevoie de sprijinul partidelor tradiționale. În următorii cinci ani, actorii *establishment*-ului se vor uni în susținerea unor măsuri politice care, probabil, vor eșua, furnizîndu-i lui Le Pen o țintă perfectă pentru campania electorală a Frontului Național din 2022.

În Franța există, fără îndoială, susținere pentru o platformă-program de stînga. Aproape 20% din alegători au votat, în prima rundă a alegerilor, cu populistul de stînga Jean-Luc Mélenchon. În a doua rundă electorală, un *hashtag* Twitter extrem de grăitor a fost *#NiPatronNiPatrie* (nici patron, nici patrie), reflectînd nemulțumirea multor votanți puși în situația de a alege între neoliberalism și naționalism. Sarcina stîngii este să canalizeze atenția spre aspectele cu adevărat problematice ale integrării economice globale – financiarizarea, întîietatea capitalului față de muncă, a creditorului față de debitor, a patronului față de *ouvrier* – fără să alunece în politică reacționară.

***Robert Skidelsky** este membru al Camerei Lorzilor a Marii Britanii și profesor emerit de economie politică la Universitatea Warwick.*

© Project Syndicate
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEȘU

Ana DRAGU

Cum să asamblezi un creier uman în laborator

– Neurobiomagie –

O echipă condusă de un cercetător român de la Universitatea Stanford din Statele Unite a reușit în premieră să genereze din celule stem și apoi să asambleze în laborator regiuni ale creierului uman. Minicreierele astfel obținute dezvăluie modul în care se dezvoltă rețelele minții noastre și cum comunică la nivel celular și molecular, oferind oamenilor de știință o vedere fără precedent asupra celui mai fascinant organ. Cercetătorii speră să învețe ce se întîmplă cu circuitele mentale ale persoanelor cu diferite boli sau tulburări. De asemenea, minicreierele generate în laborator pot fi folosite pentru a testa potențialele medicamente, esențiale pentru îmbunătățirea mijloacelor terapeutice utilizate de psihiatri sau neurologi.

Vă amintiți de cercetătorul român care a creat, în 2015, minicortexuri cerebrale în laborator? I-am urmărit împreună în *Dilema veche* cariera fulminantă din ultimii zece ani, pentru că e român, e pasionat de creier, mereu cu gîndul la aplicabilitatea practică a cercetărilor lui din laborator și extrem de sensibil la patologia psihiatrică, domeniu științific departe de a fi suficient explorat. Ei bine, nu s-a oprit acolo, ci, împreună cu grupul lui de studenți de la Universitatea Stanford și un grup de colaboratori, dr. Sergiu Pașca a reușit să creeze țesut tridimensional ce se aseamănă unor regiuni specifice din creierul fetal și apoi le-a conectat permițînd migrația neuronilor și formarea de circuite asemănătoare celor din cortexul cerebral, zona creierului responsabilă de cogniție, memorie și alte funcții importante. În articolul publicat recent în cea mai prestigioasă revistă științifică, *Nature,* echipa lui Sergiu Pașca demonstrează și potențialul acestei tehnologii pentru a înțelege bolile neuropsihiatrice.

Comunitatea științifică a cercetătorilor în neuroștiințe și biologia celulelor stem vuiește de aproape o lună de cînd a fost publicat acest studiu revoluționar, realizat de echipa de cercetători coordonați de Sergiu Pașca, profesor la Stanford, deoarece metoda lor constituie o fereastră tridimensională prin care poate fi observat în premieră modul în care se dezvoltă, la nivel celular, patologii psihiatrice devastatoare. Cercetarea altor boli, cum ar fi cancerul, nu are această limitare. Asta pentru că medicii pot să preleveze celulele tumorale și să le privească sub microscop. Eșantionarea și studiul celulelor creierului uman sînt însă mult mai dificile.

Cultivarea neuronilor în eprubete de laborator nu este o noutate. Însă caracterul bidimensional al vieții într-o plăcuță de laborator nu se potrivește cu celule construite pentru o existență tridimensională. Neuronii cultivați într-un singur strat nu se maturizează suficient, tind să moară după o perioadă de cultivare și interacționează sub nivelul optim.

Într-un studiu precedent, publicat în 2015 în revista *Nature Methods,* echipa dr. Sergiu Pașca a introdus metoda prin care se pot produce sferoizi neurali din celule stem umane. Această metodă reprezintă o abordare nouă pentru a ghida și diferența aceste celule pluripotente în culturi celulare tridimensionale care, în final, se organizează, în laborator, într-un cortex cerebral uman. Cortexul cerebral, organizat în șase straturi la suprafața creierului, este porțiunea cea mai complexă a sistemului nervos și are un rol esențial în memorie, atenție, limbaj și gîndire. Utilizînd o serie de condiții de laborator și factori de creștere, echipa de cercetători a reușit ca, după aproximativ zece săptămîni de cultură în plăcuțe de laborator, să obțină sfere de aproximativ 4 mm în diametru, care seamănă, la nivel de expresie genică, cu un cortex fetal uman la mijlocul perioadei fetale. Aceste sfere corticale plutesc în mediu de cultură, iar înăuntru se pot observa neuroni aranjați în straturi la fel ca în cortexul cerebral. Mai mult, printre neuroni există celulele gliale de suport, numite astrocite. Sferele cerebrale sînt foarte active electric – neuronii formează sinapse și comunică între ei. Acești neuroni sînt numiți neuroni glutaminergici corticali deoarece secretă neurotransmițătorul glutamat și sînt localizați în cortex.

Sferoizi neurali din celule stem umane.

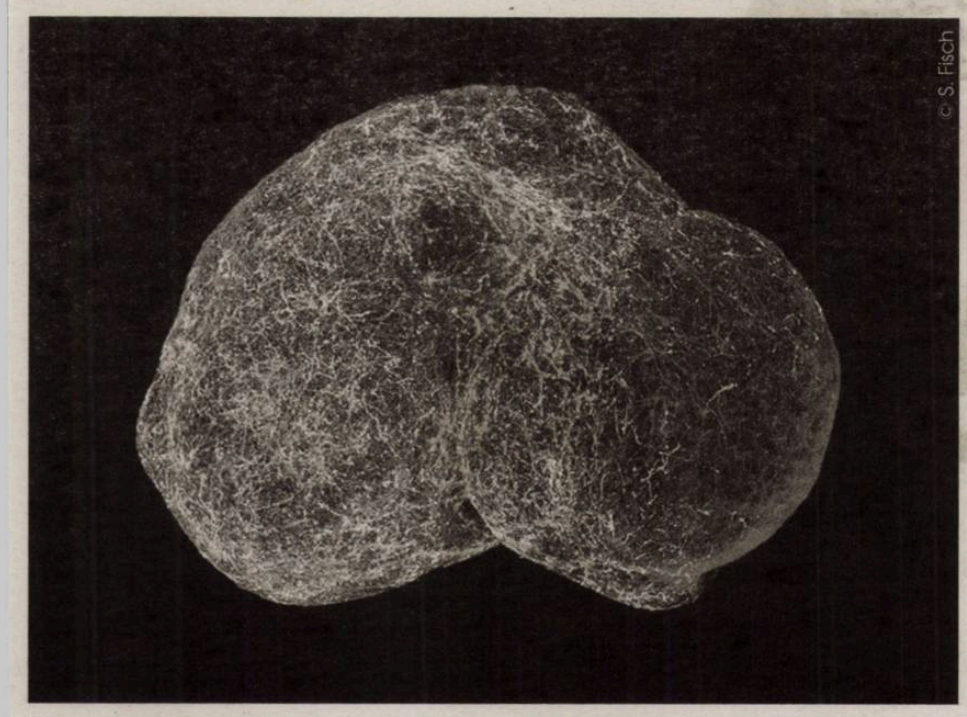

Însă neuronii glutaminergici din cortexul cerebral nu petrec prea mult timp singuri. În timpul dezvoltării fetale se unesc cu alt tip de neuroni care sînt generați dintr-o zonă mai profundă a creierului. Acești din urmă neuroni secretă o substanță neuromodulatoare – de regulă inhibitoare – numită GABA, așa că se numesc neuroni GABAergici. Este cunoscut faptul că celulele nervoase GABAergice migrează mai mulți milimetri, pe parcursul a multor luni, din regiunea de origine înspre cortex, unde se conectează cu celulele glutaminergice rezidente, pentru a forma împreună circuite cu o balanță fină între excitație și inhibiție, responsabile de cele mai avansate activități cognitive umane. Dar nimeni pînă acum nu a reușit să studieze fenomenul într-o plăcuță de laborator, și cu atît mai puțin cu celule derivate de la pacienți cu autism.

O balanță fină între excitație și inhibiție.

În noul studiu din revista *Nature* (Birey et al., „Assembly of functionally integrated human forebrain spheroids", *Nature* 545, 54–59/ 2017), echipa dr. Pașca introduce o metodă nouă pentru a genera sfere cu proprietățile a două regiuni diferite ale creierului. O parte au fost crescute într-un mediu care induce sferoizi corticali ce conțin neuroni glutaminergici, iar cealaltă parte – într-un lichid ce favorizează formarea zonei creierului din care originează neuronii GABAergici. Apoi au juxtapus cele două tipuri distincte de sferoizi. În aproximativ trei zile, cele două tipuri de sferoizi au fuzionat, iar neuronii GABAergici dintr-un tip de sferoid au început să migreze către regiunea bogată în neuroni glutaminergici. Modalitatea de migrare celulară – au constatat cercetătorii – este una foarte specifică, în salturi: îndreaptă un proces celular spre sferoidul țintă pentru o vreme, apoi se opresc pentru o perioadă de aproximativ trei ore, apoi își reiau salturile.

Odată ajunși la destinație, călătorii GABAergici se transformă, înmugurind dendrite care recepționează semnale electrice de la alți neuroni și formează conexiuni funcționale cu neuronii glutaminergici. Teste electrofiziologice au demonstrat că neuronii glutaminergici și cei GABAergici formează circuite în plăcuțele de laborator și își transmit semnale, comunicînd între ei. Vorbim astfel despre primul circuit neuronal funcțional generat din celule stem *in vitro*.

Sergiu Pașca și colegii săi nu s-au oprit aici. Au utilizat noua metodă spre a vedea cum poate fi utilă pentru a studia diferite boli. Cercetătorii s-au concentrat pe sindromul Timothy, o boală genetică rară, dar puternic asociată cu autismul și epilepsia. Prin metoda nou introdusă, au creat un circuit cerebral folosind celule prelevate de la mai mulți pacienți cu această condiție și au reușit astfel să observe cum un anumit tip de celule nervoase – interneuronii GABAergici – migrează diferit de celulele similare ale subiecților fără această condiție. Aceasta dovedește că metoda inovatoare poate fi utilizată pentru a studia manifestarea la nivel cerebral a altor boli psihiatrice și tulburări de neurodezvoltare, inclusiv schizofrenia, fapt ce conduce la îmbunătățirea cunoștințelor comunității științifice despre ce ar putea declanșa astfel de boli. Metoda constituie un progres uriaș înspre identificarea unor tratamente mai bine bazate. Mai mult, metoda laboratorului Pașca de la Stanford oferă posibilitatea de a genera circuite din alte regiuni ale creierului pentru a studia cum comunică între ele în contextul bolii și, în viitorul apropiat, de a testa medicamente care să reverseze anormalitățile.

„Practic, această metodă ne permite să recreăm în laborator țesut cerebral funcțional de la pacienți cu orice tulburare psihică, să urmărim exact erorile la nivel neuronal și să testăm diferite metode de corecție", explică părintele tehnologiei *„disease-in-a-dish"*.

***Ana Dragu** este scriitoare. Cea mai recentă carte publicată:* Mîini cuminți. Copilul meu autist *(Editura Polirom, 2015). Din 2008 coordonează la Bistrița Centrul de Resurse și Referință în Autism Micul Prinț.*

Cu ochii-n 3,14

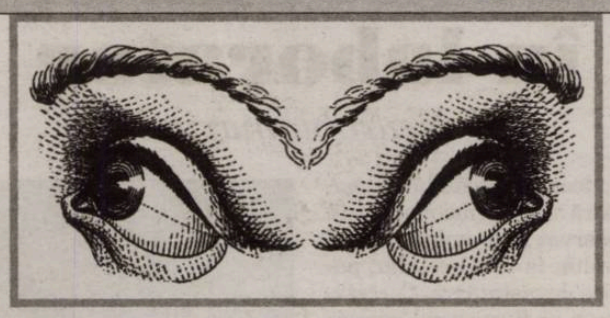

DRĂGUȚA DOAMNA FIREA VREA O LEGE CU EȘARFĂ ASORTATĂ, PRODUSĂ DIN SURSE REGENERABILE, CU MUZICA PREFERATĂ A CELUI DISPĂRUT

■ Campanie electorală *sine die*. În tramvaiul 21, duminică dimineața. Stația Calea Moșilor (direcția Colentina). Pe ușa din dreptul scaunului meu, urcă o doamnă umilă și mi se adresează direct: „Aveți un bănuț?“. Tac. Continuă: „Știți unde trebuie să cobor pentru mașina de Voluntari?“ „Îmi pare rău, nu știu.“ „Știți, eu mă duc la drăguța doamna Firea“ (?!), „ne-a chemat la dînsa acasă… am mai fost… are o casă frumoaaasă, o vilă mare… foarte frumoasă. Ne dă și mîncare foarte bună…“ Și mai ce? (**R. M.**)

■ Parlamentarul rus Vitali Milonov vrea o lege prin care să interzică astrologilor, clarvăzătorilor și vrăjitorilor să-și mai practice „activitățile oculte“ dacă n-au licență. Cred că este vorba despre un lobby pentru înființarea unui Hogwarts rusesc. (**S. G.**)

■ Doar cîteva dintre lucrurile pe care le puteți observa dacă vă uitați la balcoanele din oraș: perdelițe protectoare puse peste aparatele de aer condiționat, o cameră de supraveghere amplasată la etajul cinci, un manechin îmbrăcat în rochie mov, cu eșarfă asortată. (**C. Ș.**)

■ Două treimi din energia Germaniei este produsă deja din surse regenerabile. Deci se poate. La nemți. (**M. C.**)

■ 2500 de dolari costă să trimiți, cu o rachetă a companiei Elysium Star, urna cu cenușa celor dispăruți într-o călătorie de doi ani de zile în jurul Pămîntului. Pînă acum s-au înscris o sută de persoane care vor putea urmări cu ajutorul unei aplicații speciale zborul comemorativ al cenușii celor dragi. O altă companie a dezvoltat un sistem prin care cenușa rezultată în urma incinerării devine îngrășămînt natural pentru creșterea unui arbust de apartament; în timp ce o altă companie folosește cenușa umană pentru a presa un disc de vinil cu muzica preferată a celui dispărut. Mie, dacă aș avea de ales, mi-ar plăcea să cresc un copac și să cînt muzica favorită în timp ce mă învîrt în jurul planetei. Aș considera că n-am trăit degeaba. (**M. C.**)

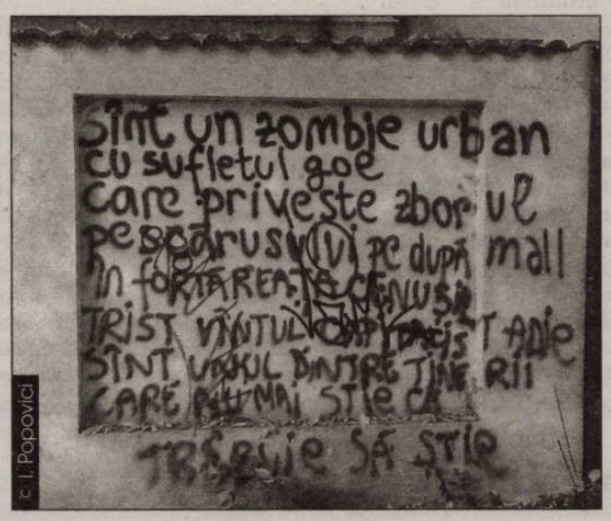

© I. Popovici

CELE MAI VECHI FOSILE DE *HOMO SAPIENS* DIN EUROPA AU TOT SCOS DULCIURI ȘI ALTELE DIN COȘ. CUM PUII MEI SE ÎNTÎMPLĂ LEGEA MORALĂ DIN MINE?

■ Cele mai vechi fosile de *homo sapiens* din Europa au fost descoperite în sud-vestul României, în Peștera cu Oase. Fosilele, provenind de la trei indivizi, au fost datate la o vechime de 35.000 de ani, sau 40.500 folosind date calibrate și au fost numite de cercetători Oase 1, Oase 2 și Oase 3. Dacă ar fi găsit și un copil de *homo sapiens*, oare i-ar fi spus Oscior 1? (**A. P.**)

■ Am intrat în supermarket cu gîndul să iau doar două-trei lucruri, și m-am trezit stînd la coadă vreo 15 minute. În fața mea – un cuplu. Cît timp așteptam, cei doi se tot uitau unul la altul, discutînd în șoaptă. Bărbatul a ales din coș o sticlă de Cola și a depus-o alături, în spațiul rezervat obiectelor pe care nu mai vrem să le cumpărăm. Ea s-a uitat, la rîndul ei, în coș, a ales o ciocolată, s-a răzgîndit, a pus-o la loc, a ales o cutie de bomboane, oftînd, și a pus-o alături. Pînă să le vină rîndul, cei doi au tot scos dulciuri și altele din coș, renunțînd la ele. Tot uitîndu-mă la ei, mie mi s-au cam lungit urechile de foame. Mi-am luat din raftul de alături un pachet de biscuiți cu cremă de alune. Ce să fac, unii știu să-și gestioneze mai bine așteptările. (**C. Ș.**)

■ Cînd o să auzim primul politician care a greșit și spune „îmi pare rău“, totul va fi un pic mai normal. Pînă atunci, toți sînt niște victime. Elena Udrea, trimisă în judecată de DNA pentru cum s-a finanțat campania electorală din 2009, a respins vehement, acuzațiile. Replica: „Cum puii mei se întîmplă asta?“ mi se pare memorabilă. (**A. M. S.**)

■ Titluri, texte, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (XX): „Cerul înstelat de deasupra mea și legea morală din mine.“ *(Critica rațiunii practice,* Immanuel Kant). În turcă: *Üzerimdeki yîldîzlî gökyüzü ve içimdeki ahlak yasasî;* în ungară: *A csillagos ég felettem és az erkölcsi törvény bennem;* în bulgară: *Zvezdnoto nebe nad men i moralniyat zakon vătre v men.* (**M. P.**)

AFLU ȘI EU DE PE NET: ȘOFERUL UNUI TAXI, PREMIERUL, PREȘEDINTELE CAMEREI DEPUTAȚILOR, MINISTRUL TRANSPORTURILOR, MINISTRUL DE INTERNE ÎȘI MĂRISERĂ CONSUMUL DE APĂ DATORITĂ MASEI VEGETATIVE

■ Aflu și eu de pe net care este cea mai bună țară în care poți să fii jurnalistă de succes: Caraibe. Procentul femeilor care realizează reportaje și știri este de 45% în comparație cu 35 % în Europa. Sinceră să fiu, nu m-ar deranja să mă mut acolo! (**A. P.**)

■ Șoferul unui taxi cu care am mers recent era atît de pasionat de dezlegarea misterului lui... Dumnezeu, încît era mai important să se întoarcă din 5 în 5 minute la mine, în loc să fie atent la trafic. Am scăpat cu viață, totuși, adeverindu-se, astfel, teoria lui (și, desigur, deloc numai a lui...), conform căreia Dumnezeu e o forță ce veghează asupra noastră, a tuturor. (**I. P.**)

■ Tarom a comandat, în leasing, două aeronave Boeing 737 noi pentru a înlocui niște avioane vechi, depășite, care fuseseră retrase din circulație. La inaugurarea primului aparat au participat: premierul Sorin Grindeanu, președintele Camerei Deputaților Liviu Dragnea, ministrul Transporturilor Răzvan Cuc, ministrul de Interne Carmen Dan. La o asemenea înghesuială de oameni mici, cum să ia a(l)titudine bietul avion? (**M. M.**)

■ Inimitabilul Petre Daea, ministrul Agriculturii: „În momentul apariției fenomenelor negative, impulsul de moment a fost de dezastru. Cînd am spus atunci că e mai mult bine decît rău, în acea perioadă solurile României sufereau de lipsa apei. Era secetă pedologică. Vreau să vă spun că nu am văzut oul cînd am ciocnit la Paște, pentru că mă uitam pe cer să văd dacă nu cumva începe să plouă. Am străbătut partea de sud a țării și am văzut că plantele sufereau de lipsa de apă. Și ploaia a venit la timp. A salvat cerealele păioase, a salvat rapița și toate culturile însămînțate în toamnă, care crescuseră și își măriseră consumul de apă datorită masei vegetative.“ (**M. C.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia
4

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **694** ■ 8-14 iunie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

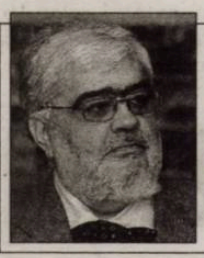

ANDREI PLEŞU
„Chipuri uitate ale islamului“
pagina **3**

Interviu cu
CONSTANTIN ZAHARIA
paginile **14-15**

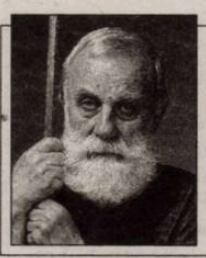

Interviu cu
ŞTEFAN CÂLŢIA
pagina **23**

Examene

„Nu există vreun sfîrşit al educaţiei. Dacă ai citit nişte cărţi şi ai trecut nişte examene nu înseamnă că ai terminat cu educaţia. Toată viaţa, din momentul în care te naşti pînă în clipa morţii tale, reprezintă un proces de învăţare.“

JIDDU KRISHNAMURTI

Redacţia DILEMA VECHE: Şos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, 020331 Bucureşti ● **telefon:** 0372.130.006 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Peter SINGER

Fără limită de zîmbit

Zîmbetul este un gest uman universal, deși disponabilitatea de a zîmbi străinilor variază în funcție de cultură. În Australia, unde a fi deschis și prietenos cu străinii este ceva obișnuit, în Port Phillip, o zonă ce acoperă suburbiile metropolei Melbourne, s-au folosit voluntari pentru a afla cît de des zîmbesc oamenii celor pe lîngă care trec pe stradă. S-au pus apoi semne, ca acelea care marchează limita de viteză, prin care li se preciza trecătorilor, de exemplu, că se află în „zona cu 10 zîmbete pe oră".

Nonsens frivol? O risipă a banilor plătiți de contribuabili? Primarul Janet Bolitho spune că amplasarea semnelor este o încercare de a încuraja oamenii să zîmbească sau să spună „Ziua bună!" – urarea standard în Australia – atît vecinilor, cît și necunoscuților, atunci cînd ies pe stradă. Zîmbetul – a adăugat primarul – îi încurajează pe oameni să se simtă mai legați unii de alții și mai în siguranță, căci reduce teama de infracționalitate – un element important în îmbunătățirea vieții cetățenilor.

În efortul de a-i face pe locuitori să se cunoască mai bine, autoritățile orașului au facilitat organizarea de petreceri stradale. Au lăsat detaliile organizării în grija localnicilor, dar au oferit sfaturi de organizare, au închiriat grătare și umbrelușe de soare și au încheiat asigurări, în caz că se întîmplă ceva rău. Mulți oameni care locuiesc pe aceeași stradă de mulți ani s-au întîlnit pentru prima oară la o petrecere stradală. (...)

Pentru multe autorități, atît naționale, cît și locale, prevenirea infracționalității este mult mai importantă decît încurajarea cooperării și a prieteniei între locuitori. Însă – așa cum afirmă profesorul Richard Layard, de la London School of Economics, în recentul său volum *Happiness: Lessons from a New Science* – promovarea unei atmosfere prietenoase este mult mai ușoară, mai ieftină și mai eficientă în a-i face pe oameni mai fericiți. De ce nu ar deveni asta o prioritate a politicilor publice? Mici gesturi pozitive pot să-i facă pe oameni nu numai să se simtă mai bine, ci și să se ajute mai mult unii pe alții. În anii '70, psihologii americani Alice Isen și Paula Levin au condus un experiment în care cîteva persoane alese la întîmplare, care dădeau telefon, au găsit o monedă de zece cenți rămasă de la cel care folosise mai înainte telefonul, iar alții nu. Tuturor subiecților li s-a dat șansa să ajute o femeie să-și adune un teanc de hîrtii pe care-l scăpase pe jos chiar în fața lor.

Isen și Levin au afirmat că, din 16 subiecți care au găsit o monedă, 14 au sărit în ajutorul femeii, în vreme ce, din cei 25 de subiecți care nu au găsit moneda, doar unul singur a ajutat-o. Împingînd și mai departe experimentul, s-a demonstrat o diferență asemănătoare în disponibilitatea de a trimite o scrisoare autoadresată, lăsată în cabina de telefon: subiecții care au găsit moneda au fost mult mai dispuși să ducă scrisoarea la cutia poștală. Buna dispoziție îi face pe oameni să se simtă mai bine și mai dornici să-i ajute pe ceilalți. Psihologii numesc această stare „a străluci de bunăvoință". De ce nu s-ar ocupa autoritățile de realizarea unor pași mici care pot produce o astfel de strălucire? [...]

(apărut în *Dilema veche* nr. 170, 11 mai 2007)

Dilema veche vă propune

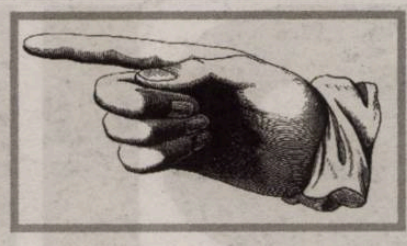

■ Art Safari se întîmplă din nou, la Galeriile Kretzulescu de pe Calea Victoriei din București. După cum spun organizatorii, ar fi „cel mai mare eveniment de artă din România". În orice caz, nu strică nimănui să afle ce se mai petrece în domeniul artei. Mai ține pînă pe data de 18 iunie și e deschis în fiecare zi începînd cu ora 12. (Andrei Manolescu)

■ Actrița Tora Vasilescu – Premiul de Excelență la TIFF 2017, pentru merite artistice deosebite în teatru și film. La gala de închidere a celei de-a 16-a ediții a Festivalului Internațional de Film Transilvania, care va avea loc pe 10 iunie la Teatrul Național Cluj-Napoca, vor fi proiectate două dintre peliculele în care celebra actriță deține capul de afiș: capodopera lui Lucian Pintilie *De ce trag clopotele, Mitică?* (rolul Didinei) și filmul *Să mori rănit din dragoste de viață* (1983), un excelent film de „epocă" în regia lui Mircea Veroiu (din distribuție mai fac parte Gheorghe Visu, Claudiu Bleonț și Marcel Iureș). (Ruxandra Mihăilă)

■ Street Delivery, 9-11 iunie, pe strada Arthur Verona. Tema de anul acesta este „Grădini posibile". Motivația: „Adevărul e că am ajuns să trăim într-o imensă parcare. Adevărul e că automobilul ne sufocă viața în oraș. Adevărul e că se taie parcuri și se fac în loc parcări. Putem transforma o stradă într-o grădină de idei? Putem deschide noi spații publice în orașele noastre? Putem să cerem mai mult verde?" E interesant de mers și de văzut. (Adina Popescu)

■ *Sense8* (2015-2017, J. Michael Straczynski, Lana Wachowski, Lilly Wachowski) – un serial ce poate fi văzut pe Netflix, aparent SF, dar, de fapt, ocupîndu-se de multe din problemele și dezideratele lumii noastre: globalizare, intimitate și expunere, identitate sexuală și de gen, comunicare, empatie, experiențe extrasenzoriale. (Iaromira Popovici)

■ Marți, 13 iunie, ora 19, la Librăria Cărturești Verona are loc un eveniment din seria „Cercul", în cadrul căruia Silviu Dancu și Edmond Niculușcă vor vorbi despre patrimoniu. (Cristina Ștefan)

■ Ultimele zile de TIFF sînt cele ale filmului românesc. Pe străzile Clujului te poți întîlni cu mai toți actorii și regizorii noștri. Toată lumea va vorbi, ca de obicei, despre ce filme a văzut și ce a ratat. Nopțile vor fi scurte, dar antrenamentul celor 16 ediții contează. Programul îl găsiți pe www.tiff.ro. (Ana Maria Sandu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Literatura contemporană în școală**
- **Tabieturi**
- **Arsenie Boca**
- **Donald Trump**

album dilematic Mircea Vasilescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

PUBLICITATE PENTRU PRINT:
d.stan@teaminnovation.ro / Tel: 0742-100.630
office@teaminnovation.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

PUBLICITATE PENTRU ONLINE:
vanzari@ead.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

Informații și reclamații ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 9.000
Tipărit la Tipomedia

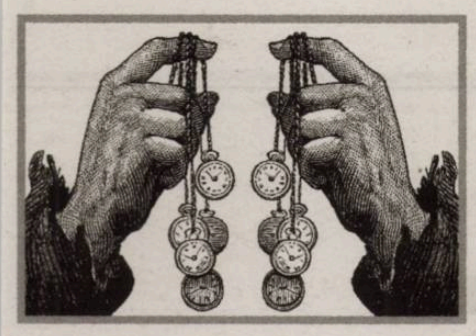

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Chipuri uitate ale islamului

Am mai spus-o: terorismul, în diferite forme, a existat și există peste tot în lume și în afara fanatismului islamic. Nici norvegianul Breivik, care a omorît 77 de conaționali, nici tinerii americani pe care îi apucă amocul și își împușcă la grămadă colegii prin campusuri nu sînt musulmani. Dar nu e mai puțin adevărat că terorismul islamic, ucigaș și sinucigaș, a devenit o plagă acută a lumii euro-atlantice, un soi de „model“ funest, chiar și pentru inși care n-au nimic de a face cu religia. Înclinații anarhice, frustrări psiho-sociale de tot soiul, isterii *„cool“* își găsesc, în atacurile asumate, în genere, de Statul Islamic un soi de „justificare“, de „legitimare“ ideologică. Soluția, din punctul meu de vedere, nu poate veni, eficient, decît *dinlăuntrul* lumii islamice. Pentru că ceea ce se întîmplă dăunează grav civilizației occidentale, dar, mai ales, deteriorează dramatic imaginea însăși a islamului. Islamul ar trebui să fie primul interesat de stoparea unui fenomen care îi falsifică duhul adevărat, îi spulberă orice prestigiu spiritual, îl urîțește în ochii lumii, împiedicînd accesul la chipul său real. Invoc – am mai făcut-o – în sprijinul acestui îndemn un pasaj coranic semnificativ: „Dumnezeu nu schimbă nimic în destinul unui popor, înainte ca poporul însuși să schimbe ceva înlăuntrul său“ (Sura 13, „Tunetul“, versetul 11).

M-a mirat, acum vreo doi ani, afirmația unui admirabil orientalist din Köln (Navid Kermani, de origine persană), potrivit căruia fundamentalismul islamic e, între altele, un rezultat paradoxal al *secularizării*. Musulmanii nu-și mai cunosc tradiția cu adevărat, au o imagine superficială, profană, politizată a textelor sacre pe care pretind că le „aplică“. Sînt, în fond, niște eretici ai propriei culturi sau, pur și simplu, niște ignoranți agresivi. Cîți dintre ei cunosc, temeinic, Coranul? (Nu vreau să extind această delicată interogație și asupra creștinilor care au o relație „aproximativă“ cu Evanghelia…). Nu se poate nega, e drept, existența, în Coran, a unor locuri (vreo 206, pare-se!), în care războiul și violența în genere au un portret „nobil“. Dar există și multe alte locuri pe care brutalitatea teroristă le nesocotește, călcînd însăși voința Dumnezeului lor. Mai jos, cîteva exemple.

Încep prin a observa că toate „surele“ (capitolele) Coranului încep cu proclamația: „În numele lui Dumnezeu cel Milos *(Ar-Rahman)* și Milostiv *(Ar-Rahim)*“. Așadar atributul esențial al lui Allah este bunătatea inimii, milostenia, și nu furia devastatoare. Sura XXI, versetul 107 confirmă această „misiune“ a divinității, acest mesaj mîngîietor: „Noi te-am trimis numai ca pe o milostivenie pentru lumi“. (Cu corolarul versetului 144, din Sura III: „Muhammad nu este decît un trimis și trimiși au mai fost și înaintea lui.“) Exclusivism sîngeros față de celelalte religii revelate? Dar iată versetul 136 din Sura II: „Credem în Dumnezeu și în ceea ce ne-a fost pogorît nouă, în ceea ce a fost pogorît lui Abraham, lui Ismail, lui Isaac, lui Iacob, triburilor, în ceea ce i s-a dat lui Moise, lui Iisus, în ceea ce li s-a dat profeților de la Domnul lor și nu facem nici o deosebire între ei, căci noi Lui îi sîntem supuși.“ Sau versetul 139: „Vă certați cu noi asupra lui Dumnezeu, pe cînd El este și Domnul nostru și Domnul vostru?“ Sura III, versetul 42: „Îngerii au spus: «O, Maria! Dumnezeu te-a ales și ți-a dat curățenie. El te-a ales înaintea femeilor lumilor.»“ Versetul 45: „Îngerii îi spuseră: «O, Maria! Dumnezeu îți vestește un Cuvînt de la El: numele său este Christos, Iisus, fiul Mariei, slăvit în Viața de Acum și în Viața de Apoi, căci el este dintre cei apropiați lui Dumnezeu».“ Ură față de Occident? Sura II, versetul 115: „Ale lui Dumnezeu sînt Răsăritul și Asfințitul. Oriunde v-ați întoarce, veți afla fața lui Dumnezeu, căci El este Cuprinzător, Știutor.“ Dar și Sura V, versetul 8: (…) „Ura față de un popor să nu vă împingă la nedreptăți. Fiți drepți! Dreptatea este mai aproape de pioșenie.“ Și Sura III, versetul 108: „Dumnezeu nu voiește nedreptățirea lumilor.“ Iată și un sever îndemn la măsură (aviz fundamentaliștilor de toate culorile!): Sura IV, versetul 171: „O, oameni ai Cărții! Nu întreceți măsura în credința voastră! Nu spuneți despre Dumnezeu decît Adevărul!“ În afara oricărei complezențe privind uciderea unor nevinovați, textul coranic vorbește necruțător: „Cel care a ucis un om care nu a ucis niciodată, care nu a semănat stricăciune pe pămînt, este socotit ca și cum ar fi ucis întreaga omenire, iar cel care a salvat un singur om este socotit ca și cum ar fi salvat întreaga omenire“ (Sura V, versetul 32). Să fiu în locul teroriștilor de la Paris, Nisa, Manchester, Londra sau Berlin, mi-ar fi groază, după lectura acestui pasaj, să dau ochii cu Dumnezeul meu…

În încheiere, cîteva din „numele“ date Unicului în islam (în afară de Cel Milos și cel Milostiv): Tămăduitorul, Iertătorul (și Preaiertătorul), Cel Blînd, Generosul, Iubitorul, Îngăduitorul, Preabunul, Răbdătorul. Așa stînd lucrurile, nu ne rămîne decît să le transmitem fraților noștri arabi puși pe rele un îndemn rezonabil: înainte să puneți mîna pe arme, citiți – sau recitiți – Coranul!

N.B. Am citat textul sacru al islamului după traducerea românească a dlui George Grigore, apărută la Editura Kriterion, în anul 2000.

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Etnogeneză și țuică

Vreți să înțelegeți istoria zbuciumată, la răscruce de drumuri și imperii, a neamului nostru? Ei bine, nimic mai simplu: geografia istorică a băuturii noastre naționale stă mărturie în acest sens. Iată un mic ghid compilat pentru dumneavoastră din scrierile specialiștilor în domeniu.

Ca în atîtea alte domenii, pe teritoriul nostru s-a purtat timp de secole și o luptă aprigă de cucerire alcoolică. Astfel, călugării cistercieni, se pare, sînt cei care introduc în părțile noastre, prin secolul al XIV-lea și în principal în orașele săsești din Transilvania, alcoolul distilat din fructe. Sub denumirea generică de *vinars* (calchiere după germanul *Branntwein),* acesta urmează tradiția medievală a *aqua vitae* și are întrebuințări aproape exclusiv medicale. În anumite zone din nord-vestul României, pe unde a pătruns această practică, s-a păstrat multă vreme termenul de *ocovit* sau *ocovită,* derivat din *aqua vitae* pe filiera poloneză *(okowita)* și ucraineană *(okovita, okovitka).* De asemenea, nu puține sînt întrebuințările medicale păstrate pînă în ziua de azi.

În secolul al XVI-lea, vinarsul este cu siguranță folosit deja ca băutură, fiind preferat, de pildă, de Petru Rareș la ospețele sale. *Vinars* a rămas o denumire mai degrabă arhaică, venită pe filieră *germană* – și marcînd apartenența noastră europeană…

Pălinca are o proveniență *austro-ungară* (la origine slavă: *pálenkan,* de la verbul *paliti,* a arde, a distila) și se regăsește în diferite forme din Slovenia și Ungaria pînă în zone din Austria, Polonia și Slovacia. Termenul de „palinka“ apare în documente încă din 1630, ajungînd în aceste zone pe filieră maghiară. De regulă, este obținută din fructe diferite sau din amestecuri de fructe, cu tării ce depășesc 40-50 de grade.

Rachiul este de origine *turcească (raki* în turcă, preluat din arabul *araq)* și are o răspîndire sud-dunăreană, din Turcia, trecînd prin Bulgaria, Bosnia și Herțegovina, Serbia, Macedonia, Montenegru, Croația, și pînă în Albania. În România, cuvîntul este atestat într-o zonă ce cuprinde sudul și estul Transilvaniei și o parte din jumătatea nordică a Moldovei. În Banat, pe o arie compactă, îi zice *răchie*. În toate aceste cazuri, „rachiu“ a fost însă inițial o formă literară, adoptată în unele zone ca echivalent al țuicii.

În sfîrșit, în nord-estul țării se manifestă o influență *rusească*. Astfel, de pildă, *horinca,* întîlnită doar regional în Maramureș și o parte a Bucovinei, provine de la *holercă* (rusescul *horelka*, ucraineanul *horiuka* – de la *hority,* a arde) + *palincă*. Inițial, „holercă se făcea demult din cartofi, secară, păpușoi“, „holerca se face din pîini, din sfeclă“ – zic localnicii. Horinca s-a despărțit de aceste ingrediente inițiale și a ajuns să fie un alcool dublu distilat, de regulă din prune; *holerca* a rămas un termen depreciativ, pentru o băutură de proastă calitate, care se întîlnește pînă în preajma Primului Război Mondial ca *rachiul de bucate* sau *basamac,* o altă versiune a distilatelor din amestecuri și resturi, considerată ca extrem de nocivă de către medicii igieniști ai secolului al XIX-lea. De asemenea, în Moldova se mai întîlnesc și distilate din cereale, similare cu *vodca*.

Și *țuica?* În 1570 apare și prima atestare documentară explicită referitoare la fabricarea țuicii în localitatea Turț, cunoscută pînă în ziua de astăzi drept „țuică de Turț“. Dar, surpriză: spre deosebire de toate celelalte băuturi, „țuică“ are o etimologie total necunoscută! Termenii similari din sîrbo-croată *(cujka)* și din săsește *(tsuikë)* provin, evident, din română. Deci, clar: țuica este a noastră și nici un vecin nu poate pretinde (etimologic) paternitatea ei!

Ca răspîndire, termenul este întrebuințat, în general, în Oltenia, Muntenia, Dobrogea și Moldova – adică pe tot teritoriul Vechiului Regat, dar, zonal, și în Transilvania. Vocabularul tehnic al țuicii este extrem de bogat, referindu-se la spațiile de producție, tipurile de alambicuri, moduri de preparare, momente ale procesului de producție, calități ale țuicii etc., toate acestea indicînd amploarea și importanța producerii țuicii în acest spațiu. Pe de altă parte, există o zonare de secole a unor „brand-uri“ distincte de țuică: Țuică de Bihor, Țuică de Bistrița, Țuică de Buzău, Țuică de Milcov, Țuică de Muscel, Țuică de Pitești, Țuică de Zalău, Țuică de Turț, Țuică de Văleni etc. Unitate în diversitate, ar zice folcloriștii…

După cum știm, particularitatea țuicii este dată de faptul că aceasta este distilată doar din prune, România fiind una dintre cele mai mari producătoare din lume ale acestei materii prime. Astfel, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, suprafața cultivată cu pruni în Principatele Române era de 55.280 ha, iar producția medie anuală de țuică era de 385.000 hl în Valahia și 36.000 hl în Moldova. Producția se triplează însă după criza filoxerei, care distruge viile țărănești, obligîndu-i pe români să treacă aproape integral pe țuică. În ciuda abandonării a aproape un sfert din livezile României după 1990, aceasta rămîne pînă în prezent unul dintre cei mai mari producători de prune din lume.

Țuica stă mărturie și pentru adevărata istorie a celor „două Românii“: nordul *Pălincii* și sudul *Țuicii*. Pentru nord, țuica de sud este „poșlete“: „Nu este țuică ceea ce nu este fiert a doua oară și nu are cel puțin 50 de grade“ – se revoltă o doamnă serioasă din Deleni. Pentru sud, pălinca distruge aroma țuicii și e băutură de bețivi. După o mică ciocnire post-comunistă a civilizațiilor, restaurantele au ajuns la o pace ecumenică: vînd și pălincă, și țuică.

O legendă culeasă de Elena Niculiță-Voronca în 1903 consfințește și ea cosmogonia autohtonă a țuicii: „Amu, cînd a fost velnița gata, dracii s-au strîns toți la sesie ca să se sfătuiască cum vor pune numele băuturei ce vor face ei. Dracii cei bătrîni au zis că, în numele lor, să se cheme drachiu. Cei mijlocii au zis să se cheme drăchilă. Da' într-al nostru? au zis cei mititei. Într-al vostru țuică. Și amu așa a rămas, că rachiul cel mai tare e drachiu, cel mijlociu drăchilă, iar cel slab, care se face din perje, țuică“.

Acum, fără glumă: încercați să schițați în minte harta lingvistică a acestor băuturi: mai întîi, o pătrundere de sorginte medievală dinspre Occident; mai apoi, una central-europeană (habsburgică) dinspre vest, una otomană dinspre sud și una rusească dinspre nord-est. Și pretutindeni, rezistînd imperiilor, difuză, dar persistentă, domnia țuicii, singura băutură de origine necunoscută…

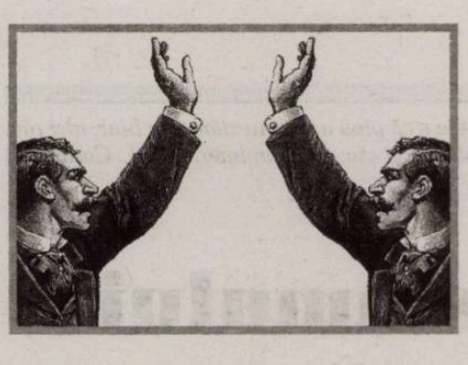

Valeriu NICOLAE
rătăcit în Euro-Narnia

Vreo șapte ani

Am 17 ani și e început de primăvară. Joc baschet de vreun an și încep să fiu bunișor. La fotbal am renunțat. În primul rînd, din cauza mamei, care a hotărît că mă fac 'telectual și nu fotbalist. E drept că au ajutat și niște crampoane sub genunchi, care m-au liniștit pentru cîteva luni.

Descopăr o școală pe aproape unde se joacă baschet. Stau cîteva seri ca prostul pe margine, căci nimeni nu vrea „animalul" de 1,73 m și 53 de kile în propria echipă. Într-o sîmbătă sînt cinci la joacă, așa că reușesc să intru într-una din echipe – jucăm trei la trei. Fiecare echipă are cîte o fată. Ambele frumoase tare, așa că am o motivație serioasă să joc cît mai bine. Cea care joacă cu mine e mică, dar se mișcă super-bine în teren și știe să arunce cam cel mai bine dintre toți jucătorii. Nu îmi pasează mai deloc, pînă cînd reușesc să fur eu o pasă și să dau coș. Cîștigăm toată seara și asta e un lucru bun. Sînt clar cel mai brunet de pe teren, dar sîntem pe timpul lui Ceașcă, așa că nu sînt comentarii răutăcioase. Gînduri cu duiumul, dar comentarii deloc.

Joc aproape seară de seară acolo și mă împrietenesc cu cîțiva jucători. Încet-încet, ajung să fiu printre primii doi-trei și în multe seri reușesc să domin jocul. Sînt cinci-șase fete care joacă cu noi și toate sînt prietenoase cu mine, în afară de scorpia mică, tunsă ca un puștan și cu niște ochi albaștri-verzui de sfîrșit de lume.

În mai sînt invitat la un chef și mă duc. Mă întîlnesc cu scorpia acolo. Vorbim o bună parte din noapte. Dimineață sînt pulbere, îndrăgostit cum nu mi-am imaginat că se poate. Impresionarea scorpiei trece pe primul loc al priorităților și îmi bag picioarele în ultima lună de școală. Mă antrenez ca un țăcănit la baschet în fiecare zi și fac progrese rapide. Îmi pun în cap să reușesc să ating inelul și încep să bag cîte 1500 de genuflexiuni pe zi. Am un noroc incredibil și sfîrșesc prin a mă duce cu ea în tabără la Costinești. Ne facem amîndoi zob și sîntem pe altă planetă. Următorul an este, privit retrospectiv, cel mai bun an pe care îl am. Scorpia devine zîna zînelor și totul este așa cum mi-am imaginat că ar trebui să fie. Reușesc pentru prima oară să dau un dunk chinuit și mă visez regele baschetului.

Niște ochi albaștri-verzui de sfîrșit de lume.

Începutul anilor '90 – sîntem tot împreună și sînt tare fericit. Fac bani din tot felul de munci sezoniere (inclusiv săpat de șanțuri) și din bișniță la bulgari și la sîrbi. Am două vacanțe fabuloase tot la Costinești și, practic, nici o grijă. Nu sînt deloc interesat de inginerie și la facultate am rezultate puțin peste mediocre, învăț îndeajuns încît să trec anul. Citesc mult, continui să îmi bat capul cu calculatoarele și joc baschet la greu. Ne plimbăm mult pe străzi și bem pepsi pe bordură. E de departe cea mai frumoasă femeie pe care o știu și sînt praf după ea. Sînt în lumea mea și am un super-șoc cînd îmi dau seama că lucrurile nu sînt deloc simple. Familia ei este, brusc, albă și mama este o problemă. Intervine în ecuație faptul că sînt țigan. Mi se spune foarte direct că nu ar trebui să fim împreună.

Nu pricep nimic. Sîntem super-fericiți împreună și, brusc, tîmpenia asta cu familiile. Presiunea asupra ei crește. Colegii ei – ea e la Facultatea de Drept – mă privesc, în cel mai bun caz, de sus, dacă nu cu scîrbă. Toată chestia mi se pare ridicolă – sînt mult mai bun decît oricare dintre ei – practic, la orice, în afară de albețea pielii. Mă gîndesc că e o chestie care o să treacă și continui să fac tot ce pot ca să ne fie cît mai bine. Desigur, o fac cu mintea unui puști și nu a unui adult.

Încet-încet, lucrurile se înrăutățesc. Zîna se transformă în scorpie cu mama. Decizie super-proastă, nu de alta, dar mama are zeci de ani de exercițiu în a fi afurisită. Îi spune mamei într-o zi că m-a crescut prost, lucru care o pune, pe vecie, pe lista neagră a mamei. Sînt prins la mijloc și continui să mă port ca un băiețel răsfățat care crede cu tărie că lumea din capul lui corespunde cu realitatea.

Apar primele certuri serioase și, la un moment dat, îmi spune că nu o să fie niciodată cu mine. Că nu o să se căsătorească niciodată cu mine. Nu îmi făcusem nici un plan de căsătorie, dar ceva trosnește în mine. Îmi dau brusc seama că sînt „țiganul". Că o să fiu tot timpul „țiganul". Pricep asta și cu prietenii din jur. Oameni buni care urăsc cu spume țiganii, că doar sîntem în perioada Hădăreniului și e la super-modă. Mulți se străduiesc din greu să nu vadă că sînt țigan, dar nu se sfiesc să înjure țiganii în preajma mea.

Mama muncește ca servitoare la o nemțoaică. Tata e alcoolic, ne urăște cu spume și ne amenință periodic că o să ne omoare. România putrezește în strînsoarea foștilor securiști și a șmecherilor care se îmbogățesc peste noapte. Mă gîndesc serios la sinucidere și mă trezesc într-o zi că mă plimb aiurea pe șinele de cale ferată.

E începutul lui 1994 și m-am trezit într-o realitate oribilă. Sînt sărac-sărac, fac o facultate care nu îmi place și care mă pregătește de șomaj, sînt într-o relație în care zîna cea mai zînă mă vede ca pe o vulnerabilitate pentru viitorul ei și într-o țară care e în prăbușire liberă. Decid că o să supraviețuiesc și încep să construiesc ziduri în jurul meu. Încet-încet, devin și eu un alt mîrlan care încearcă să se descurce și ignor oamenii într-adevăr foarte buni din jurul meu, cu justificarea că trebuie să mă descurc. Din cînd în cînd mai ajut copii nevoiași, lucru care mă face să mă simt mai bun, dar o să îmi ia vreo șapte ani pînă o să reușesc să pricep că adaptarea la realitate nu necesită copierea ei.

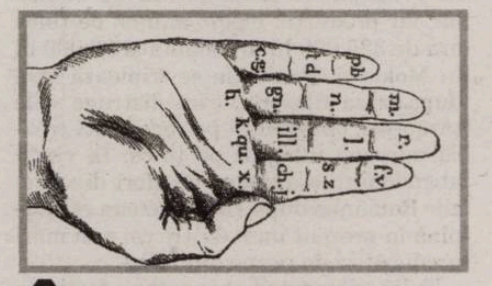

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

O întrebare istorică

În 1990, cînd am văzut pentru prima oară filmul lui Lucian Pintilie *De ce trag clopotele, Mitică?,* am fost realmente entuziasmat (vizionările din anii ulteriori mi-au mai diminuat totuși din fascinația juneții). Mi se părea remarcabil modul original în care regizorul scosese la iveală „seriozitatea" piesei lui Caragiale *D'ale carnavalului,* fondul ei grav și, pînă la urmă, tragic (fond disimulat în bufoneria personajelor). Un singur lucru mă nedumerise și îmi dăduse mult de gîndit după terminarea peliculei (fiind student la vremea respectivă, îmi permiteam, desigur, luxul meditațiilor ample asupra detaliilor). Nu pricepusem exact – în ciuda faptului că îi gustasem efectul burlesc – „adăugirea textuală" regizorală din final la rolul Miței Baston (interpretat de către Mariana Mihuț). Cocoțată undeva, dama în chestiune are o perspectivă de ansamblu asupra mahalalei imunde, unde se petrece totul, și, observînd trupa de șoc (Girimea, Pampon, Crăcănel, Catindatul, Iordache) cum gonește bezmetic într-o direcție necunoscută, întreabă impacientată (fără a primi vreun răspuns, bineînțeles): *„Un' vă duceți, boilor? Un' vă duceți, boilor?"* Refuzam să cred că un maestru de talia lui Pintilie s-ar fi lăsat tentat – în modificarea cadrului caragialian – de „ispitele" culorii locale ori, pur și simplu, de dinamica butaforiei grotești. Ceva era ascuns în această interogație apăsată, iar eu nu puteam să-i descifrez misterul.

Deunăzi, la aproape un sfert de secol de la respectiva vizionare de film, discutam cu un bun prieten despre distrugerea competențelor tradiționale ale României (atîtea cîte vor fi fost ele de-a lungul secolului XX), în ultimele decenii de degringoladă istorică (aici intrînd, desigur, și era comunistă, cu specificitatea sa „axiologică"). Punctul de plecare al conversației noastre fusese degradarea stadardelor intelectuale și morale ale noii generații (cea formată în epoca postdecembristă). Plasați într-un univers fără repere etice la o vîrstă timpurie – cînd modelele au un rol covîrșitor –, acești copii ai tranziției au învățat empiric că „virtuțile" principale, în lupta pentru supraviețuire, sînt absența scrupulelor, arta înșelătoriei, disprețuirea educației, violența și duplicitatea. Vina lor rămîne, în principiu, minimă, responsabilitatea răsturnării valorilor revenind adulților și, cu precădere, adulților aparținători grupurilor conducătoare, aflate în vîrful piramidei socio-politice de douăzeci și șapte de ani. Adolescenții acestui segment istoric au preluat pînă și o limbă română descentrată, în interiorul căreia cuvintele și-au pierdut rezonanța, aplicîndu-se pe „semnificați" inexistenți. Bunăoară, termeni precum „onestitate", „adevăr", „credință", „loialitate", „caracter" nu mai dezvăluie acum, în mentalul colectiv juvenil, nici o urmă de solemnitate, stîrnind, cel mult, ilaritatea.

Îmi amintesc o întîmplare petrecută în urmă cu cîțiva ani în munții Moldovei, lîngă Bicaz. Însoțeam un grup de studenți americani prin pădurile noastre carpatine și, într-o seară, ne-am intersectat cu o trupă de tineri bucureșteni, venită pentru cîteva zile la Potoci. Am făcut împreună un foc de tabără și am discutat timp de mai multe ore. La un moment dat, unul dintre americani s-a ridicat ceremonios în picioare și, în lumina focului, cu mîna dreaptă pe inimă, a cîntat – integral și foarte melodios – imnul SUA. La sfîrșit, după cîteva clipe de stupoare, publicul românesc nu și-a putut reprima, măcar din politețe, instinctele, izbucnind într-un rîs năucitor. Explicația – pe care mi-am permis să le-o dau americanilor siderați – era simplă: pentru noi și, în special, pentru tinerii noștri, astfel de emoții *nu mai existau,* gravitatea trăirilor și a limbajului disipîndu-se, pe de o parte, în atmosfera megalomană și imbecilizatoare a ultimilor ani ceaușiști, pe de alta, în aburii de grosolănie ai tranziției către mult-visatul liberalism. Furturile echipelor de șoc perindate pe la cîrma țării nu au fost doar materiale, ci, prin iradiere, morale și valorice. Așa au ajuns să fie deposedați de repere etice tocmai aceia care aveau mai multă nevoie de ele: adolescenții și copiii.

De-a lungul discuției menționate, amicul meu a venit cu o teorie interesantă. Tot acest jaf financiar și spiritual nu este, în esență, decît un *catch-22,* întrucît, perfid, el se va întoarce împotriva celor care l-au generat. Progeniturile „potentaților" sînt și primele victime ale lumii construite (ori, mai degrabă, deconstruite) de părinții lor. Banii nemunciți și lipsa educației autentice i-au împins pe mulți spre debusolare, nihilism, droguri și chiar crimă (informat, interlocutorul meu îmi dădu cîteva exemple convingătoare). Justiție divină sau echilibru natural, situația, măcar simbolic vorbind, pare, într-adevăr, să creioneze o asemenea finalitate. Mai devreme sau mai tîrziu, istoria nu va ierta, plătind „urmașilor pentru păcatele strămoșilor pînă la a șaptea spiță", vorba unui predicator biblic dintr-un roman al lui Melville *(Pierre).* Ceea ce mie îmi trezește, de fapt, o a doua insolvabilă nedumerire. Dacă națiunile sînt ca oamenii și au, prin urmare, instinct de conservare, cum poate o națiune să-și pericliteze viitorul cu bună știință, prin propriii săi reprezentanți, lăsîndu-se pradă, letargic, acțiunilor autodistructive? Nu cred că voi găsi o soluție la această dilemă în viitorul apropiat. Cel puțin, am avut totuși o revelație vizavi de cealaltă nedumerire – mai veche – a mea, legată de întrebarea pătimașă a Miței Baston, din filmul lui Pintilie: *„Un' vă duceți, boilor? Un' vă duceți, boilor?"* Deodată, parcă nu mi s-a mai părut dislocată de context.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

Adina POPESCU

portrete din mers

Scripta volant – zmeie și literatură

„Stau de douăzeci de ani în Timișoara, însă cum deschid gura, oamenii de aici îmi spun: tu nu ești bănățean!“ – îmi povestește un taximetrist jovial și cu chef de vorbă. Se zice că, dacă vrei să iei pulsul unui oraș străin, să te familiarizezi cu el, trebuie să te conversezi cu taximetriștii. La mine s-a verificat de fiecare dată, însă deja nu mai consider Timișoara un oraș străin. Nu mă simt aici „ca acasă“ pentru că e foarte diferit față de București, într-un sens bun, însă îmi dă o stare de fiecare dată aceeași. De tihnă, de relaxare. „Păi, și de unde sînteți?“ – îl întreb. „Din Mehedinți. O vreme am lucrat ca agent de vînzări pentru companii mari și nu prea știam eu cum să îmbîrlig clienții, să-i fac din vorbe. Colegii mi-au spus: tu nu ești nici oltean!“ Am rîs amîndoi. „Cred că de la olteni am moștenit cumva faptul că vorbesc repede și mult... atît! Însă nici eu nu mai știu ce sînt“ – a adăugat taximetristul. Aș fi vrut să-i spun că eu îl văd ca pe un timișorean get-beget. Orașul e amestecat, însă are un spirit care se simte în fiecare dintre locuitorii săi. Oameni de treabă, în mai multe sensuri. Cred că și eu, dacă aș sta mai mult de cîteva luni la Timișoara, aș sfîrși prin a deveni timișoreancă. „Te molipsești“ repede. Deși timișorenii „autentici“ spun că orașul s-a „stricat“, că au venit aici cei „de pe sate“, a năvălit peste ei tot județul Mehedinți (și jumătate din Caraș). Este firesc să fie așa, șomajul în Timișoara e sub 1%, „numai cine nu vrea nu muncește“ – zice taximetristul. De fapt, vorbim despre problema eternă a orașelor mari – și clujenii se plîng de moldoveni, ieșenii de cei de peste Prut, bucureștenii se plîng de toți, chiar și de ei înșiși. „La Agronomie ați zis că mergeți? E ceva festival acolo?“

„La Agronomie ați zis că mergeți? E ceva festival acolo?“

Pe Marilena am cunoscut-o la ultima ediție a Festivalului Internațional de Literatură de la Timișoara. Toți oamenii care au organizat FILTM m-au încîntat, însă Mari a fost cea mai caldă și mai empatică. În momentul în care mi-a povestit pe mail despre „un festival de zmeie“ (și, cu ocazia asta, am descoperit că pluralul nu e „zmee“, așa cum credeam) pe care îl organizează, pornind de la o carte-zmeu sau un zmeu-carte a lui Șerban Foarță, și m-a invitat să particip la cîteva ateliere de scriere creativă cu copiii, i-am răspuns imediat că n-aș rata așa ceva, „e de poveste“. Cu toții, cred, avem o fascinație și un soi de nostalgie legată de zmeie chiar dacă n-am înălțat niciodată vreunul cît vreme am fost copii. Nici acum, la Timișoara, n-am avut „zmeul meu“, însă vreme de două zile i-am observat pe ceilalți. Copii, dar și oameni în toată firea, unii trecuți de 50 de ani, care trăgeau cu mai multă sau mai puțină îndemînare de sforile lor, le înfășurau pe mosoare, așteptau adierea de vînt potrivită sau o căutau, tropăiau și alergau cu pași aproape coregrafiați și cu privirile fixate doar pe cer. Acel cer fabulos de la începutul lui iunie, cu nori ca de vată de zahăr.

Nici acum, la Timișoara, n-am avut „zmeul meu“.

De fapt, aceasta a fost și imaginea cu care am rămas în minte cînd am ajuns pe cîmpul de la marginea orașului unde avea loc festivalul – cîteva zeci de zmeie, de toate formele și mărimile, unele care se ridicau indecise deasupra pămîntului, altele care deveniseră doar niște puncte pe cer, printre ele și zmeiele profesioniștilor (au venit la festival „flyeri“ din Germania, Austria, Ungaria și Turcia, unul dintre ei a scris și trei cărți despre zmeie), zmeie tridimensionale, un urs, un fluture, o pasăre, un cal care galopează în văzduh.

Atelierele au avut loc la cortul pe care scria „Literatură“ (exista și un cort al artelor vizuale, și un altul unde copiii învățau să-și meșterească propriile lor zmeie), și au fost neconvenționale. Copiii veneau de rînd, aduși de părinți sau pentru că erau curioși ce se întîmplă, n-am avut grupe de vîrstă, au fost și copii de 6-7 ani care abia dacă învățaseră să scrie, așa că își însoțeau textele de desene, dar și adolescenți care se pregăteau pentru Capacitate, și am povestit un pic despre toată rutina școlară din care își doreau să evadeze, despre ce citesc – de la romane *fantasy* și de dragoste, la filozofie, *Republica* lui Platon. La un moment dat, au intrat și adulții în joc, au încercat să-și dea seama „ce pot face cu două cuvinte“, binomul fantastic al lui Gianni Rodari din *Gramatica fanteziei* care s-a potrivit perfect aici (chiar dacă o fetiță mi-a spus „știu jocul ăsta, l-am făcut și la școală!“), două cuvinte alese la întîmplare și lansate în neant, precum zmeiele, înainte de a-și găsi locul într-o povestire (mie mi-au picat, de pildă, „empatie“ și „izmene“). Cei foarte mici au propus cuvinte conceptuale – „dragoste“, „ură“, „prietenie“, în vreme ce copiii mai mari și adulții s-au gîndit la lucruri mai concrete – „înghețată“, „prințesă“, „carte“ (cu toții au fost de acord: cartea e un cuvînt cu conotații pozitive). Un băiețel s-a chinuit ceva cu perechea carte/cancer, însă pînă la urmă a ieșit o povestire minunată despre o carte care s-a îmbolnăvit de cancer, foile i s-au îngălbenit și i-au căzut, pînă cînd un cititor i le-a lipit la loc și a vindecat-o. Cei foarte mici o mai zbugheau de la atelier în momentul în care zăreau cîte un zmeu mai șmecher care începea să se înalțe, își lăsau „compunerile“ baltă și se întorceau la ele după o jumătate de oră, uneori uitau să se mai întoarcă, dar și textele astea neterminate își aveau farmecul lor, în fond literatura nu este ceva impus, nu este „o temă“ sau „o lecție“, așa cum sînt de multe ori copiii educați la școală. Cel mai mult mi-a plăcut legătura subtilă și diafană dintre literatură și zmeie pe care copiii probabil că n-au înțeles-o acum, însă asocierea dintre cele două cuvinte, ca în cazul „binomului fantastic“ al lui Rodari, le va rămîne undeva întipărită în minte.

La cortul literaturii, m-am conversat cu Anastasia, o fată grozavă care e într-a unșpea și se pregătește pentru Bac, îi place mult să citească (deși tatăl ei îi reproșează că citește cărți „ușurele“), îi place și să scrie, însă s-a hotărît să-și aleagă o meserie mai pragmatică, probabil că va da la Poli, își dorește să fie pe picioarele ei, să-și găsească un job *part-time* și să aibă o independență financiară față de părinți. Știam deja că generația de acum gîndește altfel decît noi, cei care nu ne-am putut desprinde de părinți pînă pe la 30 de ani. Am cunoscut-o și pe Diana, o fată din Chișinău despre care am crezut inițial că are 17 ani, însă are 23 și e studentă la Drept în Timișoara, unde îi place mult „pentru că oamenii sînt altfel, sînt prietenoși, ies în oraș, se distrează... la noi, chiar și tinerii stau mai mult prin casă“. Diana și-a dedicat povestirea surioarei ei, cea mai mică din cele patru pe care le-a lăsat acasă. Mi-am dat seama că îi era dor de acel „acasă“ de la Chișinău, însă în același timp era o lume pe care o lăsase deja în urmă, știa că nu poate să se mai întoarcă la ea. Diana era deja „din Timișoara“, la fel ca taximetristul care venise aici în urmă cu douăzeci de ani din județul Mehedinți.

Festivalul „Scripta volant“, prima lui ediție, s-a încheiat cu lansarea cărții lui Șerban Foarță *O enciclopedie a zmeielor,* o carte în formă de zmeu care a apărut la Editura Universității de Vest în parteneriat cu Fundația Interart Triade. La lansare, cartea s-a trasformat la propriu în zmeu și s-a înălțat șerpuitor filă cu filă în aer, în timp ce Șerban Foarță povestea despre cuvinte-zmeie, gînduri-zmeie, zburători. Soarele era aproape de asfințit, umbrele zmeielor se lungeau pe pămînt, copii de toate vîrstele continuau să le înalțe și să alerge ca într-un dans în jurul lor, cîmpul era plin de culori, de glasuri, de rîsete, totul era cumva în afara realității și mă gîndeam că dacă, în acel moment, la marginea orașului Timișoara ar veni sfîrșitul lumii, ar fi o apocalipsă blîndă.

PUBLICITATE

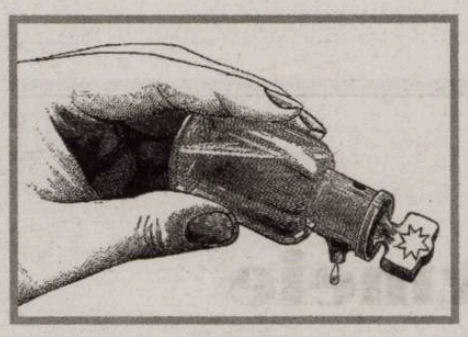

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

De la brizbize la blizblizuri

Cuvîntul franţuzesc *brise-bise* denumeşte un tip de perdea care acoperea iniţial partea de jos a geamurilor, izolîndu-le mai bine şi oprind pătrunderea vîntului; sensul compusului (alcătuit din prezentul verbului *briser,* „a sparge, a rupe“ şi *bise* – numele unui vînt) e chiar „stăvileşte vîntul“. Termenul a intrat în mai multe limbi; e atestat, de pildă, cu ortografia originară, în dicţionarele englezeşti. În română a pătruns, prin secolul al XIX-lea, forma care corespunde pronunţării din franceză – *brizbiz*. Poate fi vorba de o adaptare rapidă, asemenea altora din aceeaşi perioadă (de exemplu *abajur*, din compusul francez *abat-jour);* nu ar fi însă exclusă nici preluarea prin intermediul unei alte limbi. Franţuzismul a intrat şi în turcă, exact cu forma *brizbiz*, atestată în dicţionare (de exemplu, în Redhouse 1998). Indiferent dacă a fost preluat direct din franceză sau prin intermediar turcesc, cuvîntul a devenit în română un substantiv neutru, oscilînd iniţial între terminaţiile de plural *-e* şi *-uri*. La Caragiale apare pluralul în *-e*: „citim, sub o ferestruică cu *brizbize:* A nu se face murdării pe zidul casei mele“ *(Ţal!...)*. Între timp, s-a impus pluralul în *-uri*.

Semnificaţia cuvîntului s-a lărgit şi s-a diversificat în română: în DEX este cuprins sensul etimologic – „perdeluţă (transparentă) care acoperă numai partea de jos a ferestrei“, dar şi – pentru forma de plural – un sens dezvoltat prin analogie: „volănaşe, panglicuţe, dantele şi alte artificii vestimentare femeieşti“.

„Mărgele rupte, lănţişoare.“

S-a trecut, probabil, de la imaginea perdeluţei ornamentale, dantelate şi brodate, la cea a femeii împodobite – şi în genere la orice tip de ornament. Circulaţia largă a dus şi la modificarea formei cuvîntului, rostit foarte adesea – prin influenţa silabei sale iniţiale şi prin hipercorectitudine – *brizbriz*. Astăzi, cuvîntul desemnează podoabe feminine, în genere ieftine – „Mărgele şi accesorii pentru confecţionat *briz briz-uri*“ (ilovehandmade.ro); „făcînd curăţenie, am dat peste tot soiul de *brizbrizuri* uitate, pe care nu le mai folosesc. Este vorba de mărgele rupte, lănţişoare, medalioane“ (lucrurigratis.ro) –, accesorii pentru automobile – „geamuri pe portiere, oglinzi cu semnal, faruri restilizate şi alte cîteva *briz-brizuri*“ (a1.ro) –, dar şi de alte lucruri şi acţiuni considerate inutile: „au pus la cale petreceri nonconformiste, fără pretenţii şi *brizbrizuri*“ (romanialibera.ro); „un buget, după cîte am putut constata (...), axat pe brizbrizuri, pe obeliscuri, studii de fezabilitate, fîntîni arteziene, cheltuieli curente“ (portalsm.ro). Sensurile dezvoltate de cuvînt sînt în genere ironice, uşor peiorative, dar conotaţiile lor familiare le fac potrivite şi pentru diverse nume comerciale, reclame glumeţe etc. Despre numeroasele variante grafice – cu şi fără cratimă, cu părţile componente separate sau sudate – nici nu merită să mai vorbim.

Pe măsură ce forma *brizbriz* capătă extindere şi autonomie, vechiul *brizbiz* tinde să reapară cu ortografia şi sensul din franceză: „Pentru a da o notă franţuzească încăperii, agăţaţi la fereastră perdele vintage, cunoscute sub numele de *«brise-bise»,* intens folosite şi în cafenelele din «micul Paris»“ (discutiilafereastra.ro).

Schimbarea fonetică din *brizbiz* în *brizbriz* pare însă a nu fi fost de ajuns. Cum cuvîntul circulă mai ales în stilul colocvial-oral, iar sonantele *r* şi *l* sînt apropiate din punct de vedere sonor, a apărut şi forma *blizbliz,* cu surprinzător de multe atestări în Internet: „eu iubesc maşinile sport (...), motor, cutie manuală, benzină, fără *blizblizuri*“ (gadget.ro); „dacă au maşinile «împodobite» astfel, cu siguranţă au şi casele pline de *«bliz bliz-uri»*“ (4tuning.ro); „foarte serios ambalajul, fara *blizblizuri* sau premii, medalii etc.“ (forum.computergames.ro); „Prefer un ceas elegant-clasic Gucci decat 10 ceasuri cu *blizblizuri*“ (culinar.ro).

Poate că *brizbriz* ar putea fi acceptat ca atare, cu noile sensuri, desprins de etimonul său *brizbiz*, poate că prin validarea unei erori mai vechi s-ar împiedica răspîndirea ridicolului *blizbliz*.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

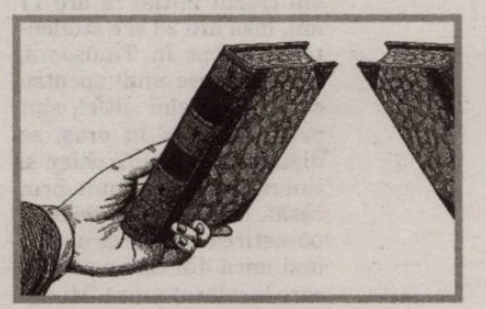

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Meseria noastră e riscul

Un prieten cu care ajung să mă văd mult mai rar decît îmi doresc, Florin, primise la repartiţie, în anii '80, ore în trei şcoli din Sectorul Agricol Ilfov: Academia din Mihăileşti, Colegiul din Tufa şi încă una cam tot aşa. Ne povestea, cînd ne strîngeam pe la amicale schimburi de experienţă, istorii care i-ar fi făcut invidioşi chiar şi pe Ilf şi Petrov. Odată însă m-a tras deoparte ca să-mi facă o rugăminte neobişnuită. Avea, într-o clasă a V-a într-unul din cele trei Temple ale învăţăturii, o elevă pe care ar fi vrut să o ajute. O fată fără tată, cu mama ca vai de ea, fără nici o carte în casă şi fără, adesea, mai nimic pe masă. Corijentă endemică, incapabilă să facă faţă nici uneia dintre materiile serioase, fata asta, în schimb, mi-a spus Florin, scria nişte compuneri fabuloase – fără a pune la socoteală, evident, greşelile ortografice. Ideea era ca eu, mai conectat pe la publicaţiile culturale ale vremii, să văd dacă nu i s-ar putea publica vreun text, cît de mic, pentru ca ceilalţi profi să afle că e ceva de capul ei şi să o treacă măcar clasa.

Tomă cum sînt, i-am zis lui Florin că aş vrea să citesc şi eu mai întîi producţiile ei. Aveam deja destulă experienţă cenaclieră adunată prin adolescenţă şi mai învăţasem şi trucurile „scrisului frumos“ cu care se cîştigau Olimpiadele de română. Dar fata asta scria, într-adevăr, cu totul aparte. Aş zice că avea „geniu“, dacă aş şti ce e aia. Nimic din metaforele lipicioase ale adolescenţei, nimic din cremele emoţionale ale vîrstei sau din antropomorfismul candid al îmbrăţişării norilor. Simţeai că ar fi scris şi despre o călătorie cu tramvaiul, clasa a II-a, la Piaţa Chibrit, zvîrlindu-te într-o a cincea dimensiune. Pentru că lucrurile nu veneau din felul în care mînuia cuvintele, ci din cum privea lumea, pînă în porii ei cei mai umili. N-a fost greu să-i conving pe cei de la *Luceafărul* să o publice – dacă mi-aduc bine aminte, chiar pe prima pagină. Cu nume şi prenume. L-am sunat pe Florin, să-i spun că va apărea în cîteva zile şi mia mulţumit călduros. N-avea de ce.

Ne-am revăzut peste cîteva săptămîni – în vremurile alea reuşeam să ne întîlnim mai des decît azi. L-am întrebat cum fusese primită vestea cea mare. Florin dădea din colţ în colţ. Chestia era, mi-a spus, că de cînd îşi văzuse textul tipărit, cu nume şi prenume, fata nu mai voia să se despartă de revistă. Poate că şi dormea cu ea sub cap. În orice caz, la şcoală o ţinea tot timpul sub braţ, fie în ore, fie în recreaţii. Şi, ce era mai rău, adio compuneri. Şi-aşa a rămas.

N-am mai avut curajul să-l întreb mai tîrziu pe Florin dacă măcar profu' de mate o trecuse clasa. Nici dacă au revenit compunerile de altădată. Sînt sigur că mi-ar fi spus el, dacă era cazul. Eram amîndoi ca naiba de afectaţi de ce se întîmplase.

Pe fie-mea, cînd a împlinit trei ani, ne-am hotărît, eu şi soţia, să o dăm la Grădiniţa germană din Bucureşti. Din două motive. Primul, pentru că atît grădiniţa, cît şi şcoala germană, la care ar fi urmat să meargă după aceea, aveau o foarte bună reputaţie. Al doilea, mai zbanghiu, pentru că eu se întîmplase să fiu nevoit să învăţ nemţeasca pe la vreo 30 de ani, ceea ce mă fascinase şi mă canonise deopotrivă.

La înscriere, ne-am trezit cu surprize. Directoarea mi-a spus că trebuie să semnăm o declaraţie din care să reiasă originea etnică germană. Aşa era pe vremea aia. Eu am făcut ochii mari. Mă rog, mi s-a spus, o rudă, ceva, oricît de îndepărtată. Eram chiar idiot? Imposibil să n-ai vreun neamţ printre strămoşi. Şi m-am pus pe treabă să-mi verific arborele genealogic. Nici o şansă. Salvarea a venit de la soacra mea, care şi-a adus aminte că a avut un bunic Micu, din Ardeal. Adică Klein. Că doar Şcoala Ardeleană a adus Luminile în Principate!

Mai tîrziu, după '90, mi s-a oferit un post de lector la Universitatea din Viena. M-am gîndit să o iau şi pe Ana, care era acum la şcoală. Cu limba nu avea nici o dificultate. Doar cu despărţirea de prieteni şi de cîinii maidanezi care se adunau ciopor în jurul ei de fiecare dată cînd ieşea din curte. Am dat-o în clasa a II-a, după cum venea la rînd, într-o şcoală de cartier, în apropierea locuinţei pe care, cu chiu, cu vai, reuşiserăm s-o găsim. În şcoala asta, cu patru clase şi, cred, nu mai mult de o sută de elevi, Ana era singurul străin. Abia se ridicase Cortina de Fier şi Viena începuse să fie invadată de naţii vecine. N-a fost o surpriză plăcută pentru vienezi, cu tabieturile lor de trai aşezat. Mă temeam ca prezenţa Anei în şcoală să nu fie primită cu ostilitate sau, eu ştiu, cu acel gen de ostracizare tipic pentru comunităţile care îşi simt perturbate obişnuinţele de către „ceilalţi“.

Şi-ntr-o zi s-a-ntîmplat. Am citit în carneţelul de înştiinţări pe care părinţii trebuiau să îl consulte seară de seară că eram chemat la direcţia şcolii. Cea mai gravă meteahnă a Anei era că era mult, mult prea cuminte. Nu-mi rămînea decît să fac haz de necaz. Ai dat foc şcolii? Nu. Ai spart şapte geamuri? Nu. Măcar unul? Nu. I-ai vîrît unui coleg un creion în nas?

Directoarea m-a rugat să iau loc şi a început să mă ia pe departe, că e foarte mulţumită de rezultatele la învăţătură ale Anei, că a venit din România bine pregătită – clasa I! – ş.a.m.d. Fierbeam. Apoi mi-a spus şi de ce mă chemase. Pentru că a observat că, în recreaţii, Ana stă deoparte şi nu prea se joacă cu ceilalţi copii. Are probleme de adaptare? De integrare? Ar putea ea, directoarea, sau învăţătoarea, sau şcoala să ne ajute în privinţa asta?

Am citit zeci, sute de analize ale învăţămîntului din România: clasamente – PISA, PIRLS etc. –, statistici – rata de abandon, promovabilitatea la Bac, numărul de olimpici, numărul de studenţi pe cap de locuitor etc. –, sondaje – nivel de satisfacţie, nivel de motivaţie ş.a.m.d. –, grafice comparative, interne şi internaţionale... Ziceţi-mi cum veţi vrea, dar pentru mine toate astea, la un loc, importante, foarte importante precum chiar sînt, nu valorează cît convocarea pe care am primit-o la direcţiunea acelei ultramărginaşe şcoli din Strebersdorf, o suburbie muncitorească a Vienei, cu arici care trec strada în miez de zi, ca la noi la ţară.

Pentru că, da, meseria noastră e riscul. Ca părinţi, ca profesori. O meserie în care poţi greşi, uneori amarnic. Dar nu poţi să nu-ţi pese. Şi mi-aş dori şi eu un învăţămînt în care să nu mai „formăm“ clasamente, statistici, sondaje, grafice, standarde, baremuri, ci să creştem copii şi tineri spre a deveni adulţi. Dup-aia o să le vină şi lor rîndul.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

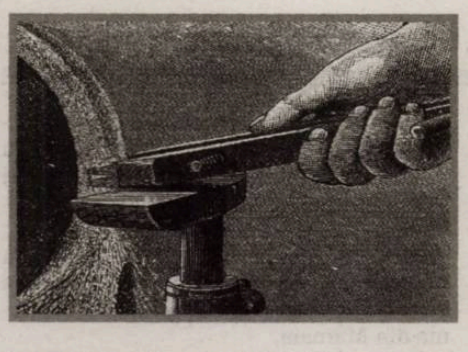

Ovidiu NAHOI

EU și **UE**

Prima victimă politică a Coaliției pentru Familie

Președintele USR, Nicușor Dan, și-a anunțat joia trecută demisia din partid. Motivul: Biroul Național al formațiunii luase o poziție, cu o seară înainte, în privința referendumului privind definirea familiei în Constituție. Forul de conducere al partidului s-a pronunțat împotriva referendumului. Dar, așa cum Nicușor Dan a lăsat să se înțeleagă, decizia lui putea fi aceeași și dacă rezultatul votului ar fi fost în direcția opusă. Pur și simplu, fostul lider al USR ar fi vrut ca partidul să nu se pronunțe nicicum. Cu alte cuvinte, să excludă din discuție o temă controversată și să păstreze discursul formațiunii sale în zona „bunei guvernări". Întrebarea este dacă nu cumva Nicușor Dan s-a iluzionat crezînd că putea ține USR la distanță de o dezbatere care va marca pentru o lungă perioadă societatea românească.

Pentru că, în realitate, demersul Coaliției pentru Familie (CpF) nu este despre familie, nici despre minorități sexuale, nici măcar despre morala publică. În ultimă instanță, demersul Coaliției pentru Familie este despre sistemul de guvernare și despre viitorul democrației în România.

Priviți cu luare-aminte către ideile vînturate de CpF, nu cele legate de modificarea de acum a legii fundamentale, ci ideile celelalte, colaterale, afirmate cu sîrg în dezbateri și în mediul online. Putem vorbi chiar despre negarea principiului protecției minorităților de orice fel, nu doar sexuale, negarea principiului egalității în drepturi între bărbați și femei, relativizarea violenței domestice, ba chiar, la unii mai exaltați, punerea în discuție a Holocaustului. Toate aceste idei vizează direct caracterul laic al statului, drepturile fundamentale și, într-un sens mai larg, europenitatea României – un statut dobîndit cu greu, cu eforturi și sacrificii de generația desprinsă din comunism (s-ar putea vorbi, generic, despre generația Pieței Universității).

Un partid politic nu doar că nu poate rămîne în afara unei astfel de dezbateri. Dimpotrivă, este obligat să ia o poziție care să-i definească locul în peisajul politic românesc – un peisaj într-o transformare radicală.

Din decembrie 1989 încoace, „linia de demarcație" în cîmpul politic românesc a fost dată de opoziția „comunism"/"anticomunism" sau, dacă vreți, „Iliescu/anti-Iliescu". Desigur, au existat aici numeroase nuanțe („comuniștii", de exemplu, s-au dovedit adeesea niște capitaliști mai feroce decît „anticomuniștii"). De fapt, vorbim aici mai curînd despre niște etichete și, evident, trebuie să ținem seama și de oportuniștii din ambele părți.

În tabăra „comuniștilor" se puteau regăsi numeroși exponenți ai eșaloanelor doi și trei ale Partidului Comunist și Securității, ai tehnocrației industriale și financiare din timpul regimului comunist (puțini dintre ei admiratori sinceri ai comunismului, dar, în general, oameni pragmatici) și, bineînțeles, o mare masă de muncitori, agricultori, funcționari, care căutau protecție într-o perioadă de tranziție extrem de tulbure.

În tabăra „anticomuniștilor" am avut chiar și mai multă diversitate: elemente dinamice ale societății (întreprinzători, intelectuali publici, experți în diferite domenii), activiști civici fără de partid, liberali, conservatori, social-democrați autentici, ecologiști, monarhiști și republicani, minoritari de toate felurile, dar și extremiști de dreapta, neolegionari și neofasciști, declarați ca atare sau pretinzîndu-se doar „anticomuniști".

Această configurație a „frontului politic" este pe cale să se modifice dramatic în perioada următoare. Îi vom putea avea, pe de o parte, pe „conservatori" și, de partea cealaltă, pe „liberali".

De o parte, naționalism exacerbat, recurs la tradiție, tendințe protecționiste și izolaționiste, primatul religiei asupra statului laic, dictatul majorității. De partea cealaltă, deschiderea către lume, acceptarea globalizării și adaptarea la provocările acesteia, ecologism, primatul statului laic. Acestea sînt, evident, cîteva linii mari, iar între acestea putem găsi nenumărate nuanțe. Vechii „comuniști" și „anticomuniști" se vor putea regăsi, după un timp, în fiecare dintre tabere.

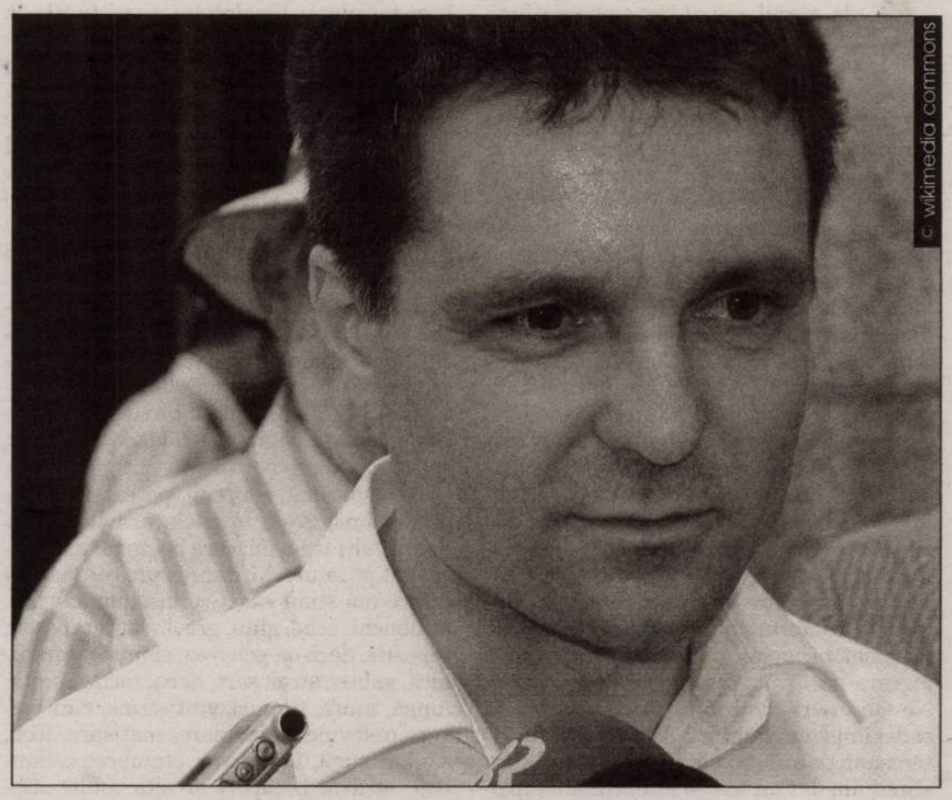

Demersul Coaliției pentru Familie este despre sistemul de guvernare.

Această regrupare a forțelor politice va deveni, cu timpul, la fel de clară precum o vedem azi în alte state din cadrul Uniunii Europene – mai ales în Franța, Polonia, Ungaria, dar și prin alte părți. Și probabil că aceasta este tendința la nivel european.

Revenind la USR, Nicușor Dan pur și simplu nu avea cum să mențină partidul în afara unei astfel de dezbateri. Cu atît mai mult cu cît partidele mari, PSD și PNL, au ales calea conservatoare, chiar cu vizibile tendințe iliberale de tip Viktor Orbán.

Foarte probabil, această reconfigurare a scenei politice s-ar fi produs oricum. Demersul CpF nu a făcut decît să accelereze procesul. Iar USR s-ar putea să nu fie decît prima „victimă".

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

De Rusalii, o țelină, 5 lei

Balcîze, nesărate, șchioape, șampalii, grăsance, manichiurizate, capete de pod, maronii, cleioase, berărese, mititele, cernite, cositorite, nu tu migdală, urîte, nici măcar circărese, doar gagici să te spînzuri pe drumul spre Obor de Rusalii. Nu tu un cot, o senilitate, o lumină în soarele cu dinți. Căci, dis-de-dimineață, m-am dus să caut draci de mazăre, păstaie de fasole și ceafă de varză prin Obor. De nu se știe unde, nici un bărbat, nici o vrajă de femeie. Numai urîte, vrăjitoare de Rusalii s-au dezlănțuit pe străzile din lunea asta. Cine m-a pus să ies din casă? Un bărbat unic era într-un taxi. Și lu' ăla i-am văzut ceafa de huidumă. Ce-i drept, fără hidoșenia asta n-aș putea trăi o viață, putoarea asta de oameni îmi face ziua, dar parcă s-a scuturat sacul cu cioate și nu mai am putere să-nghit. Mă arată cum sînt, ce vreau pe lume, dar prea-prea de tot. Ce vreau? O țelină de-o supă. Umblu cu ochelari de suta de lei pe nas și văd Oborul sterp. Fudulul și sterpul. Prețuri să te zguduie. Oho, prind o privighetoare cu trei lei kilu' de căpșuni, că i-e frică să nu se treacă. Agăț o varză cu cotor scobit la un leu kilu'. Am noroc și la morcovi. Dar țelină, nu. *Nevermore.* Mă bate o hitră, o hidră, o bașoaldă, o las'-că-mi-am-găsit-prostu' și mă trage la 5 lei țelina. Rotundă țelină, tocmai bună de-o supă, dar umedă pe-o parte, semn de perimare. „Nu-i vremea de noi! Alea noi și tinere n-au miros, băiete! Ia veche cu rînză de la baba!" Și casc gura și dau cinciul. M-a mîncat vipera de un cinci lei. Mi-a otrăvit viața, mi-a dat boala orbului – păcăleala. Căci la trei tarabe mai încolo uite tinerețea, uite țelina menită, cu frunze, micuță-n cap, lungă în craci. Oh, doar la trei lei, deci scoteam două tinere la cinci lei. Chetroasa bătrînă m-a păcălit. De Rusalii, vrăjitoreaso, te-ai pus cu mine!

Radu NAUM

un sport la Răsărit

Ce face o echipă care nu mai are ce cîștiga, așa cum e acum Real Madrid?

Real are mereu, mereu, indiferent cît aur ar duce în circă, două bătălii fără sfîrșit. Bătăliile acestea pot naște scurte fericiri sau lungi dezamăgiri. Aceasta e miza lor. Pînă la urmă, miza fiecărui om. Prima bătălile a Realului e cu propria umbră, formată din înaintași (nu neapărat ăia care dau goluri, ci aceia care au făcut mai în amonte istorie). Căci care e Realul cel mai mare? Cel al lui Di Stefano, Pușkaș, Kopa? Al lui Raul, Zidane, Figo? Al lui Ronaldo Întîiul? Al lui Ronaldo Unicul? Istoria lui Real e ca o istorie a omenirii, secțiunea fotbal. E ca povestea Nobelului. Te înfiori de cîte nume mari găsești acolo aliniate ca la o coadă seculară a geniilor în chiloți. Realul de azi arată uriaș, dar la scara întregului e doar o poveste frumoasă în rînd cu altele care, la vremea lor, au părut că nu mai acceptă continuare. Și iată!... Apoi, Real are veșnica bătălie cu Barça, fără de care Real n-ar fi ceea ce e. Barcelona, în ultimele decenii, a recuperat pe repede înainte tot ceea ce nu putuse face timp lung din cauza sărăciei, a ostracizării stîngii și a naționalismului catalan în Spania. Răzbunarea a fost teribilă. Au existat perioade în care Realul aproape că nu mai sufla în fața galopului mesianic al micuților de sub Sagrada Familia. Și dimensiunile războiului depășesc fotbalul. Real e Spania. Barça e tot restul. Așa că Realul, la capătul marilor victorii, după ce dopurile de șampanie au sărit toate și bețiile au virat în mahmureală, în singurătatea cruntă a victoriei absolute, e cuprins de o îngrozitoare angoasă. Știe că e privit de deasupra și așteptat la următorul colț. Nimeni n-a inventat încă sfîrșitul istoriei.

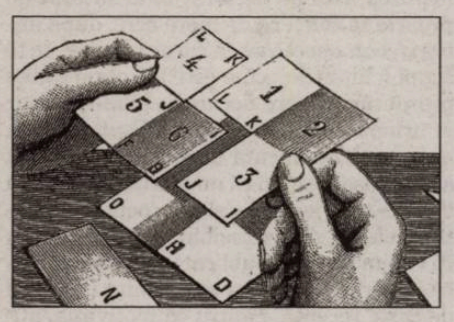

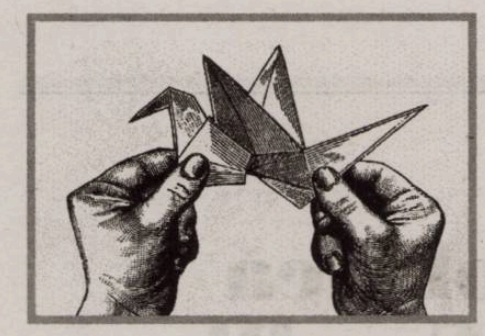

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Un examen cum n-a mai fost altul

Totul a început într-o zi în care, de curiozitate, am intrat cu un prieten la tîrgul anual de ambarcațiuni. Ne-a fascinat de îndată cea mai mare dintre ele, un yacht cu pînze Beneteau Oceanis de 36 de picioare, care avea sub punte trei cabine. Una ni s-a părut chiar incredibil de confortabilă. Fără să fie un yacht de lux, ci unul obișnuit, ba chiar destul de ieftin în domeniu, cum aveam să descoperim ulterior, ni se părea grozav. Văzîndu-ne curioși, un tip de pe acolo ne-a spus că navigația cu pînze se învață într-o după-amiază, pe lac. Cine ne poate învăța? E o școală cu sediul chiar în București, ne-a spus, nu trebuie să mergi pînă la Constanța sau cine știe unde altundeva. Am luat pliantele și cărțile de vizită. Pe Internet am descoperit o întreagă lume de pasionați și o mulțime de laude la adresa școlii recomadate. Am intrat în detalii, tot de curiozitate. Ni s-a spus că primul curs durează trei zile a cîte două-trei ore pe zi. O nimica toată. Era despre comunicațiile radio pe care orice navigator ar trebui să le știe. După asta, conform unui calendar al școlii, ar fi urmat un curs, „o idee mai complicat", în care se învăța navigația propriu-zisă. Ne-am înscris la primul, oricum, ideea de radio îmi suna familiar. A fost pe cît de interesant, pe atît de simplu. Prea simplu. La sfîrșit am dat un test și am primit o diplomă și un mic brevet scris în engleză și română. Specialiști în radiocomunicații navale. Măi, să fie! Încurajați, ne-am înscris și la celălalt curs, cel principal, care urma să înceapă după încă vreo trei săptămîni. Înțeleseserăm că trebuia să mergem la respectiva școală de două-trei ori pe săptămînă, timp de vreo lună. Nu era cine știe ce. Cînd am plătit înscrierea, am primit însă programul complet și am constatat că, de fapt, era vorba de cursuri zilnice, de treipatru ore pe zi, timp de mai bine de o lună. Mai complicat decît crezuserăm. Lucrurile se terminau, bineînțeles, cu niște zile de practică la Marina din Limanu, lîngă Mangalia. Noi nu eram siguri nici dacă, pe o asemenea ambarcațiune mică, facem față răului de mare. Dar intraserăm deja în joc și am continuat. Profesorii erau pasionați și ne-au molipsit și pe noi. De cele mai multe ori ne țineau peste program. Eram vreo 30 de cursanți în serie.

În prima zi ne-au dat o planșă cu o un yacht desenat, pe care noi trebuia să completăm denumirile diverselor părți ale navei. Vreo 50 de termeni pe care, în general, îi mai știam de prin cărți sau filme. Lucruri de care a auzit toată lumea, chiar dacă mulți le mai încurcă: provă, pupă, tribord, babord, bompres, chilă, cocă, catarg, cabestan, compas, timonă, cîrmă, punte, hublou, parîmă, chepeng, pescaj, foc, randă… Nimic greu. În zilele următoare au apărut alți termeni, care poate ne mai trecuseră pe la urechi, dar despre care puțini dintre noi știau exact ce înseamnă: voltă, tambuchi, eche, ghiu, greement, arboradă, copastie, derivor, genovez, spineker, rîndunică, gabier, strai, sart, baba, tachet, școtă, fungă, mură, fumuri, vînt strîns, vînt travers, relevment, bandare, matisare, loch, saulă, teugă, învergare, etambreu, etambou, etravă, bocaport și alte multe asemenea. Dar nici asta nu a fost totul. De-a lungul întregului curs am aflat sute bune de denumiri dintre care de unele n-auzise nici dracu', de genul: palanc, pisică, bandulă, grună, gruie, crevace, operă vie, operă moartă, linia vieții, alidadă, sabord, tangon, remorcaj la ureche, șpring, mola, la pic, santină, vitalitatea ambarcațiunii, granic, rodanță, mandar, fundarisire, tirant, ambardee, varange, filă lacrimară… Fiecare termen cu rostul lui clar. Devenea tot mai greu. Cînd am descărcat manualele recomandate, ne-am speriat de-a binelea. Ceea ce ni se spunea zilnic la cursuri nu erau decît niște idei principale și cîteva lucruri controversate care puteau apărea la examen (despre care nici nu înțelegeam prea bine cum avea să se desfășoare). Începea să fie ca-n *Jocul cu mărgele de sticlă*. Acele manuale erau multe și groase: *Navigație, Marinărie și matelotaj, Conducerea ambarcațiunii, COLREG* (regulamentul internațional de circulație maritimă), *Regulamentul de navigație pe Dunăre și pe apele interioare* (numai ăsta din urmă avea aproape 200 de pagini cît se poate de nesuferite), *Noțiuni de meteorologie marină* (ce anunță norii, cum se rotesc uraganele, gradele mării, detalii despre maree, cum se transmit prin radio în engleză buletinele meterorologice marine). Dincolo de asta am avut parte de cursuri despre motoare, am învățat noțiuni de prim-ajutor și n-au lipsit nici elemente de psihologie la bord. Au urmat zilele de practică de la Limanu, cu acostări și plecări, cu manevre cu motor și vele. Apoi, două zile în largul Mării Negre, cu carturi, veghe și tot tacîmul. Școala ne-a dat teste și note la teorie și practică. N-am mai învățat în așa hal din facultate. Scurta după-amiază promisă în care, cică, am fi învățat să navigăm se transformase în adevărate luni de inițiere intensă. E adevărat, totuși: să navighezi propriu-zis poți învăța și într-o după-amiază, pe un lac. Dar așa nu poți lua brevetul și nici nu te poți aventura de capul tău pe mare. După școală ni s-au dat testele online pe care trebuia să le completăm la una din căpităniile la care se dau asemenea examene. Mii de întrebări dintre care computerul putea alege la examen. Dar ni s-a spus să ne așteptăm și la altele complet noi. Procedura semăna cu cea de la examenul auto, dar diferențele erau ca de la un automobil la un vapor. Ne-am apucat să exersăm testele. La început le picam rău. „Nu vă prezentați la examen pînă nu ajungeți să treceți exercițiile în mod curent", fuseserăm sfătuiți. Cînd greșeam, luam manualele din nou la răsfoit, ca să depistăm problema. În cele din urmă am început să bunghim testele. Ne-am înscris la căpitănia din Mamaia.

Pe drum, dimineața devreme, în mașină, repetam tot felul de lucruri cu glas tare. Ne speriam unul pe celălalt. Erau multe lucruri de care unul auzise, iar celălalt habar nu avea. Ca în facultate. În fața căpităniei era adunată o mulțime de oameni de prin toată țara. Nu ne închipuiserăm că sînt atîția aspiranți. Toți ăștia învățaseră ca noi? Erau mulți oameni simpli și nu prea tineri, de prin Deltă, care, săracii, nu voiau decît să poată conduce legal o amărîtă de barcă cu motor. Nu dădeau și partea maritimă a examenului, dar tot picau pe capete. Erau „recidiviști", ofițerii supraveghetori îi recunoșteau: „Iar ai făcut-o de oaie, nea Costică?" Am intrat și noi. Am trecut testul. La ieșire ne venea să aruncăm toate cursurile în aer. Am dat fuga pînă la mare și ne-am aruncat în apă. Examenul adevărat aveam să-l dăm însă un an mai tîrziu, la prima furtună pe yacht, printre insulele grecești. S-a dovedit că ne făcuserăm bine temele.

ready made

„Totusi, chiaru si astu-felu fiindu, mi s'a parutu necessariu de a fi ua-data adunate, macaru si numai de pre unu coltisioru alu tierrii, totu ce s'a scrisu, totu ce s'a facutu cunnoscutu séu s'a presuppusu de ori si cine, asupr'a vechieloru asediaminte pamentene, pentru ca pe viitoru ómeni cu adeverata scientia si cu buna credintia, luandu scire de tóte acele indicatiiuni, sa se occupe a le adeveri prin controlari minutiióse si cercetari la faci'a locului, prin completari pe unde sunt errori intempletóre séu precugetate."

A.I. Odobescu, *Anticuitatile judetiului Romanati*, Typografi'a Societatii Academice Romane, 1878

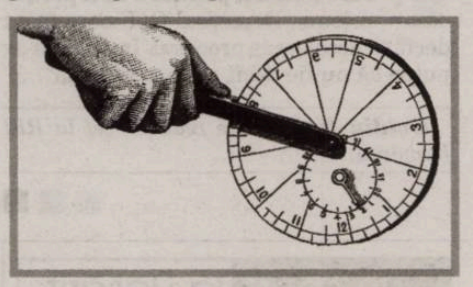

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Atenție, se publică!

Ocoliți

Între cercetarea de teren în general și publicarea rezultatelor ei se află un număr de monștri, unii personali, alții exteriori. Numai ei – și nu noi – sînt de vină că durează atît de mult pînă scriem și publicăm rezultatele săpăturilor noastre. Acești monștri (sau poate sînt niște „zei ai blocajelor") nu prea se lasă fotografiați.

Nu-i ușor, în general, să scrii lucruri academice, între altele din cauza senzației aproape permanente că e o mascaradă. Că nu ai realmente aproape nimic de spus, dar trebuie s-o faci *urgent* (marți trebuie „predat"), *după tipic* (bibliografie și note de subsol APA, MLA, Chicago/Turabian?) și *cu staif* (bine adus din tastatură, sforăicios). Din cauza faptului că de cînd ai început lucrarea asta de doctorat te-ai săturat de propria ta temă ca de mere acre, după atîtea *elevator speeches* în care explici cu ce te ocupi (chipurile, „cine ești") și după atîtea prezentări în care fiecare se gîndește doar la următoarea lui întrebare. Pentru că știi cum ar trebui făcută teza, dar ești obligat să dai rasol pentru că nu ai timp, pentru că trebuie să-ți iei încă o slujbă, pentru că materialele nu sînt accesibile, iar cărțile care îți trebuie au fost publicate neinspirat, adică în țări de unde nu se permite importul de carte recentă. Pentru că motivația, atîta cîtă există, de a scrie chestii academice nu mai este predominant științifică (rezolvarea unei probleme de cunoaștere), ci funcțională (rezolvarea unei probleme birocratice). În fine, pentru că nu este normal să agonizezi abstract la computer învîrtindu-te în jurul cozii, cînd tu ești un om viu, înconjurat de realitatea crocantă. Aud că nici nu se vor mai finanța planuri de studii doctorale care nu specifică acolo în formular, pe durata ultimului an, o depresie puternică. Mi-am văzut mulți prieteni blestemîndu-și zilele spre sfîrșitul doctoratului. La mine n-a fost cazul – era doar un bolovan pe piept cînd dormeam, respectiv pe căpătîna în timpul zilei. O fi normal? Că doar îmi place arheologia și îmi place să scriu. Dar asta, pare-se, n-are nici o legătură cu o lucrare de doctorat. Uneori am impresia că nimic nu se compară cu lehamitea academică hrănită de prea multe secole de educație liberală.

De ce trec ani întregi pînă ne învrednicim să punem pe hîrtie rezultatele de teren are și niște cauze specifice. În primul rînd, nu e o urgență etică pentru noi, cum ar trebui să fie. Nu mă gîndesc numai la penalizări administrative pentru arheologii care nu publică în cîțiva ani (limita legală e de doi ani în Olanda și Germania, de pildă), dar și la faptul că finanțările ar trebui aprobate numai dacă și munca pentru publicare, nu doar cea de teren, este realist bugetată. Ce să facă un arheolog care a cerut (și a primit) bani să sape, dar n-a cerut (și n-a primit) bani să studieze apoi materialele și să scoată un raport serios din ele? Cum fiecare e *overbooked* ca un avion, ce nu-i musai, pică.

Un motiv de amînare, prin comparație, ceva mai lăudabil este dorința ta de a produce o carte necriticabilă. Reiei lucrul la raport sau la monografie în fiecare primăvară, îl aduci la zi cu bibliografia, o dată la cîțiva ani îi schimbi structura, mai integrezi informații noi din analizele altor membri din echipă, raportul e tot mai stufos, mai bogat, permite ipoteze tot mai îndrăznețe pe baza unor descoperiri care păreau relativ banale la început, chestii a căror publicare nu prea ar fi făcut să-ți apară numele nicăieri. După cîțiva ani prima rundă de analize e gata, ea face acum posibilă o a doua rundă, pe care ar fi bine să o poți include, și oricum era momentul să aduci din nou bibliografia la zi… În felul ăsta, neasumîndu-ți failibilitatea, privezi comunitatea științifică de niște rezultate obținute cu finanțare publică și a căror întîrziere de zece ani le va face aproape sigur superflue la apariție; între timp, nu că ar conta, dar tu ai blocat și carierele altora.

Oricum, scrisul nu e ceva natural și e dificil *de par sa nature*. Asta e valabil și cînd scrii teza de licență, și articolul săptămînal, și eseul pentru seminar, și cînd scrii un roman, și de fapt orice altceva (cum bine știu cei ai căror vechi prieteni de departe le spun, cu aerul că e o sofisticată justificare, „nu scriu eu e-mail-uri, bă…"). Să scrii texte literare sau academice înseamnă să te așezi la masă și să confrunți din ce ești făcut – și să constați adesea că ești mai banal și mai tocit decît credeai.

Există foarte puține statistici care să susțină ce spun eu, că procentul de convertire a activității pe teren în publicație științifică e slab. Studii de caz pe Irlanda și pe Israel arată că nu mai mult de 20% din săpăturile arheologice au fost publicate complet, adică nu doar un Powerpoint la o conferință și o doză de limbă de lemn într-un pachet de rapoarte. Pînă și în Anglia, mai mult de jumătate din săpăturile mai vechi erau încă nepublicate la zece ani de la finalizare. Mă bucur să vă pot spune că s-a publicat un studiu similar și referitor la situația din România, doar că n-a fost publicat, ci doar scris, doar că n-a fost scris, ci doar început, doar că n-a fost încă început.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Inteligenţii

De cîteva decenii încoace, omenirea pare a-şi fi găsit o preocupare voluptuoasă: produce ştiri. După ce s-a eliberat în toate privinţele, adică din punct de vedere politic, economic, religios, sexual, intelectual-cultural etc., omul occidental contemporan este pe deplin liber să spună absolut orice îi trece prin minte – e, vasăzică, cu adevărat şi pe deplin liber! Nu sîntem nici mai fericiţi, nici mai lămuriţi cu ale vieţii decît strămoşii, dar la ştiri am ajuns pe culmi. Nu e limpede, aşadar, la ce ne folosesc, de fapt, ştirile, dar nu are nici o importanţă – continuăm tot mai mulţi şi din toate puterile să ne dăm, unii altora, ştiri. „Ştire“ e banal, vine de la „a şti“. Aşadar, este o bucată de cunoaştere. Unul care o deţine o dă altuia care nu o deţine încă. Nu se pune problema folosului, cum ziceam, căci sîntem suficient de liberi să nu cădem de acord asupra folosului lucrurilor pe lume. Ceea ce eu consider că-mi este folositor (ba chiar necesar) nu corespunde deloc cu ceea ce consideri tu, aşa că am căzut de acord, tacit, să nu vorbim despre asta. Ne interesează ca ştirile să vorbească despre orice, să avem cît mai multe ştiri şi presupunem că fiecare ia din imensul ameţitor al ştirilor ceea ce-i e de folos. Ce inocente sînt presupunerile noastre!

Ne interesează ca ştirile să vorbească despre orice.

Cu cît te naşti mai tîrziu, cu atît eşti mai inteligent!

Ei bine, în veritabilul tsunami de ştiri care vine zilnic pe capul nostru e uşor de văzut că foarte multe se repetă. Dintre cele care, periodic, apar la suprafaţă, una îmi atrage atenţia în aceste zile. Tot la un an sau doi, sîntem anunţaţi că cercetări vaste şi sofisticate dovedesc o corelaţie strînsă între nivelul de inteligenţă şi religiozitate. Pe şleau, credincioşii sînt mai proşti decît necredincioşii. Dovedit ştiinţific! Nu de mult, am văzut, iarăşi, această ştire bine circulată prin ziare, site-uri şi blog-uri. Firește, o grămadă de oameni inteligenţi nu se abţin să o comenteze. Din postura credinciosului, vasăzică a unuia cu o inteligenţă ceva mai limitată decît cea a necredincioşilor, am şi eu ceva de zis…

Prima mea stupoare este că nimeni nu face scandal. Din ceea ce am putut citi, n-am văzut nici un credincios care să se simtă vexat. Ceea ce, paradoxal, îmi spune, mai degrabă, ceva despre superioritatea lor… Gîndiţi-vă, spre comparaţie, ce imens cor al ofensaţilor s-ar fi auzit dacă se dădea o ştire inversă, că cercetările nu ştiu cui au dovedit că necredincioşii sînt mai puţin inteligenţi decît credincioşii. Ce imprecaţii la adresa conservatorilor intoleranţi şi fascişti s-ar fi auzit, ce vituperări mustind de spirit nou ar fi umplut cuprinsul virtual, ce tunete şi fulgere corecte politic s-ar fi iscat din seninul cel mai senin al Măriei Sale Facebook, întemeietor şi oracol al lumii noi! Aşa, nici un credincios nu protestează cînd ştiinţa unora zice că e cam tont în raport cu inteligenţa briantă, musai ştiinţifică, a necredinciosului. Apoi, evident, am zîmbit, gîndindu-mă că, pentru cercetătorii inteligenţei de astăzi, oameni ca Toma d'Aquino, Dante, Leonardo, Mozart, Hegel, Newton, Pascal sau, la noi, Eminescu, şi alte cîteva mii din aceeaşi făină nu intră în clasa celor mai inteligenţi. Mi se va spune că aceştia nu au avut marea şansă de a trăi lumina vremurilor noastre – era normal ca geniul lor să fie obnubilat de idiotizanta religie pentru că au trăit demult, cînd multe dintre cele pe care le ştim astăzi nu se descoperiseră. Iar eu voi răspunde doar că îi compătimesc: săracii de ei, nu au putut fi la fel de inteligenţi/necredincioşi ca noi, de-aia şi facem atîtea lucruri care îi lasă în urmă, aruncîndu-le realizările în ridicol şi naivitate. Ce bucurie să fim mai inteligenţi decît ei, doar pentru că ne-am născut în urma lor. Ce privilegiu! Şi ce simplu de obţinut: cu cît te naşti mai tîrziu, cu atît eşti mai inteligent!

PUBLICITATE

Dar, după aceste gînduri rapide, la prima mînă, înţeleg să meditez mai mult la acest gen de ştiri. Şi îmi exprim unele îndoieli. Mai întîi, că inteligenţa este, totuşi, ceva cu totul misterios, foarte greu – de nu chiar imposibil – de prins în concept ştiinţific, adică măsurabil, experimentabil, demonstrabil. Orice cercetător serios al fenomenului (pe cîţiva i-am consultat înainte de a scrie acest text) vă va spune că este bine să ne apropiem de fenomenul inteligenţei omeneşti cu mari precauţii. Indivizii au, din naştere (şi nu din religia în care cred ori ba!), inteligenţe diferite în sensul potenţialului intelectual. Cum se realizează acest potenţial în viaţă, iarăşi, nu prea are legătură cu religia. Factorii care contribuie la realizarea sau la ratarea potenţialului de inteligenţă cu care se naşte fiecare dintre noi depind indirect şi destul de forţat de religie/credinţă. E vorba despre şcoală, mediu familial/social, expunere la provocări cultural-intelectuale, dar şi de date interioare, precum ambiţia, voinţa de fi inteligent, curiozitatea etc. Las la o parte că definirea inteligenţei, ca atare, cuprinde şcoli contradictorii şi merg direct la constatări empirice: greu de egalat în lume sînt prostiile colosale ale oamenilor inteligenţi! Asta o ştie oricine, dar tot ştire este. Cînd cineva superinteligent o face lată, nu există prost să-l poată egala cu toate prostiile lui. Mă întreb dacă nu cumva o fi şi cazul studiilor ştiinţifice despre care vorbesc, cel mai adesea, ştirile…

Mihaela SIMINA

accent pe istorie

Anticipate în trecut

Regatul Unit la urne în anii '70

În ziua apariţiei acestei ediţii (8 iunie a.c.), în Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord se tipăreşte un fragment de istorie (cel puţin de istorie electorală) prin alegerile anticipate propuse de prim-ministrul Theresa May.

Cea mai recentă filă din acelaşi capitol (prin alegeri anticipate se înţelege, convenţional, alegeri convocate la mai puţin de patru ani înainte de termen, un mandat al Parlamentului britanic fiind de cinci ani – din 1911) a fost scrisă în urmă cu 43 de ani. Un bonus al istoriei: atunci, în acelaşi an 1974, au avut loc două astfel de tururi legislative. Cum aşa?

La acel moment, iniţiativa pentru anticipate a plecat tot de la un conservator, de la premierul Edward Heath, care, în dorinţa de a obţine un mandat reînnoit consolidat, făcea apel la *un guvern puternic, capabil să ia măsuri ferme în interes naţional,* de care avea nevoie pentru a putea gestiona sindicatele muncitoreşti, în pline şi continue greve, în contextul unei situaţii economice şubrede.

Istoria, însă, anticipată sau la termen, este mereu plină de surprize, astfel încît în urma alegerilor din februarie 1974, domnul Heath a avut parte de o profundă dezamăgire, Partidul Conservator obţinînd mai puţine locuri în Parlament (297) decît Partidul Laburist (301), deşi diferenţa de voturi înclina uşor în favoarea conservatorilor. Încă 14 locuri erau ocupate de Partidul Liberal.

S-a constituit ceea ce englezii numesc *hung parliament* (ultimul fusese în 1929), un legislativ cu diferenţe foarte mici între ponderea grupărilor politice decidente, departe de a putea asigura o guvernare fermă şi solidă.

După încercări eşuate de a forma o coaliţie cu liberalii, conservatorul Edward Heath şi-a dat demisia, iar locul de la Downing Street nr. 10 a fost luat de liderul laburiştilor Harold Wilson.

În scurt timp şi după o gestionare cu relativ succes a grevelor minerilor, prim-ministrul Wilson a decis că are nevoie de (da, exact!) un tur de alegeri anticipate. Ce-i drept, chiar avea, pentru că nu beneficia de majoritate în Parlament. După ce, în luna octombrie, cetăţenii Regatului Unit au mers a doua oară într-un an (1974) la urne pentru a-şi alege reprezentanţii, laburiştii au cîştigat majoritatea. Fragilă, însă.

Ca şi istoria, care continuă.

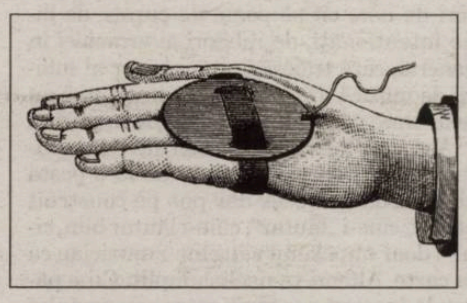

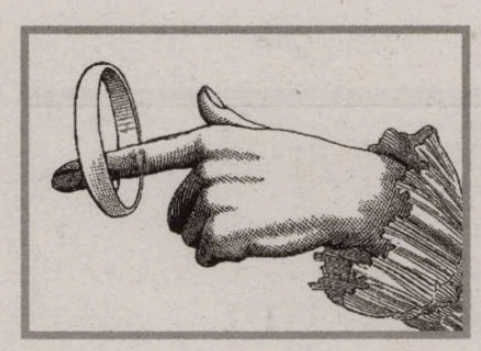

Selma IUSUF

legende **urbane**

Viața după broșură

„Un cadou special pentru cea mai înrăită cititooo-aareeee...“ Ridic ochii din carte și văd un cap mare, ba nu, un cap imens, monstruos de mare, cu o gură zîmbitoare și niște ochi micșorați de plăcere și amuzament – ambele false. Omul pare un personaj ieșit din Lewis Carroll. De unde naiba îl știu pe tipul ăsta, îmi bat eu capul și mintea mea e goală și vraiște ca o peșteră din care au zburat toți liliecii. Munții împietriți de guano din capul meu sînt singuri.

Stau sprijinită de un stîlp în stația de metrou de la Victoriei. Recitesc *On Writing* al lui Stephen King și mă gîndesc la imaginea scriitorului alcoolic, tripat, halucinat, care scrie cu dopuri de vată în nas ca să nu-i dea sîngele pe dinafară de la atîta cocaină, cînd apare acest personaj cu capul făcut din miere. Îi picura miere din gură, din vorbe, din ochi. O bălțuță de miere i se strînsese la picioare în cele cîteva zeci de secunde cît s-a aplecat spre mine. „Cine naiba ești și ce vrei?“, putea el citi în ochii mei mirați. Mă gîndeam că poate mă știe de undeva, poate mă confundă, tonul era foarte direct și fără echivoc. S-a dovedit că nu ne cunoșteam și că oricum nu ar fi dat un ban pe eventuala noastră cunoștință. Eu trebuia să dau banii. Omul vindea niște brățări galbene din atică prinsă cu un soi de mărgele, ceva. Numai că schema de vînzare era ceva mai elaborată și exact aia m-a băgat în ceață. Tipul venea cu texte personalizate – cea mai înrăită cititoare la mine, cea mai roz prezență – probabil, la fata de alături, care era pembe din cap pînă-n vîrful unghiilor, cea mai simpatică baborniță, poate, pentru bătrîna cu un pechinez lătrător în brațe. După textul ăsta strecurat cică abil, omul întindea un soi de broșurică pe care, dacă instinctiv întindeai mîna s-o iei, n-o scăpa neam dintre degete. Am tras amîndoi de broșurica aia pînă a apucat să-mi zică și partea cea mai importantă „Cinci lei numai pentru copiii...“ N-am înțeles exact ce copii, pentru că mi-am luat seama, i-am zis „Pardon, îmi pare rău“ și am dat drumul bucățicii de hîrtie de care trăsesem amîndoi ca disperații. În fracțiunea de secundă în care a realizat că am înțeles despre ce e vorba și că n-o să contribui pentru alinarea nu știu căror suferințe imaginare, mierea din ochii lui s-a topit. A dispărut așa cum a apărut, un Humpty Dumpty stricat, pe partea cealaltă a zidului.

„Cinci lei numai pentru copii...“

Întotdeauna am refuzat cu greu sau mai degrabă deloc lumea care împărțea, cerea, avea nevoie de cîte ceva pe stradă. De aia ajung acasă cu teancuri de broșuri pentru că nu las niciodată cu mîna întinsă pe nici unul dintre copiii ăștia care împart flyere pe la metrou și pe trotuar. Cursuri de engleză, machiaj, tîrg de universități, unghii false, pizza din cuptor pe lemne, catering pentru serbări, costume de Halloween. Pe fundul genților mele zac straturi de memorie stradală. Mai îndrăznesc să sap cîteodată pe acolo într-un fel arheologie a memoriei scurte: uite, niște misionari sudcoreeni au găsit de cuviință să mă invite la o predică despre dragostea universală a lui Iisus. Un pastor – Sung, ceva –, la o adresă prin sectorul 3. Ar fi fost interesant de mers. Apoi teancuri întregi de la tipul care asasinează pe toată lumea la Romană cu niște flyere care îndeamnă doamnele și domnișoarele să se apuce de videochat, că, uite, își pot lua apartament într-o lună. Omul stă cu niște pancarte galbene atîrnate de gît și împarte fără discriminare la tot soiul de femei – grase, slabe, bătrîne, tinere, șuchii, boccii, frumoase de pică. O bătrînă vinde batiste de hîrtie la Unirii. M-am umplut de batiste pentru trei sezoane de răceli.

În fine, zilele trecute veneam spre casă. Mi-era foame și recunosc că eram tare amărîtă. „Nu vreți să fiți un supererou pentru...“, aud o voce extraordinar de veselă a unei fete care nu știu ce voia și de la mine. „Nu“, i-am zis slab, și mi-am continuat drumul. Am lăsat-o puțin nedumerită în drum, iar de părut rău îmi pare și acum. Al doilea refuz în cîteva zile. Am oare o piatră în loc de inimă?

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Turcii (II)

„Fesul e purtat de bărbați și copii mici; are culoare roșie. Se înfășoară împrejur cu o legătoare lungă ca un fular, *cialma,* ce se cumpără sau se face în casă. Culoarea de obicei e albă; bătrînii preferă verdele. Se poate înfășura fesul și cu un șervet simplu. Copiii vara umblă cu fesul fără cialma; încolo, flăcăii și bărbații trebuie să fie înfășurați și vara ca și iarna. Fesul trebuie să fie nelipsit de pe cap, atît ziua cît și noaptea cînd dorm. Se exceptează copiii de școală, care sînt siliți cît stau în clasă să-și descopere capul; încolo, pe drum, în casă, la masa, cînd dorm, trebuie să aibă fesul pe cap. E un sacrilegiu a cuteza să mănînci cu capul descoperit, copiii cînd sînt la școală și mănîncă pîine, fiind descoperiți, trebuie să țină o mînă pe cap. În geamie capul trebuie să fie acoperit; la fel și la rugăciunea ce se face în casă. Nu e permis să ai altceva pe cap în afară de fes. De altfel, li-e cunoscut că Kemal în țara lor a înlăturat fesul, de aceea cei ce vor să emigreze au grijă să-și cumpere de la oraș o șapcă de postav ca s-o aibă cînd se vor sui în vapor la Constanța, fesul trebuind să rămînă jos. Doar copiii îndrăznesc să pună șapca pe cap înainte de a ajunge la Constanța. Aceasta se întîmplă numai cu turcii de la sate; cei de la oraș poartă pălărie, căciulă. E interesant să vezi pe bătrînul de 70-80 de ani ce pleacă în Turcia, cum își păstrează cu grijă șapca nouă în ladă *(sandîc)* ca s-o aibă pentru vapor.“

Mihail Beloiu, art. cit.

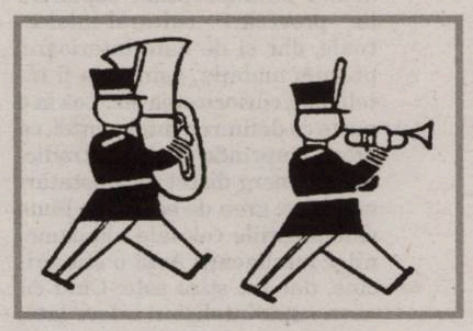

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

După ureche

„După telefon“, cum ar spune muzicienii de meserie, mai ales cei mai vîrstnici, despre lăutari sau despre necunoscătorii de note muzicale. Numai că aici e o diferență mare. Una e să fii lăutar, alta e să fii, pur și simplu, necunoscător de note. Lăutăria vine din străfunduri, din adîncurile de unde vine și povestea, din genunile sufletului omenesc, din spații care, pe măsură ce le explorezi, devin tot mai întinse. Lăutarul, de orice fel va fi fiind el, prinde-n zbor păsăruica unei linii melodice, o ține puțin în cuibul din mintea și din sufletul lui, după care-i dă drumul. Așa, ca să zboare și el alături de ea. Necunoscătorul de note care cîntă după ureche, doar pentru că e mișto să-l știe lumea de cîntăreț – plus că poate mai e și bocciu –, arestează păsăruica și-o uită-n colivie. O ține „de frumusețe“, în casă. După cum există și necunoscători de note cît se poate de curați, de bine intenționați, de iubitori ai armoniei în general, care trăiesc în marele cor al iubirii de muzică. Dar ăstora din urmă nici nu le-ar trece prin cap să se dea „de meserie“.

Așa e cu mai toate meseriile de pe lumea asta. Deseori se simte de la o poștă cine-i afon pe vecie, dar pus pe construit statut, cine-i „lăutar“, cine-i lăutar bun, cine-i doar împătimit sau cine-i muzician ca la carte. Alteori te-nșeli cumplit. Cine părea la început neconvingător sau complet pe dinafară se dovedește la un moment dat că e o minune. După cum se poate întîmpla ca unul care pare a fi un olimpian în meseria lui să sfîrșească prin a lăsa să se vadă că nu e decît o gogoașă umflată, producătoare de catastrofe. Lucrurile sînt mereu amestecate și au chipul dubiului, al neîncrederii, al sucirii, dar și pe cele ale căutării, recunoașterii, considerației, adică toată scara pe care urcăm și coborîm, zilnic, cei mai mulți dintre noi. Așa e să vorbești despre oameni după ureche. Așa se naște valul care mătură din calea lui indivizi și grupuri întregi despre care s-a spus, într-un anumit fel, la un moment dat, o poveste. Cînd sînt luate după ureche – și apoi aruncate cumva în lume –, poveștile pot să sfîrșească foarte urît.

După ureche poți să afli și să zici multe enormități. Că toți românii sînt leneși și fură. Că toți nemții sînt lipsiți de umor. Că romii sînt responsabili pentru tot ce-i rău și pentru tot ce nu merge în societate. Că Soros le strecoară cîte o bancnotă în buzunar tuturor celor care ies în stradă să protesteze. Că toți italienii sînt mafioți. Că evreii sînt stăpînii lumii. Că toți pesediștii sînt răi. Că toți peneliștii și useriștii sînt buni. Că toți medicii sînt șpăgari. Că tînăra generație e drogată, debusolată, lipsită de orice fel de valoare. Că la Cluj se trăiește mai bine decît la Montréal. Că dacă stai între o ușă și un geam deschise, și mai ales dacă n-ai vată în urechi, „te trage“ curentul. Că toți locuitorii județului Alba conduc mașinile abisal de prost. Că orice vaccin produce un dezastru. Că orice locuitor al județului Vaslui umblă cu un topor asupra sa, pentru orice eventualitate. Că orice film românesc se aude prost în cinematograf. Că orice tentativă de calificare a Naționalei noastre de fotbal e sortită eșecului. Că toți americanii sînt grași și proști. Că doar românii sînt deștepți, au umor și se descurcă în orice situație, deși, cum se zice mai sus, sînt leneși și fură.

După ureche poți să conduci țări, companii, organizații mondiale, asociații, partide, adunări de bloc, TIR-uri pe autostrăzile lumii, proiecte de anvergură, institute de cercetări, universități, servicii de informații, armate, tîrguri, spitale, școli, crame, edituri, restaurante, malluri, mari instituții de presă, fabrici de înghețată, campanii publicitare, lucrări de asfaltare și reamenajare, restaurări de monumente istorice, construiri de autostrăzi, grădinițe bilingve, ședințe de psihoterapie, birouri de arhitectură, excavatoare, chioșcuri de legume, primării, consilii județene, festivaluri, mașini închiriate, în leasing sau proprietate personală, cofetării, motostivuitoare, teatre, muzee, chiar și filarmonici.

După ureche poți să vorbești la televizor, ca analist, ore întregi, despre orice, cu o ambiție și cu un aer de cunoscător care produc crăparea instantanee a smalțului dinților pe toată suprafața de acoperire a emisiei stației de televiziune la care se emit părerile competente. Poți să te înfoi în pene asemenea celui mai iritat curcan din ogradă, să-ți scuturi mărgelele și să dai drumul unor discuții aiuritoare, cu pretenția că ești în slujba cetățeanului și îi explici ce se întîmplă cu adevărat pe lumea asta, neezitînd să te dai exemplu doar pe tine, pentru că, nu-i așa, la urma urmei ești persoana cea mai informată, pe care o cunoști cel mai bine și în care ai cea mai mare încredere.

După ureche poți să scrii și un articol, ca acela pe care l-am scris eu săptămîna trecută. Auzisem povestea la o petrecere la care s-a rîs amar. După o bună bucată de vreme, am sunat persoana care-o spusese, s-o anunț că am preluat povestea într-un articol. Mi-a răspuns rîzînd: „Bă, n-ai fost atent. Eu am zis c-o știu dintr-o carte, cu poveștile unei traducătoare.“ Am intrat în panică, dar am găsit cartea repede. Am găsit și rădăcina istorioarei. E un fragmențel de poveste adevărată din volumul *Traducerile din poveste,* de Luminița Voina-Răuț, editura Vellant, 2010. Trimisesem deja articolul. Olandezii erau, de fapt, francezi, vacile erau bivoli, esența cu biserica din sat era profund aceeași. O poveste care a decolat dintr-o carte și-a ajuns pe aeroportul supraaglomerat al unei petreceri. Asta e cu prinsul din aer. Nimic nu iartă lipsa de atenție. Am sunat imediat autoarea și mi-am cerut scuze. Ceea ce fac, încă o dată, aici.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

O comună uimire

De multă vreme credința și filozofia sînt bine delimitate una de cealaltă. Își subliniază deosebirile, își explicitează funcțiile, domeniile, metodele, scopurile proprii. Nu calcă decît cu grijă în teritoriul celeilalte. Dar a fost o vreme cînd cele două erau atît de apropiate încît se concurau...

În anecdotele pustiei, asceți rustici dau lecții filozofilor veniți să-i cerceteze în aspra lor retragere. Creștinii cultivați din metropolele Antichității tîrzii savurau asemenea istorioare. Unele vorbesc despre Arsenie (350-445), nobil impregnat de clasicii greci și latini, îndrumător al viitorului împărat Arcadius. Lăsînd curtea strălucită de la Constantinopol, Arsenie fuge în deșertul egiptean, devenind monah. Acolo învață de la „țărani egipteni" un „alfabet" al inimii contemplative despre care paideia antică nu ar fi știut nimic.

Grigore de Nyssa

Din acele timpuri exista prejudecata, tenace pînă astăzi în anumite medii, că pentru misterele credinței e mai potrivită mintea nelucrată a omului simplu, rustic, frust decît mintea complicată, interogativă, cercetătoare a intelectualului. Chiar așa să fie? Suportă credința o asemenea „specializare"? Stau experiența și tematica ei sub această stranie asimetrie?

În creștinism, ca și în alte tradiții, „săracul cu duhul" sau „neștiutorul de carte" nu indică un portret social ori cultural. E emblema unei stări spirituale. E condiția unui „duh" detașat de multiplu, a unui intelect care pune cunoștințele secunde, parțiale, plurale la locul potrivit, nelăsîndu-se stăpînit de ele. E condiția inimii curate – ori mai degrabă radical curățate –, netede, ajunse la o limpezită simplitate, în care se pot naște uimirile ultime, în care se pot întipări literele științei divine. Cu observația că „inima" înseamnă aici centrul profund al ființei, unde toate facultățile umanului își încearcă și își pot afla unitatea. Unde intelectul contemplativ *(nous)* își atinge sălașul. Cunoașterea pe care o primește aici *direct* de la sursa transcendentă cere o receptivitate totală, nemărginită și nestingherită de cunoștințe secunde. Această cunoaștere verticală și limpezimea suportului pe care se întipărește: iată unul dintre înțelesurile simbolice ale „sărăciei cu duhul". În islam, de pildă, profetul Muhammad e celebrat ca *ummî*, „neștiutor de carte", în sensul că ființa lui a avut acea excepțională simplitate, acea puritate de pagină albă pe care s-a putut înscrie mesajul revelației.

Dar pentru intelectualii creștini ai secolelor IV-V, anecdotele despre filozofi surclasați de „țărani egipteni" aveau nu numai un sens spiritual. Aveau și un rost polemic. Prin ele se clama – ritos, chiar dacă pitoresc – superioritatea creștinismului față de înțelepciunea veche. Calea cunoașterii creștine avea, pentru ei, cu totul altă calitate decît ceea ce adunase, în secole de strădanie și de experiență, cercetarea elenă. Dacă numeau adesea creștinismul „adevărata filozofie", cealaltă fiind socotită „falsă" ori „rătăcitoare" sau în cel mai bun caz insuficientă ori „pregătitoare", o făceau pentru a-i învinge pe gînditorii eleni pe propriul lor teren. Între credință (creștină) și filozofie (păgînă) raportul era concurențial...

Căci amîndouă însemnau, pe atunci, mod de viață. Însemnau efortul îmbunătățirii de sine prin cercetare, studiu, prin disciplina minții și a traiului, prin cunoașterea și stăpînirea sinelui. Amîndouă însemnau elan către realitățile superioare, sete de cunoaștere unitivă, ardoare către divin. Pentru creștini, Christôs, Înțelepciunea întrupată, rostea limpede cuvintele misterioase, intime ale lui Dumnezeu. Dar filozofii eleni ai vremii, în ce îi privește, erau foarte departe de a fi lipsiți de orizont metafizic. Avîntul către Suprem al unor neoplatonicieni ca Iamblichos și Damascios nu se oprea nici măcar la Unul; meditația străbătea către absolutul „dincolo-de Unul". Și ei chemau asistența divinului pentru efortul lor. Deja, în *Theaitetos* 151 d, Socrate îl încurajează pe tînăr: „dacă Divinitatea va voi și te va îmbărbăta, vei fi în stare să spui ce e cunoașterea." Pentru Iamblichos, filozofia „a fost predată la origine de Zei și nu e cu putință să ți-o însușești decît prin mijlocirea lor".

> *Între credință (creștină) și filozofie (păgînă) raportul era concurențial...*

Cît despre cultură, intelectualii creștini nu se grăbeau deloc să-i imite pe „țăranii egipteni". Captivați de revelația christică, nu renunțau deloc la formația clasică, la ceea ce adunase, în secole de cercetare, studiu și creație, gîndirea elenă. Numeroși Părinți creștini – de la Clement Alexandrinul, Origen, Grigore al Nyssei pînă la Dionisie și atîția alții – se ajută din plin de (neo)platonism pentru a scruta, interpreta, elabora teologic revelația. În cuvîntările lui Ambrozie, episcop al Milanului se găsesc reluări din Plotin. Iar în 390, cînd trebuie să reacționeze împotriva mîniei cu care împăratul Teodosie însîngerase Tesalonicul revoltat, Ambrozie ia atitudinea filozofului (cf. Peter Brown, *Putere și persuasiune în Antichitatea tîrzie)*. I se adresează suveranului ca un înțelept îndrumător care îl sfătuiește să-și stăpînească pulsiunile iraționale, să regăsească armonia și clemența. O miniatură chiar așa înfățișează scena: în fața imperialului „pacient", episcopul poartă mantia albă a filozofului. Le era cu neputință intelectualilor creștini să abandoneze paideia elenă. Depozitul acela de experiență și de reflecție privind temele grave ale condiției umane, raportul lumii cu transcendența, viața în societate era prea prețios ca să fie abandonat... În el își va turna creștinismul noua sevă dată de revelație.

Oamenii pustiei nu sînt nici ei, sociologic vorbind, de o uniformă ruralitate. Se află printre ei nu numai țărani egipteni, ci și intelectuali subțiri ca aceia din grupul lui Evagrie și Ammonios. Și ei, oricare le-ar fi fost condiția lumească, se ocupă tocmai cu „lucrarea minții". Prin rugă, meditație, asceză – adică exercițiu –, ei se ocupă tocmai cu limpezirea inimii și a intelectului pentru ca ele să devină cristaline ca „safirul cerului", irizate de soarele Duhului.

În Antichitatea tîrzie, contemplativii creștini și filozofii eleni scrutau, din unghiuri diferite, același paradox. De partea lor, neoplatonicieni ca Damascios exaltă antinomiile care duc pînă la limită gîndirea atunci cînd ea încearcă să conceapă „Principiul absolut". „Absolut", adică liber de orice legătură, Singur pe marea singurătății sale. Dar totodată „principiu", așadar origine a unor entități secunde, pol al sferelor și făpturilor lumii, aflat deci „în relație" cu acelea. Creștinii erau captivați de Dumnezeu ca mister de necuprins, „întuneric supraluminos" (Grigore de Nyssa) și totodată Creator, mai mult decît atît, Părinte. „De neapropiat" și totodată oglindit înăuntrul fiecărei persoane. Învăluit în infinitatea lui și revelat în întruparea Fiului. Inaccesibil și participabil.

În ambele cazuri, gîndirea umană era condusă pînă la limitele ei. Era deschisă, chemată dincolo de ele... Merită, cred, să ne amintim din cînd în cînd de acea vreme cînd filozofia și credința erau atît de apropiate încît se concurau...

Anca Manolescu *este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Fostul Orient creștin

După cum bine știm, creștinismul s-a născut în Orientul Mijlociu, unde a înflorit aproape două milenii, coabitînd pașnic (sau nu) cu alte religii și civilizații. În fond, fertilitatea Levantului provine din această constantă tensiune polimorfă: pe de o parte, monoteismul – creștin-ortodox și bizantin –, pe de alta, vechiul rival persan, dar și lumea arabo-otomană, ca să nu mai pomenim disidențele doctrinare din vastul catalog al ereziilor christologice, pe baza cărora au apărut diferite Biserici schismatice. O mare densitate de creație spirituală, incluzînd toate genurile literaturii patristice, poezia mistică, arhitectura sacră, liturghiile, structurile canonice și instituțiile monahale reprezintă darul Orientului creștin în zestrea patrimoniului universal. Iată însă că, după căderea tuturor imperiilor (începînd cu acela bizantin), creștinismul oriental (sub toate întruchipările sale, din Armenia în Egipt și din Siria în Peninsula Arabică, pînă spre subcontinentul indian) a intrat în reflux istoric. Războaie, reconfigurări politice, anexări coloniale și convulsive procese postcoloniale, mize strategice, legate de accesul la resurse sau la rutele comerciale – explicații avem cu nemiluita!

Mai trist e punctul aproape final al acestui proces. Islamul s-a tot extins, evacuînd rînd pe rînd comunitățile tradiționale din diaspora iudaică și pe cele creștine. Asta s-a petrecut și pentru că Occidentul – tot mai secularizat, dar nu încă vindecat de reflexele sale eurocentrice (pe alocuri rasiste) – s-a dezinteresat de soarta acestor comunități străvechi, pline de o noblețe în tonuri de aur stins. Am mai scris despre acest exod forțat al creștinilor orientali care, doar pentru că sînt arabi, sînt maltratați ori priviți (dacă sînt primiți) cu mari rezerve. Decreștinarea Orientului Mijlociu e o victorie ciudată a Occidentului în lunga lui confruntare, adesea fratricidă, cu partea răsăriteană a fostei *orbis* romane.

Orientul devine așadar, sub ochii noștri, o posesiune arabo-musulmană, sub acoperișul neo-otoman al Turciei contemporane. Sigur, în Israel, care găzduiește locurile noastre sfinte, situația e mult mai bună, pentru că vorbim despre o democrație capabilă să protejeze siturile și oamenii credinței creștine. În rest însă, mai ales acum, în Siria, dar și în Egipt sau Irak, creștinii sînt incendiați în locașurile lor de cult, mitraliați, decapitați sau (în cazul cel mai puțin sinistru) lăsați să plece unde văd cu ochii. Există, firește, guverne europene care trag semnale de alarmă, așa cum putem conta pe solidaritatea cu creștinii orientali vădită de felurite organizații catolice sau protestante. Din partea Bisericilor Ortodoxe, ocupate cu propria reconstrucție postcomunistă, gesturile de întrajutorare și conștientizare a opiniei publice sînt palide și sporadice. Nu există încă o conștiință a tragediei care, fiind mai puțin mediatizată decît (să zicem) atacurile teroriste pe sol occidental, continuă aproape inexorabil. Informația e puțină – și de nișă (portaluri creștine) –, așa încît pasivitatea publicului larg se subînțelege.

Dificultatea ține și de inextricabilul amalgam politico-religios al conflictelor din Orientul Mijlociu. Altfel spus, de faptul că persecutorul nu e cutare regim opresiv (de tipul dictaturilor comuniste), ci un mănunchi de forțe guvernamentale inspirate coranic, sub semnul *sharia,* al salafismului sau al altor forme (uneori anarhiste) de fundamentalism. Chiar și ISIS își revendică demnitatea „statală"! Din acest motiv, diplomația occidentală (complet separată de orice agendă religioasă) dialoghează cu un interlocutor hibrid, care combină interesele politico-militare cu argumentele teologice islamice. În vreme ce Occidentul discută chestiunile respective prin lentila drepturilor omului, Orientul arab complică dialogul, pentru că ascultă și de o logică implicit „misionară". Dincolo de acest paravan cu un desen geopolitic sofisticat, se consumă multă suferință nedreaptă: un soi de martiriu tăcut, masiv, la care asistăm aproape paralizați.

Teodor Baconschi *este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

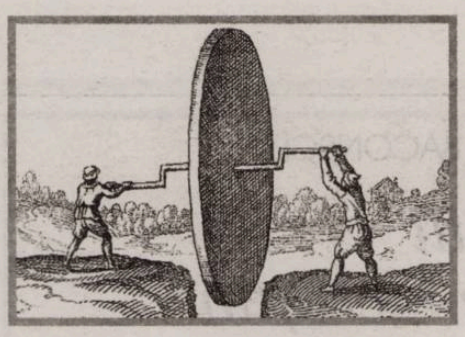

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Ura și cenzura

Dintre toate frazele rostite de Theresa May în dimineața de după atacul terorist de la Londra am rămas cu reproșul premierului britanic la adresa producătorilor și distribuitorilor de conținut pe Internet care au fost acuzați de o prea mare toleranță pentru discursul extremist. „Vom lucra cu guvernele democratice aliate pentru a reglementa ciberspațiul astfel încît să împiedicăm răspîndirea discursului extremist și să nu mai permitem teroriștilor să se organizeze", a spus, sobră, doamna May. Ceea ce observă premierul britanic este, în esență, corect. Ieftin, eficient și ușor de folosit, Internetul a devenit principalul mediu de răspîndire nu numai al mesajului extremiștilor islamici, ci și al celui al *troll*-ilor ruși, documentați deja suficient cît să nu mai avem dubii cu privire la existența lor, sau al propagandei antivaccin. Internetul răspîndește cunoaștere și anulează distanțe, la fel cum poate răspîndi ură și justifica crime.

Însă graba oficialului britanic de a anunța un efort de reglementare e, din punctul meu de vedere, excesivă, inutilă și, probabil, dăunătoare. Doamna May și conservatorii britanici, în al căror manifest electoral se regăsea deja o propunere asemănătoare, se grăbesc să trateze un simptom, ignorînd cauza.

O privire înapoi ajută. Interzicerea ziarelor și pamfletelor anarhiste și comuniste nu a împiedicat atentatele de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX (unul dintre ele, ararеori amintit azi, a avut loc în Senatul României în 1920 și s-a soldat, între altele, cu moartea unui ministru și a unui episcop, precum și cu mai mulți răniți).

Mai tîrziu, în anii '70, Europa occidentală a fost zguduită de un val de atentate, răpiri și incidente violente a căror intensitate a scăzut doar ca urmare a unui cumul de factori în care controlul informației care ajungea la public a avut un rol mai degrabă secundar. Uneori a fost vorba despre eliminarea fizică a autorilor, alteori despre identificarea și aplicarea unor soluții politice specifice. Nu cenzura, ci munca polițiștilor și viziunea politicienilor au făcut ca peisajul european să fie pacificat, iar nume ca Baader-Meinhof, Brigăzile Roșii sau Septembrie Negru să devină amintire. La fel în cazul Armatei Republicane Irlandeze sau cel al ETA, care anunța recent că renunță pentru totdeauna la lupta armată.

Merită menționat, poate, faptul că patriarhul terorismului contemporan, Osama Bin-Laden, a supraviețuit ani mulți în exil comunicînd cu apropiații săi prin scrisori. Insist asupra acestui detaliu: scrisori în epoca Internetului. Se poate și așa dacă fanatismul e suficient de mare. Ideologia criminală pe care sauditul a promovat-o nu a dispărut, iar ideile sale au fost preluate și chiar duse mai departe în pofida unui foarte decent și responsabil embargo al media tradiționale. Nu e dovadă mai bună și mai tragică decît valul recent de atentate din Marea Britanie. Ăsta e micul detaliu pe care Theresa May refuză să îl accepte. Problema nu e accesul la informație și dreptul firesc la viață privată, ci cu totul alta.

Site-urile pot fi înlocuite de rețele sociale, rețelele sociale pot fi înlocuite de aplicații de chat criptate, iar web-ul vizibil de așa-numitul *dark-web* (acel Internet underground unde guvernele nu au reușit încă să își facă simțită cu adevărat autoritatea, deși tentative, unele reușite, au existat).

Doamna May se luptă cu o țintă în mișcare și probabil va pierde. Transformarea platformelor de tip Facebook, Twitter sau a ISP-urilor în polițiști privați aflați la dispoziția guvernelor nu va face decît să mărească interesul pentru tehnologie al celor care au motive să se ascundă. Iar tehnologia are acest obicei bizar de a fi în permanentă schimbare. Orice breșă va deveni inutilă cîtă vreme, undeva pe lumea asta, se va găsi un programator care se teme mai mult de intervenția guvernului în viața privată decît de teroriștii cu care, statistic, are prea puține șanse să se întîlnească.

Între timp însă, cel mai mult au de pierdut cetățenii occidentali care nu au nici o legătură cu terorismul și care vor fi expuși, evaluați și clasificați de funcționari guvernamentali al căror acces la informații private îl va depăși adesea pe cel permis prietenilor sau familiei. E, de fapt, o formă de presiune echivalentă, dacă vreți, cu turnătoriile la Securitate ale preoților români în timpul comunismului. Un abuz de încredere intolerabil, din punctul meu de vedere. Și cred că o greșeală majoră este atitudinea de tip „N-au decît să mă urmărească, n-am nimic de ascuns". Sînt absolut convins că printre zecile de mii de arestați și concediați din Turcia sînt măcar vreo cîțiva care gîndeau la fel. La fel și prin pușcăriile chineze sau lagărele nord-coreene. Guvernele lumii sînt impredictibile cînd își stabilesc inamicii. Poți deveni unul dintre ei peste noapte. Lupta împotriva erdoganizării discursului public privind viața privată devine, încet-încet, o datorie universală.

Nu am cetățenie britanică, dar, dacă aș avea-o, aș vota împotriva Theresei May. Aș vota pentru libertatea pe care conservatorii britanici nu mai știu să o apere, deși asta era odată principala lor trăsătură politică.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

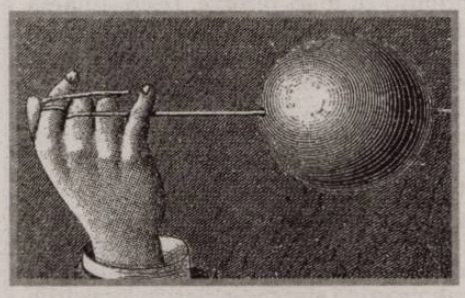

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

O lege pentru cinema

Cinematografia e unul dintre domeniile performante ale creației contemporane din România. Cu fonduri (relativ) reduse au apărut destule filme remarcabile, iar la marile festivaluri de filme de artă, producțiile românești contează mai mereu printre favorite în condițiile în care intră în competiție cu filme produse în sisteme de finanțare mult mai generoase și în spații culturale mult mai influente. „Noul val" al cinematografiei românești a căpătat, în ultimii zece ani, un binemeritat prestigiu internațional care nu e umbrit decît de penibilele atacuri la adresa cineaștilor care, vezi Doamne, ar fi minimaliști, mizerabiliști sau antinaționali...

Această situație paradoxală ar putea explica, într-o oarecare măsură, ceea ce inițial era de neînțeles: faptul că modificarea legislației care sprijină creația și difuzarea filmelor de artă, adoptată anul trecut prin ordonanță de urgență de guvernul tehnocrat, se blochează acum în Parlament. Dar e mai mult decît o simplă neînțelegere...

Nu putem avea pretenția de la deputați să se priceapă la orice, mai ales cînd vine vorba de o lege într-un domeniu atît de specializat cum e cinematografia. Dar mă aștept din partea membrilor Comisiei de cultură să analizeze și să dezbată pe fond și argumentat articolele unei legi care transformă domeniul în care se presupune că ei ar trebui să legifereze.

Alarmant e și că destinul unui asemenea act normativ depinde, în ultimă instanță, de o decizie a președintelui. Căci, în fond, asta e chemat să hotărască acum președintele, în scrisoarea pe care i-au adresat-o peste 450 de profesioniști din cinematografie. Dar numai dacă președintele o va retrimite în Parlament, legea va avea parte de o dezbatere parlamentară. E oarecum ironic sau absurd că un asemenea dialog nu poate avea loc decît impulsionat de președinte.

Adoptată în noiembrie 2016, după îndelungi dezbateri și consultări cu reprezentanți ai breslei, Ordonanța 91 a fost inițial aprobată tacit de Senat. Acum două săptămîni, Camera Deputaților, forul decizional, a respins-o după primirea avizului negativ din partea Comisiei de cultură. Fără dezbatere. Și fără argumente. Ministerul Culturii și Identității Naționale s-a rezumat la a oferi un punct de vedere negativ, dar n-a mai intervenit pentru a-și susține cauza. Printre altele, modificarea legislativă instituie reguli noi în ceea ce privește (co)finanțarea proiectelor cinematografice, inclusiv a co-producțiilor europene, și prevede mărirea procentului obligatoriu de proiecții cu filme românești în cinematografe, de la 5 la 10%. Conform ordonanței de urgență, Arhiva Națională de Filme trece, din subordinea Centrului Național al Cinematografiei, în subordinea Ministerului Culturii. Modificarea legislativă era necesară pentru a pune în acord cadrul românesc cu normele europene, dar și pentru a actualiza legea care datează din 2005 cu noul context.

În ultimele săptămîni, de la primele semne ale crizei, vocile lor au părut disonante, discordante chiar.

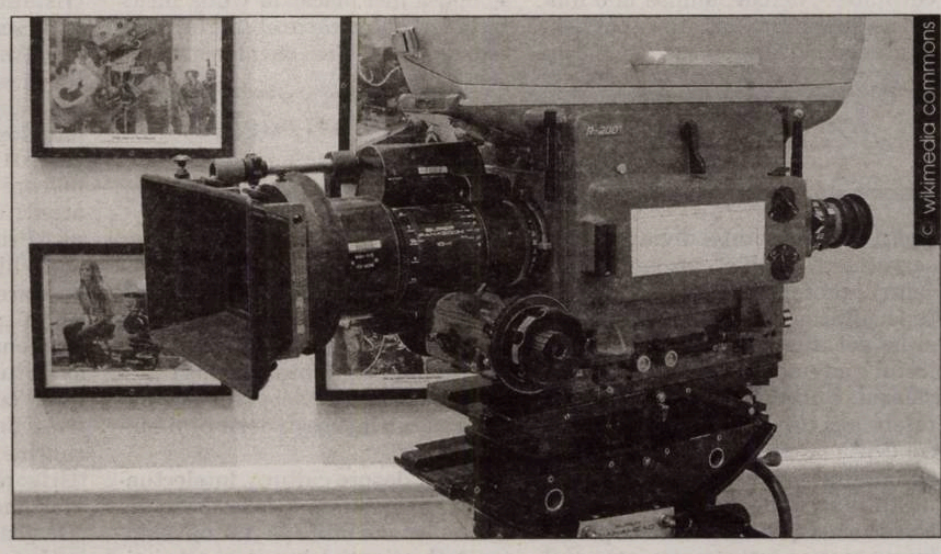

Merită menționat și că, la nivelul breslei, al „industriei" cinematografice, nu există un acord cu privire la susținerea ordonanței de urgență elaborate vara trecută: interesele particulare par să primeze asupra grijii pentru binele comun. Pînă la un punct, aceste divergențe de opinie sînt de înțeles: e vorba de oameni din generații diferite, cu experiențe diferite, de creatori și manageri care au lucrat în sisteme de finanțare diverse și, nu în ultimul rînd, de artiști aflați în competiție. În ultimele săptămîni, de la primele semne ale crizei, vocile lor au părut disonante, discordante chiar. Pentru un observator care nu cunoaște situația cinematografiei din România, spectacolul nu putea stîrni decît confuzie. În loc să se opună împreună expedierii legii de către Parlament, oamenii ăștia păreau să se certe între ei pe articolele controversate, iar vacarmul produs de ei nu a făcut decît să furnizeze Puterii din Parlament noi argumente pentru a respinge ordonanța. Așa, în condițiile în care există un consens în această privință: vechea lege e depășită, era nevoie de o actualizare.

E prea multă gălăgie în sala de cinema.

Examene

Texte și opinii de:

- Cristian LUPȘA (jurnalist)

„Unde dai și unde curge“

- Anca CHIMOIU (copywriter)

„AMR 14“

- Augustin CUPȘA (scriitor)

„2 mărțișoare“

- Luminița CORNEANU (critic literar)

„Listă de truisme“

- Mircea VASILESCU

„Cum să fiu eu șeful lor?“

- Ana CHIRIȚOIU (doctorandă)

„Nu un învățăcel fîstîcit, ci un egal“

argument

„Şi ce fac acum, o iau de la capăt?“

Unul dintre coșmarurile mele recurente se întîmplă în secretariatul Facultății de Litere. Deschid ușa, intru, mă îndrept spre avizier. Îmi caut numele. Îl găsesc. În tabelul acela imens scrie că nu mi-am dat licența din cauza unei restanțe la sport. Picioarele mi se fac moi, fața îmi rămîne imobilă și mă apucă tremuratul. Singurul gînd pe care-l am în cap e: „Și ce fac acum, o iau de la capăt?“ Încep să caut pe cineva să mă lămurească ce s-a întîmplat. Explic în stînga și-n dreapta că e o greșeală, eu mi-am luat toate examenele și am terminat. Nu e nimeni cu care să vorbesc, oricîte uși aș deschide, așa că mă trezesc lac de apă și speriată.

M-a înnebunit mereu presiunea momentului, gîndul că pot să nu mă adun sau, pur și simplu, să am o zi proastă tocmai cînd era programat marele examen. Viața noastră e această cursă cu obstacole. Trebuie să performăm, să fim deștepți, să trecem peste ele, ca și cînd atunci ni s-ar decide viața.

Mi-am dorit atît de mult să intru la facultate și să vin la București încît, pînă s-au afișat rezultatele, vara a fost oribilă. Prietena mea dăduse la Filozofie. Eu am intrat, ea a picat. Nu știam cum s-o consolez. Tristețea și dezamăgirea ei, anul în care urma să stea acasă și să se pregătească pentru admitere ne copleșiseră. În anul acela am vizitat-o ca pe un convalescent. Ai mei ne încurajau. Știau oameni care încercaseră să intre la Medicină cîte opt ani la rînd. O viață. Mi se părea nebunie curată.

Am trecut prin examene de tot felul. Grele, triste, amuzante, tembele. Aveam cîte douăsprezece într-o sesiune. Ne învățaserăm. Statul pe holurile reci și prost luminate, ore în șir, pînă îți venea rîndul, te dematerializa. Intrai, în sfîrșit. Trăgeai un bilet îngălbenit și încercai, cu ultimele puteri, să-l convingi pe cel din fața ta, la fel de obosit ca și tine, că știi despre ce vorbești. Cîte unei colege i se mai făcea rău. Nu de la emoții, neapărat, ci de la acea sfîrșeală care ne atingea pe toți.

Au fost și momente în care m-am simțit bine. Pentru că mi-a făcut plăcere să vorbesc cu cel din fața mea. Atunci am uitat că eram la examen. Devenise mult mai importantă conversația decît nota.

Cred că e nevoie de talent și de stil ca să te poziționezi corect față de cel mai mic decît tine. Care poate să știe sau nu. Dar ar fi bine să nu iasă șifonat din întîlnirea cu tine. Vorbesc mai ales de examenele orale. Cele scrise au alte reguli. În singurătatea unor săli mari, alături de alți emotivi ca și tine, te faci mic, invizibil, și încerci să te concentrezi și să dai tot din tine. (**Ana Maria Sandu**)

BARBURISME

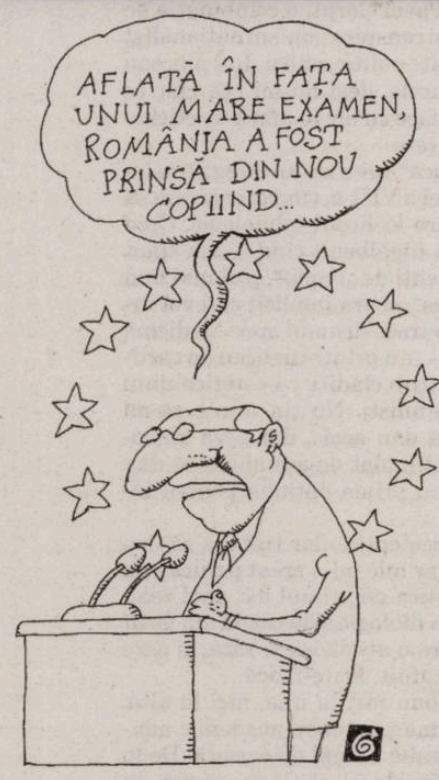

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Cristian LUPȘA

Unde dai și unde curge

Să treci examenul de admitere la liceu așa cum visai era mare lucru în 1995. De acest prag și de trecerea lui depindea accesul la facultate, de care depindea viața. N-o puteam articula așa limpede la 14 ani și nici nu eram în stare să demasc absurditatea ideii că un viitor de calitate e condiționat de două examene: unul de română și unul de mate.

Crescusem protejat de tulburările ultimilor ani de comunism și de bezmeticeala tranziției. Tîrgu Mureș era special – așa sîntem învățați acolo – și, deși cu cîțiva ani înainte era să erupă într-un război interetnic, păstra o sofisticare dată și de poziția geografică: „exact în mijlocul țării". (Abia mai tîrziu m-am uitat la hartă mai atent.) Părinții mei erau medici, un neurochirurg și un oncolog în devenire, prima generație din familiile lor care făcuse facultate, într-un oraș cu o universitate de Medicină cocoțată impozant pe un deal. (Tata spunea că Tîrgu Mureș e ca Roma: stăm pe șapte dealuri. Ca și în cazul hărții, e păcat să verifici astfel de informații.)

Știam că sînt studenți în halate albe în clădire, că se fac disecții pe oameni, deși eu nu fusesem decît în camerele în care mama făcea disecții pe broaște, camere care arătau și miroseau cum îmi imaginam laboratoarele din romanele cu Sherlock Holmes. Acolo urma să ajung și eu, și nu țin minte să fi existat vreun dubiu. Doar nu aveam să fim prima generație locală de medici care nu produce o a doua.

Nu știu dacă aveam vreo afinitate pentru medicină. Marile mele pasiuni în perioada aia erau emisiuni cu Lolite care cîntau și dansau pe Italia 1, euro-dance-ul german și scandinav pe care-l împărțeam în topuri anuale și colecția de science-fiction de la Nemira. Asta cînd nu găseam ceva nou de Sandra Brown sau Pavel Coruț, o combinație de sexualitate și conspirationism naționalist bine valorizate politic astăzi. Îmi plăceau și calculatoarele, deși nu-mi era clar ce altceva poți face cu ele în afară de etichete pentru casete.

„Informatică", mi-a zis un coleg pe la începutul clasei a VIII-a, cînd conspiram să dăm admitere la liceul tehnologic. Cred că ai mei au îngălbenit cînd le-am spus. Erau absolvenți de „Papiu", „cel mai bun liceu din oraș", și era implicit că-i voi urma. Pe acolo trece drumul spre Medicină – la propriu –, nu printr-un liceu de cartier găzduit într-o clădire cu estetica unui bloc de nefamiliști. Nu țin minte să-mi fi interzis să dau acolo, dar ceva trebuie să se fi întîmplat de-am ajuns să dau la „Papiu", cu prima opțiune pentru informatică.

Ierarhizarea opțiunilor trebuia să dea siguranță, dar mie mi-a creat panică: am pus informatica pe primul loc, apoi real-engleză, apoi filologie și la coadă am lăsat secția pe care o absolvise și tata, și care deja suna prăfuit: mate-fizică.

Nu eram bun nici la una, nici la alta. De fapt, palmaresul meu academic aducea mai degrabă a final de carieră. De la 10 pe linie în clasele I-III trecusem, în anii '90, la primul premiu II și apoi coborîsem de pe podium, la fel de mediocru în catalog cum eram în echipa de fotbal: jucătorul care prinde prima echipă doar pentru că banca de rezerve e aglomerată de alegeri regretabile.

Așta era contextul în care am dat prima probă, limba română, din care am ieșit cu 7,80. Calificativul mă caracteriza perfect. Neglijabil peste medie, la fel

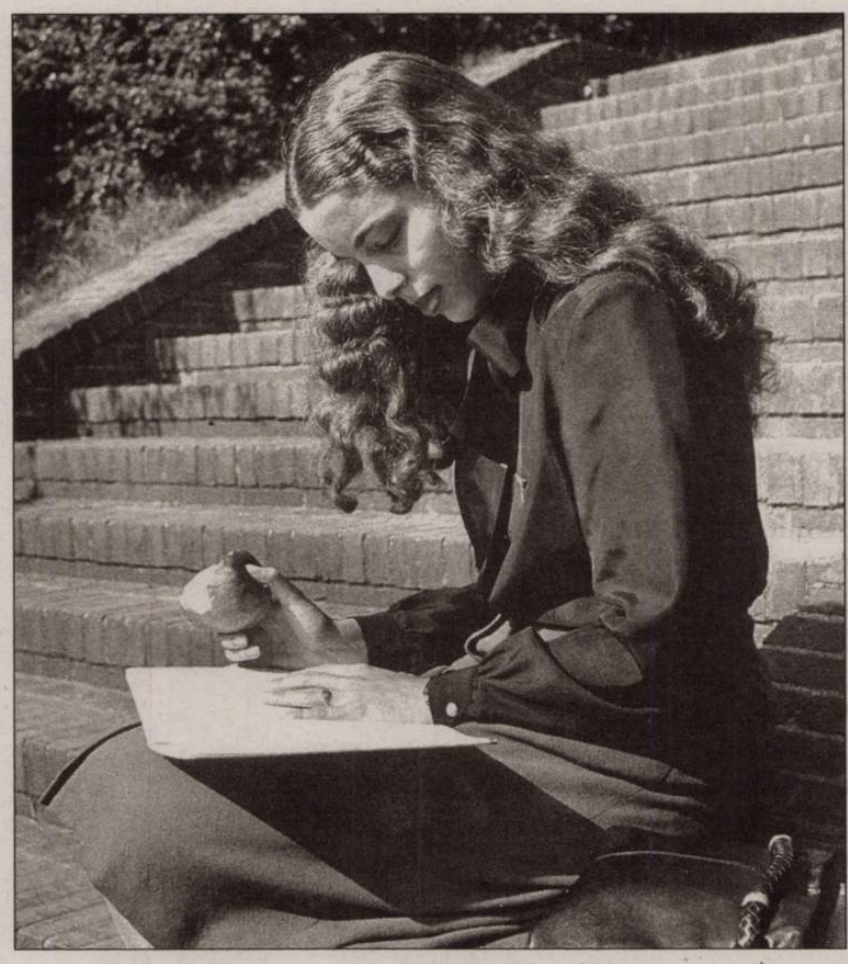

cum erau liceul, orașul, aspirațiile multora dintre noi pe atunci. Cred că nota am aflat-o însă doar după al doilea examen, cel de mate.

De mers înspre el am mers singur, cu aceleași emoții paralizante care m-au făcut în facultate să recurg la metale grele ca *soundtrack* calmant. Nu țin minte să fi fost răcit, dar, probabil pe fond nervos, odată ce a început examenul eram cobză. Eram într-o sală cu geamuri mari, în liceul în care voiam să ajung, o clădire centrală construită în România de demult și speram că inamicii n-or să mă oprească.

Inamicii erau mucii. Curgeau ca niciodată, indiferenți la repetatele mele încercări de a-i retrage. Repet: nu țin minte să fi fost răcit și oricum nu cred c-aș fi fost capabil să-mi cumpăr șervețele. Fiind vară, n-avem nici mîneci pe care să-i șterg, așa că scriam și-mi trăgeam nasul, scriam și-mi trăgeam nasul. Asta pînă cînd supraveghetoarea mi-a spus răspicat: „Îți mai tragi o dată nasul și te dau afară."

Afară. Adică dincolo de ușă, cu exercițiile abandonate, cu nici o șansă să intru la „Papiu", să-mi fac părinții mîndri, să ajung să fac disecții pe broaște și pe oameni. Poate doar o admitere de toamnă la liceul de cartier rămînea în cărți, dar ce s-ar fi ales de mine? Probabil nimic, iar în postcomunism asta era inacceptabil. Cum să fii nimic, cînd puteai fi totul?

Lupta cu mucii era mai dură decît cea cu ecuațiile. Nu puteam să-i opresc, nu aveam unde să-i suflu, așa că, din disperare, m-am aplecat, am strîns o baltă în palmă și întins-o în interiorul băncii. Eram mort de frică și îngenuncheat de rușine – combinația ideală cînd dai examen la o materie pe care n-o stăpînești.

Am luat 5,22, o notă pe care n-o s-o uit niciodată, pentru că, împreună cu cea de la română, mi-a dictat soarta. Media era prea mică pentru informatică, dar și pentru real-engleză, chiar și pentru uman. Abia a fost suficientă să mă strecoare printre ultimii în a doua clasă de matefizică.

Intrasem la „Papiu", unde lăsasem o grămadă de muci în bancă, dar nu la A sau la B, ci la F, ca tipul care intră printre ultimii în vagon, roșu de la efortul de a prinde trenul, suficient de fericit că a reușit încît să-i simți disperarea, suficient de deșirat încît să-i miroși vinovăția. Dacă acest prim examen fuse-

„Îți mai tragi o dată nasul și te dau afară."

De mers înspre el am mers singur, cu aceleași emoții paralizante care m-au făcut în facultate să recurg la metale grele ca *soundtrack* calmant. Nu țin minte să fi fost răcit, dar, probabil pe fond nervos, odată ce a început examenul eram cobză. Eram într-o sală cu geamuri mari, în liceul în care voiam să ajung, o clădire centrală construită în România de demult și speram că inamicii n-or să mă oprească.

Inamicii erau mucii. Curgeau ca niciodată, indiferenți la repetatele mele încercări de a-i retrage. Repet: nu țin minte să fi fost răcit și oricum nu cred c-aș fi fost capabil să-mi cumpăr șervețele. Fiind vară, n-avem nici mîneci pe care să-i șterg, așa că scriam și-mi trăgeam nasul, scriam și-mi trăgeam nasul. Asta pînă cînd supraveghetoarea mi-a spus răspicat: „Îți mai tragi o dată nasul și te dau afară."

Afară. Adică dincolo de ușă, cu exercițiile abandonate, cu nici o șansă să intru la „Papiu", să-mi fac părinții mîndri, să ajung să fac disecții pe broaște și pe oameni. Poate doar o admitere de toamnă la liceul de cartier rămînea în cărți, dar ce s-ar fi ales de mine? Probabil nimic, iar în postcomunism asta era inacceptabil. Cum să fii nimic, cînd puteai fi totul?

Lupta cu mucii era mai dură decît cea cu ecuațiile. Nu puteam să-i opresc, nu aveam unde să-i suflu, așa că, din disperare, m-am aplecat, am strîns o baltă în palmă și întins-o în interiorul băncii. Eram mort de frică și îngenuncheat de rușine – combinația ideală cînd dai examen la o materie pe care n-o stăpînești.

Am luat 5,22, o notă pe care n-o s-o uit niciodată, pentru că, împreună cu cea de la română, mi-a dictat soarta. Media era prea mică pentru informatică, dar și pentru real-engleză, chiar și pentru uman. Abia a fost suficientă să mă strecoare printre ultimii în a doua clasă de matefizică.

Intrasem la „Papiu", unde lăsasem o grămadă de muci în bancă, dar nu la A sau la B, ci la F, ca tipul care intră printre ultimii în vagon, roșu de la efortul de a prinde trenul, suficient de fericit că a reușit încît să-i simți disperarea, suficient de deșirat încît să-i miroși vinovăția. Dacă acest prim examen fusese să se fi întîmplat de-am ajuns să dau la „Papiu", cu prima opțiune pentru informatică.

Ierarhizarea opțiunilor trebuia să dea siguranță, dar mie mi-a creat panică: am pus informatica pe primul loc, apoi real-engleză, apoi filologie și la coadă am lăsat secția pe care o absolvise și tata, și care deja suna prăfuit: mate-fizică.

Nu eram bun nici la una, nici la alta. De fapt, palmaresul meu academic aducea mai degrabă a final de carieră. De la 10 pe linie în clasele I-III trecusem, în anii '90, la primul premiu II și apoi coborîsem de pe podium, la fel de mediocru în catalog cum eram în echipa de fotbal: jucătorul care prinde prima echipă doar pentru că banca de rezerve e aglomerată de alegeri regretabile.

Așta era contextul în care am dat prima probă, limba română, din care am ieșit cu 7,80. Calificativul mă caracteriza perfect. Neglijabil peste medie, la fel de mediocru în catalog cum eram în echipa de fotbal: jucătorul care prinde prima echipă doar pentru că banca de rezerve e aglomerată de alegeri regretabile.

Așta era contextul în care am dat prima probă, limba română, din care am ieșit cu 7,80. Calificativul mă caracteriza perfect. Neglijabil peste medie, la fel de mediocru în catalog cum eram în echipa de fotbal: jucătorul care prinde prima echipă doar pentru că banca de rezerve e aglomerată de alegeri regretabile.

Așta era contextul în care am dat prima probă, limba română, din care am ieșit cu 7,80. Calificativul mă caracteriza perfect. Neglijabil peste medie, la fel

***Cristian Lupșa** este jurnalist și editor* Decât o revistă.

Oana GIURGIU

„Așa, și? Ai căzut din pod?"

Am cam picat jumătate dintre cele mai importante examene și uite ca viața nu s-a sfîrșit. Ba dimpotrivă, orice examen picat mi-a deschis perspective noi. Am luat-o pe o altă cărare, poate mai abruptă, dar cu siguranță mai pitorească. Desigur, dacă aș fi performat la momentul potrivit, aș fi muncit mai puțin după aceea, dar n-a fost să fie. Unde mai pui că am avut „norocul" să fac parte dintr-o generație care a prins cele mai multe examene: treapta întîi la intrarea în liceu, treapta a doua în clasa a zecea, Bac-ul cu cinci materii și examen oral la română, la care se adăuga examenul de admitere în facultate, cu care am insistat vreo doi ani la rînd și bine că nu l-am luat, că m-ar fi așteptat o viață foarte anostă.

Primul meu examen a fost și primul ratat. Am debutat bine. Era examenul de admitere în liceu. Atîta importanță i se dădea examenului astuia, iar noi eram atît de cruzi și atît de speriați, încît atunci cînd am aflat ca l-am „picat" am crezut că lumea s-a sfîrșit. Am ajuns acasă, l-am sunat pe bunicul și i-am zis că am „căzut" la examen, mă așteptam să fie dezamăgit, supărat, iar el mi-a răspuns: „Așa, și? Ai căzut din pod? Ți-ai rupt ceva? Dacă nu, stai liniștită, nu e nici o nenorocire." Picasem examenul cu nota 8 și în urma „redistribuirii" am dat peste o clasă întreagă de copii deștepți, frumoși și la fel de emotivi ca mine.

După o viață petrecută cu mine, știu sigur că nu-s chiar tîmpită și nici nepregătită, dar mă pierd la examene. E un fel de boală incurabilă, de care nu te vindeci niciodată, în continuare nu pot „să dau tot ce e mai bun din mine" la comandă și la ora fixă. Nu sînt și nu am fost premiantă, nu cer asta nici de la copilul meu și nu consider examenele relevante, cred doar în performanța pe termen lung. În consecință, emotivitatea a fost întotdeauna un criteriu important atunci cînd a trebuit să recrutez pe cineva. Cît despre mine, cine n-are răbdare să mă cunoască pierde un om de nădejde. Și atîta timp cît nu cad din pod, sigur găsesc eu o cărare pe care să mă cațăr spre vîrf.

***Oana Giurgiu** este producătoare și regizoare.*

Anca CHIMOIU

AMR 14

E deja un truism: să crești copii este Examenul Vieții. Cu majuscule îngroșate. Să pregătești admiterea la liceu ca părinte e un examen în examen. Unul frustrant și pe alocuri absurd – ți s-a distribuit un rol mai important decît ai fi vrut, dar nu unul din care să poți schimba cursul poveștii. Eroul principal e altul, iar povestea nu e despre tine. Deznodămîntul însă depinde în mare măsură de calitățile tale de antrenor, de psiholog de serviciu, de manager al timpului, de șofer, de echilibrist mental și, nu în ultimul rînd, de finanțator. Dafit de bucuria cititului pentru a-mi ajuta copilul la română. Dar fiul pune privirea în pămînt și recită niște definiții din care evident nu înțelege nimic. Sînt acolo cuvinte al căror sens nu îl știe și nu i se pare deloc grav că e așa.

Așa ne-a spus la școală e argumentul suprem. Avem în jur zeci de cărți de poezie și îi propun să exersăm argumentarea genului liric. Copilul bălmăjește ceva despre eul poetic și eul liric, iar eu *cred* că am înțeles greșit. Iau apoi manualul și mă dumiresc. Totul e fix ca acolo. Am aflat așadar că eul poetic este despre metafore și epitete, iar eul liric despre sentimentul pe care a dorit să-l transmită poetul. N-am înțeles însă cine și de ce a avut nevoie de această dihotomie a eului pentru argumentarea unui gen care e despre emoție și nu despre patologica bipolaritate. Cu gîndul că această împărțire se aplică mai degrabă poeziei ratate, unde mijloacele artistice sînt în altă parte decît trăirea presupus autentică a poetului, am abdicat din rolul de antrenor principal pentru a un loc nu mai puțin important de antrenor secund, cuplat cu cel de administrator-finanțator. Ca antrenor secund, trebuie să verific că elevul și-a făcut toate temele, și pentru școală, și pentru meditații. Ca administrator, trebuie să mă asigur că are toate condițiile pentru a le face. Ca mamă, mai tai uneori teme din listă, cînd constat că ar trebui renunțat la timpul de somn, masă sau duș. Iar ca finanțator, n-am decît să fac hocus-pocus pentru a găsi în cont suficienți bani și pentru școala oficială (care nu e gratuită), și pentru cea paralelă, a meditațiilor. Ambele obligatorii, dacă îți pasă cît de cît de viitorul copilului.

Pantofi sport = 3 meditații.
Concert = 2 meditații.

Încet-încet, meditațiile ajung să ocupe un loc mai important în agendă decît întîlnirile profesionale, iar din perspectiva bugetului totul devine multiplu de cost meditație. Pantofi sport = 3 meditații. Concert = 2 meditații. Factură electrică = 2,5 meditații. Și lista ar putea continua. De ceva timp am renunțat să mai număr evenimentele la care n-am participat, concertele pe care le-am ratat, întîlnirile cu prietenii pe care le-am anulat. În acest context, un mic accident domestic care a dus la spargerea unei chiuvete pare un dezastru. La o căutare pe net am aflat că o chiuvetă nouă costă cam între 2 și 4 meditații minimum. Nu-mi rămîne decît să privesc duios în calendar și să număr zilele pînă la examenul din iunie.

Cît despre examenul în sine, m-am dumirit pînă la urmă că nu degeaba ocupă un loc foarte important în agenda mea și a altor părinți. În broșura de aproape 100 de pagini numită *Admitere 2017,* editată de Inspectoratul Școlar, n-am găsit nimic despre acesta. Am citit și recitit de mai multe ori, ca să mă asigur. Avem, în schimb, capitole întregi dedicate înscrierii, contestațiilor și repartizării computerizate. Tabele întregi cu calendare din care datele principale, ale testărilor propriu-zise, absentează nemotivat. Noroc că le-am notat la ședința cu părinții, altfel aș fi putut crede că examenul în sine nu există și că admiterea la liceu e doar un joc probabilistic.

Una peste alta – ciob peste spărtură –, n-am mai trăit de mult un AMR mai rîvnit. Simt că într-un fel și eu dau un examen de grad: în urma lui voi fi, fără doar și poate, cu o treaptă mai calificată în poziția de părinte. Iar pînă la admitere mai e un pic și un popas festiv: banchetul de absolvire. Raportat la algoritmul bugetar al ultimului an, banchetul e un fleac: 5,42 meditații.

„Nu poți ști niciodată ce rezultat vor avea acțiunile tale, dar dacă nu faci nimic, nu vei avea nici un rezultat."

MAHATMA GANDHI

***Anca Chimoiu** este scriitor, copywriter, colaborator al Republica.ro.*

Andrei CRĂCIUN

De profesie, deloc auto

În lunga și deloc dureroasa și parțial inutila trecere a mea prin școlile, liceele și universitățile din țara noastră (și din străinătate), nu am picat niciodată un examen. Nu știu cum e. E adevărat, de cîteva ori, am evitat să mă prezint, simțindu-mă slab. Am pierdut numai prin neprezentare.

Trăind într-o casă de profesori de matematici, am avut respect pentru educație. Acum, la bătrînețe, regret. Că, uite, nu s-a ales nimic de mine. Nici măcar o zi n-am apucat și eu să fiu bugetar cu normă întreagă, să curgă peste mine laptele și mierea. Am puterea să recunosc: am trăit degeaba.

Cum nu am picat nici un examen în școală, nu e greu de presupus că am picat o mulțime la școala vieții. Formal, însă, o singură dată s-a abătut asupra mea urgia eșecului lamentabil. Acela, cel picat, a fost, de altfel, cel mai greu examen din viața mea. Era să omor o babă.

Am căzut la examenul de obținere a permisului de conducere a autoturismului (categoria B) pe drumurile publice. Aveam frumoasa vîrstă de optsprezece ani și două luni. Și nu e vorba că mă credeam Ayrton Senna, dar în timpul școlii de șoferi am fost implicat într-un accident rutier. Am făcut o stîngă mai precipitat, din dreapta mi-a venit cu viteză un începător și cele două Dacii s-au avariat în mod egal. Nu purtam responsabilitate. Instructorul ce păzea? Dar uite că am rămas cu puțină teamă.

„Nu există secrete ale succesului. Succesul este rezultatul pregătirii, muncii grele și învățării din eșecuri."

COLIN POWELL

Ca atare, în ziua examenului mi-a cam tremurat piciorul pe accelerație. De fapt, mi-a tremurat bine de tot, că m-am trezit că-i dau nebunește talpă de parcă voiam să scap de poliție. Polițistului care mă evalua, aflat în dreapta, nu prea i-a plăcut situația. Mi-a dat și el să fac o stîngă. N-am redus viteza corespunzător, de era mai-mai să acroșez o sărmană bătrînă care se deplasa regulamentar pe trotuar către piața de legume și fructe.

Căderea mi-a fost categorică, justificată. Am fost tînăr și am mers mai departe, ce era să fac? M-am pregătit mai bine și, pe 3 decembrie 2001, m-am prezentat din nou la examen. Eram la fel de prost șofer, însă în noaptea dinainte ninsese, ninsese ca după ce l-au împușcat pe Ceaușescu. S-a așternut frumos neaua, peste carosabil, peste zebre, peste trecători, ar fi nins chiar și peste mustața mea, ca-n Cărtărescu, dar eu, fiind secolul XXI, nu purtam mustață.

Am condus cu o eleganță ieșită din comun, adaptînd viteza la condițiile groaznice. N-am depășit douăzeci de kilometri la oră. Am luat virajele ca nimeni altul, am parcat lateral și nu am avut nici un incident cu ceilalți participanți la trafic, poate și pentru că aceștia absentau.

Păi? Aia nu era vreme să dai la loptată, să scoți mașina din parcare. Am șofat ca un rege al zăpezilor, ce mai!

După aceea, am avut totuși bunul-simț să conduc numai și numai dacă era nevoie. Și uite că de șaisprezece ani n-am avut nici un necaz mare în trafic. Sînt cuminte, depășesc doar biciclete, cum s-ar spune.

Bine, i-am spulberat odată oglinda unui băiat la noi, în mahalaua Teilor. Dar aceea e o altă poveste, iar examenul confruntării cu agentul constatator ar necesita un roman-fluviu.

Poate altădată.

***Andrei Crăciun** este jurnalist și scriitor.*

Ana CHIRIȚOIU

Nu un învățăcel fîstîcit, ci un egal

De un an și ceva, am părăsit Budapesta pentru a-mi face cercetarea de teren pentru doctorat, timp în care am păstrat un contact minimal cu *alma mater* – deja celebra Universitate Central-Europeană (CEU), unde îmi fac studiile de aproape cinci ani. În ultimele luni însă, de cînd guvernul maghiar s-a chitit să evacueze și/sau să închidă CEU, contactele cu colegii, profesorii și administrația au revenit de la sine și nu trece zi fără să verific grupurile de discuții animate de comunitatea din jurul universității. Pentru cine n-a aflat încă, în urmă cu două luni guvernul Orbán a elaborat o lege care vizează exclusiv CEU și impune condiții imposibil de respectat din punct de vedere legal, iar o mașinărie de propagandă ale cărei ecouri au ajuns și-n România distribuie în voie informații false privind ilegalitățile comise de universitate de-a lungul vremii.

Ultimul examen dat înainte de plecarea din Budapesta – *comprehensive,* în jargonul universitar american la ale cărui standarde aderă CEU – m-a vindecat probabil definitiv de orice trac, și asta pentru că a fost cel mai puțin emoționant – în sensul rău al cuvîntului – din cîte am dat în viața mea. Examinarea a constat într-o discuție profesionistă, uneori fermă, alteori destinsă, dar mai ales colegială, cu cei doi coordonatori ai tezei. M-am simțit, pentru prima dată, colega lor, nu un învățăcel fistîcit, ci un egal, fie el (ea) și la început de carieră.

N-am internalizat prea multe cutume din repertoriul superstițiilor școlărești privind examenele – mi-era indiferent dacă mi se ura „baftă" sau „succes", deși pentru unii colegi diferența dintre cele două era comparabilă cu un deochi (însă nu mai reținexact care dintre formule era cea cîștigătoare). Urarea mea preferată era sfatul „să te concentrezi", spus mai degrabă asertiv, ca o predicție, nu stăruitor sau dubitativ, ca o întrebare sau ca un reproș anticipat.

De cînd a început asediul guvernului Orbán, întreaga comunitate universitară se concentrează asiduu, ca și cum ar da un examen constant: cu toții schimbăm mesaje de susținere, planuri de acțiune, unii se organizează pentru demonstrații,

„Dacă am face toate lucrurile de care sîntem capabili, am fi cu adevarat uimiți de noi înșine."

THOMAS EDISON

alții compun scrisori deschise, alții pun la cale dezbateri publice, iar mulți se preocupă de strîngerea relațiilor cu mediul universitar maghiar, care a fost solidar cu CEU încă de cînd noua lege a fost pusă în discuție și votată. Și, în tot acest mediu, rectorul ne amintește săptămînal că CEU funcționează *„as usual"* și va continua s-o facă.

inclusiv la cele pe care nu le-am trecut cu brio sau chiar le-am picat, căci uneori, oricît m-aș fi concentrat sau oricîtă baftă aș fi avut, ar fi fost imposibil să-mi amintesc lucruri pe care nu apucasem să le învăț. Îmi place însă forma concentrată, cea mai bună posibilă, în care te împinge un examen – nu perfectă, ci doar cea mai bună de care ești în stare.

Orbán nu va putea niciodată să se plimbe pe Nádor utca.

Pe mine, momentul examenului, cu claritatea lui ca muchia unui cuțit bine ascuțit, mă obliga să las deoparte îngălarea în care-mi petreceam perioada de pregătire, toată indisciplina care îmi gira amînarea orelor de studiu sau, cînd reușeam să mă așez totuși la birou, îmi dădea voie să mă ridic sub orice pretext. La examene atingeam o formă a mea cristalizată, concentrată, eliberată de balast –

Faptul că un guvern autocrat a cărui doctrină explicită este „democrația iliberală" și-a propus să scape de o universitate care susține contrariul și care, pe lîngă departamentele recunoscute internațional, are un program de acces pentru romi și unul pentru refugiați, nu reprezintă în sine un examen, ci mai degrabă o capcană și un război al nervilor și al forurilor superioare care se pot pronunța pe teme legale. Dar faptul că mobilizarea pe care o văd în rîndul comunității CEU seamănă cu aceea de dinainte de un examen important îmi dă speranțe.

CEU știe bine lecția, la fel cei mai mulți oameni de acolo. Poate, cine știe, tocmai momentul cuțitului bine ascuțit va crea acea formă cristalizată, va pune în mișcare toate rotițele vieții universitare – performanță, relevanță locală și internațională, solidaritate, cosmopolitism, rezistență etc. – pe care le avem în minte cînd ne gîndim la ce înseamnă universitățile de sute de ani încoace, dacă nu manifestate mereu în practică, atunci măcar în momentele cruciale ale examenelor pe care ele însele le dau, sub spiritul timpului. Orbán nu va putea niciodată să se plimbe pe Nádor utca, unde se află CEU, și să arate către clădirea goală a CEU ca ducele de Ferrara din poemul lui Robert Browning către tabloul fostei ducese a cărei ucidere a comandat-o fiindcă doamna cu pricina zîmbea prea mult, într-o lume unde zîmbetul trebuia cumpănit cu atenție.

***Ana Chirițoiu** este doctorandă la Central European University, Budapesta.*

Luminița CORNEANU

Listă de truisme

Mă trezeam dimineața cu un gol în stomac și altul în cap. Nu mai știam nimic, nimic. Dacă luam la întîmplare un curs pe care îl știusem bine-bine seara, acum aveam senzația că îl citesc pentru prima oară. Nu senzația, de fapt: certitudinea. Așa am dus-o toți cei patru ani de facultate. Înainte de intrarea în examen mă plimbam pe holul facultății în trei metri, dus-stînga-mprejur-întors, dus-stînga-mprejur-întors, ca un sergent furios, citind și recitind cursurile, notele de lectură și rezumatele pe care mi le făceam pe hîrtii cît un sfert de coală A4. Emoțiile erau strivitoare de fiecare dată. Și nu pentru că mi-ar fi fost teamă că pic examenul, cît de rușine. Dacă știam că profu mă apreciază, dacă-mi aruncase un „bravo" la vreun seminar sau dacă mă bătea pe umăr chiar atunci, înainte de examen, mirat că „tocmai eu" am emoții, atîta-mi trebuia. Amețeam de frică să nu mă fac de rîs, să nu-l dezamăgesc pe proful care crezuse că fac ceva mai mult de doi bani.

Am dat o mulțime de examene pînă acum, mai mult sau mai puțin grele, mai mult sau mai puțin importante. Am luat și am picat examene, suficient cît să pot întocmi în cunoștință de cauză următoarea listă de truisme pentru luat examene (în România):

Faptul că te crezi deștept n-o să fie de ajuns ca să iei examenul, mai trebuie să și înveți.

Chestia asta am descoperit-o cînd am picat examenul de admitere la facultate, pentru că refuzasem să tocesc, fiind convinsă că mă descurc eu cumva. M-am descurcat de 5 (la literatură română...), de ajuns de prost cît să pic cu vreo 20 de sutimi. O, șocul... Luminița premianta picase admiterea la facultate. Anul următor mi-am lăsat principiile deoparte („eu nu tocesc, eu citesc cărțile bla-bla") și am tocit, jurîndu-mi răzbunare („o să le arăt eu lor..."). Pentru cerințele examenelor de atunci, doar așa puteai regurgita 20-25 de pagini la literatură, ca să iei examenul lejer. Timp de gîndit nu era. În prezent, filozofia examenelor s-a schimbat atît de mult în România, că lumea se revoltă de subiecte la alegere. Și nu știu cum se face că, după atîta vreme, deși acum nimeni nu cere reproducere, profesorii și elevii tot metoda asta o preferă.

Ca să iei un examen, condiția sine qua non *e să te prezinți.*

Cînd mă trezeam dimineața cu un gol în stomac și altul în cap, primul gînd era să nu mă duc la examen. Mare greșeală. Du-te la examen. Vezi tu acolo. Dacă ar fi fost să nu mă prezint la examene de frică, aș fi avut restanțe la toate materiile, toată facultatea.

Nu tot ce pare stupid și irelevant din materia de examen e așa.

Orice cursant care aspiră la permisul de conducere înjură numeroasele de semne de circulație pe care le are de învățat. Mulți zic: „Dar lucrurile astea le înveți odată cu experiența..." Utilitatea semnelor de circulație o descoperi însă într-o zi oarecare, cînd zărești, la 110 la oră, un semn despre care nu ești prea sigur ce vrea să zică și te întrebi: „Și acum ce Dumnezeu nu am voie? Să accelerez? Să încetinesc? Să trag pe dreapta?"

Emoțiile sînt doar o parte din peisaj.

Ignoră-le. Ai crede că emoțiile dispar odată cu experiența, că odată ce ai dat multe examene sau ai vorbit de multe ori în fața unui auditoriu numeros, te descurci cu ele. Nu e așa. La susținerea tezei de doctorat m-au cuprins niște emoții aproape de blocaj, mult mai puternice decît tot ce experimentasem în facultate. Erau acolo, în comisie, oameni la a căror părere țineam foarte mult, iar în sală, membri ai familiei mele care mă vedeau pentru prima dată evoluînd într-un cadru exclusiv profesional. Propria mea teză, la care lucrasem șase ani și pe care o recitisem integral de zeci de ori, îmi părea ceva străin în ziua și preziua susținerii. Nu recunoșteam nimic din ce scrisesem acolo, așa încît am refăcut rezumatul, l-am printat, gata-gata să citesc de pe foaie, în fața blancului absolut din capul meu. Ca și în facultate însă, odată intrată în examenul propriu-zis, mi-au reapărut în cap cu claritate de oglindă capitol după capitol și argument după argument. Nu am aruncat ochii nici pe rezumat, nici pe teză. Era, în sfîrșit, din nou teza mea.

În cele din urmă, examenele nu trebuie luate prea în serios.

O traineriță m-a învățat un truc pe care vi-l dezvălui și vouă: nu asimila un om cu un gest izolat al lui sau cu o acțiune oarecare a lui. Dacă pici un examen, fie și cel pe care-l consideri tu examenul vieții tale, tu nu ești acel eșec. Tu nu ești un luzăr pentru asta, ci doar o persoană care a picat un examen și care îl poate lua tura următoare.

„Nu contează cît sînt de inteligent, ci faptul că petrec mult timp cu problemele pe care vreau să le rezolv."

ALBERT EINSTEIN

***Luminița Corneanu** este critic literar.*

Mihai BREZEANU

22 de ani

1993, București

Am 14 ani și urmează să susțin primul examen important al carierei mele școlare. Admiterea la liceu însemna, în anii '90, două examene scrise, de cîte trei ore fiecare. La liceele bune, concurența era de minimum doi candidați pe loc. Cine pica avea șanse bune să ajungă la școala profesională.

La limba română mă descurc onorabil. Estimez o notă între 8,50 și 9. Vine la rînd matematica, punctul meu forte. Am nevoie de un 10 pentru a evita emoțiile. După două ore, termin de rezolvat subiectele și sînt gata să predau teza. Ceva mă reține. Subiectele din anii precedenți aveau un element comun: rezultatele calculelor erau rotunde, apariția virgulelor și a zecimalelor fiind exclusă. În lucrarea mea, lucrurile stau prost: ultimul subpunct al problemei de geometrie, unde se cere să calculăm valoarea unui perimetru, mă condusese la un rezultat cu multe cifre după virgulă. Reiau demonstrația. Totul îmi pare perfect. Încerc iar. Același rezultat. Transpirație rece, obraji fierbinți. O nouă verificare. Inutil. Trece și ora a treia. Predau lucrarea.

Ajuns acasă, reiau demonstrația sub ochii lui taică-miu, antrenorul meu la matematică. Obțin același rezultat ca în sala de examen. „Nu se poate!", exclamăm în cor. Privim amîndoi șirul deducțiilor și, într-un tîrziu, realizăm eroarea. Pătratul lui 10 e, totuși, 100, nu 1000, cum greșisem eu în mod repetat.

Urmează trei zile și, mai ales, nopți zbuciumate. Într-o sîmbătă senină, apar rezultatele. Intru cu 20 de sutimi peste linie la Liceul de Informatică.

1997, București

Admiterea la Politehnică e floare la ureche. Subiecte ușoare, candidați puțini. Sînt admis la Electronică fără emoții. La ASE, Medicină și multe dintre facultățile umaniste ale Universității, însă, concurența ajunge și la zece oameni pe un loc.

Mă nimeresc, într-o dimineață toridă, în curtea Dreptului. Secretarele tocmai lipesc listele cu rezultatele pe geamurile din spate ale clădirii. Chiotele de bucurie sînt violente, dar rare. Capetele plecate și lacrimile domină peisajul. O fată leșină și se scurge pe lîngă zid. Cîțiva oameni sar să o prindă. Nu trece decît o clipită și un băiat se desprinde de lîngă părinți, îngenunchează și izbește cu fruntea asfaltul. Plec cu stomacul strîns și intru în primul cinema care îmi iese în cale pe Kogălniceanu.

2007, Cambridge

Spre deosebire de modelul mioritico-francez, examenul de absolvire a doctoratului înseamnă, în Marea Britanie, o întîlnire cu circuit închis între candidat și doi evaluatori. Unul din cadrul universității, celălalt din exterior. În cazul meu, îi cunoșteam dinainte pe amîndoi. Un englez de origine sri-lankeză și un catalan de lîngă Barcelona. Colaborasem, fusesem împreună la conferințe, povestisem la un pahar de vin. În dimineața aceea de octombrie, însă, nimic din toate astea n-a mai contat.

Cei doi intră în micuța cameră cu vedere la fîntîna arteziană din fața departamentului de inginerie afișînd o mină cît se poate de serioasă. Mă salută rece, se așază la stînga și la dreapta mea, își scot exemplarele din teză, le deschid ușor demonstrativ. Îmi arunc privirea pe fiecare dintre ele și revăd, pentru o clipă, profilul fetei leșinînd în curtea Dreptului cu zece ani în urmă. Rîndurile tipărite de mine abia dacă se mai văd din cauza zecilor de corecturi făcute cu roșu peste ele.

Sînt invitat să îmi prezint munca. Vorbesc un sfert de ceas într-o engleză mizerabilă, întreruptă de momente de bîlbîială și pigmentată de multe tamponări ale frunții asudate. Urmează întrebările. Mai întîi, cîteva generale, la care răspund regulamentar. Apoi, chestiuni din ce în ce mai bine țintite. Cum am judecat experimentele, cum am interpretat rezultatele, de ce nu am folosit anumite referințe. Capăt încredere, e munca mea, totuși, vorbesc cu pasiune și pare că sînt convingător.

Ușor-ușor, încep să mă relaxez. Asta se traduce printr-o engleză cît de cît corectă și o cămașă care are vreme să se usuce. Parcă nici foile la care au ajuns cei doi evaluatori nu mai sînt atît de roșii ca primele.

După două ore, examenul se sfîrșește. Cei doi părăsesc camera pentru deliberări. Mai am oarece emoții, dar, în mare, realizez că am izbîndit. Cît timp sînt singur, am vreme să înțeleg că trăiesc ultimele minute ale celor 22 de ani de școală de care am avut parte. Simt o mare ușurare, dar apoi, treptat, mă învăluie amintirile. Noroc că prietenii mă așteaptă la pub și că berea e bună și multă. Nostalgia se hotărăște să mă cruțe pentru o vreme.

„Nu mai aștepta. Nu va fi niciodată timpul potrivit."

NAPOLEON HILL

***Mihai Brezeanu** este manager în departamentul de consultanță al PricewaterhouseCoopers România și scrie despre teatru și film pe unbtc.ro și LiterNet.*

Mircea VASILESCU

Cum să fiu eu șeful lor?

Cît am lucrat la *Dilema,* am avut deseori senzația că sînt într-un soi de examen permanent. Că trebuie, săptămînal, să dau niște probe pentru care să primesc un calificativ, fie el și simbolic. Iar de la un punct încolo, cînd am devenit redactor-șef, toată treaba a devenit și mai serioasă: eram și „examinat", și „examinator". Poate că n-a fost așa, în realitate, dar așa era în mintea mea.

Nu prea știam, în 1993, cînd a început *Dilema,* cum se face o revistă. Lucrasem, vreo doi ani, la o publicație academică, *Revista de istorie și teorie literară,* condusă pe atunci de Nicolae Florescu – un istoric literar care mînca pe pîine presa interbelică, știa tot, și care mă învățase că nu e suficient să pui unul după altul niște articole bune: o revistă trebuie construită într-un anume fel, *asamblajul* e totul. Citisem și eu, cînd eram student și după aceea, la BCU, ziare și reviste vechi. Dar eram pentru prima dată pus în situația concretă de *a face* ceea ce învățasem „din citite". În 1993, cînd dl Andrei Pleșu m-a numit redactor-șef adjunct (redactor-șef era Elena Ștefoi, cu care m-am înțeles perfect întotdeauna, căci sîntem născuți în aceeași zi – au și zodiile importanța lor...), m-am bucurat, dar a fost ca la examenele din facultate: tragi biletul și te duci în bancă să-ți pregătești răspunsurile. Norocul meu a fost că lucram alături de Magdalena Boiangiu, Tita Chiper, Radu Cosașu și Zigu Ornea. Am avut, slavă Domnului, ce învăța de la ei. Dar tocmai de aici provenea și micul meu stres de „examinat": simțeam că sînt dator să *arăt* ce știu, să se vadă că mi-am făcut lecțiile. Momentul cel mai important al micii noastre comunități redacționale era nesmintita ședință de vineri (care mai tîrziu s-a mutat joi), ora 12, cînd primul punct pe ordinea de zi era discutarea numărului de revistă anterior. Ei, atunci să te ții: era o discuție serioasă, argumentată, adesea polemică, de multe ori încinsă de-a binelea. Întreruptă, desigur, de tot felul de vorbe de duh și replici spirituale (căci dl Pleșu instituise de la început regula: „La *Dilema,* ca și la Junimea, anecdota primează"). Am trăit, săptămînă de săptămînă, ședințele astea cu un straniu amestec de satisfacție profesională și bucurie umană. Era frumos și bine să lucrezi și să trăiești printre astfel de oameni. În același timp, mă întrebam adesea „ce notă am luat": simțeam un fel de apăsare a responsabilității. Căci, pe lîngă faptul că aveam colegi atît de buni, mai erau și colaboratorii (crema cremei, tot ce are mai inteligent și mai spiritual țărișoara noastră). Și cititorii, care trimiteau la redacție scrisori în care ne comentau articolele. Și vorba lui Radu Cosașu („administrator", ani al rînd, al paginii 2, în care apăreau mesajele de la cititori): „Scrisorile lor sînt uneori mai bune decît articolele noastre, dar asta trebuie s-o știm numai noi..."

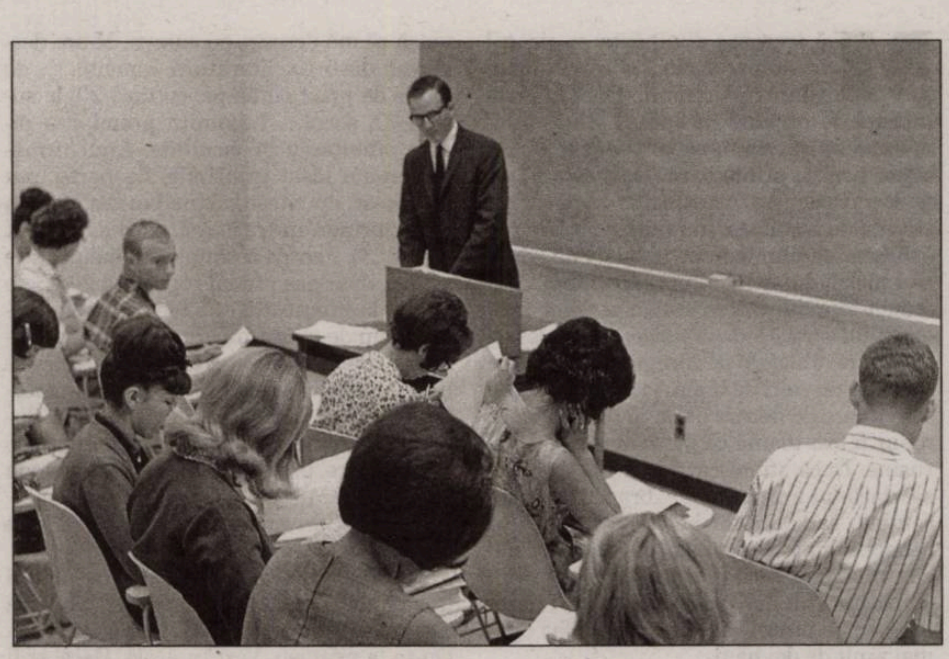

După ce am devenit redactor-șef (era prin 1998, toamna), gravitatea mea de tocilar care se ia în serios a fost bine temperată de un gînd zîmbitor care-mi revenea, din cînd în cînd, și mă ajuta să trec cu bine examenele cele de toate zilele: „Cum să fiu eu șeful lor? Cum să fiu eu, bunăoară, șeful lui Radu Cosașu, pe care l-am citit prima dată în *Sportul,* cînd aveam vreo 12 ani? Cum să fiu șeful lui Alex. Leo Șerban (care, prin felul lui de-a fi, pulveriza orice idee de ierarhie și de subordonare)?..." Mă rog, cu colegii n-a fost așa greu să fiu șef, m-au ajutat chiar ei să iau notă de trecere, adică nu m-au lăsat să mă iau prea în serios. Dar, la un moment dat, *Dilema* a devenit *veche* și a trecut „în mediul privat", cum se zice, mai întîi artizanal (avîndul drept patron pe Mircea Dinescu – salvator, la momentul respectiv) și apoi într-o structură corporatistă. M-am pus, așadar, pe învățat și m-am ocupat de lucruri noi: bugete, P & L, marketing și alte multe și frumoase descoperiri ale capitalismului. Am făcut un festival care cică a ieșit bine. Am făcut și altele – căci, în ziua de azi, o gazetă nu mai poate trăi doar din ce se scrie în ea, nu mai sînt destui oameni care să dea banii pe asta. M-am întrebat de fiecare dată, ca un școler, dacă am învățat bine și am luat notă de trecere. Vreo doi ani la rînd, văzînd că revista a ieșit, la sfîrșitul anului, pe profit, mi s-a părut că da. Și cînd mi-a zis cineva că „sînt un bun manager", mi-a revenit gîndul acela zîmbitor: nu-mi ajunge că s-a nimerit să fiu șeful unor oameni atît de buni, acu' tre să fiu luat și drept manager?

Mă întrebam adesea „ce notă am luat".

Mai era un lucru care mă făcea să retrăiesc, tot timpul, senzația aceea studențească de „trage un bilet și mergi în bancă să-ți pregătești răspunsul": interacțiunea cu colaboratorii și cu cititorii. De multe ori primeam mail-uri de la tineri care voiau să scrie în *Dilema* și mă întrebau ce trebuie să facă. Simțeam, în cuvintele lor, că pentru ei e ceva foarte important, un adevărat examen. Le răspundeam că nu trebuie să facă nimic special, doar să trimită un articol și, dacă e bun, apare. Unii se mirau: „Așa de simplu e?" Așa. Mulți dintre redactorii de azi și dintre colaboratorii permanenți așa au început: cu un text care le-a apărut la pagina de scrisori sau la rubrica pe care o aveam pe vremuri, „Aduse cu poșta". În baza de date cu cei care au scris măcar o dată la *Dilema* sînt vreo două mii de oameni, iar revista a lansat destule nume care și-au căpătat apoi un bun și meritat renume. Am ținut totdeauna la ideea că o revistă trebuie să creeze în jurul ei o comunitate de oameni, în care se intră nu pe bază de examen și probe, ci pe bază de afinități și compatibilități. Iar replica lui Cosașu că „scrisorile lor sînt mai bune decît articolele noastre" nu e doar o vorbă de duh: pe dilemaveche.ro, cea mai mare audiență din toate timpurile (peste 100.000) o are o scrisoare de la o cititoare, „Copilul meu nu-i premiant". Nu absolutizez importanța audienței, dar e un semn al modului în care funcționează comunitatea din jurul revistei, bazată pe bucuria oamenilor de a intra în dialog și de a face schimb de opinii. Căci teama mea cea mai mare, cît am lucrat la *Dilema,* asta era: că n-o să pot ține laolaltă comunitatea asta alcătuită în timp, că n-o să pot echilibra spiritul revistei și „noile provocări". La proba asta n-am să știu niciodată dacă am luat notă de trecere, iar partea tocilar-serioasă din mine va rămîne mereu cu impresia că e nevoie de o reexaminare.

Examen, în limba română, pare să aibă un sens predominant serios și negativ, bacovian („Liceu, – cimitir / Al tinereții mele – / Pedanți profesori / Și examene grele..."). Nu știu de ce. Probabil că așa ne construiesc tipul nostru de educație și specificul nostru cultural (dar asta e altă discuție). Mie mi-a plăcut întotdeauna să dau examene. Asta voiam să spun, de fapt.

Augustin CUPȘA

Două mărțișoare

Ne-am oprit să cumpărăm mărțișoare, nu găseai altundeva în Paris, și știu că mi-a luat ceva timp să aleg două frumoase. De acolo încep amintirile mele din ziua aia. Am plecat pe la 4 de la ambasadă, ploaia se oprise, soarele era rece și aerul curat, ar fi mers o țigară, dar nu mi-am aprins-o din sentimentul ăla de solidaritate care funcționase pe *on/off* în ultimele luni. Am luat un 8 de la École Militaire. Schimbam la Bastille, apoi mai era puțin pînă acasă. În metrou am vorbit fleacuri și am rîs. Erau niște români care cîntau și se dădeau spanioli. L. era convinsă că Luminița s-ar fi bucurat oricum, gestul, adică mărțișorul, contează. La un moment dat s-a întrerupt, a avut o grimasă. În ultimele zile se întîmpla tot mai des. Am ajuns și la spital într-o noapte, dar nu era cazul să ne alarmăm. I-au pus niște electrozi, am stat vreo trei ore pe acolo și ne-au trimis acasă. Mai era ceva de așteptat. Acum a venit o salvă puternică. Am văzut cum strînge din buze, apoi mușchii feței i s-au descleștat. Ne-am privit în reflexia geamului și ne-am zîmbit.

Ți se dă binele ăla, nu știi ce să faci cu el.

Seara au fost și mai multe, veneau grupate, după fiecare rînd ne spuneam: hai să mergem, pe urmă ne mai găseam ceva de făcut, nu, să nu grăbim lucrurile, hai să mai stăm un pic, trece și noaptea asta. După toate calculele, trebuiau să mai fie cîteva zile, totuși intuiția îmi spunea că urmează să se întîmple atunci. Și ea avea aceeași intuiție, nu vorbeam despre asta. La intuiții comune am funcționat foarte bine de la început. Cînd am plecat de acasă, am lăsat pizza în cuptor. Mi-a zis: poate, cînd te întorci, o mănînci. Te întorci, adică să iei geanta cu lucruri. Nu mi-era foame deloc. Nici sete, nici obosit nu mă simțeam. O formă cristalizată de luciditate, ca un ciob care îți intră în deget și nu te doare deloc, sîngerezi și te miri și tu cum de a ajuns atît de adînc în piele. Se făcuse tîrziu. Pînă la Salpetrière aveam cîteva minute de mers dacă mergeam normal, dar noi avansam foarte greu. L. s-a oprit de două ori și s-a încovoiat de durere. Am prins-o strîns de mînă. S-a îndreptat de spate.

– Tu nu știi că eu și atunci cînd nu mai pot, mai pot?

Și a zis-o atît de mișto. Îmi bătea atît de tare inima. Doamne, numai să fie bine.

La 11 seara, în secție nu mai erau decît două cupluri și personalul de gardă. Francezul alb nu era pe acolo, eram numai noi doi, care nu eram francezi. Toată lumea bine dispusă, încetineală la maximum. Acte, hîrtii, fișe. Dosarul medical. *Les gens avant les choses. Mais les papiers avant toutes les choses.*

La un moment dat m-am enervat, nu le trebuia intuiția mea, dar măcar puteau să facă ceva împotriva durerii. Pe coridor mă tot ciocneam de un maghrebian, ieșeam împreună la o țigară. Era de treabă. Și el se tot foia. Ăsta ce și-o fi zis? Doamne, numai să fie bine, ceva de genul.

Pe la 1 au băgat-o în viteză în sală. N-am apucat să ne mai spunem ceva, m-a lăsat cu toate lucrurile acolo, cu hainele pe braț, eram caraghios cu poșeta ei cărămizie pe umăr. Doctorița era o portugheză, nu ne-am prea plăcut, a trecut pe la mine înainte să intre în sală. N-am fost de acord cu propunerea ei și a plecat îmbufnată, iar eu am rămas pe un coridor înalt și puțin luminat, ceva cam ca în *X-Files*. Și nici un zgomot. Nu mai trecea nimeni pe acolo. N-am mai ieșit la țigară pentru că mi-era teamă că nu mai pot să mă întorc. Au trecut aproape două ore și mi-au trecut o mie de lucruri prin cap. Așteptarea aia pe care o știu atît de bine. Încă un hop, încă un examen, asta în timp ce alții trec pe lîngă tine.

Dai examenele astea, nu știi de ce. Ca să fie bine. La capitolul emoții ajungi să stai liniștit, nu mai știi cum e fără ele.

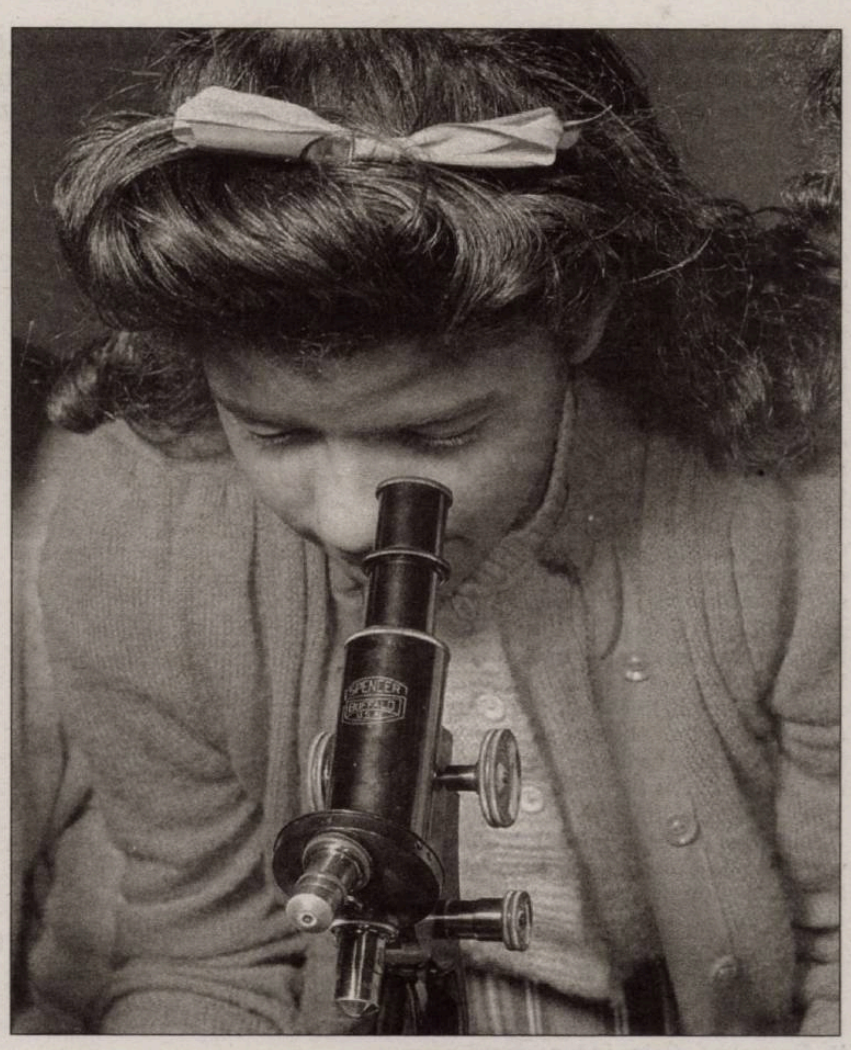

Apoi vine examenul cel mai greu. Nu te ia cineva la ascultare, nu e exact vorba de tine. Dintre toți oamenii doar cu L. m-aș fi sfătuit și tocmai cu ea nu puteam să vorbesc. M-aș fi sfătuit cu ea despre ea. Doamne, numai să fie bine.

Sus, aproape de tavan, erau niște geamuri mate. Pe acolo am auzit țipetele, primele sunete scoase cu vocea ei, cîteva reprize sănătoase, ca să ia 10 la APGAR. Venise, era acolo, atît de aproape, și eu nu puteam să aflu mai multe. M-am așezat pe un scaun și am așteptat fără să mă mișc. Nu trebuia decît să mă concentrez. De-abia după jumătate de oră a reapărut portugheza. *Monsieur, vouz avez un beau bébé. – Ça s'est bien passé? – Oui, tout s'est bien passé.*

Ți se dă binele ăla, nu știi ce să faci cu el. E o chestie mare și rotundă, pe care încerci să n-o scapi din brațe. Mi-a arătat cum să îmi pun halatul, să-mi trag papucii ăia de pînză peste pantofi. Am lipăit încurcat în spatele ei. Prin tot felul de coridoare și camere întunecate am ajuns într-o încăpere mică.

Iar ea era acolo, mică și ea, și atît de frumoasă, în lumina albastră a neoanelor, stătea pe spate, cu capul într-o parte, și dădea din mîini și din picioare în toate direcțiile deodată, ca o caracatiță simpatică. În timpul ăsta mă privea circumspectă, la fel ca L. într-o poză de la un an și ceva, cînd stă ea înclinată pe o canapea și cercelușii îi sînt mai lungi decît părul.

M-am apropiat de masă și i-am spus cine sînt. A clipit, apoi a scos limba ei mică și a scuipat din lichidul care îi rămăsese în gură. Eu i-am acoperit pieptul și burta cu palma și am rămas așa, în tăcere. A clipit încă o dată lent, s-a liniștit și m-a acceptat. Eram eu, știa cine sînt.

***Augustin Cupșa** este scriitor și medic.*

„Doamnelor și domnilor profesori, mîndria județului nostru"

Întrebarea pe care le-am adresat-o invitaților mei a fost: „Care e cel mai greu examen pe care l-ați dat?" Emotivi, simpatici, melancolici, și-au adus aminte de momentul cu pricina și cît a contat în viața lor acel episod.

■ Corina ȘUTEU, consultant cultural

Am dat multe examene destul de grele, de-a lungul vieții, deși, dacă te gîndești că există oameni care au fost deportați, care pleacă în exil pierzînd tot, care au boli grele și incurabile, care suferă de foame, toate par, de fapt, mult mai puțin importante.

Ceea ce cred azi este că cel mai greu examen e, de fapt, cel pe care, de la o vîrstă încolo, îl trecem în fiecare zi. Acceptînd că nu putem repara trecutul, acceptîndu-ne cum sîntem, de fapt, acceptînd că ceilalți au o imagine despre noi care nu se potrivește cu ceea ce noi simțim că sîntem, acceptînd că oamenii dragi ne pot trăda și că e decizia noastră dacă iertăm sau nu această trădare... acceptînd, în fine, că această viață scurtă pe care o avem ne pune în fiecare zi cîte o întrebare la care sîntem obligați să răspundem și că acest răspuns depinde numai și numai de noi.

Acesta este examenul cel mai greu.

Dacă răspunsul pe care îl dau are nevoie și de un exemplu mai puțin generalizant, aș spune că cel mai greu examen al meu este să fiu mamă.

■ Ana BARTON, scriitoare

Iunie, 1992. Examen de bacalaureat. Limba și literatura română, proba orală. Eu, calmă. Calm indus, emoții mari. Timidă reprimată. Îmi încurajam colegii, le spuneam bancuri, să fie relaxați. Intru, iau biletul, mă duc în bancă, mă uit. Caragiale și Blaga. Ce să-ți dorești mai frumos la un examen? M-apuc să scriu niște idei, una sub alta, cu liniuțe de la capăt, să am o structură cînd mă duc în fața comisiei, să nu divaghez prea mult. Îmi vine rîndul, merg la catedră, încep glorios. „Comisarii" erau mulțumiți, surîdeau, dădeau aprobator din cap. Brusc, se deschide ușa și intră supracomisia. Șeful supracomisiei, inspectorul de română, domnul Făgărășanu. Mă vede, îmi zîmbește larg și le spune celor din comisie: „Olimpica noastră națională, doamnelor și domnilor profesori, mîndria județului nostru." Mai stă nițel supracomisia, timp în care eu tac statuiește, cu suflu de comatos, și pleacă. Îndată ce se închide ușa, „comisarii" se relaxează instantaneu, în grup, își încrucișează brațele peste piepturile zen și-așteaptă să se producă olimpica. Olimpica se blochează, normal, mîinile i se transformă în două ape, scapă stiloul de care se ținea, ca să facă față momentului, dă să spună ceva, dar gura nu i se mai deschide, mai încearcă o dată, îngaimă niște cuvinte mai mult disparate, se-aude și se-nvinovățește, se consideră pierdută, vorbește intermitent și cu voce mică, citează din cei doi autori și din Călinescu, o dă și-n poncife, considerînd că trebuie să se salveze cumva, i se face rușine de locurile comune și sfîrșește dezastruos, în lacrimi. Olimpica națională, nota 8,55.

■ Cristi LUCA, critic de film

Din cauza emotivității, toate examenele pe care le-am avut mi s-au părut grele. La școală, cînd eram trimis în fața clasei să rezolv vreo problemă, eram pierdut de dinainte de a alege vreo bucată de cretă (proces care dura nepermis de mult). Apoi intram într-un fel de transă ce se termina de obicei cu obținerea unei note bune și cu o uitare completă a prestației mele și totodată a cunoștințelor. Sincer, eram fericit de talentul meu înnăscut de a mă debarasa de formule, expresii frumoase sau de compoziția chimică a nu știu cărei substanțe. Trebuia mereu să fac loc altor noi formule, altor vorbe meșteșugite sau informațiilor despre clima din Paraguay. Abia la terminarea liceului, după festivitatea de premiere în care colegii mei se îmbrățișau cu părinții și toți erau fericiți, eu am picat cu adevărat un examen. Nu mi-am invitat mama la o ceremonie la care voiam să cred că s-ar fi plictisit. Și nici nu i-am mulțumit pentru tot ce făcuse. Mi se pare în continuare dificil, dar o fac. Mersi.

„Rețeta succesului: studiază atunci cînd alții dorm, muncește atunci cînd ceilalți lenevesc, pregătește-te cînd alții se joacă, visează în vreme ce alții doar își doresc."

WILLIAM A. WARD

■ Cristina HERMEZIU, jurnalistă și scriitoare

Am avut o restanță, singura din viața de student, în anul cînd m-am măritat. În toamnă mi-a căzut pe bilet Baudelaire, l-am scos din pălărie senin, fără spleen și alte doruri, a fost bine. Dar toată vara examenul ăsta codaș m-a înțepat ca un bold uitat în rochia de mireasă.

Examenele deschid buzunare de timp, buzunare de așteptare.

„Aveți la dispoziție maximum trei ore."

Mai extrag două anecdote din studenție, una pentru sîmburele de vinovăție pe care mi l-a plantat pînă astăzi, cealaltă pentru seninătatea pe care mi-a făcut-o cadou. Cînd mi-a înmînat teza, profesoara de literatură franceză de secol XVII (Pascal, *Les Pensées*...) mi-a spus: aveți nota 9, dar îmi cer iertare, v-am rătăcit ultima pagină a tezei, este incompletă. Nu rătăcise nimic.

A doua: superbă jubilația profesorului, la examenul scris de istoria limbii, într-un amfiteatru ticsit de studenți încordați. Cînd a rostit subiectul de examen, formula era una cu cifru: opacă, ininteligibilă. Profesorul ne-a declarat apoi: aveți la dispoziție maximum trei ore, dar îmi voi permite să vă eliberez mai repede dacă e cazul. Și a început să se plimbe printre pupitre, trăgînd cu ochiul la ce începeam să caligrafiem. A fost cel mai scurt examen scris din viața mea. Și eu, și alți colegi am părăsit amfiteatrul după cîteva minute, cu nota deja trecută în carnet: profesorul ne elibera pe măsură ce citea, peste umărul nostru, că am identificat corect problematica încifrată în titlu.

Cum ar veni, există probe în urma cărora te alegi cu note maxime puse examinatorului.

Lăsînd la o parte studența, pe fruntea căreia scrie pe vecie „sesiune de examene", caut să identific o zonă „civilă", una profund marcată de așteptarea... rezultatului.

Deși nu pare, te pregătești întruna pentru un examen ca ăsta, te pregătești într-un fel intim, anonim, inconștient, intens, în surdină. Și totuși nu ești niciodată destul de pregătit pentru examenul cînd arunci în lume prima carte.

Ratat sau de succes, primul titlu are o putere nemăsurată, fascinantă, prin faptul că declanșează dimensiunea uriașă a așteptării la infinit. Așteptarea lui Godot. O spun, într-un fel sau altul, toți scriitorii. Toate cărțile ulterioare sînt examene pe care le tot dai la prima carte.

■ Alexandra COLIBAN, traducătoare

Treapta a doua de liceu (de altfel, sînt ultima promoție care a dat-o). A fost macazul care m-a reînscris pe linia previzibilă a vocației mele de traducător. Înainte de treapta întîi, cochetasem scurt, dar intens, cu artele plastice. În singura lui intervenție în educația mea, tata, ajuns economist după ce picase de șapte ori la regie, mi-a spus că, dacă vreau să desenez, voi desena oricum. În schimb, dacă nu vreau neapărat să desenez, dar fac liceul de artă, se duc pe apa sîmbetei o mulțime de alte posibilități. În paralel, mama, pe care, în timp ce preda deja Limbă engleză contemporană la Facultatea de Limbi Străine, o lovise revelația că lingvistica modernă merge mînă în mînă cu matematica și deci absolvise, între Chomsky și alpinism, și facultatea de matematică, insista că trebuie neapărat să fac liceul la real. După ce eșuasem la treapta întîi, după ce mă sălbăticisem total în clasele a noua și a zecea, fiind mai preocupată de chiulit și de fumat decît de școală, hotărîsem că dau la uman, la limbi străine. Examenul în sine nu părea greu, dar miza era imensă. Paradoxal, revendicîndu-mi dreptul de a decide împotriva mamei, în același timp îi spuneam: „Sînt ca tine" (și ca bunicul). N-o puteam face decît spectaculos. Am trecut cu bine, am luat 10 la engleză. Ceea ce trebuia demonstrat.

a consemnat Ana Maria SANDU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Academia oamenilor. De știință

O instituție finanțată de stat, adică din banii cetățenilor patriei, o instituție care adună laolaltă oameni de frunte ai științei românești are, pe lîngă funcția ei subînțeleasă – aceea de a furniza țării cele mai noi, mai eficiente și mai ingenioase instrumente, proiecte, idei de dezvoltare –, și o importantă funcție educativă: e o colecție de modele pentru noile generații. Cei mici n-au decît să privească spre această comunitate academică și vor ști ce vor să se facă atunci cînd vor fi mari.

Am să trec abrupt la subiect: iată, la întîmplare, cîțiva membri ai Academiei Oamenilor de Știință din România, așa cum se prezintă ei în CV-urile publicate pe site. Din aceste CV-uri ne putem da lesne seama care este valoarea de necontestat, de neprețuit, a titularilor. Asta cu atît mai mult cu cît sîntem avertizați, în interviurile conducătorilor instituției, că s-a făcut o selecție riguroasă, nemiloasă putem pentru ca să spunem, astfel încît, din cei 4000 de membri cît avea Asociația Oamenilor de Știință înainte de '89, să mai rămînă, acum, doar vreo sută. Spuma. Elita. Cei mai buni și mai buni. Iată-i:

Constantin Ucrain, membru corespondent. Cîteva din isprăvile cele mai de seamă ale acestui om (de știință): l-a consiliat, ca istoric, pe Sergiu Nicolaescu în realizarea unor monumente cinematografice precum *Mihai Viteazul* și *Mircea*, de mult trecute, de istoricii serioși, la categoria „să nu încercați așa ceva singuri acasă, că este periculos". Dl Ucrain a fost ofițer activ, comandant de subunități, șef de stat major etc. Iată cîteva dintre lucrările domniei-sale, evident masiv contributive: *Steagul ostășesc în trecutul de luptă al poporului român, Tanchiștii, Personalități militare băcăuane, Dîmboviteni la datorie, Urmașii plăieșilor Sucevei* etc.

Florian Tuca, membru corespondent. Doctor în istorie. Domenii de cercetare: istorie și literatură militară, monumente istorice, probleme editoriale (fost director al Editurii Militare), personalități statale românești din toate epocile istorice, eroi ai neamului; sfinți militari. Lucrări științifice: *Poezii și cîntece pașoptiste, Legenda Mănăstirii Argeșului, Zilele și nopțile unui oștean. Repere autobiografice.* A primit, în 1986, Medalia sovietică pentru întărirea prieteniei de luptă (a avut noroc: dacă mai aștepta trei-patru ani, o rata, odată cu desființarea Sovietelor), iar în 1956, medalia „Virtutea Ostășească" (nici nu vrem să ne gîndim ce virtuți ostășești i-au fost recompensate în anii '50-'60).

Dorel Bahrin, membru asociat. Iată cîteva dintre lucrările cele mai importante: *Sistemul decorațiilor militare, Sistemul Național de Decorații, Scurt tratat de administrație publică, Studii Europene* (!), cărți publicate la Editura Universității Hyperion, unde este profesor.

Costinel Petrache, membru asociat. Iată cîteva date edificatoare: a fost comandant de pluton și de companie, responsabil cu probleme de propagandă (în anii '80), ofițer specialist, redactor la *Gîndirea militară românească*. A scris multe și în afara științei: *Constatări pe pielea mea – versuri, Cuvîntul nostru – convorbiri și eseuri, În numele cuvântului – eseuri, Lăsați păsările să cînte – convorbiri.* Nu înseamnă că n-a scris și articole științifice, dar premiat n-a fost decît pentru eseuri și versuri.

Viorica Ungureanu, membru corespondent. Studii: Facultatea de Litere. Doctor în științe socio-umane. Studii postuniversitare: psihologie, istoria religiilor, fizica cuantică, filozofia religiilor, medicina taoistă, pictură. Cursuri și cercetare în domeniul ecoeducației, ecologiei spirituale și al științelor socio-umane. Specialist în medicina taoistă. Domenii de interes: filozofie, psihologie, ecologie spirituală, publicistică, neurologie, medicină chineză, fizică cuantică, biologie, medicină complementară. Lucrări publicate: *Culegere de cugetări din opera lui Victor Hugo, Reflecții – antologie din opera lui Nicolae Titulescu, 101 cugetări despre călătorie.*

Voi reveni și cu alte figuri marcante ale Academiei Oamenilor de Știință din România. Ar fi păcat să nu-i cunoaștem pe toți. Sau, mă rog, pe cei mai buni dintre ei.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Vacanțele noastre obligatorii

Mama mea era o mare fană și specialistă a vacanțelor. Ea m-a crescut, cumva, într-un timp invers decît cel obișnuit: cel de voie, al *leisure*-ului, era „timpul principal", pe care-l planificam, îl trăiam intens și ocupa un spațiu considerabil în viețile noastre. Cel al muncii încrîncenate, prin care îți cîștigi existența și care te acaparează și te stoarce, exista, dar, din fericire (da, știu, era un noroc), în mai mică măsură.

Părinții mei au avut norocul unor meserii creative care, chiar în vremea comunistă, le-au permis un program mai lejer și un stil de viață boem. „A lucra" nu însemna – pentru ei și, implicit, pentru mine – a te duce în fiecare zi la serviciu de la 8 la 4, cum se întîmpla cu majoritatea oamenilor de pe atunci. Ci a lucra mult de acasă, citind, documentîndu-te și apoi ducîndu-te la „locul de muncă" (Studioul „Sahia" de atunci), cînd aveai treabă. Atunci tatăl meu stătea acolo nu doar zile, ci și nopți, la montaj. Alte dăți pleca pe teren, de multe ori împreună cu mama mea și cu mine, și petrecea zile, ba chiar luni, în diverse locuri din țară.

Un asemenea program de viață părea, din exterior, liber și lipsit de responsabilități majore. Dar nu era chiar așa: de multe ori, cînd trebuie să-ți stabilești singur programul, e nevoie să fii capabil de o autodisciplină mult mai puternică decît atunci cînd ți-l impune, cu forța, cineva din exterior. Să te autoorganizezi și să te temperezi cînd ești gata să sari de pe șine nu e deloc ușor. În ce mă privește, cu percepția mea de copil de atunci, nu am prea înțeles ce trebuie, am priceput totul mîlos și parțial: mi s-a părut că viața e o vacanță, în care oamenii stau, de cele mai multe ori, împreună, acasă, și pun țara la cale.

Tocmai de aceea am avut și reacția contrară: îmi doream, de multe ori, o slujbă fixă, cu rutină excesivă, care să mă țină în priză și între oameni opt ore (cel puțin) pe zi. Asta pentru a nu mai avea pe mînă timp excesiv, care să-mi scape printre degete precum firul de pe un ghem neglijent încheiat. Nu înțelegeam ce mare dar e timpul ăsta, firul ăsta bezmetic pe care nu trebuia decît să învăț să-l transform în ceva, tricotîndu-l – măcar într-o bentiță subțire, subțire. Aveam reacția inversă a copiilor deveniți adolescenți, care se desprind de mediul lor contestîndu-l cu orice preț, fie el bun sau rău. Era ca și în cazul vitrinei pline cu bibelouri și al covorului persan din sufrageriile colegilor mei: deși știam că nu sînt ce trebuie, la modul absolut, și că sufrageria mea fără covor și plină de cărți era mai aproape de un firesc neutru, tot aveam momente în care visam la un interior kitsch. În care voiam conformism cu orice preț. Cînd ai tăi sînt prea buni și înaintea vremurilor, nu știi să-i prețuiești destul.

Pe scurt, timpul de acasă semăna cu o perpetuă vacanță, deși nu era. La care se adăuga concepția mamei mele în ce privește vacanțele, organizate și sănătoase, care rupeau monotonia timpului boem. În contextul ăsta, respectivele vacanțe aduceau mai curînd cu un serviciu: erau genul cu program fix și sănătos, plimbare dimineața, pentru aerosoli, gimnastici și „proceduri" în timpul zilei, plimbare pe dig sau în pădure pentru aerosoli, seara, culcare devreme și mîncare sănătoasă. Vacanțele se sfîrșeau cu un ten mai frumos, un trup mai elastic, o minte mai relaxată. Prea relaxată și sătulă de rutina *leisure*-ului. Mama mea și Baudrillard împărtășeau teoria lui din *Societate de consum:* obligația plăcerii.

© wikimedia commons

Mama mea, Baudrillard și obligația plăcerii.

Drept consecință a acestei educații, prea bune, prea libere și prea boeme, mulțimea de vacanțe, legale, religioase și obligatorii de acum, mă lasă rece. Desigur, sînt binevenite pentru oamenii care au un program fix și lung, și au nevoie de pauze și odihnă. Pentru cei care au privilegiul (totul e să înțeleagă că e un privilegiu) să-și facă programul în felul lor, vacanțele sînt, pînă la urmă, cele pe care ți le alegi și cum ți le alegi: dacă ai o viață prea lejeră, vacanța va fi un *training* intensiv de două săptămîni, în care înveți, ce știu eu, să gătești, să faci masaje, să desenezi. Sau într-un loc defavorizat în care te duci să-i ajuți pe alții. Sau măcar să înțelegi alte obiceiuri.

Granița muncă-*leisure,* pentru cei cu meserii creative și care sînt propriii lor stăpîni, poate fi tot mai blurată. Tatăl meu, de altfel, care a trăit o astfel de viață, nu avea chef niciodată să plece în vacanțe. Viața lui, așa cum și-o structurase, era un fel de continuum muncă-vacanță, desfășurat după reguli proprii. Dacă ai tăria să respecți raportul dintre cele două, în favoarea celei dintîi, nu ai neapărat nevoie de vacanțe fixe și prestabilite. Da, uneori vrei să evadezi și să vezi locuri noi. Alteori chiar ai nevoie de apă, aer, soare și de „relaxare" (cuvînt atît de lipsit de haz). Dar dacă ajungi să fii mulțumit cu tine și cu ale tale, nu contează locul în care te afli și nici dacă ale tale călătorii sînt reale sau imaginare.

„Cioran are rezerve inepuizabile de umor“

– interviu cu eseistul Constantin ZAHARIA –

Este critic literar și eseist, autor al tezei de doctorat La Parole mélancolique. Une archéologie du discours fragmentaire, *susținută în anul 1996 la Școala de Înalte Studii în Științe Sociale din Paris și tipărită la Editura Universității din București (1999).* ***Constantin Zaharia*** *a publicat articole în revistele* Critique, Le Magazine Littéraire, Rapports-Het Franse Boek, Cahiers Roumains d'Études Littéraires, Analele Universității din București, Revue Roumaine d'Histoire, Alkemie, Cioran, archives paradoxales, *precum și în volume colective, între care* Cahiers de l'Herne *și* Cioran et ses contemporains *(Editura Pierre-Guillaume de Roux, 2012). În 2011 și 2012, la Editura Humanitas, a tipărit trei manuscrise inedite ale lui Cioran, scrise în limba română:* Îndreptar pătimaș II, Despre Franța *și* Razne.

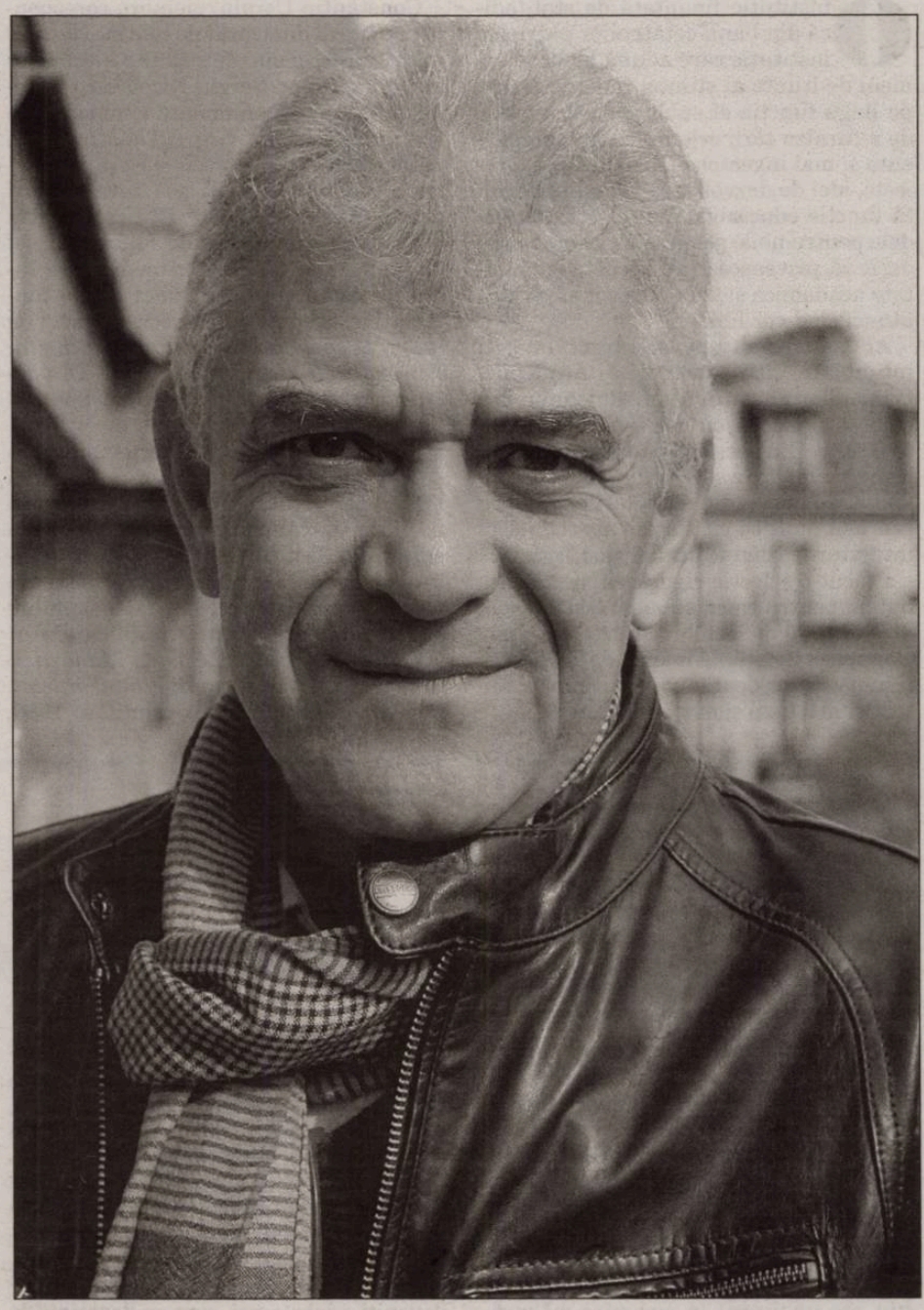

Citesc cu stupoare în unele gazete culturale că Emil Cioran nu ar mai fi scris nimic în limba română după plecarea sa din țară. Cum stăm cu amănuntele adevărului în acest punct?

Contrar opiniei pe care el însuși a acreditat-o, conform căreia ar fi fost un scriitor leneș, Cioran a scris neîncetat. Pînă în 1946, an în care se situează celebrul episod al traducerii abandonate din Mallarmé pentru a trece la scrisul în franceză, el a compus în limba română cam cinci cărți, dintre care numai una a apărut la scurtă vreme după ce a fost redactată. Este vorba de *Amurgul gîndurilor,* tipărită în 1941 la o editură din Sibiu, scrisă însă la Paris și adusă în țară în 1940, cînd Cioran a venit imediat după căderea lui Carol al II-lea. Probabil că în intervalul octombrie '40 – februarie '41 a făcut demersuri pentru ca această carte să-i apară.

Celelalte, între care *Îndreptar pătimaș, Despre Franța* și *Razne,* au devenit cărți de sertar din motive lesne de înțeles: rămas în mod esențial la Paris după 1941, fără public și fără editor, cu șanse minime de a reveni în România, Cioran a trebuit să se reorienteze, trecînd la o altă paradigmă culturală, cu tot ce implică ea, inclusiv adoptarea francezei ca mijloc de expresie. Probabil că în acel moment nu a întrevăzut dificultățile pe care trebuia să le depășească.

Ar putea să pară ciudat, trebuie însă spus că Cioran, deși citise mult, nu era un bun cunoscător de franceză, rapoartele universitare scrise în anii '40 o arată cu destulă limpezime. Astfel încît, imediat după ce începe să lucreze la *Exercices négatifs,* își dă seama că se află într-un alt orizont cultural și că limba franceză, dacă nu este practicată cu străduință de stilist, nu-i oferă nici o șansă de afirmare. Sînt binecunoscute momentele în care Cioran vorbește despre toate acestea, prin urmare nu voi insista asupra lor. Revin la textele scrise în română, care sînt destul de numeroase. La Biblioteca Doucet se află o serie întreagă de manuscrise, în general scurte, care reprezintă notații ocazionale care atestă continuitatea cu perioada românească. Cele trei volume citate mai sus, pe care le-am editat, sînt cele mai strălucite exemple.

Care credeți că e motivul pentru care Îndreptar pătimaș *nu a fost publicat integral în 1991?*

La Biblioteca Doucet se află cele două manuscrise ale *Îndreptarului*. Din capul locului, ele au cunoscut un fel de ruptură, Cioran oprindu-se după primele 70 de fragmente pentru a continua, probabil mai tîrziu, cu alte 70. Am remarcat că la Doucet există o transcriere „pe curat“ a primelor 70 de fragmente, ulterioară primei versiuni. Probabil că o copie a acestei transcrieri a fost comunicată editorului. Din punctul meu de vedere, totul a început cu celebrul interviu luat de Gabriel Liiceanu în iunie 1990, în zilele primei mineriade. Bănuiesc că acesta a fost momentul în care Cioran a transmis prima parte a *Îndreptarului*. Lucrurile sînt însă un pic mai complicate, căci o altă versiune a acestuia se afla la Aurel Cioran, rămasă în arhiva vîndută acum cîțiva ani la celebra licitație de la Drouot, pe care Cioran i-a dat-o fratelui într-una din călătoriile lui la Paris. Nu este greu de imaginat că separarea celor două părți ale aceleiași lucrări a determinat publicarea lor separată (sînt douăzeci de ani între 1991 și 2011). Cioran, care era destul de nemulțumit de ceea ce scrisese în română, nu i-a dat lui Gabriel Liiceanu decît prima parte, uitînd probabil că există și o a doua, rătăcită cine știe prin ce pivniță... din cele două pe care le avea în Rue de l'Odéon.

„Solidar cu cel învins“

Mă așteptam ca Despre Franța *să fie o scriere mai senzuală, mai carnală, ceva în genul imagisticii din* Schimbarea la față a României. *Este totuși o lucrare puternic speculativă, dominată de umorile cioraniene curente. Cît e truc și cîtă dezabuzare metafizică în aceste rînduri?*

Cioran a notat pe manuscrisul acestei cărți, cu creionul, anul 1941, prin urmare este de presupus că eseul a fost scris în cursul acestui an. Cu patru ani înainte alesese să trăiască în Franța, era bursier al guvernului francez, trăia modest, dar fără dificultăți materiale. Condiția de exilat nu a căpătat în cazul lui aspecte dramatice. Este adevărat, cunoscuse Germania lui Hitler în perioada bursei Humboldt (1933-1935) și se arătase chiar entuziasmat de căderea republicii de la Weimar.

„L-am cunoscut pe Cioran în luna aprilie a anului 1991.“

Totuși, în Franța a aflat altceva, de natură culturală într-un sens mai larg, cuprins între excelența vinurilor și a brînzeturilor și proza Doamnei du Deffand, pe care de altfel o citează la un moment dat în această carte. Este vorba de o anume generozitate a civilizației franceze, deschisă, tolerantă, de bună-credință. *Despre Franța* este un exercițiu de apropriere a unui spațiu de cultură și civilizație care-l intrigă, și pe care trebuie să și-l explice.

Al doilea motiv pentru care tonul cărții devine, dincolo de dimensiunea lui „speculativă“, la un moment dat grav, cu o nuanță de patetic (în sensul bun al cuvîntului), este momentul istoric în care eseul a fost redactat. Ne aflăm, în 1941, la cîteva luni după capitulare. Franța a fost înfrîntă umilitor într-un război de scurtă durată, iar Cioran devine în mod surprinzător solidar cu cel învins. Cum se manifestă, în acest caz concret, solidaritatea cu Franța? Cioran vede în înfrîngerea suferită sfîrșitul unei epoci, în care civilizația franceză a strălucit de-a dreptul, oferind Europei luate în ansamblul ei un model de construcție care nu a fost urmat. Știu că poate să pară reacționar ce-ea ce spun, trebuie însă să ne reprezentăm ce era Europa la jumătatea secolului al XVIII-lea și care era punctul ei de referință.

În 1939, lucrurile stau cu totul altfel. Secole de-a rîndul, Franța a dat măsura propriei valori. A sosit însă vremea decadenței, pe care filozoful o înțelege ca pe un exces de luciditate. Nu mai este nimic de adăugat acestui cuvînt-cheie, pe care Cioran îl întoarce pe toate părțile pentru a demonstra atitudinea demisionară a unui popor prea inteligent pentru a se implica în continuare în apele tulburi ale politicii europene.

Toate acestea îi oferă ocazia de a se consacra unui scurt excurs de filozofie politică, în genul celui mai amplu practicat la mijlocul anilor '30, cînd scria *Schimbarea la față*. Numai că acum, nevorbind de țara lui, își poate permite să vadă în Franța un model de apus valabil nu numai pentru o cultură, ci și pentru indivizi izolați, capabili să adere la un anume gen de decadență. În rest, recursul la metaforă potențează „dezabuzarea metafizică“ despre care vorbești.

Prin *Razne,* Cioran reabilitează, reactivează pentru limba română o vocabulă extrem de fertilă. Ea nu a făcut carieră decît în expresia „a o lua razna“. Am mai întîlnit un derivat adjectival al ei cred că la Vasile Voiculescu: „o casă răznită de la drum“. Am folosit și eu epitetul. E un cuvînt de origine slavă. Cioran vorbea marginalizant despre limba română calificînd-o ca „plină de slavisme“ (a se citi „infestată de slavisme“) – iată că valorifică potențialul nu numai poetic, ci și speculativ al acestora.

Ce fel de raporturi intime întreținea, de fapt, cu limba maternă?

L-am cunoscut pe Cioran în luna aprilie a anului 1991, la el acasă, unde m-a primit și unde am stat de vorbă vreo trei ore. Este inutil să spun că tot timpul am vorbit în franceză – faptul că renunțase să mai vorbească ori să mai scrie românește nu este o legendă. Interesantă e însă următoarea anecdotă: i-am dus cu această ocazie un volum de versuri pe care mi-l lăsase un prieten aflat în trecere

prin Paris cu cîteva săptămîni mai devreme (pe prietenul în chestiune îl cheamă Radu Sergiu Ruba, iar volumul cu pricina se numește *Spontaneitatea înțeleasă* – n.r.). I l-am oferit, deci, iar Cioran l-a luat în mîini, l-a deschis, a citit din el cîteva secunde, iar apoi a explodat literalmente admirativ cu privire la resursele poetice ale limbii române, lucru pe care aveam să-l aflu mai tîrziu din diferitele lui interviuri și din *Caiete*.

Dați-i voie prietenului, electrocutat și de această dată de secvența cu pricina, să mărturisească, predîndu-se, cît de flatat, de copleșit se simte.

Pesemne că doar la lectura cuvintelor de prețuire consacrate ție de Michel Tournier în *Journal extime,* ai trăit aceeași senzație…

Cioran, Tournier, băgîndu-l în seamă pe unul Ruba! Mai e ceva de spus? Uite că mai este: Michel Tournier îmi povestea că l-a cunoscut pe Cioran, au schimbat chiar mai multe vorbe, nu se frecventau însă. Dar romancierul rîdea admirativ în hohote, și avea un rîs exaltant, cînd cita cu plăcere cîte un paradox al lui Cioran precum cel despre Bach care nu el îi este dator lui Dumnezeu pentru geniul cu care l-a hăruit, ci dimpotrivă, Dumnezeu îi este îndatorat lui Bach! Și iată, cu rîsul fabulos al lui Michel Tournier, revenim la jucătorul nostru de fotbal cu craniile din cimitirul Rășinarilor, episod pe care Cioran l-a evocat în limba copilăriei sale.

Este bine știut că o limbă poate fi uitată, dar nu și limba maternă, mai ales în cazul în care această limbă este cea în care ai publicat patru cărți și zeci de articole. Cu Cioran s-a petrecut un lucru rar, și anume că în cazul lui limba maternă a fost voluntar ocultată, în favoarea francezei care a devenit pentru el limbă de expresie filozofică și literară. Ce s-a întîmplat însă în anii '30-'40? Știam deja cu toții încă din prima parte a *Îndreptarului pătimaș* că scrisul lui s-a consolidat prin recursul tot mai accentuat la tonalitatea lirică pe care mai tîrziu a denunțat-o ca fiind dăunătoare prozei. Restul ineditelor publicate la Humanitas confirmă această impresie.

Tonul așa-zis liric nu are însă nimic de-a face cu poezia, pe care o cunoaștem și pe care o apreciem în limitele genului specific. Tonul poetic al cărților lui Cioran nu seamănă cu nimic. În *Așa grăit-a Zarathustra,* Nietzsche a arătat că se poate face filozofie cu mijloace poetice. Totuși, din acest punct de vedere, Nietzsche nu este genul proxim al lui Cioran. Probabil că în alte situații. Parabola de gen biblic nu-l aranjează pe gînditorul nostru, dar aici intervine un bemol, căci Cioran spune la un moment dat, probabil într-unul din interviuri, că în anii '40 mergea la biserica românească din Paris și că citea acolo cărți bisericești, dar și pe sfinții părinți. Intenția lui era să aprofundeze pe cît posibil limba română, să ajungă, spune el, la temeiuri. Astfel încît, bănuiesc eu, preferința pentru unii termeni de origine slavă de la limbajul bisericesc i se trage. Altminteri știm cît de nedrept este cu franceza, despre care spune că este limba nepoetică prin excelență, uitînd de marii poeți ai Franței din secolele XIX și XX.

Orice ar fi spus, l-am auzit vorbind cu poftă românește în dialogurile filmate de Gabriel Liiceanu în 1990, ba chiar îl înjura clasic și definitiv, neechivoc, de mamă și de organe genitoare, pe Albert Camus.

Dialogul cu pricina este o excepție. A vorbit românește, însă cu multe ezitări, uneori cuvintele ajungeau cu greu pe vîrful limbii, iar vorbirea lui are un caracter dezlînat, spre deosebire de interviurile acordate cu douăzeci de ani înainte, care sînt bine articulate și mult mai fluente. Desigur, este la mijloc și vîrsta, mai înaintată în 1990 decît pe vremea cînd era intervievat de Raoul Bussy de la televiziunea belgiană. Slobod la gură Cioran a fost întotdeauna. Se pare că numeroși oameni de litere francezi au rămas muți de admirație urmărind secvența despre Camus, care rămîne, orice s-ar spune, un uriaș scriitor, chiar dacă mă refer la un singur text, *Căderea*, destul de apropiat de melancolia logofilă a lui Cioran.

„Slobod la gură“

Să nu ne îndepărtăm de scrierile din Franța ale lui Cioran în limba română: ați lucrat serios și intens la definitivarea lor. Ce a presupus stabilirea acestor texte, în ce stare au fost lăsate ele?

Manuscrisele lui Cioran au fost depuse la Biblioteca Doucet de Simone Boué, la scurtă vreme după moartea autorului. Acolo au fost indexate de cineva care a lucrat cîțiva ani pe acest fond. Manuscrisele cu pricina sînt în bună stare, nu lipsesc pagini, cu mici excepții, iar textul nu arată ca fiind o transcriere a unui manuscris anterior, în sensul că rămîne un document de lucru, care poartă semnele travaliului depus. În general, scrisul lui Cioran este destul de citeț, deși extrem de dezorganizat, adesea rîndurile sînt strîmbe, prost aliniate în pagină și uneori chiar între ele. Apar, desigur, și multe ștersături, cuvinte eliminate, înlocuite cu altele, ba chiar rînduri întregi se află în această situație. Totuși, această dezordine nu împiedică o viziune de ansamblu asupra textului, în principiu limpede și coerent. Este adevărat că am întîlnit lecțiuni incerte, cîteva cuvinte ilizibile. Ele au fost negociate cu redactorul și în general am căzut de acord asupra acestor dificultăți, semnalîndu-le ca atare în text. Alegerea mea a fost simplă: încă din momentul transcrierii am preferat să înregistrez pe calculator nu numai textul presupus definitiv, ci și ștersăturile, eliminările, ezitările, inclusiv în ceea ce privește punctuația.

> *„În cazul lui, limba maternă a fost voluntar ocultată, în favoarea francezei.“*

> *„Scrisul lui Cioran este destul de citeț, deși extrem de dezorganizat.“*

Acest fapt mi-a permis să dispun de integralitatea manuscrisului, numerotat pagină cu pagină de Cioran, apoi de bibliotecă, cu elementele păstrate de autor, precum și cu cele eliminate. Într-o etapă ulterioară, cînd Editura Humanitas a încheiat un contract de editare cu mine, acest lucru mi-a îngăduit să separ textul „definitiv“ de ceea ce eu numesc „variante“, adică tot ceea ce autorul a lăsat deoparte. Acestea din urmă au fost introduse la finele volumului, cu semnalări prin apeluri de notă în text, lucru care permite unui cititor mai curios să consulte aceste note și eventual să facă cercetări pe cont propriu, ca și cum ar avea manuscrisul în față. Desigur, toate acestea presupun o oarecare minuție, acribie, o răbdare de benedictin. În fine, să nu mă laud, este vorba de o atenție sporită. Bineînțeles, fiecare transcriere a fost verificată cuvînt cu cuvînt de două ori, ceea ce nu m-a împiedicat să revin la Doucet pentru a controla, a treia sau a patra oară, aceeași lecțiune.

Cioran profesează, în aproape toate scrierile sale, o hermeneutică a omului, a universului, devastatoare, demobilizatoare, acediantă. Cu mine și-a făcut jocul pînă la capăt în sensul că mă atinge, mă mută din loc. Mă simt confortabil cu cărțile lui afirmative, cînd Cioran e în timpul fluxului: Schimbarea la față a României *și* Exerciții de admirație. *Cum ați rezistat afectiv și nervos lucrului pe Cioran? E o radioactivitate de lume pustiită acolo ca la Cernobîl… Sau sînt doar aprehensiuni de-ale mele?*

S-ar putea să pară paradoxal ceea ce spun, însă Cioran are rezerve inepuizabile de umor. În scrierile românești lucrul acesta se vede mai puțin, poate din pricină că umorul este incompatibil cu tinerețea, preocupată de seriozitate, mai ales cînd este vorba de filozofie în sens larg. Scrisul în limba franceză i-a împrumutat această dimensiune a umorului, precum și frecventarea asiduă a moraliștilor. După cum se știe, Cioran este un admirator al lui Chamfort, ale cărui anecdote sînt vitriol curat, gata să perforeze obrazul cel mai gros, dar al căror efect, dincolo de sarcasm, te proiectează nu se știe cum în zona lipsită de gravitate (și de gravitație) a rîsului.

Ceea ce susține Cioran este inacceptabil, desigur, atunci cînd vorbește despre om, despre societate, despre Dumnezeu, despre politic. Îi place tot ceea ce înseamnă catastrofă, declin, *élan vers le pire* și nu ezită să ne sperie cu imagini de apocalipsă. Dar dacă vezi în scrisul lui un al doilea nivel, care este cel al detașării, al formulei bine meșteșugite, al inaderenței la ceea ce spune, îți dai seama că lucrurile stau altfel. Ceea ce contează la Cioran este intensitatea enunțării, caracterul de sentință irevocabilă al judecăților lui. Cioran scrie, în franceză vreau să spun, ca și cum ar săpa literele în marmură. Există un interviu în care, întrebat despre raportul lui cu aforismul, cu sentința, Cioran deplasează termenul din urmă spunînd că da, el scrie sentințe, ca la tribunal, cînd judecătorul pronunță verdictul, condamnarea la moarte. Deh, umorul, bată-l vina…

Apoi, mai poate fi evocat aici un alt filozof, Clément Rosset, care este interesat de ceea ce el numește „nemulțumirea lui Cioran“. Numai că, analizînd cîteva aforisme ori poziții ale autorului, ajunge la concluzia că tonul a ceea ce este afirmat e în dezacord complet cu conținutul. Ororile pe care ni le descrie Cioran sînt spuse pe un ton vesel, ba chiar jovial. Este ca și cum inadmisibilul ar fi în parte atenuat, ca să nu zic răscumpărat de acest imponderabil, care poate orienta diferit un discurs în principiu devastator. Eu am, pentru a încheia, propria mea opinie legată de toate aceste întîlniri paradoxale în scrisul lui Cioran. Am expus-o în mai multe rînduri, prin diferite reviste franceze ori francofone, precum și în teza de doctorat, așa că nu voi insista acum asupra ei.

a consemnat Radu Sergiu RUBA

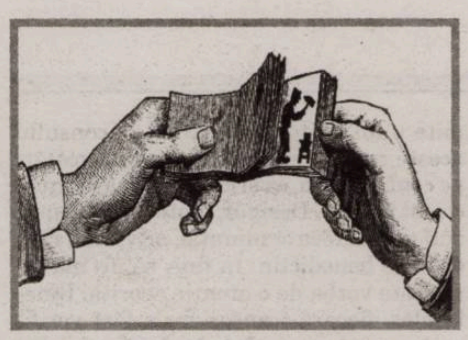

Marius CHIVU

feedbook

Punk, pulp, prozac

● **Alex Tocilescu, *Imperiul pisicilor*, Editura Polirom, 2017.**

Nu-mi amintesc un alt Tîrg de Carte cu atît de multe lansări de volume de povestiri precum Bookfest-ul recent încheiat. Îmi place să cred că a fost o revenire în forță a prozei scurte și nu doar o întîmplare, deși cei mai mulți dintre autori nu sînt cîtuși de puțin străini genului. Practic, cine a mai scris continuă să o facă: neobișnuită e cantitatea de titluri, nu de nume. Le trec în revistă: în primul rînd, colega noastră Ana Maria Sandu – *Pereți subțiri,* Florin Iaru – *Sînii verzi,* Bogdan-Alexandru Stănescu – *Copilăria lui Kaspar Hauser* și Alex Tocilescu – *Imperiul pisicilor*, toate patru cărți apărute la Polirom (și epuizate la standul editurii în ultima zi de tîrg, un semn de neîncredere cronică în succesul comercial al genului scurt); apoi Radu Paraschivescu – *Am fost cîndva femeie de onoare și alte povestiri* (antologie, Humanitas), Sorin Stoica – *Povestiri cu înjurături* (reeditare, Casa de pariuri literare), Petre Barbu – *Cățărarea în cer* (schițe) și Marian Ilea – *Grăsane făcînd baie cu ușile larg deschise* (trei nuvele), ambele la Cartea Românească. *Înalt este numele tău* de Ioana Bradea (Humanitas), *Omar și diavolii* de Dan Ciupureanu și *Aleea Zorilor* de Andrei Crăciun (ambele la Polirom) sînt proze mai lungi (o sută de pagini), ceea ce englezii ar numi *„novella"* – le-aș aduce, de asemenea, în discuție.

Neobișnuit a fost însă și numărul volumelor de proză scurtă în traducere: dupa povestirile unor David Lodge, Ismail Kadare sau Roberto Arlt apărute în primele luni ale anului, tîrgul a adus și alte titluri – Lydia Davis, *Un impuls bizar* (a doua parte a integralei prozei scurte, Vellant), Mihail Șișkin, *Paltonul cu gaică* (Curtea Veche), Ted Chiang, *Povestea vieții tale* (reeditare, Nemira), precum și o ediție de lux cu integrala prozei antume a lui Kafka (Humanitas) sau reeditarea volumelor lui Alice Munro apărute la Litera. După cum se vede, o alternativă consistentă la roman, așa cum ar trebui să se întîmple de fiecare dată.

Despre proza scurtă a lui Alex Tocilescu, autor dedicat aproape exclusiv genului scurt *„since 2005"*, am scris aproape de fiecare dată, motiv pentru care, de data aceasta, l-am recomandat în avans scriind încă de pe coperta a patra, astfel: „Alex Tocilescu este un tip cult, cu imaginație și umor, căruia îi plac muzica, pisicile, dialogurile și satul 2 Mai. Așa sînt și povestirile lui populate cu extratereștri, politicieni, locatari de bloc, diavoli sau feline: au o naturalețe absurdă, o impuritate elitistă și un umor neconvențional – trei atuuri care pe unii îi vor face să ridice statui, iar pe alții din umeri. Căci în realismul paralel al lui Tocilescu se intersectează mai toate genurile: parodia și parabola, satira și apocrifa, farsa și pornograficul, *fantasy*-ul și autoficțiunea. Ingenioasele sale proze sînt punk, pulp, prozac. Ca și cum Iisus, Harms și Tarantino ar intra într-un bar unde cîntă David Bowie. Orice se poate întîmpla. Inclusiv ca barmanul să fie o pisică."

Ziceam „realism paralel" ca o alternativă deopotrivă la realismul minimalist și realismul magic, căci Alex Tocilescu le practică cumva pe amîndouă, dar într-o formulă proprie. În prozele sale minimaliste se moare, ori apar Dumnezeu și Diavolul, și nu e nimic magic, dar au loc tot felul de întîmplări supranaturale, care însă nu schimbă prea mult ordinea lumii. (În proza „Cat funeral", spre exemplu, Iadul este un fel de laborator subteran secret la Băneasa populat cu oameni normali). De ce, totuși, realism? Pentru că mediul, personajele și limbajul sînt cele de toate zilele: strada, blocul, orașul. În proza lui Tocilescu există irumperi de imposibil (animale vorbitoare, personaje biblice), dar fantezia nu transformă și nu destabilizează realul (doar îl contrariază, uneori nici atît), nu uluiește prin desfășurarea ei în termenii supranaturalului absolut, pur și simplu aduce o notă onirică, de absurd sau de farsă. Unele proze par niște scenarii parodice sau niște vise de tip banc, adică narațiuni imposibile cu un *twist* satiric, rescrieri ori deviații cu elemente din sfere diferite (religie, cultură pop). În prozele sale se produce un scurtcircuit paranormal comic în desfășurarea banală a vieții cotidiene pentru care cititorul este invitat să-și suspende temporar incredulitatea: un astronaut donează spermă unor extratereștri, un bărbat crede că este reîncarnarea lui Adam, Iisus vine a doua oară pe Pământ *(vezi și fragmentul de mai jos)*, la fel și Dumnezeu, care caută o pisică sau un înger care face o propunere indecentă unui prim-ministru, masturbarea unui adolescent e pe cale să provoace o criză financiară mondială, Scufița Roșie e un comunist chinez, niște polițiști inspectează o casă alcătuită numai din uși, o pisică e răpită de extratereștri…

Dar nu toate povestirile au astfel de *glitch*-uri, unele sînt schițe realiste sau dialoguri cu tineri și adolescenți care petrec sau care se află în preajma primei iubiri ori a primei experiențe erotice. Căci dacă unii l-ar putea numi pe Alex Tocilescu un iconoclast (pentru Biserică este un ficționar eretic), alții l-ar putea numi pornograf fie și doar pentru că folosește cu naturalețe și cu o anumită frecvență cuvîntul „pulă". E treaba fiecăruia cîtă libertate acordă ficțiunii, inclusiv în folosirea vocabularului. Celor pudibonzi nu le recomand micul său roman *Carne Crudă* (Brumar, 2007), carte care ar merita reeditată.

Împreună cu Mitoș Micleușanu, Silviu Gherman și – cel debutat anul trecut – Ovidiu Eftimie, Alex Tocilescu formează un grup de scriitori alternativi (ar putea pune împreună și de-o trupă muzicală), un fel de comando de ficționari care, cu un arsenal customizat cu elemente din cultura populară, intervin asupra convențiilor prozei românești, destabilizîndu-i formele, circuitele, orizonturile de așteptare, cititorii. Dacă proza românească este un serial Hallmark, aceștia sînt eroii unui film de acțiune de serie B. Unul cult.

aproape de carte

Alex TOCILESCU

A doua venire

(fragment)

– Aș vrea să știu ce ai de gînd să faci în viață, zisese Dumnezeu. Întreb. Adică de vreo două mii de ani n-ai mai făcut nimic. Stai ca prostul la dreapta mea și… Și habar n-am, te gîndești sau ce faci?

– Treaba mea, zisese Iisus.

– Sigur că-i treaba ta, da' chiar nimic? spusese Dumnezeu… Faci cum vrei. Eu doar am vrut să-ți zic că mi se pare că freci menta. Dacă vrei să faci asta pentru tot restul eternității, n-ai decît, dacă te simți bine așa.

– Deci vrei să mă mai duc o dată, zisese Iisus.

– Nu vreau nimic, spusese Dumnezeu. Dacă tu crezi că atîta poți…

Iisus se ridicase nervos, plecase la el în cameră, pusese o piesă de Skrillex și dăduse stația la maxim. Apoi realizazse că ăsta era un comportament copilăros, așa că își luase cele trebuincioase într-un rucsac și acum se afla la dracu-n praznic, în curul României, și în plus murise din nou, de data asta lovit de un camion care trecuse valvîrtej pe șoseaua din sat, îl acroșase cu bara din spate într-o curbă și îl aruncase în peretele unei case. Mai departe nu ținea minte ce se întîmplase, dar nici nu prea conta. Intră în singura cameră luminată din spital, în care sforăia calm o asistentă medicală nici tînără, nici bătrînă, nici frumoasă, nici urîtă, nici blondă, nici brunetă, pentru că era vopsită ca vai de capul ei. Într-un colț era rucsacul său, din care lipseau aparatul de fotografiat și tableta. Îl luă în spate, își băgă căștile de la iPod în urechi și ieși din spital.

Afară începea să se lumineze de ziuă, o zi frumoasă de iulie, în care temperatura avea să urce mai tîrziu la 32 de grade. Cum nu voia să meargă nicăieri anume, ci doar să iasă din satul ăla nenorocit, Iisus o luă la dreapta. Dintr-o curte prăpădită îl lătră un cîine. Fiul Domnului grăbi puțin pasul. După cîteva minute ajunse la o benzinărie. Trei tineri destul de beți ascultau manele într-un BMW vechi cu număr de Bulgaria.

– Ia uite-l și pe ăla, zisese unul dintre el.

Ceilalți îl cercetară pe Mîntuitor din priviri.

– Bă, ăsta nu-i ăla de l-a călcat camionul ieri?

Publicitate

Alexander BAUMGARTEN

Poate fi persanul arbitru?

– între creștinism și filozofie –

Să citești un roman magnific într-un tren îți permite să uiți de unde vii și unde pleci acum, ca să te gîndești de unde vii și unde pleci de fapt: cu această întrebare, în toată frumoasa ei ambiguitate, începe și dialogul *Phaidros*. Mi s-a petrecut acest lucru ieri, cu *Lanțul de aur* al lui Andrei Cornea (Humanitas, 2017), un roman a cărui forță literară îl propagă, fără îndoială, drept unul dintre cele mai inteligente, profunde și problematice romane ale literaturii române recente. O carte construită atent, uzînd din plin de o tehnică a resemnificării în fiecare scenă nouă a tuturor celor anterioare. O structură a canalelor de sens în care adevăruri istorice alimentează viața personajelor și accidente umane compun firescul evenimentelor pe care memoria noastră le-a așezat exclusiv pe socluri istorice, prea frecvent, doar dincolo de oamenii care le-au trăit. Este o poveste simplă despre ultimele clipe ale supraviețuirii școlii de filozofie în Atena, în vremea împăratului Iustinian, dinaintea plecării misterioase a acesteia spre Persia, în urma edictului desființării ei din 529. Pe acest fundal construiește Andrei Cornea o poveste pe care o poate citi oricine neinstruit în istoria filozofiei, pentru a rămîne cu gustul unui sens al evenimentelor în care creștinismul și păgînitatea se confruntă, în care imperiul bizantin și mica identitate tulbure a atenienilor se ciocnesc, în care poliția politică și meschinăriile umane se întrețes și în care o sublimă poveste de iubire și de descoperire a unei gingașe identități feminine își caută căldură într-un cuib de spini.

Dar nimic nu este *doar atît* pentru cine frecventează textele pe care autorul le are în minte cînd își spune povestea: fiecare episod te face să înțelegi că el interoghează cînd un pasaj din Platon, cînd o poziție a lui Aristotel, cînd o lirică bucolică greacă, cînd o piesă de Aristofan, cînd un apel la Plotin sau la Damaskios, cînd un episod de interogatoriu securist, cînd o meditație asupra „opțiunii secunde" ce aparține arbitrului unei dispute între două opțiuni culturale. Harul cărții stă, desigur, în a o putea parcurge și fără să înțelegi aceste lucruri, iar atunci ele au forța unui cal troian în mintea cititorului neinstruit. Și e bine să se întîmple așa: să scrii un roman „filozofic" într-o literatură (română) care a fost pentru mai mult de un secol sora (mult) mai mare a filozofiei înseamnă să o provoci pe sora mai mare spre un subiect unde ai ocazia să îi spulberi toate eventualele pretenții de autosuficiență. Dar dacă înțelegi, totuși, cîteva din aluziile autorului, poți încerca încă și mai mult decît să te supui destinului calului troian al aluziilor: și anume, să discuți la rîndul tău condițiile de posibilitate și să te întrebi ce istorie a filozofiei are în spate romanul în al cărui flux literar te poți abandona cu plăcerea lecturii.

Un străin vine în Atena și tulbură comunitatea.

Un străin vine în Atena și tulbură comunitatea prin frumusețe, dărnicie și stranietate. Atenienii sînt ortodocși, cu resturi, nostalgii, mîndrii inexplicite și atitudini confuze față de vechiul păgînism. Damaskios este ultimul discipol al școlii platoniciene, transmise de la fondatorul ei sub forma unui lanț de aur. Un prefect avar și cinic, tulburat frecvent de o Voce a propriei conștiințe, și un episcop meschin și dornic de măriri uneltesc pentru a obține favoruri imperiale, asuprind vechiul păgînism și mutilînd statuile lui Fidias de pe Partenon. Simplikia, o tînără nobilă păgînă, își neagă feminitatea în urma unei traume și devine Simplikios, celebrul comentator aristotelic și membru al școlii filozofice. Străinul se dă drept nobil și negustor hiperboreean, dispus să se lase persuadat de doctrine filozofice și/sau de creștinism, poate chiar pentru a se boteza. Străinul este miza tuturor: pentru prefect și episcop, care speră să îl folosească pentru a-și mări meritele în ochii împăratului prin convertirea lui, pentru Simplikios, care se îndrăgostește de el pentru a-și descoperi feminitatea, pentru Damaskios, care vrea să își păstreze școala, sau pentru poporul avid de distracții publice gratuite. Totul pînă cînd firele romanului îl pun pe străin arbitru între Simplikia și Alypios, un discipol creștin al lui Ioan Philopon din Alexandria, care trebuie să își dispute opțiunile spirituale public, argumentînd în favoarea sau defavoarea celebrei teze a eternității lumii. Dar totul se curmă brusc cu o dezamăgire generală, cînd erudita dispută nu mai are nici o sentință, întrucît arbitrul se arată a fi fiul marelui Rege al perșilor, arestat formal de autoritățile imperiale, dar mai degrabă protejat de speranța lui Iustinian de a încheia o pace de compromis cu perșii. Plecarea lui Damaskios în țara străinului este, la rîndul ei, o dezamăgire. Toată povestea o are, discret, ca autoare pe Simplikia, bătrînă și detașată, preoteasă păgînă care își judecă tinerețea și iubirea cu sublimă înțelegere umană.

Citind în tremurul constant al trenului de ieri, am fircălit cu creionul mai multe locuri ale cărții, notîndu-mi aluzii la sursele filozofice sau literare pe care le-am bănuit în text. Punîndu-le cap la cap, mi-am pus o întrebare. Așa, străinul mi-a părut a fi o replică a celui din *Sofistul,* care pune școala lui Platon în fața unor întrebări care o subminează și o propulsează spre regîndirea fundamentelor ei. Iubirea celor doi am reținut-o drept un șir emoționant de aluzii la lirica erotică greacă, cuplul prefectului și al episcopului a dat în mintea mea analogii comportamentale cu funcționărimea comunistă și sistemul ei securist, iar argumentele puse în disputa privind eternitatea sau finitudinea lumii sînt, într-adevăr, cele clasice. Am fircălit mai intens și mai interogativ de cîte ori discipolii lui Damaskios sînt ușor ridiculizați și dați drept „scolastici", sau cînd Aristotel este pus într-o umbră rizibilă față de aurita tradiție platonică, în sens strict. (Stăruie aici o discretă mefiență față de Aristotel, comună cu *A șaptea Scrisoare* a lui Mihai Spăriosu, comună poate culturii noastre literare.) Dar toate acestea m-au dus la o singură întrebare: poate fi persanul arbitru între creștinism și filozofie? Dacă el ne va rămîne așa în minte, atunci vom înțelege cele două tradiții numai din perspectiva clipei pe care o trăiau în 529: una de afirmare de sine și absorbție a filozofiei, alta de supraviețuire și preocupare a transmiterii pure a propriei tradiții antice. Însă ceva în mintea mea contrazice profund această ipoteză: teza eternității/finitudinii lumii, cu toate argumentele ei, de o parte și de alta (gradualitatea ființei, omnipotența divină, schimbarea voinței creatorului, creația intra- sau extratemporală) nu s-au oprit în 529, iar istoria lor a provocat filozofia să ocupe locul însuși al arbitrului mai multe ori. Mai precis, ea a asumat legitim tocmai ceea ce romanul nu mi-ar îngădui, prin povestea lui, să gîndesc: rolul arbitrului, care îi revine în roman doar prințului persan. Această asumare înseamnă a depăși poziția filozofiei preocupate de păstrarea strictă a transmisiei „lanțului de aur" și înțelegerea, în contextul argumentelor clasice ale disputei privitoare la statutul temporal al universului, că cele două teze opuse („Lumea e creată" / „Lumea e eternă") pot fi susținute coerent în modele de gîndire diferite și că niciodată rațiunea nu poate să decidă care dintre ele este adevărată. „Arbitri" care au spus acest lucru sînt măcar doi medievali: Maimonide și Toma. Iar atunci, mai poate fi arbitrul disputei un prinț, inițial luminat și receptiv, care devine un tiran dezamăgitor pentru cei care au sperat în instaurarea unei republici platonice în țara acestuia? Nu, pentru că tradițiile însele s-au schimbat, iar problema însăși a posibilității de a susține la infinit ambele teze a devenit problema filozofiei. Sau, dacă persanul rămîne arbitrul, atunci și filozofia rămîne doar greacă. Eu aș pune multă patimă în această discuție, pentru că magnificul roman al lui Andrei Cornea dă o identitate particulară filozofiei, sub modul prozei literare.

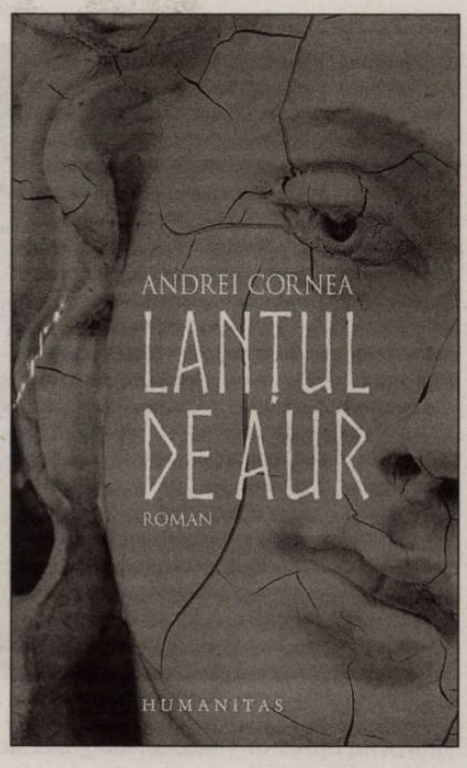

Alexander Baumgarten *este conferențiar univ., șef al Catedrei de Istoria Filozofiei Antice și Medievale și cancelar al Facultății de Istorie și Filozofie din Universitatea „Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca. Îngrijește colecții importante dedicate filozofiei antice și medievale ale unor prestigioase edituri din România, unde a publicat peste zece volume în ediții bilingve comentate.*

PUBLICITATE

Ancuța PROCA

dilematograf

Urmărindu-l pe Pablo Neruda

● ***Neruda*** **(Chile-Argentina-Franța-Spania-SUA, 2016), de Pablo Larraín.**

O propunere foarte diferită în materie de portrete cinematografice ale unor figuri istorice, chiar și în comparație cu filmul anterior, foarte recent lansat, al regizorului Pablo Larraín, *Jackie*, mult mai reușitul său film prezentat la noi în cadrul Festivalului Internațional de Film Transilvania conține o ficțiune pe jumătate realist-fidelă evenimentelor istorice, pe jumătate cufundată într-o atmosferă de mister, fum și ceață de ficțiune *noir,* detectivistic-poetică, țesută în jurul unei scurte perioade, cuprinsă între anii 1948 și 1949. Este perioada fugii în Argentina și a incitant descrisei ascunderi, prin diferite camuflări și costumări, de la cea de preot catolic la cea de milionar excentric, a adulatului poet chilian, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în 1971, și influentului om politic de stînga Pablo Neruda. Fuga sa survine în urma deciziei de interzicere a Partidului Comunist de către președintele chilian Gabriel González Videla și a transformării lui Neruda, ca membru marcant al partidului, de pe o zi pe alta, într-un proscris urmărit de o armată de 200 de oameni și de un detectiv polițist cu o alură romantică, asemănat de criticul Jay Weissberg cu cea a celebrului personaj Clouseau. Din punct de vedere literar, anii pe care îi documentează filmul marchează ultima parte a perioadei de creație care i-a adus lui Pablo Neruda, în 1950, concretizarea volumului de poezie *Canto General*.

Dacă personajul lui Neruda, cu ajutorul prestației actorului Luis Gnecco, e dus destul de departe de imaginea romantică a poetului, atît prin ținuta sa caracterizată drept comic-greoaie, într-o scenă în care încearcă, fără izbîndă, să se urce pe un cal, într-o ploaie torențială, cît mai ales prin evenimentele la care asistăm, menite să îi confere trăsături mai degrabă hedoniste (o viață boemă marcată de petreceri, alcool, muzică și haremuri), nu lipsite de vanitate, imaginea sa e zugrăvită, totuși, ca una puternic mistificată de oamenii din jurul său. Îmbrăcat în costumul lui Lawrence al Arabiei și recitînd „Astă-seară pot să scriu cele mai triste versuri", el aduce mult mai mult cu figura unui împărat adulat, despre care ceilalți vorbesc, înainte de toate, cu patimă.

Deși preponderent poetic, filmul nu efasează evenimentele istorice și nici nu le prezintă în mod glorios. Întîlnindu-se la o petrecere cu o susținătoare, de asemenea, a stîngii, care îl întreabă ce se va întîmpla în cazul în care vor cîștiga – oamenii vor fi egali ca ea sau egali ca el –, Neruda pare, la masa la care stă exilat, însoțit de soția sa și de un grup de prieteni, mult mai aproape de cineva care predică anumite concepte, dar nu le și practică. Pe de altă parte, simpatia sa pentru oamenii săraci, generozitatea și hotărîrea cu care se pune în pericol par sincere. Îmbrăcat într-un costum scump pentru a nu fi recunoscut, e impresionat de o fată săracă, căreia îi oferă haina, îmbrățișînd-o.

Contrapunctul, antagonistul și, după cum reiese din scena finală, *alter ego*-ul său, polițistul cam nedemn de luat în seamă, dacă nu chiar ratat, Óscar Peluchonneau (talentatul Gael García Bernal) e cel care duce povestea mai departe. Peluchonneau apare încă de la început ca un narator necreditabil, care se comportă ca un polițist sever în dialog cu autoritățile, declarîndu-și ferm intenția de a-l găsi și de a-l închide pe poet, și afirmînd că citește foarte puțin poezie, dar adresîndu-se, între scene, direct camerei, în interludii poetice. Eforturile sale de a-l găsi și captura pe Neruda, amușinîndu-i urmele, sînt descrise ca o obsesie romantică și sînt alimentate de cărțile pe care poetul i le lasă ca indicii, pe fiecare urmă pe care Peluchonneau pășește, urmîndu-l. Într-o discuție cu cea de-a doua soție a lui Neruda, Delia del Carril, interpretată de Mercedes Morán, Peluchonneau e descoperit nu doar ca un narator necreditabil, ci și ca un personaj pur ficțional, imaginat și creat de Neruda. În scena finală, care acumulează întreaga tensiune și întregul lirism al filmului, Peluchonneau pare să se transforme într-o formă a unui cititor (spectator) ideal, care vine să-și bîntuie și să își răpească autorul. Neruda îl privește ca pe „fantoma sa în uniformă" care îl visează și care visează la el, și îl înnobilează drept coautor.

Neruda *va rula în cadrul Festivalul Internațional de Film Transilvania (TIFF), duminică, 11 iunie, de la ora 20,30, la Cinema „Florin Piersic" din Cluj-Napoca.*

***Ancuța Proca** este critic de film.*

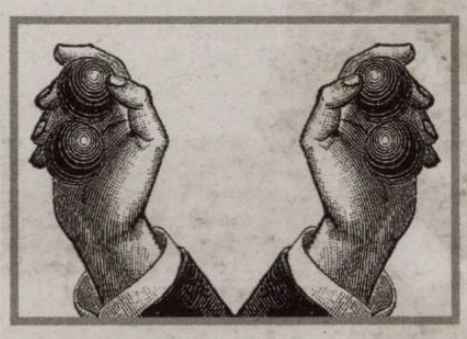

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Priștina-Londra, fără retur

● **Dua Lipa, *Dua Lipa*, Dua Lipa Limited/Warner Bros. Records, 2017.**

Există un model al succesului – nu contează durata lui – în *Noul Pop*, cel conectat la *Noul Internet,* care poate fi subsumat unei liniarități ce bifează la extreme rețelistică socială pe cont propriu, văzută ca instrument de viralizare/notorietate și, la polul opus, o semnătură pusă pe un contract cu unul dintre *major*-uri sau măcar cu un *label* renumit. De la Lily Allen la Iggy Azalea, cu stopuri esențiale în dreptul unor nume precum Justin Bieber, Rebecca Black sau Lana del Rey, exemplele sînt nenumărate. Propoziția aceea iconică și, de ce nu, profetică a lui Andy Warhol se poate aplica astăzi pe logica *insta-celebrității,* cu amendamentul că, uneori, această notorietate fulgurantă poate fi cumpărată, cum spuneam mai sus, de o casă de discuri. În fond, succesul în industria pop este, de cînd lumea, o afacere.

Dua Lipa s-a născut la Londra în 1995, fiind fiica a doi albanezi din Kosovo, emigrați la începutul anilor '90 în capitala Angliei, și trăiește astăzi în visul lui Warhol. Drumul de la *cover*-urile pieselor unor Nelly Furtado și Christina Aguilera pînă la intrarea în portofoliul de artiști al unui gigant precum Warner Bros. Records a fost scurt – doar cinci ani! – și a trecut (Evrika!) prin ubicuul lansator de talente numit YouTube. În acel providențial, pentru ea, an 2015 îi erau lansate, *via* WBR, și primele două *single*-uri ale carierei, „New Love" și „Be the One", care îi statuau o poziție interesantă în insectarul noilor performeri din aria pop: un timbru vocal remarcabil, extrem de funcțional în relația sa cu nișa *dark pop* – muzică a cărei ritmică, importată din hip-hop sau EDM, este scufundată în subbași, în timp ce textele sînt bine înmuiate în magma avatarurilor postpubertății – în care s-a integrat artista cu origini albaneze.

Albumul de debut, amînat de mai multe ori, a apărut chiar la începutul acestei luni, pe 2 iunie. Îi poartă numele și, într-un fel, vîrsta: e pop juvenil, schematic la nivelul producției, personal și simulînd personalul, de multe ori lipicios, de puține ori reușind să treacă dincolo de imperativul *radio friendly,* uneori plasîndu-se într-un formalism steril și plictisitor („Hotter Than Hell", „Blow Your Mind (Mwah)", „New Rules"), încărcat cu un dramatism la fel de juvenil și romantic („Genesis", „Garden", „Thinking 'bout You", „Homesick"), dar și, din cînd în cînd, respirînd ceva frivolitate (aceeași „Hotter Than Hell", „IDGAF"), avînd doi invitați cu greutate, Miguel și Chris Martin (Coldplay), marcat consistent și esențial de un element foarte stabil – vocea lui Dua Lipa.

Dua Lipa va performa pentru prima oară în România în cadrul primei ediții a Neversea, un festival de muzică organizat la Constanța, între 7 și 9 iulie 2017, de către producătorii Untold. Puteți afla mai multe informații despre eveniment de pe site-ul festivalului, neversea.com, *sau de pe pagina de Facebook a acestuia,* facebook.com/NeverseaFestival.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

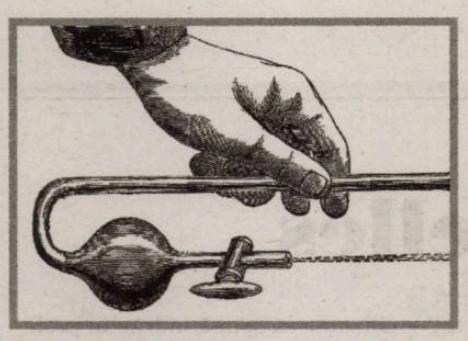

Oana STOICA

rosencrantz & co

Privește înapoi cu tristețe

● **'90 de/cu: Alexandru Fifea, Alice Monica Marinescu, Katia Pascariu, Alexandru Potocean, Andrei Șerban, scenografia: Irina Gâdiuță, coregrafia: Paul Dunca, afiș: Andrei Câmpan, regia și dramaturgia: David Schwartz. O producție O2G și MACAZ Bar Teatru Coop. Spectacolul face parte din proiectul „Poveștile tranziției – investigarea performativă a istoriilor tranziției post-socialiste" cofinanțat de AFCN. MACAZ Bar Teatru Coop.**

Rhett Butler zicea că averea se face cînd se prăbușește o lume. Mi-am amintit de asta imediat după Revoluție și ceva mai tîrziu, cînd au început să apară primele scandaluri de corupție, semn că unii, chiar dacă nu or fi citit-o pe Margaret Mitchell, au intuit bine cum se obține profitul în haosul postrevoluționar. Ce nu spune personajul din *Pe aripile vîntului* este că tot atunci, cînd se schimbă lumile, se și pierd averile, nu numai cele mari, ci și cele mici, alcătuite doar din lucrurile care asigură un trai decent: serviciu, casă, demnitate.

Un spectacol-confesiune, scris de actori pe baza poveștilor personale care se constituie într-o arhivă de istorii familiale.

Creat la Macaz – care a împlinit un an de existență, timp în care și-a creat și fidelizat publicul și a devenit, ca și Centrul Replika, unul dintre spațiile performative vii din capitală –, spectacolul lui David Schwartz, *'90*, pune în discuție confuzia generală de după Revoluție și modul în care aceasta a afectat viața cotidiană și nivelul de trai. Entuziasmul efervescent postcomunist s-a disipat cînd oamenii au început să se confrunte cu șomajul, sărăcia, pierderea locuințelor, ceea ce a produs o schimbare de poziționare politică la nivel individual. În 1990, concepte precum „democrație" și „capitalism" erau asociate, în mentalul colectiv, cu „prosperitate" și „echitate socială". Drumul de la idealizarea unor principii și sisteme la deziluzia aplicării lor haotice („originale", cum spunea Ion Iliescu) în practică s-a soldat cu victime. Clase sociale și comunități etnice/locale s-au prăbușit cînd s-au inversat polii societății: după ce au fost eroizați în vechiul regim, muncitorii au devenit victime ale economiei sălbatice de piață, ceea ce a dus la pauperizarea lor în masă. Nedreptăți ale trecutului – precum naționalizarea imobilelor – au fost „reparate" prin noi abuzuri (evacuarea forțată a chiriașilor).

'90 este un spectacol-confesiune, scris de actori pe baza poveștilor personale care se constituie într-o arhivă de istorii familiale de la intersecția a două regimuri politice. În fiecare poveste, perspectiva este a copilului, interpretat de alt actor decît protagonistul real, care poate lipsi sau își rezervă alt rol. Cele cinci piese scurte sînt legate/separate/rezumate de intermezzo-uri muzicale cu hit-uri, interpretate *live*, din playlist-ul vremii al postului Atomic TV, cu funcția practică de a oferi spațiu de manevră pentru pregătirea scenografică a următorului moment (dintre puținele elemente scenografice se detașează o masă rabatabilă pe rotile, care se mai găsește și astăzi prin unele locuințe). Pe lîngă asta, parodia muzicală se juxtapune cu realismul poveștilor într-o formulă brechtiană ce permite distanțarea, necesară pentru observarea fenomenelor de dincolo de cazurile individuale, și oferă debușee comice care anulează tendința spre melodramă, căci intermezzo-urile sînt asumat caricaturale (actorii se folosesc autoironic de propriile calități muzicale sau de lipsa acestora).

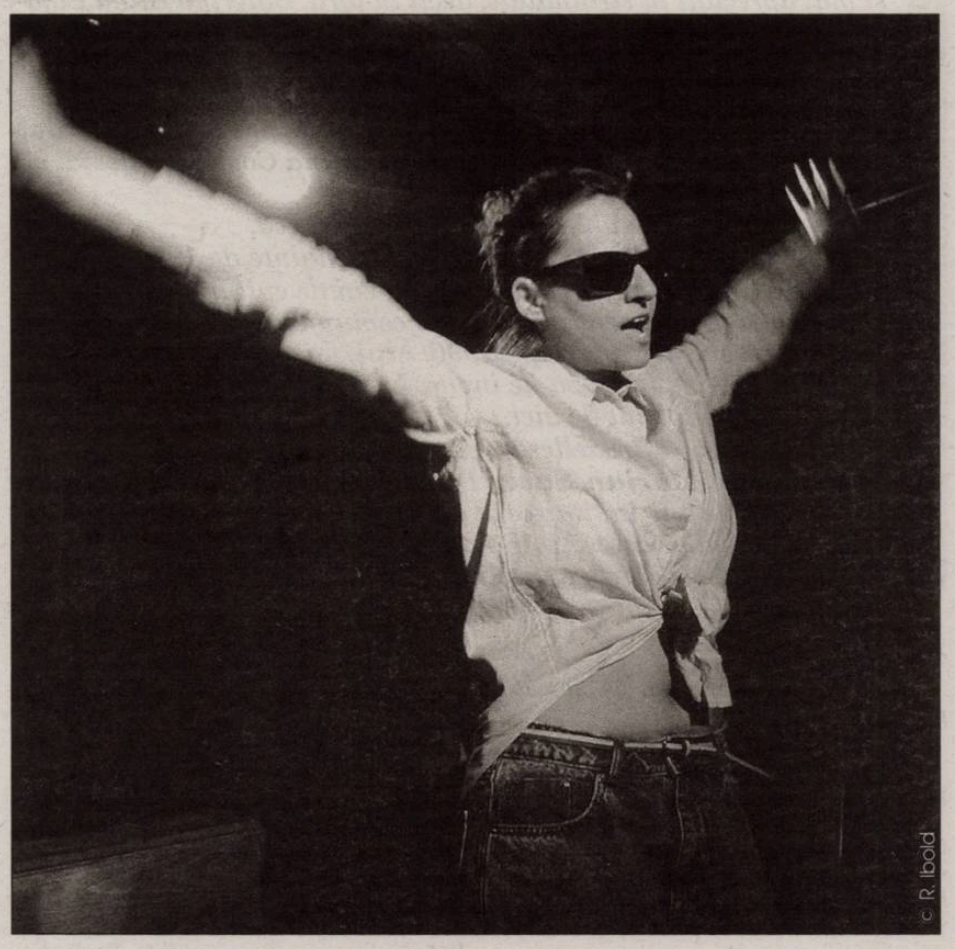

© R. Ibold

Falimentul speranței

Privirea retrospectivă asupra anilor '90 urmărește abandonarea speranțelor de realizare personală, pierderea identității pentru unele grupuri sociale și reinventarea unor biografii individuale, dezirabile în noua configurație politică, resuscitarea unor forme de judecată publică, fals legitimate, resetarea criteriilor de acceptabilitate în societate și demonizarea unor categorii profesionale. Poveștile se constituie în mărturii exemplare pentru un timp convulsiv. Un profesor universitar este supus „judecății" tribunalului ad-hoc al studenților, imediat din Revoluție. La masa de Crăciun, o familie de orășeni intelectuali și una de mineri dezbat, de pe poziții adverse, (dez)avantajele capitalismului. Mirajul jocurilor de noroc și al antreprenoriatului (și el un joc de noroc într-o economie haotică) pune stăpînire pe un ospătar de provincie. Un cuplu de medici liberali dintr-o casă națională trebuie să facă față retrocedării imobilului și evacuării. Coperțile spectacolului împart povestea mamei care merge la protestele din 1989 și este bătută de poliție în prima scenă, pentru ca în ultima să o regăsim, cîțiva ani mai tîrziu, trăind la limita subzistenței, resemnată și bolnavă. Personajele au speranțe după căderea comunismului, dar naufragiază în mlaștinile capitalismului sălbatic: își pierd serviciul, casa, demnitatea, trec prin experiența dură a muncii în străinătate, se îmbolnăvesc sau mor, fără a-și regăsi locul în societate.

© R. Ibold

Ce fel de public își alege ca partener David Schwartz într-un astfel de spectacol, în care rememorarea unui timp precis implică referințe – date, acțiuni, persoane – reale? Nu aș spune că este absolut necesară cunoașterea anilor '90, dar cred că, pentru înțelegerea profundă a spectacolului, acest lucru ar fi binevenit. Și tot aici, identificarea poveștilor (care cui actor aparține) este chiar mai puțin importantă, dar rezolvarea acestui puzzle clarifică structura spectacolului.

Schwartz lucrează constant cu actori care-i împărtășesc viziunea teatrală și pe care știe să îi valorizeze. Alexandru Potocean își exersează aici, dincolo de rolurile „serioase", o anume aplecare spre autoironie și șarjă. Alice Monica Marinescu și Katia Pascariu funcționează în roluri dramatice (chiar tragice, în cazul Katiei) și au „partea leului" în intermezzo-urile muzicale. Alexandru Fifea joacă credibil și adolescenți confuzi, și justițiari la fel de confuzi. M-am bucurat să îl revăd pe Andrei Șerban, actor care joacă rar, aproape numai în spectacolele lui Schwartz, și care are o amprentă comică personală fină, un stil de interpretare (inclusiv la nivelul rostirii) singular, știe să exprime mult făcînd puțin. Andrei Șerban este un actor care merită să joace mai mult.

M-am regăsit cu tristețe în acest spectacol – care are, de altfel, mult umor – despre oameni care nu-și mai găsesc locul. Pentru că aici sînt și poveștile părinților mei. Și cred că și a mea.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Liliana NICOLAE

Doi artiști români la Bruxelles

Nu de puține ori auzim de artiști români care sînt mai cunoscuți și mai apreciați în străinătate, decît în țară. Balerina Alina Cojocaru, violonistul Remus Azoiței sau pictorul Adrian Ghenie sînt doar cîțiva dintre cei mai renumiți. Citim despre ei mai mult în presa străină, decît în cea românească. Și – uneori – în România nu sînt prea bine primiți (dacă ne amintim doar scandalul de anul trecut, de la Opera Română, cu Alina Cojocaru și soțul ei, Johan Kobborg).
Se poate spune că e un fel de diaspora artistică.
O astfel de diaspora s-a format, însă, și înainte de 1990. Wikipedia are o listă întreagă cu zeci de oameni de cultură români care au emigrat în Occident în perioada comunistă.
Unii au revenit în țară după 1990. Alții, niciodată. Deși așteaptă un semn. Le-ar plăcea să fie invitați, să cînte acasă sau să se întîlnească cu publicul de aici.
I-am cunoscut la Bruxelles pe pianistul ***Corneliu Gheorghiu*** *și pe sculptorul* ***Marian Sava.*** *Primul a emigrat în Belgia acum aproape 40 de ani, în timp ce al doilea – în urmă cu 30 de ani. Primul avea deja o carieră în România, al doilea – a plecat din România cu un vis care s-a împlinit la Bruxelles.*

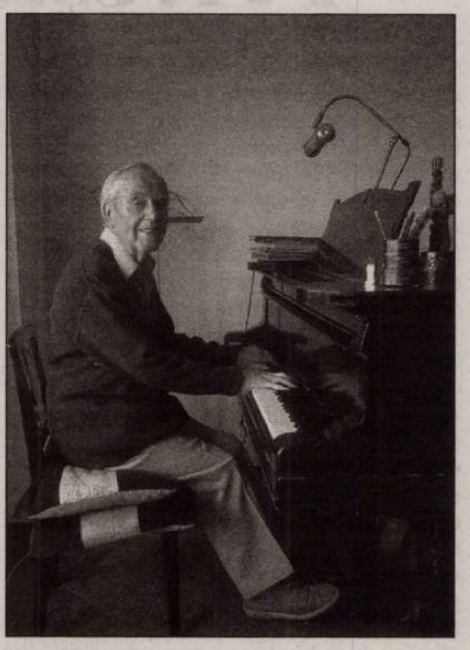

Pianistul

– N-am văzut niciodată de aproape mîinile unui pianist.

– Cum se poate?

– Serios! E un mit legat de mîinile unui pianist? Cum sînt mîinile unui pianist?

Dialogul are loc într-un apartament dintr-un cartier liniștit din Bruxelles. Un apartament cu tavane înalte și ferestre largi. Într-un colț al livingului tronează un fel de Mercedes al pianelor. Un Stenway, lucios, cu coadă.

E un instrument pe care Corneliu Gheorghiu și l-a dorit toată viața. Acum, la 93 de ani, încă mai studiază în fiecare zi. Vecinele lui, niște „cucoane" (cum le numește), au trăit toată viața în cartierul liniștit din Bruxelles, s-au obișnuit cu acordurile care vin dinspre apartamentul maestrului. Ba chiar îl întreabă, uneori: „Ce s-a întîmplat alaltăieri? De ce nu ați cîntat Chopin?"

„Ce s-a întîmplat alaltăieri? De ce nu ați cîntat Chopin?"

Corneliu Gheorghiu este pianist, compozitor și profesor. Încă studiază pentru concertele pe care le are, uneori, în capitala Belgiei, pentru un public restrîns, dar select. Însă – așa cum spune – și pentru sufletul lui.

„Eu n-am fost niciodată un distrugător de piane. Le-am spus și studenților mei că studiul poți să-l faci în mezzo forte, dar a cînta piano este cel mai greu. Și prin piano poți să transmiți. Ba chiar mai mult. Așa cum un actor transmite sentimente mai degrabă șoptind, decît țipînd."

Și... se apropie de pianul-mercedes, își trage scaunul aproape, începe să cînte. Piano. Nu Chopin, ci un vals pe care i l-a cîntat cu aproape 90 de ani în urmă lui George Enescu.

Corneliu Gheorghiu s-a născut la Botoșani, în 1924. Bunicul lui cînta la vioară, bunica – la pian. Pentru el, muzica era o joacă, la început. Avea două bețe: unul era vioara, celălalt arcușul. Iar cînd fratele lui mai mare lua lecții de vioară, Corneliu se așeza după sobă și imita toate mișcările fratelui, cu bețișoarele lui pe care le păstra ca pe niște obiecte de preț. Nu trebuia nimeni să se atingă de ele.

Mai tîrziu, a început să ia lecții de pian. A învățat să cînte cu o mînă, apoi cu două mîini. Odată, a fost cu părinții la cinematograf. Pe vremea aceea, filmele erau mute. „Mie mi se pare că totul a fost ieri! Era acolo un compozitor care cînta un vals. Filmul se chema *Trei inimi într-o măsură de III, a IV-a*. Ieșind de la film, mi-am zis: așa se compune? Păi, pot și eu! Și acasă am compus un vals, și apoi încă unul... 9 valsuri în total. Iar la 5 ani cîntam pentru prima oară pe scena Teatrului «Mihai Eminescu» din Botoșani: Menuetul de Boccherini și unul din valsurile mele. La final am primit un buchet imens de flori. Vă dați seama, un copil mic care cîntă la pian suscită întotdeauna. Așa că am fost foarte măgulit.

Cînd a venit Enescu să dea concert la Botoșani, aveam 6 ani jumate. Profesoara mea, domnișoara Marița Goilav, fusese colegă cu Enescu la Viena. Și i-a spus: *Am un elev. Un copil minune!* Enescu i-a spus că e sătul de copiii minune. *Da, da* – spune Marița, *dar copilul acesta nu doar cîntă, ci și compune. Și el nu a auzit muzică, noi nu avem nici radio în orașelul nostru, Botoșani. Bine* – a spus Enescu. *Atunci să vină pentru 10 minute.*"

Și așa a ajuns Corneliu Gheorghiu, băiețelul de 6 ani, din Botoșani, să-l întîlnească pe George Enescu. Acesta nu locuia la hotel, ci la familia Ciomac, din oraș, într-o casă superbă, în stil colonial, o casă albă. Cei doi n-au stat împreună doar cele zece minute promise, ci aproape o oră și jumătate. Corneliu Gheorghiu i-a cîntat toate valsurile, fanteziile lui, și un tango. Enescu se minuna *„...cum știe copilul ăsta să revină la A, în aceeași tonalitate, să navigheze spre B, într-o tonalitate vecină? Are o intuiție formidabilă. Ăsta e un talent! De compozitor. Să-l duceți la Paris!"*

La Paris, Londra, Bruxelles... a ajuns, dar mai tîrziu.

Pe George Enescu l-a mai întîlnit, însă, cîțiva ani mai tîrziu.

Era încă un copil (avea 9 ani!), dar luase examenul de admitere la Academia Regală (cum se numea Conservatorul înainte de al Doilea Război Mondial). Și a avut onoarea să-i întoarcă lui Enescu paginile la un concert. Era inutil – spune Corneliu Gheorghiu – pentru că Enescu știa totul pe dinafară. Dar tradiția cerea să cînte pe note muzica de cameră.

Cît a studiat la Academie, a avut o pianină, trimisă de tatăl său, pe care avea să cînte mulți ani de-atunci încolo. Așa că a îndrăgit-o, așa cum a îndrăgit lecțiile cu una dintre cele mai bune profesoare pe care a avut-o la Academie. Florica Musicescu.

Florica Musicescu – al cărei nume părea predestinat pentru o profesoară de muzică, fiica compozitorului și muzicologului Gavriil Musicescu – era renumită că știa să formeze pianiști. Dinu Lipatti, Dan Grigore, Madeleine Cantacuzino sau Maria Fotino, iar mai tîrziu Corneliu Gheorghiu sînt doar cîțiva dintre elevii vestiți ai profesoarei.

Domnișoara Florica Musicescu nu și-a scris niciodată metoda de predare. Corneliu Gheorghiu spune, însă, că i-ar fi dezvăluit, fără să vrea, cîteva secrete. „Cînd cînți, nu cînți cu degetele, cînți cu sufletul" – obișnuia să spună îndrăgita profesoară. Sau... „dacă rîzi în interior, rîzi cu sufletul".

Așa că atunci cînd a ajuns la rîndul lui profesor, Corneliu Gheorghiu a adăugat printre metodele de predare rîsul, ca unealtă de lucru.

„Trebuie să vă spun că eu sînt o fire foarte fericită și foarte veselă!" Ceea ce l-a ajutat și în perioade mai puțin vesele.

Era aproape sfîrșitul celui de-al Doilea Război Mondial. Artiștii – pe lîngă concertele de la Ateneu sau din teatre – erau nevoiți să bată satele și orașele pentru ceea ce se chema culturalizarea poporului.

„Am cîntat în fabrici. S-a adus pian, la Cîmpina, în Valea Jiului. Erau frămîntări politice enorme în 1945. Îmi amintesc de concertul dirijat de Constantin Silvestri cu orchestra, la Ateneu, unde am cîntat Bach. Era iarnă și era atît de frig în sală încît oamenii din public erau îmbrăcați cu paltoane. Ba chiar aveau căciuli pe cap. Lucru pentru care îi invidiam enorm, pentru că noi, artiștii, nu puteam să stăm cu palton și cu căciulă. Altădată, eram într-un concert, tot așa, pentru culturalizarea poporului, la Focșani, iar scaunele de pluș din sala teatrului erau rupte, ca să-și lustruiască soldații cizmele. Era un frig năpraznic, și de data asta am cîntat cu paltonul, mîinile nu suportau mănuși, desigur, iar solistei îi ieșeau aburi pe gură... atît era de frig. Pe urmă, am dormit fiecare pe unde am apucat. Eu, la un unchi de-al meu, era viscol, mă înconjurau cîinii... era o grozăvie! Părinții mei erau refugiați din Moldova de Nord, dar

PUBLICITATE

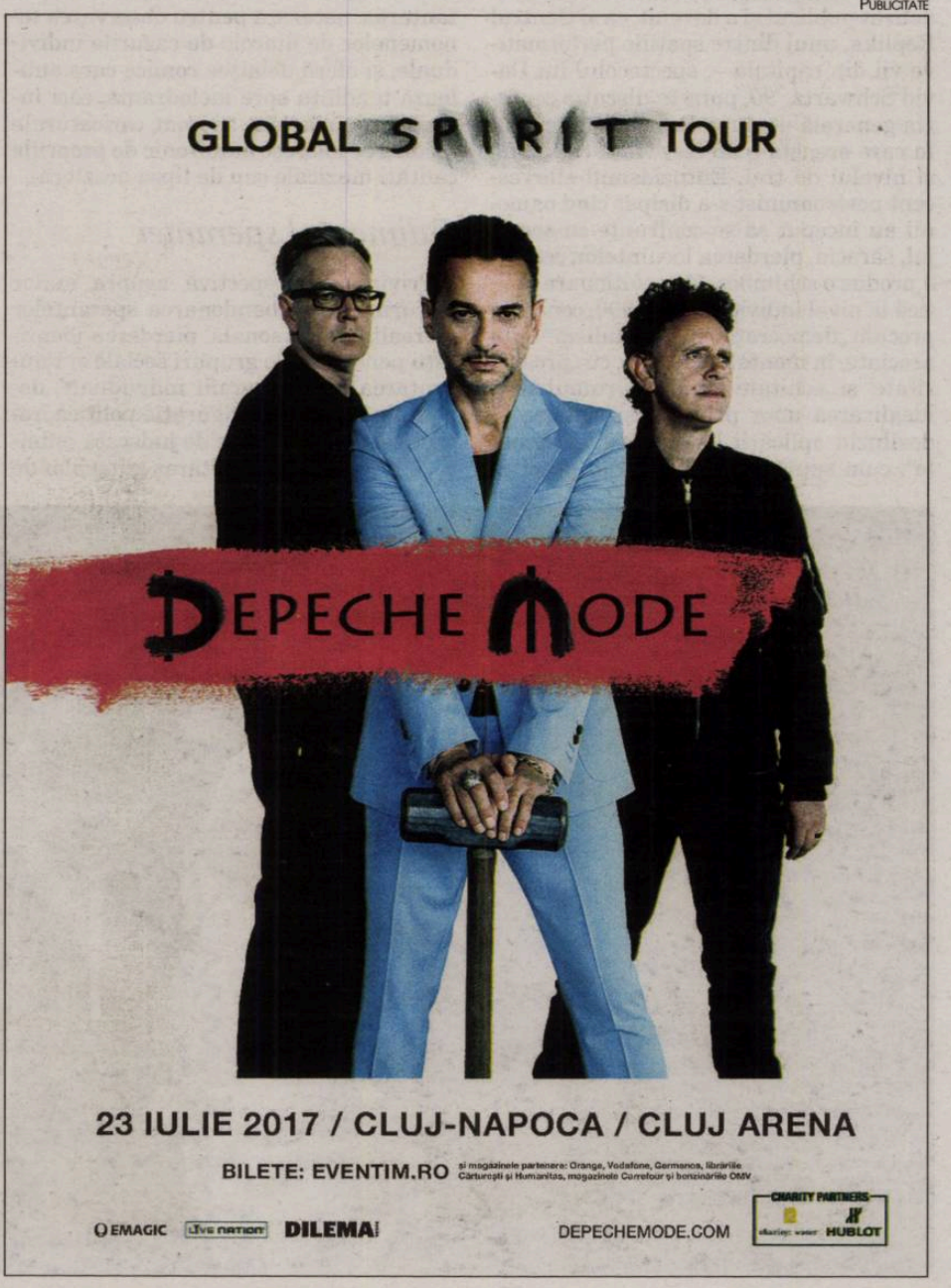

veniseră și ei la București, fratele meu era tot acolo, sora mea era măritată – stăteam toți într-un apartament. Nu era ușor. Atunci mi-a fost foame. În acea perioadă îmi era frecvent foame."

După ani de zile, a obținut cu greu pașaport pentru el, soție și fiică. Mai întîi la Londra, apoi la Bruxelles.

În apartamentul din cartierul liniștit al capitalei Belgiei, în sufrageria spațioasă – pe care nu a avut-o niciodată în România – stăm de vorbă despre mîinile pianiștilor...

– Nu sînt toate mîinile la fel, îmi explică Corneliu Gheorghiu. Dinu Lipatti, de exemplu, avea niște mîini foarte mari, cu degete suple. Un pianist cuprinde cu mîna, la pian, opt sunete, o octavă. Lipatti cuprindea 12 clape.

– Ale dumneavoastră sînt mici – observ.

– Dar foarte extensibile, foarte suple.

– Degete subțiri, dar muncite.

– Da, au fost subțiri tot timpul. Așa le-am moștenit de la mama și de la tata. Din fericire, n-am avut degete groase. Am avut colegi cu degete groase și erau nevoiți să ocolească, să modifice anumite pasaje, pentru că nu le intrau degetele între clape. Degetele sînt diferite, așa cum fiecare om este diferit. După cum și sufletul e diferit.

Sculptorul

Într-un alt cartier al Bruxelles-ului, pe o stradă ușor în pantă, privesc cu atenție numerele caselor. Nu trebuie să ratez nr. 311.

Discuția cu sculptorul Marian Sava a început cu o mică divergență. El insista că, înainte de interviu, ar trebui să îi văd lucrările din atelierul de la subsol, eu eram convinsă că lucrurile ar trebui să se întîmple exact pe dos. Aș fi vrut să cunosc mai întîi omul, apoi artistul. Pentru că aveam nevoie de povestea lui.

Iar povestea începe în urmă cu aproape 60 de ani, la Galați, cînd un băiețel de 4 ani este certat de părinți, pentru cine mai știe ce boacănă. Supărat, puștiul își ia cutiile cu plastilină și începe să modeleze. De fapt, să se joace cu plastilina. Din această joacă aveau să iasă pe o planșă o ciupercă roșie cu buline albe și o rață cu puișorii ei, plimbîndu-se pe Dunăre. Părinților le-a trecut supărarea și și-au lăudat copilul. De atunci, joaca cu plastilina a devenit încet-încet, serioasă.

Se ducea la circ, de exemplu, și cînd se întorcea acasă modela animalele pe care le văzuse. Ani la rînd a făcut asta. Au urmat sute de schițe pe hîrtie, iar la un moment dat un ecorșeu cu nici mai mult, nici mai puțin decît 500 de mușchi. Cresîncolțească. Pînă în momentul în care a ajuns la Bruxelles.

„Talentul e ceva auxiliar. Munca e colosală."

cuse și se gîndea să dea la medicină. A fost doar un gînd, care a trecut repede.

Ce a rămas, însă, zeci de ani, a fost dorința de a se exprima prin artă. Nu știa cum ar putea face asta, așa că și-a văzut de viață, așteptînd momentul potrivit.

Timp de zece ani a fost marinar. A bătut lumea în lung și-n lat și a adunat experiențe. Deseori, stătea pe punte sau în cabină și desena. Schițe după schițe, desene după desene. Mai tîrziu – mici statui cioplite în piatră.

Lucrările sale au ajuns, la un moment dat, la artiști consacrați. Maestrul Jalea, Cristian Grosu sau Teodor Bălan i-au văzut lucrările și le-au apreciat. Însă toți i-au spus că în România nu are prea multe șanse să facă ceva cu pasiunea lui și că ideal ar fi ca totul să rămînă un... hobby. Așa a rămas, ani de zile. Ca o sămînță, care a așteptat terenul cel mai bun ca să

În 1985, la 35 de ani, a rămas în Belgia ca refugiat politic, iar cinci ani mai tîrziu a intrat la Academia de Arte Frumoase de la Bruxelles.

După puțin timp, conducerea Academiei avea să convoace un juriu ca să-i vadă lucrările: Capul lui Diogene și Victoria de la Samotrake. Două statui care se regăsesc acum în sufrageria lui Marian Sava din Bruxelles. Cei 14 membri ai juriului au decis în unanimitate ca proaspătul student să treacă direct în anul III. „Sînt un pic jenat să spun asta, o spun foarte rar, dar așa a fost. Au zis că... la așa talent, nu mai am ce învăța în primii ani. Așa că, la 40 de ani, am luat-o pe drumul acesta ce mi s-a părut de multe ori imposibil. Cine spune că a reușit în artă imediat... poate că a avut noroc. Pentru că e vorba de foarte multă muncă. Talentul e ceva auxiliar. Munca e colosală."

Academia de Arte Frumoase a terminat-o în cinci ani în loc de șapte. Mai exact, în 1995. „De atunci" – îmi spune – „sînt în căutari permanente. M-au ajutat cei zece ani pe mare și m-a inspirat tot ce am trăit. Chiar și acum, cînd stau de vorbă cu dumneavoastră, felul în care țineți reportofonul îmi poate crea imaginea unei sculpturi. S-ar putea ca, la un moment dat, să fac o schiță după această idee. Din cînd în cînd răsfoiesc caietul cu schițe și mă opresc asupra uneia dintre ele. Unele schițe devin mici statuete din lut. Am sute astfel de statuete. Doar cîteva dintre ele devin lucrări."

Recent, Marian Sava a devenit membru al Cercle Royal Gaulois, o organizație de prestigiu din Belgia, cu tradiție, înființată în 1847 și din care fac parte elite din mai multe domenii.

Coborîm în atelierul artistului, la subsol, unde e amenajată, practic, o adevărată expoziție. Unele dintre lucrări au teme inspirate din România. Dunărea, ciocîrlia, naiul, grația Nadiei Comăneci.

Mă opresc în fața unei bucăți de marmură albă, care pare o vioară. Sau o floare. Depinde cum privești. Așa că întreb: cum trebuie să privești o sculptură? La ce trebuie să fii atent ca să înțelegi ce a vrut să spună artistul? Înțeleg că lucrurile sînt mai simple decît credeam. Nu e un mare mister într-o sculptură. Uneori, titlul lucrării te ajută foarte mult să înțelegi mesajul. Alteori, însă, e de ajuns să o privești, să ai un strop de imaginație și să știi să te bucuri.

Liliana Nicolae *este jurnalist la Radio Europa FM. Cea mai recentă carte publicată este* 30 de povestiri adevărate. Carte de reportaj *(Casa de Pariuri Literare, 2016).*

PUBLICITATE

„O comunitate de adolescenți super-entuziaști“

– interviu cu Luca ISTODOR –

Anul acesta, festivalul Super, festival de filme făcute de adolescenți, a ajuns la a cincea ediție și s-a desfășurat între 25 și 28 mai, la Cinema „Elvira Popescu“ și la Rezidența BRD Scena 9. A început ca un proiect mic, realizat de adolescenți pasionați de filme, dar în timp a crescut și a devenit un festival în toată regulă. Ca spectator, am văzut niște filme uluitoare. Temele abordate sînt atît sociale, politice sau despre relațiile dintre copii și părinți, cît și fantasy – pe scurt, mici bijuterii cinematografice. Ca jurnalist, am luat un interviu directorului acestui festival, ***Luca Istodor.*** *Un interviu despre pasiune și despre cum ajungi să transformi un proiect în festival.*

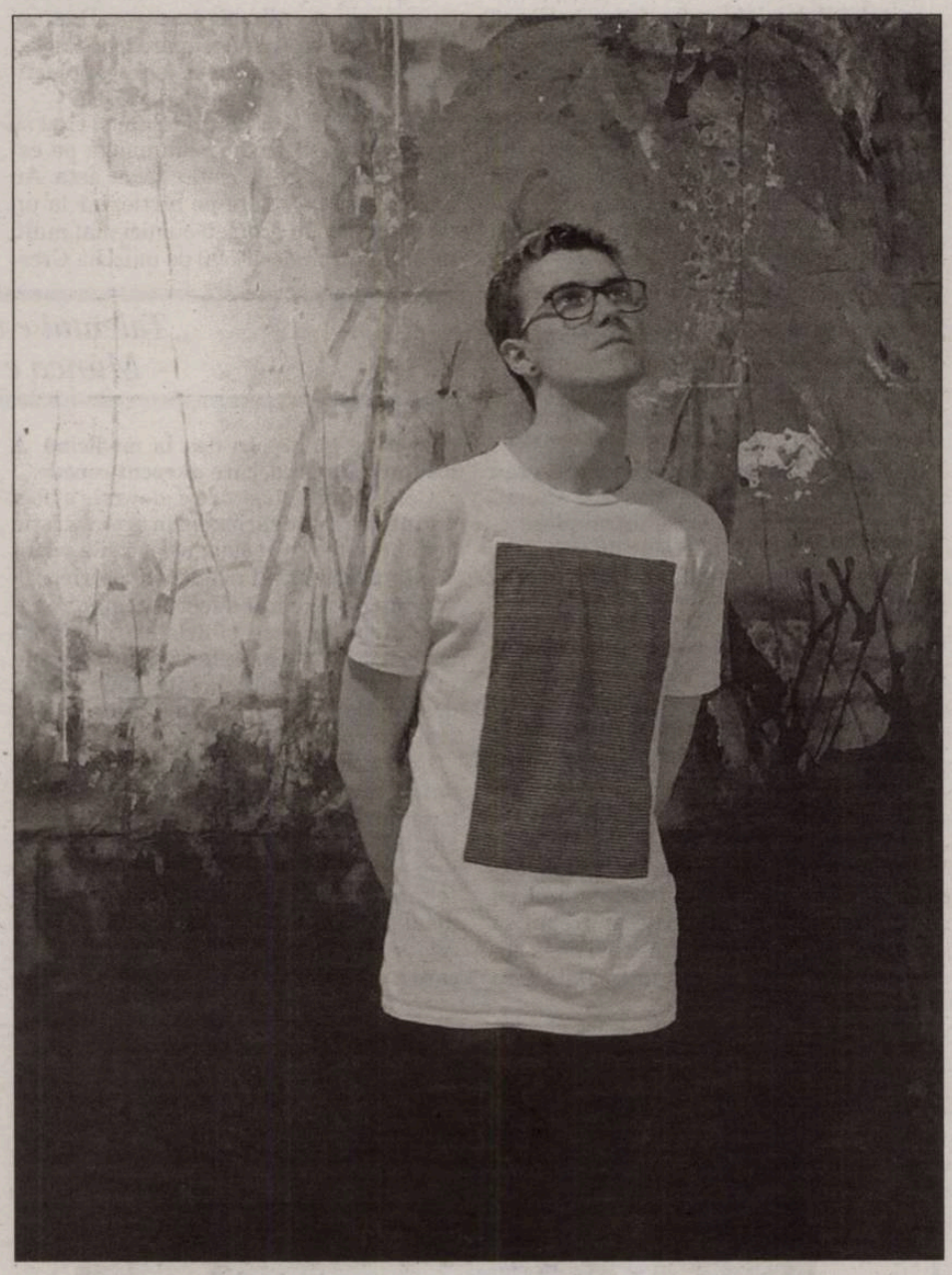

Festivalul de filme pentru adolescenți Super a ajuns la a cincea ediție. Cum a început totul?

Festivalul a început fiindcă, atunci cînd eram în liceu, voiam să fac film și să îmi arăt filmele, și nu exista un loc pentru asta. Ne-am strîns un grup de regizori adolescenți, toți dornici să avem un spațiu doar pentru noi, o proiecție unde noi să fim în prim-plan, și am pus la cale, cu mine coordonator, o primă ediție a festivalului (atunci doar o proiecție), la Cinema Studio. Ni s-a spus că ideea e bună, așa că m-am ambiționat și mai tare și l-am făcut festival. Am făcut un *call* de interni, pe vremea cînd în echipă eram practic doar eu, și s-au înscris vreo douăzeci de oameni entuziasmați de idee, mulți dintre ei prieteni și cunoștințe. Pagina de Facebook Super avea atunci 100 de *like*-uri, iar principalii oameni care au distribuit *call*-ul au fost părinții, cîțiva colegi de clasă și cu mine. Dar am reușit să conving lumea să se înscrie, iar nucleul echipei s-a creat atunci și se consolidează în timp, fiindcă aleg să rămînă în echipa propriu-zisă doar voluntarii și internii care sînt pasionați de film și de Super, și care își fac pe bune treaba. Nu adolescenții pentru care Super e doar o altă activitate extrașcolară printre sutele de voluntariate și festivaluri la care participă.

Inițial, m-a mînat în luptă faptul că eram regizor adolescent. Iar eu voiam să-mi arăt filmele, era lupta mea, practic, fiindcă vedeam pe propria piele că cinematografia nu e ceva încurajat în liceu. Acum sînt la facultate și liceul e, în capul meu, din ce în ce mai departe. Iar de film nu mai sînt atît de pasionat ca înainte, acum mă interesează mai mult activismul LGBT. Dar continui pentru că am văzut cît potențial are acest festival, cîți oameni a inspirat și a încurajat să facă film, cîtă energie depun oamenii care vin la Super, și faptul că s-a creat o comunitate foarte deschisă și primitoare. Așa știu că festivalul trebuie să existe și că fac o treabă bună.

Cîți ani aveai cînd ai venit cu conceptul acestui festival? Cît de greu a fost să-l pui pe picioare?

Tocmai împlinisem 16 ani la prima proiecție, eram la sfîrșitul clasei a X-a și nu aveam nici o idee ce să fac mai exact. La prima ediție a fost simplu, a fost o singură proiecție, mi-am invitat mulți prieteni, iar ceilalți regizori participanți și-au invitat și ei cunoștințele. Bunica, Gabriela Ionescu, m-a ajutat să fac rost de sală și mi-a dat bani să printez niște afișe și gata, oamenii au venit.

Cînd a devenit un festival, nu a mai fost atît de ușor. A trebuit să învăț totul, de la zero. Cum se face un comunicat de presă, unde să sun ca să comand tricouri sau să printez broșuri, cum se face un parteneriat media și, mai tîrziu, cum se fac contracte, raporturi și bugete. Am căutat pe net, am întrebat printre prieteni, am învățat fiind intern și voluntar la alte festivaluri. Acum mă descurc să fac multe dintre lucrurile astea, dar la fiecare ediție îmi mai dau seama că uit sau că îmi lipsește vreun *skill*. Încerc și să îi învăț pe cît mai mulți voluntari și interni ce am învățat eu, fiindcă, dacă la prima sau a doua ediție mai putea să fie un *one man show*, acum asta ar fi imposibil, la cît de mult s-a extins festivalul.

Cum a evoluat?

De la acea primă proiecție, la un festival cu un *workshop* de film, patru proiecții și cîteva petreceri la a doua ediție, la ceea ce este acum: o serie de proiecte desfășurate pe tot timpul anului, o comunitate de adolescenți super-entuziaști cînd vine vorba de Super, săli atît de pline încît lumea pleacă fiindcă nu mai găsește bilete. Eu sînt tot timpul uimit de cum a evoluat și nu mi-aș fi imaginat niciodată că putem să ajungem aici. La fiecare ediție am mai făcut cîte o îmbunătățire, pînă am ajuns aici. De exemplu, la a doua ediție am făcut un *workshop* de film, la a treia am extins *workshop*-ul respectiv la o lună de cursuri, la a patra am adăugat un *workshop* de fotografie, iar la a cincea am extins proiecțiile Super în toată țara, printr-un proiect prin care ambasadorii Super au organizat retrospective în 12 orașe din țară.

Este singurul eveniment de acest gen în România?

> *„Cînd a devenit un festival, nu a mai fost atît de ușor.“*

Din cîte știu eu, e singurul eveniment care să aibă toate aceste componente. Există concursuri de film pentru liceeni, însă ele nu le dau ocazia adolescenților să își arate filmele în sala de cinema și să participe la un festival pe bune. Există *workshop*-uri de film, însă nu fac parte dintr-un festival și nu creează la nivel mare comunitatea de adolescenți pe care o creează Super. Există proiecții de film pentru liceeni, însă nu cu filme făcute de adolescenți. Cumva, nimeni nu face ceea ce face Super și niciunde nu cred că s-au creat atmosfera și comunitatea create la Super pentru regizorii adolescenți.

Vorbește-mi despre ediția de anul acesta. Ce a adus nou?

Cele două mari ediții anul acesta sînt Super Ambasadorii și Super Pitch-ul. Anul acesta, am avut proiectul Super Ambasadorii, prin intermediul căruia am ales reprezentanți ai festivalului ca să organizeze retrospective și *workshop*-uri în toată țara (în 12 orașe, mai exact). Am organizat Super Pitch, un proiect prin care am oferit 250 de euro către echipe de adolescenți care au o idee de film. Practic, știm că e aproape imposibil ca adolescenții să aibă un buget pentru filmul lor și am vrut să oferim măcar o soluție de început pentru lucrul ăsta.

În final, la festivalul propriu-zis, sîntem fericiți că pentru prima dată am avut regizori invitați din alte țări și că este prima oară cînd am avut două calupuri de competiție din România și Moldova.

De ce ați considerat necesară o secțiune despre comunitatea LGBT?

Cred că e un subiect deloc discutat în liceu. Eu, personal, am avut experiențe negative cu profesori care au spus chiar că homosexualitatea e o boală, la ore. Așa că am vrut să spunem cîteva povești LGBT care să compenseze lipsa discuției în licee și să ofere o reprezentare nuanțată și intersecțională a comunității.

Cum ați selectat filmele prezente anul acesta în competiție?

Pentru noi, nu există criterii exacte pentru filme, în afară de faptul că trebuie să fie regizate de adolescenți cu vîrste între 14 și 19 ani. Nici eu, nici Teona Galgoțiu sau Marc Solomon (selecționerii de la primele ediții) nu mai facem selecția acum, fiindcă am vrut să lăsăm tot adolescenții să o facă. Noi toți sîntem la facultate, așa că acum am ales niște liceeni care să selecteze filmele. Ceea ce căutăm de obicei la Super sînt filme cît mai autentice. Nu căutăm tehnici sofisticate, aparatură performantă, povești foarte complicate sau efecte elaborate, ci căutăm oameni care pot spune o poveste, eventual din lumea din jurul lor sau chiar despre ei înșiși, sau care pot transmite un mesaj cu mijloacele pe care le au.

Pe lîngă faptul că încurajați tinerii spre acest domeniu, există și alte implicații. Am văzut, de exemplu, filme cu un real impact social. Încurajați acest gen de filme?

Da, le încurajăm, și de aici și secțiunea LGBT. Cred că sînt lucruri pe care nu le discutăm destul (pe unele chiar deloc) în liceu, așa că pot fi o sursă de educație alternativă. Anul ăsta am avut în competiție un film despre ce înseamnă să fie trans pentru o fată în Kosovo, un film despre rasism și xenofobie în competiția națională, un film despre o casă care adăpostea copii săraci, și multe altele.

Idei pentru anul viitor?

Am vrea să extindem Super Pitch, ca să ajungă la mai multă lume. Am vrea ca adolescenții să știe că, dacă au nevoie de ceva resurse pentru o idee de film pe care o au, pot apela la noi. Am vrea să extindem și Super Ambasadorii, ca să ajungem în și mai multe orașe.

Unul dintre lucrurile pe care vreau să le facem în viitor, încet-încet, este să ajungem și în zone defavorizate, rurale, sau în orașe mai mici, unde nu există atîtea oportunități extrașcolare, și unde să invităm liceenii să facă film. Sînt foarte fericit că am reușit să ieșim, prin ambasadorii Super, în afara Bucureștiului, unde deja sînt atîtea proiecte și inițiative. Acum am vrea să ieșim încet-încet și în afara orașelor mai mari, ceea nu am reușit decît puțin pînă acum.

a consemnat Stela GIURGEANU

„Fiecare obiect e în fiecare clipă altfel“

– interviu cu Ştefan CÂLŢIA –

„Alerg prin această lume silindu-mă să ajung la momentul în care mă voi întinde pe canapea ca Oblomov şi voi deveni un privitor.“

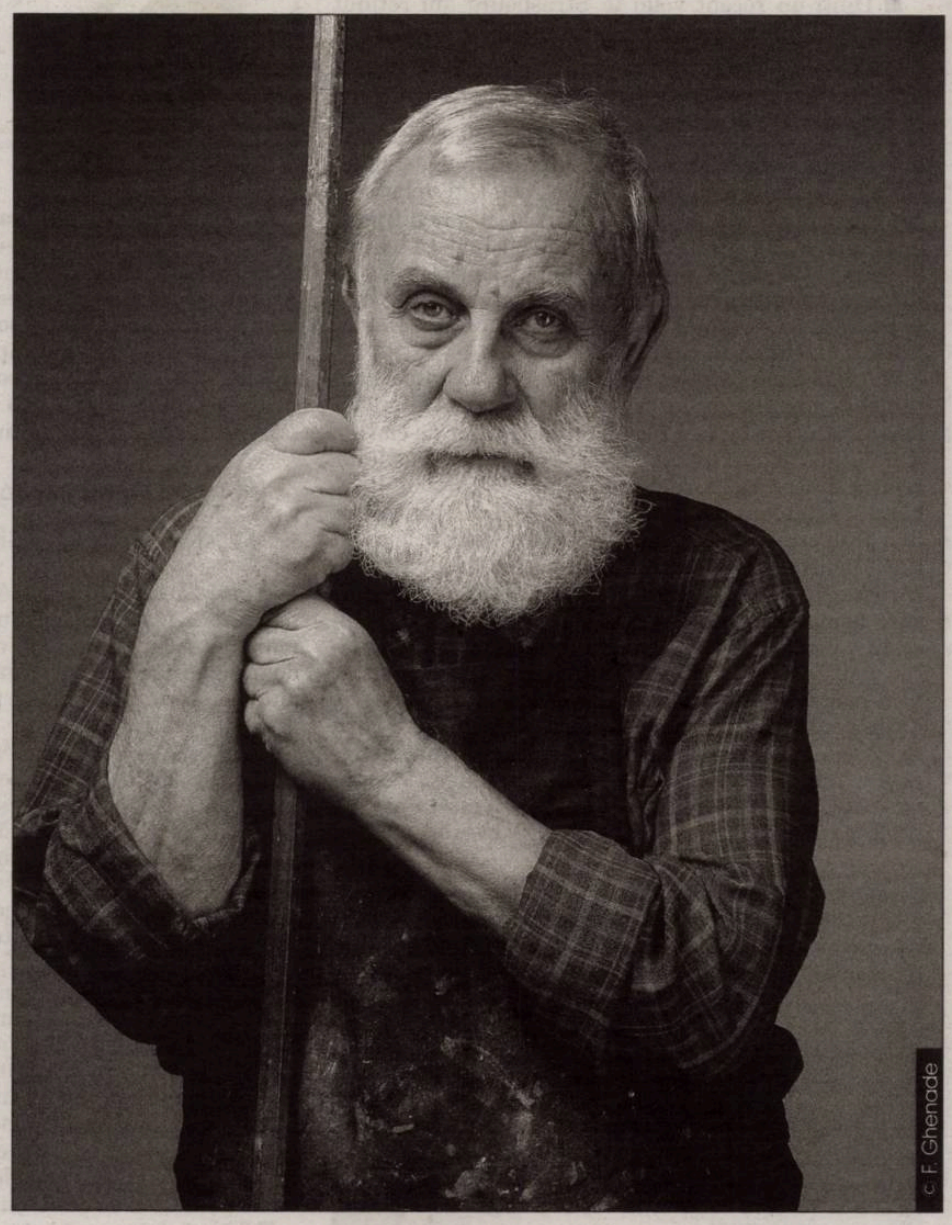

c. F. Ghenade

În expoziția „Ștefan Câlția. Obiecte grăitoare“, deschisă la Muzeul Colecțiilor de Artă pînă pe 20 septembrie 2017, plutești ca într-un fel de reverie, fermecat de picturi pe pînză și desene în tuș, dar și de obiecte „cu poveste“ din atelierul artistului, strînse de-a lungul timpului împreună cu soția sa, Livia. E o lume a răbdării și a onestității, deopotrivă contemplativă și ziditoare, în care și-au găsit loc, printre altele, țigle de lut ars, buchețele de flori uscate, fotografii cu pîini rumenite și un fragment de troiță salvat de pictor de la marginea unei grămezi de lemne pentru foc.

Ce trebuie să vă transmită un obiect ca să îl luați în mînă?

Fiind un om al vizualului, sînt atras de formă și culoare, iar cele două nu se așază oricum. Cineva confecționează obiectul, el e mîngîiat, rotit, încărcat cu viață și transmis mai departe. De exemplu, una dintre oalele de sarmale prezentate în expoziție a aparținut bunicii mele, care a moștenit-o, la rîndul ei, de la străbunica. Fiindcă am crescut lîngă ea, oala de sarmale e impregnată de bucuria Crăciunului, de serile cînd ne adunam toți ai casei la gura sobei. Dar, pe lîngă amintirile copilăriei, ea mă trimite cu gîndul fie la o femeie din Scheiul Brașovului, fiindcă e pictată în verde și negru, culorile costumului tradițional, fie la doamnele în rochii largi din picturile lui Diego Velázquez. În profesiunea mea, toate timp cu faptele lor. S-ar zice că sînt un harnic, dar nu sînt. Sînt un mare leneș și mă gîndesc ce frumos ar fi să stai să privești... Unul dintre băieții mei, cînd era copil, a fost întrebat la un moment dat ce vrea să se facă cînd va fi mare și el a răspuns: *privitor.* Copiii din jurul lui au zîmbit, dar mie mi s-a părut ceva extraordinar. Ce mare bucurie să poți fi un privitor... Dar pînă atunci, am de împlinit tot felul de lucruri și am senzația că, dacă le fac pe toate – să mut casa bunicilor de pe deal, să îl ajut pe unul dintre băieții mei să își facă la țară centrul lui cultural ș.a. –, voi avea răgaz. Și alerg prin această lume silindu-mă să ajung la momentul în care mă voi întinde pe canapea ca Oblomov și voi deveni un privitor. Voi putea privi lumea și mă voi putea bucura de ea.

„Pui un vîrf de sare, o mînă de făină, ouă cît cuprinde.“

se transformă în imagini încărcate de povești, de sensuri noi pe care le nuanțez de fiecare dată.

Iar legat de „lucrul vechi“, expresia are două nuanțe. Fie ceva de aruncat la care nu vrei să te mai uiți, fie ceva de preț pe care îl îngrijești și îl duci cu tine generații după generații. În casa noastră există o farfurie de colivă din cositor, care e datată 1785. Deci au căzut familii, au trecut imperii, dar vasul de colivă a trecut din mînă în mînă, de la bunică la nepoată, de la nepoată la strănepoată și acum îl țin undeva ca pe un lucru de preț. De lucrul vechi te apropii nu doar cu nostalgie, dar și cu sentimentul că a aparținut cuiva înaintea ta și că trăiești într-o comuniune.

Ce relație ați dezvoltat de-a lungul timpului cu aceste obiecte?

Fiecare obiect e în fiecare clipă altfel. Eu nu sînt un pictor care să își pună în față obiectele și să înceapă să le picteze. Pentru mine, Creația – și nu mă refer doar la partea văzută – e vie și în permanentă schimbare. Două lucruri se schimbă mereu cînd te uiți la un obiect: tu și el. Lumina e diferită, se mișcă și, în fiecare secundă, îți transmite altceva. Tocmai de aceea putem sta ceasuri întregi pe coama dealului să privim asfințitul și să ne pierdem în lumea care ni se deschide în fața ochilor. Parcurgem o călătorie. Eu îmi iau o fărîmă din povestea lor și le folosesc ca pretext pentru imagine și culoare. Dacă rătăcesc, mă întorc din nou spre obiect, îl văd cît e de frumos, mă sperii și revin la lucrul meu.

Simțiți nevoia să recuperați un timp pierdut?

Nu. Fac parte dintre acei oameni care s-au bucurat tot timpul de vîrsta pe care au avut-o și au încercat să umple acel

Personajele dvs. plutesc, levitează în lumi „pe dos“, dar li se citește pe chip și un fel de însingurare. De ce?

Da, au un fel de însingurare. Cînd am o compoziție cu două-trei personaje care stau într-o anumită relație, niciodată nu mă gîndesc să pictez o conversație. Mă interesează spațiul dintre cele două personaje, locul unde se intersectează tăcerile lor. Personajele mele feminine plutesc în această lume cu gesturi aproape la fel. Modelul e unul simplu: femeia de la țară pe care o întîlneam cînd ieșeam de la biserică și care ținea în mînă floricele. Purta haine de duminică și acestea îi dădeau o anumită prestanță. Ele spun doar atît: hai să ne uităm într-o anumită direcție... restul e problema ta ce vezi!

„De fapt, arta asta e: deschiderea unei ferestre către o lume în care intri și vezi dacă poți sau nu să mergi prin ea.“

Nu vezi ce am văzut eu, nu gîndești ce am gîndit eu și nu asta e important. Contează faptul că te-am pus să te uiți într-o anumită direcție și că începi să descoperi ceva. Și propriile tale gînduri se răvășesc, se așază altfel, ca-ntr-o lectură. De fapt, arta asta e: deschiderea unei ferestre către o lume în care intri și vezi dacă poți sau nu să mergi prin ea. Îmi doresc ca, de la întîlnirea cu lucrările mele, privitorul să plece meditînd asupra lui și a lumii.

Prin cîte teste trece culoarea pînă o găsiți pe aceea care vă mulțumește?

Aș putea da un răspuns didactic, dar cel mai simplu îmi e să spun că există un instrument despre care doi profesori mi-au vorbit cu sfințenie: paleta. În concepția mea, toată pictura unui artist e paleta. Acolo se întîmplă miracolul și acolo e căutarea continuă. Culorile se tot mișcă, se tot amestecă, la fel ca în creuzetul unui alchimist. Le așezi pe pînză, le întorci, te joci cu ele. E o lucrare între ceea ce știi despre materia cu care lucrezi – care ține strict de profesionalism (cum se amestecă culorile, ce liant să folosești etc.) – și starea ta. Pare banal, însă e ca în rețetele bunicilor: pui un vîrf de sare, o mînă de făină, ouă cît cuprinde. O rețetă între două vecine nu are cantități exacte, dar fiecare știe ce înseamnă.

Dacă ar fi să faceți un film despre Șona, satul copilăriei dvs., cu ce ați începe?

Cu o femeie care frămîntă pîine. În ziua cînd se făcea pîine, simțeam că și bunica, și unchii, și toți cei din jur aveau parcă un alt comportament. Și locul unde se întîmpla acțiunea era foarte special pentru noi, copiii. Era o cameră căreia îi ziceam „dedesubt“. În satul unde am copilărit, casele erau de piatră, iar la demisol se aflau una-două camere unde locuiau de obicei bătrînii familiei, iar într-una dintre ele se afla cuptorul. Așadar, la bunica mea, cuptorul era *dedesubt*. Coborai cîteva trepte, te aplecai, fiindcă ușa era mică. Pîinea se frămînta într-o covată mare, iar camera era stil vagon, lunguiață, cu un geam mic prin care abia pătrundea lumina. Pe vatră se aprindea lampa cu petrol și se frămînta pîinea. După cîteva ceasuri, cînd era crescută, aveam impresia că aluatul respiră. Două femei făceau apoi pîinea și o băgau în cuptor. Iar din aluatul rămas, bunica făcea niște păsări mici cu boabe de piper drept ochi pe care le băga în cuptor lîngă pîine. Și cînd se coceau, mirosul se ducea în sat. Nu toate familiile făceau pîine în același timp, fiecărei case îi venea rîndul cam la două săptămîni. Seara ieșeam la poartă cu lipia, iar noi, copiii, cu păsărelele acelea mici în mînă, stăteam pe laiță. Era ceva extraordinar. Și, bineînțeles, înainte de a tăia pîinea, dar și cînd se băga în cuptor, i se făcea cruce. Religiozitatea era ceva simplu, clar, adevărat.

De ce invitați mereu la călătorie, o temă care apare frecvent în lucrările dvs.?

Călătoria e dăruire și cunoaștere. Mă întorc la bunica fiindcă am sentimentul că oamenii din vremea ei călătoreau mai mult decît nepoții lor care acum ajung prin Spania. Bunica, pe hotarul pe care îl stăpînea, cunoștea toate ierburile, toate animalele, toate obiceiurile lor și ale satului. Avea o încărcătură extraordinară de cunoștințe pe care le folosea în permanență în conversații sau în lucrurile pe care le făcea zi de zi. Și atunci era o călătorie teribilă. Sînt două feluri de a călători: să o iei pe orizontală, dar după primul deal nu mai vezi locul sau să începi să plutești, să te ridici deasupra locului, conul de cunoaștere lărgindu-se treptat. Eu zic că aceasta e adevărata călătorie.

a consemnat Ana-Maria SÎRGHI

Cu ochii-n 3,14

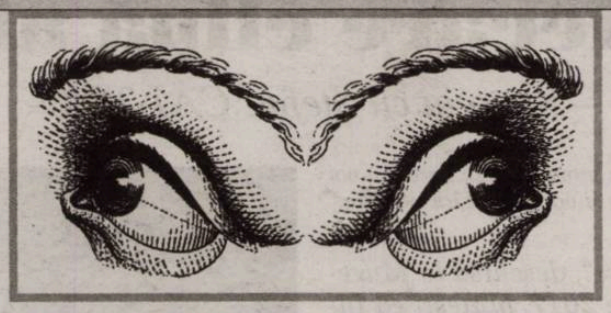

FECIOAREI I SE APRIND PALMELE PENTRU A SE FAMILIARIZA CU ATMOSFERA ÎN CARE SE NAȘTE FAMILIA DE BRONZ

■ Dintr-un recent voiaj la Strasbourg am reținut (pentru a-l spune mai departe) numele unei farmacii: Farmacia Fecioarei. (**D. S.**)

■ O biserică protestantă din Germania vrea să introducă robotul-preot, pentru a marca 500 de ani de la reforma religioasă. Robotul are un *touchscreen* pe burtă și un meniu din care selecționezi limba și binecuvîntarea de care ai nevoie. După ce alegi, robotului i se aprind palmele, pe care le ridică ușor amenințător deasupra ta, dă ritmic din sprîncene, își mișcă lederile pe post de guriță și rostește binecuvîntarea. La final, mulțumește și te întreabă dacă te mai poate ajuta cu ceva. Oare, dacă știa ce avea să provoace, Martin Luther nu stătea în banca lui? (**S. G.**)

■ Adela Stan, respectată profesoară de limba și literatura română de la Colegiul Național „Mihai Viteazul" din Turda, le-a recomandat elevilor de clasa a X-a filmul *Eclipsă totală,* care prezintă, printre altele, relația dintre scriitorii Paul Verlaine și Arthur Rimbaud. Părintele unui copil a depus la direcțiunea școlii o plîngere în care o acuza pe profesoară că „le-a dat temă pentru acasă un film cu homosexuali, cu sex și sărutări între bărbați", copiii fiind astfel „îndrumați spre homosexualitate". Consiliul de Administrație al școlii a votat sancționarea cu avertisment a profesoarei, care a declarat: „Am recomandat elevilor mei acest film pentru a se familiariza cu atmosfera în care se naște simbolismul, care face obiectul studiului nostru în clasa a X-a, doar că noi studiem simbolismul reprezentat numai de Bacovia. Filmul era o mică «extensie»". Aveți toată admirația și respectul meu, doamnă profesoară! Aș fi vrut să fi fost elevul dvs. (**M. C.**)

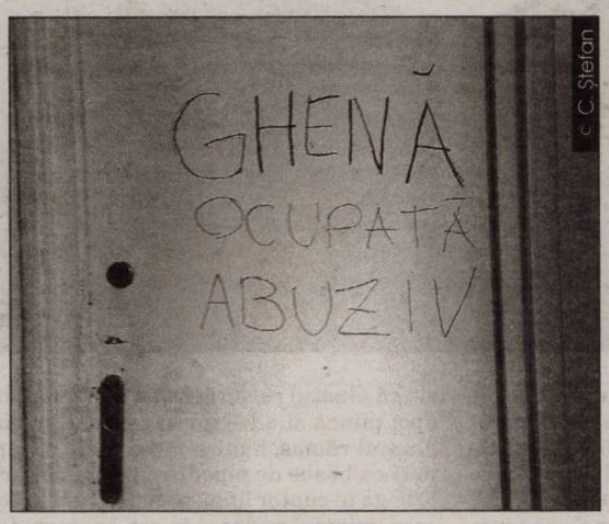

c. C. Ștefon

■ Oaia face parte din familia tradițională? (**M. C.**)

■ La Grand Prix-ul european de tir cu arcul, desfășurat la sfîrșitul lunii mai la București, Ovidiu Achilie și Daniela Cristescu au cîștigat medalii de bronz. Felicitări! Dar cu ocazia asta am aflat nu numai că avem sportivi competitivi la o asemenea disciplină, ci și că printre recordmanii noștri se numără un (neașteptat) Gigi Pușcă sau un (foarte de așteptat) Răzvan Marcu. Repet, la tir cu arcu'. (**A. M.**)

ÎN STRĂFUNDUL ANALIZEI HAOTICE AU RĂMAS CUGETĂRI RECICLATE

■ Petre Daea, ministrul Agriculturii, cred că ar avea mare succes ca vlogger. Subiectul, pur și simplu, nu mai contează: „Oaia este o statuie vie. Aceasta este doar o definiție. Argumentele se găsesc în străfundul analizei pentru fiecare și pentru orice loc. Uitați-vă dumneavoastră astăzi în orice parte a țării cît de frumos este acest animal pe pășunile verzi ale țării românești. Frunza o are toată lumea, dar oile ca în România, nu. Lîngă oaie găsești o frunză, lîngă frunză nu poți să găsești o oaie". (**A. M. S.**)

■ Pe străzile Bucureștiului mă simt tot mai mult ca-n *Al cincilea element* al lui Luc Besson: pe trotuar, cît și pe carosabil, ești depășit de vehicule – biciclete, trotinete, cărucioare, cărucioare de supermarket – și de creaturi – oameni, pisici, porumbei – tot mai multe, mai haotice și mai intempestive. (**I. P.**)

■ La metrou, pe un scaun de pe peron, au rămas un ziar, o umbrelă gri, udă și întredeschisă, și o cartelă de intrare. Mă uitam, de curînd, la *The Leftovers,* un serial a cărui premisă e că, într-o zi, au dispărut din senin cîteva milioane de oameni de pe întregul glob. Cît am stat eu așteptînd, vreo cinci minute, n-a apărut nimeni să revendice obiectele de pe scaun. Mai să cred c-am ieșit din vis și-am ajuns în film. (**C. Ș.**)

■ Titluri, texte, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (XXI): *„Ich bin ein Berliner!"* („Sînt un berlinez!") (John. F. Kennedy). În turcă: *Ben bir Berlinerim!;* în latină: *Berolinensis sum!;* în bulgară: *Az săm berlinceanin!;* în finlandeză: *Minä olen berliiniläinen!;* în greacă: *Eímai énas Verolinézos!.* (**M. P.**)

■ Un grup de activiști pentru protecția mediului s-a apucat să transforme în brățări ale prieteniei tampoanele menstruale aruncate la gunoi. Un set de șase astfel de tampoane reciclate în artă *hand-made eco-friendly* costă 15 dolari. (**M. C.**)

AȘA-I, DE BUNĂ SEAMĂ, CÎND O STATUIE ÎȘI ACOPERĂ CAPUL CU O BROBOADĂ ȘI ATENTEAZĂ LA SIGURANȚA BASMULUI

■ „Păi, ai zis că lucri, și tu stai pe Internet." Rica a li Mei o vient cu-o poală de spanac și otîricuță de cimbrișor, din deal. Și m-o prins. Așa-i cînd lucri în tindă pentru *Dilema veche.* Intri-n gura satului. (**R. M.**)

■ La Aeroportul Otopeni am văzut un fel de cabină-cazino, cu „păcănele", de bună seamă. Ca la Autogara Filaret. Mai aștepți o rată aeriană, mai tragi o dată. Dar dacă la un moment dat ți se întîmplă să cîștigi prea mult, probabil că ți se face și frică să mai zbori. Să nu cumva să ai parte de vreun avion necîștigător. (**A. M.**)

■ Au intervenit părinții pentru a cere o sancțiune și o profesoară de română din Turda a fost sancționată cu mustrare pentru că le-a recomandat elevilor un film cu Leonardo DiCaprio despre Arthur Rimbaud și Paul Verlaine, care – zice știrea – „au avut o relație amoroasă". Foarte bună măsură. Pasul următor ar fi să se scoată din manuale și din istoria literaturii universale (care oricum nu se predă la școală) toți autorii care au avut „relații nepotrivite", de la Sappho încoace. Nici despre Michelangelo, bunăoară, n-ar trebui să se mai scoată o vorbă la orele de istoria artei (că și el era, cică, „dubios"). Nici despre mulți alții. Nici despre Odobescu n-ar trebui să învățăm, că s-a drogat. Se pare că nici Proust n-a fost cuminte. Și mulți alții. Ar trebui, în viitor, să se studieze la școală doar poeziile Gabrielei Firea, că se-nchină frumos și își acoperă capul cu o broboadă cînd merge la biserică. Iar la orele de desen, copiii ar trebui puși să-l deseneze pe dl Liviu Dragnea în costum național, cu pălărie de pai. Să-i întrebăm pe (unii) părinți la ce filme se uită după 12 noaptea? (**D. C.**)

■ Arabia Saudită i-a definit pe ateiști, într-un proiect de lege, drept teroriști care „dăunează ordinii publice" și care atentează la siguranța statului de drept. În spiritul a ceea ce se întîmplă și la noi în ultimul timp, ar trebui ca burlacii să fie definiți prin Constituție drept teroriști matrimoniali care atentează la siguranța procreării de drept. (**M. C.**)

■ Ies din scară și văd cum un melc încearcă să pătrundă fraudulos în bloc. Plouă mărunt, dar nu mai deschid umbrela. Ocolesc pe Basmului, de curiozitate, să văd cum mai arată. Nu-i chiar o stradă din povești, însă acum măcar e verde. Un pudel alb murdar mîrîie la piciorul meu. De undeva de la parter, manele și un „Ho, nebunooo!" întregesc atmosfera. (**C. Ș.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **695** ■ 15-21 iunie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

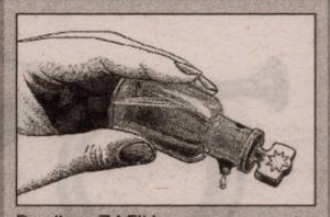

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

6

ANDREI PLEȘU

„Crizele fertile ale Europei“

pagina **3**

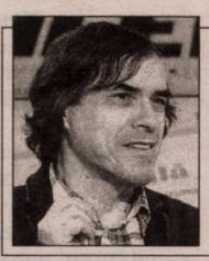

MIRCEA CĂRTĂRESCU

„Make the textbooks great again!“

pagina **III**

GEORGE SOROS

„În apărarea Europei“

pagina **23**

Scriu și sînt viu

Rolul literaturii contemporane în educație

„Cînd eram mic, dorința mea era să mă fac o carte, nu scriitor.“

AMOS OZ

Redacția DILEMA VECHE: Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, 020331 București ● **telefon:** 0372.130.006 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Delia VERDEŞ

Conformism şi sărăcie

Repartizată, înainte de '90, într-un sat moldovenesc, o profesoară din Ardeal a constatat că orarul şcolii în care urma să lucreze era cu totul bizar: desen, sport, muzică – la prima oră şi abia pe la unsprezece-douăsprezece – matematica, româna şi alte materii grele. Motivele acestei ciudăţenii avea să le înţeleagă după primele ei zile de predare: sărăcia şi „tradiţia" locului; părinţii îşi trimiteau zilnic la şcoală copiii nemîncaţi, dar băuţi; o cană zdravănă de vin pe burta goală era masa lor de dimineaţă. Cum elevii nu se trezeau din toropeală decît spre prînz, orarul „răsturnat" era, evident, o modalitate de conformare, de adaptare la realitate. Realitatea dă buzna peste tine, ca profesor, în fel şi chip: am avut, de exemplu, pe vremea cînd am predat într-o şcoală de provincie, destui elevi foarte sărmani: purtau, pînă dădea zăpada, tenişi foarte uzaţi şi treninguri şi cămăşuţe care de mult le rămăseseră mici; în pauză, mîncau, cu un aer înţelept, mîncare de cartofi din borcane de sticlă (ţin bine minte clinchetul linguriţelor care adunau ultimele resturi de sos); mulţi aveau o viaţă de familie teribilă. Profesorii (chiar şi cei buni) îşi fabricau în acest context imagini de sine desuet-iluministe: cum altfel să fi reacţionat? Cum altfel să se fi conformat, decît perpetuînd modelele de tip „apostolul" ori „misionarul"?

Nu ştiu dacă şi acum puii de răzeşi vin tot beţi la şcoală sau dacă ceilalţi pui de lei – de fapt, erau copii de muncitori – au treninguri mai mari sau mai călduroase. În oraşele mari (în Bucureşti, mai cu seamă), simţul comun vede în elevii de astăzi nişte fiinţe marţiene cam agresive, prevăzute cu adidaşi care costă o jumătate de salariu, tricouri aşijderi, şepci cu cozorocul la ceafă. (În imaginea asta se citeşte tensiunea dintre conformismul adulţilor şi nonconformismul conformist al adolescenţilor.) Nimic nu e, totuşi, omogen (sînt atîtea diferenţe: satoraş-mare/mic-regiune-categorie-socio-profesională). În schimb, un lucru e sigur: sărmani, nesărmani, societatea e datoare să-i înveţe „ritualurile bătrînilor", să le transmită „acel" set de valori unanim cunoscute... „Agenţii" desemnaţi să se ocupe cu transmiterea sînt profesorii, se ştie. Din păcate, aceasta e singura responsabilitate clar formulată în schema interacţiunilor elevi-şcoală-societate. Fiindcă, deocamdată, a treia instanţă – comanditarul (societatea în traziţie) nu pare suficient de „treaz" (e prea devreme!) şi nu şi-a formulat limpede noul set de valori (sau, atunci cînd îl invocă, în discursul public, nu prea pare să creadă în poezia cu noile valori). Elevul e ţinta unor mesaje contradictorii (mass-media, de pildă, predică importanţa dialogului, dar la şcoală dialogul lipseşte; şi nu numai la şcoală...), societatea în prefacere e confuză, apostolul – prins la mijloc.

(apărut în *Dilema*, nr. 228, 6 iunie 1997)

Dilema veche vă propune

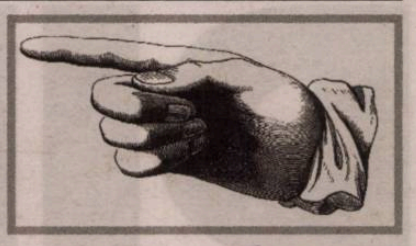

■ Teatrul Metropolis ne invită să descoperim împreună „Misterele Bucureştiului": „Geografia secretă a oraşului şi spiritualitatea lui trebuie recuperate. Prin teatru, poveştile uitate şi marile personaje care au colindat pe străzile lui pot prinde iar viaţă". Pornind de la nuvela *Secretul doctorului Honigberger,* dar valorificînd în aceeaşi cheie şi alte scrieri ale lui Mircea Eliade, regizorul Dragoş Galgoţiu ne propune o stranie poveste teatrală, deopotrivă fascinantă şi nu mai puţin incitantă. (Ruxandra Mihăilă)

■ John Williams a fost recuperat mult după ce şi-a publicat cărţile. *Stoner* a apărut în 1965, *Augustus* în 1972. Ambele au fost traduse în ultimii ani în multe limbi şi s-au bucurat de mare succes. La Editura Polirom a apărut recent traducerea romanului *Augustus* (semnată de Ariadna Ponta). Pentru cei care au citit *Stoner* şi nu numai, cartea asta e minunată. (Ana Maria Sandu)

■ Pe 15 şi 16 iunie, Caravana Docuart, la Cinema Muzeul Ţăranului, Studio „Horia Bernea". Documentare premiate, sesiuni de Q&A, intrarea este liberă. Dacă nu le-aţi văzut deja, recomand *Angela* de Botond Püsök, *Imagini din vis* de Sorin Luca, *Ultimul căldărar* de Cosmin Bumbuţ şi Elena Stancu. (Adina Popescu)

■ Între 15 şi 18 iunie, la Cinema „Elvira Popescu" are loc retrospectiva TIFF la Bucureşti. *L'ombre des femmes, Heartstone, Una mujer fantastica* sînt doar cîteva dintre filmele pe care le puteţi vedea zilele acestea. (Cristina Ştefan)

■ Chiar dacă primele două episoade s-au difuzat pe 22 mai (nu le-am prins nici eu, eram pe alte meleaguri) şi de atunci au mai curs cîteva pe ecran, merită să vă cufundaţi, fie şi cu întîrziere (pe HBO), în apele ceţos-translucide ale sezonului 3 din *Twin Peaks.* Încîntare/înfiorare garantate. (Dan Stanciu)

■ Dacă sînteţi curioşi ce va mai face Simona Halep, de luni începe turneul pe iarbă de la Birmingham, la care, după toate probabilităţile, jucătoarea noastră va participa, sperînd că glezna sucită încă de la finala turneului de la Roma nu-i va mai face probleme. La Birmingham vor fi mai toate jucătoarele importante din lume, deja bune cunoştinţe ale noastre: Kerber, Pliskova, Muguruza, Konta, Radwanska sau Svitolina. Chiar şi Sharapova a fost invitată. Turneul va fi transmis pe Digi Sport. Dacă ar cîştiga acest turneu, Halep ar ajunge pe locul unu în lume. Dar poate mai bine ar fi să cîştige Wimbledon-ul. Însă şi mai bine ar fi să nu ne ambalăm prea tare noi, telespectatorii. (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Tabieturi**
- **Arsenie Boca**
- **Donald Trump**

album dilematic Ernő Farkas

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie)
Marius CHIVU ● Radu COSAŞU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEŞU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-şef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUŢITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuţa PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIŢĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

PUBLICITATE PENTRU PRINT:
d.stan@teaminnovation.ro / Tel: 0742-100.630
office@teaminnovation.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

PUBLICITATE PENTRU ONLINE:
vanzari@ead.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Marketing: Steluţa Zamfir
Coordonator Producţie: Constantin Delta
Director Distribuţie: Dana Zamfir

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicaţie auditată de: BRAT
Tiraj: 8.800
Tipărit la Tipomedia

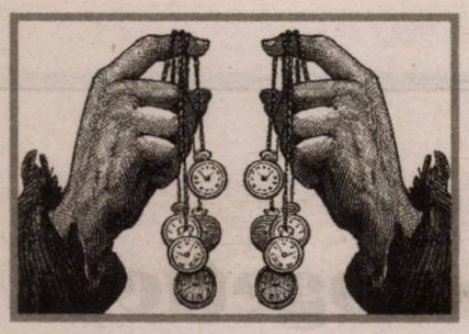

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Crizele fertile ale Europei

Am participat, în prima jumătate a anului 1998, la o ședință a Consiliului Uniunii Europene. Președinția Consiliului era asigurată, în acel moment, de Marea Britanie, respectiv de ministrul de Externe al Regatului Unit, dl Robin Cook. Ceilalți participanți erau, la rîndul lor, miniștri de Externe ai țărilor europene, fie membre UE, fie încă în curs de aderare. În plen, cu excepția lui Bronislaw Geremek, toți au vorbit englezește. Eu însumi, pe atunci ministru de Externe al României, am socotit politicos să vorbesc în limba celui care prezida ședința, dl Cook. Într-o pauză, omologul meu francez, dl Hubert Védrine, m-a luat deoparte și mi s-a adresat amabil, dar destul de contrariat: „Știam că România e o țară francofonă. Cum se face că ați ales să vorbiți englezește?“ Fapt e că, în urma acestei frugale conversații, la dejunul de lucru care a urmat, mi-am „livrat“ contribuția în franceză. România se străduia, în acea perioadă, să devină membru al Uniunii Europene și voia să se arate cooperantă cu toți viitorii ei, eventuali, parteneri. După dejunul de lucru, m-a abordat însă dl Robin Cook. „Dimineață ați vorbit englezește. Cum se face că, brusc, ați trecut pe franceză?“ A fost primul „atac“ de perplexitate de-a lungul parcursului dificil, dar pasionant către „integrarea“ europeană a țării mele. Carevasăzică – mi-am spus –, „uniunea“ europeană nu e acea „casă comună“ trandafirie despre care se vorbea la diverse întruniri festive. Nu era o pură administrație luminată. Sau o paradă triumfală de idealuri mărețe. Era o ființă vie, cu umori, gelozii, orgolii, bune și proaste dispoziții, crize, febrilități, nevroze. În paranteză fie spus, perplexitatea de-atunci a căpătat, după Brexit, o dimensiune nouă. Mă întreb, de pildă, care va fi *„lingua franca“* a Uniunii după ce Anglia a ieșit din joc? Vom păstra engleza, cu un fel de melancolie comemorativă, sau vom asista la o luptă pentru „supremație“ între franceză și germană, cu posibile iritări politice din partea țărilor mediteraneene?

Angajați, cum eram, în răsăritul Europei, în cursa pentru reinserția noastră în comunitatea europeană, nu realizam, sau uitam să recapitulăm, tensiunile vechi și statornice ale istoriei continentale, policromia ei constitutivă. Europa are o îndelungată tradiție a autosegregării, a multidimensionalității, a dezbaterilor identitare mergînd pînă la conflict intern. Primul eșec al „casei noastre comune“ a fost fracturarea Imperiului Roman într-o secțiune apuseană și una răsăriteană. Roma s-a rupt de Bizanț, catolicismul de ortodoxie, protestantismul de catolicism, Imperiul de Papalitate, Estul de Vest, Nordul de Sud, germanitatea de latinitate, comunismul de capitalism, Anglia de restul continentului. Spectrul diviziunii e ceea ce Jacques Dewitte numea (admirativ!) „excepția europeană“. Percepem cu ușurință diferențele care ne compun identitatea, ne putem lua, oricînd, distanță față de noi înșine. Noi am inventat și colonialismul, și anticolonialismul, noi am inventat și europocentrismul și relativizarea europenismului. Am trăit, așadar, din crize și rupturi, ne-am găsit iarăși și iarăși „definiția“, asumînd bogăția *clivajelor* care ne-au modelat.

(...) Desigur, nu vrem să înlocuim triumfalismul unei „case comune“ etern pacificate cu triumfalismul incoerenței fertile, al crizei înțelese ca mod de viață, „singurul“ mod de viață cu adevărat „realist“, subtil, profitabil. Da, Uniunea Europeană are, cum spune undeva Ivan Krastev, „fragilitatea tuturor alcătuirilor politice“. Da, Jacques Delors avea dreptate să se teamă că am putea deveni, în eforturile noastre de construcție comunitară, un fel de „OPN“: „un obiect politic neidentificat“. Da, putem spune, cu Tony Judt, că „Europa e mai mult decît o noțiune geografică, dar mai puțin decît un răspuns“. Da, Hans Magnus Enzensberger avea, încă de la sfîrșitul anilor '80, temeri legate de evoluția „postdemocratică“ a „blîndului monstru de la Bruxelles“. Știm, ne confruntăm cu fisuri acute ale democrației, ale capitalismului, ale mondializării. Naționalismele au devenit nu doar „vestigii“ fudule ale provinciei europene, ci arme electorale de succes în marile țări ale „centrului“ ei. (Robert Menase *dixit*). Avem pe cap dosarul „Brexit“, dosarul turc, dosarul refugiaților, al terorismului, al Crimeei, al sincopelor financiare etc. Dar soluția nu e nici panica destructurantă, nici demagogia roz a unui „viitor luminos“. Orice confruntare are, dincolo de nebuloasa ei, o binevenită dimensiune de reevaluare, recalibrare și relansare. Iar Europa e foarte bine antrenată, de cînd există, pentru a-și supraviețui, pentru a-și integra fracturile, pentru a-și transforma cicatricile în semne ale vitalității. În definitiv, nu vrem să adormim în falsul confort al unui definitivat utopic. Și nici să riscăm entropia unei ordini „de lemn“. La avantajele (și farmecul?) unei *seminale dezordini* se gîndea, probabil, Michael Portillo, ministrul britanic al Apărării între 1995 și 1997: „...Prefer, sincer, o Europă mai puțin ordonată *(untidy)*. Și sper că dincolo de avantajele oferite noilor democrații, lărgirea Uninii va crea o Europă mai puțin ordonată“. Dacă nu mă înșel, sîntem foarte aproape de acest „obiectiv“...

(fragment din conferința „Anti-european Traditions of Europe“*, ținută la Viena săptămîna trecută, pe 9 iunie, la Institut für die Wissenschaften vom Menschen)*

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Riposino, Max Weber și Europa cu două direcții

■ Sîntem în Munții Sette Fratelli și ne întoarcem de la Tomba dei Giganti, un exemplar impresionant dintre cele peste șapte mii de *nuraghes* sarde, construcții megalitice de acum peste trei mii de ani. Peisajul este la fel de impresionant, cu golful Cagliari la picioarele muntelui acoperit de florile Mediteranei. În rest, pustiu. Cîteva case temporare de păstori și, mai jos, cîteva agro-pensiuni și vile ascunse printre copaci de plută. Ne e foame, dar nu există nici o locantă de acest gen pe aici. Mai aproape de poalele muntelui, dăm totuși peste o *trattoria* și ne repezim în ea. Este un local familial cu opt mese, toate pline. Ar mai încăpea vreo zece, dar proprietarilor nici nu le trece prin cap să mărească oferta: atît le este de ajuns.

– Aici spiritul capitalismului nu a pătruns încă... – îmi zîmbește Marco.

■ Prietenul nostru Filippo ne-a dat întîlnire pe plaja Poetto din Cagliari, una dintre bijuteriile Sardiniei, lungă de vreo 12 kilometri și lată ca plaja din Mamaia în vremurile ei bune. Terasele se înșiruie cît vezi cu ochii. La ora asta, toate sînt aproape pline. Eu îl aștept însă pe Filippo în dreptul singurei terase goale. M-aș cam duce la o sută de metri mai departe, unde e lume la mese și voie bună, dar amicul nostru a fost ferm: mergem la Gigi!

Gigi e patronul. De cele mai multe ori, nu are chef de turiști: îl enervează. Stă pe șezlong și admiră marea. Cu Filippo este însă prieten, așa că sîntem serviți cu niște cafele și Campari-Spritz. Mai vin cîțiva obișnuiți de-ai casei. Gigi s-a așezat din nou pe șezlong și o lasă pe fata angajată cu ziua să-i servească pe cei abia veniți. Și stăm la taclale cu toții. E într-adevăr al naibii de bine, departe de agitația de la celelalte terase.

■ În seara trecută, am luat masa la o *trattoria* din vecinătate. Nu o văzusem niciodată deschisă pînă atunci. E tot un local familial, în care băiatul și fata servesc la mese, soțul se ocupă de primirea clienților, iar soția gătește. Pe noi ne-a văzut că sîntem străini – adică papagali –, așa că a venit la masa noastră, mi-a pus nu știu ce brînză atît cît trebuie în mîncare, a mai adăugat niște ierburi, explicîndu-mi într-un ritm alert cum se mănîncă felul acela.

– *Hai capito?* – se rățoiește mami la mine, autoritar și tandru în același timp.

– Am capito, cum să nu – îi zîmbesc eu.

E clar, ne înțelegem de minune. De fapt, nici un italian nu-ți va spune vreodată că nu vorbești bine limba lor, indiferent ce-ai bîigui tu acolo încercînd să zici *grazie!*

A doua zi, pe la șase, ieșim să ne bem cafeaua de după-masă. Trecem pe lîngă aceeași *trattoria* și, în amintirea serii trecute, ne așezăm la o masă. Fata care ne-a servit ieri mai aduce niște mese. Trece de vreo patru-cinci ori pe lîngă noi, dar nu ne aruncă nici măcar o privire. E deschis, dar cît de tîmpiți pot fi turiștii ăștia ca să se așeze la ora șase după-amiaza la o masă de restaurant? Sîntem clienți, avem drepturi! – îmi trece mie prin minte. Apoi mă enervez: ce negustori sînt ăștia care refuză să ne ia banii? În ochii fetei se citește un soi de indiferență suverană: n-am chef acum de banii voștri!...

■ Stăm de vorbă cu Filippo și Julia, soția sa, despre... perdele. Julia este nemțoaică. Au avut o discuție aprinsă pe tema asta, Julia neînțelegînd la ce folosesc perdelele.

– La italieni – ne explică Filippo – există o totală impudoare auditivă: auzi tot ce se spune în casă, pe stradă, peste tot. Dar există, în schimb, un soi de pudoare vizuală: anumite lucruri pur și simplu nu se arată. De aceea e nevoie de perdele, de pildă.

– Eu asta nu înțeleg! – intervine Julia. La noi, totul e la vedere, nu avem nimic de ascuns, nu? Dimpotrivă, nu pot să înțeleg cum poți să strigi în gura mare ce ți-a făcut bărbatul ieri, sau copiii, sau ce-a zis șeful, să folosești mobilul în mijloacele de transport. La noi, așa ceva nu se face!

Nu m-am gîndit niciodată la diferența nord-sud în termeni de intimitate auditivă *versus* vizuală. În spatele ei este, cert, ceva mult mai profund! Dar ce? Știu doar că totdeauna am fost șocat de casele „nordice“, fără gard și cu ferestre cît tot peretele, prin care puteai vedea tot ce se întîmplă în casă. Ce rușine!...

■ *Riposino*... Cuvînt duios și sacrosanct. Nici în română – îmi dau eu seama acum – nu sună rău: un *pui de somn*. Ce tandru! Ce ademenitor! Ce uman! *Riposino* ar fi însă mai degrabă un puișor de odihneală. Cine nu înțelege sensul existențial al lui *riposino* – sau al grecescului *teferici* (sigur nu se spune așa, dar cu asta am rămas eu după șapte ani de școli de vară în Munții Pindului, cu acel *riposino* la umbra unui *platano* – nu poate înțelege sudul și, în consecință, nici Europa.

■ Europa cu două viteze, credem noi, privește doar Estul – și, în primul rînd, pe noi! Desigur, este și asta. Dar dincolo de conjunctura prezentă, care impune (sau nu) această dihotomie, rămîne o diferență mai importantă și mult mai veche: *Europa cu două direcții*. Max Weber a încercat să o explice prin protestantism (nordic) *versus* contrareformă și revenirea catolicismului (în sud). Într-un interviu, Jean-Michel Schmitt mergea puțin mai departe, arătînd că, în timp ce protestantismul a instalat în nord un capitalism rațional, „Europa de Sud s-a plasat într-un capitalism de lux și plăceri“ – *capitalismo con un po' di riposino*... Astfel, nu este de mirare că aceste țări „nu au reușit niciodată să realizeze o relație de adeziune a Poporului la Stat“, pe care l-au eludat sistematic prin evaziune și clientelism: statul este totdeauna *anti-riposino!*

Nu-mi spuneți că nu e așa de simplu, căci știu și eu. Spun doar că, poate, nu totul se reduce la cît de repede mergi, ci contează și încotro te duci. Există un preț în ambele cazuri, desigur. Dar s-ar putea ca prețul plătit de „nord“ să fie unul irecuperabil: constatarea că *la vie est ailleurs*, vorba lui Kundera...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* De ce este România astfel? *(coord.), Editura Polirom, București, 2017.*

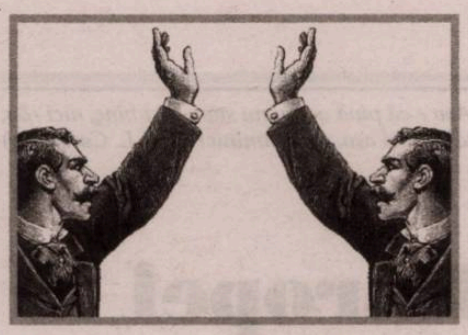

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Un muu scurt și apologetic

Ai de gînd să te uiți așa la mine pentru cît timp?

Mă gîndesc, pentru o secundă, că „așa“ s-ar traduce cu jind. Mă blochez. Ar trebui să zic ceva. Brusc, îmi dau seama că înțeleg la un nivel extrem de profund expresia cu uitatul ca vițelul la poartă nouă. Numai că nu e poartă, ci o minunăție de femeie în fața mea, iar eu sînt de mult un bou. Mă gîndesc să îi răspund cu un *Muuu* nu pentru că aș fi haios, dar în mod cinstit mi se pare cel mai bun răspuns de care sînt în stare.

Au trecut deja vreo cinci-șase secunde și mă afund încet-încet în penibil. Îmi vine o idee genială și dau din mînă. Mă felicit imediat ce îmi dau seama că stau în fața femeii de vreo opt secunde și dau cu entuziasm din mînă. Se uită în spatele ei. Nu este nici un avion în spate care să aibă nevoie să fie dirijat, așa că se întoarce spre mine cu o privire mirată. În mod sigur, sînt roșu la față, un pic transpirat și dau din mînă ca bezmeticul în timp ce mă holbez la ea.

Ești bine?

Daaaaa, minunat, căci dorința mea numărul unu este să încep o viață de abstinență veșnică de acum încolo. Asta gîndesc, că, de spus, tot nu reușesc să zic nimica. Eu zic să rămînem la prima idee, aia cu *muuu*, că altceva e puțin probabil să mai funcționeze. Simt cum începe să curgă transpirația pe mine. Bineînțeles că, atunci cînd transpir nervos, put. Frățică, Don Juan întruchipat sînt.

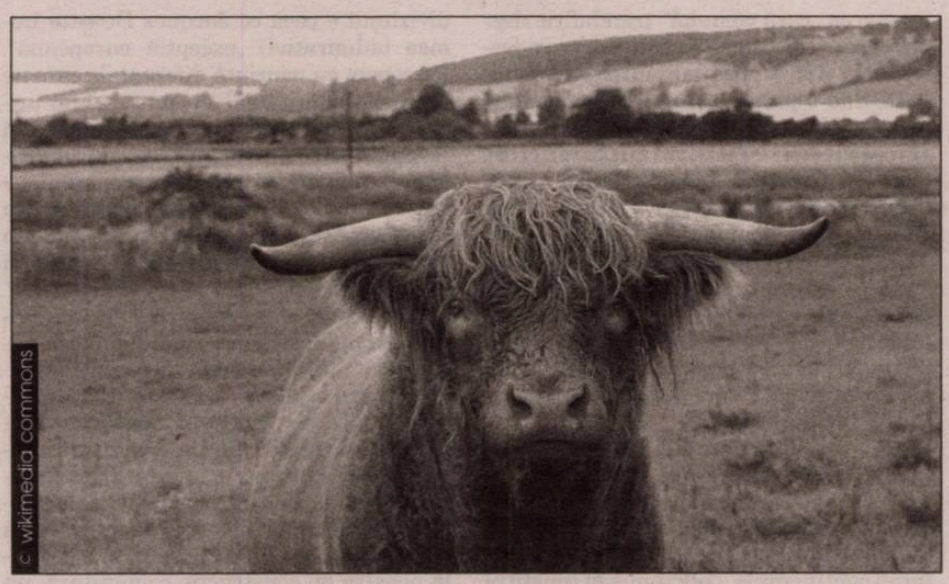

© wikimedia commons

Îmi dau seama că tot nu am zis nimic și scap un *Nuunee* spus tare, cu convingere și dintr-o suflare, că doar am redescoperit graiul. Adică un *nu* și un *bine* împreună, că doar nu am reușit să o conving că am un retard serios în cele douăzeci de secunde de cînd mă chinui să scot perla gîndirii mondiale în materie de impresionat gagici.

Rîde. Rîd și eu. E un fel de descărcare nervoasă, așa că rîd ca un descreierat. Mă gîndesc că femeia trebuie să fie nebună de-a dreptul ca să stea lîngă mine. Daaa, clar e nebună-nebună, mă gîndesc în timp ce continui să fac cel mai bun rol de măgar din viață. Mă uit la ea de vreo două săptămîni. Îmi este colegă, dar e într-o cu totul altă ligă. M-am uitat la ea așa cum m-am uitat la Merțanele cele procopsite. Cu drag, admirație și multă, multă jale. Jale de sărăntoc, sărăntoc plin de hormoni.

Nu ai vrea să ieșim împreună?

Simt cum îmi mor neuronii cu sutele de mii. Îmi zboară prin cap tot felul de răspunsuri potrivite, de la *Da, fătucă, hai repede, să mergem să ne dăm în huțule pînă nu se ocupă!* pînă la *Hai la groapa cu nisip, că am eu niște găletușe super-faine!* Noroc că am gura plină de salivă și nu am cum să vorbesc. Decid să încuviințez elegant din cap. Sfîrșesc prin a da din cap energic. În ciuda experiențelor din ultimul minut, este capul propriu și este bine prins. Continui să verific cît de bine e prins pentru alte cîteva secunde bune. Mirarea amuzată se transformă încet-încet în îngrijorare. Mă scuzați, un cuțit pentru un seppuku mititel aveți, domnișoară? Și un pix mai țeapăn cred că ar funcționa.

Ești sigur că ești bine?

Băi, norocul tău este că ești frumoasă, căci dacă ar fi să te bazezi pe învățare observațională ai fi moartă de mult! Se uită cu stupefacție la mine. Nu numai ea, dar și cîțiva colegi din jur. Am zis asta cu voce tare. Tare, aproape strigată.

Bravooo, Valerică, bine că ai fost super-haios în cap și că, din toate chestiile, ai reușit să o zici pe cea mai bună! Îmi imaginez cît de fericiți țopăie piticii dușmani din capul meu. Reușesc un *muu* scurt și apologetic. Zîmbește. Răsuflu ușurat. Îi spun cinstit cam ce a fost în capul meu în ultimele minute. Rîde și, de data asta, reușesc și eu un rîs normal.

Și cum rămîne? Vrei să ieșim undeva împreună sau continui cu uitatul?

O să sfîrșim ieșind la un restaurant. Va fi prima mea ieșire la un restaurant procopsit în vestul Europei și, în mod clar, cea mai extenuantă aventură pe care am avut-o pînă în acel moment. Dar despre asta în alt articol.

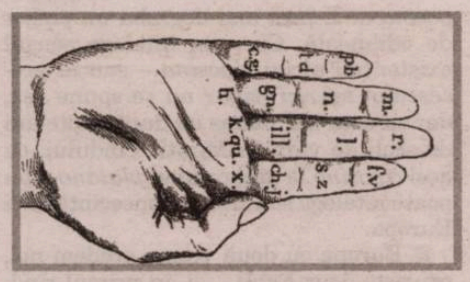

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Dicționarul buclucaș

Despre Lăcrămior Tăunaș – blîndul universitar de la Catedra interdisciplinară „Sociologie și literatură“ – se știa, de multă vreme, că s-ar afla într-un migălos proces de elaborare a unei opere academice de anvergură, ceva nemaiîntîlnit, de proporții uriești, ce urma să schimbe canoanele istorice în mai multe domenii, oricare vor fi fost acestea. Întreaga comunitate intelectuală aștepta cu înfrigurare rezultatul. Pe măsura trecerii anilor (și chiar a deceniilor), anumite informații secrete, legate de munca lui Tăunaș, începură să iasă la iveală. Se zvonea bunăoară că ar fi redactat o enciclopedie monumentală a personalităților științifice din România, întrucît solicita febril, colegilor din diverse arii de expertiză, CV-uri detaliate, cu descrieri ample ale realizărilor proprii biografii, dar, lucru interesant, și cu memorii alăturate, la fel de complex alcătuite, cu intențiile lor de cercetare din tinerețe, cu *visele* de carieră care le-au animat junețea odinioară. De aceea, orice întîlnire întîmplătoare cu Lăcrămior pe coridoarele Universității declanșa mari emoții în fiecare cadru didactic în parte. Toți îl salutau respectuos, cu plecăciuni stranii, manifestîndu-și, aproape teatral (deși, bănuiesc, ultimativ, neintenționat – bieții inși trăiau autentic fiorul ciocnirii revelatorii de un asemenea erou), profunda lor prețuire pentru titanicul cercetător. Desigur, sperau totodată să le fie cerut *și* magicul CV pentru a deveni astfel nemuritori, elemente integrante din nemaipomenita sinteză universală pregătită de Tăunaș. Nici ritualurile de prosternare din templele antice, îmi imaginez, nu se dovedeau, la o analiză atentă, mai sofisticate ca respectivele întîlniri.

De-a lungul timpului, spectacolul se producea din ce în ce mai des și mai ostentativ în peisajul dinamic al bătrînei instituții educaționale (nici rectorul, nici ministrul de resort – apăruți, să presupunem, subit în decor, *à la deus machina* – nu s-ar fi bucurat, la interacțiunea neașteptată cu profesorii obișnuiți, de un ceremonial mai somptuos al afecțiunii și considerației decît binecuvîntatul sociolog al literaturii sau, mă rog, poate, literat al sociologiei!), pentru că – și aici, vă previn, atingem un punct sensibil! – Lăcrămior, vai, deși solicitase sute și sute de CV-uri de pretutindeni, nu solicitase totuși informații *întregului corp profesoral*. Excluși (printre care mă număram, iată, și eu!) ajunseseră impacientați de-a dreptul, întrebîndu-se, mereu pe un ton mai îngrijorat, care era motivul excluderii lor din istorie, din moment ce opera academică le strălucea atît de convingător? În consecință, obosiți de lingușeala sterilă, unii începură să cîrcotească pe la colțuri, sugerînd că Tăunaș ar fi membru al ocultelor internaționale, avînd „ordine precise“ pe cine să includă în „canon“ și pe cine nu, iar alții spuneau, nervoși, că, de fapt, tipul „ar lucra“ pe bani, întocmai ca băieții de la Who's Who, și că „n-ar fi nici o sfîrîială“ să te găsești pe „lista lui Tăunaș“. Eu m-am abținut de la comentarii publice. Admit doar că, sub apăsarea orgoliului ușor tumefiat, l-am bănuit pe Lăcrămior a fi impostor, un impostor de tipul personajului Casaubon din romanul lui George Eliot, *Middlemarch,* care te-

Vor să mă lichideze pe nedrept. Ăștia sînt Ku Klux Klan-ul!“

rorizează oamenii cu lucrul lui „epopeic“, de o viață, la utopica operă *The Key to All Mythologies,* dar moare, bătrîn, fără a lăsa în urmă un singur rînd scris.

Ei bine, deunăzi, realitatea m-a contrazis într-un mod brutal. Scandal monstru în Universitate. Profesori cu priviri tulburi, alergînd nebunește pe coridoare, pumni ridicați furibund în aer, voci turbate, spărgîndu-se sinistru de pereții masivi: „Puneți mîna pe el să-l zdrobim!“, „Alungați maimuțoiul din citadelă!“, „Încătușați oligofrenul!“ etc., etc. Ce – Doamne, iartă-mă! – se întîmplase? Am fost lămurit succint de o doamnă isterizată – evident, de la Facultatea de Chimie! –, cu un fel de făcăleț de învîrtit substanțe în mînă. Se pare că Tăunaș publicase un impozant *Dicționar al rataților români,* unde, irresponsabil, inclusese „majoritatea corpului profesoral din Universitate, personalități de vază ale spațiului academic național și internațional“. Drept urmare, toți doreau acum să-l linșeze. Am realizat că dețineam un avantaj față de mulțimea dezlănțuită. Știam unde e biroul lui Lăcrămior. M-am dus acolo neîntîrziat. L-am găsit pe sărmanul autor de enciclopedii în colaps nervos. Mi-a zis cu ochi dilatați: „Bătrîne, n-am intenționat nimic rău, îți jur! În disciplina mea, ratarea este definită drept decalajul dintre aspirație și posibilitate. Am descoperit că foarte mulți universitari trăiesc în această ruptură: dintre ce au visat și ce au realizat. Dicționarul meu reprezintă așadar un instrument sociologic de lucru, nu o insultă! Vor să mă lichideze pe nedrept. Ăștia sînt Ku Klux Klan-ul!“ Ieșind speriat din biroul lui Tăunaș, mi-am dat seama că nu exagerase deloc: o armată de oameni în togi negre – folosite, de regulă, la ceremoniile universitare –, cu chipiuțele trase morbid peste ochi, se apropia amenințător. Liderii grupului ridicau în slăvi o cruce arzînd…

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

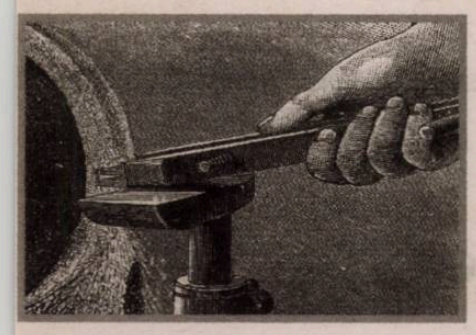

Ovidiu NAHOI

EU și UE

A fost vizita la Casa Albă un succes?

N-ar fi deloc o dovadă de luciditate dacă ne-am grăbi să strigăm de entuziasm după vizita președintelui Iohannis la Washington – și aceasta, chiar dacă liderul român a făcut o figură bună pe pământ american. Dar nu despre prestația președintelui nostru este vorba aici. Ci despre rezultatele pe termen mediu și lung.

Este adevărat că, pe termen scurt, fiecare dintre părți și-a atins un obiectiv. Donald Trump a putut arăta lumii că păstrează dialogul cu Europa, în pofida eșecului cu care s-a soldat recentul său turneu pe Vechiul Continent. Și nici nu se putea altfel, cîtă vreme l-a avut ca interlocutor pe liderul celei mai pro-americane națiuni membre a Uniunii Europene.

De partea cealaltă, o vizită la Casa Albă reprezintă rețeta infailibilă pentru ranforsarea poziției politice în plan intern. Sondajele o vor arăta, cu siguranță, în perioada imediat următoare. Aceasta, într-un context intern tulbure, în care e bine să arăți cine e șeful. Altfel, dacă subminarea unității europene reprezintă un obiectiv pe termen mediu pentru administrația Trump (și numeroase declarații conduc către această idee, vezi salutarea Brexitului sau aprobarea politicilor lui Putin), atunci liderul de la Casa Albă a eșuat.

În România am trecut cam prea ușor peste declarația președintelui Iohannis, de la conferința de presă, potrivit căreia o Uniune Europeană puternică este în folosul Statelor Unite. Grimasa lui Donald Trump a semănat cu cea din timpul celebrei conferințe cu Angela Merkel. Să fie o coincidență? Poate că nu. Cu cîteva zile înainte de vizita președintelui român în Statele Unite, președintele Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, avertiza

Uniunea Europeană este solidară. Eșec pentru Trump.

statele membre că Bruxelles-ul nu le va permite încheierea de acorduri comerciale separate cu Washington-ul. Să fi fost un semnal către București?

Se știe acum că, în cadrul întrevederii de la Casa Albă, Donald Trump i-a propus Angelei Merkel de zece ori un acord comercial separat. Cu alte cuvinte, i-a propus să-și trădeze partenerii europeni în favoarea unei înțelegeri comerciale cu Statele Unite, în condițiile în care exporturile peste Ocean sînt o componentă importantă a succesului economic german. De zece ori Angela Merkel a spus „Nu“ și de-abia a unsprezecea oară, sfătuit de un consilier, Trump a renunțat, după cum relatează presa internațională. Să fi încercat Donald Trump și cu țara europeană aflată spre coada clasamentului ceea ce nu i-a reușit cu cea mai puternică? În orice caz, mesajul președintelui român a fost identic cu al cancelarei germane: Uniunea Europeană este solidară. Eșec pentru Trump.

Aspectul poate cel mai comentat al vizitei (dincolo de cancanurile din cadrul delegației de presă) a fost, desigur, confirmarea de către președintele Trump a angajamentului pentru Articolul 5 din Tratatul NATO, baza apărării colective. Răspunsul liderului de la Casa Albă la o întrebare din partea grupului român de presă pare reconfortant. Dar pentru cît timp? Criticat în Europa, dar și acasă, pentru a nu fi invocat Articolul 5 în discursul de la noul sediu NATO din Bruxelles, președintele Trump avea nevoie să schimbe puțin impresia. Dar cîtă bază se va putea pune, în viitor, pe această declarație, cunoscută fiind inconsecvența liderului american? Și apoi, cît de mult ne putem baza pe garanțiile Casei Albe în fața amenințării rusești, în contextul suspiciunilor tot mai numeroase privind legăturile cu Kremlinul ale unor membri importanți ai echipei Trump, dacă nu cumva ale președintelui însuși?

Încă de la ieșirea din regimul comunist, România și-a fixat drept obiectiv strategic „integrarea euro-atlantică“, judecînd la pachet Uniunea Europeană și NATO. În viziunea Bucureștiului, Alianța Atlantică avea să asigure ieșirea din spațiul de influență sovietic și post-sovietic, iar comunitatea europeană, resursele pentru dezvoltare. Judecata s-a dovedit, în esență, corectă și este un fapt remarcabil că linia a fost urmată de toate formațiunile politice, fără o opoziție semnificativă (deși au existat și cîteva încercări de schimbare a cursului, inspirate de moguli locali).

Dar lucrurile ar putea să se schimbe și un divorț atlantic nu mai este chiar de domeniul utopiei. Există în Statele Unite un curent de gîndire potrivit căruia angajamentul american pentru apărarea Europei a devenit nerentabil. Și există pe continentul nostru opinii potrivit cărora Europa nu are de ce să urmeze aventurile militare ale Americii și că trebuie să-și croiască o abordare proprie. Dacă aceste curente de gîndire vor prevala, să nu ne facem iluzii – România nu va avea cum să fie ea liantul dintre Europa și America. Și chiar dacă un asemenea scenariu nu va deveni realitate, este clar că natura relației transatlantice se va schimba oricum. Ambițiile europene în domeniul apărării și industriei militare sînt un semn cît se poate de evident.

Vizita președintelui român în Statele Unite, cu tot succesul ei de etapă, ar trebui să marcheze pentru noi mai degrabă începutul unei dezbateri despre locul nostru în viitoarea lume occidentală.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

Publicitate

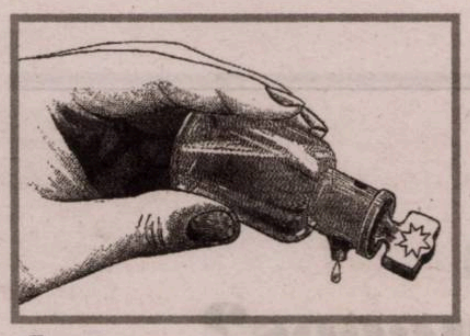

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

„Acestei zi...“

În română, substantivele feminine nearticulate au în general aceeași formă la genitivul și dativul singular – (*acestei*) *femei* – și la toate cazurile la plural – *(aceste) femei* –, ceea ce îi cam încurcă la început pe străinii care ne învață limba. Românii nu prea observă această particularitate morfologică, dar nici nu încurcă formele, pentru că au deprins foarte devreme structurile fundamentale ale limbii materne, pe care le folosesc spontan. Un vorbitor nativ nu se oprește să analizeze forma cuvîntului și nu conștientizează faptul că într-o construcție de tipul *cartea unei fete* forma de singular *fete* este identică cu cea de plural. Din cînd în cînd, unii vorbitori par totuși derutați de regula implicită și ezită să o aplice, mai ales în cazul unor substantive atipice, cum ar fi atît de frecventul substantiv *zi* (cu terminația *-i*, neobișnuită pentru feminine, și cu pluralul *zile)*. Probabil că unii vorbitori au brusc senzația că ceva e în neregulă, nu mai sînt convinși că pot folosi la singular forma *zile – acestei zile,* astfel că lasă cuvîntul în forma *zi: acestei zi,* ca și cum ar fi vorba de un substantiv invariabil.

Abaterea de la regula gramaticală e destul de răspîndită, avînd deja zeci de atestări în mass-media: „Celebrarea *acestei zi* a fost stabilită prin lege“ (antena3.ro); „*Le Figaro* a efectuat o analiză din punct de vedere matematic a *acestei zi*“ (gandul.info); „manifestări zgomotos festive, slăvitoare *a acestei zi* internaționaliste“ (jurnaldedambovita.ro); „au fost organizate mai multe activități dedicate *acestei zi* speciale“ (gorjanul.ro); „bucuria acestei zi“ (turdanews.net); „toate manifestele *acestei zi*“ (romaniatv.net) etc. În Internet se găsesc și destule exemple în care *zi* apare în loc de *zile* și atunci cînd este însoțit de un articol nehotărît: „autobuzele RATBV circulă după programul *unei zi* lucrătoare“ (bizbrasov.ro); „a murit înecat într-un rîu din orașul Caninde, la sfîrșitul *unei zi* de filmări“ (dcnews.ro).

Ezitarea între formele *zile* și *zi* este mai veche: sintagma *acelei zi* se găsește în texte din secolele al XIX-lea și al XX-lea, chiar în literatură: „dimineața acelei zi“ (Traian Demetrescu, *Două dimineți de aprile);* „Visând la arătarea acelei zi de mai“ (Octavian Goga, *10 mai 1915*). În ambele cazuri, cuvîntul apare în versuri, unde forma corectă ar fi avut o silabă în plus; *zi* apare aici ca o licență poetică, produsă din nevoile versificației.

Nu este totuși suficient să constatăm existența unor abateri de la normele gramaticale, e mai interesant și chiar mai util să înțelegem de ce apar acestea. În cazul discutat, e cert că renunțarea la terminația specifică *-le* nu creează nici o ambiguitate, pentru că relația dintre cuvinte, exprimată prin forma de caz, este deja indicată de demonstrativ: *acestei, acelei…* Este deci foarte ușor să se renunțe la o informație redundantă: se încalcă norma limbii standard, dar nu se pierde nimic din eficiența comunicării. În plus, utilizarea cuvîntului *zi* poate fi influențată de tot mai numeroasele substantive feminine invarabile din limba actuală, mai ales de împrumuturile relativ recente: *pizza, cola, miss* etc. „prepararea acestei pizza minunate“ (ele.ro); „nu veți simți decît aroma unică *a* unei cola“ (ziare.com); „replica extraordinară *a unei miss*“ (realitatea.net). O altă tendință care se manifestă puternic în momentul de față este cea de a păstra invariabile substantivele feminine considerate nume proprii, chiar dacă acestea au în română posibilitatea de a se acorda. Vorbitorilor de azi – sau poate mai ales jurnaliștilor – li se pare mai elegantă construcția *unei Dacia* („șoferul unei Dacia Logan a intrat într-un camion“, romaniatv.ro; „la bordul *unei Dacia 1300*“, gandul.info) decît *unei Dacii* („Alain Prost a făcut spectacol la bordul unei Dacii“, romaniatv.net), deși a doua formă este cît se poate de normală.

Toate explicațiile și comparațiile de mai sus nu fac, desigur, acceptabilă construcția *acestei zi*.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

Matei SÂMIHĂIAN

„Care autori, dom’le? N-au murit?“

Dăm să intrăm în școală și ne întîmpină o doamnă: „Bună ziua, cu ce vă putem ajuta?“ „Păi, trebuia să ne întîlnim cu doamna…“ Încep să scotocesc prin ghiozdan după lista de nume și școli. „În ce problemă?“ „Sînt de la editura … Facem întîlniri cu autorii în școli.“ „Aaa, editura…, întîlniri cu autorii? Care autori, dom’le? N-au murit? Vă rog să poftiți în biroul meu, o chem eu acum pe…“ Intrăm în biroul directoarei. La telefon: „Auzi, …, vezi că te caută niște domni de la o editură. Zice că aveți întîlnire cu autorii. Ce întîlnire ai stabilit tu fără să-mi spui?“

Apare și doamna de Română, precipitată toată. „Ați ajuns? Doamna directoare… Domnii sînt de la editura… V-am zis săptămîna trecută că vor veni.“ „Serios? Lasă că discutăm după.“

Ieșim din cabinet și profesoara ne zice: „Doamna directoare e de fizică.“ Dăm din cap și mergem spre clasă.

Astfel de episoade s-au întîmplat destul de rar de-a lungul timpului, momente în care să ne simțim ca niște comis-voiajori într-un roman de Kafka. De cele mai multe ori sîntem întîmpinați cu entuziasm, curiozitate și cafea. Am început proiectul „Caravana cu povești“ în urmă cu trei ani, iar primul tur de forță (pe bune) a fost în județul Bistrița-Năsăud, unde am colindat împreună cu Adina Popescu și Horia Corcheș atît școlile centrale, cît și pe cele de cartier, dar am ajuns și în localitățile mai mici. Pentru o primă experiență de vizite a fost o aventură pe cinste, despre care încă mai povestim. Sigur, eram la început, o făceam naiv, fără așteptări prea mari și cu mult entuziasm. Entuziasmul s-a păstrat și azi, cînd am reușit să străbatem țara-n lung și-n lat alături de autorii de cărți pentru copii publicați la editura Arthur. Pe lîngă cei menționați mai sus, i-am mai implicat și pe Ioana Nicolaie, Laura Grünberg, Lavinia Braniște, Ana Rotea, Alex Moldovan, Florin Bican, Dan Ungureanu. Îi menționez pe toți pentru că, în ciuda efortului uriaș de a avea un program de 3-5 întîlniri pe zi, aceștia nu au avut beneficii materiale în urma întîlnirilor pe care le-am organizat cu susținerea unor cadre didactice responsabile față de formarea elevilor pe care-i îndrumă.

Cel mai des, reacția elevilor în cadrul acestor întîlniri este copleșitoare: pun întrebări, îi felicită pe autori, vin cu idei, sînt teribil de curioși. Contează foarte mult și vîrsta, la cei din clasele primare energia și entuziasmul sînt impresionante (aceștia sînt de departe și cei mai înverșunați cititori), la gimnaziu sînt ceva mai timorați, întreabă mai cu sfială, iar la liceu uneori ai parte de situații de-a dreptul bizare, cînd nimeni nu vrea să scoată vreun cuvînt. Dar asta nu înseamnă că nu te urmăresc cu interes și că nu sînt conectați la lucrurile pe care le povestim. În luna mai, la Sighetu Marmației, împreună cu Alex Moldovan ne-am întîlnit cu liceeni de diferite etnii: români, maghiari, ucraineni, toți urmărind ce le povestea Alex și punînd întrebări cît se poate de serioase și pertinente. O surpriză la fel de plăcută am avut la întîlnirea cu copiii de la Liceul cu program sportiv din Iași, unde elevii de clasele IX-XI erau extrem de atenți și de curioși, contrazicîndu-ne total prejudecățile pe care le aveam înainte de întîlnire.

„Doamna directoare e de fizică.“
Dăm din cap și mergem spre clasă.

Desigur, un rol foarte important pentru organizarea întîlnirilor cu autorii îl au doamnele învățătoare și profesoare, iar cîteodată și bibliotecara școlii. Din păcate, biblioteca școlară, o instituție pentru care în Europa sînt formați oameni care să organizeze astfel de întîlniri, în România este într-un stadiu mai degrabă muribund. Fondurile alocate pentru achiziții de cărți sînt minime sau lipsesc cu desăvîrșire. Cărțile pe care le poți împrumuta sînt, în proporție de 80%, publicate înainte de anii ’90, iar cele noi sînt primite pe bază de donații de la copii. O altă problemă este lipsa de implicare a autorităților locale, lipsa programelor de lecturi în școli sau a programelor cu autori invitați, lucruri absolut firești în țările europene, care, așa cum am văzut prin exemplul Suediei, țară invitată la Bookfest 2017, investesc enorm în literatura pentru copii, au institute specializate în acest domeniu și alocă fonduri generoase pentru studii de piață și pentru a crea contexte de întîlniri între autori și copii.

Odată pornită „caravana“, din ce în ce mai mulți copii vor să cheme și ei un autor la clasă. Ne scriu pe rețelele de socializare și ne întreabă cînd ajungem și în județul sau localitatea lor. Alți profesori, cum a fost cazul la Iași, vin cu copiii cu trenul, din Bacău, la întîlnirile pe care le organizăm. La Bookfest vin profesori cu copii din toată țara (Ploiești, Tîrgu Jiu, Rîmnicu Vîlcea etc.) Exemplele și reacțiile la inițiativa pe care am început-o sînt minunate, timp și energie să avem.

Sînt deja cîțiva ani de cînd mergem cu autorii la întîlniri cu școlarii și mă întreb dacă am reușit să schimbăm ceva, dacă merită să continuăm să facem asta fără vreo susținere din partea autorităților locale, dacă nu e cazul să încercăm să-i responsabilizăm și pe aceștia pentru viitorul copiilor noștri. Dacă nu ar trebui să investim mai mult în bibliotecile școlare, în loc să le ignorăm și să le folosim ca spațiu de ședințe sau depozitare. Oare trebuie să le atragem atenția și părinților că merită să invite un autor de cărți pentru copii la clasă? Scriitor care să primească și un onorariu pentru activitatea pe care o face. Cum îi putem susține pe autorii români care scriu și ilustrează povești noi pentru copii și o fac cu atîta plăcere? De ce preferăm să ignorăm literatura și formarea copiilor prin intermediul ei și a celor care o scriu? Sînt doar cîteva întrebări, răspunsurile se lasă încă așteptate…

Matei Sâmihăian *este PR la Editura Arthur.*

Adina POPESCU

portrete din mers

Seri în Timișoara

În urmă cu vreo zece ani, cînd am ajuns pentru prima dată în Timișoara, m-a surprins normalitatea (și lejeritatea) străzii, atmosfera aceea de tihnită de *a good place to live*. M-am bucurat să văd în centru, mai ales în zilele de week-end, la terasele și restaurantele care nu apăruseră de multă vreme, oameni din generația părinților și a bunicilor mei care împărțeau cîte o masă, beau împreună o cafea sau o bere, nu se grăbeau nicăieri. M-am gîndit atunci că, în alte orașe, oamenii din aceeași categorie de vîrstă abia dacă mai ieșeau din case fără un scop anume, nu se respectau ca „să-și bea cafeaua în oraș". Tot în centru, mi-a mai plăcut senzația că, de fapt, toți locuitorii orașului se cunosc între ei, au un aer comun. Am întrezărit o intelectualitate pe care nu o cunoșteam la vremea respectivă, dar care se simțea bine în orașul ei, fără să se raporteze neapărat la un „centru", la București sau la alte orașe culturale. Anumite fizionomii mi-au sugerat „bresle" de artiști. Pentru prima oară mi-am zis că o descentralizare culturală e posibilă și la noi. Timișoara are ceva de mare oraș și, în același timp, de tîrg liniștit de provincie.

De atunci, am revenit de mai multe ori și, de fiecare dată, am observat tot mai multe detalii care mi-au întărit convingerea că Timișoara e o lume în sine, o mică matrioșkă ce viețuiește în legea ei în burta uneia mai mari. De fiecare dată m-am simțit ciudat, ca și cum aș fi fost și, în același timp, n-aș fi fost în România. Și tot de fiecare dată am cunoscut oameni speciali, unii personalități culturale, alții oameni obișnuiți care pot fi prietenoși și afabili cu naturalețe, fără a fi intruzivi.

La ultima mea vizită, într-o seară de sîmbătă, am ieșit să mă plimb, avînd ca reper vag Piața Unirii, locul unde ajung mereu și stau cel puțin o jumătate de oră, pe o bancă sau la o terasă. E una dintre cele mai frumoase piețe din România, înconjurată de clădiri fiecare într-un alt stil, nu te poți uita la una anume, trebuie să privești în ansamblu, ești într-un *open space* citadin care te relaxează, departe de zgomotele orașului. Un bar pe colț și vreo 30 de beri *imported,* nu știi pe care s-o alegi. La masa de alături, un grup de patru bărbați tineri, dacă aș fi fost în București aș fi spus că lucrează în publicitate sau în *social media,* aici chiar nu știu ce să zic. Oricum, par „conectați" la tot ce se întîmplă, comentează replici ale unor personaje politice de pe Facebook, rîd la unison, ciocnesc la răstimpuri. E seara băieților. La un moment dat, vorbesc despre București și îmi dau seama că chiar dacă Timișoara e „din altă parte" există, totuși, termeni de comparație. Puteau la fel de bine să vorbească despre Viena, e mai aproape. Unul dintre ei a vizitat o librărie din București și i-a plăcut, „arăta într-un fel", i s-a părut „fain" cum au restaurat clădirea istorică, s-a oprit la cafeneaua de la ultimul etaj, avea poftă de ceva dulce, „însă, deh, prețuri de București". Zîmbesc la masa mea, abia mă abțin să intervin în discuție, să-mi spun părerea de bucureșteancă despre micul mall „hipsteresc" cu cărți, însă dacă omul a venit ca turist și i-a plăcut, înseamnă că percepțiile sînt diferite. „Tot Bucureștiul dacă s-ar restaura ar arăta fain!" – zice altul. Oare? „Adică ce să se restaureze?" „Clădirile alea de pe Magheru!" „Păi, dacă la ei vine un cutremur mare, tot Magheru e la pămînt!" – zice al treilea. Am zîmbit din nou, remarcînd acea distanță politicoasă dintre „ei" și „noi". Ne interesăm unii de alții, dar trăim în lumi diferite. Aceeași distanță o observasem cu ceva timp în urmă la Novi Sad, același tip de raportare față de Belgrad, „de centru", cu un soi de respect amestecat cu tristețe.

Mi-am terminat berea, mă ridic și plec, fără să mă grăbesc undeva anume. Toate terasele sînt pline, orașul e efervescent, îmi dă o senzație de vacanță. Generațiile încep să se amestece – sînt aici și cei de vîrsta a treia care au zăbovit încă de la prînz, și grupurile celor foarte tineri, bine îmbrăcați, *cool.* Aud un zvon de concert, apoi mă nimeresc în piața Libertății, la concertul aniversar Phoenix care tocmai începuse. Ce noroc pe mine! – îmi zic. Am dansat de atîtea ori pe piesele lor în perioada mea hippie de adolescență tîrzie, am făcut hore și ne-am dezlănțuit după sticle de vodcă ce treceau frenetic din mînă în mînă, însă mi-am dat seama că niciodată nu i-am văzut *live.* Mi-am zis că stau doar pînă la „Fată verde...", dar pentru că știam pe de rost fiecare piesă, am rămas pînă aproape de final. M-am pomenit cîntînd și dansînd, exclamînd în gînd: „Sînt buni, frate! Și după atîta timp...". Și atmosfera era mișto – din nou două generații, dacă că nu chiar trei, rockeri pe la 50-60 de ani, avînd acel ceva autentic de altădată, bucurîndu-se de concert ca niște copii, bunici însoțiți de nepoți care ședeau pe băncile ce înconjurau piața, puștani care se uitau la oamenii de pe scenă „ca la mașini străine" și nu pricepeau nimic din muzica aia, nu le spunea nimic, însă bîțîiau din picior pe ritm, își dădeau seama că suna bine. Pînă la urmă, am plecat la „Țiganiada", gîndindu-mă de ce oare nu-i acuză nimeni pe cei de la Phoenix de „rasism", din cauza versurilor în care nu apare termenul corect politic „rom" și gîndindu-mă că lucrurile vechi și bune rămîn așa cum sînt.

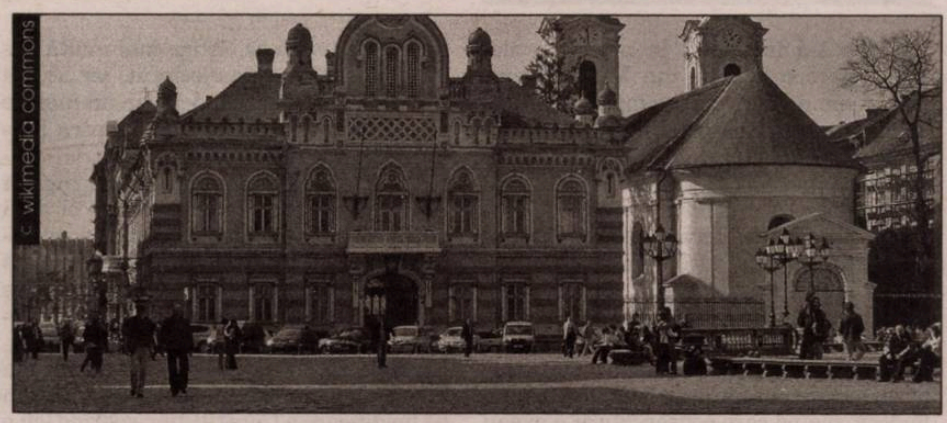

Însă orașul trăia și dincolo de concert, Piața Operei era la fel de plină, copiii se jucau cu spinnerele lor luminoase, cozile de la Mc se întindeau aproape pînă afară. O fată de vreo 17 ani, foarte frumoasă, se alinta pe lîngă prietenul ei francez care comandase pentru ea aproape toate produsele de la Mc, îl învăța cum să spună pe românește „căp-suni".

Pe măsură ce mă îndepărtam de centru, orașul se scufunda în liniște, dormea ca într-un cocon, învăluit de straturi moi, protectoare și calde, căldura aceea jilavă de climat (aproape) mediteranean. Pe teresa de la hotel m-am reîntîlnit cu Iulian și am comandat o ultimă bere. În afară de noi mai erau doi clienți – o femeie încă atrăgătoare în jur de 50 de ani și un bărbat de aceeași vîrstă. Nu păreau amanți, nici măcar foști iubiți, păreau doar prieteni. Sorbeau din pahare cu vin și purtau aproape în șoaptă o conversație ametitoare, de parcă nu-și vorbiseră de decenii. După ce am rămas ultimii, chelnerița, o fată de cel mult 22 de ani, a început să strîngă pernele de pe scaune: „Nu vă grăbiți, puteți să stați cît vreți, lăsați sticlele goale sub masă!" Am zărit-o plecînd, urcînd într-un hîrb de mașină, alături de o prietenă. Nici la a zecea cheie, mașina nu reușea să pornească. Fata „l-a agățat" pe un bodyguard din apropiere pe care îl cunoștea: „Corbule, ajută-mă, că s-a stricat mașina!"

După ce Corbu și-a demonstrat calitățile de mecanic și mașina a luat-o, în sfîrșit, din loc, liniștea nopții a devenit și mai profundă. Nici noi n-am mai vorbit nimic, ne-am terminat berile în tăcere, în lumina aceea gălbuie a becurilor stradale, ca într-o bulă atemporală sau ca pe un fund de mare locuit.

Eugen ISTODOR

negustori și **mușterii**

Lampion, 3,50 lei

Să vii în Dudești, București. Tramvaiul taie, măcelărește cartierul. I-au scos mațele, rezidențele și blocurile de pe bulevardul Alba Iulia. Dar e un aer din ăla de „s-a ales praful". Mall-ul de la Vitan, după ce a lucit, acum e banalitate, e iepurească minciună, nu-ncîntă pe nimeni. Casti gura la praf. Case înghesuite de mahala au tăcerea lor, într-o guralivă mișculație. Uite tramvaiul care urlă, uite mașinile care zdruncină, uite claxoane care-s clopot sub arșiță. Ai rasoleli de toate culorile. Nu-ș' ce afaceri aici și-au găsit obștescul sfîrșit. Culmea, doar o vinărie de lux și-o cofetărie prosperă. A, ba nu, aici eu mint. E un magazin, cu de toate, dar nu alimente. Care menționează: plata cu card. De aia am și intrat. N-aveam lețcaie. Intru în magazin însă și pentru că-năuntru e lampion la 3,50. Felinar făcut din hîrtie, asta era albastră, nu știu de era pergament, oricum mai mult plăsticostextil. Căutam ceva pentru un festiv. Și, dacă se dă și cu card, e utilul complet, precum futilul. Și am intrat. Mirosuri, zero. Dar o lume alandala. Nici cîrpe, nici lux. N-am discernămînt. Mă pierd. Colaps în cap. Dar eu căutam lampionul. Nu e lampionul! Lampionul e lipit doar de vitrină. Sus, sus de tot. În lumea lampioanelor. Fără vorbe, cu lumina promisă. Dar io întreb de lampion. Mă fascinează ideea de a arunca în aer lumină. Țin mult la nebunia asta. Reverie, reverie! Dar ce să fac cu ea? Trebuie să mi-o cumpăr. Și întreb. Vînzătoarea era ocupată cu altele. Cu o poveste îmbîrligată. O vorbea cu o vecină. Atunci am văzut ungherele, elasticele de păr și de chiloți-pijamale. Erau detaliile profane ale aerului lampioanelor. Aer pur. Și întreb. Și răspunsul nu era nimic. Că să se aprindă cu o brichetă. Dar eu nu fumez, n-am brichetă. Și atunci a sunat telefonul. O expoziție la Academie, la bibliotecă. Da, dar lampionul? Păi, dacă nu am brichetă, nu cumpăr lampion. Am renunțat repede la fast, la futil și la reverie. Ciudat mai sînt!

Radu NAUM

un sport la Răsărit

De cînd cu Simona Halep, tot românu' a ajuns să se priceapă la tenis?

Într-un fel n-ar fi rău ca tot poporul să se priceapă la tenis, cum se pricepe la fotbal, asta ar însemna că mai pune mîna și pe o rachetă din cînd în cînd, așa cum își mai mișcă burta pe o tarla cu porți. Povestea asta e de cînd lumea. Cine și cît are dreptul să vorbească despre prestația unui profesionist de înaltă clasă? În fizică atomică, destul de puțini. La sport, toți. Pentru că sportul e pentru toți. Sportul e o reprezentație care pleacă de la cele mai simple gesturi disponibile oricui. O vezi pe Halep și îți vine să iei zgura la arat și chiar crezi că poți reuși o lovitură ca a ei (drept că nu ca a lui Ostapenko...). Deci poți crede că te pricepi dacă ai transpirat un pic. Firește că nu e așa. Dar ai dreptul acesta, să poți crede că te pricepi, că ești logic în ceea ce afirmi – și chiar poți fi – fără ca asta să însemne că ai soluția. Mulți oameni spun ceea ce spun după Roland Garros pentru că suferă. Finala Simonei a fost o suferință fără egal, o durere fizică, pentru că am asistat la un soi de execuție publică. Asta e greu de suportat și atunci oamenii se revoltă. Vorbesc singuri sau cu alții. Caută o explicație. Încearcă să afle ce s-ar fi putut face pentru a evita acest coșmar. Sau măcar pentru a-l vindeca. Și atunci dau senzația că se pricep. Halep a avut parte de multe cuvinte bune, de încurajare, după trauma Ostapenko. Le merită. Dar merită și părerile care îi transmit să se pregătească pentru a nu mai trăi așa ceva. Dacă poate. Dacă ar fi pierdut cu Pliskova în semifinale, un meci între două sportive din aceeași logică, era altceva. Finala a fost o aberație. Pretinzînd că ne pricepem încercăm, de fapt, să ne tratăm rănile încă deschise.

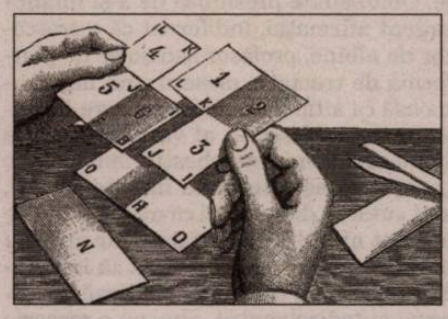

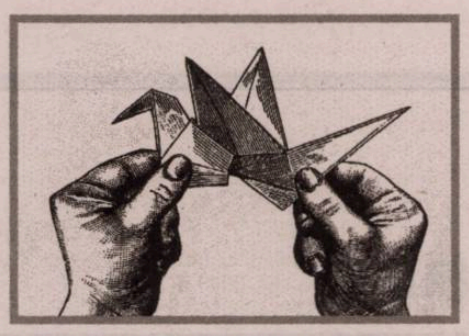

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Deriva britanică

Ce s-a întîmplat la recentele alegeri anticipate din Marea Britanie e poate un exemplu că, în cele din urmă, superficialitatea în politică se plătește. Cum deja se știe, Theresa May a încercat să profite de avantajul zdrobitor pe care, potrivit sondajelor, Partidul Conservator îl avea față de opoziția laburistă. În luna aprilie, mai toate sondajele indicau un avans al conservatorilor de peste douăzeci de procente, ceea ce, tradus în voturi efective și în mandate parlamentare, ar fi însemnat o majoritate guvernamentală mult mai confortabilă decît cea pe care conservatorii o aveau (totuși) în acel moment. O majoritate care ar fi dat forță guvernului și atuuri serioase pentru a negocia cu Uniunea Europeană un „Brexit dur", așa cum promitea Theresa May. Însă, în încercarea ei de a cîștiga mai multă putere, doamna May a făcut-o fiartă, cum s-ar zice pe românește, pierzînd și acea strînsă majoritate absolută pe care o avea. Sigur, conservatorii au ieșit tot pe primul loc, cu posibilitatea de a forma guvernul, dar cu 42% din voturi, la doar două procente în fața laburiștilor și nu la peste douăzeci, cum sperau. Rezultatul este un guvern și mai slab decît cel anterior, nevoit să încheie o alianță cu un partiduleț foarte de dreapta, cel al unioniștilor nord-irlandezi de la DUP, un guvern care va fi și mai vulnerabil în negocierile pentru Brexit.

Căderea e de-a dreptul spectaculoasă și analiștii încearcă să explice fenomenul. Nu este însă ceva nou în politică. S-a mai întîmplat ca un lider să vrea să cîștige mai multă putere folosindu-se de electorat, iar acesta să-i dea peste nas. Cu doar un an înainte s-a desfășurat referendumul pentru Brexit, convocat de un David Cameron convins că tabăra pro-europenilor urma să iasă învingătoare, ocazie cu care el ar fi reușit să-și consolideze puterea în interiorul propriului partid și să pună surdină vocilor euroscepticilor. Theresa May pare să nu fi învățat nimic din pățania predecesorului ei. Să ne amintim că, nu mai departe de anul trecut, și premierul italian Matteo Renzi a organizat un referendum de modificare a Constituției, sperînd, cu o oarecare aroganță, că-și va consolida astfel puterea. Nereușita la referendum l-a făcut însă să-și piardă scaunul. Ceva similar a pățit Jacques Chirac în 1997, cînd a convocat alegeri anticipate în Franța și s-a trezit cu victoria opoziției de stînga, cu care apoi a fost nevoit să coabiteze la guvernare. La fel s-a întîmplat și în Australia în 1998, iar în urmă cu 47 de ani, tot în Marea Britanie, premierul Harold Wilson făcea exact aceeași greșeală: încercînd să profite de popularitatea de care se bucurau laburiștii, a convocat alegeri anticipate, dar în timpul campaniei electorale a pierdut tot avantajul și la putere au ajuns conservatorii.

A fost și o penalizare a Theresei May.

Există explicați politice și psihologice pentru astfel de eșecuri. În cazul Theresei May, nu cred că se poate vorbi de beția sau de lăcomia puterii, ci mai degrabă de nesiguranța și confuzia în fața provocărilor Brexitului, pe care ea a sperat să le escamoteze prin întărirea sprijinului popular. De anul trecut e pusă în situația de a conduce o mașină cu volan pe dreapta într-o lume a mașinilor cu volan pe stînga. A sperat că se va descurca mai bine dacă va avea măcar mai mulți cai-putere, dar iată că s-a trezit cu mai puțini.

Un specialist în științe politice, Alastair Smith, de la Universitatea New York, care a studiat și alegerile britanice din 1945 încoace, a observat că popularitatea unui lider care convoacă alegeri anticipate tinde să scadă pînă la momentul votului propriu-zis. Promițînd un *leadership* puternic și stabil, Theresa May a relevat, de fapt, alegătorilor tocmai nesiguranța sa. Mulți oameni au înțeles și că în povestea cu Brexitul au fost manipulați și au refuzat promisiunile ambigue. A fost și o penalizare a Theresei May pentru că nu reușește sau evită să explice britanicilor adevărul despre cum se va desfășura și ce le va aduce Brexitul în realitate.

De cealaltă parte, laburiștii conduși de Jeremy Corbyn au avut de cîștigat. Asta spre dezamăgirea aripii moderate din partid (considerată a fi sub influența lui Tony Blair), care spera într-un eșec care ar fi putut scutura conducerea actuală (foarte de stînga) a laburiștilor. Despre Corbyn se spune că este marxist. Recent, *The Sunday Times* a publicat informația că în 1986 a fost arestat de poliție pentru rolul jucat într-o manifestație de susținere a unor teroriști IRA judecați pentru atentate cu bombe în care au ucis oameni nevinovați. Potrivit presei britanice, poliția londoneză l-ar fi supravegheat pe Corbyn timp de două decenii de teamă că ar încerca să submineze democrația britanică, iar MI5 i-ar fi deschis un dosar, considerînd că personajul reprezenta o posibilă amenințare la siguranța statului. Astăzi el reprezintă o alternativă serioasă la preluarea guvernării din mîinile actualei șefe a guvernului, cea care afișează o mare siguranță pentru a-și ascunde marea derută. Marea națiune trece printr-o perioadă cel puțin ciudată.

ready made

Cui-va!

„Copil, cu negre plete
Tu, nu aveai idee
Că, ochi-ți de femee,
Ar fi putu să 'nbete
Cu farmecele lor,
Perdut în disperare
Ca razele pe mare,
Plăpându-aiurător!!..."

T. Ionescu, în *Revista Literară*,
Anul XXV-lea, 10 Octombrie 1904

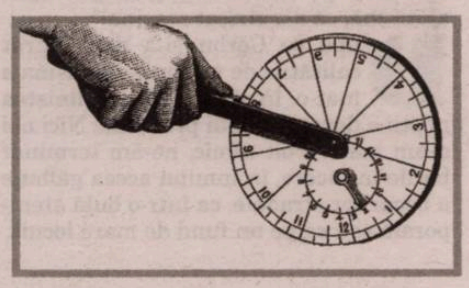

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Meseria la control

„Dvs. ce profesie aveți ?" „Sînt... arheolog." Dacă aș explica ezitarea, n-ar mai rămîne loc în articol pentru nimic altceva.

Ce e în vocea oamenilor cînd își destăinuie meseria? Pentru că aproape nimeni, în România, nu spune vorbele astea cu o voce neutră, în orice caz, am impresia, mai puțin decît pe alte meleaguri. Aici, cînd spui ce profesie ai, ești gata să oferi pe loc și o erată, o promisiune că lucrurile vor fi reevaluate sau măcar o panoramă a circumstanțelor care au putut conduce la o asemenea stare de fapt.

Le sînt recunoscător oamenilor în care simt o bucurie reținută că au meseria pe care o au. Dar cu adevărat, de cele mai multe ori cînd auzi numele profesiunii omului pe care l-ai cunoscut de cîteva minute, nu auzi mîndrie, nici ostentativă, nici discretă, ci altceva, ceva care seamănă – e ciudat – cu scuzele. Omul simte presiunea de a-și nuanța urgent afirmația, indiferent că e crescător de albine, profesor sau șofer de platformă de tractare, meserii una mai frumoasă ca alta. Scuzele astea, care zornăie în sertarul secret al vocii, lasă să se înțeleagă o mie de chestii: sînt cutare „pentru că asta se căuta înainte de '89", sînt cutare, „dar să știți că nu mă plîng de absolut nimic". Sînt cutare, „dar nu stau eu în banii lor", „doar pentru că îmi place să lucrez cu oamenii" – în lipsă de altceva, autodizolvantul „ehe, nu e meserie pe care să n-o fi făcut eu!". Nu știu în ce țară lumea are atîtea tribulații referitoare la ceea ce a ajuns să facă zilnic de la 9 la 5. Nu e vorba atît de faptul că meseria noastră nu e suficient de mirobolantă (ce poți să vrei mai mult decît să fii sudor în argon?), ci mai ales de discrepanța între cît investești personal în ea și cît de puțin îți dă înapoi, că adică meseria, care ar trebui să fie cel mai la îndemînă motor de poziționare socială, ajunge să te saboteze. Din păcate, e mult mai greu să fii un bun cetățean dacă nu ești mîndru de meseria ta – o, am zis ceva care nu e *cool* deloc. Cert e că nu trece o zi în România fără să întîlnești măcar un om care își detestă meseria. (Sau poate nu meseria, ci doar viața în general, dar asta nu prea face lucrurile mai roz.) Una peste alta, toate scuzele astea sînt dureroase, pentru că îți dau măsura dizarmoniei dintre oameni și meseriile lor, cu alte cuvinte, măsura unui faliment social generalizat. Nu mai știu cine se întreba: pot exista meserii frumoase într-o țară urîtă? (În cazul de față, „urîtă" nu înseamnă altceva decît prost grădinărită.) Practic, ni se bagă în cap că nu dă bine să fii mîndru de meseria ta. Ești doctor? Ăștia te lasă să mori cu zile. Ești profesor? Ăștia spală copiii pe creier. Ești arhitect? Faci grozăviile astea moderne. Faci PR? Ești de vină pentru tot. Va trebui curînd să desemnăm o zi specială care să se numească „Azi sînt mîndru de meseria mea și nu mi-e teamă s-o arăt".

„Azi sînt mîndru de meseria mea și nu mi-e teamă s-o arăt".

Cu arheologia simți nevoia să prezinți scuze din multe puncte de vedere. În primul rînd, pentru că tu, un om atît de banal, ai o meserie atît de spectaculoasă. Apoi, pentru că, într-o lume cu atît de multe probleme imediate, meseria ta e încă posibilă. Dar și pentru că tu faci lucruri atît de diferite de ceea ce-și închipuie omul, adică sapi doar două luni pe an, maximum trei, și în rest trăiești într-o lume de studenți, de articole, de făcut aplicații. Faptul că nimeni nu știe pînă la urmă ce e cu meseria de arheolog (ești plătit la metru cub sau la ce anume?) te scutește de a te referi în vreun fel la bani, stabilitate, ziua de mîine și alte finețuri.

Alteori, nu mai apuci să prezinți nici un fel de scuze. „Dvs. ce profesie aveți?" „Sînt... arheolog." „Arhitect? Interesant." „Mai precis, sînt arheolog." „A, arheolog! Interesant. Băiatul meu voia să se facă arheolog. Dar și eu am avut un unchi care a fost în Africa, era în anii '50, era altceva atunci, nu era nebunia asta care e acum. I-am spus și băiatului de problemele astea, el nu, că vrea să facă arhitectură. Treaba lui, adică eu mă bucur, pentru că e important să-ți placă ce faci și să faci ce-ți place!" „Asta, nu pot decît să..." „Dar lăsați asta! Eu vorbesc... și dvs. sînteți arheolog! Cum e cînd sînteți acolo și de unde știți cînd au apărut niște descoperiri? Niciodată n-am mai întîlnit un arheolog, credeam că... Interesantă meserie! Doar un minut vă rețin! Am văzut odată un documentar despre Colosseum, arăta toată situația și mama Colosseumului, modele 3D, 4G, acuarele, guașe, și arheologii, și lumea care se ducea la teatru, și doric, ionic și corintic, este? Dar degeaba, dacă le vezi la televizor și nu ai ocazia... Încă din școală ar trebui... Asta e în România, nu ai acces, nu ai specialiști, să-ți explice, în turnul lor de fildeș, dvs. știți mai bine cum se zice!" „Bun, depinde și de..." „Ha, ha! Domnule, nu mă luați cu depinde, sînteți dvs. drăguț, dar eu cel puțin am văzut totul! Și ce m-a impresionat – la origine fiecare lucrușor era pictat, dar acum n-a mai rămas nimic! Mă bucur că v-am cunoscut, vă las și sper să... Cîte povești din astea cred că știți, păcat că n-a fost și fiul meu aici să vă asculte!" Îmi iau și eu la revedere atunci, cu mulțumirea profesionistului care și-a făcut datoria.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Divorț în stil UE

Fiind o explozie a unei subiectivități rănite, divorțul este, întotdeauna, o poveste încurcată, cu mult necunoscut și mult neadevăr, cu reevaluări și regrete. Două lucruri sînt, totuși, certe, inevitabile în orice divorț: în cadrul procesului, părțile se vor certa pe bani și viitorul relației este definitiv compromis. Cînd vine vorba despre Brexit, toată suflarea (politicieni, funcționari, jurnaliști, oengiști etc.) folosește metafora divorțului.

Metaforele familiale sînt obișnuite în langajul bruxellez: cînd e vorba despre Uniunea Europeană, metafora-clișeu este aceea a „familiei europene"; în interiorul „familiei europene", funcționează „familii politice"; cînd e vorba despre istorie și despre primii membri ai Uniunii, metafora-clișeu, pe model american, este aceea a „părinților"-fondatori și tot așa. Predilecția pentru tema familiei îmi pare un pic bizară (de nu cumva direct psihanalizabilă!) în mediile eurocrate, unde aversiunea față de tradiția familiei este evidentă, dar nu vreau să ne scufundăm acum în abisul psihismului bruxellez mai mult decît este nevoie ca să extragem de acolo temeiurile atitudinii UE într-o chestiune extrem de sensibilă: Brexitul. O chestiune sensibilă pe care o tratăm nu doar insensibil, ci de-a dreptul prostește. Adică o tratăm ca pe un divorț în toată regula. Încă un caz în care metafora produce realitate mai abitir decît produce realitatea metafore…

Pe partea cealaltă a Canalului, mai ales după alegerile anticipate generate de un calcul politic greșit al premierului Theresa May, UK se află într-o situație confuză.

Incertitudinii politice britanice i se răspunde, dincoace de Canal, cu o bătoșenie complet irațională din punct de vedere politic. Produs al mentalității divorțului, plin de energie revanșardă, mandatul cu care întreaga Uniune (Consiliul European, Comisia, Parlamentul) l-a potcovit pe negociatorul Michel Barnier transformă Brexitul într-un război. Ca un divorț.

Pe scurt, UE spune că refuză orice discuție despre viitorul relației cu UK pînă cînd UK nu rezolvă trei chestiuni prealabile: 1) plătește o sumă de bani pentru ca proiectele Uniunii să continue, chiar dacă UK nu mai e membră; 2) cetățenii UE de pe teritoriul UK rămîn cu exact aceleași drepturi pe care le aveau pînă la Brexit; 3) se găsește soluția pentru păstrarea actualului aranjament al frontierei dintre Irlanda de Nord (parte a UK) și Irlanda (parte a UE). Suma de bani de la punctul 1 crește de la o declarație politică la alta. Acum șase luni, Juncker vorbea de 60 de miliarde de euro. Mai recent, Barnier a vorbit despre 100 de miliarde. Și încă se calculează…

De partea cealaltă, britanicii spun că vor să discute, la pachet, trecutul și viitorul. Ei sînt interesați de un anumit gen de cooperare cu UE (mai ales în piața comună și securitate) și par a fi gata să audă ce le cere UE în schimb. UE, însă, prin cel mai caraghios organism al său, Parlamentul European, care seamănă tot mai mult cu Parlamentul României în privința incompetenței, a iresponsabilității și a stupidității, a votat energic și patriotic ca nu cumva Barnier să discute ceva despre viitorul cooperării cu britanicii pînă nu le ia banii. Britancii susțin că pretenția UE e cam deplasată, pentru că vizează exercițiul bugetar de pînă în 2020. UK nu mai este tratată drept membru UE de la referendumul de anul trecut – nu mai participă la decizii, nu mai e chemată să voteze în Consilii. Sigur, strict formal, UK e membră UE și acum, și va fi pînă la intrarea în vigoare a unui tratat de ieșire din Uniune. Dar, factual, nu prea mai este. Așadar, cum să dea bani pentru programele unei organizații căreia nu-i mai aparține? În plus, după calculele lor, ei nu sînt datori, ci creditori: UE le datorează vreo 30 de miliarde. Adevărul este că, în UE, nimeni nu are de gînd să-și ajusteze bugetul conform noii realități. UK era un stat net-contribuitor la buget. Prin urmare, prin ieșirea UK, bugetul UE pierde o sursă de venit. Doar că, după Brexit, nici unul dintre statele net-contribuitoare nu vrea să dea mai mult și nici unul dintre statele net-primitoare nu vrea să primească mai puțin. Așadar, ideal pentru UE ar fi ca UK să iasă, dar să continue să plătească. Cam în spiritul acesta s-a stabilit mandatul lui Barnier, iar apoi s-au construit sofisticate argumente juridice și morale pentru a-l susține.

Evident, UK nu va plăti niciodată acești bani, așa că un Brexit complet ne-negociat este tot mai probabil. Vă reamintesc, conform Tratatelor UE, dacă negocirile unei ieșiri din Uniune nu se termină în doi ani, ieșirea se consideră automat realizată și cu asta basta. Vom avea, așadar, un Brexit brutal. Nu-i mare pagubă – vom ști să gestionăm și această situație. Dar ceea ce ar trebui să-i îngrijoreze pe liderii europeni care se ocupă de Brexit nu este cum să le ia acum banii britanicilor, ci cum se articulează pe viitor relația UE-UK. Cineva spunea, frumos, că UE va trebui să meargă înainte pe drumul ei, propunîndu-și să devină atît de tentantă, încît viitoarea generație de britanici să ceară iarăși aderarea. Pînă atunci, UE și UK sînt condamnate să coopereze. De-aia zic eu că nu e divorț și că mentalitatea divorțului este cu totul nepotrivită în acest caz. Doi foști soți, după divorț, pot lua distanță unul de altul. Pot să nu mai vorbească unul cu celălalt toată viața. Dar ieșirea UK din UE nu are voie să deschidă această posibilitate. Insula britanică va fi, în continuare, la doi pași de Europa, amenințările geostrategice vor fi, în continuare, comune, temeiul civilizațional va fi, pe mai departe, comun. La divorț, se poate renunța la numele comun și se poate reveni la numele anterior căsătoriei. Un regres similar este de neconceput – UK nu-și poate lua insula în spinare și să se mute cu ea mai spre America, după cum Europa nu-și poate lua continentul în spinare și să se mute cu el mai aproape de Rusia.

Adevărat, juridic vorbind, actele care formalizează Brexitul se fac înaintea actelor care statuează noua relație. Dar, politic vorbind, este firesc să fie discutate împreună, așa cum vor britanicii, și nu separat, cu precondiții punitive, cum vor europenii. Căci Brexitul nu este, de fapt, o despărțire, ci un viitor de construit. Dar liderii de azi ai Europei, dimpreună cu cohorta de europarlamentari atît de inutili, sînt cu totul orbi – ei nu văd că au o relație de construit, ci un divorț de finalizat.

PUBLICITATE

CONCERT- CONCEPT- SPECTACOL

TURNEU MONDIAL

AQUA CARPATICA

MNOZIL BRASS CIRQUE

magicfm Muzica inimii tale

CIRC & VARIETE GLOBUS

26 IUNIE 2017 ora 19.30

GLOBUS

Bilete în rețeaua eventim

adevărul DILEMA VECHE Historia CATAVENCII blitz

Mihaela SIMINA

accent pe istorie

Încetiniți, curbă periculoasă!

Nixon și Brejnev în iunie 1973

Ce legătură ar putea să aibă avertismentul din titlu cu cei doi lideri?

Într-o zi ploioasă de iunie, a optsprezecea mai exact, în anul 1973, Leonid Brejnev, secretar general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, ateriza la Washington pentru o vizită oficială care avea să dureze pînă pe 25 iunie. Invitația venise din partea omologului său american, președintele Richard Nixon, în contextul unei perioade de încercări de destindere *(détente)* a relațiilor SUA-URSS, care viza și o serie de probleme internaționale de interes reciproc (un bun și cunoscut exemplu îl reprezintă discuțiile privitoare la limitarea armamentului strategic, cu un an înainte, în 1972, fiind semnat un acord în acest sens, SALT I).

În cadrul întrevederii private pe care cei doi lideri au avut-o la Casa Albă înainte de summit-ul oficial, Brejnev a ținut să sublinieze că întîlnirea lor este marcată de un dublu semn bun: cînd a decolat din Moscova ploua, iar cînd a ajuns în capitala americană l-a întîmpinat tot ploaia. Nixon, la rîndul său, a accentuat că relația lor este *cheia* care ar putea *să schimbe lumea*.

„Dacă ne decidem să lucrăm împreună, putem schimba lumea. Aceasta este atitudinea mea la începutul acestor discuții", a spus președintele american.

Mai era o cheie.

Aceasta îl aștepta pe Leonid Brejnev la Camp David, la reședința prezidențială de vacanță: cheia unui Lincoln Continental albastru-închis.

Șeful de stat sovietic a fost absolut încîntat de darul primit, s-a urcat la volan, nu a ezitat să îl tragă pe Nixon în dreapta sa și a pornit cu viteză, înainte ca agenții de securitate să mai poată schița vreun gest.

Conducătorul rus a încercuit reședința de la Camp David cu o viteză deloc modestă pentru aleea îngustă pe care se afla, de peste 80 kilometri la oră. La un moment dat, mașina cu cei doi s-a apropiat de o curbă situată într-o vale, semnalizată cu indicatorul „Încetiniți, curbă periculoasă". Avertismentul i-a fost transmis și verbal lui Brejnev de către Nixon. În zadar. Acesta și-a continuat cursa cu aceeași viteză, pînă cînd a ajuns la baza colinei, apoi a frînat și a întors mașina printr-o mișcare de profesionist (da, probabil din acelea făcute pentru a impresiona asistența).

„Diplomația nu este întotdeauna o artă ușoară", avea să scrie ulterior Richard Nixon despre eveniment.

Îl putem contrazice?

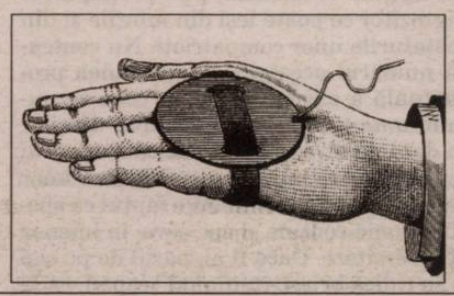

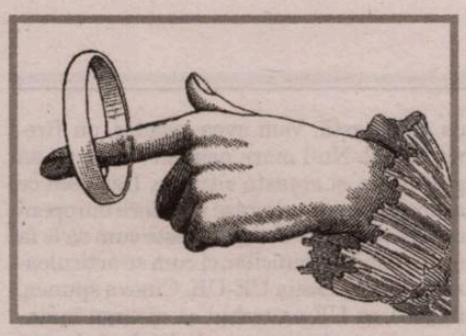

Selma IUSUF

legende urbane

Cumetrii și chiolhanuri

„Haide, dom'le, n-a murit nimeni din puțin coniac!“ Poate să fie șapte dimineața, să ai treabă de nu știi de unde s-o apuci, dar omul să te invite să bei o litră de coniac pus în cafea. Îți îndeasă sticla aia sub nas de ți se face rău numai cînd vezi cîtă e. Se cheamă ospitalitate.

Tot din ospitalitate din asta, agresivă, riști să nu mai faci nimic din ce ți-ai propus și să sfîrșești în niște chiolhanuri deșănțate cîntînd transpirat „Și-altădată...“ de gît cu gazda aia cu mîini mari și sănătoase. Dragostea de semeni, prin locurile pitorești unde șeful e doar unul, poate fi destul de contondentă.

Poți să cunoști, de pildă, pe cineva care taie vaci, porci și oi și le pune apoi pe frigare într-un soi anume de turism unde lumea vine special ca să-și bage carne în cap de dimineață pînă seara. Omul poate să aibă un stabiliment cu piei de oi și ceapă împletită pe pereți, barde și topoare atîrnate de cuie, ilice brodate și sarici într-un amestec popular de românism cu mult inox. E masiv, are mîinile ca lopețile; te poți uita fascinat la degetele alea pe care nu cred să încapă vreun inel omenesc, e prietenos. Te bate pe spate cu drag de-ți sare omleta mestecată din gură și ajungi cu barba în ceașca de cafea. Vezi stele verzi, îți mai arde una și apoi face mișto de tine că nu mănînci carne. N-are cum știi că ai luat hotărîrea să nu mai pui gura pe o fleică acolo, imediat. Stomacul tău brusc vegetarian roade cu regret o bucată de șuncă de azi dimineață.

Poți să dai de cineva care e *„boss“* pentru restul angajaților. Las' că și tu cu frati-tu tot *boss* vă ziceți pe uatsap. Dar ăsta e altfel de *boss*. E din ăla care ia totul ușor și te invită să amîni tot ce ai de făcut numai să mai beți o bere sau să mai mîncați o ciorbă, că restul poate aștepta, o viață avem – știți genul. O viață avem, zice, și nevastă-sa face tot. Îi aduce, îi face, îi drege, el trage și un somn după-amiaza, numai cînd se suie în mașină și pleacă după nu știu ce marfă sau ce alt business o avea, e important și nervos. Vine nădușit, cu tricoul leoarcă ridicat pe burtă, pe care îl aruncă ăleia în poală. „Fugi de adă altul!“ Desface o bere rece și, dacă te prinde prin preajmă, ai rupt-o-n fericire. E genul de *boss* cu frigiderul burdușit, cu un congelator pe alături, și ăla burdușit ca pentru apocalipsă. Vorbește doar de mîncare și e patriot. Dacă ai și mai mare nenoroc, te poate duce în vizită la vreo casă memorială din zonă. Trei laițe, un preș – aici s-a născut nu-ș' ce poet netalentat care ți-a omorît orele de română prin școala generală, ăla e emoționat pîn' la lacrimi de talentul local care a răzbit pînă într-un paragraf din *Istoria literaturii* a lui Călinescu, tu dai din cap, taci, uite că rupe și două versuri din măreața operă, îți dau și ție lacrimile de absurdul situației.

O lecție umedă de literatură mică.

Ești între două pericole majore – o lecție umedă de literatură mică sau o bine nu te-ai simțit pentru că acum, probabil, în venele tale curge seu de oaie, grăsime de porc și ciorbă de perișoare. Ficatul tău stă să explodeze sub ploaia de țuicăraie care uite cum se prelinge pe pahar și ce bulé face. Nici psihic nu ești tocmai OK, pentru că simți cum îl trădezi pe omul ăsta prietenos și sincer rasist. Ți-a dat tot de pe masă, ți-a povestit viața, ți-a zis și de țigani, și de negri, și de musulmani din ăia, așa vede el lumea, dacă te bate pe spate ești de-al lui, chit că ești mai leșinat și mai slab, așa, te pune el pe picioare cu murături, ceva, de o să te trezești a doua zi și mai umflat de la atîta sărătură. Pleci de acolo o epavă. Acum știi de ce chermezele alea din filmele românești sînt atît de autentic reușite. Snobule.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Turcii (III)

„Brîul e nelipsit de la mijlocul turcului; e lung și lat, făcut din lînă, culoare roșie. Bătrînii preferă verdele; e nelipsit și la băieții de la 5 ani înainte. Brîul e buzunarul turcului; aici ține tabachera cu tutun, iasca, amnarul, cum și pîinea cînd merge la drum. Copiii de școală țin batista. E purtat și în timpul verii, oricît de cald ar fi; fără brîu, turcul nu iese pe drum. Femeile, pe cap, poartă basmale *(cimber)*. De obicei poartă două basmale: cu una își acoperă urechile, parte din obraji și bărbia sub care se leagă; cealaltă este pusă deasupra ca să-și acopere complet fruntea și se leagă la ceafă. Așa stau femeile și fetele în casă și în curtea din jurul casei, curtea dinăuntru. Cînd ies în curtea din afară sau pe drum, la apă, la prăvălie, la cîmp, trebuie să-și pună cearșaful drept acoperămînt; acesta e lung de aproape 2 m și lat de 1 m și mai bine. Cerșaful se lucrează în casă. Din bumbac indigen țesut în dungi albastre cu alb; culoarea neagră iarăși e preferată pentru cerșaf, cu dungi galbene pe margine. Cu astfel de acoperămînt, femeia turcă pare o fantomă ce se mișcă de la un loc la altul. Ea e obligată să-și acopere fața cînd a ieșit din casă, ca să nu fie văzută de nici un bărbat, fie turc sau de alt neam; de aceea are grijă ca să-și strîngă cerșaful cu o mînă, lăsînd neacoperită doar gura, nasul și ochii. Fetele în clasă sînt obligate să rămînă fără nici o basma pe cap. În casă nu se acoperă cînd vin femei sau rude mai apropiate, altfel se acoperă fie chiar cînd vin și vecini bărbați. La cîmp cînd lucrează se descoperă dacă nu e nici un bărbat străin.“

Mihail Beloiu, *ibid.*

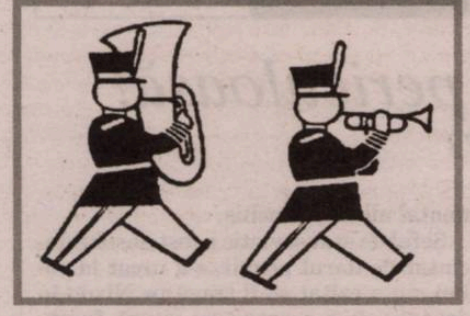

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Doamne, ce ne-a mai făcut, iar, Simona!

Nu ne-a cîștigat ditamai turneul de tenis! Ne-am adunat prin piețe publice, pe terase, pe unde-am putut și noi, să sărim de bucurie, să postăm filmulețe faine despre entuziasmul general și să ne vedem la știri sărbătorind victoria. Victoria noastră, nu?! Bine... Simona a fost pe teren. Dar pentru noi asta contează mai puțin. Dac-o-nvingea pe fata aia, căreia i-a ieșit totul în jocul cu pricina, era victoria noastră. A tuturor. A românilor. Așa, dac-a pierdut, e înfrîngerea ei. Treaba ei ce face. Să se descurce. Să gestioneze. Asta în cazul cel mai bun, la cei mai blînzi dintre noi. Cărn rest, dacă ești suficient de idiot, ca mine, să citești, de curiozitate, comentariile din subsolurile unor articole, intri-n panică și-ți vine să te-ascunzi în gaură de șarpe. Să nu mai ieși de-acolo pînă nu trece urgia descărcării de fiere patriotică. Sau de tembelism, pur și simplu. E îngrozitor ce poate ieși din mințile și din tastaturile unor compatrioți. Nu contează numărul acestora, dimensiunea procentuală a existenței lor în ceea ce numim *umanitate* sau încadrarea dînșilor în doza de diversitate firească a oricărui fenomen care implică participarea unor oameni. Ceea ce contează e faptul că specia umană conține și așa ceva, în imensa ei diversitate. Dacă îl ai, părul de pe cap ți se ridică brusc, rămînînd țeapăn, ca la o bidinea, ca la o pensulă tare.

Despre felul ăsta de oameni nu e de vorbit. Referirea la ei nu face decît să le consolideze existența. În schimb, e haios să contempli cazurile benigne. Vertijurile și atacurile de panică produse de spasmele pipotei „patriotice“. Pentru că numai patriotism nu e aruncarea pe umerii unor sportivi a tuturor neputințelor noastre. Da, ideea de spectacol sportiv nu prea poate scăpa de așa ceva. E locul unde nu doar actorii își joacă rolurile, ci și publicul. E ceva de o complicitate tulburătoare, dar în aceeași măsură profund fascinantă. Însă spectacolul acestor descărcări e atît de intens, încît depășește cu mult, fără să știm, chiar și ceea ce se întîmplă în întrecerea sportivă în sine. Numai că lucrurile nu sînt la fel peste tot. În Islanda, o țară cu o populație de trei sute și ceva de mii, nu poate fi nici măcar ca la Cluj. La cîtă lume diversă e în urbea transilvană, nu ne poate trece prin cap să facem ceva la care să participe aproape toți cetățenii. În Islanda nu e deloc imposibil să te gîndești la așa ceva. Acolo, patriotismul și disciplina lui sînt noțiuni mult mai concrete, prin simplul fapt că decurg chiar și din niște constrîngeri fizice, palpabile. Pe-aici, printre milioanele noastre de cetățeni, prin puzderia de locuri năucitoare, răspîndite prin toate colțurile unui relief cît se poate de variat, patriotismul se umple de toate culorile peisajului, se impregnează cu fumul de la grătarele încinse, ia și-un pic de aromă dintr-o țuicărie și poate deveni orice. Definiția lui pare mai complicată decît răspunsurile la marile întrebări ale ființei umane.

Însă aruncarea problemelor noastre pe umerii unui sportiv nu e doar o problemă de „patriotism“, în orice accepțiune am vedea acest termen. Și nu e nici o problemă care ține doar de natura spectacolului sportiv. E ceva care vine din felul nostru de a vedea lumea. Evident, nu sîntem singurii care trăiesc așa ceva. După cum nici toți cei care viețuiesc pe-aici nu se manifestă într-un singur fel. Dar culoarea locală e într-un ton care cu greu poate fi contrazis. Descărcările de emoție evident că seamănă cu ale altora, dar nu răsar cu orice chip la fel. După cum nici lanțurile de complicități și ipocrizii nu s-au inventat la Constanța, la Timișoara, sau la Mizil. Dar e mai degrabă trist să vezi cum unii dintre noi, inconștient, sau dimpotrivă, cu bună știință, dau la o parte precaritatea multor dimensiuni reale ale vieții de aici și cer de la niște sportivi, în cazul ăsta de la Siomona Halep, să umple spațiile unor abisuri istorice. Sigur că orice om care se expune unui public, indiferent de ceea ce face, trebuie să-și asume și această față a lucrurilor. Dacă-ți place să fii aplaudat, nu te supăra complet pe sat cînd cineva te mai și înjură. E firesc. Numai că tratamentul de care are parte Simona Halep e foarte departe de așa ceva. Deseori e primitiv, incredibil de agresiv și condimentat cu niște accese de ură care-ți dau frisoane.

Simona n-o să ne scape niciodată de umilința de a nu avea autostrăzi. N-o să rezolve nici corupția, nici sistemul de sănătate, nici haosul din educație, nici complexele și frustrările de toate felurile ale fiecăruia dintre noi. Simona e o sportivă de mare talent – aici să vedeți ce comentarii nostime se declanșează! – care a făcut și face mare performanță, nefiind ceea ce ne-am visa noi. Un robot care cîștigă competiții, ca să aline suferințele noastre din alte zone ale existenței. Acum, cel mai la modă e să discutăm despre instabilitatea psihică a Simonei. Și o facem cu un entuziasm și cu o nerușinare pe care le dau doar propriile noastre instabilități. Toate slăbiciunile noastre, lașitățile, emoțiile ținute sub capac se ascund într-un cor care-i strigă Simonei că e labilă și lipsită de calitățile marilor sportivi. E îngrozitor de urît și de rudimentar. Un tîmpit care înjură cum îi vine la gură nu e mai mult decît atît. Adică un tîmpit care înjură. Însă cei care se scaldă în plăcerea publică de a discuta despre labilitatea interioară a cuiva sînt niște primitivi. Oricît de „elevat“ ar pretinde că pun problema, oricît ar părea de implicați și de preocupați de subiect, oricît de rotunzi și științori s-ar da.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Momentul constantinian și civilizația creștină (II)

În prima parte a articolului publicat acum două săptămîni, am analizat trei trăsături care au permis creștinismului să se manifeste ca o civilizație, începînd cu epoca împăratului Constantin. Dar celor trei mari trăsături de construcție a societății le corespund și trei trăsături antisociale sau de disoluție a societății. Cele două categorii de trăsături se află în interdependență, de aceea cea negativă îi determină acțiunea specifică celei pozitive. Prima și cea mai importantă trăsătură antisocială este subminarea ierarhiilor politico-religioase, adică exact energia care scosese creștinismul de sub tutela culturală iudaică. Am văzut deja cît de clar este exprimat acest concept în Evanghelii. Continuarea acestei energii s-a exprimat în secolul al IV-lea prin răspîndirea și instituționalizarea monahismului.

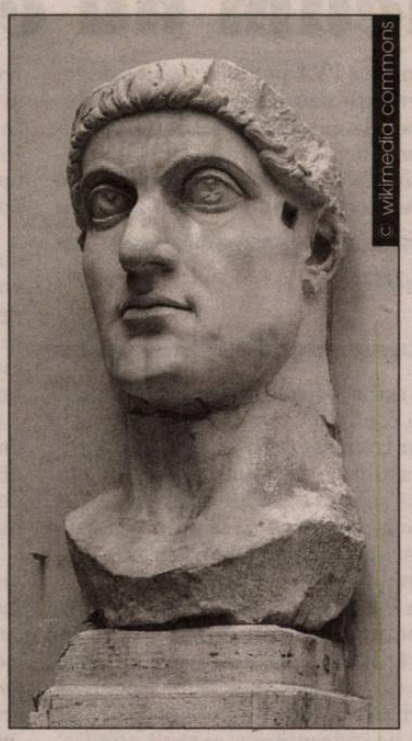

A doua trăsătură antisocială constă în promovarea egalității ontologice a tuturor ființelor umane. Această egalitate ontologică pune în mod evident și problema egalității sociale. Descătușarea acestei energii, aspirația către egalitate socială reprezintă o amenințare de forță atomică pentru societate. Abia secolul XX, cu revoluțiile comuniste, nea înfățișat pe de-a-ntregul latura distructivă a acestei aspirații. Este cu atît mai surprinzător modul în care au pus problema egalității creștinii primelor secole. Din punctul de vedere creștin, egalitatea nu este o aspirație a sclavului de a se emancipa sau a inferiorului social de a-și exhiba egalitatea potențială, ci o dorință spirituală, uneori autodistructivă din punct de vedere economic și social, a stăpînului de sclavi de a-și emancipa sclavii, a superiorului social de a-și disimula superioritatea. Egalitatea ontologică se exprimă ca disponibilitate a superiorului de a se așeza în mod vizibil, adică social, în același plan cu cei care anterior erau marcați juridic sau social ca fiind inferiori. Practica eliberării sclavilor ca semn al dobîndirii libertății spirituale o întîlnim în *Viețile Sfinților* la majoritatea celor care prin convertire își schimbă viața și se dedică fie slujirii dezinteresate a aproapelui (cum e cazul sfîntului Pantelimon), fie unei vieți de rugăciune, cum e cazul celor care îmbracă haina monahală sau pleacă pur și simplu în pustie. Semnficativă pentru această temă este retorica libertății *(libertas)* și a eliberării, fie politice de sub tirania împăraților decăzuți prin acțiunea lor ilegitimă din demnitatea imperială (Maxențiu, Liciniu), fie sociale prin dezvoltarea instituției juridice a emancipării sclavilor *(manumissio)*. Pentru a facilita procedura juridică a eliberării sclavilor, dar și pentru a scoate în evidență originea creștină a acestei inițiative de emancipare, împăratul Constantin instituie practica eliberării sclavilor în biserici printr-o declarație formală a episcopilor sau a presbiterilor (legi din 316 și 321) în fața congregației. Aceștia redactau și documentele emancipării, prin care sclavul avea acces și la statutul de cetățean roman.

Orice vărsare de sînge devine ilegitimă public și religios.

A treia trăsătură deconstructivă este eliberarea individului de sub primatul comunității și, prin urmare, abolirea formelor rituale de ispășire de către un individ a unei vinovății colective (instituția religioasă a țapului ispășitor). Este vorba, în primul rînd, de abolirea sacrificiilor păgîne, care sînt toate la origine sacrificii de substituție, pe care Eusebiu o pune pe seama lui Constantin. Orice vărsare de sînge devine ilegitimă public și religios. Pentru creștini, conform Epistolei către Evrei, ultima jertfă de ispășire a fost a lui Hristos Însuși, care este și sacrificator, și sacrificat. De fapt, nu atît „ispășirea" este miza, cît dezvăluirea caracterului nedrept, abuziv și absurd al fenomenului. Nu *Tatăl divin* are nevoie de jertfă pentru a se împăca cu umanitatea, ci societatea a proiectat asupra divinității propriul său mecanism „pacificator". Pentru a nu mai îngădui nici o jertfă istorică s-a instituit numai comemorarea sacrificiului hristic. Cultul creștin este, în mod subliniat, nesîngeros. Abolirea comunității ca entitate justificată în existența ei prin țeluri superioare celor ale individului se exprimă cel mai puternic în condamnarea războiului de către creștini. Astfel, participarea în bătălii a soldaților este catalogată în canoanele sfîntului Vasile cel Mare drept păcat și se canonisea prin îndepărtarea de la euharistie. Încreștinarea spirituală a conducerii politice a Imperiului a pus în cele din urmă problema conflictului între ethos-ul pacifist creștin și necesitatea forței militare pentru apărarea Imperiului. Dar numai un împărat ca Nichifor Phokas (secolul X), care avea o viață interioară autentică, a încercat să atenueze acest conflict. Pentru el, apărarea frontierei cu islamul avea o dimensiune mistică. De aceea a cerut Bisericii să recunoască statutul de martiri pentru soldații căzuți în luptă împotriva inamicului islamic. Cererea lui s-a lovit însă de un refuz net al episcopatului. Legenda lui Digenis Akritas, luptător pe frontiera cu islamul, una din cele mai reușite piese literare ale Bizanțului, a rămas străină ortodoxiei. O etică militară creștină nu s-a putut dezvolta în Imperiul creștin pînă la accidentul istoric al cruciadelor în Occident. Istoriile nepolemice ale cruciadelor, dar mai ales cercetarea fenomenului spiritual al cruciadei, au distins inspirația creștină de ceea ce a fost lăcomie și violență nestăpînită în războaiele de cruciadă. Cu toate acestea, eroarea spirituală a exaltării mistice a unor teritorii cu semnificație simbolică a fost în cele din urmă corect identificată și condamnată. Mai mult însă decît condamnarea războiului, ca violență inacceptabilă în sine, dublarea comunității politice *(politeia)* prin comunitatea eclezială, a contribuit la reducerea drastică a semnificației religioase a comunității politice.

Aceste trei trăsături, pe care le-am numit antisociale sau deconstructive, pornind de la interpretarea girardiană a funcției sociale a religiei, exprimă acea energie specială a credinței în sensul transcendent al ființei, care suspendă legătura dintre mitologie și procesul de legitimare a sistemului social. Altfel spus, prin aceste trei trăsături creștinismul se arată o religie a individului și nu a comunității, fiind astfel capabil să se insereze în orice sistem social, în orice comunitate, de unde provine acea impresie a istoricilor religiei că creștinismul este predispus la sinteză sau simbioză sau chiar sincretism cu tradițiile diferitelor neamuri care se convertesc. Aceste trăsături sau energii deconstructive pe care creștinismul le introduce în societate pot fi decelate incipient în vremea lui Constantin, dar ele au continuat să se manifeste fluctuant de-a lungul secolelor creștine, într-o tensiune permanentă cu trăsăturile constructive. De fapt, trăsăturile constructive și cele deconstructive se determină reciproc și se moderează reciproc. Ele sînt două versante ale aceleiași problematici spirituale: traversarea temporalului astfel încît să pregătească ființarea transtemporală. Este evident însă că trăsăturile deconstructive nu au fost trăite negativ, ca amenințări pentru societate, căci s-au exprimat pozitiv ca virtuți creștine: libertatea, egalitatea și întîietatea persoanei (adică punerea integrității individului deasupra obiectivelor comunitare). Nu poate fi întîmplător faptul că acestea sînt valorile constitutive ale modernității politice în acele teritorii (Europa) în care s-au exercitat cel mai mult trăsăturile deconstructive ale creștinismului.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Masacrul inocenților

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICCMER) a făcut pe 1 iunie 2017 o sesizare penală privind crimele comise în căminele-spital care adăposteau pînă în 1989 copii cu diferite forme de handicap.

Din cele 26 de asemenea centre din toată țara, experții IICCMER au studiat zece. Denunțul penal face trimiteri doar la trei dintre locații, date fiind probele adunate între timp, ceea ce nu înseamnă că nu se continuă munca de investigare. Or, doar în aceste trei centre, aflate în timpul regimului comunist în administrarea statului român, s-a produs moartea a cel puțin 771 de minori (număr provizoriu). Astfel, la Căminul-spital pentru minorii nerecuperabili Cighid s-au înregistrat 138 de decese în perioada 1 octombrie 1987 – 26 martie 1990, la Căminul-spital Păstrăveni au fost 394 de decese confirmate între 1 octombrie 1966 – 30 aprilie 1990, în timp ce Căminul pentru minori deficienți nerecuperabili din Sighetu Marmației a înregistrat 239 de decese în perioada 20 ianuarie 1973 – 31 decembrie 1991. Contextul istoric declanșator a fost creat în 1966, cînd regimul comunist din România a inițiat una dintre cele mai restrictive politici demografice pronataliste. Creșterea forțată a populației, strict cantitativă, fără respectul față de om și fără asigurarea tuturor condițiilor decente de viață, a avut printre consecințe creșterea mortalității materne și infantile, creșterea fără precedent a numărului de copii născuți cu malformații congenitale grave, cu afecțiuni fizice și psihice, cu diverse boli moștenite sau dobîndite după naștere, mii de copii ajungînd orfani și un număr impresionant fiind abandonați. Experții IICCMER au constatat nenumărate cazuri în care încadrarea copiilor în unități pentru deficienți se făcea în mod eronat, aceștia fiind perfect sănătoși sau avînd deficiențe fizice sau psihice minore și deplin recuperabile. Minorii ce necesitau protecție din partea statului erau împărțiți în trei categorii: „recuperabili", „parțial recuperabili" și „nerecuperabili". Diferențierea era făcută între o categorie de minori pe care statul încerca să-i „recupereze", total sau parțial, pentru integrarea ulterioară în producție, și o categorie de copii în care statul nu era dispus să „investească" și pe care nici măcar nu dorea să-i recunoască. Reabilitarea, chiar și parțială, a acestor copii, care ar fi putut fi ulterior integrați în muncă, solicita cheltuieli importante, la care statul contribuia doar parțial. Părinții erau nevoiți să acopere o parte din costurile îngrijirii copiilor, indiferent de situația lor materială. Nu puține sînt cazurile în care familii monoparentale, cu venituri minime, sînt nevoite să plătească pînă la jumătate din acestea pentru întreținerea minorului în cămin. Mai dificilă era situația minorilor orfani de ambii părinți, lipsiți de bunuri materiale sau rude, pentru care bugetul asigurărilor sociale nu avea prevăzute sume și nici baza legală prin care să poată acoperi aceste cheltuieli. Pentru ideologia comunistă, doar omul sănătos intra în discuție, „rebuturile" fiind ascunse și, la limită, evacuate. Aici se poate vedea, cît se poate de concret, falimentul antropologiei comuniste, cinismul unei ideologii și al regimului care se reclama din aceasta. Nu, nu este vorba despre metafore sau lozinci. „Omul nou" erau doar cel care se năștea sănătos, apt de muncă. Toți ceilalți, diferiți, atentau involuntar la imaginea perfectă, stricau armonia unei societăți vitaliste, gata de a lupta și munci pentru realizarea mărețului plan de emancipare și dezvoltare. Nici o urmă de compasiune sau milă. Concret, în urma analizei actelor de deces și a certificatelor constatatoare de moarte, efectuată de experții IICCMER și de o echipă de specialiști în medicină legală, s-a constatat că, pe de o parte, au existat rate crescute de mortalitate în cazul unor patologii ușor de prevenit sau de diagnosticat precoce și de tratat corespunzător, inclusiv în epocă, iar, pe de altă parte, au existat cauze de moarte care susțin, prin specificul lor, concluziile cu privire la existența unui regim caracterizat prin tratamente neomenoase aplicate minorilor: de la înfometare sistematică la lovituri repetate și de la medicație improprie, pe bază de sedative, la absența condițiilor minime de igienă. Una peste alta, masacrul inocenților este încă un capitol de istorie recentă care trebuie să ne dea de gîndit. Acum, în prag de centenar.

***Radu Preda** este profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

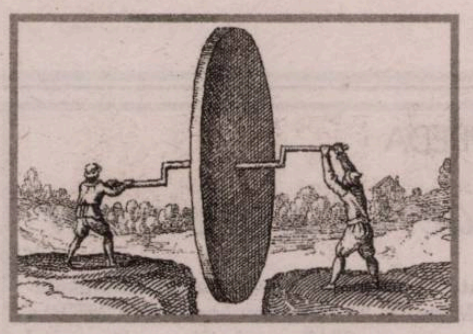

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Clipește, Sorin! Clipește cît vrei, oricum nu contează

Sînt cîteva săptămîni de cînd discuțiile privind o eventuală schimbare a guvernului domină actualitatea politică internă. E destul de greu de înțeles, din punct de vedere al performanței, de ce ar fi necesară o astfel de schimbare, mai ales că nu sînt semne că majoritatea parlamentară ar putea să se schimbe. Fără o nouă majoritate, nu e nici un risc să vedem o modificare semnificativă a acțiunii guvernamentale. Putem presupune, de asemenea, că rezerva de cadre a PSD nu va reuși să producă cine știe ce surprize. Actualul cabinet, cu personajele lui șterse sau de-a dreptul ridicole, e cam tot ce a avut mai bun partidul după alegeri.

În fapt, asistăm la o criză a unui PSD care, în absența unui pericol extern serios, se întoarce spre sine. Dl Dragnea, președintele PSD și al Camerei Deputaților, reproșează cabinetului nu performanța, ci mai degrabă refuzul premierului și al miniștrilor de a respecta pînă în cel mai mic detaliu ordinele venite de la partid. O pretenție absurdă izvorîtă din frustrarea președintelui PSD, pe care istoria de probleme cu Justiția îl ține departe de funcțiile executive.

Aici, poate e bine să amintim că Sorin Grindeanu nu a fost prima alegere a PSD pentru postul de șef al guvernului. Asta a făcut ca, de la bun început, dl Grindeanu să fie privit cu un soi de înțelegere și cu un mic zîmbet răutăcios atît în afara PSD, cît și înăuntrul lui. Premierul a fost tolerat de partid și urmărit cu atenție ca nu cumva să își creeze o bază de putere personală. Or, cumva firesc, exact asta se întîmplă, iar dl Dragnea e ferm hotărît să nu permită apariția unui rival care ar putea să îl trimită pentru totdeauna în irelevanță.

Merită menționat că baza de putere a premierului crește natural și e relativ indiferentă la trăsăturile omului care ocupă funcția. Altfel spus, dacă o veioză va fi numită premier, inevitabil se vor găsi suficiente persoane care să îi admire zgomotos eficiența, eleganța și competența.

Da, Sorin Grindeanu a clipit.

În ceea ce îl privește, dl Grindeanu a încercat să reziste stoic valului de ironii și critici venite de la colegi și parcă niciodată n-a fost mai potrivit acel banner ironic care a provocat hohote de rîs în timpul manifestațiilor din februarie: „Sorin, clipește dacă vrei să te salvăm".

Întrebarea firească e de ce ar trebui salvat dl Grindeanu. Poate singura sa calitate este aceea că nu e Liviu Dragnea, ceea ce, oricum am privi-o, e mult prea puțin. Altfel, semnătura domnului Grindeanu poate fi încă găsită pe textul faimoasei Ordonanțe 13 care a fost adoptată într-o ședință condusă de chiar domnia-sa. Tot sub conducerea premierului, guvernul a reușit cumva să elaboreze o lege a salarizării care nemulțumește atît sindicatele, cît și finanțiștii, să uite el decide) sînt ridicole și îi creează imaginea unui copil dus de mînă de colo-colo.

De ce ar trebui „salvat" și, eventual, sprijinit un astfel de personaj minor? În numele cărei rațiuni trebuie creat încă un actor politic incapabil să își ia propriile decizii chiar și atunci cînd ajunge într-una dintre cele mai importante funcții în stat?

Nu e mai nimic de salvat din cabinetul Grindeanu. La fel de adevărat este că PSD nu are de unde produce un guvern mai bun nici dacă și-ar dori asta. Dacă e ceva spre care ar trebui să ne îndreptăm mai mult atenția, atunci lucrul acela e lipsa de alternativă la PSD. Minicriza politică provocată și întreținută de dl Dragnea devine semnificativă mai ales în contextul sondajelor care plasează constant PSD într-o poziție solidă, indiferent de stîngăcii și eșecuri.

Populația nu vede variante credibile, iar cele trei partide de opoziție par că încearcă cu tot dinadinsul să descurajeze optimismul. PNL, cel mai mare dintre ele, se menține într-o derivă istorică și va avea probabil un președinte care, în cel mai bun caz, va stîrni zîmbete, iar în cel mai rău antipatie. Voința de a face opoziție la PSD e aproape absentă în ambele situații.

USR, pe de altă parte, pare de-a dreptul suicidar și continuă într-un mod absurd să vorbească în public despre nesiguranțele proprii, dînd votanților săi senzația din ce în ce mai pregnantă că au făcut o greșeală majoră atunci cînd au acceptat pactul de înnoire propus de Nicușor Dan.

Mai e și opoziția prietenoasă a celor de la PMP, care continuă să funcționeze după o agendă care are tot atîta relevanță pentru public cîtă au opiniile despre tenis ale lui Traian Băsescu.

Da, Sorin Grindeanu a clipit. Se cere ajutat și văd tot mai mulți oameni care încep să creadă că acolo e opoziția la actuala putere. În interiorul ei, nu în afară, cum ar fi firesc. Asta este adevărata tragedie: cînd nu există opoziție reală, se creează una în interiorul Puterii.

Inabilitatea PNL, USR și PMP devine astfel complicitate. Să nu vă mirați dacă, după următoarele alegeri, au să se plîngă iar de absenteism, refuzînd să se întrebe de ce oamenii preferă să stea acasă.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

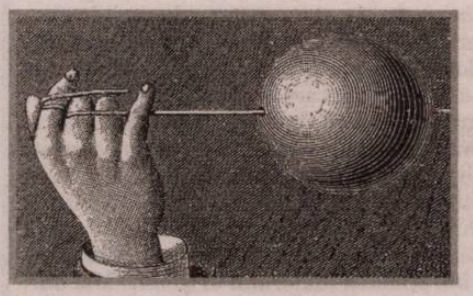

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Macron și „riscul" pentru democrație

Nu știu ce alt președinte și-ar putea dori mai mult: la început de mandat, Emmanuel Macron se bucură nu doar de o imensă popularitate în rîndul cetățenilor, de simpatia liderilor mondiali, ci și, în curînd, de o majoritate confortabilă, poate chiar absolută, în Adunarea Națională.

Corul optimiștilor e însă tulburat și de strigăte disperate. Se vorbește tot mai apăsat de un risc pentru democrație dacă, la turul doi al alegerilor legislative, La République en Marche va obține, așa cum se estimează, majoritatea absolută. Rata mare de absenteism la aceste alegeri (51%) e, într-un fel, și un eșec al opoziției, un semn al derivei în care se află partidele clasice. Perdanții alegerilor prezidențiale aproape că s-au demobilizat ei înșiși. Defetismul din tabăra socialiștilor și panica republicanilor nu au încurajat electoratul. Iar strigătele la luptă ale învinsei Le Pen au fost neconvingătoare. Modificarea calendarului electoral, în 2002, și introducerea „cincinalului" prezidențial au generat, și ele, o demobilizare a electoratului la scrutinul pentru Adunarea Națională. De vreme ce aceste alegeri sînt programate după prezidențiale, deci după ce alegătorilor li s-a cerut deja să formuleze o opțiune, e cumva firesc ca apetitul de vot să mai scadă. Partidul care a dat președintele a fost de fiecare dată în multă putere. Nu în ultimul rînd, trebuie să remarcăm și cine sînt cei care vorbesc, astăzi, despre cum e amenințată democrația din Franța: nu cumva sînt tocmai reprezentanții unor partide sau mișcări profund nedemocratice, cum ar fi Front National sau La France Insoumise? Nu cumva ei înșiși reprezintă un risc pentru democrație dacă ar obține mandate?

Defetismul din tabăra socialiștilor și panica republicanilor nu au încurajat electoratul.

De e de o parte, aceste acuze vin dinspre partidele perdante, dinspre cei care sînt măturați din prim-planul scenei politice. Apoi, foștii demnitari care riscă acum să-și piardă mandatele și pozițiile de influență încearcă să-și mobilizeze susținătorii. E, evident, mult oportunism, ca să nu spun ipocrizie, în aceste diatribe. Căci, atunci cînd socialiștii aveau controlul absolut al Parlamentului, nu i-am auzit să se plîngă de vreun risc la adresa democrației din cauză că opoziția era slab reprezentată. Dimpotrivă: cînd s-au aflat în poziții de forță, și socialiștii lui Hollande, și liderii UMP ai lui Sarkozy au cerut mai

© wikimedia commons

avantaj. Și aici e ușor de răspuns de ce: într-un regim semiprezidențial cum e cel francez, e firesc ca oamenii să-i ofere președintelui și instrumentele unei guvernări eficiente. Poți deci spera din partea alegătorilor lui Macron să susțină mișcarea și la legislative, dar nu te poți aștepta de la electoratul „frontist" al lui Le Pen sau „nesupus" al lui Melenchon să voteze cu liberalii de pe listele partidului prezidențial.

Pe de altă parte, da, au dreptate și cei care urmăresc neîncrezători sau poate chiar temători ascensiunea lui Emmanuel Macron și a mișcării pe care a lansat-o. Căci intențiile președintelui și ale premierului Édouard Philippe sînt încă neclare. Președintele social-liberal, pro-european și, pînă una-alta, pro-atlantist vrea să reformeze economia și societatea franceză și să relanseze proiectul european. Dar va reuși el acolo unde socialiștii au eșuat? Va reuși să îndrepte inechitățile generate de politicile lui Hollande? Să tempereze cifrele șomajului fără să pună presiune pe finanțele statului? Să garanteze siguranța cetățenilor fără să le suspende drepturile și libertățile? Să restabilească încrederea francezilor în Uniunea Europeană fără să erodeze principiul solidarității? Sînt dileme fundamentale la care aleșii vor trebui să găsească răspunsuri. Mulți dintre ei sînt noi în politică. Sînt entuziasmați și, poate, competenți (vin din mediul de afaceri, din zona academică, din organizații nonguvernamentale), dar nu au experiență în funcții. Dacă pragmatismul și eficiența sînt cuvintele de ordine, probabil că sînt oamenii potriviți. Dar oare e de ajuns ca să faci politică?

dosar DILEMA VECHE

Coordonatoare: Adina POPESCU

Scriu și sînt viu

Rolul literaturii contemporane în educație

Texte și opinii de:

- Florin BICAN (scriitor)

„De ce citesc copiii“

- Mircea CĂRTĂRESCU (scriitor)

„Make the textbooks great again!“

- Horia CORCHEȘ (inspector de limba și literatura română)

„Google nu e tatăl nostru“

- Ioana NICOLAIE (scriitoare)

„De ce n-ai, mă, căciulă?“

- Florentina SÂMIHĂIAN (autoare de manuale)

„Mai sînt și scriitori vii...“

argument

Domnul în costum și doamna în rochie de seară

DILEMA VECHE

Scriu și sînt viu

Rolul literaturii contemporane în educație

Cînd eram în școală, nu m-a preocupat prea mult dacă scriitorii din manualele de limba și literatura română erau vii sau morți. Ni se spunea oricum că „opera lor e nemuritoare”. Omul din spatele operei „se învăța” pe de rost mai ușor decît opera în sine: anul și locul nașterii, cîteva vorbe despre copilărie, ce cărți a scris, eventual ce curent literar a reprezentat, anul morții. Întotdeauna, la teză, indiferent de subiect, erai obligat să-ți începi lucrarea cu aceste date. Așadar, scriitorii „se învățau” cam la fel ca formulele matematice. Cum mai puteai să-ți imaginezi existența lor umană? Nici nu-ți mai trecea prin cap că au fost, de fapt, și ei oameni, că au iubit, că au avut neveste, că au murit (sau nu) de foame, că au practicat diferite meserii, că au suferit de boli și de depresii. Scriitorul era intangibil. Cît despre cei contemporani, aceștia nu erau demni de luat în seamă, de vreme ce nu existau în manuale.

Mult mai tîrziu mi-am dat seama de toate clișeele pe care le-am căpătat în anii de școală și am încercat să mi le înlătur din minte unul cîte unul. Multe sînt încă valabile și în școlile de astăzi. Totuși, în momentul în care m-am aflat pentru prima oară în fața unei săli de clasă pline de elevi, în calitate de scriitoare, mi-am dat seama că acești copii de acum au o șansă în plus față de noi. Cel puțin află la timp că oamenii care scriu nu sînt nici poze într-o carte, nici busturi în parcul municipal, nici formule matematice. Mai află și faptul că oamenii care scriu sînt, în primul rînd, cititori și că pot discuta liber cu ei despre cărți. E o încurajare în plus pentru ei ca să citească. De altfel, mi-am dat seama că „meseria de scriitor” a devenit la modă printre copii. Nu știu cîți dintre ei vor deveni cu adevărat scriitori, dar faptul că se gîndesc și la această posibilitate (și nu doar la meseriile „de succes” impuse de obicei de către părinți) e un pas înainte. Mulți dintre ei pun un semn de egalitate între „scriitor” și „succes”, ceea ce poate fi o naivitate, desigur, mai ales în România. Însă, dacă ne gîndim mai bine, cu o astfel de atitudine, de cititori, ei chiar pot crea în timp acei scriitori de succes pe care și-i imaginează. Pentru că învață de mici să-i respecte, să le respecte cărțile și, poate, atunci cînd vor deveni adulți își vor aminti să cumpere mai mult de o carte de an, să citească mai mult de o carte pe an, ba chiar să plătească un bilet de intrare la o lectură publică, să zicem. Deocamdată, imaginea noastră nu corespunde adesea cu ceea ce își imaginează ei despre niște scriitori. Copiii din clasele primare de la o școală din Ploiești au fost ușor dezamăgiți cînd ne-au întîlnit pe mine și pe Florin Bican – își închipuiau că scriitorul trebuie să poarte costum și cravată, nu blugi, iar scriitoarea o rochie de seară. Totuși, n-au fost deloc dezamăgiți de întîlnirea noastră și ne-au pus o groază de întrebări. În timp, alte generații de copii se vor lămuri că nu sîntem nici o specie dispărută, nici nu venim de pe o altă planetă. Se vor aștepta să întîlnească niște oameni ca toți oamenii. Și vor avea un motiv în plus pentru ca literatura, cărțile să li se pară mai prietenoase. (**Adina Popescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Horia CORCHEȘ

Google nu e tatăl nostru

Chestiunea prezenței autorilor contemporani în programele școlare este o foarte dificilă problemă, din mai multe puncte de vedere. Cea mai generală este aceea a decalajului dintre sistemul educațional și viața culturală. E un aspect oarecum obiectiv: întotdeauna sistemul este cu cîțiva pași în urmă, pentru că el funcționează mai ales prin raportare la normă. De ce? Pentru că educația este nu un domeniu experimental, ci se bazează pe ceea ce este verificat ca fiind funcțional și de calitate. Iar norma se creează prin uz, deci în mod natural, pentru a se crea norma, e nevoie de ceva timp pentru ca uzul să funcționeze. Tot aici intră și caracterul proiectiv: o programă școlară se scrie pentru o perioadă viitoare, nu se poate schimba an de an, odată cu noile apariții. Deci intră în ecuație o sumă de ani din urmă, cei necesari uzului care să consacre, și o sumă de ani de după, care vor omite noile tendințe, nume și implicit creații. Mișcări literare/autori/opere. Desigur, idealul ar fi ca acest decalaj să tindă să fie cît mai redus.

De aici încolo intervin însă dificultățile de nuanță, dar care sînt mult mai importante, în opinia mea. Văd două direcții pe care nu ar trebui să le pierdem din vedere și, cred eu, orice absolutizare a uneia dintre ele este periculoasă.

Mai întîi, nu trebuie să uităm că limba și literatura română este un obiect de studiu, care se bazează pe o istorie a formelor, a ideilor, a tendințelor literare. Din acest punct de vedere, a renunța la reperele valorice pe care le implică acestea, aducînd ca argumente faptul că sînt prea vechi, prea plicticoase, prea neconcordante cu viața de azi e nu doar superficial, ci periculos. E un atac la adresa fundamentelor științifice ale culturii, implicit ale literaturii. Deci reperele istorice, jaloanele care marchează evoluția literaturii nu pot fi abandonate, fără să abandonăm, implicit, dimensiunea estetică a acesteia, specificitatea ei.

Apoi, ne dorim ca prin studiul literaturii să formăm gustul pentru lectură, deci cititori constanți și curioși, care odată ieșiți de pe băncile școlii să mai intre în librării, de unde să cumpere cărți. Aici intervine o a doua valoare a literaturii, pe lîngă cea estetică, respectiv valoarea emoțională. Pentru ca elevii să devină cititori, trebuie să fie empatici cu textul, trebuie să poată găsi în el valoare emoțională, nu doar estetică. Și, evident, e mai plauzibil să o găsească în cărțile generațiilor contemporane decît în cele deja clasate.

Împăcarea caprei cu varza. Iată problema. Cum stăm în acest moment? Nu prea bine. E de precizat că în actualele programe nu există texte, ca să le spun așa, canonice. Și cred că e foarte bine, acest lucru nu ar trebui să se schimbe. Există doar autori canonici și forme, apoi curente literare și culturale, direcții, tendințe. Programa actuală de gimnaziu (care se va schimba din anul următor) este axată pe studiul formelor, genuri și specii literare. Aproape exclusiv acestea sînt ilustrate pe autori clasici. Programa de liceu duce studiul literaturii – foarte simplificat vorbind – pînă la postmodernism, cu jaloane în zona curentelor literare, cu nume de autori canonici, ultimul dintre aceștia fiind Marin Sorescu. În fapt, din literatura postbelică se studiază cam așa: o poezie de Nichita Stănescu, un roman de Marin Preda, o piesă de teatru a lui Marin Sorescu. Și, eventual, un roman de după 1980, majoritatea profesorilor alegînd aici Mircea Nedelciu, *Zmeura de cîmpie*. Unii se mai încumetă să facă puțin Cărtărescu, legat de postmodernism, care e amintit în programă ca ultimă mișcare literară. De altfel, Cărtărescu e și cam ultimul nume canonizat de uzul școlar, nu și de norma curriculară, însă. Arată destul de prost peisajul, e drept.

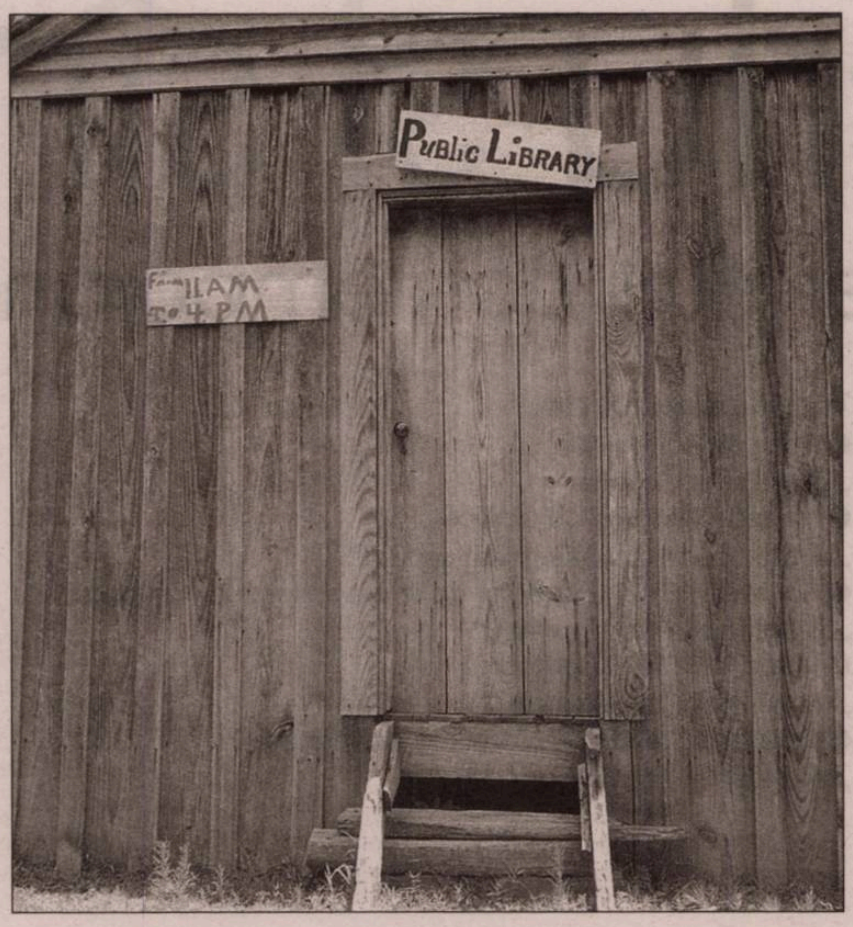

„Sînt două feluri de scriitori: unii citați și alții citiți."

TUDOR MUȘATESCU

„Un scriitor este un cititor care îi citește pe cititori."

NICHITA STĂNESCU

Ce să fie, ce să fie? Aldulescu sau Dan Lungu?

Și-atunci, revenind la chestiune, ce facem cu literatura contemporană? Ce facem cu valoarea emoțională, cum ducem elevii spre librării? Căci aici e marea pierdere, just! Pierdem cititorii, îi pierdem pentru literatură, pentru lectura de plăcere. Las deoparte tristețea faptului că i-am cam pierdut și pe mulți profesori de limba și literatura română ca cititori de literatură contemporană (altă discuție, lungă și necesară). Întrebarea despre raportul pe care ar trebui să îl aibă scriitorii vii cu școala/elevii e, firește, retorică: raportul ar trebui să fie viu. Dar acest lucru nu se realizează exclusiv prin prezența în programe a literaturii contemporane, ci poate fi reglat printr-o mulțime de alte mijloace și mecanisme, începînd de la cercurile de lectură pînă la concursuri școlare sau alte manifestări. Dar în privința prezenței literaturii contemporane în programe, lucrurile sînt complicate. Foarte complicate. La nivelul gimnazial, noile programe nu propun titluri sau autori. Dar propun o abordare tematică, pe care o consider un cîștig. Propun, apoi, ca viziune, o lectură comprehensivă, de identificare, cu accent pe dimensiunea moral-didactică, deci pe latura emoțională. Fără a da nume, indică deschiderea către autori contemporani. Dincolo de neajunsurile acestei programe, pe care nu le discut aici, sînt cîștiguri efective. Dar la nivel gimnazial vorbim mai ales despre așa-numita literatură pentru copii. Miza, chiar dacă pornește cu dreptul în gimnaziu, riscă să se piardă la liceu, dacă nu se va păstra această deschidere. Însă aici intervin dificultățile adevărate, și numesc doar cîteva dintre ele. Pentru că abia la liceu putem vorbi despre identificarea valorii estetice, despre identificarea și analiza viziunii despre lume, despre curente literare și evoluții ale formelor și ideilor, un prim hop de trecut îl reprezintă timpul. Concret, numărul anilor de studiu este același ca acum 50 de ani, însă în ei ar trebui înglobată și literatura ultimilor vreo 50 de ani cel puțin. Sînt ferm convins că e necesar să recuperăm mai mult din literatura anilor '60-'80 mai întîi. Breban, Buzura, oniriștii, apoi mari poeți optzeciști și optzecismul în sine, ca orientare literară, ar avea nevoie de loc în programă.

În privința literaturii extrem contemporane, sînt și alte hopuri de trecut. Unul este cel al validării. Aș vedea acest hop depășit prin dezbateri publice la care să participe specialiștii, cercetătorii și criticii literari ai acestei generații și includerea, în urma acestei etape, în programă a direcțiilor și tendințelor contemporane, generația 2000 obligatoriu și apoi tendințe ale literaturii postdouămiiste, însoțite nu de nume canonice, nici de titluri, ci de seturi orientative de nume și de opere, dintre care profesorii să poată alege. Dar cu titlu obligatoriu, nu facultativ: studiul direcției literare și a doi poeți, respectiv doi prozatori, de exemplu. Of, dar știu cît de greu s-ar ajunge la aceste validări: scriitorii vii sînt, cum e și firesc, oameni cu orgolii, cu *parti-pris*-uri care ar genera dușmănii și lupte pentru puterea de a fi în lista canonică. Ce să fie, ce să fie? Aldulescu sau Dan Lungu? Soviany sau Radu Pavel Gheo? Mălaicu-Hondrari sau Tudor Ganea? Angela Marinescu sau Mariana Marin? Dan Coman sau Ștefan Manasia? Ștefan Baghiu sau Ștefan Văsieș? Etcetera... Totuși, prin dezbateri susținute de specialiști, cred că ar fi posibil.

Un alt hop de trecut este cel al formării profesorilor. Dacă ne dorim, și ar trebui să ne dorim, ca literatura contemporană să nu existe în programă doar de formă, ar trebui să le oferim profesorilor instrumentarul cu care ei să opereze. Nu e dezonorant pentru colegii mei să spun asta: formarea universitară nu prea conține cursuri de literatură extrem contemporană (din cîte știu eu, doar la Cluj există un curs pe literatura anilor 2000, ținut de Alex Goldiș). Și cred că nici optzecismul nu stă mult mai bine în curriculele universitare. Ar fi necesare formări ale colegilor noștri. Și, apoi, să nu uităm că, pentru ca etapa să fie completă, ea trebuie să se încheie cu evaluare. Or, pentru a evalua e nevoie să ai instrumentele despre care vorbeam, normative. Care să vizeze lectura valorilor estetice, pasul necesar după lectura emoțională, de identificare. Căci aici, pentru a încheia (deși ar mai fi multe de spus) parafrazînd un vers al unui poet contemporan, Andrei Dósa, Google nu e tatăl nostru.

***Horia Corcheș** este inspector de limba și literatură română, autor de cărți de didactică și scriitor.*

Mircea CĂRTĂRESCU

Make the textbooks great again!

Habar n-am, trebuie s-o spun de la-nceput, în ce fel mai e reprezentată literatura în manuale, n-am mai văzut unul de decenii. Nu știu dacă sînt prevăzuți în programă și autori contemporani, dar nu cred că asta contează prea mult, oricum elevii cred (dacă se ostenesc să creadă ceva) fie că toți scriitorii sînt morți de mult, fie că trăiesc cu toții, dar undeva pe alt tărîm decît ei. Nici măcar nu m-a împins curiozitatea să mă interesez în ce manuale există texte de-ale mele, dac-or mai fi vreunele pe undeva. Acum multă vreme, cînd au apărut manualele alternative, alcătuitorii lor găsiseră cu cale să aleagă din poemele și prozele mele fie absolut nimic (o opțiune răspîndită și interesantă în felul ei), fie niște ciudățenii care au, poate, sens într-un volum coerent de versuri pentru *connaisseurs,* dar în nici un fel pentru bieții copii – și bieții profesori, aș adăuga – aflați într-o relație incertă și stîngace cu poezia. Probabil că acele texte au rămas pînă azi. Îmi amintesc succesiunea, într-un manual, a vreo trei fragmente din *Levantul,* parcă special alese ca să-mi îngroape definitiv bietul op: nici eu însumi, dacă n-ar fi ale mele, n-aș pricepe nimic din bizara lor împerechere. Cum mi-ar fi tare greu să spun ceva despre poezioare ca „O motocicletă parcată sub stele" sau „Poema chiuvetei", ce nedumeresc și ele elevii prin cîteva manuale. De alte texte nu mai am cunoștință.

Astea sînt meșteșuguri de tîmpenie.

E inutil să spun că nu mi-a cerut nimeni părerea, niciodată, în privința selectării scrierilor mele intrate în cărțile de școală, ceea nu arată prea mult respect (dar arhaismul ăsta s-a păstrat doar la hip-hopiști). De cele mai multe ori nu mi s-a cerut nici măcar acceptul pentru ele, iar aici pășim pe un teren care implică mai mult legea decît cultura sau, ca să le îmbin, dificila cultură a legislației în vigoare.

Din aceste motive și din altele, mi-e imposibil să înțeleg cum mai intră textele literare în manuale, dacă nu cumva după vechiul și bunul tipic: cele „clasice" sînt probabil selectate în virtutea inerției, trecute din manuale în manuale fără vreo privire proaspătă asupra lor (sînt ele bune cu adevărat? au rezistat într-adevăr timpului? le mai citește cineva din proprie inițiativă? mai au vreo legătură cu experiența copiilor?), iar cele „contemporane" sînt pur și simplu selectate la întîmplare, după cum au apucat profesorii alcătuitori să citească o carte sau alta. Nici nu s-ar putea altfel, de vreme ce trăim într-o perioadă în care chiar și criticii cei mai lucizi par tulburați de prăbușirea propriei autorități. O literatură fără viziune critică e doar o grămadă de cărți din care poți alege ceva, *ad libitum,* pentru lectura personală sau, în cazul nostru, pentru includerea în manuale. Și cam așa arată literatura de azi.

Școala e a școlarilor, nu a profesorilor.

Deși, slavă Domnului, nu e treaba mea să dau soluții in privința asta, m-am gîndit cum aș face eu cu literatura pentru gimnaziu și liceu. Aș începe, poate, de la publicul-țintă, cum se zice, adică de la psihologia elevului de azi, nu de la „valorile consacrate", „naționale", „reprezentative" (ironic, ele nu par să mai reprezinte cu adevărat pe cineva). M-aș întreba ce poate fi interesant pentru cei foarte tineri în arta literaturii, cam depășită de tehnologie în ultimele generații. M-aș întreba apoi dacă autorii de azi sînt cu adevărat mai interesanți decît cei de ieri, și m-aș opri la cei, și de ieri, și de azi, ale căror texte mai sînt capabile să țină un sfert de oră trează atenția celor obișnuiți cu ecranele, cu mediile sociale și cu secvențele de film lungi de cel mult cîteva secunde. Aș lăsa baltă și eternele teorii puerile ale „genului liric" sau „genului epic", epitetele, metaforele și comparațiile, rudimentele de naratologie, confuzia totală a analizelor de texte poetice. Astea sînt meșteșuguri de tîmpenie, chiar dacă s-a renunțat la „comentariile literare" în favoarea testelor-grilă. Aș merge numai pe trezirea apetitului pentru lectură. Lectură incitantă, rapidă, interesantă pentru tineri. Literatură serioasă aș face în cercuri, cenacluri și cursuri de *creative writing,* și mai departe în facultățile specializate. Căci, decît să predai o literatură plicticoasă, de complezență, fără interes real, mai bine te lași de meserie.

„Un scriitor nu-și alege temele, temele îl aleg pe el."

MARIO VARGAS LLOSA

„Scriitorii fac literatura națională, iar traducătorii fac literatura universală."

JOSE SARAMAGO

N-aș include neapărat în manuale cei mai buni scriitori, ci texte bune, coerente, cu cap și coadă, de oriunde le găsesc. Nici nu știu, de altfel, dacă e bine ca un scriitor să fie „nemurit" în felul acesta. Nimeni n-a învățat vreodată literatura din cărțile de școală, ci din cele citite avid pe sub bănci. Autorii din manuale își măresc probabil vînzările, dar riscă să-și piardă prin tocire bună parte din aură.

În cele din urmă, nimic nu va merge bine în școala românească pînă nu ne vom reaminti un lucru simplu, că școala e a școlarilor, nu a profesorilor. Și că nu poți îndesa, cu ciocanul, prisme în cercuri, ca polițistul puternic.

***Mircea Cărtărescu** este scriitor.*

Ana Maria SANDU

Plăcerea de a citi

E un paradox, într-o lume în care toți sîntem expuși unei cantități impresionante de text, de orice fel, să auzim obsesiv aceast enunț: „Copiii de azi nu mai citesc". Ne putem lamenta la infinit, dar nu cred că asta duce undeva. Poate ar trebui să ne gîndim că au motivele lor. Dacă ne punem în locul lor, ce descoperim? Îi întrebăm ce le-ar plăcea? Unde găsesc textele care să îi atingă și să le vorbească despre ce-i interesează? Prietenie, iubire, singurătate, diferențe, empatie etc. Toți copiii între 10 și 17 ani pe care i-am cunoscut și cu care am lucrat, împreună cu Svetlana Cârstean, la atelierele noastre, „Noi citim, tu citești, eu citesc", aveau aceeași problemă: veneau de la școală cu ideea că literatura e plictisitoare. Poți să citești de plăcere orice altceva, dar textele din manuale trebuie păcălite ca să poți să iei o notă mare. Nu ne-am propus să descoperim mari talente, ci să ne jucăm împreună, întîi de-a cititorii, apoi de-a scriitorii. Să ne împrietenim cu personaje adolescente celebre, cu Holden Caulfield, de exemplu, din *De veghe în lanul de secară* de Salinger, cu adolescența din *Juventus* a Simonei Popescu, cu biblioteca lui Amos Oz sau cu Gregor Samsa al lui Kafka. Pariul nostru ar putea fi rezumat astfel: dacă dezbatem, votăm, facem scenarii, ne imaginăm cum continuă poveștile, cititul poate să devină antrenant. Și nu ne-am înșelat, copiilor li se topește reticența, devin curioși în momentul în care discursul și abordarea se schimbă. Se apropie natural de text, îl dau jos de pe orice soclu. Află și simt că scriitorii nu sînt niște exponate de la „Antipa", ci niște oameni care scriu despre fiecare dintre noi, ca și cînd ne-ar cunoaște. Felul în care poate fi folosită literatura ca declanșator pentru propriile povești mi se pare pur și simplu fascinant.

Află și simt că scriitorii nu sînt niște exponate de la „Antipa".

Au fost tineri care ne-au spus că această întîlnire i-a ajutat mai mult decît lecțiile de română de la școală. De ce? Răspunsul e cît se poate de simplu: am apăsat pe singura pedală funcțională – plăcerea lecturii. Dacă pe ea o scoți din joc, rămîn doar obligativitatea, scorțoșenia, discursul găunos. Prejudecata că te poți ascunde în spatele unor cuvinte frumoase, care nu spun absolut nimic, pare un sport practicat pe scară largă. Literatura nu merită asta. Și nici cititorii ei, fie elevi sau oameni mari.

„Mare noroc că ești scriitor: cărțile rămîn. Glasul nostru, al celorlalți, se pierde repede."

SIMONE DE BEAUVOIR

Unul dintre motivele pentru care copiii reacționează mai bine la textele contemporane se leagă de faptul că se recunosc mai ușor. Nu resimt barierele de context și de limbaj. Dacă ar avea instrumentele necesare, prin care ar ști de unde să le apuce, le-ar fi mai ușor să se raporteze la ceea ce citesc în general.

„Nu sînt decît un alcoolic care s-a făcut scriitor ca să poată rămîne în pat pînă la prînz."

CHARLES BUKOWSKI

Mă emoționează foarte tare reacțiile celor cu care am lucrat în momentul în care văd că poezia poate să fie și altfel. Sau că putem citi două texte foarte diferite, care vorbesc despre relația pe care niște personaje adolescente o au cu profesorii lor. Și cu care empatizează de la primele pagini. Poate că literatura contemporană i-ar putea îmblînzi pe cititorii tineri, așa cum face Micul Prinț cu vulpea pe care o întîlnește pe drum. Cine știe?

Florin BICAN

De ce citesc copiii

Dacă m-ar întreba cineva „De ce *citesc* copiii?“, habar n-aș avea ce să răspund. Și mă îndoiesc că, din mulțimea „experților“ care par să știe, care mai de care, de ce *nu* citesc copiii, s-ar găsi vreunul să poată da un răspuns articulat la această întrebare. N-oi fi știind eu *de ce* citesc copiii, dar știu că de citit, citesc, chiar dacă numărul lor nu face gaură-n statistici. E suficient însă și un singur copil care citește pentru a oferi acel punct fix de care avea nevoie Arhimede ca să mute pămîntul. Da, există copii care citesc – am avut ocazia să-i *pipăi și să urlu: „Este!“* – și, după fiecare întîlnire cu ei, lumea mi s-a părut un loc mult mai agreabil. Însă pentru existența copiilor care citesc, nu poate fi generalizat nici meritul părinților, nici al școlii și nici al autorilor.

La o întîlnire cu elevii unei școli din provincie, am cunoscut o fetiță în clasa a șasea care citise și putea vorbi cu autoritate despre un număr impresionant de cărți (nu toate din bibliografia curentă „pentru copii“). La sfîrșitul întîlnirii, am întrebat-o nedumerit pe profesoara ei de română dacă există vreo explicație pentru impresionanta capacitate de lectură a copilei. „Știți,“ mi-a răspuns profesoara, ridicînd un pic derutată din umeri, „tatăl ei este olandez.“ Bun, mi-am zis eu, bucuros că identificasem măcar *un* factor care stimulează apetența copiilor pentru lectură. Dar am întîlnit și o mulțime de copii-cititori al căror tată nu era olandez. Printre ei era și o fetiță de aceeași vîrstă și la fel de citită ca aceea cu tatăl olandez, care a declarat în fața clasei că scopul ei în viață este să-și facă părinții să citească – pentru că-și dorește să poată vorbi cu ei despre lecturile sale. De unde se vede că, indiferent dacă părinții lor sînt olandezi sau ne-cititori autohtoni, copiii citesc. Sau nu… Dar, oricum, aportul parental nu poate fi absolutizat.

Rolul școlii, al profesorilor, în inducerea și educarea gustului pentru lectură este la fel de ambiguu. În aceeași clasă coexistă copii care citesc și copii care stuchesc (interior) la vederea unei cărți. Că cei din a doua categorie pot fi recuperați prin *modelarea corespunzătoare a procesului didactic*, nu mă îndoiesc. Dar ce ne facem cînd așa-zisul proces este modelat *necorespunzător* și-i înstrăinează de lectură pînă și pe cei care tindeau s-o agreeze? Nu mă gîndesc aici doar la profesori, ci și la programele pe care sînt siliți să le *implementeze*. Mă tem că, din cauza lor, eu, unul, nu m-am putut bucura cu adevărat de opera lui Ion Creangă pînă după terminarea liceului. În urma unui debut promițător al relației mele cu autorul *Amintirilor…*, inițiate pe cont propriu în clasele primare, am aflat, din gimnaziu încolo, că la Creangă trebuie să mă desfăt cu „icoana satului românesc“, la care icoană n-am prea reușit să mă închin… Dar trebuie să recunosc că această situație m-a stimulat să caut desfătare la autori care zugrăveau și altceva decît icoana satului românesc, pe care oricum îl puteam savura *live*, la bunici.

Mulți dintre copiii pe care i-am iscodit încercînd să aflu ce-i îndeamnă pe ei la lectură au sugerat, mai mult sau mai puțin articulat, că ei caută în cărți o realitate alternativă – lucruri și situații care se abat de la cotidian și care le-ar fi, altminteri, inaccesibile. Dar bănuiesc că pe acestea le-ar putea găsi și într-un joc pe calculator, așa că, din nou, ezit să absolutizez. Este totuși ușor verificabil că un număr impresionant de cărți, pe care copii le-au primit cu entuziasm de-a lungul timpului, propun o lume *altfel* – de la Țara Minunilor și universul din oglindă al lui Alice la magosfera în care evoluează Harry Potter.

„Atunci cînd scriitorii mor,
ei devin cărți, un lucru care,
pînă la urmă,
nu este foarte rău
pentru o reîncarnare.“

JORGE LUIS BORGES

Admițînd așadar că o carte îi atrage pe copii oferindu-le acces la lumi alternative, le revine autorilor obligația să zămislească astfel de lumi. Dar, de cele mai multe ori, autorii ajung la copii trecînd prin furcile caudine ale părinților și școlii, care uneori par să se întreacă în a sancționa orice abatere de la standardele realismului… realismului. Una din ideile-forță care par să guverneze eligibilitatea unui autor pentru lectorii juni este ca acesta să fie musai de-al nostru, adică român. Astfel, pe la începutul anului, un cotidian de circulație reproducea lamentația unui mame îngrozite de scandaloasa dispariție a autorilor români dintr-un auxiliar de-a cincea, în favoarea introducerii masive a străinilor de neam și țară. Las la o parte faptul că ultragiata mamă îl indică, cu totul eronat, drept autor al abominabilului auxiliar – culmea – pe Florin Bican, iar ineptul jurnalist care-i împărtășește și-i redactează îngrijorarea nici nu se ostenește să verifice informația, necum să atribuie corect, autorilor lor de drept, operele înfierate cu mînie proletară de către autoarea plîngerii. Pentru mămica cu pricina, care sărea și la beregata ministerului de resort, scopul unui atare auxiliar ar fi trebuit să fie „cunoașterea identității culturale“ – un fel de întoarcere la „icoana satului românesc“. Dacă întîlniți un copil care citește în scopul cunoașterii identității culturale, vă rog să mă anunțați și pe mine…

O altă idee-forță de care depinde selecția autorului este dezideratul ca acesta să scrie *mumos*. Adică să descrie în cuvinte frumoase locuri frumoase și întîmplări frumoase cu oameni frumoși sau, eventual, cu frumoși pui de prepeliță, care mor frumos…

În fine, o a treia idee-forță care calibrează accesul autorului în manuale este criteriul necrologic. În funcție, bănuiesc, de coeficientul de descompunere, cu cît un autor este mai mort, cu atît mai vrednic este el de a fi servit copiilor. Cum să le explici cioclilor literari că pios-invocații de ei Eminescu și Creangă sînt azi și vor fi mereu – cu fiecare cuvînt, cu fiecare silabă, cu fiecare literă din opera lor – la fel de vii ca cititorii lor, mai vii, adesea, decît făcătorii de programe și de manuale? Mi s-a întîmplat nu o dată ca în timp ce colindam prin școli cu Caravana Arthur să constat stupoarea elevilor la aflarea veștii că există scriitori vii. M-am întrebat multă vreme cine-i traumatizează pe copii cu ideea că scriitorul valabil trebuie să fie mort și am avut ocazia să aflu pe pielea mea… A doua zi după ce o tînără învățătoare din Cluj m-a invitat la o întîlnire cu elevii ei, unul dintre aceștia a venit plîngînd la ea să-i spună că bunicul lui îl acuzase că umblă cu fapte alternative cînd se lăudase acasă că la ei la școală a venit un scriitor. „Dacă e viu, nu-i scriitor!“, s-ar fi răstoit bunicul. Cu alte cuvinte, un scriitor ori e mort, ori nu e deloc… Andrei Bodiu sintetizează admirabil criteriul necrologic în poemul său *Poezia sau viața*: „«Am încercat să le spun / că există și poeți vii» zice soră-mea // «Cum doamnă nu sînt toți morți / ca Eminescu?» // «Nu nu» a încercat să le spună / a deschis o revistă a spus «uitați pe ăsta îl cunosc» / le-a arătat o poză «și pe el îl cunosc iar el / el venea la noi acasă» // Clasa amuțise. // «Și pe el îl știu iar el copii», / a zis ea și a coborît printre bănci / «el e chiar fratele meu.» // Clasa amuțise iar soră-mea soră-mea / În lumina de octombrie / Devenise clar străvezie“.

Am aflat, din gimnaziu încolo, că la Creangă trebuie să mă desfăt cu „icoana satului românesc“.

Poate că înainte de a-i soma să citească după criterii stricte, adulții – părinți și profesori – ar trebui să-i instruiască pe copii că cititul este un drept. Ca mai toată lumea, copiii sînt foarte interesați de drepturile lor. Cu cît vor înțelege mai repede că cititul este un drept, cu atît mai curînd și-l vor exercita. Simultan, ar trebui, poate, instituite sancțiuni pentru cei care încearcă să obstrucționeze dreptul la lectură prin introducerea abuzivă a unor criterii extraliterare. Un ghid canadian al literaturii pentru copii, reeditat și completat periodic, poartă grăitorul titlu *The Republic of Childhood*. Oriunde s-ar afla, copiii, cititori sau nu, sînt toți cetățeni cu drepturi egale ai acestei Republici a Copilăriei și ar fi păcat să-i siluim cu frontiere care nu-și au locul acolo.

În concluzie, nici lamentația conform căreia copiii nu (mai) citesc, nici opusul ei nu pot fi generalizate. Așa cum există cărți, există și copii care le citesc – că dacă n-ar fi, nu s-ar povesti…

Florin Bican *este traducător și scriitor pentru copii de toate vîrstele. Cea mai recentă carte publicată:* Singur printre mîrlani, *Editura ART, 2016.*

Ioana NICOLAIE

De ce n-ai, mă, căciulă?

Lupul și vulpea se plimbau prin pădure. „Am chef să bat pe cineva, zice vulpea. Mă mănîncă așa de tare labele..., trebuie musai să bat pe cineva. Știu și pe cine. Pe iepuraș. Hai să-l căutăm și cînd dăm de el îl întrebăm: ai, mă, căciulă? Și el o să zică nu, că de ce-ar avea?“ Zis și făcut. Îl găsesc repede pe iepuraș, ai, mă, căciulă, nu, nici vorbă. Păi, de ce n-ai, mă, căciulă? Și încep să-l lovească sălbatic. A doua zi, lupul și vulpea se plimbă tot așa și din nou au mare chef să bată pe cineva. Pe urs, nu, pe leu, nu, rămîne doar iepurașul. Dar nu mai putem întreba tot de căciulă, zice vulpea. Hai să-l întrebăm de țigări, are lupul ideea salvatoare. Ai mă, țigări? îl întreabă pe iepuraș. Cu filtru sau fără filtru? răspunde acesta... Hai, lasă-ne cu țigările, ne crezi proști? urlă lupul, mai bine zi de căciulă..., de ce n-ai, mă, căciulă, zi, de ce n-ai, mă, căciulă?“ Și-l iau din nou la bătaie.

Cam așa e și cu învățămîntul nostru: cu două-trei excepții, poate fi redus la lupii și vulpile care, ajunși prin ministere, ard de nărăbdare să le dea o lecție de neuitat bieților iepurași. Schimbă din temelii regulile cînd nu te aștepți, la mijloc de an școlar dacă se poate, se uită nostalgic în urmă, întorcîndu-se compulsiv la practicile toxice de odinioară. Performanța în educație nu înseamnă nimic pentru ei. Nu-i de mirare că școala a ajuns să se facă foarte mult acasă, dominant pe materiile de care va avea nevoie copilul nu în viață, ci la examen, căci pasiunile și înclinațiile lui nu contează, sînt mofturi, cînd la mijloc e vorba, socotesc mulți părinți, doar de realizare, de succes financiar, de slujbe cît mai bune. De cîte ori n-am simțit condescendența cu care este privit în continuare profilul uman – pasămite cel perdant, la care ar ajunge cei care fug de matematică, cei cărora nu le merge mintea, nu sînt în stare – prin opoziție cu profilul real care te propulsează automat în cosmosul unei universități străine, dacă se poate americane, din care ies pe bandă rulantă ființe perfecte.

Dacă la vîrste mici copiii sînt încurajați să se exprime artistic, pe măsură ce cresc, preocuparea aceasta dispare, căci viața e dură – nu-i așa? –, e o competiție în care nu cîștigă cel educat cu adevărat, ființa fragilizată cultural, ci mai curînd individul fără scrupule, care a fost rașchetat din timp să se potrivească în cel mai absurd pat al lui Procust. Nimeni nu pare a se gîndi la bietele victime – copiii – întrebate continuu de ce n-au căciulă, obligate să mestece pînă la sufocare aceleași lucruri anoste de care au trebuință doar pentru obținerea unei note care să le permită înscrierea într-un liceu mai bun sau la o facultate ceva mai prestigioasă. După examene, mulți își scot imediat din minte tot ce-au învățat de-a lungul anilor, atît la școală, cît și în orele de meditații. Or, asta nu înseamnă falimentul rușinos al sistemului? De ce nici o vulpe și nici un lup nu sînt trași la răspundere pentru analfabetismul cronic, pentru abandonul școlar, pentru cifrele rușinoase din statisticile care ne desemnează ca fiind cei mai proști consumatori culturali din Europa: doar 2% din populația adultă citește cărți în această țară, prin comparație cu peste 35% în Islanda, de pildă. Marea masă vasăzică are legătură directă cu „De ce n-ai căciulă, mă?“, cu *învățăm fiindcă ne trebuie notă mare la examen,* cu *ne ducem la real că acolo nu ne obligă nimeni să citim* și, mai ales, cu programele stufoase, sufocante, care se autoreproduc misterios, clișeizat și cu totul inutil.

„Trebuie să luptăm împotriva limbii ca să nu-și impună formulele și clișeele sale, frazele deja făcute și tot ceea ce caracterizează atît de bine un prost scriitor.“

JULIO CORTÁZAR

„Dacă un scriitor ar scrie doar pentru contemporanii săi, ar trebui să-mi sparg stiloul și să-l arunc.“

VICTOR HUGO

Programa de română nu propune decît într-un an de studiu, primul de liceu, ideea de plăcere a lecturii. Cu alte cuvinte, în clasele anterioare copiii sînt condiționați să învețe foarte multe noțiuni de limbă și de teorie literară, într-un mod rece și arid. Încă din clasa a V-a, cînd nu mai înțeleg limbajul conceptual care li se cere, decid că româna e o materie foarte grea. În clasa a VIII-a, cînd au examenul, știu că această disciplină e ca muntele pe care urcă Sisif: oricît de bine pregătit ai fi, nu ai șanse să atingi culmea, căci sus se arată mereu cîte un Zeus nemilos, ce abia așteaptă să-ți penalizeze originalitatea sau ieșirea din tipare. Iar după clasa a X-a, copiii tabletelor și ai lumilor virtuale sînt aruncați în bazinul încăpător și înghețat al literaturii naționale. Și-atunci, cînd se formează ei ca ființe culturale, care știu să aprecieze cele mai mari minuni artistice ale oamenilor? Cum de nu se pot propune manualele în care, la vîrste mici, singurul scop să fie numai educația culturală? De ce să nu se studieze după texte care să-i bucure și să-i poarte pe copii în călătorii interioare din care vor ieși mai pregătiți pentru viață decît în urma lobotomizărilor induse de manualele actuale? De ce să nu se introducă o oră obligatorie de lectură în școală în care copiii să discute cărțile care le spun lor ceva, de la cele clasice, căci Micul Prinț și Tom Sawyer sînt iubiți în continuare, pînă la cele cu personaje ca Bastian, Jim Năsturel, Matilda, sau zmeii din *Enciclopedia Zmeilor,* sau Apolodor, sau eroii lui Florin Bican, T.O. Bobe, Lavinia Braniște, Adina Popescu ș.a. De ce să nu existe ore de scriere creativă în cît mai multe școli? „De ce n-ai, mă, căciulă?“ să fi ajuns oare mai tare decît evidența și bunul-simț?

Ioana Nicolaie *este profesoară de limba și literatura română, scriitoare și poetă. Cea mai recentă carte publicată:* Pelinul negru, *Editura Humanitas, 2017.*

Mihaela NICOLAE

Ești aici, dar, de fapt, ești în altă parte

Cînd i-am întrebat, cu vocea plină de încîntare – asta ar fi trebuit să simtă ei – dacă au început *Laleaua neagră,* au strîmbat din nas. Fețișoarele li s-au strîns în strîmbătura asta, așa cum mi s-a strîns și mie sufletul. Cum? Nu vă place *Laleaua neagră?* Doamna, zice unul, ca un purtător de cuvînt, scrie acolo, pe prima pagină, că e o carte de la 1672! Și mai e și cu politică! Of, i-am făcut cărții un deserviciu! Cum să fac, Alexandre Dumas-tatăl, cum să fac? Dacă te-ar cunoaște copiii aceștia, dacă ar ști cine ești și ce frumos ai scris... Bun, zic, hai la negocieri. Ce ați citit, totuși? Olguța (adică „și un bunic de milioane“) și opt povestiri (adică „de pe Calea Moșilor“). De ce cărțile astea? Prima era despre o mașină, nu mai știu ce marcă, și niște urmăriri, bunicul era „de milioane“, adică avea bani, dar era și cumsecade, iar a doua era ca din realitate, cu păpuși Barbie și colege de școală mai aiurea, cum e Barbu Marilena. Și cu un tip care merge la filmări, se face actor, Mandea Viorel. Deci cărți frumoase. Și înțelegi ce se scrie în ele. Cînd le citești, ești aici, dar, de fapt, ești în altă parte... Și *Să creștem mici!* Doamna, îndrăznește altul, am văzut că v-a dat Laura Grünberg *like* pe Facebook. O cunoașteți?! Mă decid să-i iau prin surprindere. Da, răspund eu, mințind numai pe jumătate, căci am întîlnit-o pe Laura Grünberg la Cluj, la ANPRO. Și, da. Mi-a dat *like* la o fotografie în care, de Ziua Cititului Împreună, copiii țineau în mînuțe și cartea ei, cartea cu coperte galbene. Și mai cunoașteți pe cineva important, doamna?! Da. O cunosc pe Adina Popescu. Și pe Simona Popescu. Și pe Florin Bican. Pe Alex Moldovan, nu. Nu încă, doamna. Da, așa e, nu încă. Păi, noi de ce nu-i cunoaștem?!... Sare Ioana. Doamna, eu am pe *Ferbonia,* de cînd am fost la Tîrg, autograf de la Ioana Nicolaie. Deci eu o cunosc pe Ioana Nicolaie, asta se pune, nu?!

La noi în oraș, scriitorii nu vin așa, toată ziua, bună ziua, dar și cînd vin... Primul pe care mi-l amintesc, din anii de școală, eram în clasa a X-a, era un mare poet. Nu știam, pe vremea aceea, nici că e poet, nici că e mare. Mi-amintesc că ne miram de vocea ușor înfundată și de aerul de picat din cer al unui bărbat scund, foarte slab, cu vîrstă incertă, tînăr fără să fie tînăr, purtînd mustață groasă, oltenească – și asta făcea și mai greu de distins cuvintele pe care le rostea. Avea părul zburlit. Marin Sorescu. Am făcut atunci o fotografie pe care, prin voia sorții, mi-a adus-o, prin 1996, un elev a cărui mamă lucra la Biblioteca Județeană – se scosese un volum comemorativ, Marin Sorescu la Buzău, iar eu m-am recunoscut, neverosimil, într-o fotografie, eram acolo, lîngă Marin Sorescu, pe niște trepte, în multime. Cum să uiți vreodată așa ceva? L-am descoperit atunci pe Marin Sorescu, l-am citit, statornic, cu admirație, întrebîndu-mă cum de reușea un om atît de fragil să scrie cu atîta forță. Cunoscusem întîi omul...

Întîlnirea cu Matei Vișniec este de dată recentă. A venit la un festival internațional de teatru, cu o trupă franțuzească, pentru a pune în scenă *Cabaretul cuvintelor*. Înainte de spectacol, stăteam cu cîțiva elevi de liceu în hol, toți cu brațele pline de cărțile lui Vișniec. A venit direct spre noi, ca și cum abia ne-am fi despărțit. Parcă ne știa de o viață. Ne-a îmbrățișat, ne-a zîmbit, ne-a întrebat dacă ne place festivalul. I-am spus că sîntem de la un liceu din oraș, cu cîteva zile în urmă îi citiserăm o piesă despre frică și ridicol. Mi-a dat adresa de mail, poate am nevoie de un text, vreodată, pentru elevii mei. Apoi, copiii aceia, care-l cunoscuseră personal, au citit un raft întreg semnat Vișniec, tot ce-au găsit, și au repetat, pentru serbarea noastră, *Angajare de clovn*.

Întîlnirile cu scriitori, atîtea cîte sînt, devin evenimente: vorbim despre asta ani întregi, dialogăm, familiar, cu ei, în gînd, evident, le susținem cauza, îi păstrăm tineri și fermecători în memoria noastră. Sînt aici, cînd, de fapt, sînt în altă parte...

Mihaela Nicolae *este profesoară de limba și literatura română la Colegiul Național „Mihai Eminescu“ din Buzău.*

Florentina SÂMIHĂIAN

„Mai sînt și scriitori vii…"

O întîmplare adevărată: copii de clasa a IV-a văd în varianta digitală a manualului lor (că, deh, sîntem în pas cu tehnologia!) un filmuleț în care autoarea unui text din cartea lor de română se prezintă pentru ei. Stupoare totală! „Cum adică, doamna? (adresare către învățătoarea lor), scriitorii trăiesc?" Doamna, derutată și ea: „Mai sînt și scriitori vii…"

Cam așa văd destul de mulți copii literatura pe care o citesc la școală: e scrisă de oameni de pe altă planetă și din alte vremuri, și e îndepărtată de lumea lor. Ce e de făcut pentru ca relația dintre scriitorul „viu" și școală să existe?

Scriitori în carne și oase (adevărate specimene, iată) ar putea lua cu asalt școlile, ar putea să bată la pas localitățile lor și să le impună elevilor o evidență simplă: scriitorii vii există! Simplu de spus, greu de făcut. Că scriitorii au și ei nevoie de timp pentru scris; mai merg ei la o întîlnire-două pe lună cu cititorii, mai sînt invitați unii pe la radio sau pe la televiziune… Ba unde mai pui că unora nici nu le place deloc să fie în lumina reflectoarelor! Mai sînt și edituri care au proiecte de tip caravană, în care colindă școlile din țară împreună cu autorii care scriu pentru copii; alte edituri oferă premii dedicate literaturii pentru copii sau fac tabere de creație pentru copii la care participă și scriitori. Dar e suficient? Se pare că nu.

Manualele ar putea să includă mai mulți autori contemporani? E adevărat, piața autohtonă de literatură pentru copii s-a primenit și e în creștere, dar e departe de a fi satisfăcătoare din punctul de vedere al autorilor de manuale. Căci ei trebuie să aibă în vedere programa, iar programa trage spuza tot pe valorile clasice ale literaturii române și, în plus, vine cu tot felul de criterii suplimentare (tipuri de texte, teme, concepte de teorie literară etc.). Cîte texte scrise de autori contemporani ar putea număra un manual de clasa a V-a? Poate vreo două-trei. Dar pot fi și manuale în care să existe un singur text scris de un autor „viu". Pentru că sînt destui autori de manuale pentru care literatura de azi nu are ce căuta în școală, pe motiv că nu e încă validată de public, de critică!

„Cînd fac rost de bani,
îmi cumpăr cărți.
Dacă mai rămîn, îmi cumpăr
de mîncare și haine."

ERASMUS

Sau poate că tot profesorul e cel care are cele mai mari șanse să schimbe ceva? Pentru că el e cel mai aproape de elevi și ar putea intui cam ce texte dintre cele scrise de autori contemporani le-ar plăcea elevilor lui. Asta pe de o parte. Dar, pe de altă parte, și pentru că nu e important doar să propui texte ale autorilor contemporani, ci mai ales să știi ce să faci cu ele, cum să le apropii de mintea și sufletul copiilor. Și aici e clar treaba profesorului.

Nu cred că programa ar trebui să recomande titluri de texte, ci doar tipuri/genuri de texte, pentru a lăsa libertate autorilor de manuale și mai ales profesorilor să aleagă texte care se potrivesc claselor cu care lucrează. Pot fi sugerate însă nume de autori contemporani, mai ales pentru acei profesori care nu sînt la zi cu lecturile de acest tip, dar și pentru că uneori profesorii înșiși nu consideră că ar trebui ca autorii „vii" să fie studiați în școală. După părerea mea, programele de gimnaziu ar trebui să fie deschise spre diversitate, pentru ca, alături de genurile clasice ale ficțiunii și nonficțiunii, să fie incluse și cele populare printre copii și adolescenți: *fantasy,* ficțiune realistă, autobiografie, sience fiction, distopie, jurnal etc. Nu ar trebui ocolite banda desenată și romanul grafic, cîtă vreme ele pot atrage copiii către lectură. Orice text care spune ceva nou despre o temă de interes pentru elevi, fie ei de gimnaziu sau de liceu, poate fi studiat cu succes în școală. Pentru ca asta să se întîmple, trebuie în primul rînd ca profesorul să citească noile apariții ale autorilor contemporani și să aleagă ce se potrivește cu programa și cu interesele elevilor săi. E firesc ca un text să nu fie pe gustul tuturor elevilor unei clase, așa că profesorul e nevoit să fie creativ și să găsească niște cîrlige pentru a stîrni curiozitatea cît mai multor copii. Dar ce să aleagă profesorul din pletora de metode care mai de care mai stimulative și mai interactive (căci se știe: e musai ca elevul să fie implicat în lectură)? Numai și numai pe cele cu sens, care pot pune în scenă discuții autentice pe marginea textului. Și dacă o astfel de discuție îl ajută pe un cititor să gîndească cu mintea lui la o temă care-l preocupă și să înțeleagă ce deschideri îi poate oferi acel text pentru a înțelege mai bine lumea, literatura, pentru a se înțelege mai bine pe sine, atunci profesorul și-a făcut treaba. Dacă scopul orelor de literatură e să formăm cititori pe termen lung (și nu elevi care să treacă Bacul sau să ia note bune la Bac!), e important să-i învățăm pe elevi că un text poate fi valoros în multe feluri și că fiecare cititor își poate forma gustul pentru lectură doar cînd ajunge să înțeleagă ceea ce citește și să se bucure de faptul că începe să înțeleagă. Și în această privință, autorii contemporani oferă, cred, o generoasă mînă de ajutor, cărți care așteaptă să fie citite…

***Florentina Sâmihăian** este autoare de manuale de limba și literatura română.*

Mirela MIRON

Autorul trăiește!

Învățămîntul de masă își are tabuurile lui. La un moment dat, confruntată cu refuzul multora dintre elevi de a citi unele dintre textele literare ale unor canonici, mi-am pus întrebarea, ca profesor de limba și literatura română, dacă încă mai cred în literatură.

În ciuda unor succese izolate, realitatea arată că e greu pentru liceeni să înțeleagă un context literar de sfîrșit de secol XIX și început de secol XX, un vocabular inaccesibil, deși atunci cînd reușesc să surmonteze aceste lucruri, le place *Moara cu noroc, Povestea lui Harap-Alb,* unora chiar *Ion.* Am înțeles că nu întotdeauna profesorul poate fi charismatic ca un actor de film de succes (cam acestea ar fi așteptările), deși unii chiar sînt, uneori, așa, iar alții reușesc un populism de un real succes. În cele mai multe cazuri, tot eseurile (vechile comentarii) salvează onoarea multor familii, iar la urma urmei este evident că există viață și dincolo de literatură… Totuși, după ani în care am citit enorm uneori sau n-am citit nimic, cîteodată, pot să afirm că da, cred în literatură, cred că fiecare cuvînt învățat în contextul lecturii îmi deschide o ușă către realități inaccesibile, cred că nicăieri nu pot găsi mai bine liniștea decît într-un fotoliu, cu o carte în mînă, și mai cred că asta ar trebui să fac, să le deschid elevilor mei un orizont cultural, prin literatura română. Cu sau fără canonici. Astfel, începînd cu 23 aprilie 2013, cînd am lansat blog-ul de lectură derecitit.worpress.com, a început *vînătoarea* online de nume de scriitori români contemporani, deoarece, nu-i așa, eu predau limba și literatura română, iar aceștia din urmă nu prea se găseau prin librării. Nu auzisem pe atunci de conceptul de *read local,* practicat în vestul Europei, observam doar că elevii mei, atunci cînd citesc, citesc doar traduceri, la aproape două sute de ani distanță de cînd pașoptiștii neau învățat că *traducțiunile nu fac o literatură.*

„Citim ca să aflăm
că nu sîntem singuri."

C.S. LEWIS

„Prieteni buni, cărți bune
și o conștiință adormită,
aceasta este viața ideală."

MARK TWAIN

Ideea proiectului „Autorul trăiește!" a venit după ce mai mulți ani la rînd, la clasa a VII-a, elevii se mirau atunci cînd, în manual, ajungeam la textul unui autor care avea scrisă, la informațiile biografice, doar data nașterii. Întrebarea era aceeași: trăiește? Acum, „Autorul trăiește!" se află la ediția a III-a și este înscris pentru a doua oară în calendarul activităților extrașcolare clujene. Proiectul dorește susținerea literaturii naționale pentru copii, marginalizată pe piața de carte de un marketing agresiv de promovare a traducerilor ce oferă o poziție minoră literaturii române contemporane pentru copii. Autorii invitați în spațiul cultural clujean pentru a-și întîlni cititorii elevi au fost următorii: Adina Popescu, Sînziana Popescu, Horia Corcheș, Victoria Pătrașcu, Laura Pamfiloiu, Florin Bican și Iulia Iordan, Spiridon Vangheli.

Activitatea principală a proiectului este constituită din lecturi publice și lansări de carte, susținute de scriitori români contemporani de literatură pentru copii, în școlile participante la proiect și în taberele de vară organizate de partenerii proiectului. Într-o etapă are loc un concurs de lectură și de scriere creativă, numit Literodrom, aflat la ediția a II-a. La concurs participă cîte o echipă sau două din fiecare școală înscrisă în concurs. Echipa este alcătuită din cîte patru elevi, cu vîrsta între 9-13 ani. Echipele sînt coordonate de învățători/profesori pentru învățămîntul primar și de profesori de limba și literatura română. Concursul propriu-zis cuprinde probe individuale, de lectură și de scriere creativă, probe de echipă ce constau în transpunerea în imagini a unor texte literare, fiind jurizat de cadre didactice universitare de la Universitatea „Babeș-Bolyai", profesori de limba și literatură română din școlile și liceele din județul Cluj, partenere în proiect, dar mai ales de către scriitori români contemporani de literatură pentru copii. Premierea se face, de asemenea, atît individual sau pe echipă, în chiar ziua concursului, în prezența autorilor de literatură pentru copii, premiile constînd în cărți de literatură română contemporană, adecvate vîrstei participanților la concurs. Ne-am dori să extindem aria de vîrstă și la elevii liceeni, dar deocamdată se scrie extrem de puțin pentru ei, în limba română.

Participanții la proiect, elevi și cadre didactice deopotrivă, au astfel posibilitatea de a interacționa, de a dialoga cu autorii români contemporani pe teme literare, de a percepe literatura și scriitorul român ca realități vii, creatoare, adaptate și cunoscătoare ale realității cotidiene. Astfel, elevii vor avea șansa de a deconstrui prejudecăți privind scritorii, actul scrierii, vor avea ocazia de a-și construi propria viziune asupra literaturii române contemporane, prin contact direct, nemediat cu cei care creează. De asemenea, concursul propriu-zis se dorește a fi un cadru deschis comunicării, exprimării propriilor opinii, manifestării creativității artistice.

***Mirela Miron** este profesoară de limba și literatura română.*

Marilena ȘERBAN

Moloz, maculatură, vulpi sălbatice

Care ar trebui să fie relația dintre scriitorul „viu" și elevi?

Consider că întîlnirea cu autorii „pipăibili cu mîna" este esențială pentru elevii mei, de aceea, în ultimii ani, am invitat sau am mers la întîlniri cu scriitori, mai mult sau mai puțin cunoscuți, români sau străini, uneori profesori sau părinți care scriu. Nu uit cu cîtă emoție vorbește Tudor Arghezi despre întîlnirea cu Eminescu, cînd era elev, fie ea și întîmplătoare, pe Calea Victoriei, sau mărturisirile lui Mircea Cărtărescu despre prima întîlnire cu Nichita Stănescu...

În primul rînd, perspectiva asupra scriitorului se schimbă – nu e doar o statuie, la care duci flori anual, obligat de circumstanțe festive, dar pe lîngă care, de fapt, treci zi de zi cu indiferență. Aceste întîlniri cu oameni ca noi, mai populari sau mai ursuzi, îmbrăcați în blugi sau în costum (unul dintre elevii mei a fost uimit să descopere că scriitorul care venise la oră s-a întors acasă cu același tramvai ca el), apropie lumi care, altfel, rămîn paralele. Răbdarea, proximitatea, cunoașterea reciprocă îmblînzesc nu doar vulpi ficționale, ci și oameni.

Apoi, sînt demolate mai ușor nenumărate prejudecăți legate de literatură și de scriitori, idei care, lăsate să crească, îi îndepărtează pe copii de lectură și îi închid într-o cutie tare strîmtă. Una dintre ele este că literatura nu are legătură cu viața, e neprofitabilă, neadaptată la piața muncii și, în general, inutilă – ca orice artă. E prejudecata pe care o regăsesc foarte des în discursul părinților, încîntați că citesc copiii lor, dar înspăimîntați că ar putea alege un profil umanist sau artistic, fiindcă „vor muri de foame". Scriitorii care au reușit să trăiască decent din scris sau au succes demonstrează că viață e o ecuație cu mai multe rezolvări, iar creativitatea e una dintre soluții.

Din păcate, în sistemul public de învățămînt, aceste întîlniri sînt doar urmarea unor întîmplări fericite. Profesorii din ANPRO (Asociația Națională a Profesorilor de Limba și Literatura Română „Ioana Em. Petrescu"), de exemplu, invită scriitori contemporani la simpozioanele anuale de didactică, pentru a-i apropia de realitățile școlii, apoi fac voluntariat în cercuri de lectură, străduindu-se să aducă autorii și în școlile lor, de la oraș (mai ușor) sau de la sat (foarte dificil). Uneori, nici nu îndrăznesc să facă astfel de invitații, știind că efortul de a cheltui bani și timp nu e la îndemîna oricărui scriitor. Rugămințile amicale nu funcționează la infinit. Un program național susținut de stat, prin care un profesor să obțină bani pentru astfel de întîlniri, măcar semestrial, incluzînd onorariul invitatului, pare, acum, utopic... Sau parteneriatele între ministere – cultura și educația ar putea fi mai prietenoase, de altminteri. Nici asociațiile scriitorilor nu au un program coerent în acest sens, la nivel național, fiindcă proiecte punctuale există, dar limitate la orașele mari sau la parteneriate cu școli „bune", acolo unde, oricum, copiii au acces la cultură și prin susținerea părinților. Din fericire, știu cîteva edituri, ONG-uri și scriitori care încearcă să acopere această carență; cu optimism, sper să prind, în această viață, și momentul în care voi fi susținută de minister, de primărie, astfel încît grija mea să fie doar selecția cărților și a autorilor invitați.

Ce gen de texte literare ar trebui să existe în programa școlară?

În privința alegerii textelor, opțiunea mea, în special la nivel gimnazial, privește autonomia profesorului – va ști, cu certitudine, ce funcționează și ce nu pentru elevii lui. De aceea, un ghidaj de la centru mai puțin rigid cred că ar avea efecte pozitive în clasă. Pot decide, de exemplu, să nu îl studiez pe Creangă în clasa a V-a, pentru că am la îndemînă un scriitor contemporan din satul sau zona mea, iar studiul unității respective se poate încheia cu un eveniment cultural – întîlnirea cu autorul, mult mai ușor de organizat în astfel de condiții. Nu există atît de mulți scriitori români contemporani pentru copii și adolescenți, încît să nu am timp și pentru clasici, cu siguranță mă voi întoarce la ei. Un copil trece prin tragedia provocată de o boală – a lui sau a celor dragi – sau prin drama unui divorț al părinților; un mod de a discuta astfel de probleme cu delicatețe, dar cu responsabilitate este să pleci de la o poveste – din literatura română sau din cea universală, scrisă sau nu de un autor canonic, dar valoroasă emoțional și decent scrisă, ea poate oferi alinare, soluții, prilej de reflecție etc. Astfel de împrejurări nu cer neapărat texte validate de istoria literară (cu atît mai bine dacă ele există!), așa cum scopul predării literaturii în gimnaziu trebuie să privească, din perspectiva mea, mai ales dezvoltarea personală, orientarea spre cititor, lăsînd abordarea culturală sau lingvistică pentru nivelul liceal. Criteriile variate de evaluare a textelor (estetic, atractivitate, adecvare la vîrstă) ar trebui să ducă la o listă eterogenă, cu procente rezonabile de fiecare parte, dar mai apropiată de nevoile copiilor.

„Cea mai plăcută dintre senzații este să știi că ai ceva bun de citit înainte de culcare."

VLADIMIR NABOKOV

„Atunci cînd citim scrierile celor mai interesante minți din istorie, meditățm și cu propria noastră minte, și cu a lor. Acesta este pentru mine un miracol."

KURT VONNEGUT

Cum aș preda astfel de texte? Desigur, îmi e mult mai ușor să abordez literatura canonică. Am trecut pe-acolo, am fost învățată să o respect și să o cunosc în profunzime. Provocarea, pentru mine, a fost să mă împrietenesc cu textele propuse de elevi, cu traducerile puse la îndemîna tuturor de atît de multe edituri. „Moloz, maculatură, vulpi sălbatice" – gîndeam acum ceva timp. Pe unele nu le citisem, drept care puneam etichete mai ușor; cu surprindere, am descoperit, pe parcurs, dincolo de listele cunoscute din copilăria mea sau din școală (liste limitate, fiindcă vremurile nu erau prielnice „toleranței culturale"), cărți care m-au impresionat. Pentru asta, le mulțumesc elevilor mei. E adevărat și că, de multe ori, m-am reîntors la clasicii mei, acum nu din obligație, ci pentru că am descoperit, cu mare satisfacție, că sînt mai buni – pentru mine, pentru copii, pentru oricine...

Cum aș preda astfel de texte? Cu bunăvoința arătată vecinului – e diferit, mănîncă altceva, ascultă muzică stranie, hainele lui nu sînt mereu călcate, dar dacă mă uit la el prietenos, observ că e amuzant, copiii mei îl plac și e un grădinar grozav. Îl pot vizita, chiar dacă niciodată nu voi sta mult... Și nu voi pretinde că e un vecin grozav, dar voi accepta că are unele calități. La petreceri îi voi invita, totuși, și pe vecinii care îmi plac și în care am încredere de mulți ani...

***Marilena Șerban** este profesoară de limba și literatura română.*

Svetlana CÂRSTEAN

Aceasta nu este literatură

Sau acesta nu este un scriitor. Poate așa ar trebui să scriem o vreme sub toate textele și fotografiile cu scriitori din manuale sau de pe holurile școlilor și liceelor patriei. Sau aceasta nu este nimic din ceea ce ați fost învățați să credeți că este. Pentru foarte mulți dintre copii toată literatura e prea obositoare și toți scriitorii sînt morți. E inutil să te plimbi printre statui și să te prefaci continuu că înțelegi ce-i cu ele. Toată literatura e, de fapt, o limbă moartă pe care de ce te-ai strădui să o cunoști, dacă nu îți folosește la nimic? Un muzeu insipid, în care nimic nu vorbește despre nimic. Care e funcția literaturii azi în școală? Aceea de a consolida și reconfirma perpetuu un sistem de blocare a gîndirii, de obturare a oricărei ieșiri în larg, acolo unde specificul fiecărei materii școlare se întîlnește cu înțelegerea tabloului general, a lumii în care trăim cu toții. Care ar putea fi funcția literaturii? Aceea de a deveni vehicul al sensurilor, emoțiilor și experiențelor diverse, de a oferi instrumente de „citire" a oricărui text și nu numai a textelor, dar și de expresie personală. În plus, dacă toți copiii și tinerii ar ieși din povestea asta în care scriitorii sînt morți și literatura intangibilă, dacă ar descoperi că există scriitori în carne și oase cu care pot vorbi despre ceea ce li se pare atît de îndepărtat și greu de înțeles, dacă ar citi texte din literatura contemporană și ar vedea că acolo se vorbește așa cum vorbesc și ei, și oamenii din jurul lor, despre o lume care e inclusiv a lor, pe care o recunosc cu ușurință, poate că atunci literatura li s-ar părea mai puțin mincinoasă și inutilă. Dacă ar ieși din definițiile frecvente ale literaturii, din obsesia eului liric, epic și a comentariilor prefabricate, poate că acești copii, de care toată lumea e veșnic nemulțumită, ar simți impulsul de a deschide mai des o carte și ar împlini visul părinților de a-i vedea lipiți ore în șir de un fotoliu și magnetizați de o poveste. Copiii continuă să caute povești și plăcere în ceea ce citesc, cărți de consum sau Internet, dar nu le vine să creadă că pot găsi asta inclusiv în marea literatură fiindcă au fost învățați să se comporte pios și cu mănuși cu ea, să folosească mereu cuvinte pompoase cînd vine vorba despre asta, cuvinte sub care nu are cum să se ascundă o realitate care să-i intereseze.

„Ar trebui să citim pentru a da șansa sufletelor noastre de a huzuri."

HENRY MILLER

Vorbim tot mai des despre analfabetism funcțional. Despre felul în care oamenii văd literele, știu alfabetul, dar nu văd sensul. Poate aceasta este crima înceată și nevăzută cu ochiul liber a sistemului. Aceea de a înstrăina copiii de sens, prin artificializare maximă a literaturii, în așa fel încît aceștia devin opaci la ceea ce e dincolo de comentariu, în corpul propriu-zis al textului. Poate așa își pierde literatura orice funcție concretă, ratîndu-și una dintre vocațiile esențiale.

Aceasta nu este literatură. Nu vă lăsați intimidați. Sau aceasta nu se supune definițiilor literaturii cu care ați fost obișnuiți. Poate așa ar trebui să scriem la începutul tuturor manualelor de română.

***Svetlana Cârstean** este scriitoare.*

Ioana NANU

Elefantul în clasă

Profesorii de română din școlile de stat practică lectura cursivă mai ales la cercurile de lectură, în rarele ocazii cînd acestea există, așadar în afara orelor de curs, pe cînd eu, printr-o analogie biologică, aduc elefantul în clasă spre studiu, ceea ce constituie un avantaj enorm. Elevii nu mai caută frenetic sensul textului, ci-l construiesc în prezența autorului acestuia. La Școala Americană Internațională din București profesorii sînt cei care creează curriculumul. Am conceput, așadar, o programă de limba română în care am introdus consistent opere ale autorilor contemporani. Am făcut astfel pentru a beneficia cît mai mult de lectura cursivă ca practică de lectură curentă și de prezența autorilor pe post de material didactic viu. Obiectivele întîlnirilor cu autorii sînt, în afară de antrenarea copiilor în literatura de ficțiune și nonficțiune românească, subminarea concepției că autorii sînt morți, interacțiunea cu autorii vii introducîndule în viața reală literatura și pe creatorii ei. Un alt aspect al acestui tip de predare a textelor îl reprezintă dezvoltarea abilității de a identifica și a analiza intertextualitatea (majoritatea operelor contemporane apelînd la ea), elevii exersîndu-și competențele de analiză prin dialogul cu chiar creatorul textului. De asemenea, scriitorii pot fi modele de rol. Avem în jurul nostru atîtea materiale didactice vii de care nu luăm/nu le punem în act. Vă propun, de aceea, doamnelor profesoare/domnilor profesori, „să aducem elefantul" în clasă *(i.e.* să folosim patrimoniul cultural – autori, oameni de știință, jurnaliști, ilustratori, artiști, oameni vîrstnici, manufacturieri, arhitecți etc.).

Voi trece în revistă „elefanții" pentru cele trei clase gimnaziale din sistemul american. Clasa a VI-a debutează cu unitatea „Cartea, obiect cultural". Răzvan Supuran, hîrtier, servește ideea de a produce hîrtia care să devină cartea pe care fiecare elev o va crea. A doua unitate se intitulează „Adevărul – între istorie și literatură". Invitații acestei unități sînt Radu Oltean, ilustratorul cărților de istorie pentru copii ale lui Neagu Djuvara, Horia Corcheș, autorul *Istoriei lui Răzvan,* și Adriana Scripcariu, autoarea minunatului album *Patrimoniul brâncovenesc pe înțelesul tuturor*. Aceștia discută cu copiii despre diferitele perioade istorice românești. Avem avantajul ca, fiind în București, să putem vizita și Palatul Mogoșoaia cînd citim povestea lui Brâncoveanu reflectată în textele istorice și în balada populară. A treia unitate,

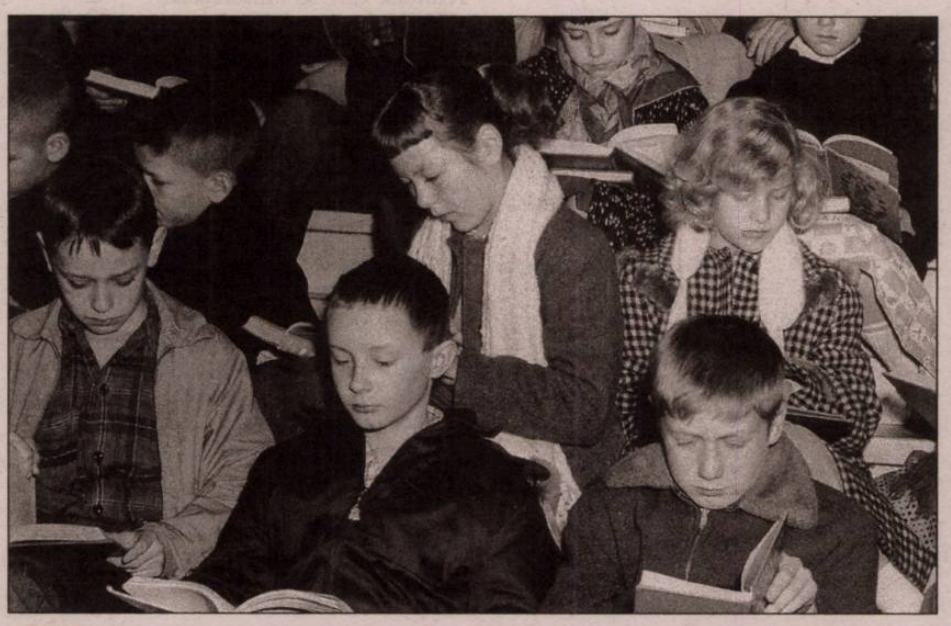

„Dacă vrei să fii scriitor, trebuie să faci două lucruri mai presus de toate: să citești mult și să scrii mult."

STEPHEN KING

„Un scriitor e rezultatul unei experiențe."

HERTA MÜLLER

„Educația în familie", este gîndită să pună în oglindă proze scurte de Caragiale și Cehov, avînd ca teme familia și educația, și drepturile copilului. De aceea, invit un expert în drepturile copilului (de obicei, pe cineva de la „Salvați copiii") care să explice de cînd este valabilă perspectiva contemporană asupra copilăriei și cît de diferit era tratamentul copiilor în urmă cu nu mai mult de un secol. Unitatea a patra se intitulează „La ce bun să mai scriem?" și în cadrul ei ne concentrăm pe textul epistolar. Elevii vor scrie în secret părinților o scrisoare familială și pentru aceasta invit la oră un lucrător de la poștă care să le explice ce pondere a avut poșta de-a lungul timpului. Ultima unitate, „Ce se ascunde în spatele măștii?", abordează textele moralizatoare, fabule și parabole. Pentru ilustrarea felului în care literatura alterează adevărul obiectiv invităm un entomolog. Acesta le explică nu doar că greierele nu consumă cerealele și că, de fapt, furnica e cea profitoare de pe urma cicadei, ci și ce a preluat omul ca tehnologie observînd natura. De asemenea, pentru textul parabolic cel mai nimerit „elefant" este un preot care poate explica parabolele și forța lor moralizatoare, fără aroma confesională. Anul se încheie cu parcurgerea romanului versificat al lui Gellu Naum și concertul Adei Milea după *Cartea cu Apolodor*.

Clasa a VII-a debutează cu poezia pe tema naturii. Atelierul de scriere de poezie este susținut prin Skype de poetul anonim Ivcelnaiv. În a doua unitate, „Jocul destinului", studiem proză scurtă, tema acesteia fiind jocul destinului. Întrebarea centrală a unității este dacă în viață contează mai mult inteligența, efortul sau norocul. Invitații sînt trei – cineva care a cîștigat la loterie, un om politic/un om de afaceri prosper și un olimpic internațional. Aceștia reprezintă modele pentru cele trei modalități de a fi de succes. Ei dezbat, alături de elevi, cele trei opțiuni. A treia unitate, „Forme clasice și moderne", prespune citirea în paralel, pe de o parte, a basmelor și a povestirilor în ramă care aparțin literaturii consacrate, iar pe de altă parte, aceleași specii, dar cu autori contemporani. „Elefanții" sînt acum Mircea Cărtărescu, care își „predă" *Enciclopedia zmeilor,* și Florin Bican, care face același lucru cu volumul *Și v-am spus povestea așa*. În unitatea care încheie anul, „Fapte și opinii", textele pe care ne concentrăm sînt cele jurnalistice. Pentru că temele finale privesc crearea unui articol de știri și realizarea unui interviu despre școală în comunism, materialele didactice vii sînt doi jurnaliști, de obicei, unul din presa scrisă, altul din radio sau televiziune. De asemenea, pentru comunism invitatul ideal a fost Paul Cornea, autorul unei resurse didactice excelente pe tema comunismului – volumul *Ce a fost, cum a fost*.

Clasa a VIII-a începe, ca și a VII-a, tot cu studiul poeziei, de data aceasta tema fiind familia. De aceea, invitata noastră este Ioana Nicolaie, care a scris două volume de poezie, *Nordul* și *Credința*, pe tema familiei. Pentru că 1 octombrie, ziua celebrării vîrstei a treia, se nimerește a fi în timpul acestei unități, citind *Cartea cu bunici* profităm de moment și îl chemăm pe unul dintre numeroșii autori, alături de bunicii copiilor, să le vorbească despre această vîrstă. Unitatea secundă se ocupă de educație în școală în epocile interbelică, comunistă și postcomunistă. Vizităm Liceul „Spiru Haret" după ce am citit *Romanul adolescentului miop,* iar pentru perioada comunistă și postcomunistă o avem ca invitată pe Adina Popescu, autoarea *Povestirilor de pe Calea Moșilor*. Tot acum piesa de teatru a Centrului Educațional Replika, *Amintiri din epoca de școală,* scrisă de Mihaela Michailov și regizată de Radu Apostol, o joacă în fața elevilor mei actorii Katia Pascariu și Alexandru Popocean. Cu toții vorbesc la finalul piesei cu copiii despre școală în postcomunism. În al treilea trimestru studiem textul dramatic. În afară de faptul că citim o piesă de teatru (în funcție de cea care se întîmplă să se joace atunci pe una din scenele bucureștene – *O scrisoare pierdută, Tache, Ianke și Cadîr, Titanic Vals, Steaua fără nume)* și că mergem apoi la punerea ei în scenă, actori sau regizori vin în clasă pentru a discuta despre cum se creează comicul, ce reprezintă suspendarea neîncrederii, care sînt diferențele dintre un text și dramatizarea acestuia, toate cu scopul de a răspunde întrebării centrale a unității, și anume „La ce bun să mai mergem la teatru?" A patra unitate și ultima din clasa a VIII-a abordează textul publicitar, invitatul pentru aceasta fiind cineva care lucrează în publicitate.

Experiențele pe care vi le-am împărtășit nu sînt remarcabile numai pentru elevi. Gîndiți-vă la situația originală în care se găsesc autorii care, spre deosebire de lansările unde, de obicei, sînt invitați, la ore ca acestea au prilejul de a se întîlni cu 25 de copii care tocmai le-au citit integral cartea. De asemenea, copiii au completat jurnalele de lectură (pentru cei publicați de Editura Arthur) sau au întocmit dosare de lectură (rezumat, harta personajelor, harta spațiului, harta timpului). Fiecare elev are întrebări precise, detaliate, bazate pe text. Autorii rareori se confruntă cu așa ceva. În plus, pentru aceștia, consultarea produselor elevilor – jurnalele sau dosarele de lectură – reprezintă o formă de evaluare a cărților extrem de sinceră și de eficace. Și, subliniez, originală. De aceea, revin cu sugestia către profesori: nu ezitați „să aduceți elefantul în clasă". Va fi o experiență pe care scriitori o vor dori reiterată, pentru că activitatea are sens pentru ei mai mult decît oricare alta.

***Ioana Nanu** este profesoară de limba și literatura română în sistemul privat de învățămînt.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Academia oamenilor. De știință (II)

Așa cum am promis în articolul de săptămîna trecută, revin cu prezentarea cîtorva membri „iluștri" ai Academiei Oamenilor de Știință din România (AOSR). De ce o fac? Fiindcă: 1) Această „academie" este susținută din bani publici, iar membrii ei primesc lunar indemnizații, spații pentru „proiecte științifice", toate din bugetul sărac al statului; 2) Academia Română, cel mai înalt for de cultură și știință al țării, validează prin prezența cîtorva membri ai săi în rîndurile academiei „surori", dar și prin proiecte realizate în comun, această instituție. Asta înseamnă că AOSR este o unitate de elită, nu-i așa? 3) Fiindcă, de fapt, este incredibil cum impostura, coteriile politice, interesele de partid și de afaceri private pătrund în zone care ar fi trebuit rezervate „modelelor". Și e incredibil cum oameni de anvergură, ditamai academicienii, stau, fără nici un fel de jenă, în aceeași bancă de „nemuritori" cu niște cvasi-anonimi. Dar să ne întoarcem la „chipuri și măști" ale AOSR:

Trei dintre membrii ei sînt fețe bisericești: ÎPS Nifon Mihăiță, ÎPS Teodosie Petrescu și ÎPS Valentin Gogescu. Despre primul, aflăm numai de bine: doctorate și cursuri postuniversitare în străinătate, participări la diverse conferințe internaționale, funcții mari în BOR înainte și după 1989. „Academicianul" a scris numeroase cărți și articole, dar și – conform site-urilor *Evenimentul zilei* si România Curată – note informative către Securitate. Mă rog, așa era pe atunci... Despre cel de-al doilea, ÎPS Teodosie Petrescu, lucrurile sînt la fel de tulburi: acte de caritate și investiții imobiliare în folosul Bisericii, amestecate, și ele, cu acorduri de colaborare cu Securitatea, alături de dosare penale deschise pentru corupție, fals intelectual, luare de mită etc. Despre cel de-al treilea, ÎPS Valentin Gogescu, nu putem afla prea multe: în afară de o ascensiune cuminte în ierarhia bisericească, mari opere științifice nu am găsit. Nici măcar unele mai mici...

Această „academie" este susținută din bani publici.

Mai departe: Ion Basgan, membru fondator al AOSR. Este profesor, om de afaceri, doctor inginer. A publicat peste 1500 de lucrări cu caracter tehnico-științific (neconsemnate, din păcate, în CV-ul de pe pagina academiei). Sînt pomenite, totuși, unele articole și cărți ale profesorului. Iată-le: două articole despre tatăl domnieisale, inventatorul Ion Șt. Basgan, o carte, în 1975, despre *Condiții generale pentru transportul mărfurilor în trafic internațional,* o alta, în 2002-2003, *Evoluția transporturilor, mijloace de transport, organizare și management în context european,* apărută la o editură din Rîmnicu Vîlcea (editură care a scos, pînă în 2010, cam 10-12 lucrări științifice pe an, iar apoi s-a reprofilat pe producerea unei game diverse de ambalaje și etichete). Alte cărți: *Războaiele fiilor luminii* (coautor), și *Enciclopedia masoneriei universale.*

Adrian Gorun, membru asociat. Pe site-ul academiei nu există un CV lămuritor și e păcat: de pe Internet aflăm că a publicat zeci de articole, cărți, conferințe (majoritatea apărute la edituri de mîna a doua sau la cea a universitărții la care este rector). Pe de altă parte, tot Internetul e plin de reclamații la adresa domnului Gorun și de liste negre ale mogulilor din universități (sursă: România Curată), în care domnia-sa apare cu acuzații privind incompatibilitatea funcțiilor pe care le deținea, cheltuieli nejustificate pentru amenajarea Universității „Constantin Brâncuși", suspiciuni privind felul în care gestiona alegerile interne din aceeași universitate, administrarea banilor europeni, falimentarea universității etc.

Simion Cioată, membru de onoare. De pe site-ul academiei nu aflăm decît că este profesor universitar doctor și că are următoarele domenii de competență științifică: filozofie și publicistică. Pe Internet, informațiile sînt și mai sărace, și mai neclare: aflăm că un domn Simion Cioată a primit, în 1970, Ordinul Muncii clasa a III-a, în calitate de inspector în Ministerul Învățămîntului, mai aflăm că, în 1984, a scris o carte, *Stadiile dezvoltării ontogenetice a personalității,* iar în 2006 îl găsim consilier în Comisia pentru învățămînt din Camera Deputaților, cea care, „întîmplător", tocmai pe-atunci, gestiona înființarea Academiei Oamenilor de Știință din România.

La toate acestea, mai am de adăugat doar un detaliu: actuala Academie a Oamenilor de Știință spune că este „moștenitoarea" celei înființate în 1935. Ce le deosebește? Iată: în 1943, coordonatorii secției de Istoria și Filozofia Științei erau Constantin Narly, licențiat și doctor în filozofie la Göttingen, și Vasile Voiculescu, medic și scriitor. Cine sînt reprezentanții de seamă ai aceleiași secțiuni de astăzi? ÎPS Teodosie, Ion Cristoiu, maestru, și ÎPS Mihăiță Nifon. Cam atît, deocamdată, pe acest subiect.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

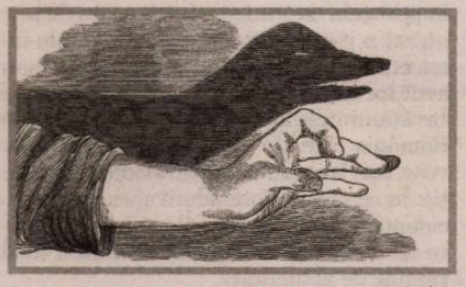

Iaromira POPOVICI

bazar

Nașteri și zile de naștere

La un moment dat, în viața ta de femeie – dacă ești una –, simți că ți-a venit timpul să faci un copil. Nu e ceva ce se poate explica, e o senzație incertă, ca de cozonac care s-a copt și e gata să plesnească. O senzație plăcută și învăluitoare, de calm și copt, care nu prea lasă loc de îndoieli și amînări. Cel puțin așa am simțit eu, una, cînd mi-a „sosit ceasul" să fac un copil. Nu fusesem, pînă atunci, o fană a copiilor în general. Departe de mine genul care se extaziază în fața fiecărui bebeluș grăsuț și rîzăreț. Da, e adevărat că, uneori, mă mai jucam din priviri cu copiii de prin mijloacele de transport sau că studiam chipurile micilor Iisuși din tablouri. Dar, altfel, eram mai preocupată de pisicile și cățeii din jur decît de copiii altora.

Cînd a venit pe lume propriul meu copil, mi s-a părut auriu și perfect precum cozonacul despre care vorbeam, dar înmiit poleit, și mi-a schimbat complet percepția asupra neamului bebelușesc. Nu numai că am început să-l observ, să comunic cu el, ci chiar să-l prețuiesc.

Odată cu nașterea propriului copil, mai toți copiii din jur au devenit importanți și interesanți. Din nefericire, trebuia ținut cont și de părinții lor: nu am întîlnit o categorie mai complicat de gestionat și, între noi fie vorba, mai plictisitoare decît cea a părinților, bunicilor și bonelor din parc. Recunosc că nu am fost printre ei de prea multe ori, dar, de cîte ori am făcut-o, a fost destul de *horror:* dezbăteau îndelung fiecare etapă a îngrijirii copiilor. Și nu doar cu lux de amănunte, ci încrîncenat: fiecare știa totul și voia să aibă dreptate.

Nașterea copilului meu nu a fost precum cele din filme. Am mai povestit despre asta: l-au programat, m-au tăiat (mi-au făcut cezariană) și nu am trecut prin nici una din „durerile facerii" pe care le-am trăit în filme. Singura ciudățenie legată de nașterea mea (despre care am mai scris) a fost că, doctorul meu fiind specialist în sterilitate, a trebuit să-mi petrec noaptea de dinaintea nașterii într-un salon de sterilitate, înconjurată de „ochii răi" (sau măcar invidioși) ai unui număr de vreo zece femei care se luptau cu neputința de a fi mame.

Copilul a venit totuși pe lume perfect, cum spuneam. Nu a contat, pînă la urmă, nici stafilococul pe care l-a luat din spital, datorită căruia a trebuit să mai rămîn acolo încă cinci zile, cu copilul care făcuse bube cu puroi pe mînă și a fost nevoit să ia oxacilină de la trei zile. Nici că și noi, părinții, am plecat acasă cu același stafilococ care ne-a urmărit, crud și perseverent, vreun an. Și nici că apartamentul în care stăteam părea bîntuit, totul se prăbușea, exploda sau se inunda și nici o bonă nu rezista mai mult de două-trei luni.

În respectivul apartament, printre ruinele prăbușirii lui perpetue, ne-am hotărît să-i serbăm ziua copilului în fiecare lună. Citeam din cartea veșnic actuală a doctorului Căpraru, învățam cam ce trebuia să facă bebelușul în respectiva lună și chemam oaspeți care să-i urmărească evoluția. În prima lună au venit ceva oameni. Lunile următoare s-au arătat tot mai puțini. Chiar cei care au venit, totuși, s-au dovedit ciudați. Ne-am trezit cu un prieten tîrziu, în noapte, cînd nu-l mai aștepta nimeni. Fostul meu tată vitreg a venit, într-o zi, a plecat cu un salariu de-al nostru să cumpere ceva și nu s-a mai întors niciodată (exagerez, a reapărut după ani): îi jucase pe toți la jocuri de noroc, avea pe atunci patima aia.

Am reușit, totuși, să ne salvăm la timp, și de casa care se prăbușea, și de oamenii care se evaporau. Într-o nouă casă, am început o viață cu mai puțini stafilococi și mai puține aniversări. Una pe an părea suficientă. Cred că cea de la un an a copilului meu nu a fost nici ea prea fericită. Ne-am dus cu toții la Casa Universitarilor, unde, deși cunoșteam pe mai toată lumea, am fost „răpuși" de tortul de acolo.

De-abia la aniversarea de doi ani a băiețelului meu, cred, am reușit să intrăm într-o presupusă normalitate. Nu mai știu dacă e de atunci, dar am o poză cu el, rubicond și renascentist, cu mama mea și bunicul la o masă modestă, dar prietenoasă, într-o încăpere încă destul de goală, în care părem fericiți și sănătoși.

De ceva timp, el a împlinit 18 ani și țin minte cum asta s-a întîmplat în timpul festivalului Super. Iar echipa i-a proiectat pe ecran un „La mulți ani!" imens, în spatele lui. După care am mîncat cu toții tortul tăiat pe asfalt și am băut șampanie în curtea interioară a unui local destul de mizerabil, undeva pe lîngă Calea Victoriei. Iar mai tîrziu i s-a furat mobilul la petrecerea din Laboratorul de cocktailuri. Și furat a rămas.

Mai nou, același copil a împlinit 21 de ani. Dacă eram în *The Forsyte Saga,* ar fi intrat în posesia averii familiei. În SUA va putea, în sfîrșit, să bea alcool liber și pe față în public și oriunde. Iar în România se va putea numi, probabil, „adult". Sau, poate, mai curînd, copil mare, care a mai trecut o aniversare.

Nicolas TRIFON

Titu Maiorescu revizitat de Cécile Folschweiller

Inițial teză de doctorat, cartea publicată anul acesta de Cécile Folschweiller, *Philosophie et nation: les Roumains entre question nationale et pensée occidentale au XIXe siècle* (H. Champion, Paris), surprinde din două motive: alegerea oarecum neașteptată a perioadei studiate și demersul novator al autoarei, care purcede la o reevaluare a realizărilor care au avut loc în cultura română mai ales în materie de exigență de rigoare intelectuală în această perioadă.

Este foarte rar vorba în carte despre perioada interbelică, calificată de la bun început drept „ambivalentă și diabolică *(sulfureuse)*" (p. 20), căreia i s-a consacrat un adevărat cult în România după implozia regimului comunist. C. Folschweiller s-a arătat interesată de ultima treime a secolului al XIX-lea și de anii care au precedat Primul Război Mondial, perioadă marcată de activitățile cenaclului „Junimea" și de personalitatea lui Titu Maiorescu, autor, în 1868, al unei teze critice a cărei justețe în ceea ce privește realitățile românești nu s-a dezmințit pînă azi. Diatriba lui contra „formelor fără fond" viza noțiunile și instituțiile împrumutate din Occident de pașoptiștii formați la școala lui Jules Michelet și Edgar Quinet. Personalități marcante în diverse domenii, junimiștii sînt prezentați de autoare ca niște intelectuali *avant la lettre*. Noțiunea de intelectual e folosită de obicei pornind de la afacerea Dreyfus (1893), totuși ea este justificată în cazul acestor tineri care, în Principatele Unite ai anilor 1870, încercau „să legitimeze prin știință intervenția lor în dezbaterea publică, uneori chiar politică" (p. 15). Totuși, în preajma Primului Război Mondial, influența junimiștilor va scădea simțitor, iar Partidul Conservator, cu care ei erau în rezonanță, va dispărea de pe scena politică a României Mari, în timp ce liberalii introduși de pașoptiști vor rămîne pînă în zilele noastre sub diverse forme. Altfel spus, Folschweiller este pasionată de acești autori desigur prestigioși, care figurează fără întrerupere în manualele școlare, dar ale căror idei sînt considerate mai degrabă depășite și rareori luate în seamă în dezbaterile din zilele noastre. Autoarea a urmărit traseul a cinci dintre ei, acela al lui Titu Maiorescu, animatorul cenaclului, dar și ministrul Instrucției Publice în trei rînduri, al lui Mihail Eminescu, pentru opera sa de „ziarist militant", al istoricului Alexandru D. Xenopol și al filozofilor Vasile Conta, autorul *Teoriei ondulațiunii universale,* și, pentru generația următoare, al lui Constantin Rădulescu-Motru, prezentat ca autorul „primului veritabil sistem de «filozofie românească»".

Originalitatea demersului rezultă din metoda adoptată și din terenul pe care se situează, adică acela al istoriei ideilor filozofice și a transferurilor culturale mai repede decît acela al istoriei politice și literare. Afirmațiile, demonstrațiile, argumentele, luările de poziție ale junimiștilor sînt confruntate cu curentele filozofice europene cu care ei s-au familiarizat în vremea studiilor lor de la Viena, Berlin, Paris sau Bruxelles și cu care au rămas în contact și după aceea. De notat că filozofia nu a intrat în cursul universitar decît după 1860 la Iași și 1864 la București, iar încă în 1883 Universitatea de la Paris era frecventată de mai mulți studenți români decît cele două universități din țară. Chiar dacă mulți junimiști nu au studiat filozofia în particular, marile nume ale filozofiei germane, franceze și engleze erau des solicitate de junimiști în încercările lor de a pune temeliile unei culturi în acord cu tînăra națiune care tocmai se dotase cu un stat modern în 1859. Tratate, eseuri, articole de presă, jurnale literare sau intime, corespondență și memorii sînt scrutate cu de-amănuntul pentru a pune în lumină sursele filozofice ale autorilor lor: Kant, Hegel, Herder, Dühring, Schopenhauer, Buckle, Montesquieu, Toqueville, Proudhon, Max Stirner, Marx... La douăzeci de ani după Revoluția de la 1848, acești tineri scriitori-gînditori trebuiau să facă față unor sarcini mult mai anevoioase decît generația care i-a precedat și care „inventaseră" națiunea română pornind de la modelul republican francez. De acum înainte trebuia să i se confere un sens, un conținut, ceea ce implica, în prealabil, o critică radicală a formelor fără fond introduse de predecesorii lor.

Călătoria intelectuală la care ne invită Folschweiller, care este profesor agregat de filozofie și predă literatura și civilizația românească la Langues'O la Paris, poate să pară uneori obositoare cititorului, avînd în vedere că ea nu ezită să examineze o serie de influențe filozofice, asumate sau nu de junimiști, care par minore la o primă vedere, și reconstituie cu o infinită răbdare contextul discursiv și istoric în care transferul a avut loc și consecințele lui. Spre exemplu, referitor la poziția lui T. Maiorescu despre *selfgovernment,* autoarea revine la textele filozofului și istoricului englez care l-au influențat. Pentru Thomas Buckle, „extern" nu e sinonim cu „străin", el trimite la intervențiile exterioare vieții poporului, oricare ar fi ele. Cele două surse ale imixtiunii sînt autoritatea guvernului și influența străinilor. Mulți cititori ai lui T. Maiorescu nu au reținut decît al doilea aspect, conchide Folschweiller.

Această demonstrație prezintă avantajul de a opune argumente serioase clișeelor care reduc opera junimiștilor la o reacție conservatoare inspirată de metafizica germană contra modelului raționalist universalist al iluminismului francez. „Generația junimiștilor din anii 1860-1870 și a urmașilor lor de la începutul secolului XX au făcut din România un avanpost al modernității filozofice în Europa", scrie Folschweiller, adăugînd că „modernitatea poate să meargă mînă în mînă cu conservatorismul politic". În același timp, a pune în discuție unele locuri comune, unele evidențe transmise de tradiție nu înseamnă neapărat a susține contrariul. De cele mai multe ori, autoarea introduce nuanțe, atrage atenția asupra unor schimbări de accent sau a unor aspecte neobservate ori ocultate de ceilalți comentatori. Ea caută să reconstituie nu numai dezbaterile între junimiști și contemporanii lor, ci și dezbaterile interioare ale autorilor prezentați, adică evoluția pozițiilor lor, ezitările și contradicțiile care pot fi observate de-a lungul parcursului lor. Rezultă portrete de mare finețe, departe de imaginile consacrate, mai ales cînd vine vorba de un Maiorescu sau de un Eminescu. Primul este prezentat ca „oscilînd între o sensibilitate istorică și romantică cu variațiile ei particulare și un raționalism funciar". Pentru Maiorescu, „partizan al lui Feuerbach și ateu declarat, anticlerical în tinerețe", „religia nu poate fi legată de naționalitate". „Religia va fi recuperată în perioada interbelică, drept dimensiune esențială a românității, ca «fond» prin excelență al ființei neamului." Contra partizanilor scrierii etimologice, el arată că întoarcerile la trecutul limbii constituie și ele împrumuturi, de la o limbă moartă însă, și că aceste împrumuturi sînt deci „forme fără fond", ca și unele neologisme franceze sau germane.

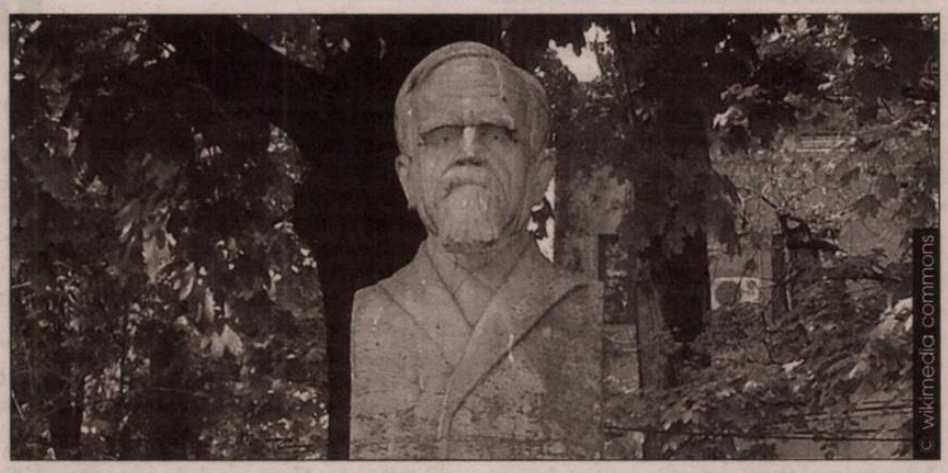

O schimbare semnificativă va interveni spre sfîrșitul activității lui de critic literar. În articolul publicat în 1906 despre „Poeziile dlui Octavian Goga", în care apare probabil pentru prima dată cuvîntul „neam" pentru popor, el face omagiul patriotismului poetului transilvănean care s-ar situa „în afara oricărei tendințe politice".

În așteptarea uniunii tuturor românilor într-un stat-națiune, tinerii junimiști pledează pentru „o uniune culturală înaintea oricărei uniuni politice". România le apare ca un fel de „stat fără societate". Dacă o societate bogată și puternică fără un stat puternic este posibilă, un stat fără societate, mai greu, scria I.L. Caragiale. Evoluția lui Eminescu către un naționalism xenofob și un stat puternic este incontestabilă. Acesta nu este un motiv suficient pentru a pierde din vedere opțiunea federalistă din moștenirea eminesciană. Ea a fost formulată în trei articole publicate în 1871 în *Federațiunea* de la Pesta. După 1876, ea dispare, pentru a reapărea totuși doi ani mai tîrziu cu ocazia încorporării Dobrogei în Principatele Unite, cînd Eminescu, indignat de cedarea sudului Basarabiei Rusiei, se opune, într-o serie de articole din *Timpul,* oricărei forme de control forțat al populației dobrogene, cere respectarea structurilor funciare, sociale și juridice ale noii provincii anexate de țara sa, predarea limbii turce și alimbilor locale, și chiar organizarea unui referendum. Asemenea tematici privind drepturile omului sau critica colonizării considerată ca o negare a culturilor locale nu schimbă desigur cu nimic natura pozițiilor luate ulterior de Eminescu, notează Folschweiller, ele însă au existat și merită să fie luate în considerație. Se deschid astfel noi piste pentru înțelegerea istoriei ideilor în România. Găsim astfel conexiuni între moștenirea eminesciană și gîndirea naționalistă federalistă a lui Aurel Popovici, autorul unei cărți des citate cînd e discutată eventualitatea unei soluții federale pentru Europa centrală, dar greu de clasat, despre *Statele unite ale Austriei-Mari,* apărută în 1906 la Leipzig.

> *„O uniune culturală înaintea oricărei uniuni politice."*

În ce măsură frecventarea filozofiei occidentale le-a permis intelectualilor români să gîndească națiunea, să confere un conținut formei „națiune" în propria lor țară? Au reușit ei oare sau, mai bine zis, puteau ei să fondeze o cultură națională română respectînd în același timp criteriile universalității, cum o cerea Maiorescu în tinerețea sa? La această întrebare autoarea răspunde indirect, formulînd mai multe piste. „Ideea de națiune a devenit într-un fel deja, în 1848, receptacolul tuturor frustrărilor, punctul de convergență al tuturor aspirațiilor grație unei supleți conceptuale care se învecinează cu nedeterminarea", ne previne ea în introducere.

Junimiștii, al căror principal merit rămîne acela de fi făcut tot ce se putea face în vremea lor pentru a impune spiritul critic, au dominat peisajul cultural românesc în perioada de tranziție între opera de pionierat a pașoptiștilor și performanțele intelectuale, dar și derapajele politice care au avut loc între cele două războaie mondiale. Învățămintele lor ar putea fi de folos într-o Românie care, de mai bine de un sfert de veac, traversează o altă perioadă de tranziție. În contextul deschiderii spre lumea occidentală, cu neînțelegerile și decepțiile care au urmat, problema formelor fără fond rămîne de actualitate.

În cartea sa, Folschweiller aduce un omagiu geniului cu care micile națiuni s-au relaționat cu marile curente filozofice europene, însușindu-și-le în felul lor. „O societate în șantier, în sensul propriu al cuvîntului, prezintă chiar și anumite avantaje: prejudecățile mentalității arhaice sînt apăsătoare, dar cel puțin nu te izbești de prejudecățile culturii academice sau instituționale (...). Nu ai cum să suporți greutatea tradiției de gîndire avînd în vedere că o asemenea gîndire este prea recentă pentru a constitui o tradiție." „În ceea ce îl privește pe Nietzsche, dar și pe Schopenhauer, românii au dat dovadă de o mare sensibilitate și deschidere față de ceea ce era mai nou în materie de filozofie. (...) Absența unei tradiții intelectuale comportă riscuri, dar, în același timp, facilitează o anumită libertate în gîndire și în scris", punctează Folschweiller, reamintind, cu altă ocazie, una dintre performanțele românești în materie de transferuri culturale: cel care l-a făcut cunoscut pe Schopenhauer francezilor în limba lor a fost un român, Alexandru Cantacuzino, autorul primei traduceri a filozofului german, apărută în 1880 la Paris. În 1985, editura PUF publica cea de a 17-a ediție a acestei traduceri a *Aforismelor,* făcută, de altfel, la îndemnul lui Titu Maiorescu.

***Nicolas Trifon** este istoric. Împreună cu Matei Cazacu, este autorul cărții* Republica Moldova, un stat în căutarea națiunii, *tradusă anul acesta din franceză la editura Cartier.*

„Publicul Gărînei e ales, doct și pasionat“

– interviu cu Marius GIURA –

***Marius Giura** este directorul artistic al Festivalului Internațional de Jazz de la Gărîna (6-9 iulie). Mai multe despre festival la www.garana-jazz.ro.*

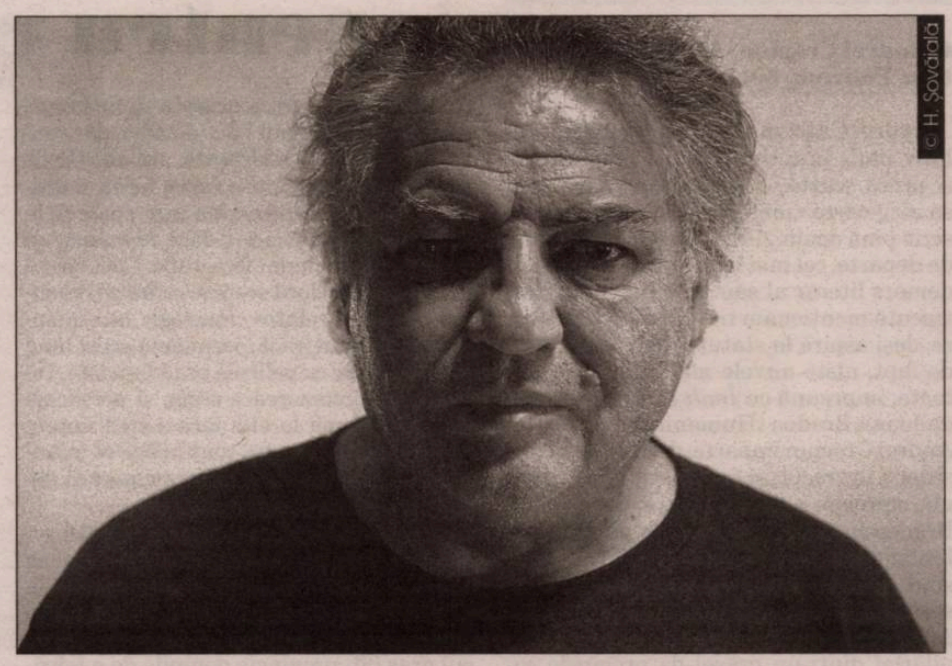

În 21 de ediții de festival s-au schimbat multe, dar ce-a rămas și ce va rămîne la fel?

S-au schimbat multe, într-adevăr, și satul e altfel, și scenele s-au schimbat, pînă și noi, cei care organizăm festivalul, sîntem altfel, unii au crescut și s-au maturizat, alții au mai îmbătrînit. Au rămas la fel pădurea și muntele, dar mai ales pasiunea publicului pentru stilul muzical pe care am vrut să-l impunem.

Care ar fi elementul definitoriu al acestui festival?

Definitoriu pentru Gărîna este faptul că muzica propusă de noi a creat acest așa-numit „spirit al Gărînei“. De douăzeci de ani, vreo două-trei mii de oameni, mereu aceiași, cu aceleași afinități muzicale, duc mai departe vraja concertelor de acolo. Lor li se alătură copii, rude, prieteni care întregesc fiecare ediție de festival.

Ce lipsește în continuare pieței concertistice de jazz de la noi?

Lucrurile s-au schimbat în bine, sînt destule festivaluri, cîteva chiar valoroase. În marile orașe, concertele de club cu artiști locali sînt la ordinea zilei. Lucrurile stau rău în ceea ce privește turneele artiștilor români în țară. Nu sînt bani, un turneu e greu de pus pe picioare în aceste condiții. Patronii de cluburi nu pot susține drum, cazare, masă și onorarii decente. Rămîne varianta de a cîntă „pe bilete“. Bucureștenii ajung greu în provincie, provincia ajunge și mai greu în București. E greu de spus cum și mai ales cînd se va putea ieși din acest cerc vicios. Mass-media, la rîndul ei, nu prea contribuie la promovarea evenimentelor de jazz organizate în țară.

Care este cel mai dificil lucru din munca depusă pentru festival?

Cel mai dificil lucru în organizarea unui festival de ținută este obținerea fondurilor. Lipsa unei legi a sponsorizării, motivantă pentru cei care doresc să susțină cultura, lipsa de cultură a multora dintre cei care ar putea susține asemenea evenimente (mă refer și la cei care decid în instituțiile abilitate) și mai ales birocrația care însoțește finanțările (atunci cînd ele există). Nu întîmplător au dispărut cîteva festivaluri valoroase, care începuseră bine, dar care, după cîțiva ani, au renunțat.

Cît din gustul propriu, cît din preferințele publicului și cîte alte circumstanțe se regăsesc la final în line-up-*ul festivalului?*

Cînd stabilesc *line-up*-ul unei ediții plec de la artiștii care sînt pe gustul meu. Apoi aleg artiști care mi-au fost propuși de diferite agenții cu care lucrez de foarte mulți ani. Țin cont și de sugestiile venite de la prieteni și de la cei cu care comunic pe rețelele de socializare. Mă încurcă mult lipsa de disponibilitate a unor artiști în perioada festivalului, dar și conexiunile zborurilor extrem de nefavorabile. În plus, acest week-end este cel mai vînat moment al anului pentru orice artist, căci atunci au loc, simultan, festivaluri de jazz la Umbria, Montreux, North Sea, Viena, San Sebastian, Istanbul – toate festivaluri mari, cu vedete pe măsură.

La alte circumstanțe, mai trebuie să adaug și influența posibilităților financiare din anumiți ani. Invit artiști care au mai fost pentru că vin cu proiecte noi, cu componente noi. E un lucru obișnuit peste tot în lume. În general, artiștii noi sînt consacrați, valoroși, dar nu au avut ocazia să cînte la Gărîna. De multe ori unii sînt tineri și de mare perspectivă. Dacă am certitudinea că vor plăcea publicului gărînez, îi invit.

Cît de important este feedback-*ul publicului?*

Feedback-ul e important atît pentru artiști, cît și pentru managementul festivalului (selecționerul, în special). În general, am avut *feedback*-uri bune și ceea ce am propus publicului a dus la reacții pozitive, atît la public, cît și în presă.

Ați observat schimbări în ceea ce privește publicul de-a lungul acestor ani?

În ultimii ani, media de vîrstă a publicului a scăzut, ceea ce e îmbucurător, semn că jazz-ul are viitor. A crescut însă și numărul spectatorilor în vîrstă, sînt cei care erau încă tineri la primele ediții. În ceea ce privește gradul de educație, nu e nici o schimbare. Publicul e ales, doct și pasionat.

Dintre invitații acestei ediții, de unde credeți că vor veni marile surprize?

Marile surprize vor veni, cred eu, de la David Torn, Nguyên Lê, de la fabuloasa componență a grupului lui Wolfgang Muthspiel și de la Håkon Kornstad. Cei care vin pentru prima dată la Gărîna cu siguranță vor fi surprinși de John Scofield, Denis Chambers, Bill Frisell, Omar Sosa, Enrico Rava, Tomasz Stanko și Bobo Stenson.

Privind înapoi, care este marea satisfacție legată de acest festival?

Cea mai mare satisfacție este acest public fidel, care de douăzeci de ani „se încarcă“ o dată pe an. Aici s-au legat prietenii, s-au pus la cale căsătorii, se pleacă cu regret la fiecare sfîrșit de ediție. O fotografă de renume care a crescut odată cu festivalul mi-a spus acum doi ani că s-ar lega cu sîrmă de stîlpul scenei ca să nu plece de acolo. Încerci o mare bucurie cînd sunetiștii strîng aparatele, cînd se încarcă pianul și mai vezi, totuși, pe bușteni, vreo 20-30 de cupluri care n-ar mai pleca și rămîn acolo, lîngă scena pustie, pînă spre dimineață. Desigur, profesional vorbind, am și satisfacția că am reușit în toți acești ani să creez un festival la care, dacă aș fi un simplu spectator, n-aș lipsi niciodată.

„Aici s-au legat prietenii, s-au pus la cale căsătorii.“

Privind înainte, care este cea mai mare așteptare?

Greu de dat un răspuns! Creșterea și dezvoltarea acestui festival depind de prea mulți factori. Anul acesta, Radio România Cultural ne-a premiat cu titlul de „Cel mai bun proiect cultural din țară“. Dacă și în acest an am întîmpinat dificultăți majore, e chiar dificil să te gîndești la perspective. Dar dorințele și așteptările noastre rămîn aceleași: fiecare ediție să fie mai valoroasă decît precedenta.

În ce relație vă aflați cu restul organizatorilor de festivaluri de jazz din țară, dat fiind că o parte dintre artiști ajung să cînte în mai multe festivaluri odată ce au succes la unul?

În general, am o relație bună cu ceilalți organizatori de festivaluri. Cu unii chiar am o relație veche, de prietenie, foarte solidă. Pe unii nu-i cunosc și nu comunicăm. Sînt și promoteri care nu comunică cu nimeni, astfel că afli perioada și *line-up*-ul în ultima clipă sau de la agenții artiștilor. Tot așa afli că festivalul lor e programat în aceeași perioadă cu Gărîna. Sînt și organizatori pe care îi ignor, cu care nu am nici o dorință de comunicare, care nu au nici un alt obiectiv decît a lovi în Gărîna. (Sînt puțini, ce-i drept!)

Între timp a apărut Festivalul de jazz de la Smida, din Parcul Apuseni. Există potențial și interes pentru mai multe festivaluri de jazz în munți la noi în țară?

Din moment ce apar și au și public, e semn că există potențial. Nu am fost la Smida, am auzit însă lucruri bune despre el. Din punctul meu de vedere, e important ca aceste festivaluri să-și creeze propria identitate, propria originalitate și să fie organizate cu pasiune și drag de muzică. Festivaluri *open air* de ținută au apărut și la Castelul Bran, și la Green Hours. Mai sînt cîteva care trebuie să confirme că vor avea viață și după dispariția vremelnicilor finanțatori.

Dacă v-ați permite, dacă ați putea îndeplini toate condițiile necesare, pe cine ați aduce să cînte la Gărîna? Altfel zis, pe cine n-ați reușit în acești 21 de ani să aduceți să cînte în Poiana Lupului?

Nu am reușit să-l aduc pe Keith Jarrett, nu am reușit să aduc un *big band* și nici proiectul de jazz al lui Santana. John McLaughlin n-a apucat să vină și, în toamnă, va avea turneul de retragere. Regret enorm că Eberhard Weber nu mai cîntă și că Esbjörn Svensson n-a mai apucat. Probabil că Jarrett nu va veni niciodată la Gărîna.

Privind înapoi la cele 21 de ediții, puteți face un Top 3 al celor mai memorabile concerte de la Gărîna?

Da, am un top personal, subiectiv și el, ca multe din deciziile mele privind selecția: 1) Jan Garbarek Group; 2) Yellowjackets *feat.* Mike Stern; 3) Dave Holland Quartet. Pe locul 4 ar fi la egalitate vreo 30 de grupuri.

Cu ce artiști ați depășit relația organizator – artist, cu cine aveți acum o relație la nivel personal? Și care vi s-a părut cel mai dificil, cu cele mai nerezonabile pretenții?

Am depășit cu mulți artiști relația strict profesională. Păstrez legătura cu Charles Lloyd, cu Nils Petter Molvær, cu Mike Stern și cu mulți alții. Au fost și momente puțin mai dificile cu Miroslav Vitous, cu John Surman, cauzate de mine, dar care n-au afectat prestația lor, momente care, pînă la urmă, s-au terminat amiabil. Cea mai nerozonabilă atitudine a venit din partea unei cîntărețe din Statele Unite care a făcut parte din grupul fabulosului Tom Harrell. *(Esperanza Spalding – n. red.)*

Prins cu buna desfășurare a concertelor, cît anume (o estimare în procente) reușiți să vedeți și să ascultați din ce se cîntă pe scenă în timpul unei ediții de festival?

Maximum 35%. Restul văd pe înregistrări, în anii în care am șansa să primesc înregistrările video. Acesta e și motivul pentru care am optat să lucrez cu firme private de filmare.

Dacă ați cînta jazz, la ce instrument v-ar plăcea s-o faceți?

Vocalist nu mi-ar place să fiu, nici vibrafonist. În rest, îmi plac toate. Dar, dacă ar fi să aleg, aș alege pianul.

Acum, cînd muzica se ascultă mai mult în streaming *și pe YouTube, care sînt tabieturile dvs. atunci cînd ascultați jazz?*

Ascult doar pe scule profesionale, de pe CD, vinil sau DVD. Ascult doar singur sau într-o companie restrînsă în care se vorbește puțin. Pe YouTube ascult link-urile pe care le primesc pe e-mail sau cînd caut muzicieni noi.

Care este cel mai prețios disc de jazz pe care-l aveți acasă?

Sînt mai multe viniluri rare și prețioase pe care le dețin: o colecție aproape completă cu discurile lui Eberhard Weber, un box ECM din anii '70 cu Keith Jarett, cîteva *bootleg*-uri cu Miles Davis, cele două albume Stanley Clarke – George Duke, dar și două ediții japoneze ale discurilor cu Johnny Răducanu și Jancsy Körössy. Desigur, nu sînt cele mai scumpe discuri, dar sînt cele mai dragi mie.

La final, am o curiozitate personală frivolă: cîte geci de blugi aveți?

Madhouse, un trio rupt din Phoenix (Kapl, Krauser, Lipan), a înregistrat în Germania un disc care se numește *Giacca de blue*. Erau la mare modă, sînt și acum. Îmi plac gecile de blugi în special pentru numărul mare de buzunare. Am trei geci albastre (nuanțe diferite), una verde, una neagră și una maro. Am și cîteva fără mîneci (veste). Inutil să spun că și unele măsuri sînt diferite, în funcție de anotimp.

a consemnat Marius CHIVU

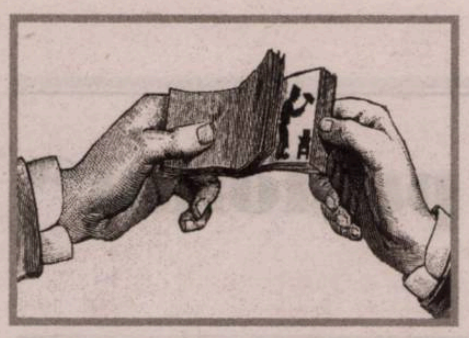

● **Andrei Crăciun, *Aleea Zorilor*, Editura Polirom, 2017.**

Marius CHIVU

feedbook

Elegie pentru copilărie

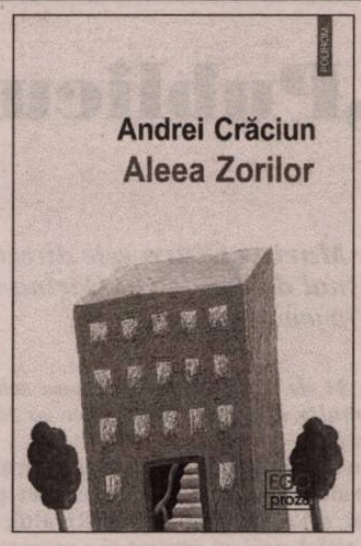

Andrei Crăciun a scris și a publicat relativ mult în ultimii ani: și publicistică, și proză scurtă, și poezie; dar, dacă ar fi să aleg cartea mea preferată din tot ce-a scris pînă acum, *Aleea Zorilor* mi se pare, de departe, cel mai închegat și mai reușit demers literar al său. În cronica de data trecută menționam trei cărți de proză care, deși aspiră la statutul de roman, sînt, de fapt, niște nuvele mai ample. Dintre toate, împreună cu *Înalt este numele tău* de Ioana Bradea (Humanitas), cartea lui Andrei Crăciun împarte, dincolo de incursiunea în trecut, și forma stilistică specială, aproape experimentală: dacă Ioana Bradea suprapune, ca-ntr-un palimpsest, limbajul actual peste cel medieval, folosind o sintaxă și un lexic vechi pentru o serie de întîmplări din cetatea Bistriței, Andrei Crăciun scrie întreaga carte a copilăriei dintr-un orășel de provincie comunist dintr-o singură frază. Vocea cărții este un jurnalist de treizeci și trei de ani care evocă practica meseriei de a folosi fraze scurte, astfel că incursiunea sa în trecutul copilăriei vine ca o reacție nu doar a vîrstei maturității, dar și la expresia de gazetă a vieții într-un moment în care „în țara noastră nu mai există ziare, nu mai există redacții".

În revista de proză scurtă *Iocan,* nr. 2 / 2016, Andrei Crăciun publica o proză intitulată „Aleea" și care era, de fapt, crochiul cărții de față – un lung poem, încărcat deopotrivă de nostalgie și de cruzime, despre copilăria din anii de dinainte și imediat după Revoluție. „Fiecare om are dreptul, iar dreptul acesta este unul divin, și nici nu poate fi altfel, la o ultimă frază, nu e obligatoriu ca fraza aceasta să fie lungă, nici să semene unui bilet de adio, dar contează ca ea să fie adevărată, atît adevăr cît să încapă, totuși, într-o frază, fie ea și ultima…" – așa începe cartea care poate fi, la fel de bine, o scrisoare, o dare de seamă, un poem sau un album fotografic. Căci forma în care se prezintă scenele/cadrele/secvențele, înșirate relativ cronologic într-o singură nesfîrșită frază, aseamănă acest lung poem narativ cu pelicula unui film foto. Vocea care rememorează scene și personaje trece de la una la alta fără a crea impresia unor rupturi, totul continuă și se înlănțuie conform unui flux al rememorării deloc capricios.

Aflat la vîrsta christică, jurnalistul rememorează dintr-o suflare copilăria sa dintr-un orășel industrial, aflat de la marginea unei păduri: sînt anii '80 comuniști (există un Partid Unic), iar micul oraș din provincie depinde de o fabrică de armament. După ani în care, ziarist fiind, a căutat „înțelesul lucrurilor, care bineînțeles că nu există", și după un periplu prin multe colțuri ale lumii, întoarcerea acasă îi provoacă o stare vecină cu nostalgia pe care, deși o respinge în numele adevărului pe care l-ar perverti, o practică cu multă voluptate („…nostalgia e împotriva adevărului, ea obișnuiește să șlefuiască adevărul, în trecut e întotdeauna mai bine, și de ce să nu fie mai bine, de ce să nu avem dreptul acesta de a ne visa viața pe care am trăit-o…"). Înțelesul spulberat al lucrurilor își găsește metafora chiar în identitatea orășelului natal al jurnalistului („războaielor le datorez începutul"), unde clasa muncitoare comunistă produce arme într-o fabrică ridicată de naziști fără ca cineva să-și pună problema ideologică/morală a acestei întreprinderi în plină epocă a „luptei pentru pace".

Cartea Aleii se conturează destul de repede ca o galerie de personaje *(gospodinele și profesoarele sînt surprinse în fragmentul de mai jos),* unul mai interesant decît altul, care se derulează rapid pe pelicula memoriei: șarlatanul Piele, poreclit astfel din cauza gecii de piele pe care n-o dădea niciodată jos, Gigi-poponarul, boschetarul Miciurin, cel care îi saluta pe copii de fiecare dată cu „Auguri, tinerețe", țiganca Didin, care ridica noaptea bariera căii ferate, Celălalt Bebe, care dădea filme de acțiune la video pe scara blocului și care, probabil, se prostituase cu bărbați în Olanda, de unde adusese SIDA în orășelul fabricii de armament, infirmiera Fifi, doamna Geta, care-i induce copilului pasiunea pentru Stan și Bran, Iulia, poeta frumoasă și oarbă, zugravul Sandu, crescut la casa de copii, pastorul Gabriel, care vindecă miraculos dureri, ghicitoarea în cărți, fiul groparului, nebunul în pijama cu fes pe cap etc. O galerie de personaje pitorești, marginale, evocate cu multă căldură, personaje care populează și colorează ca un circ orășelul de lîngă fabrica de armament. Care orășel, după Revoluție, ajunge să semene „curții interioare a unui penitenciar": oamenii au plecat în lume sau au murit, pădurea a fost tăiată, fabrica a fost vîndută la fier vechi, iar Aleea a devenit „o margine frîntă de ghetou". Jurnalistul se întoarce acasă într-un loc la fel de straniu precum un alt colț îndepărtat de lume.

Apar multe dintre jocurile și aventurile copilăriei (absurde, crude și, uneori, dezgustătoare), dar, mai ales, fotbalul în două episoade care amintesc de regretatul Sorin Stoica. Altfel, nu doar pentru pasiunea pentru filmele cu Stan și Bran, pentru cai, pentru știrile scurte din gazete și pentru Bohumil Hrabal (căruia îi este dedicată cartea), dar și prin simpatia față de clișee, patetism și retorică („cîtă rutină începe și într-o Revoluție") și prin voluptatea formulărilor („arta de a fi aprig în reciprocitatea sentimentelor"), Andrei Crăciun își „trădează" pasiunea și aduce un omagiu, deopotrivă tematic și stilistic, literaturii hibride a lui Radu Cosașu.

Scris cu multă grijă pentru detalii și expresie, poemul narativ elegiac dintr-o singură frază al lui Andrei Crăciun are cusurul că te lasă nostalgic după mai mult.

aproape de carte

Andrei CRĂCIUN

Aleea Zorilor

(fragment)

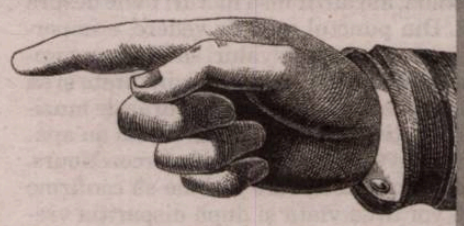

…de-aia nu e bună democrația asta!, spuneau și femeile de pe Alee, că, uită-te, au început să se certe frații între ei cum se ceartă chiorii, că unul se îmbogățește și unul nu se îmbogățește, și unde o să se ajungă așa?, pe mine nu mă interesa, dar așa ziceau femeile de pe Alee, apoi intrau în bucătăriile din apartamentele lor, apartamentele lor erau mici, prima pe dreapta era bucătăria, apoi urma baia, apoi sufrageria și la sfîrșit un dormitor din care ieșeai într-un balconaș, apartamentele lor aveau holuri scurte în care se afla o debara, toate debaralele erau pline, femeile locuiau însă mai mult în bucătărie, dacă intrai în apartamentele lor le vedeai numai din spate muncind, spălînd, curățînd cartofi, toți mîncam în fiecare zi cartofi, erau mulți cartofi și toți trebuiau curățați, și așa treceau zilele, și se făcea duminică și femeile de pe Alee nu mergeau la biserică, nu aveau la ce biserică să meargă, cele mai multe stăteau întinse în patul din dormitor și dormeau amiaza întreagă, se odihneau și ele, săracele, unele plîngeau, fiindcă nu aveau cum să nu plîngă cînd li se întorceau bărbații acasă în halul acela și le înjurau și le trimiteau la mamele lor de curve, căzuse Dictatorul, dar oamenii de pe Alee tot nu știau să fie fericiți, ei nici măcar nu se mai iubeau, doar că se obișnuiseră să trăiască așa, unii cu alții, aveam șase ani și mi s-a părut că oamenii de pe Alee au început să se miște mai repede, ca și cînd cineva i-ar fi învîrtit așa cum învîrți un titirez, se mișcau tot mai repede, dar se mișcau pe loc, pe Alee, unde să se ducă, osteniți se prăbușeau, zilele treceau, eram la școală deja, iar cadrele didactice puneau mare preț pe colectiv, toate activitățile școlare se făceau în colectiv, era obligatoriu să te integrezi în colectiv, se purtau criticile și autocriticile, iar elevii aveau datoria să fie silitori și să nu precupețească nici un efort în a învăța să fie buni cetățeni ai patriei noastre, profesoarele în etate aveau capete enorme peste care tronau coafuri de neclintit care se numeau *permanent,* cele mai tinere aveau dreptul la o revoltă bine temperată, așa că își stropeau pleoapele ochilor cu culori vii care mie îmi plăceau mult, profesorii se îmbrăcau în niște costume ponosite, de culoare maro, nu erau obligați la uniformă, dar iată că ei o purtau natural…

PUBLICITATE

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Fotograful-arlechin

Într-un eseu din minunata ei carte *Despre fotografie,* Susan Sontag scrie la un moment dat despre efectul liniștitor pe care fotografiile de călătorie îl au asupra anxietăților, dezorientărilor turiștilor moderni extrași dintr-un mediu dominat de „etica foarte rigidă a muncii". Ce faci cu mîinile, acest rezistent simbol al muncii, atunci cînd te extragi din rutina zilnică și te arunci în timpul suspendat al călătoriei, al vacanțelor? Faci poze, spune tandru-ironic Sontag, ca „un surogat prietenos de muncă".

Dacă la începutul anilor '70 ai secolului trecut, atunci cînd scria această carte, Sontag se gîndea mai ales la turistul occidental, marcat de experiența traumatizantă a trecutului recent, „iluzia participării", a acțiunii, pe care fotografia de vacanță și, în general, fotografia fără pretenții artistice o perpetuează, în opinia teoreticienei americane, a ajuns astăzi să fie globală. Fotografiatul de vacanță, în epoca *social media,* este adeseori mai apropiat de „imaginea-trofeu", cu care turistul recent se poate lăuda, decît de orice altceva. Fotografiile par să nu mai spună o poveste, să nu mai fie, cum spune Sontag, un ritual social (care sedimentează relații, mai ales intime, de familie), nici să mai reprezinte un aliat, fie acela și efemer, în „apărarea împotriva tristeții", ci mai ales „un instrument al puterii" (personale, instituționale, economice, politice). E bine, e rău?

În micile vacanțe pe care le-am petrecut cu familia în copilărie și adolescență, fotografia de vacanță era încă un eveniment dotat cu decor. Chiar dacă prin aceasta se înțelegea un fotograf care căra în spate un mic arsenal de steroizi vacanțieri, obiecte cel mai adesea kitsch prin care se trucau, prin îngroșarea cadrului natural, spontanul și bucuria momentului. Ca un soi de arlechin al improvizațiilor bine controlate, însoțit uneori de biete animăluțe mai mult sau mai puțin exotice, tîrît prin vipia unei plaje sau aflat într-un colț rustic de stradă de munte, fotograful acelor vremuri avea, totuși, un rol sanitar. Îl scotea pe turistul modern din micile chingi ale responsabilității. Îl făcea să se relaxeze, poate mai mult și, oricum, să privească cu mai multă indulgență și nostalgie la momentul fericit al ieșirii din rutină. Te așeza în poză, te făcea să te uiți într-un fel anume la aparat, îți inducea o anumită stare pe care, dacă mai erai dotat și cu un minim simț al (auto-)ridicolului, nu aveai cum să nu o privești cu o anumită stînjeneală. Atunci, în acele vremuri mai simple, fotograful-arlechin se pierdea cu totul în peisajul instrumentelor de vacanță obligatorii. Nu îl distingeai, pe o plajă la Mamaia, dintre vînzătorii de semințe sau fructe, printre vălătucii de nisip de pe lîngă tarabele rudimentare ale acelor vremuri. Și totuși, multe dintre acele fotografii sînt păstrate astăzi în albume, nu dispar în cine știe ce hău al Internetului, nu ajung în fața unor ochi țintuiți în fața ecranelor cu arsenalul de suspiciune și voyeurism la purtător.

Cu tot trucajul autenticității pe care îl punea în practică, fotograful-arlechin știa bine un lucru. Să te așeze într-o poveste. Fie aceea și de consum, kitsch, rețetară, aceeași cam în toate colțurile lumii. Aceleași decoruri, cu aceeași poveste a fericirii cu rețetă, le-am văzut și într-o vitrină a lui Zubcu din micul meu oraș bărăgănean de provincie, și în vitrinele mai fățoase din Seulul primei decade douămiiste. Dintre toate funcțiile pe care artisticul de consum le-ar avea și în orice formă ar veni acesta, apărarea împotriva tristeții de care vorbea Sontag este cea mai la îndemînă și cea mai atrăgătoare dintre toate. Pentru că e calea cea mai simplă, emoțională, de a te simți integrat. Oferă, cîteodată, o pauză bună mîinilor, angoaselor inutile.

PUBLICITATE

GLOBAL SPIRIT TOUR

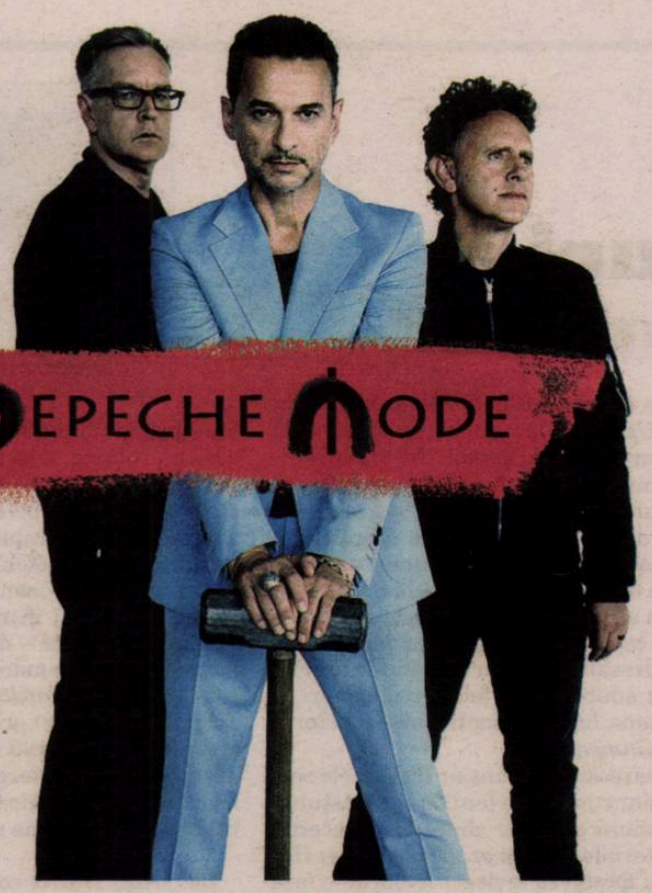

DEPECHE MODE

23 IULIE 2017 / CLUJ-NAPOCA / CLUJ ARENA

BILETE: EVENTIM.RO și magazinele partenere: Orange, Vodafone, Germanos, librăriile Cărturești și Humanitas, magazinele Carrefour și benzinăriile OMV

DEPECHEMODE.COM

CHARITY PARTNERS

PUBLICITATE

adevărul
oferă gratuit cititorilor săi
Joi, 15 iunie
Ediție de colecție

Distribuit numai cu adevărul

Primele știri despre asasinatul care a declanșat PRIMUL RĂZBOI MONDIAL!

Ancuța PROCA

dilematograf

Abbas Kiarostami la TIFF

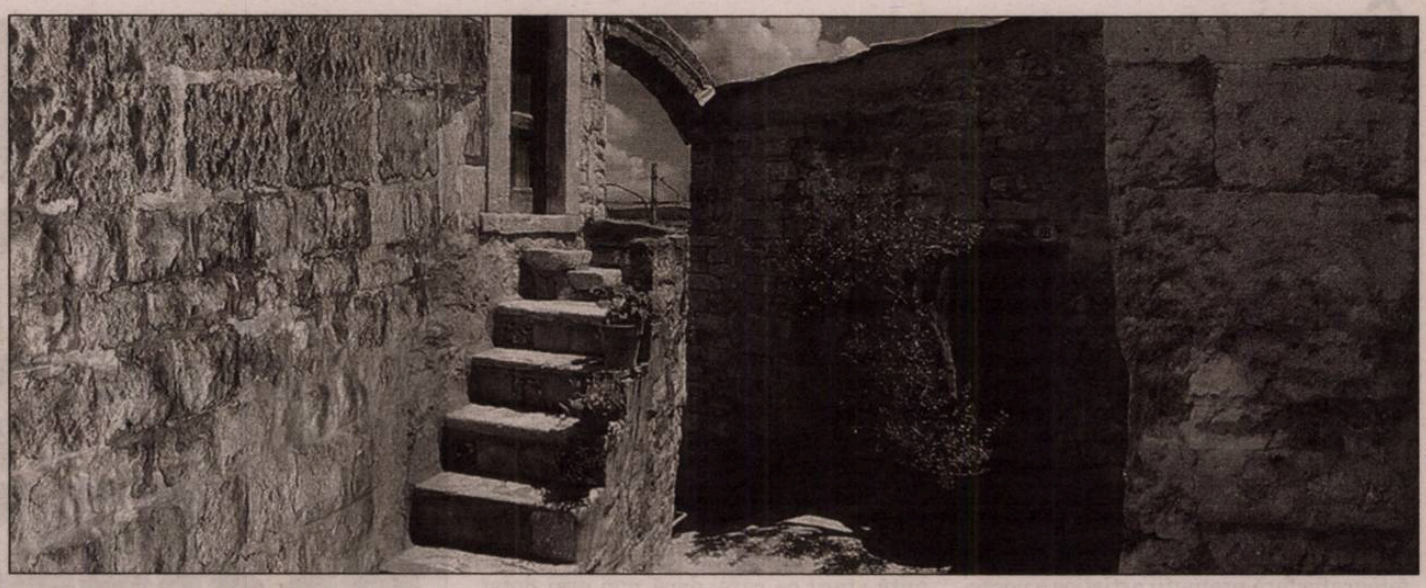

Take me home / Du-mă acasă, ultimul scurtmetraj al marelui cineast iranian Abbas Kiarostami (22 iunie 1940 – 4 iulie 2016), dacă exceptăm proiectul experimental *24 Frames*, a fost proiectat anul acesta la Festivalul Internațional de Film Transilvania, însoțit de documentarul lui Seyfolah Samadian dedicat acestuia, *76 Minutes and 15 Seconds with Abbas Kiarostami / 76 de minute și 15 secunde cu Abbas Kiarostami,* ca un omagiu adus la aproape un an de la moartea cineastului. Kiarostami, despre care Godard declara, pentru Asociația Criticilor de Film din New York, că „filmul începe cu D.W. Griffith și se termină cu Abbas Kiarostami", a fost un reprezentant și un inovator al neo-neorealismului iranian, al cărui cinema narativ se definește (prin filme precum *Certified Copy / Copie conformă, Like Someone in Love / Iluzia iubirii, Close-Up, Five Dedicated to Ozu,* autoreflexivul *10 on Ten* sau *Shirin)* prin forme modernist-experimentale.

● *Take me home / Du-mă acasă* (Iran, 2016), de Abbas Kiarostami.

Principiul care stă la baza poemului minimalist, filmat în alb-negru, *Take me home / Du-mă acasă,* fusese enunțat de Kiarostami în cadrul unui atelier de regie de film, din care un fragment apare și în documentarul lui Seyfolah Samadian – filmele sale, spunea acesta, sînt niște comprimări, din care își propune să îndepărteze excesul în detrimentul esențializării, așa cum ar scoate dintr-un text de 500 de cuvinte cele trei sferturi de balast ale acestuia. În cele doar 16 minute, camera (și spectatorul) urmărește o minge creată prin CGI care coboară (și coboară, și coboară!) într-un decor realist, pe niște scări foarte vechi, de piatră, din sudul Italiei, aparent interminabile, speriind cîte o pisică. Este mingea pe care un băiat o uită, din neatenție, în fața ușii casei sale și care o ia la fugă din cauza unei forțe gravitaționale mai mult fantastice decît realiste, pierzîndu-se într-un mod asemănător balonului din *Le ballon rouge / Balonul roșu,* filmul din 1956 al lui Albert Lamorisse, dar în care camera, privind cînd de sus, ca și cum ar supraveghea-o, cînd de jos, așteptînd parcă să aibă șansa să o lovească, precum într-un joc de fotbal, își fixează ca obiect de interes nu personajul băiatului, ci aventurile mingii. Tăieturile de montaj de la aproape fiecare cotitură a drumului, ca și caracterul digital al obiectului par să facă cu ochiul spectatorului, ca și faptul că, după cele 15 minute, băiatul își regăsește mingea ca și cum aceasta ar fi coborît doar un etaj mai jos. *Du-mă acasă* are destule elemente care să îl claifice drept un discurs autoreflexiv și personal despre cinema: situarea cinema-ului digital ca forță propulsoare într-un cadru și schelet mai vechi realist și mai ales situarea obiectului filmului undeva la mijloc, în interacțiunea dintre realizatorul de filme și spectator, ca o minge pasată de la unul la altul într-un joc de fotbal. Scurtmetrajul este și o întoarcere în cerc, și o posibilă continuare la primul scurtmetraj al lui Abbas Kiarostami, *The Bread and Alley.*

● *76 Minutes and 15 Seconds with Abbas Kiarostami / 76 de minute și 15 secunde cu Abbas Kiarostami* (Iran, 2016), de Seyfolah Samadian.

Documentarul colaboratorului îndelungat al lui Kiarostami, fotograful Seyfolah Samadian, conține materiale strînse în decursul a 25 de ani, în cadrul sesiunilor de lucru cu cineastul, și reprezintă, fără a fi și un eseu asupra concepției artistice a regizorului iranian, o imagine fragmentară a procesului de lucru al cîtorva dintre filmele sale. Printre acestea se numără lucrul la celebra scenă a trecerii unor gîște prin fața camerei în filmul dedicat memoriei regizorului Yasujirô, *Five Dedicated to Ozu,* în care Kiarostami recreează sunetul mersului prin nisip al animalelor, lucrul, alături de Juliette Binoche, la *Certified Copy,* ca și alegerea unor poezii și comentarea lor, succintă, de către regizor. Titlul, *76 Minutes and 15 Seconds with Abbas Kiarostami / 76 de minute și 15 secunde cu Abbas Kiarostami,* reprezintă atît durata filmului, cît și o aluzie la vîrsta lui Abbas Kiarostami la momentul dispariției sale, de 76 de ani și 15 zile. Intimist și fără pretenții de explorare biografică, documentarul lui Seyfolah Samadian e asemănător unui album fotografic, creat pentru admiratorii cinema-ului regizorului iranian.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

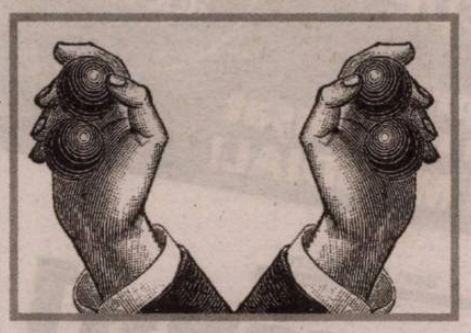

Aron BIRO

audio.și n-am cuvinte

Răsfățuri tranzitorii

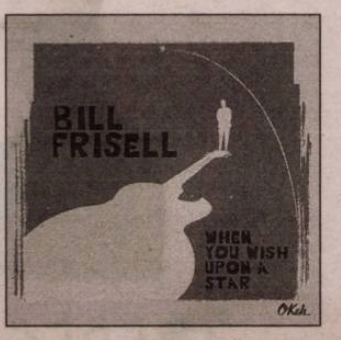

● Bill Frisell, *When You Wish Upon A Star,* Okeh, 2016.

Veteranul Bill Frisell poate fi abraziv ca John Zorn în momentele sale inumane, dar și mai romantic decît cei mai calzi chitariști latino. Ocazional se prezintă cu cîte un album de versiuni *cover* aliniate tonului cristalin al chitarei sale, în care temele originale sînt recognoscibile, dar copios completate cu acorduri ce lasă impresia că piesele rămăseseră neterminate, iar Frisell a fost solicitat să le mai nituiască. După cîteva materiale pe care a răstălmăcit muzica lui John Lennon ori hituri country-folk americane, pe *When You Wish Upon a Star* chitaristul se adresează amatorilor de prelucrări radicale după teme muzicale filmice – spiritul discului amintește de *The Director's Cut* al grupului Fantomas, însă prelucrările sînt mai prietenoase, centrate pe chitara cu cîrlig a lui Frisell.

Cu acest album, chitaristul continuă o comodă perioadă de exploatare a nostalgiilor generației sale: avem aici prelucrări după muzica serialului *Bonanza,* după coloane sonore ale unor celebre filme *(Psycho, Once Upon a Time in the West, The Godfather, Breakfast at Tiffany's)* ori animații *(Pinocchio, Tales from the Far Side).* Unele piese – cele extrase din animații ori cea cîntată în original de Audrey Hepburn – sînt strîns dependente de vocea feminină, iar pentru asta albumul beneficiază de serviciile Petrei Haden (The Decemberists) plus, pentru un supliment de tînguiri, de vioara unui anume Eyvind Kang. Amîndoi sînt colaboratori mai vechi ai chitaristului – în cazul Petrei, colaborarea continuă pe linie de familie, fiind încredințată lui Frisell de propriul tată, răposatul basist de jazz Charlie Haden.

Vocea feminină transformă cîteva piese în șlagăre de înaltă ținută, propice unor serate oficiale cu cocktail – un jazz de salon aerisit, elegant și dansant. Îmi închipui că pe la cocktailurile FBI se asculta așa ceva pe vremea lui Obama. Altele mai sprințare, precum prelucrările după muzica din *Psycho* și *Bonanza,* ar merge și la cocktailurile de acum. *When You Wish Upon a Star* ar merge chiar și la petrecerile SRI de la noi. Chitara lui Frisell adaugă cîrlige melodice care nu apar în versiunile originale, însă nu încearcă nimic din ce ar putea trece drept parodic la adresa surselor. Albumul e comod pentru orice categorie de public – muzica de film a Hollywood-ului clasic era gîndită din capul locului pentru o largă și virală adresabilitate, iar variantele lui Frisell nu aduc nici un fel de restrîngeri în acest sens, ba chiar contribuie la factorul *entertainment.*

Un oarecare neajuns ar fi că unele secțiuni sînt cunoscute fanilor chitaristului, cu versiuni anterior cîntate în concerte, pe materiale proprii ori pe ale Petrei Haden (cu Frisell ca invitat). Avem de-a face așadar cu o compilație-bonus distractivă pentru fanii toleranți cu aventurile populiste ale chitaristului, mai degrabă decît cu un material de esență care să-l reprezinte pentru ascultătorii aflați la primul contact.

Bill Frisell ne revizitează în curînd și nu e prima dată cînd îi rezerv spațiu în această rubrică, însă anvergura sa stilistică și tematică e de natură enciclopedică, ceea ce avem pe acest album reprezentînd doar un capitol minor al eterogenului său portofoliu. Estimez la măcar zece albume „cantitatea de muzică" necesară trecerii în revistă a direcțiilor sale de explorare – de la contribuții pe materiale clasice marca ECM (cu Garbarek) la aventuri *hardcore* în proiectele lui Zorn (Naked City) ori colaborări cu scena scandinavă (Arild Andersen). Ceea ce avem pe acest material ține de tranzitorii momente prietenoase cu care chitaristul obișnuiește să ne mai răsfețe.

Bill Frisell Trio vor concerta în cadrul Festivalului de Jazz de la Gărîna pe 8 iulie. Programul complet la www.garana-jazz.ro.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

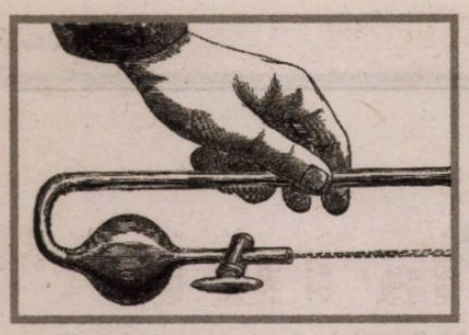

Oana STOICA

rosencrantz & co

În culise

● ***Pescărușul* de A.P. Cehov, traducerea: Raluca Rădulescu, regia: Andrei și Andreea Grosu, scenografia: Vladimir Turturica. Cu: Alina Berzunțeanu, Marius Damian, Dan Bădărău, Nicoleta Lefter, Laurențiu Lazăr, Elvira Deatcu, Florina Gleznea, Mihai Smarandache, Gelu Nițu, Cezar Antal. Teatrul Odeon.**

Am văzut în primăvară, la Tîrgu Mureș, *Pescărușul* de Cehov, în regia lui Attila Keresztes,un spectacol care se petrecea în teatrul lui Treplev și care exhiba tendințele spre teatralizare ale personajelor, ce simțeau nevoia „să joace" sau „să regizeze" (adică să îi manipuleze pe ceilalți). În fapt, întregul spectacol era creat în jurul ideii de manipulare care împarte oamenii în „păpuși" și „păpușari". La Odeon, regizorii Andreea și Andrei Grosu merg mai departe cu reconfigurarea *Pescărușului* ca teatru în teatru prin prelucrarea postmodernă a textului, într-o viziune care chestionează resorturile valabilității piesei astăzi și posibilele chei de lectură anticanonică.

Confuzia poate fi intenționată, dar fragilizează demersul regizoral.

În Sala Studio a Odeonului tronează teatrul lui Treplev, o structură rudimentară de lemn cu accesorii metalice, prinse de sfori – combinație de materiale primordiale – care reprezintă partea principală a decorului, spațiul propriu-zis al acțiunii și planul median în geometria spațiului de joc. Perspectiva publicului asupra construcției este inversată, astfel că în prim-plan este fundalul teatrului, iar în al treilea plan, în spatele scenei, stau spectatorii-personaje. Cu alte cuvinte, pare că reflectorul este pus, metaforic, pe dramele din spatele cortinei. Este și nu este așa întrucît, deși „bucătăria internă" a teatrului tinde să capteze atenția, o parte din dramediile de aici se mută pe scenă (cea din spectacol), unde sînt expuse teatral, cu „actori" și „spectatori".

Andreea și Andrei Grosu deschid spectacolul prin stabilirea convenției: „actorii" (toate personajele) și „regizorul" (Treplev) se pregătesc pentru show și fac exerciții de încălzire a vocii și corpului. Și cum vorba cu pistolul care, dacă apare în primul act, trebuie „să joace" pînă la final, este a lui Cehov, regizorii au respectat-o: exercițiul pregătește nu doar personajele să devină actori, ci și spectatorii, cei reali, să fie de două ori public (la spectacolul propriu-zis și la spectacolul din spectacol). Multe scene se joacă în culisele „teatrului", dramele se desfășoară printre sau pe sub cortine și recuzită, uneori direct pe scenă. Se trăiește intens pe după paravane, la „curte" și „grădină" (dreapta, respectiv stînga scenei, privind din sală), borcanul de murături își joacă rolul de pescăruș și este dezmembrat pătlăgică cu pătlăgică în marea scenă dintre Arkadina și Trigorin (căruia „i s-a acrit" de relația lor sufocantă și își demonstrează nevoia de libertate cu ajutorul gogoșarilor murați – scena mi-a amintit de demonstrația tragediei cu aripioare de pui în piesa lui Rodrigo Garcia, *Agamemnon)*. Textul este tăiat, scurtat, reașezat, dar apar și momente inexistente în piesă (nunta Mașei cu Medvedenko).

Personajele evoluează în general în formula cehoviană, dar distribuția provoacă, în cîteva cazuri, spargerea tiparelor binecunoscute. Marius Damian schimbă complet imaginea de geniu romantic, suferind și anemic, a lui Treplev, dîndu-i nu doar o siluetă rubicondă, ci și un caracter coleric. Treplev este furios și grotesc în furia sa, gelos fără grație și îndrăgostit posesiv, atît față de Nina, cît și față de mama sa. La Trigorin operează, de asemenea, o mutație de paradigmă, Mihai Smarandache fiind semnificativ mai tînăr decît e îndeobște creditat personajul. Prin urmare, în relația cu Arkadina – Alina Berzunțeanu – este esențială calitatea lui de bărbat-trofeu care corespunde nevoii ei de validare personală. Nina este o fată stîngace și nu tocmai pasionată de teatru: e obsedată să nu întîrzie acasă, uită replicile (în piesa lui Treplev, ea este încapsulată într-un ou care nu a eclozat, e un pescăruș nenăscut), iar singura ei motivație pentru teatru pare a fi amorul cu Trigorin. Nicoleta Lefter face o Nina mai degrabă simplă decît fragilă, o femeie nesofisticată, dar și neprefăcută. Asistentă de regie a lui Treplev, Mașa își manifestă dragostea pentru el prin susținerea, în special profesională (ei alcătuiesc un cuplu *groupie-star*, care are o anume doză de ridicol). Nici ea nu este vulnerabilă și Florina Gleznea îi conferă forța cu care îi dislocă pe ceilalți din jurul lui Treplev, ca să îl protejeze. Singurul personaj feminin fragil este Polina – pentru care Elvira Deatcu a trebuit să-și țină în frîu frumusețea –, o femeie abuzată de ambii bărbați din viața ei, strivită de ridicolul lor și secată de dezinteresul lor față de ea: maestrul gafelor Dorn (Gelu Nițu) și agresivul Șamraev (Laurențiu Lazăr). Sorin este și el mai tînăr decît prevede textul, prin urmare Dan Bădărău îi dă o atitudine boemă, de tip cu capul în nori, în locul sclerozei. De altfel, moartea sa este „sărită" în spectacol. Medvedenko este locvace și stupid, Cezar Antal îi atribuie un aer de permanentă umilință (la antipodul personajului tăios construit de Henn János la Tîrgu Mureș).

„Viața ca teatru" pare a fi sloganul spectacolului, căci personajele se joacă de-a improvizația, oferindu-și un divertisment prin expunerea teatralizată a propriilor drame în fața celorlalți, fără a fi clar dacă în aceste mini-spectacole este vorba despre „realitate" sau „ficțiune" (care funcționează ca un canal pentru realitate). Confuzia poate fi intenționată, dar fragilizează demersul regizoral. Și asta pentru că se pune problema modului în care sînt resemantizate replicile la nivel minor (își modifică sensurile în raport cu spațiul, decorul sau celelalte personaje). Un text universal(izat) poate susține diferite interpretări și contextualizări. Andreea și Andrei Grosu au o idee bună pentru lectura *Pescărușului*, atît de viziune, cît și de poziționare anticanonică. Dar materializarea propriu-zisă a ideii plutește pe deasupra sensurilor, rămîne superficială, la nivelul jocului de cuvinte și al comicului imediat.

Iar deconstrucția postmodernă a textelor clasice – aici finalul chiar anulează textul, care este proiectat ca o supratitrare, în timp ce actorii performează nonverbal scena ce se transformă astfel într-un divorț simbolic între text și spectacol – a devenit și ea un tip de lectură în curs de canonizare.

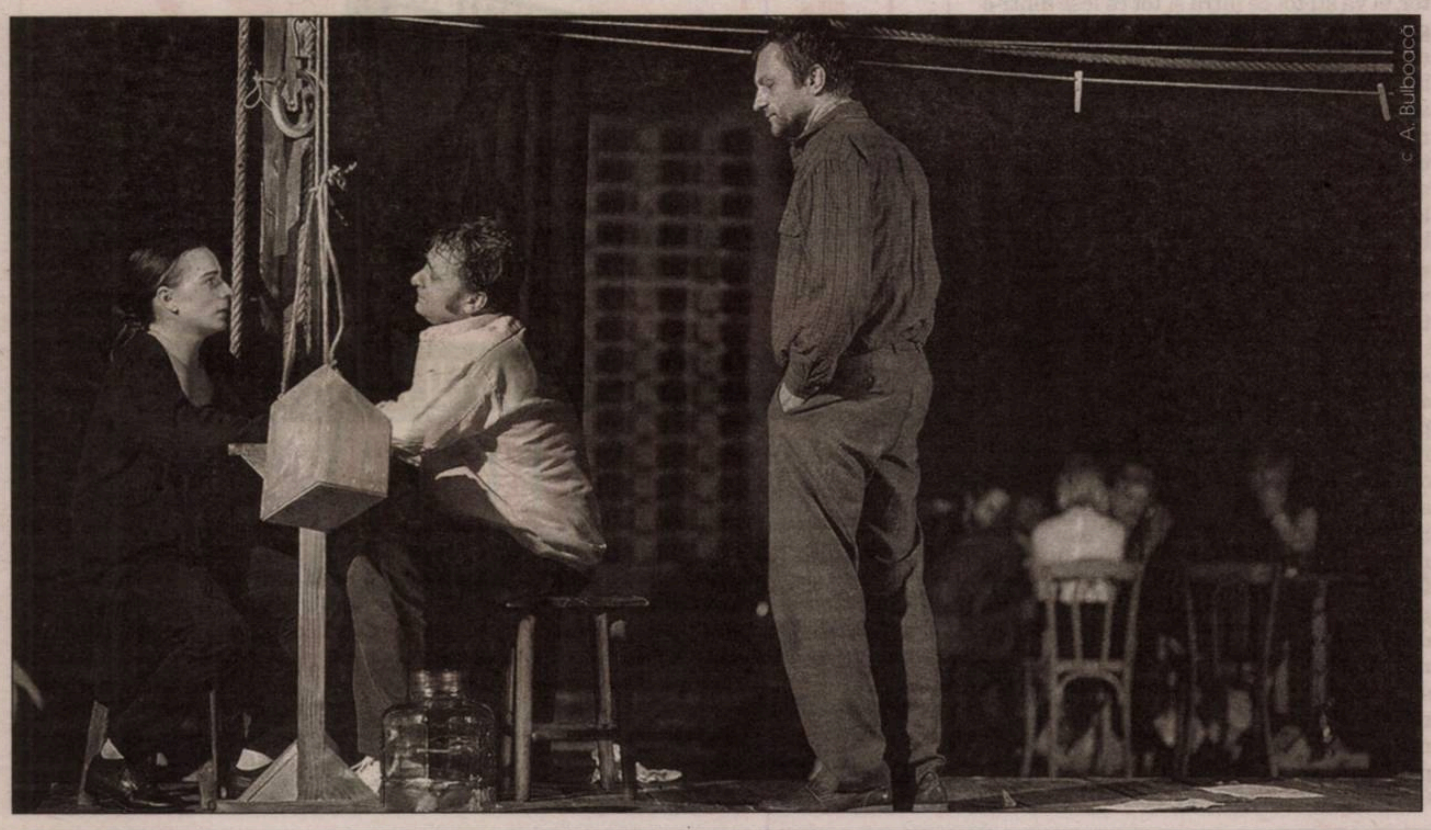

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Dumitru Dorel CHIRIȚESCU

Salcîmul lui Moromete

Proiectul guvernului actual de a ajunge cu impozitarea ultimei activități producătoare de venituri din gospodăriile noastre mi-a amintit de una dintre cele mai frumoase scene ale cinematografiei românești. Este vorba despre filmul *Morometii* al lui Stere Gulea (1987, după volumul I al romanului lui Marin Preda), iar scena despre care vorbesc este cea în care agentul fiscal, Jupuitu', îi face o vizită lui Moromete, pentru încasarea impozitelor pe terenuri. Mai precis, este vorba despre „foncire", un impozit agricol sinistru, mult discutat în epocă. Întreaga atitudine a lui Moromete este una de protest în fața unui stat abuziv care nu-i oferă nimic și care dorește, din cînd în cînd, colectarea impozitelor, prin jupuirea efectivă (numele agentului fiscal spune totul) a celor care trudeau un pămînt pe care îl cîștigaseră cu sîngele în Primul Război Mondial. De altfel, pe tot parcursul romanului/filmului, personajul are o problemă cu statul, cu primarul, cu autoritatea în general. Cauzele vin de acolo însă, și nu de la Moromete. Cei cunoscători de istorie știu că Moromete tergiversa plata impozitelor și pentru că, în epocă, statul despre care vorbeam a fost nevoit să aprobe mai multe „reconversii", anulări ale datoriilor țăranilor, tocmai datorită gradului extrem de scăzut de colectare a acestor taxe. Ceea ce face Moromete este un fapt simplu de viață al unui simplu om care nu înțelege de ce toată lumea îl asaltează și de unde vine această presiune. Exista, în epocă, o tendință pentru centralizarea suprafețelor agricole. În context, presiunea pe micii proprietari era enormă și venea din toate părțile. El își apără pămîntul pentru că pămîntul este singura sa sursă de hrană, dar și independența și viața sa. Moromete vinde salcîmul din fața casei (filmul începe chiar cu acest sacrificiu) vecinului său Bălosu (Marin Preda are un har enorm de a denumi persoane și obiecte, continuat și în *Cel mai iubit dintre pămînteni* – în lumea satului, a-ți curge balele era un semn de maximă degradare morală și fizică, iar acestuia îi curgeau balele după averea vecinului său), tocmai pentru că se pregătea de vizita agentului fiscal. Pentru cei care au trăit la țară, personajul agentului fiscal are o uriașă conotație negativă. Perceptorii erau spaima satelor românești. Se întîmpla așa pentru simplul motiv că puteau executa pe loc datoria statului, adică îți puteau „lua vita din curte" și te puteau lăsa muritor de foame. Numai că Marin Preda ne oferă în mod intenționat un alt tip de personaj, unul mai umil și mai speriat în relația cu Moromete. Stere Gulea a înțeles perfect ideea lui Marin Preda și-l pune să stea jos, pe scările casei sărăcăcioase a lui Moromete. Relația dintre personaje capătă astfel sensul normal, real. Este vorba despre măreția celui care își pusese viața în pericol la război, pentru a obține pămîntul respectiv, și lipsa de statură a celui care reprezintă acest stat. Sugestia este clară, „statul pe care îl reprezinți nu mă merită și din această cauză vă tratez așa cum meritați". „Păi, bine că-ți dau și leul ăla!", îi spune Moromete la un moment dat lui Jupuitu', tocmai pentru a-i argumenta că el este cel inadecvat în situația dată și nu Moromete.

Am început aceste rînduri cu un comentariu legat de opera lui Marin Preda, pentru că și acum, dacă se aplică proiectul despre care vorbeam la început, omul obișnuit din România, adică cel care muncește toată viața pentru o carieră și o gospodărie, va fi obligat să susțină aberantele creșteri de venituri ale angajaților la stat, creșteri de venituri pe care nimeni nu le mai înțelege. Aici nu mai este vorba deja despre cunoștințe mai slabe sau mai extinse de economie, ci pur și simplu de o raționalitate simplă, de un bun-simț comun. Orice om cu un asemenea bun-simț își dă seama că aceste creșteri de venituri sînt mari, foarte mari și, ca atare, nu pot fi susținute de expansiunea economică naturală a sistemului economic românesc. Urmarea este aceea că cei care le aplică au două soluții. Prima este aceea de a căuta alternative de venituri la bugetul statului, iar cea de-a doua este aceea de a se împrumuta efectiv cu sume foarte mari de bani pe piața financiară internă și externă. Se poate merge și pe ambele căi. Atît extinderea impozitării, cît și împrumuturi masive. Impozitarea globală a gospodăriei trebuie să spunem că este o măsură cinică. Ea vine din direcția unei haiducii rău înțelese conform căreia trebuie să luăm de la săraci și să dăm la bogați și nu invers. Este cunoscut faptul că nu în primul rînd la gospodăria orășenească face trimitere această măsură, ci în primul rînd la cea rurală, acolo unde se mai produce o sticlă de vin în gospodăria proprie, se mai crește o pasăre sau un porc. Avem o îndelungată tradiție a gospodăriei proprii „de la țară", pentru că ea ne-a salvat să nu murim de foame în vremurile ceaușiste în care „alimentarele" erau goale. Autoconsumul sau consumul de produse din gospodăria proprie va fi acum impozitat. Va trebui să declarăm tot către domnul perceptor, de la numărul de ouă pe care găinile au avut bunăvoința să ni-l ofere pînă la greutatea jumătății de porc despre care tocmai vorbeam. Perceptorul va veni în curte și ne va număra, cîntări și măsura totul. Ceea ce ei numesc economie neagră sau gri în gospodăriile noastre, noi numim protecția noastră la sărăcie și foame. Pentru că despre asta este vorba. Există încă foarte multe familii care, dacă nu fac foamea în blocurile ceaușiste pe unde locuiesc, asta se datorează părinților și bunicilor din mediul rural. Nimic nu va scăpa domnului perceptor, el va ști tot ce intră și tot ce iese dintr-o gospodărie. Din acest motiv, cred că o asemenea lege ar aduce chiar grave imixtiuni în viața noastră privată. Este evident că agenții fiscali respectivi se pot transforma rapid, dintr-o armată de consultanți, într-una de delatori, sau chiar într-una de agenți electorali, care vor raporta șefilor lor unde și cînd am ascuns ouăle care trebuiau să fie sub cloșcă, dacă am raportat mai puțini pui de curcă în această primăvară sau chiar cu cine ne pregătim să votăm la viitoarele alegeri prezidențiale.

Cealaltă măsură despre care trebuie să vorbim o reprezintă îndatorarea excesivă. Și aici lucrurile sînt destul de complicate. Sînt complicate pentru că cifra de îndatorare a României nu trebuie judecată în termeni absoluți și izolați. Adică avem 40% datorie publică raportată la PIB și putem sta liniștiți, mai avem multă marjă de îndatorare pînă la 60%. Îndatorarea trebuie judecată și printr-un indicator calitativ care este capacitatea de rambursare. Adică cel puternic își permite datorii mari pentru că are de unde să le ramburseze, iar cel sărac nu-și permite asemenea datorii pentru că dinamica sa de rambursare, dată de economia pe care o are în spate, este cu totul alta. Or, eu cred că, așa judecînd lucrurile, sîntem destul de îndatorați. Lumea este în mișcare și capacitatea noastră de a anticipa aceste mișcări este destul de redusă. Și din această cauză soluția creșterii datoriei este de criticat.

Am judecat, pînă acum, problema acestor acoperiri de creșteri de venituri cu ochii celui care este bine intenționat și care crede că și cei despre care vorbește, adică actualul partid aflat la guvernare și actualul guvern, ar fi la fel. Dar, dacă ei nu sînt bine intenționați și pur și simplu doresc să producă și în economie ceea ce se tot chinuie să producă și în sistemul judiciar, cu celebrele ordonanțe de grațiere și amnistie, care au provocat cele mai ample mișcări de protest de după Revoluție? Fără a intra prea mult pe terenul alunecos al politicii, ne simțim datori să atenționăm asupra unei situații. Pe nesimțite și fără să o spună în mod clar, PSD a fugit din zona de doctrină social-democrată spre cea populistă. Or aici fiind, totul devine posibil, pentru că populiștii nu înțeleg nimic din economie și chiar sînt adversari ai unor minime reguli economice. Ce înseamnă pentru ei respectarea a 3% deficit bugetar anual sau încadrarea în 60% datorie publică din PIB? Toate acestea, pentru ei, sînt simple convenții care stau în calea fericirii lor, ca să ne exprimăm altfel. Pericolul este enorm pentru că știința economică nu iartă și totul poate intra în dezechilibre extrem de greu de gestionat. Odată piatra aruncată în baltă, miile de înțelepți nu o vor mai putea găsi. Ideea lor cum că economia se poate crea prin decrete clocite pe la ei prin birouri, pe la partid, este una eronată. Ar fi simplu dacă ar fi așa. Am decreta ca toți oamenii – și în primul rînd pesediștii, că ei conduc acum – să dețină case mari și frigidere îmbelșugate și gata, problema s-ar rezolva. Compromiterea echilibrelor economice este un pariu care poate fi și intenționat. Chiar dacă n-o declară, acești oameni sînt adversari ai Europei și ai monedei unice europene. Orientările lor sînt altele și vin de pe alte meleaguri.

Perceptorul va veni în curte și ne va număra, cîntări și măsura totul.

Sigur, salcîmul lui Moromete este o soluție de acoperire a deficitelor, ca și îndatorarea. Sînt scenariile în care „proștii" vor plăti impozit pe ultima găină din curte, iar „deșteptii" vor continua să-și sifoneze prin străinătate averi de milioane și sute de milioane de euro. Într-o ordine firească a lucrurilor nu ar trebui început cu tăierea salcîmului, numai că de atunci, din vremea lui Moromete, și pînă acum, se vede că nu s-a schimbat nimic.

Dorel Dumitru Chiriței *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși" din Târgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Capitalismul – O dezbatere despre construcția socială occidentală, *Editura Institutul European, 2016.*

PUBLICITATE

Ramona ARDELEAN

Subminarea prin protecție

Excesiva protecție a elevului, vizibilă chiar din premisa noii paradigme educaționale, aceea a „centrării pe elev“, nu e, oare, în pofida a ceea ce pare, semnul unei crase *subminări* a tînărului candidat la educație? Căci această protecție, împrumutată din sfera consumeristă a clientului ce beneficiază de bunuri și servicii, a ajuns să deservească atît de mult educaționalul și să se aservească atît de mult economicului, încît să transforme relația educațională într-o relație economică, în care accentul cade pe poziția privilegiată a elevului-*client,* consumator de bunuri educaționale, pe care profesorul-*prestator de servicii* educaționale trebuie să-l satisfacă cu orice preț și prin orice mijloace.

Vorbim azi de o educație „centrată pe elev“, încurajînd nu atît cunoștințele solide, cît facilitatea obținerii lor prin diferite tehnici sau metode „interactive“, ce le stimulează elevilor doar atenția și motivația exterioare, slăbindu-le pe cele interioare. O educație încurajînd activismul sau productivitatea sterilă a gîndirii, în absența unor acumulări bazate pe receptări profunde de conținut. O educație propovăduind sloganistic gîndirea critică în absența unei gîndiri propriu-zise, încurajînd (prea devreme) elevii să judece, să critice și să opineze asupra diferitelor aspecte, fapt ce conduce la aroganță, suficiență, superficialitate și, implicit, la slăbirea sentimentelor de respect, admirație și încredere, forțe atît de viguroase ale procesului de cunoaștere și educație.

Toate aceste practici facile de satisfacere a sejurului educațional sînt menite să înlocuiască dorința de cunoaștere propriu-zisă, dezinteresată, cu dorința utilitaristă a cîștigului, profitului sau cunoașterii interesate, bazate pe rezultate și beneficii rapide, puse-n slujba satisfacerii consumeriste, a cărei pulsiune nu se descarcă ori nu se prelungește mai departe de „imediat“, fapt ce slăbește, infantilizează și *subminează* capacitatea sau potențialitatea elevului, micșorîndu-i îngrijorător aria și detenta sufletului.

În numele protecției, care elimină orice constrîngere, autoritate și cantitate benefică de frustrare, adică de efort, așteptare, răbdare, coacere, călire sau maturizare, se oferă nu libertate, ci „libertăți“, adică „drepturi“, libertatea de „drept“, neacoperită și necîștigată de „fapt“, dat fiind că elevii nu dispun încă de un discernămînt și o experiență adecvate, transformîndu-se într-un „bun“, o posesiune sau o proprietate, într-un privilegiu care, odată deținut, tinde să fie folosit abuziv, arbitrar și egoist, anulînd impulsul libertății și confundîndu-l cu „frîul liber“.

Astfel, cocoțarea pe podiumul „drepturilor“ face ca gradul de toleranță al elevilor să scadă și să tindă spre zero, crescînd în schimb, perfect paradoxal, formele intolerante de revendicare, sancționare și refuz. În virtutea „dreptului“ la libertate, exploatat maximal, elevii pot foarte ușor să-și conteste profesorul, acesta – lipsit de statutul constrîngerii și autorității – nemaiavînd voie să facă nimic din ceea ce, chipurile, ar putea leza sau prejudicia imaginea elevului, chiar dacă – și aici se atinge culmea impostorii – e vorba de o imagine în dezacord flagrant cu realitatea.

Așa că profesorul trebuie să fie „flexibil“, să renunțe la rolul de modelator educațional în favoarea celui de cameleon educațional, gata oricînd să placă, să satisfacă, să se muleze ori să se adapteze gusturilor, capriciilor, pretențiilor sau cerințelor micilor clienți, ca nu cumva să fie contestat, reclamat, schimbat sau considerat un profesor slab, cu atît mai mult cu cît azi nici nu mai există, cum se spune, elevi slabi, ci doar profesori slabi care n-au reușit să găsească miraculoasa metodă sau „cheie“ ce descuie ca prin farmec tainica ușiță a elevului, făcîndu-l pe acesta brusc atras, motivat, încîntat, interesat, captivat.

Noua ideologie a educației, atinsă de tentaculele expansiunii consumiste, tinde să transforme profesorul într-un fel de *„all inclusive“* educațional, menit să atragă, să facă pe plac sau să satisfacă cerințele micilor clienți/consumatori educaționali și, astfel, prin cosmetizarea și fardarea realității, tributare principiului plăcerii, să le inoculeze acestora încă de pe băncile școlii false valori, avînd ca rezultat o falsă și gonflată imagine de sine.

Marea subminare a educației „centrate pe elev“ constă tocmai în această centrare protecționistă pe satisfacere, însă nu pe satisfacerea calității de elev, ci pe *satisfacerea calității de client* împăunat cu „drepturi“ care, sucind mințile și caracterele celor în formare, devine prilej de revendicare și legitimare a bunului plac, în lumina căruia, nemaiștiind să-i cerem altceva elevului-client decît faptul de a fi satisfăcut, fără a ieși din zona de confort, îl pregătim, fără să bănuim, pentru a deveni un consumator de nădejde al societății viitoare, corupîndu-i sau aservindu-i sufletul intereselor societății consumeriste și furnizîndu-i astfel o falsă imagine și încredere în forțele proprii.

Dar mai presus de toate, cea mai teribilă subminare a educației „centrate pe elev“ constă în *subminarea dimensiunii lui afective*. Aceasta începe cu subminarea statutului profesorului și părintelui, în calitatea lor de *modele bazate pe relații afective, semnificative* și *valorice*. Cum aceste modele se subsumează unei întregi tradiții de gîndire, simțire, experiență, valoare și „apartenență“, subminarea acestor modele echivalează cu subminarea unei tradiții, adică cu *subminarea unei identități culturale* și spirituale, ceea ce conduce la o *dezrădăcinare afectivă* fără precedent a tînărului, care, eliberat de influența relațiilor afective sau a constrîngerilor emoționale, devine tot mai apt pentru a fi inserat și aservit intereselor pragmatic-consumeriste ale *tutelei / autorității publice*.

Prin urmare, rolurile profesorului și părintelui par a fi azi atît de vizibil slăbite și destructurate, tocmai pentru ca, lăsînd un gol, să permită intervenția masivă a controlului sau autorității publice, care știind mai bine ca profesorul și părintele în ce constă educația, formulează „rețete“ despre cum să devii profesor, părinte și elev de „succes“, erijîndu-se în noua umbrelă de protecție sau în noul sanctuar al educației.

Educația „centrată pe elev“ iese astfel de sub tutela profesorului și părintelui, ca modele afective și semnificativ-valorice, pentru a intra sub tutela autorității publice, care înlocuind relațiile afective cu relații artificiale, bazate pe norme, reglementări, proceduri și „drepturi“, își propune să guverneze peste o masă anonimă de indivizi dispărați, clișeizați, depersonalizați și dezrădăcinați afectiv, cărora, în numele libertății de „drept“, văzută ca protecție, li se fură, anulează și subminează libertatea de „fapt“, libertatea de conținut.

Publicitate

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE DIN ROMÂNIA!

EDIȚIA DE IUNIE, acum la toate punctele de difuzare a presei

PREȚ PACHET SPECIAL
REVISTĂ + DVD
19,99 LEI

DVD
Smaranda Brăescu: Fosnet de mătase albă
numai împreună cu revista Historia, în limita stocului disponibil

LUCKY ȘI „ÎMPĂRATUL ROMANILOR" – PORTRETUL UNUI AGENT AL SECURITĂȚII | MUZEE MATRIȚA DE BRONZ DE LA SARMIZEGETUSA REGIA | PLANUL MARSHALL: SALVAREA EUROPEI | POLONIA, O ȚARĂ CARE INVESTEȘTE MASIV ÎN ISTORIE

Publicitate

Cînd profesorul devine „cititorul inocent“

– interviu cu Monica ONOJESCU –

Avem nevoie de literatura contemporană în programa școlară? Dar de literatură, în general?

Da, este nevoie de literatură în școală. La toate vîrstele, la toate tipurile de școli și la toate profilurile. Nu este vorba atît de studierea istoriei literaturii și a noțiunilor teoretice pe baza cărora se construiesc textele literare, ci, pur și simplu, de citirea cărților de literatură, clasice și contemporane, și nu neapărat numai a celor de pe raftul întîi. Motivul: marele lor potențial formativ. Obiectul literaturii este omul, iar în centrul ei este cunoașterea lumii în care trăim. Cîndva, pe baza epopeilor homerice, copiii deprindeau poezia, puteau învăța gramatica, retorica, medicina, astrologia, fabula, istoria, moravurile, arta militară, politica, principiile filozofiei, arta culinară ș.a.m.d. Astăzi, chiar dacă sîntem într-o epocă de ofensivă a tehnologiei și științei, literatura ar putea avea un rol asemănător. Nu în sensul că învățăm – citind literatură – fizică, matematică, psihologie, istorie, economie politică (cu toate că de multe ori învățăm), ci în sensul că umanizează abstracțiile, legile, teoriile, înlocuiește generalul legilor, teoriilor cu particularul, concretul, cu bogăția manifestărilor vieții umane. Iar pentru că timpul nostru e prezentul, e firesc să ne intereseze și pe noi, și pe copii ce se întîmplă cu noi, ce simt cei de vîrsta noastră și a lor.

Programele disciplinelor sînt documente oficiale pentru educația formală, instituționalizată, care se desfășoară în cadrul sistemului oficial de învățămînt și reflectă politicile educaționale ale unei țări la un moment dat. Sistemele se schimbă greu, la intervale de 15-20 de ani, și nu întotdeauna în bine. Noul plan-cadru este cam același cu cel vechi. Același lucru se poate spune și despre programe – cel puțin despre cea de română. Dar, împotriva percepției generale, literatura contemporană își are locul și în programa în vigoare, iar noua programă de gimnaziu merge și mai departe, în sensul că nu se mai limitează numai la literatura română și renunță la recomandarea ca în fiecare clasă de gimnaziu să se studieze texte din autori reprezentativi. Lasă la latitudinea profesorilor și a autorilor de manuale alegerea textelor pe baza cărora vor forma competențele prevăzute ca obligatorii, evaluate prin examene, de al căror rezultat depinde admiterea în școli bune care le garantează viitorul succes profesional.

> *„M-am convins că majoritatea copiilor depistează orice ton fals.“*

Mi se pare, dacă tot m-ați întrebat de programe, că marea lor carență se află în altă parte: în felul în care se abordează literatura, indiferent dacă este clasică sau contemporană, și nu se prea întrevăd semne nici în programele noi că s-ar produce o schimbare de viziune. Să mă explic: literatura este văzută doar ca o formă de comunicare, atipică, ce-i drept, dar, pînă la urmă, tot un mod de a comunica și care, dacă dorești să citești un pic subversiv noua programă, cum de altfel au făcut-o mulți profesori cînd li s-a cerut părerea, intră cam pe acolo pe unde sînt SMS-ul, afișul publicitar, reclama, rețeta etc. Și poate nici măcar aceasta nu e rău, pentru că nu putem să facem abstracție de prezența masivă a acestor texte în viața copiilor. Rău este că se deturnează în continuare rostul literaturii, care nu e văzută ca un discurs despre om, ci doar ca un vehicul, ca o colecție de texte-suport *(horribile dictu)* pentru concepte ce țin de teoria literară: perspectivă narativă, eu liric, epitete, comparații etc. Nu îi vom face pe elevi cititori de literatură învățîndu-i să le identifice într-un text și eventual să le „explice“, memorînd șabloane care se pot aplica în orice situație, dar care, reproduse corect, sînt evaluate cu note maxime la examene. În cel mai bun caz îi vom face să se plictisească. Spun profesorii că aici este cheia respingerii de către mulți elevi a lecturii literaturii. Ei, de fapt, resping nu lectura cărților autorilor canonici, ci modul în care acestea se citesc. Aceiași elevi, care îți mărturisesc că mor de plictiseală numai cînd aud de „Luceafărul“ și de *Baltagul,* cînd sînt lăsați de capul lor, adică nu li se cere lectură ca la școală, găsesc satisfacții în a citi și a discuta la nesfîrșit nu numai despre cărțile recomandate de prieteni, ci și despre „Numai poetul…“ și „Memento mori“, despre *Creanga de aur* și *Enghidu.* Pe lectura lor făcută într-un mediu informal și pe frustrarea profesorilor, nemulțumiți de rezultatele muncii lor, am mizat atunci cînd am inițiat, acum mai bine de 13 ani, „Cercurile de lectură“, program care, în timp, s-a extins la nivelul întregii țări, partea practică fiind dublată de una de cercetare didactică, și program despre care cred că a avut un rol în schimbarea predării literaturii în cazul unor profesori. Interesant este că, atunci cînd i-am căutat justificarea teoretică, i-am găsit fundamentarea în literatura contemporană. Ne-am găsit modelele în cititoarea lui Italo Calvino din *Dacă într-o noapte de iarnă un călător*, în micul vagabond și în Anibalector din *Cititorul din peșteră* al lui Rui Zink, în copiii dintr-un cartier proletar al Parisului și în profesorul lor de literatură din *Comme un roman* și *Necazuri cu școala* ale lui Daniel Pennac, în cititoarea din „Cuiburi de hîrtie“ din *Exuviile* Simonei Popescu. În cercuri se citesc și se discută liber de cele mai multe ori despre cărți din literatura contemporană. Și chiar dacă se citește multă literatură străină, sînt profesori, mai puțini, e drept, care și-au propus să se axeze pe lectura poeziei române contemporane. Alții își fac un titlu de glorie din a citi numai cărți recente pentru copii scrise de autori români, iar dacă se parcurg listele de cărți ale cercurilor, veți avea poate surpriza să găsiți cărțile Aglajei Veterany, *Kinderland*-ul Lilianei Corobca, *Zilele regelui, Băiuții* și multe altele.

Care credeți că este reprezentarea elevilor despre un scriitor? Cum arată, ce face el?

Nu știu dacă sînt interesați neapărat de cum arată el. E sigur că nu îl văd ca pe o vedetă. Mai curînd sînt interesați de ce scrie. Acum mai bine de zece ani, cînd scriitorii români contemporani pentru copii erau practic inexistenți, ne-am propus, vreo treizeci de profesori, să facem o mică cercetare asupra intereselor de lectură ale elevilor. Ne interesa și ce fel de cărți și-ar dori să citească copiii de la primar și gimnaziu. În cazul meu, după ce am colindat prin cîteva librării din centrul Clujului și singura ofertă de carte românească pe care am găsit-o era *Cireșarii,* am ajuns la o clasă a VI-a de la o școală gimnazială tot din centru ca să iau, „pe viu“, pulsul intereselor copiilor. Ca să scot discuția din atmosfera școlară, am început să le spun o poveste „din imaginație“ despre un autor tînăr pe care îl cunosc și care ar dori să scrie o carte pentru copii, este prea timid ca să vorbească direct cu ei, dar tare ar vrea să le cunoască preferințele. Copiii au fost foarte dornici să-l ajute, făcîndu-i nenumărate recomandări. Îmi amintesc că le-am adunat într-un fel de portret-robot al cărții și le-am sistematizat în vreo zece categorii. Acțiunea trebuia să se petreacă în zilele noastre, locul întîmplărilor trebuia să fie Clujul, dacă se poate chiar unul foarte asemănător cu școala lor. Aveau o imagine clară despre cum trebuie să fie personajele, ce nume ar trebui să aibă, ce vîrstă – bineînțeles, vîrsta lor –, cum să fie îmbrăcate, de ce ar trebui ca pe parcursul cărții să treacă printr-o transformare. La fel de clare erau ideile lor despre cum ar trebui să evolueze povestea – să se întîmple repede, multe lucruri, despre deznodămînt – *happy-end,* despre atmosferă – neapărat „haioasă, dar poate să fie și un pic horror„ –, despre „învățătură“ – trebuie să existe, nu prea multă, însă e important să fie una potrivită pentru vîrsta de 13-14 ani. Nu m-au întrebat nimic despre cum arată autorul, ce nume are și cum se îmbracă. Ceea ce mi s-a părut interesant era că toți voiau cărți „realiste“, deși începuse voga lui *Harry Potter* – primele volume deja erau incluse în listele lor de lecturi. Nu știu dacă situația este valabilă numai pentru copiii din România, dar după momentul *Harry Potter* și imitatorii, după o perioadă destul de scurtă cînd au fost la modă, mai ales printre adolescente, poveștile cu vampiri, în preferințele copiilor și adolescenților – poate și ale editorilor – se mențin de cîțiva ani constant cărți inspirate din realitate. Și încă un lucru pe care l-am găsit interesant: nu ei, ci mai degrabă maturii grijulii, care vor să-i ferească de orice traumă, sînt înspăimîntați că le-ar cădea în mînă copiilor cărți care vorbesc despre boală, diverse handicapuri și moarte. Cea mai bună dovadă e că în topul preferințelor lor intră cărți ca *Oscar și tanti Roz, Minunea, Tabăra, Flori pentru Algernon, Băiatul cu pijamale în dungi, Sub aceeași stea.*

> *„Copiii și adolescenții au nevoie să se exprime și fie ascultați.“*

Care este rolul profesorului pentru a-l aduce pe scriitor mai aproape de elevii săi?

Depinde din ce perspectivă privim „a-l aduce aproape“. Dacă vorbim în sens figurat, pentru a-l aduce mai aproape de cărțile unui scriitor, un profesor trebuie să fie el însuși un pasionat cititor de literatură, să-și iubească elevii și să fie dornic să le împărtășească ce anume găsește el extraordinar în cărți. De altfel, acesta este profesorul pe care și-l doresc și elevii. Mai trebuie să fie convins că literatura îi poate face, dacă nu mai buni, în orice caz mai capabili să pună și să-și pună întrebări; trebuie să fie dispus să-și sacrifice din timpul lui liber, discutînd cu copiii despre cărți în tot felul de activități nonformale de tipul cercurilor/cluburilor de lectură. E important să nu se lase descurajat de declarațiile elevilor că e o pierdere de vreme să citești și să persevereze; nici să nu-și facă iluzii că efortul îi va fi răsplătit și peste noapte toți elevii lui vor deveni cititori și nici că va primi un punctaj în plus la evaluarea de la sfîrșitul anului. În afară de aceasta, trebuie să fie dispus să renunțe la autoritatea lui de profesor care are soluții pentru orice, să găsească în el resursele pentru a reveni la starea de „cititor inocent“, să nu cenzureze niciodată direct gusturile ori părerile copiilor, oricît de naive și fără substanță ar fi. Și acestea ar fi doar o parte dintre condițiile pe care trebuie să le îndeplinească un „consilier de lectură“, care nu trebuie să fie neapărat un profesor de limba și literatura română. Dacă mă gîndesc bine, probabil că sună cam lipsit de simțul realității ceea ce v-am spus. Dar m-am bazat pe ceea ce spun profesorii înșiși și pe ceea ce spun despre ei, poate că nu imediat, ci după ce ajung maturi, elevii lor.

Ce ar trebui sa facă scriitorul contemporan pentru a se apropia de elevi?

Cred că, mai întîi de toate, ar trebui să-și trateze cititorii ca pe niște ființe „în carne și oase“, cu individualități distincte, și nu ca pe o masă amorfă, dispusă să le soarbă cuvintele. Copiii și adolescenții au nevoie să se exprime și fie ascultați. Sînt fericiți atunci cînd sînt tratați de la egal la egal. Acesta e unul din primele lucruri pe care le-am învățat odată cu „Cercurile…“. Să nu te situezi în afara „cercului“, explicînd copiilor ce și cum să facă, ci să te afli în cerc, alături de ei. Să știți că nu e un lucru foarte ușor, mai ales atunci ești profesor. Pînă la urmă, mulți dintre noi au învățat să-și țină ascunsă agenda și chiar le-a plăcut să revină la starea de „cititor inocent“, mai ales atunci cînd au văzut că dă rezultate.

Apoi, dacă nu primesc invitații, ar trebui să se autoinvite. În ultimii ani am văzut că diferitele filiale ale Uniunii Scriitorilor propun școlilor parteneriate în care se prevăd vizite ale scriitorilor. La Cluj, la Festlit, a intrat în tradiție un fel de desant scriitoricesc, cînd grupuri de scriitori se deplasează prin școli. Din cîte știu, și la Iași ori la Bistrița se întîmplă la fel.

Iar dacă un scriitor vrea să scrie despre copii și pentru copii, cred că ar trebui să facă un efort să-i cunoască pe cît mai mulți și din medii cît mai diferite. Nu cred că este suficient să se inspire doar din propria biografie, nici să aplice o rețetă de succes. M-am convins că majoritatea copiilor depistează orice ton fals. Prin 2006, la o conferință ANPRO care avea ca temă valoarea formativă a literaturii pentru copii, un grup de profesori a prezentat rezultatele unei microcercetări referitoare la felul în care adolescenți de 15-16 ani se regăsesc într-o carte cu copii. Era vorba de *Cruciada copiilor* de Florina Ilis, carte bine primită de public și de critică. Spre deosebire de profesori, interesați de substanța cărții, pe copii i-au deranjat unele inadvertențe. Concluzia lor: autoarea nu s-a documentat suficient, trebuia să ia un copil pe lîngă ea ca să afle ce preferințe muzicale au și cum vorbesc cei din generația de 14-16 ani.

***Monica Onojescu** este profesoară de limba și literatura română, coordonatoarea proiectului „Cercurile de lectură“.*

a consemnat Adina POPESCU

George SOROS

În apărarea Europei

Uniunea Europeană de azi trebuie salvată și reinventată totodată. Salvarea UE are întîietate, întrucît existența Europei e amenințată. Dar, după cum a subliniat președintele francez Emmanuel Macron în timpul campaniei sale electorale, recîștigarea susținerii de care UE se bucura odinioară este la fel de importantă.

Existența UE e amenințată, în parte, din exterior. Uniunea e înconjurată de puteri ostile față de ceea ce reprezintă ea – Rusia lui Vladimir Putin, Turcia lui Recep Tayyip Erdogan, Egiptul lui Abdel Fattah el-Sisi și America pe care Donald Trump ar crea-o, dacă i-ar sta în putință.

Dar există și amenințări care vin din interior. UE este guvernată de tratate care, în urma crizei financiare din 2008, au devenit futile, date fiind actualele condiții din zona euro. Chiar și cele mai simple măsuri, necesare pentru a asigura stabilitatea monedei unice, au putut fi aplicate numai prin acorduri intergu-vernamentale fără legătură cu tratatele existente. Și, pe măsură ce funcționarea instituțiilor europene a devenit tot mai complicată, UE însăși a devenit, pe alocuri, disfuncțională.

Zona euro, mai ales, a devenit exact opusul a ceea ce trebuia să fie. UE urma să fie o asociere voluntară a unor state cu reprezentări similare, dispuse să renunțe parțial la propria suveranitate în vederea binelui comun. După criza financiară din 2008, zona euro s-a transformat într-un acord prin care țările creditoare impun condiții țărilor debitoare care nu-și mai pot respecta obligațiile. Impunînd austeritatea, țările creditoare au făcut imposibil ca țările debitoare să înregistreze creșterea economică necesară stingerii datoriilor.

Dacă UE va continua în felul acesta, speranțele de ameliorare sînt scăzute. Din acest motiv, Uniunea ar trebui regîndită de la zero. Abordarea „începînd de la vîrf", folosită de Jean Monnet în 1950 pentru demararea integrării europene, a antrenat acest proces vreme îndelungată, pînă să înceapă să piardă din forța motrice. Europa are nevoie acum de un efort comun care să combine abordarea „începînd de la vîrf" a instituțiilor europene cu inițiativele „începînd de jos", necesare pentru mobilizarea electoratului.

Să luăm cazul Brexit, care va dăuna major ambelor părți. Negocierea separării de Marea Britanie va distrage atenția UE de la propria ei criză existențială, iar discuțiile vor dura cu siguranță mai mult decît cei doi ani care le-au fost alocați. Cinci ani ar fi mai plauzibil – o eternitate în politică, mai ales în vremuri de răscruce, cum sînt cele de astăzi.

De aceea, UE ar trebui să abordeze negocierile Brexit într-un spirit constructiv, admițînd imprevizibilitatea viitorului. S-ar putea ca, în decursul acestui lung proces de „divorț", publicul britanic să decidă că a fi parte din UE este mai atractiv decît a o părăsi. Dar acest scenariu presupune ca UE să se transforme într-o organizație pe care alte țări, precum Marea Britanie, să și-o dorească, și ca oamenii de pe ambele maluri ale Canalului Mînecii să-și schimbe starea de spirit.

Îndeplinirea acestor condiții e puțin probabilă, dar nu imposibilă. Ar trebui ca întreaga UE să admită că Brexit este un pas spre dezintegrarea Europei – și, ca atare, o opțiune perdantă pentru ambele părți. În schimb, o Uniune Europeană devenită din nou atrăgătoare ar reda oamenilor, mai ales generațiilor tinere, speranța într-un viitor mai bun.

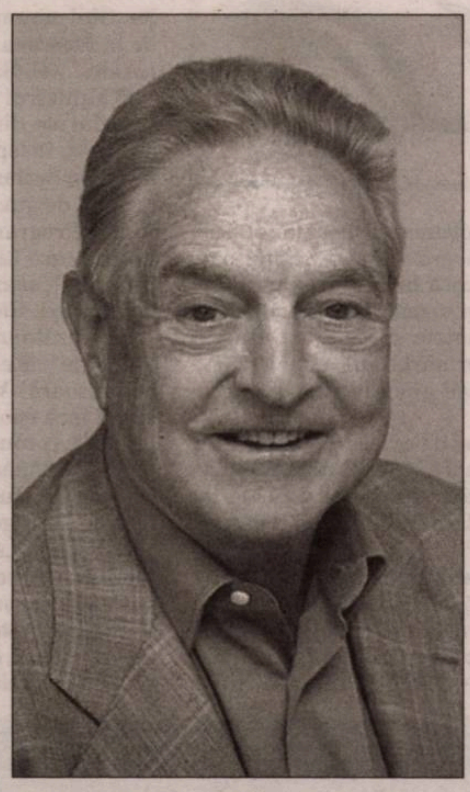

O astfel de Europă s-ar deosebi de formula actuală din două puncte de vedere esențiale. În primul rînd, ar face o distincție clară între UE și zona euro. În al doilea rînd, ar admite că zona euro e reglementată de tratate învechite și că această reglementare nu poate fi modificată deoarece schimbarea tratatelor e imposibilă.

Conform tratatelor, toate țările membre urmează să treacă la moneda euro – dacă și cînd se califică pentru asta. Ceea ce a creat o situație absurdă: țări ca Suedia, Polonia și Republica Cehă susțin sus și tare că nu intenționează să treacă la moneda euro, dar sînt în continuare descrise și tratate ca state *„pre-ins"* (preaderare la zona euro).

Efectul nu este unul pur cosmetic. UE a devenit o organizație în care zona euro constituie miezul, iar ceilalți membri sînt clasați pe o treaptă inferioară. Asta trebuie să se schimbe. Multiplele probleme nerezolvate ale monedei euro nu trebuie să ajungă să distrugă UE.

Eșecul în a clarifica relația dintre euro și UE reflectă o disfuncție mai gravă: presupunerea că diversele state membre pot evolua cu viteze diferite, dar că toate se îndreaptă spre același țel. De fapt, numărul statelor membre care resping explicit ideea unei „uniuni tot mai unite" e în creștere.

Înlocuirea unei Europe „cu mai multe viteze" cu o Europă „cu mai multe piste", care să le permită statelor membre o paletă mai largă de opțiuni democratice, ar avea un efect benefic pe termen lung. În stadiul actual, statele membre vor să-și reafirme suveranitatea, mai degrabă decît să renunțe la ea într-o măsură și mai mare. Dacă însă cooperarea dă rezultate bune, atitudinile ar putea deveni favorabile și obiectivele urmărite de coalițiile celor dispuși să acționeze ar putea atrage o susținere universală.

În trei domenii se impun progrese semnificative: dezintegrarea teritorială, ilustrată de Brexit, criza refugiaților și lipsa unei creșteri economice adecvate. În privința tuturor acestor probleme, Europa se confruntă cu un grad foarte scăzut de cooperare.

Gradul de cooperare este deosebit de redus în problema crizei refugiaților, cu tendințe de scădere. Europei încă îi lipsește o politică de migrație globală. Fiecare țară urmărește ceea ce percepe ea ca fiind propriul interes național, acționînd, ca atare, adesea, împotriva intereselor altor state membre. Cancelarul german Angela Merkel avea dreptate: criza refugiaților ar putea distruge UE. Dar nu trebuie să renunțăm. Dacă Europa ar putea realiza un progres semnificativ în ameliorarea crizei refugiaților, forța motrice ar spori din nou.

Cred cu tărie în forța motrice.

Cred cu tărie în forța motrice. Chiar și înainte de alegerea lui Macron, odată cu înfrîngerea netă a naționalistului olandez Geert Wilders, cu ocazia alegerilor generale din Olanda, în martie, s-a putut observa creșterea unei forțe motrice care ar putea schimba în bine procesul politic „începînd de la vîrf" al UE. Și, odată cu alegerea lui Macron, singurul candidat pro-european, crește și încrederea mea într-un rezultat pozitiv al alegerilor din toamnă ale Germaniei, unde există multe alianțe care ar putea duce la o coaliție pro-europeană, mai ales dacă susținerea pentru partidului antieuropean și xenofob „Alternative für Deutschland" cotinuă să scadă. Această forță motrice pro-europeană în creștere ar putea fi suficient de puternică pentru a depăși cea mai mare amenințare: o criză bancară și a imigrației în Italia.

Sînt de asemenea încurajat de inițiativele spontane, venite de la oameni obișnuiți – susținute mai ales de tineret – pe care le vedem astăzi. Mă gîndesc la mișcarea „Pulsul Europei", care a început în Frankfurt, în noiembrie trecut, și s-a răspîndit în vreo 120 de orașe de pe întregul continent, mișcarea „Best for Britain" din Anglia și opoziția față de partidul aflat la putere „Lege și Justiție" din Polonia, și față de partidul Fidesz al prim-ministrului ungar Viktor Orbán.

Pesemne că mișcarea de opoziție din Ungaria este la fel de surprinzătoare pentru Orbán ca și pentru mine. Orbán a urmărit să înfățișeze politicile sale ca pe un conflict personal cu mine, făcînd din persoana mea ținta campaniei necruțătoare de propagandă a guvernului său. El pozează ca apărător al suveranității Ungariei, iar pe mine mă descrie ca pe un speculant valutar, care își folosește banii pentru a inunda Europa cu imigranți ilegali, ca parte a unui complot nebulos, dar nu mai puțin nefast.

Adevărul cu care mă mîndresc este că sînt fondatorul CEU (Universității Central Europene), care, după 26 de ani, a ajuns în topul 50 al celor mai bune universități din lume în domeniul științelor sociale. Înzestrînd CEU, i-am permis să-și apere libertatea academică de ingerințe exterioare – din partea guvernului ungar și din partea oricui altcuiva (incluzîndu-l pe fondator).

Din această experiență am învățat două lecții. Mai întîi, că pentru a apăra societățile deschise, nu e suficient să te bizui pe statul de drept, trebuie să-ți aperi activ crezul. CEU și bursierii fundației mele fac asta. Miza e chiar destinul lor. Dar sînt sigur că efortul lor susținut de apărare a libertății academice și a libertății de asociere va pune în cele din urmă în mișcare roțile greoaie ale justiției europene.

În al doilea rînd, am învățat că democrația nu poate fi impusă din afară, ea trebuie să fie cîștigată și apărată de oameni. Admir modul curajos în care maghiarii au rezistat înșelătoriei și corupției instaurate de statul corupt și mafiot al lui Orbán, și mă simt încurajat de reacția fermă a instituțiilor europene în fața provocărilor venite din Polonia și din Ungaria. Chiar dacă drumul e plin de pericole, întrevăd cum, dincolo de aceste strădanii, se conturează o renaștere a Uniunii Europene.

***George Soros** este președintele fundațiilor Soros Fund Management și Open Society, și autor al* The Tragedy of the European Union: Disintegration or Revival?.

© Project Syndicate 2017
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEȘU

© wikimedia commons

FĂRĂ O VIZIUNE ONTOLOGICĂ MAI AMPLĂ, CEASUL EROULUI ARHETIPAL NU POATE SĂ FUNCȚIONEZE NICĂIERI

■ Fără somn, organismul uman nu poate să funcționeze. Un nou studiu a fost făcut pe două grupuri de șoareci: cei cărora li s-a permis să doarmă cît au vrut și ceilalți, care au fost privați de somn timp de cinci zile. Rezultatele au arătat că lipsa somnului crește riscul Alzheimer-ului și al altor tulburări neurologice. Dar cel mai spectaculos e că neurologii au descoperit că, după miezul nopții, creierul tinde să-și „mănînce" propriile sinapse. La TIFF poate că nu era chiar momentul potrivit să citesc știrea asta. (**A. M. S.**)

■ După taximetristul care s-a înflăcărat în legătură cu existența lui Dumnezeu, am nimerit peste altul, cu o viziune ontologică mai amplă: mi-a împărtășit că, la scara universului, noi sîntem atît de insignifianți încît ce facem contează prea puțin. E clar că nivelul filozofic al taximetriștilor a crescut considerabil. (**I. P.**)

■ Se pare că există acum o modă în medicina tradițională americană conform căreia femeile își pot curăți, în mod natural, vaginul și peretele uterin introducînd înăuntru un cuib cu larve de viespi. Ginecologii se dau acum de ceasul morții să combată și această falsă metodă de dezintoxicare, după mai vechea introducere în vagin a unor săculețe cu ierburi miraculoase. (**M. C.**)

■ În sfîrșit, copiii din România recunosc meritele eroului arhetipal autohton Făt-Frumos. Un elev scrie în caietul său de teme, la un exercițiu în care toate cuvintele trebuie să înceapă cu aceeași literă: „Făt-Frumos făcea fapte fenomenale femeilor". Că dacă n-ar fi, nu s-ar povesti! (**A. P.**)

■ Te strecori din autobuz, transpirat tot, amintindu-ți că doar jumătate dintre mașinile RATB au aer condiționat. Te uiți în jur, vezi o benzinărie și cîteva clădiri care nu-ți spun nimic, doar dau senzația că ești în mijlocul a nicăieri. Din bulevard intri imediat pe un drum prăfos și plin de gropi. Ți se pare că auzi niște cîini vagabonzi dinspre pîrloaga din stînga. Vegetație – mai deloc. În afară de pomii de la bulevard, doar cîteva bălării pe marginea drumului. După cîțiva pași, se termină și trotuarul. Strada se numește Belșugului și duce spre un cartier nou de blocuri din București. (**C. Ș.**)

PLECATĂ ÎN CĂUTAREA UNUI ORIZONT DE NERECUNOSCUT, NATURA A ANUNȚAT CĂ OCHII SE VOR ÎNCHIDE

■ Pe 25 mai, la orele serii, Poliția ieșeană a fost sesizată că o femeie se plimbă dezbrăcată pe Șoseaua Moara de Foc. Conform declarației oficiale, „lucrătorii

Cu ochii-n 3,14

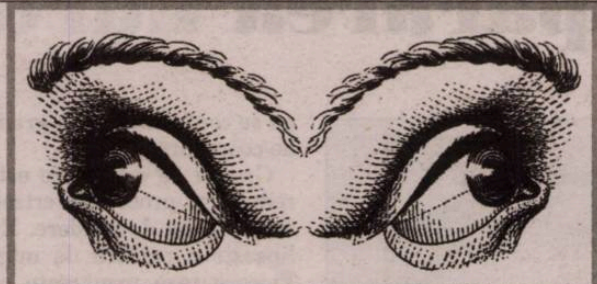

instituției au procedat la legitimarea persoanei, ocazie cu care a reieșit faptul că era vorba de o tînără de 25 de ani, ușor confuză, plecată în căutarea unui supermarket și care, în cele din urmă, a fost condusă de polițiști la Spitalul de Psihiatrie «Socola»". Data viitoare cînd o să intru în supermarket-ul meu de cartier cu neoane orbitoare, mă voi gîndi la tine, *you, crazy diamond!* (**M. C.**)

■ Stau înșirați pe trotuar, în uriașe recipiente de lemn, plini de flori... și așteaptă să-i aplaudăm la scenă deschisă. Nu pe ei, pe edili, vezi bine, și tichia lor de leandru. Adresa exactă: Drumul Taberei, Orizont. Vizavi de stația de metrou (?!). Vă mai amintiți? „Peste trei ani aici va fi...?!" „Stația ta de metrou!" *Bingo.* Răspuns corect: pepinieră de leandri. (**R. M.**)

■ Titluri, texte, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (XXII): *Beim Häuten der Zwiebel (Decojind ceapa),* de Günter Grass. În turcă: *Soganî Soyarken;* în maghiară: *Hagymahántás közben;* în finlandeză: *Sipulia kuoriessa;* în bulgară: *Da liuspiș lika.* (**M. P.**)

■ „Nu sînt femeie, așa că nu am zile proaste", a declarat Vladimir Putin, într-un interviu recent. „Nu încerc să insult pe nimeni. Aceasta este natura lucrurilor. Sînt anumite cicluri naturale", a adăugat liderul de la Moscova. Citesc și plîng. Deh, ciclurile astea naturale... (**C. Ș.**)

■ Ministrul Muncii, Lia Olguța Vasilescu, a anunțat că salariile din Educație și din Sănătate se vor mări etapizat, începînd cu anul viitor, și nu din luna iulie, așa cum declarase inițial și cum era menționat în programul de guvernare. Nu e prima încălcare a promisiunilor. Programul de guvernare, această Biblie a PSD, despre care Liviu Dragnea spunea că „va fi respectat întocmai", seamănă din ce în ce mai tare cu o culegere de bancuri. Rîde cineva? (**M. M.**)

■ Vînzătoarea, uitîndu-se lung la covorașul de intrare pe care vreau să-l cumpăr: „E prea frumos, domnișoară! Vi-l fură! Măcar să-l lipiți" – și începe să-mi facă epopeea furtișagurilor românești: piticii de grădină, coronițele de Crăciun de pe ușă, scaunul scos pe hol și dispărut într-o secundă, și cîte și mai cîte. Am cumpărat totuși covorașul. Probabil că îl voi lipi pe perete, în sufragerie, ca să fiu cu ochii pe el. (**S. G.**)

■ Vechile „succesuri" nu mor, se reîntrupează. În metrou, o voce zice în difuzoare: „Stimați călători, în perioada *(urmează perioada),* se vor închide pentru *(urmează motivul închiderii)* următoarele căi de acces *(urmează lista căilor de acces închise).* Vă rugăm să utilizați celelalte accesuri". (**D. S.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)
■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....
Telefon..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **696** ■ 22-28 iunie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine** 13

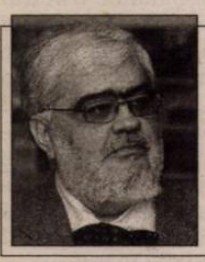

ANDREI PLEȘU

„Oameni sub vremi“

pagina **3**

TEODOR TIȚĂ

„Relegitimarea lui Liviu Dragnea“

pagina **12**

MIHNEA RUDOIU

„Cine e Alain Delon?“

pagina **23**

Tabieturi

„Cine are o pasiune nu se plictisește niciodată.“

STENDHAL

Redacția DILEMA VECHE: Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, 020331 București ● **telefon:** 0372.130.006 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Ciprian MIHALI

Repetiție, obișnuință, dependență

Există în viața fiecăruia dintre noi un anumit număr de gesturi și comportamente pe care le reluăm forțat, mecanic sau voit. Ele țes o pînză de fond de pe care ies în evidență gînduri, acțiuni, sentimente excepționale, acelea cărora le acordăm valoare individuală și colectivă. Aceste repetiții, de orice fel ar fi ele, nu au nimic spectaculos și, de multe ori, nimic reflectat sau problematic. Pe unele le deprindem foarte de timpuriu: am putea chiar spune că procesul educării în cei șapte ani de-acasă, mai ales, este, într-un anumit fel, o creștere într-ale repetării, ale deprinderii și familiarizării cu feluri de a se purta care fac suportabilă și chiar dezirabilă viața cu ceilalți. Aș deosebi aici pe scurt între trei feluri de repetiție. Primul fel, căruia i-aș spune chiar repetiție simplă, constă în reluarea mecanică sau forțată a unor gesturi, adesea sub un impuls sau o constrîngere exterioară. A se trezi la o oră timpurie obligat de programul de muncă sau de un ordin militar, a sta la coadă pentru a cumpăra cele trebuincioase în timpul regimului comunist, bunăoară, sînt acțiuni ce pot fi reluate de oricîte ori acest lucru se impune, dar odată ce constrîngerea dispare, gestul dispare, iar dispariția lui poate fi resimțită ca o eliberare.

Al doilea fel de repetiție este obișnuința. Ea intervine în momentul în care interiorizăm motivația sau utilitatea actului de a repeta și în care obișnuința devine un facilitator al acțiunilor noastre, ca o prelungire oarecum firească, naturală a corpului activ. A înota, a merge cu bicicleta sînt astfel de naturalizări prin care corpul se adaptează unui mediu exterior, el însuși devenit astfel mai prietenos. Obișnuințele sînt a doua natură pentru că ele creează în jurul nostru o zonă-tampon între fragilitatea corpului nostru și agresivitatea lumii din jur.

În sfîrșit, dependențele sînt obișnuințe scăpate de sub control. Ele intervin cînd a doua natură devine mai puternică decît prima, adică atunci cînd părțile corpului sau ale minții supuse obișnuințelor le iau în posesie pe celelalte. Cel mai simplu exemplu: fumatul preluat ca o descoperire, o frondă sau un tabiet se transformă în dependență. Dependențele apar cînd gesturile repetate și cele unice încetează să mai fie distincte, pentru a se transforma într-un continuum amorf, cu praguri de rezistență tot mai scăzute, pînă la dispariția lor.

(apărut în *Dilema veche*, nr. 389, 28 iulie 2011)

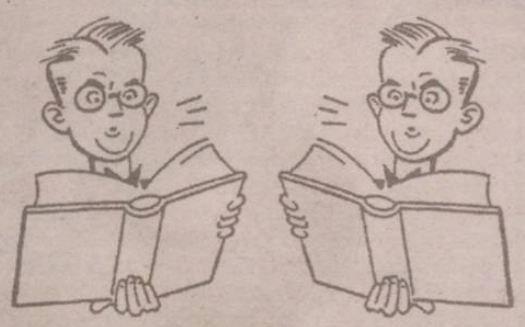

Dilema veche vă propune

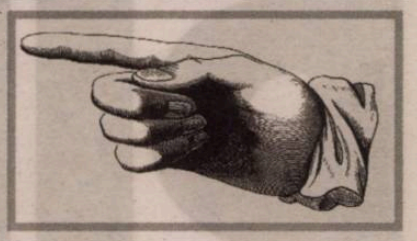

■ În cadrul programului Bucharest International Film Festival, lansare de carte: joi, 29 iunie, începînd cu ora 17,30, la Cinema „Elvira Popescu" – *Bricabrac,* volumul lui Lucian Pintilie, într-o ediție revăzută și adăugită, apărut în Colecția „Yorick" a Editurii Nemira. Evenimentul va fi prefațat de filmul *Tertium non datur.* „De la coșmarul real la realismul magic" – o temă incitantă reunind, în prezența autorului, distinși invitați – Mihai Chirilov, Marie-France Ionesco, Corneliu Porumboiu, Victor Rebengiuc, Andrei Șerban, Corina Șuteu; moderatoare Monica Andronescu. (Ruxandra Mihăilă)

■ În ajun de Sînziene, vineri, 23 iunie, de la ora 19,30, ARCEN deschide publicului Grădina Interioară a Școlii Centrale. Evenimentul aduce în prim-plan tema iubirii, cu semnificațiile și ritualurile legate de aceasta, pentru că „de Sînziene s-a logodit Soarele cu Luna", după cum spun tradițiile, o zi în care dorul după sufletul pereche se accentuează și fiecare îl caută, îl visează sau chiar îl întîlnește. Puteți asculta muzică și lecturi din Mircea Eliade, iar aproape de miezul nopții vor fi citite scrisori de dor ticluite de scriitori contemporani, despre iubiri neîmplinite sau ce se pot împlini doar dincolo de lumea aceasta. (Cristina Ștefan)

■ Bucureștiul a început să aibă un aer de vacanță și, uneori, seara, te aștepți să vezi și marea. Asta în cazul în care ajungi pe acoperiș, la Pura Vida Sky Bar din Centrul Vechi, sau te așezi pe un șezlong portocaliu, la terasa M60, de lîngă Ateneu. (Ana Maria Sandu)

■ La Teatrul Odeon din București se joacă *Jurnalul lui Robinson Crusoe,* un spectacol de Mihai Măniuțiu după *Insula* lui Gellu Naum, cu cîntece de Ada Milea. Mi-nu-nat. (Matei Martin)

■ *Mad Men* (Matthew Weiner, 2007-2015), un serial deja clasic, la care am apucat în sfîrșit să mă uit și care mi se pare fascinant. Relațiile dintre angajații unei companii de publicitate din Manhattanul anilor '60, avîndu-l în prim-plan pe fermecătorul Don Draper (John Hamm) oferă un spectacol inepuizabil și savuros. Printre diverse altele, și prin prisma raporturilor înfiorătoare (cu ochii de azi) dintre bărbați și femei. (Iaromira Popovici)

■ Pentru cine nu știe încă (deși nu-mi imaginez că mai e cineva care nu știe), colecția „Biblioteca medievală" de la Polirom reprezintă deja, cu 32 de titluri și altele care vin, una dintre cele mai substanțiale contribuții editoriale la cultura română din ultimii 25 de ani. Coordonată de tînărul savant Alexander Baumgarten, colecția „Biblioteca medievală" oferă cititorilor pasionați de filozofie, dar și specialiștilor, o ultimă apariție impresionantă: tratatul *Despre filosofia primă* al filozofului arab de secol IX al-Kindi. Tradus de cel mai important arabist român în activitate, prof. George Grigore, și prefațat de excelenta profesoară Laura Sitaru, acest tratat de filozofie este una dintre cele mai importante porți deschise spre calea regală a înțelegerii gîndirii arabe în spațiul nostru cultural. (Sever Voinescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Arsenie Boca**
- **Donald Trump**
- **Ritualuri noi**
- **Ceartă, scandal**

album dilematic Lucian Muntean

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

PUBLICITATE PENTRU PRINT:
d.stan@teaminnovation.ro / Tel: 0742-100.630
office@teaminnovation.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

PUBLICITATE PENTRU ONLINE:
vanzari@ead.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

Informații și reclamații ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 9.300
Tipărit la Tipomedia

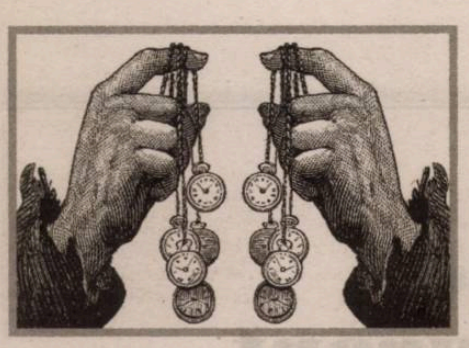

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Oameni sub vremi

(...) Cînd e vorba de istoria Bisericii din România în perioada comunistă, ne confruntăm, în genere, cu două „tabere“: avem, pe de o parte, apologeți vajnici ai unei meritorii supraviețuiri instituționale (evident, prin asumarea anumitor „costuri“) și, pe de altă parte, judecători drastici, pentru care „costurile“ au fost prea mari și au sfîrșit într-o politică a compromisului, inadmisibilă din punct de vedere spiritual și moral, în ciuda încercărilor de autolegitimare, prin invocarea tradiției bizantine a „simfoniei“ dintre stat și Biserică. Ce ar fi fost preferabil? Să alegi ruina totală a instituției sau să salvezi ce se putea salva?

În ce mă privește, am amintiri și dileme greu de sistematizat. Sînt cu atît mai impresionat să constat că Patriarhia Română a decis să dedice anul 2017 confruntării Bisericii noastre cu trecutul comunist, mergînd de la reconsiderarea și rememorarea unor luminoase repere ale rezistenței ecleziale (începînd cu Justinian Patriarhul) pînă la omagierea încercănată a preoților martiri, schingiuiți în închisorile regimului, fără a trece sub tăcere și anumite slăbiciuni instituționale și omenești, provocate de convietuirea forțată cu o alcătuire politică destrămătoare. Dictaturile se definesc prin aceea că reușesc, întotdeauna, să scoată din oameni tot ce au mai rău: schimonosesc, ispitesc luciferic, descumpănesc, degradează. Cum e și firesc într-o lume „căzută“, sfinții trăiesc alături de netrebnici, caracterele viguroase alături de vietăți dezosate, victimele alături de călăi. (...)

Nu pot trece, ipocrit, cu vederea întîmplări dezamăgitoare din istoria Bisericii autohtone de dinainte de 1989. Nu mi-a plăcut prezența, în Marea Adunare Națională, a unor fețe bisericești, nu mi-a plăcut lipsa de reacție a înalților ierarhi față de demolarea unor importante biserici, față de distrugerea satelor și față de tot soiul de alte grave nereguli. Dar am în minte și o lungă listă de „favoruri“ compensatorii, căpătate ca urmare a comportamentului „flexibil“ al instituției bisericești. Cei din generația mea care aveau oarecari preocupări religioase își amintesc, cu siguranță, ce sărbătoare era, pentru noi, tipărirea volumelor din *Filocalia* și posibilitatea de a le achiziționa pe piața „liberă“. De asemenea, miraculoasa colecție de „Părinți și Scriitori Bisericești“, pornită în anii '70 și continuînd pînă astăzi. De bine, de rău, (...) ne puteam raporta la Biserică fără riscuri, cîtă vreme nu ieșeam în evidență prin „manifestări dușmănoase“.

Asta nu înseamnă că, dincolo de „fatale“ compromisuri, nu existau, în rîndul clericilor, și „căderi“ individuale fără acoperire în bună intenție și calcul strategic. Nu totul a fost scuzabil în manevrele de supraviețuire ale preoților (ca și ale laicilor). Asta îmi amintește de o vorbă a Părintelui Benedict Ghiuș (doctor în teologie la Strasbourg, răsplătit, în țara lui, cu șase ani de pușcărie), o vorbă pe care o repeta, adesea, Părintele Andrei Scrima: „Cea mai cumplită persecuție împotriva Bisericii este nevrednicia propriilor ei slujitori“. Da, au existat și există, ca în orice domeniu, slujitori nevrednici, cu observația că, în plan duhovnicesc, nevrednicia e mai vinovată și mai primejdioasă. Dar au existat și nenumărați preoți prigoniți, arestați, torturați și uciși, despre care nu prea vorbim. Și despre care Biserica însăși n-a vorbit, pînă acum, destul de apăsat. E cu atît mai îmbucurător că s-a hotărît să o facă. (...)

Dacă sînt întrebat cum s-a manifestat, în cazul meu, prezența modelatoare a Bisericii în perioada comunistă, dincolo de toate meandrele evoluției ei „administrative“, voi spune că am fost definitiv marcat de întîlnirea cu cîțiva mari preoți și teologi. A fost șansa parcursului meu spiritual să am de a face, în cîteva rînduri, cu cîteva modele esențiale. Cu deja pomenitul Părinte Benedict Ghiuș, de la care păstrez și acum, scris de mînă pe un petec de hîrtie, un pasaj din Breviarul latin: *„Laeti bibamus sobriam ebrietatem Spiritus“* (Cu bucurie să ne împărtășim din sobra beție a Duhului). Cu Părintele Constantin Galeriu, cel mai inspirat predicator de care am avut parte. Cu Nicolae Steinhardt, pe care l-am cunoscut înainte să se călugărească, dar care iradia, prin însăși firea lui, consolidată de taina convertirii trăite în închisoare, o cuceritoare deplinătate a omenescului și o nobilă, participativă, bună-dispoziție. Cu umorul și subtilitatea intelectuală a Părintelui Avramescu, cu Părintele Cleopa de la Sihăstria, un miracol de înțelepciune și farmec duhovnicesc, cu energia bărbătească a Mitropolitului Bartolomeu Anania sau, mai aproape de vîrsta mea, cu afecțiunea frățească a Părintelui Iustin Marchiș, între puținii care, pe vremea cînd la poarta casei mele străjuia un filtru polițienesc, a avut îndrăzneala de a mă vizita, forțînd interdicția. După 1989, am avut norocul să prind încă în viață și să ascult glasul unor Părinți ca Adrian Făgețeanu, Arsenie Papacioc, Teofil Părăianu și Ioan de la Recea. Toți au reprezentat, cu prestanță, Biserica românească într-o perioadă grea, toți au avut de îndurat suferințe nemeritate, umilințe abuzive, acuzații nedrepte. Prin ei și prin sutele de victime mai puțin cunoscute din închisori, onoarea Bisericii este salvată și rostul ei – împlinit. Cînd mă gîndesc la calitatea excepțională a acestor oameni, îmi dau seama că cea mai mare crimă a fostului regim e aceea de a fi provocat și întreținut o catastrofală *risipă a valorilor*. Într-o asemenea conjunctură, a fi sub vremi și a reuși, totuși, să le domini, în ciuda întunecimii lor, e o performanță pe care nici o nimicnicie omenească nu o poate adumbri.

(fragmente dintr-un text care va apărea în Deisis, *revistă de cultură și spiritualitate, editată de Mitropolia Ortodoxă Română pentru Germania, Europa Centrală și de Nord, nr. 25/2017)*

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Postùri culturale

Stau la o cafea în Piața Mare și mă uit la lume. Nu știu dacă am mai văzut vreodată atîția oameni îndumincați, mergînd solemni și joviali la slujba de duminică. Poate doar în filme sau, cu alt decor, în vreun sat pierdut din Maramureș. Pe zidurile vechii catedrale este întins un afiș uriaș cu Luther: 500 de ani de Reformă. La zece fix bat clopotele și ultimele familii care mai rămăseseră pe afară să schimbe o vorbă intră în biserică. Piața se golește.

Ironia sorții a vrut ca la o zi după ce m-am întors din Sardinia și am scris pilula precedentă despre mirajele Sudului, să trebuiască să merg în Germania, la Jena. Cu aerul Mediteranei în simțuri, m-am pomenit în plin burg protestant, cu toate însemnele comemorative la vedere ale Reformei. Comparația era servită: din Sud spre Nord într-o singură zi. Cum să nu compari locurile?...

Cînd l-am întrebat pe amicul Filippo cum se scrie *„riposino“*, mi-a răspuns prompt că nu se scrie, se practică. Apoi, cînd i-am trimis pilula să o citească, m-a ironizat imediat: „Frumoasă... invenție!“ Filippo este și el antropolog și nu suportă astfel de generalizări pripite, de „esențializări“ contrare însuși spiritului antropologiei. Mă mai certase odată, cînd, la o altă cafea, în Grecia, izbucnisem spontan: „Se simte aerul Greciei!“ *„Aerul Greciei*, ce vrei să spui?“ – se enervase el. „Nu există așa ceva, astea sînt stereotipuri de turist!“

Da, știu, are dreptate: este ridicol să spui „așa sînt grecii (sau italienii sau nemții)“. La rîndul meu, mă enervez cînd aud cum este „Românul“. Și totuși, Jena sau Weimar nu sînt Cagliari sau Alghero. Iar eu nu m-am referit la cum sînt „Italianul“ și „Neamțul“, nu am cochetat cu psihologia popoarelor, nu am încercat să desprind caracteristici intelectuale sau morale ale popoarelor, ci am adulmecat spații și lumile așezate în acele spații. Mai mult, atît Italia, cît și Germania au Nordul și Sudul lor: Piemontul nu este Apulia, iar Brandenburg nu este Bavaria. Mai important este însă faptul că, în acest caz, cel care vorbește este corpul, nu spiritul: Sudul și Nordul le simți, nu le gîndești. Nu este caracterologie, ci estezie...

Să ne întoarcem, de pildă, la *riposino*. Adică nemții nu au și ei un *„riposino“* al lor, nu știu să se odihnească, ci doar să muncească? Cîtuși de puțin! Au și ei ceva echivalent, pentru care au însă propriul termen: *Gemütlich*. Piața îndumincată de biserică din Jena respira această *Gemütlichkeit*. La prima privire, nu o vezi; dacă închizi însă ochii, o simți. E ca și cu frumusețea franțuzoaicelor: desigur că există și în Franța femei frumoase și femei urîte, dar există și ceva aparte, pe care francezii îl numesc *charme* și care nu ține de fizic, ci de cultură. Cînd deschid gura și „conversează“, multe franțuzoice devin brusc *charmantes*, adică un fel de frumusețe inteligentă și spumoasă. Acest *charme* atît de franțuzesc nu poate fi tradus decît prin... șarm. E ca și cu proxemica lui E.T. Hall: peste tot în lume oamenii se înghesuie și se izolează, dar există și un soi de norme spațiale inconștiente care fac ca la britanici, de pildă, totul să se plaseze *at arm's length*, ca vrăbiile pe o sîrmă, în timp ce la noi există doar „Ce te bagi, mă, în sufletul meu?!“ care să marcheze limita ce nu trebuie transgresată. E ca și cu dansul, în general, și *sirtaki*-ul grecesc, în particular: a devenit internațional și toată lumea știe să-l danseze, dar rezultatul este mai totdeauna o horă ecumenică și zlobie, care nu are mai nimic din postura mîndră și mișcarea suspendată a dansului grecesc: este o înduioșătoare impostură.

De fapt, despre asta este vorba: *postùri culturale*, moduri de așezare a corpului în spațiu, *sensorium* locuit; pe scurt, dacă vreți, cultură încorporată – căci, după cum spuneam, corpul are rațiuni pe care rațiunea nu le cunoaște.

Așa stînd lucrurile, prima postură este ecologică: așezarea corpului în mediu, prin mediu și pentru a se îngădui cu mediul. Iar „mediul“ pur și simplu nu este la fel în Sud și în Nord, la șes și la munte. Se spune adesea că sudicii sînt mai leneși, în timp ce nordicii sînt mai harnici, dar „lenea“ este, mai întîi de toate, ecologică! Apreciem cu toții hărnicia și spiritul asociativ al olandezilor, dar, vorba unui olandez: „Pe noi ne-a făcut marea. A trebuit să ne îndiguim polderele, iar digurile nu se pot face și întreține de unul singur. Fără ele, nu existam ca națiie!“

„Miroase a sarmale peste Munții Carpați“ – spune poetul nostru. Alți poeți cîntă alte miresme. Într-un campus studențesc din lume, vei ști totdeauna dacă studenții vin din Asia după mirosul de mirodenii de pe culoare. Retsina nu are nici un farmec în afara plajelor din Grecia, iar berea pe care o bea toată lumea e la fel și în Germania, dar o „simți“ altfel într-o *Bierstube*. Orice casă poate fi acasă, dar a trăi în lemn și a trăi în piatră nu este același lucru. Iar chirpiciul pămîntului este și el o lume aparte. Toate mai înseamnă și temporalități aparte, căci lemnul trece, pietrele rămîn...

Toată lumea comunică, dar toată lumea știe și că unii sînt mai expansivi și alții mai reținuți. Putem să traducem o limbă într-alta, ca să ne înțelegem, dar rămîne totdeauna o parte conotativă, aceea a limbajului corporal, pe care trebuie să o vedem ca să o auzim. Sau, vorba lui Filippo, asta nu se scrie, se practică. Este una dintre postùrile culturale cele mai elocvente. Ea nu se învață, se fură precum descîntecele, se imită și este contagioasă.

Antropologul din Filippo îmi va atrage atenția că ce fac eu aici seamănă foarte mult cu vechea morfologie a culturii, cu acele „cercuri culturale“ ale lui Frobenius sau, mai aproape de noi, cu „spațiul mioritic“ al lui Blaga. Da, în măsura în care este vorba de postùri în spațiu, iar acest spațiu este purtător de cultură. Doar că, în acest caz, corpul și nu „spiritul“ este cel care exprimă spațiul și îl în-corporează. Iar acest spațiu nu este neapărat cel „național“, cea mai mare eroare în această privință fiind naționalizarea spațiului și a postùrilor culturale aferente. Spațiul mioritic al lui Blaga nu este „românesc“, ci, eventual, ardelenesc. Un țăran român din Bărăgan s-ar putea să aibă postùri mai apropiate de bulgarul de peste Dunăre decît de conaționalul său din Mărginimea Sibiului. Oricum însă, nu despre geografie este vorba aici, fie ea și una culturală.

Pe scurt, nu știu ce să spun, dar corpul meu s-a simțit diferit la o cafea în Cagliari și la una în Jena. Ceea ce mă face să cred că, înainte de a deveni obiect de cult, corpul a fost subiect de cultură. Să-l ascultăm...

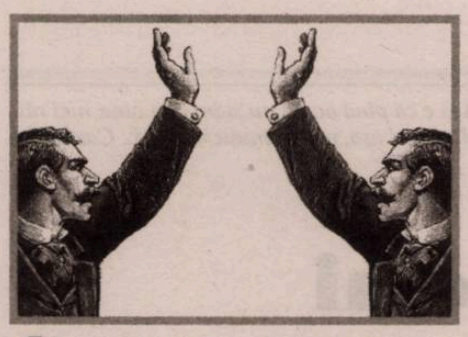

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Mă pregătesc să merg la restaurant

Îmi pun pantalonii cei mai buni, niște blugi cumpărați de la un student arab acu' vrei doi ani și foarte la modă acum vreo zece, și tricoul ăl mai procopsit, o făcătură Lacoste pe care am cumpărat-o de la Costinești. Am niște ghete Adidas, pe care, de cînd le-am luat din Bulgaria cu vreo șase luni în urmă, am hotărît să nu le descalț decît în caz de forță majoră: sex sau baia săptămînală. Îmi iau toți banii la mine, 36 de mărci. Mare parte din bani sînt monezi, plus două hîrtii de 10 mărci mototolite rău. Au stat în buzunarul secret pe care mi-l făcuse mama la chiloți ca să nu-mi fure dujmanii banii pe drumul pînă acolo.

Sînt convins că vor fi de-ajuns. La ALDI cel mai scump vin e 3 mărci, berea e mai ieftină ca apa și la turcii de peste drum o jumate de pîine mare, scobită de miez și umplută cu carne de la kebab, cu sos de maioneză cît vrei, varză, cartofi prăjiți și castraveți murați plus o sticlă de jumate de cola, e 5 mărci.

Fata vine și mă ia cu mașina. E ca la proști: mașina aia nu are nici o legătură cu Trabantul lui Gigilică Bouroșu, fiind mașină și nu trotinetă cu portiere. Habar n-am de ce dracului se uită fata aia la mine, dar și dacă vrea numai să îmi fure banii, nu cred că m-aș supăra. Mă duce la un restaurant superprocopsit, unde toți nemțălaii sînt îmbrăcați de parcă s-ar duce de acolo direct în Valhalla, la sfinții lor.

Sînt un domn și îi zic să comande. Habar n-am ce comandă, că nu pricep nimic în afară de vin. Vinul e un Beaujolais. Îmi amintesc fiindcă zice chelnerul *Beaujolais* cu niște fițe de zici că se trage direct din neamul lui Ludovic al XIV-lea.

Desface sticla și pune un pic în pahar. La noi în familie existau concursuri de băut vin cu vadra și ăsta pune două degete de vin în paharul care ar duce lejer jumate de sticlă. *Zgîrciții dracului,* mă gîndesc eu, cel care am strîns la mine în cameră toate pliculețele de zahăr, mini-pachețelele de unt și cutiuțele de gem care rămîneau de la micul dejun, ca să nu mai vorbesc de alte cîteva chestii pe care le aruncaseră nesimțiții ăștia plini de bani. Îl îndemn prietenește să toarne ca lumea. Se uită la mine cu o privire plină ochi de respect. Apoi se uită lung la muierea impecabilă din fața mea care zîmbește cald, dar cu gura pînă la urechi.

Mîncarea e de tot rahatul. O grămadă de frunze, niște raci, niște viermi care au un gust cam de pește, toate aranjate pe farfurie ca și cum ar fi tablourile lui Țuculescu de la muzeul de artă din Craiova, unde ne duceau comuniștii în mod forțat ca să ne cultive. M-am uitat la mîncare ca la tablouri, cu respect și multă neîncredere. Arăta scump, dar nu înțelegeam nimic. Nu tu, frate, un mic, un mușchi, niște pîine ca lumea, o sarma, un mujdei, niște smîntînică la băiatul, un grătar de ăla talpă înnegrit pe grătar, niște sălățică de boeuf, ficăței, cîrnați. Nimica, numai iarbă cu spume și raci. În plus, muzica aia de lift sinucigaș.

Cînd vine nota o citesc greșit, așa cum îmi vine mie la socoteală. Mi se pare că

a fost ditamai țeapa, căci la turci ne-ar fi costat la jumătate și am mai fi mîncat și seara din ce ne-ar fi rămas. Îndrept elegant o hîrtie de 10 mărci și aranjez atent monezile în cutia de argint în care ne-a adus omul nota de plată. Fata mea rîde cu drag. Rîd și eu, că doar nu vreau să o las singură. Îmi spune că nu trebuie să las *tip.* Habar n-am ce e *tip,* așa că fac la fel cum fac tot timpul cînd nu înțeleg ceva: dau din cap deștept și trec mai departe. Insistă că nu e un restaurant cu *tip.* Îmi explică că *tip*-ul este ceva ce îi lași chelnerului. Mă gîndesc că *de ce dracu' i-aș lăsa ceva chelnerului, că numai papionul de la gîtul lui face mai mult decît toată averea mea?!*

Ia nota de plată și îmi spune cît costă. Este cu sută, nu cu zeci, cum am crezut eu. Mi se face rău. Mă gîndesc că s-au dus dracului o bună parte din banii pe care ar trebui să îi primesc la sfîrșitul lunii sau că o să ajung la *mititica*. Ea continuă să rîdă și îi dă ăluia o chestie de plastic. Plătește ea.

Mă simt emasculat. Piticii din cap au cam amuțit. Mă conduce acasă. Ies din mașină, îi spun posomorît *la revedere* și dau să plec. Fata claxonează. Se uită nedumerită la mine.

– Nu mă inviți la tine?

În clasă nu părea genială, dar brusc sînt convins că e încarnarea feminină a lui Einstein. Numai idei bune are fata asta! O invit în cameră. O să îmi descopere depozitele de zahăr, gem și unt, că – *deah!* – nu poți să știi cînd lovește foametea în Jarmania. Îmi povestește și că pantalonii ăia scurți și foarte fain colorați în care joc baschet sînt, de fapt, chiloți în lumea ei.

Îi se pare că sînt haios și nu prostul satului. Hotărăsc să mă sacrific și îmi dau jos ghetele de baschet.

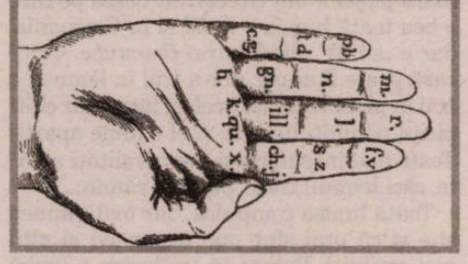

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Secretul triumfului politic

Un universitar agronom din urbe a cunoscut recent, spre uimirea multora, ascensiunea politică rapidă. Profesorul, pe numele său Maimusică Ciupeanu (apropo, cei care mi-au descris personajul, eu neavînd încă onoarea să-l cunosc direct, nu au ratat ocazia să-mi aducă un reproș – luasem în bășcălie, au observat respectivii, într-un articol, numele altui erou din lumea academică, *Maimuțom*, dar iată că se putea și mai rău: *Maimusică*, o stranie și inexplicabilă combinație între *maimuță* și *pisică!),* se specializase în domeniul terenurilor agricole montane, zonă de expertiză închisă, ce nu-l putea face, se înțelege, prea popular. Maimusică avea totuși o particularitate, cum să-i spun, „neurologică" ori „nervoasă", care-i conferise notorietate măcar printre propriii studenți și colegi. La intervale de zecedouăzeci de secunde, omul se lovea singur, necontrolat, cu mîna dreaptă peste cap, speriindu-și interlocutorii neavizați despre ticul în cauză și tulburînd sonor atmosfera cu zgomotele, cam macabre, de cutie craniană traumatizată, pe care le emitea. De unde provenea neobișnuitul și, probabil, extrem de durerosul gest? Prietenii intimi ai domnului Ciupeanu credeau că irepresibilul impuls se născuse în interiorul unui episod teribil din copilăria bietului Maimusică. Pe la vîrsta de trei ani, se povestea, viitorul universitar agronom dezvoltase plăcerea primejdioasă de a sări nebunește pe patul cu arcuri (al anilor '70). Părinții nu reușeau să-l dezvețe de nefericitul obicei, oricît de mult s-ar fi străduit. Dimpotrivă, luptîndu-se insistent să-l împingă spre alte jocuri, Maimusică revenea și mai furibund la iubirea dintîi. Devenise maestru în salturi gigantice (pînă în tavan), pe care orice acrobat profesionist le-ar fi considerat remarcabile la un copil așa de mic. Pînă într-o seară, cînd, pe fondul unei clipe de neatenție a mamei, micul Ciupeanu pierdu, în aer, reperele „sus" și „jos", aidoma piloților intrați, fatalmente, în nebuloasa *looping*-ului catastrofal, și ateriză, ca o torpilă, cu țeasta înainte, în dunga elementelor caloriferului fabricat din fontă dură. Occipitalul lui Maimusică plesni scurt, precum un pepene răscopt în miez de vară, eliberînd jeturi masive de sînge prin toată casa. Sărmana doamnă Ciupeanu – singură cu progenitura buclucașă în acel moment – simți că întregul univers se prăbușește subit peste ea.

Maimusică s-a articulat, brusc și zgomotos, peste țeastă chiar în toiul discursului înflăcărat.

Grăsi totuși puterea să-l înfășoare pe rănit într-o pătură și, așa cum era, în capot și papuci, să alerge disperată la Spitalul de Pediatrie (aflat, din fericire, foarte aproape!). Tragedia abia începuse, însă. La un oarecare interval după incident, sosi acasă și tatăl lui Maimusică, domnul Ciupeanu, distins balerin la Filarmonica de Stat din oraș. Descoperi, îngrozit, ușa apartamentului descuiată, luminile aprinse, nimeni înăuntru și, șocant, sînge pe pereți și pe jos. Sună disperat la ușile vecinilor, solicitînd ajutor. Cu toții se arătară oripilați: nu auziseră și nu văzuseră nimic. Exsanguinat de spaimă, domnul Ciupeanu refuză să anunțe Miliția, așa cum recomandau colocatarii strînși ca la circ, și se duse, livid, în balcon (stăteau la etajul al patrulea). Fără soție și fără Maimusică, existența nu mai avea nici un sens. Se aruncă decis, cu gesturi elegante, de balerin apreciat, în gol. Neprevăzută a fost doar copertina cofetăriei de la parterul blocului, care, excelent întinsă, îl propulsă pe sinucigaș, la fel ca recamierul pe micul Ciupeanu, înapoi în slăvi, de unde ateriză, viu și nevătămat, între crengile unui cireș din vecinătate. Fix atunci revenea de la spital doamna Ciupeanu cu micuțul în brațe. A-și vedea și soțul zburînd prin aer se dovedi prea mult pentru trista femeie, care leșină instantaneu, scăpîndu-l pe Maimusică, pentru a doua oară, cu fruntea de bordura trotuarului. Din nou, sînge, groază și niște buni samariteni care înșfăcară băiețelul (înfășurat deja în tifon ca un cosmonaut sovietic) și fugiră cu el la camera de gardă a spitalului pediatric. Acolo, vai, același doctor de serviciu! Cînd îl văzu iarăși plin de sînge pe copilul suturat și bandajat mai devreme, chirurgul experimentă, la rîndul lui, un colaps și-și scăpă micul pacient pe cimentul sălii de intervenție, producîndu-i traumatisme craniene suplimentare. Astfel a dobîndit Maimusică, pentru tot restul vieții, bucuria de a se plesni peste creier de trei ori consecutiv. Vă întrebați, desigur, ce legătură are faptul cu menționata ascensiune politică rapidă a insului? Păi, de cîteva luni, profesorul a intrat în cel mai mare partid stîngist din România. La o întîlnire a membrilor filialei locale cu liderul absolut de la București, Maimusică s-a articulat, brusc și zgomotos, peste țeastă chiar în toiul discursului înflăcărat ținut de marele șef. Derutată de sunete, sala a început să aplaude deodată furtunos.

Ca atare, în prezent, datorită loialității sale, la proxima remaniere, Ciupeanu e primul pe listă pentru postul de ministru al Agriculturii.

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

Dorin STĂNESCU

Capitala mondială a petrolului, de nimeni știută

La Ploiești, lucrurile au fost întotdeauna altfel decît în restul țării. Oamenii locului s-au socotit mereu aparte, uneori au și avut de ce. În secolul al XIX-lea, aici a fost declanșată o veritabilă revoluție împotriva modernizării accelerate. Caragiale, dar și o parte dintre istorici, au numit evenimentul *Republica de la Ploiești*. România acelei epoci, plină de admirație față de oraș, a reacționat dăruind Ploieștiului Statuia Libertății. Alături de politică, Ploieștiul și ploieștenii au avut privilegiul de a fi contemporani și de a se *ciocni* prin cafenelele urbei ori prin restaurantul lui Gherea din gara orașului cu maestrul Caragiale. Se poate spune că urbea aceasta a lui moș Ploaie, în care trufia provincialismului citadinilor mergea pînă la a afirma că *Bucureștiul era doar un oraș de la marginea Ploieștiului* (un univers în sine), l-a dat, alături de *republică*, pe Caragiale.

Despre o viață culturală e greu să discutăm.

Și a mai fost un element care a făcut orașul aparte – petrolul. Zăcămintele petroliere din vecinătate i-au adus acestuia renumele de *oraș al aurului negru*, dar și onoarea de a fi printre primele așezări din lume unde s-au construit rafinării în epoca de pionierat a anilor 1850-1880. Prelucrarea petrolului a fost izvorul prosperității și al dezvoltării orașului, dar și sursa aerului cosmopolit al urbei.

Avenit comunismul, a trecut comunismul. Orașul Ploiești a rămas cantonat în zona dependenței față de industria petrolieră. O industrie care a intrat în criză în anii '90, mare parte din rafinăriile locale fiind închise, iar salariații disponibilizați. În ciuda evidențelor, în deceniul următor, în oraș s-au ridicat ca simboluri tardive ale prosperității petroliere două clădiri-turn din oțel și sticlă. Prima a avut ambiția de a fi sediul central al CRP (actuala Petrom). Astăzi este o clădire abandonată de Petrom, care și-a mutat sediul central în București. Clădirea părăsită a fost donată primăriei orașului. A doua clădire este sediul încă funcțional al Conpet.

De la comuniști, Ploieștiul a moștenit și un muzeu „republican" al petrolului. Petromul nu l-a mai putut administra și l-a donat și pe acesta Consiliului Județean Prahova. L-au primit cu bucurie. Tabloul se încheie cu o Universitate de Petrol și Gaze. Clipele de glorie ale acesteia au fost pe vremurile cînd țările africane, prietene cu Nicolae Ceaușescu, trimiteau studenți pe bandă rulantă pentru a deprinde tainele exploatării și rafinării petrolului. Universitatea, aflată și ea în criză de mai bine de două decenii, n-a fost niciodată a orașului. Profesorii ei, în mare parte navetiști din București, nu s-au simțit legați de urbe și nu prea s-au implicat în viața comunitară. Despre o viață culturală e greu să discutăm. Ploieștiul este astăzi un oraș de la marginea Bucureștiului, căci spre capitală se uită puținii consumatori de cultură veritabilă ai orașului, dar și tinerii aflați în căutarea unui loc de muncă mai bun. Restul populației a rămas captivă cîntecelor de sirenă ale unui tîrziu *patriotism comunistoid* promovat intens în oraș și în județ de Consiliul Județean Prahova, condus mai mereu de PSD: parade, poezii, panglici, cîntece, panglici, parade militare, panglici și „statui". Multe „statui". Așa se face că într-un spațiu restrîns, pe bulevardul urbei, ca o mărturie peste timp a frăției româno-franco-americane, își fac veacul „statuile" lui Ronald Reagan, Henric al IV-lea, regele Franței, și Mihai Viteazul. De la distanță, la Pucheni, îi veghează Decebal, iar de la Ciorani și Măgurele, Dromichete și Burebista, transmițînd mesajul clar că noi, înainte de a fi români, sîntem daci.

Și nu era rău dacă nevinovata clasă politică locală, de centru-stînga, s-ar fi oprit doar la Dromichete și la Henric al IV-lea. Ei au vrut mai mult. Nu le-a ajuns haosul și dezastrul edilitar ale mandatului 2012-2016, cînd orașul condus de PSD-ALDE a devenit un nou Caracal (hipodrom fără pistă omologată, o monstruoasă parcare care ocupă jumătate dintr-o stradă a centrului urbei, fonduri europene pierdute). Au vrut să dea o dimensiune planetară orașului și județului.

Petrolul s-a cam dus. Spiritul civic, la fel.

De curînd, căci acest subiect a generat articolul de față, pe o clădire emblematică din centrul orașului tronează un uriaș banner tricolor pe care scrie: *Prahova 2017, Capitala Mondială a Petrolului, 160 de ani de la prima rafinărie din lume.* Frapează, evident, faptul că, iată, cognomenul de Mondialu'/Mondial/Mondială a trecut, mai nou, de la persoane fizice, unele care și-au cîștigat notorietatea prin înrudirile și scandalurile cu politicieni, la instituții și județe. Aniversarea împlinirii a 160 de ani de la înființarea rafinăriei fraților Mehedințeanu e o inițiativă lăudabilă. Nici nu mai contează că sînt și voci care afirmă că înființarea primei rafinării din lume este revendicată și de polonezi, care susțin că aceasta a fost construită de către Ignacy Lukasiewicz la Ulaszowice, lîngă orașul Jaslo, în 1856, sau că prima rafinărie din România a fost creată la Lucăcești, în județul Bacău, în 1840. Daniel Yergin, autorul unei lucrări care a primit premiul Pulitzer – *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money, and Power* (1991) –, consideră că istoria modernă a petrolului începe în 1859, în Pennsylvania, cînd Edwin Drake a introdus tehnici moderne de forare a puțurilor. Pînă atunci, susține Yergin, în Galiția și România, unde puțurile erau săpate manual de către țărani, nu se poate vorbi decît de o epocă preindustrială. Sursele istorice sînt numeroase, poate și interesate, unele. La noi, istoriile petrolului publicate în epoca ante-1989 nu s-au bazat și pe documentări după cărți, studii din străinătate. Ele s-au rezumat la citarea lucrărilor mai vechi apărute în țară. Oricum ar fi, frații Mehedințeanu rămîn importanți pentru istoria noastră. Ei sînt cei care, alături de alți întreprinzători, au pus România pe harta pionierilor industriei petroliere. Acest fapt este incontestabil. La fel și „pasiunea" politicienilor locali pentru istorie, dar pentru una militantă, care servește prezentului, interesului politic imediat. Adevărul istoric? Nu interesează.

Publicitate

Cu siguranță, ploieștenii/prahovenii sînt deranjați că orașul/județul este capitală mondială. Prea multe limuzine ale șeicilor arabi, ale miliardarilor texani perturbă viața urbei. Hotelurile, terasele, restaurantele sînt pline de străini. Importanți șefi de state sosesc unul după altul și circulația rutieră este îngreunată. Cum unde se duc? La Ploiești! Întîi, la universitate. Să vadă portretele stilizate ale fraților Marin și Theodor Mehedințeanu. Că singurul portret cunoscut este cel al lui Theodor Mehedințeanu și se află la Banca Națională a României contează prea puțin în această ecuație. Mapamondul e nerăbdător să vadă efigia Mehedințenilor. Important este că pionierii industriei petroliere au un monument. S-a mai rostit un discurs, s-a mai tăiat o panglică...

Traseul se continuă la rafinăriile închise și aflate în conservare, apoi la Muzeul Petrolului, aflat și el în reorganizare, iar turul se termină cu o masă servită pe clădirea pustie care trebuia să fie sediul central al Petromului. În fiecare zi se mai inaugurează un bust, o mare personalitate din domeniul petrolier mai poposește aici. CNN, BBC, Euronews sînt doar cîteva din zecile de televiziuni care transmit imagini în direct din *capitala mondială a petrolului.*

În secolul trecut, în plin avînt al industriei petrolului, George Ranetti a scris o epigramă premonitorie: „Ce-ar fi Ploieștii fără de petrol? / Un Quintus chiel cu capul gol / Un Gherea fără clientelă / O gamă fără nota sol / Un flautist lipsit de buze / Ce-ar fi actorul fără rol / Fără de flirt juna duduie / Ploieștii fără de Statuie / Dar mai ales fără petrol!"

Petrolul s-a cam dus. Spiritul civic, la fel. Am rămas doar cu maestrul Caragiale și cu urmașii personajelor sale. Din păcate, Ploieștiul (județul Prahova) nu este capitală mondială a petrolului. Doar în închipuirea unora. *Capitala mondială a petrolului* e doar o butaforie scrisă pe un banner...

Pe bulevardul orașului, vechiul bust al magistrului Caragiale rîde în soare la Henric al IV-lea și la Ronald Reagan. În fața sediului Consiliului Județean Prahova se înalță un maiestuos grup statuar: Caragiale și personaje ale operei sale. Vegheate de maestrul Caragiale, Mamița, Mam'mare și tanti Mița îi spun domnului Goe: „Goe, puișorule, chiar dacă nu iei bacaloriatu' la istorie, cînd te faci mare, să candidezi și să lucrezi la Consiliu' Județean Prahova Mondială".

Ploieștii sînt altfel și astăzi. Ploieștii mondiali, Prahova mondială...

***Dorin Stănescu** este profesor de istorie.*

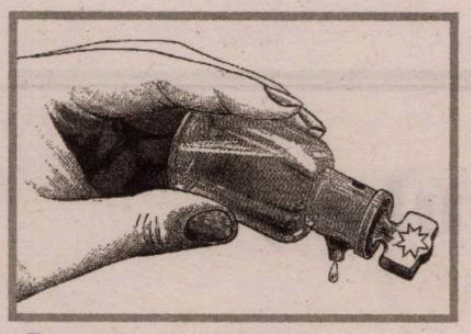

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Taraf și tacîm

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, turcismul *taraf* era frecvent folosit cu unul dintre sensurile sale de bază: „partid". Ceea ce astăzi pare o metaforă ironică este, de fapt, o simplă etapă din schimbarea semantică a unui cuvînt. În turcă, *taraf* are mai multe sensuri, între care „parte", „partid", „grup" etc. Originea și evoluția cuvîntului a fost explicată pe larg de Lazăr Șăineanu *(Influența orientală asupra limbei și culturei române,* 1900), de Emil Suciu (în *Influența* turcă *asupra limbii române,* 2010) și de *Dicționarul limbii române* (DLR). În scrierile politice ale lui Ionică Tăutul, de pildă, într-o descriere a instituțiilor Moldovei, se explica modul în care „hotărîrile nu să dau după mulțimea glasurilor, ci de către *taraful* prezidentului" (1828), iar „fiecare *taraf* își face constituție" (ediția din 1974, p. 354). Termenul oscila între o accepție neutră – ca în *Analele parlamentare* din 1832: „dumnealui ispravnic cu *taraful* ce-l are" și un uz depreciativ. În teatrul lui Alecsandri conotațiile negative par să fi fost deja fixate: în *Sînziana și Pepelea,* între Papură împărat și Păcală are loc o lungă discuție, satirică, despre „tarafurile politice" care „senmulțesc pe toată ziua": „taraful aristocrat, democrat, burtocrat, pungocrat, postocrat". Pentru a desemna o mică orchestră tradițională, termenul era la început însoțit în mod obligatoriu de o precizare; sintagma *taraf de lăutari* e folosită, tot de Alecsandri, în „cînticelul comic" *Barbu Lăutariul*. În *Limbajul infractorilor* al lui Traian Tandin (1993), cuvîntul *taraf* era înregistrat cu sensul „gașcă, clică de hoți care operează împreună", explicație reluată în *Dicționarul de argou* al lui G. Volceanov (2006). E foarte probabil vorba de un sens vechi, păstrat fie în listele de cuvinte ale poliției, fie chiar în argou – dar e greu de spus cît mai circulă cu adevărat în prezent în mediile marginale. Sensul principal de azi al cuvîntului este desigur cel de „grup muzical folcloric", care dă și numele unui canal de televiziune: „Televiziunea de manele Taraf TV" (gandul.info).

În româna din secolul al XIX-lea exista și un alt turcism cu sens larg, folosit, printre altele, pentru denumirea unui grup muzical: dicționarele noastre înregistrează sintagma *tacîm de lăutari,* care ni se pare astăzi destul de ciudată tocmai pentru că și *tacîm* și-a restrîns sensurile și s-a specializat. De la sensurile foarte generale din turcă – „grup" și „set" –, *tacîm* a ajuns să denumească în româna de azi doar setul de ustensile folosite pentru a mînca. Dacă *taraf* se referea la persoane, *tacîm* desemna în română mai ales lucruri – de la seturi vestimentare la mobilier: ca „ansamblu de obiecte sau de unelte necesare unei anumite operații sau specifice unei anumite îndeletniciri" (DEX). Uneori cuvîntul desemna totuși și grupuri de indivizi, ca în

„tacîm de lăutari (taraf cu instrumentele: vioară, cobză, nai ș.a.)" (Scriban, 1939). E drept, evoluția lui *tacîm* în română a lăsat mai multe urme: de exemplu, expresia *tot tacîmul,* care nu se referă, desigur, la cuțite și furculițe, ci se poate aplica oricărei situații („tot ce e nevoie, serviciu complet"). În perioada comunistă, cum se știe, *tacîm* ajunsese să desemneze, în registrul colocvial, un produs alimentar de cea mai proastă calitate, printre puținele care se mai găseau în anii '80. Definirea sa în dicționare are unele variații: „aripi, gheare, gîturi de pasăre" (DEX) sau „carcasă (de obicei de pui)" *(Dicționarul de cuvinte recente,* ediția a doua). *Tacîm de pui* poate fi la fel de bine o denumire tehnică, legată de sensurile mai vechi ale cuvîntului (ca set de părți mai puțin valorificabile din carnea de pui) sau o metaforă glumeață, bazată pe o asemănare vizuală (între ghearele de pui și furculițe, de exemplu). Interesant e că formula *tacîm de pui* se păstrează și azi, fiind înscrisă pe unele ambalaje și evocată în rețete culinare.

Apropiate de o sinonimie parțială – de contextul lăutăresc în care erau echivalente în limba mai veche –, *taraf* și *tacîm* ilustrează atît profundele schimbări semantice pe care le-au suferit turcismele intrate în română, cît și surprinzătoarea lor vitalitate.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

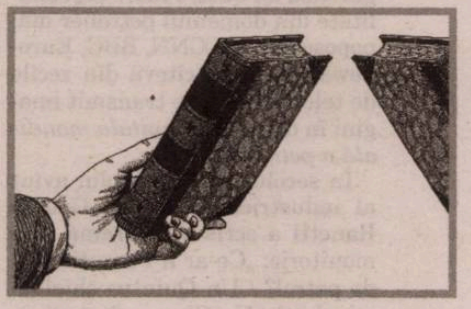

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Trece-mă, te rog, la făcute! (I)

Sola Scriptura. „O simplă persoană laică înarmată cu Scriptura este mai presus de cel mai puternic papă lipsit de aceasta." Așa ar fi spus Martin Luther. Teologului de la Wittenberg i s-a alăturat, la exact 500 de ani de la publicarea celor 95 de teze, un alt mare reformator. Iar noi încă refuzăm să înțelegem, să acceptăm.

Sola Scriptura este principiul călăuzitor al Reformei politice ce se desfășoară în România sub ochii noștri. Probabil vor mai fi și altele – 4? – care se vor revela la momentul potrivit. Deocamdată ajunge să pricepem că politica, în viziunea reformatorilor, trebuie retrasă din mîna intermediarilor de tot soiul – premieri, miniștri, parlamentari, consilieri, primari ș.a.m.d. – și redată legăturii nemijlocite dintre cetățean și Textul Fondator.

Doar în două situații poate cineva să se sustragă de la această revoluție: fie din rea-credință – e cazul vînduților care, datorită unor interese oculte, își reneagă patria și moralitatea –, fie din ignoranță.

Nu mi-a fost dat să aud, de cînd mă știu trăitor în această țară, rostită mai des în spațiul public faimoasa replică: *„Sancta simplicitas!"* În versiunile ei actualizate: „Ați citit OUG 13?", „Dar OUG 14?" Și, mult deasupra invocării acestor marginalii la textul fundamental – care, se pare, se îmbogățește pe zi ce trece cu note de subsol: „Ați citit Programul de guvernare?" Puneți-vă, fraților, pe citit, altminteri vă veți pîrpăli în veac în spuza neștiinței. Pe mine, unul, m-a apucat groaza cînd am aflat că pînă și actualul premier remanent n-ar fi citit Programul de guvernare.

Reforma aflată în plină desfășurare va simplifica enorm viața politică românească. Sînt convins că, după ce se va istovi actual, educația și cercetarea.

Dacă nu mă credeți, mai citiți și voi Programul, arză-v-ar catranul de ignoranți!

tuala autointitulată criză, iar trădătorii și ignoranții vor fi eliminați, viitorul Guvern va fi desemnat pe baze nu numai integral democratice, ci și, aș îndrăzni să spun, științifice. Propun ca acest viitor Guvern să se alcătuiască, în deplină transparență, prin concurs public național. Fiecare candidat la un portofoliu ministerial va trebui să dovedească cunoașterea impecabilă, inclusiv cu semnele de punctuație, a pasajelor din Program referitoare la domeniul de activitate la care aspiră. În caz de balotaj, va avea cîștig de cauză candidatul sau candidata care va termina expunerea în cel mai scurt timp – indiciu incontestabil al unui nivel superior de asimilare. Pentru aspiranții la postul de premier, bibliografia obligatorie va consta din cele 104 pagini ale textului integral. În felul acesta ne vom asigura și că, dacă dintr-un motiv oarecare – atac cibernetic, concediul secretarei etc. –, Textul Fondator va fi pierdut, îl vom putea lesne reconstrui.

Pînă una-alta, eu m-am decis să mă pregătesc temeinic pentru viitor. Nu conspir, dar am adesea sentimentul că sînt excesiv de ignorant. Așa că: *Sola Scriptura*. Am mai făcut o dată exercițiul ăsta, cînd cu ordonanțele de modificare a Codului Penal și a Codului de Procedură Penală, și m-am edificat. Așadar, ca orice filolog drept credincios, înapoi la text. De data asta, educația și cercetarea.

Găsim, în Program, măsuri urgente precum:

- Continuarea subfinanțării cronice la capitolul Educație, spre a evita risipa banului public.
- Anularea precedentului concurs pentru ocuparea posturilor de directori de școală, astfel încît și foștii candidați ce n-au obținut notă de trecere să poată să-și continue activitatea, spre bunul mers al învățămîntului românesc.
- Reconfigurarea corpului de experți ai CNATDCU – Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare – spre a pune capăt, o dată pentru totdeauna, practicii infamante a depistării lucrărilor plagiate sau închiriate.
- Construcția și implementarea unui sistem de evaluare a performanțelor universităților din România, potrivit principiului echității, astfel încît să poată ieși toate pe locul I.
- Amînarea procesului de evaluare a Școlilor doctorale din România, pînă ce se va dovedi că nu e nevoie de el.
- Reconfigurarea corpului de experți evaluatori ai CNC – Consiliul Național al Cercetării – cu eliminarea experților străini, a celor din științele umaniste și restrîngerea drastică a numărului evaluatorilor proveniți din instituții de referință în cercetare, pentru a contracara subordonarea științei românești intereselor străine, efectul disolutiv al umanisticii asupra minții concetățenilor noștri și aspirațiile de monopol intern.
- Prorogarea măsurilor privind anul pregătitor de limba română pentru studenții străini, spre a nu limita accesul la studii al celor care știu să spună „Bună ziua" pe românește.

Poate că nu am reprodus chiar *ad litteram* din Textul Fondator. Aspirațiile mele la un portofoliu ministerial sînt plăpînde și memoria îmi joacă feste. Vă garantez însă că fiecare punct menționat își are corespondentul în Program, măcar atît cît, la recenta evaluare a Guvernului pe baze științifice, obiective, să poată aspira să fie trecut la rubrica „făcute" – dacă se roagă frumos.

Dacă nu mă credeți, mai citiți și voi Programul, arză-v-ar catranul de ignoranți!

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

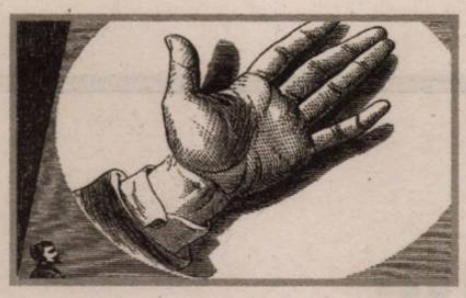

Adina POPESCU

portrete din mers

O expediție (I)

– Gărîna, fără festival, și o bere locală –

Anul trecut, am lucrat împreună cu Alexandru Ciubotariu (Pisica Pătrată) la prima cărticică de bandă desenată din seria „Dincolo de orizont“, un proiect WWF România, în care un băiețel de la oraș rătăcește pe colinele Transilvaniei și descoperă podișul Hîrtibaciului, o arie protejată „Natura 2000“. Printre altele, scopul acestui proiect este împrietenirea cu natura a acelor copii care văd animale sălbatice doar pe Animal Planet și își imaginează că o vacă e mov, o educație ecologică și, nu în ultimul rînd, o invitație la o călătorie reală prin rezervațiile naturale din România. Nu mi-a fost ușor să scriu scenariul benzii desenate pentru că eu însămi nu fusesem niciodată în locurile pe care trebuia să le descriu. Însă anul acesta, pentru a doua carte, cea despre Banatul Montan în care se continuă aventurile lui Luca „dincolo de orizont“, am pornit împreună cu Ciubi, Oana și Mara de la WWF într-o călătorie de documentare. Eu am numit-o, de fapt, o expediție, pentru că m-am simțit ca în copilărie, atunci cînd visam să-i urmez pe Cireșari în Peștera Neagră sau la Castelul fetei în alb. Acea expediție de care n-am avut parte aproape niciodată, fiindcă vacanțele noastre erau standard – un sejur la mare, la Neptun, și unul la munte, pe clasica Vale a Prahovei, iar taberele erau destul de statice și de plicticoase. În cele patru zile care mi s-au părut vreo șapte, am dormit în fiecare noapte într-un alt loc, ne-am trezit în zori, am străbătut în lung și în lat județul Caraș-Severin cu o mașină de teren, pe drumuri imposibile, am coborît din munți la Dunăre, am fost pe urmele zimbrilor care și-au recăpătat libertatea în Munții Țarcului.

Drumul care urcă în serpentine din șoseaua națională spre Gărîna era complet pustiu, te așteptai ca oricînd să-ți iasă în cale din pădure vreo căprioară sau vreo vulpe. Am încercat să mi-l imaginez cum ar arăta în timpul festivalului la care n-am ajuns niciodată, plin de mașini și de rulotiști, însă n-am reușit. Senzația pe care ți-o dă este că deja ești departe de orice, deși Reșița e doar la 30 și ceva de kilometri. Pînă la Brebu Nou nu mai treci prin nici un alt sat. Totuși, la un moment dat, vedem un ins cu o alură de hipster care coboară senin pe un soi de trotinetă: oare unde s-o duce? E total zen – umbrele serii, trotineta, zîmbetul de pe chipul lui. O să-l înțelegem cînd vom ajunge la Brebu. E aproape întuneric, bîjbîim după pensiune, urmînd indicațiile Marei. Prima stradă la dreapta înainte de biserică. Biserica romano-catolică, dreaptă și albă, ca și cum ultimele raze de lumină ale zilei ar fi fost absorbite de ziduri, înconjurată de copaci înalți. Reușim să vedem ceva din sat – e din altă lume. Nici o notă stridentă, casele adunate unele într-altele pe micul platou montan, în rînduiala lor, satul pare de fapt o fortăreață. Găsim și pensiunea, gazda – Adi – ne iese în întîmpinare. Odată cu el și cîinele uriaș, alb, care dă din coadă, seamănă mai degrabă cu un urs polar. N-am întrebat ce rasă e, dar aflăm că e pui. Se întinde leneș pe terasă și începe să sforăie ca un moș care a băut prea mult rachiu.

Zona de blocuri ceaușiste are ceva straniu, de planetă străină care s-a oprit din evoluție.

Cine merge în Caraș în afară de cunoscători?

A doua zi dimineață, la ora 7, soarele inundă terasa, totul în jur e luminos și limpede. Terasa se continuă cu o fîneață cu iarbă înaltă, dealurile sînt pe fundal. Verdele e proaspăt, crud, de început de iunie. Ne bem cafeaua, cu senzația că ne-am trezit în paradis, Adi și soția lui Adela se pregătesc să meargă la serviciu, la Reșița – ea cu mașina, el pe motocicletă. 72 de kilometri zilnic dus-întors. Nu apucăm să ne cunoaștem mai bine, promitem că vom reveni. Reușesc să schimb cîteva vorbe cu Adela. „Nu înțeleg de ce județul ăsta, Caraș, care are de toate și atîtea de oferit, e unul dintre cele mai sărace din țară“ – zice Adela. Lipsa investițiilor, proasta administrare de-a lungul vremii? Potențial turistic insuficient exploatat? Cine merge în Caraș în afară de cunoscători și de oameni de-ai locului, din Banat, din Timișoara? Sau mai vin nemții care știu de unde au plecat bunicii lor.

Gărîna, în schimb, e cunoscută pentru festival. Însă tot de către cunoscători, în fond. Trecem cu mașina pe lîngă locul unde se organizează festivalul. Văd scena, băncile din lemn, din nou nici o notă stridentă, totul e încadrat în peisaj. Ne terminăm cafeaua pe care am luat-o „la pachet“ la Trei Ape, pe malul lacului. Liniște, păsări, din pădure am senzația că aud o frîntură de melodie, cîteva acorduri, însă e doar o părere.

În urmă cu un an, am băut pentru prima oară berea Sara, la Timișoara, și am avut o revelație. Mi s-a părut cea mai bună bere artizanală din România, la concurență poate doar cu Zăganu. Răcoroasă, spumoasă, aromată (în rețetă există și condimente „secrete“). Ei îi spun bere „de casă“ și am ajuns la locul unde se fabrică, la Văliug, unde există și o pensiune cu același nume, una dintre opțiunile de cazare în timpul festivalului. La pensiune e plin de copii, tocmai se organizează un concurs de tir. O cunoaștem pe Magdalena, îi spun că sînt prietenă cu Sara, adică cu berea, pe Facebook și că am căutat-o cu obstinație prin București. Am găsit doar în cîteva locuri cam de fițe, cu 15 lei (prețul de fabrică fiind în jur de 6 lei). Magdalena îmi spune că mai nou se găsește în vreo două hipermarket-uri. Dacă o vedeți, n-o ocoliți. Într-o lume în care tot ce bem și mîncăm sînt în primul rînd „produse“ care au nevoie de reclamă, de *branding* și *rebranding* ca să ne fie vîrîte pe gît, promovarea unei beri curate mi se pare un *must*. De unde și pînă unde Sara? „De la numele unui cățel!“ – rîde Magdalena. Sau de la numele unei posibile fetițe care s-a dovedit a fi băiețel. E prea devreme ca să bem o Sara, dar ne luăm o ladă de bere care ne va însoți pe tot parcursul excursiei noastre. Va fi un leitmotiv, căci o oprire pe vreun tăpșan, pe cine știe ce coclauri, va fi completată de cîte o bere minunată. Plec de la Văliug, încă nelămurită – oare de ce județul Caraș o fi printre cele mai sărace din țară din moment ce există astfel de oameni care își văd, cu bune și oneste intenții, de treaba și de berea lor?

Trecem prin Reșița, este prima dată cînd ajung în acest oraș, însă n-am timp decît de o primă impresie. Mi se pare un loc interesant – post-industrial și pitoresc, în același timp, captiv între dealuri. Zona de blocuri ceaușiste, cu fostul funicular care o străbate dintr-o parte în alta, are ceva straniu, de planetă străină care s-a oprit din evoluție atunci cînd și-a epuizat resursele. Însă ne întoarcem pe serpentinele drumului din pădure, ajungem în Oravița – un orășel defunct, ca multe altele, zărim un indicator spre Ciudanovița –, o fostă exploatare de uraniu cu o poveste complicată. Părăsim drumul principal, vedem un alt indicator spre o cetate romană. Oprim ca să întrebăm un localnic dacă merită să mergem pînă acolo. „Nu se merită... ce să vedeți? Sînt numai niște pietre... Și drumul așa-i de prost...“ Revenim pe traseul inițial, spre Ochiul Bei și Cheile Nerei, un tărîm legendar, din poveștile unor prieteni – desigur, tot niște cunoscători. Județul Caraș-Severin este o destinație turistică uimitoare, însă aproape necunoscută.

(continuare în numărul viitor)

Radu NAUM

un sport la Răsărit

Rugby-ul românesc globalizat stîrnește aceleași pasiuni ca pe vremuri?

Aș zice că încă și mai și. Rugby-ul e, pentru fanii lui, un fel de Nirvana a sportului. Ei se definesc adesea în opoziție cu alții, mai ales cu adoratorii fotbalului. Sigur că și aici contează naționalitatea, culorile, imnul. Cînd Irlanda a jucat cu Anglia pe Cork Park, locul în care patrioți insulari fusese masacrați de armata regulată a Londrei în altă epocă, momentul imnului gazdelor a cutremurat. Numai că, un pic înainte, *God Save the Queen* nu fusese huiduit. Asta spune ceva despre un respect și despre valori care transcend o confruntare. Sau o echipă. Sau ideea că ești dintr-o țară sau alta. De aceea la rugby e acceptat ceea ce în alte discipline ar fi disprețuit. Rugby-ul este despre comunități de bărbați cu *set-up* moral. Cam asta e biblia lui, nu întotdeauna respectată. A veni de aiurea pentru a gira o comunitate, a o ajuta mai ales – și asta e un alt punct important – cînd există încă (și mereu) atîta eclectism în rugby e o cutumă deja acceptată. Și, oricum, nu oricine joacă oricînd, oriunde vrea. Trebuie să ai trei ani de stat în țara pe care o reprezinți (cinci ani din 2020). Tangimana Fonovai, autorul unui eseu, e de o vreme la Timișoara. Și nici Gordon McRorie, omul cu transformările în meciul cu România, nu e canadian. Internetul zice că e scoțian (că doar nu maramureșan cu numele ăsta) născut la Hong Kong. Iaca așa. Pasiuni, deci, sînt și vor fi, oricît ne-am împletici limba să rostim numele noilor „stejari“. Rugby-ul e în lumea lui. Mulți zic că mult, mult mai bună decît aia în care se joacă exclusiv cu cele mai îndepărtate membre de cap.

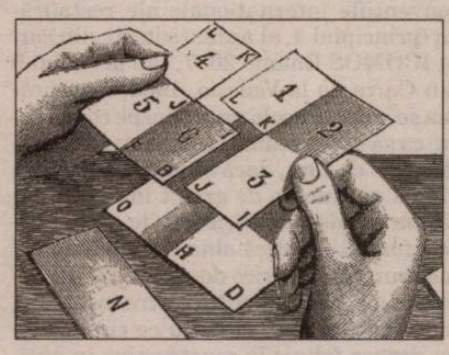

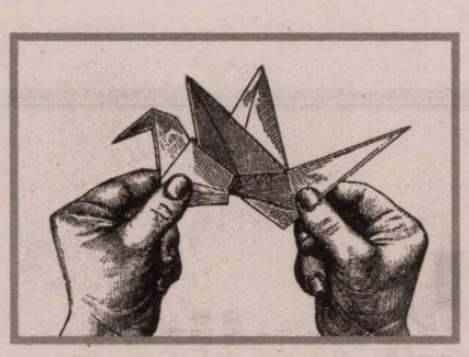

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Tancul sovietic

Ați observat că, de la o vreme, luna iunie, cireșarul – cum i se spunea popular –, cea care începe cu Ziua Copilului, a început să fie botezată pe de-a-ntregul „luna copiilor“? Probabil că noua denumire are ceva de-a face cu marketingul, tot așa cum luna decembrie a devenit la un moment dat „luna cadourilor“. Oricum, iunie e luna în care vine vacanța de vară și copiii se pot juca nestingheriți. Dar astăzi vacanțele și joaca sînt destul de diferite de cele ale generației mele. E o vreme în care copiii (și nu numai ei) se joacă foarte mult pe calculator, pe tabletă sau chiar pe telefon, și nu doar în vacanță sau în timpul liber, ci chiar în ore sau în timp ce merg la școală. Unii spun că e de rău. Eu aș zice că orice generație își are beneficiile, lipsurile și excesele ei. Astăzi un copil e fericit cînd primește un *play-station* sau un joc nou pe calculator. Cînd eram eu copil, jucăriile erau doar fizice, nu și virtuale, iar varietatea lor era serios limitată. Sigur, părinții noștri au avut și mai puține. Dar erau jucării care se țineau minte. Cred că mulți își mai amintesc, de exemplu, autocarul pe care scria ONT (adică prescurtarea de la Oficiul Național de Turism, unica agenție de turism din vremea comunismului) și pe care de obicei îl vedeai pe raftul de sus al raionului cu jucării din librării (fiindcă pe atunci jucăriile se găseau la librărie). Pentru noi, băieții, în special, autobuzul ăla era formidabil. Costa vreo sută de lei, ceea ce, pe la începutul anilor '70, era o sumă serioasă. Dacă reușeai să-l ai, erai fericit. Mult înaintea apariției autocarului însă, îmi aduc aminte că am avut și o „frumoasă americană“, adică o mașină mare, pătrățoasă, verde, decapotată, cu un fel de telecomandă prin fir. Avea și claxon, și faruri care se aprindeau, iar pe telecomanda cu baterii era și un mic volan prin care o puteai face să ia viraje. Pentru un băiat de trei-patru ani, era o adevărată nebunie. Mi-amintesc și acum senzația de-a dreptul psihedelică pe care mi-o provocau culoarea și forma ei. Îmi venea mereu s-o ating, iar curînd am rămas doar cu atinsul pentru că sistemul electric care o punea în mișcare s-a stricat. Pînă de curînd, n-am știut de unde apăruse la noi în casă mașina aceea atît de spectaculoasă. Recent, un prieten a adus vorba despre jucăria lui favorită, o mașinuță care, din descriere, părea la fel ca a mea. Probabil că prin magazinele comuniste din acele vremuri se găsiseră la un moment dat niște asemenea exemplare, evident importate și, mai mult ca sigur, în ediție limitată.

Eram ceva mai mare cînd ai mei mi-au adus de la Moscova (una dintre puținele destinații turistice posibile pe atunci) două camioane uriașe. Nici nu știu cum le-or fi transportat, săracii. Unul semăna, mi se pare, cu camionul în care Yves Montand transporta nitroglicerină în *Salariul groazei* și eu încăpeam cu fundul în bena lui. Celălalt avea în spatele cabinei o cutie mare pe care scria HLEB (pîine), cu ușițe și rafturețe detașabile. Erau dintr-o tablă zdravănă și culoarea predominantă era un verde militar. Atunci am aflat că, pe lîngă mult dorita RFG, și Uniunea Sovietică (în privința căreia chiar și în mintea mea de copil existau unele rețineri) putea fi o țară interesantă din punct de vedere al jucăriilor. Camioanele acelea erau, în orice caz, cu totul diferite de tot ce văzusem în România. Și atunci am aflat că la Moscova exista un magazin asemănător cu „Romarta copiilor“ de la noi, dar mult mai mare, așa, proporțional cu mărimea țării vecine de la Răsărit de pe atunci, care se chema *„Deți Mir“* („Lumea copiilor“). Eram deja în clasa a șasea cînd am ajuns eu însumi într-o excursie la Moscova. Și bineînțeles, am fost la *„Deți Mir“* (care există și azi). Un fel de hală enormă, cu ecou, plină de jucării, zumzăind și zbîrnîind în toate felurile. Catralioane de jucării mai mici sau mai mari oriunde îți întorceai privirea. De tavanul foarte înalt și boltit atîrna un imens crocodil cu gura deschisă. Eram mut de încîntare. Am vizitat toate raioanele cît am putut de repede, fiindcă nu aveam prea mult timp și mi-a fost foarte greu să mă decid. În cele din urmă, deși cred că mama a cam strîmbat din nas, am ales un tanc cu stea roșie pe turelă, cu baterii și telecomandă prin fir.

În lungul drum de întoarcere în România, în cușeta din tren, mă jucam cu micul tanc care reușea să urce cu șenilele lui de plastic pe pătură și pe pernă. Un domn mai în vîrstă din grupul nostru mă tot urmărea de pe culoar. La un moment dat, mi s-a adresat pe un ton plin de vibrații speciale, pe care nu l-am uitat nici pînă azi: „Va să zică, tinere domn, din Uniunea Sovietică ți-ai luat un tanc...“ Apoi, cu o voce dintr-odată mai blîndă, m-a sfătuit să nu-l mai forțez pe suprafețe care nu sînt netede, ca să nu se ardă motorul.

ready made

„Actualul system de pavaju cu granit, adoptat generalmente în toate orașele Angliei, a succedat Macadamului. Cu toate acestea orice observator a putut remarca uă imensă circulațiune în principalele noastre strade pe timp de 12 sau 15 ore pe zi ocazionează foarte curând deplasarea acestor blocuri de granit, usarea unghiurilor și marginelor, deformarea suprafețelor, intersticiile absorb materii organice care, udate de ceață sau ploaie, se amestecă în urma atmosferii în formă de aburi nesănătoși prin acțiunea soarelui și a căldurii. Adăogați la aceste inconveniente că mișcarea repede și sgomotul, produse de trăsurile care trec pe acest felu de pavagiu, fac ca principalele strade să fie nesuferite atât pentru afaceri cât și pentru plăceri.“

Paul I. Săndulescu,
Istoricul pavajelor bucureștene. Studii și documente, 1936

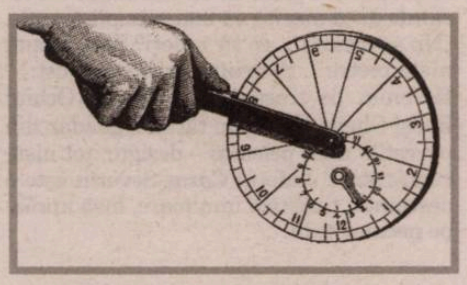

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

O ruină la cheie

Arhitectul care se ocupa cu restaurările pe șantierul de la Milet încerca, în 2003, să obțină un bloc mare de calcar pentru una din numeroasele bolți din teatru, construit cîndva, bineînțeles, cu calcar din aceeași carieră locală. Din această boltă anume – nu mai știu dacă era elenistică sau romană – căzuse, după vreo două mii de ani, un bolțar. Autoritățile însă preferau să se folosească beton și, pentru că el „nu prefera“, i-au trîntit argumentul suprem: are garanție o sută de ani! Despre această garanție – de altfel, mult prea generos estimată – îmi amintesc mereu cînd văd ciment pe situri arheologice restaurate și consolidate aiurea. Coșmarul meu favorit este o fațadă de templu hexastil – văzută într-un peisaj mediteranean paradiziac – cu două coloane în care s-au încorporat fragmente de tamburi originali, găsiți chiar pe sit, și celelalte patru coloane de ciment roz. Nu e nevoie să pritocești convențiile internaționale ale restaurării (principiul 4, al autenticității, din carta ICOMOS Ename 2007, sau articolul 9 din Carta de la Veneția, 1964, restaurarea se oprește acolo unde începe conjectura) ca să-ți dai seama că ceva nu e-n regulă. Oare ce simt, dacă simt ceva, cei care vin cu un camion de granit importat din China și adaugă doi metri de asize peste o fundație antică abia vizibilă – în cel mai bun caz, că orice două ziduri sînt de o mamă și că mai multe pietre înseamnă mai mulți turiști. Nu știu ce cunoștințe au despre tehnicile constructive în antichitate, pe care le reproduc pentru vizitatori, e evidentă doar convingerea lor că se construia prost, repede și la plesneală. Sînt restaurări care în zece ani vor trebui restaurate urgent și care îți oferă, în loc de puțin taifas, oricît de nepretențios, cu trecutul, o teleconferință cu demonul kitsch-ului. La capătul opus, există restaurări foarte bine făcute tehnic, dar al căror rezultat este că vatra neolitică este adăpostită sub un fel de viaduct deconstructivist de oțel cromat. Nu zic că nu e un dialog între epoci, sau cum s-o fi justificînd abordarea asta, dar dacă e într-o formă extremă, nu mai rămîne decît narcisismul strivitor al modernității, cu discursul lui paternalist.

Îmi mai amintesc un lucru cînd văd uneori prin Turcia heirupisme de ciment pe situri arheologice. Cineva zicea că pentru posibilitatea de a construi ceva im-

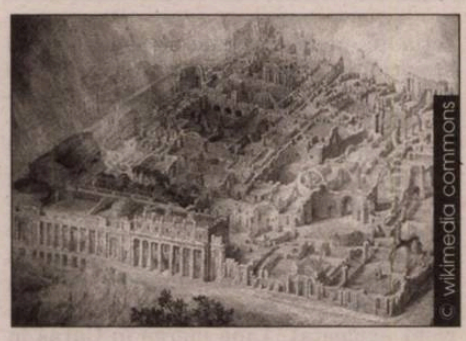

Are garanție o sută de ani!

punător și-ar fi vîndut sufletul ca Faust. „Iar acum îl găsisem pe Mefisto al meu. Nu era cu nimic mai puțin cuceritor decît cel al lui Goethe“, spune mai încolo Speer, arhitectul lui Hitler. Înțeleg foarte bine că nu moare nimeni dacă niște ziduri antice sînt prost restaurate. Adevărul e că nu moare nimeni nici dacă sînt complet demolate. Aș vrea doar ca, instituțional, un sit să poată fi cumva protejat și de arheologul care crede că situl a devenit proprietatea lui, și de firma de construcții care face restaurarea și consolidarea unor ruine antice de parcă ar fi vorba de un garaj la țară. De altfel, Speer e cunoscut ca autorul teoriei, adoptate de Hitler, pare-se, despre valoarea ruinelor: trebuie construit în așa fel încît, după sute sau mii de ani, ruinele clădirii să ne ofere „o inspirație eroică“. Pe cînd făcea schițele pentru complexul din Nürnberg destinat marilor adunări ale Partidului Național Socialist, Speer a fost – cel puțin așa spune în memoriile lui – foarte neplăcut impresionat de cum arătau ruinele de fierbeton ale depozitului de tramvaie demolat ca să facă loc pentru Zeppelinfeld. Nu era destul spectacol romantic în ruinele alea, în orice caz prea puțin, cum ar fi zis Walter Benjamin, comparat cu cît spectacol era în politică. Romantic e, de altfel, doar un fel de a spune, pentru că în anul de care vorbim (1935) melancolia „sănătoasă“ a romanticilor devine o estetică post-apocaliptică instrumentată imperialist. Recent, alți arhitecți speculaseră – mai benign – valoarea estetică a ruinelor, și Gandy desenează pentru Sir Soane un plan al Băncii Angliei în ruine; Speer face pentru Hitler un desen (care nu s-a păstrat) al Zeppelinfeld în ruine acoperite de iederă, iar Hitler, încîntat, dă ordine să se respecte acest principiu de a construi luînd în calcul și aspectul viitoarelor ruine, mai concret, de a construi cu piatră naturală (desigur, legat și de nevoia de a rezerva oțelul pentru industria de armament). În orice caz, ce vreau să spun este că mecanismul ăsta, al obținerii unor ruine mai estetice, ruine cu mobiluri politice, de care vorbește Speer în memoriile lui, este același cu al multor restaurări de azi, prin care producem ruine ipocrite pentru circuitul turistic. Asemenea restaurări excesive cu ciment roz și fierbeton par să spună că trecutul autentic este iremediabil plictisitor și nevandabil, dacă nu e puțin aranjat cu bidinele fluorescente.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Imuni la violența discursului politic

Diferența esențială dintre politicieni și intelectuali nu ține nici de moralitate (ticăloșii sînt democratic distribuiți în ambele categorii), nici de cunoaștere (nu sînt rare cazurile în care cultura unor politicieni este mai vastă și mai profundă decît cea a multor intelectuali), ci de o credință anume despre consecințele pe care le au vorbele rostite în public. Discursul politic pleacă de la convingerea că ceea ce se rostește are efect imediat, scontat: emoție scurtă de un anumit tip, opțiune electorală, aderiune de partid. Pentru politician, omul din fața lui contează exclusiv ca elector. O viziune simplă, unidimensională, care conferă politicianului îndreptățirea de a spune ce are de spus fără să-i pese de alte consecințe în afara singurei care îl interesează: cu cine votează omul. Discursul intelectual pleacă, dimpotrivă, de la convingerea că vorbele mișcă adîncimi incontrolabile în oameni, că un cuvînt rostit public este metabolizat îndelung și în chip greu de anticipat de ascultător, că ceea ce spui acum, de la orice tribună, poate provoca peste o vreme o acțiune care nici prin cap nu-ți trece, cam ca în faimoasa metaforă a legăturii de determinare dintre zborul fluturelui peste pădurea amazoniană și uraganul din Caraibe. Intelectualul, cînd vorbește, știe că are în față o natură morală, cu mii de determinații, cu sensibilități neștiute. Mai pe șleau: politicianul mizează pe un omenesc simplu și controlabil, intelectualul știe că are în față o natură umană complicată, insondabilă și, în libertatea ei, greu de controlat. De aceea, cînd discursul politic intens, agresiv, duce la crimă, politicienii se declară șocați și intelectualii se declară speriați. Politicienii pretind că gestul criminal nu are nici o legătură cu ce spun ei, intelectualii se tem ca nu cumva chiar cuvintele lor să fie pîrghia care a eliberat bestia din om.

Miercuri, 14 iunie, în zori, un bărbat de 66 de ani a ajuns pe un teren de sport de lîngă Washington, unde echipa de baseball a membrilor republicani ai Congresului american se antrena pentru un meci caritabil pe care urma să-l susțină împotriva selecționatei similare a democraților. Omul a întrebat pe unul de pe margine dacă asta e echipa republicanilor, a primit răspunsul afirmativ, a intrat pe teren, a scos o armă și a început să tragă. Gloanțele au lovit patru persoane, printre care pe șeful grupului parlamentar republican. Polițiștii prezenți la fața locului au reacționat imediat și l-au ucis pe atacator. Nu a durat mult și s-a descoperit că individul era infestat de ură politică – postările lui pe Facebook și corespondența lui electronică erau înspăimîntătoare. Precizez: înspăimîntătoare în raport cu gestul lui criminal, dar deloc ieșite din comun în contextul imens al vorbelor pline de ură, violență și moarte care se plimbă libere în spațiile comunicării deschise. Să strigi, de pildă, „E cazul să-i terminăm pe republicani și pe Trump al lor" nu alarmează pe nimeni în lumea virtuală a susținătorilor progresiști din America. Dar după ce omul care scrie asta trece la fapte, toată lumea politică se declară șocată. Evident, purtătorii discursului politic al urii se arată indignați, condamnă ferm gestul, se delimitează. Evident, gîndurile și rugăciunile lor merg spre victime. Poate că ar fi fost mai util dacă gîndurile și rugăciunile lor ar fi mers spre ei înșiși, cînd se urcă la tribuna politică sau merg pe la televizor și spun ce spun.

Cînd, la o adunare cetățenească a alegătorilor dintr-un anumit loc, cineva se ridică din sală și proferează amenințări la adresa politicianului de pe scenă, nu prea știi ce să zici. Totuși, e libertate! Omul trebuie lăsat să se exprime. Dacă se întîmplă ca nici ție să nu-ți placă politicianul amenințat, ceva din stratul tău adînc spune „Bine i-a făcut", chiar dacă altceva din stratul tău superior ar avea obiecții în privința protestului, spunînd „A cam sărit calul". Afli, peste un timp, că tipul de la întîlnire a scos pistolul și a tras într-unul din politicienii pe care nu-i suporți. Te tulburi un pic, dar iarăși ceva din adîncul tău spune „Poate că o fi exagerat, dar nu e cu totul balambil, politicianul chiar era un nenorocit, pe undeva a meritat-o". În același timp, o altă voce a sufletului tău strigă „E inacceptabil, nu putem ajunge să ne omorîm între noi pentru că nu ne place un partid – dă-l încolo de partid!" Ar fi o ipocrizie să nu admitem că, spontan, sufletul nostru naște asemenea polifonii interioare cînd vine o veste precum cea care a umplut lumea în acea miercuri recentă.

PUBLICITATE

Ceea ce vreau să spun este că nu e suficient să răspundem unei crime cu proteste ipocrite. Iar greutatea aici nu e pe cuvîntul „protest" (firește, în fața crimei politice trebuie să protestăm energic, clar, fără echivoc), ci pe cuvîntul „ipocrit". Și ipocrit este protestul energic care nu vine din toată inima. Mă grăbesc să adaug că așa e natura umană – n-ai ce-i face! Coexistă în fiecare dintre noi un înger bun și un demon. Doar cei mai buni dintre noi sînt în stare să aboleasă imediat antipatia față de cineva în momentul în care îl vede în suferință sau, mai dramatic, mort. Cei mai mulți dintre noi au simțiri mai complexe: oleacă de milă, dar și o satisfacție că un fel de dreptate tot s-a făcut. Ceea ce trebuie să facem nu este doar să exersăm atitudini publice de condamnare a gestului producător de suferință ori de moarte, ci trebuie să luptăm cu „diavolul" din noi, cu cel care spune în adîncul nostru „A și meritat-o pe undeva", cînd vedem că cel mai detestat om politic cade secerat de gloanțe. Este o terapie căreia imediat trebuie să ne supunem, pentru că altfel tot ce numim democrație se prăbușește. Problema cea mai mare a democrației este că cere oameni buni. Nu oameni ideali, precum utopiile. Ci doar (e o mică ironie!) oameni buni. Iar conținutul terapiei prin care trebuie să trecem este de natură culturală: lecturi din marile cărți, frecventarea artelor și îndelungată meditație, împreună cu stimularea tendințelor intime spre „a fi bun" – asta e medicația. Iar rezultatul este creșterea imunității ființei noastre morale față de agresivitatea discursului politic.

Mihaela SIMINA

accent pe istorie

De sezon: (altfel de) plimbare *în Bulgaria*

Ce ați spune de o *plimbare* în Bulgaria? Cu mai mult de un secol în urmă, fără hartă (precisă), cu amintiri într-un tratat de pace și cu un *suvenir* în formă de Cadrilater?

Lăsăm accentul să cadă pe al Doilea Război Balcanic.

Surprinzător (poate), micile țări balcanice Bulgaria, Grecia, Serbia și Muntenegru au ieșit victorioase în Primul Război Balcanic (1912-1913). Nu la fel de surprinsă trebuie să fi fost istoria de nemulțumirile care au apărut între cei patru învingători asupra noilor teritorii dobîndite de la otomanii învinși.

A urmat, din iunie 1913, al Doilea Război Balcanic, în care foștii aliați au devenit inamici și unii foști inamici aliați, Bulgaria luptînd de această dată împotriva Greciei și Serbiei, cărora li s-a alăturat și Imperiul Otoman.

Deocamdată. Pentru că și în România existau dispute teritoriale cu vecinii bulgari, legate de frontiera dobrogeană (România revendica Dobrogea de Sud, așanumitul *Cadrilater).* Diplomația nu a dat roade și, cum momentul era prielnic, atenția s-a îndreptat către război: pe 27 iunie 1913 românii au intervenit împotriva bulgarilor.

Campania armatei române a fost lipsită de confruntări militare, întrucît bulgarii, deja epuizați, nu au opus rezistență. Oastea română a înaintat fără impedimente din partea inamicului – de aceea, unii istorici numesc intervenția o *simplă plimbare militară* sau un *război-fulger sui generis*.

Plimbarea s-a încheiat la porțile capitalei Sofia, pe la jumătatea lunii iulie. Pentru a evita o eventuală ocupare a capitalei, Ferdinand I al Bulgariei a cerut pacea. Conflictul s-a stins.

Pe lîngă Cadrilater, Tratatul de la București din 10 august 1913, care a încheiat al Doilea Război Balcanic, a adus țării un cîștig consistent de prestigiu pe plan internațional, prin găzduirea congresului de pace.

Indiscutabil, lucru bun, dar nu suficient. Totodată, episodul din Balcani din 1913 a scos în evidență (pentru cine dorea să vadă) nepregătirea armatei române pentru război. Un detaliu *banal* grăiește: Marele Stat Major pregătise planul de campanie pentru intervenția din Bulgaria după o hartă prezentată la o expoziție de la Liège, pe care erau înscrise străzi inexistente. Nu este de mirare ce a telegrafiat (după cum amintește istoricul Florin Constantiniu în lucrarea *O istorie sinceră a poporului român)* un comandant de armată român care nu a găsea drumul pe care îl avea indicat în ordin: *Blocat în deplasare de absența drumului. Vă rog dispuneți.*

În scurt timp, a dispus istoria.

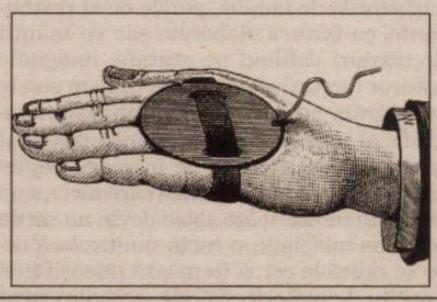

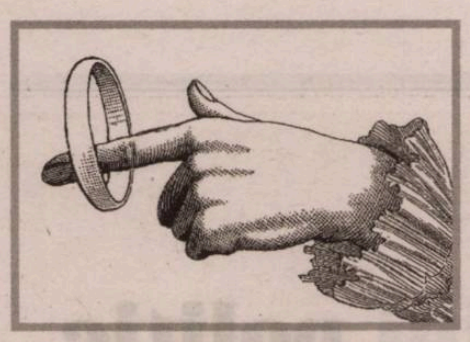

Selma IUSUF

legende **urbane**

Prostul social

Sînt eu. De cîte ori v-ați ascultat oare în public chiar în momentul în care vorbeați și v-ați dat seama că spuneți niște prostii inegalabile? Sau, cel puțin, niște chestii atît de ridicole că vi se făcea rușine pe măsură ce le rosteați? Și-apoi să vedeți cum un nenorocit de drac împielițat v-a tot înghiontit să continuați și să vă afundați și mai tare în nămolul caraghioslîcului?

Recunosc că făceam des asemenea prostii, acum m-am mai temperat, le țin doar pentru momentele cu adevărat importante. Ca atunci cînd se întîmplă să vorbesc în fața mai multor oameni seminecunoscuți sau în fața unora cunoscuți, dar pe care vreau neapărat să-i impresionez. Sînt convinsă că reușesc, însă pe direcția ailaltă.

Sau poți să fii într-atît de timid, că povestitul a orice în public te timorează mortal. Ți se pune un nod în gît, iar poanta aia tare la care ai rîs cîndva de ți-au dat lacrimile pare, în gura ta, o bășică răsuflată. Căci așa ajungi s-o și povestești. Lasă că bîțîie toată lumea din picior ca să termini mai repede și să se întoarcă fiecare la ale lui, dar unii mai nerăbdători au și început să vorbească peste tine și ai rămas tu cu poanta ta cu tot, agățat ca o iederă agasantă de ultimul colț coșcovit al reprezentației ăsteia ratate. Nu ești bun pe scenă. Mai bine asculți.

Sau te trezești că spui niște snobenii în care n-ai crezut niciodată, în încercarea de a te vinde drept interesant sau cosmopolit, habar n-am ce-i în capul tău. Simți nevoia să știe oamenii că te dai cu Uberul, că știi Viena ca în palmă și că ai pian acasă. Că nu l-ai citit pe Wallace. Că urmărești CNN, BBC, Al Jazeera și apoi Breitbart doar ca să te enervezi, așa.

Ești la o petrecere sau la o întrunire pe terasa unei crîșme cu feluriți oameni cunoscuți și ne. Te trezești din senin că te-a pocnit zîna prieteniei cu bagheta magică în cap și te-ai apucat să socializezi cu un necunoscut – un prieten al unui prieten – căruia îi promiți că îl ajuți să mute mobila, chit că tu ai patruj' de kile și nici n-ai mașină. Te împrietenești la cataramă cu o fată pe care o vezi pentru prima oară. Faceți schimb de numere de telefon, vă împărtășiți plăcutele și neplăcutele, manichiurista și ultimul Franzen. Faci cunoștință cu un arhitect sau cu un medic sau cu un bucătar și te apuci să-i povestești ăluia de ambrazură, de cronaximetrie sau de minunata musaca de vinete pe care știi s-o faci. Cu cît încerci să te vinzi mai bine, cu atît nivelul de penibil crește. E foarte important să realizezi asta pe măsură ce te produci în fața acelor oameni. Sentimentul e inegalabil, jena – garantată. A doua zi, puf! Prieteniile instantanee au dispărut și tu ai rămas în telefon cu niște numere pe care nu le recunoști și pe care n-o să le folosești niciodată.

Nu ești bun pe scenă. Mai bine asculți.

La un nivel mai jos sînt situațiile în care te întîlnești întîmplător cu un vag amic la colț de stradă, vorbiți preț de cîteva minute despre vreme, copii și vacanțe și vă despărțiți apoi cu promisiunea că vă revedeți. „Hai să ne vedem la o bere cîndva!" Cîndva-ul ăla nu se va întîmpla niciodată și o știți amîndoi chiar în momentul în care vă rostiți îndemnurile de revedere. „Poate ne vedem la o cafea; hai că te sun zilele astea să ne vedem; poate mergem împreună la X", toate sînt instanțe ale imposibilului de făcut. Nu se va întîmpla niciodată. Nici unul dintre voi nu crede că va ieși la o cafea/bere pentru că nici nu-și dorește așa ceva. Ce naiba să discutați? Habar n-ai oricum ce ai în comun cu această cunoștință pe care, dacă o vezi de două ori la trei ani, e bine. Știi vag că are o pisică cu diabet despre care ai și întrebat acum și ai aflat că a murit și te-ai jenat, că lucrează undeva în asigurări și că are o nevastă blondă. Atît. Numai că o cutumă socială cere ca la despărțire să vă faceți promisiunile astea. Așa e frumos. Așa se cade. Cum să te desparți de om cu „Hai, pa" și atît? Propoziția e debalansată, situația socială e într-un picior, iar un bun echilibru de situație cere neapărat această promisiune de revedere. „La revedere, poate ne mai vedem." Ne mai vedem pe naiba.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Turcii (IV)

„Ispășirea păcatelor se face prin rugăciune, milostenie, pelerinajul la Meka, măcar o dată în viață. Rugăciunea se face de 5 ori pe zi: 1) dimineața la răsăritul soarelui; 2) la amiază; 3) la chindie; 4) la apusul soarelui; 5) cînd începe noaptea de-a binele. Chemarea la rugăciune se face la oră fixă, cînd muezinul se urcă în minaret (turnul geamiei). Își strigă în limba arabă, cu mîinile la urechi, că este un singur Dumnezeu și Mahomed e profetul său și că să pofteasă oamenii la rugăciune. Face strigare spre cele 4 puncte cardinale. În Turcia, Kemal Pașa a oprit strigarea aceasta, înlocuind-o la oraș cu fanioane electrice. Preotul (hatip) și cîntărețul (imam) sînt plătiți de stat; hogii, ajutori ai hatipului, sînt plătiți de oameni, cu cîte o dublă de grîu anual. Într-un sat pot fi 3-4 hogi, dar numai un hatip. Geamia e o casă mare, spațioasă, întreținută bine de sat, cu covoare pe jos; în vîrful acoperișului are semnul semilunei. Înăuntru n-are nici un fel de chip, pereții sînt albi. În mijloc are o tribună mare, pe care se suie hatipul în fiecare Vineri, care e sărbătoare săptămînală, și la Bairam, cea mai mare sărbătoare a anului. În geamie intră de obicei numai bărbații; înainte de a intra pe ușă, se opresc în curte, întorc fața spre miazăzi și fac niște închinăciuni punînd mîna la frunte și obraji. De afară intri în o tindă, unde se lasă papucii ca să intri înăuntru numai în ciorapi; fiecare merge și se așază în genunchi în rînd cu ceilalți, părînd niște soldați ce fac exerciții de educație fizică. Fiecare are grijă să păstreze alinierea șirurilor, iar intervalele dintre ele să permită a se pleca cu toții la pămînt pentru tradiționalele metanii, care ajung pînă la 33."

Mihail Beloiu, *ibid.*

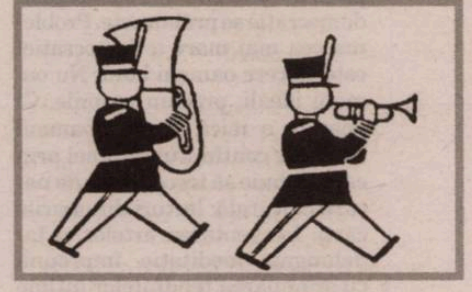

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Antimateria fotografiilor

Doar pe Instagram – fără să luăm în calcul toată puzderia de aplicații, dispozitive de stocare, bănci de imagini etc. – se încarcă, zilnic, 60 de milioane de fotografii noi, care generează 1,6 miliarde de *like*-uri. De cînd a fost lansată aplicația, s-a dat *share* la mai mult de 20 de miliarde de imagini. Pe Facebook ar fi încărcate deja 250 de miliarde de fotografii, iar doza zilnică de hrănire a acestei cifre colosale ar fi de 350 de milioane de poze. Metaforic vorbind, straturile atmosferei terestre ar mai conține încă unul, foarte nou. Un nor cosmic al memoriei planetare, care conține sute de miliarde de imagini. Un nor pe care îl hrănim zilnic, de la fotografiile de toate felurile, postate în rețeaua socială, pînă la pozele de vacanță, cele trimise prin sms-uri sau prin aplicațiile de pe telefon.

Portretele animalelor noastre de companie, instantaneele de la petreceri și concerte, filmările de la sărbătorile de familie, pozele de la restaurante, cu farfurii elaborate sau cu munții de cărnuri defilînd pe grătare, imaginile tuturor lucrurilor pe care le vindem sau le cumpărăm pe lumea asta, universul fotografic al apartamentelor de închiriat și al camerelor de hotel de pe întreaga planetă, plus mii de alte exemple care nici nu ne trec prin minte, toate astea devin un soi de condens imagistic, o ceață multicoloră care se ridică la cer și formează imensitatea norului de materie vizuală, a noului strat atmosferic aflat într-o continuă și extrem de rapidă creștere. Așa cum există poluare industrială, nori toxici izvorîți din coșurile fabricilor de toate felurile, exact așa vorbim deja despre un soi de poluare vizuală, despre o aglomerare imagistică ale cărei dimensiuni deja nu mai pot fi cuprinse cu mintea.

De cînd s-a democratizat accesul la mijloace tehnice performante, la captarea și decuparea imaginilor foto/video, o frenezie a filmatului și fotografiatului a pus stăpînire pe întreaga lume. Bagajele noastre nu mai conțin doar telefoane inteligente și aparate de buzunar, ci arsenale întregi de camere profesionale, care mai de care mai sofisticate, obiective grele și voluminoase, dispozitive de fixare, hard-uri de memorie, în așa fel încît, atunci cînd vezi un om chinuit, cocoșat de greutatea echipamentului pe care-l cară cu el, nici nu-ți mai trece prin cap că acela ar putea fi un fotograf profesionist, ci un turist tipic. Numai că turistul de azi nu mai e mulțumit cu două-trei poze din vacanță. E un artist care se exprimă. Un observator al detaliilor. O persoană care iese din mulțime arătînd lumii, prin pozele postate, că știe să vadă ce nu vede fiecare. Că știe să surprindă chestii semnificative. E un amestec de oportunism natural, complet necondamnabil, căruia îi sîntem supuși cu toții, și nevoia umană de a fixa, de a păstra, de a tezauriza ceea ce e frumos, particular, interesant, provocator. Pe de altă parte, există turiști care nu-și mai trăiesc vacanța, nu se mai bucură de ea, cîtă vreme nu împărtășesc cu toată lumea ceea ce văd. O adevărată nevroză pune stăpînire pe noi, iar plăcerea momentului nu poate fi metabolizată dacă nu are ecou, *like*-uri, mesaje, certificări publice că e bun ceea ce mîncăm, că e frumos unde locuim, că sînt impresionante locurile vizitate.

Zeci și sute de miliarde de imagini la care, după postare, nu se mai uită nimeni, niciodată, îngroașă stratul de memorie de scurtă durată a lumii. Deocamdată, nu vedem în el nici o amenințare, nici un pericol. Numai că, într-un fel sau altul, toată această supraexpunere de dimensiuni cosmice produce o oboseală, o sastisire, o ghiftuire. Norul de imagini poate deveni o antimaterie care anulează și aneantizează realul. Sau forma de real pe care o cunoaștem acum. Memoria de scurtă durată dizolvă insidios nevoia de profunzime, ocupînd un spațiu enorm, dar și instalîndu-se, cantitativ, la putere. Evident, această memorie va fi pentru generațiile viitoare un strat din ce în ce mai adînc al aducerii aminte. Dar instaurarea unui asemenea fel de a gîndi, care ar putea spune că memorie e doar ceea ce se vede, nu e o perspectivă prea fericită. Iar aici nu e vorba de scenarii apocaliptice și de sperieturi care spun că tehnologia devorează ființa umană, ci e doar exercițiul elementar de a formula cîte ceva despre lucrurile din jurul nostru.

Cîtă vreme intimitatea a devenit o sperietoare – un soi de spaimă cumplită că, de fapt, e o formă de cruntă singurătate –, nevoia noastră de expunere publică e cea mai energofagă uzină din complexul industrial care ne alcătuiește. Unii dintre artiștii contemporani simt natural lucrul ăsta. Și nu de ieri, de azi, unii încearcă să modifice substanța imaginii, s-o metamorfozeze, s-o strice și s-o reconstruiască, s-o izoleze și s-o facă, într-un fel, unică. Dar, în mod inevitabil, și aici s-a născut o industrie a unicatelor de serie foarte mare. Imaginea, de orice fel va fi fiind ea, se naște deja obeză. O fotografie devine ceva profund incomplet și nesatisfăcător. Are nevoie de serie sau de mișcare. Imaginea copilului filmat de părinți, dîndu-se cu rolele, în parc, trebuie procesată, încetinită, decupată în detalii, ilustrată muzical. Altminteri e banală. Și trebuie arătată lumii, pentru că altfel nu e validată. Iar dacă nu e validată, înseamnă că am pierdut pasul, adică nu existăm.

Într-un fel, încercarea tehnologică de a scăpa de singurătate și de anonimat produce, așa cum e normal, și efectele ei perverse. Iar cuvintele astea n-au nici o legătură cu căutatul nodului în papură. Nu sînt o chemare la demonizarea tehnologiei. Însă norul de imagini de deasupra noastră, noul strat al aerului lumii în care trăim poate fi o metaforă cu etaj. La parter, condensul tuturor imaginilor din lumea noastră, alimentînd grosimea giganticului nor. Apoi, la etaj, deasupra tuturor lucrurilor, imaginea supraaglomerată a singurătății noastre dintotdeauna.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Incultură și cultură religioasă

Ce pot avea în comun evenimentul cu moaște din Voluntarii familiei Firea și terorismul islamic? Nu caracterul criminal, desigur. Totuși, ar fi cîte ceva. Amîndouă fac din credință spectacol (primul kitsch, al doilea sinistru). Amîndouă folosesc indecent credința ca ustensilă de autopromovare politică. Amîndouă sînt fenomene de incultură religioasă (unul citează „declarațiile" Maicii Domnului, altul face din Dumnezeu un dictator sîngeros). Amîndouă cuplează credința cu urîtul din om: ISIS cu masacre de civili, dna Firea recomandînd *copiilor* și evlavie cu broboadă, și mitocănii sexuale pe muzică. În fond, amîndouă socotesc credința un lucru la îndemînă. Îl ai, ești sigur că îl ai, că poți „dispune" de el cum te taie capul. Și interesul. Nu te întrebi asupra calității lui, nu-l judeci și nu te judeci, nu te instruiești. Cazurile amintite sînt stridente în inadecvarea lor. Dar concepția credinței ca achiziție e mai răspîndită. Chiar unele discursuri religioase o prezintă ca pe o listă, ușor de asimilat, de certitudini. Lucrurile spirituale cele mai înalte, mai fine ajung un inventar de adevăruri seci, în care infinitul lor sens riscă să amuțească.

Or, dacă ne uităm cum arată în Biblie momentele aurorale ale credinței, nu dăm peste o credință achiziție, peste suflete care o dețin în proprietate. Dăm peste încercări în care Dumnezeu solicită ființa umană pînă la limitele ei. Credința arată ca un *proces* dificil, aflat adesea pe muchie de cuțit. La fiecare etapă, sufletul e pus să crediteze divinul, să se măsoare cu strania lui nemăsură. Cu prezența lui fulgurantă, cu făgăduințele lui neverosimile, cu tăcerile lui. Avram, care va deveni Avraam, omul singur, nud, extras din neamul, din casa lui, din certitudinile la îndemînă, el e subiectul credinței. El e expus unor transcendente interpelări. Și, în fața lor, tonul lui nu e mereu ritos afirmativ. Nu are o liniară siguranță. Cînd Dumnezeu îi făgăduiește prosperitatea neamului său, nu prea îi vine a crede: „Stăpîne Doamne, ce ai să-mi dai? Că, iată, eu am să mor fără copii..." (Gen., 15, 2). O clipă mai tîrziu, cînd cerul înstelat îi este indicat ca măsură a descendenței lui, „a crezut Avram pe Domnul și i s-a socotit aceasta ca dreptate". Dar imediat după aceea, cînd i se anunță Pămîntul Făgăduinței: „Stăpîne Doamne, pe ce voi cunoaște că-l voi moșteni?"

Deprinderea dificilă a credinței pare nesfîrșită. Are tensiuni, clipe de verticală certitudine, reveniri la o nesiguranță pentru care cuvîntul direct al lui Dumnezeu nu e de ajuns și cere probe subalterne. Are adeziuni fără rest, întrebări, descumpăniri, întoarceri; are strădanii și descurajări, obtuzități și evenimente de subită limpezime. Între imutabilitatea divină și perpetua mutabilitate a condiției noastre, credința e o luptă de articulare. Și nu e întreg Vechiul Testament o asemenea luptă? Nu e el alcătuit din episoade de cinstire și episoade de uitare a lui Dumnezeu, din mîniile Lui în fața „împietririi" poporului și din momente de intimitate între cei doi parteneri?

Cît despre Iisus, cît de stăruitor, de îndelungat muncește el pentru a trezi în ucenici conștiința divinei Lui condiții. Lor, ca și altora, le pune întrebarea: „Cine spuneți că sînt eu?" Cîți și în ce măsură îi recunosc nevăzuta dumnezeire unită cu sensibila umanitate? La Cina de taină (Ioan, 13-17), le vorbește compact despre traseul lui, în care umanul va fi ridicat împreună cu divinul. Încearcă să le forțeze înțelegerea, să pună foarte adînc înăuntrul lor germenele credinței. „V-am spus acestea, înainte de a se săvîrși, ca să credeți cînd se vor întîmpla" (Ioan, 14, 29). Totuși ei nu înțeleg, sînt descumpăniți... Cînd, în sfîrșit, ucenicii declară: „Credem că ai ieșit de la Dumnezeu", Iisus răspunde dubitativ: „Acum credeți?" (16, 30-31). Au creat cuvintele lui eveniment interior, au atins ele centrul ființei lor? Au deschis acolo văzul vertical?

Ce pot avea în comun evenimentul cu moaște din Voluntarii familiei Firea și terorismul islamic?

Oricum, Iisus nu înfățișează credința ca pe un bun care, odată însușit, e asigurat, egal cu el însuși, necesar doar de păstrat. Credința are o dinamică pe care Duhul o va amplifica, o va conduce tot mai departe. În Biblie, credința nu apare ca ceva instalat, subînțeles, la îndemînă. Ci ca materia însăși a drumului spiritual, pusă într-o dialectică a încercării și a depășirii „achizițiilor" sale. Cazurile biblice au totuși ceva aparte: acolo Dumnezeu vorbește direct sufletului, e nemijlocit prezent, are inițiativa dialogului. Dar ce fel de „credință" e aceea cînd ești pus în fața acutei Lui evidențe?

Am putea atunci deosebi trei aspecte ale credinței, ale angajării spirituale? Care rămîn îmbinate, deși compoziția lor își poate schimba accentele. Întîi, credința *tradiție,* cu revelația care îi dă sursă și vitalitate transcendentă, cu învățătura, tainele, instituțiile, cultura ei. E datul comunitar al credinței. Care, în societățile tradiționale, impregna, pentru toată lumea, întreaga concepție a realului. Care, în societățile (tîrziu) moderne, se păstrează în comunitățile religioase și rămîne oferit în spațiul public ca dat spiritual/cultural.

Apoi, credința *evidență,* momentul fulgurant cînd Dumnezeu atinge sufletul. Cînd credința devine cunoaștere, întîlnire, eveniment incontestabil...

În sfîrșit, credința ca drum, avînd drept teritoriu propriu interioritatea umană. A face din interioritate *posibilul* loc de joncțiune între tradiție și evidență, a pregăti și a spera joncțiunea, iată, s-ar putea spune, efortul credinței, al angajării spirituale.

Tradiția, tradițiile religioase – ca dat de cult sau de cultură – persistă chiar în lumea noastră secularizată. Prin ele, Dumnezeu se expune pe sine, se oferă unei universale comunicări. Face să se audă în lume un ton mai amplu decît ea, de neintonat pe coardele finitudinii ei, dar care îi dă sens ultim. Poate că ceea ce decide angajarea spirituală, ca *vibrație a interiorității,* e sensibilitatea persoanei față de calitatea absolută a acestui ton. Căci interiorității i se adresează Christos: „Iată, Eu stau la ușă și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine" (Apocalipsa, 3, 20).

Dumnezeu se adresează *direct* sufletului. E insistent prezent, însă nu ca orbitoare evidență, ci ca discretă chemare, propunere, solicitare. Față de interioritatea umană, Dumnezeu face un act de restrîngere de sine, de kenoză. Respectă un spațiu central al ființei, al libertății ei, s-ar spune absolute – de vreme ce nici El nu-și permite să-l violenteze. Se află la porțile oricărui suflet, cerîndu-i, parcă, să aleagă.

„De va auzi cineva glasul Meu..." Dar ce stranie alegere! Nu poți alege să auzi ori să nu auzi. Dar, poate, ai de ales între a fi sau a nu fi atent. A alege să fii atent la tonul nelumesc al textului sacru, a alege să fii atent, înăuntrul tău, la glasul misteriorului Vizitator. Credința-interioritate începe, poate, cu această atenție din care se va dezvolta auzul spiritual.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Cine pe cine „amenință"?

Atunci cînd invididul izolat se confruntă cu numere mari – precum cele „trei milioane de semnatari" ai petiției asumate de Coaliția pentru Familie –, el resimte o teamă obscură: numerele mari au o neplăcută vibrație totalitară, care amintește de implacabilele „unanimități" din vremea comunismului. Evident, CPF nu este nici un partid (cu atît mai puțin unic), nici măcare o „mișcare" compactă, supusă unei ideologii omogene. Chiar și așa, CPF i-a „speriat" pe mulți, ca și cum ar fi avangarda unei teocrații, preludiul unei gîndiri unice, anticamera liberticidă a unui masiv atentat la democrație. Cred – și în acest caz – că o reacție informată și moderată e de preferat uneia strict emoționale și excesive. S-au spus multe despre CPF, dar ea nu reprezintă, pentru mine, decît o majoritate de cetățeni români cu gusturi mai conservatoare. Această majoritate e favorabilă tradiției și tradițiilor, adică „predaniei" ortodoxe (ca ethos local) și cutumelor moștenite. Nimic rău în asta. În fond, pomenita majoritate traduce mai mult decît un asemenea atașament: putem vedea în conduita (și vagul ei program) o anumită agasare față de viteza schimbărilor socio-culturale inerente noului val de occidentalizare din România „tranziției". A-ți dori să „moderezi" invazia romglezei, marotele superficial exaltate ale corectitudinii politice sau impactul globalizării reprezintă o reacție legitimă, care are dreptul de a se exprima ca atare. Personal, mă simt cumva prins la mijloc: n-am pledat, oare, în toate scrierile mele, pentru apropierea ortodoxiei noastre latine de matricea ei occidentală? Pentru dialog ecumenic și depășirea întîrzierilor istorice provocate de glaciațiunea comunistă? Nu sînt oare un om „călătorit", care a acumulat multiple experiențe internaționale și aparține familiei spirituale cosmopolite, pentru care etnocentrismul e o pacoste și izolaționismul geopolitic, o catastrofă? Ba da. Pe de altă parte, nu cred că tot ce e „occidental" e binevenit, justificat și urgent. Sînt un critic al decreștinării civilizației euro-americane. Consider că nu avem un viitor, dacă negăm trecutul nostru atît de intim impregnat de revelația christică și de duhul Evangheliei. Prin urmare, sînt foarte empatic față de conservatorismul CPF, temîndu-mă simultan de posibilele sale instrumentalizări ortonaționaliste.

De aceea, mi se pare cu atît mai oportun să vedem ce „cuprinde" de fapt această apărare a „familiei tradiționale". În primul rînd, e un semnal de alarmă față de sfîșierea familiei din pricina emigrației economice, a ratei divorțurilor, abandonului școlar, alcoolismului și „egoismului corporatist" (care-i împinge pe tineri spre amînarea căsătoriei în favoarea carierei și spre concubinaj, sau formule de parteneriat volatil). În al doilea rînd, e o transcriere civică a unui ethos coeziv, dar dispersat: o majoritate morală tăcută capătă o voce distinctă. Puși în fața Leviathanului birocratic (anonim, spoliator și inamical), cetățenii „obișnuiți" vor să salveze familia nu doar din instinctul perpetuării (pe fondul unei demografii „salvaționiste"), ci și pentru că ea reprezintă corpul intermediar care-i poate proteja în fața unei administrații aleatorii, care schimbă legile des, pe măsură ce le face mai puțin utile în orizontul binelui comun. În fine, cred că semnatarii petiției CPF (care va duce, pesemne, la organizarea unui referendum) leagă identitatea confesională (nu neapărat ortodoxă, ci larg creștină) de identitatea lor națională: au curajul de a gîndi împreună spiritualul și civicul. Chiar dacă democrația le separă, nu e obligată să le opună.

Ce lipsește e tocmai dialogul calm, pe cît posibil pertinent, cu „cealaltă tabără". Văd schimburi caricaturale de etichete infamante, dar nu și bunăvoință, negociere rațională sau deschidere sinceră. Dacă le vom obține, vom putea avansa, printr-o înțelegere reciprocă, pentru că nici semnatarii CPF nu sînt „pupători de moaște din Evul Mediu", nici oponenții lor nu sînt demoni dizolvanți, agenți ai unei apocalipse globaliste. Să încercăm, așadar!

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

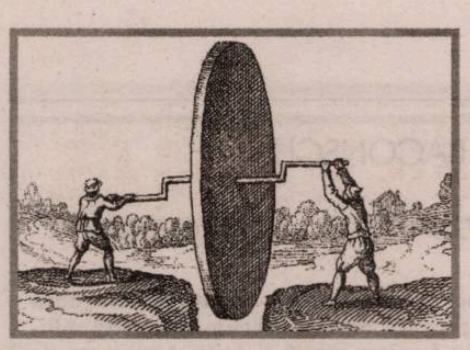

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Relegitimarea lui Liviu Dragnea

Mi s-a părut cumva ironic să îl aud pe premierul Sorin Grindeanu invocînd calitatea de fost membru al PD a lui Liviu Dragnea la apogeul conflictului care a zguduit (inclusiv de rîs) mediile politice românești în ultima săptămînă. Sigur că dl Dragnea e venit din alt partid, la fel cum au făcut și Lia Olguța Vasilescu sau Darius Vâlcov, dar întrebarea naturală este care e relevanța acestei informații în context. Pentru dl Grindeanu, impuritatea pedigree-ului era un argument în fața masei membrilor de partid, dar chiar și domnia-sa trebuie să fi știut că acuzația este foarte subțire. În condițiile în care aproape toate partidele românești practică aceeași doctrină – centrism economic și conservatorism social –, contează prea puțin transferurile între ele. Mai ales cînd, așa cum e cazul domnului Dragnea, de la data transferului și pînă azi s-a schimbat aproape o întreagă generație politică. Altfel spus, premierul a încercat o manevră retorică ieftină care, s-a văzut destul de repede, nu a produs cine știe ce efecte. Evoluțiile ulterioare au confirmat mai degrabă mentalitatea tranzacțională a membrilor de partid decît orice afiliere ideologică sau loialitate față de principii și istorie politică recentă.

Poate mai onest ar fi fost din partea lui Sorin Grindeanu să lămurească pentru public sursele puterii lui Liviu Dragnea și metodele ei. Prin declanșarea crizei politice, premierului i s-a oferit ocazia nesperată să își contureze un profil public care să nege toate caracteristicile neplăcute care i s-au atașat vrînd-nevrînd în șase luni de guvernare. Mai mult, premierul a avut ocazia să prezinte chiar și imaginea unui PSD posibil. Unul care apreciază și practică transparența, decența și echilibrul retoric.

Cîteva lucruri pe care ar fi putut să le lămurească:

■ Dl Grindeanu nu neagă faptul că membrii cabinetului au fost aleși de Liviu Dragnea. Cel puțin o parte din numiri au fost atît de surprinzătoare încît pînă și membrii vechi ai PSD au început să privească cu suspiciune guvernul. Cred că cel care le-a stat șase luni în frunte e dator să explice cum s-a ales cu acest cabinet, care a fost rațiunea pentru alegerea fiecăruia dintre ei și ce anume îi ține atît de legați (speriați?) de dl Dragnea.

■ În ce condiții a avut loc, în ianuarie, vizita celor doi inamici de astăzi în Statele Unite? Acea vizită de pe urma căreia publicul românesc a rămas cu senzația stînjenitoare că e reprezentat la cel mai înalt nivel de personaje aflate la intersecția dintre un chelner curajos și un șoarece ud. Mai exact, cine a plătit pentru ea, ce angajamente sau schimburi s-au făcut în timpul ei și care i-au fost urmările la București în termeni de decizii luate. Tot legat de acest subiect, în contextul în care dl Grindeanu a făcut o aluzie străvezie la apropierea de Moscova a noilor săi inamici, publicul ar trebui să știe care este legătura dintre Michael Flynn și Liviu Dragnea. Cei doi zîmbesc fericiți într-o fotografie făcută cu ocazia acelei vizite. Reamintesc că, pentru o scurtă perioadă, Michael Flynn a fost consilier pentru probleme de securitate națională al președintelui Trump, ulterior fiind demis pentru că și-a ascuns legăturile cu guvernul rus.

■ Condițiile de adoptare a Ordonanței 13. Cine a cerut-o, de ce, cu ce argumente. A avut premierul ca misiune de la partid salvarea cu orice preț a încă președintelui PSD? Asta este o întrebare esențială dacă dl Grindeanu vrea să supraviețuiască politic. Răspunsul eliptic pe care premierul l-a oferit atunci cînd a fost întrebat dacă ar mai semna o dată Ordonanța 13 – „14, sigur" – e un banc bun, dar insuficient.

■ A guvernat cu adevărat Sorin Grindeanu? Sigur că a fost premier, dar de aici pînă la a avea autoritate în fața unor miniștri ca Sevil Shhaideh, de exemplu, e drum lung. Reamintesc că doamna Shhaideh, deținătoare a portofoliului Dezvoltării Regionale, a fost acuzată de premier că folosește bani publici în scopuri politice. Sigur, acuzația a venit tîrziu, ceea ce nu înseamnă însă că e și invalidă.

Departe de a fi o listă exhaustivă, cele de mai sus pot fi doar un început. Am îndoieli că dl Grindeanu va lămuri vreodată cu adevărat temele acestea. Și nefăcînd-o îi va legitima încă o dată lui Liviu Dragnea metodele. Metode care, cel puțin o vreme, au funcționat. Indiferent dacă supraviețuiește sau nu politic acestei crize, Liviu Dragnea va rămîne un model pentru masa aceea de pesediști la care a fost denunțat ca fost pedist. Ei bine, acest fost membru al PD a arătat că poate obține puterea, că o poate exercita discreționar și că poate cîștiga mult pînă ajunge să piardă.

Poate cîștiga în disprețul legii, sfidînd regulile și bunul-simț și amenințînd viitorul. Ori de cîte ori dl Dragnea cîștigă, respectul de sine al unei întregi națiuni se mai scufundă un pic. Iar dl Grindeanu, în poza aceea de martir tîrziu, nu face decît să îl ajute și să îl justifice. E irelevant care dintre ei face guvernul cîtă vreme sursele puterii pe care amîndoi o exercită sînt obscure, metodele dubioase, iar scopurile ascunse.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

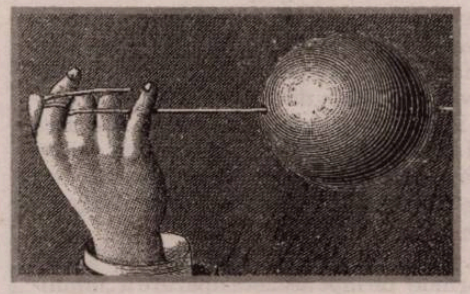

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cercul vicios al datoriilor

Grecia va primi un nou împrumut de 8,5 miliarde de euro și o eventuală scutire de niște datorii mai vechi – asta au stabilit miniștrii de Finanțe din zona euro săptămîna trecută, la Luxembourg. Dacă pentru prima parte a planului de ajutor suma și termenele sînt precizate, despre a doua parte a planului, adică despre înlesniri, nu se știe mare lucru. Ele au fost cerute de Grecia și au susținerea Fondului Monetar Internațional (FMI), dar Germania se opune – prin urmare, s-a amînat adoptarea unei decizii concrete.

Eclar că fără ajutor din partea Europei și a FMI, Grecia intră în faliment. Întrebarea care se pune însă e dacă planul de salvare a ajutat, într-adevăr, economia fragilă a acestei țări sau, dimpotrivă, a afundat-o în noi datorii nesustenabile. Tocmai asta a fost și miza discuțiilor de săptămîna trecută de la Luxembourg în care s-a decis noua tranșă de împrumut.

În 2010, la debutul crizei, Greciei i s-a oferit un prim ajutor în valoare de 110 miliarde de euro. Doi ani mai tîrziu s-a pus la punct un nou plan de salvare, cu condiții ceva mai severe, în valoare de 130 de miliarde de euro. Banii necesari pentru stingerea unor datorii externe ale statului aflat în incapacitate de plată proveneau de la statele euro și de la FMI. În schimbul acestor împrumuturi, Greciei i s-a cerut să-și reducă substanțial cheltuielile publice, să mărească unele taxe, să facă restructurări de personal în sectorul public și să introducă reforme în administrație. În 2015, țările din zona euro au convenit să acorde Greciei un al treilea împrumut în valoare de 86 de miliarde de euro, cu condiția unor noi reforme.

Da, ieșirea Greciei din zona euro a fost evitată. Dar cu ce preț? Cifrele șomajului au crescut alarmant la 22%. Jumătate dintre tinerii sub 25 de ani nu au locuri de muncă. Veniturile medii din salarii au scăzut cu aproximativ 25%. Pensiile au fost reduse substanțial. Bugetele pentru sănătate și educație au fost considerabil reduse. Rezultat? În 2016, Grecia a ieșit pentru prima dată pe plus. Excedentul bugetar a fost ceva mai mare de un miliard de euro – o picătură într-un pahar gol. Experiența a arătat că reformele, deși inițial refuzate de guvernul socialist, au fost pînă la urmă adoptate. Și că ele au produs efectele dorite. Dar progresul e prea mic. În ritmul ăsta, Grecia nu-și va putea plăti probabil niciodată datoriile. Fiindcă, pentru a putea returna datorii, statul e nevoit să se îndatoreze în continuare. E un cerc vicios. Banii pot doar să elimine simptomele, nu și să vindece economia canceroasă a Greciei. Ce lipsește e o soluție. Și, ca în orice tratament, primul pas e să recunoști că ai o problemă. Or, Germania nu vrea (sau nu poate) să recunoască un adevăr incomod: anume că, dacă nu-și asumă unele pierderi, nu există o rezolvare durabilă a crizei din Grecia. Se estimează că aceste pierderi s-ar ridica la cîteva sute de milioane de euro – o cifră pe care Germania și-ar putea-o, la o adică, asuma. Dar e dificil să admiți niște pierderi. Mai ales în prag de campanie electorală.

Grecia va primi în continuare fonduri prin programul de salvare economică în schimbul altor și altor reforme, pe care le va aplica (sau nu). Cuvîntul de ordine e, firește, reducerea cheltuielilor de stat. Dar cum să te aștepți la o creștere durabilă a economiei dacă statul nu mai investește nimic? Cum să suplimentezi încasările statului de vreme ce salariile s-au micșorat și consumul s-a redus? Cum să visezi la un excedent bugetar de minimum 2% în fiecare an, pînă în 2060, cînd nu mai există pîrghii de dezvoltare? Tocmai asta e și rezerva FMI: că planul de ajutor… nu ajută. Christine Lagarde cere o reeșalonare a datoriilor – o amînare, de fapt –, astfel încît plata să fie suportabilă. Germania e principalul adversar al acestei soluții. Și are, parțial, dreptate: cît să tot amîni plata unor datorii? FMI, care consideră că actualul plan de salvare nu e viabil, amenință că nu va mai participa la un viitor program. Nu e un blocaj, deocamdată. Dar lucrurile se vor complica în viitor dacă nu se găsesc niște rezoluții politice. Pînă una-alta, Germania, care joacă un rol major în toată această poveste, a reușit, prin Wolfgang Schäuble, să păstreze FMI ca partener al Europei la planul de salvare a Greciei. Și, în același timp, să amîne pînă după alegerile din toamnă o decizie cu privire la eventuale înlesniri acordate Greciei. Amînarea unei decizii e, de fapt, tot un fel de a crea datorii…

Tabieturi

Texte și opinii de:

● Zenobia NICULIȚĂ (psiholog)
„Tabietul înseamnă să preiei controlul asupra vieții tale" – interviu
● Bogdan MUNTEANU (scriitor)
„Rîsul, foehn-ul și cățelul"
● Adrian BENEA (jurnalist)
„Altă lume, alte obiceiuri"
● Ina ISBĂSESCU (designer)
„O poveste despre intimitatea fiecăruia" – interviu
● Olimpia DOBRE (mamă)
„Cinci minute, vă rog!"
● George GURESCU (jurnalist)
„Metehne matinale"

argument

Mai avem timp de tihnă?

DILEMA VECHE
Tabieturi

Sună ceasul deșteptător. Te trezești. Faci cafeaua. Te speli pe dinți în timp ce arunci un ochi pe Facebook ca să vezi ce s-a mai întîmplat în lume. Aia mare și aia mică. Bei cafeaua din patru sorbituri, necesarul cît să pornească motoarele. Sari în duș. Te îmbraci. Fugi la serviciu. Rezolvi probleme. Mănînci pe grabă. Te întorci la muncă. Termini ziua de lucru și bifezi o bere scurtă cu prietenii. N-ai timp, dar relațiile sociale sînt importante. Stai ca pe ghimpi pentru că ești tot cu mintea la serviciu. Și ești extrem de obosit. De dimineață ai o întîlnire importantă. Așa că plătești berea, te scuzi și te întorci acasă. Deschizi televizorul, îl lași să meargă în timp ce răspunzi la cîteva e-mail-uri și ronțăi un sandviș pe post de cină. Se face 10 seara, așa că te dușezi și te bagi în pat. Ești rupt de oboseală, te-ai uita la un film, dar e musai să citești cartea aia despre care vorbește toată lumea.

Pentru că azi viața se petrece în fiecare secundă. Trebuie să fii conectat. Să fii atent și să înțelegi toate țițele politice. Neaoșe și internaționale. Să știi ce se mai întîmplă în viața culturală. Să fii la curent cu toate. Altfel rămîi în ofsaid.

Încet, te transformi într-un robot. Îți dai seama că zilele tale încep să semene. Nu mai ai timp de-ale tale pentru că mereu se ivesc acele lucruri musai de rezolvat. Și vrei să te oprești. Pentru că ai și tu micile tale pasiuni. Micile tabieturi. Îți place, de exemplu, să dormi mult dimineața și să ai cel puțin o oră la dispoziție ca să-ți bei cafeaua. Dar acum nu-ți permiți luxul ăsta. Îți plăcea să ieși dimineața, înainte de cafea, să-ți cumperi un ziar pe care să-l răsfoiești în tihnă. Dar Internetul e mult mai rapid. Iar în ritmul infernal în care se petrece viața ta, nu mai ai timp de ziare. Iubeai serile lungi la terase, în care beai vin cu amicii și clămpăneai despre viață. Dar viața e atît de aglomerată și de intensă încît abia ai timp s-o trăiești. Ai de lucru toată săptămîna, ai de lucru în week-end, iar cînd ești liber, nu ești tocmai liber pentru că ai un milion de lucruri de rezolvat, din cele pe care le-ai tot amînat din cauză că ai fost atît de ocupat.

Brusc, se întîmplă să ai o zi liberă. Te gîndești că vei avea timp, un timp doar al tău. Îți vei bea cafeaua pe îndelete, îți vei cumpăra niște ziare, vei asculta muzică, te vei plimba, te vei uita la filme. Dar ziua liberă vine și-ți dai seama că ai atît de multe tabieturi pe care vrei să le duci la capăt, ca să te relaxezi ca la carte, încît trebuie să ți le planifici. Și ajungi să nu mai faci nimic, pentru că un tabiet planificat aduce prea mult a sarcină de serviciu. Așa că zaci ca o legumă, pentru că a doua zi reintri în vrie. Îți promiți însă că, de mîine... (**Stela Giurgeanu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Bogdan MUNTEANU

Rîsul, foehn-ul și cățelul

Petrec mult timp în baruri și cafenele. Acum, că e vară, la terase. Sînt deseori absorbit de lucrurile care se petrec la mesele vecine, da' uite că nu mi-a trecut pînă acum prin cap c-aș putea fi, la rîndul meu, ținta altor absorbiți. Să zicem că s-ar întîmpla chestia asta. Oare ce-ar spune un vecin atent (ba nu, mai bine o vecină) despre mine? O variantă fairplay ar suna așa:

A venit un tip cu un rucsac roșu. S-a învîrtit o vreme printre mese, pînă la urmă s-a așezat la una mai ferită. A comandat un cappuccino (deco) și o apă plată (la temperatura camerei). După ce le-a primit, a aprins (tacticos) o țigară. Apoi a scos (și mai tacticos) o carte din rucsac și s-a apucat să citească. Din cînd în cînd se uita cu coada ochiului la ceilalți clienți. Ba se distra, ba pufnea, ba mormăia nu știu ce. Credea că nu-l vede nimeni, deșteptul! Juma' de oră numa' asta a făcut, a scanat și a tras cu urechea în stînga și-n dreapta. După aia a închis cartea (cică citea!), a scos un laptop, s-a pus pe butonat și la revedere, nu și-a mai ridicat nasul de-acolo. Peste vreo două ore a dat cu pumnul în masă și a strigat: daaa, asta-i! Apoi a-nceput să facă giumbușlucuri. Era în formă, parcă voia să-i pupe pe toți.

Așa, ce voiam să spun? Gata, știu. Printre primele lucruri pe care le dezvăluim despre noi se află tabieturile. Că vrem, că nu vrem, prin ele le deschidem celorlalți o portiță către universul nostru. Iată, vecinul cel atent (pardon, vecina, rămîne cum am stabilit) mi-a aflat, fără prea mari eforturi, obiceiurile. Poate că nu i-au spus mare lucru, dar dacă, prin *ceștiueucecircumstanțe,* am ajunge să stăm la o poveste, ar ști cum să mă ia. Țigară & cafea (deco?!), citit, ochi & urechi, oho, cîte variante!

Tabieturi, așadar. Tabieturile mele. Portițele.

Unu. Baruri, cafenele, terase. Acolo scriu. Pînă acum, nu mi-a ieșit altundeva. Bagă-mă într-o cameră liniștită, dă-mi un scaun din ăla meseriaș, ergonomic, dacă știe să facă masaj, cu-atît mai bine, și zi-mi gata, băiete, ai toate condițiile, scrie! N-o să fac nimic altceva decît să mă foiesc și să mă perpelesc. Scriu doar în oraș. Așa am început și, *vaivaivai,* nu mă pot dezobișnui! E o tîmpenie, recunosc. Dar, pînă una-alta, e o tîmpenie care funcționează. Uneori, textul iese cum îmi convine. Cînd se-ntîmplă asta, mă bucur. Uite, cam așa:

Am scris aproape o pagină într-o cafenea. Chestia asta mi-a dat aripi. Am dat din mîini. Am rîs bine. Am vorbit mai mult decît îmi stă în fire. M-am prostit.

„Acesta e parfumul care îmi place; cînd se prăjesc boabe de cafea în apropierea casei mele, mă reped să deschid ușa pentru a savura aroma."

JEAN-JACQUES ROUSSEAU

Beau cafea (cappuccino) pentru că țigara pe sec e naspa.

Atît de tare, încît am șutat cu sete într-o chestie rotundă și albă de la budă, mi s-a părut că e o minge de ping-pong. Ghinion, era un opritor de ușă.

Apropo, există un program care simulează zgomotele dintr-o cafenea. L-am încercat. O altă tîmpenie, care nici măcar n-a funcționat.

Doi. Fumez. Sînt dependent, n-o s-o dau cotită. Beau cafea (cappuccino) pentru că țigara pe sec e naspa.

Trei. Sînt atent la ce se petrece-n jurul meu. Oamenii sînt fascinanți. Uneori intru în vorbă cu necunoscuți. Sau ei cu mine. Tabieturile înlesnesc conversația. Apoi notez chestii. Cam așa:

Cafenea. Băuturică, mîncărică, glumițe, hihihi, hahaha ș.a.m.d. Intră o bătrînă. Ochi albaștri, capot, batic, o mie de riduri. Vede o masă nedebarasată, pornește spre ea, întinde mîna din mers, juma' de limonadă, nu, n-are cum să-i scape. Ajunge odată cu chelnerița, mie, mie, zice, nu, vă rog, se ține tare fata, nu luați de pe mese, stați jos, vă fac eu o limonadă, haideți, stați, nu costă. Bătrîna își strînge mai bine capotul. Își aranjează baticul. Nu stau, n-am timp, spune și face cale-ntoarsă. Nu stau, n-am timp. Nu stau, n-am timp.

Sau așa:

Își dă jos șapca cu USA. Scoate o sticluță de vodcă din buzunar. Trage o dușcă. Uăi, da' bună-i! Închide ochii. Îi deschide. Zice. Cum prindea el, cînd era mic, pui de cioară și le sucea gîtul. Cum îi fierbea și-i mînca. Uăi, da' buni erau! Ce tot zbieri, mă, pacoste, că surzesc aicea! (plînge un copil). Lui i-a intrat odată un cui în talpă. Și ce dacă i-a intrat? N-a zbierat așa. Nici măcar n-a zis acasă, pe vremea aia nu umbla mă-ta atîta după curul tău. Trece brusc la altele – Ilici, huo, Țapu', huo, Băse, huo, Neamțu, huo – și încă n-am văzut nimic, și dacă ar avea el putere... Scuipă. Trage o dușcă. Uăi, da' bună-i! Își pune șapca cu USA. Fluieră. Un pechinez apare de după o mașină. Aici erai, mă? Zîmbește. Hai cu bunu', hai acasă. Mai trage o dușcă. Cîinele îl privește blajin.

Apropo, am și eu un cîine care mă privește blajin. Ne privește, de fapt, și se strecoară și-și face loc între noi, și se-ntinde, și bfff, oftează (ăsta da tabiet!), în timp ce noi citim sau pălăvrăgim sau rîdem. Chiar, rîsul în doi o fi oare un tabiet? Dacă da, e cel mai plăcut, cel mai liniștitor, cel mai simpatic, *celmaicel* dintre toate! E un moment bun să spun *Și-am încălecat pe-o șa,* cred că n-o să se supere nimeni. Ei, nu chiar nimeni, cîțiva prieteni care cunosc tabietul meu cel mai vechi (folosirea uscătorului de păr pe post de aerotermă) mă vor lua probabil la unșpe metri, măă, da' n-ai zis cum te încălzești cu ăla!

Hai, prieteni, e vară, cui îi pasă de foehn-uri și de aeroterme acum?

***Bogdan Munteanu** este scriitor.*

Olimpia DOBRE

Cinci minute, vă rog!

tabieturile unei mame

Cînd eram însărcinată cu primul copil, mă gîndeam cu drag la tabieturile pe care le vom avea împreună. Plimbări sub copacii înfloriți, jocurile copilăriei, seri cu povești pe care copilul le va ține minte toată viața. Visele mele frumoase s-au redus însă, după ce am născut, la o singură dorință: să-mi pot bea cafeaua în liniște. Dintre fostele mele tabieturi, era singurul pe care țineam să nu-l abandonez. L-aș numi tabiet cu premeditare, fiindcă munceam mult ca el să se întîmple. Îmi imaginam toate obstacolele care ar putea surveni în calea celor cinci minute și apoi le eliminam unul cîte unul.

A fost o luptă imposibil de cîștigat, am pierdut-o de fiecare dată. Dacă îți speli mașina, sigur va ploua, zice una dintre legile lui Murphy. Dacă îți faci cafea, sigur se va trezi copilul, zic eu. Chiar și în aceste condiții, consideram cafeaua un tabiet minunat. Era motivul perfect pentru a delega autoritatea măcar pentru cinci minute.

După ce am avut al doilea copil, problema s-a schimbat. Greutatea nu mai era acum găsirea optimă a unui moment în care tabietul se petrece nestingherit, ci locul în care el să se poată desfășura. Să descoperi acel loc minunat în care nu vei fi găsit timp de cinci minute. Nu este ușor, trebuie să te ferești de ferestre și de spații deschise, dar să fii totuși prin preajma în cazul în care s-ar întîmpla o catastrofă de proporții, cum ar fi: „Mami, Ștefan îmi ia lucrurile!" – „Nu-i adevărat, și Monica m-a mușcat de fund!"

„A sta la umbră, într-o zi frumoasă, privind la verdele din natură, este cea mai bună metodă de relaxare."

JANE AUSTEN

Chiar și în aceste condiții, nu e bine să intervii decît dacă se lasă cu bătaie, altfel riști să-ți divulgi locul. Bineînțeles, dacă ești văzut, trebuie să intervii. Dacă nu, poți pretinde că n-ai auzit nimic. Tabieturile unei mame necesită tehnici speciale, altfel însăși existența lor este periclitată.

Oricît de mult ți-ai iubi copiii, grădinița și apoi școala sînt o binecuvîntare. Ai acum timp pentru tabieturi. Bei cafeaua în liniște, e timp și de citit, de îngrijit florile, de învățat o limbă străină... Însă în timp ce încerci să-ți vezi liniștit de plăceri, realitatea începe să te invadeze. Mîncare, curățenie, cumpărături. Nici o problemă, m-am gîndit, este chiar mai bine așa. Voi învăța în fața copiilor, să vadă și ei cum îți poți petrece, eficient și plăcut, timpul. Educație prin propriul exemplu și titlul de mamă a anului. Din păcate, tabieturile și copiii nu pot coexista în același spațiu și timp. Într-un mod bizar, în clipa în care începi să faci ceva pentru tine, apar multe probleme a căror rezolvare necesită prezența ta imediată.

De cînd copiii au crescut suficient încît să înțeleagă povești, un tabiet minunat s-a strecurat în viața mea, a noastră, de fapt. Un tabiet împărtășit. Cînd erau mai mici le spuneam povești, acum le citesc. Întunericul și cărțile creează o intimitate pe care deja mi-e groază că o voi pierde cînd copiii vor crește. A devenit momentul meu preferat din zi, cînd toată agitația se stinge, iar eu sînt al treilea copil printre ei.

***Olimpia Dobre** este economist, actualmente mamă casnică.*

„Tabietul înseamnă să preiei controlul asupra vieții tale"

interviu cu psihologul Zenobia NICULIȚĂ

Cum ați defini, din punct de vedere psihologic, tabietul?

Tabietul este, în primul rînd, un obicei, dar nu unul pe care îl facem automat, fără să depunem efort motivațional sau intelectual, ci unul care ne îngrijește, care ne face bine. Așa cum te aranjezi și ai grijă de corpul tău, așa ai nevoie să ai grijă și de mintea ta, cu niște tabieturi. Bineînțeles, unele sînt mai sănătoase decît altele, dar cred că un aspect esențial al tabietului este acela de răsfăț menit să te aducă într-o stare psihică bună. Să te calmeze, să te ajute să faci față lumii mai bine. Cu alte cuvinte: „nu trebuie să mă confrunt acum cu toate problemele lumii, dar cît timp îmi fac tabietul, îmi adun resursele și voi fi pregătit să încep". Ideea de tabiet este, în esență, una de îngrijire.

Dar poate deveni o dependență? Care ar fi diferența dintre a avea un tabiet și a fi dependent de un obicei?

Tabietul este un mecanism benefic, cît timp nu devine un mijloc de evitare. Tabieturile pe care le avem, de exemplu, dimineața, cînd bem cafeaua, se referă la o relaxare determinată de un anumit timp, jumătatea de oră pe care ți-o aloci ca să îți reîncarci bateriile. Însă țigara pe care o fumezi înainte de o ședință, ca să nu fii nevoit să faci conversație cu șeful, poate deveni un mijloc de a evita situațiile cu care trebuie să ne confruntăm. Cînd nu te poți concentra dacă nu ți-ai îndeplinit ritualul, nu mai vorbim despre tabiet, ci despre dependență.

Cred că aici este deosebirea esențială. Orice formă de adicție are la bază un comportament de evitare. Evit să mă confrunt cu mine, cu temerile mele, cu demonii mei. Ca să nu mai simt toate aceste lucruri îngrozitoare, toate emoțiile copleșitoare, am un comportament care mă scoate din starea respectivă și mă amorțește. Asta face orice drog (în sensul general al cuvîntului) care pe moment ne suspendă disconfortul unor emoții neplăcute și ne ajută să evităm ceva cu care avem nevoie să ne confruntăm la momentul respectiv. De aceea adicțiile pot fi și comportamente de amînare, pe cînd tabietul își are locul lui, e delimitat în timp și e un comportament de îngrijire, de încărcare cu energie.

Cu toate acestea, tabietul nu implică și o doză de dependență? Nu simțim o frustrare cînd ne sînt stricate tabieturile?

Cînd tabietul îmi e atît de înrădăcinat în rutina zilnică încît nu pot ieși din casă, nu pot gîndi dacă nu este îndeplinit cum trebuie, putem vorbi deja despre obsesie și comportament compulsiv – de acea categorie de comportamente prin care eu verific și controlez ca toate lucrurile care s-ar putea întîmpla prost să nu se întîmple, iar dacă se întîmplă – dacă nu mi-am băut cafeaua de dimineață, de exemplu –, toată lumea se prăbușește în jurul meu. Cînd ajung în această situație, cînd nu mai pot funcționa dacă nu mi-am făcut tabietul, deja vorbim despre un comportament obsesiv.

Tabietul are și o latură de rutină. Deci cît de importantă este rutina în viața noastră?

Pentru copii rutina înseamnă siguranță. Cînd lucrurile se întîmplă într-un mod predictibil, așa cum ne-am propus și cum ni s-a promis, atunci simțim că lumea asta mare și înfricoșătoare are totuși o ordine. Chiar dacă totul pare haotic, există acei piloni, elemente care se repetă cu periodicitate și de care mă pot agăța ca să mă simt în siguranță. Pe de altă parte, nici căderea într-o rutină totală nu este bună. Toți avem nevoie de creativitate și de spontaneitate, de schimbări care să ne facă să descoperim lucruri noi, interesante. Cele două nevoi trebuie să fie în echilibru. Același lucru este valabil și pentru adulți. Cîteva elemente de rutină pe zi, care să te ajute să îți faci o ordine și să pornești la drum, sînt extrem de benefice.

Cititul ziarului era un tabiet. A fost înlocuit astăzi de scroll-ul pe ecranul telefonului sau al tabletei... mai putem vorbi despre un tabiet cînd, la cafea, stăm cu ochii pe ecran?

Relația omului cu tehnologia informației este încă nouă, istoric vorbind. Are doar cîteva decenii. Cred că încă ne poziționăm față de acest fenomen, iar ca societate, în ansamblu sîntem încă la stadiul de copil cu o jucărie nouă, de care nu se mai satură. Probabil că la un moment dat vom intra în niște ritmuri în care ne vom delimita mental noi atitudini. Deocamdată, în relația cu ecranul, cu tehnologia, nu aș include aceste comportamente în rîndul tabieturilor pentru că a fi online te scoate din tine, nu îți permite să fii tu în pace cu tine însuți, ci te conectează la altceva. Devine, practic, un mijloc care te ajută să îți eviți emoțiile. Poate fi o dependență, dar ideea de bază e că atunci cînd ești online nu prea mai controlezi ce ți se întîmplă, fluxul de informații te controlează pe tine și mintea ta. Este ca diferența dintre a citi o carte și a urmări un film sau a te uita la TV. Deși ambele sînt activități care presupun efort intelectual, cînd citești o carte depui efort cognitiv focalizat și mintea ta creează imagini, pe cînd atunci cînd privești un film, imaginile îți sînt transmise, atenția voluntară e dezactivată, mintea nu mai focalizează, ci e captivată și dusă departe. E mai ușor, mai atractiv, dar nu mai vorbim despre același tip de proces cognitiv.

Credeți că ne dezvoltăm tabieturile de mici?

Învățăm, în mare parte, prin imitare. Dacă familia are tabieturile sale, cu siguranță și copiilor le vor fi dragi acestea, o mare parte din viață, pentru că le inspiră atmosfera de acasă, de siguranță. Cum beam ceaiul de seară cu mama și ne certam pe cîte linguriță de zahăr să punem în el, sau partida de șah pe care o jucam cu bunicul, lucrurile astea fac parte din povestea personală de viață și pot fi tabieturi care leagă generații. În timp, însă, copilul își face și micile sale tabieturi, care la vîrsta aceea țin mai degrabă de joc.

Îți poți feri copilul de tehnologie?

Spre deosebire de noi, care folosim tehnologia ca pe un soi de proteză adusă conștiinței noastre la vîrsta adultă, copiii noștri s-au născut în această lume a ecranului, face parte din felul cum percep ei spațiul și cum înțeleg relațiile interumane. Poți lupta să îți ții copilul departe de tehnologie, dar probabil că, pe termen lung, rezultatul va fi ca atunci cînd îl ții departe de ciocolată. Pentru o vreme pare să fie convins, dar cînd îl scapi într-o cofetărie, rade tot. Miza mare este să reușești să îl înveți cum să stăpînească această unealtă care devine parte integrantă din societate, transformînd radical relațiile interumane, felul în care percepem timpul și spațiul. Ceea ce ne dorim cu toții este să creștem viitori adulți adaptați, care să facă față viitorului. Habar n-avem cum va arăta lumea copiilor noștri peste zeci de ani, dar cu siguranță va conține elemente masive de tehnologie, deci poate că nu trebuie să îi ținem departe, ci să îi învățăm cum să folosească inteligent tehnologia. Există inițiative care îmi plac foarte mult, de genul cursurilor de cetățenie digitală pentru copii. S-au înființat asociații de profesori și părinți care promovează conceptul de *cyber-citizenship* și predau lecții pentru copii, dar și pentru adulți, despre cum să te comporți responsabil în spațiul virtual. Cred că acest tip de inițiative se vor dovedi, pe termen lung, productive și eficiente.

Ca un soi de concluzie, credeți că azi, în secolul vitezei, mai avem timp de tabieturi?

Cred că ne facem timp pentru lucrurile importante. Din păcate, de multe ori lăsăm ca lucrurile care par urgente să dicteze programul vieții noastre. Or, tabietul este tocmai o modalitate de a prelua controlul asupra timpului. Îmi rezerv o porțiune din zi care este doar pentru mine și pentru liniștea mea mentală. De multe ori ne agităm prea mult și operăm în virtutea convingerii, mai mult sau mai puțin conștientizate, că sîntem valoroși doar dacă ne îndeplinim job-ul, dacă obținem performanțe. Dar tabietul presupune conștientizarea faptului că merităm să ne răsfățăm măcar zece minute zilnic. El se instalează în viețile noastre atunci cînd înțelegem că funcționăm mai bine dacă sîntem relaxați și curățăm lucrurile care ne aglomerează.

„Tabietul este un mecanism benefic, cît timp nu devine un mijloc de evitare."

„Aș prefera să mor de pasiune, nu de plictiseală."

VINCENT VAN GOGH

„Cîntă la pian dacă îți face plăcere, chiar dacă profesoara nu te va aprecia. Este cea mai bună metodă de a învăța, cînd faci ceva cu o mare plăcere nu îți vei da seama că timpul trece."

ALBERT EINSTEIN

***Zenobia Niculiță** este lector universitar la Universitatea București.*

a consemnat Stela GIURGEANU

George GURESCU

Metehne matinale

Era puțin trecut de ora 7,30, iar doamna Elena deja era în chioșcul ei de lemn, cu cele trei castroane ale cîinilor puse pe masă. Toto, Tița și Lisa zgîriau betonul chiar la picioarele femeii de 72 de ani, așteptîndu-și masa, însă bucățile de carne fiartă urmau să ajungă în castron abia peste o jumătate de oră. Timp prea lung și chinuitor pentru cele trei patrupede. Treptat, sunetul ghearelor nerăbdătoare era înlocuit de cel al cozilor care izbeau frenetic pungile din chioșc, pentru ca în final acesta să fie acoperit de un lătrat care mai degrabă aducea cu strigătele unor copii.

„Imediat, suflete afurisite. Imediat! Vreți să vă ardeți în gură?“, le striga bătrîna din chioșc, în timp ce mîinile se mișcau cu o viteză mult prea mică pentru cei trei. Urmau alte întrebări (care, din păcate, se dovedeau a fi tot retorice), apoi chema pe rînd fiecare cîine pentru a-și lua prima masă a zilei. Castroanele le punea chiar la picioarele ei, pentru a-i separa în caz că unul vrea să fure de la cel de lîngă el. Dar și pentru a fi sigură că ei o ascultă. În cele trei minute cît le lua cîinilor să-și termine porțiile, ea își făcea planurile pentru acea zi. Le spunea cîinilor să fie cuminți, „pentru că astăzi trebuie să mă pregătesc să pun murăturile“, le spunea să nu mai latre la vecini, „pentru că m-a durut azi-noapte capul, iar astăzi trebuie să merg la doctor, din cauza diabetului“, le promitea o porție mai mare dacă o lăsau să doarmă la prînz, după ce se uita la *Tînăr și neliniștit,* și așa mai departe.

Pentru doamna Elena, mătușa mea, masa cîinilor era ritualul ei de dimineață, mai important decît băutul cafelei, cititul ziarului sau ascultatul radioului. Era „momentul tău Doncafe“, așa cum spunea cunoscuta marcă de cafea, numai că în locul boabelor măcinate cu suflet și al cănii ținute cu ambele mîini, ea rupea bucăți de carne, înmuia felii de pîine întărită în supa rămasă și se pregătea pentru noua zi. Cele 30 de minute cu cei trei cîini o ajutau să-și facă ordine în gînduri, să se gîndească la cumpărături, la viitoarele murături, la zilele de naștere ale rudelor și-i dădeau, în final, energia de care avea nevoie.

Săptămîni întregi petreceam cu ea în fiecare vară, în excursiile mele la Iași. Mă trezeam de îndată ce simțeam mirosul cărnii fierte cum intra prin așternuturi

„În citit, de fapt, mintea noastră este locul de joacă al gîndurilor altcuiva.“

ARTHUR SCHOPENHAUER

și de fiecare dată petreceam următoarele zece minute în pat, așteptînd să aflu ce-a făcut ea cu o zi înainte sau ce planuri are. Ea a fost prima persoană care mi-a spus ce înseamnă un tabiet (la propriu, prima oară credeam că se referă la „taburet“) și m-a inclus în cîteva de-ale ei. Însă nu m-a lăsat să mi le dezvolt pe ale mele. „Ești prea tînăr ca să ai tabieturi“, mi-a spus cînd aveam 17 ani.

Sînt sigur că nu și-a dat seama ce impact urmau să aibă acele vorbe, aruncate în glumă. Eu, întruparea tabietliului perfect (poate chiar obsesiv-compulsiv), refuz în continuare să folosesc cuvîntul *tabiet* cînd îmi descriu obiceiurile, iar de fiecare dată cînd un apropiat îmi scoate în evidență un anume comportament repetitiv, în minte nu-mi vin decît vorbele bătrînei și încerc să mă apăr, spunînd că tabietul nu se rezumă decît la fumat pipă, băut coniac pe un fotoliu cu speteaza înaltă și jucat rummy. E o formulare retrogradă și pretențioasă, spun eu în apărarea mea.

Adevărul este că zilele mele sînt conturate în jurul a nenumărate astfel de apucături constante. Diminețile încep cu ochii în telefon, intrînd pe aceleași trei aplicații de patru ani, fumez același număr de țigări Kent lung la cafea (trei) și mereu verific dacă am două pixuri în rucsac, înainte de-a ieși din casă. În drum spre muncă îmi place să ascult cel puțin o melodie mai ritmată, în speranța că energia cîntecului mi se va transmite (nu funcționează atît de bine pe cît aș vrea), iar odată ajuns la birou, întotdeauna îmi umplu browser-ul cu știrile de peste noapte (cele de la publicațiile americane) pe care le voi termina de citit de-a lungul zilei.

Deunăzi, un prieten mă întreba ce-aș face dacă dimineața n-aș mai putea să stau pe telefon. Aș găsi un alt lucru care să-mi placă, aș reveni la citit sau poate aș dormi cu o jumătate de oră mai mult. Deși n-am descoperit care trebuie să fie frecvența unei astfel de activități, pentru a fi considerată tabiet sau automatism, cred că aș putea renunța la ele. Aș putea pleca la muncă și fără să intru în aplicația The Simpsons, unde-mi construiesc propriul meu Springfield. Dar îmi face plăcere și vreau să am o dimineață mai bună.

Și mătușa mea putea la fel de bine să renunțe la cele 30 de minute din fiecare dimineață. Ar fi fost mai eficientă dacă fierbea resturile de carne o dată la cîteva zile (cum făcea uneori fiica ei), însă ea voia să aibă acele conversații cu animalele. Ea nu voia doar să le hrănească.

Poate că ideea de a avea un tabiet arată un soi de rigiditate, pe care o poți dobîndi cînd ai un anumit grad de maturitate. „Cîți ani ai tu să nu poți să mergi la muncă fără să bei o jumătate de oră din cana aia de cafea?“, mi-ar spune acum mătușă-mea. Însă aceste obiceiuri, cred eu, ne ajută să ne cunoaștem mai bine, iar într-o societate care mereu ne dă impresia că sîntem asaltați de alarme și *breaking news,* ajungem să ne păcălim singuri și să ne spunem că n-avem timp de aceste plăceri.

Ceea ce-i o mare prostie. În loc să-și descopere aceste tabieturi, oamenii își irosesc timpul vorbind despre lipsa timpului. Oamenii se vaită că Facebook-ul a pus mîna pe viețile tuturor – dar unde fac asta altundeva decît pe Facebook? Și poate că, pentru unii, această jelire a devenit, în final, un tabiet.

***George Gurescu** este jurnalist.*

■ Oamenii de succes au în comun un tabiet la îndemîna oricui – scrie, într-un articol de pe huffingtonpost.com, Andrew Merle. Este vorba despre citit.

„Cînd Warren Buffet a fost întrebat care este cheia succesului său, acesta a arătat către maldărul de cărți pe care îl avea în apropiere, răspunzînd: «Citesc 500 de pagini zilnic. Așa stau lucrurile cu cei care vor să cunoască cît mai mult. Educația se construiește zilnic. Este la îndemîna oricui, dar vă pot garanta că nu mulți o vor face». Buffet duce acest tabiet la extrem: citea între 600 și 1000 de pagini pe zi, cînd și-a început cariera de investitor, și încă își dedică aproximativ 80% din zi cititului. Nu este singurul. Iată cîteva personalități – lideri în domeniul de afaceri – care au făcut din citit un tabiet major.

■ Bill Gates citește în jur de 50 de cărți pe an, ceea ce înseamnă o carte pe săptămînă.

■ Mark Cuban (afacerist american) citește trei ore pe zi.

■ Mark Zuckerberg citește o carte în două săptămîni.

■ Elon Musk (inginer, inventator și programator canadiano-american), un cititor împătimit, a declarat, atunci cînd a fost întrebat de unde a învățat să construiască rachete: «Citesc multe cărți».

■ Nu este vorba despre exemple izolate – un studiu la care au luat parte peste o mie de oameni bogați a arătat că lucrul pe care aceștia îl au în comun este cititul. Dar oamenii de succes nu citesc orice le pică în mînă. Sînt extrem de selectivi și aleg mai mult cărți care să îi educe decît să-i distreze. Potrivit lui Tom Corley, autorul cărții *Tabieturile oamenilor bogați,* oamenii cu un venit anual de peste 160.000 de dolari citesc mai ales cărți despre dezvoltarea personală, alegînd astfel lecturile educaționale în defavoarea romanelor sau a revistelor. Și sînt, în mod obsesiv, pasionați de biografii și autobiografii.“

Sursa: huffingtonpost.com

Stela GIURGEANU

Tabieturile în comunism

Dacă te apuci să povestești unui tînăr despre viața de dinainte de '89, cel mai probabil va crede că inventezi o altă planetă. Nici n-ar avea cum să înțeleagă, în lipsă de repere, acea lume gri și uniformizată în care oamenii trăiau mai mult ca roboții, dresați după un program național. Pentru că majoritatea zilelor erau, de fapt, egale și arătau cam așa: mergeai la serviciu, te gîndeai la mîncare și, ca distracție cotidiană comună, aveai vreo două ore de televiziune pe zi. Din cînd în cînd, mai era cîte un film pe la cinema sau un spectacol de teatru neinfestat de propaganda comunistă, dar, pentru că erau extrem de rare, mersul la spectacole devenea o excepție, și nu putea fi un tocmai un tabiet.

Cumva, în tot acest dresaj pavlovian, tabieturile deveniseră, din obiceiuri particulare și intime, cam aceleași pentru toată lumea. Comunismul reușise să naționalizeze pînă și tabieturile.

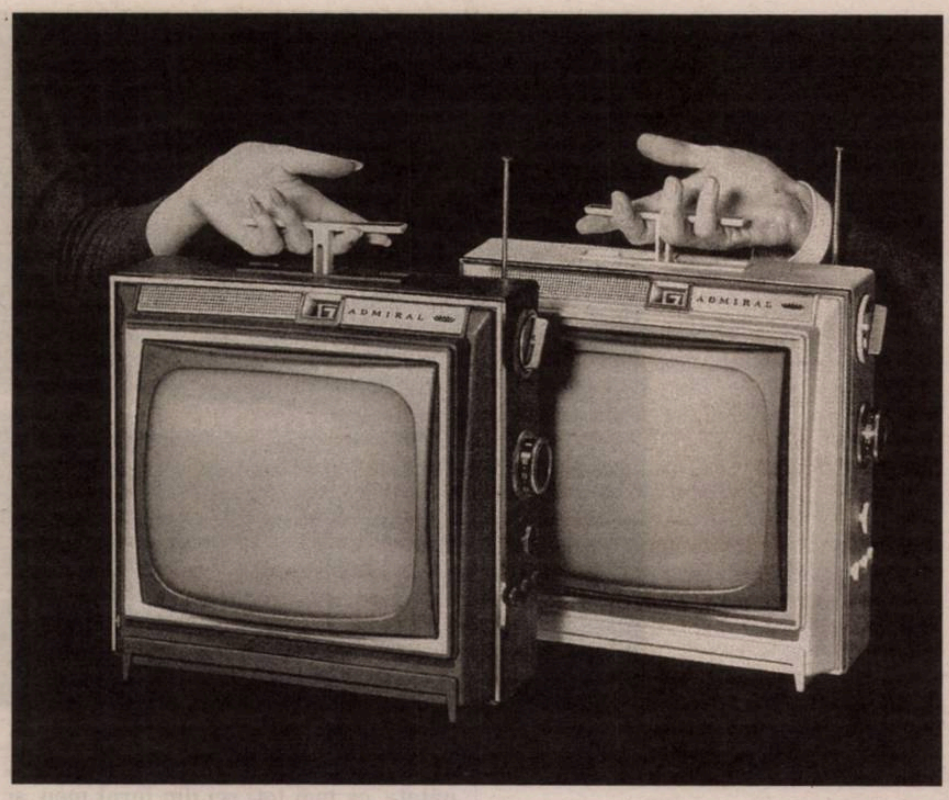

Nechezolul și șoricelul

Cum ar putea înțelege conceptul de „nechezol" un tînăr care astăzi își savurează cafeaua perfectă la una dintre multele cafenele cochete din oraș, cînd cafeaua este pregătită din „boabe atent selecționate", prăjite de către „experții" care „supraveghează cu evlavie" întregul proces, asigurîndu-se de calitatea fiecărui bob în parte? Astăzi, cînd există *barista* specializați, care îți personalizează cafeaua, desenîndu-i figurine pe spuma groasă și combinînd arome exotice, de la vanilie la maracuja, adăugînd pentru savoare și un „extra-*shot*" de cofeină, cu greu mai poți înțelege conceptul de nechezol.

Căci băutura națională a dimineților, pe vremuri, în România, era acel melanj, în care se punea foarte puțină cafea, cît să dea culoare, și mult, foarte mult orz și ovăz. Era nu doar un surogat de cafea, ci și un surogat de tabiet. O beai pentru că altceva nu aveai, dar și pentru că voiai, aveai nevoie să începi dimineața cu un mic ritual al tău, iar apa chioară nu putea păcăli nici cea mai autosugestionabilă minte. Denumirea de „nechezol" nu se referea la brand-ul băuturii, ci îi conferea calitatea de concept: pentru că, referindu-se la orzul din compoziție, românii făceau aluzie, de fapt, la caii care nechează cînd mănîncă cereale, adică orzul și ovăzul din compoziția pseudo-cafelei. Inconfundabilul umor românesc.

Cafeaua adevărată era extrem de rară și, dacă aveai norocul să pui mîna pe un pachet, trăgeai de el cît puteai. Consumai cu grijă, puneai o linguriță la cană și, eventual, păstrai zațul ca să-l refolosești, ulterior, pentru a doua cană. Pentru că zațul avea oricum mai mult fason de cafea decît nechezolul.

Comunismul reușise să naționalizeze pînă și tabieturile.

Dacă n-aveau cafea, de ce nu beau oamenii ceai? – te va întreba azi tînărul nedumerit. Bineînțeles, azi, dacă intri într-o ceainărie, vezi toate acele recipiente strălucitoare cu ceaiuri scumpe și fine: Oolong, Pu-Erh, Rooibos, Matcha... plus toate ustensilele necesare pregătirii lor: căni și ceainice specifice, termometre pentru cei care știu că fiecare ceai trebuie preparat la o anumită temperatură, lingurițe de măsurat, mese speciale pentru ritualul ceaiului. Tot tacîmul pentru a transforma ceaiul într-un tabiet în toată regula. Așa că tînărul te va întreba, pe bună dreptate, de ce nu-și schimbau oamenii tabietul.

Și-i vei povesti atunci de „șoricel". Pe vremuri, singurul ceai pe care îl găseai, la fel de rar precum cafeaua, era un ceai negru. Unul de foarte proastă calitate. Se găsea doar la pliculeț, iar pentru că avea acea codiță de care îl atîrnai în cană, românii îl botezaseră „șoricel". Și ăsta era refolosit. După folosire, fiecare șoricel era păstrat, în frigider, pentru viitoare infuzii.

În rest, cultura ceaiului nu exista. Erau doar infuziile de tei sau mușețel – ceaiul fiind cunoscut, în comunism, mai mult ca leac pentru răceala și gripă, nicidecum ca bază pentru vreun tabiet gurmand.

Televiziunea

Televiziunea era, culmea, un tabiet. Dacă, astăzi, zecile de programe la care ai acces sînt o chestiune de consum curent – lăsăm, de multe ori, televizorul să meargă pe post de fundal sonor –, pe vremuri, cele două ore de transmisie ale singurului post emitent îți dădeau exact acel răgaz, limitat în timp, ca să-ți încropești o obișnuință zilnică.

Bineînțeles, era vorba despre o pseudo-deconectare, pentru că majoritatea emisiunilor erau propagandă politică. Cu toate astea aveai și unele programe digerabile. Luni seara era teatru TV, iar miercuri, *Telecinemateca,* unde, cînd și cînd, mai prindeai cîte un film cu Fred Astaire. În rest, multe erau filme românești străvechi. Duminica, țin minte că se difuza *Magazinul duminical* – un soi de emisiune de divertisment, la care ne strîngeam toată familia, la masă. Însă despre filmele și spectacolele de teatru difuzate, *nota bene:* nu vedeai cap-coadă un spectacol, ci și astea erau date cu porția, adică vreo 20 de minute pe săptămînă, în regim de foileton, căci altfel nu s-ar fi încadrat în cele două ore de program care trebuia să conțină cel puțin o oră de știri de partid. Așa am văzut eu *Casablanca* în decurs de vreo două luni.

Bineînțeles, *connaisseur*-ii își vor aminti mai ales, la capitolul televiziune, de programele televiziunii bulgare. Deși canalul se prindea prost, cu purici și uneori cu imaginea tremurînd, bulgarii erau pentru noi o gură de oxigen.

„Leca noști deța" – „Noapte bună, copii" – era emisiunea de desene animate de care cred că sîntem legați toți cei care eram copii pe atunci. Și, bineînțeles, *Studio X,* în fiecare sîmbătă seara, după ora 10, genericul sub care am văzut integrala filmelor cu Sherlock Homes sau ecranizările după Agatha Christie. Multe erau dublate în bulgărește, ceea ce a creat un nou tabiet extrem de benefic printre mulți români: învățarea limbii bulgare. Nu pot să nu-mi amintesc de frații mei, care ajunseseră să ne traducă, familionului reunit, fluent, din bulgară în română.

Bineînțeles, la serviciu, luni dimineață, oamenii își împărtășeau, cînd se vedeau, ce au înțeles, fiecare, din filmele de sîmbătă dublate în bulgărește.

Statul la coadă

Cozile erau la ordinea zilei. Stăteai la coadă cam pentru orice. De la mîncare la hîrtie igienică – iar ironia nu este deloc intenționată.

După funcție, cozile se puteau împărți în mai multe categorii. Erau cozi de nevoie – cele la care era musai să stai, ca să poți să-ți cumperi mîncare, erau cozi spontane – cînd se „băga" o marfă inedită, ca portocale, săpun sau îmbrăcăminte, dar mai erau și cozile de tabiet.

Acelea unde mai ales pensionarii, care aveau prea mult timp și mai nimic de făcut pe acasă, se așezau, de dimineață, ca la un soi de șezătoare. După ce își beau nechezolul, se îmbrăcau, își luau sacoșele de rafie, scăunelele portabile și porneau, de pe la cinci dimineața, ca să se așeze în fața vreunei alimentare sau brutării. Acolo așteptau, aliniați pe trotuar, să se deschidă, în speranța că „azi" se va „da" ceva marfă.

Dar, de fapt, nu asta era miza. Acele cozi reprezentau pentru unii singura formă de socializare pe care și-o puteau permite. Neavînd televizor sau cîrciumi unde să se poată întîlni, stăteau ori prin fața blocului, la taclale, ori la coadă. Coada era însă mai incitantă, pentru că aveai șansa să cunoști oameni noi. Intrai în vorbă cu unul sau cu altul, evitînd, bineînțeles, subiectele politice, pentru că nu puteai să ai încredere în necunoscuți și nu riscai să dai peste vreun turnător. Așa că povesteai de-ale vieții. De vecinul care își întindea rufele peste balconul tău sau despre vecina cu balcoanele la vedere. Clămpăneai despre una, despre alta, să treacă timpul. Te întorceai mai apoi acasă, de multe ori cu sacoșa de rafie goală, dar cu multe povești în tolbă, povești pe care consortul sau consoarta abia aștepta să le audă.

Pentru că a fost o vreme absurdă, iar multe dintre tabieturile naționale erau la fel de absurde. Mi se întîmplă, uneori, să mai povestesc cu mama despre ele. Să ne aducem aminte, deși multe îmi sînt și mie necunoscute. Și mi le povestește ea, amuzată la început. De cele mai multe ori, însă, rîsul nostru se termină cu o ușoară tristețe. „Cum mai poți fi chiar normal după tot ce-am trăit noi atunci?"

„Dacă oamenii
ar fi întotdeauna serioși
și nu și-ar îngădui puțină
relaxare sau puțin amuzament,
ar înnebuni
sau ar deveni labili
fără măcar să-și dea seama."

HERODOT

„A fi apt de o pasiune
și a nu o trăi te face incomplet
și limitat."

OSCAR WILDE

Adrian BENEA

Altă lume, alte obiceiuri

Societatea în care trăim influențează în mare măsură alegerile pe care le considerăm personale și definitorii. Dacă aveți impresia că această afirmație pare hazardată vă provoc să inițiați un sondaj printre cunoștințe: veți constata că tabieturile voastre sînt împărtășite de mulți alții.

Prin urmare, obiceiurile cu care am crescut și pe care le credem relevante pentru personalitatea noastră își pierd treptat din pertinență atunci cînd ne mutăm într-o altă țară și intrăm în contact cu o cultură diferită. Lucrul acesta nu se întîmplă peste noapte, desigur, este necesară o perioadă mai scurtă sau mai lungă de tranziție, în funcție de capacitatea de adaptare și de motivația fiecărui individ în parte, dar, în multe cazuri, deznodămîntul este inevitabil. Lucru care mi s-a întîmplat și mie.

N-am avut tabieturi în adolescență, ci doar dependențe pe care le-am numit astfel, căci la vîrsta aceea doar ceilalți aveau defecte, eu mărșăluind imperturbabil pe drumul spre perfecțiune. Pe atunci țigara era doar *cool* și nu factorul declanșator a nenumărate boli, cum a devenit ulterior, cînd am înțeles, într-un tîrziu, ceea ce rezultatele sutelor de studii ne spuneau de vreo treizeci de ani. Inițial mergea de minune la cafea, dar s-a dovedit în scurt timp că se potrivește la orice, devenind rapid un viciu, ceea ce m-a determinat să-mi pun voința la încercare într-o primă tentativă de a-l ține sub control. Mi-am propus atunci să nu mai fumez decît la cafea, iar rezultatele nu s-au lăsat așteptate: am trecut de la două la cinci cafele pe zi.

Apoi am emigrat, năucit de tranziția fără sfîrșit și decis să-mi tratez portofelul suferind de anemie cronică.

În Canada, țara de adopție, obiceiul meu a primit o grea lovitură: aici, fumatul nu mai este un viciu social acceptat. Ai voie să fumezi, desigur, dar nu în locurile publice, pe terase, în parcuri sau acasă, în două treimi din apartamentele de închiriat (iar dacă ești proprietarul unei case, fumatul e considerat factor de risc, prin urmare crește automat costul asigurării obligatorii) și nici în mașină, dacă ai pasageri. Cu o țigară aprinsă în mînă, ești poate aproape la fel de discriminat ca un cetățean de culoare în America anilor '50. Vara nu e neapărat o problemă, îți poți savura țigara pe balcon, iarna însă, la -30°, lucrul acesta devine vag inconfortabil. Tutunul e scump și, dacă îți vine nefericita idee să-ți faci o asigurare privată de sănătate, realizezi că prețul pachetului de țigări este doar vîrful aisbergului, comparat cu costurile colaterale.

În plus, există acea subtilă presiune socială, acel trend care în mediile urbane înlocuiește gura tîrgului și care te face să te simți anacronic, încremenit într-un timp populat de fantome dacă obiceiurile tale sînt considerate retrograde. Cei din jurul tău sînt obsedați de mîncatul sănătos, de produsele biologice și de sport în toate formele sale, iar tu, intrusul cu țigara, ești privit în cel mai bun caz cu milă și uneori apostrofat de cei care își imaginează că, dacă există un fumător în oraș, restul populației se califică automat în categoria fumătorilor pasivi.

În consecință, am renunțat la țigări și, treptat, la cafea. Acum beau ceai verde – neapărat matcha – și, dacă sînt întrebat, pot să ofer o mulțime de argumente care să-mi justifice decizia, dar dacă vreau să fiu sincer cu mine însumi, mărturisesc că motivele au legătură cu anumite probleme digestive și, în mai mică măsură, cu nevoia de a fi în ton cu lumea. Pe de altă parte, am devenit și eu preocupat de sănătate, ca mai toți cei din jurul meu, și mi-e greu să realizez în ce măsură faptul acesta se datorează mediului sau mai degrabă e o preocupare tipică vîrstei mijlocii; ce e sigur e că tabieturile mele s-au modificat în consecință.

Un lucru e sigur: ai stîrni mai puțină stupoare comportîndu-te astfel decît dacă ți-ai aprinde o țigară.

Am descoperit că practica meditației îmi crește toleranța la frustrare, drept urmare am inclus-o în rutina zilnică. A devenit și yoga un tabiet: fără cîteva minute de exerciții mi-e greu să fac față programului zilnic. Ceaiul verde îmi oferă o doză moderată de cofeină, suficientă cît să mă împiedice să salivez după cafea. Am renunțat la mașină – trăiesc în oraș – și am constatat, cu surprindere, că mersul pe propriile picioare poate fi chiar plăcut, așa că am adăugat o scurtă plimbare la obiceiurile zilnice.

Îmi lipsește țigara uneori, nu pentru că aș fi încă dependent de nicotină, ci pentru că naturalețea gesturilor are de suferit de cînd am renunțat. Acum nu mai știu ce să fac cu mîinile în momentele de nesiguranță, iar yoga nu mi-e de nici un folos în astfel de împrejurări, căci oricît de în vogă ar fi, încă nu e un gest acceptat social să stai în cap în toiul unei ședințe stresante sau în mijlocul unei petreceri unde nu cunoști pe nimeni. Un lucru e sigur: ai stîrni mai puțină stupoare comportîndu-te astfel decît dacă ți-ai aprinde o țigară.

Noile mele tabieturi sînt sănătoase, generatoare de energie, am devenit un cetățean occidental tipic. În lumea aseptică și lipsită de cutremure sociale în care trăiesc, dacă nu ți se întîmplă vreun accident și ai avut noroc la loteria genelor – în sensul că nu ai moștenit predispoziția la vreun cancer sau altă boală incurabilă –, doar plictiseala te mai poate ucide.

***Adrian Benea** este jurnalist.*

Micile obiceiuri ale marilor oameni

- Winston Churchill trăgea cîte un pui de somn în fiecare după-amiază la ora 5 p.m. Siesta lui începea după ce își prepara un whiskey slab, îndoit cu sifon.
- Benjamin Franklin își începea ziua cu o „baie de aer proaspăt": obișnuia să stea gol, în fața ferestrei, timp de o oră.
- Stephen King este obsedat de perne. În autobiografia sa, povestește despre obsesia de a le aranja în așa fel încît deschizătura feței de pernă să fie orientată, de fiecare dată, înspre interiorul patului.
- Charles Dickens nu putea să doarmă decît dacă avea capul orientat către nord. De aceea, cînd călătorea, avea mereu la el un compas.
- Leonardo da Vinci dormea douăzeci de minute la fiecare patru ore.
- Ludwig van Beethoven ținea pe lîngă el o sticlă cu apă caldă. În timp ce compunea, se ridica de la masă, se plimba prin încăpere, apoi își turna puțină apă pe el.
- Balzac bea 50 de căni de cafea zilnic.
- Igor Stravinsky își începea ziua stînd 15 minute cu capul în jos.
- Agatha Christie mărturisea că ideile crimelor din romanele pe care le scria îi veneau în timp ce spăla vase.
- Thomas Edison își supunea potențialii asistenți testului supei: dacă aceștia își puneau sare înainte de a gusta supa erau excluși. „Sînt oameni care fac prea multe presupuneri" – spunea inventatorul.
- Salvador Dalí moțăia cu o cheie de metal în mînă. Pentru că, atunci cînd adormea, cheia cădea pe o tavă, iar zgomotul îl trezea.
- Alfred Hitchcock, cunoscut gurmand, ura ouăle. Într-un interviu a declarat chiar că oul îl înspăimîntă.
- Haruki Murakami se trezește zilnic la ora 4 a.m., lucrează cinci sau șase ore, după care aleargă zece kilometri, înoată, după care citește și ascultă muzică. Se bagă în pat la ora 9 p.m.
- Kurt Vonnegut se trezea la ora 5,30 a.m., lucra pînă la 8 a.m., mînca micul dejun, mai lucra pînă la 10 a.m., după care făcea o scurtă plimbare prin cartier, se ducea la bazin, unde înota jumătate de oră. La ora 11,45 a.m. era acasă, își citea corespondența, mînca de prînz, după care pleca la muncă. Ajungea acasă pe la 5,30 p.m., bea cîteva pahare de scotch cu apă, își pregătea cina, apoi asculta jazz. Între toate activitățile făcea mereu cîteva serii de flotări.

„O poveste despre intimitatea fiecăruia"

interviu cu designerul Ina ISBĂSESCU

***Ina Isbăsescu** a studiat arhitectura, îmbrățișînd mai apoi cariera de designer de costume de teatru și film. A fost, timp de opt ani, styling director pentru PRO TV, iar în prezent are propria sa afacere, Atelier Persona, un atelier de costume unicat din București. Pentru că grija față de aspectul nostru exterior mi s-a părut întotdeauna un tabiet – asortarea pantofilor cu geanta, cu bijuteriile și cu parfumul –, am invitat-o la o tacla pe acest subiect. Cum vede, așadar, un designer, consumatorii de modă?*

© C. Neacșa

Putem să ne referim la modă ca la un tabiet?

Da, din toate punctele de vedere. Moda este un *modus vivendi*. Este o chestiune de gust pe care ni-l satisfacem cu regularitate, este o chestiune de obișnuință care se poate ușor transforma într-o manie. Moda este o chestiune care ține atît de dispoziția personală, cît și de comoditate. Moda este o plăcere practicată și consumată cotidian și, în același timp, o poveste despre intimitatea fiecăruia... așa că da, moda este un tabiet.

Avem, în România, cultura modei sau strada impune tendințele?

Cultura modei are directă legătură cu nivelul cultural al unei națiii. Moda este la limita dintre lucruri, la limita dintre comercial și artistic, la limita dintre expresiv și vulgar, la limita dintre uzual și provocator și, tocmai de aceea, împinge limitele. În ce măsură aceste „muchii de cuțit" sînt asimilate de o cultură – asta este o dezbatere lungă.

În momentul de față, peste tot în lume, strada impune tendințele. Ultimii douăzeci de ani au fost din ce în ce mai accelerați în acest sens, mai ales datorită expansiunii virtuale, bloggerii contribuind major la acest fenomen.

România este o zonă în care Internetul are încă un cost mic și este extrem de utilizat, inclusiv în zone unde WC-ul se găsește încă în curte. Și astfel se naște un paradox. Acela „tipic românesc", în care Occidentul, cu multe din ale sale „avangarde", se întîlnește cu Orientul, plin de tabuuri și de obiceiuri autohtone. Și da, în spiritul dublului sens de mai sus, strada impune tendințele.

În România există încă relativ puțin discernămînt cînd vine vorba despre ce este „la modă" și ce este „moda". Se copiază mult, gustul alterat de stridență este încă foarte prezent și ceea ce „se poartă" este discutabil. Cancanul este o stare de spirit a străzii care impune multe tendințe. Dar nu este neapărat un lucru rău. Este un moment în evoluție. Noile generații încep să înțeleagă faptul că moda este, de fapt, o chestiune foarte personală, de raportare, de consum și, nu în ultimul rînd, de confort.

Ce înseamnă să ai o garderobă „bună"? Spre deosebire de una făcută după ureche, supusă shopping-ului compulsiv?

Termenul „garderobă bună" și-a schimbat mult sensul. Au fost vremuri în care anumite piese erau esențiale pentru a determina statutul social. Acest lucru s-a transformat astăzi în acele piese denumite generic *„essentials"*, fără de care, teoretic, nu poți forma ținute devenite clasice din punct de vedere stilistic (tricoul alb, cămașa albă, o pereche de jeanși etc.).

Cred că o „garderobă bună" este acea garderobă care te reprezintă. Foarte personală. Compusă din obiecte care îți stau bine și te pun în valoare. În plus, cu obiecte care au o istorie, devenită personală, a faptului că ai purtat obiectul în anumite situații care au reprezentat ceva pentru tine. Și cu obiecte moștenite, a căror frumusețe se lasă redescoperită și a căror valoare poate crește în timp. Cred că o „garderobă bună" este, de fapt, „garderoba bună pentru tine", care nu trebuie, așadar, să se supună neapărat unor reguli vestimentare, dar, fără îndoială, se supune, conștient sau nu, tabieturilor vestimentare ale fiecăruia dintre noi.

Care sînt tabieturile tale în ceea ce privește frumusețea și moda?

Cred că, pe primul loc, ar fi naturalețea. Nu este un tabiet în sine, dar determină unul. Faptul de a fi „eu însămi" se leagă atît de anumite croieli și de anumite culori, cît și de un anume tip de confort zilnic de la care nu fac rabat. Purtatul de inele este un tabiet, mă simt fără o mînă dacă nu port un inel. Majoritar port jeanși și tricouri, cea mai comodă ținută din lume. Îmi port părul prins în două-trei feluri. Încerc să păstrez un echilibru în consumul de produse cosmetice, care se reduc la un kit de bază, de lucruri care mă mențin, care mă avantajează și îmi ascund oboseala. Poate pentru că desenez, compun și adun zilnic obiecte vestimentare și costume, pot spune că am făcut și un tabiet din modă. Pentru mine, moda este design, este o ocupație, o meserie care produce plăcere, căreia îi savurez părțile minunate, pe care o practic zilnic și pe care am integrat-o personal ca pe un tabiet.

„A te lăsa de fumat este cel mai ușor lucru, eu mă las în fiecare zi!"
MARK TWAIN

Crezi că femeia de azi, prinsă în iureșul vieții, mai are timp să savureze tabieturile frumuseții? S-au modificat acestea în funcție de vremuri? Cum sîntem noi față de mamele și bunicile noastre?

Cred că femeia de astăzi are timp să savureze lucrurile, dar altfel. Cred că femeia de azi își găsește libertatea de a savura „între timp". Cred că virtualul, viteza accelerată a informației și posibilitățile limitate de a pune în practică, raportat la această viteză, au transformat omenirea, deci și obiceiurile de înfrumusețare ale femeii. Cred că se poate numi savoarea momentului. Cu siguranță este vorba despre alte tabieturi ca acum 50 de ani, să zicem. În complicatul cotidian *„multitasking"* integrăm în viteză cîteva minute zilnice pentru noi. Sau regîndim întregi ritualuri de frumusețe în doar cîteva clipe robotice în care dizolvăm dileme despre „cu ce să mă îmbrac a doua zi" în operații mult simplificate. De fapt, toate obiectele vestimentare servesc astăzi, în mare măsură, confortului personal și posibilității de a combina „orice cu orice". Inclusiv produsele cosmetice se regăsesc în filozofia „3 în 1" și încearcă să rezolve probleme „la pachet". Pe de altă parte, tot procesul de *„fast fashion"* și de consumerism, ai cărui sclavi devenim inconștient, distruge în mare măsură conceptul de timp personal sau de timp „de calitate" acordat nouă și așa se poate spune că shopping-ul în sine, ca modalitate de petrecere a timpului liber, poate deveni un tabiet.

Cred că față de mamele și bunicile noastre nu sîntem fundamental diferite, așa cum cred că nici ele, față de generațiile dinaintea lor, nu au fost diferite. Este o chestiune de context și de vremuri. Noi trăim vremuri mult mai confortabile față de generațiile care au trecut prin războaie sau prin comunism, unde cultura tabietului a fost indubitabil distrusă. Cred că astăzi tabietul s-a transformat în altceva, într-un soi de *„mix and match"* perpetuu, care reflectă mult nu numai superficialitatea digerării informației, ci și infinitele noastre încercări de a ne integra lumii în care trăim, lume care se preschimbă instantaneu.

a consemnat Stela GIURGEANU

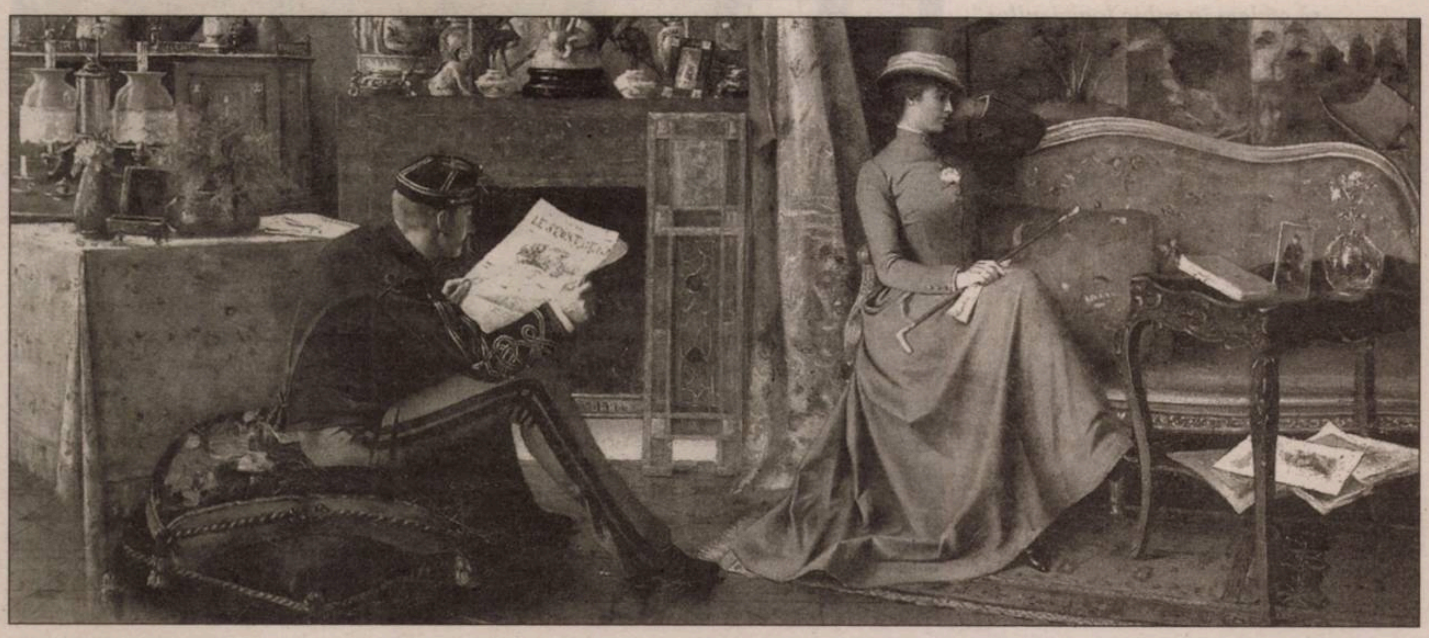

Cristina ȘTEFAN

Cuplurile, în intimitate

Aveam 20 de ani și ne pierdeam nopțile împreună. Ne plăcea să rămînem în pat pînă tîrziu, cu perdelele trase. Iar mie cel mai mult îmi plăcea micul nostru ritual de după duș: stăteam pe marginea căzii, în baia micuță, uitîndu-mă la el cum se bărbierește. În afară de tata, nu mai văzusem pînă atunci vreun bărbat bărbierindu-se. Gestul mi se părea deopotrivă tandru și foarte, foarte intim. În vreme ce tata se săpunea rapid, cu pămătuful, mișcînd apoi cu dexteritate aparatul de ras, tînărul de lîngă mine se mișca lent și ușor stîngaci, tăindu-se adesea în timp ce-și dezgolea fața care păstra încă trăsături de copil. Se spăla apoi și mă săruta, cu pielea moale și mirosind ușor mentolat.

Cînd oamenii locuiesc împreună, intimitatea și spațiul individual se află sub asediu. Fiecare partener are propriile ritualuri, iar micile tabieturi ale fiecăruia îl pot stînjeni pe celălalt – cum pot fi fumatul sau ascultatul muzicii mult prea tare. Spațiul personal e invadat – în doi, rar mai există liniștea și solitudinea de care avem nevoie. Unii oameni nu se pot obișnui vreodată cu traiul în cuplu și cu tot ce presupune acesta. Însă micile obiceiuri care ne fac plăcere amîndurora fac coabitarea mai ușoară și ne aduc mai aproape.

Pentru cineva obișnuit să acapareze tot patul, ca mine, dormitul împreună poate fi o problemă. Pentru alții, orarul de somn e sursa necazurilor. Anda îmi povestește că, din păcate, ea și partenerul său au programe de lucru diferite. Ea muncește în două ture și de multe ori pleacă dimineața devreme, înaintea lui. Iar alteori se întoarce noaptea tîrziu de la serviciu, avînd în continuare o grămadă de energie, chiar dacă el e adormit de mult. „Poate că nu e chiar un tabiet, dar eu nu pot adormi decît la el în brațe. Și mai avem un obicei, sau mai degrabă un compromis al lui: mă înduioșează de fiecare dată cînd se trezește dimineața, totuși, odată cu mine, chiar dacă e obosit, și mă conduce“, spune ea.

Un prieten îmi vorbește despre părinții săi, care aveau obiceiul ca dimineața devreme să stea de vorbă împreună, în tihnă, planificîndu-și ziua. Ioana îmi povestește și ea despre micile tabieturi de început de zi pe care le are cu Alex: „Dimineața îmi face cafea, apoi stăm în pat și butonăm telecomanda. Uneori, ne uităm la teleshopping la medicamente sau dispozitive medicale, după care ni le recomandăm cînd vreunul dintre noi se vaită de vreo durere“, rîde ea. Pentru alte cupluri, timpul de stat împreună este cel mai adesea după muncă. Țin minte că, seara, bunica mea prăjea în tigaie semințe de floareasoarelui, apoi se așeza la televizor împreună cu bunicul, urmărind jurnalul și comentînd știrile de peste zi.

Și în prezent, serile sînt rezervate, pentru multe cupluri, tot micului ecran, chiar dacă obiceiurile diferă puțin – tabieturile multora includ, acum, uitatul la filme sau seriale împreună, cu cîte ceva de rontăit în față. „Eu prefer filmele și serialele mai degrabă science-fiction – de obicei ne uităm la *Mr. Robot, Westworld, Black Mirror* sau *Game of Thrones,* dar am văzut și toată seria *Anatomia lui Grey,* și filme pentru un public mai degrabă feminin“, îmi spune Mihai rîzînd. „Cîteodată mă mai prinde că mă joc pe telefon în timpul episoadelor, dar nu se supără. Mai avem și alte lucruri pe care le facem împreună – ne place să avem mereu prieteni în casă, să jucăm Catan sau Monopoly, iar cînd sîntem singuri, avem și cîteva jocuri pe calculator, cu toate că ea se plictisește repede. Un lucru care ne place amîndurora însă e sigur cititul benzilor desenate: în week-end-uri ieșim împreună să le căutăm, de obicei la Cărturești Fandom – *Sin City, Watchmen, V for Vendetta* și altele. Pe unele dintre ele le citim amîndoi odată – pe drum, că n-avem răbdare, unul peste umărul celuilalt –, dar preferatele mele sînt cele cu Superman, iar ale ei – cu Batman, și aici nu cred că vom fi vreodată de acord“, mai adaugă el.

„Uneori, țigara e doar o țigară.“

SIGMUND FREUD

Paul îmi povestește despre un tabiet pe care l-a împrumutat de la una dintre prietenele sale prietene: a face baie împreună. Precizează că nu se referă la făcut un duș scurt împreună, ca să economisească apă – rîde el –, ci la băile relaxante, în cadă. I se par a fi ceva jucăuș și senzual, și a adoptat acest obicei și în următoarele sale relații.

Cît despre tabieturile din afara casei, plimbările sînt cele mai des menționate. Chiar și acum, la o vîrstă înaintată, bunicii mei ies împreună aproape zilnic, fie și numai pînă la piață. Elena îmi povestește că, mai ales vara, iese mereu în zona verde din apropierea casei cu partenerul său. „Avem noroc să locuim într-un cartier cu destul de multă vegetație – serile, după muncă, ne place să ieșim prin parcul Politehnicii, unde e răcoare și de cele mai multe ori liniște. Aici ne înțelegem de minune, avem nevoie amîndoi de deconectarea asta – să nu mai vedem betoane, mașini, să nu se mai audă claxoane în jur. E nevoie de mai multe grădini și spații verzi în oraș. În week-end-uri mai dăm o fugă la munte, dar în timpul săptămînii, parcul e scăparea noastră.“ Despre plimbările prin oraș, Ioana îmi spune se ține mereu de mînă cu Alex, că nu s-a despărțit niciodată de acest obicei. Iar una dintre plăcerile lor este să se uite la străinii din jur și să își imagineze „ce gîndesc oamenii de lîngă noi, apoi comentăm asta împreună“, îmi mărturisește ea.

Sînt și cazuri în care tabieturile pot eroda o relație? „Pentru că avem fiecare unele obiceiuri care îl enervează pe celălalt – ea nu suportă dezordinea, sau cînd stau noaptea pînă tîrziu să mă joc *shooter*-e sau orice altceva, de exemplu –, cînd ne-am mutat împreună, am încercat să ne adaptăm“, îmi spune Vlad. „El zice că sînt maniacă în privința curățeniei“, zice Olivia, zîmbind, „dar de fapt îmi place doar ca fiecare lucru să aibă locul lui bine fixat. Folosești încălțătorul, îl pui la loc pe raft. Îți lași mereu paltonul în cuier, nu pe scaun în bucătărie sau aruncat prin sufragerie. E simplu, nu? Sînt un om ordonat și organizat“, adaugă ea, „și am încercat ca și relația noastră să fie la fel. De fapt, de pe la început, am încercat să ne organizăm timpul liber astfel încît să fim și împreună, dar și separat. Ne uitam la părinții noștri și nu voiam să ajungem și noi într-o rutină plictisitoare sau să fim cumva dependenți unul de celălalt. Țin minte că mama îl aștepta întotdeauna pe tata ca să mănînce împreună seara, ceea ce poate fi romantic, sigur, dar după o vreme… intervine oboseala, devine o rutină și atît. Iar de ieșit nu prea mai ieșeau deloc împreună. Noi am preferat să ne stabilim întîlniri la final de săptămînă – în oraș, ca să schimbăm decorul. În timpul săptămînii, în funcție de chef și de timpul liber, ieșim doar noi sau împreună cu prieteni comuni. Week-end-urile sînt cu program fix: sîmbătă dimineață mîncăm împreună – obligatoriu, pentru că în timpul săptămînii nu ne vedem la micul dejun –, apoi Vlad gătește cîte ceva și eu mă ocup de curățenie, iar după-amiaza e rezervată ieșirilor – la plimbare sau la vreun film, depinde. Duminicile am hotărît să le păstrăm pentru prieteni sau hobbyuri – de obicei, el se duce să joace tenis sau fotbal, iar eu mă văd cu prietenele. Încercăm să ieșim separat, să avem și puțin spațiu în afara relației și să nu cădem în monotonie. Pînă acum, a funcționat.“

„Povestea umană nu se desfășoară întotdeauna ca un calcul matematic… Neașteptatul și neprevăzutul sînt ceea ce îi dau o parte din savoare și ne împiedică să cădem în robia logicienilor.“

WINSTON CHURCHILL

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Virgulele lui Victor Eftimiu

De cîte ori citesc subiectele propuse de Ministerul Educației pentru examenele naționale (capacitate sau bacalaureat) mă năpădesc tone de nedumeriri. Cine sînt cei care le concep? Ce model de elev au în față atunci cînd le propun? În urma cărei evaluări au ajuns la concluzia că ceea ce se verifică prin exercițiile propuse sînt exact acele competențe de care au nevoie tinerii mai departe în evoluția lor? De douăzeci de ani, absolvenții de școală gimnazială sau de liceu se chinuie să își găsească locul în societate. Și mare parte din ei nu reușesc, fiindcă standardele cu care i-am obișnuit sînt departe de ceea ce au nevoie ca să răzbată. Am să dau cîteva exemple.

Examenul de limba și literatura română, bacalaureat. Prima întrebare care îți vine în minte este: care au fost criteriile după care se diferențiază subiectele pentru real și, respectiv, uman? Spre exemplu, de ce se consideră că unui elev de la un liceu cu profil tehnologic i-ar fi mai simplu să analizeze o poezie de Victor Eftimiu, iar celui de la uman, una de Geo Bogza? La fel, de ce unui licean de la real i-ar fi mai la-ndemînă să analizeze „particularitățile de construcție ale unui personaj din *Mara*“, iar unuia de la uman, „relația dintre două personaje din textele lui Marin Preda“? (Acum, dacă stau și mă gîndesc mai bine, cred că m-am prins care-i chestia: primul subiect face apel, mai curînd, la virtuțile tehnice, iar cel de-al doilea, la cele creatoare, reflexive. Construcția Marei e, s-ar zice, precum o ecuație de gradul al doilea, cu soluții fixe, fără variabile date de relaționări cu alte personaje, pe cînd legătura dintre Ilie Moromete și fiii săi nu poate fi analizată decît de viitori absolvenți de Litere sau Filozofie.) Ce finețe!

Al doilea lucru pe care îl remarci atunci cînd citești subiectele este faptul că singurul scop al acestei evaluări este acela de a verifica dacă elevul „știe“, nu dacă „înțelege, utilizează, aprofundează, dezvoltă“ informațiile și deprinderile acumulate în școală. Exemplu: elevii au în față un text în versuri. Li se cere să găsească sinonime ale unor cuvinte din textul cu pricina, să explice rolul unor semne de punctuație, „să selecteze secvențe care conturează dimensiunea spațială a imaginarului poetic“ (această cerință este pentru ambele profiluri, real și uman, căci n-ai voie să intri la Politehnică fără să știi dimensiunea spațială a imaginarului poetic din opera lui Victor Eftimiu); li se mai cere să prezinte „mărci lexico-gramaticale ale subiectivității“, să ilustreze, cu exemple, trăsături ale genului liric etc. Cu alte cuvinte, ceea ce se așteaptă de la ei este să rezolve un rebus ceva mai complex, în care să strecoare niscaiva noțiuni de gramatică și teorie literară.

Al treilea lucru pe care îl remarci este că bacalaureatul nu este un examen de evaluare pentru ființe vii, ci pentru niște mecanisme: contribuția proprie, reflecția individuală, spontaneitatea, creativitatea personală sînt complet scoase din baremă. Subiectele, în marea lor majoritate, invită la răspunsuri-clișeu, algoritmice. Nici măcar acolo unde li se cere explicit să „exprime o opinie“, invitația nu este de a utiliza experiența personală – întîmplări din biografia proprie, lecturi, dezbateri private sau școlare etc. –, ci de a fi de acord cu subiectul dat. De exemplu: „Scrie un text de tip argumentativ de 150-300 de cuvinte despre rolul încrederii în ceilalți pentru reușita unui proiect de echipă.“ Oare nu ar fi fost mai edificator, mai stimulativ același subiect formulat astfel: „Scrie un text despre felul în care încrederea în ceilalți a dus sau nu la reușita unui proiect de echipă din care ai făcut parte“?

Care au fost criteriile după care se diferențiază subiectele pentru real și, respectiv, uman?

Tot un fel de roboți evaluăm atunci cînd le cerem elevilor să transforme un text literar într-o adunătură de predicate, metafore, sensuri conotative, motive literare, figuri de stil etc. În esență, întîlnirea cu o creație artistică ar trebui să fie una esențial subiectivă, care să facă apel la propriile resurse intelectuale, emoționale, biografice. Or, ideea că Geo Bogza a scris *Ioana Maria. Șaptesprezece poeme* doar ca să ghicească Marinică, elev de liceu, la peste optzeci de ani distanță, care este relația dintre ideea artistică și mijloacele poetice este o idee proastă. Și păguboasă atît pentru poet, cît și pentru licean.

Să schimbăm, deci, subiectele de la bacalaureat. Și de la capacitate. Și manualele. Și programele. Și cîte și mai cîte. Dar cine are timp de asemenea prostii, în vremuri palpitante ca acestea de azi?

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

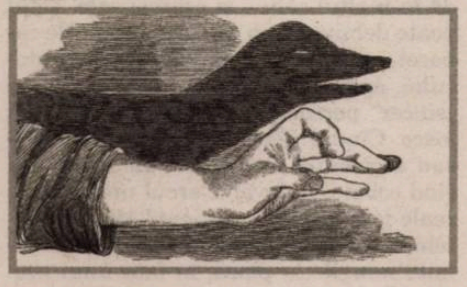

Iaromira POPOVICI

bazar

La hotel

M-au fascinat, mereu, hotelurile, viața cel puțin aparent impersonală și tranzitorie din camerele lor imperfecte. Lipsa de definitiv și permanență, incertitudinea confortabilă a identității celor ce locuiesc acolo, aparența glamour-ului formal sau a derizoriului spilcuit și confortul serviciilor. Surpriza poveștilor oamenilor pe care-i întîlnești, despre care te poți mulțumi să nu știi decît lucruri parțiale.

Vacanțele copilăriei de la mare le-am făcut la hotel Siemens din Mangalia – care, pentru vremea de atunci, era din altă lume. Avea un întreg complex de tratament, cu piscină, saună, masaje și gimnastici, baruri și restaurante la care se găsea pînă și Pepsi; veneau străini de pe unde nu te așteptai și puteai vorbi cu ei liber, în vremurile de tristă amintire, fără să te întrebe cineva de la Securitate în ce scop le dai bună ziua. La restaurantul hotelului puteai mînca clătite și dansa pe muzica lui Gil Dobrică. Lifturile aveau liftiere îmbrăcate în roz și impecabile ca niște păpuși Barbie – mie mi se păreau cele mai frumoase femei din lume. Și cele mai bune, pentru că ne lăsau, pe prietena mea din copilărie și pe mine, să ne urcăm cu liftul din etaj în etaj și să facem pe liftierele. Ne plăcea la nebunie să apăsăm pe butoane, să ducem noi oamenii, de la 2 la 7, cu aer profesionist, de comandante de Enterprise.

Cînd mama mea se ducea la interminabilele „proceduri“, eu, pre-adolescentă, rămîneam singură prin meandrele hotelului. Îi învățam și îi luam în stăpînire cotloanele, la fel cum învățam să mă iau în stăpînire pe mine și să fiu pe cont propriu în raport cu o lume mică și impersonală. Un soi de mostră într-o fercheșă eprubetă a lumii mari, necunoscute și înspăimîntătoare de dincolo de zidurile hotelului. Mergeam singură la bazin și notam încet, dar hotărît, cu capul fix deasupra apei, aparent concentrată în lumea mea, dar observînd cît se poate de bine, cu coada ochiului, oamenii din jur. Număram cu consecvență bazinele, între 25 și 30, țîșneam la început și apoi îmi reglam ritmul, lăsîndu-mă în voia plutirii. Și totuși observam, la cei 13 ani ai mei, dacă și cum se uita cineva din jur la mine. Am trăit, întinsă pe luciul apei și înaintînd impercetibil, dar considerabil, senzații de beatitudine reală. Pentru ca apoi să ajung la apogeul îndrăznelilor mele: mă spălam, mă ștergeam, îmi puneam halatul cu glugă și mă duceam la barul hotelului, de la etajul 1. Acolo, așezată pe un scaun excesiv de înalt, aveam curajul să cer un Pepsi. La pahar. Cu pai. Pe care să-l sorb cît de încet puteam (de fapt, murind de poftă), în timp ce aruncam priviri „fatale“ în jur. Cum văzusem eu că fac, prin filmele polițiste, eroinele cînd se întîlnesc cu vreun detectiv particular pe care vor să-l îmbîrlige cu vreun caz deocheat.

Am crescut și am plecat în vacanțe pe cont propriu, și rar am mai găsit un hotel atît de alambicat precum Siemens-ul copilăriei. Nu era el chiar Grand Budapest Hotel și nu îl avea pe Ralph Fiennes, dar avea potențial. Cu partenerii vîrstei mele, a trecut mult pînă să mai dau de un asemenea hotel. De fapt, nu am mai dat niciodată, dar l-am căutat, perseverent, mereu. Am stat la un hotel comunist în Eforie pe vremea cînd, ca în *4, 3, 2* al lui Mungiu, trebuia să dai buletinul și 50 de lei ca să împarți camera cu o persoană de sex opus (mai ales dacă asta se întîmpla de un 1 Mai care coincidea cu Paștele, în care se intra pe geam în trenul supraaglomerat, iar cartofii prăjiți de pe masa sărbătorească erau vopsiți în culorile tricolorului).

Am încercat tot soiul de locuri mediocre, după Revoluție, pînă cînd, la un reportaj prin Maramureș, în anii '90, am nimerit în ceea ce mi s-a părut, atunci, Paradisul: un hotel cu un duș formidabil, albastru, cum nu mai văzusem în viața mea. Atît m-a impresionat toată povestea, încît nu mai țin minte exact dacă dușul avea ceva albastru sau cuvertura patului. Cert e că acolo ne-am lăsat toți banii și a trebuit să trecem munții pe serpentine ca să putem dormi, pe gratis, în casa unui prieten cu inimă mare și multă palincă.

După experiențele astea extreme, vemurile s-au mai reglementat: am umblat prin lume destul și am stat în hoteluri de toate felurile, cu toate felurile de dușuri, cu șampoane, șervețele, papuci și halate pufoase, minibaruri bucșite, bomboane și chiar ursuleți de pluș pe pernă, Biblii pe noptieră, *room service* la orice oră și priveliști spectaculoase. Nu mi s-a luat însă niciodată, de tot, de traiul la hotel. Nu cred că m-aș plictisi să locuiesc într-un asemenea stabiliment o lună sau chiar mai mult, să-i cunosc pe oamenii de acolo și să le aflu poveștile.

Toate astea mi-au revenit în minte tot cu ocazia aniversării de 21 de ani a copilului meu. Ocazie cu care a vrut casa doar pentru el și prietenii lui, și ne-a trimis pe noi, adulții mai copți, în lumea largă, pentru o noapte. Întîi chiar am vrut să plecăm undeva, departe, într-o aventură. După care aventura ni s-a părut și mai formidabilă la hotelul de peste drum, de unde, de altfel, se cam vedea și blocul nostru. Care fusese pînă atunci misterios. Iar acum devenise ceva palpabil și plăcut.

Mirella PATUREAU

Cu dragoste și neliniște de la Sibiu...

– Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu, 9-18 iunie 2017 –

„More Love" (Mai multă dragoste) e tema sau îndemnul celei de-a 24-a ediții a Festivalului de la Sibiu. În lumea de astăzi, unde asistăm la o dezlănțuire de orori și de disperări, în calmul relativ al colțului nostru de Europă, acesta e mai degrabă un apel de ultimă oră, dar și de speranță. Și afișul Festivalului îl traduce cu umor și delicată grație, un elefant ce oferă un buchet de flori unui șoricel – teatrul este locul celor mai improbabile și neașteptate întîlniri și unde imposibilul devine posibil și dragostea de reinventat. Cifrele cu trupele și evenimentele invitate, cele ale publicului generos revărsat pe arterele și sălile din oraș și din împrejurimi sînt, ca întotdeauna, impresionante. Dar dragostea e dincolo sau mai presus de ele; iată cîteva „probe de iubire"...

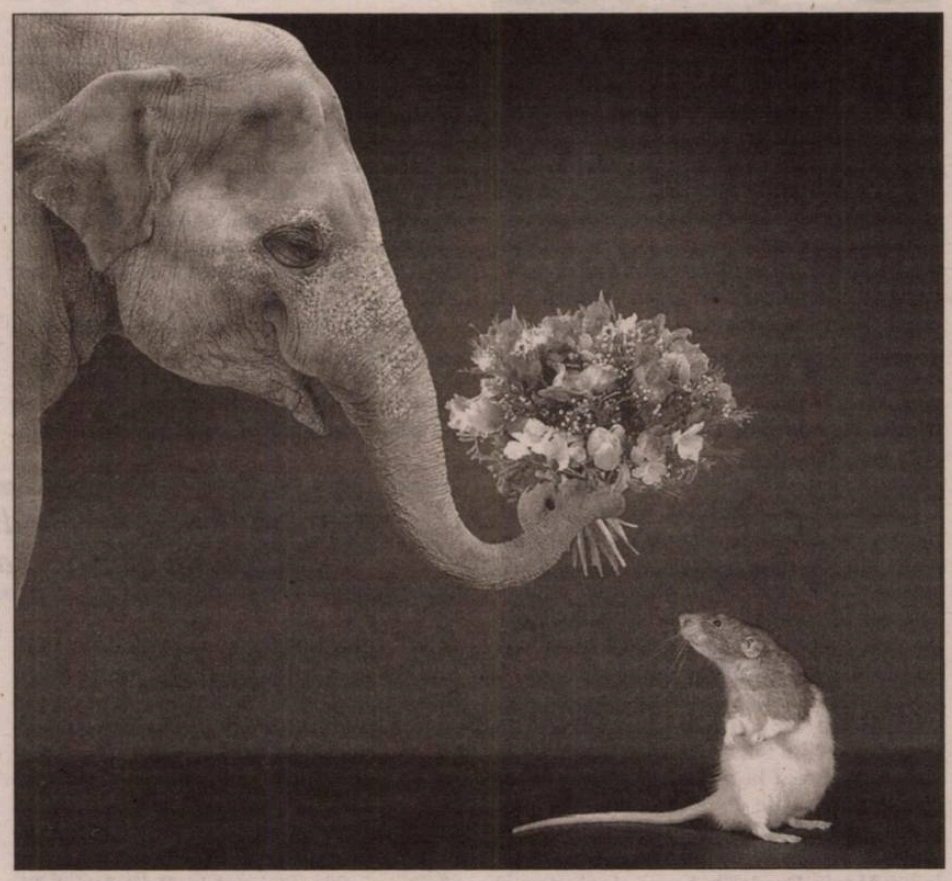

Primele zile au propus și primele provocări; l-am regăsit pe dramaturgul Matei Vișniec cu două spectacole, dar nu în formula care l-a consacrat, post-absurdul și verva sa poetică, am regăsit aici dramaturgul ce privește cu ochii jurnalistului, comentator politic la RFI Paris. E vorba de *Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintali*, jucată de Trap Door din Chicago, pusă în scenă de Zoltán Balázs de la Maladype Theatre din Budapesta și *Migraaanți sau prea sîntem mulți pe nenorocita asta de barcă,* jucată de Teatrul Satiricus din Chișinău. În chiar prima zi a festivalului, sacrificînd un spectacol cu Bob Wilson, *Prelegere despre nimic,* am fugit să văd spectacolul *Migraaanților.* (Am avut însă bucuria să-l regăsesc pe Wilson a doua zi, într-o întîlnire cu George Banu, surîzător și pasionant, și care nea oferit cîteva din „cheile" sale.) Vișniec a început să scrie acest text odată cu primele ecouri ale valurilor de migranți revărsate în Europa. Teatrul Satiricus din Chișinău a ales piesa pentru că, fără să se afle pe marile axe ale migrației celor scăpați din războaie – de aici, cadavrele celor înecați cu miile în Mediterana se văd doar la televizor –, artiștii moldoveni se simt direct implicați. La rîndul ei, Republica Moldova este o țară de unde pleacă la muncă spre Europa sute de mii de oameni, o emigrație economică extrem de numeroasă. Ideea regizorului Alexandru Grecu e simplă și puternică: publicul pătrunde într-o sală cu cîteva șiruri de bănci scunde, așezate pe scînduri sub care plescăie apa. Pe un ecran sînt proiectate în fundal imagini din largul mării, alte imagini vor acompania apoi acțiunea și, la semnalul unui gong răsunător, luminile se sting. Pe cele două părți laterale ale sălii sînt ridicați brusc niște pereți de scînduri care închid publicul ca în pîntecele unei bărci uriașe. Sînt împinși înăuntru cu forța cîțiva indivizi, terorizați. Public și „migranți" împart aceeași soartă, inconfortul spectatorilor „părtași" ar trebui să sporească emoția sau cel puțin să completeze lipsa de imaginație a publicului. Secvențele acestei odisei a mizeriei și a cruzimii se înlănțuie precise, ritmate de intervenția unei siluete întunecate, cu voal negru, ce coboară ca lama unei ghilotine o barieră cu o strălucitoare sîngerie. Întreaga rezolvare regizorală e bine conturată și clară, dar cîteodată „creionul" e prea apăsat, efectele inutile. Un tînăr migrant e obligat de mizerie să-și vîndă un rinichi, un ochi și chiar viața, unui traficant de organe. Secvența e scurtă, bine jucată, subliniată însă patetic și lungită de o muzică sfîșietoare, în cazul în care nu am fi înțeles tragicul situației. În contrapunct intervine însă un moment fără cuvinte, extrem de puternic: cîțiva inși apar prezentînd spre public borcane cu un lichid în care plutesc organele prelevate. Mai departe, secvența din jungla de la Calais, transformată într-o scenă de bordel, grotescă, violentă, aduce evident multă culoare și energie, dar bruiază sensul piesei. În fond, cine sînt victimele și pînă la ce punct rămîn victime? Întrebările sînt necesare, tocmai pentru că spectacolul e puternic, creat de o trupă tînără, plină de generozitate, care se simte direct implicată și ne convinge.

Un pariu teatral care cere curaj și mult profesionalism...

Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintali e o istorie ce merită să fie repovestită noilor generații și multor amnezici. E un teatru politic care deturnează cu umor discursul unui realism socialist osificat și demontează cu deliciu tehnicile de alienare sau de reeducare ale „omului nou" practicate de dictatura comunistă – aici, un plonjeu în plină epocă stalinistă. E vorba despre cum se construiește viitorul luminos al omenirii sau ce este o utopie, adică acolo unde toată lumea este în rahat și speră să iasă din el. Umorul lui Vișniec e, aș zice, „roșu și negru", nebunii săi – expresia unei umanități în pericol, într-o epocă în care azilurile psihiatrice erau o soluție politică, iar cămașa de forță – varianta *soft* a gulagului sau a glontelui în ceafă. Sau poate unul din ultimele teritorii posibile ale libertății interioare. Spectacolul adus de Trap Door este o veritabilă demonstrație de rigoare geometrică: un cadru scenografic inspirat de constructivismul rus al anilor '20, un cubism opresiv. Pur și simplu, figuri geometrice strîmbe, trunchiate, în care corpurile umane sînt închise, îngrămădite, o lume în care frazele propagandei glorioase despre marele Stalin devin niște panglici roșii, ca sîngele, semn al morții violente în teatrul asiatic (mă gîndesc la Meyerhold, fascinat de jocul unui Mei Lang Fang, Meyerhold, cel ce a proclamat Octombrie teatral sau Revoluția teatrală permanentă în Rusia anilor '20 și care a sfîrșit cu un glonte în ceafă, același Meyerhold, simbol al artistului în conflict cu Puterea în alt text important de Matei Vișniec). O trupă extrem de unitară, un stil care se vrea inspirat de un „expresionism avangardist", îmbinînd, după spusele creatoarei trupei, Beata Pilch, mitul, ritualul și revoluția. Poate nu întîmplător acest spectacol mi-a trezit atîtea asociații, dovadă că regizorul și trupa sa au găsit drumul cel mai just către sursele acestui pamflet sau avertisment unde teatrul întîlnește realitatea în ce are ea mai otrăvitor.

Un tînăr migrant e obligat de mizerie să-și vîndă un rinichi.

În altă cheie și în alt secol al avangardei, Bobi Pricop a realizat la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț un experiment teatral inedit, o experiență ce înscrie în codurile sale hazardul și manipularea liber consimțită ca pe una din artele frumoase. Un pariu teatral care cere curaj și mult profesionalism, pe un text al dramaturgului britanic Tim Crouch, tradus de Ionuț Sociu. „Conceptul piesei pornește de la opera de artă *An Oak Tree*, realizată în 1973 de Michael Craig-Martin, constînd dintr-un pahar cu apă pus pe o etajeră alături de un text scris, prin care autorul cerea privitorului să accepte că a transformat substanța fizică a paharului cu apă într-un stejar", explică regizorul în caietul-program al spectacolului. Nu avem însă aici nici pahar, nici stejar, doar un actor care joacă un animator care invită pe scenă un spectator-cobai, ce va fi supus unui număr de hipnoză. E vorba însă de un actor, de fiecare dată altul, care acceptă să interpreteze în direct acest rol fără să cunoască textul ce îi este transmis prin cască. La premiera de la Piatra Neamț, primul cobai a fost Claudiu Bleonț, la Sibiu l-am regăsit pe Marius Turdeanu, care a intrat surîzător în joc, dar cu o emoție evidentă. Pariul e dublu. Primul este cel pus de text, în marginea acestui exemplu emblematic al artei conceptuale – ce ar fi dacă am privi un eveniment, aici un accident mortal al unei fetițe, evoluînd între ficțiune și imaginar, un pariu intelectual, pe plan dramaturgic. Cel de-al doilea pariu aparține regizorului – aflat la manetele de comandă în înaltul sălii – și echipei sale. Totul poate debuta ca un număr parodic de cabaret, acoperit de pălăvrăgeala animatorului, apoi cobaiul intră în joc și devine „sincer" personajul pe care trebuie să-l joace. Cînd a devenit paharul de apă – sau accidentul cu fetița – un stejar sau cînd cobaiul a devenit eroul unei drame reale ignorate de conștient? Mircea Postelnicu e un animator neobosit care trimite mingile la plasă, în fața unui profesionist prudent, care a știut finalmente să-și domine emoția. Marius Turdeanu s-a adaptat cu umor situației și s-a implicat treptat, redescoperind actorul pe care-l admir de ani de zile pe scena teatrului sibian, de la măștile multiple din spectacolele Gianinei Cărbunariu, la perversul filozof al luminilor, marchizul de Sade. Jocul între cei doi actori ce se confruntă e dublat de un joc între scenă și sală, între a crede sau a nu crede, un soi de „uite alba, nu e neagra". Și în balansul între aceste realități posibile și imposibile în același timp se ascunde reușita spectacolului. Bobi Pricop și scenograful său Adrian Damian merg mai departe în pasiunea cu care se joacă cu noile tehnologii și care, fără să invadeze scena, devin mijloace ce transfigurează realitatea. Jocul e din nou de o simplitate luminoasă, dar invită pe alt plan, cel al supozițiilor intelectuale. Un teatru conceptual, unde percepția spectatorului devine terenul pe care se dispută jocul final al spectacolului. Bobi Pricop continuă să ne surprindă și, pentru moment, a cîștigat toate pariurile sale.

Cînd cobaiul a devenit eroul unei drame reale ignorate de conștient?

***Mirella Patureau** este critic de teatru și traducătoare, cercetătoare la Atelier de Recherche sur l'Intermédialité et les Arts du Spectacle, CNRS, Paris.*

„Noi nu deţinem adevărul“

– interviu cu Claudiu MITCU şi Ileana BÎRSAN –

*Procesul, un film documentar semnat de **Claudiu Mitcu** şi **Ileana Bîrsan**, a avut premiera românească la TIFF, în cadrul Zilelor Filmului Românesc. Filmul a stîrnit deja reacţii vii din partea publicului, pentru că prezintă un caz complicat şi controversat care a avut, de-a lungul timpului, ecouri în mass-media. Mihai Moldoveanu, fost ofiţer al armatei române, a fost condamnat la 25 de ani de închisoare pentru o crimă pe care susţine că nu a comis-o. După un lung şir de încercări de a-şi demonstra nevinovăţia, în iunie 2012 Curtea Europeană a Drepturilor Omului i-a dat dreptate lui Moldoveanu. Documentarul îl urmăreşte pe acesta după eliberarea provizorie şi se concentrează pe rejudecarea dosarului şi pe consecinţele noii sentinţe, oferindu-i spectatorului rolul de jurat.*

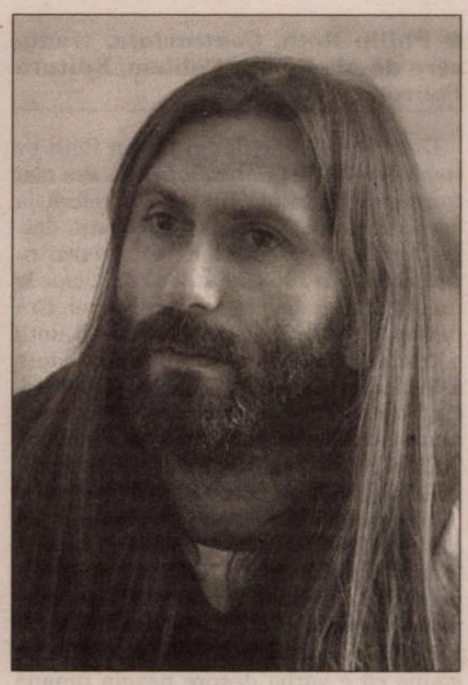

De ce acest film, de ce acest caz – cazul Mihai Moldoveanu? Şi cum a început pentru voi toată această poveste?

Claudiu Mitcu: Totul a început în urmă cu patru ani, cînd Ileana m-a anunţat că face un interviu pentru o publicaţie cu Mihai Moldoveanu. Am citit interviul, am văzut o emisiune la care Mihai Moldoveanu era invitat, i-am spus Ilenei că mă interesează foarte tare acest subiect şi, mai tîrziu, i-am propus să facem filmul împreună. Mi-am dat seama că e genul de proiect care se va întinde, că implică studiul cîtorva sute de pagini din dosarul lui Mihai şi singur nu aş fi putut să fac asta. După doi ani am apelat şi la Ilinca Micu, documentarist.

Ileana Bîrsan: Chiar în primele zile ale lui 2013, am dat întîmplător de pagina de Facebook a lui Mihai Moldoveanu. Am văzut toate materialele video de acolo şi de pe Internet. Nu mă mai puteam opri. M-a intrigat foarte tare, pe de-o parte, înverşunarea cu care îşi prezenta cazul şi lupta de a-şi demonstra nevinovăţia, şi pe de altă parte, modul articulat, fluent şi argumentat în care îşi susţinea cauza. Asta a fost intriga, ca să zic aşa. După care, urmărind procesul de rejudecare, şedinţă de şedinţă, am început să realizăm că dosarul are încă foarte multe necunoscute şi semne de întrebare.

Ce a presupus pentru voi documentarea, pentru doi oameni de film care nu sînt jurnalişti de investigaţie, nu au avut nici o legătură directă cu sistemul juridic din România?

cepem şi să încercăm să ne apropiem de adevăr, am consultat presa locală a acelei vremi. Am încercat să luăm legătura şi să îi convingem pe reprezentanţii sistemului implicaţi în dosar că opinia lor este importantă şi necesară. Nici unul dintre cei la care am ajuns nu a vrut să vorbească. Ne-am consultat şi cu specialişti, procurori, criminalişti.

Cum v-aţi apropiat de personajul, de omul Mihai Moldoveanu? Cum a evoluat relaţia voastră pe parcursul realizării filmului?

C.M.: Eu cu toate personajele cu care am colaborat la documentarele mele am rămas într-o relaţie foarte bună. Dacă oamenii simt că eşti sincer, e simplu. Cred că relaţia noastră a evoluat firesc, avînd în vedere că ne-am întins pe o perioadă lungă cu acest proiect. La final, au fost cîteva lucruri pe care Mihai le vedea altfel în film şi am început o discuţie despre o variantă de montaj/poveste pe care să o facă el, aşa cum simte că ar trebui să arate filmul. Sper să se concretizeze. Cred că ar fi foarte interesant să scoatem un DVD în 2018 în care să avem două versiuni de montaj (a noastră şi a lui Mihai).

I.B.: Mihai a fost foarte deschis de la bun început să explice, să povestească, să lămurească situaţia în care se afla. Însă nu am putut discuta alte subiecte decît problemele legate de dosarul lui. Niciodată nu l-am putut surprinde vorbind şi despre alt subiect. E o obsesie şi se vede asta şi în film.

Un plus al filmului mi se par imaginile de arhivă din 1995 şi 1996 – ancheta de la poliţie şi reconstituirea crimei. Cum aţi reuşit să le obţineţi şi cum le-aţi încadrat în structura filmului?

C.M.: A fost destul de dificil să intrăm în posesia imaginilor de arhivă (deşi, legal, aveam dreptul să le obţinem imediat după terminarea procesului). A durat aproximativ un an pînă le-am obţinut. Aş vrea să îi mulţumesc doamnei Raluca Prună pentru ajutorul acordat. Am încercat mai multe variante de montaj, pînă la urmă, cea finală ni s-a părut cea mai potrivită şi onestă. Am încercat să folosim aproape toate imaginile de arhivă la care am avut acces şi asta pentru că era singurul punct de vedere al autorităţilor în acest proces. Ni s-a părut foarte important să arătăm cum se făcea o anchetă, o reconstituire în anii '90.

I.B.: Am insistat vreme de mai bine de un an, cu cereri către Tribunalul Bihor, şi în cele din urmă le-am obţinut, deşi nu ar fi trebuit să aşteptăm atît. Toate cele trei categorii de imagini de arhivă (cercetarea la faţa locului, ancheta din birou şi reconstituirea) sînt singura mărturie legată de punctul celălalt de vedere, cel al procurorilor, în care am încercat să intervenim cît mai puţin.

Cum aţi reuşit să vă păstraţi obiectivitatea? Imaginile de arhivă despre care Mihai Moldoveanu susţine că au fost o înscenare par veridice, personajul pare sincer acolo în declaraţii... Aţi avut îndoieli? V-aţi gîndit, totuşi, la un moment dat că ar fi posibil ca Moldoveanu să fie vinovat?

C.M.: Îmi place să cred că ne-am păstrat obiectivitatea, acest film nu este în primul rînd despre vinovăţia sau nevinovăţia lui Mihai, acest film este într-o mai mare măsură despre un proces la care noi am fost martori, proces în care am constatat că nu s-a făcut o reconstituire pentru a se stabili nişte timpi, un proces în care au apărut nişte „analize“ ale unor amprente de nicăieri, amprente care nu erau nici ale victimei, nici ale lui Mihai Moldoveanu (sau ale prietenilor săi), au dispărut corpuri delicte, o geacă, nişte adidaşi – lucruri care ar fi ajutat la nişte probe ADN.

I.B.: În cei patru ani în care am lucrat la film, am sucit povestea pe toate părţile. Pînă să discutăm despre vinovăţie sau nevinovăţie, avem un dosar plin de greşeli sau abuzuri, începînd chiar cu cercetarea la faţa locului, din 1995. Foarte multe probleme ale dosarului au fost generate de această cercetare precară. Însă ce a fost uluitor pentru noi a fost să constatăm că după aproape douăzeci de ani, după o hotărîre CEDO favorabilă lui Moldoveanu, în procesul de rejudecare completul de judecătoare nu a făcut toate eforturile pentru aflarea adevărului şi pentru eliminarea oricărei suspiciuni şi îndoieli în ceea ce-l priveşte pe Moldoveanu.

Ce s-a întîmplat cu ceilalţi doi inculpaţi – Rotariu Gabriela şi Honciuc Georgică? Aţi discutat cu ei? De ce aţi ales să nu-i includeţi deloc în film?

C.M.: Ceilalţi doi inculpaţi sînt liberi, sînt plecaţi din ţară. Şi-au executat fiecare pedeapsa primită. Am discutat cu Georgică la un termen de judecată, ne-a promis că după terminarea procesului o să stea de vorbă cu noi, pînă la urmă n-a mai acceptat, iar de Gabriela n-am reuşit să dăm.

I.B.: A fost alegerea lor să nu apară în acest film. Amîndoi ştiau că facem acest documentar.

Ce s-a întîmplat cu procurorii pe care i-am văzut în imaginile de arhivă?

C.M.: Procurorul din anchetă, din cîte ştim, este la pensie şi e administrator de bloc. Procurorul care a condus cercetarea la faţa locului este avocat şi a fost personaj-cheie în filmul de ficţiune *De ce eu?*.

Care este, de fapt, miza filmului? Şi ce spune el despre sistemul juridic din România?

C.M.: Miza filmului este una direcţionată pe acest caz, filmul e despre un om care nu a avut un proces corect. Sau aşa cred eu. Noi sperăm să fie un caz particular, care nu defineşte sistemul juridic din România.

I.B.: Ideal ar fi, deci foarte puţin probabil, ca cineva din ministerul public să se autosesizeze şi să dorească să cerceteze încă o dată acest dosar. Filmul nu dezbate problema vinovăţiei/nevinovăţiei, de vreme ce noi nu deţinem adevărul. Încercăm să fim cît mai lucizi, onesti şi atenţi la problemele cuprinse în ultimul proces, cel de rejudecare.

Aţi avut premiera românească la TIFF. Care a fost reacţia publicului, ce întrebări au pus spectatorii în sesiunea de Q & A şi cum au decurs discuţiile din sală?

C.M.: Filmul are 90 de minute, iar discuţiile după ambele proiecţii s-au întins, fără exagerare, cam pe la două ore şi 15 minute de fiecare dată. Îmi e foarte greu să mă gîndesc la o întrebare anume, e genul de film care te face să îţi pui şi să pui întrebări. Întrebările publicului au fost diverse, unii aveau curiozităţi despre film şi procesul de documentare şi filmare, iar cei mai mulţi i-au adresat întrebări lui Mihai (prezent şi el alături de noi la proiecţii), întrebări fie personale, fie despre proces, despre experienţele din puşcărie, despre trecutul lui.

I.B.: Emoţiile şi grija la TIFF au fost mai puţin pentru film, cît pentru protagonistul filmului. Sesiunile de Q&A mi-au întrecut orice aşteptări legate de interesul pentru subiect, atenţia pentru un caz deloc uşor şi simplu, cîntărirea cu măsura justă a ceea ce se vede pe ecran.

„În cei patru ani am sucit povestea pe toate părţile.“

„Noi sperăm să fie un caz particular, care nu defineşte sistemul juridic din România.“

a consemnat Adina POPESCU

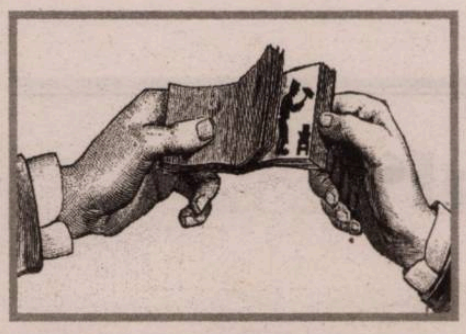

● **Philip Roth, *Contraviața*, traducere de Alexandra Coliban, Editura Polirom.**

Marius CHIVU

feedbook

Evreitate și/sau adulter

Dintre toate cărțile lui Philip Roth pe tema evreității, *Contraviața* este cea mai complexă și criticii literari se referă la acest roman ca fiind prin excelență despre Israel, pe care Roth îl vizitase pentru prima dată în 1963, invitat să participe la un simpozion despre scriitorii evrei. Era perioada de dinainte războaielor și Roth s-a întors acolo de mai multe ori, odată a făcut un turneu cu Aharon Appelfeld, cînd a vizitat și West Bank, episod care apare sub forma unui interviu din *Shop Talk* și care i-a inspirat, mult mai tîrziu, în 1993, romanul *Operațiunea Shylock,* o autoficțiune satirică sub forma unui *polițist* politic identitar evreiesc. Listînd temele acestei cărți, Claudia Roth Pierpont, cea mai bună biografă și hermeneută a operei lui Roth (a cărei monografie *Roth Unbound* o consult de fiecare dată), spune că e vorba despre nevoia umană de transformare și de sens, despre locul evreului în istorie și volatilitatea identității, despre puterea limbajului și, firește, a dorinței carnale.

Publicat în 1986, *Contraviața*, roman din celebra serie care îl are ca protagonist pe scriitorul evreu Nathan Zuckerman („un scriitor evreu este aproape la fel de inevitabil ca un gangster italian", justifica undeva Roth propriul personaj), a primit National Book Critics Circle Award for Fiction.

Roth mărturisea că scrisese prima parte din această carte în momentul cînd și-a pus întrebarea cum ar fi dacă totul s-ar fi întîmplat pe dos („În general îmi petrec multă vreme întrebîndu-mă «dar dacă»"), iar romanul său din 1974 *Viața mea de bărbat* (unde cele două autobiografii care deschid cartea se dovedesc a fi operele de ficțiune ale unui autor care continuă cu o secțiune intitulată „Povestea mea adevărată") este o primă și minunată exemplificare a acestui năucitor principiu narativ. Această explorare a granițelor ficțiunii a venit la Roth ca o reacție la presupunerea publicului că romanul *Complexul lui Portnoy* (cartea din 1967 care l-a consacrat) ar fi fost o confesiune. De altfel, Claudia Roth Pierpont spune despre *Contraviața* că este „mărturia forței cuvîntului tipărit îndreptată spre avida noastră susceptibilitate ca cititori și măsura abilităților lui Roth nu ca autor postmodern, dar ca un fervent realist pentru care emoțiile sînt încă și mai puternice atunci cînd ficțiunea este deconspirată".

Ce este cu acest „dar dacă"? Încerc un rezumat, cu mențiunea că aproape orice voi scrie de aici încolo este un *„spoiler"* care-i va diminua potențialului cititor plăcerea de a citi deopotrivă cu încîntare și confuzie cele cinci mari capitole ale cărții.

Așadar, romanul începe cu Henry Zuckerman, fratele scriitorului Nathan, stomatolog și familist din New Jersey, care, descoperind că suferă de o boală de inimă fatală, al cărei tratament îl face impotent, se confruntă cu posibilitatea unei multiple și foarte riscante intervenții chirurgicale, singura cale pentru a-și continua aventura sexuală cu propria asistentă: o viață liniștită, banală și sănătoasă alături de familie sau puterea, fantezia și libertatea sexului cu amanta? Henry alege sexul și moare lăsîndu-l pe Nathan să-i dezvăluie postum secretul într-o carte de așa-zisă ficțiune. *Dar dacă* Henry supraviețuiește operației și, în locul extazului sexual, are revelația unui sens mai înalt al noii sale vieți, stabilindu-se într-o comunitate israeliană din West Bank, unde pornește în aventura explorării identității sale evreiești ignorate pînă atunci, fiind deopotrivă fascinat și îndrumat de un personaj de o rară elocință, un anume Mordecai Lippman, profetul și apologetul fanatic al unui Israel (Iudeea, în termenii lui) care trebuie să-și impună identitatea teritorială cu forța *(vezi și perorația lui din fragmentul de mai jos).* O viață predispusă la violență în numele unui ideal identitar național evreiesc sau căldura, liniștea și siguranța din sînul familiei departe de origini? În această desfășurare narativă, Nathan pleacă după fratele său în Israel, încercînd să-l convingă să revină la sentimente laice și la propria familie. *Dar dacă* Nathan este cel care suferă de afecțiunea cardiacă și are o aventură pe care n-o poate împlini fără riscul operației respective în urma căreia, în cele din urmă, moare? De data aceasta, Henry descoperă manuscrisul fratelui său în care acesta îi dezvăluia adulterul, laolaltă cu întreaga aventură a convertirii identitare din Iudeea, și decide să-l distrugă. *Dar dacă* Nathan, rămas impotent în urma medicației cardiace, se îndrăgostește de o englezoaică mult mai tînără și găsește sensul vieții în a se căsători și a deveni pentru prima dată tată, astfel că se supune operației, supraviețuiește, se mută în Anglia, dar se confruntă cu antisemitismul britanic postbelic. (Aspect care i-a atras lui Roth multe critici.)

Contraviața este un spectacol narativ absolut al perspectivelor și al permutării personajelor celor doi frați – Henry, convenționalul familist *vs* Nathan, artistul libertin (acești Cain și Abel ai lui Roth) – care, oglindindu-se reciproc în propriile convingeri, slăbiciuni și pasiuni, trăiesc fiecare contraviața celuilalt. *Contraviața* este una dintre capodoperele lui Roth, iar traducerea Alexandrei Coliban se ridică la nivelul ei.

aproape de carte

Philip ROTH

Contraviața
(fragment)

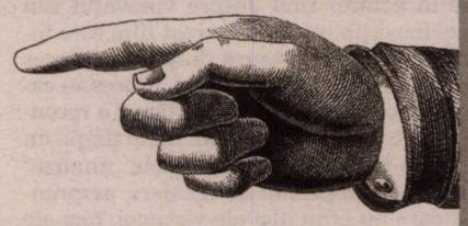

– Aș fi îndrăznit eu oare să visez, cînd eram într-un liceu nazist din Germania, că va veni ziua în care voi sta cu familia mea, în propria mea casă din Iudeea și voi sărbători cu ei Sabatul? Cine ar fi crezut așa ceva cînd eram sub naziști? Evreii în Iudeea? Evreii din nou în Hebron? Același lucru îl spun astăzi și în Tel Aviv. Dacă evreii reușesc să se așeze și în Iudeea, pămîntul va înceta să se rotească pe axa lui. Dar a încetat pămîntul să se rotească pe axa lui? A încetat el să se învîrtă în jurul soarelui de cînd evreii s-au întors în patria lor biblică? *Nimic nu este imposibil.* Evreul nu trebuie decît să decidă ce își dorește – și apoi poate pune în practică acea dorință. N-are voie să fie plictisit, n-are voie să fie obosit și nici să se văicărească întruna: „Dați-le orice arabilor, dați-le totul ca să nu fie probleme". Pentru că arabii vor lua ce le dai, după care vor continua războiul, și în loc să fie mai puține probleme, *vor fi mai multe.* Ai fost în Tel Aviv; ai avut ocazia să stai de vorbă cu toți ăia simpatici și bun la suflet de acolo care vor să fie omenoși? Omenoși! Sînt jenați de imperativele supraviețuirii într-o junglă. Asta e o junglă cu lupi de jur-împrejur! Avem aici oameni slabi, oameni moi, cărora le place să-i spună lașității lor moralitate evreiască, aceasta va duce la distrugerea lor. Și după aceea, te asigur, lumea va trage concluzia că evreii și-au făcut-o cu mîna lor *din nou*, că sînt vinovați *din nou* – că sînt responsabili pentru al doilea Holocaust așa cum au fost vinovați și pentru primul. N-am venit aici să facem cimitire. Avem destule cimitire. Am venit aici ca să trăim, nu ca să murim…

Un evreu care susține cauza arabilor! Știi ce părere au arabii despre astfel de oameni? Își spun: „Oare o fi nebun sau trădător? Ce l-a apucat pe omul acesta?" Li se pare că e un semn de trădare, de perfidie – își spun: „De ce să susțină cauza noastră? Noi n-o susținem pe-a lui." În Damasc nici măcar unui nebun nu i-ar da prin cap să susțină cauza evreiască. Islamul nu e o civilizație a îndoielii, cum e civilizația evreului elenizat. Evreul întotdeauna se acuză pe sine pentru ce se petrece în Cairo. Se învinovățește pe sine pentru ce se petrece în Bagdad. Dar în Bagdad, crede-mă, nu se învinovățesc pe ei înșiși pentru ce se petrece la Ierusalim. Civilizația lor nu e una a îndoielii – civilizația lor e una a *certitudinii.* Islamul nu se confruntă cu năpasta unora simpatici și buni la suflet care vor să fie siguri că nu fac nimic greșit. Islamul vrea un singur lucru: *să cîștige, să triumfe,* să radă cancerul Israelului din trupul lumii islamice.

PUBLICITATE

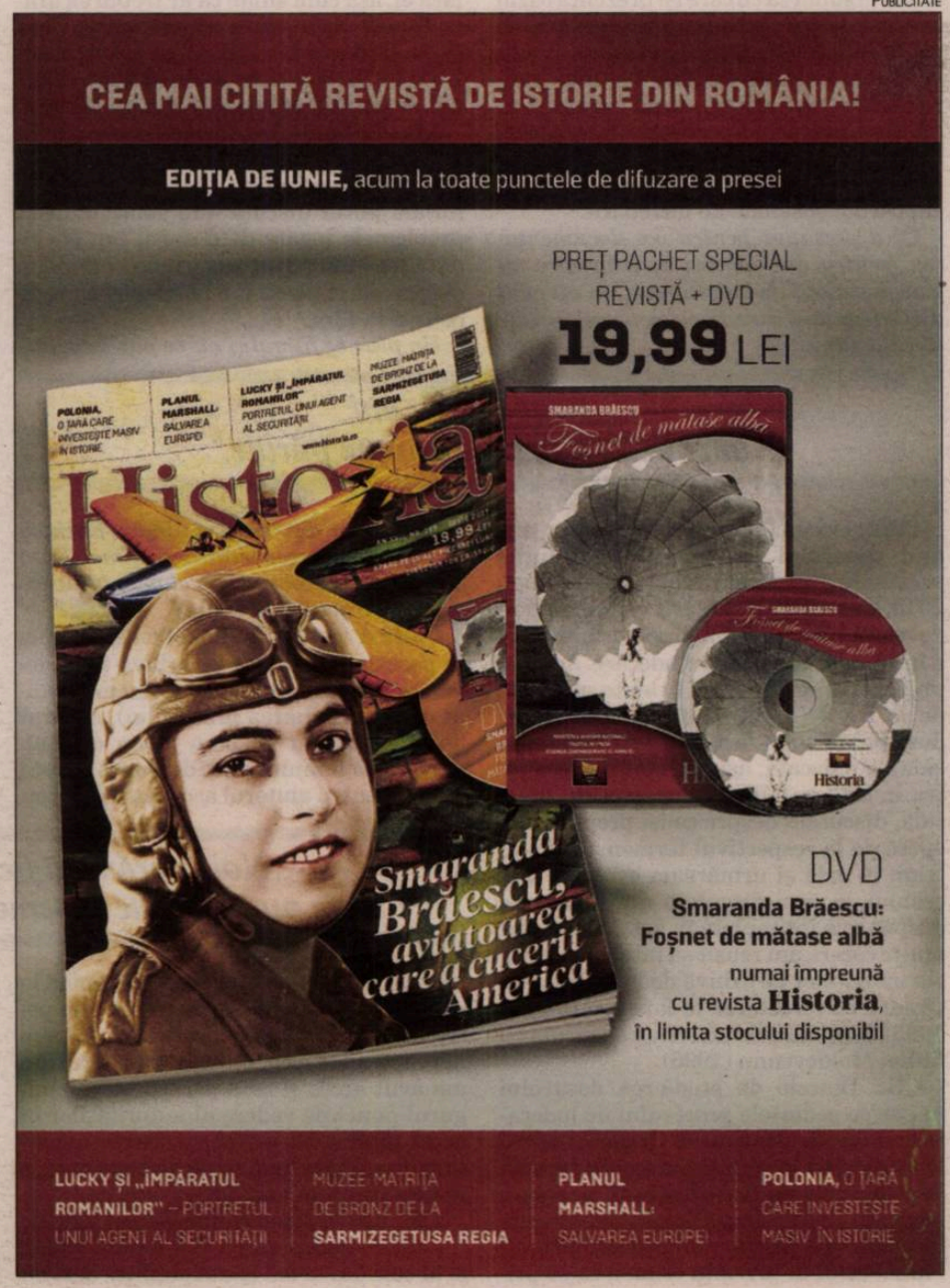

Petre M. IANCU

Criza de alternative

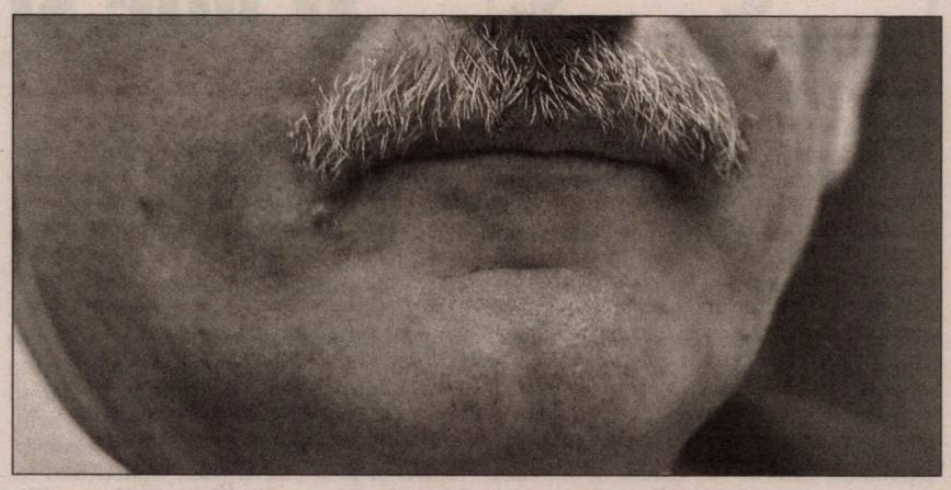

Ce rost au, în plină criză politică, difuzări isterizante de înregistrări trucate ale șefei DNA, care l-ar amenința, chipurile, pe premier, deși ar trebui să intre în fișa postului ei să-i ia pe guvernanți sub lupă?

Potrivit Liviei Săplăcan, purtătoare de cuvînt a Direcției Naționale Anticorupție, înregistrarea difuzată public în care șefa DNA, Laura Codruța Kövesi, ar ordona procurorilor din subordinea ei „să ajungă la premier", conține intercalări de sintagme distorsionînd sensul celor spuse. Altfel spus, Antena 3 pare să fi difuzat o falsificare. Din nou. Una provenind probabil din laboratoarele lui Sebastian Ghiță, România TV. Dacă așa stau lucrurile – și pare evident că așa stau – pentru a cîta oară greșesc grav și postul penalului acoperit, și cel al securistului infractor?

Și pentru a cîta oară se pretează să răstoarne adevărul Traian Băsescu? Demonizat cîndva el însuși, fostul președinte se prevalează de asemenea plăsmuiri și contrafaceri jegoase spre a mai lovi o dată, cu sete, în Laura Codruța Kövesi, în DNA și în independența pe care tot el i-a construit-o cîndva justiției românești. Ajuns la distanță mare de el însuși în postura de președinte, omul se grăbește să transforme victima (falsificării) în făptaș.

Dar ce rost au asemenea delicte de presă și de opinie? Falsificări de acest gen sînt proiectile cu utilizare multiplă. Ele nu sînt doar manevre menite să ridice miza unui litigiu și să obțină pentru cei ce le lansează pe piață oarece avantaje mediatice, de felul sporirii audienței. Ele pot aduce la rigoare varii beneficii politice – de la una, de la alta sau de la toate taberele angrenate într-un conflict. Cărora li se semnalizează că, dacă nu livrează, pot fi făcute șah-mat prin discreditare televizată.

Manipulările cu pricina au și o noimă suplimentară, mai perfidă, mai insidioasă și mai pernicioasă pentru democrație. Rostul lor e, pe de o parte, să sporească isteria și încețoșarea generală, o neurastenizare și o dezinformare care reduc sau distrug șansa oamenilor de a intra în acțiune, civic și politic, în mod calm, energic, în forță și în cunoștință de cauză. Iar pe de alta, țintesc să amplifice bănuielile privindu-i pe magistrații cei mai importanți. Astfel se decredibilizează nu doar justiția în genere, putere și pilon de susținere esențiale ale statului de drept. I se surpă fundamentul în special edificiului ei cheie în contextul economico-politic românesc, în speță spaimei oligarhiei, care este avangarda DNA, unitatea de luptă contra corupției la nivel înalt.

Ce efecte are utilizarea acestui arsenal? Atomic, în spațiul românesc. Căci e limpede, după alegerile din PNL și după conflictele interne din USR și mai cu seamă din PSD, că nimic nu împovărează mai rău scena politică și democrația românească decît suspiciunea generalizată față de mai toți actorii politici importanți și față de clasa politică în genere. Adăugîndu-i-se neîncrederea în justiție, se toarnă într-un pahar prea plin eventuala picătură finală, determinînd revărsarea în neant a democrației liberale. Căci, vai, statul de drept începe să pară un coșmar, iar dictatura, un soi de izbăvire.

Astfel lehamitea politică și suspiciunea se extind și cronicizează neîncrederea care, la rîndul ei, alimentează o criză perpetuă de alternative, reducînd la absurd mecanismele democrației, care nu poate exista fără opțiuni. Din acest punct de vedere, nu se întrevede vreo aplanare virtuală a crizei politice iscate la București de nereformatul PCR zis PSD și de aventurismul politic al liderului său, Liviu Dragnea.

Care, disperat, recurge la ruleta rusească, jucînd totul pe ultimul glonț. Căci, pe ideea lui, de „după noi potopul", liderul PSD riscă totul spre a-și debarca propriul guvern, ca să-l pedepsească fiindcă nu l-a scăpat de bubele sale penale și de o justiție amenințîndu-i lui și oligarhiei averile, puterea și libertatea, știind bine că alternativa nu prea există. Fiindcă e reprezentată de o garnitură de PSD-iști perdanți, plenar discreditați înainte de a fi fost, ca Ponta și compania, debarcați și marginalizați.

Antidotul e anevoios de procurat. Reclamă curaj, bun-simț și calm, o oarecare luciditate și, mai ales, încredere pe termen lung nu doar în președinte și procurorii anticorupție, ci și în resursele politice ale națiunii.

Redacția română a Deutsche Welle a obținut la București, în mai 2017, Premiul de Excelență pentru implicare în prevenirea și combaterea corupției. Distincția a fost oferită de Fundația Eurolink – Casa Europei.

***Petre M. Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle.*

Publicitate

Ancuța PROCA

dilematograf

O mie și una de perspective la NexT

Ediția a 11-a a Festivalului Internațional de Film NexT, dedicat filmelor de scurt și mediumetraj, care se desfășoară anul acesta între 22 iunie și 26 iunie în București, e una dintre rarele ocazii pentru publicul cinefil român de a descoperi, într-un timp foarte scurt, de cîteva ore, ce e mai proaspăt, mai actual și mai divers în cinema-ul de astăzi, de la filmele unor cineaști consacrați (anul acesta, scurtmetrajul *Vapour* al cineastului Apichatpong Weerasethakul, *The Hunchback*, al regizorilor Gabriel Abrantes și Ben Rivers în secțiunea „Arthouse Shorts“) la șansa de a vedea în premieră filmele de debut ale unor cineaști, dintre care despre cel puțin o parte se va discuta în următorii ani. În ultimii ani, festivalul a evoluat spre o multitudine de perspective interesante nu doar strict pentru cinefili, continuate și în ediția de anul acesta: pe lîngă secțiunile obișnuite (selectate de criticii de film Oana Ghera și Massimiliano Nardulli), cuprinzînd filmele aflate în competiție, animații, „Oscar Night“ sau „Festival Friends“, festivalul a inclus și o paletă dedicată filmelor feministe și LGBT (la a căror selecție au contribuit criticii de film Andra Petrescu și Andrei Luca). Pentru publicul care ajunge pentru prima dată anul acesta la NexT și pentru care cinema-ul e consumat mai ales ca divertisment, surpriza ar putea fi ca, mergînd la un calup de filme scurte, să se întîlnească, în cele circa două ore ale unui colaj de cinci scurtmetraje, cu cele mai pure experiențe cinematografice și cu filmele ca obiecte artistice.

Din ediția de anul acesta a festivalului, una dintre cele mai îndrăznețe propuneri vine din partea unui gen rar distribuit în cinematografele de la noi, cel al filmului-eseu. Prezentat în secțiunea „Parables Of Today“, mediumetrajul-antologie *The Illinois Parables* (SUA, 2016, 60') al cineastei Deborah Stratman reunește unsprezece așa-numite parabole despre cîteva evenimente din istoria statului american Illinois, aparent nelegate de un fir narativ. Deportarea amerindienilor, care a dus la moartea multora dintre ei pe Drumul lacrimilor, în anii 1830, evocarea unei tornade devastatoare din 1925, crearea unei secte socialiste sau proiectul Manhattan privind armele nucleare din al Doilea Război mondial sînt cîteva dintre parabolele enunțate prin imagini (de la *found-footage* – materiale de arhivă găsite și refolosite în film – la reconstituiri) și prin cîteva texte aparținînd lui Jacques Marquette, Alexis de Tocqueville sau Ralph Waldo Emerson, fără a apela la explicații directe asupra evenimentelor, în stilul unui documentar informativ, prin inserturi scrise sau *voice-over*. Filmul găsește un punct comun între aceste evenimente aparent disparate, dar sugerînd totuși prin imaginile unor parcele de pămînt ceva asemănător unei structuri fractale, în spațiul geografic în care s-au desfășurat, prin transformările tehnologice, remanențele și repetițiile lor, privite ca semne istorice (prin niște explorări care amintesc de cele arheologice) care pot fi citite, dincolo de discursurile oficiale despre respectivele momente istorice, în interiorul acestei geografii.

Despre problemele prezentului socio-politic al Chinei discută scurtmetrajul intitulat ironic *Hedoniștii* (China, 2016, 25') de Jia Zhangke (cunoscut pentru lungmetrajul *Mountains May Depart),* prezentat în secțiunea „Arthouse Shorts“, printr-o poveste satirică pe care criticul de film Richard Brody o definea drept chaplinianã: pierderea slujbelor unor bărbați de vîrstă mijlocie (un miner, un paznic și un lucrător la bucătărie) care ajung, printr-o întorsătură de situație tragi-comică, să lucreze în industria divertismentului, jucînd rolurile împăratului și oamenilor săi de curte într-un fel de reconstituire folclorică. Decorurile, costumele și prestația actorilor înșiși se aliniază prin nepotrivire și comic, dar tonul cu care filmul își privește personajele sale nu e lipsit de căldură. Există o dimensiune tragică a experiențelor celor trei bărbați, dar viziunea lui Jia Zhangke, care folosește filmarea din dronă pentru multe dintre scene, este una mai degrabă ludică.

Într-un cu totul alt registru, animația *The absence of Eddy Table* (Norvegia, 2016, 12') de Rune Spaans, care va putea fi urmărită în secțiunea „NexT Fantasia“, e o poveste de dragoste suprarealistă mult mai apropiată de structura unui *horror,* în care Eddy Table, personajul benzilor desenate ale lui Dave Cooper, se pierde într-o pădure imaginară de plante carnivore unde găsește o fată posedată de un monstru de care se îndrăgostește. *The absence of Eddy Table* e una dintre cele mai bizare animații cu personaje posedate, iar lumea în care se mișcă, construită prin CGI în detalii extrem de concrete și aparent foarte ușor cognoscibilă, ascunde sub micii monștri, ca și sub identitățile personajelor însele, în ciuda carnalității pe care o arată, ceva la fel de nedeslușit ca spectrul unui vis.

Pe lîngă selecția de scurtmetraje și mediumetraje, regizoarea Julia Ducournau, premiată la ediția din 2012 NexT pentru scurtmetrajul *Junior,* revine anul acesta cu primul său lungmetraj, *Crud,* care va putea fi vizionat în cadrul galei de deschidere.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

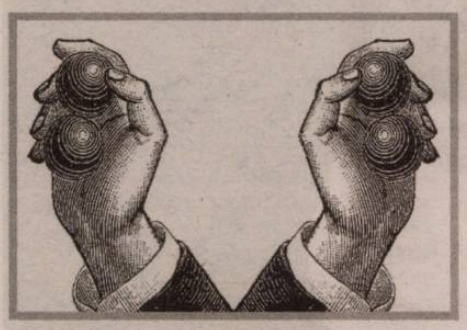

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Joc secund

● Lorde, *Melodrama*, Republic Records, 2017.

Să apari de niciunde și, la nici 16 ani, să bifezi prima poziție în *Billboard Hot 100* trebuie să însemne ceva. „Royals“, *single*-ul cîștigător lansat în anul de grație 2013 și produs de Joel Little, nu era doar o privire otrăvitoare aruncată showbiz-ului, ci și calapodul după care se va mula succesul albumului ce urma să apară în toamna aceluiași an. *„But every song's like gold teeth, Grey Goose, trippin' in the bathroom, / Bloodstains, ball gowns, trashin' the hotel room. / We don't care. We're driving Cadillacs in our dreams, / But everybody's like Cristal, Maybach, diamonds on your timepiece, / Jet planes, islands, tigers on a gold leash. / We don't care. We aren't caught up in your love affair.“* Rama aceea electro-pop, minimalistă și percutantă, umplută impecabil de vocea lui Lorde, și textele tăiate cu o lamă atît de fină nu vor revoluționa muzica – revoluțiile pop sînt astăzi, dragă Beyoncé, apanajul *act*-urilor fățiș ideologiza(n)te –, dar va lua lumea prin surprindere. Ella-Marija Lani Yelich-O'Connor s-a născut în Takapuna, Noua Zeelandă, a semnat cu Universal Music Group la o vîrstă fragedă și a devenit, cum spuneam, star pop în 2013, anul *single*-ului menționat înainte și al LP-ului de debut, botezat *Pure Heroine,* înregistrat la Golden Age Studios din Auckland și lansat de Republic Records, o divizie a UMG. Discul acesta respiră adolescență și locuiește în atmosfera suburbiilor Auckland-ului: *„There's a humming in the restless summer air / And we're slipping off the course that we prepared, / But in all chaos, there is calculation, / Dropping glasses just to hear them break, / You've been drinking like the world was gonna end (it didn't), / Took a shiner from the fist of your best friend (go figure). / It's clear that someone's gotta go, / We mean it, but I promise we're not mean“.* De undeva, din abisul celor 16 ani, privește nepăsarea aceea care are potențialul de a transforma oricînd totul într-o dramă și dramele în nimicuri.

În 2017, Lorde se pregătește să împlinească 21 de ani. Vasele de sînge ale Auckland-ului sînt rămase în urmă – *„Pretty soon I'll be getting on my first plane / I'll see the veins of my city like they do in space...“*, spunea ea pe „Tennis Court“ atunci, în 2013. Rolul lui Joel Little a intrat la apă semnificativ, în timp ce producția muzicală a ajuns pe mîna lui Jack Antonoff, scriitor de piese pentru Tegan and Sara, Taylor Swift, Grimes, Sia, Brooke Candy sau BANKS. Mai mult, ea însăși a trecut de curînd printr-o despărțire. Par suficiente aceste motive pentru ca noul album să se numească *Melodrama* și să sune altfel decît *Pure Heroine*, nu-i așa?!

„How we kissed when we danced on the light up floor! / On the light up floor...“ Nostalgia cvasi-furioasă de pe „Green Light“, *opener*-ul LP-ului secund, potrivește tonul: știi că de aici încolo urmează un album despre despărțire. Dar și că minimalismul seducător din muzica primului album s-a evaporat aproape complet în studioul gestionat de Antonoff. Mai conformist în ceea ce privește *sound*-ul, *Melodrama* se salvează prin diversitate și prin *performance*-ul vocal și narativ al lui Lorde.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

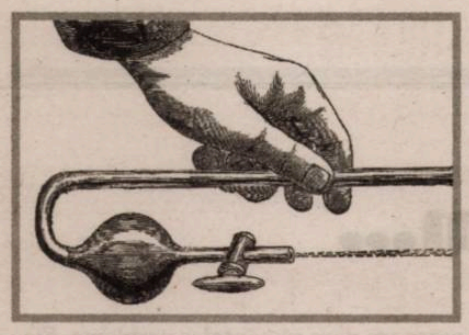

Oana STOICA

rosencrantz & co

Războiul de după colț

● *Life* de Ion Borș, cu Nora Dorogan, Nicoleta Esinencu, Alice Monica Marinescu, Kira Semionov, Doriana Talmazan, un spectacol comisionat de Hebbel am Ufer, Berlin, produs de Teatru-Spălătorie, coprodus de HAU, Berlin, Zürcher Theater Spektakel, FFT Düsseldorf, cu susținerea Fundației Federale Culturale Germane, în cadrul festivalului „Estetica Rezistenței – Peter Weiss 100". Turneul Teatrului-Spălătorie la București face parte din programul „Arta de rezistență", proiect cofinanțat de AFCN. Teatru-Spălătorie, Chișinău.

„To be a writer is more cool than to be an artist", scrie Alevtina Kakhidze, artist vizual, ca titlu pentru o serie de poeme autoreflexive. Textul este tăiat, o negație care restabilește supremația performance-ului în fața cuvîntului. Alevtina Kakhidze se joacă, de fapt, de-a confuzia artelor (și sincretismul lor), iar citarea ei aici are două mize, ambele legate strîns de spectacolul Teatrului-Spălătorie, *Life*. Pe de o parte, discuțiile telefonice ale Alevtinei Kakhidze, rezidentă la Kiev, cu mama ei, care locuiește la Jdanovka, în regiunea Donețk, în timpul conflictului ruso-ucrainean care a urmărit separarea Donețk-ului de Ucraina, au stat la baza spectacolului. Pe de altă parte, fraza de mai sus zice ceva, ironic, desigur, despre importanța textului în raport cu performance-ul și asta se poate regăsi în mai toate spectacolele din sfera teatrului social/politic/de atitudine, pe scurt, teatrul care nu doarme. Piesele Nicoletei Esinencu sînt poeme pline de forță și complet ireverențioase, care atacă direct retorica ipocrit-măsluită a autorităților și a mentalului colectiv. Ele predomină în economia spectacolelor care sînt forme de livrare performativă, cu impact vizual și construcție corală, a acestor texte.

Între 31 mai și 3 iunie, Teatru-Spălătorie a prezentat la București patru spectacole *(Life, Vorbind despre vreme, Clear History, Uneducated)* în programul „Arta de rezistență" conceput de Macaz Bar Teatru Coop. Acesta este unul din evenimentele teatrale ale acestui an, în condițiile în care Teatru-Spălătorie, pe care instituțiile avangardiste de spectacole din Occident îl apreciază oferindu-i granturi și finanțări pentru producții, a venit în România de puține ori și aproape exclusiv la invitația unor operatori culturali independenți (excepție face Teatrul Național din Tîrgu Mureș, care l-a invitat anul trecut). O microstagiune Teatru-Spălătorie este astfel un eveniment valoros, consistent și rar (negîndit de nici un programator de festival „de stat" și de nici o instituție oficială) în peisajul artistic autohton.

Trei dintre spectacolele Teatrului-Spălătorie tratează în diverse feluri tema războiului. Ceea ce diferă de la un spectacol la altul este războiul însuși: al Doilea Război Mondial în *Clear History,* cel din spatele Cortinei de Fier în *Vorbind despre vreme* și conflictul separatist din regiunea Donețk în *Life.* În primele două spectacole – despre care am mai scris – este vizată istoria (aproximativ) recentă, dar în cel de-al treilea povestea vizează prezentul, cu un subiect superficial abordat în România: conflictul din Ucraina. Războiul vine la Jdanovka ca *deus ex machina,* adică pe neașteptate și reconfigurînd surprinzător traiul zilnic al oamenilor, dar nu într-un final fericit, ci într-o interminabilă perioadă de luptă. Practic, oamenii s-au trezit peste noapte cu războiul în bătătură, fără să înțeleagă de ce și cine sînt acum „ai noștri". Divizarea s-a produs în primul rînd în comunitatea locală, unde oamenii au aderat alternativ la retorica rusă și la cea ucraineană, între ale căror bătălii s-a pierdut identitatea locală. Viața de zi cu zi, cu lipsurile ei – apă, mîncare, bani, curent electric, semnalul companiei de telefonie mobilă locală, Life, captat intermintent doar în cimitir (ce ironie absurdă!) –, înregistrează uriașe victorii: fiecare zi în care supraviețuiesc atacurilor este o formă de sfidare. Retoricile naționaliste, de o parte sau alta (rusă și ucraineană), nu sînt doar revoltătoare în intenția lor manipulatorie și prin capacitatea de a penetra în toate straturile societății (la școală, de pildă, unde prenumele sînt redesenate în funcție de etnie), ci și tragicomice prin rapiditatea cu care își schimbă direcția: azi pro-rus, mîine, pro-ucrainean sau invers. Eroizarea patriotardă se produce de ambele părți – comic-grotescă este cea a lui Putin, printr-un cîntec-osana prezentat într-o emisiune TV de căutare de talente –, contaminînd populația. Mesajul Rusiei ca ocupant și cel al NATO ca eliberator sînt populiste, interpretînd realitatea după interesul propriu și pe deasupra oamenilor. Există o scenă în care se testează opțiunea publicului pentru o tabără sau alta, demonstrînd cît de ușor sau de greu se acceptă și se însușește discursul oficial. Mi se pare relevantă această scenă (una similară este în *Clear History,* cînd publicul e pus să repete un fragment din discursul lui Antonescu) ca demonstrație a ușurinței cu care se empatizează cu retoricile populiste, fie ele și criminale. Spectacolul aduce în discuție și perspectiva economică, a beneficiilor obținute sau pierdute într-un context politic, și asta este important fiindcă, pentru a putea trăi, oamenii sînt obligați să empatizeze cu o parte sau alta.

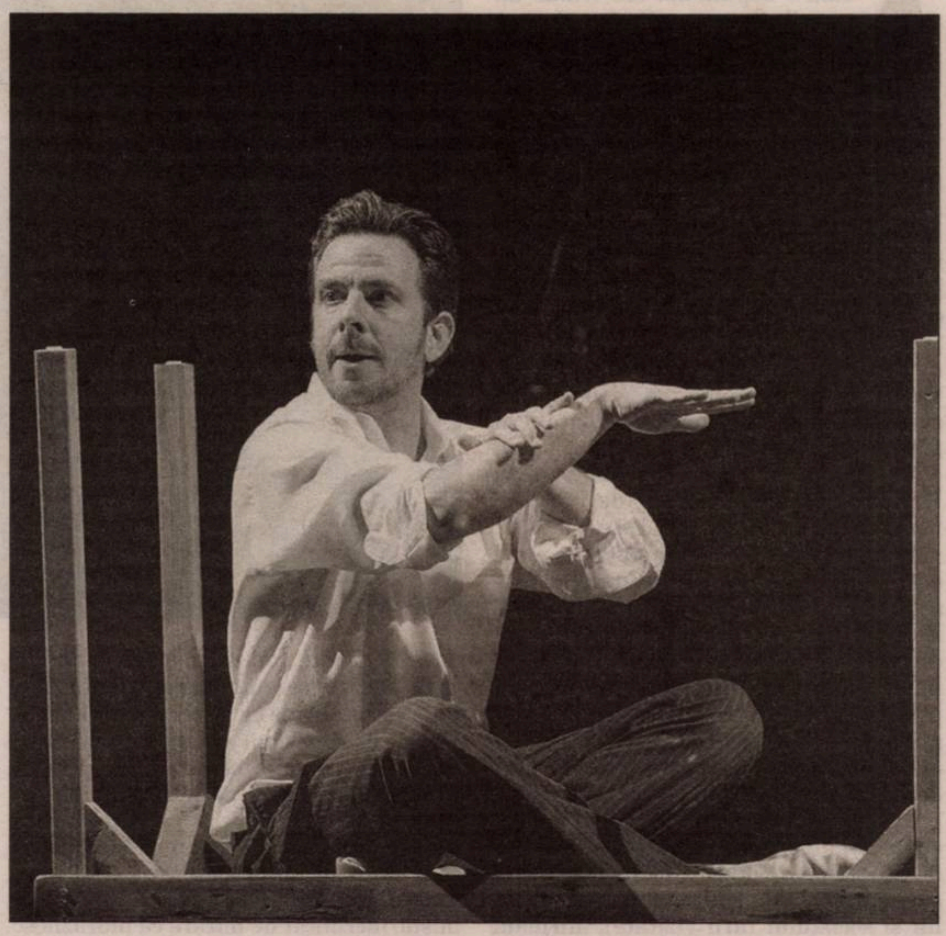

Este vorba despre adaptabilitatea omului la vremuri grele și despre „normalizarea" vieții în timpul războiului.

Cu două actrițe, Alice Monica Marinescu (Alevtina) și Doriana Talmazan (mama), și doi creatori de context performativ (sunet, video, uneori text, mînuire de obiecte etc.), Ion Borș și Kira Semionov, spectacolul se constituie într-un performance polifonic despre singurătatea individului în timp de război și capacitatea de procesare a suferinței și lipsurilor. Practic, este vorba despre adaptabilitatea omului la vremuri grele și despre „normalizarea" vieții în timpul războiului, cînd atrocitățile și traiul la limita rezistenței sînt parte din cotidian. Textul este livrat rapid, ca un ping-pong verbal sau, dacă vreți, ca tirurile de mitraliere care zguduie casele noaptea.

Statutul regiunii Donețk este incert și astăzi. O reprezentanță oficială a sa a fost descoperită de curînd la Atena. Lumea este profund absurdă.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Alex GHEORGHE

Ori muncim, ori ne ducem...

Acum o săptămînă am trimis un e-mail către o autoritate de stat din România pentru a mă informa cu privire la un program desfășurat și dirijat de această autoritate la nivel național. Sînt în mod direct interesat de acest program, pentru că vreau să mă întorc în țară cu o idee de business, sperînd să pot crea locuri de muncă, să pot aduce-n țara mea idei bune pe care le-am văzut aici. Astăzi, încă nu am primit un răspuns. Sînt în Dublin, Irlanda, după ce am decis acum puțin timp că trebuie să plec din țară (din motive bine știute care țin, în general, de calitatea vieții). Trecînd săptămîna și așteptînd răspuns din partea unui reprezentant al autorității contactate, am început să-mi aduc aminte că aveam convingerea, în România, că nu muncește, de fapt, nimeni în autoritățile publice. Ați auzit vreodată oameni întrebîndu-se în jurul vostru, prieteni sau cunoscuți: *„Bă, frate, da' în țara asta nu muncește nimeni?"* Ei bine, asta este senzația pe care o am din nou, că în România nu muncește nimeni în autoritățile de stat, iar acum, am un termen de comparație real, am exemple concrete despre cum (și mai ales de ce) funcționează sistemul *„afară"* față de cel din țară. Recunosc că înainte să plec, pentru a locui în altă parte o perioadă mai lungă (decît sejururile turistice de tip *city-break* după care mă întorceam cunoscător în ale politicului, economicului și socialului țării vizitate), afirmam și eu că în alte țări e altfel, că e mai bine, fără să știu în realitate cu ce țară comparam lucrurile și dacă chiar este sau nu așa cum spuneam eu. Ei bine, din punct de vedere al modului de funcționare a sistemului de servicii publice din Irlanda (repet, pentru că nu am trăit în altă parte ca să ajung să știu cum funcționează alte sisteme și m-am lecuit de generalizări reflexe legate de alte țări), chiar este mai bun. La orice e-mail pe care îl trimiți unei instituții publice, unei autorități de stat, ți se răspunde în aceeași zi, pot spune chiar că ți se răspunde în maximum o oră după ce ai trimis e-mail-ul. Multe probleme pe care le-am avut, ca proaspăt emigrant, au putut fi rezolvate prin e-mail, în aceeași zi. Ceea ce înseamnă cîteva lucruri:

1) Cineva este în fața unui computer, citește e-mail-urile și răspunde cu responsabilitate;

2) Persoana care răspunde înțelege că am o problemă ce trebuie rezolvată și că depunerea tuturor diligențelor pentru a mă ajuta în cel mai bun mod posibil *și cît mai repede* este de esența rolului său în respectiva instituție;

3) Nu este vorba numai despre un simț crescut al datoriei, al înțelegerii rolului pe care îl are fiecare om în instituția respectivă, dar este și o deschidere și o bunăvoință autentică pe care ajungi să le apreciezi sincer atunci cînd îl vezi pe omul ăla că se implică ca să îți rezolve ție problemele, să îți ofere informații cît mai clare ca să nu pleci (cum se întîmplă de multe ori în România) *vacă, după ce-ai intrat bou;*

4) Autoritățile acceptă documente în format pdf, pentru că au aparate de scanat, au Internet care funcționează și au adrese de e-mail pe care poți trimite documente, iar cineva chiar le descarcă și le arhivează în arhive digitale, stocate undeva în *Cloud*. Îmi rîdea sufletul de bucurie cînd reprezentantul unei autorități mi-a cerut o copie de pe certificatul de căsătorie pe care nu îl aveam la mine și, cu un firesc care m-a blocat, a acceptat să îi arăt documentul pe telefon, după care m-a rugat să îl trimit pe adresa de e-mail a instituției. Adică nu s-a sinchisit că n-am adus documentul printat în minimum trei exemplare, nici n-a pufnit la mișto, încruntat de mirare că îndrăznesc să cred că poate fi atît de simplu! De altfel, dosarul cu hîrtii, cu copii de pe documente așa cum eram obișnuit în țară, a fost răsfoit și atît. Nu a fost reținută nici o copie, de către nici o instituție cu care am interacționat, pentru că informațiile au fost introduse toate în sistem. Pentru că au sisteme. Pentru că sistemele funcționează. Pentru că oamenii stau la muncă și introduc date în aceste sisteme, pentru că asta este munca lor, datoria lor. Îmi amintesc că, la începutul lui 2017, am fost implicat într-un ușor accident de mașină pe raza orașului Voluntari, iar la secția de poliție din Voluntari nu au putut să vizualizeze filmulețul făcut cu camera din mașină, care reda în concret evenimentul rutier și pe care voiam să îl trimit prin e-mail, pentru că nu aveau Internet și (drept urmare) o adresă de e-mail...

În continuare, îmi doresc să împărtășesc puțin din istoria recentă a Irlandei, pentru a explica scopul general al prezentei povestiri și a pune o concluzie. În 2011, cînd Enda Kenny a devenit reprezentantul (numit) al Guvernului și principalul om politic și factor de decizie al țării, Irlanda își pierduse suveranitatea, mîndria și poziția sa internațională, în lumina unor serii de scandaluri financiare, ca efect al crizei din 2008. Țara intra în recesiune pentru prima dată după anul 1980. Irlanda se ducea, cum s-ar spune, la vale: rata criminalității creștea amețitor – în special, furturile –, prostituția devenise sport național, procentele dublîndu-se în 2009 și 2010. În anul 2014, rata șomajului, aflată în continuă creștere (11%), începea să fie stabilizată de măsurile administrației Enda Kenny. În cinci ani de zile, Irlanda reușea, prin măsuri de relaxare fiscală care au atras investiții străine masive din partea marilor companii de IT din UK și USA, să reducă procentul șomajului la 7,8% în primul trimestru al anului 2016. Irlanda prospera din nou. În prezent, este o explozie de imigranți (cei mai mulți sînt portughezi, urmați de polonezi și indieni, și sînt peste 45.000 de români stabiliți în această țară), majoritatea lucrînd în domeniul IT (în momentul de față, Irlanda este cel mai mare *hub* IT din Europa). Politicul a creat premisele, iar contextul a impus pentru fiecare om o alegere personală imediată: *Muncim sau ne ducem dracului cu toții!* Au ales bine. Fiecare om pare că a înțeles problema. Fiecare om a înțeles că are un rol important, pe care trebuie să îl joace atît cît se poate de bine. Parcă aud scuzele compatrioților mei: *„Păi, da, că politicul tre' să facă primul pas"*. Nu, fiecare dintre noi trebuie să facem pasul. Nu spun că nu se justifică unele dintre lamentările de prin publicațiile din țară, dar nu toate și nu tot timpul...

Așa este, sistemul de servicii publice merge bine în Irlanda, dar sînt alte probleme care rod țara încet și sigur. Vreau să spun că, prin comparație cu situația altei țări membre a Uniunii Europene, nu numai România se zbate. Sau, altfel spus, pare ca România nu se zbate așa cum ar trebui.

Și-n timp ce eu mă întreb dacă în Ministerul pentru Mediul de Afaceri, Comerț și Antreprenoriat din România muncește cineva, este o plăcere să văd cum dimineața zumzăie străzile Dublin-ului, pline cu oameni care merg la serviciu și știu că unii dintre ei muncesc și pentru mine. Seara, se refugiază-n baruri, unde discută despre alți oameni, relații de cuplu, Brexit, terorism, despre muncă și vacanțe, pentru că *ziua și-au cîștigat timpul liber muncind,* așa cum spunea Aristotel. Alături de ei, turiști și imigranți, ca mine, împărtășesc fiecare propria percepție despre ceea ce văd și trăiesc în fiecare zi, într-o țară care (pînă acum) merge înspre mai bine.

Așa este, sistemul de servicii publice merge bine în Irlanda, dar sînt alte probleme care rod țara.

PUBLICITATE

Ioan Alexandru TOFAN

Experienţa spirituală şi modelul monahal. André Scrima

Între chipurile vieţii spirituale, monahul reprezintă o instanţă privilegiată. El semnifică „experienţa radicală a naşterii omului nou în Dumnezeu“ (Scrima, *Despre isihasm,* Humanitas, 2003), altfel spus reorientarea totală*, fără rest, a umanităţii spre asimilarea şi transformarea interioară a evenimentului pascal. În sine, miza şi rigorile acestei opţiuni sînt, pentru mulţi aflaţi doar la hotarele pustiei, cutremurătoare: monahismul reprezintă, în descrierea pe care i-o face Părintele Scrima, nu doar o *recapitulatio* a teologiei răsăritene, nici doar o lectură vie a Scripturii, ci, în chip esenţial, un mod de a locui „în umbra crucii“, parcurgînd clipă de clipă efectele „trupeşti“, cotidiene ale „adevăratei morţi-învieri“ christice.

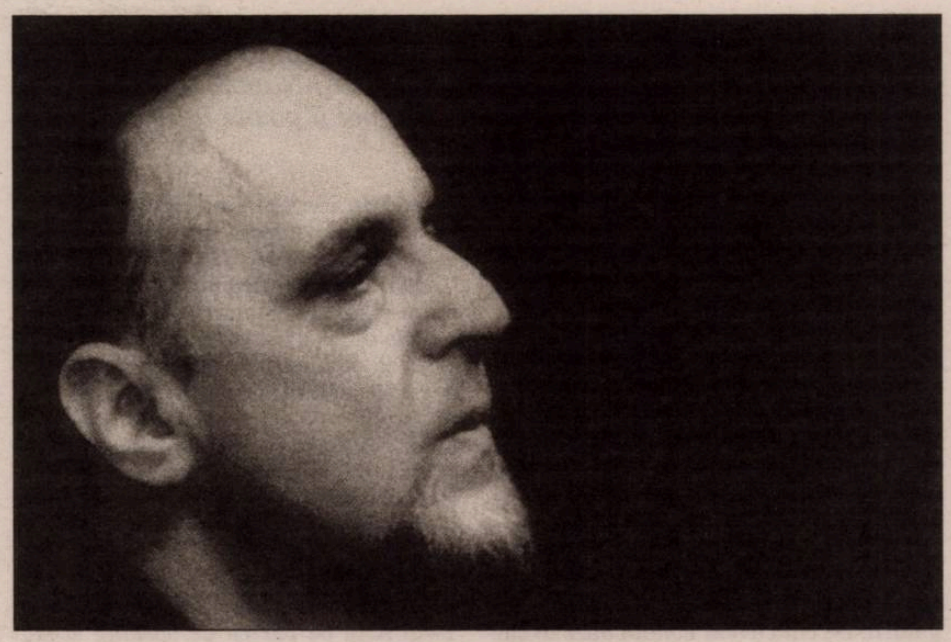

Părintele nu livrează reţete de mîntuire.

Privite din acest unghi, celelalte experienţe spirituale posibile, inclusiv cele colorate cultural, care suportă medieri estetice, filozofice sau sociale, par a fi simple aproximări ale „căii“, introduceri sau tîrcoale date opţiunii însingurării neabătute. Dincolo de problema teoretică mai largă a locului pe care îl ocupă radicalitatea în economia unui act de credinţă, acest fapt aşază şi pe cititorul textelor Părintelui Scrima sub semnul iniţial al unei dileme de plasare. Fişa de autor scrie că este monah, membru al Rugului Aprins, arhimandrit al Patriarhiei Ecumenice, doctorand la Benares, profesor de filozofie şi ştiinţe religioase la Beirut şi multe altele; în scrierile sale pot fi găsite reflecţii privind mai toate domeniile umanioarelor, alături de microfizică sau matematică. Întrebarea care se pune este: cum coexistă toate acestea din urmă cu vocaţia radicală a monahismului? Nu sînt ele irelevante din punctul de vedere al opţiunii pustiei?

Tot cîteva texte ale lui André Scrima pot înlătura această perspectivă imobilizantă asupra monahismului şi redimensionează, în acelaşi timp, tema radicalităţii în contextul unei fenomenologii a experienţei religioase. În primul rînd, Tradiţia este văzută ca un fapt de viaţă, ca o transmitere vie, personală, a misterului: „această viaţă în Dumnezeu, pentru Dumnezeu se înscrie în oameni vii şi se transmite prin ei. Asta înseamnă Tradiţie, *parádosis* (conform termenului grecesc): ceea ce se dă, se transmite, transmiterea de viaţă spirituală“ (Scrima, *Despre isihasm,* Humanitas, 2003). Modelul maximal al unei opţiuni spirituale, orientarea exclusivă şi profundă, minuţioasa delimitare a unei metode capătă un iz primăvăratic în momentul în care sînt consemnate nu în *Regulae,* ci în biografii de basm, precum cele din *Pateric*. În plus, această viaţă spirituală modelată şi transmisă prin întruchiparea personală a dorului faţă de Ceruri capătă, spune Părintele Scrima, un sens *axial,* e o „axă care orientează spre esenţial“.

Radicalitatea modelului se măsoară aşadar prin forţa lui de atracţie, prin capacitatea de a întrupa pînă şi în gestul mărunt evenimentul pascal şi nu prin înstrăinarea produsă în lume de o prezenţă orbitoare. Michel de Certeau observa, într-un dialog cu Jean-Marie Domenach, faptul că transcendenţa creştină, spre deosebire de cea din islam, are ca semn nu îndepărtarea, separaţia sau intangibilitatea, ci capacitatea de a „altera“ lumea, imprimînd-o cu prezenţa sa neaşteptată, dislocîndu-i obişnuinţele şi resemnificîndu-i limbajul. La fel, şi aici modelul maximal al unei experienţe spirituale îşi măsoară autenticitatea prin intensitatea vectorială pe care o imprimă celorlalte tipuri de experienţe, prin dislocarea monotoniei lor metodologice. În lumea actuală, remarca Părintele Scrima, sacrul este delocalizat, nu mai dispune de un sediu (fie el templu, biserică sau arbore) şi nu are program de audienţe; redus la intensitatea infinită a unui punct fără dimensiuni, el îşi schimbă funcţia: nu instituie, ci atrage, nu legitimează, ci seduce. La fel, modelul maximal al experienţei spirituale nu „guvernează“ solitar cîmpul celorlalte experienţe, ci le învăluie subtil, cu neaşteptatul care însoţeşte faptul de viaţă concret al celui care „transmite“ tradiţia Duhului. Admiraţia, ca formă a prieteniei, înseamnă a-l urma sau măcar a-i sta alături, ca în *Upanishade*.

În lumea actuală, remarca Părintele Scrima, sacrul este delocalizat.

Relaţia dintre modelul maximal şi instanţele secunde ale experienţei spirituale poate fi articulată mai precis plecînd de la o temă frecventă a Părintelui Scrima: aceea a relaţiei dintre maestru şi discipol în tradiţia răsăriteană. În mod simptomatic numit „Părinte“ sau „Avvă“, maestrul este „vîrful cel mai avansat al lucrării Duhului în *lume*“ (Scrima, „Maestru şi discipol în Răsăritul creştin“, în *Timpul rugului aprins,* Humanitas, 2000). Radicalitatea situării lui stă nu în cunoaşterea unor taine, ci în întruchiparea maximală (dar după puterea de a-l găzdui a lumii în care trăieşte) a harului. Scandalos uneori pentru logica „urbană“ a celor veniţi să asculte un cuvînt, intempestiv în manifestări, Părintele nu livrează reţete de mîntuire sau rezumate dogmatice. Dimpotrivă, el se transformă în vehicul al Duhului pentru discipol şi modelează prezenţa transcendenţei după rigorile şi limitele sufletului său unic. El ştie cît şi cînd să-l facă să păşească pe drumul Crucii, să-i impună un ritm, să-i orienteze şi să-i dozeze lucrările (de la cele înalte ale rugăciunii la cele aparent mărunte, de neînţeles, ca udarea zilnică a unui copac uscat). Relaţia dintre vîrful şi baza muntelui duhovnicesc nu este una ierarhică, la fel cum nu este nici cea dintre diversele tipuri de experienţă spirituală şi modelul ei maximal. Mai degrabă, ea se constuieşte temporal, într-o ordine continuă a intensităţilor sau, cu o altă imagine din „hermeneutica“ Părintelui Scrima, într-un spectru care se adună, la un moment dat, într-un punct luminos. Oricît ar părea a fi secundare, limitate, incomplete, experienţele spirituale „minore“ (cele considerate a fi „pregătitoare“, din vecinătatea vieţii cotidiene) se raportează la modelul lor maximal mai puţin ca un preambul al survenirii Duhului, cît ca o formă de discipolat în care Duhul, deja prezent, se modelează după un ritm aparte. Iar dacă momentul transformării discipolului în maestru este unul de nepătruns, rar înfăţişat ca atare, mereu *parrhesía* („îndrăzneală filială“) este răspunsul adecvat, concret, la chemarea irezistibilă a modelului.

* În notiţele sale păstrate în Arhiva André Scrima, parte din Fondul André Scrima de la Colegiul „Noua Europă“, Institut de Studii Avansate din Bucureşti, Părintele Scrima face diferenţa dintre monahismul occidental, indreptat spre „încreştinarea profundă a tuturor stărilor umane legitime“ şi cel oriental, avînd ca miză „realizarea absolută a acelui *unum necessarium* fără echivoc sau tranzacţie“ – îndumnezeirea omului.

Ioan Alexandru Tofan *este conferenţiar univ. dr. la Facultatea de Filozofie şi Ştiinţe Social-Politice, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“ din Iaşi. Dintre cărţile publicate:* City Lights. Despre experienţă la Walter Benjamin, *Humanitas, 2014.*

PUBLICITATE

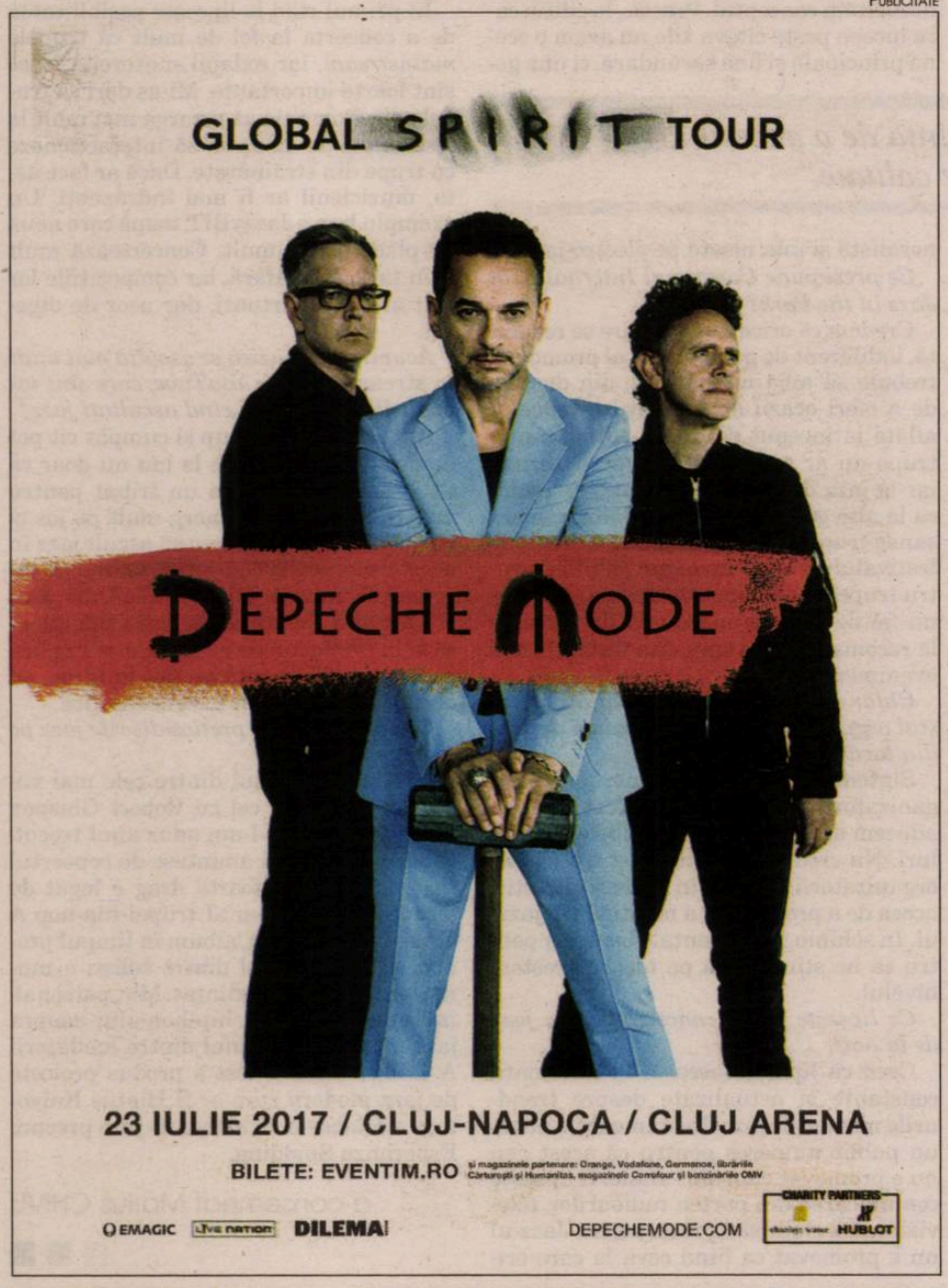

„La jazz oricine ar trebui să fie binevenit“

– interviu cu Alin VAIDA –

***Alin Vaida** este fondatorul festivalului Jazz in the Park, care se desfășoară între 26 iunie și 2 iulie la Cluj-Napoca. Programul și mai multe informații despre festival pot fi găsite la www.jazzinthepark.ro.*

Ce înseamnă „cel mai mare festival cu suflet jazz din România“?

Vrem să accesibilizăm muzica de jazz, așa că multe concerte sînt cu acces liber, iar pentru că am dorit să lăsăm ceva valoros în urmă am dezvoltat conceptul de bilet neobligatoriu. La fiecare ediție participă zeci de mii de oameni: oricine poate veni în parc, pe malul Someșului sau în alte locuri din oraș să descopere jazzul, indiferent cît de mult sau de puțin îl cunoaște. Sufletul vine din faptul că facem festivalul cu drag, respectînd principiile și valorile în care credem. De aceea festivalul are și o cauză: un fond spre care direcționăm banii din bilete neobligatorii. De cînd avem Fondul Jazz in the Park rămîne ceva vizibil în urma noastră prin proiectele sociale, culturale și educaționale pe care le finanțăm an de an.

Ce este, mai exact, Fondul Jazz in the Park?

E elementul care dă suflet festivalului. Accesul la concertele din parc și din alte locuri publice e liber, iar publicul poate cumpăra unul sau mai multe bilete neobligatorii. Suma minimă pe care o poate cineva direcționa spre Fond e de 10 lei, iar banii finanțează proiecte pentru oraș, deci se întoarce în comunitate. Am susținut în anii trecuți inițiative de artă experimentală, proiecte comunitare pentru oraș și tineri muzicieni. În 2016 am strîns 15.000 de euro din bilete neobligatorii. Anul acesta avem două cauze: proiecte educaționale, sociale și culturale în cea mai defavorizată zonă a Clujului, groapa de gunoi de la Pata Rît, unde locuiesc în condiții improprii peste 1500 de oameni, iar a doua cauză o reprezintă susținerea unor inițiative artistice în oraș.

Care este idealul festivalului?

Am pornit de la dorința de a accesibiliza muzica de calitate: am ales un spațiu extrem de accesibil – parcul –, astfel încît oricine să se simtă binevenit și să nu fie nimeni jenat de faptul că nu cunoaște jazz-ul. Dar tindem spre a fi cel mai mare proiect de acest gen din estul Europei.

Cum se alcătuiește line-up-*ul festivalului, după ce criterii, după gusturile cui?*

Încercăm să anticipăm numele mari de mîine și să le prezentăm publicului la concertele din spații publice, unde accesul e pe bază de bilet neobligatoriu. Asta mai degrabă decît să aducem numele mari care sînt în vogă acum. Aici nu marșăm pe notorietatea artistului, ci vrem să contribuim noi la creșterea notorietății trupelor. Excepție fac concertele pe bilete din cadrul festivalului, unde aducem nume cunoscute ale genului.

Pînă acum eu am făcut *line-up*-ul, iar din acest an am început să colaborăm cu Twin Arts pe partea de *booking* și sînt de mare ajutor. Deocamdată, ne dorim să experimentăm cît mai mult, să avem un echilibru între artiștii străini și cei români. La nivel de *booking* avem niște sume maxime pentru că nu vrem să destabilizăm piața de evenimente și să aducem artiști prea mari pe care să-i oferim gratuit. Pentru artiștii aflați acum în culmea carierei muzicale am dezvoltat secțiunea de bilete din cadrul festivalului, la care avem trei concerte extraordinare în primele trei zile: Dhafer Youssef, Barcelona Gipsy Balkan Orchestra și Susana Baca.

Dintre invitații acestei ediții, de unde credeți că vor veni marile surprize?

Credem că toți artiștii vor fi bine primiți de public. O surpriză foarte plăcută am avut deja cînd l-am anunțat pe Jojo Mayer, era extrem de așteptat și pare că am făcut o faptă bună pentru comunitatea de muzicieni aducîndu-l în festival. Mai apoi, Vintage Trouble, trupă care e pe val la nivel internațional și despre care credem că va fi atît de mare peste cîțiva ani, încît nu ne vom mai putea permite s-o aducem. Tatran e un grup în creștere cu o comunitate mare în România, deși e o formație mică, iar Barcelona Gipsy Balkan Orchestra atrage publicul prin stilul lor inedit de a interpreta muzica. Din *feedback*-ul publicului, ideea de a avea o scenă de electro-jazz pare să fie extrem de bună, iar pe viitor merită să dezvoltăm conceptul. Practic, la ediția care începe peste cîteva zile nu avem o scenă principală și una secundară, ci una generalistă și una nișată pe electro-jazz.

> *„Am pornit de la dorința de a accesibiliza muzica de calitate.“*

Ce presupune Concursul Internațional Jazz in the Park?

Credem că orice festival care se respectă, indiferent de genul muzical promovat, trebuie să aibă un concurs, din dorința de a oferi ocazii de promovare trupelor aflate la început de drum. Altfel, multe trupe nu ar avea șansa de a se afirma, iar la jazz ocaziile nu sînt atît de multe ca la alte genuri. Concursul nostru oferă șansa trupelor cîștigătoare de a deschide festivalul de anul următor. În plus, pentru trupele bune din concurs acționăm ca un fel de agenție informală de *booking*, le recomandăm și spre alte festivaluri și evenimente.

Chiar așa, în ce relație vă aflați cu restul organizatorilor de festivaluri de jazz din țară?

Sîntem într-o relație bună, iar cu organizatorii JazzTM am încercat chiar să aducem aceleași trupe la ambele festivaluri. Nu cred în rivalitate pentru că toți organizatorii tragem în aceeași direcție, aceea de a promova și a menține viu jazzul. În schimb, concurența e benefică pentru că ne stimulează pe toți să creștem nivelul.

Ce lipsește pieței concertistice de jazz de la noi?

Cred că lipsește accesul la informații constante și actualizate despre trendurile muzicii de jazz. Evenimentele nu au un public numeros pentru că acest gen nu e promovat cum sînt altele. Îi lipsește comunicarea din partea radiourilor, televiziunilor, chiar și a presei scrise. Jazz-ul nu e promovat ca fiind ceva la care oricine are acces și e binevenit. Dacă nu-l cunoști, tinzi să nu mergi la un concert de jazz pentru că te simți stînjenit și nu înțelegi ce se întîmplă acolo. Asta încercăm noi să schimbăm.

Ce le lipsește muzicienilor de jazz de la noi?

În primul rînd le lipsește posibilitatea de a concerta la fel de mult ca trupele *mainstream,* iar rodajul și exercițiul *live* sînt foarte importante. Mi-aș dori ca trupele din România să meargă mai mult la festivaluri de afară ca să interacționeze cu trupe din străinătate. Dacă ar face asta, muzicienii ar fi mai îndrăzneți. Un exemplu bun e JazzyBIT, trupă care nouă ne place foarte mult. Concertează mult și în țară, și în afară, iar compozițiile lor sînt ale unor virtuozi, dar ușor de digerat.

Acum, cînd muzica se ascultă mai mult în streaming *și pe YouTube, care sînt tabieturile dvs. atunci cînd ascultați jazz?*

Am acasă un pick-up și cumpăr cît pot de des discuri pe care le iau nu doar ca să le ascult, dar și ca un tribut pentru artiști. Îmi place să merg mult pe jos și cu bicicleta și obișnuiesc să ascult jazz în acest timp. Am și eu conturi online pe care ascult muzică, folosesc YouTube pentru a vedea prestații *live,* asta mă inspiră și la producția de evenimente. În plus, așa cum alții se uită pe net la filme, eu obișnuiesc să mă uit la concerte *live.*

Care este cel mai prețios disc de jazz pe care-l aveți acasă?

Sentimental, unul dintre cele mai valoroase discuri e cel cu Robert Glasper, artist pe care noi l-am adus anul trecut. Cînd îl ascult îmi amintesc de concertul *live.* Un alt disc foarte drag e legat de jazz: ultimul album al trupei hip-hop A Tribe Called Quest, album în timpul producerii căruia unul dintre soliști a murit, iar trupa s-a desființat. Mie, personal, îmi place influența hip-hop-ului asupra jazz-ului. În plus, unul dintre fondatorii A Tribe Called Quest a produs proiecte de jazz modern cum ar fi Hiatus Kaiyote și a colaborat cu artiști de jazz precum Esperanza Spalding.

a consemnat Marius CHIVU

Mihnea RUDOIU

Cine e Alain Delon?

Recent, m-am întîlnit cu o persoană care e amatoare de evenimente artistice: merge în mod frecvent la lansări de carte, expoziții de artă, concerte, teatru etc. Trăiește, aș putea spune, în miezul activităților culturale bucureștene. Și nu numai, călătorește mult, vizitează muzee, case memoriale, palate și castele ce mustesc de istorie, e o împătimită a locurilor unde timpul și-a pus amprenta asupra destinului omenirii. E foarte organizată. Pentru luna iulie și-a cumpărat bilete la concertul lui Robbie Williams din München, în august se duce la Untold, la sfîrșitul lui septembrie pleacă în Spania, Algeria și Tunisia pentru două săptămîni, iar de Crăciun, în Thailanda și Singapore. Și nu e exclus ca evenimentele și locațiile să se succeadă în același ritm trepidant și pe viitor. Cînd mi-a spus că a fost la TIFF, mi-am amintit că Alain Delon a fost invitatul special al ediției și i-am zis că primul roman l-am scris inspirat fiind de el.

– De cine? m-a întrebat ea.

Am bănuit că franceza mea e de vină, drept care mi-am strîmbat buzele, mai în glumă, mai în serios, cum făcea Iuliana Marciuc în anii '90 cînd anunța programul, iar TVR difuza filme cu el sîmbătă seara: Alen Deuloon.

Aceeași lipsă de reacție. Îmi fac curaj și o întreb:

– Nu ai auzit de Alain Delon?

– Ar trebui să știu? Cine e?

Sînt ușor contrariat.

– I s-a înmînat un premiu pentru întreaga carieră la TIFF. E un actor.

– Așa, și?

Devenise irascibilă chiar.

Mie mi se părea incredibil. Doar fusese la TIFF. Nevenindu-mi a crede, am rostit, de amorul artei (a șaptea), alte nume asociate cu Delon: Catherine Deneuve, Jean-Paul Belmondo, Jean Gabin, Simone Signoret, Monica Vitti, Lino Ventura, Yves Montand, Claudia Cardinale, Romy Schneider, Jane Birkin, Brigitte Bardot, Burt Lancaster, Charles Bronson…

Nu i-a tresărit o geană.

În schimb, am reușit să o enervez și mai tare. Imediat după aceea, discuția a derapat, fiind sistematic întreruptă de întrebări ale ei, rostite brusc în mijlocul unei fraze oarecare, cu scopul de a-mi arăta că „nu sînt mai prejos“: dar eu știu la ce vîrstă a descoperit Einstein teoria relativității, cunosc în ce localitate s-a născut Rubens, am habar unde a fost înmormîntat Beethoven, știu cu cîți milimetri se înclină anual Turnul din Pisa, știu cîte camere are Palatul Buckingham sau prin ce se distinge palatul Schönbrunn de restul palatelor din Europa?

Era foarte încîntată că nu știam. Cînd ne-am despărțit, îi devenisem aproape dușman.

Toți trăim într-o bulă. O bulă din care evadăm zilnic pentru a impune, conștient sau nu, celor cu care interacționăm lumea noastră intimă, convingerile și impresiile noastre. Ne simțim bine cînd cei din jur acceptă valoarea pe care ne-o acordăm, cînd își însușesc sensul pe care îl trasăm lucrurilor, cînd sînt seduși de judecățile pe care le stabilim indivizilor și întîmplărilor cu care avem a face. Ne simțim puternici și importanți cînd ei văd și simt, gîndesc și vorbesc ca rezultat al branșării la argumentele exprimate de noi.

În același timp, ne simțim bula amenințată cînd asemenea interacțiuni au ca finalitate descompunerea imaginii pe care o elaborăm cu acribie și care, într-o clipă de neatenție, se zgîrie sau se ciobește.

Nu vrem ca cei din jur să vizualizeze în legătură cu noi altă imagine decît cea pe care ne căznim să o transmitem în afară și care avem grijă să fie proaspătă ca o dimineață de iunie și, totodată, să pară veridică precum o oglindă. Dar nu orice fel de oglindă. Cea în care se reflectă împăratul gol ne displace. Vrem ca lumea să creadă ce ne place să credem despre noi. De fapt, ce dorim să se creadă, întrucît sînt copleșitoare cazurile cînd preferăm să sulemenim realitatea decît să o armonizăm, prin sacrificii, cu universul lăuntric. În fapt, cu cît sîntem mai neautentici, cu atît căutăm medii mai sigure pentru propagarea în exterior a imaginii personale și ne înconjurăm de oameni care acceptă de-a gata ce le oferim. Și, știindu-ne astfel, noi înșine devenim suspicioși cînd întîlnim pe alții, necunoscînd la ce să ne așteptăm și cît de mult din ei e fard sau nu.

– Nu ai auzit de Alain Delon?
– Ar trebui să știu? Cine e?

Sîntem orbiți de prejudecăți, de spaimele pe care le purtăm în noi, de considerații care ne străpung spiritul din toate direcțiile. Admitem cu jumătate de glas, dar sîntem la cheremul opiniei celorlalți, tremurăm – acesta e cuvîntul – să nu dezamăgim, să nu greșim, să nu fim înțeleși greșit, să nu fim catalogați altfel decît am dori. Vrem să fim validați. Și atîta tremurăm, că mereu dezamăgim, mereu greșim, mereu sfîrșim prin a fi catalogați altfel, mereu ajungem să ne simțim singuri. Mai singuri ca înainte. Timp în care deciziile se tot adună și ne împing mai mult către noi înșine.

Toți sîntem ceea ce pe Wall Street se cheamă un *risk-taker*, un jucător care alege dacă și cît să parieze. Viața e un pariu, chiar dacă nu toți dezvoltăm un apetit similar pentru inițiative riscante. Pentru mulți, instinctul de conservare primează în fața deciziilor nebunești, deși preferința pentru siguranță se poate dovedi, de asemenea, o alegere riscantă.

Un matematician, Jakob Bernoulli, spunea că „valoarea așteptărilor noastre se va situa întotdeauna undeva la mijloc între cel mai bun rezultat la care putem spera și cel mai rău lucru care ni se poate întîmpla“. Permanent luăm decizii, deciziile ne conduc spre compromisuri, compromisurile reflectă ce sîntem dispuși să facem și ce nu și conturează structura devenirii noastre. Ele influențează gradul de încredere pe care, mai tîrziu, îl vom exprima în legătură cu probabilitatea desfășurării evenimentelor în acord cu propriile premise. Datorită lor, adesea dudu-im de energie și țîșnim ca niște rachete în întîmpinarea eului pe care vrem să îl luăm în custodie, dar, totodată, din pricina lor, sîntem niște motoare care dudue, dar nu ambreiază deloc, ne adîncim în abisuri care ne ciuruiesc sufletul și, cînd ieșim la lumină din bezna în care ne-au aruncat propriile eșecuri, sîntem ca un mușuroi de cîrtițe, orbim mai tare și înțelegem și mai puțin din ceea ce se oferă privirii.

Nu contează dacă știi sau nu cine e sau ce reprezintă „Alain Delon“. La urma urmei, e unul din miile de nume care solicită atenția noastră fugară în încercarea de a ne folosi de ele ca să mediem eficient „fuziunea“ dintre intuiția personală și știința vieții pe care o avem în fața noastră. „Alain Delon“, la fel ca „Darwin“, „Ceaikovski“, „Pacea de la Westfalia“ sau „expresionismul“ în trecut, se va transforma într-un ansamblu teoretic de cunoștințe, va deveni un instrument de cercetare a unei epoci, a cărui valoare nu va putea fi cuantificată și a cărui utilitate va fi percepută subiectiv de fiecare.

Cultura generală nu te face mai fericit. Cunoașterea tragediilor din istoria universală nu te ferește de dramele din istoria personală, studiul filozofiei nu șterge gafele pe care le vei face, poeziile de dragoste nu deschid porțile ferecate ale iubirii pe care o visezi, matematica și fizica nu te familiarizează cu abstracțiunile vieții sau cu conceptul de vid, trăit pe propria piele.

Mai mult de atît, dacă privești în jur, remarci că ignoranța și superficialitatea merg braț la braț. Remarci că adepții lor trăiesc în armonie cu ei înșiși, că îi frustrează și îi deranjează o mie de lucruri, dar nu că ar fi ignoranți și superficiali (nici nu își imaginează că ar fi) sau că-și îndoapă creierul cu mizerii. Inclusiv o parte din cei ce vor citi acest articol și care vor da grav din cap în semn de aprobare, în ziua următoare vor continua a se hrăni cu aceeași pasiune din troaca online. Rumegînd blajin și sastisiți aceleași chestii semivulgare și semitîmpitele despre viață și relații, dar care le sînt servite într-un limbaj peremptoriu și agresiv, ca să sune convingător. Există atîta apatie intelectuală și spirituală pe net că, dacă Buddha, Tolstoi și Einstein și-ar deschide un cont comun de Facebook, eventual un blog, ar fi mai puțin citiți decît cine știe ce pupăză lirică sau cintezoi îmbătoșat care varsă înțelepciuni precum respiră, scriu cuvinte mai multe decît citesc și își pun pe tavă viața cu iz de dramoletă.

Cei din ziua de azi nici măcar nu mai simt nevoia să penduleze între necesitatea de a fi autentici și aceea de a-și masca deficiențele. Nu mai fac eforturi să fie nicicum. În pozele de pe Facebook să arate bine – în rest, nu ar fi multe de îmbunătățit. Sînt mulțumiți de ei înșiși. Drept dovadă, își etalează lipsurile cum fac soldații cu cicatricile dobîndite în urma rănilor din războaie: ca pe un semn de curaj. Recunosc sinceri că nu-i interesează nimic și ți-o spun solemn, cu o nuanță de autosuficiență în glas, ca nu cumva să vii tu cu altă opinie. Nu că i-ar deranja, dar i-ai plictisi.

Puțini mai înțeleg ce sînt pe cale să devină, puțini discern ce se petrece cu ei și în jurul lor. Majorității, de toate vîrstele, îi lipsește în mod fundamental claritatea interioară și cea exterioară. Pe toate palierele, se manifestă o încredere metafizică naivă în ideea că succesiunea gîndurilor personale, singure, este suficientă pentru construcția realității. Contactul întîmplător cu forme diferite de cunoaștere și de evaluare a lumii personale e respins imediat ce rezultatele trimit spre concluzii inconfortabile.

E o alegere și asta. Viața e bazată pe alegeri. Și fiecare alegere, riscantă sau sigură, ne apropie mai mult de esența noastră, pe care nu o putem eluda, așa cum nu putem anula consecințele propriilor alegeri. Și trebuie să înțelegem că la fiecare alegere există consecințe și că trebuie să le suportăm.

Știu, nu trebuie să ni se pară importante aceleași lucruri tuturor. Știu că, astăzi, opțiunea fanatică pentru un stil de viață împiedică – oricum, reduce substanțial – accesul la altul, întrucît solicită competențele individului în moduri și grade diferite. Înțeleg că, neputînd împăca și capra, și varza, îl sacrifici pe Othello pentru a fi manager sau alegi să vizitezi lumea, imortalizînd-o pe dinafară, în loc de a o înțelege, descîlcind-o pe dinăuntru.

Opțiunea va face întotdeauna diferența. Oricum, nu e niciodată simplu. E o artă să preschimbi o decizie, dintr-un obstacol cu care trebuie să te confrunți, într-un set de oportunități din care poți alege. O artă în care trebuie să excelăm pentru a fi mulțumiți de viața noastră.

Important e să nu confundăm arta cu kitsch-ul. Sau cu falsul grosolan.

Cu ochii-n 3,14

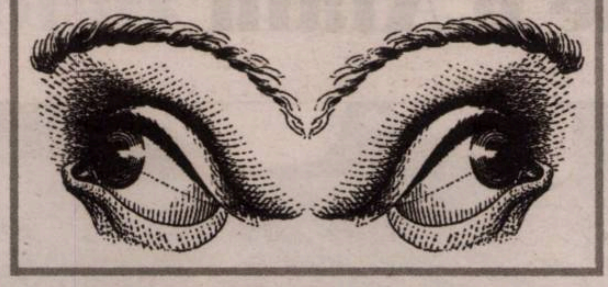

UN BĂRBAT ÎNFLORITOR NU FUNCȚIONEAZĂ PE TROTUAR, ÎNSĂ ACEASTA E CAM SINGURA GREȘEALĂ A SPECIEI UMANE

■ Un bărbat care zbura spre Ibiza, unde urma să aibă loc propria petrecere a burlacilor, și-a întrerupt partida de sex începută cu o necunoscută pentru a cere vecinilor de avion un prezervativ. Logodnica sa, care îl aștepta însărcinată acasă, a văzut „incidentul" filmat de unul dintre invidioșii pasageri. Deocamdată nu se cunosc consecințele. (**M. C.**)

■ Nu știu alte sectoare cum sînt, dar sectorul 4 este înfloritor. După ce am avut borduri noi, am avut borduri și mai noi, am avut părculețe verzi cu leagăne pentru copii și garduri verzi din sîrmă frumos împletită. Iar acum, mai nou, gardurile se transformă în niște ziduri din beton armat, zdravăn, înfipt în pămînt vreo juma' de metru și înalte de altă juma' de metru. Țapene, nene! Dilema mea: se va ridica oare un părculeț P+M pe aceste „fundații" sau or fi copiii din ziua de azi atît de violenți încît sîrma nu rezistă? (**A. D.**)

■ Îmi introduc cartela de metrou în aparat cu săgeata invers, pentru că altfel nu funcționează, apoi citesc, pe peron, că „Bucureștiul este un oraș smart doar prin prisma faptului că aici locuiesc foarte mulți oameni smart." (**C. Ș.**)

■ Pe Lascăr Catargiu, pe lîngă Secția de Poliție, a apărut într-o zi un scaun, legat cu lanț de un stîlp. Pe scaun, un afiș: „Vă rugăm nu parcați pe trotuar". La prînz, dispăruse afișul. Spre seară, din scaun rămăsese doar scheletul. În dimineața următoare, în locul scaunului a apărut o mașină. (**S. G.**)

■ Cineva vinde, pe un site de anunțuri, *cușcă veveriță crom, blu.* E prima oară cînd aud de o cușcă pentru veveriță. Și nu e vorba de una improvizată, ci de un produs fabricat sub un adevărat brand. Cel puțin așa reiese din anunț, însă aceasta e cam singura informație pe care am dedus-o din detaliile care sună după cum urmează: „Caracteristici produs brand Imac Dimensiuni 61 x 40 x 56 cm adapător nu hrănitor nu hrănitor fin nu căsuță nu platformă nu tub nu carusel da." De bună seamă, avem de-a face cu limbajul special al crescătorilor de veverițe. (**A. M.**)

■ La întrebarea acestor zile, cel mai bun și mai plastic răspuns e de departe postarea lui Florin Lăzărescu de pe Facebook: „Mie mi se pare că Grindeanu e fix ca ăla care a luat antidepresive, din greșeală, pentru diaree. Tot se cacă pe el, dar nu-i mai pasă". (**A. M. S.**)

■ Cîteva fosile de *Homo sapiens* descoperite în zona munților din Maroc arată că originile speciei umane sînt încă și mai vechi decît se credea: 300.000 de ani. E timpul pentru o Coaliție pentru Vechimea Tradițională. (**M. C.**)

NU VĂ FACEȚI ÎNSĂ GRIJI PENTRU EL, DE VREME CE BĂRBATUL ÎNCEPE SĂ DEVINĂ O STEA DINCOLO DE STELE

■ În Australia, un pui de cîine-lup pe nume Gavel a fost scos din programul de educare a cîinilor-polițiști pentru că... era prea adorabil. Nu vă faceți însă griji pentru el, cățelandrul a ajuns pe mîini bune: în prezent, locuiește cu guvernatorul din Queensland și are titlul de *Vice-Regal Dog* (cîine viceregal), fiind însărcinat să primească oaspeții și să asiste la ceremoniile oficiale. (**C. Ș.**)

■ Un spaniol în vîrstă de 48 de ani a recunoscut că, vreme de 14 ani, a pretins că e șofer de camion doar pentru a petrece mai mult timp departe de soție. Omul cîștigase în secret la loterie, ceea ce i-a permis să renunțe la fostul loc de muncă, să-și cumpere un camion și să străbată Spania în solitudine cîteva zile pe săptămînă. După ce a aflat din presă secretul soțului, femeia a declarat că avusese ea niște suspiciuni, de vreme ce bărbatul nu reușise să-i spună niciodată numele exact al companiei pentru care lucra, dar că nu are de gînd să ceară divorțul. Dragoste adevărată! Bietul om! (**M. C.**)

■ Bucureștiul (nostru și al dnei Firea) începe iar să devină o metropolă „ușor" horror: pe străzi au reapărut, în destule locuri, cîini vagabonzi uriași, alb-murdari, și gropi remarcabile. (**I. P.**)

■ „Dezastru" (it. *disastro,* fr. *désastre)* – din latină: prefixul privativ *dis-,* ca în „disfuncție", și *astrum* (stea) – sau atunci cînd astrele nu-ți sînt favorabile, cînd e „vai de steaua ta". (**M. P.**)

■ *Le Monde* își face reclamă cu ajutorul lui Donald Trump: „Abonează-te ca să poți citi articolele despre încălzirea climatică pe care nu le-a citit președintele american!" Ca vechi cititor de *Le Monde,* am apreciat mereu preocuparea pentru ecologie. Dar încă și mai mult aș aprecia dacă ziarul ar avea un impact și dincolo de Atlantic. (**M. M.**)

■ Alte nume de firme din București, acum din sectorul 3: Evoluăm Împreună SRL, Încălțămintea Ta Concept SRL, Floare Și Ulrich SRL, Brotac Medical Center SRL, Ispita Florilor SRL, Trans Ionel Cel Mai Fidel SRL, Societatea Exploratorilor Moderni SRL, Scaraoschi Cosmetics SRL, Dezmembrări Belciugatele SRL, Șah Mat SRL, Design Metalic For Life SRL, Livrăm Timp SRL, La Piovra Turista SRL, La Baboii SRL, Educație Cu Dragoste SRL, Tona Sisteme De Coșuri SRL, Manole Zece SRL, Euromateria SRL, Către Tine Psy SRL, Arena Instalațiilor SRL, Aud Roșu SRL-D, Insula Lenjeriei SRL, Micu Și Micuța SRL, Brici Entertainment SRL, Bebe Fulg SRL-D, Defacto SRL, Robi Corb SRL, Rama Veselă SRL, Alice Domnișor Cafe SRL, 5 Stele Verzi SRL, Super Ego SRL, Centrul Evoluției Și Fericirii SRL, Prod Configurare SRL, La Soacra Mea Acasă SRL, Plurinoi SRL, Te Privește Company SRL, Sintactic Grup SRL, Accesorii Vesele SRL, Coexist Properties SRL, Planta Mea SRL, Viitorul Vostru SRL-D, Ghepard Electric SRL, Aparte SRL, Ton Chien Aimé SRL, Sticluța Cu Clar De Lună SRL, Trainic Protector SRL, Floricel Contab SRL, La Steguleț SRL, Zale De Mătase SRL, Croc Tehnic Expert SRL, Real Mente SRL, Prețuri Pentru Tine SRL, Zumzet Mobile SRL-D, Suntuncopac SRL. (**D. S.**)

Ofertă specială pentru Dilematici!

3 luni 49 LEI

6 luni 89 LEI

12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector....., Cod poștal.....

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr..... din data.....

în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna*..... Semnătura.....

Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

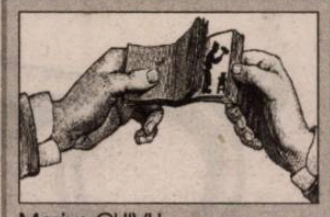

Marius CHIVU
feedbook
16

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **697** ■ 29 iunie – 5 iulie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 5,49 lei

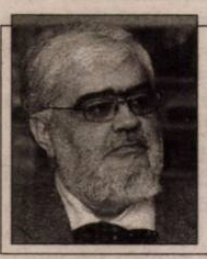

ANDREI PLEȘU
„*In memoriam* Mihnea Berindei“
pagina **3**

GAIL KLIGMAN
„Începem și noi să facem haz de necaz“
pagina **5**

BIANCA-OLIVIA NIȚĂ
„Acasă la Stalin“
pagina **22**

Fenomenul Arsenie Boca

„Omul se roagă de Dumnezeu să-l scape de necazuri și Dumnezeu se roagă de om să-și schimbe purtările. Socotiți acum, care de cine să asculte mai întîi?“

ARSENIE BOCA

Redacția DILEMA VECHE: Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, 020331 București ● **telefon:** 0372.130.006 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Dan NICULESCU

Aversiunea față de atracție

Cînd e vorba despre reprimarea homosexualității, se știe că ura leagă afectiv oamenii mai strîns decît o face iubirea. Cea mai intensă formă a dezaprobării ca efect este ura, fiind vizibilă ca agresivitate în comportament. Totodată ura e și cel mai puternic liant la nivel social, cînd este vorba de alianțe împotriva a ceva intolerabil pentru morala noastră.

La recentele evenimente legate de contramanifestațiile împotriva homosexualilor, s-au văzut alăturîndu-se grupuri neolegionare cu galerii de fotbal, preoți și studenți la teologie și huligani de tot felul, pentru a milita în plină concordie față de ceea ce este perceput ca fiind periculos. Unite în baza afectului comun – ura –, în numele unei morale eludate într-un fel sau altul.

Așadar, la început au ieșit în stradă niște oameni care-și cereau drepturile legitime în ceea ce privește oficializarea relației lor. Și nimic mai mult... Adică este firesc ca o legătură afectivă dintre doi adulți care consimt la asta, indiferent de orientarea lor sexuală, să devină și o relație legală în ceea ce privește parteneriatul civil. Dacă ceva anume provoacă în marșul diversității este faptul că persoanele care-și manifestă zgomotos existența trezesc un sentiment de pericol în ceilalți. Imediat au loc contrainvestiri de energie psihică de aceeași intensitate la indivizii care se simt lezați de ceea ce este inacceptabil pentru ei.

De unde vine această intoleranță? De ce nu se poate privi zîmbind de pe margine la participanții de la Gay Parade ca la un fel de carnaval? De ce se crede c-ar fi o formă de prozelitism sexual? Se vor destrăma familiile? În ce anume ar consta amenințarea?

Nu este deloc întîmplător că Biserica este cea care sare ca arsă de fiecare dată. În mare parte, aversiunea manifestă față de homosexualitate se explică doar prin prisma moralei religioase, care este prima lezată. În profunzime s-ar afla teroarea pe care o exercită propriile pulsiuni homosexuale inacceptate la un nivel conștient. Scandalurile sexuale din sînul Bisericii dovedesc adesea că astfel de înclinații sînt greu de stăpînit. Este nevoie de un efort continuu de reprimare, constatîndu-se că persoanele cu astfel de tendințe problematice pentru ele se îndreaptă către domenii care le mobilizează din plin defensele psihice. Se pot observa diverse forme de ascetism pentru diminuarea poftelor trupești și mortificări ale simțurilor. Acestea sînt întărite de ritualurile obsesionale care luptă împotriva angoaselor generate de sentimentele de culpabilitate. Astfel se ține în frîu, prin activități repetitive, o sexualitate inconștientă cît se poate de scandaloasă.

Conform psihanalizei, proiecția este operația prin care cineva expulzează în lumea exterioară gînduri, afecte și dorințe de care nu are știință sau pe care le refuză, atribuindu-le altora. Este dovedit clinic că propriile tendințe homosexuale nerecunoscute pot să-și găsească exprimarea prin gînduri și comportamente de combatere. Prin salvatorul mecanism al proiecției psihice, astfel de pulsiuni pot fi debarasate de „țapi ispășitori".

(apărut în *Dilema veche*
nr. 176, 21 iunie 2007)

Dilema veche vă propune

■ Artiști pe catalige, spectacole de magie și *street dance,* mascote și acrobați, „creaturi" cyborg gigantice, muzicieni, numere de circ, dansuri acrobatice, proiecții de lumini. Altfel spus, B-Fit in the Street, organizat de Primăria Capitalei prin ARCUB, între 1-30 iulie. Ajuns la cea de-a noua ediție, Festivalul Internațional de Teatru de Stradă București vine cu o paletă impresionantă – 40 de reprezentații susținute de trupe românești și internaționale, nouă țări participante, 300 de artiști care vor evolua în zece zone-cheie ale Capitalei. (Ruxandra Mihăilă)

■ Din articolul „Orașul vulnerabil", semnat de Georgiana Ilie și apărut în numărul 28 din *Decât o Revistă,* ne putem face o idee despre cît de ascuțită e sabia cu care trăim deasupra capului. Citiți-l! Se estimează că, la un cutremur mare, în București vor muri cam 6500 de oameni doar de la impact (în '77 au murit 1500). Fiindcă în capitală există peste 2350 de clădiri cu risc seismic. (Ana Maria Sandu)

■ Trei festivaluri esențiale în vara asta: 1) Outernational Days va avea loc în Grădina Uranus și la The Ark din București (7-9 iulie) și va aduce trupe/muzicieni din Kenya, Niger, Turcia, Senegal, Liban, dar și din Europa ori SUA. Vor mai fi și DJ seturi tematice, discuții, instalații, ateliere, dezbateri, filme documentare subsumate conceptului *„outernational",* termen relativ nou folosit în muzicologie, care se referă la genuri actuale, specifice unor subculturi sau periferii din spațiul cultural ce nu se identifică în mod direct cu normele occidentale, un fel de underground altoit pe forme hibride de *world music;* 2) festivalul de film istoric din Cetatea Rîșnovului (28 iulie – 6 august) a ajuns la a noua ediție și promite filme artistice și documentare, expoziții, dezbateri, concerte, cărți. Zece zile pline cu evenimente unul și unul. Mai multe la www.ffir.ro; 3) Smida Jazz Festival (25-27 august) din Parcul Național Apuseni este fratele mai mic al Gărînei și promite concerte foarte bune (Bugge Wesseltoft, GoGo Penguin și Tingvall Trio, printre alții), plus evenimente literare. Mai multe la www.smidajazz.ro. (Marius Chivu)

■ Pe 28 iunie a început BIFF, Bucharest International Film Festival. Ține pînă duminică, în sala „Elvira Popescu" a Institutului Francez. Și chiar dacă BIFF nu e ca TIFF, e sigur că are filme bune, ca de obicei. În program figurează *The Secret Scripture* (2016) cu Vanessa Redgrave, Rooney Mara și Omar Sharif jr. sau *Road to Mandalay* (2016), o coproducție Taiwan, Franța, Germania și Myanmar. Lucian Pintilie își va lansa o nouă ediție a cărții sale *Bricabrac* și va fi prezentat și filmul său din 2006 *Tertium non datur.* (Andrei Manolescu)

■ Reiau recomandarea lui Matei Martin din numărul trecut și vă îndemn și eu să vedeți neapărat *Jurnalul lui Robinson Crusoe,* un *musical* după *Insula* de Gellu Naum, la Teatrul Odeon (regia Mihai Măniuțiu, cîntece de Ada Milea, decor de Adrian Damian, coregrafie de Andrea Gavriliu). În stagiunea asta, doar vineri, 30 iunie, de la ora 19. Dați un regat pentru un *musical!* (Dan Stanciu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Donald Trump**
- **Ritualuri noi**
- **Ceartă, scandal**

album dilematic Dana Catona

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Mihaela SIMINA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

PUBLICITATE PENTRU PRINT:
d.stan@teaminnovation.ro / Tel: 0742-100.630
office@teaminnovation.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

PUBLICITATE PENTRU ONLINE:
vanzari@ead.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

Informații și reclamații ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.400

Tipărit la Tipomedia

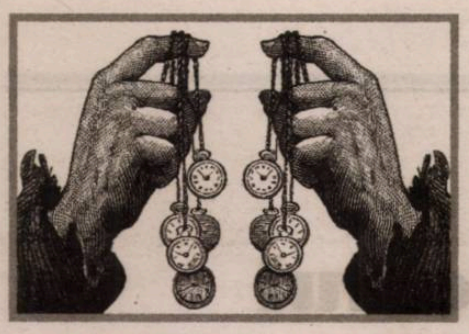

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

In memoriam Mihnea Berindei

Chipul și silueta lui Mihnea Berindei se confundă, în memoria mea, cu euforia zilelor de la sfîrșitul lui decembrie 1989. Știam, firește, cine e și ce făcuse, din exil, pentru mobilizarea unor instituții și organizații occidentale în apărarea drepturilor omului din România comunistă, pentru susținerea mișcării de rezistență și disidență din țară încă de pe vremea lui Paul Goma, pentru monitorizarea și mediatizarea abuzurilor regimului ceaușist. Dar nu-l întîlnisem față către față. Iar acum, într-una din primele seri post-revoluționare, îl vedeam în carne și oase, și nu oricum, ci dansînd cu Ariadna Combes, fiica Doinei Cornea, la o petrecere multicoloră din casa vecinului și amicului meu Ascanio Damian. Cei doi, Ariadna și Mihnea, fuseseră implicați, la Paris, în organizarea mai multor acțiuni anticomuniste și se bucurau acum, cu grație, de nesperata noutate a circumstanțelor. Privind înapoi, îmi amintesc de trei personaje, a căror apariție a marcat suita „evenimentelor“: Gregor von Rezzori, venit să savureze, la bătrînețe, reîntinerirea rădăcinilor sale românești, André Glucksmann și Mihnea. Cel dintîi se amuza cerîndu-și scuze că vorbește românește cu un accent cam „țărănesc“, cel de-al doilea ne prevenea, cu un scepticism pentru care nu eram pregătiți, că „Abia acum o să înceapă marele bordel!“, iar Mihnea, Mihnea dansa. Era expresia bonomiei lui discrete, a satisfacției de a regăsi normalitatea, a bucuriei de a degusta jovialitatea prieteniei.

De-atunci, ne-am revăzut de nenumărate ori. Mihnea nu era nici un „revoluționar de profesie“, nici un comentator distant al realității. Era un om al faptei: ținea să se implice, să pună umărul, să fie eficient, fără tapaj, fără retorică ornamentală. Ceea ce l-a costat. România – pentru care se străduise ani de-a rîndul, dincolo de vanități mărunte și de vreun interes personal – s-a grăbit să-i aplice rețeta „tradițională“ a deriziunii și calomniei. Zelul lui a devenit suspect. Nu cumva e cripto-socialist? Nu e cam prea la stînga pentru un luptător împotriva dictaturilor din Est? Sau, mai rău, nu are cumva, ca tot omul, niscaiva ascunzișuri inavuabile? Au apărut, pe frontul dîmbovițean al decredibilizării, toate „soluțiile“ la îndemînă: Mihnea Berindei – informator, Mihnea Berindei – agent de influență, Mihnea Berindei – kaghebisto-sorosisto-CIA-ist. Liber de complexele opozanților „de după război“, Mihnea a preferat realismul: nu s-a mulțumit să continue, după 1989, același discurs, același ton, același arsenal de gherilă ca mai înainte. A înțeles că avea de a face cu o situație de alt tip și că radicalitatea de lemn trebuie înlocuită cu negocierea fertilă. A înțeles că trebuie dialogat, în beneficiul public, cu Puterea nou instalată, nu pentru a obține demnități și privilegii, ci pentru a crea oportunități de evoluție igienică. Atît i-a trebuit. Mulți dintre cei care, pe vremea cînd Mihnea se răfuia, tenace, cu nedreptatea propuneau abile strategii de „cumințenie“, îl priveau acum de sus, ca pe un „trădător“. A fost afectat, dar nu s-a bosumflat. Și-a continuat, harnic și competent, cercetările istorice. A lucrat în Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste în România, a publicat și a adnotat, alături de Dorin Dobrincu, Armand Goșu, Gabriel Andreescu, importante colecții de documente din istoria partidului comunist (cu accent pe anii '80), fără a abandona mai vechile sale preocupări de sprijinire a mișcărilor democratice din țara sa, dar și din Bulgaria, Albania și Republica Moldova. Cu bune conexiuni în lumea franceză (a intermediat, între altele, o vizită informală a fostului premier Michel Rocard la București), Mihnea Berindei a făcut, fără nici o răsplată, numeroase servicii societății civile autohtone. Dincolo de toate, avea și darul, rar, al prieteniei, al convivialității, al „comeseniei“. Era conciliant și bine dispus, se pricepea la vinuri, știa, la Paris ca și la București, restaurante „interesante“, avea umor, naturalețe, bun gust. În ultima vreme, mă invita insistent la Veneția, unde cumpărase o casă, vînzînd ce avea în Franța. Am tot amînat, cu funesta convingere că timpul... are răbdare. N-a avut. Se împlinește, iată, un an, de cînd Mihnea a murit. Aflu că și partenera lui de dans din 1989, Ariadna Combes, l-a urmat cîteva luni mai tîrziu. Dar altul e, acum, dansul lor. Și nici euforia noastră din 1989 nu mai e ce-a fost...

„Abia acum o să înceapă marele bordel!“

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Planeta Petrila și dreptul la memorie

Este interesant că, la noi – am spus-o în repetate rînduri –, „tranziția“ economică a fost formulată aproape exclusiv în termenii luminoși ai „trecerii la economia de piață“, despre *dezindustrializarea* implicată de aceasta vorbindu-se mult mai rar și doar relativ recent. Iar componenta socială a dezindustrializării pare să-i intereseze doar pe unii sociologi și pe cîțiva artiști. Despre corupția sistemică din tot acest proces de privatizare și liberalizare a industriei, despre cine a cîștigat și cine a pierdut din toate aceste tranzacții, mai știm cîte ceva. Nu însă și despre costurile sociale, care par să nu-i intereseze decît pe cei direct vizați: muncitorii rămași fără slujbă. Or, dacă ne uităm puțin și pe această parte a străzii tranziției, vom constata că, *grosso modo,* post-comunismul a reușit, în vreo zece ani, să deplaseze înapoi la sat cam tot atîtea milioane de persoane cît a reușit comunismul, în patruzeci de ani, să mute de la sat la oraș. „Trecerea la economia de piață“ a mai implicat și multe alte lucruri: dispariția a peste 1000 de platforme industriale, respectiv a aproximativ 80% din capacitățile de producție industrială și, odată cu ele, scăderea numărului de angajați de la 8,1 milioane în 1990 la 4 milioane în 2011; populația celor mai mari 100 de localități din România a scăzut cu circa 20% în ultimii douăzeci de ani și a apărut un număr covîrșitor de *„shrinking cities“*. A înflorit însă comerțul cu fier vechi, exportul crescînd de la 1,1 milioane de tone în 2005 la aproape 2 milioane în 2010; în 2012, piața de fier vechi din România era evaluată la aproximativ 1,4 miliarde de euro. Era firesc și se întîmplă peste tot, dar acolo unde lucrurile nu sînt tocmai bine reglementate, aceste cîștiguri sînt de natură să-i facă pe mulți să viseze la „ecologizarea“ rapidă și totală a fostelor platforme industriale.

Să ne înțelegem: dezindustrializarea nu a fost inventată de români și nici de post-comunismul nostru. Ea s-a desfășurat, inexorabil – și, de regulă, brutal – în toate regiunile nevoite să treacă de la o vîrstă a industrializării la alta. Important este însă și cum s-a făcut această dezindustrializare. Or, la noi, ea este formulată, cel mai des, ca un soi de revanșă istorică a „meritocrației“ față de „beneficiari“ fără merit ai industrializării comuniste: muncitorii. Mai mult, victime sau nu, acestor oameni li se refuză dreptul la memorie, dreptul de a-și îngropa trecutul undeva unde să facă veșnica pomenire a tinereții lor, fie ea veselă sau tristă. Este semnificativ, din acest punct de vedere, că însuși termenul de „patrimoniu industrial“ este perceput de marea majoritate a publicului românesc ca un oximoron.

Se putea și altfel sau nu rămîne o întrebare de sine stătătoare. Pînă una-alta, situația arată astfel și implică milioane de oameni. Despre acești oameni și orașele lor în picaj, Ilinca Păun Constantinescu a organizat o edificatoare expoziție-document la MNAC în 2016 (*„Shrinking Cities in Romania* / Orașe românești în declin“). O privire ironic-înțelegătoare ne-au oferit și Stere Gulea în filmul *Sunt o babă comunistă* (după romanul lui Dan Lungu) sau Tudor Giurgiu în *Despre oameni și melci*. Piesa *Sub pămînt,* la care au contribuit dramaturgul Mihaela Michailov, fotograful Vlad Petri și regizorul David Schwartz, se apropie și mai empatic de această lume a dezindustrializării, în speță lumea actuală a minerilor. Lista ar putea continua, dar tot ar rămîne una scurtă.

În aceste condiții, mici inițiative locale apar pe ici-colo. La Cîmpulung Muscel, de pildă, Emil Hagi a reunit vestigii ale locului în Muzeul Automobilului Românesc, să fie de veșnică pomenire a unor timpuri apuse. Din acest punct de vedere, Ion Barbu este însă, fără îndoială, figura cea mai vizibilă și paradigmatică – iar în documentarul lui Andrei Dăscălescu *(Planeta Petrila)* își joacă „rolul vieții sale“, după cum spunea el însuși, mai în glumă, mai în serios, la una dintre lansările publice ale filmului.

Ion Barbu și brigadierul Cătălin Cenușă (celălalt personaj principal al filmului) „se luptă cu sistemul“ – a scris, generic, presa. Sistemul? Știm și noi cine e „sistemul“ și cum arată el. Dar ascultați și două „replici de stat“ povestite *off the record:* cînd Dăscălescu a insistat săptămîni în șir să obțină aprobarea de a filma în mină, un „șef“ l-a repezit: „Vreți să ne furați secretele noastre industriale și să le vindeți chinezilor?!“ Cînd echipa de studenți arhitecți venită să ajute benevol la documentarea patrimoniul industrial local a ajuns în zonă, primarul, înfășurat în tricolor, i-a întîmpinat cu pîine și sare, dar a strîns totul și a plecat înjurînd cînd și-a dat seama că nu erau însoțiți de marii profesori de la București, pe care îi aștepta. Și un mic „detaliu“ economic: minele se închid pentru că nu sînt rentabile, dar termocentralele pe cărbune rămîn, căci sînt „siguranță energetică națională“. Cărbunele va fi deci importat, la un preț mai mic, ce-i drept. Costurile sociale nu intră în acest calcul contabil, iar autorităților nici nu le trece prin cap ceea ce pînă și Banca Mondială a început să semnaleze: sărăcia costă și a început să-i coste tot mai mult pe cei bogați.

Dăscălescu a descoperit Petrila cu și prin Barbu. Dar a și trăit-o la acea limită dintre viață și moarte, care constituie viața cotidiană pe planeta cărbunelui, atunci cînd a filmat în subteran și o defecțiune tehnică de ventilație era să-i îngroape pe toți în metan. A redat „Planeta Petrila“ în două registre, care se intersectează în „rîsul petrilean“, dar rămîn totuși separate și complementare: absurdul transfigurat carnavalesc de Don Quijotele morilor culturale, Ion Barbu, și universul auster al minei lui Cenușă. Cele două planuri sînt și filmate distinct: unul în stilul documentarului observațional, iar celălalt pestriț, colorat, aparent improvizat, urmărind traseele și happening-urile mereu surprinzătoare ale lui Barbu și ale „ortacilor“ săi culturali.

Deși la începutul filmărilor nimeni nu se aștepta la acest lucru, filmul are un soi de happy-end: Vlad Alexandrescu, meteoricul ministru „tehnocrat“ al Culturii, decide să înscrie o serie de clădiri în lista patrimoniului industrial protejat. Lupta pare să fi dus la un final fericit: cultura a învins!...

La prezentarea de la MȚR a filmului, Ion Barbu a rămas locuitorul sclipitor al „Planetei Petrila“, brigadierul Cenușă a rămas demn, dar trist: pentru el, Petrila este deja o planetă căzătoare, o stea pe care astăzi o vedem și nu e. Există o șansă ca minerii din zonă să-și capete dreptul la memorie, dar cu moartea în suflet. Cele două planuri rămîn complementare, dar distincte.

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* De ce este România astfel? *(coord.), Editura Polirom, București, 2017.*

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Goarnele și Sistemul

Oameni care controlează sume enorme de bani. Care au relații senzaționale la nivelul clasei politice și mecanisme foarte eficiente de șantaj. Oameni care angajează sute de alți oameni pe care îi plătesc pentru a împinge o agendă netransparentă. Printre cei pe care îi plătesc sînt oameni specialiști în manipulare și cu experiență în a influența alegeri.

Ghiță și Voiculescu, patronii de la RTV și de la Antena 3, sînt corupți. Au ocupat amîndoi funcții extrem de importante în politică. Au legături solide cu fosta Securitate și cu grupuri infracționale. Au fost implicați în șantaj și în trafic de influență. La televiziunile lor se plimbă în fiecare săptămînă aceiași oameni, oameni care sînt formatori ai opiniei publice. Ambele televiziuni oferă un spațiu larg pentru opinia unora ca Sorin Roșca Stănescu, Marian Vanghelie, Gigi Becali, Elena Udrea. Toți au petrecut timp în pușcărie/arest și în politică, în poziții foarte importante. Nu sînt singurii. Cam toți politicienii pușcăriași sau pușcăriabili cu o minimă priză la public sînt promovați, adesea agresiv, de ambele posturi de televiziune.

Pe lîngă aceștia sînt alți formatori de opinie care au dovedit de-a lungul timpului o perfectă lipsă de coloană vertebrală. Ciutacu, Crețulescu, Ursu, Gâdea, Badea, Grecu au schimbat cu o ușurință năucitoare direcția atacului sau a laudelor deșănțate în funcție de interesul patronilor lor și, cel mai adesea, împotriva interesului public.

Mesajul principal promovat în ultimele luni este că lupta anticorupție dăunează României și că oameni după chipul și asemănarea patronilor nu numai că sînt acceptabili, dar sînt în fapt elitele de care avem nevoie. Sînt oamenii care pot să salveze România din ghearele „sistemului".

Ca secretar de stat, am avut ocazia să mă întîlnesc de cîteva ori cu funcționari superiori din SRI și din SIE. Impresionanți prin mediocritate și prin aroganță, cei pe care i-am cunoscut eu sînt foarte departe de sofisticarea, de pregătirea și de puterea de convingere pe care o au Pieleanu, Chirieac, Vișan și Ciuvică.

Sistemul/serviciile cele mai eficiente în manipulare și control nu sînt SRI, SIE sau fosta Securitate, ci exact televiziunile care țipă în fiecare zi despre sistem și despre servicii. În mod paradoxal, există legături dovedite și solide între patroni și unii dintre jurnaliștii care sînt foarte des prezenți pe ecranele acestor televiziuni și toate serviciile, inclusiv fosta Securitate.

Situația la B1 și la Realitatea TV este practic aceeași, cu singura deosebire că cele două posturi de televiziune au o influență neglijabilă comparativ cu Antena 3 și cu RTV.

La fel ca în partidele mari (PSD și PNL), și în televiziuni sînt oameni onești, care încearcă tot ce pot ca să își facă treaba cinstit. O parte dintre oamenii invitați la aceste televiziuni sînt de toată isprava. Din păcate, marea lor majoritate sînt simple unelte care legitimează instituții

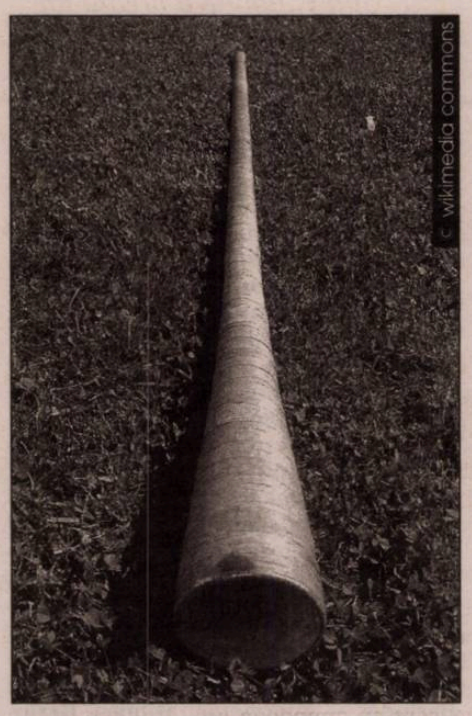

toxice care au efecte dezastruoase la nivel de societate.

Boicotarea acestor televiziuni pare o soluție logică, dar deloc plăcută, pentru că vine împotriva unei nevoi esențiale/aristoteliene a unei bune părți a oamenilor buni și de succes: aceea de a avea vizibilitate și recunoaștere. Zdrobitoarea majoritate găsește motive care mai de care mai sofisticate ca să justifice de ce, în ciuda faptului că în mod clar servesc interesele unor instituții specializate în manipulare, continuă să accepte invitațiile acestora.

Din păcate, oameni buni sînt cei care validează partea de propagandă a sistemului. Sistemul nu este reprezentat de instituțiile de forță, ci de goarnele mediatice. Fostul șef al SRI, domnul Maior, a recunoscut că o parte din goarnele mediatice sînt „acoperite".

Zeci de oameni care sînt și au fost, în fapt, coloana vertebrală a sistemului sînt în fiecare zi la televizor acuzînd sistemul. Oameni responsabili de numirile în SRI și în DNA, oameni care au fost în relații cît se poate de apropiate cu fostele și cu noile servicii de securitate dau vina pe sistem.

De curînd, Antena 3, prin invitații pe care i-a avut, a promovat de data aceasta, într-un mod grosolan, ideea că fostele elite, șobolanii politici cei mai urîți ai clasei politice, merită în fapt să continue să formeze opinia publică. Că noi avem nevoie de ei pentru că ei știu dedesubturile „sistemului" și ne pot salva de el.

Vanghelie, care strigă „hoții", și Becali, care strigă „corupții", au fost și se pare că rămîn metode crude, dar eficiente de a distrage atenția. Stănescu, care strigă „securiștii", Gâdea, care strigă „manipulatorii", și Antena 3 și RTV, care strigă „serviciile", sînt exact același lucru. Mai profesionist, mai sofisticat, dar același lucru.

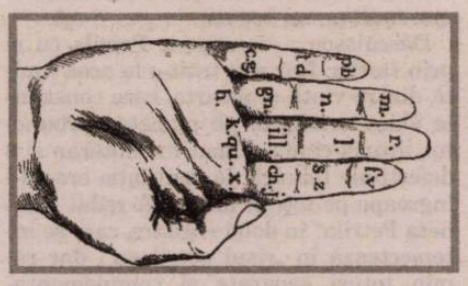

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Strategie antiplagiat

Doamna profesor universitar Coco Palet, o strălucită specialistă în Civilizație europeană veche, îndrumătoare de doctorate în domeniul Studii culturale (un domeniu, vai, atît de oropsit de „registrele calificărilor naționale" din țara noastră!), luă, la un moment dat, o decizie revoluționară de combatere a molimei plagiatului academic. Le spuse ferm propriilor doctoranzi (foarte numeroși, de altfel!) că nu va mai accepta „teze clasice" – scrise pe hîrtie carevasăzică – pentru susținerea finală în vederea „obținerii titlului de doctor", întrucît tentația „inspirării" din surse obscure a autorilor lor rămînea mult prea mare și răspîndită pentru a putea fi gestionată cu succes de o singură persoană (adică de doamna profesoară!), fie ea și genială ori multilateral dezvoltată intelectual. Ca atare, impuse regula inovatoare ca doctoranzii înșiși să devină dizertații vii, să fie niște statui umaneteze de doctorat, să întrupeze *de facto* cercetarea. Ce însemna, concret, acest lucru? Studentul își alegea o temă din cele anunțate drept disponibile, era admis în cadrul Școlii doctorale, sub coordonarea lui Coco Palet, și intra, aidoma tuturor indivizilor aflați în postura sa, într-un intens program de cercetare. Diferența față de ceilalți doctoranzi venea din faptul că respectivul nu trebuia să redacteze nimic. Nici referate, nici proiecte de sfîrșit de ciclu, nici, mai apoi, teza în chestiune. El avea doar sarcina să devină, treptat, o enciclopedie ambulantă a subiectului său doctoral și – atenție, detaliu cu adevărat remarcabil! – *să se metamorfozeze total în acest subiect, să-l ilustreze existențial, să funcționeze în variantă de tablou biologic, de imagine în carne și oase a lui.*

Vă întrebați, desigur, cum ar fi fost posibilă totuși bizara transfigurare? Dacă scrii o lucrare științifică despre nu știu ce reacții chimice complicate sau despre anumite ecuații teribile, e greu de crezut că *te poți transfoma* în ele. Șansa discipolilor lui Coco fu că materia doamnei Palet se preta perfect la o asemenea abordare originală. „Civlizația europeană veche" studia mentalități, obiceiuri, mituri, credințe și atitudini din istoria bătrînului continent. Temele propuse de profesoară încurajau raportarea la aceste probleme într-o manieră cît mai directă, *materială*, cum s-ar spune. Iată cîteva: „Moda în epoca victoriană", „Imaginea vampirului în secolul al XIX-lea european", „Decorul cultural al Londrei în perioada prezenței tînărului Mozart în Albion", „Justiția în timpul Revoluției franceze", „Prostia, pe parcursul dinastiei Romanovilor, în imperiul țarist", „Nebuna în era habsburgică", „Femeia/Femela elisabetană" ș.a.m.d. Doctoranzii se schimbau fizionomic pe măsură ce înaintau în programul de cercetare. Vampirologului, de pildă, i se lungiseră, sugestiv, colții din față și lucra numai noaptea, preferînd să doarmă ziua în ceva ce aducea cu un coșciug (mai mult, oricine l-ar fi privit atent în lumina lunii i-ar fi descoperit lucirea diabolică a ochilor, dobîndită „științific", la interacțiunea cu documentele „draculinice" de prin biblioteci). Specialista în modă victoriană purta – tot mai insistent, de la an la an! – bonețele și chiloți („gogoșari") largi, roșind mereu puritan și, observau apropiații, îngrășîndu-se patologic. Tînărul preocupat de Revoluția franceză avea căutătură tăioasă, precum Saint-Just, și își atîrna o ghilotină sinistră la gît.

Își atîrna
o ghilotină sinistră la gît.

Dificile se dovediră „preschimbările doctorale" ale studenților cu teme „duale". Doctoranda angajată în studiul feminității elisabetane a trebuit să fie, simultan, *și* „femeie" (după modelul de *lady* din opera lui Shakespeare), *și* „femelă" (animal de exploatare socială și sexuală), imaginea ei contradictorie fiind, într-adevăr, grotescă. „Nebuna" habsburgică alterna, anevoios, isteria primitivă cu eleganța imperial-vieneză, iar „prostănacul" rus (din lumea Romanovilor) o făcea, concomitent, pe „mujicul" rudimentar și pe „bolșevicul" *in nuce* (așadar insul cu vederi înaintate). În fine, expertul în atmosfera londoneză din timpul vizitei lui Mozart acolo avea vestimentație „schizoidă" (lux francez, specific epocii, combinat cu austeritate engleză, protestantă, *à la* Cromwell). De la distanță, părea un braconier lipsit de vocație. Ideea fundamentală deținea însă prioritate: *nimeni nu mai putea copia!* Plagiatul fusese eradicat cu succes. Prima susținere publică, în originala formulă propusă de doamna profesoară, îi aparținu vampirologului. Decanul, neavizat încă asupra tehnicilor revoluționare practicate, în programul doctoral, de îndrumătoare, sosi la eveniment, conform fișei postului, în calitatea sa de președinte de comisie. Rămase complet stupefiat cînd îl văzu pe candidat (costumat ca un liliac gigantic) executînd „zboruri" simbolice prin sala de examen. Culmea, insolitul Batman aterizâ subit chiar pe masa din fața lui și, fixîndu-l scelerat cu privirea, începu să sîsîie cu caninii dezveliți morbid-înfricoșător. Necontrolat și în legitimă apărare, președintelui îi porni pumnul, ca din pușcă, înspre figura șuierătoare.

Doctorandul se prăbuși instantaneu la pămînt, ca un rățoi sălbatic, secerat de glonțul vînătorului. Colții vampirești îi săriră cît colo, înfigîndu-se, ultimativ, în jugulara lui Coco Palet.

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

Gail KLIGMAN

Începem și noi să facem haz de necaz

Este profesor în cadrul Departamentului de Sociologie de la Universitatea din California, Los Angeles. Gail Kligman a predat antropologie la Universitatea din Chicago și Universitatea din Texas, Austin. A fost, de asemenea, profesor invitat la catedra de Studii Românești „Ion Rațiu" de la Universitatea din Georgetown. Preocupările sale științifice includ antropologia culturală și etnologia, îndeosebi în spațiul central și est-european. În anii '70 și '80 a făcut numeroase stagii de documentare și cercetare în România, mai ales în Maramureș. A continuat cercetările și după 1990. Legătura ei profundă cu spațiul studiat a făcut ca, în 1998, să devină cetățean de onoare al comunei Ieud. La sfîrșitul lunii mai a.c., i s-a decernat titlul de Doctor Honoris Causa al Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj. Cu această ocazie, Gail Kligman a ținut un discurs a cărui parte finală ne face plăcere să o aducem sub ochii dumneavoastră. Prof. Kligman se referă în acest fragment la una dintre cercetările pe care le-a făcut în țara noastră după 1990, dedicată colectivizării din anii comunismului, evidențiind o neașteptată relevanță a acestor cercetări pentru modul în care înțelege situația de azi din țara ei, Statele Unite ale Americii. **(S. V.)**

Țăranii sub asediu: colectivizarea agriculturii în România, 1948-1962 a continuat demersul meu de a înțelege comunismul românesc sub forma unei etnografii istorice a statului. Pentru că de multă vreme îmi doream să fac un proiect împreună cu Katherine Verdery, colega și prietena mea apropiată, am organizat împreună o echipă internațională, multidisciplinară și multigenerațională de 19 cercetători pentru a studia perioada inițială a colectivizării. (...)

Echipa noastră a acoperit o arie largă de localități, ceea ce ne-a permis să abordăm cîteva dintre problemele ridicate în legătură cu cercetarea calitativă, precum variația și reprezentativitatea. Majoritatea membrilor echipei noastre au făcut cercetări de istorie orală și de arhivă, care au amîndouă limitările lor. Istoriile orale suferă efectele trecerii timpului și ale distorsiunilor memoriei; interviurile erau retrospective și, în plus, influențate de climatul politic și cultural în care au fost luate, cînd a spune ceva pozitiv despre perioada comunistă nu era deloc la modă. Originile sociale ale fiecărei persoane și etapa de viață în care se afla îi influențau experiențele de viață, posibilitățile care i se deschideau și amintirile. Cei care fusese împușcat în spate și omorît de Securitate. În statisticile despre „teroriștii" din Ieud, bărbatul acesta este menționat ca „dispărut", nu „mort" (ca alții de pe lista respectivă). Aceasta este o problemă de interpretare. Categoria „dispăruților" e notorie în regimurile autoritare – Argentina, de exemplu; eticheta „dispărut" șterge sau ascunde crima motivată politic. (...)

Este, firește, foarte plăcut pentru mine să știu că rezultatele cercetărilor mele în România sînt folosite la cursuri aici și în alte țări și că, pe măsură ce accesul la materialele de arhivă s-a lărgit, cercetători tineri au preluat munca mea pentru a o duce mai departe și a oferi o înțelegere mai profundă a acestor fenomene. Mai puțin m-am gîndit, recunosc, la modul cum munca mea din România ar putea într-o zi să influențeze felul în care înțeleg ceea ce se întîmplă în Statele Unite. Ca o notă personală, am învățat foarte multe, de pildă, de la ieudeni, în particular din atitudinea lor profund umanistă față de moarte. Iar înainte de 1989 eram revoltată de compatrioții mei americani care nu-și exercitau dreptul de vot, dar care se grăbeau să condamne regimurile comuniste unde oamenii nu puteau vota liber. Această atitudine era – și rămîne pînă astăzi – o ipocrizie care mi se pare inacceptabilă și care compromite în mod fundamental practicile democratice.

La alegerile noastre prezidențiale din noiembrie 2016, numai 58% din americanii cu drept de vot și-au exprimat opinia. Rezultatul a schimbat dramatic climatul politic. Cu fiecare zi care trece, nu mai știm la ce să ne așteptăm. N-aș fi crezut să aud vreodată din gura unui președinte al Statelor Unite că „mass-media", și anume presa liberă, „este dușmanul poporului american!" (afirmație făcută în data de 17 februarie anul acesta). Noi am scris mult despre dușmani ai poporului român, căci categoria „dușmanilor" este des folosită în discursurile liderilor autoritari. Dar la noi?! Domnul președinte incită și la „lupta de clasă" – într-o versiune originală a lui, nu prea coerent formulată, în care el este singurul care-i poate salva pe cei uitați de procesele globalizării. Printre dușmanii lui se numără o serie de politicieni care populează „mlaștina" capitalei noastre, plus musulmani, imigranți, mai ales cei fără documente, și oricine nu gîndește ca el. În politica noastră au apărut din nou demascările și denunțurile (ele au mai fost practicate în perioada McCarthy, 1947-1956). Ca și „geniul din Carpați" și alți atotcunoscători (de pildă, Kim Jong Un), actualul președinte american declara el însuși că este cel mai deștept, știe mai bine ca alții și n-are nevoie de consilieri specialiști. Promisiunile lui sînt contrazise de date științifice, care, pentru el, sînt numai „fapte alternative". Recent, l-am văzut înconjurat de mineri bucuroși, care așteptau redeschiderea minelor, așa cum le-a promis. Merge în fabrici, făcînd tot feluri de promisiuni, dar și cu amenințări în același timp. Mi-e greu să nu mă gîndesc la fotografii asemănătoare publicate în *Scînteia,* mai demult, ori la diferența dintre declarațiile lui și realitatea trăită de oameni, la marele decalaj care a caracterizat comunicarea oficială în „epoca de aur". Azi, unii membri ai familiei lui au ajuns la putere fără să aibă deloc pregătirea necesară – spre deosebire, de pildă, de membri ai clanurilor Kennedy sau Bush. Asta îmi amintește de PCR – echivalent nu numai cu „pile, cunoștințe și relații", ci și cu „Petrescu, Ceaușescu și rudele" (Petrescu fiind numele de fată al doamnei). Noi n-avem, din păcate, această echivalență între litere, nume și semnificațiile lor, însă nepotismul și conflictele etice înfloresc la Casa Albă.

Categoria „dispăruților" e notorie în regimurile autoritare.

Numai faptul că ne putem gîndi la astfel de paralele este șocant! În mod clar, sistemul nostru are 241 de ani în care instituțiile democratice s-au consolidat. Și foarte mulți cetățeni sînt mobilizați, sfera publică este revigorată. Totuși, guvernul nostru este disfuncțional; ca și în Europa, efectele globalizării și ale neoliberalismului, combinate cu promovarea drepturilor pentru demnitatea identității diversilor grupuri sociale, au contribuit la apariția unor diviziuni și tensiuni în societate. Nu intenționez să fac aici o analiză pe larg a politicii noastre. Însă este prima oară de cînd vin în România cînd descopăr că lucruri pe care le-am constatat aici au anumite similitudini cu ceea ce se petrece acum la noi, similitudini care recunosc că mă tulbură profund. Și, pentru prima oară în viață, văd că începem și noi să facem haz de necaz.

În încheiere, va reamintesc că inițial n-am avut intenția să vin în România, dar am venit și, cum se zice, restul e istorie – istoria mea profesională și personală, și nu numai aici, ci și la Los Angeles, unde locuiesc. Cînd am cunoscut-o pe doctorița mea de familie, am aflat că este de origine română. Cum e posibil ca, într-o metropolă imensă cum este Los Angeles-ul (cu o populație estimată între 13 și 16 milioane de locuitori), să ajung tocmai la ea? Și lucruri de felul acesta mi se întîmplă destul de des. După atîția ani, România și românii fac parte din viața mea și se pare că vor face parte întotdeauna.

PUBLICITATE

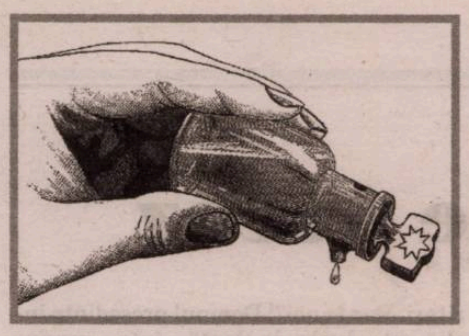

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

Stambă, imprimeu și print

Moda lingvistică e la fel de schimbătoare ca moda vestimentară: vechea *stambă* a devenit la un moment dat *imprimeu* și riscă acum să se schimbe în *print*. Țesăturile de bumbac cu modele imprimate au circulat în țările române sub o denumire grecească preluată din italiană: forma *stamba* reflectă pronunțarea din neogreacă a cuvîntului italienesc *stampa*. În italiană, *stampa* denumește tiparul, dar și diferitele sale produse; româna a preluat, direct sau prin intermediar, mai multe dintre sensurile dezvoltate prin metonimie de cuvîntul italienesc. În româna din secolul al XVIII-lea, *stambă* avea chiar sensul „tipar", adesea în construcția *a da în stambă* – „a tipări": „s-au dat în stamba tipografiei bisericești" *(Dicționarul limbii române* – DLR). Cum se știe, expresia *a da în stambă* a căpătat mai întîi sensul „a deveni de notorietate publică", cu care apare la Anton Pann („că era vestită și în stambă dată / de văduvă grasă, putredă bogată"), de unde, mai ales în construcția *a se da în stambă,* s-a dezvoltat accepția „a se face de rîs" (discutată pe larg de Stelian Dumistrăcel, în *Pînă-n pînzele albe. Dicționar de expresii românești,* 2001). Forma *stampă,* cu sensul „gravură", are aceeași origine italienească. În plus, în italiană termenul *stampa* desemnează și ansamblul presei tipărite; sensul e prezent într-o formulă preluată relativ recent de presa sportivă românească și extinsă și asupra altor domenii – *silenzio stampa*. În domeniul textil, *stambă* a trecut, prin metonimie, de la denumirea modelului imprimat sau a tehnicii de imprimare la desemnarea materialului, a tipului de țesătură. Contextele tipice de apariție a cuvîntului sînt listele de materiale (în reclamele interbelice, magazinele ofereau *stofe, mătăsuri, stambă, americă* etc.) și sintagme ca *rochii de stambă, fuste de stambă* etc. Încă din secolul al XIX-lea, *stamba* pare să fi fost în primul rînd țesătura de bumbac, din moment ce o listă de obiecte pierdute publicată în *Monitorul oficial* nr. 192 din 1899 conținea „o bluză de stambă albă" și „2 cămăși stambă". În prezent, cînd stamba nu mai este foarte des pomenită, apar formulări care ar putea fi considerate pleonastice din punctul de vedere al etimologiei („rochii din *stambă imprimată",* totsites.com), sintagma stambă imprimată avînd chiar un cod înregistrat (osim.ro).

După moda grecească (sau italienească) a urmat cea franceză; nu e de mirare că termenul vestimentar impus pentru ceea ce desemnase inițial *stamba* a fost *imprimeu* („țesătură imprimată cu modele colorate", DEX), adaptare a fr. *imprimé*. *Imprimeu* era, pînă de curînd, singurul termen disponibil pentru a desemna respectivul tip de material textil colorat: „rochii cu *imprimeuri",* „rochie cu *imprimeu* floral", „rochie lungă cu *imprimeu* abstract" etc. Moda lexicală franceză fiind însă înlocuită, tot mai mult, de cea engleză, *imprimeurile* au devenit, brusc, *printuri*: „rochie maxi vaporoasă, de vară, *cu* print *floral"* (wildfashion.ro); *„rochiile cu print* și *fustele cu print* nu pot lipsi din garderoba nici unei femei" (missgrey.ro), *„bluze cu* printuri florale, în culori tonice și pline de viață!" (amafashion.ro) etc. Adesea sînt folosite în același text ambele cuvinte, fără teama că alternarea lor ar putea provoca vreo confuzie: „Sezonul cald ne permite să celebrăm zi de zi feminitatea purtînd rochii *cu imprimeu floral*. (...) Astfel, aerul degajat și romantic al unei rochii *cu print floral* se va integra armonios..." (divahair.ro). Nu exista, desigur, nici un motiv serios pentru a înlocui sau a dubla termenul *imprimeu* prin anglicismul *print*. E drept, nu există nici vreo superioritate absolută a lui *imprimeu* (probabil perceput inițial ca un barbarism) față de *print* – în afara avantajului, deloc neglijabil, că termenul exista deja și își consolidase timp de decenii poziția în limbă. Ca și altă dată în istoria limbii române, împrumuturi din surse diverse intră într-o competiție din care nu se știe de la început cine va fi cîștigătorul sau cum se vor diferența pînă la urmă utilizările.

E interesant de observat și că, în vreme ce în limbajul modei *printul* încearcă să detroneze *imprimeul,* în tehnologiile electronice termenul *imprimantă* (din fr. *imprimante)* pare cîștigător în comparație cu anglicismul *printer*. Un fel de principiu al varietății și al disponibilității egale față de sursele diferite tinde să guverneze preferințele vorbitorilor, care preiau fără ezitări substantivul din franceză și verbul din engleză, ca într-o banală întrebare lansată în spațiul Internetului: ce să faci cînd *„imprimanta* nu *printează"?*

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

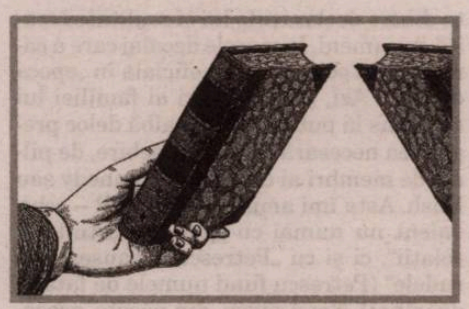

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Trece-mă, te rog, la făcute! (II)

Săptămîna trecută am citat din memorie din Textul Fondator al noii religii politice din România, instituite pe crezul *Sola Scriptura*. De atunci acribia, boală profesională larg răspîndită între filologi, îmi dă dureri de cap și mustrări de cuget. Revin, așadar, cu cuvenitele rectificări. S-o luăm metodic. Textul sursă se cheamă „Programul de guvernare 2017-2020" și poate fi încă vizitat la adresa http://gov.ro/fisiere/pagini_fisiere/Programul_de_guvernare_2017-2020.pdf.

Primul citat reprodus din memorie, „Continuarea subfinanțării cronice la capitolul Educație, spre a evita risipa banului public", parafrazează un alt citat, cu care se deschide „Capitolul Politici în domeniul educației": „«Educația este tot ce vezi și ce auzi» spunea marele patriot Nicolae Iorga." (p. 36). În continuare aflăm că: „Privim educația ca un factor strategic de dezvoltare. Educația a fost și va rămîne un domeniu de interes major, mereu pe agenda publică. Educația începe la naștere și continuă toată viața prin acumularea în cunoaștere." *(idem)* Mai clar decît atît nu se poate.

■ „Anularea precedentului concurs pentru ocuparea posturilor de directori de școală, astfel încît și foștii candidați ce n-au obținut notă de trecere să poată să-și continue activitatea, spre bunul mers al învățămîntului românesc."

E suficient să aruncăm o privire asupra unor versete precum „Promovarea profesioniștilor în managementul educațional" (p. 38) sau, cu caracter mai general, „În acest sens, managementul public va fi depolitizat în întregime, de la nivelul de subsecretar de stat în jos, concursurile pentru accederea la funcții de conducere în sistemul public se vor face transparent, pe bază de proiecte de management, dar și de verificarea cunoștințelor, evaluate de către evaluatori independenți, cu o bună reputație morală și profesională." (p. 9)

■ „Reconfigurarea corpului de experți ai CNATDCU – Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare – spre a pune capăt, o dată pentru totdeauna, practicii infamante a depistării lucrărilor plagiate sau închiriate."

Aici memoria pare a-mi fi jucat feste, pentru că nu găsește în Program vreo referire la CNATDCU și nici la etica activităților didactice și de cercetare. Mai caut. Sînt în schimb referiri explicite la „valorificarea adecvată a experienței personalităților academice de marcă" (p. 39), în principal, prin demisie.

„Obiective îndeplinite integral și pe dos".

■ „Construcția și implementarea unui sistem de evaluare a performanțelor universităților din România, potrivit principiului echității, astfel încît toate să poată ieși pe locul I" reproduce cu fidelitate versetul „Realizarea clasificării instituțiilor de învățămînt și ierarhizarea programelor de studii, printr-un proces transparent, pe baza unor criterii relevante în raport cu rolul universităților în societate, ca un instrument util pentru viitorii studenți în alegerea unui parcurs academic care să răspundă așteptărilor lor, dar și pentru eficientizarea cheltuirii fondurilor publice." (p. 41)

■ „Amînarea procesului de evaluare a Școlilor doctorale din România, pînă ce se va dovedi că nu e nevoie de el" se regăsește în „Creșterea calității și relevanței programelor de studii universitare, inclusiv prin îmbunătățirea cadrului metodologic de autoevaluare și evaluare externă, la toate nivelurile de studii" (p. 41), ca și în „Încurajarea formării polilor de excelență în educație și cercetare, pentru valorificarea mai eficientă a resurselor și creșterea performanțelor universităților românești" *(idem).*

■ „Reconfigurarea corpului de experți evaluatori ai CNC – Consiliul Național al Cercetării – cu eliminarea experților străini, a celor din științele umaniste și restrîngerea drastică a numărului evaluatorilor proveniți din instituții de referință în cercetare, pentru a contracara subordonarea științei românești intereselor străine, efectul disolutiv al umanisticii asupra minții concetățenilor noștri și aspirațiile de monopol intern."

Aici chiar scrie negru pe alb că „În acest sens se vor reorganiza Consiliul Consultativ CDI, Consiliul Național al Cercetării și Consiliul Național pentru Inovare și Antreprenoriat prin înființarea unor comitete de specialitate cu putere de decizie sporită în implementarea politicilor de cercetare-dezvoltare" (p. 42). Cît privește internaționalizarea, o regăsim atît la „creșterea prestigiului internațional al României..." (p. 37), cît și la „consolidarea relațiilor tradiționale existente între România și diferitele organisme internaționale în domeniul educației și cercetării..." (p. 41) – mai ales cînd autoritățile naționale în domeniu se bucură de sprijinul consacrat al unor foruri de recunoaștere internațională precum revista *Nature* ș.a.

■ „Prorogarea măsurilor privind anul pregătitor de limba română pentru studenții străini, spre a nu limita accesul la studii al celor care știu să spună «Bună ziua» pe românește."

În acest caz este clar vorba despre „încurajarea internaționalizării universităților românești, prin creșterea calității, dezvoltarea programelor de studii în limbi străine și promovarea ofertei educaționale, în vederea atragerii de studenți străini, inclusiv din țări terțe (peste 20.000 pe an)..." (p. 41)

Din cîte am înțeles, s-au folosit trei indicatori la recenta evaluare a activității miniștrilor, a Guvernului în ansamblu: „obiective îndeplinite", „parțial îndeplinite" și „neîndeplinite". E păcat, cred, că nu s-a adăugat și un al patrulea, deloc de neglijat: „obiective îndeplinite integral și pe dos". Ar fi putut figura la rubrica „cele mai făcute dintre făcute", demonstrînd, o dată în plus, infailibilitatea Textului Fondator, care ne arată că „Vom lăsa viitorului guvern, la expirarea mandatului nostru, un parcurs de țară și o legislație modificată, care să explice oamenilor care va fi traseul României în următorii 15-20 de ani, nu doar de la un an la altul, precum în prezent." (p. 15)

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

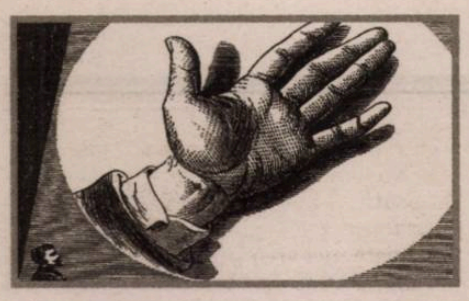

Adina POPESCU

portrete din mers

O expediție (II)

– Cheile Nerei –

În a doua zi a expediției noastre am ajuns în Cheile Nerei, un loc pe care l-am crezut legendar, de-a lungul timpului, așa cum era descris în povestirile unor prieteni. „La vară facem Cheile Nerei!" – auzeam uneori, iar cei care aveau astfel de planuri își aruncau priviri conspirative, de cunoscători, ca și cum și-ar fi propus să plece pe o altă planetă. Mai observam și un ușor dispreț al lor față de locurile „bătute" de toată lumea, cum ar fi Valea Prahovei, chiar și Piatra Craiului. Cheile Nerei erau altceva!

În primăvara acestui an, la Ministerul Turismului a fost depusă o aplicație pentru recunoașterea și declararea zonei Cheile Nerei ca destinație de ecoturism. Acest pas important pentru dezvoltarea turismului din Banatul Montan a fost posibil prin eforturile susținute și perseverența unor organizații precum WWF România. Cu noi au fost, încă de la începutul expediției noastre, Oana și Mara de la WWF. De cîțiva ani, Oana aproape că s-a mutat în Banat, la Armeniș, unde este implicată împreună cu Mara într-un alt proiect care presupune refacerea populației de zimbri liberi din România. Însă despre zimbri voi povesti mai pe larg într-un alt episod. Pentru mine, care nu am avut nici măcar o experiență de cercetaș în adolescență și am făcut doar întîmplător parte dintr-o școală de ghizi, ceea ce fac Oana și Mara este cu totul nou și special. Ele reprezintă o organizație, e adevărat, însă „activismul" pe care îl practică nu este unul „pe hîrtie" sau, dacă vreți, este dincolo de hîrtie și de proiecte, căci e vorba despre o practică de teren. De pildă, în Cheile Nerei, cele două fete își cunoșteau foarte bine „terenul" – mai mult decît atît, puteau să-l „interpreteze". Iar atașamentul lor față de tot ce înseamnă sălbăticie, ecologie, locuri nealterate de prezența omului, departe de civilizație, m-a înduioșat. La un popas, deasupra unui pîrîu unde erau niște trunchiuri de copaci căzute, unele putrezite, Oana m-a întrebat „ce văd". Pentru mine era un peisaj de pădure oarecare, trunchiurile de copaci căzute trasau într-adevăr niște linii, în rest era un haos vegetal. Oana mi-a explicat că totul are un rost – că un copac căzut poate să reprezinte, de pildă, un „traseu" pentru o specie de rozătoare care trebuie să traverseze dincolo ca să-și găsească resurse de supraviețuire. Pe de altă parte, trunchiurile căzute pot alcătui un mic baraj natural, necesar. Într-o baltă am găsit o șopîrlă mică, inofensivă. În momentul în care ne-am apropiat, șopîrla s-a întors pe burtă, de fapt ne-a arătat burta ei galbenă care să ne îndepărteze ca pe niște potențiali agresori. Din nou, era un „semn" că mediul în care trăia șopîrla respectivă era încă unul OK și că șopîrla reacționa într-un mod firesc, așa cum o făcuseră bunicele și străbunicele ei de-a lungul cîtorva mii de ani. Este pentru prima dată cînd mi-am pus întrebarea cît de mult contează astfel de lucruri, dacă ele contează, și mi-am dat seama că am devenit cu toții niște animale citadine, pentru care astfel de „semne" nu mai înseamnă nimic. Oana și Mara ridică în mod firesc PET-urile lăsate de oameni pe cărare și le pun în pungi de plastic pentru a le duce pînă la cel mai apropiat coș de gunoi. Cele două fete îi salută cu bucurie pe toți cei pe care îi întîlnesc pe traseele lor. La fel ca ele o fac mulți alții. Sînt gesturi de bun-simț ale turismului montan de altădată, care s-au pierdut undeva pe drum.

Ai senzația
că e un rîu secret.

Revin la Cheile Nerei, unde în nici un caz nu e un relief montan, așa cum mi-am imaginat – altitudinea maximă este de 1160 de metri. Așadar, Nera este un rîu care șerpuiește la joasă altitudine, înconjurat de păduri de foioase, învelit în straturi întregi de vegetație care filtrează lumina zilei, în diferite moduri, de la verde la ocru. Ai senzația că e un rîu secret. Un panou atenționează prezența viperelor cu corn, ca oriunde în județul Caraș-Severin. Nimeni nu a mai fost mușcat de vipere în ultimii ani, însă, ca excursionist fără experiență, îți crește un pic adrenalina cînd te gîndești la ele. Am mers cu mașina de-a lungul rîului, pe un drum îngust, forestier, pînă la Păstrăvărie, „Păstrăv ca la Bei" – misteriosul Ochiul Bei e doar la jumătate de oră distanță. Aici e și un camping. Păstrăvăria e, de fapt, o coșmelie de lemn unde doi băieți cam apatici prăjesc păstrăvi și ți-i servesc pe „carton", ca pe micii de pe vremuri, cu felii de franzelă și cu mujdei. Prețul e mic, iar peștii au o dulceață aparte, nu se compară cu cei pe care îi cumperi din supermarket. O singură dată am mai mîncat un păstrăv atît de bun, la Rucăr, pescuit direct din rîu. Oana întreabă de ce nu fac și mămăligă. „Pentru că nu avem suficienți clienți și se strică!" – spune băiatul. „Dar o puteți încălzi pe grătar a doua zi și e foarte bună!" – propune Oana. Băieții sînt reticenți și atunci cînd noi scoatem din portbagaj cîte o sticlă de Sara, berea cu care ne-am dotat la Văliug. „De ce nu propuneți o bere locală, din Banat, în locul berilor comerciale?" – întreabă din nou Oana. Băiatul ridică din umeri, îmi dau seama că n-are chef să-i explice că preferă să ia o bere cu o marcă comună de la en-gros pe care s-o vîndă cu 5 lei, decît să ia o bere de casă care ar costa, cu tot cu adaos, vreo 10. Însă este încercarea justificată a Oanei de a face ecoturism și de a promova produsele din zonă.

Ne lăsăm mașina la Păstrăvărie și parcurgem un drum lejer prin pădure pînă la Ochiul Bei. Pe drum întîlnim fluturi, rădaște, femei tinere cu copii în spate, cupluri. Lacul apare pe neașteptate, într-adevăr e un ochi de apă foarte limpede, de o culoare ireală – azuriu, verzui, albastru. Legendele pe seama lui sînt multe și într-o țară „normală" din punct de vedere turistic s-ar fi valorificat la maximum – de pildă, cea cu fiul unui bei, îndrăgostit de fata unui păstor, care a fost omorîtă de bei, iar lacul s-a umplut de lacrimile feciorului. Eu prefer legenda cu locul de întîlnire al ielelor, deși pe timpul zilei nu sînt iele pe aici; doar oameni care fac fotografii, oglindindu-se în apă în diferite poziții. Oricum, atmosfera e cea de film *fantasy*, te aștepți să apară tot soiul de creaturi mitologice din pădure. Dacă mai urci un pic ajungi la cascada Beușnița. E o stîncă învelită în mușchi pe unde curg șuvoaie de apă, mai molcome sau mai repezi, și întreg locul capătă altă textură, în funcție de cum cade lumina. Ce mi-a plăcut – oamenii care ajung aici nu vorbesc tare, stau cîteva minute și se uită în tăcere, ca la un altar.

Era luni, în extrasezon, iar pe drumul acela forestier de pe malul Nerei ne-am intersectat cu destule mașini care voiau să ajungă undeva, în zonă. O doamnă în jur de 60 de ani din București ne-a oprit chiar la intrarea în chei: „Unde ați fost? La Ochiul Bei și la cascadă? Și e frumos, nu-i așa? Merită să mergi, nu-i așa?" Ce să-i răspundem? Că e incredibil de frumos? Sînt mii de locuri „incredibil" de frumoase nu doar în România, ci și în Bulgaria, Croația, Grecia, Filipine, în America de Sud. Sînt peste tot. Tot ce contează, cred, este să existe oameni care să le vadă, dar și să le păstreze așa cum sînt. Nu mă mai simt privilegiată că am ajuns în Cheile Nerei, chiar dacă doar pentru o jumătate de zi. Și nici mai nu cad în capcana turistului de pe șosea care admiră, la viteza legală, Valea Oltului: „Avem o țară frumoasă, păcat că e locuită!" Eu zic că e „locuită" bine în multe locuri, iar acolo unde nu e locuită deloc se întîmplă lucruri minunate care nu mai depind de noi. Cum ar fi păstrăvii care plutesc în legea lor, ca într-un vis, într-un ochi de apă cu culori schimbătoare din Munții Banatului.

(continuarea în numărul viitor)

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

De ce îmi zici cu dumneavoastră?

N-are vrajă în ea o legumă cumpărată și nevorbită. Pe vipia a mare m-am dus și eu la Carrefour. Duminică, pe la două. Intru, gol prin rafturi, multe lifturi care descarcă. Ce-mi pasă? – am obsesiile mele. O carne, o salată. Și încarc. Broccoli, varză, fasole, morcovi, mere, mă rog, ce îi trebuie omului pe-o săptămînă, nu? Ziua și leguma. Șapte legume = șapte zile. Și cum tot alegeam la fasole, murmura o tipă. Da, nedrept. Un elevator cu roșii ciudate rău atunci cobora spre mîna ei stîngă, deci dă-le la o parte. E o luptă, am văzut, între cei care cumpără și cei care plasează în raft marfa. E o luptă continuă, fără leac. Și pe mine mă scoate din sărite. Ridic ochii și văd tipa care murmura și privesc ce spune. Nu aud. Că-n spate vine un cărucior cu copil. Cam așa arată scena apărării. Femeia murmurînd era îndeaproape urmărită de livrator. Deci în spinare era gagiul cocoanei cu copilul, în mîna ei – livratorul de produse. Femeia, înconjurată. Ea murmura și lua morcovi. Asta fixam eu, pe cînd la cîntar turuia balanțiera, femeia cu cîntarul. Turuia. Că ăla face, că Doamne ajută, că ferească sfîntul, că de ce viața e crudă. Mă pun și eu la coada de cîntărit. Stau stingher. Ea: păi, pune, dom'le, că eu am treabă pînă dimineață! Pun. Și văd ce treabă avea: varză rasă pusă în cutii de plastic. Mamă, treabă. Lua cu mîna, gen greblă, și punea într-o tingire de plastic. Și turuia. O iau cu *dumneavoastră*. Se oprește, se uită. Parcă am jignit-o. Ce crezi? De ce mă iei cu *dumneavoastră?* Cîți ani ai? Hai, pe bune! Îmi zic anii și mă ia. Eu bagam capul în coș să pun broccoli pe cîntar, ea cîntărea c-o mînă varza în plastic. Ce să faci? Deci aș putea să-ți fiu fiică. De ce să-mi zici cu *dumneavoastră?* Poate eu să-ți zic cu *dumneavoastră,* că tineretul nu mai e politicos. Cred că aici, „la varză", mi-am dat seama cît de bătrîn sînt. Gîndurile acestei balanțe spuse turuind, fără să se oprească, gen ce gîndesc spun, ce spun nu mai gîndesc, gura bogată mi-a dat o palmă. Lecția legumei. Cine știe să cîntărească mai bine omul, dacă nu femeia care cîntărește varza? Să fac reclamație la Carrefour?

Radu NAUM

un sport la Răsărit

Am putea începe să descoperim asemănări între cursele de Formula 1 și jocul de rugby? (după ciocnirea dintre Vettel și Hamilton)

Am putea continua. Pugilatul fiarelor motorizate e vechi de cînd se învîrt globul și roțile. Mai demult, Schumacher a intrat în Damon Hill ca să facă un meci nul care îl avantaja. L-a dat naibii de fairplay, cît era el de *deutsche Kultur.* E de bănuit că greu găsești mai multă adrenalină decît în Formula 1. Și cînd ai sub talpă atîția cai, Vestul sălbatic e după colț. Cu cît ții un volan mai greu în mîini, cu atît ești mai *macho.* Verificați pe străzile noastre. În plus, un pilot e ca un cap de familie. Circul o fi pentru noi, dar pîinea e pentru ei, toți cei din echipă, ale căror priviri grele și al căror nerostit năduf le încasează în caz de chix. Toate astea îți pot prăji pe alocuri conexiunile normale din creier, pot face un *by-pass* rutinei de comportare civilizată. Departe de a fi vreun capăt de lume, chestia asta cu pocnitura dintre băieții buni și răi ai circuitului era chiar așteptată. E parte din spectacol. Într-o vreme nu îndepărtată, Formula 1 se transformase într-un soi de *Tînăr și neliniștit,* te așezai în fața televizorului așteptîndu-te să nu se întîmple nimic. Între timp și-a mai revenit. Dar nimic nu vinde mai bine ca un Hamilton invitîndu-l pe Vettel în spatele casei „ca s-o regleze bărbătește". În fine, n-o fi chiar un Mayweather *versus* Pacquiao. Dar cu bușitura din cursă începe ca toată tărășenia să mai vină de-acasă. Apropo, pe cine puneți banii?

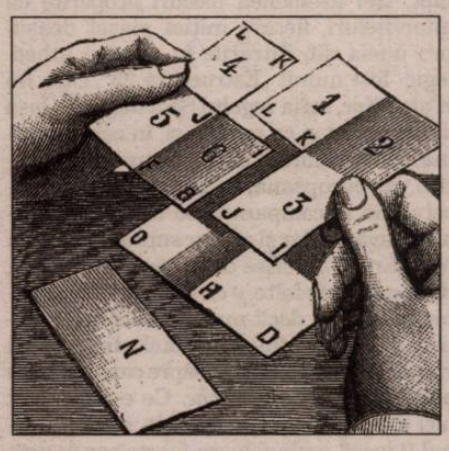

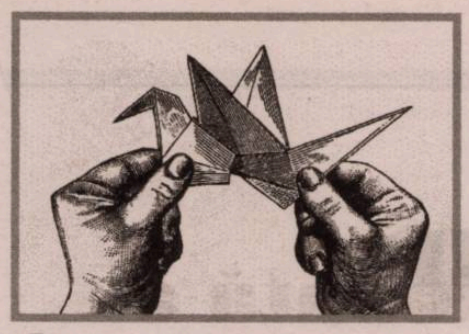

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Prosecco

În trecere, m-am nimerit pe la restaurantul unei mici pensiuni dintr-o mică localitate din ţărişoara noastră. Am comandat ceva de mîncare şi un pahar de prosecco, aşa cum era trecut în lista de meniu. Muream de foame şi de sete. Chelneriţa şi-a notat conştiincios comanda. N-am putut să nu-i remarc aerul de persoană proaspăt născută. După cîteva minute a venit cu paharul de prosecco deja umplut. În cealaltă mînă avea sticla desfăcută.

– Dacă aţi şti ce m-am chinuit cu dopul… Mie, să ştiţi, mi-e foarte frică de dopurile astea. E Mionetto – a mai zis arătîndu-mi sticla.

Trecînd peste nedumerirea că nu a desfăcut sticla în faţa mea şi peste strania idee a unei chelneriţe cu fobia dopurilor, m-am întrebat ce se întîmplă oare cu restul conţinutului unei asemenea sticle, după ce unui client i s-a oferit doar un singur pahar. Dar, la urma urmelor – mi-am zis –, asta e treaba lor. După vreo zece minute, fata a venit şi cu mîncarea. Nu era tocmai ce comandasem, dar, de foame, n-am mai pierdut vremea cu „mofturile". La urmă însă, nota de plată mi s-a părut cam obraznică. Studiind-o atent, am văzut că în loc de *prosecco* scria *şampanie*. Iar preţul era cît pentru o sticlă. Am chemat-o pe fata cu aspect recent.

– Aici ai trecut ceva greşit, eu n-am comandat şampanie, ci prosecco.

– Baaa dumneavoastră aţi băut şampanie.

– Domnişoară, e o confuzie, poate aţi încurcat mesele. Eu am comandat prosecco şi asta mi-aţi şi adus.

– Era şampanie, nu ştiţi că v-am spus că mi-e frică de dopurile acelea care sar în sus?

– Păi, şi prosecco are dop care sare în sus.

– Era şampanie, domnule, exact aşa cum v-am spus.

– Ia adu sticla aia încoace, să vedem ce scrie pe ea.

– Dar nu vedeţi cum e sticla? Nu vedeţi că e de şampanie şi nu vă uitaţi ce dop a avut?

– Păi, atunci prosecco cum ar fi?

– Aaa…, avem şi prosecco, dar aia e în altfel de sticlă. (Aduce una de la frigider.) Ia uitaţi-vă: are dop ca la bere. Şi e tot Mionetto.

– Aia, domnişoară, mi se pare mai degrabă poşircă decît prosecco.

– Asta n-aveţi de unde să ştiţi. Dar

– Domnişoară, dumneata ştii ce e aia şampanie?

– Uitaţi, domnule, e sticlă de şampanie, cu dop de şampanie.

– Să citim ce scrie pe ea: Prosecco Mionetto. Vezi? E exact ca pe lista de meniu. Pe meniu, uite, şampanie e scris mai jos şi nu e trecută şi marca. Deasupra însă e scris Prosecco Mionetto, exact ca pe sticla din mîna dumitale, iar preţul lui de pe listă e mult mai mic decît cel de pe notă.

– Dumneavoastră credeţi ce vreţi, dar să ştiţi că în seara asta aţi băut şampanie.

– Vrei să spui că nu mi-ai dat să beau din sticla asta?

– Ba da, dar e şampanie.

– Ai pus şampanie în sticla de prosecco?

– Nu, cum să fac aşa ceva? Dar asta nu e prosecco, ci şampanie.

– Şi atunci de ce scrie pe sticlă prosecco?

vedeţi, e cum v-am spus, aţi băut şampanie.

– Domnişoară, dumneata ştii ce e aia şampanie?

– E asta.

– Păi, şi de ce nu scrie *„champagne"* pe sticlă?

– Fiindcă scrie prosecco. Dar e şampanie, vedeţi că n-are dop de bere.

– Atunci înseamnă că ailaltă nu e prosecco, ci bere, dacă ne luăm după dop.

– Hai, domnule, nu vă mai legaţi de lucrurile astea. Dumneavoastră trebuie să plătiţi şampania, că doar aţi băut-o.

– Biiine, să admitem că am băut şampanie. Dar preţul de pe notă e ca pentru o sticlă întreagă, nu ca pentru un pahar. Iar pe listă văd că nici nu aveţi şampanie la pahar.

– Da' să ştiţi că eu v-am desfăcut toată sticla.

– Păi, mai bine îmi desfăceai doar un pahar, că eu doar atîta am comandat şi atîta am şi băut. Ce-i drept, acum mă faci să am senzaţia că au fost cîteva sticle.

– Domnule, vă rog să nu mă luaţi la mişto.

– Nu te iau la mişto, dar presupun că ai şi vreun şef pe aici.

În cele din urmă a venit şeful şi, privindu-şi lung angajata, a convenit să-mi facă un discount, adică să considere că paharul de prosecco era chiar un pahar de prosecco, la preţ de prosecco. După ce am plătit, chelneriţa a ţinut totuşi să-mi mai spună o dată:

– Chiar dacă noi am acceptat asta, e bine să ştiţi dumneavoastră că în seara asta aţi băut şampanie.

ready made

„Atrag binevoitoarea luare aminte asupra prăvăliei mele bogat provăzută cu tot felul de MARFĂ DE MANUFACTURĂ pentru trebuinţele de casă, şi anume: BUMBAC DE BĂTUT şi AŢĂ DE URZIT, aduse din cele mai bune fabrice, se pot căpăta cu preţuri foarte ieftine la subscrisul.

Totodată aduc la cunoştinţa celor-ce au trebuinţă, că pregătesc în scurt timp şi cu preţ moderat HAINE DE CĂLUŞERI pe cari le vând, le dau în folosinţă, ori, la cerere, le fac anume."

Bunul Econom, Anul I, Nr. 8, Orăştie, 19 Febr. v. (3 Martie n.) 1900

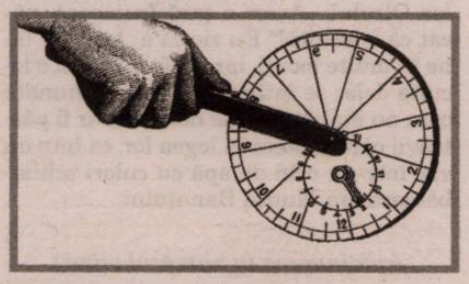

Cătălin PAVEL

o, ce **vestigii** minunate!

Nevasta înainte de Columb

Nu-mi amintesc să fi văzut prin cărţile de artă veche, ca menţiune specială în dreptul vreunei sculpturi sau picturi, „acest monument ne oferă şansa extraordinară de a pătrunde pentru un moment în lumea bărbaţilor". Nu-mi dau seama care e explicaţia – e greu de crezut că nu merită subliniat cît de important e să poţi contempla diversitatea fascinantă de soluţii găsite de bărbaţi de-a lungul istoriei pentru a şedea într-o rînă pe tron sau de a apuca sabia de pe noptieră.

În ce priveşte lintoul 24 de la Yaxchilán, Mexic, pentru mine unul din cele mai spectaculoase exemple de artă mayaşă, asocierea lui excepţională cu o femeie, Doamna Xoc, parcă nu e subliniată cum ar trebui în literatura de specialitate. Sînt, de fapt, trei asemenea blocuri acoperite cu altoreliefuri, fiecare iniţial plasat deasupra uneia din intrările în ceea ce arheologic fost numit „Estructura 23", casa lui K'abal Xoc, soţia regelui Scut Jaguar. Casa a funcţionat şi ca templu şi, în cele din urmă, ca mormînt al ei. Toate trei au o estetică vag europeană, cu linii de forţă clare – cel puţin în comparaţie cu barocul luxuriant mayaş –, dar şi un aer suprareal, ca din Max Ernst. În orice caz, măcar lintoul 24, dacă nu şi celelalte, e cu siguranţă mai puternic artistic decît marele relief de pe lespedea sarcofagului lui Pakal, din cetatea rivală Palenque, relief despre care am scris altădată în *Dilema veche*. Ce e important aici e că, în toate trei scenele, rolul principal îl joacă regina, lucru foarte rar în arta mayaşă, şi în toate trei ea face ceva pentru sau în numele bărbatului ei. Pare că nu numai lintoul sculptat e o specialitate din Yaxchilán, dar şi rolul important al femeilor în artă, deci şi la curte, în timpul domniei lui Scut Jaguar. (Aţi observat că istoricii, în dorinţa lor de a face ştiinţa să progreseze, folosesc de obicei un termen tehnic special pentru asemenea domnitori, anume „slabi"?)

Durerea poate fi supralicitată aici şi ca sursă de construcţie identitară.

Ritualul de pe lintoul 24, înalt de un metru şi ceva, o arată pe Doamna Xoc, îngenuncheată, trecîndu-şi prin limbă o sfoară cu spini (sau, m-aş hazarda să zic, aşchii de obsidian); picăturile de sînge cad într-un coş pe suluri de *amatl*, hîrtie din scoarţă de copac. Regele, în stînga, cu sandale de blană de jaguar, pectorali cu Soarele şi pe creştet pene de quetzal şi capul micşorat al unui inamic, o luminează cu o torţă. Data ritualului e notată în hieroglife mayaşe: 9.13.17.15.12 5 *eb* 15 *mac* (28 octombrie 709 d.Hr. – spre sfîrşitul perioadei zise clasice). Sîngele e esenţial în viaţa rituală a mayaşilor şi familia regală are obligaţia de a face periodic asemenea sacrificii de regenerare a cosmosului. (În cazul bărbaţilor, o parte a corpului frecvent folosită pentru asemenea sîngerări era penisul, care se străpungea cu ţepi de pisică de mare.) Pe lîngă pietate mai e vorba şi de a produce durere, care creează transă vizionară, deşi, în plus, durerea poate fi supralicitată aici şi ca sursă de construcţie identitară. Doamna Xoc poartă un fel de tunică *(huipil)* cu franjuri, coliere şi brăţări asortate din mozaic de jad şi scoici, şi un acoperămînt de cap cu masca zeului ploii, toate încă vizibile. Cînd ajungeţi la British Museum, nu rataţi (nici) această piesă.

Inscripţia de pe lintoul 25 sugerează apăsat că regina a făcut cel puţin desenele după care s-a inspirat sculptorul; mici diferenţe – care însă de obicei traduc manierisme foarte personale – în reprezentarea faldurilor veşmintelor şi a mîinilor pe cele trei lintouri par a zice că totuşi n-a fost un singur artist la lucru. E ciudat că, deşi sculptorul lintoului din imagine era remarcabil, nu îi recunoaştem stilul şi în alte monumente dn Yaxchilán, ci numai în casa reginei. Asta indică din nou o implicare considerabilă a ei. Ar mai fi un argument, pare-se – că grija cu care este schimbată decoraţia tunicilor pe care le poartă în cele trei scene sprijină ideea implicării personale a reginei în conceperea decoraţiei sculpturale. Pe 24, tunica e decorată cu cruciuliţe în interiorul unor romburi zigzagate (în iconografia mayaşă, *axis mundi*, arborele lumii). Pe 25, cu flori (sori în miniatură, renaştere). Nu sînt flori numai pe tunică; doamna Xoc, în transă, vede un şarpe din gura căruia se naşte strămoşul mitic al dinastiei locale. Şarpele are barbă, recent dovedită a fi nu o barbă de pene, ci o barbă de flori halucinogene. Pe 26, tunica reginei, care aduce soţului coiful, e decorată cu broscuţe (nu ştiu de ce zic broscuţe, e clar că sînt broaşte rîioase – coborîrea în lumea de dincolo). Pe cap are acolo flori din care doi colibri sug nectarul, altă metaforă pentru sîngerare. S-ar putea suspecta în acest argument următoarea contradicţie, care de altfel nu e necunoscută în discursul feminist: în încercarea legitimă de a convinge un *establishment* masculin că percepţia femeii este distorsionată (în cazul de faţă, problema fiind lipsa de vizibilitate istorică a femeii), se întrebuinţează involuntar stereotipuri despre femei (în cazul de faţă, că o atenţie vie acordată designului vestimentar nu se poate datora decît unei intervenţii feminine). Mie mi se pare destul de clar totuşi că remarcabila doamnă Xoc a fost implicată în concepţia şi – parţial, poate – realizarea celor trei altoreliefuri, în care ea, şi nu regele, are o prezenţă copleşitoare.

***Cătălin Pavel** este arheolog şi scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Banca ta nu este niciodată a ta

Nu știu alții cum sînt, dar eu am ajuns să detest băncile pentru că mi-am dat seama, pe propria piele, cum înțeleg ele să aibă grijă de banii noștri. Repet, nu de banii lor, nu de banii pe care ni-i dau ele, ci de banii pe care noi îi cîștigăm și îi dăm lor, în grijă. Ce-i în mintea mea, știu. Ca intratabil conservator, eu cred că ingredientul care face capitalismul să meargă este încrederea. Capitalismul care face să existe „banca mea“ și face ca eu să cîștig bani din munca mea. Așadar, și eu, și banca vrem să vedem capitalismul mergînd. Așadar, eu am încredere în banca mea: îi dau banii pe care îi cîștig ca să aibă grijă de ei, să-i miște la ordinul meu. Dar ce-o fi în capul „băncii mele“? Am putut constata că, în mintea băncii căreia eu îi dau toate veniturile mele ca să aibă grijă de ele, banii mei nu mai sînt ai mei. Iar ea, banca, nu este păzitorul banilor mei, ci un fel de arbitru între mine și lume, avînd mare grijă de cei cărora eu le fac plățile și neavînd deloc grijă de mine, cel care cîștig și îi dau banii. Și, mai mult, dintr-un fel de exces de zel stupid, banca mea, pe banii mei, mă pedepsește pe mine, deși nimeni nu-i cere să o facă, pentru că cei cărora eu le fac plățile spun că au primit banii și nu au nici un fel de problemă cu mine. Și totuși, banca mea mă pedepsește, ca un zeu enigmatic căruia eu îi dau, lunar, obolul...

Dar iată prima poveste. Călătoresc undeva departe. Hotelierul îmi blochează pe card costul pentru cazarea pe întreaga perioadă în momentul în care intru în hotel. Firesc. Accept, semnez, iau cheia. După două săptămîni, plec. Hotelierul îmi spune că va lua suma blocată în contul meu în prima zi, aceasta reprezentînd costul serviciilor sale. Firesc, semnez, mulțumesc frumos, plec. Acasă, constat că nota de plată a hotelului îmi este scoasă din disponibilul rămas după ce hotelierul a blocat suma, dar și că ceea ce el a blocat, blocat a rămas. Sun hotelierul. Amabil, omul verifică și îmi reconfirmă că ceea ce a luat el din contul meu este suma blocată în prima zi și nu alta. De altfel, banii i-au și intrat în cont. Eu îi spun că suma aceea este tot blocată și că s-a îndestulat din disponibilul contului meu. Omul verifică iarăși și mă asigură: am luat suma blocată și nimic altceva. Sun la bancă. Banca mea, cum s-ar zice. Prima reacție: să fac o cerere, o vor examina în 30 de zile. Cum e vorba despre o sumă importantă, insist. Explic că hotelierul a luat ce trebuia să ia și că banca a greșit cînd a eliberat suma cerută de hotelier din disponibil și nu din suma blocată. Răspunsul băncii mele a fost, în esență: banca nu e de vină, banca nu are cum să greșească, banca face ce i se spune. Păi, zic, tocmai că nu a făcut ce i s-a spus. Hotelierul a cerut banii blocați și banca i-a dat alți bani, lăsîndu-i și pe cei blocați sub blocaj. La telefon, banca e imperturbabilă: banca nu greșește, banca nu are nici o vină, hîrtie scrisă, 30 de zile. Nu mă las, vreau să continui discuția. Din cînd în cînd, printre răspunsurile standard („banca nu greșește, banca face totul foarte bine, greșește hotelierul sau dumneavoastră pur și simplu nu înțelegeți“), ghicesc o umbră de solidaritate omenească: duduia de la capătul firului îmi spune și „eu vă înțeleg, dar nu am ce face“. Păi, atunci, de ce aveți acest *call-center*? „Hîrtie scrisă, 30 de zile.“ Mă enervez și merg la ghișeu. Cer audiență la șef. Norocul meu, șeful sucursalei este o doamnă cumsecade și, mai ales, inteligentă. Verifică și înțelege imediat situația. Hotelierul avusese dreptate. Spre deosebire de toți ceilalți angajați ai băncii, ea vorbește cu mine cu sens, nu în textele „banca nu greșește, nu avem ce să facem“ și, mai ales, rezolvă chestia. Pe loc. Nu în 30 de zile. Îi mulțumesc mult și plec. Hotelierul și-a luat banii exact așa cum îmi spusese, iar eu aveam, din nou, acces la disponibilul meu integral.

Două săptămîni mai tîrziu, închiriez o mașină undeva în Europa. O sumă oarecare este oprită drept garanție. La finalul contractului predau mașina, totul e în regulă. A doua zi, firma de la care am închiriat mașina eliberează garanția. Nu o văd în disponibilul meu. După o săptămînă, merg la ghișeu. Nu pot avea noroc tot timpul: nu mai dau de doamna inteligentă, care pricepe repede și rezolvă pe loc. Acum dau de o doamnă care îmi cere să fac o hîrtie și mă anunță implacabilul termen: maximum 30 de zile. Cum e o sumă cu mult mai mică decît cea din prima întîmplare, decid să nu mă enervez și aștept. După o săptămînă, merg la bancă să văd ce-o mai fi cu hîrtia mea. Acolo aflu că cineva din bancă a decis ca garanția eliberată de firma de închirieri auto să rămînă, totuși, blocată pînă la data cutare (două săptămîni după ce am depus eu hîrtia și trei după ce firma de închiriere mi-o eliberase) pe motiv că, dacă s-o răzgîndi acea firmă și o găsi ceva să-mi reproșeze, să aibă totuși garanția la dispoziție. Întreb: cine a decis asta? Nu se știe. Totuși, e o decizie pe banii mei. Cine? Undeva în sistem, cineva, nu se poate ști. Aș vrea să vorbesc cu decidentul, să-mi explice un pic. De ce pînă la data de cutare și nu pînă la altă dată? De ce el păstrează banii blocați, dacă ce acela care i-a blocat i-a eliberat? Nu se poate vorbi cu nimeni, nu se poate ști nimic – e ca o decizie oraculară. O entitate inabordabilă a decis cînd și cum să am eu însumi acces la banii mei! Această entitate este ea, Banca mea... Am așteptat cuminte trecerea termenului decis în ceruri. După acel termen plus două zile (astea sînt inexplicabile, la rîndu-le), mica sumă de bani mi-a devenit, iarăși, disponibilă. Vă gîndiți, poate, că am primit scuze în vreun fel pentru că banca mea nu m-a lăsat să am acces la banii mei, deși nimeni nu i-a cerut asta. Aș...

Recent, am decis să-mi mut contul la altă bancă și am lichidat orice raport cu „banca mea“. După 15 ani în care nu mi-a dat un leu și eu i-am dat, lună de lună, toate veniturile mele să aibă grijă de ele. Credeți că m-a întrebat cineva ceva? De ce plec după atîta timp? Ce m-a nemulțumit? Prostul de mine, am început să explic neîntrebat de ce plec la altă bancă în timp ce făceam formalitățile de închidere de cont. Casiera era cu mintea în altă parte, făcea ce avea de făcut și, cînd a băgat de seamă că am tăcut, a oftat: „Mda, ce să zic, îmi pare rău...“ Asta a fost tot.

De-aia zic: după 15 ani cu „banca mea“, am învățat că „banca ta“ nu e niciodată a ta, că tu ai încredere în ea, dar ea nu are niciodată încredere în tine și, la limită, după 15 ani de experiență fără cusur, te și tratează ca pe un potențial țepar. Banca ta nu e niciodată banca ta...

PUBLICITATE

Mihaela SIMINA

accent pe istorie

4 iulie, acum un secol: Lafayette, sîntem aici!

Este primăvara anului 1917, iar Statele Unite ale Americii au intrat în Primul Război Mondial. Abia după două luni, soldații americani au ajuns pe pămînt francez, dar nu erau încă pregătiți să meargă pe front, aveau nevoie de instrucție. Comandantul american, generalul John Pershing, urma să se ocupe de acest lucru, dar, firește, procesul urma să mai dureze. Războiul, însă, nu înseamnă numai puterea armelor, ci și puterea minții, iar prezența americană în Franța în această fază a conflictului, prin valoarea sa simbolică, a reprezentat o doză consistentă de încurajare administrată moralului francezilor.

Ajungem în vara anului 1917, pe 4 iulie, Ziua Independenței SUA, cînd generalul Pershing a primit ordin să organizeze o defilare a trupelor sale pe străzile Parisului, pentru a marca sărbătoarea națională americană, dar și pentru a însufleți poporul francez. Ordin executat cu succes. Și chiar (cu) mai mult: în timpul defilării, Pershing, aflat într-o mașină decapotabilă, a trecut printr-un *bombardament* zdravăn cu flori care erau *lansate* înspre el din mulțimea aflată pe margine, mașina fiind invadată de grămezi de flori. Nici soldații nu au scăpat de *asaltul* parizienilor, care pur și simplu săreau să îi îmbrățișeze și să le ofere flori.

Defilarea s-a încheiat la mormîntul marchizului de Lafayette (în Cimitirul Picpus). Explicația: tînăr ofițer al armatei franceze, acesta a mers în SUA pentru a-l ajuta pe generalul Washington în lupta din Războiul de Independență. De atunci și-a cîștigat un loc sigur și aparte în inima și în istoria americanilor.

În 1825, președintele Monroe l-a invitat pe Lafayette într-o vizită pe pămînt american, iar înainte de a se întoarce în Franța, marchizul nu a ezitat să ia *o mostră* din acest pămînt cu el. La propriu. Și-a rugat unul dintre consilieri să scoată niște pămînt, pe care l-a transportat în Franța. De ce? Dorea să fie înmormîntat în pămînt american. Cînd a murit, în 1834, dorința i-a fost împlinită și încununată de un steag al SUA ridicat la mormîntul său.

Pe 4 iulie 1917, cînd trupele americane au ajuns la mormîntul lui Lafayette, generalul Pershing trebuia să țină un discurs, dar franceza lui nu era excelentă, așa că l-a delegat pe locotenent-colonelul Charles M. Stanton să o facă. La finalul cuvîntării, acesta a exclamat: *Lafayette, nous ici!* (Lafayette, sîntem aici!)

De o sută de ani încoace, în fiecare zi de 4 iulie, *Les Américains sont là* (americanii sînt acolo) și reînnoiesc steagul american. Martor al istoriei. Care continuă.

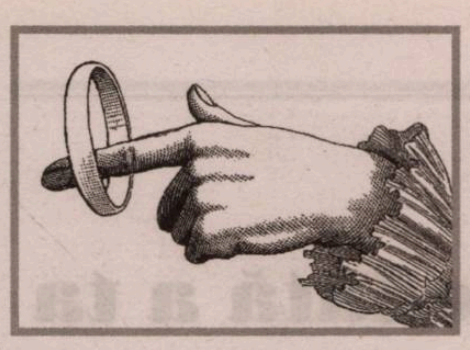

Selma IUSUF

legende **urbane**

Un oraș nervos

Cineva a înțepenit cu mîna adînc înfiptă în claxon. În tot vuietul traficului, sunetul ăsta agasant îți trece prin timpane și-ți intră pe coșul pieptului, îți sfredelește creierul și-ți întoarce mațele cu lopata.

Pe trecerea de pietoni, unde verdele n-are răbdare nici măcar două secunde ca să treacă tot puhoiul de oameni, se ciocnesc zdravăn, umăr în umăr, două femei. Bușitura a fost aproape sonoră, geanta uneia i-a fost zvîrlită de pe umăr și i-a rămas bălăngănind pe îndoitura cotului. Ceea ce părea totuși că se poate rezolva cu două scuze reciproce, chiar rostite printre dinți, s-a transformat într-o învălmășeală de scatoalce fix în mijlocul bulevardului. Una dintre tamponate a zis scurt: „Da' uită-te, muiere, pe unde mergi!!!" și a dat să-și continue drumul. Ailaltă a părut că nu aude, a făcut doi pași, dar s-a oprit apoi brusc, s-a întors din drum și a început să-i care celeilalte o grămadă de pumni în spinare. „Na și asta, na și de aici" – femeia părea că descarcă în spinarea vrăjmașei toată ziua de rahat pe care o fi avut-o la muncă, toată situația de rahat care o va fi așteptat acasă. Poc-poc, spinarea ăleia suna ca un covor bătut. Consternarea a împietrit-o o clipă, ca apoi să se replieze și să-i trîntească bătăușei geanta în cap. Scărmăneala s-a terminat la fel de brusc precum începuse. Fiecare și-a continuat traversarea în claxonul aiuritor al tipului care n-avea vreme de scene cu bătaie. Amîndouă răvășite, roșii la față, cu părul deranjat.

La metrou, de la cinci după-amiază încolo, e iadul. Stăm în vagoanele alea încinse ca niște felii de carne lipicioasă strînse unele în altele. Cuiva i-a cedat deodorantul pînă la ora asta, altcineva s-a oprit în drum la crîșmă, iar răsuflarea lui acidă pune jos jumate din călători. Altul a uitat să facă un duș de două săptămîni, probabil, și încă unul, cu un rucsac imens în spate, mătură tot ce are prin jur la fiecare răsucire. Îl urăști pe cel care se sprijină cu tot spatele de bara de casternarea și gîndul negru că au de urcat un milion de trepte abrupte pînă sus de tot. Restul se pune pe dat din picioare anevoie. Sîntem grași, transpirați și fără condiție fizică.

Căldura din orașul ăsta nebun ne căpiază pe toți. La o terasă, una din chelnerițele prea puține pentru cîtă lume e acolo ia banii pe nota unui grup mare care pleacă. Zice apoi tare, cît

Nimeni n-are de ce să se iubească cu nimeni.

re ar trebui să te ții ca să nu cazi peste domnișoara al cărei păr bufant se află jumătate în gura ta. Cineva a pus pe jos două sacoșe din acelea mari, de la Mega, din cele bejulii, cu model cu păsări. Altcineva, la coborîre, a prins cu piciorul una dintre barete și i-a tîrît omului sarsanaua pînă aproape de ușă. Nervi, înjurături, buluceală. Omului cu sacoșele i s-au răspîndit printre picioarele celorlalți niște piersici, un salam în țiplă și un Domestos anticalcar. „Ține-le dracului în mînă!", i-a aruncat ăl de se prinsese de ele. O piersică rozulie s-a oprit lîngă tenișii tăi. Frumoasă, calmă.

La urcare nu merg scările rulante. Cei din spate nu realizează situația pînă cînd nu ajung să pună piciorul pe ele. Unii renunță nervoși, se întorc din drum și răscolesc tot restul de omenire care dă să urce. Alții ajung în fața scărilor, se opresc și pipăie neîncrezători, cu vîrful piciorului, treptele care rămîn moarte, nemișcate. Pe față li se așterne consă audă lumea din jur, că nu mai poate cu „ăștia care stau șapte ore la o singură bere". Tu, de pe margine, te simți cumva obligat să-i spui, cu cel mai calin zîmbet, că vrei să și mănînci. Îți asiguri o felie de bunăvoință. Sau măcar ești cît de cît acceptat. Nimeni n-are de ce să se iubească cu nimeni pe aici. În jur, zumzetul omenesc de pe terasă, care odinioară îți plăcea, pare că sună ca un stup de viespi otrăvite. Cineva rîde mult prea tare. Un IT-ist cu *dread*-uri de alături povestește ceva de Bitcoin și repetă obsedant cuvîntul. „Mai zi încă o dată «bitcoin» și-ți sucesc gîtul" – te trezești gîndind. Vine chelnerița hărtănită: „Ia-ți salata, ia-ți vinul, la revedere, viața mea e de căcat", spun ochii ei obosiți. Și a noastră, domnișoară, și a noastră.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Turcii (V)

„Cînd imamul se pleacă ca să facă metanii, toți fac la fel deodată, dînd impresia unor oameni dresați pentru gimnastică. Din genunchi uneori toți se ridică în picioare, apoi deodată se lasă cu fața la pămînt, iar se ridică în genunchi și așa mai departe – timp de 1-1 ½ oră. E un exercițiu foarte obositor, care-l fac și bătrînii cu multă îndemînare. În timpul zilei, la cele 5 chemări ale muezinului, e obligat să vină imamul; vin și bătrînii din apropiere cu geamia. Ceilalți sînt pe acasă, ori la cîmp, ori nu vor să vină; nu sînt obligați. Însă cînd aud chemarea, dacă sînt pe drum, trebuie să se oprească, se întorc cu fața la miazăzi, fac cuvenita închinare și, dacă merg acasă, trebuie ca acolo să-și facă rugăciunea în genunchi, spunînd pe arăbește cuvintele ce le-au învățat din copilărie. Rugăciunea trebuie făcută cu toți ai casei; dacă e la cîmp, o face acolo. Nu toți țin seamă de aceste rînduieli. Vinerea vine la geamie ½ din sat aproape, bărbați. De joi seara, de la apusul soarelui, pînă vineri la 11-12, cînd se termină slujba e sărbătoare, cînd vin la geamie în haine mai curate. Unii merg la cîmp la arat, la săpat. Vinerea, hatipul e obligat să vină la geamie – și băieții de 10-12 ani vin la geamie, imitînd și ei mișcările celorlalți –, fac mătănii, întorc capul spre dreapta și stînga, pun mîinile la urechi etc. Cînd e Postul mare (Ramazanul) de 30 zile, în fiecare zi vin aproape toți bărbații din sat, măcar seara, dacă nu pot veni în cursul zilei. În primele două zile de Ramazan, dimineața vin numai femeile la geamie, ca să le explice hatipul pe turcește; e singura zi din an cînd vin femeile la geamie. Cînd e bairamul, la 30 zile de Ramazan, geamia e ticsită, se umple și curtea."

Mihail Beloiu, *ibid.*

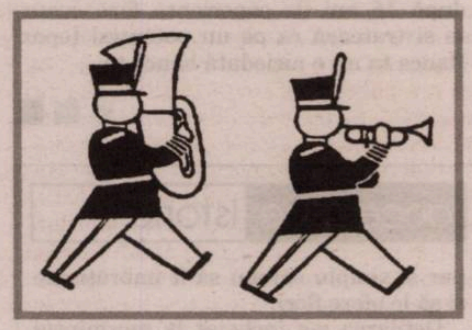

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Gata! S-a rezolvat tot! I-am făcut și p-ăștia!

E incredibil ce efecte poate să producă o vizită de stat. Cunosc oameni care au renunțat la spectacole, la ieșiri în oraș, la petreceri, ca să vadă tot ce se putea vedea, în direct, din timpul vizitei americane a președintelui României. În absența unei noi aselenizări și în deșertul de rezultate măcar decente ale echipei naționale de fotbal, vizita la Washington a șefului nostru de stat a mobilizat în fața televizoarelor un public cel puțin egal cu cel de la un meci de calificare.

Au trecut mulți ani de cînd un președinte american n-a mai călcat pe-aici. Curcubeul bucuriei că ne bagă și pe noi în seamă cineva de pe lumea asta nu prea s-a arătat în ultimii ani. Dimpotrivă. Am tot fost bîntuiți de refrenele noastre de dor și jale, cu ajutorul cărora ne spunem, de unii singuri, că nu însemnăm nimic, că sîntem coada continentului, că n-am avut de ales niciodată și că am fost doar la cheremul istoriei. O tristețe ca un rîu întunecat și rece ne-a inundat în ultimii ani toate galeriile optimismului din subsolurile sufletului nostru sprințar. Obsesia că toată lumea ne critică și iritarea că presa din Occident vorbește despre noi ca despre unii care strică armonia europeană, preocuparea noastră obsesivă pentru imaginea exterioară ne-au băgat în depresie. Depresia că n-o să mai ajungem să trăim „ca în anii ăia din perioada interbelică, vremea aia cînd România chiar însemna ceva". Aici ar trebui să fie un emoticon. O față de-aia care zîmbește larg.

„Dar stai!", vorba minunatelor emisiuni de teleshopping. „Urmează o mare surpriză!" Fără mare tam-tam, fără bătut tălăngi și dat în stambă, aflăm că președintele nostru pleacă într-o vizită la Washington. „Și asta încă nu e tot!" Pentru că „al nostru" a avut parte de cele mai înalte onoruri, nu s-a strecurat și el într-o poză de grup, cu taxă măricică, să aducă dovada că a fost pe-acolo. N-are sens s-o mai lungesc, știe toată lumea, vizita a fost un succes. Chiar și cei mai cerniți critici au fost nevoiți să facă întinderi la mușchii faciali, afișînd scremeri de zîmbete și pronunțînd formule în care admiteau că da, dom'le, e OK, e un lucru bun, o mare performanță. Pieptul de aramă s-a înfoiat imediat, au reapărut bujorii-n obrăjori, animația de la terase a crescut simțitor, odată am sărit cu toții pe mese, ca șoriceii care au dat de damigeană și întreabă unde e pisica, s-o… ia la trei păzește. Emoticon la alegerea cititorului.

La scurt timp au urmat întîlniri cu doamna Merkel și cu domnul Macron. Ei bine, de-abia aici discuțiile de la terase devin amuzante cu adevărat. Cancelarul Germaniei și președintele Franței sînt niște biete gustărici pe lîngă marele prînz de la Washington. „Dar stai! Asta încă nu e tot!" Ăștia din Germania și din Franța vor să se dea bine pe lîngă „sas", pentru că nu mai au acces la americani. Cetățenii cu părerile astea deștepte sînt de-ai noștri, și nu oricine, ci oameni cu expunere publică și opinii știutoare seară de seară, care cred cu tărie că România a devenit peste noapte mediatorul între Europa și America. Un soi de vînt căldicel al aducerii aminte ne inundă. Ce vremuri de glorie traversam, cînd legendarul Nicolae, cel mai iubit fiu al poporului, campionul păcii, făcea cu mîna din calesca reginei Angliei, media conflictele din Orientul Mijlociu și împărțea lumina în Africa. Parcă noi eram în caleașca aia. „Eram tari atuncea, nene! Nu te-ntreba nimeni unde e România, că toată lumea știa de noi. Cizmar-cizmar, da' știau toți de el și-l respectau…" Aici ar merge un emoticon cu o față de-aia uluită. Dar ar merge și niște lacrimi.

Dintr-odată, starea noastră de spirit s-a înviorat simțitor. Avem senzația că „le-am dat o lecție rușilor", că ne-am pus în deplină siguranță. Și, c-un drum, am mai trecut, suverani, prin Germania, ne-am întîlnit și cu „francezu" și le-am arătat cine sîntem noi cu adevărat. Pînă acum, „Tăcutul" de la Cotroceni era mistocărit, dar și suspectat că face ceva jocuri ascunse, că doar nu e ortodox de-al nostru, n-are cum să iubească țara asta. Acum, după tura de poze și filmări cu mărimile planetei, a devenit „Sasu', dom'le!". Parcă e un pic mai simpatic. „Ai văzut?! Tace și face! Așa-s ăștia. Le dai ceva de făcut, fac. Mai lent, așa, pe ritmu' ăla al lor, da' fac, domnule. Că ei nu știu altceva, decît să se țină treabă. Dă-i sasului de săpat un tunel și, dacă uiți de el, îl găsești la Polu' Nord. Ți-am zis la alegeri c-așa-s ăștia."

Iar entuziasmul din fața televizoarelor, de după strîngerile de mîini și pozele oficiale, vine la pachet cu o stare pe care ne-o visam de multă vreme. Starea aia cînd ceva lăuntric îți spune c-ai scăpat. Că ăia importanți nu te-au băgat în seamă, dar că acum i-ai făcut. Că e atîta nevoie de locul ăsta în care trăim încît ne putem permite orice. Pînă la urmă, în istorie vine un moment cînd lumea puternică se prinde că e nevoie, cumva, la ceva, de locul ăsta. Planeta își aduce aminte de noi. Și nu mai trebuie să facem nimic. Avem omu' care se ocupă. Ca instalatorul ungur care-ți repară chiuveta. Îi dai o palincă și nu mai ai treabă cu el, că știe ce are de făcut. Tu deschizi frumușel televizorul și te uiți la emisiuni de dezbateri cu păreri competente, savurînd victoria neamului. Deci, să fie clar. A neamului nostru glorios. „Ce presiuni externe, ce respect pentru reguli, pentru lege, pentru drepturile oricărui tip de minoritate? Lasă-mă, nene! Sîntem tari! Sîntem pe val! Americanii sînt cam strînși de gîlci fără noi. Iar ăștia din Europa nu mai au intrare la americani decît prin noi. Putem să ne permitem chestii. Boierie! Nu?!"

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Statul și Biserica. Încă o clarificare conceptuală

Istoricii și politologii nu au ajuns la un consens privitor la nașterea statului modern, care se leagă fie de ideea de suveranitate (Hobbes), fie de ideea de contract social, fie chiar de ideea de raport între individ și comunitate (liberalismul) sau, dimpotrivă, de ideea existenței autonome a corpului social, care prin realizarea propriului țel istoric servește eventual individul (socialismul). Renașterea, reforma, umanismul și Secolul Luminilor sînt tot atîtea etape ale construcției conceptuale a statului modern, fie prin texte care au fost socotite ulterior determinante în istoria conceptului, fie prin mișcări politice (nu-

Statul modern nu a avut nevoie de creștinism.

mite revoluții sau reforme) care au dus la o redistribuire a gestiunii puterii în cadrul societății. În centrul acestor analize stă un așa-zis fenomen istoric, foarte în vogă în istoriografia și antropologia istorică a secolului XX, *despărțirea statului de Biserică*.

Nașterea statului modern prin desprindere de îmbrățișarea sufocantă a Bisericii a permis hegelienilor din toate timpurile să promoveze o ideologie care a stat la baza multor operațiuni violente ale statului împotriva clerului și, mai larg, a comunităților creștine de orice fel. Avînd ca paradigmă istorică persecuția clerului catolic în Anglia reformată a lui Henric VIII sau a clerului refractar (cei care refuzau jurămîntul pe Constituția civilă revoluționară a clerului, condamnată de Papa Pius VI) din vremea Revoluției franceze, măsurile de secularizare din secolul al XIX-lea și începutul secolului XX au culminat cu tentativele de eradicare a cultului creștin în toate revoluțiile sociale ale secolului XX și au avut drept cuvînt de ordine emanciparea statului întîi, iar apoi a societății, ca beneficiară a acestei reforme, de sub tutela sau din legătura cu Biserica.

O separare marcată, întrucît construită pe conflict, dintre stat și Biserică.

În această dinamică progresistă s-a înscris ca o fază de tranziție, dar care și-a căpătat dreptul de a reprezenta o formulă politică *sui generis*, subjugarea sau controlul Bisericii de către stat, pentru a servi unei cauze naționale. Formula se schițează în monarhiile protestante ale Europei de nord, dar se conturează ca un fenomen general european prin reforma religioasă a lui Petru cel Mare în Rusia, prin concordatele impuse Bisericii catolice și prin crearea de Biserici naționale în noile state ale Europei de sud-est. În această nouă viziune socială, Biserica urma să răspundă unei nevoi sociale. Este evident însă că sociologul nu poate identifica social această nevoie. De ce are nevoie individul de „serviciul religios" al Bisericii: pentru a ști că nu are voie să omoare, să fure, să înșele, să mintă sau să se căsătorească cu mama/tata, fratele/sora, mergînd pînă la al optulea grad de înrudire, sau să conteste fundamentarea juridică a ceea ce-i aparține și a ceea ce nu-i aparține? Sau acoperă serviciul religios o gestiune culturală a „stării de depresie obsesivă" pe care creștinii o numesc rugăciune? Integrarea Bisericii în stat a fost un mijloc de control al Bisericii. Cu timpul, acest control, care a dus la impregnarea mediului cultural bisericesc de valorile iluminismului și ale modernității, s-a transformat în alianță obiectivă între Bisericile ortodoxe și statele naționale în fața competitorilor confesionali creștini, întîi catolicismul, cu formulele sale de uniatism, apoi protestantismele și mai cu seamă neoprotestantismele din ce în ce mai active de-a lungul secolului XX.

Este limpede că statul modern, în metamorfozele sale spre postmodernitate, nu a avut nevoie de creștinism pentru a-și elabora norma socială. Dreptul penal și cel civil, legislațiile privitoare la libertățile individului și, pe cale de consecință, la familie, făcînd obiectul unor permanente modificări și reajustări în funcție de evoluții politice și economice, transformările tehnologice și medicale, rolul ideologic al instituțiilor de învățămînt public au contribuit fiecare în parte și toate împreună la redefinirea umanității și, prin urmare, la modificarea normelor sociale. Transcendentul, insesizabil social, a rămas închis în zonă de intimitate a individului, cu dreptul de a se asocia în expresia culturală a unor practici intime.

Ceea ce rămîne însă din această evoluție contemporană este o separare marcată, întrucît construită pe conflict, dintre stat și Biserică. Termenii sînt însă foarte vechi, de aceea este important să știm ce ascund ei în etape istorice anterioare. În acest sens ne ajută o dezbatere intelectuală formulată cu maximă acuitate în scolastica occidentală (mai exact, între 1250 și 1350) despre ceea ce este particularitatea sau obiectul propriu de interes al Bisericii și al statului. Istoricul Alain Boureau identifică la un număr de autori scolastici preocuparea de a surprinde rolul și identitatea efortului de coagulare și organizare a societății pe un anumit teritoriu. Dacă Biserica are o misiune limpede trasată de interpretarea politică a viziunii augustiniene despre cele două cetăți, și anume acompanierea creștinilor în pelerinajul către Ierusalimul ceresc, cărui scop îi răspunde puterea seculară? Ce alte comunități intermediare se mai pot imagina pentru a răspunde unor obiective intermediare pînă la scopul ultim al existenței terestre, intrarea în împărăția lui Dumnezeu? Din distincție în distincție, autorii scolastici ajung să formuleze ideea unei comunități de *supraviețuire,* cu scopul de a asigura perpetuarea unei comunități pe un teritoriu. Corpului mistic al Bisericii îi este rezervată organizarea comunității de *mîntuire*. Supraviețuirea însă privește grupul uman sau, în termeni mai universali, specia umană, în timp ce mîntuirea privește individul. Comunitatea de supraviețuire este nucleul conceptual al statului modern, pe care Alain Boureau îl numește republican, nu în virtutea unei forme de guvernămînt, ci prin referință la *res publica,* adică ceea ce privește acel *publicum* (sau, pe grecește și cu circulație și în teoria politică bizantină, *dêmosios)* care formează comunitatea de supraviețuire. Separația ține de logică. Setul de norme de care are nevoie comunitatea de supraviețuire este ușor diferit de sistemul de valori al individului care își caută mîntuirea. Din statul republican medieval, cu o așezare geografică mai mult sau mai puțin fixă, dar care permite cimentarea unui sentiment istoric de apartenență la un grup uman, se formează statul-națiune, care a rămas paradigma dominantă pînă la recenta provocare a globalizării.

Traversarea secolului, a timpului, a istoriei nu este numai o problemă individuală. Nu numai relația individului cu Dumnezeu este marcată de scurgerea alterantă a timpului, ci și relația persoanelor umane între ele. Această relaționare interumană este de cele mai multe ori chiar modul propriu de intrare în scena istoriei a lui Dumnezeu. Deci mai mult chiar decît individul, grupul uman este condiționat, dar și potențat de trecerea timpului. Grupul uman și timpul sînt condițiile în care se lucrează mîntuirea, dar pentru ca acestea să fie favorabile operei salvatoare, la rîndul lor necesită o organizare în funcție de propriul obiectiv.

Această distincție nu a fost posibilă însă decît odată ce comunitatea de mîntuire se afirmase cu suficientă putere. Secolul al XIII-lea este apogeul puterii seculare a papalității, de aceea distincția este necesară pentru a identifica în mod propriu cînd își exercita Biserica autoritatea ca o comunitate de mîntuire și cînd ca o comunitate de supraviețuire. Întrebarea care se pune în amonte de secolul al XIII-lea – și nu numai pentru Occidentul medieval – este cînd și cum s-a formulat teologic ideea unei comunități de mîntuire. Oricum, un mare progres pentru o dezbatere mai clară este să fi scăpat, prin formularea conceptului celor două comunități, de balastul ideologic atașat fenomenului istoric modern de separare a Bisericii și statului.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Teodor BACONSCHI

Cultura gratuită

Desigur că presa print n-a „murit", deși se zbate în ghearele Internetului victorios. Problema nu vizează schimbarea de suport, ci faptul că pe web găsești gratuit *și* conținut de mare calitate. Ce nu e plătit devine atunci „neprețuit" în ambele sensuri: *inestimabil* sau, dimpotrivă, *nul*. Gratuitatea a fost mereu ingredientul oricărui act de creație care, dacă vrea să fie serios, se ia în joacă. Trece dincolo de mizele utilitare, de empiric și de imediat, către măiestrie, cercetarea pură a misterului, lărgire a cîmpului cognitiv de dragul cunoașterii. Sau măcar divertisment, relaxare superioară, în orizontul vag al reveriei diurne și al melancoliei. Numai că tot gratuitatea înseamnă și opusul acestora: lipsa completă de valoare, irelevanța spre care tind cantitatea nemiluită și accesul neîngrădit. Firește că apreciem, la Londra (și exemplele sînt greu de înmulțit), accesul liber în anumite muzee: e o politică bună, deși mai putem discuta dacă e cea mai bună. Patrimoniul „clasic" merită să fie oferit publicului larg ca gest de mărinimie a statului-mecena. Rămîne totuși cert faptul că tot ce „se dă" fără simbolul unui preț devine (cel puțin psihologic) neinteresant.

Există, veți spune pe bună dreptate, multe publicații selecte (să amintesc *The Spectator)* care-și livrează conținutul electronic pe bani. Nu mulți, dar cît să simtă și cititorul „diferența": ai plătit, se cheamă că îți dorești cu adevărat intrarea în acel spațiu. La noi, unde plecăm de la premisa (probabil greșită) că „sărăcia" (oricum relativă) reprezintă un fapt durabil, mai tot ce e online e „la liber". Veți spune că fiecare autor e răsplătit prin *like & share,* a căror numărătoare îi satisface așteptările mai mult sau mai puțin narcisice. Numai că net-ul e policentric, orizontal și omogen. Pe platforma vreunui cotidian îl poți citi și pe Andrei Pleșu, și pe cutare veleitar obscur. Natural că faima, prestigiul și popularitatea au o preistorie fondatoare. Veleitarul obscur – mai ales dacă scrie prost, confuz și pe teme numai de el prizate – nu-l va eclipsa pe „clasicul în viață". Dar îi va sta alături, într-o tristă devălmășie axiologică...

Dilema lui Cernîșevski („Ce-i de făcut?") admite o soluție gordiană: ori ceri bani, ori lași lucrurile cum erau, alocînd din publicitate ceva *royalties* pentru semnăturile „grele", aducătoare de cititori. E și ceva de „făcut" în amonte, la școală, unde elevii mai buni, viitori studenți și consumatori de cultură (în cazul fericit că ajung să îngroașe „clasa de mijloc"), ar putea fi educați în axioma „prețuirii" valorilor. Mulți termină școala cu ideea vagă că acestea cresc natural, precum fructele de pădure. O atare ingenuitate nu-i complet surprinzătoare într-o lume unde drepturile și egalitățile copleșesc responsabilitățile și ierarhiile. Poate că n-ar strica să afle că „producerea" unui text consistent, pertinent și estetic reușit implică un lung parcurs în care „asceza" și acumularea intelectuală se aliază cu rafinarea unor aptitudini și truda plăsmuirii, indiferent dacă „rezultatul" îmbogățește știința, ficțiunea literară sau gîndirea filozofică.

Are și autorul ceva de făcut: să iasă spre public, prin marketingul ofensivei de șarm. Lansări de carte, conferințe, reuniuni informale, turnee, dar și comunicare vivace pe *social media*. Trecut-au vremurile de solitudine ivoriană, complet apus e luxul izolărilor orgolioase! La urma urmelor, mi se pare normal, nu în sensul reciclării mitului comunistoid al „documentării pe teren", prin păstrarea „legăturii cu viața", cît pentru că am intrat, cum s-a spus, în *era necontenitei atenții parțiale.* Nu mai există cititori care fac „concedii" cu un singur autor, ci doar oameni care se concentrează scurt, pe teme caleidoscopice. Scriitorul (mereu convins că mai există „profesioniști" ai acestei ipostaze tot mai democratice) a devenit companionul virtual de cinci-zece minute, între un cappuccino și sosirea trenului de metrou. Normal că Platon, Montesquieu sau Joyce nu se mai pot plînge de așa ceva, deși e preferabil să nu le punem întrebarea dacă sînt gata să ne aplaude progresele...

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

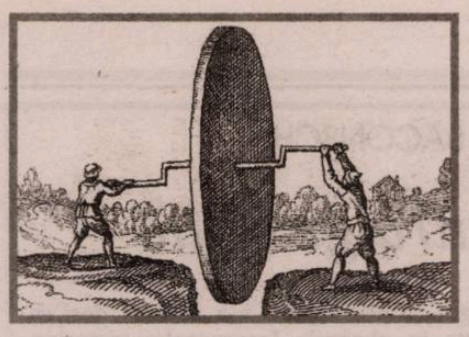

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Cum își poate salva Nicușor Dan cariera și partidul

A trecut puțin observat un eveniment al USR prin care partidul marca un an de opoziție în interiorul administrației locale din București. Nici n-ar fi fost mare lucru de relatat de acolo, mai toate întrunirile publice ale USR au o notă de terapie de grup în care jumătate din pacienți sînt excesiv de optimiști, iar ceilalți au venit pentru că au cedat la insistențele prietenilor. Și totuși, evenimentul respectiv are o oarecare relevanță pentru că, într-unul din rarele sale momente de luciditate, USR arată că n-a uitat de unde a plecat și nici unde îi este majoritatea covîrșitoare a electoratului.

USR este, în acest moment, într-o situație nefericită. Deși îi place să se prezinte ca al treilea partid al României și alternativă la partidele clasice, prezența sa e mai degrabă discretă, mesajele confuze și greșelile multe. Aș aminti aici doar recentul scandal provocat de unul din parlamentarii partidului care a reușit, într-o dezbatere la Bruxelles, să articuleze confuz argumentele privind utilitatea Mecanismului de Cooperare și Verificare căruia îi este supusă România. A reieșit că parlamentarul USR nu e tocmai un admirator al MCV. Asta în contradicție cu poziția oficială a partidului. Ulterior, omul a revenit cu o suită de explicații încercînd să stingă focul. Însă răul fusese făcut, iar incidentul a aruncat în ridicol pretenția de partid anticorupție a USR, care tocmai anunțase că e dispus să intre la guvernare într-o coaliție dacă va primi Ministerul Justiției.

Ar fi de adăugat și prestația abisală de la alegerile locale parțiale. Sigur, rezultatele slabe pot fi explicate de contextul specific din fiecare localitate, selecția de candidați sau prin metoda favorită a dreptei românești: electoratul e de vină. Ceea ce nu poate fi explicat e stupefianta incapacitate a USR de a prezenta candidați. Pretenția de partid național devine imposibil de susținut atunci cînd, din 49 de localități în care ți se oferă oportunitatea unei lupte, reușești să găsești pe cineva dispus să candideze în numele tău în doar șapte. USR e partidul 7 din 49.

Iar evoluțiile externe vizibile se suprapun conflictului inutil din interior. USR e condus acum de un președinte interimar fără ambiții, în timp ce, în disprețul oricărei noțiuni de democrație internă, Nicușor Dan încearcă să recapete controlul absolut asupra partidului. Pentru cine n-a avut răbdare să urmărească zbaterile interne ale USR, un scurt *reminder:* președintele și fondatorul USR a demisionat din partid după ce a refuzat să accepte o poziție fermă referitoare la referendumul privind modificarea Constituției. Prin natura și publicul său, USR era singurul partid care ar fi putut să se opună coerent ascensiunii așa-numitei Coaliții pentru Familie (un amalgam de ONG-uri și personalități cu agendă neclară și legături externe dubioase). Reacția publică a electoratului USR a fost suficient de fermă cît să invalideze argumentul că partidul nu contează și n-ar trebui să aibă opinii pe acest subiect. Combaterea extremismului e întotdeauna o temă validă.

În prezent, dl Dan și apropiații săi desfășoară o complicată operațiune de PR menită să repună USR în poziția de vehicul pentru fondatorul său. Nu e clar dacă va reuși, dar, pe termen lung, e irelevant. Ceea ce fac cele două tabere din USR în acest moment este să imobilizeze partidul în încleștarea lor ridicolă într-un moment în care publicul ar fi vrut să vadă totuși acțiune politică coerentă în opoziție și dovezi de competență.

Soluția e relativ banală, însă ea depinde în proporție covîrșitoare de felul în care își calibrează Nicușor Dan ambițiile. Iar dacă e un loc în care Nicușor Dan a contat, atunci acela este Bucureștiul. De aici a plecat și aici ar trebui să se întoarcă, dînd în același timp o șansă partidului pe care l-a creat să devină o construcție funcțională și democratică. Altfel spus, dl Dan ar putea să se întoarcă la lupta pentru București pe care a abandonat-o atunci cînd a decis că are chiar mai mult de salvat decît un oraș de două milioane de locuitori.

Aminteam la început de evenimentul care a marcat un an de opoziție. Ei bine, fără Nicușor Dan, useriștii bucureșteni au fost prezențe palide, chiar dacă bine intenționați. Asta este principala concluzie a acelui an. Pe termen lung, cei care i-au votat nu vor reține decît dezamăgiri.

Actuala administrație a orașului nu are încă o opoziție de care să se teamă, așa cum nici administrația centrală nu are. De aceea, pentru binele USR și pentru sănătate politică, dl Dan ar trebui să revină la preocupările sale inițiale cu un obiectiv clar, și anume acela de a deveni primarul Capitalei în cel mai scurt timp posibil. Ar crea coerență în fața valului de decizii stupide, PR răutăcios și incompetență care definesc administrația Firea și care riscă să provoace pagube irecuperabile și durabile.

Pentru Nicușor Dan, asta ar fi o dovadă de pragmatism și inteligență. Iar pentru USR, o gură de aer și evitarea unei implozii și a unei căderi în irelevanță. Altfel, așa cum arată lucrurile acum, USR ratează Bucureștiul și ratează România.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

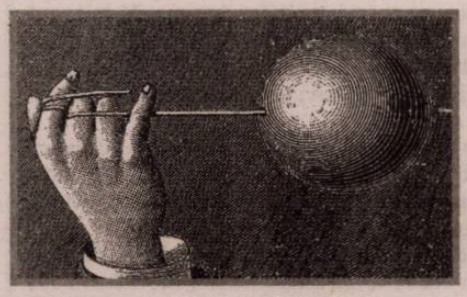

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Biroul Oval al muzicii clasice

Se poate găsi o soluție de pace durabilă între Israel și Palestina? De ani și ani se tot caută o soluție – în van. Daniel Barenboim participă și el, în felul său, la aceste căutări. Nu de la el se așteaptă o rezolvare definitivă, ci de la oamenii politici. Dar, pentru ca un acord să fie pus în practică, e nevoie de comunicare, de înțelegere reciprocă. Pe asta mizează și Barenboim. Legendarul muzician pare că și-a făcut o misiune din a zdruncina *establishement*-ul politic, intelectual și artistic. Muzica și opțiunile lui culturale au devenit arme în această luptă cu inerțiile de gîndire, cu clișeele, „impună" pe Wagner... În 2004 a stîrnit din nou polemici în Israel, atunci cînd, oferindu-i-se un important premiu de stat pentru merite culturale, a pledat, cu argumentul multiculturalismului, pentru rezolvarea conflictului cu Palestina. Însă Barenboim nu e doar un om al vorbelor, ci și un om al acțiunii. Împreună cu prietenul său, scriitorul Edward Said, a fondat West-Eastern Divan Orchestra, cu muzicieni invitați din Israel, Palestina, Liban, Egipt, Siria și Iordania. „Concertul de la Ramallah" – pe care numeroase televiziuni occidentale l-au transmis *live* – a fost un manifest pentru pace, evocat cu locurile comune. Fiecare „lovitură" e trimisă cu grație, dar, de fiecare dată, de pe poziții incomode. El oferă poate cel mai grăitor exemplu că arta are un sens și în vremuri tulburi. Acum vreo 15 ani, Daniel Barenboim a stîrnit furie în Israel atunci cînd, invitat să concerteze la Ierusalim, împreună cu Staatskapelle din Berlin, a cîntat un fragment pentru orchestră din *Tristan și Isolda* de Wagner, un compozitor pe care o lege nescrisă l-a interzis în Israel (ca urmare a antisemitismului său și a faptului că muzica i-a fost promovată și instrumentalizată de naziști). Barenboim era cît pe-aci să devină *persona non grata* în Israel – din fericire, în Knesset n-au fost suficiente voturi pentru asta. În schimb, a reușit să-l adesea în dezbaterea publică. Pentru Barenboim, muzica e un exercițiu de reconciliere.

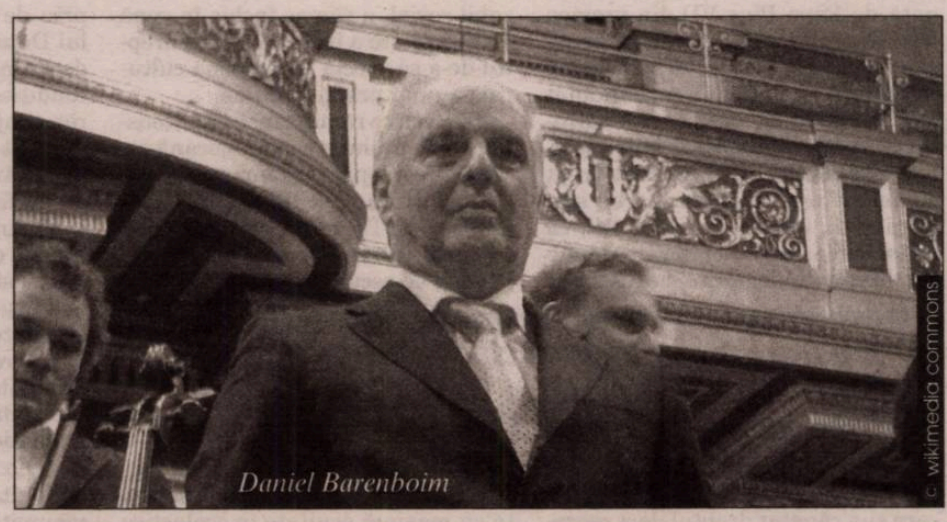

Daniel Barenboim

© wikimedia commons

Pentru Barenboim, muzica e un exercițiu de reconciliere.

Programul lui Barenboim are însă o portanță mai largă. Căci și ambițiile sînt mari. Barenboim-Said-Akademie se numește instituția pe care a creat-o lîngă Opera din Berlin. Academia își propune să îi adune pe cei mai promițători muzicieni din Orientul Apropiat, pentru a aprofunda capodopere ale muzicii universale și pentru a discuta teme arzătoare ale politicii internaționale. „Dacă sînt în stare să cînte armonios împreună, vor putea să și dialogheze" – crede Barenboim. Academia se vrea și un centru de cercetare și de promovare pentru muzica arabă. La baza acestui proiect cultural este Conferința pentru muzică arabă care, în 1932, a adus laolaltă, la Cairo, muzicieni din Orient și europeni (printre alții, pe Béla Bártok și pe Paul Hindemith). Sala de concerte „Pierre Boulez" e, și ea, un *statement*. Inaugurată (fără tăieri de panglică, fără momente festive) în luna martie, această sală pare să fie exact opusul filarmonicilor cu care ne-am obișnuit în Europa occidentală. Interiorul e mai degrabă modest, minimalist, funcțional și tehnologizat. O scenă ovală în jurul căreia scaunele sînt amplasate pe gradene supraetajate. Și panouri din lemn de cedru. Sala a fost concepută de Frank Gehry ca o cutie de rezonanță: toate mijloacele sînt puse în slujba sunetului și a întîlnirii oamenilor cu muzica. Conceptul e inspirat de propunerile avangardiste ale celebrului dirijor și compozitor francez care, la concertele sale de la New York, a eliminat fotoliile și le-a înlocuit cu gradene și perne pentru a oferi spectatorilor o experiență concertistică mai confortabilă și pentru a favoriza apropierea dintre oameni. Și în noua sală de la Berlin spectatorii stau de jur-împrejurul orchestrei. Nu există scenă, nici măcar podium. Și Barenboim, și Gehry l-au cunoscut pe Pierre Boulez în tinerețe – sala care-i poartă acum numele e un omagiu postum adus acestui adevărat mediator cultural. Va fi – după cum anunță *Die Zeit* – Biroul Oval al muzicii clasice. O adevărată instituție, deci.

dosar DILEMA VECHE
Coordonatori: Marius CHIVU și Sever VOINESCU

Fenomenul Arsenie Boca

Texte și opinii de:

● Mirel BĂNICĂ (antropolog)
„Un inventar“

● Dragoș CÎRNECI (psiholog)
„Tatăl nostru care ești în creier“

● Daniel GUȚĂ (jurnalist)
„Mall-ul bișnițarilor“

● Mircea PĂCURARIU (preot)
„Părintele de la mănăstirile Sîmbăta de Sus și Prislop“

● Adrian Nicolae PETCU (istoric)
„Vulgarizarea mediatică și imaginea duhovnicului autentic“

● Marius VASILEANU (profesor de istoria religiilor)
„Simplu ca un miracol“

argument

Duhovnicul iconic

Este peste tot și în toate formele: icoane, cărți, afișe, medalioane, brelocuri, magneți de frigider, conturi de Facebook. Un tlönian ortodoxist! Credincioșii îl poartă la chei, în portofel, la oglinda retrovizoare, la încheietura mîinii, la gît, în suflet și în inimă. Merg în pelerinaj în locul unde a trăit, îi fotografiază pictura, îi conspectează cărțile, dau *like*-uri avatarurilor lui de pe rețele sociale, se roagă cu rugăciunile lui, vorbesc cu vorbele lui. Sau cu vorbele pe care alții i le-au pus în gură tipărind cărți pe care, de fapt, nu le-a scris niciodată. Căci, precum altădată Sandra Brown, la tarabă găsești cu numele lui mai multe cărți decît a scris.

Este un fenomen pe care Biserica Ortodoxă nu știe deocamdată cum să-l gestioneze. Căci e ortodox pe cont propriu. Pare că avea mai multă charismă decît har. E canonic fără a fi, aparent, canonizabil. A devenit iconic într-o religie care nu acceptă chipul cioplit. Aduce foloase incomensurabile Bisericii, dar nu e clar dacă e în spiritul sau în litera dogmei. Este cel mai titrat duhovnic în ciuda faptului că nu era desemnat, în mod oficial, pentru un astfel de statut. Un stareț marginal ajuns sfînt *mainstream* fără binecuvîntarea ierarhiei. Un bestseller apocrif.

Pentru cineva ca mine, care intră într-o biserică așa cum ar intra într-un muzeu, pentru care sfinții sînt doar personaje de literatură medievală, iar pelerinajele la moaște, în cel mai bun caz, un nesecat izvor de stranietate și, eventual, amuzament, fenomenul Arsenie Boca este deosebit de interesant. Eu, personal, caut consolare în artă și răspunsuri în știință, cred în cercetare, cunoaștere și logică, nu în taină, duh și revelație, aleg creativitatea, experimentul și diversitatea, și nu litera strictă a dogmelor și a cultelor, dar cazul acestui duhovnic, ajuns simbolul religios al societății în care trăiesc, mi se pare demn de analizat. Nevoia de credință, resorturile adulației, mecanismele răspîndirii fascinației postume și manifestările isteriei colective pentru un spirit religios – toate acestea mă preocupă și ar trebui să ne preocupe pe toți.

În fond, ce știm noi despre omul Zian și despre preotul Arsenie, despre calea și viața sa, despre opera și lucrarea lui? Ce greutate are cuvîntul său? Cît de demnă de urmat este învățătura lui? *Care* este învățătura lui? Ce e adevăr și ce e apocrif în această poveste? Căci, sub presiunea adorației populare și prin mediatizare, orice fenomen tinde să denatureze adevărul, să-și creeze propria legendă, uneori să se transforme în propria antiteză.

Pînă la urmă, *cine* a fost și *ce* este acum Arsenie Boca: un model, un caz, un fenomen, o poveste, un mit, un produs? (**Marius Chivu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Mircea PĂCURARIU

Părintele de la mănăstirile Sîmbăta de Sus și Prislop

Născut la 29 septembrie 1910 în satul Vața de Sus din „Țara Zarandului", Zian Boca a făcut școala primară în orașul Brad, apoi tot acolo a urmat cursurile Liceului confesional ortodox „Avram Iancu", între anii 1922-1929. Dînd urmare chemării sale lăuntrice, între anii 1929-1933 a urmat cursurile Academiei Teologice „Andreiene" din Sibiu, unde a avut profesori bine pregătiți, din „școala" mitropolitului de atunci, Nicolae Bălan.

Apreciat și de mitropolitul Nicolae Bălan, tînărul Zian Boca a fost trimis cu o bursă din partea Arhiepiscopiei Sibiului, ca să urmeze cursurile „Academiei de Arte Frumoase" din București, între anii 1933-1938. După cum va mărturisi el însuși mai tîrziu, în fața unor organe de anchetă, asista și la prelegerile de Mistică ale profesorului Nichifor Crainic de la Facultatea de Teologie și la diverse conferințe care aveau loc în Sala Dalles. După terminarea studiilor de pictură, a făcut un an de practică, lucrînd la pictura bisericii din Bixad, județul Covasna. La 11 septembrie 1935, mitropolitul Nicolae Bălan l-a hirotonit diacon necăsătorit. Același mitropolit l-a trimis apoi într-o călătorie de studii la Muntele Athos pentru a cunoaște viața monahală de acolo, precum și pictura bisericească bizantină. S-a reîntors în țară în iunie 1938, după care a plecat la Chișinău, unde a învățat poleirea cu aur „cicanca" și alte lucruri pe care trebuia să le cunoască un pictor bisericesc de la cîțiva meșteri angajați de mitropolia de acolo.

Reîntors de la Chișinău, la Paștile anului 1939, s-a închinoviat la mănăstirea Sîmbăta de Sus, ctitoria domnitorului martir Constantin Brâncoveanu, readusă la viață cu cîțiva ani în urmă de către mitropolitul Nicolae Bălan. Acesta l-a călugărit la 9 mai 1940, sub numele de Arsenie, sub care va fi cunoscut de acum înainte. La 10 februarie 1942 a fost hirotonit preot (ieromonah). În scurt timp, Părintele Arsenie s-a remarcat atît ca liturghisitor, dar mai ales ca predicator și duhovnic, încît ctitoria brâncovenească a devenit un important centru de spiritualitate ortodoxă. În urma predicilor și a îndemnurilor sale, cîțiva tineri și-au îndreptat pașii spre Facultatea din București sau spre Academia Teologică din Sibiu. Multe tinere din satele făgărășene sau din sate mai îndepărtate au intrat în viața monahală, mai ales la mănăstirile Bistrița și Hurezi, din județul Vîlcea, unele dintre ele au urmat studii teologice superioare, altele au urmat Seminarul Teologic de la Mănăstirea Hurezi. În același timp, prin predicile sale înflăcărate, a reușit să întoarcă pe mulți spre o adevărată viață creștinească.

Era cunoscut ca un bun, dar aspru duhovnic. În vara anului 1947 a venit la Mănăstirea Sîmbăta principesa Ileana a României (mai tîrziu „de Habsburg"), fiica regelui Ferdinand și a reginei Maria, care a dorit să-i asculte predicile. Iar părintele Arsenie a fost invitat la Castelul de la Bran, pentru a rosti predicile și acolo.

Îndată după instalarea unui guvern zis „democratic", la cererea fostului ministru al Cultelor, preotul Constantin Burducea, Părintele Arsenie a fost arestat în Rîmnicu Vîlcea la 17 iulie 1945 și anchetat la București timp de două săptămîni, dar, dovedindu-i-se nevinovăția, a fost eliberat. A mai fost arestat timp de o lună și jumătate în vara anului 1948.

În toamna anului 1948 a început o nouă etapă în viața Părintelui Arsenie, după ce mitropolitul Nicolae Bălan l-a numit stareț al Mănăstirii Prislop, din județul Hunedoara, străveche ctitorie a ucenicilor Sfîntului Nicodim de la Tismana. În 1949, județul Hunedoara, deci și mănăstirea, a intrat sub jurisdicția Episcopiei Aradului, iar Prislopul a devenit o mănăstire de maici, Părintele Arsenie fiind numit duhovnic.

© adevarul.ro

„De Buna Vestire, cu ajutorul lui Dumnezeu, am ajuns, acasă, la Prislop: sănătos, mult folosit și tot atîta de senin."

ARSENIE BOCA,
în scrisoarea prin care anunța episcopului revenirea la Prislop din detenția la Canal

Părintele nu s-a descurajat în fața stării de decădere în care a găsit mănăstirea, ci a purces la restaurarea bisericii, ctitorie a domniței Zamfira, fiica lui Moise Vodă Basarab al Țării Românești. Numărul maicilor a sporit mereu, cu toate că la Prislop nu s-a înregistrat aceeași intensă viață duhovnicească, iar Părintele era foarte reținut în predică și în discuțiile cu credincioșii, căci organele de represiune își făceau din plin „datoria".

În mănăstire veneau mereu inspectori din Ministerul Cultelor, dar mai ales ofițeri de Securitate, iar „informatorii" lor, recrutați din rîndul unor pelerini, le ofereau mereu „note informative" în legătură cu cele ce se petreceau în mănăstire. Așa se face că, în dimineața zilei de 16 ianuarie 1951, Părintele Arsenie a fost arestat, închis la Aiud, Baia Sprie și Ocnele Mari, după care a fost trimis într-o colonie de muncă de la Canalul Dunăre-Marea Neagră, unde a lucrat, în condițiile de exterminare fizică și morală cunoscute, pînă la 17 martie 1952, cînd a fost eliberat și s-a reîntors la Prislop. Dar la 20 septembrie 1955 a fost arestat din nou și închis la Timișoara, Jilava și Oradea. A fost mereu anchetat și obligat să dea declarații cu privire la legăturile sale cu Nichifor Crainic, cu principesa Ileana, cu teologii Antonie Plămădeală (viitorul mitropolit), Nicolae Bordașiu și alții. Nu s-au găsit nici acum dovezi cu privire la vreo activitate a sa în cadrul mișcării legionare, așa că a fost eliberat, la 7 aprilie 1956. S-a reîntors la Prislop, unde și-a continuat ostenelile duhovnicești și gospodărești, dar urmărit mereu de organele de Securitate.

Pelerini recrutați pentru a oferi „note informative".

Toate acestea s-au încheiat în mod nefericit la 14 mai 1959, deci înainte de publicarea cunoscutului Decret 410, cu dispoziții atît de drastice cu privire la viața monahală din România. A părăsit Prislopul și s-a îndreptat spre București. Pentru început s-a angajat ca pictor pe lîngă Vasile Rudeanu, care picta atunci monumentala Biserică „Sfîntul Elefterie". Din 1961 pînă în 1967 a fost angajat la Atelierul de pictură și email al Patriarhiei de la Schitul Maicilor.

În toată perioada activității sale la București, dar și după aceea, pînă la moarte, deci timp de trei decenii, a fost urmărit în permanență de Securitate, prin diverși „informatori" („agenți"). În ultimii ani au apărut trei volume de documente ale Securității despre Părintele Arsenie, din care aflăm că era cunoscut sub denumirea „obiectivul Bratu".

După pensionare, în 1967, s-a angajat la pictarea bisericii din parohia Drăgănescu, lîngă București, unde a lucrat mai mulți ani. Pictura sa, în tempera, impresionează prin nota ei de originalitate, prin frumusețea chipurilor și a scenelor biblice pe care le reprezenta; impresionează în mod deosebit Schimbarea la Față, precum și Judecata de Apoi.

Prin 1982, Părintele Arsenie s-a retras la Sinaia, unde, cu sprijin financiar din partea unor credincioși făgărășeni, a cumpărat o clădire impunătoare, în care a reușit să strîngă pe cîteva dintre fostele maici și surori de la Prislop. Deși era bătrîn și bolnav, Securitatea îl urmărea și acum. Acolo și-a petrecut ultimii ani ai vieții, pînă la 29 noiembrie 1989, cînd s-a mutat la cele veșnice. Maicile din jurul lui au reușit să obțină acordul autorităților pentru transportul trupului său neînsuflețit la Mănăstirea Prislop (redeschisă prin 1973), unde a dorit să fie înmormîntat.

De atunci, mormîntul său a devenit loc de pelerinaj pentru zecile de mii de credincioși din toată țara care vin zilnic aici să se reculeagă și să se roage pentru odihna sufletului Părintelui Arsenie.

În privința canonizării sale, pentru moment, putem spune că s-a instituit o comisie, în frunte cu mitropolitul Ardealului, alături de doi episcopi, trei profesori de teologie și un cercetător de la Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS), care cercetează viața și ostenelile duhovnicești ale Părintelui Arsenie. Pînă acum, comisia respectivă s-a întrunit de două ori, la Deva și la Mănăstirea Prislop, și a selectat lucrările cele mai bune și vrednice de crezare despre Părinte. Urmează să se întrunească din nou fie la Sibiu, fie la Mănăstirea Sîmbăta de Sus. Este însă destul de greu să faci lumină în viața sa și să înlături toate elementele „legendare" care s-au strecurat în prea numeroasele lucrări consacrate vieții și lucrării duhovnicești a Părintelui. Va fi nevoie de o lucrare *corespunzătoare* și *autentică*, în care să fie prezentate viața și învățăturile duhovnicești ale Cuviosului Părinte Arsenie. Numai atunci se vor putea întocmi o slujbă pentru cinstirea lui și un acatist, după care acestea vor fi cercetate de comisia „pentru canonizări" a Sfîntului Sinod și se va hotărî canonizarea lui, urmînd apoi proclamarea solemnă a canonizării fie la Prislop, fie la Sîmbăta de Sus. Abia atunci vom putea vorbi de „Sfîntul Cuvios Părinte Arsenie"!

„Nu sîntem născuți de timp, ci de veșnicie. Așa se face că avem, într-o fărîmă de țărînă, și celălalt tărîm. Deși trăim o vreme îmbrăcați de lumea aceasta, totuși ni se întîmplă clipe cînd fratele vis și sora moarte ne dau tîrcoale și ne despică făptura în două."

Citatele din acest Dosar îi aparțin lui Arsenie Boca.

***Mircea Păcurariu** este preot, istoric și profesor universitar de teologie, membru al Academiei Române.*

Dragoș CÎRNECI

Tatăl nostru care ești în creier

Cum se explică, din punctul de vedere al psihologiei și neuroștiințelor, credința în miracole, nevoile mentale de fenomene religioase, resorturile atașamentului și devotamentului față de sfinți? Cunosc reticența oamenilor în fața explicării științifice a unor fenomene. Și nu doar cele de natură spirituală. Îmi amintesc reacția unui senator american care spunea că oamenii nu își doresc să afle explicația științifică a dragostei.

Aș începe spunînd că se știe surprinzător de mult despre mecanismele creierului implicate în ceea ce, cultural, se numește spiritualitate. Spun „se numește cultural" pentru că o să vedem că spiritualitatea este, de fapt, un efect secundar al unei alte funcții a creierului – funcția socială. Oamenii sînt ființe sociale. De ce? Pentru că toată viața noastră depindem de alții. Singuri nu am putea face mai nimic, probabil nici nu am trece de primele zile de viață. De altfel, dintre toate speciile, oamenii au cea mai lungă copilărie. Iar tratamentul de care beneficiază copilul în această perioadă depinde și de abilitatea sa de a se face plăcut, simpatizat, iubit. Adică niște abilități sociale. Din aceste cauze ne-am dezvoltat abilități speciale în acest sens. Cum ar fi să ne imaginăm ce este în mintea altcuiva, ce are de gînd să facă, ce crede despre noi, ce emoții simte. De exemplu, raționamente de tipul: „George probabil crede că Alina încă nu știe că am aflat cutare lucru". Psihologii numesc acest gen de abilități *Theory of Mind,* adică ce credem noi că se întîmplă în mintea altuia. O abilitate foarte importantă și fără de care nu ne-am descurca printre oameni. Copiii cu autism nu au această abilitate, iar lipsa ei este cauza neadaptării lor la lumea din jur. Ei bine, această abilitate începe să se dezvolte după vîrsta de 6 ani, iar în formele ei mai avansate după cea de 8 ani. Veți spune „Da, dar dacă nu sînt psiholog de copii, de ce ar trebui să mă intereseze această abilitate și vîrsta la care apare ea?"

Nu doar *Theory of Mind* se dezvoltă în acest interval de timp, ci încă un lucru. Studiile realizate la Cambridge au descoperit că, în mod natural, în jurul vîrstei de 8-9 ani, copiii tind să aibă o gîndire de tip creaționist – adică cea în care cred că personaje supranaturale gen Dumnezeu sînt responsabile de fenomenele naturale și de lumea din jur în general. Asta dacă nu intervin părinții sau mediul și îi deturnează spre o gîndire de tip evoluționist sau științifică. Cu alte cuvinte, abilitatea copiilor de a căuta cauze ale lucrurilor în posibilele acțiuni sau intenții de acțiune ale altor persoane – *Theory of Mind* – se poate generaliza la scară mare la fenomenele naturii, Cosmos, viață, moarte sau boală. Doar că la o asemenea scară nu mai văd ca fiind responsabile persoane umane, ci personaje cu puteri supranaturale.

Studiile din neuroștiințe au identificat și zonele din creier responsabile de această *Theory of Mind* – ele se numesc, foarte simpatic, neuroni-oglindă. Neuronii-oglindă se găsesc în mai multe zone din creier, dar sînt cumva ierarhizați – adică, mergînd de la ceafă spre frunte, acești neuroni-oglindă fac raționamente tot mai complexe. Însă semnalul inițial care este prelucrat ulterior în diverse moduri pleacă dintr-o regiune din spatele urechii, numită joncțiunea temporo-parietală. Ei bine, studiile clinice realizate la universitățile din Roma și Udinese au descoperit că oamenii care sufereau accidente sau boli ce le afectau zona joncțiunii temporo-parietale deveneau brusc foarte religioși, aveau tendința de a se simți conectați cu întregul univers și chiar de a simți că se detașează de propriul corp. În general, sentimentul de transcendență a Eului și alte manifestări, de regulă caracteristice personajelor cunoscute în istorie ca sfinți, profeți sau vizionari religioși, deveneau brusc accesibile unor oameni obișnuiți care doar au avut nesansa unui accident.

Dar nici măcar nu trebuie să treci printr-un accident ca să intri în legătură cu lumea paranormală. Michael Persinger, psiholog și cercetător în neuroștiințe, a dezvoltat așa-numita *God Helmet* – practic, o cască de motociclist care are atașat un aparat ce transmite semnale electromagnetice slabe, cam de aceeași putere ca a unui uscător de păr. Aceste semnale sînt direcționate spre zona din spatele urechii, din lobul temporal de care am vorbit. Iar oameni complet normali și fără înclinații religioase, izolați într-o cameră, stînd relaxați pe un fotoliu, încep să aibă viziuni în care apar personaje de lumină, cu aspect de îngeri, simt că se desprind de propriul corp și se văd de sus.

Pentru oamenii maturi, Prințesa Alice este Dumnezeu. De ce? Creierul uman se dezvoltă în acest mod. Partea socială a creierului. La unii este mai accentuată această dezvoltare sau ceva perturbă la un moment dat echilibrul acestei zone din creier, iar ei devin mai religioși, în timp ce la alții această dezvoltare e mai puțin accentuată, tinzînd să fie mai sceptici sau mai indiferenți la aceste aspecte.

Atenție! Aceste descoperiri nu răspund la întrebarea dacă există sau nu Dumnezeu. Ci doar ne arată cum credința în personaje supranaturale de esență antropomorfă (semănînd cu omul) și cea de a dezvolta povești cu ele – a se citi religii – este scrisă în modul de construcție al creierului uman. De aceea găsim religii la toate popoarele, doar conținutul lor diferă. Principiul general este însă același. A crede în Dumnezeu nu este o chestiune de alegere personală, ci este un dat fiziologic și anatomic al speciei umane și ține de evoluția mecanismelor din creier răspunzătoare de relațiile sociale. Cum vi se pare că sună asta: ideea de Dumnezeu se datorează evoluției?

Iisus apărut în scoarța unui copac. De ce se întîmplă asta? Creierul este o mașină biologică programată să caute și să învețe *pattern*-uri. Ce înseamnă *pattern*? Orice organizare de informație. Lucruri care apar împreună sau imediat unul după celălalt, probabilități, reguli, tradiții sau... fețe. Copilul nou-născut, la douăzeci de minute după naștere, este atras de un singur lucru din jur: fețe de oameni. Indiferent dacă sînt reale sau desenate stilizat pe un carton. Studii mai noi arată că are acest gen de predispoziție încă din uter. Gîndiți-vă la toate pozele cu peisaje sau trunchiuri de copaci în care „vedem" fețe, siluete umane sau personaje celebre gen Iisus. Gîndiți-vă la Sfinxul din Bucegi. Genele din neuroni îi programează pe aceștia să grupeze informația după niște reguli înnăscute. Cam tot comportamentul uman depinde de acest proces de depistare de *pattern*-uri. De la senzația de control asupra mediului din jur și pînă la starea de sănătate. Amintiți-vă de Moromete și de țăranii lui care dezbăteau problemele lumii în ogradă. Toți sîntem un fel de Moromete. Căutăm *pattern*-uri în acțiunile celor din jur, în economie, fotbal sau politică.

Încă de la începuturile religiilor, oamenii au avut un respect deosebit pentru pustnici. Nu doar pentru că își impuneau restricții greu de îndurat de către alții, ci pentru că păreau în contact cu divinitățile. Zeii le vorbeau. Aveau viziuni, făceau profeții. Scepticii ar spune că sînt șarlatani. Ei bine, nu sînt. E ceva real. Dar nu este ceea ce pare a fi. Creierul se hrănește cu senzații. Cercetătorii din domeniul paranormalului uzează frecvent de ceea ce se numește „deprivare senzorială" – adică omul este pus într-o cadă cu apă, i se acoperă ochii și i se pun niște căști pe urechi. Este lăsat acolo cîteva ore. De ce fac ei asta? Pentru că, ajuns în această stare, omul începe să vadă și să audă halucinații, să-i vină în minte diverse chestii bizare, ca și cînd ar fi luat droguri psihedelice. Oarecum același lucru se întîmplă cînd oamenii sînt izolați mai mult timp fără să vadă pe nimeni. În manualele CIA se descriu simptomele acestei izolări: halucinații, delir, oamenii resimt o imensă dragoste față de obiecte, le văd ca fiind însuflețite și devin foarte superstițioși. Ați văzut filmul *Naufragiatul* cu Tom Hanks?

Nici măcar nu trebuie să iei parte la experimentele CIA ca să pățești așa ceva. Studiile realizate la Universitatea din Chicago au arătat că oamenii normali care se simt singuri tind în mai mare măsură să creadă în fantome, miracole, blesteme sau, în general, în fenomene și personaje paranormale. Prin 2008, cercetătorii de la Universitățile Texas, din Austin, și Northwestern au descoperit ceva bulversant. Ei au observat că, dacă pui oameni absolut normali într-o situație în care nu au control, ulterior ei tind să găsească un sens în tot felul de lucruri, inclusiv în imagini care reprezintă ecranul televizorului cînd se ia cablul și este împînzit de „purici". Chiar și într-o astfel de situație ei văd tot felul de figurine, personaje, acțiuni. Mai mult, ei tind să devină pe moment mai superstițioși și mai tentați să creadă în conspirații. Oamenii au nevoie de certitudini, de siguranță, de previzibilitate, iar lipsa lor le afectează creierul.

De asemenea, s-a descoperit că aceste simptome pot apărea în mod natural la mase de oameni, pe fond de criză economică, socială sau război. Deci în vremuri tulburi. Iar pe acest fond apar și „salvatorii neamului". Cei care promit soluții și certitudini. Așa a făcut Hitler carieră și cam așa se procedează în campaniile electorale. Călugării sihaștri care se izolează în peșteri sau în chilii în vîrful muntelui pentru a-l găsi pe Dumnezeu chiar îl aud sau îl văd. Pe el sau pe alte personaje, gen Satana, Fecioara Maria sau duhurile strămoșilor. Pur și simplu așa reacționează creierul la izolare și deprivare senzorială. Activează compensator *pattern*-uri din cele stocate în memorie. De la amintiri autobiografice și pînă la halucinații și delir. De aceea există înțelepți și guru doar în mănăstiri izolate și sihăstrii, nu și în mall-uri sau în trafic.

Nu ai cum să le iei oamenilor gîndirea religioasă, magică, creaționistă. Poți modifica conținutul unei religii, dar principiile de bază vor rămîne pentru că țin de construcția creierului de *Homo sapiens*. Astfel se explică caracterul ubicuu al unor mituri ale omenirii. E paradoxal că un copil de 4 ani nu are gîndire magică, ci ea apare odată cu maturizarea, preluînd idei de la adulți. Oamenii de știință adevărați sînt cei care au gîndirea exploratoare a copilului, care nu au ajuns la cea magică a adultului.

„În psihologia socială e folosit termenul de motivated reasoning *– adică un fel de decizie emoțională, în care oamenii se agață de convingeri subiective și nu țin cont de informațiile care sînt în contradicție cu ele. [...] Fenomenul judecății oarbe nu se manifestă doar față de copii, iubite și politicieni, ci și în cazul credințelor religioase, în care credincioșii sînt «imuni» la orice informație care ar putea să le destabilizeze sistemul, ea trecînd pe lîngă ei precum citatele sau ecuațiile din fizica cuantică. "*

D. CÎRNECI

Versiunea integrală a acestui articol poate fi citită pe www.dilemaveche.ro.

***Dragoș Cîrneci** este conferențiar la Facultatea de Psihologie și Științele Educației, Universitatea „Spiru Haret" din București.*

Codin CARADIMU

Însemnările unui pelerin

Azi, cînd și dacă tragi un vînt pe stradă se pune că faci reclamă restaurantului din care ai ieșit, apariția unei alternative la Sf. Parascheva pentru cealaltă jumătate de consumatori evlavioși ai țării era inevitabilă.

Am fost la Prislop de trei ori. Cum se merge, ca să se pună la socoteală, zic cunoscătorii. O prietenă îmi spunea că are rude în lumea monahală care nu au reușit să ajungă de trei ori. Cînd nu e momentul, se opune destinul. Măicuțele despre care îmi povestea au pornit din Moldova pînă în Hațeg și de fiecare dată li s-a întîmplat ceva la mașină. Indiferent că a fost una personală sau transport public. Poate cu cît ești mai curat, cu atît e mai greu de penetrat, nu degeaba am fost informați în prealabil că fericiți sînt cei săraci cu duhul, că a lor este împărăția cerului.

Trăiesc minimum opt ore pe zi, cinci zile pe săptămînă, într-o comunitate de liber cugetători. Cam șapte din zece confrați cred că norocul ți-l faci doar cu mînă ta și cînd faci pasul cel mare se întunecă ecranul ca la laptop cînd s-a terminat bateria. Recunosc, am fost crescut cu alte învățături, dar asta nu înseamnă că, odată ajuns la Prislop, am stat cu vreun sentiment de evlavie la coada uriașă de la mormîntul sfîntului părinte. Mai degrabă cu unul de curiozitate. Și chiar am încercat să simt „vibrația care îți taie picioarele pe măsură ce te apropii". Am citat din descrierea unui maestru în terapii alternative, campion la arc tradițional și organizatorul primului grup cu care am ajuns acolo. Sincer, în afară de stînjeneala din fața locului de veci – un soi de scenă de *stand-up,* unde rămîi singur sub luminile rampei și unde ar trebui să îți afișezi cît mai convingător evlavia în fața unor sute de enoriași, care așteaptă însetați să ajungă acolo unde ești tu, iar tu nu profiți din plin de timpul de meditație limitat, acordat de o măicuță cu aer de SPP-ist, care disciplinează masele –, n-am simțit mare lucru. Poate doar mulțumirea că am avut încă o ocazie să îmi trec în revistă trecutul și așteptările de la viitor, ceea ce nu-i puțin, pînă la urmă, în timpurile astea agitate.

După un timp de sedimentare, amintirea cea mai prezentă din primul pelerinaj a fost întîlnirea cu localnicii care stăteau în poartă și îmi făceau poftă cu cîte un borcănel cu zacuscă, o sticluță cu palincă, dulcețuri specifice locului, toate făcute la ei în gospodărie. Nu cu artefacte sau alte obiecte promoționale cu branding Arsenie Boca, așa cum poate v-ați aștepta.

Singurul loc asumat comercial, oficial, unde stai la alte cozi interminabile – după ce ai așteptat să-ți ușurezi portbagajul de donațiile achiziționate de la Penny Hațeg pentru bucătăria mănăstirească –, sînt chioșcurile mici din lemn așezate pe aleea principală a mănăstirii. Acolo cîte o măicuță jedi (un soi de Master Yoda, după vîrstă, vorbă, port și dimensiune) vinde lumînări și branding autorizat Arsenie Boca.

Deși n-am prins picior de creștin din țări ortodoxe învecinate să calce cu autocarul sau cu mașina mică în parcarea neîncăpătoare de la Prislop, grupurile de enoriași autohtoni depășesc cu mult aglomerația și cozile de la însuși *flagship store*-ul creștinismului, mormîntul Mîntuitorului de la Ierusalim. Și vorbesc în cunoștință de cauză, că abia m-am întors de acolo.

Mirosul banilor se ridică în norișori

© adevarul.ro

„Glasul conștiinței
e un grai tăcut, o chemare lină,
pe care o auzi
sau înțelegi că vine dinlăuntru,
dar totuși de dincolo
de tine, de la Dumnezeu.
Însuși cuvîntul con-știință
înseamnă a ști împreună,
la fel. Iar cei ce știu împreună,
la fel, sînt Dumnezeu și omul.
Prin urmare, cugetul
sau conștiința e ochiul
cu care vede Dumnezeu
pe om și același ochi
cu care vede omul
pe Dumnezeu. Cum Îl văd,
așa mă vede – așa simt
că mă vede – vedere deodată
dinspre două părți."

grei deasupra Hațegului, însă afacerea *loco* – zecile de comercianți ambulanți de pe traseul premergător mănăstirii – e frecție la picior de lemn în comparație cu descurcăreții care gîndesc global și acționează local, iar aici mă refer la vînzători online de branding „Arsenie Boca".

Ajung adesea într-un sat din Dîmbovița, unde localnicii îmi sorb amintirile din cele trei pelerinaje de la mormîntul lui Arsenie Boca. Ei bine, aceștia sînt victimele perfecte. Target-ul Arsenie Boca, dacă nu are Mega Image în comună, are sigur fibră optică de la Telekom. Deși cîte un localnic cu spirit întreprinzător mai încearcă să adune de un microbuz ca să ajungă tot creștinul la Prislop să-și rezolve o artrită, o datorie la bancă, o fată nemăritată sau un băiat cu darul beției, consătenii, pînă strîng bănuții pentru călătoria inițiatică, au la îndemînă un card de debit și o serie de site-uri care îi apropie de sfîntul părinte cînd sînt la anaghie sau doar prevăzători. Prin achiziția online a unui calendar bisericesc sau a unui magnet de frigider cu chipul „Sfîntului Ardealului" te scutești de un drum lung și obositor, încheiat cu achiziția analogică a suvenirurilor respective pentru care stai la o coadă lungă și groasă ca un varan de Komodo.

Dacă obiectele promoționale chinezești cu chipul părintelui sînt copleșitor de prezente pe piață, dar mai dificil de cuantificat, mulțimea de cărți cu vagi legături cu Arsenie Boca – se pare că părintele a scris cu adevărat doar două cărți – reprezintă aproape 30% din piața de carte bisericească, ce aduce în total un profit de aproximativ douăzeci de milioane de euro anual, susține presa de specialitate.

Deși totul sună pe cît de distopic, pe atît de profitabil, după douăzeci de ani în industria comunicării, recunosc că, dacă eram statul român, profitam din plin de vidul de marketing profesionist al acestei oaze vindecătoare de spirit, trup, nenoroc sau iubiri gheboase.

Mănăstirea de la Prislop – păcat că nu și cea de la Drăgănescu, la doi pași de București, unde părintele Arsenie Boca și-a dat măsura talentului lăsînd un testament zugrăvit cu mesaje demne de opera vizionară a unui Jules Verne, H.G. Wells ori Isaac Asimov – profită din plin de numărul impresionant de pelerini. Cred însă că BOR ar avea puterea și priceperea să răspîndească în tot spațiul ortodox est-european faima sfîntului părinte, care i-ar aduce un profit net superior față de prezent, dar nu o face. Și e păcat că doar presa și cîțiva comercianți descurcăreți profită de această poveste de succes a spiritualității românești. Practic, am putea vinde lumii ortodoxe orice cu branding Arsenie Boca: de ce nu am promova rovignete sfințite pentru drumurile naționale, binecuvîntări și dezlegări online, pachete turistice cu cazare și demi-pensiune și alte bunătăți vindecătoare ortodocșilor de pretutindeni?

Nu sînt eu în măsură și nu e nici locul aici să judec sau să compar strategiile de afaceri sau de propagandă ale Bisericii catolice *vs* Biserica ortodoxă, dar nu pot să nu remarc Madona care plînge: statuia făcătoare de minuni de la Șumuleu Ciuc. Cel mai mare miracol al ei de pînă acum: pelerinajul de Rusalii (catolice) adună, în fiecare an, peste o sută de mii de persoane din întreaga Europă, Statele Unite și de pe alte continente. Acest pelerinaj este cel mai mare din Europa Centrală și de Est, urmînd să fie înscris în patrimoniul UNESCO. Iar noi vorbim de amploarea fenomenului Arsenie Boca în jurul a cîteva mii de magneți de frigider, cărți, pixuri, calendare și autocare. La urma urmei, orice pelerinaj din zona ortodoxă pălește în față Rusiei sau a Muntelui Athos, iar manifestările de piață care se dezvoltă în jurul lui Arsenie Boca sînt doar marketing organic care crește haotic precum rapița sau urzica, puțin, dar peste tot.

Rovignete sfințite pentru drumurile naționale, binecuvîntări și dezlegări online.

Pînă la urmă, orice s-ar scrie de bine sau de rău, este evident că avem de-a face cu un fenomen generat de un personaj interesant, despre care chiar nepoata lui afirmă că se exagerează mult în ziua de azi, că se profită din toate punctele de vedere.

Sînt un om simplu, care își bagă nasul prin toate oalele lumii, deși nu am poză cu Sfîntul Ardealului în portofel, nici magnet pe frigider. Cu sau fără un plan integrat de marketing în servietă, poate că o să mai trec pe la Prislop să îl salut pe părintele Arsenie Boca. De ce? Mergeți și descoperiți singuri.

(În prima vizită se lăsase seara, stăteam mai departe de coadă, la liziera pădurii, cînd am văzut o vulpe care se apropia încet de mine. I-am vorbit ușor, apoi am scos telefonul și i-am făcut cîteva fotografii. Nu a apărut în nici una din ele, indiferent că am folosit blitz sau nu. Am renunțat la făcut poze și vulpea s-a retras la fel de liniștită cum apăruse.)

***Codin Caradimu** este director de creație la o agenție de publicitate independentă.*

Daniel GUȚĂ

„Mall-ul bișnițarilor"

De cîțiva ani, comerțul cu kitsch-uri a luat amploare în jurul mănăstirii Prislop, iar afacerile făcute pe seama brand-ului „Arsenie Boca" au dat naștere la numeroase controverse și reclamații. Talciocul se află într-o continuă expansiune, se dezvoltă haotic, oferind priveliștea unui colț de lume pestriț și aglomerat, în care singura legătură cu mănăstirea au rămas suvenirurile care folosesc imaginea și numele duhovnicului pentru ca vînzătorii lor să își atragă clienți.

O mulțime de afaceri prospere își au originea în tîrgul din vecinătatea Mănăstirii Prislop. Locul comercianților ambulanți de suveniruri, tranzitat zilnic de mii de mașini, s-a dezvoltat haotic odată cu fenomenul pelerinajelor la mormîntul lui Arsenie Boca, deși deseori reprezentanții Episcopiei Devei și Hunedoarei au reclamat deranjul pe care îl produc comercianții și priveliștea neplăcută a zonei ocupate de aceștia. „Noi în nenumărate rînduri am făcut sesizări la autoritățile competente ca să dispară de acolo acel talcioc dezorganizat, care nu are nici un fel de aspect. Din păcate, tarabele nu se află pe terenul nostru și noi nu avem pîrghii de a le ridica de acolo", declara, anul trecut, preotul Gabriel Miricescu, purtătorul de cuvînt al Episcopiei Devei și Hunedoarei. Nemulțumirile exprimate de preot nu au avut nici un efect asupra afacerilor din jurul mănăstirii, iar în prezent zona comercială se află într-o continuă expansiune. Ea se întinde pe o distanță de circa un kilometru, de o parte și de cealaltă a drumului, însă bărăci răzlețe în care sînt vîndute obiecte religioase, suveniruri și icoane cu Arsenie Boca, flori și alimente îi întîmpină pe vizitatori din loc în loc pe o rază de zece kilometri de la așezarea religioasă.

Produse tradiționale

La sfîrșitul anilor 2000, cînd Mănăstirea Prislop nu se bucura de faima și de zecile de mii de pelerini din prezent, în parcarea ei, mult mai mică în acea vreme, au apărut primii comercianți. În week-end, cîțiva localnici întreprinzători din satul vecin Silvașu de Sus își aduceau rulota lîngă mănăstire, pentru a le oferi vizitatorilor plăcinte cu brînză preparate pe loc. Alți săteni puteau fi văzuți așteptînd lîngă cîte o măsuță pe care erau îngrămădite fructe, dulcețuri și borcane de zacuscă sau la toneta în care vindeau virșlii de Sălaș și cafea puținilor pelerini. Oamenii locului le vorbeau străinilor care se opreau la tarabe despre „popa Arsenie", pentru că unii dintre ei l-au cunoscut personal sau au fost la înmormîntarea lui. Treptat, terenul de la intrarea în mănăstire a fost ocupat de tot mai mulți comercianți ambulanți. Au apărut tarabele cu suveniruri religioase, ce pot fi văzute aproape la fiecare tîrg sau festival stradal, au apărut cerșetorii obișnuiți ai slujbelor de duminică, „jucăriile" de tot felul, micii și berea. Bișnițarii au început să se certe pe clienți și pe zonele ocupate, fiecare dorind să fie cît mai aproape de mănăstire, iar scandalurile au atras nemulțumirile măicuțelor și ale pelerinilor.

Pînă în urmă cu trei ani, zeci de tarabe, tonete și cărucioare încărcate cu marfă îi întîmpinau pe turiști la poarta Mănăstirii Prislop și în parcarea acesteia, multe dintre ele fără nici o autorizație. Măicuțele au început să se plîngă tot mai des autorităților de neplăcerile pe care le produceau bișnițarii. Au reclamat că, la unele tarabe, oamenii vindeau mici și chiar bere, „în Vinerea Mare și în zilele de post, afirmînd că nu este potrivit să facă acest lucru în preajma mănăstirii", relata Marcel Goia, primarul orașului Hațeg. Totodată, accesul pelerinilor devenise aproape imposibil din cauza celor care aveau tarabe pe marginea drumului și încurcau traficul rutier. Tîrgul improvizat a fost mutat în 2014 la cîteva sute de metri distanță de așezarea de la Prislop, în locul în care se află în prezent. Funcționează pe terenurile composesoratului din Silvașul de Sus și a fost împărțit de localnicii din satele învecinate mănăstirii, de numeroșii bișnițari care au simțit că pot profita de pe urma pelerinilor veniți să se roage la mormîntul lui Arsenie Boca, dar și de așa-zise fețe bisericești. „Unii dintre ei mă tem că nici nu sînt călugări sau preoți, doar poartă îmbrăcămintea aceea pentru a înșela oamenii", afirma preotul Gabriel Miricescu, purtătorul de cuvînt al Episcopiei Devei și Hunedoarei.

În bazar, mulțimea de tarabe din lemn și placaj, unele ridicate fără autorizații, într-o debandadă totală, îi întîmpină pe credincioși cu oferte dintre cele mai diversificate, de la tablouri și căni cu Arsenie Boca la mîncăruri și băuturi alcoolice. Deasupra unor bărăci au fost așezate pancarte în care sînt specificate numele unor mănăstiri și fundații creștine, în timp ce unii vînzători echipați sobru își atrag clienții cu muzică religioasă. Sînt combinate rafturile cu „produse sfințite" la ofertă cu cele de mîncăruri „dacice" sau „produse tradiționale", pentru a mulțumi pe toată lumea, iar ca bonus, în specificul local al tîrgului, „brand-ul" Arsenie Boca este omniprezent. Imaginea și numele duhovnicului și-au găsit loc în conținutul pachetelor cu icoane și mir, al tablourilor, magneților de frigider, brățărilor, talismanelor, CD-urilor cu muzică religioasă, pe pancarte cu citate creștine și în numele date unor bărăci.

Unii comercianți, mai descurcăreți, au făcut înțelegeri cu șoferii de autocare ca la întoarcerea de la mănăstire să parcheze mașinile în fața tarabelor și teraselor lor. Însă noi scandaluri au apărut între afaceriști pe seama pelerinilor și a locurilor de parcare, deși aproape nimic nu este reglementat în „tîrgul lui Arsenie Boca", după cum îl numesc unii dintre bișnițari.

Mărturia unei călugărițe

Printre cele mai cunoscute comerciante de suveniruri de lîngă Mănăstirea Prislop au fost două călugărițe de la schitul Alun, monahia Isidora și maica Filoteia. Maicile venite din Ținutul Pădurenilor au avut viață grea în talcioc, potrivit propriilor mărturii, pentru că au intrat deseori în conflict cu bișnițarii. „La Prislop unii vînd pentru vilă și mașină. Noi avem o Dacie ruginită, și aceea căpătată. Am fost jefuite de o țigancă, de bunuri, nu personale, ci ale schitului, în valoare de 150 de lei. Un alt bărbat, pe nume David, din Călan, și-a confecționat la comandă haine călugărești, cu care mințe lumea care poate crede că e monah. Este poreclit de colegii lui «Satana sau dracul» din pricina faptelor lui rele, ieșite din comun. De el nu se ia nimeni de frica țiganilor, însă de noi, două amărîte de maici, se ia", mărturisea maica Isidora. Potrivit unei dispoziții anunțate de reprezentanții Episcopiei Devei și Hunedoarei, nici o mănăstire sau biserică din județ nu are punct de comercializare a obiectelor religioase și a suvenirurilor în zona de lîngă Prislop. Comerțul cu obiecte religioase prosperă însă în incinta mănăstirii, unde pot fi achiziționate lumînări, cărți și ilustrate cu Arsenie Boca și cu Mănăstirea Prislop. Aici funcționează trei puncte de vînzare, aglomerate zilnic de pelerini.

„Omul cu inima împărțită
toate le vede împărțite;
ba chiar și pe cele ce sînt
una le desparte."

„De aceea vin nenorocirile:
cea mai de pe urmă
cale ce-o mai are Dumnezeu
la îndemînă
ca să dezmeticească pe om
la minte."

Demolarea barăcilor

În ultimii ani, mai multe nereguli au fost descoperite de autorități în talciocul de lîngă Mănăstirea Prislop. Comercianții au fost acuzați de lipsa autorizațiilor necesare desfășurării activității, a caselor de marcat sau că nu au luat nici un fel de măsuri împotriva incendiilor. Au primit amenzi de la jandarmi și polițiști, dar și de la Primăria Hațeg, care i-a somat pe unii dintre aceștia să își demoleze construcțiile. Amenzile au fost contestate în instanță, iar în majoritatea cazurilor magistrații au luat decizii în favoarea celor sancționați. „S-a avut în vedere faptul că Mănăstirea Prislop este un loc de pelerinaj unde vin mii de turiști, iar în jurul ei s-a dezvoltat o afacere înfloritoare, benefică din punct de vedere economic și orașului Hațeg. Activitatea de comercializare efectuată de micii întreprinzători duce la creșterea fluxului de turiști și implicit la creșterea și dezvoltarea economică a Țării Hațegului", arăta Judecătoria Hațeg, în motivarea deciziilor. În unele sentințe, mănăstirea era acuzată că le pune „bețe în roate" comercianților. „A începe demolarea acestor construcții ar crea un impact negativ asupra activității turistice din zonă și ar induce în rîndul populației ideea că Prislop pune «bețe în roate» micilor întreprinzători, care prin activitatea lor nu au produs nici un prejudiciu, ci dimpotrivă, au concurat la dezvoltarea turismului în zonă, cu tot ce implică acesta", informa Judecătoria Hațeg.

***Daniel Guță** este jurnalist la* Adevărul.

© D. Guță

Adrian Nicolae PETCU

Vulgarizarea mediatică

și imaginea duhovnicului autentic

Adeseori, în spațiul mediatic sîntem asaltați cu informații din cele mai inflamante despre ieromonahul Arsenie Boca, cunoscutul duhovnic al Ardealului în perioada comunistă, al cărui mormînt a devenit loc de pelerinaj pentru foarte mulți credincioși. Cum știm și din alte multe cazuri din istoria Bisericii, în drumul spre locul de închinăciune a apărut acel comerț motivat de faima de care se bucură duhovnicul ardelean.

Și poate că imaginea acestui pelerinaj nu ar fi completă dacă poporul care îi cercetează mormîntul nu l-ar considera sfînt, mai ales pentru faptul că instituții media cu influență în populația avidă de televiziune au creat o imagine aparte Părintelui Arsenie Boca.

Experiența recentă a unui interviu acordat unei astfel de televiziuni mi-a demonstrat că imaginea Părintelui creată în acest spațiu mediatic nu numai că este distorsionată, dar prin ea se induce ideea unei „nedreptăți" făcute de Biserică prin amînarea canonizării.

Desigur că instituțiile mass-media nu pot dicta Bisericii cînd și pe cine să canonizeze. Însă este de datoria Bisericii de a arăta poporului pe care îl îndrumă pe calea mîntuirii realitatea istorică și duhovnicească, în cazul nostru a Părintelui Arsenie Boca.

Dacă privim în istoria Bisericii, vom constata că nevoia de miracol pentru creștini a fost o constantă, deoarece miracolul este dovada palpabilă a existenței lui Dumnezeu și a relației Lui cu sfinții și credincioșii. Așadar, minunile adeseori invocate în rîndul poporului l-au situat inevitabil pe Părintele Arsenie Boca în rîndul sfinților. Este evident că, pentru mulți dintre cei care cercetează mormîntul de la Prislop, Arsenie Boca este un sfînt, iar trecerea lui în calendar, adică îndeplinirea procesului de canonizare, este doar o formalitate. Însă, pentru Biserică, o canonizare presupune un demers nu doar anevoios, ci, mai ales, important de documentat și motivat duhovnicește.

Vulgarizarea personalității duhovnicului ardelean s-a declanșat nu neapărat prin comportamentul pietist al credincioșilor pelerini de la Prislop, cît mai ales din cauza instituțiilor media care încearcă construirea unei imagini a Părintelui din surse proprii. Iar un astfel de demers nu ajută în nici un fel procesului de cercetare în scopul constituirii unui dosar de canonizare, demers pe care Biserica l-a inițiat de puțin timp. Totodată, popularizarea la care asistăm aduce un rating frumos instituțiilor de presă cu astfel de preocupări.

Se mai poate spune că Biserica ar fi trebuit să preîntîmpine o așa popularizare, în care lider de opinie se revendică o televiziune sau unele persoane diletante în problemă. Practic, asistăm la eludarea Bisericii de la acest fenomen a cărui responsabilitate o deține în mod unic. Poate că Biserica ar fi trebuit să învețe din experiența altor fenomene de acest gen, precum cel de la Maglavit, din anii '30 ai secolului trecut, monopolizat de Pamfil Șeicaru, patronul ziarului *Curentul,* sau cel de la Vladimirești, instrumentalizat de Securitate începînd cu anii '50. Această lipsă din partea instituției Bisericii se consemnează într-un context aparte în raport cu cunoașterea trecutului recent, adeseori manipulat, mai ales începînd cu anii 2000, de multe ori în stil agresiv, de către unii formatori de opinie din societatea românească.

© adevarul.ro

„Mare este taina pocăinței, nu numai pentru că te face din rău, bun, din vrăjmaș al lui Dumnezeu, prieten al Lui, ci și pentru că un lucru așa de mare e acoperit cu un chip smerit."

„Numai sila unei prigoane peste tot pămîntul împotriva creștinilor îi va hotărî să lase la o parte orice vrajbă confesională și să fie una, cum au fost la început... Poate că în vremile acelea abia vor mai fi creștini; dar oricîți vor rămîne, aceia trebuie să treacă peste ceea ce ar fi foarte bine să treacă creștinătatea vremii noastre și să fie una."

În mod fericit, declanșarea procesului de cercetare și cunoaștere a vieții și activității Părintelui Arsenie Boca se circumscrie inevitabil anului 2017, dedicat de către Sinodul Bisericii Ortodoxe Române Patriarhului Justinian Marina și apărătorilor Ortodoxiei Românești în perioada comunistă. Așadar, semnalul dat de Biserică pentru cunoașterea și asumarea trecutului recent presupune inclusiv inițierea procesului de cercetare a vieții Părintelui Arsenie Boca.

În acest context, se pune problema la ce ne ajută cercetarea vieții și activității Părintelui Arsenie Boca, cîtă vreme este mediatizat și consacrat ca un sfînt necanonizat. Înainte de toate, declanșarea unei cercetări la nivelul unei comisii mitropolitane, potrivit tradiției bisericești, presupune fără doar și poate o riguroare științifică și teologică în cunoașterea cît mai detaliată, pornind de la surse istorice și duhovnicești, care să convingă forul decizional al Bisericii că, într-adevăr, Arsenie Boca poate fi recunoscut în rîndul sfinților. Apoi, în raport cu imaginea mult colportată în mass-media – după cum știm, adeseori subiectivă –, mai-marii Bisericii au nevoie de o prezentare obiectivă a vieții și activității Părintelui, a mărturisirii de credință și a miracolelor pe care le-ar fi săvîrșit.

E nevoie de o cercetare cu rigoare științifică și teologică.

Desigur, unii ar putea spune că nu mai este nevoie de alte date, informații, aspecte despre Părintele Arsenie Boca, după ce, în 2004, am publicat primul studiu bazat pe arhivele fostei Securități. Dar să nu uităm un aspect fundamental: cînd tratăm subiecte religioase ale trecutului recent, arhiva fostei Securități reprezintă un volum de surse istorice create de către persecutor, alături de arhivele fostului Partid Comunist și ale fostului Departament al Cultelor. Este vorba de acel inepuizabil material de arhivă care ne ajută în mod inevitabil la cunoașterea trecutului recent, dar care necesită o hermeneutică adecvată, deoarece persecutorul și-a creat o istorie în limbaj propriu și în consonanță cu tiparul ideologic. Or, metodologia cercetării științifice ne obligă să cunoaștem faptele, evenimentele și fenomenele istorice pornind de la coroborarea surselor, în spirit critic și în context istoric.

Din aceste motive, trebuie spus că, alături de arhivele fostelor organe de represiune, avem datoria de a cerceta și celelalte surse istorice care pot face lumină în cazul Arsenie Boca. Așa se face că, în cîteva stagii de documentare prin arhive bisericești, am putut identifica un veritabil tezaur arhivistic inedit și cuprinzător. Am început cu arhiva Centrului eparhial de la Arad (de care a aparținut mănăstirea Prislop în perioada comunistă), unde am găsit documente privind mutarea Părintelui de la Sîmbăta la Prislop, despre continuarea lucrării *Cărarea Împărăției,* formarea obștii de maici în mănăstirea hațegană, relația duhovnicească cu episcopul de care asculta, Andrei Magieru al Aradului, dar mai ales acel document care aduce multă lumină cu privire la ieșirea din mănăstire a Părintelui. Multă vreme s-a crezut că Părintele a fost caterisit și dezbrăcat de haina monahală. Însă tocmai documentele bisericești ne arată în mod clar cum Arsenie Boca a fost obligat să părăsească mănăstirea Prislop, nu și viețuirea monahală, și fără vreo decizie a tribunalului bisericesc sau invocîndu-se vreo normă canonică. Acestea sînt doar cîteva aspecte documentare, care se adaugă altor mărturii de istorie orală sau rezultatelor cercetării de teren. Bunăoară, vizitarea Parohiei Sînicolaul mic din Arad, a casei bunicii materne și intervievarea unor persoane care l-au cunoscut pe Arsenie Boca în tinerețe ne-au adus un plus de informație, date inedite precum vinderea acestei locuințe pentru ca din banii rezultați să se construiască turnul-clopotniță care se vede și astăzi la Prislop. Mai apoi, în urma unei cercetări de circumstanță la mănăstirea Hodoș-Bodrog de lîngă Arad, am aflat că, în iulie 1949, Părintele Arsenie Boca își exprima nădejdea la Episcopul Andrei Magieru pentru continuarea lucrării de editare în limba română a celebrei serii de experiențe duhovnicești numită „Filocalia". Dacă mai adăugăm cercetările efectuate în arhiva mănăstirii Prislop, unde am identificat documente prețioase cu privire la activitatea monahală din acest așezămînt sau misiunea duhovnicească a Părintelui în mijlocul călugărițelor greco-catolice din zona Clujului (mai-iunie 1949), am putea spune că ne aflăm pe calea unei cunoașteri profunde a celui care a fost Părintele Arsenie Boca. Alte „urme" ale Părintelui Arsenie, majoritatea inedite, în arhivele bisericești se regăsesc la centrele eparhiale de la Rîmnicu Vîlcea și la Cluj, unde voi ajunge în viitorul apropiat.

Așadar, ne aflăm în fața unui șantier complex și deosebit de necesar pentru cunoașterea vieții și activității Părintelui Arsenie Boca, atît pentru greul dosar al canonizării, dar și pentru îndreptarea acestei imagini vulgarizate, constant desenate de către diverse instituții media. Este nevoie de răbdare, consecvență, spirit critic și de o hermeneutică adecvată personalității celui care a fost duhovnicul Ardealului.

***Adrian Nicolae Petcu** este istoric și membru al Comisiei Teologice Mitropolitane de cercetare a vieții Părintelui Arsenie Boca.*

Mirel BĂNICĂ

Un inventar

Față de alți „colegi de generație“ (cum ar fi părintele Cleopa, Arsenie Papacioc și atîția alții), părintele Arsenie Boca a ajuns tîrziu în spațiul public, atît cel religios, cît și cel laic, undeva la orizontul anilor 2005-2006. În mai puțin de un deceniu l-a cucerit însă complet, devenind un reper inconturnabil, un „fapt social total“, care chestionează societatea noastră și felul său intim de funcționare, în ansamblul său. Datorită complexității sale, ar fi o adevărată nebunie să încerc (încercăm) lămurirea „cazului“. Așa că mă voi limita în rîndurile care urmează la inventarierea unor aspecte ce mi se par esențiale pentru o apropiere, imperfectă, de fenomen.

Prin studiul vieții lui Arsenie Boca se poate înțelege istoria Bisericii Ortodoxe Române între cele două războaie mondiale, precum și în perioada imediat următoare instaurării regimului comunist. De altfel, ce minunat subiect pentru o monografie! Încercări de circumscriere a prezenței sale în arhivele Securității există deja (a se vedea în acest sens volumul editat de istoricii George Enache și Adrian Petcu), dar marea lucrare se lasă încă așteptată. Pe lîngă formația de bază în teologie, a urmat cursuri de arte frumoase și medicină, fiind, printre altele, student al celebrului antropolog Francisc Rainer, de unde, bănuiesc, și urmele gîndirii eugenice a anilor 1930 în cea ce a scris. A fi „auditoriu liber“, în încercarea de a-ți construi o cultură generală completă și nu doar a obține o diplomă era monedă curentă printre studenții români din perioada interbelică – iar acest lucru se vede, se simte în tot ceea ce a întreprins mai tîrziu Arsenie Boca, în adaptabilitatea existențială a acestuia, de la ilustrator de carte la pictor de biserici, arhitect „peisagist“ și duhovnic psihologizant. Ca majoritatea celor înzestrați intelectual și spiritual din generația sa, a cunoscut fenomenul represiunii politice, poate fi deci și el înscris în recentul, complexul și încă nedeslușitul fenomen istoric și memorial intitulat „Sfinții Închisorilor“ – un alt subiect excepțional, care ar merita mai multă atenție din partea societății noastre, care ratează mereu mizele istorice majore.

Un „star“ monahal

Arsenie Boca a fost (și, culmea, a rămas) un adevărat personaj charismatic – mărturiile uluite ale celor care l-au cunoscut sînt o dovadă. Ca opinie strict personală, cred că a abuzat uneori de aceste charisme, prin manipularea celor cuceriți de personalitatea sa, dar asta-i cu totul altă poveste. Or, după cum bine știm, nu este nimic mai greu de descris decît această calitate specială a unui individ, *charisma,* ce nu poate fi fabricată, imitată sau moștenită de la strămoși. Ceea ce este important în cazul lui Arsenie Boca este că la charisma „omului“ Arsenie s-a adăugat și charisma de funcțiune a preotului și marelui duhovnic Arsenie, ceea ce-i dădea posibilitatea de a folosi această putere de control bazată pe charismă în scopuri spirituale și „terapeutice“. Țin să scot în evidență acest aspect deoarece tindem să uităm astăzi cît de important este rolul „părintelui spiritual“ în ortodoxie; cu adevărat importante și specifice mi se par însă mecanismele de perpetuare și de transmisie a *memoriei charismei* sale – personajul în sine nu mai există, dar charisma lui se perpetuează. Sociologia memoriei ar avea un cuvînt de spus aici, dar și o voce teologică – din păcate, ambele se lasă așteptate. Printre aceste mecanisme, un rol aparte îl joacă și iconografia autocreată a personajului în sine – a devenit un reper vizual obligatoriu fotografia de adevărat „star“ monahal a Părintelui Arsenie, cu ochi albaștri, pătrunzători și barbă adevărată, de călugăr, care interoghează direct orice privitor. O fotografie ce poate fi întîlnită peste tot, de la chilia călugărului la taraba vînzătorilor de cartofi din Piața Obor din București. Oare de ce? Serios, v-ați adresat cu calm și curiozitate această întrebare-cheie: de ce este peste tot?

Mănăstirea Prislop, acolo unde se află în acest moment mormîntul lui Arsenie Boca, constituie un adevărat studiu de caz pentru înțelegerea felului în care se construiește, bucată cu bucată, un „loc memorial religios“. Sociologul francez Maurice Halbwachs a descris magistral, în a sa *Topografie legendară a Evangheliilor în Țara Sfîntă* (1941), modul în care s-a creat la Ierusalim un loc de pelerinaj din „nimic“ (cu ghilimele de rigoare, vă rog). Păstrînd proporțiile, pelerinajul de la Prislop are aceeași logică de evoluție: de la un sanctuar izolat, cu acces dificil, la unul dintre cele mai cunoscute locuri de pelerinaj permanent – repet, permanent – din România, care nu mai ține cont de o dată calendaristică precisă. La Prislop (dar și la Sîmbăta de Sus) se vede foarte bine, în tot locul, felul în care devoțiunea populară își construiește propriile sale puncte de reper, propria geografie sacră: arborele Părintelui, izvorul, peștera, foișorul etc. Iar toată această luare în posesie a spațiului profan și transformarea lui într-unul sacru se petrece sub ochii noștri, cu o viteză uluitoare, indiferent de poziția „oficială“ a BOR-ului sau a puterii locale.

Cum s-a ajuns aici, cum a devenit Arsenie Boca atît de popular aproape peste noapte? Pentru cei care cred fără condiții în „sfințenia“ acestuia, întrebarea de mai sus nu are sens: părintele Arsenie *este* un sfînt, iar sfinților le sînt toate cu putință. Mai multe explicații cu tentă sociologică sau sociologizante sînt însă binevenite. Arsenie Boca este omul potrivit la locul potrivit: a apărut într-un moment în care societatea românească s-a detașat de comunism – fie și biologic, un sfert de secol nu reprezintă chiar nimic în logica generațională. Secularizarea operează rapid, oamenii simt nevoia să pună în locul vechiului sistem de credințe un „ceva“ greu de definit. Locul potrivit: mănăstirea Prislop reprezintă un fel de „alteritate interioară“ accesibilă, cadrul natural și atmosfera specifică te fac să te simți pelerin, să ieși, fie și pentru cîteva ore, din cadrul obișnuit al vieții profane. Să te întîlnești cu sacrul, ambalat sub forma unui rînd de așteptare în fața unui mormînt permanent împodobit cu flori albe – impresionant.

(Și) un produs mass-media

Dar Arsenie Boca este (și) un produs mass-media, care a înțeles foarte bine (la fel ca și agenții de marketing) că figura Părintelui vinde foarte bine, orice, într-o societate post-tradițională și post-rurală ca a noastră, avidă de sacru și de emoție. Mass-media l-a „furat“ pe Arsenie Boca din brațele Bisericii și l-a redat poporului digital și nu numai, a pus umărul la construcția unui „sfînt popular“ – cu riscurile de rigoare, asociate oricărei forme de religiozitate populară; nu insist, am descris pe larg, în cartea mea dedicată pelerinajului *(Nevoia de miracol),* acest fenomen aparte.

© D. Guță

„În fiecare om este închisă
o măsură a lui…
Peste aceasta nu treacă nimeni,
dar nici să nu se lenevească
nimeni a o ajunge.“

„Tu nu ești creat
pentru pămînt,
ci pentru cer.“

Arsenie Boca vinde tot, a devenit și icoană pe perete, dar și icoană de marketing. Mister, miracol: figura, atitudinea sa, atracția sacrului aruncat în lumea profană, astfel nu s-ar explica zecile de ediții ale unor cărți pe care nici măcar nu le-a scris, volume de „evocări“ pioase, paralizate de frică ale celor care l-au cunoscut sau „amulete“ cu chipul și zicerile sale pentru mașină, protecția casei, a „afacerilor“ etc. Și nu în ultimul rînd, formulele, „zicerile“ Părintelui Arsenie Boca, simple, percutante, ușor de înțeles chiar și pentru cei care nu sînt obișnuiți cu vocabularul teologic, se încadrează de minune într-o anumită logică a „dezvoltării personale“ atît de prizată astăzi de către unii dintre noi – iată un aspect al complexei figuri a Părintelui, pe care aș dori să-l dezvolt într-o bună zi. De ce „teologia“ acestuia a devenit mai cunoscută decît cea a Părintelui Cleopa, de ce a răspuns ea mai bine imperativelor modernității ambiante?

Final: cel mai mare pericol, atunci cînd vorbești despre personalitatea părintelui Arsenie Boca, este să cazi într-o abordare excepționalistă sau în derizoriu. Fenomenul în sine nu are nimic „excepțional“, pentru că el se înscrie în logica recurentă a noilor mișcări religioase *(New Religious Movements),* dominate de emoție, lipsa reflexivității, scurtcircuitarea autorității bisericilor „oficiale“ și dorința ardentă de efecte imediate, palpabile în viața cotidiană. Pericolul „derizoriului“ este legat de logica atitudinii post-Colectiv, a „tinerilor frumoși și liberi“: ironie subțire sau contestarea directă a tot ce ține de religie și tradiție, un domeniu rezervat celor bătrîni, demodați, „comuniști“, ce nu țin pasul cu modernitatea și cu sensul ei, nu știu și nu vor să se adapteze realității cotidiene – una dintre formele secularizării *à la roumaine.*

Nu știu cum va evolua în viitorul apropiat cultul particular al părintelui Arsenie Boca, am unele bănuieli, dar nu este locul și momentul să le aștern acum pe hîrtie. Dar aș dori să fiți siguri de un fapt: Arsenie Boca nu este întîmplător. El este felul nostru de a ne raporta la religie acum, cînd ne despărțim definitiv de comunism, cu ochii privind avid și speriați spre un viitor incert. Arsenie Boca sîntem noi.

***Mirel Bănică** este cercetător în domeniul antropologiei religiilor. Pregătește un volum dedicat religiozității și practicii religioase a romilor.*

Marius VASILEANU

Simplu ca un miracol

Am fost întrebat de cîteva ori în varii contexte, unele universitare, care sînt cărțile scrise de Părintele Arsenie Boca, căci există studioși care chiar ar vrea să le consulte riguros. De fiecare dată m-am aflat în impas, întrucît pînă astăzi putem identifica abia trei-patru titluri despre care putem afirma, cu o anume siguranță, că îi aparțin integral Părintelui Arsenie Boca: *Cărarea Împărăției* (Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului, 2006), *Semințe duhovnicești* (Editura Lumea credinței, 2009) și, eventual, *Trepte spre viețuirea în monahism* (Editura Teognost, 2003). Se vor adăuga aici un număr de predici atribuite lui *(Cuvinte vii,* Editura Charisma, 2006) și mai multe ziceri adunate de ucenici, unele rugăciuni compuse de acesta și cîteva epistole. Însă, pînă la confruntarea profesionistă a surselor și, eventual, a manuscriselor, toate acestea păstrează încă incertitudinea originalității (integrale).

Sîntem asaltați prin librării, pe tarabele de pe stradă, de o sumedenie de volume care-l au ca autor. Numai că majoritatea, *peste o sută de titluri,* sînt fie compilații care pornesc de la cele trei volume de bază, fie probabile pilde culese de la pelerinii care l-au frecventat de-a lungul anilor. Mai există scrieri apocrife care sînt puse pe seama Părintelui Arsenie Boca, fără siguranța autenticității, mai există amintiri ale unor (pretinși) ucenici. Precizez că numele Părintelui este folosit fie în titlu, fie chiar ca autor în majoritatea dintre aceste zeci de volume – unele tipărite cu binecuvîntarea (reală?) a ierarhilor. De ce această avalanșă de scrieri, bună parte avînd pe copertă chipul său din tinerețe? Pentru că „brand-ul" Arsenie Boca se vinde binișor, laolaltă cu brelocuri, cu pseudo-icoane și nenumărate alte kitsch-uri cu același chip.

Unde și cum sînt editate aceste scrieri? Absolut jenant! În afara ediției din *Semințe duhovnicești* și de *Cărarea Împărăției,* ale cărei ultime ediții sînt realizate sub egida Episcopiei Aradului, majoritatea celor susmenționate au apărut la edituri de mîna a treia, care produc tone de maculatură pioasă. Nici o rigoare, nici o responsabilitate, nici un dram de conștiință – cam așa își manifestă unii credința în Dumnezeu și respectul față de Arsenie Boca: parazitîndu-l.

Revenind la scrierile propriu-zise, nici unul din cele trei titluri sus-amintite nu beneficiază de un aparat critic corespunzător. Despre celelalte zeci de volume nici nu mai vorbim. Dar aceasta este o problemă general valabilă dacă meditățm la modul în care sînt editate cărțile creștin-ortodoxe după 1989 în România. Doar cîțiva teologi ortodocși, începînd cu Dumitru Stăniloae și Andrei Scrima, ori scriitori deveniți monahi, precum Nicolae Steinhardt, au parte de serii de autor (neîncheiate încă) realizate profesionist. Aceștia reprezintă însă excepția fericită, întrucît avem nenumărate restanțe editoriale de calibru. În același context, literatura creștin-ortodoxă reprezentată de cei considerați mari duhovnici are parte de ediții pestrițe, inegale, departe de ceea ce binemerită toți aceștia: nu există serii de autor nici măcar pentru Ilie Cleopa, Arsenie Papacioc, Sofian Boghiu, Petroniu Tănase, Teofil Părîianu etc. Aceeași întrebare – care sînt scrierile lor? – ne va plasa cam în același impas. Există, totuși, o excepție: frumoasa ediție dedicată scrierilor Ghelasie Gheorghe realizată de teologul, matematicianul și poetul Florin Caragiu la Editura Platytera, ajunsă la volumul 18!

Avem însă, cumva, foarte multe *ediții complete,* cu aparat critic corespunzător, ale marilor nume din literatura română, în afară de ceea ce s-a pornit cîndva la Editura Minerva, fără a fi fost terminat? Seriile de ediții critice de autor din Noica, Eliade etc. nici n-au început.

„Noi nu sîntem din maimuță, dar ne îndreptăm cu pași repezi spre ea."

© adevarul.ro

„Cei ce urmăresc în viața aceasta nimic mai mult decît să fie fericiți în lume și tihniți în trup, aceștia n-au război cu diavolul; pe aceștia îi are fără de război."

Marii duhovnici de secol XX au trăit foarte aproape de noi și este greu să lucrezi astfel de ediții atît de repede. Este adevărat, însă, că și ceea ce s-a publicat pînă astăzi este treabă de mîntuială. Puține edituri de carte creștin-ortodoxă au publicat volume care să poată deveni repere într-o bibliografie de nivel universitar – aș remarca aici Editura Deisis și, mai nou, editurile Doxologia și Basilica.

Non-reacția critică

Cum am putut să dau exemplul preotului Ghelasie Gheorghe de la Frăsinei, întrucît, precum Arsenie Boca, este un personaj controversat? Fiindcă am făcut-o premeditat. Și aici intrăm în capitolul consecințelor celor notate mai sus.

Publicarea lipsită de discernămînt a edițiilor parazitare.

Publicarea haotică, lipsită de discernămînt, non-reacția critică la edițiile parazitare (aproape nicăieri în presa creștină fie oficială, fie laică), nu fac decît să sporească confuziile și intoxicările lansate pe piață de poliția politică încă din anii '40-'50 la adresa lui Arsenie Boca. Intoxicarea și dezinformarea erau o formulă, ca și în cazul altor mari personalități ale BOR, prin care s-a reușit pe alocuri învrăjbirea unora împotriva altora. Desigur, imaginea deformată pe care o au cîțiva dintre teologii și duhovnicii nonardeleni despre Arsenie Boca comportă mai multe dimensiuni, pe lîngă scrierile care nu-i aparțin cu adevărat. Trebuie menționate aici micile polemici (ne) văzute dintre creștinismul ortodox ardelean și ortodoxia românilor de dincoace de munți, putem aminti variabila numită *inteligență duhovnicească,* nonacuratețea informării sau chiar lipsa umorului.

Există o parte și mai neplăcută a acestei ecuații: lașitatea unor clerici din vremea comunistă, ei înșiși deveniți colaboratori ai Securității (iar astăzi critici acerbi ai lui Arsenie Boca), nedreptățile și erorile nelămurite încă în ceea ce privește poziționarea unor confrați față de imensa sa notorietate. Să mai fie vorba oare și de prostie umană și, pe alocuri, de invidie?

Dacă vom rezolva ecuația de mai sus în lumina unei panoramări chiar mai ample în care, absolut natural, nu toți duhovnicii ori teologii ortodocși contemporani de la noi acceptă o viziune unitară pe tematici de stringentă actualitate, dacă vom ține cont de intruziunile voluntare ale luptelor interconfesionale, interortodoxe și (geo)politice, nicicînd încetate, dar și de luptele culturale, de cele dintre generații ori cele de ordin pur spiritual, vom găsi un răspuns policrom la „imaginea" unor personalități ale BOR, inclusiv a lui Arsenie Boca.

Care este memoria sa? Cea promovată astăzi de mass-media avidă de senzațional, de evlavia populară prost gestionată de Biserică, de scrierile incerte ori cea împărtășită de cei cîțiva, foarte puțini, care i-au fost aproape cu adevărat și care, dincolo de incidența miracolului – palpabil, totuși, de nenumărate ori! –, mărturisesc *altfel* despre Arsenie Boca: cel care avea o viață duhovnicească reală (dincolo de orice bîrfă ori intoxicare a Securității, care l-a urmărit pînă în ultimul an al vieții), dar și o viață intelectuală. A fost rafinat, nonconformist, precum orice mare duhovnic autentic, lipsit de complexe în cercetarea comparată a altor spiritualități, dar riguros creștin-ortodox, nu totdeauna aspru, ci și blînd, cu un umor subtil, care nu agrea excesele ascetice, dar era foarte exact în propovăduirea vieții creștine, care cînta la flaut și picta – nu avem încă nici un inventar al operei sale plastice –, care a fost văzut cîndva mergînd „în patru labe", jucîndu-se cu copiii.

Nu este prima oară cînd pledez pentru înființarea unui mare Institut de Cercetări care să funcționeze sub egida BOR, ale cărui departamente să se ocupe și de științele exacte, și de cele umane. Probabil, în timp, o astfel de construcție ar putea deveni cel puțin la fel de importantă precum ridicarea Catedralei Patriarhale. Numai într-un asemenea context interdisciplinar pot fi înțelese anumite fenomene, precum cel al Rugului Aprins de la Mănăstirea Antim, ori personalități de anvergura lui Arsenie Boca, a cărui memorie aș rezuma-o, parafrazîndu-l pe Andrei Scrima: *simplă ca un miracol.*

***Marius Vasileanu** este profesor de istoria religiilor.*

Condiții de fond pentru canonizare

■ Ortodoxia neîndoielnică a credinței celui cercetat, ortodoxie păstrată pînă la moarte, fie în tot timpul vieții, fie din momentul în care a îmbrățișat credința ortodoxă.

■ Preaslăvirea lui de către Domnul, cel puțin printr-unul din următoarele daruri sau puteri: a) puterea de a suferi moartea martirică pentru dreapta credință; b) puterea de a înfrunta orice primejdii sau suplicii pentru mărturisirea dreptei credințe, pînă la moarte; c) puterea de a-și închina viața celei mai desăvîrșite trăiri morale și religioase; d) puterea de a săvîrși minuni în viață sau după moarte; e) puterea de a apăra și de a sluji cu devotament eroic credința și Biserica Ortodoxă.

■ Răspîndirea miresmei de sfințenie după moartea lui și confirmarea acesteia, prin cultul spontan pe care i-l acordă poporul credincios, numărîndu-l în rînd cu sfinții. Cultul acesta poate fi organizat sau difuz, manifestîndu-se printr-o cinstire simplă, prin faimă sau numele de sfînt. De la îndeplinirea acestei condiții pot face excepție mucenicii dreptei credințe.

Sursa: www.crestinortodox.ro

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

O țară cu oameni singuri

Informații despre starea educației sau a sănătății apar zilnic și mai toate dau același verdict: dezastru. Profesioniști ai breslelor încearcă să pună degetul pe rana ambelor sisteme, să găsească soluții, să propună idei de reformare, să împiedice răspîndirea maladiilor fatale, să avertizeze asupra risipirii resurselor umane și materiale. Nimic. Acolo sus, la vîrf, nu se aude nimic, decît gîfîitul luptei pentru putere.

De cîte ori văd imagini cu cei din Parlament, din Guvern, din conducerea instituțiilor de stat mă cuprinde frica: sînt aceiași de peste douăzeci de ani. Țara pare confiscată de o adunătură de mediocrități lacome, preocupate doar de titluri lucrative și de averi. Pînă acum cîțiva ani, doar bănuiai mizeria care se ascundea între fotoliile de parlamentari sau de miniștri. De cîțiva ani, și ultimul petec de cortină a fost ridicat, iar spectacolul este amuțitor: milioane, sute de milioane de euro, milioane de milioane de euro au fost învîrtite cam de aceiași băieți alergați acum de justiție. Sute de mii de discursuri mincinoase au fost ținute de la tribuna Parlamentului. Zeci de mii de promisiuni vîndute în van în ministere. Mă uit la grămada de dragne, olguțe, ecaterine, găbițe, elene, eugeni, viorei, sorini, trăienei, călini și mi se face milă de toți românii care au sperat, au protestat, au reflectat sau au crezut cu ochii la ei.

De peste douăzeci de ani, părinți și copii, dascăli și studenți au tras aer în piept la fiecare semnal de reformare a sistemului de învățămînt. Și-au imaginat viitorul, luînd în serios promisiunile aleșilor. Au descoperit, însă, acum, că fiecare „gînd bun" destinat de partide învățămîntului ascundea milioane de euro în comisioane, că cei cîțiva miniștri pricepuți au fost degrabă eliminați din „interese superioare de partid", că fiecare pas reformator trîmbițat în programe electorale a lăsat în urmă un sistem dezarticulat.

Trocuri, amenințări, răfuieli.

De peste douăzeci de ani, analiști ai educației și jurnaliști onești răspîndesc în țară studii, planuri, cifre, sperînd ca cei din frunte să ia în seamă îngrijorările, dar și speranțele lor. Nici vorbă: constatăm cu toții, acum, că preocuparea aleșilor nu a fost niciodată pentru zecile de mii de copii care trăiesc în sărăcie cruntă, pentru grădinițele supraîncărcate sau pentru lipsa manualelor. Ci pentru banii veniți cu nemiluita din programe europene, soft-uri sau doctorate ilicite.

De peste douăzeci de ani, ne lăsăm frămîntați de întrebări care, în țara asta, nu au un răspuns verosimil: Ce școală să urmeze ca să aibă șansa unui trai decent? Unde găsim cursuri care să îi perfecționeze într-un anumit domeniu? Pentru ce meserie să îi pregătesc? În ce fel examenele pe care le dau le vor oferi certitudinea dobîndirii unor calificări eficiente? Sînt întrebări care ar trebui să apese greu pe umerii guvernanților și ai parlamentarilor. Dar dacă te uiți pe fișele lor de activitate din ministere sau Parlament, constați că, pentru ei, viața e în altă parte: mai precis, în jurul pensiilor suplimentare de funcționar al statului, al găștilor din afacerile transpartinice, al celor cercetați penal.

Spectacolul oferit în ultimele săptămîni de partidele parlamentare nu mai lasă loc nici unei minime speranțe: o țară întreagă a asistat neputincioasă la scene de luptă între mafioții din gangurile Parlamentului român. Trocuri, amenințări, răfuieli, promisiuni private, reglări de conturi – toate în disprețul legilor, al bunei cuviințe, al sărăciei românilor. Nu s-au sfiit să exploateze retoric toate dramele publice: salariile mici, cultura, sănătatea, educația – toate au devenit monede de schimb pentru interese private.

Mă uit în jur și îi invidiez pe cei care nu se lasă cuprinși de lehamite. Pe cei care încă mai cred. Și mă întreb ce resurse secrete au pentru asta. Răspunsul e, în cele mai multe cazuri, același: se descurcă fiecare cum poate, pe cont propriu. Sîntem o țară de adulți și de copii singuri.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

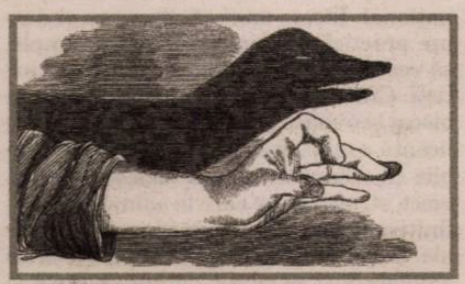

Iaromira POPOVICI

bazar

Interior și (puțin) exterior

Uneori, ai chef sau pur și simplu se nimerește să stai în casă *à la longue*. Spațiul aparent neînsemnat devine, brusc, o lume. Se lățește și se diversifică dacă nu chiar după pofta inimii, măcar atît cît să poți supraviețui în el cu o minimă imaginație.

Casele în care am locuit au fost mereu la bloc și înghesuite. Pentru mine, asta era (și, din păcate, încă este) imaginea unei case. Percepția a ceea ce înseamnă „acasă". Știu că felul în care am locuit și locuiesc contrazice cele mai elementare reguli de *feng shui*. Dar nu am ce face, spațiile mari, goale și bine organizate îmi dau angoase. O casă cu curte ar fi, desigur, minunată, cu peticul ei de gazon bine tuns în față și cu cele cîteva flori ferchețe, precum și cu cușca cîinelui posesor de *pedigree*. Doar că nu prea mă văd, în mod real, într-un asemenea stabiliment.

Cînd stai într-un astfel de loc, înveți să găsești poezia acolo unde nu te aștepți, precum și să trăiești mai mult în interior decît în exterior. E un soi de paradox: interiorul locativ înghesuit lasă loc unui interior uman cu limite tot mai laxe. În așa fel încît, din deformare și visare, exteriorul locativ devine aproape infinit, într-o fugă de exteriorul celălalt, mai cuprinzător, cel dincolo de micul apartament înghesuit.

În atari condiții, brusc, mai fiecare obiect din jur își are locul lui într-un puzzle riscant (în care ai senzația că, dacă scoți o piesă, celelalte își pierd consistența și „sar" de la locul lor). Obiectele contribuie la echilibrul fragil între o realitate de fapt, cît se poate de imperfectă, și broderiile tale pe marginea ei. Frigiderul, de pildă, e un soi de rege al spațiului culinar. Tronează, înalt și înghesuit, sufocat de magneți idilici, într-un colț al bucătăriei, dominînd-o. Pentru că el e sursa desfătărilor posibile, dar și a frustrărilor generate de excesul celor dintîi, precum și a vinovățiilor ce urmează aceluiași exces. Cînd nu-ți mai găsești starea în mica ta cușcă, deschizi ușa frigiderului spre un Pămînt al Făgăduinței. Dar atunci, ca-n *Inside Out* (Pete Docter, Ronnie Del Carmen, 2015), pe lîngă Bucurie, îți apar la pachet și celelalte trăiri (Tristețe, Frică, Dezgust, Furie), fie că vrei să scoți de acolo o înghețată, o bere, o friptură sau chiar un iaurt. Acest zeu al trăirilor gastronomice și nu numai devine cu atît mai important cînd nu mai funcționează cum trebuie. Cînd, de la reglementarele -21 de grade, temperatura tot urcă pînă la -5, panica pune stăpînire pe locuitorii micii cuști. Se caută un salvator, un reparator de asemenea zeități. Sînt greu de găsit și cînd, în sfîrșit, sosește unul, cu chiu, cu vai, începe prin a-ți demitiza divinitatea: îți spune că frigiderul tău e vechi și că, dacă se va strica, va trebui să-l înlocuiești cu totul. Un străin venit în sanctuarul tău îți accentuează fragilitatea acestuia. Te întreabă, apoi, tot soiul de chestiuni intime despre zeul tău, legate de măruntaiele lui, de care constați că habar nu ai. Pentru ca, în final, să-ți spună că mai are zile. Iar la sfîrșit – deși e vorba de un domn grizonant, în pantaloni scurți, care nu te-a mai văzut pînă atunci –, înainte de a ieși pe ușă, termină cu „Vă pup".

© wikimedia commons

Dacă frigiderul e zeul bucătăriei, evident că al așa-zisei sufragerii e televizorul (de fapt, al unei părți de sufragerie, zeul celeilalte părți e un birou supraîncărcat cu cărți, poze și mici obiecte inutile). Televizorul e, mai nou, în sfîrșit, unul cu plasmă. Mi se pare intangibil, așa cum adastă el, negru și mat, nu prea mare, de altfel, dar impunător printre multele obiecte mici care îl înghesuie (e adevărat, fără pești și milieuri, dar cu păsări și pisici). Mai ales cînd găzduiește proaspăt (pentru unii întîrziați) descoperitul *Madmen* (Matthew Weiner, 2007-2015). Care devine el însuși un mic interior în interior, în care, din cînd în cînd, e descris un alt interior *(mise-en-abyme*-ul putînd, astfel, tot continua): cel al casei lui Betty Draper (January Jones), soția eroului din *Madmen,* Don Draper (John Hamm), care este, așa cum ea însăși se descrie de multe ori, „doar casnică". *Housewife* din anii '60, personajul se poate integra în șirul deschis (și deja comentat) de Laura Brown (Julianne Moore) din *Orele* (Stephen Daldry, 2002) și de April (Kate Winslet) din *Revolutionary Road* (2008, Sam Mendes).

Dar despre asta cu altă ocazie. Cînd și acest al doilea zeu casnic, televizorul, o ia razna fără vreo cauză aparentă, fără să-l atingi măcar, arătîndu-ți o rotiță care se învîrte în gol și rupînd, fără milă, jocul interioarelor, realizezi că, pînă și-ntr-o lume mică și închisă, controlul nu-ți aparține. Te simți ca-n *Fahrneheit 451* (1966, François Truffaut), în care totul e manevrat de la centru, prin televizor. Suni la „centru" (la firma televizorului) și intri într-o procedură complicată, de reconfigurare. Procedură prrin care ai trecut și cu computerul, și cu telefonul.

Reconfigurezi, urmînd docil pașii ce ți se indică. Dar ceva din liniștea interiorului tău s-a dus pe apa sîmbetei: i-ai descoperit fragilitatea și legătura, de neocolit, cu exteriorul...

„Am simțit nevoia foarte acută să nu îmi mai pun limite“

– interviu cu Aurora KIRÁLY –

„Geometrii construite. Spațiu / Timp / Memorie“, la Galeria „Anca Poterașu“ din București, a fost cea mai recentă expoziție personală a artistei ***Aurora Király.*** *O expoziție de fotografie și despre mediul fotografic, cu mai multe serii de lucrări, acoperind o perioadă de timp cuprinsă între 1998 și 2017. Alături de acestea, un proiect de colaje foarte provocator, despre presă și modul în care ea se insinuează în mințile noastre. Aurora Király este deopotrivă artistă, curator și manager cultural. Am discutat despre munca sa artistică, dar și despre cea de profesoară în cadrul Departamentului Fotografie și Imagine Dinamică al Universității Naționale de Artă din București.*

E o expoziție care are aerul unei retrospective. Mai bine spus, e vorba despre revizitarea unor lucrări ale dvs. mai vechi. E important accentul pus pe intimitate și pe jurnal vizual. Cum v-ați simțit săpînd prin toată această memorie personală?

Fotografiile din expoziție încep în 1998, dar eu am lucrat în acest mediu și în timpul facultății, și după. Deși am terminat pictură monumentală, după absolvire m-am apropiat mult de mediul fotografic. Mă caracterizează acest proces de întoarcere la proiecte mai vechi, de reanalizare a lor. Propriu-zis, seria *Melancholia* e o resursă în expoziție. E jurnal vizual, punctează modul cum mă vedeam eu în anii aceia, cum mă descopeream și încercam să-mi dau seama de locul meu în lume. Un jurnal care lua fie forma unor autoportrete, fie pe aceea a unor situații pe care le întîlneam în spațiul atelierului ori acasă, dar și în călătorii, rezidențe. E un fel de arhivă pe care o pot prezenta sub diferite forme, de exemplu foto-instalații.

Îmi amintesc că am văzut la MNAC, în expoziția „Good Girls“ (2013; curator: Bojana Pejic), o instalație a dvs. cu fotografii, dar și cu fragmente de jurnal alături.

Cînd mi-am reluat activitatea artistică în 2012, m-am întors la sursa asta și am privit-o cu alți ochi, am pus-o în noi contexte, i-am creat un traseu: cum mă raportez față de o creație de tinerețe și cum o văd acum? Pe atunci nu aveam așa de multe inhibiții, lucram lejer, aveam o prospețime a privirii. Astăzi cîntăresc mult mai mult ce fotografiez. O observație interesantă pe care am făcut-o e să realizez că traseul meu a fost într-un fel de cerc. Acum revin la teme abordate în urmă cu douăzeci de ani, cu o privire în profunzime.

Acest jurnal vizual continuă?

Da, sînt notații vizuale pe care încă le fac. Cum spuneam, e o arhivă care ia diferite forme, de exemplu seria *Reconnections:* la doi-trei ani după realizarea fotografiilor am completat-o cu asocieri de cuvinte care funcționau bine cu acele imagini, texte pe care le-am gravat apoi pe niște geamuri. Astfel, au devenit obiecte. Lucrez în straturi, cu noi niveluri de înțelegere. Multă vreme am respins mediile tradiționale, după facultate nu am mai vrut să pictez sau să desenez, eram fascinată doar de fotografie și de mediul digital. Dar cînd am revenit, în 2012, am simțit nevoia foarte acută să nu îmi mai pun limite, să renunț la clișee și la false granițe. Am început să desenez cu cărbune, creioane colorate, să lipesc, să mă interesez de zona tactilă.

E evidentă această „explorare a unei realități tactile“, așa cum o definea și curatoarea expoziției, Cristina Stoenescu. În interiorul fotografiei – urmele pe care le lasă timpul în spațiu, cutele –, dar și la nivelul mediului fotografiei. În noile serii, Viewfinder *(2014-2016) și* Viewfinder mock-ups *(2016-2017), ieșiți din fotografie și mergeți înspre analizarea mediului, explorați această manualitate care te poate apropia de începuturile fotografiei. Cum ați defini aceste prezențe fizice în afara fotografiei?*

Eu le simt ca pe niște construcții care sînt și abstracte, conceptuale, dar sînt și legate prin imaginea care apare în miezul lor de un spațiu personal, afectiv. Pe de altă parte, le simt ca pe niște pliuri ale memoriei. De fiecare dată cînd te întorci la o amintire o îmbogățești. Acest fapt se regăsește în îndoiturile pe care le fac din carton, un material fragil, supus deteriorării, exact ca amintirea și ca modul în care ea funcționează. Sînt asamblaje ori desene – sînt flexibilă în încadrarea lor. Pentru mine sînt importante desprinderea de bidimensional și posibilitatea modificării din timp în timp a configurațiilor acestor lucrări.

O altă serie pe care eu am văzut-o pentru prima oară în cadrul Nopții Albe a Galeriilor e News Convertor. *Apoi, în galerie, e alt segment al ei,* News Remix. *O serie de colaje-tăieturi din presa națională și internațională contemporană. Cum au apărut acestea și cum continuă?*

Cum procesăm ce se întîmplă în media? Circulăm prin diferite spații fizice, din care ne rămîn crîmpeie de informații – de la radio, de pe tejgheaua cu ziare, de la televizor ori vorbind cu lumea. De la aceste frînturi am pornit o cercetare și am ieșit la vînătoare de materiale din presă, am încercat să îmi fixez niște teme care apar foarte frecvent în lumea de astăzi și sînt controversate. E vorba doar de reviste actuale. E un joc, un procedeu Dada, conexiuni lăsate puțin în voia întîmplării, dar în mare parte totul e dirijat. Așa cum media ne manipulează pe noi, eu fac o anumită selecție din acest tot. Dar fiecare vizitator nu face aceeași înlănțuire ca mine, face propriile sale conexiuni. Mi-a plăcut partea aceasta de stratificare a informației, care e în cantități enorme. Deasupra fiecărui colaj am așezat un plexiglas care are cinci corpuri geometrice. Ele funcționează și ca niște lupe și coagulează aceste discuții împrăștiate.

Ați amintit dadaismul. Dada-ul francez celebrează tocmai puterea hazardului, în timp ce dadaismul berlinez e foarte politic, controlat în fotomontajele și colajele sale. Cum ați defini selecția pe care o operați atunci cînd vă aflați în fața ziarelor?

E o selecție organică. Nu vreau să dau un anumit mesaj, să falsific, ci selectez materialele care au o relevanță anume. În presă poți găsi lucruri nebănuite și uimitoare! Din sănătate, politic, social, educație, familie. Mi-a rămas în minte un caz de-a dreptul suprarealist din Anglia, despre o adolescentă bolnavă de cancer, a cărei dorință a fost să fie criogenată. Bunicii au sponsorizat-o. Era o scrisoare foarte emoționantă în care ea vorbea despre posibila ei șansă cîndva: dacă în viitor se va inventa un remediu, ea va putea beneficia de el. Bineînțeles că am selectat imediat niște părți din acest mesaj. Uneori ți se oferă un material atît de bogat și divers încît nu știi cum să-l abordezi.

Vorbeați despre chioșcul de ziare, iar eu mă gîndesc acum că, dacă în Marea Britanie, de exemplu, există încă această tradiție a lecturii ziarului pe hîrtie, în România tot mai multă presă apare doar în regim online, or, dvs. propuneți tocmai întoarcerea la concret, la manualitate. Referitor la sursele de informare pe care le folosim, cum vă împăcați cu rețelele sociale? Studii recente vorbeau despre cum aparent sîntem mai toleranți și mai deschiși într-un spațiu precum Facebook, dar de fapt acest mediu ne închide tot mai mult, în comunități tot mai mici, care restrîng posibilitățile noastre de reflecție. Ajungem să respingem acele lucruri în care nu credem și ne situăm astfel într-o bulă tot mai mică și devenim tot mai intoleranți și supuși stereotipurilor.

La alegeri
îți dai seama ce minoritate sîntem.

E un mediu necesar și provocator. Singur, dacă navighezi pe Internet, nu găsești toate acele lucruri care sînt acolo. Pe de altă parte, e și o iluzie a unei grupări. La alegeri îți dai seama ce minoritate sîntem. Cînd crezi că atîta lume gîndește ca tine, te lovești de statistici, realizezi că trăiești într-un cerc foarte mic. La fel e și cu arta contemporană, e o scenă foarte mică și e la fel și la nivel internațional, dacă te raportezi la restul societății. Mă fascinează și modul în care ne raportăm la materialele lacrimogene online, toți cădem în capcana lor, am și un proiect care pornește de aici. Iar faptul că tu ești prieten pe Facebook cu cineva se menține la nivel virtual.

Ești martorul neimplicat al vieților celorlalți.

E un *show off*. Ce hotărîm noi că ar fi interesant de văzut de către ceilalți e o mască mai puternică decît aceea cu care sîntem obișnuiți cînd ne vedem față în față (și care are o doză de normalitate). Mi s-a întîmplat și în cazul unor studenți care păreau atît de veseli pe aceste rețele și, de fapt, cînd te întîlneai cu ei pe stradă îi descopereai foarte deprimați. Iar online totul părea în regulă! E o ruptură foarte mare între acea imagine și realitate.

I-ați amintit pe studenți, din 2007 sînteți profesoară. Cum s-a schimbat experiența dvs. cu studenții în timp? Ce fel de schimb a avut loc între ei și dvs.?

La facultate predau artele vizuale în context mediatic și e o punere în context a artei contemporane românești, cu un accent pe noile media, în context internațional. Încerc mult să discut cu ei despre practici artistice, să le dau exemple, să vedem împreună cum lucrează alți artiști. Cînd ești student, există un enorm blocaj și o mare reținere. Trei ani pentru licență e mult prea puțin. Încerc să le explic că modul în care cercetează un subiect, straturile pe care le adună pînă definitivează un proiect sînt lucruri esențiale. După facultate apare ruptura: ei se angajează și se izbesc de lumea reală și văd că nu mai au timp. Atunci apare panica. Cred că, de fapt, trebuie să adaptezi ce faci la contextul în care trăiești o bucată de timp. Adică să faci lucruri pe format mai mic, să faci schițe, să îți aduni materiale, ca o furnică, lucruri pe care să le strîngi și, la un moment dat, cînd te poți dedica, să produci proiectul propriu-zis. Eu sînt un exemplu bun și le spun și lor. Cînd am lucrat între 2001 și 2008 cu Galeria Nouă, treptat am început să lucrez din ce în ce mai puțin ca artist, mă ocupam în schimb de alți artiști, mă fascina ce vedeam la ei, discutam cu ei și mi s-a părut mai puțin important să lucrez atunci. De cînd am început să predau, faptul că pregăteam cursurile pentru studenți m-a ajutat să îmi clarific multe lucruri. La ei există acest miraj al numelor mari, numele din ziare, care vînd cu zeci de mii de euro, și asta îi demobilizează. De fapt, sînt foarte multe paliere. Pe același nivel de calitate, poți întîlni artiști care nu sînt cunoscuți foarte bine și alții care sînt pe primele pagini. Dar asta depinde mult de galerii, de promovare, de factorii de putere care îi pun pe unii sub reflectoare și pe alții nu. Încerc să îi învăț tenacitatea, seriozitatea cu care să își construiască proiectele, să își noteze ideile, să facă schițe. Cînd m-am reapucat de lucru, cei care m-au încurajat constant să lucrez din nou au fost Marilena Preda-Sânc, fosta mea profesoară, Bojana Pejic și Iosif Király, soțul meu, cu care discut continuu despre artă. Am început atunci să lucrez la ce mă interesează și să văd cum pot dezvolta acel ceva. Îmi doresc să continui să lucrez. Acela e timpul cel mai bogat și prețios, nu simt cînd trece și asta e minunat.

a consemnat Daria GHIU

Ioan STOLERU

Festivalul celor care n-au vrut să uite

Anul trecut, în urma unui accident de mașină, Ioan Dan Niculescu (Roca, pentru prieteni) pleca dintre noi. Era 2 iunie și peste trei săptămîni, pe 23 iunie 2016, ar fi împlinit 38 de ani. Cîțiva prieteni apropiați, care n-au vrut să-l lase să plece, au făcut, de ziua lui, Rocanotherworld, un festival rock cu 2000 de oameni pe pîrtia de schi din Iași. La doar un an distanță, festivalul a adunat 25.000 de ieșeni, s-a extins pe trei zile și în patru locuri din Iași și a adus trupe și artiști din toată țara, veniți pro bono pentru a păstra vie amintirea lui Roca și a promova ideea de solidaritate.

© Atelier de film

Ioan Dan Niculescu era un om care, așa cum îl descriu mai toți cei care l-au cunoscut, a reușit să influențeze într-un fel sau altul viețile mai tuturor celor cu care a intrat în contact. Pe unii i-a ajutat să-și dea seama ce vor să facă în viață, iar alții au cunoscut, datorită lui, persoana cu care sînt și acum. Așa că, imediat după accident, în timp ce unii se ocupau de pregătirea înmormîntării, cîțiva prieteni au venit cu ideea festivalului.

S-au mobilizat și au creat în doar trei zile un festival finanțat numai din donații, la care au cîntat cinci trupe cunoscute de rock, cu 2000 de participanți. Trupele au venit *pro bono*. „Fine, it's Pink au venit să cînte imediat gratis pentru că Roca i-a sprijinit întotdeauna. Cei de la Firma au zis că nu vor onorariu și au venit cu trenul, ca să fie totul mai ieftin. A rămas să le plătim transportul și masa, dar la final n-au vrut nici măcar să mai primească banii", povestește Patricia Butucel, directorul Rocanotherworld. Evenimentul a fost ca un bulgăre de zăpadă care a crescut peste noapte, organizatorii așteptîndu-se inițial să fie mai mult un fel de picnic între prieteni, să stea pe iarbă, să asculte muzică și să-și aducă aminte de prietenul lor. Cînd au văzut însă că pe pagina de Facebook a evenimentului deja sînt peste 500 de oameni care și-au anunțat venirea, au hotărît să-l mute pe pîrtia de schi, pentru a face față numărului de oameni.

Alături de inițiatori au venit atunci oameni de afaceri din Iași cu care Roca lucrase – fie că le făcuse un meniu sau un logo sau întreg brand-ul și strategia de comunicare –, dar și o mînă de voluntari. Cu planuri puse la punct în cîteva ore la o masă de la Bolta Rece și cu notițe puse cap la cap pe o foaie de la Petrică, ospătarul, în timpul meciului România-Albania, urmate de două zile de discuții și trei de organizare efectivă, întîlnirea comemorativă s-a transformat – nici ei nu știu exact cum – în festival.

La ediția de anul acesta, care s-a desfășurat în perioada 9-11 iunie 2017, au luat parte 68 de artiști în patru locuri din Iași: Pîrtia de Schi din Copou (scena rock, indie și hip-hop), Skin Social, pe malul Lacului Ciric (scena techno/electro), curtea Casei Pogor *(street food* și activități de relaxare) și strada Lăpușneanu *(street art)*. Cele trei zile de festival au adus trupe precum Firma, Subcarpați, Cred că Sînt Extraterestru, Luna Amară, Implant pentru Refuz, byron, Robin and the Backstabbers și mulți alții.

Iașiul, încă neexploatat cultural

Rocanotherworld a apărut într-un moment cum nu se putea mai bun pentru Iași. În timp ce peste tot prin țară se nasc festivaluri de toate felurile (doar cîteva exemple dintre cele mai noi sînt Murmur, în Făgăraș, Neversea – Constanța sau Haywire – Timișoara), Iașiul, ai cărui cetățeni se bat cu piatra în piept cînd vine vorba de tradiția universitară și culturală a orașului – deși a eșuat lamentabil în cursa pentru Capitală Culturală Europeană 2021 –, e aproape mort în ce privește evenimentele mari. Există Festivalul Internațional de Literatură și Traducere Iași (FILIT), care a reușit în doar cîteva ediții să aducă scriitori precum David Lodge, Herta Müller sau Guillermo Arriaga la Iași, și care are un potențial enorm, dar încă i se pun bețe în roate de către autorități, în lupta de oameni mărunți și fără viziune a politicienilor locali, și mai e Festivalul Internațional al Educației, un eveniment fad, fără consistență, care a ajuns mai degrabă să fie o umbrelă pentru alte manifestări mai mici, deja existente, în loc să aducă ceva nou. Era să fie și Neverwas, care i-ar fi adus pe Alex Clare și Mando Diao la Iași, dar a fost anulat, și urmează prima ediție de Afterhills, pe un segment care aduce puțin aminte de Untold *(headliner*-i precum ATB, John Newman, Bob Sinclar). Tot peisajul acesta trist, sărăcăcios și neexploatat a generat și un public ieșean oarecum letargic, încă needucat în privința culturii marilor festivaluri, și e îmbucurător de observat că Rocanotherworld începe să miște cîteva rotițe în acest sens.

Un creuzet atît de naiv și de inocent.

Fiecare festival apare ca manifestare a unei cauze sau idei, a unui gen muzical, a unui curent artistic sau a unei forme de artă. Avem festivaluri de muzică, de teatru, de film, festivaluri care promovează ideea de libertate și festivaluri care-s doar un pretext pentru cîteva zile de destrăbălare. În tot peisajul ăsta, Rocanotherworld e o apariție atipică, un eveniment născut din dorința cîtorva oameni de a nu-și lăsa prietenul să fie uitat prea curînd și de a-i duce mai departe măcar o parte din idealurile și hobby-urile pe care le promova: grija față de animale, gastronomia, dragostea față de muzică și conceptul de *sharing* – motiv pentru care intrarea la toate activitățile festivalului este liberă, iar tot profitul evenimentului este donat padocurilor care îngrijesc animalele fără stăpîn și Casei Share, ONG dedicat familiilor nevoiașe și construirii de case pentru acestea. Este singurul festival de care am auzit cu un creuzet atît de naiv și de inocent: locul în care dorința de a duce mai departe amintirea unei persoane se întîlnește cu aceea de a ajuta animalele și oamenii nevoiași și de a oferi și ceva comunității, într-un Iași încă neexploatat în ce privește scena activităților cultural-artistice.

Slackline *pînă la pîrtie*

Aflat abia la a doua ediție, festivalul a atras un număr impresionant de participanți pentru Iași, în contextul letargiei mai sus menționate și în timpul sesiunii. Oricînd mergeai spre scena principală vedeai grupuri de zeci de oameni urcînd și coborînd pîrtia de schi, urmărind concertele sau doar relaxîndu-se pe iarbă. Studenți, oameni în vîrstă, bicicliști, familii cu copii, cîte ceva de făcut pentru fiecare.

Copiii se rostogolesc rîzînd în jos pe pîrtie, tinerii glumesc la coada pentru jetoane, iar voluntarii mișună peste tot, asigurîndu-se că totul merge bine, și din cînd în cînd se retrag în cortul info, trag prelata și pun la cale următorul plan.

În discuțiile de după concert, cei de la byron spun că, deși vin să cînte gratis la Iași, energia pe care o primesc de la public nu se compară cu cea întîlnită la alte evenimente, lucru care înseamnă mai mult decît orice onorariu. Iar cum a fost duminică, ziua în care au urcat Subcarpați pe scenă, n-am mai văzut niciodată pîrtia de schi din Iași, cu oameni ocupînd vreo jumătate din întreaga pîrtie.

Pe Lăpușneanu, Ilinca Istrate își plimba păpușa Pogany printre anticariatele de pe stradă, oferind îmbrățișări trecătorilor. Tot aici, Cristina și Vlad realizează artă murală derivată din graffiti, iar HarceaParcea – desene pe pînză.

În curtea Casei Pogor poți să înveți cum să faci supă de creveți și guacamole într-o bucătărie improvizată în spatele unui cort albastru, la atelierul de gătit organizat de Soft & Grace. Cine nu stă la hămăceală leneșă la umbra copacilor își încearcă priceperea și echilibrul la panoul de cățărat sau pe *slackline*. Curtea Muzeului Literaturii Române din Iași este și locul unde ieșenii pot dona pentru animalele din padocuri sau pot chiar adopta unul. Acțiunea caritabilă „Ai cumva o pățurică?", inițiată de Ioan Dan Niculescu, a crescut de la an la an, chiar și după plecarea sa, astfel încît la ediția din decembrie 2016 s-au strîns șase tone de mîncare în doar trei ore.

La Skin Social, de unde răsună muzica electronică peste Lacul Ciric și prin pădurea dimprejur de la apus pînă după răsărit, DJ-ii se împrietenesc și decid pe loc să mixeze împreună.

O să ajungă Rocanotherworld vreun Untold sau Electric Castle? Poate că nu, pentru că acele evenimente sînt, înainte de toate, afaceri, iar festivalul de pe pîrtia de schi din Iași a pornit ca reacție la pierderea unui prieten, ca formă de consolare pentru cei care l-au cunoscut. Și, deși această a doua ediție a adunat zeci de mii de oameni, cu siguranță mulți care nici nu l-au cunoscut pe Roca, s-a păstrat cumva acea atmosferă de prietenie și solidaritate. S-a simțit în toate cele trei zile, pe pîrtie, cînd, fie că erai atent la concerte, fie că stăteai întins pe iarbă, privind cerul sau, cu laptop-ul în brațe, lucrînd la vreun proiect, n-aveai cum să nu te simți liber și în siguranță, chiar și înconjurat de atîtea mii de oameni. Și s-a simțit în ultima seară, cînd ascultam „Shine On You Crazy Diamond" în timp ce toată lumea-și lansa lampioanele, ca apoi să strîngă gunoiul de pe pîrtie cot la cot cu voluntarii. Festivalul care s-a născut anul trecut din emoția pierderii unui prieten a devenit, între timp, dintr-un eveniment pentru un om, unul pentru orașul Iași.

Ioan Dan Niculescu a coordonat campania online a lui Klaus Iohannis la cursa pentru prezidențialele din 2014 și a dus Baia Mare în finala Capitală Culturală Europeană 2021 după ce a fost refuzat la Iași. Este fondatorul Argo, agenție de *branding* și design premiată la nivel național. Gurmand și călător, după ce a vizitat Thailanda și alte țări din Asia de Sud-Est, apoi Mexic, a creat „Doamne Ferește", primul brand de sos iute premium din România, ajungînd să fie numit „Ioan Botezătorul" de către colegi. A salvat viețile a sute de cîini comunitari, inițiind campania „Ai cumva o pățurică?", ce a ajuns să fie cel mai mare eveniment caritabil din România pentru animalele abandonate, dar și ajutînd cazuri particulare de fiecare dată cînd avea ocazia. Grija față de animale era una dintre slăbiciunile lui, casa de pe strada Vasile Pogor, în care locuia, fiind mereu și un colț de prim-ajutor pentru cîini și pisici abandonate. Ba chiar le insufla și celor din jur aceeași atitudine, prietenii recunoscînd că, datorită lui, au început și ei să îngrijească animale abandonate sau lovite. A mai adus petrecerile rock în Iași, prin seria de evenimente Rock Nights, și așa a venit și porecla, Roca. Într-un fel sau altul, fiecare dintre pasiunile sale a ajuns să fie reprezentată în Rocanotherworld.

***Ioan Stoleru** este jurnalist la* Opinia studențească.

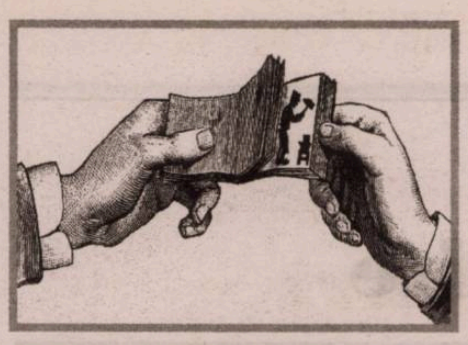

Marius CHIVU

feedbook

Jefuirea corpului

● **Ta-Nehisi Coates, *Între lume și mine*, traducere de Elena Marcu și Adi Păun, Black Button Books, 2017.**

Săptămîna trecută, revista *Forbes România* publica, sub semnătura lui Petre Barbu, un material despre cifrele de afaceri și profiturile financiare ale editurilor românești pe anul trecut, oferind un top cu date impresionante: Grupul Editorial Litera (peste 11 milioane de euro cifră de afaceri), Grupul Editorial ART (8,5 milioane), Polirom (5,1 milioane), Humanitas (4,3 milioane) ș.a.m.d. Cele 60 de edituri românești au avut afaceri totale de 62,7 milioane de euro, în creștere cu 73% față de 2015. Creșterile afacerilor sînt spectaculoase, mai ales în condițiile în care trăim într-o țară fără librării, cu un sistem educațional care produce analfabeți funcționali pe bandă rulantă și cu un Minister fantomă al Culturii, cu zero politici dedicate cărții și cititului: Litera a făcut un salt de aproape 20%, ART de 69,5%, Humanitas de 30%, Curtea Veche – 55,2% ș.a.m.d. Numărul total de angajați ai editurilor a ajuns la 1241, în creștere cu 82%. (Găsiți toate cifrele aici: forbes.ro/bilanturi-afacerile-editurilor-din-romania-2016-86122.)

Ei bine, cu toate acestea – și poate că afirmația mea vi se va părea exagerată –, nici una dintre aceste mari și foarte mari edituri cu profituri impresionante nu are un program editorial mai îndrăzneț și mai progresist decît Black Button Books, probabil cea mai mică editură de pe piață, cu cei doi (poate chiar trei) angajați ai ei. Selectînd cărți de non-ficțiune americană, scrise de autori complet necunoscuți la noi și cu subiecte precum feminismul (Chimamanda Ngozi Adichie, *Feminist(ă), feminiști),* genul (Maggie Nelson, *Argonauții)* sau rasismul (Ta-Nehisi Coates, *Între lume și mine),* adică subiecte care în România au un public extrem de select, sau cărți de proză scurtă americană (Junot Díaz, *Uite-așa o pierzi,* Aleksandar Hemon, *Iubire și obstacole,* revista *Freeman's),* adică un gen literar pe care marile edituri, cu excepții notabile, nici nu-l iau în calcul – publicînd, așadar, cărți speciale, ultra-nișate, care nu vor aduce niciodată alt profit decît deschiderea minții cititorilor, Black Button Books (blackbutton.ro) este, de departe, cea mai curajoasă și mai demnă de admirație editură de la noi. E suficient să arunci o privire pe copertele ultraminimaliste, alb-negru, fără nici o imagine: conținutul este singurul argument al valorii cărții.

O altă carte de care mă minunez că a apărut în limba română este acest eseu-confesiune *Între lume și mine / Between the World and Me* de Ta-Nehisi Coates, carte care a primit anul trecut National Book Award pentru non-ficțiune, fiind și finalistă pentru premiile Pulitzer și National Book Critics Circle. Ta-Nehisi Coates (n. 1975) este un jurnalist afro-american care a lucrat și a scris pentru *The Atlantic, The Village Voice, Time, The New York Times Magazine* sau *The Washington Post,* autor al cîtorva volume de eseuri, precum și al unei benzi desenate dedicate grupării Black Panther și publicate de Marvel Comics. Ateu și feminist declarat, subiectele abordate de Ta-Nehisi Coates sînt legate de problemele culturale și socio-politice ale afro-americanilor, iar momentan lucrează la un proiect de televiziune pentru HBO despre Martin Luther King și Mișcarea pentru Drepturile Civile.

Dacă în *The Beautiful Struggle,* cartea sa de memorii din 2008, vorbește despre influența tatălui său (veteran al războiului din Vietnam, fost activist în gruparea Black Panther, editor și bibliotecar) și despre cum e să crești și să urmezi școala, ca adolescent de culoare, într-un Baltimore marcat de infracționalitatea stradală a anilor '80, *Între lume și mine* este o lungă scrisoare adresată fiului de cincisprezece ani în care tatăl încearcă să-i explice cum rasa și rasismul au modelat istoria americană *(vezi și fragmentul de mai jos)* și cum a fi afro-american înseamnă să-ți asumi condiția de a avea un trup vulnerabil, predispus tranzacționării și violentării. Îndurerat de uciderea lui Prince Jones de către un polițist („nu fusese ucis de un singur agent, ci de propria țară"), tatăl îi vorbește fiului, cu poezia disperării, despre „rasismul ca experiență viscerală", despre ideologiile care lovesc violent trupul („ne-au transformat trupurile în zahăr, tutun, bumbac și aur", „trupurile noastre au refinanțat Visul de a fi alb", „jaful trupului" / *„stealing the body"),* totul în numele unei conștiințe superioare asupra istoriei și identității afro-americane.

„Vreau să fii un cetățean conștient de această lume îngrozitoare și minunată, vreau să lupți pentru înțelepciune", spune tatăl fiului în această carte deopotrivă personală și politică, deopotrivă discurs/manifest public pentru o „filozofie a dez-trupării" și scrisoare de dragoste filială – în același timp crudă și tandră, lirică și violentă, elegiacă și revoltată, privind cu furie, frică și amărăciune și în trecut, și în prezent. „Amintește-ți de romii pe care i-ai văzut cerșind alături de copiii lor și de veninul cu care li s-a vorbit", îi spune, la un moment dat, tatăl fiului și mă gîndesc că poate cineva ar trebui să scrie și la noi o astfel de carte despre cum, parafrazîndu-l pe Coates, povestea României pledează împotriva adevărului despre cine sînt cu adevărat romii. Pentru că, în fond, țiganii au fost și sînt negrii noștri.

aproape de carte

Ta-Nehisi COATES

Între lume și mine

(fragment)

Problema Americii nu este trădarea noțiunii de „guvernare a poporului de către popor", ci felul în care cei care fac parte din popor și-au dobîndit acest drept... Americanii cred în „rasă" ca o trăsătură definită și indubitabilă a lumii naturale. Rasismul – ca nevoie de a prescrie trăsături inerente oamenilor și apoi de a-i umili, diminua și distruge – este o consecință a acestei condiții inalterabile...

Dar rasa este copilul, nu tatăl rasismului. Și procesul prin care definim „poporul" nu a fost niciodată o problemă de genealogie sau fizionomie în aceeași măsură în care a fost una legată de ierarhie. Diferența dintre nuanța pielii și textura părului este străveche. Dar credința în superioritatea unei nuanțe a pielii sau a unei texturi a părului, noțiunea că acești factori pot organiza corect o societate și că sînt semne ale unor atribute mai profunde și care sînt de nesters – aceasta este ideea nouă din inima acestor noi oameni care au fost crescuți fără speranță, tragic și mincinos să creadă că sînt albi. Acești noi oameni sînt, ca și noi, o invenție modernă. Dar, spre deosebire de noi, noul lor nume nu are o însemnătate reală în afara mașinăriei puterii criminale. Oamenii noi au fost altceva înainte de a fi albi: catolici, corsicani, galezi, menoniți, evrei – și, dacă toate speranțele noastre naționale se vor concretiza în vreun fel, vor trebui să redevină altceva. Deocamdată, trebuie însă spus că procesul de albire a triburilor disparate, de înnobilare a credinței în a fi alb nu s-a petrecut la degustări de vin și petreceri cu înghețată, ci prin jefuirea vieții, libertății, muncii și a pămîntului, prin biciuirea spinărilor, înlănțuirea membrelor, strangularea disidenților, distrugerea familiilor, violarea mamelor, vînzarea copiilor și diverse alte acte menite, înainte de orice, să ne refuze dreptul de a ne securiza și guverna singuri propriile trupuri.

Oamenii noi nu sînt originali în privința asta. Poate a existat la un moment dat în istorie vreo mare putere a cărei măreție excludea exploatarea violentă a altor trupuri umane. Dacă a existat, eu încă nu am descoperit-o. Dar această banalitate generalizată a violenței nu poate scuza niciodată America. Pentru că America nu-și recunoaște banalitatea. America se consideră excepțională, cea mai însemnată și mai nobilă națiune din cîte au existat, un campion solitar care stă între orașul alb al democrației și teroriști, despoți, barbari și alți dușmani ai civilizației. Nimeni nu poate să se proclame suprauman și, în același timp, să invoce drept scuză eroarea mortală.

PUBLICITATE

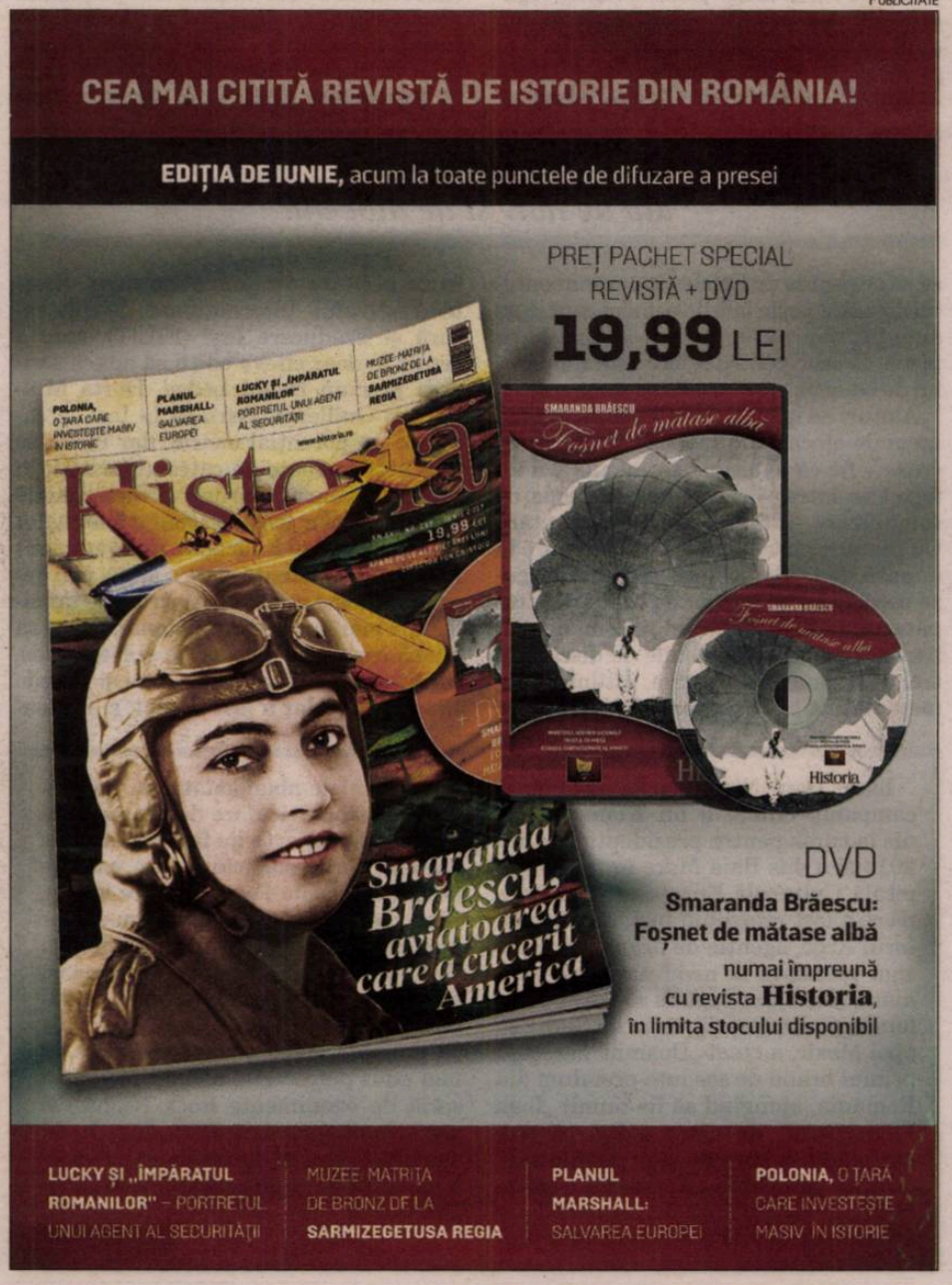

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Distanțe și parcuri

Una din plăcerile călătoriei departe de locurile în care îți hașurezi harta zilnică – o știm mai mult sau mai puțin cu toții – este redescoperirea peisajului. E ca și cum am trece brusc de la o stare de simili-orbire, la care ne obligă uneori rutina zilnică, un fel „nu (mai) vezi nimic“, ruginit ori blazat, la diferitele grade ale atenției cu care este mobilat vizitatorul unei galerii de artă. Un fel de mic ochi interior se deșteaptă în orice călător, indiferent de nivelul pregătirii sale. Observarea peisajului – fie că e vorba de un colț pitoresc, trăit pe viu și în solitudine ori cu intensitatea cîtorva sute de click-uri fotografice de ochiul nerăbdător să nu-l uite, fie că e vorba de unul urban ori chiar industrial, pe care îl regăsești în aceeași rutină zilnică de care tocmai te-ai îndepărtat – e un soi de remediu împotriva melancoliei.

Legătura între peisaj și depărtare e veche și are sensuri radiale. O discută splendid Andrei Pleșu în cartea sa *Pitoresc și melancolie,* echivalînd faptul de „a trăi un peisaj“ cu „fenomenul originar al tuturor dualismelor: conștiința individuală se vede confruntată cu pura ei alteritate“. Natura este un „dincolo“, o distanță în sine pe care vrei să o cunoști ori să o înfrunți.

Sensul călătoriilor la distanțe lungi conține această mică robinsonadă. La fel ca personajul lui Daniel Defoe, trezit pe o insulă îndepărtată și povestind dilema îmblînzirii unui peisaj, călătorului modern, fie că se manifestă prin afișarea pe Facebook a ultimului *check-in* la distanțe lungi, fie că o știe doar el, îi place această exersare a peisajului.

Asia de Est mizează foarte mult pe beneficiul relației distanță-peisaj, iar călătorul occidental e continuu sedus, de la Marco Polo încoace, de acest miraj. Să călătorești, venind dinspre tumultuosul tău oraș european la un templu coreean camuflat de liniile ondulate ale munților, să stai în preajma caligrafiei unei grădini Zen din Kyoto e un mod de a beneficia de această relație. Est-asiaticii au cultivat-o și ei intens, făcînd drumul invers, dar cu același scop, înspre splendorile culturale ale lumii aflate în afara granițelor lor, mult timp închise exteriorului. Și au făcut-o știind să exerseze în mic relația distanță-piesaj, chiar la ei acasă.

Marile orașe camuflează uneori foarte bine, în spațiul lor, rolul sanitar al relației dintre distanță și peisaj. Mai ales în parcuri și grădini publice. De cînd am revenit din anii coreeni, una dintre micile mele plăceri este să mă plimb alternativ în două parcuri ale Bucureștiului, aflate la o distanță foarte mică: Parcul Tineretului și Parcul Carol. Nimic mai diferit decît aceste două frumoase grădini. Parcul Tineretului, cu spațiile sale largi, cu întinderea sa care imită așezarea domoală a unei cîmpii, cu sălciile sale decupate parcă din vechi cartoline calde kitsch, șaptezeciste, cu aerul său funcțional, perfect adaptat plăcerii unei după-amieze tihnite cu prietenii ori familia. Cu aerul

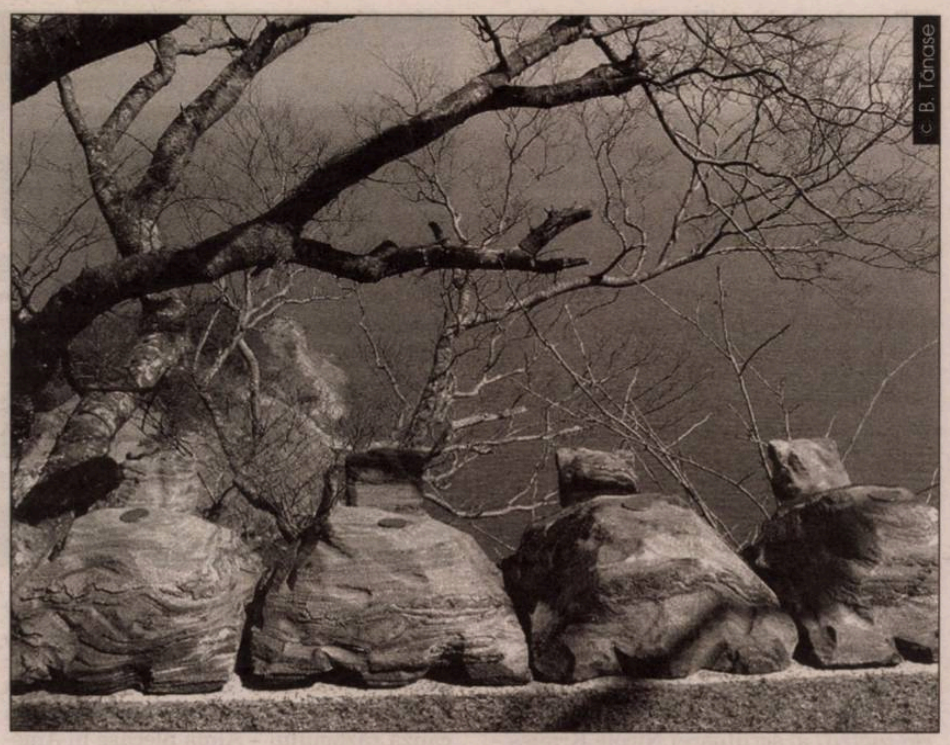

său inconfundabil de istorie recentă care permite reflectarea aproape ca într-o oglindă a ritmului blocurilor, mai comuniste sau mai noi, din jur. Parcul Carol, cu aerul său istoric, conservînd încă ceva din spiritul vechii Expoziții pentru care a fost construit la începutul secolului al XIX-lea, cu colțuri care amintesc de un parc englezesc ori de o grădină japoneză, cu aspectul său montaniard, cu straturile de istorie așezate ca într-un tort făcut după o rețetă veche. Nu pare mereu apetisant, dar e gustos de fiecare dată.

Sînt sigur, există mai multe asemenea distanțe și peisaje în acest oraș, ca în toate orașele. Trebuie doar să avem răbdarea să le lăsăm să vină spre noi.

PUBLICITATE

Ancuța PROCA

dilematograf

Soap opera incoerent

● ***Povestea iubirii / The History of Love*** **(Franța-Canada-Belgia-România, 2016) de Radu Mihăileanu.**

Povestea iubirii / The History of Love, coproducție Franța-Canada-Belgia-România, regizată de Radu Mihăileanu, născut la București și stabilit în Franța în anii '80, urmează direcția producțiilor sale precedente *(Concertul, Izvorul femeilor)*, filme fără îndoială comerciale, dar purtînd pe deasupra etichete de „discurs despre cultură înaltă" sau „discurs despre istorie" și fiind însoțite de abilitatea lui Mihăileanu de a le transpune tehnic coerent în povești, lucruri capabile să le facă vandabile în sistemul festivalier *(Izvorul femeilor* fusese lansat la Cannes, *Concertul* fusese recompensat la Premiile César). În cazul noului său film, această direcție e exploatată înspre un orizont chiar și mai îndepărtat al siropurilor comerciale „desprinse din istorie". *Povestea iubirii,* vorbit în limba engleză, cu un buget de 20.000.000 de dolari și ecranizare a unui bestseller – romanul, din 2005, *The History of Love* (tradus la noi ca *Istoria iubirii)* al scriitoarei Nicole Krauss –, are ca ambiție respectarea structurii narative complexe și a întinderii cărții (care pune față în față povești de dragoste din epoci și locuri diferite, personaje numeroase, înrudite sau corelate în mod misterios), într-un demers care, spre deosebire de narațiunile la persoana I ale personajelor cărții, ar vrea să adere la cel al filmelor lui Christopher Nolan, transportînd spectatorul, prin *flashback*-uri și *flashforward*-uri, cînd în Polonia anilor '30, printre persecuții ale evreilor (redate generic sub forma unor fugi în pădure), cînd în New York-ul anilor 2000, în care personajele acestor evrei au ajuns (sosire înscenată de Mihăileanu la fel de stereotip, prin apropierea de fețele lor luminate de emoție la vederea Statuii Libertății).

Personajul principal al filmului, Léo Gursky (Derek Jacobi), scrie în anii '30, în Polonia, o carte intitulată *Povestea iubirii* pentru Alma Mereminski (Gemma Arterton), de care fusese despărțit din cauza războiului – Alma plecase în America, promițîndu-i să îl aștepte, iar el îi promisese la rîndul său să îi scrie cîte un capitol din roman pînă la așteptata întîlnire, dar fusese declarat, în mod eronat, mort în război. Parcursul cărții sale, de la scrierea sa la traducerea din idiș în spaniolă și apoi, în zilele noastre, în engleză e ceea ce leagă filmul de cea de-a doua poveste, a familiei traducătoarei cărții, fană a cărții, din care se distanțează fiica acesteia, Alma, numită după personajul principal al ficțiunii. Însă, dacă structura cărții făcea ușoară trecerea de la o poveste la alta, prin faptul că reunea un colaj de scrieri (bucăți din carte care făceau trecerea la jurnalul Almei), *flashback*-urile și *flashforward*-urile filmului nu sînt legate de acest suport al confesiunilor scrise. În schimb, filmul le leagă de nenumărate ori printr-un prim-plan sentimentalist în care chipul cuiva e urmărit timp de minute bune în care acesta își amintește, printre lacrimi, pe un fundal sonor strident de viori, un eveniment din trecut. O astfel de lacrimă ajunge pe o fotografie care îi înfățișează pe Alma și Léo, însuflețindu-i. Cam așa operează filmul, prin metode de seducere grosolan-zaharisite a spectatorului. Un discurs despre „cea mai iubită femeie din lume", adăugat de film, e un exemplu al acestor bla-bla-uri reluate în ambele povești. („Cum devii cea mai iubită femeie din lume?", întreabă personajul Almei. „Nu poți să devii. Ești sau nu ești", vine și răspunsul.)

Latura istorică, menită să facă din film nu *doar* o melodramă, ci *și* o problematizare a „haosului" istoriei, după declarațiile regizorului, e tratată prin imagini scurte cu sate șablonarde, costume destinate să facă epoca ușor recognoscibilă și personaje care discută, chiar și la decenii după stabilirea lor în America, cu un accent străin. Faptul că această latură e un element exotic, nu neapărat unul care să fie luat în serios, reiese și din scenele „comice", în care bătrînul Léo își exprimă bucuria de a chinui o chelneriță, vărsînd cafeaua pe jos, sub pretextul bătrîneții, și apoi punînd-o să lucreze în plus ca să i-o aducă la masă, sub pretextul că e de origine germană. Personajul acestuia, care în carte era redat cu o textură comică menită să îl facă simpatic, e aici mai mult decrepit.

Povestea iubirii atinge o nouă limită a kitsch-ului cu buget exorbitant, cu actori celebri, peisaje exotice, evenimente spectaculoase, dar care, în final, nu spune nimic.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

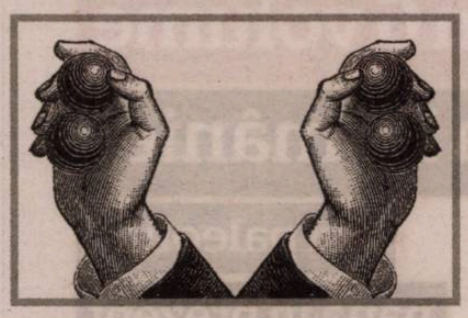

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Filmism catifelat

● **Paolo Fresu, Richard Galliano & Jan Lundgren, *Mare Nostrum II*, ACT, 2016.**

Uniunea Europeană face tot ce-i stă în putință să se replieze în fața presiunilor ce-i urmăresc, de la o vreme fără nici o reținere, destrămarea. Dintre măsurile radicale recente se remarcă eliminarea tarifelor de roaming din telefonia mobilă și albumele *Mare Nostrum* (două, deocamdată) ale trio-ului format din trompetistul italian Paolo Fresu, acordionistul francez Richard Galliano și pianistul suedez Jan Lundgren. Toți sînt muzicieni forjați în colaborări internaționale iar proiectul ce îi aduce laolaltă e publicat de nemții de la ACT – motor al unei Europe muzicale integratoare.

Acest al doilea volum al proiectului oferă șansonete franțuzești, romanțe italiene și folk baltic, plus versiuni *cover* după clasici ai avangardei muzicale din alte secole – „fonometricianul" Erik Satie și barocul Claudio Monteverdi. Atît Satie, cît și Monteverdi sînt „de-ai casei", fiind supuși în mai multe rînduri unor prelucrări pe materiale publicate de ACT (Monteverdi a avut parte chiar primăvara asta de o antologie dedicată, menită să-i consolideze un soclu de înainte-mergător al jazz-ului). Totuși, albumele proiectului sînt dominate de compoziții originale ale celor trei protagoniști.

Există o oarecare înclinație spre italianism în *Mare Nostrum II,* după ce primul volum se prezentase ceva mai divers, mai exotic, mai euro-indulgent (includea chiar un omagiu pro-turc, sînt vreo zece ani de atunci, alte vremuri). Pe noul album lucrurile sînt mai centrate pe spațiul franco-italian; în consecință muzica e ceva mai romantică, dominată de spirit amoros și de promenadă.

Paolo Fresu se trage din Sardinia – una din cele cîteva „inimi" ale Mediteranei, marea la care face referire numele proiectului. După cum am mai povestit și în alte rînduri, Fresu e un purtător de drapel al jazz-ului romantic mediteranean, ajutat aici de acordeonul franțuzesc și de pianul rarefiat într-o mai bună măsură decît pe debutul trio-ului, care fusese mai pestriț-împrăștiat între ideile celor implicați.

Proiectul a fost conceput din capul locului să placă – ergonomic, lipsit de colțuri, fără abraziuni electronice ori coarde stridente. Trio-ul trompetă-acordeon-pian e oarecum neobișnuit; în lipsa desăvîrșită a vocii are misiunea de a conjura atmosferă, vremuri de altădată și un puternic simț al locului – cu precădere mediteranean (pe ici, pe colo, Lundgren contribuie și cu momente mai „baltice"). Titlurile de rezonanță feminină („Lili", „Giselle", „Aurore") spun de asemenea ceva despre adresabilitatea acestui disc, conceput să deschidă apetitul pentru jazz unor firi care rîvnesc după concedii romanțioase pe terase bătute de briză.

E mai mult decît un album ambiental – nu se aud aici valuri, minimalisme ori înregistrări meteorologice, ci melodii catifelate, ușor ornamentate folcloric. Simțul locului e stimulat prin asocieri mentale pe care orice european le face cu texturile instrumentelor implicate și cu unele acorduri despre care n-am putea spune de unde le știm, dar cu certitudine le știm de undeva. E vorba de un tip de folclor

recent, care n-a apucat să intre în suficiente cărți încît să putem acuza materialul de academism. Mai degrabă îl putem suspecta de *filmism*. Cel mai adesea asocierile provocate în ascultător vor fi cinematografice, trimițînd la *love story*-ul alb-negru franco-italian care mai încălzea și la noi spiritele colecționarilor revistei *Cinema* în vremurile alb-negru ale comunismului. Era ceva în muzica acelor filme care le făcea să pară color, iar acele culori răzbat și din muzica acestui proiect. Ține și Europa piept vremurilor cum se pricepe mai bine.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

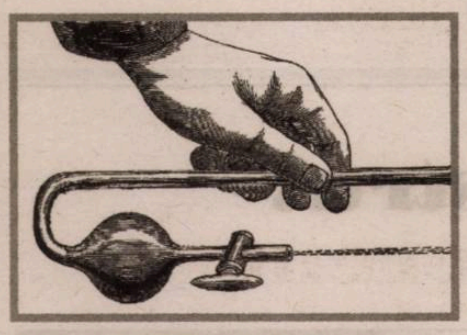

Oana STOICA

rosencrantz & co

Școala noastră mită poartă

● *Uneducated*, de/cu: Ion Borș, Nora Dorogan, Nicoleta Esinencu, Doriana Talmazan, Irina Vacarciuc, sunet: Kira Semionov. Teatru-Spălătorie, Chișinău. Turneul Teatrului-Spălătorie la București face parte din programul „Arta de rezistență", proiect cofinanțat de AFCN.

Eveniment excepțional al anului teatral în curs, turneul Teatrului-Spălătorie din Chișinău, inițiat și organizat de Macaz Bar Teatru Coop și cofinanțat de AFCN, a adus la București patru spectacole, eseuri poetice (stereotipul automăgulitor care zice că românul s-a născut poet e încă parte din identitatea națională în Moldova), tăioase ca bisturiul – aici, dramaturgul Nicoleta Esinencu rupe clișeul în două, căci înlocuiește lirismul duios cu licențiozitatea care sfredelește convențiile și dezgolește (verbul acesta, cu subtilități senzuale, este utilizat profan în Moldova) ipocrizia societății. Cu umor și autoironie, cu acest lirism urban, mușcător și obraznic, cu o ireverențiozitate aproape ingenuă care dezarmează și confuzează publicul (conservator/naționalist/pudibond), cu limbaj licențios (care pare să fi acaparat atenția presei și spectatorilor moldoveni mai mult decît subiectele), spectacolele Teatrului-Spălătorie creează un disconfort programat. Realitatea „dezgolită" a trecutului recent sau a prezentului, livrată fără ură și fără părtinire, șfichiuiește conștiințele. În public, privirile se întorc, corpurile își caută o poziție comodă pe scaune, fără să o găsească. Inconfortul adevărului, dincolo de retorica oficială sau de propriile opinii autovalidante, lovește cu forță și uneori gîtuie cuvintele. Ce s-ar mai putea spune după mărturiile evreilor despre antisemitismul românesc din al Doilea Război Mondial?

Spectacolul *Uneducated* este „o radiografie a sistemului educațional moldovenesc" – după cum este prezentat –, făcută cu dureroasă luciditate. Realitatea este sumbră, dar tonul spectacolului e intenționat senin (indică acceptarea răului ca parte din „normalitate"), în contrapunct – unul dintre multele – cu subiectul. În România au existat cîteva spectacole care au analizat sistemul de învățămînt. Cel mai concentrat asupra temei este *Amintiri din epoca de școală*, text de Mihaela Michailov, regia de Radu Apostol, care realizează o investigație asupra mentalului copiilor și a presiunilor la care aceștia sînt supuși, prin restricții și interdicții, acasă și la școală. Tangențial, problema școlii apare în spectacolul acelorași Michailov și Apostol, *În cuvintele tale*, un eseu performativ despre dificultatea depășirii unei traume de către o fetiță căreia nici școala, nici familia nu îi sînt de ajutor, și în *Cine a omorît-o pe Szomna Grancsa?*, regia Mihai Lukács, un performance despre contextul și motivațiile sinuciderii unei adolescente de etnie romă pe care părinții nu au lăsat-o la școală.

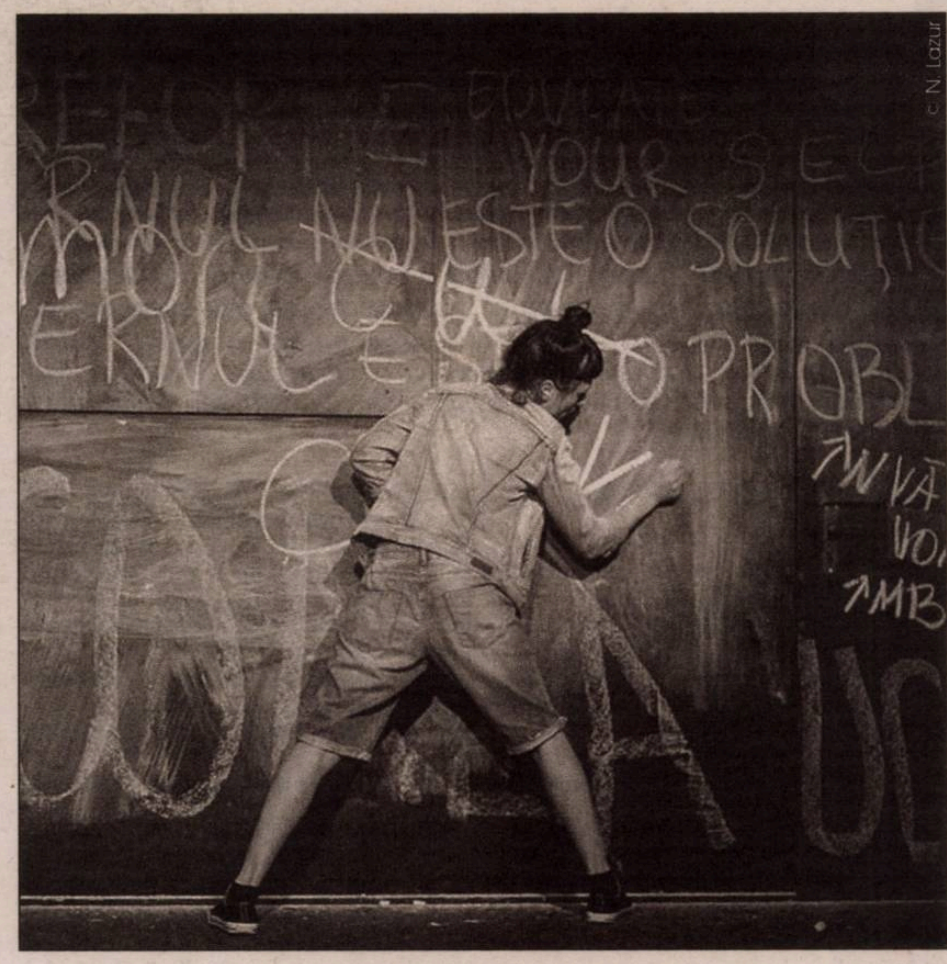

„Ești ceea ce înveți" este scris pe tablă la finalul spectacolului. O sintagmă cît o teză de doctorat.

Uneducated este un spectacol exemplificator despre sistemul de învățămînt aproape complet distrus din Republica Moldova. Perspectiva este detașată, lucidă, se schimbă cu ușurință unghiul de vedere, de la cel implicat, al elevilor/profesorilor/părinților, la cel obiectiv, al naratorului (uneori ele sînt conținute în același timp, în același personaj). *Uneducated* construiește cronologic imaginea unui sistem, dincolo de ceea ce el se pretinde. Este aici o formă profund bolnavă a școlii care, în loc să dezvolte personalitatea elevului, să îi ofere și structureze cunoștințe, îi distruge identitatea și îl învață comportamentul deviant (chiar infracțional) acceptabil, ba chiar necesar, la nivel social. Spectacolul Nicoletei Esinencu și al trupei de la Spălătorie prezintă elementele-cheie pe care le promovează școala într-un context social pervertit: mita, minciuna, abuzul, căderea în derizoriu a educației.

Yes, we (s)can

Prezentarea reformei Educației în Republica Moldova proclamă cu emfază modernizarea – iluzorie – a învățămîntului, în contrast cu sistemul actual, retrograd și corupt. Reforma nu a schimbat esențial pilonii pe care este construit sistemul, de la mită la lipsa educației. Dar este oare acest sistem inadecvat *în Moldova de astăzi?* Dacă educația înseamnă a crea aptitudinile necesare pentru a trăi în societatea contemporană, răspunsul este negativ. Căci dacă școala pregătește copiii pentru viață, iar societatea în care ei trăiesc este profund coruptă și mecanismele ei de funcționare sînt complet viciate, atunci pervertirea lor socială, pentru a se adapta acestei societăți, trebuie să înceapă la grădiniță. Lucrurile învățate la școală – mită, abuz, furt (copiat), incompetență – vor fi astfel practicate cu succes mai tîrziu. Ce face spectacolul este să arate cum un lung șir de acte de corupție duce la anularea actului educației. Școala pune presiune deopotrivă pe copii și părinți, care trebuie să facă față financiar multiplelor forme de extorcare: taxe pentru înscrierea la o grădiniță bună, pentru fondul clasei, ziua învățătorului, examene, bacalaureat, intrarea la facultate, examenele de an și cel de diplomă etc. Este aici o formă inventivă de corupție care se va regăsi ulterior în viața de zi cu zi (după absolvirea facultății se „cumpără" angajarea). Reproducerea comportamentelor abuzive (inclusiv agresiunile sexuale) ale profesorilor (dar și ale părinților) de către copiii deveniți adulți validează sistemul. „Ești ceea ce înveți" este scris pe tablă la finalul spectacolului. O sintagmă cît o teză de doctorat.

Spectacolul este construit coral cu trei actori, excelenții Doriana Talmazan, Irina Vacarciuc și Ion Borș, care își asumă ipostaze multiple, uneori contradictorii (părinți/profesori) ca poziționare, dar similare ca atitudine (abuz). Contrapunctul funcționează ironic – de exemplu, un inventar al costurilor, legale și ilegale, ale școlii are ca fundal sonor valsul lui Eugen Doga din filmul *Gingașa și tandra mea fiară*, intrat în patrimoniul UNESCO și devenit astfel parte din identitatea națională a Moldovei. Ca și corupția, de altfel.

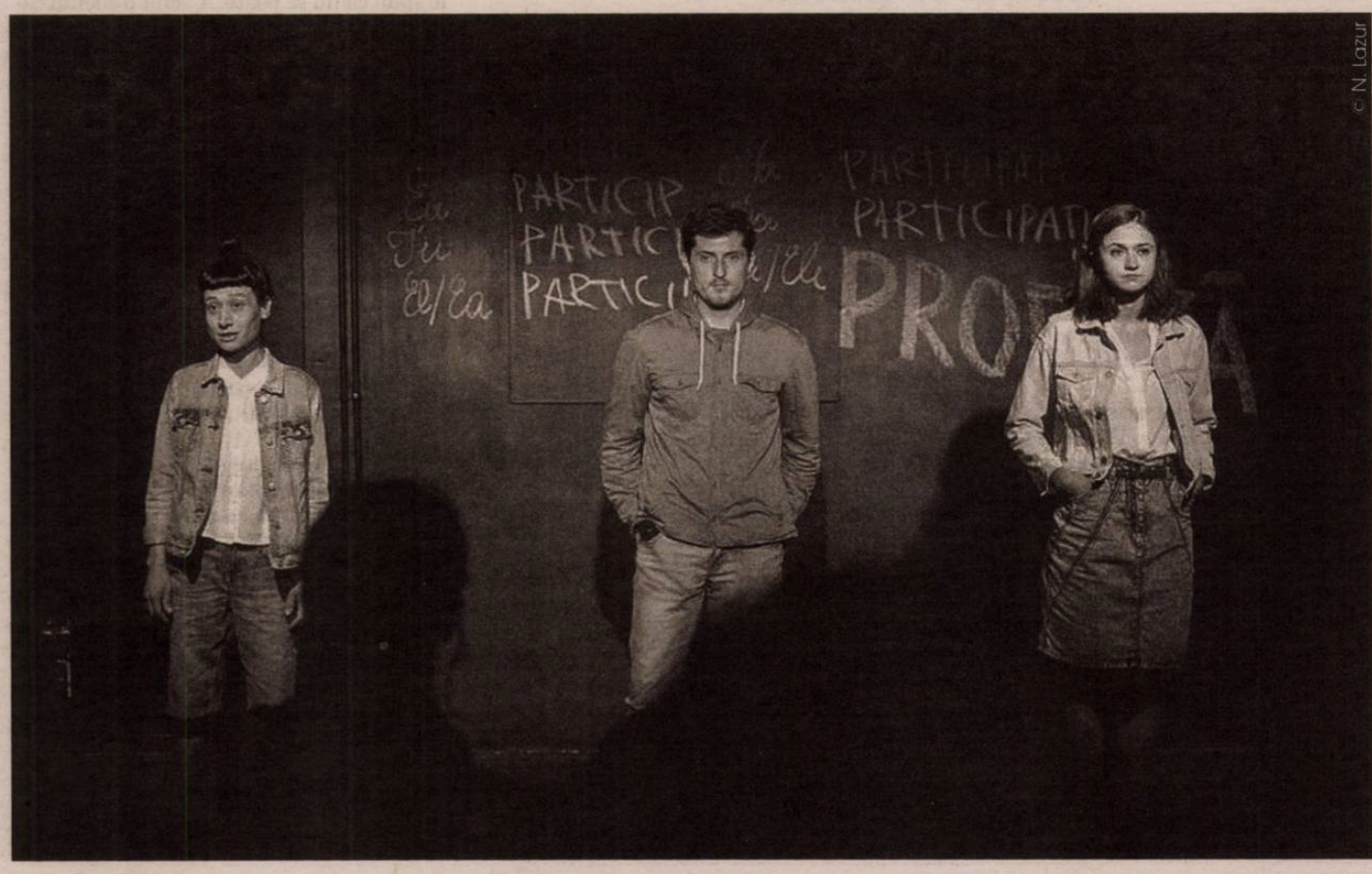

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Corpul nostru, stăpînul nostru?

– interviu cu Viorica CIURESCU –

*M-am dumirit și eu, cu vădită întîrziere, că, și în practică, corpul nostru, în special cel feminin, poate păși pe urmele lui Jean Baudrillard. „Corpul este dintr-odată «reapropriat» în funcție de obiective «capitaliste»: (...) îți gestionezi corpul, îl amenajezi ca pe o proprietate și îl manipulezi ca pe unul dintre numeroșii semnificanți de statut social. (...) Frumusețea a devenit, pentru femei, un imperativ absolut, religios. (...) Este o calitate fundamentală, imperativă, a acelora care-și îngrijesc părul și silueta la fel de devotat ca sufletul. (...) Dar această frumusețe imperativă, universală și democratică (...), este indisolubil legată de siluetă.“ („Societatea de consum, mituri și structuri“, comunicare.ro, traducere de Alexandru Matei) Pentru cele de mai sus și nu numai s-au inventat, printre altele, saloanele de remodelare corporală. **Viorica Ciurescu,** terapeut, ne vorbește despre cum se întîmplă acest lucru la Salus Terapia.*

Cum ați ajuns să vă ocupați de remodelare corporală?

Nu sînt maseur de profesie. Sînt contabil. Am ajuns, însă, maseur într-un moment în care am simțit nevoia de schimbare. Voiam să schimb ceva, și atunci m-am gîndit să învăț altă meserie. Am simțit nevoia să fac ceva pentru ceilalți. Ceva care să conteze. Și care să-i facă mulțumiți.

Era prea tîrziu să mai fac o facultate, de pildă psihologia, care acum mi se pare că e la modă. Și m-am gîndit să urmez cursuri de masaj. Am tot întrebat în jur unde să fac și fiecare îmi tot dădea altă sursă. Am ales o școală de lungă durată, unde preda un medic. M-am înscris la cursurile doctorului Tomescu la Naturist Med. Școala a durat în jur de un an și ceva.

Am început cu reflexoterapia, care e un masaj terapeutic, dar și de relaxare, în același timp. În talpă avem proiecția tuturor organelor. Prin masaj, stimulăm organul respectiv să funcționeze la capacitatea lui maximă. Apoi am făcut modulul de masaj somatic care cuprindea și masajul corporal. Și, la sfîrșit, pe cel de tehnician maseur, care, practic, le cuprinde pe toate, plus alte tipuri de masaj, precum cel de relaxare și cel anticelulitic.

Ce a urmat după ce ați terminat școala?

Am lucrat prin diverse locuri, prin saloane. Nu mi-a plăcut să fac masaj unde eram îngrădită, unde nu puteam să fac ca omul să plece mult mai bine decît a venit. Nu contează timpul pe care-l petreci pentru asta. Totul e să nu plece supărat, nervos. Înainte să începi, trebuie să stai de vorbă cu el, să-l întrebi ce-și dorește în ziua respectivă. Rolul masajului este să-l aducă pe omul respectiv într-o stare de bine. Pînă și un masaj anticelulitic, care e mai dur, trebuie să-l ducă tot acolo. Așa că m-am hotărît să deschid un salon. M-am gîndit ca, pe lîngă masaj, să aduc și cîteva aparate care să contribuie la remodelarea corporală, să-i ajute pe oameni să dea jos cîteva kilograme. Electrostimulare, vacuum, cavitație, presodrenaj, tunel cu infraroșii. Am ales aparate care nu sînt invazive, care există de mult pe piață și sînt verificate. Știm că nu au efecte adverse, dacă sînt folosite corespunzător.

Conceptul de remodelare corporală se practică acum pe scară largă?

Da. Sînt multe femei care se ajută de aceste aparate și de masaj. Majoritatea femeilor, chiar dacă nu folosesc toate aparatele, au măcar unele care le intră în rutină. Vor să facă ceva pentru a slăbi. Timpul nu le permite întotdeauna să facă sport, gimnastică. De pildă, 45 de minute de electrostimulare sînt echivalentul a trei ore de sport. Sînt niște electrozi care se montează pe mușchi și, prin anumite impulsuri, fac ca mușchiul să lucreze. Tonifică musculatura. Aparatul cu vacuum e ca o ventuză mecanică și se folosește împotriva celulitei. E ca și cum am ridica și nivela stratul adipos. Cel de cavitație are trei faze: încălzirea țesutului – în tunel sau la benzi calde –, apoi se folosește aparatul care lucrează cu un curent și cu ultrasunete, topind grăsimea, după care intră în schemă cel de presodrenaj: grăsimea topită e drenată ca să nu rămînă în țesut.

Cum și cît de des e bine ca acestea să fie folosite?

Cavitație, de pildă, se face doar o singură dată pe săptămînă, nu se poate face abuz. Femeile vor să se întîmple lucruri peste noapte, dar asta nu se poate. Niște kilograme pe care le-am acumulat în ani nu se pot duce în două săptămîni sau într-o lună. La început stau de vorbă cu clientele și apelăm la aparate după ce ele au încercat un regim, au mers la sală, s-au străduit pentru un stil de viață mai sănătos. Nu aș vrea ca oamenii să apeleze direct la aparate. Care, și ele, au contraindicații. De pildă, cel de vacuum nu se poate folosi la persoanele care au varice. Cavitație nu îi putem face unei persoane cu o tensiune mai mare din cauza tunelului, unde trebuie să încălzim țesutul. Ele nu sînt invazive, dar au un minimum de contraindicații.

„Slăbirile miraculoase nu durează.“

Majoritatea persoanelor care vin la dvs. ce-și doresc?

Doamnele care vin în salon își doresc în primul rînd o schimbare. O parte vor relaxare, o stare de bine. Dar majoritatea vor să slăbească. Să arate mai bine, să se simtă mai bine ele cu ele. Sînt persoane care fac doar masaj sau apelează doar la un singur aparat. Toate programele sînt personalizate, nu există o rețetă pentru toată lumea.

Vin, în general, persoane de anumite vîrste și categorii sociale?

În general, vin persoane de la 25 pînă la 45-50 de ani, cel mult. Eu cred că e ceva ce-și poate permite aproape oricine. De pildă, electrostimularea costă 15 lei ședința de 45 de minute. Vacuum-ul este 40 de lei ședința.

Doamnele care vin aici, cel puțin unele dintre ele, au obsesia siluetei?

Și silueta asta, slăbitul, e cu două tăișuri. Pentru mine a fi slab înseamnă, în primul rînd, a fi sănătos, a te accepta, a fi în ordine tu cu tine. Dacă, însă, cădem în extrema cealaltă și încercăm absolut totul în domeniu, fără discernămînt, nu facem decît să ne îmbolnăvim.

Sînt două categorii de doamne care ni se adresează: cele care fac întreținere și arată bine, au deja o greutate controlată. Și doamne care vor să slăbească. Și reușesc, dar cu puțin regim, sport și ajutor din partea aparatelor.

Contează exteriorul? Ne influențează chiar și viața profesională?

Depinde și unde lucrezi. Din ce am aflat de la cliente, altfel ești privit cînd ai o anumită greutate și arăți bine, și altfel cînd ai mai multe kilograme. Nu cred că e normal, dar sînt multe anormale acum...

Controlul greutății merge dincolo de estetică?

Eu cred că e în primul rînd o chestie de educație. Din păcate, cei din generația mea (45-50 de ani), noi nu am fost învățați să facem sport, să mîncăm sănătos. Pe vremea cînd eram eu la școală, de la sport ne făceau părinții scutire, ca să nu pierdem timpul, accentul se punea pe matematică, română, o limbă străină. Mîncarea era cum era înainte, nu se știa exact ce conține, mîncam ce găseam, cînd găseam. Și acum, de pildă, se știe că anumite sucuri fac rău și totuși lumea le consumă și le dă și copiilor.

Pot face minuni aparatele?

Cred că nu, nici măcar cele invazive, care, în timp, afectează țesutul. Nu le-am folosit, știu doar din ce mi-au spus clientele. Au plecat de acolo cu dureri, cu arsuri. Ele pot crea probleme și din utilizare necorespunzătoare. Dar, în general, un aparat care te slăbește de pe-o zi pe alta are ceva în neregulă. Doar dacă nu e dotat cu praf de zîne, cum îmi place mie să spun... Cînd un aparat îți spune că vei avea mai puțin cu 7-8 centimetri, pînă la 10 centimetri, din prima chiar, nu e credibil. La cavitație, într-adevăr, se scade, pînă la 4 centimetri. Dar, în general, nu se păstrează dimensiunea asta pînă la ședința următoare, de peste o săptămînă. Clientele mele au scăzut, în șase-opt luni, 8-9 centimetri, cu regim și aparate.

Slăbirile miraculoase, chiar dacă par a se fi produs pe moment, nu durează. E ceva împotriva firii. Un țesut gras care s-a depus în ani nu se elimină în cîteva ore.

Aparatele nu sînt magice, ne ajută, ne folosim de ele, dar nu fac minuni. Unii, din acest motiv, sînt dezamăgiți, Chiar am cliente care pleacă dezamăgite, pentru că vin, după ce citesc diverse reclame, și mă întreabă dacă se poate întîmpla ca acolo. Eu le spun că nu se poate. A venit o clientă care voia să slăbească într-o săptămînă zece kilograme. Chiar dacă ar exista un asemenea aparat fabulos, nu ar fi sănătos. Orice rezultat miraculos poate fi periculos. Nu există minuni de pe o zi pe alta. Abia într-un an se poate ajunge la rezultate spectaculoase și omul rămîne sănătos.

Spuneați că vin doar femei pînă-n 50 de ani. Categoria de vîrstă de peste 50 nu vi se adresează?

Majoritatea acestora nu prea se mai îngrijesc. Nu am avut de-a face cu ele. Nu o mai fac și din motive financiare, dar și din dezinteres. După ce ieși la pensie, ai grijă de nepoți, te retragi undeva. Și aici revenim la mentalitatea de mai demult, cu care am crescut: te căsătorești, faci copii, apoi îi crești, ieși la pensie, îți crești nepoții... Acum tinerii sînt altfel, slavă Domnului: nu mai există concepția că trebuie să se căsătorească și imediat să facă un copil, că altfel nu sînt împliniți.

Vă gîndiți să adăugați ceva procedurilor actuale?

Proceduri pentru aspectul facial, cosmetică. Și cît mai multe ritualuri și masaje de relaxare. Oamenii, cînd sînt relaxați, altfel țin și regim, altfel merg la serviciu.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Andrei GĂITĂNARU

Minunile din interior

La primul meu drum pe Sfîntul Munte Athos fremătam din cale afară. Îmi doream de ceva vreme să ajung acolo, citisem suficient despre loc încît să adun o mică bibliografie, sorbisem cuvintele celor care îl păsiseră. Mai mult, simțeam deja un fel de chemare febrilă și pusesem o vorbă bună mai Sus pentru a fi *dus* acolo. Credeam că sînt copt și sigur nu mai puteam aștepta. Aveam, deci, toate motivele pentru a fi entuziasmat de ceea ce mi se întîmpla. În plus, auzisem că undeva, pe lîngă Schitul Sfînta Ana, o candelă din dreptul icoanei Maicii Domnului se mișcase de una singură timp de o zi și ceva, fără ca celelalte candele ale bisericii să se clinteasscă în vreun fel. Era vorba despre o mică minune a cărei veste ieșise cu suficientă putere din Munte încît să fie tradusă pe un site românesc și citită din întîmplare de mine.

Fîlfîitul precipitat al planurilor.

De pe feribotul care ne ducea de la Ouranopolis la Dafni, principalul port al Athosului, priveam pe jumătate răpit apariția colorată, vie și, în același timp, sobră a mănăstirilor de pe latura vestică a peninsulei, Dochiariu, Xenofont, Sf. Pantelimon, Xiropotamu. Cam pe cînd eram între ultimele două, visînd cu ochii deschiși la nemaivăzutul pe care „Muntele Transfigurat" îl ascundea și amintindu-mi de mica minune a candelei ce se mișcase, începusem să îmi evaluez șansele de a ajunge la Schitul Sfînta Ana. Îmi doream să văd locul, să vorbesc poate cu martorii acesteia și să îi iau măcar un scurt interviu vreunui părinte de-al locului. Ascultîndu-mi fîlfîitul precipitat al planurilor mele, Părintele Ioan Meiu, cel care ne călăuzea, îmi spuse liniștit, cald și fără a-și lua ochii de la chiliile și mănăstirile care se desfășurau sub privirea noastră: „Știi, Părinții de aici cred că cele mai importante minuni sînt cele care se petrec în sufletului omului". Scurta sa observație îmi dezvăluia deodată starea și îmi arăta unde ar trebui să ajung. În loc să fiu atent la ceea ce drumul avea să îmi ofere pentru propria mea interioritate, mă lăsasem distras. Așa cum spuneam la început, eram *din cale afară* de preocupat. Eram, adică, în afara drumului. Iar cuvîntul Părintelui Ioan era, printre altele, o bună prefață la ceea ce e întîmplă, de fapt, pe Sfîntul Munte, în laboratoarele ascetice ale ispitirii: exercițiul întoarcerii spre acea interioritate în care se află Împărăția Cerurilor.

Nu sînt un specialist în „Arsenie Boca". M-am întîlnit cu o parte dintre textele sale, am mai citit cîte ceva despre el, dar nu sînt vreo autoritate în domeniu. De la un moment dat, însă, mi-a devenit clar faptul că istoria sa, scrierile lui, moșternirea sa duhovnicească au început să fie ecranate de o literatură apocrifă abundentă. Pe lîngă aceasta, legiuni de superstiții și batalioane de tactici de marketing. Toate apar și funcționează mai ales atunci cînd căutarea contactului cu dumnezeirea și chemarea duhovnicească sînt lipsite de o îndrumare atentă și eficientă. Fără o pastorație *pe față* și experimentată, cei aflați la începutul drumului credinței pot fi distrași atît de mirajul bine promovat, comercial, al magiilor de buzunar, cît și, paradoxal, de chiar manifestările divinității.

Însă, chiar și în condițiile acestei nelămuriri a dosarului Arsenie Boca, nu pot să nu mă gîndesc la faptul că o mai bună călăuzire oferită de pastorația Bisericii ar fi ajutat la a face mai bine diferența între fantasticul Boca, eroul local Arsenie și Sfîntul Arsenie Boca. În acest moment nu știm cine este mai proeminent. Iar în absența unui ghidaj duhovnicesc pe măsură, nu-i putem certa pe cei care se duc la Prislop ca la templul unei zeități locale.

În plus, o mai consistentă îndrumare în pastorația de zi cu zi ar fi permis o mai bună reglare a relației generale pe care o avem cu sfințenia și cu lucrarea acesteia. Contactul cu alți monahi de pe Sfîntul Munte, lectura literaturii ascetice dedicate travaliului de interiorizare a harului, adică a acțiunii lui Dumnezeu, sau parcurgerea unor hagiografii despre sfinți contemporani îți arată că atitudinea recomandată față de diferitele manifestări ale divinității este cea a unei chibzuite nebăgări de seamă. Nu este vorba despre indiferență și nici despre o formă de nesimțire duhovnicească. Ci despre înțelegerea faptului că a observa starea în care ești sau evenimentul care ți se întîmplă înseamnă deja a te distanța față de acesta. Trebuie să remarci fără a băga de seamă că faci asta. Orice obiectivare presupune și o formă de îndepărtare. Ceea ce se traduce prin pierderea oportunității de aprofunda ceea ce ți s-a dat, de a rămîne fără lucrarea a ceea ce te vizitează. Un cuvînt de înțelepciune din *Patericul Athonit* recomandă ca frații care se desprind de pămînt și încep să zboare să fie deîndată readuși cu picioarele pe pământ. Pentru că în interiorul pămîntului inimii se lucrează cele mai mari minuni.

O pîclă de povești care mai de care mai excentrice.

mît, tăcerea pe subiectul „Arsenie Boca" a fost cea mai practicată formă de răspuns. Una dintre cauzele acestei atitudini este nelămurirea chestiunii zvonurilor și a dezinformărilor pe care fosta Securitate le-a folosit pentru a compromite imaginea lui Arsenie Boca. Ea însăși este cea care a lansat o pîclă de povești care mai de care mai excentrice sau mai scandaloase. Abia acum sîntem în zorii unui proces de investigare, mai degrabă timid și cam sincopat, menit să aducă lumină în această privință. Or, această întîrziere a avut ca efect fie scepticismul unora în ceea ce privește profilul duhovnicesc al lui Arsenie Boca, fie reticența altora de a spune ceva pe subiect. Mai ales cea din urmă, care a fost și cea mai răspîndită atitudine oficială față de presiunea crescîndă a cererii de recunoaștere a sfințeniei lui Arsenie Boca, a lăsat loc dezvoltării unei literaturi fantasmagorice despre fenomenul Boca. Tot ea a făcut posibilă confiscarea imaginii monahului de la Prislop de către retorica orgoliului local. Și de una, și de alta au profitat cei care știu să facă bani de pe urma superstițiilor și a mîndriei.

***Andrei Găitănaru** este doctorand la Facultatea de Filozofie și membru al Centrului de Studii Medievale de la Universitatea din București.*

Bianca-Olivia NIȚĂ

Acasă la Stalin

Un grup de turiști israelieni ascultă pasiv un ghid în timp ce-și fac poze. Sînt și cîteva cupluri, și un grup de prieteni nemți cu rucsacuri în spate. E cald și lumina e atît de puternică încît cu toții ne uităm în jur cu ochii mijiți. Mă simt critică și ușor subversivă și în timp ce îmi trag sufletul uitîndu-mă în jur, un bătrîn mă vede și se apropie legănat ținînd în echilibru o cutie mare de carton, ca acelea în care se transportă fructele la supermarket. „Suvenir", îmi spune în rusește și, cu un zîmbet, mi-o întinde să mă uit în ea. De pe fundul cutiei mă privește, în diverse ipostaze de magnet de frigider, Iosif Visarianovici Stalin.

Muzeul lui Stalin din Gori a fost construit în 1951 în spatele casei de lut în care s-a născut dictatorul și e cam singura atracție turistică a orașului. În rest, nu se întîmplă mai nimic aici. De pe cetatea din mijlocul orașului, poți vedea lanțul munților Caucaz și, undeva la poalele lor, nu foarte departe, teritoriul ocupat al Osetiei de Sud. Gori e un oraș de provincie cam cît Bicazul, cu străzi găurite și mici magazine de telefonie mobilă. În mod curios, toate străzile sînt decorate cu steaguri ale Uniunii Europene. Georgia nu face parte din Uniunea Europeană, dar aspiră la asta, iar stegulețele, împrăștiate ostentativ prin tot orașul, sînt o declarație de apartenență pe care o întîlnești peste tot.

În ciuda legăturilor tot mai strînse cu Vestul, trecutul e încă un subiect ambiguu în Georgia. Cu toate că cel puțin 30.000 de georgieni au fost executați sau arestați în timpul lui Stalin, mitul unui băiat sărac din Gori care a ajuns să conducă Rusia încă nu a dispărut. Într-o perioadă de schimbări și incertitudine, evadarea în familiarul nostalgiei oferă un fel de centură de siguranță înșelătoare. Nostalgia îmblînzește temerile și creează iluzia identității, ca și cum acel trecut dureros, cînd lucrurile erau teribile, dar familiare, ține de ceva profund, împărtășit și de neînlocuit.

Acum cîțiva ani, la intrarea în muzeu atîrna un banner scris în rusă, georgiană și engleză: „Acest muzeu este un exemplu tipic de propagandă sovietică și falsificare a istoriei. De-a lungul diverselor perioade ale istoriei sovietice, expozițiile au fost modificate și refocusate, dar obiectivul acestui muzeu a rămas neschimbat – anume să legitimeze cel mai sîngeros regim din istorie". Dar acum banner-ul a dispărut.

„Malen'kiy Stalin", insistă bătrînul în timp ce îmi arată cu degetul în cutie fotografia din 1902, cînd Stalin avea 23 de ani. Pentru o clipă, ne uităm împreună la ea. Dintr-odată, simplul fapt că m-am oprit să privesc mă neliniștește. Cu tot ce știu, tot ce cred, și cu o istorie de familie cu străbunici trimiși în Siberia, mă simt reprezentanta adevărului și a lucidității. Mă alarmează că acum mă găsesc parte dintr-o circumstanță atît de comună – un bătrîn cu suveniruri, eu un posibil client – în curtea unui muzeu despre care cred că nu ar trebui să existe. Aerul firesc și căldura bătrînului sînt dezarmante și revoltătoare în același timp. Și dintr-odată am sentimentul urgent că nu aș vrea să las impresia nici pentru o secundă că aș cumpăra un magnet cu Stalin acum sau vreodată. Mă simt indignată că aș putea părea o tînără admiratoare, că nu e clar că interesul meu are o față ascunsă și că sînt acolo dintr-un gen de curiozitate care-i aduce de obicei pe turiștii europeni.

Dar firește că nu e clar, de ce ar fi? Sînt un vizitator la muzeu și la muzeu se vînd suveniruri. Totuși, să îngădui ambiguității intențiilor mele să existe e de neconceput. Pentru moment, bătrînul reprezintă tot ce e greșit și este legat de locul ăsta. Nu știu ce să fac, așa că dau un pas înapoi și îi fac o poză, cu tot cu cutie. Trag astfel o linie între mine și el, și restabilesc ordinea lucrurilor. Într-un fel stîngaci, eu mă opun simbolic și ferm. Dar el nu se opune deloc. Obosit, se așază pe bordura de lîngă noi, apoi pune cutia lîngă el cu grijă și o acoperă cu o pătură că pe care o are la el, special ca să protejeze magneții de soarele puternic.

Îl las și prind viteză spre intrarea muzeului. Biletele se vînd printr-o ușă de ghișeu, ca acelea de la cinematografele de pe vremuri. Dacă vrem putem cumpăra un bilet separat pentru vagonul lui Stalin, cel cu care a mers la Yalta, acum parcat în curte. Magazinul de suveniruri e chiar lîngă intrare. Din vitrină, ochii lui Stalin ne privesc în sute de ipostaze pe tricouri, căni, pixuri și șepci. Au și magneți.

Tricouri, căni, șepci, magneți cu Stalin.

Cu siguranță că acum șaizeci și ceva de ani, cînd a fost construită, clădirea asta părea aproape magică. Cu arcade venețiene și turn cu ceas, este un mic palat în mijlocul unui oraș care la vremea aceea era aproape cît un sat. Clădirea e așezată în spatele pavilionului în care stă încapsulată căsuța în care s-a născut Stalin și la care se ajunge mergînd în linie dreaptă printr-un parc betonat, în mijlocul căruia sînt cîteva fîntîni arteziene.

Pentru că în Georgia toate bulevardele au fost redenumite „Avenue", după model american, iar muzeul, parcul și căsuța sînt așezate pe Stalin Avenue, care are două brațe și le încadrează pe toate într-un perimetru în formă de triunghi. Numele bulevardului sună mai curînd ironic. Asta și datorită asocierii de termeni, dar și pentru că tot acest ansamblu închinat lui Stalin arată, de fapt, provincial și învechit. Fîntînile arteziene nu au mai funcționat de ceva vreme, trotuarul parcului are dale sărite, iar interiorul muzeului, deși pavat cu marmură și tapițat cu lemn și carpete roșii, are un aer de lux ponosit.

Mă alătur grupului de limbă engleză și cu toții urcăm pe scări la etaj. Exponatele nu au explicații în engleză, n-au nici măcar o succesiune logică, dar lucrul ăsta nu pare să deranjeze pe nimeni. Ghida ne mută organizat de la un perete la altul, recitînd o istorie învățată pe de rost. Aici Stalin a vrut să se facă preot. Apoi a fost dat afară. Aici s-a întîlnit cu Lenin. Acolo tipărea materiale interzise. În secret, îi studiez tocurile înalte și părul prins în coc. E frumoasă și tînără, și tocurile nu fac zgomot cînd pășește. Are un aer resemnat și pentru o clipă mi-o imaginez închizînd muzeul cu cheia la sfîrșit de program. Mă întreb oare ce crede despre noi. Sînt două categorii de oameni care vizitează muzeul. Cei ca mine, pentru care simpla idee a muzeului și a nostalgiei e complet absurdă. Și ceilalți, cei pentru care Stalin a fost un lider puternic și pentru care zecile de milioane de victime ale stalinismului sînt „presupuse" doar. Un grup nou e ca un fel de loz, nu știi niciodată cui îi reciți poezia romanțată. Poate că de fiecare dată speră să ajungă la sfîrșit cu bine, să fie o zi obișnuită.

Ne pregătim să intrăm în a doua sală, dar înainte ne oprește sub un tablou cu Stalin îmbrățișînd visător o fetiță. „Are cineva întrebări?" Și nimeni nu are. Nu pentru întrebări sîntem aici. Cu toții știm că n-are rost să avem și ea nu pare mirată. Fără să vrem, sîntem astfel o proiecție a vremurilor lui Stalin: ea se preface că spune o poveste, noi ne prefacem că o credem și cu toții mergem mai departe.

Totuși, experiența asta nu e lipsită de valoare. Muzeul chiar este un exemplu tipic de falsificare a istoriei, în care oportunismul lui Stalin și teroarea pe care a instaurat-o sînt pur și simplu decupate din narațiune, împreună cu milioanele de oameni care au murit datorită lui. Dar dacă poți tolera exercițiul și pentru o clipă poți uita cine ești și ce știi, poți înțelege mecanismele prin care un dictator criminal poate fi transformat în erou și cum viața lui poate fi povestită ca pe aceea a unui copil din Gori care a ajuns să conducă un imperiu, un lider puternic care pur și simplu nu a putut mulțumi pe toată lumea. Într-un orășel amorțit, mitul băiatului din Gori care a ajuns foarte mare menține o speranță care încă nu a fost înlocuită de altceva. Și aduce turiști.

„Cum puteți să spuneți că Stalin a cîștigat războiul mondial? Și că a făcut-o singur?", se aude o voce indignată din cealaltă cameră. Dar pe noi, cei de sub tabloul cu Stalin îmbrățișînd visător o fetiță, izbucnirea asta ne lasă reci. Pornim mai departe impasibili.

A mai rămas doar vagonul de tren. Ieșim afară în șir indian și ne urcăm unul după altul pe scara de la intrare. Bătrînul cu suvenirurile s-a mutat mai la umbră, pe iarbă. Mă cațăr și eu pe scară și intru direct în 1945, pe același culoar pe care a intrat și Stalin cînd s-a pornit spre Yalta. Iluzia trecutului durează doar o fracțiune de secundă. În fața mea, două fete din grup își fac un *selfie*, iar ghida așteaptă. Mai are doar cîteva lucruri de spus și pare că se gîndește la altceva în timp ce le spune. Cineva ridică mîna să pună o întrebare. „Cît de greu e vagonul ăsta?" „Are cîteva tone", îi răspunde ghida ușurată.

Am terminat.

Bătrînul cu cutia stă tot pe iarbă. Mă vede că mă apropii, se uită la mine cu un aer de „Hai, măi tată" și dă deoparte pătura. Stalin de metal sau Stalin în fotografie? „Care vrei tu", îmi zice în rusă, ridicînd mîinile în aer, un simplu negustor să-i facă pe plac clientului. De data asta îmi asum rolul, dar sensul i-l dau eu. Cu tot ce cred și ce știu și cu o istorie de familie cu străbunici trimiși în Siberia, mă transform în clientul unui om a cărui viață a fost trasată de Stalin poate la fel de mult ca și viața străbunicilor mei, și care în esență poate că nu a fost cu mult diferită de a lor. O tandrețe inexplicabilă înlocuiește astfel sentimentul absurdului. Și îmi cumpăr un magnet cu Stalin de la un om mărunt cu o cutie de carton, într-un oraș mic de provincie, într-o țară în care amintirea băiatului sărac din Gori încă doare și care ar vrea să îl uite, dar încă nu știe ce să pună în loc.

***Bianca-Olivia Niță** este jurnalistă freelance.*

Mihai BUZEA

Ciorile

Teoria ciorii spune că pe la noi ar bîntui patru specii, dar, pentru un ochi mai puțin exersat, ele se reduc la două: cioara neagră și cioara gri. Nimic amuzant pînă aici, dar cînd aflăm că linia naturală de demarcație dintre cele două specii este, aproximativ, fosta Cortină de Fier, începem ușor-ușor a zîmbi. Iar cînd mai aflăm și că cea gri (de fapt, „cioara grivă") este adevărata cioară băștinașă a patriei noastre, iar cea neagră *(Corvus corone)* e, de fapt, o imigrantă pripășită pe-aici din Vest (adică „de-afară"), atunci chiar că ne umflă rîsul. Da, au turnat britanicii *„Romanians are coming"*, da' uite că tot noi le ținem ciorile în gazdă!

Am avut de lucru, împreună cu echipa mea de arboriști, în legendarul oraș Găești, la doborît de plopi. De plopi foarte mari, evident; pe noi nu ne cheamă nimeni să dăm jos plopi normali, ci numai de la „foarte mari" în sus. Ăsta de care vă povestesc era crescut strategic, deasupra firelor de curent care alimentează localitatea, așa că a trebuit să lucrăm foarte migălos, ceea ce ne-a mîncat o zi întreagă de muncă, de parcă noi am avea timp berechet, să stricăm cîte-o zi pentru fiecare plop; și ar mai fi fost cum ar fi fost, dacă-n plop nu erau trei cuiburi de ciori. Nu de-ale noastre, geto-dace, ci d-alea venetice, dar oricum, trei. În două dintre ele nu era nimic, perechile respective nu depuseseră montă în primăvara asta. În cel de-al treilea erau ouă. Sub cioara neagră. Le clocea.

Acum, legea spune clar: arboriștii au voie să distrugă cuiburi goale, dacă este absolut necesar, dar nu au voie să distrugă cuiburi în care sînt ouă sau puișori. Dacă este vorba de un copac de doborît, trebuie să fie luat cuibul cu grijă și mutat în alt copac, în deplină siguranță; dacă este vorba doar de-o toaletare, atunci cuibul trebuie protejat sau, în cel mai rău caz, mutat în același copac, în partea de coroană neafectată de lucrare (nu vreau să mă întrebați care este procedura de urmat în cazul păsărilor care cuibăresc în scorburi, ciocănitori, de exemplu. Care sînt și hiper-protejate de toate legile și legislațiile!). Dar în cazul de față, legea se bătea cap în cap cu altă lege, care zice că ciorile sînt „dăunători agricoli" și trebuie distruse („combătute") oricînd și prin orice mijloace.

Dilemă, deci. Ce trebuia să facă Rack, căţărătorul nostru, cînd și-a dat seama că cioara clocitoare n-are de gînd să dea bir cu fugiții? Nu știu ce trebuia să facă, dar știu ce-a făcut; a oprit drujba și-a strigat la mine, la sol, de unde vegheam operațiunea înarmat c-un măturoi: „Bă, Mihai, da' io ce fac acum cu dracul ista de cioară?" La rîndul meu, eram mai încurcat ca măgarul lui Buridan, am tușit, mi-am legat un șiret de la bocanc etc., pînă cînd soluția salvatoare a venit de la femeia de serviciu a respectivei instituții găeștene, o tăntică murdară pe halat și curată la inimă: „N-o omorîți, maică! N-o omorîți, că e și ea un suflețel! Dați-o jos într-o găleată". Între timp, se adunase lume ca la urs, vă dați seama; am tăiat cu drujba un butucel potrivit, l-am așezat pe fundul găleții pe care am legat-o de coarda lui Rack; el s-a apropiat încetinel de cuib, a zburătăcit cioara cu blîndețe (ea făcea urît de tot, îl ataca tot timpul, deși ramurile dese o împiedicau la zbor), a desprins cu mare dificultate cuibul de pe creanga înfurcită, l-a așezat în găleată, pe butucel, și a lăsat găleata în jos, pe coardă, pînă la mine, la sol. Mi-am luat și eu o porție de la mama-cioară (avea acum liber la zbor, că la sol nu erau obstacole), dar am dus cu bine cuibul pînă la un plop mult mai mic, depărtat, căruia n-o să-i vină rîndul decît peste vreo zece ani. De suit, m-am suit cu scara, admit (n-am abilitățile lui Rack, plus că-ntr-o mînă țineam cuibul). Cînd m-am întors la lucrarea noastră, nu exagerez, erau vreo două femei bătrîne, din vecini, care lăcrimau cu șorțul la ochi. Eram deja un fel de eroi, acum (unul mai mare, în plop, și unul mai mic, la sol); în cinstea noastră, primăria a trimis o echipă de asistați social care să ne ajute la sol (un plop uriaș produce o cantitate tot uriașă de crengute, crengi, butucei și butuci, cantitate ce trebuie făcută să dispară, iar cum eu nu sînt Houdini, pentru asta am nevoie de două-trei remorci de tractor și de multe mîini de lucru).

„Cioaro! Cioara dreacu'! La muncă, huo!"

Am terminat la Găești, ne-am urcat în dubița noastră, spre Sibiu, spre următorul job. Pe drum, fericiți de happy-end-ul găeștean, băieții mei și-au dat frîu liber rasismelor, scoteau mereu capul pe geam, cît e Valea Oltului de lungă, și cînd întîlneam vreo „lucrătoare în domeniul sexului" se apucau s-o admonesteze din viteză. Nu reproduc aici decît: „Cioaro! Cioara dreacu'! La muncă, huo!"

De la Sibiu am plecat la Agnita, apoi la Cisnădie, apoi la Brașov, apoi la Focșani, apoi la Giurgiu și-n final la București. Muncă, peste tot, mai ușoară sau mai grea, mai bine sau mai prost plătită, dar nu munca este subiectul acestui articol, ci atitudinea oamenilor. În primul rînd, am devenit experți în aprecierea șomajului dintr-o localitate, pe baza numărului de gură-cască ce se-adună să ne privească lucrînd; în al doilea rînd, am învățat să citim nu numai procentul de șomeri, dar și pe cel de asistați social, că una e să ai un public de pensionari ieșiți de prin curți și alta e un public de bărbați de 30 de ani, care se ridică de pe bordura pieței și se trag mai aproape, comentînd și dînd sfaturi (reportajele TV nu sînt făcături, chiar așa e: „Uite p-ăla cu bretele, ăla e mai puturos! Trage, bă, de cracă, ce, n-ai mîncat azi?", am încheiat paranteza). În al treilea rînd, oamenii sînt cu atît mai amabili cu noi cu cît localitatea e mai mică. În al patrulea rînd, bărbații sînt mai amabili decît femeile. În al cincilea rînd, săracii sînt mai amabili decît bogații. În al șaselea rînd, tinerii sînt mai amabili decît bătrînii. Concluzie: cel mai mult ne urăsc bucureștencele.

„Acu' v-a apucat hărnicia, așa deodată!"; „Să lucrați duminica, nu cînd merg oamenii la muncă!"; „Special ați blocat azi strada asta, cînd am eu treabă de nu-mi văd capul!"; „Nenorociților, criminalilor de copaci!"; „Are primăria bani, are de dat pe toate prostiile, da' gropile nu le astupă!"; „Și eu unde mai parchez?!" – un *shortlist* foarte *short* al răstelilor pe care le-auzim de la bucureștence, mai toate șoferițe, mai toate între 35 și 45 de ani, mai toate intelectuale, posibil cititoare de *Dilema veche*. Nu aș fi scris acest text doar ca să mă văicăresc (deși admit că-mi face plăcere), dacă nu mi-aș fi dat seama că-n mințile muncitorilor *white collar* („Ce meserie are fiică-ta, tușică?", „Lucrează pe calculator") începe s-apară o imensă confuzie între materie și informație. Da, informația „se mișcă" singură, apeși o tastă și gata, a și ajuns unde i-ai spus, nu-i nevoie de mai mult. Materia, însă, nu se supune nici unui fel de magii. Poți să apeși pe orice tastă vrei, dar copacul nu se toaletează singur, șoseaua nu se asfaltează singură, podul, autostrada, aeroportul, metroul sau stația de epurare nu se construiesc singure, cineva, omul sau mașina manevrată de om, trebuie să mute materia de colo-colo, s-o care, s-o ducă, s-o aducă, s-o coboare, s-o ridice. Și toate astea înseamnă timp, noroi, muncitori manuali, trafic îngreunat, bani (niciodată destui), avize și-un milion de alte hîrtii, contestații în instanță, legi care se contrazic, autorități în conflict și multe altele. Nu există tasta „Enter" pe care s-o apese o domnișoară („Lucrează pe calculator") și s-apară o țară „ca afară". Infrastructura de acolo este rezultatul a miliarde de ore de muncă, ore ce nu se mai văd acum; în schimb, Rack și cu mine ne vedem prea bine, cu ochiul liber, cînd mai blocăm cîte o stradă din București, cum s-a-ntîmplat de curînd (norocul meu, că ideea „materie *vs* informație" nu-mi venea în veci).

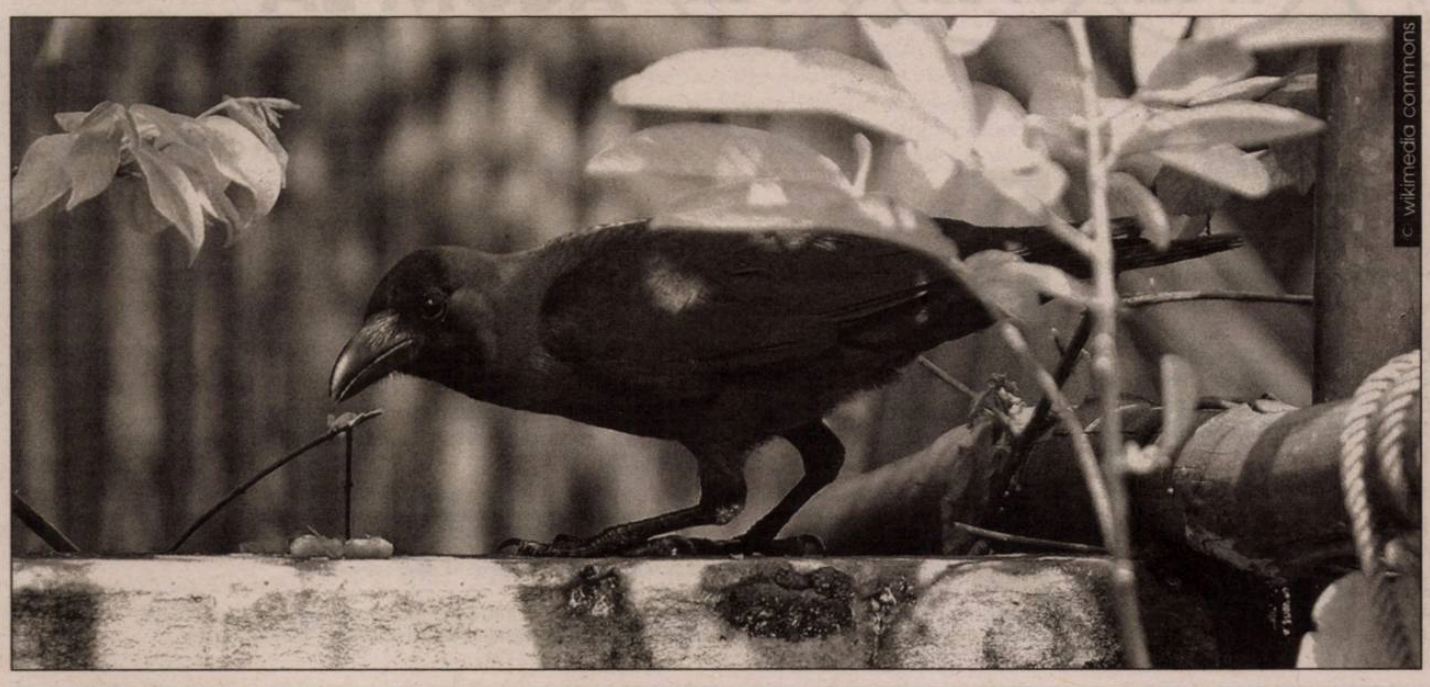

O doamnă foarte frumoasă, la volanul unui imens SUV argintiu, ne-a claxonat îndelung, apoi a coborît geamul de-am putut-o vedea amenințîndu-ne cu amîndoi pumnii deodată, de parcă era pe un platou de filmare, cu ochii ieșiți din orbite, cu buburuze de salivă la colțurile gurii, ceva impresionant: „Ciorilor! Ciorile *dracului!* Să munciți noaptea, fir-ați ale *dracului* de ciori!"

***Mihai Buzea** este jurnalist la* Cațavencii.

Cu ochii-n 3,14

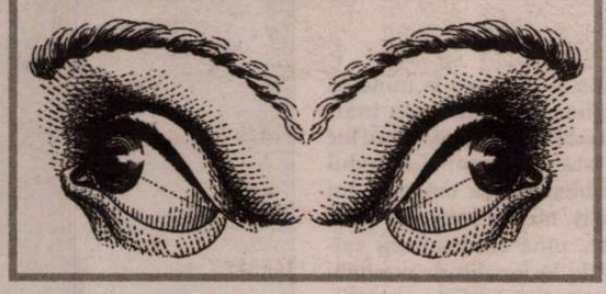

CE LEGĂTURĂ EXISTĂ ÎNTRE O RANĂ LA CAP ȘI VOCEA POPORULUI ZGOMOTOS, CARE NU A MAI PUTUT SĂ ALUNECE?

■ Ce legătură există între o cunoscută bloggeriță franceză – cu 55.000 de fani pe Facebook și 154.000 de *follower*-i pe Instagram – și un sifon de frișcă? Una mortală, aflăm de la BBC: într-un accident domestic, doamna Burger a fost ucisă de explozia subită a unui sifon de frișcă. (**M. P.**)

■ Text dintr-un Abecedar, la litera „P": „Paula a urcat cu Paul la Cabana Căprioarelor. Poiana e plină de nea. Pe cărare e o căprioară. Ea are o rană la cap. Paul cară căprioara cu nenea Popa. Apare lupul. Nenea Popa ia arma. Poc! Lupul pleacă." Așadar, un soi de „Moartea căprioarei" *reloaded*. Mai lipsește „Puiul", că tot sîntem la litera „P". Pa și pusi! (**A. P.**)

■ Recentul caft politic dintre pesediști mi-a adus în minte o vorbă din registrul înțelepciunii cinice care spune că e bine, mai degrabă, să ai încredere într-un hoț decît într-un mincinos. Cu această vorbă în minte, am privit confruntarea dintre Dragnea și Ponta/Grindeanu și am încremenit în nehotărîre: care-i care? Nici vocea poporului, criteriul sfînt al democrației, nu m-a lămurit. Dragnea spunea că primește nenumărate mesaje care îi susțin demersul. Grindeanu ne spunea că și el primește nenumărate mesaje care îl îndeamnă să reziste. Chiar că rămîn cu ochii-n 3,14. Mi-am adus aminte și de Christoph Daum, bietul antrenor al echipei naționale de fotbal. După eșecul epic al ultimei campanii de calificare, toată lumea vizibilă i-a cerut, firesc, demisia. Ne-a anunțat că nu demisionează pentru că a primit nenumărate mesaje să continue. Ceva îmi spune că misterul nenumăratelor mesaje va produce consecințe serioase încă multă vreme în viața noastră publică, politică ori nu... (**S. V.**)

■ În metrou, o fată strănută zgomotos. Dinspre scaune, o voce de robot se aude: *„Sorry!"* Se pare că ghidul roboților pentru a se preface că sînt oameni a dat greș. De data asta. (**C. Ș.**)

■ Instanța a decis falimentul personal al lui Boris Becker. Fostul sportiv avea o datorie la bancă pe care nu a mai putut s-o plătească. Banca o să-i execute silit averea – printre altele, și o casă în Mallorca. Lumea e un pic mai dreaptă. Marele Boris intră și el în rîndul sutelor, miilor de datornici care nu-și pot plăti ratele. (**M. M.**)

■ Ce ți se poate întîmpla într-o duminică ploioasă, într-un restaurant din centru (la Journey Pub): să plouă pe terasă, fix pe partea din mijloc, pe unde trece chelnerul cu paharele; să vezi un șoricel în grădină în timp ce-ți mănînci pastele; și, cel mai grav, să ieși împreună cu cineva de acolo, care să alunece pe rampa de la intrare (unde există mochetă, ce-i drept, însă doar o fîșie mică, acoperind-o parțial), care să cadă și să-și spargă capul în cădere. Deși persoana respectivă a scăpat cu viață, încă mă mai întreb unde-i normalitatea, totuși, în toate astea. (**I. P.**)

PENTRU CE AR FI TREBUIT SĂ DISCUTĂM O SITUAȚIE FĂRĂ DINȚI?

■ Ultima săptămînă de școală. Un puști de vreo zece ani, cocoțat pe un cap de zid, perimetrul Mănăstirii de la Sîmbăta de Sus, își bălăngăne picioarele a nerăbdare. „Cît dai snopul?" „10 lei." „Ai fost în pădure după ele?" „Da." „Cu cine?" „Cu mama." „Dar la școală mergi?" „Da. Da' acum nu mă mai duc." „Ai luat deja vacanță?" „Nu. Da' ne-a cerut bani și n-am." „Pentru ce?" „Nu știu, ne-a cerut 30 de lei. Și nu mă mai duc." Și țigănușul, cu degetele vinete de afine, își negocia mai departe marfa... Inutil să ne întrebăm retoric cine-i de vină. Școlerul chiulangiu sau... Sau mai bine nu. Să lăsăm pînă la toamnă... numărăm atunci bobocii... bob cu bob. (**R. M.**)

■ „În primul rînd vreau să îmi cer iertare tuturor românilor pentru greșeala pe care am făcut-o, în sensul că ar fi trebuit să discutăm mai mult în partid despre variantele de prim-ministru", a afirmat Liviu Dragnea, președintele PSD, în legătură cu Sorin Grindeanu. Domnul Dragnea ar putea să-și ceară iertare în fiecare zi. Motive ar avea din plin. Doar că nu ne ajută la nimic. (**A. M. S.**)

■ Într-o situație legată de niște pașapoarte care erau ținute prea mult timp la un oficiu de înregistrare din Berlin, am auzit o polițistă nemțoaică zicînd: „Nu se poate mai repede, asta-i Germania, ce poți să faci..." Am amuțit. (**A. M.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Templul Inimii SRL, Vechea Ogradă SRL, Spitalul De Motoare SRL, Medical Puf Marin SRL, Medical Puf Alpin SRL, Medical Puf Stelar SRL, Micile Detalii SRL, Orizont Deschis SRL, Sus Textila SRL, 292 De Lemne Megaproiect Design SRL, Profesii Helen SRL, Sănătate În Bucate SRL, Partenerul Meu New Concept SRL, Energic SRL, Jules Verne Imobiliare SRL, Chez Moi SRL, H2O International SRL, Oferte Fermecate SRL, Apollo Moldoveanu SRL, Gustul Pasiunii SRL, Denevoie SRL, Reparații Imposibile SRL, Educarea Și Supravegherea Copiilor Mell SRL, Club Nomad SRL, Ne Intersectăm SRL-D, Calul Fără Dinți SRL, Agenția Defazată SRL, Taxi Mania SRL, Mikey Și Fetele SRL, Centrul De Îmbunătățire A Calității Vieții Deceneu SRL, Agurida Unlimited SRL, Ceai În Micul Paris SRL, Forța Reciclării Bogdan SRL-D, Apetit Atractiv SRL, Cristale Minerale Roci SRL, Recviem Impex SRL, Foarte Frumos SRL, La Dolofanul SRL, Sociopat Records SRL, Soare Accept Conta SRL, Fabulistului Heights SRL, Adulmec Ro SRL, Totcetrebuie Distribution SRL, Spirit Nordic SRL, Viața Pur & Simplu SRL, Sandu Valabilu Serv SRL, Automatizări Bune SRL, Dizident Trading SRL, Burghez Food SRL, Să Fie Bine SRL, Chaos Consulting SRL, Cadoul De Ceară SRL-D, Fructul Copt SRL, Deci Se Poate SRL. (**D. S.**)

3 luni 49 LEI

6 luni 89 LEI

12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gînd!

Cum te abonezi

■ SMS: Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9:00-18:00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.